De Hollandsche Lelie. Jaargang 21

bron
De Hollandsche Lelie. Jaargang 21. L.J. Veen, Amsterdam 1907-1908

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_hol003190701_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

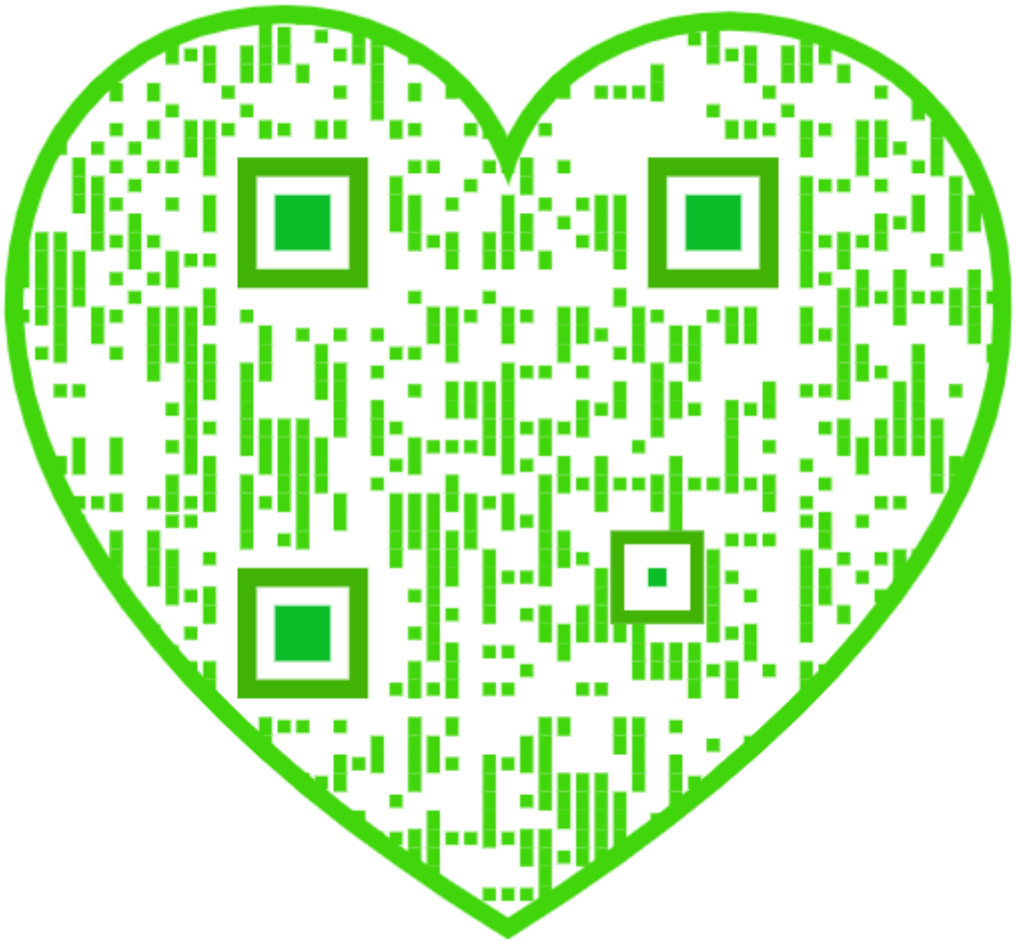

3 Juli 1907.
21ste Jaargang.
No. 1.

Bericht.

Daar de Redactrice weldra hersteld zal zijn en de redactie weder op zich neemt, wordt men vriendelijk verzocht alle brieven en stukken te zenden aan haar voorloopig adres:

Villa Fullié
Schuls-Tarasp
Unter-Engadin (Suisse).

Een woord tot inleiding van den 21en Jaargang.

Het kan toch vreemd loopen in de wereld, want zeer zeker had ik niet gedacht, nu twintig jaar ongeveer geleden, toen ik medewerker was geworden van het toen pas opgerichte weektijdschrift de Hollandsche Lelie, onder redactie van Cath. Alberdingk Thijm, dat ik nog eenmaal geroepen zou worden om een inleidend woord te schrijven voor den 21en Jaargang.

Ik doe dit met gemengde gewaarwordingen. Eensdeels verheugt het mij, dat het tijdschrift, dat steeds mijn volle sympathie had bij al de wisselingen van redactie, en in de verschillende phasen van zijn ontwikkeling, zoo flink stand heeft gehouden. Eerst onder de oprichtster Juff. Cath. Alberdingk Thijm, daarna onder Mevr. van Wermeskerken-Junius (in de literaire wereld meer bekend onder haar schuilnaam Johanna van Woude), nu onder redactie van Mejonkvrouwe Anna de Savornin Lohman.

Juffrouw Alberdingk Thijm bestemde haar bescheiden blaadje voor meisjes van 12 tot, laten we zeggen, 16, hoogstens 17 jaar. Dat waren de kinder- en leerjaren van de Hollandsche Lelie. Onder Johanna van Woude ontwikkelde zich het weekblad tot lectuur voor onze 'bakvischjes', zelfs als zij gekomen waren in haar periode van 'in de wereld' gepresenteerd te worden. De Hollandsche Lelie verkreeg daardoor, voornamelijk door de *Correspondentie* van de redactrice met hare

lezeressen, een eigenaardig karakter. Alle hartsgeheimen werden door de ‘Lelieanen’ aan hare beproefde en vertrouwde vriendin geopenbaard, en door deze werd raad, heul en troost gegeven in de honderde harts- en gemoedsteleurstellingen en verwachtingen welke zulke jonge meisjes kunnen hebben. De Hollandsche Lelie was er door vermaard geworden, en hoewel velen spotteden met al dat ‘zoet gekweel’ over en weêr, moet tóch gezegd worden, dat Mevr. van Wermeskerken-Junius tact had met haar ‘volkje’ om te gaan, en mij dunkt, velen harer correspondenten zouden nu nog getuigenis *kunnen* afleggen, indien zij niet ter wille van het teêre of kiesche geheim zwijgen moesten, welk een diepgaanden moreelen invloed Mevr. van Wesmeskerken heeft uitgeoefend, en hoe uitstekend zij vele liefdesgeschiedenisjes in een zuivere bedding heeft geleid.

Mejonkvrouwe Savornin Lohman volgde Mevrouw van Wermeskerken op. Onder haar redactie wijzigde zich opnieuw de richting van de Hollandsche Lelie, en hoewel de nieuwe redactrice telkens en telkens weer getuigenis aflegde van den goeden geest, welke in het blad domineerde, drukte zij op de Hollandsche Lelie den onbetwistbaar oorspronkelijken en krachtigen stempel van haar literair talent. Ik zou freule Lohman willen noemen een vrouw uit een stuk; zij weet wat zij wil; zij gaat recht door zee, en daardoor, - dat spreekt van zelf, want ik weet daarvan mede te praten, - heeft zij tal van vijanden, die haar, gelukkig, in den laatsten tijd, het leven niet meer zoo lastig maken.

Onwillekeurig moest een en ander invloed hebben op den geest van de Hollandsche Lelie. Eerst een meisjes-kinderblad, daarna een jonge meisjesorgaan, is het door Freule L. geworden een tijdschrift voor *de* vrouw, dat niets en niemand ontziet, en slechts één doel voor oogen heeft den mensch meer *mensch* te doen worden.

Humaniteit is de leuze dezer eeuw, maar dikwerf is de humaniteit in veler daden ver te zoeken; op die wijze hebben we meer leuzen, o, zulke mooie, maar ze blijken meerendeels klinkklank te zijn!

Er zit *durf* in freule Lohman om, maar altijd door, hare meening rondweg uit te spreken, vriend noch vijand ontziende, en steeds met haar ‘rake’ pen, recht op het doel afgaande, hem of haar of een zaak of een streven tuchtigende, waarin zij leugen en bedrog ziet.

Doch, waar bitterheid over al 't onrecht, dat zij om haar ziet en dat zij heeft opgemerkt, te begrijpen is, voelt zij diep ieders leed, en leeft zij weemoedvol mede met hen die lijden, met hen die strijden moeten, met hen wie leed is beschoren, zij het ook dikwerf door eigen schuld ontstaande.

Freule Lohman heeft mensch en dier lief; misschien het dier meer dan den mensch, maar dat is haar schuld niet; dat is de schuld van de vele onvolkomenheden, welke de zoogenaamde beelddrager Gods vertoont.

Inzonderheid, kan zij zich heftig keeren tegen hare zusteren. Dat komt, omdat zij den man, met zijn vele ongerechtigheden en ondeugden, oprechter vindt dan de vrouw, die, - misschien wel door maatschappelijke vormen geketend, - in theorie minstens evenveel malen zondigt als de man in de praktijk. Ik wil met deze woorden mijne vrouwelijke natuurgenooten allerminst onaangenaam zijn; ik wil alleen slechts den gerechten toorn van de redactrice tegenover velen harer kunne rechtvaardigen.

Doch gaandeweg zou ik eene lofrede gaan houden op *onze* redactrice, waarvan ik weet, dat zij allerminst gediend is.

Veeleer wil ik het uitspreken, dat ik 't ten hoogste betreur, dat *ik,* en niet *zij*, den 21[en] jaargang van *onze* Hollandsche Lelie heb moeten inleiden.

Ik zette *haar* taak, welke plotseling voor eenigen tijd werd afgebroken, zoo goed en zoo kwaad mogelijk voort, en waar ik nu onze Hollandsche Lelie toewensch voortdurenden bloei en groei zal zeker ieder instemmen met de bede, dat freule Lohman binnenkort de leiding zal hernemen[1)] en nog vele, vele jaren haar hart en hoofd, talent en pen aan het weekblad zal geven.

De waarnemende Redacteur,
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 10 Juni 1907.

1) Dit is geschied, eerder dan ik gedacht had. 24 Juni werd ik onverwachts voor dit *fait accompli* gesteld.
S.v.R.

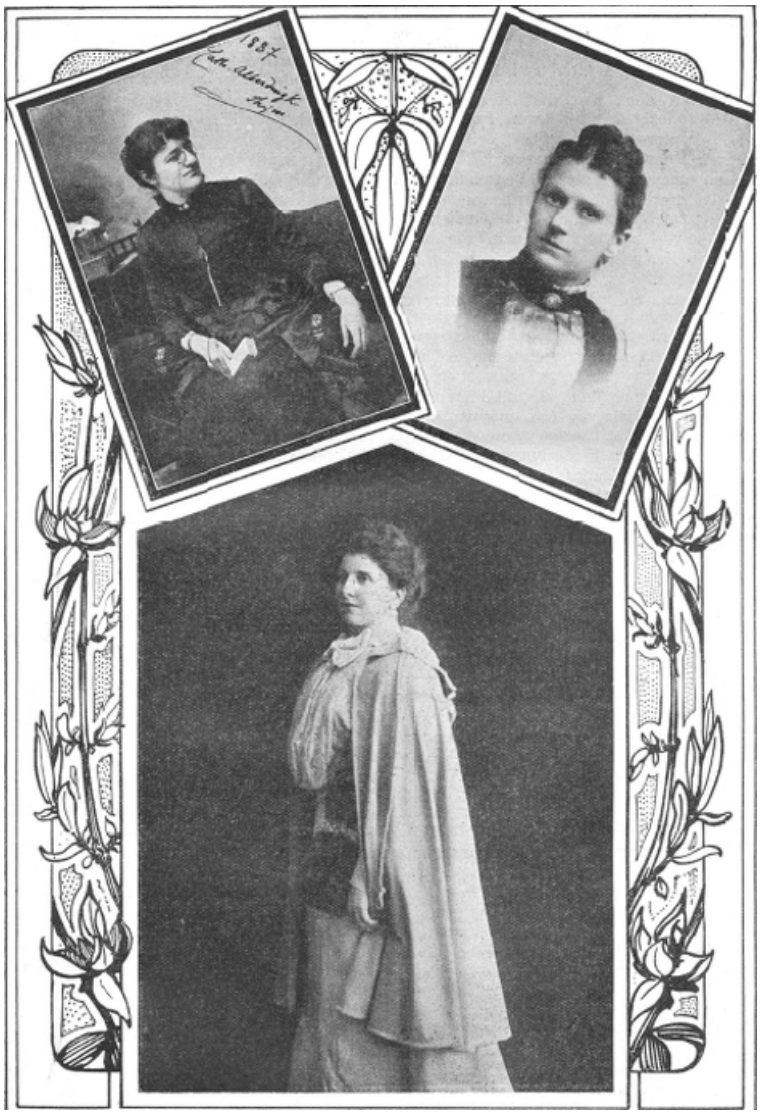
1897

Hoofdartikel
Over Dankbaarheid.

Ik denk niet dat het een mijner lezeressen of lezers zal verwonderen, wanneer ik dit eerste artikel dat het mij gegeven wordt te schrijven na maanden van ziekte, wensch te wijden aan dat heerlijke gevoel dankbaarheid.

Waar zal ik beginnen? Waar eindigen?

Ik heb veel, zeer veel geleden in deze laatste maanden. Een reisje naar Italië, door bijzondere omstandigheden in eens voor mijn genoegen ondernomen, en waarvan ik mij buitengewoon veel genot had voorgesteld, is geeindigd in een aanval van zoo zwaren typhus, waarschijnlijk op die reis opgedaan, dat de dokter zijn grootste verbazing uitsprak over mijn nog levend aankomen van uit Florence te Montreux, een reis van een duur van 15 uur ongeveer. En wat daarna volgde is een tijd geweest van groot lijden tengevolge van verschillende complicaties aan long en hart, terwijl ik zeker niemand behoef te zeggen hoeveel zwaarder en moeilijker dat alles nog werd gemaakt door de ongezellige eenzaamheid van een vreemd land, vreemde gewoonten, een vreemde omgeving, niet het minst voor onze Marie die zich te midden van dat alles had te redden in de haar geheel onbekende Fransche taal, iets voor haar zooveel onaangenamer en lastiger in zulke dagen van ziekte dan terwijl wij in gezondheid met elkander voortleefden gedurende den winter en genoten van de heerlijke omgevingen. Want het spreekt van zelf dat mijn vriendin zich geheel en al aan mij moest wijden als verpleegster.

En toch. En toch!

Als ik nu terugzie op dat alles, dan schijnt het mij toe alsof ik, ook ondanks alle lijden en tegenspoed, zelfs deze maanden niet uit mijn leven zou willen missen, zooveel liefde heb ik ondervonden, en zoo zalig is het gevoel van dankbaar kunnen en mogen zijn.

Nogmaals waar zal ik beginnen, waar eindigen? Daar is in de eerste plaats mijn vriendelijke plaatsvervanger de heer Servaas van Rooijen, dien ik slechts een telegram behoefde te doen zenden door mijn vriendin om zijn hulp in te roepen, om terstond het vriendelijkste en meest geruststellende antwoord van hem te ontvangen dat ik mij slechts kon wenschen, en dat nog wel terwijl hij-zelf in die weken op reis ging voor zijn genoegen, en toch den tijd vond mijn taak zoo bereidwillig over te nemen. - En dan de heer Veen, de uitgever en bezitter van ons blad, voor wien zulk een plotselinge, langdurige ongesteldheid zijner redactrice niet anders dan hoogst lastig kon zijn, en die mij in ieder opzicht alles zoo gemakkelijk mogelijk heeft gemaakt. Maar daarnevens gij allen-zelf vriendelijke lezeressen en lezers van de Lelie, die mij in die dagen hebt overstelpt met hartelijke bewijzen uwer belangstelling, met brieven, cadeaux, en briefkaarten, met al die duizenderlei kleine attenties die gaan van hart tot hart zelfs al kent men elkaar niet persoonlijk, en die binden een blijvenden band, althans van mijne zijde als ontvangster van al die vriendelijkheden.

Maar ik sprak daareven van het vreemde land, waarin het lot mij met juist deze zoo ernstige krankheid bezocht. Welnu ook in dat opzicht kan ik niet anders dan spreken met dankbaarheid. Reeds op die vreeselijke thuisreis van Florence naar Montreux, waar ik bij het overstappen te Milaan de hulp noodig had van de Conducteurs om mij te ondersteunen, reeds toen hebben mijn vriendin en ik het reeds zoo dikwijls tot elkaar gezegd: Wat ondervindt men véél liefde en goedheid zoodra de menschen zien dat er sprake is van ernstige ziekte. Hoe gaat dan gewoonlijk ook het onverschilligste gemoed open tot een weeke hulpvaardige stemming. Weinig vermoedden wij zelf toen nog, dat mij zulk een gevaarlijke ongesteldheid als typhus had aangetast, want wij hadden in Florence geen arts geconsulteerd, maar wel was ik door de hooge koorts reeds toen volkomen afhankelijk van de mij door vreemden telkens bereidwillig geboden hulp, tot ik eindelijk op dien onvergetelijken ochtend, na een nacht van lijden in den trein, het Lac Leman zag opdoemen in al zijn wondere schoonheid, en in stilte God dankte dat Hij het mij toeliet, wat ook straks mijn lot zou zijn, sterven of beter worden, in elk geval te mogen weerzien haar die gedurende onze afwezigheid zoo trouw voor alles, onze hondenkinderen bovenaan, had gezorgd, onze trouwe Marie, die ook reeds aan het station stond om te zien hoe en waar ze het eerst en het best kon helpen.

En iedereen heeft ons en haar om het hardst ter zijde gestaan om ons die moeilijke dagen gemakkelijk te maken. Onze huisheer en zijn familie, die, zonder den minsten

angst voor de besmetting, zich met allerlei kleinigheden belastten, onze overburen de hôtels Moser en Gambetta, waar men ons alles wat niet altijd bij de hand was, zooals ijs enz. terstond verstrekte, en bovenaan onze bekwame Zwitsersche arts, dr: Vogelsang, van wien ik zeker wel durf zeggen, dat ik aan zijn onvermoeide zorgen en uren lang waken als hij dat noodig oordeelde, mijn behoud te danken heb, om niet te spreken van de beminnelijke hulpvaardigheid waarmede hij en zijn vrouw ons later in duizend dingen geraden en geholpen hebben, toen eindelijk het levensgevaar week.

Men zegt weleens: in den nood leert men zijn vrienden kennen, en zeker is het mij zoo gegaan in deze afgeloopen maanden, zoo anders dan ik ze mij had voorgesteld toen ik vroolijk in den trein stapte met het vooruitzicht voor mijn genoegen naar Italië te zullen gaan om terug te keeren daarna in het midden van het heerlijke voorjaars-seizoen van Montreux; terwijl ik in plaats daarvan terugkeerde als bijna stervende en van al de lente-heerlijkheid van Montreux niets heb te zien gekregen, omdat ik het als zieke verliet ter wille van de versterkende berglucht hier die, hoop ik, mij mijn krachten geheel en al zal teruggeven. -

Maar juist dáárom, om de waarheid van dat spreekwoord: in den nood leert men zijn vrienden kennen, kan ik zelfs in dezen zoo onverwachten tegenspoed met een gevoel van dankbaarheid berusten. - Het is zoo heerlijk in dit dikwijls zoo arme leven zooveel rijkdom van goedheid te mogen ontvangen; het is *die* rijkdom die het leven de moeite waard maakt van zijn strijd en zijn beproevingen. - Ik weet het wel, dat mijn vriendin en onze Marie het mij niet euvel zullen duiden indien ik in de laatste plaats spreek van mijn dank aan hen. Want zij weten het wel, dat die zoo onuitsprekelijk groot is, en zoo welverdiend tevens. - De dokter sprak in den aanvang onmiddelijk van een verpleegster, maar toen hij zag dat ik daartegen zoozeer opzag, zweeg hij er over, en later, toen ik hem daarvoor bedankte, was zijn antwoord: Ik kende U niet en kon dus niet weten dat U zulke opofferende huisgenooten bezat als mejuffrouw Reijers en Uw Marie; met zulke hulp is een verpleegster inderdaad overbodig. - Zegt dit woord van een onpartijdig arts geen boekdeelen? Onafgebroken heeft mijn vriendin bij mij gewaakt nacht aan nacht, terwijl het Marie, die in de andere kamer op een rustbank lag, nimmer te veel moeite was op te staan om den dokter te halen, of om thee te zetten, of wat ook te doen of te brengen, dat mij verlichting kon geven. Maar het schijnt mij bijna toe, dat ik door zulke kleine dingen te vertellen de waarde verklein van wat die beiden voor mij deden, omdat er nog zoo oneindig veel méér zou zijn te zeggen, teveel om op te noemen hier. - Laat mij daarom eindigen zooals ik begon: mijn eerste artikel in de Lelie *kan* geen ander zijn dan een van dankbaarheid, van dankbaarheid aan die allen die mij gemaakt hebben een lijdenstijd tot een van groote vreugde dikwijls, alleen door hun onverdiende goedheid voor mij.

Onder de vele, vele brieven die ik kreeg, en die ik alle achtereenvolgens hoop te beantwoorden, was er ook eene, hier ontvangen, waarin de mij persoonlijk onbekende schrijfster op bijzonder hartelijke wijze hare sympathie voor mij uitsprak, en haar vreugde dientengevolge over mijn herstel, waaraan zij de woorden had toegevoegd: Misschien ware het voor U-zelve gemakkelijker geweest in die mooie bergnatuur te blijven rusten voor goed, inplaats van den levens-strijd opnieuw aan te vangen. -

Gemakkelijker ja! Maar toch, zoolang mij nog zooveel liefde blijft verlang ik niet heen te gaan. - In die zelfde dagen, waarin ik zoo levensgevaarlijk ziek was, verloor

mijn arts een nog jonge patiente, een ter dood veroordeelde aan tering. - Zij is, vertelde hij ons, moedig en flink den dood tegemoet gegaan, met volle bewustheid. Ik geloof dat ik ook dien moed zou gehad hebben, want ik twijfelde niet aan mijn eigen doods-oordeel, en had daarom reeds afgerekend met het leven. Maar toch, nu het anders is gekomen, ben ik dankbaar, dankbaar omdat er zooveel nog is om lief te hebben, en dankbaar aan U allen mijn bekende en onbekende vrienden, die mij deze liefde hebt gegeven zoo vele jaren reeds hetzij om de Lelie hetzij om andere redenen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

Susy had haar rok zoo hoog mogelijk opgenomen, en liep achter op haar hakken om haar nette fijne laarsjes, overblijfsel nog van vroegere weeldedagen, zooveel mogelijk schoon te houden. -

Bah, die modder, die verschrikkelijke nooit verdwijnende Amsterdamsche modder! - Ze had het zich nooit zóó kunnen voorstellen, zij, die uit dat nette, keurige den Haag kwam, waar de straten dadelijk weer schoon waren na 'n regenbui. -

Dat komt van den moerasbodem had men haar gezegd; die houdt den ondergrond zoo vochtig. En hare collega's voegden er bij met 'n afgunstig-geringschattend blikken naar haar elegant, keurig zittend donkerblauw tailleur-costuum: -

'Je moet je hier op z'n Amsterdamsch kleeden; die Haagsche airtjes kun je nu wel thuis laten. - Waarom neem je niet iets dat er beter tegen kan, en 'n paar stevige overschoenen.'

- ''k Wil eerst afdragen wat ik heb,' zei zij, wel overtuigd dat het straks zoover zou komen, dat ze er aan zou moeten aan zoo'n drie-kwart lange dames-overjas zonder fatsoen, van de een of andere ruige goedkoope regen-stof en 'n paar slik-schoenen; maar heimelijk blij, dat ze ze nu nog bezat haar wandel-toiletten van den Haag, donker, heel en al niet opzichtig, maar fijn om de goede coupe en mooie stof en gedistingeerde garneering. -

'Als je in Amsterdam zoo dames-achtig gekleed wilt gaan, moet je een rijtuig nemen,' had Willemien, die in de afdeeling nog 't best met haar overweg kon, haar half geërgerd half in ernst gezegd. -

Ze zag wel dat er wáárheid in was. - In Amsterdam hadt je ze niet zooals in den Haag, de flaneerende, elegante jonge dames, die om half drie keurig-aangedaan de deur uittrekken, soms o zoo'n bescheiden deur ergens in een o zoo bescheiden achterstraat van Duin-oord of 't Bezuidenhout-gedeelte of van 'de koudeaardappel-buurt', of van de Laan van Minder-soort en van Bouw maar voort, en die men dan haar ganschen achter-middag zag zoekbrengen met drentelen door de winkelstraten: Noord-einde - Veene-straat-Spuistraat, om te eindigen met bezoeken in het een of andere thee-salon, bij Veen op de Plaats, bij Lensvelt-Nicola, waar je nu zoo leuk vlak voor 't raam kunt zitten, of in de nieuwe salons van Kru of van Spriecher. -

Dan om vier uur als de ministeries uitgingen, en al de heeren van hun bureaux kwamen, liepen die op de mooie meisjes, die van de Indische kolonie vooral. - O ja, natuurlijk Susy, als een welopgevoed Haagsch dametje, wist wel dat ze, juist om die reden, zorgen moest vóór vier uur uit de winkelstraten te zijn, maar enfin, *als* je je eens bij toeval wat had verlaat, dan kwam je toch niet anders tegen dan zoo'n net-gekleed, langzaam loopend, zichzelf amuseerend heeren-en dames-publiek! En dat waren dan nog maar de winkel-straten! Als je aan de Koninginnegracht, en op 't Bezuidenhout, en op Duinoord, en in de Archipel kwam, in een woord overal waar de particulieren wonen, dan ontmoette je niet anders dan bij elkaar visites makende dames, jonge en oude, allemaal even fijn geganteerd en chic van toilet, met mode-hoedjes, en 'n netten onderrok, tippend uit de even-opgenomen japon. -

Maar in Amsterdam vertoonden dat soort leegloopende dames zich niet, kwamen noch in trams noch op de straten. - Wat je tegenkwam waren hard-werkende vrouwen, als zij zelve er nu eene was, 'n matelot of 'n flambard gemakshalve gedrukt op 'n gewoonlijk daarvoor al veel te oud, gerimpeld gezicht, en 'n wijd hangende overjas om, en 'n paar bagger-laarzen. - Ze keken je aan met 'n soort onhebbelijke verbazing als je er anders uitzag, eleganter, als eene die niets te doen heeft; dan hielden ze je blijkbaar voor 'n 'duifje', zooals Gérard die soort vrouwen placht te noemen.

Ja zoo was het, hard-werkende, afgebeulde onderwijzeressen en dito muziek-juffrouwen en dito ambtenaren bij de posterijen en bij de rijksverzekeringbank, enz. enz. - - èn duifjes, dat waren de twee éénige categorieën van dames die je hier in Amsterdam te voet zag gaan. - De anderen bleven thuis, of namen een rijtuig. -

En Willemien had wel gelijk, met haar kinderachtig, nagemaakt bont-mutsje op haar al grijzend hoofdhaar:

'Als je je zoo kleedt als ik, dan val je hier 't minst op. -'

Ja juist. Zóó moest je hier gekleed gaan. Met zoo'n bespottelijk konijnen-bont mutsje of dito boa-tje om, mode van 't jaar nul, zooals geen mensch elders dan in Amsterdam 't zou willen dragen, dan was je gelijk en gelijkvormig aan de rest van de geslachtsloozen zonder jeugd en zonder zinnen, voortzwoegend maar van den eenen dag naar den anderen. Terwijl ze met kleine trippelpasjes over den Dam schreed, die eeuwig-vuile, met al zijn om 't monument geschaarde leegloopers zoo vijandelijk-aandoende Dam, kwam er een herinnering in haar op aan een van haar schermutselingen met Willemien, die haar in haar zelve deed glimlachen even:

‘Als je er maar aan gewend bent, is Amsterdam goddelijk, zóó interessant,’ had Willemien gezegd. ‘Altijd zie je op straat 't een of ander dat je interesseert -’

En zij, met onverholen tegenzin van fijn dametje: - ‘*Ik* zal er nooit aan wennen. - Ik zie op straat niets anders dan vuil, en als je die vechtpartijen en die ruwe woorden “interessant” gelieft te vinden die je hier moet aanhooren in de hóófd-straten.....’

‘Natuurlijk - dat is het èchte gross-stadtleven,’ verzekerde Willemien, met ingeboren Amsterdamschen trots. ‘Den Haag is net 'n kalm, uitgestorven dorp. Bij ons is altijd *wat* te doen. -’

‘Dat spreek ik je niet tegen, maar 't is van dien aard, dat *ik* er liever niet mee te maken heb -’ nijdigde Susy terug, op hare beurt even kinderachtig partijdig voor den Haag als Willemien voor Amsterdam. -

Neen, ze zou er nóóit aan wennen, nóóit, nóóit, dat wist ze zeker. Heel haar verleden van weelde-meisje schrijnde in stil weeklagen tegen dit heden van alleen-zijn op 'n armelijk-gemeubelde kamer op de Leidschegracht, waar 'n pension-juffrouw haar 'n onsmakelijk geprepareerd ‘diner’ van *f* 1. - voordiende, terwijl ze haar ontbijt en haar koffie zelf toebereidde, volgens de regeling met haar hospita. -

Och, 't werk, het ongewone dáárvan, *dat* was het ergste niet! - Ze had een goed hoofd, kon vlug en gemakkelijk zich doorslaan door 't een of ander. En, nu ze eenmaal de routine beet had van haar baantje, vond ze *dat* het minst erge, het geregeld moeten gaan 's ochtends, weer of geen weer, naar de Rijksverzekeringsbank, het er zoo en zoo zooveel uren achtereen moeten zitten. Er was een soort zelfvoldoening in 't bewustzijn van onafhankelijkheid, van 't eigen brood verdienen, inplaats van opgesloten zijn bij 'n genadig familielid, die haar zou gebruiken voor alles, en nog zou verlangen gróóte dankbaarheid daarvoor, een zelfvoldoening die haar wèl vergoedde 't gemis aan vrijheid overdag. -

Maar wat haar zoo zwaar viel, zoo onmogelijk werd om er aan te wennen, dat was het leven-zelf, in die nieuwe omgeving, het zich een uit haar stand-gerukte voelen, een eenzame, die 't ondervond in duizend wreede kleinigheden den heelen dag dóór, dat ze niet thuishoorde in deze omgeving, in dezen werkenden stand, in deze burgerlijk-gemeubelde kamer met voddige anti-macassers en prulvaasjes welke in de oogen der hospita ‘gezelligheid’ voorstelden. - -

Toen Susy haar eigen photo's en reis-souvenirs, medegebracht uit den Haag, had uitgepakt, schreeuwden die foei-leelijke cachepot's om nagemaakte bloemen en geborduurde fluweelen portret-lijstjes en schel-gekleurde steenen poppetjes en andere fraaiigheden meer van dien aard zoo jammerlijk tegen de omgeving van herinneringen aan vroeger, die Susy zich zooveel mogelijk trachtte te scheppen, dat ze 't aan ‘mevrouw’ Weesmans had gevraagd:

‘Zoudt U er op tegen hebben die dingen op te bergen; - ze nemen zooveel plaats weg.’ -

De dame, in 'n vuile licht-blauw zijden blouse, die ze thans in huis afdroeg, na er den vorigen winter prachtig mooi mee te zijn geweest in eigen oogen, wanneer ze Zaterdags naar Van Lier, of naar 't Rembrandt-theater of naar Prot ging, had de armen in de zij gezet, en haar aangezien met den blik van stil wantrouwen, waarmede ze ‘die Haagsche mamsel’ voortdurend gadesloeg. -

‘Nou - dat moet Uwes zelf weten, als Uwe ze niet mooi genoeg vindt,’ zei ze bits, volstrekt niet de dupe van Susy's uitvlucht van plaatsgebrek. ‘'k Heb hier anders vóór U óók heele sjieke dames gehad, met wat 'n fijne kleeren, en ze waren altijd héél blij

dat ik de kamer zoo heelemaal als 'n salon had weten in te richten. - Maar enfin - over smaken valt niet te redetwisten.' -

De toon waarop ze dat zeide, drukte duidelijk uit, dat ze den smaak van Susy al héél weinig ontwikkeld achtte, maar deze trok zich dit minder aan, blij toen ze 's middags bij haar thuiskomst van de Rijksverzekeringsbank al de prullen verdwenen vond, de ouderwetsche commode leeg en kaal behalve 't onvermijdelijke theeblad met zijn burgerlijke glazen suikerpot en steenen theekan, waaruit tien menschen hadden kunnen drinken, en ook den schoorsteen-mantel ontredderd, zelfs de pendule weggenomen, misschien wel uit 'n soort kwaadaardigheid omdat ze nu geen klok had daardoor. - Dien avond had ze laat geredderd, zichzelve 'n afleiding gevend met het schikken van haar kleine souvenirs. - En ze was naar bed gegaan in een oogenblikkelijke opwinding van blijdschap, dat het er nu wat huiselijker uitzag. - Maar den volgenden ochtend, in 't bleekgrauwe Amsterdamsche regen-licht keek dezelfde burgerlijke troosteloosheid van derde

rang kamer haar weer aan uit de grove vitrages, en de geelbruine groezelige cretonne overgordijnen, en van af het gevlekte, gescheurde en dan weer bijgeplakte behang, en van de tafel met het grof katoenen tafellaken en de typische burgerlijke schaaltjes voor boter en brood. -

- Wat hielp het of ze die commode had volgezet met snuisterijen van vroeger, haar lievelingsboeken, haar naaidoos van 'n reis meegebracht, haar koperen inktkoker dien haar vader haar had gegeven op 'n verjaardag. Al die dingen schenen haar toe te weenen om wat verloren was, onherroepelijk verloren, misplaatst in deze vreemde omgeving, als zijzelve 't zich voelde. - En bovenal 't groote portret van haar vader, dat ze had gehangen onder den spiegel, deed haar pijn hier, zoo dikwijls ze er naar keek. - Hij, die zoo tip-top 'n gentleman was, scheen haar hiervoor te goed, te beschaafd, voor deze 'salon'-fraaiigheid van de kamer-verhurende timmermans-echtgenoote. -

'Vader, o vader - wie had *dat* kunnen denken,' - snikte ze ineens week wordend, ondanks haar vast voornemen in die begindagen van wreed leven zich héél goed te houden, héél verstandig. - - - - - -

Het was zijn schuld niet geweest, dat alles zoo was gekomen, niet zijn schuld maar die van 't leven.

Hij had haar, eenig meisje, eenig kind, misschien 'n beetje verwend, 'n beetje àl te teer opgevoed, al te véél vertroeteld, zonder te willen denken aan de niet te voorziene, onverwachte levensgebeurlijkheden die komen kunnen.

Toen zijn vrouw jong was gestorven had hij haar, kleine meid van tien jaar, meegezonden uit Indië met goede kennissen van hem, die repatrieerden, die voor haar zorgden met hun eigen troepje mee. Het had hem veel gekost die scheiding, maar hij had 't gedaan in háár belang, begrijpend, dat de opvoeding in Europa 't beste zou zijn voor 'n moederloos kind, op een Indischen buitenpost, de éénige oplossing. En hij had ruime sommen overgezonden voor haar onderhoud, haar toilet, haar genoegens; aan niets had het haar ontbroken in de coquette villa op de Hertoginne-laan, waar ze was groot geworden. - Het was zijn plan geweest, zoodra hij zijn pensioen zou hebben verdiend, over te komen voor goed, met haar een interieur in den Haag te scheppen, een gezellig nestje waar hij oud zou worden, terwijl zij - daarop rekende hij - er weldra zou uitvliegen voor goed, aan de zijde van een ander.

Maar 't was alles anders gekomen. - Eén jaar was hij over geweest, met verlof, had met haar gereisd bijna al dien tijd. - Toen was hij ineens teruggegaan; - hij kon resident worden; bij den nieuwen gouverneur-generaal stond zijn kans uitstekend. - En hij was 't nauwelijks, geen twee maanden benoemd nog maar, of hij was gestorven, ineens, verraderlijk, aan 'n buikziekte met Indische heftigheid.

Toen 't telegram kwam had zij geschreid, zich innig bedroefd gevoeld, maar toch met 'n besef dat hier haar thuis nu bléef, hier bij meneer en mevrouw Heringa, net als altijd.

Maar haar voogd, - ze was toen een-en-twintig - had haar den stand van zaken uitgelegd. Hij was een oude, deftige, wat bekrompen Hagenaar, 'n broer van haar vader, die, in altijd zijn zelfde bureau-gangetje-gaan nooit had kunnen begrijpen een andere levensrichting dan zijn eigene.

'Je vader heeft je altijd véél te royaal laten leven, een veel te groote som besteed aan je kostgeld. Hij rekende er maar op, dat hij lang genoeg zou leven om zijn

pensioen in te verdienen, en in afwachting daarvan gebruikte hij zoowat zijn heele tractement. - Je zult voor je zelf moeten zorgen voortaan.'

Meneer en mevrouw Heringa, heel begaan met haar, wilden haar bij zich behouden zonder kostgeld. Maar zij, in fier zelfbewustzijn, weigerde. Ze hadden zelf kinderen, dochters die uitgingen, zonen die studeerden. Het zou verachtelijk zijn geweest het genadebrood dáár aan te nemen, zoolang zij-zelve jong was en gezond.

Oom, gewichtig, knikte goedkeurend. - Zij viel hem mee. - En hij-zelf, door zijn ambtenaars-relaties met allerlei baantjes-vergevers, wist haar die betrekking te bezorgen aan de Rijksverzekeringbank. -

Susy was blij geweest eerst dat ze daardoor weg moest uit den Haag, in Amsterdam heelemaal een nieuw leven kon beginnen, weg van haar vroegere omgeving, haar rijke kennissen, heel heur bestaan van luxe waarin ze nu niet meer paste. - In haar jong optimisme voelde ze zichzelve heel sterk, heel bereid den levenskamp te aanvaarden als 't dan nu eenmaal moest. -

En haar desillusie, haar verlamming van kracht, haar zichzelve met elken dag moede-

loozer voelen, was eerst gekomen hier in 't vreemde leven-zelf, in de onmiddelijke dagelijksche aanraking met personen en toestanden die haar vreemd waren, waaronder ze zich voelde een vreemde, een niet in hun kring thuishoorende, die zich onophoudelijk stootte aan die andere manieren en andere zienswijzen en andere levensopvattingen in een in stilte denken daarbij wat ze niet durfde uit te spreken hard op: hoe burgerlijk, o hoe burgerlijk! -

Ja, dat was 't nu. - Het moeten werken dat was niets, maar het moeten leven hier in deze troosteloos-saaie omgeving dag in dag uit, met tot conversatie haar collega's, die, anders opgevoed dan zij, vijandelijk in haar zagen het Haagsche rijkelui's kindje, de ‘dame’ die zij daarom, om haar dame-zijn, haatten, terwijl zij harerzijds niet in staat was zich te interesseeren voor hun gedachtengang, hun levensplannen, hun genoegens. -

En dat alles zou zoo voortgaan dag in dag uit! - Ze zou er oud bij worden en grijs hier te zitten op die suffe Leidsche-gracht, met weerzin naar binnen werkende het onsmakelijk-voorgediende en slecht toebereide ‘diner’ van ‘mevrouw’ Weesman, en haar uitspanningen zouden bestaan in 'n wandeling door 't Vondelpark of naar den Amstel. - En dat zou ‘leven’ heeten voor haar, totdat eindelijk de dood haar verloste en ze werd weggebracht naar een van die groote ongezellige stads-kerkhoven hier, die je zoo akelig koud aandeden, net zoo koud als alles in Amsterdam. -

Willemien, die bij haar ouders in huis woonde, had haar eens goedig gevraagd om 's avonds mee te gaan naar een première van de Rotterdammers in Volksvlijt. Ze had eerst geweigerd. Zondag-avonds! - Wie gaat er nu Zondags naar de comedie had ze gezegd, denkend aan den Haag, waar zoo iets immers heelemaal niet bon ton was, maar Willemien lachte haar uit. - ‘Dat is toch vrij wat leuker dan thuis-zitten zou ik denken. En in elk geval, de Rotterdammers spelen hier alléén Zondags; je moet wel, als je hun zien wilt. -’

Ze was dan maar gegaan; ze wou dat nieuwe stuk óók wel eens zien, en wat hadt je er aan thuis te zitten. - Naar den Haag, naar de Heringa's ging ze opzettelijk niet dikwijls. Het kwam haar duur als ze eerste klasse reisde, en ze vond het niet prettig, wanneer ze haar afhaalden, dat ze uit de tweede stapte. - Bovendien, 't was indiscreet zoo dikwijls gebruik te maken van hun vriendelijke uitnoodiging: Kom zoo dikwijls als je maar wilt hoor. - Meneer en mevrouw waren dikwijls alléén thuis, de beide oudere meisjes al getrouwd nu, en de jongste nog op kostschool, terwijl de studenten gewoonlijk in Leiden over-bleven. - Ze mocht hen niet laten voelen, dat ze zich als tot de hunnen behoorend rekende; daartegen kwam haar trots in opstand. -

Maar dien Zondag-avond, in 't Volksvlijtgebouw, voelde ze zich nog vreemder en eenzamer dan anders. Het ongezellige, leelijke vulgaire gebouw, de luidruchtige toon van de menschen, 't burgerlijke van de rondgaande kellners met bier en chocolade, en het armoedige van het kale tooneel en de poenige toiletten van de dames met beveerde donderhoeden, waartusschen de mannen zaten in kantoorjasjes met slecht-gestreken linnen en vuile manchetten - het was één wanklank in haar verfijnde gevoelsleven; waardoor 't wezenlijk goede spel van de Rotterdammers haar totaal werd bedorven, zoodat ze op 't laatst niets meer zag, alleen maar snakte naar alleen-zijn, weg, uit deze luidruchtige janboel uit. -

Aan Willemien zei ze natuurlijk, dat ze 't alleraardigst, allergezelligst had gevonden, maar, toen deze haar een anderen keer opnieuw vroeg, weigerde ze beslist:

Neen, liever niet, ze was Zondags moe na de heele week werken; ze ging liever vroeg naar bed - - - - - - - - -

Ze hakkelde voort, met haar naar schoone plekjes zoekende pasjes, de Kalver-straat in, naar de N.Z. Voorburg-wal. - Ze wou nog een boodschap doen in de Leidsche-straat, en dan een paar koekjes koopen bij Coerten, voor ze naar huis ging. -

Dat was haar groote luxe, taartjes, lekkernijen bij haar kopje thee 's avonds - Zondags onthaalde ze zichzelve op afternoon-tea óók. - In de week liep dat in de war met de bureau-uren. -

En ze begon zich te haasten, in die onwillekeurige drift, die ze in Amsterdam altijd in zich voelde van naar huis-willen gaan, zoo gauw-mogelijk weg van die ongezellige, vijandelijke straten. -

In den Haag was dat heel iets anders. Daar vond ze het prettig zichzelve te verlaten, te blijven stilstaan voor dezen winkel, even nog om te loopen naar de Plaats om te zien of er ook wat nieuws was bij Goupil. - En, als 't zomer werd, gleed ze graag

uit den Archipel, als ze daar een visite had gemaakt, terug door de Boschjes, 't begin over van den Scheveningschen weg, zoo verder naar de Laan van Meerdervoort en de Groot-Hertoginnelaan. - Daar overal voelde ze zich onder haar gelijken, haar eigen kring.

Maar hier. Tot zelfs de hooge, melaatsche huizen schenen haar aan te zien in hun grauwe sombere stilzwijgendheid met de onuitgesproken vraag: Wat moet jij hier, Haagsche nuf. Ze was bang voor die leelijke, vuil-uitziende ouderwetsche gevaarten, bang met een innerlijke instinctmatige vrees, alsof er achter die gesloten ramen allerlei ongerechtigheid *moest* gebeuren, allerlei vuiligheidjes *moesten* worden afgespeeld, zoo geheimzinnig-stil-somber zagen ze haar aan. - Zelfs aan de groote, voorname grachten had ze datzelfde, akelige, onheilspellende gevoel. Je zag geen lachende, vroolijke, naar buiten blikkende jonge meisjeshoofden, zooals in den Haag aan de Koninginnegracht, in de Laan van Meerdervoort, waar in de diepe vensterbanken gezellige groepjes van jongelui keuvelden ten aanschouwe van iedereen, of soms ook een elegante mama, haar kind naast zich, handwerkte of voorlas. - Alles bleef hier in Amsterdam gesloten, plechtig-deftig, zonder menschen, zonder leven. - En in de winkelstraten, waarheen ze vluchtte om ten minste te ontkomen aan die benauwende atmospheer van geheimzinnige doodsheid, was alles vulgair, alles, de winkel-etalages, de menschen die er doorheen liepen, de haastende, slecht-gekleede kantoor-meneeren, de duwende, in groote grove mantels gehulde en-passant boodschappen-doende onderwijzeressen en ambtenaressen en vrouwelijke studenten. -

Maar 't ergst van alles was nog het straat-volk. Ze was nooit bang geweest in den Haag, zelfs niet in een oploop, in gedrang op Koninginne-dag, of in een kermis-drukte van Voorhout. - Het volk daar bleef 'n zekere oppervlakkige, ridderlijke welgemanierdheid behouden, iets van de oppervlakkig-opgelegde residentie-beschaving van de hofstad. - En de eigenlijke weerzinwekkende overige armoede zag je niet, kwam niet voor den dag in de hoofdstraten, daar waar meisjes als Susy wandelden.

‘Maar hier in Amsterdam stonden ze telkens voor je in eens, opgedoken uit een van die nauwe gemeene hoofd-stad-stegen, die de straten doorkruisen: vrouwen met vuile gescheurde doeken en ruwe dreigende dronkenmans-gezichten en bedelaars vol zweren, of groote ruwe kerels, wier brutaal type je 't zeide, dat ze best werken *konden* maar niet *wilden* - en dan, op de hoeken van elke straat, geleund over de bruggen, spuwend om zich heen, je aanstarend in verdierlijkte onhebbelijkheid de zoogenaamde werkeloozen, de troepen jonge krachtige kerels zonder bezigheid en zonder verlangen daarnaar, hun uren verluierend in het vijandig aanstaren van de goedgekleede voorbijgangers, het uit-stooten van schuine smerige straattaal.

- - - Toen ze bij Coerten uitkwam, regende het weer opnieuw - natuurlijk. - 't Was ook al tien minuten droog geweest, méér kon je van Amsterdam niet verwachten! Ongeduldig zette ze haar parapluie op, trachtte met de eene hand haar rok netjes op te houden, terwijl ze in de andere de parapluie hield en het pakje met de taartjes. - Ze had óók nog 'n boek uit 'n leesbibliotheek onder haar arm, en haar vingers in de dunne glacé's werden stijf en koud van 't vasthouden. -

Aan den overkant, zonder haar te zien zelfs in haar haast, ijlde Jetje Wiers, ook 'n meisje van de Bank, maar van een andere afdeeling, haar voorbij - 'n héél kort rokje tot boven de knieën haast, de kraag op van haar grove blauwe cape, die zonder eenige

elegance vierkant hing op haar schouders, en op haar piekerige haren een onmogelijk type van bordpapieren filt-hoedje. - Toch vond ze 't nog de moeite waard dat toilet te beschermen voor den regen, met 'n groot stevig familiedak, dat volstrekt geen pretensie maakte van zijde, noch van 'n ‘naald’-stok. - Ondanks haar moeite om vooruit te komen, door den modder moest Susy toch even lachen:

‘Ja, zóó kom je er 't best - hier in dit oord’ - mompelde ze smadelijk, Jetje spottend naziende, terwijl deze, onbekommerd om zoo iets wereldsch als elegante pasjes maken, stevig met haar overschoenen trapte door de dikke modder-straten. -

- - Zij-zelve had nu 't ergste achter den rug. - Aan de doodsche Leidsche-gracht kon ze 't zich gemakkelijk maken, de schoone plekjes zoeken zonder te worden op zij gedrongen door slagers-knechten met groote manden, en zóógenaamde meneeren die je onhebbelijk van 't trottoir stompten. -

Met een blij gevoel van thuis-zijn, al was 't dan ook maar dat armzalige, gehuurde derde-rangs-verblijf, klom ze de hooge ongemakkelijke trap op, ging door haar slaapkamertje, waar ze haastig haar parapluie

uitzette, haar hoed en mantel afdeed, naar de zoo betrekkelijke gezelligheid van haar zitkamer.

Op de tafel lag de post te wachten: - 't Vaderland, dat de Heringa's haar ter lezing zonden - en een briefkaart.

Ze nam die op zonder veel belangstelling, want 't was er een van Gérard. En Gérard kon haar zoo weinig schelen. -

Maar toen ze had gelezen, wierp ze haar op de tafel, half blij omdat ze 't toch gezellig vond zoo'n bezoekje, en half zich schamend om wat Gérard wel zou denken van haar armelijke omgeving. -

Want Gérard, haar neef, schreef dat hij haar a.s. Zondag kwam opzoeken, en dat hij er op rekende haar dan thuis te vinden.

(Wordt vervolgd).

Paarlen.
door M. Vorst.

Stralend van genoegen en van ouderlijken trots hadden vader en moeder Fransje uitgelaten en broer Jan, die op 't ‘Gym’ was, had 't portier van 't rijtuig voor haar geopend; nog met den pennehouder in de hand was hij weggeloopen van z'n werk omdat hij z'n eenige zuster toch even bewonderen moest in baltoilet. ‘Ze ziet er keurig uit,’ zei moeder voldaan en vader knikte goedkeurend, tevreden. ‘Kinderen behooren hun ouders te gehoorzamen,’ zoo redeneerde hij; nu, over de zijnen had hij gelukkig niet te klagen; alleen Fransje, de oudste van de twee had soms wel eens: ‘kleine nukken,’ zooals hij het noemde. Maar ditmaal had ze grif z'n zin gedaan en zich getooid met het parelsnoer, dat hij haar eens op haar verjaardag had geschonken.

Die paarlen hadden eens behoord aan 'n voorname dame en hij had ze voor heel veel geld op 'n verkooping gekocht.

Hij had zich voorgesteld, dat z'n dochter met zulk 'n geschenk in de wolken zou zijn; nu dat was ze ook wel geweest; maar, toen hij haar als 'n gunst voorsloeg, dat ze ze bij 'n op handen zijnde schoolfeestje, al zou mogen dragen, toen veranderde ze van stemming. ‘Toe, vader, dat meent U immers niet; - nu nog niet,’ had Fransje gevleid; ‘ik ben immers nog veel te jong om paarlen te dragen en ik vind 't niets prettig af te steken bij de anderen.’

‘Waarom zou je niet afsteken?’ riep vader driftig. Waarom zou jij geen paarlen mogen dragen, als ik ze eerlijk gekocht en betaald heb? Alles wat ik bezit, heb ik zelf eerlijk verdiend, waarom zou m'n dochter geen paarlen mogen dragen?’

Wil je me dat pleizier nou niet doen?’ Zoo was 't gegaan bij ieder feestje, elk jaar. Dan was Fransje heur vader om den hals gevallen; ‘toe vadertje,’ had ze gezegd, ‘ik vind 't heusch zoo naar zulke kostbare dingen te dragen; toe, vadertje dezen keer nog niet.’ Vader zou onvermurwbaar geweest zijn, als heur lieve, goede moeder met heur fijn gevoel van vrouw, die de situatie bij intuitie doorgrondde, niet tusschen beide was gekomen en vader had weten te bewegen de edelsteenen weer in de brandkast te bergen tot later. Dan had vader toegegeven, toch gemelijk mompelend: ‘'t zijn maar grillen van 't kind, 'n ander zou er naar snakken.’

Maar van avond was 't heel anders gegaan, toen vader haar het kleinood overreikte, bedankte ze hem allerhartelijkst met tranen van blijdschap in de oogen, alsof ze 't geschenk voor den eersten keer ontving. En vader was nu dubbel verheugd, omdat z'n kind tenminste wat verstandiger was geworden. En Fransje nu pas 't voorrecht van rijkdom, dat ze boven anderen meende te hebben, waardeerende, bekeek zich in den spiegel, het parelsnoer om heur blanken hals en vond, dat 't haar aardig stond bij heur wit zijden kleedje. Vroeger had ze, natuurkind als ze was, nooit iets gegeven om mooie kleeren, maar nu wilde ze zoo graag er aardig uit zien, uitblinken bij al de anderen.

Nu zat ze gemakkelijk in de kussens van de vigilante; de temperatuur was 'n heele overgang van de warme kamer naar de koude buiten; maar dat bemerkte ze maar heel even.

Toen 't portier was dichtgeslagen en 't rijtuig wegrolde, was 't haar, of 't haar nader bracht naar heur geluk. De maan wierp bleek licht over de huizenrijen, ze ging door winkelstraten vol vertier, waar in vroolijk verlichte uitstalkasten, bonte waren tot koopen uitlokten; ook reed ze langs deftige heerenhuizen, waar rossig licht scheen door de venstertjes der voordeuren; maar alles bemerkte ze maar heel eventjes; zoo was ze in zichzelf gekeerd, maar wat tot haar doordrong, scheen haar mooi en goed en vredig. Heur oogen straalden; heur hartje klopte hoorbaar van opgetogenheid voor 't zalige, dat komen ging. Hij zou er immers zijn van avond, hij, voor wien ze zich getooid

had met witte zijde en paarlen! Of hij aan haar gedacht had, hoe ze er wel uit zou zien van avond, of hij aan haar gedacht had, met stijgend verlangen zooals zij aan hem ieder uur van den dag. Hij had haar nog nooit gezien, zooals ze er nu uitzag in baltoilet; zeker zou ze z'n verwachtingen nog overtreffen; die paarlen met heur rozigen, matten glans, zeldzaam, kostbaar, maar met 'n stille aristocratische voornaamheid, die dezen edelsteenen eigen is, die paarlen stonden haar allerliefst bij haar teint en de kleur van heur kleedje.

Ditmaal was ze lang bezig geweest met 't bij elkaar brengen van heur toilet, en bij ieder stuk, dat ze had uitgezocht, had ze er over gedacht, of 't wel naar zijn smaak zou zijn. En dankbaar dacht ze aan de paarlen, die haar zoo bekoorlijk stonden.

Als ze thuis kwam, zou ze heur goeden vader nog een extra, innigen kus er voor geven. - Vol verwachting klopte heur hart; ze maalde 't in heur verbeelding, hoe 't zijn zou straks, - en dan met 'n trilling door heur leden van zalig geluk, herinnerde ze zich al z'n lieve attenties voor haar; ze wist 't immers wel: die waren meer dan beleefdheden. Die enkele oogenblikken, dat ze elkaar spraken, waren de mooiste geweest in heur leventje; zoo heel bijzonder mooi, gescheiden van al 't andere. Nooit had ze er 'n derde van verteld, zelfs niet haar lieve trouwe moeder, voor wie ze nooit iets verzwegen had.

Als 'n kostelijk kleinood bewaarde ze heur liefde diep in heur binnenste. 's Nachts in heur bed, als alles om haar stil was, dan lag ze aan hem te denken, dan zag ze hem voor zich, z'n blonden kop, z'n aardige snor. Soms heel even vroeg ze zich af, of 't wel waar was, dat hij van haar hield; of ze 't zich slechts niet verbeeldde, maar dan vielen haar al de lieve dingen in, die hij haar had gezegd en ze genoot er weer van op nieuw, ze telkens in gedachte herhalend, tot ze insliep met zijn beeld voor de oogen. Nu dreven er geen wolkjes aan den blauwen hemel van haar geluk, alles was zonnig en zalig. - Nu was ze er. Wat 'n zee van mooi geelachtig, schitterend licht. Bekoorlijk wiegende dansmuziek, zangerig, meeslepend, bijna bedwelmend. - Zacht geurende bloemen, heur teere rozig en lelieblank satijnige kopjes op fijne slanke stengels als voor feestvreugde geschapen, schitterden in eendagsweelde. En de menschen, waren allen in feeststemming; de vrouwen in rag fijne weefsels met gefriseerde kapsels; de mannen in statig zwart met glanzend wit linnen. - Eerst ging ze even de gastvrouw begroeten. Dan was ze 'n oogenblik geheel aan zichzelf overgelaten. Ze voelde zich wat beklemd, niet wetende zoo gauw bij wie ze zich voegen moest. - Gelukkig, daar zag ze hem; dadelijk kwam hij naar haar toe. Wat was hij knap; hoe voordeelig kwamen de lijnen van z'n slank lichaam uit, nu hij in rok was. Ze voelde, dat ze kleurde. Nu stond hij voor haar en sprak haar aan en ze lachte; ze moest maar steeds lachen, 'n jubellach van geluk. Hij vroeg haar ten dans. 't Was 'n polonaise. Met heur handje op z'n arm gingen ze door de zaal; hij vroolijk schertsend, zij naar hem opziende met een lieven glimlach op de lippen, die zeggen wilde, ‘'t is alles zoo mooi, als ik gedacht had, zelfs nog veel, veel mooier.’

Ze vermoedde, dat 't nu komen ging, te midden van licht en bloemen en meeslepende dansmuziek; 't mooie, zalige; dat hij ging zeggen dat hij van haar hield. Die gedachte maakte haar wat verward, bijna verlegen; maar toch beidde ze vol verrukking. - En telkens dansten ze weer samen; z'n arm om heur leest, haar kopje aan z'n schouder op meeslepende muziek, wiegelend als de golfjes langs felgroenen weiderand. Toen vroeg 'n ander haar ten dans; nam ze aan uit beleefdheid. Maar toen de menuet half ten einde was, moest ze 'n oogenblik rusten. Heur danser bracht haar

naar heur plaats, 'n fauteuil, waar om heen palmen stonden; daar achter was 'n kamerscherm. Terwijl heur danser 'n verversching voor haar ging halen, keek zij in de zaal rond. Maar hém, van wien alles voor haar afhing, vond ze niet onder de dansenden. Zou hij slechts met haar willen dansen; dacht ze; in-gelukkig. - Achter 't scherm hoorde ze spreken; ze herkende de stemmen; hij sprak met z'n moeder. - Onwillekeurig bleef ze luisteren.

‘En wat 'n prachtige parelsnoer heeft ze om,’ hoorde ze zeggen.

‘Ja, die vertegenwoordigen 'n groote waarde; dat zit er aan hoor;’ klonk zijn stem.

‘En nu laat je haar met 'n ander dansen;’ klonk z'n moeders stem eenigszins verwijtend; je moest den geheelen avond geen oogenblik van haar afwijken, je begrijpt, dat er meer zijn, die zin hebben in zoo 'n groot vermogen....’

‘Och, Mama, ik ken de vrouwen, maakt u zich maar niet ongerust, ze is al van

mij - - tot over de ooren, - ik heb maar te kikken.’

Fransje hoorde niets meer; 't was, of ze door 'n bliksemstraal verpletterd was. Ze voelde tranen in haar oogen wellen van toorn en diepe verontwaardiging. En in heur binnenste voelde ze 'n vlijmende pijn, alsof alles daar vaneen gereten werd door wreede vingers.

Zacht golfde de breede stroom van dansmuziek over de hoofden der paren en stilzwijgend keek ze toe. 't Scheen haar een draaikolk toe van bespottelijk doende menschen, die potsierlijk rondhuppelden. Daar kwam heur danser terug met 'n verversching; nu moest ze zich goed houden en vooral niets laten merken. Ze deed heur best voor vroolijk door te gaan en 't gelukte haar. Men vond haar uitgelaten, geestig zelfs en o, ze had wel willen sterven. Ze verlangde naar heur eigen kamertje, naar heur bed om er te kunnen uithuilen. Nu pas viel 't haar op, hoe onnoozel en flauw die conversatietaal was; en ze begreep maar niet, hoe men zich over zulke flauwiteiten kon vroolijk maken. Heur danser vroeg haar met hem te soupeeren en ze stemde gul toe. 'n Oogenblik later kwam hij naar haar toe om haar 't zelfde te vragen. 't Speet hem zichtbaar, dat hij te laat kwam. Zij deed heel onverschillig tegen hem en schonk al heur attentie aan den ander, om wien ze eigenlijk niets gaf. Nooit had ze gedacht eens zoo te kunnen veinzen; maar nu hield ze zich goed; dat was heur zwakke wraak van vrouw. Eindelijk was 't uit. Door de donkere, nu doodstille, verlaten straten rolde 't rijtuig. Geen ziel, geen sterveling. Overal doodsche stilte; de winkels gesloten, de huizen nauwelijks zichtbaar in de volkomen duisternis. Zwarte wolken als rouwsluiers zweefden aan den hemel. En de straatlantaarns geleken magere spookachtige gestalten met geelachtig glanzende oogen.

'n Diepe weemoed was over Fransje gekomen; ze voelde diepe smart over heur bittere teleurstelling. O, had ze dat kunnen denken, z'n vriendelijke woorden, z'n lieve attenties, alles was berekening geweest. Geen woord had hij er van gerept, dat die paarlen haar aardig stonden, slechts aan de waarde had hij gedacht. O, ze kon 't bijna niet gelooven en toch had ze 't duidelijk verstaan: ‘ik ken de vrouwen; ik heb maar te kikken.’ Ja, hij had gelijk, hij had maar te kikken gehad... Even kwam 't haar in de gedachte, dat hij 't eigenlijk niet waard was, dat ze zoo om hem leed; maar heel even; maar heur smart werd er niet minder door; ze hield ook zoo van hem, zoo heel, heel veel...

Vader en moeder waren nog op, toen ze thuis kwam.

‘Heb je genoten?’ vroeg moedertje hartelijk.

En vader zei met trots: ‘ik wed, dat jij er 't keurigst uit zag van allen, met je prachtige paarlen.’

Fransje glimlachte weemoedig, hoe kon haar beste vader, die 't toch zoo goed met haar meende, zoo naïef zijn. Alsof 't geluk en 't genot van paarlen afhing.

Toen rukte ze 't snoer van heur hals en gaf heur ouders 'n nachtkus. Toen ging men naar bed.

Nov. '06.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXIV.

Vrijen, trouwen, geboren worden, begraven, rouwen.
II.

Nu doen we net of we een sprookje vertellen. Het is van 26 Maart 1650. Er leefde toen een Johanna van Tol. Ze had een ‘speelmeysken’, genaamd Juffrouw Sinapius! Van dat speelmeisje nu ‘daer hiel se meer van dan van haer man’ en dit stak hem, - hij wordt Mathijs Palos genoemd, - en stuitte hem altijd tegen de borst. Comparant in het geding repliceerde op een dergelijke klacht al lachende, ‘dat het vrempt was dat een man int reguart van zijn vrouw over de gemeensaemheyt ende vrintschap van een speelmeysken jaloers was’. Uit is de geschiedenis. Zij is ons ook ‘vrempt’, en we zullen er dus maar niet verder op ingaan.

Indien er Brabantsche oudheidkenners onder onze lezers zijn, zullen zij misschien opheldering weten te geven omtrent het feit, vermeld in 1650 (protocollen van Notaris Tr. Boogaard te Delft) dat eenige linnenwevers de verklaring afleggen, dat zij in 1648 zijn geweest op ‘het quanselbier ofte den dons’ van den bruidegom en van de bruid, zoo en zoo genaamd, binnen Heese in Brabant onder de Meierij van 's Hertogenbosch, in een herberg aldaar.

Nu hadden we het zoo straks over een

speelmeisje, nu zullen we van een speelmeisje en een speelknecht iets vertellen, doch alles in eer en deugd.

Het gebeurde in den Haag, anno 1651.

Personen waren ‘op 't besoeck ofte voorspel’, - misschien de ouderwetsche bruidstranen, - van des requirants zoon, en nu wordt in de acte gesproken van een speelmeid, en een speelknecht, waarvan de laatstgenoemde des nachts bij de eerste aanklopte, zeggende ‘doe open u speelknecht is daerbuyten.’

Misschien is hij wel buiten gebleven. In elk geval teekent zulk een geschiedenisje den tijd, waaraan we meerendeels onze ouden tijd ontleenen.

Nu krijgen we eene heele geschiedenis.

Het is eene ‘memorie ofte notitie van 't gunt tussche d Heer Joost van Nispen ter eenre ende Maria Zuermans ter andere zijde is gepasseert in presentie van de naevolgende personen’.

Heel duidelijk is alles niet wat er volgt, maar wat ontbreekt mogen wij er bij denken, en wat verward is ontraadselen.

Eerst ging onze Joost in een winkel kaas koopen, en vroeg aan den komenijman of hij een goed woord aan zekere schoone wilde doen, en den ring dien hij aan zijn hand droeg, wel op trouw wilde geven. Zoo'n kom-en-eisch-man als postillon d'amour te gebruiken is wel iets zonderlings, maar de heele Meneer van Nispen was zonderling, en dan komt het er op een dwaasheid meer of minder niet aan. Dit onderhandsche huwelijksaanzoek ging van Joost uit op 22 Juli 1652. Vrijdags daaraanvolgende heeft hij hetzelfde praatje gehouden tegen Lysbeth Guldemont, maar den volgenden dag is hij wederom gekomen bij den komenijman, Wuchtmans genoemd; hij had toen bij zich zekere obligatie, zoo hij zei, van *f* 12500. - waarde, welke hij verzocht aan haar, - vraag mij niet wie die *haar* is, - op trouw te geven, en daarbij te zeggen, dat *zij*, - zijne Dulcinea, - deze obligatie na zijn overlijden vooruit zou hebben; deze concessie stond zijne Marie, - nu weten we eindelijk den naam, - niet aan en het aanbod werd ten eenenmale afgeslagen.

Voorts zeide van Nispen ik zal over een uur terugkomen om, met hare moeder er over te spreken, gelijk hij ook gedaan heeft, en alstoen zei hij tot Lysbeth Guldemont: ik heb uwe dochter gepresenteerd eene obligatie van over de 1200 gulden en heb ook zin in uwe dochter; ik wenschte, dat ik haar had.

Het tableau is nu als volgt.

Joost van Nispen verliefd op Marie, dochter van Lysbeth Guldemont. Intermédiair moet bij moeder en dochter zijn de komenijman Wuchtmans. Hij biedt een ring, een obligatie van *f* 2500. -, later inkrimpende tot ‘meer dan 1200 gulden’, en zijn loven en bieden blijft nutteloos.

Nu volgt 3 Augustus. Van Nispen komt in den winkel om lint te koopen, - Marie schijnt winkeldochter bij den Komenijman te zijn geweest, en na drie el gekocht te hebben liet hij aan Maria een boot met diamantsteenen zien welke hij haar op trouw aanbood!

Maria antwoordde, dat zij het pand niet aannam zonder er haar ouders kennis van te geven, want, zoo sprak zij: ‘ick ben myn eygen voocht nyet.’

Van Nispen bleef aanhouden, en daardoor gedrongen riep Maria haar moeder, - nu zou men weer denken dat Maria in den lintwinkel van haar moeder hielp, - en toen die eerzame juffrouw ‘voor’ gekomen was herhaalde van Nispen zijn aanbod.

Daarop riep Lysbeth haar man en met hen op de kelderkamer gekomen zijnde repeteerde van Nispen opnieuw zijn aanbod.

Het consent volgde. Jurriaan, zoo werd de vader genoemd, had dus gewicht in de schaal gelegd, en toen Maria de boot, - een slot of halssieraad, - tot huwelijksgeschenk had gegeven, - 'Stap my vernoegd in 't *bootje*', - verzocht van Nispen aan Maria hem wederkeerig iets als onderpand op trouw te geven, waarop zij hem een ring gaf, waarop van Nispen zeide: 'nu bent ghij voor Godt mijn vrouw ende ick u man' en tot bevestiging van dien gaf hij haar een kus, terwijl hij daarna, - er staat *tevens*, maar kussen en praten tenzelfden tijd gaat moeielijk, - 'ick zal u nu, nochte ten eeuwigen dage niet verlaten.'

Moeder zeide toen dat zij tevreden was, met de trouwbeloften door haar dochter ontvangen, doch met die conditie dat Maria de obligatie na van Nispen's dood zou genieten; van Nispen beloofde er een 'schrift af te maecken': hij voegde er aan toe: ik kan nu geruster naar Delft gaan.

Dien dag kwam hij wederom terug, want hij was tot over de ooren verliefd op Maria, en in hare woning gekomen zijnde, vond hij daar Jan Guldemont, den jongen. Zij kwamen over allerlei te praten, en toen van Nispen zeide ik heb gehoord dat gij voogd over Maria zijt; ik heb haar een juweel gegeven op

trouw, en ik zal haar ‘nu nochte ten eeuwigen dage niet verlaten’ voegde Guldemont, broeder van Lijsbeth, hem toe: ‘ick hoor vrempt op; ik weet niet wat u *kinderen* sullen seggen, want het is een ongelyck postueyr’, waarop van Nispen repliceerde ‘mijn houwelijk can beter bestaan als mijn soons huwelijck want die wil zijn meyt trouwen’.

Guldemont zeide toen als dit alles zoo is, dan vertrouw ik, dat, indien gij komt te sterven, gij haar wel zeer goed zult verzorgen, ‘dat sij dan geen andermans slet mocht wesen’. Van Nispen antwoordde toen ‘daar sal ick zorgh voor dragen’ en gaf Guldemont, op die toezegging de hand.

Op 4 Augustus kwam van Nispen opnieuw bij Maria, medebrengende een bijbel met groen fluweel bekleed, met zilveren sloten; daarbij voegde hij een koralen beurs en een kabas (een reismandje?). Een en ander legde hij op de tafel in de kelderkeuken, en zeide: ‘dit set ick hier neer tot teycken, dat ick het meen’.

Van Nispen ging al door met zijne liefdebetuigingen, ze kracht en klem gevende door materieele bewijzen, want hij gaf aan zijne Maria nog een diamanten ring dien hij aan haar vinger heeft gestoken, alsmede nog twaalf neusdoeken, en zes hemden, waarbij hij zeide, ik zal morgen de vijf andere hemden brengen. Hoe hij wist, dat zij die noodig had? Hony soit qui mal y pense.

Aldoor bracht hij geschenken aan, telkens het zelfde liedje zingende: ‘off ghij 't hebt off ick 't is evenveel, want wij zijn man ende wijff voor Godt.’

De historie laat ons nu verder in den steek; laten we het paar een goeden nacht wenschen.

Waar hiervoren gesproken wordt van een *slet*, mogen we tot typeering van de zeden ook wel vermelden wat we aanteekenden op 1641. Er wordt, doelende op zeker huis in Den Haag, gezegd: ‘Hout men daer geen h.. rhuys, daermen de joffrouwen met royverweelde rood fluweele muylen ende witten schoenen uyt en in siet gaen?’ Een soort voetlivrei dus!

A.A.

Koninginne-Leven.

De jonge vorstin, 't gezichtje wat bleek, half verborgen onder de groote, witte hoed met afhangende veeren, de blauwe oogen, wat nerveus, reed, gratieuslijk-groetend door de menigte, aan weerszijden van de laan tegen elkaar opgedrongen.

In groen-blauwe zijde, in bloemen waarvan de geur schier bedwelmend tot haar opsteeg, zat zij daar, glimlachend, buigend naar de menschen die haar harstochtelijk toejubelden. Uiterlijk-gelukkig zat zij daar, een jonge koningin in weelde en gezondheid.

Schijnbaar-veilig zat zij daar, rustig en vertrouwend.

En toch was er in haar een angst, die haar innerlijk schier verteerde, een angst voor die menschen, die haar toejuichten, een angst voor de dingen die komen moesten, die dreigden al...

Want ze doorzag die menschen, gelijk als zij, uiterlijk heel anders dan innerlijk.

Ze doorvoelde hun haat en hun boosheid en hun ontzaglijke veeleischendheid.

Ze doorvoelde hun wreedheid, die hen in haar alleen deed zien de vorstin, de al-machtige en nooit de mensch, klein, gering, weinig vermogend, in innig verlangen naar eigen liefde en geluk, zooals zij allen.

Mensch, uitstekend boven de menigte, in schijn de vorstin, in waarheid de dienares, die rekening had te houden met aller belangen; dat zag het volk in haar, 't volk dat streed om recht en vrede, die zij te geven had,

Uiterlijk fier zat zij daar, Vorstinne op haar troon, vorstinne bij de gratie Gods...

Innerlijk nerveus, met zorg in bedwang gehouden 't hande-beven, 't ooge-trillen, 't jagend kloppen van 't angstige vrouwe-hart

Ze doorgrondde dat volk, dat haar juichend zijn hulde bracht.

Laster en dreigen, ontwaakt in de troebele gemoederen, naderden haar staag, zichtbare vormen en gestalten aannemend door haar angst, een angst die geen rust kende.

Ze voorvoelde 't, het toeval, de eene keer haar vrijlatend, zou de andere keer haar los laten; slachtoffer van de denkbeelden der menigte. Zooals een vlieg fladdert om de brandende lamp; - 't gevaar lokt hem - of hij tegengehouden wordt, of niet, 't einde is 't zelfde; zoo ging zij haar noodlot tegemoet.

Ze kende dat ondankbare volk. Zijn ‘Hosanna’ van heden, is morgen een ‘Kruisigt hem’.

De jonge vorstin, in zijde en bloemen, reed gratieuslijk-groetend door de menigte tegen elkaar opgedrongen aan weerszijden van de

breede rechte laan, waarvan boomen en struiken in zomer-bloei waren, voerende van Hilversum naar Baarn.

JOHANNA STEKETEE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

Lijst der kopijen; vervolg van No. 52.

J.B.N. te...? - *Ontrouw. - Mijn Hektor. - In Strijen. - Opstand. - De Boerengeneraals. - Strijd*
(102)

J.J. Br. te A. - *Een gebed.*
(103)

M.P. de Cl. te H. - *Coòperatief wonen.*
(104)

L.M. te...? - *Oud-Noorsche Legende. De geneeskrachtige bron bij Oslo.*
(105)

Jacques te...? - *Vogeltjesleed.*
(106)

A.N. te...? - *Van 't Leven.*
(109)

E.G.v.B. te...? - *Mijn zwakke lier. - Nacht. - Dartelmoede. - Vergeten. - Zwakke Troost. - Paradijs.*
(112)

B.E. te 's Grav. - *Am. Corr.* (*Die Musik in Böhmen.*) - *Uit Lucile's dagboek. - Uit het Dagb. v.e. 18-jarige. - Oorsprong van den Aschwoensdag*, m. br. v. 11/4 1907.
(114)

S.K.F. thans te N. - *Proeven 6e verv.*
(129)

E.K. te...? - *Boterbloem en Beek. Naar h. Deensch.*
(130)

- Dank voor uwe mededeeling. Zal eerlang in *proef* komen.
(C. 86)

C. Gr. te Sl. - *Ons Volksonderwijs.* m.b. (ongedagteekend) Postm. 6/3 1907.
(131)

B. te...? - *Van een Krankzinnigengesticht.*
(133)

Lizzie te...? - *Amerikaansche Vrouwen. II.*
(136)

A.H.P. te...? (Velp?) - *Voorheen en thans.* Gesloten met lak, waarin wapen onduidelijk afgedrukt is.
(137)

J.v.O. te U. - *Zieledroom. Voor Paljasje.* Febr. 1907, m. br. v. 4/4.
(138)

d. J. te...? - *Sprookjes: I. De Diamant. - II. Het Kruis. - IV. Ego.*
(140)

Onbekend. - *Een Paaschverhaal naar Coppée.*
(141)

Stella Mare te R. - *Zijn beste vriend II.* (*Waar is I?* (*Een schets uit het Kinderleven*).
(147)

- Ik heb u geantwoord in N°. 51.
(C. 87)

Er ligt ook nog eene tweede corr. van mij voor u bij de Redactrice in portefeuille. Het geheele Lelie-archief verzond ik gisteren (26/6) naar Tarasp.

S.K.F. thans te N. - *Proeven 5e verv., 7e verv. - De Gr. vrouwen in de eeuw van Homerus*
(149 151 152)

Omtrent de nommers 159-169 heb ik in de correspondenties bericht.

Berichten met adressen worden omtrent deze stukken gaarne ten spoedigste ingewacht, ten einde in geval van plaatsing drukproef te kunnen zenden. **S. v. pl.** 't bijgevoegde nommer *aanhalen.*

Tessy T. te St. A.P. - Uwe *keurige* kopy deed mij besluiten onmiddellijk met het lezen aan te vangen. - Hoewel juist dezer dagen een *Schetsje* in proef kwam, dat hetzelfde onderwerp behandelt, aarzel ik niet uw *Verhaaltje* aan te nemen. - Het *leelijk* zijn van een meisje en van een vrouw, is betrekkelijk. Indien zij zijn beminnelijk van hoofd en hart en geest dan ziet men niet meer naar het *uiterlijk;* het *innerlijke* spreekt, en neemt in. Leelijk zijn houdt misschien de vrouw af van hare

natuurlijke bestemming, maar waarom zou dit haar moeten stemmen tot ontevredenheid, tot morrend klagen wat nog leelijker maakt? Niet altijd is elk ideaal bereikbaar, maar *tevredenheid* leidt tot gelukkig zijn. Een leelijke vrouw hoede zich om door pronk en opschik haar leelijk zijn pogen te verbergen! Ook neme zij geen airtjes aan van coquetterie. Juist 't bescheidene eenvoudige bij vele beminnelijke eigenschappen doet het *leelijk* uiterlijk vergeten. Het is dwaas om té meenen, dat alleen uiterlijk schoon doet trouwen.

Met het *feuilleton* op den *omslag* bemoeide zich, zoo ver ik weet, nooit de redactrice. Ik meen dat ge U daarvoor tot den uitgever moet wenden. Laat echter eerst uw 'Stine' geplaatst zijn in de 'Lelie' dan kunt U daarop wijzen. Meesterwerk is dit nog wel niet, maar U kijkt 't leven wel goed af. De *dialoog* vooral moet los en vlot zijn, wil daaraan steeds denken.

(175)

Joh. St. te F. - Door den uitgever ontving ik uw 'Koninginne-Leven'; 't adres van den *waarnemenden* Redacteur is anders Van Kinsbergenstraat 132, Den Haag. - Ik heb den slotzin iets gewijzigd en geschrapt de woorden: 'v.v. H.n.B.' - Waartoe die nadere aanwijzing. Juist door het algemeene is uw schetsje treffend. Overdrijft U ook niet een beetje in die *angst.* We naderen toch nog niet een schrikbewind. Booze menschen zijn er altijd geweest, en zullen er wel blijven, maar voor 't oogenblik dreigt 't gevaar niet meer dan vóór vele, vele jaren.

(174)

Eugenie. - Beide stukken zijn 8 Juni naar de drukkerij gezonden om, naar gelang er behoefte was, in proef te brengen. Misschien is dit reeds geschied als U deze correspondentie leest. Met vragen en antwoorden verloopen meerendeels minstens 8 dagen.

(108)

G.W.F. te H. - Dat is dus in orde. - Ik releveerde uwe excuses meer nog tot *voorbeeld* voor anderen dan om *u* onaangenaam te zijn. *Duidelijk* schrift is voor alle correspondentie een eerste vereischte; voornamelijk indien voor de pers gewerkt wordt. Er gaat zooveel tijd verloren door het ontraadselen van brieven en kopijen, en dan die arme zetters nog. Lees mijn hoofdartikel maar eens in N°. 46. - Uw laatst gezonden opstelletje komt spoedig in proef.

(C. 104)

Mevr. C. Schl.-A. te A. - Er liggen nog enkele dergelijke vragen gereed, maar bewaar ze totdat het m.i. aangewezen tijdstip daartoe gekomen is. Uw geduld zal wel niet lang op de proef gesteld worden.

(C. 105)

J.B.N. te Str. b. G. - Ik dacht al wel, dat '*Zondag*' van U was. Ik meen u te mogen vragen of U kunt goedvinden dat opstel onder **Gedachtenwisseling** te plaatsen. Als *leidend* hoofdartikel is het te 'preekerig; vergeef mij dat woord, maar het drukt zoo goed uit wat de redactrice, die uw opstel ook las, en ik bedoelen. Ik stel mij voor over *Zondagsrust* eens te schrijven in de Lelie; dan zou uw '*Zondag*' als basis kunnen dienen, want Zondagsrust, en Zondagsheiliging zijn twee. Men kan *rusten* zonder te

heiligen, en men *heiligt* dikwerf *meer* zonder te rusten. Voor *Gedachtenwisseling* wijs ik het stuk na uw toestemming dadelijk aan.
(C. 106)

M.C.E. O.-S. te 's-Grav. -. Veel dank voor uw bericht, waarvan ik aanteekening maakte. - Half Augustus zal ik uw stuk naar de drukkerij zenden.
(C. 107)

Geschreven *vóór* 24/6 1907.
A.J.S.v.R.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.
REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

10 Juli 1907.
21ste Jaargang.
No. 2.

Bericht.

Door een misverstand is de copie van de redactrice te laat aangekomen en wordt deze in No. 3 geplaatst.

DE UITGEVER.

Hoofdartikel
Oorzaken der geringe en onzuivere inwerking van de literatuur op den lezer.

De werkelík-groote beteekenis van literatuur, de enorme toevloed, de verscheidenheid vergt steeds meer en meer van ons ontledingsvermogen en wordt daardoor een bron van voortdurende studie, die ons voert op psychofysiologisch en sociaal terrein, studie die ons moet leeren onderscheiden, ontwarren de verschillende geschreven producten der nieuwste tijden, met wier uitingen we ons telkens en zeer variant verzoenen of contraire ná vredesluiting weer ideologisch oorlogvoeren.

Er zijn geschreven voortbrengselen die ons na lezing of aanschouwing koud laten, onvoldaan doen soezen over den inhoud, om dan plots, als gevolg van de een of andere opmerking, ontdekking, ontmoeting of milieuverplaatsing in herinnering gebracht te worden en ons dan eerst, door de treffende observaties bizonder sympatiek worden. Maar 't tegenovergestelde gebeurt eveneens. Ook vaak bij 't overdenken der vroeger *bewonderde*, *genoten* literaire arbeid vragen we: Zijn er nu wel zulke menschen en toestanden en hoeft alles zóó gezegd te worden?

We vergeten daarbij dan gewoonlik, dat de schuld geheel bij òns, lezers ligt, indien we de boeken contraire beoordeelen aan den

eersten indruk. Of wij de dingen in nevel, dan wel in helder licht zagen, vragen we niet. Of onze stemming, onze materieele, onze psychische of physieke gesteldheid daar toe bijdroeg, evenmin. Of we door meer sublieme of grovere gemoedsaandoeningen, gevolg van oogenblikkelike indrukken, bepaalde lectuur niet kunnen verdragen, schijnt ons onbekend. Wij méénen, in dit geval, òf nadat vèr-uiteenloopende kritische beschouwingen van de meest tegenelkaar indruischende karakters ons gesuggereerd hebben en daardoor onzen innerliken toestand, onze meening gedeeltelik of geheel zich wijzigde, dat plots *ònze* nieuwe beschouwing de ware is. Onomstootelijk staat vast dat inzichten, gevoelens bijna nooit 't zelfde blijven, als we met personen van allerlei richting over één werk discuteeren, of bewerkt worden door kritieken. En toch heeft dit alles niets met het ‘werk’ te maken, dat metamorfoseert niet.

En in-stede van voorop te stellen dat wij anders, uitsluitend ànders, niet beter niet logischer zien en voelen dan voorheen; aldus daarin de reden der ommekeer bij ons gezocht moet worden, en niet bij 't werk, dat natuurlik bléef gelijk 't was, prijzen, of verguizen we 't, alsof 't gedrukte objèct zich veranderlik aan ons openbaarde. Aan *òns* moet echter elke ommekeer geweten worden, ofschoon helaas weinigen dit begrijpen. Bovendien gaan we zoo hartstochtelik in elke *nieuwe* beschouwing op, dat verdere gedachte-reformaties òns onmogelik schijnen en onze jong-geboren, door veelal overgenomen uitspraken of levensomstandigheden geschapen geestes-toestand, onherroepelik is. Tevens liggen, ten gevolge dezer nieuwe levensfaze ontstane neigingen en verlangens daaraan ten grondslag, die opinies, principes met voorgaande in strijd brengen. Zoo komt 't dat de meeste menschen, zonder't waarom hunner gewijzigde levensbeschouwing aan 'n ernstig onderzoek te onderwerpen, brutaalweg 'n meening provoceeren, vaak ondeugdelik van motief en duf van alledaagschheid. Duf, wijl zich uit 't mengelmoes der sâamgebiologeerde redeneeringen, zienswijzen en begrippen de heerschende meening vormt, die aldus door onstandvastige, licht aantrekbare lieden, zonder ernstige levensstudie, zónder de geringste deugdelike literatuurkennis wordt klaargestoofd en schaamteloos opgedischt.

O, die heerschende meening, die willekeurig boycot, ráást, beleedigt - en veel finantieel-misdeelde kunstenaars offert op 't altaar der gesanctionneerde moraal, de individualiteit smoort en geen krachtige, zelfstandige, onafhankelike menschen duldt. 't Is om te gruwen, de menigte, die instinctlooze massa van kunst en in 't bizonder van literaire kunst te hooren gewagen - de massa in eeuwigen kringloop biologeerend en suggestief oordeelend - als meerderheid pas-klare genoegens en geestes-producten verlangend, tot weer 'n nieuwe eisch de vorige verdrongen heeft. O, die hopeloosdomme vierschaar, steeds 'n doodend vonnis vellend over 't onbegrepene, tot weer suggestie het begrijpen doet rijpen, dikwels door 't gekweekte ervan, voos en valsch. Dat de onderlinge suggestibiliteit zoo enorm is! Inderdaad de bezoedeling, de verheerliking der massa is schrikbarend. Van logische ontleding van rede gevende kritiek heeft zij geen notie, maar luid jubelend of ruw smalend praat zij zichzelf na, nadat stemming-makers haar gesuggereerd hebben. Van Eeden zegt daaromtrent: ‘De suggestibiliteit, de vatbaarheid voor inprenting is een algemeen menschelike eigenschap, tegenoverstaand aan de zelfstandigheid of oorspronkelikheid. Suggestieve invloeden verklaren de groote volksbewegingen, de schommelingen in geloof, moraal en zeden, de anders volkomen onbegrijpelike afwijkingen van het persoonlik verstand.’ Zeer zuiver waargenomen en opgeteckend. Zouden anders, dikwijls logische

soms nobele menschen, door de massa meegesleept kunnen worden? De massa, die onderscheidings-loos aanprijst en verguist? 't Is de massale suggestie, die algemeen-bekende literaire werken veroordeelt of verheft, en gewoonlik tegenovergesteld aan de wezenlike kwalitisten. Doch niet alléén suggestie draagt daaraan de schuld - óók de bewuste vrees àlléén te staan, af te wijken van de publieke opinie, reken ik onder deze treurige massale uitdrukkingswijze, waaruit te constateeren valt, dat ieder voor zich oorspronkelikheid verstikt, angstig ten achter stelt bij 't oordeel der massa.

Dit is de reden waarom literaire voortbrengsels, hoe goed en menschelik ook, weinig afdoend mogen geacht worden, in de geschiedenis der maatschappelike omwenteling. Dit wetend, ving ik dit opstel aan met te zeggen, dat de beteekenis der literatuur werkelik groot is - en steeds meer en meer 'n bron van ernstige studie uitmaakt, ons voerend op

't psychologisch en sociaal terrein - maar versta wel, 'n studie voor hen, die zich afvragen hoe 't toch mogelik is, dat de essentieele strekking de dikwels veel-omvattende, zeer humane bedoeling van deze uitingen zoo weinig de samenleving beïnvloedt, de aesthetische ontwikkeling, ondanks de aanhoudende kennisname van de macht des woords eveneens nietig blijft. Wij konkludeeren dat alles aan de suggestie te wijten is. De massa door toon-aangevers in verspreide periodieken, tegen de subliemste menschelike uiting het woord, opgezet, neemt onvoorwaardelik aan en geeft toe door suggestie, want menig persoonlik oordeel is sceptisch en gaat oplosbaar als het is, in de massale uitspraak op. Bespotting, minachting kweekten zij aan, die zelf van woordkunst niets verstonden, slecht konden lezen of 't totale voorstellingsvermogen misten, en de massa aan gemeenplaatsen gewoon verward in de nieuwe syntaxis, complex en schildering, door zuiverder visie verkregen, was blij te vernemen dat de vreemde beschrijvingswijze als gehaspel, gestotter en nonsens geinsinueerd werd, knikte, noemde 't niet gewoon aan overdenking, 'n verlossing. De uitspraak scheen natuurlik juist, suggestie kon haar werk doen. Menschen beschimpten op gezag hun onbekende boeken en 't gevolg was, dat de heerlike, verstandscherpende woordkunst, laat-dunkend werd besproken. En is er iets grootscher in de kunst te bedenken, ten opzichte van 't observatievermogen, dan juist in 't bizonder de woordkunst, die zoo uitnemend leert zien. Is 't niet buitengewoon en van ‘kunnen’ getuigend, dat vermogen van wedergaaf? Welk 'n superieur kunstenaar is hij, die voor elke gewaarwording, elken vorm, elke kleur 'n woord weet te vinden, dat treffend teekenend en mengend den juisten naam aanduidt? Terwijl iedere ander uit verschillend en variëerend materiaal wordt saamgesteld, moet de literator het millieu, het interieur, de geheele samenstelling, de karakters, de belichting, zijn gansch uitsluitend door scheppende visie tot een geheel maken, zonder hulpmiddelen van epos. De schrijver van 'n excellent literair product is dan ook 'n ontzaggelik kunstenaar en dit is ook zeer begrijpelik als we weten, dat de gansche literatuur slechts enkele scheppers van superieure kwaliteiten heeft aan te wijzen. Maar in het weinig superieure der beschrijving van sommige werken moet niet de reden gezocht worden waarom de invloed op het lezend publiek miniem is, want vergeten mag niet worden dat voor 'n beduidend deel de strekking beinvloedt, meer nog dan woordkunst. En die strekking is in de geheele nieuwe wereldliteratuur van overeenkomstige tendenz, en zij toch in hoofdzaak zòu de gemeenschap moeten beïnvloeden en niet allereerst 't literaire gehalte. Mijn uitgangspunt is voornamelik de beteekenis van de strekking der moderne werken. Haar beteekenis is gróótsch, wijl het *vroegere* hoofddoel in de literatuur, namelik amusement, gedeeltelik middel is geworden.

En dit verheven doel zou, indien de menschen niet meer gesuggereerd werden dat literatuur tijdverdrijf behelst, de gemeenschap ten goede komen. Ware dit zoo, dan werd het klankgevoel versterkt, de gezichtskring verbreed, de waarneming meer werklik en de waarde der woordkunst, door het begrip er van, te gelijk erkend, waardoor bewezen zou zijn de inwerking op de lezers, wat nu nog geenszins het geval is, want wie 't genot smaakt de sublieme descriptie onzer hedendaagsche literatuur alsmede de gevoels en karakterontleding te genieten, omvat ook de sociale beteekenis, daar hij, in de wijze van uitvoering de diepere bedoeling van den auteur doorproeft. Hij zal modewerk, van de opperste smartuiting en vreugde-extase, onderscheiden. 't Beuken op zon-belemmeringen in zich voelen nadreunen. De verzuchting naar het leven zal hem doorsidderen. Edoch, enkelingen, uitverkorenen

van nature in literatuur zoekend 'n ouderen vriend vertellend van leed en vreugd, 'n geestkracht 'n aanwakkerende genius, 'n meelijdende omgeving, waarin hij vertoeft tijdens de lezing, vatten onze jongere literatuur zóó - 't meerendeel, gesuggereerd; schreiend als 'n groot kind om amusements-literatuur kant zich 'r tegen in het naief gelooven, dat 'n waarachtig auteur niets meer dan amuseur is die desnoods ongevoelde, onbestaanbare lotgevallen en situaties tot 'n boek moet samenschrijven, 'n ander 't zich noemend intellectueele deel, verlangt schijnbaar ware geschiedenissen, maar *nèt* waar genoeg om aangename afleiding te bezorgen - 'n ware geschiedenis, fatsoenlik verteld, zonder aanstoot te geven asjeblieft. We weten allen wat met fatsoen beoogd wordt, 'n waarheids-omhulling, naar wier constitutie bovengenoemde boeken gemaakt moeten zijn, ze mogen echt, maar van 'n zonderlinge qualiteit, mits goud op

snee wezen. Dat dit zoo is, moet alweer aan de suggestie geweten worden. Waarheid wordt als iets inférieurs gesuggereerd leugen als 'n getolereerd middel om half-ware werkelikheid aan te vullen tot 'n geheel. Die suggestie is zoo benevelend, dat velen de grofste onwaarheden voorbij zien en volslagen ongevoelig worden voor menschelike aandoeningen, zoodat het z.g. moderne 'n doorn in hun oog is, daar ze in verschillende situaties en personen eigen handelingen en karaktertrekken herkennen... en dáárom lezen ze toch geen boek. Of ook omdat 'r bij gedacht moet worden. Deze kategorie, leest om zich te ònt- niet in te spannen.

Dat niet alleen fatsoenstheorieën, maar ook algeheele onkunde op sociaal gebied, levensonbenulligheid, de moeder der kuischheidsbacil, door elke brave nagejaagd en vertroeteld, domineeren, lijdt geen twijfel. Maar intusschen blijkt uit dit alles, dat hoe enorm de beteekenis der levende literatuur ook is, zij weinig inwerkende kracht toont te bezitten en de gemeenschap uit wier boezem zij ontsproot, gramstorig de roepende verzuchting der naar leven snakkenden, smadelik bejegent als raakte haar die niet. Literatuur is voor de massa 'n rhetorische liefdeshistorie eindeloos herhaald met gefraseerde variaties of ook onwezenlike sprookjes, ruggegraat- en fundamentloos. Dit komt uit traditioneele overleveringen voort, waaraan alle waarheid, oprecht gevoel ontbreekt.

Elke bodem, waarop het waarnemingsvermogen logisch ontkiemt en volgroeit moet genegeerd. Volslagen gemis aan intensieve gewaarwording, begriploosheid openbaart zich bij 't gros der menschen, dat napraat wat stemmingmakers der moderne literatuur verkondigen. 't Is pijnlik, het groote publiek, dat hoegenaamd niet lezen kan, over kunstwerken van superieur gehalte te hooren schetteren. Medelijdend, maar tevens weemoedig bezie je dezulken, en je vraagt je af hoe hoog 't geestlik peil der meesten moet geschat worden. Alsof literatuur 'n bloot verveling-doodend tijdverdrijf is - en niet de volmaaktste kristallisatie der menschelike aandoeningen en gedachten, ervaringen en opmerkingen.

Wat moeten velen toch zot-burgerlik zien, denken en voelen, dat ze al wat geschreven is, aan hun innerlike gesteldheid gelijk willen hebben, en hoe dood-simpel moet dit wel zijn, wil het precies aan die gemoederen passen. Is 't wonder dat het minderwaardig genre zoo gezocht en verslonden wordt. Heeft men 't schrijven van pornografische schrifturen zelf niet in de hand gewerkt door de kinderlike nieuwsgierigheid op te wekken. Werd niet met 't: ‘dàt mag je wèl en dàt mag je niet lezen’ de vraag naar 't verbodene grooter, waarmee de productie, door handige exploitanten bevorderd, schrikbarend toenam. 't Is alles de schuld van kuischheid-bewakers, die bij werkelik onschuldigen nieuwsgierigheid gaande maakten. En is 't niet heel eenvoudig te begrijpen dat door 't lezen van De Kock e.a. men realisme met pornografie verwart en realisme pornografie werd genoemd.... 't Menschengeslacht is aan 't dwalen geraakt met zooveel kuischheidstheoreten, de literatuur is bezoedelt, verlaagt, al wat waar en natuurlik, al wat betrekking heeft op 't leven tot 'n doolhof van leugen en onnatuurlikheid verworden, waarin iedereen verdwaalt. Om uit dezen chaos van tegenstrijdigheden te komen, zij zelf-overdenken aanbevolen. Men gehoorzame zijn eigen gecontroleerd verstand. Dat deze zuiver aannemelik is, kan men uit de literatuurwaardeering van *hen* opmaken, die meer vrijheidsbegeeren in al hun handelingen aan den dag leggen. Zij verkiezen de werken dergenen, die in hun onstuimigen drang naar wat goed en edel is, eigen leed en leven uitschreiënde deceptie tot wanhoop gebracht, klagend opbiechten aan de menschen.

Maar dat aantal is nog klein, terwijl bovendien diens invloedrijke beteekenis niet overschat mag worden, daar zooals ik reeds straks zei, de omstandigheden, waaronder men leeft, de geestdrift voor 'n ideaal, temperament, sentiment, karaktervastheid enz. zich overwegend laten gelden bij elken lezer en niemand zich gelijk blijft, zoodra levensomstandigheden in welke richting ook, hem veranderen. Ook zij, door welvaart of tegenspoed gedachtentroebel, geraken onder de suggestie hunner omgeving.

Eerst als wij ons boven alle wereldsche samenloop verheffen, onvermurwbaar ons zelf blijven bij weelde-drang of smart-roering, ontkomen we aan suggestie, leeren we verachten en waardeeren naar eigen maatstaf, die misschien valsch, doch doordat ze iets eigens heeft, ons voor logisch oordeelen vatbaar maakt.

Monnikendam.
JOHAN SCHMIDT.

Boekbeschouwing.

La Paix par le Droit.

Zoo luidt de titel van een in 't Fransch geschreven brochure door *E. Kempe* (Oud-zee-officier te 's-Gravenhage),*) *réponse au Concours du Bureau international de la Paix à Berne en* 1905, *Prix: 'Narcisse Thibault'; ayant obtenu une Mention Honorable avec Médaille PAX*, *Société anonyme de Publications* '*Vivat*', *Amsterdam,* 1907. Prijs:?

Ze werd mij 'beleefdelijk aangeboden door de Uitgevers-Maatschappij 'Vivat'.

Vrede door Recht, dit ideaal wenschen wij leeken allen, en elke stap of poging, die ons nader brengt of tracht te brengen tot dit doel, verdient de grootste waardeering van de weldenkenden en welwillenden, die niet instemmen met het groote koor van kortzichtigen, wier blik alleen op de naaste toekomst is gericht en voor onpractisch aanziet en veroordeelt 't geen niet in een afzienbaren tijd zal of kan worden verwezenlijkt. De klacht: 'Och, dat beleven wij toch niet méér', is voor ons geen reden onze medewerking en instemming te weigeren tot de verwezenlijking van een ideaal.

De schrijver stelt en beantwoordt de volgende drie vragen:

1. Aan welke voorwaarden moet het internationaal Scheidsgerecht voldoen, ten einde een volledig rechtstelsel tusschen de volken onderling te verkrijgen?

2. Welke internationale overeenkomsten moeten gesloten worden, om dit stelsel toepasselijk te maken voor alle volken?

3. Hoe kan men 't spoedigst geraken tot het aangaan dezer overeenkomsten?

Den 14 Februari 1904 werd tusschen Denemarken en Nederland een overeenkomst gesloten, waarbij deze landen elkander beloven al hun onderlinge geschillen, die niet in der minne door de diplomatie kunnen worden bijgelegd, te doen beslissen door het Scheidsgerecht te 's-Gravenhage, zoodat scheidsrechterlijke beslissing voor deze twee landen tegenover elkander verplichtend is. Zulk een contract behooren alle landen te sluiten, opdat een Hoog internationaal Gerechtshof volgens een op te stellen internationaal rechtswetboek, 't burgerlijk en 't strafrechterlijk wet behelzende, zal kunnen rechtspreken tusschen de volken onderling. Dit Gerechtshof moet bestaan uit een wetgevend (= wettenmakend) lichaam, welks leden gekozen worden uit de rechtsgeleerden van alle volken. Tot de overeenkomst tusschen Nederland en Denemarken is in December 1905 Italië toegetreden. Intusschen is zulk een toetreding der volken nog niet voldoende om den wereldvrede te waarborgen: il faut qu'il y ait des juges à Berlin, c'est-à-dire à la Haye, m.a.w. ook 't internationaal Gerechtshof moet worden gesticht.

In afwachting van deze gewenschte regeling, die een einde zou maken aan de oorlogen tusschen alle toegetreden (= beschaafde) landen, geeft de zaakkundige schrijver aan het aanstaande tweede Vredescongres in overweging voor te stellen, dat alle volken zich zullen verbinden 'que nulle guerre ne devrait (doit) être déclarée sans le consentement ou l'approbation de la Représentation du Peuple (dans les pays constitutionnels) ou du Corps qui représenterait la Volonté du Peuple (dans les pays non-constitutionnels) et que dans la suite celle du Souverain ou du Chef du Gouvernement ne suffirait plus seule.'

*) Dit tusschen ( ) geplaatste staat niet op den titel.

't Spreekt van zelf dat de schrijver alle bezwaren en bedenkingen opsomt, onder de oogen ziet en weerlegt of tracht te weerleggen, anders zou trouwens zijn werk niet veel beteekenen: wenschen uiten kunnen wij allen, maar het betoog, dat de vervulling van bovenstaande wenschen mogelijk is, vormt den hoofdinhoud van deze belangrijke brochure.

Moge zij vele voorstanders van Wereldvrede winnen en een gunstigen invloed oefenen op de besprekingen van 't aanstaande Wereld vredecongres!

C.G.

Brief uit Constantinopel.

De zending onder de Mohammedanen.

Het voorjaar is daar en de natuur ontwaakt weder uit haren winterslaap. Dit stemt tot blijdschap en vreugde, zoowel in het avond- als in het morgenland. De bewoners van het schoone Egypte vieren telkenmale een feest, dat zij zeer eigenaardig, maar treffend juist, ‘chamel nesin’ noemen, wat beteekent ‘ik ruik de lente’. Aan het hof van den Shah van Perzie had eertijds eene symbolische plechtigheid plaats. Voor de deur van het slaapvertrek van den vorst stond een beeldschoone knaap, die, zoodra de zon op-

kwam, onaangediend binnentrad. De Shah zeide dan tot hem: ‘Wie zijt gij? Van waar komt gij? Waarheen gaat gij? Hoe is uw naam? Wat voert u hierheen?’ De knaap antwoordde hierop: ‘Ik ben begenadigd en gezegend. Ik ben door Allah tot u gezonden. Ik ben de lente!’

Op dat oogenblik traden de grootwaardigheidsbekleeders en de leden van de hofhouding binnen, de Shah stond op, deelde aan allen brood uit en sprak dan de woorden: ‘Ja, het is lente, de nieuwe dag van een nieuw jaar, van een nieuwen tijd, als al het bestaande zich vernieuwt!’

Als het lente en daarna zomer is geworden, houdt men in ons vaderland zendingfeesten, maakt propaganda voor de bekeering van andersdenkenden en meent daardoor een goed werk te verrichten. Ongetwijfeld is en wordt nog door de zending onder de heidenen veel goeds verricht, maar of dit ook het geval is onder de mohamedanen is aan grooten twijfel onderhevig en dat is niet te wijten aan de vrome schare, die de zendingfeesten bijwoont en daar hare penningen offert, maar aan de zendelingen. En waarom? Omdat zij voor hunne taak veelal niet berekend zijn!

Tijdens zijn verblijf hier ter stede had ik met den bekenden staatsman dr. A. Kuyper een onderhoud en kwam ook ter sprake de zending in de landen van den islam en toen waren wij het volkomen met elkander eens, dat men aan een missionair hoogere eischen moet stellen dan aan een predikant, omdat zijn taak veel zwaarder en veel omvattender is dan die van een evangeliedienaar in ons vaderland.

Dat doet men niet, tenminste niet tot dusverre en de resultaten van de zending onder de mohamedanen kan men dan ook vrij gerust als mislukt beschouwen en de gelden daarvoor besteed als nutteloos uitgegeven. De missionair hier in Turkije, ik weet het bij ondervinding, mist het aanpassingsvermogen, wat een der voornaamste middelen is om te slagen in het beoogde doel, hij blijft een Frank, zijne bekeerlingen zien dat, zij zijn renegaten in schijn en laten zich voor hunne bekeering betalen, dat is al.

Bijna alle mohamedanen zijn uitstekende kenners van hun geloof; zij weten van den koran meer dan vele christenen van hun bijbel en nu is het dan toch wel zeker een eerste vereischte, die men een zendeling moet stellen, dat hij een uitgebreide kennis heeft van den islam. Veelal is dit niet het geval en zoo bleek mij onlangs nog dat een missionair, die reeds geruimen tijd hier werkzaam was, nog niet wist, dat onder de mohamedanen talrijke secten zijn, meer nog dan onder de christenen; toen ik hem toevallig eens zeide, dat een van de kawarsen van onze ambassade behoorde tot de orde der Kadriya en daarom zoo gekant was tegen de Schiiten, die hij voor niet veel beter dan heidenen hield, keek de man mij aan alsof ik Perzisch sprak.

De millioenen belijders van den islam behooren tot twee groote afdeelingen, de Sunnieten en de Schiiten, van de eerste is de Sultan van Turkije, van de tweede de Shah van Perzie de Khalief; wat Jeruzalem is voor de Christenen is Mecca voor de Sunnieten, en Kerhela in Mesopothamië bij Bagdad voor de Schiiten. Het groote onderscheid tusschen de twee afdeelingen is, dat de Sunnieten Mohammed beschouwen als den grooten profeet, terwijl de Schiiten diens schoonzoon Ali en diens kleinzoon Hussein hooger vereeren.

De voornaamste secten nu onder de Sunnieten zijn de Kadriya, de Chadeliya, de Nakechalendiya en de Senoussiya.

De eerste is een soort van bedelorde en werd in de twaalfde eeuw gesticht door een Pers Mohammed Abd-el-Kader, een om zijne weldadigheid hooggeacht man,

wiens nakomelingen thans nog tot de aanzienlijkste en rijkste burgers van Bagdad behooren; zijn graf, dat ik daar ter stede zag, is een van de fraaiste mausoleums ter wereld. Tot deze secte behooren ook de zoogenaamde dansende en huilende derwishen (monniken) wier godsdienstoefeningen in hunne kloosters veel door Europeanen worden bijgewoond. Om echter hun gezang gehuil te noemen is minstens genomen overdreven; hoog staat hun kunst niet, maar in menig dorpskerk in patria krijgt men al niet veel beters te hooren. Zij herhalen eerst langzaam en dan steeds sneller de woorden la ilah illa 'llah, terwijl een paar jonge mannen lofliederen zingen, zoodat men ten laatste deze als een zacht harmonisch orgelspel hoort te midden van wilde kreten.

Een der discipelen van Abd-el-Kader uit Maroces afkomstig, stichtte de orde der Chadeliya, hij was bekend om zijne groote welsprekendheid en de vele wonderen, die hij verrichtte. Tot een onderafdeeling, die der Derquona, behooren ook zendelingen, die in

Africa, Indie en China den islam prediken.

De secte der Nakechabendiya werd gesticht door Mohammed Bela ed Dine in 1341 te Bokhara, de toen ter tijde om hare 360 moskeên zoo beroemde Aziatische stad. Ten gevolge van haar Aziatischen oorsprong heeft zij in het Turksche rijk niet veel aanhangers en is het getal der kloosters schaars.

De machtigste van alle secten onder de Sunnieten, ofschoon hun ledental niet groot is, draagt den naam Senoussiya, naar haar stichter Sidi Mohammed ben Ali Es-Sencessi; zij is het beste te vergelijken met de orde der Jezuiten. Hun sjeik woont in de oase Kufia in de Sahara en zendt van daar uit zijn bevelen aan zijne onderhoorigen, die overal verspreid, ijverig propaganda maken voor hun geloof. Zij haten niet alleen de andersdenkenden, maar ook hun geloofsgenoten, die met deze in aanraking komen of omgang hebben en als in onze Indische bezittingen onlusten voorkomen en daar de djehad, de heilige krijg, wordt gepredikt, dan is bijna altijd de secte der Senoussiya degene, die er de hand in heeft. Eenige leden er van zijn gevestigd te Batavia, te Samarang, te Soerabaya, te Padang en te Palembang en houden van daar uit hun sjeik te Kufia op de hoogte van de pan-islamitische beweging in onze Indische bezittingen. In verschillende bladen, onder anderen de Javabode van 20 October 1904, is ernstig gewezen op het gevaar, dat de orde der Senoussiya oplevert en dat niet onderschat mag worden!

De voornaamste secten onder de Schiiten zijn de Alli-i haqq, de Kalenderya, de Babieten en de Icmailiya, die het over één zaak beslist eens zijn, dat Ali iln Taleb, Mohammeds schoonzoon, echtgenoot van zijn dochter Fatmé, de incarnatie Gods was. Volgens die leer verscheen Allah duizend en éénmaal op aarde, steeds in een anderen vorm, het meest volmaakt in de personen van Benjamin, David en Ali en zal Hij nog eenmaal verschijnen als Maldi, maar dan is het einde der dingen daar.

Verreweg de meeste Schiiten, meer dan twee derde, behooren tot de secte der Ahli-i haqq, de vrienden Gods, maar men bemerkt niet veel van hen, zij zijn vrij onverschillig wat hunne religie betreft.

Geheel anders is het gesteld met de orde der Kalenderya, waartoe de talrijke bedelmonniken behooren, die overal rondzwerven.

Deze secte is ten allen tijde een gevaar geweest voor Turkije, zoowel als voor Perzie, door haar fanatisme en vijandig optreden tegen de overheid. Tijdens de regeering van sultan Soliman (1687-1691) bestond er reden voor een groote ongerustheid en liet de sultan een der heftigste leiders Ibrahien effendi ter dood brengen. Toen de executie plaats had, sneden meer dan veertig zijner ordebroeders zich den hals af om met hun voorman naar het paradijs te kunnen gaan. De secte werd toen opgeheven, maar nu, meer dan drie eeuwen later, bestaat zij nog, zij 't dan in het diepste geheim.

Ook de secte der Babieten is, niettegenstaande het opheffingsbesluit, nog in wezen; zij werd gesticht te Shiraz in den jare 1839 en kwam door hare vrijzinnigheid al zeer spoedig in botsing met de Perzische regeering. Toen deze den stichter hadji Ali Mohammed ter dood liet brengen, deden drie Babieten een aanslag op het leven van den Shah Nasr-addine op den 15en Augustus 1852, die mislukte en tot een vreeselijk bloedbad aanleiding gaf. Onder de regeering van den tegenwoordigen beheerscher van het Perzische rijk, die meer vooruitstrevende denkbeelden heeft dan zijne voorgangers, steekt de orde het hoofd weêr op en blijken er nog heel wat Babieten te zijn.

De secte der Isma'iliya schijnt uitgeroeid te wezen, ten minste men hoort er niets meer van. Haar stichter, die in de veertiende eeuw leefde, was de zoogenaamde gesluierde profeet Hachem ben Hakim el Makannah; steeds was zijn gelaat bedekt met een dichten sluier; niemand mocht het aanschouwen. Hij bedwelmde jonge mannen met verdoovende middelen, liet ze dan in een prachtigen hof brengen, waar zij ontwaakten en eenigen tijd een leven van vermaak leiden. Daardoor geheel te gronde gericht gebruikte de profeet hen om allen uit den weg te ruimen, die hem hinderlijk waren. Spiernaakt, het slanke lijf met olie ingesmeerd, bekropen deze jongelingen, als slangen, het aangewezen slachtoffer en snoerden den ongelukkige de keel; in den volksmond heette deze secte die der worgers.

* * *

Europa nu mag een leger zendelingen afvaardigen naar de oorden, waar den islam wordt beleden, daar tegenover staan tienmaal meer derwishen, die met de kasjkoel, bedelnap, aan den arm door het land trekken, bekeeren en de denkbeelden van den goden-

dienst van Mohammed versterken. De zendeling uit het avondland, blijft wat hij is, één chawädojal, een vreemde heer, een Frank; hij dringt niet door tot de menschen, die hij wil bekeeren, hij blijft op een te grooten afstand. De derwish daarentegen, zelf oosterling, leeft het leven van zijne bekeerlingen, is een met hen en koestert geen vooroordeelen; vandaar dan ook dat hij hier in den orient veel gemakkelijker een christen tot den islam bekeert, dan de missionair een Mohamedaan tot het christendom.

Slechts zendelingen, die zich geheel geven aan hun arbeid, de taal van het land spreken, vertrouwd zijn met de hier heerschende zeden en gebruiken, kunnen vruchten plukken van hun werk; daartoe behoort veel inspanning, groote zelfopoffering en daarom moeten aan hun veel hooger eischen worden gesteld dan aan een predikant.

Konstantinopel.

AE.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXIV.
Vrijen, trouwen, geboren worden, begraven, rouwen.
III.

In 't eerste opstel dezer rubriek moest een doorgebroken Jacobspenning als onderpand van trouwbelofte, dienst doen. Op 26 Februari 1654 is er ook sprake van munten welke tot dat doel gewisseld werden. Op dien datum wordt namelijk verklaard, dat zeker persoon aan een jonge dochter op trouw gaf twee stukjes zilvergeld, welke stukjes op trouw werden gegeven. Meermalen komt een dergelijk geval voor; dus mogen we het wel als regel aannemen.

Nu mogen we ter wille van het curieuse geval misschien wel eens eventjes heel ondeugend zijn. Het is een *officieele* zaak, en het potsierlijke er van is gelegen in den kanselarij stijl van desbetreffende de resolutie.

Het was 19 Augustus 1658. Ter kamere van Burgemeesteren van 's Gravenhage was ontboden, en daarop gecompareerd Pieter Barentszoon Spieringh.

Hem werd afgevraagd of hij trouwbeloften had gedaan aan Anna Claesdochter van Nes, die ook aanwezig was, en of zij niet, afgaande op die belofte, hem ter wille was geweest, waarvan de gevolgen thans bij haar zichtbaar waren.

Meneer Spieringh was openhartig genoeg om op die vraag te bekennen Anna Cornelis van Nes ‘op voorgaende trouwbeloften beslapen te hebben ter presentie van de Heeren Mr. Johan van Duynen ende Symon Hulshoudt, mitsgaders Mr. Corn. van Soutelande Pensionaris van 's Gravenhage’. De grap van dit *ter presentie* is daarin gelegen, dat de inschrijver in het register geheel vergat het afscheidende leesteeken te zetten tusschen *hebben* en *ter presentie.*

Sociaal oeconomisch heeft de aanteekening voor onze dagen ook nog waarde. We zien er uit, dat de overheid een woordje durfde en mocht medespreken in dergelijke dingen. Het releveeren heeft daarom zijn nut.

Hoewel we weten, dat het vroeger met de zedelijkheid zoo nauw niet werd genomen, was men er toch op bedacht om de begane fouten zooveel mogelijk te repareeren.

Onverbloemd durfde men alles zeggen, maar ook onverbloemd werd door kerk en overheid alle ongerechtigheden in het sexueele leven achterna gezeten. Dat bewijzen tal, ja zefs legio, verklaringen. Zooals we er nu een van het jaar 1660 voor ons hebben.

Men getuigde namelijk, dat men Jan Coenraetse, boven op de kamer van Lysbeth in haar bed tusschen laken en deken heeft vinden liggen, met een slaapmuts op zijn hoofd, in dier voege of hij aldaar was thuis behoorende. Die slaapmuts deed de deur toe!

In alle eer en deugd, met vlag en wimpel werd zeker het huwelijk gesloten van Johnius Brauch, een Engelschman (?), waarbij deze heer had te betalen aan Adryan Frose voor ‘een Bruitstuck volgens den manieren’ veertien stuivers, en zeker was evenzeer tot aller genoegen de trouw op 29 Juni 1663 (protocollen van notaris Cousturier, den Haag) van de oudste dochter van den Heer Beaumont, ‘hebbende de bruyt een croon van juwelen op het hooft.’

Een trouwbelofte-onderpand bestond in 1664 o.a. uit een diamanten ring, waarvan de man de andere helft had behouden.

Somtijds kon men ook wel eens kiesch zijn op bruiloften of partijen zij het ook dat maar al te zeer bekend is, door de bruiloftszangen welke bewaard bleven, dat het kind terdege bij den naam werd genoemd. De voortplanting van het geslacht was hoofddoel van het huwelijk, en de jonge mannen en jonge dochters werden er al vroeg aan gewend

om daarin hun hoogste huwelijksheil te zoeken. De bekende bokaal: Hansje in den kelder, ontbrak op niet eene bruiloft, maar in 1664 wordt eene ingestelde ‘gezondheid’ tot *de Geest* en daardoor tot het platte, het gemeene, teruggebracht.

Zie hier de zaak: Volgens eene acte van 18 April 1664 kwam er rusie op eene bruiloft hier ter stede, omdat een wijnkooper, aldaar als gast aanwezig, - misschien onder den invloed van den wijn, - den kamerling van Zijn Hoogheid, meneer Sollos wilde dwingen om een gezondheid te drinken van de stijfheid, de rondheid en de grondelooze barmhartigheid, hij deed hem geen bescheid, aanvaardde dus den dronk niet, maar voegde den wijnkooper toe ‘wilt ghij mijn een andere eerlijcke gesondheyt brengen, ick sal se gaerne ontfangen, maar soe een gesontheyt als ghij daer instelt moet ghij op de Geest, - een achterbuurtstraat in den Haag, - gaen drincken’.

Over trouwbeloften vinden we echter het meeste.

Zoo in 1667 al wederom waar gezegd wordt: ‘wij waren of wij al getrouwd waren; hij heeft mijn ring door laten snijden, daarvan hebben wij elk een helft.’

28 Januari 1668 bestond de trouwbelofte hier in den Haag in een ‘vierstuyverpenningh bij hem comparant crom gebeten, die hij op trouw gaf’, en 11 Maart 1667 werd getuigd dat zeker jongman met zeker meisje oneerlijk had geleefd zonder dat hij ‘deselve mesges (mesjes?) aen haer hadde gegeven’.

Van den man wiens verklaring we afschrijven in 1673 mogen we wel getuigen, dat hij hecht en sterk door den bands des huwelijks aan zijne vrouw was verbonden. Hij zegt: ‘ick ben driemal getrouwt’ te Brussel voor mijn broeder en vrinden; eerst voor den Paap, ten andere voor den Bisschop, en ten derden male voor den predikant en voor den ambtenaar in 't gemeen van een geheele gemeente. We moeten hier misschien denken aan een raadseltje.

Bloediger acte van trouwbelofte is er zeker niet geschreven dan die van 1679. De comparant verklaart op 22 Februari, dat hij aan de tweede comparante een schriftelijke acte van trouwbelofte had gegeven, met *zijn bloed* onderteekend; de tweede comparante had 't minder bloederig gedaan. Zij had zich aan hem verbonden met woorden ‘als in diergelijcke occasie vereijst wert,’ dus van eeuwige lìefde, en zoo al wat gesproken.

Misschien hebben we met verschrijven te doen, indien we tot 2 maal toe in verschillende acten van 1682 lezen, dat een *hij* zegt ‘een bloebecraelde kettingh van requirante (een vrouw)’ op trouw te hebben genomen en ontvangen. Droegen de mannen in de 17e eeuw bloedkoralen kettingen? Een open vraag. Wie sluit haar?

Een zaak over huwelijksgeboden komt voor op 7 Juni 1685. Zij werd afgedaan door het Hof, en in zake het onderzoek van het vaderschap lezen we nog iets op 21 December 1712 in een ouden Comptoir-Almanach.

Present waren Baljuw en de Burgemeesters Brandt en van Kinschot. De vroedvrouw Marietje van Colvenhove was ontboden. Zij had Catre van Oolen bijgestaan, en verklaarde voor de Heeren, dat de jonge moeder gezegd heeft, ‘dat zij den vader van 't kint niet konde noemen, dat zij God niet wilde bedriegen; dat zij met meer mansluyden als een te doen heeft gehad.’[1)]

Dat was nog een eerlijke vrouw, maar...?

We besluiten dit praatje over vrijen en trouwen met het noemen van kindergoed, van 1663. Dat komt er toch van.

1) Onderzoek van het Vaderschap aanbevolen!??

‘Een kinderstelseltje met fyne kantgens, bestaande uyt hemt, borstrockge, hulletge, flepge, kapdoeck, feyteltge, met een befge, neusdoeckgen en befge, een paer ponnetjes met een paer moutges ende een bovefeytel.’

IV.

Nu wat over begraven en rouwen. Het een volgt het ander.

Eene aanteekening van 1523 brengt ons midden in het vormelijke, dat voornamelijk in vroegere eeuwen bij het begraven en rouwen plaats vond. Er staat geschreven: ‘die maechden in die buyrt [ontvingen eenig geld] omdat zij die hoetgens zullen maecken’.

Veel licht verspreiden die paar regels niet, maar ongeveer een eeuw later wordt ons dat licht ontstoken, en wel door eene rekening, gedaan door Juffrouw Agnes van der Burch, huisvrouw van den Advokaat Mr. Aernt van Berendrecht, van de Administratie door haar gehad ‘soo in 't syeckbedde als in 't sterfhuys’ van Catharina Adriaensdochter, op 20 November 1619.

We lezen daarin:

‘Alsoe d'voorsz. Catharina by haer Testament begeert hadde eerlick begraven te werden met rosenhoeden byde [door de] gebuyrvrysters

te maecken, ende oock byde buurvrijers gedragen te worden als geschyet es, ende dat sy beyden vereert zouden werden met een geschenck nade gesteltenisse van haeren boedel tot discretie van Juffr. van Bockhorst ende van haer Rendante, d'welcke daerop gehoord hebbende t'advys van eenige gequalificeerste gebuyren, ende oock van de voorsz. naeste vrienden, beraempt hebben gelyck oock metter daet betaelt is aende voorsz. vryers ende vrysters elck een dubbelde ducaet, tstuck tot acht pont vier St., ende aende gemeene gebuyren een enckele ducaet, doet vier gl. 2 St., alle te samen bedragende ter somme toe XX £ X St.'

Over 't algemeen ging het op de begrafenissen nog al luidruchtig, somtijds zelfs zeer ruw toe. Als men gegriend en gebeden had, gemeend of ongemeend, dan gingen de gasten over tot eten en drinken, waarbij niet altijd de juiste maat werd gehouden. O.i. doelt daarop wat we vonden in eene andere boedelrekening van 1619, onder de doodschulden, 'ende de voorsz. neven aenhoudende op dat sy te bruynder (schitterender) uyt commen mochten opte voorsz. begraeffenisse, dat men henlieden voor elcke staecke [met eene sekere somme gelds] soude te bate comen'. Met zoo'n extraatje konden zij beter sier maken, sier in den zin van nog eene andere acte van datzelfde jaar, waarin enkele personen gehouden worden gezegd te hebben, dat zij het op de begrafenis zoo bont zouden maken, 'dat men over seven dorpen daervan soude weten te spreecken'.

Kalmer zal het wel toegegaan zijn op de begrafenis van Jonkheer Adriaen Taets van Amerongen, die 13 Februari 1620 (protocollen van Notaris Ewout Heynricsz. Craen te Leiden) testament maakte 'zieckelyck van lichame by de vuyre zittende'. Daarin beschikte hij 'dat op syne begraefnisse ende *eerlicke* maeltyt van dien, gebeden (in den zin van verzoeken) ende genoot (uitgenoodigd) sullen werden de gerechten van Emmenes buyten Dyx ende den dorpe van Blaricum met de gebuyren, 20 mannen als vrouwen, behorende onder thuys Ruysdael, ten ware daeronder alsdan mede ware eenen Cornelis Woubers Zoon, die ongebeden ende ongenoot sal blyven. Ende sullen de laeckens over zijn Comparants lyc gelegen hebbende, uytgedeelt werden aen den armen tsy van Emmenes buytendyxs off anders, mits dat 't *witte* laecken geverwt sal werden ter discretie van de voochden'.

Zijne assche rustte in vrede!

Er zijn ook soms begrafeniskosten welke ons stervelingen der 20e eeuw raadselachtig voorkomen. Zoo vinden we in 1624 uitdrukkingen als 'de buyeren tot een pel[1)], 't gras op 't oude kerckhof; van de tackgens voor de dragers.'

Hoeveel geld dat er ook somtijds aan begrafeniskosten werd uitgegeven toch kreeg de kerk, welke het monopolie had om den dooden gelegenheid te geven, in of om de kerken te worden begraven, niet het leeuwendeel. Het begravenisrecht was niet hoog, en het onderhoud der kerkhoven, - voor de schamele gemeente, - kostbaar.

Zoo kwam het, dat op zekeren dag Kerkmeesters van de Groote of Parochiekerk in den Haag zich tot den Haagschen Magistraat wendden, om eene andere regeling te treffen.

Schout, Burgemeesteren en Schepenen authoriseerden daarop den supplianten, in casu de kerkmeesters, om, 'tot vervallinge van costen bij henlieden eenen tijt herwaerts alrede gedraegen ende noch te draegen met het verleggen, repareren, ende onderhouden van het kerckhoff ende aenkleve van dijen, van ijder lijck dat aldaar begraven sall werden boven 't loon van den graeffmaecker te mogen eysschen, vijftien

1) Baarkleed.

stuuvers ten prouffijte van de kercke, ende van kinderen beneden de twaelff jaeren halff gelt, uytgenomen, van personen van den aelmoesse geleeft hebbende'. Het appointement is van den laatsten Juni 1622.

'Reken niet te veel op het goed, dat ge nog verkrijgen moet'. Dit is een les, welke het meest geldende is bij het hooren voorlezen van testamenten. Het eigenaardige testament, dat we hier laten volgen geeft de proef op de som.

Tot Goods glory.

Ick Geertge Claes en Jannetje Claes geeve In ons leve dese ornementen hier nae volggende ter Eere Gods aen mijn E.W.H. men [Mijn] Heer Johan van Beekom, dat hijse zal gebruicken en diegeene die nae comen. Wij offeren dit selfde aen Godt almachtich en geevent hem die dat ons gegeven heeft, dat is ons uiterste willen, daer en zal niemant van onse erfgenaemen hebbe tege te seggen van het gheenen wij maecken of geeven, want al dat wij inde wereldt hebben comt Godt toe. Soo moeten wij oock wat doen om dien grooten Godt te versoenen voor onse

meenichvuldige gebreeken, daer om hoop ic dat het onse erfgenaeme sal stichten indien dat hij Godt liefhebben en vreese, als wij hoopen dat sij doen. Zij en hebben haer niet te wandancken over ons, want wij en hebben haer niet gedaen als meuiien, [verouderd woord voor *tante*] maer of haer oem een vader hadde geweest en wij haer moeder, want wij hebben haer in alles wel gedaen, en over sulck doen wij dit met onse vrije wil, en oft Godt beliefde datter iemant van de neve quam geestelick te warde dat het die doch sal gebruycken neffens die pastoor dit is ons begeeren en wij setten ons naem hier onder den 10 Febrewary A^{o}. 1636. Alles tot Gods eer.

In het jaar 1636 vinden we vermeld ‘noch 1 geciert kroontgen.’ Zonder meer zouden we dat postje uit een inventaris niet kunnen verklaren.

Eene verklaring, afgelegd ten overstaan van Hiob de Vos, op 11 Juni 1673, helpt ons. Er is sprake in van eene juffrouw Vlooswijck die des nachts van een dooden zoon was verlost. De comparante had haar in die bange ure bijgestaan, ‘neffens andere vrouwen als in sulcke gelegenheyt behoort.’ Later had zij 't kind (het lijkje) ‘helpen *croontgens* opsetten en kisten’, en heeft 't naar het graf zien dragen.

Al zulke kleine bijzonderheden geven een blik in de zeden, gebruiken en gewoonten van vroegere tijden. Zij zijn niet uit den duim gezogen; niet breed opgezet of uitgeplozen, en opgesmukt en versiert. Zij zijn aan Archiefbronnen ontleent, en daardoor volkomen vertrouwbaar. De tijd, waarin alles afgespeeld wordt, zou er uitstekend uit zijn te reconstrueeren.

We memoreeren dan ook de volgende kleinigheden. In een ‘Doodschuld’ (Begrafeniskosten, enz.) van 1640 staat genoteerd ‘betaelt aen Dirck van Ruyven voor een onder- ende een bovenkistcleet *f* 7. -, en in een boedelcedulle van 1641 wordt gezegd: ‘1 begraefenis, caert ende pultrum’. Alles te zamen bracht 10 stuivers op. We zouden 't samengestelde z.n.w. begrafeniskaart beter begrijpen, dan dat zij nu door een komma gescheiden zijn, maar hoe kon zulk een kaart geld waard zijn. Thans is dit heel iets anders. Werkelijk hebben oude begrafeniskaarten thans eenige waarde.

Testamenten zijn dikwerf instrumenten om na 't overlijden *wel* te doen. De liefdadigheid speelt in de meeste een groote rol, en al is. het dan dikwerf niet veel dat gelegateerd wordt, of slecht geformuleerd, of een beetje dwaas opgesteld, den goeden achtergrond moet men toch waardeeren.

Zoo vermaakten op 2 Januari 1642 een schoenmaker en zijne vrouw eene zekere somme aan het Heilige Geesthuis waarvoor Regenten jaarlijks zullen doen koken een ketel rijstebrij op zoodanigen dag als de Heeren Regenten dit zullen oordeelen goed te zijn, en dien te verdeelen onder de luiden van het voorzegde H. Geesthuis.

Onlangs werd de dwaasheid uitgekraamd, dat de naam H. Geesthuis in verband zou staan met den toestand van den bodem, waarop het gebouwd is. Die naamsafleiding is alleen gewettigd voor de straat genaamd *de Geest* = hooge zandgrond, in tegenstelling van lage veen- en poldergronden. Het Heilige Geesthofje is gewijd aan den Heiligen Geest, en is van kerkelijken oorsprong.

In verband met een en ander, hoewel we weten, dat de Heilige Drievuldigheid heel wat anders is, nemen we nog even over een stuk schilderij, afkomstig uit eene nalatenschap van 8 Augustus 1663, waarvan de acte voorkomt in de protocollen van notaris J. Lissaut te 's Gravenhage.

‘Bekenne ick ondergeschreven dat onder mij berusten: een stuck schildery van Aelberduyr, Alb. Dürer (?), daerin uytgebeelt wort de H. Drievuldight., getaxeert op een somme van 1500 car: gulden, noch een stuck van Lucas van Leyden synde een bloedige Christus op de coude steenen met bywesent geselschap, getaxeert op 130 car: gulden, en nogh 4 glaskunsten van L. van Leyden 't stuck getaxeert op 20 gl., alles.... gecomen uyt den sterfhuyse van mijn Broer Backer zal: metten anderen importerende 1710 car: gulden, daerinne mijne Suster Beatrix Backer is competerende 570 gulden synde een gerecht derde part.’

A.A.

(Wordt vervolgd.)

Eleazar.
Uit het Russisch van Leonied Andrejef.

I.

Toen Eleazar uit het graf was verrezen, waar hij drie dagen en drie nachten in de raadselachtige macht van den dood had gelegen en toen hij levend in zijn woning was teruggekeerd, toen duurde het nog lang eer die vreemde,

zonderlinge verschijnselen zich voordeden, waardoor zijn naam een onheilspellenden klank heeft gekregen. Groote vreugde heerschte bij vrienden en nabestaanden over dezen terugkeer tot het leven; allen beijverden zich om hem te eten en te drinken te geven, en hem een nieuw gewaad te verschaffen. Dit nam aller aandacht in beslag. En ze dosten hem prachtig uit in de kleur van de hoop en toen hij als een bruigom in bruiloftskleeren, opnieuw te midden van hen aan tafel zat en wederom at en dronk, toen weenden zij van geluk en riepen zij de buren om het wonder der opstanding te aanschouwen. De buren verschenen en verheugden zich evenzoo; en onbekende menschen uit ver-afgelegen steden en dorpen verschenen en met rumoerige kreten drukten ze hun verbazing uit over het wonder dat was geschied - zoodat het leek of een zwerm bijen gonsde boven het huis van Maria en Martha.

Eleazar's gelaat en gebaren hadden een wijziging ondergaan, die als de sporen schenen van een zware ziekte en hevige gemoedsaandoeningen. Blijkbaar was het vernielende werk van den dood over het lichaam slechts gestuit door een wondere macht, doch vernietigd was dit werk niet geworden; wat de dood gedaan had met het gelaat en het lichaam van Eleazar was als de onvoltooide schets van een teekenaar, waarover een fijne sluier lag gespreid. Zijn slapen waren donker-blauw gekleurd en diezelfde blauwe tint lag onder zijn oogen en in de rimpels van zijn wangen. Ook de lange vingers zagen donkerblauw en de nagels, die in het graf waren doorgegroeid, hadden een zwart purperen tint aangenomen. Zijn lippen waren hier en daar gebarsten en zijn huid die in het graf was gezwollen, vertoonde enkele scheuren; op die plaatsen verscheen een dun, roodachtig vlies als doorschijnend mica. Zijn lichaam had ìn het graf zonderlinge afmetingen aangenomen; die vreeselijke verhoudingen die ons de boosaardige macht der ontbinding aantoonen. Doch de zware lijklucht waarvan de kleeren die Eleazar in het graf aan had en ook hijzelf scheen doordrongen, was weldra verdwenen en na eenigen tijd waren zijn gelaat en handen niet meer zoo blauw getint en werd de huid weder geheeld, al bleven de barsten altijd zichtbaar. Zoo was zijn uiterlijk toen hij tot het leven onder de menschen was terug gekeerd; doch aan ieder kwam dit natuurlijk voor.

Niet alleen zijn gelaat, ook de natuur van Eleazar had een wijziging ondergaan; niemand verbaasde zich daar echter over, of schonk er veel aandacht aan. Eleazar was voor zijn dood vroolijk en onbezorgd geweest; hij schertste graag en hield van onschuldige plagerijen. En die gelijkmatige, opgewekte natuur, wars van zonde en boosheid, die had zijn Meester in hem lief gehad. Nu was hij ernstig en teruggetrokken; zelf gekscheerde hij niet meer en om de grappen van anderen verscheen geen lach op zijn gelaat; - en de woorden die hij sprak waren dood-gewone, simpele uitingen, ontbloot van inhoud en diepte, als de geluiden waarmee een dier uitdrukt dat het pijn heeft, of honger of dorst lijdt, of zijn voldoening te kennen geeft. Zulke woorden kan een mensch zijn leven lang spreken en nooit zal iemand te weten komen wat hem kwelt en welke gedachten in het diepst zijner ziel worden geboren.

En zoo zat hij met het voorkomen van een lijk, dat drie dagen in de macht van den dood heeft gelegen, - uitgedost in fraaie kleeren, schitterend van goud en purper; zwaar en zwijgend als een ander man wat nog tot niemand was doorgedrongen - zoo was hij aan tafel gezeten te midden van vrienden en nabestaanden. Om hem heen werd gejubeld; nu zacht dan hard, afwisselend als aanzwellende en terugtrekkende golven; en blikken die van warme liefde getuigden werden op zijn gelaat gericht, waarover nog de kilte van den dood lag gespreid; - en de hand van een vriend drukte

krachtig Eleazar's donkerblauwe hand. En de muziek speelde. Muzikanten waren geroepen en vroolijk weerklonken de trommels, fluiten, cithers en psalterions. Als gegons van bijen, - als gezang van vogels klonk het boven het gelukkige huis van Maria en Martha.

II.

Onverwacht werd door iemand gewezen op hetgeen tot nu toe verborgen was. Met enkele woorden werd onverhoeds de betoovering verbroken, en vertoonde de waarheid zich in haar naakte gedaante. Voordat nog een eigenlijke gedachte zich in zijn hoofd had gevormd, plooiden de lippen zich tot een glimlach en klonk het:

‘Eleazar, waarom vertel je ons niet - hoe het daar was?’

Allen zwegen, getroffen door die vraag. Het was of ze er zich eerst nu rekenschap

van gaven dat Eleazar drie dagen lang dood was geweest; nieuwsgierig zagen ze hem aan, in afwachting van zijn antwoord. Eleazar bleef echter zwijgen.

'Wil je ons niets vertellen,' hernam degeen die de vraag had gesteld verwonderd. 'Was het er zoo vreeselijk?'

Wederom werden deze woorden achteloos gesproken; indien hij had nagedacht zou hij deze vraag niet hebben gesteld, want op datzelfde oogenblik deed een onnoemelijke angst zijn hart ineenkrimpen. Onrust maakte zich van allen meester; in spanning wachtte ieder Eleazar's antwoord af, doch deze bleef zwijgen koud en streng, met neergeslagen oogen. En het was of ze eerst nu die blauwe tint van zijn gelaat zagen en zijn weerzinwekkend gezwollen lichaam; op de tafel, als vergeten door Eleazar, lag zijn blauw-purperen hand, en aller blikken bleven hierop roerloos rusten, alsof ze vandaar het gewenschte antwoord verwachtten.

De muzikanten gingen nog met spelen voort; doch toen de stilte tot hen doordrong, verstomden de vroolijke klanken, als water dat brandende kolen uitdooft. De fluiten zwegen; de luidruchtige trommels en zachtklinkende psalterions zwegen; en toen als een wegstervend lied klonk een gebroken cither-accoord met sidderenden klank. Nu was het stil.

'Wil je niet?' hernam degeen die het eerst de vraag had gesteld en die onmachtig was om zijn babbelende tong te bedwingen. Roerloos en licht rustte de blauw-purperen hand. Toen die even bewoog slaakten allen een zucht van verademing en hieven zij de oogen op - naar de zijne die alles met één blik schenen te omvatten - vreeselijk was de blik van den herrezen Eleazar.

Dit geschiedde op den derden dag nadat Eleazar uit het graf was opgestaan. Sindsdien ondervonden velen de noodlottige macht van die blik, maar noch zij die door die blik werden vernietigd, noch zij die aan 's levens opgang de lust in zich voelden opkomen om zich tegen dien geheimzinnigen, doodelijken invloed te verzetten, - nooit konden dezen verklaren wat het vreeselijke was dat daar lag in de diepte van die starre oogappels. De blik van Eleazar was kalm en rustig; blijkbaar verlangde hij niets te verbergen, doch evenmin wenschte hij iets mede te deelen - koud en koel zag hij om zich heen als degeen die oneindig onverschillig tegenover het leven staat. Vele menschen waren hem onbezorgd genaderd tot heel nabij zonder iets te bemerken, maar nu eerst zagen ze met verbazing en angst naar dat onbeweeglijke, gezwollen lichaam, dat door hen in fraaie, lichte kleeren was gehuld. Als Eleazar iemand aanzag, dan hield de zon niet op te schijnen; de fontein hield niet op te klateren en even wolkeloos-blauw vertoonde zich de vaderlandsche hemel, doch de mensch op wien die raadselachtige blik was gevallen gevoelde niet de zonnewarmte, hoorde niet het klateren der fontein en herkende niet den vaderlandschen hemel. Soms begon die mensch bitter te schreien; soms rukte hij zich uit wanhoop de haren van het hoofd en riep hij, waanzinnig van smart, anderen te hulp - doch meestal gebeurde het dat hij rustig en onverschillig begon te sterven en lange jaren was hij stervend; hij stierf ten aanzien van allen, dof, loom, verwelkt als de boom die stil en zacht wegkwijnt op steenachtigen bodem. En de eersten - zij die schreeuwden en waanzinnig werden, keerden een enkele maal tot het leven terug, doch de tweeden - nooit.

'Dus je wilt ons niet vertellen wat je daar hebt gezien, Eleazar?' - hernam degeen die het eerst de vraag had gesteld voor de derde maal. Doch zijn stem klonk nu onverschillig en toomloos, een doodelijke verveling lag in de doffe blik te lezen. En

die doodelijke verveling maakte zich van ieder meester; het was of een stofwolk aller blik omfloerste, en de gasten wierpen elkander vaag-verwonderde blikken toe, niet begrijpend waarom ze hier vereenigd zaten aan die rijk-voorziene tafel.

Het gesprek was verstomd. Ze overlegden bij zichzelf dat het nu tijd werd om naar huis te gaan, doch ze waren onmachtig om die doodelijke loomheid van zich af te schudden, onmachtig om hun spieren te bewegen, en ze bleven zitten van elkander afgezonderd, als uitgedoofde vuren op het nachtelijk veld.

Doch de muzikanten hadden geld ontvangen opdat ze zouden spelen, en wederom grepen zij naar de instrumenten, en opnieuw weerklonken de nu eens opgewekte, dan droeve tonen. De gasten luisterden verwonderd naar die zoet-vloeiende harmonieën; ze wisten niet of het mooie muziek was en begrepen niet waarom het noodig was dat die menschen op snaren tokkelden en hun wangen opbliezen en kleine fluiten voor den mond hielden, en waarom ze zoo'n vreemd lawaai samen maakten.

‘Wat spelen ze slecht!’ - zei iemand.

De muzikanten gevoelden zich beleedigd en gingen heen. Achter hen vertrokken de gasten de een na den ander, want de nacht was reeds gedaald. En toen de rustige duisternis hen allen omringde en ze luchtiger en vrijer begonnen te ademen - toen stond het beeld van Eleazar in zijn dreigende pracht ieder plotseling voor oogen: het blauwe, lijkkleurig gelaat, het lichte, schitterende bruiloftskleed, en die vreeselijke, ondoorgrondelijke blik. Als vastgenageld bleven ze staan; ze schenen in steen veranderd; het nachtelijk donker omringde hen en in het duister was die onheilspellende schim hel verlicht, het bovennatuurlijk beeld van hem die zich drie dagen lang in de raadselachtige macht van den dood had bevonden. Drie dagen was hij dood geweest; drie maal was de zon opgegaan en ondergegaan, en was hij dood geweest; kinderen hadden gespeeld, het water had over steenen gekabbeld, het heete stof was op de rijwegen omhoog gewolkt - en hij was dood geweest. En nu bevond hij zich wederom tusschen menschen - dezen hadden zijn aanraking gevoeld - en hij keek hen aan - hij keek hen aan! - en door zijn zwarte oogappels heen, als door donker glas, keek het ondoorgrondelijke Hiernamaals de menschen aan.

III.

Niemand bekommerde zich om Eleazar; vrienden en nabestaanden hadden hem verlaten en de diepe verheven stilte, die zich van de heilige stad had meester gemaakt schreed ook over den drempel van zijn woning. Deze trad zijn huis binnen en wierp hem op zijn legerstede en het vuur doofde uit. Niemand bekommerde zich om Eleazar. Zijn zusters Maria en Martha waren heengegaan - langen tijd had Martha getalmd voor ze hem had verlaten; ze had geweend en gebeden, want ze wist niet wie hem zou voeden en wie zich over hem zou erbarmen. Doch op zekeren nacht toen de wind in de woestijn loeide en de cypressen zich over de daken heenbogen, had zij zich stil aangekleed en had ze zich alleen op weg begeven. Eleazar had inderdaad vernomen dat de deur werd geopend; ze werd slecht gesloten zoodat ze bleef kleppen bij elken rukwind - toch stond hij niet op om te gaan kijken. En den ganschen nacht tot den volgenden morgen, gierde en floot de wind door de cypressen boven zijn hoofd, en klagend klepte de deur, een kouden luchtstroom doorlatend, die zich gretig een weg naar binnen baande. Als een melaatsche werd hij door ieder gemeden en evenals een melaatsche wilde men hem een bel om den hals hangen om hem zoodoende bijtijds te kunnen ontvluchten. Doch iemand was verbleekt en had gezegd dat het zoo vreeselijk zou zijn om in den nacht het geluid van Eleazar's bel onder zijn vensters te vernemen; - en allen waren verbleekt en hadden dit toegegeven.

En aangezien hij zich evenmin om zichzelf bekommerde, zou hij mogelijk van honger zijn omgekomen, indien de buren, die hem vreesden, hem geen voedsel hadden verschaft. Dit werd hem door kinderen gebracht; deze waren niet bang voor Eleazar, doch ze lachten hem niet uit, zooals ze met onnadenkende wreedheid rampzaligen kunnen bespotten. Hij was hun onverschillig en zij waren Eleazar onverschillig: hij gevoelde geen behoefte om hen voor hun diensten te danken, en verlangde niet om een donker kinderkopje te streelen en in de onschuldige, heldere oogen te blikken. Zijn huis begon in verval te geraken en sinds lang waren de

hongerende geiten blatend naar de buren geloopen. En zijn bruiloftskleeren waren gesleten. Zooals hij op dien gelukkigen dag was getooid toen de muzikanten speelden, zoo was hij nog geheel eender gekleed, alsof hij geen verschil zag tusschen oude en nieuwe, en heele of gescheurde kleeren. Ze waren ook verbleekt en verschoten; in de stad hadden boosaardige honden en in de woestijn hadden scherpe doornen de dunne stof vaneen gereten.

Overdag als de onmeedoogende zon al wat leefde dreigde te verzengen en te verschroeien, en zelfs de scorpioenen onder de steenen kropen en ineenkrompen, verlangend om te steken, dan zat hij roerloos ondanks de felle zonnestralen, en hief hij het blauwe gelaat omhoog met den ruigen, woesten baard.

Als iemand een enkele maal met hem sprak en tegen hem zei: ‘Arme Eleazar! Vindt ge het aangenaam om zoo te zitten en naar de zon te turen?’ Dan antwoordde hij:

‘Ja, heel aangenaam.’

En degeen die de vraag had gesteld slaakte een zucht en ging verder, bij zichzelf zeggend: zoo hevig is de koude van het graf waarin hij drie dagen heeft gelegen en zoo diep is daar de duisternis, dat het op aarde niet zoo heet en zoo licht kan zijn om Eleazar te verwarmen en zijn donkere blik te verhelderen.

En als de purper-roode zonneschijf naar de aarde daalde, dan begaf Eleazar zich in de woestijn, en recht liep hij op de zon toe als wilde hij die tegemoet treden. En al maar liep hij recht door en zij die hem trachtten te volgen om te weten te komen wat hij daar 's nachts in de woestijn deed, hadden onuitwischbaar in het geheugen gegrift de zwarte schaduw van een langen, zwaren man, die zich scherp afteekende tegen den rooden achtergrond van de reusachtige zonneschijf. En 's nachts werden ze door angst en vrees gekweld, doch zij vermochten niet te zeggen waarom Eleazar de woestijn was ingetrokken, en voortdurend stond die zwarte gedaante hun voor oogen, die zoo scherp zich afteekende. Als een wild dier, wiens gezicht wordt belemmerd woest met de pooten langs den muil schuurt, zoo wreven zij zich de doffe oogen uit, maar Eleazar's gedaante bleef hun voor den geest staan, wellicht tot hun dood toe.

Doch er waren menschen die op verren afstand woonden, die van Eleazar hadden gehoord maar hem nooit hadden gezien. Met volhardende nieuwsgierigheid die sterker was dan hun vrees, en geneigd tot spotternij - zoo naderden zij den man, die in de barre zon was gezeten en begonnen zij een gesprek. In dezen tijd had het voorkomen van Eleazar zich ten gunste gewijzigd en was hij niet zoo vreeselijk om aan te zien; in het eerste oogenblik klapten zij met de vingers en dachten zij met verontwaardiging aan de domheid van de inwoners der heilige stad. Maar als het korte gesprek was afgeloopen en zij naar huis terugkeerden, dan had hun uiterlijk een zonderling aanzien verkregen, zoodat de bewoners der heilige stad hen terstond herkenden en uitriepen:

‘Wederom een dwaze die naar Eleazar is gaan kijken,’ - maar dan zwegen zij medelijdend en hieven zij de handen omhoog.

En met kletterende wapens kwamen dappere krijgslieden naderbij die geen vrees kenden; lachend en zingend kwamen de gelukkige jongelingen nader; ze waren nog vervuld van hun daden en lieten de geldstukken rammelen; en de hooghartige dienaren van den tempel zetten de wapenen neer bij de deur van Eleazar - en niemand keerde terug zooals hij was gekomen. Hun ziel was somber overschaduwd en de oude, bekende wereld had zich in een nieuw gewaad gestoken.

En zij die nog lust hadden te spreken gaven hun gevoelens ongeveer aldus weder:

> Alle voorwerpen die door het oog worden gezien en met de handen betast zijn licht, en leeg, en doorschijnend - gelijk een lichte schaduw in donkeren nacht; -
> want de diepe duisternis die de gansche schepping omhult en door zon, maan, noch sterren kan verbroken, hult de aarde in een zwarten, oneindigen sluier; -
> in alle lichamen drong ze door, in ijzer en steen, en slechts bleven over gedeelten van lichamen die onderling door banden zijn verbonden; en in het hart van die deelen drong ze door, zoodat slechts de deelen van die deelen over bleven; -
> want die groote leegheid waarin de schepping zich bevindt en die door niets zichtbaars wordt gevuld, door geen zon of maan of sterren en die oneindig heerscht, is overal doorgedrongen, alles scheidend, lichaam van lichaam en gedeelte van gedeelte; -
> en in die leegheid strekken boomen hun wortels uit en deze zijn leeg; in die leegheid hellen tempels, kasteelen en huizen over zoodat ze dreigen

te vallen; - en in die leegheid beweegt zich onrustig de mensch, die zelf leeg is en licht als een schaduw; -
want nog is de dag niet aangebroken en reeds is elk voorwerp het einde nabij; nog moet het gebouw worden opgetrokken, nog staan de bouwlieden met hamers te slaan, en reeds zien ze het verval naderen en de leegheid alles gelijk maken; de mensch is nauwelijks geboren of boven zijn hoofd worden de kaarsen ontstoken die bij zijn lijk zullen branden, en deze dooven evenzoo uit, en leeg en eenzaam zal het zijn daar waar de mensch leefde en de kaarsen brandden; -
en omringd door somberheid en duisternis, siddert de mensch voor het Oneindige. - -

Zoo spraken zij die nog lust hadden te spreken. Doch nog meer zouden *zij* hebben kunnen spreken, die niets wilden zeggen, maar dezen stierven zwijgend.

IV.

In dien tijd leefde in Rome een beroemd beeldhouwer. Uit klei, marmer en brons schiep hij gestalten van goden en menschen van zoo goddelijke schoonheid, dat de menschen hem onsterfelijk noemden. Doch over zichzelf was hij ontevreden; hij was overtuigd

dat dit alles niets was; - dat hij aan het waarachtig schoone geen vorm vermocht te schenken; noch aan marmer, noch aan brons. ‘Het schijnsel van de maan kan ik niet weergeven,’ sprak hij; ‘- evenmin de schittering van het zonlicht; in mijn marmer ligt geen ziel en in mijn brons geen leven. En als hij op maanverlichte nachten langzaam voortschreed over den weg waar de stammen der cypressen donkere schaduwen wierpen, en de zachte stralen de witte tunica beschenen, dan ontmoette hij soms vrienden die hem lachend toeriepen:

‘Je gaat zeker het maanlicht opvangen, Aurelius! Waarom neem je geen korfje mee?’

Dan, eveneens lachend, wees hij naar zijn oogen:

‘Dát is mijn korfje waarin ik het maanlicht opvang en het schijnsel van de zon.’

En dit was de waarheid: de stralen van maan en zon weerkaatsten in zijn oogen. Maar deze vermocht hij niet in marmer weer te geven, en dit was de groote smart in zijn leven.

Hij was gesproten uit een oud patricisch geslacht; hij had een goede vrouw en kinderen; aan niets leed hij gebrek.

Toen vage geruchten over Eleazar hem ter oore kwamen, beraadslaagde hij met zijn vrouw en vrienden, en ondernam hij den verren tocht naar Judea, om het wonder der wedergeboorte te aanschouwen. In die dagen ontbrak hem de werklust, en die hoopte hij op zijn reis te herkrijgen. Wat hem van die opstanding werd verteld, joeg hem geen vrees aan: hij had veel nagedacht over den dood; al deed het denkbeeld te moeten sterven hem onaangenaam aan, toch hoorde hij niet gaarne over den dood spotten. Aan den eenen kant stond het heerlijk mooie leven, aan den anderen kant - de raadselachtige dood, en niets beters kon hij den mensch toewenschen dan het leven - het leven en de schoonheid van het leven vervulde hem met blijdschap. En hij koesterde zelfs heimelijk den wensch om Eleazar van de waarheid zijner levensbeschouwing te overtuigen en zijn ziel tot het leven te doen terugkeeren, zooals zijn lichaam was teruggekeerd. Dit leek hem zoo eenvoudig toe, omdat de vage, zonderlinge geruchten niet de gansche waarheid behelsden, doch slechts een waarschuwing tegen iets vreeselijks.

Toen Eleazar zich van den steen had opgericht om zich naar de woestijn te begeven daar de zon reeds daalde, toen naderde hem een rijk gekleede Romein die door een gewapenden slaaf werd vergezeld, en met luide stem hem toeriep:

‘Eleazar!’

En Eleazar aanschouwde een schoon, trotsch gelaat door een aureool van roem omgeven, en de lichte kleeren en kostbare edelsteenen schitterden in het zonlicht. De rosse stralen die zijn hoofd en gelaat beschenen, gaven hem den schijn van blinkend brons - en dit verbaasde Eleazar. Gedwee nam hij weder plaats en sloeg de moede oogen neder.

‘Je bent niet mooi, arme Eleazar,’ begon de Romein op rustigen toon, terwijl hij met den gouden ketting speelde. - ‘Je bent zelfs vreeselijk om aan te zien, arme vriend; de dood is niet lui geweest op den dag toen jij hem onverhoeds in handen viel. Je bent zoo dik als een os, maar dikke menschen zijn niet kwaadaardig, heeft de groote Caesar gezegd; ik begrijp dan ook niet waarom de menschen zoo bang voor je zijn. Je staat me toe om bij jou te overnachten? Het is al laat en ik heb geen schuilplaats voor dezen nacht.’

Niemand had Eleazar nog ooit gevraagd om den nacht bij hem door te brengen.

(*Wordt vervolgd*).

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Reisgezelschap.

Een der lezeressen van de Lelie, oud 23 jaar zoekt voor één der eerste weken van Augustus reisgezelschap om die week zoo aangenaam mogelijk door te brengen.

Zij geeft de voorkeur aan een pension in eene mooie boschrijke omgeving, waar b.v. fietstochtjes kunnen worden gemaakt.

Brieven fr. lett. M.B. boekh. Herms. Coster, *Alkmaar.*

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Een alleen wonende dame, officiersweduwe 53 jaar, gezond gestel, zag zich gaarne geplaatst voor korten of langen tijd, aan het hoofd van een huishouden, ook genegen een dame op reis te vergezellen of voor anderen geschikten werkkring, hoog salaris geen vereischte.

Brieven onder N°. 235 aan den uitgever.

(235)

17 Juli 1907.
21ste Jaargang.
No. 3.

Hoofdartikel
Uw gevallen zusters.

Ik heb geen struisvogelnatuur. Men moet de dingen onder de oogen durven zien. Of men het hoofd al afwendt en de oogen in den zak steekt, helpt niets ter wereld. Wat bestaat, hetzij goed of kwaad, wordt er niet door weggenomen. Het kwaad allerminst. Door het goede in den mensch te negeeren, leidt dat goede oogenschijnlijk wel een beetje schade, maar door het kwaad niet te zien, verergert het kwaad hoe langer hoe meer. Ik vrees dan ook niet in dit Damesblad het onderwerp hierboven vermeld te behandelen, en er mijn meening over te zeggen. Wee degene die er zich aan ergert. Die vrouw, - als geslachtsbepaling genomen, - moet dan dit opstel maar eens overslaan, en als vogel struis handelen.

Om nu maar terstond eens de gramschap mijner lezeressen op den hals te halen, begin ik met haar den raad te geven, de hand eens in eigen boezem te steken, in dien zin namelijk, dat ik generaliseer en in geen geval wensch aangezien te worden, dat ik op den... 'op de vrouw af' spreek.

Ik vraag dan al dadelijk voor wie draagt ge nauwsluitende gewaden, daarbij de onderkleeren tot een minimum beperkende, waardoor iedere lijn, elke ronding[1)] verrassend wordt uitgebeeld; voor wie ontbloot ge armen, hals, borst en buste, of laat ge de rose-vleesch-tint doorschijnen door de doorzichtigste stoffen; waarom het décolleté dikwerf zoo ver door te voeren, dat de rug tot aan het middel ontbloot is, en Huygens recht zou hebben nu nog te spreken van hoenders die uit de kooi gekropen waren en daarom *te koop* schenen. Voor wie doet gij dit alles? Voor u zelve; voor uwe familie en vriendinnen; voor uwe

1) Zijn ze er niet, dan weet men daar ook al raad voor Bij gebrek aan brood eet men korstjes van pasteien. Geef daaraan tenminste eerder geld uit, dan aan de zoogenaamde 'Pilules Orientales' die *alles* beloven, en niets geen *gevuldheid* geven, allerminst 'eine Ideale Bueste'. Ook in Nederl. Couranten geadverteerd!

gezondheid? Steek uw hand in eigen boezem en zeg, dat ge het doet voor den man.

Wij mannen hebben nu eenmaal den naam, dat we elke vrouw met 'begeerblikken' aanzien, maar zouden die begeerblikken niet ontstaan uit hetgeen ge den mannen te zien geeft? Moet dit alles den man niet prikkelen, en 'begeerig' doen zijn?

En dan nog het rood en wit en zwart, waarmede zoo kwistig wordt omgegaan. Waartoe dient die verfpot anders dan tot het naar zich toetrekken van begeerblikken. Nu zult u zeggen en vragen; zijn de mannen dan zoo zwak, dat zij zulke kunstmiddelen èn van half naakt te gaan, èn van vormen en rondingen en lijnen uit te beelden en te laten spreken, èn van zich mooier te maken dan de natuur haar schepping opleverde, niet kunnen weerstaan, maar dat is hier de vraag niet. De man heeft zijn natuur even goed als de vrouw, en hoezeer zijn verstand de natuurdrift in hem leidt en beheerscht, blijft hij *le mâle*, die weet en ondervindt, dat de schepper aller dingen hem bestemd heeft tot voorplanting van zijn geslacht, en in *la femelle* die hem behaagziek te gemoet treedt, en het vrouwelijke in haar doet gissen met al de lokmiddelen, welke haar kunnen dienen, de bevrediging weet te zullen vinden.

Letten wij op de dierenwereld, - wij zijn ook dieren, doch met rede begaafd, - dan is het vrouwtje lijdend; het mannetje bedrijvend; de schepper schonk het mannelijke dier kracht, schoonheid, zanggave, kleurentooi om hem behagelijk te doen zijn voor het vrouwtje waaraan hij zich huwen zal. Bij den mensch is juist het tegenovergestelde te zien, omdat de natuur is verworden, nadat maatschappelijke vormen hem geleerd hadden zich met kleederen te bedekken. Het naakt werd aan 't oog onttrokken, maar dat naakt wordt zooveel mogelijk door de vrouw te raden gegeven, en de begeerte naar het ongeziene opgewekt.

Dit alles moest ons van het hart, voordat we over *uw gevallen zusters* een woord wilden zeggen.

Ik neem haar niet in mijn voorspraak op, maar val haar ook niet hard, en ik raad u bij hare be- en veroordeeling rekening te houden met u zelve.

In 't algemeen komen de prostituées voort uit de onderste lagen van het volk, en als we dit weten, dan zijn tal van verzachtende omstandigheden aan te voeren. Omgeving, opvoeding, beperkte slaapgelegenheden, armoede, voorbeeld, gemis aan beschavings*vernis*, geen leiding der natuurdrift, gemis aan verstandsontwikkeling.

Men ziet, men hoort, men meent dat het zoo hoort; men volgt zijn natuur. Dat bij het zich geven aan een man door zoo'n vrouw van geen liefde sprake zou zijn, durf ik niet beweren. Die liefde is echter niet gelouterd, niet vermooid. Zij komt voort uit 't slaafsch gevoel, dat *de* vrouw heeft tegenover den man; zij treedt naar buiten door den geslachtsprikkel; zij krijgt eenige beteekenis door het moedergevoel, als het daartoe komt, en onder de volksklasse komt het daartoe bijna altijd. De liefde voor den man zet zich in liefde tot het kind om. Het is de diermoeder, die slechts naar de natuur luistert, en als voorbestemd tot herscheppen aan de natuurdrift heeft gehoor gegeven.

Gaat men eenige lagen hooger, dan zal de liefde een beetje meer sprekend optreden, al is het veelal ook zinnelijke liefde. Geestelijke liefde, zoo ze al bestaat, en we willen het aannemen, wordt weggedrongen door den zinnezwijmel, waartoe zoo dikwerf een al te gemeenzame en verborgen omgang leidt. De tooversprake der min maakt dronken, maakt zwak, veroorzaakt overgegevenheid, en.... 'één oogenblik beslist het al', vooral daar er een gering weerstandsvermogen is, wijl de natuurdrift niet in eene goede bedding is geleid.

Steeds hooger klimmende wordt het getallencijfer van de gevallen vrouwen minder. De rede beheerscht de liefde; het verstand behoedt voor afdwaling. De gelegenheid ontbreekt; vormen binden en behoeden. De natuur wordt geweld aangedaan; liefkozingen en zinnestreelingen worden ontdoken en vermeden. Toch evenwel werkt die natuur, doch in 't verborgen. Er wordt een man gezocht, begeerd, en wij komen weer terug tot ons uitgangspunt, en alle kunstgrepen worden aangewend om bij hem wederkeerig die begeerte op te wekken. Er komt zelfs een koopen en verkoopen bij te pas. Een verkoopen van 't begeerde vrouwelijke lichaam, en eerst in gedachten, vóór het huwelijk, later in dien officieelen wettigen band, wordt de vrouw prostituée van haar eigen man. Het is hard gezegd, maar het is zoo, en daarom roep ik u allen toe oordeelt niet te hard over *uw gevallen zusters.* Het blijven staan is alleen dan gemakkelijk, als men den noodigen steun heeft, en die ontbreekt in moreelen zin bij de meesten die tot prostituées opgroeien, en in die *betrekking (?)* ondergaan.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Variatie.

Schrap in uw catechismus door
‘Wij struikelen allen’;
En zet er voor in plaats:
Ik wil niet vallen.

D.T. te P.

Een vraag.

‘Liefdadigheid’ neemt toe:
Men kan het dagelijks lezen;
Maar, *iets uit liefde doen*,
Hoe zou het daarmêe wezen?

D.T. te P.

Twijfel.

Dat er voor 't meesterschap in politiek
Veel wordt geëischt,
Geloof ik graag;
Alleen of ook *karakter* noodig is,
Dat blijft voor mij,
Een vraag.

D.T. te P.

Dier boven mensch.

De trouw van een hond
Is *wáár,* nooit schijn;
Een menschentrouw?....
Nu ja, zij *kan* het zijn.

D.T. te P.

Les extrêmes se touchent. (Ook in politiek.)

De een zweert bij den Bijbel
En bedriegt;
De ander bij de bitterflesch
En liegt.

D.T. te P.

Waarheid.

Wat *wàar* is?... alles - niets;
't Hangt af van het bekijken;
De *eenige* waarheid luidt:
Niets **is**, maar **wordt** door vergelijken.

D.T. te P.

Amerikaansche Vrouwen.

II.

> Better to stern with heart and hand
> The roaring tide of life, than lie
> Unmindful on the flowerij sand
> Of Gods occasions, floating bij.

Het is opmerkelijk dat het karakteristieke Amerikaansche in de vrouwen niet beperkt is tot een zekere categorie of tot een staatkundige verdeeling van het land. Zij echter, die de groote rol der vrouwen hier alleen beschouwen als een uitvloeisel der vrouwenkwestie vergissen zich ongetwijfeld; want de Amerikaansche trek is even duidelijk zichtbaar in de vrouw die zich nooit met politiek bemoeit, als in haar zusters die ter stembus trekken, in de vrouw op de afgelegen boederij als in de vrouw die een eerste plaats inneemt onder de voorvechters van haar geslacht.

In verscheidene staten (in het Westen o.a. in Colorado) hebben ze stemrecht en 't is grappig te zien hoe weinig gebruik er van gemaakt wordt. Bij een verkiezing van leden voor de 'Schoolboard' stemden in Massachusetts van de 625.000 vrouwen 20100, in Connecticut van de 175.000 slechts 3806 en ge weet hoe beide staten deel uit maken van Nieuw Engeland, het best intellectueel ontwikkelde gedeelte van Amerika. Het is evenwel een feit dat ze hier veel grooter invloed hebben op sociaal en opvoedkundig gebied dan ergens elders in de wereld. De voornaamste oorzaak hiervan is wel dat alle ambten en werkkringen voor haar openstaan.

In Boston zijn vijf en tachtig doctoren, in Chicago acht en twintig advocaten, in de Christian Scientist en Unitaristische kerk zijn verscheidene predikers, allen oefenen publiekelijk hun ambt uit. Ik ben in New-York wezenlijk in een van de mooiste kerken van de stad geweest, waar een jonge dame met veel gevoel teksten las uit het boek van Mr. Eddy-Bakker. Honderden zijn tandartsen, barbiers en masseurs. Verscheidene zijn stalhouders, enkele stuurlieden. In de Staten zijn meer dan 70.000 in de vruchtenteelt werkzaam. Velen zijn spoorbeambten, in Chicago worden haast alle lokketten der tallooze stations (elevated railroad en suburban lines) door vrouwen bediend en nu zeg ik nog niets van de meer vrouwelijke werkzaamheden kantoren, magazijnen, staatsbetrekkingen enz!

Over het algemeen hebben ze een bijzondere voorliefde zich te organiseeren tot clubs en vereenigingen; die zijn dan ook overal verspreid, van New-York tot de Stille Zuidzee en van de Canadeesche grens tot de golf van Mexico. Het karakter der clubs verschilt eenigszins met de omgeving. In alle plaatsen vindt men vereenigingen die uitgaan van de kerk (die hier een groote plaats inneemt in 't dagelijksch leven) zooals; moeders clubs, waar lezingen gehouden worden over babies en opvoeding, vrouwenvereenigingen tot hulp aan armen en behoeftigen, bijbel en muziek-klassen voor jongelui, en dergelijke. In de groote steden zijn tallooze vakclubs, in Chicago bestaat een ‘éénarmige mannenclub’ die ongeveer 1500 leden telt, een gevolg der voortreffelijke Amerikaansche spoorwegen.

Er is natuurlijk geen gebrek aan letterkundige en muzikale clubs. Reisclubs vindt men meer in afgelegen streken. Men laat series platen komen van het land dat men doorreizen wil, bestelt boeken en reisbeschrijvingen en passeert op die manier een aangenamen winter in Italie.

In het Westen hoorde ik van een wonderlijke ‘verbeteringsclub’. Op een avond zat ik heel gezellig te babbelen met een van de leden toen ze plotseling opstond, naar de keuken ging en zei: ‘Nu moet ik even mijn clubwerk doen’. Ze haalde een groote lamp voor den dag, stak die aan en zette ze achter het gordijn. Mijn verbaasd vragend gezicht ziende, legde ze me uit: ‘Zie je, we hebben hier nog geen straatverlichting en nu hebben we een groote vrouwenclub opgericht. Ieder lid verbindt zich elken avond een lamp voor het raam te zetten, kijk maar eens.’ En wezenlijk, haast ieder huis van de straat had een flink brandende lamp, wat de dikke duisternis buiten aardig ophelderde. -

Studeerende jonge meisjes hebben natuurlijk weer andere clubs dan de vrouwen in de afgelegen Westersche bergdorpjes. Maar niettegenstaande de tongbrekende onderwerpen die daar soms behandeld worden, is het heerlijk te zien hoe in frisch en gezond die jonge studenten zijn, zoo geen zweem van blauwkousachtigheid, zoo vol levenslust en humor. Ze hebben evenveel belangstelling in hun wetboeken als in een nieuwe ‘musical plaij’ en ik geloof dat ze zich alleen met zooveel ijver toeleggen op de studie der werkingen van biceps en latissimus dorsi om beter golf te kunnen spelen of een boksing match te organiseeren (Universiteit te Chicago). Als iets tijpisch Amerikaansch wil ik u nog het volgende vertellen.

Eens zou Paul Blonet een lezing houden over ‘Vrouwen’ voor de jonge studenten van een welbekend college. Kort voor het begin van den avond kreeg hij onverwacht bezoek van drie jonge dames afgevaardigden.

‘We kwamen u vragen’, zei de woordvoerdster, ‘of u uw onderwerp nog niet zou willen veranderen. We houden deze lezingen voor onze ontwikkeling en nu hadden we liever dat u tot ons sprak over iets waar u wezenlijk iets van af wist.!’

LIZZIE.

Causerie uit Den Haag.

Juni.

Den Haag gaat een schoone toekomst tegemoet - een allernaaste toekomst oftewel zomertijd (profeten doen altijd voorzichtig hun voorspellingen niet àl te ver uit te strekken) van veel feesten, veel drukte, veel vreemdelingen, ergo van veel geld

verdienen, en dàarop komt het toch dikwijls neer, wanneer men spreekt van ‘een goede toekomst’.

De zomer van 1907 zal ons brengen een vredesconferentie, een concours hippique, een automobielweek, een landbouwtentoonstelling, een Zyonisten-congres; dat alles zal plaats hebben ‘binnen onze muren’ kunnen wij niet zeggen, want die hebben wij niet; ‘binnen onze grenzen’ is zelfs moeielijk waar te maken, want wàar zijn de grenzen van den Haag met zijn onverzadelijke behoefte aan expansie, gelukkig door vreedzame middelen.

Omtrent het veelbesproken uitbreidingsplan is men in den raad het eindelijk eens geworden, vooral over de vraag wie bij het ontwerpen een overwegenden invloed zou hebben.

En wanneer zal het tot een uitvoering komen?

'k Geloof dat de meeste Hagenaars dat tijdstip met kalme gelatenheid, geduldig afwachten; de oudere althans, die altijd klagen over het meer en meer ongezellig worden hunner stad door die groote uitbreiding.

De eerste van de rij onzer festiviteiten (oneerbiedig woord voor een vredescongres) is al druk aan den gang. Wanneer wij in de hotellijsten onder de aangekomen vreemdelingen lange, onuitspreekbare namen zien... gedelegeerden, natuurlijk. Rijden ons mooi opgetuigde rijtuigen voorbij, vol overal rond-

kijkende heeren - bezitters van equipaadjes kijken niet rond, zij staren recht voor zich uit, naar de jaspanden van koetsier en palfrenier - dus, gedelegeerden. En zoo zijn er velen.

Vóór de eerste-rang hotels lijkt het of wij in een maskeradetijd leven: allerlei en allerlei soort van vlaggen, met draken, olifanten, halve manen, sterren en strepen, in bonte, vroolijke kleuren. Als bij een vorstelijk bezoek staan dagelijks vóór die hôtels groepjes menschen, de halzen uitrekkend om nu en dan het uitrijden te zien van heeren in colbert of gekleede jas. Alleen de Turken en de Chineezen zijn zoowat in nationaal kostuum, dat ons eigenlijk overbekend is; met den Chineesche gezant b.v. of zijn attachés kunnen wij dikwijls neus aan neus staan op onze trams; een prachtige gelegenheid voor de studie van dat Aziatisch toilet. De Japanners kleeden zich geheel Europeesch, en zien misschien eenige verwantschap met hun nationale dracht bij onze dames met haar *kimono*-mouwen, het nieuwste snufje, zóó nieuw dat iedereen dadelijk die nouveauté in gebruik heeft.

Men hoopt, mijns inziens terecht, veel goeds van deze onderlinge gedachtenwisseling van zóóvele, natieën: zes en veertig, tweemaal zooveel als bij de eerste vredesconferentie. Niet voor de naaste toekomst, alsof er op eens geen oorlog meer zou zijn; maar een dergelijk wereldcongres moet in den loop der tijden, langzaam maar zeker, zijn moreelen invloed doen gelden.

Voor 't oogenblik echter merken wij alleen een minder aangenamen invloed op onze communicatie-middelen: op den middag der plechtige opening was de toegang tot het Binnenhof afgesloten; de electrische stopte op Plein en Groenmarkt; de passagiers mochten hun soms-een-uur-langen weg te voet vervolgen, of moesten een nieuw kaartje nemen. Men zegt dat wij bij elke zitting van het congres deze stremming in het verkeer zullen hebben; is dat zoo dan willen de Hagenaars gaarne een wandeling of een tien-cents-kaartje offeren op het altaar van een vredes- of arbitrage-mogelijkheid.

De Scheveningsche hotels zullen goede zaken maken; Palace-hotel, Kurhaus enz. zijn nu al tjokvol. In enkele Haagsche logementen is in den eersten tijd geen kamer disponibel; en... zijn de vroegere gasten van vroeger op alleen-aan-hotelhouders-bekende manier uit hun apartementen *gekeken*, anders gezegd verjaagd: men verwachtte gedelegeerden. Voelden die hotel-eigenaars bijzonder veel voor de vredesidée? Of meenden zijn aan gedelegeerden uit verre landen een ‘betere’ rekening te kunnen inleveren dan aan landgenooten? Laat ons de beantwoording dier vraag overlaten aan de conscientie der respectieve logementhouders.

Mij dunkt, met koud weer, zooals wij tot nog toe hebben, zullen de Vredesmannen, voor zoover zij niet uit eenig verafgelegen, klein landje naar hier gezonden zijn, zich 's avonds hier vrij wel vervelen; want den Haag heeft 's zomers weinig *ressources*, zooals men dat noemt in de kringen die hun ‘hulpbronnen’, hun ‘toevlucht’ zoeken in uitgangen. Maar er wordt naar 't schijnt over en weer nog al eens gerecepieerd, *getead* en gedineerd, welke aangename bezigheden ongetwijfeld veel bijbrengen tot verbroedering van menschen en... volkeren. Wordt zulk een amusement te voren in de bladen aangekondigd, dan staan op het vermoedelijk uur de kleine luiden in groepjes om en bij de stoepen der vreemde gezanten of andere hooge personaadjes; blijkbaar denkt men dat er aan uit-dineerende conferentieleden meer te zien is dan aan gewone uitgangers.

Niet het volk maar de gegoede burgerklasse heeft een genoeglijken tijd gehad in den Dierentuin; ten tijde van de voorjaarskermis binnen de grenzen van dezen lusthof. Naar men zei, zou deze kermis die in de laatste jaren den Dierentuin zooveel voordeel heeft bezorgd, ja dien er geldelijk bovenop heeft geholpen, dit jaar niet plaats hebben. Onze gemeenteraad dacht het minder *fair* tegenover het volk wien zijn geliefde kermis is afgenomen dat er nu zulk een amusement was, dat tegen entrée te bereiken viel. Vijf en twintig cents is niet veel; maar voor een gezin van meerdere personen loopt dit toch te veel op; althans *moet* dit doen, voor zuinige huisvaders en moeders uit de volksklasse. De raad schijnt echter over dit bezwaar te zijn heengestapt; althans gedurende een paar weken werd er in de Botanische-tuin-enceinte gejoeld, gedraaiorgeld, gegild (vooral bij de tobogan) op een manier die ons telkens deed verwachten dr. Bredius' beroemden misthoorn te zullen hooren, waarmee deze Rembrandt-kenner zich bij zijn reeds Europeeschen naam een speciaal Haagsche vermaardheid heeft verworven.

Intusschen hebben de obligaten op dit instrument hun doel bereikt: het verplaatsen

van den zeer luidruchtigen kinderspeeltuin; natuurlijk tot groot genoegen van de zenuwachtige-dames-bewoonsters der aangrenzende Koningskade, voor wie dr. Bredius het voornamelijk opnam, en een kostbaren misthoorn uit Parijs liet komen.

Wàarin het tweede vredescongres met het eerste heden of in de toekomst moog' overeenkomen of verschillen, van één verschil weten wij nù al vast mee te praten: de dames worden niet streng geweerd, als bij de eerste conferentie. Tòen zagen wij bij de tochten naar het Huis-ten-Bosch onder de zwartjassen geen damestoilet dan alléén dat waarin de stevig-gebouwde figuur van barones Bertha von Suttner was gekleed: *Friedens-Bertha*, in de vredes-bewegingskringen een voornaam personaadje door haar tendenz-roman.

Nu zijn er enkele recepties met dames, ja zelfs vàn dames, en laten de vrouwen haar lieflijke stemmen hooren in het koor van het vredeslied. Wij hebben hier niet alleen *he*- maar ook *she*-gedelegeerden, afgevaardigden uit allerlei landen en werelddeelen van de *International Council of Women*, een lichaam dat alle mogelijke belangen van alle mogelijke vrouwen voorstaat, en waarvan hier een deputatie kwam om haar sympathie te betuigen met het vredes-idée; alsof men van één vrouw kon verwachten dat zij niét met dat idée sympathiseerde.

De Nationale Vrouwenraad van Nederland is begonnen met die dames-gedelegeerden een receptie aan te bieden; veel werd daar op elkaar, op elkaars respektieve landen ‘getoast’, gespeechd. Friedens-Bertha betoogde in hàar speech dat de wereldvrede eigenlijk moet komen wel vàn de mannen maar dòor de vrouwen; de vrouwen die nooit diplomaten waren (hui! hui!) en nooit soldaten, zijn de ware apostelen des vredes. Amen!! Veel meer volgde in dien geest.

't Eigenlijk doel van de deputatie was het overreiken aan het congres van een adres of request, hoe zullen wij het noemen, een sympathiebetuiging en ook zoo iets na, met andere, heel mooie woorden: ‘maak asjeblieft wat haast met het krijgen van die vrede.’ Een verzoek om dat document in een der vergaderingen aan te bieden (natuurlijk met de noodige ‘korte woorden’) werd afgewezen als tegen de voorschriften. De president van het vredescongres maakte toen ter wille van de dames zeer hoffelijk een uitzondering, door haar een audientie te verleenen, waarop hij, beleefd en galant, de verschillende kleine speeches beantwoordde: 't deed hem genoegen te zien dat vrouwen zulk een belang stelden in de vredesbeweging; alles zou gedaan worden om die te bevorderen, maar alles kon niet op eens gedaan worden, en... het verzoek der dames zou aan de conferentie medegedeeld worden.

Op 30 Juli zal de eerste-steenlegging van het Vredespaleis plaats hebben. Mocht het in Cordonnier's ontwerp passen een steen met spreuk in den gevel te plaatsen, dan zou ik aan alle vredesbegeerige mannen, vrouwen en natieën daarvoor in overweging geven het oud-Hollandsche:

> Waren wij als wij souden,
> Wij hadden wat wij wouden.

Eleazar.
Uit het Russisch van Leonied Andrejef.

(Slot.)

‘Ik heb geen legerstede,’ - antwoordde hij.

‘Ik ben nog zoo wat een krijgsman en kan in zittende houding slapen,’ - hernam de Romein. - ‘We zullen een vuur aanleggen...’

‘Ik heb geen vuur.’

‘Dan zullen we in de duisternis, als twee vrienden, elkander gezelschap houden. Ik denk dat je wel een beetje wijn zult hebben...’

‘Ik heb geen wijn.’

De Romein begon te lachen.

‘Dan begrijp ik hoe het komt dat je zoo somber bent in je tweede leven. Geen wijn! Maar het zij zoo: dan zullen we ons met woorden tevreden stellen; die zullen ons minder naar het hoofd stijgen dan wijn.’

Hij maakte een beweging met de hand, waarop de slaaf achteruit trad, zoodat zij alleen bleven. En wederom nam de beeldhouwer het woord, doch het was of met de ondergaande zon ook het licht uit zijn woorden was verdwenen; - deze klonken zwak en hol alsof ze beefden en aarzelden, alsof ze gleden en vielen van smart en wanhoop. En iets tusschen hen scheen in te storten - iets van een groote leegte en diepe duisternis.

‘Nu ben ik je gast en mag je mij niet beleedigen, Eleazar!’ - zei hij. ‘De gastvrijheid legt zelfs plichten op aan hen, die drie dagen dood zijn geweest. Er is mij ten minste verteld dat je drie dagen in het graf hebt gelegen. Wat moet het daar koud

zijn... daar heb je zeker de slechte gewoonte aangenomen om het zonder vuur en wijn te doen. En ik houd van licht; de duisternis valt hier zoo snel in. Tusschen wenkbrauwen en voorhoofd heb je een heel interessante lijn: en zulk een gescheurde peplum dragen edellieden na een aardbeving. Maar waarom draag je zoo'n vreemd en zonderling gewaad? Ik heb in dit land gehuwde mannen gezien, even vreemd en zonderling gekleed... maar jij bent toch niet gehuwd?'

De zon was nu ondergegaan; een zwarte, reusachtige schaduw vluchtte uit het oosten - over het zand klonk als het geluid van zware, bloote voeten en de wind blies een koelen luchtstroom langs den rug.

'In de duisternis lijk je nog grooter en dikker, Eleazar. Je voedt je toch niet met het nachtelijk donker?... Ik zou zoo graag een vuur aanleggen, al is het nog zoo klein. Ik begin het koud te krijgen; de nachten koelen hier zoo verbazend sterk af.... als het niet zoo donker was, zou ik zeggen dat je me aankeek, Eleazar. Ja, je kijkt me aan... Je kijkt me aan; - ik voel - dat je glimlacht.'

De nacht was nu gedaald en diepe duisternis heerschte alom.

'Het zal heerlijk zijn als morgen de zon weer schijnt... Je weet immers dat ik een beroemd beeldhouwer ben - zoo noemen mijn vrienden mij. Ik schep kunstwerken, dat heet scheppen - maar daarvoor is het daglicht noodig. Aan koud marmer geef ik leven; klinkend brons laat ik smelten in een hel, laaiend vuur... Waarom raak je me aan, Eleazar?'

'Laten wij naar binnen gaan. Ge zijt mijn gast,' sprak Eleazar.

En ze traden het huis binnen. En over de aarde lag de lange nacht.

De slaaf had steeds vergeefs op zijn meester staan wachten; hij naderde de woning toen de zon reeds hoog aan den hemel stond. En hij zag zijn meester naast Eleazar in het felle, brandende zonlicht; en zij zwegen en richtten het gelaat naar den hemel. De slaaf barstte in snikken uit en riep:

'Heer, heer wat is met u geschied?'

Op dien dag trok Aurelius naar Rome terug. Gedurende de gansche reis was hij stil en teruggetrokken; aandachtig bekeek hij alles: menschen, schepen en de zee, alsof hij zich iets trachtte te herinneren. Op zee stak een geweldige storm op, en Aurelius verliet geen oogenblik het dek; gretige blikken wierp hij op de stijgende en dalende golven. In zijn woning teruggekeerd, deinsde ieder verschrikt terug voor den beeldhouwer met wien zulk een vreeselijke wijziging had plaats gegrepen; doch hij stelde zijn huisgenooten gerust door op veelbeteekenenden toon te zeggen:

'Ik heb het gevonden.'

En in het vuil geworden kleed dat hij na zijn reis niet had afgelegd, toog hij aan het werk en met doffe slagen kwam de hamer op het marmer neer. Lang werkte hij door met woesten ijver, niemand bij zich toelatend, en eindelijk zei hij op zekeren morgen dat zijn schepping voltooid was en hij beval dat zijn vrienden zouden worden geroepen: ernstige, bekwame kunstkenners en beoordeelaars. En terwijl hij hun komst afwachtte, tooide hij zich in lichte, schitterende feestkleeren, van purperen lijnwaad en flonkerend van goud.

'Dit is mijn schepping,' - sprak hij peinzend.

Zijne vrienden aanschouwden het werk en een uitdrukking van diepe smart verscheen op hun gelaat. Dit was geen kunstgewrocht; het had geen vormen waaraan het oog was gewend; het was een vreemd, zonderling beeld. Op een dunnen, krommen tak of iets dat daarop geleek, lag een verwarde, vormelooze massa van iets dat

binnenste buiten was gekeerd, als losse stukken die onmachtig zijn zichzelf een weg te banen. En onder een van de woest naar voren springende uitwassen, bemerkten zij bij toeval de beeltenis van een vlinder met doorschijnende vleugels, als sidderend van onmachtig verlangen om te vliegen.

'Waarom die vlinder, Aurelius?' vroeg iemand aarzelend.

'Dat weet ik niet,' antwoordde de beeldhouwer.

De waarheid kon niet verzwegen, en een van de vrienden wien Aurelius het liefst was, sprak op beslisten toon:

'Dit is van alle kunst ontbloot, mijn arme vriend. We zullen het vernietigen. Geef mij een hamer.'

En met twee slagen was de zonderlinge massa verpletterd; slechts de vlinder was gespaard.

Na dien tijd vermocht Aurelius niets meer te scheppen. Met koude, onverschillige blik keek hij naar het marmer en brons en naar de onsterfelijke schoonheid van zijn vroegere kunstgewrochten. Om hem de oude

werkkracht terug te geven en zijn doffe ziel weder te doen ontwaken, werd hij gebracht voor de vreemdste, wondermooie scheppingen, - doch hij bleef even onverschillig, en nooit vertoonde zich een glimlach om de saamgeperste lippen. Maar als men veel en lang met hem over schoonheid had gesproken, dan zei hij met een moede, matte stem:

'Maar dit is toch alles - leugen.'

En overdag als de zon helder scheen, begaf hij zich naar zijn heerlijken, kunstig aangelegden tuin, en als hij een plaats had gevonden waar geen schaduw was te bespeuren, dan liet hij daar de heete stralen branden op het ontbloote hoofd met de doffe oogen. Roode en witte vlinders fladderden in het rond; in het marmeren bekken spoot klaterend het water uit de omgekrulde lippen van den fieren, hoogmoedigen satyr, doch hij bleef roerloos zitten - als een beeld dat in een diepe vallei de wacht houdt bij de poort van een steenachtige woestijn, zoo zat hij stil en roerloos in het felle zonlicht.

V.

En Eleazar werd ontboden bij den verheven goddelijken Augustus.

En Eleazar werd prachtig aangekleed in schitterend bruiloftsgewaad, alsof hij tot zijn dood moest blijven de bruigom met de onbekende bruid. Hij was gelijk aan een oude, vervallen doodkist die opnieuw met een goudlaag wordt bestreken en behangen met nieuwe, lichte kwasten. En allen, feestelijk uitgedost, voerden hem in triomf mede, alsof inderdaad een bruiloftstoet zich in beweging stelde, en voorop gingen trompetters om den weg te banen voor de gezanten des keizers. Doch verlaten was de weg dien Eleazar betrad: de wonderbaarlijke opstanding was nu in het gansche land bekend, en het volk vluchtte naar alle kanten bij het vernemen van zijn nadering. Slechts het schallen der trompetten weerklonk, dat in de woestijn nagalmde met lang gerekte echo.

Toen voerden ze hem mede over zee. En het was een fraai opgetuigd schip dat bestemd was om de golven der Middellandsche zee te klieven. Vele menschen bevonden zich aan boord, doch het was daar zwijgend en doodsch als in het graf; droefgeestig klotste het water dat voortgestuwd werd door den spitsen, fraai bewerkten voorsteven. Eleazar zat gansch alleen, het hoofd omhoog gericht naar de zon, en zwijgend luisterde hij naar het kabbelen der golven, en in de verte als een groep sombere schimmen zaten en lagen de zeelieden en afgezanten in loome, moede houding. Indien in dezen tijd een storm was opgestoken en de wind de roode zeilen had doen zwellen, dan zou het vaartuig gewis zijn vergaan, want zij die zich daarop bevonden, zouden noch de macht noch de lust in zich hebben gevoeld om te strijden voor hun leven. Enkelen bezaten nog kracht genoeg om de verschansing te naderen en met gretige blikken tuurden zij in het diepe, doorschijnende water; maar uit de golven kwam niet de blanke schouder van een nimf te voorschijn en geen vroolijke, woeste centaurus deed met zijn hoeven het water omhoog spatten. Verlaten lag de zee en dof en stom was de peillooze diepte.

Eleazar schreed onverschillig door de straten der eeuwige stad. Alsof al haar rijkdom, al haar schitterende paleizen door reuzen gebouwd, en al de pracht, schoonheid en muziek van het verfijnd-weelderige leven - slechts was de echo van

den woestijnwind en de weerkaatsing van het heete, verstuivende zand. Wagens rolden voort; fiere, krachtige, hoogmoedige menschen liepen heen en weer, de opbouwers der eeuwige stad en zij die deel namen aan haar leven; liederen weerklonken - fonteinen klaterden en vrouwen deden een schaterlach hooren - beschonken lieden verkondigden wijsgeerige beschouwingen, glimlachend aangehoord door hen die nuchter waren - en paardenhoeven dreunden op het steenen plaveisel. Aan alle zijden klonk vroolijk rumoer en gedruisch, en te midden van dit alles bewoog zich koel en zwijgend de zware gestalte van een man die somber en stil aan den weg ging zitten. Wie was die man die zich in Rome durfde vertoonen met droef gelaat? - vroegen de burgers verontwaardigd aan elkander met gefronst voorhoofd - en toen twee dagen waren verloopen, was de opstanding aan ieder bekend in het praatzieke Rome, en werd hij angstig vermeden.

Doch hier bevonden zich vele stoutmoedige lieden die van hun kracht wilden doen blijken, en gedwee naderde Eleazar als hij werd aangeroepen. De ontvangst bij den keizer was door staatszaken uitgesteld en gedurende volle zeven dagen bewoog het wonder der wederopstanding zich tusschen de menschen.

En Eleazar ging een vroolijken dronkaard voorbij, en de man trad hem tegemoet met een lach op de roode lippen.

‘Drink, Eleazar, drink!’ - riep hij uit.

'Augustus zal het vermakelijk vinden als hij je dronken ziet!'

En de beschonken, ontbloote vrouwen lachten, en legden rozeblaren op de blauwe handen van Eleazar. Maar de dronkaard hief de blik naar hem op - en zijn blijdschap was voor altijd verdwenen. Zijn gansche leven bleef hij dronken; hij dronk niet meer en toch bleef hij dronken, - maar in plaats van vroolijke beelden die de wijn voor oogen toovert, werd hij gekweld en gemarteld door vreeselijke droomen. Vreeselijke droomen waren het eenige voedsel van zijn verstomde ziel. Vreeselijke droomen hielden hem nacht en dag gevangen, en zelfs de dood was niet schrikwekkender dan wat hij voor oogen zag.

En Eleazar ging voorbij een jongen man en jonge maagd, die elkander lief hadden, en schoon waren ze in hun liefde. Fier en trotsch had hij den arm om zijn geliefde heengeslagen, en op zacht-medelijdenden toon sprak de jongeling:

'Zie ons aan, Eleazar, en verheug u met ons. Is er iets machtiger dan de liefde?'

En Eleazar keek hen aan. En hun gansche leven lang hadden ze elkander lief, maar droef en somber werd hun liefde als de cypressen die boven de graftomben groeien, wier wortels zich voeden met de zich ontbindende lijken en wier donkere spitse toppen tevergeefs den hemel zoeken in het zachte avonduur. Door een geheimzinnige levensmacht waren zij in elkaars armen geworpen; ze kusten elkander met tranen van genot en smart; als slaven gevoelden zij zich, als gedweeë slaven van het veeleischende leven, als onderworpen dienaren van het zwijgende, dreigende niets. Voor immer vereenigd, voor immer gescheiden, zoo flikkerde hun levensvlam, en als een flikkerende vlam verdwenen zij in de ondoorgrondelijke duisternis.

En Eleazar ging een hoogmoedigen wijsgeer voorbij, en de wijsgeer sprak tot hem:

'Ik weet reeds al het vreeselijke dat je kunt zeggen, Eleazar. Waarmede zou je mij nog angst kunnen aanjagen?'

Doch na eenigen tijd gevoelde de wijsgeer dat de wetenschap van het bestaande vreeselijke nog niet het vreeselijke zelf was, en dat het beeld van den dood - nog niet de dood zelf was. En hij gevoelde dat wijsheid en domheid één zijn ten opzichte van het Oneindige, omdat het Oneindige deze niet vermag te onderscheiden. En de grens was voor hem verdwenen tusschen wetenschap en onwetendheid, tusschen waarheid en leugen, tusschen hoog en laag, en in de leegte bleven zijn vormelooze gedachten hangen. Toen greep hij met beide handen naar het grijze hoofd, en schreeuwde waanzinnig van smart:

'Ik kan niet denken! Ik kan niet denken!'

Zoo verdween onder de onverschillige blik van den man die uit het graf was verrezen, alles wat vreugde, ernst en blijdschap aan het leven gaf. En men begon te zeggen dat het gevaarlijk was om hem tot den keizer toe te laten; dat het beter ware hem in het geheim te dooden en voor te wenden dat hij zich op een onbekende plaats hield verborgen. De zwaarden werden reeds gescherpt en jonge mannen stelden zich ter wille van het volksbelang bereid den moord te plegen, toen Augustus beval dat Eleazar den volgenden morgen voor hem zou verschijnen, waardoor een eind werd gemaakt aan de wreedaardige plannen.

Nu het onmogelijk bleek om Eleazar uit den weg te ruimen, nu wilde men althans de sombere uitdrukken van zijn gelaat zooveel mogelijk verzachten. En tot dit doel verzamelden zich bekwame kunstenaars, die den ganschen nacht werkten aan het hoofd van Eleazar. De baard werd geknipt en gekruld, zoodat die een net voorkomen kreeg. De lijkkleur van handen en gelaat deed onaangenaam aan; waarom deze werden

geverfd: de handen werden wit en de wangen rood gekleurd. Weerzinwekkend waren de diepe rimpels van smart die het oude gelaat groefden, en deze werden opgevuld en gekleurd, en op de effen gemaakte huid werden met fijne penseelen vorentjes geteekend die zich in het gelaat plooien bij onschuldige scherts en vroolijken lach.

Eleazar onderwierp zich gedwee aan al wat met hem werd gedaan, en na korten tijd had hij het voorkomen gekregen van een dikken, gewonen, knappen grijsaard, het type van een kalmen, goedhartigen grootvader van talrijke kleinzonen. Nog was niet de glimlach op de lippen verschenen waarmee deze grappige verhalen pleegt op te disschen, nog was de zachtmoedige blik achter de oude oogen verscholen - zoo scheen het althans. Zijn bruiloftsgewaad hadden ze hem niet durven doen afleggen, en zij vermochten niet te wijzigen zijn oogen - die donker, vreeselijk glas geleken, waardoor het ondoorgrondelijke Hiernamaals de menschen scheen te aanschouwen.

VI.

De pracht der keizerlijke zalen maakte geen indruk op Eleazar. Het was of hij geen verschil bemerkte tusschen zijn eigen, in puin vallend huis dat uitzag op de woestijn en de steenen, stoere, schitterende paleizen - die hij in het voorbijgaan onverschillig aankeek of niet aankeek. En het zware marmeren plaveisel onder zijn voeten was hem als het verstuivende zand der woestijn, en de menigte fraai gekleede, hooghartige menschen werd als ijle lucht onder zijn blikken. Niemand zag hem aan als hij voorbij ging, uit vrees voor de macht van zijn blik; doch als het geluid zijner voetstappen zich verwijderde - richtte men het hoofd weder op en met vreesachtige nieuwsgierigheid werd de gestalte nagetuurd van dien grooten, zwaren, een weinig gebogen grijsaard, die langzaam doordrong tot in het hart van het keizerlijk paleis. Indien de dood ware voorbijgeschreden, zoo zouden de menschen zich niet angstiger te moede hebben kunnen voelen: want vóór dezen tijd kende de doode slechts den dood en de levende slechts het leven - een brug tusschen die beide bestond niet maar deze zonderlinge man kende den dood, en vreeselijk en geheimzinnig scheen die kennis. Hij zal onzen verheven, goddelijken Augustus dooden - dachten de menschen met angst, en in hun onmacht vloekten zij Eleazar, die zich al verder en verder verwijderde en al dieper en dieper het paleis binnendrong.

En Augustus had reeds alles van Eleazar vernomen; hij bereidde zich voor op de ontmoeting. Doch hij was een dapper man, in zich voelde hij reusachtige, onverwinlijke kracht en bij de ontmoeting met den wonderbaarlijk herrezene verlangde hij geen zwakken menschelijken steun. Heel alleen bevond hij zich met Eleazar.

‘Licht je oogen niet op, Eleazar,’ - beval hij den binnentredende. ‘Ik heb vernomen dat je even als het Medusa-hoofd ieder in steen verandert op wien je de blik richt. Maar ik zal jou aankijken en tegen jou spreken, voordat ik in steen verander,’ - voegde hij er bij op spottenden toon, waarin een zweem van angst viel te bespeuren.

En naderbij komend keek hij oplettend naar het gelaat van Eleazar en naar diens zonderling feestgewaad. En al was zijn blik scherp en doordringend, toch werd hij bedrogen door de kunstige bewerking die het gezicht van Eleazar had ondergaan.

‘Je bent heelemaal niet vreeselijk om aan te zien; je bent een eerwaarde grijsaard. Maar voor de menschen is het nog erger als het vreeselijke een eerwaardig, aangenaam voorkomen heeft. Laten we nu samenpraten.’

Augustus nam plaats, en terwijl de vragende blik op Eleazar bleef rusten, begon het onderhoud:

‘Waarom hebt ge me niet begroet toen ge binnen kwaamt?’

Eleazar antwoordde op onverschilligen toon:

‘Ik wist niet dat dit noodzakelijk was.’

‘Ben je Christen?’

‘,Neen.’

Augustus knikte goedkeurend met het hoofd.

‘Dat doet me genoegen. Ik houd niet van Christenen. Zij doen den levensboom schudden, laten dien geen vruchten zetten en de geurende bloesems worden door den wind verspreid. Maar wie ben je dan?’

Met eenige inspanning antwoordde Eleazar:

‘Ik was dood.’

‘Dat heb ik vernomen. Maar wie ben je nu?’

Eleazar talmde met het antwoord en sprak toen eindelijk op doffen, onverschilligen toon:

'Ik was dood.'

'Hoor mij aan, onbekende,' - sprak de keizer streng, het hoofd ter zijde gewend en die woorden zeggend die hij had overdacht; - 'mijn rijk - is een rijk van levenden; mijn volk - is een volk van levenden en niet van dooden. Jij bent hier te veel. Ik weet niet wie je bent; ik weet niet wat je daar hebt gezien - maar als je liegt, dan haat ik je leugen, en als je waarheid spreekt, dan haat ik je waarheid. In mijn borst voel ik het leven kloppen; in mijn handen gevoel ik kracht - en mijn verheven gedachten vliegen wijd en zijd als op arendvleugels. En in mijn rijk, beschermd door mijn macht, beschermd door de wetten die ik heb gegeven - daar leven en werken de menschen, daar scheppen ze vreugde in hun bestaan? Verneem je die oorlogskreten, die de menschen ten strijde roepen?'

Augustus strekte de armen uit als in het gebed en riep in vervoering:

'Wees gezegend, o verheven, goddelijk leven!'

Eleazar bleef zwijgen; en op strenger toon ging de keizer voort:

'Je bent hier te veel. Je bent een armzalig overblijfsel dat door den dood in den steek is gelaten, en menschen boezem je afkeer voor het leven in; je bent als een rups op het veld

die den zwaren halm afvreet, hem alle vreugde ontneemt en met het slijmerig vocht wanhoop en smart achterlaat. Je bent gelijk het roestige zwaard in handen van een nachtetelijken moordenaar - en als een moordenaar zal ik je straffen. Doch eerst wil ik in je oogen blikken. Mogelijk worden die slechts door lafaards gevreesd, en wekken ze bij den dappere de lust tot strijd en overwinning op - zoo ja, dan zal geen straf, maar belooning je deel zijn... Kijk me aan, Eleazar.'

In het eerste oogenblik was het den goddelijken Augustus of een vriend hem aanzag - zoo zacht, zoo streelend, zoo innemend leek Eleazar's blik. Niet angst-aanjagend, doch als een zachte rust - als een lieflijke minnares of een teer-bezorgde moeder of zuster, - zoo scheen het Oneindige en Onbekende. Doch al krachtiger werd de eerst zoo teere omhelzing; kussend werd de adem hem gretig ingeblazen, en de zachte lichaamshuid werd als in ijzeren boeien geslagen, en klauwen schenen met langzamen greep zijn hart te omknellen.

'Het wordt me pijnlijk te moede,' sprak de goddelijke Augustus verbleekend. 'Maar kijk me aan, Eleazar, kijk me aan!'

En het was of langzaam de zware poorten zich openden die zich na eeuwen ontsloten, en door de met mos begroeide spleten en scheuren drong koud en rustig de dreigende vrees voor het Oneindige. Als twee schaduwen verduisterden de ondoorgrondelijke leegte en de ondoorgrondelijke duisternis het licht van de zon; de bodem zonk onder de voeten weg en het bloed trok weg uit het hoofd. Als een ijskorst sloot zich om zijn hart.

'Zie me aan, Eleazar, zie me aan!' - beval Augustus, die op zijn zetel wankelde.

Eenige tijd verliep, en het begin en einde van alle dingen kwam naderbij. Al wat verheven was, zelfs de troon van Augustus, viel in puin, en leeg was het op de plaats van den troon van Caesar. Geruischloos stortte Rome ineen; een nieuwe stad verrees op haar plaats, en ook die werd door de leegte verzwolgen. Als reusachtige schimmen vielen en verdwenen steden, rijken en landen in snelle volgorde, onverschillig opgeslokt door het zwarte, nooit te verzadigen Oneindige.....

'Houd op,' beval de keizer. De stem klonk reeds dof en toonloos; slap hingen de armen neer, en in den vergeefs gevoerden strijd tegen de omringende duisternis blonken en verdoften de arendsoogen.

'Ge hebt me verslagen, Eleazar,' sprak hij op moeden, matten toon.

Die wanhoopswoorden waren zijn behoud. Hij herinnerde zich het volk, wiens schild hij geroepen was te zijn, en een stekende heilzame pijn drong door tot zijn verkillend hart. Op den rand van den afgrond staande - vervulde hem dit met angst; lichte schimmen in de duisternis van het Oneindige - met angst zag hij deze aan; breekbare vazen met levend, golvend hartebloed dat smart en vreugde had gekend - met weemoed werd hij hierdoor bezield.

Zoo bleef hij in gedachten verzonken, gevoelend dat de weegschaal nu eens naar het leven, dan naar den dood overhelde, doch langzaam keerde hij tot het leven terug om in haar strijd en vreugde bescherming te vinden voor de leege duisternis en het vreesverwekkende oneindige.

'Nee, ge hebt me niet gedood, Eleazar', sprak hij met vaste stem; - 'maar ik zal jou dooden. Ga heen!'

Op dien avond nam de verheven Augustus met vreugde plaats aan den disch om te eten en te drinken. Doch eenige minuten lang zag hij een opgeheven hand roerloos in de lucht; de gloed van de heldere arendsoogen werd plots verdoft - als een ijzige

golf sloeg de vrees om hem heen. Hij was verwonnen maar niet verslagen; met vrees wachtte hij op het nachtelijk uur als zijn gansche leven voor hem opdoende: de zwarte schimmen die zich meester hadden gemaakt van zijn nachten verdwenen bij het aanbreken van den dag, die weder smart en en vreugde over het leven bracht.

Den volgenden dag werden op keizerlijk bevel Eleazar de oogen met een gloeiend ijzeren staaf uitgebrand, waarna hij naar zijn geboorteland werd terug gevoerd. De verheven Augustus had niet bevolen hem te dooden.

Eleazar was in de woestijn teruggekeerd en de woestijn had hem ontvangen met wind-gesuis en brandend heete zonnestralen. Wederom was hij op de steenen gezeten en hield hij het hoofd met den woesten ruigen baard omhoog gericht, en twee zwarte gaten van de uitgebrande oogen blikten nu op naar den hemel. In de verte dreunde het rumoer van de heilige stad; nabij was het stil en levenloos: niemand naderde meer de plek die door den wonderbaarlijk herrezene werd bewoond; de huizen der buren waren

reeds sinds lang verlaten. Met een gloeiend ijzeren staaf tot in het diepst van de hersens terug gedrongen, zoo lag het vreeselijke als in een hinderlaag; als duizend oogen blikten den mensch aan vanuit een hinderlaag - en niemand waagde het mede de blik tot Eleazar op te heffen.

En 's avonds als de zon zich rood en breed uitspreidde en naar het westen daalde, dan bewoog zich de blinde Eleazar in die richting. Hij stiet tegen de steenen, viel, stond langzaam op en begaf zich wederom op weg; zich afteekenend tegen den achtergrond van het avondrood maakte de zwarte gestalte met de uitgestrekte armen den indruk van een kruis.

En eens trok hij uit om niet weder te keeren. En zoo eindigde het tweede leven van Eleazar, die drie dagen en drie nachten in de raadselachtige macht van den dood had gelegen en wonderbaarlijk uit het graf was herrezen.

Vertaald door ANNIE DE GRAAFF.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

(Vervolg van No. 1).

Gérard van de Wateringh, een verre neef van Susy's moeder, had zijn nichtje eerst leeren kennen toen haar vader met verlof over was. De assistent-resident, toen hij op 't ministerie van koloniën, waar Gérard als commies werkte, toevallig moest wezen, liet de gelegenheid niet voorbijgaan om hem daar meteen op te komen zoeken, met Indische gulheid hem uitnoodigend eens bij hem aan te komen loopen, in 't pension waar hij met zijn dochter woonde, gedurende zijn verlof-tijd.

‘Wij zijn familie van elkaar - niet eens zoo héél ver,’ had hij hem voorgerekend. - ‘Mijn goede vrouw had véél familie-zwak, ik weet precies hoe jou relatie met haar in elkaar zat.’

En, toen Gérard een paar weken later zijn eerste visite maakte, en vormelijk Haagsch tegen Susy begon van ‘freule’ hier en ‘freule’ daar, viel hij joviaal uit:

‘Ben je mal. In de eerste plaats is m'n dochter geen freule maar 'n juffrouw, maar bovendien, jullie bent neef en nicht, zeg toch gewoon-weg Suus en Gérard hè.’

En Gérard, eerst nog wat stijfjes in zijn Haagsche coterie-geest, beviel het toch zoo goed, die kennismaking met zijn eerst gewantrouwde Indische familie, dat hij zich van lieverlede heelemaal bij hen aansloot, en het allergezelligst ging vinden samen partij te maken voor Scheveningen, om in 't Oranjehôtel te dineeren, of 's avonds naar 't Kurhaus te gaan.

Want hij had heel goed geweten vroeger, dat zijn ver nichtje van haar moeders-kant Susy Wegghe in den Haag woonde, en in huis was bij de familie Heringa in de Groot-Hertoginne-laan. Maar met echt-Haagsche stijfheid was hij bang geweest voor die ‘Indische kliek’, had het opzettelijk vermeden daar een visite te maken, uit vrees dat ze hem zouden trachten ‘in te palmen voor een van hun dochters of voor Susy-zelve’.

En hij was inwendig 'n beetje verwonderd geweest in zijn onbekenden bloedverwant, den assistent-resident Wegghe, toen die zoo ineens voor hem stond,

een door en door beschaafd, ontwikkeld, en intelligent mensch te ontmoeten, wiens manieren en uiterlijk voorkomen in geen enkel opzicht wanklankten met de strenge eischen, die Gérard als typisch-Haagsch uitgaan-jongmensch daaraan geliefde te stellen.

Met z'n dikken, grijzen knevel, gebruind gezicht, en flink figuur, geleek meneer Wegghe op een oud-militair, had bij niets van de verwijfde fatterigheid van 'n salon-beau, noch van de stofferige stijfheid van den in zijn paperassen en zijn dagelijkschen bureaugang oud en bekrompen geworden, gewichtigdoenerigen Haagschen ambtenaar. Hij lachte luid en hij sprak luid, maar zijn linnen was gesoigneerd en zijn handen en zijn nagels waren het evenzeer, en zijn kleeren zaten goed en Gérard herkende dadelijk in hem aan duizenderlei zulke kleinigheden den standgenoot met wien hij zich gerust kon vertoonen, zonder zich-zelf in eigen oogen te ‘blameeren’.

Dat had hem doen besluiten de uitnoodiging tot het bezoek in 't pension aan te nemen, en, toen hij kwam en Susy zag, was zijn laatste vooroordeel weggenomen.
-

Susy was zoo Haagsch-welopgevoed als hij 't maar zou kunnen wenschen; haar elegante, gesoigneerde kleeding getuigde van haar Indisch-verfijnden smaak in dit opzicht, in stilte vond hij haar eigenlijk veel meer dame dan sommige dochters van de families waar hij aan huis kwam, meisjes van adel of van dien zelfden stand, maar die noodgedrongen, door de bekrompen finantieele omstandigheden achter de schermen zich zelve, in haar toilet moesten bekrimpen, genoodzaakt waren tot het telkens opnieuw veranderen van oud-

modisch-geworden blouses en dito rokken, die ze met huisnaaisters in elkaar flansten, hetgeen het tippen van voren of van achteren van een leelijk vallende plooi maar al te dikwijls verried. -

Om Susy was hij daarop een visite gaan maken aan de Heringa's. Hij wilde, nu hij haar eenmaal had leeren kennen, zich de gelegenheid reserveeren haar te blijven zien ook na het vertrek van haar vader; want dat hij haar aardig, drommels aardig vond, dat werd hem-zelf hoe langer hoe duidelijker. -

Zij van haar kant vond hem ‘'n goeie jongen’. De toon waarop zij dat zei drukte zóó volkomen uit, dat hij haar niet méér was of ooit zou worden dan dit, dat haar vader zijn stille hoop in dit opzicht al héél gauw begroef, met genoeg menschenkennis om te weten dat tegenzin of haat nog eerder omslaan in liefde, dan onverschilligheid. -

Met een overmoedig levenslustig verlangen tot intrigueeren, had zij-zelve hem dan ook als 't ware geworpen in de armen van de Indisch-mooie, fluweel-oogige Adèle Heringa, die, toen nog niet geëngageerd, harerzijds wel bereid was werk te maken van den commies aan Koloniën, met naam, met relaties, en met fortuin. -

't Leek ook in 't begin wel, alsof Adèles coquette maniertjes en kleine voetjes en gracieuse bewegingen Gérard's aandacht afleidden van Susy. -

‘'n Aardige meid, 'n drommels aardige meid’ - zei hij, zijn geliefkoosde uitdrukking gebruikende, als hij broederlijk vertrouwelijk met Suus zat te praten. -

‘Ze zou net 'n vrouw voor jou zijn’ - raadde Susy. Maar juist dat opdringen opende Gérard de oogen vóór hij er ‘inliep’, zooals hij 't noemde. -

Neen, 'n ‘Indische’ had hij toch maar liever niet. - Alles welbeschouwd kwam je dan toch van-zelf in een heel andere côterie. - En hij trok zich weer terug, zonder overigens daardoor Adèles hart te breken. - Zij van haar kant had 't meer beschouwd als 'n flirtation en-passant. Veel jongelui maakten haar 't hof; ze verloofde zich kort daarna met een zee-officier, een jonkheer nog wel, en ze was van dat gelukkig oogenblik af héél oprecht blij, dat ze dien titelloozen van de Wateringh niet bij ongeluk had gekregen, inplaats van haar mooi-geuniformden jonkheer!

Maar Gérard werd van lieverlede sentimenteel tegen Susy. -

Wat hij-zelf niet had vermoed gebeurde, hij was verliefd op haar, volslagen verliefd. - Hij wilde haar gráág tot vrouw. - En haar kalme onverschilligheid deed hem pijn, maak te hem zóó ongelukkig, dat hij zich ging uitputten in bedenksels om op haar gevoel te werken. -

‘Je weet niet wat 'n beroerd bestaan dat is, zoo'n kamer-leven,’ zuchtte hij, terwijl zij met haar vader op zijn verzoek bij hem was komen afternoon-tea-drinken, en hij zich had afgepijnd om haar te verrassen met haar lievelings-bloemen en lievelings-koekjes. - ‘Ik ben den heelen middag aan 't redderen geweest, máár wat heeft een man nu voor verstand van zulke dingen.’ -

‘Natuurlijk niet’ - beaamde Susy, alsof ze hem niet begreep. - ‘Je moet een vrouw nemen Gé, dat heb ik je al zoo dikwijls gezegd.’ -

Hij keek haar smachtend aan, en zij deed alsof ze dat niet zag, en beredderde het theeinschenken zooals hij haar had verzocht. -

‘'t Is zoo'n héél ander gezicht als je een dames-hand ziet tusschen de kopjes. - Ze worden er mooi door, zoo grof als ze anders zijn’ - verzuchtte hij poëtisch.

‘Ja, ze zijn grof,’ nam Susy alleen 't laatste gedeelte van zijn woorden over. - ‘Weet je wat Gé - Papa heeft zoo véél mooie kopjes meegebracht uit Indië, we zullen jou een dozijn cadeau doen.’ -

Toen ze hem de kopjes liet thuis bezorgen had ze er zelfs een eigenhandig-gewerkten tea-cosy bijgedaan; zoo onbevangen-onverschillig ging ze met hem om, dat hij wel wist van zulke vriendelijkheden niets te hopen te hebben, het waren zusterlijke attenties, beleefdheden terug voor zijn invitaties van intieme dinertjes à part bij Van der Pijl of op de Kneuterdijk in Royal. -

En het had hem dan ook geen oogenblik verwonderd, dat ze het formeele huwelijksaanzoek waarmede hij ten slotte voor den dag kwam, beslist afwees. -

Ze zaten samen op 't terras van 't Kurhaus; de muziek was buiten; niemand luisterde bij de groote hitte, alles flaneerde, of zat loom stil uit te rusten, in niets doen na den snikheeten Augustus-dag. - En meneer Wegghe, die ineens een ouden ‘sobat’ ontdekte, een pas gerepatrieerd ‘klets-tafel’-genoot, wenkte hem bij hun tafeltje, wou absoluut opstaan, en langs de boulevard gaan op en neer wandelen, omdat je daar rustiger kon praten. -

Susy en Gérard liepen een eindje achter aan, nu en dan opvangend stukken van 't gesprek tusschen de twee oude heeren, die zich verdiepten in de verwachte benoeming van den nieuwen gouverneur-generaal wiens naam reeds was op ieders lippen. -

'Ja, 't zou voor *mij* een mooi ding zijn - dat is zoo' - beaamde Susy's vader. - 'Hij *is* me genegen, daarvan is geen questie.'

'Je hebt je resident-benoeming ermee in den zak' - verklaarde de ander. - 'Ik kan je wel al vast feliciteeren, zoo zeker ben ik er van.' - - En op dat oogenblik, terwijl Susy even zuchtte bij 't vooruitzicht van de scheiding die zij zag komen, zei Gérard zacht tot haar:

'Je zult wèl alleen zijn, als je vader weer weg is, Suus; je zult hem zeker vreeselijk missen.'

'O vreeselijk,' beaamde ze uit de volheid van haar hart.

- 'En ga je dan weer bij de Heringa's in huis.?'

'Ja natuurlijk. Vader wil me niet meenemen voor die paar jaar. Hij vindt het zoo'n eenzaam leven voor me in Indië, op zoo'n buitenpost. - Ik wou graag genoeg mee. - Maar hij wil er niet van hooren.'

'Neen' - zei Gérard warm. 'Daar heeft hij gelijk in. Dat zou zonde en jammer zijn van jou.' En vóór hij 't zelf wist had hij 't er uitgestooten:

'Laat mij voor je zorgen, Suus, je ziet toch wel hoeveel ik van je houd. - En je vader zou 't best vinden, - hij màg mij.'

Zij schrikte bijna, terwille van haar vader, nu hij er zoo ernst van maakte.

'O Gé, had dat nu maar niet gezegd! 't Spijt me zoo,' zei ze. 'Ik zou 't zoo naar vinden voor vader als je niet meer bij ons kwam. Hij is wezenlijk zóó op je gezelschap gesteld. Toe, als je blieft, laten we er maar nooit meer over spreken, en kom maar net als altijd. - Als je blieft hè.'?

Dat was alles geweest. Zóó sprak het voor haar van-zelf, dat ze hem niet tot man wou hebben, dat ze zelfs vergat hem te weigeren met een meer duidelijke toelichting van het waarom.

En hij zijnerzijds résigneerde zich, omdat hij-zelf 't niet anders had verwacht, wel had geweten uit haar heele doen, dat ze hem niet anders beschouwde dan als 'n onverschillige bekende, met wien ze op grond van 't neef-schap vrijer omging, maar, juist dáárom, ook sans conséquences.

Meneer Wegghe die zich omkeerde om abrupt iets aan hem te vragen over de uren waarop de secretaris-generaal van koloniën ontving, hielp hen daardoor heen over het pijnlijke eerste oogenblik. - En 't sprak inderdaad daarna van-zelf, dat hij was blijven bezoeken als vroeger, misschien met een geheime hoop, dat zijn standvastigheid haar zou doen veranderen, maar toch zonder weer terug te komen op 't eenmaal gebeurde, alsof hij wèl voelde, dat haar besluit onherroepelijk was. -

Toen haar vader naar Indië terugging had hij haar nog een paar maal opgezocht bij de Heringa's, maar zóó kort daarna was het ongeluk over haar gekomen, de dood van den resident, de verandering in haar fortuin die daaruit volgde. - Haar hoofd was zóó vol geweest van dat alles, dat ze aan hem al heel weinig had gedacht, heel onverschillig 't briefje had gelezen, waarmee hij haar condoleerde, want hij was juist uit de stad toen, op reis voor zijn zomer-verlof. -

Toen ze zijn photo in handen kreeg bij 't uitpakken in Amsterdam, wierp ze die met 'n bitter glimlachje ter zijde. 'Hij zal me wel vergeten nu, nu ik zoo ben achteruit gegaan,' had ze half hardop gezegd, ineens toegenomen in wreede menschenkennis,

jaren ouder geworden plotseling, door de harde levensondervinding, die haar had laten zien de tot hiertoe onbekende rauwe werkelijkheid van de dingen; - zoovelen van degenen die haar vroeger aanzagen voor 'n rijk Indisch goudvischje, en om die reden behandelden met groot vertoon van hartelijkheid, hadden haar koud-koel op een afstand gezet zoodra ze vernamen, dat ze naar Amsterdam moest ‘in betrekking’. -

En het deed haar nu toch wèl goed, dat Gérard, dien ze, met zijn Haagsche airtjes van zich heel wat inbeeldende deftige-kliekmeneertje, had geschat op de waarde van precies van diezelfde kracht te zijn, zich nu tenminste niet van zoo'n minnen kant liet kennen, integendeel de beleefdheid had haar hier in Amsterdam te komen opzoeken, de familierelatie aldus te blijven erkennen. -

‘'t Valt me van hem mee’ - oordeelde zij - maar, met dat al, alles saamgenomen, in haar nieuwe omstandigheden, en hier op deze armelijke kamer, vond ze toch zijn bezoek een corvée. - Ze had hem nooit ernstig genomen, altijd graag geplaagd om zijn Haagsche ideeën en zijn hechten aan vormen en aan ditten en datten, en de gedachte hem nu zoo anders weer te zien, zoo als het ware uit haar stand gerukt, kwam haar voor als een vernedering, die haar juist tegenover hem dubbel hinderde.

(*Wordt vervolgd*).

Verzoek van de Redactrice.

Ik verzoek aan alle medewerkers mij ten spoedigste te willen melden, welke bijdragen zij, gedurende mijn afwezigheid inzonden, welke zijn geplaatst, zoowel die van vroegeren datum vóór mijn ziekte aangeboden en door mij aangenomen, als die van lateren tijd toen de heer Servaas van Rooyen de redactie waarnam, en verder welke inzendingen door deze zijn geweigerd of aangenomen, maar in het laatste geval nog *niet* geplaatst. - Men zal mij ten zeerste door een nauwkeurige en vooral *spoedige* opgave hiervan verplichten.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

De hieronder volgende correspondentie is een beantwoording van die brieven, welke vóór mijn ongesteldheid overbleven ter beantwoording, toen ik op reis ging. - Het spreekt van zelf, dat hun inhoud, na alles wat er na dien tijd is gebeurd, wel wat is verouderd, terwijl er bovendien nog een geheelen stapel ter beantwoording ligt van brieven, gekomen terwijl ik op reis was en daarna, gedurende mijn typhus. Ik zal het dus met de beantwoording van deze vroegste categorie uit den aard der zaak wat kort moeten maken, hetgeen de briefschrijvers daarvan mij zeker niet kwalijk zullen nemen.

Anna te Hilversum. - (Briefkaart van 2 Maart). Ik beloof U Uw schetsjes zooveel mogelijk achtereenvolgens te plaatsen. Gij verheugt U op de bewuste kaart over mijn

goede gezondheid, en deelt mij mede dat ‘iedereen door den treurigen langen winter in Holland ziek was.’ - Ja inderdaad heb ook ik mij in Montreux voortdurend verheugd over de gunstige uitwerking van het klimaat op mij, want ook daar heerschte tengevolge van de in Montreux zeldzaam zoo lang achtereen aanhoudende koude en de vele regen heel veel influenza en aanverwante ziekten, waarvan ik volkomen verschoond bleef. - Vandaar dat de teleurstelling des te grooter was, toen ons reisje naar Italië zulk een droevig einde nam door mijn ziekte, en dan nog wel eene van zoo langen duur en van zoo ernstigen aard, want hoewel ik met een zeer hooge koorts in Montreux terugkwam, had ik zelfs toen niet het minste vermoeden van wat mij eigenlijk boven het hoofd hing, en toen de dokter dan ook het woord typhus uitsprak verheugde ik mij te meer dat wij in Florence den moed vonden, ondanks mijn toestand, de terugreis te aanvaarden, inplaats van daar een dokter te halen, want, zooals de onze in Montreux zeide en ik ook gaarne geloof, geen enkele arts zou mij hebben laten reizen, maar integendeel mij terstond hebben ondergebracht in de een of andere zieken-inrichting in Florence. En nu was het zulk een troost, behalve mijn vriendin, die men daar ook allicht van mij had gescheiden, ook nog onze trouwe Marie en dan niet te vergeten onze hondenkinderen rondom mij te hebben.

Eefde. - Gij zult hoop ik dit pseudoniem, dat ik opzettelijk niet duidelijker wil maken, wel herkennen. - Uw lange brief deed mij veel genoegen omdat ik in zóó lang niets van U had gehoord. Ik antwoordde U reeds vóór mijn ziekte, dat Uw zwager gerust kan inzenden aan mij, ook al is hijzelf geen abonné. Het zal U geloof ik niet aangenaam zijn, indien ik op den verderen intiemen inhoud van Uw brief inga, maar in elk geval wil ik U gelukwenschen met het dunkt mij nog al redelijke van Uw toestand

C. Eersteling. - (Brief van 10 Febr. jl:) - Gij schrijft mij dat een correspondentie tusschen Noord en mij in hoofdzaak de aanleiding is tot Uw brief. - Dat gij U ‘niet gemakkelijk schriftelijk uitdrukt’, zooals gij mij mededeelt, behoeft niets geen bezwaar te zijn om mij te schrijven. Ik ben van harte bereid U te antwoorden. - Wat echter de questie betreft die gij aanroert, wie onzer kan U daarop een afdoend antwoord geven! Gij voor U vindt het een ‘idee dat U kracht geeft dat er tenminste volstrekte rust is na den dood’, en om die reden gelooft gij dan ook maar het liefst aan een algeheele vernietiging. - Ik voor mij denk er juist omgekeerd over, en wensch en hoop van ganscher harte, dat er een opstanding moge zijn, omdat ik juist zoo iets troosteloos vind in de nuttelоosheid en doelloosheid van ons korte leven, wanneer alles daarmede uit moet zijn. Zelfs het langste leven is immers zoo kort, en zelfs daar waar veel vreugde en geluk heerscht, blijven toch ook de groote levensrampen ten slotte niet uit: ziekten, dood, scheiding, en zooveel meer. - Er is voor mij iets heel pijnlijks in de gedachte dat wij al die beproevingen, heel die dikwijls zoo wreede leerschool, die leven heet, alleen zouden moeten doormaken om ten slotte begraven te worden en te vergaan tot niets. - Zooveel kalmer stemt mij daarentegen de hoop op een voortzetten van dit leven hierna, die ons misschien zooveel zal oplossen en duidelijk maken, wat wij nu niet begrijpen of wat ons onrechtvaardig en onbillijk voorkomt. -

Iets verder schrijft gij in Uw brief dat gij ‘het volstrekt niet aangenaam vindt te moeten denken, dat wij na onzen dood ook nog te strijden zullen hebben’ - Ja, wat zal ik U daarop antwoorden? De vraag is immers niet wat U of mij het aangenaamst is, maar eenvoudig hoe het zijn zal. En dat weten we geen van beiden. Het getuigt

zeer zeker van Uw gezond verstand, dat gij geloof noodig acht voor de groote massa als ‘politie-maatregel’, want men behoeft maar op de gebeurtenissen van den laatsten tijd in Frankrijk te letten, om te zien wat er terecht komt van een land, waarin het ongeloof overheerscht en waarin de geloovigen zooveel mogelijk worden gehinderd en belachelijk gemaakt. - Daarom ook heeft Napoleon I terstond de dwaasheid en het gevaar van zulk een toestand ingezien en, in plaats van de Godin van de Rede en dergelijken nonsens, terstond gesteld De Kerk met al haar invloed ten goede. - Intusschen, een verheven standpunt is het zeer zeker niet als men den godsdienst alleen gaat gebruiken als politie-maatregel m.a.w. hem goed-genoeg vindt voor de dommen, en er zichzelf te verstandig voor acht.

Wat betreft het ‘gelooven op gezag’, dit is een der stokpaardjes waarop zoovele moderne menschen rijden, zonder er een oogenblik bij stil te staan hoe belachelijk zij zich zelf maken. Immers, zijn er niet duizenden en duizenden van dingen, die zij zelf en gij en ik ook dagelijks op gezag aannemen. Als men U zegt dat Batavia op Java ligt en gij zelf zijt nooit daar geweest, neemt gij dan die mededeeling niet aan op ‘gezag’? En als een vriend of een familielid in wiens geloofwaardigheid gij vertrouwen hebt, en die wellicht verre reizen heeft gedaan, U beschrijft de gewoonten en de levenswijze en de kleeding enz. van de in die verre streken wonende menschen, neemt gij dan die verhalen niet aan ‘op gezag’? Inderdaad, zou het U of

wien ook mogelijk zijn alles persoonlijk te onderzoeken wat men hoort of leest.? - Immers neen. Welnu, waarom is het dan zooveel erger onzienlijke dingen aan te nemen ‘op gezag’ van hetgeen in den Bijbel staat? Ik moet U eerlijk bekennen, dat mij-althans dit bezwaar nooit is voorgekomen als een van beteekenis, en dat ik integendeel meer domheid zie in diegenen die met dit woordje altijd schermen, dan in hen die verstandig genoeg zijn, te midden van al de mysterieën waaruit het leven bestaat, hun eigen onwetendheid te erkennen. - Ik ben juist nu, in de afgeloopen weken, zóó dicht bij den dood geweest, dat ik inderdaad zeer veel aan hetgeen daarna zal geschieden heb gedacht, want ik was steeds volkomen bij kennis, en meende zelfs reeds in Florence, door de zeer hooge koorts, dat ik daar wellicht ineens zou sterven, zoodat ik alles wat daarna zou geregeld moeten worden zooveel mogelijk besproken heb met mijne vriendin.

Welnu, ik heb juist in die dagen, toen zoo heel nabij het sterven-zijnde sterker dan ooit gehoopt dat het slechts een overgang zou zijn tot een nieuw leven, een waarin ik wellicht dezen of genen zou terugzien van hen die mij zoo lief waren op aarde. Want dit geef ik U gaarne toe, aan een hemel van gelukzaligheid, waarin maar dadelijk iedereen na den dood zou worden opgenomen, kan ook-ik moeielijk gelooven. En ook staat daarvan geen woord in den Bijbel, dat dit zoo maar terstond en met iedereen zal geschieden na den aardschen dood. Heel natuurlijk lijkt het mij, dat men, ook aan de overzijde des grafs, de leerschool hier beneden begonnen zal moeten voortzetten, maar dan met méér licht en meer ondervinding, en daardoor met meer begrijpen van het nu zoo dikwijls onverklaarbare en schijnbaar-onrechtvaardige - Van kwalijk-nemen, noch wat Uw schrift betreft, noch van iets anders is bij mij geen sprake. Wat ter wereld zou ik ook kwalijk nemen? Waarom zoudt gij mij Uw gedachten niet vrij-uit meedeelen; juist dat vind ik integendeel zeer aangenaam.

Z. te Z. (Brief van 3 Maart jl.) - Uw schrijven is zoo vriendelijk in den aanvang, dat het mij daarom te méér spijt dat nu mijn antwoord (al is het dan ook geheel en al buiten mijn schuld) zóó laat komt. - Het is wel een bewijs dat het stukje van Mien Pas uit het leven is gegrepen, waar gij schrijft U precies zoo te gevoelen als het meisje daaruit. En ik geloof niet, dat ik tegen haren zin zal handelen, wanneer ik U hier ronduit antwoord op Uw vraag of zij, Mien Pas, nog jong is evenals gij, met: ja, dat is zij inderdaad. - Ik kan niet nalaten een gedeelte uit Uw brief over te schrijven, omdat het mij zooveel plezier deed, en misschien tevens anderen zal komen ten goede.

Freule! ik vind het zoo inleuk, dat zij ook nog niet zoo ontzettend ernstig is, zooals tegenwoordig bijna alle meisjes, waar ik mee in aanraking kom

Bijna allen studeeren, lezen enkel boeken van Couperus, Borel enz.

Toen ik pas van de H.B.S. 5-j. af kwam, wilde ik met alle geweld ook iets gaan doen, nu niet omdat me dat zoo aanlokte, maar omdat iedereen het deed.

Ziet gij lieve Z te Z, gij slaat daar zoo juist den spijker op den kop. Zoo is het precies. De apen-natuur die toch reeds zoo in alle menschen zit, komt in dezen tegenwoordigen tijd zoo recht voor den dag in het jongere vrouwelijke element. Het is haar volstrekt niet te doen om de studie, maar alleen om het naäpen van elkander. - Wat Pietje en Mietje doen als zij van school afkomen, dat moet en zal Leentje óók nadoen, uit angst dat ‘men’ haar anders zou houden voor minder begaafd of minder ontwikkeld dan die beide anderen. - En het doet mij dan ook van U zulk een innig

genoegen, dat gij verstandig genoeg zijt geweest, toen Uw ouders U weer thuis wenschten te hebben, in te zien wáár Uw naaste plicht lag, niet op een kantoor, maar bij hen die U het naast zijn, en die met recht Uw liefde mogen vorderen. - Wat nu Uw vraag betreft naar Fransche meisjesboeken, er bestond (maar of zij nog bestaat weet ik niet) jarenlang een 'bibliothèque rose pour jeunes filles' waaruit ik als meisje dikwijls zeer aardig-geschreven deeltjes heb gelezen. Ik herinner mij dat elk boekje keurig was ingebonden, zoodat reeds het uiterlijk aangenaam aandeed. Wat dunkt U als gij U daarop eens abonneerdet? - Gij zoudt U tot den uitgever-boekhandelaar Nijhoff in den Haag kunnen wenden tot nadere inlichtingen, en zeker ook van kem hunnen vernemen waar en hoe gij U moet abonneeren. Ook ben ik zeker, dat deze U zonder twijfel aan andere geschikte Fransche jonge meisjes-lectuur kan helpen als gij U tot dat doel aan hem richt. Schrijf hem maar dat *ik* U aanried U tot hem te wenden, omdat ik hem altijd zoo goed op de hoogte heb gevonden, wanneer men over boeken inlichtingen verlangde. Hoe iemand er bij komt een jong-meisje de boeken van Gyp in handen te geven bij wijze van 'jongemeisjes lectuur' is mij een raadsel. Zij schrijft zeer geestig en raak dikwijls, maar behoort in haar werk allerminst tot het jonge-meisjes-genre. Uw wensch de talen bij te houden, door het lezen van boeken in het Fransch, Engelsch en Duitsch, juich ik zeer toe, want dat is een uitstekende oefening. - Ik zelf ben er mijn vader later zoo dankbaar voor geweest, dat hij mij, van af den tijd waarop ik op de school die drie talen begon te leeren, nooit daaruit vertaalde boeken wilde in handen geven, en mij daardoor dwong die of niet of zoo goed en zoo kwaad als het ging in het oorspronkelijk te lezen. - In het begin kostte mij dat wel eens moeite, maar als het boek mij boeide getroostte ik mij toch gaarne de inspanning, en al heel gauw leerde ik ze daardoor even gemakkelijk lezen als Hollandsch. De boeken van Jules Verne zullen U misschien reeds bekend zijn, anders zijn die zeer zeker aanbevelenswaardig, al zijn ze niet alle gelijkelijk interessant - Neen, gij hebt volstrekt niet te veel van mijn tijd in beslag genomen. Integendeel, ik dank U hartelijk voor Uw brief, en ik hoop dat gij U getroost weder tot mij zult wenden, als gij raad of hulp noodig hebt. Ook zal het mij interesseeren van U te vernemen, of gij bij den heer Nijhoff zijt geslaagd naar wensch wat de bedoelde meisjesboeken betreft.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

Waarschijnlik is door te vlugge correctie van den drukker in het nr. van verleden week een onzinnige verklaring in mijn artikel: 'Oorzaken der geringe en onzuivere inwerking van de literatuur op den lezer' gegeven door omzetting der woorden.

Er staat (bladzijde 19, 1e kolom vijftiende regel van onderen): 'Terwijl iedere ander uit verschillend en variëerend materiaal wordt saamgesteld, moet de literator het millieu, de karakters, de belichting, zijn gansch uitsluitend door scheppende visie tot een geheel maken, zonder hulpmiddelen van epos' - móét zijn -

'Terwijl ieder ander kunstwerk uit verschillend en varieërend materiaal wordt saamgesteld, moet de literator, het interieur, het millieu daarvan, plus de karakters der dramatis personae, de belichting, kortom zijn ganschen arbeid uitsluitend en alleën door zijn zuivere visie, door de macht zijner geëst, zonder materieele hulpmiddelen verwerkeliken tot een schepping.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is:
Den Haag. Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

24 Juli 1907.
21ste Jaargang.
Nº. 4.

Hoofdartikel
Over: Ondankbaarheid.

Ondankbaarheid is een der meest hatelijke en verachtelijke ondeugden en echter zoo algemeen, dat bijna iedereen, bezield met den lust en strevende om op een of andere wijze zijn medemenschen van dienst of nuttig te zijn, daarvan vroeger of later de treurige ervaring opdoet;

> ‘Want dit is 's werelds staat:
> Doet ge iemand goed, hij doet u kwaad;
> Helpt gij hem op, hij werpt u neer;
> Acht gij hem, hij veracht u weer.’

Er moge op dezen, evenals op elken regel nu en dan een uitzondering voorkomen, het blijft in 't algemeen waar, dat *Ondank 's werelds loon* is.

De ondankbaarheid in den meest slechten zin is een gevolg van onverschilligheid gepaard met zelfzucht, waardoor degene, wien deze slechte hoedanigheden eigen zijn, zich om het lot van anderen, ook van zijn weldoeners niet bekommert, maar zelfs gereed is deze te schaden of op te offeren, indien hem zulks tot voordeel kan strekken.

Een merkwaardig voorbeeld van zoodanigen schandelijken ondank, vindt men in het navolgende uit de Geschiedenis. -

Het geschiedde, als koning *Philippus* een zijner soldaten, welke hem zeer trouw in al zijn oorlogen gediend had, zijn afscheid en een ‘heerlijke’ belooning voor zijn daden had gegeven, dat deze soldaat, over zee varende, schipbreuk leed, en door 't onweder en de baren, dicht bij het erf van een *Macedoniër* aan land geworpen werd; welke dit gewaarwordende, naar het strand liep, en bergde zijn leven, droeg hem in zijn huis, ruimde hem zijn eigen bed, en behandelde hem zoo wèl, dat hij in korten tijd zijn gezondheid weder kreeg. Hij deed hem dertig dagen op zijn eigen kosten dienen, genas hem, en gaf hem nog een som gelds, om weder naar 't leger van Philippus te kunnen reizen. - Als deze soldaat zijn afscheid nam, zoo zeide hij tegen zijn gastheer: Indien ik mijn Vorst weder te zien kom, zoo zal ik u dit goede onthaal, dat gij mij gedaan hebt, weder vergelden. - Eenige dagen daarna, als hij weder in 't leger van Philippus kwam, zoo klaagde hij den koning de schipbreuk en de schade, die hij geleden had, en verzweeg de hulp, die hem zijn gastheer bewezen had, biddende

den koning dat hij hem de erve of landerije van zekeren landman wilde schenken: 't welk de koning hem toestond, gebiedende dat men dezen soldaat in de bezitting van het land, dat hij verzocht, zou stellen. - Als zij daar gekomen waren, zoo was dit het land van zijn goeden gastheer, die hem zoo vriendelijk behandeld en zijn leven gered had, welke hij dadelijk zonder eenig medelijden, met geweld uit al zijn goederen dreef. - Maar deze landman, zoo haast hij in vrijheid gekomen was, schreef terstond aan den koning alles wat hij dezen soldaat ten goede gedaan had, en daar benevens het geweld, dat hij hem nu tot loon vergold. - Als deze brief voor den koning gelezen werd, zoo werd Philippus daardoor zoo toornig, dat hij dadelijk *Pausanius* last gaf om de goederen en landerijen wederom in handen van hun eersten meester te stellen, en den soldaat te straffen... op een wijze, die wij, om het gevoel onzer lezeressen te sparen, hier niet nader zullen aanduiden.

Men kan hieruit leeren, dat men voor een iegelijk zijn huis en hart niet behoort te openen.

Doch niet alleen voorbeelden van de ondankbaarheid van enkelingen tegenover bewezen weldaden levert ons de Geschiedenis. Zij doet ons tevens zien, dat de uitmuntendste staatsmannen en dapperste krijgshelden, die al hun goed en bloed ten nutte van 't Land ten beste gaven, hetzelve met raad en daad gedurig bijstonden, door hun ondankbare medeburgers in ballingschap werden weggezonden, of zelfs met een moorddadigen dood voor hun weldaden vergolden - en dat ook anderszins-verhevene en schrandere vernuften, die door wijze leering en onderricht hun tijdgenooten tot roem en groot voordeel waren, een gelijk lot te beurt viel, of dat in elk geval hun de verschuldigde eer geweigerd is, en hun verdiensten niet erkend werden, - welk een en ander gebleken is aan *Scipio, Cicero, Rutilius, Metullus, Sertorius, Pompejus, Camillus,* **Sextus** en meer andere uitstekende R o m e i n e n . - Onder de G r i e k e n is 't ook alzoo geschied aan *Hermodorus, Aristides, Milthiades, Themistocles, Alcibiades, Thucydides. Socrates, Phocion* en andere voortreffelijke en vermaarde mannen, waar men van de Hollanders wel zou kunnen bijvoegen: *Oldenbarneveld, de Groot,* de *de Witten* e.a. - Wij zouden ons bestek overschrijden, indien wij de groote daden of de verdiensten met het lot van *al* deze groote mannen, zij het ook kortelijk, hier wilden beschrijven, en bepalen ons daarom tot de twee volgenden: -

Scipio Africanus, als hij de stad *Numantia* overwonnen had, en voor de tweede maal in triumf binnen Rome kwam, zoo raakte hij tegen *Cajus Gracchus* over den staat van regeering, in verschil, waardoor het gemeene volk (door toedoen van Gracchus) ook op hem verstoord werd; en als hij zich wilde verontschuldigen zoo maakten zij een groot geroep, en wilden dat hij zwijgen, en van den stoel afgaan zou; maar Scipio zeide: Nooit heeft het geroep van een gewapend leger mij verschrikt of verbaasd gemaakt. Hoe verre is 't dan van hier, dat het geschreeuw van een vergaderden hoop volks mij zou beroeren of wankelmoedig maken. - En als Gracchus overluid riep: dat men hem dooden zou als een tyran, zoo sprak Scipio wederom met een onversaagd gemoed: Diegenen hebben reden om mij te dooden, die oorlog willen voeren tegen hun eigen vaderland; want zij weten wel, dat Rome niet kan vallen zoolang als Scipio overeind is, en Scipio kan niet leven als Rome zal ter neder liggen. - En als hij bemerkte, dat de eer van zijn groote daden de Gemeente tot afgunst en nijdigheid verwekte, zoo verliet hij Rome, en ging buiten op zijn landhuis wonen, waar hij zich

niet alleen aan een vrijwillige ballingschap overgaf, maar heeft ook zijn lijk dezelfde ellende opgelegd, en geboden, dat men hem in zijn vaderland niet begraven zou.

En nadat hij eens 's avonds wel gegeten had, zoo werd hij des morgens dood gevonden, zonder dat men ooit heeft kunnen weten hoe hij gestorven was.

Wij vinden in bovenstaande een voorbeeld van de ondankbaarheid, die het gevolg is van den nijd, waardoor men dengene tracht te benadeelen, wiens treffelijke hoedanigheden men wanhoopt te zullen evenaren. - Doch aan welke oorzaak, of aan welke verschillende en samenwerkende oorzaken men de ondankbaarheid ook hebbe toe te schrijven, een feit blijft het, dat al de groote mannen waarvan hier sprake is, ze in haar gevolgen op bijna gelijke wijze hebben ondervonden: -

Sextus Pompejus, als hij het eiland *Sicilië* ingenomen had, en als *Anthonius, Octavius*

en *Lepidus* veel treffelijke R o m e i n e n vervolgden, doodden en indaagden, en groote belooningen op hun leven stelden voor degenen, die ze ombrachten, - zoo liet *Pompejus* overal met de trompetten uitroepen: Dat hij alle gebannene en gevluchte Romeinen vrijgeleide gaf, om bij hem in zekerheid te wezen, en dat hij aan al degenen, die ze bewaarden, beloofde te geven tweemaal zoo groote 'n belooning als dengenen toegezegd was, die hen zouden dooden. En al degenen, die bij hem kwamen, werden van hem zeer beleefd onthaald; voorziende hij hen van kleederen en alle andere noodige dingen, en degenen die van grooten huize, en treffelijke personen waren, voorzag hij van ambten en bedieningen. En als genoemde drie prinsen met Pompejus een verbond zochten te maken, zoo wilde hij dat niet aangaan dan onder voorwaarde, dat al degenen, die zich bij hem gered hadden, daarin mede zouden begrepen worden. En zoo haast als deze overeenkomst gesloten, en de gevluchten en gebannenen binnen Rome in hun huizen en goederen wederom gekomen waren, zoo hebben zij Pompejus verlaten, eenigen heimelijk, anderen openbaarlijk, zoodat hij daardoor ten laatste in handen van zijn vijanden geraakte, welke hem gevankelijk naar *Malta* voerden, waar zij hem in 't veertigste jaar zijns ouderdoms deden sterven. - En aldus verloor de laatste der kinderen van den grooten Pompejus zijn eigen leven, omdat hij anderen van den dood verlost had.

Uit de aangehaalde voorbeelden blijkt ten duidelijkste de waarheid van het zeggen: Men moet aan de menschen alle goeds doen, waartoe men in staat is, en er geheel het tegendeel van verwachten, - en ligt hierin de les, dat men zich dezes ondanks van zijn verplichting tot weldoen niet ontslagen moet achten, zij bevat tevens een aanmaning tot voorzichtigheid, die iemand mede dient te betrachten, omdat zijn edele zucht tot weldoen hem-zelven niet tot verdriet of teleurstelling moge strekken of zelfs noodlottig worde.

Er is ook een lichtere graad van ondankbaarheid, die men meer bepaald o n e r k e n t e l i j k h e i d zou moeten noemen. Deze is een gevolg van den druk, dien iemand onwillekeurig gevoelt door den last der verplichting, hem door een bewezen dienst of weldaad opgelegd, en dien hij daarom van zich af tracht te werpen, - of wel van zorgelooze onverschilligheid, die een en ander spoedig vergeet.

Het volgende uit de Geschiedenis strekke hiervan ten voorbeelde: - De Overste *Pericles*, als hij een langen tijd de adviezen en goeden raad van den wijsgeer *Anaxagoras* gebruikt had, zonder, dat hij zich eens over diens soberen staat en groote armoede bekommerde, zoo heeft *Anaxagoras* zijn hoofd bedekt en zich nedergelegd om van honger te sterven. En als Pericles dat verstaan had, zoo kwam hij bij hem, biddende: dat hij toch van zijn voornemen zou afzien, opdat hij zulk een getrouwen vriend en wijzen raadsman niet verloor. Alstoen ontdekte Anaxagoras zijn aangezicht, en zeide: ô, Pericles! die het licht van een lampje benoodigd zijn, die doen er olie in - gevende daarmede zijn ondankbare zorgeloosheid te kennen.

En alzoo ondankbaar betoonen zich nog heden ten dage vele menschen, bij 't lezen van treffelijke auteuren, welke zij nauwelijks een dankbare zucht of wensch offeren, niettegenstaande dat zij zijn gelijk als brandende kaarsen en lampen, die om andere te verlichten zich zelve verteren.

De kennis van een en ander hier behandeld of voor oogen gesteld, zouden wellicht de beste menschen hebben afgeschrikt om hun vaderland of hun medemenschen in 't algemeen van dienst te zijn, indien zij niet verzekerd waren geweest, dat hen van de Nakomelingschap, die naar waarheid en onpartijdig oordeelt, de aan hen verschuldigde lof met dubbelen woeker zou vergolden worden. Maar 't was niet of niet alleen om 't vooruitgenieten van dien roem. Al die groote mannen en schrandere vernuften hebben, schoon van hunne tijdgenooten verworpen, nochtans voor de nakomende geslachten willen zorgen en hun zulke treffende voorbeelden van deugd en kunde willen nalaten, dat deze hierdoor te allen tijde zouden worden aangespoord, om in hetzelfde strijdperk een rechtmatigen roem te verwerven, en op hun beurt voor weer volgende geslachten nuttig te zijn.

Arnhem.
S.K. FEITSMA.

Waarom?

Wáárom toch is mij gegeven
't Wonderleven
van een Mensch?

Wáárom - wáárom mag 'k niet zweven
in de sfeer
die 'k eeuwig wensch?
Wáárom legt men steeds weer zorgen
nu en morgen
op mij neer?
Wáárom moet ik schreien - weenen
weenen, schreien
keer op keer?
Wáárom ben 'k geen bloem geworden
schoon van vorm
schoon van tint?
Wáárom ben ik mensch geheeten
en niet
lieflijk Flora's kind?
- - - - - - - - - -
Maar dán vraag ik:
'Wat is schooner
Wat is hooger - rijker Lot
Enkel Flora's kind te heeten,
of het kind van U
O God!

Santpoort.
ANNIE WIJSMULLER.

Van een Krankzinnigengesticht.

Dr. Würth te Goddelau, Hessen, de directeur-geneesheer van het krankzinnigengesticht aldaar, geeft in een der Duitsche tijdschriften een overzicht van de behandeling der zielszieken vroeger en nu. Hij betreurt het dat nog zoo velen te weinig op de hoogte zijn van het groote contrast dat in den loop der jaren tot stand kwam, en vooral in Duitschland de tegenzin groot blijft voor de plaatsing van krankzinnigen in een gesticht. De meesten weten hoe de arme zieken vroeger in den 'goeden ouden tijd' werden opgesloten als wilde dieren, eenvoudig om ze onschadelijk te maken; aan verzorging in den milden zin van het woord werd niet gedacht.

In Mei 1798 gaf dr. Pinel, arts van het krankzinnigengesticht Bicètre te Parijs, orde dat aan 50 patienten de ketting moest worden afgenomen. Onder hen waren er die 45 en 36 jaar geketend waren geweest. Er behoorde moed tot zulk ingrijpen in verouderde toestanden, en zeker is het dat de heer Pinel een krachtigen stoot heeft gegeven aan de menschwaardiger opvattingen die in de geheele beschaafde wereld zijn doorgedrongen. De eeuw die sedert verliep bracht aan het licht dat krankzinnigen ook genezen kunnen en dat de woesten zonder dwangmiddelen kunnen worden in toom gehouden. Vroeger kon van een gesticht worden gezegd, dat wie den drempel daar betrad voor goed van de wereld verdwenen was. In 1839 gaf de groote Engelsche geleerde, dr. Conally, het voorbeeld om in zijn gesticht alle dwangstoelen, dwangbedden, ketens, boeien, dwangbuizen enz. op te bergen, die tegenwoordig slechts bewaard zijn als reclame voor den vooruitgang. Zachtere geneesmiddelen zijn ook aangewend, in plaats van de latingen, de spaansche vliegen op het hoofd, ijskoude baden en andere. De tegenwoordige krankzinnigengestichten zijn ziekenhuizen, waarin aan de patienten zooveel doenlijk vrijheid wordt gegeven.

De inrichting waar dr. Würth aan het hoofd staat is eene der grootste van Duitschland. Van den arbeid ziet hij voortdurend het meeste succes. Als kinderen wedijveren de patienten in de schrijnwerkers's plaats en op het kleermaker's atelier, om het meeste tot stand te brengen. Ook de vrouwen zijn veelal ijverig in de naai of waschkamer en de mooie photographieën, die een beeld geven van het uitnemende gesticht, zijn vervaardigd door een krankzinnige. Bij het lezen van een en ander had ik telkens het gesticht Meerenberg voor oogen, waar ik meer dan eens een kijkje kon nemen door toevallige omstandigheden. Twintig jaar geleden bezocht ik met een der commissarissen voor het eerst die inrichting en trof het mij hoe hinderlijk de vrouwen het bezoek van vreemden vonden. Schaamtegevoel kwam bij velen boven, en sedert zijn dergelijke rondgangen van onbekenden zeer beperkt. Later, toen Dr. van Deventer geneesheer-directeur was, bewonderde ik dikwijls op de feestavonden die voor de patienten gegeven werden, hoe hij met één blik uit de ernstige oogen, velen in bedwang hield. Vroolijk mochten de patienten zijn, werden ze luidruchtig, een simpel handgebaar was genoeg, of een wenk, om de orde te herstellen. De inrichting komt zeker die van dr. Würth nabij en ons land mag trotsch zijn op het gesticht door de Genestet eenmaal zoo aandoenlijk bezongen, waarvan het slotcouplet aldus luidt:

‘Mijn oog ziet op, mijn ziele luistert
Uw steenen spreken God ter eer,
En 't koeltje door de dreven fluistert:
Aanbid en hoop - hier woont de Heer.’

B.

Gedachtenwisselingen.

Naar aanleiding van Staatkunde en Religie.

De heer H.C. Olivier bestrijdt mijne meening, neergelegd in de hoofdartikels ‘Staatkunde en Religie’. Hij spreekt o.m. zijne teleurstelling uit, dat ik niet dieper op de verschillende questies ben ingegaan.

Evenwel ligt er bij den waarn. Redacteur nog een derde Artikel klaar, dat echter eerst over 4 à 5 weken zal worden opgenomen.

In dit artikel heb ik de zaken nog wat aangedikt met voorbeelden aan de practijk ontleend.

De bestrijder mijner meening zij voorshands verwezen naar zijn eigen woorden: ‘Maar op dezelfde wijze zal, voor iemand die 't bestaan van God ontkent, 't Oranjehuis geen recht hebben op de regeering. Voor hem ook zal inmenging van de Religie in de Staatkunde aan de wetten volslagen haar waarde ontnemen.’

Sterker bewijs voor mijne stelling, dat er n.l. verband bestaat tusschen Staatkunde en Religie kan ik zeker wel niet aanhalen dan deze eigen woorden van mijn bestrijder.

De geachte heer Olivier hecht dan zeker ook weinig waarde aan de historie, waarin ons volk en ons Vorstenhuis werd gevormd. Moet een buitenlandsch Vorst als de Keizer van Duitschland ons hierin voorgaan, waar hij toont oog te hebben voor de heldenfiguren onzer Oranjevorsten? Voelt ons volk dan niets meer voor mannen als Willem den Zwijger, Maurits, Frederik Hendrik, Willem II en prins Willem III, welke laatste eens de Europeesche Staatkunde leidde tegen de veroveringspolitiek van Lodewijk XIV, den Zonnenkoning? Willem van Oranje, de stamvader van ons Vorstenhuis, was tevens een vroom Staatsman.

En trouwens de meeste reuzenfiguren uit onze historie, die zoo schoon is, waren mannen van geloof.

Ik verwijs u nog slechts naar een De Ruyter.

Zeer ben ik het eens met den heer Olivier, dat meer met de kracht der meeningen moet worden rekening gehouden dan met het aantal der verschillende richtingen.

't Is echter een bekend feit, dat de meerderheid tegenwoordig in 't Staatsbestuur veel invloed heeft en ik zie ook zeer goed de schaduwzijde, vooral wanneer men ze gaat uitbreiden door algemeen Stemrecht, waarbij de domme kracht zal zegevieren. Dit gaat zelfs zoover, dat vrijzinnig-democraten de meening verkondigen: ‘er kan eigenlijk geen goede sociale wetgeving plaats hebben voor er algem. stemr. is.’ Zonderling.

U beweert, dat het geloof absoluut niet door logisch redeneeren kan worden verdedigt. Ten sterkste kom ik hiertegen op. Op gevaar af van mijn Protestantsch beginsel in gevaar te brengen, wil ik toch verwijzen naar het woord van Paus Leo XIII, waar hij verklaart hoe het verstand door het geloof kan worden versterkt, hoe juist alzoo de gedachten bevestigd worden.

En dan, welke logische beredeneering is er vóór het ongeloof? Dit allerminst geeft eene verklaring van het wereldbestaan. Het nieuwste snufje kan ik u op dit terrein aangeven. Onze bekwame hoogleeraar de Vries, die lezingen hield aan hoogescholen in Amerika, heeft als de laatste wijsheid verkondigd de meening, dat het eerste leven in 't water oorspronkelijk is ontstaan, ja zelfs nu nog zou er van die oerstof in drijvende zijn. Doch ik vraag u, geeft dit eene verklaring? Is juist de verklaring der H.S. niet

merkwaardig waar ze zegt in Genesis: ‘En Gods Geest zweefde (broedde) over de wateren’? Hierin juist vindt men de verklaring van eene redelijke Intelligentie, van een welbewust, hoewel onbegrijpelijk, Wezen, dat het aanzijn gaf aan deze wondere wereld.

U meent ook, dat ‘met het voortdurend verzwakken der godsdienstige partij moet rekening gehouden worden.’ Hierin nu hebt u het mis. Uit de verkiezingen nog onlangs bleek de vermeerdering dier partij wel degelijk.

Ik moet erkennen: de geachte schrijver, de heer Olivier, is met waardigheid op mijn betoog ingegaan en daarom stel ik er prijs op zijne bedenkingen zoo goed mogelijk te weerleggen. De geachte waarn. Redacteur maakte reeds bezwaar tegen mijne artikelen, omdat hij het er niet mee eens was. Dit is zijn recht. Maar het blijkt toch wel, dat het publiek belang stelt in grondige behandeling van deze onderwerpen. 't Is tenminste mij herhaaldelijk, en meestal tot genoegen, uit de gedachtenwisselingen in de H.L. gebleken.

De Redactrice heeft dan ook m.i. terecht het zeer hooge standpunt ingenomen de verschillende richtingen over allerlei in een eerlijken strijd hun meeningen te doen staven. Terecht vond zij met velen er iets aantrekkelijks in den strijd te volgen. Gelijk in de Middeleeuwen in de toernooien de ridders elkaar maten in een eerlijk gevecht volgens de regelen der strijdkunst, zoo ook in veel verhevener zin is er iets stalends in het zien van de krachtsontwikkeling, waarmee op rustige wijze eene overtuiging zich baan breekt en zegeviert over het mindere.

De kracht van het woord is geweldig. Waar er in onzen tijd door halve kennis en schijngeleerdheid zoovele dwalingen worden verspreid, moeten de ridders van den geest voortreden en bij het hooren van de bazuin slagvaardig op hun tegenstanders inrennen, opkomende voor een hun heilig beginsel.

De heer Olivier is gepantserd. Zijn lans is niettemin wel breekbaar.

Wat ik denk van de godsdiensttwisten? Ik meen reeds te hebben doen uitkomen in mijne artikelen hoe ook ik het verkeerde daarin afkeur.

In onzen tijd, ja in ons land, is door de practijk gebleken, dat partijen, die uitgaan van het Chr. beginsel, ofschoon nog niet in alle detailpunten het eens, toch heel goed kunnen regeeren. Er werd zelfs over geklaagd, dat het zoo in eensgezindheid ging. Hier heeft men dus twee grieven, die elkaar in de practijk neutraliseeren.

Bij de sociale wetgeving, waarvan de vorige Chr. Regeering een heel stel wetsontwerpen klaar had liggen, (en dat is nu niet zoo'n bagatel als gewoonlijk wordt beweerd) kan eene staatkunde gevolgd, die tegelijk *leniging van nooden*, *verheffing van het volksleven in al haar geledingen* en *bouwen op het fundament der Chr. beginselen gelijk die reeds in onze wetgeving zijn belichaamd*, in 't vervolg waarborgt.

Waarom ik volkssoevereiniteit zoo gevaarlijk vind?

De Fransche Revolutie gaf daarvan een voorproefje en de tegenwoordige gebeurtenissen in Rusland doen allerminst naar een dergelijk tiranniek bewind verlangen. Bovendien, is de naam zelve reeds niet erger dan de dwaasheid gekroond? Evenals velen heb ik indertijd groote sympathie getoond voor de *idealen* der socialisten, eene maatschappij, waarin geen armoe zou zijn en 't geheel harmonisch samenwerkte voor een grootsch doel.

Een bekwame, scherpzinnige, doch soms te fantastische hoogleeraar des Amorie van der Hoeven, heeft eens op zijn colleges gezegd: 'De idealen der socialisten zouden verwezenlijkt worden, doch door anti-socialistische middelen.' Ook de liberale staatsman van onzen tijd, de oudminister mr. Goeman Borgesius, laat in zijne redevoeringen doorstralen de meening: 'wij zijn de timmerlui, en gij, socialisten, zijt de architecten.' Men voelt, dit is eenigzins ironisch, want het gebrek van de socialistische leer is juist, dat ze niet in 't bezit zijn van een bestek. Mr. Borgesius handelt echter, zooals hij zelf zegt, als opportunist, hij maakt ten nutte zijner politiek gebruik van de omstandigheden om stemmen te winnen, al erkent hij 't beginsel der socialisten niet te deelen.

Hij verwijt den socialist, dat hij het goede verwerpt waar hij het betere niet kan krijgen. Borgesius wil b.v. meer repareeren, verbeteren etc.

Doch, het punt van uitgang terugzoekend, ik verklaar mij uit beginsel tegen Volkssoevereiniteit. Waaraan zou de groote massa dit recht ontleenen? En hier juist komt ten duidelijkste het verband tusschen Staatkunde en Religie uit. De Religie leert, dat deze wereld er is met een doel, dat ook de staatkunde eene verheven rol vervult, dat ook zij dienstbaar is aan de plannen van God, plannen, die Hij in Zijn heilig Woord openbaarde, dat de machten uit God zijn en men die niet mag wederstaan, dat het zegt: Vreest God, eert den Koning, dat ook in eene Republiek door de veelheid der raadslieden de raad naar goddelijke Voorzienigheid kan worden bevestigd, dat aan Christus als den Soevereinen Koning alle macht gegeven is in hemel en op aarde en men Hem dus ook in de staatkunde nederig moet eeren, in tegenstelling met ins Blaue hinein te filosofeeren, dat de verhouding van patroon en werkman vastligt in de H.S., dat omtrent allerlei andere zaken als de vruchtbaarheid, waarvan zelfs Zola zulk eene idyllische beschrijving gaf, ordeningen in de H.S. zijn gegeven, die niet straffeloos worden overtreden.

Ik weet wel, men heeft zich voor afwijkende meeningen op de H.S. beroepen. Ik noem er eene: oorlog of vrede. Niemand zal natuurlijk zoo dwaas zijn een oorlog als zoodanig te verdedigen. Maar een volk moet zijn nationaliteit verdedigen, evenals een burger zijn zelfstandig, vrij bestaan. De wapenen daarvoor zijn in meer barbaarsche tijden steeds van materieelen aard geweest, z.a. pijl en boog, lans, zwaard, geweer, tegenwoordig kanon enz. Wanneer men het met eene Vredesconferentie kan klaarspelen, is dit oneindig beter. Wanneer de kracht van het redebeleid, de kracht van het woord zoo groot wordt, zal de vrede op aarde zijn verwezenlijkt.

Een Christen zal dan ook niet licht een oorlog verdedigen. Immers waar Christus zelf genoemd wordt 'Onze Vrede' zal Hij als de Vorst des Levens behagen scheppen in den vrede, al zal om de zonde en door de dwaasheid der menschen een oorlog nog wel eens voorkomen, wat zoo mogelijk niet te hopen is.

Om een idee ingang te doen vinden, moet men onverdroten strijden en ik juich dan ook den moed en de volharding van eene dame als Bertha von Süttner toe.

U gelooft niet het verband tusschen welvaart en geloof. De H.S. leert mij: ‘het Evangelie heeft de beloften voor het tegenwoordige en het toekomende leven.’ ‘Die zijn weg wel aanstelt, zal Ik Mijn heil doen zien’, zegt God.

Onze eigen historie heeft als haar periode van grootsten bloei geboekstaafd juist den tijd van de opleving der gereformeerde Religie, toen onze Hervormde Kerk krachtig voorstond het geloof der vaderen, dat zij met goed en bloed hadden bezegeld.

Dit is eenvoudig niet te weerspreken. Ook in Transvaal is in hun strijd tegen het overmachtige Engeland menigmaal de moed en de volharding, die een gevolg waren veelal van hun geloof, uitgekomen, en trouwens de geschiedenis is overvol van bewijzen, hoe ware Godsdienstzin de veerkracht verhoogt en hoe er een zegen is verbonden aan de eerbiedige erkenning van den Almachtige en van Christus, den van God gezalfden Koning.

Dat Godsdienst een gevolg zou zijn van welvaart is moeilijk vol te houden, waar het geloof onder de aanzienlijken en rijken nooit zijn meeste aanhangers vond, al is ook hier een oprecht geloof heel goed mogelijk.

Uw redeneering komt ten slotte hierop neer: ‘De Godsdienst is steeds als middel gebruikt om den rijke te beschermen tegen den arme.’ Uw slotwoord is dan ook m.i niet te rechtvaardigen. Waar zulk misbruik al voorkwam, mag dit niet dienen als bewijs voor zulk een dwazen regel. De geschiedenis van het Christendom kan op ontelbare bewijzen bogen van welgemeende naastenliefde, van barmhartigheid. Doch de Overheid regeert bij Gods gratie en zij is verplicht anarchistische woelingen van opgezweepte heethoofden tegen te staan en te zorgen, als vertegenwoordigster van den Koning der Koningen, dat alles in het Rijk met orde geschiede, eene orde die ook de rede ziet afgespiegeld in de sferen der hemelbollen en in de ordeningen der Schepping. Die heilige orde dezer wereld te verbreken, leert de H.S., is zonde. Wanneer uw rede anders leert, dan bestrijd ik zulk eene dwaling.

Ook zij, die Chr. Staatkunde voorstaan, willen den vooruitgang, juist den waren vooruitgang, langs de rails van het door 't geloof geheiligde denken, zij willen het volk niet versuffen, doch maatregelen scheppen, die de toestanden blijvend verbeteren.

U zegt een juist begrip te hebben van naastenliefde, maar ik vraag u: ‘Is de rijke en aanzienlijke dan ook niet uw naaste?’ U laat het

voorkomen, alsof de ongeloovigen een juister begrip van naastenliefde bezitten. 't Kan zijn bij enkelen. Doch de schare van hen, die door 't geloof gesterkt, het heil zochten hunner naasten, is ontelbaar. Eene schare, die niemand tellen kan. Ik neem aan, ook onder ongeloovigen, zijn vele zeer edele menschen. Met een monopolie voor 't ongeloof zal de naastenliefde u niet kunnen verrijken.

Waar u mijne zinsnede over de geestelijke belangen van een volk en het materieele bestaan in verband brengt met de Koninklijke goedkeuring der Statuten van den N. Malth. bond, ja zelfs ridiculiseert, daar heb ik u iets dringends te zeggen.

Juist 't Malthusianisme is laag, maakt een zedelijk motief en eene goddelijke ordinantie, de verwekking van kinderen, tot iets zuiver materieels, de bevrediging van den zinnenlust op onnatuurlijke wijze; dit is zonde.

Dat eene Overheid zich daartoe leende, is juist een bewijs, dat haar geestes-vleugelen waren geknot; niet wijl het eene materieele zaak gold, zij mag en moet zich daarmee bezighouden. Doch wijl ze in dit opzicht materialistisch dacht en eenen maatregel sanctionneerde, die ons volk verlaagde, evenals die maatregel 't Fransche volk heeft uitgemergeld, zoo zelfs, dat de Regeering premie stelt in Frankrijk op een talrijk gezin. Wat onder een gezond volk, en terecht, steeds als eere gold, wordt nu als lastig in den strijd om het bestaan gesmaad.

Dat u hier mijn redeneering niet begreep, kan ik niet anders dan aan gemis van welwillendheid toeschrijven. Althans de gedachtengang was vrij duidelijk.

De rechtspersoonlijkheid had geweigerd moeten worden 1°. wijl de maatregel onzedelijk is, 2°. omdat het volksleven er door wordt verlaagd, 3°. daar de maatregel uit hygienisch oogpunt niet te verdedigen is.

Ten slotte wil ik eindigen met een aanval op uw laatste zinsnede, die aldus luidde: ‘Neen, objectief redeneeren, door eminent knappe lieden, dàt slechts kan de staatkunde in 't goede spoor houden, *maar dan moet elke inmenging van godsdienstigen aard er uit geweerd worden.’*

't Eerste gedeelte dezer zinsnede kan ik beamen, in zooverre knappe mannen van een hoog standpunt de staatkundige zaken dienen te bezien, waarbij ik geenszins heil verwacht van de meerderheid, door algemeen stemrecht verkozen. Die knappe mannen zijn er toch wel, en laten ook hun licht schijnen. Te strenger houd ik u echter aan 't tweede gedeelte betreffende godsdienstige inmenging. Hier betreedt u een gevaarlijk terrein, wellicht niet voldoende door u verkend. Waar zelfs liberale staatkundigen herhaaldelijk trachten, wanneer men hen wijst op genoemde stelling (Staatkunde en Godsdienst gescheiden), wanneer men hun deze stelling als iets abnormaals verwijt, waar zij trachten, zeg ik, den godsdienst ook binnen hun kamp te houden als een bizonder geliefkoosde maagd, daar blijkt er toch iets dubbelzinnigs te zijn in het propageeren van hun denkbeeld. 't Gaat dus niet tegen clericalisme, tegen overheersching van den Staat door de Kerk, neen, de heer Olivier zegt het ronduit, met allen Godsdienst moet in de Staatkunde gebroken. Frankrijks minister, en hier is deze aanhaling minstens gerechtvaardigd zoo niet noodig, drukte dit denkbeeld een weinig kras uit: ‘Wij zullen de lichten aan den hemel uitdooven, hier op aarde alleen is licht in materieelen zin.’ Wanneer de zaak niet zoo ernstig ware, zou men als ironie kunnen verwijzen naar de staking der electriciens, waardoor Parijs een paar dagen in donker zat, als bewijs hoe deze lichten zelfs niet absoluut in 's ministers macht vermogen te staan, daar ook deze lichten slechts branden bij de gratie van den

Vader der Lichten, omdat er niets is, tenzij in stand gehouden en bewaard door den Almachtige.

Ik kan nog sterker voorbeeld aanhalen wat 't beginsel van den heer Olivier meebrengt. In het program van de internationale alliantie, dat in 1869 uitging, luidde Artikcl I: ‘De alliantie ontkent het bestaan van een God, en legt het toe op tenietdoening van allen eeredienst. De wetenschap moet het geloof vervangen, en het menschelijk recht de Goddelijke gerechtigheid.’

Hij zal misschien zoover niet willen gaan.

Als een bewijs tegenover schrijver's meening alsof de Godsdienst over 't geheel genomen vermindert, zij verwezen naar het antwoord aan het Fransche Tijdschrift, Le Mercure de France gegeven op de vraag aan allerlei geleerden uit alle oorden der wereld. Het antwoord van allen, behalve een socialist, was, dat de Godsdienst niet ondergaat, maar stand zal houden, zij 't ook in gewijzigden vorm.

De Godsdienst maakt dus een bestanddeel uit van 's menschen bewustzijnsleven, waaruit de gedachten spruiten. De fundamenteele gedachten en haar belichaming uit een gewichtigen factor als staatkunde te willen weren, acht ik zelfs ondenkbaar.

Ik hoop den geachten schrijver met nog te verwijzen naar meeningen omtrent het gezag, het huwelijk, straf en recht, in mijn betoog te hebben overtuigd.

Zoo zulks het geval mocht zijn, zal het mij een waar genoegen zijn.

Dixi.

Strijen.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Geachte Freule Lohman.

In Uw blad las ik het artikel over doofheid van een jong meisje. Er zeer mede begaan, en omdat er om raad gevraagd wordt, wil ik mijn eigen ondervinding hier neer schrijven.

Ik leed zelve zeer aan doofheid, soms een oor, soms beiden. Ik druppel er dan olie of glycerine in en liet me telkens uitspuiten. Dit hielp dan altijd.

Doch verleden jaar wilde de doofheid niet wijken. De dokter liet me toen met een sodaoplossing indruppelen. Een stukje soda zoo groot als een erwt, op een homoepatisch fleschje water. Tweemaal per dag indruppelen en telkens uitspuiten. Dit hielp eindelijk en kwam er een kalkachtige massa te voorschijn. Ik hoor nu

weder geheel normaal. Laat ze dit liever aanwenden dan operatie, dat haar zeker voor goed doof zal maken.

Mevr. P.

Leelijk-Zijn
door Emmy van Oort.

Ze wist heel goed dat ze leelijk was. Ze zag het maar al te dikwijls, als ze zich aandachtig in den spiegel bekeek en haar eigen gezicht, geelbleek, met grooten, dikken neus, slecht gevormden mond en kleine gedrongen oogen, vergeleek met de aardige, frissche gezichtjes van hare schoolkennisjes, of het mooie kopje van Jetta, hare oudste zuster. Het deed haar soms pijn als ze dan haar eigen spiegelbeeld zag, en dikwijls dagen lang vermeed ze er naar te zien. Dan opeens met een schuwen, bijna angstigen blik, waagde ze het weer even voor het glas te staan, dat zoo onbarmhartig weergaf de werkelijkheid, in stilte hopend, dat haar gezicht, waar ze in al die dagen zoo stelselmatig vermeden had naar te kijken, haar mee zou vallen, niet meer zoo erg zou afsteken bij dat van Jetta of Cor; maar teleurgesteld met iets van stillen wrevel, wendde zij zich dan weer af - 't was weer hetzelfde leelijke, grove gezicht, dat haar tegenblonk.

Ze was de tweede dochter van tamelijk gefortuneerde ouders. Ze bezat een heel helder hoofd, blonk uit in vele vakken. Op school was ze vroeger bij de meesten erg gezien door hare groote goedhartigheid; ze zou alles voor een ander over hebben, zonder ooit iets voor zichzelf te vragen. De onderwijzeressen hielden van haar, ze was eerlijk en openhartig tegenover hen, zou nooit om de dingen heendraaien. Enkele meisjes echter konden haar niet goed zetten, konden niet velen, dat die leelijke Dora Hiemstra zoo bij ieder in de gunst stond, en trachtten haar door allerlei kleinigheden het leven onaangenaam te maken. Eens toen zij op school voor het kapstokspiegeltje heur haar, dat was los geraakt, in orde bracht, klonk het spottend achter haar: ‘Mijn hemel Dora, sta toch niet zoo lang voor dien spiegel, of denk je soms dat je zoo mooi bent? Heusch niet hoor, integendeel!’ en met een hatelijk lachje keerde de spreekster zich om.

De tranen waren haar toen in de oogen gesprongen, maar dapper slikte zij ze terug, hare lippen stijf opeen klemmend; en met opgeheven hoofd zonder iets te zeggen was ze het meisje voorbij geloopen. 't Was maar een kleine steek, een laf, hatelijk gezegde geweest, maar het had zijn doel bereikt, het had gewond. De peil, afgeschoten door eene kleinzielige, jaloersche natuur, had dieper getroffen dan aanvankelijk wel bedoeld was.

Dora was erg stil geweest dien verderen dag; toen voor 't eerst in haar leven bemerkte ze haar leelijkheid, maakte ze vergelijkingen tusschen zichzelf en anderen, iets wat tot nu toe nooit in haar eenvoudig, argeloos hartje was opgekomen. En langzamerhand begon ze het groote gemis te voelen, dat ze had bij zooveel anderen door hare terugstootende leelijkheid.

Ze werd bijna slordig op hare kleeren, bang om door een mooi japonnetje of blousje aanleiding tot spot te geven. Ze was immers toch maar leelijk! 't Was, wat ze zich dagelijks herhaalde en daardoor verloor ze al hare zorglooze, kinderlijke vroolijkheid, en hare moeder op al haar herhaald aandringen, wat haar toch scheelde, kreeg steeds

hetzelfde antwoord: ‘Wat mij scheelt, moedertje? wel niets natuurlijk, ik ben zoo gezond als het maar kan. Heusch Ma, U verbeeldt het U, dat ik stil ben,’ trachtte ze dan zoo opgeruimd mogelijk te zeggen, maar de moeder voelde toch het verborgen leed, dat in die schijnbaar luchtig daarheen geworpen woorden lag opgesloten.

Soms, als ze las overdreven romannetjes, waar in beschreven werden mooie, jonge meisjes, elegante vrouwen, droomde ze zich in hunne plaats, fantaseerde voort in eene voor haar heerlijke, verre toekomst, om dan straks tot de werkelijkheid teruggeroepen, het boek wrevelig terzij te gooien.

Jetta was een jaar ouder dan Dora. Ze was een allerliefst persoontje, een fijn, blond poppetje met groote, blauwe droomoogen en zacht-glanzend haar. Ieder dweepte met mooie Jetta. In het begin, trof het Dora erg, dat men Jetta zoo boven haar voortrok, maar langzamerhand wende zij er aan, dat Jetta overal bewonderd, gevleid, op de handen werd gedragen en men haar, Dora, over haar mooie zuster complimenteerde. Het kon ook niet anders, 't was immers heel natuurlijk, Jetta was toch ook zoo mooi en zij zoo leelijk.

Ze was nu pas twintig geworden. Van school komend, had ze gevraagd te mogen studeeren, wat veel sensatie en tegensputteren in hun wereldje van uitgaande officiersfami-

lie had gebracht. Maar Dora bleef niettegenstaande alle spot, verwondering en weinig medewerken op haar stuk staan, en haar vader ten slotte inziend dat het haar ernst was, gaf toe.

Dien winter werden zij en Jetta veel uitgevraagd, doch steeds bedankte Dora, voorwendend haar studie, die haar belette 's avonds uit te gaan. Maar het was meer een heimelijke angst, die haar terughield van die vroolijke partijtjes, waar Jetta zoo gevierd en gezien was; niet dat zij jaloersch op Jetta was, haar benijdde, daarvoor was ze veel te eenvoudig, maar ze begreep, dat ze op dergelijke avonden haar leelijkheid scherper en pijnlijker dan ooit zou voelen. -

Tegen den zomer raakte Corry van Waal, haar beste vriendin geëngageerd en ter eere van het jong verloofde paar werd een dineetje gegeven.

'Mama, wat zal ik doen!' had Dora aarzelend gevraagd, toen de uitnoodiging kwam.

'Natuurlijk gaan, kindlief. Je bedankt altijd, maar hier kun je moeilijk van tusschen. Het zal je heusch goed doen, zoo'n vroolijk feestje wekt je eens wat op.'

'Ik zou toch veel liever bedanken.' antwoordde ze onverschillig.

'Maar Dora, je moet je niet zoo van alles terugtrekken, je bent nog zoo jong. Ik zou zoo graag hebben, dat je zoo nu en dan eens een verzetje nam. Waarom trek je je toch zoo van alles terug, vroeger was je heel anders?'

Ze zweeg. Bijna had ze willen zeggen: 'omdat ik zoo leelijk ben, moeder.' Maar die woorden wilden haar niet over de lippen, het was *te* hard ze uit te spreken. 't Was nog zoo heel iets anders ze te denken, telkens en telkens weer, zorgvuldig opgesloten in eigen binnenste, dan opeens in één enkele keer ze te uiten met striemende hardheid.

De groote eetkamer der van Waals baadde in een zee van licht.

De helle gloeidraadjes flonkerden met verblindend trillen in het vele kristal, dat terugkaatste het licht met duizend reflexjes, en wierpen een schitterende lichtschijn op het blank, glanzend zilver. Ranke, teere venustakjes, waarin als gestrooid lagen de volle roomkleurige rozen, aan wier zijige blaadjes nog droppels van het besproeien glinsterden, waren in bevallige wending tusschen porcelein, kristal en zilver over het fijn damast geslingerd. En zelf een mooie bloem geleek het jonge, aanstaande bruidje, omgeven door een wolk van teer-blauw, waarboven haar lief, blozend gezichtje, dat straalde van geluk. Dora kon de oogen bijna niet van haar afhouden. Ze was dien middag bizonder spraakzaam. Haar buurman, een vroolijk nieuwbakken advocaatje, dat tamelijk met zichzelf was ingenomen, deed haar telkens hartelijk lachen om zijne geestige invallen en met iets van hare vroegere vroolijkheid ging zij op al zijn grappige gezegden in.

Ze vond het bijna jammer toen men van tafel opstond. De gasten verspreidden zich in de salons en den tuin, waar tallooze, veelkleurige lampions tusschen het frissche groen hingen en kleine vetpotjes, branddend langs de grasranden, een fantastisch schijnsel op de donkere perken en paden wierpen.

Corry in eene opwelling van hartelijkheid stak haren arm door dien van Dora en nam haar mee naar buiten, maar bijna onmiddellijk werd ze weer door anderen in beslag genomen. Dora bleef eenige oogenblikken bij een paar bloeiende struiken staan. Het was een verrukkelijke zomeravond. Een heerlijke, fijne geur van bloemen en versch gemaaid gras woei haar tegen; streelend gleed het avondkoeltje langs hare gloeiende wangen, droomerig ritselden de blaadjes en de lichte ballons wiegden

langzaam heen en weer. En ver, ver daarboven welfde zich de donkere avondhemel, waar de sterren flonkerden als lichtende stippen, bij millioenen en millioenen. Dora voelde zich opgewekt en gelukkig gestemd, vol blijen, frisschen levensmoed. Ze voelde dat het haar goed deed eens uit haar gewone sleurleventje te zijn, eens iets anders te zien dan de dikke, soms zoo droge studieboeken, waar ze dag aan dag uren lang over gebogen zat. Ze staarde eenige oogenblikken naar boven, geheel onder den indruk dier Grootheid en Majesteit. Hoe klein leek nu haar bestaantje, hoe nietig al haar werken en moeilijkheden, haar dagelijksche strijd en kleine zorgen. Wat was het heerlijk te mogen leven, te kunnen genieten van al het mooie en goede. Ze voelde zich zoo kalm en gelukkig; 't was of de sereene pracht van den sterrenglans haar voerde ver boven de aarde, ver boven alle nietigheden, die haar soms zoo groot en moeilijk schenen. - - - - - - - -

Stemmen in haar nabijheid stoorden plotseling haar verderen gedachtengang.

‘Neem me niet kwalijk, maar je bent allemachtig vervelend.’

‘'t Doet me plezier voor je.’

‘Heb je soms slaap? Kan ik je ook dienen met een wiegeliedje?’

‘Hou nou op met je nonsens, of snij anders liever uit.’

‘'k Was nu juist van plan je nog een beetje van mijn gezelschap te laten genieten. Maar zeg 's, ouwe jongen, hoe heb je 't nou eigenlijk gehad, je zat nogal te giegelen, had je erg op met je belle?’

‘Ja, dat is wel noodig dat “belle”, Godbewaarme, zeg liever “beauté”! Hoe komen ze mij nou in godsnaam naast die Dora Hiemstra te zetten, als 't nou nog die zuster geweest was, een verduiveld lief snoetje maar zoo'n allemachtig leelijke blauwkous...’

‘Aha, wringt 'em daar de schoen.’

‘Ze had misschien nog een stille hoop me in te palmen, ze was er beminnelijk genoeg voor; met de studiegenooten lukt 't zeker niet te best.’

‘Nou 't zou nog niet eens zoo kwaad zijn. D'er zitten nog al duiten.’

‘Da's ook 't eenige, voor de rest krijg je ze cadeau.’

‘Je bent heusch al te grootmoedig. Nou atjuus, ik ga naar binnen, ga je soms mee?’

Meer hoorde Dora niet. Een oogenblik bleef ze onbeweeglijk staan. Met groote brandende oogen staarde ze strak voor zich uit en onwillekeurig drukte ze haar handen tegen haar wild kloppend hart. Alles draaide en duizelde voor haar oogen; als harde slagen waren de woorden op haar neergekomen. Toen bijna onmachtig langer op haar knikkende knieën te blijven staan, liet ze zich op een tuinbank vallen. Het was haar onmogelijk naar binnen te gaan, daar waar werd gelachen, muziek gemaakt en gedanst. Ze had slechts een verlangen, alleen te zijn. O God, waarom had ze dit moeten hooren, en juist nu, nu ze zich een oogenblik te voren nog zoo gelukkig dacht! Waarom, waarom moest ze telkens haar leelijkheid zoo voelen?

Krampachtig balde ze haar kleine vuisten, en een haat steeg in haar op naar die vroolijke menschen daarbinnen. Het werd al killer en killer, maar ze bemerkte het niet. Als verlamd bleef ze zitten. Van uit de verte klonken sleepende walstonen. 't Was doodstil in den tuin, door alle gasten verlaten. Ze misten haar goddank niet, en opeens bitter, vroeg ze zich af: Wie zou haar ooit ook missen?’

Ze hoorde den knecht haar naam noemen. ‘'t Rijtuig,’ dacht ze verlicht en stond langzaam op om zich klaar te maken Met een doodsbleek, strak gezichtje bedankte ze de gastvrouw. Corry bracht haar tot aan de voordeur.

‘Ben je moe Door, je ziet zoo bleek?’ vroeg ze hartelijk.

‘Ben *jij* niet moe?’ ontweek Dora.

‘O heden nee. Hoor, daar roepen ze mij al weer, ik heb toch ook geen oogenblik rust,’ lachte ze gevleid. ‘Nu tot ziens, Door, wel thuis!’ en weg snelde ze weer naar het vroolijk gezelschap.

Met gesloten oogen leunde Dora in het rijtuig, te moe om meer te denken.

Thuis werd ze door Jetta bestormd met vragen. ‘Hoe alles geweest was? Of Corry er niet snoezig uitzag, en wat de anderen aan hadden?’ en uiterlijk heel kalm, zichzelf volkomen meester, antwoordde ze zoo luchtig mogelijk, hoewel het binnen in haar schreide van namelooze smart. Eindelijk alleen op hare slaapkamer barstte haar zoo moedig ingehouden verdriet met alle hevigheid los. Uitgeput liet ze zich op een stoel vallen en haar hoofd voorover op de tafel geleund, snikte ze wild haar smart uit, schreide wanhopig om het harde oordeel van de wereld.

‘Maar kindje wat is er?’

't Was de moeder, die naar deze stille meisjeskamer werd gedreven, waar een jong hart zijn eersten grooten strijd had te strijden, lag te worstelen tegen de ruwheid en hardheid van het leven, die het dreigden te verpletteren. ‘Dora wat is er toch?’ vroeg de moeder beangst.

Haar snikken bedaarde, maar ze kreunde als van physieke pijn, en opeens bruusk opstaand begon ze haar japon uit te trekken, het lijfje ver van zich afslingerend.

‘Moeder laat me maar,’ zei ze zacht, maar te gelijk barstte ze weer in wanhopig snikken uit.

Met zachten drang hielp de moeder haar in bed, en bleef toen naast het ledikant zitten, zacht streelend het donker haar.

Dora bleef een tijdje kalm liggen, haar moeder dacht haar ingeslapen, maar opeens bijna ruw vroeg ze: ‘moeder vindt U mij ook zoo leelijk?’

Een ondeelbaar oogenblik was de moeder uit het veld geslagen door deze onverwachte vraag, begreep ze opeens al het stille lijden. ‘Maar kindje, hoe kom je daár nu aan?’ trachtte ze luchtig-verbaasd, terwijl ze zich echter haastig omwendde om de smeekende blik dier grijze oogen te ontwijken.

‘Neen moeder, verberg het niet voor me, ik kan het nu hooren, ik weet het zelf immers maar al te best.’ Ze hief het beschreide gezichtje op, een eenigszins tartend, bitter lachje speelde om haar lippen, maar dra als geknakt liet ze zich weer in de kussens vallen, en half snikkend fluisterde ze: ‘O God, moeder, 't is zoo hard om leelijk te zijn.’

Als een Droom...

I.

Even na de muziekles nog bij de Vermeers aanloopen.

Fanny studeerde ijverig piano sedert zij de H.B.S. verlaten had, want zij wilde binnen een paar jaar haar diploma halen. Maar na haar studie 's middags, of zooals nu na de les zocht zij graag de een of andere kennis op, tot ontspanning.

Vandaag de Vermeertjes. Daar was 't zoo gezellig op 't afternoon- tea- uur. Mijnheer kwam er altijd eventjes voor van kantoor, Mevrouw zat er bij met haar breiwerk: ‘want, zie je, hier zijn altijd zóóveel hielen en teenen aan te breien, dat ik 't haast niet bijhouden kan.’ En de vier meisjes schonken beurt om beurt thee en vertelden je, over de ervaringen, die ze dien dag hadden opgedaan; twee in de huishouding hielden schermutselingen met Mie de oude, doove meid; één was nog vol van de H.B.S. en een van het Conservatoire.

‘Eindelijk!’ was de algemeene begroeting, toen Fanny binnenkwam. ‘Waar heb je zoo lang gezeten?’ -

‘Op mijn piano-kruk en verder - gordijnen opgespeld met mama - menschen, praat me er niet van. Eén heb ik bij ongeluk kapot getrokken.’ - En zij bukte zich, om het mevrouwtje in haar lagen stoel voor het tuinraam een kus te geven.

‘Goed, dat je *mijn* dochter niet bent,’ plaagde mevrouw. Toen bij de volgende begroetingen informeerde ze successievelijk:

‘Dag Nel, dag zus - slaags - geweest met Mie? Dag Wil, maakt de oude prof je nog altijd complimentjes? Mies ben je nog niet van de Hoogere burger verjaagd?’

‘O Fan - vanmorgen lieten we haar (oude Mie werd hier bedoeld) in den steek, omdat we naar de naaister moesten, en toen mopperde ze vreeselijk, en ze zei, dat ze niet begrijpen kon, dat Moeder het toeliet - al dat slenteren op de straat deugde nergens voor - zei ze, en we raakten nog eens op den slechten weg!’

‘Geef Fan nu ook een stukje van de broodpudding!’ opperde Mevrouw. ‘De prof is tegenwoordig erg uit zijn hum!’

‘Hoe heb jij ooit dat einddiploma gehaald - ik kan de helft van mijn cijfers maar amper an voldoende krijgen,’ mopperde Mies, die lang geen bolleboos was.

‘En is mijnheer nog altijd zoo'n brompot?’

Deze begroeting gold den heer des huizes, die beroemd was om zijn onveranderlijk vriendelijk humeur.

Zij zat spoedig op haar plaatsje bij de bloemenmand met een kop thee en een stukje van de besproken pudding, en verscheidene nieuwtjes waren al afgehandeld, toen zus uitriep. ‘Zeg Fanny weet je 't al: Frans de Court is geengageerd.’ -

‘Ja, ik heb het juist op de muziekschool, gehoord -. Ik kwam jelui vragen, of het waar was, en met wie?’ -

‘Hè - wat kort -’ pruilden de kleintjes, toen ze weinig minuten later tamelijk abrupt opstond en wegging.

‘Wat hield ze zich goed’ - fluisterde de oudste tot haar moeder toen Fanny de kamer uit was - ‘of zouden we ons vergist hebben, dat van haar kant...’

‘Ik hoop het van harte kind, maar ik moet oprecht zeggen, mij is het tegengevallen van hèm.’

Fanny liep intusschen alweer op straat.

Goddank, dat zij dadelijk op dat idee was gekomen: zich te houden, of ze het al wist; het had haar heelen toestand gered.

Frans was dus geengageerd. Zij had er eigenlijk maar flauwtjes naar geluisterd met wie - Met dat bleeke meisje van het Conservatoire dus, dat zoo beeldig zong. Dàt was het zeker wel geweest, wat hem had aangetrokken, dat mooie zingen - Ja, Frans was dol op muziek. Was niet haar eigen stille gedachte altijd, als zij wat moois studeerde:

‘Zóó zou ik het voor Frans spelen’ - O, voorbij, alles voorbij - duizend hoopvolle gedachten zonder vorm. Het prettige van hem tegen te komen en door hem gegroet te worden 's middags op haar terugweg van de les naar huis. - 's Zondags door hem te worden aangesproken in het Concert-gebouw: Al die kleinigheden waren haar dan wèl lief geweest, dat zij zich nu zóó droevig voelde!

Daar buiten was alles nog zooals straks - toen ze het er zoo heerlijk vond.

Langs de grachten spreidden de pas-ontloken Meiboomen hun eerste schaduw, tjilpten vogels waar het groen was; in de bloemenwinkels was een weelde van lichte bloemen, de menschen liepen in vroolijk-lichte kleeren, omdat het zoo warme lente was - maar het was háár plotseling, of zij er heel apart liep met een zware verlatenheid om haar heen.

Thuis met haar goedig, dommelig vadertje en moedertje, die niets merkten, bracht ze voor het eerst zoo'n in-weemoedigen avond door, zooals vele van ons zich wel herinneren uit ons jong leven.

II

Een paar maanden later hield ‘de club’ pic-nic.

Eigenlijk waren zij heel ongeregeld bijeengekomen dit jaar: de meeste jongelui zaten voor moeilijke examens, een paar van de meisjes ook; Fanny had het den laatsten tijd veel te druk met haar piano-studie, om trouw te kunnen tennissen - een paar van de lui waren pas geengageerd, waaronder Frans...

De zomer- pic-nic zou dus wel meteen een afscheids-fuif worden, al deden enkele van de jongste krachten, waaronder de standvastige Vermeertjes, ook al het mogelijke, om de onwillige leden met de belangstellende in één band te houden.

Het was avond. Het heele gezelschap rustte uit op den Grebbeberg; straks zouden zij naar Rhenen wandelen, om met den laatsten trein naar huis te gaan. Waarom was Fanny mee gegaan? Zij kon er zich zelf niet duidelijk rekenschap van geven. Hoofdzakelijk wel uit trots. Zij zou eens flink door háár vroolijke, onverschillige houding laten merken, dat voor haar Frans engagement geen teleurstelling was. Maar toen onder het begin van den tocht Frans zich, evenals vroeger bij zulke gelegenheden, tot middelpunt van de pic-nic stemming maakte door zijn jongensachtige joligheid, terwijl zijn meisje er met een stil glimlachje naar zat te kijken, alsof zij een vreemde was tegenover hem, en niemand in het bijzonder op haar, Fanny, scheen te letten, kwam er langzamerhand een groot gevoel van veiligheid over haar, alsof er niets veranderd was; toch diep binnen in haar het weemoedig weten, dat het liefste en mooiste, wat vroeger in haar gedachtewereld bestaan had, er uit was weggejaagd. Maar, daar nu niet aan denken! Het in het donker laten, tot zij straks thuis alleen was - evenals al die vorige dagen!

Intussschen was het buiten ook donker geworden, en de opgewondenheid van het gezelschap wat bedaard. Aan tafel in ‘Hotel Grebbeberg’ was het ook al niet zóó geanimeerd geweest als vroeger dergelijke pic-nic-diners; en te voren hadden enkele meisjes de hoofden al eens bij elkaar gestoken en gefluisterd, dat zij Frans en zijn verloofde zoo koel tegen elkaar vonden, zoo heel anders dan de meeste het zich van hem hadden voorgesteld.

Nu, aan den bovenrand van den berg in den neerzinkenden avond was iedereen een oogenblik stil. Het heerlijk vergezicht in het wegvloeiende licht en het suizen van het woud boven hun hoofden, scheen het groepje tot zwijgen te stemmen. Een nachtegaal begon zijn helderen slag, maar zong niet door.

‘He, Frans, vraag of je meisje voor nachtegaal speelt en hier wat zingt,’ vroeg Mies Vermeer, die zich nog niet genoeg met de nieuw-geintroduceerde op haar gemak voelde, om het haar zelf te durven vragen.

Frans' verloofde, wier fijn-blond hoofdje, zonder hoed, fee-achtig afstak tegen het donkerend groen, zooals ze daar tusschen de anderen met de armen om de knieën aan den boschrand zat, begon haar lied:

> ‘Im wunderschönen Monat Mai.’ -

Toen:

> Aus meinen groszen Schmerzen
> Mach' ich die kleinen Lieder. -’

En, terwijl haar zacht lieve zang door den stillen avond, zonder veel pathos, maar toch met teedere innigheid alle applaus verbande, smolt als het ware het eene lied weg in het andere - tot het zich scheen op te lossen in een laatste smart-uiting:

Ich grolle nicht, wenn mir das Herz auch bricht.' -

Fanny zat er sprakeloos bij.

Om zijn meisje onder het zingen goed te kunnen aanzien, was Frans toevallig naast Fanny komen zitten; maar deze scheen dat geheel vergeten - haar oogen staarden naar eindelooze verte, en in haar ziel werd het zoo licht en lief en wonderbaar...

Plotseling - wat was dat? Zij had dit ééns gedroomd!

Eens, maanden geleden, maar zij herinnerde het zich nu zoo duidelijk, of het gisteren was, had zij een heerlijk mooien droom gehad: het was ergens in een bosch en avond; er was een stem, die heel mooi zong, maar zij zag niet, wie dat deed; want naast haar was hij, Frans en haar hand rustte in de zijne...

Zoo had zij ééns gedroomd. -

En nu. -

Zacht gleden er een paar tranen uit haar oogen, dat voelde ze, maar ze voelde ook - dat Frans haar hand greep en die teeder drukte. En zij trok háár hand niet terug - toen nog niet.

Toch hield zij zich dien heelen verderen avond en op de terugreis ver van hem af. -

Maar dien nacht sliep zij niet.

Het vreemd-toevallige hield haar geest wakker - was het hoop, of troost of smart?

Eenmaal had zij dat zóó gedroomd!

Was het ook nu een droom geweest?

III.

Weinige dagen later hoorde zij, dat Frans' engagement af was.

Weinig weken later had Frans háár teruggevonden.

'Frans, hoe kwam het toch alles zóó,' was een van haar eerste vragen.

Ja - eens door de toovermacht van de muziek was hij aangetrokken tot die blonde Caecilia. En soms was het hem geweest, of hij Fanny gehoord had in de muziek van zijn blond godinnetje. - 'Zijn mooi, blond godinnetje' had hij zijn meisje dikwijls genoemd, en dan had zij hem zoo vreemd-ernstig aangekeken.

En kort na dien pic-nic, toen hij haar voor het eerst weer zoo genoemd had, had zij het hem gezegd: Zij hoorden niet bij elkaar. Zij had het vaag gevoeld vroeger; zij had het - als een vaste zekerheid gevoeld dien geheelen dag buiten; neen - heusch - hij moest haar niet tegenspreken - maar onder zijn jongensachtige vroolijkheid op dien pic-nicdag had zij zich jaren ver van hem afgevoeld - als een veel oudere zuster. En zij had daar een meisje opgemerkt met groote weemoedige, vraag-oogen, dat hen beiden dikwijls zoo onderzoekend had aangezien; en toen zij zong, had zij een gevoel gehad, of zij het zielsgevoel uitzong van dàt meisje.

Frans moest nu maar ernstig nadenken, wat hij doen wilde, maar - zij en Frans hadden elkaar niet innig lief - dat was een dwaling geweest. En zonder smart en tranen waren die beiden gescheiden.

Vóór Fanny zich voorgoed met Frans verloofde, ging zij naar zijn 'blonde godinnetje' - en vroeg haar ernstig - of daar geen dwaling mogelijk was, of zij, Fanny, niet de oorzaak kon zijn van een gebroken geluk.

Caecilia legde haar rein, blank gezicht tegen Fanny's gloeiend donker kopje: 'Jij bent een lief, goed, hartelijk kind - maar ik heb Frans niet lief, en jelui zult heel gelukkig zijn.'

Caecilia werd een zangeres van naam, maar trouwde nooit.

ELSE VAN BRABANT.

Levensmoede
door C. Schlimmer-Arntzenius.

'**W**aàrom, waàrom, waàrtoe, hoé lang!' zuchtte zij, zich uitstrekkende op haar langen rottan stoel, een overblijfsel van vroeger dagen.

De hospita kwam de tafel afnemen; het eten was bijna onaangeroerd gebleven. Ze schudde het hoofd en keek meewarig naar de tengere gedaante op den langen stoel.

'En nu hebt u wêer niks gegeten, juffrouw, smaakte het niet?' zei ze treurig tot het meisje, dat bij haar en pension was.

'Dat moet u u zoo niet aantrekken, juffrouw; zèker, was het eten goed, maar ik had geen trek, dat gebeurt wel eens meer, weest u er maar niet akelig over, het zal wel over gaan. Geeft u me maar een lekker kopje thee, daar verlang ik naar.'

De hospita ging heen om de thee te halen, terwijl ze in haar eigen prevelde: 'Het kind is weêr aan het prakkeseeren, 't arme schaap! maar ze is ook niet voor dat werken in de wieg gelegd! Stumperd!'

Een echte burgervrouw, maar een hart van goud en ze kon meevoelen, die hospita!

Ook nù eerbiedigde ze de stemming van Iris, en zei niets, wèl voelende, dat ze niet de minste nijging had, om, met wie dan ook, een praatje te beginnen en liever alleen wilde zijn met hare gedachten.

- Ach, die ‘struggle of life,’ dat elken dag zwoegen en sloven om er te komen, weêr of geen weêr, dat zich behelpen moeten, en in een armoedige kamer zitten! Wel is waar, had ze die zoo gezellig mogelijk ingericht door een paar van haar eigen meubeltjes en snuisterijen, maar het kleed, het behangsel was iets vreeselijks in haar oogen, vooral voor haar, die zoo artistiek was aangelegd!

Maar zij had zelve dit leven verkozen boven genadebrood bij familieleden; onafhankelijk wilde ze zijn en nu moest ze den drinkbeker ook ledigen, tot het laatste toe.

Iris had kunnen trouwen met iemand die heel rijk was en die haar alle mogelijke weelde kon aanbieden. Ze had een équipage tot haar dispositie gehad en zij had een leventje van niets-doen, van luxe, kunnen leiden.

Haar familie en kennissen vonden het het meer dan dom van haar, dat ze dien man niet genomen had, want, al voelde je nu dadelijk geen liefde voor hem, och, in je engagement leerde je elkaar tòch niet kennen, maar als je eenmaal getrouwd was, zou de liefde wel van zelf gekomen zijn. Juist die huwelijken waren meestal 't gelukkigst; alles moest dan meêvallen, en zoo redeneerden ze, maar Iris was verontwaardigd.

Ze zou zich verkoopen - want dat was nu beslist verkoopen; - *hij* gaf geld, luxe en *zij* gaf haar lichaam daarvoor in ruil; haar lichaam alleen, want haar ziel niet. Bah! neen, dan liever zwoegen, sloven, werken!

Hoe is 't mogelijk, dat ze zóò konden redeneeren? Zij zou zich immers niet kùnnen geven, als ze niet van hem hield?...

Iris had hem bedankt om de eenvoudige reden, dat zij hem dàt geluk niet kon aanbieden, waarop hij als echtgenoot aanspraak maakte.

En men had haar ‘dom’ gevonden en nog meer! Zulk een goede partij te laten loopen, 't was onverantwoordelijk, maar ze moest 't zelf weten, was er oud en wijs genoeg voor! Menig meisje zou 't met beide handen aangegrepen hebben en God op haar bloote

knietjes gedankt hebben voor 't onverwachte geluk, op haar levensweg gevonden, en zij? - zij wees het van de hand! Uilskuiken! wàt wou ze dàn??.....

Iris zat moedeloos vooruit te staren, en keek naar de mooie irissen op den schoorsteenmantel. Ze waren zoo bizonder van kleur! O, die **kleur**, die sloot een geheele wereld in zich! Hoe veel menschen kijken zoo *terloops* naar de kleur van iets, terwijl de *kleur* Iris juist altijd zoo aandeed en boeide! voor haar lag daar zooveel in; allerlei hartstochten lagen daarin voor haar opgesloten.

Zelden zag ze zulke mooie; ze werden haar vandaag gezonden door Bruce, omdat hij wist, dat ze zooveel voor die bloemen voelde.

Ja, als hij haar nu eens vroeg, dan zou ze hem dadelijk nemen, maar daar was geen questie van. Hij had geen middelen om een vrouw te onderhouden ten eerste, en ten tweede zou hij wel nooit trouwen, een echte 'ladykiller' was hij. Ze zou met hem in armoede willen leven en ze bedankte voor den rijkdom van den ander.

Een echte 'charmeur,' die Bruce, hij flirte er maar op los; aan iederen vinger kon hij wel een meisje krijgen, als hij wou. Er was een zekere charme over hem; iedereen kwam daarvan onder den invloed.

Wat dikwijls had ze hem toegevoegd: 'Que tu es dangereux pour l'humanité, mon ami!' en dan lachte hij zoo smakelijk en vertoonde zijn mond een rij prachtige tanden. Neen, hij trouwde nooit, dat stond beslist bij haar vast.

Wat hadden ze beiden niet denzelfden smaak en wat voelden ze beiden veel voor kleur en wat snapten ze beiden soms tegelijk den zin van allerleì gesprekken!

Eén oogopslag, één ironisch lachje - en ze wisten beiden het 'waàrom'.

Ze voelden beiden veel voor gekleurde steenen; ze spraken met hun beiden over de verschillende 'vertu magique', die aan die 'pierres précieuses' werd toegekend in overoude tijden. Iris was bijgeloovig; voor de grap vroeg zij een ring met een opaal voor haar jaardag en ziet, sinds ze dien ring droeg, overkwam haar niets dan narigheden, tot ze ten slotte dien ring opborg in haar kast.

En toen ze dat aan Bruce mededeelde, lachte deze, dat het een lust was, maar altijd liepen hunne gesprekken over zulke bizondere dingen.

Gisteren had hij afscheid genomen; hij moest naar het buitenland toe, waar hij een journalisten betrekking zou vervullen. En nu was hij weg, de eenige met wien ze zoo gezellig kon praten, die haar begreep in alles. Hij zou in den eersten tijd nog wel eens schrijven, maar gauw zou 't wel gedaan zijn.

Nieuwe kennissen, nieuwe indrukken zouden de oude wel gaandeweg verdringen. Nieuwe gedachten zouden zijn brein vervullen en deze zouden zijn oude kennissen niet interesseeren.

Zoo ging 't immers altijd - en dan in 't buitenland, vooral in Berlijn, waar de levensopvatting breeder en ruimer was.

Ach, hij zou later niet meer dan een vreemde voor haar zijn! Al de jonge meisjes zouden den nieuwen 'charmeur' met vreugde begroeten en - dan pas later 'ontwaren' dat de band een 'chimère' was.'...

Volgens Bruce was alles in het leven een 'chimère,' en *hij zelf* ook voor degene, die hem liefhad.

Zou het leven ook een chimère zijn?? Wàarvoor, wáartoe, wàarom, hòe lang? En dan daarna?...

Het geluk, àls het er is, is een *waan*, een 'chimère,' en het leed?

Ach, het leed, dat kan je zoo voelen en tasten, dat kàn geen ‘chimère’ zijn.

Het pakt je zoo aan, het grijpt zoo in bij je, het maakt je zoo moê en het doet je zoo verlangen naar rust - om nooit weder op te staan...

Als ze er nu eens een eind aan maakte, als ze nu eens den moed er toe had; maar wist ze dan zeker, dat ze hiernamaals niet weder zulk een bestaan moest beginnen?

Want dat het afgeloopen was, als je dood was, dat kòn ze niet gelooven, aangezien ze spiritist was.

En als ze dan weêr beginnen moest? Wat dan??

Wat had het leven nu voor waarde voor haar! Ouders had ze niet en de andere familieleden, wat konden haar die schelen? Menschen die haar aanraadden om zich te *verkoopen* aan den ‘richard.’

‘Iris, Iris, gij zult den drinkbeker eindigen tot den laatsten druppel toe!’ zeide een stem daar binnen in.

‘Wàarom, wàartoe, wàarvoor, voor hoe lang dan nog??’ snikte het in Iris voort...

De hospita kwam binnen om het licht aan te steken en vond de thee nog onaangeroerd.

Amsterdam.

LOTOS.

Varia.

De lezers van dit Blad zullen zich herinneren, dat ik in den afgeloopen jaargang, in mijn artikelen handelend over reizen en nog wat, er op wees hoe gierig de meeste gasten van eerste rang hôtels zich gedragen ten opzichte van die beklagenswaardige soort van fatsoenlijke armoede, die des avonds hun brood verdienen moeten door het maken

van muziek in de hôtels, en dan, in plaats van een bepaald honorarium te ontvangen van den hötel-houder, zich zien genoodzaakt bij het aanwezige publiek rond te gaan om door vrijwillige gaven betaald te worden; iets waaraan de meerderheid der gasten zich onbeschaamd onttrekt door hoofdschuddend te weigeren, of stilletjes weg te gaan vóór de rondgaande in zijn of haar nabijheid komt. - Een treffend bewijs voor de waarheid van deze mijne woorden, die sommige mijner lezers misschien wel voor overdreven hebben gehouden, vind ik op blz. 302 van het zeer interessante, onlangs bij den uitgever Van Kampen verschenen boek over Tolstoï, getiteld: Tolstoï's Leven: zijne persoonlijke herinneringen, brieven, en aanteekeningen, bewerkt door P. Biroekoff, en uit het Russisch vertaald door Emma B. van der Wijk. - Woordelijk staat daar het volgende te lezen:

'*Den 7^{den} Juli 1857 zong te Lucerne voor het hôtel Schweizerhof*, *waarin de rijkste lieden logeeren*, *een reizend liedjeszanger een half uur lang liederen*, *en speelde daarbij op de guitaar. Omtrent tweehonderd personen hoorden hem aan. De zanger smeekte allen tot driemaal toe hem iets te geven. Maar geen van deze lieden gaf hem iets*, *en velen lachten hem uit.*

Dit is geen verzinsel, *doch een beslist feit*, *dat elk die wil bij de tegenwoordige gasten van het Schweizerhof kan onderzoeken*, *terwijl men uit de dagbladen kan te weten komen wie de vreemdelingen waren*, *die er den 7^{den} Juli logeerden.*

Ziedaar eene gebeurtenis, *welke de geschiedschrijvers van onzen tijd met vlammende*, *onuitwischbare letteren moesten opteekenen.*'

Men ziet het, in 1857 waren de rijke menschen even hardvochtig ten opzichte hunner arme medebroeders als in onzen hedendaagschen tijd. Inderdaad, - ieder die Lucerne kent weet dit, - logeeren ook nu nog daar in het Schweizerhof de rijkste menschen ter wereld, en deze jongere generatie gedraagt zich, waar zij zich ook bevindt, hetzij in het Schweizerhof, hetzij elders in eerste-rang-hötels, geen haarbreed anders dan de vroegere van 1857, waarvan Tolstoï spreekt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Excelsior. - Ook van U liggen er brieven ter beantwoording, geschreven vóór mijn typhus-ongesteldheid. - Ik geloof echter, dat ik in Uw geest handel, wanneer ik die niet meer beantwoord, omdat er na dien tijd zooveel met U is gebeurd, waardoor Uw gedachten een gansch andere richting hebben genomen natuurlijk. - Het spreekt van zelf dat niemand meer dan ik zich verheugt, over hetgeen U is wedervaren, want juist voor U heb ik deze oplossing altijd zoo gewenscht, en om Uw toekomst ben ik, vooral in den laatsten tijd, wel eens heel bezorgd geweest. De Lelie heeft reeds menigmaal, op die wijze als het U is gegaan, menschen tot elkaar gebracht en, gelijk ik hierboven schreef, in Uw geval verheug ik mij daarover bijzonder. Voor Uw laatste schrijven, waarin gij mij alles nader hebt uitgelegd, veel dank. Inderdaad keek ik verwonderd op van die aankondiging, maar ik geloof wel, naar hetgeen ik van de denkbeelden van den betrokkene heb gelezen in de Lelie, dat ik die in hoofdzaak deel, zoodat ik mij ook om die reden verheug, dat juist hij Uw leidsman zal worden voortaan. Weest dus beiden hartelijk geluk gewenscht[*)]

C. Eersteling. - Ik heb nog een brief van U te beantwoorden, geschreven vóór mijn ziekte, gedateerd van den 2/3, en ik doe dat met te meer genoegen, omdat ik er, al zijn wij beiden het niet altijd eens, zooveel bewijzen in vind van gezond-verstand en dóórdenken. -

Zeker geef ik U groot gelijk, waar gij schrijft dat het niet dragen van sleepen op straat, het afschaffen van wespentailles, enz., te verkiezen is boven het gekleed gaan als een Parijsche modepop, maar dat deze verbeteringen iets te maken hebben met het standpunt, dat de 'vrije vrouw' pleegt in te nemen, ook op het gebied kleeding, kan ik niet dadelijk inzien. - Reeds vele malen heb ik in de Lelie herhaald, hoe ik-ook er vóór ben, dat de jonge meisjes leeren in haar eigen onderhoud te voorzien, waar de finantieele omstandigheden dit noodzakelijk maken. Afhankelijk zijn van bloedverwanten is voor een ongehuwde vrouw met energie in zich zeker de ellendigste toestand die er bestaat. En dat er 'overvloed is van verpleegsters' valt niet te ontkennen, maar ik kan U geen gelijk geven, waar gij ditzelfde verzekert van huishoudsters. Integendeel, aan wezenlijk goed-onderlegde huishoudsters, die alles wat tot haar vak behoort in den grond verstaan, is groot gebrek. Het is juist de vloek van den tegenwoordigen tijd, dat alleen zij, die te lui of te onbekwaam zijn voor iets anders, zich noodgedrongen aanbieden voor hulp in het huishouden, waarbij het dan weldra uitkomt, dat zij noch van koken, noch van de wasch beredderen en strijken, noch van naaien, noch van wat ook in den grond iets wezenlijks verstaan. - Van de overige vakken, modiste, naaister, winkeljuffrouw, verklaart gij, dat zij daarom niet aanbevelenswaardig zijn, omdat zij 'zenuwachtig' maken - 'Want', aldus luidt Uw betoog: 'Hoe beter iemand haar vak verstaat, des te drukker heeft zij het. Zij moet zich in het seizoen wel overwerken, want, helpt zij hare klanten niet, zoo heeft zij

*) Intusschen uw beider brief ontvangen, waarvoor veel dank. - Ik erken dat die mij goed deed en lust gaf voort te gaan met mijn arbeid.

groote kans ze voor altijd te verliezen, daar helaas in alles te veel concurrentie is.' - Zonder twijfel is er een grond van waarheid in dat betoog. Maar denkt gij dan heusch, dat andere vakken, van welken aard ook, niet zenuwachtig maken als wij-vrouwen het er 'druk' in hebben.' Dat juist

is voor mij het meest afdoende bewijs, dat de vrouw lichamelijk, zij moge nog zoo goede hersenen hebben, niet is bestand tegen het eigen-brood-verdienen, (al geef ik volkomen toe, dat de maatschappelijke verhoudingen haar heden ten dage daartoe *noodzaken* meestal). De natuur heeft haar bestemd tot het samenwerken met den man, in een geheel andere sfeer als de zijne, zijn 'hulpe tegenover hem' en de moeder en opvoedster van hun beider kinderen. - Waar echter de sociale toestand haar meer en meer dwingt op zichzelve te staan, daar treedt zij uit de haar toebedeelde rol en is nerveusheid, en dikwijls erger, dientengevolge de gewone kwaal waaraan zij sukkelen gaat, zoodra haar leven 'druk' wordt, in welke richting ook zij zich beweegt. - Waarom zou ik ervan 'schrikken', dat gij onder de vakken die een vrouw kan beoefenen mede opnoemt 'reizigster'? Integendeel ik weet van een jonge dame die de flinkheid had, toen hare ouders hun fortuin verloren, met haar aangeboren goeden smaak te woekeren, door zich te belasten met het reizen in dameshoeden voor een paar groote buitenlandsche huizen. - Zij étaleerde die in de door haar bezochte steden in het een of andere hôtel, waar de inwoonsters haar dan kwamen opzoeken, en natuurlijk verdiende zijzelve een zekere vooraf bepaalde som aan iederen door haar verkochten hoed. - In het vak levensverzekering moet men evenzeer veel reizen als agente, en ook daarin ken ik een dame, die er niet alleen haar brood mede verdient, maar juist dat reizen zeer prettig vindt, omdat zij daardoor véél ziet. - Waar gij echter redeneert over het weinig 'ideale' van deze en aanverwante vakken, daar moet ik U alweder hetzelfde antwoorden als hierboven: 'ideaal' kan ik geen enkel vak vinden, waarin de vrouw zelfstandig haar brood-verdienende optreedt, of zij advocate is, of dokter, dan wel winkeljuffrouw of modiste of onderwijzeres, of wat dan ook. - Te pessimistisch stelt gij het lot der winkeljuffrouwen voor - In de groote steden: Amsterdam, den Haag, enz. sluiten de magazijnen reeds om acht, niet eerst om negen uur, en ook zijn er reeds vele chefs, die het onmenschelijke voortdurend staan niet meer verlangen. - Voor Uw vriendelijke woorden aangaande 'Het Eene Noodige' betuig ik U mijn hartelijken dank; juist ongetrouwde vrouwen en jonge meisjes begrijpen dit boek zoo dikwijls geheel verkeerd, dat het mij genoegen deed, nog wel waar gij in sommige opzichten zoo anders denkt dan ik, uit Uw woorden daarover te zien, dat gij mij volkomen hebt gevat, en gelijk geeft. - Maar *ik* kan *U* niet geheel gelijk geven als gij dan laat volgen: 'Ik vind juist dat in de toekomst de quantiteit der huwelijken misschien afneemt, doch dat de qualiteit verbetert; want een meisje, dat voor zich zelf zorgt, zal lang niet zoo gauw een onberaden huwelijk doen als een meisje, dat voor iederen cent "dank U" moet zeggen.' In theorie lijkt deze redeneering zeer zuiver, maar in de praktijk ziet men telkens om zich heen, dat de voor haar brood werkende meisjes evengoed als de anderen den eersten den besten man nemen, dien zij krijgen kunnen, hetzij omdat de eenzaamheid haar verveelt, en zij reikhalzen naar een eigen intérieur, hetzij omdat de arbeid dien zij hebben te verrichten haar zoozeer verveelt, of zoozeer te zwaar gaat drukken, dat zij tot elken prijs daarvan verlost willen zijn; hetzij uit die niet weg te redeneeren paringsdrang, die even goed in de vrouw zit als in den man, en waarvoor zij zich ook in het minst niet behoeft te schamen als iets 'onkuisch' zooals door hare verleugende opvoeding nog zoo dikwijls geschiedt, vooral in de hoogere standen. Hetgeen nu volgt in Uw schrijven wil ik letterlijk overnemen, omdat gij daar zoo juist den spijker op den kop treft:

Ook begrijp ik niet, dat Exelsior, (uit Uw correspondentie merk ik dat zij studeert en het niet voor haar onderhoud noodig heeft), als zij er tegen is, toch voor examens werkt.

Indien zij slaagt en een winstgevende betrekking bekleedt later, dan is dat juist voor zooveel ouders een aansporing hunne meisjes tot studeeren aan te drijven; want, dat is m.i het groote gevaar, dat vele ouders, zelf inziende, dat afwachten niet meer kan, ieder meisje nu voor ieder vak geschikt denken. Heeft zij dan door ernstig haar naaste plicht willen zoo'n betrekking gekregen en weet zij zich goed te handhaven (want beginnen is meestal zoo moeilijk niet, wel volhouden) dan is het weer een gevaar voor andere meisjes, die op zoo'n goed uiterlijk-geslaagd voorbeeld gewezen worden.

Ik laat het aan Excelsior over het tot haar gerichte gedeelte te beantwoorden, indien zij daartoe den lust en den tijd heeft; met het overige ben ik het dóór en dóór eens. En het doet mij genoegen dat gij daarover zoo verstandig redeneert, want inderdaad is juist dat een dwaasheid van de tegenwoordige ouders, dat zij elk meisje voor elk vak geschikt achten. In dat opzicht worden de meesten eerst door schade en schande wijs, als het te laat is; en dan zijn niet de verdwaasde ouders, maar de in een verkeerde richting gedreven dochters dientengevolge de slachtoffers, want haar leven worden maar al te dikwijls verwoest voor goed op die wijze, en ziedaar óók een oorzaak, waardoor zenuwziekten enz, op zulk een onrustbarende wijze toenemen onder het hedendaagsche vrouwelijk geslacht. -

- Gij schrijft niet welke 'de zelfstandige werkkring' is dien gij inneemt, zoodat ik daarover niet kan oordeelen. Waar gij echter U zoo beroemt op Uw lichamelijke en geestelijke gezondheid diens ondanks, zou ik U willen antwoorden: Vergis ik mij niet, dan zijt gij nog heel jong. Welnu dan kunt gij ook nog niet beoordeelen in hoeverre gij het *op den duur* zult kunnen volhouden, en bovendien bestaat er nog die andere mogelijkheid, dat gij behoort tot de uitzonderingen, welke men overal en onder alle omstandigheden wel eens aantreft, en die den regel bevestigen. In elk geval zal het mij heel aangenaam zijn, als gij daarover nog eens uitvoeriger wilt schrijven, zooals gij aankondigt. - In antwoord op Uw vraag, deel ik U mede, dat ik bij geen enkelen bond of beweging van vrije vrouwen of aanverwante richtingen ben aangesloten Gij hebt het door U bedoelde zoo afgekort, dat ik niet precies kan weten wat gij bedoelt, maar, gelijk gezegd, ik moet van niets van dien aard iets hebben, wat het ook zij, en ik zou U zeer zeker raden, hoe gij ook denkt over zulke questies, in geen geval U aan te sluiten bij wat ook, daarop betrekking hebbende, want het eenige wat geschiedt door de dames die zich daarmede druk maken is ruzieën, kletsen, en zichzelve opsieren met de verrukkelijke eeretitels van presidente, secretaresse, enz. enz. Alleen als Uw hart uitgaat naar zulken nonsens van zich op die wijze gedrukt te zien, heeft het zich aansluiten voor U waarde, maar ik houd U daarvoor te verstandig, goddank. - Wegens schrift en schrijven behoeft gij U niet te excuseeren, zoo kleingeestig ben ik niet daarop te letten en er over te vallen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr P. - Ik plaats Uw vriendelijk stukje over doofheid als 'ingezonden'; Uw schetsje berust bij mij. Ik kreeg het juist vóór ik op reis ging, en, zooals U weet, kwam ik ziek terug. Vandaar dat ik het nog niet heb kunnen beoordeelen, of ik het al of niet kan plaatsen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is:
Den Haag. Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

31 Juli 1907.
21ste Jaargang.
No. 5.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Het Sluiten van een Huwelijk.

> O, maak toch den mensch, dien de natuur een hoogere bestemming toedacht
> niet tot koopwaar.
> FR. EHRENBERG.

De lezeressen der Hollandsche Lelie ter overdenking, geef ik hier een wanhoopsuiting weer van een mijner jonggetrouwd-vrouwtje-kennissen, in een uurtje van vertrouwelijk-bij-elkander-zijn.

Het gesprek liep over het sluiten van een huwelijk zonder liefde in het algemeen, toen zij hartstochtelijk uitbarstte:

'O, ik heb het immers zelf bij ondervinding, wàt het zeggen wil te trouwen zonder liefde, hoè wij vrouwen ons vernederen, diep ons vernederen, met aan te gaan een huwelijk waarvan liefde de drijfveer niet is. Als wij jong zijn, heel jong, dan dwepen wij met liefde, maar wij dwepen ook met een huwelijk, en als dan onze liefde, onze eerste jonge liefde niet beantwoord wordt, dan willen wij het toch nog niet opgeven om getrouwd te zijn, een eigen huishouden te hebben, - onze roeping te volgen, denken wij.

O, dwaal-idee, onze roeping een huwelijk zonder teederheid, onze roeping een daad van zedeloosheid, van schande!

Wij willen nuttig zijn, wij willen gelukkig maken, zoo sussen wij ons geweten in slaap, als wij aannemen meestal den eersten man die ons vraagt, die ons met vertrouwen liefheeft. En wij bedriegen hem - en bedriegen ons zelven.

Alsof er niet zoo velerlei gebied is waarop wij vrouwen ons kunnen nuttig maken en tevens dan behouden de achting voor ons zelf, want dàt is het waarop het aankomt, zonder achting voor ons zelf kunnen wij niet leven.

Ik zou mijn ondervinding tot voorbeeld willen stellen aan zoo velen, die denken dat het huwelijk alles is, ik zou aan elk jong meisje willen zeggen, dat haar liefde niet beantwoord ziet, o, denk toch niet dat je door een huwelijk met een ander kan smoren die stem van de machtigste aller hartstochten, die liefde heet, bedrieg niet den man die je alles aanbiedt, neem niet aan zijn huis, zijn voedsel, zijn kleeding, alles van hem, *verkoop* je niet, maar wees flink en schep je zelf een werkkring, een nuttige werkkring, die je

onafhankelijk maakt en je niet vernedert.

Wat was ik jong, veel te jong, en wat wist ik weinig van het leven, wat had ik nog weinig nagedacht toen ook ik nam den eersten man die mij vroeg zijn vrouw te worden, zoodat ik wist dat mijn *liefde* niet beantwoord werd.

Drie maanden waren wij geëngageerd, drie maanden vol beslommeringen als daar zijn: het uitzet, het zoeken naar een huis, het inrichten daarvan, van het een kom je in het ander, tijd tot nadenken, tot diep ernstig nadenken is er niet en de man dien je niet liefhebt, die denkt dat de liefde wel komen zal in het huwelijk, hij denkt dat je nog moet leèren liefhebben, maar dat je 's nachts wakker ligt en dàn ziet een ander beeld, dat weet hij niet en je zegt het hem niet omdat je hem geen verdriet wilt doen, je wilt hem immers gelukkig maken, zoo breng je je geweten wederom tot zwijgen en je denkt, o, je denkt dat je zal kunnen vergeten dien ander, omdat je nog niet weet dat een machtige liefde niet sterven kàn.

Maar als je getrouwd bent, dien eersten keer al dadelijk als je man je in zijn armen neemt en hij noemt je “zijn vrouw” in de volle beteekenis van het woord, dan, o, dan voel je met een vlijmend scherpe pijn op eens dat je hebt vernederd je zelf door het aangaan van dit verbond, waardoor je moet geven wat je als hoogstaande vrouw alleen mag geven uit liefde.

En als je dan je verlagen moet telkens weer, als dan je man, al tracht je ook nog zoo goed voor hem te zijn, het bemerkt en er onder lijdt, dat je hem niet liefhebt, dan is daar geen enkel iets in ons leven dat ons terug kan geven wat wij verloren hebben, - de achting voor ons zelve.

Dan moeten wij vol schaamte, vol gloeiende schaamte buigen het hoofd als het eindelijk komt tot een heftig verwijt van onzen man en hij ons met bittere ironie vraagt met welk recht wij neer zien op een zeker soort vrouwen, dat zich verkoopt voor één nacht, terwijl wij hetzelfde doen bij *schriftelijke overeenkomst voor ons geheele leven.*

En het antwoord moeten wij schuldig blijven.’

H.B.

De menschen lachen...

Wel lachen de menschen, benepen en luid,
maar ik hoor in hun lachen een weenend geluid;
en weet, wat dit snerpende weenen beduidt.
Schril lachen de menschen hun Noodlot uit.

Ik zie hun gezichten zoo vreemd, zoo bleek;
geen vroolijkheid, die mij geen droefheid leek.
Een bleek visioen, dat niet van mij week,
van zinloos lachen en kermend gesmeek.

De wereldmenschen, ik zie ze aan.
Zij zijn als vreemden mij langs gegaan
in groote getale en snerpend slaan
mij, hun woordgeluiden bij 't nevengaan.

Want niet klankt er liefde, maar haatlijk nijden.
Een lachende haat bij diep-innerlijk lijden.
De woorden koud, die als lansen snijden,
en hoongespot komt de wond verwijden.

O droeve menschen! wat ziet ge mij aan.
O monstergezichten, wilt van mij gaan!
Als nevenmensch duldt ge mij nauw op uw baan.
Hard treft mij uw blik, nooit omfloerst door een traan.

Maar als mensch ken ik ook het verborgen leed.
Gij denkt mij onwetend, waar ge zelf niet weet;
en hoopt, dat uw masker bedekt, wat zoo wreed,
uw binnenst verteert met een invretend leed.

Elk leven gedoemd zóó, tot eenzaamheid,
in een daarzijn, dat zielen van zielen scheidt.
De wanklank in mensch-droeve vroolijkheid
is 't menschenleed, dat om eenheid schreit.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Boekbeschouwing.

I.

Götz Krafft, door **Edward Stilgebauer.** (Vier deelen uit het Duitsch vertaald) (uitgever L.J. Veen, Amsterdam).

Met de bespreking van dit lijvige werk, waarvan de vier deelen achtereenvolgens zijn uitgekomen, inplaats van tegelijkertijd, heb ik willen wachten totdat het geheel zou zijn voltooid; ofschoon de snorkerige ophemelingen van dr. Otto Henne am Rhyn te St. Gallen, en van enkele anderen, wier oordeel de uitgever, bij wijze van aanbe-

veling, onder de oogen van het publiek brengt, den lezers zouden doen vermoeden, dat ze met een meesterstukje van literatuur te doen krijgen, waarover zwijgen doodzonde is.

- Ach, ach welk een teleurstelling bij het doorworstelen dezer poppetjes-geschiedenis! Edward Stilgebauer, - de criticus heeft geen honderd bladzijden gelezen of hij merkt dit reeds - heeft zich ten taak gesteld, in de levensgeschiedenis van zijn met den tendenz-naam 'Krafft' begiftigden held, zoo wat àlle moderne vraagstukken, en moeilijkheden, en oorzaken van inwendigen strijd, van verwijdering tusschen ouders en kinderen, van twijfel en van verzoeking, aan te roeren en... tot een goed einde te brengen! Juist dààrin zit 'm de fout al dadelijk. Het leven lost niets op, verklaart niets. Alleen hij, die een of ander geloof bezit, dat hem voor de aardsche duisternis rondom een opheldering hiernamaals belooft, vindt in dat geloof de levensverklaring. Maar het leven te willen pasklaar maken in een verzoenenden en bevredigenden eind-afloop, enkel en alleen dóór de kracht der omstandigheden, *moet* altijd leiden tot een vóóraf in elkaar gezet, door den wil van den kunstenaar opgetrokken kunstmatig gebouwtje, waarin bedachte menschen leven en handelen, en bedachte dingen gebeuren; alles met het zeer merkbaar doel: een bevredigende oplossing vinden.

Het leven spot met 'bevredigende' oplossingen. Het schrijft een droevig: Waarom? boven de meeste levensgeschiedenissen. Het denkt er niet aan de energie te beloonen, de wilskracht te doen zegevieren, de zedeloozen te straffen met het gevolg van hun eigen uitspattingen, de zoekers naar het goede den rechten weg te laten vinden, enz. enz. Wie de waarheid van het leven wil schilderen, die eindigt zijn boek, zooals elke groote realistische kunstenaar het eindigt, dat hij alles wat nu eenmaal zoo is en niet anders wordt, ondanks alle theorieën, onaangeroerd laat, zonder verzoenende verklaringen en dito slot.

Wie echter een roman wil schrijven, waarin de strijd van het leven wordt geëindigd door het vinden van 'Des Levens kroon', zooals het vierde en laatste deel van *Götz Krafft* toepasselijk heet, die vervalt ontwijfelbaar, gedwongen door de omstandigheden-zelf, in phrasen-makerij, in geweldaandoen aan de werkelijkheid, in verdraaien van werkelijke menschenkarakters tot door zijn eigen auteurswil in beweging gezette poppetjes!

Het beste, het meest sprekende voorbeeld hiervan levert Zola, juist dóór de gróótheid van zijn talent. Waar *hij* faalde, mag men gerust zeggen, dat de kleine talentjes, die het nà hem probeeren op hunne beurt, zeker nog véél minder zullen slagen in het voorgestelde doel. En zie nu eens wat de realist bij uitnemendheid, de meedoogenlooze geschiedschrijver van het menschelijk geslacht, die in *Les Rougon-Macquart*, door den ontwikkelingsgang van één enkele familie, tegelijkertijd een beeld trachtte te geven van wat we allen als gehéél genomen zijn, door erfelijkheid en omstandigheden, gemaakt heeft van die zelfde meedoogenlooze consequenties, waaraan hij zich zoo eerlijk vasthield in *Les Rougon-Macquart*, van het oogenblik af, waarop hij, in zijn latere werken, in zijn *Les trois villes*, zijn *Quatres évangiles*, zich ging vermeien in het zoeken naar een bevredigende toekomstoplossing, als vergoeding voor de hopeloosheid van het heden, die hij-zelf ons zoo wreedwaar had laten zien. De realist, en daarmede voor een goed deel tevens de kunstenaar, is van nu af ondergegaan in den tendenzschrijver, den phraseur, die er maar op los redeneert,

zonder eenige rekening te houden met de werkelijkheid, alleen omdat hij het zoo *wil*, zoo *nóódig* heeft voor zijn einddoel: een bereikt ideaal!

Neem b.v. zijn *Paris.* Men kan zich nauwelijks voorstellen, dat een dergelijk onwaar-gedacht en eenzijdig-geschreven geklets is voortgekomen uit dezelfde pen, die in *Pot-Bouille*, in *La Terre*, in *L' Assommoir* zulke naakte, onvervalschte, en troostelooze levenstoestanden aan het licht bracht; een scherp, wreed, door geen enkel rose schermpje verzacht, fel licht! - Want, men moge denken over den inhoud van deze bij uitstek realistische romans zooals men wil, men moge sommige scènes erin, in hunne ruwe ellende of diepe verdorvenheid, overbodig vinden, en àl te uitvoerig, te kennelijk op schandaal belust uitgewerkt, dat alles neemt niet weg, dat niemand de echtheid, de waarachtigheid, het levend-zijn van top tot teen kan ontzeggen aan Zola's personen uit *Les Rougon-Macquart.* - Stel daartegenover wat hij gemaakt heeft in *Paris*, van diezelfde hartstochten, waarvan hij de toomelooze kracht zoo magnifique ontleedde in zijn vroegere romans. Toen bepaalde hij zich ertoe die hartstochten, die de drijf veeren zijn van de maatschappij, de

geheime krachten, welke in den grond ons wereldje beheerschen, te ontleden, bloot te leggen, zonder méér. Nu, in *Paris*, wil hij voor die levens-troosteloosheid, waarvoor hij, evenals de meerderheid van lezers, terugschrikt, een remedie gaan zoeken, een ideaaltoekomst reeds hier op aarde beloven, waarin de menschen anders zullen zijn en beter. En hij vervalt daardoor in het onvermijdelijke: phrasen, spelen met woorden, caricaturen leveren, in plaats van wezenlijke karakters. De oude maatschappij wordt belichaamd in een verdorven geld-aristocratie, een ondergaande adel, die zich daaraan verkoopt om in stand te blijven, een quasi-liefdadigheid, van fancy-fairs en vereenigingen, die niet werkelijk helpt, veel meer zich zelf amuseert, onder den schijn van nuttigheid en naastenliefde. En tegenover dit beeld, opzettelijk zoo zwart mogelijk gemaakt, de edele socialisten en anarchisten, die droomen van een hervorming der maatschappij, de een door vredige overreding, de ander door geweld-daad, echter allen arbeidzame, groote uitvindingen doende, hoog-ontwikkelde persoonlijkheden, waar tusschen zich beweegt de onnatuurlijk volmaakte Grand-mêre, de toekomst-vrouw Marie, even volmaakt als zij, zich bewegend tusschen vier volwassen mannen, zonder dat ooit één vrouwelijk instinct in haar ontwaakt, rein als een bloem, die zich láát plukken, éérst door haar vaderlijken beschermer Guillaume zelf, dan, wanneer diens oogen opengaan voor de liefde tot haar van zijn broer Pierre, door dezen; en dat alles in een atmospheer van bovenaardschen vrede, zelfopoffering, zelfverloochening en idyllische reinheid, die nergens ter wereld bestáát, in een huisgezin van vijf mannen, waarvan twee verliefd zijn op dezelfde jonge vrouw, terwijl de drie anderen met haar opgroeiden; om niet te spreken van hetgeen in de werkelijkheid de gevoelens van het meisje-zelve zijn zouden, in zoo'n geval, verloofd met den een, liefhebbend den ander. Om maar alleen bij dit ééne voorbeeld te blijven, hoe geheel anders, hoe natuurgetrouw zou eertijds Zola, juist *hij* die zoo ver is in het schilderen van hartstocht, dezen zelfden toestand hebben ontleed, ware het niet dat hij thans zich zelf had verstrikt in zijn tendenz-plannen! Hoe zou hij ons hebben doen mee beleven de jaloezie van Guillaume, de begeerte van dezen vijftigjarige, en de ontwakende gevoelens van zijn zonen, jongelui allen, rondom dit vrouwelijk wezen, dagelijks met hen in nauwe aanraking in hun mannen-omgeving! Hoe zou hij, die in *Pot-Bouille* die mannen- en vrouwen-omgang onderling zoo meedoogenloos wist te bespieden, ons in het samenwonen van Marie met haar vaderlijken verloofde en diens drie jonge zonen en zijn op haar verliefd rakenden broer Pierre, opnieuw hebben doen bijwonen den eeuwigen strijd van liefde en begeerte, tegenover plicht en zelfbeheersching. Maar niets, daarvan. Zijn Guillaume is een pop, die belichamen moet den toekomst-mensch, den edelen man der wetenschap, bereid zijn gezond verstand ten allen tijde te doen zegevieren over zijn verlangens, zelf leggend ineen de handen van het minnend paar, en zijn geluk voortaan vindend in zijn werk. En rondom hem belichamen zijn zonen andere ideeën van den tendenz-schrijver, die geworden is uit den realist Zola van een vroegere periode. Zij hebben niets meer gemeen met jonge mannen; zij zijn drie werktuigen in Zola's hand; de een werktuigkundige, de tweede geleerde, de derde artist, alle drie lelie-rein, en alle drie zonder andere behoeften of begeerten dan hun werk; terwijl Grand-Mère en Marie, de beide vrouwelijke poppen die zich daartusschen bewegen, eveneens volmaakt zijn van het begin tot het einde, zonder gebreken, zonder begeerten, zonder behoeften; Grand-Mère, de rol spelend van een beschermheilige, van de verpersoonlijkte rede; Marie, zóó blank van onschuld, dat ze zelfs haar ontluikende liefde tot Pierre zich

niet bewust wordt, ondanks haar volkomen gerijpte jeugd van 26 jaren, dat ze zich, zonder bedenken, in de armen van haar verloofde Guillaume blijft werpen, om straks in dezelfde idyllische onnoozelheid als zijn wettige vrouw aan hem te worden uitgehuwelijkt, ware het niet dat hij-zelf haar de oogen met overredingskracht opende, haar het zien wien eigenlijk in waarheid haar hart toebehoort. Dan met de deugdzame onwetendheid van het jonge meisje zooals het behoort, uit den ouderwetschen draak-roman, dan eerst ontdekt zij hare wàre gevoelens, en... is gelukkig.

De plaatsruimte ontbreekt mij, langer stil te staan bij deze en Zola's overige tendenzscheppingen, zooals o.a. zijn *Travail*, met al de phrasenmakerij in het groot, waartoe deze schildering van een toekomst-maatschappij noodzakelijk moest vervallen. Om echter, alvorens tot *Götz Krafft* terug te keeren, nog even ons op te houden bij een minder naakt en daardoor wellicht eenzijdig realisme, dan men aan *Les Rougon Macquart* kan verwijten, zij

hier nog gewezen op Thackeray's *Vanity fair*, waarin de comedie, die menschenwereld heet, op een minder weerzinwekkende, maar zeker even waarachtige wijze is ontleed; zonder dat de schrijver in zijn slot zoekt naar een bevredigende ontknooping voor toestanden, waarvan hij zich de onrechtvaardigheid *te* wel is bewust, om die te willen goed praten met phrasen. Is er een verrukkelijker realisme denkbaar, dan de geschiedenis van listige Rebecca's welslagen, van Amelia's triomf, dóór hare onbeduidendheid-zelve, van George Osborne's onweerstaanbaarheid om zijn salon-innemendheid, waaronder egoïsme en oppervlakkigheid verborgen blijven, terwijl de arme Dobbin, met al zijn vele innerlijke goede hoedanigheden, het toekijken heeft aan 's levens rijken disch, de kruimkens kan oprapen, die de gestorven George voor hem overlaat ten slotte, in de niet meer jonge en bovendien nog altijd op den doode het méést-verliefde weduwe! - Dit is een realisme, dat, zonder Zola's gore détails uit te werken tot in het oneindige, niet minder eerlijk dan hij, zij het ook op andere wijze, laat zien hoe de wereld en hoe wij menschen nu eenmaal zijn; en hoe weinig het hier op aarde toegaat naar verdienste, of naar rechtvaardigheid, of naar deugd. - We moeten het ten slotte maar ieder voor zich uitmaken met ons-zelven, hoe wij 't leven willen nemen, en welke beschouwing ons het beste toelijkt, om het uit te leven op een aannemelijke, voor ons-zelf bevredigende of verzoenende wijze. Boeken, romans, die zich voor ons belasten met die ondankbare taak, ontaarden altijd in mislukkingen op literair gebied, in onnatuurlijke, gewrongen goochelpartijtjes met de waarheid, waaraan de intelligente lezer zich weldra ergert, en die hem het genoegen van de lectuur uit een kunst-oogpunt volkomen bederven.

Intusschen uit een kunst-oogpunt valt er van *Götz Krafft* al héél weinig te genieten, afgescheiden van het gebrek aan levenswáárheid er in. *Götz Krafft* is prullig eersteling-geschrijf van iemand die Frenssen wou nadoen, en die noch over diens menschenkennis, noch over diens literairen aanleg beschikt, en zich dientengevolge voortdurend verwart in onbeholpenheden van taal en stijl en uitwerking.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Slot volgt.*)

Zijn beste Vriend.
II.(*) Een Schets uit het Kinderleven door Stella Mare.

Opgedragen aan Keesje's Vader.

Kees zat in een hoekje van de kamer te pruilen.

Hij had een groot prentenboek opengeslagen voor zich liggen, maar hij keek er niet in.

Hij was kwaad, hèel kwaad.

Die domme Jans ook, wat hoefde zij hem zoo'n onzin wijs te maken!

Natuurlijk zoo'n groote meid verbeeldde zich, dat zij overal verstand van had, maar dat zou haar lekker tegenvallen.

(*) Zie voor I 't nommer van 30/1.
W. Red.

Vader, zijn eigen lief vadertje, dat was de eenige van de heéle wereld, die àlles wist, die overàl verstand van had.

Een glans van geluk gleed over Keesje's lief gezicht, dat dadelijk weer opklaarde toen hij aan zijnen vader dacht.

Hij hield ook zooveel van vader.

Vader was zoo knap, zoo erg knap.

En verbeeld je, daar wilde die domme Jans hem inpraten, dat vader om de kost te verdienen voor maatje en hem, alleen maar behoefde te praten.

Kees keek Jans eens van ter zijde aan, en lachte medelijdend.

Dat kon toch niet, dat je met praten den kost verdiende.

Voor praten kreeg je toch geen geld! Nou dan!

Had Jans nu maar haren mond gehouden, maar dat deed ze niet.

Toèn was de ruzie begonnen.

Hij had Jans een stomp gegeven, toen ze volhield, dat ze het zeker wist, dat mijnheer práátte voor zijn broodwinning.

Kees was steeds kwader geworden en had aldoor geroepen: Nietes, nare meid, mijn vader werkt net zoo goed als alle groote menschen, hoor.

Praten is geen werken want dat doe je met je mond, en werken doe je met je handen.

En om nog meer klem bij zijne woorden te zetten, had hij haar behalve dien stomp, nog een paar duwen gegeven en.... een paar slagen ook.

Hij wist wel dat dit niet mocht! - maar

tòch had hij het gedaan. Dat kwam omdat hij zoo kwaad was.

En straks zou maatje thuiskomen en vragen: ‘Kees ben je zoet geweest?’

‘Wat moest hij dan zeggen?’

‘'t Beste was maar te houden of hij heelemaal niet had gehoord wat maatje had gevraagd, en dan gauw de kamer uit te loopen. Dàn zou Jans in zijne plaats antwoorden: Het gaat nog al, mevrouw.’

Maar het kon ook best gebeuren, dat vader het eerst de kamer binnenkwam en vroeg zooals gewoonlijk: ‘Wel Keeseboutje, ben je lief geweest, mijn jongen?’

Ja dàt was erger.

Natuurlijk moest hij dan eerlijk zeggen: ‘Neèn pappie’, want jokken mocht hij nooit.

Nu kon hij wel zeggen: ‘ik ben stout geweest, ik heb Jans geslagen, maar 't was Jans haar eigen schuld want ze heeft mij zoo geplaagd, en ze heeft mij ook iets voorgejokt,’ maar dat ging toch eigenlijk oòk niet want dan zou hij weer klikken.

Dat wilde hij niet, want vader had gezegd, dat klikken heel laf is.

Vervelend ook, om altijd precies hetzelfde te vragen?

't Was elken dag het oude liedje, dezelfde vraag: ‘Hoe is Kees geweest?’

Vandaag zou het antwoord zijn: ‘Kees is stout geweest, heèl stout!’ Ja, dàt was de waarheid, daar ging niets van af.

Kees keek eens even in zijn prentenboek.

Mooie plaatjes wel! Was vadertje nu maar hier om hem te vertellen wat die katjes daar deden op dien hooizolder.

O, zeker had de baas van het hooi ze daar opgesloten om die stoute ratten en muizen te vangen, die zoo brutaal van het graan snoepten.

Zoo bleef Kees in gedachten met zichzelf praten, totdat hij den sleutel in het sleutelgat hoorde omdraaien.

Dat was vader! Nu was Kees niet langer op de speelkamer bij Jans te houden.

Het was buiten verwachting goed afgeloopen.

Noch vader, noch maatje hadden dien middag gevraagd, of Kees zoet was geweest.

Dat kwam omdat vader oom James had meêgebracht.

Oom James was zoo'n aardige, vroolijke man, en altijd wist hij de grappigste spelletjes te bedenken.

Als oom James er was, moest je altijd lachen, vader net zoo goed als Kees en maatje.

Het trof maar heerlijk, dat oom James 's middags was meê gekomen. Hij had Kees hoog op zijn schouders door de kamer gedragen en allerlei grappen met hem uitgehaald.

Ze hadden samen verstoppertje gespeeld, en omdat Kees zoo knap in het vinden was geweest, had hij twee lekkere flikjes gekregen, in elke hand één.

Dat was heèl iets anders dan de straf, die hij voor zijne ondeugendheid tegen Jans had verwacht.

Na het middageten kwam Kees altijd voor hij naar bed ging een kwartiertje bij vader op schoot zitten.

Als hij heèl zoet bij tafel had gezeten en netjes zijn bordje had leeg gegeten kwamen er nog wel eens tot belooning een paar minuten hij.

Dat kwartiertje na het eten, was voor Kees het heerlijkste oogenblik van den heelen dag.

Alles wat hem in den loop van den dag te binnen schoot, wat hij graag zou willen weten, hield hij goed in zijne gedachten vast om het na het eten zijn vader te vragen.

Het kon zoo gek niet zijn of pappie wist al zijne vragen te beantwoorden.

Bij tafel al, had Kees het met zich zelf overlegd. Hij wilde, hij moèst zekerheid hebben!

'Pappie', vroeg Kees dadelijk, toen hij na het eten op vaders knie was geklommen.

'Pappie, luister eens. Wat ben je eigenlijk?'

'Ik, wèl een man, joùw vader, en joùw beste vriend, dat weet je toch immers wel?' antwoordde Keesjes vader.

'Neen dat meen ik niet. Ik vraag wat of jij bènt. Jans haar vader is timmerman. Die zaagt en timmert den heelen dag. Wat ben jij nou?'

'Wil je dat zoo graag weten, kleine baas?'

Keesje knikte van ja.

'Ik ben advocaat Kees.'

'Advocaat, wat is dat pappie?'

'Ja, Kees, dat is iemand die de boeven uit de gevangenis haalt!' zegt Keesje's vader lachend en wil over iets anders beginnen, maar Kees vraagt dadelijk:

'En wat is oom James dan?'

'Die is oòk advocaat!'

'Dat is goed, héel goed van jelui,' zegt Kees, en opgewonden met stralende oogen vervolgt Kees: 'Vadertje, als ik groot ben word ik precies hetzelfde als jij en oom James, dan koop ik een beitel en een hamer en een zaag en natuurlijk ook een nijptang

en dan haal ik met jelui beidjes samen *alle* boeven uit de gevangenis. Je zult eens zien, hoè goed ik je zal helpen, hoor vader!'

'Dat is flink van je jongen', zegt zijn vader, en wil Kees een verhaaltje gaan vertellen, maar Kees roept opeens juichend uit: 'En nu zei die domme Jans nog wel, dat een advocaat alleen praat. Ze moest eens weten, dat je al die menschen er uit haalt vader. Maar ik vertel er haar niks van, dat begrijpt je wel, want anders pakt ze nog stilletjes het timmergerij van haren vader weg, en dan gaat ze hetzelfde doen als jij en oom James. - En vadertje, boeven uit de gevangenis verlossen is toch geen vrouwenwerk, hè? Dat kunnen alleen maar zulke mannen als jij en oom James, en ik natuurlijk als ik later groot ben!'

'Vanavond kom ik niet op je schoot zitten, hoor vadertje?' zei Kees den volgenden dag tegen zijn vader.

'Maar Kees!'

'Neén pappie, ik kom niet bij je praten, ik weet veel wat leukers. Ik heb een vreeselijk aardig spelletje bedacht.'

'Zoo Kees, laat eens hooren mijn jongen?' zei Keesjes vader, verlangend te weten wat bij zijn zoontje nu weer voor ging, boven het kwartiertje babbelen na tafel, op vaders knie.

'Jij moet meedoen, en maatje ook, anders gaat het niet: wil je dat wel?'

'Zeker Kees, graag hoor, als je ons maar vertelt wat wij beiden moeten doen, en hoe het spel eigenlijk heet.'

'O', zei Kees opgewonden, ''t wordt zoo'n aardig spel, en 't is goed voor mij om er dadelijk meê te beginnen, dan oefen ik mij vast voor later als ik groot ben. 't Is advocaten-spel, en ik heb 't zelf verzonnen.'

'Wacht maatje, kom jij nu hier in den hoek staan', vervolgde Kees, en Kees trok zijn moeder bij haren arm en duwde haar in den uitersten hoek van de kamer.

'Wat moet ik daar dan doen Kees?'

'Niets, je moet daar blijven staan, want dat is de gevangenis.'

'O maar Kees, ik wil niet in de gevangenis blijven', riep jammerend Keesjes ma uit, die al door Kees in den hoek was geduwd.

'Ga er maar in en huil nu maar niet maatje, want ik ben advocaat, dus ik zal jou wel gauw uit de gevangenis halen, als die stoute politie-agent naar huis gaat om te eten.'

'Vader, jij moet voor politie-agent spelen, en jij moet de gevangenis bewaken.'

'Goed, Kees.'

'Geef nu eens een stoel aan, zoo, dank je pappie!'

'Wat moet je nu met dien stoel doen Kees?'

'Begrijp je dat nu niet? Wel, die stoel dat is natuurlijk de gevangenis. Schuif dien stoel nu in den hoek en zorg dat maatje er achter blijft. Ja, ja, zoo is het goed,' juichte Kees, toen hij zag dat de stoel zoo ver in den hoek was geschoven, dat zijn maatje zich ternauwernood meer kon verroeren.

'O, o ik wil zoo graag uit de gevangenis! Ik wil naar mijn kleinen Kees toe, en naar mijn man!' riep de gevangene op jammerenden huiltoon.

'Stil zijn jij daar,' waarschuwde de politie-agent barsch.

'Wacht maar, ik zal je er wel uit halen, arme mevrouw. Ik zal je wel weer gauw naar je kleinen Kees brengen,' troostte de advocaat.

‘Wie bent u dan, mijnheer, dat u zooiets kan!’

‘O, ik ben advocaat, advocaat Kees,’ zei Keesje ernstig. Zoo grappig ernstig stond Keesjes gezichtje, en zoo zeer was hij in zijn rol, dat hij woedend uitriep, nadat de gevangene opeens in lachen was uitgebarsten: ‘Als jij zoo'n pret in de gevangenis hebt, dan haal ik je er niet uit, dan blijf je er maar zitten, den heelen dag en den heelen nacht nog erbij,’

‘O mijnheer de advocaat help mij toch er uit. Ik zal heusch nooit meer lachen,’ riep nu de gevangene smeekend.

‘Hier ben ik al,’ zei Kees flink, en hij ging naar den stoel en wilde zijn ma uit haar gevangenisschap redden.

Hiertegen kwam de politie-agent op, die den toegang van de gevangenis verdedigde.

Eenige oogenblikken ontstond er een geworstel tusschen den kleinen advocaat en den grooten politie-agent, maar toen de politie-agent zag, hoe zeer de advocaat zich inspande om de mevrouw, die zoo graag bij haren kleinen Kees wilde zijn, te verlossen uit hare lastige houding, zei hij: ‘Nu mijnheer de advocaat ik ga gauw mijn boterham opeten want ik heb ergen honger.’

‘Doe dat maar politie-agent,’ lachte Kees.

Nauwelijks had de politie-agent zich van den ingang van de gevangenis afgewend, of Kees trapte den stoel weg en trok zijn ma uit het hoekje, dat als gevangenis had dienst

gedaan en riep stralend van blijdschap uit: ‘Nu ben je vrij maatje, de stoute agent kan je niets meer doen.’

‘Is dat nu geen prachtig spel, pappie?’ juichte kleine Kees vol verrukking, terwijl hij zijn maatje liefkoosde, alsof hij weken van haar was gescheiden.

‘Ja Kees, 't is een echt mooi spel!’ zei zijn vader.

‘Weet je vader, zooals ik met maatje deed, zal ik met alle menschen doen, als ik eenmaal zoo groot ben, dat ik advocaat kan worden.

Ik haal ze er allemaal uit. Als jij eens in de gevangenis komt, zal ik je oòk verlossen, hoor pappie.’

‘Als je blieft, Kees,’ lachte Keesjes vader.

Zoo als het eens bij Kees gebruik was, iederen avond een kwartiertje op vaders knie te komen praten, werd het nu bij hem vaste gewoonte, dat iederen dag na het middageten ‘advocaatje’ werd gespeeld. Om beurten was of Kees of zijn maatje, of zijn vader dàn advocaat, dan politieagent en dàn weer gevangene.

Kwamen oom James of grootma ten eten, dan werd het aantal gevangenen met een vermeerderd.

Iederen dag wist Kees weer iets anders bij ‘*zijn*’ spel te verzinnen.

De grootste straf die voor hem kon uitgevonden worden bestond daarin, dat er 's avonds niet zijn advocatenspel werd gespeeld.

Dit gebeurde maar heèl zelden.

Kees was stout geweest, heèl stout.

Met een ernstig gezicht vertelde maatje het aan vader.

Vaders gezicht stond treurig, en groote tranen biggelden over Keesjes wangen.

‘Wat moet ik met zoo'n stouten jongen beginnen, zeg dat nu eens zelf, Kees?’ zei zijn vader bedroefd.

‘Geen advocaat maar meer spelen’, stamelde Keesje, omdat dit de ergste straf was, die hij tot nu toe had gehad.

‘Neen Kees, je verdient een veel ergeren straf!’

‘Nog erger?’ vroeg Kees, verbaasd dat er zoò iets op de wereld bestond.

‘Ja, jongens die zoò stout zijn en hun lekker eten op den grond morsen inplaats van in hun mond te steken daar weet ik geen raad meê!’

‘Niet pappie?’ vroeg Kees vol spanning.

‘Neen Kees, dat gaat zoo niet langer met je, en als je ook niet beter oppast, stuur ik je naar de Tuchtschool!’

‘De Tuchtschool, wat is dat nu voor iets, vader?’

‘Ja Kees, dat is een soort school waar alleen heel stoute jongens naar toe worden gestuurd. Je moet er bij dag heel hard werken en 's nachts wordt je er opgesloten, en als je honger hebt, krijg je alleen maar roggebrood. Melk kennen ze daar heelemaal niet, want als je dorst hebt moet je water drinken!’

‘Mag ik daar dan niet uit?’ klonk angstig Keesjes stemmetje.

‘Natuurlijk niet, jongen.’

‘Maar jij komt me er toch wel uithalen, niet pappie?’ zegt het met stralende oogen jongetje vol vertrouwen op zijnen vader.

‘Ik? - wel neen kan je begrijpen hoor! Ik zal juist zorgen dat je er in komt omdat je zoo stout bent geweest, dus dan begrijp je toch wel, dat ik je er niet kom uithalen, jongen.’

‘Vader, vadertje, meen je dat nu heusch?’ vraagt kleine Kees ontsteld.

‘Zeker Kees!’ antwoordt zijn vader.

Opeens betrekt Keesjes gezicht. Hij wordt doodsbleek en begint hartstochtelijk te snikken en tusschen zijn snikken door, klinkt het met zenuwachtige schokken: ‘Jij bent advocaat, en de boeven haal je wel uit de gevangenis en nou wil je *je besten vriend* niet eens uit de Tuchtschool halen. O, pappie, wat vind ik dat vreeselijk van jou!’

Rijswijk, 1907.

Madame de Sévigné naar Emile Souvestre.

Op dit oogenblik openbaart zich in Frankrijk een soort van literair herstel, dat den smaak der intellectueele menschen weer terugbrengt naar de standaardwerken van de literatuur der 17e eeuw. Moliére, Racine en Corneille zijn op het Fransche tooneel weer uit den dood verrezen, de boekdrukkunst beproeft zich weer op te richten door het herdrukken en illustreeren der meesterwerken uit de eeuw van Lodewijk XIV. Men kon de brieven van Madame de Sévigné niet vergeten, die met de Mémoires van den Hertog de Saint Simon de meest getrouwe en geestigste vertegenwoordigers zijn der Fransche

taal, harer zeden en harer gewichtigste en intiemste gebeurtenissen van deze groote eeuw.

Men heeft veel over de questie geredetwist of Madame de Sévigné hare brieven heeft geschreven met de gedachte, dat die eens zouden worden gepubliceerd. Wij gelooven dit niet; maar het is duidelijk dat zij, toen zij ze schreef, aan de uitwerking dacht, die ze buiten den intiemen kring, aan wien zij ze richtte, moesten te weeg brengen. Zij zegt ergens: ‘Is het mogelijk, dat mijne brieven u zooveel genoegen doen als gij beweert? Ik gevoel dit niet zoo, terwijl ze onder mijne handen te voorschijn komen, ik geloof dat ze eerst interessant voor mij worden, terwijl ze door de uwe gaan, enfin, het is een groot geluk, dat gij ze gaarne leest, want ge zijt er zoozeer mede overladen, dat ge zeer te beklagen zoudt zijn, indien dit niet het geval ware.’

Elders zegt zij: ‘Ge weet dat ik steeds in eenen door schrijf, zoodat mijne brieven een zeer verwaarloosden indruk moeten maken, maar de hoofdzaak is de stijl, en misschien zal deze evenveel effect maken als van een ander, die meer opgesmukt is. Mijne brieven zijn uit één pennestreek geschreven, ge weet dat ik weinig ervan weer terug kan nemen om ze nog niet slechter te maken.... Als gij duizend fouten in dezen brief mocht vinden, excuseer ze dan, als 't u blieft, want om mijn schrijven nog eens over te lezen!’

Deze bekentenissen en deze schijnbare nederigheid zijn voldoende om aan te toonen dat Madame de Sévigné, terwijl ze hare brieven schreef, zich veel met de uitwerking die ze zouden veroorzaken, bezighield, hetgeen ze niet van hunne uitgezochte charme, wat losheid, levendigheid en natuurlijkheid betreft, berooft.

Marie de Rabutin-Chantal, markiezin de Sévigné, werd den 5^{den} Februari 1627 in Bourgondië geboren. Daar zij reeds op jeugdigen leeftijd hare moeder verloor, werd zij door den abt de Coulanges opgevoed, wiens naam ze onder den titel van Bien Bon onsterfelijk heeft gemaakt. Hare eerste jaren bracht ze op vier mijlen afstands van Parijs door, in het aardige dorp de Sucy; zij bezat eene elegante gestalte, blonde haren en een verblindende frischheid, terwijl haar gezicht een levendige en geestige uitdrukking had. Nauwelijks 18 jaar oud, huwde zij den 1sten Aug. 1644 met Henri de Sévigné; de markies leefde weinig met zijne vrouw tezamen, hij gaf zich aan buitensporige uitgaven en aan de onzinnigste uitspattingen over, in 1651 werd hij in een duel gedood. Ofschoon op zeer jongen leeftijd reeds weduwe geworden, zag Madame de Sévigné er toch van af weer nieuwe banden te leggen, en wijdde zich geheel aan de opvoeding van haar zoon en hare dochter.

In 1654, na orde op hare zaken gesteld te hebben, verscheen zij in de wereld en maakte het middenpunt uit van het hotel de Rambouillet; verscheiden beroemde mannen boden haar hunne liefde aan en kwamen om hare hand, maar zij verlangde slechts vrienden en die kreeg zij er genoeg, waaronder La Fontaine en Pélisson vooral uitblonken. De groote passie van Madame de Sévigné was slechts voor hare dochter, madame de Grignan, aan wier scheiding van hare moeder wij het talrijkste deel van die brieven te danken hebben, die zoo treffend zijn in hunne naïveteit, zoo tintelend van geest en zoo los en origineel zijn geschreven. Haar zoon was zulk eene moeder onwaardig door de lichtzinnige en ongeregelde levenswijze die hij leidde.

Men heeft dikwijls aan Madame de Sévigné verweten, dat zij in de uitdrukking van hare gevoelens voor hare dochter een zekere affectatie legde, men is zelfs zoo

ver gegaan om ze in twijfel te trekken. De dood van Madame de Sévigné is het beste antwoord op dezen beleedigenden argwaan. Tegen het einde van Mei 1694, maakte zij hare laatste reis in Provence, naar Grignan. In de maand October 1695, werd Madame de Grignan door eene ernstige ziekte aangetast; hare moeder, die nog bij haar vertoefde, werd er zeer door aangegrepen, zij wijdde haar de teederste en treffendste zorgen, en stond steeds des nachts op om te gaan zien of hare dochter sliep; zij vergat zich zelf zoozeer, door slechts aan den toestand van Madame de Grignan te denken, dat zij ten slotte uitgeput van de vermoeienissen, op den 6de April 1696, door eene koorts werd aangetast, die haar 14 dagen daarna, op den leeftijd van 69 jaren ten grave deed dalen.

Zij gaf kalm en gelaten den geest. In het private leven was zij eenvoudig en goed, gedienstig en natuurlijk; zij heeft met al diegenen, die zich het meest in de eeuw van Lodewijk XIV hebben onderscheiden, omgang gehad. Men heeft Madame de Sévigné er dikwijls een verwijt van gemaakt, dat ze niet van Racine placht te houden, men heeft haar zelfs een zin in den mond gelegd, die

haar dikwijls is voorgehouden, als door haar te zijn gezegd: ‘Racine passera comme le café.’ Madame de Sévigné heeft dit oordeel nooit geschreven, men vindt het in geene harer brieven terug.

In 1696 begonnen die beroemde brieven bekend te worden door de publicatie van de Mémoires de Bussy-Rabutin, haar neef, die er verscheidene had ingelast. Achtereenvolgens gaven al degenen, die er eenige bezaten die uit, de meest volledige en getrouwe uitgave die de eigen woorden van Madame de Sévigné weergeven, verscheen in 1818; zij is samengesteld door M. de Monmerque.

De correspondentie van Madame de Sévigné is ten naastenbij de eenige verzameling van brieven die men van het begin tot het einde in eenen door zonder verveling zou kunnen lezen. De personen, welke bij die correspondentie betrokken zijn, (Madame de Sévigné en Madame de Grignan) blijven bijna steeds dezelfde, de bijzonderheden herhalen zich zonder ophouden, de gebeurtenissen die erin verteld worden, zijn, behalve eenige uitzonderingen, slechts van weinig belang en toch, ondanks dit alles, wordt men als het ware door den vloeienden stijl van deze geestige en losse causerieën medegesleept.

Wat iemand vooral treft, is haar voor alle indrukken vatbare, vlugge en tintelende geest, hier en daar ook een weinig coquet, zoodat zij in waarheid de personaliteit der Fransche natie ten volle weergeeft.

Iedereen heeft zekere bekende gedeelten in de brieven van Madame de Sévigné gelezen: de dood van Turenne, de zelfmoord van Vatel, de smart van Madame de Longueville, terwijl ze den dood van haar zoon verneemt, de aankondiging van het huwelijk van Mademoiselle met Lauzun; maar behalve deze bekende en zoozeer bewonderde beschrijvingen, vindt men er elk oogenblik passages, bewonderenswaardig van fijnheid en diepte.

Terwijl ze tot hare dochter over iets droevigs, dat juist plaats gehad heeft, spreekt, zegt zij:

‘Het is waar dat men zich eigenlijk aan niemand moest hechten, daar op elk oogenblik het hart verscheurd wordt door groote of kleine gebeurtenissen; maar het middel daartegen? Men zou dus altijd die moraal bij de hand moeten hebben, evenals azijn in de neus, uit vrees van te bezwijmen.’

En even verder voegt zij erbij: ‘Ik ga nu dadelijk drie of vier uur wandelen naar Livry. Ik stik hier, ik ben triest: het frissche jonge groen en het gezang der nachtegalen moeten me eenige verzachting voor mijn overkropt gemoed verschaffen.’

In een anderen brief lezen we die merkwaardige gedachten over den dood: ‘Gij vraagt mij of ik altijd van het leven houd. Ik moet bekennen, dat ik er dikwijls snijdende smartelijkheden in vind; maar toch heb ik nog meer weerzin voor den dood. Ik gevoel mij zoo ongelukkig bij de gedachte, dat, als ik nog eens van achteren op terug zou mogen keeren, ik niets beters zou kunnen verlangen. Ik verkeer in zulk een vreemden toestand, die mij verward maakt. Ik ben in het leven geroepen zonder mijne toestemming, en het is noodzakelijk dat ik er weer uitga, dit drukt mij terneer. En hoe zal ik er uitgaan? Waardoor, door welke deur? Wanneer zal dit zijn? En onder welke omstandigheden? Zal ik duizend en duizend smarten moeten lijden, die me wanhopig zullen doen sterven? Of zal ik een soort van geestesverrukking ondervinden?

Zal ik misschien door een noodlottig toeval sterven? En hoe zal ik tegenover God staan? Wat heb ik hem aan te bieden? Zullen de vrees of de noodzakelijkheid mij tot

Hem terugbrengen? Zal ik geen ander geval hebben dan die van de vrees? Wat mag ik hopen? Welk een moeilijke keus! Welk eene verwarring! Niets is zoo dwaas als zijn afscheid in de onzekerheid te moeten nemen; maar niets is zoo natuurlijk, en het dwaze leven dat ik leid, is de gemakkelijkste zaak ter wereld te begrijpen. Ik verdiep mij in die gedachten, en ik vind den dood zoo verschrikkelijk, dat ik het leven meer haat, daar het mij er heenleidt, dan door de beslommeringen die het ons biedt. Gij zult tot mij zeggen; dat ik dan wel eeuwig zou willen leven! In het geheel niet; maar als men mij mijne meening had gevraagd, zou ik het liefste in de armen van mijne voedster zijn gestorven, dat zou mij vele verdrietelijkheden bespaard, mij den Hemel veel zekerder en gemakkelijker gegeven hebben.'

Later komt zij op diezelfde ideeën terug, als de ouderdom haar waarschuwt, dat die tijd niet ver meer verwijderd kan zijn: 'Ik vind de condities van het leven wel hard.' zegt zij; 'het schijnt mij toe, dat ik ondanks mijzelve naar dat ongelukkige punt getrokken ben geworden, waar men door den ouderdom moet lijden. Ik zie het, ik ben er, en ik zou tenminste wel willen, niet verder behoeven

te gaan, niet op dien weg te geraken naar de gebreken, der smarten, naar het verlies van het geheugen, der misvormingen, die mij bijna buiten mijzelven brengen; en ik hoor eene stem die zegt: gij moet voortgaan tegen wil en dank, als ge niet wilt moet ge sterven, 't geen het andere uiterste is, waartegen de natuur zich verzet en waarvan zij afkeerig is. Ziedaar toch het lot van ieder, die een weinig te vlug voorwaarts gaat; maar een terugkeer tot den wil van God, en deze universeele wet, waaraan wij allen zijn onderworpen, brengt de rede weer op zijn plaats en maakt iemand geduldiger.'

Deze groote questies houden Madame de Sévigné evenwel slechts bij lange tusschenpoozen bezig. Hare opmerkingen gaan het meest over feiten, gevoelens of personen. Bijv: over hare tante, die bij haar veel van M. de la Frousse had te lijden gehad en die nu op haar sterfbed de teederste brieven van hem ontving, schrijft zij aan Madame de Grignan. 'Om die gevoelens van vriendschap in den uitersten doodstrijd heb ik nooit veel gegeven, ik laat hen in den steek, die slechts dan beginnen van mij te houden. Mijne dochter, men moet elkaar bij het leven beminnen, zooals gij doet, het aangenaam en zoet maken, niet degenen in bitterheid achterlaten die ons liefhebben; het is te laat nog te veranderen, terwijl men weldra den laatsten adem zal uitblazen.'

Deze les paste Madame de Sévigné, wat haar zelf betrof, op al degenen die zij liefhad toe.

Niets valscher dan de beweerde twisten tusschen de moeder en hare dochter, zonder eenigen grond verondersteld door Mademoiselle de Sommery, en die door alle in dien tijd levende personen worden tegengesproken. Het is overigens slechts voldoende, de brieven van Madame de Grignan te lezen om zich ervan te overtuigen, dat deze beweerde oneenigheden zich slechts bepaalden tot eenige teedere klachten en eenige zachte verwijten.

De geheele correspondentie van Madame de Sévigné is doorademd van de meest oprechte en toegevende liefde. Zij houdt zich slechts met hare dochter bezig, zij begeert niets anders dan hare dochter. Voor haar is Parijs in Provence.

De gezondheid van Madame de Grignan verontrust haar voortdurend, zij lijdt aan eene borstkwaal; zij zou aan hare zij willen zijn om hare vermoeienissen te verminderen, de vervelende menschen te verwijderen en hare kamer van de lastigen te bevrijden. Als zij het waagt eenige raadgevingen te geven over de buitensporige uitgaven van den graaf de Grignan, die hem onvermijdelijk tot den afgrond brengen, geschiedt dit met een zeldzaam fijnen tact; zij laat hare berisping meer raden, dan dat ze die onder woorden brengt. 'Wanneer ik me die massa menschen voorstel,' schrijft zij, 'die u te Grignan omringt, terwijl men dit op zijn kasteel noemt doorbrengen, om een weinig van de andere uitgaven te bekomen, zou ik moeten lachen, als ik dit tenminste kon en ik zeg tegen mijzelf: Zij wordt door een wervelwind meegesleept, waaraan zij niet kan ontkomen, die haar overal vervolgt, dat is haar noodlot! En terzelfder tijd begrijp ik, dat God u naar die mate kracht moet hebben gegeven om u in uw bewonderenswaardig gedrag te doen volharden.'

Buiten de duizenden gevoelige en bekoorlijke trekjes, vloeien hare brieven over van bijzonderheden over de zeden, de gebeurtenissen en over de personen van haar tijd. Terwijl zij, zooals zij zich uitdrukt, hare pen laat draven en haar den teugel op den hals legt, herhaalt zij alles wat zij ziet, alles wat zij gevoelt, en hare om zoo te zeggen onwillekeurige confidenties verkrijgen daardoor zelfs een cachet van waarheid,

die men nergens tot op diezelfde hoogte in andere gedenkschriften van dien tijd zal vinden.

Lees slechts wat zij en passant van de ellende van het volk vertelt, dat door de buitensporigheden van Lodewijk XIV geruineerd wordt.

Zij spreekt van eene som die door Bretagne betaald wordt om eene belasting af te koopen, die men evenwel na drie maanden opnieuw invoert, en als de bevolking daartegen in verzet komt, zendt men er troepen heen, die plunderen, alles in brand steken, de kinderen vermoorden en die men in alles hun gang laat gaan, ten einde der provincie een heilzamen schrik in te boezemen. Madame de Sévigné verbaast zich erover, dat Pomenars, de aanvoerder, wien men reeds van vrouwenroof en van verscheidene moorden heeft beschuldigd, in zijn hoedanigheid van edelman in alle gezelschappen wordt ontvangen, terwijl de eerlijkste lieden van het hof hem familiaar als een vriend behandelen. Te midden van al deze misdaden en van al die ellende, volgen de schitterendste feesten aan het hof van Lodewijk XIV elkaar op.

De prins van Condé ontving den koning

en verkwistte, alleen om de appartementen te parfumeeren, duizenden franken aan jonquilles, Madame de Sévigné geeft zonder erbij te denken, ons een aangrijpend schilderij te zien van deze vreemde maatschappij, waar het leven en het geluk slechts aan de hooggeplaatsten schijnt toe te behooren, terwijl de doodsangst voor de benedenste lagen is weggelegd. Getrouwe vertolkster van hare eeuw, verbaast zij zich overigens niet, over hetgeen ze ziet, zij bericht het alleen zonder verdere commentaren.

Bij oogenblikken evenwel ontlokken haar de verdiensten van dit verdrukte volk een kreet van bewondering: 'Ik vind hier,' zegtzij, terwijl zij van 'des Rochers' schrijft, 'zielen, toebehoorende aan eenvoudige boeren, die rechter zijn dan lijnen en die de deugd liefhebben als hun God.'

Madame de Sévigné bracht een gedeelte van haar leven door op 'Rochers', dat gelukkig nog bewaard gebleven is en welke bezitting men bij Vitré, in het departement d' Ille-et-Vilaine kan bezoeken, ze werd door haar beplant en steeds uitgebreid, daar zij bij elk nieuw aangekocht terrein steed opgetogen uitriep: 'Ik maak een park van u!' De heerlijke alleën brengen er, vooral des avonds beschenen door den vollen maan, een tooverachtig effect te weeg. In de eenzaamheid van Rochers verdeelde Madame de Sévigné haar dag tusschen schrijven, wandelingen, lezen en het gebed: 'Als de dames uit de natuurschap mij trachten te bezoeken, neem ik vlug mijn werk op; ik vind ze mijne bosschen niet waardig. Ik leid ze weer terug en de minnaar in den zadel en de dame achterop, gaan samen soupeeren, terwijl ik ga wandelen. Ik wil aan God denken, en ik denk aan jou, mijn dierbaar kind; ik wil mijn gebed opzeggen, ik droom. Dan ontmoet ik Pilvis (de tuinman) en spreek met hem over drie of vier alleën, die ik wil laten aanleggen, en dan keer ik weer terug, voor de avondlucht komt opzetten, uit vrees mij anders je misnoegen op den hals te halen.'

Na het souper las de zoon van Madame de Sévigné met luider stem eene geschiedenis of wel een roman voor, en trok zich altijd om 10 uur terug, zijne moeder bleef dan alleen achter en nog tot middernacht op. 'Ziedaar' zegt zij tot Madame de Grignan, 'de regel van ons klooster, boven de deur staat geschreven: geheiligde vrijheid.'

Dikwijls wordt de markiezin evenwel in hare rust opgeschrikt door den gouverneur van Bretagne, M. de Chaulnes, die haar met vriendelijkheden overlaadt en feesten ter harer eere wil aanrichten. Maar deze luidruchtige genietingen vermoeien haar spoedig en zij schrijft:

'Ik wenschte van harte van hier weg te zijn, waar men mij te veel eer bewijst. Ik verlang hartstochtelijk den vasten en naar rust. Ik bezit niet veel vernuft; maar het schijnt me toe, dat ik, hetgeen ik daarvan bezit hier in stukken van vier stuivers verkwist, ik werp ze om mij en verdeel ze naar links en rechts en dat zal mij ten slotte geheel ruineeren.'

Vervolgens komen de anecdoten, die meestal betrekking hebben op de landbewoners in den omtrek van Rochers. Toen de onderneming van den Koning van Engeland tegen den Prins van Oranje, die hem van den troon gestooten had, den oorlog opnieuw deed ontbranden, moest men eraan denken de kusten te verdedigen, en de hertog van Chaulnes vormde de Bretagners in de krijgskunst. Madame de Sévigné heeft ons vermakelijke bijzonderheden over deze militaire pogingen nagelaten.

‘Het was wel een zonderling iets,’ vertelt zij, ‘die lieden, die in hun leven nooit anders dan blauwe mutsen hadden gedragen, hoeden op het hoofd te zien zetten; zij konden de oefeningen niet begrijpen, noch hetgeen men hen verbood te doen. Toen zij hunne geweren op den schouder droegen en M. de Chaulnes verscheen, wilden ze hem groeten: het wapen viel van den eenen kant neer en de hoed van den anderen. Men zei hun, dat ze niet behoefden te groeten, en, toen ze eens niet gewapend waren en ze M. de Chaulnes zagen voorbijgaan, hielden ze met beide handen hunne hoeden stevig vast en wachtten zich er wel voor hem te groeten. Men zei hun, dat zij zich niet mochten bewegen, noch naar voren of achteren zich begeven, indien ze in het gelid stonden: den volgenden dag lieten ze zich allen liever radbraken door het rijtuig van Madame de Chaulnes, zonder ook maar een pas te willen terugtreden, wat men ook tot hen mocht zeggen.’

Maar deze blinde gehoorzaamheid eindigde met de discipline zeer te bevorderen en Madame de Sévigné is er ten hoogste verrast over, deze recruten eenige weken later als geoefende troepen te zien manoeuvreeren. Zij herkende toen de lieden, waarvan Bertrand du Guesclin de beste soldaten van zijn tijd had gevormd.

Over het geheel kunnen de brieven van Madame de Sévigné onder de kostbaarste literaire monumenten van de rijke historische gedenkschriften gerangschikt worden. Men vindt er van alles, zooals men verwachten kan van iemand dìe veel gezien, veel gedacht en veel gevoeld heeft.

Over het algemeen is haar toon vroolijk, maar met een zekere streeling erin, die deze vroolijkheid verzacht. Zonder ooit bepaald tot melancholie over te hellen, kent Madame de Sévigné die toch bij oogenblikken. Wij hebben haar zien beven bij de gedachte aan den ouderdom en den dood; zij gevoelt zich ook dikwijls somber gestemd, terwijl ze aan de groote onrechtvaardigheden denkt, die aan het hof heerschen of aan de onvolmaaktheid van vroegere hechte verbintenissen, die als oude koetsen zijn, waaraan men voortdurend ìets vindt te herstellen.

Maar haar verheven geest verdrijft spoedig weer de wolken en men gevoelt, temidden van al deze opwindingen over de menschelijke zwakheden, in haar een eerlijk karakter, een edele ziel en tevens dat pittige vernuft dat de essence zelf is van den Eranschen geest.

EUGENIE.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXIV.
Vrijen, trouwen, geboren worden, begraven, rouwen.
V. *(Slot.)*

Nu willen we eens onder de oogen zien de kosten eener *vrij* deftige begrafenis omstreeks 1650.

We putten daartoe uit den Inventaris van Claes Avignon, opgemaakt in 1648.

Heiltje, in het huis met het uithangteeken *de wissel*, verhuurde de mantels en het doodskleed voor elf gulden.

Jan Kray leverde het laken van twee pakken kleeren en twee mantels met hun toebehooren, met het maken voor ruim 13 gulden. Twee paar schoenen kostten 5 gulden. Twee paar zijden hozen, *eigenlijk kousen*, maar naar den prijs te oordeelen, mogen we misschien aan kuitbroeken denken, - 22 gulden. De prijs voor de doodkist is niet ingevuld. Daarvan moest zeker de rekening nog komen. Bakker Rietveld leverde voor *f* 3.40 brood. Bakker Hooglant had ook wat geleverd, en er stond ook nog wat bij hem te betalen. Samen maakte dat ruim zeven gulden uit. Alle kerkrechten waren betaald met ruim 26 gulden. De twee bidders ontvingen 10 gulden. De huur van glazen en kamers (?) [kannen] bedroeg *f* 1.80. De accijns van een oxhoofd wijn, met het inbrengen, 21 gulden; dien van drie halve vaten bier *f* 3.60; het buurtrecht *f* 7.50; twee knechts en een vrouw die gediend hebben *f* 1.70; de ‘dienders’ van den Haag. Deze post was niet ingevuld. Aan waskaarsen *f* 2.20; aan 't huren van twee houten kandelaars 65 cents. De rekeningen van Doctor der Eek (?) en van Docter Schreves (Schrevels) waren niet ingekomen. Voor Doctor Vroesen was bij benadering zes gulden uitgetrokken, en voor den ‘Hoogh Duytschen Doctoor’ *f* 2,50. Wat een tal doctoren! Vele honden is den haas zijn dood. Apotheker Pieper had, met oude

schuld er bij, 18 gulden te vorderen. Apotheker Weegewaert had voornamelijk de leverantie gehad in de ziekte van Avignon. Hem werd betaald 23 gulden.

Zonder dokters en bidders kwam men vroeger niet in 't graf. Ieder geloof bracht zijn aparten bidder mede; trouwens oorspronkelijk was hun hoofdbedrijf dan ook bidden, en dat moest toch in overeenstemming zijn met des overledenen geloofsbelijdenis.

In 1651 was in den Haag bidder van de Engelsche natie, Wilhelmus Berston. 20 Juli van dat jaar gaven Burgemeesters en Regeerders van den Haag hem eene aanstelling. Hij was opvolger van Thomas Wilborne, en moest zich, - dat was de voorwaarde, - in alles reguleeren naar de ordonnantie op het stuk van de begrafenis, zooals die was gemaakt of nog gemaakt zou worden.

Het buurtwezen, dat vrij goed georganiseerd was in vorige eeuwen, evenals het gildewezen, deed bij elke gebeurtenis, maar vooral ook bij eene begrafenis de buren uit de buurt waarin de overledene woon hield een aardig woordje medespreken. Daarvan vinden we het bewijs in eene verklaring van 1654. Er wordt daarin getuigd waar te zijn, dat ten tijde, dat Jurriaen van Broekhuysen, in zijn leven schoolmeester der Latijnsche school, werd begraven, aan de gemeene buren door Deken en Hoofdmannen van de buurt van de Westmolstraat geen loodjes zijn omgedeeld, gelijk na ouder gewoonte ordinaris geschiedt.

Over het rouwdragen, ten minste over het rouwvertoon der Portugeesch Israëlietische gemeenten worden we ingelicht door de volgende acte.

23 Januari 1658 compareerde voor Johannes Wichmans notaris te 's Gravenhage ‘Srs. Davidt Torres ende Samuel Vellian Portug. coopl. tot Amsterdam dewelcke verclaeren ter requisitie van de weduwe, kinderen en erffgenamen van Diego Perez Camucha alias Simon Correa hoe waer ende waerachtich is dat onder de joode van de Portugeesche natie coustuymelyck ende in observantie altijd is geweest ende noch is dat de weduwen van deselve natie in 't jaer van 't overlijden haeres mans ganschelyck niet alleen niet uyten gaen maer oock voor haere deur niet en comen, nochte te kercke gaen; Verclaeren wyders sy attestanten dat de ongehoude (ongehuwde) dochters in haere natie desgelyx niet uyt en gaen ende specialyck niet in 't jaer wanneer haer ouders syn comen te overlyden. Ende dat diegeene die ter contrarie doen, soodanige weduwen ofte dochters synde in geen goede reputatie werden gehouden als niet observerende de maniere ende coustuyme onder haere natie gebruyckelyck.’

De Haagsche bidders traden op zeker oogenblik in het midden der 17e eeuw een beetje eigenmachtig op, en de Magistraat vond het noodig daar onmiddelijk beterschap in te brengen. Zij werden op 20 December 1661 ter Kamere van Burgemeesteren ontboden en hun werd aangezegd en *scherpelijk* belast, dat niemand hunner eenige ingezetenen, van wat staat en qualiteit hij ook zij, zal hebben aan te raden of te *persuadeeren*, directelijk of indirectelijk om eenigen doode te doen begraven in de eene of de andere kerk, maar dat zij de ingezetenen daarin zullen laten doen en volgen hun eigen wil, zin en goedvinden. Op peine, [hier, op straffe] dat, zoo wie na dit moment, zoude mogen worden bevonden contrarie te doen of gedaan te hebben, onmiddellijk zal worden ‘gecasseert’, en dat de lijst der bidders met zijn naam zal worden verminderd, zonder dat er een ander in zijn plaats zal worden gesteld.

Eene staking brak niet uit. In onzen tijd zouden onmiddellijk de raddraaiers aan den gang zijn gegaan om de uitspraak der schrift een waar woord te doen zijn, waar zij zegt: ‘laat de dooden hun dooden begraven’.

Bij begrafenissen werden dikwerf niet alleen de sterfkamers gedecoreerd, maar uitwendig werden veelal rouwversieringen aan de sterfhuizen aangebracht.

Dit leert ons eene acte van 26 Februari 1674: ‘compareerden voor Not. van Steelandt te Delft, Dirck Claes van den Enden, Mr. timmerman Hooftman van 't timmermansgilde 70 jaar, en Jacob Jonasz de Cort Mr. Schrijn wercker, Hooftman van 't schrijnwerckersgilde 55 jaar en verclaeren dat de schrijnwerckers alleen, ende geen timmerluyden vermogen te maecken blasoenen voor lyckhuysen, blasoen kassen met kolommen en sonder kolommen op verbeurte vant wercken op groote boete bij de Ed. gerechte daartoe gestatueert.’

Op de rozenhoedjes moeten we nog even terugkomen. In 1682 is er nog sprake van. Toen werd vermaakt aan Swaantje, de dienstmeid, een ‘brandt corale rosenhoetge met een gout cruysge daeraen’.

Brandkoraal is eene soort van koraal; barnsteenen koraal; in 't *barnen* der gevaren, beteekent *branden* der gevaren; rozenhoed beteekent ook krans van rozen; toch zal dit laatste begrip wel samen vallen met den rozenkrans der Roomschen, en het vermaakte geschenk een barnsteenen koralen rozenkrans zijn geweest.

In verband hiermede volgt wat we vonden in 1702 ‘Een swart git Rosenhoetie met een silvere penningh ende een kruisie daeraan,’ als nagelaten door een ‘klopie’ (eene non).

We zullen besluiten met de kosten op te geven eener deftige begrafenis, namelijk die van Francoys van Spangen, Majoor van de Burgerij van 's Gravenhage, die overleed 23 Januari 1685, wonende aan de oostzijde van het Noordeinde.

Aan den koster der Groote kerk werd betaald voor het begraven en het luiden, - ‘acht poose’ - *f* 52.-.

Gerrit Naecthoven, des overledenen buurman, grenzende met zijn pand aan de zuidzijde van het sterfhuis ontving *f* 9.15 voor het ontwaden en voor verscheidene diensten, zoo voor als na den dood bewezen.

Pieter van Velsen leverde de doodkist en de schroeven daartoe voor 31 gulden.

De Officieren van het Witte Vaandel der Schutterij droegen den overledene ten grave. Voor dezen vrienden- en eeredienst ontvingen zij nog *f* 63.-.

Bovendien werd aan de buren, die dragen moesten, maar misschien vrijgesteld werden, nog 22 gulden en een stuiver uitgekeerd.

Ten tijde van de begrafenis in de kerk

werd in de twee bussen, een voor den armen en een voor het weeshuis, tezamen *f* 3.15 gestoken.

Voor de lijkkoets werd betaald *f* 4.20, en voor de *acht* andere koetsen *f* 25.20.

Aan zes partijen, de 'dienders' van den Raad van State, van het Hof en van den Haag, de klapwakers, de luiders en de doodgravers werd *f* 3.60 uitgegeven.

Aan de vrienden die van Delft kwamen om de uitvaart bijtewonen werd gerestitueerd vier gulden voor een wagen heen en terug, met den voerman. Dat was een bekend gebruik onder de vrienden, zooals er uitdrukkelijk bij wordt vermeld.

Het zegel van de rouwceel kostte 3 gulden zes penningen; de huur van kannen en glazen *f* 1.35; aan brood en wittebrood werd opgegeten voor *f* 3.45. Het braden van drie kapoenen kostte bij den pasteibakker slechts... 16 stuivers! De schoenen en muilen, - versleten (?) bij het grafwaarts brengen, of moest dat met nieuw schoeisel geschieden? - werden betaald met *f* 10.50. Het rouwgoed voor de meid kostte *f* 7.50. Drie bidders assisteerden tegen *f* 29. - met hun drieën. De leverantie van eenige doodkleeren en rouwmantels werd betaald met *f* 15. - . Aan den apotheker Pots, - des overledene 2^{e} vrouw was Sophia Pots, - werd *f* 27. - betaald 'over een stroysel, en geperfumeerde olien, daer mede den overledene gestroyt ende bestreecken is'.

De Fransche kramer leverde voor *f* 16. - handschoenen en ander rouwgoed.

Het voorhuis was behangen met eenig rouwbehangsel, dat de lakenkooper Willem Romaecker geleverd had voor zes gulden.

Uitgetrokken is voor de dochter *f* 23. -; voor den zoon *f* 21. -, voor de meid *f* 44.10. voor de weduwe *f* 81-.

Twee kleermakers hadden de rouwkleeren gemaakt. De een ontving *f* 10. -, de ander *f* 23.55; de knoopen voor den zoon kostten *f* 3.50; een mantel voor rouwgoed van de dochter en de meid *f* 22.-.

De diaconieën te Scheveningen en alhier in den Haag ontvingen ieder *f* 50.-.

Mary Alidas had diensten in des overledenen ziekte bewezen, waarvoor haar *f* 9.15 werd betaald.

Verder werd betaald 'ten minsten voor de spijs op de uytvaert gebruyckt, alsoo verscheydene vrienden van buyten, nevens de voochden ten sterfhuyse het middachmael hielden negen gulden negen stuwers.'

Een postje van *f* 1.50 sluit de lijst voor het wasschen en reinigen, mitsgaders staangeld van het lijnwaad na den dood van den overledene en op zijn begrafenis gebruikt.

Het lugubere praatje is hiermede ten einde. Blijft waarde lezers lang voor dergelijke akeligheden bewaard.

A.A.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

C.G. (brief van 10 Febr:) - Van U ligt er nog deze vriendelijke brief ter beantwoording, terwijl ik intusschen uit uw laatste toezendingen verneem, dat gij geheel en al abonné zijt geworden. - Ik was door de ontvangst van dien brief van 10 Febr: bijzonder getroffen door Uw hartelijke raadgeving naar aanleiding mijner trionalvergiftiging in het Berliner Klinische Wochenschrift, dat ik U toezond met het verslag daarin van mijn behandeling. - Ja gij hebt wèl gelijk, dat het gevaar van zulke middelen groot is en men het best doet er zich verre van te houden. Ik heb het trional nooit genomen zonder voorschrift en zonder medeweten van mijn toenmaligen dokter, want op elk recept stond uitdrukkelijk geschreven, dat het niet mocht worden nabesteld zonder de toestemming van den medicus. In het goed vertrouwen daarop ben ik toen het slachtoffer geworden, en ik ben het van af dien tijd dan ook volkomen met U eens, dat men altijd aan gevaren bloot staat van dergelijken aard, en dus maar het wijste doet zich zooveel doenlijk buiten die middelen te houden, die dikwijls blijkbaar veel te weinig gekend worden door de doktoren-zelf. - Het verblijf in het buitenland, in een andere en drogere lucht dan de onze, heeft mij zooveel gezonder gemaakt, dat ik b.v. in het jaar dat ik in Amsterdam woonde nooit een dokter heb noodig gehad, maar, juist omdat ik tegelijkertijd constateerde daar op den duur niet tegen de lucht te kunnen, gaf ik die betrekking liever op dan er mijne gezondheid opnieuw bij in te schieten, en weinig vermoedde ik na den in volmaakte gezondheid doorgebrachten winter in Montreux, dat mij zoo kort na den ontvangst van uw brief zulk een ellende van ziekte en van niet te vermijden geneesmiddelen boven het hoofd hing, want ik heb bij deze gelegenheid ondervonden dat typhus een van de leelijkste ziekten is die bestaat, door de complicaties welke zich daarbij voordoen aan het hart enz. - Ik veronderstel dat het U niet aangenaam zou zijn indien ik op het verdere gedeelte van uw brief, waarin gij mij die intieme bijzonderheden vertelt, nader inging. Gij zult U echter wel herinneren wat gij mij hebt geschreven, en U dan ook wel kunnen voorstellen

hoe levendig ik die stemming, die bij U en vooral bij Uw vrouw werd gewekt door dat alles, mij kan voorstellen. - Het gaat bijna altijd zoo in het leven met ‘liefde’ zoowel als met ‘vriendschap’, en daarom juist hecht ik helaas in het algemeen zoo weinig waarde aan hetgeen de menschen daaronder plegen te verstaan, want wien zij heden begraven met veel mooie woorden dien hebben zij morgen vergeten. - Ofschoon uw latere brieven nu nog niet aan de beurt zijn, kan ik U toch wel reeds melden meteen, dat ik de daarin ingesloten bijdragen met genoegen heb gelezen en heb aangenomen ter plaatsing.*)

Ojep. (Brief van 28 Febr.) - De aanhef van Uw brief, dat gij en Uw zusters de Lelie zoo gaarne lezen om hetgeen er in staat van mijn hand, deed mij natuurlijk veel genoegen, en het spijt mij, dat gij zoo kort daarop vele weken lang niets ter lezing hebt gekregen van dien aard, al was het dan ook buiten mijn schuld. - Ja-zeker, 't was zóó lang geleden, dat gij mij hadt geschreven, dat ik eerlijkgezegd niet dacht U ooit meer onder mijn correspondenten te zullen terugvinden. Uw schrijven was dus voor mij een aangename verrassing, want ik herinnerde mij Uw naam en vroeger schrijven volkomen goed. - Maar natuurlijk is er heel wat gebeurd in al dien tijd dat ik niets van U hoorde. - Het lijkt mij veel moeilijker een waarlijk geestige feest-courant in orde te maken, dan gewoon journalistenwerk te doen, zoodat onze ‘bewondering’ voor elkander in dat opzicht dan wederkeerig is. - Ja, daarin hebt gij mij volkomen nagevoeld, dat het mij altijd zoo innig veel genoegen doet, wanneer jongelui samen oprecht elkaar liefhebben in hun huwelijk, want dat ze vóór dien tijd in het engagement verliefd zijn, of zoo doen ten minste (wat ik van den kant van het meisje heel dikwijls heb geconstateerd), dat beteekent in den grond zoo weinig. Juist op het daarna van den trouwdag komt het ten slotte aan. - Gij schrijft, dat de hoofdaanleiding tot Uw brief is Lelie No. 35, waarin staat het versje ‘Vrije vrouwen’, door den heer Servaas van Rooyen ingezonden, en dat gemaakt is door Speenhoff, waarop gij mij wenscht attent te maken. Intusschen zult gij in de volgende Lelie gezien hebben, dat anderen dit ook reeds deden, zoodat die zaak is afgehandeld voor zoover ik weet; want kort daarna nam de heer Servaas van Rooyen zelf de redactie waar, door mijn typhus, zoodat hij zijnerzijds wel zal hebben opgehelderd, hoe die zaak eigenlijk in elkaar zat. - Ja, 't versje van den Panama-hoed, in datzelfde nommer, beviel ook mij bijzonder goed indertijd. - Gij zoudt het zoo bijzonder prettig vinden mijn opinie te hooren over het Speenhoff-versje; wel ik wil U die gaarne zeggen, sommige coupletten erin vond ik aardig, sommige andere bepaald *héél plat*; indien de inzender niet voluit met zijn naam had onderteekend, zou ik die coupletten hebben geschrapt. Nu vond ik, dat dit, vooral omdat ik hier te doen had met een vast en gewaardeerd medewerker als de heer S. van R., niet op mijn weg lag. - Voor Uw vriendelijke wenschen aangaande mijn gezondheid veel dank. Gij ziet, dat zij helaas niet hebben geholpen, hoe oprecht ook gemeend. Enfin, we willen maar hopen, dat ze voor het heden en de toekomst mogen dienen.

D.T. te P. (brief zonder datum, maar ontvangen vóór mijn ongesteldheid). - Uw daarbij gevoegde versjes zijn intusschen reeds gedeeltelijk geplaatst. De beide versjes tegen het spiritisme ontving ik reeds in drukproef van mijn plaatsvervanger. Maar ik moet U teleurstellen wat de plaatsing betreft onder het redactie-gedeelte. Ik wil

*) Intusschen Uw laatsten brief ontvangen. Vriendelijk dank.

ze wèl plaatsen onder de ingezonden stukken, die gelegenheid geven aan iedereen zijn of haar meening te verkondigen, maar onder het redactie-gedeelte, dat dus voor mijn verantwoording komt, neem ik ze niet op. Gij moet mij in dezen niet verkeerd begrijpen, want gij schrijft naar aanleiding daarvan: '*Waar U de kolommen in de Lelie met prijzenswaardige onpartijdigheid niet alleen openstelt voor het verkondigen van* **eigen** *meeningen*, *maar ook voor die van anderen, zal de* **strekking** *van beide versjes geen beletsel voor opname kunnen zijn.*' - In dat opzicht nu hebt gij in dien zin gelijk, dat ik er niets tegen heb een andere meening dan de mijne op te nemen over het spiritisme, waar deze is gehuld in den vorm van een ernstige, zakelijke en dus iets beteekenende bestrijding. Maar spotten met de meening van een ander *is* geen bestrijding. Als men over een zekere mate van geestigheid beschikt - en die wil ik U geenzins ontzeggen - dan kan men elk onderwerp en elke richting belachelijk maken, en voor *dit* soort van bestrijding stel ik mijnerzijds het spiritisme te hoog. Gij zult mij misschien antwoorden, dat ik toch ook wel spot, en spotten laat door anderen, met vrije vrouwen, reform, nuttigheidsideeën, kunstdoensters, etc., etc., maar ten eerste ben ik zelve daartegen gekant, en kunt gij het mij dus niet kwalijk nemen, indien ik mij verheug over geestige bespottingen daarvan, die mijn eigen standpunt deelen, en die ik dus gaarne onder mijn eigen verantwoordelijkheid opneem, en ten tweede geldt het bij al die dingen iets dat zuiver van deze onze belachelijke aarde alléén is, en niets te maken heeft met godsdienstige opvattingen. Maar spiritisme is voor zeer velen niet alleen een wetenschappelijke, maar vóór alles een *geloofs*-questie, en gij zult mij moeten toestemmen, dat ik in dit blad nooit met geloofsquesties den spot laat drijven, zoodat ik b.v., zonder zelve te voelen voor theosofie of Christian Science, toch nooit zou opnemen een dergelijke soort van spot-versjes daarover, als de Uwe over spiritisme. - Meldt mij dus s.v.p. of ik die drukproeven moet laten vernietigen, dan wel ze moet doen opnemen onder de ingezonden stukken. - Waarom maakt gij, die juist in *Uw* vak daarover toch op een degelijke manier zoudt kunnen schrijven, dan niet liever een hoofdartikel, waarin gij de zaak op wetenschappelijke wijze behandelt. Dat te plaatsen ben ik gaarne bereid.†)

H.W.W. te H. - Uw meening over Götz Krafft kan ik niet deelen, zooals gij zult zien uit mijn boekbeschouwing daarover. - Waarschijnlijk hebt gij het boek gelezen in een gevoel van gemeenschap met de *gevoelens* en de levensrichting van den auteur, terwijl ik mijnerzijds het beoordeelde van een zuiver critisch standpunt als literairwerk - en het als zoodanig mislukt acht. De meeste lezers verwarren gewoonlijk de letterkundige waarde van een boek met de antipathie of de sympathie, die de strekking ervan bij hen persoonlijk opwekt. Bevalt hun de strekking, dan achten zij het boek als zoodanig gelukt, ook uit een oogpunt van literaire kunst en, omgekeerd, vinden zij de strekking indruischend tegen húnne eigene meeningen in, (of zelfs al heeft het boek in 't geheel geen strekking, al zijn de handelende personen hun maar antipathiek), dan werpen zij, zooals de duitschers zeggen 'het kind *met* het badwater weg' en willen geen goeds meer hooren noch van den stijl noch van den vorm, al beantwoordt die wellicht ook aan hooge kunst-eischen. Waar gij echter uwerzijds zoo anders denkt over dit boek dan ik, daar stel ik U voor uw meening, hetzij in een hoofdartikel, hetzij onder de ingezonden stukken, vrijuit te stellen tegenover de mijne. Ik zal dit gaarne opnemen, te meer omdat ik van nog een anderen Lelielezer juist zulk een loftuiting als de Uwe over Götz Krafft onder de oogen kreeg; iets waaruit dus blijkt dat meerderen er zoo over denken als gij, en U dank zullen weten voor een verdediging.

†) Intusschen Uw laatsten brief met dank ontvangen

Het hangt af van den inhoud van Uw eventueel artikel of ik het kan opnemen als artikel tegen honorarium, dan wel het moet brengen onder de niet-betaalde rubriek ‘ingezonden stukken’. Het laatste moet ik doen wanneer gij slechts een persoonlijke meening uitspreekt; het eerste geschiedt wanneer uw opinie berust op door U-zelf aangetoonde gronden, onverschillig of *ik* het daarmee oneens ben. Onderteekening met uw naam behoeft in geen van beide gevallen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

7 Augustus 1907.
21ste Jaargang.
Nº. 6.

Hoofdartikel
Misères van het reizen.

Kermisgaan is een bilslag waard!

Het spreekwoord wil, in zoo weinig woorden mogelijk, zeggen, dat alle genoegens hun schaduwzijde hebben, en dat er geen onvermengd genot valt te smaken. Dit is ook met het reizen het geval. En nu ben ik niet degeen die treurt omdat hij zijn bed niet mede kan voeren, of zijn keuken, of iets wat hem in zijn huiselijk leven aangenaam is, en omdat hij tevens geweld moet doen aan zijn kleine hebbelijkheden, welke hem tot eene gewoonte zijn geworden. Immers tegenover een dergelijk gemis staat zulk een groote winst, dat de genoemde misères daardoor vrij wel geneutraliseerd worden. Trouwens we weten het dat tegenover alle genot eenige opofferingen staan, welke men zich ter wille van dat genot getroosten moet.

Er zijn echter reismisères, welke tot een minimum konden gereduceerd worden; waartoe men persoonlijk niets toe of af kan doen, en waarvan 't waarom van haar bestaansmistèrie nog moet worden verklaard.

Over de misères wil ik even spreken. Misschien hebben vele vrouwen en meisjes onder onze abonnenten overwegende invloed op tal van mannen die de macht bezitten om 't tegengaan, zooniet het wegnemen dier misères met vrucht te kunnen bepleiten.

Tot die misères reken ik wel in de eerste en voornaamste plaats de douanenplaag. Zelfs bij goeden wil om die last tot zijn kleinste afmetingen terug brengen, moet zij nog een plaag genoemd worden in de volle kwade beteekenis van dat woord.

Op mijn vacantiereis leerde ik haar wederom ten volle kennen.

Belgische, Fransche, Italiaansche, Fransche, Zwitsersche, Duitsche, Nederlandsche grens. Dat overtrekken lag in het programma. Ik maak echter, wat deze reis betreft, uitzondering voor de eerste en voor de vijfde tot en met de zevende.

Doorreizende naar Parijs, in den Parijschen trein van de Hollandsch IJzeren Spoorwegmaatschappij, nam België te Eschen, niet veel nota van onze bagage.

Evenmin plaagden ons de Zwitsersche douane te Genève, de Duitsche te Bazel, en de Nederlandsche te Zevenaar, zij het ook dat we te Bazel, waar we overnachtten, des

morgens, voor het instappen in den trein naar Wiesbaden, naar de douanenbank gevoerd werden, om *misschien* onze valiezen de gewone operatie te doen ondergaan. De dreigende wolk dreef echter weg, nadat we den humanen beambte verklaard hadden binnen een paar dagen naar Nederland te zullen doorreizen. De visitatie der beide andere rijken, Zwitserland en Nederland, gebeurde in den trein. Niet vergeten mag worden, dat we slechts handbagage bij ons hadden,

Denk u nu echter op de eerste Fransche grens (België-Frankrijk) een damescoupé, (stikvol), waarin ter wille van plaatsgebrek, twee heeren getolereerd werden, - door.... de dames, want de Fransche conducteur wilde hen verwijderen, maar nadat de dames eenparig verklaard hadden hen wel te willen dulden, scheurde hij 't op de ruit geplakte biljet, dat ‘Dames’ vermeldende af. Dus een stikvolle dames-coupé; de schooten der dames en de centimetersruimten tusschen de inzittenden belast en beladen, en gevuld, - zoo wat ingemetseld, - met taschjes, reisboeken, couranten, zakjes; het netwerk haast bezwijkende onder het gewicht van minstens zestien valiezen, reiszakken; city-bags van de grootste soort; en dan nog elk knopje of vooruitstekend krulletje, behangen met reismantels, paletots en andere overkleeden.

Dit alles is geen overdrijving, en (tusschen twee haakjes) gevoel ik mij gedrongen deze misère in de misère een beetje uitvoerig te behandelen. Daarover dit.

De Parijsche trein komt van Amsterdam en neemt reizigers in te 's Gravenhage, te Rotterdam en te Dordrecht. ‘Neemt reizigers in’. Beter is de uitdrukking, ‘en staat toe, dat in de genoemde stations, reizigers met list geweld, of gevaar van armen en beenen te verliezen, binnendringen.’

Toen de Maatschappij in dezen reeds sedert jaren voortdurenden toestand eenige verbetering bracht, door de lokaalreizigers Amsterdam - Rotterdam er uit te weren, beging zij aan den anderen kant de fout, om het plaatsbespreken af te schaffen.

In het drukke reisseizoen, en op drukke reisdagen vooral, is het voor een *welopgevoed* mensch, die b.v. te 's Gravenhage wil instappen, en een plaats *veroveren*, haast onbegonnen werk. De couloirs zijn in een ommezien opgepropt met 1e en 2e klasse-menschen, de handen onbruikbaar door wat zij dragen, en alleen met hun ellebogen, en dikgebuikte of ‘knokkerige’ lichamen, plus hun handbagage kunnende duwen, dringen, knellen, wringen; van hun kant eveneens opgeduwd en opgestuwd, wat ook doen de ‘witkielen’, gebukt onder, of torschende de groote handbagage, schoftig optredende met woorden of worstelgebaren, belust op de toegezegde groote fooi, en tevens kermende en klagende, dat zij niet bijtijds den wagen zullen kunnen verlaten, en zij dus kans loopen om tot Rotterdam mede te rijden.

Die botsende, klotsende en warrige kluwen, moet zich in *enkele* minuten verdeelen over de weinige coupé's; ieder moet trachten te vinden de rubriek waaronder hij zich scharen wil: rooken, niet rooken, dames, 1e en 2e klasse, en dan nog *veroveren* een *zit*plaats voor zich en een ligplaats voor zijn bagage.

Geprutteld wordt er dan ook geducht; liefelijke (?) woorden aan het adres van Maatschappij en chefs geuit, maar.... wat helpt het; men hangt in de coupé en moet dus mede ‘fahren’.

Waarom geen *reserve*wagens aan de stations den Haag, Rotterdam en Dordrecht gereed gehouden; ten minste voor den Haag. Waarom niet vooraf gelegenheid gegeven in zulk een reserve-wagen in te stappen en zich in afwachting van den trein te arrangeeren? Wat kan voor den Rotterdam-Amsterdamschen lokaaltrein, zal toch ook wel voor den *doorgaanden* Parijschen trein kunnen. In elk geval, waarom nà 't

vertrek van Amsterdam niet aangegeven hoeveel plaatsen in elke coupé onbezet zijn, en niet gezorgd, dat aan elken opgang van den wagen een conducteur zorgt voor 't behoorlijk instijgen, links en rechts, van eerste- en tweede-klasse passagiers. Desnoods moet men dan maar queue laten maken, maar zooals de toestand nu is, is hij ondragelijk.

Doch nu wat betreft de visitatie.

Denk u nu, in de reeds met zeer reëele kleuren afgeschilderde overvolle dames-coupé, nadat de visitatie is aangekondigd, al de inzittenden opgestaan, de valiezen, enz. uit het netwerk gehaald en op de banken nedergelegd, om zoo aanstonds geopend zijnde, een dubbele plaatsruimte in te nemen. Zestien geopende valiezen op *twee* banken, waarop anders respectievelijk vier menschen zitten; die tweemaal vier menschen staande, scharrelende om sleuteltjes te zoeken, riemen te ontgespen, en geagiteerd over de te verwachten omwoeling van het net gepakte goed.

Het cortège dat in die coupé, zijn douanendiensten moest bewijzen, bestond uit niet

minder dan vier personen; drie mannen en eene vrouw, en thans zal ik eene beschrijving geven van de nauwgezetheid, waarmede het Fransche douanencorps, en daardoor het Fransche Gouvernement, te werk gaat, om zoo nu en dan een paar francs inkomend-recht van de plezierreizigers binnen te halen.

Nommer een van het cortège was een douane, die met grove hand rondtastte in wat geopend voor hem lag; van den bodem af werden allerlei reiskleederen of reisbenoodigdheden naar boven getrokken; doozen werden aan de punt van een deksel opengescheurd, doch ik neem dit dien ambtenaar niet kwalijk; zoo iets onhebbelijks is voorgeschreven, en komt op het hoofd neer van het gouvernement.

De douane was vergezeld van een fiscus-ambtenaar; deze heer moest de belastbare zaken naar het tarief taxeeren, en de francs innen. Ik lette er eens op, en in den geheelen wagen werd 4 of 5 francs gecollecteerd; dat is zoowat een franc per hoofd, voor het daarvoor in dienst gestelde personeel.

Toen die twee in de volgende coupé hun onderzoekingstocht voortzetteden, volgde eene juffrouw, die in opdracht scheen te hebben de *dames*valiezen te doorsnuffelen. Zeer kiesch gedacht, ook voor het geval, dat aan den lijve moest gevisiteerd worden, - en dan die twee heeren! - maar waarvan het doel werd gemist, omdat reeds een man de schennende hand in de valiezen der dames had gestoken, en *allerlei* onderste boven had gehaald, en de vrouw ook in de heerenbagage rondkeek. Dat is nu wel niet zoo erg, maar ik wil er mede zeggen, dat heel die zoogenaamde kiesche snuffelarij niets beteekent. Aan de valiezen valt op 't oog niet te zien of zij aan een vrouw dan wel aan een man toebehooren, allerminst toch in coupé's waarin de bokken van de schapen niet zijn afgescheiden.

En wat deed nu nommer drie. Die beambte was gewapend met een stang, waaraan een haak, en nog voor dat de bagage weer ter ruste was gebracht, en nog voor dat ieder gezeten was, peuterde hij langs de beenen van de heeren en tusschen de rokken van de dames door, onder de banken en in de hoeken, om.... 't verborgene aan den chef der douanen te openbaren! Heilige ijver van het Fransche Gouvernement, centimes zoekende en voor Louis d'or last gevende aan het touristendom, dat toch altijd geld in 't land brengt, meer dan dat door een enkel voorwerp, waarvan inkomend recht betaald moet worden, zal verloren gaan.

Te Vintimille (Italiaansche grens) ging het zoo zijn gewone gangetje: er uit, naar de bank, er weêr in, maar daar had men goede hulp aan de dragers, en waren de douanen nog al goedertieren.

Aan de Fransche grens (Modena), leerden we wederom het gansche douanenstelsel, in zijn volle afschuwelijkheid kennen.

Verbeeld u, gevolgd of voorafgegaan door den porteur de bagage, die *alle* valiezen uit één wagen door elkaar op zijn lowry heeft geladen, moet men eerst het geheele perron, langs den langen trein afloopen, dan drie à vier banen overloopen naar het tegenoverliggende perron, waarvoor een even lange trein staat te wachten en ook dit perron afloopen. Nu komt men aan het parallel loopende punt van uitgang en men moet de lowry opzoeken waarop de bagage is gestapeld.

Die bagage wordt neergesmeten op de bank, maar dat is bagage gewoon, maar een stuk van u komt te liggen naast dat van een reiziger in het naast behoorende compartiment gelegen en het andere stuk vindt plaats zes valiezen verder. Het spreekt immers van zelf, dat de *porteur* uw goed niet kan bij elkâar houden en onderscheiden

van dat uws buurmans. Nu loopt ge met de sleutels rondzoekende en speurende, om aan der douanen wil en wensch te voldoen.

Dezelfde terugtocht als de heentocht, en nu hebt ge maar werk om oog op uw bagage te houden en er voor te waken, dat het binnengelootst wordt, en in uw compartiment terecht komt. Heusch, 't was zoo dom niet van den blijmoedigen reiziger, die deze bagage-uitdeeling vergeleek bij de schoenenhistorie van Tijl Uilenspiegel.

De douanemisère is bijna in een klaaglied van Jeremia verloopen. Daarom zal ik het hierbij maar laten, en bidden en smeeken aan alle invloedrijken, de toeristen toe te staan in een blancobillet in hun reisboekje, - dat nu al haast niet meer aan contrêle is onderworpen door de bijvoeging: *sans formalités*, - onder eede te verklaren, dat zij de gansche reis door geen *smokkel* in eenig land zullen invoeren of wel laat de fiscus in ieder land op de grenzen een penningske doen offeren door alle reizigers, dan equivaleert 't mogelijke verlies met deze winst. De geheele visitatie is toch maar een wassen neus. Daar zou ik staaltjes van kunnen vertellen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Tranen.

Tranen vloeien
Tranen druppl'en
Droevig-langzaam neer -
Kunnen sòms 't wee verzachten,
Stillen àl te bittere klachten. -
Tranen droef, van leed en strijd,
Droefheid, snikkend uitgeschreid.

Tranen - bitterder en droever, -
Tranen brandend-heet,
Vloeien langzaam, onophoud'lijk -
In verborgen leed.
Tranen, die geèn oòg kan schreien,
Stil geweend - in eènzaamheid - - -
Bloedige, onzichtb're dropp'len - - -
Tranen, door de ziel geschreid - - -

F.H.M.

Verlangen.

O! jong te zijn weer; als een kind
Aan moeders schoot te hangen!
Nog eens weer jong zijn, smeekt mijn ziel,
Soms pijnlijk van verlangen -
Nog éénmaal als in 't zoet verleên
Te dart'len met de vlinders heen;
Van 's levens zorgen onbewust,
Totdat de slaap me d'oogen kust.

O, klonk mijn stem nog ééns zoo blij,
In dart'le melodietjes,
Als toen 'k in 's levens schoone Mei
Luid zong mijn hoogste liedjes!
Ach, 't leven schijnt zoo lang, zoo lang -
En zorgen drukken zwaar en bang....
O, dat 'k slechts één, één zonnedag,
Als kind in *moeders* armen lag!

NORMA.

Boekbeschouwing.

II.

Ik heb in het voorgaande artikel uiteengezet, waarom *Götz Krafft* noodwendig *moest* mislukken uit een kunst-oogpunt; namelijk, omdat het is geschreven met het van het begin tot het einde kennelijke doel: den lezer een bevredigende levensverklaring, een verzoening tusschen het oude en het nieuwe bijbrengen.

Intusschen, er zijn boeken die, al hebben zij hetzelfde gebrek, zich met dat al heel goed laten lezen, door verdienste van boeiendheid, of stijl, of zelfs oorspronkelijkheid van vinding. In dit opzicht heeft *Jörn Uhl*, waarmede de schrijver van *Hilligenlei* zijn roem vestigde, op het groote publiek een verbazende uitwerking gehad. De niet zoo gemakkelijk te bevredigen critisch-gezinde lezer mocht héénzien door de phrasen-makerij en woorden-aaneenrijging, waarmede Gustav Frenssen heenglijdt over al datgene, wat in dit leven droef en raadselachtig *blijft*, en niet valt op te lossen door mooie theorieën, de méérderheid was verrukt, meegesleept door de schijnbaar-overtuigende kracht, die sprak uit *Jörn Uhl*, die goed deed na al het verlammende, lustelooze, gebrokene, dat de hedendaagsche jongeren plegen neer te leggen in hun levensmoede werken.

Maar *Götz Krafft*, dat den indruk maakt van te zijn geïnspireerd door het voorbeeld van Frenssen, bezit niets van het belovende, het eigenaardige, waardoor *Jörn Uhl* aantrok, ook ondanks het onsamenhangende en langdradige erin. Van het begin tot het einde, vier lange deelen door, hebben we hier te doen met een levensgeschiedenis die conventioneel en ouderwetsch is gedacht, en op dezelfde conventioneele, vóóraf pasklaar gemaakte wijze verloopt. Het milieu, waaruit de jonge man voortkomt, moet natuurlijk een zijn waarin de nieuwe denkbeelden niet worden begrepen; reden waarom de schrijver goed vindt van den ouden heer Krafft te maken, niet een waarachtig-geloovig, eerbied-afdwingend predikant, maar een domkoppigen botterik, die op de tafel slaat, als zijn zoon hem tegenspreekt, en kwaad wordt, wanneer deze een bijbeltekst in twijfel trekt. Niets is goedkooper dan op zulk een onnoozele wijze twee richtingen tegenover elkaar stellen.

De schrijver had beter gedaan, wanneer hij een voorbeeld had gekozen in *Kielland's Schnee*, waarin de oude dominee het type is van den eerlijken, in zijn overtuiging-palstaanden christen, zoodat de strijd tusschen hem en de moderne *Gabriele* juist dáárdoor interessant wordt, omdat beide partijen aan elkaar gelijk staan in zedelijke waarde en in diepte van levensopvatting. Bij Edward Stilgebauer daarentegen kan geen sprake zijn van een boeiend-geteekend conflict, waar hij gemakshalve van den vader-predikant maakt zulk een bekrompen wezen, en van den zoon een uiterst-begaafd, diepzinnig jongmensch, wiens vóórbestemdheid tot het bereiken van ‘Des Levens Kroon’ (deel IV) de lezer, van af 't begin, op hinderlijke wijze voelt en tast.

En inderdaad stuurt alles dan ook af op dit bevredigende einde, het leven in Lausanne, waar de verzoeking nog juist bijtijds wordt overwonnen door den dood van een vriend, het leven in Berlijn, waar een ander medestudiegenoot aan een tragisch einde komt tot straf voor zijn verkeerde levensrichting, waar de speelbank in het geheim natuurlijk net in tijds wordt ontdekt door de politie, om daardoor meteen de oogen te openen van *Götz* voor de vrouw, in wier handen zijn onschuld viel; dan het dienen als militair in München, waarvan de ingelaschte bijzonderheden voor Duitsche lezers grooter aantrekkelijkheid zullen hebben dan voor Hollandsche, en waar opnieuw alles juist zóó gebeurt, en dood en leven zóó netjes ingrijpt, als de tendenz-schrijver het noodig heeft voor zijn doel; de fouten in het militaire gedoe aan de kaak stellen; en eindelijk het bevredigende slot, de door al die net terechtertijd plaatsgrijpende gebeurtenissen gelouterde en gerijpte *Götz*, in wien natuurlijk zulke wonderbare talenten sluimeren, dat hij, alweer precies op het rechte oogenblik, een uitstekende positie vindt, waardoor hij, zelf zonder fortuin, kan huwen het meisje zonder geld: Eva Freij, wier bepaaldelijke bestemming tot dit doel merkbaar is voor den lezer van het eerste moment af, waarop zij in deel III optreedt, volmaakt, uiterlijk en innerlijk, geteekend niet als een vrouw van vleesch en bloed, met deugden en gebreken beide, maar in de onhandige onbeholpenheid van: ‘de wonderbare schoonheid der Italiaansche Madonna’, ‘iets dat niet van deze aarde was’, en dergelijke schooljongens-uitdrukkingen van een besteld opstel!

En alles in dezen vierdeeligen roman is verteld op diezelfde onbeholpen, houterige, overdreven wijze. - Als Götz, in Lausanne, verliefd geraakt op Jeanne Ramuz, vindt de schrijver het evenzeer noodig de schoonheid dezer jonge dame te schilderen met alle denkbare overdreven termen; hij vertelt in de meest geheimzinnige woorden, bij de eerste kennismaking van Jeanne en Götz, dat deze ontmoeting voor den laatste onberekenbare gevolgen zal hebben, diep zal ingrijpen in zijn héële leven, allerlei fraais meer van dien aard, terwijl de heele ‘verhouding’ uitloopt ondertusschen op een paar onschuldige wandelingen en coquetterieën, en het vertrek van Götz daarna uit Lausanne, met een volkomen ongebroken hart, zoodat we ook, in al de drie verdere deelen, niets meer hooren van Jeanne noch van haar invloed. Op dezelfde wijdloopige wijze worden andere personen ten tooneele gevoerd, zonder dat zij verder éénige reden van bestaan hebben, zooals b.v. Paul Buchold, de vriend van het gymnasium, met wien Götz studeert in Lausanne, en over wiens verliefdheid in Yvonne, en omgang met en invloed op Götz, wij in dit eerste deel zóó veel te hooren krijgen, dat zijn plotseling en ongemotiveerd verdwijnen daarop inééns, voor goed uit den verderen roman, daarop drukt een cachet van noodelooze breedsprakigheid, waarvan het vervolg telkens opnieuw de méést doorslaande bewijzen blijft leveren. Geen oogenblik behoudt de lezer dientengevolge de illusie, dat hij een verhaal, een roman, leest; telkens opnieuw voelt hij, hoe alles is bedacht en gegroepeerd met de bedoeling: een idee van den schrijver uit te werken, te protesteeren tegen het een of ander, wat dezen verkeerd voortkomt. Zoo is de studentenvereeniging in Lausanne, van de daar studeerende Duitschers, niets anders dan een éénzijdig protest tegen de in zulke vereenigingen heerschende misbruiken. Om die reden zijn alle jongelui, die er lid van zijn, dronkenlappen en aan hoogmoedswaanzin lijdenden; en om diezelfde reden moet er een graaf eerelid van wezen, wiens gevoelloos genoegen bestaat in het doodschieten van in zijn oogen nietswaardige joodsche jongelui (anti-semitisme wordt hier de les gelezen); om diezelfde reden ook loopt zoo'n duel bij Stilgebauer

af met den dood van den hoogstbegaafden en edelen jood, (terwijl het een bekend feit is, dat studenten-duels in de werkelijkheid *bijna* nóóit zulk een tragisch einde hebben); om diezelfde reden eindelijk komen er uit Manheim een paar treurende ouders over, om te weenen op het graf van hun eenig kind, terwijl de gevoellooze graaf intusschen een déjeuner arrangeert in Montreux! En in Berlijn, in het tweede deel, gaat deze onhandige en kinderachtige schrijverij op dezelfde kunstelooze en talentlooze wijze zijn gang. De studiegenoot, die afdwaalt van de gebaande wegen, en zich werpt in de armen van het anarchisme, krijgt natuurlijk zijn verdiende loon thuis, en eindigt met diefstal en moord en zelfmoord; terwijl daartegenover de brave Götz net op het rechte oogenblik een politie-commissaris vindt, door wien hem de noodzakelijke onthullingen worden gedaan over het verleden van zijn maîtresse, zoodat hij, in plaats van zich verder aan haar te verslingeren, met lust en ijver

aan het werk gaat, en - het spreekt van zelf - verhandelingen en drama's schrijft, waarvan de groote ‘beloften’ erin de professoren en literatoren uit zijn omgeving met blijde verwachting vervullen! Wie voor deze vier deelen zes gulden over heeft - per deel f 1.50 - die kan zich dezelfde houterige tegenstellingen, waarvan ik er hier een paar opnoemde, voortdurend bijeenzoeken. Mij ontbreekt de plaatsruimte om nog meer aan te voeren tot staving van mijn beweren, dat het den auteur nergens is ingevallen een leesbaren, goed-in-elkaar-gezetten roman te leveren, dat hij zich voortdurend heeft verstrikt in ideeën en in theorieën, die hij wou belichamen, zonder nochtans dit áán te kunnen. Want niemand, die maar even nadenkt, zal in zulk een oppervlakkig gezwets ook maar eenigen troost of levensverklaring vinden, terwijl degene, die enkel vraagt in *Götz Krafft* naar een boeiend-geschreven, interessanten roman, evenzeer wordt teleurgesteld, door het volslagen gemis van al die goede eigenschappen, die men aan een zóó uitvoerig opgezetten roman mag stellen als eisch.

Gewoonlijk pleeg ik, wanneer ik vertaalde boeken bespreek, over de wijze van vertaling te zwijgen. Wij hebben ten onzent enkele dames en heeren, die zich een specialiteit maken in het overzetten uit een of andere taal: Noorsch, Zweedsch, Russisch, en die dit, in het algemeen genomen, dan ook zóó doen, dat de lezer behoorlijk Hollandsch onder de oogen krijgt. Van hen geldt het dat hun naam op den omslag voldoende is, om in dit opzicht goede waar te mogen verwachten. Daarneven krioelt een schare van onbekende grootheden, voor wie elk Fransch, Engelsch, of Duitsch nieuw boek, dat uitkomt, een welkome gelegenheid is zich enkele guldens honorarium te verdienen, door de overzetting ervan in het Hollandsch. In de meeste gevallen is haastigheid, slordigheid, gebrek aan taal-kennis in deze soort vertalingen voel- en tastbaar genoeg, om ieder, die in staat is het boek in het oorspronkelijk te lezen aan te raden dit te doen; terwijl zij, die de oorspronkelijke taal niet machtig zijn, de begane fouten misschien minder zullen opmerken dientengevolge. Vooral waar het Duitsch geldt, verleidt de gelijkenis van de Duitsche taal met de onze den haastigen beroeps-vertaler maar al te dikwijls tot het naschrijven van verduitscht-hollandsche zinnen, in plaats van zich de moeite te geven een zuiver Nederlandsche vertolking ten papiere te brengen.

Dit feit komt zoo gedurig voor, dat het dientengevolge overbodig schijnt er bij elken uit het Duitsch vertaalden roman nog eens weer afzonderlijk de aandacht op te vestigen. Indien ik daarom bij de overzetting van *Götz Krafft* nog eens afzonderlijk wensch stil te staan, dan is dit, omdat men redelijkerwijze aan een zoo duur en lijvig werk, en dat zich met zooveel pretensie aankondigt, nog eerder den eisch stelt in goed Hollandsch te zijn geschreven, dan aan een kleiner en met minder omhaal van veelbelovende recensies optredend romannetje.

Welnu, de vertaler van *Götz Krafft* zondigt vóórtdurend tegen de taal, toont nu en dan dat enkele Duitsche uitdrukkingen hem volkomen vreemd zijn, waar hij ze gemakshalve letterlijk in 't Hollandsch overzet, zonder rekening te houden met de beteekenis, en ontneemt den lezer alle illusie van zich in die beschaafde kringen te bevinden, waarin Edward Stilgebauer zijn personen laat optreden, als hij diens Duitsch: ‘Herr Baron’, ‘Herr Graf’ enz., eenvoudigweg overzet: ‘meneer de baron’, ‘mijnheer de graaf’, enz. Dergelijke burgerlijkheden stuiten den ontwikkelden lezer onmiddellijk; wat in het Duitsch gebruik is, (men zegt daar ook: ‘Herr Doctor’), dat

geschiedt in onze hollandsche kringen nooit; men spreekt graven en baronnen niet aan met hun titel, veel minder nog met meneer daaraan toegevoegd.

Alles saam genomen, dit boek had zeer goed onvertaald kunnen blijven, en, zoo het wáár is, dat het in Duitschland werd besproken, en aanleiding gaf tot twistgeschrijf, dan zal dit wel voor een goed deel liggen aan de Duitsche toestanden, zooals het militarisme, die de auteur er in aanroert, en verder aan de Duitsche grondigheid van karakter, die uitteraard meevoelt voor 'grondig' geschreven boeken. Ik voor mij geloof niet, dat men ten onzent deze Duitsche belangstelling in *Götz Krafft* zal kunnen navoelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

La Femme à travers l'Histoire door Maurice Lefèvre, uitgegeven door Fontemaine.

'Dit is geen gewoon boek in de alledaagsche beteekenis van het woord', schrijft Maurice Lefèvre in het begin van zijn werk. Men moet er geen liefdes-avonturen in zoeken;

Estella trouwt in het laatste hoofdstuk niet met Némorin, en Bartholo tracht tevergeefs Rosine te beschermen tegen de belagingen van een Lindor.

'En toch is het een roman. De roman van de Vrouw, geschreven naar de kronieken en legenden. Het is de geschiedenis van haar achtereenvolgende grootheid en verval; die van den geheimzinnigen invloed, die zij ten allen tijde op de zeden heeft uitgeoefend.'

Hij laat aan ons oog voorbijgaan de courtisanes van vroeger: Aspasia, Lais, Phryné bij de Amoureuses, Sappho, en Théodora tot aan de Emancipatrices. Ik neem de classificatie door den schrijver gegeven, Héloise, Alix de Montmorency, Bertrade de Monfort tot de Educatrices, waaronder Ninon de Lenclos de voornaamste was, tot de Précieuses Julie d'Angennes, Madeleine de Scudery, Charlotte de Montmorency de Empoisonneuses en de Démoniaques even aanstippend, komt Maurice Lefèvre bij Mme de Pompadour en Mme Dubarry en hier eindigt het eerste gedeelte van zijn werk.

Het tweede deel bevat: Les femmes de la Révolution, Les femmes de la Terreur.

Mmes de Genlis, Helvétuss, de Sabran, de Condorcet, Julie Talma, Sophie Arnoult Charlotte Corday, Olympe de Gouges, Théroigne de Mericourt en zoo brengt hij ons aan de vrouwen van het Directoire en het Keizerrijk. Mmes de Staël, Tallien, Hainguertot, de Montesson, Hamelin, Visconti... Marie-Louise... en eindelijk wat het Romantisme betreft, voert de schoone Recamier ons naar het levendige en zeer belangrijke schilderij uit het tijdstip van 1830 (waarvoor men tegenwoordig de schouders ophaalt) maar dat naar mij dunkt toch wel tegen die van onzen tijd opweegt. Men oordeele:

'Welke sterren! Chateaubriand leeft nog, Lamartine is in het tijdperk van zijn grootste roem, Musset is twintig jaar, Victor Hugo dertig, Ingres en Delacroix bestrijden elkaar met meesterwerken, Couture, Théodore Rousseau, Corot, Deveria, Decamp, Ary Scheffer, Isabey, Alfred de Dreux, Diaz, Gavarni, Grandville, Cham, Meissonnier, Jules Dupré, Bida, Jadin, Tony Johannot teekenen en schilderen, sommigen reeds beroemd, sommigen beroemd wordend, terwijl te midden van dien strijd Carle Vernet en zijn zoon Horace de heldenfeiten van hun tijd op het doek vereeuwigen. Van Meyerbeer is zooeven verschenen 'Robert le Diable', aan de 'Hugenoten' legt hij de laatste hand en van de 'Prophète' staan hem reeds de grove trekken voor den geest. De oude Beethoven heeft het publiek reeds in verrukking gebracht door zijn symphoniën en in de Mondscheinsonate zijn goddelijke ziel neergelegd. Adolph Adam, die de liefelijke bevalligheid van het 'Chalet' en 'Si j'étais Roi' met zich omdroeg, staat aan het begin van zijn roemvolle loopbaan, terwijl hij die vermaardheid van den goeden Grétry doet herleven door zijn 'Richard Coeur de Lion' te orchestreeren. Wagner begint reeds naam te maken en Halévy bereidt den weg voor den grooten Gounod, die juist het levenslicht heeft aanschouwd. Guillot, Thiers, Lamennais, Victor Cousin, Lacordaire doen het spreekgestoelte en de tribune daveren van hun welsprekendheid. Sainte-Beuve critiseert, Murger zingt, Dumas verhaalt, Eugène Sue schrijft, Scribe versnijdt zijn vruchtbare pennen. Nourrit, Duprez, Mme Stolz, Dorus Gras, Conti-Moreau, la Pasta, Frezzolini, le Talcon uiten gedachten van groote mannen, Garcia onderricht zijn dochters Malibran en Pauline hoe men het hoogste bereikt; de naam eens Talma is voor altijd gevestigd door zijn

werk Rachel. Mlle George brengt in herrinnering hoe Napoleon épris werd van Agrippine en Mlle Mars, redt het succes van Hernani.

En terwijl hij zoo voortgaat met het opsommen van zijn naamlijst, waarop wij met recht trotsch mogen zijn, haalt Maurice Lefèvre nog aan: Chopin, met zijn verheven ziel, Balsac, dat genie, George Sand, dat edele hart en nog vele anderen.... Alfred de Vigny, Théophile Gautier....

Ik laat het hierbij en het spijt mij voor mijn lezeressen, dat ik afscheid neem van het boek van Maurice Lefèvre. Doorweven met merkwaardige bijzonderheden en belangrijke feiten, waaronder veel, wat niet is uitgegeven, in vloeiende taal geschreven, zijn zijn redevoeringen gemaakt om door geletterde vrouwen gelezen te worden.

Dit werk bevat twaalf voordrachten, die de schrijver in een particuliere zaal hield voor een publiek, dat uitsluitend uit vrouwen bestond. Terwijl ik ze las, verwonderde ik me in het minst niet over het succes, dat ze hadden, over de belangstelling, die zij inboezemden, noch over de spijt van haar, die ze niet had kunnen bijwonen.

Ik spreek hier alleen van het werk, want iedereen weet hoe Maurice Lefèvre de kunst verstaat van in het publiek te spreken en

welk een grooten bijval zijn redevoeringen in de Bodinière vonden.

'La Femme à travers l'Histoire' eindigt met een overzicht van het tweede keizerrijk. De toiletten, de weelde, de wereldsche vrouwen, die kermis der ijdelheid, waarvan Mme de Metternich, zeker de begaafdste en meest artistiek aangelegde, een der toongeefsters was. Dit alles is vermakelijk beschreven. Het wemelt er in van anecdotes en snedige gezegden. De schrijver heeft niets vergeten en geheel Parijs met al zijn hartstochten, zijn uitspattingen en drinkgelagen, zijn levensgenot, trekt aan onze bekoorde blik voorbij en prikkelt onze verbeelding door de levendigheid van het verhaal en de kunst van zeggen, waarin de schrijver van 'La femme à travers l'Histoire' uitmunt.

Herinnering.

De sneeuw was pas gevallen, een dikke grauwe wolkenmassa voorspelde nog veel meer; het was een ouderwetsche Kersttijd. Sierlijke arren met keurig opgetuigde paarden ervoor gleden onhoorbaar over het zachte sneeuwtapijt, alleen het gerinkel der belletjes klonk brutaal in de suizende stilte der natuur.

Takken der boomen hingen loodzwaar neer onder de sneeuwmassa; een enkel vogeltje zwierf onrustig in het grijze luchtruim!....

De singels in Utrecht zagen er in hun donzig wit kleed uit als in een sprookje, dat verhaalt van de lusthof der ijskoningin.

Op een dier singels woonde Tante Miene in een zeer ouderwetsch huisje, een klein, laag hek gaf toegang tot de deur van hare woning. Ze zat voor het raam in een rieten leuningstoel met een kussen in haar rug, dat bestond uit tapisseriewerk. Het stelde een meisje met vuurrood jurkje voor dat bloemetjes scheen te plukken. Een ronde mahoniehouten tafel stond in het midden der kamer, een gebloemd tafelkleed was er over heen gelegd.

Tante Miene scheen wat te naaien, althans haar ouderwetsche met parelmoer ingelegde werkdoos stond voor haar op een kleine tafel.

Een kachel, zooals men die vroeger zag, de 'potkachel', stond een heel eind voor de schoorsteen, het zingen van het water in een bruin keteltje daarop was het eenige geluid dat de stilte verbrak.

De bruin beschilderde vloer was bedekt met een zwart en rood gestreept karpet; aan den wand die behangen was met donkerbeige papier waarop groote rose bloemen, hingen verscheidene portretten in zwarte lijstjes van vroegere vriendinnen of vrienden, de eerste meestal rechtopstaande met wijde hoepelrokken en zeer strakke keurslijfjes, het haar gescheiden en in lange kurketrekkers neerhangend, de laatste heel rechtvaardig zittend aan een tafel met opengeslagen boek, gladgeschoren gezichten en hun kin verdubbeld door den hoogen stropdas.

Helaas, velen ervan waren reeds lang gestorven!

Tante's hondje Tommy met lichtblauw strikje om den hals dat aardig afstak bij zijn bruine kleur, lag met z'n voorpootjes gekruist op een zacht kussen met gebloemde satinet overtrokken en afgezet met franje; dat kussen was zóó gelegd op een oud tafeltje voor het linkerraam, dat Tommy naar buiten kon kijken, hetgeen hij dan ook heel wijs deed volgens Tante Miene, ja, elk vogeltje dat voorbij zweefde, keek hij knipoogend na.

Een theetafel, waarop een zwart gelakt, met gouden sterretjes versierd, theeblad, stond in een hoek, witte kopjes met vergulde randjes waren netjes twee aan twee op het blaadje gerangschikt, zwart-gelakte trommeltjes, één vierkant en één rond waren aan weerszijden van het theeblad gezet.

Een mahoniehouten theestoof met helderblinkenden geel-koperen ketel stond rechts van de theetafel.

Op de deur, die toegang gaf tot Tante Miene's slaapkamer hing een rek met verscheidene portretten van neven en nichtjes, kiekjes die zeer modern uitkwamen in deze ouderwetsche omgeving.

Tante Miene was ziek geweest, diepe kringen onder de oogen getuigden nog van hare ongesteldheid.

Ze was een poosje al niet ‘lekker’ geweest, doch met Sint-Nicolaasavond had ze 't erg te pakken gekregen.

Het was toen de Heltings, jonggetrouwde luidjes, haar verzocht hadden om toch St.-Nicolaasavond bij hen te komen; ze had er als tegen een berg opgezien, het was zoo koud.

Maar ze hielden niet op en Tante had eindelijk toegegeven.

Hoe werd ze verrast dien avond!

't Jonge vrouwtje had haar geblinddoekt en Tante wist niet wat er nu toch met haar gebeuren zou.

Doch welk eene verrassing toen ze van

den blinddoek ontdaan werd en het levensgroote schilderij van haar Tommy voor haar stond.

Tante wist haar dankbaarheid niet te uiten, pakte met beide handen 't jonge vrouwtje en kon niets zeggen dan ‘Tommy, och hoe lief, hoe lief.’

Helting had het zelf geschilderd en Tommy lag als vanouds met z'n voorpootjes gekruist op een kussen, de achtergrond was zoo mooi door een Perzisch tapijt gevormd, dat met z'n helle kleuren een eigenaardig effect aan dit schilderstuk gaf.

Tante vergat voor een oogenblik haar ‘niet lekker zijn’, echter toen ze weer thuis was, had ze hevige koorts.

Gelukkig was ze nu toch weer herstellende en kon weer zitten op haar oude plaatsje voor het raam.

Hoewel zeer verouderd, getuigden regelmatige trekken en haar nog mooie bruine oogen van vroegere schoonheid!

Het zilvergrijs golvend haar was keurig gescheiden en de nog zware vlecht was om haar hoofd bevestigd met dof-zwarte spelden.

Het scheen of Tante haar gedachten niet kon houden bij haar werk, telkens nam ze het weer op, deed een paar steekjes, dan vielen haar handen weer in haar schoot.

Ze scheen nu eens naar buiten te staren, dan naar een bepaald punt in de kamer.

Wat was het toch dat hare gedachten vandaag meer dan ooit afdwaalden van haar werk?

Ring-rring-ringing.... het was het vroolijk belletjes-gerinkel van een prachtig opgetuigd span paarden, dat een sierlijk kleine ar voorttrok, waarin een knap paartje met frischblozende gezichten en vroolijk-tintelende oogen gezeten was en zich bijzonder scheen te vermaken.

De paardjes liepen juist stapvoets, schudden fier met den kop als waren ze zich bewust welk een fraai geheel hun last vormde, het jonge meisje gedoken in haar opstaanden kraag van hermelijn, haar elegant mofje gedrukt tegen den kouden neus, de krachtigjonge man daarachter die de ar bestuurde, hij eveneens gedoken in een bonten kraag, een warme muts als hoofddeksel en slobkousen aan.

Tante Miene keek op bij het naderen der ar, en ‘o God... hij..’ was haar ontsnapt.

Tommy had niet geweten wat ‘de vrouw’ deed, sprong van z'n kussentje en liet even een gegrom hooren.

‘Ja, stil maar jongen, nu is 't weer goed’ had ze geroepen en ze aaide Tommy even, doch het dier vermocht haar niet te troosten als op andere tijden.

Ze zat nu in gedachten die jaren terug verwijlden bij een Kerstfeest, precies gelijk aan dit.

Alleen - ze was toen twintig, nu zeventig jaar, en was toen mooi en haar leven moest nog beginnen, jong als ze was vol idealen.

Ze had ‘hèm’ leeren kennen, ze zag hem nòg komen, wist nog hoe ze ongeduldig stond te wachten in de voorkamer bij haar ouders thuis, telkens en telkens zich eens bekijkend in den spiegel of ze er zoo nu goed genoeg uitzag en dan weer zenuwachtig naar 't raam loopend of hij nog niet kwam; hij had haar geïnviteerd voor een artochtje.

Ze wist 't nog als den dag van gisteren; ze zag hem nog aankomen, jong-frisch, z'n prettig gelaat tintelend van geluk en vreugde toen hij haàr zag.

Ze voelde nog hoe haar hart luider klopte toen hij aan de meid vroeg of Juffrouw Miene klaar was; ze wist nog hoe ze haast niet kon wachten tot de oude Rika in de kamer kwam om te zeggen dat Mijnheer van Meeuwen er was, ze vloog letterlijk naar de deur en gaf hem licht-bevende een hand, ze gevoelde nog den druk ervan.

Ze zag nog hoe hij met vaste hand de teugels van de paarden stuurde, hoorde die stem nog die zoo nu en dan tot een zalig fluisteren overging en haar verhaalde van hun toekomst, ze zag de menschen hen nastaren, vele bekenden die ze zoo zonnigvrìendelijk in haar blijheid toeknikte, een enkele maal keerde ze zich om, zag hem èven aan, even maar en deed alsof ze iets te vragen had, ze zag nog die groote donkerblauwe oogen waarin zulk een wereld vol liefde lag voor haàr, haàr alleen.

O God wrat was ze gelukkig, 't was of ze zweefde in hooger sferen, ze wist niet dat het leven zóó mooi kon zijn.

Wat was de wereld schoon en alles wat tot haar in betrekking stond; ze gevoelde zich als op vleugels gedragen, alles was zoo heerlijk licht om haar heen.

Toèn was hunne verloving publiek geworden, drie maanden konden ze genieten van elkaars bijzijn, - dàn moest hij weg voor 4 jaar om zijn roeping als zeeofficier te volgen.

Een enkele maal gebeurde het, dat ze aan

het aanstaand vertrek moest denken en dat er dan een sombere gedachte als een donkere wolk aan een blauwen hemel opkwam; zouden ze niet van elkaar vervreemden!

Vier lange jaren, 't was zoo'n tijd; maar hij kuste haar tranen dan weg, die ze niet langer terug kòn houden en noemde haar z'n dwaze, kleine vrouwtje.

Dan was ze weer gelukkig; zoo in-zeker van hun geluk en zijne liefde en ze sloeg haar armen om z'n hals en kuste hem en kon niets zeggen dan: ‘Mijn Hans’.

Tot de dag aanbrak, de dag van z'n vertrek.

Nòg gevoelde ze hoe ze 's morgens opstond met een loom gevoel over zich, of er iets ontzettends moest gebeuren, maar ze moest zich flink houden, ze had 't ‘hem’ beloofd.

Het was tien uur in den morgen; hij kwam èven, het was anders te droevig voor hen beiden.

Ze geleidde hem tot aan de voordeur; hij beurde haar op, nam haar in z'n armen en hield een oogenblik haar zoo omkneld....

Één langen kus gaf hij haar, toen zette hij haar bijna ruw neer en z'n stem vermocht slechts een fluisteren voort te brengen.

‘Lieveling’ was het laatste wat hij zei, héel langzaam en z'n adem stokte in de keel.

Toen - was hij weg - en zonder nog te weten wat ze deed stond ze een oogenblik als versteend.

Ze vermande zich echter weldra, rende de kamer in en ging naar het raam om hem nog nà te kijken en toe te wuiven als teeken hoe flink ze zich hield.

Eén oogenblik dreigde ze niet meer te kunnen, maar het moèst, ze wuifde, wuifde; hij keek nog èven om den hoek der straat. Ze zag nog een tipje van z'n witte handschoen... weg was hij.

Ze gevoelde zich als ware er iemand gestorven; ze ging naar haar kamertje, viel met het hoofdje op bed en snikte dat haar lichaam schokte; ze nam zijn portret in de handen, kuste het herhaaldelijk en stamelde, ‘Hans, Hans! mijn Hans ik ben bij je....

Dien avond knielde ze voor haar bed en bad lang....

Toen was 't alledaagsche leven weer begonnen; met alleen de heerlijke oogenblikken als zijne brieven kwamen die haar vertelden van z'n reis, hun toekomst, hoe hij dacht en altijd dacht aan z'n vrouwtje waarmee hij eenmaal verbonden zou zijn, hoe ze dan zouden leven, samen gelukkig in een knus klein huisje, hij vertellend haar van z'n moeielijke tochten, van de gevaren die hij te trotseeren had gehad, van z'n verlangen naar haár....

Zoo duurde het een jaar, toen was het telkens of Hans niet meer zóó hartelijk schreef; zij kon het zich ook wel verbeelden, maar toch... ze zocht en zocht in de brieven naar iets, ze wist niet wat... Ze miste iets, ze wilde nog meer.... maar wàt dan toch, hij schreef toch ‘lieve Miene’ ja maar er ontbrak wat, ze kon 't niet zeggen, ze gevoelde het van binnen...

Tot op dien éénen vreeselijken morgen, dien lentemorgen.... toen de zon heerlijk scheen, de vogeltjes zongen, - àlles buiten licht was en leven - en in haar gemoed 't donker was als de nacht - God wat was het toch.

En z'n brief kwam waarin hij 't niet langer mocht zwijgen, haar niet langer mocht bedriegen, hij moest 't schrijven - 't vreeselijke - een andere had hij lief gekregen.

‘Een andere’ herhaalde ze werktuigelijk en ze had als waanzinnig door de kamer geloopen, eerst niet kunnende begrijpen wat er stond in dien brief; ze las en herlas hem tot.... ze begreep.

Weg was alles, wég - - en ze kwam in opstand tegen hem, tegen alles, en zocht verstrooiing op ondubbelzinnige wijze voor hare vergetelheid.

Doch hem kòn ze niet vergeten, hoewel hij dood was voor haar - dood.

Toen was de tijd van berusting gekomen, alles had zoo moèten zijn; ze had na een vreeselijken strijd met zichzelf hem vergeven en hoopte zelfs dat hij gelukkig mocht worden met die ‘andere’.

Haar twee zusters trouwden, waren gelukkig en een enkele maal kwam het in haar op ‘waarom zij wel, ik niet’.

Maar er was zooveel ‘waarom’ op de wereld. Het ‘waarom’ verklaarde niemand.

Ze bleef alleen en woonde op kamers, heel eenvoudig maar, nu sinds 25 jaar in het zelfde huisje, ze was eraan gehecht geworden. Ze volgde de couranten altoos; tot eens ze las dat ‘hij’ een zoon rijk was geworden, een zoon van ‘hem’.

Vele jaren daarna las zij zijn doodsbericht, hij was dus gestorven en nu ook dood voor die ‘andere’.

‘Zou hij nog wel eens één oogenblikje aan haar hebben gedacht’?

Niemand gaf er antwoord op.

't Was donker geworden, de maan wierp z'n zacht schijnsel in de kamer en verlichtte een ovaal lijstje waarin een geel geworden portretje van een jongen man. Het evenbeeld van den jongen man die vanmiddag voorbij ging - misschien wel ‘zijn’ zoon.

Een traan biggelde langs haar wangen en ze tuurde, tuurde op 't wazige portretje... Buiten gleed nog een ar voorbij, even een rinkelen, daarna werd alles stil, sterren flikkerden aan den hemel....

Tante Miene doorleefde nog eens, wat ze haar ‘leven’ genoemd had.

Er werd geklopt.

Ze schrikte op uit haar gemijmer en kwam tot de werkelijkheid terug door de stem van de hospita.

‘Gunst Juffrouw wat zit je hier in donker!’

‘Och ja, het is zoo gezellig wat te schemeren en de sneeuw maakt het zoo licht.’

‘Juffrouw 't eten is klaar’! 't klonk zoo ruw-gewoon; de werkelijkheid was weer daar.

‘Kom Tommy, kom... dan gaan we eten,’ en Tante Miene ging aan tafel als elkendag....

C. R - B.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

III.
(Vervolg van No. 3).

Ze had er lang over nagedacht, hoe ze zich voor deze gelegenheid zou kleeden om hem te ontvangen. In de familie Wegghe werd niet gerouwd, zoodat ze haar gewone japonnen van vroeger afdroeg - maar de meesten kwamen haar hier in Amsterdam, in deze bescheiden strenge omgeving, zoo weinig te pas, waren te gekleed voor de straat, en werden ouderwetsch van het lange liggen.

't Liefst had ze hem maar gewoon-weg ontvangen met haar nieuwe witte zijden blouse op haar donker-blauwen tailleur-rok, maar Gérard had vroeger eens gezegd dat hij 'n lichte blouse op 'n donkeren rok ‘winkel-juffrouw-achtig’ vond; dus dat ging niet. Dan zou hij haar natuurlijk dadelijk ‘burgerlijk’ vinden.

Haar gewone Zondagsche japon, ook eene die ze afdroeg, beviel haar evenmin; zij was van fijn donkergroen-laken, maar 't vestje erin van licht-tintige Liberty-zij werd al wat groezelig, en ze vond de mouwen ook niet meer naar den laatsten smaak. Gérard zag zulke dingen altijd dadelijk. Ten slotte decideerde zij zich op haar zomer-grijsje, dat wel wat dun stond in den winter, maar haar zoo keurig zat, als gegoten, en waarvan de gedistingueerde en tegelijk eenvoudige garneering stellig naar Gérards smaak zou zijn, dat wist ze zeker.

Samen-uitgaan deden ze toch niet; 't kwam er dus hier in huis niet op aan, of ze er wat zomer-achtig uitzag. En ze keek tevreden over zich zelf in den spiegel, verschikte nog eens voor de zooveelste maal wat aan haar kapsel, keek dan zuchtend

naar de tafel met het verschoten pension-tafel-kleed, waaraan de paar rozen die ze had gekocht iets vriendelijks gaven, in hun vaasje van Rozenburgsch, dat behoorde tot haar eigen kleine meegebrachte zouvenirs.

Toen ze hoorde schellen, en Gérard de trap opkwam, voelde ze toch iets van blijdschap. 't Was toch iets van haar eigen verloren wereld, dat ze met hem zag komen. En ze stak blij haar hand uit:

'Dag Gérard. Ik vind het aardig van je.'

Hij had bloemen voor haar meegebracht, pensées waarin ze haar gezicht even begroef. Ze vond het attent van hem dat hij eraan had gedacht. En ze zette ze dadelijk in water, in een karaf, want ze kon zoo gauw niets anders vinden.

Gérard had den takt niet te laten merken hoe armzalig hij 't vond, haar triestige kamer, en haar ongezellige gracht. Hij was 'n echt Hagenaar, heel doordrongen van stands-begrippen, vol minachting voor 'kantoorlui' en Amsterdammers en Amsterdam, met een innerlijke overtuiging dat hij-zich-zelf bijna vernederde met in zoo'n stad een dag te komen zoek brengen. En dan nog wel een Zondag.

'Als 't niet geweest was om die arme Suus'! Maar dat mocht ze niet merken intusschen. Hij begreep wel dat hij haar daardoor doodelijk zou hebben gegriefd, en hij deed zijn best heel onbevangen te zijn, heel opgewekt. 'Ik wou ergens met je gaan dejeuneeren -' stelde hij voor toen ze even vluchtig gepraat hadden over den dood van haar vader, de verandering daarna voor haar.

Zij schudde beslist het hoofd. 'Hoe kom je erbij? Ik kan me hier niet met jou-alleen in 't publiek vertoonen.'

- 'We zijn toch neef en nicht.'

‘Jawel, maar dat staat niet op onzen rug. 'k Moet dubbel oppassen nu, nu ik alleen woon, dat vat je toch wel.’

‘En dat zeg jij nu, jij die me altijd hebt uitgelachen omdat ik zoo “conventioneel” was,’ plaagde Gérard, inwendig blij dat ze zóó vormelijk dacht, geen vrije-vrouwenallures had aangenomen door haar werkkring.

‘Ik denk er nog net zoo over; ik vind al die Haagsche malligheden overdreven, van jullie freule zeggen tegen juffrouwen, en wèl met 'n jong-meisje kunnen loopen als je van 'n tennis-club komt, en weer niet als ze geen bat in haar hand heeft, en al die nonsens meer. Maar *ik* voel me niet genegen om als wereld-hervormster op te treden, en als 't dus nu eenmaal opvalt wanneer je met een jongmensch alleen uitgaat, dan doe ik 't liever niet, al is hij ook duizendmaal mijn heusche neef.’

- ‘Je hebt gelijk’ - zei Gérard - ‘groot gelijk; ik plaagde je maar 'n beetje.’

Hij nam zijn hoed, wilde vormelijk afscheid nemen, ineens met 'n verlegen gevoel van te veel zijn, van geen recht hebben tot langer blijven.

Even kwam 't in haar op hem te vragen bij háár te blijven koffiedrinken. Ze had een schaaltje rookvleesch in huis en met den Zondag had ze zich vandaag getracteerd op gerookte zalm bij de boterham. Als ze hem daarbij koffie of chocolade presenteerde, kon ze 't gerust wagen erop; dat was wel voldoende. Al die huishoudelijke overwegingen gingen bliksemsnel door haar hoofd.

En ze zag wel aan zijn aarzelend rondblikken, dat hij wat graag zou zijn gebleven, zich al thuis voelde bij haar, net als van ouds. Maar neen, ze deed het toch maar liever niet. Ze vond het alles-welbeschouwd een onnoodige familariteit. Hij zou nog denken misschien dat ze hem nu ineens aanhalen ging, nu zij arm was.

‘Kom je nooit meer in den Haag,?’ vroeg hij nog. ‘Bij de Heringa's, of bij je oom Wegghe.?’

‘Zelden. Bij de Heringa's ben ik een paar keer geweest. Oom Wegghe is nu 't eerst aan de beurt.’

Zij oogde hem na, toen hij de gracht afschreed, 'n magere, slanke jongen, met al wat dun-geworden, netjes gescheiden haar, en een es-ist-erreicht kneveltje, en een onbeduidend goedig gezicht. Neen, gedecideerd, háár genre was hij niet, zou hij nooit worden. Maar toch wèl 'n jongen met wien je je weer terugvoelde in je eigen kring, je eigen stand. Hij liet een léégte na, dat voelde ze nu pas, nu hij weg was. Hij nam mee de Haagsche atmospheer van luxe en van gezelligheid. En haar eigen omgeving leek haar dubbel arm, dubbel burgerlijk, dubbel Amsterdamsch.

Ze ging boven op haar bed liggen en verdiepte zich in een roman van Couperus uit de leesbibliotheek. Dat was haar Zondagsche uitspanning hier. Op straat kwam ze niet. Ze vond het op straat te vulgair dan. Ze wist niet wáár te gaan, overal hetzelfde breedlomp-zich makende, ruwe Zondags-publiek. En ze was er daardoor toe gekomen de werkdagen nog te prefereeren bijna. Die waren nog minder eenzaam, schrijnden minder wreed nog tegen het mooie verleden van vroeger.

(*Wordt vervolgd*).

De Lieve Willie.
't Verhaal van een ‘goede’ opvoeding
door Otto Ernst.

I.

'**T** gebeurde op een Zondag, want de lieve Willie zou een Zondagskind worden. Het historische moment van zijn geboorte was op één minuut voor twaalf 's middags bepaald. Maar reeds sedert acht uur 's morgens waren in de slaapkamer der moeder, behalve de vroedvrouw, de baker en de min, zeven toekomstige tantes en nichten tegenwoordig.

Een druk discours en veel bonbons zijn zeker zeer heilzaam voor een vrouw, die op 't punt staat te bevallen. Van laatstgenoemde, niet genoeg aan te bevelen lekkernij, duwden Tante Bella en Tante Juultje de lijderes beurtelings tot troost een stukje in den mond. Tante Minka had zich het genoegen niet kunnen ontzeggen, haar allerliefste Molly, een zenuwachtig keffertje met zijig, lang haar, mee te brengen. Nu eens blafte hij de aanstaande moeder geruststellend toe, dan weer paarde hij zijn langgerekt klagelijk gehuil aan haar smartkreten.

Tante Elvira echter, een jonge dochter van zevenenvijftig, wie volgens een ondoorgrondelijk raadsbesluit de kinderzegen onthouden was, wiegde een popje heen weer, dat ze voor de lieve Willie bestemd had en dat, zoodra men het maar even op zijn buik

drukte, een paar bekkens tegen elkaar sloeg en een goedkeurend gepiep liet hooren. Deze vier waardige dames namen de plaats om het bed in, die van rechtswege de vroedvrouw en de baker toekwam, doch waarop zij beslag legden, in de zeker zeer juiste overtuiging dat de nabijheid van familieleden altijd iets geruststellends heeft voor ‘vrouwen in zulke omstandigheden.’

Het beteekenisvolle oogenblik kwam steeds nader.

Mevrouw Helmerding stiet een doordringenden schreeuw uit; de moeder van den lieven Willie heette namelijk Helmerding.

- - Bèè - - bèèè - -bèèè - -

't Onvermijdelijke was geschied en nooit meer ongedaan te maken. De lieve Willie was met beide voeten iets binnengetreden, dat men leven noemt en van nu af aan een factor, waarmee de wereld rekening zou moeten houden.

De teedere bloedverwanten, die voor het critieke laatste halve uur toch de vlucht genomen hadden, keerden in optocht terug.

Opdat het zieleleven van den lieven Willie van den aanvang af kalm opgewekt zou kunnen voortglijden, hadden de vrouwen sedert acht uur een dotje in gereedheid gehouden. Nauwelijks was de lieve jongen dan ook verschenen, of Nicht Nellie stak hem het zuigtoestel in den mond. Willie sabbelde zwijgend aan zijn zoet bestaan.

Nadat hij gebaad was, ging hij van hand tot hand.

‘Wat lieief, wat snoeoezig, nee maar wat dòddig, wat àllerliefst!’ klonk het, en tot slot in een zacht wegsmeltend zevenstemmig unisono:

‘Wat snoeoezig!’

Eindelijk kwam de beurt aan juffrouw Elvira. Met het voorkomen van een zaakkundige nam ze den zoeten last als een pakje waschgoed onder haar linkerarm, liet met de rechterhand het hansworstje dansen en zong ter begeleiding, zonder snijtanden, het allernieuwste straatdeuntje:

> ‘Midden in de Elbe
> zwemt een krokodil’

't Scheelde heel weinig of ze had het kleine hoopje mensch op den grond laten vallen, en de jonge Helmerding dankte zijn voortbestaan aan een handigen greep van de baker.

De jonge Helmerding was de eerste spruit van den ouden Helmerding. Deze was echter nog volstrekt niet oud, niet meer dan een goede veertiger. Op zijn negen-en-dertigste jaar was hij in 't huwelijk getreden, nadat hij kort tevoren in een bouwonderneming een aardig duitje verdiend had en tegelijkertijd te weten gekomen was, dat mevrouw Helmerding hem 40.000 Taler mee zou brengen. Er bestaat een onzedelijke lichtvaardigheid die doet huwen eer aan de vereischte voorwaarden voldaan is, en kind op kind in de wereld schopt. Hoe zou er ooit onder zulke omstandigheden sprake kunnen zijn van de waarachtige, rustige, hoog-zedelijke vadervreugde die hij gevoelde, toen hij van de beurs thuisgekomen, het stille geluk van de gestegen fondsen in den zak, en het luidruchtige van een jeudigen erfgenaam in zijn armen droeg! *Zijn* jongen zou een opvoeding genieten, een opvoeding zóó prachtig! Op de duurste school, dat stond als een paal boven water. Hij had er immers geld genoeg voor!

Toen men de moeder voorstelde het kind in een andere kamer bij de min te laten om haar nachtrust niet te storen, wond ze zich vreeselijk op. Hoe kon iemand de

gevoelens eener moeder zoo kwetsen! Wat? een leeuwin wie men haar jong ontrooven wil? Toen echter de jonge leeuw reeds den eersten nacht zonder ophouden schreide, omdat hij niet sliep, hechtte ze s'morgens haar goedkeuring aan het plan.

De lieve Willie maakte nu een nachtelijke cursus voor longengymnastie door. Krachtens een volharding, die de schoonste verwachtingen voor zijn latere ontwikkeling wel moest opwekken, bracht hij het spoedig zoover, dat zijn edelgevormd profiel bij 't schreeuwen achter de mondopening verdween. Iemand met een aanleg voor poëtische vergelijkingen zou op zulke oogenblikken eenige overeenkomst gezien hebben tusschen Willies mond en een open sigarenkistje. Wat den lieven jongen misschien nog aan rondheid en volheid van toon ontbrak, vergoedde hij door een haarfijn timbre en door een warme, bezielde voordracht. In 't schemerdonker van zijn bewustzijn leefde onmiskenbaar nog iets voort uit de gelukkige dagen der folteringen. Zoodra namelijk zijn min in den zoeten wellust van den slaap weggleed en zich daar bevond waar wij ‘ophouden te bestaan’, begon de lieve Willie te schreeuwen, met krachtigen aanhef, den eersten toon zoo vast en duidelijk hoorbaar inzettend als een goed zangonderwijzer het maar wenschen kon.

Als dan de min, natuurlijk hoogst aange-

naam verrast, het onschuldige wurm van zijn zijden kussentje opnam, haastte het zich door een hooghartig glimlachje kenbaar te maken, dat het meer dan dom was te meenen dat hem iets scheelde. ‘Integendeel’ straalde het dan met edel vuur uit zijn oogen ‘toujours fidèle et sans souci!’

Opnieuw omzichtig in slaap gesust, was hij zoo vriendelijk met het begin van het tweede concertnommer te wachten, tot het bewustzijn der min weer voor negen tiende in betere gewesten zweefde en ze nog maar met de rest in dit droevige bestaan vertoefde. Had zich dit spelletje gedurende den nacht vijf of zesmaal herhaald, dan was de min 's morgens in die stemming, waarin gewoonlijk betrekkingen worden opgezegd en harde, onbillijke woorden bij het afscheid vallen. Volgde een nieuwe min het meermalen geprezen principe ‘Schreeuwen laten; daar groeit de jonge van!’ dan bleef zoo'n harteloos, wreed schepsel natuurlijk geen week in het huis der teergevoelige Helmerdings.

Groote mannen verbruiken de personen uit hun omgeving snel. Daar Willie een groot man moest worden, verbruikte hij in 't eerste halfjaar van zijn leven vier mínnen.

't Behoort tot de innigste genietingen van een menschenvriend de jeugd van een groot man na te vorschen, in duizend kleine trekjes van een door voortreffelijke ouders opgevoed kinderkarakter, reeds het beeld van den toekomstigen mensch te zien aangeduid, en in zijn rustige ontplooing reeds de wilskracht waar te nemen, die zijn later streven en werken zal kenmerken.

Sedert hij zijn eerste levensjaar voltooid had, namen zijn ouders den lieven Willie geregeld bij zich aan tafel. Zijne buitengewoon ontwikkelde smaak openbaarde zich hier reeds onmiddellijk, zijn strategische blik ontging geen gebraad, geen compöte, geen ragout, geen pastij. Zijn verlangen om van elken schotel wat mee te krijgen, gaf hij eenvoudigweg door een matig hard gebrul te kennen, dat ongeveer vijf seconden aanhield. Werd zijn wensch om de een af andere reden niet dadelijk vervuld - aan den goeden wil der ouders mankeerde het zeker nooit - dan greep hij met kalme vastberadenheid het volgend middel aan, d.w.z. de dichtst bij hem staande schaal, die hij op den grond trachtte te trekken. Met een zachte terechtwijzing legde zijn moeder hem dan het gewenschte ruimschoots op zijn bordje.

Wij zouden ons aan een onvergeeflijk verzuim schuldig maken, als we bij de beschrijving van Willies karakter zijn zeer kwetsbaar eergevoel onbesproken lieten, en niet duidelijk deden uitkomen, dat hij op zulk een terechtwijzing met een luider gebrul van vijf seconden antwoordde en zijn moeder met zijn keurige laarsjes tegen de beenen schopte.

Zoodra hij zijn buikje vol had, legde Willie verder een voorname minachting voor alles wat zijn maag kon streelen aan den dag. Als hij met zijn lepeltje op zijn soep sloeg, dat de spatten overal in 't rond vlogen, of als hij zijn vingers in de saus stak om zinrijke figuren op het tafellaken te schilderen, dan was de vader in zijn bekrompen opvatting van de kindernatuur misschien nog eens onhebbelijk genoeg om dit zijn lieveling ernstig te verbieden, maar het zachte gemoed der moeder voelde fijner.

‘Hoe kun je dat kind toch altijd zoo beknorren! Kinderen zijn toch kinderen! 't Arme schaap weet immers nog niet eens wat hij mag en niet mag. Willie zal 't niet weerdoen hè, liefje?’

‘Willie *wil* teekenen!’ En Willie trok een kring die een hoofd moest voorstellen.

‘Willie, ventje, dat mag niet!’ vermaande Mama zacht.

Willie teekende den romp aan den kop.

‘Willie, hoor je me niet?’ vroeg de moeder.

Nu kreeg de romp armen.

‘God, Willie, láát het dan toch!’ zuchtte zijn moeder.

Met twee geniale trekken voorzag Willie het poppetje van beenen.

‘Èh! dat ben jij!’ riep hij, terwijl hij zijn vader met allerliefste brutaliteit uitjouwde. De ouders lachten vol zaligen trots.

‘Hoe komt die jonge toch aan zulke snaaksche invallen?’

En in overmaat van vreugde, gaf Mama Helmerding het aardige ondeugende bengeltje een paar klinkende kussen.

Men zou misschien veronderstellen dat een zoo krachtig en flink gevoed kind, allerlei kinderziekten bespaard moesten blijven, maar vreemd genoeg was dit niet het geval. De arme Willie moest heel wat spijsverteringsstoornissen met hun lastige gevolgen doormaken. Doch na elk nieuw lijden trad zijn karakter krachtiger op den voorgrond; gedurende elke nieuwe periode van herstel nam zijn wilskracht grootere afmetingen aan. Kon men dit kind al niets weigeren, terwijl het gezond was, tegenover het herstellende, ‘nog half zieke engeltje’ was het niet meer

dan een eenvoudige ouderplicht, den weer ontwakenden levenslust te steunen door allerlei begeerten bij het lieve kereltje op te wekken, met de belangstellende vraag, of hij dit wou hebben, of dààr misschien meer trek in had, of Mama *dit* eens voor hem krijgen, of Papa liever *dat* eens voor hem koopen zou, of - dat hij mogelijk het állerliefste alles te gelijk wou hebben.

Gewoonlijk gaf Willie aan dit laatste de voorkeur.

(Wordt vervolgd).

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mignon (brief van 18 Jan. l.l.). - Het eerste gedeelte van Uw brief handelt over Uw eigen, goddank zoozeer groot huiselijk geluk. Wat gij verder schrijft over het visitesmaken van de dames onderling, dat zoo veel tijd neemt en daarbij zoo innig vervelend en dwaas is, ben ik geheel met U eens. Ik voor mij ken geen onnoozeler en minder bevredigende tijdpasseering dan visites-maken bij allerlei oppervlakkige bekenden, met wien men in dieperen zin niets gemeen heeft, die men ook te kort en te haastig ziet op die visitesmanier, om er een degelijk gesprek mee te kunnen aanvangen, en van wien men weet dat zij op hunne beurt, in de meeste gevallen, zoowel het moeten-ontvangen als het terugbezoeken, even tijdroovend en even vervelend vinden. Deze wijze van met elkaar omgaan, heb ik mijnerzijds dan ook lang afgeschaft. Iets geheel anders is natuurlijk het bezit van werkelijke vrienden, die men niet plechtig behoeft te bezoeken, maar die men ten allen tijde ontvangt, en ook bij ziekte en in dagen van smart en rouw gaarne om zich ziet. - 't Geen gij-zelve

daaromtrent schrijft, neem ik gaarne over, omdat ik het zoo goed acht wanneer ook andere vrouwen, evenals ik-zelf, in dit blad getuigenis afleggen van hare gevoelens ten opzichte van een gelukkig huwelijk, intérieur, zonder overtollige weelde en dwazen geldbluf en geheel onware en tijdroovende dwaasheden, alles dingen waartoe onze hedendaagsche tijd zoozeer nijgt:

'*Mijn ideaal is, dat de vrouwen komen tot een in hoofdzaak huiselijk leven, met zooveel mogelijk zelf-alles-doen, met de minst mogelijke hulp, enkele goede vrienden, waar je wat aan hebt, geen verdere conversatie, die je niets kost dan tijd en geld. De vrije uren besteed met lectuur, muziek, of eene of andere liefhebberij, en de avonduren beslist voor man en kinderen als die er zijn.*

Ik geloof, als de dames vroeg opstaan, wat héel veel scheelt, dat er dan van ontspanning na 't gewone werk wèl tijd te vinden is. Voor winkelen, bezoeken afleggen hebben ze altijd tijd genoeg.

En al heeft iedere vrouw maar een half uur per dag, dat is niets, als ze maar niet geheel door 't gewone werk in beslag wordt genomen. En bij goede indeeling kàn dat, dunkt me, beslist.

Ik stel me ook voor, dat de vrouwen, die zóó haar huis maken, meer zullen bereiken dan de ergste schreeuwsters in 't publiek. Vaak heb ik er over gedacht, waarom de vrouwen, die zich zoo achteraf gezet voelen door de mannen, door de wet, zoo schreeuwen om kiesrecht.

Zou 't niet de eenige oplossing zijn, dat ze goede echtgenooten, goede moeders trachten te zijn en zóó mannen en zoons doordringen van de idee, dat er recht mòet zijn voor vrouw en moeder? Als er héel veel goede vrouwen en moeders waren, zouden de mannen en zoons dunkt me door de liefde gedrongen worden, diè veranderingen in de wetten voor te stellen, die onbillijk zijn voor haar, die zij liefhebben en achten. De schreeuwsters willen dwingen, zaaien haat tusschen de geslachten en 't is de vraag, òf ze bereiken zullen, wat de liefde-vrouw en moeder, me dunkt, bereiken moèt.'

Iets verder in Uw brief, die zóó waar is, dat ik hem 't liefst in zijn geheel zou overnemen, vraagt gij mij of ik 'twijfel aan de verandering ten goede in de vrouw, of ik geloof dat zij haar pretjes, haar gedoe niet op zal willen geven om huiselijk te worden, zooals de vroegere vrouwen waren?'

Het is moeilijk op die vraag een beslist antwoord te geven, want, wie kan in de toekomst zien? Maar toch, eerlijk-gezegd, ik voor mij heb geen groot geloof in het opgroeiende vrouwelijke geslacht, omdat ik immers zie, hoe weinig het wordt voorbereid tot huiselijkheid en plichtsgetrouwheid, door diegenen die haar daarin hebben voor te gaan, de moeders.! Als men ziet hoe weinigen onder de hedendaagsche moeders zich bepalen tot datgene wat gij in Uw hierboven aangehaalden brief met recht noemt hare taak en plaats, hoe kan men dan van het toekomstige geslacht verwachten dat het, met zulk een slecht voorbeeld voor oogen, opgroeit tot iets beters en degelijkers? Laat mij intusschen nog eens Uw eigen woorden aanhalen als bewijs dat er gelukkig onder het hedendaagsche jongere vrouwen-geslacht nog uitzonderingen zijn ten goede.

'Men heeft mij eens "typisch ouderwetsch" gevonden, maar de ondervinding heeft me geleerd, dat er niets gelukkigers voor een vrouw is, dan te werken in haar eigen huishouding, te zorgen, en lief te hebben man en kinderen.'

Beter en schooner getuigenis van de ware roeping der vrouw en van het èchte vrouwengeluk kan niemand geven, dan eene, die, als gij, spreekt, uit eigen blijde ondervinding. En nu behoeft niemand te zeggen: 'Ja, maar dat geluk is niet voor

iedereen bereikbaar, want dat feit, waarvan ik de juistheid geenszins ontken, heeft immers niets er mede te maken. We hebben het er nu in deze correspondentie alleen over, dat de hedendaagsche gehuwde vrouwen, moeders van kinderen, hare naaste plichten verwaarloozen om zich te gaan bemoeien met maatschappelijk werk en met 'kunst' enz. enz. En met het oog op déze verdwaasden haal ik Uw woorden aan; met de ongehuwd-geblevenen, en met het vraagstuk wat er van deze categorie moet worden, heeft dus het bovenstaande niets te maken. -

L.D. - Uit Amerika (Nevada) ontving ik een briefkaart van U, gedateerd Januari 1907. Daarvoor vriendelijk dank.

Mevrouw P. - Door U is aan mij gezonden, even vóór ik op die reis ging, waarvan ik met typhus thuis kwam, een stukje aan mijn adres te Montreux, waarnaar gij in den tijd van mijn ziekte hebt geïnformeerd bij den waarnemenden redacteur. Ik had het bedoelde stukje onder mijn berusting gehouden met de overige nog niet nageziene bijdragen en deelde U reeds in de vorige Lelie mede, dat ik het nog moest lezen. Dit heb ik nu gedaan, en ik wil het wel plaatsen, al ontbreekt aan den inhoud wel wat heel veel oorspronkelijkheid van vinding, en al is dat af-

luisteren door den man in questie een even afgezaagd als onwaarschijnlijk middeltje om hem bekend te maken met de gevoelens van de spreekster. Gelooft gij zelve niet, dat een fatsoenlijk mensch in de werkelijkheid geenzins zou zeggen: ‘Ik kon 't niet helpen, want de deur stond op een kier,’ maar integendeel, nadat hij of zij dit feit bemerkt, of zal waarschuwen, of de deur zal toetrekken?

De Vlught. - Gij hebt mij indertijd toegezonden een stukje voor de Lelie met begeleidenden brief, gedateerd 10 Febr. '07. In antwoord daarop moet ik U wat de plaatsing betreft teleurstellen, niet omdat gij geen abonnée zijt (het blijkt mij niet uit Uw schrijven of gij man of vrouw zijt, zoodat ik nu maar het laatste aanneem), maar wel omdat de inhoud te lang is en te droog. - Op Uw verschillende vragen deel ik U gaarne mede, dat ik ook niet-abonné's in de correspondentie beantwoord, indien zij hunnerzijds kunnen zorgen langs den weg van leesgezelschap of medelezer met een ander die correspondentie te volgen, want àparte exemplaren zend ik niet meer toe, zooals ik in den aanvang van mijn redactrice-schap wel eens deed. Van lieverlede heeft zich de correspondentie zoo kolossaal uitgebreid, dat het ondoenlijk zou zijn steeds afzonderlijke exemplaren toe te zenden aan die allen die mij schrijven. - Verder vraagt gij mij, of het geoorloofd is in Uw werk een aanhaling te doen uit Andersen. - Zeer zeker is dit volkomen geoorloofd, maar alleen is het dan noodzakelijk duidelijk te laten uitkomen dat gij *citeert*, en dit is in Uw arbeid niet het geval. Gij zoudt U blootstellen aan de beschuldiging van letterdieverij, wanneer gij dat op deze wijze bleeft doen; denk er dus in het vervolg aan. - Ten slotte Uw vraag omtrent de postzegels. Ook als ik in het buitenland ben, kunt gij mij hollandsche postzegels insluiten voor eventueele terugzending van Uw werk. In dit geval zullen denkelijk twee van 12½ cent voldoende zijn. Wilt gij mij dan echter meteen Uw juist adres opgeven, want Amsterdam alleen is natuurlijk onvoldoende, en gij schijnt er bijzonder op gesteld te zijn Uw stukje terug te ontvangen, zoodat het mij zou spijten als het wegraakte. Uw ware naam blijft volkomen onder ons. Ook als Uw werk was aangenomen door mij, zou de drukker alleen Uw pseudoniem hebben leeren kennen.

M.E.B. - Ik hoop dat gij U-zelve zult terugvinden in deze letters. Gij gaaft geen pseudoniem op Ik ontving van U (ongedateerd) een artikel dat gij tegelijkertijd ook nog hebt gezonden naar andere (geheel plaatselijke bladen), zooals gij mij meedeelt in Uw begeleid-briefje. - Daar ik 't geheel en al eens ben met U, en het onderwerp ook zeer geschikt vind voor de Lelie, kan ik Uw artikel ook zelfs dan plaatsen, als het is opgenomen in de bedoelde twee couranten. In dat geval echter zou ik onderaan moeten vermelden, dat het reeds vroeger elders verscheen, en ook zou Uw honorarium dan minder hoog zijn dan wanneer Uw werk alléen in de Lelie verschijnt. Wil mij dus s.v.p. *omgaand* melden hoe het is afgeloopen met de aanbieding van Uw artikel bij die twee bewuste bladen. Hebben zij Uw werk geweigerd of aangenomen; en in dat laatste geval, onder welke rubriek is het dan geplaatst, onder die der ingezonden stukken of onder het redactie-gedeelte? Wat Uw begeleid-briefje aangaat, ja, dat is ook mijne meening, dat het kind uit den middenstand in onze dagen het minst wordt geteld. De arbeiders-stand profiteert van de kostelooze scholen, de vacantie-kolonies, de kostelooze doktorenspreekuren, enz., enz. Voor dezen stand, voor het volk, in een woord, wordt nu alles gedaan uit vrees voor het veldwinnend socialisme, en bescheiden ambtenaars, heel de beschaafde, maar dikwijls o zoo arme middelklasse,

heeft het veel harder te verantwoorden, zonder dat iemand zich daarover het hoofd breekt Het is deze klasse die moet rondkomen van een bescheiden salaris of van geringe particuliere verdiensten op kantoor of bureau; zij valt noch in de termen van bus-patient, noch in dien van bedeeling en liefdadigheidsfeesten ter gelegenheid van Kerstmis, Nieuwjaar enz., enz. Komt dan nog daarbij de hoogmoed van verdwaasde ouders, die meer willen schijnen dan zij zijn, iets waarop gij zoo terecht wijst, dan is het ongelukkige kind meer dan ooit het slachtoffer, en kan men naar waarheid zeggen, dat het zoogenaamde arme er veel beter aan toe is ten slotte, dan het andere dat tot een ‘deftigen’ stand behoort, en dientengevolge thuis te weinig eten krijgt, opdat het slechts voor de menschen zal gelijken een ‘jongeheer’ of een ‘jonge juffrouw’.

Felix II. (brief van 23 Jan:). Ingevolge Uw verzoek, laat ik het eerste gedeelte van Uw brief rusten, ik ook geloof met U, dat gij U zelf zoudt verraden, als ik daarop inging in de Lelie Dat gij mij gelijk geeft in die gedachtenwisseling met Ida, doet mij veel genoegen. Ik ook geloof met U, dat het beter is wanneer het jonge meisje en haar verloofde elkaar volkomen begrijpen vóór het huwelijk, zelfs al heeft de jonge man ook het een of ander op zijn kerfstok, dat hem zwaar valt op te biechten. Het ongeluk is echter, dat de meeste jonge meisjes niet genoeg begrip hebben van zoo iets, en dientengevolge veel te beslist en te hard en te eenzijdig in hun oordeel zijn. Dat alles houdt dan den man in questie terug van een eerlijken biecht. - Ja, wat is ‘Liefde’? Eerlijk gezegd houd ik het bij U, naar hetgeen gijzelf schrijft te oordeelen, voor ‘verliefdheid’ waar gij-zelf verklaart haar karakter niet voldoende te kennen. In dit geval raad ik U eerlijk U niet te gauw voor levenslang te binden. Verliefdheid gaat over als de begeerte is bevredigd, en maar al te dikwijls wordt dan het samenleven, vooral voor den man, een hel. Dat heb ik helaas honderden malen geconstateerd. - Er is intusschen reeds zóó veel tijd voorbijgegaan, dat ik benieuwd ben of gij er in slaagdet Uw wensch (betrekking) vervuld te krijgen. Uit Uw later ontvangen schrijven hier in Schuls blijkt daarvan niets.

Hartelijke groeten intusschen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

14 Augustus 1907.
21ste Jaargang.
No. 7.

Hoofdartikel
Over Vrouwenkiesrecht.

Wij leven in een zeer merkwaardigen tijd. Onze tijd staat in het teeken der vrouw. Langzaam aan dringt zij zich naar voren en begint zich op elk gebied met den man te meten. Welke betrekking is er haast nog, waarin de vrouw den man niet op zij streeft en dikwijls zelfs overtreft? En nu begint zij met propaganda op grooten schaal, met geestdrift geleid, voor hare rechten als kiezer. Zij, die met meer dan gewone aandacht de teekenen van onzen tijd bestudeeren en trachten te doorgronden, weten dat we misschien voor een algeheelen ommekeer staan in het maatschappelijke leven der vrouw en dat zoo langzamerhand de crisis haar hoogtepunt staat te bereiken. Wij hebben onze blik maar naar Engeland te richten, waar op het oogenblik een merkwaardigen strijd gestreden wordt.

Zaterdag 9 Febr. j.l. was de gedenkwaardige dag, waarop duizenden en duizenden vrouwen, van de aanzienlijkste tot de geringste klasse toe, zich opmaakten tot eene groote openbare demonstratie voor het verleenen van het kiesrecht aan de vrouw. En deze beweging, niet altijd op taktvolle wijze geleid en die niet altijd tot de rustigste behoord heeft, vindt in de meeste landen weerklank en dikwijls luiden bijval.

Daarom, nu men zich ook in ons land warm maakt voor vrouwenkiesrecht, zou ik, als man, gaarne trachten uit een te zetten, wat hij en met hem zoovele anderen ter verontschuldiging kan bijbrengen voor het feit, dat hij tegenstander is van de politieke mondigheid der vrouw.

Men valle mij niet op het lijf met groote en holle woorden als natuurrecht en de gelijkwaardigheid der vrouw. Ik ben de eerste om toe te geven dat de vrouw gelijkwaardig is aan den man en in sommige opzichten zelfs meerwaardig. Vooral door haar hart. Maar wat heeft men in de politiek aan hart? Heeft men niet meer aan geest? En is voor als nog de man niet geestelijk rijper dan de vrouw? (Uitzonderingen laat ik natuurlijk buiten bespreking). Men heeft bij de wetgeving immers voor alles rekening te houden met geestelijke rijpheid. De vrouw laat zich juist door haar hart te laten meespreken eerder meeslepen en in vervoering brengen door schoone phrasen. En waarom zou de

vrouw ook van haar beste krachten leenen tot dat geknoei en gekonkel, tot dat minwaardig spel, waartoe doorgaans de politiek verlaagd wordt? Is de toestand van de vrouw dan zoo slecht, dat zij eerst zelf een woordje moet meespreken opdat deze verbetere? Zeker, de rechtstoestand van de vrouw is niet voorbeeldeloos en veel kan en moet in deze veranderd worden, maar is dit dan zoo geheel en al onmogelijk zonder vrouwenkiesrecht? Ik zeg niet dat de vrouw het kiesrecht niet toekomt; billijkheidshalve moèt zij het hebben, maar zoo dit haar aangeboden werd, zou zij dit zelve verkiezen? Is niet een man, ik zeg weer voor als nog, meer ontwikkeld, meer in politiek en recht, meer in elke wetenschap doorkneed dan de vrouw, juist omdat deze laatste niet al haar tijd aan de studie kan wijden, wat toch tot het verkrijgen van grondige kennis een eerste vereischte is? En - hier raken wij het teere punt - indien al de vrouw een zelfde opleiding ontvangt als de man, indien zij zich, van kind of aan, aan de studie wijdt, advocaat, dokter of wat dan ook wordt, komt er dan niet eens een tijd, waarop zij boven dit alles, boven haar vak en haar studie, de zorgen, maar ook de vreugden van het moederschap verkiest? Want de vrouw zij vóór alles wezenlijk vrouw en moeder! Dit is haar hoogste roeping!

En wanneer zij trouwt en niet het vrouwen moeder-zijn verkiest, dan treedt in de ongelukkige huishouding het grootste kwaad in, n.l. verwaarloozing door uithuizigheid der vrouw. Wij zien het helaas al te veel, dat de kinderen worden overgelaten aan de meid of de juffrouw en de moeder zelf van vergadering naar vergadering draaft of wel studeert. En dan beklaagt zij er zich nog over dat man en kinderen aan haar vervreemden. Zoo tiert welig het derde geslacht!

O, als men zelf het genot gekend heeft van een gezellig tehuis, de warmte en liefde die er van uitstraalt, als men een moeder heeft gehad die waarlijk moeder wàs, dan neemt men dit voor altijd mee als een schat door heel zijn verder leven en beklaagt men hen die dit alles hebben moeten missen.

Ik geef toe, niet *alle* vrouwen kunnen moeder worden, vele zelfs doen buitenshuis nuttig en liefderijk werk. Maar laat dan de moeder, moeder blijven, laat zij haren man, diens soms zoo harden strijd om het bestaan verlichten, door hem zijn huis te maken tot een gezellig en liefdevol intérieur, waar hij van zijn dagelijkschen arbeid uitrusten kan en door met hem zorgen, maar ook geluk te deelen.

Wat mij in de tegenwoordige beweging voor het kiesrecht het meeste tegen den borst stuit, is de schetterende en scheldende wijze van propagandeeren door zoovele ultrafeministen bij voorkeur gebruikt.

Doch tevens is er naast deze schetterende heethoofdigen en loslippigen een schare van vrouwen dit op waardige wijze strijden voor datgene, wat zij meenen dat hun billijkheidshalve toekomt en voor deze heb ik het bovenstaande geschreven.

Nog eens: de hoogste roeping der vrouw is het waarachtìg vrouw en moeder zijn. Zóó kan zij een zegen en een eeuwigdurende bron van liefde worden voor haar huisgezin. Zoò alleen ook zullen hare kinderen haar vereeren en in eerbiedige en liefdevolle herinnering gedenken.

De Confessies van den heiligen Augustinus.

De schoonheid en heerlijkheid der ziel is een inwendige, daarin heeft God Zijn welbehagen, en omdat de ziel als zij een weinig Gode waardig is

geworden, tot Zijn beeld veranderd wordt, zoo verlustigt Hij zichzelf in haar, en dan is zij aan alle schepselen onttrokken. Het is zeker dat God in den grond onzer harten woont, en daar Zijnen zetel gelijk in den hemel heeft; maar Hij openbaart zich slechts aan haar, als de ziel de reinheid ernstig begeert...
J. DE BERNIÈRES DE LOUVIGNY.

Er zijn veel godsdienstige werken, die nu nog gelezen worden, maar weinige die zoo zeer de aandacht verdienen als de bekentenissen van den heiligen Augustinus.

De kerk heeft hem heilig verklaard die zijn onheiligheid ten diepste betreurd heeft, oprecht heeft bekend en boete gedaan. Augustinus' bekeering van zijn langen dwaalweg kan niemand zonder tranen lezen.

Hij was een kind als andere kinderen met heftige begeerten en hartstochten, die niet in het goede spoor geleid, naar het verderf sleepen. Nooit is een kind zoo beweend, zelden zijn zulke heilige gebeden om zijn behoud tot God opgestegen als die zijner vrome moeder Monica.

'Een kind van zulke gebeden kan niet verloren gaan' zei eens tot haar een priester tot wien zij gegaan was om haar zoon te helpen redden.

Voor haar dood mocht zij getuige zijn van zijn bekeering, mocht zij ervaren de getrouwheid Gods, die langs Zijne wegen, niet de onze, Zijn verloren kinderen tot zich roept, want iedere ziel is God's geheim...

Zeer schoon heeft Augustinus beschreven de armoede van den werelddienaar, tegenover den rijkdom van den arme die de wereld en haar fortuin vaarwel gezegd heeft.

Toen hij op het toppunt van zijn redenaarsroem was, geëerd om zijn gaven en zijn geleerdheid, en zich toch zoo diep ellendig voelde, verstoken van den omgang met God, zag hij een bedelaar, die vroolijk was, en vroeg zich af waarom hij nog langer die vergulden ketenen sleepen bleef.

Eerst toen hij ze geheel had afgeschud, zich van zijn dwaalweg had bekeerd, en alleen leefde ten dienste van God, was Augustinus zoo gelukkig als men slechts op aarde worden kan.

Lang had hij over allerlei vraagstukken nagedacht waarvan wel de voornaamste zijn: de oorsprong van het goede en booze, daar God toch alles goed geschapen heeft, en het Wezen van God. Hij kwam tot de overtuiging dat wie het booze doet, zichzelf van het goede berooft, dat het een roof is aan de ziel gepleegd, die met al haar gaven en krachten het Hoogste toebehoort. Wij bidden: Uwer is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid. Van deze heerlijkheid, van deze kracht ontdoen wij ons, zoo wij het booze volgen, maar daar God alle dingen doet medewerken ten goede, voor hen, die Hem zoeken en liefhebben, zoo bedient Hij zich dikwijls van het kwade dat de mensch in blindheid en onwetendheid bedrijft om het alleen-goede hem duidelijk voor oogen te stellen.

Het wezen Gods kunnen wij slechts in ons zelven ontdekken, naar de uitspraak van Jezus: het Koninkrijk der hemelen is binnen in u zelven. Wij vinden God, als wij onder Zijne leiding terugkeeren tot het beste van ons zelven. Daar vinden wij den oorspronkelijken schoonen vorm der ziel terug, die wij door dwaalleeringen en dwaalwegen verloren.

‘Laat heb ik u lief gekregen o, gij oude en nieuwe Schoonheid’ schrijft Augustinus. ‘Laat heb ik U liefgekregen. Zie gij waart inwendig en ik was uitwendig! Gij waart met mij, en ik was niet met U.’ -

De Apostel Johannes getuigend van de liefde, lost zeer eenvoudig het raadsel op, 't welk het wezen Gods voor ons, menschen, inhoudt:

‘God is Liefde - en die in de liefde blijft, blijft in God en God in hem.’

Het is bekend dat Augustinus aan beschermengelen geloofde:

‘Onze beschermengelen bewaken en beschermen ons met groote zorg en trouw. Zij komen tusschenbeiden, tusschen ons en U, o Heer, onze verzuchtingen en begeerten tot U dragende, en de dierbaarste zegeningen van Uw genade tot ons brengende. Zij helpen ons in onzen arbeid; zij moedigen ons aan in den strijd. Zij beminnen hem, dien Gij bemint. Zij verlaten hem aan wien Gij U onttrekt.’

Aan de kracht van het gebed hechtte hij groote waarde.

Eens toen hij gekweld werd door zulk een hevige tandpijn dat hij dacht krankzinnig te zullen worden, riep hij zijn geloovige moeder en allen die met hem in hetzelfde huis verkeerden op, innig met hem te smeeken om verlossing van dit euvel.

En terwijl zij in gebed verzonken waren verdwenen de smarten als door een wonder.

Doch geen wonder voor hen, die aan het ingrijpen gelooven van de onzichtbare wereld in de zichtbare.

Gingen wij toch maar altijd met onze lichaams- en zielepijnen tot dìen éénen waren Heelmeester. Wij zouden dadelijk leniging vinden. ‘Het gebed van den geloovige vermag veel.’

Augustinus' vrome moeder bad en smeekte alles af van den Heer, ja zij vroeg Hem haar door gezichten en openbaringen in kennis te stellen van hetgeen voor haar van de hoogste waarde was.

Niet altijd kreeg zij antwoord, en daar zij de gave der onderscheiding verkregen had wist zij zeer goed ijdele droomen en fantastische voorstellingen te onderkennen van de heilige antwoorden uit het rijk der geestelijke krachten. Hoelang de dag ook uitbleef van de bekeering haars geliefden zoons, geen oogenblik twijfelde zij langer aan zijn behoud sinds zij daaromtrent door een voorspellenden droom was gerustgesteld.

Veel te denken geeft de eenvoudige en toch diepzinnige gebeurtenis welke plaats vond bij Augustinus' bekeering.

Toen hij zich heftig weenend en bitter beschuldigend onder een boom had neergeworpen, en waande dat de storm van smart, rouw en schaamte hem vernietigen zou,

hoorde hij eensklaps een stem als komende uit een naburig huis, die zingend zeide en herhaalde:

'Neem en lees - neem en lees.'

Augustinus hief het hoofd op en zag om zich heen, maar er was niemand. Zoo machtig had die liefelijk manende stem hem in het hart gegrepen, dat hij zijn tranen afwischte, haastig opstond, vast overtuigd dat dit een goddelijk roepen was, de lokstem van liefde, troost en vermaning, waaraan hij van nu aan niet meer ongehoorzaam was. Van den heiligen Antonius had hij gehoord dat hij zich een opgeslagen woord tot waarschuwing had doen dienen, en daaraan denkende keerde Augustinus in groote haast naar de plaats terug waar hij zijn vriend Alypius had verlaten toen het oproer in zijn ziel begon te woeden.

Daar vond hij op de tafel de brieven van den apostel Paulus en het boek openslaande waren de eerste woorden die zijn oogen troffen, de volgende:

Romeinen 13. 'De nacht is voorbijgegaan en de dag is nabijgekomen: laat ons dan afleggen de werken der duisternis en aandoen de wapenen des lichts.

Laat ons als in den dag eerlijk wandelen: niet in brasserijen en dronkenschappen, niet in slaapkamers en ontuchtigheden, niet in twist en nijdigheid.

Maar doet aan den Heer Jezus Christus...

Zij, die geleerd zijn, hebben dikwijls groote moeite den eenvoud van het Evangelie aan te nemen, de goddelijke kern te vinden in het eenvoudig hulsel.

Ook Augustinus had in het begin zijner bekeering te strijden tegen wat hij noemde: den hoogmoed der schoolgeleerdheid. Opgevoed in alle wijsbegeerte en wetenschap van dien tijd, waande hij die verheven boven de wijsheid van het Evangelie.

'Wanneer ik slechts de waarheid van het Evangelie kende,' zegt de Bernières de Louvigny, 'dan kende ik alle bedrog der schepselen niet.'

Zoo spoedig kan de mensch de dwangvoorstellingen niet overwinnen welke zijn opvoeding en zijn levensomstandigheden, in geest en karakter hebben gelegd. Ook zijn vriend Nebridius, aan wien Augustinus vele brieven schreef, kon in het eerst niet overwinnen den hoogmoed, die in zijn geschriften zich openbaarde, want 'hij wilde liever dat zij geurden naar de hooge boomen der schoolgeleerdheid, dan naar de heilzame kruiden in Gods wondergaarde, die den slangen verderfelijk zijn.' (Augustinus).

Waarheid te leeren onderscheiden van den leugen, dit is voor allen de weg om tot verlossing te geraken.

Augustinus, door schade wijs geworden, leerde dat zonde en hartstocht den mensch ongelukkig maken. Wat zijn geheele omkeer lang vertraagde, was juist de prikkel van zijn hartstocht, de jarenlange gewoonte zich aan zijn begeerte over te geven. Slechts door het gebed verkreeg hij de kracht de verkeerdheid van den wil, oorsprong van het booze, te overwinnen. Hij leerde inzien wat heiligt in het huwelijk der liefde, wat onheilig maakt in losse banden. Hoewel niet gehuwd, leerde hij het familieleven hoog stellen, de liefde van ouders en kinderen, van broeders en zuster onderling, de wederzijdsche opoffering, de trouw, het onderling verband, gevoel van solidariteit. De liefde tot de kinderen roept in het hart der menschen de schoonste en edelste gevoelens wakker. De ruwheid wordt verzacht, de zelfzucht, zelfverzaking.

De opvoeding is zelfopvoeding, de smart werkt louterend, ja dikwijls is het grievend leed, gedragen om een gestorven kind, de spoorslag geworden tot meer geheiligd leven, tot een vruchtbaar zoeken en troostvol vinden in het onvergankelijke.

Niet langer wilde Augustinus zijn kracht verdeelen aan den schijn maar in eeuwige onverdeeldheid God dienen en Hem toebehooren.

De heilige schriften waartegen hij eens in blindheid had geijverd met bittere en minachtende woorden, werden hem nu een ware bron van troost, versterking en verkwikking.

Hoe verlangde zijn hart dit alles aan de menschen mee te deelen, maar hij vond niets. Had hij toch eenmaal zelf behoord tot degenen die ooren hebbende niet hooren, oogen hebbende niet zien. Nu was het geestelijk gehoor en het geestelijk gezicht bij hem geopend en plotseling hoorde en zag hij onuitsprekelijke dingen.

Dit is de oplossing van het mysterie dat als een gordijn hangt tusschen de zichtbare en de onzichtbare wereld. Indien wij ons tot God wenden, Hem, den oppersten Geest, aanroepen in den bittersten nood der ziel, zal Hij ons hooren en ons op Zijne wijze, onbegrijpelijk voor ons, maar duidelijk waar-

neembaar, Zijn troost en sterkte mededeelen, een vrede zooals de aarde niet geven kan. Want de vertroostingen der wereld zijn slechts uiterlijk en schijnbaar; alles wat de hoogste Geest ons schenkt is innerlijk en blijvend en maakt onze toenemende vreugde en zaligheid uit. 'Het licht van Gods aangezicht is geteekend boven hunne hoofden.'

In ieder mensch berust ingeschapen de drang naar geluk. Onze hoogste en blijvende gelukzaligheid ligt in hetgeen blijvend en onveranderlijk het Allerhoogste voor ons is - in God.

Ons ongeluk wordt veroorzaakt door het zoeken naar geluk op verkeerde wegen, door het stellen van ons zieleheil op wereldsche en vergankelijke dingen.

Hebben wij den rechten weg, het ware voorwerp van dit streven naar geluk gevonden, zoo houdt het zoeken op. De vrede wordt bestendigd. Die vrede maakt het hart stil en indachtig, het doet de ziel opmerkzaam luisteren, aandachtig toezien; het doet den geest leven in geheven staat, verwachtende de heilige inwerkingen uit het rijk der gelukzaligen.

'De gemeenschap der heiligen' waarvan Paulus spreekt.

Wanneer wij letten op den geest van dezen tijd, waarin de mensch alles uit zichzelf meent te vermogen, in blinde zelfwaardeering omwandelt, en de kracht des Allerhoogsten niet schijnt noodig te hebben, dan denken wij met eerbied en liefde, aan den geheiligden Augustinus die ook na zijn bekeering zichzelf bleef wantrouwen, wiens dagelijksche bede was: 'God erbarm u over mij. Laat alle zondig begeeren en denken ver van mij zijn.'

Was er iets dat hem beklemde omdat wij slechts menschen zijn en geen engelen, zoo droeg hij ootmoedig, en vertrouwend zijn belangen op aan God en vond daar zijn rust en blijdschap.

'Ik vermag alles in Hem, die mij sterkt' waren de woorden van Paulus, die Augustinus bizonder liefhad 'Mijn kracht wordt in uw zwakheid volbracht', sprak God in Paulus' ziel wanneer hij waande te bezwijken.

Tegen de verrukking der hoogere zintuigen streed Augustinus zijn gansche leven, zijnde de streeling der oogen, en van het gehoor.

Schoone gestalten, beelden, kleuren boeiden zijn aandacht en het licht omgoochelde zijn zinnen, zoodat hij treurig werd wanneer de zon niet scheen.

O, innerlijk licht, glans van het geestelijk zien dat vaak de zielen der blinden omstraalt, zoodat zij meer aanschouwen dan zij die leven in de gloedrijke beelden van den dag!

Het uiterlijk zien behoeft ons niet af te brengen van het innerlijk schouwen, doch de glans en heerlijkheid waarmede de groote Maker alles geschapen heeft, zal onze harten in dankbaarheid opvoeren tot de onvergankelijke schoonheid in de gewesten van blijvend licht.

Alles wat menschen maken, wat bewust of onbewust, de ziel mededeelt aan de kunstenaarshand, het komt uit die eenige, heilige bron van Inspiratie die alle ware artisten bezielt.

In plaats dat het hoogere zingenot (Muziek, Poezie, beeldende kunst) ons gemoed ontzenuwt, moet het ons sterken, verheffen, veredelen - opvoeren tot het rijk van dien wonderbaren Werker van wien de zichtbare en de onzichtbare schoonheid uitgaat. Iedere ziel is een daad van den Schepper en bij Hem alleen zijn de wegen bekend, waardoor Hij zijn kinderen tot zich trekt.

Strijders voor den Heer, liefdeboden in Zijn heiligen dienst, herauten van Waarheid en Schoonheid, zij allen weten van waar hun de kracht wordt toegezonden om hoog boven het ijdel gewoel der wereld de glanzende banier te houden waarop het geheimzinnige teeken van Gods hand geschreven staat.

'Alles is den mensch vergund doch alles is niet oorbaar.'

Zoo veroordeelt Augustinus het nieuwsgierige indiscreete in de wetenschap, dat alleen is om de wetenschap zelve (soms een verkeerde en schadelijke) en niet om het welzijn der menschen. Ja, men geeft dikwijls voor, dat dit welzijn handelen doet, terwijl de meest ergelijke en baldadige nieuwsgierigheid den mensch drijft. Hoe menigeen heeft zijn schoone fijngevoeligheid bot gezaagd op allerlei onschuldige, gemartelde dieren, terwijl toch ieder wezen ons heilig moest zijn en geen leven onnut worden opgeofferd.

Wat hecht men toch een gewicht aan dit vergankelijke lichaam, aan dit kortstondig bestaan, als of er geen eeuwigheid ons wachtende is!

Laat ons eenvoudig, natuurlijk en verstandig leven en vele ellendige kwalen zullen verdwijnen, waarvoor men nog altijd het remedie zoekt in de lichamen van onschuldige slachtoffers. Onze dwaasheden en zonden maken

het leven zoo gecompliceerd, voeren een heirleger aan van allerlei ellenden terwijl alles eenvoudig hierop neerkomt wat Christus gebood: ‘Hebt God lief boven alles en uw naaste als u zelf.’

De liefde doet den naaste geen kwaad, de liefde zoekt zich zelve niet.

Stellen wij ons voor: een wereld waar dit heilig gebod werd nageleefd - en de aarde zou een paradijs zijn. Een verrukelijke natuur omgeeft ons, wij hebben menschen en dieren om lief te hebben, kunst en geheiligde wetenschap geven het leven een diepere beteekenis.

Wat groeit en bloeit hier toch alles op aarde om deze plaats tot een lusthof te maken! Met het geschonkene tevreden kon men zich uit al dien rijkdom een Eden scheppen - doch neen - de mensch gaat vaak voorbij wat zoo liefelijk uitnoodigend voor hem ligt. Er moet gezocht worden, gejaagd naar geld of eer, naar hooge betrekkingen, waar de schijnbare hulde en eerbetooning der menschen, ten valstrik wordt. Te heerschen om te heerschen, gevreesd te willen worden en gediend uit ijdel machtbetoon - het zijn zulke groote gevaren voor de ziel, dat zij, die zich aan het publieke leven wagen, wel mogen ompantserd zijn met de wapenrusting waarvan Paulus spreekt.

Gelijk Augustinus het indringende en onbescheidene in de wetenschap afkeurt, zoo spreekt hij met veel grooter afkeer zijn oordeel uit over hen die uit de onzichtbare wereld teekenen, krachten en wonderen begeeren, verschijningen oproepen, om van het geestelijk leven en zijn inwerking gebruik te maken voor hun hoogmoedig waanweten.

Voor allen die naar verlossing en naar de heiligste wetenschap vragen, is tot in alle eeuwigheid een groot en glanzend teeken aan den hemel verschenen, het Teeken van het Kruis, in welks nimmer falend licht, de naar heiliging zoekende mensch, een leven kan overdenken, en tot voorbeeld kiezen, dat in zijn volmaaktheid getuige geeft van een niet menschelijke maar goddelijke kracht.

Volgens de oude Joodsche wet moest, ter ontzondiging, met Paschen, een lam geofferd worden, met welks bloed de priester het volk besprenkelde in den voorhof des tempels vergaderd.

Deze wet, dit zinnebeeld der ontzondiging, werd in al zijn strengheid, door Jezus' sterven tot in de kleinste bizonderheid vervuld.

‘Ziehier het lam, dat de zonden der wereld wegneemt’ sprak de profeet Johannes de Dooper, Jezus ziende.

Kan men zich een roerender beeld van liefelijkheid en onschuld voorstellen dan een lam?

Bij zijn schuldeloosheid bezat de Heiland een kracht, die Hem in waarheid tot den Verlosser der menschen maakte.

In dit teeken, in dit heilige symbool, bezitten wij een kostbaar aandenken aan Gods barmhartigheid voor zijn afvallige en dwalende schepselen.

Wie in dit licht wandelt, zal zeker gaan.

Gelijk Jezus ook geen teekenen van den hemel bezwoer, maar krachtens Zijn heiligheid en de wonderbare inwerking van boven, *teekenen deed*, zoo is het ook ons toegestaan gebruik te maken van de heilige gaven en van de wetenschap die dergelijke geschenken doet aanwenden tot genezing der menschen, tot het heil hunner zielen.

‘Gij zult grootere teekenen zien dan deze,’ was Jezus' voorspelling, gedachtig aan Zijn opstanding en verschijning.

En gelijk Christus geen dooden opriep, maar Zijn geest heilig hield en ontvankelijk stelde voor de hoogste openbaringen, zoo ook moeten wij trachten ons leven en denken te heiligen, opdat wij eenmaal waardig bevonden worden, gelijk die gezegenden uit de Schrift, die somtijds door engelen werden bezocht en voorgelicht.

Geen voorijlig vragen, geen onbescheiden indringen, maar een rustig wachten, geloovig verbeiden, een voortdurend innerlijk verkeer met den Allerhoogste, tot Wien wij onze gebeden opzenden, nooit onverhoord.

De geestelijke gaven, waarom wij smeeken, zal God ons schenken, volgens Zijn nooit falende belofte, en daar zij, die gelooven niet haasten, maar zich gelukkig voelen in hun innige overtuiging, zoo zullen zij ook tevreden zijn wanneer de openbaringen uit het onzichtbare hen vooralsnog onthouden worden.

Zij zullen alleen zichzelf angstvallig toetsen of er nog iets in hun werken, of denken kan zijn, dat God niet welgevallig is, en zoo zullen zij leven, zonder teekenen te vragen, noch verschijningen op te roepen, maar met het aangezicht geheven naar den stralenden bergtop waar eens Gods majesteit zich voor allen zal ontsluieren.

JOSEPHINE GIESE.

Gedachtenwisselingen.

(Voor C. Eersteling.)

Een eerlijke opheldering.

In de Lelie van 24 Juli 1907 las ik, in een correspondentie van Freule Lohman aan C. Eersteling, de volgende op mij betrekking hebbende woorden, aangehaald uit C. Eersteling's brief:

'*Ook begrijp ik niet*, *dat Excelsior*, (*uit Uw correspondentie merk ik dat zij studeert en het niet voor haar onderhoud noodig heeft)*, *als zij er tegen is*, *toch voor examens werkt.*'

De redactrice antwoordt hierop: 'Ik laat het aan Excelsior over het tot haar gerichte gedeelte te beantwoorden, indien zij daartoe den lust en den tijd heeft.'

Na eenige overweging heb ik gemeend, dat ik daarvoor tijd en lust moest *maken!* Eerstens toch heb ik mij te verdedigen tegen... een aantasten, van een beginsel, dat ik héél hoog stel, n.l. 'laten Uw woorden en Uw daden overeenstemmen.' Want ik *zou* handelen tégen dat beginsel, *als* ik wérkelijk, tegen examens zijnde en trachtend andere meisjes er van af te houden, *zelf* tóch er voor werkte; en dát, *terwijl ik het voor mijn onderhoud niet noodig had te doen!* Weet U wel, Mej. Eersteling, dat ik mijzelf dan verachten zou?

Verder geloof ik, dat ik veel goeds zou kunnen uitwerken door een éérlijke opheldering, omdat zoo'n geval uit de werkelijkheid, een meedeeling van een ondervinding, meestal véél meer invloed heeft dan alle theorieën van doordravende feministen te zamen.

Laat mij U dan die opheldering geven, zoo volledig en zoo openhartig als ik dat hier kan doen.

Ik ben *niet tegen examens*, waar het geldt de gevallen dat vrouwen dit *moeten* doen *ten einde in haar onderhoud te kunnen voorzien.* In dezen tijd zijn nu eenmaal voor alles examens ingesteld; en ik mag wel zeggen dat de algemeene opinie bekwaamheid toekent alléen aan menschen, die zoo'n diploma hebben gehaald. Wil een meisje geplaatst worden in een of andere betrekking, waarvoor zoo'n diploma bestaat, dan kán ze haast niet anders dan trachten dat papier te veroveren. Welnu, ik met mijn onafhankelijk karakter, juich alle meisjes van ganscher harte toe, die in hun eigen onderhoud willen voorzien, *omdat ze anders ten laste zouden zijn van familieleden*, of die het menigmaal aangewende middel 'trouwen om bezorgd te wezen' even hard verafschuw als ik.

Maar ik vind, dat er tegenwoordig een minachting komt tegen de niet zoo hoog betaalde betrekkingen, als onderwijzeres, hulpapothekeres en dergelijke, of hulp in de huishouding, enz. enz. De meisjes zwepen zichzelf op, of worden door anderen opgezweept, om naar de universiteit vooral te gaan. Niet is ijdelheid *altijd* de reden daarvan, dat stem ik toe. 't Is meestal èn om de vrouwelijke persoonlijkheid zoovéél mogelijk te ontwikkelen, èn omdat de meisjes hopen een gróót inkomen er mee te maken. (Velen hebben zelfs de vaste overtuiging gekregen, dat ze met een inkomen beneden de *f* 1000 met geen mogelijkheid kunnen toekomen; met *f* 600 b.v. in géén geval). Naar wat ik er van weet, te oordeelen, meen ik echter juist tegen dit láatste

soort examens, de hoogere n.l., te moeten waarschuwen: ik waarschuw *niet*, (waar het geldt het moeten voorzien in eigen onderhoud) tegen *examens*, (omdat dit tegenwoordig meestal *vereischt* wordt) maar wel tegen '*zware examens*', waartoe in de allereerste plaats de universiteits-examens worden gerekend, en verder nog talrijke andere. In mijn repliek aan U (No. 34, 20 Febr. 1907) meen ik daarover reeds genoeg te hebben gezegd.

Nu over mijzelf in het bijzonder.

Mijn overtuigingen en meeningen over examens zijn eerst langzamerhand ontstaan, dóór mijn eigen *ondervinding* en die van anderen. Ik wijs er U uitdrukkelijk op dat ik vroeger, vóórdat ik er voor begon te werken, niet tégen, maar integendeel *héél sterk vóór examens* was.

Mijn vader had een hoog inkomen, zoodat in eigen onderhoud voorzien tijdens zijn leven niet noodig was voor mij. Maar wèl zou dat noodig kùnnen worden, ingeval hij kwam te vallen. Daarom vonden mijn ouders, en ikzelf was 't héél sterk met hen eens, dat ik iets leeren moest opdat ik een onafhankelijke positie zou kunnen innemen in de wereld, zoodra dit nóódig zou blijken. Over dit onderwerp correspondeerde ik indertijd in de Lelie met Freule Lohman, die mij volkomen gelijk gaf in mijn opvatting er van.

Ik hád kunnen volstaan met het diploma dat ik toen behaalde. Maar ik zelf had een buitengewoon vertrouwen in examens als *het* middel om me zoo hoog mogelijk te ontwikkelen. Iedereen spoorde mij bovendien aan, tot verder studeeren, omdat ''t zonde was met zoo'n goed hoofd niet verder te komen dan dát diploma. Dat anderen, die minder goed leeren konden, nu daarmee tevreden waren, dát was aan te nemen. Maar *ik*...!!!'

Een zekere aanleg voor mijn tegenwoordige studie en een héél *ernstig* gevoelen, neergelegd in een artikeltje, (het bekroonde opstel 'Levensdoel', in de Lelie No. 13 van 27 Sept. 1905) hebben mij doen besluiten tot het ondernemen van deze lange 'zware studie.' U zoudt mij genoegen doen als U dat stukje wilde lezen, want dàt gaf den doorslag tot mijn besluit.

Ik had daarvoor noodig gróóte ontwikkeling van mijn persoonlijkheid en véél kennis. Kennis van menschen en kennis van datgene wat ik in mijn latere betrekking noodig zou hebben.

Welnu, van deze laatste kón ik niet zooveel krijgen als men *mij* met mijn goed hoofd had voorspeld en als ikzelf met zekerheid had gedacht. (Zie mijn repliek vooral). Ik was *te* veel *vrouw* in alles, en voelde zelfs en mijn vrouwelijke persoonlijkheid èn mijn gezondheid er door *benadeeld.* De voordeelen (= het deel opgedane nuttige en degelijke kennis) wogen niet op tegen de nadeelen, die ik er door ondervond. Toen ik bovendien zag, dat anderen er evenmin als ik, goed aan toe waren, voelde ik dat ik waarschuwen en protesteeren *moest!* Mijn protest kwam me uit 't hart. En hierbij protesteer ik nóg eens! Wie zich waarlijk *echte vrouw* voelt, passe op!

Wat de menschenkennis betreft die ik wilde

opdoen, och, ik kwam tot de overtuiging dat geen examens die verschaffen! Doch wèl het rondkijken en opmerken in de wereld, onder de menschen zelf.

Zoo kwam de eene desillusie na de andere.

Kunt U niet begrijpen nu, dat ik een drang voelde, andere meisjes, bovenal en in de alleréérste plaats de echt vrouwelijke, te waarschuwen voor den weg dien ik was gegaan?

Na mijn ondervindingen en de correspondentie der redactrice daarover aan mij, overwoog ik met ernst, of ik maar niet beter zou doen deze examenstudie op te geven. Ik was toch immers reeds in staat in mijn onderhoud te voorzien ingeval van noodzakelijkheid daartoe. Maar, maar... wat moest er dan worden van mijn plan, beschreven in het opstel 'Levensdoel'? Want zonder dit examen, dat het middel was tot bereiking van mijn doel, zou ik de gewenschte betrekking moeilijk of niet kunnen krijgen! Wat te doen, wat te doen?...

Maar zie, aan dien tweestrijd werd een eind gemaakt door iets, dat ikzelf haast als een onmogelijkheid had beschouwd! (zie 'Levensdoel').

Ook dit wil ik in 't kort vertellen.

Er was onder de Lelielezers een 'gestudeerd man', die reeds op het gymnasium en als student, uit eigen aanleg en belangstelling het man-vrouw vraagstuk grondig en uitvoerig had bestudeerd. Mijn behandeling van het studie-vraagstuk interesseerde hem. En hij vroeg mij, of ik over dat onderwerp wilde correspondeeren met hem, om te trachten samen vele dingen tot klaarheid te brengen. Die corresp. leidde tot intiemere kennismaking; wij herkenden zielsverwanten in elkaar, en... ons besluit was levensvrienden te worden in meest innige beteekenis...

Thans *wist* ik, dat ik niet de betrekking zou bekleeden die ik mij had gewenscht in 'Levensdoel'. Ik bouwde toen voort op de basis, dat *ik*, met *mijn* overtuigingen over liefde en trouwen en de inrichting der hedendaagsche maatschappij, (die 't ons, door zijn conventioneele opvattingen vooral, zoo heel moeilijk maakt, elkaar intiem te leeren kennen) haast onmogelijk kon bereiken wat ik mij voorstelde als het hóógste geluk. Dit geluk was: een liefde-huwelijk; 'liefde' zooals *ik* met *mijn* persoonlijkheid en karakter dat diepe gevoel opvatte. Over dit onderwerp schreef ik Freule Lohman indertijd een uitvoerigen, vertrouwelijken brief, dien zij beantwoordde in een artikel 'Over liefde en trouwen'. (Lelie No. 23 van Dec. 1904). Daarin bevestigde zij mijn vermoedens omtrent mijzelf, dat een *verstands*huwelijk *mij* even ongelukkig kon maken als Gudrun in 'Heilig huwelijk'; dat *mij*, alleen een *liefde*huwelijk gelukkiger zou maken dan een ongehuwd-blijven; doch dat juist ik dat veel moeilijker zou vinden dan héel veel andere vrouwen, doordat *mijn* opvatting van 'liefde' zooveel hooger was dan de hunne.

Doch, zooals ik reeds zeide, is dát wat ik voor haast onmogelijk hield, onverwachts tóch mogelijkheid geworden! Mijn levensdoel ligt nu niet meer op den weg der zware-examenstudies. En ik heb mijn studie sedert eenigen tijd opgegeven, ondanks alle protesten van kennissen, die het 'erg jammer' of 'dwaas' vinden. Want ik moet mij nu bezighouden met de voorbereiding tot mijn nieuw levensdoel, tot *de* vrouwroeping bij uitnemendheid, die mijn persoonlijkheid zoo volledig mogelijk ontplooien zal, en waarin ik hoop te vinden mijn ideaal van het *hóógste geluk!*

26 Juli 1907.

EXCELSIOR.

Boekbeschouwing.

Over Peter Camenzind van Herman Hesse.

Wie in een roman handeling of spanning wil, of de ontvouwing van nieuwe ideeën, of een bijzondere kijk op maatschappelijke toestanden, moet dit boek niet lezen, want hij zal er weinig van zijne gading in vinden. Maar wie genieten kan van aandoeningen, zooals de natuur er geeft en van de zelfbespiegelingen van een fijnen geest, die zal in dit boek veel vinden, waaraan hij nog lang met eene bijzondere genegenheid zal denken.

Hesse is een natuurkind, groot gebracht te midden van de stille schoonheid van een Zwitsersch bergdorp. Zóó zeer voelt hij zich vertrouwd met de natuur, dat hij de menschen slechts in verband met deze ziet. Met groote liefde speurt hij het schoone en interessante in de natuur na en wijst er u op met stilgelukkigen glimlach. Hij werpt zich languit in het gras en laat de zon op zijn gezicht inbranden of kijkt naar het drijven der wolken met hunne grillige gestalten. Dan is hij gelukkig en wakker wordend uit zijne droomen voelt hij eene onbestemde droefheid, wanneer hij bemerkt een mensch te zijn.

Om zijn boek met onverdeeld genot te kunnen savoureeren, moet men dus allereerst sympathie voelen voor dezen natuurmensch en hem onbevangen volgen op zijne tochten.

Hesse heeft zich met zijn geheele voelen vereenzelvigd met de natuur; hij leeft slechts in en van haar, en wanneer hij droomt, is het altijd van hàre schoonheden en wonderen.

Wanneer Camenzind of Hesse (want dat is hetzelfde) ten laatste, gedreven door een vaag en onbestemd verlangen verre landen en steden te zien, zich op weg begeeft en naar Parijs trekt, dan is het de herinnering aan die schoonheden, die sterk in hem leeft en die hem, als hij zich te midden van het groote-stadsleven beweegt, troost en steunt tevens. Hij walgt van Parijs en van het leven daar. Dan gaat hij naar Italië om de oude cultuur en de Renaissance te bestudeeren, maar als hij het rijke en schoone land doorzwerft, zijn al zijn plannen en voornemens

vergeten en is hij gelukkig omdat hij weer temidden der velden en bosschen is.

Voor de menschen heeft Hesse lang niet zoo'n groot en warm gevoel als voor de natuur. Toch, wanneer Camenzind besloten heeft, uit groote vereering voor St. Franciscus, evenals die heilige, mede te leven en mede te lijden met de armen en misdeelden, en beproeft zijne liefde en zorgen te geven aan een halflamme bultenaar, dan dringt Hesse in het zieleleven van dezen ongelukkige dieper door en zegt hij heel fijne en rake dingen over het innerlijk van dezen arme. Maar halverwege geeft Camenzind het op en gaat weer terug naar zijn dorpje in de bergen, naar Nimìken.

Al zijne liefde heeft Hesse geheel naar de natuur gericht; van het menschenleven treft hem alleen datgene, wat in rechtstreeks verband met de natuur staat. Wat in de maatschappij gebeurt, laat hem koud.

Camenzind vlucht weer uit het volle leven der steden terug naar de stille eenzaamheid der bergen en wouden.

Nog eens: slechts zij die tevreden kunnen zijn met de aandoeningen, die de natuur in een dichterziel opwekken, zullen dit boek met warmte herdenken als iets heel liefs en schoons.

L. MULOCK.

De Lieve Willie.
't Verhaal van een ‘goede’ opvoeding
door Otto Ernst.

II.
(Vervolg van No. 6.)

Een verrukkelijk geniale grilligheid maakte bovendien dat hem wat hij het eene oogenblik begeerd had, een oogenblik later reeds verveelde, in welk geval hij zich nooit lang bedacht om het een dienstmeisje, of de kinderjuffrouw, wie maar het dichtst in zijn nabijheid was, naar 't hoofd te gooien.

Dienstmeisjes en juffrouwen volgden elkaar in den huize Helmerding dan ook steeds sneller op. 't Was zonneklaar dat alle hartelijkheid, alle plichtsgevoel bij ‘die schepsels’ tegenwoordig totaal ontbrak. De onbeschaamde wezens waagden het in hun vleiende karakterschilderingen van den kleinen Willie, tegenover zijn moeder te spreken van ‘schandalige bengel’ ‘onuitstaanbare aap’ en meer dergelijke lasterlijke aantijgingen. Ja, een der vertrekkende kindermeisjes durfde zelfs den armen jongen zijn natuurlijk recht als afstammeling van een menschenpaar te ontzeggen, door zijn moeder met bijna wetenschappelijke beslistheid te verzekeren, dat Willie ‘een ondier’ was. Met vele andere stervelingen zou het Willie Helmerdings roeping zijn de medische wetenschap herhaaldelijk zulk een kolossaal fiasco te bezorgen, dat de schrijver van *de Kreutzersonate* zich in zijn handen zou hebben gewreven, als hij er getuige van had kunnen zijn. 't Werd alweer eens duidelijk en openlijk bewezen, dat die geleerde Heeren Doktoren niet eens in staat zijn de eenvoudigste darmcatarrh te genezen. Onleesbare recepten konden ze schrijven, maar hun wetenschap was natuurlijk niet ver genoeg gevorderd om met de mogelijkheid rekening te houden, dat Willie misschien bij 't innemen der drankjes, de tanden op elkaar zou klemmen en zijn verpleegster de kostbare vloeistof in 't gezicht zou proesten!

Een toch al verzwakte maag nog een sober dieet opleggen - een koortsig kind koude douches voorschrijven: dat waren nog zoowat de onschuldigste invallen van hun vivisektische wreedheid. 't Mocht werkelijk een wonder genoemd worden, dat er na zooveel kwakzalvers toch eindelijk nog een dokter te vinden was, die alle moeilijkheden op een even verrassende als begrijpelijke wijze oploste! Deze man merkte met een fijn spotlachje op dat de grondoorzaak van Willie's ziekten in de apenliefde zijner ouders gezocht moest worden, en dat den jongen niets ontbrak dan een verstandiger vader en moeder. Mijnheer en mevrouw Helmerding luisterden met open mond en een zeer intelligent, beleefd glimlachje naar 's dokters met overtuiging uitgesproken diagnose. Voor de rest, verklaarde de man der wetenschap, liet het *hem* volmaakt koud, of ze een gestopte worst van hun kind wilden maken. Wenschte men zijn voorschriften echter niet op te volgen, dan hoefde men het niet te wagen hem nog eens te laten roepen; hij zou zoo vrij zijn de dienstbode de deur te wijzen.

Tot ieders blijde verrassing knapte Willie na dit recept merkwaardig gauw op, een bewijs alweer dat ook in de geneeskunst de moedertaal boven de Latijnsche de voorkeur verdient.

Een der treurige gevolgen van Willies kwaal was ook een langdurige oorontsteking, waarvoor hij regelmatig ingespoten moest

worden. Dergelijke behandelingen plegen, ondanks de geruststellende verzekering der doktoren, nooit heel aangenaam te zijn. Trouwens, men kan over 't algemeen niet veel waarde hechten aan het subjectieve oordeel der medici in dit opzicht; het komt voor dat iemand, na een allervriendelijkste mededeeling dat er maar een lichte, niet pijnlijke operatie noodig is, een been wordt afgezaagd. Dit neemt echter niet weg dat het overdreven en niet voldoende gemotiveerd mocht genoemd worden wanneer Willie, telkens als de inspuiting moest plaats hebben, een soort kannibalendans begon uit te voeren, verschillende voorwerpen kapot sloeg, vertrapte of verscheurde, of zijn moeder in den vinger beet.

Papa zag, als handig man van zaken, al heel gauw in, dat hij er het voordeeligste zou 'afkomen' als hij zijn lieveling voor elke inspuiting, die hij moedig doorstond, een mark beloofde. En zoo gebeurde het.

'Eerst op tafel leggen!' bedong Willie met zijn gewone trouwhartige rondheid, want hij had zijn vader reeds lang als het toonbeeld van een slim, scherpzinnig man leeren kennen.

De ouders keken elkaar met een gelukkig glimlachje aan. Zoo'n bij-de-hande rakker toch!

'Nou goed dan, daar ligt het.'

'Dat is maar een tien-penning-stuk!'

'Papa schudde van 't lachen en haalde eindelijk zijn mark te voorschijn.

Met het geld mocht Willie vrij doen wat hij wou, en daar hij bij elken bereikbaren banket- tabak- speelgoed- en snoepwinkel probeerde hoeveel hij voor zijn geld koopen kon, leerde hij dus al vroeg de waarde van het aardsche slijk kennen.

De schrandere lezer zal stellig reeds lang de gevolgtrekking gemaakt hebben, dat Willie in zijn omgang met andere kinderen bijzonder veel innemends moet gehad hebben.

In de eerste jaren zijner teedere jeugd lokte hij altijd groote vroolijkheid uit door zijn kindermeid, zijn moeder of zijn vader in 't gezicht te slaan. Als er bezoek was, moest de in vrijheid gedresseerde Willie geregeld zijn kunsten vertoonen.

"Willie, sla mij eens," moedigde Mama aan, en Willie, niet in 't minst van plan complimenten te maken, "sloeg haar eens."

"Aardig hè?" vroeg mevrouw Helmerding, stralend van moedertrots.

Geen gast kon dan weigeren toe te stemmen dat het werkelijk buitengewoon aardig was.

Willie ging in later jaren getrouw op den ingeslagen weg voort. 't Was hem bepaald een behoefte vreemde kinderen te stompen, aan 't haar te trekken en zoo hard te duwen, tot ze op hun neus vielen.

Maar hij nam daarbij altijd de eerbied in acht, die hij, zooals hij zeer goed wist, oudere en grootere kinderen verschuldigd was; slechts de kleintjes schonk hij zijn gunstbewijzen.

Bij voorkeur viel hij ze van achteren aan, alleen om de verrassing grooter te doen zijn.

Zaten de slachtoffers hem dan achterna, dan voelde hij zijn hulpbehoevendheid in haar vollen omvang; als een razende stoof hij naar huis, zonder ophouden Mama-a-a!' brullend, tot hij de deur bereikt had en weer in de veilige atmosfeer der moederlijke liefde op adem kon komen. Daar werd hij zich plotseling zijn mannelijke waardigheid bewust, rekte zich in zijn volle lengte uit, wachtte zijn vervolger met

hooge koelbloedigheid af en spuwde hem in 't gezicht, zoodra deze dicht bij hem gekomen was. Geen otter kon ooit handiger in 't water schieten, dan Willie na die heldendaad in huis gleed.

'Ze willen me weer kwaad doe-oen!' huilde hij dan zijn moeder met groot misbaar toe. Wee dan den vader of de moeder die het waagde bij mevrouw Helmerding te komen om zich over Willie te beklagen! Zooals de leeuwin haar welp verdedigt, verdedigde zij haar 'kind' - hoe alles-verontschuldigend, hoe aandoenlijk klonk dat teedere woordje 'kind!' Haar *kind*, o! - en onderwijl gluurde de jongen met allerlei leelijke grimassen achter den beschermenden rok zijner moeder uit.

Met denzelfden hartstocht, hoewel natuurlijk ter wille van de gastvrijheid wat netter en voorzichtiger, kneep en pofte Willie de kinderen die met hun ouders bij de Helmerdings op bezoek kwamen. Aan 't geschreeuw, dat hiervan geregeld het gevolg was, werd steeds een einde gemaakt, doordat de bezoekende ouders, zooals 't behoort, hun kinderen voor hun ongepast gedrag eens flink bebromden. De beleefdheid is zoo'n vraatzuchtige deugd, dat ze dikwijls alle andere deugden opslokt. Volwassen gasten, aan wie Willy onmiddellijk vroeg wat ze voor hem hadden meegebracht, bewees hij de eer tegen hen op te klauteren, zijn laarzen aan hun kleeren af te vegen, hun den bril van den neus te rukken, met sigarenasch te bemorsen en door zeer weetgierige vragen omtrent de meest persoonlijke

en kiesche aangelegenheden te onderhouden. De waarheid gebiedt hier mee te deelen dat de bezoekers die vriendelijke attenties aanmoedigden, doordat ze op de zachte vermaningen der ouders betuigden, dat het werkelijk *niets* lastig was, dat het *volstrekt* niet hinderde, dat de jas met borstelen weer schoon was en ze Willie gerust zijn gang moesten laten gaan; ze vonden het wel aardig, enz.

'Ja? - Wezenlijk?'

Zeker, ze méénden het. Ze zouden bij hun ziel en zaligheid gezworen hebben dat hij 'een bizonder levendig, grappig kind' was, een critiek die ze op den terugweg bevestigden door als hun overtuiging uit te spreken, dat die goeie Helmerdings nog plezier van dat lieve zoontje beleven konden!

't Spreekt vanzelf dat Willie zijn eerste onderwijs thuis ontving; tot zijn ongeluk echter van personen, die, de een zoowel als de andere, niet tegen hun taak waren opgewassen, en wien mijnheer Helmerding hun salaris - hij droeg zijn goudstukken en muntbiljetten los in zijn vestzakje, en uit zijn vestzakje betaalde hij ook - toesmeet met de beleefde vraag, hoe ze de brutaliteit *durfden* hebben zich als opvoeders te laten 'anggascheeren' daar uit alles bleek, dat ze geen flauw begrip hadden, hoe men met kinderen moest omgaan.

Het echtpaar Helmerding moest zich dus den zeer begrijpelijken ouderwensch uit het hoofd zetten, hun eenigste ver buiten den nadeeligen invloed van andere kinderen op te voeden.

Tot eer van het moederhart dient gezegd, dat Willie zijn eersten schooldag niet hoefde te doorleven zonder een smakelijk twaalfuurtje. Zijn moeder had hem met een halve koude kip, een fleschje rooden wijn, twee sinaasappelen en een half pond bonbons toegerust. Ook moeten we vader Helmerding tot zijn eer nageven, dat hij Willie in een rijtuig met twee paarden naar de voorbereidende school voor 't gymnasium reed.

De eerste weken verliepen zonder eenig feit van beteekenis; voor alle lesuren toonde de jonge Helmerding in zoover dezelfde belangstelling, dat hij onder alle voortdurend aan de verdelging van zijn tweede ontbijt dacht, een leerstof die zijn geheele oplettendheid vereischte. Evenals de jonge Lessing, maar in eenigszins andere beteekenis, kon men hem bij een paard vergelijken, dat dubbel voer noodig heeft. Ten opzichte van de leerstof legde Willie die zwakheid en gevoeligheid aan den dag, die zijn moeder van te voren, met een herhaald beroep op 's leeraars medelijden, als een der meest in 't oogvallende eigenaardigheden van 'haar kind' had aangeduid. Met de overgroote gevoeligheid van het kruidje-roer-me-niet sloot hij zijn geest onmiddellijk zoodra deze met eenig begrip in aanraking werd gebracht, en het '*Noli me tangere*' (in zijn moeders taal: 't Raakt me allemaal niks') stond onveranderlijk op zijn gezicht te lezen. Zijn gelaat behoorde zeker tot de soort welke men in romans beschreven vindt en 'die slechts in zeer zeldzame oogenblikken plotseling levendig worden'.

Deze oogenblikken braken voor Willie aan zoodra het vrije kwartier begon. Op de speelplaats verwierf hij zich stormenderhand den algemeen en haat en afschuw. Tot zijn groote teleurstelling ondervond hij dat het knijp- en pofsysteem hier op gevoeligen tegenstand stiet. De verhouding tusschen de familie Helmerding en de school bleef evenwel gedurende een vrij langen tijd uitstekend, totdat Willie, eerst met een verre van mooi, en eindelijk zelfs met een heel slecht rapport thuiskwam.

Toen achtte mijnheer Helmerding Sr. het oogenblik gekomen om het hoofd der school in een kernachtige toespraak, de kolossale gebreken van zijn onderwijsinrichting en de totaal verkeerde principes, volgens welke de daar gebruikelijke opvoedkundige maatstaf werd aangelegd, duidelijk te gaan maken. Hij droeg daarbij zorg, goed te doen uitkomen, dat ‘zijn kind’ toch een kind van *welgestelde, beschaafde* en *deftige* ouders was. Het hoofd, een zoo kalme persoonlijkheid, dat zijn kalmte altijd den indruk van groote wellevendheid maakte, veroorloofde zich de opmerking dat het altijd min of meer gevaarlijk was zoo apodictisch over dingen te oordeelen, waarvan men niet op de hoogte behoefde te zijn. Met deze woorden legde hij mijnheer Helmerding het register voor, waarin de grofste vergrijpen en brutaliteiten van den leerling Willie Helmerding stonden ingeschreven, ingevolge de leer, dat de statistiek een voortreffelijke wetenschap is. Voor 't overige kon hij vader Helmerding nu al wel voorspellen, dat zoon Helmerding naar alle waarschijnlijkheid niet aan de eischen voor het overgangsexamen zou kunnen voldoen, en hij dus met Paschen moest blijven zitten.

Mijnheer Helmerding antwoordde schamper,

dat hij dát wel eens zou willen zien! Er bestonden gelukkig nog andere scholen, die zijn zoon met open armen zouden ontvangen en die ‘aan de individualiteit van den leerling’ (dit had Papa Helmerding ergens opgevangen) meer recht zouden laten wedervaren. 't Hoofd der school merkte daarna met een diep bedroefd gezicht op, dat het hem werkelijk speet door dit dreigement niet zóó van zijn stuk te worden gebracht als zijn bezoeker scheen te verwachten, dat, voor zoover hij wist, geen enkele school aan luie en slecht-opgevoede ‘individualiteiten’ gebrek had, en het personeel van een openbare school het vertrek van jongens als Willie Helmerding, gelukkig niet met leede oogen hoefde aan te zien.

Onderweg naar huis, zocht de heer Helmerding, tandenknarsend van woede, naar een uitdrukking die verachtelijk en vernietigend genoeg klonk om er het hoofd mee aan te duiden. Zijn gansche, grenzenlooze geringschatting voor den man moest in deze betiteling worden uitgeput. 't Duurde niet lang of mijnheer Helmerding vond deze uitdrukking in het woord ‘hongerig’. Hij kon zich geen schandelijker karaktereigenschap denken dan honger. ‘Zoo'n hongerige schoolmeester!’ knarste hij dus, ‘zoo'n *hongerige* schoolmeester!’

Thuisgekomen deed hij al wat hij kon (dit zou ieder onpartijdig toeschouwer hebben moeten erkennen) om zijn vrouw en zijn zoon duidelijk te maken, ‘hoe hij die schoolvos de les gelezen had’, en zijn uitvoerige beschrijving eindigde met de hartelijke, inniggevoelde vaderlijke vermaning tot Willie gericht: ‘Je hoeft je niks te laten gezeggen, hoor!’

Ondanks alles, gebeurde het ongehoorde! Men had de onbeschaamdheid het echtpaar Helmerding met de vacantie mee te deelen, dat de lieve Willie zich nog eens de lasten van het onderwijs in de eerste klas moest laten welgevallen. Deze keer trok *mevrouw* Helmerding op het schoolhoofd los.

Dat haar Willie niet kon overgaan was natuurlijk alleen het gevolg van het plichtsverzuim der onderwijzers. De werkelijk met een vernietigende kalmte bedeelde paedagoog antwoordde, zonder op de strekking van deze opmerking in te gaan, met een zeer leerzame en zeldzaam boeiende voordracht over het rechtswezen in 't algemeen en processen wegens laster in 't bizonder, waarbij hij duidelijk in 't licht stelde, dat dergelijke processen helaas niet altijd met een geldboete, maar in sommige gevallen ook wel eens met een zeer lastig-beslag leggen op de vrijheid der veroordeelden eindigen.

Aan den klasseonderwijzer, die bij het gesprek tegenwoordig was, vroeg de gekrenkte moeder, of hij misschien niet van haar Willie hield en hij hem daarom had laten zitten; waarop deze jonge man, minder kalm en wat ruwer dan zijn ‘hoofd’ haar vroeg, of ze soms dacht dat hij alle verwende luilakken met dezelfde apenliefde zou kunnen behandelen als hun respectieve moeders; waarop de beleedigde mama verklaarde dat ze haar zoon *nu onherroepelijk* van school nam, ja, dat ze hem zelfs geen dag langer zou laten in een omgeving, waar zijn streven zoo treurig weinig waardeering vond; waarop de kalme hoofdonderwijzer zich zwijgend van zijn zetel verhief en eenige malen veelbeteekenend, met tusschenpoozen van omstreeks drie seconden, afwisselend naar mevrouw Helmerding en naar de deur keek.

Willie werd naar een particuliere school gezonden - dat sprak vanzelf - een heel dure - dat sprak óók vanzelf! Papa Helmerding legde er bizonder den klemtoon op dat hij voor zijn stamhouder een *hoog* schoolgeld betaalde. De directeur klopte Willie

vriendelijk op den schouder met de verzekering, dat hij hier wel flink leeren zou, daarvoor zou hij, de directeur wel zorgen.

Daarna ontwikkelde deze heer den vader in schoonklinkende frases zijn paedagogisch programma, in welks geest zijn onderwijzend personeel, graag of niet, had te arbeiden - hij duldde eenvoudig niet dat ze ook maar *iets* anders deden dan hij het wenschte; dat wil zeggen, hij duldde dit niet van zijn leeraren. Van de leerlingen zooiets te eischen, voegde de directeur er met een vriendelijke blik op Willie bij, zou natuurlijk gruwelijke pedanterie wezen.

Zonder veel moeite kon men dus uit de heele redenatie opmaken - hij duidde die gevolgtrekking bovendien in alle bescheidenheid aan - dat het groote succes van zijn inrichting in den grond der zaak uitsluitend aan zijn goede leiding te danken was.

Geen school kon zoo nauwgezet rekening houden met de individualiteit der leerlingen als de zijne. Hier zou mijnheer Helmerding nog eens iets kunnen beleven op 't punt van waardeering der individualiteit - o - 't was eenvoudig niet in woorden te brengen *hoe* ieders individualiteit hier tot zijn recht kwam!

Men dácht in zijn instituut aan niets anders dan aan de ontplooiïng van 't individu! Iedere letter in taal- of schrijfles, iederen klank bij het zangonderricht, iedere stelling in de geometrie mocht de leerlíng vormen of bewijzen volgens zijn bepaalde individualiteit, ook wanneer die individualiteit neiging vertoonde een stelling *niet* te bewijzen.

Mocht mijnheer Helmerding of zijn kleine, flinke Willie (een vaderlijk tikje van 's directeurs wijsvinger tegen den wang van den tweehonderd-mark-scholier) ooit door maatregelen van het onderwijspersoneel gehinderd worden, dan moesten ze maar bij hem komen. Rechtvaardigheid was zijn levensprincipe.

(*Wordt vervolgd*).

Kunsten en Wetenschappen.

Zedengeschiedenis.

Indien niet onder den titel *Anthropophyteia* sedert een paar jaar te Leipzig Jaarboeken werden uitgegeven[1)], welke ten doel hebben het bijeenbrengen van folkloristische nasporingen omtrent de moraal van het geslachtsleven, en niet minder dan een Fr. S. Krauss daarvan redacteur is, zouden wij er misschien niet toe overgegaan zijn om dit onderwerp ter sprake te brengen. Men moet echter de zaken onder de oogen durven zien, de dingen bij hun waren naam noemen, en niet terugdeinzen om den spiegel van het verleden op te houden, al geeft hij ons nu juist niet altijd ideaal-voorouders te zien. Geweldpleging in beiderlei zin, onthouden en slaaf zijn, is tegen de natuur, en het kan voorzeker zijn nut hebben om gade te slaan hoe de moraal van het geslachtsleven verband houdt met de ontwikkelingsphasen der menschheid bij de volken van heel de wereld. Vreemd genoeg ontdekken we dan, dat de beschaving de onzedelijkheid in de hand werkt, waar we kunnen opmerken, dat de natuurmenschen slechts de natuur en haar alleen in het geslachtsleven tot richtsnoer hebben. De mensch staat hooger dan een dier; de beschaving, welke hem tot weelde, en de weelde welke hem tot verfijnde zinnelijkheid voert, voert hem echter veel lager. De natuurdrift van het dier, wordt een onzalige hartstocht bij den mensch.

Om aan te toonen wat er op dat gebied valt te leeren, waar te nemen en te verbeteren behoeve men slechts te weten, dat niet minder dan een 1000tal boeken en geschriften zouden zijn aan te wijzen, welke getuigenis afleggen van de immoraliteit van den tijd, waarin zij werden gedrukt, of overzichten geven van alles wat, het geslachtsleven betreffende, in ouden en nieuwen tijd voorviel. Noemen wij slechts enkele namen. Pietro Aretino (1493-1556), en zijn illustrator Guilio Romano; Arlotto van Florence; Th. Beza (1548); M.A.F. Muretus en Janus Secundus, met hun erotische poëzie; Mr. Willem Bilderdijk met zijn Kusjes en zijn Ridder Sox (vertaling); Pierre Corn. Blessebois; Boccacio; Pierre de Brantômes; F.W. Bracbräu; Pietro Buratti; J.J.

1) Reeds bestond sedert eenige jaren: '**Kryptadia**. Receuil de documents pour servir à l'étude des traditions populaires.' 9 deelen. Dit werk bestaat uit eene verzameling naturalistische bijdragen betreffende ethnographie, folklore en taal, en de 9 deelen kosten maar eventjes 350 Francs.

Casanova de Seingalt; Choderlos de Laclos; Crebillon fils; Jacques Desroi (1902); Dulaurens; doch waartoe met het opsommen dezer namen voort te gaan?

Een gansche bibliotheek is te vullen met de literatuur, sedert eeuwen verschenen, op een gebied, dat een intregeerend deel uitmaakt der kultuur-geschiedenis, en waaruit zooveel lessen zijn te trekken voor juristen en psychiaters.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Varia.

Een slachtoffer van de Vredes-conferentie.

In *The New York Herald* (Parijsche uitgave) 'het' fashionable lijfblad van alle Amerikanen en Engelschen, en, over 't geheel genomen, een van de meest-gelezen couranten ter wereld, vind ik het onderstaande weinig-vleiende oordeel over den Haag, en de vredes-diplomaten:

'Deze stad zal misschien reden hebben om de vredes-conferentie te verwenschen. Touristen zullen hier waarschijnlijk niet weer terugkomen, na hunne ondervinding in dit seizoen. De voornaamste hôtels, zooals b.v. Het hôtel des Indes of het Hôtel du Vieux Doelen, zijn vol van vogelverschrikker-achtige oude diplomaten, die de kellners en de bediening voor zich zelf alleen in beslag nemen, en de stad ongeveer even vroolijk maken

als een kerkhof. Daar zij zich hebben genesteld in de kamers, die het meest comfortable zijn, en een overdreven idee van hun eigen gewicht hebben weten bij te brengen aan de hôtelhouders, moeten wij ongelukkige stervelingen, die nu eenmaal niet behooren tot de versteende Vrede-afgevaardigden, hongersnood-prijzen betalen voor mindersoortige inrichtingen. Het schijnt mij toe, dat het een verkeerde rekening maakt, wanneer men jaarlijksche bezoekers verdrijft, ter wille van een kortstondig-vertoevend aantal afgevaardigden, die zelfs over een begrafenis nog een extra schaduw zouden vermogen te werpen. Ik ken verscheidene menschen, - met inbegrip van mijn eigen persoon -, die hopen dat zij nooit meer een voet in den Haag zullen behoeven te zetten. Onze ondervinding van een Vredes-conferentie is ons voldoende. Ik dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel

Schuls.

tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: van der T. - Uw brief is niet gedateerd; ik herinner mij hem te hebben ontvangen den dag vóór ik op reis ging; naar ik vrees is mijn antwoord nu veel te laat voor Uw verzoek, en heeft Uw dochter reeds langs anderen weg het gewenschte gevonden, mocht dit niet het geval zijn, mag ik dan Uw brief aan mij in de Lelie opnemen met weglating van Uw naam en verdere bijzonderheden waaruit men U zou herkennen? Want ik geloof niet dat ik U anders zou kunnen helpen dan op die manier. - Een maand gaan doorbrengen in het Zuiden van Frankrijk, midden in den zomer, lijkt mij onpractisch. Wanneer men, zooals Uw dochter, den tijd kan kiezen, dan is winter en voor- of najaar veel beter geschikt voor het Zuiden dan de daar snikheete zomer. - Moet het bepaald Frankrijk zijn? In Montreux zou ik misschien wel kunnen informeeren naar een dergelijke familie als U bedoelt. In Menton, aan de fransche Riviera, is een hollandsche dokter die U misschien zou kunnen helpen aan zoo'n adres, en wiens naam ik U gaarne particulier wil melden als gij dat

verlangt. Wel neen, waarom zou ik Uw verzoek kwalijk nemen? Integendeel, ik vind het altijd zoo prettig als ik kan helpen of van dienst zijn. Mocht dus Uw keuze nog vallen op Montreux, schrijf het mij dan gerust.

Vulpera mit Schuls.

Moeder I (brief gedateerd van 23 Febr:). Ik kan mij zoo begrijpen dat U verontwaardigd zijt over die publieke inzameling, ten behoeve van 't huwelijksfeest van dien predikant. Ik-ook vind het eenvoudig een onkiesche bedelpartij,

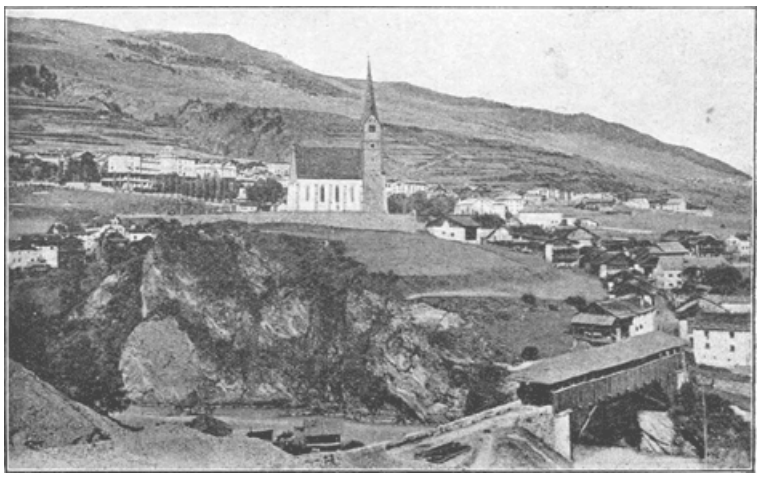

Schuls (1244 m)

dat een beschaafd man zoo iets toestaat ten zijnen behoeve, en ik heb van dergelijke op den zak van hun gemeente terende dominees altijd een walg. 'k Herinner me nog zoo goed, hoe ik als jong-meisje, eens een beschermelinge mijner moeder, kind uit dood-arme familie, die in haar éérste burgermenschjes-dienstje een karig loon verdiende, moest te woord staan, naar aanleiding van haar aanneming.

't Arme schaap vertelde mij met naieven trots, dat de vrouw van dominee haar en haar mede-catechesanten, natuurlijk arme meisjes als zij, had ‘besteld’ ieder een rijksdaalder (!!) te geven, want daarvoor zou zij dan ‘voor haar man’ (!) een mooi tafelkleed koopen als cadeau bij de bevestiging - Zoo iets schreit ten hemel van hebberigheid nietwaar? En hoevelen zijn er niet zoo, helaas? 't Bewuste stukje dat U

naar aanleiding daarvan had willen zenden, is zeker òf niet door U geschreven, of in handen van mijn tijdelijken opvolger gekomen? Ja, de ziekte van Uw dochter zal zeker heel wat van Uw tijd in beslag hebben genomen; toen U me dat schreef, dacht ik weinig dat ik-zelf zoo kort daarop in dien toestand zou geraken. Nu, het heeft ons beiden haar en mij, daarbij niet ontbroken aan lichtzijden, zooals een goede en liefdevolle oppassing, nietwaar? En wat héét Uw andere dochter mij bedorven! Ik moet haar en haar echtgenoot daarover nog particulier schrijven, maar ik ben zoo ten achteren met alles, dat ik er nog geen tijd voor vond. - En juist hier was het een zoo dubbel welkom geschenk, omdat men hier niet onze, maar het fransche soort heeft, dat ik eenvoudig oneetbaar vind, vergeleken bij de heerlijke hollandsche. -

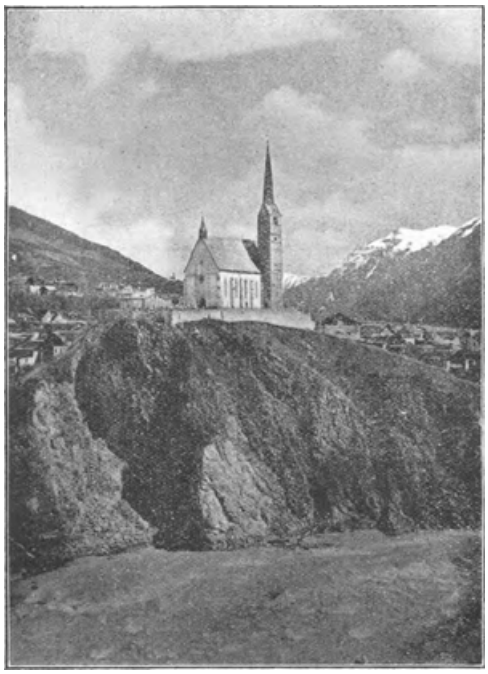

Kirche Schuls.

Clara (brief van 20 Febr: '07). - 't Laatste werk dat ik vóór mijn ziek-worden, of liever-gezegd reeds gedurende die ziekte maar vóór de typhus was geconstateerd, deed, was 't opgeven van Uw stukje in het toen nog door mij zelve gereedgemaakte Lelie-nommer, 't laatste vóór ik den heer Servaas van Rooyen moest laten telegrafeeren. - Zeker, U hebt volkomen gelijk dat het een groot voorrecht is voor mij, zooveel meer van de wereld te hebben gezien dan Holland. - Van heel klein kind af droomde ik altijd al van reizen maar... als van een onmogelijke gebeurlijkheid. Mijn kamertje zag uit op een ijzergieterij, en voor mijn kinderoogen begrensde die mijn horizont. Daar achter leek het mij toe was ‘het onbekende’. Er is niets m.i. dat meer ontwikkelt en zuiverder leert denken en oordeelen dan reizen, vooral als men het doet uit een bescheiden beurs, en dan zoodoende in aanraking komt met allerlei toestanden en menschen, en dingen. Zij die alléén in groote palace-hôtels verkeeren, en hun hollandsche standen kliek-ideeën, van dit kan niet, en dat zou voor mij geen pas geven, meesleepen naar het buitenland, zullen uitteraard natuurlijk bevangen blijven in alle van huis-uit aangeërfde vooroordeelen en veeleischendheden. Maar ik heb heel veel ook wel eens *moeten* doen, op reis, waarvan ik thans met dankbaarheid de goede vruchten pluk. En ook leert men de natuur in ons vaderland

veel beter begrijpen en waardeeren, als men vergelijkt, dan wanneer men nooit iets anders zag, en zich daardoor gaat inbeelden tengevolge van photos en reisverhalen, dat het overal per-se mooier is dan in ons eigen zonder twijfel misdeeld, maar toch in zijn soort heel dikwijls eigenaardig lieflijk vlak landje. - Ik ben zoo blij voor U, dat het U zoo bevalt in Uw nieuwe woonplaats.

W.G. 200. (brief van 20 Febr:) - Inderdaad ben ik volkomen bereid ieder correspondent naar mijn beste weten te raden of in te lichten. Het spijt mij natuurlijk zeer, dat mijn antwoord door mijn ongesteldheid zoo laat komt, maar ik hoop nog niet *te* laat. Werk voor Arbeid Adelt of Tesselschade zal U geloof ik niet bevallen op den duur, ten minste ik hoorde dikwijls, dat men daar niet zeer schitterend betaald wordt, wat overigens ook natuurlijk is. Vertaalwerk wordt voor zoover ik weet ook niet hoog gehonoreerd, maar dit kan ik minder goed beoordeelen dan zij, die daarvan hun geregeld werk maken. Om een nieuw uitgekomen boek te vertalen uit het duitsch, fransch of engelsch, moet gij U het vertaalrecht verzekeren. Het best is, daar gij Engelsche vrienden hebt, dat gij bij hen informeert naar een pas-uitgekomen, fonkelnieuw, in den smaak vallend boek, en dan onmiddelijk aan den een of anderen uitgever schrijft of gij dit voor hem moogt vertalen, en op welke voorwaarden. De uitgevers zijn talloos; er zijn er die bepaald van vertaalde boeken hun hoofdwerk maken. In Middelburg o.a., dus niet ver van U van daan, bestaat, meen ik een uitgever die veel vertaalde, juist *Engelsche* boeken uitgeeft. Informeer eens bij hem. Ook de heer Veen, onze uitgever van de Lelie, zal U, daar gij abonnée zijt, wel willen terecht helpen. - Zelf een boek uitgeven, zou U de grootste schade inplaats van voordeel bezorgen. Doe dat in géén geval, en laat er U nooit toe overreden. De uitgever draagt zeer zeker zelf de kosten. - Al gij mij opnieuw wilt schrijven, in hoeverre Uwe pogingen gelukken of niet, zal mij dit zeer aangenaam zijn. Misschien kan ik U dan nog verder van dienst zijn, wat ik heel prettig zou vinden. Nog één raad wil ik U alvast geven, laat U *niet* uit het veld slaan als gij niet dadelijk slaagt, en men U soms onvriendelijk afwijst. Volhouden en energie toonen is noodig voor elke haar broodverdienende vrouw, en de hoofdzaak is dat gij *goed* werk levert, toont berekend te zijn voor dat waarvoor gij U aanbiedt. Een *kleine* novelle, voor de Lelie vertaald, kan ik wel plaatsen, als zij nog niet elders verscheen

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Op een landgoed in **'t Geuldal Z-Limburg** is gelegenheid voor **jonge dames** v.g.h. zich volledig in de huishouding te bekwamen, Engelsch, Fransch, Duitsche conversatie. Brieven onder N°. 248 aan dit blad.
(248)

21 Augustus 1907.
21ste Jaargang.
Nº. 8.

Hoofdartikel
Over: Gehuwde en Ongehuwde Staat.

Waar wij in navolgende regelen eenige beschouwingen zoowel over den G e h u w d e n als O n g e h u w d e n staat wenschen te maken, gelieven mijn Lezeressen in het oog te houden, dat die veelmalen als *alleen met betrekking tot den man* zijn aan te merken. De inhoud der verzamelde stoffen, die wij daarbij als tekst, opheldering of ter illustratie hebben gekozen, noopt ons bij de behandeling van ons onderwerp, hier en daar tot die uitsluiting. De aan te halen uitspraken, opmerkingen en geschiedenissen, hier te pas gebracht, toch zijn voor 't meerendeel ontleend aan Wijsgeeren onder Grieken en Romeinen of andere volken, bij wie - vreemd genoeg - de vrouw gemeenlijk eerst in de tweede plaats of soms in 't geheel niet in aanmerking kwam. Wel is het te verwonderen, dat bij een overigens zoo beschaafd volk als o.a. de Grieken, zelfs of juist in latere eeuwen de vrouwen zoo weinig genoten van de achting en gelijkstelling met de mannen, waarop zij in 't algemeen aanspraak hebben; doch de Geschiedenis geeft hieromtrent weinig opheldering.

Trouwens is de eenvoudige vermelding van het feit - als strekkende enkel tot toelichting van een en ander in ons artikel - voor ons oogmerk voldoende.

Het ongehuwd zijn was ook toen: ‘Een gemakkelijke staat voor hen, die de genoegens van het huwelijk wenschen te smaken, zonder er de bezwaren van te hebben.’ Het is duidelijk, dat onder het woord *genoegens*, voor den gezonden en welgevormden man, ook de zinnelijke (sexueele) begrepen moeten worden en zal een opvatting als bovenbedoeld daarom niet alleen als zelfzuchtig, maar ook als zedeloos beschouwd moeten worden, - zooals ook reeds de Oude *Indiërs* zeker daarom den ongehuwden staat voor v e r a c h t e l i j k hielden. Bij G r i e k e n en R o m e i n e n, maar voornamelijk bij de eersten, schijnt dit niet het geval te zijn geweest, daar zij het zelfs niet voor onzedelijk hielden als een gehuwd man met andere vrouwen (wat wij zouden noemen) verboden omgang had. Zelfs heeft men in de Geschiedenis voorbeelden van uitnemende vrouwen, die het haren echtgenoot niet al te zwaar wenschten aan te rekenen, waar zij zich door de schoonheid of andere in hun oog bekoorlijke eigenschappen van andere

vrouwen lieten verleiden, of met deze gemeenschap hadden. -

Tertia Emilia, als zij bemerkte dat haar man *Scipio* een van hare kameniers beminde, zoo geliet zij zich of zij dat niet wist, om niet te schijnen, dat ze haar man, de overwinnaar der wereld en een prins van zijn volk, van onstandvastigheid, en zich zelve van ongeduldigheid beschuldigde, om de gebreken van haar man niet te kunnen verdragen, die toch de allergrootste personage van zijn tijd was. En om te toonen, dat zij hem daarom in haar harte geen kwade genegenheid toedroeg, zoo liet zij deze kamenier, nog na zijn dood, trouwen met een van haar vrijgemaakte knechten. Deze groote en verstandige vrouw betoonde hierdoor genoegzaam te weten, dat zij was en bleef de meesteresse, niettegenstaande de kwade part, die haar man haar speelde, en dat, indien zij afgunstigheid betoond hadde, aan degene, die de omhelzing van haar man genoot, ditzelve dan zou geweest zijn een teeken van zinnelijke begeerte en niet van liefde.

Koning *Philippus*, als hij op een *Thessalonische* vrouw, die men zeide dat den koning betooverd had, verliefd was geworden, zoo was de koningin *Olympias* daar zeer verstoord over, en kon niet rusten voordat zij deze vrouw in haar hand gekregen had, besloten zijnde haar zeer gruwelijk te mishandelen. Maar als zij ze in haar macht had, en haar schoonheid en liefelijke bevalligheden, alsmede haar redenen, die niet gemeen waren, gezien en gehoord had, en deze genoegzaam betoonende, dat zij wel opgevoed en van goeden huize was, sprak Olympias haar aan: Nu zie ik, dat gij valschelijk beschuldigd wordt; want ik bemerk klaar, dat al uwe tooverijen niet anders zijn dan de schoonheid en de brave gaven, die in U zijn. Deze vorstin, welke naderhand om haar achterdochtig karakter door Philippus verstooten werd, en naar men zegt den arm bestuurde, die haar echtgenoot doodde, toonde bij deze gelegenheid althans, te weten en zelfs te billijken, dat een man niet ongevoelig kan zijn voor groote gaven en schoonheid of bevalligheid bij een vrouw, welke de macht hebben den geest met de oogen te betooveren.

Ofschoon men mag aannemen, dat vele wijsgeeren onder bovengenoemde of andere volken ook in zooverre boven hun tijdgeest verheven waren, dat zij den ongehuwden staat uit loutere zelfzucht, en voor hem, die de gave der onthouding daarbij niet bezat, niet als zedelijk beschouwden, is het toch zeker, dat zij de bezwaren van het Huwelijk *voor hen zelven* wel hebben overwogen en er voor teruggedeinsd zijn, zoodat zij ongehuwd bleven.

De wijsgeer *Arminius*, als hij Gouverneur van het koninkrijk *Karthage* was, zoo was hij even hoog geacht bij de Penen als Homerus onder de Grieken en Cicero bij de Romeinen. Hij was zoo afgezonderd van de vrouwen als altijd gevoegd bij zijn boeken. Als hij nu de Gemeente van Karthage tachtig jaren gelukkiglijk geregeerd had, en honderd twintig jaren oud was, zoo bad hem de Raad met groote volstandigheid, dat hij zou willen huwen, opdat in de toekomst van zulk een opmerkelijk wijzen man, eenige gedachtenis zou mogen overblijven. En alzoo het verdrietelijk aanstaan van den Raad even groot was als zijn wederstand, zoo antwoordde hij hun ten laatsten aldus: Ik ben niet van meeninge om te huwen, want neem ik een l e e l i j k e vrouw, ik mocht haar haten; is zij r i j k , zoo zal ik haar moeten verdragen; is zij a r m , zoo zal ik ze behooren te onderhouden; en is zij

s c h o o n , zoo zal ik belast wezen ze te bewaren. Met deze woorden verontschuldigde zich deze verstandige man, welke echter nog in zijn ouderdom, door veel studeeren het licht zijner oogen verloor; en het derven van zijn aangename boeken dwong hem alstoen nog een vrouw te nemen, die het hem zeer moeilijk maakte. Ons alzoo met zijn voorbeeld toonende, dat Cupido zelden toelaat, dat de Wijze eenzaam en de Eenzame wijs sterve.

Eveneens dacht ook de wijsgeer *Mirthus*, die almede op de vraag, waarom hij niet getrouwd was, bijna op dezelfde wijze antwoordde, nl. dat hij een booze vrouw zou moeten verdragen, een arme onderhouden, een leelijke haten, een schoone bewaren, terwijl hij bovendien vreesde, dat als zij g o e d was, hij haar zou moeten verliezen, en zijn vrijheid niet wenschte over te leveren aan eene, die het hem nimmer zou danken.

Dat een wijs man inderdaad een booze vrouw in het huwelijk behoort te verdragen, leeren ook anderen door de uitspraken, die zij hebben nagelaten, of die van hen opge-

teekend staan. En deze hebben te meer waarde, als zij gekomen zijn uit den mond van hen, die de bezwaren van het huwelijk niet hebben geacht, of ze te laat voor henzelven overwogen.

Marcus Aurelius zeide: De man is dwaas, die openbaar gekijf maakt tegen zijn huisvrouw; want is zij goed, zoo behoort hij haar toe te geven, opdat zij beter worde, en is zij kwaad, zoo zal hij haar verdragen, opdat hij haar niet erger make.

Dezelfde zeide: Het is een groote vermindering van een man, die de zwakheden zijner huisvrouw zwaar tilt, en kastijden wil in 't openbaar.

Deze uitmuntende Vorst en Wijsgeer, die zeer ongelukkig gehuwd was, kon echter niet nalaten zich hierover eens tegen een van zijn speciale vrienden te beklagen, zeggende: Ik zweer u, Catulus, dat mij dunkt, dat ik sinds den dag, dat ik met *Faustina* ondertrouwd geweest ben, geen zinnen noch verstand gehad hebbe. Ik ben geweest tot mijn acht en dertig jaren zonder vrouw, welke mij acht en dertig dagen schenen, en nu in zes jaren, die ik gehuwd ben, dunkt mij, dat die wel zes honderd geduurd hebben. Had ik te voren bedacht hetgeen ik nu bedenk, en ook gevoeld hetgeen ik nu wel degelijk gevoel, al hadden 't mij de Goden bevolen, en *Adrianus* mijn Heer 't mij gebeden, zoo hadde ik mijn armoede en mijn rust geenszins gewisseld tegen 't huwelijk met haar en het keizerrijk.

De Wijze *Socrates*, als hem gevraagd werd, waarom hij niet van zijn booze huisvrouw *Xantippe* scheidde, zoo antwoordde hij: Dewijl ik haar binnenshuis verdraag, zoo leer en gewen ik mij daardoor des te beter om het ongelijk, dat mij van buitenshuis aangedaan wordt, te verdragen, - betoonende ons alzoo door zijn leer en voorbeeld, dat een wijs man alle dingen ten beste duidt en dat hij uit kwade en booze dingen ook nut en voordeel kan trekken.

Dezelfde als hem eens van *Alcibiades* gevraagd werd, hoe hij het razen en kijven van zijn huisvrouw Xantippe verdragen kon, welke door haar boosheid schier onverdraaglijk was, zoo antwoordde hij weder: - Ik heb mij daar nu zoo aan gewend, dat ik er mij niet meer aan store dan aan het razen van een braadpan. Gevende alzoo te kennen, dat de geduldigheid en de gewoonte alle dingen licht en draaglijk maakt, hoe zwaar ze ook zijn.

Waarom overigens, zooals wij uit bovenstaande voorbeelden zien, de geleerde mannen dikmaals de booste en bitterste vrouwen kregen, - daarop geeft ons de wijsgeer *Elëazar* volgenderwijze antwoord: - God is een Auteur van de huwelijken; en hierom geeft hij dikmaals den geleerden mannen (die hij grootelijks verlicht heeft) zoodanige vrouwen, opdat zij niet alleen door hun huiskruis zouden geoefend worden, om de openbare moeilijkheden des te lijdzamer te verdragen; maar voornamelijk opdat zij ook in huis hun predikeresse zouden hebben, die hen hun vergrijpen en zwakheden verwijten en voor oogen stellen, en zij zich door hun hooge wijsheid en wetenschap niet zouden verhoovaardigen; gevende aldus te kennen, dat God gewoonlijk degenen, die hij boven anderen wil verheffen, met een tegenwicht van eenige wederwaardigheid bezwaart, om hun daardoor te bevrijden van eigenwijsheid en opgeblazenheid.

Het huwelijk, zegt zeker schrijver, is een hoogeschool van des menschen leven, waarin dat God wil, dat onze lijdzaamheid geoefend worde tot vermeerdering van deugden en tot wegneming van alle trotschheid en verwaandheid.

Dat een man zijn vrouw, als zij arm is, moet onderhouden behoeft zeker geen betoog; en degene, die meent of verwacht, dat zij hem althans in dit geval voor het afstaan zijner vrijheid dankbaar moet of zal zijn, zal de waarheid van het tegendeel meestal ervaren:

Marcus Cato, als hij *Purla Actoria* tot een huisvrouw getrouwd had, welke uit een zeer klein en gering geslacht geboren was, meenende dat de vrouwen, die veel huwelijksgoed hadden, haar mannen zooveel te minder vreesden en onderdanig waren, zoo werd hij daarin grootelijks bedrogen. Want niettegenstaande dat zij arm en zonder bruidschat was, en tot den wijn zeer genegen, zoo wist zij zich zelve ook niet te regeeren of te gebieden, en was zij daarenboven nog hoovaardig, opgeblazen en zeer wederspannig tegen Cato, waaruit men kan zien, dat de

gedwongen of uit belang aangegane huwelijken gemeenlijk droevige uitkomsten hebben, en dat niet altoos de armste vrouwen de deugdzaamste, evenmin als de rijkste de beste zijn, dat daarom een man niet behoort te zien en te letten op den rijkdom noch de armoede van een vrouw, maar naar de deugd en de goede opvoeding.

De ervaring leert nog dagelijks, dat de huwelijken, welke alleen gesloten worden om het g o e d of de s c h o o n h e i d, zeer zelden gelukkig zijn, waardoor men hedendaags ook ziet dat de allerbraafste vrouwen met de snoodste mannen trouwen, en insgelijks, dat veeltijds de waardigste mannen ook zeer kwalijk gepaard zijn.

Dat men in 't huwelijken niet alleen op het goed noch op de afkomst... of in 't algemeen op uitwendige omstandigheden, maar voornamelijk op de hoedanigheid van den persoon en op de deugden behoort te letten, is iets wat andere wijze mannen wel hadden begrepen.

Lucius Camillus, als hij eens gevraagd werd: waarom hij zijn zoon (die door zijn vroomheid zoo zeer bemind was, dat vele Raadsheeren hem tot schoonzoon begeerden) niet ten huwelijk wilde geven, aangezien den zoon in zijn jonkheid een vredig leven en den vader in zijn ouderdom een gerustheid van gemoed daaruit zoude volgen, zoo antwoordde hij: Ik zal mijn zoon niet ten huwelijk geven, vermits dat sommigen mij voor hem aanbieden r i j k e dochteren, anderen e d e l e, anderen j o n g e, en ook eenige zeer z u i v e r e (d.i. die nog geen man gezien of gesproken hadden).... en niemand van allen zegt: Wij zullen u een e e r l i j k e (d.i. fatsoenlijke) en d e u g d z a m e dochter geven...

De overste *Themistocles*, als zijn dochter van twee jongelingen ten huwelijk verzocht werd, waarvan de eene rijk, en de andere deugdzaam was, zoo heeft hij haar aan den deugdzame gegeven, zeggende: Ik heb liever een man tot schoonzoon, die geld van doen heeft, dan geld, dat een man van doen heeft.

Zeker schrijver zegt: dat er in den Echtestaat niets heerlijker nog beter is, dan dat man en vrouw zonder twist en kijven in vrede te zamen leven; want men mag den man wel zeer gelukkig achten, wien een huisvrouw ten deel gevallen is, die hem zoet van gezelschap, en niet moeilijk of verdrietelijk is.

Een voorbeeld van zoodanigen gelukkigen echt levert de geschiedenis van *Publius Rubrius*, die met *Caja Ennia* getrouwd was, hebbende hij het grootste geluk en eere verkregen, die men in den huwelijken staat kan wenschen: Want hij heeft geleefd met zijn Huisvrouw drie en veertig jaren en acht maanden zonder eenigen twist of verdrietig woord.

Wij besluiten ons artikel met de vermelding van een curieuse geschiedenis, waaruit men zal zien, dat sommigen zich door de moeilijkheden en bezwarenissen van het huwelijk op geenerlei wijze hebben laten afschrikken, maar deze moedig en geduldig verdragen en overwonnen, waardoor hun zoodanige eere en lof is toegebracht als aan eenen, die een groote overwinning op zijn vijanden behaald had:

Hieronimus, als hij secretaris van Paus *Damasis* was, schrijft: dat hij toen ter tijd binnen *Rome* gezien heeft een vrouw, die wettig getrouwd geweest was met twee en twintig mannen, en dat zij destijds weduw was van haar twee en twintigsten man. Ook vond men een man, die twintig echte vrouwen gehad had, en ook weduwnaar was van de laatste. En alzoo zij beide vrij waren, gelijk, en van een nederigen staat, zoo trouwden zij met elkander, 't welk een opmerkelijke zaak was, en het volk zeer deed verlangen, om te weten wie van beide de(n) ander overleven zou. Eindelijk is de vrouw eerst gestorven. Toen kwam al het volk van Rome toeloopen om den man geluk te wenschen, gelijk als een verwinnaar van een groote *bataille*; zij kroonden hem met een lauwerkrans en gaven hem een palmtak in zijn hand tot een teeken van zijn *victorie.* In deze gestalte werd hij gevolgd door een groote menigte volks, die hem op de begrafenis als in *triumf* geleidde.

S.K. FEITSMA.

Droomen.

Droomen, die mijn wezen stil omwaren,
kan ik dan uw schoonheid niet bewaren?
Brengen in het strenge dage-licht,
als een troost, die 't leven mij verlicht?

Blanke droomen, schuwt gij dan het licht,
en vliedt daarom heen elk droomgezicht
bij het bleeke gloren van den morgen,
die een dag mij brengt met al zijn zorgen?

Droomen! liefderijker zoude 't zijn,
wildet ge verlichten àl mijn zorgen - pijn,
't leven mij vermooien door uw schijn.
Zonder droefheid zou mijn leven zijn!

Steunen zou mij dan een heerlijk wéten
- dat mij zorg en last snel deed vergeten -
een bestaan van 't stille tooverland,
dat ik mocht betreden aan uw hand.

Droomen! zijt ge feeën of demonen? -
Wèl wilt gij uw heerlijk licht-lach toonen,
maar in duisternis straalt uit uw licht,
overglansd door 't droefste dage-licht.

Nauwlijks sluit de slaap mijn moede oogen,
of gij brengt mij weer uw wreede logen;
en het leed, een korte wijl verloren,
wordt te wreeder met elk morgenlicht herboren.

Is de duisternis uw bondgenoot?
Wijs is dan de mensch, die u ontvlood.
Vast omstrikken doet uw zoete waan,
maar bedrieglijk zult gij henen gaan.

Droomen! nu verzwaart ge mij het leven,
wilt ge mij tot troost geen waarheid geven!
Onbereikbaar immers is de pracht,
die de sterren geven in den nacht.

Ach zij doen mijn hart te graag gelooven,
dat een grooter Licht hen schiep daarboven.
Maar wat steunt der menschen klein geloof?
Twijfel wekt het pijnend ongeloof.

Droomen, die mijn wezen steeds omwaren,
kan ik dan uw schoonheid niet bewaren
als een troost in 't droef-arm menschenlot,
die het stil gelooven wekt in God?...

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Spreuk.

Willen is kunnen,
wees dit indachtig.

Uw willen te kunnen,
het maakt u machtig.

Willen is kunnen.

't Gebiedt uw lot.

Uw willen te kunnen,
Vraag dit aan God.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

IV.
(Vervolg van No. 6).

Oom Wegghe schreef haar, in antwoord op haar verjaardag-félicitatie aan hem, nog al een heel hartelijk briefje voor zijn doen. - Zoolang ze bij de Heringa's zoo in de Indische gulheid van mooie meubels en mooie kleeren en allerlei luxe-uitgaven leefde, had hij haar altijd met 'n zekere terughouding behandeld, met de stijfheid van den Haagschen hoogeren ambtenaar, die, zonder veel geld, bescheiden maar met 'n zekere eenvoudige distinctie leeft, fier op zijn deftigen kliek van getitelde of hooge betrekkingen bekleedende menschen, en op zijn eigen ambtenaarshoffähigkeit, van op de officieele partijen van de koningin genood worden, en die zich antipathiek voelt beroerd door alles wat daar buiten staat, bluffen wil met ruime beurs en mooie toiletten, maar met dat al niet bereiken kan zijn eigen hof-voornaamheid. - Ook was er om diezelfde reden steeds een zekere verkoeling geweest tusschen de beide broers, toen de assistent-resident over was uit Indië met verlof, en met Susy in pension had gewoond. De oudere Wegghe kon het niet verkroppen, dat z'n broer, met wat grooter inkomen dan hij maar zonder degelijk kapitaal als achtergrond, er op los leefde ‘en grand seigneur’, zooals hij 't smadelijk noemde, op héél dure kamers op een eersten stand en zijn dochter aanmoedigde zich te kleeden en te leven als 'n rijk meisje, die 'n solide fortuin had te beerven. - Van zijn kant ergerde de assistent-resident zich aan wat in zijn verIndischte oogen hem toescheen de ‘krenterigheid’ van zijn jongeren broer, die zich bij elke onnoodige uitgave tweemaal bedacht, en nooit naliet te klagen over de duurte van alles, en over het moeilijke van rond te komen met z'n salaris en daarbij gelijktijdig zijn stand op te houden.

‘Dan hou je maar geen stand op’ zei de Indische Wegghe spottend, volkomen onver-

schillig voor de zalige gevoelens, die het zijn broer inwendig verschafte, wanneer hij met jonkheer die, of minister deze in één gezelschap verkeerde, en door hen op straat werd gegroet. -

De oudere Wegghe had in 't begin geprobeerd hem van zulke Haagsche opvattingen op de hoogte te brengen, maar toen hij al gauw bemerkte, dat zijn broer daarvoor alle gevoel miste, en 't gezelschap bleef zoeken van zijn Indische ‘sobatten’, die noch op naam noch op stand konden aanspraak maken, en dientengevolge in Haagsche deftige-ambtenaars-oogen onmogelijk waren, gaf hij van lieverlede zijn pogingen op, en bewaarde een hooghartig stilzwijgen op zulke uitvallen. - De omgang had zich dientengevolge bepaald tot 'n paar stijve bezoeken en dito dinertjes over en weer, en toen Susy's vader, zoo kort na zijn residents-benoeming, geheel plotseling en zonder testament stierf, kende zij den oom, die nu uitteraard optrad als haar aangewezen raadsman, niet veel anders dan als een in haar oogen bekrompen, onvriendelijken knorrepot, die er slag van had gehad haar vroolijken, levenslustigen vader uit zijn opgewekte stemming te brengen, bij de weinige gelegenheden van hun samenzijn, door zijn tobberige en zwaartillende opmerkingen. - Háár flinkheid intusschen, toen ze, na 't vernemen van de bittere waarheid omtrent haar onverzorgd achterblijven, zich zoo bereid had getoond terstond om te zien naar een betrekking, had de gevoelens van haar oom ten haren opzichte veel veranderd. Wel twijfelde hij er niet aan, dat zij natuurlijk wel gauw genoeg zou hebben van werken-moeten en, verwend meisje als ze was, zou verklaren, dat ze niet tegen 't bureauleven kon of 'n smoesje van dien aard, maar in elk geval viel 't hem nog mee, dat ze dan toch begon met haar best te doen, en zich niet schaamde voor 't zoeken van 'n betaalde betrekking, inplaats van, zooals andere meisjes in haar geval, te trachten zich ergens onder te brengen als eeuwigdurende ‘logée’ of 'n dergelijke doorzichtige vermomming van de waarheid die heet genadebrood eten. - En dubbel was het hem dus naar den zin, dat ze zoo kranig volhield tot nog toe, niet klaagde in haar brieven aan hem of aan anderen, maar integendeel zich gewillig in haar nieuwe levenswijze scheen te schikken.

Daarom dan ook was de toon van zijn schrijven toeschietelijker dan ze 't van hem gewend was. - ‘Ze moest heusch toch eens overkomen 'n dagje’ noodde hij. ‘Tante ook zou 't prettig vinden als ze er eens 'n Zondagje kon uitbreken.’ -

En zij, hoewel ze er niet over dacht dat te doen, overtuigd dat 't maar 'n beleefdheidsphrase was, en bovendien zonder eenigen lust aan de saaie deftigheid van tante's Zondagen, 's ochtends mee naar kerk, 's middags mee ontvangen, en tot slot 'n vervelenddeftig maal, vond het toch aardig van oom er aan te denken, haar de invitatie te doen, al was 't dan maar pro forma. -

Maar, tot haar groote verbazing, bleek 't zelfs ernst te zijn. 'n Veertien dagen later kwam er 'n episteltje van tante, ‘of ze nu lust had a.s. Zondag over te komen - 't zou haar en oom wezenlijk plezier doen haar eens rustig te zien. En 'n verzetje nu en dan had ze toch ook wèl noodig. Ze werkte nu zoo flink.’ -

't Genadige van den toon hinderde Susy wel 'n beetje, omdat ze er zoo iets van 'n meerderheid in voelde, die tante vroeger nooit tegen haar zou hebben durven aannemen, zoo iets alsof ze zich nu aan haar wreekte over haar vroegere weelde-dagen, toen zij de rijkste scheen van haar tweeën.

‘Maar enfin, nu maar niet te overgevoelig zijn. - 't Was nu eenmaal haar naaste familie, en oom in elk geval wilde ze niet voor 't hoofd stooten door een bedankje,

want aan zijn bemoeiingen had ze dan toch in elk geval haar betrekking aan de Rijksverzekeringbank te danken.' - En ze schreef terug, dat ze 't héél lief vond, en graag accepteerde dan ook. Ze kwam dan tegen koffie-tijd en kon 's avonds met den vóórlaatsten trein weer vertrekken.

- De questie wat ze zou aantrekken was in dit geval makkelijker op te lossen, dan toen ze 't bezoek van Gérard wachtte. Oom en tante waren niet zoo op de hoogte van de toilet-finesses als hij; die wisten niet of 'n mouw naar den allerlaatsten smaak was of niet, en dat je bij 'n witte blouse 'n donkeren rok droeg was voor hunne ouderwetsche opvattingen immers niet meer dan natuurlijk. Susy moest er in haar gedachten om lachen, om de voorstelling van ooms en tantes ontsteld gezicht, als je daar gewoon huiselijk zou komen eten met 'n wit laken rok of zoo iets wereldsch aan bij je witte blouses. Al ware ze nog zoo rijk, zoo iets zou in hun oogen toch altijd 'n grenzenlooze verkwisting, 'n misdadige luxe-overdrijving zijn. Misschien

kostte 'n zwarte of 'n blauwe de helft meer als die was van 'n duurdere stof, dat kwam er niet op aan; 'n donkere rok is degelijk, en 'n witte is ondegelijk, zou tante zeggen, of 'n ouderwetsigheid van dien aard. -

Dus, als 't weer mooi was, deed ze haar blauw pak aan, de witte zijden blouse op den rok, en 't jacquette er over heen; en, mocht het regenen, dan décideerde ze zich op de groen laken winterjapon met de wat ouderwetsche mouwen en het wat groezelige Liberty-zij-vestje. In tante's 'voor 't verschieten' met zware overgordijnen verdonkerde kamers, zag men dat groezelige niet zoo heel erg, en, in elk geval, in hare tegenwoordige omstandigheden zou niemand meer dan tante het toejuichen, dat ze de zuinigheid betrachtte, en maar niet dadelijk overging tot 'n nieuwe garneering. - Als ze dan in den trein haar netten langen stofmantel er over heen deed, dan was ze klaar voor 't slechte weer ook. - -

Maar 't weer liep mee integendeel. Er scheen 'n lekker winter-zonnetje. Ze voelde zich opgewekter dan ze verwacht had, toen ze in den trein stapte. 't Was wel geen bijzonder gróót genoegen dat haar wachtte, maar 't gevoel van familieband werkte toch in haar, deed haar bijna gretig verlangen naar 't weerzien met twee menschen uit haar eigen kring en stand. - 't Balling gevoel van Amsterdam week van haar naarmate ze den Haag naderde; ze voelde zich niet meer de werkende juffrouw van 'n kantoor, maar 'n jonge dame zooals haar vroegere kennissen, zooals ze geweest was toen ze bij de Heringa's met hun meisjes opgroeide en uitging.

Oom was niet aan den trein. Hij had haar op 'n briefkaart geschreven, dat hij haar onmogelijk kon afhalen, omdat hij, als altijd zijn gewoonte was, met tante naar de kerk ging. En zij nam, aan 't station van 't hollandsche spoor, eerst de tram een eind door de vervelende buurten heen, slenterde toen verder te voet naar Duinoord, waar oom woonde, in een van die nieuwe, kale straten, die den indruk maken van 'n vóórstad, maar waar heel goede, met nieuwerwetschen comfort ingerichte huizen zijn. Tante was al thuis van de kerk, had zich mooi gemaakt voor den Zondag, die met-een haar 'jour' was, met 'n hard-getinte paarsche zijden japon, overblijfsel van diners, wat veranderd, en opgelapt, om nieuwerwetsch te lijken met grove kantgarnituur op de borst, en banen fluweel, door 'n huisnaaister ingezet, in den rok die, voor tantes steeds verbreedende heupen te nauw was geworden, en op die manier de noodige wijdte vertoonde; zonder dat iemand intusschen de dupe was van 't opgelapte van den heelen boel, zoo weinig leek het natuurlijk op iets werkelijk elegants. - En tante's paarsch volbloedig gezicht troonde uit boven den sprekend paarschen halskraag, rooder nog dan anders door de vrij lange wandeling van de klooster-kerk naar huis. - 'Oom was nog even 'n straatje omgeloopen, dat was zoo z'n gewoonte Zondags na de kerk, vóór de koffie', lichtte ze Susy in. -

Susy zag dadelijk dat alles nog 't zelfde was van altijd. Iets veranderen of verschikken deed tante nooit, in ouderwetsch vasthouden aan wat ze in haar jeugd had geleerd als mooi voor 'n salon. - Vroeger embêteerde die zelfgenoegzaamheid Susy; nu vond ze er toch wel iets leuks-intiems in, in dit terugvinden van al het vroegere. - En dan ook, wat was dat alles eigenlijk deftig, die meubels van 'n vroegeren tijd, voor 'n groot deel erfstukken! Al waren ze ook leelijk dikwijls, ze deden je toch veel voornamer aan, dan die bluf van alles nieuw in winkels koopen, zoodra 't oude je verveelde. Vroeger, onder den invloed van de Heringa's en hun Indischen kring, had zij dat zoo niet gevoeld, gewoon als ze was aan Indische rijkelui, die voor twee jaar repatrieerden, alles fonkelnieuw kochten of huurden, en dan weer

verdwenen als hun verloftijd om was. Maar nu, onder den indruk van die nietszeggende burgerlijke pensionmeubels van haar kamers in Amsterdam, trof haar de eenvoudige deftigheid van die afgesleten, lang-gebruikte meubels van tante, als een openbaring van iets dat ze vroeger niet had begrepen, van een gemeenschap met het verleden, met niet-gekende voorzaten, wier bloed toch het hare was, en wier deugden en gebreken zij óók had geërfd. Met 'n soort eerbied keek ze naar de porseleinkast, tante's trots natuurlijk, louter familiestukken van beide kanten, niets nieuw-aangeschaft, zooals pas-rijkgeworden menschen moeten doen. - 't Was haar nooit ingevallen vroeger iets bijzonders daarvoor te voelen; nu eerst begreep ze 't onderscheid tusschen dat uit een rijke parvenubeurs koopen en het van geslacht tot geslacht erven, zei zich in stilte met een soort zelfbewustzijn dat zij óók behoorde tot die familie, arm en kantoorjuffrouw of niet, toch iets anders dan b.v. Willemien, of die akelige Jetje Wiers met haar schreeuwerigen toon en haar gemeene

manieren en haar poenige ‘ma’ die ze eens was tegengekomen, type van 'n brutale, onhebbelijke winkelierster van den derden of vierden rang, behangen met allen mogelijken onechten opschik en veel te veel struisveeren op 'n donderhoed en een plat Amsterdamsch accent, dat Susy door haar luid schreeuwen tegen dochter Jetje aan den overkant van het trottoir kon hooren. -

Tante was juist bezig haar bewondering te kennen te geven over de wit-zijden blouse en te informeeren of die nieuw was dan wel stamde uit den verleden Haagschen tijd, toen oom binnenkwam en Susy daardoor het antwoord bespaarde; tot haar groote blijdschap, want ze begreep wel, dat het haar euvel zou worden geduid, als tante hoorde dat die blouse inderdaad 'n nieuw-aangeschaft Amsterdamsch artikel was, wel is waar 't éénige nieuwe kleedingstuk dat ze zich nog gekocht had, maar dat kwam er in tantes oogen niet op aan. Menschen die geen geld hebben, behoeven niet naar de laatste mode gekleed te gaan, zou tante zeggen. En al kon dat vonnis haar nu op zich-zelf beschouwd niet zoo heel veel schelen, nu ze van daag hier op visite was, wilde ze maar liever geen aanstoot geven. -

Oom was hartelijk, bepaald hartelijk. Hij informeerde naar haar werk, vroeg of 't haar niet te moeilijk viel, prees haar zelfs, dat ze zoo flink haar best deed. - Wat haar hinderde, als 'n tactloosheid, was tante's opdringen aan de koffie, dat ze zich van alles wat er was, brood, Haagsch-ontbijt, 'n schaaltje met gesneden tong en een met koud kalfsvleesch, letterlijk moest volproppen. - Op 'n onhandige manier werd haar daardoor voelbaar gemaakt tante's heimelijke overtuiging, dat die dingen nu natuurlijk groote lekkernijen voor haar waren, dat ze in haar pension-kamer-leven het waarschijnlijk heel minnetjes had wat eten betreft. Ze zou inderdaad nog wel graag zich eens bediend hebben van 't Haagsch-ontbijt, altijd een liefhebberij van haar, maar dat onkiesche ‘Toe kind, bedien je nog maar eens, je krijgt het nu niet alle dagen zoo meer, denk ik’ griefde haar, deed haar volhouden:

‘Heusch niet tante, liever niet; 'k heb wezenlijk geen trek meer; nee, werkelijk niet, 'k méén het.’ -

‘Dan ruimen we maar af,’ besloot tante, eindelijk overtuigd. - ‘Je hebt wel eens van die vroege visite's, en de suite moet dus dadelijk open blijven.’ Over de in tantes oogen uiterst elegante paarsche japon werd 'n blauw voorschoot gebonden; tante waschte op de typisch-onsmakelijke ouderwetsch-hollandsche huismoeder-manier de kopjes en bordjes van ontbijt en twaalf-uur binnen in de kamer af, knoeiend in één kleine kopjeswaschbak de heele boel, de suikerige kopjes en de zilveren lepeltjes en de vette boterbordjes, zonder nieuw heet water natuurlijk, en recht voldaan keek zij daarbij over haar netheid en huishoudelijkheid in dezen, vergeleken bij die nieuwe, van 't buitenland nageaapte manieren van alles in de keuken beredderen laten door de meiden. -

‘Zie je kind,’ zei ze tegen Susy, die haar hulp had aangeboden, en daarop was gehuld om haar blouse en rok niet te bederven, in een van tantes schorten: - ‘Ik heb goddank bij mijn moeder thuis geleerd, hoe het hoort. We dronken in dien tijd nog uit de echtblauwe kopjes, die ik nu op m'n beste theeblad heb staan, want de waarde van 't oude porselein bestond toen nog zoo niet. Maar ik kan je zeggen, waarde of geen waarde, mijn moeder zou zich geschaamd hebben, als er bij haar ooit iets van 't ontbijt of van de koffieboel in de keuken ware afgewasschen. En dááraan heb ik 't te danken, dat al die mooie kopjes nu nog zoo gaaf zijn. De meiden verruineeren je alles; die gooien maar raak, of er 'n scherf afvliegt of niet, komt er niet op aan!’

‘Maar tante’, waagde Susy haar opinie ten beste te geven. ‘Vindt U zelf niet, dat het toch eigenlijk netter is alles in de keuken schoon te maken, dan binnen in de kamer op het tafellaken, en met zoo'n klein bakje en zoo'n klein beetje water? - Als de meiden er te hardhandig mee omgaan, dan kan je 't immers zelf gaan doen daar, in plaats van binnen.’

Ze voelde dadelijk, dat ze belangrijk daalde in tante's goede-meening, zoo stug was de afkeurende blik, dien ze ontmoette. -

‘Ik houd niet van die nieuwerwetsigheden; zooals mijn moeder 't deed, zoo hoop *ik* het te blijven doen’, was het dom-koppige antwoord. En Susy, om niet nog verder in ongenade te vallen, zweeg, en droogde ijverig de kopjes en bordjes, die tante haar reikte na de kwast-reiniging. -

Toen 't was afgeloopen, mocht ze in den gang bij 't fonteintje haar handen gaan wasschen. De huishoud-schorten werden afgedaan, de porte-brisée werd door de meid geopend; tante schreed in de statige deftigheid van haar paarsche sleep-japon naar de sofa, en zeeg daarop neer in afwachting van de

visites die komen gingen. En Susy, landerig, in 't vooruitzicht van 'n vervelend tête à tête, koos de vensterbank tot zitplaats, en zag naar buiten in de Zondags-stille straat, waarin niets viel te zien.

'Kind,' verzocht tante, met een zekere nerveusheid in haar stem waarvan Susy eerst eenige oogenblikken later de oorzaak begreep, 'wil je zoo goed zijn even voor me te schellen.'

Susy voldeed aan het verlangen, en, toen Mina de binnenmeid verscheen, kreeg deze bevel even tantes breiwerk te halen, ze wist wel, het lag nog in de huiskamer. -

Mina knikte, en bracht het verlangde; een paar kousen voor een armen-vereeniging, en, toen ze daarop weer was verdwenen, werd aan Susy de reden onthuld van tante's zooeven door haar geconstateerde nerveusheid:

'Maar kind' klonk het namelijk, nog een ietsje nerveuser dan zooeven. 'Heb jij niets meegebracht van 'n handwerkje? Om de waarheid te zeggen, ik vind het 'n vreeselijk gezicht, een jong-meisje dat zoo maar met de handen over elkaar zit, zonder iets uit te voeren'.

Susy kreeg een kleur. Ze werkte de heele week zoo hard op de Bank! Als er tijd overschoot 's avonds, had ze zoo dikwijls iets op te fleuren aan haar werk-blouses, een corset te repareeren, 't een of ander op te knappen dat geen uitstel kon lijden. 't Echte verstelwerk, kousen mazen, en grootere karweien, gaf ze buitenshuis, had er geen tijd, ook geen voldoende bekwaamheid voor. Maar van peuterige dameshandwerkjes van meisjes die niets te doen hebben kwam zoodoende zoo weinig meer in. En ze had er geen oogenblik aan gedacht nu op haar eenigen vrijen dag, hierheen naar den Haag, nog iets van dien aard mee te sleepen. Nu speet het haar, verontschuldigde zij zich verlegen:

'Ik heb er niet aan gedacht, tante. U moet bedenken, ik heb zoo weinig tijd voor zoo iets. Als ik nog eens wat lezen wil in m'n vrije oogenblikken.....'

'Ja, lezen is tegenwoordig voor de vrouwen schijnt het noodiger dan brood' viel tante wat vinnig uit. 'In mijn tijd zou een jong meisje er niet aan denken overal in te snuffelen, en zoodoende van allerlei dingen te hooren die haar niets aangaan. - Enfin, je kunt het ook al niet helpen, dat je van 'n minder degelijken tijd bent dan de mijne' liet ze er genadiglijk op volgen. -

Susy vond het maar het best niet te antwoorden. Vroeger zou ze misschien een vinnig bescheid terug hebben gegeven. Nu kwam haar dat onkiesch voor, terwijl ze hier zoo den heelen dag op visite was gevraagd, uit een soort goedheid dan toch. Ze nam een photo-album op, dat ze van vroeger heel goed kende, en dat dientengevolge niets interessants voor haar bevatte, en keek lusteloos op de welbekende gezichten, oom en tante toen ze geëngageerd waren, haar eigen vader als Delftsch student, jeugd-kennissen van tante, voor een deel reeds gestorven, uit haar jonge meisjes-tijd of met een eerste baby op schoot, allen in ouderwetsche, daardoor nu komisch aandoende kleeren en in stijve poses van een vroegeren tijd. - -

Eenige oogenblikken, terwijl tante breide en Susy de album-bladen langzaam omsloeg heerschte een eenigzins pijnlijk stilzwijgen. Toen begon tante ineens:

'Weet je wie hier tegenwoordig ook aan huis komt?'

'Neen, hoe zou ik dat weten, U kent zooveel menschen.' - Susy zei het zonder belangstelling, in een bitter gevoel van uitgestooten-zijn uit dien kring, waartoe zij óók behoorde volgens haar stand. - Wat was den Haag nu nog voor háár? Wat wist

zij ervan wat dáár gebeurde, en wat ging het háár aan met wien oom en tante verkeerden? - Zij was nu immers aangewezen op Willemien en haars gelijken uit Amsterdam; menschen, o ja, die 't heel goed meenden, maar met wien ze geen enkel aanrakingspunt gemeen had. -

Tante had haar breiwerk neergelegd, keek Susy met een soort geheimzinnigheid aan:

‘'t Is iemand, dien jij eigenlijk beter kent dan wij’, ging zij voort. ‘Die neef van je, meneer van de Wateringh. Oom en ik ontmoetten hem onlangs op een diner bij zijn secretaris-generaal, en toen heeft hij aan oom gevraagd, of hij eens een visite mocht komen maken. Ik moet zeggen, een alleraangenaamst jong-mensch.’ -

Susy zag er even van op. Gérard - dat wist ze van hem zelf - had haar oom en tante wel eens meer aldus bij derden ontmoet. Waarom kwam hij daarom nu ineens op dezen beleefdheids-inval? Maar 't stond misschien met zijn carrière in verband; hij had ooms invloed waarschijnlijk noodig, omdat hij ging solliciteeren voor 't een of ander. Want oom had zooveel connecties. - -

‘Ja’ zei ze onverschillig, ‘ik mag hem ook wel; hij is 'n goeie jongen; verleden

heeft hij me opgezocht in Amsterdam; 'n aardige attentie, vindt U niet?' -

'Dat heeft hij ons verteld. - Héél aardig van hem, héél aardig.' -

De toon, waarop tante dit zoo nadrukkelijk zei, trof Susy plotseling als iets ongewoons. Ze deed het album dicht, en keek tante aan.

Tante keek háár aan, en glimlachte.

'Krijg maar geen kleur' zei ze vervolgens.

Susy werd bijna boos inwendig. 'Ik krijg immers geen kleur' antwoordde ze. 'Ik zou niet weten waarom.' Maar tegelijk voelde ze wel, dat juist dóór haar ergernis een blos naar haar wangen steeg. -

- Er werd gescheld. Tante borg haastig 't breiwerk weg, nam 't kleedje af van de theetafel naast haar. Men hoorde de visite al naderen, 'n collega van oom met vrouw en ongehuwde dochter. Susy was dankbaar voor de stoornis. Ze bood aan zich met de thee te belasten, en tante vereenigde zich met dat voorstel. Het onthief haar meteen van de verplichting veel mee te spreken, het aanwezige jonge meisje bezig te houden. Zij kwam zich nu zoo heelemaal voor: het arme nichtje dat eens op visite was, en dat niemand kende of wenschte te leeren kennen. - Twee dames, al op leeftijd, uit de verte van tante familie, kwamen nu binnen. - De eene informeerde op 'n genadige manier bij Susy, of ze niet in huis was bij ''n zekere familie Heringa.' Zij en haar zuster hadden kennissen, die daar in de buurt woonden, en door wie ze wisten, dat er een meisje Wegghe, een nichtje van hare nicht Wegghe, daar in huis woonde. -

'En bevalt het U daar nog al,' vroeg de andere zuster, met dezelfde hooghartige genadigheid. -

'Ik woon nu in Amsterdam; ik ben geplaatst aan de Rijksverzekeringbank', zei Susy, geprikkeld door die echt-Haagsche nederbuigende minachting voor al wie niet tot de eigen kliek behoort, zooals in dit geval de Indische Heringa's. -

De uitwerking was zooals zij had verwacht. De beide freules keken haar aan met een soort naieve ontsteltenis, alsof zij niet konden gelooven wat zij hoorden. Toen zei de eene met 'n preutsch mondje:

'Ja, dat zijn van die nieuwerwetsigheden van de hedendaagsche jonge meisjes, waaraan in onzen tijd niemand van ons zou gedacht hebben. In onzen tijd sprak 't van zelf, dat je zoo iets overliet aan de menschen, die het *moeten* voor hun brood. Maar tegenwoordig wil elke vrouw, schijnt het, meedoen aan mannenwerk.' -

'*Ik* vind het 'n ongelukkige tijd', snibde haar zuster. -

'Ik *moet* óók werken voor m'n brood, freule,' kwam Susy fier. - 'Voor m'n plezier heb ik die betrekking niet aangenomen.' -

Ze stond meteen op, en ging naar de theetafel. De beide freules - zooals ze wel gedacht had - verwaardigden haar verder met geen woord meer, zichtbaar onaangenaam aangedaan door de ontdekking, dat *hare* bloed-eigen nicht Wegghe bezocht was door zoo iets on-voornaams als een haar broodverdienend familielid. -

De deur ging opnieuw open, om een bezoeker binnen te laten. Susy zag met 'n intense verrassing, maar tegelijk met een groote blijdschap van zich niet meer eenzaam en vernederd zullen voelen, dat het haar neef Gérard was. - Hij drukte haar heel hartelijk de hand, nadat de begroeting met tante en oom, die inmiddels ook was binnengekomen, was afgeloopen. - En toen ze, verheugder over zijn gezelschap dan ze 't nog ooit was geweest, tot hem zei: 'Hè dat treft, dat je juist vandaag op tante's jour komt, net nu ik eens 'n dagje over ben', antwoordde hij zacht: 'Daarom ben ik immers juist gekomen; ik wist het toevallig, door je oom.' -

Zij zweeg, zonder nog te combineeren op dit oogenblik; te midden van het drukke gepraat, en terwijl zij zich belast had met de theeverzorging, kon ze zoo gauw haar gedachten en gevolgtrekkingen nog niet ordenen. Gérard, behalve de paar beleefdheidswoorden, die hij met de anderen moest wisselen nu en dan, wijdde zich gansch aan haar, vond gelegenheid haar toe te fluisteren, terwijl hij een kopje van haar overnam:

'Wat zie je er keurig uit. Die blouse kleedt je uitstekend.' -

Zij wierp hem een half spottenden, half weemoedigen blik toe, terwijl zij lachend antwoordde:

'Vleier; denk er om, dat ik een te goed geheugen heb voor zulke salon-praatjes. Weet je niet meer, dat je me zelf gezegd hebt: 'Bij een witte blouse hoort een witte rok; 'n donkere staat ordinair. En...'

- - Ze voleindde den zin door een blik op den donker-blauw laken tailleur-rok van haar wandel-pak. -

'Het komt er alles op aan, *wie* het draagt,' redde Gérard zich er uit. 'In 't

algemeen *blijf* ik er bij wat ik toen gezegd heb, maar jou staat nooit iets ordinair. En wit is zoo echt je kleur; 'k heb den heelen rok niet eens gezien.'

Ze glimlachte coquet tegen hem, met iets in haar oogen van haar oude joligheid van haar gelukdagen. - Nooit was hij haar zoo welkom geweest als van daag, nooit had ze zich zoo aan hem verwant gevoeld, met een dankbaar besef, dat ze nu niet meer alleen was hier, overgeleverd aan de hatelijkheden en kleinzieligheden van die haar vreemde menschen, die op haar neerzagen omdat ze in een betrekking was. - Haar intimiteit met Gérard, hun elkander bij den naam noemen, maakte overigens blijkbaar een gunstigen indruk; de twee freules informeerden ter sluiks, maar met dat al zoo dat Susy 't best bemerkte, bij tante hoe dat nu eigenlijk zat, en toen tante had uitgelegd, dat zij neef en nicht waren, en dat Gérard werkte op kolonieën, en zooveel uitging en zoo goeie relaties had, ontdooiden ze een beetje, staken bij 't afscheid nemen Susy genadiglijk een hand toe. -

Toen Gérard opstond, noodde oom, die weinig gelegenheid had gehad met hem te praten, hem naar aanleiding daarvan uit bij gelegenheid eens familiair te komen dineeren. - 'Je spreekt elkaar dan zooveel rustiger. Groote diners geven we niet, maar zoo nu en dan eens een paar goeie vrienden...'

Gérard boog hoffelijk. 'Het zou hem een groot genoegen zijn. Heel gaarne natuurlijk.' Susy drukte hij warm de hand. 'Adieu Suus, tot weerziens hoop ik. Ik kom nog wel eens in Amsterdam nu en dan. 'k Heb er nog al veel kennissen wonen.' -

Toen hij was heengegaan, merkte oom op, terwijl Susy tante hielp de echt-blauwe kopjes wasschen:

''n Flink jongmensch, die neef van je, Suzanne.'

Het behoorde tot oom's ouderwetsche opvattingen, dat hij het verHaagschte Susy nimmer had verkiezen te zeggen, tot stille ergernis van zijn overleden broer, die zelf zijn dochtertje dien naam had gegeven. - 'Hij staat heel goed aangeschreven op 't ministerie hoor ik', ging hij voort. - ''n Neef met wien je voor den dag kunt komen.' -

'Papa mocht hem ook graag', beaamde Susy. - 'Hij kwam toen papa over was zóóveel bij ons aan huis.'

'Ja,' viel tante in. 'Daar heb ik wel van gehoord. Ik geloof eigenlijk om je de waarheid te zeggen, dat iedereen in die dagen jullie engagement verwachtte.' -

Oom hoestte veelbeteekenend, alsof hij haar wou waarschuwen: Loop nu niet *te* hard van stapel. En, terwijl tante ineens zweeg, viel Susy wat ongeduldig uit:

'Natuurlijk, de menschen moeten altijd iedereen aan elkaar praten. 't Spreekt immers van zelf, dat je, als je neef en nicht bent, heel anders met elkaar omgaat, dan onder vreemden. - 'k Beschouw Gérard heelemaal als 'n soort broer, en als niets anders. -

'Wat niet is, kan komen' kon tante niet nalaten nog te zeggen. Maar zoowel haar man als Susy zwegen. En er werd niet verder over gesproken. - In den trein had Susy pas gelegenheid over alles na te denken. Nu begreep ze het: Oom's en tante's vriendelijkheid, en Gérard's visite aan hen zoo ineens, en zijn komen juist vandaag omdat hij 't quasi-toevallig wist van oom, dat zij over was. En dan dat dringend noodigen, eerst aan Gérard, en bij 't weggaan 's avonds aan haar-zelve, om nu ook eens familiair te komen eten. - Natuurlijk, nu begreep ze er alles van. Gérard had oom in den arm genomen. En oom en tante vonden het natuurlijk voor haar een

prachtige partij, een onverwachte redding, twijfelden er niet aan, dat ze nu, nu ze arm was, en moest werken voor haar brood, wel anders over hem zou denken, dan vroeger in haar inbeelding van rijk-meisje, die niet den eersten den besten behoefde te nemen, als ze er geen zin in had. -

- En, voor 't eerst, bezag zij-zelve de heele zaak in dat nieuwe licht, niet nog als iets waarover ze ernstig dacht dat ze het zou willen, maar wel als 'n gebeurlijkheid, waarvan oom en tante gelijk hadden, dat ze 't wenschten in háár belang. -

O neen, *zij* wou nog altijd niet. *Zij* had hem niet lief immers, en zonder liefde wilde ze nu eenmaal niet trouwen. Maar toch, van 't standpunt van oom en tante was er veel vóór te zeggen, kon ze best begrijpen, dat die er zich voorspanden in háár belang. Toch wèl goedig van hen. Al deed ze 't nooit, ze apprécieerde 't toch, dat ze zich zooveel moeite gaven om 't zaakje klaar te spelen. - ‘Mevrouw van de Wateringh,’ voor henzelf zou dat ook veel prettiger zijn dan: ‘M'n nichtje Wegghe, die werkt op de Rijksverzekeringbank.’ ‘O, dat is de dochter van dien broer, die indertijd zoo ineens in Indië is gestorven, en niets voor dat arme kind heeft nagelaten’. Zóó werd er nu natuurlijk

over haar gesproken. Als ze Gérard's naam droeg, was alles daaronder begraven, heel haar Wegghe-naam. En Gérard had geld, had vooruitzichten in zijn carrière. - - Ja er *was* veel voor te zeggen. -

Maar zij dééd het toch niet. Als er werkelijk een invitatie kwam voor 'n dinertje, dan bedankte ze natuurlijk. Ze kon haar geld wel beter gebruiken, dan voor dat heen en weer reizen naar den Haag, en voor nieuwe handschoenen en alles wat er kijken kwam bij zoo'n gelegenheid. - En dan, fair was 't óók niet tegenover Gérard, die goeie jongen, als ze hem toch niet nam, hem misschien hoop te geven door zoo'n uitnoodiging accepteeren. - Maar, aan den anderen kant, ze had ook zóó weinig. 't Was toch háár familie, en wat voor kwaad stak er nu eigenlijk in 'n beetje te flirten met 'n *eigen* neef! - Enfin, ze zou maar eerst eens afwachten, zien hoe 't liep. - Moe leunde ze achterover; - ze sloot de oogen. - Alles saamgenomen, toch wel 'n leuke afwisseling op haar saai Zondags-bestaan in Amsterdam. In geen tijden had ze eigenlijk zoo'n prettig dagje gehad! -

'En,' heel in 'n hoekje van haar hart bekende ze het zich, ''t prettige had 'm toch eigenlijk voornamelijk gezeten in dat ééne uurtje 's middags, toen Gérard baar zoo 't hof maakte. Zonder dat zou ze zich verveeld hebben, gruwelijk verveeld.' -

(Wordt vervolgd.)

Amerikaansche Correspondentie.

Uit Lucile's dagboek.

In de kerstvacantie waren mijn uitgaven zoo groot dat mijn kleedgeld deze niet bestrijden kon, en ik genoodzaakt was mijn vader nog een extra toelage te vragen. Eerst keek hij mij wanhopend aan, want ik had reeds mijn maandgeld verdubbeld gezien, doch toen ik hem vertelde hoe duur de kerstcadeaux van moeder en van hem geweest waren, en hoe ik me zelf een mooi bont ontzegd had om mijn lieve ouders iets moois te geven, ja toen werd zijn gemoed week, en hij gaf mij de som waar ik om vroeg.

'Maar wees nu in 't vervolg zuinig, Lucile,' zeide hij, 'je weet dat de dollars niet in den tuin groeien, en ik moet hard werken om rond te komen.'

Als ik zag hoe vaders gezicht opklaarde bij mijn belofte voortaan zuinig te zullen zijn, kwam de gedachte bij me op hoe gaarne ik iets voor hem doen zou. 'Vader,' zeide ik, 'laat me van tijd tot tijd met u naar 't kantoor gaan, en ik zal u aan uw drukke bezigheden helpen.'

Hij keek me eenigzins verwonderd aan en lachte dan.

'Maar ik meen het,' hield ik aan. 'Ik zou zoo graag de kans hebben u van nut te kunnen zijn.'

'Ik stel je aanbod zeer op prijs,' zeide vader, 'maar op 't oogenblik heb ik heusch geen meerdere hulp noodig.'

Heel toevallig vertelde vader dien avond dat zijne stenographiste ziek naar huis gegaan was. Ik ging den volgenden morgen naar het kantoor en zeide dat ik haar plaats wilde innemen.

'Wel ja, wel ja,' zeide vader mij uitlachend. 'Nu als je zoo naar werk verlangt, kan je hier blijven terwijl ik een paar minuten uit moet - een ongeluk komt nooit

alleen, Merton, (dit is vaders klerk) is plotseling buiten de stad ontboden, en ik ben dus alleen op 't kantoor.'

Ik had een van mijn eenvoudigste doch een zeer net costuum aan, en ik voelde dat als iemand op 't kantoor komen mocht terwijl vader weg was, ik den indruk zou maken van een stylish, volmaakt damesklerkje. Doch niemand verscheen. Ik denk dat het een slappe tijd in zaken is. Juist toen er een ontzettend vervelend gevoel over me kwam ging de telefoonschel.

'Halloo,' antwoordde ik.

'Spreek ik met 993?'

'Ja,' zeide ik met een gewichtige stem. 'Wat is er van uw dienst?'

'U spreekt met Brockway.' Ik was heel blij in de gelegenheid te zijn met Mr. Brockway te praten, vader's vertrouwde makelaar, want hij ziet er heel knap uit. Doch natuurlijk was hij te geagiteerd om mijn stem te onderscheiden van die van vader, en hij begon over zaken te spreken.

'Hoor eens, patroon, de markt is flauw. De Consols dalen,' riep hij. 'Al een uur lang. Zou het niet goed zijn er onder te blijven, en een paar duizend te vragen?'

Ik had vader wel eens over Consols hooren spreken en dacht dus dat het goed zijn zou er meer van te hebben. Ik antwoordde dus: 'ja, koop er eenige.'

'Hoe hoog zal ik gaan?'

'Koop onmiddelijk zooveel als je kunt,' gaf ik order, en haakte de knop aan. Doch

binnen een 10 minuten ongeveer ging de bel weer heel driftig over. Het was wederom Mr. Brockway. Hij huilde letterlijk: ‘heb al wat aangeboden werd gekocht, doch de markt daalt ontrustbarend. Geef onmiddelijk orders. Als het zoo door gaat zijn ze geen 10 percent meer waard!’

Tien percent! Ik stond erg verbluft en voelde dat ik niet weifelen mocht. Ik antwoordde dus flink: verkoop al de Consols, terwijl je nog een tamelijke koers halen kunt.’

‘Wat ter wereld bedoelt u toch,’ donderde Mr. Brockway.

‘Ik meen wat ik zeg. Verkoop al de Consols die ik bezit.’ Terwijl ik de haak weer wilde ophangen, drong vader mij weg en greep deze uit mijn hand. ‘Brockway,’ gilde hij uit, ‘Brockway, er is een misverstand.’ In een vloed van woorden gaf hij orders voor de Consols, waarvan ik niets begreep. Eindelijk belde hij af, purperrood en ademloos.

‘Jou kleine idioot!’ riep hij uit. ‘Wat dacht je toch te doen? Wilde je mij ruïneeren? Als ik niet nog juist bij tijds gehoord had wat je zeide, had ik duizenden dollars verloren.’

Ik zag dat vader nog niet van den schrik bekomen was. Het deed me leed hem zoo te zien, geen meester over zich zelf op dat oogenblik. Ik sloop weg in de hoop dat hij spoedig bedaren zou als hij alleen bleef.

Ik was zoo gekrenkt over de weinige waardeering van mijn flink optreden dat ik besloot naar de winkelbuurt te trammen om mijn ergernis afteleiden. Gelukkig zag ik in een winkelraam het soort bont waarnaar ik zoo verlangde. Ik wist dat vader spijt zou hebben over zijn booze woorden; ik ging dus den winkel binnen, en liet het bont voor zijn rekening bij mij thuisbezorgen.

DRÉ.

De Lieve Willie.
't Verhaal van een ‘goede’ opvoeding
door Otto Ernst.

III.
(Vervolg van No. 7.)

Deze school was in zekeren zin het ideaal van een democratische instelling, in zoover n.l. dat ze door de gezamenlijke ouders bestuurd werd; en daar de ouders feitelijk hun paedagogische impulsies van hun kinderen ontvingen, waren deze in laatste instantie heer en meester, wat de regeling van 't onderwijs betrof. Aan de dicipline, die in deze opvoedkundige inrichting heerschte, kan ik geen grooteren lof toezwaaien, dan door te constateeren dat ze buitengewoon gemoedelijk was.

Na herhaalde zachte pogingen werd den onderwijzers wel eens genadig het woord verleend, en de mogelijkheid was volstrekt niet uitgesloten, dat de leerlingen eenige aandacht schonken aan 't behandelde onderwerp. Ernstige vermaningen of dreigementen van de leeraren, werden steeds met een bescheiden, maar vrijmoedig glimlachje ontvangen.

Jammer, dat de bekrompenheid der onderwijzers dikwijls de beste bedoelingen van den heer directeur in den weg stond. Hij kon niet begrijpen hoe een goedgeschoold paedagoog ook slechts een oogenblik kon aarzelen August Papendeck twee dagen vrijaf te geven, omdat de schoonzuster van zijn oudoom jarig was.

'Wilt u dan mijne leerlingen met geweld wegjagen? Als we de jonge geen twee dagen vrij geven, blijft hij er natuurlijk vier *zonder* vergunning weg, en zijn de ouders nog bovendien beleedigd. Wat denkt u wel, dat ik me die vier kinderen van Papendeck van school zou laten nemen, zeg? Achthonderd mark per jaar naar de maan, om nog niet eens van de kostbare cadeaux te spreken! *U* vergoedt ze me toch niet? De ouwe Stapelveld is ook bij me geweest om te klagen over het slechte rapport van Emil.'

'Ik heb hem de cijfers gegeven die hij verdient.'

'Och, wat! Uw leerlingen hebben altijd slechte cijfers verdiend. U beoordeelt alles veel te streng! We hebben hier toch geen openbare school! Dat moet anders worden. Dat gaat niet, dat gáát niet, dat *gáát* niet langer zoo! U heeft mij met uw lastige strengheid al meer leerlingen doen verliezen. Waar moet dat heen? Als u mijn school bederft, schiet mij niets anders over dan mijn onderwijzend personeel in te krimpen, begrijpt u?'

'Maar als ik u het werk van de jonge laat zien, zult u -'

'Nou ja, ik weet er immers alles van! Een knoeier van de eerste soort - maar dat geeft niets, mijn beste meneer Muller! De rapporten van de jonge *moeten* beter worden, anders - u moest zijn moeder maar 's ken-

nen! Salpeterzuur is amandelmelk bij haar vergeleken.'

Wie na onze schets zich slechts bij benadering een voorstelling kan maken van den directeur, en slechts voor een deel kan navoelen, hoe levendig zich deze heer voor zijn pupillen interesseerde, zal het zeer begrijpelijk vinden dat de man in een zenuwachtige, alles behalve opgewekte stemming kwam, toen men hem meedeelde dat Willie Helmerding moest blijven zitten.

'Maar weet u dan niet, meneer Schulze, dat de jonge juist bij *ons* gebracht is, omdat hij *niet* mocht blijven zitten? Willie Helmerding gáát over, *moet* overgaan; *in ieder geval* moet hij overgaan; ik heb het zijn vader allang beloofd.'

'De jonge is niet half rijp voor de volgende klas -'

'Dat doet er niet toe. U weet nu immers dat ik mijn woord gegeven heb. De Helmerdings zijn rijke menschen; denk eens aan hun invloed. In een ommezien is mijn school in miscrediet gebracht. Later kunnen we de lummel wel eens laten zitten; de hoogste klassen haalt hij toch nooit; maar nu, zooals ik gezegd heb, mag hij in geen geval zakken.'

Helaas! de bevordering van den lieven Willie kon slechts dienen om het lijden van dit zwaarbeproefde kind nog te vergrooten. Hij viel nu een onderwijzer in handen, die een paedagogisch genie was en op de school een plaats innam, welke niet door den directeur, bij gebrek aan de noodige kennis, vervuld kon worden. Deze onmisbare man had de slechte gewoonte steeds konsekwent te zijn en zich zóó hoog te voelen, dat alle beleedigingen hem koud lieten. De scholieren, aan een gemoedelijk optreden gewoon, en nu onder zijn leiding gekomen, beschouwden hem met vrees en haat beide, wat hen echter niet verhinderde zich zóó aan hem te hechten, dat ze aan 't einde van den cursus niet van hem konden scheiden.

Willie was, kranig genoeg, de eerste, die op zekeren dag den bewonderenswaardigen moed bijeenraapte, zijn tong tot aan den wortel uit te steken, toen de leeraar hem een ongepastheid verweet. Deze, met een profetischen blik begaafd, had Willie niet uit het oog verloren en kreeg de tong juist op het gunstigste moment in haar vollen omvang te zien, hoewel Willie hier nu juist niet op gesteld was. En die onverdraaglijke vent, inplaats van het onwetende kind met zachte woorden de eigenlijke bestemming der tong duidelijk te maken, ging tot een philantropischen maatregel over; hij bracht n.l. een liniaal herhaalde malen in zeer nauwe aanraking met den broek van Willie Helmerding.

Men kan zich voorstellen, dat 's middags omstreeks kwart over twaalf een schreeuw, aan het gebroken moederhart ontsnapt, door den huize Helmerding weerklonk, toen Willie het voorgevallene vertelde. Hij had heel stil gezeten en geen woord gesproken, en toch had 'dat mispunt' hem 'zoo vreeselijk' geslagen. Welk een ondragelijke schande! Slechts het oog der moeder, door 't licht der liefde verwonderlijk helder, door het instinct der teederheid dubbel scherpziend, kon getuigen dat de bekentenis van het kind uit het reinste geweten kwam. Dus om niets! Slechts om aan zijn beestachtige ruwheid te voldoen. - Ja, *beestachtige* ruwheid - mevrouw Helmerding was van de sofa opgevlogen - dát was het rechte woord! Ze droeg haar man op, morgen vroeg onmiddellijk die uitdrukking aan den directeur te gaan overbrengen. Overigens verlangde ze - het beleedigde moederhart had het recht alles te verlangen - dat de leeraar oogenblikkelijk ontslagen zou worden. Of de leeraar weg, òf Willie Helmerding; de brutale beulsknecht, óf het mishandelde kind. Van tweeën één. Vorstenbloed voor ossenbloed.

‘Brutale beulsknecht’ klonk ook heel goed en zou zeker zijn uitwerking niet missen, meende de vader.

Nadat de ouders zich geruimen tijd over de rhetorische en moreele kracht dezer woorden hadden onderhouden (‘Dat moet je hem zeggen, en dát en dát! Ik zou hem dát gezegd hebben; zeg dat maar gerust!’) werd besloten dat ‘dat’ gezegd zou worden, en dat eventueel ook de kernachtige uitdrukkingen ‘beestachtige ruwheid’, en ‘brutale beulsknecht’ te pas zouden gebracht worden.

Toen mijnheer Helmerding den volgenden dag te vergeefs zijn welsprekendheid aanwendde en de directeur - wien Willie niet zooveel waard was als zijn bekwame onderwijzer - niet van plan bleek te zijn dezen laatste te ontslaan, begon de gekrenkte vader uit een ander vaatje te tappen. Hij zou zich bij 't gebeurde neerleggen als ‘die vent, die ondermeester’ het echtpaar Helmerding vergiffenis kwam vragen en voor hun kind de verklaring afleggen, dat hij zich vergist en in overijling onrechtvaardig gehandeld had.

De directeur liet ‘den beulsknecht’ binnen-

roepen en lichtte hem in omtrent de bezwaren en wenschen van Vader Helmerding.

‘Ik heb werkelijk overijld gehandeld,’ begon de leeraar. Mijnheer Helmerdings gelaatsuitdrukking werd nog 25 procent ‘beleedigder’.

‘'k Heb er spijt van -’

De trekken van Papa Helmerding werden nòg 25 procent harder en strakker.

‘Ik heb uw zoon onrecht gedaan -’

Mijnheer Helmerdings gezicht nam een uitdrukking van impertinente vastberadenheid aan.

‘- omdat ik hem niet half genoeg gegeven heb, nu ik weet dat hij zich niet schaamt zijn ouders brutale leugens op te disschen. Als u er evenwel bizonder op gesteld is, kan het verzuimde nog gemakkelijk ingehaald worden.’

't Gezicht van den vader scheen nu plotseling alleen maar uit een open mond te bestaan.

Aan de omstandigheid dat de directeur er mijnheer Helmerding reeds vooraf attent op gemaakt had, dat Willies onderwijzer een zeer hooghartig karakter had, uitdrukkingen als ‘beestachtig’ en ‘beulsknecht’ niet graag zou hooren, en gewoon was met groote beslistheid op te treden - aan deze omstandigheid was het waaarschijnlijk toe te schrijven, dat mijnheer Helmerding zich, toen hij de deur uitstormde, tot de herhaalde verzekering bepaalde, ‘dat ze 't wel eens zouden ondervinden!’ waarbij hij de achterblijvenden in de pijnlijke onzekerheid liet, *wat* ze zouden ondervinden.

Nauwelijks had mijnheer Helmerding thuis zijn verslag ten einde gebracht, of zijn vrouw vloog van haar stoel op. Laten inspannen, onmiddellijk, en met het kind naar den dokter rijden. De theorie dat we in de eeuw der humaniteit bij uitnemendheid leven, in een eeuw die zich krachtig verzet tegen godsdienstige vervolging, wreede uitbuiting en brutaal geweld, was ook tot haar doorgedrongen.

Na een onderzoek, dat een half uur duurde, (het was niet de ironische dokter van vroeger, dien men in zulk een gewichtig geval zeker niet kon vertrouwen) verklaarde de medicus met een zegevierend gezicht, dat het hem gelukt was te constateeren dat het bewuste lichaamsdeel van Willie nog sporen van de tuchtiging vertoonde, of tot voor korten tijd vertoond moest hebben. Nu was de leeraar ‘er bij’. Het recht tot tuchtigen bezat hij, maar volgens de opvatting van alle advocaten, rechters en overheidspersonen mocht dit nooit zoover gaan, dat het ook maar de geringste stoornis in het lichamelijk welzijn van den gestrafte te weeg bracht.

's Dokter's diagnose opende nu weliswaar mevrouw Helmerding een schoone toekomstige wraak, maar haar zoontje nog geen nieuwe school. Daarvoor was echter ook wel raad te schaffen.

Gelukkig bestond er in de plaats nog een particuliere onderwijsinrichting, welke zich vol liefde en toewijding over leerlingen ontfermde, die van andere scholen waren weggejaagd, mits de ouders dier veelbelovende knapen slechts tot even groote toewijding en offervaardigheid bereid waren.

Deze school behoorde tot het idyllische meer en meer verdwijnende soort, waarvan de zotste anecdotes in omloop zijn, die de oudleerlingen zich na tientallen van jaren nog in vroolijke oogenblikken herinneren. De lokalen van dezen tempel der geleerdheid hadden zulke geringe afmetingen, dat men ze graag een vierde afmeting zou gegund hebben. Alleen de teeken-gymnastie-muziek-feestzaal zou aan bescheiden eischen hebben kunnen voldoen, als de vrouw van den directeur die niet voor het

drogen der kinderwasch benutte. De teekenmodellen moesten altijd een paar tafeltjes ver van den leerling opgesteld worden, met het zeer begrijpelijk gevolg, dat er door onjuist zien dikwijls producten tot stand kwamen, die bezwaarlijk met een der modellen overeen te brengen waren.

Het onderricht in de gymnastiek werd in den regel niet hier - waar slechts een rek zonder stok voorhanden was - maar op het leerplan gegeven. De leer van 't aanschouwingsonderwijs, waarop zooals men weet, de heele nieuwe onderwijsmethode rust, volgde men trouw. Voor het geografisch onderwijs waren niet minder dan twee wandkaarten beschikbaar. Op de eene, die Europa voorstelde, mocht Oostenrijk zich nog in 't bezit van Lombardije verheugen, hoewel de snel voortijlende jaren reeds lang den afstand van Elzas-Lotharingen achter zich hadden gelaten; de tweede, een kaart van Afrika, stelde door haar kleur de geheimzinnige zwartheid van dit werelddeel aanschouwelijk voor en toonde, wat de Afrikaansche binnenlanden betreft, een graad van onontdektheid, die bij elken Congoneger de weemoedigste herinneringen moest hebben opgewekt.

Bij de natuurkundelessen maakte zich een bejaarde luchtpomp verdienstelijk, welke uit

alle kleppen zuchtte en slechte door een leeraar mocht verklaard worden, die buitengewoon welbespraakt was en de leerlingen door dit talent overtuigen kon dat de klok, na een kwartier pompen, werkelijk vaster zat dan te voren. Waagde het daarna nog een wijsneusige knaap - die als echt kind van onzen modernen tijd alle gevoel voor pieteit miste - eenigen twijfel te opperen, dan werd hij met gepaste verontwaardiging teruggewezen.

Onder de gezamenlijke leeraren van het instituut bestond ook nog een jarenlang gehuldigde en heilige traditie, dat een magneetnaald onder den invloed van een electrischen stroom, slechts dàn van haar gewone richting afwijkt, als men op 't juiste oogenblik krachtig aan de tafel stoot.

Ter wille van de volledigheid moeten we nog een woordje zeggen over het museum van natuurlijke historie, dat jaar in jaar uit op een plank in de hoogste klasse stond, tot het ras der opgezette wilde-zwijnen behoorde en, als het niet juist zijn wetenschappelijke zending had te vervullen, bij voorkeur een jongenspet op zijn linker oor en een stompje pijp in zijn bek droeg.

Ongetwijfeld zou ook deze modelinrichting niet aan de hooge eischen van Willie hebben voldaan, als hem nog eenige keus ware overgebleven. Hij moest nu echter wel, graag of niet, zijn studiën tusschen deze muren ten einde brengen. Overigens werd zijn schoolgaan door herhaalde ongesteldheden onderbroken, die echter gelukkig alle daarin overeenstemden, dat ze geen afbreuk deden aan zijn welzijn.

Voor we echter onzen lieven Willie uit de school ontslaan en hem het vijandige leven injagen, moet ik u nog op de hoogte stellen van zijn '*maatschappelijke*' ontwikkeling. 't Spreekt vanzelf, dat hij, terwijl hij alle wetenschappelijke ontwikkeling afwees, zijn opvoeding als man van de wereld niet veronachtzaamde. Het eene doen en het andere niet laten, was zijn leuze. Reeds op zijn veertiende jaar kon hij op drie keurig doorgerookte meerschuimpijpen wijzen. Daar hij zich al met zijn vijftiende op de dienstplichtige lengte en breedte beroemen kon, had hij nìet de minste moeite in elke bierkneip een behoorlijk aantal glazen binnen te krijgen. De niet geheel onnatuurlijken tegenzin, dien de jeugdige Duitscher als beginneling bij de verzwelging van de vijftiende pul ondervindt, bestreed Willie met den grootsten heldenmoed, al vertoonde zijn gezicht ook een interessante bleekheid; en op zijn zestiende jaar glimlachte hij met de kalmte van een wijsgeer over de verschrikkingen van een 'kater'.

Toen zijn ouders het eens waagden hem over zijn laat thuiskomen zacht te berispen, greep hij een middel aan, dat onder dergelijke omstandigheden uitstekend helpt en jongelui van zijn positie niet genoeg is aan te bevelen om een dergelijk ingrijpen in het recht der jeugd, even beleefd als beslist van de hand te wijzen: hij kwam n.l. den volgenden nacht *heelemaal* niet thuis.

(*Wordt vervolgd*).

Bericht.

Wegens de lengte van '*Uit de sfeer gerukt*' dat zich niet liet verdeelen over twee nommers moest de corr: en een ingez: stuk achterwege blijven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Op een landgoed in **'t Geuldal Z-Limburg** is gelegenheid voor **jonge dames** v.g.h. zich volledig in de huishouding te bekwamen, Engelsch, Fransch, Duitsche conversatie. Brieven onder N°. 248 aan dit blad.
(248)

28 Augustus 1907.
21ste Jaargang.
Nº. 9.

Hoofdartikel
Kleine Zonden.

Welopgevoedheid... en wat er voor doorgaat.

Ik ken heel wat menschen, die verstomd zouden staan van verontwaardiging en boosheid en beleedigdheid, indien ik hun durfde zeggen wat ik van hen in stilte denk, als ik hen gadesla in het dagelijksch leven: dat zij alles behalve innerlijk-beschaafd zijn, en dit voortdurend in den omgang verraden. -

Immers, wat is welopgevoedheid? In het oog van de groote meerderheid bestaat zij daarin, dat men van de algemeen-aangenomen vormen en gebruiken op de hoogte is, en in gezelschap geen grove misslagen begaat tegen wat 'fatsoenlijk' heet. Maar héél weinigen slechts geven er zich rekenschap van, dat men eigenlijk veel meer door kleine, dan door groote dingen toont een goede opvoeding te hebben ontvangen, en, - vooral daarop komt het bovenal aan - te *voelen* met fijnen tact hoe het eigenlijk behoort. -

Daar is b.v. het luisteren. - Hebt ge wel eens opgemerkt, hoe weinigen onder beschaafde menschen dìe kunst verstaan? Zelf spreken, zelf iets vertellen, dat dikwijls ìn eigen oogen veel grappiger of gewichtiger is dan in die van anderen, dat is het waartoe de meeste menschen zich geschikt genoeg toonen. Maar o wee, als het hunne beurt wordt van zwijgen, om de anderen aan het woord te laten. Dan kan men het meesttijds aan de oogen zien, aan de verstrooide blik die in de kamer rondwaart; en nog is dit niet eenmaal de ergste wijze van zich onwellevend toonen; er zijn er ook die zich niet ontzien voortdurend in de rede te vallen, of, als zij er kans toe vinden, eenvoudig het woord afnemen aan den sprekende, hetzij omdat zijzelf zoo graag redeneeren dat hun het zwijgen te moeilijk valt, hetzij omdat zij 't onderwerp dat ter sprake is niet boeiend genoeg vinden, en willen trachten het discours in een andere richting te leiden.

Een andere onwelvoegelijkheid waaraan heel veel menschen zich schuldig maken, is het *ongevraagd* zeggen van hun meening, wanneer die noodwendig een ander zal hinderen of teleurstellen. - Niemand meer dan ik zou het toejuichen, wanneer alle valschigheid en leugenachtigheid, die in den omgang met elkander zoo dikwijls heerschen, kon worden uitgebannen, en iedereen den moed vond eerlijk te vragen en eerlijk te antwoorden, inplaats van, zooals het zoo menigmaal toe-

gaat, een oprecht-uitgesproken oordeel, waarom eerst quasi werd verzocht, als het dan daarna wordt geveld, euvel te duiden, omdat het niet in den smaak valt en anders luidt dan men zou hebben gewild. -

Om toe te lichten wat ik bedoel, herinner ik slechts aan de gewoonte van zoo heel veel dames, die zoogenaamd intieme kennissen om raad vragen in dezen geest: ‘Toe zeg nu eens eerlijk, vindt je die kleur niet *te* jeugdig voor me?’, of: ‘Vindt jij-óók dat ik zoo dik ben geworden in den laatsten tijd?’ of: Hoe oud ik ben? Raad eens; wat denk je?’ Etc, etc.

O wee, wanneer de intieme-kennis zich dan vermeet te zeggen: ‘Die kleur is wezenlijk te jeugdig voor je; daarin heb je gelijk.’ Of: ‘Eerlijk-gezegd, 't is zoo, je wordt dikker.’ of: ‘Ik schat je op dicht bij de veertig.’ - enz. Er zijn maar héél, héél weinig vrouwen die in zulke gevallen, terwijl zij-zelf uitlokten het vonnis, verdragen kunnen dat het onpartijdig en zonder mededoogen wordt geveld. - Wat zij verlangden is juist het omgekeerde, namelijk een aanmoediging om de verlangde kleur wèl te dragen, een verzekering dat ze volstrekt niet gezetter zijn dan vroeger, een vleien van op 5 à 6 jaren minstens jonger geschat worden, dan de ware leeftijd. - Welnu, met onwelvoeglijkheid heeft een oprecht antwoord in *zoo'n* geval niets te maken. Integendeel, zij die ter wille van de eerlijkheid zich blootstellen aan een vinnigen, beleedigenden uitval van de teleurgestelde vraagster, iets wat ik bij zoo'n gelegenheid dikwijls heb bijgewoond, verdienen meer lof dan blaam. Iets gansch anders echter, iets dóór en dóór onwelvoegelijks wordt het, wanneer men zonder aanleiding of noodzaak dergelijke, voor hem of haar wien het treft dikwijls zeer teere snaren aanroert, en noodeloos-kwetsende opmerkingen maakt. Ik spreek nu niet van *opzettelijke* zucht te grieven en hatelijk te zijn uit jaloezie op meer bevoorrechten of andere boosaardige nevenbedoelingen. Ik heb op het oog de zonder het zelf te willen of te bedoelen tactloozen, die altijd klaar zijn met een ongewenschte en door niemand gevraagde opinie. Onder mannen en vrouwen, de laatsten echter in hoofdzaak, die een door en door beschaafde opvoeding hebben genoten, ken ik er velen, wien het nimmer schijnt in te vallen, dat zij zich innerlijk-onwelvoegelijk toonen wanneer zij zonder eenige aanleiding hoegenaamd hunne eigene meening over het doen en laten hunner naasten aan dezen mededeelen, zonder zich een oogenblik af te vragen, in hoeverre dezen zich daardoor onaangenaam getroffen, dikwijls beleedigd voelen. Ik herinner me nog altijd hoe ik-zelf als schoolkind eens 'n dergelijke fout beging - en hoe ik het der verstandige explicatie mijner moeder dank, dat zij mij bij die gelegenheid voor het eerst de oogen opende voor het onhebbelijke van zulke ongevraagde opinies. - Een van mijn klassegenootjes, nog al 'n ‘intieme’ van mij, kwam namelijk midden in den winter opdagen opgesierd met een mij tot hiertoe geheel onbekenden, zeer ouderwetschen halskraag van bont. - In mijn oogen was deze plotselinge verfraaiing heel leelijk, en, daar ik van kind af, altijd geweest ben wat men noemt goederlachsch, barstte ik in een vroolijk gegichel uit, al roepend: ‘Waar heb je dat vandaan; o wat 'n gek ding en wat staat je dat komiek’. - Als ik mij niet vergis heb ik wel eens meer in de Lelie verteld, dat mijn klasse-genootjes alle ruim twee jaar ouder waren dan ik, omdat ik vóór ik op school kwam thuis had meegeleerd met een eveneens ruim twee jaar ouderen broer, die voor het toelatings-examen gymnasium werkte. Natuurlijkerwijze waren dus mijne mede-scholieren veel meer ‘dametjes’ dan ik, die bovendien zeer lang gebleven ben, wat men noemt een robbedoes. Welnu, nu nog, na zoovele jaren, zie ik de woedende

blik waarmede de bovendien volstrekt niet met een over-zachtzinnig karakter toebedeelde bont-kraag-bezitster mij toesnauwde, wat ik mij wel verbeeldde met zulk een minachting aan den dag te leggen voor het ‘echte héél-kostbare bont’, dat zij droeg, en dat een erfstuk was van hare grootmoeder, en door haar juist om 't mooie en het echte ervan was afgebedeld van hare mama, enz, enz. Gelijk-gezegd, ‘echt-bont’ en de zaligheden van deze en dergelijke rijkdommen, als daar zijn oude kanten en kostbare edelgesteenten, etc., lieten mij in die kinderdagen zoo koud als ijs, en ik trok om twaalf uur naar huis, verwonderd en geërgerd over den gedurende de schooltijden door, zich nog steeds over mij uitstortenden toorn mijner in haar bont zwaar-gegriefde ‘intieme’; en tegelijk nog steeds vervuld van het allerkomiekste, dat zij in mijn oogen had door dien zelfden in de haren zoo prachtigen halskraag. - Toen ik echter aan mijne moeder een beschrijving wilde geven van die voor mijn gevoel zoo onredelijke boosheid op mij, ging er door haar antwoord in eens een nieuw licht voor mij op over de geheele zaak. ‘Kind’ - zei ze

namelijk - ‘zeg me eerst eens, heeft ze je gevráágd hoe je dien bontkraag vond.’ - ‘Neen natuurlijk niet, daar had ze niet eens den tijd voor, want toen ik haar zag aankomen, vond ik 't dadelijk zóó leelijk, dat ik begon te lachen, vóór zij mij iets had kunnen zeggen. Ik herkende haar immers eerst maar half, zoo vreemd zag ze er mee uit.’ -

‘Dan ben je héél onaardig geweest’, zei mijn moeder bedaard. En, toen ik haar verbaasd aanzag: - ‘Zie je dan niet in, dat je haar een geheel *onnoodig* verdriet hebt aangedaan? Zij was heel blij met dat bont, en heel gelukkig dat haar mama 't haar heeft willen geven. Waarom moest jij, zonder dat je meening werd gevraagd, voor den dag komen met die opmerking, die háár plezier heeft bedorven, en waartoe jij geen enkel recht hadt hoegenaamd, want het ging je immers niets aan.’ -

Ik keek beteuterd. Maar mijn moeder gaf mij een kus, en zei: ‘Laat het je een les zijn om voortaan na te denken vóór je spreekt. Wanneer zij je gevráágd had, hoe je dien kraag vondt, dan hadt je haar oprecht mogen en moeten antwoorden. Maar het is altijd onwelopgevoed, om ongevraagd met opmerkingen voor den dag te komen, die heel licht hem of haar wien zij gelden hoogst onaangenaam aandoen.’ -

In later jaren, toen ik zag hoeveel volwassen menschen zich aan deze zelfde onhebbelijkheid schuldig maken, heb ik o zoo dikwijls met dankbaarheid teruggedacht aan de woorden mijner moeder, die mij vóór 't eerst deden stilstaan bij het innerlijk-onbeschaafde, dat ligt in zulk gedachtenloos het plezier van een ander bederven.

En zoo is er zooveel, dat valt onder de rubriek van onwelvoegelijkheden, waaraan zich uiterlijk welopgevoede menschen gedurig schuldig maken. Ik denk hier b.v. ook aan het dringen in volle zalen om den uitgang een minuut eerder te bereiken, aan het blijven zitten in volle trams, waar ouderen dan wijzelf moeten blijven staan, of aan het overluid spreken onder muziek, hetzij in gezelschap, hetzij op openbare plaatsen, waar men misschien neerzit meer voor zijn genoegen om wat te gebruiken of gezellig te babbelen, dan om het concert-zelf, maar zich er geen rekenschap van geeft, dat andere aanwezigen, die toch óók hun entreé betaalden, misschien gansch anders daarover denken, en dus in hun luister-genot onhebbelijk gestoord worden. - Het zou mij te ver voeren, als ik al dergelijke fouten ging opsommen. - De bedoeling van dit artikel is slechts aan te sporen tot datgene wat de meesten onzer veel te weinig doen: *nadenken.* - Wie *nadenkt* over zijn kleine zonden, ontdekt gewoonlijk voor zichzelf het best aan welk gebrek hij of zij zich het meest en het gemakkelijkst schuldig maakt; en dat weten, en aan eigen-ik erkennen, is de eerste schrede tot er tegen strijden en trachten naar zelfverbetering.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit den Griekschen Tirannentijd*)
Polykratos van Samos.

De Ring van Polykrates.

*) Tiran of Tyran beteekent in de Oude Geschiedenis: een vorst, die zich van den troon meester maakt.

Van zijn rotsburcht ver in 't rond
Overzag met stralende oogen
Polykrates zijn gebied,
't Schoone Samos.
‘Wat uwe oogen hier ontwaren’,
Sprak hij tot Egypte's Koning,
‘Is alles mijn.’

‘De Goden waren u genegen,
Al wat ge wenschtet, is verkregen,
En vorsten bukken voor uw macht,
Eén maar alleen
Leeft voor hun wraak,
Zoolang gij dien niet hebt verwonnen,
Mag ik uw' troon niet veilig noemen.’

Nauw klinkt dit woord uit 's Konings mond,
Of een bode meldt terstond
‘Heer, wees gegroet!
Laat de offergeur ten hemel stijgen
En sier met lauw'ren feest'lijk 't hoofd,
Uw vijand viel door 't moordend wapen,
Mij zendt uw veldheer Polydoor.’

Uit een bekken, zwart omfloersd,
Neemt hij 't hoofd, van bloed nog druipend,
't Vertoont een welbekend gelaat,
En beiden ijzen.
De Koning deinst verschrikt terug:
‘O’, roept hij met bezorgd gelaat,
‘Mistrouw 't geluk - - - -!

Bedenk, uw vloot is nog op zee,
Een prooi van de ongewisse baren,
Eén stormvlaag kan haar doen vergaan’.
Maar nauw'lijks is dit woord verstaan,
Of juichend klinkt het op de reede:
‘De vloot, de vloot weer uit den vreemde
Terug in 't vaderland!’

En 't mastbosch, rijkgeladen schepen,
Vertoont zich aan des vorsten blik.
Verbaasd spreekt nu Egypte's Koning:
‘Fortuna is u goed gezind,
Maar Creta's zeemacht naakt gezwind,
Fortuin is grillig, vrees haar luimen.’

Doch pas is 't woord zijn mond ontvloden,
Of duizend stemmen roepen luid;
‘Victorie! Creta's vloot verging,
De stormwind heeft voor ons gestreden
En onze vijand is niet meer.’

De Koning spreekt, ontzet, verslagen
Van zooveel voorspoed en geluk:
‘Voorwaar, 'k moet u gelukkig prijzen,
Maar 'k zeg u: beef voor zooveel heil;
Want 's Levens onvermengd genot
Viel nooit een sterveling ten deel.

Ook ik mocht mij gelukkig noemen,
De Hemel was mijn hulp en steun
Zoowel in oorlog als in vrede;
Maar ach! ik had een lieven zoon,
Zeus nam hem weg, ik zag hem sterven:
Dat was de losprijs voor mijn heil.

Smeek daarom vurig tot de goden:
‘Doorvlecht mijn vreugd met 't somber leed’;
Want niemand zag 'k ooit zalig sterven,
Die zwelgde van den overvloed,
Op hem bedwelmend uitgegoten,
't Was steeds op zijn verderf gemunt.

En mochten zij het niet verhooren,
Doe dan hetgeen een vriend u raadt:
Voorkom de wraak en offer willig
Uw dierbaarst kleinood aan hun nijd,
Werp van uw' schatten 't schoonste sieraad,
Uw trots, uw' vreugd, ver weg in zee.’

En de ander spreekt, door vrees bevangen,
‘Van al wat Samos schoons bevat,
Is deze ring mijn dierste schat,
Ik wijd hem aan de wraakgodinnen
Als offer voor mijn groot geluk.’
Mèt werpt hij 't kleinood in de golven.

Doch pas klinkt weer de dageraad,
Of zie! met een verrukt gelaat
Treedt voor den vorst een visscherman:
‘Heer, dezen visch heb ik gevangen,
Zoo'n prachtstuk hebt gij nooit ontvangen,
Als een geschenk bied 'k u hem aan.’

De kok, die dezen visch bereidde,
Verschijnt ontsteld voor Samos' heer:
‘Ziehier den ring van uwen vinger,
Ik vond hem in de maag van 't dier,
Heer, wonderbaarlijk is uw zegen.’

Den Koning werd het bang te moede,
En ijlings ging hij onder zeil;
‘Ik kan bij u niet langer toeven,
Mijn vriend kunt gij niet langer zijn:
Want vrees'lijk zal de wraak der goden
Uw heil verkeeren in geween.’

(*Naar* SCHILLER. *Der Ring des Polykrates.*)

Dit gedicht geeft een schilderachtige en weinig overdreven schets van het fabelachtige geluk van den grooten tiran der Oudheid, Polykrates van Samos, die slaagde in alles wat hij ondernam.

Deze vorst was de tweede zoon van Aiakes, wiens vader Syloson Samos' eerste tiran was geweest. Een korten tijd regeerde Polykrates samen met zijne broeders Pantagnotos en Syloson, totdat de eerzuchtige en talentrijke prins, niet tevreden met zijn derde deel, alles vermeesterde; de oudste broeder werd gedood, de jongste wist zich door de vlucht te redden.

Met geweld had hij den troon vermeesterd, geweld moest hem op den troon handhaven.

Samos was het schitterende middelpunt van geheel Ionië, voorzoover de barbaren dit niet hadden vermeesterd. De eilanders leefden van landbouw, veeteelt, wijnbouw, maar de voornaamste bronnen van bestaan waren scheepsbouw, handel en industrie. Zij konden roemen op vele uitvindingen, terwijl zij als koene zeevaarders verre ontdekkingsreizen ondernamen en zelfs Spanje ontdekten, het verre land in het westen der toenmalige wereldzee, de Middellandsche zee. De scheepstimmerwerven van Samos lieten de beste Grieksche zeeschepen te water, de eerste triēren (driedekkers) waren Korinthische en Samische. Al deze rijke bestaansmiddelen maakten Samos tot de parel van den Archipel.

Hera (Juno) was de beschermgodin van 't eiland. Haar destijds wereldberoemd heiligdom stond ten westen van de stad en prijkte met de offergaven der zeelieden en met de schoonste producten van metaalbewerking en beeldhouwkunst, welke in Samos met veel talent beoefend werden.

Oorspronkelijk was Samos, evenals Athene en de andere Grieksche staten, een koninkrijk, maar later namen de Geomoren of landeigenaars de plaats des konings in. Hunne heerschappij bevorderde de ontwikkeling van alle takken van bestaan. Maar op den duur konden de zeelieden en ontwikkelde handwerkslieden geen vrede vinden met de overheersching van den adel. Na behaalde overwinningen keerde de vloot met een troep gevangenen naar Samos terug en Syloson, de vlootvoogd, wist de bemanning door zijn welsprekendheid over te halen bij hunne thuiskomst de bestaande regeering omver te werpen en de democratie, de heerschappij van 't volk, af te kondigen. De gevangenen werden van hunne boeien bevrijd, en toen bij het feest ter eere van Hera de Samiërs aan 't strand verzameld waren, overvielen de schepelingen hen, sabelden de regeeringspersonen neder, beroofden daarna de regeeringsfamiliën van hare rechten en.... als gewoonlijk trad een ander heerscher voor hen in de plaats: Syloson, de grootvader van Polykrates.

Met gewetenlooze wreedheid had Polykrates zich het bezit van dit schoone en rijke eiland toegeëigend (535 v. C.) Toch was zijn macht en grootheid niet te benijden, want aan alle kanten dreigden gevaren voor de veiligheid van zijn troon en leven. Hier, op Samos zelf, een dichte, bonte, gistende bevolking, die door zijn coup d'état was verrast, maar

die hij nog geheel voor zich moest winnen of met macht en geweld ten onder houden; op de eilanden in 't rond afgunstige naburen, die zich met de machtige barbaren (Perzen) hadden verbonden; in 't oosten de steeds voorwaartsdringende macht der Perzen onder Cyrus, die de Grieksche kustlanden reeds gedeeltelijk had vermeesterd; in 't westen Sparta, het bolwerk van verzet tegen elke anti-aristocratische omwenteling. Onder deze moeilijke omstandigheden kon slechts snel en vastberaden

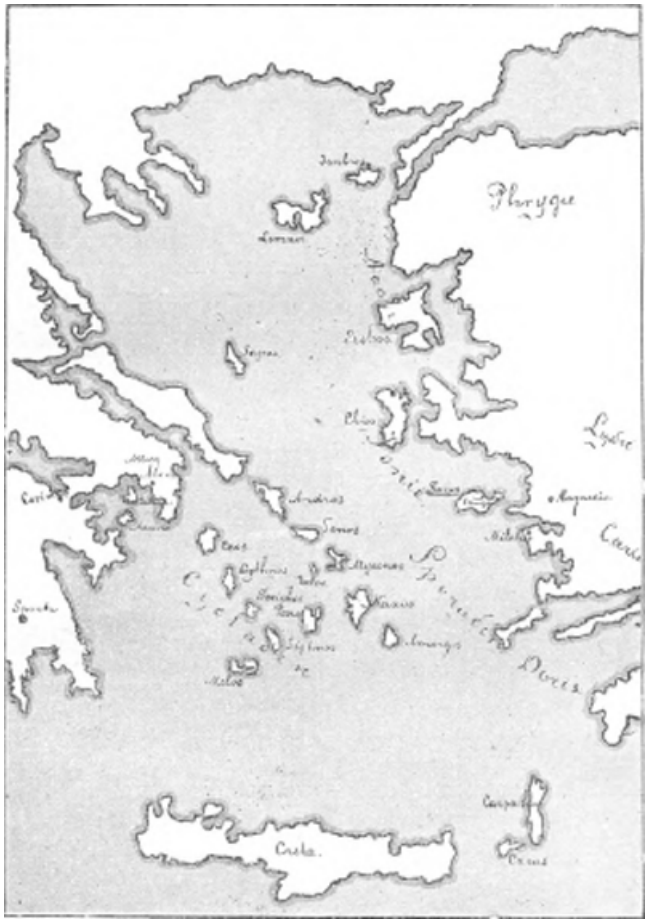

handelen helpen; met de gewelddadigste middelen moest Polykrates zijn heerschappij vestigen, zijn macht berustte alleen op geld en soldaten; hij kon niet als Pisistratus in Athene steun vinden bij een deel van 't volk, dat in en door hem niet zijn eigen belangen bevorderd zag.

Een lijfwacht van duizend boogschutters beschermde hem en hield zijn burcht in Astypaleia bezet. De tiran van Naxos, zijn bondgenoot, zond hem een legerbende. Op alle werven werd gebouwd, tot een honderdtal schepen, elk met vijftig roeiers, gereed waren. Deze liet hij bemannen met zeelieden uit Ionië, Carië en Lydië (alle aan de westkust van Klein-Azië gelegen staatjes), waar bij het dreigend oorlogsgevaar van den kant der Persen, geen gebrek was aan avonturiers. Zoo was in een paar maanden een zeemacht uitgerust, die de zee beheerschte. Welhaast kon niemand Polykrates weerstaan. De Perzen waren nog geen zeevarend volk, daar zij de kust van Klein-Azië nog niet hadden vermeesterd; het stedenverbond van Ionië was machteloos en Mylete en Lesbos waren door den overmoedigen tiran ter zee geslagen en ontwapend. Nu voeren de Samische schepen door den geheelen Archipel en brandschatten alle kusten, zoowel van Hellenen als van barbaren, van vriend als van

vijand. Want Polykrates was van oordeel dat ook de vrienden trouwer zouden zijn, indien hij hen eerst van alles beroofde en vervolgens ontwapende, dan wanneer hij hen geheel met rust liet. Zoo was dus Samos een roofstaat onder de heerschappij van den grooten vrijbuiter Polykrates, die de schatten van den roof ophoopte in het heiligdom van Hera en met geld en soldaten zijn macht steeds meer bevestigde.

Maar nu dit eerste doel, 't veilig bezit der macht, zooveel mogelijk bereikt was, wilde de tiran Samos maken tot den eersten, heerschenden staat van den geheelen Archipel: Sporaden en Cycladen, en van de kuststreken van Griekenland en Klein-Azië.

Kleine weerlooze eilanden en kuststeden kochten tegen een jaarlijksche schatting veiligheid en bescherming. De schatten van den Archipel, het marmer van Paros en het gouderts van Siphnos, hoopten zich te Samos op. Met Egypte was de tiran nauw verbonden en dreef Samos een voordeeligen handel, de beheerscher van Athene, Pisistratus, en die van Naxos, Lygdamis, waren zijn natuurlijke vrienden, want ook zij waren tirannen. Zoo was inderdaad door het geluk, de geest- en

werkkracht van één man een Grieksch-Ionisch eilandenrijk gevormd, dat door een machtige vloot werd beheerscht en bij elkaar gehouden.

Doch niet alleen vrees en dwang, geweld en onderdrukking moest de band zijn, die de verschillende deelen van dit nieuwe statenverbond vast aaneensnoerde. Om zijn macht duurzaam te vestigen waren ook vreedzame middelen noodig ter verzoening en ter vereeniging van alle verbondenen door een gemeenschappelijk belang. Hiertoe sloot de tiran zich aan bij het nationale heiligdom van Delos; hij schonk aan Apollo als een schitterend blijk van hulde en vereering het tegenover Delos liggende eiland Rhenaia, dat hij ten teeken van onverbreekbaar bezit door kettingen met het eiland van God Apollo liet verbinden. Te Delos waren in vroegeren tijd feesten gevierd ter eere van Apollo, deze werden thans op schitterende wijze hernieuwd als een aanschouwelijk en indrukwekkende inwijding van den nieuwen statenbond, gevestigd onder het patronaat van Apollo.

Ofschoon Delos alzoo 't gemeenschappelijk heiligdom, 't godsdienstig vereenigingspunt van 't rijk geworden was, zou Samos blijven 't aantrekkelijke middelpunt, de hoofdstad van Ionië, en moest als zoodanig uitblinken boven alle andere steden in pracht van bouwwerken en beeldhouwkunst. Want Polykrates wist dat niets de Grieken zoozeer betooverde als de schittering van rijkdom, de pracht van kostbare kunstwerken en de schoone regelmaat van sierlijke gebouwen. Zoo maakte hij Samos rijker en schooner dan Pisistratus Athene.

Alles wat door schoonheid uitblonk, werd door den tiran naar Samos verplaatst. Geen kosten of moeite van vervoer ontzag hij om de parel van den Archipel waardig te encadreeren. Jachthonden werden aangevoerd uit Epyrus en Lakonië; schapen van Mylete en Attika, geiten van Naxos en Skyros werden bij geheele kudden overgebracht naar welige weiden van Samos. Samische tuinen prijkten met terrassen vol prachtige planten, uit Lydië ingevoerd, Maar als middelpunt der Grieksche wereld moest het eiland bovenal uitblinken in kunst en handwerken. Geen geld werd gespaard om de grootste meesters te lokken. En eenmaal te Samos vonden zij gelegenheid hun kunstzin bot te vieren; want niets was den tiran te duur, indien 't maar kon strekken tot meer veiligheid voor zijn persoon, d.i. tot versterking van zijn veste, den Oudenburcht (Astypalaia), tot verfraaiing of tot verhooging van 't levensgenot. De burcht was gebouwd op den top van een naar alle zijden steil afhellende hoogte. Deze top strekte zich als een ruime vlakte ver boven het strand uit. Voor een deel bestaan de muren van den burcht nog. Binnen die sterke, twaalf voet dikke muren lag zijn paleis, waar hij veilig, bewaakt door zijn Scythen (de duizend boogschutters) hof hield. Zijn vertrekken vereenigden de weelderige pracht van het Oosten met de zinrijke, schoone kunst der Hellenen. Zijn tafel prijkte met den heerlijksten visch, aan den vinger droeg hij den schoonsten zegelring met een lier (lyra), 't symbool van dén God (Apollo), in wiens naam hij de Cycladen beheerschte. De beste wijn werd hem geschonken door knapen, die om hun schoonheid geroofd waren van de kusten heinde en ver. Beeldhouwers wedijverden met elkaar, wie de gestalten zijner lievelingen 't best in erts kon weergeven; de grootste dichters, wie hun schoonheid in onsterfelijke liederen het treffendst kon schilderen. Aan zijn disch aten Anakreon van Teos en Ibicus van Rhegion en loonden de gastvrijheid van den kunstlievenden vorst met de hulde hunner vleiende zangen. Den beroemdsten dokter dien men in Hellas kende, Demokedes uit Croton, die eerst geneesheer was geweest bij de Aegineten, daarna bij de Atheners, riep hij tot zich voor een jaarlijksch inkomen van 2 talenten, *f* 5800 ongeveer. In zijn

bibliotheek verzamelde Polykrates de voortbrengselen van Helleensche en Oostersche litteratuur, zijn vriendschappelijke betrekking met Amasis verschafte hem de wijsheid der Egyptenaren, en Chaldeeuwsche sterrenwichelaars voorspelden aan zijn hof de toekomst naast Helleensche waarzeggers.

Vlak onder den burcht, die binnen zijn enge ruimte zooveel schoons bevatte, lag de oorlogshaven, waar de triēren lagen achter sterke rotsdammen, die twintig vademen diep tot op den bodem der zee in een halven cirkel zich uitstrekten. Uit de vensters van zijn paleis of van het rotsvlak van zijn sterkte overzag hij zijn handels- en oorlogsvloot en kon reeds van ver uit zee van elk terugkeerend smaldeel het overwinningsbericht ontvangen. De snelste roeiers lagen steeds gereed op zijn wenk aan den voet van de rots, door welke een geheime gang naar beneden voerde. De geheele inrichting van den Astypalaia kondigde den beschouwer aan, dat daar de beheerscher der zee huisde; 't gebouw maakte

zulk een grootschen en stouten indruk, dat keizer Caligula, die steeds behagen schepte in 't buitengewone, het voornemen opvatte den Samischen vorstenburcht in Italië te laten namaken.

Hoewel ook eerzucht de drijfveer was van den aanleg der waterleiding door den berg, die de stad van de kust scheidde van den stroom, was toch dit werk geheel in 't belang van 't volk. Beneden aan den burcht, in de stad, had zich de bevolking dicht opeengehoopt, de haven die zich daar bevond, was de bron van welvaart, welke een steeds aangroeiende menschenmenigte moest onderhouden. En vooral des zomers was er gebrek aan frisch, koel water. De Ampelos stroomde niet ver van de stad aan de andere zijde van den berg en laafde slechts weinige menschen, herders met hunne kudde en eenige landbouwers.

Zoo was er een schoone gelegenheid om 't alledaagsche nuttige aan 't buitengewone te paren. Te Samos woonde een der grootste waterbouwkundigen van zijn tijd, Eupalinos uit Megara. Volgens zijn plan werd de berg tusschen de stad en de rivier doorboord. Een tunnel, 8 voet breed en hoog, werd over een lengte van 7 stadien, d.i. 4200 voet, met nauwkeurig berekende helling door den berg geboord en daarin werd een drie voet breede bedding gegraven. De lucht had overal toegang tot het water, in den zomer konden de stedelingen langs deze bedding door den koelen rotsweg naar 't gebergte wandelen. Aan 't benedeneinde van den tunnel werd het bergwater in een gemetselde leiding opgevangen en door de geheele stad gevoerd, waar het op allerlei manieren gebruikt werd en zelfs de faecaliën afvoerde en in 't havenbekken uitspoelde.

Evenals de tempel van Hera, waarin steeds meer schatten werden opgenomen, en de havendam, was deze waterleiding een van de drie wonderen van Samos, die vele bezoekers lokten. Herodotus vermeldt ze bij de geschiedenis van Polykrates en in de Oudheid stonden deze drie groote werken steeds op naam van den tiran geboekt, zoodat naar alle waarschijnlijkheid de beroemde Samische vorst de stichter is geweest.

Toen Cambryses den troon van Perzië besteeg, was Polykrates reeds eenige jaren in 't volle bezit van deze macht en heerlijkheid. Maar de glans was meer schijn dan wezen. Wel leefden de gasten op den Samischen vorstenburcht in pracht en praal, in een roes van voortdurend genieten, maar velen was de druk der tirannie, de besmettelijke weelderigheid en verwijfdheid van 't hofleven op den duur onverdraaglijk, zoo onder anderen den wijzen Pythagoras, die in 't jaar 530 v. C., op 40-jarigen leeftijd naar Italië uitweek en de kiemen der philosophie, te Samos gelegden tot ontwikkeling gekomen, naar Italië overbracht, waar zij in vrijer lucht tot weelderige planten zich konden ontplooien.

Een scherpe tegenstelling met de luide feestvreugde in 't paleis vormde de ellendige toestand der groote massa, de bedwongen toorn der oude, aanzienlijke geslachten, de mokkende ontevredenheid der rijken, die steeds zwaarder offers moesten brengen voor de werken van den tiran en ter bekostiging van zijn hofgezin. Allen moesten lijden om hem rijk te maken en niemand mocht rijk zijn dan hij alleen. Daarbij wist hij evenmin als de andere Grieksche tirannen, boven alle welke hij uitstak in pracht en macht trouw te blijven aan de nationale zeden. Hoe meer zijn grootsche en soms gewaagde ondernemingen met succes werden bekroond en zich alles en allen voor hem bogen, en hoe meer hij, ook zelfs door de Grieksche muze, werd gevleid en bewierookt, des te meer gaf hij zich over aan den verleidelijken invloed van de

despotische vorstenpraal zijner Oostersche naburen; hoe meer geld en macht hij verkreeg, hoe meer hij wilde bezitten. Dit gebrek aan zelfbeheersching werd zijn val.

Toen Cambyses in 525 v. C. Egypte veroverde, had Polykrates den Perzischen koning een vloot te hulp gezonden van veertig schepen, elk met vijftig roeiers bemand. Met dezen maatregel hoopte de sluwe tiran tweeërlei doel te bereiken. De toenemende ontevredenheid over zijn drukkende regeering was niet aan zijn aandacht ontsnapt. Hij bemande dus de vloot met een groot aantal ontevredenen, hopende nu voor altijd van hen bevrijd te zullen zijn. Met trotsche blik zag hij de vloot naar Egypte koers zetten, die den machtigen koning van Perzië tot zijn bondgenoot zou maken en tegelijk alle gevaar voor zijn persoon en heerschappij met zich voerde. Reeds gevoelde hij zich de gelijke van den grootkoning - zoo werd de Perzische vorst genoemd ter onderscheiding van andere koningen, wier macht, bij de zijne vergeleken, gering was te noemen - maar de fortuin, zoolang zijn dienares, keerde zich tegen hem. Zeer onvoorzichtig had hij

de vloot met te veel vijandige elementen bemand en er brak oproer uit. De oproerigen werden de baas en keerden zich tegen den tiran, de vloot wendde den steven naar Samos terug en Polykrates voer met een kleiner getal galeien zijn vloot in zee tegemoet om te trachten het oproer buiten het eiland te houden. Vergeefs, hij werd geslagen, vluchtende landde hij even voor de opstandelingen, en slechts met de uiterste inspanning en de grootste wreedheid werd hij 't oproer meester. De oproerlingen trokken af, overwonnen maar niet vernietigd, om met buitenlandsche hulp terug te keeren.

Zij wendden zich tot Sparta. De partij in dezen staat, welke Sparta's invloed naar buiten wilde uitbreiden, zag in deze aanvrage om hulp een schoone gelegenheid om haar doel te bereiken. Na eenig beraadslagen wist ze de anderen tot haar meening over te halen. Inderdaad had Sparta grieven tegen Polykrates. Deze had n.l., als aanvoerder van de Samische vrijbuiter, geschenken, door koning Amasis van Egypte aan Sparta gezonden, aan de overbrengende schepen ontnomen en voor zich gehouden. Ook Corinthe, door den tiran beleedigd, vuurde Sparta aan en rustte zelf een vloot uit om de Spartanen te helpen.

De Spartaansche vloot landde te Samos en de Peloponnesiërs begonnen de hooge muren van den vorstenburcht te bestormen. Reeds waren zij aan de zeezijde over den muur geklommen en kostte het den tiran alle inspanning onder zijn eigen dappere leidinghen terug te slaan, toen zij ook van de landzijde binnen de muren drongen. Maar ook hier werden zij teruggeworpen en de beide dapperste voorvechters, Archia en Lykopos, van de overigen afgesneden, sneuvelden. De oorlog bleef nog voortduren, doch het gevaar voor Polykrates was geweken. De sterke ringmuur en de onbedrevenheid der Spartanen in 't belegeren redde den tiran; volgens sommige schrijvers lieten ook de aanvoerders zich omkoopen.

De opstandelingen moesten hun plan opgeven. Zij zwierven als zeeroovers in den Archipel rond en nog vijf jaar lang maakten zij de zee onveilig tot het Creta's en Aegina's vereenigde vloten gelukte hen te verslaan en gedeeltelijk te vernietigen.

De tiran had zijn troon gered, maar zijn macht was geknakt en de heerschappij ter zee gebroken. Om 't groote verlies te herstellen en zijn macht ter zee weer uit te breiden, had hij geld en bondgenooten noodig.

Juist toen hij op middelen zon om deze te verkrijgen, klopten aan zijn burcht gezanten uit Magnesia, de schoone Perzische satrapenstad. Heimelijk brachten zij een boodschap van Oroites, Cambyses' stadhouder over Klein Azië. Zij meldden dat hun heer zich de ongenade van zijn koning op den hals had gehaald en hem het ergste te wachten stond, zoodra Cambyses uit Egypte terug zou keeren. Om nu zijn leven en zijn schatten te redden, vroeg hij den machtigen tiran verlof tot hem te mogen komen om voor de helft zijner bezittingen bescherming en veiligheid op den rotsburcht te genieten.

Zulk een verleidelijk aanbod kon Polykrates onmogelijk afslaan. Nadat hij zich door zijn vertrouweling Maiandrios had laten overtuigen van de aan den Atlantischen oever saamgebrachte schatten, kon niets hem meer terughouden zijn blinden hartstocht bot te vieren. Vrienden rieden hem tot voorzichtigheid, zijn dochter smeekte hem te vergeefs toch af te zien van zijn voornemen den satraap zelf af te halen, weenend omhelsde zij hem aan boord van de galei, als gold het een laatste afscheid.

Vol blijde hoop liet hij zich snel naar 't vasteland roeien, waar 't goud zijn hebzucht tegenschitterde. Bij zijn landing werd hij door de wachters van Oroites gegrepen en

aan 't kruis genageld. De droom van zijn dochter kwam uit: De vorst van Samos hing aan 't strand der zee tusschen hemel en aarde, om de vogelen des hemels te spijzigen.

Zoo stierf Polykrates, 522 v. C.

* * *

Oroites had de opdracht ontvangen de Perzische macht aan de kust van Klein-Azië uit te breiden. Als een bespotting van zijn pogen had zich na de onderwerping van Ionië een nieuwe Ionische macht op Samos gevormd, welke zelfs geheele kuststreken en eilanden op de Perzen had heroverd. En niets kon hij ondernemen tegen den machtigen, onoverwinnelijken tiran. Geen macht baatte, nu moest list dienen.

Polykrates' dienaren werden na den afschuwelijken moord gevangen gehouden, de andere Samiërs echter naar 't eiland teruggezonden. Door deze zachtheid trachtte Oroites zich den weg te effenen tot latere bezetting van Samos. Maar hemzelven viel de prijs voor zijn schandelijke daad niet ten deel. Samos bleef zelfstandig onder Maiandrios,

doch met de heerschappij ter zee was 't gedaan en daarmede was ook de laatste hinderpaal gevallen voor 't verder voortdringen der Perzen.

Maiandrios was geen Polykrates. Terwijl hij eensdeels den moed en de bekwaamheid miste, het bestuur in den geest van zijn voorganger voort te zetten, ontbrak het hem anderdeels ook aan de zelfbeperking, Samos' macht tot het mogelijke, 't eiland, te beperken. Zoo nam hij enkel halve maatregelen. Nu eens trad hij op als volksvriend, dan weer trok hij zich als despoot in zijn burcht terug.

De Azìatische Ioniërs misten de zedelijke kracht der Atheners om na de heerschappij der tirannen over te gaan tot een ordelijken, vrijen burgerstaat. Na Polykrates' dood was Samos ten prooi aan de grootste zedeloosheid en voortdurende twisten verzwakten den staat. 't Schoone eiland is ondergegaan in een reeks van misdaden en de ellende der zedelijke ontaarding. Nadat Maiandrios een paar jaar de heerschappij had gevoerd, liet Syloson, Polykrates jongste broeder zich met Perzische hulp - hij was in de gelegenheid geweest Darius een dienst te bewijzen - naar Samos roeien. Maar hij was slechts de wegberijder voor den jongen Darius, die onmiddellijk na zijn troonsbestijging het eiland liet bezetten en verwoesten.

Zoo viel Samos in de vergetelheid terug.

C.G.

Gedachtenwisselingen.

Aan den Heer J.B. Naaktgeboren.

Daar ik aan het slot van uw antwoord bemerk, dat U waarschijnlijk niet verder op de zaak zult doorgaan, zal ik mij in deze repliek uitsluitend beperken tot het nader verklaren van mijn meeningen, door U bestreden, en tot 't aanvullen ervan, waar nu dat noodig is gebleken tot duidelijker begrip mijner bedoelingen.

Echter moet ik vooraf meedeelen, dat uw betoog me niet overtuigd heeft van de juistheid uwer redeneering; ik deel uw meeningen niet; evenwel begrijpt U, dat de reden daarvan dieper ligt dan oppervlakkig lijkt; uw ideeën verschillen principiëel zóóveel van de mijne, dat dit verschil niet zoo makkelijk uit den weg is te ruimen. 't Onderwerp in questie is slechts een geringe uiting van dit verschil, 't komt hier als 't ware in een zijner vormen te voorschijn.

Evenmin als U mij heeft overtuigd, wil ik trachten, dit *U* te doen. Ik begrijp volkomen, dat, wanneer iemands meening eenmaal is gevestigd, deze wel degelijk zal berusten op langdurige en ernstige overwegingen, en dat zoo'n meening onwankelbaar vast staat, tenzij er zich beslissende feiten voordoen, die iemand van opinie doen veranderen. Nu ben ik niet in staat, deze feiten in 't leven te roepen en U zoodoende van uw overtuiging te berooven. Maar evenmin kunt U dit mij doen.

De reden van dit antwoord is dan ook een andere. Daar ik voor mij overtuigd ben van 't verkeerde uwer meening, en er slechts kwaads uit zie voortkomen, was ik bevreesd voor de gevolgen, die uw hoofdartikels konden hebben, vooral ook, omdat ze zonder eenig commentaar van de zijde der redactie werden geplaatst als *Hoofdartikel;* de lezers mochten eens in den waan gebracht worden, dat de redactie het er volkomen mee eens was. U ziet zelf in, dat dit van mijn standpunt beschouwd, gevaarlijk was; hoevelen zijn er niet, die uw meening in zoo'n geval onmiddelijk

hadden aangenomen, zonder er verder zelf over na te gaan denken. 't Gaf me dan ook voldoening te lezen in de Brievenbus, dat de waarn. Redacteur 't ook niet met U eens was, hoewel dit berichtje, waar uw naam slechts met de beginletters was aangeduid, stellig voor velen is verloren gegaan. Daarom ook had ik gaarne gehad, dat mijn antwoord aan U eveneens als Hoofdartikel werd geplaatst, om zoodoende het bewijs te geven, dat de Redactie zich er buiten hield. Nu had het den *schijn*, alsof de waarn. Redacteur mijn meening als minderwaardig beschouwde.

Zooals ik reeds zeide, 't doel van mijn schrijven was niet, U van meening te doen veranderen; neen, ik had er uitsluitend mee beoogd, naast uw idee een ander te plaatsen, om den lezer te dwingen, tot een dieper erop ingaan en tot een onpartijdiger beoordeelen der zaken.

En nu uw antwoord.

Ik blijf in alle opzichten bij hetgeen ik reeds zeide; en, waar U mijn meening bestrijdt, daar zal ik uw aanval zooveel mogelijk trachten af te slaan, o.a. door nadere en meer uitvoerige uiteenzetting van mijn meening.

Allereerst verwijst U me naar mijn eigen woorden en U beschouwt ze als 't sterkste bewijs, dat er verband bestaat tusschen Politiek en Religie. Ik schreef:

‘Maar op dezelfde wijze zal, voor iemand die het bestaan van God ontkent, 't Oranjehuis geen recht hebben op de regeering. Voor hem ook zal inmenging van de Religie in de staatkunde aan de wetten volslagen haar waarde ontnemen.’

Hierin zie *ik* niet het door U gevonden bewijs. Alleen toont 't aan, dat er tegenwoordig een samensmelting bestaat tusschen godsdienstige en staatkundige zaken. ‘Dus bestaat er toch verband!’ hoor ik zeggen. Zeker, er *bestaat* verband, maar *niet van nature.* Want dat verband is erin *gemaakt*, het *behoorde niet* erin te zijn. Ik zal inderdaad de laatste zijn, om te beweeren, dat er *nu* geen verband bestaat tusschen Politieke en godsdienstige zaken; ik wou dat verband juist zoo graag weg hebben!

Men heeft Politiek en Religie met elkaar in contact gebracht; er zijn dus meerdere punten van aanraking; maar het recht van bestaan van dit verband loochen ik. Waarom? Omdat ik God loochen, en mét mij zooveel anderen.

In tegenstelling met U, en met ‘Le Mercure

de France' ben ik van opinie dat 't aantal ongeloovigen grooter is dan U meent.

Ik wil U wel eerlijk bekennen, dat ik héél weinig waarde hecht aan dat bericht uit 'Le Mercure'.

Al dadelijk wil ik vragen of de wetenschappelijke waarde van dit bericht zoo vaststaat. Waardoor kwamen al die geleerden, uit alle oorden der wereld, ertoe, dit antwoord te geven? Waren ze inderdaad onpartijdig? Want dit is toch een eerste vereischte voor een wetenschappelijk onderzoek.

Ik geloof van niet. Dat juist 't antwoord van den socialist afweek, zal toch wel niet dááraan liggen, dat hij uit een ander oord der wereld kwam. Hoe komt 't dan? Omdat hij 'socialist' was. Dus bestond er een groote mate van partijdigheid.

Maar stel nu eens, dat men zoo nauwkeurig en onpartijdig mogelijk statistieken had gemaakt. Nu nog is 't antwoord niet betrouwbaar. Want allereerst dringt zich de vraag op den voorgrond: naar wat voor *grondslag* heeft men de godsdienstige waarde van een persoon getaxeerd?

Hoe gingen de waarnemers te werk?

Werd b.v. ieder, die een bijbel in zijn bezit had, als godsdienstig beschouwd?

Of werd als grondslag aangenomen het één of meermalen 's jaars naar de kerk gaan?

U zult me toegeven, dat een betrouwbare grondslag niet bestaat. Immers moet men afgaan op de *uitingen* van godsdienstzin. Deze uitingen kunnen zoowel tot grond hebben *schijngeloof* als *waar geloof.* We kunnen niet zeggen, hoe 'erg godsdienstig iemand wel is.'

Persoonlijk er naar vragen zelfs, geeft geen waarborg voor juiste uitkomsten.

Men weet, hoeveel omstandigheden er zijn om iemand er toe te brengen, voor te wenden, dat hij godsdienstig is. Egoïsme, vrees voor de publieke meening of erger, zijn enkele van die drijfveeren. En al is 't nu geen wetenschappelijk werk, in 'Vérité' geeft Zola een duidelijk inzicht in de lage overwegingen, die tot schijnheiligheid kunnen leiden. Verder verwijs ik naar het karakter van een Mr. Vuillet, uit 'La fortune des Rougons' eveneens van Zola.

Trouwens, dit is alles overbekend.

Maar om erop terug te komen, of de godsdienst in den loop der tijden verzwakt of in kracht toeneemt. Zeker, de jongste verkiezingen zouden pleiten voor een toename in kracht.[1)] Maar 't tijdsverloop gelegen tusschen de voorlaatste en de laatste verkiezingen, is te gering, om daarnaar een algemeene regel vast te stellen.

Nu wil ik U eens wat vragen.

Gelooft U, dat, als er eens een questie kwam als in den tijd der Spaansche overheersching, dus een godsdienstquestie, dat dan de Nederlanders *even eensgezind* op zouden komen ter verdediging hunner *godsdienstige principes* als toen? En zou in andere landen die toestand anders zijn? Ik geloof stellig van neen.

Indien U echter blijft volhouden, dat de kracht van den godsdienst niet afneemt, dan zouden de Nederlanders in bovenondersteld geval alle in hun godsdienstijver gelijk moeten zijn aan de Nederlanders van omstreeks 1600.

En al is nu, zooals U zoudt meenen, de verhouding tusschen ongeloovigen en 'geloovigen,' sedert dien tijd veranderd ten voordeele der laatsten, een *feit* is het dat de invloed der religie, de macht der kerk, afneemt.

1) Overigens bekent U zelf, aan 't oordeel der 'meerderheid', weinig waarde te hechten (al. 9 en 10 op pag. 53).

Lauwheid op kerkelijk gebied is een kenmerk der laatste tijden.

De nieuwe ontdekkingen der natuurwetenschappen, de vordering der kennis van 't heelal, een inzicht in de gestadige vervorming en verandering der levende en doode materie (Darwins theorie), hebben nu een wetenschap gegeven, die niet meer overeenstemt met de denkbeelden, die omtrent dat alles vroeger heerschten, denkbeelden, die hun ontstaan te danken hadden aan hetgeen stond in den Bijbel, of aan hetgeen verteld werd door geestelijken.

Wanneer een kind iets vraagt, en de verklaring zou 't niet kunnen vatten, dan wordt 't maar al te vaak tevreden gesteld, doordat men het kind iets op de mouw speldt, het iets wijsmaakt. Maar wordt 't kind ouder, wordt 't zóó onafhankelijk dat 't zelf kan denken, zelf antwoorden op zijn vraag: ‘hoe?’ dan gelooft het niet meer aan die bakersprookjes. Wee dengene, die tracht dàn nog de waarheid te verbloemen. Als 't hem niet lukt, dan geeft hij zich prijs aan de verachting van het kind, lukt het hem wél, dan loopt het kind gevaar, nooit te leeren wat waarheid is, en zullen steeds leugens de plaats innemen, die anders door wat hij met vrij denken leerde, zou zijn vervuld.

Zie, zoo ook ging het de wetenschap. Eerst geleid door den godsdienst, toen haar kluisters verbrekend en vrij wordend, zooals een wetenschap moet zijn. Men hoeft niet meer, als een Galilëi, zijn meeningen te herroepen, de waarheid met bewustzijn te loochenen, omdat 't niet stemt met den godsdienst.

Gelukkig, de wetenschap is Vrij! Ook de staatkunde is een wetenschap, is een wetenschap in wording. Zooals altijd heeft ze in de periode harer ontwikkeling met moeielijkheden te kampen. Men wil haar onder invloed brengen van den godsdienst, of haar er tenminste mee doortrekken.

Want men redeneert aldus:

‘De staat is een schepping van God, dus moet God er invloed op hebben, er mee in verband staan.’

Op dezelfde wijze zou men kunnen redeneeren: ‘De materie is een schepping van God, dus moet God er invloed op hebben en er mee in verband staan.’

En evengoed als de laatste conclusie nu niet gehuldigd wordt, dus *evenmin* als goddienst nog *iets* te maken heeft met de natuurwetenschappen, evenmin moet dit het geval zijn met de staatkunde.

Uw stuk vervolgende kom ik aan de alinea, betreffende de ‘waarde der historie.’

Uw heeft inderdaad goed gezien. Ik hecht heel weinig aan de waarde der historie. Hoogstens kan ze ons de kracht der bezieling geven, wanneer we den tegenwoordigen toestand van ons vaderland vergelijken met de schitterende positie,

eertijds bekleed. Ze kan ons vervullen met nationalen trots, om ons een oogenblik later neer te werpen in de schaamte over onzen achteruitgang. Maar dát kan toch nog geen reden zijn om de oude toestanden te doen herleven, 't oude standpunt te herwinnen. Vroeger waren staatkunde en religie nauw verbonden; vroeger bloeide ons land. Is dat een reden om op nieuw staatkunde en religie te verbinden? Zou die bloei dan weerkeeren?

Neen, we zijn ontgroeid aan den godsdienst, vooral in de laatste tijden. Niet aan ons de schuld, maar aan den godsdienst zelven, die te conservatief, te remmend werkte; de godsdienst kan zich niet aanpassen aan de snelle ontwikkeling, de vele en groote veranderingen der laatste tijden; de godsdienst wil, dat de evolutie zich naar hém accomodeert. En stuk voor stuk worden den godsdienst zijn vroegere rechten ontscheurd.

We zijn den godsdienst ontgroeid!

Nu wordt hij terzijde gezet, omdat hij onbruikbaar werd. Dat is ondankbaar, maar toch den natuurlijke gang van zaken.

Evenals 't jong 't moederdier verlaat, haar hulp ontbeert, wanneer 't haar ontgroeid is, wanneer 't oud en sterk genoeg is zichzelf te voeden, zoo gaat het ook met de ontwikkeling en den godsdienst.

En de staatkunde kán reeds alleen gaan; inmenging van den godsdienst zou gelijk staan met onvergeeflijke hinderen van haar vooruitgang.

Zeker, ik voel véél voor een Willem van Oranje, een Maurits, een Frederik Hendrik, een Willem II, een Willem III. Maar van welken invloed kan, of behoort naar Uw meening, die bewondering en eerbied te zijn, op den hedendaagschen toestand?

Zou dááraan 't Oranjehuis zijn recht van regeeren ontleenen, aan de goede daden dier verre voorouders? Als 't 't goddelijk recht niet is, zou 't dan 't recht der roemrijke historie zijn?

Onmogelijk! Ik kan onze Koningin niet achten omdat Willem de Zwijger een bewonderenswaardig mensch was.

Want *deed ik dat*, *dan* zou ik haar moeten *verachten* om de al te beruchte daden van een later Oranjevorst.

Maar ik doe geen van beiden. Als ik de *Koningin* zou achten, dan zou ik dat doen, omdat ze door de manier, waarop ze regeert, deze achting verdient. Dán ook zou ze in mijn oogen recht hebben te regeeren; maar is ze die achting om haar regeeringsbeleid niet waard, dan heeft ze voor mij *absoluut* geen recht op de regeering. Noch uit haarzelf, noch uit God, noch uit de Historie.

Daar lees ik: ‘en trouwens, de meeste reuzenfiguren uit onze historie, die zoo schoon is, waren mannen van geloof.’

Toegegeven! maar zou dat tegenwoordig nog zoo zijn? Ik weet niet of de latere genieën, ontdekkers, uitvinders, denkers etc. óók zoo geloovig zijn. Zoo niet, dan is hier alweer een voorbeeld van den achteruitgang van den godsdienst. Ik meen echter wel zeker te kunnen zeggen, dat 't meerendeel der latere genieën geen geloovigen waren. Statistieken ten dien opzichte heb ik niet tot mijn beschikking. Mogelijk dat een onpartijdig deskundige hieromtrent inlichtingen kan geven. *Maar dan naar een betrouwbaren grondslag!*

Ik kan me verder ook heel goed de waarheid voorstellen van 't woord van Leo XIII, dat het verstand door 't geloof kan worden versterkt.

Maar of ook omgekeerd 't geloof door 't verstand kan worden gesterkt? Bij mij is dit niet 't geval geweest. Toen ik begon te twijfelen aan God, heb ik getracht, dien twijfel weg te redeneeren, maar hoe meer ik mijn best daarvoor deed, des te grooter mijn twijfel juist werd.

Daar U nu 't tegendeel niet aantoonde, beschouw ik mijn argument, als zou de godsdienst logisch niet verdedigd kunnen worden, als niet weerlegd.

U vraagt me een logische beredeneering voor 't ongeloof! Inderdaad, dit is zoo iets als 'weerleg den Bijbel eens.' 't Zou in elk opzicht veel te ver voeren, zoo'n logische beredeneering voor 't ongeloof te geven. Trouwens, één aansluitende redeneering volgen, dat zou ik niet kunnen. Veeleer zijn 't allerlei feiten, die ik me tamelijk goed kan verklaren zonder God er in te mengen, en die ik nu met God niet kan verklaren.

Een eenvoudig voorbeeld, ter verduidelijking van mijn meening, kan ik wel geven.

Daar sterft een mensch, een soldaat.

Een kogel trof hem juist in 't hart. Onmiddelijk was hij dood.

't Voorval is eenvoudig. De geloovige geeft er zich de volgende verklaring van:

God wilde dat de man stierf. Daarom liet hij den kogel in die richting gaan.

Deze verklaring stelt hem tevreden. Voor hem is er slechts één oorzaak: God wilde het. Waarom God het wil, dit laten ze terzijde. 't Is dus niets dan een verschuiven der moeielijkheid, zonder dat men er *iets* wijzer door wordt.

En nu de ongeloovige. Als hij materialist is, kan hij de volgende verklaring geven, een verklaring, die een veél dieper kijk geeft op den loop der dingen, en evengoed berusting kan geven als de godsdienst. Hij zegt dan: De richting van den kogel werd bepaald door allerlei, oneindig vele omstandigheden. Een windstoot reeds kan zijn gang wijzigen. De stand van den gesneuvelde eveneens hangt van oneindig veel omstandigheden af. Mogelijk gleed zijn voet uit, zoodat hij iets terzijde ging staan; een tak van een boom, die 't uitzicht en 't schieten belemmerde, kan hem ook van plaats hebben doen veranderen, kortom, 't aantal oorzaken van zijn dood is oneindig. Hoe meer we terugredeneeren, hoe talrijker de oorzaken zich aan ons voordoen, tot we ten slotte uitkomen op 't eindpunt: *'t ontstaan der materie.*

Want tegelijk hiermee werden de naaste gebeurtenissen vastgesteld, deze gebeurtenissen hadden weer andere als gevolg, en zoo is elke gebeurtenis van heden een gevolg van het ontstaan der materie.

Want konden we alle gebeurtenissen verklaren, zonder te worden gehinderd door onze kortzichtigheid, en 't gebrek aan kennis van de

vroegere en allereerste gebeurtenissen, dan zouden we ten slotte aankomen bij 't ontstaan der stof, en dit is onverklaarbaar, zoowel voor den geloovige, als voor den ongeloovige.

Immers, een meening van Prof. De Vries, kan dit evenmin verklaren. Dit is ook stellig niet zijn doel geweest. Dat doel was m.i. alleen de neiging, op elk wetenschappelijk gebied merkbaar, om al 't waargenomene in de eenvoudigste deelen te ontleden en terug te brengen tot één algemeenen grondvorm, één element. Als 'levenselement' diende hier dan de oerstof in 't water. Dus 'stof'? Maar dán is 't immers absoluut geen verklaring van 't ontstaan der materie? Want dan moest nog 't ontstaan van die oerstof én van 't water verklaard worden. Als leven stof is (Question brûlante!) dan is die oerstof in 't water geen oerstof. Zooals U ziet, kan Prof. De Vries 't onmogelijk zoo bedoeld hebben. Neen, die oerstof geeft geen verklaring van 't wereldbestaan. Want waartoe dient deze verklaring, als men eerst aanneemt dat er water en oerstof *is?*

Neen, zeker niet, 't geeft geen verklaring, evenmin als de door U aangehaalde passage uit den Bijbel, Genesis I: 'En Gods geest zweefde op de wateren'.

Want ik zou nu heel naïef en toch ó zoo ernstig kunnen vragen: Hoe kwam God aan die wateren?

Wel staat er: In het begin schiep God den Hemel en de Aarde.

Maar geeft dat U een verklaring? Weet ge er nu iets meer van, hoe God aan de stof kwam, aan de macht? En komt er nog niet de moeielijkheid bij om 't ontstaan van God-zélf te verklaren?

U noemt God: een redelijke Intelligentie, een welbewust, hoewel onbegrijpelijk wezen. Zeker, onbegrijpelijk. Ziet u wel, u is geen stap verder. 't Ontstaan der materie wordt niet verklaard, evenmin dat van het 'onbegrijpelijke maar welbewuste wezen.'

In alinea 5 pag. 54 verdedigt u uw meening omtrent volkssouvereiniteit o.a. met een beroep op den Bijbel. U zegt daar: 'De religie leert' etc. Maar u zult begrijpen, dat *dit* argument voor mij geen waarde heeft.

Al. 3 tweede kolom pag. 54 heeft hetzelfde gebrek. Weer heet het: 'de H.S. leert mij' etc. Mijn meening, dat geloof na welvaart kwam, althans door en tijdens de welwaart, is daardoor dan ook niet weerlegd.

Ik geef u toe, dat de minste geloovigen gevonden worden onder aanzienlijken en rijken. Maar dat neemt niet weg, dat de Godsdienst toch van hen den meesten steun ontving. Gerust, als 't volk geheel vrij is, dan is 't wel geneigd, den godsdienst af te schaffen. *Die* vrijheid, waarbij geen valsche overwegingen hen weerhielden, heeft 't tijdperk der Fransche revolutie gekend: toen werd dan ook de godsdienst afgeschaft. Evenwel, bij afname van die vrijheid, kwam de godsdienst als beveiligingsmiddel tegenover 't nu minder vrije volk, weer in gebruik.

Allerminst beweer ik, dat de Godsdienst *steeds* als middel is gebruikt, om den rijke te beschermen tegen den arme. Niet *altijd*, doch in de door mij aangehaalde gevallen dunkt me toch wel.

'Die heilige orde dezer wereld te verbreken, leert de H.S. is zonde,' zegt u. 'Wanneer uw rede anders leert, dan bestrijd ik zulk een meening.'

Hoe wilt u deze bestrijden? Met de H.S.! Dat heeft geen waarde voor mij. Maar overigens heb ik ook niet beweerd, deze orde te willen omkeeren. Waar zulks noodig mocht blijken, zou ik me in elk geval niet laten weerhouden, door de overweging, dat de H.S. 't 'zonde' noemt.

En nu komen we tot de questie omtrent het N. Malthusianisme. 't Spijt me nu, dat ik in mijn vorig schrijven mijn opinie niet geheel heb uiteengezet, want dan zou u het wel niet aan onwelwillendheid toeschrijven. De questie is, dat ik *niet* met u van meening verschil, in zake de appreciatie van 't N.M. maar over bijkomende omstandigheden wél.

Als iemand mij, zonder meer, zonder verdere uiteenzetting of zonder me den tijd tot nadenken te laten, had gevraagd: hoe vindt je de N.M. middelen? Dan zeg ik: walgelijk. En zoo denk ik er nog over. Hierin ben ik het dus geheel met U eens. Iets wat inderdaad zóó hoog behoort te staan, moet niet verlaagd worden tot eenvoudige bevrediging der zinnen, vooral waar dit dan moet geschieden op tegennatuurlijke wijze. Maar dit laatste kan overigens niet zwaar tellen. Want, als men den natuurlijken weg volgde, dan kwam er overbevolking, dus ook veel onnatuurlijke toestanden. Wat is nu rechtvaardiger, dan dat men onnatuurlijke, schadelijke toestanden tracht te ontwijken, door óók wel onnatuurlijke, maar toch minder schadelijke middelen?

U zult me toevoegen: 't zelfde kan verkregen worden door reinheid en onthouding op later leeftijd, dus door de middelen, die Malthus zelf feitelijk aanraadde. En dat geef ik U toe. Daartoe behóórt tenminste iedereen in staat te zijn.

U verkeert echter, zooals al. 5 pag. 55 te kennen geeft, in de meening, dat onthouding niet onhygiënisch is. Immers U had gaarne gezien, dat de rechtspersoonlijkheid geweigerd was, daar o.a. de maatregel (de N.M. n.m.l.) uit hygiënisch oogpunt niet te verdedigen is. En als nu onthouding eens wél schadelijk is? Dan is die maatregel uit hygiënisch oogpunt zeer zeker te verdedigen. En nu is 't in 't geheel nog geen uitgemaakte zaak, dat onthouding inderdaad onschadelijk is. Dáárom mag dus die rechtspersoonlijkheid niet geweigerd werden; niet eerder, voor men weet, dat N.M. middelen overbodig (dus onzedelijk) zijn, daar onthouding niet schadelijk voor de gezondheid is.

Ik heb over dit onderwerp eens een lezing bijgewoond van een med. docter, in 't geloof een geestverwant van U lijkend. Ook hij verklaarde zich van een moreel standpunt tegen het N.M. De geneeskundige zijde liet hij, tegen verwachting, vrijwel onaangeroerd, als zijnde niet vaststaand; alleen stipte hij aan, dat sommige middelen in handen van leeken schadelijk *konden* worden. Overigens werd op dit deel der questie niet verder ingegaan. Evenwel gevraagd zijnde naar een besliste verklaring van zijn

meening, antwoordde hij, dat hij voor 't systeem was: ‘laisser aller’. ‘Als God ons met zooveel kinderen zegent’, aldus ongeveer sprak hij, ‘dan zal Hij ons ook wel de middelen aan de hand doen, ze goed te kunnen opvoeden.’

De feiten uit 't leven evenwel zijn met deze uitermate optimistische, ja, lichtzinnige opvatting lijnrecht in strijd.

Ik geef U volkomen toe dat de toestand in Frankrijk afschuwelijk is. Die bekende zedelijke achteruitgang (evenwel ook aan andere invloeden te wijten; denk b.v. aan de absintheurs, waarvan Marie Corelli zoo'n treffenden roman schreef) moet echter niet in 't *gebruik*, maar in 't *misbruik* der N.M. middelen gezocht worden. In onzen tijd echter, zal 't gebruik wel meestal ontaarden in misbruik. Mogelijk zou dit te beletten zijn.

Nu tegenwoordig de strijd om het bestaan zoo onnatuurlijk zwaar wordt, moeten noodzakelijk de tegenmiddelen ook onnatuurlijk zijn en deze middelen voornamelijk gericht zijn op 't klein houden van 't gezin.

De oorzaak van dit steeds moeielijker worden van den strijd voor 't verkrijgen van de dagelijksche behoeften, een strijd tegen steeds moeielijker omstandigheden ('t hoeft geen strijd van menschen onderling te zijn, die strijd om het bestaan, maar wel een voortdurend worstelen tegen allerlei moeilijkheden, een worstelen, dat sterkt, maar, wanneer 't te zwaar wordt, afmat en doodt), zoek ik nu juist in een verkeerde wetgeving, als gevolg van een samengaan van Godsdienst en Politiek.

Want zooals de toestanden nu zijn, is zoowel degene, die voor de voortplanting van 't menschelijk ras uitermate geschikt is, als degene, die dat ras verzwakt, zooals zwakken, erfelijk belasten, alcoholisten, etc. gerechtigd tot die voortplanting; ja, de zwakken worden geprotegeerd, geholpen; en beide, zoowel de geschikte als de ongeschikte, moeten door onthouding of N.M. middelen de voortplanting verhinderen. 't Onrechtvaardige en tegennatuurlijke van dien toestand valt dadelijk op. Daarin zie ik ook 't groote bezwaar van 't ‘vrije huwelijk’. Om dezen toestand te verbeteren, moet de wet nóg meer op 't huwelijk en 't huwelijksleven ingrijpen. Maar laat ze dat rationeel doen en geen wetten in 't leven roepen die zoo absurd zijn als enkele daaromtrent nu bestaande, b.v. omtrent de echtscheiding. Me dunkt, ieder die er rechtvaardig over denkt, zal dan 't ingrijpen van de wet voor billijk houden.

Wil men dus betere toestanden bereiken, dan staat de weg open. Die weg is hard en moeilijk, maar ook... tijdelijk. De gevolgen zullen schoon zijn en de opofferingen wél waard. Wanneer er eenmaal een sterker geslacht zal leven, is de toepassing van zoo'n maatregel buitengesloten, althans belangrijk verminderd.

Eèn groot bezwaar blijft steeds de heriditaire belasting. Daardoor zal toch bij tusschenpoozen van 2, 3 of zelfs meer geslachten een linie blijk geven van zulke erfelijke belasting, terwijl men ze voor gezond had gehouden. Ook ziekten, die niet erfelijk zijn, zullen oorzaak zijn, dat nooit een geslacht volmaakt gezond zal worden. Dus zal men steeds nog maatregelen moeten blijven aanwenden.

In ‘De eeuw van het Kind’ van Ellen Key vindt men voorbeelden van vrijwillige onthouding van 't huwelijk, door personen, die zich bewust waren van ziekten of erfelijke belasting. Wanneer iedereen zoo deed, dan waren nóch wettelijke bepalingen, nòch N.M. middelen meer noodig.

Staatsbijdrage in de opvoeding der kinderen was dan mogelijk het eenige, dat nog te regelen was door de wet.

Ziehier, Mijnheer Naaktgeboren mijn meening over 't Nieuw-Malthusianisme. U zult nu, hoop ik, mijn aanval op uw zienswijze niet meer voor onwelwillendheid houden, maar hopelijk inzien, dat er wel degelijk bezwaren zijn aan te voeren tegen uw zienswijze, die, u houde het mij ten goede, te naïef en te eenzijdig was om daarmee de zaak af te doen.

Verder geloof ik niet, dat nadere uiteenzetting mijner meening omtrent ‘Staatkunde en Religie’ noodig is.

Zoodat ook ik kan eindigen met: Dixi.

Hoogachtend,

H.C. OLIVIER.

Jeanne d'Arc.

Honneur aux dames! Zeker, waarom zou men aan de heldendaden der vrouw niet even groote eer bewijzen als aan die van den man? Dames hebben even goed het recht vereeuwigd te worden door gedenkschriften, monumenten en postzegels of door hun naam te verleenen aan een schip of op een naambordje te prijken, bevestigd aan de hoeken van straten of straatjes, waarvan de bewoners dikwijls zoo onwellevend zijn, de verdiensten van de persoon die dien naam droeg, zoo weinig op prijs te stellen.

Nu is 't wel voorgekomen dat men soms te vlug was met zijn appreciatie; dat de zaak om bijzondere redenen anders voorgesteld werd, dan zij werkelijk was; doch ijverige navorschers, die het naadje van den kous wilden weten, en door een onpartijdige bril keken en geen belang er bij hebben om aan de waarheid te kort te doen, kwamen tot resultaten, dat feiten, waarin men zoo hoog opging, in geenen deele de waarde bezaten, die er aan gehecht werd, ja, dat men met overleveringen te doen had, die behooren tot de vrome wenschen.

In de geschiedenis stooten wij wel eens op onjuistheid en tegenstrijdigheden.

Gaan wij eens na de geschiedenis van juffrouw Jeanne d'Arc. Bizonder na de rampen van Frankrijk in 1870 heeft men zich weder met haar bezig houden. Men zou na langer dan 4 eeuwen deze ongelukkige dweepster geheel vergeten zijn, maar een samenloop van omstandigheden heeft haar verheven tot den rang van heldin, tot dien van een heilige.

Wat hebben wij van haar kunnen vernemen? Voyons: Dat zij in 1410 werd geboren te Domremy, waar hare ouders eenvoudige landlieden waren. Tot haar achttiende jaar bestond haar werkzaamheid in vee hoeden en bidden. Toen zij 13 jaar oud was, had zij reeds visioenen, wat bij jonge meisjes op dien leeftijd wel meer is voorgekomen en waarvoor verstandige lieden een doctor raadplegen, maar de jongejuffrouw Jeanne en de familie dachten anders. Van tijd tot tijd verscheen God voor haar en beiden hielden een gemoedelijk gesprek. Die vertrouwelijke omgang heeft vijf jaar geduurd of juister verklaard, zij leed 5 jaar aan vlagen van krankzinnigheid, toen haar opeens geopenbaard werd, dat zij de aangewezen persoon was om Frankrijk te redden, dat bijna geheel door de Engelschen was veroverd. De koeien en schapen werden op stal gezet, Jeanne nam in de eene hand een zwaard, in de andere een vaandel, de geheele buurt bracht zij op de been en vooruit ging het naar Chinon, waar Karel VII resideerde; zij vroeg audientie aan, die zij na veel moeite verkreeg. De koning stelde niet veel vertrouwen in die goddelijke zending, maar daar er niet veel meer te verliezen viel, mocht zij haar gang gaan. Er ontstond daarop een ongekende geestdrift bij de fransche armee, de Engelschen gingen op de vlucht en de weg naar Reims kwam open waar de koning alstoen gekroond werd.

Men zou nu gedacht hebben dat Jeanne, roemvol uit het strijdperk terugkeerende, voor haar krijgskundig beleid tot den hoogsten rang zou worden verheven.

Neen, de zaak was nog niet geheel afgeloopen, zij bleef strijdlustig, maar ook het geluk is steeds niet bestendig van duur. Jeanne werd op een mooien dag, 't was in Mei, door de Bourgondiers gevangen genomen.

De comedie veranderde in een treurspel. Galant was 't niet, maar de Bourgondiers leverden haar uit aan de Engelschen. De heldin werd martelares. Zij werd voor de rechtbank gebracht en beschuldigd van ketterij en tooverij en dat nog wel door een franschen bisschop, mijnheer P. Cauchon, die zich aan de Engelschen had verkocht en voor zich het recht eischte haar te vonnissen omdat zij in zijn bisdom werd gevangen genomen. Het proces duurde vier maanden en de arme Jeanne werd veroordeeld levend verbrand te worden. Dit vonnis zou na drie maanden voltrokken zijn te Rouaan op 30 Mei, alzoo na drie jaren diensttijd volbracht te hebben en pas een en twintig jaartjes oud. Uit erkenning voor de belangrijke diensten den lande bewezen, werd de familie verheven in den adelstand, vandaar de naam d'Arc en de genoemde bisschop is uit erkentelijkheid later door de bewoners uit zijn bisdom weggejaagd.

Te Rouaan en te Orleans zijn ter harer eere monumenten opgericht. Deze romantische geschiedenis heeft aan Schiller en aan Soumet aanleiding gegeven voor een tragedie; Delavigne heeft haar verheerlijkt in een gedicht. Voltaire dacht er anders over en heeft er een klucht van gemaakt vol spotternij over het bijgeloof.

Onder die bedrijven wordt Karel VII op den achtergrond geschoven en beschreven als een onbeduidend en lichtzinnig vorst. Daargelaten enkele misstappen, doet men hem onrecht. Door hem werd regel gebracht in het finantiewezen en de rechtspleging; hij stelde orde op de behoorlijke uitbetaling van soldij aan de troepen en op het handhaven van de krijgstucht; hij vormde een staand leger en onderdrukte den opstand, bekend onder den naam van Praguerie; hij verzekerde aan de Gallicaansche kerk de vrijheden door de Pragmatieke sanctie (1488) en tal van ordonnantien in den raad uitge bracht zijn zeer verdienstelijk en moeten beschouwd worden als belooningen

voor plaatsen, bevolkingen en particulieren, die op bevorderlijke wijze tot de verdediging van 't land hebben medegewerkt.

Wat Jeanne, de lijderes aan visioenen, nu betreft, zij zou het leger gevolgd zijn, evenals anderen, die met haar dezelfde rol vervulden, maar tot den brandstapel heeft haar weg nooit geleid.

Een eenvoudig burger stelde in haar belang, zij trok zich terug uit het leger, en de gemeentearchieven bewaren het bewijs dat Jeanne na de voltrekking van het vonnis zich nog langen tijd verheugde in een vreedzaam leven.

Wanneer men de vraag zou stellen: waaruit heeft Schiller dan de bronnen geput voor zijn schoon tragedie? kan deze met de vraag worden beantwoord: van waar ontstond zijn Wilhelm Tell? Is ook deze held niet van zijn voetstuk gevallen? Een dichter behandelt zijn onderwerp met dichterlijke vrijheid.

Maar in de middeleeuwen werden zoo vele documenten verdicht. Wat zouden helden en heldinnen uit vroeger tijden zich vroolijk maken, wanneer zij kennis konden nemen van feiten en daden die hun toegeschreven worden.

Van het proces van Jeanne moet een zoogenaamd compte rendu zijn opgemaakt en de ondervraging hierin voorkomen; dit stuk moet eerst verspreid zijn geworden nadat er een paar geslachten waren voorbijgegaan waaronder zij geleefd had.

Zoo werd dikwijls de waarheid verkracht ter wille van heerschzucht, het recht mis-

kend ter wille van macht, de domheid misbruikt ter wille van list, de vrijheid gekneveld ter wille van willekeur. Is 't dus niet noodig licht te doen opgaan over wat werd verduisterd en verborgen gehouden ter wille van doeleinden, die de menschheid verlagen in 't oog der rechtvaardigen? Die Weltgeschichte ist das Weltgericht, zegt Schiller; de menschheid heeft recht op openbaring en de wereld om hen te vonnissen die als sophisten optreden en hun heil zoeken in 't verkondigen van een dwaalleer die leidt tot tweedracht en miskenning, die huichelarij voortkweekt en met de rede spot.

Een schoone taak is aangewezen aan den archivaris, die zich verheven voelt boven alle vooroordeel en aan 't licht brengt waarvoor de duisterling vreest; die boven den ingang van zijn werkplaats neerschrijft de laatste woorden die de groote Goethe op zijn sterfbed uitsprak: Meer licht!

P. BEL.

Moeders verjaardag.
door Eugenie.

'**S**taat ze daar reeds, Vader, o, wat ruikt ze heerlijk!' riep Elly uit, toen ze de provisiekamer met een van blijdschap stralend gezichtje binnenstormde. Vader keek haar met verrukking aan, en beiden wendden zich daarop met groote voldoening naar de taart, en geen wonder ook, want wie had er ooit zoo een gezien, die zoo goed gelukt was? En hoe lang had Anna ze niet voor haar mevrouw moeten geheim houden! Vader had haar gevraagd of ze wel kans zag een taart voor moeders verjaardag te bakken, maar zoo, dat deze er niets van gewaar zou worden. Hij vertelde haar dat ze dit reeds jaar op jaar hadden geprobeerd, zoodat het bijna een familiegrap was geworden; hij was er heusch door ontmoedigd, daar zijne vrouw er altijd op de eene of andere manier was achter gekomen.

'Nu, Anna,' zei hij ernstig, 'als je werkelijk denkt, dat je het in het geheim kunt doen, dan is het uitstekend, maar anders is het beter dat ik er een koop, want ik wil nu bepaald, dat het deze keer eene verrassing wordt.'

Anna schudde verontwaardigd haar hoofd en riep uit: 'Een taart koopen! Dat nooit, ik zou er geen stukje van kunnen eten, laat het maar gerust aan mij over, mijnheer; mevrouw zal er niet zooveel van gewaar worden!' en hierbij maakte ze een welsprekend gebaar met hare vingers.

En daar stond nu de taart in al hare pracht, moeder had bij het maken ervan zelfs geen enkel geurtje kunnen opvangen. Het was een kunstwerk, bepaald! Haar naam 'Elize' stond boven op het sneeuwwitte vlak geschreven en daarom heen waren kunstige figuren van confituren gemaakt. Elly danste opgewonden er om heen, maar werd door vader tegengehouden, die zachtjes zei: 'sst! pas op Elly, je kon moeder in haar slaapje storen en Theo kon het eens hooren en die zou het zeker verklappen en alles bederven.'

Toen zij nog bij de taart stonden om die voortdurend te bewonderen, werden ze plotseling verschrikt door een helder, zacht kinderstemmetje, dat op een toon van onderdrukte verrukking uitriep: 'Is dat een verjaringstaart voor moesje, Vader?'

Beiden draaiden zich met een gebaar van wanhoop om, om in Theo's zacht, stralend gezichtje te blikken, dat naar hen werd toegewend.

‘O, wat prachtig!’ riep hij uit. ‘Wat zal moesje blij zijn! Til mij even op Vader, dat ik hem nog beter zien kan.’

Vader nam hem op zijn arm en liet hem ten volle van het kunstwerk genieten. ‘Nu, ventje, luister nu eens goed, Vader en Elly wilden moesje op haar verjaardag graag met een taart verassen, daarom heeft Anna, toen mama uit was, deze gauw gemaakt en gesuikerd en al deze heerlijke vruchten erop gelegd, en moesje weet er heelemaal niets van nu ze geheel en al klaar is, en nu moeten wij elkaar allemaal belooven er niets van te zullen zeggen.’

‘Natuurlijk niet, Vader. Elly, vertel moesje nu vooral niet van die taart, want het is een geheim’! zei hij op ernstigen toon tot Elly.

‘Neen, lieveling, ik zal het niet vertellen.’

‘Vader, zul jij het ook niet zeggen?’

‘Neen, jongen, vader zou het voor geen geld van de wereld willen vertellen.’

‘Laat mij nu maar weer loopen, Vader, en ik zal even naar beneden gaan en Anna zeggen, dat zij het moesje ook vooral niet vertelt,’ zei hij en trachtte zich uit zijn vaders armen te bevrijden. Maar deze hield hem vast en zei ernstig: ‘Neen, ik vertelde Anna het reeds en zij heeft het mij vast beloofd en nu Theo, jij zult het toch ook niet verklappen, hé?’

‘O, neen, natuurlijk niet,’ zei hij vastberaden, ‘ik zou het moesje niet willen vertellen, voor niets, dat zou toch alles bederven hé, Vader?’

Toen vader de trap naar beneden afging, werd de deur zachtjes geopend en riep een helder stemmetje hem nog achterna: ‘Vader, zou het niet beter zijn dat je moesje een doos met lekkers kocht?’ Hij knikte en stak waarschuwend den vinger tegen zijn jongen op, maar ging voldaan de straat op,

daar hij het kind de gewichtigheid van een geheim te bewaren zoo goed onder het verstand had gebracht. Hij was zulk een betrouwbare kleine baas, zei hij tot zichzelf, geen gevaar dat die iets zou verklappen.

Om zes uur haastte hij zich vroolijk de trap op, opende de deur en hoorde de gewone heerlijke kreten: ‘moeder, vader is thuis gekomen!’ En zijn lieve jongen vloog hem in de armen en drukte zijn klein, zacht gezichtje dicht tegen zijne wang, terwijl zijn blonde lokken op zijn schouders vielen. ‘Waar is moeder, lieveling?’ fluisterde vader. ‘Zij doet even haar mooie, blauwe japon aan, die wij 's Zondags altijd zoo prachtig vinden, en dan mag je haar zien,’ praatte hij opgewonden van plezier. ‘Moesje heeft die mooie bloemen reeds voor, die jij haar gegeven hebt en heeft een strikje in het haar, o, zij lijkt zoo mooi!’

‘Natuurlijk, dat zal wel waar zijn, en jij hebt moeder toch niets van ons klein geheim verteld, is 't niet vent?’ vroeg hij een weinig angstig.

De jongen zag hem trotsch in zijn gezicht, zijn mooie oogen keken zoo helder en stralend, zeker bij de gedachte aan de vreugde die zijn vaderhart zou ondervinden en riep op triomfantelijken toon uit: ‘Ik heb het moesje maar éénmaal, heel eventjes maar verteld. Nu ben ik toch een groote jongen, hé Vader?

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Spoed-Correspondentie.

‘**Dolly's baring.**’ Ik heb U reeds per briefkaart geantwoord op Uw vraag, wil U intusschen nog attent maken op hetgeen ik in een der nommers van den afgeloopen

jaargang heb medegedeeld aan een anderen corr: omtrent Matten, - Interlaken, en het hôtel-pension Sonne, gelegen op den weg naar Matten - (ik gaf in dat nommer tevens enkele photo's, o.a. eene waarop het hôtel Sonner met een kruisje is aangegeven.) Daar ik den afgeloopen jaargang niet hier bij mij heb, kan ik het niet voor U naslaan, in welk nommer deze correspondentie voorkomt; ik denk dat het in Februari of Maart ongeveer zal zijn geweest - Als gij U op Sonne décideert, moet gij U niet op mijn *naam* beroepen, want ik weet niet of men dien daar kent, maar liever spreken van de twee hollandsche dames, die met hare dienstbode en honden op Matten woonden; de eigenaresse en haar man zullen zich ons dan terstond herinneren en, geloof ik, U gaarne het zoo goed mogelijk trachten te geven. Voor verdere bijzonderheden verwijs ik U intusschen naar het bewuste nommer. -

Felix II. Dank voor de briefkaart. - Excelsior. Komt als hoofd-artikel. Ik zou echter denken, dat gij over dat onderwerp meer kunt zeggen; juist nu. Daarom reken ik op vervolgen van Uw artikel. - Wat de rest van Uw briefje betreft, och ja, zulke discussies leiden tot niets en allerminst tot overtuigen van den ander.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Ongecorrigeerd geplaatst.*)

Bericht.

Wegens de buitengewone lengte van de *Gedachtenwisseling* kon alléén de *Spoed-Correspondentie* geplaatst worden, en moest het slot van *De lieve Willie* wachten tot het volgend nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Op een landgoed in **'t Geuldal Z-Limburg** is gelegenheid voor **jonge dames** v.g.h. zich volledig in de huishouding te bekwamen, Engelsch, Fransch, Duitsche conversatie. Brieven onder N°. 248 aan dit blad.

(248)

4 September 1907.
21ste Jaargang.
Nº. 10.

Hoofdartikel
't Geheugen.

Beaucoup de personnes se plaignent de leur mémoire, peu se plaignent de leur esprit, zegt een Franschman. Hieruit volgt: over een slecht geheugen schamen de menschen zich niet; men beschouwt het geheugen blijkbaar als een aangeboren iets, de een heeft een goed, trouw, een ander een slecht en onnauwkeurig geheugen, daaraan, meent men, is nu eenmaal niets te veranderen. Maar is dit wel zoo? Zeker, de een onthoudt alles en een ander vergeet zelfs de eenvoudigste dingen, doch ligt dit grootendeels niet aan henzelf? Is de persoon met een stalen geheugen ook niet een heel ander mensch dan de vergeetachtige? De laatste is veelal zwak naar lichaam of geest of naar beide, of hij is vluchtig en oppervlakkig, hij neemt zelden of nooit goed waar, is verstrooid als hij leert, leest of luistert, en krijgt dientengevolge onduidelijke, zwakke indrukken en zielebeelden, die daardoor spoedig vervliegen. De geheugensterke daarentegen is gezond en krachtig naar lichaam of ziel of naar beide, hij leert, leest of luistert met opgewektheid en volle aandacht, neemt juist en goed waar, en krijgt op die wijze krachtige indrukken en heldere, duidelijke, scherpe voorstellingen, die daardoor gemakkelijk bewaard blijven.

Zeer veel in ons zieleleven is geheim en geheimzinnig. Is 't geheugen een afzonderlijke kracht of is 't alleen een stapelplaats van 't geen we hebben waargenomen en dus enkel afhankelijk van 't aantal waarnemingen en de wijze van waarnemen? Wij weten het niet en zullen 't misschien nimmer weten. Maar zeker is het, dat heldere, goed begrepen en dikwijls herhaalde kennis blijvend is, terwijl half- of onbegrepen, oppervlakkig, vluchtig opgenomen kundigheden daarentegen spoedig vervliegen. Zij, die klagen over hun geheugen, zijn veelal geestelijk trage menschen, die de moeite van degelijk en volkomen leeren schuwen; toch zijn er ook, die in weerwil van alle krachtsinspanning licht vergeten: dezen lijden aan hersenweekheid. Want ook dit schijnt vast te staan: hoe harder de grauwe (grijze) hersenmassa(-schors) is, des te beter wordt het opgenomene bewaard.

Over 't geheel echter kan ieder gewoon mensch onthouden wat hij werkelijk onthouden wil. Van 't geheugen is 't bijna volkomen waar dat men kan wat men wil, indien men maar weet hoe men 't moet aanleggen

om te willen. Hiervoor nu is bij de studie noodig:

1°. *Kalmte.* Kalmte ontbreekt zeer veel menschen en vooral juist velen onder de studeerenden. Onze scholen, in de eerste plaats de middelbare, eigenlijk toch inrichtingen bestemd om 't leeren aangenaam en gemakkelijk te maken, zijn juist niet geschikt om den leerling tot kalmte te stemmen. Tengevolge van de eischen van 't moderne leven wordt er in den bepaalden tijd al te veel kennis op school onderwezen. Voor de meeste leerlingen, wellicht voor alle, is de leerstof te uitgebreid om ze goed, grondig op te nemen en te verwerken, in elken jaarcursus moeten leeraren en leerlingen zich voortdurend haasten om 't program af te werken, en deze haast is, nog meer dan bij ander werk, zeer schadelijk bij de studie, die allereerst kalmte en bezadigdheid eischt, dewijl de leerling tijd noodig heeft tot bezinning, herhaling en verwerking van 't geleerde. Om die reden vormt de hedendaagsche school geen denkers ('t spreekt vanzelf dat ze er daarom toch wel zijn!), de schoolstudie bestaat voor 't grootste deel ter wille van de practijk in 't leven, in het toedienen en opnemen van steeds maar klaargemaakte preparaten voor examens en de behoeften van 't bedrijvige leven, de kennis is daardoor geen product van eigen vinding, zelf-denken, en 't geheugen wordt overladen met werktuiglijk opgenomen, niet verwerkte, dus flauwe zielebeelden.

Ieder studeerende kan zich met autosuggestie, d.i. met krachtige inwerking van zijn wil, in normale omstandigheden, tot kalmte bij 't leeren dwingen.

2°. Men moet met volle opmerkzaamheid, a.h.w. *met zijn geheele ziel, geconcentreerd waarnemen.* Bij 't luisteren b.v. moet men den sprekenden persoon in de oogen zien, opdat *a.* de aandacht niet door 't zien van iets anders wordt afgeleid en *b.* men niet alleen de gedachten van den spreker *hoort* zeggen, maar ze ook op diens gelaat, aan de gebaren, in diens oogen *ziet*, en dus dubbel en daardoor duidelijker waarneemt. Wie zich in 't geconcentreerd waarnemen oefent, ziet weldra met een oogopslag tweemaal zooveel als de niet opzettelijk geoefende.

3°. Wat men leest om het te leeren moet men, liefst *hardop*, *zeggen*, *spreken;* naast het zichtbare beeld der woorden en zinnen krijgt men dan de hoorbare voorstelling: men neemt dezelfde zaken tweemaal waar en krijgt daardoor duidelijker zielsindrukken.

4°. *Herhaling* van 't geleerde is noodig; wat niet herhaald wordt, verflauwt en vervliegt langzamerhand. Deze herhaling behoeft *niet* te geschieden *in denzelfden vorm* als de eerste waarneming. De beste repetitie is de toepassing, 't gebruik van 't geleerde; zoo leert men de regels van 't rekenen en van de spelling bijna uitsluitend door 't gebruik. 't Geen telkens wordt toegepast, kunnen we niet vergeten, daarentegen kan men niet onthouden wat men nooit gebruikt, nimmer noodig heeft, b.v. - voor de meeste menschen - de jaartallen en feiten uit de Geschiedenis.

5°. *De herhaling* moet men zooveel mogelijk *afwisselen wat den vorm betreft*, b.v. iets dat men heeft geleerd van voren naar achteren, ook eens andersom reciteeren, als 't onderwerp dit toelaat, natuurlijk niet bij een vers, doch met zaken waarbij de volgorde willekeurig is, als 't a, b, c, een rij plaatsen van een land; de gebeurtenissen van een tijdperk van achteren af nagaan, zoo ook aan den avond van een dag zich in teruggaande volgorde voor den geest roepen 't geen men dien dag heeft gedaan, waar men geweest is, wat men beleefd heeft: *terugdenken.* Een uitstekende manier van herhaling is verder:

6°. *Opschrijven wat men van een zaak weet.* Deze repetitie kost veel tijd, maar is uiterst loonend. Behalve als hulpmiddel voor 't verwerven van een stalen geheugen is deze oefening ook 't beste middel om een eigen *stijl* te verkrijgen. Want stijl bestaat niet allereerst in *vorm*, maar in *inhoud:* wie wat weet, en vooral wie *eigen* gedachten heeft, is zeker van stijl, als hij zich maar oefent in 't neerschrijven, de vorm immers, d.i. de stijl, is slechts het kleed der gedachten. Daarom is 't ook fout in de hedendaagsche stijlrichting van vele letterkundigen, dat ze te veel op den vorm, 't woord, let en tengevolge daarvan te weinig op den inhoud (gedachten), vandaar dat zooveel taalkracht verkwist, verpatst wordt voor beuzelingen: Lees Quérido, of liever: lees hem niet!

Behalve bovengemelde, zeer eenvoudige (maar toch *de beste*) middelen tot het verwerven van een stalen geheugen is er nog een kunstmatige geheugenleer, ook mnemoniek of mnemotechniek genaamd, die door de meeste paedagogen (opvoedkundigen) en onderwijsmannen mijns inziens met al te veel minachting wordt bejegend. Want in

sommige gevallen kan zij verrassend veel baat geven. En geen verstandig studeerende, geen practisch leeraar of onderwijzer versmaadt haar hulp, waar hij bij ervaring weet dat zij 't leeren en 't onthouden gemakkelijker maakt.

Hierover een volgenden keer.

C.G.

De Lieve Willie.
't Verhaal van een ‘goede’ opvoeding
door Otto Ernst.

IV.
(Vervolg en slot van No. 8.)

Wie kan de gewaarwordingen der ouders schetsen, toen ze 's morgens vroeg al hun beleid noodig hadden om te voorkomen, dat de trots des huizes in een kleerkast in slaap viel; wie zal de teederheid der ouders laken, toen ze in deemoedig zwijgen bij elkaar zaten, terwijl het volle vat hunner hope zwaar snurkte?

Natuurlijk was een ouderpaar als dit bescheiden genoeg nooit meer een thema aan te roeren, dat het vurige gemoed van den jongeling immers wel *moest* kwetsen. Droeg zijn ontwikkeling op ander gebied ook niet de schoonste bloesems? Hij had een maniertje om de wals en de lancier te dansen, die op een bal der Parijsche demi-mondezeker als *chic* zou hebben gegolden. En 't was bepaald een genot hem biljart te zien spelen! Het elegante doorbuigen van het op de punt van den voet rustende linkerbeen, wat hij bij geen enkelen stoot vergat te doen; het niet minder gracieuse in de hoogte houden van den rechterpink; het sterk geaccentueerde opzetten van die aesthetisch ontwikkelde spieren, welke tot verlenging van den rug dienen: dat alles verried een meesterschap, 't welk men slechts na een dagelijksche oefening van een uur of vijf bereikt. Aan deze kunst wijdde Willie zich gewoonlijk in 't gezelschap van vijf of zes jongelui van zijn leeftijd, onder de bekwame leiding van een kelner, die een bal over de heele lengte van het biljart kon ‘trekken’, en met wien Willie om die reden een zeer hartelijke vriendschap onderhield.

Deze man van rijke levenservaring, die zijn jonge vrienden tegen ruime fooien, voortreffelijke humoristische staaltjes uit den schat zijner practisch-galante wereldkennis meedeelde, en hen geschiedenissen voor de rijpste jeugd opdischte, was, vreemd genoeg, de eenige persoon in 't restaurant, die waarde scheen te hechten aan hun gesprekken. Hoewel de zes jongelui elke minuut zeker twaalf geestigheden debiteerden en deze met luider stemme uitschreeuwden, opdat ook de verstaf zittende gasten er van zouden kunnen genieten, nam men op de gezichten der aanwezigen, die na elk *bonmot* belangstellend werden bestudeerd, niet het geringste spoor van bijval waar. Ja, het gebeurde zelfs wel dat enkele gasten met onverholen ergernis hun bier uitdronken, de pul met kracht op tafel zetten, en merkbaar ontstemd de zaal verlieten. Maar dat een dikke, vriendelijke ouwe heer, met een Fritz-Reuter-gezicht hun eens op gemoedelijk vertrouwelijken toon vroeg, of ze niet liever met knikkers zouden spelen, een voorstel dat de andere gasten in een daverend gelach deed

losbreken, dàt was toch wat ál te kras! 't Kwam tot een heftige uitbarsting, waarbij de schandelijk ondankbare biljartkelner de brutaliteit had, de vriendjes onder de onbeschaamdste benamingen, als ‘groene jongens’ enz. naar de deur te dringen. Onze Willie had, nog juist voor het verlaten van het lokaal, gelegenheid gezien een ruit in te slaan, een heldendaad die hem de bewondering zijner vrienden en een proces-verbaal bezorgde. Papa Helmerding betaalde het heele gevalletje met trots en aandoening en met een bankbiljet uit zijn vestzakje.

Gaf dit kleine voorval een karakteristiek staaltje van Willie's kloeke mannelijkheid, de verhouding, waarin hij reeds zeer vroeg tot het teedere geslacht stond, leverde de schoonste proeven voor het zachte in zijn aard.

Of hij geluk had bij de vrouwen? Wat een vraag! Vijfennegentig procent van onze meisjes worden immers opgevoed om in Willie's smaak te vallen en hem te bewonderen? Heeft onze maatschappij niet voor elken lieven Willie, een lieve Fillie? Staan dergelijke jonge dames niet, van enthousiasme voor de kunst blakend, aan 't portier, als hun jeugdige held en aanbidder instijgt, en werpen ze hem niet graag onder zijn voordracht boeketjes toe, tenminste wanneer hij er goed uitziet?

Met een vroegrijpheid die Byrons ‘Don Juan’ met nijd en afgunst zou vervuld hebben, besefte Willie al op zijn elfde jaar, dat

men vrouwen niet in den rug stooten, maar zacht behandelen moet. In 't bizonder deed hij zijn best, Mimi Petersen zoo dikwijls en zoo teeder mogelijk te gemoet te komen en met de allures van een volmaakt gentleman zeer diep zijn hoed voor haar af te nemen. Mimi's elfjarig hart was lang niet ongevoelig voor dergelijke beleefdheden en door haar opvoeding in denzelfden toon gestemd als onze held. Een kostelijk handboek: 'Spiegel voor Vrouwen en Jonkvrouwen,' diende haar en haar moeder tot betrouwbare vraagbaak in paedagogische moeilijkheden. Een coquet gouden horlogetje wees Mimi op den langzamen gang der schooluren, die ze in alle bescheidenheid op de achterste bank sleet. Haar beringde vingertjes staken in de fijnste zijden handschoenen en een geparfumeerde kanten parasol beschaduwde het allermodieuste zomerhoedje.

Willie had al heel gauw in de gaten dat het een uitstekenden indruk op de jeugdige schoone moest maken, als hij haar op weg naar huis te gemoet ging om haar schooltasch te dragen. Reeds bij den tweeden keer liet hij deze galanterie gepaard gaan met het overhandigen van een kostbare bonbonnière, die zijn vader's vestzakje vijf mark kostte. Zoolang zijn vader geld had, had Willie het ook.

Een dergelijk voorspel zou ongetwijfeld tot een rendez-vous bij avond geleid hebben, als het Wreede Lot niet scheidend tusschenbeide getreden ware. Een billet-doux van Willie aan Mimi, waarin grammaire, orthografie en calligrafie in schoone drieëenheid ontbraken, kwam het echtpaar Petersen in handen; het verbood daarop allen verderen omgang, daar het vastbesloten was dochter Mimi op *dit* punt, streng zedelijk op te voeden. Maar reeds drie dagen later gaf de boekdrukker Löhmanns een deftige kinderpartij, waarop de jeugd in groot toilet verscheen en op truffels, chartreuse en meer kinderlijke lekkernijen onthaald werd. Willie vond hier troost in een nieuwe *entente cordiale.* Natuurlijk maakte hij binnen den vereischten tijd zijn 'digestie-visite' - een goed cavalier verzuimt zooiets nooit. Thuis had hij mevrouw Helmerding's innige verontwaardiging gaande gemaakt door de mededeeling, dat er een jongen op de partij was geweest, die de visch met zijn mes gegeten had. Die Löhmanns inviteerden toch ook Jan en Alleman! Dat beviel hem niet.

Door een oorgetuige is ons een gesprek overgebracht, dat Willie op zijn dertiende jaar met een paar boezemvrienden voerde en dat door zijn kinderlijken eenvoud en onschuld een onvergankelijke bekoring bezit. Dit gesprek vond plaats, terwijl Willie op zekeren avond, zooals gewoonlijk door een krans van zielsverwanten omgeven, op een tuinmuurtje dicht bij zijn woning zat, sierlijke, blauwe kringen van een havanna in de lucht blies, en de tien tot zestienjarige beautés die voorbijkwamen, de revue passeeren liet.

'Kijk, Willie, daar gaat Lena Schütze, je ouwe vlam!'

'O, die - nou ja - die tijden zijn voorbij!' zei Willie, met onnavolgbare nonchalance de asch van zijn regalia tikkend.

'Nou, ze is toch lang niet te versmaden, zeg!'

'Och, wat! Schelvischoogen!' antwoordde Willie, en een luid gelach volgde op deze critiek. 'Dan moest je Olga Reimers eens zien! Heb verleden week acht dansen met haar gedaan. Drommels, zoo'n knappe meid!' En zijn havanna begon in de schemering geestdriftig te gloeien.

'Lina Schütze is woedend op je!'

‘Bah - 't is de moeite waard!’ riep Willie minachtend. ‘Wat kan mij dat malle wicht schelen; als ik wil, heb ik haar zóó met een stuk crème-chocola terug.’

‘Kom? Dàt geloof ik niet -’

‘Zeg! Wou je mij soms de vrouwen leeren kennen? Me dunkt, als iemand ze kent, ben ik het wel.’

Willie keek om zich heen - algemeene instemming.

‘Voor een plak chocola, zeg ik je! Wedden?’

‘Ja, wedden!’

‘Om wat?’

‘Om twintig sigaretten - maar “Ardath”!’

‘Aangenomen! Sla toe, Ehlers!’

Op dit oogenblik riep een der heeren: ‘Opgelet!’ - Allen maakten front en ‘dopten’ met een bewonderend, eenstemmig ‘Ah!’ voor Klara Meiszer een brunette van dertien jaar. Klara vond blijkbaar de hulde zoo vleiend, dat ze zich nog eens lachend omkeerde, een vriendelijkheid die de beleefde jongelui met de elegantste kushanden beantwoordden.

‘Jonges, *die* kan met haar oogen werken, zeg! Ze heeft iets demonisch!’

‘Hm, 't gaat nogal,’ mompelde Willie nederbuigend: ‘Jammer dat die brunettes altijd zoo'n geel teint hebben....’

Helaas bleek Willie in latere jaren niet

zoo kieschkeurig op reinheid van zeden als toen op reinheid van teint. Zijn achttiende jaar was in dat opzicht van bizondere beteekenis. Een dame, die algemeen bemind was (d.w.z. bij de heeren) en die ‘haar lieve Willie’ ver de baas was in leeftijd en ervaring, wist hem over te halen een snoepreisje met haar naar Berlijn te maken en zijn vader in de grootste onrust en onzekerheid omtrent een som gelds van 5000 Mark achter te laten.

Nadat Willie drie dagen lang de genoegens der residentie genoten had, verscheen in alle groote dagbladen de volgende oproeping:

‘Willie!
Kom toch terug! Uw ouders verkeeren in de grootste onrust.
Alles is je vergeven!’

Dit bewijs van ouderliefde ontroerde Willie zóó, dat hij besloot onmiddellijk terug te gaan als zijn beurs leeg zou zijn. Na twaalf dagen was het zoover, en toen hield hij het ook niet langer in den vreemde uit. Hij seinde Papa Helmerding om geld voor de terugreis en keerde zonder zijn uitverkorene weer, hoewel hij zich, in 't rijke bezit van de 5000 Mark, met haar verloofd had.

De ontvangst zal zich elk lezer, die eenig begrip van familiefeesten heeft, makkelijk kunnen voorstellen. Papa Helmerding zou voor zijn verloren, maar gelukkig wedergevonden zoon, het gemeste kalf geslacht hebben, al had het hem ook het leven gekost.

Sedert onheuchlijke tijden is het als de edelste en bewonderenswaardigste daad van kinderlijke piëteit beschouwd, en in onsterflijke romans als zoodanig geprezen, wanneer een kind, uit liefde voor zijn ouders, van zijn gansche levensgeluk afstand doet. Met verwonderlijke zelfbeheersching en zelfverloochening brak Willie, op dringend verzoek zijner ouders, de verbintenis dadelijk en voorgoed af.

Zijn geliefde, die te midden van de Berlijnsche genoegens wél genoeg middelen voor de terugreis scheen bespaard te hebben, toonde al spoedig dat de grootheid van haar ziel niet voor de zijne hoefde onder te doen. Na eenige maanden keerde ze naar haar woonplaats terug en was belangeloos genoeg haar geluk voor altijd grafwaarts te dragen en zich met de begrafeniskosten tevreden te stellen. Zeer fijngevoelig en tactvol gaf ze daarbij te kennen, dat een *klein* geldelijk offer de gevoelens der Helmerdings te haren opzichte, op den duur onmogelijk zou kunnen bevredigen. Willie schonk in een hartelijke en edele opwelling, zijn Vader de berouwvolle verzekering, dat hij voor 't vervolg in dergelijke affaires voorzichtiger zou wezen, te eerder omdat de oude Helmerding zijn zoon in een tooneel als dat van Polonius met Reynaldo, had duidelijk gemaakt, dat men hetzelfde doel met veel geringer kosten kon bereiken.

Onder dit en dergelijke voorvallen brak langzamerhand de tijd aan, waarop Willie het vaderland zijn onschatbare diensten moest wijden. Helaas had hij het vereischte certificaat voor ‘Einjähriger’ nog niet over kunnen leggen. Zelfs het onderwijs van Dr. Ritsching, den directeur van een drilschool, waarop men in een half jaar tijds een jongeling de ontwikkeling van een ‘Einjähriger’ verschafte, had op Willies schedel slechts een zeer zachten druk geoefend, zonder dat zijn verstand op dien druk reageerde.

Desniettegenstaande stonden de kansen voor Willie na zijn schriftelijk examen niet ongunstig - want zijn proeven van stel- en vertaalkunst hadden de

examen-commissie in zoo'n opgewekte, humoristische stemming gebracht, dat ze tot een zacht oordeel zeer geneigd was. Ja, reeds dadelijk bij 't begin van het mondeling gedeelte, waarvan de heeren, op dringend verzoek van den ouden Helmerding niet hadden afgezien, beschouwden ze *dezen* jongen man, naar 't scheen, met een heel eigenaardige, vroolijke welwillendheid. Intusschen staken bij 't verdere onderzoek, de lichamelijke voortreffelijkheden van Willie zóó gunstig af bij zijn geestelijke eigenschappen, dat men hem ten slotte de geschiktheid voor den militairen dienst niet ontzeggen kon.

Bij dit alles kwam nog dat de huisdokter der Helmerdings ('t was weer de bekende sarcastische heer), na een nauwkeurig onderzoek van den stamhouder, verklaard had ‘dat hij stellig zijn drie jaar zou moeten uitdienen’, ja, om alle bezorgheid, wat betrof zijn gezondheid, weg te nemen, had hij er bijgevoegd, dat het hem niets geen kwaad zou doen. We zijn verplicht hier uitdrukkelijk te vermelden, dat de dokter geen platvoeten bij den jongen Helmerding ontdekte, hoewel deze eigenaardigheid zeker niet in tegenspraak met zijn natuur geweest zou zijn. Des te verblijdender was de verrassing dat de keuringscommissie, die Willie en zijn vader beter scheen te kennen, met groote

eenparigheid van Willies platvoetigheid overtuigd bleek, en hem daarom slechts voor den lichteren dienst van plaatsvervangend reservist aanwees. En met vreugde, met innige gelukzaligheid, met verheven geestdrift en blijdschap vierde men thuis het feest van Willies platvoeten.

Onder zulke veelbelovende voorteekenen bereikte Willie den rijpen jongelingsleeftijd dien zijn kloeke geest reeds bij voorbaat veroverd had. Dat hij op een Zondag, één minuut voor twaalven geboren was, zou ook voor het vervolg een gelukkige omstandigheid blijken te zijn. Willie was en bleef een Zondagskind. Dat hij niet eens voor de militaire oefeningen werd opgeroepen, omdat hij niet hoefde in te vallen, en zijn after-dinner patriotisme (hij dronk bij alle gelegenheden met vuur op Keizer en Vaderland) hem al heel weinig kostte, behoeft nauwelijks gezegd. Maar op het biljet der staatsloterij stond met vette letters gedrukt: ‘In 't gelukkigst geval is de grootste prijs 600.000 Mark!’ En wien zou het geluk zijn beschoren dien prijs te winnen, als het Willie niet was? Sedert 35 jaar waren prijs en premie niet samengevallen, maar de eerste loterij waaraan Willie deelnam en waar duizenden arme drommels met een niet uitkwamen, vereenigde haar nullen op het kind des geluks en der Helmerdings. - En de bouw van het nieuwe station, waartoe twee jaar later de raad besloot en de regeering weldra vergunning verleende, verhoogde aanmerkelijk den prijs van Willie Helmerdings huizen, die vlak in de nabijheid van dat toekomstige station lagen, zonder dat Willie iets anders had behoeven te doen, dan de waarde zijner panden te vermenigvuldigen en zich daarna over het product te verheugen.

Op de beurs legde Willie het er steeds handig op toe *à la baisse* te koopen en *à la hausse* te verkoopen. Wat hij gehouden had ging geregeld naar de hoogte, wat hij van de hand had gedaan, naar de laagte.

Maar de gang van de groote chemische fabriek, waarin hij sedert zijn zes-en-twintigste jaar als een der eerste aandeelhouders betrokken was, bevredigde hem niet geheel. De zaken gingen - nu, maar zoo zoo, en aan dividenden viel vooreerst niet te denken; er bestond n.l. nog een andere evengroote, maar veel langer gevestigde zaak in de stad, en het hiertegen uit te zingen bleek meer en meer een onmogelijkheid.

Op een goeien Zondag echter stierf de eigenaar van deze andere fabriek, mijnheer Pleiffer aan een hartverlamming. Reden genoeg voor Willie om in de eerstvolgende vergadering van aandeelhouders het voorstel ter tafel te brengen de andere fabriek aan te koopen. De overledene was een uitstekend zakenman geweest, doch zijne kinderlooze weduwe had van zaken helaas, of goddank, niet het minste begrip. Ze was alleen maar op de dubbeltjes gesteld, en dus moest men goed over de brug komen, maar de voordeelige gevolgen voor de toekomst, waren dan ook stellig niet te overzien.

En inderdaad, de weduwe eischte niet weinig; twee millioen en geen cent minder. Dat was kras, maar Willie bleef op zijn stuk staan en won het pleit.

Reeds geruimen tijd hadden de Helmerdings een in 't oog loopende verandering bij hun kind opgemerkt. Willies wangen schenen in te vallen, zijn oogen waren dikwijls strak op één punt gericht, een sombere melancholie wierp nu en dan haar schaduw over zijn gelaat, terwijl even later plotseling een blijde glans zijn trekken verhelderde. Zijn gang was ongelijkmatig, nu eens sleepend en vermoeid, dan weer haastig en opgewekt. Hij ontvluchtte zijn vroolijke makkers en dwaalde dikwijls alleen, terwijl hij vroeger in gezelschap gedwaald had. Hoogst zelden kwam er een

woord over zijn lippen. Slecht als zijn bezorgde moeder hem over den wang streelde en waarschuwend zei: ‘Je werkt te hard, mijn jongen,’ antwoordde hij met een kinderlijk: ‘Och, zanik niet!’

Van zijn eten en drinken genoot hij niet meer met die algeheele toewijding aan vork en glas, die men van hem gewoon was; hij scheen het als een onverschillige zaak te beschouwen.

Op zekeren dag echter ging Willies zon weer stralend op in den huize Helmerding. Wie op dien dag om 4.20 's namiddags bij de familie was binnengekomen, zou gezien en gehoord hebben, hoe Papa en Mama beurteling hun zoon omhelsden en hem onder snikken en schreien (dit kwam voor rekening van de *ewig weibliche* mevrouw Helmerding) toeriepen: ‘Veel geluk Willie! Hartelijk gefeliciteerd, mijn beste jonge. Je bent een goed kind en je ouders hebben altijd plezier van je beleefd, en véél plezier ook, mijn beste!’

Willie had zijn ouders namelijk daar juist meegedeeld, dat hij zich met een dubbelmillioen verloofd had en de weduwe van

dr. Pfeiffer als huwelijksgift meekreeg, die, zooals hij den volgenden avond onder een flesch champagne aan een allerliefste balletdanseres vertelde: ‘naar de veertig liep en nog sporen van vroegere leelijkheid vertoonde’.

Nu eerst erkenden de aandeelhouders eenstemmig het buitengewoon voordeelige van den koop.

De oudelui Helmerding konden van pure opgewondenheid over dezen genialen streek van hun lieveling den slaap maar niet te pakken krijgen, en toen ze eindelijk tegen den morgen insluimerden, zagen beiden in hun droom dezelfde verlovingskaart:

‘*Verloofd*
Twee millioen
en
Willie Helmerding.’

Maar in den droom der moeder slingerde zich een groene myrthenkrans om het geheel.

‘Mijne Heeren - neem mij niet kwalijk - Dames en Heeren, wil ik zeggen,’ begon op het bruidsdiner de wethouder Kneeser, ‘Dames en Heeren, permitteer mij, hm, hm - bij deze plechtige gelegenheid een enkel woord, dat opwelt in het hart van een eenvoudig vriend, wat ik nu al verscheiden jaar ben, hm - tot u allen te richten. Mijn ouwe vriend Helmerding, met wie ik menigen storm doorstaan heb, dát is een kerel; ik meen - neem me niet kwalijk dames en heeren dat ik 't maar zoo op den man af zeg - een betere kerel kan men nergens vinden, al zoek je er ook nóg zoolang met een lantaarntje naar, hm - is nergens te vinden. Hij is algemeen geacht en bemind en heeft heel veel voor onze goeie stad gedaan en hij heeft hart voor de armen - ja, ja, dat heb je, Helmerding, dat zal mij niemand uit het hoofd praten. En wat de ouwe Mama Helmerding betreft, die heb ik ook altijd liefgehad - ja, natuurlijk, dames en heeren, alles in eer en deugd, alles in eer en deugd - hèhèhèhèhè - - Ja, ja, wat wou ik ook weer zeggen? Dus: om kort te gaan, dames en heeren, ons geacht bruidspaar heeft ons de vreugde verschaft, de *groote* vreugde verschaft, zich in de heilige huwelijksstaat te willen vereenigen. En als ik daarbij dan eerst de bruigom aanzie, moet ik zeggen: hij doet zijn brave ouders eer aan, hm - ja - dat doet ie, en ik kan er gerust bijvoegen, al weet ik het nog maar half officieel, dat hij wel gauw raadslid worden zal. Nu, *mijn* stem heeft hij alvast en hij krijgt er nog veel meer, dat zul je zien. Want zulke mannen hebben we juist noodig; mannen die door vlijt en verstand en wat niet al zich voortgewikkeld, och, ik bedoel, zich ontwikkeld hebben, **behooren bovenaan te staan!!!**

En om nu tot de lieve bruid te komen - ja, wat zal ik al anders zeggen dan - Willie heeft zich een vrouw uitgezocht - hm - die bij hem past! Ze is practisch en we houden allemaal veel van haar, en het heeft ons allen gespeten, dat kan ik eerlijk verklaren, dat ze haar echtgenoot zoo droevig heeft moeten verliezen. Maar - ik ben verzekerd, dat onze Willie haar wel zal troosten, hèhèhèhè, en daarom verzoek ik u uw glas op te nemen: Ons bruidspaar leve! Nog eens: Zij leven!! En nog eens: Leve het bruidspaar!!!’

‘Kom, mijn lieve Willie, je hebt nog geen één keer met mij geklonken!’ riep de opgetogen mevrouw Helmerding.

De fijngeslepen glazen stieten met schoonen klank tegen elkaar, en in de oogen der moeder blonk een traan.

G.W.E.

Jan C. de Vos in 'Droomulus.'

Het is geen nieuw stuk van het repertoire, waarover we thans gaan spreken, en spreken met warmte van waardeering. Maar niettemin willen we er eenige beschouwingen aan wijden nu ons na eene herhaalde voorstelling de innerlijke kracht steeds duidelijker is geworden van een intens mooi werk in het genre van burgerlijk drama als 'Droomulus' vormt, nu ons bovendien nog met bewondering vervult de prachtige creatie van sobere waarheid, die Jan C. de Vos daarin van de hoofdfiguur weet te geven.

* * *

'Mijn hemel, we doen toch geen kwaad, we vermoorden toch niemand', zegt een der leden van de club der Antityrannie. 'Wie weet, misschien vermoorden we wel iemand', repliceert de nobele Kurt von Zetlitz, weinig vermoedende hoezeer hij daarmede zijn eigen lot teekent. En inderdaad, niet alleen vermoordt de lichtzinnigheid dezer jongelieden iemand, maar zij vernietigt het leven van een ouden, braven man en zij zou zijn idealisme gedood hebben, indien dat niet, zoo sterk een trek van zijne persoonlijkheid had uitgemaakt.

Want dat idealisme, hetwelk veel meer dan de oppervlakkig gedachte vraag van paedagogischen aard de kern van den inhoud van dit stuk uitmaakt, is aan het einde wel getroffen, maar daarom nog niet gebroken.

In zeker opzicht is 'Droomulus' een tragedie van strijd, maar meer van strijd tusschen twee personen, dan tusschen twee systemen. Prof. dr. Niemeyer, de rector van het gymnasium, is de man, die in een verheven en heerlijk idealisme bouwt op de eerlijkheid zijner jongens, die gelooft in hunne karakters en hen niet wil dwingen met maatregelen van discipline dan daar, waar het gemis daarvan gevaar voor hunne zedelijke vorming zou opleveren. Maar hij is tegelijkertijd de blind vertrouwensvolle, die niets ziet en niets hoort, die niet bemerkt, dat zijne vrouw hem bedriegt en schulden maakt, dat zijn zoon wissels op zijn naam vervalscht, dat zijne kostjongens geregeld des nachts door middel van touwladders en dergelijke uitbreken en festijnen organiseeren in een eigen gehuurd hol. En tegenover hem staat de landraad Von Kannenwurf, de man, die regeerings-ambtenaar is voor alles en die aan Droomulus, gelijk de spotnaam der jongens voor Niemeyer luidt - spotnaam gekozen, omdat de rector een groot vriend is van de klassieken en toch onmogelijk Romulus kan geheeten worden - alles kan vergeven behalve deze slapheid, die hij verderfelijk acht. Hij meent zoodanige slapheid, die den rector reeds eene overplaatsing als straf verschafte, niet te kunnen bezweren door kleine raadgevingen omtrent dat, wat zijn scherp oog waarneemt, maar hij rekent zich verplicht die slapheid in hare gevolgen na te gaan, innerlijk en uiterlijk het internaat van Niemeyer te doen bespionneeren, om dan met een reeks bewijzen tegen den zijns inziens ongeschikten leermeester te kunnen optreden bij den minister.

Deze strijd nu vormt het voornaamste element in de zeer mooie en regelmatig gebouwde tragische comedie, welke Arno Holz en Oscar Jorxhke in 'Droomulus' hebben geleverd. En reeds bij den aanvang bemerken we den invloed daarvan, wanneer in de societeit de landraad den rector mededeeling doet van het feit, dat zijn beste leerling Von Zetlitz den nacht tevoren in een verdacht café gezien is met Lydia Link, eene tooneelspeelster aan het Stedelijk Theater, wier naam de landraad niet van de beste noemt. Niemeijer kan het bericht niet gelooven, wil althans niet daaraan den ernstigen vorm geven, dien de verdenking er wel aan schenken moet. Diep geschokt gaat hij naar zijn huis, het huis, waar achter zijn rug om de jongens amouretjes hebben met de meid, waar zijne tweede vrouw en zijn zoon hem verraden, waar de concierge ontrouw pleegt. Hij verhoort er den zondaar, die hem een deel van zijn avontuur eerlijk opbiecht, maar een ander deel, het feit, dat hij bij die actrice meer dan drie uur van den nacht heeft doorgebracht, verzwijgt minder uit lafheid, dan wel, omdat hij gevoelt, gelijk Frits, Niemeijer's zoon, hem heeft duidelijk gemaakt, dat de rector dit niet weten mag, op straffe van voor geheel zijne positie te zijn onmogelijk geworden. De rector gelooft Kurt, gelooft hem nog meer, wanneer toevalligerwijze Lydia Link, bij hem aan huis gekomen op aanbeveling zijner vrouw en door hem niet gezien als de gevaarlijke courtisane, die zij is, deze getuigenis bevestigt!

Doch Kurt in zijn hart een edele jongen, komt na de in-liefdevolle manier, waarop de rector tot hem heeft gesproken, tot het besef, dat hij en zijn kameraden laf zijn om diens mans nobele goedheid te misbruiken; hij snelt, zijn kamerarrest vergetend, naar den kelder van den bakker, waar de club 'Antityrannia' vergaderd is, hare feestjes al rookend en drinkend viert en onder alle mogelijke plechtigheden spotliederen

uitbraakt tegen Droomulus, en doet daar het voorstel om de club op te heffen. Zijne makkers verstaan hem niet in zijne bedoeling, een heftig debat volgt, totdat eensklaps de politie, die op last van den landraad op de loer lag, den kelder binnendringt en geheel de bende naar het politiebureau brengt. Daar wordt dan rector Niemeijer ontboden, daar moet hij van den landraad de heftigste verwijten hooren over zijne verregaande zorgeloosheid, doch daar moet hij ook vernemen, naar aanleiding van de verklaring van een agent, die den jongen het huis van Lydia heeft zien binnengaan, dat Kurt hem niet de volle waarheid heeft gezegd, hem het ergste heeft verzwegen.

Geschokt in zijn eerst onwankelbaar geloof, wil hij den armen, diep aangegrepen jongen niet meer aanhooren, laat hem vertrekken zonder hem vergiffenis te hebben geschonken en verneemt eerst later van zijn moedig gedrag temidden zijner kameraden. Dan gevoelt hij onrechtvaardig te zijn geweest en als hij hoort hoe Kurt onmiddelijk na zijn thuiskomst den weg is opgeloopen zonder jas

aan, bekruipt hem vreeselijke angst. Naar alle kanten wordt gezocht en in afmattende spanning wacht Niemeyer, die in die pijnlijke uren alle ongelukken boven zijn hoofd ziet samenpakken, van zijne vrouw hare ellendig-kleinzielige verwijten moet hooren en vernemen wat zijn zoon is, den uitslag af. Eindelijk komt de tijding; Kurt heeft een revolver op zich gericht, is zwaar verwond. 'Wij zijn geen vijanden meer' spreekt de landraad, als hij kort daarna binnentreedt en den dood van den jongen mededeelen moet; over zijn lijk heen reiken de beide mannen elkander de hand en deelen hunne verschillende inzichten met een zachte vergevingsgezindheid, die alleen de dood brengen kan.

'Droomulus' is een knap stuk, dat in het slot der tweede acte, als Kurt zijn schuld ter wille van den leeraar verzwijgt, een aangrijpend moment heeft; dat in den natuurlijken en door pittigen dialoog krachtig gehouden scène der geheimzinnige fuif der jeugd toont in al hare aantrekkelijke frischheid, maar tevens in al de hardheid van 'l'âge sans pitié'; en dat in de vierde acte in den dialoog tusschen Niemeyer en den landraad de 'grande scène' zeer spannend weergeeft. Het is een stuk bovendien, dat stijgt tot aan het slot en geheel eerlijk en ongewrongen blijft in de teekening der hoofdpersonen. Want de landraad moge in den aanvang wat ruw-oppervlakkig schijnen in zijne uitingen en kleinzielig in de zaak van dat tooneelspel, later wanneer het beslissende moment daar is, is hij de man, die alleen zijn beginsel verdedigt en daarvoor pal staat, daarin ter wille van niemand zwakheid toonen kan. En de rector is allerminst een droomer, hij gevoelt ook heel goed dat er in het Duitsche systeem eenige discipline noodig is en spreekt onbewust zijn eigen vonnis uit, wanneer hij den pedel toevoegt, dat de staat kortzichtige menschen niet gebruiken kan; alleen, zijn vertrouwen bedriegt hem en doet hem niet eerder klaar zien, dan wanneer hij aan het einde erkennen moet te kort geschoten te zijn in zijn taak en een jong leven te hebben vernietigd!

Ongetwijfeld, zonder gebreken is het stuk niet. Althans, een fout is het zeker, dat geheel de opzet den indruk rechtvaardigt alsof het idealisme van den rector en den landraad en diens opvattingen tegenstanders zal vinden, terwijl het alleen de te groote zachtheid is, waartegen de ambtenaar van den Staat opkomt. Een psychologische fout is het zeker niet minder, dat aan het slot, wanneer Niemeijer in afwachting van wat komen zal, met Falk spreekt over de toekomst, meer een soort optimisme, geboren uit omstandigheden, dan een vast idealisme geketend aan vertrouwen in personen, aan het woord is. Gevraagd mag worden of die jongens niet, in algemeenen zin genomen, te hard zijn geschilderd, harder dan denkbaar is tegenover zoo een nobel leermeester; of bovendien Niemeijer's vertrouwen niet al te groot genomen is, vooral tegenover een persoontje als Lydia Link, wier ware natuur zich spoedig doet kennen. Doch deze critiek zwijgt tegenover een ernstig stuk als dit, dat inderdaad genot schenkt en een stukje ware paedagogiek in zich sluit.

* * *

Jan C. de Vos, een ieder kent zijn groote hoedanigheden als karakterspeler, maar zoo schitterend eene creatie als deze zagen we in langen, langen tijd niet van hem. Dat was geen spel meer, dat was leven in de meest sobere kleur van artistieke kracht, leven in doorvoelde en doorwerkte intentie, leven in medesleepende eerlijkheid. Hoe

prachtig beelde hij den rector niet uit in de verschillende phases van zijn zielstoestand, hoe volkomen genuanceerd wist hij dien toestand niet steeds met een enkelen trek duidelijk te maken! Waardig en vol sobere ingetogenheid als hij in de eerste acte tegenover den landraad zijne leerlingen, zijn jongens en hun karakters verdedigt; vol hartelijke goedheid en vertrouwende vaderlijkheid, wanneer hij Kurt naar zijn misdrijf vraagt en den drukkenden last van angst van zich afwentelt door zijn geloof in den jongen; een gebroken man van smartelijke ontgoocheling en echt menschelijke, zoo heerlijk onpaedagogische verontwaardiging, nadat alles hem is ontdekt, ontdekt in de somberste kleuren; een grijsaard, levend tusschen hoop en vreeze, wachtend den onvermijdelijken slag, maar blijvende strijden met zijne idealen, die zijn geloof zijn - zoo deed hij zich kennen in opeenvolgende momenten. Zijn spel was machtig en breed, en als immer wars van alle effectbejag, af tot in elke beweging, tot in elke accentuatie van den somtijds snijdenden dialoog. Het was wondervol, het was eene openbaring!

Het is een menschenleeftijd bijna, dat Jan C. de Vos aan het tooneel is, de laatste jaren

bij de ‘Koninklijke’, waar een artist als hij in rustige rust zijne gaven kan ontplooien. En wel is hem gelegenheid geschonken dit te doen. We denken aan ‘Petite Amie’ van Brieux, waarin hij een prachttype maakte van den Parijschen uit burgerkringen gekomen grootkoopman, die zijn zoon niet wil laten trouwen met het meisje, dat hij heeft verleid en dat hij bemint; waarin zijn spel ons immer bijblijft als van enorme expressieve kracht wanneer hij dien zoon in de laatste acte met zijne, natuurlijk valsche en berekende argumenten, tracht over te halen terug te keeren en dan bijna den indruk schenkt dat zulk denken nobel en waar is. We herinneren ons ‘La Massière’ van denzelfden schrijver, dien zoo psychologisch juist geschilderden strijd tusschen het oude en jonge element, dat genegenheid koestert voor eenzelfde meisjesgestalte; we herinneren ons nog zooveel mooie rollen, die evenveel avonden van artistiek genot waren. Maar eene evenaring van ‘Droomulus’ - waarin de Vos overigens door Hubert La Roche als de landraad en Maurice Meunier als de sympatieke Kurt uitnemend wordt terzijde gestaan - vinden we daaronder toch niet naar eigen gevoelen!

Groningen, Juni '07.
V.D. M.

Causerie uit Den Haag.

Teas, speciaal het houden van *afternoon*-dito's is zeker een der schoonste uitvindingen die de vorige eeuw het menschdom geschonken heeft. Als manier van ‘menschen zien’ vereenigen deze vermakelijkheden in zich velerlei voordeelen: ze zijn goedkoop, gemakkelijk en hypermodern.

Geen wonder dus dat men daarmee veel werkt in de *Cercle International*, een uitvloeisel van de Stichting voor Internationalisme en die gedurende de Vredesconferentie hier gehouden wordt in een daarvoor gehuurd en tijdelijk ingericht huis. Daar is, boven, het bureau van de *Courrier de la Conférence*, de krant van de conferentie; beneden zijn twee salons, waar Bertha von Süttner twee maal 's week ontvangt; met *tea* natuurlijk.

Onder 't gebruik van dit geurig vocht wordt misschien, wel eens, over koetjes en kalfjes gepraat, maar daarna begint de ernst des levens, in den vorm van speeches, in alle mogelijke talen behalve Hollandsch, over het onderwerp van den dag: eindelooze variaties op het thema Vrede, of vredemogelijkheid.

Bertha von Süttner spreekt daar dikwijls zelve, met een mannelijk zware stem en goed verstaanbaar, maar toch niet zóó makkelijk of men vindt het aangenaam nà haar een spreker te hooren, als o.a. Fried, den in de vredeswereld - een heel apart soort up to date wereld - bekenden Duitschen journalist.

Dikwijls hoort men in die ontvang-kamers werkelijk interessante speeches, zooals b.v. van den Koreaanschen prins, die voor zijn ongelukkige landgenooten de hulp van de Conferentie kwam inroepen. Maar 't is William Stead die door zijn, om een schooljongenswoord te gebruiken, *leuke* manier van spreken, zoo ver van deftig of conventioneel, wat animo brengt in die vergaderingen.

In die tea-salons, waarvoor men een introductie noodig heeft, hangt, natuurlijk, het plan voor het Wereldintellect-centrum. 't Ziet er grootsch uit, op papier; erg jammer, maar een gewoon mensch begrijpt daarvan even veel, beter gezegd even weinig als van de meeste architecten-plans.

De gedelegeerden, die in Scheveningen logeeren, waren tot vóór korten tijd machtig ingenomen met de keus van hun verblijf: zoo stil en rustig om te werken. Sedert echter het seizoen *bat son plein* klagen diezelfde heeren steen en been over de woelige drukte; vooral in de automobiel-week, toen het letterlijk onmogelijk was zijne gedachten bij iets te bepalen: een week lang, overal dat ontzaglijk gejoel van menschen, van snorrende, toeterende, leelijke, slechts één dag sierlijk bebloemde automobielen.

Het gebruik van die voertuigen neemt hier verbazend toe. Bij een voorjaarsbezoek aan Parijs zag ik o.a. op het zeer mondaine *fête des fleurs* in het Bois de Boulogne nagenoeg geen equipaadjes; alles auto's. Ofschoon wij daaromtrent nog niet zoo ver zijn, gaat het er toch naar toe, als men hoort hoe vele families voor ‘eigen rijtuig’ een auto nemen. En ziet men in een der deftige buurten van onze stad een groote huis verbouwd worden tot magazijn, dan kan men er zeker van wezen dat daarvan een auto-garage zal groeien. Altemaal teekenen des tijds, die wijzen op een zeer aanstaande, droevige, mooiepaardenlooze toekomst.

Dat bezoek aan Parijs viel samen met de Longchamp-wedrennen, vóór en tijdens de grand prix; dus alles in kleur en vollen fleur:

théaters, boomen, parken, boulevards en... toiletten, met hoeden vol vleugels, een klein kapitaal aan struisveeren of een geheel park van bloemen, waaronder vooral convolvulus, maar dan van een zoo kolossale afmeting als nog nooit menschelijk oog ze aanschouwd heeft. Ter afwisseling van die enorme beveerde en bebloemde gebouwen miniem kleine hoedjes, als mutsjes, zóó klein dat men, de draagster *en face* ziende bijna zou waarschuwen dat zij haar hoed verloren heeft; men bespeurt n.l. niets dan hoog op en langs het hoofd gestapelde rouleaux, vlechten enz., zijnde de *coiffures pour chapeaux* die elke *in the swim* levende dame zich bij haar 'hoedje' aanschaft. Een nadere, meer nauwkeurige beschouwing toont ons echter aan, dat circa halverwege de met gekochten haartooi belegde kruin werkelijk een hoed begint; en keert de gelukkige bezitster van dit hoofddeksel zich om, dan zien wij tot op het midden van haar rug een overvloed van struisveeren, of van bloemen in lang neerhangende slingers.

Al dat excentrieke Parijsche moois gaf mij een gevoel van dankbaarheid, een Phariseesche dankbaarheid: blijdschap niet te zijn als die anderen; want 'gelukkig is men bij ons op het punt van toilet, i.c. de hoeden, nog een beetje eenvoudiger' dacht ik telkens en telkens weer.

Terug in den Haag, hield ik nog lang dat aangename gevoel van voldaanheid over zich zelf en anderen, wanneer ik de zedige Hollandsche voorjaarshoedjes zag; maar nu... de zomer schijnt eindelijk gekomen, en daarmee de zomerhoedjes. En verdwenen, vervlogen is mijn illusie omtrent Hollandschen eenvoud: de hoeden die wij hier overal zien, kunnen met de Parijsche hoofddeksels wedijveren in omvang, in valsch-haar-toevoegsels, in bloem-en-veeroverdaad.

Vooral kwam dit uit bij het Concours Hippique op Zorgvliet, dat langzamerhand meer bekend wordt in de paardensport-wereld, de wereld van toilet-uitstalling.

De bekende goede smaak van de Parisiennes, die hen bij het kiezen van zoo excentrieke, ook in veelkleurigheid overdreven hoeden in den steek liet, doet hen bij die geoutreerde hoofddeksels althans stille kleuren kiezen voor hun kostuums: grijs, effen grijs in allerlei tinten is het laatste Parijsche nieuwtje. Wordt ons oog dus pijnlijk aangedaan door de schelle hoedkleuren, de japonnen zijn dan weer een rust voor het oog.

In voiles is een ronde tullen lap *ce qu'il y a de plus nouveau.* Dit zwart, grijs of wit rond wordt los over den hoed gehangen, en maakt daar, in plooien neervallend, eenigszins het effect van het toilet der Israelieten, wanneer deze over hun zonden rouwen.

Wij hebben onlangs over onze vele zonden en tekortkomingen, over de rekening die wij daarvan moeten afleggen, een ernstig lesje gehad op een plaats waar wij dat het allerminst zouden verwachten: in de komedie; en wel bij één van Rooyaards' en Verkade's 'Zomerspelen'.

Ik koos daarvan *Elckerlic*, denkend dat deze moraliteit meer nog dan *Lanceloot* zou afwijken van wat wij gewoonlijk te zien krijgen.

En dat bleek werkelijk zoo te zijn. Geheel uit het gewone springende, is dit van onmogelijk vroegen tijd dagteekenend stuk. Voor zoover men over iets zóó ouds kan oordeelen werd het uitstekend gespeeld, liever gezegd, vooral door Rooyaards, die zoo duidelijk articuleert, dat men het oude Hollandsch, bij het lezen zoo extra moeielijk te begrijpen, van hèm zeer goed kan volgen.

Wat een fantasie hoort er toe die mise en scène en de kleeding voor zulk een opvoering vast te stellen. Ook aan de keus van de kleuren der kleeding was veel zorg besteed: van al de verpersoonlijkte aardsche bezittingen die Elckerlic, anders gezegd den mensch, bij zijn dood in den steek laten, had Rooyaards zich de schoonheid gedacht, in schitterend rood, de Kennis in 't geel, 't Gezelschap in allerlei vroolijke kleuren; de Vijf Zinnen in violet, de Biecht in helgroen, de Magen en Vrienden in rose en wit. De Wijsheid had hij in zwart uitgedoscht, en de Deugd, de eenige die hem op den tocht naar het graf ter zijde blijft, droeg een kleed van fijn wit en zacht, teer groen.

Deze ‘zomerspelen,’ vooral het ernstig Elckerlic, was geen licht zomerkostje, een echte winterspijs, voedzaam en stevig maar zwaar om te verteren als hutspot of boerenkool. Intusschen, de stemming wàs er onder het publiek; stil en aandachtig werd er gefluisterd als in een kerk of bij een uitvoering van gewijde muziek. Nu, kwaad kan het niet, eens herrinnerd te worden aan een voor Elckerlic, elkeen, komenden tijd van afrekekening over 't geen wij gedaan en... niet gedaan hebben.

Wij leven hier voor 't oogenblik in een omgeving, een atmospheer van wereldsche genoegens, van ontelbare vredes- en andere festijnen.

Het feest dat onze gemeente in het Kurhaus den gedelegeerden aanbood, was... schitterend volgengs de beschrijvingen; een beetje langwijlig, luìdde het oordeel van een zeer goede kennis van mij, altijd verondersteld dat de mensch zich zelven kent. Verder was alles wat de buffetten betreft uiterst fijn en roijaal, maar de versiering van de Kurzaal... zóó zóó; aan wapenschilden geen gebrek; geen van de 46 landen en landjes was vergeten, en vredespalmen waren er in kwistigen overvloed. De illuminatie van het terras was, vooral in verbinding met die van de pier, werkelijk heel aardig; al moet ik bekennen er geen van de verheven toepasselijk dichterlijke idées in gezien te hebben, die volgens de beschrijving der diverse courantenverslaggevers daaraan ten grondslag hadden gelegen.

Met of zonder conferentie-feesten stroomt alles in de laatste weken naar Scheveningen. Vijf electrische lijnen, twee stoomtrammen benevens één trein loopen den ganschen lieven dag van den Haag naar Scheveningen vice versa; en vooral 's avonds wordt er aan al die trams enz. queue gemaakt. Reken daarbij de met menschen opgepropte rijtuigen, de goedgevulde auto's, de vietsers, dan vragen wij: ‘wie loòpt nog naar onze badplaats?’ Bijna niemand; zelfs op den zoo hoog geroemden Ouden Weg ziet men haast geen voetgangers; die weg wordt mooi, statig, prachtig, al wat je wilt gevonden, maar alles snort er zoo gauw mogelijk overheen.

Verleden week heeft de plechtige eerste-steenlegging van het vredespaleis plaats gehad; gelukkig onder maar één stortbuitje, dat Händel's, Hallelujah' begeleidde; in dezen wind- en regenzomer moet men al dankbaar zijn niet van een tribune af te waaien en niet tot op zijn gebeente toe nat te worden.

Een ondankbaar werk voor zangers of strijkers, dat door muziek opluisteren van openluchtfeesten. Wij hoorden dan ook het gezongene ver van goed, en van af mijn plaats - toch heusch een goede - het gesprokene heelemaal niet. De lange speech van den heer Karnebeek, voorzitter der Carnegie-stichting, als Kamerlid bekend voor zijn zacht spreken, was totaal onverstaanbaar, en wat graaf Nelidov, president van de Vredesconferentie ten beste gaf, werd met een bril op snel en eentonig voorgelezen; dus eveneens ongenietbaar voor een normaal menschelijk gehoor. Dat gemis droegen wij, als altijd bij dergelijke speech-gelegenheden, met groote gelatenheid: immers wij weten dat wij dit alles 's avonds in de courant zullen lezen, althans kùnnen lezen. Ik stelde mij dus tevreden met wat ik zag: het statig neerdalen van den reusachtigen steen, die na een poosje tegenstribbelen keurig netjes op zijn plaats te recht kwam, en de omgeving van het aanstaande Vredespaleis: het deftige, zware, stille geboomte van het oude Zorgvliet.

Carnegie, wien men gedurende zijn kort verblijf in den Haag dit voor zijn stichting gekozen plekje toonde, betuigde zich daarmee ingenomen. Gelukkig! stel u voor dat hij zich ontevreden had getoond, en dat men daarmee rekening had gehouden... het jarenlange gehaspel over de juiste, de allerbeste plaats voor dat gebouw was heusch op nieuw begonnen!

Nog maar enkele dagen vóór die eerste-steen-plechtigheid kwam er in onze couranten een artikel voor, waarbij men het bestuur der Carnegie-stichting plechtig bezwoer, ja smeekte die plaats nòg te veranderen. Nòg was het daarvoor niet te laat!

Heerlijk rustig dus te weten, dat dat eerste brokje steen daar nu onherroepelijk ligt.

Kunsten en Wetenschappen.

De Rembrandt van ‘Croiset’.

Ik heb weer eens gezien den ‘Rembrandt’ van ‘Croiset’. Het is wel een jaar geleden, dat ik hem voor de eerste maal zag. Het is alsof hij er mooier op is geworden. De eerste maal was hij pas onder 't mes geweest; 't ‘zeepje’ gaf nog geur af; de ‘kalk’ rook men nog. 't Ging er dus mede als met de schoonmaakkuur onzer huizen. Het nieuwe frissche moest besterven om ‘mooi te doen.’

Ik was weer één verbazing al verbazing. Zeker men heeft zulke Rembrandten meer gezien; immers nog te Leiden, maar dit vrouwenportret is in elk geval het fraaiste uit, - laten we het kind maar bij den naam noemen, vooral in verband met de hedendaagsche terminologie, - Rembrandts' likperiode.[1)] Daarmede bedoel ik, noch zeg ik iets kwaads. Ik wil er door aangeven dat de ‘manier’, waarin de mooie vrouw *mooi* is geschilderd het tijdperk volkomen aangeeft, waarin het is geschilderd, en overeenkomt met het jaartal, dat door de beteekening bekrachtigd wordt.

Het is een kortsgeleden ontdekte Rembrandt.

1) Geteekend met het jaartal 1635.

Nu ja, zeggen de spotters in de kunst, en de ongeloovigen, nu ja, men ontdekt tegenwoordig onophoudelijk werken onzer groote Meesters, maar is dat nu zoo verbazingwekkend?

Ik ken geen tijdvak in onze kunstgeschiedenis, waarin men met zooveel bewustheid onderzoekt en toetst, waarin men zoo minitieus speurt en vorscht, waarin men acht slaat op de kleinste nietigheden, en waarin de snuffelgeest, vaardig gemaakt door winstbejag of waarachtige kunstliefde, in alles *waarde* ziet, ten minste *zoekt te vinden.*

Vroeger was dit anders. Men gaf niets, niets ter wereld, voornamelijk de kleine burger, om kunst, maar ook bij de meer ontwikkelden werd die kleinachting gevonden. Men gaf niet om *oude* 'dingen'. En zoo kon het gebeuren, dat door deze onachtzame en onnadenkende geringschatting, vele werken onzer eerste meesters der 17e eeuw, - om maar bij een rubriek van die 'dingen' te blijven, - versukkelden uit de huiskamers en de ontvangvertrekken naar zolders of kelders of kasten en donkere hoeken, achter behangsels en achter spiegels, ja zelfs als 'paneel' dienst moesten doen om liefhebbers goedkoop aan een *plankje* te helpen, waarop zij hun *eigen* kunst (?) smeerden en penseelden.

En dit alles bekend zijnde is er niets vreemds in, dat ook gebeurde, wat we hier zullen verhalen omtrent den 'Rembrandt' van 'Croiset'.

In den winter van 1906 overleed te Utrecht een onbemiddeld jongmensch. De schamele inboedel werd publiek verkocht, en een vleeschhouwer kocht daaruit een spiegel in antieke lijst voor enkele stuivers.

Omdat het glas doffe plekken had, maakte hij het houten paneel los, ten einde zoo noodig nieuw spiegelglas in de lijst te zetten. Hij ontdekte nu, dat het paneel aan de binnenzijde beschilderd was. Eerst eenigen tijd later, nadat de spiegel zijn opknap had ondergaan, zond hij het terzijde gezette paneel ter verkoop naar de firma Roos te Amsterdam, waar het in de veiling werd opgehouden. Door derde hand kwam daarna het vuile korstige vrouwenportret, waarvan niets meer te demonstreeren viel dan dat het geen mannenportret was, in 't bezit van den Heer Croiset. Met driehonderd gulden meende hij, dat het goed betaald was, en de diagnose was ten slotte dat het een Johan van Ravesteijn kon zijn. Een uitspraak welke bevestiging geeft aan onze stelling reeds dikwerf uitgesproken, laatst nog in Boon's Geillustreerd Magazijn[1)], dat deze schilder en Rembrandt evenknieën mogen genoemd worden.

De Heer Croiset reisde met zijn Ravesteyn naar Parijs, en stelde het portret eenigen tijd in handen van een even bekwaam restaurateur als uitstekend kenner.

Toen deze heer in tegenwoordigheid van den Heer Croiset een beetje van de korst afgekrabd had, schitterde eensklaps een heerlijk licht plekje, en naarmate hij de operatie voortzette, kwam het heerlijke vrouwenportret van onder den vervuilden koek te voorschijn. Croiset keek den schilder aan, de schilder op zijn beurt Croiset. Zal ik 't zeggen wat ik denk, zei de laatste. Ga gerust uw gang. Nu dan, het is een Rembrandt en wel een, welke geen twijfel wekt. Gelukkig heeft de Heer Croiset het schilderij, dat uit drie plankjes bestaat, niet laten restaureeren in dien zin namelijk, dat hij het afgezaagde gedeelte om het paneel pasklaar voor den spiegel te maken, heeft laten bijvoegen en beschilderen. Het vrouwenportret en buste, in ovaal, mist niets. Alleen is het ovaal niet precies in het midden.

1) 'De Schuttersstukken in het Haagsch Gemeentemuseum', in nommer XII van Deo. 1906.

De belangstelling voor dezen fraaien ontdekten Rembrandt is zeer groot, doch de Heer Croiset is uitermate terughoudend in het toonen van zijn schat, welke toch wel een vijf en zeventigduizend gulden waarde heeft.

Voor duizend gulden heeft hij het portret, - on schoongemaakt, - willen van de hand doen. Gelukkig werd voor dit aanbod bedankt. Toch zou hij eenmaal met veertig duizend gulden tevreden zijn geweest, terwijl hij nu al, met handhaving van geheel zijn overtuiging, dat het een echte ware Rembrandt is, naar de honderdduizend gulden neigt.

Zijn, en veler meening, ontvangt o.m. bevestiging en steun door b.v. een man als Dr. Friedländer (p.o. Dr. W. Bode) te Berlijn, die niet positief, maar voldoende negatief gezegd heeft, dat Croiset gelijk heeft. Hij schreef: we koopen hier in Berlijn *uw* Rembrandt niet, wijl de prijs voor ons te hoog is, en wij reeds eenige Rembrandten in ons bezit hebben. *'Dit sluit niet in eenige afkeuring van uw portretstuk.'*

Ik zal hieraan niets toevoegen. Een blik op dit ietwat koude gelaat van deze Rembrandtieke patriciesche vrouw doet vragen

en gissen, doch allerminst als we ons herinneren Rembrandts schildertijdperk, toen hij het meest door zijn land- en tijdgenooten werd gewaardeerd, en de gemakkelijkheid van geld te verdienen ook een glijden met het penseel over het doek of het paneel ten gevolge had. Immers, naarmate Rembrandt te kampen had met zorgen en tegenspoeden, groeide Rembrandts kracht en rijpheid in zijn kunst.

Hij *wilde*, en daardoor *vermocht* hij ook.

Edam's Museum.

Als men ziet wat zulke kleine plaatsjes doen om een Museum aan te leggen, te onderhouden, en te doen bloeien en groeien, dan wordt men verdrietig, waar de overheden van stad en land, ja, laten we er maar bijvoegen van de provincie, zoo weinig over hebben om de musea te bevorderen en daardoor in de hand te werken, welke toch in elk geval zijn, een der onmisbaarste hulpmiddelen tot volksopvoeding, volksontwikkeling en volksbeschaving. Ieder moet maar voor zich zelven zorgen en de goede lui voor ons allen. Ja, een enkele maal dan worden er gelden geofferd, - zooals met de Rembrandtzaal, en moesten daaraan nog niet particuliere giften den grootsten steun geven! - maar anders moeten de musea in ons land meerendeels wroeten en worstelen om hun hoofd boven water te houden.

Als men de verslagen van die Musea leest dan moeten we wel erkennen, dat zij heel dikwijls aanleiding kunnen geven tot minachtend schouder ophalen, doch gedachtig aan de spreuk: niet de letter maar de geest maakt levend, moet wel degelijk rekening gehouden worden daarmede, dat de geschenken, welke aangeboden worden voor ons veelal al te naief, in de toekomst toch beteekenis erlangen, en een museum moet ook werken voor de toekomst.

Teren we nu nog niet op alles wat uit het verleden bewaard is gebleven, en zouden we niet hoogst dankbaar zijn aan ons voorgeslacht, indien het musea had aangelegd, om wat we thans voor grof geld koopen, of waarin we door kunstvaardige namaak bedrogen worden, ongeschonden tot ons over te brengen.

We spotten dus niet met het Edams musea, indien daarin, onder de verworven zaken, dingen worden vermeld, welke oogenschijnlijk onbeduidend zijn. Koopen wij thans nog niet de onbeduidendste zaken uit het verleden? Bovendien: stoot nooit ofte immer iemand af in een museum. Hij begint met een prulletje te schenken; van lieverlede volgen betere voorwerpen, als de lust maar eenmaal is aangewakkerd. De ijdelheid van den mensch, voor hem zelven dikwerf verderfelijk, komt veelal derden ten goede, en vooral de musea. Heeft de ijdelheid, blijkende uit onze regenten- en schuttersstukken de kunst niet groot gemaakt. Een speld heeft haar waarde; die haar opraapt *kan* rijk worden.

Russische Ornamentiek.

De vorm alléén kan voldoen aan smaakgevoel en kunsteischen zonder versierd te zijn. Vlakke voorwerpen maken versiering noodig. Een vlak vraagt een vlak ornament, geen nabootsing van natuur of relief. Lijnornamentiek is 't eenige versieringsmiddel.

Het versierend bijwerk van werken van de kunstvaardigheid van den mensch wordt hoofdzakelijk aangebracht bij voortbrengselen der bouwkunst en der kunstnijverheid, doch dat bijwerk moet verband houden met den vorm en het doel van het voorwerp, en niet minder rekening houden met de stof, waaruit het is gevormd of opgetrokken. Willekeur is uit den booze. Zelfs de versiering van ieder deel moet een overeenkomstig karakter dragen. In de Architectuur heeft ieder deel, dat draagt, dat omsluit of dat kroont, een anderen versieringseisch. De voet van een vaas vraagt andere ornamentiek dan de buik, het oor of het deksel. Hoofdzaak is, dat het ornament deel uitmaakt van het voorwerp, doch het niet wegdringt. Beide moeten een organisch geheel vormen.

De versieringskunst begint reeds met het brons-tijdperk. Op sommige der voorwerpen uit dien tijd stammende, vindt men een eenvoudig ornament. Dan volgen de weinig ontwikkelde volken met hun sober versierde geweven stoffen. Azië ging Hellas vooraf, doch deze laatste kunst reglementeerde, om het zoo eens uit te drukken, haar versiering.

Op de latere Grieksche en Byzantijnsche ornamenten werd de Arabische versiering gegrondvest, onder toevoeging van oorspronkelijke fantastische bestanddeelen. Eene spruit der Grieksch-Romeinsche ornamentiek is de Romaansche, terwijl de oud-Duitsche zich daarboven verhief en door het aanwenden van meetkundige figuren eene eigenaardige wijze van versiering ontwikkelde. De renaissance keerde tot de Grieksch-Romeinsche

ornamenten terug, maar verviel tot het overladene, het plompe, tot het rococo. Vooral in den laatsten tijd heeft men zich moeite gegeven, om de ornamentiek uit de vroegere tijdperken der kunst duidelijk voor te stellen.

Wat de Russische ornamentiek, voornamelijk die der zoogenaamde 'Kleinkunst' betreft, geeft het werk van Syreitschikoff en Treneff, een meer dan voldoend overzicht, zoowel door den Russischen en Franschen tekst als door de gekleurde platen. Een 1e aflevering geeft zelfs 105 motieven der Russisch-Byzantijnsche kunst uit de 15e tot 17e eeuw.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

P.L. - In antwoord op Uw lang epistel, dat ik met veel belangstelling las, wil ik in de eerste plaats het zakelijke erin afdoen en, na U gerust te hebben gesteld dat ik inderdaad noch schrift noch vlekken in Uw brief kwalijk neem, de drie vragen beantwoorden van den heer S.:

1ste. Ik kan hem het bewuste artikel niet *spoedig* beloven, tenzij hij daaronder verstaat binnen een week of zes à acht. Want ik ben hier voor verder herstel van mijn gezondheid, en moet dus zooveel mogelijk profiteeren van buiten- en berglucht. Van daar dat ik het niet dringende werk laat rusten totdat de zomer voorbij is. - Daarna echter zal ik mij gáárne aan die taak zetten.

2de. Het bewuste boek is reeds lang besproken in het Soer: Handelsblad. Ik heb die exemplaren waarin de beide artikels naar aanleiding daarvan zijn opgenomen reeds lang hier, en ben voornemens het grootste gedeelte ervan te plaatsen in de Lelie, omdat het onderwerp juist in dat blad op zijn plaats is. - De redactie van het Soer: Handelsblad zendt de exemplaren, waarin de boekbesprekingen voorkomen, aan den uitgever. *Ik* heb dus daarmede niet te maken.

3de. De bewuste copie heb ik ontvangen. -

Wat ten slotte Uw eigen vriendelijke uitnoodiging aangaat, als ik weer terug ben in Holland, dan zal ik gaarne daaraan denken, ofschoon ik U moet waarschuwen, dat ik een hokvast persoon ben, wanneer ik mij in ons eigen huis heb ingericht, en niet, zooals nu, uitteraard een eenigzins zwervend leven leid. -

Nu verder over het andere in Uw brief. Dat ik daarover kort ben, zal U reeds daarom niet verwonderen omdat zoo iets zich niet geheel en al in een openbare corr: als deze laat behandelen, vooral niet wat betreft het gedurende mijn typhus voorgevallene in dat opzicht. (U zult, hoop ik, begrijpen wat ik bedoel.) - 't Geen U over dat vertaalwerk schrijft, ik bedoel vooral dáár waar U cijfers aanhaalt, zou ik heel gaarne ter voorlichting van de zeer velen, die mij in dat opzicht om raad vragen, willen overnemen; maar ik geef U liever in overweging die questie, waarvan U door eigen ondervinding zoo goed op de hoogte zijt, te behandelen in een hoofd-artikel dat ik dan gaarne zal plaatsen. - Dat er te veel wordt vertaald, en op een houterige en slechte wijze, ben ik volkomen met U eens, zooals ik het immers ook weleens uiteenzette in de Lelie, maar aan wien de schuld? Aan publiek dat zulk slecht werk *toch* leest en er geld voor uitgeeft, en aan de uitgevers die, omdat zij slecht betalen, zulke prul-krachten liever protégeeren dan de enkele goede uitzonderingen, maar die ook duurder zijn. Hetzelfde geldt natuurlijk evenzeer van oorspronkelijk werk. Hoevele ‘mooie’ en ‘degelijke’ uitgaven van tijdschriften, weekbladen, enz., gaan niet telkens te gronde omdat de kosten niet in de verste verte worden gedekt door de *inkomsten.*

Daarentegen blijft publiek dikwijls voor minder ‘mooie’ en minder ‘degelijke’ uitgaven sympathie behouden, wanneer die niet veel geld uit hun zak kloppen, en zoo is de uitgever dan zijnerzijds wel genoodzaakt enkele onbeteekenende krachten te verbinden aan zijn blad, dat hij ten slotte niet uitgeeft om er de literatuur door te dienen, maar om zijn eigen kas te spekken. De enkele uitgevers die met zulke literatuur-neigingen beginnen, eindigen altijd met over den kop te gaan, zoodat ik mijnerzijds heel goed kan begrijpen het standpunt van de eerste categorie; die welke er alleen een handelszaak in ziet - Voor het overige geloof ik dat niet het proza- of poëzie-gedeelte van een tijdschrift, hoe degelijk of ondegelijk het ook zijn moge, ten slotte voor publiek de aantrekkelijkheid ervan bepaalt, maar veel meer de vele illustraties. En in dat opzicht spreekt het van zelf, dat geen enkel hollandsch uitgever kan concurreeren met het buitenland. Want daarvoor is zijn abonné-aantal te gering tegenover de reusachtige onkosten. -

Een onderwerp, waarover ik óók wel gaarne eens een artikel van U zou willen ontvangen, is die dame-dienstbodenquestie, want in dat opzicht denk ik zeer anders dan gij. Wel ben ik 't met U eens, dat een goede (daaronder versta ik bekwame) dienstbode het in onze dagen veel, veel prettiger heeft, dan eene om den broode strijdende dame, die, *omdat* zij dit is, haar toevlucht moet nemen tot allerlei vakken waarvan de markt is overvoerd, zoodat zij dientengevolge niet in staat is meer dan een heel karig honorarium te persen uit een dikwijls van den vroegen morgen tot den laten avond met lessen bezet bestaan van onderwijzeres of muziek-juffrouw, of iets

van dien aard, om nog niet eens te spreken van de doctoressen en advocaten zonder praktijk, of van de juffrouwen van gezelschap, hulpen in de huishouding, en andere vaag-omschreven betrekkingen in dien geest. -

En ook dat de hedendaagsche nette kleine burgerstand, waaruit vroeger de dienstboden zich recruteerden, thans daarvan niet meer wil weten, en de dochters opleidt voor een naai-atelier of een ander soort winkel (waardoor zij in negen van tien gevallen in grootere steden op den slechten weg raken) is even wáár als bejammerenswaardig. Maar de conclusie waartoe gij komt, dat een dame-dienstbode het om die reden zoo goed en zoo gemakkelijk zou hebben, als zij maar kon besluiten in dien stand neder te dalen, die conclusie kan ik niet van U overnemen.

Want ten eerste, en dit is reeds op zichzelf afdoende, bezit een vrouw uit de hoogere klassen bijna nimmer die lichamelijke gezondheid van allerlei hard en ruw werk te verrichten waarover eene uit den *werkenden* stand beschikt. Ik beschouw dit als een gevolg van de erfelijkheid, waardoor een kind uit een lange reeks van met het hoofd, of in 't geheel niet-arbeidende voorvaderen geboren, lichamelijk minder veel kan verdragen, dan eene die behoort tot de arbeiders-klasse van ouder tot ouder. Een sterk bewijs

daarvoor levert onze Marie, die, vele teringlijders in hare familie bezit en zelve, ik durf dit gerust zeggen, haar betrekkelijke gezondheid véél dankt aan de goede voeding en goede behandeling, thans óók nog goede lucht, die zij bij ons geniet, maar die, zelfs diens ondanks, allerminst sterk kan worden genoemd daar hare borst en longen volstrekt niet uitmunten. Desniettemin kan zij dingen dragen, tochten afleggen, 's winters in de ijzige koude buitenlucht met opgestroopte mouwen, en altijd in *katoenen* werkjapon, rondwandelen, en in één woord zich velerlei van dien aard veroorloven, waartoe ik, ja zelfs mijn door en door gezonde vriendin-huisgenoote, niet in staat zijn. - Waardoor komt dit? Zeker niet omdat zij sterker is dan wij, maar wèl omdat zij is geboren uit een geslacht van met de handen in de buitenlucht arbeidende mannen en vrouwen, die daarbij dun gekleed en slecht gevoed werden, en daardoor haar spierkracht is ontwikkeld en haar zwak gestel gehard tegen al datgene wat het onze dadelijk zou te gronde richten door een long-ontsteking of iets van dien aard. In verband daarmede heb ik het ook altijd als een bewijs van gezond-verstand beschouwd, wat een mijner modernevrouw bekenden zich eens dienaangaande liet ontvallen in een moedelooze bui, nadat zij voor de zooveelste maal had moeten ondervinden, hoe amateur-talentjes en salon-'kunst' zoo heel iets anders en oneindig veel gemakkelijker is, dan zich met behulp daarvan een goed-betaalde positie verwerven, die concurreert met die van wezenlijk-begaafde menschen. Zij-zelve *behoe de* niet te concurreeren met hen omdat zij van hare renten ruimschoots kan leven, maar zij had zich in hare 'kunst'-inbeelding in het hoofd gezet, dat zij nebenbei óók nog wel een finantieel-schitterende, kunst-doenerige betrekking wilde bekleeden, die ik, om haar niet te verraden, hier niet nader wil aanduiden. Toen zij natuurlijk smadelijk was afgewezen, gaf zij zich gedurende eenige weken over aan een 'gebroken stemming', die mij bij een bezoek ten harent noopte haar op het groote voorrecht harer finantieele onafhankelijkheid te wijzen, en den raad te geven liever daarvan te profiteeren en het zichzelf aangenaam te maken, dan te tobben over een betrekking die zij immers geenzins om den broode noodig had. - Natuurlijk wees zij met theoretische 'fierheid' (want in de praktijk leeft zij nog steeds van hare schijnbaar zoo geminachte renten), dezen raad van mij terzij, en voegde erbij dat zij vastbesloten was liever desnoods als dienstbode nuttig te zijn dan als dame een nutteloos bestaan te blijven leiden. - En het was eenige oogenblikken nadat zij tot vreugde en bewondering van eenige mede-aanwezige ditomoderne-vrouwen-vriendinnen, deze plechtige verklaring van zich had gegeven, dat de eerlijkheid bij haar te machtig werd en zij-zelve er aan toevoegde: Maar neen, zelfs dáártoe deug ik nog niet eens, want ik zou het *lichamelijk* nooit volhouden.

'Bravo'; dat was wáár, en verdiende daarom dien uitroep van lof van mij. En toch was deze *jonge* vrouw in het bezit van een buitengewoon goede gezondheid en een buitengewoon krachtig en stevig lichaam. - En ook had zij zich door sport geoefend wat haar spieren aangaat, veel méér dan ik-zelve. - Maar zelfs afgescheiden van deze lichaamsquestie, geloof ik óók, dat geen enkele van de dames-dienst-boden in de praktijk bruikbaar is, - tengevolge van het tweeslachtige harer positie. Juist hetgeen gij daaromtrent beschrijft als zoo prettig voor de mevrouw, leidt m.i. integendeel tot de grootst mogelijke ergernis, want dames-dienst-meisjes, die gelijk gij 't voorstelt van beschaving en ontwikkeling overloopen, zullen nooit en nimmer gelijktijdig goede *werk*krachten zijn voor het huiswerk *onder* een mevrouw; 't is heel iets anders die dingen zelve te moeten verrichten zonder meid, maar als eigenaresse van het

huishouden, dan te staan onder 't bevel van mevrouw, al denkt die er ook in theorie nog zoo verstandig over. Ten slotte wijs ik U óók nog op het voorbeeld van Engeland waar, gelijk overal trouwens, de dienstbodenquestie aan de orde van den dag is en dientengevolge dames-dienstmeisjes reeds vrij veelvuldig voorkomen, maar - volgens het getuigenis van alle vakbladen - volstrekt *niet* bevallen aan de mevrouwen, en evenmin zelve tevreden zijn; reden waarom alle om-raad-gevraagde bevoegden steeds hetzelfde antwoord geven: Ik zou die soort van loophaan *niet* kiezen, want het is een onpractisch bestaan, tengevolge van zijn tweeslachtigheid. -

H.H. te S. - Ik dank U zeer voor Uw kort briefje, en betreur het dat ziekte U belette het langer te maken, evenzeer als ik 't om diezelfde reden te meer op prijs stel, dat gij diens ondanks U hebt ingespannen om aan mij iets te laten hooren, en óók om in mijn gezondheid zóóveel belang te stellen, dat gij mij verzoekt daaromtrent iets te willen meedeelen. - Want het is een treurig maar wáár feit, dat ziekte zoo dikwijls egoist maakt, zoodat men tengevolge van eigen lijden, en ook al omdat men uitteraard van de wereld wordt afgesloten, eenigzins en dientengevolge allen tijd heeft bij eigen tegenspoed stil te staan, vergeet wat er bovendien nog op dit punt wordt doorgemaakt door vèél zwaarder beproefden dan wij-zelf het zijn - Gij schrijft mij niet van welken aard uw ongesteldheid is; ik hoop van harte dat zij bij de lezing hiervan zal zijn geweken. -

Wat Uw wensch betreft iets omtrent de mijne te vernemen, ik ben in hoofdzaak weer de oude, alleen lijd ik nog aan een hart-aandoening, die mij belet hier te genieten van de berg-natuur, omdat alle klimmen enz mij ten strengste is verboden In hoeverre dit nog weer in orde kan komen, laat zich volgens mijn dokter nog niet uitmaken. -

N.R. te R. - Ik heb Uw brief naar aanleiding van dat ingezonden stukje ontvangen en, hoewel ik 't niet kan inzien dat die zaak zóó belangrijk is dat zij na zoo vele maanden toch nog ter sprake moet komen, ben ik gaarne bereid U de gelegenheid nogmaals te geven. Uw eerste stukje echter is vernietigd, om de reden die ik U op mijn briefkaart opgaf. Wil dus s.v.p. ten spoedigste een ander zenden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

'*Uit de sfeer gerukt*' en vele andere stukken moeten wegens plaatsgebrek, wachten tot een volgend nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Op een landgoed in **'t Geuldal Z-Limburg** is gelegenheid voor **jonge dames** v.g.h. zich volledig in de huishouding te bekwamen, Engelsch, Fransch, Duitsche conversatie. Brieven onder N°. 248 aan dit blad.

(248)

11 September 1907.
21ste Jaargang.
No. 11.

Hoofdartikel
Triomf van het moederschap.

Over ‘moederschap’, enz., naar aanleiding van **De Triomf van het moederschap,** door **Johan Schmidt** (schrijver van *Verschoppeling*, *Van 't leed der waarheid, De vloek der vruchtbaarheid*), (uitgevers Scheltens en Giltaij, Amsterdam).

I.

Ik, zelve een ongehuwde vrouw, wier levenslijn zich beweegt in het onvruchtbaar blijven, ik durf het zingen in eerlijke oprechtheid: het loflied van het moederschap, van het doel waarvoor de vrouw bestaat, werd geschapen: voortbrengen, vruchtbaarzijn, schenken der toekomst een gezond, nieuw geslacht, en dat opvoeden tot geestelijk en lichamelijk normale menschen.

Wat doen wij, uitzonderingen, er toe; wie geeft ons het recht, omdat een of ander intiem levensdrama ons belette die roeping op onze beurt te vervullen, uit laffe jaloezie op anderen, méér-bevoorrechten, de waarheid, de ééuwige waarheid te ontkennen, te verdraaien, te beschimpen!?

En die andere beklagenswaardiger categorie, die, waaraan de natuur-zelve, van afhare geboorte, alle vrouwelijke bekoorlijkheid ontzeide, die zij als het ware schiep met de in hare lichamelijke misdeeldheid uitgesproken aankondiging: ‘voorbestemd tot ongehuwd blijven’, zeker, zij is te verontschuldigen als dit wreede lot haar bitter, verzuurd, nijdig stemt jegens de vrucht-dragende vrouwen; maar recht tot de wáárheid ontkennen, tot die willen bemantelen met doekjes van ‘talenten’ en ‘nuttigheden’, waarachter zij haar eigen misdeeld-zijn willen verbergen, zij hebben *dat* niet. Zij moeten berusten in het onvermijdelijke, in het onrechtvaardige van de schepping, die onrechtvaardig is en wreed in ál haar voortbrengselen, waar zij op èlk gebied misbaksels schept en monsters en onbruikbaren; en zij moeten, ieder voor zich, maken wat zij kunnen en wenschen uit haar eigen persoonlijk leven, maar zij worden *belachelijk*, en verliezen daardoor zelfs het recht op ons medelijden, wanneer zij willen beweren vertegenwoordigsters te zijn van ‘de’ vrouw, aan ‘de’ vrouw ten voorbeeld te kunnen dienen in levensopvatting en levensbestemming!

En daarom heb ik, bij al zijn groote een-

zijdigheid van voorstelling, toch een zoo groote bewondering voor Zola's *Fécondité*, omdat het, bij al het tegenwoordige onware moderne-vrouwen-gedoe over den 'last' dien kinderen geven, en waardoor de 'begaafde' mama belet wordt zich 'aan de maatschappij te wijden', eindelijk weer de dingen in het ware licht bekijkt, de vrouw, de moeder, zet op den troon die haar toekomt, en waar zij inderdaad is koningin; en de onvruchtbaren, de in egoïsme van steriele zelf-aanbidding zich verschansende maagd-vrouwen, laat zien hare mislukking, hare léélijkheid èn van lichaam èn van ziel, naast die andere, de volbloeide, de moeder, aan wier zoogende borsten het jonggeboren kind zich voedt, terwijl haar waakzaam oog ondertusschen volgt de ouderen die rondom haar spelen!

Ik ken geen andere bladzijde uit *Fécondité*, die zóó volmaakt-mooi 'de roeping van de vrouw' schildert, als die waar Zola ons Marianne aldus voor oogen voert, op het oogenblik-zelf, waarop alleen hare tegenwoordigheid als het ware inspireert haar man, aanvangend zijn nieuw levenswerk, de ontginning van de onvruchtbare jachtterreinen waarvan hij hoopt te maken een stuk bouwgrond. Marianne tijpeert op die bladzijde niet de moderne 'helpster van den man', uit feministische hedendaagsche man-wijven-romans, die met hem samen de kunst bestudeert, of optreedt in kiesrechtvereenigingen, om dóór eigen geschreeuw metéén een paar stemmen voor hem te winnen! O neen! Marianne is de inspireerster, de zegenaanbrengster, niet door het willen *gelijk zijn* aan haar man in een *hetzelfde* werk doen als hij, maar door een koninklijke opvatting van hare eigene *vrouwen*-taak, een hem blijde geven van haar lichaam, een even blijde zelve-voeden, en straks zedelijk grootbrengen, van zijne en hare kinderen, de vruchten van hun liefdevereeniging. Ze *werkt* niet mede, terwijl hij die eerste spade in den grond zet; ze ziet slechts, dat werk als het heiligend, toe, de jongste aan haar ontbloote moeder-borsten, drinkend zich groot aan haar - de moeder - de anderen verzameld onder haar toezicht! Welk een veel gróótere, veel innigere 'kameraadschap', als men het zoo noemen wil, is er in zulk een samenwerken voor éénzelfde levensdoel, dan wanneer man en vrouw samen in zijn vak 'studeeren', en ondertusschen de kinderen overlaten aan het zóógenaamde toezicht van gehuurde bedienden, van minnen en pleegzusters, van al die hedendaagsche uitvindingen van den duivel in één woord, waardoor de moeder, die, men mag wel zeggen, als bij ongeluk een kind krijgt - gevolg van een geslachtsbehoefte waaraan zij geen weerstand vermocht te bieden, maar dat haar ergert en in haar vrijheid belemmert, als het er eenmaal ís -, zich ten spoedigste tracht te ontslaan van de plichten en de verantwoording, aan de taak van het moederschap verbonden, om een egoîst en doelloos bestaan van eigen-ik-dienen te kunnen leiden; al naar gelang hare neigingen het meebrengen, bestaan van studie, van kunst-doenerij, van genotzucht, van schreeuwen om kiesrecht, of preeken tegen onzedelijkheid; wat het ook zij waarvoor zij zich het meest geschikt of geroepen acht, maar, in *elk* geval, bestaan van onrecht aan haar gezin, aan haar heilige nóóit-volprezen moedertaak!

Al de onvermijdelijke gevolgen van zulke moeder-uithuizigheid, Zola heeft ze onder de oogen gezien in zijn *Fécondité*, met een scherpzinnigheid en logische opeenvolging van de feiten, waarvan elk onpartijdig mensch de juistheid moet erkennen! In het bijzonder ook op het punt onzedelijkheid heeft hij in het geval *Beauchêne* zoo afdoend ontwikkeld, hoe de man, wiens wettige vrouw geen kind *wil*, als het ware dóór haar zelve wordt geworpen in de armen van een andere buitenshuis; over welke 'beleediging', haar daardoor aangedaan, zij zich dan straks

verontwaardigd zal beklagen, gerugsteund door een koor van quasi met haar meevoelende, over de verdorvenheid van den man luid-bazelende zusteren! (Liefst, en meestal, zelve *on*gehuwden.) (Want, wat de vroegere getrouwde vrouwen op dit intieme punt ten minste nog voor zich behielden, dat behandelen zij thans bij voorkeur met Jan en alleman, en in het openbaar!) Het is volkomen wáár, wat de verliederlijkte *Beauchêne* ten slotte zijn deugdzame echtgenoote voor de voeten werpt, als zij hem, te laat, zijn ontrouw verwijt: 'Het zou niet zoo ver met mij zijn gekomen, als ik bij mijn eigen vrouw gevonden had, wat ik noodig had voor mijn man-temperament! Gij hebt wèl mijn fortuin gewild, en mijn energie van geldverdiener geaccepteerd, maar gij hebt er mij niet voor in ruil gegeven, wat *ik* zocht, waarop *ik* recht had! En zóó zijt gijzelve de eerste aanleiding tot die uithuizigheid, die gij mij thans met recht verwijt!'

Zulke gevallen, zij bestaan in de hedendaagsche werkelijkheid in menigte! Gij be-

hoeft niet eens te lezen de onnoozele bekentenis eener Johanna Steketee, die in haar *Mimosa* het hoogst aanbevelenswaardig vindt, dat de jong-getrouwde doktersvrouw in een koepel gaat zitten boeken-recenseeren, terwijl ondertusschen een 'lief kind van een jaar of achttien' moet passen op haar nauwlijks geboren kindje van een paar weken.! De schrijvende doktersvrouw 'gruwt van een tweede kindje', vertelt zij, in heftig zijn manbegeerten terugwijzen, aan haar echtgenoot!

In plaats daarvan voelt zij een groote behoefte zich 'te wijden aan de verwaarloosde kindertjes in de maatschappij!' Maar dat ondertusschen de lokkende verzoeking voor haar man en het 'lieve achttien-jarige dienstmeisje' voor de hand ligt, om 'de verwaarloosde kindertjes in de maatschappij' met nog een méér te doen aangroeien, het valt der recenseerende, nuttige dame geen oogenblik in. Integendeel, - laat de man van Johanna Steketee straks haar theoriën uit *Mimosa* maar eens in practijk brengen, laat hij zich eens even vergeten, terwijl zij hare *Mimosa's* schrijft, en ondertusschen een of ander knap dienstmeisje háár huisvrouw-taak moet verrichten, - dan zult gij het gekerm en geweeklaag eens hooren over die 'immoreele' mannen, en die diep te beklagen, verongelijkte Johanna!

En ondertusschen! Aan wie de schuld?

Maar ik herhaal, gij behoeft zulk een nonsens-theorie niet eens te lezen, zie maar rond om u in de levenswerkelijkheid. Wat komt er terecht van huishoudens, waar de vrouw de deur op het nachtslot gooit, onder het motto (dat zij dan eerlijkheidshalve vóór haar huwelijk had moeten voeren:) - Ik wil geen geslachts-omgang met mijn man. Dat zij zich door die pennestreek van haar naam op het stadhuis *verplicht* heeft, op eer en geweten, hem vrijelijk, uit zoogenaamde liefde, datgene te zullen geven, wat hij immers van élke publieke vrouw kan kóópen, in een ruilhandel van lichaam tegen geld, - het valt haar niet in! Het valt haar niet in, dat *zij* door zulk een schending van het contract alle *voordeelen* ervan behoudt, zonder de *verplichtingen* ervan na te komen, terwijl *hij*, zijnerzijds, is bedrogen door haar, waar hem liefde en min, die zich uit vrije verkiezing blijde géét, is *voorgelogen.* In plaats daarvan staat hij voor een gesloten deur, waarachter een 'reine, fiere vrouw' hem hóógdravend van hare getrapte gevoelens en beleedigde kuischheid spreekt, een vrouw die zich straks bitterlijk verongelijkt zal aanstellen, wanneer hij ten slotte, door onvoldaanheid en opgezweepte begeerte, het huis uitloopt naar een bordeel, en die dientengevolge in het openbaar zal redevoeren misschien tegen onzedelijkheid en gevallen meisjes; terwijl - ik wil het elk eerlijk mensch gevraagd hebben of het niet wáár is - de èchte onzedelijkheid veel meer ligt bij de wettige 'reine en fiere vrouw', die een man kocht *zonder* hem te betalen, dan bij de zoogenaamde 'gevallene', die in ruil voor onderling overeengekomen loon eerlijk géét wat zij belóófde.

Zola - om op de prediking van zijn *Fécondité* terug te komen - is in al zijn latere tendenz-werken, waartoe óók zijn '*Evangile Fécondité*' behoort, een zoo door en door modern-gezind wereldverbeteraar, ook wat de toekomst-positie van de vrouw betreft, dat niemand *hèm* durft verwijten in zulke dingen achterlijk van opvattingen, bekrompen van gezichtskring te zijn! Juist dáárom heeft *zijn* prediking, geniaal getuigenis van een man die de lieveling is geworden van het hedendaagsche socialistisch- en feministisch-gezinde jongere Frankrijk, zoo groote, onschatbare waarde! Met een gezond verstand, dat zich, hoe ook overigens bedorven door te veel wierook en daardoor ontstane pedanterie, niet heeft laten in de war brengen door de egoïste praatjes van met hare vrouw-plichten in de war geraakte man-wijven, heeft

hij ingezien wáárin schuilt de ondergang van een maatschappij, van een volk; namelijk in *de verkrachting van de taak der vrouw!* Juist omdat die taak bestaat in het voortbrengen van het gezonde toekomst-geslacht, gezond *door* de moeder, lichamelijk, maar óók geestelijk dank zij een zorgvuldige opvoeding, juist dáárom staat zij hóóger dan èlke andere roeping, juist dáárom vereischt zij *àlle* toewijding en *àlle* inspanning van haar aan wie zij ten deel valt; maar juist dáárom óók is zij de heilige en nóóit genoeg te eerbiedigen verpersoonlijking van al wat edel is en schoon, waartegen verbleekt de lauwerkrans van de grootste kunstenaresse, het huldebetoon waarmede de méést begaafde advocate of doktores straks ten grave daalt!

En ik herhaal, waar mijn ongetrouwde zusters, bijna zonder uitzondering, niet willen erkennen die méérderheid van de moedertaak boven *elke* andere, in een laf bang zijn, dat hare eigen onvruchtbaarheid daardoor te krachtiger tegen haar getuigt, daar wil ik, wat mij betreft, het loflied op de vrucht-

baarheid van de vrouw moedig zingen, in een eerlijk accepteeren van de wáárheid, die móoier is dan alle leugen van zelfverblinding.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
(*Wordt vervolgd).*

Een Séance.

In de slotzaal, stil en duister
Zit een spiritist -
Hoor, hoe 't in de geestenwereld
Roerig wordt en gist!

Zacht geschuifel achter muren....
Zwaveldampen stijgen op....
Tandgeknars en steunend klagen....
Dan.... 't traditioneel geklop:

Uit het wanddoek treedt naar voren,
Wazig in *astraal-gewaad*,
Een van 's spiritisten vaderen,
D'oude burchtgraaf Deodaat.

Deodaat, de zwarte ridder,
Eens berucht in 't gansche land,
Die zijn ziel, vol booze lusten
Aan den duivel had verpand.

‘Jongling’, zegt hij, ‘duizend jaren
Doold' ik in deez' zalen rond;
Als het *spook* des boozen ridders
Ging mijn faam van mond tot mond’

‘Als 'k in volle wapenrusting,
't Bloed nog druipend van het zwaard
Soms een nazaat hier verraste
Bij d'oudvaderlijken haard’

‘Sloeg de doodschrik hem om 't harte,
Knielend zonk hij voor mij neer,
Stamelend van spook en helle,
G'nade smeekend van den Heer.’

‘Maar de tijden zijn veranderd,
Ook in ons spoken-sfeer
Drong de engel der beschaving
Zeeg'nend en verheffend neer’:

‘'k Heb mijn rusting uitgetrokken
En daarvoor, geheel op maat,
Mij van top tot teen gestoken
In een nieuw *astraal-gewaad*’.

‘Weg met spel en drinkgelagen,
(Wijn en reebout lustt' ik graag)
Maar met aetherdamp en graflucht,
Vul ik thans mijn leêge maag’.

‘Dank, o uitverkoren jongeling,
Dat uw hoogdoorlucht'ge leer,
Mij, het *spook* des boozen ridders,
Heeft hersteld in deugd en eer:’

‘Waar 'k verschijn (bij invitatie)
Eerbied straalt van elks gelaat,
Voor mij, uit den dood herrezen
Geest van ridder Deodaat.’

En.... de burchtgraaf is verdwenen;
Nog wat blauwend licht, dat sist...
‘De séance is geeindigd’
Zegt voldaan de spiritist.

D.T. te P.

De Quintessence.

Zeg, heeren Spiritisten,
Gij, die met ‘geesten’ verkeert,
Wat hebben uw nachtlijke gasten
Omtrent den dood u geleerd?

Wat wisten zij u te onthullen
Van alles wat er geschiedt,
Als, naar *gij* zegt dat het zijn *moet*,
De ziel aan het lichaam ontvliedt?

Het leven; het doel van ons hier zijn;
Het lot, dat hiernamaals ons wacht,
Geen mensch heeft in deze mysteries
Nog eenige klaarheid gebracht,

Maar daar verschijnen uw ‘geesten’:
Gezanten van òver het graf,
Betrouwbare boden, die *weten*
Wat 't lot na dit leven hun gaf.

Zeg, heeren spiritisten,
Wat hebben zij u onthuld?
Wij, smachtend naar licht en naar waarheid,
Wij wachten met ongeduld....

Maar, *kunt* ge geen antwoord geven,
Dan.... zijt ge op een dwaalspoor geweest:
Uw ‘geesten’ zijn niets dan visioenen
Van eigen abnormen geest.

D.T. te P.

Deze gedichtjes waren reeds aangenomen door den waarnemenden redacteur, en in drukproef toen de redactrice haar taak weder op zich nam.

Om *die* reden wil zij de plaatsing niet weigeren, ofschoon zij-zelve de gedichtjes *niet* zou hebben aangenomen, als zijnde kwetsend voor de godsdienstige richting van spiritisten en spiritualisten.'
REDACTRICE.

Brief uit Konstantinopel.

Een der grootste feestdagen van de Grieken en Armeniërs, die tot de orthodoxe kerk behooren, is die aan Johannes de Dooper gewijd. Reeds geruimen tijd te voren houden kinderen, groot en klein, zich bezig alle afval die brandbaar is op hoopen te stapelen en zoodra

is niet aan den avond van den vijfde Juli de zon ter kimme gedaald of overal stijgen rookkolommen omhoog en hoort men het knetteren van het drooge hout dat de reusachtige vlammen tot voedsel dient. En om dien brandstapel staan keuvelende en lachende een menigte menschen, die dan over het vuur springen met een grooten steen in de hand en met luider stemme:

Even zwaar als deze steen,
Zij de bundel van mijn vader!

Omtrent deze zoogenaamde Johannes vuren die overal worden ontstoken waar belijders van den Griekschen godsdienst wonen, bestaan verschillende verhalen. In vroegere tijden wierp men al de katten die men machtig kon worden in het vuur en liet ze dan loopen; dit geschiedt nu gelukkig niet meer.

Zeer eigenaardig echter is een gebruik dat in groote eere wordt gehouden in het stadje Aivali, gelegen op de Aziatische kust tegenover het bekende eiland Abitylene. Aan den avond voor St. Johannes maakt men dan de klêidhona gereed: dit is een steenen vaas, die gevuld wordt met bron- of rivierwater, waarin onder diep stilzwijgen een beetje zeewater wordt gemengd; het moet amilito nérô, bitter water, zijn, anders deugt het niet en dit water moet ook onder diepe stilte door eenige jonge meisjes uit zee zijn gehaald.

De vaas wordt nu in het grootste vertrek van het huis neêrgezet en met een roode doek, mandili, bedekt. Den morgen van den feestdag werpt ieder der huisgenooten er iets in b.v. een knoop, een ring, een sleutel, maar zoo dat niemand ziet wat er in gegooid wordt. Op het middaguur is de geheele familie om de vaas geschaard; het jongste kind steekt zijn hand er in, grijpt een der voorwerpen, maar vertoont het niet voor de traghoudhaki is uitgesproken. Deze traghoudhaki is een spreuk, een epigram, dikwijls geestig, ook wel scherp en voor hem die het voorwerp behoort, dat het kind in de hand heeft, verre van aangenaam, maar euvel wordt het nooit geduid en maanden later wordt het nog wel eens in herinnering gebracht met de toevoeging: ‘afta perta ston kleîdhona!’

Wat wij in Nederland Paaschvuren noemen, worden hier in enkele deelen van den Orient ook ontstoken, b.v. in Syrie en de Libanon den 13 September, de Prinsverheffing. In Lesbië doet men het aan den avond van den laatsten Juli, waarbij dan plechtig worden uitgesproken de woorden: ‘O kalos ton Arghouston! Syka ké karydhia ké kala staphylia!’ Wees welkom, maand Augustus, met uwe vijgen, noten en heerlijke druiven.

* * *

Rust en kalmte rondom mij, het is laat in den avond, slecht nu en dan hoor ik het eentonig geklap van onze bekdji[1)], die zijn knuppel op de steenen laat vallen om ons te laten weten dat hij niet slaapt, maar zijn plicht doet. De geheele millioenenstad baadt in een zee van licht, de Johannesvuren branden overal, Grieken en Armeniërs, Bulgaren en Serven hebben ze ontstoken, Christenen, trouwe zonen van de Orthodoxe kerk. En ook zij zijn het die thans weder het diep ongelukkige Macedonië in lichte laaie zetten, die toestanden zijn er erger dan ooit! Roovende en moordende zwerven

1) Particuliere nachtwacht.

de benden rond en trekken zich terug zoodra de Turk nadert, in het noorden in het klooster Rola, in het zuiden in dat van den Berg Athos. Als het dan de meesters van het land ten lange leste gelukt dit rooversgespuis, die bandieten te overvallen en hun het verdiende loon te geven, dan rijst een kreet van diep afgrijzen op in het Avondland, liefst uit de keelen van hen die niets, absoluut niets weten van hoe de toestanden hier zijn. Vooral in Engeland is die onkunde onbegrensd en dus het vooroordeel tegen de Turken het grootst. Het beeld van den gekruizigden Heiland dat te Londen hing in een vensternis van het gebouw der Society for promoting Christian Knowledge werd door het volk algemeen beschouwd als een symbolische voorstelling van Turksche gruwelen.

De Turken weten natuurlijk al een onheuchelijk aantal jaren dat die verblinde roovers en moordenaren niet uit eigen beweging elkaar te lijf gaan, maar dit doen, omgekocht door Europeesche machten, verblind door van die zijde gedane beloften. Velen worden letterlijk gedwongen mede te doen aan al die ongerechtigheden en gehoorzamen de bevelen hunner aanvoerders omdat zij anders groot gevaar loopen hun leven te verliezen.

Slechts een van die volkeren, de Armeniërs, pogen het rijk der Osmanen te ondermijnen, te schaden, te benadeelen con amore, uit eigen beweging en uit volle overtuiging; hunne geheime genootschappen deinsen voor niets terug en de besturen daarvan voeren een waar schrikbewind over hare leden. In

het vorige jaar vermoordde men hier op klaarlichten dag den bankier Apigigian op de Galatabrug, en onlangs te New-York den koopman Tavskanjian; beiden hadden geweigerd de geheime secte der Huntchahisten met hunne rijkdommen te steunen.

De stichter van dit geheim genootschap heeft nooit de bedoeling gehad een soort van veemgericht in het leven te roepen voor zijn landgenooten, integendeel Phisika Boghos beoogde de broederband onder de verstrooide Armeniërs, die al meer en meer van elkaar vervreemden, te versterken en er voor te zorgen dat hun nationaliteits gevoel niet geheel te loor zoude gaan. Hij werd den 5 Juli 1790 in de buurt van Smyrna geboren, kwam op vier en twintig jarigen leeftijd in de Turksche hoofdstad en was weldra een der invloedrijkste leden van de Armeensche kolonie. Hij predikte echter zoo onomwonden zijne vrijzinnige beginselen dat de Turksche overheid het beter vond om hem Cesarea als woonplaats aan te wijzen, waar hij echter in den wali Hakki pacha, een zeer verlicht man, een trouwe vriend vond en deze wist ook te bewerken dat Boghos weêr naar Konstantinopel terug kon keeren en zijne lessen mocht hervatten. Tot zijn dood toe, in 1855, was de grondslag van zijne leerredenen steeds de spreuk: drieërlei zijn de wegen die leiden tot zedelijke volmaking van den mensch; waarheid des geestes, reinheid van willen, rechtvaardigheid in de daad.

Dat die spreuk al lang door het meerendeel van Boghos landgenooten niet meer in eere wordt gehouden, er zijn feiten te over dit te kunnen staven; hunne revolutionaire neigingen zijn genoegzaam bekend, de overrompeling van het gebouw van de Ottomaansche bank en de aanslag op het leven van den sultan zijn er luidsprekende voorbeelden van.

Toen de Turken eindelijk het bankgebouw ten koste van ettelijke soldaten heroverd hadden, de Armeniërs schoten alles neer van uit de vensters die zij met zakken goud hadden gebarricadeerd, kwam de Russische legatie tusschen beide, eischte de misdadigers op als onderdanen van dat rijk en bracht ze in veiligheid. In blinde woede ontstoken vielen toen de sapthies, waarvan er zoo vele den dood hadden gevonden, de Armeniërs aan, dooden er velen, en eenige duizenden werden uitgebannen en die zijn hier nu bijna allen weder, thans voorzien van Amerikaansche en Engelsche paspoorten en zetten thans straffeloos hunne intrigues voort.

En nu wensch ik wel eens de vraag te stellen wat Amerika en Engeland zouden doen als de uit het buitenland komende Israëlieten b.v. met dynamiet wierpen, den president en den koning poogden te vermoorden en in die staten een onafhankelijk Joodsch rijk wilden stichten? Vermoedelijk zouden er dan ook wel tooneelen plaats hebben als in Rusland en Rumenië, de enkele uitbarsting van jaren lang ingehouden woede der Turken is slechts kinderspel geweest bij de jaren lang voorkomende progroms in het Griekschorthodoxe Rusland en het door Christenen bewoonde Rumenië.

Ook is het beslist niet waar dat de geregelde troepen de voornaamste bedrijvers waren der gruwelen; het waren de tulumbadsji, de ongeregelde brandweer, samengesteld voor een groot deel uit Kurden, Lazen, Tscherkessen en Albaneezen, die gedurende een paar dagen feestelijk deze stad beheerschten; de overheid was het hoofd kwijt, even zoo goed als te Parijs in de dagen der commune, maar toen was daar ongeveer niemand zijn leven zeker, hier gold 't alleen de Armeniërs, geen enkele tot een andere nationaliteit behoorende liep gevaar, geen vreemdeling werd een haar gekrenkt en reeds een paar uur nadat de troebelen begonnen, hadden alle

legatiegebouwen en consulaten Turksche wachten; menig Armeniër redde daar zijn leven, ook in het onze in de Groote Perastraat.

Dezer dagen is hier nog iets voorgekomen wat veel stof tot nadenken gaf en veel kwade vermoedens heeft doen geboren worden. Spelende kinderen vonden in de buurt van het Amerikaansche ambassadegebouw een vreemd voorwerp, dat, toen zij het aanraakten, ontplofte, echter met zoo luttele kracht dat de schrik der kleinen grooter was dan de verwondingen, niets dan een paar onbeduidende schrammen waren het. Wat het voor een projectiel is geweest, was met de overgebleven stukken niet uit te maken, de kinderen konden ook geene voldoende inlichtingen verschaffen, maar de groote onbekende die *men* heet, wel; 't was een bom geweest en de aanslag had gegolden den Amerikaanschen gezant. Een paar dagen later werd ook al gefluisterd wie de ziel van de onderneming was en de Turksche politie, die heele scherpe ooren heeft, nam hiervan goede nota en dacht daarvan het hare. Bij den verdachte werd huiszoeking gedaan, maar deze, de zoon des huizes, was

blijkbaar totaal onkundig van het booze opzet; de drie Armeensche bedienden echter werden opgepakt en het schijnt dat de overheid een goede vangst heeft gedaan.

Bij wie nu werd deze huiszoeking gedaan? Bij de moeder van Chrietitsj Obrenowitsj, de onechte zoon van wijlen koning Milan van Servië. Na den dood van zijn vader, die hem als kind had erkend en bij wien hij te Parijs woonde, ging hij naar zijne moeder, die hier gevestigd is in een woningin een zijstraat van de Groote Perastraat. Het leven, dat zij samen leiden, is zeer eenvoudig, trouwens vermogen bezitten zij niet, dikwijls zie ik Chrietitsj met zijne vrienden wandelen, hij is een hupsche jongeling, vrolijk, opgewekt, met een sterk geprononceerd Servisch type, maar die zich zeer weinig met zijn eigen landgenooten bemoeit, de meesten kennen hem niet eens, en nog veel minder met politiek.

Nu had deze vergeten vorstenzoon, verdacht van bommen werpen, gevangen genomen moeten worden; de Serven, waarvan hier velen wonen, die van den tegenwoordigen koning Peter niets willen weten, hadden partij moeten kiezen voor den laatsten der Obrenowitsjen en we hadden hier een heel relletje kunnen krijgen. De Turksche politie pakte de drie Armeniërs bij hun kraag, stopte ze in de doos en liet Chrietitsj ongemoeid.

Er zijn onder de Turken, zij noemen zich zelven meestal Osmanen, naar den stichter hunner dynastie, Sultan Osman, zeker, evenals onder alle natiën ter wereld, velen op wier karakter heel wat aan te merken is, maar zij hebben toch allen te samen een deugd, hunne groote hulpvaardigheid en voorkomendheid *en* jegens elkander *en* jegens den vreemdeling. Hier zal niet gebeuren wat Aziz bey, een neef van den onderkoning van Egypte, wedervoer in Amsterdam, waar men hem uitjouwde en de fez van het hoofd rukte, zonder welke hoofddeksel geen goed muzelman zich in het publiek vertoont. Wee de bengels die het waagden een vreemdeling om zijn hoed of pet te bespotten, ze kregen het hier met al de politieagenten, gesteund door het geheele publiek, te kwaad.

In Januari van het vorige jaar had ik een en ander te verrichten in het dorp Tchibouchi aan den Bosporus en ging er heen met een van de booten die tusschen deze stad en de zwarte zee de dienst waarnemen. Het was een mooie maar koude morgen, ik bleef dus beneden, bemerkte te laat dat we Tchibouchi al waren gepasseerd en steeg dus te Pacha Baghtché aan wal. ‘De weg naar het doel van mijn tocht’, zeide de eigenaar van het hotel Olympia, was niet zoo moeilijk, ‘hij zou mij een jongen medegeven als gids’ en vergezeld van dezen kleinen Griek ging ik op stap. Hier en daar zakte wij tot over de enkels in het slik, maar aan dergelijke onaangenaamheden zijn wij hier in den winter wel gewoon en na een half uur tobben zeide mijn leidsman, ‘daar beneden ligt Tchibouchi, als de effendi nu dit pad maar volgt kan hij niet falen’. Nu de effendi deed dit en daalde af; het wegje was smal, maar niet erg steil. Al spoedig echter werd het anders, ik begon te glijden, en begreep weldra dat er gevaar was naar beneden te vallen; een honderd meter in de diepte zag ik niets dan den breeden blauwen Bosporus. Een poging weer naar boven te komen mislukte geheel, nu? Opeens hoorde ik boven mij geritsel en voor ik goed begreep van waar dat kwam, stond naast mij een jonge Turksche boer, die zeide: ‘leg uwe handen op mijn schouders en zet uwe voeten tegen de mijne, snel, effendi, anders valt gij naar beneden.’ De knaap had, volgens landgebruik gedurende het regenseizoen, zijn schoenen omwonden met dikke flanellen lappen en op hem steunende, plaatste ik bij iederen stap dien hij deed, mijne voeten tegen de zijne. Kalm en bedaard daalden

we samen af, en eindelijk bereikten wij het strand en toen ik hem uit mijn volle gemoed dankte en een belooning wilde geven, weigerde hij die beslist, klauterde weer naar boven en riep: ‘Ik heb niets gedaan dan mijn plicht: Allah zij met U!’

Gedachtenwisselingen.

Den heer Olivier.

Ik heb u niet overtuigd. Dit spijt mij. Ik meen toch, dat u dwaalt. U toch verkondigt driestweg niet te gelooven in Godsbestaan. Maar hoe verklaart u dan 't bestaan van uw eigen wezen, dat een afspiegeling is van den Eeuwige, Die den mensen schiep naar zijn beeld. U houdt niets over dan een stoffelijke combinatie. Zoo moet men wel er toe komen den mensch niet hoog te respecteeren Ik kan me wel voorstellen hoe u veel onbegrijpelijk voorkomt. Ik verschil met u van meening, als zou men elkaar nooit kunnen overtuigen. Magna est vis veritas et praevalebit = Groot is de kracht der waarheid en zij zal zeker zegevieren. De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God. Dit lijkt hard en toch is 't ook voor mij waar.

Het verband tusschen Religie en Staatkunde

zoek ik in de elementaire gedachten der menschen. U lost alles op in materialisme, dan krijgt men ook eene heele omzetting van ideeën, ja bij consequente doorvoering kan men met materialisme van geen Staatkunde meer spreken, immers alles wordt toevallig, betrekkelijk enz.

Gezag, orde, plicht, naastenliefde, zedelijkheid, godsdienst, recht enz. worden door 't materialisme ondermijnd, ja vernietigd. Dan zijn er geen eeuwige waarheden meer. Ik weid hierover maar niet verder uit. 't Is zoo klaar als een klontje.

De Staatkunde regelt het maatschappelijk leven der volken. 't Spreekt vanzelf, dat ze zich hierbij moet laten leiden door geestelijke gedachten, anders verloopt het geheele leven in een platvloersch, doodend materialistisch gebeuren, den beesten gelijk, zonder hoogere wijding. Ja, deze laatsten zouden hen nog beschamen. Een os kent zijn kribbe, een paard zijn meester; maar Mijn volk, zegt God, wil naar Mij niet hooren.

Wat U van de statistiek zegt, is niet klemmend.

Wat zou uw statistiek wel in allen deele zonder eenige fout kunnen zijn? De voorbeelden, die ik aanhaalde, mogen geen absoluut bewijs zijn, ze geven toch weer den indruk van talrijke eminente mannen.

En wat uw wetenschap aangaat, och, leest U eens hetgeen verhandeld is onlangs nog op de British association for sciences, waar de groote geleerden het over de samenstelling der stof nog niet eens zijn; hierover zijn ze het eens, dat deze wonderbaar is ineengezet, nog gaande boven de *bevatting* der menschen.

Dit moest ons een weinig bescheidenheid leeren. Mij leert het telkens ontdekte in de natuurwetenschap de wijsheid van God, Die steeds meer den sluier oplicht van het mijsterieuse.

Dat is toch mooier dan wanneer men zegt: ‘Nu ja, alles is stof, rommelt zoo'n weinig door elkaar.’ Er is een ongekende orde in de kleinste stofjes die een heelal op zichzelf daarstellen met sterrenhemels van electrisch licht incluis. We speuren dus steeds meer overal eene goddelijke wijsheid. Het geloof zal worden veranderd in aanschouwen, dit leert ons ook de natuurwetenschap.

Wat u aanvoert over de voortplanting en de inmenging van den Staat, de door u aangevoerde argumenten zijn zeer overdreven, de natuur bezorgt, of liever God regelt dit zoo, van zwakke ouders vaak krachtige kinderen, men kan dit niet altijd doorgronden, al ontken ik de erfelijkheid niet. Wat betreft uw ideën over 't N.M., hier is voor mij 't bewijs alweer, dat de Staatkunde zich door godsdienstige gedachten moet laten leiden, want u ook zelfs vindt deze practijken verkeerd, doch uw religieuse basis is niet sterk genoeg om er eene gezonde opvatting betreffende den huwelijksplicht op te bouwen.

Trouwens de practijk leert 't verderfelijke van N.M., dus bespaar ik mij de moeite van verder argumenteeren

U wilt zelfs 't *ontstaan* van God zelf verklaren. Dit is een contradictio in terminis. God is een eeuwig wezen, Dat begin noch einde heeft, altijd geweest, reeds voor dit wereldje er was, dus lang ook voor ons beidjes. Hier hebt u bepaald u schuldig gemaakt aan lapsus linguae.

De evolutie, een menschlijk stelsel, speelde u parten.

Onlangs bezocht ik nog den Pietersberg te Maastricht. In de gewelven ziet men afdrukken van groote visschen en beesten, die kennelijk door de zee daar gebracht

zijn; voor mij was dit weer een bewijs voor de waarheid van het verhaal van den zondvloed. Trouwens alle volken der oudheid vertellen van dien vloed.

Om nog even dit aan te halen, ik sprak van God als een onbegrijpelijk Wezen en u slaat daaruit munt met den uitroep: Ziet u wel, u bent geen stap verder. Maar dacht u nu heusch, dat wij nietige menschjes, den Eeuwige, Die zonder oorsprong is, met ons verstand konden begrijpen, wij, die de eenvoudigste zijner werken, niet vermogen te doorschouwen? Hij openbaarde zich door profeten en 't volmaakst in Christus, zijnen zoon, als Liefde.

In dit offer ligt het behoud der wereld, voornamelijk dergenen, die in Hem gelooven, den Joden vaak een ergernis en Grieken een dwaasheid. Maar God wil het nu eenmaal zoo. - Ik ga eindigen.

U vindt mijne opvatting over 't N.M. o.a. naief en eenzijdig. U wilt op voorbeeld van Ellen Key onthouding door erfelijk belasten, dan is N.M. niet meer noodig. Maar erfelijk belast zijn we allemaal, dus dan stierf 't menschdom uit. Consequent kan men bij uw redeneering ook niet zijn. Bovendien N.M. wordt 't meest gebruikt door gezonden en door hen, die met aardsche goederen zijn gezegend. En nu, vale.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Geachte Freule Lohman,

Mag ik mij met het volgende even tot U wenden?

In ‘de Lelie’ van 24 Juli kwam vóór een stukje van Mevr. P. over het genezen van doofheid. Men had daarvoor noodig een homoepatisch fleschje water met een stukje soda.

Nu ben ik al in verscheidene apotheeken geweest, maar men zei, dat men het niet had. Zelfs in een hom. apotheek kon men er mij niet aan helpen.

Zou ik nu van U mogen vragen of U van Mevr. P. zoudt willen vernemen, waar ik zoo'n homoepatisch fleschje water zou kunnen krijgen.

U bij voorbaat dankzeggende voor de moeite blijf ik

Uwe dienstw. dien.[sse]

N.B.

Brief uit Amerika.
Utah en de Mormonen
door Lizzie.

De staat Utah is ongeveer vier keer zoo groot als ons landje, met een bevolking van nog geen 300.000 zielen. In 1847 kwam de Profeet Brigham Young, de opvolger van den beken-

den Joseph Smith, met een handvol trouwe volgelingen, verdreven uit Illinois, na een lange, gevaarvolle tocht, over de door de Indianen onveilig gemaakte prairien zich aan het Groote Zoutmeer (grooter dan Nederland) vestigen. De streek was toen nog ‘woest en ledig’, maar de nijvere Mormonen zetten zich terstond aan het werk, ploegden, plantten en zaaiden en begonnen een systeem van de besproeing dat al de verborgen eigenschappen van den grond tot hun recht deed komen en dat de valleien van Utah tot de bloeiendste van het Westen heeft gemaakt.

Salt Lake City ligt ongeveer 500 voet hoog en is aan drie zijden door hooge witgetopte bergketens omgeven.

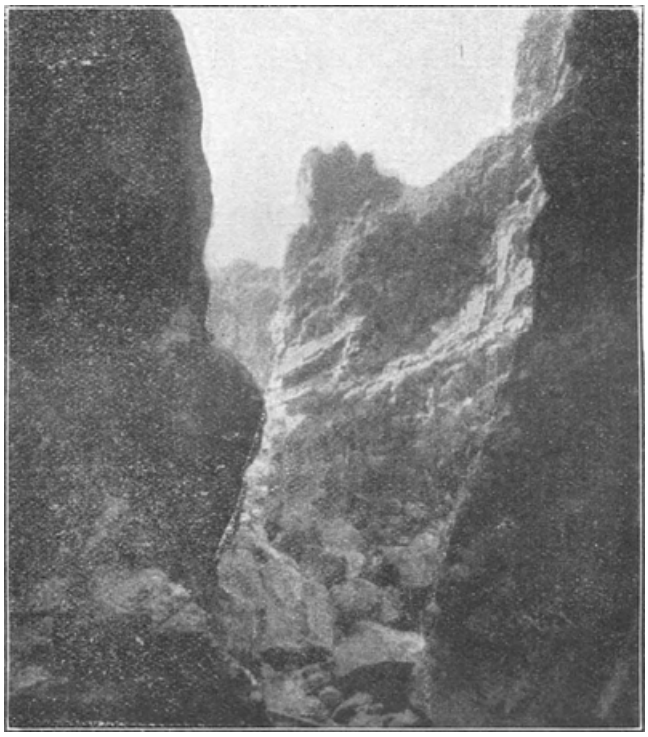

A Rugged Bit of Scenery

Staat er niet in de schrift: ‘Zion is door bergen omringd’. Zoo zingt het beroemde Tabernakelkoor dan ook met geestdrift, doelende op Salt Lake City. Beautiful Zion, we love thee.’ De stad is beeldig gelegen, ruim aangelegd; de wijde, oneindig lange straten, aan weerskanten met hooge boomen beplant, geven in den zomer een frisschen, aangenamen indruk. Het centrum is geasphalt, maar in de buitenwijken moet men bij slecht weer soms door een halve voet dikke modder baggeren, zoodra men het ongeluk heeft van het trottoir of te moeten. Toch maakt de jonge snelopkomende stad een modernen indruk, met haar tallooze zeer smaakvolle winkels, haar vele comforts, haar toeristen, fraaie hotels en publieke gebouwen.

Het is zeker lichtvaardig in den oppervlakkigen beoordeelaar met de American Party, de Anti Mormonen hier, te beweren dat de ‘Latter Day Saints’ (de Heilige der Laatste Dagen) niet veel beter zijn dan een troep deugnieten. Ik voor mij heb hen steeds met veel genoegen nader leeren kennen en heb altijd hartelijkheid en gastvrijheid van hen ondervonden. Ik vind hen bovendien beschaafder dan vele ‘Gentiles’ en heb steeds met waardeering opgemerkt dat zij de mooie woorden, die in groote electrische letters boven hun prachtig orgel flikkeren, trachten na te leven: The Glory of God is Intelligence.

Mormonisme heeft zeker vele eigenaardigheden, maar na de openlijke afschaffing der polygamy toch niets afstootends meer. Ik wil echter geen lange uiteenzettingen geven over dingen die ge of reeds weet of zooveel beter lezen kunt bij mannen als Quack (en Nolthenius?) Als altijd dus maar weer indrukken, in onzen snellevenden tijd komen we immers zelden veel verder dan dat. Op een warmen Zondagmiddag in Juni begaf ik me tegen twee uur naar de groote, wereldbekende Tabernabel, met zijn groot gewelfd dak door geen pilaren gesteund, zijn orgel, zijn accoustiek en zijn gallerij. Deze heeft iets van de bekende Whisper Gallerij in de St. Paul, want wordt er bij het orgel een speld neergelegd dan hoor je het duidelijk aan het uiterste eindje. De Tabernakel is van binnen eenvoudig geel geverfd hout, maar wordt bij feestelijke gelegenheden aardig versierd met allerlei soorten gekleurd doek, bloemen, planten en electrisch licht. Aan weerszijden van het orgel zijn de stoelen voor het koor, daaronder, meer naar beneden, het gestoelte of liever het 'gebankte' voor de sprekers, de apostelen, de ouderlingen die daar amphitheatersgewijs zitten.

Stampend, stampend vol, meer dan 10.000 en nog steeds stroomde het naar binnen. Geen wonder, want hun beroemde redenaar, Roberts, Member of Congress, zou het Mormonisme tegen de gezamelijke aanvallen der verschillende Protestantsche kerken hier in den staat verdedigen. Eerst een lied van het

koor, zoodat je gelegenheid had den spreker eens op te nemen, die met zijn beide vrouwen op de fluweelbedekte banken zat en daarna de speech. In het begin, als alle goede sprekers, een beetje weifelend, maar al gauw had ie je en met de stijgende warmte moest je met stijgende aandacht luisteren. En terwijl ik daar zoo zat en o.a. hoorde al die praktische, echt Amerikaansche beschouwingen over het Predikambt en deszelfs beoefenaars trof mij telkens opnieuw de waarheid van zijn woorden en wenschte ik dat er eens een duizend van onze stijve Hollandsche dominees onder zijn gehoor zaten. Hij wond er heusch geen doekjes om als hij de voorste banken aansprekend, waar hij zich voorstelde dat zijn aanvallers gezeten waren, de predikanten ‘das dritte Geschlecht’ noemde, omdat hij heusch niet wist onder welke rubriek hij ze anders thuis moest brengen.

‘Gentlemen’, ging hij voort, ‘hebje wel eens goed gezweet? Wat weet jullie dominees eigenlijk van het leven? Hoe kan je anderen leiden in allerlei dingen waar je zelfs niets van af weet. Om de een of andere reden wordt, als je jong bent, dit vak voor je gekozen en dat noemen ze dan Roeping. Je bent te verwaand of te zwak om met handenarbeid je brood te verdienen, van zaken die praktijk vereischen weet je niets af, het domineeschap is net goed genoeg voor je, 't geeft je al gauw aanzien bij de menschen en 't is een gemakkelijk baantje. Op het Gymnasium en de Universiteit doe je wat boekenkennis op en dan verander je door een metaphysisch verschijnsel van student in godsgezant, je schittert op de preekstoel en vooral op theetjes, waar je je door de dames laat aanhalen, (figuurlijk?) en laat je bewonderen op bijeenkomsten, maar van de groote levensvragen, van het leven zelfs weet je niets af. Overal ben je uit gebleven, slechte mannen en lichte vrouwen heb je vermeden, je bent groen als gras, je bent verwaand, je bent eigengerechtig, je bent zwak, je bent een ziekelijk, teringachtig geslacht.’ -

‘Maar wij willen mannen, die niet alleen met woorden maar vooral met daden hun christendom toonen, mannen, geen zwakkelingen of wezens van twijfelachtige sekse, maar mannen die het leven kennen en verstand en inzicht hebben in onzen modernen tijd recht te oordeelen en krachtig te handelen.’

Natuurlijk sprak hij ook over polygamy, en de vrij nonchalante wijze waarop hij dit punt behandelde, deed me veronderstellen dat hij zou zeggen dat de mannen der twintigste eeuw allemaal zoowat polygamisten zijn in daad, niet in naam, wat natuurlijk een groot verschil maakt. Dit kwam evenwel niet, alleen beroemde hij er zich op dat hij, zelfs na de afschaffing der gebruiken waarbij je een vrouw ‘verzegeld’ kreeg, voor dit leven, voor de eeuwigheid of voor beiden (of voor een korten tijd?) naar de mate der liefde, steeds in eendracht met zijn twee vrouwen geleefd had, na welke verklaring een daverend applaus volgde.

Een van mijn beste vrienden ontmoette onlangs op het platteland een oude, eerwaardige Mormoon. Al pratend vroeg de Mormoon: Heb je ook een vrouw? Ja. Eén maar? Ja, maar één. Poor fellow, zei de oude Mormoon en hoofdschuddend ging hij verder.

Ik bedoel echter niet dat alle Mormonen nog steeds polygamisten zijn en aangezien in de laatste jaren de wetten krachtig gehandhaafd worden, zijn de Heiligen meer en meer van hun slechten levenswandel teruggekeerd en veranderd in fatsoenlijke Amerikanen, die deze dingen in het verborgen doen en waar dus niets op aan te merken is.

Salt Lake City.

Een Kurhausavond te Scheveningen door C. Schlimmer-Arntzenius.

Het regende dat het goot en het waaide een halve storm.

Het leek wel of alle sluizen in den Hemel geopend waren en of uit alle oorden, de wind samengespannen had, om zich op één punt te concentreeren, nl. te Scheveningen.

Als iemand dat nu gehoord had, dan zou hij natuurlijk bij zich zelf gedacht hebben: 'Nu zal de huiselijke haard het eenige plekje zijn, waar je rustig en wel zit, om van uit de verte, dat alles te aanschouwen, niet waar?

Neen, dan zou men zich bepaald vergissen; want menschenlief, het geheele Kurhaus was reeds dagen lang uitverkocht, wat de besproken plaatsen betreft en om in de trams tekomen, moet je reeds om zeven uur de deur uit (om acht uur begint het concert), want weet mijn lezers en lezeressen, het is heden een bizondere avond in het Kurhaus.

Vannie Marcoux, de beroemde Marcoux,

l'enfant chéri des dames' zal zingen en dàt zegt wat.

Op den zelfden avond was er in de schouwburg een opvoering van *de moraliteit van Elckerlyc* (Zomerspelen), maar 't schijnt dat zoo iets ernstigs hier in den Haag niet in den smaak valt; ten minste, dat dacht ik zoo op te merken.

Een stuk, dat zóó diep ingrijpt in je ziel, dat je ernstig *moet* stemmen en je leven doet beteren, 't ís het of 't Haagsche publiek daar niet zoo op gesteld is. -

Weet gij wel wie Vanni Marcoux is? Hij is zanger van de Fransche Opera. De Haagsche dames van alle mogelijke kringen dragen hem op de handen, sturen hem cadeaux van allerlei soort; gouden sigaretten-kokers, bloemen, bonbons, in 't kort, *c'est l'enfant chéri des dames.*'

Toen hij afscheid nam van de Opera, hadden al de dames een Touffe viooltjes aan, *zijn* lievelingsbloem en werd hij overladen met cadeaux.

Zooveel over Marcoux gehoord hebbende, besloot ik een plaats te bespreken en er heen te gaan.

Om half acht dan zat ik reeds in de zaal van het Kurhaus, die voor de helft reeds gevuld was. Wat een gewirwar van menschen, wat elegante toiletjes zweefden mij voorbij! Hoeden van de onmogelijkste vormen, heel groote en verbazend kleine, troonden op de gekapte hoofden van de dames; japonnetjes van crêpe, van heel dunne stof ontsloten hunne tailles de guèpe en deden de vormen goed uitkomen.

Voor een enkelen avond is het wel aardig zoo dat troepje te aanschouwen, dat luchtige menschengedoe, maar wat zou ik het vreeselijk vinden om daar avond aan avond te moeten zitten en dan diezelfde menschen altijd te zien komen en gaan. -

En dat doen er toch heel veel huisgezinnen; ze zouden niet graag één avond overslaan.

Kijk, als men te Parijs op de boulevards zit en je zit je te amuseeren met die aardige, levendige Parisiennes, dan zal je dat nooit vervelen, want elken dag geeft iets anders, dat niet alleen, maar die Parisiennes zijn natuurlijk, dat is zoo hun zijn, terwijl die Kurhausmenschen altijd dezelfde menschen zijn met op den eenen dag misschien een anderen hoed op en een andere japon aan dan den anderen dag. -

Eindelijk om 8 uur begint het concert met Beethoven, daarna zingt Marcoux de Proloog uit de Paljas.

Als hij verschijnt begint men te applaudisseeren; het is een slanke donkere verschijning, een knap sprekend gezicht.

Die stem had een verbazende omvang en maakte indruk op me, doch klonk niet week genoeg voor de Paljas.

Marcoux werd na afloop niet erg geapplaudisseerd; men was beter van hem gewend.

Mademoiselle Simony viel meer in den smaak, maar naar mijn idée is haar stem veel te zwak voor de groote zaal in het Kurhaus.

Na de pauze kreeg men nog 2 liederen van Marcoux te hooren: 'Délicieusement' en 'Pour un baiser.'

Hoe of de man het eerste lied *durfde* ten gehoore te brengen, is mij een raadsel.

Dat het Haagsche publiek 'équivoque' aardigheden gaarne hoort, dat wist ik wel, maar zou Marcoux denken, dat het publiek soms *alles* slikte, wat het werd opgedischt?

Het was meer dan erg nl. de inhoud van 'Délicieusement'. En hij zong het, of laat ik liever zeggen, hij droeg het voor met een grime.... hij laat het *voelen* dat is, geloof ik, zijn geheim.

De groote ‘Wüllner’ heeft dat geheim ook; alles wat hij zingt of liever *déclameert*, dat pakt, dat grijpt in je ziel.

‘Pour un baiser’ viel meer in den smaak en werd Marcoux ook zeer geapplaudisseerd.

Even wil ik melden, dat er naast mij een meisje zat van 13 jaar, die aan haar moeder vroeg, wat een ‘*baiser distillé*’ was; dat stond nl. in het versje, dat Marcoux zong. Het begon bij mij inwendig te schateren en spitste ik al op het antwoord van de moeder. Deze moest ook lachen en antwoordde: ‘Och, kindjelief, dat begrijpt je toch niet nu, wacht maar tot je wat ouder bent, dan zal ik het je uitleggen.’

Het meisje was er gelukkig mede tevreden, wel een wonder, omdat een kind altijd door vraagt.

Ik stond vóór het laatste stuk op, om in de tram te kunnen komen, maar, ja wel! er was reeds een ontzettende file ‘Bezit je ziel in lijdzaamheid’ is dan het parool; en zóó iets elken avond te moeten meêmaken??

O, gij engel, van den huiselijken haard waar zijt gij toch heengetogen in den ‘Kurhaustijd?’

Den Haag, 7 Augustus 1907.

Een Onderzoek!
Een Schets door Stella Mare.

Die laatste week had zij 's nachts ternauwernood een paar uur kunnen slapen.

Als zij naar boven ging, en de deur van haar kamertje achter zich sloot, dan kwam het weer dat vreeselijke angstspook, dat haar de laatste tijden hoe langer hoe vaster in zijne klauwen had geklemd, dan staarde het haar aan uit elk hoekje van het vierkanten vertrek.

Het sprak tot haar uit elk portretje, dat hing aan den muur, uit elk snuisterijtje, in gezellige wanorde op tafeltjes en étagères aangebracht.

Als zij zich uitkleedde, met heel langzaam moede bewegingen, keek zij met wijde wanhoopsoogen alle haar bekende en liefgeworden voorwerpen in hare kamer aan, als zocht ze daar uitkomst, en ook in haar bed waar ze eindelijk hoopte rust te vinden, kon zij dat vreeselijke angstgevoel, niet van zich afzetten, dat haar steeds als met duizenden onzichtbare handen vasthield.

En dan - die lange nachten, waarna ze eindelijk, afgetobt van het zorgvolle denken, tegen den morgen insluimerde!

Rust, zalige rust was om haar nu.

Zoo wonderkalm was het haar geworden nu ze staarde vér, vér weg, in den lentenacht.

Als een donkere koepel zoo ver en diep was aarde en hemel één nu, waarin duizenden gouden sterren flikkerend trillen in ongekenden glans.

En terwijl ze staarde zóò in den nacht, blonken onbewust tranen in hare oogen, en kil viel op hare blanke handen de eene droppel na den anderen, - dat deed haar huiveren.

Toen hief ze het gelaat op in verwondering.

Waarom schreide zij nu? Had ze al die nachten te voren niet genoeg geweend in wreed-verdriet? Had ze zich niet voorgenomen sterk te zijn?

Hoe had ze God niet gebeden haar kracht te geven? Had ze niet vaak in vertwijfeling - gehaat dit leven, - verwenscht zelf?

Waarom die angst nu?

Op de knieën voor het geopende venster gleed zij neer, en zacht prevelden hare lippen een gebed tot God, haar God van Liefde, die haar kende, dien zij liefhad, die haar zoo heel anders was dan de menschen hun' God dachten, die Hem aanbaden het meest, in mooie Zondagsche kleeren in de kerk.

Langzamerhand was een kalme vrede over haar gekomen, een vrede met wat haar voorstond, en in droomerige-mijmeringstemming met wijd-open oogen, die staarden nog steeds in den lentenacht liet zij langs hare herinnering glijden, eerst den avond van heden... toen daarna heel haar vorig leven.

't Was Vrijdagnacht nu.

Lang had, in kleurlooze eentonigheid die avond geduurd, spelend uren achtereen het eene spel halma voor, het andere na.

Ze vond het vreeselijk dát spel; - 't maakte haar altijd zenuwachtig, zóó zelfs, dat ze 's nachts nauwelijks in slaap kon komen, als ze het had gespeeld, vooral in het begin niet.

Dan zag ze steeds voor hare oogen schemeren, die domme roode en groene houten figuurtjes, springend steeds over elkander, en onder het springen grooter wordend steeds, totdat zij als dreigende groene of roode reuzen tegenover elkander stonden, en dan zich plotseling vereenigden om zich met vereende krachten op haar te storten.

Maar, wat gaf 't, of ze het spel haatte.

Hare moeder wilde het iederen avond met haar spelen.

Och, 't zou zoo anders geweest zijn haar leven, als hare moeder was, zooals zij zich 't moederzijn had gedroomd; - 't hoogste, 't goddelijkste op aarde, gevend zich zelve, hare laatste krachten, voor haar kind, opofferend steeds alles in eeuwige onzelfzuchtige liefde.

Maar, - 't was niet zoo; alles wat zij droomde van moederliefde was maar illusie. Hare moeder, eene teruggetrokken vrouw, denkend steeds aan zich zelve en aan hare ingebeelde kwalen, - was niets voor haar geweest.

Ze koesterde met nauwgezette gretigheid, die haar het onherstelbaar verlies had gebracht, van haren man eerst, daarna van haren zoon, opgaande geheel in de herinnering van beiden, die zoo'n groot gemis achterlieten, en zij kon het hare dochter niet vergeven, dat zij niet treurde met haar, dat zij niet wist te praten van vader en broer, beiden gestorven, toen zij, Greta, een kind nog was, niet ouder dan een jaar of tien; en voor wie de nagedachtenis nu was verflauwd geheel door vroolijke herinneringen

met hare schooljaren, - later door eigen smart.

En nu leefden zij beiden, moeder en dochter naast elkander haar eigen leven - ver van elkander.

Vroeger was Greta wel eens uitgebarsten in meêdoogenlooze, hartstochtelijke woede, uitschreidende hare groote smart tegen hare moeder.

Klaar en koel, onverschillig om zich heen kijkende, hoorde hare moeder Greta aan, die meegesleept door hare weeke stemming, hare moeder om wat meer genegenheid smeekte, zeggend, dat zij niet verder wou leven, zóó dat leven zonder emoties, in dagelijksche kleurloosheid, en altijd zìch schikkende naar hare moeder, die in egoïstisch treuren om vader en zoon vermoordde hare dochter.

'Vermoordde?!'

Hare moeder had haar aangestaard met een blik van verbazing en niet-begrijpen. 'Vermoordde?'

'Waar haalde dat kind die zondige taal en zooveel brutaliteit van daan?

Zij, die de goedheid in eigen persoon was, die geen vlieg kwaad deed, en te weekhartig was om narigheid te zien!

Zij had het kind nog nooit aangeraakt, integendeel zij overlaadde haar steeds met alles wat zij wenschte. Het ontbrak haar aan niets!'

'Aan niets?

Aan alles! Aan vrijheid, aan hartelijkheid, aan liefde, aan emoties!

Wat kon het haar schelen of ze haar eten kreeg op tijd, of ze mooie nieuwe japonnen kreeg als de oude nog ternauwernood versleten waren, of ze het rijkst bewerkte slot op haar kerkboek had!'

Zij had het snikkend uitgegild in de behoefte eens te uiten hare langjarige moeielijk verkropte smart.

Maar hare moeder had gezwegen in ijskoude stilte, en gewezen slechts naar haar voorhoofd met een blik van... 't is haar in 't hoofd geslagen, - en was toen de kamer uitgegaan.

Na dien dag had zich een ijskorst om Greta's hart gelegd.

Roerloos en dof liet zij zich nu leven, deed gedwee wat hare moeder zei, opgeschroefd vroolijk zijnde, ter wille van moeder, die zich beklaagde dat Greta zoo saai was, als ze een heelen avond zonder veel spreken tegenover haar zat, en die 't haar dan deed ontgelden door te praten, vol hatelijke minachting over personen, die Greta lief waren, en waardoor zij haar tot in 't diepst harer ziel pijn deed, - al zweeg ze ook stil.

En dan die Zondagen!

Het naar de kerk gaan, de preek hooren van een streng orthodoxen dominé, die haar, idealiste, koud liet met zijne groote woorden en indrukwekkende-effectbejagende stem.

Voor haar was God, Liefde alleen, Liefde, 't Goede, 't Edele.

Hij was haar Biechtvader, waarvoor zij kon uitstorten, dag aan dag, uur aan uur, haar hart, dat leed in verlangen naar verandering in haar leven.

Neen, wát de dominé ook zei, er kón geen Hel, geen Vagevuur zijn!

Hoe zou haar God, de God van Liefde, zoo iets vreeselijks dulden?

Hoe dreigender de dominé over het hiernamaals sprak, hoe meer hij in geestdrift raakte over de straffen, die op het overtreden van Gods geboden volgden, hoe moeielijker het haar viel, schijnbaar kalm te luisteren.

Dan wenschte ze buiten te zijn, - ver buiten, en daar in de natuur waar de bloemen, en de wolken en de Zuidewind en het zacht-fluisterend ruischen der boomen haar van God spraken, en haar in intieme eenzaamheid deden bidden tot Hem in hare eigen woorden.

En dan als de kerk uit was, die witte emotielooze-blankheid, liggend over de anders zoo woelige straten; - die kinderen in hare stijf-witte jurken met breede bont-gekleurde ceintuurs, die uitgedoste burger vrouwen met hoeden vol kant en bloemen, - de anders in boezeroen flink uitziende werklui, nu stijf en ongemakkelijk loopend in 't gedwongengaan van 't Zondagsche pak, - en dan die zoetige atmosfeer van briljantine, muskus of slechte Eau de Cologne met eenen nageur van terpentijn en citroen.

O, ze haatte al dat gemaakte, dat opgeschroefde van de Zondagen.

's Middags mooi-gekleed uitgaan, om met moeder langs de havens en de singels te wandelen, of in de mooie kamer visite te ontvangen van een paar oude dames, waarmeê hare moeder nog vriendschap hield, die dan met moeder over hare meest-ingebeelde kwalen konden spreken, en haar tot Greta's groote ergernis steeds alle mogelijke kwakzalvers-middeltjes aan de hand deden.

En dan nog, steeds starende in het oneindige, geheimzinnige donker van den nacht,

zag ze in gouden kronkeling eene ster schieten, één uit de ontelbare millioenen schitterende, lachende, flonkerende sterretjes.

Een glimlach gleed over haar gelaat. Ze mocht een wensch doen

En nu niet denkend aan den dag van morgen, die haar vonnis zou brengen, lispelde zij met roerende smeeking in hare stem, opziende naar omhoog: 'Liefde, o God, geef me Liefde!' en nu zag zij voor zich een paar diep donkere oogen vol lijdenssmart, en een hoog fier voorhoofd, doorploegd met vele rimpels.

O, hem dien ze in stilte zoo innig liefhad, eens met zachte hand de zorgrimpels van het voorhoofd weg te strijken, en met hare kussen, en door hare liefde die treurige weemoedsoogen met lachend geluk te vullen. Door hem bemind te worden, welk eene zaligheid!....

De torenklok sloeg twee, met diepen zwaren nagalm van elken slag, die dof natrilde in den nacht.

Morgen moest ze alweer vroeg op. Met onwil scheidende van de sterrenlucht, sloot zij het open venster, liet het gordijn zakken en begon zich uit te kleeden, heel langzaam, vreezende weer de pijn, die ze voelde als ze in bed lag, en die haar het slapen haast onmogelijk maakte.

Och, die pijn, die met snerpend wee haar soms door de borst priemde, wat had die haar in onzegbaren angst doen lijden, soms op eens in oogenblikken van gewoon bezig zijn, of in oogenblikken ook van vroolijke uitgelatenheid.

Al lang had ze die pijn gevoeld, eerst heel flauwtjes in de borst, toen heviger ook in de zijde, waar het stak als met duizende folterende werktuigen.

Het had haar zoo bang gemaakt, zóó bang. -

Als zij eens sterven moest!

Toen was het langzamerhand een idee-fixe bij haar geworden, denkende in hare onwetendheid, natuurlijk dadelijk het ergste, dat het tering, neen kanker moest zijn.

Er hielp niets aan. Ze zou moeten sterven.

En ze zag zich liggen in roerlooze blankheid op het doodsbed, waarvan subtiele geuren van witte seringen en andere teer-bleeke bloemen opstegen, - afscheidsgroeten van vroegere schoolvriendinnen, en ze zag zich kisten en ze hoorde het knarsend geluid der scharnieren die sloten voor altijd.

En in gedachten zag ze ook de lijkstoet, - vele rijtuigen en veel vertoon, - omdat hare moeder de wereld hare smart wilde laten zien, - die wereld, die zoo dom is de hoeveelheid smart af te meten, naar den uiterlijken schijn, naar de hoeveelheid kransen en rijtuigen, naar de breedte van het crêpe op de rouwjapon, naar de lengte van den sluier.

En dan die zalvende woorden van dominé, die zou zeggen, dat God zich wel over hare zondige ziel zou ontfermen.

Neen, - dat zou ze toch moeder voor ze stierf verzoeken, - dat moest moeder haar plechtig beloven, dat niemand bij haar graf zou spreken.

Men moest haar eenvoudig begraven, - en met plompen doffen val zou de kist in de aarde zinken, en naast haren vader onder den zelfden steen ook van haren broeder, zou men haar ter eeuwige ruste leggen.

En nog smartelijker zou hare moeder treuren, en nog eenzelviger zou zij worden.

Greta zuchtte diep.

En toch, zoo mooi was de wereld, zoo rijk kon het leven zijn, als zij het had kunnen vullen met blij gejuich, met jubelzangen, met veel liefde, - met liefde vooral.

Voor den spiegel maakte zij de zware haarwrong los, die rijk-golvend naar beneden viel, en schouders en rug bedekte.

Onwillekeurig gleed door die beweging het het hemd van de room-blanke schouders.

De aangestoken kaarsen, die rossig lichtten op hare toilettafel, beschenen het kantwerk en het borduursel, waardoor de geregen smalroode zijden lintjes, bloedsdraden schenen.

Toen strekte Greta hare armen omhoog, en met de handen steunend het achterhoofd, beschouwde zij haar beeldtenis in den spiegel.

Nog lager gleed het hemd.

En toen ze zag het wonderblanke-fluweelige van haren boezem, die in zachte deining zich bewoog, toen verborg ze haar gelaat in de loshangende donkere haren en snikte, snikte van pijnlijk schaamtegevoel omdat zij morgen haar rein-blank maagdelijf aan vreemde oogen moest toonen, - en ze snikte ook vol doodelijken angst, - vol innig medelijden met zich zelve, want morgen reeds zou het zwart-roode bloed haar lichaam bezoedelen, en het zou stroomen langs haar melk-witten boezem.

Dordrecht.

Kunsten en Wetenschappen.

De ontdekker van Amerika.

Henry Vignaud heeft het leven van Christophorus Columbus tot eene bijzondere critische studie gemaakt. In ruim 500 bladzijden voert hij dezen held in de geographische geschiedenis ten tooneele tot aan het tijdstip zijner groote ontdekkingen. Biographisch werkt hij dus meer dan historisch.

In eene inleiding behandelt hij de bronnen, welke dienen om de waarheid te vinden in de Columbiaansche tragedie. Dan onderzoekt hij in eene eerste studie de afkomst van Columbus, de geslachten welke zijn naam dragen en zijn wapen, of wapens, en zijn eigenlijke familie. Deze bestond uit Domenico Colombo, gehuwd met Suzanne Fontanarossa als ouders; Giovanni heette zijn grootvader; zijne broeders Pellegrino Barthélemy en Diego, en zijne zuster Biancha.

Hij had niets gemeen met den zeeroover en den archi-zeeroover, twee Colombo's, die men aan zijn geslacht wil aanpassen, evenmin met de Colombo's van Plaisance, van Cuccaro, van Cogoleto, enz. Christophorus is een Genuees, en werd geboren in 1451, al zijn er ook tal van andere lezingen. Men heeft voor hem evenveel geboortejaren aangewezen als er dagen in de week zijn. Vroeger kon men kiezen uit 1430, 1436, 1439, 1445-1447, 1448, 1456 en 1458. We zullen ons voorloopig aan 1451 moeten vasthouden.

Het ging tot heden met het wapen van Columbus als met zijn geboortejaar. Hij hield er verschillende op na; zij zijn van 1493, 1502 (eigen vinding), 1557, en dan nog het wapen zijner voorouders.

In 1477 vestigde Columbus zich in Portugal en huwde te Lissabon (niet Madera) 1478 of 1479 Felipa Moniz, dochter van, let wel! Bartholomeus Perestrello en Isabel Moniz. Misschien wordt deze opmerking eenigszins duidelijker door de namen van schoonbroeder en schoonzuster; de eerste heette Bartholomeus Perestrello (familienaam van zijn vader); de andere Violante - Briolaiya Moniz (familienaam van hare moeder).

Het misschien wel een weinig te diep gaande boek is gedocumenteerd, zooals tot heden niet geschiedde. Het is bronnenstudie en nog eens bronnenstudie, maar wordt door dit alles Columbus nu grooter of kleiner?

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden

toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevrouw G. te S. - Ik heb reeds dikwijls meegedeeld in de Lelie, dat het *onmogelijk* is in het 'e.v. nommer' te antwoorden. Vooral vragen van zoo uitgebreiden omvang als de Uwe, hebben ter beantwoording ruimte noodig, en deze ruimte hangt af van allerlei omstandigheden, met zetten, enz., in verband staande; zoodat het niet doenlijk is 'omgaand' in de correspondentie te antwoorden. - Overigens wil ik U gráág met alle ondervinding die ik heb ten dienste staan, maar.... smaken verschillen énorm; evenzeer als de vraag wat de een verstaat onder 'comfort' of 'goede keuken', vergeleken bij den ander. - Het eenige wat ik dus met goed geweten kan op mij nemen, is U raden naar *mijn* smaak en *mijn* behoeften; waarbij gij echter óók nog in aanmerking moet nemen, dat gij reist met Uw man, terwijl ik met eene dame reis, en uit ondervinding weet (van vroegere vele reizen met mijn vader), dat heeren dikwijls andere behoeften en andere eischen hebben dan dames. - Wat de vergevorderdheid aangaat van het seizoen. September is óók rondom Interlaken en Lucerne, (in beide plaatsen wàs ik in prachtige September-maanden) zèér mooi wat de herfsttinten aangaat, en óók in de omgeving 'boschrijk', en kan men er prachtige wandelingen en rijtoeren maken; echter, in Interlaken is het seizoen in September voorbij, en half September sluiten de groote hôtels, hetgeen aan het plaatsje een ongezellig aanzien geeft, temeer omdat vele winkels dan eveneens sluiten. - *Lucerne* is een moderne, groote, luxe-stad, met een mooie promenade langs de Schweizer-hof-quai en vele moderne winkels; de omgeving is prachtig en ook in September, zijn er nog vele, vooral echter naar Italie dóórreizende touristen. Desniettemin heeft voor mij de omgeving zelfs dáár reeds iets gedécideerd-ongezelligs; men bemerkt dat de eigenlijke 'season' voorbij is; sommige treinen en booten gaan niet meer zoo dikwijls als in den zomer, enz. enz. - In Fransch Zwitserland daarentegen *begint* het seizoen juist in September, en ik heb o.a. verleden jaar in Montreux een verrukkelijke September- en October-maand getroffen, steeds gekleed in zomer-katoentjes en blouses, en lang buiten-zittend op de banken langs het meer Léman. - Waar gij echter verlangt een 'boschrijke' omgeving zal Montreux, als stadje zonnige en eindelooze straat, U zeker teleurstellen.

Daarvoor moet gij dan bepaaldelijk in de hóógte zijn: *Caux; Les Avants;* de omstreken van *Territet* (het verlengde van *Montreux* en het meest fashionable en dientengevolge dúúrste gedeelte.) - Liever dan *Montreux* te kiezen, zou ik-voor-mij, als ik in déze maand op reis ging naar Zwitserland, prefereeren *Lugano*, dat een magnifique ligging heeft, en van waar-uit gij kunt bezoeken de Itali-

aansche meren: Maggiore en Como, beide idyllisch voor mijn smaak. *Vallanza*, *Bellagio*, *Caddenabbia*, ziedaar zoovele verrukkelijke plekjes, alles vlak in de buurt van het eveneens wondervol gelegen *Lugano.* Het seizoen *begint* hier evenzeer in September; maar... (overal is een 'maar' in het leven) 'boschrijk' is de omgeving daar niet bepaald!

- Ook op het *Engadin* moet ik nog Uw aandacht vestigen. Het *Engadin* behoort m.i. tot het wonderbaarste gedeelte van wonderbaar-schoon Zwitserland; ofschoon het een meer zwaarmoedige tint heeft, dan bv. het lachende, maar óók méér popperige Berner-Oberland! - *St. Moritz*, het neusje van den zalm van het *Ober-Engadin*, is tegenwoordig ook per spoor te bereiken; voor een paar jaar moest men het echter nog, - evenals hier naar Schuls, - per post bereiken. Daardoor was het toen meer 'select' dan nu, maar ook peperduur. - Het is een zeer grootsche natuur, maar wellicht voor U, als gij niet sterk zijt, te vermoeiend; en ook, als gij Zwitserland niet kent, *te* aangrijpend! Althans, ik zag voorbeelden van menschen die uit een vlak land komend, door déze bergnatuur als het ware overstelpt werden, en voortdurend huilen moesten! Het *Unter-Engadin* is niet zóó grootsch als het *Ober-Engadin*, maar toch ook boven alle beschrijving schoon! Hier in *Schuls* sluit *alles* half September en eveneens sluiten *Vulpera* en het *Kurhaus*-'*Tarasp.*' Wel zijn hier verscheidene winter-sport-gelegenheden, als *Samaden, St. Moritz*-bovengenoemd, enz., enz., maar die krijgen hunne èchte vroolijkheid eerst midden in den winter. - Alles komt er dus voornamelijk op aan, of gij en Uw man gaarne reist *in* seizoen-tijd, of wel onverschillig blijft voor gezellige en drukke omgeving, indien de natuur slechts mooi is. In het laatste geval kunt gij eigenlijk overal terecht in September. Neem echter, - óók als gij naar Lugano of Montreux gaat, - warme kleederen mede, want het weer kan inééns omslaan; en ook 's avonds zeer koud zijn. In Lucerne hebt gij overdag óók wollen kleederen noodig. Warme avondmantels, een goed bont, een paar wollen blouses, zijn zelfs in zoogenaamde 'warme' streken, zeer noodig op reis.

Wat Uw tweede vraag aangaat, ik recommandeer liefst alleen hôtels uit eigen ondervinding, want wat de een goed vindt, beschimpt soms de ander; juist in dat opzicht loopen eischen en smaken énorm uiteen! Gij maakt de zaak niet gemakkelijker, door geen prijzen aan te geven. Intusschen kan ik U alvast waarschuwen, dat gij in Zwitserland voor 'goedekeuken en eenige comfort' hooge prijzen moet betalen in goede hôtels, want de dagen zijn voorbij, waarin hôtelprijzen in Zwitserland goedkoop waren! Ik voor mij vind de eerste-rang hotels b.v. aan de fransche Riviera bepaald goedkooper dan de zelfde soort in Zwitserland. - In *Interlaken* ken ik persoonlijk het *hôtel Métropole,* dat echter nu in andere handen is dan toen ik er logeerde,! en geloof ik, duurder moet zijn dan toen, maar ook nog beter en moderner-gemeubeld. Ik was er zéér tevreden, wij betaalden toen, te samen op één kamer, die zeer goed was ingericht, maar zonder balcons, 17 francs en pension, in het hoogseisoen. Vermoedelijk is ook dit hôtel gesloten Ook moet het *hôtel des Alpes* zeer goed zijn; ik vréés dat ook dit is gesloten. Kleinere, in de Bahnhof-strasse blijven open. De beide andere liggen aan het centrum: 'Hohe Weg.' In Lucerne ken ik zoowat alle grootere hôtels. Zeer-goed en zeer-voornaam is het *hôtel National*, dat ik-zelf prefereer boven alle anderen daar. Natuurlijk is het óók duur. - Het *Schweizerhof*, zéér voornaam-Engelsch, beviel mij bepaald *niet.* - In *Montreux* ken ik slechts één enkel hôtel, (van twee nachten logies,) uit eigen ondervinding, omdat ik daar in privaat-woning heb gehuisd. Dit hôtel, het hôtel *Moser* te Clarens-Montreux,

is eenvoudig, en niet zeer chic. Ik heb er niet gegeten, omdat wij dit in Montreux-zelf deden, in een restaurant. Een luxe-hôtel, midden in zonnig Montreux is het *Montreux-palace*, en een dito, dat ik om de ligging zou prefereeren, is het *Grand-hôtel* te *Territet.* In *Caux* is zeer goed het *Caux-palace.* Gij zult in deze hôtels steeds tusschen 15 à 20 francs per pension en per persoon moeten aanleggen denk ik; daarvoor zijn zij ook geheel up to date en in èlk geval te vertrouwen in ieder opzicht. Kleinere zijn talloos in *Montreux*, evenals overal in Zwitserland, en heel dikwijls heel goed; maar ik zou U geen enkel kunnen noemen uit eigen ervaring. In *Lugano* waren wij voor een paar jaar zoo tamelijk tevreden in het *hôtel-Splendide.* Ligging, bediening, kamer, goed; maar eten tamelijk! Ik heb *gehoord*, dat het *Grand-hôtel* daar uitstekend is; maar weet dit niet uit eigen ondervinding. Aan de overige meren zult gij wel niet overnachten; zoo noodig geef ik u adressen daar. In *St. Moritz* waren wij *uitstekend* in het prachtige *Kulm-hôtel.* Het is een van de duurste hôtels daar, maar niet afzetterig, zooals b.v. het *Grand-hôtel* in *Veveij.* In *St. Moritz* is alles zéér duur, en over 't geheel geldt dit in het gansche *Engadin.*

Hôtels, hier in *Schuls*, zijn uitgesloten, omdat zij sluiten. Had ik mijne photo's hier, ik zou U met vele photo's deze korte schets kunnen toelichten, die zijn echter àlle in Montreux. Kan ik U verder helpen, dan gáárne!

Mej. B. Ik heb Uw verzoek opgenomen onder de ingezonden stukken, en hoop dat mevrouw *P.W.* langs dien weg zal willen antwoorden.

Marij G. Zoo mogelijk in het volgend nommer.
'*Ongecorrigeerd geplaatst.*'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

18 September 1907.
21ste Jaargang.
No. 12.

Bericht.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Triomf van het moederschap.

Over ‘moederschap’, enz., naar aanleiding van **De Triomf van het moederschap,** door **Johan Schmidt** (schrijver van **Verschoppeling**, *Van 't leed der waarheid, De vloek der vruchtbaarheid*), (uitgevers Scheltens en Giltaij, Amsterdam).

II.

Ik heb er prijs op gesteld mijn standpunt in zake het moederschap nog eens uitvoerig uitéén te zetten, opdat niemand mij van partijdigheid door mijn ongehuwd-zijn zal kunnen verdenken, wanneer ik tegen de rol, die Johan Schmidt der vrouw toekent op zedelijk gebied, protesteer met al de overtuiging van mijn eigen vrouw-gevoel!

Want, zeker, de éénige mooie bladzijde, die ik tegenkwam in zijn boek, ik onderschrijf haar ten volle:

‘*Denk je dan, dat wij vrouwen geen gevoel hebben? Dat wij slachtoffers zijn alleen. Wij hebben evengoed onze menschelijke hartstochten, en ik vind het onzedelijk van verleiden te spreken, als de vrouw, en dat is ze, bewust van de gevolgen is. - Dat de meeste vrouwen voor verleiden willen doorgaan, en doen alsof ze aan 't kind part noch deel hebben, bewijst alleen hoe weinig besef de meesten hebben, hoe dom ze zijn voor slachtoffertje te willen fungeeren.*

Wel, wel, wat zijn de vrouwen en meisjes die kinderen hebben martelaressen! Elke vrouw die zich onschuldig voordoet liegt, liegt met opzet.’

Maar, juist omdat er waarheid is in die bladzijde, welke Johan Schmidt in den mond legt aan een domineesvrouw, die al vóór haar huwelijk léefde met haar man,

juist daarom is zijn heele betoog zelf gebouwd op *on*waarheid, op een gansch en al scheeve voorstelling van de èchte liefde-vrouw, die volstrekt *niet* -

zooals Johan Schmidt beweert - gelijk staat aan den man in geslachtsbehoeften en geslachtsdrift, maar die zich eerst dan géét, loyaal en met hartstocht volkomen geeft, als zij *lief-heeft!*

En zeker, er zijn mogelijkheden, toestanden denkbaar, waarin die liefde wordt gesteld op een *te* harde proef, waarin de moraal het aflegt tegen de begeerte naar vereeniging hoe dan ook, en waarin dientengevolge de vrouw zelve vertreden durft de wetten der maatschappij, in een willen tot elken prijs bevredigen haar verlangen naar den geliefde, van wien zij weet dat hij haar, om de een of andere reden, nooit openlijk zal kunnen toebehooren, rechtmatig, en voor de wet!

Ik zelve heb mij in *Gelukswegen* zulk een geval gedacht; en ik heb betuigd in menig pleidooi voor het lot der ongehuwde moeder onder, b.v. door een 'meneer' bekoorde dienstmeisjes, en dergelijke door de maatschappijzelve op onzedelijkheid aangewezen vrouwen, dat er een hartstocht, een éérlijke liefde kan zijn, die zich geeft buiten het huwelijk om, bezwijkend voor den drang der omstandigheden, en die de vrouw, welke er aan toegaf, niet verláágt maar misschien hóóger doet staan, dan menige 'in eer en deugd getrouwde', bij wier 'wettige' daad slechts berekening en voordeel-bejag in het spel is geweest en allerminst liefde. Daarom, indien Johan Schmidt in zijn roman zulk een 'val' had genomen tot onderwerp van behandeling, ik zou mij kunnen vereenigen met zijn voorstelling van feiten, die helaas maken 'de triomf van het moederschap' tot een vloek voor die ongelukkige, welke, liever dan hare 'schande' stilletjes te laten wegmaken volgens de Parijsche methode, in plaats daarvan moedig haar kind erkent voor de wereld, en groot brengt in dubbele moeder-liefde, waar het die van den onbekenden vader moet missen.

Er is een bittere wáárheid in het fiere woord, dat, volgens Marie Colombier, gesproken moet zijn door Sarah Bernhard, ter gelegenheid van hare eerste tournee door Amerika, toen de preutsche Engelsche pers haar aanviel om haar onecht kind. 'Zeker, het *is* ook heel onfatsoenlijk van mij, dat ik dit kind openlijk mijn eigen naam heb gegeven. Het zou ongetwijfeld veel fatsoenlijker zijn geweest, indien ik het bijtijds door een handige sagefemme had laten verdwijnen. Helaas, ik ben nu eenmaal zóó "bijzonder", dat ik liever mijn eigen kind openlijk grootbreng, dan het heimelijk te doen vermoorden uit eigenbelang.'

Maar Johan Schmidt heeft de questie gansch en al onzuiver gesteld, toen hij zijn domineesvrouw *zonder eenige reden hoegenaamd* liet zondigen tegen de maatschappelijke wet, die verbiedt den omgang vóór het huwelijk! Al wat zij zelve daaromtrent zegt is onwaar gevoeld; van een man-standpunt, die niet voelt, noch begrijpt de vrouw, en die om diezelfde reden strijdt tegen windmolens! Immers, al de narigheden, welke volgens Johan Schmidt volgen uit het te vroeg geboren worden, na vijf maanden al, van het vóór het huwelijk verwekte kindje, dominee en zijn vrouw hebben die aan *zichzelf* te wijten, en géénzins aan de wreedheid of onrechtvaardigheid van bestaande toestanden! Ik laat in het midden in hoeverre die narigheden niet nog opzettelijk overdreven zijn, om de ellende zwart te maken! Want b.v., ik voor mij geloof geenzins, dat het classicaal bestuur, bij de toegevendheid heden ten dage gebruikelijk, een predikant zal schorsen, alléén omdat zijn kind eerder ter wereld kwam dan met de moraal is overeen te brengen. En nog veel minder geloof ik, dat *alle* vrienden van zulk een dominee hem maar dadelijk zullen afsnijden, beleedigende brieven zullen schrijven, alléén om die ééne, immers terstond weer goedgemaakte fout in zijn leven! Dat de dorpelingen er onder elkaar over giechelen, en zich te goede

doen op eigen braafheid, en tegen elkaar gaan uitspelen hun meerdere of mindere waarde van ‘griffermeerd’ tegenover ‘hervormd’, *dat* is juister van de werkelijkheid afgezien, en, had de schrijver deze scènes gelieven te vertellen in gewoon en leesbaar Hollandsch, in plaats van in een achterbuurt-taaltje, dat alleen te verstaan is voor de dáár geborenen, waartoe ik, wat mij betreft, nu eenmaal niet de eer heb te behooren, ik zou zeker mij verheugen over het talent van voorstellen, dat uit dit gedeelte van het boek blijkt. Ongelukkig echter geeft zoowel die voortdurende inlassching van geloofs-opvattingen tusschen de gemeenteleden-zelf, als de met bijbelteksten doorspekte discussie tusschen dominee en zijn vrouw, den indruk dat Johan Schmidt het door hem geschilderde geval nog onzuiverder maakt, door het te bekijken uit een oogpunt van *bijzondere* orthodoxie, en niet van een algemeen menschelijk standpunt. Dominee wordt voortdurend gekweld door zéér orthodoxe gewetenswroegingen over

het gebeurde, en zijn vrouw zelve, - ondanks hare zeer vrije theorieën, - redeneert tegelijkertijd op een hóógst bijbelvaste, beslist orthodoxe wijze!

Dat de 'triomf van het moederschap' aldus gecompromitteerd wordt, ligt dientengevolge al weder geenzins aan onrechtvaardige ideeën of bekrompen opvattingen over fatsoen, maar alléén aan het zeer bekrompen orthodox redeneeren van den dominee en zijn vrouw, die *zichzelf* gelieven te kwellen met spitsvondige verwijten.

Overigens, het is waarschijnlijk eigen onbekendheid met het christelijk-orthodoxe bijbelgeloof, dat Johan Schmidt van dit echtpaar méér caricaturen doet maken, dan wezenlijke geloovige christenen! En, wat de bewuste schorsing betreft, zelfs aangenomen dat een classicaal bestuur de zaak zóó streng zou opvatten, dan nog meen ik, ziende op de werkelijkheid, dat de heeren dergelijke afdwalingen veel liever 'broederlijk' met den mantel der liefde dekken, dan er onnoodige publiciteit aan te geven door schorsingen. Ik herinner b.v. alleen maar aan het eenige jaren geleden voorgevallen ergerlijk-onzedelijk misdrijf tegen minderjarige catechesanten, door een Haagsch predikant begaan. Reeds terwijl de justitie de afdoende bewijzen van zijn schuld in handen had, vergaderden de predikanten en de kerkeraad nog ten huize van een invloedrijk lid daarvan, in de hoop het zaakje te kunnen doen doodbloeden, door een zich, na afloop van de bijeenkomst, openlijk op straat vertoonen met hun 'lieven broeder', die, volgens hen, alles aan hen had opgehelderd op bevredigende wijze! Tijdens die wandelingzelve, nauwelijks eenige stappen van het huis verwijderd, moest echter de lieve broeder in questie den agent volgen, die hem met het bevel van zijn inhechtenisneming stond op te wachten. En, ondervraagd door hunne gemeenteleden wáárom zij zulk een onwaardige comedie hadden willen opvoeren, van 'alles opgehelderd weten', terwijl daarentegen de schuld onmiskenbaar vaststond, (gelijk immers weldra uit verhoor, bekentenis, en vonnis tot gevangenis-straf afdoende bleek,) verklaarden deze predikanten, allen orthodox van richting, dat zij gemeend hadden de eer van de kerk te moeten rèdden door publiek schandaal te vermijden!

Op grond van zulke feiten mag men dus wel aannemen, dat Johan Schmidt zijn dominee voor geheel verdichte moeilijkheden plaatst, waar hij zijn betrekking hem maar dadelijk laat verliezen, alléén om die ééne, door het later huwelijk volkomen weer uitgewischte dwaling, die niet eenmaal is een vergrijp tegen de zeden, alleen een tegen de maatschappelijke wet! Maar deze fout, die meer bepaaldelijk geldt de samenstelling van het verhaal, hindert mij minder, dan de fout die hij begaat aan *de vrouw* als zoodanig, waar hij van haar maakt een geslachts-bevrediging-zoekend wijfjes-dier, niets anders en niets hoogers! Tot dat doel is er een ongehuwde moeder uit het volk ingelascht, die op de meest weerzinwekkende wijze schimpt over en tegen haar onwettig geboren kind, terwijl een andere, tot dezelfde klasse behoorende vrouw niet beter weet te doen, dan haar heil zoeken bij een zoogenaamde 'engelen-maakster', omdat zij óók, ondanks alle voornemens zich zelve uit eigenbelang onbesmet te houden, bij de eerste de beste gelegenheid voor de verleiding van haar vrijer bezwijkt. Op die wijze belichamen alle in dezen roman optredende vrouwen de m.i. voor ons geslacht *beleedigende* theorie van de dominees-vrouw: ''n Man zoekt bevrediging en de vrouw in questie doet hetzelfde.'

Deze bewering is leugen, berust op onwaarheid! De vrouw *is* zinnelijk, zoo goed als de man! Ik geef het volkomen toe; een vrouw zonder zinnen, zonder geslachtsdrift, ware een onding! Maar zij is *anders* dan hij! Zij zoekt niet naar bevrediging bij den

eersten den besten, zonder méér. Zeker, er zijn er die dat wèl doen, en ik erken volkomen dat ik, ook onder mijn eigen standgenooten, wel ‘dames’ ken, van wie ik overtuigd ben, dat alleen de onmogelijkheid van een verleiding, dóór hare maatschappelijke omstandigheden, de schutsengel is harer kuischheid, en dat zij, eenmaal onafhankelijk, vrij een eigen weg te gaan, vallen zouden in handen van elken man, die haar nam, zij het ook voor één uur slechts; geprikkeld door overmatige geslachts-behoefte, waarvan zij zelve zich niet bewust zijn misschien. Maar dezulken zijn en blijven hysterische uitzonderingen, droevige producten wellicht van overbeschaving en gedwongen onthouding, omdat geen man haar ten huwelijk vraagt in deze in dit opzicht bijzondere dagen, waarin de huwelijken, juist onder de hoogere klassen, steeds afnemen.

Wij hebben echter niet te rekenen met de uitzonderingen, maar met de meerderheid. En de normale méérderheid, in elken stand, is niet het wijfjes-dier zonder méér, zij is

de vrouw dìe een *eigen-waarde* bezit en een *ingeboren reinheid*, welke haar belet zich zoo maar enkel-zinnelijk, zonder geestelijke liefde, te werpen in de armen van den eersten den besten man, die haar wil nemen. Wat den aankomenden jongen doet hunkeren naar het dienstmeisje zijner ouders, wat de jonge man drijft, ondanks lichamelijke gevaren voor zijn gezondheid, met een onweerstaanbare behoefte, in de armen van publieke vrouwen en in de vuilheid der bordeelen, die volmaakt-zinnelijke *begéérte* kent noch het meisje, noch de vrouw, als zij normaal is aangelegd. Waren zij zóó als Johan Schmidt haar schildert, ‘de triomf van het moederschap’ zou niets anders zijn dan de triomf van de onzedelijkheid! En dat is zij *niet!*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter wille der moederlijkheid!

> ‘Das Leben, wer versteht es? Es wird immer komplizierter und unruhiger und wirrer, es rast dahin.’
> ‘Wir müssen Zeit haben!.... zu schauen und einzudringen und zu verstehen, und was in uns vorgeht, in seiner Tiefe zu erleben, und zu wissen, wo es hinaus will, und das Wichtige zu unterscheiden, und das Unwichtige fallen zu lassen.’ -
> ‘Was unsre schwere Zeit braucht, unsre wirre Zeit, die so schwer zu verstehen ist: das *Mütterliche* braucht sie!’
> (GERTRUD PRELLWITZ).

O, die geestdriftige beweringen van zoovele voorstandsters der moderne vrouwenbeweging over de noodzakelijkheid voor alle vrouwen, ‘oude paden’ te verlaten om uitsluitend nieuwe te gaan bewandelen, terwille der moederlijkheid en terwille van het kind! Hoezeer getuigen zij van gebrek aan zelfkennis, van gemis aan echt, diep begrijpen van mensch en leven!

Juist het verwerpen van àl het oude en het volgen van al het nieuwe, doet die moederlijkheid geheel of gedeeltelijk ten onder gaan; juist dàt is niet in het voordeel, maar *in het nadeel van het kind!* Ja, tot nadeel is 't van *allen*, dìe de hulp der vrouwen noodig hebben om te worden tot goede, gelukkige menschen. *Menschen* in den echten, edelsten, uitgebreidsten zin des woords, menschen van karakter, waarop wij onvoorwaardelijk kunnen vertrouwen, tot wie wij mogen opzien met achting en bewondering. Menschen, aan wier leiding zwakkeren zich met gerustheid kunnen overgeven, wetende dat hun de juiste weg zal worden gewezen naar omhoog!

Moederlijkheid is de vrouwelijke eigenschap, die het hoogste punt bereikt in het moeder-zijn in den uitgebreidsten, nobelsten zin, maar toch ook tot een zekere hoogte kan worden opgevoerd bij ongehuwde vrouwen. 't Is datgene wat we verstaan onder: *het vormen van menschen* en de behoefte die vrouwen hebben zich aan anderen te wijden en hen te helpen door het leven.

Daarvoor is noodig menschen-, levenskennis, doch hiertoe kunnen we eerst komen na *zelfkennis* te hebben verkregen. Want hoe kunnen wij karakters vormen, zoolang

wij zelf geen menschen van karakter zijn, toegerust met de vereischtelevenswetenschap? Het uitsluitend volgen der nieuwe paden brengt de vrouwen in een moeilijk leven vol gejaag, drukte en beweging, waarin zij geen tijd hebben om tot rust en kalmte te komen, dat hun gaven en fijne vrouwengevoelens geen gelegenheid laat tot ontplooiing. Zij krijgen steeds sterker het gevoel, (totdat dit verstompt en zij zich hun toestand niet meer bewust zijn), een radertje te zijn van een machine, dat voortdurend doordraait zonder één oogenblik van stilstaan. Het drukke leven, dat al hun tijd en krachten vordert, belet hun in zichzelf te zien; het maakt hen eindelijk tot poppen. Het omhulsel van menschen, zonder den inhoud dien wij stellen aan het woord 'mensch' in den diepsten zin. Het benadeelt of onderdrukt de ontwikkeling der moederlijkheid!

O, hoe sympathiek was mij de houding der jonge moeder uit het in een aflevering der Deutsche Rundschau overgenomen fragment van den roman 'Aus dem modernen Frauenleben' door Gertrud Prellwitz!

De jonge vrouw komt naar Berlijn om een betrekking te zoeken. Ze woont in een dorp in het gebergte, met haar beide kinderen. Haar inkomen is klein, en zij wil trachten in Berlijn er iets bij te verdienen. In die stad aangekomen, gaat zij een vrouwenvergadering bijwonen, waar gesproken zal worden over de vraag of gehuwde vrouwen óók een beroep moeten vervullen. -

De spreekster, een jonge vrouw met glinsterende oogen, staat op het podium en spreekt met geestdrift de vergadering toe. Zij zegt, dat iedere man en iedere vrouw een beroep moet vervullen, en dit *beiden* moeten doorzetten wanneer zij in het huwelijk treden. De vrouw mag dan niet haar betrekking

opgeven om het huishouden te doen en finantieel afhankelijk van haar man te worden, en onmondig voor de wet. Zij moet haar eigen gekozen, zelfstandig beroep behouden en daardoor het inkomen vermeerderen, (dit zou een grooter aantal huwelijken mogelijk maken). Of wel, ingeval zij liever de zorg voor de huishouding op zich wilde nemen, moest men dit als zelfstandig beroep beschouwen. Dan zou de vrouw van even groote waarde als de man worden beschouwd, en het huwelijk werd er door verheven. De onmondigheid der vrouw voor de wet zou dan vanzelf ophouden te bestaan....

Maar.... dit laatste, het huishouden waarnemen, was slechts geschikt voor hen, die met weinig verstand waren bedeeld. Voor vele vrouwen van geestelijke gaven en verstand echter was het beter, dit niet te doen. Dezen deden beter een beroep te kiezen dat hersenarbeid vereischte, dan hun gaven te verspillen door zich te wijden aan huishoudelijken arbeid, waarvoor toch maar een zekere hoeveelheid praktische bekwaamheid voldoende is....

De jonge moeder kreeg een gevoel onder het aanhooren dier woorden, dat zij den geheelen toestand hoe langer hoe helderder overzag: ‘Sie würde immer schneller und nutzbringender arbeiten, die Machine!’ En een gedachte flitste haar door 't hoofd: ‘Maar het beste vergeet die spreekster!’.... Opeens, zonder dat zij zich die spontane handeling kon verklaren, stond zij.... op het podium, naast de redenaarster! En toen sprak zij in snel elkaar opvolgende woorden, half angstig en half moedig, als door een innerlijke macht bewogen:

‘Ik kan niet zoo goed spreken als gij; ge zijt zoo knap! Maar *ik* heb twee kleine kinderen!

.... Ja, ja, dàt is 't toch! Gij hebt allen gelijk, maar één ding hebt gij niet ondervonden, n.l. wat het is als kinderoogen angstig de wereld en het onbekende leven inblikken; dan zoo vol vertrouwen aan moeder vragen - en zij dat leven zelf niet begrijpt! Gij denkt: als zij maar een beroep heeft, dan léért zij het wel begrijpen. Neen, dat leert haar slechts een radertje aan een machine zijn, die zich haast het werk ter rechter tijd af te hebben. Het leven, wie begrijpt het? Het wordt steeds ingewikkelder, en onrustiger en verwarder, het snelt voort met razenden spoed. - Gij zegt dat wij alle krachten moeten inspannen....

Neen, neen, neen! Wij moeten buiten de drukte en het gewoel staan, om te luisteren in ons gemoed.... Tijd moeten wij hebben om te zien en te weten wat er in ons omgaat en in het leven. De moeders, de moeders moeten tijd hebben!

Gij zegt, dat het jammer zou zijn als vrouwen van verstand het huishouden waarnamen, wat ook gedaan kan worden door vrouwen zonder geest. Ja, maar juist bij zulk een eenvoudig, geen groot verstand eischend werk, wordt er aan onzen geest tijd en vrijheid gelaten, in de diepte van ons gemoed te zien, *in onszelf*, waar *het leven* is. Hoe licht ziet, bij het vervullen van een beroep dat den geest zoo in beslag neemt, ook de moeder steeds méér naar wat *buiten* haar ligt, zooals de meeste menschen doen! Gij ook, gij ook! Hoevelen van u zien er eveneens uit, alsof gij steeds ziet naar alles buiten en òm u heen, terwijl gij van uw innerlijk, van het eigenlijke, niets weet!.... Wat onze moeilijk te begrijpen tijd teniet doet, dat is de *moederlijkheid!*.... Waar allen draven en hollen en zich overwerken, daar mogen de moeders zich niet begeven in dat gewoel en die drukte. De moeders mogen geen zelfstandig geestelijk beroep hebben! Als het éénigszins mogelijk is, moeten zij niets zijn dan moeder! En dan liever héél bescheiden, onbeduidend werk doen en heel

eenvoudig en stil leven.... Een rustig *mensch* worden, die zichzelf heeft leeren begrijpen en den diepen zin van het leven doorgronden kan.

De moeder moet tijd hebben, dat heb ik te zeggen!'

En ik, die dit schrijf, ik sluit mij aan bij deze jonge vrouw. Ik neem het op voor 'een oud pad', dat ik wil behouden, niet alleen voor de moeders, maar voor alle vrouwen die dit noodig hebben *terwille der* '*moederlijkheid!*' Wij mògen niet hen allen drijven naar uitsluitend de nieuwe paden, en hen dwingen al het oude te verlaten. Want één oud pad tenmìnste heeft zijn nut: wie het noodig voelt, krijge het recht, en worde daarom niet minder hooggeacht, om den geest en het verstand te gebruiken tot bestudeering van zichzelf en van het leven, *in tijd en rust!*

Hoevele voorstandsters der vrouwenbeweging maken in hun geestdriftige redeneeringen ook niet den indruk, alsof zij steeds maar buiten en òm zich zien, en daardoor van het

eigenlijke, d.i. het innerlijk en het èchte leven, niets weten! Want deden zij dat wèl, dan zouden zij niet àl het oude verwerpen.

Neen, neen, neen! Niet alle vrouwen mogen zich begeven in het gewoel en de drukte, waar ze meer een der raderen van een machine zijn, dan een waarlijk voelend, levend en denkend mensch. Als het eenigszins mogelijk is, moeten ze er buiten staan, om te kunnen dringen tot de diepste schuilhoekjes van hun gemoed, om te kunnen luisteren naar wat daar in hen omgaat, om daardoor *juiste* kennis van zichzelf te krijgen en van het groote, diepe, zoo moeilijk te begrijpen leven! En dit recht vraag ik in de éérste plaats juist voor de diepste, meest begaafde naturen, daar juist deze véél meer dan andere voor een grondige zelfkennis noodig hebben *tijd en rust!*

JEANNE C.L. HELFRICH.

Herfst.

De herfst is weer gekomen,
De lieve herfst is daar!
Nu gaan de dichters weenen,
En treuren met elkaar.
Ze zingen klaaglijk-zuchtend,
Van scheiding en van smart,
Dat breekt.... dat breekt me bijna,
Mijn hoogst prozaïsch hart.

Ze kermen over droomen,
Die ras vervlogen zijn,
Van onvervuld' illusies,
En felle stervenspijn.
Ze idealiseeren,
Het herfstig avondrood,
En kniezen zich poëtisch,
O, hoogst poëtisch dood.

De herfst is weer gekomen,
'k Begroet hem met de luit,
Hij kwam met volle handen,
Gaf sappig, heerlijk fruit....

- - - - - - - - - - - - - -

De herfst is weer gekomen,
Ziet, bladren vallen af,
En vinden in de modder,
Hun diep, prozaïsch graf.

Zoo sterven eens de woorden,
Van elk misère-lied,
Want sombre stervensklachten,
Die voeden 't leven niet.
Ze worden na een tijdje,
Verworpen als het kaf,
En vinden in miskenning,
Hun diep-poëtisch graf.

MIEN PAS.

Gedachtenwisseling.

Lieve Freule.

Gelukkig dat uw hoofdartikel nog vervolgd wordt waarin U zoo opkomt voor den man! Maar *weet* freulelief dat ge eenzijdig oordeelt. Ten eerste wat dunkt U van den man die wel de *acte* wil maar geen kinderen? De vrouw die moeder en liefhebbende echtgenoote is, verliest de lust en de achting voor haar man, ze *wil* zich *niet* laten gebruiken als ze kunstmiddelen moet aanwenden om de gevolgen te neutraliseeren. De man vernietigt dus èn de liefde voor hem en de achting en tevens doodt hij in de vrouw dat allerhoogste gevoel n.l. om van harte moeder te zijn en de moeder van *zijn* kinderen.

> Noot red:
> Ofschoon bestemd voor de correspondentie, geef ik dit zooeven ontvangen briefje (naar aanleiding van het vorig nommer) in de Gedachtenwisseling met het oog op de belangrijkheid der questie. - Mijn antwoord geef ik de volgende week, daar ik deze week ambulant ben, door mijn afreis uit Schuls, en dus geen extra-werk kan maken. -

Zachte Stemmen.

Midden in de duinen zat ze - de handen gevouwen in den schoot, het hoofd achterovergebogen, om diép, diép in te ademen de ijle, frissche lentelucht.

In de verte zilverde de horizon, stralend in teeren wonderglans; fijne kerkspitsjes blikten in vroom gebed geloovig naar omhoog, ontwakend uit donzige nevelsluiers - warige lichtwolken, als een vage herinnering aan schoone droomen van den nacht, nàzwevend in hunne gedachten.

Een siddering van jong, ontwaakt leven trilde door de luchten - een bevende belofte van het volle gouden licht. -

Elk voorjaar dwaalde ze naar dat verscholen plekje in de duinen, waar de eerste sneeuwklokjes bloeiden.

Dan tuurde ze naar de blanke wolken, die langzaam heendreven over de aarde, - doorzichtig fijn spinneweefsel, gedragen door een zachten glans van liefde.

De wind suiste en ritselde - een geruisch als van lange, zijden sleepgewaden, die steeds naderbij komen.

Speranda - de verlangende - werd ze genoemd. In het hooge Lichtrijk was ze geboren. Daarom droeg zij steeds in het koude aarde-leven een vurig, dorstig verlangen met zich mee naar het warme geluk van het Licht.

Een onzichtbare macht dreef haar telkens met elke nieuwe lente, wanneer hemel en

aarde te wachten liggen in vaag verlangen en blijde hoop, naar dat plekje, waar het stil en rustig was, om op te vangen in haar ziel den eersten gouden toover van lentelucht en zonneschijn.

Meestal knielde ze dan neer bij de sneeuwklokjes - onwillekeurig moest ze altijd de handen vouwen.- - - - - - -

De wind ruischte in lange accoorden, aangolvend van over de zee - en dartelde met de gouden zonnestralen over de klokjes, zoodat ze hèèl zacht begonnen te wiegen en een lied bengelden van stillen vrede.

'Heerlijk, heerlijk!' jubelden de bloemen.

- 'Hoe kunt ge zoo juichen' - zuchtte Speranda, het leven is een oneindige smart.

Bedrieglijke lichtverschijningen zweven steeds lokkend den menschen voor den geest.

Langzaam, langzaam verdwijnen ze weer - het zijn de schijnbeelden van het geluk, de broze teerheid van èven mooi. - - -

'Het is een genòt te leven!' ritselden de klokjes. 'Wij zijn kinderen van het Licht, geboren uit glinsterende sneeuw en eerste lentestralen, en alle eeuwen door zijn wij de eerste voorboden geweest van het naderende Heil, wij verkondigen den menschen het gouden Geluk!'

- 'Ik heb steeds verlangd naar geluk,' fluisterde Speranda, 'maar àlles, alles is een schijn. Nu wil ik dat verlangen in mij dooden, dan behoef ik niet meer te leven - ik heb er toch niet om gevraagd.' - - -

'Zoek de Liefde, die u èèuwig heeft liefgehad!' Een warme verrukking zweefde over haar heen, - het kwam aangedreven op den adem van den wind.

Een zwerm witte vogels vloog klapwiekend voorbij. Krachtig en blij sloegen ze de blanke vleugels uit, opgeheven door het parelende morgenlicht.

- 'Liefde, wat is Liefde,' - mijmerde Speranda. 'Hartstocht noemen de menschen Liefde, maar daar huiver ik voor - dat is niet, wat ik zoek. Ik verlang een Liefde, rein en heilig, een Liefde meetrillend met het klokgelui, hoog in de lucht, een Liefde, goud-doorstraald van zonneglans.' -

'Wij verkondigen de Liefde van het Hoogste Wezen,' knikten ernstig de klokjes, 'maar onze stemmen zijn zoo zwak, zij worden niet altijd gehoord - er is zooveel rumoer en gedruisch op de aarde.

Eenzame menschen dwalen wel eens langs dezen weg; dan trachten wij ze te troosten en zingen een lied van het Licht. Maar om ons te kunnen verstaan, moet het ook hèèl stil zijn in hun eigen hart, anders hooren zij niet de stem van God, die fluistert in hun diepste binnenste - want Gòd is de eeuwige, reine liefde, die gij zoeken moet.' -

- 'Wat zijt gij, bloemen, toch wijs,' sprak Speranda met groote verwondering in de blauwe glansoogen.

'Vele jaren heb ik uit dikke boeken moeten leeren in sombere gebouwen, waar nooit de zonnestralen speelden. Wij aanbidden daar de godin der Wetenschap, maar van God en Liefde heb ik nòòit gehoord. Gij zijt werkelijk wijzer dan de menschen.'

'Gelukkiger, gelukkiger!' lachten de witte klokjes, en vervulden de lucht met wondervolle klanken, - de zonnestralen glansden mee. -

'Door het eeuwige, glanzende Licht worden wij wakker gekust, dàt is de bron van ons leven! Vreemd is ons de smart om het voorbijgegane geluk. Wij vinden de heilige vrede in Gòd. - Reeds vele droeve harten zijn hier langs gegaan, maar de meesten

hebben in hun ziel slechts een weemoedige herinnering aan ons bewaard. Zij hadden het gelòòf nog niet gevonden.'

- 'O, gij wijzen,' zuchtte Speranda, 'waar is het gelòòf aan die wondervolle, goddelijke dingen te vinden?' en met een onbestemd, vaag verlangen staarde ze naar den verren horizon van licht, als verwachtte ze vandaar het geheimzinnige, dat komen moest!

- 'Hier beneden op aarde is 't nergens te vinden,' peinsde ze. 'Soms verbeeld ik mij, dat de sterren me iets te vertellen hebben, maar de hemel is zoo hoog en zoo ver. Ik geloof, dat ze me troosten willen. Vriendelijk en rein blikken ze op mij neer, maar haar geheim versta ik niet.'

'Bid, bid, om het Geloof!'

Als een gezang van de zee, aanruischend van over de duinen, klonk het haar in de ooren. - - - - - - - - -

- 'Een schoone droom,' dacht Speranda, 'nooit zal ik hem vergeten. Ik wil ook geen enkel sneeuwklokje meer plukken, anders worden hun sprookjes-stemmen nog veel zachter.' - - - - - - - -

Ze boog zich neder - en drukte een kus op de bloemen, zacht als het streelen van vlindervleugels langs de bladeren.

- 'Ik zal die woorden altijd bewaren in mijn hart,' fluisterde Speranda.

Innig-gelukkig wuifden de teere bloemen met haar witte blaadjes.

Zij waren de laatsten onder de sneeuwklokjes, die dat voorjaar verdwenen van de aarde, om weer te gaan droomen van het teere, reine Licht.

Nog làng, làng zongen ze in die blijde lente een sprookje van een rijk menschenkind, dat éénmaal het heilige Geluk zou vinden. - - - - - - - - -

PHINE VEENHUIJZEN.

Varia.

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek,

door S.K. Feitsma.
(6e Vervolg.)

Arglistigheid.

Ten halve bedekte sluwheid, die het gemakkelijk is te ontdekken; want het zijn slechts de beperkten-van-geest, die ze in het werk stellen.

arme.

Slaaf in een vrije maatschappij. - Wezen, dat meer eetlust dan maaltijden heeft, - dat 's morgens het antwoord moet vinden op de eenigszins moeilijke vraag, of hij gedurende den dag zal eten. - Slechts de arme van geest vindt genade in de samenleving.

Bajonet.

Wapen, dat zeer juist treft. Bewijsvoering zonder antwoord.

bank

v a n l e e n i n g. Toevlucht voor den arme; gemak voor den rijke[1]; ondergang voor beide.

belofte.

Munt, die men ontvangt en die men geeft, zonder te onderzoeken of zij van goed gehalte is.

1) d.i. groote. In de volks-idée is *groot* altijd gelijk *rijk*, maar *rijk* niet altijd gelijk *groot.*

beschermeling.

Rol, die men niet lang kan volhouden, zonder ongeduld of zonder laagheid.

blikken.

Eerste minnebriefjes der gelieven.

boekerij.

Geneesmiddel voor de ziel. - Stapel (plaats) van waarheden en dwalingen, waarin het slechte dikwijls de overhand heeft op het goede. De apotheek en de gootsteen van den menschelijken geest.

boosaardigheid.

Dikwijls meer te duchten dan de slechtheid, omdat het kwaad, dat zij veroorzaakt, door niemand beklaagd wordt, en slechts zelden door de wraak kan worden genezen.

buitenman.

Iemand, die bespottelijk wordt zoodra hij den stedeling wil nabootsen.

Eerlijkheid.

Spiegel, waarop men geen enkele vlek mag zien. Er zijn echter lieden, die de eerlijkheid doen bestaan in slechts een weinig te stelen, en zonder dat men 't bemerkt.

ezelachtigheid.

Misslag (*bevue*) van lieden, die dikwijls niet ezelachtig zijn. Een man van geest begaat somtijds meer ezelachtigheden dan een zot.

Fabel.

Verdichtsel, dat een waarheid vooorstelt.

Gast.

Iemand die zijn middagmaal met plichtplegingen betaalt.

gedenkdag.

Plechtigheid van rouw of van vereering, waarbij niets ontbreekt dan droefheid of eerbied - tijdstip dat de herrinnering oproept van een schoone daad, en vaker van een groote misdaad. Het is gebruikelijk den gedenkdag te vieren der geboorte van een rijken bloedverwant; die van zijn dood, langen tijd begeerd, is weldra vergeten.

geestigheid

Als zoodanig geacht, in zoo ver zij een of ander zegt, wat iedereen dacht, en dat zij het zegt op een vernuftige en nieuwe manier.

geheugen.

Vermogen, dat zeer onvolmaakt is bij schuldenaars, en in 't algemeen bij al degenen, die weldaden ontvangen hebben.

gematigde.

Man die in God gelooft en niemand veroordeelt.

gewetensbezwaren.

Kleine ongerustheden omtrent zekere handelingen, die niet bepaald slecht zijn.

goochelaar.

Soort kwakzalver, die door zijn toeren het gepeupel vermaakt. De grootste goochelaars vindt men niet op de Markt.

gunst.

Aangename, maar bedwelmende geur. - Wind, die de weerhanen doet draaien. - Hoe meer de zon de aarde nadert, hoe grooter de schaduwen der menschen worden. Dàt is de gunst... In de gunsten der fortuin, evenals in die der liefde gaat men zelden van de verbeelding tot de werkelijkheid over zonder er bij te verliezen.

Hekeldicht.

Soort van poézie, waarvan de groote kunst meer is sterk te treffen dan juist te treffen. Zij schijnt ons geestig, wanneer zij anderen aanvalt, - zot of slecht, wanneer wij er het voorwerp van zijn.

Indringerig

p e r s o o n . Iemand die overwint zonder te strijden en overtuigt zonder te spreken.

Jaloersche.

Man die het licht zoekt en zucht wanneer hij het heeft gevonden.

Kaptafel.

Tuighuis van de behaagzieke.

kijfa htig

noemt men een stijfhoofdige, kwalijk geluimde vrouw, die waant de zending te hebben, niet alleen haar echtgenoot, maar iedereen woedend te maken.

Lach.

Teeken van meerderheid of van zotheid. - Uiting van ondeugendheid of van spotzucht.

licht.

Stof, die de oogen der uilen zeer doet.

Meester.

Man voor wien het moeilijk is zich te doen beminnen. Rol waarop de mensch het meest naijverig is.

menschelijk

g e s l a c h t . Vereeniging van wezens voor de vrijheid geboren. Zij zijn lang gekluisterd geweest door eenige tirannen; maar de tijd heeft, ten minste in Europa, de kluisters versleten, en de onwetendheid is niet meer daar om ze opnieuw te smeden.

Naamlooze

b r i e v e n . Dolksteken van een moordenaar. - Men leest ze met afkeer, maar men leest ze, en zij eindigen soms met invloed uit te oefenen op dengene, die ze het meest veracht. Er blijft van den laster altijd iets hangen.

naïeveteit.

Het is gemakkelijker ze te gevoelen dan te omschrijven; ze is een schakeering van het natuurlijke; ze is het natuurlijke van de kindsheid.

noodlot.

Denkbeeldig wezen, dat de ongelukkigen gaarne verpersoonlijken, om er hun ongelukken aan toe te schrijven, en dat zij oogen en een verstand toekennen om hen met opzet te kwellen.

Omhelzing..

Groote openbare vertooning van lieden, welke dikwijls elkander zouden willen doen stikken.

onbezonnene.

Iemand weinig tot valschheid in staat, en weinig vatbaar voor berouw.

onzijdige.

Man die nooit ja zegt. - Politieke vleermuis. - Een wet van Solon verbood om onzijdig te blijven in de burgerlijke verdeeldheden. - God spuwt de lauwen uit Zijn mond.

openbaring.

Bekendmaking van den Goddelijken wil, door den Almachtige geschied aan menschen, niet in staat anderen noch zich-zelven te bedriegen.

openhartigheid.

Deugd, - wanneer zij geregeld is door de voorzichtigheid. Een overmaat van openhartigheid is een on welvoeglijkheid evenals de naaktheid.

opoffering.

In de wereld offert men onophoudelijk de achting der eerlijke lieden aan het aanzien, en de rust aan de beroemdheid op.

Pronker.

Verzameling van zotheid, van ijdelheid en van onbeschaamdheid, gekruid met aanmatigingen van groot heer en manieren van opkomeling (*parvenu*).

Rijkdom.

Voorrecht, dat een schurk kan hebben boven een eerlijk man. Vrijbrief voor de zotheid en de ondeugd.

roos.

Zinnebeeld van de schoonheid, de jeugd en het leven.

Schotschriften-maker.

Man die zijn eer verruilt voor een stuk brood.

spotternij.

Dolk met weerhaak. Hoe meer men tracht hem uit te rukken, hoe meer hij verscheurt.

Talent.

Wanneer een vrouw tot u zegt, dat een man groote talenten heeft, is het altijd onbeleefd te lachen.

tegenspoed.

Smeltkroes voor den mensch: hij verdampt er in of wordt er in gelouterd.

toejuichen.

Kunstgreep om te bedriegen, gewettigd door de ijdelheid, die haar eischt.

toejuiching.

Dikwijls zeer twijfelachtig teeken van goedkeuring, en dat de zwakheid eener partij verraadt. - Een regerings-persoon toejuichen is zich het recht aanmatigen hem uit te fluiten.

Uitspanning.

Het eenigste stuk, dat nooit kan vallen en altijd goed gespeeld wordt. - Noodzakelijk iets voor den wijze. De boog kan niet altijd gespannen zijn, of zij breekt.

Vereering.

Hulde welke men toebrengt aan den Schepper en al te dikwijls aan het schepsel.

vergelijk.

Een mager vergelijk is beter dan een vet proces.

[Ook] met den Hemel is een vergelijk te treffen.

Zinspreuk der valsche vroomen, en van allen, die een ruim geweten en een ‘benepen’ hart hebben.

vliering.

Klein verblijf onder de daken, bijna altijd bewoond door de behoefte, de verdienste of de deugd.

Wantrouwende.

Iemand, dien het aangenaam zou zijn te bedriegen, indien het geoorloofd ware iemand te bedriegen.

wereld.

Groote schouwburgzaal. De zotten nemen er de honneurs waar; zij lachen er; zij dansen er; zij drinken er...: de wijze integendeel houdt zich, gemaskerd, in een hoek, merkt alles op en zegt niets.

Zindelijkheid.

De geringste van alle deugden, maar die daarom niet minder noodzakelijk is voor den mensch.

‘Een weelde sta 'k u toe, en 't is de zindelijkheid.’

Amerikaansche Correspondentie.

Uit het dagboek van een achttienjarige.

Het is zeker opmerkelijk welk een verandering in iemands gevoelens in een paar maanden of zelfs weken komen kan. Toen ik nog school ging, ja zelfs dezen zomer nog, kwam het nooit in mij op dat iemand anders op aarde zoo beminnelijk zijn kon als Bob. De meeste vriendinnen dachten ook zoo over hem, en sterkte mij waarschijnlijk nog meer in mijn oordeel.

Het ergste was dat Bob mijn gevoelens, deelde, en deze vereering als heel gewoon beschouwde. Sinds ik echter uitga heb ik op verschillende partijen zoo veel interessante heeren ontmoet, dat ik weinig tijd over had voor Bob.

Eerst plaagde hij mij of werd sarcastisch, dat vervelend was. Toen werd hij sentimenteel, dat nog erger was. Ik kan mij wel gevallen voorstellen dat een meisje niet in opstand komt als iemand met de oogen zijn zielsgedachten tracht uittedrukken, of deze in teedere woordjes uitspreekt, doch het geval kan ook voorkomen dat elk effekt hiervan verloren gaat, als deze persoon in werkelijkheid iemand is, wien ge sinds zijn jeugd gekend hebt.

Ik daag elk meisje uit onder den indruk te komen van geprevelde zinnen: ‘ik bemin je’ enz. wanneer zij zich herinneren kan

hoe de persoon welke deze uitspreekt als kind zijn kleverige vingers aan haar gezicht afveegde, en als een stoombootfluit gilde, wanneer zij verdriet had en schreide

Gisteren avond gebeurde het volgende:

Bob trof mij geheel alleen in mijn cosy kamertje. Doch terwijl hij tragisch heen en weer liep, stappend als een formeele tooneelheld, kwam mij in de gedachten het oogenblik toen zijn moeder hem als kind een keukenboezelaar voorbond, en tot straf vijf pond kruisbessen schillen liet.

Ik herinnerde mij met welk een bespotting en verachting ik hem toen aanzag.

Ik probeerde ernstig naar zijn woorden te luisteren, doch als ik hem aanzag zag ik een geruit katoenen boezelaar om zijn hals gebonden, en barstte in lachen uit. Hij werd natuurijk woedend.

'Nooit in mijn leven zag ik een meisje in enkele weken zoo veranderen als jou', riep Bob me toe.

'Gelukkig voor mij.' weerlegde ik hem, 'mijn gezond verstand komt boven. En het is niets beleefd een jonge dame kwalijk te nemen als ze geen lust heeft met je te trouwen!'

'Maar, maare,' stamelde hij, 'ik heb altijd gedacht dat je eenmaal met me trouwen zoudt, als ik er toe kwam hierover te spreken.'

Zijn jeugd in aanmerking genomen, stapte ik over dit onuitsprekelijk dwaas begrip heen. Hoe vreemd dat ik nooit te voren opgemerkt had hoe verwaand hij was. Ik besloot heel geduldig en logisch met hem te zijn.

'Wil je mij als je blieft zeggen', zeide ik met een stem zoo laag en diep, als ik met mijn sopraangeluid vormen kon, 'welke reden er bestaat dat ik jou verkiezen zou boven de 100.000 andere mannen te Chicago, de rest uit het land er nog buiten gesloten.' Bob keek me verbijsterd aan. Ik veronderstel dat het nimmer in zijn hoofd opgekomen is, dat iemand anders op millioenen mijlen afstands van hem, aan mijn genegenheid zou durven denken.

Terwijl hij mij nog aangaapte, zette ik mij in postuur. Ik lachte hem vriendelijk toe, en schudde langzaam met mijn hoofd. 'Nu je pas je haren hebt laten golven en in "full dress" voor mij staat, kunt ge een prachtig slachtoffereffekt maken door je hoofd te schudden. En bovendien, Bobby, je bent veel te jong om aan een huwelijk te denken. Het zou een groote fout zijn je nu al te binden, en den zorgenloozen tijd te missen welke aan de jeugd toekomt'.

Ik hield op want ik dacht dat hij een beroerte kreeg. Toen dacht ik dat hij mij bij de schouder wilde grijpen en heen en weer schudden.

'Over 10 jaar,' bromde hij tusschen zijn tanden, 'zal je het niet zoo heerlijk meer vinden te kunnen beweren dat je zoo oud bent en veel ondervinding hebt. En - mogelijk zal je het dan betreuren mij te hebben versmaad. Dat je dezen winter veel aanbidders hebt is nog geen bewijs dat je altijd gezocht blijven zult. En je hoeft niet te denken dat je mij terug kunt fluiten als je dit verkiest.'

'Ik kan niet fluiten, dit weet je,' zeide ik levendig.

'Nu, en bovendien,' zeide Bob uit de hoogte, 'het is niet noodig je zelve geluk te wenschen dat je mijn hart gebroken en mijn leven verwoest hebt, daar ik dit best te boven zal komen.'

'Dat hoop ik,' stemde ik in. 'Ik zou het vreeselijk vinden te moeten denken dat je voor altijd zoo belachelijk bleef, 24 uren per dag! De menschen zouden je niet op

hun partijen vragen, Bobby! Ik geloof niet dat je, op welke manier ook, op mij verliefd bent. Je bent er alleen maar aan gewoon steeds om me heen te draaien - dat is alles!'

'Hoe kwam je ooit op deze gedachte?' zeide Bob woedend. 'Ik ga naar huis. Je hebt geen hart en - en je zult dit eenmaal betreuren!'

Een pijnigend gevoel van medelijden kwam over mij, daar hij zoo verzekerd was van zijn onvergankelijke liefde voor mij en - hij zag er knapper uit dan ik hem ooit te voren gevonden had. Maar op eens zag ik hem weer voor me in de geruit katoenen boezelaar en deze spookverschijning zou me op 't zelfde oogenblik hebben doen stikken, als ik niet had kunnen lachen.

En hij wilde mij zelfs geen hand geven.

Mijn eenige troost is de gedachte dat hij alles eerder vergeten zal dan ik!

DRÉ.

Celibatair
door Annie Nauta.

Jorn schikte de couranten terecht, die op het tafeltje lagen, trok een stoel bij waar hij met de beenen op kon rusten en zette zich op z'n dooie gemak neer in 't priëel. -

Het priëel waarin hij zat, was dicht begroeid met klimop, en wilde rozen rankten als witte vogeltjes boven op het spitsje van 't torenvormige dak. Geen zonnestraaltje kon binnen gluren. Een ideaal plekje, en het miste geen dag of Jorn zat daar uren en uren in stille eenzaamheid neer. Hij was rentenier, wie zou hem weerhouden zijn gemak te nemen? Vrienden had hij weinig, af en toe kwam Bornstead een praatje maken, zoo tegen een uur of vijf in den namiddag, en bleef dan gewoonlijk den geheelen avond plakken. Ze hadden beide het zelfde stokpaardje, n.m. Bornstead was even als Jorn verstokt celibatair!

O, als het gesprek over de vrouwen kwam, nu dan draafden en holden de stokpaardjes - dàn ging 't er eerst nog eens recht van langs.

Er deugde geen enkele, *dat* was vast, zoo luidde de grondtoon van beider standpunt. Na zoo'n gesprek, dat hen warm had gemaakt, scheidden de vrienden met een buitengewoon stevigen handdruk. Ja, ja, vriendschap kan hecht zijn als men over eenzelfde zaak 't zoo van harte eens is, en men als Brugman zaliger praten kon.

Terwijl Jorn dus op zijn gemak neer zat, tuurde hij onafgebroken in de richting van het groote hek, wat de ingang was tot het huis, waar hij op kamers woonde.

Om vijf uur kwam gewoonlijk de post langs en Jorn had in 't afgeloopen half-jaar om dezen tijd nog al eens een brief gekregen. Als een kleinood omklemde hij dien dan als de juffrouw of de meid hem dien over reikte maar met schijnbare onverschilligheid stak hij voor hare oogen den brief pardoes in zijn jas en zei losweg:

'Zeker weer oud nieuws van de nichtjes'. Maar! niet pas hadden ze 't huis weer bereikt, of met groote, groote haast verbrak hij de enveloppe en werden de 2 velletjes papier als 't ware doorgevlogen....

Eens, terwijl hij weer aan 't lezen was met een pas ontvangen brief, zag Jorn, zéér tot zijn misnoegen, het bol-roode gedicht van zijn vriend Bornstead om den hoek aankomen.

Wat te doen - Wegloopen was te laat - 't eenigste was, zoo vlug mogelijk de papiertjes in de enveloppe zien te stoppen - en dan een gewoon gezicht te zetten, alsof er niets in hem om ging.

Dit laatste ging evenwel niet op commando, want als er zoo'n brief om 5 uur was gekomen, - uit was 't dan met mijnheer Jorn's onverschilligheid. Hij wras één en al agitatie, zijn hart klopte hoorbaar.... hoe was 't mogelijk bij zoo'n verstokt celibatair, wiens hart voor eeuwig dood verklaard was - door hem-zelf en door zijn vriend Bornstead.

En - het noodlot wilde, dat juist bij de begroeting der vrienden, de velletjes papier vroolijk door den wind langs den grond een dwarrel-dansje maakten -.

Beiden haastten ze zich het papier op te vangen en Bornstead, plaagde, niets vermoedend:

'Billet doux?' -

‘Kun je begrijpen, *ik* en billet-doux. Nee baas, dat heb je mis,’ en toen de brief eerst maar goed en wel veilig rustte in Jorn's vestje-zakje, toen trok hij een zuur-zoet gezicht en zou zich in Godsnaam maar in 't onvermijdelijke schikken.

Gelukkig, dat Bornstead niets vermoedde, want 't scheen wel of hij altijd moest komen op den dag dat de post een brief bracht. Want zie, nu was het precies 6 weken geleden sinds hij den laatsten gekregen had, en nú bracht de meid hem wéér een zelfde kleine witte brief, terwijl Bornstead al op z'n gemak was gaan zitten. Nu kwam 't er op aan.... en Jorn zette een volmaakt onverschillig gezicht.... maar.... een hoogrood kleurde opeens zijn celibatairs wangen.

Bornstead zei niets, maar dacht nu heusch het zijne er van, - maar hij hield zich evenwel van den domme - terwijl Jorn den brief in zijn jas liet glijden met een: ‘morgen eens kijken, geen haast bij.’

Evenwel wenschte Jorn zijn vriend 1000 mijlen vèr, en heimelijk zat hij een voorwendsel te bedenken om Bornstead kwijt raken - toen opeens de juffrouw van het pension kwam zeggen, dat er een heer was die mijnheer Bornstead wenschte te spreken.

Bornstead stond op en ging naar het woonhuis.

De brief brandde in Jorn's zak, tóch durfde hij niets te doen, want als Bornstead eens

gauw terug kwam.... nee.... nu maar droomen *wat* er wel in dien brief zou staan voor liefs en verstandigs....

En zijn borst zwol op van een ongekend zalig gevoel. O, die heerlijke, heerlijke brieven van Ena. - Door een toeval had hij haar leeren kennen en nu schreef ze hem... heerlijke brieven, want ze was zoo echt vrouw en zoo kind-vrouw tegelijk.

Ze had hem lief! zóó lief, dat ze hem schreef: ‘zie Jorn, ik geloof dat wij elkaar lief hebben, jij mij en ik jou. - Je zegt, dat je vrouwen-hater bent, maar dat is *niet* waar, dat is een idée fixe. Ik *weet* dat ik dengene moet ontmoeten, met wien ik mijn leven volmaakt zal kunnen leven.

Verblindt je zelf nu niet, vraag je zelf eerlijk af of ik de waarheid zeg - en zoo ja, luister dan naar die stem als ze “ja” zegt....

Voel je het *niet* zoo, dan zal ik dat kalm kunnen aannemen, omdat ik zoo heilig geloof aan mijn levens-lot, ik weet dàn, dat 't een fictie is, want anders zal in jou die neiging evengoed zijn als in mij....’

En na dien brief had 't in hem gejuicht en gejubeld... o hij had haar willen zien, om haar te zeggen, terwijl hij haar gezichtje met gloeiende kussen bedekte:

‘Ja Ena, lieveling, je hebt gelijk, jij bent voor mij, dat voel ik dúidelijk nu....’

Maar... maar... het koude, koude, nuchtere leven - hij de lang niet jong meer zijnde celibatair!... o, als een slak kroop die gedachte over het zonnige rose van zijn heimelijke droomen - het weerstandsvermogen van Jorn was door zijn niets-nutters -leven gereduceerd tot nihil - zijn loomheid afschudden, en een man worden weer in de maatschappij, neen - neen - hij was slechts een held in de zwakheid, een held in de willoosheid, de arme Jorn.

En toen hij eindelijk na 14 dagen een besluit terugschreef aan Ena, klonk het:

‘Laat ons nergens meer over spreken, mijn zwijgen zij mijn antwoord.’ Jorn.

‘P.S. Schrijf mij evenwel toch je brieven als gewoon.’

En de heldere oogen van Ena werden niet verduisterd door tranen, toen zij dit las, - o neen, - ze zag nú opeens klaar en duidelijk, dat haar weg nimmer met dien van Jorn zou samenvallen, ze was nu gerust. - Maar dom vond ze 't van Jorn, heel dom, om nu nog brieven van haar te eischen; en daarom schreef ze:

‘Jorn ik zou je verwennen in mijn brieven, en nu je *weet*, dat we nìet voor elkaar zijn, *waarom* moet ik je dan schrijven? Je zoudt ze destemeer missen, als ik van je wegging weer. - En dit zal *zeker* gebeuren.

Jorn schudde ontevreden zijn hoofd bij 't lezen van deze woorden. - Dat hijzelf de oorzaak van dezen omkeer was - scheen niet tot hem door te dringen. - Als Ena hem lief had, was het voldoende. - Hij was een mengelmoes van kracht en dwaasheid. - Al zijn kracht zette hij bij, om vèr van 't leven en van de liefde te blijven, en als een kind dreinde hij om stukjes, die hij lekker vond en niet wou missen.

Bornstead kwam zeggen, dat hij met dien mijnheer naar de stad ging en door het toeval kwam Jorn dus onverhoopt weer alleen te zitten.

Na eenige minuten, die hem als uren schenen haalde hij vol ontroering den brief te voorschijn.

Opeens scheen 't hem geel en groen voor de oogen te draaien.... een onaangenaam gevoel kwam bij intuïtie over hem, en terwijl zijn vingers zenuwachtig het velletje papier uit de enveloppe hadden gehaald, las hij:

Verloofd:
ENA VERBURG
en
EDWARD PAOLO
Solo-violist.

Jorn viel in zijn stoel terug - de adem stokte in zijn keel, en zooiets als tranen drongen naar de oogen - de brief gleed uit zijn handen....

Als een standbeeld zat hij daar en bleef zitten tot diep in den nacht....

Al het zachte filtreerde wèg uit zijn ziel.

Den volgenden morgen stond Jorn gereed en gekleed voor zijn hospita en zei:

'Juffrouw, ik ga voor onbepaalden tijd op reis.'

'Hé mijnheer,' klonk het uit de mond der verblufte juffrouw, 'zoo maar opeens?'

'Zoo maar op eens.' - Hij nam zijn koffertje en vertrok.

'Zonderlinge menschen heb je in de wereld, en hij vooral,' dacht de juffrouw, terwijl ze hem het hek zag uitgaan.

'Juffrouw, juffrouw....' riep fluisterendgedempt de meid aan de kamerdeur:

'Is mijnheer al weg?'

‘Ja, hoezoo?’

‘Ik zag zooëven, dat mijnheer dat portret van die dame, u weet wel, dat hij laatst meegebracht heeft, 't stond op den schoorsteenmantel, - in duizend snippertjes scheurde. “Kijk, hier heb u ze....” en ze liet een handvol donker en licht getinte papiertjes zien...

O! maar dan begrijp ik er alles van; je zou zeggen, die verstokte celibatair, dat die nu óók nog avonturen had.... Nò... alles is mogelijk - dat zie je nú alweer.’

De meid begreep er geen jota van - zei ook maar ‘je zou zeggen’ en slofte weer weg, op haar geldersche muilen....

En met ontzaggelijk leed dacht Jorn in zijn later leven terug aan de koningin, die hij willens en wetens, had vergooid op het schaakbord van zijn leven.

Drank!

Was het niet Godgeklaagd - was het geen zonde - zoo'n knappe werkman!....

Daar zat hij nu, als een zak in elkaar, daar hing hij, onooglijk en ontoonbaar op zijn stoel alsof al het leven uit hem geschud ware, en alleen ellende en jammer achtergebleven.

Met afschuw keek Marjan hem aan; zij mat hem met blikken van verachting.

Zijn houding zou belachelijk geweest zijn, zoo zij niet, door het contrast van hetgeen hij vroeger was en nog kon zijn, de smart om zijn verval nog dieper had gevoeld.

Marjan keek om zich heen. Daar lag op de snijderstafel nog al het goed waaraan hij bezig was; daar hingen aan den wand nog de broeken die hij keeren zou, de jassen die hij moest opknappen.

Nu wachtte een ieder op zijn goed.

De winkel had Marjan gesloten want Barend was ook barbier. Geen zonlicht wekte glanzen in de koperen bekkens aan den wand, die zij zoo blinkend schuurde.

Stil was het in den winkel, de banken leeg; de kanarie in zijn kooi dacht dat het nacht was en staakte zijn schel gezang.

‘Door omstandigheden gesloten’ had Marjan voor het raam gezet, en van uit haar achterkamer hoorde zij een gebrom van mannenstemmen aan den winkel, die geschoren en geknipt wilden worden, en havenloos konden huiswaarts keeren.

Goed, dat de horretjes voor de glazen maakten dat men niet naar binnen kon kijken. Al het gebrom en het gekijk was voor den winkel - en die was nu gesloten.

Een hikkend gesnurk deed Marjan naar Barend heenzien. Als er geen armleuningen aan den stoel waren, dan zou hij zeker op den grond zijn gerold.

Wat moest zij nu doen - wat toch beginnen! In lang was het niet zoo erg geweest. Dat kwam er van als hij met vrienden uitging.

Mooie vrienden die klapliepen op zijn zak.

‘Kom Barend je moest naar bed gaan, je bent toch tot niets in staat’ - en zij schudde aan den loggen vleeschklomp.

Een dierlijk knorren was het antwoord en door de beweging liep alles hem uit den mond....

Gelukkig dan nog maar op den vloer....

Toen dit ophield nam zij van de binnenplaats een emmer met frisch water - nog een - en nog een - en maakte het zeil weer schoon. Zij pompte alsof de duivel in haar ziel gevaren was - en zij voelde dat dit lawaai haar wat verlichtte.

Zoo had zij hem wel willen leegpompen - dat ongeluk - en voor goed zijn kwaal waaraan hij nu ten gronde ging.

O, die Maandagen! - waren zij er maar niet geweest. Het verdere van de week ging alles goed. Wanneer hij zijn roes had uitgeslapen, begon Barend den anderen dag hoewel nog slaapdronken en suf, de kleeren na te zien, die hij moest verstellen. Er kwamen klanten in den winkel, die hij moest scheeren. Het geld rinkte weer in het laadje. De afleiding, de gesprekken fleurden hem op; en nu en dan door de glazen winkeldeur turend, zag Marjan dat Barend meer en meer zichzelf begon te zijn.

Des Woensdags scheen alles vergeten. Hij stond op zijn tijd op, maakte een goed toilet en zette zich met gekruiste beenen op zijn tafel voor het raam. De poes zat in het kozijn tusschen de bloempotten; de zon viel op het donkere lokkenhoofd van den man, verlichtte een bleek en vol gelaat met regelmatige lijnen. De donkere wimpers waren ernstig neergeslagen over zijn werk. Een goedige, kinderlijke reus zat hij daar, en Marjan hoorde zijn rustig ademhalen als van een kind, en almaar ging de hand omhoog, kalm en statig met de lange draad, en kalm en statig waren al zijn gebaren.

Kwamen er dan klanten, dan hoorde zij hem ernstig en ingetogen praten. Hij had

een manier van zijn, die de brutaalste stom maakte. Uit de hoogte kon hij iemand bejegenen en toch zoo overstelpend, zoo ijskoud beleefd zijn, dat men er akelig van werd.

'Een trotsche vent, een ingebeelde kerel' zoo noemden hem de klanten - maar een ieder had toch graag met hem te doen, en de mannen van de gasfabriek, die zich Zaterdagsavonds lieten scheeren vonden het een heele eer door zoo'n meneer met delicate vingers bij den neus te worden gepakt.

Maar Barend kwam na zoo'n Zaterdagavond balloorig binnen, als de winkel was gesloten. Hij hunkerde naar zijn glas grog - om al die vunze wazems weg te spoelen. En Marjan haalde dat dan maar in huis omdat het beter was dat hij in huis zijn borrel nam als daar buiten. Ten eerste was het vocht van betere gehalte, en dan behield zij hem onder haar oogen.

Des Zondags gingen zij netjes aangekleed met elkander wandelen. Dan kwam Keetje uit haar dienst naar huis en ging soms meê, en ware het schrikbeeld van den Maandag niet geweest, vrouw Cram zou zich gelukkig hebben gevoeld.

Want zooals zij zelf zei: voor haar was Barend als een lam.

Maar hij was niet zoo'n lam of 's Maandags werd hij een bok, wanneer zij zich tegen zijn uitgaan verzette. Hij verzon dan allerlei foefjes om de deur uit te komen, haalde jassen en broeken van den spijker, die hij terug moest brengen - ging zijn geld innen - en kwam soms thuis zonder een cent, daar hij alles met kameraden had opgedronken.

Vrouw Cram ging dan ook uit werken om den boel maar wat bijeen te houden, zij streek gordijnen en fijn goed, en had, zooals zij zich uitdrukte, deftige huizen waar zij hielp schoonmaken.

Maar hoewel zij beiden werkten en beiden geld verdienden en geen kinderen meer tot hun last hadden - zij gingen niet vooruit. Aan huishuur en het dagelijksche eten ging alles op - en zij had nog nooit iets over om haar toilet wat te vernieuwen. Van zijn klanten kreeg hij genoeg oude broeken en jassen, die hij dan keerde en als fonkelnieuw maakte voor zichzelven; - maar had Marjan niet nu en dan een gedragen japon, hoed of mantel van Keetje's Mevrouw gekregen, zij zou nog loopen in haar kleeren van vóór tien jaar.

En dat alles om dien drank, om dat ellendige drinken - want er ging geen dag voorbij of zij moest toch voor zooveel stuivers drank in huis halen. Hij kon er niet buiten, en zij gaf het hem maar om hem in huis te houden. Het was wel niet goed voor hem - het moest op den duur toch verstompen en versuffen - maar al haar woorden hielpen niet - haar smeeken, haar verwijten, haar tranen - het stuitte alles af op een zachten, stillen doch ontzettenden weêrstand - het meêgeven en toch onkneedbaar zijn van een zacht, week voorwerp, waaraan men den verlangden vorm niet vermag te geven. - - - - - - -

II.

O, zoo vreeselijk als het nu was, was het in al die jaren niet geweest. Hij begon haar zelfs te slaan en te mishandelen. Hoe langer hoe woester werd zij tegen hem.

Toen zij eens een paar gulden uit zijn zak had gehaald, die hij verstopt had om te verdrinken, toen was zij er na aan toe geweest door hem te worden vermoord.

Nog half bedwelmd van den drank des vorigen avonds, en daardoor zichzelven nauwelijks meester, had hij zich op zijn vrouw geworpen, haar het geld willen ontrukken. Een worsteling was gevolgd, waarin hij, de sterke reus, de baas bleef. Een groote pluk haar had hij Marjan uit het hoofd getrokken, en zóó de haarspelden haar in het achterhoofd geslagen, dat zij die er bloedend uit moest trekken.

Die pruik haar had zij bewaard, ze weggesloten in een doos, als souvenir, zei ze tot zichzelf met bitteren spot.

Sinds was het leven ondragelijk geworden. Nu zij geen woord meer tegen Barend sprak, dan strikt noodig was, nu werd het hem toch te ongezellig in huis. In de kroeg daar was het beter, daar was licht en warmte van buiten en van binnen, daar waren spraakzame kameraden, daar was dronkemansgezang en gelach.

En Marjan zat alleen - of liep ook de deur uit om bij haar kennissen te klagen en te jammeren - totdat in eens de vreeselijke slag viel....

Barend kwam niet meer thuis, ook des nachts bleef hij weg, na een dag en langen avond van duldeloos wachten.

Tegen twaalf uur was zij naar bed gegaan, en moe en afgetobd sliep zij dadelijk in. De winkel had zij nog niet gesloten, het licht niet uitgedraaid.

Maar daar op eens in het midden van den

nacht werd zij wakker en vloog gegalvaniseerd in de hoogte.

Drie uur sloeg het op de klok in den gang, en Barend was nog niet thuis; het licht brandde nog in den winkel....

Als waren die drie klokslagen evenzooveel mokerslagen op haar hart, zoo stortte zij naar de deur om die open te rijten en op de stille straat te zien. Onduidelijk had zij het bewustzijn dat hij zeker dronken voor zijn huis lag op den stoep. Maar er was niets te zien dan de ontzettende leegte der lange straat. Boven de daken zeilde de maan, witte doorschijnende wolken vlogen over de huizen. Een kille tochtwind sloeg tegen haar aan. Zij sloot de deur. En eensklaps begon de vogel in de kooi weer luid te schetteren, gewekt door het leven en het licht. Doch Marjan draaide het gas uit en trok zich terug in haar kamer. - Wat nu te doen? Barend was niet thuis gekomen! - Instinktmatig kroop zij weer in haar bed, om warm te worden tusschen de zachte dekens. Zij legde het hoofd neer, maar dadelijk zat zij weer overeind. Denken moest zij, altijd denken! Wat kan er gebeurd zijn, wat hem overkomen? Mogelijk dat hij nu in de sloot lag aan den weg en men hem morgen dood zou thuis brengen.

Eindeloos duurden de laatste uren van dien vreeselijken lijdensnacht.

Goddank, toen de zon begon te schijnen was het toch zoo troosteloos niet! Mogelijk zou hij thuis komen; misschien had hij zijn roes bij vrienden uitgeslapen...

Des morgens kwam er een brief waarin Barend kort en bondig schreef:

‘Je bent altijd de baas geweest blijf nou de baas. Mij zie je nooit weerom.

Barend.

III.

Marjan was weer gaan dienen bij haar vroegere Mevrouw, met wie zij altijd in vriendschapsbetrekking was gebleven. Deze woonde buiten.

‘Een waar paradijs’, zei Marjan, ‘had zich voor haar geopend’; en toen zij nu eenmaal heen was over de grievende beleediging en het leed haar aangedaan, begon zij op te luiken als een bloem, die uit een kelder in het open licht wordt verplaatst.

Zij werd gewaardeerd om haar goede zorgen, bemind om haar goed humeur. Ware niet de herinnering aan Barend haar nu en dan komen kwellen, en de slaap komen verjagen van haar sponde, zij zou zoo gelukkig mogelijk zijn geweest. Geen avond legde zij zich ter ruste of zij bad voor hem, dat hij toch niet mocht verongelukken, dat hij toch nog eens op den goeden weg mocht wederkeeren.

Waarheen hij gestoven was, zij kon het maar niet begrijpen, totdat zij eindelijk hoorde, dat hij met een vriend naar Transvaal was gegaan. Zij richtten samen een zaak op, maar de oude kwaal liet niet van Barend af. Nu er niemand meer was om hem tegen te houden, dronk hij immer meer, totdat het reeds aangetaste lichaam geen weerstand meer bieden kon aan een hevige klimaatkoorts en hij binnen het jaar in vreemden grond begraven werd.

Zijn vriend kweet zich van de opdracht Marjan te schrijven en haar zijn laatste groeten over te brengen. Er werd om geen vergeving gevraagd, geen oude

herinneringen werden meer opgehaald - niets als dien groet uit den vreemde - en het bericht dat zij nu in waarheid weduwe geworden was, verlost van het kruis dat zij nog altijd op haar schouders voelde wegen en van den angst dat Barend onbekeerd terug mocht komen om haar weer thuis te halen, weg uit haar paradijs van reinheid, goedheid en vrede, waarin zij zich gelukkig voelde, na haar jarenlang lijden en vruchteloos zwoegen.

Nu zij niet meer voor zijn leven en zijn verbetering bidden kon, bad zij iederen avond voor zijn ziel, want Marjan was vast overtuigd, dat het leven met den dood niet eindigde - maar begon.

JOS. GIESE.

Bericht.

Wegens de in den noot (gedachtenwisseling) opgegeven reden, moet de Correspondentie achterwege blijven deze week.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

25 September 1907.
21ste Jaargang.
No. 13.

Bericht.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Over Zelfmoord.

Een somber onderwerp, dat toch wel eens onder de oogen mag worden gezien, voornamelijk omdat men bij de beoordeeling van die daad meerendeels van een verkeerd standpunt uitgaat.

Zelfmoord geschiedt hoofdzakelijk uit *zelfzucht*, of men het weten wil of niet. Het najagen van bereikbare, veelal onbereikbare dingen, geeft een verkeerde levensrichting. De verwachtingen worden te hoog gespannen; de teleurstellingen blijven niet uit; de ontevredenheid wordt geboren, en als dan de levensernst het karakter in geen goede bedding houdt, maakt men er maar een '*einde*' aan. Gelukkig handelen betrekkelijk weinigen zoo. Een zekere vrees voor den dood houdt de meesten terug van een stap, welke evenmin zekerheid geeft voor een *beslist* 'einde', als dat men van te voren wist of weten kon, dat wat men verwacht had van het leven niet nog eenmaal zou kunnen geschieden.

Bovendien is zelfmoord een *laffe* daad. Het bewijst gebrek aan *levensmoed.* Zeer zeker, het leven is dikwerf één lijdensweg, één worstelen en strijden, maar uit hen die slechts het leed van het leven leeren kennen, groeien juist het minst zelfmoordenaars.

Zelfmoord komt meerendeels voort uit zware, of vermeend zware schokken, en die schokken vinden op hun beurt weer oorsprong in hartstochten van den mensch, welke kankerachtige uitwassen zijn geworden door *willoos* toegeven aan verlangens, wenschen, begeerten, welker bevrediging haast een onmogelijkheid mag genoemd worden. Men wil op slag rijk zijn; 't lukt niet; dan maar dood. Men wil een vrouw, - of een man, - *bezitten;* geen denken aan; dan maar dood. Men wil eer, vooraanzitting, men denkt zich miskend; niemand ziet dit in; dan maar

dood. Men is jaloersch op geld, eer, aanzien, liefde; men vindt ze niet; dan maar dood. Op deze wijze zouden we voort kunnen gaan met oneindige reeksen om aan te toonen, dat zelfmoorden meerendeels 't gevolg zijn van 't najagen van onbereikbare dingen, en voor 't grootste deel ontstaan als een reflexbeweging op ingebeelde teleurstellingen. Krankzinnig wordt dan zulk een zelfmoordenaar genoemd; ten minste ontoerekenbaar. Beide woorden zijn tegenwoordig aan de orde van den dag. Bij elke abnormale daad wordt van den aanvang af verondersteld dat zij uit overgeërfde omstandigheden, praedispositiën, hersenafwijkingen, en wat niet al meer geboren worden, en deze overtuiging bij deskundigen ontstaan, wordt door de beïnvloeden en napraters zoo sterk gepropageerd, dat bij den zwakkeling het denkbeeld geboren wordt dat hij zóó en niet anders kon handelen; hij moest wel of hij wilde of niet; immers hij was willoos. - *Willoos* zijn dan ook de zelfmoordenaars, maar die willoosheid is een daad van *eigen wil*, waardoor die zoogenaamde *willoosheid* in 't bespottelijkste daglicht wordt gesteld.

Zelfmoord is onzedelijk. Men ontneemt zich zelf 't voortbestaan, omdat men niet tevreden is met 't leven van 't oogenblik, zonder te weten wat de toekomst brengen zou, en welk licht nog in dat leven kon schijnen; men voert zich 't onzekere te gemoet, dat tienmaal erger kan zijn, dan 't heden; men onttrekt zich aan eene maatschappij, aan eene omgeving, aan huisgezin of familie, aan vrienden en bekenden, zonder te weten hoe nuttig men nog daarvoor zou kunnen zijn; zonder acht te geven, dat dat leven nog waarde zou kunnen krijgen voor een natuurgenoot, wiens geluk er door verzekerd kon worden.

Niet wetende wat er over een seconde met ons gebeuren zal, nog minder wat er in een ondeelbaar oogenblik over ons gebracht zal worden, is zelfmoord enkel en alleen de vrucht van zelfzucht, gevoed door gebrek aan levensmoed en levensernst. Het is een laffe daad, welke getuigt van bekrompen opvatting van de levensidée, uitgaande van de meening, dat het leven aan ons behoort, terwijl wij van dat leven geen oogenblik zeker zijn, en een onzer medemenschen misschien recht op dit leven kan doen gelden of in de toekomst zou kunnen doen gelden.

Levensmoeheid is 't mooie woord, waarmede men den zelfmoord somtijds, - veelal? - wil vergoelijken. Men heeft genoeg van het leven, omdat dit leven niet *genoeg* gaf; men heeft afgerekend met het leven omdat des levens *rekening* tot heden niet medeviel; men beweert 't leven *moede* te zijn, zonder iets in dat leven gedaan te hebben, waarvan men in waarheid *moede* kon zijn; men wil niet langer worstelen en strijden, omdat gemakzucht leert de waarde van een effen pad, maar men vergeet, dat juist datgeen, wat het leven in 't oog der menigte *leven* doet noemen of zijn, een *niet*-leven in zich sluit.

Men is aan het classificeeren geweest om aan te duiden den aard van den zelfmoord. Zelfs onderscheidt men een vrijwilligen dood van zelfmoord, waar 't geldt het martelaarschap, of zijn leven opofferen voor eer en krijgsroem (Van Speyk, e.a.), maar kunnen we al medegaan met dit onderscheid, des te minder willen we van de classificaties iets weten.

Zelfmoord is bij ons zelfmoord, tot welke rubriek men die daad wil brengen; zij moge dan tot den *directen* of *indirecten*, tot den *eenvoudigen*, *samengestelden*, *afzonderlijken* of *gezamenlijken* zelfmoord gebracht worden, zelfmoord is en blijft het. Ja, wij gaan zelfs zoo ver, dat we het in ieder streng afkeuren, te spreken van een bereid zijn om te sterven, van niets tegen den dood op te zien, zijn leven niet

nuttig te noemen en zich met het scheiden verzoend te houden, zonder dat daartoe door lichaamslijden eenige aanleiding bestaat. Ik zou hen willen vragen hebt ge wel eens verre reizen gedaan, en hebt ge dan wel opgemerkt, dat hoezeer vooraf door u voor alles zorg was gedragen om vooral toch niets te vergeten, het u bleek *na* de afreize dat toch nog iets *vergeten* was. Zoo iets kan zeker plaats hebben bij de groote eindreis, welke wij allen maken zullen.

Vergeet nooit dat zoo uw leven niet nuttig *schijnt* voor u zelf, dat het nuttig *is* of kan zijn voor anderen. Laat *zelfzucht* varen; leef uw leven voor uw medemensch.

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Onze buur.

Onze buur, moet je weten, is dichter,
Zijn romantische naam erg beroemd;
Maar door ons wordt hij heel oneerbiedig
Steeds maar ‘magere Hannes’ genoemd.

Nu dan, magere Hannes' gestalte,
Is 't prozaischte iets dat bestaat...
Doch dit euvel wordt ruimschoots vergoelijkt
Door zijn zielvol, droefgeestig gelaat.

Ach, die treurige, vochtige oogen,
O, dat plakkrige, glimmende haar!
Dat gebogene halsje, als torste
Het een last van ik weet niet hoe zwaar!

Alle lieve, gevoelige dames,
Dat begrijp-je, die dwepen met hem,
En zij lezen zijn prachtige verzen,
Met gedempte, wat huilrige stem.

Onze schattige buurman schrijft eeuwig
Over liefs, die hij vurig bemint,
Hij is meest een aanbiddelijk blondje,
Soms een bruintje het hartlijkst gezind.

Maar, och, al die ontroerende liefdes,
Eindgen altijd met rouwe en smart,
Ja, hij leeft, als je 't maar wilt gelooven,
Met verbrijzeld, steeds stervensgraag hart...

O genade, wat ben 'k daar poëtisch,
Maar dat 's - meen ik - gestolen product,
Enfin, hoor, ik ben lang niet de eerste,
Die met anderer vondsten zich smukt!

Maar om nu weer terug te keeren
Op dat gekke - hoe is 't ook weer - hart,
Kom, 't zijn leugens, ik heb er 't bewijs van,
Waarmee 'k al zijn beweringen tart.

Eens - het was een verrukklijke avond,
Heeft hij mij zijne weëen geklaagd,
Het verbijsterde m' eerst wel een beetje...
Zie je... ik had er niet om gevraagd.

Maar vol ijver, tot leenging zijner smarten,
Sloofd' ik m' uit tot het geven van raad,
Somtijds goede, en dan weer eens ijdle,
Och, je weet misschien wel hoe dat gaat!

Doch 't hielp niet, want ondanks mijn woorden,
Steeg zijn walging des levens ten top,
Toen ontviel me met gloeiende geestdrift:
‘Als je sterven wil, knoop je dan op!’

Maar tot heden heeft magere Hannes
Aan mijn ingeving-raad niet voldaan.
Och, wanneer zal zijn geest eens vertrekken,
Naar Mercurius, Mars of de Maan?

HERMINA PAS.

Voor de ware moederlijkheid!

> ‘Denn niemand soll denken, wenn man die Kinder geboren hat, so ist' s getan und nun müssen sie lernen, ihre Körner picken, wie junge Hühner... Eine Menschenmutter musz sie noch lange in ihrem Mutterwesen tragen, in ihrem geistigen Mutterwesen. Da nährt sie sie, da schafft sie sie zu einfachen, glücklichen Menschen, - dazu musz man Zeit haben und Stille.’
>
> GERTRUD PRELLWITZ

De moederlijkheid, die mooie vrouwelijke eigenschap zoo noodig tot het vormen van goede, gelukkige menschen, omvat zoo oneindig veel meer dan velen denken! ‘Het zich wijden aan anderen’ beteekent immers niet slechts het zich bezighouden met de lichamelijke verzorging van anderen. Neen, het strekt zich véél verder uit, het beteekent in de eerste en voornaamste plaats het ter harte nemen van de *geestelijke* vorming van menschen. Dit is van de grootste waarde, en dit is waar zoo menigeen behoefte aan heeft. De mensch bestaat immers uit lichaam en geest, en tot de vorming en volle ontplooiing van den geest is zóóveel noodig!

Niemand moet toch denken, dat de moedertaak volbracht is zoodra de kinderen geboren zijn, en dat er verder niets te doen is, dan dezen te wijzen hoe zij hun lichamelijk voedsel tot zich moeten nemen, evenals de hen de kuikens leert gerstkorrels op te pikken. Een menschenmoeder heeft een veel uitgebreider en hoóger taak. Zij heeft nog een grooter plicht tegenover het geestelijke deel der kindervorming tot mensch. Haar taak is niet gedáán met de lichamelijke opvoeding; zij moet de kinderen nog lang ter zijde staan en hen door het leven helpen door haar *geestelijk* moederzijn. Daardoor voorziet zij hun van geestelijk voedsel, daardoor vormt zij hen tot eenvoudige gelukkige menschen.

Maar om dit goed te kunnen doen moet zij veel en diepe menschenkennis hebben, en het leven, dat zoo moeilijk te begrijpen is, in zijn omvang en diepte kunnen doorgronden. Want de geestelijke vorming van een kind bestaat niet in het ‘vullen van een ledige ruimte’, in het stipt volgen van een vast programma dat de moeder opmaakt vóórdat ze nog iets van haar kind kan kennen. Zij moet eerst kunnen onderscheiden wàt er reeds aanwezig is, en de reeds be-

staande kiemen tot goede ontwikkeling brengen. ‘Het kind komt niet tot ons als een ledige kast die wij hebben te vullen’ heeft Elise van Calcar geschreven, ‘het brengt veel mede; het heeft eigenaardigheden die hem van andere kinderen onderscheiden. Het is een geschenk voor de menschheid dat haar komt verrijken met gaven en krachten, als wij hem gunnen *zichzelf* te worden. Een goddelijke levenswet van ontwikkeling rust in die jonge ziel, die wij hebben te ontdekken en te eerbiedigen, en niemand mag zeggen; ‘we zullen dit of dat van hem maken’, maar de ouders buigen eerbiedig het hoofd en spreken: ‘wat zal er van dit kindeke zijn.’

Eerst moet de moeder onderscheiden wat er in haar kind reeds in kiem aanwezig is; zij moet het eerst leeren *kennen*, en daarnaar haar plan opmaken voor zijn vorming. Ze moet nog heel lang geestelijk met hem meeleven, hem volgend op zijn weg, samen voortgaand hand aan hand, hem helpend de levensraadselen te ontwarren, hem den juisten weg wijzend en hem voorlichtend door haar meerdere ervaring, hoe hij met *zijn* speciale persoonlijkheid en zijn eigen aanleg op de beste wijze moet komen tot volle ontwikkeling.

Maar daarvoor moet zij den tijdgeest leeren begrijpen, den nieuwen geest waarin haar kind, als tot de nieuwe generatie behoorend, leven zal. Zij mag zich niet opsluiten in den kring van denkbeelden en tradities en opvoedingsmeeningen uit den tijd waarin zij heeft thuisbehoord. Haar kind heeft immers de denkbeelden van zijn tijd in zich, kan zich niet gelukkig gevoelen in daarvan sterk verschillende meeningen; hij kan niet gevuld worden als ‘een ledige kast’ met dingen die er niet eigen aan zijn. Een vorming, die bij zijn persoonlijkheid niet past onderdrukt zijn aanleg, leidt de ontwikkeling in verkeerde richting en maakt hem tot geen gelukkig mensch. Een mensch is toch slechts daár gelukkig waar hij zichzelf kan zijn. De ontplooiing van het eigen ik tot het hoogste en schoonste punt is de beste, gelukkigste wijze tot het vormen van een kind tot mensch.

Wat hier gezegd is van de moeder, moet worden uitgestrekt tot *alle* vrouwen, tot al de ongehuwden, die hun levensdoel zoeken in de uiting van hun moederlijk gevoel, wetend dat dit het meest overeenkomt met hun innigste natuur. Zij zoeken die uiting in een werkkring, waarin zij zich wijden kunnen aan anderen. Of, als hun tijd noodzakelijk ter wille van het levensonderhoud moet worden ingenomen met ander werk, laten zij dan trachten nog uurtjes over te houden, waarin zij aan hun zielsverlangen kunnen voldoen. De wereld heeft ook hun hulp van noode! Lichamelijk, maar bovenal geestelijk, behoeven velen op aarde hun toewijding. Want er zijn menschen, niet slechts kleine, maar ook groote, die met smachtend verlangen uitzien naar moederlijke vrouwen. Menigeen heeft *geestelijk voedsel* vooral, zoozeer noodig! En hoe dankbaar gevoelt zoo'n verlatene zich, als hij op zijn weg een vrouw ontmoet, die zijn gemis en zijn verlangen voelend, hem begrijpend de hand toesteekt met warm gemeende woorden: ‘Kom met mij mee, *ik* weet wat u ontbreekt en wat juist *gij* noodig hebt voor 't lezen; ik kan en wil u den weg wijzen!’ En de zoekende die zoo iemand gevonden heeft na lang en veel rondtasten in de duisternis, vergeefs trachtend de levensraadselen te ontwarren totdat hij moedeloos is gaan neerzitten aan den weg, niet meer wetend waarheen, hoe gretig grijpt hij die hand, hoe warm dankt hij zijn redster.

Laten wij toch zorgen voor het behoud der *echte* moederlijkheid; de wereld heeft ze zoozeer van noode, bovenal in dezen verwarden, drukken, tijd die zoo moeielijk te begrijpen is! Voor goede toewijding aan anderen is echter noodig véel en *diepe*

kennis van menschen en van het leven; en dit moeten we krijgen door daarin dóor te dringen in tijd en rust!

JEANNE C.L. HELFRICH.

De Vredestempel.

Mij is een gedichtje bekend: de Vrijheid, dat men met een enkele wijziging zou kunnen toepassen op den Vrede en dan luiden zou:

Ik kwam den vrede tegen
Daarbuiten aan het strand.
Hij heeft me gegroet en gezegend
En gaf me bij 't scheiden de hand.

Doch toen hij van me gaan wou,
Vroeg ik: ‘verhoor mijn beê,
Neem mij, de zwakke zwervling
Naar uwe woonplaats mee.’

Ik zag hoe in zijn oogen
Er toen een traan ontstond,
En treurend, sprak hij fluistrend:
‘Ik zwerf zelf rond.’

Aan dien zwerveling zal nu een paleis worden aangeboden en over een drietal jaren hoopt men de deuren voor hem op plechtige wijze te openen. 't Is te hopen dat deze

Janustempel beter aan zijn doel zal beantwoorden dan een voorganger.

Men zal zich herinneren dat Romulus een tempel liet bouwen ter eere van Janus, de oudste koning van Italie, die na zijnen dood tot den rang van god des Vredes werd verheven. Wanneer er vrede was, moesten de deuren gesloten blijven; ze werden opengezet zoodra er oorlog kwam en bleven open zoolang de oorlog duurde. Slechts driemaal in zeven eeuwen tijds was de tempel eenigen tijd gesloten.

Of Romulus veel vertrouwen stelde in dien vrede valt wel te betwijfelen, want hij was een erge vechtersbaas. Zoo valt b.v. wel te begrijpen dat hem die Sabijnsche maagdenroof slecht bekomen zou. Wel valt daarbij op te merken, dat toen, even als nu, vele vrouwen zeer vredelievend waren; de ontvoerde Sabijnsche dames wisten eene verzoening tusschen de strijdende volken teweeg te brengen.

Zal van den nu ontworpen vredestempel meer heil te wachten zijn? 't Is een vrome wensch, maar we zijn er nog lang niet. De vredesconferentie kan men gevoegelijk noemen eene conferentie tot veredeling van oorlogsgebruiken. Waar men nu allerlei bespreekt over bescherming van mensch en eigendom, hoe denkt men daarbij over bescherming van dieren, die aan alles onschuldig, bloot staan aan veel ellende en verminking. Men moest de bepaling maar opdringen, dat in een oorlog geen dieren gebruikt mogen worden.

Hoe zijn nu de vooruitzichten? Mevrouw von Suttner meent dat de Vredesconferentie van thans den voortgang van den vrede eerder schijnt te belemmeren dan in de hand te werken. Zooals thans de oorlog de as is waarom alles draait, zoo wil zij den vrede maken tot een middelpunt van de menschelijke belangstelling. De Heer Dr. Katscher verwacht dat de conferentie voor de vredesbeweging zonder eenig belangrijk resultaat zal verloopen; zij is te zwak, dat blijft een onafwendbaar feit, en er moet iets gedaan worden om in de toekomst eene sterke georganiseerde beweging te krijgen. De Heer Mr. Stead zegt: er moet met meer energie gewerkt worden. Het vertrouwen in den vrede moet wakker geschud worden in de harten der menschen. Zoolang dat vertrouwen en de liefde voor de beweging ontbreekt, kan niemand iets uitrichten.

De opgaaf is alzoo de vredesbeweging te bevorderen.

Het vraagstuk is, hoe? Moet de beweging, zooals ze nu is, verbeterd en anders georganiseerd worden? Moeten kleine vereenigingen voor zichzelf werken? Is een centralisatie der beweging gewenscht?

De Münchener Vredes-vereeniging heeft een protestmeeting aangekondigd, die zij in September zal houden, om te opponeeren tegen de onvruchtbaarheid van de tegenwoordige Vredesconferentie.

Fried acht een centralisatie niet goed mogelijk om de verscheidenheid van bewegingen, die men gewoonlijk onder het eene woord vredesbeweging samenvat. Iedere tak van wetenschap, zegt hij, houdt er zijn eigen vredesbeweging op na, en om die alle, de sociale, wetenschappelijk anti-militaristische, sociologische bewegingen te vereenigen en te organiseeren, acht hij niet mogelijk.

Volgens de Heer Davis was in Amerika de beweging aanvankelijk onbeduidend maar door propaganda is ze belangrijk geworden. Hij ging uit van het standpunt, dat geen beweging succes kan hebben of zij moet voorkomen uit de harten van haar voorstanders. Om iets goeds algemeene bekenheid te geven en daarvoor instemming te vinden, is reclame een treffend middel.

Daarom mogen de voorstanders van den vrede geen gelegenheid laten voorbijgaan om de uitnemendheid van hun ideaal te pousseeren.

Wil men dus aan den zwerveling eene behoorlijke ontvangst voorbereiden in zijn vredestempel, dan is het de plicht van een ieder mede te werken, dat bij de voltooiing bewaarheid zal worden:

Vrede op aarde!

P. BEL.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Hooggeachte Freule.

Toevallig ‘de Lelie’ deze keer wat tijdig ontvangende en direct inziende, haast ik mij *onmiddelijk* U even te melden, dat Mej. N.B. *uiterst voorzichtig* moet zijn met de raad van Mevr P. Als door de scherpbijtende soda de trommelvliezen verschrompelen, dan is 't *gehoor onherstelbaar.* Slechts een *oorarts* kan dat *na onderzoek* beoordeelen. Ik ken iemand, die op die manier door eau de cologne haar ooren heeft bedorven. -

Met hoogachting

Uw dienstwillige.

No. 10.

Laat de patiënte maar eens de inrichting van het gehoor (in een boek, waarin een en ander staat afgebeeld) bestudeeren, dan zal ze wel *wijzer* worden. -

II.

Nu en dan lees ik in de 'Holl. Lelie' ingezonden stukjes, betrekking hebbende op het genezen van doofheid. Tegen inspuiten, indruppelen en raadgevingen van *leeken* op dit gebied, wil ik hierdoor ernstig waarschuwen. Een zeer bekend oordokter te Amsterdam, specialist, verzekerde mij onlangs, dat het behandelen der teere, inwendige gehoororganen door leeken, een noodlottigen invloed kan hebben, dat vooral inspuitingen, zelfs van gewoon water, ontzettend gevaarlijk zijn als onbekwame handen deze verrichten, en dat iedere verkeerde behandeling ontstekingen en zelfs *algeheele doofheid* tengevolge kan hebben.

Men raadplege dus, vóór men tot ingrijpen overgaat, een bekwame arts!

A.E.M.

In den bloei verdord
door Maria Janitschek.

Sedert de zes jaren, dat ik mijn innig geliefden man door den dood heb verloren, heb ik weinig meer met de menschen verkeerd, mijn jongen heeft mij de wereld vergoed. Hij heeft een onrustig, heerschzuchtig karakter, die iemand voortdurend wel kan bezig houden. Ik had tenminste naast hem weinig vrijen tijd voor mijzelf meer over. Nu wil hij ons heerlijk leven op het land met de herinneringen aan zijn vader verlaten en naar de groote stad zonder herinneringen trekken. Het zij zoo! Het is voor eene vrouw geen gemakkelijke taak, een wilden jongen op te voeden, ik heb mij op allerlei verschillende wetenschappen toegelegd en kan mij in bijna alle leervakken wel met hem meten. Dat komt, omdat ik elke bladzij met hem gelezen, besproken en bestudeerd heb. Hij kan mij tenminste nooit het verwijt maken, dat ik er verouderde ideeën en begrippen op nahoud, ik heb Häckel, Schoppenhauer en Hartmann in mijzelf verwerkt. Of ik daardoor veel wijzer ben geworden? Meer als het beantwoorden van die vraag interesseert het mij, of door dit voortdurende opgaan in dezelfde gedachtensfeer met mijn zoon, mijne autoriteit als moeder daardoor niet geleden heeft? Hij beschouwt mij als een kameraad, die met hem op denzelfden trap van ontwikkeling staat. Tot nu toe hebben de kinderen in hunne ouders steeds iets hoogers, dan zij zelf zijn, plegen te zien. Verstoort de verandering van deze verhouding niet het evenwicht van zoo menig zwak aangelegd karakter? Eugen verzekert mij, dat de wereld van dag tot dag gelukkiger wordt. 'Maak je dat op uit de leegheid der gevangenissen of uit de zelfmoordenaarsstatistiek?' - 'Neen, maar uit het aanzienlijk toenemen van het aantal boeken in Duitschland,' antwoordde hij.

Ze hebben hem voor den dienst wegens een klein gebrek aan het hart afgedankt. Hij is daarover verontwaardigd; ik dank in stilte God daarvoor. De dwaze jongen! Zooals hij voor den spiegel ging staan en zich beschouwde. Of hij er dan als een stumper uitzag? Hij gelijkt tot in het geringste op zijn vader, zooals die in zijne jeugd was. Ja, mijn zoon is flink en knap, een hoofd grooter dan ik en heeft een vrije,

zelfbewuste houding. Zijne ongewoon lange, dichte, donkere wimpers, die het vuur in zijne blauwe oogen dempen, zijn het mooiste aan hem. Als hij des morgens niet uit de veeren is te krijgen en uur op uur verslaapt, ga ik naar zijne kamer naast de mijne en leg hem mijne hand op zijn donkerblond haar. Dan knettert dit en strengelt zich om mijne vingers.

'Dat zijn de droomen van mijne nacht, die zoo knetteren', zei hij onlangs op een scherts van mij. 'Wat hoeft zulk een jongen als jij reeds droomen te hebben?' antwoordde ik hem.

'Zelfs de honden droomen, moeder; laat mij mijne schoone visioenen behouden'.

In zijne kamer staat een oud spinet, dat ik van mijne grootmoeder heb geërfd. Daaraan zit hij dikwijls urenlang te spelen. Hij speelt zeer mooi, meest oratoriums of kerkliederen uit de middeleeuwen, die klinken vaak wonderbaar op het oude instrument. Later - in de stad - zooals hij zich uitdrukt, wil hij zich een harmonium koopen. Hij verdient nu en dan voor zich zelf eenige marken met zijne gedichten, die hij naar tijdschiften opzendt, het zijn zonderlinge verzen, die ik niet begrijp; maar als het neerschrijven daarvan hem genot verschaft, waarom zou ik hem daarvan dan terughouden? Toen ik hem dat zei, lachte hij wijs. Men zou hem wel begrijpen, de anderen, die daar ginds in de stad: 'de nieuwe menschen.' Op mijne eenigzins ironische vraag naar deze bijzondere wezens, antwoordde hij kortaf: 'Wat ge niet begrijpt, moet ge niet beoordeelen'. Ja, mijnheer mijn zoon, houdt mij kort. Dat komt van de vriendschappelijke verhouding, die er tusschen ons beiden be-

staat. Dit dikwijls nagestreefde ideaal van zoovele geestelijk hoogstaande wezens.

Daar ik mij niet met de buurvrouwen pleeg te onderhouden, en mijn hart van dag tot dag voller wordt, neem ik tot het hulpmiddel het schrijven mijn toevlucht. Eenzame menschen praten dikwijls met zich zelf. Waarom zou men dit dan ook niet op het papier doen?

Eugen is zeer stil en kortaf. Hij ergert zich aan iets. Onze drie kamers loopen in elkaar en wij hooren zoo te zeggen altijd wat de ander denkt.

Zou het dat zijn, waaraan hij zich ergert?

Hij heeft mij verboden hem des morgens te wekken.

De nachtegalen zingen in de groene bosschen, zoo schoon was het voorjaar nog nooit... Ginds in den tuin, in den maneschijn, ving hij mij op. Hij sloot mij in zijne armen. ‘Als ge deze vervelende gevoelsstemmingen maar niet hadt! Ik zou uwe oogen wel willen bestraffen. Wat hebben zij zich nu weer in tranen te baden?’

‘Ze golden jou.’ - ‘Maar waarom dan toch?’ - ‘Omdat je me niet meer aan je zieleleven laat deelnemen.’ - ‘Moeder, er komt een uur, waarop de zoon zijn innerlijk leven alleen moet leven, strijdt niet tegen de natuur.’ Hij heeft gelijk. Ik ben eenzaam geworden. Geen kind, maar een trotsche, zelfstandige jongeling gaat er naast mij. ‘Maar laat mij dan tenmiste aan je uiterlijk leven deelnemen, laat mij voor je zorgen en waar ik kan, de steenen van je levensweg voor je uit den weg nemen.’ Hij trok de wenkbrauwen samen. Moeder, was die dag niet de smartelijkste in je leven, waarop je zoon tot je zei: ‘moeder, wat hebt ge U zooveel met mij te bemoeien?’

Hij wil tot elken prijs weg. Wat zal er dan van mij worden? Wat kan men met 46 jaar voor nuttigs beginnen? Ik schijn mij aan eene groote fout te hebben schuldig gemaakt. Mijne wereld was te eng, op vier oogen alleen was zij gericht, daarbuiten bestond er niets voor mij, dat mij interesseerde, of hoogstens dat, wat met die beide geliefden eng tezamen hing. Ik geloof, dat men vroeger de vrouwen, die niets anders verstonden dan de haren lief te hebben, niet geringschatte, nu gaan zij voor zeer eenzijdig door. Ik zal mij in de wereld overbodig gevoelen, als ik niet meer voor jou, mijn kind, leven en zorgen mag.

‘Wat wil je in de stad uitvoeren?’ - ‘Mij een beroep zoeken?’ - ‘Kun je dat niet evenzoo goed hier doen?’ - Neen, men leeft daar meer, daar vindt een zoekende meer.’ - ‘Wat wil je dan worden?’ - ‘Dat weet ik nog niet: Dichter, musicus, kunstenaar, mensch.’ Zoo antwoorden alle mislukten, die het nooit tot iets noemenswaards gebracht hebben. Er zijn zoovele ‘menschen’ in onzen tijd. De eenzijdigheid wordt steeds zeldzamer, de liefde en het talent worden algemeener, in bijna elke familie vindt men minstens een kunstenaar tehuis.

Gisteren hebben we iets grappigs beleefd. Wij maakten een uitstapje, een uur van hier, om onder de bloeiende kersenboomen, koffie te gaan drinken. Arm in arm gingen wij naar het station terug en moesten daar een kwartiertje op de aankomst van den trein wachten. Ik zette mij op eene der banken op het perron neer, Eugen liep op en neer. Hij trof een collega van het gymnasium aan: ‘Waar heb je deze kapitale vrouw ontdekt? Een prachtvrouw’. - ‘Het is mijne moeder,’ zei Eugen kortaf, ‘en als ik je niet van jongsaf reeds als een idioot had gekend, zou ik er nu van overtuigd zijn geworden.’ Dat vertelde Eugen mij en voegde er daarna bij: ‘Ge ziet

er overigens werkelijk compromitteerend jong uit. Andere moeders hebben grijze haren en de corpulentie van den rijperen leeftijd, maar U bent slank als een jong meisje en U blond haar fonkelt als goud.' Vrouwen, die in haar leven maar één man hebben liefgehad, bewaren na diens dood iets meisjesachtigs over zich. Er zijn lieden, die zulke vrouwen 'niet-uitgeleefd' noemen. Hoe dwaas! Wil men de vrouw aan eene terugkeer van hare lente geloof doen slaan? Deze regels zijn het gevolg van een gesprek, dat ik met Eugen gehad heb. 'Als je naar de stad gaat, wat moet ik dan beginnen? Ik beken, dat ik eene groote fout heb begaan. Ik had na je vaders dood weer moeten trouwen'. Ik wendde mij om, zoodat hij mij in 't gezicht kon zien. De dwaze jongen nam mijn schertsen voor ernst op. Hij sloeg zijne armen om mij heen en dwong mij, hem aan te zien. 'Als U dat gedaan hadt, moeder - als U dat gedaan hadt, zou ik - Uw drempel als dien van een oneerlijke hebben vermeden'. - 'Je bent grenzenloos egoistisch'. Maar ik had voor hem kunnen neerknielen, dat hij mij zoo hoog hield. Hij is de zoon van den man, die mijn geliefde en meester was, hij stelt dezelfde eischen

als Edwin vroeger deed, aan trouw en toewijding in het leven tot zelfs nog na den dood. Ik herinner mij, vroeger verscheidene vriendschappelijke kennissen te hebben gehad, toen ik trouwde, verbood Edwin mij bijna allen omgang met hen.

'Maar wat moet ik dan den geheelen dag doen, als jij niet tehuis bent en in de huishouding overal voor gezorgd is?' Eugen was toen nog niet geboren. Hij zag mij vast in de oogen.

'Geloof mij, je hebt voor zoovele dingen te zorgen, dat er geen uur voor niets-doen zal overblijven!' En hij had gelijk! Na korten tijd leerde ik het inzien. Zijn er niet honderden dingen, die het alziende oog der liefde ontdekt, te verrichten? Ten slotte bleef er mij inderdaad geen tijd meer over, elke minuut nam hij in beslag. Ik werd door mijne kennissen vergeten, zooals ik hun vergat. Als Edwin van zijn bureau kwam, vond hij eene opgewekte vrouw, tot alle mogelijke dolheden bereid, tehuis, daar zij te voren gezwegen en alle vroolijkheid voor hem had opbewaard. Ook al stonden wij soms voor het oog koel tegenover elkaar, toch verborg het kloppend hart eene hartstocht, die slechts door den dood kon vernietigd worden.

Na het middageten zette hij zich in den hoogen stoel, waarin zijn vader altijd had gezeten. 'Dus, lieve moeder, den 15den Mei zou ik graag gaan.' Het werd mij donker voor de oogen, doch ik beheerschte mij. 'Goed, ik zal alles voor je in orde maken, van wasch en kleeren ben je voor een geruimen tijd genoeg voorzien, alleen geld - ja, hoe staat het daarmee? Mijn pensioen te zamen met de rente van ons klein kapitaal bedraagt maandelijks tweehonderd mark. Ik geef je daarvan honderdtwintig, is dat genoeg voor je?' - 'Ik wil dat u eerlijk met mij deelt.' - 'Goed.' - 'Het zal niet al te lang duren, dan verdien ik zelf. En dan deel ik met u.' - Ik weet niet waarom de tranen in mijn oogen opwellen, ik verlaat haastig de kamer; toen ik terugkwam, was Eugen verdwenen. Zeldzame tegenstelling! Hij heeft een harde en alles behalve sentimenteele natuur, maar aan bloemen heeft hij een plezier als een jong meisje, in zijn kamertje staat alles vol bloeiende planten. Hij wijdt eene bijzondere zorgvuldigheid aan eene rij kleine potjes, waarin cactussen van eene vingerlengte zich moeten ontwikkelen; als eene moeder over hare hulpelooze kleinen, staat hij dagelijks over hen gebukt, maakt de aarde er om heen los, begiet ze en streelt ze met liefkozende handen.

Gisteravond leunden wij uit het open venster en zagen in de tuinen rondom ons neer, wij spraken geen woord, wij hoorden de vogels zachtjes zingen, toen kwam de maan op en bescheen alles met zilveren glans.

'Als ze weder vol is, ben jij reeds weg.' - 'Lieve moeder, u is als een schoolmeisje.'

Dien geheelen nacht hoorde ik hem op zijn kamer heen en weer loopen. Waarom slaapt hij niet? Waarover denkt hij na?

Den anderen morgen vroeg was ik op het kerkhof, om naar de bloemen op Edwins graf te zien, daar hoor ik schreden achter me. Eugen. Hij wordt rood. Hij vindt het niet prettig op gevoelsuitingen betrapt te worden. 'Ik zag je er heen gaan en ging je na.'

Dat was niet waar. Hij kwam uit eigen aandrang, hij heeft mij niet gezien. 'Kom je, om hem vaarwel te zeggen?' - 'Plaag mij niet.' Hij zette zich naast mij op de bank voor het graf. 'Het wordt warm.' - 'En dat is nog maar het begin, en hier nog wel op het land met zijne tuinen en bosschen rondom. Hoe zal het dan eerst in de groote stad zijn?' Hij perste de lippen vast op elkaar. Zoo doet hij altijd, wanneer men aan een besluit, dat hij genomen heeft, wil tornen. 'Hitte en stof, zorgen en strijd, teleurstellingen, rusteloosheid, wie weet wat alles nog meer, wilt u het met mij gaan

deelen?' - 'Eugen!' Hij schoof mijne uitgestrekte handen van zich. 'Tegen eene bedinging, moeder. Dat ge zwijgt op alles, wat ik doe. Dat ge niet vraagt, noch berispt, noch mijne wegen navorscht. Maar dat kan eene moeder niet.' - 'O, eene moeder kan alles, probeer het maar met mij. Heb ik dan tot nu toe te veel gepraat?' - 'Ja, tot nu toe! Maar nu komt immers eerst het leven. Dat hier was maar een voor zich heen droomen.' - 'Ik zal mijne lippen verzegelen, en mijne handen leeren zich in te houden en je niet tegen te houden, al ging het ook'. - 'Naar diepten, die u niet kent.' - 'Naar diepten, die ik niet ken.' - 'Als ik te zwak ben voor het leven, is het immers beter, dadelijk na de eerste schreden den nek te breken, dan op een kruk verder te leven. Als ik evenwel genoeg kracht bezit, alle wegen te bewandelen en als overwinnaar daaruit te voorschijn te komen, wees dan niet verschrikt over de veranderingen, die ik zal ondergaan.'

Wij legden onze handen in elkaar op het graf van mijnen geliefden man.

Voor de laatste maal hoor ik het lied van mijn bekenden nachtegaal. Morgen gaat het in den vreemde.

* * *

Dat is een stampen en dreunen, een stooten en een gedrang. Als de zon ondergaat, ligt er roode kwalm over de huizenzee. Dan worden er millioenen schelle lichtjes ontstoken, en de menschen rennen steunend en ongeduldig door de straten naar het een en ander doel.

Nacht bestaat er niet, duisternis is er ook niet. En toch is die zoo zalig, die weeke stille duisternis, die tot rusten uitnoodigt! Vogels zijn er niet, of misschien hier en daar van die gele, onnoozele lawaaimakende kanarievogels achter de dubbele ramen. Er is ook geen groen, want het groen is grauw; zelfs als er hier of daar iets in zijne natuurlijke kleur groeit, naar den zomer riekt het niet. Het ruikt naar den rook van duizenden schoorsteenen en breekt men een takje af, dan krijgt men koolzwarte, roestige vingers. Wij hebben twee kamers, drie zouden ons hier te duur zijn. Ze zien op een zwartachtig water uit, waar nu en dan booten met dakpannen beladen, op en neergaan. Het huis, waarin we wonen, is vijf verdiepingen hoog. Het staat in eene eindelooze rij van even zulke huizen, die zoo aan elkaar gelijk zijn, dat ik het onze zonder nummer in 't geheel niet herkennen zou. Eene houten, met vuile loopers belegde trap, leidt naar onze op de vierde verdieping gelegen kleine woning. Als men eenmaal boven is, dan is het vredig en netjes bij ons.

Zijn oud spinet staat in den hoek. Eene photografie naar Raphaëls beeltenis uit zijne jeugd, dat hij zoo liefheeft, hangt er boven. En de vele, vele lieve kleine cactussen! Of ik ze meenemen zou, heb ik hem toen ter tijd gevraagd. Dat verontwaardigde gezicht! Hoe of men zulk eene vraag kon doen. Ze staan op de smalle vensterbank. Hij noemt ze zijne kleine kinderen en zijn eerste gang, toen hij uit was en weer thuis kwam, gold hen.

Op zijn schrijftafel liggen vele beschreven bladen en dikke boeken, waarin hij ijverig leest.

Aan kerken is geen gebrek hier. Het zijn roode baksteen gebouwen, zonder eenige versiering, en men weet in het eerst niet, of men voor een badinrichting of voor een stationsgebouw staat. Het is een teeken des tijds, dat men nu door middel van electrische machines de klokken aan het luiden brengt. Vroeger deden dit de oude handen van een in zijne kerk grijs geworden koster. ‘Tijdbesparing,’ zegt mijn zoon. Ik begrijp het niet. Daar de dag hetzelfde aantal uren als vroeger heeft, waarvoor besteedt men dan dien bespaarden tijd? Het ligt als een hevige koorts op al de menschen. Weten ze, dat ze door deze haast en gejaagdheid vlugger verbruikt zullen zijn? Maar wat gaat mij dat ten slotte aan? Eugen is tevreden, Eugen, dien ik maar voor kwartiertjes te zien krijg; want hij is zeer veel buitenshuis.

Hij loopt veel op de straat en neemt het leven in zich op, of hij sluit zich op in zijne kamer en werkt. Als hij mij evenwel tegenkomt, straalt zijn knap gezicht van geluk. Zijn trotsche houding komt hier zoo vreemd uit in onze tegenwoordige omgeving, er straalt zulk eene hooge reinheid van zijn gezicht, van zijn hoog, wit voorhoofd. Dikwijls zien de menschen hem met verstomming na, als wij op straat

te zamen gaan. Vooral de vrouwen toonen hem hare onverholen bewondering. En ik ben zijne moeder!...

Daar Eugen nu mijne geestelijke krachtsinspanning zoo weinig in beslag neemt, daar ik niet meer met hem leeren noch met hem lezen mag, zoo gebruik ik mijne talenten op het gebied der kookkunst, om telkens iets nieuws te verzinnen. Natuurlijk alleen, om hem daardoor aan te sporen met meer eetlust en met meer smaak te eten. Ik zet hem een dozijn verschillend toebereide spijzen voor, ik vind sauzen uit, die mij uren aan tijd kosten ze te maken; maar mijn jongen merkt dit niet op en vindt zelfs geen woord van dank daarvoor. Hij komt zeer ongeregeld voor het middagmaal thuis, en dan met geheel afwezige, droomerige oogen.

Wat voert hij toch altijd uit? Vanmorgen, toen hij was uitgegaan, en ik zijn kamer opruimde, trad ik aan zijn schrijftafel. Ik kwam mijzelf bijna oneerlijk voor, maar ben ik niet zijne moeder, is hij niet mijn kind? In weerwil van deze overdenking bracht ik het toch niet verder, dan slechts een blad ter hand te nemen dat bovenop lag. Toen hij huiswaarts keerde, heb ik hem mijne nieuwsgierigheid bekend. ‘Het was maar dat eene blad, dat bovenop lag.’ Zijn gezicht werd vuurrood. ‘Ge vervult uwe belofte goed.’ - ‘Wie ben ik dan en wie ben jij? Eén zijn wij. Je verloochent jezelf, als je

mij wilt verloochenen. Ik bezit alle rechten op jou. Jou neerlaag is een smaad voor mij, je overwinning is mijne overwinning.' - 'Dat is goed, maar de weg die daarheen zal leiden, mag u niets aangaan.' Ik verliet zwijgend de kamer.

's Nachts werd ik wakker door een oneindig zalig gevoel, dat mij warm naar het hart drong. Ademt hij daar niet wand aan wand met mij? Mag ik niet voor hem zorgen en leven voor hem? Zal ik morgen vroeg niet zijne geliefde stem weer hooren? Ach, ik ben zoo onzegbaar gelukkig! Ik verlang immers niets méer.

Eene moorddadige hitte ligt er over de stad. Wekenlang geen wolk aan den hemel, geen regen in het vooruitzicht. Ook Eugen ziet er slecht uit, zijne wangen zijn ingevallen en zonder eenige kleur. Of komt dat van iets anders dan van de hitte? Sedert veertien dagen werkt hij op het redactiebureau van een veelverspreide muziekcourant, zoo kan hij zijne beide talenten gebruiken, het dichterlijke en het muzikale. 'Nu komt het Harmonium zeker spoedig?' - 'O, nog geen gedachte eraan, ik heb zoovele uitgaven'. - 'Waarvoor dan toch? Je krijgt toch maandelijks tweehonderd mark inkomen'. - 'En ik gebruikte het drievoudige'. Hij ontweek ongeduldig mijne vragende blikken.

Vreemd!

De arme jongen heeft vreeselijk veel te doen. Van de redactie thuisgekomen, werpt hij zich direct op zijn schrijfbureau. En dan gaat hij uit en komt de geheele nacht niet thuis. Hij zegt, dat dit noodzakelijk voor hem is, dat hij met collega's te zamen komt en het groote-stadsleven bestudeert. Tegen den morgen keert hij uitgeput - en dikwijls half verdoofd terug.

Het laatste ergert hem zelf. Maar hij kan daar weinig tegen doen. Hij is het drinken zoo heelemaal niet gewend, en moet er wel aan meedoen, volgens hem. Nu het zal wel weer overgaan, het is maar in het begin, later zal hij wel weer zich zelf worden.

Vanmorgen heb ik eene ontdekking gedaan, die mij de tranen in de oogen dreef. Toen ik zijne kamer opruimde en de vensters opende, vond ik de arme jonge cactussen verdord en met gele bladeren. Eenige dagen nog en zij waren verdorst. Zijne kleine kinderen, die hij zoo lief heeft gehad!...

's Namiddags kwam hij op een ongewonen tijd tehuis. Ik zat voor het instrument en speelde. Hij was mij zoo ellendig te moede... Hij verzocht mij, weg te gaan. Als hij mij tenminste daarbij maar had aangezien! Maar hij richtte zijne blikken op iets anders. Doch later, toen hij weer wou uitgaan en ik eene onverschillige vraag tot hem richtte, heb ik een blik van hem opgevangen. Uit zijne oogen is alle glans en alle zelfbewustzijn verdwenen. Onrustig, flakkerend, heet glimmen ze door de lange wimpers...

Ook zijn onberispelijke teint heeft het stralende wit en zachte rood verloren, misschien door de grootestadslucht, ja, stellig.

Als ik maar iets zeggen durfde! maar ik heb hem beloofd te zullen zwijgen en hem zijn gang te laten gaan. Er is moed voor noodig, als een mensch alle toestanden wil leeren kennen en doormaken, opdat niets menschelijks hem meer vreemd blijve, het is een spelen met het gevaar, er ligt eene roekeloosheid in, die een jongmensch wel kan bedwelmen. Maar welk eene kwelling voor hen, die hem liefhebben! Vannacht kwam hij laat naar huis en zette zich aan het instrument. Hij speelde als een bezetene, een waanzinnige. De oude toetsen kraakten onder zijne stormachtige handen. Ik kon het niet langer meer aanhooren. Ik stond op en ging naar hem toe. 'Eugen, denk aan de menschen, die hier ook wonen en die je in hunne rust moet storen. Je bent niet

meer in ons huisje van vroeger.' - 'Wat gaan mij die anderen aan?' - En hij speelde woest door. En de ziel, die onder zijne handen tevoorschijn sprong, werd nog bacchantischer als te voren, zij deed hem zijne lippen wild vertrekken en zijn lichaam schokken. Toen breidde ik mijne armen naar hem uit.

Mijn mooie jongen! Vroeger speelde je zoo vreedzaam en harmonisch, nu steunt het instrument alsof dronken bacchantinnen je in hare macht hebben en je vasthouden. Mijn arme jongen, kom vlucht aan het hart van je moeder! Hij brak af en wierp zich aan mijne voeten neer.

Gisteren bleef hij tehuis. Niemand van ons beiden spreekt een woord. Vanmiddag ging hij weer uit.

Hij is niet naar huis teruggekeerd.

Ook heden niet.

Nog steeds niet. Als hij ook morgen nog niet komt, ga ik naar zijn bureau. Misschien weten ze daar iets van hem.

Ze hebben mij vreemd aangekeken en geglimlacht. Ja, hij was daar geweest, ik moest mij maar niet ongerust maken, hij zou wel terugkeeren. Ik zat de geheele nacht op de trap en wachtte op zijne komst. En toen hij eindelijk kwam, bedekte ik zijne handen met kussen. Hij lachtte als een geesteskranke en streelde mijn haar. Daarna zocht hij zijn bed op. Nu is het namiddag, hij slaapt nog steeds.

Ze hebben hem uit de redactie ontslagen. Dat doet er niet toe, wij zullen niet verhongeren. Hij ziet er lijdend uit als iemand die zwaar ziek is. ‘Mij scheelt in 't geheel niets, moeder, praat niet met mij, laat mij met rust. Het zal alles wel weer goed worden.’

Vanmorgen kwam de deurwaarder en wilde op alles beslag gaan leggen. Ik zei hem kortaf, dat de inrichting en alles wat zich hier bevond, mijn eigendom was. Daarop vertrok hij weer. Dus schulden drukken mijn arm kind. Als hij toch maar sprak. Ik mag het immers niet.

In de lucht zweven bruine bladeren. Geheel stil is de herfst gekomen, ik merk het, ook zonder dat ik uitgeweest ben. In den laatsten tijd vertoef ik veel op den drempel. In bed houd ik het niet uit, als hij niet tehuis is, en buiten hoor ik zijne schreden eene minuut vroeger naar boven komen.

Scheldt gij, gij moeders, op mijne groote liefde voor hem? Wilt gij den vogel in de lucht opvoeden, dat hij braaf op uwe haardstede blijft zitten? Er zijn onder de mannen karakters, die men rustig hun gang moet laten gaan. Ze bereiken of iets buitengewoons of zij gaan ellendig te gronde. Temmen laten ze zich niet. En hij is zoo glansrijk en veelbelovend begonnen! Het is niet de wijn, het is eene - vrouw! Was het maar eene jonge Phryne! Die zijn grillig als de Aprilmaand en hare heerschappij is niet van langen duur. Maar het is een vrouw op rijperen leeftijd, met haar gevaarlijk gevoel van meerderheid, die jonge lieden zoo aantrekt. Haar portret lag op den grond, was uit zijne portefeuille gegleden.

Hij was half bewusteloos naar huis teruggekeerd en had alles in wilde wanorde door elkaar gewoeld.

Des middags, een uur na zijn ontwaken vroeg ik hem: ‘Is dit portret van jou?’ Hij wordt niet eens meer rood. ‘Ja.’ - ‘Is ze je geliefde?’ - ‘Ja.’ - ‘Die deerne.’ - ‘Het is eene rechtschapen vrouw.’ Hij heeft niet meer de kracht in zich om verontwaardigd te worden als ik vroeger, iets, dat hij liefhad, verachtelijk had durven maken! Hij wil mij zelfs hare familiegeschiedenis vertellen. Ik verlaat de kamer. Laat zij zoo ‘rechtschapen’ zijn, als zij wil, eene vrouw, die een man, die jonger is dan zij, in de geheimen der liefde inwijdt, is voor mij reeds geoordeeld; of anderen daarover milder zullen denken, bekommert mij niet het geringste. Er is iets tegennatuurlijks in, dat zoo afstootend werkt, dat ieder niet zedelijk, maar aesthetisch aangelegde mensch, zich met afschuw afwenden moet. En al ware ze ook nog zoo mooi, en al waren hare levensomstandigheden te voren nog zoo ‘onbevredigend’ geweest, de tegenzin, die ieder gezond mensch voor zulk eene vrouw bezielt, is het oordeel der natuur zelf.

Gisteravond in de schemering, toen ik hem het minst verwachtte, kwam hij boven. Ik had het licht nog niet aangestoken en zat in het donker. Hij greep mijne handen.

‘Moeder, laat mij nog maar een korten tijd begaan. Het zal weer voorbijgaan. En dat, wat die vrouw betreft, bekommer je daarover niet. Het is eene zaak van gisteren.’ ‘En wat is de zaak van heden?’ - ‘Dat kan ik u niet zeggen.’ Met wat voor een gebroken stem zei hij dat! Zijn deemoed brengt mij dieper wonde toe, dan zijn trots. Liever zag ik hem stroef, afwerend, stug, zooals hij vroeger was.

Men heeft ons de woning opgezegd. Zijn nachtelijk pianospel, zijne onstuimigheid naar huis te komen, heeft de menschen, die onder ons wonen, gehinderd. Wij moeten er dus uittrekken. En nog wel in den winter. Dan zal het bijna drie jaren zijn, dat wij naar hier gekomen zijn. Toen zong de nachtegaal haar afscheidslied voor onze vensters, wat was dat voor een geuren, een bloeien! En nu - alles verwelkt en verdord.

Zijne kleine kinderen zijn gestorven. Toen ik het hem zei, leunde hij met zijn gezicht tegen den wand. Ik heb ze verwijderd. Weer is hij eene week afwezig geweest. Waar, weet ik niet. Toen hij terugkeerde waren zijne kleeren, zijn linnen door stof en roet bezoedeld. Zijn haar is vaal en kleeft tezamen, zijn vroeger blank en rein voorhoofd zit vol leelijke, roode vlekken.

Kerstmis heb ik op de trap doorgebracht.

Toen hij kwam, was ik zoo gelukkig, dat ik voor hem op de knieën ben gevallen, en zijne geschonden blauwe, van de kou verstijfde handen heb gekust. Toen bracht ik

hem te bed en dekte hem warm toe. Hij wist weinig van wat er gebeurd was en mompelde onverstaanbare klanken. Hij spreekt over 't algemeen in den laatsten tijd en zijne handen beven. Dezen middag werd er gebeld. Ik dacht, hij zou het zijn. Mijn hart dreigde van vreugde te zullen springen. Het was een agent van politie, die hem zocht. Ik vroeg den man of hij iets van hem wist. In plaats van te antwoorden, nam hij mij scherp op. Of ik zijne moeder was. Ja, die was ik. Nu, dan zou ik vroeg genoeg alles gewaar worden. Hij verwijderde zich daarop.

Het zwarte water daarginds... God, erbarm u mijner!

Een gestommel op de trap. Een ruk aan de bel. Ze hebben hem op zijn bed gelegd. Aan zijn linker slaap kleeft een weinigbloed en een kleine wonde is hier zichtbaar. Ik trek hem zijne bezoedelde kleeren uit. Ik wasch zijn gezicht en zijne handen met helder koud water. Mijn arme, mooie jongen! Waarom heb je naar hier gewild? De roode stiklucht heeft je duizelig gemaakt en in den afgrond gestort. Mijn heerlijke begaafde jongen, je was een veelzijdig dilletant, die in de grootestadslucht niet kan ademen, in de kiemen verstikt heeft ze je, maar ze heeft toch nog zooveel erbarmen, je nu de heerlijke, zalige rust niet langer te misgunnen.

Ik zal je je lievelingslied voorspelen op het oude instrument daar in den hoek, en er zullen engelen komen, die zachtjes, heel zachtjes op de lippen kussen....

EUGENIE.

Kunsten en Wetenschappen.

Betooverd.

Eerst in het laatste kwart der 15e eeuw is er officieel sprake van. Men had er over hooren spreken, men giste, dat er personen zouden bestaan, die vleeschelijk en geestelijk conversatie hielden met den duivel, maar dit alles was vaag en onbestemd.

Aan Paus Innocentius, den 8en, is het te wijten, dat iets, wat niet bestond of kon bestaan, als bestaande werd aangewezen, en niet alleen het lichtgeloovige en bijgeloovige volk versterkte in deze dwaze onderstelling, maar zelfs der rechterlijke macht gelegenheid gaf om deze denkbeeldige misdaad te straffen, en wel zoo gestreng en duivelachtig, dat de hellepijnen er nog zinnekittelingen bij zouden zijn.

De bul welke de misdaad schiep of waardoor zij werd uitgevonden, op de wijze, zooals Doctor Klaus zegt, dat er nieuwe ziekten werden uitgevonden is van 5 December 1484.

‘Nous avons appris, - zoo wordt gezegd, - avec la plus profonde douleur, que dans certaines parties de l'Allemagne et dans diverses autres provinces, un grand nombre de personnes des deux sexes, oublieuses de leur salut, abandonnent la foi catholique pour se vouer au démon qui, tantôt incube, tantôt succube, entretien avec elles un commerce charnel; que par conjurations, enchantemens, charmes, sortileges et autres moyens criminel et diaboliques, les dites personnes détruisent les enfants nouveaux nès, ainsi que la porteé des animaux, les produits de la terre, les fruits des arbres, et même les hommes, les femmes, les bestiaux et animaux de toute espèce, les vignobles, les vergers, les champs, les près et les moissons, et infligent aux hommes, aux femmes et aux bestiaux des douleurs et des maux internes et externes; que ceux qui sont ainsi frappés, ne peuvent plus reproduire leur espèce, que les femmes sont mises hors

d'état de concevoir, les maris d'engendrer, que tous enfin sont rendus incapables d'accomplir le devoir conjugal'[1].

Na vele andere dergelijke overwegingen machtigt en gelast de Heilige Vader de inquisiteurs de uitvoering der bul, haar streng te handhaven, zonder aanzien des persoons of der kunne te werk te gaan, en naar welgevallen de straffen te verzwaren, en vooral de pijnigingen te verscherpen, welke tot eene bekentenis kunnen leiden.

Vooral de vrouwen moesten het ontgelden, en indien we dit weten, dan is het om te huiveren, dat hare beulen met de pijniging belast, ze niet alleen geheel moesten ontkleeden, maar haar van *alle* haar ontdoen, opdat niet een lichaamsdeel een talisman zou kunnen verbergen, waardoor zij, van satanswege, ongevoelig voor de pijniging zouden zijn gemaakt. Duizenden, ja tienduizenden zijn op deze wijze geschandaliseerd. Er werd ook wel naar een *stigma diabolicum* gezocht, en we kunnen begrijpen welk eene vernedering de vrouw daarbij onderging, waar tal van mannen naar zulk een plekje moesten zoeken op het geheel naakte lichaam. In zoo'n duivelsplekje stak men een naald. Kwam er geen bloed, dan had men met een heks te doen.

1) Cannaert, Olim Procès des Sorcières en Belgique, bl. 4.

Men meende ook de heksen te kunnen herkennen. door middel van de waterproef en de weegschaalproef. Bij de eerste gold het: zinken of vergaan; bij de laatste: gewogen en te licht bevonden.

Om al de akeligheden een weinigje op te vroolijken werd voor en na de strafoefening door rechters en autoriteiten een beker wijns gedronken, waarbij de delinquent, indien het feest van te voren werd gegeven, mede aanzat, en de eereplaats innam tusschen den baljuw en den geestelijke.

Hoe het in den pijnigingskelder toeging leeren we uit een procesverbaal van 22 Januari 1602.

Adrienne Schepens, echtgenoote van Pierre Claeys werd op de pijnbank geplaatst. Eerst gekleed. Haar werd gevraagd of zij niet in de woning van Laurent den Grooten was geweest, en daar iets gezegd had over Catherine Lonte, en ook of zij niet in betrekking had gestaan tot Neel met de bloote voeten, die kort te voren als toovenares verbrand was geworden te Gent.

Madame Schepens antwoordde, dat dit alles onwaar was; alleen had zij Neeltje wel eens als arme vrouw, een aalmoes gegeven.

Voor haar neder te leggen op de pijnbank wordt haar aangemaand alles te bekennen. Zij blijft bij hare ontkenning. Thans wordt zij geheel naakt op de pijnbank vastgebonden, doch niet te sterk gesnoerd. Thans wordt haar gevraagd of zij niet *een lief* in de hel heeft[1]. Wederom ontkenning en verzekering, dat zij onschuldig is. Haar mond wordt nu overdekt met een vochtigen doek. De koorden worden sterker aangehaald. Zij blijft volhouden de waarheid te zeggen. Wederom nedergelegd wordt zij gegeeseld. Nog geen bekentenis, zelfs niet na een tweede geeseling, waarbij steeds haar gelaat bedekt wordt door vochtig linnen.

Zij had barmhartige rechters. De pijniging werd niet doorgezet en zij werd vrijgelaten, en aangeraden zich stil en rustig te houden, opdat geen nieuwe klachten zouden behoeven onderzocht te worden.

Al dien tijd had deze vrouw gedurende het onderzoek zich in haar volle naaktheid moeten vertoonen aan den Baljuw, het Schepencollege, eenige advokaten en haar beulen.

Het is om te gruwen!

Casanova.

Van de drie broeders Casanova, van wiede twee jongste de kunst dienden, wordt Jean Jacques, de oudste, meerendeels zonder voornaam aangeduid. Indien van den schrijver der Mémoires sprake is, is de enkele aanwijzing Casanova voldoende.

Hij werd 2 April 1725 te Venetië geboren, studeerde eerst te Padua in de rechten, en vervolgens te Venetië voor den geestelijken stand, doch werd om zijne onzedelijkheid al spoedig uit het Seminarie weggejaagd. Na allerlei lotgevallen trok hij in 1743 naar Konstantinopel, en leefde later als beroepsspeler te Parijs. Teruggekeerd zijnde naar zijn vaderstad, werd hij aldaar gevangen genomen en onderging zijn straf onder de looden daken.

1) Als we de processen doorlezen komen we zoowat tot de conclusie, dat de geslachtelijke gemeenschap, met al hare perverse afwijkingen den grondslag uitmaakte der toovenarij. De duivel is steeds aan 't bekooren en neemt voor 't geslachtelijk genot allerlei gestalten aan van mensch en dier. Zelfs in droomen wordt sexueel gezondigd.

Hij wist te ontvluchten, hield zich toen een tijd te Amsterdam op, vanwaar hij naar Parijs toog om dan te zwerven in Spanje, Polen, Rusland, enz. In 1774 verkreeg hij vrijstelling van de kerkerstraf, en zeker om zijn vele kwaliteiten: priester, militair, muzikant, alchimist, letterkundige, staatsman, overgoten met een zeer lichtzinnig sausje, werd hij in 1785 Bibliothecaris van Graaf Waldstein te Dux in Boheme. Hij vond daar gelegenheid om zijne Mémoires te schrijven.

Willen we zijn kwaliteiten een weinigje duidelijker doen uitkomen, dan hebben we slechts deze regels af te schrijven: 'Jacopo Casanova, Ritter von Gnaden Sr. Heiligkeit des Papistes, de Seingalt von Gnaden des Alphabets, Held unzähliger galanter Abenteuer, Beschwörer von Geistern, an die er nicht glaubt - und vielleicht doch glaubt, Freund und Bundesgenosse von Gauklern, Spielern und allerhand fahrenden Volk, Berater und Tafelgenosse von Fürsten und Königen, Erwerber von Millionen, die er "Wie em Narr - oder wie ein Weiser" - verschwendet, mit einern Wort Jacopo Casanova *der Lebenskünstler.*'

Noemt Grabbe hem den Napoleon der ontucht, zijn vriend Karel Jozeph, Prins van Ligue, een beroemd krijgsman, vol intelligentie, in Adonisgestalte, heeft van hem gezegd: 'Versaümt nicht, ihm eure Verbeugung zu machen, denn um ein Nichts wird er euer Feind werden; seine wunderbare Phantasie, das lebhafte Temperament seiner Heimat, seine Reisen, die vielen Berufe, die er nacheinander ergriffen hat, die Charakterstärke, womit er es erträgt, dass er jetzt aller ein-

stigen körperlichen Vorzüge und sonstigen angenehmen Eigenschaften entbehren muss: dies alles macht aus ihm einen seltenen Mann, dessen Bekanntschaft ein köstliches Gut ist. Und so ist er würdig der Achtung und grosser Freundschaft von seiten der sehr kleinen Zahl von Personen, die vor seinen Augen Gnade finden.'

De Duitsche Casanova van Buhl, eene gecastreerde uitgave, welke niets gemeen heeft met de origineel Fransche editie tusschen 1826 en 1873 te Leipzig, Parijs en Brussel verschenen, is niettemin glad uitverkocht en daarom juichen we de nieuwe uitgave van Heinrich Conrad zeer toe, welke in 12 deelen te Leipzig zal verschijnen.

Vijftien jaren achtereen is Conrad bezig geweest met al het materiaal bijeen te brengen en te bestudeeren om een volledige Casanovaeditie te geven. Landen zijn afgereisd, archieven doorzocht, 8000 aan Casanova gerichte brieven gelezen, en wat alles zegt, de origineele portretten zijn opgespoord van de hoofdpersonen, die in zijne Mémoires ten tooneele worden gevoerd. Onder deze zullen niet het minst de aandacht trekken de authentieke portretten der dames aan wie Casanova zijn liefde waardig keurde. En dat zegt nogal iets, want hij heeft veel liefgehad. 'Es ist jedenfalls von grösstem Interesse, auf die Weise einmal des Schönheitsideal eines Mannes wie Casanova vor Augen gestellt zu erhalten.' Voor de kennis der zeden en gebeurtenissen van den tijd van Lodewijk XV is het werk van groote waarde.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Sommige moderne Schrijvers.

Zij schrijven diepzinnige werken:
Vol pure psychologie;
Maar heeren weest voorzichtig:
Denkt aan de psychiatrie!

DT. te P.

'Wereldvrede'.

Zij *schreeuwen* om *'Wereldvrede'!*
Maar hebben ze niet abuis:
Was het niet beter te *zorgen*
Voor *vrede in eigen huis?*

DT. te P.

Raad.

'Ik wil alles doen om weer gezond te worden'
Zegt Mevrouw Weeldrig tot haar man:
'Ik wil pillen, poeders, drankjes slikken,
Ik wil alles doen wat ik maar kan',

Deez' raad aan al de ‘Weeldrigs’ die zoo praten:
Gij moet niets *doen*, maar heelveel *laten*,

DT. te P.

Zoo zijn er.

Hij pleitte: ‘totaal onthouding;’
En sprak met een kracht en een gloed,
Dat zelfs de verstoktste ‘gebruiker’
Geroerd werd in 't diepst van 't gemoed:
Hij sprak van maatschappelijke ellende
Van kanker, van pest en venijn!
Hoe hij zoo vol geestdrift kon spreken?....
Hij was geinspireerd door den wijn.

DT. te P.

Voor den Socialist.

Wie in *bezit* alleen
Het einde van zijn ‘armoe’ ziet,
Die dwaalt: hij kent
De *armoe van den rijkdom* niet.

D.T. te P.

Weelde.

Hoevelen waren krachtig,
Waren zij zich bewust
Dat, wat hun drukt: ‘vermoeidheid’,
Is.... *overmaat van rust.*

D.T. te P.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap-

kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

D.T. te P. - Zooals gij inmiddels zult hebben gezien, heb ik er de voorkeur aan gegeven de bewuste versjes te plaatsen, met een noot in den zin door U billijk geoordeeld. - Wat Uw beschouwing dienaangaande betreft, ik zou daarop het stilzwijgen kunnen bewaren omdat ik - wat redactie-zaken aangaat - natuurlijk geen rekenschap schuldig ben aan abonnés noch niet-abonnés (wij hebben vóór eenige jaren ook reeds onaangenaamheid gehad over een dergelijke inmenging Uwerzijds, herinner ik mij), maar in dit geval heb ik er niets tegen U te zeggen, dat de waarnemende redacteur en ik natuurlijk geheel en al onafhankelijk stonden ten opzichte van elkander omdat eerstgenoemde - plotseling door die typhus-geschiedenis, met een telegram te hulp geroepen, en terwijl ik te ziek was om met wat ook te worden lastig gevallen om opheldering of toelichting - met de meest mogelijke bereidwilligheid de hem geheel vreemde taak op zich nam. Dat hij dus daarbij de meest mogelijke vrijheid behield te handelen zooals hem goed of noodig scheen, spreekt evenzeer van zelf als dat ik nu mijnerzijds ook weer mijn onafhankelijkheid behoud. Intusschen - gelijk gezegd - ik heb getracht de zaak in den door U-zelf aangegeven geest op te lossen, omdat ik daartegen geen het minste bezwaar heb, er niet aan had gedacht, dat het op déze wijze óók kan geschieden. -

Wat Uw aanval betreft in zake mijn naar den waarnemenden redacteur verwijzen van Ojep, omtrent het versje van Speenhof, ik herhaal dat ik alweder het recht zou hebben daarop het zwijgen te bewaren, omdat gij U met redactie-zaken bemoeit; maar ik wil U ook hierop antwoorden, want gij schijnt dienaangaande in een dwaling te verkeeren, omdat ik geenzins heb verwezen naar den waarnemenden-redacteur in die qualiteit, maar naar den heer Servaas van Rooyen als inzender van bedoeld versje, waarover zooals gij U zult herinneren een en ander geschrijf is ontstaan, dat nog geen einde had genomen toen mijn ongesteldheid den heer Servaas van Rooyen aanwees als waarnemende redacteur.

- Denkt, gij heusch, dat ook maar één enkele spiritist zich de moeite zal geven op de 'vragen', in dergelijke versjes als het Uwe gesteld, te antwoorden, al vindt gij-zelf Uw bedoeling 'hoog-ernstig'? En aan den anderen kant, waar op mijn schrijf-tafel eene gansche literatuur ligt van door séances *overtuigd* geworden mannen van wetenschap, hoogleeraren van naam aan buitenlandsche universiteiten, enz., meent gij daar wezenlijk, dat een oppervlakkig versje, hoe geestig misschien ook, te niet zal doen een op ervaring gegronde overtuiging van niet maar enkelen, doch duizenden en duizenden, eeuwen lang reeds! Gij zult misschien denken, dat ik-zelve eveneens spiritiste en dientengevolge partijdig ben. Daarom zij het hier nog eens herhaald wat ik reeds meermalen openlijk schreef hier en elders, dat ik, tot mijn grooten spijt, geen tijd genoeg bezit om mij in de questie van het spiritisme met zooveel ernst te

verdiepen, dat ik dienaangaande heb een gegronde en besliste meening. - Er over *gelezen* heb ik zeer veel, maar op het punt séances, uitteraard het meest tijdroovende gedeelte, heb ik te weinig ervaring om te kunnen zeggen: Ik ben overtuigd. - Enkele dingen zijn mij meegedeeld op zulke séances (door medium-schrift) die precies zijn uitgekomen, en waaromtrent *niemand* dan ik iets *kon* weten onder de vier aanwezigen. - Wat nog sterker was m.i., tot tweemalen toe maakten zich die voor mij-persoonlijk bestemde openbaringen kenbaar door geesten van afgestorvenen, (die niet zelf verschenen, maar zich bedienden van schrijvende mediums), welke alleen *ik* onder de vier aanwezigen kende; wier *namen*-zelfs de overigen volslagen onbekend waren, en aan wien ik-zelf *allerminst* dacht toen ik mij bij die seances aansloot, en dus de mogelijkheid voor oogen hield van dezen of genen aan de overzijde des grafs te zullen hooren misschien. - Daartegenover staat, dat ik ook weer veel heb gehoord wat niet is geschied, en dat mij ook bovendien toescheen niet te *kunnen* komen uit den mond van hen, die ik in hun leven had gekend als van een gansch ander karakter. Meer nog dan mijn eigen ondervinding echter bracht mij aan het twijfelen de houding van den leider der seances die - volkomen te goeder trouw en hoogernstig, daaraan twijfel ik niet - de voor hem bestemde mededeelingen van zijn 'geleid-geest' steeds zoo uitlegde of verdraaide of aannam, als ze hem zelf bevielen en in zijn eigen opvattingen pasten. Was dat laatste niet het geval, dan troostte hij er zich mede, dat een 'dwaalgeest' de goede geest op zij had gedrongen. - Door zulke spitsvondigheden komt men ver, als men zichzelf welk geloof ook wil gaan terecht timmeren. - Daar alle spiritisten die ik tot hiertoe heb ontmoet het er over eens zijn geweest, dat ik-zelve mij zoo goed zou leenen tot medium (waarbij ik het getuigenis afleg, dat de meesten hunner mij tegelijkertijd waarschuwden voor het nadeel in mijn gezondheid dat ik er door zou kunnen lijden), heb ik wel eens geprobeerd zelve als schrijvend medium mij, wanneer ik alleen was, met de geestenwereld in verbinding te stellen. - Het is een feit, dat ik zeer merkwaardige mededeelingen heb ontvangen, en dat meermalen, en steeds van *denzelfden* jonggestorven man, dien ik zeer imtiem heb gekend en heb gehouden altijd voor een hoogernstig en hoogstaand man. Echter, zijn mededeelingen zijn *niet* uitgekomen, althans tot hiertoe niet; de mogelijkheid bestaat intusschen dat het nog kan geschieden. Wat mij echter spoedig deed ophouden met deze zelf-gemeenschap met hem, was het feit dat ik hem, door het bekende kloppen met een tafeltje, antwoordde hem-*zelf* te willen zien als *bewijs* van zijn werkelijk met mij verkeeren. Ik kreeg daarop ten antwoord dat hij in denzelfden nacht nog zou verschijnen, en ik wil niet ontkennen dat ik met gespannen verwachting, maar volstrekt *niet* zenuwachtig of angstig, dit voor mij afdoend bewijs van een voortleven na den dood helder wakker heb afgewacht. Tevergeefs. Er geschiedde niets. Den volgenden dag verweet ik hem zijn ontrouw, waarop het antwoord volgde dat hij was verhinderd geworden, maar nu stellig zou verschijnen in den komenden nacht. Weder wachtte ik ademloos, en weder te vergeefs. Van toen af leek mij het op die wijze, alleen en ongeoefend, geestengemeenschap zoeken even nutteloos als doel-loos. Spiritisten die ik om opheldering vroeg, gaven mij de niet zéér bevredigende verklaring, dat geesten zich in onze zware dampige noordelijke luchten slechts heel zelden *kunnen* materialiseeren. (Dit vind ik op zichzelf heel aannemelijk, maar waarom beloofde hij het dan zoo stellig!) Overigens, ik-zelve begrijp zeer goed, dat men, evenals voor elke andere geestelijke gemeenschap, ook voor die met de geesten een zekeren aanleg niet alleen, maar bovendien ook oefening moet bezitten. Zelfs het meest muzikale gehoor zal zonderleiding niet verstaan wat de zorgvuldig-geschoolde weldra leert onderscheiden in de taal der tonen. Daarentegen zal een niet-muzikaal mensch op

dat speciale gebied altijd blijven staan voor een gesloten deur. 't Zelfde geldt voor de geestenwereld. Dat er categorieën van menschen zijn, die zich absoluut niet leenen voor dien bovenzinnelijken omgang, vind ik hoogst natuurlijk, zoodat het véélgehoorde bezwaar: Er is iemand onder de aanwezigen die de manifestaties onmogelijk maakt, (waarmede zoo gaarne wordt geschermd door spottende tegenstanders) m.i. volkomen geldig en volkomen begrijpelijk is. Maar ook wèl voor het mediumschap aangelegde naturen kunnen toch immers, evengoed als de bovengenoemde muzikale categoriën, van noode hebben leiding en oefening door méér-ingewijden. - Ten slotte, aan menschen die redeneeren als gij, leg ik déze vraag in het bijzonder voor: Zoudt gij-zelf, als gij dood zijt, lust en begeerte gevoelen U te komen manifesteeren aan spotters en opzettelijk met het plan zich niet te *laten*-overtuigen gearriveerde sèance-houders? Zoudt gij U-zelf niet evenzeer als *geest* daarvoor te goed achten als gij het als *mensch* zoudt doen, U moeite te geven menschen

te overtuigen die dat (gij weet het vooruit) noch wenschen, noch willen? - Ik voor mij kan mij niets levendiger voorstellen dan dat ik - als ik dood ben - er voor zal bedanken in séances te verschijnen, alleen om mij te laten uitlachen of om voor mijn moeite met een of anderen dito ondank beloond te worden. M.i. is het zóó klaar dat elke geest er aldus over zal denken, dat hiermede voor elk onpartijdig oordeelend mensch het bekende argument vervalt van de bovengenoemde categorie van ongeloovigen, die vooraf niet *willen* overtuigd worden: Zie je wel, toen *ik* er was gebeurde er niets, want natuurlijk, *ik* was te ongeloovig, dat wisten de geesten wel. (Dat laatste dan met een veelbeteekenend knipoogje van meerderheid en trotsch-dom geloof in eigen wat-weten-kunnen). Alsof er iets onwetender is dan de zoogenaamd wijze mensch - die immers naar zijn graf gaat, als men alles wèl beschouwt, even onbekend met het groote Levens-raadsel van Waarom als toen hij trad uit 's moeders lijf. -

Dat het spiritisme zich ‘leent tot spotten’ ben ik volkomen met U eens, vooral wanneer men, zooals gij, en de overgroote onwetende meerderheid met U, daarvan zóó weinig op de hoogte is, dat men er ook maar iets in gemeen ziet met ‘spoken-geloof’ - Elke bovenzinnelijke uiting, evenals elk religieus gevoel, leent zich overigens tot spotten ermee, omdat het behoort tot de dingen die zich noch laten bewijzen, noch laten beredeneeren, noch laten uitleggen. Maar zeer stellig ontken ik dat spotten ooit is een afdoend bestrijdingsmiddel. Integendeel. Ik heb juist naar aanleiding van die questie, toen ik nog aan de Telegraaf was verbonden, een artikel geschreven naar aanleiding van een bekend fransch boek van John Carteret, die alle in de laatste jaren verschenen caricaturen naar aanleiding van de R.K. Kerk in Frankrijk en elders heeft gereproduceerd, in een verzameling waaraan hij toevoegde een lijstje van de door hem ingewonnen meeningen van allerlei bekende en beroemde mannen, gansch Europa door, over de vraag in hoeverre dat bestrijdingsmiddel van spot is aan te bevelen, waar het een ernstige questie geldt van welken aard ook. - Het trof mij hoevelen der gevraagden - ook waar zij zelf dikwijls zeer anti-Roomsch zich toonen - het caricatuur-blad terugwijzen als een onwaardig bestrijdingsmiddel, ook al kunnen zij de geestigheid van teekening of bijschrift hoogelijk waardeeren. - Tot mijn spijt heb ik noch boek, noch Telegraaf-artikel hier bij mij, maar zoodra ik weer bij mijn bibliotheek kan, zal ik, hoop ik, U overtuigen door anderer meening nog dan mijn eigene in dezen. - Dat ik, op zich zelf beschouwd, zeer geniet van caricaturen en spotversjes toonde ik dikwijls, nog onlangs door het overnemen hier in de Lelie van het zeer-geestige en geheel en al feministisch-getinte Simplicissimus-versje over het lot der duitsche vrouw. Maar ik herhaal, van welke richting het ook komt, een *ernstig* bestrijdingsmiddel kan ik nooit zien in spot, en allerminst in spot met geloofs-questies.

Veroorloof mij ten slotte - op gevaar af van U geheel en al te ontstemmen - de opmerking te maken, dat gij, als medicus, een geloof schijnt te bezitten in de alwetendheid van *Uw* wetenschap, die ik geenzins deel, reden waarom ik mij volstrekt niet buig voor Uw uitspraak, dat alléén medici in dezen recht hebben tot oordeel-uitspreken. - Niemand meer dan medici maken akelige flaters, zijn het, als men hunne vakbladen leest, méér oneens en veranderen elke paar jaar meer van methoden in geneeswijzen. Ook zijn zij in hun kinderachtige jaloezie van elkander zoo bevooroordeeld, dat alleen dit feit reeds hen gewoonlijk eerder dom maakt in het uitspreken van een onbevangen oordeel dan omgekeerd. - Gij zult nu misschien

wel zeggen - evenals de moderne dominees - dat ik Uw stand beleedig enz., maar vergun mij U te doen opmerken, dat *gij* de eerste zijt die mij in Uw brief schrijft, dat ik gemeenlijk te weinig achting aan den dag leg voor het medisch beroep. - Ik heb - ook al omdat ik zoo dikwijls een dokter koos tot 'held' in een of anderen roman - wel het verwijt heel dikwijls moeten hooren, dat ik de doktoren *te* hoog stel, nooit echter nog het tegendeel vóór ik Uw brief ontving. En, opdat hier geen misverstand ontsta, al valt het feit niet te ontkennen dat in de werkelijkheid de meeste dankbaarheid der patienten geheel en al misplaatst blijkt, omdat een hooge rekening en een cynische onverschilligheid van den arts gewoonlijk het einde is na de herstelling, toch zal ik steeds blijven hooghouden het *beroep* van den medicus als m.i. het schoonste en mooiste dat ik mij kan voorstellen, en het meest menschwaardige bestaan denkbaar; des te treuriger dat de uitoefenaren ervan het naar beneden halen door hun gedrag; aan de waarde van het *beroep* als zoodanig echter verandert dat niets. -*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Er bestaat **in 't Gooi** voor **één à twee schoolgaande kinderen** gelegenheid om in een **deftig gezin als huisgenoot opgenomen te worden.** Ruime frissche kamers, groote tuin met huiselijk familieleven. Uitstekend gel: onderwijs. Br. fr. lett: M. a/d. Uitgever v/d. Blad.

(266)

*) 't Was afgedrukt toen ik Uw schrijven ontving, waarvoor veel dank.

2 October 1907.
21ste Jaargang.
No. 14.

Bericht.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Tact
door H.B.

> O, zeg toch nooit ik ben maar een mensch
> Daar is geen hooger titel toch, dien 'k U wensch.

Het is een klein woordje t a c t , maar hoeveel, hoe oneindig veel ligt er in opgesloten!

Het is niet eenmaal een zuiver hollandsch woordje, maar het omvat zóóveel wat wij met een reeks van woorden nog niet volkomen duidelijk kunnen weergeven, het is van zooveel beteekenis tact te bezitten, dat wij dit woordje werkelijk wel met gulden letteren mochten neerschrijven in de woordenboeken onzer hollandsche taal!

Als wij zeggen, dat tact is fijn gevoel, beleid, goede smaak, beminnelijkheid, gratie, dat tact is een slag, een durf, handigheid, dat tact is ijver, ernst, bezieling, dat tact is - intellèct, dan waarlijk heeft men nog niet uitgedrukt wat allès het bezit van tact in zich sluit.

Als men tact heeft toch, dan kan men gaan op audiëntie bij de koningin zonder vrees bedremmeld en onhandig voor Hare Majesteit te zullen staan, zoo goed als men dàn kan bezoeken de woningen der armen zonder daar te brengen verlegenheid, beklemming en achter te laten ontevredenheid, afgunst. Wie tact heeft, weet zich bemind

te maken bij iedereen, óók bij zijn naaste familie en bij zijn ondergeschikten, wie tact heeft, kan brengen een verdoolde terecht, kan leiden de zwakken, wie tact heeft, zal altijd den rechten weg weten in de moeilijkste omstandigheden van het leven, wie tact heeft, weet te troosten, te helpen, op te heffen, weet altijd het rechte woord op de rechte plaats, wie tact heeft, kan zijn voor een ander onschatbaar bezit. Als men tact heeft, kan men zich zelf banen een weg, zal men zijn overwinnaar in den strijd des levens, want dan kan men alles wat men wìl.

Tact, als gij tact bezit, o, kniel dan neer om te danken voor de genade U gegeven in dàt gouden goden-geschenk!

Als alles U wordt afgenomen, als ge hebt geld nog goed, maar ge bezit tact, dan behoeft ge nimmer te klagen, want tact dàt opent de poorten tot het geluk, het grootste geluk dat op de aarde te vinden is: *tevredenheid* en *zelfachting*.

Als ge tact hebt, dan geeft Uw werkkring U steeds aangename bezigheden, afleiding, als ge tact hebt, dan zijt ge overal bemind, dan zijt ge *iemand*.

O, laten wij het daarom afsmeeken voor onze kinderen in ons vurigst gebed, en laten wij aankweeken deze eigenschap, laten wij alles doen als daar is het zaad, de kiem om die te doen gedijen, laten wij leeren onze kinderen fijn te gevoelen, niet voor zich zèlf, want teergevoeligheid voor zich zelf dat is eigenliefde, maar laten we ze leeren fijn te gevoelen voor anderen, laten wij ze leeren zich te schikken in alle omstandigheden, laten wij ze moeilijkheden zelf geven op te lossen, niet altijd voor hen denken, doen, laten wij ze leiden, maar laten wij ze zelf óók menschen laten zijn met intuïtie van wat goed is, laten wij niet onderdrukken hun zelfstandigheid, laten wij niet zoo spoedig zeggen het is nog maar een kind want ook een kind is een menschelijk wezen met verstand en meestal met veel gevoel, laten wij het leeren geven zich zèlf en niet altijd eischen dat het doet als een ànder, dat het blijft gewrongen in den nauwen vorm waarin wij het dikwijls willen hebben gegoten.

Laten wij onze kinderen met zachtheid er opmerkzaam op maken hoe men handelt in zekere omstandigheden, laten wij ze prijzen ook, wanneer ze uit zich zelf iets met tact hebben gedaan, daar is niets wat een goed aangelegd kind meer brengt tot het goede en altijd het goede dan een warm woord van lof, een prijsje in een liefkoozing, een streeling, gegeven met.... tact.

Tact hebben wij noodig, elken dag, elk uur, laten wij daarom cultiveeren die eigenschap steeds, óók in ons zelf, alles, alles is aan te leeren, in zekere mate, als wij er niet gehéél van zijn misdeeld, óok tact, dat onschatbaar bezit.

Herfstavond.

Het leven danst zijn doodendans;
Het zwiert en zwenkt, het komt en gaat,
Nu op en neer, dan heen en weer,
De dood zelf slaat er streng de maat.

Het leven danst zijn doodendans,
In luchte zaal, met groen getooid
In duizend tinten saamgevoegd,
Met roode rozen overstrooid.

Het leven danst zijn doodendans.
De roode rozen, droppelen bloed,
Zij leken zacht langs stervend groen,
En glijden voor des dansers voet.

Het leven danst zijn doodendans,
Van gouden blaadren stroomt de lucht...
Wie weeft dat bont gespikkeld kleed?
Het woud slaakt zacht een stervenszucht.

Het leven danst zijn doodendans,
In bleekblauw zilver straalt de dag,
Hij beeft, het hart van tranen zwaar,
Die gaarne weent, maar niet en mag.

Het leven danst zijn doodendans,
En mug en vlinder zwieren mee,
Maar o zoo traag, zoo stil, zoo loom,
Heel de natuur lijdt stervenswee.

Het leven danst zijn doodendans,
Trekvogels roepen in de lucht,
Zij gaan waar ruimer dagboog praalt,
En met hen gaat veel blij gerucht.

Het leven danst zijn doodendans;
Het heft voor 't laatst, den beker hoog,
Dan zijgt het neer op 't bloemenbed
En sluit bevredigd 't brekend oog.

Onhoorbaar weent de avonddauw,
Blankarmge neev'len werpen zacht
Haar sluiers over 't leven heen,
Dat in zijn droomenweelde lacht.

Leiden, September 1907.
ELISE SOER.

Mijn wil.

Kom laat mijn wil een vrije zijn!
Een grootsche drang,
die 't groote kan,
dien niets zal onderdrukken.
Een moedig vrije, hooge wil,
die werkt en wrocht
en zit niet stil
en zich niet láát verdrukken.

Laat zijn mijn wil en werken één!
Aan veerkracht wint,
wat goed gezind,
den last tezaam wil dragen.
Dus moed en kracht in zich alleen! -
Geen tegenstand,
geen onverstand,
stelt mij zijn hinderlagen.

Zoo blijve open dan mijn oog
voor 't koel verstand,
dat zijn betoog
mij vrijelijk voor kan spreken.
Want ijzeren staalt zich hart en hand.
Hoog opgericht
is trotsch mijn stand;
mijn kracht door niets te breken.

Ik tart en draag en sta slechts pal.
Geen macht, die
op het wereldal
mijn streven kan ontrukken.
Mijn hand, mijn hart kennen mijn wil,
verzwakken niet,
staan nimmer stil;
kennen geen laf ‘zich bukken’.

Een wil zóó hoog, zóó frank en fier.
Dit Godsgeschenk,
zoo 'k wel bedenk,
kan niemand mij ontnemen.
God geeft het leven en den strijd,
maar in den moed
onkwetsbaarheid; -
Den vrijheidspalm daarneven! - -

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Voorbije Lente.

De lente is nu voorbij!
De zomerdagen
rijen zich stil aaneen,
als steenen in een vorstlijk diadeem;
stralend van zongeglans en bloemekleuren.

De mooie, jonge lente nu voorbij!
Voor mij,
een zeldzaam mooie vreugd verloren.
Want in geen zomerschoonheid wordt herboren,
de zoete weelde van den lentetij.

De lente is nu voorbij!
Geheimenissen
fluistren niet meer in zoelen windezucht.
Rustig doorklieft met breeden wiekenvlucht,
een vogelzwerm de zon doorgloeide luchten.

Het zoet en stil geheim der lente
is voorbij!
Nu prijkt de zomer met zijn zonnedagen.
De boomen zie ik reeds hun vruchten dragen.
'n Rijke oogst maakt ook de herfst blij.

Maar in mijn hart een leegte. -
't Stil verlangen
wil nìet die krachtig schoone werkelijkheid.
't Is, of een stem in mij weemoedig schreit,
om 't dwaas verlangen. - - -

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Het liedje van minne.

't Lied, dat de sterren zingen,
dat murmelt de groote zee;
dat de vogels de bloemen vertellen
en de bloemen fluistren mee.

Het lied, dat klinkt als harpe,
waar langs een Zephir streelt.
Wel nimmer werd die harpe
zoo liefelijk bespeeld.

Het zoete lied van minne!
Vanwaar komt toch dat lied?
't Fluistert in alle dingen
en vindt zijn weerga niet.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Sprookje.

In wedloop kwam de Leugen
der Waarheid snel vooruit.
Toen die scheen te bezwijken,
lachte iedereen haar uit.

Toen kwam een oude Wijze,
die sprak de waarheid toe:
'In nutteloozen wedloop,
maakt gij uw krachten moe.'

‘Houd uw geloof aan 't Goede.
Dit óók, beheerscht het Al,
ofschoon met Valschheid's hulpe,
snelt Leugen in den val.’

Toen ging de Wijze verder,
maar Waarheid deed hem staan.
Wie, Wijze, zal mij helpen?...
‘'t Recht zal met u gaan.’

Toen stond een blanke engel
haar plotseling terzij.
‘Nimmer zal Vrees u kwellen,
indien ge steunt op mij.’

En hijgend kwam de Leugen
't eerst aan d' eindpaal aan.
Maar zag met Ernst en Strengheid,
Vergelding voor zich staan.

Verblindend was de lichtglans,
die uit haar oogen brak.
Een macht van hooger wezen,
fier uit heur stemme sprak.

Voor 't al-beheerschend wezen,
zag Leugen zich onthuld.
Haar vaal gelaat verbleekte
in boosheid van haar schuld.

Vergelding hield haar scepter
met fier gebaar omhoog,
waarvoor de duistre Leugen
zich diep ter neder boog.

Daarop nam zij als zuster,
de Waarheid bij de hand;
sprak over 't hoofd van Leugen
den vloek der eeuwen. Want,

't was met Valschheid's hulpe,
dat die haar voordeel kreeg.
Waarop krachtloos de Leugen
in 't stof terneder zeeg.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Zondagmorgen te Loen.
Aan de Nordfjord in Noorwegen.

Zoo ver mijn blik reikt geen levend wezen. Het klateren van een beek vlak bij - het ruischen van een waterval wat verder af. Ik zit in het groene dal op een steenhoop. Om mij heen de hooge rotsen, de toppen rechts van mij met sneeuw bedekt. In de

verte voor mij de blauw-groene fjord. Boven mij de effen blauwe hemel. Hier en daar in 't dal staken, waarover 't hooi te drogen hangt voor 't op de kleine, lichte hooiwagens geladen en naar de houten schuren gebracht wordt, die overal verspreid staan. Schuren van hout even donker en verweerd als de rotsen op den achtergrond. Bij uitzondering is 't dak van de schuren rondom mij met steenen pannen bedekt. Gewoonlijk bestaat 't uit een dikke laag aarde waarop gras gezaaid is en valt die wonderlijke weelderige dakvegetatie een vreemdeling dadelijk in 't oog. De hooischuren rusten meestal op een stevig gebouwden steenen ondergrond, waarvoor soms een gedeelte van de rots zelf gebruikt wordt, zoodat de schuur één wordt met den berg.

Hier in 't dal schijnt weinig voedsel te zijn voor 't vee. Ik hoor zelfs geen koe-klokjes in de verte, de bewoners hebben die dieren heel ver weg moeten brengen. Mensch nog kind in 't gezicht. Ook geen vogels. Bloemen wel, een overvloed van viooltjes, paarsche klokjes en hoog vingerhoedkruid. Ook een aardig klein geel bloempje met eigenwijze groote, glinsterend-groene bladen, dat ik niet thuis kan brengen. Op de grasheuvels in mijn onmiddelijke nabijheid hooge berken met hun schitterend witte stammen en fijn trillende bladen. Op de rotsen op een afstand dennen en sparren die hooger op steeds donkerder en kleiner schijnen te worden - op den top van de rotsen rechts sneeuw - uitgespreid effen en wit als een helder, zacht dek. Hier en daar smelt de sneeuw en glijdt 't water als een smal, zilver lint den rots af. Niet ver van de plaats waar ik zit is een watermolen. Het rad staat stil - het is Zondag. Maar vóor de schuif plast en springt het water omhoog en glinstert als schuimvonken in den heerlijken zonneschijn.

In 't hotel, waar de meeste vreemdelingen en Engelschen zijn, wordt godsdienstoefening gehouden. Een Engelsche predikant is er 'zomers vast voor aangesteld. Ik ben 't hotel ontvlucht en houd mijn eigen Zondagsdienst in de ‘Temple of nature’, waar ik geheel alleen ben, waar niets storend werkt. Zelfs geen muggen, vliegen of hinderlijke mieren of rupsen. De lucht is niet zoel genoeg - de zon zelfs niet warm genoeg om bijen en vlinders uit te lokken.

Ik krijg 't zelfde gevoel als wanneer ik in een groote kathedraal rondloop en me verheug

over de kunst door menschenhanden in 't leven geroepen.

Als ik bewonderend opzie naar bogen en zuilen, me verlustig in de kleurenpracht der geschilderde vensters. - Een gevoel van devotie veel dieper en intenser dan ooit een Zondags godsdienst uitoefening mij gaf.

Nu verheug ik mij niet over een kunstwerk van menschenhanden, maar over de heerlijke natuur zelf. En ik krijg een gevoel van innig genot, van groote dankbaarheid en diepe vereering. Ik voel mijn hart uitzetten - ik zou anderen hier willen halen om genezing te vinden voor lichaams- en zielewee, hier in die frissche, Noorsche natuur. O, een klein paradijs hier op aarde dat een ieder een beter mensch moet maken - al is 't misschien maar voor een enkel oogenblik!

D.L.V.D.W.

De Olympische spelen door Eugenie.

Onlangs werd te 's Gravenhage eene internationale conferentie gehouden onder beschermheerschap van Z.K.H. Prins Hendrik der Nederlanden, om een programma op te maken voor de Olympische spelen, die het volgend jaar te Londen zullen worden gehouden. Misschien zal het daarom deze en gene, die niet op de hoogte mocht zijn van welke groote beteekenis deze spelen indertijd voor Griekenland waren, interesseeren, het een en ander daaromtrent te vernemen.

Het meerendeel der moderne geschiedschrijvers die over de Olympische spelen gesproken hebben, hebben niet getracht het ware karakter van deze grootsche instelling te doen begrijpen, die eerst zijn gewicht verloor toen Griekenland zijne vrijheid had verloren. Hunne beschrijvingen geven ons een soort van schouwspel weer, waar athleten de nieuwsgierigheid van het publiek door kracht- en lenigheidsoefeningen bevredigden, waar de rijkste burgers hunne wagens heenzonden, om hunne prachtige spannen te laten bewonderen. Indien men hen zou moeten gelooven, zou het Olympische strijdperk ten naastebij gelijk staan met onze tegenwoordige hyppodromes, onze schermscholen of met de tenten van rondreizende kunstemakers.

Welnu, de instelling van de Olympische spelen droeg meer een sociaal en politiek karakter, waarvan het misschien wel goed is het gewicht eens te leeren kennen.

Verdeeld in een groot aantal kleine republieken, onafhankelijk van elkaar, wier belangen voortdurend met elkaar in strijd waren, had Griekenland dringend behoefte aan geregelde samenkomsten, die den burgers van de verschillende steden in staat zouden stellen, eene goede verstandhouding als elkaars buren te onderhouden, om zoodoende te midden der groote verscheidenheid van besturen eene zekere eenheid van ras te handhaven. De raad der Amphictijnen, tweemaal per jaar te Delphi bijeengeroepen, regelde de zaken van het Grieksche verbond; maar het was voor de toenadering der verschillende bevolkingen noodig, dat zij zelve eene gemeenschap van gewoonten en van gevoelens onderhielden, zonder welke de bondgenootschappelijke band zeker zeer spoedig losgegaan zou zijn. Met dit doel werden de spelen, die de bewoners van elke stad op verschillende punten van Griekenland achtereenvolgens vereenigden, zeer vermeerderd en uitgebreid. Allen waren aan den een of anderen held of God gewijd: de Nemëeensche spelen aan

Hercules, de Pythische spelen aan Apollo, de Istmische snelen aan Neptunus. Maar de meest beroemde waren die, welke te Olympia in den Peloponesus, werden gevierd. Deze keerden geregeld elke 4 jaar terug. Vanaf het jaar 765 vóor Christus geboorte, dienden zij den Grieken als tijdrekening en men telde niet anders dan bij Olympiaden. De Olympische grond, waarop zij plaats hadden, werd voor heilig verklaard.

Gedurende de spelen heerschte er tusschen de volkeren, die met elkaar in oorlog waren een wapenstilstand, de vijanden van den vorigen dag konden elkaar ongestraft ontmoeten, want het was ten strengste verboden er gewapend te verschijnen. Dit was dus eene gelegenheid elkaar te zien en te spreken, hetgeen eene toenadering of eene nieuwe opwekking der vriendschappelijke gevoelens van de verschillende rassen zeer bevorderde en golden ze als motief, naar het hoogste te streven.

Om elkaar de Olympische prijzen te bestrijden, bereidde de Grieksche jeugd zich langen tijd voor. Publieke oefenplaatsen, die overal waren opgericht, bevorderden deze lichaamsoefeningen zeer en waren het middel om de kracht en den moed te verdubbelen.

Men beschouwde den leertijd van den athleet niet als een ijdel vermaak, maar als een ernstige opvoeding, de naam zelf komt van een Grieksch woord dat ‘arbeid’ beteekent. Men dacht, door zijne krachten en zijne handigheden te vermeerderen, hem zekerder van zich zelf te maken, meer bekwaam om zijn land te dienen, in één woord hem tot een man te vormen. Aldus werden er burgers gevormd die te Marathon, te Salamba en te Plate overwonnen. De wonderbaarlijkste genieën verachtten dezen roem, in de arena behaald, niet. Euripides volgde langen tijd de oefenscholen en werd als athleet gekroond in de spelen, voor hij als treurspeldichter te Athene gelauwerd werd.

Ook hadden de Olympische spelen, zoowel een vaderlandslievend als een godsdienstig karakter. Acht rechters werden uit de acht groote dorpen van den Elis gekozen, en men onderrichtte hen gedurende 10 maanden in de regelen der spelen.

Deze werden voorafgegaan door plechtige gebeden en door offers aan de goden gebracht. De mededingers begaven zich vervolgens naar het altaar en zwoeren zich eervol te zullen gedragen. Eindelijk stelde men ze op in het strijdperk en een heraut wendde zich tot het publiek, uitroepende: ‘Is er ook iemand onder U die dezen athleet kan verwijten slaaf te zijn of slecht te hebben geleefd?’

Een lange pauze volgde hierop, want de verzamelde Grieken wenschten slechts eerlijke en vrije mannen toe te juichen; eindelijk, als iedereen zweeg, werd het signaal gegeven.

Er waren vier voorname spelen: de worsteling, het vuistgevecht, het schijfwerpen en de wedren te voet, te paard of per wagen.

Deze laatste oefeningen hadden vooral het kweeken der paarden ten doel, daar die altijd maar in kleinen getale bij de Grieken aanwezig waren, zooals ook het weinig gewicht dat hunne cavalerie in alle oorlogen in de schaal legde, bewijst. Ondanks hare democratische staatsinstelling, had Athene toch eenige bijzondere voorrechten aan diegenen harer burgers, die een paard hielden, toegestaan, en zoo was er dus eene ware aristocratie geschapen. Gedurende den Peloponesischen oorlog, waren er slechts 1000 Atheensche ruiters, zooals, Aristophanus ons in eene van zijne comedies vertelt.

Nu moet men evenwel niet veronderstellen dat de Olympische prijzen slechts voor de gymnastische oefeningen werden uitgedeeld, men kroonde er ook de kunstenaars en de dichters. Dionisius, tiran van Syracuse, zond er volkszangers heen om zijne verzen te reciteeren, die smadelijk werden uitgefloten. Herodotus las voor het eerst fragmenten van zijne geschiedenis, betrekking hebbende op de expedities van Darius en Xerxes, op de Olympische spelen voor; zij brachten zulk eene vervoering te weeg, dat men aan elk boek van zijne geschiedenis den naam eener muze gaf. De schrijver Halicarnassus was onbekend bij iedereen, te Olympie gearriveerd: den volgenden dag was zijn naam door geheel Griekenland bekend.

Ook werden daar de groote burgers, die aan het algemeene Vaderland den een of anderen grooten dienst hadden bewezen door de publieke toejuichingen beloond. Toen Thémistocles na de overwinning van Salaminus bij de spelen verscheen, verhief de geheele menigte zich; alle monden herhaalden zijn naam; men wees hem elkaar met den vinger, zeggende; ‘Ziedaar de held, die Griekenland gered heeft!’ En Thémistocles bekende, tot tranen toe bewogen, dat dit de schoonste dag van zijn leven was. Men begrijpt welk een indruk zoo iets op de jeugdige zielen moest maken en welke nobele inspiraties ze daarbij in zich voelden opkomen. Na den triomf door

Herodotus behaald, liet een jonge man van 16 jaar zulk eene ontroering bemerken, dat de ‘vader van de geschiedenis’ den vader voorspelde, dat zijn zoon zich nog eens beroemd zou weten te maken. Deze jonge man was Thucydides, de opvolger van Herodotus en de voorlooper van Tacitus.

Laten we er nog bijvoegen dat Olympia het heiligdom der Grieken, het centrum van alles wat roemrijk was en de bewondering opwekte of die trachtte tot zich te trekken.

Ten eerste bevond zich daar de beroemde tempel van Jupiter en het beeld van dien God, door Phidias geschapen. Hij werd voorgesteld op zijn troon gezeten, in de eene hand een kostbaar bewerkten scepter houdende en in de andere een symbool van de overwinning. Het onderhoud van dit meesterwerk werd aan de afstammelingen van den subliemen artist toevertrouwd en men wees elkaar vol trots het atelier, waar het was voltooid, als een heilige plaats aan. Het gewijde bosch, dat zich achter den tempel uitstrekte, was bezaaid met monumenten, die van den roem van Griekenland spraken, met marmeren standbeelden, en wagens met

vierspannen in brons, aan de goden gewijd, aan de helden, of aan de overwinnaars in de spelen.

Voor elk van deze afbeeldingen blijvende staan, vertelden de Grieken, die naar Olympia gekomen waren, elkaar de geschiedenis dier athleten, die men aldus in de herinnering vereeuwigd had.

Deze stelde Milon van Croton voor, die, naar de les van een philosoof, aanhanger van Pythagoras, luisterende, op zijne schouders de zaal ondersteunde, die bijna dreigde in te storten, en aldus den meester en zijne hoorders den tijd had gegeven te vluchten.

Die daar was Polydamas, die een leeuw op den Olympischen berg was tegemoet gesneld en hem in zijne armen had gesmoord.

Die andere was Théagenus, 1200 maal overwinnaar, wiens standbeeld den jaloerschen tegenstander, die trachtte hem omver te stooten, had verpletterd.

Vervolgens richtte men bij den tempel zuilen op, waarin men de vredesverdragen van de Grieksche volkeren had gebeiteld; door ze telkens te herlezen kon men beoordeelen wie trouw was gebleven aan den afgelegden eed, ze waren de onvergankelijke getuigen der oprechtheid of der trouweloosheid van elke stad.

De prijs die te Olympia werd uitgereikt, bestond slechts uit een kroon van wilde olijfbladeren, geplukt van een boom dien men achter den tempel van Jupiter zag; maar de geestdrift der toeschouwers, de toejuichingen, de herinnering aan de overwinning, die door het brons der beeldhouwers of door de verzen der dichters onsterfelijk werd gemaakt, maakten deze kronen veel kostbaarder, dan indien ze van goud waren geweest.

Diagoras, van Rhodes, had zijne beide zonen naar de Olympische spelen medegebracht, beide behaalden daar een prijs en legden vol trots hunne kronen op het hoofd van hun vader neer. De menigte riep in vervoering uit: ‘Sterf, Diagoras, gij hebt niets meer te wenschen!’ En de grijsaard stierf inderdaad onder de oogen van de vergadering, alsof zijne krachten niet voldoende waren geweest, zijn geluk te dragen.

Dan waren de Olympische spelen nog een middel tot het houden van uitgebreide tentoonstellingen, vooral op kunst- en industriegebied. Men zag er alle nieuwe uitvindingen, alle werken, die de algemeene bewondering tot zich moesten trekken en daardoor koopers zouden vinden.

De schilders brachten er hunne doeken heen, de werktuigkundigen hunne machines, de graveurs en de goudsmeden hunne kostbaarste werken. Men zag er redenaars, prachtig gekleed en hunne namen met gouden letters op hunne gewaden geborduurd, philosofen hunne leerstelsels onder de zuilengangen van den tempel of in de schaduw van de gewijde bosschen, ten beste geven, of wel doctoren, gevolgd door hunne patienten, die zij genezen hadden.

Aldus werd deze reusachtige bijeenkomst van alle intellectueele belangen van dien tijd, een machtig middel tot vooruitgang en publieke beschaving. In weerwil van de pers, die met hare snelle verbindingen, door de geheele wereld de ideeën en de ontdekkingen verspreidt, hadden de Grieken door het stichten van deze spelen een zekerder en nauwkeuriger weg tot het verbreiden van de wetenschap en kunst gevonden. Niets nieuws kon er zich in een hoek van het groote verbond ontwikkelen, of het werd aan allen geopenbaard.

Vroeger had men Sparta, Thebe, Corinthe, Athene; daar alleen had men Griekenland. De steden namen op zich de overwinnaars te onderhouden, ze van elke belasting te ontslaan en ze op een triomfwagen te ontvangen; maar dit alles behoort nu slechts meer tot het verleden, de geest van de instelling is dood, er is nu nog maar een schijn meer van aanwezig. Dit volk, dat volgens de oude formule beweerde, slechts athleten die 'eerlijk en vrij' waren te willen bekronen, werd zelf voor altijd bedorven door de ondeugden van de slavernij. En wat kan de roem van een mensen zijn, of van een volk, waar zijn aanzien is te gronde gegaan?

Het ondier
(studie van het dom-wreede in den mensch)
door Johan Schmidt.

(*Schrijver van Verschoppeling*, *Hel Leed der Waarheid*, *De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*)

Krankzinnig-hunkerend was ze tegen de zoldertrap opgeschoven, de vingers gekromd aan de tredekanten. Spierrekkend had ze zich op de logge voeten naar boven getrokken, de borst schurend langs de scherpe, platte planken. En stil-benauwd, bang voor 't

stugge goed-geschuif, bleef ze telkens terugduikend wachten, luisterend naar 't dof-rulle geschuffer van haar frommelende kleeren.

In 't donkere trapgat hield ze zich onbewegelik tegen het beschot, kroop dan weer hooger, pijnlik langzaam, de leden weeiggeprikkeld door stage pees-verstarring van ingehouden bewegen. Ze had nu al zoo lang op 'm geloerd en ze moest en ze zou 't beest nou hebben. Elken avond dat geknaag, dat ge vreet van 'm.

En ze prevelde verbeten, beloofde 'm z'n einde. Maar ze zou 'm eerst terug doen, wat ie haar gedaan had, dat ondier, die menschenplaag. Ze had den heelen nacht wakker van 'm gelegen, maar nou most ie d'r an, as ie maar in de val kwam, dat vuile gedierte... dat mispunt! Ure, ùre had ie d'r uit de slaap gehouê.

Afleeren zou z'm dat nou!... Weken, dagen en nachten had ze d'r op gevlast... maar nou zou ze 'm dan toch eindelik te pakken krijgen... want er hing nou een bonk spek an 't haakje, zóó groot!

As ie 'r nou maar in zat, dat leelike gedrocht! - Ze zou 'm geve, wat 'm toekwam.

Rilling van heet kittelende pret-gedachte, van begeeren, van onstuimige verrukking, na zooveel gedar, ijsde door 'r heen.

Filitsende verlangens-rukken bescheutten 'r nerven en in extase-drang drong ze zich op, trede voor trede de handen vlak-uit tegen de betimmering, rondom van het zoldertrapgat. Heel 'r strak gespannen vleesch jeukte navrant, de armen verstijfden door haar ingespannen houding. 'r Rug stak van 't hurk-kruipende gerek. Gedrochtelik verwrongen lijnen kromden 'r bochten tot 'n wanstaltig karikatuur. Zoo school ze in 't grauwe duister. 'r Hoofd gloeide, de lossliertende haren trokken, priemend aan de wortels op den kruin, puntten als inkartelende naalden van voren naar achter, soms diep scherp, 'r denken begon te verglijden in onwetenswaardige, snel-verzinkende reflex-productiën van dingen en voorvallen, nu log dringend in 'r oplossende plannen. Ze kon niet meer met bewuste genot-snakken 'r gedachten als daden doorleven, de sloopende verstramming van 'r lichaam, 't loerende bukken, 't stootendingehouden ademen om toch heel stil te zijn, had haar vermoeid. Maar ze wist nog wel waarom ze 't deed; ze overlegde want as ie wegglipte, was weer alles bedorreve. En dat zou dan door haar gekomen zijn. 't Mó.cht niet weg, dat judas-beest, dàt gemeene ontuig! Dood zou die, op z'n kop trappe most z'm, dat de harsens in 't rond spatten! Dat verdiende ie en dadelik zag ze dat moordbeeld in zich, manifesteerde aan haar veile martellust het geplette kopje, bloedend, lillend, doorkronkeld van grijs-gele brij der vergruisde hersentjes. Wellustig verzadigde ze zich aan die creatie, suf-genietend van 'r vermorselden vijand. Netelig hetten 'r oogen, waardoor 't bleek-groezelige gezicht tot schijnlachen verdeukte, terwijl duizelend 'r inbrandend bloed door 't kloppend leven joeg.

Nog immer lag-hing ze daar, maar plots wilde ze ineens weten of ie 'r inzat of niet. Ze hoorde geen geknabbel, geen geritsel. Zacht-doffe stilte. 't Hoofd had ze nu pal onder 't luik, zóó, dat ze 't opduwen kon.

Behendig kromde ze 'r rug en hals-wrong, uit haar bukken oprijzend', 't geschoerde schot omhoog.

Weer bleef ze luisteren, staande op de bovenste trede. De handen klauwend zaamgetrokken voor de borst, stug starend naar een balk, doelloos met scheef naar binnen geschoten kijkers loenzend, zoodat 'r mond naar voren, simpel geopend, aan de lippen omkrulde. Niets, nog steeds geen sarrend pootjes-gekras over papier, geen gesul in den stapel zolderboel; afgedankte rommel van vroeger, afgebruikte dingen,

nu tot 'n stakende opsplinterende ruïne onder het dak neergesmeten, waar lappen en lorren, latten en kruiken groen-vaal in egalen toon schemerden, hier en daar sterk schaduw aangezwart, achter bungels plunje.

Door 't raamptje schriele glans, wit-vochtig over de restanten, dunnetjes glimmerend op enkele deelen.

Troosteloos belichte en schaduwende partijen, duf dringend in enge uitluchting van weggesmeten, ingevreten familie tragiek.

Zij had zich voorover-gebukt, de armen naar den grond, spiedde dan naar 't valletje, met gruwelik ongeduld in 'r korte mouvementen. Rijk guldde de dageraad over 'r heen, door 't dakvenster, schuin naast-boven haar, hieuw breede diepten in 'r kleeren, deed hel de expressie schrijnen, in 'r wreed gezicht.

Met weinig vegen perste't gulle zolderlicht 'r innerste beroering in hare wang-plooien, trok 'r plastische kontoer in 't indifferente schemer-gedoezel van 't fond, alwaar te midden haar karakteristiek log plompte. Klodderend brokte dun de blanke dagschijn

òp 'r jak, langs 'r rok, en 't smeltende schaduwdonker van 'r achterlijf bultte haar rugvergroeing in de meer heldere, vreemd overtogen lichtval van het zolderruim.

Schielik richt ze haar klein lijf op, sloft vlug naar den rommelhoek, duwt zich onder de latten, buigt deze terzijde, smakt op de knieën, kruipt dan naar 't valletje, waarnaar ze in 't donker grijpt,

In hongerende haast staat ze op, sleept ze zich, over de planken wurmend, tot onder 't dakvenstertje, kijkt. De val is leeg. 't Klepje neer, terwijl 't blokje spek, vergoord, vies-geknoeid aan 't haakje gestoken onder de tralietjes bleekt. 'n Schok verkilt haar.

Ontsteld houdt ze 't traliehokje in de handen. 'r Vel verstrakt, hèlsch ziet ze nog in de hoekjes.

Jammer klaagt in 'r keel. Ze had zoo gehoopt, zoo verwacht...

Klef ontgoochelingsvocht slaat op 'r vleesch uit. In 'r maag borrelen zenuwen, woelt 't van schrik, van koortsend-dolle venijnigheid.

Ze beeft van bijtende drift, van verontwaardigde ontnuchtering.

De teleurstelling gulpte ziedend in haar op. 'r Kolkende gemoedsberoeringen deden zigzaggend gloeien, slingerend kronkelen de overstelpende verwarring van tegenstrijdige gewaarwordingen; contraire uitkomst van mokkend vertrouwen.

Bedrogen!

Ze knarste de tanden op elkaar, smeet de muizenval in onstuimige verniel-behoefte weg, wierp zich op, draafde naar den hoop bestoften afgebruikten ragflardenden zolderboel, sprong woest te midden der stukken versmeerde kruiken, dotten doeken, blokken en kleine prullen, sloeg, trapte, danste bezeten, zich bezeerend aan splinterende uitsteeksels, aan harde punten van latten. 't Glas der brekende flesschen spatte rinkelend, potten rolden om, hout kraakte.

- Dáár... dàr... dàrr!...

Demonisch misvormd, de nek gerekt, de armen gebogen, vuisten-schuddend attaqueerde ze, stampend, schoppend.

Staken knetterden berstend, steen schilferde rond en al maar verbrijzelend trapte ze, zòt, zich wrekend in moordenden waanzin, 't piepen, 't beender-knarsen genietend, dat heerlik doorkreette hare vreeselike fantasie. Even wachtte ze om te hooren of 'r moeder thuis gekomen was, ging daarna hijg-blazend zoeken naar de val, zweet uitstrijkend met 'r mouw die ze, den zoom tusschen de platgelegde vingers, had gladgetrokken. Smijtend buffelt ze rond, neemt de val kwaadaardig op, beukt de geknotte hand op de tralietjes. Ze buigen, wijken, maar vlug trekt ze die weer bij, schuift dan 't klepje op, zet 't haakje losjes vast en brengt de val daar, waar ze denkt het ondier 't zekerst machtig te worden.

‘Ziezoo’ zegt ze belovend, grinnikend 'r over heen knikkend, ‘nou zelle we 's zien... 't Beest mòt kapot!... Zòo'n gemeene gluiperd... Ik zal 'm hèllepe!...

Laast hei je nog van m'n boter gevreten... zal je van luste... o, denk je dat ik me door jou zal late begappe... ò.... néé... dat vást niet... nooit niet... vuile stinkert!...

Achterwaarts van de trap sloffend, begluurt ze de val, grimmig grollend van inwendige haat. Rozig-vlekkig haar huid, week rimpelend van emotie, vuist dreigend zakt ze tredeschuifelend naar omlaag. Ongedurig blijft ze minuten stijf, klaar om toe te springen. Niets dan 't sussend gemurmel der stilte van het huis, waar rumoerloos verre klanken in versterven.

Beneden op de teenen de kamer binnenwankelend, steekt ze de handen naar 'n stoel uit, grijpt de stijlen, wentelt voorzichtig op de zitting. Nu wacht ze, het half gekronkelde bovenlijf omwendend, één hand loslatend.

Ongemakkelik blijft ze darren. Ze denkt niet, wacht, hoort, hóórt oplettend. Elk gerucht verwenscht ze, maar geritsel, gekrab doet 'r gezicht tot 'n heimelik-hoopvol lachmom vervormen.

En zoo wacht ze, op sprong zittend haakt ze naar bloed, naar slachten, naar snijden, naar splijten van vleesch en beenderen waaruit bloed straalt, 't inwendige puilt. 'r Hoofd steunt ze nu op de hand, naar omhoog ziend, meer en meer absorbeerend ieder geluidje. Elke verfijning van klank voelt ze, prikkelt over 'r vel, brandt naar binnen, doet haar verteren van oneindigen lust, van geheel doortintelend verlangen en 'r vingers krieuwelen, scheuren al, knijpen in 'r eigen vleesch, in 'r dijen. Begeesterd, de handen over elkaar schuivend, drukt ze 't bovenvlak van de eene in de holte der andere, harkt, gleuft 'r nagels nog dieper in 't vel, dierlik proevend de lauwe, kleffe smaak van golvend bloed in 'r dik-slijmenden mond.

- Hè - as 'k 'm 's kreeg - hè, hè, hè, gromde ze.

'r Bultende schoeren ronden omhoog, doet

'r hoofd gapend naar voren nijgen. Haar kort, breed lichaam sjort heen en weer in voldoening-schokjes. De visie van bloed, uit 't te pletter verbeukt rompje, bevredigt haar. Massa's plat-getrapte muize-slierten, door de verslindende wisseling van hare gedachten, kleven in de verdikking van 'r stollend brein.

As 'k 'm krijg zal ie 'r van luste, ze sloot slikkend de oogen, blies zich verzadigd adem hijg-stootend uit. Wat ze 'm niet doen zou; as ze 'm kreeg, moest ie boete, zou ie van 'r profeteere, zou ie voele, dat ie 'r zóólang gesard had! Ze zou 'm late merke, wat ie andere... die... die... die tarter!... Krijge zou z'm, dat was vast... maar wanneer?!

Nijdig vertrokken 'r lippen, trok 'r kin lager, met het openen van den bits-valschen mond, waarboven 'r neus mopte door inkervende sporen omgroefd.

Ze zou zich late ringeloore door 'n muis... O... néé... dáár kwam niks van in... dat kòn niet, dat zòu niet... Als ze 'm had in de val, goed en wel, zóó... 't kleppie toe, zou ze 'n mes neme... of nee... 'n brandend hout? Nee... toch 'n mes... en dan zoo lekker eerst ze poote afkappe... en dan... net as die jonge rotjes van laast... Die had ze 't ook zoo echt gelapt... dàt ware nog kleintjes, net biggetjes... maar deze... wat 'n kokkert! Eerst ze twee achterpoote dan... hè... hè... dan kon ie niet meer an de haal... nee... één vóór en één achterpoot, dan gong ie mank... Wat zou ze dan lache... en dan z'n snuit d'r af... en dan ze oore en dan steke... steke...

Ze kreunde, piekte met 'r gedacht mes in de verbeeldingsval, die ze meende vast te hebben.

Nee... nee,... proestte 'r rauwe stem... néé... liever 'r uit neme... en 'm dan op 'n... 'n... 'n breinaald zette. Ik zà je hellepe treitere, snoeper!... Berg je maar voor goed. Ik zà je uit mekaar hengste... trekke...

Wijd zwijgen spreidde 't hier stillende gewauwel van vèr weg en ìn deze onberoerde verdooving zat ze, één been onder zich vouwend. Ze verzonk apathisch, leefde alleen nog voor 't ronnend rood, voor walmend druipsel uit vertrapte muizen-karkassen.

Zwijmelend staat ze dan op, renetiek, behekst. Frigide sluipt ze impulsief nogmaals de trap op, wèl bedaard, wel moeilijk schragend, maar niet zoo fataal als straks. Eindelik heeft ze de val voor zich, als ze vermoeid op zolder zit, de beenen op 'n trede. Of ze knauwt gaan haar kaken, of ze zich hongrig voedt smakt ze.

Ze luistert... gelooft iets te bespeuren; grauwe beweging tusschen de tralies... Jà... Jà!

Ze valt op 'r buik, zwenkt om en om... ziet de val toe.

Hij is 'r in, snorkt ze drift-hakkelend. 'k Heb 'm! Met stoeren sprong richt ze zich op, valt ze aan op 'r prooi.

Licht-vreezend zich te vergissen, tilt ze de val van den grond.

Ziet ze 'm, breken schor-triomfantelik kreten, rauw uit 'r keel, zingt ze, melodieën krijtend.

Ze houdt de val voor zich uit, glorieus. Meteen drukt ze den handpalm tegen 't gesloten klepje, schudt dan in razernij de kooi, waarbinnen 't muisje met schitteroogjes te bibberen zit. Nu tuimelt het tegen 't draadwerk, blijft roerloos op den bodem liggen verkrampen van schrik.

Zwaaiend, overal op meppend, host zij gek de trap af, danst, schreeuwt, kermt: 'n Muis!... 'k Heb 'm... 'k heb 'm!!... 'k Heb 'm!!!... Nou zal je 't hebbe beroerling, je heb me lang genoeg gehad... 'r an geloove met je leelekert... gauwdief... boèf!... boef!...

't Diertje sult, duikelt mee met alle wendingen. De oogjes glanzen intens, staan groot, schril in de geopende kassen, 't staartje hangt slap door de tralies.

Gier-lallend schaterend kwakt ze de val op tafel, knielt 'r op 'n stoel bij neer, aanschouwt met een wang op de gekruist liggende armen de vlucht-rennende muis in 't kooitje. Grimmig belust bekijkt ze 't muisje, dat dun-piepend, bibberend schuilt tegen 't gebogen draadwerk van z'n verschrikkende gevangenis.

De zoetige aanproeving van verslindend vleesch dringt penetrant in 'r verhemelte. Ze moest 'm nou z'n portie geven. En dat zou ze. Marteljeuk kittelde 'r, ze schurkte, doorleefde de stuiptrekkingen van 't stervend diertje. Maar met 't vage bewustzijn van den lafaard, die, alvorens 'n weerlooze te dooden, opmerkzaam speurt naar stomme getuigen, intuïtief begrijpend kwaad te doen, zag ze schuw om zich.

Ze wist dat ze alleen was, dat moeder nog niet thuis kon zijn, ze huiverde voor de straffende hand, die ze niet zag maar dacht, zich schiep.

Gerechtigheids-suggestie zag door 'r heen,

maakte haar een moment machteloos. De stilte van het vertrek drukte haar, tot ze afschuddend zich sterkte, uitgalmend, schrilintoneerend 'n afgrijzelike deun.

Grissend scheurt ze papieren bijeen, steekt ze aan, walmend roet wolkt, waas-grijs doorloegd, met rookkronkels op, stinkend de atmosfeer verstikkend. Met wijde oogen, neus en wangen uitbuilend, 'r mondgat opengesperd, neemt ze de val op, houdt haar zóó dat stijgende rook de tralies omdommelt. Ze slikt, ze prevelsmikkelt, laat de wraak zich beroeren, zalig aandoend 'r teerste zenuwconcentraties.

Wisselwerking tusschen 't lijden van 't malduikelend muisje in de val, verdwijnend zichtbaar onder de gazende neveling en haar die 't smakken van 't sidderende diertje savoureerde, krampend opgewekt. Ze wentelt 't traliehokje om en om, kwettert van pret bij buitel-tuimelingen. Het lag pootjes-uitgestoken op zijde, schichtige staring in de bruin-zwarte oogjes. Snuivend bewoog 't neusje, en 't buikje bolde op en neer. Transparant-maf-rood sperden de teentjes aan de tengere pootjes, waarvan de haartjes grauw-ruig stekelden.

Zij, met 'r gedrochtelik korpus, 't hoofd laag op de schonken, kwaakte taterend haar vreugde, haar blije dankbaarheid, 't loeder eindelik te kunnen geven, wat 'm toekwam, spoog er naar, schudde folieus 't valletje. Toen trok ze, na lumineus peinzen 'n haarspeld uit 'r wrong, peuterde die tusschen 't ijzerdraad, tot ze de muis er onder had, drùkte, drùkte, maar 't beestje, de persing der stompe punt machteloos trachtend te ontworstelen, reutelde haast onhoorbaar, piepte heesch. Nu eerst werd 't genot bizonder. De sluwe groeven in 'r vlak gezicht lijnden dieper, 'r oogleden knipperden, 'r lippen mummelden slurpend, als smaakten ze de machtigste bekoring. Ze harkte, de tanden geklemd, haar speld over 't weeke muizenlijfje.

Wat ze nu met 'm beginnen zou, openbaarde haar soezende gedachtengang aan haar sadistische behoefte.

Ze wil nog geraffineerder, nog verfijnder straf opsporen, dat wil ze. Nog absoluter haar drift voldoen. Lijk verslindend, furiet ze, profiteerend van z'n langzamen hevigen dood. Vermorzelen, maar dan tien-, twintigkeer wou ze 'm, opnieuw, telkens opnieuw, zonder ophouden; 't verbrijzelen van 't gebeente in 'r voelen nakraken. Ze siddert, gorgelt steunend. Als ze 'm es met petroleum begoot en 'm brandend liet hollen door z'n hok hè!!!

Nee, nee... roosteren boven 't fornuis... tot ie gebraje is... ùùù!!!... àààe!!!!... òèòèi!!!

't Vlijmt wee door 'r ingewanden, dat satanische, ontroerende zieningsfeest.

Droomend, verdoofd, louter gekerfd door de vlijmende voortduring van murf gekriebel, loddert ze door 't venster naar buiten, ziet ze 'n emmer op de plaats. Dáár mot-ie in... dáár zal ie sterven... dat zàl ie!

Bezwijmend slobbert ze er haastig heen. 't Water! - 't water, jubelt ze. Hij mot 'r in!... 'r ìn... 't ondier... 't kreng-beest!!!

En meteen dompelt ze de val onder, maar snel trekt ze weerom. Zóó gauw mag niet... o, néé... màg níét!! Ze zal 'm met z'n kop bove houe... tot ie bijkans verzuipt. O... o... kijk ie trappe... néé... duwel... néé... nog 'n ensie... nòg... zóó!... Kom nou 'r nog 's uit as je kan? Mijn kaas opvrete!... Mijn wakker knabbele!... Néé... néé! Ze zit er bij op de knieën, laat beetje voor beetje zinken de spartelende, gekerkerde muis... O, ze wou graag veel meer voldoening, maar 't ellendig beest kon maar eenmaal kapot. Stuk had z'm willen bijten, plat drukken, in lellen scheuren, branden, schroeien, trappen, slaan, prikken, steken, maar 't kon nièt.

Jammer!... jammer schreit haar innerlik, snikt haar verkoortst gemoed.

Van over de schutting wordt 'r toegesnauwd: Zeg bult, monster-varken... wat doe je daar?... Ze ontstelt, hikt, scheldt niet terug, antwoordt niet, doch priemt weer 'n uitgetrokken haarspeld in de afgetobd-gekwelde. Al 'r haat is, onder 't aanhooren der schimpende woorden, vuriger in 'r opgeflitst, 't Rammelt inwendig. Ze wordt klam van zweet. De vernedering, de beleediging vloekt tot één rapsodie van moordgloei, in 'r mateloos leeg hoofd, lost in 'r op, al wat aan bijgeloovige angst in 'r was voor wraak, wraak van 't onzichtbare...

Ze plompt verder de val in den emmer, voldoet zich aan den stervensnood van 't muisje, dat achter de tralies in 't water woelt, steeds met z'n fel-glanzende oogen starend. Als ten slotte de pootjes rekkend stuiptrekken, de dood 't rompje verslapt, 't levenloos zinkt op den bodem van 't valletje, plonst ze dit herhaaldelik naar de laagte, spattend fluimen klodders over den rand, doorweekend haar rok.

Ze bekoelt... 't frissche nat ontnuchtert, heeft 'r doen ontwaken. 'r Bezinning doemt loodzwaar op 'r verstompte hersenen...

Op den regenbak heeft ze de val neergezet. Ze hoopt nog heimelik op hèrleving van den doode, want genoeg is 't 'r nog niet.

Bevredigd nu, zou ze de marteling dadelik willen herhalen.

't Lijkje smal, plat, klittig-druipend, dot plakharig, grauwig, overgleden van zonneglimming, in door en op de staafjes, in 'n hoekje.

As ie nou weer 's levendig kon worde... as die vlieg laatst óók door de zon!... As dat 's kon... as... Poes... poès... poès!... Ze kus-zoog naar 'n kat, die op 'r veldje van de schutting sprong, nam de val, schoof 't klepje op, liet het kadaver naar voren sullen, spitsvingerde vies naar 't vochtige staartje en slingerde 't 'r uit.

Hoog hield ze 't de kat voor, bekeek nauwkeurig de kleine pootjes, de spitse teentjes.

Hitsend treiterde ze de kat, dwong haar 'r naar te bijten, liet 't opeens loodrecht voor 'r voeten vallen. Met één wip sprong poes 'r bij, sleurde knorrend 't muisje voort. Zij sloop 'r na, zakte zittend neer, wreed-walgend naar 't bloedvlekje azend, dat uit 'r bek drupte. Gulzig de kat bezig ziend, hapte ze verdoft mee met 't knarsende kraakknauwen...

Monnikendam.

Kunsten en Wetenschappen.

Eene Alemannische begraafplaats.

Het Hohenzollern-Sigmaringsche stadje Gamertingen heeft op eenmaal eene beteekenis gekregen op het gebied der oudheidkundige ontdekkingen, zooals bijna geen tweede is aan te wijzen.

In hare nabijheid is namelijk een Alemannische begraafplaats ontdekt, niet minder dan 300 graven omvattende, welke kostelijke vondsten hebben opgeleverd. Wapenen, huisraad en sieraden zijn in menigte voor den dag gekomen, en geven een aanschouwelijk overzicht der ontwikkelingsgeschiedenis van het volk, dat in de 6e eeuw zich daar ter plaatse nederzette, en aan Duitschland zijn naam schonk.

Inzonderheid munten onder die gevonden voorwerpen uit een uit goud gepletten helmhoed, met stormbanden, welke aan een edelman heeft toebehoord, wiensschedel nog ongeschonden mede naar boven is gebracht.

Een prachtwerk is over die ontgraving verschenen van de hand van den Directeur van het Hohenzollernsche Museum, den Heer Gröbbels, waarvan de waarde wordt verhoogd door de 21 bijgevoegde platen: driekleurendrukken, chromo's, autotypiën en lichtdrukken.

Niet minder dan negen dergelijke helmhoeden uit het Merovingische tijdperk zijn beschreven, en door dezen arbeid worden niet alleen vóórhistorische problemen opgelost, maar wordt ook de oudste geschiedenis der wapenkunde verder gebracht.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Uit mijn ervaringen met Milaansche boefjes door Messandra Ravizza.

I.

De begeerte om een sociaal verschijnsel van nabij te leeren kennen en onderzoeken ontstaat, vooral bij de vrouw, slechts zelden in ééns, nòch langs gemakkelijken weg: gewoonlijk is een sterke prikkel noodig die een van de meest gevoelige en teerste snaren van onze ziel doet trillen. Een dergelijke trilling gaat niet verloren, maar deelt zich mede aan andere snaren en er heeft een wisselwerking plaats tot in 't oneindige.

De prikkel die mij in de ziel greep en het verlangen in me opwekte mij ernstig met de questie bezig te houden, werd mij gegeven door een *gemengd bericht:* een jongen van veertien jaar, sedert kort in de gevangenis, had zich aan de stangen van het celvenster opgehangen, deze eenvoudige verklaring achterlatend: 'Ik doe dit omdat ik onschuldig ben en eerlijk.'

Van dit oogenblik liet de gedachte aan den armen jongen, die zich zoo stoïcijnsch van het leven beroofd had, mij niet meer met rust. Tot nu toe had ik niet geweten dat men kinderen in de gevangenis sloot en ik had er nooit over gedacht of àlle kinderen al of niet opgroeiden in een familiekring, waar ze verzorgd werden en gevoed. Het verhaal van den zelfmoord van den knaap, in al zijn naaktheid gehoord uit een kourantenbericht, liet mij voor de eerste maal voelen

dat de onwetendheid van de sociale ellende dikwijls een fout is.

Het zinnetje van den kleinen gevangene vervolgde mij steeds met den klank van een stem, gekomen uit een klein graf in den een of anderen hoek van de wereld. Een klacht en een verwijt, teekenend beroep op de maatschappij ten behoeve van zooveel andere jongens, die onvermijdelijk en op noodlottige wijze misdadigers moeten worden.

Ik wilde de omstandigheden weten waaronder het feit gebeurd was en kreeg verlof de gevangenissen te bezoeken.

Met een gevoel van medelijden en afschuw ging ik door een eindeloozen, half donkeren gang, geflankeerd door stevige deuren, toegang verleenend tot kleine cellen. In ieder van die cellen ontdekte ik op een bank een klein wezen, vastgeklemd aan de vensterstangen, hunkerend naar een lichtstraal.

En toen de zware gevangenisdeur weer achter me was dichtgegaan en ik nog eens keek naar die gekruistraliede ruitjes, toen benauwde me de gedachte aan de taak die ik op me wilde nemen. Wat te doen? Hoe te beginnen?

De stoffelijke muur van de gevangenis en de ideeële muur van de wet maakten het mij onmogelijk bij de kleine gevangenen te komen.

Ik liet me leiden door de stem van den kleinen zelfmoordenaar.

Ik beloofde het onschuldig schepsel, wiens ziel in opstand was gekomen tegen een onrechtvaardige veroordeeling, dat ten minste enkele van zijn kameraadjes in de ellende en het ongeluk onttrokken zouden worden aan het hellend vlak dat van den honger naar de ondeugd en de misdaad voert.

Voor ik me met de kwestie van de kleine misdadigers bezig hield, had ik gelegenheid gehad eenige ervaring op te doen in mijn onmiddelijke aanraking met de laagste sociale klassen. Ik had n.l. eene ‘Keuken voor zieke armen’ gevestigd. Uit gebrek aan geld had ik mijn toevlucht moeten nemen tot een somber lokaal - gelijkvloers, in een van de armste wijken van Milaan. Met twintig franken kapitaal liet ik deze ‘Keuken’ in werking treden. Toen ik later hoorde dat het huis bijna geheel bewoond was door schadelijke elementen, begreep ik dat dit een uitstekend taktisch punt was om de manoeuvres te leiden die er op gericht waren de kleine diefjes tot me te trekken.

Het spoor was dus ontdekt, de weg makkelijker gemaakt door een lange praktijk met veel moreele en materieele ellende.

Op een Decembermorgen ontmoette ik in deze wijk een halfnaakte jongen, blootsvoets, in elkaar gehurkt om zich zooveel mogelijk tegen de kou te vrijwaren. Aan zijn rechteroog had hij een weerzienwekkende wond. Hiervan maakte hij gebruik om te bedelen en sommige voorbijgangers wierpen hem een stuiver toe om van hem af te zijn.

Dit alles wist en begreep ik, nadat ik hem met me naar de eetzaal had genomen, waar hij at met de vraatzucht van één die in lang niet verzadigd was geweest.

Ik hoorde ook dat zijn vader dood en zijn moeder allang met een ander weggeloopen was, den knaap achterlatend.

Had hij een goeden dag gehad, dan ging hij naar een huis dat twee stoelen tot uithangbord had en hier kreeg hij voor 5 centimes twee stoelen naast elkaar, waarop hij sliep. Was er geen geld, dan mocht hij in een hoek op den steenen vloer liggen. Dat duurde zoo al twee jaar.

- Wil je genezen? - vroeg ik toen hij klaar was.

Er kwam een angstuitdrukking op zijn gezicht, toch verzamelde hij al zijn moed om te mompelen:

- Graag.

- Goed. Je gaat met me mee, ik breng je dadelijk naar een dokter; misschien maakt die je oog nog wel beter.

Gelukkig werd de jongen in het ziekenhuis opgenomen. Hij bleef er één jaar.

't Was een kwieke jongen. Met zijn verband voor de oogen, deed hij niets anders dan vagebondeeren door de vestibules van het ziekenhuis net als vroeger door de straten van Milaan: 't duurde dan ook niet lang of hij werd de boodschaplooper van de geheele inrichting. Periodiek kreeg ik een brief van den afdeelingsgeneesheer met het verzoek den kleinen schelm, wegens de een of andere boosdoenerij, terug te halen; ik ging dan dadelijk naar het zìekenhuis, pleitte voor den schuldige, gaf hem een duchtig sermoen en hij mocht blijven.

Volmaakt genezen, en tengevolge van voldoend voedsel en een hygiënisch leven vrij krachtig geworden, werd hij in een groot rijtuigmagazijn aangenomen, en zonder veel moeite een uitstekend werkman.

Dit was de eerste in veilige haven, 't was een goed begin.

De tweede zie ik in mijn verbeelding nog

voor me. Zijn moeder was een fruitvrouw, weduwe, met een nest jongens. Een echt type van *Gavroche* - zijn gezicht voortdurend vertrokken door allergrappigste grimassen.

Teer, bleek, met sterke gebaren als van een kwakzalver moest je op 't eerste gezicht om hem lachen, of je wilde of niet. Van alle scholen weggejaagd om 't plagen van de meesters, tot groote vreugde van de jongens, bracht hij nu zijn leven op straat door, steeds bezig met kattekwaad.

Voor hem was het klaar als het licht van de zon dat, wie honger heeft, gebruik mag maken van het goed van anderen. Natuurlijk was hij de zondebok op de markt.

De bedreigingen der fruitvrouwen hadden niet de minste uitwerking. Aan meer afdoende straffen hoefden ze niet te denken: hij was ze alle te vlug af.

Eens bracht zijn moeder hem bij mij. De arme stakker was in tranen en vroeg mijn hulp om hem in 't *Verbeterhuis* te plaatsen. Ze kón niet meer. 's Avonds moest ze loopen om den jongen te zoeken die den dag, de hemel weet waar, had doorgebracht, en gewoonlijk was ze dan zeker, hem te vinden in een huis van verdachte zeden, waar ze zich schaamde binnen te gaan. Dit huis was het middelpunt van zijn operaties. Iedereen kende er hem en mocht hem graag, niet alleen omdat hij zoo'n komieke snaak was, maar ook omdat hij zich altijd verdienstelijk wist te maken.

Eens was het hem gelukt een kikker te temmen. Het arme beest huisde in één van zijn zakken en als het oogenblik gunstig was, trok hij het er uit en gaf voorstellingen die maar van korten duur waren, omdat de artieste, die met den naam van de een of andere beroemde miss, op groote stukken karton gedoopt was, ophield te leven.

Hij had een heel eigen manier om kersen te stelen: ging naar de markt met een levenden, aan een touwtje vastgemaakten kreeft van verdachte afkomst en, vlak langs de vruchtenstalletjes loopend, nam hij het goede oogenblik waar dat de eigenares niet oplette en wierp uit de verte den kreeft op de manden; dan trok hij hem terug met de purpere vruchten vastgeklemd in de tangen. Gewoonlijk schoot de fruitvrouw in een lachbui, maar nam zij de zaak ernstig op, dan antwoordde hij met een brutaal gezicht: ‘De kreeft heeft het gedaan, ik niet.’

Van den dag waarop zijn moeder hem bij mij bracht, tot dien waarop hij in 't Verbeterhuis kwam, ging hij telkens als hij me tegenkwam, steeds kopje buitelend, een eind met me mee en was ik in een rijtuig dan liet hij zijn vierarmig rad zoo duizelachtig vlug draaien, dat ik soms beefde tot in iederen vezel van mijn lichaam.

Hij was degeen die me de uitvoerigste en duidelijkste inlichtingen gaf over de dievenschool. Om er aangenomen te worden moet men handig en vlug zijn. Ook de kleintjes heeft men graag, omdat die 't minste achterdocht geven en zich 't vlugst uit de voeten kunnen maken. Hij had vrijen toegang tot mijn huis en bleef soms uren bij mij praten en ik was steeds verbaasd over dit merkwaardig sujet dat me zoo vrijmoedig en oprecht de buitensporigste confidenties deed, wat minder de uitwerking was van cinisme dan van de openhartigheid en de onschuld eigen aan zijn leeftijd.

Langzamerhand had ik zijn vertrouwen volkomen gewonnen en omdat ik nooit ergernis toonde over zijn boosdoenerijen, hoorde ik van aanknoopingen, die hij voor ieder verborgen hield, met kleine straatslijpers door hem ‘de vrijen’ genoemd.

Deze hadden dak overal en nergens, vermaakten zich den geheelen dag in de open lucht en terwijl er enkele op verschillende punten ‘in functie’ waren, voerden de anderen kattekwaad uit of gebruikten een stuk gladde grond als billard. Ze hadden een chef waaraan ze op militaire wijze gehoorzaamden.

Ze stalen en de opbrengst van hun diefstal werd heel nauwgezet aan den chef gebracht, die met de stelers onderhandelde, verkocht en, zooals natuurlijk is, voor zich het leeuwendeel hield. Om in de vereeniging opgenomen te worden, moest men vlug zijn, handig en waarborgen geven van *karakter* en geheimhouding.

- Zie je, ik heb nog geen horloges gestolen, ook geen porte-monnaies, maar ze zijn bezig 't me te leeren. Wil je eens zien hoe je het doet?

En de kleine hand van den jongen werd zoo licht in mijn zak gestoken, dat ik mijn porte-monnaie kwijt was, zonder te begrijpen hoe. Hij vervolgde:

't Voornaamste is dat je hart niet erg slaat. Er zijn dingen die je moet doen zonder bang te zijn. Sommige leeren 't nooit, al nemen ze nog zooveel lessen. Dat zijn de domkoppen en die worden dadelijk weggejaagd, maar over mij zijn ze tevreden, de zaak marcheert!...

Als de opsluiting in 't Verbeterhuis ter sprake kwam, troostte hij zich dadelijk:

- Ik krijg een mooi pakje aan en een nieuwe pet en als ik groot ben, neem ik een mooi meisje, net als de anderen. Arme Roberto. Kort nadat hij in 't verbeterhuis was opgenomen, werd hij ziek en een paar maanden later stierf hij, als zijn geleerde kikker.

* * *

- Die jongens zijn duivels - zei de brigadier, een agent die telkens bezoek bracht aan de *Keuken der zieke armen*, je kunt ze nooit krijgen, en als je denkt dat je ze hebt, glijden ze als een aal uit je handen en wèg zijn ze.

Sommige jaargetijden verdwijnen ze in groepen en maken het land onveilig als een horde jonge veulens. De sterkste werken, behalve in hun misdadige ondernemingen, aan de rijstoogst; is deze geëindigd dan gaan ze naar de zeehavens voor het in en uitladen van het graan en ze voltooien hun zwerftocht met de wijnoogst. Gedurende den winter leven ze van hun diefstal in de stad. Er zijn er van alle leeftijden, van acht tot vijftien; de grootste richten de kleinste af en bederven ze... Je krijgt ze alleen maar als ze ergen honger hebben. Als die hun twee of drie dagen plaagt, dan zie je dat ze bleek zijn en òp, en dan kan je ze makkelijk pakken. Maar overigens hebben ze een taai weerstandsvermogen, ze slapen zelfs in Januari in de open lucht, en alleen als de thermometer verscheidene graden onder nul daalt, gaan ze naar binnen in verdachte huizen, waarin zich een telkens veranderend publiek van twijfelachtig gehalte ophoopt.

Toch hebben ze in Milaan - ik spreek altijd van de misdadige jeugd - hun geliefkoosde plaatsen, 't zij om te slapen of om te eten. De eigenaars zijn altijd helers of opkoopers en geven hun gaarne krediet...

Het volk heeft een aangeboren eerbied voor kleeding en voor uiterlijke onderscheidingen. Een dergelijk gevoel beheerschte de bezoekers van ‘de Keuken’ die niet konden nalaten mij ‘*de Gravin*’ te noemen. Ik heb nooit geweten, wie 't eerst het denkbeeld heeft gehad mij een blazoen toe te kennen.

- Is u de gravin?

Ik zie een vuile, schunnige jongen voor me, maar met zoo'n open gezicht en zulke mooie oogen, dat ik niet kan nalaten hem een tikje op zijn wang te geven en hem op de vriendelijkste manier te ontvangen.

- Is 't waar dat u voor niets te eten geeft, en dat de agent me niet pakt, zoolang ik hier binnen ben?

De menschen om ons heen keken naar ons; om de waarheid te zeggen het ik duidelijk blijken, dat ik pleizier had in deze openhartige en spontane zelf-voorstelling.

De jongen vertelde me dat hij al dikwijls over me had hooren spreken, dat hij sedert een tijdje nooit meer genoeg kreeg en dat hij daarom besloten was naar ‘de Keuken’ te komen en zich met eigen oogen overtuigen dat alles waar was wat men vertelde. Als ik hem in de *doos* liet stoppen ook goed, hij zou er ingaan omdat hij heusch niet meer kon. En dat deze verklaring waarheid bevatte, bewees mij de gulzigheid, waarmee hij het voedsel verslond, dat ik hem vóór liet zetten. 't Waren zulke enorme lepels vol dat je niet wist hoe ze door zijn mond gingen, en ze volgden elkaar met zoo'n verbazingwekkende vlugheid dat zijn arm een molentje leek. Terwijl

hij bezig was, zag ik in mijn verbeelding weer alle kleine gevangenen die ik lang geleden op de banken had zien staan van de cellen, hunkerend naar lucht en licht, en met een huivering keek ik naar het levendig uiterlijk van den jongen die daar bij mij was, beeld van gezondheid en kracht.

Toen hij verzadigd was, begon 't verhoor:

- Doe je wat voor de kost?

Zonder dat het mooie gezicht kleurde of de reine oogen neersloegen, antwoordde hij:

- Gappen!

- Leeft je moeder nog?

Nee, ik heb ze nooit gekend. Ik heb wel een vader. Mijn broer is in een Verbeterhuis. Ik ben van huis weggeloopen. Er was nooit genoeg, en vader bromde altijd. Ik ben er vandoor gegaan, omdat hij zoo vervelend was. Nou ben ik vrij, echt, ik heb veel meer pleizier dan vroeger en 't *hoofd* houdt vreeselijk veel van me.

- Wie is je hoofd?

Bij deze vraag kreeg de jongen achterdocht; de heldere oogen richtten zich, tegelijk twijfelend en vragend, op me: plotseling zweeg hij. Ik trachtte hem gerust te stellen:

- Als je 't liever niet zegt, laat 't dan maar. We zijn 't er over eens dat, als je honger hebt en je niet weet waar je heen

moet, je hier komt. Ik zal je geen kwaad doen, jou niet en je vriendjes ook niet.

Mijn woorden stelden hem maar half gerust. Onder het praten had hij steeds naar de deur gekeken.

Toch hield iets hem nog terug.

- Dank u - zei hij in eens, verlegen lachend, met een echt kinderlijke vriendelijkheid.

Toen las ik op zijn uitdrukkingsvol gezicht dankbaarheid dat hij zich had kunnen verzadigen, angst te veel gesproken te hebben en groot verlangen weg te komen, alsof de grond onder zijn voeten brandde. Met één sprong was hij aan den uitgang en verdwenen. 't Duurde niet lang, of hij kwam weer terug. Ditmaal gaf hij mij zijn vertrouwen uit zich zelf. Hij was werkelijk ten einde raad. Ze hielden een tartaarsche jacht op de diefjes, en altijd waren de agenten op de hielen! Een heeleboel van den *bond* zaten al in de *doos* en 't *hoofd* zelf wist niet waar hij 't eten vandaan moest halen. Wat een pech!

Terwijl hij met me sprak op den toon van iemand die niet meer weet wát te beginnen, kwam er een plan in me op:

- Hoor eens, ik stel je voor hier bij ons in de *Keuken* te blijven. Behalve kleeding en huisvesting geef ik je de vijftig centimes die 't *hoofd* je uitbetaalt, als de dagen goed zijn.

't Hoefde geen tweemaal gevraagd te worden: hij nam gretig aan.

Ik vertrouwde hem toe aan de goede zorgen van de vrouw die 't oppertoezicht over de eetzaal had: een bewonderenswaardig type van goed, eerlijk, verstandig burgervrouwtje.

- Denkt u er om - besloot de jongen - u neemt me om uw armen te bedienen, maar zult u me altijd houden? Dat moet ik weten, want als u me wegjaagt, heb ik niks, mijn vriendjes willen geen goeïe jongens, diè slaan ze.

Ik stelde den jongen gerust, en hij ging met zoo'n ijver aan 't werk dat ik hem na eenige dagen moest temperen, omdat het metaal van de ketels en de pannen tegen zoo'n hardhandigheid niet bestand waren.

Met den ijver waarmee Cesarino zijn werkzaamheden verrichtte, hield zijn eetlust gelijken tred. 't Was een buitengewone eetlust, reden waarom hij heel gauw een pracht van een jongen werd. Alles ging uitstekend. Maar 't duurde niet lang of ik merkte hoe groot de verantwoordelijkheid was, die ik op me genomen had.

Zoodra de ketels en het keukengerij glimmend op hun plaats stonden en alles opgeruimd was, kwam de verveling. Die zelfde altijd beuzelachtige bezigheden, dat ledig en stil blijven zitten in het halfdonker van *de Keuken* drukte hem op de zelfde manier als de onverdragelijke sermoenen van zijn vader hem hadden gedrukt.

Er werd in dien tijd veel gesproken over een filantroop die een bewonderenswaardig systeem in praktijk bracht om de kleine misdadigers aan de ondeugd te onttrekken, door hen toe te vertrouwen aan de zuiverende zeebries op een schip in de haven van Genua.

't Was duidelijk dat de jongen weinig verschil vond tusschen mij en zijn vader. Een jongen onttrekken aan diefstal en vagabondage om er een nietsdoener van te maken, was geen goed werk. Ik besloot onmiddellijk aan den kapitein van dat schip te schrijven.

(*Wordt vervolgd).*

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Er bestaat in **'t Gooi** voor **één à twee schoolgaande kinderen** gelegenheid om in een **deftig gezin als huisgenoot opgenomen te worden.** Ruime frissche kamers, groote tuin met huiselijk familieleven. Uitstekend gel: onderwijs. Br. fr. lett: M. a/d. Uitgever v/d. Blad.
(266)

9 October 1907.
21ste Jaargang.
No. 15.

Bericht.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Naschrift op De triomf van het moederschap.

(*Zie hoofdartikel: Triomf van het moederschap in No. 11 der Holl: Lelie.*)

In no. 12 van de Holl: Lelie, (18 Sept. jl:,) schrijft mevrouw X. mij het volgende (zie Gedachtenwisseling).

'*Gelukkig dat Uw hoofdartikel*, (*De triomf van het moederschap 1*), *nog vervolgd wordt*, *waarin U zoo opkomt voor den man! Maar weet freulelief dat ge eenzijdig oordeelt. Ten eerste*, *wat dunkt U van den man*, *die wél de acte wil, maar geen kinderen? De vrouw*, *die moeder en liefhebbende echtgenoote is*, *verliest de lust en de achting voor haar man; ze wil zich niet laten gebruiken*, *als ze kunstmiddelen moet aanwenden om de gevolgen te neutraliseeren. De man vernietigt dus en de liefde voor hem en de achting*, *en tevens doodt hij in de vrouw dat allerhoogste gevoel*, *namelijk om van harte moeder te zijn en de moeder van zijn kinderen*'. -

Terwille der belangrijkheid van het onderwerp, terwille der woorden van adhaesie, die ik over de bewuste twee artikelen, (zie Holl: Lelie van 11 en van 18 Sept: jl:), heb ontvangen, schijnt het mij nuttig en noodig op dit tweede gedeelte van mevrouw X's vragen wat nader in te gaan. Want, wat het eerste gedeelte betreft, ik twijfel er niet aan, dat het tweede en slot-artikel over **De** *Triomf van het moederschap* haar zal hebben overtuigd, hoezeer zij zich vergiste, toen zij dacht,

dat het mijn bedoeling was enkel op te komen voor den *man.* Gelijk uit geheel de strekking van dat artikel blijkt, kom ik integendeel met allen nadruk op voor *de vrouw*, die m.i. in het pleidooi van *Johan Schmidt* wordt beleedigd en vernederd, waar hij haar alléén beschouwt als een van wellust en begeerte tintelend wijfjes-dier, en als niets anders. - Daarom, nog eens zij het herhaald, noch voor 'den man', noch voor 'de vrouw', noch tegen een van beiden zijn mijn artikelen gericht, zij zijn en zij willen niets anders zijn, dan een pleidooi voor de eeuwige natuurwáárheid, die de hedendaagsche vrouw, (gedreven menigmaal door de maatschappelijke wanverhoudingen), verkracht en ontkent, *van welke verkrachting ten slotte veel meer zij-zelve het slachtoffer wordt dan het andere geslacht.*

- Dat andere geslacht immers kan zich bevrediging en schadeloos-stelling zoeken op honderden wijzen, welke der vrouw door haar aard en lichaam niet toelachen; ja ook een huiselijken haard en een gezin kan zich de man scheppen buiten de wet om, zonder dat hem dit hindert in carrière, of omgang met zijn kennissen.

De vrouw daarentegen lijdt lichamelijk en geestelijk onder een gewilde verkrachting harer natuur, waarvan zij de dwaasheid of nooit, of te laat, inziet, en die zij betaalt maar al te dikwijls met zenuwziekten of nog erger. -

'Wat dunkt U van den man die wèl de acte wil maar geen kinderen?' Ik héb kras en beslist gezegd wat mij dunkt van *zulk* een soort 'liefde', in de boekbeschouwing die ik indertijd wijdde aan *Jeanne Reyneke van Stuwe's* verschenen roman 'Liefde'; voor welk *vuil* boek beter het woord *Walgelijkheid* of iets van dien aard past dan de eeretitel *Liefde.* In de onkiesche alle détails uitwerkende taal, waarin *Jeanne Reyneke van Stuwe* meester is in dit soort harer vroegere romans, en waarop de laatst verschenenen een gunstiger uitzondering beginnen te maken, geeft zij een voorstelling van het echtelijk leven tusschen twee menschen, die zeer verliefd zijn op elkaar, maar het krijgen van een kind beschouwen als een verontreiniging van die gevoelens; reden waarom zij van plan zijn een zelfmoord te begaan, mocht zulk een geval zich voordoen! - Zonder twijfel was dit door *Jeanne Reyneke van Stuwe* beschreven 'liefde'-geval nog daarom dubbel weerzinwekkend, omdat het hier gold rijke menschen, die enkel en alleen uit walgelijke gevoelens van egoisme het kind niet wilden, wél de handeling; maar ook waar finantiëele bezwaren zich voordoen in het werkelijke leven is zelfbeheersching alleen dan gebiedend en rechtmatig, wanneer zij bestaat in *absolute* onthouding; niet in dat knoeien om aan de gevolgen te ontkomen van willen genieten-alléén zonder dáárna, dat ook al weder in datzelfde *Fécondité*, door mij in de vorige artikelen aangehaald, met zooveel kennis van zaken en zulk een kracht van overtuiging is gegeeseld en aan de kaak gesteld door *Zola.* - Oneindig veel weerzinwekkender, ja misdadig zelfs, wordt deze zaak, waar de vrouw zich er toe leent die gevolgen *weg te maken.* - Het bekende systeem in dezen, door vele socialisten openlijk aangeprezen, behoort tot een der grootste bewijzen van zedelijken achteruitgang van onzen tijd. Wie het ééne wil, *moet* ook het andere willen; dat is zede- en natuurwet. In Frankrijk ziet men reeds in de toenemende ontvolking, en daarmede gepaard gaande sociale moeilijkheden, tot welk een ellende voor land en volk het alléén-genieten willen systeem leidt. De natuur weet beter dan wij wáárom zij ons zóó schiep, en niet anders! En wie geen lust heeft tot het scheppen van kinderen, die heeft óók geen recht op het genot, dat ligt in een daad, welke alleen de vrouw veredelt *om* de vrucht, die het doel en de oorzaak ervan is. -

Ik ben het dan ook volkomen ééns met mevrouw X, dat de man, die zijn vrouw zou willen dwingen tot zulk een handeling, en tot het ontkomen daarna van de gevolgen er van, àlle recht en aanspraak verliest op haar liefde en haar achting, Maar gelooft mevrouw X, dat alléén *mannen* zoo denken? Weet zij niet met mij, dat er óók *vrouwen* zijn, voor wie alléén het genot bekoring heeft, géénszins het moederschap? En is niet in de *vrouw* zulk een wan-natuur nog véél weerzinwekkender, dan in den man? Juist omdat in den man de begeerte der zinnen zóó sterk spreekt, dat hij bijna altijd vóór, maar ook dikwijls na zijn huwelijk, nog andere 'liefden' er op nahoudt dan die voor zijn eigene vrouw, juist daarom kan men in hèm nog éénigzins verontschuldigen, wat in de vrouw alléén verdient te worden genoemd onnatuur en egoisme, waardoor zij het doel van haar bestaan bespot en verkracht. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Voor 't behoud der moederlijkheid.

> ‘Ihr sprecht davon, dasz es schade sei, wenn man nur die Haus-arbeiten tut, die jede geistlose Magd auch tun kann. - Ja, aber bei den Hausarbeiten, gerade bei den ganz bescheidenen, kann der Geist in die Tiefe lauschen, wo das Leben ist. Bei solchem geistigem Beruf, wie leicht sieht auch die Mutter immer nur nach auszen, wie die meisten Menschen tun. Ihr auch, ihr auch!...’
> (GERTRUD PRELLWITZ)

Vele feministen ijveren er voor, dat de gehuwde vrouwen een beroep moeten hebben, omdat zij daardoor het inkomen van hun man kunnen vergrooten. Menig man toch heeft te weinig inkomsten om te kunnen trouwen, indien de vrouw niet werkt evengoed als hij tot vermeerdering dier verdiensten. Het opvatten van een zelfstandig beroep, naast dat van den man, zou het aantal huwelijken ook grooter maken. Dat de waarneming van het huishouden als zulk een beroep mag worden beschouwd, erkennen die feministen wel. Er zijn voorbeelden genoeg nog van gehuwde vrouwen, die door zelf werken thuis en door groote kundigheid in de huishouding evenveel met een klein inkomen kunnen doen, als vele andere vrouwen met een groot. En zoo werken zij inderdaad mede tot ‘vermeerdering’ der inkomsten van hun man. - Maar, zeggen zij verder, de waarneming van het huishouden is slechts geschikt voor domme vrouwen, zonder geestelijke gaven! De met verstand bedeelden mogen hun krachten aan zulk minderwaardig werk niet verspillen! Neen, *dezen* moeten een geestelijk beroep kiezen, een dat hersenarbeid vereischt, hoe meer hoe beter. *Dit* soort werk slechts is hunner waardig! Maa*r* zulk ‘geestdoodend’ werk te doen als huishoudelijken arbeid, ‘des Mannes Wirtschafterin’ te zijn, neen, dàt mag niet, dàt is beneden hun waardigheid!...

O, gij, moderne vrouwen, die dit laatste ons allen zoekt op te dringen, hoezeer bewijst ge dat ge het echte, ware leven niet kent! Hoe toont gij, dat u diepe menschenkennis ontbreekt, en dat ge maar steeds naar de dingen buiten u ziet, zonder van het eigenlijke leven iets te weten! ‘Geestdoodend’ noemt gij het huishoudelijk werk der vrouw; ‘des Mannes Wirtschafterin’ vindt gij de rol der echtgenoote? Maar hoe komt gij aan zulk een denkbeeld, dat toch niet anders kan voortkomen dan uit een verkeerde opvatting van de roeping der gehuwde vrouw? O neen, die is heel wat hooger en uitgebreider en moeilijker dan gij u die denkt. We hebben slechts te gaan in gezinnen waar de vrouw *alles* is; daar rond te zien en op te merken, ‘met de ziel’; en het tegendeel van uw bewering springt duidelijk in het oog. Die vrouw is daar *heel* wat méer dan een domme machine, die van den morgen tot den avond slechts huishoudelijk werk doet, koud, haastig het een na het ander, zonder geestdrift, zonder gevoel. Rrrrt, rrrrt, rrrrt, altijd maar rusteloos en gedachteloos door. Ik zeide reeds in mijn vorig stuk, hoe uitgebreid en zwaar de taak der moeder is, die véél verder moet worden, uitgestrekt dan het *lichamelijke* gedeelte, der kinderopvoeding. Vergt het huishouden niet veel geestesinspanning, des te meer komt dit den kinderen ten goede. Want onder de handenarbeid door kan de geest afdalen in de diepten van ons innerlijk, waar het leven is. Hij kan dan luisteren wat daar omgaat, hij kan leeren begrijpen wat daar woelt. Zoo komt de vrouw tot zelfkennis, en tot het doordringen

in den *diepen* zin van het leven. Dit is toch noodig om ook geestelijk een goede moeder te zijn.

Maar, in zekere mate is ook voor huishoudelijk werk verstand noodig. Er zijn dingen, die niet gedachteloos kunnen gedaan worden willen ze gedaan zijn zooals het behoort. En o, denkt gij niet, moderne vrouwen, dat het werk er bij wint, als de vrouw het doet met haar verstand en zij er haar gedachten geheel aan geeft? Een machine, ja, die heeft aan niets te denken, die bekommert zich niet om personen waarvoor zij het werk doet, die geeft ook niets om liefderijke bedoelingen! Hebt ge dan nooit gemerkt het verschil tusschen gezinnen en huizen, waar de vrouw haar heele wezen geeft aan gezin en huishouden; en dat, waar zij een onverschillige machine is, die koud alles afdoet dat nóodig is gedaan te worden, wat het *materieele* slechts betreft? In het eerste geval ziet er alles zoo warm en vol en zonnig uit; men voelt een bedoeling in alles, men *ziet* dat er een verstandige, liefderijke vrouw is bezig geweest. Maar in 't tweede niets dan koudheid; er is een gemis van dat ik-weet-niet-wat uit het eerste. Doch niemand merkt dat op, die zelf ‘die ziel’, dat innerlijke van al die dingen niet ként. En gij, die maar steeds als een machine door het leven zijt gegaan, die uw eigen innerlijk niet eens kent, neen, voor u bestaat niet dat zekere bezielde iets, dat de gehuwde vrouw in al

haar werk leggen kan als zij er ook haar geest aan geeft!

Ook de rol der echtgenoote is zoo heel wat mooiers en uitgebreiders dan ‘des Mannes Wirtschafterin.’ De gehuwde vrouw kan een geestelijken steun zijn van haar man; hoe rijker van geest de man is, hoe méer de vrouw haar verstand noodig heeft, om zijn geestelijk leven met hem te deelen als een echte levensvriendin. Van hoe méer waarde het is; dat hij haar verstand helder en frisch houdt, terwille van hem. Aan een vermoeide vrouw, afgemat in een geestelijk beroep, die in haar vrije uren te moe is tot maar eenigszins zware geestesinspanning, heeft hij niets. Als hij van zijn werk thuiskomt en er naar verlangt over alle wederwaardigheden, ook geestelijk, met zijn vrouw te spreken, dan moet zij frisch genoeg van geest zijn, om alles te kunnen begrijpen en te beoordeelen en met hem mee te leven. En 't is juist bij het huishoudelijk werk, dat ten onrechte ‘geestdoodend’ wordt genoemd (daar het den geest immers juist vrijheid geeft tot vrije ontwikkeling naar eigen aanleg), en vooral bij het héél eenvoudige werk, dat de geest zijn frischheid behouden kan!

Er is nog iets waar ik op wijzen wil. Moederlijkheid bevat ook nog het diepe, vrouwelijke gevoel, dat aan alle toewijding een liefdevolle beteekenis geeft. Vrouwen, die uitsluitend verstand schijnen te wezen, geven een indruk van koudheid en beredeneerdheid, die nooit dat zonnige bezitten van echte vrouwen van veel gevoel: De goede toepassing van moederlijke toewijding vereischt liefde, mededoogen, hartelijke gezindheid, alles wat echte vrouwen in meer of mindere mate bezitten. Dat mag niet verloren gaan in het gewoel en de drukte van het leven daarbuiten! Zwaar werk, dat voortdurend dóor den geest bezighoudt, dwingt tot onderdrukken van ons gevoel, verdooft het al meer en meer; en het schijnt eindelijk verstompt te wezen. Dan staan wij voor mooie dingen, die ons treffen moesten tot in het diepste der ziel, als onverschilligen.

We zijn als gevoelloos, niet eens beseffend de groote schoonheid er van; te vermoeid van geest om te kunnen *genieten* van dat, waarvoor wij vroeger en in andere omstandigheden zeer zeker gevoelig zouden zijn geweest. De gevoelloosheid duurt zelfs voort in de vrije uren. Het drukke leven van voortdurende herseninspanning maken ons voor echt genot ongeschikt.

En van de gehuwde vrouw kom ik tot de ongehuwde. Want ook zij bezit in zekere mate de schoone eigenschap der moederlijkheid, die haar dringt tot toewijding aan anderen; ook zij heeft meestal wel gelegenheid aan haar verlangen gevolg te geven. Ook voor haar geldt wat ik zeide met betrekking tot de gehuwde vrouw: dat handenarbeid niet als minderwaardig mag worden beschouwd voor de met verstand begaafden. Evenmin de betrekkingen die slechts weinig geestesarbeid vereischen. Juist het werk, dat uitsluitend herseninspanning vereischt, vooral zware en lange, is stellig méér ‘geestdoodend’ voor de vrouw dan het andere; doordat het een bepaald deel van den geest geheel in beslag neemt, terwijl de rest, die vaak véél mooier en uitgebreider is, onderdrukt wordt door gemis aan vrijheid voor volledige ontplooiïng in *eigen* richtingen.

O, als men toch ziet, *hoe* uitgebreid de taak is der moeder, der echtgenoote, der vrouw in het algemeen; hoe schóón haar moederlijke roeping is; hoe *noodig* die is altijd en overal, èn voor kleinen èn voor grooten, bovenal in dezen woeligen, zenuwachtigen, moeilijk te begrijpen tijd, dan, dan kunnen wij toch niet anders dan met alle kracht er voor te waken, dat de moederlijkheid niet verloren gaat! Zij is *te*

noodig, veel te noodig. Zij *moet* bewaard blijven, nu en in de toekomst. Op dan, vrouwen, voor 't behoud der moederlijkheid!

J.C.L. HELFRICH.

Liedje.

Ik wôu in de Mei begraven zijn,
Dan bloeien er bloemen teêr en fijn,
Dan vallen de regendruppen zacht,
Als 't kindje dat door zijn traantjes lacht.
Als alles weêr leeft en zingt en springt,
Elk scheutje zich uit de aarde dringt,
En elke geurendragende nacht
De aarde roept tot verhoogde pracht, -
Als vlinderkes spelen op gouden brem,
De vogeltjes kwelen met luider stem
Om wijden en blijden zonneschijn....
Dan zullen de graven niet donker zijn.

E.H. DU QUESNE-VAN GOGH

Het bezoek van den Kroonprins van Djoeja aan de suikerfabriek P.

Men hoorde van niets anders dan van het bezoek van den Kroonprins aan de verschillende fabrieken en Z. Ex's tocht naar het Zuiderstrand.

In een gezellig kringetje zittend van eenige goede kennissen, die het er ook al over hadden, zei ik op eens, half in gedachten, ‘daar moest ìk eens bij kunnen zijn, dat zou iets voor mij wezen.’

‘Wil je?’ zei mijn vriendin, wier man ook de eer zou genieten van een bezoek van Z.H.

Hij zelf lag ziek in de stad.

‘Nu wat graag, ik geloof dat ik het erg interressant zou vinden,’ zei ik verrukt, ‘mag het, kan het?’

‘Ja zeker, je zoudt er mij een pleizier mee doen, want dan kan je Corrie meteen helpen.’ Corrie was de dame, die 't huishouden deed. Meteen werd nu afgesproken, hoe laat wij zouden vertrekken en wat er alzoo gedaan moest worden.

Ik vond het idee prachtig! Een Kroonprins te mogen ontvangen, lieve hemel dat gebeurt ook niet alle dagen en wat een drukte maken ze er in Europa niet van als daar zoo'n Japansche prins komt, ik voelde me dus op mijn manier ook gewichtig.

Den volgenden morgen stond ik al heel vroeg gepakt en gezakt klaar om mee te gaan en na een ritje van negentien paal waren wij waar we wezen moesten...

Fluks lieten we alles schoon maken, alle hens togen aan het werk, er werd geschrobd, gedweild, geboend en gewit en dank zij dit alles was weldra de binnengalerij in een troonzaal herschapen.

Bij het plaatsen van de zetels hielp een oudgediende, iemand nl. die meer zulke grappen meegemaakt had, een oud ingezetene van de Stad Djoeja, volkomen op de hoogte van hetgeen er al zoo noodig was en wat hoorde tot de ontvangst van zoo'n hoogen gast.

Voor aan den ingang waren inlanders bezig met het oprichten van een eerepoort van bamboe vlechtwerk met groen behangen.

Koelies liepen af en aan, zij droegen stoelen en tafels, matten en dranken naar het Zuiderstrand, alwaar ook alles keurig in orde moet zijn voor de ontvangst van den Kroonprins.

Toen ik 's avonds in me'n mandje kroop en me'n moede ledematen uitstrekte, voelde ik wel dat ik zou slapen als doornroosje...

* * *

Het was een heerlijke morgen, lekker koel, en vlug ging ik den trein in om bloemen te plukken, waarmee ik vazen, vaasjes en manden vulde, terwijl Corrie achter inspectie hield. Hier stonden op lange tafels groote bladen met theekopjes en met glazen, in 't midden troonden groote kannen met koffie.

Onder de tafels stonden kisten vol met limonade en ajerblanda - bier - jenever en champagne.

Ik schudde mijn eerwaardig hoofd, niet begrijpend, waar dat alles blijven moest, maar ik had er toen ook geen flauw vermoeden van wie er alzoo komen zouden.

Er kwamen o.a. soldaatjes - ‘muziekanten van het Bataljon, dus moest er wel een goede voorraad wezen, die lusten wat, zoo dacht ik.

De banketbakker uit de stad was er ook en zorgde voor het noodige, ik zag stapels koekjes en saucysbroodjes in trommels, maar hemel, dat is waar ook, ik zou de tafel versieren en ik liep nota bene als een nieuwsgierig klein kind overal rond.

Een aanmaning van Corrie klonk dan ook weldra door de achtergallerij.

‘Zeg juffertje, zou je eens aan de tafel denken!’

‘Ja, ja, dadelijk kind!’ antwoordde ik heel ootmoedig, beschaamd dat ik het arme kind zoo zag sjouwen, terwijl ik kistjes sigaren stond te tellen.

Baboe kwam aandragen met een blad vol bloemen en weldra slingerde ik met bevalligen zwier ranken clematis over de tafel heen op fijn asperagusgroen.

Juist toen ik den laatsten slinger wilde neerleggen, klonk een ‘Wien Neerland's...’ en van blijdschap maakte ik een sprong, zoo, dat het heele zaakje bijna uit elkaar vloog.

‘Groote Goden, Cor, help!

Maar Corrie kon niet helpen, ze liep met een groot blad vol kopjes.

Wat doe je ook zoo dol te wezen!’

Ik trok zeker een erg ongelukkig gezicht, want opeens barstte ze 't in lachen uit.

Maar ik holde haastig naar voren langs de zijgalerij en keek om het hoekje, nog juist bijtijds om ze de poort te zien binnenrijden.

Voorrijders met breede oranje-sjerpen, kwamen het eerst het erf op en toen kwam

de Kroonprins met zijn gevolg, wagens vol met prinsen, regenten en mindere hoofden.

De administrateur en alle hooge gasten verwelkomden Z.H. en brachten hem naar den voor hem bestemden zetel.

De andere grootheden zetten zich neer op de matten die in de zijgalerij gespreid lagen en nu begon de drukte; ik was intusschen op een holletje naar achter gevlogen om Corrie, die vol plichtsgevoel al heel gauw weer aan 't werk was getogen, een handje te helpen. Er moest thee en koffie geschonken worden, limonade en stroop, en juist goot ik een flinke scheut koffie in een kopje, toen de muziekanten een heerlijke wals begonnen te spelen.

Ik pakte Cor, die de melkkan in de hand hield, om 't middel en begon te draaien, de goede ziel dacht te veel aan haar melkkan en vroeg: ‘of ik stapelgek was geworden.’

Ontnuchterd bleef ik staan... ‘minta hoppie lagie,’ kwam de jongen met een grijnslach op z'n tronie, zeggen.

‘Apa, koppie?’ vroeg ik verstrooid en daarbuiten klonk de wals en daarbinnen knalde de champie... en ik moest nuchter koffie schenken... alles ter eere van den Prins!

Daar kwam maar geen eind aan, bladen met volle glazen en kopjes kwamen telkens leeg terug en wij moesten maar vullen... Typisch was, dat 't inlandsch hoofd, dat den Prins moest bedienen, eerst een gouden halsband om moest doen.

Toen allen zich verkwikt hadden, ging de Prins per auto naar de fabriek, die 5 minuten verder lag, doch voor 't wegrijden werd het zaakje nog even gekiekt door den hofphotograaf.

De muziek blies 't Wilhelmus van Nassauen.

Ik had intusschen geweldige honger gekregen en greep naar een saucysbroodje en de jongen bracht me een glas champie.

‘Ik ben op!’ zuchtte Cor en liet zich in een stoel neervallen ‘angor poef djongos!’ riep ik.

Een vroolijke marsch weerklonk en ‘soeda dateng logie’ bromde de jongen.

Cor sprong op en ik mompelde: ‘dat is gauw!’ en stond op, een beetje draaierig in mijn hoofd.

Bedienden vlogen weer af en aan, de Prins had genoeg van angor poef en vroeg om limonade sadja.

Het ging daar binnen vroolijk toe, ik hoorde ze af en toe lachen, maar er is een tijd van komen, er is een tijd van gaan, dat dacht Z.H. blijkbaar ook, want weldra hoorde ik de rijtuigen naar voren rijden.

En daar ging de stoet weer, en de prinsen die op zij van het huis in hun rijtuigen waren ingestapt, groetten ons zoo minzaam, enkelen zelfs met een kushandje, en wij proestten het uit toen we alleen waren, Cor en ik.

Dat kwam allemaal van de champie. -

De Kroonprins was weg maar - de heeren nog niet en nu kwam het staartje.

De muziekanten zorgden voor tafelmuziek en het ging er lustig toe.

Wij hadden in den tuin een lange tafel laten dekken en na afloop van de rijsttafel kwamen de muziekanten achter om hun magen te vullen, doch eerst nog liet de gulle gastheer ons champagne schenken en met ons drieen trakteerden wij hen.

‘Nou Jan, dat krijgen we ook niet alle dagen, hè!’ bromde er een.

De gasten waren weg, de bedienden aan 't opruimen en wij deden ons te goed aan een warm kopje thee, de gastheer amuseerde zich met de muziekanten, door hen van alles te laten vertellen en hij liet ze zelfs groente uit zijn tuin halen.

Wat mij erg meeviel was hun bescheidenheid, zij konden nu toch vol op drank krijgen, bier, wijn en jenever werd hun telkens aangeboden en toch bedankten zij telkens en van geen enkel kon men zeggen dat hij boven z'n theewater was, een feit dat vaak in de z.g. beschaafde kringen niet te constateeren valt. Neen, ik moet getuigen dat ik die soldaatjes toen hooger schatte als menige ‘mijnheer’.

Op ons aandringen namen ze een flesch mee om nog eens te drinken op ‘Vorstin en Vaderland,’ zei ik.

‘Op den gullen gastheer en de dames!’ antwoordde er een, heel galant.

In wagens met vier paarden bespannen keerden allen tegen den avond huiswaarts en zoo eindigde het bezoek van den Kroonprins.

A. v. MAARSEVEEN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Voorheen en Thans.

In eene zwak belichte, doch koele kamer van een der luitenants woningen, aan het Waterlooplein te Weltevreden, ligt luitenant Karel Gartman zwaar ziek te bed. Zijn gelaat, dat eenmaal kracht en mannelijk schoon teekende, is vermagerd en ingevallen. De holle oogen, gloeiend van koorts, zijn gericht op zijne jonge vrouw, die naast het ledikant zit en den lijder, bij tusschenpoozen, kleine stukjes ijs, met een lepeltje, in den mond brengt.

‘Karel, wil ik je kussen nog eens opschudden?’

Met een' lichte hoofdbeweging schudt hij ‘neen’; elke beweging doet hem pijn.

Kasian! Ongeveer twee en een half jaar geleden, toen zijn plicht hem naar Atjeh riep, ging hij heen, geslingerd tusschen hoop en vrees.

Als krijgsman was hij vol illusie, hunkerde naar den tijd waarin hij toonen kon soldaat te zijn en tintelde van lust om zich te velde te kunnen onderscheiden; als man en vader was hij beangst voor zijne lieve Annie, die - al niet sterk zijnde - over een paar maanden een tweede pand hunner liefde verwachtte.

Bij een' tocht in de XXII Moekims deed Gartman zich kennen als een flink officier, een moedig voorganger in den strijd. Eene vijandelijke versterking, waarop de colonne stuitte, werd stormenderhand genomen; Gartman was de eerste, die de versterking binnendrong.

Met dat eerste wapenfeit werd hij door zijne kameraden geluk gewenscht en algemeen was men van gevoelen, dat hij de Willemsorde verdiend had.

Ongeveer eene week later, ontving hij de heugelijke tijding dat - juist op den dag dat de versterking genomen werd - hem een zoon geboren was en alles voorspoedig en naar wensch was afgeloopen.

Nadat Gartman tien maanden lang, met het bataljon waarbij hij diende, verschillende tochten had medegemaakt, werd hij overgeplaatst naar de post ‘Meulaboh’, een oord als zeer ongezond aangeschreven.

Hij trof daar juist een tijd, dat er veel werk aan den winkel was: Vijandelijke benden en hoofden hadden zich in den omtrek genesteld en bestookten de nederzetting schier zonder ophouden.

Gartman werd, met zijn mannen, er op uit gestuurd en deed zich weldra kennen, als een moedig, beleidvol en voortvarend patrouille-commandant, en aan zijn onvermoeid, volhardend en energiek optreden, was menig succes te danken.

Was er bericht gekomen, dat een weerspannig hoofd zich ergens ophield, Gartman trok er in het holle van den nacht op uit en meestal werd de vogel, bij het gloren van den dageraad, in het nest gevangen genomen.

Luidden de spionnen berichten dat eene vijandelijke bende, des nachts, zeker punt zou passeeren, Gartman, vergezeld van enkele manschappen, legde zich in hinderlaag - soms nachten achtereen - om den vijand nadeel toe te brengen.

Van het nachtelijke duister gebruik makende, overviel hij - en zijne soldaten - meermalen met groote onverschrokkenheid de schuilplaats van een of ander invloedrijk hoofd en zijn bende.

De zware vermoeienissen en groote ontberingen zou Gartman lang hebben kunnen doorstaan, indien zijne gezondheid niet ware ondermijnd, door giftige klimaatsinvloeden. Het ijzer-sterke gestel werd door malaria aangetast; nu had hij al zijn energie noodig om niet geëvacueerd te worden naar Padang, want had men in de koele Padangsche bovenlanden herstel van ziekte gevonden, dan moest men onverbiddelijk naar Atjeh terug, om den ontbrekenden tijd (zestien maanden moest men daar doorbrengen) uit te dienen. De gehuwde officieren waren op deze wijze soms twee jaren en langer van huis. De gevolgen, welke deze gedwongen scheiding voor jonge menschen, in de kracht van het leven, wel eens na zich sleepte, laten zich denken.

Gartman stopte zich vol met chinine, diende zijn tijd onafgebroken uit, maar kwam thuis, met tusschenpoozende koortsen; zijn gelaatskleur - eertijds frisch - was tanig en verlept, het wit van zijn oogen geel, nochtans was hij opgewekt.

Een binnenlandsch verlof van twee maanden, naar een koel klimaat, werd voor hem dringend noodig geacht. De garnizoensdokter gaf hem een certifikaat, waarop het verlof werd verleend. Weinige dagen later vertrok Gartman, met vrouw en kinderen, naar ‘Sindanglaja’, waar hij zich al spoedig een ander mensch voelde: De koorts werd minder en bleef na eenige weken geheel weg, de lichaamstemperatuur, die aanvankelijk zeer laag was, werd weer normaal, de kleur betelen de wandelingen konden lieverlede verder worden uitgestrekt.

Toen het verlof verstreken was, raadde de geneesheer van het etablissement hem aan eene maand verlenging te vragen, maar Gartman voelde zich sterk genoeg om zijn dienst te hervatten, hij verlangde weer naar bezigheden; bovendien was het leven dáár voor hem duur.

In den Oostmousson, die pas was ingetreden, gevoelde Gartman zich ‘lekker’, het was alsof hij nooit ziek was geweest; maar in de kentering begon de malaria weer op te leven: zij meldde zich aan door loomheid in de beenen, een zwaar gevoel op de maag en hevige hoofdpijnen. Deze verschijnselen werden door ‘obatjes’ voor een poosje onderdrukt, weggenomen werden zij niet; eindelijk werd de toestand van dien aard, dat de patiënt het bed moest houden.

De temperatuur bleef schommelen tusschen 38 en 39°, de koorts wilde voor de voorgeschreven geneesmiddelen niet wijken. De garnizoensdokter - een nauwgezet geneesheer - wachtte niet lang en verzocht een consult met den Eerstaanwezende van het garnizoen; het toen ingestelde onderzoek leidde tot de diagnose dat aan den binnenkant van de lever zich een abces bevond.

De toestand van den patient was derhalve hoogst zorgelijk, daar het abces reeds zoover gevorderd was, dat het binnen weinige dagen moest doorbreken; zochten de stoffen een uitweg door de longen, dan kan op het ergste gerekend

worden. De geneesheeren verheelden voor Mevrouw Gartman het bedenkelijke van den toestand niet, verzochten haar de voorschriften stipt op te volgen en spraken haar moed in. ‘Zoolang er leven is, is er immers hoop!’

Het jonge vrouwtje hield zich kranig. Dag en nacht waakte zij aan de sponde van haar man, elke hulp van vreemden afwijzend, voor den patient zorgvuldig verbergend, wat in haar binnenste omging.

Eerder dan de geneeskundigen verwachtten, had de catastrophe plaats. Na een' redelijk rustigen nacht, brak het abces door, een' hevige hoestbui volgde en binnen weinige minuten was een jonge man, in de volste kracht van het leven, gevallen als het slachtoffer van trouwe plichtsbetrachting.

Op het kerkhof te Tanah-abang, waar het stoffelijke overschot, met militaire eerbewijzen en veel deelneming, ter aarde werd besteld, hield de majoor Snaber eene treffende rede, waarin hij den overledene schetste, als een bekwaam, dapper, veelbelovend officier, die - op zijn tijd ernstig en opgewekt - zich bij iedereen bemind wist te maken; als een braaf, zorgzaam en liefhebbend huisvader, wiens gemis door de weduwe diep zal worden gevoeld; nu haar de zware taak wacht van een klein pensioen haar kroost op te voeden.

Gartman was niet in den strijd gesneuveld, noch aan bekomen wonden overleden, zijn ziekte was niet het onmiddelijk gevolg van gevorderde of bevolen diensten - het was zijn eigen wil dat van Atjeh niet geëvacueerd werd, bovendien was hij langer dan een jaar van Atjeh terug; de weduwe had dus, volgens de bepalingen, geen recht op een landspensioen, noch op onderstands gelden voor hare kinderen, doch de majoor koesterde eenige verwachting dat de Regeering, de omstandigheden in aanmerking nemende, ditmaal eene uitzondering zou maken.

* * *

Zoo was Annie Berg op nauwelijks vijfentwintig jarigen leeftijd, na een gelukkigen echt van bijna 5 jaren, weduwe en keerde zij met haar kinderen de burgermaatschappij weer binnen, om de rest van haar leven te slijten in een sober bestaan, wanneer de Regeering zich ten opzichte van haar en hare kinderen niet vrijgevig betoonde.

Nog aan den Hoofd-cursus zijnde, waar Gartman voor den officiersrang werd opgeleid, had hij aan Annie kennis gekregen en zoodra hij zijne aanstelling tot 2en luitenant bij het Indischleger in den zak had, vroeg hij de vrouw zijner keuze.

Hoewel beiden geen cent in de gemeenschap medebrachten, stond het huwelijk niets in den weg. Het bezit van een minimum vermogen werd niet meer gevorderd en de verplichte inleg in het Weduwen- en Weezenfonds mocht, met bijbetaling van 5 pCt. rente op rente - voor ieder jaar afzonderlijk berekend - in vijf jaren worden afgedaan.

Het aanvangstractement van een' 2en luitenant was reeds niet groot, het werd bitter klein nu daarvan nog het jaarlijksche bedrag van den inleg, plus 6 pCt. gewone contributie, ten behoeve van het Weduwen- en Weezenfonds afging, maar waar honderden kameraden met hunne vrouwen en kinderen van leefden, daar zouden zij niet van sterven. En waarlijk, Gartman en zijne vrouw verstonden de kunst met weinig netjes rond te komen.

Ware Gartman in leven gebleven, hij zou allengs in hoogere rangen zijn opgeklommen, het finantieele zou lieverlede beter zijn geworden, de kinderen zouden een passende opvoeding hebben ontvangen en zelf zouden zij, met een goed pensioen, hun laatste levensdagen kalm en rustig hebben kunnen slijten.

Mevrouw Gartman besloot na den dood van haren man, naar Holland terug te keeren en met hare kinderen intrek te nemen bij hare moeder, die inmiddels ook weduwe was geworden. Met haar zou ze, botje bij botje, kunnen leven geheel voor hare kinderen, in het stadje waar ze hare lieve meisjesjaren had doorgebracht. Ging ze echter dadelijk op reis, dan zou ze in het gure jaargetijde aankomen; daarom besloot ze de uitnoodiging aan te nemen van eene vriendin om eerst een paar maanden te Buitenzorg door te brengen.

In hare afwezigheid zou er vendutie worden gehouden en hare goede buurtjes zouden er wel voor zorgen, dat op den dag van de verkooping de inboedel er op zijn voordeeligst uitzag.

Afgewezen was het voorstel van het Legerbestuur om de weduwe Gartman een landspensioen en de kinderen tot ze meerderjarig waren een onderstand toe te kennen.

Na afloop van de eerstvolgende wetenschappelijke bijeenkomst voor officieren, waar majoor Snaber de afwijzende beschikking mededeelde, werd lang en breed van gedachten gewisseld over het wenschelijke om het voorschrift nopens het toekennen van een landspensioen in ruimeren zin te wijzigen, nu een groot deel van het leger, reeds jaren achtereen, voortdurend in actie is en er van het physiek van den officier meer wordt gevorderd dan voorheen, waardoor den levensduur wordt verkort en het lichaam spoediger versleten is.

De oudere officieren waren van meening dat hier geen praecedent gesteld mocht worden en de Regeering niet veel verder kon gaan dan zij deed, om het budget niet al te hoog op te voeren; de jongeren waren van oordeel: dat het stervensuur minder zwaar zou vallen, wanneer de toekomst van vrouw en kinderen beter verzekerd was; enkelen noemden het een schande dat de Staat de nabestaanden van hen, die op het slagveld hun leven lieten, of door klimaatsinvloeden bezweken, dikwijls in zorgelijke omstandigheden aan hun lot overliet. Haat en verbittering...

'Ho, ho' - interrompeerde de majoor - 'nu gaan de heeren wel wat ver. Ik zou de weduwepensioenen graag verhoogd zien, maar de stand van het Weduwen- en Weezenfonds laat geen verhooging toe. Wanneer het Gouvernement niet jaarlijks bijpaste - ik meen van 3 ton - dan zou het er met het fonds slecht uitzien. De vrouwen en kinderen van alle landsdienaren,

die “in den strijd of bij en door de uitvoering van gevorderde of bevolen dienstverrichtingen zijn gesneuveld of omgekomen - of aan de onmiddelijke gevolgen van den strijd - of van de gemelde dienstverrichtingen binnen één jaar zijn overleden” krijgen een landspensioen en de kinderen onderstand.

Op gelijke gronden wordt aan de ouders of nabestaanden, wanneer blijkt, dat zij tengevolge van den dood hunner betrekkingen, van Staatswege, aan geldelijken onderstand dringende behoefte hebben, een jaarlijkschen onderstand toegekend. Men mag der Regeering dus allerminst schrielheid verwijten. Het vroege trouwen...’

‘Juist, majoor’ - zei een ongehuwd kapitein, aan zijn knevel trekkende - ‘dat trouwt er maar op los.’

‘Nu kunnen de heeren nog lang philosopheeren’ - vervolgde de majoor. - ‘Daarmede komen we geen steek verder en is de weduwe niet geholpen. Ik wenschte dat wij een middel wisten te vinden, om de zorgen van de jonge vrouw geheel weg te nemen. Nu wij dat middel niet kennen, moeten wij iets doen, om de zorgen, die haar, vooral in den eersten tijd in Holland wachten, te verzachten en haar leed minder schrijnend te maken. Voor de zooveelste maal kunnen we zorgen dat de vendutie zooveel opbrengt, dat Mevrouw Gartman niet met ledige handen aankomt.’

(Weinige maanden na hare aankomst ontving ze het besluit, dat wijlen haar echtgenoot, den 1sten luitenant der Infanterie van het Leger in Nederlandsch-Indië Karel Gartman, in de registers van de Kanselarij der Nederlandsche Ridderorden was ingeschreven, als Ridder der Militaire Willemsorde der 4de klasse).

* * *

Op den morgen van de vendutie is het huis vol menschen. Rijke lieden en voorname ambtenaren zoekt men hier te vergeefs, Chineesche pachters en dito leveranciers schitteren door hunne afwezigheid. Wie hier wel zijn, zijn eenige nieuwsgierigen, enkele Chineesche uitdragers, overigens officieren.

Van alle wapens en diensten zijn de officieren present; kleine diensten zijn verzet om den officieren gelegenheid te geven de vendutie bij te wonen, en zij, die verhinderd zijn, gaven orders aan den venduhouder. Allen, dus ook zij, die in het betalen achterstallig zijn, hebben heden bij den vendumeester crediet.

Het eerst worden verkocht vier rotan-wipstoelen, uit de voorgalerij: die een koopt, koopt er vier.

De venduafslager zet in met ‘satoe roephyah’ (een gulden).

Niemand doet een bod; men kijkt elkaar aan; er zijn in den laatsten tijd zooveel verkoopingen geweest, dat men geen raad met den rommel weet. Meubelen zijn overal te veel, of ze komen met andere meubelen niet overeen.

‘Stali’ roept iemand, ‘satoe-stali’ repliceert de venduafslager; ‘lagi-satoe-stali’ roept een tweede en zoo worden met telkens een kwartje hooger te bieden, de stoelen, tegen *f* 2. - per stuk, het eigendom van een' Chineeschen opkooper.

Een ronde-djatie-houten tafel gaat eveneens beneden de waarde weg.

Er is nog weinig animo, maar de venduhouder kent zijn klantjes; hij heeft jaren lang onder de officieren verkeert en kent vele bekende moppen, waarmede hij de boel wel zal opvroolijken.

Een petroleumlamp, hangende in de voorgalerij, wordt door den venduhouder aangeprezen als gevende een sterk-tintelend-mooi-wit licht. Als de lamp 's avonds brandt, knijpt de Leeuw van Waterloo, die midden op het plein staat, de oogen dicht, van wege het schitterende licht.

Een artillerie-kapitein doet het eerste bod en tot tweemaal toe een hooger bod. Zoodra de venduhouder merkt, dat die officier de lamp wil hebben, deelt hij links en rechts leepe-knipoogjes uit. De inzet wordt nu zóó hoog opgejaagd, dat de lamp meer dan het dubbele opbrengt, van hetgeen ze gekost heeft.

Een partijtje crotons in potten, brengt een fabelachtige som op. De ‘mangkok mas’ (gouden kop) o.a. wordt met veertig en een potje ‘chevelure’ met vijftig gulden betaald.

Om het bezit van een ‘bintang mas’ (gouden ster, een zeer gewilde palmsoort) wordt als 't ware gevochten.

De oude mop van een Indo-officier, die - met de klemtoon wel eens in de war zat - een bus groente vèrzèn*ding* noemde, wordt onder hilariteit opgehaald, wat een rasgenoot aanleiding geeft den venduhouder te vragen, of er ook bier ‘Trada Mark’ aanwezig is - een biertje dat destijds in de societeit te Kota-Radja zooveel aftrek vond.

Een zoete wraak van den Sinjo, want de officier, die het Engelsche handelsmerk voor den naam van het bier aanzag, was een volbloed Hollander.

Onder glossis en kwinkslagen koopt menigeen heel wat meer dan hij zich had voorgenomen en soms voor een hooger bedrag, dan zijn beurs lijden kon.

‘Djoewal-lagi’ (Nog eens verkoopen, wat pas verkocht is) wat men zoo vaak hoort op de vendutie van een Resident, of Assistent-resident, hoorde men ook hier.

Zoo werden o.a.m. twee blauwe biscuitbeeldjes meermalen en telkens onder gejuich opgeveild; ze brachten de respectabele som op van driehonderd en dertig gulden. Het geheele boeltje, dat onder gewone omstandigheden, niet meer dan vierhonderd gulden zou hebben opgebracht, leverde nu een rendement van ruim tweeduizend gulden.

* * *

Ongeveer veertig jaren geleden kon een officier, beneden den rang van kapitein, geen toestemming tot het aangaan van een huwelijk krijgen, voor hij het bewijs geleverd had, dat hij of zijne aanstaande echtgenoote in het bezit was van een minimum vermogen.

Men beoogde daarmede dat de gehuwde officier overeenkomstig zijn stand kon leven en na zijn dood de weduwe op dien voet kon blijven voortleven.

Die eisch heeft de Regeering laten vallen en terecht, wijl officieren, die een huwelijk wenschen

te sluiten, langs een omweg in het bezit van het gevorderde bewijs wisten te komen - dat waren velen; zij namen daarvoor verplichtingen op zich, die jaren lang als een last op het gezin drukten.

Toen het bezit van een minimum vermogen geen eisch meer was, en de verplichte inleg in het Weduwen- en Weezenfonds in vijf jaren mocht worden afgedaan, werd het trouwen in den luitenantsrang - tot dusverre uitzondering - meer algemeen.

Door het huwelijk heeft de zedelijkheid in het leger veel gewonnen en de waardigheid van het officierskorps is er door verhoogd. Het leven met eene concubine is zeer verminderd en daarmede het aantal onwettige geboorten. Onder de jonge officieren wordt thans minder ruw geleefd dan vroeger. Van brasserijen en daaruit voortvloeiende duëls - destijds zoo te zeggen aan de orde van den dag - hoort men niet meer; luitenants, die bij het einde van de maand in de societeit meer beer hadden dan hun maandelijksch tractement bedroeg, zal men nu met een' lantaarn moeten zoeken.

Het huwen van de jonge officieren heeft echter ook zijn schaduwzijden: Er wordt *thans*, meer dan *voorheen*, jacht gemaakt op baantjes, die eenig voordeel afwerpen - ieder denkt aan zijn eigen belangen; het onbezorgde, joviale leven in den luitenants-rang bestaat niet meer; de onontbeerlijke kameraadschappelijke geest kreeg een gevoelige deuk, maar het treurigste is wel dat zoovele vrouwen op jeugdigen leeftijd weduwe worden.

Als algemeene regel kan worden aangenomen, dat de Indische officier bij zijn overleden geen fortuin nalaat; *voorheen* bleef de weduwe dikwijls nog met schulden achter.

Vaak moest dan een beroeg gedaan worden op de kameraadschap, om de weduwe van een luitenant of kapitein in de eerste moeielijke dagen na het verlies van den man en vader te helpen en die hulp geschiedde gewoonlijk door den inboedel, onder elkaar, voor hoogeren prijs, op te koopen; maar de telkens terugkeerende verkoopingen werden voor velen een' belasting, die zwaar begon te drukken.

Dat hieraan een einde kwam, heeft het officierskorps te danken aan eenige wakkere mannen, die in 1886 te Batavia het initiatief namen voor het oprichten van eene: ‘Officiers-Vereeniging tot ondersteuning van nagelaten betrekkingen’. De Vereeniging keert bij overlijden van een harer leden *f* 1000. - uit, aan de nagelaten betrekkingen, of aan een daartoe aangewezen persoon.

Die som wordt bijeengebracht door contributies, die zich regelen naar den rang van den deelhebber en - voor zooveel noodig - bij elk sterfgeval worden geïnd.

De Vereeniging, die 1 Januari a.s. 20 jaren zal hebben bestaan, is op eenvoudige leest geschoeid, zij wordt ‘zuinig’ en nagenoeg ‘belangeloos’ beheerd.

II.

De oorlog in Atjeh woedt nog steeds. In de laatste jaren werd gestreden op Borneo, Timor, Ceram in Djambi en Kountjie. De strijd op Bali is nauwelijks geeindigd.

Nog wordt gevochten in een groot deel van Celebes. Djambi en Tapanoeli zijn nog niet geheel tot rust gebracht.

Al die expedities kosten offers. Er gaat bijna geen maand voorbij of Regeeringstelegrammen melden ons de namen van gesneuvelde en gewonde

officieren. De namen van hen, die aan vermoeienis en uitputting bezweken, of slachtoffer werden van het moordend klimaat, worden niet genoemd.

Sneuvelt een officier, komt hij aan bekomen wonden te overlijden, of sterft hij, tengevolge van te velde bevolen of gevorderde diensten, dan krijgt de weduwe, behalve haar gewoon weduwepensioen, een landspensioen en een kleine onderstand voor hare kinderen.

Deze finantieel bevoorrechtte vrouw, hebben wij hier niet op 't oog, maar de echtgenoote van een 1sten luitenant, die onder gewone omstandigheden komt te sterven. Zij wordt aan de burgermaatschappij teruggegeven, met een bitter klein pensioen, dat veertig jaren geleden even toereikende kon heeten, maar *thans* lager is dan het inkomen van menig werkmansgezin.

De loonen van de arbeiders zijn allengs hooger geworden en gaan nog de hoogte in. Als gevolg hiervan werd gaandeweg alles duurder, de huishuren en belastingen stegen belangrijk, maar de weduwepensioenen hielden peil. En er bestaat geen kijk op dat de pensioenen van de Indische officiers-weduwen in de eerste jaren zullen worden verhoogd, want het Weduwen- en Weezenfonds is noodlijdende, ten gevolge van een foutieven grondslag waarop het eertijds rustte en een onoordeelkundig beheer in vroegere jaren; van de Regeering, die overal aan het bezuinigen is, kan geen hulp verwacht worden.

De weduwe van een 1sten luitenant heeft *f* 700.- pensioen.

Aan de wettige of gewettigde kinderen van den overleden officier, wordt jaarlijks door het fonds te goed gedaan:

voor een kind	*f* 96. -
voor twee kinderen	*f* 168. -
voor drie kinderen	*f* 228. -
voor vier kinderen	*f* 265. -
voor vijf en meer kinderen	*f* 288. -

Deze bedragen zijn nauwelijks voldoende om de schoolgelden te betalen.

Gewend aan een fatsoenlijk leven en eene nette omgeving, is haar eerste zorg eene geschikte woning te zoeken, waarvan de huurprijs niet al te zeer boven haar draagkracht gaat, en komt dan in eene groote stad in een der nieuwe wijken, op een dorp in het achtergedeelte terecht.

Dikwijls nog jong en vol levenslust, moet zij zich voortaan spenen van alles wat het leven eenigszins aangenaam kan maken, doch daarin weet zij zich spoedig te schikken; ook de overgang van een rein liefdes-leven, in een leven van onthouding stemt haar weldra tot berusting.

Voor het oog van de wereld blijft zij de officiersvrouw, maar binnen de muren heerscht ‘stille, fatsoenlijke - maar juist dáárom zooveel te zwaarder drukkende armoede.’

Menigen traan stort ze in stilte, wijl haar de

middelen ontbreken, een veelbelovenden zoon te laten studeeren, of eene dochter, met veel aanleg, voor kunst of wetenschap te laten opleiden; als gevolg hiervan ziet men de meeste dier kinderen snel dalen op den maatschappelijken ladder.

Het hart der moeder krimpt ineen, wanneer zij een kind, dat versterkende middelen, of verandering van lucht noodig heeft, ziet wegkwijnen, omdat zij dat kind niet kan geven wat het noodig heeft.

De weduwe van een' 2den luitenant is er nog minder aan toe, en die van een' kapitein heeft het niet veel beter.

Voor enkelen is het 'Nationaal fonds tot ondersteuning van nagelaten betrekkingen van in Nederlandsch-Indië gevallen militairen' een lichtstraal in den donkeren nacht. Zij ontvangen uit dat fonds eene jaarlijsche toelage van *f* 150-300, maar lang niet allen kunnen geholpen worden.

Het fonds heeft eene wijdere strekking: Het verleent ook hulp aan de nabestaanden, die door den dood van zoon of broeder in zorgelijke omstandigheden, ja zelfs in kommer en gebrek achterblijven; het ondersteunt den militair, die na een eervollen dienst bij de Land- of Zeemacht door ziekte of verwondingen ongeschikt voor den dienst is geworden, en, in Nederland teruggekeerd, niet in staat is bij het schamel pensioen - waarvan hij alleen geen gezin kan onderhouden - nog iets te verdienen.

Deze schoone, zoo'n edel doel betrachtende instelling, die zich aanvankelijk in eene warme belangstelling mocht verheugen, ziet, helaas, van jaar tot jaar, het aantal leden verminderen en daarmede het bedrag der contributies; enkele afdeelingen lijden een kwijnend bestaan, en de tijd nadert, dat het Bestuur[1)] goed gemotiveerde verzoeken om ondersteuning zal moeten afwijzen, uit gebrek aan fondsen. Door alle tijden heen heeft de Hollandsche Natie zich onderscheiden door hare groote liefdadigheid, en er zal geen tweede land zijn aan te wijzen, dat zóó rijk is aan liefdadige instellingen als het onze.

Het is waar, er wordt in dezen tijd veel meer gevraagd dan vroeger, maar de koorden van de beurs gaan gewoonlijk los, wanneer het doel waarvoor gevraagd wordt, goed is.

Met deze wetenschap doen wij een nederig beroep op de lezeressen van 'De Hollandsche Lelie', opdat zij 'hare harten en beursen openen' voor het Nationaal fonds.

Speciaal richten wij een dringend verzoek aan de Indische maatschappijen en ondernemingen hier te lande vertegenwoordigd: *Sta een heel klein deel van Uwe jaarlijksche winsten af*, *ten behoeve van de nagelaten betrekkingen van hen, die de pioniers waren op de terreinen*, *waar Gij thans rustig Uw bedrijf kunt voortzetten.*

* * *

De vele voorbeelden 'vol van jammer, vol van ellende, vol van wanhoop soms', die de jonge Indische officieren kan waarnemen bij de vrouwen en kinderen van te vroeg ontslapen kameraden, schrikken hem niet af voor het sluiten van een huwelijk, waarin de kans op eene even treurige toekomst ook voor zijne vrouw en voor zijne kinderen niet buitengesloten is.

Hij blikt onbezorgd in de toekomst; waarom zou juist *hij* het slachtoffer worden van den afmattenden gevaarlijken dienst in de tropen, - ontloopen niet de meesten

1) Secretaris is de heer G. de Wijs, Balistraat No. 99 te 's Gravenhage.

aan dat gevaar? Hij hunkert, over 't algemeen, niet naar eene rijke vrouw, het geld beschouwt hij niet als de belangrijkste zaak van het leven. Hij onderdrukt de stem des harten niet voor een goed gevulden geldbuidel, - aan een leven vol van genietingen en vrij van finantiëele zorgen denkt hij niet. Somwijlen maakt hij nog schuld, om de huwelijks-contributie, ingevolge de art. 8 en 9 van het Reglement voor het Weduwen- en Weezenfonds, in eens te kunnen storten, want is die storting niet geschied binnen de zes maanden na de voltrekking van het huwelijk, dan is het recht op weduwenweezenpensioen onherroepelijk verloren.

Zou het baten, wanneer den jeudigen luitenant in overweging werd gegeven, het trouwen eenige jaren uit te stellen?

Meer heil verwachten wij van de vrouw zelf: - Zij wapene zich voor den scrijd die komen kan.

Een ongeschreven wet wil, dat de vrouw van een officier hare talenten en de kundigheden, waarover ze te beschikken heeft, niet productief mag maken. Het zou den man zeer kwalijk genomen worden, wanneer zijne vrouw als concertzangeres optrad en daarvoor honorarium aannam; indien zij, tegen betaling van zooveel in 't uur, les gaf in: schilderen, teekenen, muziek, talen, maatknippen en wat hare hand verder te doen geeft.

Waarom mag dat niet? Zou daarmede de waardigheid van den officiersstand te kort worden gedaan?

Zijn de, niet nader aan te duiden, melkverkoopende dames, minder dan de officiersvrouw, wie dat niet vergund is?

Eene Indische huishouding is, in den regel, zoo omvangrijk niet, of de vrouw kan enkele uren daags afzonderen voor les geven, enz. De officiersvrouw zou die taak blijmoedig verrichten, met het verdiende geld zou ze kunnen zorgen voor de toekomst; zij zou langer haar Hollandsche veerkracht behouden; het leven minder eentonig zijn, en zij zou minder gevaar loopen geestelijk af te sterven.

Moge de vrouwenbeweging, die op enkele plaatsen in Indië doende is, om het zóó begeerlijke kiesrecht deelachtig te worden, in de eerste plaats aansturen op vrijmaking van de officiersvrouw.

A.H.P.

Uit mijn ervaringen met Milaansche boefjes door Messandra Ravizza.

II.

Een dag later kreeg ik een telegram tot antwoord:

- ‘Ik zal op dien dag en dat uur aan het station te Milaan zijn. Breng den jongen. Houd een zakdoek in de hand.’

Toen ik Cesarino sprak over de verandering die er in zijn leven zou plaats hebben, was hij bijna niet te houden van vreugde.

Matroos! Geen ketels meer poetsen! Geen keuken meer schrobben! Matroos worden!

Naar 't land van de wilden gaan, van de papegaaien en van de apen! Was 't heusch waar! Heusch, heusch!

Ik zocht zijn vader op, diens toestemming was noodig: eindelijk leerde ik hem dan kennen den vervelenden man en ik moet eerlijk zeggen, dat ik den jongen gelijk gaf: ik zelf moest meer dan één preek aanhooren, terwijl het gezicht van mijn kleinen vriend die onbeschrijfelijke uitdrukking van verveling aannam, die ik er in kende. Gelukkig mocht ik hem meenemen: hij was overtuigd zijn vaderplicht gedaan te hebben: deze losbol verdiende zijn weldaden niet!

Die huilde was de vrouw van de eetzaal, zij had moeite er in te berusten: de jongen had werkelijk gemaakt, dat iedereen van hem hield.

Lang daarna hoorde ik van een oude, verlamde, onherroepelijk aan haar bed gekluisterde vrouw een treffend staaltje van zijn goedigheid. Telkens als hij haar het eten bracht, dat haar door de *Keuken* bezorgd werd, bleef hij een poosje bij haar en terwijl zij at, veegde hij uit zich zelf de kamer, ging naar het portaal om water voor haar te halen en verliet haar niet voor hij haar alle zorgen had gegeven, waaraan de arme zieke behoefte had.

Hij was voor haar een zonnestraal geweest.

De blijheid in de dagen die zijn vertrek voorafgingen, maakte hem nog uitgelatener en drukker dan vroeger. Nu verdrongen zich de herinneringen in zijn geest. Onder de figuren die 't meest naar voren kwamen, was altijd dat van 't *hoofd:* die hield zóó veel van hem en soms koos hij hem als kameraad in een gewaagde onderneming of als hij de politie wanhopig maakte die hem op de hielen zat! Echt als je ze dan zag zoeken, en je zat zelf zoo veilig op dat mooie plekje te wachten tot het vliegend eskader voorbij was. Wat hadden ze er fijn geslapen in die eenige schuilplaats! Niemand van de bende die 't kende, behalve Cesarino, die altijd in de geheimen van 't hoofd was en als zijn secretaris dienst deed. 't Was in Porta Tenaglia dicht bij 't oude tolhuis en Zino (dat was de naam van 't hoofd) had 't ontdekt. Onder de talrijke honderdjarige planten had hij eene heele dikke gezien. Daar was de stam heelemaal hol van. Die bood de veiligste schuilplaats van de wereld aan. Midden in den nacht gingen ze er heen, heel voorzichtig, klommen er als eekhorens in en, zich aan de takken vasthoudend, lieten zij zich in de breede stam glijden die hen opnam en beschermde. In de diepte gekomen, tegen elkaar gehurkt, verwarmden ze zich met de warmte van hun lichamen, babbelden een beetje en eindigden met in te slapen.

Het *hoofd* leefde gewoonlijk afgescheiden van de andere, die de bende uitmaakten: hij liet hen op bepaalde plaatsen en uren samenkomen, 't zij om den buit te ontvangen en te verdeelen, en het relaas van de volbrachte daden aan te hooren, 't zij om orders en besluiten aan de vereeniging mee te deelen.

't Was zeldzaam dat de anderen alléén een slag durfden slaan; gewoonlijk waren ze met drie of vier, aan ieder van hen waren verschillende plaatsen aangewezen.

Als een horloge of een portefeuille gestolen was, ging het door in de handen van een ander, en werd de schuldige gearresteerd dan was het gestolene al ver weg.

Aan opkoopers was nooit gebrek. Cesarino sprak me van een reizend fruitkooper, die de meeste relaties had met de kleine dieven.

Niet alleen dat hij de voorwerpen in bewaring nam, maar hij wierf ook de jongens en onderrichtte ze in het beroep van den dief. Als de leeftijd voltooid was, begon de actieve uitoefening, waarvan de vruchten natuurlijk terecht kwamen in de handen van den waardigen meester.

Volgens Cesarino was het *hoofd* een held en zóó gul. 't Is waar dat, bij de verdeeling, hij het grootste deel voor zich hield, maar dan voorzag hij in de kwade dagen ook de heele bende. Als de heele kleintjes honger hadden, was hij in staat op klaarlichten dag een negotie te plunderen. En knap dat hij was! En de oogen van Cesarino drukten een kinderlijk enthousiaste bewondering uit.

Den avond vóór zijn vertrek was de jongen mijn gast. Den volgenden morgen vond ik hem in de keuken kalm aan het poetsen van de schoenen voor het heele huishouden. Toen we naar het station gingen, was de stad nog in diepe rust. De jongen liep naast me met een groot brood met vleesch belegd onder z'n arm, ik gaf hem een hand en we liepen vlug voort.

Waarom houd je me zoo vast? - In het wederzijdsch vertrouwen had Cesarino zich ook gewend met je en jou tegen me te spreken.

- Omdat ik van je houd, m'n jongen.

Maar hij scheen 't niet te gelooven, en half bedroefd:

Nee, je bent bang dat ik 'em poets.

De trein was op 't punt te vertrekken: ik hield mijn zakdoek omhoog en Cesarino stond rechtop en zwijgend naast me, toen een man met een karakteristiek gezicht naar me toe kwam en met een prettige stem zei:

- O, daar is u allebei! Vlug wat jongen, de trein wacht niet. Goed zoo, mevrouw! Als u er weer een voor me hebt, doe 't dan net zoo; u schrijft maar en ik kom hem halen.

Ze waren al in den wagon en de kleine man met zijn brood tusschen z'n arm, steeds zwijgend, vermeed me aan te kijken. Toen de conducteur kwam om 't portier te sluiten, legde hij zijn grooten mik op de zitplaats en kwam op de trede. Met een heftige beweging sloeg hij zijn armen om mijn hals, zoende me en met zijn mond aan mijn oor: - Zino kent je, hij zal misschien bij je komen als het rooven hem verveelt. Je moet hem niet wegzenden. Help hem.

Ik drukte den jongen aan mijn hart en duwde hem in den wagon bij den man, die hem op zee zou helpen.

Ik kan er dadelijk bijvoegen dat mijn verwachtingen niet beschaamd werden: twee maanden later kreeg ik een brief van den scheepskapitein waarin deze zich zeer voldaan toonde over zijn nieuwen leerling. Hij groeide flink op, was gewillig en werkzaam; het zeeleven had hem betooverd. Hij gaapte niet meer van verveling.

* * *

De woorden die Cesarino mij op 't oogenblik van 't vertrek in 't oor had gefluisterd, bleven mij bij. Ik begon dadelijk mijn onderzoekingen naar 't hoofd van de diefjes, maar voorloopig zonder goed gevolg.

Toen ik den brigadier weer zag, vertelde ik hem van mijn voornemen het hoofd op te sporen en verzocht hem mij met raad te helpen, zonder tusschenkomst van de klauwen zijner ondergeschikten.

Hij kende den jongen met zijn grooten platneus uitstekend. De politie zat hem voortdurend op de hielen, maar telkens als men hem meende te pakken wist hij weer te ontsnappen. Zijn vader was weg, niemand wist waarheen, zijn moeder leefde met een ander en een nest onwettige kinderen. Zino, verkleinwoord van Pasqualino, had eenigen tijd de school bezocht, maar was er afgegaan, gestraft voor een fout die hij niet had bedreven. Toen men hem niet geloofde, had hij in zijn drift de inktpot van zijn lessenaar naar den meester gegooid.

T'huis was hij slechts bij zeldzame tusschenpoozen teruggekeerd, zijn moeder had wel wat anders te doen dan zich met hem te bemoeien en zoo had de jongen zich langzamerhand een eigen bestaan gevormd, vagebondeerend, geleid door het toeval, door 't instinct en door zijn luimen.

s'Winter's bracht hij een bende jongens van zijn leeftijd bij elkaar en organiseerde de treurig vermaarde vereeniging die zich de onzinnigste slemperijen veroorloofden, of de sterkste onthoudingen doorstonden. Na ongeveer een jaar van zoo'n leven was

Pasqualino gehard tegen ontberingen en vermoeienissen, handig als een aap, met stalen zenuwen en spieren.

Aangetrokken door het onbekende, ondernam hij soms lange reizen, zag nieuwe steden en dorpen alle geoorloofde en ongeoorloofde middelen aanwendend om in zijn eigen behoeften te voorzien...

Ieder jaar tegen Kerstmis was ik gewoon een Bazaar te houden met het doel de noodige fondsen bij elkaar te krijgen voor de *Keuken van de zieke armen.* Dit jaar had ik een prachtig lokaal met breede ramen gevonden in een van de nieuwe stadsgedeelten.

De beeldhouwer Sacchi had me een kinderbuste in gips ten geschenke gegeven, een waar kunstwerk. Ik liet het leuke ondeugende gezichtje reproduceeren in papier maché, en om de klientèle van kinders en moeders nog meer te trekken, gebruikte ik deze reproductie voor een authentieken schoorsteenveger, die ik in één van de vitrines liet plaatsen, omgeven door al de attributen van zijn ambacht.

Enkele dagen na (de vertooning van) deze nieuwsgierigheid die de kinderwereld in verrukking bracht, bemerkte ik dat, tegen de schemering, zich voor het vensterglas een troepje jongens verzamelde. Schuwig bleek, vuil, den neus stijf tegen de ruiten, glansden de oogen naar den kleinen schoorsteenveger en dan weer gluurden ze door de ruiten naar binnen naar die schittering van licht en kleuren.

Wat een tegenstelling tusschen die van kou bevende, magere jongens in hun lorrige kleeren en de stevige, blozende goed verzorgde in en uitgaande kereltjes, met oogen schitterend van vreugde en verlangen! De straatslijpertjes van buiten kwamen bijna iederen avond terug. 't Was of ik bij intuïtie voelde hun verwantschap, of misschien wel hun indentiteit met de boefjes die mij zoo ter harte gingen.

De regelmatigheid van hun terugkeer 's avonds gaf achterdocht; men raadde mij hen weg te jagen. Ik wilde juist toenadering. Onder de anderen werd mijn aandacht getrokken door een fijn, regelmatig gezicht met diepe, droomerige oogen die ik meermalen op me gericht voelde.

Op een avond, nadat de bazaar gesloten was, zag ik een jongen op het trottoir op me wachten. De bende andere vagebondjes had zich al uit de voeten gemaakt, hij was de eenige achtergeblevene. Toen ik voorbijging, kwam hij naar me toe en zei heel zacht en bescheiden:

- Ik heb honger!

Er was een bakkerswinkel in de buurt, ik liet hem binnengaan en terwijl hij zijn brood verslond, keek ik met welgevallen naar die vriendelijke, fijne trekken die door de ontbeeringen nog niet geleden hadden.

Op straat begon de jongen:

- Zino heeft me naar u toegezonden, hij wil me niet hebben omdat hij zegt dat 't niks gedaan is met me. Hij wou dat u me naar dien meneer in Genua zond, net als Cesarino; hij is in Genua geweest en hij heeft daar de boel eens opgenomen en hij is heel tevreden teruggekomen...

Ik viel den jongen in de reden:

- Waarom komt hij zelf niet om met me te spreken?

- Hij is bang dat u 'em gevangen laat nemen.

- Hoe heet je?

- Eugenio.

- Hoor eens Eugenio, zeg aan Zino dat ik je morgen allebei in de *Keuken voor de zieke armen* wacht. Zeg hem dat ik hem moet spreken en dat hij niet bang hoeft te zijn. En jou beloof ik dat je naar den meneer in Genua zult gaan.

We gingen van elkaar, de jongen er van door als een haas, ik in gedachten verder.

Den volgende morgen in de *Keuken* kon ik mijn hersens niet bij mijn werk houden. Telkens keek ik naar de deur. Eindelijk, toen de uitdeeling afgeloopen was, zag ik mijn nieuwen kennis van den vorigen avond binnenkomen en achter hem een anderen jongen van ongeveer veertien jaar met een paar schouders waarop een hoofd, dat door een ingedrukten neus vrij leelijk gemaakt werd niettegenstaande de levendigheid der verstandige oogen, en de frischheid van den mond. Die neus gaf aan het heele gezicht een brutale uitdrukking.

Ik nam een onverschilligen toon aan:

- Sedert wanneer heb je dien jongen bij je?

- Dat weet ik niet precies meer... sedert een paar maanden. Maar ik wil van 'em af. Hij is niks gedaan voor me. 't Is veel beter dat U hem naar dien meneer in Genua zendt.

- Waar heb je hem opgevischt? Leven zijn ouders nog?

De ander die tot nu toe gezwegen had, nam het woord: Zeker. Allebei. En ik heb een heeleboel broertjes. M'n vader is vrachtrijder en moeder werkt op 't land; we wonen op een dorp een paar uur hier vandaan.

En hij noemde het dorp.

- Denk er om dat je de toestemming van je vader noodig hebt.

De twee jongens keken elkaar teleurgesteld aan; Eugenio beet heftig af:

- Nee, nee, dat dòe ik niet, ik wil niet naar huis terug.

- Dat moet toch. Kom, ik heb juist een paar uur den tijd. Wat zou je er van denken als ik maar dadelijk met je meeging?

Dat hielp! Het schip en de zee hadden zoo'n aantrekkingskracht! Op de gezichten van de twee boefjes kwam een glans van vreugde, en toen ik hun vroeg een rijtuig te bestellen bij den koetsier die een paar huizen van me af woonde, kreeg ik een paar prachtige kopbuitelingen tot belooning.

Maar een oogenblik later kwamen ze heel loom terug, omdat de koetsier niet naar hun had willen luisteren. Die was pas overtuigd dat ze hem geen poets wilden spelen, toen hij mij, tot zijn groote verbazing tusschen hen in zag.

Eugenio ging naast me zitten en Zino was met één sprong naast den koetsier die zich, niet zonder protesteeren en brommen, in dit contact schikte.

Gedurende den rit vertelde Eugenio me zijn geschiedenis:

- We waren met te veel in huis; niemand at ooit genoeg. 't Verveelde me zóó dat ik m'n maag altijd maar half gevuld kreeg, dat

ik er op een goeden dag van doorging.

Toevallig kwam ik in aanraking met 't *hoofd.* Ik leerde dadelijk 't kunstje om horloges en portemonnaies te gappen, maar als 't er op aan komt, doe ik 't niet vlug genoeg. 't Is erg kinderachtig, maar ik durf nooit goed en in de proeven die we doen laat ik me altijd pakken. Zino en de anderen houden me voor den gek en zeggen dat ik nog van honger zal sterven of m'n heele leven in de *doos* zal zitten. Het *hoofd* wil graag van me af en hij hoopt dat U met me zal doen zooals U met Cesarino gedaan hebt.

Terwijl we binnen in 't rijtuig zoo aan 't praten waren, merkte ik dat de koetsier op den bok zich begon te verzoenen met zijn buurman. Van tijd tot tijd kwam er een dikken lach over zijn breed gezicht. We reden heel langzaam, een paar zweepslagen van Zino dreven 't paard enkele minuten wat vlugger voort, maar heel gauw verviel 't dier weer, uitgeput en oud als 't was, in zijn oude sukkeldrafje.

Boven de naakte boomen stak een kerktoren uit. Eugenio werd stil en over het vriendelijk gezicht trok een wolk; de herinnering aan zijn ouders en de geleden honger deden zijn hart nog erger slaan dan 't ooit geslagen had, toen hij horloges moest stelen.

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H.Z.E.S. - Ofschoon het geheel en al strijdt *tegen* mijn vaste gewoonte een anonymen blief te beantwoorden, wil ik voor U een uitzondering maken, omdat ik Uw redenen

eerbiedig, en zij bovendien van zóó persoonlijken aard zijn. - Zonder eenigen twijfel is het mij volkomen ernst met mijn bereidwilligheid iedereen te helpen of bij te staan, die zich tot mij wendt; ik ben dus blijde, dat gij-ook behoort tot hen die daarvan gebruik maken, en wil U gaarne volkomen eerlijk en onpartijdig mijn meening zeggen. - Zendt dus het bewuste manuscript ingepakt aan den uitgever van de Lelie, die het, daar hij mij geregeld alles zendt, met minder kosten overmaakt dan wanneer gij-zelf het afzonderlijk doet; Uw naamkaartje, in dit geval Uw pseudoniem, moet gij s.v.p in de enveloppe insluiten, ter voorkoming van verwarring. - Naar ik hoop zult gij niet *te* lang behoeven te wachten op mijn oordeel. Maar, hoezeer ik Uw goede meening over mij ook op prijs stel, *ik* geef mij zelf allerminst uit voor onfeilbaar op het punt critiek. Wat is critiek trouwens in den grond anders, dan het uitspreken van een subjectief oordeel? Alleen, men kan, ofschoon het zelden voorkomt, hoog genoeg staan om zich bij dat subjectieve oordeel te houden buiten *persoonlijke* anti- of sympathieën. - Dáárnaar heb ik steeds met allen ernst getracht; en ik verheug mij, dat gij tot hen behoort, die mijn onpartijdigheid dan ook erkennen en waardeeren. - Ik ben volkomen bereid bij mijn antwoord zoowel den titel te verzwijgen, als alle andere aanduidingen, waardoor iemand Uw naam zou kunnen raden, achterwege te laten. Wat het terugzenden betreft van het manuscript, ik kan het aan den uitgever van de Lelie doen toekomen, bij wien gij het dan kunt doen afhalen, of ook kan ik het bewaren tot mijn terugkomst in Holland, waar ik in het voorjaar en den zomer terug zal zijn, alleen onze gure, vochtige winters moet ik voortaan vermijden. - Vandaar mijn nog niet terug-zijn 1 Sept. - Voor Uw vriendelijke gelukwenschen met mijn herstel veel dank.

Monta Bella. - Ook voor U geldt, wat ik telkens moet herhalen, anonyme aanvragen beantwoord ik *niet.* In een heel à part geval (*zie* hierboven), maak ik een uitzondering, maar waarom *gij* Uw naam verzwijgt, waar gij niets anders vraagt dan reis-inlichtingen, is mij een raadsel, dat gij maar eerst eens moet oplossen, vóór ik U de gewenschte hòtels noem in Rome etc. - Denk er aan, indien gij nogmaals antwoordt, Uw pseudoniem *en* Uw vragen te herhalen.

J.S. - Ik denk dat gij U-zelf wel zult herkennen, als ik U vraag aan *P.L.* mee te deelen, dat ik haar artikel met brief ontving. Het eerste gaat naar de drukkerij; den laatsten moet ik op mijn gemak ontcijferen; ik neem onduidelijk schrift nooit kwalijk, maar ik heb er wel eens moeite mee het te lezen, zoodat een lange brief als de hare tijd neemt in zoo'n geval.

Van U-zelf heb ik nog een epistel te beantwoorden, dat mij, - gij staat hoog genoeg om dat niet kwalijk te nemen, - even deed glimlachen. - Want, meent gij *werkelijk*, dat men *typhus* krijgt door overmaat van gevoel om de onrechtvaardigheid en gemeenheid van Leven en Maatschappij? - Ware ik vijf en twintig jaar nog, ik zou misschien vereerd zijn geweest door Uw voor mij zoo vleiende veronderstellingen in dezen; het is immers zoo veel romantischer, zoo veel ‘interessanter’, als men ziek wordt door een geestelijke oorzaak, dan wanneer een prozaische bacil of microbe zich de vrijheid veroorlooft in ons lichaam zich in te kwartieren, en het heele stel in de war te schoppen. - In boeken ook ontmoeten we steeds van die aandoenlijke ziekte-voorstellingen, van juffers die op 't rechte oogenblik flauw vallen, als haar geliefde haar verraadt of ontrouw wordt, of wat nóg treffender is, door een sleepende ziekte, in ‘witte peignoirs’ gehuld, en met een ‘zacht blosje van herstel’ op de wangen hem brengen tot berouw en terugkeer tot haar - maar helaas! De werkelijkheid, *gij*

weet dit evengoed als ik, spot immers met al die sentimentaliteit! Behalve mijn sterk en hartstochtelijk *voelen*, heb ik een ruim deel gehad van wat men noemt levensleed en levenswederwaardigheden, en ik kan U verzekeren, dat ik steeds heb ondervonden, hoe niets van dat alles leidt tot interessante en zware koortsen, zooals typhus, en dergelijke acute ongesteldheden. Integendeel. 't Zou immers zooveel gemakkelijker zijn, *als* dat zoo ware, *als* het Leven ons, juist in zulke wreede tijden, wilde sparen door ons voor eenige weken aan alle menschen-gemeenschap te ontrekken! Maar zoo vriendelijk en beleefd is het Lot nu eenmaal niet. - Het legt integendeel zóóveel op onze

schouders, dat men zich naderhand op zulke perioden terugziende, afvraagt: Hoè is het mogelijk, dat ik het toen zóó heb kunnen volhouden, met zulk een kalm, opgewekt gelaat, méédoende met de anderen, niet het uitschreeuwende van moreele pijn! - En toch, *is* het mogelijk, en, hoe ouder je wordt, hoe meer je je gestaald en gehard voelt! Ja-zeker, je verontwaardiging zwijgt niet, en je ergernis blijft, (ik geloof, en ik hoop, dat *die* gevoelens bij mij nooit zullen veranderen, dat onrechtvaardigheid en gemeenheid mij stéédsds zullen vervullen met afkeer en met toorn). Maar er door de typhus krijgen!? - Ik herhaal, ware ik vijf en twintig, ik zou mijzelve misschien zoo iets wijs-maken, nu echter vrees ik, dat Uw vleiende veronderstelling *te* gewaagd is. Ik deed die typhus op in Napels of Rome; *hoe* weet ik niet, maar het is zeker, dat mijn gestel niet zóó teerbesnaard is als gij veronderstelt, want de aanval was zóó heftig, dat de doktoren mij geheel en al hadden opgegeven, zoodat ik wel het tegendeel van teerbesnaard moet zijn, dat ik er toch nog bovenop kwam. Ja, zelfs den twijfel of het wel typhus is geweest, en niet een of àndere méér romantische koorts, kan ik mij-zelf niet gunnen, omdat het bloed te Bern is onderzocht, in het bact: instituut aldaar, en het telegram, dat zoowel de typhus als het aantal gevonden bacillen constateerde, door den dokter, in een soort triomf over zijn daardoor onwederlegbaar-bewezen kennis, aan mij-zelve en mijn vriendin terstond werd vertoond. - Het spijt mij, dat ik U alle illusies moet ontnemen, maar gij ziet het, ik ben maar héél prozaisch ziek geweest. En het eenige wat ik er uit heb behouden, een ernstige hart-aandoening, zou ook al weer op mijn vijf en twintigste jaar nog voor ‘interessant’ kunnen doorgaan, maar geeft nu een welkome gelegenheid tot spot en dubbelzinnigheden! Want, wat is geschikter tot belachelijk maken, dan een oude-juffrouw, en een hart dat niet in orde is! Ik ben daarom zelve zoo vriendelijk H.H. humoristen in Amsterdammer, De Ware Jacob, enz, enz, op deze gunstige gelegenheid attent te maken. Héél geestig en héél vindingrijk zijn Hollandsche humoristen nu eenmaal niet, zoodat wèl noodig is hen nu en dan een handje te helpen. -

P.R. (Witte de With-straat). - Ik heb Uw brief van 27 Mei, over dat door den heer *Servaas van Rooyen* ingezonden *Speenhof*-versje, hier vóór mij liggen, en zou hem, wat mij persoonlijk betreft, met àlle genoegen als ‘ingezonden’ willen plaatsen, indien gij U niet over den heer *S.v.R.* op zulk een smadelijke wijze uitliet, dat ik om die reden de opname weiger. *Indien* Uw opvatting van *Speenhoff's* bedoeling de ware is, dan hebt gij gelijk met Uw protest, en óók met Uw vooronderstelling, dat *ik* alsdan zijn *ware* bedoeling niet begreep, toen ik het versje opnam. - Alleen de auteur-zelf kan dat uitmaken. - In dergelijke gevallen namelijk komt het er op aan, *wie* de lezer is, en *hoe* hij of zij leest en opvat, wat dikwijls geheel anders is bedoeld en gevoeld door de(n) auteur. Zelve heb ik zulke gemeene, onreine, van een verdorven gemoed getuigende oordeelvellingen (gunstige) gelezen over mijn eigen *Het Eene Noodige* en *De Liefde in de Vrouwenquestie* dat ik daarbij als het ware vóór mij zag de smakkende, wellustige mannenoogen en mannenlippen van de auteurs, wier gunstige meening over mij in mijn ooren klonk als een beleediging; zoodat ik altijd waardeer in *Frans Netscher,* dat hij indertijd in de *Hollandsche Revue* den spijker op den kop sloeg over mijn wáre bedoeling, die *hij* zeer goed had gevoeld zonder mij te kennen. - Hiermede wil ik geenzins iets onaangenaams aan *Uw* adres zeggen, want ik stel

mij geen partij in dezen, en heb reeds vroeger gezegd, dat ik-ook sommige coupletten alles behalve smaakvol vind. - Mijn opmerking is algemeen bedoeld.

Lotos. - Hoe het met mij is? Zie hierboven corr: aan *J.S.* en *H.Z.E.S* - Om mijn gezondheid mag ik niet den vochtigen winter in Holland zijn, maar moest in het Zuiden blijven. En aan die hart-aandoening is niets te veranderen meer; al vóór ik die typhus kreeg, was het niet in orde daarmee, en het schijnt, dat de ziekte juist dáárop zijn hoofd-aanval heeft gericht. Intusschen kan ik verder niet dankbaar genoeg zijn er zoo te zijn afgekomen, want mijn longen waren óók aangedaan, en er bestond dus alle kans, dat ik min of meer sukkelend zou blijven, wat gelukkig niet het geval is, want ik voel me nu weer gansch en al sterk en gezond. - Vraag s.v.p. den uitgever naar *Ilse*, want hij kan voor U nazien of het reeds *is* vertaald. Zoo niet, dan wil ik het wel aannemen, mits het niet *te* lang is - Mijn correspondentie over het Spiritisme zal U dan wèl 'bekoren', denk ik, als de gedichtjes van *D. te P.* U 'ergerden' - Dank voor Uw sympathie met *De Triomf van het Moederschap.* Ik heb véél bewijzen van instemming ontvangen met die artikelen. - Wat dat ingez. stukje in de Amsterdammer aangaat, in No. 51 van de Holl: Lelie schrijft de waarnemende redacteur (tijdens mijn ongesteldheid) het volgende in de correspondentie-rubriek:

> *Een wekelijksch lezer* [*postm. Rotterdam; enveloppe met adres der firma P.N. Sombeek & Zoon, Zaandam*] - *Een anonieme brief verlaagt en vernedert den schrijver. - Anonieme briefschrijvers zijn geestelijke sluipmoordenaars. - Slechts verachting treft zulke karakterloozen - Hij, die met modder werpt, uit een verborgen hoek, bevuilt in erge mate eigen handen, en maakt ze stinkend. - Het platte spreekwoord: schurftige schapen blaten het meest is treffend door naakte waarheid.*

Wanneer men dit in verband brengt met het door U bedoelde stukje, insgelijks uit Rotterdam, tegen denzelfden heer *Servaas van Rooyen* gericht in de *Amsterdammer*, naar aanleiding van diens stukje in den Nieuwen jaargang No. 1 van de Holl: Lelie, dan geeft dit feit te denken nietwaar? - Voor elk verstandig mensch is hel duidelijk, dat de bedoelde aanval er eene is, ingeblazen door een of andere *persoonlijke* vijandschap, want de heer *Servaas van Rooyen* had zijn stukje geschreven en ter drukkerij gezonden lang vóór hij wist, dat ik, met den aanvang van den nieuwen jaargang, de redactie weer kon overnemen; dientengevolge was het bedoelde éérste nommer reeds in elkaar gezet, geheel en al zonder *mijn* bijdragen ervoor, die oorspronkelijk eerst in nommer 2 en 3 zouden verschijnen, maar op het laatste oogenblik door den uitgever in No. 1 werden ingelascht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

16 October 1907.
21ste Jaargang.
No. 16.

Bericht.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
De vrouw moet er eens uit!
door A.J. Servaas van Rooijen.

Ik heb hiermede speciaal de gehuwde vrouw op 't oog; de huisvrouw, de huismoeder.

Niet de vrouw die, zonder dat het noodig is, als een man leeft en werkt, vergaderingen naloopt, in politiek doet, sociale nooden wil *beter* praten, en met alles zich bemoeit, behalve, of haast niet, met haar huishouden en haar moeder-plichten. Dezulken loopen er genoeg uit, zij het ook ongevraagd en ongeroepen. 't Is een soort geestelijke sport welke zij beoefenen.

Ook niet de vrouw, die de deur uitloopt om buitenshuis genoegen te zoeken in mondain gedoe, dat we niet nader behoeven te omschrijven, en de meeste zorg aan haar toilet besteedt, en het minst zich tooit in 't schoone gewaad der huiselijkheid.

Die allen behoeven geen rust, geen afleiding, geen verandering van lucht, geen '*eens volop er uit zijn.*' Wat *zij* zoeken is, voor de eerste rubriek, volop vrije wil, al loopen dikwerf de motieven niet parallel met 't schijnbaar *nuttige* in hun drijven en streven; en 't zoeken van haar, die tot de tweede rubriek behooren, is 't vinden van onnoodige *ont*spanning, ten koste van een bijzondere soort van *in*spanning, welke den geest doodt en 't lichaam sloopt.

Er uit moet de *huisvrouw*, de *huismoeder;* beide woorden genomen in hun superieure beteekenis.

Den vacantietijd hebben zich de mannen van het grijs verleden bedongen om hun geest rust te geven, waarbij tevens de leerenden evenzeer profiteerden als de onderwijzenden. Niemand dacht er echter aan, dat het huisgezin, en in haar de huisvrouw, de huismoeder, door dien vacantietijd dubbel werd belast. Zij kreeg, met haar man, de kinderen thuis, en hoewel in een gelukkig huwelijk het eerste zeer zeker geen bezwaar geeft, waar hij de lasten, zoowel als de lusten deelen moet, heeft echter 'de kinderen thuis' voor de huismoeder de beteekenis, dat haar taak, zoo niet dubbel, dan toch zeer verzwaard wordt, en dat de vacantietijd voor haar een extra-werktijd wordt. Moge liefde voor man en kinderen, haar die edele taak verzoeten en verzachten, toch valt 't niet weg te praten, dat geest en lichaam beide, onder dergelijke omstandigheden moeten lijden, en dat de krachten in dubbele mate verbruikt worden, welke zij voor heel haar levensduur zal noodig hebben. Zonder overdrijving gesproken leven man en kinderen op deze wijze op de sappen van de huisvrouw en de huismoeder.

De 'vacanties', ingesteld voor onderwijzenden, plus leerenden, werden overgeplant op andere betrekkingen; vaste rusttijden werden uitgevonden, en daaronder werden tevens begrepen de vrouwen en meisjes, die ongehuwd, in eigen onderhoud voorzien, of in *nuttig* zijn zich verloopende, willen schitteren in de maatschappij en den strijd met den man aanbinden. Het man-*schijnen* moet wel iets heel begeerlijks zijn voor vele vrouwen!

Aan een rusttijd voor de huisvrouw; voor de huismoeder werd heelemaal niet gedacht, en toch heeft zij zulk eene vacantie meer noodig dan de man, de vader. Hij heeft, buiten zijn, - laten we aannemen ingespannen geestesarbeid, - meer rusturen dan ooit moeder de vrouw kan hebben. Bovendien heeft hij in zijn dagelijksche sleur-beslommeringen zooveel afleiding, dat de geest als vanzelf tot andere gezichtspunten wordt gedwongen, en de groote inspanning veel verminderd wordt. Hij gaat geregeld de deur uit; ontmoet vrienden en kennissen; leest couranten en tijdschriften; speelt zijn spelletje of praat in zijn club; en zijn acht-, laten we aannemen, tienurige werkdag heeft zooveel afbrekings punten, dat 't onvermoeide lichaam tot slot een vrijwel onvermoeiden geest huist. Zeker er zijn uitzonderingsdagen; 't kan gebeuren, dat de geestesinspanning van den man het maximum bereiken moet, en hij, bij zulk een arbeid, heel zijn spankracht noodig heeft, maar zulke tijden behoeven niet medegerekend te worden. Bovenmatige krachtsinspanning is bij elken mensch wel eens een enkele maal noodig, maar pleit niet voor of tegen mijne stelling, dat 't met de geestesinspanning van den man nog zoo heel erg niet is. Als ziel en lichaam van den man beide gezond zijn, en een matig leven geleid wordt, en minstens acht uren aan slaap verbruikt, dan kan hij heel wat verduwen, en moge de vacantietijd voor hem aangenaam zijn, hij heeft dien niet bepaald noodig. Ik, voor mij zelven sprekende, durf zeggen, dat ik weet wat *werken* is, werken met 't hoofd, maar dag in dag uit begin ik met denzelfden frisschen geest, met denzelfden ijver en moed, en met dezelfde lust als voor, - laat ik zeggen een halve eeuw, - en zonder dat ik een vacantietijd zou *behoeven.* Mijn geestesinspanning wordt afgeleid door de ontspanning van een gelukkig huiselijk leven, een ruimen vriendenkring, 't matìg bijwonen van publieke vermakelijkheden, en 't houden van gezellige speelavondjes. Waarom ik dit alles zeg, en zoo eerlijk opbiecht, wel om

nadrukkelijk te doen uitkomen, dat heusch de man niet zooveel meer rusttijden noodig heeft dan de huisvrouw, de huismoeder.

Integendeel, ik durf beweren, dat zij het *juist* is, die er eens uit moet.

Of zij haar taak als sleur volbrengt of er eene roeping inziet, zij heeft een zware taak. Van den vroegen ochtend tot den laten avond heeft zij hare grootere en kleinere zorgen. Indien zij ernstig haar taak opvat; zich wijdt aan man en kinderen; zich bemoeit met de geheele huishouding, in wijs beleid in den omgang met haar personeel, dan zal de geest eenmaal op een jaar dienen opgefrischt te worden wil zij duurzaam berekend blijven voor 't welzijn van haar huis te waken.

Daarom heb ik deze regelen geschreven. De man, die niet egoïstisch wil zijn, breke zijn huishouden eenmaal op een jaar enkele dagen op. *De vrouw moet er uit!* Er zal moreel gewonnen worden, waar men eenig geldelijk verlies zou meenen te moeten betreuren.

Op dan, op, voor de moederlijkheid!

> ‘De vrouw heeft *in* zich een onuitputtelijke zielsvoorraad van een èchtschoone en diepe en fijngevoelde, ràgfijne levenswereld; maar zij *durft* meestal niet genoeg *zichzelf* zijn om dit heerlijke innerlijk te ontplooien.’
> (C.J. BOLLEMAN VAN DER VEEN).
> ‘Die gröszte Anzahl der Frauen verkümmert, wenn man die Quellen ihrer Wärme, die Ausübung des mütterlichen Berufs, ihnen zuschlieszt.’
> (LAURA MARHOLM).
> ‘(Das Muttersein)... das ist das wahre Glück, das ist der wahre Frauenberuf;... alles andre ist nur Handlangerarbeit daneben!’
> (GERTRUD PRELLWITZ.)

Voor de verheffing der vrouw! is de leus van alle vooruitstrevenden. De vrouw toch, door haar voorname plaats in het huisgezin, legt de grondslagen voor de vorming van mannen en vrouwen, die de leden der maatschappij uitmaken. Verheffing der vrouw dus terwille der veredeling van het gezin, en daardoor terwille van die der maatschappij!

Leus en streven vol schoonheid en nobel gevoelen, hoe verkeerd wordt ge vaak toegepast! O, waarom zijn het juist zoovele vrouwen van te eenzijdige menschen- en levenskennis, die het zich, meer dan andere van diepere ervaring uit de werkelijkheid, ten doel stellen, den weg te wijzen! Hebben wij dan slechts met de theorie te maken, in plaats van alléén rekening te houden met de wetten, die de wijze natuur zelve heeft ingesteld? ‘Chassez le naturel, il revient au galop’, ‘La nature reprend toujours ses droits,’ schreef de Franschman Franklin-Berger in zijn boekje ‘La Femme’. Al laat de natuur soms voor een tijd toe dat er tegen hare wetten gezondigd wordt, zoodat men, gerust geworden, vertrouwend gaat zeggen: ‘zie je wel, 't gaat tóch goed,’ 't is maar van korten duur. Want plotseling, voordat men recht beseft wat er gebeurt, wreekt zij zich door een onverwacht straffen der overtreding, en een herneming harer rechten. Hoevele slachtoffers zouden er minder zijn, als allen dit met helderheid beseften! Wij *moeten* rekening houden met de natuur, niet omdat wij dit nu eens graag willen doen voor ons genoegen of om een andere zelfuitgedachte reden. Maar omdat dit *de* juiste en eenig ware weg is, die leidt tot schoonheid en waarheid en geluk, tot het doel van harmonieuse verheffing van al wat er op de wereld is.

Verheffing der vrouw! Vele feministen ijveren rusteloos en met geestdrift voor het openstellen van alle wegen, tot nu toe slechts door den man bewandeld, ten behoeve der vrouw. Zij denken vast, dat dit de middelen zijn om den vrouwelijken aanleg te ontwikkelen tot het hoogste punt. Maar zij, die dit meenen, moeten wel vrouwen zijn van eenzijdige menschen- en levenskennis, en daarom hebben zij toch het recht niet, een oordeel hierover uit te spreken. Of zij zijn vrouwen, die door een bijzonderheid, hetzij lichamelijk hetzij geestelijk, afwijken van de natuur der echte vrouw, die der groote meerderheid. En ook zij hebben geen recht, op straffe van onheil te stichten, wetten voor *hen alléén* geschikt, aan *alle* vrouwen als de eenige goede, voor te schrijven! Weten zij dan niet het groote verschil tusschen een *man*natuur en die eener *vrouw*? Wisten zij dat wél, dan zouden zij dadelijk, uit eigen

drang en kennis, het denkbeeld verwerpen, dat een weg voor een *man* geschikt, evenzeer als zoodanig moet worden beschouwd voor de ontwikkeling van den aanleg eener *vrouw.* Moge dit al 't geval zijn voor eenige uitzonderingen, het geldt niet in het algemeen voor '*de* vrouw.'

Reeds gaan er stemmen op tegen de voór eenigen tijd algemeen gangbare meening, dat de vrouw tot dezelfde resultaten als de man zou kunnen komen, indien zij maar dezelfde opvoeding en hetzelfde onderwijs kreeg als hij, on het recht kreeg tot het betreden van het gebied, dat vroeger uitsluitend tot het zijne werd gerekend. 'Neen.' zoo klinkt het met overtuiging reeds hier en daar, 'de ondervinding leert het ons: de vrouw is geén man, en *zijn* wegen zijn niet voor *haár* geschikt!' En weldra zal dat aantal stemmen aangroeien tot een machtige stem, die tegen verkeerde onware meeningen in, zal roepen: ''t Is *niet* waar, wat gij zegt, gij leidt ons op een dwáalspoor! Gij hebt geen recht tot spreken, laat dat over aan hen, die beter de vrouwelijke natuur en de levenseischen hebben leeren begrijpen; slechts dezen zijn bevoegd, ons den weg te wijzen tot de ontplooiing van al wat *in* ons is!'

De vrouw heeft niet noodig, den man na te volgen, om tot een waardevol wezen te worden; zij *is* het al uit zichzelf, door eigen aanleg! Wat velen van ons geslacht nog ont-

breekt is de *volkomen ontwikkeling* van dien aanleg; meermalen ten gevolge van gebrek aan gelegenheid daartoe; maar meestal door het zich niet bewust zijn, wát er in hen aanwezig is, en onwetendheid omtrent den te volgen weg tot ontplooiing. Wij moeten eerst beginnen met het begrijpen van *onszelf*, door na te gaan wat daar leeft en woelt of slaapt, in het diepste van ons gemoed. Het komen tot juiste en volledige zelfkennis is reeds zulk een buitengewoon moeilijk iets! en weinigen hebben dat doel bereikt. Bij de meesten ontbreekt de tijd, de rust, de wil, en... de moed! Want ja; ook *moed* is er noodig, om óók de gebreken en het minderwaardige in eigen gemoed te dúrven zien en erkennen! En toch is dit *noodig*, om ook dat te kénnen, teneinde het te kunnen vervormen en in *goede* wegen te leiden.

Na de zelfkennis, moeten we het *leven* leeren begrijpen, en de menschennatuur in het algemeen; want dit alleen kan ons leeren den weg te vinden dien we moeten gaan, om alles op te voeren tot het grootste nut en de hoogste schoonheid.

'Mannenstudie verheft ook de vrouw en geeft haar grooter waarde.' Spreekt gij wellicht van onbeduidende vrouwen, van leege poppen, zonder inhoud; hebt gij dezen op het oog, feministen die dit beweert? Ja, *die* wellicht *schijnen* daardoor iets meer dan zij oorspronkelijk waren, dat is mogelijk. Want het kleed, dat zij zich hebben kunnen omhangen door andermans kennis uit boeken en gesprekken tot zich te nemen, verhoogt hun waarde in 't oog van oppervlakkige toeschouwers. Maar, het grootste gedeelte is toch niet één geworden met hun persoonlijkheid, doordat het niet tot hun kern is doorgedrongen. Dat deel blijft steeds door een omgehangen kleed, dat, hoe fier oogenschijnlijk gedragen, met graagte en vlugheid voorgoed afgeworpen wordt, zoodra de gelegenheid zich voordoet hun ware natuur te vertoonen. En na eenigen tijd is er nauwelijks meer een spoor te bekennen van de periode, dat 't kleed gedragen werd.

Maar de diepe, rijke vrouwnaturen, die worden *niet* door mannenstudie van grooter waarde. *Zij* lijden er onder, dat hun een vreemd kleed omhangen wordt, waarvan zij beseffen dat het hun eigen ontwikkeling véél meer belemmert dan bevordert. Zij voelen diep, soms zéér diep zelfs, dat het hun origineele persoonlijkheid niet ontplooit, dat 't deze zelfs hindert, en benadeelt. Want zoozeer neemt zulk een studie, willen zij die waarlijk goed opvatten, tijd, verstand en krachten der vrouwen in beslag, dat er nauwelijks gelegenheid is, om al het eigene *in* haar, te leeren beseffen en te ontwikkelen.

Het grootste deel van haar eigen natuur wordt onderdrukt. Hoe langer jaren dit duurt, hoe schadelijker voor de persoonlijkheid. Onbewust van dat benadeelen van zichzelf, doordat zij tengevolge der drukte en het meê moeten om geregeld bij te houden, leven velen daarheen, als een machine. Zij weten langzamerhand niet beter dan dat het zoo behoort, en dat er geen betere toestand voor haar mogelijk is. Slechts de diepste naturen, wier persoonlijkheid te sterk is om geheel onder te gaan in dien tredmolen, beseffen hoe langer hoe meer, dat zij verder en verder afdwalen van hun doel: ontwikkeling van al wat *in* hen is. Zij zijn het, die er het sterkst onder lijden, vooral wanneer die studie-tijd samenvalt met de jaren waarin hun *vrouw*zijn zich het sterkst ontplooien wil in volle oorspronkelijkheid.

Zij zijn het ook, die door innerlijken drang bewogen worden, zelf te zoeken naar den waren weg, en die rondkijken buiten het mannenstudieveld. 't Is meest uit hún midden, dat de stemmen opgaan van protest tegen onware feministen-beweringen,

en van opwekking om terug te keeren van die aangegeven paden, om betere en juistere in te slaan! Maar hun *eigen* weg willen zij heen!

Zij voelen het immers, dat zij alleen daar, op eigen gebied, gelegenheid hebben hun eigen aanleg tot volle ontwikkeling te brengen. Zij weten het toch, dat zij daar een wezen kunnen worden onmisbaar vaak, van wezenlijk gróóte waarde, van veel hooger waarde dan op het gebied van den man, waar zij zoo dikwijls hun onmacht voelen! Neen, weg willen zij, naar hun *eigen* vrouwgebied, waarvan zij met de woorden van den Prest in 'Loutering' zeggen kunnen, dat het voor hen is: een 'oefenplaats voor de persoonlijkheid - de lucht voor den vogel - de zee voor den visch - levenselement voor iemands leven - met het recht te zijn en te doen zooals men waarlijk is.'

Hoe komt het, dat er niet méér stemmen zijn, die het recht vragen te blijven op hun vrouwgebied; die er rond voor uit komen, dat zij alleen dáár volkomen ontplooiing en daardoor geluk denken te vinden? Er zijn er immers zoo velen, die het voelen; velen die het door ondervinding en nadenken en

opmerken van andermans ervaringen reeds *weten?* Waarom gaan zij niet openlijk op hun eigen gebied staan, en zeggen zij niet fier: 'hier ben ik thuis, en hier alleen?'

Zij *durven* niet, bang als zij zijn voor minderwaardige, valsche beschuldigingen van menschen die te onwetend zijn om te *begrijpen* of te kwaadwillig om dát zelfs maar te *willen!*

'De vrouw heeft *in* zich een onuitputtelijke zielsvoorraad van een ècht-schoone en diepe en fijngevoelde, rágfijne, levenswereld; maar zij *durft* meestal niet genoeg *zichzelf* zijn om dit heerlijke innerlijk te ontplooien.' (P.J. Bolleman van der Veen).

Zij *durft* niet. Dáarom wéten velen nog niet *hoe*veel moois er in haar zit! Maar daarom bestáát het zeer zeker. Er zijn in haar vele fijne, rágfijne gevoelens; en als zij zich kan vertoonen in de volheid van haar rijk en warm gemoed, dan kan er een schoonheid te voorschijn komen, die ons treft tot het diepste van ons hart.

Dien rijken aanleg met al het teer-schoone er van, tot volle ontplooiing te brengen, dat zij ons aller doel. Dàt zij 'de verheffing der vrouw!'

Evenals bij alle levende wezens is de bijzondere aanleg der vrouw gegrondvest op haar natuurlijke constitutie, zooals die altijd heeft bestaan, al is 't met enkele wijzigingen door opvoeding, omgeving, tijdgeest, omstandigheden, aangebracht. De eigen, oorspronkelijke vrouwennatuur is onveranderd gebleven, en geen vrouw heeft zich voor die natuur te schamen. Alleen een verkeerde opvatting van de rol der vrouw, ontstaan door de minderwaardige behandeling die veel vroeger menige vrouw ten deel viel, heeft velen met minachting over die rol doen spreken. Maar oorspronkelijk verdient deze die bejegening niet. We zullen allen onze krachten inspannen om ze op te heffen tot een waardige hoogte, verhevener dan ze in tijden van minachting was. Vele vrouwen, vroeger en nu en altijd echter hebben dat reeds gedaan of zullen het nog doen! *Die* vrouwen zal het jongere geslacht tot voorbeeld nemen. 'Tot het hoogste!' zij aller leus.

Om natuur en aanleg tot volle recht te doen komen, bestaat er voor de vrouw een ruim gebied, waar zij zich in volle vrijheid tot haar ontwikkeling bewegen kan. Dat is het gebied der *echtgenoote* en *moeder.*

't Is daar, in het gezin, aan eigen haard, dat de talenten en gevoelens der vrouw zich ontplooien kunnen in volle warme schoonheid. Daar kan zij komen, in den uitgebreidsten en hoogsten zin des woords, tot de *beste* uitoefening van het 'moederlijk beroep.' Daar komt haar vrouwelijke eigenschap van toewijding aan anderen, van moederlijkheid, tot haar volle recht. Zij is daar de gelukkige vrouw, gelukkig omdat zij nu leeft in haar eigen levenselement, in de oefenplaats harer persoonlijkheid, en het in haar macht heeft anderen om haar heen eveneens gelukkig te maken. Het is haar natuurrol, die zij tot het hoogste brengen kan, als alle omstandigheden er toe bijdragen.

Vele voorbeelden uit het werkelijke leven bewijzen ons, dat het bovenstaande waarheid is. De rijkste echte-vrouw-naturen bereiken er het hoogste waartoe de vrouw zich verheffen kan, en zelfs de onbeduidende meisjes ontwikkelen er gevoelens en kundigheden, waarover men meermalen verbaasd moet zijn.

Dat er ongunstige omstandigheden kunnen bestaan, waardoor de ontwikkeling ook als echtgenoote en moeder wordt belemmerd, is stellig waar. Doch wij zullen zoeken, wat die hinderpalen zijn; en alle vrouwen van ondervinding zullen zich vereenigen, om te zamen den weg te vinden tot de volledige ontplooiing van het vrouwelijk innerlijk voor het hoogste vrouw-geluk! De natuur zelf heeft de vrouw

de plaats aangewezen waar zij moet staan, èn tot eigen geluk, èn tot dat van den man èn tot dat van anderen. Wij hebben die plaats slechts in te nemen of er zoo dicht mogelijk toe te naderen.

De groote meerderheid der vrouwen kwijnt weg, als men haar de uitoefening van haar moederlijk beroep, waardoor haar warme gevoelens zich uiten kunnen ontneemt, zegt terecht Laura Marholm.

Het beroep der moederlijkheid, dat is het doel, waartoe alle echte vrouwen moeten komen! Geheel onze aanleg, alles is er op berekend. En alleen het innemen van onze *eigen* aangewezen plaats, de gehuwde als echtgenoote en moeder, de ongehuwde in eenig ander 'beroep' of anderen werkkring die de oorspronkelijke rol zooveel mogelijk nabij komt, kan ons en anderen brengen tot volle ontplooiing en geluk, en de heele maatschappij opvoeren tot goedheid en schoonheid vol harmonie!

Het moederlijk beroep, dàt is het ware vrouwenberoep, dàt is het ware geluk! Op dan, op, voor de moederlijkheid!

J.C.L. HELFRICH.

Staatkunde en Religie.

Dezen zomer op den Rijn varende, maakte ik even kennis met een Duitsch katholiek geestelijke uit Münster, die mij betreffende eene opmerking over een prachtig kasteel of zoo iets en waarbij ik het Hollandsche woord Statig gebruikte, althans 't woord dat ik als verwant beschouwde aan het gebruikte Duitsche, toevoegde: ‘alles was auf Staat Beziehung hat, hören wir nicht gern.’

Ik antwoordde zoo: ‘Ja, das begreif ich, wenn man sieht was Frankreich erlebt.’ Nu afgezien van de vraag of ons woord Statig met Staat in verband staat, is toch de huivering der geloovigen te begrijpen voor de ontwikkeling der moderne machtsidee van den Staat, die alles aan zich ondergeschikt wil maken, het geloofsleven incluis. L'Etat athéé schijnt het eindstation der moderne rechtsfilosofie.

Het laat zich verklaren hoe de geloovigen overal hiertegen opkomen. Zij hebben een ander ideaal. Zij zien in het kruis het zinnebeeld eener hoogere dan de natuurlijke wereld, die vergankelijk is en dienstbaar behoort te zijn aan de belangen van het eeuwig Koningrijk. Zij willen het Maatschappelijk en Staatkundig leven bezien in het licht der eeuwigheid. En dit is geen ijdele phrase. Door de praktijk is de mogelijkheid bewezen.

In den Bijbel lezen wij: ‘Door Mij regeeren de Koningen en verordenen de Vorsten gerechtigheid.’ Het is van groot belang, dat regeerders en onderdanen deze waarheid erkennen. Inplaats hiervan wordt tegenwoordig in vele Rijken alles herleid tot een blootwereldsch bestaan, waaraan hoogere beginselen en invloeden steeds meer ontbreken, tot nadeel van de geestelijke en stoffelijke welvaart van land en volk. Het is de uiterste consequentie van scheiding van Kerk en Staat, dat ontaardt in een breken door den Staat met allen godsdienst, wat nu nog wel niet het geval is, maar ligt in de bedoeling dier richting.

Deze gedachtengang laat zich merken in de practische politiek en aldus zagen wij reeds in ons land enkele malen onder deze leuze den strijd gebeuren. Onze liberale Staatslieden van den eersten rang gaan voort met de meening te verbreiden, dat in niet verre toekomst de strijd zal gaan heerschen meer of minder democratisch, eene meening waarin zij m.i. falen. Wel is natuurlijk van groot gewicht in hoeverre men bij de verschillende partijen, bij beide groepeeringen, meegaat met het uitbreiden van volksinvloed, doch de waarlijk Christelijke partijen zullen steeds van andere beginselen uitgaan bij de beoordeeling der vraagstukken. Wie slechts een weinig politiek meeleeft, ziet het belang van een godsdienstig fundament voor de massa, die anders meegesleurd wordt in een draaikolk van revolutionaire denkbeelden, die het voeren ten verderve.

Men ziet het in de havens van Antwerpen, waar de dokwerkers zich ter bereiking van hun doel niet ontzien de houtloodsen in brand te steken, waardoor millioenen werden vernield. Het is overal merkbaar aan den geest van ontevredenheid, die deze aarde verandert in een voorportaal der hel. Ook kan men den heilloozen invloed van eene godsdienstlooze politiek zeer goed merken aan de duivelsche denkbeelden der anarchisten, die met chemische middelen en met bommen hun medemenschen te lijf willen.

De Duitsche Keizer denkt er anders over.

In een rede te Münster gehouden, zegt hij o.m. ‘Ik geloof, dat er voor zulk eene vereeniging van al onze medeburgers en van al onze standen slechts één middel is:

dat is de godsdienst. Niet de godsdienst, begrepen als een streng leerstellig kerkelijk stelsel, maar de godsdienst in uitgebreider en voor leven praktischer beteekenis. Ik moet hierbij spreken van mijn eigen ervaringen. Ik heb in mijn langen regeeringstijd - het is nu al het twintigste jaar - met veel menschen te doen gehad en ik heb veel van hen moeten verdragen. Dikwijls hebben zij mij onbewust, dikwijls helaas ook bewust, bitter zeer gedaan. En wanneer mij in zulke gevallen de toorn wilde overmannen en de gedachte aan wedervergelding opkwam, dan heb ik mij afgevraagd, welk middel wel het meest geschikt was tot verzachting van de gramschap en tot vermeerdering der zachtmoedigheid. Het eenige, dat ik vond, was, dat ik tot mij zelven zeide:

'Allen zijn menschen gelijk gij, en ofschoon zij u leed aandoen, zijn zij dragers van eene ziel uit die hoogere wereld, waarheen wij allen eenmaal willen terugkeeren, en door hunne ziel hebben zij een deel van hun schepper in zich.... Maar vervuld kan deze gedachte slechts worden in één middelpunt: in den persoon van onzen Verlosser! In den man, die ons broeders heeft genoemd,

die ons allen ten voorbeeld heeft geleefd, de persoonlijkste der persoonlijkheden. Hij wandelt ook nu nog onder de volkeren en is voelbaar in onze harten. Opziende tot Hem moet ons volk zich vereenen; het moet vast bouwen op Zijne woorden, waarvan Hijzelf gezegd heeft: “Hemel en aarde zullen vergaan, maar niet Mijne woorden.” Als het dat doet, zal de vereeniging zeker gelukken. In dezen geest moeten oude en nieuwe landsdeelen, burger, boer, en werkman als eene eenheid in gelijke trouw en liefde voor het vaderland samenwerken; dan zal onze Duitsche Natie een granietblok zijn, waarop de Heer onze God zijn beschavingswerk in de wereld verder kan opbouwen en voltooien. Dan zal ook het woord van den dichter vervuld worden: “Door het Duitsche wezen zal de wereld eenmaal nog genezen.” Wie bereid is hiertoe de hand te bieden, dien zal ik dankbaar zijn en ik zal hem als medewerker aannemen, wie en van welken stand hij ook zij. Ik geloof, dat ik door de Westfalen het best wordt verstaan, en daarom heb ik mij tot u gewend. Nu hef ik mijn glas hoog op met den wensch, dat Gods zegen moge rusten op den rooden Westfaalschen grond en op al zijn bewoners, en dat het mij vergund moge zijn, ook verder den vrede te handhaven, opdat gij u allen ongestoord aan uw beroep kunt wijden. God zegene Westfalen.’ Zulke redevoeringen wekken geestdrift evenals 's Keizers krachtig woord van uit zijn paleis gesproken: ‘Die Sociaal-democratie ist niedergeritten’, iets waarover hij van Bebel nogal een en ander heeft moeten hooren.

Ja, het maakt natuurlijk een machtig verschil uit of men den mensch beschouwt als door den Almachtige naar Zijn beeld geschapen en bestemd voor eene hoogere wereld dan wel of men hem krachtens de nieuwste denkbeelden houdt voor een evolutionistisch materieel proces, dat ophoudt met den dood. En dit laatste meent de materialistische wereldbeschouwing, waartegen gelukkig veel verzet komt. Zoo is het 't zelfde met de Maatschappelijke toestanden en Staatkundige instellingen en begrippen.

In de wetten worden gedachten belichaamd en het is van groot belang, dat deze niet kwetsend zijn voor den godsdienst, ja eer moet er samenwerking en samenbinding zijn.

Staatkunde en Religie hangen ten nauwste met elkaar samen.

Deze wereld met al wat er in voorkomt is er met een doel, de ontplooiing van Gods heerlijkheid.

Wij menschen begrijpen natuurlijk niet alles en staren ons vaak blind op de schrikkelijke gevolgen der zonde. Het moet ons meer een spoorslag zijn den strijd tegen het Rijk der duisternis, tegen de zonde in al haar verschijningen te aanvaarden, opdat doorbreke meer en meer de zon van het Rijk des Lichts, die alles met haar zegenrijke stralen beschijnt, leven wekkend en verblijdend het aanschijn der menschen.

Evenals eens Mozes aangezicht glinsterde toen hij van den berg Sinaï afkwam en de ontmoeting Gods blonk uit zijn wezen, zoo verheldere het liefelijk licht van Gods aan schijn de menschen, hun arbeid en hun werken, opdat deze aarde in de toekomst met vreugde kan worden opgedragen aan Hem, naar Wiens wederkomst zij zuchtend verlangt.

Gelijk een Salomo van zijn God afbad wijsheid om zijn volk te regeeren, terwijl hij in zijn besten tijd Gode lof gaf voor al Zijne werken en Hem ter eere bouwde den schoonsten tempel, zoo ook moeten de tegenwoordige Vorsten zich verheffen tot dien Koning aller Koningen, Die in ongekende majesteit verkeert in den hemel der

heerlijkheid en Die zich verwaardigt met Zijne gemeente, met Zijne geloovigen in gemeenschap te staan door Zijnen heiligen geest, opdat tengevolge dier erkenning uit den hooge neerdale de hemelsche liefde en wijsheid van het manna des geloofs, opdat deze gansche aarde worde een tempel waarin de heerlijkheid en schoonheid Gods reeds bij aanvang uit zijne werken wordt aanschouwd. Wel moeten wij leven voor de dingen, die men niet ziet, doch het geloovig hart kan in de tijdelijke dingen zien een gave van den Almachtige, waarmede Hij zijne kinderen als uit vaderlijke hand zegent, zoodat we opklimmen hooger, blijvende verwachten de stad, die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is, het Jeruzalem van boven.

Ja, of wij deze zaken al spitsvondig beredeneeren, daarmee overtuigen wij niet altijd. De oogen moeten er voor geopend zijn. De geschiedenis leert ons, dat een volk, dat gelooft in God en daarvoor durft uit te komen, in welvaart toeneemt, terwijl afval gepaard gaat met zedelijk verval en kwijning. Ook nu nog worden bewaarheid de woorden van den profeet Maria, die hij sprak tot den

koning van Juda, tot Asa: ‘Hoort mij, Asa, en gansch Juda, en Benjamin! de Heere is met ulieden, terwijl gij met Hem zijt; en zoo gij Hem zocht, Hij zal van u gevonden worden, maar zoo gij Hem verlaat, Hij zal u verlaten. Israël nu is vele dagen geweest zonder den waren God, en zonder eenen leerenden priester en zonder de wet. Maar als zij zich in hunnen nood bekeerden tot den Heere, den God Israëls, en Hem zochten, zoo werd Hij van hen gevonden. En in die tijden was er geen vrede voor dengene, die uitging, en dengene, die inkwam; maar vele beroerten waren over al de inwoners van die landen; dat volk tegen volk, en stad tegen stad in stukken gestooten werden; want God had hen met allen angst verschrikt. Daarom weest gij sterk (Asa) en laat uwe handen niet verslappen, want er is loon naar uw werk. Als nu Asa deze woorden hoorde, en de profetie van den profeet Odea, sterkte hij zich, en hij deed weg de verfoeiselen uit het gansche land van Juda en Benjamin en uit de steden, die hij van het gebergte van Efraim genomen had, en vernieuwde het altaar des Heeren, dat voor het voorhuis des Heeren was, en hij vergaderde het gansche volk, want uit Israël vielen zij tot hem in menigte, als zij zagen, dat de Heere, zijn God, met hem was. En zij vergaderden zich te Jeruzalem en traden in een verbond, dat zij den Heere, den God hunner vaderen, zoeken zouden met hun gansche hart en met hun gansche ziel. En al wie den Heere, den God Israël, niet zou zoeken, zou gedood worden, van den kleine tot den groote, en van den man tot de vrouw toe. (Zoo iets kunnen wij in onzen tijd niet meer ons voorstellen, al legt het getuigenis af van den vreeselijken ernst, waarmee men zich verbond). En zij zwoeren den Heere met luider stem en met gejuich, desgelijks met trompetten en bazuinen. En gansch Juda was verblijd over dezen eed; want zij hadden met hun gansche hart gezworen, en met hun ganschen wil Hem gezocht; en Hij werd van hen gevonden, en de Heere gaf hun rust rondomheen... Er er was geen oorlog tot in het vijf en dertigste jaar van het koninkrijk van Asa.’

Dat alles kan nu niet precies zoo in onzen tijd gebeuren, maar denk u de geestdrift, waaraan ons volk zoo arm is, waarmee dat volk juichte en zich verbond aan den God hunner vaderen, Die hen zoo kennelijk telkens had geleid. En dat met trompetten en bazuinen.

Ik hoorde van iemand, die dezen zomer Zwitserland bezocht, hoe men toen juist herdacht de vereeniging der 4 kantons om het Vierwaldstättermeer en feestvierde met des avonds allerlei lichten op de bergen en getrompet op bazuinen. Zie, zoo iets moet wel indrukwekkend zijn. Een volk heeft het noodig eens zoo nu en dan te worden opgefrischt niet gemeenschappelijke idealen en vreugde. Hoe veel te meer blijdschap des harten kon er zijn, als de volken er toe kwamen meer en meer zich te verbinden aan den levenden God, gemeenschappelijk, als geheel, daar Hij toch is de formeerder der naties, de bronwel van alle licht en van leven.

Als in een frisch stortbad zou men zich ontdoen van de onreinheid dezer zondige wereld en alles zou meer kunnen weerkaatsen den glans dier eeuwige Majesteit, voor Wien duizend jaren zijn als één dag en één dag als duizend jaren, Hij, Die een ontoegankelijk licht bewoont, voor Wien de Serafs met de vleugelen het aangezicht bedekken, zingend heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen, de gansche aarde is van zijne heerlijkheid vol!.... Is het wonder, dat een Jesaja den Heere zoo ziende, uitriep: ‘Wee mij, want ik verga, dewijl ik een man van onreine lippen ben, en ik woon in het midden eens volks, dat onrein van lippen is; want mijne oogen hebben den Koning, den Heere der heirscharen gezien.... Maar een van de Serafs vloog tot

mij, en had eene gloeiende kool in zijne hand, die hij met de tang van het altaar genomen had. En hij roerde mijnen mond daarmede aan, en zeide: ‘Zie, deze heeft uwe lippen aangeroerd; alzoo is uwe misdaad van u geweken, en uwe zonde is verzoend. Daarna hoorde ik de stem des Heeren, welke zeide: Wien zal Ik zenden? en wie zal ons henengaan? Toen zeide ik: zie, hier ben ik, zend mij henen. Toen zeide Hij: Ga henen, en zeg tot dit volk: Hoorende hoort, maar verstaat niet, en ziende ziet, maar merkt niet. Maak het hart dezes volks vet, en maak hunne ooren zwaar, en sluit hunne oogen, opdat het niet zie met zijne oogen, noch met zijne ooren hoore, noch met zijn hart versta, noch zich bekeeren, en Hij het geneze. Toen zeide ik: Hoelang, Heere? En hij zeide: Totdat de steden verwoest worden, zoodat er geen inwoner zij, en de huizen, dat er geen mensch zij, en dat het land met verwoesting verstoord worde. Want de Heere zal die menschen verre wegdoen,

en de verlating zal groot wezen in het binnenste des lands. Doch nog een tiende deel zal daarin zijn, en het zal wederkeeren, en zijn om af te weiden; maar gelijk de eik, en gelijk de haageik, in denwelken, na de afwerping der bladen nog steunsel is, alzoo zal het heilige zaad het steunsel daar zijn'

Ziet men nu nog niet in, dat de godsdienst niet gesloten kan worden buiten het leven, dus ook niet buiten de Staatkunde? Een ieder keere zich dan ook af van de heillooze filosofie van 't ongeloof en wende zich, kon 't zijn, tot den levenden God.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Onder de kippen. (Vrij naar het Duitsch.)

Wat een gekakel! Naar ik meen,
Ging het de hanen door merg en been!
Wel honderd kippen met elkaar
Maakten vreeselijk groot misbaar!
Met purperroode aangezichten
Sprak men van kippenrecht en hanenplichten!
Van ernstig-willen en heilig-streven!
Van idealen en hooger leven!
Van propageeren naar belmoren...!!
't Was roerend om het aan te hooren!

Doch ééne kip slechts was er bij,
Die legde stil een heel groot ei.
Zeer was ze over 't werk voldaan,
En dacht niet, dat z' had kwaad gedaan.
Toen d' and'ren zagen wat dat ding
Gedaan had, riep men 'stommeling!
Jij hebt, voor waar - 't is buiten kijf -
Geen sprankje eer meer in je lijf!
Jij hebt, miserabele oude sul,
Van kippeneer geen flauw benul!
't Is ongehoord! een schand' voorwaar...!!'
Zoo kakelt me de gansche schaar!

De arme kip - volstrekt niet zeurig -
Bekeek het ei en vond het keurig!
't Was mooi, en wit, en gaaf, en rond!
Zij sprak: 'houdt toch je grooten mond!
Meer waard dan jullie snorkerij
Is 't leggen van zoo'n heerlijk ei!'

A.

P.K.

't Geluk.

Aan.....

Blij opgetogen juichte 't kind
En stak de kleine handjes uit -
Voor 't eerst in stad; de wond're pracht
Verbaasde haar - ze schreeuwde luid.

Maar 't allermooiste in haar oog,
Iets, wat haar onweerstaanbaar trok,
De luchtballons, rood, groen of blauw,
Door koopman dragend aan een' stok.

Grootvaders hand verschafte dra
Aan 't kind zoo'n mooien, lichten last;
En bevend, trillend van genot
Greep zij het koord met d' handjes vast.
Dat was een feest! Bewond'rend zag
'z Omhoog bij langzaam voorwaarts gaan;
Maar nieuwe pracht bekoorde 't oog
En even bleef ze aarz'lend staan....

Een klein, ondeelbaar oogenblik
Liet 't handje los, weg trok het koord -
Een smartkreet klonk - de mooie bal
Steeg als een vlugge vogel voort....

Zoo is in 't leven 't broos geluk -
Onzicht'bre hand werpt mild en groot
Het menschenkind in 's levens lent'
Een kost'bren schat soms in den schoot.
O, houdt met beide handen vast,
In biddend opzien naar omhoog,
Als u 't geluk beschoren is -
Waak! waak! verlies het nooit uit 't oog!

Één windvlaag soms - een enk'le ruk -
En als een zeepbel, licht en teer,
Stijgt het omhoog met snelle vlucht
En nimmer, nimmer keert het weer!

NORMA.

Gedachtenwisseling.

Aan den corrector:

‘wordt verzocht te willen letten op de taalfouten!’
‘beveel ik aan de leesteekens naauwkeurig na te gaan!’
‘verzoek ik in woorden als dadelik, mogelik, geen verandering te maken!’
‘laat ik het over op de hiaten te letten en ze des noods te verbeteren!’
‘vertrouw ik de correctie toe van vreemde woorden!’
‘zij aanbevolen, acht te geven op de statistieke gegevens!’
‘draag ik op, wegens tijdgebrek, verbetering, zoo noodig, aan te brengen in mijne overdenkingen!’
‘doe ik weten, dat ik de bemerking van onleesbaar handschrift niet aanneem; voor mij is 't duidelijk!’
‘herhaal ik, dat ik mijn stuk geplaatst hebben wil, na mijn trant!’
‘richt ik beleefd het verzoek zinstorende fouten te herstellen!’

Zulke en andere aan-, be- en opmerkingen, aan- en verzoeken vindt men wel aan het hoofd

van berijmde en onberijmde geestesproducten, van belangrijke en onbelangrijke schrifturen en mededeelingen van ervaren en onervaren, jeugdige en bejaarde, belangstellende en naijverige schrijfsters, schrijvers, van aspireerende, desespereerende en manifesteerende poëten en poëtasters.

Gij hebt recht, gelijk eene moeder haar zuigeling vol vertrouwen in de armen van een baker legt of dat gij kleederen zendt naar de chemische wasscherij (voor adres zie advertentiën) om vlekkeloos gereinigd te worden, zoo legt gij de vruchten uwer inspiraties en uwe jambische voeten zorgeloos in handen van den purist.

Hoe stelt gij u dien wel voor?

Als een lijvig woordenboek, als een wandelende dictionnaire, als een levend lexicon? alwijs, alwetend, alziend, de grammaticus par excellence? Gij denkt u hem in stille omgeving, ongestoord turende op letters, woorden, cijfers, teekens, handschriften ontraadselend, tot hij het imprimatur uitspreekt over de aan hem toevertrouwde panden?

Ach neen! Vol aandacht het thema behandelend, daagt op een zetter: een aantal regels moeten verloopen, daar is zijn taak te zorgen, dat alles weer aansluit; een ander komt raadpleegen uit een chaos van zeldzame, onleesbare woorden een zin te scheppen en o wee! wanneer zich 't smakelijk woord doet hooren: een stuk ligt in pastei, dan wordt herstel geeischt, opdat niets ga verloren.

Dan wacht een ander nog, bestuurder van de pers, hij wenkt, opdat uw werk het daglicht moge aanschouwen. Alsnu een laatste blik en dan... vooruit! De pers gaat dan zijn gang, draait rusteloos voort, drukt heden zwart en morgen rood, is onverschillig, koud voor 't aandoenlijke lied of ruwe spotternij.

Verscheen er ooit een werk, van alle smetten vrij? En toch, als men een fout ontdekt, vraagt menigeen zich af, hoe kon 't mogelijk zijn? Dat 't mogelijk is, daarvan spreekt de historie. Voyons!

Naauwkeurigheid vereischte het drukken van den bijbel. In 1631 werd in Engeland een bijbel gedrukt, waarin voorkomt: Gij zult echtbreken. Men noemt dezen de ‘Wicked Bible’. In een anderen, genaamd de ‘Viced Bible’, staat: Gij zult stelen. Niemand had opgemerkt, dat het woordje *not* was uitgevallen. Voor eenige jaren werd nog een exemplaar voor *f* 80. - verkocht. Verder bestaat er nog een uitgave van John Field van 1650, waarin ongeveer 3600 fouten voorkomen. De oudste drukfout dateert wel van 1457 in het psalmboek van Schöffer in het woord Spalmorum. In 1478 drukte Gabriel Peter zijn ‘Juvenal’; hij wist zich van alles gemakkelijk af te maken door de mededeeling:

‘Lezers, stoort u niet aan de drukfouten, die door onachtzaamheid der werklieden zijn ontstaan, wij kunnen niet op alles letten.’

Johann Knoblauch te Straatsburg drukte een werk af ‘Pic de la Mirandola’ in 1507, waarin zooveel fouten voorkwamen, dat er 15 folio's voor errata noodig waren.

Er was eens een zetter, die zeker niet van Jezus Christus had gehoord. In een engelsch godsdienstig tijdschrift komt een hymne voor, waarvan het slot luidde: Jesus Christ was a poor man’. Voor het woord Christus was de gebruikelijke abbreviatuur geschreven Xt, waarvan de zetter maakte: Jesus XI was a postman. (Jezus de elfde was een postbode).

Henri Etienne (1569) verhaalt van een werk waarin veel latijnsche en grieksche teksten stonden, dat een corrector, die nu juist geen taalgeleerde was, alleen de hem

bekende woorden gebruikte, zoo veranderde hij eens procos (liefhebber) in porcos (zwijnen).

Crapelet, een bekend fransch boekdrukker in de 18e eeuw, schrijft in zijn ‘Etudes typographiques’ hoe hij zijn vader Charles Crapelet eens in opgewonden toestand aantrof, die woedend een blad papier in elkaar frommelde. Het boek ‘Télémaque’ was afgedrukt en op de eerste bladzijde stond ‘Pélénope’ in plaats van ‘Pénélope’. Dat blad was driemaal nagezien eer hij het ontving, nu had hij het gelezen en nog eens herlezen en de fout niet bemerkt.

Aan den beroemden boekdrukker Firmin Didot gelukte het eens op het laatste oogenblik een fout te ontdekken, bij het afdrukken van een werk van ‘Racine’. Er stond: ‘Vous allez à l'hotel, et moi j'y cours, madame!’ hetgeen moest zijn: ‘Vous allez à l'autel!’

Aan den abt Sieyès, die een groote rol speelde bij de Fransche revolutie, heeft een fout bijna het leven gekost. In een toespraak had hij gezegd: ‘J'ai adjuré la République’, waarvan de zetter had gemaakt: ‘abjuré’, dus juist het tegenovergestelde. Gelukkig kreeg hij de drukproef nog in handen en riep woedend uit: ‘Wil de drukker mij laten guillotineeren?’

Nog wordt melding gemaakt van een drukfout, ook van politieke beteekenis, uit den tijd van Napoléon I, toen hij een alliantie zocht met Rusland. In de Moniteur kwam voor: Les deux souverains dont *l'un* ne peut qu être invincible’ terwijl de zin moest zijn: ‘dont l'union’. De alliantie is nooit tot stand gekomen.

Wanneer wij nu er op wilden letten welke gevaren aan drukfouten verbonden zijn, dan zou hierover veel te schrijven zijn, waarom wij het maar niet zullen doen. Werd er eens een prijsvraag uitgeschreven over het onderwerp: De gevolgen van een drukfout, dan zouden er misschien heel wat pennen in beweging komen en wanneer men een wedstrijd uitschreef voor een boek zonder ééne fout, dan zou men weinig deelnemers vinden.

BULTKLOPPER.

Uit mijn ervaringen met Milaansche boefjes door Messandra Ravizza.

III.

We kwamen het dorp binnen. 't Was Zondag, en de eenige straat vol menschen. De koetsier liet het rijtuig bij een herberg ophouden en, misschien als voorzichtigheidsmaatregel, wilde Zino bij hem blijven, terwijl

Eugenio en ik te voet naar het eind van het dorp liepen.

Troepjes boeren keken argwanend, nieuwsgierig ons na: 't duurde niet lang of de jongen was door zijne dorpsgenooten herkend. Achter ons hoorden we mompelen: ‘Kijk, daar heb je den oudste van den vrachtrijder, die weggeloopen is!’

Ik zag dat hij op z'n lippen beet om zich groot te houden. Hij keek strak vóór zich en de uitdrukking van zijn gezicht werd steeds angstiger naarmate hij dichter bij zijn huis kwam. 't Was 't laatste van 't dorp. Een vrouw stond voor de deur met een kleuter op den arm en vijf of zes andere baasjes stoeiden voor haar voeten. Toen zij merkte dat we op haar afkwamen, ging zij vlug naar binnen, gevolgd door de bende die aan haar rokken hing.

Ik weet niet, of zij haar zoon herkende; een feit is 't, dat toen ze hem binnen zag komen 't precies was of ze hem een uur geleden nog gezien had en hij in dien tusschentijd had loopen ronddolen in de velden. Zwijgend stond de jongen voor zijn moeder en ik zelf wist niet hoe te beginnen. De eenige kamer gelijkvloers was een ongepleisterd krot, met bevende muren, en kleine zwart verrookte half verteerde balken. Overal lompen en enkele hoogst noodzakelijke, wankelende uit de scharnieren gelichte meubelen.

De vrouw die vóór me stond was een schepsel, dat óp was door 't vele kinderen krijgen, misvormd door te zwaren arbeid. 't Eenige gevoel dat ik op haar gezicht zag, was achterdochtige verbazing. Met één oogopslag kreeg ik een begrip, èn van de omgeving, èn van de familie. De stilte duurde maar kort.

- Hier is uw zoon, waar is uw man?
- In de herberg. 't Is vandaag Zondag.
- Wilt u hem dadelijk laten halen.

Ze zond een van de grootste kinderen, dat stond in een kringetje, half verborgen verwezen te kijken tusschen de rokken van de moeder. Niemand gaf eenig blijk de terugkomst van 't broertje gemerkt te hebben. Maar kinderen zijn min of meer onbewust: de sfinx voor mij was de moeder. Geen zenuw trilde in haar bij het terugzien van den jongen, die in dien tusschentijd dood had kunnen zijn, wie weet welke gevaren doorstaan had. Is het de vermoeienis, de honger, de dagelijksche zorgen die daartoe brengen? Een heimelijke wrok kwam in me op tegen die vrouw, maar in 't diepst van mijn ziel was er een stem die pleitte: Kan zij 't helpen? Zie je niet waar ze leeft, waar ze zal sterven? Kunnen schepsels die in zoo'n ellende vegeteeren anders dan beesten zijn?

Ik kleurde over een gedachte die op het eerste gezicht van den jongen bij me op was gekomen: hij was zoo fijn gebouwd dat ik me hem van hooge afkomst had voorgesteld, een zoon der liefde, een vondeling. En op welken grond was die reine bloem van schoonheid ontkiemd en ontloken? Toen de vrouw, nòch haar kind, nòch haar man terug zag komen, ging zij er zelf op uit en kwam een oogenblik later binnen, gevolgd door een langen man met een bronsikleurig gezicht.

De vader scheen evenmin heel voldaan over dien onverwachten terugkeer; alleen toen ik hem uitlegde, wat ik van hem wilde, klaarde hij weer op. Klaarblijkelijk vertegenwoordigde de teruggekeerde zoon alleen een mond meer om te verzadigen. Eerst, misschien was 't de wijn die zijn geest benevelde, scheen hij mij niet te begrijpen, ik moest hem verschillende bijzonderheden vertellen over het leven dat de jongen ging ondernemen. Eindelijk, nadat de zaak hem duidelijk in 't hoofd was gedrongen, vroeg hij mij:

- Wilt u de anderen ook? U kunt ze krijgen, gerust. Ze hebben àltijd honger, àltijd honger. Ik trek er dag en nacht op uit, in den sneeuw, in den regen, de vrouw werkt op 't land. Maar 't is allemaal voor niks: ze kunnen zich nooit zat eten. En hoe harder ze groeien, hoe meer honger ze hebben.

Terwijl hij sprak, kwam er een scherpe wijnlucht uit zijn mond. Hij kon ten minste drinkend, zijn gedachten verstikken, maaide anderen?

Ik was verlangend de zaak tot een einde te brengen, ging naar den burgemeester van het dorp die mij hielp de noodzakelijke formaliteiten af te doen.

We trokken met stillen trom naar de stad terug: Eugenio zei geen woord meer; Zino en de koetsier daarentegen, druk babbelend, schenen de beste vrienden.

Vlak bij de poort draaide de koetsier zich om, om mij te vragen waar hij moest ophouden; maar Zino, vlugger dan ik:

In 't logement *del Verde.*[*)]

*) In t groen.

De ander liet 't zich nog eens zeggen, maar toen schudde hij zijn hoofd van: nooit hooren noemen!

- Ik zal het je dadelijk uitleggen - voegde de *Koning der dieven* er bij. Je gaat naar de plaats Castello, in de richting van het station: bij de tweede bank rechts van den weg daar wonen wij.

Het wonderlijke adres verwekte een gullen lach van den koetsier die, opgevroolijkt door de borreltjes met een echt Milaneesche gevatheid antwoordde:

- Wel verdraaid, jij zult nooit standjes krijgen met den eigenaar of den portier.

Ik had best begrepen dat onze *Koning der dieven* zoo heel graag aan een gevoelentje van ijdelheid wilde toegeven. 't Was misschien 't uur waarop hij een bijeenkomst van zijn klein leger gelast had, en hij brandde van verlangen zijn ondergeschikten te laten zien dat hij in een rijtuig zat.

Op een teeken van mij hield de koetsier zich getrouw aan het bevel, en waarlijk, toen wij bij de bank afstapten, zagen wij dadelijk een troepje van acht of tien jongens en ik herkende een groot deel van mijn vaste schoorsteenvegersbewondenaars.

Onder die kinderen ontdekte ik zoo'n sterk sprekend type van kleinen misdadiger, dat ik er geruimen tijd van onder den indruk bleef. Een paar woeste oogen onder een heel laag voorhoofd, in een onrustig, onregelmatig gezicht verwekten dadelijk afkeer en angst. Later hoorde ik van de andere boefjes dat hij een zekere Rico was, verwoed mededinger van het *hoofd,* die er alleen met geweld in slaagde hem ten onder te brengen.

Eugenio ging precies op dezelfde manier weg als Cesarino, met dit onderscheid alleen, dat hij mij een uur van hevige onrust en vrees bezorgde.

De knaap had geen weerstand kunnen bieden aan de verzoeking zich in zijn nieuwe pakje aan zijn kameraads te vertoonen. Hij was 't huis uitgeloopen zonder me te waarschuwen, kwam gelukkig weer op 't nippertje terug, heel trotsch over het succes bij de bende behaald. Zoodra hij me zag, voorkwam hij 't standje:

- Nou willen ze er allemaal heen om de mooie kleeren. Maar Zino zegt dat je moet *werken* om ze ook te krijgen en dat je op 't schip net als in een gevangenis bent. Maar ik ga er tòch heen.

Ook Eugenio, ofschoon op de papieren door het dorp naar Genua gezonden, gequalificeerd als *gevaarlijk sujet*, gaf nooit reden tot klachten of straffen. Ik herinner me zelfs dat eenigen tijd later zijn chef, uit Genua naar Milaan gekomen om er een conferentie te houden over de stichting van het schoolschip, Eugenio meebracht die tot een flinken jongen was opgegroeid. Het was een gedenkwaardige gebeurtenis, ook voor de kleine dievenbende. Vergezeld door '*t hoofd* verdrongen ze zich bij den uitgang om den matroos, die zich niet schaamde zijn ex-kameraad te herkennen.

Een jaar was verloopen sedert de jongen beschaamd, met gebogen hoofd zijn dorp was doorgegaan; hij wilde er terugkeeren trotsch op zijn matrozenpak.

Ook Zino was van de partij. Over me gezeten, overgelukkig elkaar weêr te zien, bestormden de twee knapen elkaar met vragen.

Eugenio beschreef met de levendigste kleuren zijn nieuw bestaan:

- Meneer is zoo'n beste man, hij is net als een vader voor ons, en we hebben zelfs feesten aan boord!

Maar, waar hij altijd op terugkwam zonder 't zelf te merken was, dat ze zich altijd ‘zat’ konden eten.

Toen de beurt van vertellen aan Zino kwam, merkte ik dat zijn toon heel anders was. Het enthousiasme vlamde zijn gesprek niet op.

Van zijn kameraads waren enkele gepakt en naar 't Verbeterhuis gezonden, en één was in 't hospitaal gestorven. Die had op de steenen van een monument geslapen, en toen een ziekte opgeloopen met een moeielijken naam. Hij had nog wat rondgezworven, altijd met de koorts op z'n lijf, toen was 't hem in den kop geslagen en was hij opgepakt en naar 't ziekenhuis gebracht. Op een Zondag zijn we er met ons drieën heengegaan om hem oranjes te brengen die we expres voor hem gegapt hadden, en toen vonden we in zijn bed een ouden man.... En Gonin, weet je nog, dat canaille? Hij hangt den spion uit, hij verraadt de kameraads en werkt voor *eigen* (!) rekening. Ik zal 'em op een goeden dag z'n ribben breken. Van den winter vonden we elkaar, net als toen jij er was, 's morgens vroeg aan Castonaccia en dan maakten we een vuurtje en bakten 't kastanjedeeg. Als dan de taart klaar was, namen we er lekker ieder een groot stuk van, en dan zaten we daar zoo echt, met onze beenen in de vlammen. Maar

de politie is er achter gekomen, en toen heeft Gonin zich laten pakken. En nou verklapt ie alles aan den rechter.... In de *Twee torens* is niets veranderd, daar zitten ze nog allemaal op z'n plaats: de eenige deurwaarder en dan de advokaten die met elkaar kibbelen, en de rechters en de beschuldigden die zoo gapen, dat ze hun kaken uit 't lid trekken.

De levendigheid der beschrijving, het komische der gebaren amuseerden me en ik schaam me niet te bekennen dat we, niettegenstaande den eerbied verschuldigd aan de justitie, alle drie hartelijk lachten, toen we het dorp binnen kwamen.

't Toeval wilde dat 't ook ditmaal op een Zondag viel; de menschen stonden in groepjes op 't marktplein en keken ons verbaasd aan. We reden door tot de hut die nog even vervallen was als 't vorig jaar. De vrouw was alléén met 't jongste kind t'huis en ontving ons even onverschillig als toen. Het *slecht sujet* daarentegen sloeg zijn armen om haar hals in een behoefte aan teederheid, tegelijk trachtend haar heimelijk iets in de handen te stoppen.

Gedurende dit lange jaar van afwezigheid was zijn natuurlijk gevoel beschaafd en verfijnd, uitwerking van een hooge en eenvoudige, in woord en daad geuite opvoeding door een liefdevollen, onvermoeiden meester.

- Zino en ik volgden het tooneel met de oogen: de daad van den jongen was ons geen van beiden ontsnapt en we keken elkaar aan. Toen zag ik op het, gewoonlijk tot een grijnslach of tot spot getrokken gezicht van den *koning der dieven* een uitdrukking van droefheid, die ik er nog nooit op gezien had.

De vrouw borg de enveloppe, zeker de eerste winst van Eugenio, in haar jak en zij begon te luisteren en op die, door ellende en vermoeienis verwoeste trekken, kwam eenig gevoel van hartelijkheid, ten minste zoo kwam 't me voor.

't Was al spoedig tijd om te vertrekken: ze kusten elkaar, toen ging de boerin vlák voor me staan, 't was of ze aarzelde. Toen nam ze in eens mijn hoofd tusschen haar ruwe handen en zoende me bruusk op mijn wangen, 't Was haar dank.

Niemand sprak van den vader. Zoodra Eugenio afscheid van haar genomen had, haastte hij zich weg: te veel droeve herinneringen werden opgewekt in die hut!

* * *

Mijn relaties met Zino werden voortgezet, hij kwam en verdween, at in de *keuken*, ik vroeg hem nooit, hoe hij zijn tijd gebruìkte en hij sprak er mij niet over. Na het succes van Eugenio in zijn mooie matrozenpakje werd de *keuken* overrompeld door een zwerm kleine vagebonden die alle naar het schoolschip wilden. Ik bevond me in een moeielijk geval en was ontevreden, dat degeen die me 't meest ter harte ging een volmaakte onverschilligheid toonde over den eenigen weg tot behoud die hem openstond.

Groot was dus mijn vreugde, toen op zekeren dag een vrouw bij me kwam die me zonder omwegen zei: ‘Ik ben de moeder van Zino.’ Ze vertelde me dat haar jongen van tijd tot tijd bij haar kwam en zich over me beklaagde en dat ik wel probeerde hem door de politie te laten pakken, maar hem niet goed genoeg oordeelde om ingescheept te worden op de *Redenzione*, zooals Cosarino en Eugenio.

Ik begreep dat, tengevolge van het aantal aanvragen, de kapitein van 't schip te Genua genoodzaakt was geweest, weigerend te antwoorden. Toch was ik zeker als ik over mijn protégé schreef, dat er nog wel een plaats op het oude schip zou zijn.

Ik verzocht haar dadelijk de noodige voorbereidselen te maken, opdat de jongen zoo gauw mogelijk zou kunnen vertrekken. De eerste maal dat ik hem weer zag na het gesprek met zijn moeder, keken we elkaar eens goed in de oogen, hij met een stille uitdrukking van verlegen erkentelijkheid.

De weg tot vertrouwelijkheid eenmaal geopend, zei hij mij dat hij er al een tijd over gedacht had zijn leven te veranderen, maar de vogeltjesvrijheid die hij genoot, was hem zóó lief dat hij altijd in twijfel geweest was. De arrestatie van Rico had zijn besluit verhaast.

Hij zou op het schoolschip gaan, maar ik moest goed begrijpen dat niemand hem er met geweld zou houden, als het nieuwe leven hem niet beviel.

Daar het aantal leerlingen zéér toegenomen was en bijgevolg meer hygiënische maatregelen moesten genomen worden, verlangde het hoofd ditmaal, behalve de toestemming van de moeder, nog een medisch attest.

Ik zond Zino en zijn moeder met een briefje naar den wijkdokter, in mijn briefje verklarend waarom ik het attest vroeg.

Ik wachtte. De jongen bleef langer weg dan noodig was. Ik maakte me al ongerust,

dat berouw over de vrijheid die hij op het punt was te verspelen de overhand had gekregen. Eindelijk ging de deur open en kwam Zino binnen, bleek als een doode.

- De dokter zegt dat ik niet kan gaan.

Met bevende hand deed ik den brief open en las: 't Spijt me dat ik het attest niet kan geven: de jongen heeft hoofdzeer en kan alleen in 't hospitaal opgenomen worden.

Z'n moeder trok een gezicht van ik begrijp er niemendal van, ik had het briefje nog in de hand niet in staat iets te bedenken. Wat te doen?

Ik nam den jongen bij de hand.

- Je moet met me mee gaan - zei ik - we gaan naar 't hospitaal. Je zult genezen, en als je eenmaal beter bent, ga je naar 't schoolschip.

Pasqualino verweerde zich heftig:

- Nee, dat doe ik niet, ik ga niet naar 't hospitaal, een mooie behandeling die ze je daar geven!

Ik keek hem verbaasd aan.

Ja, ze trekken je huid van je kop, haren en al!

Ik wilde hem half ernstig, half plagend overtuigen:

- Nou begrijp ik waarom je nooit je pet afnam! Je schaamde je! En je vrienden wisten 't ook niet, hè?

Maar bedenk wel dat je nu kaal wordt, op je vijftienden jaar oud en kaal. Je komt nog onder de ongeneeselijken.

Z'n moeder bleef maar suf vóór zich kijken, maar het gezicht van Zino drukte een geweldige inspanning van den geest uit, soms zag je van onder de gefronsde wenkbrauwen de oogen vlammen schieten.

- Allo, hernam ik. Anders ben je zoo flink dat je zonder klagen honger en kou verdraagt, en nou ben je zóó kinderachtig.

Als je je arm brak, zou je hem toch laten zetten? 't Is nu eenmaal noodig. Ik zal je niet alleen laten gaan.

Met een beangst gezicht ging hij weg zonder een woord te zeggen.

Toen ik den volgenden dag t'huis kwam, wachtte hij me op. Ik trachtte hem over te halen mij zijn hoofd te laten zien, maar hij wilde niet.

Laten we dan maar naar 't hospitaal gaan, dan kunt u 't daar zien - zei hij, heelemaal beschaamd en ontmoedigd.

Ik meldde me dadelijk bij den eersten geneesheer, die me in een soort veranda bracht, waarin ettelijke tafels.

Voor elk van die tafels stond een dokter in een wijd hemd, voorover gebogen, door een microscoop te kijken. De direkteur wilde het hoofd van den jongen zien. Maar die stond rechtop, met een schuw gezicht en de pet, als altijd gekleefd op zijn hoofd.

Zet je pet af. Hij aarzelde. Toen, met een bruusk gebaar voldeed hij aan 't verlangen, zijn gezicht van mij afgewend. Ik kwam dichter bij. Wat een afschuwelijk hoofd was dat! Mijn gevoel van weerzin werd nog verhoogd door het bloed dat over zijn voorhoofd liep.

Nadat de geneesheer met een tangetje enkele haren had uitgetrokken, keerde hij naar de tafel terug en legde ze onder de microscoop. Hij onderzocht ze nauwkeurig, riep een collega, wisselde eenige woorden en toen tot mij:

De ziekte is veronachtzaamd; de behandeling kan één, twee jaar of misschien nog langer duren. Het hoofdzeer is een ziekte van de armen. Ze ontkiemt in 't vuil. 't Is

een harnekkige infectie; men moet de parasiet dooden die zich aan 't leven vastklampt. Men past een nauwkeurige, geduldige behandeling toe, denkt het kwaad voor goed overwonnen te hebben en na eenigen tijd komt 't terug, heviger dan ooit.

Ik was verslagen.

- Het geneesmiddel bestaat in het aanwenden op het vooraf kaal geschoren en met verzachtende middelen voorbereid hoofd, van een pleister die pik tot basis heeft. Als alles goed kleeft, trekt een heel sterke verpleger met geweld den pikpleister af.

Onder het luisteren maakte ik bij mezelf de opmerking dat de wetenschap even medelijdend in haar einddoel is als wreed in de middelen om het te bereiken; dit systeem van behandeling scheen me eerder de Roodhuiden dan een beschaafd ras waardig.

Kan 't op geen andere manier?

Nee mevrouw, dat zou niet gaan. Daar zou te veel geld, personeel en tijd voor noodig zijn! 't Is al héél mooi als we er in slagen ze er zoo af te helpen. Uw protégé verkeert nog in een bijzonder geval: hij heeft geen te huis en men zou hem in een hospitaal op moeten nemen. Maar er zijn reglementen; de zieken van buitenaf hebben alleen recht opgenomen te worden, die van de stad kunnen er alleen als externen zijn.

Ik vroeg of men hem tegen betaling kon nemen. Op het bevestigend antwoord bood ik aan de vereischte som te voldoen.

- Zìno had intusschen zijn pet weer opgezet en verloor geen woord van het gesprek. Hij nam ons op met een merkwaardige, half medelijdend, half onbeschofte uitdrukking. Ik begreep dat 't tijd werd weg te gaan, nam afscheid van den dokter, hem verzekerend dat ik de noodige maatregelen zou nemen. We liepen de eindeloos lange gangen door, verlangend naar de frissche buitenlucht.

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegeheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid ben dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *gèén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H.B. (te Enkhuizen vroeger). - Ik heb van U een vriendelijk, schoon kort schrijven; waarin gij mij uitnoodigt een boekje te willen lezen, dat gij mij gelijktijdig zendt. Gáárne wil ik dat doen; maar ik ontving géén boekje tot hiertoe. Intusschen herinner ik mij onze vroegere correspondentie nog zeer goed, en waardeer het bijzonder, dat gij daaraan dacht, en mij herdenkt. Inderdaad was ik zéér ziek (typhus), en dacht niet anders dan te zullen sterven in Florence, waar de ziekte begon; ofschoon ik eerst in Montreux vernam, dat het typhus was. Dat opreis moeten sterven, viel mij bijzonder hard, omdat onze Marie niet hij ons was, en onze honden-kinderen natuurlijk ook niet. - Het verlangen bij hen te zijn als ik sterven moest, gaf mij de kracht en den moed de terugreis te ondernemen met een koorts van over de veertig graden, en zoo ziek dat ik bij het overstappen in Milaan geheel en al moest worden gesteund door twee, overigens zéér medelijdende conducteurs. De vriendelijke deelneming en belangstelling van alle beambten op die nooit te vergeten, verschrikkelijke reis van

eindelooze vijftien uren, heeft mij trouwens voortdurend getroffen, als een bewijs hoe veel goeds er òók schuilt in den mensch, naast al zijn gebreken. Maar, ik geloof, in de volksklassen méér dan in de zoogenaamd hoogeren; hoe 'beschaafder' en 'ontwikkelder' de menschen worden, hoe egoister en ongevoeliger en gemeener van zeden en verlijnder van ondeugden zij zich gemeenlijk gedragen; zie maar eens achter de schermen hij de 'Upper Ten', de geheele wereld door.

Nooit zal ik vergeten welk een gezegende aanblik Lac Lèman voor mij was, toen ik het in den vroegen ochtend voor mij zag, en Territet en Montreux in hun lachende lieflijkheid opdoemden. Want ik behoor tot diegenen, die er volstrekt niet aan hechten in het vaderland, of waar ook, te worden begraven. 't Is mij 't zelfde wáár ze mij leggen zullen voor dat laatste plekje, dat den mensch op aarde wordt toebedeeld. Alleen één ding zou mij zoo hard vallen: te moeten sterven zonder afscheid van hen, die mij 't liefst zijn. Mijn vriendin had ik hij mij, maar onze Marie niet. En dan onze honden-kinderen! De gedachte, dat ik hen gezond had verlaten voor dat korte plezier-reisje, en dat zij straks slechts één van ons zouden weerzien, zij, die bij elke thuiskomst zoo hartstochtelijk gelukkig zijn, en opgewonden, pijnigde mij in Florence dag en nacht. Ik had het gevoel, alsof ze denken moesten, dat ik voor goed was weggebleven, omdat ik niets meer gaf om hen, en ten slotte heb ik mijn vriendin laten beloven, dat zij, als ik mocht sterven, een stuk van mijn laatste nachtjapon aan hen zou laten ruiken; omdat het een bekend feit is, dat honden, met hun zeldzaam scherpen leuk, terstond onderscheiden doods-lucht, en van wien. Ik hoopte, dat zij op die wijze dan zouden begrijpen, dat ik niet was weggeloopen, maar gestorven Inderdaad is de intelligentie van honden zoo groot op zulke punten luist in die typhus hebben we dat telkens geconstateerd! Zij begrepen volkomen, dat ze niet mochten blaffen of lawaai maken, en hielden zich doodstil in de keuken bij Marie. Zoolang ik in levensgevaar was, hield deze hen bij zich, maar ook daarna nog durfden wij hen niet laten binnenkomen, uit vrees voor de besmetting, omdat wij niet weten, in hoeverre typhus op honden kan overerven. - Tweemaal wist kleine Benjamin zich toen in alle stilte los te maken, en hij, - anders binnenrennend met een ontzettend geblaf en druklegedoe, - slóóp die beide malen de ziektekamer in, sprong onhoorbaar op mijn bed, on zoende mij, de pootjes om mijn hals geslagen, zoo teeder en voorzichtig als een klein kindje. Ook liet hij zich door Marie met de grootste gedweeheid weghalen, blijkbaar volkomen doordrongen van het feit, dat hij niet mocht binnen blijven, en zich zelf een vrijheid had veroorloofd. - Aandoenlijk was ook beider verstand toen zij later weer in de kamer mochten slapen. - Ik gaf hou dan, als ik wakker was, ieder een stukje chocolade, en zij gluurden bij 't binnenkomen, of ik 't gereed hield. Maar lag ik met de oogen dicht, dan verroerden zij zich niet, slopen stil, zonder geluid te geven naar hun mandjes. En ik verzeker U, dat zij, wanneer ik gezond ben, zulke attenties niet hebben, en van 's avonds zoowel als 's ochtends meedoogenloos blaffen! Van zware ziekten echter hebben zij volkomen goed begrip. - Ik weet niet, of U *The Heir of Redelijffe* is bekend? In het laatste gedeelte, waarin de thuiskomst der jonge weduwe wordt beschreven, komt een aandoenlijke scène voor, die zoo echtwaar is gevoeld, wanneer Guij's hond, nadat hij allen heeft afgesnuffeld en beroken, als verwonderd over de afwezigheid van dien eenen, dien hij boven alles liefheeft, en zoo stellig had verwacht, ten slotte naar de vroegere kamer van zijn in de verte gestorven meester rent, en daar aan de deur krabt, als overtuigd, dat hij toch ergens *moest* wezen. Ik heb die beschrijving nooit met drooge oogen kunnen lezen, - en ik huil niet gauw, - omdat mij de smart van een dier, aan wien men de redenen niet kan ophelderen, nog zoo veel droeviger voorkomt,

dan die van den mensch, die althans wéét, wat er geschiedde, en hoe het gebeurde. En daarom moest ik in Florence steeds dááraan denken! Onze Marie althans zou hebben geweten, had mijn laatsten groet aan haar, mijn laatsten dank voor al hare trouwe liefde, ontvangen door mijn vriendin Maar onze honden-kinderen hadden mij vergeefs gemist, en naar mij verlangd, en zouden niet hebben geweten hoe *ik* aan hen had gedacht, naar hen had gesmacht!

- Neen, zeg niet: een dier voelt niet zoo diep! Integendeel, een dier voelt veel dieper, dan de menschen! Er zijn meer voorbeelden van dieren, die stierven van verdriet, dan van menschen. Zoo weet ik de geschiedenis van een papegaai, die, toen zijn meester plotseling aan een hartkwaal doodbleef, bij vrienden van dezen werd opgenomen, maar reeds na veertien dagen stierf, nadat hij zich voorover op de tafel had gegooid van wanhoop. Ditzelfde dier sprak alleraardigst, maar na den dood van zijn meester heeft hij in die veertien dagen zijn geluid niet meer laten hooien. - Wijs mij de menschen, die zóó hun dooden natreuren! Zij zijn dun-gezaaid.!

Cora. - Dank hartelijk voor Uw goede wenschen bij mijn herstel.!

Mevr. O.S. te 's H. - Hartelijk dank voor Uw lief schrijven. Toen ik de redactie weer overnam, was ik blij ook de copie van Uw hand aan te treffen. Van U en Uw zuster ontvang ik zoo gaarne iets. - Uw hoek is mij tot hiertoe nog niet geworden, maar ik heb de laatste weken moeten reizen en trekken, en ontvang nu alles weer geregeld door den uitgever. 's Zomers ben ik geregeld een half jaar in Holland In den winter mag ik daar niet meer zijn. Longen en hart hebben veel geleden, schijnt, het door dien typhus. Ja, 't was een zware tijd! Niet het minst ook voor mijn twee huisgenooten, vriendin en Marie, die de geheele oppassing hadden. Marie heeft daarenboven zelve geen typhus gehad, zoodat hare grenzenlooze toewijding niet genoeg is te waardeeren. - Ja, ik hoorde dat het weer in Holland veel te wenschen overliet. Wij hebben onzerzijds, van af Augustus, prachtig weer gehad in 't Engadin. Altijd zomer en bijna geen dag regen. Zoo ook bleef het de ganschen September-maand door, zoodat wij voortdurend onze dunste kleeren dragen moesten. - Hamburg behoort tot de mij nog niet bekende steden. - Ik heb altijd gehoord, dal het er recht aangenaam moet zijn, voor wie houden van ‘Gross-stadt’-leven. Dus, ik denk dat U een prettig reisje zult hebben gehad. -

L.D. (Amerika.) - Dank voor Uw vriendelijke woorden aan mij, naar aanleiding mijner ziekte. Het is altijd prettig, te hooren dat mijn werk wordt gewaardeerd. - Ik geloof niet, dat ik zou *kunnen* schrijven, als ik niet éérlijk mijn meening kon zeggen. Bij mij is dat zoo impulsief', dat ik 't van zelf doe, en altijd naderhand moet glimlachen over den storm, dien sommige mijner meeningen, zoo dikwijls opwekken, zonder dat ik dit vooraf vermoedde, of kon vermoeden. Het bang-zijn om eerlijk voor een opinie uit te komen, het schipperen met de waarheid, en het preutsch willen ontkennen van natuur-drang, waarin de meeste vrouwen en meisjes zoo uitmunten, is mij altijd een raadsel geweest, en is zoodanig tegen mijn karakter indruischend, dat ik dientengevolge met dit slag menschen nimmer anders dan oppervlakkig, zonder iets van mijzelve te geven, vermag om te gaan. - Gij vraagt mij wat ik denk van Uw opstellen. Het is moeilijk over zoo iets te oordeelen, waar het Brieven zijn over persoonlijk-beleefde en persoonlijk-geziene dingen, dus geen eigenlijk literair werk. Zoo als gij ziet plaats ik ze tot hiertoe gaarne. De stijl is levendig.

Juvenis. - Ofschoon het briefje van U reeds van ouden datum is, wil ik U alsnog antwoorden, dat ik over de oud kiesrecht schreeuwende dames precies zoo denk als gij. Dat er een onrechtvaardigheid is in de wet, waar zij ons, voor ons brood werkende, geen man en kinderen hebbende, zelfstandige vrouwen wèl de verplichtingen oplegt, van belastingen, enz. maar niet laat deelen in de voorrechten van den Staatsburger, dat geef ik gaarne toe. Maar, bij àl het onrechtvaardige, waartoe Moeder-natuur ons veroordeelde, vind ik die onrechtvaardigheid van den Staat zóó onbeteekenend voor ons vrouwenleven! - Wij vrouwen zijn voor eene andere taak bestemd, dan die van willen mee leuteren en mee knoeien in politiek. Waarom zouden wij hunkeren naar de genoegens van stemrecht, enz.? Ik voor mij draai er geen hand voor om, of - meneer A, of meneer B, of meneer C wordt gekozen in Gemeenteraad of Kamer; want bij al deze heeren, van welke richting of partij zij ook zijn, is niet het *beginsel* hoofdzaak, maar alléén 't lieve eigen-ik, dat aast op baantjes en een rolletje spelen.

Zijn de heeren dan Minister, dan draaien zo netjes mee met de omstandigheden, en steken de ‘principes’, die ze op hun program hadden, toen ze zich moesten laten kiezen, handig in den zak; 't geen hun dom kiezersvee, van welke richting ook, gemeenlijk, volstrekt niet bemerkt. - Vermakelijk is het nu weer in Frankrijk, te zien hoe de edele, democratische Clemenceau, die, zoolang hij er nog *moest* komen, zoo prachtig agiteerde voor socialisme en al den schoonen poespas daaraan verbonden, en het troetelkindje was van zijn partij, het *bij* diezelfde partij verkorven heeft, door zijn minister-schap, nu hij al zijn vroegere groote-woorden moet verloochenen, het leger gebruikt om werkstakingen tegen te gaan, en al diergelijke, alles-behalve socialistisch-getinte dingen doet, alléén maar om zoolang mogelijk aan het la'tje te kunnen blijven zitten. En dan de heeren Kamerleden-wereldverbeteraars; die, nu de Fransche Kamer socialistisch is, van hun meerderheid gebruik maken, om zich gauw, gauw, de zakken vol te stelen met kiezers-vee-geld, door hun tractement van 9000 francs op fr. 15000 te brengen, in een achtermiddag-zitting. En dat onder het fraaie argument, dat het Parijsche pleizier-leven immers zooveel kost, aan rijtuigen, maîtressen, diners, enz. 't Zijn mij je volks-mannen wèl, die zooveel voelen voor armoede en verdruktheid, dat ze dadelijk met gretige handen naar zich toe halen, wat ze maar grijpen kunnen, niet om de ellende van hun ‘medebroeders’ te lenigen, och nee, dááraan denken ze alléén bij de verkiezings-propaganda, maar om zelf zooveel mogelijk te **genieten**, precies als de eerste de beste in verkiezings-artikelen en verkiezings-speeches zoo gehekelde millionair. Enfin, zoolang 't volkzelf niet wijzer is, en zich zulk een ‘vertegenwoordiging’ laat opdringen als je ware verdient het zelf niet beter!

En in dat nuttelooze geknoei zouden wij vrouwen ons steken! Wat mij betreft, grand merci! Gij hebt zoo gelijk, wie weet wat een zonnig en liefdevol intérieur beteekent in het kinderleven, die weet ook, hoe de ware, de hoogstaande vrouw niet is diegene die schettert over Vrouwenkiesrecht, maar zij die haar gezin voorging in edele vrouwendeugd, en het opvoedde tot goede, gelukkige mannen en vrouwen. Want wie beter en eerder dan de *moeder* vermag dat te doen! Maar helaas, hoe weinigen vatten hare taak zóó op, als het zwaarste en veelomvattende, maar tegelijk ook heerlijkste wat er bestaat in menschenlof

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Bericht.

In antwoord op de vele vragen dienaangaande, beloof ik het vervolg op mijn novelle ‘**Uit de sfeer gerukt**’ in de a s. Lelie.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

23 October 1907.
21ste Jaargang.
No. 17.

Bericht.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Huwelijks-aanzoeken door middel van de Courant.

Deze 'meer en meer gebruikelijke weg' om tot een huwelijk te geraken was ruim een halve eeuw geleden reeds bij de meesten bekend. Het Handelsblad e.a. gaven hiervan bijna dagelijks het bewijs. In de Leeuwarder Courant vinden wij echter niet vóór het jaar 1849 twee advertentiën voor gemeld doel, in twee verschillende nommers van dat Blad opgenomen.

- Zij zijn door een gelijktijdigen Meewerker van het tijdschrift *Iduna*, met zijn opmerkingen verrijkt, volgender wijze opgeschreven, - terwijl hij na mededeeling, er in zijn eigene, nog te weinig bekende landstaal - het Friesch - een beschouwing aan vastknoopt, die wij zoo origineel en tevens, wij zouden haast zeggen... zoo *actueel* vonden, dat wij niet konden nalaten, ze hier zoo goed mogelijk in gewoon Hollandsch weer te geven: -

Het eerste dezer 'liefdes-artikels' had als opschrift met hoofdletters - want het moest vooral niet over het hoofd worden gezien -:

Oprechte huwelijks-aanvraag.

Daarna las men, zoo deftig als men 't met betrekking tot zulk een gewichtige zaak maar kon wenschen:

Een jong mensch, *tusschen de 25 en 30 jaren oud*, *welgemaakt* (wat zeker wil zeggen: zonder al te groote wratten, in 't oog loopende knobbels, litteekens of scheefheid) *van de Protestantsche Godsdienst en eene fatsoenlijke betrekking in de maatschappij bekleedende*, *verlangt* (sic!) *langs dezen meer en meer gebruikelijken*

weg (wel zeker! anders had hij 't niet durven ondernemen; dit kan er hem doorhalen,) *in kennis te komen met een meisje of weduwe* ('t doet niet, als 't maar een vrouw of liever een wijfjes-mensch is) *van omtrent dezelfde jaren en godsdienst. Op geldelijk vermogen zal minder gezien worden* (wie zou in

onzen geldgierigen tijd daarop ook zien!) *dan op een aangenaam humeur.* (erg onbaatzuchtig, niet waar?) *Van stipte geheimhouding kan men verzekerd zijn... omdat* (neen! dit staat er niet; anders had ik aangevuld: omdat deze handelwijze het licht niet te wel kan verdragen.

De inzender der tweede advertentie is een weduwnaar. Als opschrift (och, hij meent het even oprecht als de jonkman het meende, maar hij pronkt er niet mee), als opschrift heeft hij enkel

Huwelijks-aanvraag.

Een Weduwnaar van gezond gestel (van zijn welgemaaktheid gewaagt deze niet), *R.C. Godsdienst en van middelbaren leeftijd*, *eene fatsoenlijke affaire uitoefenende*, *welke een ruim bestaan oplevert*, *niet onbemiddeld* (dat klinkt, nietwaar?), *wenscht in kennis te geraken met een Meisje*, *of met een Weduwe tusschen de 40 en 50 jaren oud*, *liefst zonder kinderen* (zou-d-ie er zelf ook hebben?), *van dezelfde Godsdienst*, *ten einde*, *na genoegzame kennismaking*, *voor beide een voegzaam huwelijk aan te gaan; eenig vermogen bezittende zoude veel kunnen medewerken tot veraangenaming van het leven.* - Ziet u wel? niet om 't geld als geld: - die man begrijpt, dat het aangenaam is wat om handen te hebben; daarom is hij er niet tegen dat zijn aanstaande een klein kapitaaltje meebrengt; doch heeft ze niet, ook al weer goed. Zoo wìl hij 't althans laten voorkomen. Daarop volgt dan weer: *Van de stipste geheimhouding kan men verzekerd zijn*, en hij besluit met te zeggen, dat ieder, welke gading aan hem maakt, zich maar onbeschroomd kan aanmelden met gefrankeerde brieven.

Ziedaar den tweevoudigen tekst, dien ik wensch te behandelen, en wel, om een beetje voet bij stuk te houden, zóo, dat ik eerst mijn gedachten mededeel over het opschrift: *Oprechte Huwelijks-aanvraag*, vervolgens iets te berde breng over de beide mannen zelven, en eindelijk eens overweeg, wat zij zoo ongeveer in de aanstaande begeeren.

I.

In de eerste plaats dan mijn gedachte over het opschrift: *Oprechte* Huwelijks-aanvraag. Wat van zelf spreekt behoeft niet gezegd te worden. Immers, die te veel bewijst, bewijst niets, zegt een spreekwoord, dat zoo dikwijls een waar woord is. Als oprechtheid nu ergens van zelf spreekt, of liever *moet* spreken, dan is dit m.i. wel nergens m e e r het geval dan bijaldien men iemand ten huwelijk vraagt. Mij schijnt dit toch heel iets anders dan de vraag naar Oprechte Haarlemmer-olie, of ander ‘probaat’ middel, die als zij al eens niet oprecht of van de echte soort was, echter niet half zooveel ellende zou voortbrengen als een huwelijk dat niet echt gemeend was. Gebeurde 't toevallig, dat men bij het gebruik van eerstgenoemd artikel eenige malaise ondervond, dan zou daar bij tijdig aangebrachte hulp nog al remedie voor zijn, maar voor de malaises van een onoprecht huwelijk weet ik niet dat ergens kruid gewassen is.

Er kan eenige afleiding voor gevonden worden, maar ze geheel weg te nemen, daar schijnt niet veel kans op te zijn. Man en vrouw moeten, althans naar den gewonen regel, te veel en te na bij elkander zijn om een masker, als dat bij de aanvraag al eens aangedaan was, op den duur voor te houden. Dat moet gewis al spoedig (misschien dat het de wittebroodsweken uit dienen kan) afgelegd worden, en als dan de ware gedaante niet overeenkomt met de aangenomene, hoe dan? Aan de ellende zeker geen einde! Daarom, docht mij, kon die jonkman het woord oprecht wel hebben weggelaten, zooals de weduwnaar dan ook gedaan heeft. En zonder twijfel is dit beter. Zeggen is niets; doen is iets.[1)] Het is niet altijd aan den neus te zien of iemands daden met zijn woorden zullen overeenkomen. Met alle recht mag men daarom des jonkmans oprechtheid betwijfelen.

Maar ik bedenk mij: zou zoo'n huwelijks-aanvrager wel oprecht kunnen zijn? Zijn handelwijs heeft al den schijn van niet. Het staat toch vast, als een paal boven water, dat hij om te huwen maar één meisje of weduwe noodig heeft. Al wou hij ook nog zoo graag (want dat er gevonden worden, die aan één niet genoeg hebben zou haast wel te bewijzen zijn) al wou hij ook nog zoo graag zich aan eenige tegelijk verbinden, in ons land heeft men daar geen ooren naar; hier zou-d-ie nul op het request krijgen. Desniettegenstaande, is de vraag onzer trouwlustigen gericht niet tot één, maar tot even zooveel meisjes of weduwen als er tusschen de 25 en 30 jaar, protestantsch en van goede geaardheid zijn, tot even zooveel katholieke meisjes en weduwen zonder kinderen als er tusschen de 40 en 50 jaar gevonden worden.

Nu! - meisjes, dat spreekt, niet waar? die

1) Het Friesche spreekwoord luidt: *Sizzen is neat*, *dwaen is in ding*, of: *It is mei sizzen net to dwaen.*

hebben geen kinderen. Waar willen ze nu belanden met hun oprechtheid tegenover een tweede, derde, en wie weet hoeveel, die ze niet mogen hebben, en die toch op hun roep te voorschijn kunnen komen? Hoe ze daar mee zullen handelen betuig ik niet te begrijpen. Wellicht - ik durf het bijna niet te uiten - wellicht willen ze die in reserve houden, om als het te pas komt, daar een lijst van op te maken en er dezen of genen van hun vrienden, die evenzoo denken als zij, een dienst mee te doen. Doch neen! het spijt mij zulks gezegd te hebben. Zoo diep kan en durf ik een man niet gezonken achten. Dat zou al te gruwzaam spotten zijn met de zachtaardige, goede vrouwelijke kunne, met haar, die (zooals een wijs man zich uitliet) de vriendelijke boodschapsters der goden zijn om troost te brengen op deze van smart overdekte aarde. Dat vloekte te luid tegen de welgemeende en wel nakomenswaardige les, die eens een braaf man, toen hij meende uit den tijd te scheiden, zijn zoon als erfenis meegaf in de wereld: Doe nooit een meisje leed, bedenk altijd dat uw moeder ook een meisje geweest is.

Hoe het hiermede ook gelegen zij, hoe hoog of hoe laag zoo'n huwelijks-aanvrager de vrouwen ook moge zetten, aan den anderen kant schijnt het mij toe, dat de vrouwen of weduwen, welke naar zoo'n stem willen luisteren, juist niet van de fijnste soort zullen zijn. Ik kan dwalen, doch naar mijn inzicht zullen zij dat zachtaardige missen, waardoor de vrouw zich voornamelijk van den man onderscheidt en waarmee ze hem aantrekt. Zij moeten, dunkt mij, zoowat aarden naar de *Kenau's* van weeleer. Men spreekt wel eens van vrouwen, die de broek aanhebben, en dat moge noodig, ja soms gelukkig zijn, waar de man een kijk-in-de-pot en een rokkendrager is, erg mooi zal men een dergelijke geaardheid in een vrouw toch niet willen noemen. Daarom kan ik geen hoogen dunk hebben van de meisjes of weduwen, die - net als liefhebbers naar een open schoolmeestersbaantje - zich bij zulk een aanvraag laten vinden, om - en dat komt er nog bij - op paardekoopers manier gemonsterd, en als 't eens niet goed uitvalt, met beschaamd gelaat teruggezonden te worden. Ze daarom beschuldigen doe ik evenwel niet, evenmin als ik onze huwelijks-aanvragers het armzalig genoegen misgun, een of andere eenvoudige ziel voor den gek gehouden -, of voor het hoofd gestooten te hebben. Zoowel 't een als 't ander laat ik voor hunne rekening. Ik heb er 't mijne van gezegd.

II.

Daarom zal ik onze aanvragers zelven maar eens onderhanden nemen.

Niemand zal zeggen, dat hun begeerte ontijdig of ongepast is. Ons ‘jong mensch’ is oud genoeg. Velen die op zijn jaren al hebben wat hij nog zoekt. Om met zijn eigen woorden te spreken, is hij *welgemaakt.* Zijn vader en moeder hebben zulks wellicht op dezelfde openlijke wijze al eenmaal aan vrienden en bekenden laten weten. Zij waren er toen erg mee in hun schik, en dat hij, op jaren gekomen, daaromtrent ook niet onverschillig is, bewijst dit getuigenis. Daar is, wil hij zeggen, geen verandering in gekomen. Niemand mag daaraan twijfelen. Wij doen het ook niet, maar omdat er 25 jaar verloopen zijn, sinds zijn vader en moeder aldus spraken, toen hij naar lichaam en ziel nog geleek naar een blad wit papier, dat op pennestreken wachtte, daarom rijst bij ons de vraag, of hij er wel om gedacht heeft dat een mensch, althans naar de

‘vraagboekjes’ leeren, uit twee deelen bestaat, en dat de *welgemaaktheid* van 't eene niet altijd met de welgemaaktheid van 't andere gelijkelijk opgaat. Gaarne wil ik gelooven, dat het eerste in 't minst niet beschadigd is, hoe er ook in de eerste jaren van zijn bestaan mee omgesold is, en hoe vaak vader en moeder en speelmakkers daarop hun krachten uitgeoefend hebben. Dat hij flink uit de kluiten gewassen, een kerel als een wolk is, nemen we maar aan, doch wij weten daarmee nog niet, hoe het met het andere deel bij hem staat, en vragen dus in 't belang van de jongedochters, die hij oproept: Hoe is het daarmee gesteld? Of zou hij dat onverschillig achten, en denken, als 't oog maar voldaan is, moet dat andere zich maar schikken? - Hoor eens, men moet ook alles niet zoo nauw nemen; die het onderste uit de kan wil hebben, krijgt het deksel op den neus. Er mag ook wel een beetje voor de nieuwsgierigheid overblijven. De weduwnaar spreekt er daarom niet eens over, of hij mooi of leelijk is; die heeft het in plaats over zijn *affaire*, hoe dat gaat; en een man van zijn jaren moet vast ook op de schoonheid van lijf en leden zooveel acht niet meer slaan; een goed leven, daar zien zulke menschen doorgaans meer op. Daarbij zoo'n beetje achterbaks houden, om als het te pas komt voor 't licht te

brengen is niet kwaad of dom. Zie! als het altijd doorging dat in een mooi huis mooie menschen woonden, dat in een knap lichaam een schoone ziel huisde, en dat een weduwnaar met een ruim bestaan ook altijd ruim en gemakkelijk om 't hart was, dan kon men 't op een effene rug, mooi gelaat en een paar flinke armen en beenen laten aankomen, dan kon men zeker zijn bij een goed inkomen ook immer een goed leven te krijgen.

Maar, lieve tijd! te veel ziet men 't immers anders, dan dat het daarop voor de meisjes te wagen zou zijn. Dat kon wel eens schuin uitkomen, en dan zaten de stumpers er mee. Evenwel, men behoeft niet altijd het ergste te denken; 't kan ook wel uit bescheidenheid zijn, dat deze beide 'aanvragers' van hun inborst zwijgen. Daarvoor willen wij het houden, maar toch vragen, of het niet ronder, eerlijker, royaler zou zijn geweest, als ze er bijgevoegd hadden, dat nader bericht hier of daar te krijgen was. Zulks doet men immers wel meer in de courant. Dan behoeft men geen kat in den zak te koopen. Dat zou openhartiger geweest zijn. Maar weet u wel wat ze aan 't eind van hun aanzoek doen? Daar geven ze de verzekering, dat de zaak zoo stil zal worden gehouden als 't kan, en niemand er dus wat van te weten zal komen als wie het aangaat. Ze willen zeggen: Wees dat aangaande maar niet bang, meisjes die zin aan trouwen hebben, kom daarom maar vrij en openhartig voor 't licht.

Waarom - dat kan ik nìet zoo juist zeggen, - maar ik heb niet veel crediet voor die belofte. 't Kan zijn, dat ik wat heel onvertrouwend ben. Het kan evenwel ook zijn dat ze er eerst over gedacht hebben een huis of menschen aan te wijzen, waar men meer van hen te weten kon komen; maar ze zullen daar mogelijk van teruggekomen zijn, door de ondervinding, dat de menschen zoo bedroevend eenzijdig kunnen zijn, en dan wel eens uit al te ver gaande waarheidsliefde de heele zaak konden bederven, op zoo'n wijze, dat die jonkman met al zijn *welgemaaktheid*, noch die weduwnaar met zijn ruim bestaan geen sier vorderen zou. En dat zou jammer voor hen zijn, maar voor de jonge dochters en weduwen gewis niet.

Doch laat ons verder zien wat die mannen wel zijn en hebben. Misschien maakt dit het nog wel goed. Het 'jong-mensch' is *protestantsch*, de weduwnaar *katholiek* staat er. Het schijnt niet moeilijk te raden waarom dat er bij staat. Ze zijn bang dat er een israëlitische of anders iemand buiten hun kerk op hen verlieven zou. Ze hebben dat er bij gezet, wijl het gebeuren kon, dat zoo iemand, door hun *welgemaaktheid* of ruim bestaan in vuur gebracht, eens zoo of zooveel guldens van hun kant in de schaal kon leggen, en de verzoeking haar misschien te machtig zou zijn. Anders hadden ze 't licht bedekt gehouden, omdat het tegenwoordig toch geen cent voordeel geeft, *protestantsch* of *katholiek* te zijn, en daar evenmin uit op te maken is, of iemand deugdzaam is in handel en wandel, daar zulks zich heelemaal niet in namen, maar in daden uitspreekt.

Daarom zou ik ook zeggen, dat hun dit als *recommandatie*, niet veel zooden aan den dijk brengen zal, en van dezen kant wou ik het ook maar toetsen.

Van meer gewicht zal 't misschien zijn, dat de eene een *fatsoenlijke betrekking* heeft, de andere een *fatsoenlijke affaire* uitoefent. 't Spijt me, dat ik daarmee niet zoo gereedelijk kan instemmen. Och! de denkbeelden van de menschen over fatsoen loopen dikwijls zoo erg uiteen, dat men er waarlijk mee in de war raakt, wat er van te moeten maken. Men heeft toch menschen, die anders van fatsoen niet willen hooren, of zij moeten 't in den man zelf kunnen vinden. Zij zeggen, dat de *betrekking*

of *affaire* daar niemendal aan toebrengen of afnemen kan, en dat dus elke post of wat bedrijf het ook zij, alleen fatsoenlijk wordt, als de man of de vrouw, die er voor staat, in waarheid een fatsoenlijk leven leidt, want voegen zij daaraan toe - en ik kan er mij best mee vereenigen - er zijn allerfatsoenlijkste *betrekkingen* of posten, die soms bediend worden door menschen, wier fatsoen, als het bij den goudsmid kwam, heelemaal weggerekend zou worden. Op zich zelve, zonder meer, geeft het dus niet veel. Het zet een ruim veld open voor vragen, waar men geen antwoord op kan geven. Dat is niet oprecht in een zaak als deze. Waarom niet gezegd, dat ze brood- of koekbakker, koopman, klerk, brievenbesteller, nachtwacht, kleermaker, advokaat, rentenier, of wat dan ook, waren. Mij docht dat zulks veel schrijven en wrijven uithalen kon, en beter het doel treffen moest. De meisjes kan men 't toch niet kwalijk nemen, dat het haar niet evenveel is hoe haar aanstaande man aan zijn brood komt, of zij bakkers-, dominé's- of schoolmeestersvrouw, of anders, zal worden.

Dat is een nieuwsgierigheid, die men haar niet zwaar mag aanrekenen. Daarom nog eens, waarom den naam niet genoemd van zoo'n *fatsoenlijke betrekking* en *affaire*? Als ze waarheid schrijven, kan het immers geen kwaad, daar voor uit te komen. Naar mij dunkt maakt die terughouding de zaak niet beter voor iemand, die overigens zegt een weg in te slaan, die meer en meer in gebruik komt.

Hoe het evenwel ook met al die opgenoemde eigenschappen moge zijn, aangenomen zelfs, dat zij zoo deugdelijk zijn als men het wenschen kan, het moet, dunkt mij, elk die een beetje verder ziet dan zijn neus lang is, vreemd toelijken, dat een knap jongmensch als deze, waar hij zelf in de krant voor durft uit te komen, op geen andere wijze een meisje nader komen kan. Zoo erg afkeerig van de mannen zou ik toch niet zeggen, dat ze ergens waren, en kan hij het, dan houd ik voor zeker, dat er een bedroevend beetje achtìng voor de andere, liefste helft van 't menschdom in hem zit, omdat hij sommige daarvan op zoo'n onbeschofte wijze voor den mal wil houden. Wij komen in verzoeking te denken, dat hij een stumper moet zijn van de eerste soort, die, als hij maar meisjes ziet, den mond toegemetseld schijnt. En de weduwnaar staat ons dan voor oogen als een vreeslijk leelijke vent, waar geen- of wellicht een verkeerde reuk of smaak aan is. 't Kan ook zijn, dat zij beide in de plaats hunner inwoning niet al te best aangeschreven staan, waardoor het hun niet doenlijk is, om eens kennis te maken, laat staan het tot een huwelijk te brengen, zooals zij nu stoutweg durven te vragen. Liever evenwel denken we maar, dat ze ergens verblijven, waar hun geen wezen van 't andere geslacht tegen komt. Dan beklagen wij de bloeden uit den grond van ons hart.

Maar vreemd is het, en blijft het. Ze moesten het soms zoo druk hebben, dat ze geen tijd tot minnen hadden. Maar als dat zoo is, ik vraag, welk een leven zal men dan aan 't meisje of de weduwe mogen belooven, die zich in deze fuik laat vangen. Als ze eens wil wandelen, om wat frissche lucht te genieten, zal ze 't misschien wel mogen doen; doch met wien? met haar liefste? Wel neen! die heeft het veel te druk. Zijn knecht of hond, als hij dien rijk is, wil hij haar wellicht meegeven. Het zou ook kunnen zijn, dat ze daar meer aan had dan aan hem. Daar kan men niets van zeggen; maar 't is wel te berekenen, dat ze haar genoegen wel op kunnen zou. Daarom, laat ons de meisjes en weduwen toeroepen: Wat ge ook doet, luister toch in godsnaam naar geen courantenhuwelijks-aanvragers. Laat de minnaars bij U komen; kom nooit bij hen. Dat zij de eer van een vrouw te na!

III.

Ik ben in 't nakomen van mijn belofte zoo ver heen, dat wij mogen zien, wat de ‘aanvragers’ wel in hun aanstaande eischen. Het is het laatste deel van mijn beschouwing, misschien wel het beste, want het zal het kortste zijn.

Men spreekt wel eens van begeerige menschen, die nooit genoeg hebben, nooit tevreden zijn. Dat zijn in mijn oog akelige wezens. Wat onze ‘aanvragers’ ook mogen zijn, of van zich laten denken, in dit stuk van zaken kunnen ze U niet tegenvallen. O, neen! hierin toonen ze zich bovenmate maathoudend. Denk maar eens na, ze willen een meisje of weduwe zoo ten naaste bij van hun jaren. Een of twee meer of minder daar zien ze niet op. Ze denken dat tusschen 25 en 30, tusschen 40 en 50 ook

ruimte genoeg is. Meisje of weduwe, dat doet er niet toe; maar *protestantsch* moet die voor het 'jongmensch' *absoluut* zijn: *luthersch*, *doopsgezind*, of zoo iets dat kan er mee door. De weduwnaar dingt naar geen andere dan *katholieke.* Het 'jongmensch' wil zich toch zoo diep niet in die zaken geven. Dat laat hij aan menschen over, die meer tijd hebben dan hij. Of ze wat meebrengen kan, is beiden niet onverschillig, maar ze zien er niet op. Het 'jongmensch' heeft evenwel veel voorliefde voor een *aangenaam humeur.* Wat dat beduidt staat er niet bij. Misschien houdt het wel in, heb ik gedacht, altijd luchthartig zijn, zingen als een leeuwrik in het vroege voorjaar, en altijd blij zien, hoe manlief soms ook door de drukte brommen en knorren mag, zoodat hond en kat van angst het veld ruimen.

Hij denkt vast: de vrouw is om den man, de man niet om de vrouw in de wereld. Nòg willen ze dan - neen toch niet, ze vragen geen sikkepitje meer. Of ze huishouden kan, ja of neen? - Dat niet? Neen niets daarvan! *Vondel* spreekt ergens van een soort cement, dat man en vrouw aan elkaar verbindt, *liefde* heet het in de eigenlijke taal. Daar kunnen ze het buiten stellen, althans is het geen hoofdzaak bij hen, naar het schijnt. Oudtijds moge dat er bij behoord

hebben, tegenwoordig, meenen ze misschien, kan men 't met wat minder doen. Buitendien heeft men al genoeg aan 't hoofd, om daar ook nog een plaats voor open te houden. Zij willen niet zeggen, dat het in boeken of dichten niet aardig staat en klinkt, maar in de werkelijkheid, meenen ze, kan dat niet meer als voorheen. Voor zooiets is de tijd te kostbaar!

Maar genoeg; ik wensch niet langer te raden naar de meening, die zulke 'huwelijksaanvragers' wel kunnen hebben en, naar hun handeling te oordeelen, ook wel moeten hebben. Daarom neem ik afscheid van hen, en leg de pen neer met den wensch,

> Dat geen meisje noch weduw
> hier ooren naar hebbe!

Hees (bij Nijmegen).
S.K. FEITSMA.

Onmaatschappelijkheid
door C. Schlimmer-Arntzenius.

Onmaatschappelijkheid!

Weet ge 't wel, wàt het is, een *onmaatschappelijke* te zijn?

Weet ge 't wel, wàt het is, zich niet te storen aan de maatschappij, dat nest van leugen, bedrog en een rad-voor-de oogen draaierij?

Weet ge wel wàt het inhoudt, zich zelf te zijn en geen comedie te moeten spelen?

Weet ge dan wèl, dat het een reuzenwerk is, wat ge zult beginnen, en dat van *alle* kanten, als het ware *spoken* u aangrijnzen en u zullen tegenwerken?

Weet ge dan wel, dat ge, vóórdat ge nog goed begonnen zijt, reeds moedeloos zult zijn geworden door al die tegenkanting en door al de aanvallen, u moreel toegebracht?

Een *onmaatschappelijke!* Een natuurgetrouwe, een mensch, wars van leugen en bedrog! Ik zou haast Jochanaän (Salomé) hooren zeggen: 'Raak haar niet aan! raak haar niet aan! Zij is de pest voor iedereen! Zij leidt tot het verderf!'

Men *moet* zich schikken naar de maatschappij, men *moet* de vormen in acht nemen, 't komt er niet op aan, hoe de omstandigheden zijn, men moet het alphabet van 'dit mag je' en 'dat mag je niet,' geregeld achter elkaar opzeggen, er mag geen fantasie bij te pas komen....

Neen, *altijd* moet men handelen zooals geschreven staat in het boek, dat de maatschappij heeft bedacht; geen questie van je eigen wil volgen; de natuur zooveel mogelijk verloochenen....

Gij, jong meisje, wier aanstaande ziek ligt op zijn kamer, gij moogt er niet heen, want ge zijt nog niet gehuwd, gij moet op een nobelen afstand blijven van zijn woning.... En als ge 't tòch waagt, er heen te gaan, o, wee, uw naam is pardoes naar de haaien, ge zijt *onmaatschappelijk* geweest?

Gij vrouwen, gij zijt het kind van de rekening als ge onmaatschappelijk zijt!

Geen man wordt het kwalijk genomen, als hij de plichten die de maatschappij hem oplegt, niet nakomt, maar de vrouw wèl!

Hoe dikwijls komt het niet bij ons op, dit zou ik wel willen doen, of dàt zal ik beproeven, maar God, daar komt weêr dat vreeselijke monster, dat spook, dat al bereid is je naam te bekladden, als je slechts de *gedachte* uit!

Slechts als men *onafhankelijk* is, *kan* men onmaatschappelijk zijn, maar dàn nog!

Ach, conventie, wanneer zult ge toch eindelijk verdwijnen, wanneer zult ge uw bedriegelijk kleed wegwerpen?

Wanneer, wanneer zal die tijd aanbreken?

Wàarom hebben wij een wil gekregen, als de maatschappij ons *willoos* maakt?

Wàarom hebben wij gezond verstand en moet de maatschappij ons kleinzielig maken?

Dàn pas, als wij *onmaatschappelijk* zijn, dàn pas zijn we ons zelf; dàn pas worden we *menschen,* dàn pas verheugen we ons in ons bestaan, dàn pas komt het *Leven*....

Najaar.

Een dichte nevel hangt om de grijze boomen
In het donkere bosch, waar al het droeve najaar kwam.
Het mostapijt, gespreid voor lente-droomen,
Bedekken dorre blaren, vocht en klam.

De koude grond ligt donker en verstard;
Zwaar huift de vochte mist om struik en boomen,
Die wachtend op de zon staan dof en zwart,
En sluimerend van de milde lente-droomen.

Een aarzelend koeltje komt nu aangevaren
En doet de oude boomen even neigen,
Die ritselen zacht met hun verdorde blaren...
En droevig kreunen in den nacht hun stramme twijgen.

JUVENIS.

Gedachtenwisseling.

Is Querido een kunstenaar?

Querido heeft veel boeken geschreven. En in korten tijd heeft deze man zich bij tamelijk veel menschen bekend weten te maken.

Voor eenige jaren hoorde ik eens verschillende lui over hem spreken; ze noemde hem een kunstenaar, zijn werk was dus kunst. En daar ik er altijd veel van houd een kunstenaar aan te treffen in de letterkunde, hoopte ook ik dien kunstenaar in Querido te vinden. En ik begon met een boek van hem, dat me zeer werd geprezen; het was ‘Levensgang’.

Nu zal ik niet beweren, dat de schrijver een slecht onderwerp koos, neen allerminst dat, ik verwachtte zelfs veel van dit boek, toen ik het voor me zag.

Ik las een paar bladzijden van dat mooi-genoemde boek, dat me dadelijk reeds vreeselijk afstootte door de vuile toestanden, die hij schetste.

En ik dacht bij me zelf, zou de schrijver nu inderdaad denken, dat hij, door het gaan neerschrijven van zulke woorden, de wereld beter maakt, denkt hij door het gebruiken van zulke banale en lage uitdrukkingen ‘kunst’ aan zijn werk te geven? Zou hij dàt denken?

En van zoo'n boek wordt ‘genoten’, misschien tengevolge van de gemeenste beestachtigste woorden, die hij kiest? Had de schrijver werkelijk iets te vertellen of is hij om iets te willen meepraten een vuil kletspraatje begonnen om op zich de aandacht te doen vestigen.

‘Levensgang’ is een boek, waarvan ik beweer dat het geen kunst is niet alleen, maar vuileaanelkaar praterij. Alles wat als echte kunst wordt beschouwd in dit boek, is geen kunst, het is de smerigste uitgebraakte woordentaal.

Querido blijkt van artisticiteit niets te weten, hij zeurt bar en nergens blijkt ook maar eenige kunstzin in dit boek en ik walg van 't vuile geklets. Zulk kunst genoemd gelamenteer, zoo'n chaos van beestachtige vuile en niets-beteekenende woorden, die hij zelf mogelijk niet begrijpt, is dat nu ‘kunst’.

Als zulk werk kunst genoemd wordt, dan kunnen de menschen, die zulk hol gepraat mooi vinden en hooge ideale kunst, nog veel mooiere en hoogere kunst aantreffen, als ze zelf gaan naar de achterbuurten van groote steden b.v. Dan kunnen ze nog eens hooren, hoe onbenullig wel het werk van Querido is, hoe vaag hij is in zijn uitdrukking.

Als de menschen dàt mooi noemen, dan kunnen ze wel eeuwig gaan naar die achterbuurten en als ze dan ook nog eens zoo ver komen een boek te schrijven, dan hoop ik, dat het niet zulk gescharrel is van verkeerd-gebruikte vuile woorden, maar als ze zulk werk mooi noemen, laat ze dan ook werkelijk eens aantoonen, wat voor moois, waarachtig hoogs er is in die achterbuurten, laat ze dan ook iets goeds en waars vertellen, laat ze dan ook ‘kunst’ geven in de ware beteekenis des woords. Waarom toch haalt Querido nooit aan het goede, dat er heerscht in de achterbuurten, in den lageren stand, in de volksklasse waarom haalt hij juist altijd dat smerig-beestachtige aan. Of wou hij zeggen, dat daar enkel en alleen vreeselijke toestanden heerschen en niets moois te vinden is; dan wil ik hem dadelijk wel zeggen, dat hij het totaal mis heeft, dat hij er niets van weet, hoe zeer hij door sommigen ook geroemd mag worden. Hij schijnt werkelijk genoegen te vinden om de toestanden

op de vuilste manier te laten zien, altijd van de gemeenste kant. Nergens in zijn heele boek komt een mooi tafereeltje voor, nergens wordt iets mooi, en zóó geschetst als het inderdaad is. Ik ben er van overtuigd, (hoewel ik er niets moois en en schoons in vond), dat een jongen uit de volksklasse, die dit boek las en had meegeleefd de toestanden, die Querido zoo onbeholpen tràcht te beschrijven, het héél ander zou zeggen en veel meer naar waarheid. Zoo'n jongen zouten minste volkomen vertellen, zóó als het was, het leelijke niet alleen, maar het ware. Dan achtte ik zoo'n jongen ten minste nog hooger dan Querido, want Querido schijnt alleen het verkeerde te zien en niet zóó als het is. Querido schijnt een groote pessimist. En hoe hij het heeft durven wagen van zulk vuil geklets een boek uit te geven, blijft me volkomen een raadsel.

En nog minder kan ik me voorstellen, dat zulk werk ‘kunst’ genoemd wordt, door niet alleen enkele onontwikkelde menschen, maar zelfs menschen, die beweren of liever denken veel kunstzin te bezitten. In geen geval kunnen zulke lui hoog staan op het gebied van reine, edele *kunst* (d.i. ware kunst), het zullen meest zijn onbeschaafde, ruwe, vuile menschen, of menschen die graag als apen mogen nadoen, wat hun wordt voorgedaan, dus menschen, die beweren dat Querido een kunstenaar is, omdat hij door sommige ongevoelige menschen zoo genoemd wordt.

Wat staan de menschen, die zulk gezanik en gelamenteer, mooi vinden, die zulk vuil gepraat aantrekt, toch nog vreeselijk laag op het gebied van hooge en mooie kunst, waarvan ze blijken niet het minste verstand te hebben.

Wat is Querido toch in ‘Levensgang’ aan het knoeien geweest, ‘Levensgang’ is geen ‘kunst’ maar ware dronkemanspraat.

JOHAN.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

V.
Vervolg van No. 8 (21 Aug. ll.).

Toen Susy een week of drie later van de Bank thuis kwam, zag ze een briefkaart op haar tafel liggen met het handschrift van tante op 't adres. Ze begreep dadelijk dat het de invitatie was. - En ze begreep even dadelijk, dat ze die zou aannemen, dat ze daarop in stilte zich allang had bepaald zonder 't zich ronduit te willen bekennen.

Want immers, nu ze 't daar las, zwart op wit: ‘Beste Susy: We wachten a.s. Zaterdag een paar goeie vrienden huiselijk ten eten.

Kom jij dan ook? We rekenen er stellig op. Je blijft dan meteen bij ons logeeren, want je behoeft immers eerst Zondagavond in Amsterdam terug te zijn', nu voelde ze het pas recht duidelijk, hoe ze al die dagen heimelijk had verlangd naar die uitnoodiging, had gevreesd een beetje, dat er misschien niets van zou komen. - 't Was toch wèl een afleiding weer eens te verkeeren met je eigen kennissen en familie, menschen uit je eigen stand.! - En dan die verliefdheid van Gérard! Toch wèl leuk, dat hij zoo volhield, haar zoo trouw bleef. - Maar Gérard ook had in die drie weken niets meer van zich laten hooren. In 't begin vond ze dat heel natuurlijk, heel discreet zelfs. Later begon 't haar te hinderen. Nu ja, ze had hem wel genoeg laten merken, dat ze niet wou, dat hij niet behoefde te hopen op een verandering in haar gevoelens. Maar, met dat al, zoo inééns weg te blijven, en nog wel nadat hij gesproken had van haar eens weer gauw in Amsterdam te zullen opzoeken, dat vond ze toch onuitstaanbaaronverschillig! - Dan, gekrenkt in haar trots, wilde ze hem en oom en tante's invitatie uit haar hoofd zetten. Natuurlijk, 'n heele boel mooie praatjes.! Daar zijn de menschen gauw genoeg mee klaar.! Maar uit het oog uit het hart! Tante was zeker haar heele lieve belofte al lang vergeten. En Gérard liep wie weet wat voor gemeene meid achterna, bij wijze van variatie. - Zoo waren al die Haagsche jongelui!

Op die manier maakte ze zich zelf nijdig op oom en tante en neef, hoofdzakelijk omdat ze zich eigenlijk nijdig voelde op eigen-ik, die, inplaats van *werkelijk* te vergeten, dat niet vermocht, en hoopte op, en verlangde naar iets waarvan ze zich te vergeefs wou wijsmaken, dat het haar niet kon schelen.

- En daarom was ze blij, heel gewoon-weg blij, nu die kaart daar vóór haar lag, en allen twijfel weg nam. - Want Gérard was natuurlijk onder de 'goede vrienden'. - 't Heele partijtje alleen aangelegd om háár aan hem te koppelen! -

Ze glimlachte witjes, zich ineens weer Haagsch coquetje voelend, gewoon aan flirtations, en pretjes-middelpunt zijn in 't uitgaanleventje bij de Heringa's. -

En ze schreef dadelijk terug, dat ze heel graag aannam, heel graag wou blijven logeeren ook. Ging toen zelf de kaart naar de bus brengen, om meteen even aan te loopen bij haar naaister, en te vragen of die kans zag een foulard-zijdje, dat ze nog over had van verleden jaar, wat te moderniseeren. -

't Gaf een heele drukte, die week. - De naaister had natuurlijk van allerlei noodig, wat witte kant, en nieuw lint voor de ceintuur. En Susy zocht het liever zelf uit, niet erg vertrouwend in Amsterdamschen smaak op zulke punten. Dan moest ze ook nieuwe handschoenen hebben, en op haar lage avondschoenen waren nieuwe rosetten noodig. - Voor 't toilet op reis en op den daaraan volgenden Zondag kon de witte blouse met het tailleur-costuum weer dienen. Dan ergerde tante zich meteen niet al te veel aan haar ijdelheid, want dit toilet kende ze nu immers al. - Met een spottend glimlachje kocht ze ook even in de gauwigheid wat haakgaren, vroeg aan Willemien haar daarvan 'n makkelijk kantje te willen opzetten. - 't Stond toch *te* gek, als ze met 'n heelemaal nieuw-begonnen handwerk bij tante kwam. Dan doorzag die het dadelijk. -

Willemien, altijd gedienstig en goedgehumeurd, haakte haar in die week 'n heel eindje ervan, 'n dollen pret hebbend in Susy's meedeeling:

'M'n tante is kwaad als je met je handen over mekaar zit; daarom doe ik nu maar net alsof ik kantjes haak voor mijn ondergoed.'

'Jij bent ook 'n geraffineerde,' zei ze met 'n stille achting voor Susy's slimheid. - En ze leerde haar 't patroontje op Vrijdag-avond na kantoortijd, ondertusschen

bewonderend het 's middags thuis-gezonden licht-blauwe zijdje, dat, met de witte kant-garneering en een arrangement van Liberty-lint heel hoog om de taille, uitstekend kleedde aan Susy's gezicht en figuur.

‘Je bent niets geschikt voor hier, voor ons allemaal die werken moeten’, oordeelde Willemien ten slotte. - ‘Je moet maar zien dat je 'n rijken man opdoet in je dierbaar Haagje. Dat is 't beste voor jou.’ -

Susy kleurde. ‘'N man opdoen’ was nu net weer zoo'n krasse uitdrukking á la Willemien. ‘'t Leek wel, alsof ze er op uitging om er een te zoeken’ - en, 'n beetje vinnig, viel ze uit:

‘'k Weet niet wat je bedoelt. Als je denkt dat ik bij mijn eigen oom en tante ga eten met zulke bijredenen!...’

‘Lieve hemel, zoek maar niet overal wat achter. Ik bedoel heelemaal niets.’ - Willemien greep knorrig naar haar hoed en mantel. Zoo was 't eeuwig en altijd, - zij en Susy mochten elkaar in den grond wel, maar ze

konden nooit lang samen zijn zonder te kibbelen, omdat de klove van stand en opvoeding en levensopvatting zich niet liet dempen, telkens gaapte tusschen hen.

Susy voelde wel dat 't ongelijk aan háár kant was, dankte Willemien daarom extra hartelijk voor al de moeite met het kantje, en ging toen, zoodra ze alleen was, aan 't pakken van haar koffertje, want daartoe had ze morgen, Zaterdag, geen tijd meer. Ze had toch al verlof moeten vragen of ze wat vroeger kon heengaan van kantoor, om bijtijds den trein te halen. ‘Zoo vervelend ook, dat oom en tante nooit zoo iets bijzonders op Zondag verkozen te doen “om de meiden.”’

Ze had nog maar net den tijd zich gauw te verkleeden op de logeerkamer. - Toen ze naar beneden ging waren er al twee gasten: meneer en mevrouw Van Looyen, heel intieme kennissen van oom en tante, die ze daar vroeger wel eens meer had ontmoet. Net menschen die voor elkaar pasten, die van Looyen's, en oom en tante - alle vier even deftig-solide-ouderwetsch, even warsch van 't nieuwe, even bekrompen-côterie-achtig-Haagsch, even doordrongen van 't ontzettend gewichtige van hun eigen kleine nietige menschenbestaantjes als ambtenaren en Hagenaars en gerechtigden om op de officieele partijen der Koningin te komen, wat de twee heeren betreft, en, wat de dames aangaat, als model-huisvrouwen en model-Christinnen, wier leven werd verbitterd door, en wier gesprekken zich dientengevolge draaiden om: de veeleischendheid der hedendaagsche dienstboden, en de ondegelijkheid van de hedendaagsche dames.

- ‘Ja, ik heb Mietje de dienst opgezegd,’ vervolgde mevrouw van Looyen haar relaas, op tragischen toon, zoodra de begroeting tusschen haar en Susy was afgeloopen; - ‘Zooals ik je daar net zei: Ik hèb veel van haar door de vingers gezien, héél véél, omdat ze netjes en ordelijk is en volkomen te vertrouwen. - Maar 't idee van haar vrijer eenmaal 's weeks in de keuken te willen hebben! Dat werd me *te* kras. - En weet je wat ze antwoordde, 't brutale nest’ -:

Tante vouwde de handen over haar grijszijden japon, in stomme afwachting van 't vreeselijke dat ging komen:

En mevrouw van Looyen herhaalde Mietje's woorden op nog tragischer toon dan zoo-even:

‘*U* hebt meneer toch zeker óók niet op straat gevrijd. Als hij bij Uwes ouders in de kamer mocht zitten, waarom is de mijne dan nog niet fatsoenlijk-genoeg voor de keuken -? Zoo maken de mevrouwen zelf dat je verkeerde dingen doet. En als 't dan zoover is, dan zijn ze nog verontwaardigd op *ons* toe!..’

Tante rolde haar kleine oogen door 't hoofd van schrik. Oom keek verontwaardigd - Meneer van Looyen kon men het aanzien hoe hij reeds zóó dikwijls getuige was geweest van zijn vrouws verhaal, dat bij hem de eerste heftige aandoeningen waren vervlogen voor een kalmer opvatting van het onvermijdelijke.

‘Je moet het je niet zoo aantrekken’ vermaande hij op denzelfden zeurigen toon, dien hij vermoedelijk dagelijks aansloeg, als zijn wederhelft zich kwaad maakte om zulke dingen.

Zij luisterde dan ook niet eens naar die bekende les, draaide zich integendeel heelemaal naar tante die intusschen zoo ver was bekomen dat ze ademloos kon vragen:

‘Wat antwoordde je wel op zóó iets?’

‘Wat?’ - De oogen van mevrouw van Looyen spraken bóekdeelen. ‘Mietje’, zei ik, ‘onfatsoenlijke praatjes ben *ik* niet gewoon aan te hooren van mijn dienstboden. - Je kunt vertrekken met 1 Februari.’

En, in triomf over de Mietje berokkende verrassing, liet ze, daardoor plotseling bedaard-wordende, volgen:

‘Ze was er beduusd van. Een voudig-weg beduusd. Dáárop had ze niet gerekend. Want de tegenwoordige mevrouwen laten zich *alles* zeggen van hun meisjes, alles.’

‘Ja, daardoor komt het allemaal, al de dienstboden-ellende’ - verzuchtte tante. Maar ze kon nièt doorgaan, want er kwamen nieuwe gasten, 'n collega van oom, met zijn eenigovergebleven-ongetrouwde dochter, die niet meer jong en dientengevolge zéér zuur was.

Susy zag zich met het weinig toeschietelijk gezelschap dezer laatste opgescheept tot aan de komst van Gérard, die gelijktijdig met de twee overige nog ontbrekenden kwam opdagen: de twee zusters welke Susy drie weken geleden op den ‘jour’ had ontmoet, en die haar op de bekend-onuitstaanbare-Haagsche wijze veinsden volstrekt niet te herkennen.

De zure leed aan de epidemisch in den Haag heerschende kwaal van zich, bij gebrek, aan eigen adelijken titel, graag te zonnen in den glans die afstraalt van kroontjes en dergelijke voornaamheid. Zij beijverde zich dus dadelijk om de twee freules in den zak te kruipen, door het aandragen van voetebankjes en het bewonderen harer ‘Pompa-

dours' en andere lievigheden van dien aard. Gérard vond dientengevolge gelegenheid nog vóór den eten al tegen Susy een van zijn troeven uit te spelen:

'Ik heb je in geen eeuwigheid gezien; en ik heb zóó naar je verlangd' - zei hij sentimenteel.

Ze haalde de schouders op. - ''t Had toch anders aan jou gelegen je zelf dat genoegen te verschaffen. - Amsterdam is de wereld niet uit. - En je hebt er immers zooveel kennissen die je gaat opzoeken.'

- Maar hij keek *nog* sentimenteeler. - 'Alsof ik er niet al lang zou zijn gekomen, als ik niet ziek was geweest. - Dat is toch mijn schuld niet.' -

Nu keek ze medelijdend, haar goedhartigheid wakker-geschud. -

'Ziek-geweest. Toch niet erg? Ik heb er niets van gehoord.' -

''t Was ook niet levensgevaarlijk. Zoo'n influenza'tje. Maar ik heb er toch tien dagen mee thuis gezeten. En, weet je, 'n ongetrouwde man, die alleen op kamers woont, is in zulke gevallen er dubbel ellendig aan toe. - De dagen komen niet om.' -

'Je hebt toch je vrienden, die je opzoeken' - zei ze, alsof ze niet begreep waar hij heen wilde. 'En je kunt zoo prettig lezen in bed - vind ik altijd.' -

'Jawel, visites en lezen. - Alsof dat nu wat gemeen heeft met 'n gezellig interieur. Je voelt het dan zoo echt, dat daarin toch maar je wàre is ten slotte.' - -

'Dus je zoekt een vrouw om je op te passen als je ziek bent; prettig vooruitzicht voor haar' - vinnigde ze opzettelijk.

Maar hij keek zoo verschrikt over haar uitval, betoogde zoo onnoozel-ernstig: 'Susy, je weet héél goed, dat ik nooit ziek ben; iedereen kan toch wel eens toevallig 'n kou vatten,' dat ze begon te lachen erom, en hem spottend geruststelde:

'Ja, ja, je gezondheid is uitstekend. Wees maar gerust; als je je wilt engageeren, zal ik je voor je meisje een attest mee geven, dat ze 't, wat de kans je te moeten oppassen betreft, gerust kan wagen er op.' -

'Je bent wel goed - maar je weet wel dat ik er niet aan denk mij te engageeren; tenzij -'

Ze kon doen alsof ze dat 'tenzij' niet had gehoord, omdat tante tegelijkertijd 't sein gaf tot aan tafel gaan. Maar ze voelde, ook aan 't eten, dat hij opzettelijk den luchten schertstoon, dien zij trachtte aan te slaan, bléef vermijden, al haar spot beantwoordde met ernst, recht op 't doel af. Hij wilde blijkbaar spoed zetten achter de zaak, had geen lust een nieuwe flirt-periode met haar in te gaan. - Willen of niet-willen; voor die beslissing stelde hij haar, gerugsteund door oom en tante. En, pijnlijk voelde ze het weer, haar veranderde omstandigheden. - Ze was nu niet meer 't schijnbaar-rijke uitgaan-meisje, dat zich in haar luxe leventje de weelde kon veroorloven van met haar aanbidders een tijdroovend spelletje van: Wil niet, Wil wel, te spelen, ze had nu niet meer hen in de macht door haar gewaanden rijkdom, die haar begeerlijk maakte voor velen; neen nu mocht ze blij zijn, dat er nog een was die haar hebben wou, een uit haar eigen stand en kring, en, inplaats van hem op 't antwoord te laten wachten uit coquetterie, moest ze maar gauw, gauw toehappen, hoe eerder, hoe beter. Zoo voelde *hij* het, en zoo voelden oom en tante het ook; dit werd haar ineens duidelijk. Lust om uit hun gewone doen te raken, door den heelen winter haar te blijven inviteeren en rendez-vous te bezorgen met haar neef, hadden die twee natuurlijk allerminst. Ze deden hun familieplicht, door haar deze gelegenheid te geven, een plicht, die naar hun eigen zin was en die ze daarom te bereidwilliger

vervulden. Maar méér dan dat kon ze niet van hem eischen. Van kuurtjes van verwend kindje kon nu geen sprake meer zijn. - Graag of niet.

En op zoo'n dergelijke manier beschouwde Gérard-zelf 't blijkbaar ook. Hij liet hoe langer hoe meer 't sentimenteele toontje van 't begin varen, en stuurde zakelijk op den man af: -

'Dat leven in Amsterdam *moest* haar toch wel te zwaar vallen op den duur. *Zij* was geen meisje voor kantoorjuf.' En, als ze 't in den gek wou gooien, werd hij bijna knorrig. 'Gekheid was best, maar ze moest nu óók eens ernstig zijn. Hij méénde 't heusch wat hij zei; - ze moest er eens over nadenken of hij geen gelijk had.'

'O ja; daaraan twijfel ik niet dat je 't méént,' - gaf ze, evenzeer knorrig wordend, terug. - 't Ging heel anders dan ze zich had voorgesteld. Niets van 't oude flirtuitgaan van 't Heringa's leventje. Alles even droog en stijf en saai. - Oom en zijn collega hadden 't over de politiek, waarin ze 't niet eens waren. - Oom was conservatief, met 'n gepast Haagsch vernis van niet-diep-zittende orthodoxie in 't kerkgaan; en zijn collega behoorde tot de oud-liberalen, schold op 't ministerie Kuyper. Oom had, toen Kuyper

nog niets was dan Vrije-Universiteit-Professor en Standaard-redacteur, óók op hem en zijn arrogantie gescholden. Onder de bestaande omstandigheden, nu Kuyper minister was, kroop hij hem liever in den zak en, waar hij vroegere uitingen niet geheel en al kon verloochenen, transigeerde hij zoo'n beetje:

'Nu ja, Kuyper had natuurlijk véél geschreven indertijd dat niet was te verdedigen, en, wat die Doleantie aangaat, *dat* had hij nooit moeten beginnen, maar als Minister moest je hem toch hóóg-schatten. Wat 'n hoofd! Wat 'n man! Wat 'n karakter!'

Maar Collega, boos-wordend: 'Holland ging naar den kelder met 'n christelijk kabinet. Dompers allemaal! Clericalen, ze wilden niet weten van vooruitgang, van volksonderwijs, van...'

- - 'Kijk maar naar Frankrijk' - smaalde oom terug. - 'Daar kan je eens zien wat je hebt aan "Vooruitgang". 'N mooie vooruitgang, die maakt dat ze je in Parijs op klaarlichten dag vermoorden en berooven.'

't Gaf een gelukkige afleiding, want voor Fransche socialistische en republikeinsche ideeën was ook Collega nu heelemaal niet. 'Oud-liberaal weet je, daarvan moet je 't hebben. Ze gaan te ver tegenwoordig, véél te ver. - - En zoo kom je van 't een in 't ander.'

De heeren schudden nu, ineens eenparig, 't hoofd over de verdorvenheid van de hedendaagsche jongeren. Nu hadden ze een gemeenschappelijk terrein. Meneer van Looyen, geheel en al van Oom's richting, kwebbelde thans ook mee, over 't noodzakelijke van 'Gematigdheid; vooral gematigdheid.'

- En daartusschen door kakelden de drie ongehuwde juffers, wier levens hun steun en doel misten tengevolge harer man- en kinderloosheid, over de interessantigheid van 't Congres voor Kinder-opvoeding, en over de nuttigheid van haar Roode Kruis-cursussen, en over de mooie handen van dokter Gielders en over 't imposante van dokter van Manen, en over de laatste tentoonstelling van Pulchri die zoo goed was beoordeeld in de Avondpost, en al dergelijke leuterpraat meer; terwijl mevrouw van Looyen en tante nog steeds bejammerden het dienstbodenvraagstuk en zijn ver-reikende gevolgen, want: 'Hoe zou mevrouw van Looyen nu maar dadelijk weer aan 'n goeie meid komen? - Mietje was zóó handig en zóó netjes.' -

En tante zei, met 'n zucht van berusting in 't onvermijdelijke:

'*Ik* geef tegenwoordig *alles* toe. *Ik* kan niet meer op tegen den tijd waarin we leven. Als ik straks zou thuiskomen en ik zou onze Lina voor de piano vinden zitten spelen, ik zou er niet van verwonderd zijn.'

- 'Naar de kerk gaan, deed Mietje al lang niet meer,' vervolgde mevrouw van Looyen haar eigen gedachtenloop. 'In *mijn* tijd was 'n kerkbeurt tot half twaalf. Maar tegenwoordig hebben de Dames tot twee uur "recht", en denk je dat ze dan eerst naar de kerk gaan? Met haar vrijer wandelen ze. - Mietje laat hem gewoon-weg in de straat wachten op haar om kwart voor tien. Ze geneert er zich niet eens voor.' -

'Ja, zóó loopen de kerken leeg' - verzuchtte tante 'Dominee Strintman zei verleden nog tegen me: "Mevrouw, U weet niet half wat 'n moeilijk bestaan wij-predikanten tegenwoordig hebben met al dat socialisme en ongeloof" - maar ik geloof het - ik geloof het.' -

Al de dames geloofden het óók - en zuchten in eenparig medegevoel met dien 'lieven' dominee Strintman, zooals de zure hem noemde, toen zij als een punt zette achter de ineens algemeen-geworden conversatie, met de plechtige verklaring:

‘Ik ken geen liever mensch dan dominee Strintman. - Ik ben bij hem aangenomen. En vindt U 't niet attent van hem? We waren toen met zóóvelen. En héél gemengd natuurlijk. Vreeselijk veel burgermeisjes. - Maar hij wist het zóó in te richten bij 't Avondmaal, dat wij in een clubje bij elkaar kwamen, de freules de Geerth van de Grove, U weet wel, en freule van Heelzum, en Nannie van Weerth, enfin allemaal gedistingueerde families om tusschen in te zitten. -

(*Wordt vervolgd.)*

Uit mijn ervaringen met Milaansche boefjes door Messandra Ravizza.

IV. *(Slot.)*

- U is gek! - barstte de jongen in eens uit. - U wilt geld uitgeven voor een model als ik? Houd uw geld, ik wil het niet. Ik wil geen geld en ook geen kap!

Ik liet hem uitrazen.

- Ik wil niet door dien nijdas geholpen worden!... En de verpleger die je één, twee.

drie je huid van je kop trekt? Ik lach om ze, om die groote professoren met hun neus op die verrekijker! Die zweeten geen vier hemden op een dag als ze hun werk doen. Lekker, ze nèmen me niet! Ik ben van de stad, ze nemen die van de provincie! 't Zal wel een tijdje duren voor 't beest me heelemaal opgevreten heeft!

Hij keek me aan met een onbeschrijfelijke uitdrukking.

- Wilt u zien dat ik 'em smeer?

In een ommezien was hij verdwenen.

Treurig vervolgde ik mijn weg.

* * *

't Duurde niet lang of Zino kwam weer aan de *Keuken*; hij was op 't punt naar Zwitserland te gaan, waar hij wist dat men werk gaf aan een aantal werklieden op de Gothardlijn.

Ik waagde een laatste poging:

- Zou je, vóórdat je weggaat, je niet laten behandelen? Dan ben je er eens en voor al af! Hoe kun je nou zóo onder die werklui komen. Je kunt toch niet altijd je pet ophouden!

Ik had dit argument als laatste middel aangewend: tot mijn groote verbazing luisterde hij naar me en zijn gezicht drukte niet meer dat ironische wantrouwen uit, waardoor hij me, op den dag van ons bezoek aan 't hospitaal onvermurwbaar had geschenen.

Ik maakte van het goede oogenblik gebruik en slaagde er spoedig in hem te overtuigen. Over één punt waren wij het niet eens, maar daarover moest ik mij ten laatste gewonnen geven. Onder géén voorwendsel wilde hij dat er vierhonderd franken werden uitgegeven voor zijn ‘leelijke kop’; hij zou als externe naar het hospitaal gaan en zich goedschiks aan de behandeling onderwerpen op voorwaarde dat ik op den plechtigen dag der operatie tegenwoordig zou zijn.

Wat zou ik hem niet beloofd hebben, gelukkig en trotsch als ik was over het onverwacht succes!

't Kwam me voor dat Zino al heel weinig vroeg en ik aarzelde geen oogenblik hem mijn woord te geven, weinig denkend dat ik een van de smartelijkste indrukken van mijn leven zou opdoen. Als ik er nog aan denk, gaat er een rilling door mijn lijf, terwijl alles in me in opstand komt tegen een methode van behandeling die, helaas, nog als de meest afdoende geldt.

Gedurende de voorafgaande vervelende maar niet pijnlijke bewerkingen was de jongen bewonderenswaardig gehoorzaam en geduldig; hij kwam bij me, vertelde me 't heele proces, berustend, slag op slag zijn verhaal kleurend met een van zijn typisch ironische uitvallen. Was dat de zelfde jongen die bij de minste kleinigheid opstoof? Ik dacht dat ik droomde, en was nog steeds bang dat het ontembaar veulen onverwacht een ruk aan zijn teugel zou geven, om plotseling zijn vlucht te nemen in de open velden.

- De plechtige dag kwam zonder stoornissen. We gingen samen naar 't hospitaal en werden gelaten in een groote zaal gelijkvloers, waar een aantal andere zieken wachtten, allen met den afschuwenlijken kap. Een visioen van de hel. Daar stonden ze allemaal, de arme jongens, om den verpleger, ieder zijn beurt afwachtend.

Hijzelf, gezeten op een lagen stoel, liet de patientjes één voor één voor zich knielen, perste het hoofd tusschen zijn eigen knieën als in een schroef, greep met de beide handen den zoom van den luguberen zwarten kap en, met kracht naar zich toetrekkend, bracht hij den schedel bloot. De zaak ging met verbazingwekkende vlugheid en gemakkelijkheid.

Ons binnenkomen had eenige indruk gemaakt, de jongens die onverschillig stonden te praten, bekeken den nieuw aangekomene, stootten elkaar met de ellebogen en smoespelden onder elkaar. Ik zag ook dat enkele elkaars kap aftrokken zonder veel blijk van pijn te geven.

Toen de beurt aan Zino kwam, wilden de knapen, niettegenstaande het verbod van den verpleger, niet weggaan: het schouwspel dat zij te zien zouden krijgen, was te aantrekkelijk om er afstand van te doen!

Ze gingen om den stoel van den verpleger staan met van nieuwsgierigheid en ongeduld schitterende oogen.

- Heb je een zakdoek? - vroeg de verpleger aan Zino. - Goed, steek die in je mond en bijt je tanden op elkaar. Ik zal je helpen. Maar niet bang zijn, ik zal 't vlug doen!

De man ging zitten en Zino knielde vóór hem, maar de stoel was te laag voor de lengte van Zino: toen stoof de bende jongens uit elkaar op den zoek van een hooger stoel.

De arme *Koning der dieven* zei niets: hij was bleek, zijn voorhoofd gefronsd; dat druk doen om hem heen prikkelde hem.

Eindelijk was alles klaar; het hoofd verdween tusschen de knieën van den man, ik

zag slechts de zwarte, rondende massa en, daaronder het lijf waardoor een rilling liep. Ik hield den adem in.

De strijd begon. De verpleger nam met zijn harde vingers den zoom van den kap. Zijn rug sterk gedrukt tegen de leuning, alle spieren van het gezicht in een uiterste krachtsinspanning.

De patient verweerde zich in de benauwing. Men hoorde alleen z'n moeizame ademhaling. De gezichten van de jongens ernstig; ik verstijfd van schrik.

Een kreet van verscheurend dier: de twee waren gescheiden, maar het hoofd van den armen Zino was ontveld; zijn door de pijn misvormd gezicht had niets menschelijks meer, alleen twee tranen liepen stil langs z'n wangen.

Z'n zakdoek lag op den grond, in flarden en doorweekt van bloed.

Z'n saamgetrokken mond uitte geen woord, maar z'n zielige angstoogen, die ik steeds op me gericht voelde, broken me 't hart.

De verpleger veegde zich het zweet met zichtbare voldoening van 't voorhoofd, de jongens, hun eigen ervaringen toetsend, wisselden hun indrukken.

Zino bleef zwijgen onder de verdere behandeling. Zijn beul troostte hem:

- Je bent een ferme jongen! De anderen schreeuwen als wolven, maar jij bent moedig... 't Doet niets als ze grijnen. Niemand komt uit mijn handen... Je moet er niet meer om denken. De eerste keer doet 't erge pijn, maar dan wen je er aan... Maar deze keer zat 't vast!

Ik nam den jongen mee naar huis, schafte me een geneeskundig boek aan, stelde me in verbinding met een jongen dokter en onder zijn leiding ondernam ik zelf de behandeling. Er moest eenigen tijd verloopen om het hoofd dat een en al wond was geworden te laten heelen; toen de weerzinwekkende korst, vermeerderd met een onnoemelijk aantal puisten zich weer vormde, begaf ik me aan 't werk. Met een tangetje trok ik iederen morgen de haartjes uit die langzamerhand weer terug kwamen, de jongen liet mij begaan, scheen altijd berustend. Geduldiger dan ik, die na zoovèel maanden nog geen resultaten zag!

Wat een ergernis en tegenstand had mijn besluit gewekt om Zino bij me in huis te nemen, een vagebond en dan nog wel een met een zeer hoofd! Niet alleen de leden van mijn familie, maar zelfs mijn bedienden bespaarden me de blijken van hun afkeuring niet. Maar de blik van den jongen op dien morgen was me in 't hart geboord!

Hij sliep in een klein kamertje naast het mijne en ik raadde hem zich zoo weinig mogelijk bloot te stellen aan de opmerkingen en teekens van weerzin van mijn huisgenooten. Hij nam den nieuwen staat van zaken ernstig op, gesloten, zonder dat de betere materieele zorgen ooit in eenige blijdschap oversloegen.

Toch had ik niet over hem te klagen: hij deed alsof hij de minachting der anderen niet opmerkte; hij kwam nooit in opstand tegen de dagelijksche behandeling die, daar een scherp bijtend middel noodig was, pijnlijk moest zijn, onderging ze zonder een enkele klacht, zonder eenig blijk van ongeduld, vroeg nooit wanneer de genezing zou intreden.

* * *

Eindelijk sprak de dokter die, van tijd tot tijd, het zieke hoofd onderzocht, de lang verlangde hoop op spoedige beterschap uit.

Den volgenden morgen volbracht ik, opgewekter dan gewoonlijk, mijn taak. In eens voelde ik me bij den arm grijpen: Zino bracht mijn hand aan zijn lippen, mompelend: ‘Dank u, moedertje!’ 't Was zoo vlug en plotseling gegaan dat ik geen woord kon uitbrengen.

Ik ging met mijn werk voort, alsof er niets gebeurd was.

In dien tijd bewoonde ik een kamer waarvan de vensters uitzagen op een tuin, geheel afgesloten van het overige deel van het huis; daarnaast was het kamertje waarin, als een gevangene, de *koning der dieven* het grootste deel van den tijd doorbracht.

Ik was de eenige die met hem in aanraking kwam, en opdat die soort gevangenschap niet ondragelijk werd voor zijn rebelsch karakter, bleef ik altijd zoo lang bij hem praten, als ik kon, en samen bouwden we dan de mooiste luchtkasteelen. En een van onze lievelingsdroomen was een logement voor de kleine vagebonden. Ik zou me tot taak stellen het kapitaal bij elkaar te brengen. Zino behield zich de directie en de aanraking met de bezoekers voor.

Geen agenten! geen commissarissen van politie! Die menschen zouden nooit hun neus steken in de zaken van onze toevlucht! Wij tweeën was genoeg: de vrouwen van de eetzaal voor de materiëele zorgen, Bortolo de steunpilaar van de *Keuken der zieke armen* gepromoveerd tot huisbewaarder van de inrichting, 's avonds moesten allen die aan de *Keuken* verbonden waren, zich bezig houden met de kleine vagebonden.

Ook zouden wij een meester zoeken om de ijverigste te onderrichten, na 't avondeten, maar op een eenvoudige vroolijke manier.

Gedachtig aan de nachten, doorgebracht in den boomstam, besteed de Zino in zijn fantaisie een eindelooze zorg aan de slaapkamers.

Een bed voor ieder apart! Met een matras en schoone witte lakens! En dan lekker onder de dekens kruipen, in plaats van op den zoek te gaan van een beschut hoekje op een bordes, onder een poort of in een boom-

stronk! En zoo echt, als je dan na een half uur voelt hoe de warmte door je heele lichaam dringt, in plaats van je te voelen verstijven door de kou en door de vocht! Behalve het gemakkelijk bed, wilde Zino veel brood, brood in overvloed voor de bezoekers van ons logement.

Hij en zijn kameraads van de bende, kenden de waarde van een groote mik, waar je zóó in bijten kon, in een oogwenk verslonden zonder de last ze af te meten, maar in 't vooruitzicht van een ander en nòg een en nòg een tot de maag heelemaal verzadigd is! Dan gingen de gedachten van Zino over de zieken; over die arme stakkers die door de straten dwalen met holle oogen, blauwbleek, de beenen sleepend, als geslagen honden. Tot ze eindelijk er bij neervallen en naar het hospitaal gebracht worden, waar ze weken en weken liggen zonder dat een sterveling ze opzoekt! In onze inrichting moesten alle daklooze jongens worden opgenomen die maar aanklopten, maar we zouden ze niets vragen, zelfs hun naam niet, en ook geen boetpredikaties houden.

Wat de naam betreft: hij wilde, heel democratisch, het logement noemen: ‘Herberg voor vagebonden.’ En omdat de filantroop in den dop een bijzonder zwak had voor aardrijkskunde, moest er een heele knappe meester zijn om die te onderwijzen. Eenmaal op dit terrein gekomen, bond zijn fantasie vleugelen aan. Voor het visioen van vreemde landen verbleekte het beeld van de *herberg der vagebonden;* hij zou alles aan mij willen overlaten en weg reizen, vèrweg, om desnoods nooit meer terug te komen, net als zijn vader.

Ik vergeet nooit de gretige aandacht waarmee Zino de lectuur volgde van ‘Geheimzinnig Afrika’ van Stanley. 't Was aardig de spanning van al zijn gezichtszenuwen te zien als hij, languit voor mijn voeten op het tapijt, z'n kin op z'n hand geleund, naar de wonderlijke avonturen luisterde van den Engelschen onderzoeker. Toen begon hij van boeken te houden; in den tijd dat hij bij mij was, las hij er een menigte.

Maar van schrijven had hij een grooten afkeer. Onze eindelooze gesprekken werden afgewisseld door wandelingen, door boodschappen in de stad die hij met de grootste nauwgezetheid uitvoerde. En tusschen het bouwen van ons logement en een reis in Afrika gebeurde het dikwijls, dat hij karakteristieke tooneelen bijwoonde, nu eens aandoenlijk, dan weer koddig, waarvan de personen gewoonlijk arme luitjes waren die nooit nalieten hun uitwerking te hebben op zijn geest in evolutie. Onder de gebeurtenissen uit dien tijd, herinner ik er me een in 't bijzonder.

In het jaar van de tentoonstelling had ik van het comité de ruimte gevraagd en gekregen voor een paviljoen waarin het inwendige werd weergegeven van de *Keuken voor de zieke armen.* Het behoorde tot de groep der werken van liefdadigheid. De aannemer voor de gebouwen van de tentoonstelling had me beloofd dat de kiosk gelijk met de anderen gebouwd zou worden. Maar de tijd verliep, en de aangewezen ruimte bleef leeg.

Ik had een heel duidelijk bewijsstuk van 't comité in handen. Overtuigd dat door lang dralen niets tot stand komt, nam ik mijn toevlucht tot het eenig afdoend middel werklui op mijn eigen kosten aan te nemen en met bekwamen spoed het paviljoen te laten opbouwen, vast besloten dat de *Keuken* niet voor andere instellingen zou onderdoen.

Maar 't voornaamste ontbrak, n.l. 't materiaal.

't Was bij deze gelegenheid dat Pasqualino eerst goed tot zijn recht kwam! Ik nam hem apart en zei hem:

- Ik heb je altijd geleerd dat het verkeerd is het goed van anderen weg te nemen; later zal ik je uitleggen waarom ik je ditmaal verzoek je oude handigheid en vlugheid in praktijk te brengen. Overal waar je op het terrein van de tentoonstelling planken en spijkers vindt, neem je ze en breng ze hier dat we het huisje kunnen bouwen voor de *Keuken voor de zieke armen.*

Zoo gezegd, zoo gedaan: de jongen weerde zich geducht en weldra begon het planken te regenen tot groote verbazing van mijn drie werklui die dadelijk aan 't werk gingen. Een tijd lang ging alles van een leien dak. Zino scheen met heilig vuur bezield; nauwelijks was hij in de eene richting verdwenen of hij kwam weer uit de tegenovergestelde te voorschijn met zijn last op de schouders; iedereen had plezier in z'n vlugheid en werkzaamheid! Maar de zaak werd ingewikkelder, toen de met het werk belastte aannemer op het tapijt kwam, vergezeld door eenige werklui die, niet in staat den jongen te pakken, hem aanklaagden.

Zino stond rechtop en zwijgend naast me, met een half minachtend, half spottend gezicht dat zeker niet het meest geschikt was om al die booze menschen te kalmeeren. Ik vond 't onnoodig me te verdedigen, hield den aannemer eenvoudig het zoo duidelijk sprekend blad papier onder den neus en hij begreep dat er niets anders te doen viel dan het veld te ruimen. Dank aan mijn boefje was de *Keuken* op den openingsdag der Tentoonstelling klaar en trok de aandacht der bezoekers.

Arme Zino! In huis mocht men hem niet lijden, maar hij had altijd den trots te doen alsof hij 't niet merkte, was alleen er op uit

met ijver de opdrachten te volbrengen die hij van mij kreeg.

Eens gaf ik hem een biljet van 500 frs. waarmee hij enkele rekeningen moest betalen en mij de rest terug brengen. Toen ik hem met zijn gewone eekhoornvlugheid den trap zag afspringen, kreeg ik in eens een gevoel van angst; ik dacht aan alle slechte voorspellingen van mijn huisgenooten en beschuldigde me zelf een oogenblik van onvoorzichtigheid. Wat was ik onrechtvaardig! Hij kwam punctueel met de quitanties terug, gaf rekenschap tot de laatste centime en een quitantie vergelijkend liet hij me een fout zien:

- Kijk eens, mevrouw, daar hadden ze u bijna dertig centimen te veel afgezet.

* * *

Twee jaar verliepen. Volmaakt genezen, bleef Pasqualino bij me in huis, genoot steeds mijn vertrouwen. Soms sprak hij me van zijn ex-kameraads, maar dan was 't om mijn hulp voor hen in te roepen. Open en eerlijk bij instinct, heb ik hem nooit op leugens betrapt. Over het verledene sprak hij weinig; werd er vaag op gedoeld, dan geraakte hij in verlegenheid en ik hield mijn nieuwsgierigheid in, om zijn sombere terughouding te eerbiedigen.

Toen de aardigheid van alle soorten voorspellingen af was, begon de oorlog van de kleine lasterpraatjes: ‘Was hij heusch goed voor mij? 't Kon zijn, maar je moest hem eens zien als ik er niet was! Hij was ongehoord gulzig, lastig om een heilige te prikkelen, deed niets anders dan languit op makkelijke stoelen en canapé's liggen!’

Tweemaal ontsnapte hij uit mijn huis en bleef een heele week weg bij een werkman in de elektriek. Hij leerde bij hem en kreeg een goed ambacht. Toen hij den leeftijd bereikt had, volbracht bij zijn militaire dienst, hernam daarna zijn werk, koos een goede vrouw en is nu een uitstekend echtgenoot.

Het besluit is zoo bescheiden mogelijk: niets is minder interessant om van te vertellen dan van eerlijkheid, geregeld werk, en gelukkig huwelijk. Zino heeft geen geschiedenis meer. Maar om het beeld van den ex-*Koning der dieven* compleet te maken, wil ik er nog een laatste trek bijvoegen. Hier is hij in zijn treffende eenvoud.

Een paar maanden geleden kwamen Zino en zijn vrouw bij me. Ik dacht aan een nieuwjaarsbezoek, maar dat was 't niet, want Zino begon dadelijk op zijn half brutalen, half verlegen toon: zeg, mevrouw, weet u ook een jongen voor ons, zoo'n boefje zooals ik zelf was? Wat moet je daarmee doen? - vroeg ik. Wel, antwoordde zijn vrouw: we hebben zelf geen kinderen, we wilden zoo graag zoo'n bengel bij ons aan huis hebben. - En - voegde hij er zachter aan toe: - ik hoop dat we er net zoo goed voor zullen zorgen als u voor mij gezorgd hebt!

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.

Rie. - Het doet mij zelf zooveel genoegen, dat ik Uw 'Kindersmart' gaarne kan aannemen, omdat er inderdaad wat in zit. 'Vlindertje' plaats ik ook, om de belofte er in, maar 'Reiziger' is nog niet geschikt voor den druk, althans niet voor de Lelie. Zendt mij dus Uw andere eerstelingen ook maar eens ter inzage. - Tegen zending van voldoende postzegels (hollandsche zijn voldoende) worden geweigerde bijdragen teruggezonden, wanneer het adres van den inzender is bekend. Om verwarring te voorkomen, is het altijd wenschelijk dat adres nauwkeurig te vermelden op het manuscript-zelf. Ofschoon de bijvoeging van Uw studievak, mij doet vermoeden, dat gij tot het manlijk geslacht behoort, zou ik als gij 'Reiziger' terugwenscht, wel even van U willen weten, hoe ik U moet adresseeren: Heer of Dame. - Ten slotte wil ik U, juist *omdat* gij een eerstbeginnende zijt, nog waarschuwen voor den gemakkelijken lof van menschen en redacties, die 'zooveel in Uw werk zien', maar het zelf niet plaatsen. Dat is een gemakkelijke manier van zich beleefd ergens uitdraaien. Wat mij persoonlijk aangaat, voor eerstbeginnenden heb ik evenveel tijd of geduld over, als voor iedereen. Dus, een beroep op mijn toegevendheid is onnoodig. - Als gij méér schrijft, dan niet voortdurend sprookjes. Het wordt tegenwoordig *te* veel nagedaan naar de eerste voorbeelden van menschen van talent.

Abata. - Het spijt mij zoo, dat ik door die typhus U eerst nu kan beantwoorden. Uw versjes lijden nog aan hetzelfde gebrek van de eerste maal, onbeholpen van vorm en van uitdrukkingen. - Ik zou het zooveel beter vinden, als gij U eerst eens wat meer oefent in proza, vóór gij U waagt aan poëzie, want gij zijt met de maat voortdurend in de war. En dan ook is de inhoud van Uw versjes zoo afgezaagd, zoo weinig individueel. Laat U dat oordeel nu niet afschrikken. Gij zijt nog heel jong, en *wezenlijke* poëzie is het moeilijkste wat er bestaat, niet het gemakkelijkste. Ik spreek niet van *gerijmel*, maar van poëzie.

Wat den inhoud van Uw begeleid-brief aangaat, ik kan niet genoeg herhalen, hoe graag ik ook U, evenals iedereen die zich tot mij wendt, wil raden of helpen. Daarom doet het mij te meer leed dat gij, al was het dan ook buiten

mijn schuld, zoo lang moest wachten op antwoord, omdat het de eerste maal is dat gij Uw hart een beetje uitstort, en omdat gij U blijkbaar eenzaam voelt. - Wat gij ondervindt, ondervonden velen onzer, ik-zelve ook, op Uw leeftijd. Slechts heel zelden helaas, staan de ouders er voldoende bij stil, hoe vele behoeften, gedachten, wenschen, verlangens er sluimeren in een opgroeiend meisje, dat zichzelve maar half begrijpt, en dat juist daarom dubbele ziele-leiding behoeft, in plaats van, gelijk zoo dikwijls het geval is, in 't geheel geenen. Waar gij nu zelfs allen ouderlijken steun zoo vroeg al moest missen, is het geen wonder, dat Uw zoo veel ouderwetscher omgeving niet inziet, dat men zich heden ten dage niet *mag* afmaken met de voor een vroegeren tijd dienende phrase; 'Een meisje behoeft niets te worden.' - Want vroeger was er voor een meisje, dat niet bepaald haar brood behoefde te verdienen, van allerlei bezigheid die nu niet meer bestaat, bezigheid in het huishouden, bezigheid door zelve naaien en strijken, bezigheid door uitgaan in haar eigen kringetje van kennissen, of door logeeren-gaan bij familie, enz.... bijna zonder uitzondering als eindpaal het huwelijk. - Het doet er nu niet toe op dit oogenblik, in hoeverre die vroegere tijd beter, en zeer zeker *gelukkiger* was voor jonge meisjes, het komt er slechts op aan voor hen die heden ten dage jong zijn, dat hij niet meer bestaat, en dat de oudere en opvoeders dus geen recht hebben de daaruit voortvloeiende moeilijkheden in het meisjes-leven weg te redeneeren door een bekrompen vasthouden aan eigen verleden. - Intusschen, door de omstandigheden is Uw taak U ten slotte aangewezen, en, al begrijp ik zeer goed dat het bij zulk een leeftijdsverschil een *taak* is, en dat gij een vroolijker leven zondt verlangen, ik geloof niet dat gij het recht hebt die van U te werpen voor de bedoelde studie, die zeer zeker zóóveel van Uw tijd zou eischen, dat gij niet genoeg gedachten noch lust zoudt overhouden voor Uw huishouden, en de daarmede verbonden zorgen en plichten, in Uw bijzonder geval.

Ik vind het daarom beslist een ondoordachten en egoisten raad, dien dat kennisje U gaf, en ik zou hem niet volgen, zelfs niet als gij een helder en vlug hoofd hebt voor studie, iets waarvan gij niets schrijft. Indien dat niet het geval is, dan zoudt gij U-zelve ook nog zenuwziek er bij maken, en dan is in de eerste plaats gij-zelve, en in de tweede, hij voor wien gij hebt te zorgen, het slachtoffer.

Het ligt voor de hand dat gij betrekkelijk spoedig vrij zult zijn Uw eigen levensweg te kiezen. Wacht in *elk* geval tot zoo lang; dat zal U stellig later de meeste en beste bevrediging schenken. En raadpleeg dan daarna, als gij *werkelijk* drang gevoelt tot die droge studie, een of ander leeraar die daarin les geeft, en die U kan zeggen of het zich doen laat voor 'weinig geld' daarin examen af te leggen, en er een toekomst in te vinden. - Zoo gij echter niet bepaald gedrongen U voelt tot die studie, dan zou ik in Uw geval liever een ander levensdoel kiezen, iets dat méér strookt met Uw aanleg of wenschen! B. v. waar Uw leven zoo somber is geweest tot hiertoe, zou ik mij nog wat gaan ontwikkelen door reizen en lezen en omgang met anderen. Uw literarischen arbeid zal dit óók ten goede komen, want men kan aan Uw gedichtjes bemerken, dat gij noch het leven noch de menschen kent, slechts droomt en peinst over het Onbekende vóór U. - Let wel, dat ik U dezen raad geef omdat ik uit Uw schrijven opmaak, dat gij niet *behoeft* te werken voor Uw brood als gij straks alleen overblijft. Want, indien dat wèl het geval zou zijn, dan *mag* de bewuste persoon U niet afschepen met een egoist: 'Ik bemoei mij niet met moderne ideeën.' Dan is het zijn plicht U onmiddelijk de vrijheid te geven, om hoe eerder hoe beter te leeren voor U-zelve te zorgen. Of hij geen 'lust' heeft bij anderen te gaan wonen, doet er dan niet toe, want

het is dan hoog tijd voor U met werken aan te vangen - Maar zeker zou ik U *dan* die studie nooit raden, want daarin is weinig vooruitzicht, en zij zou U toch in elk geval een paar jaar voorbereiding kosten. In dit laatste geval moet gij ernstig te rade gaan met Uw aanleg, met hetgeen gij reeds kent (b.v. op het gebied huishouding) enz. En naar gelang daarvan moet gij U Uw toekomst scheppen, niet zooals gij 't zoudt *wenschen*, maar zooals de werkelijkheid het *gebiedt.* - Gij ziet dat ik volkomen bereid ben tot raden of helpen. Als gij dus lust of behoefte gevoelt tot opnieuw schrijven, doe het dan gerust, en vertel mij gerust alles; ik kan voor zulke eenzame levens meevoelen, en ik heb er innig medelijden mee waar het *jonge* menschen en jonge vrouwen vooral geldt. Zelve ben ik immers óók jong geweest.

Violette. - (Aubade op het Graf van een man.) Het spijt mij, dat Uw gedichtje volkomen ongeschikt is naar den vorm, en getuigt van geheel en al onbekend-zijn met de eerste eischen, die men aan verzen van dien aard stelt. Want de inhoud is gevoelig, en om die reden had ik het gaarne geplaatst. -

J. van O. - (De Diamant) - Ik kan onmogelijk nog meer Sprookjes plaatsen. - Het manuscript ligt ter Uwer beschikking tegen toezending der frankeerkosten (aan den uitgever met Uw adres-opgave, en den naam van het manuscript.)

Catharina te E. - Uw *Witte Rozen* zijn veel te conventioneel van stijl en van inhoud. Alles even stijf en onnatuurlijk. 'Het schoone kind dat ik beminde'. - 'De lijdensbeker die mij te drinken werd gegeven, had ik nog slechts ten deele geledigd'. Etc, etc. Wie spréékt zoo? Ligt ter Uwer beschikking (zie hierboven aan J. van O.)

H.IJ.S.M. - Te onbeduidend. Gij kunt beter. Zulke stemmingen van eigen doorleefde gevoelentjes van mannen en vrouwen hebben we allemaal gehad, en het wordt eentoonig ze altijd weer ten papiere te brengen onder den naam: Schets - (Bij terugzending zie hierboven aan J.v.O.)

Louis. - Ik wil de drie vertaalde stukjes gaarne plaatsen. Het spijt mij wel, dat gij die bewuste onaangenaamheid hadt. Gij kunt er op rekenen dat ik er gaarne aan zal denken U daarin ter wille te zijn.*)

(*Wordt vervolgd.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Zij, die zonder abonné te zijn, of zonder op andere wijze de Lelie geregeld lezende, manuscripten inzenden, hebben het zich zelf te wijten als zij géén antwoord ontvangen.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

*) Ter bespoediging zijn de bijgevoegde brieven gelijktijdig beantwoord.

30 October 1907.
21ste Jaargang.
No. 18.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
De Katholieke Kerk en eenige beschouwingen.

In het Zwitsersche theologische Tijdschrift (24e jaarg. 1907, 1e deel) kan men in een artikel van dr. Försters uit Zürich, leeren hoe van protestantsch standpunt erkent wordt de paedagogische waarde van het Catholicisme.

1. De Katholieke Kerk schonk een nieuw leven aan een diepgezonken wereld.

De Katholieke Kerk is 1500 jaar ouder dan het protestantisme.

De Katholieke Kerk moest in den aanvang volkomen wilde rassen intoomen en beschaven, reeds daarom wortelt haar geheele paedagogiek dieper dan de protestantsche in de menschelijke natuur.

De Katholieke Kerk heeft de fundamenten gelegd en eerst daarop kon het protestantisme voortbouwen.

De Katholieke Kerk moest eerst de openbaring en het woord Gods voor het menschelijk verstand begrijpelijk maken, ‘in de wereld van eigen ervaring’ overbrengen en tegelijk den menschen concrete uit- en inwendige hulpmiddelen bieden om zachtjes aan en geleidelijk uit de natuurlijke zwakheid en zinnelijkheid, door oefening, tucht en kennis, tot het innig samenleven met God te kunnen komen.

2. Het nadrukkelijk aandringen op een ascetisch leven: ‘Het geldt hier niet de vraag

over het bestaansrecht der kloosterorden en van een ascetisch levensideaal, maar het gaat hier alleen om de ascese als hulpmiddel bij alle grondige opvoeding en zelfvolmaking. De strenge krachtsoefening in den strijd van den wil met den zinnelijken mensch is het eenige middel, den mensch de volkomen vrijheid des geestes te verzekeren.' Deze waarheden worden steeds meer en meer door geneesheeren en in het bizonder door zenuwartsen volkomen erkend. De ascese is allereerst een hulpmiddel voor de vorming der geestelijke persoonlijkheid en verder een grondslag voor de sociale vorming der menschen. Het sterkmaken van de zielskracht, zijn losmaking van den dwang der buiten hem staande bekoring en zinnelijke genoegens, is ook voor de innerlijkheid, kracht en duurzaamheid zijner charitas van fundamenteele beteekenis. Juist voor onzen tijd is de ascese dringend noodig en reeds daarom is de paedagogiek der Katholieke Kerk geheel en al actueel.

3. De Heiligenvereering. Hierin steekt een psychologie en paedagogiek, die grondig verstaan en gewaardeerd moeten worden. 'De heroïke levenswandel van die mannen en vrouwen, die de Kerk heeft heilig verklaard, voor de verheerlijking Christi en voor de vorming van den wil vruchtbaar te maken. En zwaar weegt daarbij de eenvoudige grondwaarheid van alle moraalpaedagogiek: de beslissende beteekenis van het voorbeeld. Het '*Gij moet*' is zeker van groot gewicht - even gewichtig is het verheffende '*Gij kunt*' dat van een machtig en consequent voorbeeld uitgaat. De heiligen geven zulk een voorbeeld. Daar gaat van het geweldige voorbeeld van zulke helden een suggestie zonder weerga uit op den wankelen wil des menschen. Vooral voor de jeugd is het lezen van levens der heiligen een sterkend en opwekkend voorbeeld. Het kind heeft behoefte aan goede voorbeelden en zal die in den regel liever lezen en navolgen dan iets wat middelmatig is.

4. De kunst en symboliek in dienst van den godsdienst; deze toepassing is ongemeen paedagogisch; het is een heerlijk aanschouwelijk onderricht.

Met een buitengewone objectiviteit erkent dus een protestant de groote waarde der Katholieke Kerk juist op paedagogisch gebied.

Verder wijst Förster nog op het *gezags*begrip. De moderne mensch wil losmaking van alle gezag. De moderne mensch gaat steeds uit van *wantrouwen in de traditie*, inplaats van dat hij *wantrouwen* heeft *in zijn eigen oordeelkundigheid.* 'Credo, int intelligam' (ik geloof om te verstaan). Men komt nooit tot het begrip der diepste waarheden zonder allerdeemoedigste zelfverloochening en zonder dat sinds lang verwaarloosde aandachtig luisteren en dat bescheiden vertrouwen, die de eenige ware houding is van den mensch tegenover het woord Gods.

6. En dan last not least de praktijk van het gewetensonderzoek: 'Juist hier blijkt aan een jong mensch tegenover de grootheid van het zelfbedrog en allerlei uitvluchten bij concrete en diepgaande zielsanalyse, wat God eigenlijk is en wat God wil.

Groote eerbied heb ik voor de waarheidsliefde van Förster, die zoo heel anders aandoet dan de matelooze aanvallen, maar ook talrijke dwalingen der tegenstanders. Indien ieder mensch zich de moeite wilde geven om te weten wàt het Katholicisme is en beteekent, dan zou er heel wat minder strijd en laster en heel wat meer vrede, liefde en geluk zijn onder de menschen.

Maar de andersdenkenden geven zich die moeite niet en ze zien dus neer op iets wat ze niet kennen; ze praten na van anderen wat ze opdisschen over het Katholicisme, maar ze nemen niet de moeite om zelve te onderzoeken wàt het Roomsche Geloof is, wat katholiek zijn inhoudt. Van alles wordt onderzocht, van alles wordt gelezen, mits het maar niet katholiek is, en toch zou het zoo heilzaam wezen om juist eens te lezen van het Katholicisme. Er bestaan zooveel goedkoope, kleine werkjes die al dadelijk een frisschen kijk geven op veel dingen. B.v. leest eens 'Een antwoord op de meest verspreide bedenkingen tegen den Godsdienst' door Mgr. De Ségur. Het kost 25 cts.

De vooroordeelen der andersdenkenden zijn velen en ik zou zoo graag velen opwekken de vele die de waarheid liefhebben, om eens grondig te overwegen alle bedenkingen.

Men zegt wel eens: 'Er zijn toch wel slechte priesters.' Ja, en het verwondert me altijd dat er niet méér zijn, het verbaast me dat er maar zeer weinige slechte priesters zijn; het is een punt van groote bewondering voor me dat in 'n leger van mannen zéér braaf, zéér vroom, zeer trouw, velen zelfs zeer heilig leven.

De menschelijke natuur in aanmerking

genomen *is* dat zeer zeker een wonder en het feit is dan ook alleen te verklaren uit boven-natuurlijke beweegredenen; beweegredenen die machtig verheven en diep-ingrijpend genoeg zijn om steeds weer en telkens weer van-nieuws af aan heele legers van mannen te vormen in den dienst van God. Het verwondert me dat de wereld niet verbaasder staat daarover; het komt denk ik omdat men zich geen voorstelling maakt wát het is om priester zijn.

En dan... men heeft eens een min of meer ongelukkige, desnoods treurige kennismaking gehad met een roomsche man of vrouw of met een katholieke familie. Maar is dat nu een bewijs voor het minderwaardige van het Geloof?

Dat doet nu denken aan een gedeelte van een preek die ik eens in Frankrijk hoorde:

'Un Anglais débarqua à Galais et écrit dans son journal de voyage: 'toutes les femmes de France sont rousses et acariâtres. Parce que l'hôtesse chez qui il était descendu avait ces deux défauts.' (ik laat nu in 't midden de apréciatie van rousse als défaut).

We mogen niet oordeelen naar eenige voorbeelden, bovendien veroordeelen we dan alleen de menschen en niet het Geloof, want dit is *zeker*, dat indien een Katholiek leeft volgens Zijn Geloof, dan *is* hij een goed mensch en dan doet hij nooit iets tegen de liefde, het hoogste en eerste gebod. Maar hoe weinig léven er naar hun geloof! Dat is nu wel heel jammer, maar dat kan het Geloof toch niet helpen!

En is het juist geen wonder, dat de Kerk nog zóó bestaat áls ze bestaat, in handen toch maar van zwakke, feilbare menschen, die altijd moeten strijden en werken om niet te vallen en te hervallen in fouten en zonden? Pleit het niet juist van Haar innerlijke Waarde en Haar innerlijke Kracht. En is tevens niet het feit dat al haar bestuurderen èn haar kinderen zich 'zwak en zondig bekennen' niet een troost en aanmoediging voor allen die even zondig als wij zijn, maar die missen moeten den steun, den krachtigen, nooitfalenden steun die ze toch even als wij behoeven? Is het dan schande om zich 'mensch' te voelen en mensch te bekennen? Is het dan erg dat we 't elkander belijden dat het zeer moeilijk is om goed te zijn en dat het zwaar valt om in te toomen en te gehoorzamen?

Maar omdat we de overtuiging (geboren uit het Geloof) in ons omdragen dat we, indien we ons-zelf niet als zondaars willen bekennen, we vroeg of laat het slachtoffer zullen zijn van onze zelfoverschatting en dan aan 't eind van ons leven moeten bekennen en doen we 't niet toch in ons binnenste zullen voelen de leegheid die nòch het leven, nòch de menschen (zelfs niet de meest liefdevolle) heeft kunnen aanvullen. Ik kan me wél voorstellen dat het vernederend voor het gevoel kan zijn om hulp en steun te moeten vragen bij de menschen, maar ik kan me niet voorstellen, dat het vernederend of moeilijk zou zijn om hulp en steun te vragen aan God, die ons geschapen heeft en ons als een vader liefheeft.

Ja maar, zegt men: 'en al dat onrecht dan en al dat lijden!' Ja zeker, maar evengoed als God een vader is vol liefde en goedheid is Hij toch ook rechtvaardig en als ons leed wedervaart dan is dat òf een straf voor onze zonden òf een beproeving om eens te zien of we God wel sterk en genoeg liefhebben om door alles heen Hem trouw te blijven en op Hem te hopen, op Hem te vertrouwen, óók dan als we schier alles voor ons verloren voelen gaan. En verder zegt men 'De Kerk is een vijandin van de vooruitgang'. Van welke vooruitgang? Er bestaat een goede en een kwade vooruitgang. De slechte vooruitgang nu wordt door de Kerk bestreden met al de kracht en de overtuiging die in Haar is en dat doet ze met geen ander doel dan om

Haar kinderen voor veel leed en smart te bewaren. Beschaving en raffinement zijn twee zeer verschillende zaken. De beschaving nu, die vooruitgang heeft de Kerk niet alleen in Hare bescherming genomen altijd en door alle tijden heen. Ze heeft haar zelfs voortgebracht en dat wel in ruimen zin en op ieder gebied. Maar het raffinement is de schandelijke verfijning der heidensche z.g. 'beschaving', zij echter baart ons menschen niets dan het wreedste ongeluk. De Kerk wil de vooruitgang, maar de vooruitgang van het goede, vooruitgang in orde en vooruitgang in alles wat tot de vrede leidt. En dan zegt men: Ja maar die biecht! Zoo'n nieuwsgierige priester alles te zeggen....

O maar in de eerste plaats is het allervermoeiendst en allerinspannendst gedeelte van het priesterambt zeer stellig het zitten in den biechtstoel om aan te hooren al de beschuldigingen, al de slechtheid van de menschen en die dan oordeelkundig te beoordeelen volgens hun leer en hun voorschriften en voor den Katholiek is er niets

zoo zwaar dán het biechten, dat is het bekennen, het eerst *zien* en *gewaarworden* en dán het bekénnen, van het belijden van zijn zonden*) en bovendien het *deemoedig* en *rouwmoedig* belijden, want niet waar, we voelen ons zooals mensch al een heele Piet en we vinden ons-zelf toch eigenlijk nog lang zoo minnetjes niet en dat beetje kwaad, nu ja, dàt doen we allemaal en dat hoort er nu eenmaal bij, dat weten we nu wel weer.... O we zijn zoo heerlijk zelfgenoegzaam en zoo nogal met ons-zelf ingenomen, jawel heusch èrg met ons-zelf ingenomen, om een of andere rede, let maar eens op! En dan, we staan liever niet stil bij die kleine en groote gebreken, we staren dán nog maar liever op onze voortreffelijkheden!

En toch we foppen ons-zelf zoo, en anderen en ons-zelf kunnen we foppen, volop, zooveel we willen, alleen God verschalken we niet en dát is nu het ernstige van het geval, daarin schuilt het verontrustende.

Hebt ge wel eens geprobeerd om eens hardop alleen in een kamer zijnde uw eigen fouten uit te spreken? Nu dát is al een heele toer en dan zijt ge nog maar alleen, maar om er toe te komen als protestant die protesteerend als 't ware ter wereld zijt gekomen, om te biechten zooals de Kerk dat eischt, dán moet eerst de vaste heilige overtuiging van de noodzakelijkheid, de waarde en de heiligheid der Biecht aanwezig zijn. En dát nu eischt ernstige studie, door veel zelf-nadenken en véél gebed om voorlichting en genade. Maar langs dien weg kan iedereen er komen en al *is* het waar dat gelooven een genade is, éven waar is het, dat God die genade geven wil en *geeft* aan allen die er Hem in ernst en in waarheid om vragen, dat is ons bidden. De maatschappij zou vanzelf verbeteren indien de menschen meer zouden *wenschen* om te gelooven en indien ze in dat geloof en uit dat geloof weer blijder en gelukkiger werden. Want ook blijheid en vreugde spruiten voort uit Het Geloof, dat toch niet voor niets 'De Blijde Boodschap' inhoudt.

REGINA.

Prof. P.J. Blok in een artikel van 'Onze Eeuw' (Sept. 1907), naar aanleiding van Annie Salomons 'Een Meisje-Studente.'

Deze Hooggeleerde prijst het boek, maar hij betoogt dat vrouwen slechts bij uitzondering geschikt zijn, voor de studie. Volgens hem is de aandrang, onder de vrouwelijke jeugd, om de universiteit te bezoeken, meer een der uitwassen van de feministische beweging, dan de natuurlijke gehoorzaamheid aan een innerlijke behoefte. De meeste meisjes toch meent Prof. Blok kost het op de lagere school reeds ontzaglijk veel inspanning, den kamp om den voorrang vol te houden: nog meer wordt van de wilskracht en den ijver gevraagd op de H.B.S. en 't Gymnasium, willen ze den cursus ten einde toe volbrengen. 't Gevolg hiervan is, dat de meisjes zich

*) Ik herinner me niet *wie* het gezegd heeft, maar het was een geleerde: 'Het bestaan der Biecht moest voor ons alleen al een *bewijs* zijn voor de waarheid die is in de Kerk, want Zij die zoo iets eischt en gedaan krijgt, moet wel bovennatuurlijke Kracht rijk zijn.'
Noot-redactrice.
Zelve ben ik aangenomen in de 'deutsch-evangelische' Kirche in den Haag, en mijn toenmalige 'Pastor' beschouwde de biecht als een voor *protestanten* aanbevelenswaardige instelling. Ik-ook.

overwerken, en dat in de jaren, waarin zij het meest gespaard moesten worden voor al te groote inspanning.

Is het dan wonder - vraagt de hoogleeraar - dat velen onder haar reeds vóór het einde van de universiteit een knak hebben gekregen, een onherstelbaren knak?

En dan komt eindelijk de studie aan de universiteit, die zoo geheel anders is, dan die van de voorbereiding. Hier loopen ze niet meer aan den leiband van den leeraar die een taak opgeeft, welke zij moeten volbrengen, neen, hier staan ze voor de zelfstandige studie, waarvan slechts de hoofdlijnen worden aangegeven - een ongelijk hoogere eisch. Zullen wij ons verwonderen, dat het toch reeds teere zenuwgestel der vrouw hevig wordt aangedaan door die nieuwe vermoeienis? Zullen wij ons verbazen, wanneer wij hooren van zware hoofdpijnen eerst, van nog ernstiger verschijnselen later, en eindelijk van zenuwoverspanning in allerlei vorm?

Naar 's schrijvers ervaring van jaren is het percentage der vrouwelijke studenten met zenuwaandoeningen hooger, en zijn die aandoeningen ernstiger dan der mannelijke. Daarbij komt, dat de vrouwelijke studenten de studie verkeerd aanpakken, in spijt van alle waarschuwingen.

Het ergst hebben de zenuwen het te verantwoorden, als de vrouwelijke studenten er met de uiterste wilskracht en door methodische oefening harer lichamelijke vermogens na een paar jaar in slagen, zich volkomen gelijkwaardig te gevoelen met mannelijke studeerende jeugd. Met zekeren bewusten trotsch

treden zij dan als een soort van reclame op voor *vrouwenstudie aan* de *universiteit*, Maar hoeveel hebben ze dan niet verloren van de gratie, van de zachtheid, van de teederheid, die de vrouw van nature eigen is. Zijn ze niet echte wanvrouwen geworden, exemplaren van het derde geslacht, dat men *het* vrouw zou kunnen noemen, treurige wanschepsels, kunstproducten van het feminisme?

Prof. Blok stelt zichzelf daarna voor de vraag:

'*Zou het werkelijk waar blijken*, *dat de vrouw tegen universitaire studie minder bestand en voor werkelijke wetenschappelijke studie minder begaafd is dan de man?*'

Zonder aarzelen beantwoordt hij die vaaag bevestigend. Hij veroordeelt daarom de zoo gevierde coëducatie wijl de natuur van man en vrouw *twee schepsels* heeft gemaakt, met heel verschillende vermogens en neigingen, omdat hun bestemming zoo uiteenloopt. Zij dienen elkander aan te vullen, en *naast,* maar niet *tegenover* elkander te staan in het leven, nu eenmaal in de levensfuncties, gaven en inzichten van *hem* en *haar* zooveel ongelijkheid bestaat.

H. HOFFENKAMP.

De Grieksche Vrouwen in de Eeuw van Homerus

genoten een grootere vrijheid, en hadden bij de bezigheden en vermaken meer omgang met de mannen dan in de volgende eeuwen in de oostelijke landen gebruikelijk was; veel meer dan te Athene in de bloeiende dagen der Republiek. In de *Iliade* zien wij *Helena* en *Andromache* dikwijls in gezelschap der Trojaansche Opperhoofden verschenen, en aan hunne gesprekken op een vrije wijze deelnemen. Slechts van een of twee Maagden (dienstbaren) vergezeld gaan zij door de straten van Troje, waarheen haar bezigheden of verlangen haar drijven. *Penelope*, hoezeer zij ook van haar minnaars vervolgd wordt, maakt echter geen zwarigheid zich bij gelegenheid onder hen te vertoonen; en zelfs de juffers schijnen juist niet aan grooter ingetogenheid onderwerpen te zijn geweest dan gehuwde vrouwen. Inderdaad bewijzen zoowel de bekoorlijke lofspraken van *Homerus* als de bittere spotternijen van *Hesiodus*, dat in hun tijd de vrouwen gewichtige medeleden der burgerlijke Maatschappij geweest zijn. Het karakter van Penelope in de *Odyssea* is de volmaaktste lofrede op het schoone geslacht, die ooit geschreven is; en geen taal kan een bekoorlijker, levendiger en treffender schilderij der huwelijksliefde opleveren dan die, welke het gesprek tusschen *Hector* en *Andromache* in het zesde boek der Iliade uitmaakt. Zelfs Helena wint, ondanks hare buitensporigheden en zelfs zonder haar schoonheden in aanmerking te nemen, in de beschrijving van Homerus, ongemerkt ons hart door de eerbaarheid van haar gedrag en de losheid harer houding. Inderdaad laat Homerus bij alle gelegenheden zijn zucht blijken om het schoone geslacht te begunstigen. Beleefdheid en achting jegens hetzelve schrijft hij in 't bijzonder toe aan zijn groote karakters, zooals aan *Achillus* en nog sterker aan Hector. De oneindige menigvuldigheid zijner onderwerpen, en de historische trant zijner gedichten, leiden hem tot de noodzakelijkheid om ook van slechte vrouwen te moeten spreken; doch waar bijv. de euveldaad van *Clytemnestra* van hem eischt om zijn sterksten afkeer daarvan te toonen, zoo beweegt hem toch zijn kieschheid jegens het schoone geslacht, op zulk een wijze daarvan te spreken, dat hij van de beschuldiging als zou hij om de misdaad van éene allen veroordeelen, volkomen vrij blijft. Bij eenige zaken, die natuurlijkerwijze in zoover verwijderde landen en tijden, van de bij ons in dat opzicht

gebruikelijke, geheel verschillen moeten, vinden wij toch over 't geheel genomen de volmaakste welvoegelijkheid en bevalligheid van zeden in de schilderingen van Homerus, die hij ons van den omgang tusschen mannen en vrouwen geeft. Hiervan geven de gesprekken van Helena op de muren van Troje (in de Iliade) en aan het Hof te *Sparta* uitnemende voorbeelden.

Het moet dus wel onze verwondering wekken, dat een bijzondere dienst van beleefdheid, in die Heldeneeuwen gewoonlijk door vrouwen verricht werd, nl. die om een man in het bad te bedienen.[1)] Dit geschiedde wanneer men een aanzienlijken Gast bijzondere eer wilde bewijzen zelfs door jonkvrouwen van den hoogsten rang. Toen *Telemachus*, *Nestor* te *Pylos* bezocht, werd de post om hem te wasschen en te kleeden *Polycaste*, der ongehuwde dochter van dezen eerwaardigen monarch aangewezen. Toen *Ulyssus*, als een onbekende vreemdeling in zijn eigen paleis verscheen, gaf de koningin Penelope, zonder te weten wie of wat hij was, haar jonge

1) Precies als in de Middeneeuwen. W. RED.

meisjes bevel om hem in 't bad te vergezellen. Ulyssus bedankte voor deze eer, en verzocht alleen een oude vrouw te mogen hebben; dan de Dichter schijnt het voor noodzakelijk gehouden te hebben, zich wegens een zoo zonderling verzoek, geheel omslachtig te verontschuldigen....

Dan ter eere van Homerus en zijn eeuw moet men aanmerken, dat bij al zijn schilderingen van menschelijke hartstochten, de Grieksche zeden reiner waren dan in lateren tijd.

Het was in de Heldeneeuw, gelijk ook ten allen tijde, in Griekenland gebruikelijk, dat vrouwen van den hoogsten rang zich met spinnen en naaien bezig hielden, of althans over het werk van het weefgetouw het opzicht hadden. Het laatste werd door iedere familie voor zich zelve verricht. Het strekte niet minder voor een Prinses dan voor een slavin tot lof, in werken van dezen aard uit te munten. - Ten tijde van Homerus was ook het wasschen een werk van voorname vrouwen. De Prinses *Nausicaä*, de jonge en schoone dochter van den rijken Koning van *Phéacië*, een land dat anders meer door weelde dan door arbeidzaamheid beroemd was, begaf zich met hare meisjes op een door muildieren bespannen wagen naar een bron, aan een eenzaam gelegen oord, niet verre van de stad, om de kleederen van het huisgezin te wasschen.

Overigens werden in de huizen der rijken, en in een groote familie (zooals licht te begrijpen is) de meeste dagelijksche werkzaamheden als in een geregeld huishouden door vrouwelijke bedienden verricht, daar de mannelijke bij den maaltijd oppasten. Allen schijnen slaven te zijn geweest.

De huishoudster van Penelope geeft aan de geringere dienstmaagden, met betrekking van wat zij voor iederen dag te doen hadden, aldus haar voorschriften of bevelen:

'Spoedt u, gij Maagden! veegt schielijk de zaal met den bezem, doch sprengt eerst water op den vloer; legt dan de purperen kleeden over de sierlijke stoelen! Gij anderen, schuurt al de tafels met sponsen schoon; spoelt mij dan de kunstig gegoten bekers en kelken uit! En gij anderen, gaat water halen uit de bron; doch komt zoo spoedig mogelijk weder herwaarts!'

Zooveel over de Vrouwen der Grieken, bij welk beschaafd en verfijnd volk echter, vreemd genoeg, de geest der hoffelijkheid jegens de schoone Kunne veel minder bekend was dan bij de latere ruwe en ongevormde wilden van het Noorden, n.l. bij de Teutonische volken, welker vereering van de vrouw bij vele dweepachtige en, volgens sommigen, eenige zeer schadelijke, ook voor het menschelijk geslacht uiterst heilzame en eer-aandoende gevolgen heeft gehad.

S.K. FEITSMA.

Nu de Heer H.v.W. ons een blik liet slaan op de Grieksche vrouw van onzen tijd, mocht deze beschouwing over de Oud-Grieksche Vrouw wel als parallel plaatsing vinden.

W. RED.

Onbeschaamdheid.

Gisteren bracht mij de post onderstaanden brief, waarop ik - als zijnde doorgezonden uit den Haag naar het buitenland - 15 cent strafport moest betalen. -

Daar men ongelukkigerwijze zulk een brief natuurlijk niet mag openen alvorens te hebben betaald, heeft men in dergelijke gevallen geen andere keuze dan hem te weigeren, in welk geval de brief wordt teruggezonden, of zichzelf te executeeren door het betalen van strafport. -

Ziehier nu de inhoud van het epistel, dat ik met weglating van den naam der schrijfster, in zijn geheel en onveranderd meedeel, als een sprekend voorbeeld van de onbeschaamdheid van vele menschen; (want in denzelfden geest heb ik reeds vele ondervindingen opgedaan; deze echter illustreert bijzonder zoo goed dat waartegen ik protesteer, dat ik hem openlijk afdruk daarom).

Geachte Freule,

Hiermede neem ik de vrijheid U te schrijven.

Uit liefhebberij schreef ik eenige stukjes, *ook eene Novelle*, *welke geplaatst werd in 't B.... sche blad. Zoudt U misschien zoo vriendelijk willen zijn eenige van mij te lezen, gedichtjes maakte ik ook. Ik vind 't zoo'n heerlijke bezigheid en zou 't erg prettig vinden*, *als U ze eens wilde inzien en misschien voor de Hollandsche Lelie geschikt vondt.*

Ik noem U hierbij de namen: Verlangen, *Haar eerste bal, Alleen, Een toekomstbeeld, Plicht*, *Jeugd;*

Gedichtjes:

Bij 't bedje van een kindje, *Roosje*, *Sneeuwliedje*, *Waar zijn ze heen? Lachen.* -

Mag ik U vragen, als U mij soms wilt antwoorden dit niet te doen in de Lelie, daar ik er niet op ingeteekend ben.

Hopende een gunstig antwoord van U te mogen ontvangen en ik U een paar stukjes mag toezenden, U dank zeggende voor de veroorzaakte moeite.

Met de meeste

Hoogachting:

Zuster F.....

(Volgt een adres te H., dat ik beleefdheidshalve weglaat).

Neen, zuster F., ik zal *niet* aan Uw verzoek voldoen, en U wel degelijk *in* de Lelie beantwoorden, opdat gij en Uw's gelijken eindelijk eens in het publiek moogt leeren, wat de meest-gewone wellevendheid en welopgevoedheid eischt; iets dat gij - hoewel men van een pleegzuster toch een beschaafde opvoeding mag verwachten - niet schijnt te weten, althans niet noodig schijnt te achten.

Gij zoudt het ‘erg prettig’ vinden, als ik de moeite doe Uw werk te lezen en het wil plaatsen in de Holl: Lelie, maar dat ik, voor deze vriendelijkheid en bereidwilligheid mijnerzijds aan een niet-abonnée, toch ten minste recht heb te verlangen een ingesloten postzegel, tot het *particuliere* antwoord dat gij verlangt, het valt U niet in, ofschoon elk ook maar eenigzins welopgevoed mensch weet, dat men aan onbekenden, van wien men een dienst vraagt van welken aard ook die schriftelijk antwoord meebrengt, de beleefdheid bewijst een postzegel tot dat doel bij te voegen. -

Week aan week staat in de Lelie, dat ik zoowel aan de abonné's van de Holl: Lelie als aan de niet-abonné's géén particulier antwoord kan toezenden, en alléén langs den correspondentie-weg antwoord. - Maar zuster F. is niet alleen niet ingeteekend op de Holl: Lelie, zij leest die óók niet, nooit; want anders zou zij, zoowel deze wekelijksche mededeeling boven aan de correspondentierubriek, als mijn daarin herhaaldelijk opgegeven adres kennen. Dit laatste is zoo weinig het geval, dat haar brief is geadresseerd naar den Haag, zonder straat-aanduiding, van daar doorgezonden naar Amsterdam, van daar naar Interlaken, van daar naar Montreux; en mij van daar af door drie landen heeft nagereisd. -

Zuster F. vindt het dus - en *dat* neem ik haar geenzins kwalijk - niet noodig in mijn werk of in mij ook maar 't geringste belang te stellen; wat ik haar wèl kwalijk neem is hare onbeschaamdheid van *mij* te verlangen, dat ik 't wèl in *háár* en *hare* pennevruchten moet stellen, die moet lezen en beoordeelen, en dat alles onder het dragen *mijnerzijds* van de frankeer-onkosten van een particulier antwoord aan haar, van de strafport die zij mij berokkent, en van het *tijdverlies* voor het lezen van haar werk en het particulier antwoord, een tijdverlies dat voor iemand die werkt beteekent *finantieel* verlies, want voor dezulken is tijd geld. -

Zuster F., niet om *U*, maar ter wille van Uws gelijken in onbeschaamdheid en eigenwaan, wil ik U hier in het openbaar mijn antwoord geven op Uw brief.

Ten eerste getuigt Uw onnoozele opsomming van den titel Uwer stukjes en gedichtjes van de meest-verregaande naiviteit, want denkt gij dat ik Uw werk kan beoordeelen uit de, daarenboven méér dan *banale* titels, welke gij er aan gelieft te geven.

Ten tweede, wáárom als gij het B.....sche blad verrijkt met Uw ‘Novellen’ (betaalt het B....sche blad U daarvoor, of is Uw bijdrage dat niet waard; ik vooronderstel steeds het laatste in zulke gevallen), waarom verheugt gij de redactie van dat blad

dan niet ook met de lezing Uwer ‘stukjes’ en ‘gedichtjes’, in plaats van mij die ongevráágde eer op te dringen?

Ten derde geef ik U den raad, als gij uit ‘liefhebberij’ schrijven *moet*, Uw pennevruchten voor te lezen aan de zieken die gij verpleegt, en die ze, als zij zoo mooi zijn als gij-zelve ze waarschijnlijk vindt, daar gij er *mij* mee lastig valt, zeker meer zullen waardeeren dan ik het zal doen.

Maar veel beter ware het, dat gij, in plaats van ‘uit liefhebberij’ stukjes te schrijven en gedichtjes te fabriceeren, U zelve geheel en al gingt wijden aan Uw taak van Zuster, of, zoo gij daartoe niet de ware roeping hebt, - wat ik vrees - U toelegt op iets anders waartoe gij geschiktheid bezit, in plaats van U in te beelden dat men zoo en-passant goed literair werk kan leveren ‘uit liefhehberij’.

Ten slotte wil ik U nog vertellen, hoe ik-zelf handelde met mijn eersten literairen arbeid, toen ik een volslagen onbekende was op dat terrein, omdat ik in de literaire wereld niemand kende, dien ik vriendschappelijk om raad kon vragen. - De lust kwam wel in mij op aan den een of anderen auteur het verzoek te richten mijn werk (Miserere) te lezen, of althans mij te willen raden tot welken uitgever ik mij zou moeten wenden; maar de *bescheidenheid* weerhield mij aan

dien lust gevolg te geven, omdat het mij indiscreet voorkwam aldus vreemden lastig te vallen, zonder eenige introductie aan hen. Zoo heb ik, geheel op goed geluk af, mijn manuscript direct gezonden aan den mij door zijn vele uitgaven van naam bekenden uitgever van Kampen; (die op de uitgave is ingegaan na lezing ervan).

En nu zeg ik volstrekt niet, dat iedereen *dien* weg moet inslaan. Want juist dáárvoor ben ik redactrice van dit blad, de Holl: Lelie, dat ik, gelijk mijn correspondenten uit ervaring weten, volkomen bereid ben iedereen, die zich tot mij wendt met mijn raad en voorlichting van dienst te zijn, zoowel in 't lezen en beoordeelen van manuscripten, van hoe eerstbeginnenden aard soms ook, als anderzinds. En niet alleen abonné's, óók niet-abonné's weten uit ondervinding, dat ik hen evenzeer wil helpen of in de correspondentie wil beantwoorden als zij zich tot mij richten met het een of ander. Alleen, en ik geloof *dat* is niet te veel gevergd, een klein béétje beleefdheid, een klein weinigje hoogst-alle-daagsche welopgevoedheid, mag ik mijnerzijds wel verlangen voor mijn moeite, en wie, zooals zuster F., schijnt te meenen dat zij of hij mij maar voor 't commandeeren heeft wat haar of hem ‘erg prettig’ voorkomt, zonder zich verder in 't minst te bekommeren om 't geen *ik* mijnerzijds ‘erg prettig’ zou vinden, namelijk een fatsoenlijke behandeling, die zij hiermede medegedeeld, dat ik niet voornemens ben op welke brieven ook te antwoorden, die mij niet worden toegezonden *of* aan het in de Holl: Lelie opgegeven adres, *of* behoorlijk gefrankeerd met buitenlandschen postzegel (voor 't geval van opzending bij afwezigheid).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
Naar aanleiding van ‘De Triomf van het Moederschap.’

Aan Freule Anna de Savornin Lohman Redactrice der Holl. Lelie, en allen die bewijzen van instemming gaven.
Zeer waarde Freule.

Met belangstelling las ik uw artikelen, geschreven naar aanleiding van mijn laatste boek ‘De Triomf van het Moederschap.’ Echter, ik kan niet nalaten er op terug te komen, nadat ik, zeer bevreemd, den inhoud verwerkte. Immers, U beschuldigt mij er van ‘*de vrouw beleedigd en vernederd te hebben, waar ik haar alleen beschouw als een van wellust en begeerte tintelend wijfjesdier.*’ Niet dat ik mij door die beschuldiging gegriefd voel, maar ik acht het *noodzakelik* deze geheel scheeve voorstelling in het belang mijner heusche bedoeling, tot haar juiste waarde terug te moeten brengen. Want in geen enkel opzicht was het mij er om te doen, *de Triomf van het Moederschap* tot onderwerp te nemen, om daardoor de zinnelikheid der vrouwen uit te doen komen, of haar rol in zake het Moederschap te beschouwen als 'n enkel-wellustige, daar ik wel heel goed weet dat voor de meesten het Moederschap niet anders is dan het vrij-noodzakelik bij-komstige van haar huwelik (d.i. gewoonlik een ‘eigen thuis’) en dit ter wille hiervan accepteeren - òf het tijdens deze verbintenis als een welkome afleiding beschouwen in hun leeg, nutteloos leven. Zie geachte Freule, als u, volgens uw woorden, ook de *plichten* der huwelijks-verbintenis zoudt

aanvaarden naast het '*geluk*' en geheel redeneert volgens eigen gevoelens - dus niet objectief oordeelt - bewijst dit ten volle dat u niet bevoegd is de sexueele zwaarwichtigheid bij ànderszijnde en denkende sexe-genooten te schatten. Daarvoor zijn mannen noodig die nog iets meer beleefden op dit gebied, iets meer observeerden en mochten waarnemen dan hare traditioneele handelingen in het bijzijn van een derde: het uiterlike gedoe. Het uiterlike dat anders in bijna alle opzichten het innerlike der vrouw *ten toon stelt*, ondanks alle preutsche blikken en reinheidsposen.

Aanstonds zal ik mij bepalen tot uwe beschuldiging, ofschoon ik, 't zij gezegd, haar graag voor mijn rekening zou nemen, wanneer vele vrouwen werkelik méér waren, natúúrliker dan mode-poppen, slechts één *hartstocht* **geheel** kennend en die dan ook zoo banaal mogelik uitlevend: *pronkzucht.* 't Andere, 't meer intieme, 't meest menschelike, héét, en blijkt 't ook vaak voor háár te zijn, bijzaak, doch 'n dikwijls onzedelike, door de wijze waarop zij zich van de macht er van weet te bedienen, en het gevolg daarvan, menigmaal het symbool harer gepersonifieerde afhankelikheid, is het kind, ook al aangewend om mede te pronken. Van liefde, u zult 't mij vergeven, geachte freule, van moederliefde spreek ik niet. Ik merk te weinig van dien verheven drang naar opoffering (weet ook dat deze, wegens de geringe ontwikkeling van het verantwoordelikheids-besef, geen leit-motief kàn zijn, gelet op de beteekenis van het huwelik: voor den man, in gunstige omstandigheden, bevredigings-middel zijner lusten, voor de vrouw: middel om min of meer vrij en 'onderdak' te zijn, plus zinnen-lust verzadigingsovereenkomst, waaraan *liefde* meestal vreemd is, hoogstens de *passie-roes* de drijfveer van kan zijn*) indien er geen financieele voordeelen bij te behalen vallen, zònder plichts-gevoel gesloten door de massa. Onze maatschappij kent immers geen ander huwelik? En 't is dus gelijk het zijn moet. Wat

*) Alzoo ook alweer *geen* kuischheids-motief, trouwens, om iemand liefde te geven en te ontvangen, moet men over andere kwaliteiten beschikken, of dóór tot liefde geinspireerd worden, dan 'men' gewoonlik beschikt.

wil men meer? Geheel in overeenstemming met de moraal. Kan 't mooier! Ik zou dus blijk geven van groote psychologische gaven, als ik de vrouw (in haar milieu, en krachtens haar plaats, háár beschouwing omtrent het huwelik over het algemeen) ontleed had als door u is gezegd. Nietwaar, hoe zal voor de vrouw in de gegeven omstandigheden, 't moederschap anders, natuurliker kunnen zijn? Hoe zal het samenleven met zekeren man waarvan zij *meent* te houden, wijl hij door den suggestieven invloed van onbekende aantrekkelikheden in z'n man-zijn krachtiger op haar inwerkt dan elk ander, het kind tot iets verheveners kunnen maken dan het is, de opbrengst hunner hartstocht? En ik spreek hier van *liefde*, dus van geen tegen-natuurlikheid, geen samenleven tegen wil en dank! Van de vrouw die onderdak krijgt en neemt in ruil voor haar lichaam, wettelik of niet, is het kind toch zeker al évenmin de *triomf* te noemen. De meest-verliefde vrouw verkeert geenszins met haar man *om* het kind - zij kan er gelukkig meê zijn - hoogstgelukkig, ook omdat de geliefde man de vader is, maar het kind is en blijft het dikwels onvermijdelik *gevolg*, waaraan de daad voorafgaat, die enkel uit *hartstocht* plaats vindt - tenzij, en 't leven eener gehuwde geestdoodend werk doende vrouw is niet anders, tenzij de vervéling haar naar een kind doet verlangen. Hoe onteerend dit op zich-zelf is, schijnen weinig vrouwen te beseffen. Ik ken er enkelen zóó.

In werkelikheid is de triomf van het moederschap een holle frase - alleen van toepassing op beschaafde blanke rassen, doch onbekend aan naturellen; kannibalen, negers, en meerdere, zonder pracht-volzinnen en boeken schrijvende menschen bestaand. Is 't waar of niet, ‘de triomf van het moederschap bij kannibalen’ klinkt al te belachlik, zij blijft dus een uitsluitende zegen voor minder onbeschaafde menschen.

U begrijpt mij?

Maar dit alles heeft niets met mijn *Triomf van het Moederschap* te maken, dat geen bedenksel is, geen leugen, geen schandaaltje, maar een levenswaar boek. *Ik heb aangetoond tot welke opofferingen een vrouw in staat is*, *zoo er gevaar dreigt - en tevens de ontzettend-onzedelike moraal onzer samenleving*, *waarin elke natuurlike daad* (*in casu het baren van kinderen*) *bij voorbaat moet worden voorkomen op poene van ellende, honger, smaad, laster,* als zij, al is 't maar ten deele, buiten de wet omgaat. Ziedaar, zeer geachte freule, wat ik betoogd heb met *De Triomf.*

Vélen zijn er, die mij verweten (alsmede heeren kritici) dat ik mijn toevlucht zou genomen hebben tot een ‘bedacht geval’ om mijn ideeën toch maar te boek te kunnen stellen. Het verheugt mij zeer dat ik het scherpste licht kon doen laten vallen op 'n maatschappelike zonde, een immoraliteit, zóó ongeloof'lik dat aan de waarheid ervan ten sterkste getwijfeld werd. Mij dunkt, het ‘geval’ moet dan toch ernstig zijn en dat is het, wijl 't *niet* bedacht werd. Wel heb ik mij het recht voorbehouden, *niet* het gegeven *over te nemen*, doch het *aan te wenden* met het doel de positie van den hoofdpersoon duidelik te maken, die in de oogen der medoogenlooze wereld (zie Oprechte Haarlemmer) 'n schurk moet zijn om dusdanig te handelen. 'n Schurk is hij niet, 'n slachtoffer. En weet U, freule, waarom ik diens vrouw teekende als ik deed? Omdat ik, wetend tot welke opofferende daden de vrouw in staat is voor den man van wien zij *houdt* en óók om te bewijzen dat de vrouw tot heden steeds in alle liefdes-zaken de dupe werd, hoe men het ook nemen wil (zie de andere vrouwen in het boek). O, ik ben nog jong, lang niet uitgesproken. Er is nog veel te zeggen en

mijn groote liefde *voor het ideale van het wezen der vrouw*, hoop ik inniger kenbaar te maken dan ik met *De Triomf* vermocht. Tot heden is 't mij niet mogelik, op grond mijner ervaringen, etischer over de verwekking van het kind te spreken, dan ik deed*). Maar met nadruk protesteer ik tegen uw bewering als zou ik *de Triomf* geschreven hebben met het doel bij den àanvang van mijn artikel vermeld. Neen, waarheidsliefde, rechtvaardigheidszin en medelijden met de vrouw waren de beweegredenen.

Hoogachtend.
JOHAN SCHMIDT.

II.

Hooggeachte freule!

Naar aanleiding van een stuk in de Holl. Lelie over Grieksche volksspelen, wend ik mij tot U om inlichtingen betreffende werken over Grieksche historie, waarin nauwkeurig en juist dien bloeitijd der kunst in Griekenland beschreven wordt. Steeds voel ik mij aangetrokken tot lectuur als in bovengenoemd stuk; de levensopvatting der Grieken in dien tijd stond vrij wat hooger dan van vele onzer medemenschen in onzen tijd.

Kent U ook een beknopt werk over Mythologie? Beide onderwerpen zou ik zeer graag eens nader willen bestudeeren, alleen voor genoegen. Zeer gaarne daarin uw voorlichting ontvangende, bij voorbaat zeer veel dank

Hoogachtend
Uw. dw. dn.[sse.]
Mej. J.W.

Noot Red.
Ik heb het door U bedoelde stuk niet geschreven, kan U dientengevolge niet helpen aan de verlangde inlichtingen. Gij bedoelt denkelijk een artikel van C.G. of van den heer Feitsma.
Ik hoop dat een dezer medewerkers, of een ander bevoegde zoo vriendelijk wil zijn U langs dezen weg te beantwoorden. Vandaar dat ik Uw briefje met weglating van naam en adres opnam in deze rubriek.
REDACTRICE.

Causerie uit Den Haag.

Eerst in de laatste weken van den zomer waren de Hagenaars in hun gewoon zomergedoe; elken dag naar het strand; want eerst de herfstmaand gunde hun deze zomer-uitspanning. En er werd druk gebruik van ge-

*) Het spreekt vanzelf dat er vrouwen zijn (evenals mannen) oprecht naar een kind verlangend, doch *deze* verlangens hebben niets gemeen met *die*, welke nauw in betrekking tot huwelik of hartstocht staan.

maakt: over het geheele badstoelenterrein alles bezet, de geleidsters van kinderen van uit hun mandje steeds uitkijkend naar het hun toevertrouwd kroost; de tijdelijk of permanent kinderloozen met een boek, waarbij de telkens afdwalende blikken of... de gesloten oogen duidelijk wijzen op een acuten aanval van de in hitte zoo algemeen heerschende *incuriosité des choses imprimées.*

Op zulke kalm-zonnige dagen heeft de zacht ruischende, parelgrijze of midzomerblauwe zee niets imposants; 't is eerder of zij met hare fijne, elegante golfjes wil meedoen aan het vroolijk, wereldsch gewoel aan het strand, dat echter in September niet zoo héél wereldsch meer is.

De laat-dineerende menschen, zooals er velen zijn, kunnen nog bij een middagbezoek aan Scheveningen de ondergaande zon zien, als ‘een gouden bal op een zilveren schaal.’

De koude zomer die het strand een verlaten aanzien gaf, kwam het Kurhaus ten goede. Bijna alle avonden was de Kurzaal zoo vol mogelijk; zelfs met de laat invallende hitte was daar zonder bespreken bijna geen stoel te krijgen; in plaats van nog te profiteeren van dit zomertoegiftje zat alles in een smoorwarme zaal. Om twee goede redenen: in September heeft men in het Kurhaus komponisten-avonden: één Strauss- (onder zijn directie), twee Beethoven- en drie Wagner-avonden, en men moet daarheen gaan, of het publiek noemt u ‘geen echt muziek-liefhebber;’ om dat schrikkelijk oordeel te ontgaan, zit menigeen drie maal in de week geduldig te luisteren naar ernstige en ernstig opgevatte muziek in een quantiteit die voor wèrkelijk muziekaal-begaafden te groot is.

Een tweede meer prozaïsche reden van dit extra druk bezoek is, dat vele Kurhausklanten op 't laatst van het seizoen nog coupons over hebben van de door hen aangeschafte boekjes; een volgend jaar zijn ze niet geldig; dus... óp moeten ze.

Op al die avonden deed menigeen zijn best een kijkje te krijgen op den harpist van het Berlijnsch orkest, den held van een nuchter-romantische geschiedenis, als liggend onder de zware beschuldiging van een Haagsche jonge dame twintig jaar lang gehypnotiseerd te hebben; in dien toestand lokte hij haar naar strand, duinen, Berlijn, ja zelfs Petersburg; om haar te omhelzen, te liefkoozen? neen, om haar te mishandelen, haar flink af te ranselen, voor welk doel genoemde harpist nu en dan ook zijn vrouw een stok in handen gaf. Zóó althans luidt het verhaal der mishandelde. Intusschen heeft een bekend zenuwarts bewezen dat dit langdurig hypnotiseeren door een onkundige gewoon weg onmogelijk is; volgens hem moet de dame in quaestie ‘zich die hypnose-geschiedenis verbeeld hebben’ zouden ouderwetsche menschen zeggen; in moderne terminologie heet zij ‘een lijderes aan auto-suggestie.’ Nu het een rechtszaak wordt, zullen wij later er het fijne van hooren.

Intusschen zou het niet kwaad zijn als de blauwe oogen, de ontvelde en geschramde ledematen die de mishandelde als bewijsstukken kan toonen, afschrikkend werkten op enkele Haagsche jonge meisjes die dagelijks de Kurzaal bezoeken, en daar op de eerste stoelenrijen, ‘gehypnotiseerd’ door een der orkestleden, soms zeer duidelijke blijken geven van hun ingenomenheid met dien artist. In enkele gevallen heeft die bewondering uit de verte geleid tot een naar wij hopen wederzijdsche bewondering van dichtbij; anders gezegd een huwelijk.

In onze badplaats is nu alles gesloten, alle café's en hôtels, behalve het Palace-hôtel; dit blijft nog open ter wille van de in Scheveningen logeerende vredesconférenciers.

Voor gasten die festijnen geven als bijv. de Turksche of Braziliaansche gedelegeerden, kan men wel eens een exceptie maken.

Vóór de sluiting van het Kurhaus is daar nog een avond gegeven, expresselijk bestemd voor de gedelegeerden. Voor hén werd de *Paix triomphante* vertoond door een Parijsch actrice en dito acteur: een dialoog tusschen Vrede en Mars. De oorlogsgod doet zijn best het goed recht van den oorlog te verdedigen, maar moet het afleggen tegen de Vredes-redénaties. Mars dus àf; met krakende laarzen verdwijnt hij van het podium, waarop de Vrede-dame in zwarte japon, druk manoeuvreerend met een erg vredes-engel-achtige witte écharpe, het woord alleen heeft tegen de heeren die dat zaakje wel eens gauw zullen opknappen; natuurlijk eindigt de heele zaak in een geweldige lofspraak op *la reine Wilhelmine*, 'wier naam in de geschiedboeken door alle eeuwen heen zal zijn *Hospitalité*'.

Onze gastvrije koningin heeft zich extra belangstellend getoond in de Internationale Landbouwtentoonstelling door die tweemaal te bezoeken. Den eersten keer op den dag van de Opening der Staten Generaal, en toen verscheen H.M. in den ring - tot groot genoegen van de massa voor dien optocht van heinde en ver gekomenen - zooals die burgers en buitenlui zich een koningin voorstellen: in een rood satijnen rijtuig, getrokken door vier pikzwarte paarden, waarop twee vuurroode postillons. De koningin zelve was in een wit toilet, met lichtblauwen rijtuigmantel en wit met blauwe toque; de prins in een van goud schitterende marine-uniform.

Een curieus mengelmoes van publiek gaf die tentoonstelling op den dag van het konings-

bezoek: *grand* (en *demi*) *monde* in groot toilet, zij aan zij met boeren en boerinnen in allerlei kleederdracht, die van af de tribune hunne vrienden in den ring allerlei toeschreeuwden. De buitenmenschen genoten als kenners van het concours hippique, voor ons die bij dien naam denken aan fijne paarden, aan jockeys en gentlemen-riders, was deze vertooning van hengsten en merries, zwaar of licht wagenspan, zóó of zóóveel jaar oud, niet bijzonder interessant, om niet te zeggen roerend vervelend.

Trouwens op een landbouwtentoonstelling voelt een stadsmensch, zonder uitleg van deskundigen, zich als een kat die in den bijbel kijkt. Natuurlijk ligt de schuld daarvan geheel aan de stadsmenschen, die b.v. in de Zuivelafdeeling, zulk een belangrijken tak van landbouw, niets zien dan lange rijen kolossale karn- en andere machines, benevens een hoop kazen en vele tonnetjes of pakken boter.

Deze producten werden door de buitenlui met oordeel des onderscheids beroken, bevoeld en geproefd; de stadslui, vooral de dames, liepen daar langs met bewonderende uitroepen van ‘o hoe netjes! hoe keurig net!’

Intusschen hebben de Hollandsche ‘kaaskoppen’ het moeten afleggen tegen de buitenlanders; een Fransche hoeve heeft in de Zuivelafdeeling (waar men soms curieuse ontmoetingen zag tusschen zich elkaar van de kaasmarkt herinnerende boeren) den eersten prijs behaald.

Het meest begrijpelijk voor een gewoon mensch was de zeer mooie en kompleete inzending van de Heide-maatschappij; jammer dat het dáár ook 's morgens zoo vol was dat men er voorzichtig langs de inzendingen schuiven moest.

Een der laatste dagen kwam de koningin weer; toen met klein gevolg en in eenvoudig beige tailleur-kostuum. Het doel van dit bezoek was het uitreiken van ridderorden aan twee bestuursleden van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw. Op den verjaardags-lintjesregen werd niet één letterkundige zulk een onderscheiding waard geoordeeld!

Tweemaal heeft men de eentonig vreedzame werkzaamheden in den ring afgewisseld en aangevuld door manoeuvres van de rijdende artillerie; alsof men wilde toonen hoe die stukkenrijders, in dolle vaart rennend, in één oogenblik het werk van den landbouw zullen verwoesten, als het spelletje ernst wordt.

Langs onze zeekust, tusschen Hoek van Holland en Katwijk ging het nu en dan vrij rumoerig toe bij de gecombineerde manoeuvres van land- en zeemacht, door de koningin op een oorlogsschip of te paard gevolgd.

Volgens mijn leeken-begrip is het buitengewoon moeilijk bij zulke manoeuvres het eindresultaat te beoordeelen: lukt zoo'n landing, dan blijkt de marine flink bij-de-hand, en zijn de landrotten achterlijk; weten onze troepen die landing te beletten, dan is bij de zeemacht de boel niet in orde. Hoe komt men dus te weten of wij op beiden gerust kunnen zijn! Laat ons hopen dat de nù hier zoo talrijke vreemdelingen van deze manoeuvres een machtigen indruk hebben gekregen - den indruk van een te land zoowel als ter zee onoverwinnelijk landje.

Voor òns was dat militair gedoe aan en in zee, décoratief opgevat, een prachtig schouwspel.

Wij hebben dit alles in de natuur genoten. Nu komt de beurt aan de kunst, zou ik zeggen, als daarin niet een tegenstelling tusschen kunst en natuur lag opgesloten. Strauss en Sarah Bernhardt komen voor ons kunstgenot het eerst tot ons. Mocht Strauss met zijn ‘Salomé’, Sarah met haar ‘Sorcière’ ons een kunst geven, die men veredelde natuur kan noemen.

X

Amerikaansche Correspondentie.
Westward Ho
door Lizzie.

Nog altijd is dit de kreet die iederen gelukzoeker tegenklinkt zoodra hij in Amerika voet aan wal heeft gezet en de tallooze immigratie bureaux doen alles wat ze kunnen om den stroom der emigranten naar de midden staten te leiden of verder west waar alles luide roept om arbeidskrachten. De 'Oosterlingen', verwaand op hun bijna Europeesche beschaving en ten hoogste ingenomen met hun eenig New York, beweren natuurlijk dat het Oosten oneindig veel beter is en minstens evenveel kansen aanbiedt om fortuin te maken als het Westen. Dit neemt niet weg dat ik zelf duidelijk een zekere aantrekkingskracht voelde, een geheimzinnige macht die me onweerstaanbaar heentrok naar die prairiën en bergen, slechts ten deele bekend en beschaafd, half gehuld in nevelen en nog levendig van wonderbaarlijke verhalen van goud en Indianen. Het verleden van Amerika is zoo dicht bij het heden, dat het er haast eén geheel mee vormt en het Verre Westen is zelf voor een Amerikaan een nog zoo goed als onbekend werelddeel. Langzamerhand nam mijn idee, daar ook eens heen te gaan, meer en meer vasteren vorm aan en eindelijk was mijn besluit genomen.

Nu, er behoort wezenlijk moed toe hier op reis te gaan. De gemakken der Amerikaansche treinen zijn beroemd, maar de tallooze ongelukken zijn berucht.

Eerst springt in New Jersey een trein van een brug, 70 menschen verdrinken, - dan een mooie botsing bij Chicago, 54 dooden, velen verbranden levend - een paar dagen later ontspoort een California express, 25 gedood, talloozen gewond, en zoo gaat het maar door, al dit in één maand. In 1906 alleen een totaal van 10.000 dooden en 100.000 verminkten!

Voor ik dus in

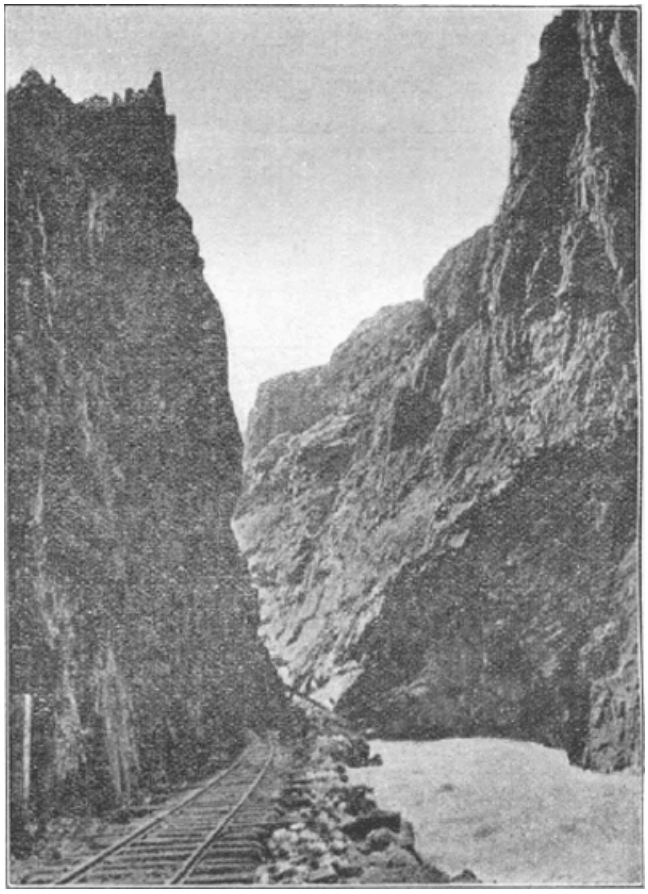

Royal Gorge. Colorado.

New York in den trein stapte, bewerkte ik mijn geest zoodanig, dat ik ongeveer als fatalist mijn reis begon. Behalve het Centraal Station zijn de meeste andere buiten de stad, aan den overkant van de Hudson en moet je dus eerst de rivier oversteken voor je je tocht kunt beginnen.

Mijn wagen maakte op mij den indruk van een langen, nauwen gang, aan weerskanten gordijnen, daarachter twee rijen boven elkaar ruime, zindelijke slaapplaatsen. gemakkelijker dan de bedden aan boord. Ik had gelukkig een benedenbed en kon dus zonder ladder gauw tusschen de frissche lakens kruipen en behalve de eerste nacht sliep ik er haast net zoo lekker als in mijn eigen bed thuis. Ik werd pas wakker door de ‘first call for breakfast in the dining car’ en vond het dus wel zoo wat tijd om op te staan. De bedden verdwenen nu één voor één, de gordijnen, dekens, kussens werden op het bovenste bed gelegd en tegen den zolder geheschen, het onderste geraamte van rieten banken werd omgekeerd en de zitplaatsen voor overdag waren klaar. Onze neger veegde den wagen bij, zij, die proviand hadden

konden tafeltjes opslaan en ontbijten en ieder richtte zich zoo gemakkelijk mogelijk in.

Een drawback in de Amerikaansche treinen is het eeuwigdurende venten van allerlei dingen. Iedere vijf minuten hoor je wat door den wagen galmen: California grapes, bananas oranges, dan weer nootjes en chewing gum, tijdschriften, prentbriefkaarten, stofbrillen, snuisterijen, stukjes erts, kranten en dan begint het weer van voren af aan. Ook is er een voortdurend gekletter van asch op het dak van den wagen, maar daar staat tegenover dat de treinen zacht loopen en vlug rijden. Al te vlug soms, vooral de Limited treinen (sneltreinen). 'Vader', vroeg een kleine jongen, 'wat is toch een 'limited trein?' 'Wel vent', was het antwoord 'ze noemen die trein zoo omdat slechts een limited (beperkt) aantal van de reizigers de plaats van bestemming bereikt!'

Wat zag ik al niet op die dagenlange reis naar het Westen de Alleghanies, de roodvlammende smeltovens van Pittsburg, de meren, de boerderijen er omheen, Chicago, de vuilste stad van Amerika, de eindelooze vlakten van Nebraska, een troostelooze eenzaamheid, toendra-achtig, troosteloozer hoe verder je naar het westen kwam. Toen Colorado en eindelijk, daar zag je in de verte de toppen der Rocky Mountains!

Net Hollansche duinen. Maar als je dichter bij kwam, zag je toch wel eenig verschil! Steil rezen ze op uit de vlakten van het Verre Westen. Pikes Peak; meer dan 15000 voet hoog aan je rechterhand en dan, daar draaiden we links om de Royal Gorge in, na de beroemde Can□on in Arizona de meest bekende in Amerika.

- Met Amerikaansche roekeloosheid slingerden we om scherpe hoeken en door korte bochten, steeds langs de onrustig stroomende Rio Grande, niet veel meer dan een ondiepe bergstroom. Hooge, scherpe rotsen aan beide kanten, waarvan je de toppen meestal niet

zien kon. Eerst waren ze kaal en beschenen door een middagzonnetje, later wonderlijk geschaduwd als het ware door warrelende sneeuwvlokken, die overal grillige witte lijnen aanbrachten en de zwarte en bruine zijden der steenige massa 's zooveel beter deden uitkomen. 's Nachts, bij volle maan was het nog fantastischer. In mijn bed liggend keek ik uit mijn raampje, waarvan ik stilletjes als een ondeugend kind het gordijntje had opgeschoven en viel bewonderend, onbewust in slaap, niet vermoedend dat ik den volgenden dag nog meer bergen en rotsen en valleien en sneeuw zou zien en dan nog meer en nog meer en nog meer.

Salt Lake City.

Een afscheid.

Strak, doelloos voor zich uitstarend, leunt ze over de verschansing van de 'Emma', de groote mailboot, die haar weg zou voeren, ver van Holland en hare vriendinnen, terug naar haar geboorteland, naar Suriname.

O! nu in dit oogenblik, voelt ze eerst hoe zwaar het afscheid valt, hoeveel het haar kost allen en alles vaarwel te zeggen.... misschien wel voor altijd!

Vooral die heerlijke muziekavondjes.... hoe zou zij ze missen.... Richard zou nu wel nooit meer met haar musiceeren; nooit zou ze meer van zijn heerlijk vioolspel genieten.... dit alles was nu voorbij... voor altijd voorbij!

En toch.... als het eens waar was.... hij was zoo bleek en zenuwachtig geweest gisteravond.... en.... toen Anna zong.... ja.... zij alleen had het opgelet.... toen had hij haar zóó vreemd aangekeken, dat zij onder dien vragenden blik verlegen de oogen had neergeslagen.... Later bij het afscheidnemen was het net alsof hij iets wilde zeggen.... toen Ma plotseling binnenkwam en hij met een gewoon: 'tot morgenochtend, Ella', was heengegaan.

Maar nu.... o, ze was er zeker van.... nu zal zijn vreemd gedrag van gisteren haar wel duidelijk worden.... en wat had ze nog veel te vragen en te vertellen. Ze wilde ook zoo graag nog weten hoe hij over Nora dacht.... dit had ze hem al eerder willen vragen maar.... vreemd toch, telkens had ze het weer uitgesteld. Was ze dan bevreesd voor het antwoord? Ach, nee.... hij zal het ook wel opgemerkt hebben, dat Nora niet oprecht was... maar... die Richard kon ook soms zoo vreemd zijn... en dan weer, voelde ze zich zoo *een* met hem, zóó intiem, dat ze hem wel alles zou durven toevertrouwen... Maar, waar zou hij toch zoo lang blijven al kwart over negen... nu hadden ze nog maar drie kwartier!... O, wacht.. is hij dat niet?... Ja... daar komt hij de loopbrug op... maar naast hem... ja... ze is het... Nora... natuurlijk weer met bloemen... daarmee denkt ze iedereen voor zich in te nemen... maar haàr niet... Wat ziet ze er weer lief uit... Richard schijnt dat ook te vinden... hij ziet niemand dan Nora; op hààr, die zoo verlangend naar hem uitziet, schijnt hij niet te letten. Nu zijn ze bij Mama;... Nora's gemaakt-lief stemmetje dringt tot haar door. 'Dag Mevrouwtje-lief.. we zijn wat laat niet waar? Nee. Richard.. 't is mijn schuld, ik vroeg je even met me terug te gaan; ik wilde eerst nog wat lekkers koopen...'

'O Nora, kind dat was volstrekt niet noodig hoor! Hoe lief van je... zoo'n heerlijk geurende groet uit Holland... hartelijk dank... Kijk daar staat El, ze heeft jullie zeker niet gezien.'

‘Mijn liefste Elly, ik ben zoo vrij, je deze bloemen aan te bieden, opdat je zoo lang ze niet verwelkt zijn, al is dit dan ook maar kort, genoodzaakt zult zijn, aan ons, arme kinderen, die je hier zoo wreed achterlaat, te denken...’

Ze was weer alleen... nu gingen ze Papa begroeten... O, maar àl te goed begreep ze de eigenlijke bedoeling van die schijnbaar zoo lieve, hartelijke woorden... maar àl te duidelijk zag ze, die bijna triompheerende uitdrukking in Nora's oogen, toen ze Richard aankeek... O, ze kon haar in dit oogenblik wel haten... die valsche vleister... hè, ze kreeg een haast onbedwingbaren lust, die bloemen over boord te werpen... maar nee... ze moest zich beheerschen en dan... die arme bloemen konden het immers niet helpen, dat juist Nora ze gekocht had!.. Maar straks zou ze het hem toch zeggen... hem waarschuwen, dat Nora een coquette was... die hem bedriegen zou... maar zou hij het gelooven? niet denken dat jaloezie haar... nee *zij* mocht en kon het hem niet zeggen!!.. Maar... misschien... ach ja... het ligt aan hare stemming... ze is zenuwachtig en ziet nu alles nogal donker in;... nee, ze hadden nog maar twintig minuten.. en zij wil die laatste oogenblikken van hun samenzijn niet vergallen, met ‘preeken’, zoo hij het noemt...

Haastige voetstappen achter haar... en..

‘Zoo Ella.. zit je hier? Wat laat je me zoeken... nu hebben we nog maar hoogstens 15 minuten... ik heb je nog zooveel te zeggen...’

Dus... nu... zou hij nu eindelijk spreken?

‘Ella... je... vindt je het... erg, mij te schrijven?’

‘Of ik het erg vind?... maar Richard...

hoe kom je er bij... ik... ik zou het heel prettig vinden... maar... ben je bang... dat ik je... anders te gauw vergeten zal? Ik geloof eerder... dat jij... mij... als ik zoo heel ver weg ben...'

'Maar Ella! twijfel je daar nog aan?... O, je weet niet hoe ik je zal missen... ik kan het nog niet gelooven, dat je voor altijd weggaat... en dan onze gezellige muziekavondjes... Nora heeft wel aangeboden in jou plaats met mij...'

'Nora?!! O... ja... ze speelt... wel goed, niet?'

'Ja... tamelijk... maar toch lang zoo goed niet als jij Ella... nee, niemand kan jou plaats... aan de piano innemen... zeg, je zult me toch wel trouw schrijven? Hè, hoe zal ik naar je brieven verlangen.. en.. O, ja... Nora heeft dadelijk aangeboden, mijn brieven bij de hare in te sluiten... erg lief van haar, niet?'

Ze knikte toestemmend... spreken is haar niet mogelijk nu... twee groote, brandende tranen, verduisteren haar oogen... ze dringt ze met geweld terug... hij mocht niet zien hoe groot hare teleurstelling was. Ze kon het hem toch niet zeggen, dat juist Nora's bijzondere liefheid, haar beangstigde... Ach.. ze wist het wel... als zij weg was zou hij geheel onder Nora's invloed komen... hij was dit immers nu al bijna... maar hij begreep het niet... en als hij het eens begrijpen zal dan... zou het te laat zijn... en zij... die zooveel van hem hield... zij stond machteloos...

'Erg prettig, dat jij die brievengeschiedenis ook zoo goed vindt... ik heb het aanbod dan ook maar dadelijk aangenomen... 't is zoo heel gemakkelijk.. nu behoeft niemand iets van onze correspondentie te weten... en dus... geven wij geen aanleiding... tot vermoedens... die... die toch maar... je begrijpt me wel, niet?.. Ik bedoel eigenlijk dat je Pa of je Ma.. anders misschien zouden denken, dat.. onze brieven van intiemen aard zijn... ze konden dan wel eens meenen, dat... dat jij... dat wij ons... in 't geheim verloofd hadden of zoo... en dat alles geeft maar last en onaangenaamheden voor beiden, is het niet?'

Doodsbleek, met groote, verbaasde oogen keek ze hem aan... ze wilde spreken maar kon niet... dus.. 't was niet waar... 't was alles maar verbeelding van haar geweest... hij hield niet van haar... niet zoo.. als zij van hem... hij had haar niets, niets te zeggen... alléén dat hij in 't geheim met haar wilde correspondeeren... maar dàt... nee, dat wilde *zij* niet...

'Zeg eens.. Richard, Ella... hebben jullie geheimen? Weten jullie wel, dat we nog maar hoogstens vijf minuten hebben?'

'Wel nee Nora, geen geheimen hoor! voor jou zeker niet... Ik heb gezegd, dat jij zoo lief wilt zijn, mijn brieven te verzenden en Ella...'

'Ella denkt van dit vriendelijke aanbod geen gebruik te maken... het zou immers veel te lastig voor jou zijn, Nora... En als Richard mij iets heeft te schrijven, kan hij dat gerust aan mijn adres doen... heusch Nora, daar zullen mijn ouders zich in 't geheel niet over verwonderen, het integendeel als iets geheel gewoons beschouwen... en dus was je vriendelijkheid wel een weinig àl te voorbarig... vindt je nu zelf ook niet?...

Daar klonk het sein, voor de niet medereizigers, om de boot te verlaten.

'Dag... Richard... vaarwel.. voor altijd..' klonk het dof.

'Dag Ella.... goeie reis.... schrijven hoor!...'

'Zeker Elly.. je mag ons niet zoo gauw vergeten, hoor!...'

'O, wees daar maar niet bang voor... ik zal jullie nooit vergeten Nora!!'

Een haastig afscheid van de anderen... en ze is alleen...

Als in een droom, hoort ze het hoera-geroep; kwamen de welbekende tonen van het ‘Wien Neerlands bloed’ tot haar... als in een nevel ziet ze het gewuif met hoeden, zakdoeken.. en zachtjes... statig glijdt de boot voort... al verder en verder... steeds grooter wordt de afstand tusschen haar en die twee op den steiger... ze wil terug... maar blijft als versuft zitten... starend naar twee al kleiner en kleiner wordende stipjes... en luid snikkend valt ze op het bankje neer... Ze wist het nu... dit afscheid van Holland, was tevens het afscheid van hare heerlijke toekomst droomen... haar droomen van geluk!...

ERKA.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt

voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. van der M. - U vraagt in Uw brief van 4 Oct. j.l.: zoo bepaaldelijk antwoord *in* de Lelie, en nog wel terwijl ik mij door al Uw vriendelijkheid in mijn ziekte zoo schuldbewust voel, omdat ik U nog niet particulier antwoordde, dat ik mijn goeden wil en dankbaarheid nu maar vóór alles wil toonen, door terstond aan Uw verzoek te voldoen. -

Wat die stukken betreft die U niet bevallen, lieve mevrouw, het is niet doenlijk in een veelgelezen weekblad alléén stukken op te nemen die ik-zelve mooi of prettig om te lezen vind, of die aan één bepaalde categorie van lezersalleen zouden bevallen. Juist hetzelfde realisme, wat U in dien auteur hindert (en mij ook), werd in een brief, dien ik voor drie weken kreeg van een andere dame, hoogelijk opgevijzeld. En zoo gaat het zoo dikwijls. Ik kan niet meer doen dan ik doe, door mijn eigen opinie hierover héél beslist te zeggen, en door hél getrouw te blijven in mijn eigen werk aan die opinie. Voor het overige moet ik als redactrice rekening houden met de zeer verschillende smaken van de zeer verschillende soorten van lezers. Datzelfde geldt dus ook voor het andere door U bedoelde stuk. Er zijn velen die zóó iets veel interessanter vinden, dan belletrie of gedichtjes, en anderen weer zijn juist op 'n ‘verhaal’ speciaal gesteld. -

Zeker, daarin hebt U volkomen gelijk, en dat zal hoop ik steeds zoo blijven, dat ik persoonlijk zéér ben tegen leelijke en onsmakelijke dingen van dien aard zooals U bedoelt. Dat herhaal ik in alle boekbesprekingen en artikelen van mijn hand. Maar er is wel méér, waar ik persoonlijk zeer tegen ben, en waaraan ik, terwille der verschillende smaken van de Lelie-lezers, toch een plaats inruim in de Lelie. Zoo o.a. verschijnt er dikwijls genoeg een hoofdartikel, waarvan de inhoud maar gedeeltelijk mijn instemming heeft; soms ook wel in 't geheel niet. Ik denk hier bepaaldelijk aan hetgeen ik-zelve versta onder phrasenmakerij, maar dat voor vele lezers dat niet schijnt te zijn. - Waarom zou ik diegenen dan ontnemen wat hun goed-doet of opwekt? Ik kan niet vergen dat iedereen *mijn* levensbeschouwing déélt, nietwaar? Het is voldoende dat ik die eerlijk, zonder woordengespeel, zeg, opdat de lezers weten wat zij aan mij-persoonlijk hebben. Voor 't overige echter wil ik dat er, juist in de Lelie, zooveel mogelijk vrijheid heerscht van meeningen, opdat het Blad geen éénzijdig partij-blaadje worde, zooals de meeste anderen het zijn.

Hoe ik denk over een Asyl voor Dieren? Lieve mevrouw, mijn eigen ondervindingen van dat in den Haag, zijn zéér goed geweest. Wij hebben er een paar malen een hond gehad die moest bevallen, en die daar zéér goed is verpleegd geworden. De laatste maal is de hond in de bevalling gestorven. Men heeft ons toen zeer bijtijds gewaarschuwd, dat alleen een tijdige operatie haar kon redden. Wij gaven onze toestemming, en twee bekwame veeartsen deden het uiterste, maar helaas te vergeefs. - Ik moet er bijzeggen, dat de toenmalige directeur van het Asyl nu niet meer die betrekking bekleedt; ik spreek dus van een verleden tijd. Hoe het tegenwoordig is of toegaat, weet ik niet. Het door U meegedeelde geval, (niet in den Haag gebeurd) kan ik mij zeer goed voorstellen wáár te zijn, zelfs buiten de schuld van het asyl-bestuur. Want het zal met dieren wel gaan als met menschen, wat den een schaadt, kan de ander verdragen. Het hangt alleen af van 't gestel van ieder persoonlijk. Dat dus een hond kan zijn vergiftigd geworden, door het slapen in een

mand die met een giftige stof was gezuiverd, (welke misschien dóórging voor onschadelijk), is m.i. héél denkbaar.

Ik weet een geval van iemand die van lieverlede een uitslag aan haar lippen kreeg, welke niet wilde verdwijnen niettegenstaande alle van doktoren aangewende middeltjes, en die zich precies tot de lippen bepaalde. Eindelijk wendde zij zich tot een buitenlandschen huid-specialiteit, die haar na onderzoek onmiddelijk vroeg of zij zeker soort wereldbekend mondwater soms gebruikte. Op haar bevestigend antwoord zeide hij: Gebruik dat niet meer, en ik sta er U voor in, dat gij binnen een week zult zijn genezen. De voorspelling kwam schitterend uit; reeds na twee dagen verdween de uitslag volkomen, en is nooit meer (het geval is reeds eenige jaren geleden) teruggekomen. De bewuste dame maakte tot den arts de opmerking, dat het mondwater door vele geneeskundigen wordt aanbevolen in schriftelijke attesten; waarop hij haar uitlegde wat ik hierboven schreef, dat men in zulke gevallen nooit gehéél algemeene regels kan stellen, dat duizenden en duizenden menschen het bewuste mondwater inderdaad volkomen gerust kunnen aanwenden, terwijl de overgevoelige huid van sommigen wordt geïrriteerd door enkele bestanddeelen erin, die weer onschadelijk zullen zijn voor anderen. Hoe veel te meer is dat niet het geval met inwendige medicijnen! De gevallen zijn legio van menschen die ziek of zelfs vergiftigd worden door 't gebruik van één enkelen slaap- of pijnstillenden poeder (op medisch voorschrift), welke anderen jarenlang innemen, eveneens op medisch voorschrift, zonder zulke nadeelige gevolgen te bespeuren Wie vele wetenschappelijke bladen in handen krijgt kan zulke, door professoren en doktoren zelf meegedeelde bijzonderheden, telkens te lezen krijgen, en wordt hoe langer hoe voorzichtiger dientengevolge in het volgen van adviezen, óók van medici. - Om op Uw vraag terug te komen. Zelve heb ik, tengevolge van een mij door een bekende meegedeeld geval, nooit meer een hond in een asyl durven zenden ter tijdelijke verpleging, al was die ook nog zoo goed. Deze bekende van mij had namelijk een hond, volkomen gezond, gedurende haar tijdelijke afwezigheid in een asyl ter bewaring gegeven. Bij haar terugkomst ontdekte zij dat het dier een oogenschijnlijk geringen huiduitslag had. Zij wendde zich onmiddelijk tot den veearts, die haar zeide, dat hij dien *moest* hebben gekregen door besmetting van het hok waarin hij had gezeten in het asyl, en waarin waarschijnlijk een voorganger was bewaard geweest met die huid-aandoening. - Het ergste komt nog. De veearts zeide, dat het dier onmiddelijk moest worden afgemaakt, omdat de ziekte *moest* verergeren, en absoluut ongeneeslijk was. Mijn bekende weigerde dat, en heeft - niettegenstaande haar druk leven van *moeten*-arbeiden, - een vol jaar lang den zeer grooten hond verpleegd en in zijn steeds toenemende kwaal verzorgd. Toen *moest* zij - terwille van het beklagenswaardige dier zelf - hare toestemming geven tot het eindigen van zijn marteling. Ik behoef U niet te zeggen hoe bitter *zij* na die ondervinding was gestemd tegen dieren-asyls. -

En wilt gij nu *mijn* opinie weten?

Ik denk erover, precies zooals ik denk over bewaarscholen en kinder-ziekenhuizen, en al dergelijke uitvindingen van den tegenwoordigen tijd. Ik vind het zeer schoone, zeer aanbevelenswaardige instellingen voor armen, verwaarloosden, eenzamen, voor *nood*-gevallen, in één woord, maar niet voor hen die er hun toevlucht toe nemen uit lui-, gemak- en genot-zucht. Wie zijn hond, zijn kind, zijn dienstbode, wie 't ook is, thuis *kan* verplegen, die doe het zelve, als het **eenigzins** mogelijk is. (En met liefde en toewijding is véél mogelijk op dat gebied, ik-zelve heb het zoo juist weer ondervonden, toen de dokter beweerde dat er bij een zóó ernstisr typhus-geval een gediplomeerde verpleegster nóódig was, ook al omdat mijn vriendin en Marie zoo'n

inspannende verpleging nooit zouden ‘volhouden’). - Een asyl voor *noodlijdénde* dieren (de naam zegt het zoo mooi) is een pracht-instelling. Een asyl waarheen de rijke menschen hunne dieren brengen uit gemakzucht, om van de verpleging en de lasten af te wezen, is *on*noodig en nutteloos. - In den tijd waarvan ik hierboven spreek, was ik nog niet mijn eigen baas, had nog geen eigen thuis, en *moest* dus de bewuste honden onder dak brengen bij hare bevallingen in een plaats waar ze verzorging en hulp kregen. Sinds ik met mijn vriendin samenwoon, hebben we, met onze Marie, alles altijd samen beredderd, en nooit iets overgelaten aan vreemden. We hebben onze vier honden, die alle vier van een zeer zwak geslacht zijn, door alle ziektetjes heen geholpen, zoodat ze nu flink zijn en gezond, en alle reizen en klimaten dóórstaan. Fritsje, onze nommer één, was zoo'n teer ventje, dat de veearts ons ontried hem te koopen, met de voorspelling, dat hij zeker spoedig zou sterven. (Bij den hondenkoopman deed hij - zes weken oud - om die reden een ‘rustkuur’, geheel àpart gehouden van

de anderen hondjes.) - Wij hebben hem bestudeerd, wat voor hem goed was, en wat niet, speciaal in zijn voeding, en hij is nu sinds de laatste drie à vier jaar altijd volkomen gezond geweest. Benjamin kochten wij uit medelijden in Menton zóò ziek en verarmd, dat iedereen ons zijn dood den volgenden dag al voorspelde, wat *ik*-ook geloofde, want ik zei: Dan heeft hij tenminste een vredig en goed-verzorgd sterfbed - Zooals de veearts ons later zeide, heeft hij door de verarming die zijn moeder reeds voor zijn geboorte moet hebben geleden van te weinig voedsel, juist in de bevallings-periode, een zwak gestel mee ter wereld gebracht. Desniettemin hebben wij ook hem nu, in drie jaar tijd, opgekweekt tot een mooien, flinken hond, die zéér de aandacht trekt *om* zijn uiterlijk, en die volkomen gezond en normaal is geworden. Als ik U nu zeg, dat hij nog een vol jaar nadat wij hem kochten zóó moeilijk was te voeden, dat wij, *als* het ons eindelijk gelukte hem aan het eten te krijgen, er onbewegelijk naast stonden, omdat de minste afleiding hem deed ophouden voor goed, dan kunt gij U wel denken hoe véél moeite wij ons moesten geven om hem zóóver te brengen als hij nu is. - Als wij b.v. (in Interlaken) een geheelen dag uit waren geweest voor een plezier-tochtje, en moe thuis kwamen (met de honden), was ik in die dagen genoodzaakt Benjamin op mijn schoot te nemen, en als een kindje te voeren van mijn bord. Alleen zóó at hij ten minste iets, terwijl mijn vriendin hem met zoete woordjes aanmoedigde. Toen was hij reeds één jaar oud, dus volwassen. - Zou iemand, wie ook, in een asyl zich zóó veel moeite hebben gegeven, of hebben *kunnen* geven? Zoo weinig als één pleegzuster dat zal doen, of zal *kunnen* doen in een ziekenhuis. *Alleen* de liefde geeft de vindingrijkheid en het geduld tot zulke toewijding. - De twee hondjes van Marie (Frits is daarvan de vader), waren óók niet sterk bij hun geboorte; vooral de ééne was zoo klein en achterlijk, dat de veearts ried hem maar heel erg te vertroetelen, omdat hij toch wel gauw zou sterven. Zijn broertjes en zusjes hadden hem steeds op zij gedrongen bij de moeder, zoodat hij daardoor niet genoeg melk had gekregen, en wij hem uit medelijden hielden bij ons-zelf. Nommer vier was oorspronkelijk vrij sterk, maar schijnt in de zon een hersenontsteking te hebben gekregen, waardoor de veearts hem met morphine-inspuitingen moest behandelen. Hij schreeuwde zóó door die ontsteking, dat Marie hem tot pret of verbazing (al naar gelang het karakter van de menschen die het zagen), door den Haag droeg naar den veearts, die juist zijn spreek-uur had toen het gebeurde. - Ditzelfde ongeluks-dier - wiens hersenen bepaald hebben geleden daardoor - is onlangs op-reis, (de twee van Marie reizen per honden-mandje), op een station losgebroken en tijdelijk weggeraakt. Door een advertentie en uitgeloofde belooning kregen wij hem terug, met bericht dat men hem had moeten vangen in de *Inn*, waarin hij was gesprongen uit angst bij de vervolging. Dat dit zijn zwakke hersenen geen goed deed, is te begrijpen.

Maar Marie en wij zijn er met dat al in geslaagd, met héél wat zorgen, ook deze twee gezond van lichaam te maken en, ik herhaal, ik zou het een schande vinden als wij alleen de genoegens, niet de lasten, van onze honden aannamen. Trouwens, ik ben overtuigd dat wij juist dáárom zóóveel liefde van hen ontvangen, *omdat* wij hen zoo *zelf* verzorgen en *zelf* oppassen. Het is aandoenlijk daarbij hun dankbaarheid te zien, ook al moet men hen pijn doen. Zij begrijpen dat het is voor hun bestwil, en likken ondertusschen de handen

- Maar ik herhaal, voor *noodlijdende*, verlaten dieren, vind ik een asyl een zegen! - Hier rondom mij wemelt het van katten zonder thuis; stumpers, achtergelaten door

villa-bewoners, die de arme schepsels hardvochtig achterlaten bij hun vertrek na het seizoen. Wij geven hun te eten, maar kunnen later toch onmogelijk vijftien katten minstens meenemen. Zou dáárvoor een asyl geen heerlijke toevlucht zijn?

Ten slotte heel veel dank voor Uw goede wenschen voor mijn gezondheid. Neen, mijn hart kan niet meer in orde komen, zeggen de doktoren, en, wat voor mij méér beteekent, dat voel ik wel bij klimmen etc Zomers hoop ik - nu ik 's winters niet meer in de koude mag zijn - in Holland te wonen, en zeer zeker *buiten.* Weet U iets in Uw buurt? Kijkt U er maar eens naar uit, lieve mevrouw, die buurt zou mij best lijken; maar hoe eenvoudiger en gewoner, hoe beter. Denkt U daaraan! Wij hebben zóóveel dieren, dat we geen geld hebben voor móór- en duur-wonen, en 't ook niet wenschen! - Ik heb U nog niet ééns gedankt voor Uw portret. Over de gelijkenis oordeelen kan ik niet, maar ik vind het zoo aardig U nu beiden te hebben! Heel veel dank voor alles.

Clara. - Ik kan onmogelijk in Uw verzoek treden, en eenmaal aangenomen bijdragen U maanden later terugzenden, omdat gij ineens een ander idee hebt gekregen - Als ik het manuscript in handen krijg, zal ik het ter zijde leggen voor U. - Onder verwijzing naar het telkens in de Lelie hieromtrent meegedeelde, kan ik U alleen antwoorden, dat gij 't aan U-zelf hebt te wijten, indien deze correspondentie, en daarmede het antwoord op Uw verzoek, U niet bereikt. -

G.W.E. - Wees zoo goed *mij* niet die ter vertaling geschikte boekjes toe te zenden, maar zelve te beoordeelen of gij ze wilt vertalen. - Ik beoordeel het vertáál-aangebodene. Wat de lengte aangaat en den inhoud, gij werkt reeds zoo lang aan de Lelie, ook onder mijn redactie, dat gij wel zelve kunt weten wat geschikt is in die beide opzichten, en wat niet. - - Ik vind het zoo lastig telkens U die boeken *terug* te zenden; ziedaar de reden van mijn weigering. Het artikel in Die Frau vind ik wel geschikt overigens - De uitgever laat mij, gelijk gij zult hebben gezien, altijd geheel en al vrij in *alle* critieken, óók waar 't zijn eigen uitgaven geldt. Anders zouden hij en ik ook niet *kunnen* samenwerken. Maar dit neemt niet weg, dat ik deze deugd in hem hoogelijk waardeer. Ik heb méér dan eenmaal woedende briefjes gehad, van uitgevers wier uitgaven ik had afgebroken en die - al had ik niets met hen te maken dus, - mij daarvoor in particuliere brieven uitscholden. - De heer Veen heeft overigens een te solide zaak en te soliden naam, en ik ben overtuigd ook te veel kennis van zijn vak, om *bang* te zijn voor de kritieken, waar 't zijn uitgaven geldt Bang-zijn is altijd een teeken van zwakte, vind ik. Neen, Götz Krafft kon mij niet bevallen, en ik ben blij dat gij-ook mijn opinie deelt.

Zendt mij de vertaalde kinderhoeken s.v.p door den heer Veen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

D. te P. - en R. van E. - Uw stukken komen in het a.s. nommer. (Over Spiritisme en over Zelfmoord).

REDACTRICE.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zou een van de abonnées ook een eenvoudig maar net pension weten in Parijs voor een Weduwe, liefst met eenig huisselijk verkeer, bij voorbaat vriendelijk dank.

Sluiting red: ged:

6 November 1907.
21ste
Nº. 19.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

Redactrice.

Hoofdartikel
Liefde.

Niet aan de *min* is dit epistel gewijd. Hoewel de min veelal *liefde* heet met langen verliefden druk op de *ie* en dichters, ja zelfs prozamenschen in een verliefde bui, haar hebben bezongen als rein en edel, wil ik de zuivere, onbaatzuchtige, passielooze liefde beschrijven, de schoonste openbaring van de menschheid in den mensch. Zij is 't wezen van den waren godsdienst en vindt haar hoogste uitdrukking in de uitspraak: God is liefde; 's mensch en streven moet daarom zijn ook liefde te wezen.

God is liefde, wees gij ook alzoo! Heb God lief boven allen en uw' naaste als uzelven. Hoe zou 't anders kunnen zijn voor den edelen mensch? Dit alleen is godsdienst, want al 't andere vloeit hieruit voort. Daarom: heb de liefde, en al 't andere zal u toegeworpen worden.

Maar slechts met bepaalde uitlegging is: Heb lief! als *gebod* op te vatten. Heb lief! zeker, maar gij moet het eerst kunnen. Daarom beteekent het: *leer* liefhebben, streef er naar lief te hebben met alle kracht die in u is, steeds en altijd.

En dan: Hebt uwe vijanden lief! Hoe zou de zwakke mensch, de onvolmaakte, het kunnen, die zelfs zijn vrienden niet lief heeft met zuivere, onzelfzuchtige liefde! In anderen zichzelf te leeren zien is de eisch; 't afleggen

van de vereering der ikheid, den belangrijksten persoon voor ons, alledaagsche menschen, is de eerste schrede op dezen moeilijken weg. Juist wie zichzelf 't meest kent, 't best doorgrondt, leert zijn ikheid minder hoog achten dan de onnadenkende zichzelf acht. Zoo is zelfkennis 't middel om tot naastenliefde te komen; want wie 't meest over zichzelf nadenkt, leert zich minder hoog schatten en daardoor anderen licht meer achten en waardeeren.

Moeilijk zelfs is reeds 't streven naar naastenliefde. Alles op de wereld, in deze verwarde menigte van telkens en overal zich brutaal uitende en zich op den voorgrond dringende ikheden, eischt van ieder: zichzelf tot zijn recht te doen komen; de strijd om 't bestaan noodzaakt elk individu zich te doen gelden. In dezen, in zijn diepste wezen dikwijls zoo ruwen en toch noodzakelijken strijd schijnt soms de liefde onder te gaan en de werkelijkheid, het ôte-toi de lâ que je m'y mette, te spotten met de idylle der naastenliefde. En toch, ook in dezen verwoeden kamp gaat inderdaad de ingeboren liefde voor den evenmensch niet verloren. Naast den ruwen struggle for life, 't elkaar verdringen en dooddrukken, bloeien immers de bloesems van menschlievendheid en hulpvaardigheid; te midden van de wreedste uitingen van menschenhaat en menschenstrijd schitteren de schoonste daden van zelfopoffering en menschenmin, evenals in den oorlog de balsem der zorgzaamste verpleging de wonden heelt, geslagen door verblinde partijwoede en verdwaasde staatszucht.

Het Goddelijke vuur der liefde in den mensch straalt naar buiten in de werken der liefdadigheid, als daadwerkelijk liefde- en hulpbetoon aan stoffelijk en geestelijk slecht bedeelden of misdeelden, zieken, gevallenen en andere rampzaligen. De liefdadigheid, 't practische Christendom, is een zaak des harten, behoort tot ieders eigen roeping. Nooit kan of mag daarom de openbare en stelselmatig georganiseerde weldadigheid - hoe gezegend ook haar werking zij - de particuliere liefdadigheid vervangen, die ieders plicht en ieders recht is.

C.G.

De schoonste episode uit de Odyssea.

In ons opstel over *de Grieksche Vrouwen in de Eeuw van Homerus* (zie No. 18) hebben wij kortelijk aangehaald, hoe de jonge en schoone prinses Nausicaä, dochter van *Alcinoüs*, koning der *Phéaciërs* door Homerus voorgesteld wordt als zelve gaande met hare vrouwen om haar eigene kleederen en die van het huisgezin te wasschen.

Wij lezen dit in zijn *Odyssea,* omvattende het verhaal der omzwervingen van *Odysseus* na de inneming van *Troje*, en diens terugkomst in zijn koninkrijk *Ithaca.*

De interessante tusschenverhalen en -beschrijvingen in dit heldendicht geven hieraan een bekoorlijke afwisseling en verscheidenheid; en onder dezen wordt *de episode van Nausicaä* als de schoonste geroemd. - Wij meenen daarom onze(n) Lezer(ess)en geen ondienst te doen door hieruit, met opzicht als boven bedoeld, een en ander meer in bijzonderheden weer te geven.

Odysseus dan, na schipbreuk te hebben geleden, heeft met behulp des sluiers van *Leucothea* al zwemmende het eiland der Phéaciërs bereikt. Uitgeput van vermoeienis en van verontrustende gedachten gekweld, legt hij zich neder onder een olijfboom,

op een bed van loof en bladeren, door hem zelven met moede handen gespreid. Maar *Athene,* om hem snel te verkwikken, goot hem slaap op de oogen en sloot zachtjes hem de wimpers toe. - Alzoo sluimerde daar de hooge rampdrager Odysseus, gansch van slaap en afmatting overweldigd.

- Onderwijl nadert Nausicaä, wier eindelijke komst aan dit oord en de aanleiding daartoe volgender-wijze verhaald wordt: -

Maar Athene
ging om te bereiken 't gebied en de stad der Phéaciërs,
door Alcinoüs beheerscht, wien de Goden begaafden met wijsheid.
Thans naderde zij diens paleis, de gebiedster Pallas Athene,
om den hoogstrevenden Odysseus wederkeer te bereiden.
Daar nu ijlde de Godin in de prachtige kamer
der rustig slapende jonkvrouw Nausicaä, de dochter
van den grootmachtigen Alcinoüs, en die door gestalte

en vormen een onsterfelijke scheen. Twee dienende maagden,
bekleed met de schoonheid der Gratiën rustten elk op haar post, en
de schitterende poort was gesloten. Heenwaaiend vloog *gene*,
- als lucht, - tot de sponde der jonkvrouw, zij trad aan haar hoofdeind
en uitte toesprekende woorden; - gelijk aan de dochter
des zeilkundigen Dymas, gezellin harer jeugd en vertrouwde
haars harten, - verscheen zij der jonkvrouw en sprak - Pallas Athene -:
'Wat nalatige dochter, Nausicaä, zijt gij voor uw Moeder!
Alle gewaad der bewondring waard ligt verwaarloosd daarheen, en
het huwelijk is weldra aanstaande, - wanneer gij er zelve
bevallig moet uitzien en behagen den dingenden jonkmans;
want van zooiets gaat een, ons eerend, gerucht uit onder de menschen;
ook de vader verheugt zich deswege en de lievende moeder.
Spoeden we ons dan om te wasschen, zoodra het morgenrood gloort.
Ik als uw helpster verzel u, dat gij te eerder gereed zijt;
want waarlijk, niet lange blijft gij nog jonkvrouw: reeds dingen
naar u de edelsten onder het volk van alle Pheaciërs
in 't ronde, daar gij zelve ook van edele geboort' zijt.
Op dan, uw prijswaardigen vader nog vóor daglicht gedrongen,
dat hij muildieren en wagen ras klaarmaak', welke u voeren,
gordels en fijne gewaden en kleeden, waard der beschouwing!
Ook u zelve is zulks meerder gevoeg dan te voet er naar toe gaan;
Want hoe verre van stad zijn de waschbekkens af!' - Aldus reedde
Pallas Athene, en vlood snel ten Olymp, de eeuwige zetel
(zegt men) der Goden, dien geen storm nog deed beven, noch de regen
bevochtte, of geen sneeuwjacht omstoof, waar bestendige klaarheid
zich wolkeloos uitbreidt, en hel hem de lichtglans omvliet. Daar
verheugen van dag tot dag zich de Goden. Daarheen keert Athene,
nadat zij derwijze het meisje vermaand heeft. Weldra
voer *Eos* glansrijk daarheen en wekte de jonkvrouw Nausicaä,
lieflijk in 't schoone gewaad. En verbaasd van den droom ijlt ze
heen om te gaan door de wonings, opdat zij haar Ouders,
vader en moeder het meldde, en vond beide in de kamer.
Deze zat bij den haard, en omringd van dienende vrouwen,
draaide zij 't spinsel van zeegroene wol; maar de koning
trad haar te gemoet aan de poort, gereed om te gaan naar
den schitterend regeers-hoogen Raad, waarheen hij besteld was
door roemvolle Phéaciërs. Dicht bij haar vader-lief tredend,
begon zij nu: 'Laat gij voor mij, Vadertje, niet een lastwagen
bespannen, die hoog is van bouw en sterk raderig, waarmede
ik rijd naar den stroom om te wasschen kostlijke kleeding,
die thans zoo slordig daarheen ligt. Ook u zelven betaamt het,
- daar gij steeds met d'edelsten omgaat, - in den Raad neer te zitten
met zuivere kleederen getooid. En tevens vijf zonen
zijn in het paleis u geboren, twee hunner gehuwd en
drie in den bloei van de jaren. Die nu willen bestendig
in nieuw gewasschen kleeding ten reiendans gaan; en dat alles
rust toch op mij....' aldus sprak zij; want zij schroomde 't bekoorlijk
woord huwelijk haar Vader te noemen, doch merkte hij alles
en zeide: ''k Misgun u, mijn kind, niet de muilen zoomin als
iets anders. Dus ga! en de knechten zullen voor u bespannen
een hoog gebouwde en sterk rad'rigen wagen, en voorzien van
een korf, ruim en groot.' En pas had hij 't gezegd, of den knechten
gebood hij, en terstond aan den last gehoorzaamden deze.
Als zij buiten gereed hadden den schoonrad'rigen wagen,
brachten zij de muildieren voor en spanden die aan den dissel.

Maar de jonkvrouw droeg uit de kamer de schoone gewaden,
die zij legde in den korf des schoon glanzenden wagens.
En de moeder legde allerlei spijs in een kistje,
en ook groenten, - gaf wijn haar in een geitleêren zak, en
vervolgens (terwijl nu de jonkvrouw steeg in den wagen)
een gouden flesch met smijdige olie, opdat zij na 't baden
zich zalfde, zij met de dienende maagden. - - - -
Terstond nam zij garde en kunstrijk prijkenden teugel,
zwaaide drijvend de garde, en nu draafden luide de muilen
zonder ophouden voort, en droegen de wasch en haar zelve,
als ook de dienende maagden. Maar daarna bereikt men
den bekoorlijken oever des strooms, waar men uitgediept heeft
waschbekkens met stroomenden vloed, die hel en klaar daardoor henen
steeds spoelt om de vuilste vlekken te reinigen; daar spanden
zij ras nu de muildieren af van den wagen, en dreven
ze dan aan het water des wervelenden strooms, opdat ze
in 't liefelijke groen mochten weiden. Alle gewaden
droegen zij zelve af van den wagen, in der bewaarplaats
donkeren vloed, - stampten ras met de voeten en boden
elkander vroolijken wedstrijd. Maar als zij hadden gewasschen
en gereinigd iedere vlek, breidden zij de gewaden
naar volgorde uit aan den oever der zee, waar het water
den grintigen zoom het reinste gespoeld had. - - - -
Thans verfrischt van het bad en gezalfd met de smijdige olie,
gebruikten zij vroolijk het maal aan des strooms groenen oever,
Wachtend tot haar gewaden waren gedroogd in de zonne.
Dàn - nadat zij zich hadden gelaafd met den teerkost, zij zelve
en de maagden, ontdeden zij zich van haar sluiers, en wierpen
al huppelend den bal. Maar de bloeiende vorstin Nausicaä
hief het gezang aan. - Zooals *Artemis* heerlijk, statig
daarheen gaat, verheugd, met den boog over *Taygetos* hoogten
en 't woudgebergte *Erymanthos,* en vermaakt zich met evers
of vluchtende herten te jagen, of dan met haar nimfen
- voor AEgis schrikvallige dochters - in landlijken reidans
zij hupplen, en hartelijk *Leto* zich om haar verheuget;
want ze uitblinkt door hoofd en heerlijk gelaat onder allen,
en ook licht wordt herkend in de schaar, hoewel alle toch schoon zijn; -
Alzóo scheen der meisjes bekoorlijk de uitnemende jonkvrouw.
Thans, - als ze eindelijk verlangden naar huis weer te keeren
met der muilen gespan en de schoon gevouwene kleeding, -
verzon ietwat anders de heerscheres Pallas Athene,
opdat Odysseus ontwaakte en zag de bloeiende jonkvrouw,
die den weg hem zou voeren naar de stad der Pheaciërs.
Toen sloeg de vorstinne den bal uit naar eene der meisjes,
doch miste haar doel en wierp in de diepte des draaistrooms:
dus slaakten zij luide een kreet.... Daar ontwaakt Odysseus.

S.K. FEITSMA.

Aanteekeningen.

P h é a c i ë r s , (fabelachtige) bewoners van het eiland *Corcyre*, bij Homerus *Skeria* genaamd; omstreeks 700 v. C. bevolkt door de *Corinthiërs;* - tegenwoordig *Corfu.*

O d y s s e u s , de Grieksche naam voor *Ulysses.*

L e u c o t h e a , stortte zich, nadat haar gemaal in een aanval van woede, zijn zoon *Learchus* tegen een rots geworpen had, met haar anderen zoon *Melicertes* in zee, en werd tot z e e g o d h e i d verheven.

(P a l l a s) A t h e n e , de Grieksche benaming voor *Minerva*, de godin des oorlogs, der wijsheid en der wetenschappen, dewelke Ulysses beschermde.

E o s , een reus, zoon van *Typhon*, - het morgenrood.

A r t e m i s of *Diana*, de dochter van *Zeus* en *Leto.* Van hare nymphen vergezeld door-

kruist zij de bosschen en jaagt op allerlei wilde dieren.

T a y g e t o s hoogten, gebergte in den *Peloponnessus*, bij *Sparta*, - tegenwoordig *monte di Maïna.*

E r y m a n t h o s, gebergte in *Arcadië*, verblijfplaats van een berucht everzwijn, dat door Herculus gevangen werd.

L e t o, *Latona*, de moeder von *Diana.* Zie *Artemis.*

Ter bespreking toegezonden.

De geestelijke en lichamelijke opvoeding van Het Kind. (In vrije navolging van prof. Biedert: Das Kind), door **Dr. Cornelia de Lange**, Kinderarts, Amsterdam, (uitgever Meulenhoff, Amsterdam).

In haar voorwoord deelt mej. de Lange mede, dat het werk van prof. Biedert in Duitschland niet zeer welwillend is ontvangen, reden waarom zij gemeend heeft in de vertaling 'vrij' te werk te moeten gaan, d.w.z. te wijzigen naar haar eigen oordeel, waar zij dat noodig acht. - Zooals zij er dus uitdrukkelijk bijvoegt, zij neemt op zich de verantwoordelijkheid van den Ned. inhoud. - Jammer vind ik het, dat mej. de Lange noodig vond in dit zelfde voorwoord een jaloerschen uitval te doen tegen de natuurgeneeskundige literatuur van Plate etc. - *Niet* - met nadruk zij het hier gezegd - omdat ik-zelve behoor tot de aanhangers der natuur-geneeskunde, *want dit is geenzins het geval.* De rechtvaardigheid echter gebiedt mij op te komen tegen het beweren van mej. de Lange, dat een door een geneeskundige geschreven boek over med. questies per-se betrouwbaarder zou zijn, dan de door leeken-natuur-geneeskundigen geschreven studies. - Het komt geheel en al aan op de kundigheid en bevoegdheid tot oordeelen over het door hem of haar behandelde onderwerp van elk medisch of niet-medisch auteur afzondérlijk. En in elk geval - waar mej. de Lange zelve is medicus, en zelve is auteur van een studie over een geneeskundig onderwerp, - klinkt háár oordeel in dezen meer naar een ingeblazen door jaloezie, dan naar een van onpartijdige waarschuwing. - Te meer waar de geheele questie er is bijgesleept zonder reden of noodzaak. Ook de uitval tegen de vroedvrouwen, die men naar den zin van mej. de Lange te veelom raad vraagt, is van twijfelachtig allooi, juist *omdat* mej. de Lange zelve is medicus, en is kinder-arts bovendien. Omdat de vrouw als medicus het veel moeilijker heeft natuurlijk om in de praktijk te komen dan de collega-man, moet zij dubbel oppassen waar het de uiting van dergelijke spijtigheden geldt. - Mondeling kunnén die er dóór nog; in een voorwoord als dit verkleinen zij den overigen inhoud, omdat de lezer terstond voelt de bijbedoeling. -

Het wil mij overigens voorkomen, dat moeders, vooral onze hedendaagsche slecht-voorbereide, in sport en kunst meer dan in vrouwelijke deugden grootgebrachte jonghuwende meisjes, heel veel kunnen leeren uit een studie, die over voeding, kleeding, ziekten, enz., van het kind zeer veel belangrijks bevat. - Alleen voor één gevaar ben ik altijd bevreesd, namelijk voor het een *algemeenen* regel maken van wat men aldus zwart op wit leest, inplaats van te begrijpen, dat elk kind afzonderlijk moet worden bestudeerd, speciaal wat voeding betreft; maar ook in andere opzichten van kleeding, ligging, enz., evengoed. Het eerste is zoo verleidelijkgemakkelijk voor de hedendaagsche uithuizige egoiste moeder; zoo veel goedkooper óók, waar hare

uitgaven voor eigen-ik vele zijn bij een dikwijls beperkt inkomen. Want een huisdokter laten roepen voor elk 'wissewasje' van den zuigeling loopt aan, nietwaar? M.i. echter is het de plicht van moeders juist in *dat* opzicht niet zuinig te zijn, veel gauwer om den arts te zenden, dan waar het grootere kinderen en volwassenen geldt. De laatsten kunnen immers zichzelf mede-gadeslaan, zichzelf rekenschap geven van wat hun baadt of schaadt in het dagelijksch leven, maar een zuigeling is in die opzichten volkomen afhankelijk van de zorgen die anderen aan hem besteden en, zelfs waar de moeder zich in dat opzicht niets heeft te verwijten en alles doet wat zij kan om haar kindje naar het lichamelijke te leeren kennen, daar is het toch altijd aanbevelenswaardig een bekwaam medicus terstond te laten roepen, in al die gevallen waarin men staat voor onzekerheid. Ik twijfel er niet aan dat mej. de Lange in haar qualiteit van arts dit zeer zeker met mij zal ééns zijn. - Voorkomen is gemakkelijker dan genezen, en menig onbeduidend kinderkwaaltje wordt terstond intijds begrepen, en dientengevolge door den arts uit den weg geruimd, waar de moeder in den blinde rondtasten bleef. -

Waarom heeft de uitgever dat ongemeenleelijke kinderkopje op den omslag? Het hoofdje is gehuld in een soort kap of muts,

met een zware versiering er overheen, waardoor men meer denkt aan een volwassen vrouw (en dan nog aan een léélijk toegetakelde) dan aan een lief klein-kindje. Ik had een langharig kopje, met volkomen natuurlijk neerhangend haar zonder lintjes of kapsels, en een mollig bloot-halsje, vrij wat toepasselijker gevonden op den omslag van een studie als deze, dan dit wangedrochtje met muts, en kraag om den hals van een kunstdoenerige grootmama geërfd waarschijnlijk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.

> Oordeel niet, opdat gij niet geoordeeld zult worden.
> MATTH. VII: 1.

Over Zelfmoord.

Het Hoofdartikel over zelfmoord vond ik zeer onsympathiek. Ik zeg met opzet ‘vond ik’ en niet ‘was’; want ik kan mij best voorstellen, zelfs meen ik zeker te weten, dat er menschen te vinden zijn, die de denkbeelden van den Heer S.v.R. op dit punt onderschrijven.

Had ik ‘was’ geschreven, dan had ik dezelfde fout begaan als de Heer S.v.R. Deze fout beheerscht het heele stuk, waardoor het mij onsympathiek was.

Dit gebrek was natuurlijk niet de voornaamste reden waarom ik het artikel onaangenaam vond. Het zou trouwens, ofschoon in dit geval zeer zwak, verontschuldigd kunnen worden, door te zeggen, dat in een opstel ‘dit is’ van zelf beteekent: ik ondergeteekende vind, dat dit is.

Het meest ergerden mij de hardvochtige, onbillijke oordeelvellingen zelve. Gaf de heer S.v.R. nu blijk na rijp beraad tot dit oordeelen gekomen te zijn, dan zou ik met het geven van mijn appreciatie kunnen volstaan. Maar ik vind schrijver's argumentatie zoo zwak, zijn redeneering zoo oppervlakkig, dat het stuk mij nog meer tegenstaat, omdat de auteur op deze losse schroeven zijn scherp oordeel baseert.

Zelfmoord wordt een somber onderwerp genoemd, waarmee ik het eens ben, ofschoon het dikwijls knus gevonden wordt, om er een boom over op te zetten.

Toch vindt schrijver het een onderwerp dat wel eens onder de oogen mag worden gezien, voornamelijk omdat men bij de beoordeeling van die daad (zelfmoord wel te verstaan) meerendeel van een verkeerd standpunt uitgaat.

‘Voornamelijk’. Waarvoor dan nog meer? Ook mist men op deze plaats noode een opsomming van althans eenige dier verkeerde standpunten.

Ik ben dit laatste wel met den auteur eens en zijn heele opstel is er voor mij het zooveelste bewijs voor.

‘Zelfmoord geschiedt hoofdzakelijk uit zelfzucht, of men het weten wil of niet.’

‘Hoofdzakelijk’ is hier een onduidelijk woord. Het kan beteekenen: iedere zelfmoord geschiedt uit b.v. één deel wanhoop en negen-en-negentig deelen zelfzucht, dus hoofdzakelijk uit zelfzucht.

Maar het kan ook beteekenen: zelfmoord-in-het-algemeen geschiedt hoofdzakelijk uit zelfzucht; van de honderd voorkomende gevallen zijn er negen-en-negentig gevallen, die uit zelfzucht geschieden en een uit andere oorzaak.

Tegen beide opvattingen zou ik het mijne weten te zeggen.

'Of men het weten wil of niet', klinkt onaangenaam in een betoog. Het wordt meestal gebruikt om zwakke beweringen kracht bij te zetten en wordt afgewisseld met: 'het is de waarachtige waarheid', 'al ontken je het, het is toch zoo' en dergelijke.

Het is een humbug-staalmiddel, dat niet helpt voor den bloedarme.

De distilleering van de twee volgende volzinnen geeft een recept voor een roman: hooge verwachtingen - teleurstellingen - zelfmoord.

Dat de ziel, door in zulke op elkaar volgende phazen te komen, het lichaam tot zelfmoord kan brengen en zelfs in de praktijk van het leven al dikwijls gebracht heeft en nog brengen zal, weet iedereen, maar wat de Heer S.v.R. wil aantoonen, is hiermee geenszins bewezen.

De twee volgende zinnen ga ik voorbij om te komen tot: 'Bovendien is zelfmoord een *laffe* daad. Het bewijst gebrek aan *levensmoed.*'

'Is' en 'bewijst' zijn uitvloeisels van de mij zoo onsympathieke fout, de beweringen zelf van den geest, die het stuk gaf en mij zoo tegenstaat.

Als mij bij volgende plaatsen weer de gelegenheid geboden wordt, hierop te wijzen, zal ik er geen gebruik van maken. Wat de eerste bewering betreft, zou men eerst even over de beteekenis van het woord 'laf' moeten praten.

Het tweede gezegde vind ik onwaar.

De zelfmoord alleen is volstrekt geen bewijs voor, maakt geenszins aannemelijk: gebrek aan levensmoed.

Gecombineerd met andere feiten slechts, kan hij de waarschijnlijkheid grooter maken.

'Zeer zeker, het leven is dikwerf één lijdensweg, één worstelen en strijden', is een preekerige flens, die zich als vanzelf in dominees' stijl heeft gehuld. Hiermede moeten hoorders, die mogelijk willen gaan pruttelen, gesust worden.

In hetgeen, wat achter de komma volgt, had ik graag gezien, of met 'het leed van het leven' gedoeld wordt op lichamelijk- of zieleleed, of misschien op beide.

Nu volgt een borduursel op het romanthema, dat, zooals de Heer S.v.R. zelf zegt, voor uitbreiding vatbaar is, maar hij toont hiermede niets aan, dan vaardigheid in het uitdenken van gelijksoortige toestanden.

In den volgenden zin krijgt men, intusschen vrij onafhankelijk van den wil van den betooger, een van die 'verkeerde standpunten' aangewezen. 'Krankzinnig wordt dan zulk een zelfmoordenaar genoemd, ten minste ontoerekenbaar'

De Heer S.v.R. legt hier een vermeenden tegenstander woorden in den mond. Dat is altijd een gevaarlijke bezigheid, beter is het te wachten, tot iemand zich uit, dan kan men op juister wijze diens denkbeelden te weten komen en als men wil ze weerleggen of den vorm waarin ze

gegoten zijn, afkeuren. Wat nu volgt tot het streepje is een los daarheen geworpen boutade over de tegenwoordige richting, die niets bewijst *tegen* die richting, noch *voor* schrijver's betoog.

Het streepje kon gerust door getrokken worden door den volgende zin, die bespottelijk is door zijn dwaze paradox. De Heer S.v.R. heeft nu twee dingen trachten aan te toonen:

1e. Zelfmoord geschiedt hoofdzakelijk uit zelfzucht.

2. Zelfmoord is een laffe daad.

Nu leidt hij een derde punt in:

Zelfmoord is onzedelijk. Het waarom wordt in de volgende alinea op behoorlijke wijze blootgelegd. Dit korte eindje treft niet door onaangenaamheid.

Alleen zou uit: ‘Men ontneemt zich zelf 't voortbestaan, omdat men niet tevreden is met 't leven van 't oogenblik,’ wat na de komma staat, uitgelicht moeten worden; dit hoort thuis bij de slecht geargumenteerde theorieën van ‘zelfzucht’ of ‘lafheid’.

De schrijver had hier zijn stokpaardje even rustig moeten laten liggen, temeer daar hij het in de volgende alinea weer zoo rustig gaat berijden.

Daarop volgt een alinea, waarin gesmaald wordt op uitdrukkingen van anderen, dan valt de schrijver zich met een vraag in de reden, wat hij veel meer had moeten doen voordat hij begon te schrijven. De beschouwing: ‘datgene wat in het oog der menigte *leven* schijnt, sluit een niet-leven in zich’ vind ik mooi. Ze doet echter op het eind van deze alinea, waar ze zeer gebrekkig wordt uitgedrukt, evenals alles wat volgt na den tweeden rit op het stokpaardje, weinig ter zake. Want de Heer S.v.R. begint nu andere kwestie's aan te roeren, die met de oorspronkelijke slechts schijnbaar iets te maken hebben. Ik ga ze volledigheidshalve even na.

Eerst toont hij zich wars van classificatie in zake zelfmoord, wat ik niet van een oud-archivaris verwachten zou.

Nog sterker dan die classificatie-lust - getuige het woord zelfs - vindt hij de begeerte van hen, die een onderscheid wenschen te maken tusschen ‘vrijwillige dood’ en ‘zelfmoord.

Gedwee gaat hij met (hen, die) dit onderscheid (maken) mee.

Volgt een herhaling van zijn afkeer van classificatie. ‘Ja, wij gaan zelfs zoo ver,’ zegt de schrijver, ‘dat we het in ieder streng afkeuren te spreken van een bereid zijn om te sterven’ enz. De climax ontgaat me. Wel vind ik, dat de Heer S.v.R. hier ver gaat, n.l. van zijn uitgangspunt. Overigens verloopt de zin gebrekkig.

Ik zou eerder vermoeden, dat de Heer S.v.R. emeritus-predikant was, dan oud-achivaris (zie boven), hetgeen ik uit den inhoud van dit nummer meen te kunnen opmaken. Want nu volgt weer een tirade, die zoo uit een preek gelicht schijnt; (afreize). Men leze voor de aardigheid eens met de noodige pathos. Op zich zelf heb ik niets tegen deze tale, wel op het gebruik ervan, als ze den schijn van argumenten moet uitstralen. Ze is dan alleen goed, om sensibele zieltjes duizelig te maken, zoodat ze niet meer kalm kunnen oordeelen, maar streelingen van het gehoor slikken voor bewijsvoeringen.

Na een krachtig bewijs misklinkt geen pathos, maar verhoogt zelfs het effect.

Tot slot geeft de schrijver eenige uitstekende raden, waarnaar ik, en ik hoop iedere lezer, gaarne luister, al vrees ik, dat ik ze niet stipt genoeg zal opvolgen.

Ik kan hier ook een slot maken en meen, dat ik voldoende heb aangetoond, dat ik niet oppervlakkig het artikel heb afgekeurd. Mijn eigen denkbeelden over zelfmoord

wensch ik nu niet ten beste te geven. Wat de lezer wel gegist zal hebben, ik ben in mijn critiek op den zelfmoordenaar milder dan de Heer Servaas van Rooyen.

R. v. EIJSINGA.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

(Door mijn ongesteldheid bleef deze brief liggen en wordt daardoor eerst nu geplaatst.)

Zeer geachte freule Lohman,

Mag ik U en den Heer van Rooijen even inlichten naar aanleiding van het versje ‘De vrije Vrouw’ in de laatste Lelie. Dit is van Speenhoff, komt voor in zijn tweeden Bundel, het slot is eenigszins anders. Nog meer geest spreekt zeker uit zijn volgend vers:

‘*De nuttige Vrouwen*’.

Nu we zoogenaamd beschaven,
Zien we vrouwen om ons heen
Die als gekken loopen draven
Voor het nut van 't algemeen.

Meestal hebben ze wat duiten,
Altijd hebben ze het druk,
Want ze steken hare snuiten
In een andermans geluk

Overal ziet men haar snoeten,
Overal hoort men haar mond,
Als er drie elkaar ontmoeten
Stichten ze een nieuwen Bond.

Motie's worden aangenomen,
Geen reclame wordt gespaard,
Om eens in de krant te komen
Dragen ze desnoods een baard.

Altijd kletsen, altijd kwaken,
Altijd ruzie en gekijf,
Hoort ze wereldplannen maken
Voor een vollen onderlijf.

Eten koken doen de meiden
Broertje wiegen doet de meid
Zusje wasschen doen de meiden
Traantjes drogen doet de meid.

Niemand zal 't dus verbazen
Als zoo'n schepsel zich beklaagt,

Dat haar man door al haar razen,
Aan de meid een nachtzoen vraagt.

En we zullen nog beleven,
Dat een man, ten einde raad
Aan zijn kind de borst moet geven,
Als mama de deur uitgaat.

Enkele versjes heb ik weggelaten.

‘HERINNERING’.

II.

Zeer geachte freule,

Natuurlijk kom ik weer met een verzoek tot U, zou U me willen helpen, met eene annonce op te stellen, voor 't volgende doel.

Gepasseerde week zag ik een stuk of 6 jongens, druk bezig op een grasveld een hondje op te willen vangen, hetgeen alles behalve zacht toe ging.

Ze hadden 't lieve dier een touw om de nek gebonden en trokken er maar aan, maar 't kleine dier verdedigde zich zoo flink, dat ze er bang voor waren en 't niet aandurfden pakken want het beet, beweerden ze. Gelukkig was er een agent bij, die op mijn verzoek, de jeugd verjoeg, en spottend zei: ‘nu pakt u 't maar op.’

Ik heb er eerst tegen gepraat, zachtjes aan 't touwtje getrokken, 't liep mee, en toen opgepakt, 't arme dier was daar zeker de heele nacht buiten geweest.

Om kort te zijn, nadat de kleine schat door 'n kennis van me gebaad en verzorgt was, is 't een allerliefst klein slim diertje; maar die dame heeft een hond en kan haar onmogelijk houden.

Ik ben niet handig in 't opstellen, en eerlijk gezegd, ik vind zoo zelden ‘echte hondenvrienden,’ wel in naam maar niet in daad.

Een hond is voor mij meer dan de meeste menschen, deze kleine heldin moet een goed tehuis hebben. Ik ben helaas niet mijn eigen baas.

Wilt U zoo beleefd zijn en de advertentie wijzigen, liefst totaal veranderen en aan den Heer Veen zenden.

Met hartelijken dank en vriendelijken groet,

hoogachtend,

(*Zie vragenbus*).

M.v.F.

Het corpus-délicti
door
Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, *Het Leed der Waarheid*, *De vloek der Vruchtbaarheid*, *e.a.*)

Aan 't ontbijt, zitten de dames, moeder en dochter, zwijgend te midden van 't pijnlik-kille morgenlicht; schril door de vensters killend is alles monotoon door-zilverd van wit-glimmenden door wolken dringenden zonneglans. Alom glibbert 't vlijmend geschitter over blinkend zilver van ontbijt-attributen. Kandelabres staan te pronken, schel in den spiegel weerkaatst. Ze bewegen zich traag, de vrouwen, spreken weinig - maar niet zoozeer om 't dissoneerend-schrille van den morgen, want hoewel stroef inwerkend op 't innerst, blijkt moeders stemming minder triest. Glimlachend leest ze 'n brief, zorgvuldig kleine slokjes thee drinkend, waarna ze het porceleinen kopje neemt, 't tegelijk met 't schoteltje over 't ìn-witte tafellinnen van zich schuift.

- 'k Heb hier een brief van Jo, Bernarda! 't Meisje, nonchalant de ellebogen op den tafelrand, heft het hoofd dat met de kin op plat-over-elkaar gestrekte vingers rust, - ziet vreemd op.

- Ben je er niet bìj, van ochtend, kind?

- Ja... ja-wel, mà, maar 'k gevoel me niet al te plezierig - en zich oprichtend tegen den stoel-rug duwend - 't weer misschien werkt op m'n stemming!...

- ... Ah... zôo... 't Is anders lang niet kwaad vandaag, peilt ma, hare dochter strakvorschend beglurend voorbijziend, opzettelik:... Jo schrijft dat ze wat graag komt logeeren volgende maand: - Prettig niet?...

- Ja, knikt Bernarda, wijd-denkend.

Mevrouw is opgestaan, wijl ze sikuurstappend de trap hoort krakken: Daar is papa. Meteen maakt ze een kop thee klaar, die ze voor haar mans plaats, vis à vis haar, op tafel neerzet, gedurende 't moment dat hij binnenkomt, hof'lik groetend.

Hij is van hoog-breede gestalte. Fier, het hoofd op, komt hij nader - z'n blond-grijze krullige baard, met de vlakke hand er over strijkend, naar beide zijden uitpuntend. Als hij krachtig zich op z'n stoel in-buigt, plooit slechts heel even z'n glad-gesloten jas bij de lendenen, wijl hij de panden kòrt over de dijen flapt, overigens geen bocht in het lange lichaam. Onwillig de neer-lokkende haren op-strijkend, zegt hij ondervragend: Is ons kind niet in-orde? - dan troostend z'n zwaar-dringende stem verteederend: 't zal, hopen we, niet ernstig zijn??...

Mevrouw, Bernarda observeerend, den arm strekkend, zoodat ze 's dochters hand grijpen kan, streelt de week-mollige vingers: Zeg nu's Nar... wat je scheelt...

Meisjes oogen bepeinzen droef moeders hand. Zij voelt zich niet verrukt door de hartelike zorgzaamheid harer ouders en ontwaakt, de onzekere terug-houdendheid bestrijdend, hapert ze ontwijkend:

- Niets ma, heusch niet...

- Toch niet verliefd, veronderstelt papa plagend. En als Bernarda niet sterk ontkennend het hoofd schudt, gaat hij vergoelikend voort: Kindje ik geloof 't wel! - Nu ja, 't lijkt 'n schande; zóó ontkennend doen we als we jong zijn, ik... je moeder, wrij àllen... Nu, durf je ons 't geheim niet toe te vertrouwen?... Je moeder niet? mij niet? Hè!!!

't Meisje blijft niet begrijpend van houding, eet tegen-zinnig kleine stukjes, hoort vader aan, zonder uiterlike teekenen van mêe of tegenstemming. Er wordt nu 'n korte pauze verbroken door 't rikkelend geluiden van het servies, dat steeds door de drie ontbijtenden, gedeeltelik wordt gehanteerd: Allo,.... kindje... waarom zwijg je nu... dringt vader, met gesloten mond zijn dochter biologeerend aanziende... - Zeg nu 's op... laat 't òns nu 's weten... wìj mogen toch wel weten wat je bezielt?...

- Is 't menheer Drielsma van Finsterbossche?... informeert ma zoet-vleiend teemend, nieuwsgierig ondeugend oog-knipperend. 't Zou geen kwade partij zijn... Oud Friesche adel....

- Nu... is 't waar?

- Bernarda, mismoedig naar haar vader opziend, zegt bedwongen: U is toch immer en altijd de officier van justitie in uw vragen.

Hij lacht, eigenlik gestreeld, maar toch ook weer wat gepiqueerd: Is dat dan kwaad?...

- O... nee... misschien niet, papa... maar alles is betrekkelik, dus ook dat. Betrekkelik is uw manier van vragen niet zoo kwaad... alleen kan 'k niet vinden dat ze altijd verstandig is... vindt u wel? Ik ben niet verliefd...

Eenigszins schamper ziet Vader naar z'n bord, wat verbluft. Mama oplettend luisterend, doorgrondt vermoedend Bernarda's bestraffend antwoord, want al sedert weken smaalt 't meisje op papa's beroep, en daardoor op zijn zonderlinge en gevaarlike gewoonte, iedere vraag met een conclusie saam te vatten, zóó dat zij een beschuldiging wordt. Voornamelik na het laatste proces, waarin hij tijdens het verhoor opzettelik de onbewezen schuld der beklaagde liet domineeren en zij begreep dus eenigszins haar dochters droefgeestigheid, omdat Bernarda daar niet in had kunnen gelooven. Zij hoorde 't meisje aan, zonder iets te zeggen. Ze wachtte, in de meening dat Bernarda wel aanstonds zich verklaren zou, daar haar man ontevreden over 't weder-woord repliceeren ging, nu hij, als gewoonlik, voorzichtig naslikkend, met gevouwen handen, de armen over zijn vest spande.

- Waarom geef je me zoo'n tamelik hard antwoord, kind, onderzocht hij verwijtend met klagelike intonatie?

- Omdat u vraagt en beschuldigt tegelijk... papa... dat is onaangenaam en treft mij altijd...

- Maar meisje, verliefd zijn is toch geen misdaad! 't Is 't mooiste dat ik ken en ik zou 't héél, héél prettig vinden als mijn kindje verliefd was, op iemand natuurlijk die 't verdient, want 't is 'n heerlike, verheven aandoening... die ik je van harte gun... ik mêen dàt te mogen vragen.

- O, wat dat betreft, ik geloof 't graag... maar 't gaat hier niet om wàt u vragend meent, maar om de meening zelf... die vind ik zoo gevaarlik...

- ... Dat is me te onduidelik...

- ... Ja... u denkt... en bepaalt u bij mij... maar op mij slaat 't niet... op mezelf niet... ja... ik ben onduidelik... maar... maar ik zal duideliker zijn...

Onrustig stond ze op, plukkend aan 't kantwerk van haar princes, nauw omspannend 't gevuld-slanke figuur. Schaamsch, toch zeker en besloten, wendde ze zich naar een hoog-smal venster, staarde naar buiten, zonder behoefte daaraan, alleen om zich te verzetten, om niet gedurig vlak onder vaders strenge fixe te moeten zitten. 't Gezelligdeftige intérieur blikkerde nog in 't vol-starre licht, soms doorstreept van

dunne zonnereepen, guldde rijk, dan verflauwend over 't hèl-beglansde meisje, als grauwe wolkkoppen de milde licht-stroom beschaduwden.

- Nu... Bernarda?... dwong haar vader, geduldig.

Zij nog naar buiten kijkend excuus-hakkelend, zonder 'm aan te zien:... 'k Ben... 't komt omdat 'k wat ongerust ben over uw uitspraak van gisteren... Ik ben zoo bang dat dát meisje 't niet gedaan heeft... Ik... durf haast zeggen... dat 'k 'r zeker van ben.

- Bernarda!?... kreette hij straf.

- Ik kàn 't niet gelooven... en 'k ben zoo bang dat u een... verzachtend - 'n bètise hebt gemaakt...

De beschuldigde man kwam, zich op-rukkend, te staan, drukte de hand-knoken op den disch, bleef rustend op zijn arm, alsof hij achter de groene tafel stond, zijn dochter aanhooren. Toen ze niets meer zeide, ontsteld voor zich keek, deed zwaar zijn huiverende stem: Noem jij dat een bètise?... noem 't maar zooals je 't meent, 'n onrechtvaardigheid... 'n misdaad... ja,... werkelik, 'n misdaad,... wànt dàt zou 't zijn.

- 'n Vergissing kon 't toch ook zijn papa...

- Wij mogen ons niet vergissen... Intusschen, ik vind 't... vind 't méér dan onaangenaam dat jij zóó iets - zóó iets durft veronderstellen... wou jij, terwijl 't feit be-

wezen is... onweerlegbaar bewezen, zelfs haar advokaat met wat frazen volstaan moest, mij verdenken dat ìk... mìjn uitspraâk in twijfel trekken?... Mijn overtuiging?

- Dat doe ik niet, papa,... ik twijfel niet aan uw overtuiging maar wel aan 't zoogenaamde bewezen feit...

- Kind!...

- Hou toch je mond, angstigde mevrouw, die zulk 'n scène niet voorzien had... Hoe kun jij je vader's onbesproken naam verkeerd kwalificeeren! 't Is onverantwoordelik... God... ik dacht niet dat je zoo iets kon bedenken... 't is infaam...

Bernarda, bewust, met meer courage haar overtuiging provoceerend, bedaard: U is beide, ù even als papa, te voorbarig. U moet u niet zoo gauw op 'n standpunt stellen, nu u nog niet eens weet, hóé 't komt dat ik zéker ben van een dwaling. Luistert u nu toch kalm en denk nu niet dadelik dat ik papa's bekwaamheden wil verkleinen, dat ik hem voor onrechtvaardig houd. Heusch niet, 't is voor mij 'n fait accompli dat 't veroordeelde meisje die moord niet begaan heeft... waarmee ik heelemaal niet zeggen wil dat papa onberekend is voor zijn taak. Van 'n vergissing kan hier sprake zijn... 'k zei wel dat 'n bètise gemaakt is, maar dat kwam, omdat 'k me niet goed uit kon drukken, pa keek me zoo aan...

- Ik sta verslagen, knikte de justitieofficier - verslagen! Hoe is 't mogelik, dat jij, die geen jurist bent, zoo kunt spreken. Meen je dat ik, dat wij iemand veroordeelen zonder deugdelike bewijzen?... Eigenlik komt 't juist, omdat je 't nìèt bent! Was je juridisch ontwikkeld, je zou je wel wachten te oordeelen over 'n zaak, waar alleen je gevoel, je medelijden je drijft de delinquent te verontschuldigen.

Je gelooft niet in de schuld van de beklaagde, omdat er enkele details in háár voordeel waren, ja 'r soms sympathiek maakten... 't Is hopeloos onverstandig van je, op grond daarvan mijn eerlikheid, ònze goede wil... onze ernst, onze zekerheid te betwijfelen.

- Ik twijfel niet... ik ben zeker...

- Jij?... maar 't wordt bijna vermakelik, dat jij je aanmatigt de bewezen feiten, die tot een veroordeeling leidden, zonder contrabewijzen, van onwaarde noemt...

Mevrouw in nerveuze woede op Bernarda afkomende, kampvechtster voor haar man, beleedigde vrouw, moeder, die de onbetamelike redeneering harer dochter onduldbaar kwetst - gebiedt haar te zwijgen, maar 't meisje gehoorzaamt haar niet, herhaalt óvertuigd hare geopperde meening, dringt, zich sterk wetend door eigen onderzoek, op overweging harer bezwaren aan, timide verdragend de venijnige uitvallen van ma, die koortsig-opgewonden zenuw-snikkend nog enkel maar hortend woord-brokken kalt. Haar blos wisselt, 'r mondnerven beven, 'r oogen staan verdwaasd, gloeien van verontwaardiging. Hij is kalmer, meer officieel, voelt zich berekend genoeg Bernarda te treffen - doch ook hìj is vreeselik kwaad. Zijn onfeilbaarheidsweten, is geknakt, zijn beteekenis als rechtspersoon aangetast - zijn éér-begrip gekrenkt - doch het martelende verdriet over zijn dochter beschreit al deze gewaarwordingen. Dat anderen, vreemde vijanden de rechtspraken bezwalkten, dat onbekenden van veroordeelingen met verachting spraken, had 'm nooit gehinderd, maar dat zìj, Bernarda 'm vierkant beschuldigde een onschuldige veroordeeld te hebben, bracht 'm tot gramschap, méér nog, kon hem doen huilen. Dat was een aanranding zoo inters-verschrikkelik, zóó diep-treffend, dat machteloos, verbouwereerd zèlfs, hij niet te spreken wist. - Zijne gedachten, dwalend in zijn hersenen, schenen, te verkwijnen. Ontzet zakte-ie in de fauteuil voor 't tweede,

naastbijë raam, spreidde hij de vingers krabbend om de armleggers - bezag zijn kind met oprecht-deêmoedige verwondering, want de beslistheid van haar imponeerde hem. Zoo beleedigd was hij niet, of de vrees 'n onrechtvaardige daad te hebben begaan verdrukte zijn instemming, deed 'm weifelend peinzen over de waarschijnlikheid ervan. Nu hij zweeg, liet zijn vrouw zich minder heftig vervoeren, bleef ze verrast hopen op 'n afdoende vernietiging van Bernarda's vonnis, dat zoo wreed, den aangenamen vrede had verstoord. De kamer gevuld met warmgenoegliken schijn was nu in paradoxale tegenstrijdigheid met 't innerlike der verblijvenden; de smaakvolle weelde, klaar zonnend, leek voor hèn niets daar de weldadige morgen-schoonheid nìet inwerken kòn op het gemoed. Bernarda was tegen-op de breede venster-bank gaan leunen - steviger stelling nemend, doordat ze den indruk waarnam op hare ouders gemaakt, vooral ten goede op haar vader.

- Zou u me zonder kwaad-worden, zonder te denken dat ik uw eerlikheid verkleinen wil, kunnen aanhooren? vroeg ze hem.

- ... Ik hoop 't...

- Maar dat sta je toch niet toe?...

- Stil nu Annette... laat 'r begaan... 't hangt er van af, wàt ze zeggen zal... hoe ze 'n bewijs kan bijbrengen... 'n bewìjs, voor alles 'n bewìjs... Ik ben gegriefd... heel erg, maar ik wil toch niet den schijn hebben dat ik dom, dwàrs me tegen haar heb gekant. 't Komt immers daagliks voor in mijn functie, dat ik luisteren en altijd maar weer luisteren moet... waarom zou 'k 't nu niet doen... 't Zou zijn alsof ik bang was voor een tegenwerping. Zelfs de waarheid schuw ik niet...

- Hoor dan papa... Ik... zal u vertellen, hoê ik aan de veronderstelling kwam dat Mina Fischer niet de moordenares is... maar eerst moet ik daarom de heele geschiedenis ophalen om u duidelik te maken... dat 'r een en welke fout er begaan is... verzuimd is... neen... dat ook niet... ik bedoel dàt, waar niemand, ook de advokaat niet aan dacht... maar wèl èlke vroùw aan gedacht zoû hebben...

- Nu... ik weet van niets, berispte mevrouw... als dat waar was, zou ìk er óók van weten...

- Laat mij nu praten, ma, misschien weet u 't dàn wèl...

- Ja, ja, vrouw, laat 'r gaan... Blijf niet zoo staan, daar, dat ergert me... dat maakt me prikkelbaar...

Mevrouw stapte achterwaarts meer naar den wand, verlegen overziend de voorwerpen op tafel, nu ze dwalend 'n schouwpunt zocht.

Bernarda, meester, talmde tot men storeloos haar liet praten, ademde zwaar, verlicht, gemakkeliker rust-nemend op de vensterbank, redeneerde nadrukkelik: Het geval is zoo; we zullen ons nu juist niet dadelik de zaak in kwestie voorstellen. - 'r Is 'n moord gebeurd op 'n jong-mensch... waarvan zijn meisje verdacht wordt, omdat verschillende lui haar dien avond met hem in de buurt van de plek gezien hebben, waar ze de vermoorde vonden en omdat ze niet ver daarvan een slip, 'n stuk lint liever gezegd, op den grond zagen liggen, dat 'n ander meisje, 'n vriendin, 'n buurmeisje herkende, omdat Mina Fischer zelf 't kort, 'n pâar dàgen voor den moord aan hààr liet zien.

- Zéker... bevestigde haar vader, zeker... en de beklaagde heeft dat ook niet ontkend...

- Maar ze zei, en heeft steeds herhaald tot aan 'r veroordeeling toe, dàt ze géén lint bij zich had.

- Neen, natuurlik niet. Welke beklaagde en temeer als 't de bedrijver is, zal dat toegeven.... Nu ben je kinderachtig. Maar was het intusschen niet uit haar woning verdwenen? Waar was 't dan gebleven? 't Is immers al te onaannemelik dat 't nù toevallig... ach kom... - Als je geen betere bewijzen hebt...

- Afwachten papa... Dat heb ik ook tot me zelf gezegd... maar kwam tot een andere slotsom... Let u 's op. Uit 't verhoor hebben we gezien dat ze geen lint op of aan 'r goed droêg, toen ze met 'r galant uit was, dien avond - waarna is gezegd dat ze 't dan wel in haar zak zal gehad hebben - omdat dit 't waarschijnlikste is. Enkele bekenden die hun samen ontmoetten, houën staande dat ze niets bij zich had... er is dus vastgesteld dat 't lint in 'r zak moet gezeten hebben en dat ze 't in 'r vlucht verloren heeft... òf tegelijk, toen ze 't mes uit 'r zak haalde, is gevallen... 'n andere oorzaak kon er niet voor gevonden worden.

- Hoefde ook niet, 't onloochenbare corpus delicti was 'r - hoe 't 'r is gekomen doet er minder toe, daar de daderes 't zelf als haar eigendom hèrkende en toegaf dat zij 't

'n dag of vier van te voren kocht en niet loochenen kon dat zij bij de plaats van den moord - nog een half uur voor dat de daad moet gepleegd zijn - was gezien door meer dan een persoon, in tegenwoordigheid van 't slachtoffer; samen hebben ze in 't bewuste plantsoen op een bank gezeten... waargenomen door den plantsoen-wachter - niemand heeft de veroordeelde door den verslagene tot aan de deur van haar huis zien brengen, integendeel, ze was alleen.

- Wat meer gebeurde, omdat ze vond dat hij anders zoo'n heel eind terug moest gaan, zei ze...

- Onwaarschijnlik, antwoordde hij vast en koppig... Dat doet geen meisje... en wordt ook te niet gedaan door 't feit dat buren haar soms wèl thuis zagen brengen.

- Wat niets bewijst papa, riep Bernarda.

- Niet alles, tenminste, maar toch 'n deel. Trouwens, dat is ook maar 'n ondergeschikt punt. Bètere bewijzen, kind, triomfeerde hij.

- O!..., beaamde mevrouw voldaan...

- Geduld, gebood Bernarda, bestreed haar bijna tot schreeuwen in 'r op-duwende opwinding, wijl ze teleurgesteld hoorde, hóé haar vader gewonnen meende te hebben...

- Geduld... gedùld... kempte hìj... Geduld! Denk je dat ik nu nog langer me beangstig om jou meisjes-overdrevenheid. 't Is

schande dat op grond van zulke, al aangetoonde feiten, jij ronduit durft verklaren dat ik iemand onschuldig veroordeelde. Bij ons komen geen dwalingen voor. Ik moet weg, stond hij op, aanstaltend zijn jas beter sluitend...

- Nee papa, u zult wachten tot ik 't mijne heb ingebracht. Toe, wacht, wacht tot ik heelemaal door u geslagen ben, ik u om excuus moet bedelen.

- Bedelen? - klokte zijn vol orgaan... Ik ben tevreden als je overtuigd bent... meer verlang ik niet...

- Wacht u dan tot u me geheel-èn-al overtuigd hèbt... tóé?!...

Mama boos, maar tevens blij was bij tafel gekomen, at het restende van 'r bord: Je kan je papa toch niet den geheelen dag ophouden, Bernarda... Je hebt al 't ontbijt in de war gestuurd. Wat is dat vervelend van-morgen... laten we nu maar basta zeggen, jij ook, niet Herman?!...

- Eigenlik wel... maar enfin 't is ook wel 's noodig om ons meisje voorgoed van die malligheid te genezen.

- Natuurlik papa...

Zoo bleven ze dicht bij elkaar; zou toch eenstemmigheid bepolemiseerd worden. 't Was typisch, die drie menschen daar in druk gesprek om één te denken over 'n kwestie, wier oplossing weer vrede brengen moest in den familiekring, tot nu toe onverstoord, onaangevochten. In alle drie, maar elk voor zich, leefde één verlangen; de wonderlik-pijnlike vraag, met dwingelandij de gedachten beïnvloedend, maar bij elk apart, anders, tegenovergesteld aan die der overigen, onweerlegbaar te beantwoorden. Met weerspannige afkeuring had mama haar dochter moeten laten uitspreken - voldoeningsvreugd gesavoureerd bij iedere tegenwerping, duidelik, eenvoudig verklarend, van haar man, om 't afschrikkende van Bernarda's moed, haar vader te verdenken van een fout, te weerleggen. Hem, den man, dikwels geprezen om zijn verstand en beleid, zoo iets te durven aandoen. Dat 't kind 't ontzag zóóver negeerde dat het haar vader onderhield over een dwaling, die alléén berustte op 'n veronderstelling, 'n medelijdende buitensporigheid - en dat, terwijl 't kind òngeoefend, zonder argumenten hèm, haar vader, aan durfde vallen... dat maakte Bernarda's durf nog onsympathieker... èrger!!...

Door begrips-verdooving denkensmoe, had mevrouw weinig meer van 't onderhoud tot zich hooren komen dan papa's wéérleggingen, was, tegen den wand staand, blijven wachten tot 'r dochter zich gewonnen moest geven... Hij, vader, oplettender, sifte in dien tijd meer zijn kànsen, dan dat hij, bevreesd, zijn beschuldigster volgde, al aarzelde hij ook een oogenblik. Vaster was zijn verdedigingskracht geworden bij iedere overwinning, steeds meer en meer won hij bij 't ketsen van de al zoo vaak voor de balie gereleveerde bezwaren - telkens weer ook dáár te niet gedaan - Zij, Bernarda streed moeiliker door de in tegenspraak komende feiten. Ze wist wàt ze zeggen, opperen wou en moest, doch werd gedwarsboomd door nieuwe vragen. 't Was 'n tournooi! In branding joegen tegenstrijdige vermoedens dóór-en-in-elkaar waarvan zij de verwarring niet kon voorkomen door 'r geschokt brein, hoewel ze kampte om ze te separeeren. En door hare nederlaag, dóór de voorbarige slagen haar toegebracht eer ze ten einde was, werd haar inspireerend rechtsgevoel verminkt, verzwakte de krijgslust om de waarheid aan te toonen, door den invloed der piëtische hoogachting voor den vader, dien zij verdacht en haar beval onder den dwang van het ontzag, hem te smeeken om vergeving. In haar schalde een roep om zijn eerherstel. Ze wilde niet, bestreed de moedelooze slapheid harer zuiverste gevoelsweefsels, dat haar

sentiment tot halstarrige verzets-passie aanvuurde. Ze twijfelde, toch gaf ze niet toe; ze moest voor zich verantwoording bevechten, de beslissing moest háár overtuigen, vàder rechtvaardigen. Dáárom, ondanks alles, zou haar opheldering moeten gegeven worden; hij mocht niet tobben, want dat kon 't gevolg zijn: lijden om 'n wanhopige vermoeden van háár. Helderheid was nu 'r devies, óók om hèm, als voorhéén, geheel te kunnen achten en liefhebben.

- Bedenk je je soms, Bernarda, dat je nu inèene stil bent?.... Je zou nog meer inbrengen.... Kom-aan.... we wachten en met ongeduld....

Bernarda, meer vastberaden, óók omdat er geen verklaring voor den moord door iemand was gegeven, praatte verward-denkend: Eén ding kan ik me maar niet begrijpen!: dat háár schuld aangenomen is, terwijl niemand zeggen, bewijzen kan waarom zij den moord zou begaan hebben. 't Meisje hield zooals uit alles is gebleken veel te veel van den jongen.... Neem hunne brieven.... hoe innig ze van elkaar hielden....

- Jalousìe moet de drijfveer geweest zijn,

jalousie, dat heb je toch gehoord, je was bij meer dan een rechtszitting, môest aangenomen worden.... want in verschillende van haar brieven kwamen passages voor, die jalousie onloochenbaar vaststelden.... vooral die juffrouw, getuige Hèlene Dons, verdacht ze van rivaliteit en heel aannemelijk omdat de vermoorde haar, dat meisje, wel eens bezocht heeft, buiten medeweten van zijn bruid... Jalousie, dat staat vast....

- Voor mij niet.... Waarom is nooit die juffrouw Dons verdacht, waarom die niet verhoord....??

- Nu.... wordt je te....

- Neen....

- Laat 'r toch ophouën, Herman.

- Dadelik, wenkte de ondervraagde gemoedelik.... Jij weet toch, en hiermêe maakte hij een eind aan Bernarda's onrustig gevraag - je weet toch dat we àlles onderzocht hebben.... en iederêen die bij de misdaad betrokken kòn zijn, dus òòk vanzelf die er van verdacht werden,.... maar, dat kon niet anders dan steeds meer feitenmateriaal tégen de beschuldigde bijbrengen.... en de verdenking verzwaren.... alles hebben we gewikt en gewogen....

- Bernarda naderde hem, sidderend van emotie, en haastig, bijna snauwend, zei ze: behalve dat eene; óf 't mogelijk is dat een meisje, 'n nèt àrm meisje, zóó slordig kan zijn, dat ze een lint zonder reden, want u neemt er maar één áán - 'n mooi, pàs gekocht lint, in 'r zàk zal steken. Dàt doet geen enkele, en vooral geen àrme vrouw,... daarvoor is ze veel te bang door 'r ijdelheid, 't niêuwe lint te verkreuken.

- Dat geloof ik óók, liet mama los. - maar dadelijk in verzet:.... zij kàn 't wèl gedaan hebben.... ik zou niet weten waarom niet.

- Omdat duidelijk bewezen is dat ze zuinig, nètjes en veel te graag dame wilde zijn, mà!!

- En daarop grond jij.... hij.... kom.... kom....

Zich eraf makend ging papa naar tafel om verder te ontbijten. Knorrig lijnde ie zijn brauwen, wijl-ie naar de pendule zag en den tijd opnam. Je hebt me voor niets opgehouên - 'k Kan 't niet aardig vinden dat je me zoo lastig valt met je onzinnige gedachten. 't Is hoogst onvoorzichtig....

- Wel ja.... Nu kwam mevrouw over hem zitten.

- En toch blijf ik er bij....

- Goed, als je je mond maar sluit en 'r niet over tegen je vriendinnen raaskalt. -

- Dat zal ik niet pa.... Maar dat ik gelijk heb, dat u een onschuldige, door dàt over 't hoofd te zien, hebt veroordeeld zal ik u bewijzen.... Vanaf gister, toen u 't vonnis uitsprak, heb ik er over nagedacht, heb ik den heden nacht liggen overleggen, dàt, wat ù - iedereen ontging, een bewijs is....

(*Wordt vervolgd.*)

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

VI.
Vervolg van No. 17 (23 Oct. ll.).

- Den volgenden Zondag was het programma weer 't zelfde van drie weken geleden. Susy ging nu natuurlijk mede naar de kerk, naar den lieven dominee Strintman. - Daarna wandelde ze met oom een eindje om, terwijl tante naar huis zeilde. Dominee Strintman had gepreekt in de kerk in de Nassau-laan. Oom ging met haar door de Java-straat een eind de Koninginne-gracht op, en, heel toevallig, kwamen ze Gérard tegen, die hen aansprak, vroeg of het dinertje goed was bekomen, op oom's uitnoodiging daartoe een eindje mee opliep. -

Susy moest daarbij denken aan haar wandelingen vroeger, met hem en papa, inplaats van oom. Hoe was 't mogelijk, dat twee broers zoo konden verschillen! Oom een en al deftigheid, correctie, ouderwetsche stijfheid, en papa zoo joviaal, zoo luidruchtig-opgewekt, zoo warsch van 't conventioneele. - den Haag en Indië tegen elkaar over.! Dat begréép ze nu.

En de tranen sprongen haar in de oogen, omdat alles zoo bijna gelijk was als vroeger... en toch zoo oneindig anders!

'Waar denk je aan'?, vroeg Gérard, die haar droevig zwijgen opmerkte - 'zeker aan je saai leventje straks, van morgen in Amsterdam? Arme meid. - Wat zegt U meneer.?'

Susy voelde met wat ergernis het beschermende, neerbuigende van zijn toon. -

'O zóó erg is 't niet' - ontkende ze.- 'Ik heb het heusch héél prettig getroffen met mijn werk en mijn chefs.' -

'Je spreekt er héél verstandig over - héél flink' - prees oom. Maar zijn genadige lof hinderde haar bijna nog meer dan een afkeurende opmerking zou hebben gedaan. -

Iedereen had nu 't recht zich met haar te bemoeien, haar te beklagen, raad te geven, - in haar leven in te kijken, in een woord!

O hoe zalig was onafhankelijkheid. Rijkdom!

Je moest het gehad - en dan verloren hebben - om te weten *hoe* zalig!

- Na de eentonige koffie - oom en tante moe van gisteren, het déjeuner om dezelfde reden van gisteren héél eenvoudig, - hielp ze tante weer kopjes wasschen; nu zonder zich te wagen aan opmerkingen. -

Dan het vervelende visites-afwachten. - Er kwamen verscheidene. Susy kende niemand, moest lief zijn, meepraten, zich uit de hoogte laten behandelen, al naar gelang het den bezoekers geliefde. -

Zij was verrast-dankbaar toen tante haar om half vijf toefluisterde terwijl ze haar een tweede kopje thee bracht:

'Kind, zoo den heelen middag thuis zitten is niet goed voor je. - Ik geloof dat oom een eindje met je wou gaan wandelen. Hij is op zijn kamer'. -

Ze aarzelde nog uit beleefdheid, kijkend naar de oude dame met haar gehuwde dochter, die op visite waren.

'Hebt U mij niet meer noodig tante voor de thee?' -

'Neen, ga maar gerust. - De dames nemen 't niet kwalijk nietwaar? - M'n nichtje moet de heele week al zóó veel zitten,' - voegde zij er opheldérend bij. - Ze is in betrekking, op de rijksverzekeringsbank.' -

Tante deelde dit nu en dan opzettelijk mede, in een behoefte Susy nederig te houden, te doen voelen haar veranderde omstandigheden; wraak waarschijnlijk ook voor het verleden, waarin Susy tegen haar hoogmoedige airtjes aannam van verwend Haagsch meisje. -

En de twee dames legden een wereld van neerbuigende meewarigheid in haar eenstemmig geslaakt: 'Oh - Werkelijk!'

Toen Susy met oom in de leege Duin-oordstraten dwaalde - De Boschjes en 't Bosch waren hem Zondags te vulgair-druk - begreep zij tante's permissie ineens. 't Was weer afgesproken werk geweest. Want, nadat 't gesprek telkens had gehokt, omdat hij niet inging op Susy's pogingen tot discours, kwam hij ten slotte voor den dag met het doel van zijn wandeling met haar. -

'Susy - je bent geen kind meer' - leidde hij in met zekere plechtigheid. - 'Je zult wel hebben bemerkt, dat je neef Gérard niet zonder reden zoo veel bij ons aan huis komt tegenwoordig. Hij heeft mij daartoe verlof verzocht. - Je begrijpt wel waarom. -

Hij heeft mij gezegd dat zijn gevoelens voor je nog dezelfde zijn van vroeger. - En hij heeft mij verzocht zijn voorspraak bij je te willen zijn, je te verzoeken...'

Haar stilzwijgen benauwde hem. Hij had gehoopt, dat ze het hem wat gemakkelijker zou maken.

Maar Susy zweeg in een soort angst. Al bij 't eerste woord van oom had ze begrepen, dat 'het' ging gekomen, dat ze nu gesteld werd voor de beslissing.

- En ze had hem 't liefst willen vragen niet door te gaan, haar nog wat te laten flirten, genieten, vóór ze moest kiezen: ja of neen. -

Maar oom, nadat hij te vergeefs gewacht had of ze iets zou zeggen, ging voort op zakelijken toon:

'Ik weet dat je vroeger gemeend hebt hem te moeten bedanken. - In hoeverre je gevoelens zijn veranderd, kan ik niet beoordeelen. Maar, in elk geval, je omstandigheden zijn zéér veranderd. - van de Wateringh is een uitstekende partij, in alle opzichten. Je kunt het niet genoeg op prijs stellen dat hij zòò van je houdt. - En ik hoop daarom, dat je geen lichtzinnig spel met hem speelt.' - -

Susy kleurde. Oom had haar flirt-natuur dus toch doorzien, was scherpzinniger dan ze had vermoed. ‘Ik denk er niet aan’ -verdedigde ze zich. -

- Oom geraakte nu beter op dreef. - ‘Je moet het geheel en al zelf weten, natuurlijk; ik zou de laatste zijn om je te willen influenceeren in zoo iets. - Maar het is mijn plicht als je oom, je naaste bloedverwant, je te wijzen op de vele voorrechten van dit huwelijk, door positie, fortuin, in een woord door alles wat je hebt verloren door je vaders zorgeloosheid.’ -

Zoo'n venijnig duwtje aan de nagedachtenis van zijn broer gaf hij graag van tijd tot tijd. - Susy moest er 't zwijgen toe doen, hoezeer 't haar ook hinderde. Een discussie overiets dat ze immers niet kon tegenspreken, zou nog slechts te meer onaangename woorden uitlokken.

- ‘En dus heeft Gérard U opgedragen de zaak met mij te bespreken?’ - begon zij om maar iets te zeggen. -

‘Ja; ik heb mij daartoe aangeboden eigenlijk. Je begrijpt, die toestand kan niet langer zoo duren. Jij in Amsterdam en hij hier in den Haag. Tante en ik willen je graag alle gelegenheid geven tot elkaar ontmoeten; maar je kent elkander immers lang genoeg. Mij dunkt, het kan nu wel in orde komen zonder meer omslag.’ -

En, toen Susy weer bleef zwijgen met dat zelfde benauwde gevoel van beklemming in haar keel:

‘Zie je, ik had zóó gedacht, - 't is eigenlijk 'n idee van tante, - als je hem accepteert, kom dan a.s. Zondag over. - Ik zal het hem wel laten weten dat hij welkom is. Dan vieren we 't 's middags huiselijk.’ -

Toen, - verkild door haar pijnlijk zwijgenblijven, - liet hij nijdig volgen:

‘Tenzij je je décideert nu dadelijk van niet. - Ofschoon ik zeggen moet, dat ik, naar je toeschietelijke houding tegen hem te oordeelen, dat niet had gedacht. - En hij ook niet. - Het zou weinig fair zijn.’ -

‘Geeft U mij die week bedenktijd’ stootte Susy er nu eindelijk uit. - ‘Zeker, U hebt in alles gelijk, maar, zoo dadelijk kan ik niet beslissen. 't Is toch voor mijn leven.’ - -

‘Zeker, natuurlijk,’ stemde oom toe, nu weer gekalmeerd. - ‘Ik herhaal, ik ben de laatste die je zou willen dwingen. Ik denk alleen aan je geluk.’ - -

Hij versnelde nu zijn pas wat, om maar gauw tehuis te komen. - En beiden spraken ze gewild over andere dingen. -

Susy liep dadelijk naar de logeerkamer, onder voorwendsel van haar koffertje moeten pakken.

Toen ze bij 't luiden van de etensbel binnenkwam, zag ze dat tante's nieuwsgierigheid naar den afloop van 't gesprek door oom al was voldaan, zoodat haar die pijnlijke operatie bleef bespaard. -

Toch kon tante niet nalaten, gedurende het uit kliekjes van het diner van gisteren bestaande eten, voortdurend knipoogjes, wenken, en toespelingen ten beste te geven.

‘Als jij ook eens getrouwd bent, zal je ondervinden wat 'n omslag zoo'n dinertje geeft, Suus.’ - Of, toen oom bedankte voor 'n schotel die hem àl te kliekerig leek, een week-geworden visch-overblijfsel:

‘Heeren zijn altijd zóó kieskeurig. - Ik hoop voor jou kind, dat de man die jij krijgt niet zoo'n lekkerbek zal zijn als de meesten’. Enz. enz.

Susy deed of ze niet begreep, ofschoon ze een kleur kreeg, toen tante aan de opmerking van oom, dat Dominee Strintman van ochtend zoo bijzonder goed had gesproken, - volgens de meening van een of anderen door hem 's middags ontmoetten grooten Hans van 't Hof, - het insinueerende getuigenis toevoegde:

‘*Ik* hoor hem altijd 't allerliefst bij trouwen. Je houdt er geen drooge oogen bij. - En den takt dien hij heeft om iedereen te herdenken, alle familie, en afgestorvenen.! - Het is niet te zeggen hoe aandoenlijk 't is.! En hij laat de bruid altijd zelve de gezangen kiezen.!- Als jij eens trouwt Suus, moet je 't bepaald bij hem laten inzegenen. - Dat moet je me beloven.’ -

Susy beloofde, moe, lichamelijk en geestelijk. Ze voelde dat het leven haar de baas was geworden.

En dat ze zich liet overwinnen.

(*Wordt vervolgd.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den

correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Eugenie. - Wees zoo goed mij mee te deelen, of Uw manuscripten: De Heloma-state en De tweelingen vertaald zijn, of oorspronkelijk werk. In het eerste geval, waaruit?

Annie de G. - De vertaling uit het Russisch ontving en plaats ik; de toegezegde wacht ik gaarne.

Anna te Hilversum. - Het manuscript in orde ontvangen. Wat mijn terugkeer naar Holland aangaat, zult gij hebben gezien in de corr: aan andere abonné's, dat ik in den winter niet meer daar mag wonen, maar er den zomer hoop door te brengen voortaan. Ja, ik was natuurlijk zéér dankbaar, dat de heer S van R. zoo vriendelijk was de redactie te willen overnemen op mijn verzoek. Ja, mijn twee huisgenooten, mijn vriendin en onze Marie, zijn voor mij zóó goed en maken mijn leven zoo aangenaam, dat ik niet dankbaar-genoeg kan zijn zooveel liefde om mij heen te ondervinden van hen en van ons honden-viertal, ja zelfs van Kaatje de papegaai, die zoo aardig babbelt tegen ons. -

C.G. - De vliegende Hollander gaarne. -

Sario. - Van U heb ik twee briefjes, een van 27 Febr. ll. en een van 23 April ll. - In den eersten drukt gij de hoop uit (die intusschen reeds is verwezenlijkt) dat Gonda U de nadere inlichtingen zal willen geven. - Voor de goede wenschen voor mijn gezondheid in het bedoelde briefje veel dank. - Zooals gij hebt gezien zijn zij niet vervuld, daar ik kort daarop de typhus kreeg. Het spijt mij zeer, dat ik dientengevolge de vraag in Uw tweede briefje naar het pension in Amsterdam niet heb kunnen beantwoorden; het is 417 Marnix-str: - Misschien zijt gij intusschen reeds in het land terug. Mocht dit zoo zijn, en mocht ik U kunnen helpen nog met wat ook, dan gáárne; schrijf gerust.

Lotos. - Het speet mij van U te hooren, dat gij weder ziek zijt geweest; gij hebt óók Uw deel op dat punt; en ik bewonder daarbij Uw werkkracht, en ook Uw veelzijdigheid, waar gij, behalve Uw inspannende betrekking, nog zoo dikwijls literair werk levert, en daarbij den tijd vindt tot zulke veel-omvattende handwerken - Als ik U was, zou ik voorzichtig zijn met verdoovende medicijnen; over 't algemeen zijn doktoren daarmee onvoorzichtig, omdat zij zich er niet genoeg rekenschap van geven, dat de een soms in 't geheel *niet* kan verdragen wat den ander goed bekomt, en ook, omdat zoogenaamd onschadelijke medicijnen heel dikwijls na verloop van eenige jaren wanneer de ervaring heeft geleerd door schade en schande, blijken te zijn veel minder ‘onschadelijk’ dan zij in het begin heetten. - Neen, als *Ilse* reeds is vertaald,

dan niet. - *Leo Smeder* heb ik reeds hier, moet ik nog lezen. Om U de waarheid te zeggen, is de grande Sarah voor mij al wat héél oud om haar nog te kunnen waardeeren zóó hartstochtelijk, als gij het doet. - Ja, haar toiletten zijn first-rate. Gij weet zeker, dat Salomé heel verschillend is beoordeeld? - Die stukken van U, die ik hier heb, zijn alle aangenomen. Hartelijk beterschap toegewenscht.

Aman. - Natuurlijk herinner ik mij zoowel Uw meisjesnaam als Uw later huwelijk heel goed. Ik vind het aardig dat gij uit de verte dacht aan mij, en mij die tijding zondt, en ik feliciteer U hartelijk.

Norma. - Voor het allerliefste portretje, en voor Uw hartelijke kaart naar aanleiding mijner ziekte, beiden, véél dank. -

'Herinnering'. - Uw brief (zie ingez: stuk in dit nommer) is gedateerd van 5. - 3. 07. - Ik weet dus niet of gij mijn antwoord daarop nog zult onder de oogen krijgen, maar ik hoop dat zéér, en verzoek U, in dat geval, mij het even te willen melden. - Want ik vind het zoo aardig, dat gij U mijner nog herinnert, uit onze gemeenschappelijke woonplaats; ofschoon ik tot mijn leedwezen moet bekennen, dat ik mij U, (gij moet véél jonger zijn dan ik), niet herinner. Wel weet ik, dat twee kleine jongentjes, van Uw meisjes-naam, dikwijls gelogeerd waren bij een familie, die denzelfden naam droeg als die Uwer grootouders. Daar de naam van Uw man gelijkluidend is met Uw jongemeisjes-naam, veronderstel ik dat gij met een van de bewuste jongens (die bekend waren om hun knap uiterlijk en gróóte ondeugendheid) zijt getrouwd, en dat gij en hij dezelfde grootouders hebben gehad. Is dit niet zoo? Dan herinner ik mij Uw grootvader ook nog heel goed. - Ik kan mij niet voorstellen dat wij samen hebben gecroquet. Wel hadden wij thuis een croquet-spel, maar ik ben zoo à part opgevoed, en kwam ook zoo weinig bij andere families, waar ik U zou hebben kunnen ontmoeten. *Als* het echter een freule Lohman is geweest, dan was *ik* het zeer zeker. - Vriendelijk dank voor Uw woorden over mijn stukken in de Lelie, en ook voor Uw herinnering aan die lang-geleden dagen. Ik ben er, na het vertrek mijner ouders van daar, nooit meer terug geweest. Ik had er den moed niet toe het veranderde huis terug te zien, dat eens is geweest mijn ouderlijk tehuis, waar ik als kind heb gespeeld, en gedroomd in den grooten tuin, die na ons vertrek is verkocht tot andere doel-einden.

M.v.F. - Ik vind dat Uw brief zóó welsprekend getuigt voor Uw bedoelingen, dat ik, liever dan zelf iets te veranderen in Uw advertentie, dien brief hier in zijn geheel opneem, opdat de een of andere hondenvriend of dito vriendin zich wellicht ontfermt. - Verwaarloosde dieren helpen, acht ik-voor-mij een der hoogste menschenplichten, omdat dieren van ons afhankelijk, op onze hulp aangewezen, en aan onzen willekeur overgeleverd zijn. - Ik geraak dan ook altijd in verontwaardiging, wanneer ik zie, dat menschen slecht zijn voor dieren, en ik heb de vaste overtuiging, gegrond op een ondervinding, die mij nog **nimmer** bedroog, dat een dierenvijand, iemand die voor dieren meedoogenloos, hard, ruw is, nooit kan zijn een goed, eerlijk karakter, maar zich altijd te eeniger tijd openbaart een lage, gemeene natuur te zijn.

Pierre Artimon. - Door mijn ongesteldheid is Uw noodkreet van 31. 3. dezer nog steeds niet beantwoord. De waarnemende redacteur heeft reeds Uw wensch vervuld intusschen.

L.B. te Z. - Vriendelijk dank voor Uw kaart bij mijn herstel. Ik begrijp best, dat gij geen bloemen hebt durven zenden, en waardeer de bedoeling.

Leo. - Uw brief en bijdrage van 18 Mrt. 07, zijn blijven liggen door die typhus. - Het spijt mij zeer, dat de inhoud van eerstgenoemden daardoor onbeantwoord bleef. - Gij hebt mij niet geschreven welke betrekking gij thans bekleedt, alléén welk pensioen gij zoudt *kunnen* krijgen als gij nu Uw ontslag zoudt nemen. Daar gij echter spreekt van 'lessen' die gij erbij zoudt kunnen geven, hebt gij waarschijnlijk in het een of ander vak examen-gedaan. Het hangt er veel van af, in wèlk vak? Maar, bij den zeer grooten overvloed van les-gevende leeraren, professoren, enz., betwijfel ik

toch, of men alleen met lesgeven - in welk vak ook - 500 à 600 gld. kan bijverdienen, tenzij men een zeer grooten roem heeft van geschiktheid daarvoor. Daar gij echter voornemens zijt van woonplaats te veranderen, zou zulk een roem, als gij dien nù geniet, U dan niet eens meer baten in een nieuwe omgeving. - Als ik U was, zou ik op zulke losse vooruitzichten nooit mijn betrekking durven opgeven, vooral omdat het door U genoemde pensioen inderdaad veel te klein is om er in Holland van te kunnen leven met U beiden, hoe eenvoudig ook. Dan nog eerder in een klein provincie-nest in Belgiê of Duitschland (Silezie, Pommeren, etc.). Maar zal *dat* beantwoorden aan het doel dat gij wenscht te bereiken? Zoo ver van familie en vrienden, zal de zoo natuurlijke melancholie na dat droevig verlies er niet beter op worden vrees ik, maar wellicht nog verergeren. Vooral een vrouw voelt dan zoo gauw heimwee, als zij buitenslands woont.

Kunt gij het niet volhouden, en ondertusschen uitzien naar iets dat U gelegenheid zou geven er een 500 gld. bij te verdienen?

Over Weldadigheid kan ik wel een artikel plaatsen in den door U voorgestelden geest. Mijn briefkaart hebt gij dezer dagen zeker gekregen? Vriendelijke groeten.

Clio. - Ja-zeker, Uw boek *was* mij in dien zin een verademing, en ik wil U gaarne de verzekering geven, dat ik het, ondanks mijn afbrekende critiek uit een kunstoogpunt, met meer genoegen las dan de ‘kunst’producten, tot de lezing waarvan ik door mijn werk ben veroordeeld. - Daar het inmiddels najaar is geworden, reken ik er op Uw nieuwen roman nu spoedig te zullen ontvangen. Ten gevolge van mijn ongesteldheid is Uw vraag over het vlechten van papieren hoeden ongeplaatst gebleven. Wilt gij die alsnog geplaatst hebben? Ik weet dat het in Duitschland gebeurt door dames, want ik heb dikwijls gelezen erover in correspondenties in duitsche vrouwenbladen. Als Uw dochtertje er véél prijs op stelt, dan wil ik gaarne moeite doen voor haar naar een of ander adres.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

D.T. te P. - Toen ik U in de vorige Lelie meedeelde, dat Uw ingez: stuk zou worden geplaatst, had ik het nog niet gelezen. Na kennismaking met den inhoud, moet ik mijn beloften terugnemen, omdat Uw stuk niets anders is dan een repliek op mijn corr: aan U. Gelijk ik herhaaldelijk in de Lelie heb gezegd, neem ik zulke ingez: stukken principieel nooit op; omdat de beteekenis ervan verloren gaat voor de overige lezers, die alléén mijn correspondentie-antwoord, niet den particulieren brief, waarop dat antwoord terugslaat, onder de oogen krijgen. De correspondentie-rubriek is een antwoord op particuliere brieven aan mij; en ingez: stukken als repliek op die antwoorden kan ik onder géén omstandigheden opnemen. In Uw geval schijnt gij of werkelijk te hebben vergeten wat gij in dien brief aan mij hebt geschreven, of, wat ik eerder geloof, dat te *willen* vergeten, gemakshalve. Hoe dit zij, als gij over *spiritisme* wilt schrijven per ingez: stuk kunt gij rekenen op opname; niet als gij repliek levert op een correspondentie aan U.

REDACTRICE.

‘*Ongecorrigeerd geplaatst.*’

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Voor een jong, klein, zwart, langharig hondje (teefje) wordt een goed tehuis zonder kinderen gezocht, slechts verkrijgbaar voor een echten honden-liefhebber. De Wetst. 5, Arnhem.

Sluiting red: ged:

13 November 1907.
21ste Jaargang.
No. 20.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Kleine Zonden.
II.
Zich verplaatsen in den gedachtengang van een ander.

(Zie No. 9, 28 Aug. ll.)

Hoe weinig menschen doen dat!

Ik bedoel nu niet waar het groote levensrampen of zeer bijzondere omstandigheden aangaat, maar als het geldt het gewone dagelijksche leven, en zijn zoogenaamde ‘teleurstellingen’ en ‘kleinigheden’. -

Zie, ik geloof dat het daarvan komt, door dat weinige zich in den gedachtengang van een ander verplaatsen, dat zoo heel veel onnoodige pijn wordt aangedaan door wreede of gedachtenlooze gezegden, en, méér nog, dat zoo menig klein vreugde-oogenblik achterwege blijft of verloren gaat, hetgeen men een ander had kunnen verschaffen door een vriendelijk antwoord, een belangstellend luisteren, een klein complimentje op het rechte oogenblik. -

Ik was er eens getuige van, hoe een zeer hoogstaande en zeer door mij gewaardeerde oude-dame voor een bedelaar een lekkeren boterham maakte, en, terwijl zij hem dien reikte, van hem verlangde dat hij dien terstond zou opeten, om daardoor te controleeren of hij ook werkelijk honger had zooals hij beweerde. Zij liet hem daarbij volstrekt niet buiten in de kou staan, maar riep hem

zelfs binnen in de warme vestibule. En zij keek dientengevolge eerst even een beetje verbaasd, toen ik haar vrijuit vertelde, hoe mijn ouders zoo iets vernederend vonden voor den arme, en zich liever blootstelden aan bedrog, dan van hem te verlangen dat hij de weldaad op een zóò pijnlijke wijze zou genieten, onder contrôle. -

'Het komt zoo dikwijls voor dat er aan de deur wordt gebedeld, niet uit honger maar om geheel andere redenen' - zeide zij. - 'Ik vind honger verschrikkelijk, en daarom wil ik graag aan elken waarachtig hongerige wat geven; ik heb dus geenzins de bedoeling gehad hem te kwetsen, alleen te controleeren of hij ook werkelijk *honger* heeft.' -

'En *als* dat nu 't geval *werkelijk* is' - herhaalde ik mijnerzijds wat mijn ouders mij in dit opzicht hebben geleerd: 'Stel U dan eens in zijne plaats. Moet het geen vreeselijk, alle genot van het eten bedervend gevoel zijn, wanneer men, inplaats van alleen en vrij ervan te genieten, het naar binnen moet slikken onder de waakzame oogen van den gever. - Juist *omdat* bedelen uit honger zoo vreeselijk is reeds op zich zelf, juist daarom moet men de gift zoo kiesch mogelijk schenken, al loopt men de kans te worden beetgenomen'. -

Gelijk ik hierboven zei, de oude dame, die nu reeds niet meer tot de levenden behoort, was een der hoogstaandste en ruimdenkendste vrouwen die ik heb gekend. Vandaar dat zij, - inplaats van kwaad te worden of zich gekrenkt te toonen omdat ik de jongste was, - zich geheel en al liet overtuigen, en erkende de zaak nimmer van dien kant te hebben beschouwd, en haar voor het eerst in dit geheel nieuwe licht te zien.

Zoo kan het méér voorkomen, dat er gezondigd wordt niet uit opzet of uit ingeboren harteloosheid, maar uit gebrek aan nadenken op een of ander bijzonder punt. - Helaas echter, de meeste menschen *willen* niet nadenken, vinden 't veel gemakkelijker egoïst voort te leven zonder stil te staan bij het gevoel van hun evenmensch, - vooral als die evenmensch is een ondergeschikte, een van wien niets valt te halen in carrière of door relaties, of om andere eigenbelangzuchtige redenen. -

Illustratie uit de werkelijkheid, (ik houd niet van verdichte voorbeelden in zulke gevallen), van hetgeen ik bedoel. - Een dame die ik gekend heb, als opvoedster nog wel van jonge meisjes, een freule van geboorte, en die dus om die reden zeer zeker aanspraak maakte op beschaving, stormde eens in den Haag een winkel binnen, waar ook ik mij bevond onder de aanwezige koopers. - Ten aanhoore van het zeer talrijke publiek, (het was in den St: Nicolaas-tijd), schreeuwde zij met den deurknop in de hand tegen den haar buigend tegemoet tredenden eigenaar:

'Meneer; ik kwam U maar even zeggen, dat U het lampje, dat ik daar net heb gekocht, toch maar liever niet moet laten bezorgen bij ons. Ik heb een veel goedkooper dingetje gevonden in den franschen bazar'. -

En zij stormde weer weg, zonder eenige verontschuldiging, zonder een oogenblik stil te staan bij het hatelijke van dat met naam en prijs zijn concurrent boven hem stellen, bij het onbillijke ook van eerst koopen, (na misschien wie weet hoe lang te hebben gewikt en gewogen, en de bedienden in beslag te hebben genomen daardoor,) om dan terug te komen met de mededeeling: 'Bij nader inzien heb ik mij bedacht, en laat ik U zitten met de moeite die ik van U vergde, zonder eenige schadevergoeding daarvoor aan te bieden.' -

Want zeker, ik-ook heb wel eens later in een anderen winkel iets gezien, dat mij ten slotte beter beviel, of goedkooper was, dan het zooeven door mij gekochte. Maar

er zijn in zulke gevallen immers, bij een weinig nadenken, genoeg middelen om er een uitweg op te vinden, zonder schade voor den eersten winkelier, althans zonder hem te kwetsen. Men kan in negen van tien gevallen het eerst-gekochte *ruilen* voor iets anders, dat men noodig heeft, zoo niet dadelijk, dan op den duur noodig. Of, als ook dat niet gaat, kan men in elk geval beleefd als een gunst *vragen* het zooeven bestelde te mogen teruggeven, zonder te laten bemerken dat men het elders beter of mooier of goedkooper kocht. -

Die questie van koopen brengt mij meteen op de onredelijke en onhebbelijke manier waarop vele dames ‘boodschappen doen’, enkel en alleen denkend aan haar eigen genoegen daarbij, zonder een oogenblik stil te staan bij de wijze waarop zij anderen het slachtoffer maken van die ‘genoegens’. - 't Sterkste voorbeeld daarvan leverde een mijner eigen kennissen, met wie ik na dien bewusten middag nooit meer ‘boodschappen’ heb willen doen, ofschoon ik-zelve dat een zeer prettige bezigheid vond, en nog vind. -

Zij moest in een zeer mooien winkel van nagemaakte zilver-waren een kleinigheid laten repareeren, een soeplepel geloof ik, voor hare moeder. Wij moesten even wachten vóór men ons hielp, en in dien tusschentijd zwierf haar oog naar de bovenste planken, waar allerlei zeer groote zilverstukken, zorgvuldig in vloeipapier gepakt, waren opgesteld. -

'Wat is dat?' vroeg zij een gedienstig winkeljufje, dat op ons toetrad, en zij wees naar een ingepakte gedaante, die aan den vorm te oordeelen waarschijnlijk als tafelmiddenstuk voor bloemen of vruchten moest dienen.

- Het winkeljufje, begeerig wat te verkoopen, en waarschijnlijk nog niet genoeg bekend met het winkelvak, om van de onhebbelijkheid van zeker soort dames op de hoogte te zijn, vloog in minder dan geen tijd een hoogen ladder op, rukte 't vloeipapier naar beneden, en ontblootte het zeer dure ding in questie. -

Mijn 'vriendin' (ik spreek van een verleden tijd, waarin ik-zelve met dat misbruikte woord kwistiger omsprong dan tegenwoordig) wees intusschen alweer op het daarneven staande eveneens in vloeipapier verborgene stuk. -

'En dat?' - 'En dat?' - 'En dat?'

Haar parapluie wees daarbij gebiedend de stukken aan. De vloeipapieren rolden pijlsnel naar beneden op den vloer; waarvan het slachtoffer, (ik bedoel de winkeljuffrouw), die straks kon oprapen. En deze zelve stond met uitgerekte armen en een hooge kleur van inspanning (misschien ook wel van verwachting dat zij ten slotte iets héél duurs zou verkoopen) op den hoogen ladder, en ontpakte met onvermoeiden ijver. -

Ik dacht eerst dat mijn vriendin, die boodschappen deed voor hare zieke moeder, misschien werkelijk in opdracht had naar iets van dien aard te kijken voor een of ander cadeau misschien, ofschoon zij mij bij 't opnoemen van haar lijstje niets van dien aard had gezegd. - Maar, toen ze geen enkel bewijs gaf van goed- of afkeuring, stootte ik haar vragend aan:

'Zeg? Wat bezielt je? - Waarom laat je de juffrouw al die groote dingen uitpakken?'

Zij keek mij lachend aan: 'Het amuseert mij. Ik wil die wel eens bekijken. Ze zitten altijd in vloeipapier.'

- 'Dus je hebt ze heelemaal niet noodig.?'

'Natuurlijk niet.' - Zij zei het met zulk een naieve overtuiging van haar goed recht te vragen naar wat zij volstrekt niet van plan was te koopen, omdat ze immers in een winkel was, dat ik mijnerzijds, verbaasd en verontwaardigd tegelijk, een driftigen uitval deed over hare onhebbelijkheid. -

Maar zij bleef volkomen onvatbaar voor mijn argument:

'Die arme juffrouw moet straks al die dingen weer inpakken, een werk van uren, en daarbij vlei je haar óók nog met vergeefsche hoop op iets duurs te zullen verkoopen.' -

'Dáárvoor is ze winkeljuffrouw' - zei ze hardvochtig.

En dit meisje was o zoo orthodox-christelijk grootgebracht, en gezind, niet maar oppervlakkig-wereldsch, maar in waarachtige wáárheid. En toch voelde ze zóó onzuiver, dat haar 't absoluut *on*christelijke van zoo'n handelwijze niet was bij te brengen.

Gelijk-gezegd, ik heb nooit meer met haar willen boodschappen-doen, en ik was toen nog maar een héél jong meisje -

Maar ik ken veel dames die, al is het niet altijd op een zóó sterk sprekende wijze, zich te buiten gaan op dit punt, waar het geldt zich iets laten voorleggen ter keuze. - Ze zijn b.v. van plan een kleinigheid te koopen, een lint voor een ceintuur, een strikje, een half dozijn zakdoeken, etc.

Op den toonbank ligt de stof van een of andere dure japon uitgespreid voor een andere koopster, die zooeven heenging, - en begeerig wordt gevraagd:

'Hoeveel kost dat juffrouw?' - 'Wat een mooi laken!' - of een andere inleiding van dien aard. -

'O', zegt de juffrouw of meneer gewoonlijk, 'we hebben zulke prachtige nieuwe stoffen, en we hebben dit wat U zoo bevalt in alle nuances. - Ik zal U eens een en ander laten zien. -'

In plaats van dan te antwoorden: 'Ik heb absoluut geen plan een japon te koopen, mag dus die moeite niet van U vergen', - laten de meeste dames bij wijze van tijdpasseering zich alle mogelijke zware stukken stof voorleggen, uitrollen, naar beneden halen van hooge planken, om dan ten slotte, na den bediende of de juffrouw uren lang te hebben vermoeid, op te rijzen met een gemoedelijk: 'Jammer dat ik niets noodig heb' of zoo iets. -

Of ook wel zijn er, die vragen, alleen maar *om* te vragen, naar dingen die zij niet van plan zijn aan te schaffen. Een zekere zeurigheid is gewoonlijk de reden van zulke

neigingen, maar de gevolgen voor den winkelbediende zijn even vervelend. - Zoo heb ik, ook al uit eigen ondervinding, een overigens volstrekt niet onhebbelijk-gezinde dame een ganschen middag zien zoekbrengen in een grooten Haagschen winkel, met het zich laten voorleggen van sarongs; zij was van plan er eene te koopen van een paar gulden hoogstens, een nagemaakte dus, en zij wist ook zeer goed den duren prijs van de echt-Indische qualiteiten. Toch kon zij niet nalaten telkens weer naar die echten te vragen, over de mooiere patronen daarvan te zeuren, enz. enz., tot zij eindelijk, na volle twee uren plagen (ik kan er geen ander woord voor vinden) van den verkooper, zich décideerde op een sarong van *f* 2.50 ongeveer. In plaats van toen naar huis te gaan, vroeg zij, terwijl haar pakje werd ingerold, plotseling denzelfden bediende naar kousen. - De verkooper haalde ze voor den dag natuurlijk. Ik behoef niet te zeggen dat kousen in een groot magazijn voorradig zijn in de meest verschillende qualiteiten, prijzen, kleuren, enz. Nadat zij nog vijf kwartier had zoekgebracht met in dien chaos zich laten terecht helpen, op een wijze waaruit duidelijk merkbaar was, hoe weinig zij zelve wist wat ze eigenlijk wilde, keerde zij zich ten slotte tot mij met de leuke meedeeling: ‘Ja, weet je, ik wou maar eens “zien” naar kousen, als ik ze weer noodig heb. Nu zullen we maar naar huis gaan. -’

Ik ben van een driftige natuur, en dientengevolge voor winkelbediende ongeschikt, want ik geloof dat ik in 't geval van haar slachtoffer haar met alle plezier kousen en sarongs naar 't hoofd had gesmeten, bij wijze van afscheid. -

- Immers, het was wezenlijk om medelijden mee te krijgen, de hoopen sarongs en kousen te zien waarmede de man achterbleef, om ze weer op te stapelen en op te bergen; alles voor een verkoop van *f* 2.50, waarmede een gansche middag van 2-5½ was verloren gegaan voor hem.

- Op een ander gebied weer behoort het tot een van de meest voorkomende gedachtenloosheden, als men zich 's avonds laat halen per rijtuig, den koetsier veel vroeger te bestellen dan men van plan is weg te gaan. - Dat deze, zelfs bij goed weer, noodeloos-lang moet wachten in avondlucht en duisternis, terwijl men toch evengoed van te voren kan bedenken *wanneer* men naar huis wil, of, als hij er eenmaal is, terstond opstaan, dat zijn van die ‘kleinigheden’ waarbij 99 van 100 menschen uit onnadenkendheid geen oogenblik stilstaan. - Ik zou te lang worden als ik nog meer voorbeelden in dit genre ging opnoemen; zij zijn legio helaas. - Maar er is nog een andere zijde óók aan deze zelfde questie. Want, niet alleen hetgeen men misdoet, maar ook hetgeen men *niet* doet en had kunnen of *moeten* doen, behoort onder deze zonden-rubriek. Ik denk daarbij speciaal aan het met belangstelling luisteren naar de niet altijd heel boeiende of heel belangwekkende gesprekken van onze toevallige ondergeschikte omgeving: kellners, conducteurs in treinen, hofmeesters en hofmeesteressen op booten, kamermeisjes in hôtels en pensions, enz. enz. Al deze soorten van menschen zijn dikwijls *verplicht* door hen die hen aanstelden tot een zekere spraakzame beleefdheid; vooral van kellners, juffrouwen in confiseries, en kamermeisjes in hôtels wordt dit door de directies *gevergd.* Als zij zich dan trachten te kwijten op een soms wat onhandige of vervelende of langdradige manier van hun taak, dan krijgen zij van menigen gast, die wil doorgaan voor o zoo ‘beschaafd’, een geeuw, een snauw, ook wel een veelbeteekenend zwijgen ten antwoord. Een mij bekend hôtel in 't buitenland, dat sinds jaren denzelfden Oberkellner heeft, verlangt van dezen dat hij de gasten dagelijks aanspreekt. Als hij de rondte doet langs de tafeltjes, is het de moeite waard op te merken, hoe de een hem bijna in zijn gezicht

te kennen geeft: Ga toch voorbij, terwijl de ander (meestal de beleefde duitscher) zich bereidwillig inlaat op zijn uitteraard eentonige opmerkingen over 't weer etc. Vele heeren nemen ruw-weg de courant op, als zij genoeg hebben van een hun aldus opgedrongen conversatie. Dames zoeken bij zulke gelegenheden haar toevlucht in een onhebbelijk haar hoofd omdraaien. Nog erger is de gewoonte van velen zelf een gesprek aan te vangen en, als de ondergeschikte dan niet den takt heeft precies op het rechte oogenblik op te houden, hem of haar op een lompe wijze te laten staan midden in het antwoord, bij wijze van: '*Ik* heb er nu genoeg van. *Zwijg* nu maar.' Dat al deze tot beleefde gesprekken en dito antwoorden *verplichte* menschen het zelf misschien evenzeer een groote corvée vinden te moeten praten, als de anderen te moeten luisteren, valt den laatsten niet in. Maar ook zijn er zoo velen, juist onder diezelfde categorieen van ondergeschikten, die, alleen en in den vreemde, zoo'n

innige behoefte hebben aan 'n vriendelijk woord, een belangstellend luisteren naar hun belangen, naar hun gedachtengang. Op mijn eigen vele reizen heb ik in dat opzicht heel wat confidenties gekregen van jonge kamermeisjes of kameniers van andere mevrouwen, die zoo dankbaar waren, zoo gelukkig, met 'n kleinbeetje goedheid, een vriendelijk knikje, een vroolijke opmerking, of complimentje nu en dan. We hebben er eene gehad in een hôtel, wier kindje verweg bij hare ouders was, terwijl zij en haar man in hetzelfde hôtel dienden, hij portier, zij kamermeisje. Hoe deed het haar goed ons te vertellen van haar jongen; hoe verrukt was ze met een klein geschenk voor hem. En toen het kind ziek werd daar in de verte, hoe vrijuit huilde zij uit bij ons, hoe wist ze dat *wij* 't haar niet kwalijk namen, wanneer hare gedachten in die spanning-dagen niet bij haar werk waren en haar kamer-doen.

En in een ander hôtel was het kamermeisje weer van een geheel ander gehalte, een echt nufje, mooi en jong, en geheel en al vervuld van mooie kleeren. Ze vond het zoo heerlijk te mogen zien en bewonderen, wat ik mij, gedurende een langdurig verblijf daar, kocht; en toen mijn vriendin haar een wat voor haar zelve te eng geworden, zoo goed als nieuw jacquetje gaf, en het voor eigen rekening voor haar liet vermaken, toen was hare naieve zelf-tevredenheid met het eigen knappe figuurtje een ware belooning op zichzelf. - Zoo ook heb ik mij er steeds op toegelegd, in treinen en trams, bij alle gelegenheden waarbij ik ondergeschikten ontmoet, die behoefte hebben aan een vriendelijk woord, nooit terughoudend te zijn, ofschoon ik, op zichzelf beschouwd, geen spraakzame natuur, bezit en met mijn eigen klassegenooten niet graag ‘kennis maak’ op reis, of bij andere toevallige gelegenheden. In die laatste gevallen geldt het namelijk niet een plicht van zich in 't gevoel van een ander verplaatsen, in 't eerste wel. - Het is droevig te zien, hoe vele rijken zich amuseeren kunnen, terwijl zij, geheel onnoodig, hun ondergeschikten maken tot hun slachtoffer daarbij. Ik was op reis getuige van een grafelijke familie, die de kamenier *dwong tot elken* avond twaalf uur in den koud-geworden hôtel-gang zitten wachten op hun komst uit het restaurant van 't hôtel; alleen omdat de kamer van het bewuste meisje te ver af was van die der gravin om haar zoo laat nog te gaan roepen of te durven schellen. - Onze kamer voerde aan de wachtende voorbij. Wij groetten haar steeds vriendelijk. Toen sprak ze ons tenslotte aan, klaagde bitter haar nood, vertelde hoe zij, een week voor de afreis gehuurd, alleen in dit vreemde land en zonder geld om terug te reizen dadelijk, genoodzaakt was tot blijven bij haar plaaggeesten. Op mijn vraag *waarom* zij zoo laat moest opblijven, zeide zij: ‘Om mevrouw het haar los te maken.’

Mevrouw nu was een volkomen gezonde, hoogst-gewoon gekapte vrouw van middelbare jaren, met een dochter van ruim zestien, die haar dus zeer goed kon helpen ook nog.

De dankbaarheid van dit kameniertje, toen wij haar eens een pakje chocolade meebrachten van een wandeling, was aandoenlijk. Op een Zondag kwam ze ons met stralende oogen tegemoet, en vroeg of ze met ons naar Monte Carlo mocht gaan? Ze had vrij-af, en wilde zoo graag met ons uit, als onze bediende, dan zou ze alles voor ons dragen, en wilde achter ons aanloopen, maar zou niet alleen zijn dan ten minste. Ze kende niemand.

Wij zouden natuurlijk op zulke vernederende voorwaarden haar nooit hebben meegenomen, maar durfden maar half ingaan op haar verzoek, omdat zij nu eenmaal in dienst was bij de grafelijke familie, met wie wij ons niet wenschten in te laten om

toestemming te vragen. - Intusschen bleef ons een beslissing bespaard, want een half uur later reeds vonden wij haar in tranen:

Mevrouw had haar permissie ingetrokken, en haar bevolen thuis te blijven ‘om zakdoeken te wasschen.’

- Hoe is het mogelijk zich zelf te amuseeren, terwijl men zijn naaste omgeving aldus plaagt en mishandelt, inplaats van te trachten die óók te doen meegenieten!? Datzelfde vroeg ik mij óók af, bij het gedrag van een rijke hollandsche familie, die nooit de kamenier op pleiziertochtjes meenam, haar bij elk genot van dien aard in het hôtel achterliet, met bevel zoo en zooveel stuks te naaien, en haar alleen nu en dan Zondags genadig het geld schonk tot een eenzaam uitstapje, moederziel-alleen, inplaats van haar in 't eigen gezelschap mee te nemen. Goed-genoeg om *alles* te beredderen, te pakken, op lange reizen te bezorgen voor mevrouw, was deze kamenier wèl, niet om haar te laten mee-*genieten* ook eens. - Mijn moeder, die in zeer sterke mate de gave bezat van met iedereen te kunnen omgaan, die in iedereen belang wist te stellen, voor iedereen een vriendelijk woord, een vriendelijke gedachte wist over te

hebben, placht altijd te zeggen als zij zich verbaasde en ergerde over de ongevoeligheid en harteloosheid van zoovelen onder hare standgenooten: Ik zou niet zoo *kunnen* zijn. - Welnu, ik geloof dat stemming, die behoefte des harten, die innerlijke drang, de *ware* drijfveer is. Geen systeem, geen opgelegd vernis, maar een uit het diepste innerlijk voortkomende belangstelling, die ons vanzelf ons doet verplaatsen in het lot van anderen, juist te meer als dat lot niet benijdenswaardig is, niet zoo aangenaam als het eigene, ziedaar de ware, de echte menschenliefde, maar eene die helaas o zoo weinig wordt gevonden. En waarnaar o zoo weinig wordt gestreefd in onze dagen van egoisme en van hardheid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Anna Karénine.

'**A**nna Karénine,' te Parijs voor het voetlicht gebracht, is in het afgeloopen seisoen voor de vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel' wel een groot succes, misschien zelfs wel het eenige geweest....!

Toen voor enkele jaren Henri Bataille uit Leo Tolstoï's beroemden roman zijn drama 'Opstanding' trok, waarmede hier te lande de dames Tartaud - Klein en Rika Hopper zoo welverdiende triomfen vierden, toen is er terecht bezwaar gemaakt tegen eene artistieke werkwijze, die twee zoo geheel verschillende elementen als tooneel en literatuur wil vereenigen.'

En dit vooral, waar het betreft den arbeid van een schrijver, tegelijk philosoof als Tolstoï zich bijna immer heeft betoond; waar het betreft werken als zijn pen aan de wereld gaf en die in de eerste plaats in zorgvuldige teekening der détails, in psychologische ontleding der karakters, in streng uitbeelden van sociale misstanden kracht zoeken. Evenwel Henri Bataille is een echt kunstenaar en hij wist de typisch Russische figuur der Maslowa te gebruiken om er, meer nog in de lijn dan naar het voorbeeld van Tolstoï's roman, een aangrijpend stukje leven mede te schilderen, dat los van samenhang mocht zijn, doch in elk geval, een dramatisch gegeven regelmatig behandelde. Edmond Guiraud, overigens onder de Fransche tooneelschrijvers van dezen tijd niet een der minst bekende, heeft dit resultaat met 'Anna Karénine' niet kunnen volbrengen. Erkend moet worden, dat de stof zich minder daartoe leende, dat hier meer innerlijke dan uiterlijke gevoelens vielen te verwerken, dat dit mondaine drama van huiselijk leven meer stelde voor zielsteekening dan voor waar te nemen feiten; erkend moet dan echter tegelijkertijd, dat deze redenen een waar artist hadden moeten afhouden van een dergelijk maakwerk. Doch Guiraud heeft thans uit den roman enkele der meest saillante voorvallen genomen, heeft ze niet onhandig samengewerkt tot iets, dat loopt als een gemengd bericht; heeft er echter een tooneelwerk van gemaakt, dat met Tolstoï's mooien roman slechts den naam gemeen heeft en alleen zijn, ongetwijfeld voorbijgaand, succes te danken schijnt aan het effect, waarnaar het vraagt, aan die nieuwe truc van den voorbij snellenden spoortrein, welke te Parijs zoo schitterend werd ten uitvoer gebracht.

Feitelijk beschouwd, gebeurt er in de ruim vier uren, dat 'Anna Karénine' bezig houdt, niet veel. In den aanvang vertelt Anna van den angstwekkenden droom, waarin zij den kleinen, bleeken, vuilen moesjiek door den trein te pletter ziet rijden, en aan

het einde dondert diezelfde trein over haar lichaam heen. Tusschen die beide polen ligt het drama, zeven tafereelen vol afwisseling en kleurrijk leven.

In het eerste tafereel zijn we bij den hoogen staatsambtenaar Stiva Arhadivitsch, die eene receptie geeft ter eere van de komst van zijn zuster Anna Karénine, aanschouwen er een paar typische staaltjes van het huiselijk leven van dezen immer flirtenden echtgenoot en zien er na veel mondain beweeg onder pianospel zoo half en half de verloving tot stand gebracht van den koenen ruiter-officier Alexis Wronsky en de bevallige Kitty, wier vergeefsche aanbidder Constantijn Levine wreedelijk in de rookkamer wordt verstopt. In het tweede tafereel wonen we de wedrennen bij te Tsarokejo Selo, die door de zwaar spelende en liefhebbende leden der upper ten met groote belangstelling op stoelen worden gevolgd; bemerken er hoe de knappe Wronsky in liefde is ontstoken voor Anna Karénine, en gevoelen er, dat Anna deze liefde ondanks haarzelven beantwoordt, wanneer zij op 't oogenblik, dat Wronsky in den hordrennen een gevaarlijken val doet, niet minder schrik toont dan diens verloofde. In het derde tafereel bekent Anna haar man, den minister van grooten invloed, die uit de scène op de renbaan alles begrijpen kon, dat ze Wronsky

liefheeft en met hem weg gaan zal, indien haar man meent niet te mogen scheiden ter wille van zijne positie, en staat ze werkelijk op het punt dit voornemen ten uitvoer te brengen, daarvan alleen op het laatste moment terughouden als Karénine haar zoontje, den kleinen Sergius, aan het raam zet en zijne moeder doet terugroepen. In het vierde tafereel is Anna niettemin toch te Venetië met Wronsky, ontvangt er bezoek van eene vroegere 'vriendin,' die haar zonder omhaal zegt, dat ze niet hooger voor de wereld staat dan eene alledaagsche geliefde en hoort er generaal Serpoukkovshoï zijn oude vriend Wronsky door voorstellingen van roem en eer opwekken om tot zijn land en zijn regiment terug te keeren. In het vijfde tafereel is Anna te Moskou, weet er toegang te krijgen tot haar oud huis, ziet er in eene aangrijpende scène haar jongen en wordt dan door haar vroegeren man uit huis gezet. In het zesde tafereel blijkt, dat Wronsky's liefde voor Anna na zijn terugkeer in Rusland waartoe zij zelve hem te zijner wille aanspoorde weinig standvastig is gebleken; en vertelt zij aan haar schoonzuster Dolly, dat zij niet meer hoopt zelfs op de echtscheiding, die de beide gelieven zou vereenigen. En in het zevende tafereel eindelijk werpt Anna, die zekerheid van Wronsky's ontrouw heeft verkregen, zich onder den trein, die langs haar villa den ontrouwen vriend voert met zijn nieuwe geliefde. Een fluitje, gestamp van den naderende trein, zijn lichtend voorbijsnellen, een snerpende gil..... alles is gedaan.

'Anna Karénine' zou een draak mogen heeten in den vollen zin des woords indien het maar op een enkel oogenblik iets vertoonde, dat daaraan bepaald herinnerde. Doch het blijft binnen de grenzen van het menschelijk mogelijke en behandelt dit stuk Russisch high-life-beweeg op een wijze die aan 'Frou Frou,' 'Maman Colibri' of dergelijke herinnert. Alleen is daarin de figuur van de vrouw die, het geluk niet vindende bij haren man, met een jongen vriend de wereld intrekt, huis en kinderen vergetende, althans eenigszins gemotiveerd, hier is daartoe elke poging achterwege gelaten. Het is waar, dat de reeks tableaux zonder verbinding, die dit drama vormen, daartoe moeilijk aanleiding biedt, maar zoo zware psychologische veronachtzaming geschiedt toch niet ongestraft. In geenen deele leeren we begrijpen hoe Anna, eerst gelukkig met haren stijven man, zoo plotseling voor Wronsky, een officier zonder eenige bijzondere charme, liefde gaat gevoelen; leeren we ook verstaan, hoe Anna, die zich eerst door haar zoontje liet terughouden van den misstap, dezen later toch doet, hetgeen het geval moet zijn als we haar met Wronsky te Venetië aantreffen. Evenmin wordt het duidelijk gemaakt op welke wijze deze officier, die Anna waarlijk zielslief had, haar verlaat en verraadt, niet, omdat zij een hinderpaal is voor zijn carrière, maar omdat hij gaat naar een andere vrouw, zich dus toont een ellendeling zonder meer. Tusschen de tafereelen in liggen telkens brokken zieleleven waarvan niets wordt geopenbaard.... De talrijke bijpersonen, die de actie omringen, zijn allen vluchtig geschetst; de dialoog is nimmer van eene kracht, die met de in het drama voorkomende hartstochten gelijken tred houdt. Het is is in allen deele een stuk d'une solide banalité, gelijk Austroy het genoemd heeft; een stuk, gemaakt op effect en - enkele kleine fouten als de onvergeeflijk onhandige wijze, waarop minister Karénine met dat valsche telegram omspringt daargelaten - scènisch van zeer goede kwaliteiten, welke vooral bij den hordenren in het vijfde tafereel tot volle uiting komen. Dank zij deze kwaliteiten, zal 'Anna Karénine' ook in het komende seisoen nog langen tijd een echt repertoire-stuk blijken.

De vertolking is zonder meer voortreffelijk te noemen. Mevrouw Mann - Bouwmeester heeft aan de hoofdpersoon eene creatie gegeven, die meesterlijk was van gloed en kleur, eene creatie, hier temeer te waardeeren, daar noch de actie eenig waar hoogtepunt biedt, noch de dialoog eenigen dramatischen climax of eenige groote scène te maken brengt. Maar mevrouw Mann heeft geheel haar talent in alle diepte en breedte getoond en spel geleverd, dat zeker Andrée Mégard, die de rol te Parijs creëerde, niet zou hebben verbeterd. Dat mooi-stille spel bij den ren; die ingehouden kracht tegenover haar man in het derde tafereel; de warmte, waarmede zij de alles-opofferende liefde der vrouw verdedigt tegenover den generaal; dat aandoenlijk wederzien met Sergius; haar berusting in Wronsky's onverschilligheid; haar visioen van den wederkeerenden droom aan het einde - hoe uitnemend is dat alles niet. Het spel van mevr. Mann maakt diepe impressie en geeft waarachtig kunstgenot op dezen avond.

De overige bezetting der ruim dertig rollen is zeer voldoende. La Roche is een goede Alexis Karénine, uitnemend van intonatie toen hij door kracht van argumenten zijn huiselijk geluk trachtte te verdedigen; Marcel Mijin toont als Wronsky te weinig teederheid, maar heelde overigens den alles vergetenden minnaar in afwisseling van hartstocht en hardheid, goed uit; en Lobo is een gedistingueerde Stiva, die alleen wat te druk doet. Mevr. Wensma Klaasen vormt eene lieftallige Dolly; mevr. De Vos - Poolman een naar behooren scherpe gravin Miagkaìa; mevr. Lena Kley eene ietwat overdreven Ladia, de godvruchtige vriendin des huizes, Van Schoonhoven dient genoemd als generaal Serpoukkovskoï; Wensma als de oud gediende Kapitonitch, een pracht van een type gelijk hij dat te geven weet; mevr. Richard - Braakensiek als een allerlichte en zeer natuurlijke Sergius; mej. Lina Klaasen als eene aardige Anita. De overige dames en heeren zijn te kort op het tooneel om aan hun optreden bijzondere aandacht te schenken; hun aller samenspel is echter tamelijk.

In dit opzicht verzuimt men wel *iets*, wanneer men Anna Karénine niet gaat zien!

Groningen, September '07.
V.D. M.

Lijfliedje
voor het toekomstige ‘Nieuwe-meisje’.

Ik ben een meisje van mijn tijd:
Sta in 't gelid bij elken strijd
Voor vrouwen-Recht en Macht;
Ik prop het hoofd met wijsheid vol:
Lees graag Zola en ‘Levenslol’,
En dweep met ‘vrije liefde’.
Ik slaap lang en ga zeer laat naar bed,
Drink grog en rook mijn cigaret
In dolce far niënte;
Mijn spieren zijn gehard als staal
Door 't trappen op de fietspedaal
En 't roeien, schermen, zwemmen;
'k Wrijf 's avonds ‘Royal Windsor’ in
En merk van baardgroei reeds 't begin
Op mijn gebruinde wangen.
En valt de nacht of dag mij lang,
Ik zoek troost bij Mann, Wein und Gesang,
En zing den lof der tijden.

DT. te P.

Pessimisme.

Zelfs als ge *ziet* een edele daad,
Wees met uw lof niet te beslist;
Want denk, hij die haar heeft verricht,
Was mensch en dus.... een *egoïst.*

D.T. te P.

St. Nicolaas.
Vroeger en thans.

(Woordspeling).

Men gaf aan zijn kind op St. Nicolaas
Een *simpele* pop van *taai-taai*
En het voelde zich overgelukkig,
Het vond die al *kostbaar* en *fraai.*

Nu krijgen de kinderen speelgoed
Al even *kostbaar* als *fraai*;
Maar om er mede te spelen?....
Dat is ze te *simpel*, te *taai.*

DT. te P.

Sommige moderne Schrijvers.

Geef aan de stakkers
Genoeg om te leven;
Zij zullen geen vuilheid
Voor 'kunst' ons meer geven.

D.T. te P.

Ter bespreking toegezonden.

Het Sexueele Vraagstuk. (Een natuurwetenschappelijke, psychologische, hygiënische en sociologische studie voor ontwikkelden, door **Prof. Dr. Aug. Forel,** Dr. med. phil. jur.

Met een inleidend voorwoord van Dr. A.W. van Renterghem te Amsterdam (uitgeversmaatschappij Vivat, Amsterdam).

Ik heb dezen zeer langen titel niet zonder reden in zijn gehéél opgegeven. Want hij drukt uit dat dit werk (in afleveringen verschijnend) volstrekt *niet* is geschikt, noch bestemd voor iedereen. Neen, ook niet is bestemd voor iedereen want de auteur heeft er immers aan toegevoegd... voor *ontwikkelden.* En inderdaad is een studie als deze alléén te begrijpen en te bevatten in den juisten zin door *wezenlijk*-ontwikkelden.

Maar ik geloof niet dat onder de leeken, (ik spreek niet van medici en andere bevoegden maar van het leeken-publiek), de ontwikkelden in dien hoogeren zin het eerst zullen grijpen naar zoo iets. Integendeel, zij die het eerst naar zoo iets grijpen, zijn ge-

woonlijk juist degenen, die uit nieuwsgierigheid of uit andere alles behalve kiesche redenen *zoeken* naar bijzonderheden, die zij niet weten of waarvan ze méér nog willen te weten komen; in de eerste plaats jonge meisjes en ongetrouwde vrouwen, en onder het manlijk geslacht de kwajongens van de schoolbanken. - Ik wil gaarne aannemen dat Prof. Forel zijn beschouwingen heeft geschreven met zuivere bedoelingen, maar ik betreur het, dat hij voor zijn werk een titel koos, die zoo veel *on*zuiver-aantrekkelijks heeft voor Jan en alleman (in den slechtsten zin genomen) als: Het sexueele vraagstuk.

Overigens, ik voor mij geloof niet dat één wezenlijk ontwikkeld medicus zelf gelooft aan het nuttige van dergelijke ‘studies’ voor 't groote publiek, want ik ben vast overtuigd dat hij, evenzeer als ik, wéét hoeveel grooter de gevaren zijn van dergelijke populair-wetenschappelijke lectuur over het sexueele vraagstuk dan het nut dat er aan verbonden zou zijn. - Maar... geldbejag laat zich zoo schoon bemantelen door de met veel phrasen-makerij gegeven verklaring van den auteur, dat hij zijn studie alleen schreef met de edelste en menschlievendste bedoelingen, inplaats van rond-uit te zeggen: Ik verdien er zoo en zooveel aan per vel druks, en, omdat mijn academische graad de lading dekt, kan ik nog méér verlangen voor mijn arbeid dan de eerste de beste die over 't zelfde onderwerp schrijft. - Van alle mooie doekjes ontdaan, komen dergelijke uitgaven, (die zich juist *om* het bijzonder aantrekkelijke van *dit* onderwerp bijzonder goed verkoopen, veel beter dan andere wetenschappelijke studies), daarop alléén neer, op het finantieele voordeel dat auteur, vertaler, en uitgevers er in zien. De laatsten hebben met mijn aanklacht niet te maken, daar uitgevers zich geen menschlievende pretensies geven in zulke gevallen, en hun uitgeverszaken gelijk staan met elke andere handelszaak, die wordt opgericht om er mee te verdienen; maar in auteurs en vertalers stuit het mij altijd tegen de borst wanneer zij zich zelf willen omkransen met een aureool van menschenmin, waar het zulke studies geldt, waarvan verstandige menschen, en in de allereerste plaats zijzelf, heel goed weten dat de lectuur géén zegen verspreidt maar veeleer onzedelijkheid en onkuischheid in de hand werkt; zelfs al is de inhoud op zichzelf beschouwd rein van strekking, alleen omdat de lezers, juist van *dit* soort lectuur, volkomen ongeschikt zijn te begrijpen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Amerikaansche Correspondentie.

Oorsprong van den Aschwoensdag.

Met uitzondering van den Goeden Vrijdag is er geen plechtiger dag onder de kerkelijke feestdagen dan Aschwoensdag. Iedereen weet dat op dien dag de groote 40 daagsche vasten beginnen, doch dat deze dag niet altijd hiermee samen viel is waarschijnlijk weinig bekend.

In de 5de en 6de eeuw begonnen de vasten op den volgenden Zondag, en duurden 6 weken, wat, met aftelling der Zondagen 36 dagen was. Wanneer de Aschwoensdag en de 3 daarop volgende dagen aan de vasten zijn toegevoegd is niet bekend, doch het was vóór 't jaar 741, zooals blijkt uit gedenkschriften van vóór dien tijd, waarin de vasten aangegeven zijn op denzelfden tijd als nu.

Aschwoensdag ontleent zijn naam aan het gebruik, dat elk jaar op dien dag in de kerken door priesters aan sommigen asch over het voorhoofd gestrooid werd. Terwijl de priesters met de asch het kruisteeken maakten, zeiden deze in het latijn: Gedenk, o mensch, dat ge stof zijt, en tot stof zult wederkeeren.

Deze ceremonie gedenkt God's vervloeking nà Adam's val. Oorspronkelijk was de aschbehandeling alleen voor publieke boetedoeners. Deze verschenen barrevoets en in een grove pij gehuld aan de kerkdeur. Daar werden hun de boetedoeningen opgelegd. Dan, bij toelating in de kerk, werden zij voor den bisschop gebracht, die hun asch op de voorhoofden strooide, en aan de reeds aangehaalde woorden toevoegde: Doe boete, opdat ge het eeuwige leven moge hebben.

Spoedig echter verzette de menschelijke natuur zich hiertegen; men wilde niet langer dat vrienden of familieleden als boetedoeners onbegeleid naar de kerk gingen, dus in hun kleeding eveneens berouw toonend en met asch bestrooid, gingen ze mede. Toen het aantal dezer medelijdende menschen toenam, werd dit kerkgebruik aan de gansche gemeente toebediend.

De asch hiervoor gebruikt werd verkregen van de verbranding der palmen, welke op den voorafgaanden Palmzondag in de kerken waren. Korten tijd nà de kerkhervorming hief de Engelsche kerk het gebruik van asch op. Bij oudere dispensaties werd asch gebruikt als een teeken van rouw en boete. Bij de Joden waren een zakbekleeding en aschbedekking een symbool van droefheid en wanhoop.

Voorheen reden in Frankrijk op Aschwoensdag de boeren op het land een pop rond, welke de verpersoonlijking der vreugde voorstellen moest, en collecteerden geld voor de begrafenis hiervan, voor zoover deze dag de begrafenis was van een rijkelijk leven. Nà verschillende balsemingen werd de pop aan de aarde toevertrouwd.

Het begraven van een sardine is een Spaansch gebruik. Een kleine met papier bedekte doodkist, welk een vischje of een stukje worst bevat, wordt in processie rondgedragen, als een symbool der begrafenis van alle wereldlijke genoegens gedurende de groote vasten. Jaarlijks woont in Madrid een groote menigte de begrafenis bij van een sardine aan den oever der Manzanarès.

De "Jack-o'-Lent is een beeld gelijk aan een vogelverschrikker, en wordt als een symbool der vasten in processie rondgeleid. Het begrip van vasten en onthouding is nooit populair geweest, bij gevolg wordt de "Jack-o'-Lent gewoonlijk een schijf voor steenen en stokken.

In Engeland kwam een vreemd gebruik in zwang. Een officier, bekend als 's Konings haankraaier, kraaide in de nabijheid van het paleis, tijdens de vasten elk uur in den nacht, in plaats van het aan den nachtwacht over te laten het uur aan te geven. Op den eersten Aschwoensdag nà de troonsopvolging van Hannover, juist toen de Prins van Wales (later George II) aan het souper zat, verscheen deze officier en kraaide 10 malen. Doch dit gebeurde nooit weder. Het hof maakte uit dat het geen nabootsing noodig had van Petrus haan om aan zijn fouten herinnerd te worden.

Met dergelijke gebruiken is de plechtige tijd der vasten aangekondigd, en achteraf beschouwd berust elk dezer op iets goeds en heilzaams. Langen tijd heeft men het voor de menschheid goed gevonden elk jaar een tijd vast te stellen om te kunnen nàdenken over de groote dingen van het leven en leeren zich te onthouden.

DRÉ.

Mijn Zoon
door Mevrouw Ovink Soer.

'**K** heb drie kinderen: twee meisjes en een jongen. Vroeger sprak ik van *onze* kinderen, tien korte gelukkige jaren. Toen werd mij ontnomen, wat ik niet dacht te kunnen missen, waarvoor ik gaarne de drie kleine levens in ruil had gegeven.

Wat baatten mij de troostende verzekeringen van verwanten en vrienden, dat 'k nog zooveel overhield om lief te hebben? Naar mijn kinderen keek ik niet om, en weerde de liefkoozingen van mijn kleintjes. Ik wilde niet vertroost worden. Mijn hart was dood, en 'k voelde mij tot stervens toe moede. Niets scheen mij begeerlijker dan te rusten naast mijn doode.

Een lieve, ongehuwd gebleven vriendin vond de rechte woorden om mij uit die hopelooze droefheid op te wekken.

‘Mijn beste, vergelijk je lot eens met het mijne’, sprak ze zacht weemoedig. ‘Je hebt toch twaalf jaar van volmaakt geluk gekend, en alles gehad, wat 't leven te geven heeft. Hoe veel je nu ook missen moet, je behoudt de herinnering.’

Ze had gelijk. Hoe dood arm en ellendig nu, toch was ik rijker dan zij. De herinnering aan de eens genoten weelde, aan 't jonge, zonnige geluk, die kon niemand mij ontnemen. Zij zou mij blijven vergezellen mijn leven lang, als iets liefs en goeds,

dat mij troosten en sterken zou bij mijn moeilijke taak vader en moeder beiden te zijn voor mijn arme lievelingen.

Langzamerhand hervond ik levensmoed en levenskracht. De tijd, die wondre heelmeester, verzachtte mijn leed, ik gewendde aan 't dragen van den last, waaronder mijn schouders in den aanvang schier bezweken.

Stralende kinderoogjes, dwaas kindergebabbel leerden mij weer lachen en mede jong zijn. Vader leefde in ons midden, vertelde ik mijn drietal, al was hij niet om ons heen. En ik stelde mij met mijn kleintjes voor, dat mijn man op een verre reis was, en wij eenmaal weer allen bijeen zouden zijn. Intusschen moest ik mijn best doen Frits en zijn zusjes zóó op te voeden, dat hij trotsch en tevreden kon zijn over onze kinderen. Gemakkelijk was die opgave niet. -

Men zegt wel, dat een moeder al haar kinderen even lief zijn, doch ik weet uit eigen ervaring, dat dit niet zoo *is*. 'k Heb ze innig lief, mijn beide kleine meisjes: blonde Wiesje en wilde Lottie; voor geen geld ter wereld zou ik ze afstaan of willen missen.

Wat ik echter voor mijn eenigen jongen voel, kan ik bijna niet onder woorden brengen. Hij is mijn wereld, mijn alles, mij aan 't hart gegroeid, alsof iedere zenuw van zijn lichaam aan 't mijne was verbonden.

Vindt dit zijn oorzaak in de groote gelijkenis van mijn eerstgeborene met zijn vader, aan wien hij mij in stem, gebaren, beweging, in elken trek van 't bemind gezicht herinnert? Dit is zeker wel de hoofdreden.

Toch is Frits van de drie mijn zorgenkind. Lottie en Wiesje geven mij met haar beiden niet half zooveel last en verdriet als hun broertje alleen. Hij is de ongezeggelijkste, lastigste jongen, die op twee beenen loopt. Elken dag bijna krijg ik klachten over hem, moet 'k knorren of straffen. Dikwijls noem ik hem een nàre jongen, die slechts leeft om zijn moeder te plagen.

Maar wanneer hij mij dan aanziet met zijn vaders oogen, en zoo echt trouwhartig om vergeving vraagt, dan word ik week als was en vergeef maar al te graag, waar ik eigenlijk onverbiddelijk streng had moeten zijn.

Zijn onderwijzers zonder uitzondering verzekeren me, dat de jongen stout en speelsch is, doch een vlug hoofd heeft, en best leeren kan. Aan zijn vorderingen zou niemand 't zeggen.

Frits zit altijd ‘laatst’ in zijn klasse. Als ik knor en zeer verdrietig kijk over de slechte cijfers, die hij thuis brengt, troost hij mij met de bewering, dat er toch altijd één moet zijn, die op 't laagste nummer zit. Onlangs kwam bij triomfantelijk binnen en vertelde opgewonden: ‘Moeder, ik zit niet meer “laatst”, er is een nieuwe jongen bijgekomen, en die lijkt nog grooter uil dan ik’.

Doch bij de volgende plaatsverhooging had de groote uil mijn bluffertje ingehaald.

-

Nà herhaalde conferenties met 't Hoofd zijner school, zeg ik op zekeren dag, ‘'k heb met “mijnheer” afgesproken Frits, dat ik je voortaan van school zal komen halen, omdat je onderweg 't vechten maar niet laten kunt en meest over je tijd thuis komt.

't Is heel prettig voor me, dat moet ik zeggen. Iederen avond kan ik naast je blijven zitten, omdat je schoolwerk anders naar niets lijkt, en nu nog daarenboven dat lange eind naar de Surinamestraat twee keer per dag heen en weêr gaan voor jouw plezier.’

Frits kijktinnig vergenoegd. ‘Heerlijk hoor! Ga je op je fiets, moeder? Mag ik er dan ook af en toe eens op?’

‘Kan je begrijpen, brutale jongen. 't Is voor je straf en heelemaal niet als pretje bedoeld, dat ik je brengen en halen zal in 't vervolg’.

‘Maar ik vind 't heelemaal geen straf om met mijn mooi, lief moedertje te wandelen,’ verzekert de kleine vleier met glinsterende oogen. ‘Weet je, wat Willem de Graaf heeft gezegd, toen we laatst samen liepen?’

‘Zeg Voorthuis, wat heb jij nog een jonge, knappe mama, ik dacht, dat ze je oudste zuster was’.

'k Moet me op de lippen bijten om ernstig te blijven. Als plichtgetrouwe Wiesje echter verontwaardigd uitvalt: ‘Je moest je schamen Frits, die arme moeder heeft niets dan last van jou, ondeugende jongen,’ geef ik haar in mijn hart gelijk, en vind mij zelf wel te beklagen.

Doch, hoe lief worden ze me al gauw, die dagelijksche wandelingen met mijn zoon. Slechts zelden ga ik per fiets, meestal loopen we arm in arm en praten honderd uit. Zoo ongemerkt tracht ik intusschen goede zaadjes te strooien op den bodem zijner onbedorven jongensziel.

Want onbedorven is hij, door en door eerlijk en oprecht. Zijn moeder bezit zijn algeheel vertrouwden, er is niets, dat hij mij niet vragen en vertellen durft.

En al sta ik wel eens verlegen, al moet ik wel eens zeggen; ‘Lieve jongen, dat zijn dingen die ik je niet kan uitleggen, waarvan je 't “waarom” niet moet vragen, omdat je nog te jong bent om de zaak te begrijpen.’ toch ben ik heel blij en dankbaar, dat hij zoo kinderlijk en vrij moedig met alles tot mij komt.

'k Kan ook nooit lang boos op hem blijven al geeft hij mij er aanleiding te over toe.

Laatst kreeg hij permissie een schrift te gaan koopen. Binnen vijf minuten beloofde Fritsje terug te zijn. om voor 't eten zijn themas nog af te maken. Maar wie er nà vijf, tien minuten, een uur thuis kwam, Frits niet

't Werd al later en later, ver over etenstijd, steeds liet de bengel op zich wachten 't heele huishouden in rep en roer brengend. Met de oogen vol tranen liepen Lottie en Wiesje van boven naar beneden, om nu eens in 't spionnetje, dan weer aan de voordeur, naar broertje uit te kijken, intusschen mijn onrust nog vergrootend door allerlei vreeselijke veronderstellingen. Frits was zeker onder een tram geraakt,... in de gracht gevallen... lag nu in een politiebureau...

De meiden, Jans en Keetje, die, al hebben ze veel van Frits te verdragen, dol op hem zijn, waren al even zenuwachtig als de kleine meisjes. We renden allen de straat op, om in verschillende richtingen te gaan zoeken.

Goddank de politie wist niets áf van een jongeheertje in een grijs sporthemd en korten broek, met blond haar, blauwde oogen en een

bijdehanden wipneus', zooals Lottie Fritsjes signalement heeft opgemaakt...

Eindelijk om zeven uur stapt de kleine zondaar, nà een flinke brandschel, doodbedaard 't huis binnen. Hij had 't schrift niet kunnen krijgen in een winkel in de buurt, was steeds verder de stad ingedwaald,... bij een oploopje blijven staan toekijken....

'Heere je! hoe kwam 't al zoo laat? Och moeder is u ongerust geweest? dat spijt me lieve schat', en hij wil mij om den hals vliegen.

Maar ik ben woedend; zenuwachtig opgewonden tot schreiens toe, duw Fritsje weg, en zeg kortaf: 'Dadelijk zonder eten naar bed, je kunt een droge boterham meenemen, en pas op, dat ik je niet meer hoor.'

'Nacht moeder,' prevelt de bengel terneêrgeslagen (hij ziet aan mijn gezicht, dat het meenens is). Bij de deur keert hij zich even om, en de guit lacht weêr uit zijn oogen. 'Moeder, jij mag mijn portie meloen op-eten hoor! dat tref je moeder, want je houdt er zooveel van.'

Lottie lacht, maar Wiesje roept boos, 'Moeder zal hard smullen aan jouw portie; we zullen nog al honger hebben nà al dat geren en dien angst om jou!'

Terwijl we aan tafel zitten, en de soep zoo bijzonder lekker smaakt, vraag ik mijzelf af, of ik niet te hard was voor mijn jongen. Mijn schoonzuster zegt altijd: 'Je moogt een kind niet in zijn maag straffen.'

Fine denkt, dat ze alles beter weet, en veel meer verstand van opvoeden heeft dan ik.

De kinderen bij Van Heuvel worden veel flinker en strenger groot gebracht dan de mijne. Doch of ze zoo gelukkig zijn thuis, zoo vroolijk en vertrouwelijk met moeder omgaan als mijn drietal 't met mij doet, dat betwijfel ik zéér.

Als ik de meisjes goeden nacht heb gekust, ga ik nog even naar mijn zorgenkind kijken. Hij heeft de kaars laten branden, en bij mijn binnenkomst zegt hij opgewekt: 'Moeder, ik heb er mijn Fransche les nog ingepompt, en 'k voel nog niks geen slaap.'

'k Ga op den rand van zijn bed zitten en vraag:

'Heb je honger, vent?'

'Niks, hoor!' bluft Fritsje, 'was de meloen lekker? Had je een groote portie moeder?'

'Frits, hoor eens!' spreek ik ernstig, 'hoe kan je mij toch voortdurend zooveel verdriet doen? Verbeeld je nu eens, dat de zusjes ook zoo stout en lastig waren, wat moest ik dan beginnen? In plaats, dat ik wat steun en hulp van mijn grooten jongen heb...'

Frits kijkt zoo verschrikt en bedroefd, dat ik moedeloos zwijg... 'Vind je 't zelf niet vreeselijk, vent, dat ik altijd klachten over je krijg? nooit eens eer met je kan inleggen?

Dan is Kees toch een heel andere jongen. Oom Tom en tante Fine beleven niets dan plezier van hem.'

'Och Kees... Maar je zou me toch niet met Kees willen ruilen, waar moeder?'

'Nou, tusschenbeide...'

'Daar meen je geen snip van. Hé moeder, Goddank, dat je niks op tante Fine lijkt. Dan was ik al lang 't huis uitgeloopen. Doch als ik weg liep naar Amerika of zoo (dat "of zoo" is kostelijk) dan zou je me toch missen, hé lieverd?'

Wat lijken die lieve, eerlijke oogen toch sprekend op die van zijn vader! 'k Wend mij af, om mijn tranen te verbergen.

Hij slaat zijn armen om mijn hals.

‘Moeder, huil maar niet, ik ga nou vreeselijk mijn best doen, echt hoor! Maar je moet niet alles gelooven, wat “mijnheer,” zegt. Die kan ook niet zuinig overdrijven! En de Fransche meester heeft den pik op me. Maar morgen zal hij eens lekkertjes niks kunnen aanmerken. Mijn les zit er in, als... overhoor u maar eens even, wil u?’

‘Je bent toch een lieve jongen,’ denk ik verteederd.

In plaats van te mokken bij zijn droge boterham heeft Fritsje zijn les dubbel goed geleerd. - Met een hartelijken kus zeg ik hem geheel verzoend goeden nacht. -

'k Heb een onplezierig bezoek gehad, dat mij in een moedelooze, gedrukte stemming heeft gebracht. Nà de visites van Fine ben ik meestal neerslachtig, en voel me als een klein meisje, dat door de schooljuffrouw op haar plaats is gezet. O Hemel! wat kan je 't nog goed aan Fine merken, dat ze voor de klasse heeft gestaan.

Zwager Tom, (hij is de eenige broer van mijn man) deed zeer zeker heel verstandig, toen hij nà den dood van zijn zachte, ziekelijke Anne, de kinderen in Fine zulk een flinke stiefmoeder gaf. 't Huishouden gaat als op rolletjes in de Sweelinckstraat. De jongen leert goed, is altijd beleefd en netjes; Marietje, zoet en lief, heeft zelden kreuk of vlek in jurk of schortje. Jammer, dat beiden zoo stijf en schuw zijn, en meer op marionnetten gelijken dan op natuurlijke, gezonde

kinderen. Marietje deelt mij in een vertrouwelijk oogenblik wel eens mee, dat ze bang is voor ma's strenge oogen en blanke handen (die toch nooit klappen uitdeelen). ‘Ma is zoo groot en ze praat zoo hard,’ fluistert 't kleine ding mij in 't oor. ‘'k Zou nooit “je” tegen mama durven zeggen, zooals Frits zoo dikwijls tegen u doet. En, weet u, mama houdt ook niets van kusjes geven.’

‘Maar jij wel hé poesje?’ troost 'k mijn kleine nicht, en knuffel haar eens flink.

't Kind lacht maar flauwtjes. Ze is 't geknuffeld geworden geheel ontwend. -

Mijn kinderen kunnen 't altijd aan mij merken, als tante Fine er geweest is.

‘Trek U toch niets aan van tante's wijsheid,’ raadt kleine Lottie mij, en Frits vraagt: ‘Waarom geeft U geen belet, als tante aanschelt, ze is toch maar een kouwe schoonzuster van U,’ waarmee de jongen bedoelt dat Fine niet de eigen moeder van Kees en Marietje is. -

Ditmaal moet ik echter wel degelijk ernstig nadenken over Fines woorden, want al miste ik er innigheid en fijngevoel in, haar raad was eerlijk en goed gemeend.

‘Om je de waarheid te zeggen Bets’ (dit is Fines gewone aanhef bij ieder gesprek) ‘Tom en ik hebben er lang over gesproken, en we waren 't volkomen met elkaar eens. Heusch, zoo gaat 't niet langer. 't Is hoog tijd, dat Fritsje onder mannelijk toezicht komt. De jongen verwildert, ontgroeit je.... Je moet toch toegeven, dat hij op school bepaald achterlijk is, en thuis heel stout en onzeggelijk. 't Kind doet precies, wat hij zelf wil, en regeert jou in plaats van jij hem.’

‘Dank je wel, Fine.’

‘Lieve deugd nog toe, wees niet dadelijk zoo op je paardje, Bets, ik spreek immers alleen tot bestwil van jou en den jongen. *Wij* lijden er geen schade bij, als Frits 't tot niets brengt in de wereld en jij naderhand slechts verdriet... of erger aan hem beleeft.’ -

O wat kunnen woorden zéér doen! Deze troffen mij harder dan een slag, en ik was graag als een arme geschopte hond in een donker hoekje weggekropen.

Doch met al haar ruwe onbarmhartigheid heeft Fine gelijk.

't Hoofd van Frits' school gaf mij ook al eens een wenk in deze richting.

Ben ik geen goede moeder voor mijn zoon? Te toegevend, te zwak? Zal ik mij naderhand onder heete tranen moeten verwijten, dat 'k uit egoïsme, uit dwaas begrepen liefde mijn kind bij mij hield, en hem dus de kans benam een flink man, een nuttig lid der maatschappij te worden?

Bedroefd en moedeloos blijf 'k denken en tobben: wat te doen? hoe te handelen?

We hebben elkaar toch zoo lief, hij en ik. Zou liefde minder vermogen dan strenge tucht? Zal Frits gedwee leeren buigen voor den gebiedenden blik van vreemde oogen, waar hij zich niet willig onderwerpen kon aan de moeder, die hij aanbidt? 'k Kan 't niet gelooven. Met mijn zorgen en bezwaren ga ik tot hem, tot mijn aangewezen raadgever, en staar op zijn beeltenis terwijl mijn ziel tot de zijne spreekt.

Niemand vertel ik ooit, dat ik alle zaken van belang in den geest met mijn geliefde doode overleg, en dan handel, zooals ik meen dat hij mij geraden zou hebben.

Een nuchtere verstandsvrouw als Fine bv. kan zoo iets niet begrijpen. 'k Hoor haar met medelijdend schouderophalen zeggen: men kan met de dooden niet leven.’

Maar ik leef wel met mijn doode en bevind mij daar gerust en vredig, kalm en gelukkig bij. -

‘'k Moet eens heel ernstig met je spreken, Frits,’ zeg ik dien avond, terwijl we gezellig naast 't vroolijk brandend haardje zitten onder 't genot van een kopje

chocolade. De meisjes zijn naar een partijtje, en Frits heeft zich van te voren al uitbundig verheugd op een avondje ‘met ons beidjes.

't Rooversverhaal is uit, dat hij mij zoo even heeft voorgelezen, en we hebben wat nagepraat over de vele avonturen van den held.

Nu speelt Frits met de poes (Minetje en hij zijn groote vrienden) en ik bedenk intusschen, hoe 'k hem zeggen zal, wat ik zeggen moet, al zie ik er ook nog zoo tegen op.

Na mijn laatste woorden kijkt Frits mij onrustig aan. Hij houdt niets van ernstige gesprekken.

‘Ja, vent,’ vervolg ik, mijn bevende stem vastheid pogend te geven, ‘'k heb besloten je nà de groote vacantie naar kostschool te zenden of bij een familie in huis te doen, waar...’

Minetje tuimelt vrij onzacht op den grond, en met één sprong is de jongen bij mij. Hij staart mij een oogenblik ontzet aan, zijn helder blauwe oogen vol tranen, die hij onbeholpen met den rug van zijn hand afveegt.

‘Neen, moeder... neen... dat meent u

niet.... Als 'k uit huis moet, van u af, stuur me dan maar even goed naar Siberië.'

Ondanks 't tragische van den toestand, moeten wij beiden lachen.

'Beware kind! wat zou je in Siberië uitvoeren!' 'k Trek hem op den stoel naast me en droog zijn tranen af.

'Luister nu eens kalm, naar wat ik je te zeggen heb, Frits. 'k Weet wel, dat je veel van me houdt, en me niet graag verdriet doet, door met opzet ongehoorzaam te zijn en slecht op te passen. En toch gebeurt dit onophoudelijk. Moeder is zeker niet flink genoeg, om zoo'n groote jongen, als jij al wordt, te regeeren, en 't is dus hoog noodig, dat je onder mannelijke leiding komt.

Leek ik maar een beetje op tante Fine, dan hoefde ik je zeker niet weg te zenden', besluit ik neerslachtig.

De laatste woorden gaan aan Fritsjes oor voorbij.

''k Heb ook wat bedacht, moeder,' zegt hij nu met groote vastberadenheid, 'laat ons afspreken, dat u niets doet, vóór ik mijn "genadekans" heb gehad. Deze keer rekent niet mee,' vervolgt de slimmerd, 'maar als mijn volgend rapport niet goed is en ik niet onder de eerste helft van de jongens kom te zitten, dan mag je doen, wat je wil. Misschien word ik wel een slechte jongen, als je mij wegstuurt, maar dat moet je dan maar zelf weten,' en Frits is zóó met zijn eigen lot begaan, dat hij 't uitsnikt in 't zachte vel van Minetje, die hij op haar herhaald gebedel weer in zijn armen heeft genomen.

'Heel goed, Frits,' zeg ik en steek hem mijn hand toe. 'Dat is dus eerlijk afgesproken. Als ik je van heden af niet behoef te straffen voor te laat thuis komen, vechtpartijen met de jongens, klachten van de buren, enz., als je rapport in Juni goed is, en je getoond hebt je best te willen doen, dan... blijft de koffer op zolder en anders zal je eens zien, dat moeder weet wat ze wil.'

De weken die nu volgen, leef ik als in den hemel, en vraag mij elken morgen opnieuw af: kan dit zoo blijven voortduren?

't Is bijna te mooi. Frits komt op tijd thuis, hij kent prompt zijn lessen, de zusjes en de meiden staan versteld, en vinden er iets angstigs in, dat ze niet meer geplaagd, bijna met vrede worden gelaten door den kleinen huistiran. Tante Fine kijkt verdacht vriendelijk, en mompelt zoo iets van niet te gelooven in die plotselinge bekeeringen.

Wat een vreugde, als Frits vóór de groote vacantie een rapport thuis brengt met vrij goede cijfers, waaronder geen enkel onvoldoende. Voor 't eerst van zijn leven is mijn zoon flink verhoogd en van 25 op nummer 16 gekomen. We hebben nu groot feest, en vieren den bengel, alsof hij nummer één was geworden. Oom Tom belooft zijn neefje een fiets, als hij 't nog eens tot n^{o}. tien of negen brengt.

Dat hij ooit daarboven zou kunnen komen, lijkt de geheele familie even fabelachtig onbereikbaar als Frits zelf.

Ik ben met den bestaanden toestand al meer dan tevreden, en bedenkend, dat de meeste groote mannen op school zelden of nooit uitmuntten, beloof ik mij zelf wonder wat van Frits' toekomst.

Natuurlijk zal er nu veel werk van de vacantie worden gemaakt, en we verzinnen allerlei plannetjes. Frits verheugt zich 't meest op een uit logeeren gaan naar Assen bij mijn broer en schoonzuster, die twee aardige jongens hebben van Fritsjes leeftijd.

Met tal van vermaningen mijnerzijds, en vaste beloften van Frits om gehoorzaam te zijn, en zijn familie niet te schande te maken, zie ik mijn zoon niet zonder angst naar Assen vertrekken.

Lottie en Wiesje zijn ook uit logeeren, en heb ik het nu heel stil in huis zonder kinderen. Voor een poosje is 't wel eens rustig, al mis ik mijn kiekens geducht, en al verlang ik dag en nacht naar hen.

De meisjes schrijven veel en trouw. Bijna elken dag vind ik aan 't ontbijt een blauw of rose briefje naast mijn bord, waarin één van beiden of alle twee aan ‘hartemoes’ een groetje zenden.

Mijn stoute jongen stuurt af en toe eens een ‘Ansicht’ waarop hij met koeienletters een enkele regel heeft neergekrabbeld.

Als ik hem echter op dezelfde zuinige manier antwoord, komt er al gauw een lange brief, waarvan hij de zijdjes, zeker voor de variatie, met echt kriebelschrift heeft gevuld.

't Kost me inspanning Fritsje's brief te ontcijferen. Mijn zoon heeft dol veel plezier, maar hij denkt toch trouw aan moeder. Moeder moet er maar niet boos om zijn, doch hij heeft nog al eens een ongelukje gehad. Met 't roeien is hij in 't water gevallen (‘t was gelukkig niet diep weet U) maar zijn beste pak is heelemaal bedorven. Dan heeft tante een nieuwe pet voor hem moeten koopen, want de jongens hier vangen alles in hun pet. Nu had hij bij toe val erge

vieze beesten in de zijne thuis gebracht en... kiesheidshalve treedt mijn zoon niet in nadere bijzonderheden. In al dien tijd heeft Fritsje maar twee keer gevochten. Dat hij bij die gelegenheden een dikke buil en een blauw oog had opgedaan, was niets erg, want die waren nu al weer zoo goed als genezen. -

Wonder boven wonder krijg ik mijn jongen dan ook weer heelhuids thuis. De zusjes deelen mijn verbazing, dat Frits 't er zoo goed heeft afgebracht, en in een volgende vacantie zelfs terug mag komen te Assen.

Men moet echter den dag niet prijzen vóór de avond gevallen is, 't zou onnatuurlijk zijn geweest, als de vacantie zoo vreedzaam geëindigd was.

Op den laats ten dag, juist als we aan tafel zullen gaan, komt Lottie met veel misbaar uit den tuin binnenstuiven.

'O moeder, kom eens gauw; Frits is van de ladder gevallen, en heeft zich erg bezeerd.'

Frits lacht flauwtjes met van pijn vertrokken lippen, als ik mij over hem heen buig. Hij is met zijn knie op een steen gevallen en dat schijnt 'verduuveld raak' te zijn aangekomen, zooals hij verzekert.

'Wat had je ook op die ladder te maken ondeugend kind, altijd is er wat met jou,' brom ik, boos van schrik.

De dokter wordt gehaald. Als een slachtoffer laat Frits alles met zich doen. Hij klemt de lippen op-een, en wil niet gillen, hoewel de zweetdroppels hem van inspanning op 't voorhoofd parelen en hij mijn handen rood knijpt.

De knie blijkt zwaar gekneusd, en 't zal weken duren, eer mijn drukke, ongedurige jongen weêr loopen mag.

'Zóó ellendig, als dat ook treft, nu juist de school weêr begint,' zucht Frits. 'Natuurlijk raak ik achter, en kan nou vooreerst wel fluiten naar de fiets van oom Tom.'

'Dan moet je maar dubbel je best doen, en alles inhalen,' raadt Wiesje met een wijs gezichtje. (De beide meisjes leeren vlug en gemakkelijk, 't is iets ongewoons, als ze met minder mooie cijfers thuis komen.)

Frits haalt minachtend de schouders op.

'Domme meisjespraat,' oordeelt hij laatdunkend. 'Je zult 't zien,' huilt hij half, 'ik zak weer als een baksteen naar onderen.'

Helaas! de jongen kent zich zelf.

De knie geneest vrij gauw, toch blijkt er geen inhalen mogelijk, en komt Frits weêr op 25.

De verzuimde lessen leggen echter ten voordeele van Fritsje gewicht in de schaal. Hoewel Tom en vooral Fine zich hierover zeer ergeren, geef ik mijn jongen een tweede 'genadekans'.

'k Houd mij groot tegenover de familie, doch niemand weet, hoeveel verdriet en hartkloppingen Frits mij al niet bezorgd heeft.

Dikwijls denk ik, welk een zalige, ongekende rust 't wezen moet, wanneer hij zijn bestemming zal hebben bereikt. Doch bij 't denkbeeld, dat hij dan een volwassen man zal zijn, en ik niet langer voor hem zorgen kan, krimpt mijn hart ineen. Ach, als het zoover is, zal ik stellig den ouden angst terug wenschen, terug verlangen naar den ouden tijd, toen mijn zorgenkind mij alleen toebehoorde. -

Maar de dagen en maanden komen en gaan, sneller, steeds sneller. Met vallen en opstaan, langzaam vooruitkomen om dan weêr achteruit te gaan, sukkelt Frits zijn

klassen door. Al gaat hij niet eervol over, mijn zoon blijft toch geen enkele maal zitten, en tot ons beider vreugde houd ik hem bij mij thuis.

De meeste jongens vervreemden een beetje van hunne ouders, naarmate zij ouder worden; de verhouding tusschen Frits en mij wordt integendeel steeds inniger en vertrouwelijker. 't Is of 't kind zijn best doet, mij zijn vader's verlies zoo veel mogelijk te vergoeden. Met glimlachende verbazing merk ik, hoe er langzamerhand een soort beschermende teederheid in zijn liefde voor mij komt. Lottie en Wiesje vinden, dat Frits erg begint te ‘bazen’ en begrijpen niet, hoe moeder zich dit gedwee kan laten welgevallen van zoo'n onnoozelen jongen, die pas vijftien jaar is.

Ik had met de meisjes afgesproken om nieuwe hoeden te gaan koopen, en deze uitval volgt op mijn besluit om thuis te blijven, nu Frits mij dit aanraadt, daar de wind bepaald guur is, en ik nog flink verkouden ben.

'k Lach maar eens, en geef mijn jongen een knipoogje. Hij en ik weten best, wie de eigenlijke baas is in huis.

Van kleinen jongen af heeft Frits al geweten, wat hij worden wil: Zeeofficier en niets anders.

Nu de tijd daar is, dat we daaromtrent een beslissing dienen te nemen is mijn jongen niet van besluit veranderd. Hoewel ik maar matig met zijn keus ben ingenomen, wil ik er mij niet tegen verzetten. God weet, hoe veel jongens mislukken, omdat zij door ouders of voogden in hun wenschen gedwarsboomd worden.

Met behulp van zwager Tom neem ik dus de noodige maatregelen, opdat Frits voor 't examen van adelborst zal worden toegelaten.

Mijn arme vent treft het niet, er zijn maar 32 plaatsen en wel 120 candidaten. Wat een zwakke kans! 't Schijnt me haast ondenkbaar, dat mijn zoon tot de gelukkigen zou behooren. Al hoop ik 't vurig voor hem, diep in mijn hart doe ik dit niet voor mijzelf.

't Huis zal als uitgestorven zijn zonder de stem en den stap van den jongen. 't Lijkt mij verschrikkelijk, dat mijn oudste 't veilig nest verlaten en moeders zorg ontberen zal. Hij is nog zoo'n kind. Veel te gevoelig en aan zijn familie gehecht, om in een nieuwe omgeving, onder vreemden spoedig thuis te raken. Wie zal moeders plaats daarginds bij hem vervangen?

Door al die jaren heen, bleef zij zijn liefste meest vertrouwde vriendin. -

Frits zit nu voor 't zware vergelijkend examen. De dagen gaan in spanning voorbij. 't Is een moeilijke tijd voor ons allen. -

'k Zou me maar niets voorstellen, dan valt je ook niets tegen,' raadt Fine mij, met haar eigenaardige manier om iemand op te beuren.

'Je kunt niet verwachten, dat Frits zal slagen, terwijl Kees er met moeite te Breda is gekomen. De kans voor *knappe* jongens is al moeilijk genoeg.'

'Maar Frits kont in het geheel niet tot de achterlijken of domooren,' vat ik vuur, 'daar zijn al zijn onderwijzers het over eens. Jij en ik kunnen in 't geheel niet oordeelen over zijn meerdere of mindere knapheid, we weten niets af van die moeilijke vakken,' besluit ik heftig.

O, al was alleen maar, om die Fine een pin op den neus te zetten, hoop ik met hart en ziel, dat Frits mijn vertrouwen in hem niet beschamen zal. -

Mijn wensch wordt verhoord. Goddank, Frits is geslaagd als nommer twee en dertig. 'Net op 't nippertje, tante Fine,' spot hij vroolijk 'lang zoo mooi niet als Kees, doch moeder is even blij als U.'

Nu, dat ben ik; de vreugdetranen rollen mij langs de wangen.

Frits is in de wolken. 'Met één voet in den stijgbeugel, zal niet lang duren of hij zit stevig te paard,' verzekert de knaap overmoedig. Zooals hij steeds doet in oogenblikken van leed of groote vreugde, slaat hij zijn armen om mijn hals. 'Nu zal je eer aan mij beleven, moeder. Je zult 't zien: ik breng 't nog eens tot admiraal.'

Ik glimlach hem toe door mijn tranen heen, en neem zijn lief jongensgezicht tusschen mijn beide handen. 'Zóó hoog hoef je, wat mij betreft, niet te stijgen, Frits, word maar net zoo eerlijk, goed en trouw als je vader was, dan ben 'k meer dan tevreden.'

Morgen zal mijn jongen naar Willemsoord vertrekken. Met liefdevolle zorg heb ik zoo even zijn koffer gepakt, en blijf er nu, in gedachten verloren, naast zitten.

Eigenlijk moest ik een fiere, gelukkige moeder zijn; toch is mijn hart vol weemoed. Want 't is me of ik mijn kind reeds nu moet afstaan aan 't groote leven.

Dat is moeders lot, maar blijft toch hard.

Tot nu luisterde hij alleen naar *mijn* stem. *Mijn* oordeel en raad ging bij hem boven die van ieder ander. Nu zullen leeraren, makkers, vrienden hun invloed uitoefenen op zijn geest en gemoed. Mijn hand zal hem niet meer leiden; hij moet nu uit eigen oogen leeren zien, op eigen wieken leeren drijven.

Van nu af wordt zijn moeders huis slechts een pleisterplaats voor mijn zoon, waar hij nu en dan eens aanleggen, niet meer wonen zal...

Maar toch... een geheime stem zegt mij: verliezen kan ik mijn jongen nooit.

De liefde tusschen hem en mij is als een gouden draad, die zijn hart aan 't mijne bindt, zóó hecht en sterk, dat hij ons door tijd en afstand heen vereend zal houden. God geve, dat ik mij in den loop der jaren verheugen mag in 't stijgend succes van mijn zoon, en daarnaast de heerlijke zekerheid behoud, dat hij mij steeds even innig en even onveranderlijk lief heeft als hij tot dusver- deed.

Den Haag.

Bericht.

De Correspondentie moest deze week achterwege blijven omdat de novelle van mevrouw OVINK-SOER in haar gehéél, werd geplaatst in één nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:.

20 November 1907.
21ste Jaargang.
No. 21.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
De gehuwde ambtenares
door C. Schlimmer-Arntzenius.

Waar is in dezen tijd ‘das ewig Weibliche’ heengetogen?

Helaas! het is verdwenen; het is zoek, ‘verdwenen’ is het, nergens te vinden!!

In de plaats daarvan is gekomen: het werken van vrouwen evenals mannen, 't liefst, hetzelfde werk doen, vergaderingen, reform, uithuizigheid; in plaats van den huiselijken haard, vliegen naar allerlei localen voor bijeenkomsten enz. enz.

En nu heeft dezer dagen de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel een beslissing genomen, die de gemoederen van mannen, maar ook van vrouwen, in beroering heeft gebracht. Ik meen die tegenover de gehuwde ambtenares.

Een ambtenares der Rijksverzekeringsbank gaf den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel kennis van haar voornemen om inlichting of zij na haar huwelijk zou worden ontslagen. Het antwoord luidde, naar het 'Volk' verneemt:

‘Ik heb de eer U te berichten, dat er bij mij voorshands geen bezwaar bestaat U in Uwe betrekking van klerk bij de Rijksverzekeringsbank te handhaven, nadat gij het huwelijk zult hebben aangegaan. Mochten evenwel de omstandigheden medebrengen, dat gij na Uw huwelijk minder geschikt of ongeschikt voor den dienst wordt, hetzij tijdelijk, hetzij blijvend, dan behoud ik mij voor te Uwen opzichte de maatregelen te nemen, welke noodig zullen blijken.

De Minister van L.N. en H.

w.g. J.D. VEEGENS.’

De Minister heeft dus er in toegestemd, maar ik, voor mij, maak hieruit op, dat, indien er questie is van vermeerdering van familie, die ambtenares ontslagen wordt.

Met deze beslissing zal er wel menig paartje, waar het tractement van den man te klein was om op te trouwen, in het huwelijk treden, aangezien nu ook het salaris van de vrouw er bij komt, -doch moeten zij op één ding hun oog gevestigd hebben, nl.: *geen kinderen.*

Het moederschap, de bestemming van de vrouw, gaat dientengevolge te loor en op een zeker oogenblik treedt er ontvolking in, zooals in Frankrijk reeds lang het geval is.

Het malthusianisme krijgt de bovenhand; is dit alles niet ernstig genoeg om over na te denken.

Genoemde ambtenares treedt in 't huwelijk met iemand, die ruim voldoende heeft om zijn gezin te onderhouden en juist in verband met dit laatste, kan ik hare handelwijze onmogelijk rechtvaardigen. Immers doordat zij 't *volstrekt niet noodig* heeft, neemt zij, door hare betrekking, feitelijk aan anderen *het brood uit den mond.*

Hoe vele mannen, hoofden van gezinnen, snakken er naar, zulk een betrekking als van deze ambtenares, machtig te kunnen worden!

Geen wonder, dat velen er over mopperen en de vrouwen verwenschen op die manier.

Toen het feminisme ontstond, heette het, dat de vrouwen wel genoodzaakt waren om in hun eigen onderhoud te voorzien, want er werd zooveel minder getrouwd en ze konden toch niet aldoor op een man zitten wachten.

Dat feminisme nam een vlucht, zooals alleen vrouwen kunnen bewerkstelligen. Nu trouwt zoo'n vrouw en nu waarachtig blijft ze tòch werken, al is het finantieel niet noodig!

Mij dunkt (ik redeneer misschien te ouderwets voor dezen tijd) dat, indien een vrouw uit liefde trouwt, ze dan zooveel mogelijk 't haar man thuis aangenaam maakt en hem met allerlei zorgen omringt.

Genoemde ambtenares nu komt 's middags moê thuis en biedt haar man natuurlijk een afgetobd lichaam aan en ze verlangt zelf natuurlijk naar rust, want men kan er lang of kort over redeneeren, het staat nu eenmaal vast, de vrouw *is* en *blijft* fysiek de *mindere* van den man, of ze moet een buitengewoon exemplaar zijn. -

Waar moet dat alles heen?

Worden er huurlingen genomen voor het huishouden?

Maar waarom in Godsnaam trouwt men dan?

Zooveel vrouwen zijn er meer dan mannen op de wereld, maar de *echte* vrouw, de vrouw die in het bezit is van ‘das ewig Weibliche’, is met een lantaarntje te zoeken.

Onder onze tegenwoordige man-vrouwen, is 't moeilijk te vinden, een gewoon, lief-zacht vrouwtje, aan wie 't een behoefte is om tegen den man *òp* te zien en zich aan hem vast te klemmen, gelijk de klimop aan een boomstam. -

Amsterdam, 15 October 1907.

‘Karen Borneman’.

Voor eenige dagen verscheen bij het Nordisk Forlag te Kopenhagen: ‘Karen Borneman’, drama in vier bedrijven van den bekenden Deenschen auteur Hjalmar Bergström. De inhoud van het drama is als volgt:

Kristen Borneman, professor in de theologie te Kopenhagen, is een man van streng orthodoxe beginselen. Hij heeft een work geschreven over ‘Het Huwelijk en de Christelijke Moraal’, dat veel opgang maakt. Hij heeft volgens zijn meening zijn zeer talrijk gezin een streng christelijke opvoeding gegeven. Oogenschijnlijk deelen de kinderen zijn opinies en nemen o.a. trouw deel aan het familie-morgengebed. Maar de vrienden van een zoon des huizes, Peter, student in de rechten, noemen het huisgezin Borneman ‘Het Heilige Geest Huis’ en Peter zelf klaagt bij zijn moeder zijn nood over het saaie, huiselijke leven. De moeder koestert inwendig andere, meer liberale gevoelens, die zij echter voor haar man verbergt. Peter, de zoon veroorlooft zich vrijheden met de keukenmeid, die genoodzaakt wordt haar dienst te verlaten. Thora, het jongste meisje, 16 jaar oud, plaagt haar broer voortdurend met de verdwenen keukenmeid en ontvangt zelf minnebriefjes en portretten van jongelui. De oudste zoon is predikant in een klein plaatsje en is volgens Professor Borneman een braaf Christen omdat hij een talrijk

gezin ter wereld brengt. Zóó talrijk zelfs dat professor Borneman, ten nadeele van zijn andere kinderen, herhaaldelijk geldelijk moet bijspringen. De oudste dochter is krankzinnig geworden ten gevolge van het verbreken van haar engagement met een jongmensch, dat zij innig lief had, maar dat een slecht leven leidde. Een tweede dochter is ziekenverpleegster, terwijl de acht-en-twintig-jarige Karen als journaliste en vertaalster haar brood verdient. De vader is niet zeer ingenomen met haar medewerken aan een 'radicaal' blad en haar vertalen van 'immoreele' Fransche boeken (Zola en Maupassant) maar heeft er zich bij neergelegd.

Op zekeren dag doet de huisdokter Schon, een veertigjarige weduwnaar, bij de ouders aanzoek om Karen's hand. De professor vindt dat het zeer voor den dokter pleit, dat hij doet zooals de professor 'in zijn tijd zelf deed' en wel eerst de ouders hun oordeel vraagt vóór hij zijn aanzoek bij Karen zelf doet. De ouders zien in hem een gewenschte schoonzoon. Ook Karen hoort hem welwillend, maar kalm aan. Zij meent in Dr. Schon een superieur man te zien, vrij van alle vooroordeel. Maar alvorens zij hem het jawoord geeft, bekent zij hem dat zij jaren geleden in Parijs met een ander geleefd heeft. Dr. Schon raakt door die onverwachte bekentenis geheel over stuur. Karen beschouwen als weduwe, of gescheiden vrouw, zooals zij wil, is hem onmogelijk.

'Heeft u een kínd of heeft u een kind gehad?' vraagt Dr. Schon en als het antwoord luidt 'neen' is Dr. Schon 'droevig aangedaan'.Daarop zegt Karen:

'Ik heb met de grootste belangstelling gevolgd wat u hier in het land gedaan heeft voor de gevallen vrouwen. U kunt nu mij beschouwen als een van uw gevallen vrouwen'.

En Dr. Schon antwoordt:

'Maar de besten onder hen *zijn begonnen* met een kind ter wereld te brengen.'

Door dit gezegde ziet Karen hoe zij zich in Dr. Schon heeft vergist en als zij hem dat zegt antwoordde hij: 'U dacht dat ik een vrijer gezicht op die kwestie had? Ook dat vrije gezicht heeft zijn grenzen - het mijne reikt niet verder dan waar het *leelijke* begint.'

En Dr. Schon trekt zich terug.

De man met wien Karen in Parijs geleefd heeft, staat onverwacht plotseling voor haar oogen. Toen zij zich jaren geleden aan hem gaf, was hij een jong, veel belovend beeldhouwer. Karen verliet hem toen zij bemerkte dat hij haar ontrouw was en heeft hem niet weer gezien voor hij zich bijna met geweld nu toegang bij haar verschaft. Hij wil haar terug hebben. Hij heeft naam gemaakt, een schoone toekomst lacht hem tegemoet. Het werk dat hem plotseling roem verschafte is een naakt vrouwenfiguur, waarvoor Karen als model gediend heeft. Toen Karen hem zijn ontrouw verweet, antwoordde Strandgaard, de beeldhouwer:

'Ik zag tegen je op als tegen een hooger wezen. Maar er was iets leelijks in mijn natuur dat ook zijn recht vereischte en juist om jou hoog te houden, ging ik toen naar een ander.'

Hierop antwoordt Karen:

'Maar je vergeet één ding. Wij vrouwen willen ook *die ander* zijn! Begrijp je niet, dat een man die een vrouw laat voelen dat zij hem niet genoeg is, juist als vrouw niet genoeg, haar in haar diepste innerlijk krenkt?'

Wanhopend door haar beslist weigeren, verwijt Strandgaard haar dat hij de 'eerste' niet was.

Professor Borneman ziet de beeldhouwer het huis uit gaan. Karen's vader was onaangenaam aangedaan door de gelijkenis die hij in het vrouwenbeeld, dat Strandgaard op dat oogenblik in de hoofdstad ten toon stelde, met Karen meende te ontdekken en bovendien hevig ontroerd door de bekentenis die Dr. Schon hem over zijn dochter gedaan had. Hij vraagt Karen om een verklaring, die zij hem niet weigert. Als hij hoort dat Karen met Strandgaard geleefd heeft, besluit hij verwoed ‘dien ploert en verleider’ aan het verstand te gaan brengen dat hij zijn dochter trouwen moet. Geknakt en door smart overweldigd komt hij van zijn bezoek bij den beeldhouwer terug. Strandgaard heeft hem dadelijk ontwapend door de mededeeling dat Karen ‘geen maagd’ meer was toen zij zich aan hem gegeven had. En Borneman zucht:

Hoe kan de Heer hem zoo hard straffen! Hem, die altijd zoo nauwgezet met de opvoeding van zijn kinderen te werk is gegaan!

Daárop zegt Mevrouw Borneman dat 't misschien *haar* schuld is. Want zij *wist* hoe haar dochter in Parijs leefde. Een welwillende ziel had 't haar geschreven en Mevrouw Borneman had gemeend goed te doen door Karen niet tegen te gaan. Want Mevrouw Borneman draagt een droeve ondervinding in haar hart rond, die zij haar man tot nu toe verzwegen heeft, maar die zij hem nu

moet meedeelen. Tien jaren lang heeft zij haar man verzwegen hoe Gertrud op een avond, toen allen uit waren en alleen Mevr. Borneman thuis was - Borneman zelf was op reis - thuisgebracht werd door een paar politieagenten. Zij wandelde naakt op straat rond en sprak alle heeren aan. Sinds dat oogenblik was het meisje stapelgek en het verbroken engagement was er de oorzaak van. Professor Borneman had het jonge mensch zelf de deur gewezen. - Toen heeft Mevrouw Borneman zich zelf beloofd haar andere kinderen geheel vrij te laten in hun 'erotische gevoelens,' om hen te behoeden voor het treurig lot dat Gertrud te beurt viel.

'Het resultaat van mijn opvoeding is Karen, beste Kristen - dat van de jouwe is Gertrud. Ik weet niet of ik heel zondig ben als ik beweer, dat ik mij minder schuldig gevoel dan wanneer het omgekeerd was.'

Karen vertelt daarop haar vader hoe zij zich twee maal in haar leven aan den man, dien zij lief had, gegeven heeft. De eerste stierf na een gelukkig samenleven van twee jaar. Jaren daarna ontmoette zij toen Strandgaard. Professor Borneman is de wanhoop nabij toen Karen beweert 'zich geen schuld bewust te zijn' en 'niet om vergiffenis te kunnen smeeken.'

'Zelfs geen zonde bewust zijn, mijn arm verdwaald kind, hoe is dan redding mogelijk!' roept Borneman bedroefd uit. En hij voegt er bij:

'Alles zou ik je nog hebben te vergeven indien je eerlijk de gevolgen gedragen had en kinderen had. Liever tien onechte kinderen dan geen. Nu heb je het gebod van de natuur zelf ontgaan, het gebod van de natuur dat het gebod van God zelf is!'

Karen doet het leed dat zij haar vader zooveel verdriet berokkent. 'We hebben elkaar nooit kwaad gewild - maar de wet des levens schijnt te willen dat niets nieuws het licht ziet zonder smart.'

Met deze woorden eindigt het drama.

Nu richt ik tot mijn lezers de vraag: Is dit treurspel onzedelijk?

Ik twijfel er niet aan of de meesten zullen met mij zeggen! Neen! Neen!

Toch oordeelde de censuur in Denemarken er anders over. Het stuk *is on*zedelijk en de opvoering werd verboden.

Het gevolg van dit *verbod* is zeker wel een heel ander dan de censuur verwachtte. - Plotseling weet het publiek nu wat de censuur onder een onzedelijk treurspel verstaat. - Een ieder strekt de handen er naar uit, een ieder wil weten en zelf oordeelen.

Het stuk wordt uitgeplozen en besproken - misschien veel veel meer dan wanneer men het op het tooneel had zien opvoeren. Het komt in handen van velen die er anders misschien het bestaan niet van vermoed zouden hebben. Het bewijs is er al. De eene oplage na de andere wordt in enkele dagen uitverkocht. De couranten staan er vol van. Iedereen wil er het zijne van zeggen. Iedereen wil de Courant aanvallen die dit stuk heeft durven afwijzen. De Courant die zooveel andere stukken laat passeeren! Drama's en comedie's uit het Fransch en Duitsch vertaald van derde en vierde rang. En Hjalmar Bergström's werk, dat ver boven dergelijke stukken verheven staat, wordt afgewezen!

De directeur van het Folketheater ging. in hooger beroep, hij teekende appèl aan bij het ministerie van Justitie, gaf de Courant gelijk - het stuk bleef verboden.

Maar het ernstigste gevolg zal de censuur zelf treffen. Het publiek dat leest en oordeelt zal, nu die Bergström's drama verbood, de censuur niet meer vertrouwen en misschien zal het gevolg wel zijn dat de Censuur wordt afgeschaft - wat dan ook

hoog tijd is. Wat er voor in de plaats zal komen, zal de toekomst leeren. Misschien een ‘theater-raad’, waar hier en daar reeds over gesproken is. Hoe ook, de theater-censuur *is* onzinnig. Een stuk mag *niet* opgevoerd, maar een ieder mag het wel naar hartelust lezen en uitpluizen op zoek naar de *zoogenaamde* smerigheden en onzedelijkheid.

En waar zit per slot de onzedelijkheid van een stuk in? Mij dunkt daarin, dat wat op zichzelf te veroordeelen is, wordt voorgesteld als iets prettigs, of als iets dat navolging verdient. En dit is het geval niet in Bergström's jongste drama. De schrijver behandelt zijn stof zeer objectief, al schemert hier en daar zijn opinie wel eens door. En het probleem van de Vrije Liefde is niet nieuw - indien de censor meende iets nieuws te verbieden, toont hij zeer weinig op de hoogte te zijn van de Moderne Literatuur.

Het drama Karen Borneman is een soort toetssteen geworden voor wat de officieele Deensche wereld immoreel vindt, voor wat zedelijk en wat onzedelijk is.

Het is interessant te zien hoe bijna alle bladen van alle *politieke* richtingen de theater

censuur te lijf gaan, maar hoe de geprononceerd Christelijke bladen de Censuur gelijk geven. En al zou het drama ook veel minder belangrijk zijn dan het is, dan nog zou het 't bespreken waard zijn als ‘een merkwaardig teeken des tijds.’

D. LOGEMAN - VAN DER WILLIGEN.
Ljan, *Noorwegen.*

Een Herfstdag.

Stil! - spreek niet! - loop zacht, opdat niet uw harde voetstappen verbreken de aandoenlijke stilte van 't woud.

- Geen vogel zingt... geen twijgje trilt... roerloos staan de hooge boomen in stomme smart. - Hun bladeren, moe ruischen ze langs mij heen, moe van 't vroolijke leven daarboven - toen nog de wind met hun speelde en dartelde - toen nog de zon hun kuste... kuste... immer kuste...

- voorbij - één zomer van genot, van blij gedartel, van vroolijk geschitter - *moe* ruischen ze langs mij heen - stervend bereiken ze den grond - en onmeedoogenloos gaan onze groote voeten over hun heen...

- Hoor! een vogel zingt! - helschetterend klinkt zijn zang door de statige rijen - *even* slechts, dan zwijgt hij weder - geschrokken van zijn eigen harde stem. -

Ik sta aan den vijver - en kijk naar de strakke weerspiegeling van de stille boomen in 't onbewogen water. - In ernstige pracht welft zich een donkerblauwe hemel hoog boven mij. -

- ‘Natuur, natuur! - wat zijt gij groot! - wat zijt gij schoon! - wat zijt gij ernstig! - vergeef ons, dat wij vaak zoo *klein* en *leelijk* zijn! - geef ons van uw reinheid en uw kracht!...’

- eerbiedig blijf ik staan - en zie naar de donkere tinten, weemoedig schoon in stervensgloed - en *diep*, heel *diep* in mij rijst een vreemde weemoed, een heilige ernst...

- Het stormt - woest drijven de wolken door de lucht - onbarmhartig rukt de wind de zwakke bladeren van de boomen - welke laatste niet meer zwijgen, maar in wilde smart hun naakte armen schudden. -

- Dreigend is de lucht - zijn de donkere wolken, die rustloos voortjagen - onstuimig giert de wind - eentonig tikken de regendruppels tegen de ruiten - op de daken - en ook op de arme herfstbloemen, die sidderend hun beschreide gezichtjes buigen - buigen in den kouden wind. -

De natuur weent - snikt haar lang bedwongen leed...

- een wilde, woeste, schoone smart! -

TH.

Het corpus-délicti
door Johan Schmidt.

Schrijver van Verschoppeling, *Het Leed der Waarheid*, *De vloek der Vruchtbaarheid*, *e.a.*)

Vervolg op No. 19 (*6 Nov. ll.*)
II.

Door 't verhittende bloed tot krachtig verzet gedreven, wist papa bedwingend de geweldige opstand in hem, zijn getarte ik-heid tot rust te persuadeeren - niettegenstaande zijn dochter hem tot wilde drift prikkelde, met haar voorspelling, dat zij de onschuld van de veroordeelde Mina Fischer zou aantoonen. Toch kon hij niet zitten blijven, stond, de reden verbergende, op, licht bevend... Maar niet zoozeer deze profetie alleen joeg hem van zijn stoel op, doch in hoofdzaak de treffende beleediging der beschuldiging, waardoor de knagende vrees voor de mogelikheid ervan, hem vochtigen-gloed op de huid deed branden. Vorschend, zijn dochter niet kunnende ontloopen, knoopte hij z'n jas open en toe, schoffelde over-bukkend neerziend, zijn aan de knieën op-gekreukte pantalon uit de plooien. Boosheid, beleediging, woede, verweekte geheel, als het angstige onrechtvaardigheids-vermoeden hem doorhuiverend allengs meer benauwde - want 't was zoo zéker uit Bernarda's mond gekomen, dat zij háár gelijk bewijzen zou.

Wankelmoedigheid verlamde zijn sterk bewustzijn, - twijfel verzwakte elke argumentatie die hij weer te berde wilde brengen. Schuchtere beangstiging ontmande hem en hoewel niet verslagen, nòg voor-voelde hij de totale débacle zijner zelf-gewaande onschendbaarheid...

Mama, meenend dat haar man met trotsche majesteit zijne verontwaardiging overmeesterde, wijl hij toch, de meerdere - zijn overtuiging niet wilde uiten in heftige bewoordingen - zag hem met zekerheids-inspanning aan. Zij verwachtte een zakelike, afdoende terechtwijzende weerlegging en 't irriteerde haar zeer toen hij, daar de ontzags

impuls hem zijn houding deed vatten, gewildbedaard den stoel onder zich bij-schoof en zich aan tafel plaatsend, onhandig-gewoon een kop thee schonk...

- Dat zal ik wel doen, Herman - kwam mevrouw naar hem - de théiere overnemend. Zou je d'r nu niet vertellen waar 't op staat meteen?...

- Och... jawel... antwoordde hij vormelik-stug... Komt wèl...

- Komt wèl?! komt wel?! drong mevrouw onmeedoogend... Je zou door je manier van doen werkelik... - 'k weet haast niet wat ik zeggen moet ervan - je maakt 'n... vreemd figuur.

Dit nu, verstrakte zijn wil, dreef hitsing door zijn improductieve gedachten - gaf hem terug zijn houding als hóófd - als man van positie: Wat wil je daarmee zeggen...?

- Ik... zeggen niets, man... maar dat kan zoo niet doorgaan.... Je moet 'r... je kan toch niet toelaten dat zij jou zoo iets - zoô iets... Zij zal bewijzen. - 't Is verschrikkelik kinderlik van je kind... onverantwoordelik... insouffrable... profaan tegen je vader, zóó'n impertinentie. - Zèg dan iets, Herman!!...

- Wat zal ik méér? Ik heb geen lust aanhoudend te blijven repliceeren... Zij zou bewijzen - dat is 't eenige waarop ik wacht - en waarnaar ik mijn gedrag verantwoorden kan...

-Dus je gelooft 'r! riep mevrouw met hooge stem... je gelooft hààr?

Hij, volkomen beredeneerd nu, keerde zich naar Bernarda, die afwachtend was blijven staan, de handen nerveus om het achterhoofd. Kind zei hij teêr-vermanend, nu je 'n paar oogenblikken gezwegen hebt, ben je zeker handelbaarder dan daar-net,... kunnen we, om erge conflikten te voorkomen, misschien een zóó gevaarlike kwestie minder scherp behandelen... want 't is niet goed, meisje, op losse gronden, ènkel maar omdat je medelijden als vrouw, met een lijdende vrouw,... je... laat, ik zeggen pijnlike parten speelt...

- U vergist U pa...

- Zoo vergis ik mij... Hoe dan?

- Omdat hier heelemaal geen sprake is van medelijden... Dàt begrijpt u toch wel... Ze naderde hem door de hypnose van zijn aantrekkelike persoonlikheid, zijn vriendelikvergevensgezinde woorden die haar liefde voor hem nog louterde tot de weelde der opofferings-drift, zóó hevig bekorend in dit moment, waarop de schuld-gedachte van het geliefde wezen, haar een diepe foltering was, de verdenking, hem zicht-baar martelend, haar weenend innerlik smartte. Met toewijdende genegenheid lei ze een hand op zijn schouder, terwijl ze de andere op zijn borst drukte:... Denkt u dat ik uit medelijden voor een ànder mijn goed vadertje zou verdenken... zoo maar, omdat die ander een vrouw is?... Neen... hóór... Denkt u dat die ander mij meer is dan u?... Neen lief papaatje... gerust niet... geloof me...

- Nièt? bronsde toegevend-gerekt zijn timbre-gaaf orgaan... Niet, mijn vreemd meisje... en hoe durf je dan, zóómaar... òmdat... jij!... Je zou geen kwaad avocaat geworden zijn... lang niet... 'n pleit-bezorger par droit de naissance... 't Is heel braaf van je... natuurlik... Ik houd zoo van dat lieve in een vrouw... máár je mag nooit vergeten, dat je mij'n zwaren gewetenslast bezorgen kon... Zou jij dan denken dat ik in staat zou zijn iemand te veroordeelen zoolang er nog één gaatje in het nét, het juridisch-net blijkt - waaruit inderdaad de onschuld afgeleid kon worden, waardoor het mògelik wòrdt het net,... 'k mag wel zeggen klùwen, dat is jùister... want dat wordt 'n proces vaak, de kluwen dàn te ontwarren? Geloof je dat?...

- Hoe komt u daartoe...?

- Nu dan... neen, wacht 's... wacht 's... want je hebt me èrg veel pijn gedaan, van jou mijn kind, klinkt 't zoo treffend... die twijfel... Als je wist hoe pénétrant jou beschuldiging mij... enfin... 't is gebeurd... en nu staat ons nog maar één ding te doen... en dat is, verklaarde hij vriendelik, 't gezicht in lachexpressie: Jou je verdenking laten bewijzen... of bij gebrek aan bewijs...

- Ik kan niet uitstaan, klatste mevrouw haar interruptie door de gevoelige vaderlike vermanings-stemming die warmde in de volume van zijn geluid, ik kan niet uitstaan dat je niet anders tegen 'r optreedt.... 't Is òf jé 't niet, ik zou haast zeggen criminel vindt, niet afifreux... - ik vind 't zóó verregaand, dat ik nog alleen maar in staat ben haar een welverdiende réprimande te geven...

- Ja maar, daarmeê wordt mijn ongelijk toch niet bewezen, ma - legde Bernarda nederig uit.... is 't wel?.... ma?

- Bewezen, bewezen!.... scherpte mevrouw vergramd.... Jij moet hier bewijzen en niet je vader.... Jij zou laten zien dat wat pa.... en iedereen.... voorbij ging, 'n bewijs.... Nu?

- Bernarda, ontdaan, door 's vaders volhartelik betoog, maar nu weer aangestrengd door mama's bitse bestraffing, werd haar voornemen weer meester, door deze opwekking. Kloek liet ze het vaste besluit, al den geheelen nacht overwogen, in haar triomfeeren, weigerde ze 't bange der obcessie die de voortvarendheid schiep, brak door de krachtige gewetens-roep van de plichtsmoedige, om waarheid.... Nog lag haar arm op papa's hals, maar niet meer in zijn pijn-martelend leed devoot opgaande, bepeinsde ze zorgzaam hare gegevens. Wàt zou ze doen als ze straks beginnen moest haar materiaal bijeen te brengen.... Haar vader gebaarde voorgewende zorgeloosheid, bestreek elegant zijn knevelharen, tusschen duim en vingers de einden plat uitpuntend, gedroeg zich bedaard, alsof hij met voldoening Bernarda onderhouden had. Wel was de actie der ontsteltenis gestild - leefde in hem nu het bezonken afwachtings-ideê, hem logisch ontledend het waarschijnlijke van het geval, begon hij zelfs 't motief zijns dochters ongerijmd te vinden, legde hij zich uit 't zeker-vaststaande der geconstateerde feiten en 't naieve van 's meisjes bezwaar, dat 'n vrouwe-typeals de veroordeelde, door haar overleg, niet zoo roekeloos zijn kon, 'n lijfs-versiering aan beschadiging blóót te stellen, terwijl toch niet ontkend kon worden dat 't corpus delicti niet meer bij haar te vinden was..

Mevrouw darrens-zat, niet au-serieux de ernst van Bernarda's aanval op haar vader nemend, maar bitter gepiqueerd zijn vergoelikende beantwoording aanhoorend, commandeerde; Nu... Narda... je bewijzen!!... Niet dat ik daar zoo vreeselik nieuwsgierig naar ben... zoo nauwgezet als pa, die door elke kleinigheid van zijn stuk te brengen is, àl weet ie beslist dat hij in z'n rècht is - ben ik niet... o neen, dáárom dring ik er ook niet op aan... maar ik wil je graag in de klem hebben, dàt wil ik je wèl zeggen - en hautain:... Niet eer ben ik tevreden, voor je van schaamte en spijt... om excuus... je zei 't straks héél terecht om excuus komt bedelen...

- U is wrèèd ma, vond Bernarda afkeerig.

- Dat bèn ik, parfaitement... Maar jij dan? Was jij dat dan niet! Me dunkt dat 't wat wreeder is je vader zoo te verdenken.

- Ik verdenk 'm niet...

- Noem 't hoe je wilt... voor mij is 't verdenken...

- Ik betwijfel alléén de juistheid van 't vonnis...

- Alléén mengde zich de officier in - alléén? - En wie sprak dan het vonnis uit...

- Uit, ù; maar U maakte 't toch niet alleen... de andere heeren rechters stemden evengoed...

- Evengoed... maar ik... ik... nu ja - de hand gevuist tegen den mond, zich tot zwijgen inpersend... Ik schend hier 't geheim... ik kan niet anders... voor mijn eenig kind wil ik geen geheimen hebben nu 't er op aan komt. - Ik... ik... mag 't niet... en... om..., verlos me toch... ik heb vóórgestemd!...

Zijn vrouw, schreiens-bewogen, kwam bij hem, nam beschermend zijn gebalde hand in de hare, susde:.. Nu... laat je niet heelemaal meeslepen... toe - kalm... en 'r dochter waardig bedwongen- snauw-sissend toevoegend: wrèèd, wèèt je wat wréèd is?... Zie je vader aan, dan begrijp je 't misschien als je hàrt hebt...

- Mà...

- Stil nou maar... smeekte hij.

- Stil? stil?!... vroeg mevrouw strijdkrijtend... stil... nù zij... wreed... wreed? en tot haar dochter die weer verslagen niet te staan wist maar wankelend telkens in gestes een pose zocht:... Jij weet wel dat ik niet hardvochtig ben, dat ik-je.... nog... nooit je

zóó... heb... toegesproken... maar ik ben zoo verontwaardigd... zóó... dat ik... wreêd, wreêd; - Mag jij je lieve vader zoo aantasten, - ...zoo gevaarlik beschuldigen... van iets waarvoor je geen bewijs hebt... jij, met je romantische meisjes-verbeelding, die in iedere slechte vrouw een martelares wil zien.

Meteen schonk ze haar man een glas water op 't buffet, reikte 't hem over...

- Ik heb... een middel bedacht... van nacht, en dat zal alles ophelderen... prevelde 't meisje toonloos...

- Maar hou dan toch òp, òp, gebood haar moeder... Is 't nu nog niet mooi genoeg...

- Als ze 'n middel wéét, verdedigde hij Bernarda... Ik wil zekerheid; besloot hij met courage. Zekerheid vóór alles... Al heeft ze... soms verkeerd gedaan...

- Dat heeft ze... èrger, slecht...

- Slècht... wat milder Annette...

- Milder?... Wees toch beslister... Je bent geen kind... Als ze ons buiten hoorden, zou geen mensch denken dat jij een man bent die ànders zoo ijzer sterk is, altijd zoo overtuigend te werk gaat!... om door een

geëxalteerd oogenblik van je dochter zoo te moede te wezen...

- O... ma, zei Bernarda vereerings-verrukt... zeg dat niet... 't Pleit zóó voor pa's karakter... O... ik houd, omdat pa zoo is... nog meer, veel meer van hem, ademde ze passie-heesch zich naar 'm toe-stortend en liefde-bruisend kussend... Dáár... dàn... mijn lieve vader... lieve goeie... èdele vader...

Hij liet haar begaan, heerlik verrast, gelukkig door haar spontane troostings-aanval...

Alle drie bemachtigd door ontroering, bleven nu stil onder hun sentiment-sensaties... tot ma, herinnerd, onwillens-wrang beval: Nu, wat wil je dàn? wat weet je dan?... O... o... o... Narda, als je vooruit bedacht had wat je begon... o... o... Hoe zal je goed maken, wat je pa hebt aangedaan... Ik moet er niet aan denken - 't Is me of de rust hier weg is... door joû.

- Ik hoop 't niet... aarzelde 't meisje, nog altijd bij haar vader staand.. ik.. ik...

- Je hoopt 't niet, zei deze verrast barsch kuch-grommend - zijn dochters handen afwerend van schouder en borst lichtend - Je hoopt 't niet? Waarop bazéér jij dan... Bernarda terug-wijkend, naar de pendule ziend, zweeg... Waarop bazeer jij dan je verwijt?... waarop?... Nu wordt 't me toch al te wonderlik - àl te...

- Jà zeker bevestigde ma, je hebt gelijk. 't C'est épouvantable... dàngereux!!...

M'n God... kind... hoe durf je... waar is je verstand... Daar sta je nu... nadat je ons in 't harnas hebt gejaagd. Kun je je verantwoorden of niet?...

Bernarda verlegen, zei niets, keek ongedurig naar de pendule. Er viel vijandige rust.. Mevrouw spottend-schouderschokkend, schelde de meid voor het ontbijt af te nemen. En intusschen, gedurende het tergend-langzame dezer handeling, terwijl de vader zijn dochter opmerkzaam-doordringend bestudeerde - brachten de vrouwen sommige dingen van tafel naar het buffet. Stilte hing zwaar in de kamer - en enkel de werktuiglike verplaatsing van het servies in den dienbak, voor de meid, het aandragend geloop over het geluiddempende tapijt, verrustigde de ééntonige zwijgenis. De plotselinge rinkeltrilling van het electrische belletje - wekte tot luisterend opzien, deed allen nieuwsgierig naar de deur staren wachtend op het zwak-doffe gaan en komen in de corridor, tot timide geklopt werd.

- Jà, jà! - Wie? noodden drie stemmen vragend.

Een jong meisje opende halverwege, voorzichtig de kamer binnen, de deur weersluitend: Mòrgen mevrouw... menheer... Juffrouw daar is de juffr.... de dame waar U me van morgen na toe gestuurd heb...

- O... knikte Bernarda tevreden... Laat haar maar binnen... hier...

- Hier?... herhaalde mama prestigeusprotesteerend...

- Ja, ma... 't Is die Helene Dons... U weet wel...

- Getuige Dons? verried papa..

Bernarda knikte.

- Weigerings-belust, neep mevrouw ontstemd hare lippen, wenkte, 't zonderlinge ervan uitdrukkend, dat 't mocht. Papa ontweek 't kamer-meisje, dat gerucht-loos voor hem heen ging naar de deur, door hem open gemaakt, om haar uit te laten...

- 't Is Helène Dons, verklaarde Bernarda haastig... ik heb haar van morgen gevraagd hier te komen.

- Jij, strengde haar vader. Jij? En waaròm?...

- Omdat ik moest, verontschuldigde ze zich eenvoudig. *Ik* kon er niets aan doen... *Zij* moet me... u weet... ach... u begrijpt me toch... haperde ze nu ongeduldig... omdat

ik haar nog verdenk er-in betrokken te zijn... al kon ze haar alibi bewijzen... Indirect kon 't zijn...

- Dat had je niet moeten doen zonder mijn toestemming, vermaande hij...
- Je durft ver te gaan...
- Gerust ma... ik kon er niets aan doen... Nu... zal ik...
- Maar wat moet je met dat meisje?
- Láát nu mà... u... zult...

De man van het recht, beter zijn dochters bedoeling begrijpend, hoorde naar wat mevrouw opperde - wreef pensief de vingers langs de oogen, drentelde een paar stappen voort, bleef droomerig bij het buffet staan tot Helene Dons werd in-gelaten.

(*Slot volgt.*)

De Marmeren Buste.
(Verhaal van een Landlooper)
door Valeri Brjoessof.

Hij was voor diefstal aangeklaagd en veroordeeld tot een jaar gevangenis-straf. De oude man had zich tijdens het verhoor zoo zonderling gedragen, en zijn mededeelingen kwamen me zoo wonderlijk voor, dat ik om een onderhoud met den veroordeelde verzocht,

dat mij werd toegestaan. Eerst was hij wantrouwend; hardnekkig bleef hij zwijgen op mijn vragen; toen ontdooide hij langzamerhand en vertelde mij zijn levensloop.

'U heeft gelijk', begon hij; 'ik heb betere dagen gekend; niet altijd ben ik een landlooper geweest; niet altijd heb ik mijn nachten in asiles doorgebracht. Ik heb een goede opvoeding genoten; ik ben - werktuigkundige. Toen ik jong was had ik een aardig kapitaaltje; ik nam het leven vroolijk op: elken avond naar comedies, bals en tot slot bras- en drinkpartijen. Dien tijd herinner ik me nog zoo goed; tot in de kleinste bijzonderheden staat alles me voor den geest. Veel ben ik echter vergeten; in mijn hersens is een leemte, en om die leemte te vullen zou ik graag de rest van mijn ellendig leven willen offeren: dit alles heeft n.l. betrekking op Nina.

Ze werd Nina genoemd, mijnheer; ja Nina, dat weet ik zeker. Ze was getrouwd met een spoorweg-beambte. Ze hadden het heel armpjes. Maar hoe goed verstond ze de kunst om die armoedige omgeving een net, vriendelijk aanzien te geven! Ze deed de geheele huishouding zelf, doch haar handen waren blank en zacht. Haar kleeren waren van heel goedkoope stof, en toch zag ze er uit als een fee. Het gewoonste en meest alledaagsche werd sierlijk onder haar handen. In haar tegenwoordigheid werd ik zelf een ander beter mensch; als zij er was, dan vielen kleinzieligheden en lage eigenschappen als regendruppels van iemand af.

God zal haar vergeven dat ze me lief kreeg. De omgeving waarin ze leefde was zoo ruw en onbeschaafd, dat ze mij wel lief moest krijgen, want ik was jong en mooi, en ik kende veel verzen van buiten. Maar hoe en wanneer ik kennis met haar maakte, - dat kan ik me niet meer herinneren. In mijn geest staan slechts enkele tooneelen me duidelijk voor oogen.

We zitten samen in den schouwburg. Ze is gelukkig en vroolijk (zoo zelden smaakt ze een dergelijk genoegen!); in ademlooze spanning volgt ze het stuk, ze kijkt me glimlachend aan.... Hoe goed herinner ik me dien glimlach. - Nu zijn we weer alleen. Ze buigt het hoofd en zegt: 'Ik weet dat ons geluk van korten duur moet zijn; het zij zoo, - ik heb althans *geleefd.*' Die! woorden herinner ik me. Wat daarna kwam, en of alles precies zoo in het werk is gegaan - ik weet het niet.

Het spreekt vanzelf dat ik het was die er een eind aan maakte. Ik had een schitterende toekomst voor me, en kon me onmogelijk binden door een romantische liefde. Het deed me leed, oprecht leed, maar ik kwam mijn verdriet te boven, en verbeeldde me nog een held te zijn, dat ik er zoo spoedig overheen was gekomen.

Later vernam ik dat Nina naar een van de Zuidelijke provincies was getrokken, waarheen haar man was verplaatst, en spoedig daarop was gestorven. Ik wilde echter geen bijzonderheden vernemen. Het deed me pijn om haar naam te hooren noemen. Ik wilde niet denken aan Nina. Ik bezat van haar geen portret, geen enkele letter schrift; niets dat me aan haar kon herinneren. Langzamerhand vergat ik haar gelaat, haar naam, zelfs onze liefde, - begrijp me goed: ik *vergat.* Het was of ik haar nimmer had gekend, of we elkander nooit hadden ontmoet. Een beschamende eigenschap van den mensch om zoo te kunnen vergeten.

Jaren verliepen. Ik zal u niet vertellen op welke wijze ik 'carrière maakte.' Nu ik Nina niet meer had, dacht ik alleen maar aan succes en geld. Er was een tijd dat ik mijn doel bijna had bereikt; ik woonde in het buitenland, huwde en kreeg kinderen. Toen keerde het geluk me den rug toe; mijn vrouw stierf; een tijdlang scharrelde ik voort met de kinderen die ik later tusschen medelijdende bloedverwanten verdeelde,

zoodat ik nu, God moge het me vergeven, niet eens meer weet of mijn kinderen nog in leven zijn.

Het spreekt vanzelf dat ik aan den drank was geraakt.

Eens richtte ik een kleine zaak op, - doch dit ging niet. Al mijn pogingen waren vergeefs, en mijn laatste geld was verdwenen. En zoo ben ik langzamerhand de man geworden dien ge thans voor u ziet. In de laatste jaren werkte ik dan op deze, dan op die fabriek, tot ik weer met drinken begon. En als ik dronk, dan zwierf ik op straat en bracht ik mijn nachten door in de asiles. Innigen haat begon ik tegen de menschen te koesteren, en altijd zweefde me de gedachte voor oogen dat het lot plotseling zou kunnen keeren en ik weder een rijk man worden. En voor mijn nieuwe lotgenooten koesterde ik diepe verachting, omdat zij niet dezelfde hoop koesterden als ik.

Op zekeren dag slenter ik hongerig en rillend van kou over een binnenplaats; hoe

ik hier kwam zou ik niet kunnen zeggen. Plotseling word ik door een kok aangeroepen. 'Heila, vriend,' schreeuwt hij me toe, 'ben jij geen slotemaker?' 'Jawel', antwoord ik. Nu moest ik boven komen om het slot van een schrijftafel in orde te brengen. Ik werd in een prachtig vertrek gelaten met beelden en schilderijen in vergulde lijsten. Toen ik met mijn werk klaar was, kreeg ik een roebel. Ik nam het geld aan, en toen valt mijn oog plotseling op een kleine zuil met een marmeren buste. Ik stond als versteend, ik kon mijn oogen niet gelooven, want dit was de beeltenis van: Nina!

Ik heb u reeds gezegd dat ik Nina gansch en al was vergeten; op dat oogenblik besefte ik dit volkomen. Bevend stond ik naar het beeld te zien, en vroeg: 'Mag ik ook weten, soedaroejna,*) wat dit voor een beeld is?' ''t Is een heel kostbaar stuk, meer dan vijfhonderd jaar oud', antwoordt ze. 'De beeldhouwer leefde in de XVe eeuw.' Ze noemde ook den naam van den kunstenaar; dien heb ik echter niet kunnen onthouden. Ze deelde me mede dat haar man deze buste uit Italië had meegebracht, wat een lange briefwisseling tusschen het Italiaansche en Russsiche kabinet ten gevolge had gehad. 'Vroeg u hiernaar omdat u het beeld mooi vindt?' voegde ze er nog bij. 'Dan heeft u een heel modernen smaak. Ziet u niet dat de ooren scheef staan, dat de neus onregelmatig is..?' enz. enz.!

Ik vertrok en liep voort als in een droom. Dit kon geen toevallige gelijkenis zijn, dit was een portret, zelfs meer - het was een levend wezen dat in marmer was herschapen. Vindt u het ook geen raadsel dat die kunstenaar uit de XVe eeuw diezelfde kleine, scheef zittende oortjes heeft kunnen afbeelden, die ik me nu weer zoo goed herinnerde, die heel even gespleten oogen, die onregelmatige neus en dat lange gewelfde voorhoofd, wat te zamen een heerlijk mooi, bekoorlijk vrouwebeeld vormde? Door welk wonder kon een vrouw tweemaal ter wereld komen - eerst in de XVe eeuw en dan in onzen tijd? Dat echter de vrouw naar wie deze beeltenis was vervaardigd, in alle opzichten op mijn Nina heeft moeten gelijken, niet alleen uiterlijk doch ook in wezen en karakter, dit stond bij mij onherroepelijk vast.

Deze dag bracht een wijziging in mijn leven. Ik zag in hoe onwaardig ik me had gedragen, en hoe diep ik was gezonken. Nu begreep ik dat Nina mij was gezonden als een engel om mijn levenspad te beschijnen. Het verleden kon niet worden uitgewischt. Doch nu begon ik met hartstochtelijken ijver alle herinneringen aan Nina te verzamelen, zooals men de scherven van een kostbare vaas bijeen zoekt. Hoe ik ook mijn best deed, veel was mij ontschoten. Ik kon mijn gedachten niet aaneen schakelen. Alles lag in brokstukken. Hoe juichte ik als me plotseling iets te binnen schoot dat ik sinds lang was vergeten. Uren achtereen zat ik in gepeins en gedachten verzonken; ieder lachte me uit, doch ik voelde me innig gelukkig. Ik ben oud, te oud om een nieuw leven te beginnen, doch ik kan mijn ziel reinigen van dwaze gedachten, van menschen-verachting en van ontevredenheid met den Schepper. De herinnering aan Nina had dezen ommekeer in mij te weeg gebracht.

Verteerd werd ik van verlangen om die buste nog eenmaal terug te zien. Gansche avonden stond ik voor het huis, waar dit kunstwerk zich bevond, in de hoop de marmeren buste gewaar te worden, doch deze was te ver van het venster geplaatst. Nachten achtereen bleef ik hier heen en weer loopen. Het duurde niet lang of ik kende al de bewoners van het huis en de indeeling van de kamers. Met het dienstpersoneel geraakte ik bevriend. Toen de zomer aanbrak, vertrok men naar het landgoed. Nu kon ik niet langer weerstand bieden aan het verlangen, dat mij rust noch duur liet.

*) = gnädige Frau.

Ik meende vast en zeker dat alle vervlogen herinneringen me weer plotseling duidelijk voor den geest zouden staan, indien ik nog eenmaal een blik kon werpen op de marmeren Nina. Dit zou voor mij de hoogste zaligheid zijn geweest. Toen beging ik de daad die me voor het gerecht bracht. U weet dat ik mijn plan niet heb kunnen volvoeren. In het voorportaal werd ik terstond gegrepen. De rechters beweerden dat ze overtuigd waren dat ik me als slotemaker had uitgegeven om binnen te kunnen dringen; verscheiden keeren was ik opgemerkt als ik voor het huis heen en weer liep.... Ik was een bedelaar, had het slot verbroken.... En dat is het einde van het verhaal, heer!'

'We kunnen in appel gaan,' zei ik; 'dan wordt je zeker vrijgesproken.'

'Och, waarom zou ik dat doen?' hernam de oude man, 'er is niemand op de wereld die zich om mij bekommert; niemand wordt

onteerd, omdat ik in de gevangenis zit; is het voor mij niet hetzelde waar of ik aan Nina denk; in de gevangenis of het nacht-asile?'

Ik wist niet wat hierop te antwoorden; plotseling hief de oude man de vreemde verdofte oogen tot me op, en hernam:

'Eén gedachte laat me niet met rust. Als Nina eens niet had bestaan, als mijn arm hoofd, verzwakt door alcohol, eens die liefdesgeschiedenis had verzonnen, toen ik voor die marmeren buste stond?'

Uit het Russisch door

ANNIE DE GRAAFF.

Dr. Eduard Grieg.

Dr. Eduard Grieg, de voornaamste Noorsche Componist in leven, vierde in Juni zijn 60sten geboortedag.

In 1843 te Bergen in Noorwegen geboren, bezocht hij het conservatorium te Leipzig, waar hij onderwijs genoot van Moscheles, Hauptman, Richter en Reinecke.

In 1863 begaf de jeugdige kunstenaar zich naar Niels Gade, die te Kopenhagen woonde en verbond zich in 1864 voor zeven jaar als leeraar en dirigent bij een zangvereeniging in Christiania.

Later reisde hij veel in het buitenland en verwierf zich een grooten naam als componist, dirigent en pianist.

'Aus Holbergszeit', Ibsens 'Peer Gynt' en Björnsons 'Sigurd Jowalgar' balladen voor koor 'Vor der Klosterpforte' en 'der Psergentruckte' benevens tal van pianostukken, liederen en kamermuziek zijn in de concertzalen reeds lang ingeburgerd en hebben er een vriendelijke ontvangst gevonden.

De muziek van Grieg heeft een sterk sprekend Noorsch karakter en levert het bewijs, dat de componist den vorm volkomen beheerscht en de techniek geheel meester is.

De kunstenaar vertoeft ook heden nog veel in Duitschland, en voornamelijk te Leipzig, waar het rijke muzikale leven hem zeer aantrekt. Zijn vaste woonplaats is Kopenhagen, terwijl hij 's zomers zijn villa Troldhangen bij Bergen betrekt.

SNOWA.

Toilet.
En wat ermede in verband staat.

Inleiding.

De Holl. Lelie wil een Blad zijn, niet voor moderne man-wijven, die er een domme eer in stellen zich zelf belachelijk te maken door het nadoen van den man, óók in zijn kleeding, zij wil de vrouw helpen *vrouw* te blijven in alle opzichten, óók naar het uiterlijke, want een mooie ziel, die schuilt in een leelijk omhulsel, komt helaas bijna nooit tot haar recht; en zelfs al is dit hier en daar bij uitzondering wèl het geval, toch doet ook dan een innemend en aantrekkelijk uiterlijk voorkomen dubbel aangenaam aan. Het is zoo jammer en... zoo onnoodig, wat men hier en daar weleens

hoort zeggen: ‘Heusch als je haar goed kent, is ze wezenlijk héél lief en heel vrouwelijk; 't komt omdat ze haar uiterlijk en haar manieren zoo tegen heeft, dat ze dien onsympathieken indruk maakt.’

Ja - *onnoodig* is het, dat er zoo iets gezegd wordt. Ik herhaal dit met allen nadruk. Want zeker, ik weet wel, dat niemand het in haar macht heeft zichzelve een mooi gezichtje te verschaffen, een van die gezichtjes die, omdat de bezitster ervan daardoor sympathiek *schijnt* aan iedereen die haar ontmoet, haar ontheffen van de moeite zich toe te leggen op wezenlijk-lief-*zijn*. - Niets is voor een vrouw gemakkelijker om door de wereld te komen, voor rijk en arm beiden, dan een mooi gezichtje en een mooi figuur. Maar dit voorrecht kan men zich niet bezorgen door kunstmiddelen, en niet daarover willen wij het daarom hier hebben. Wij willen het hebben over het zich noodeloos-leelijk-*maken*, hetzij door opzettelijk zich verwaarloozen, hetzij door gebrek aan voorlichting bij het kiezen van kleuren, stoffen, etc., hetzij door aangeboren slechten smaak, hetzij door verkeerd aangewende zuinigheid waar die niet op hare plaats is, hetzij door angst voor pijn, enz. enz.

- Zie, al deze categorieën maken zichzelf noodeloos leelijker dan ze zijn, zouden in 99 van 100 gevallen een aangenamen, sympathieken indruk kunnen maken, waar zij thans dikwijls afstooten, of belachelijk of weerzinwekkend worden. - De heel kleine minderheid onzer slechts is zóó mooi, dat zij in geen enkel opzicht behoeft te denken over wat haar goed staat, of over wat zij moet doen en laten om hare schoonheid te bewaren. En zelfs deze kleine minderheid behoudt die volmaakte schoonheid alleen zóó lang als hare jeugd duurt. Met de jaren, dikwijls door ziekte al bespoedigd, komen ook bij haar, evengoed als bij hare minder-bevoorrechte zusteren, gebreken van den leeftijd, verlies van het frissche teint, van tanden, van haren, van slanke taille, enz.

De groote meerderheid echter heeft, ook reeds in hare jeugd, het een of ander gebrek, waarmede rekening moet worden gehouden, onregelmatige trekken, een vale gelaatskleur,

leelijke tanden, weinig of leelijk-getint-haar, een te kleine gestalte, of eene die te dik is, wat het ook zij, maar in elk geval iets en dikwijls ook meerdere dingen tegelijk, waardoor zij valt onder de rubriek dergenen, waarvan ik hierboven spreek, dergenen die, zonder leelijk te zijn, zichzelf dat heel licht kunnen maken.

Want ach, de meeste oudere dames geven in dat opzicht zulk een slecht voorbeeld. Ik bedoel niet de modepoppen in high-life, die gaarne jong willen blijven, en meenen dat ze dat effect teweeg brengen door het dragen van groote jonge meisjes hoeden, en rose en witte jonge-meisjes toiletten (iets wat in Engeland en Amerika, en, in navolging daarvan, ook in Frankrijk en in Duitschland mode is geworden in de upper-ten). In de eerste plaats moet men een héél ruime beurs bezitten om zich ook maar eenigzins in dien geest te kunnen kleeden, zonder allergekst er uit te zien. Want *alleen* de allereerste en daardoor *allerduurste* Londensche en Parijsche tailleurs en modistes verstaan de kunst zulke toiletten en hoeden zóó te maken, dat zij, oogenschijnlijk jonge-meisjes-achtig, zich toch leenen voor oudere dames van 50, 60 jaren. Een ietsje, 't aanbrengen van een kwikje of strikje, dat ik-en-weet-niet-wat, dat de coupe en de vorm van een eerste rang huis onderscheidt van de mindere goden die willen nadoen, dat alles is in elk geval absoluut *noodzakelijk* als men de pretensie maakt te willen meedoen aan jong-zijn, ook al is men oud. Daarenboven behoort daarbij een first-rate corset, dat de te overvloedige vormen erin perst, elegante schoenen, ja nog zoo veel meer van dien aard, alleen voor millionairs bereikbaar, dat het geheel onnoodig is ons met die categorie onledig te houden.

Overigens, zelfs al laat de beurs dit alles toe, dan nog blijft een dame van 50 à 60 jaar, die zich kleedt als jong-meisje, per-se oud voor wie haar van nabij ziet, en daarom behoeft niemand haar rijkdom haar om *die* reden te benijden. Een oudere dame is veel sympathieker en waardiger en... veel jeugdiger óók gewoonlijk, wanneer zij zich kleedt naar haar leeftijd en figuur en levenswijze, dan wanneer zij dat alles wil ondergeschikt maken aan dwaze modezucht. -

Helaas echter, hoe weinig oudere dames leggen er zich op toe, in dien *goeden* zin, jeugdig en sympathiek te zijn naar haar uiterlijk! Hoe velen loopen rond, in een gekleed toilet dikwijls, maar met een mond waarin de meeste tanden ontbreken, erger nog, meestijds leelijk en onfrisch zijn, afgebrokkeld, etc.! -

Ik noemde hierboven verschillende oorzaken op, waardoor dames zich noodeloos leelijk *maken;* een daarvan was angst voor pijn. Daarbij had ik hoofdzakelijk op het oog: het zoo gevreesde bezoek bij den dentist. Menschen, die met groote kalmte en flinkheid de een of andere ernstige, levensgevaarlijke operatie tegemoet gaan, zullen zich dikwijls met beslistheid weren tegen het doen aanbrengen van een geheel of gedeeltelijk kunst-gebit, omdat zij opzien tegen de daaraan verbonden pijn van het wegnemen van de eigen stukken en brokken, vóór de dentist de nieuwe tanden kan inzetten. Zij geven er zich geen rekenschap van, dat noch het chic-ste toilet, noch de meest flatteerende hoed, noch zelfs de uiterlijke voordeelen van mooi haar of een frisch teint, waarover zij wellicht nog beschikken, kunnen doen vergeten het beslistleelijke en onsmakelijke van hun mond, zoodra zij de lippen openen.

Anderen laten zich door misplaatste zuinigheid weerhouden, niet alleen waar 't een kunst-gebit geldt, maar ook op andere punten. Dat b.v. haar positie in de wereld, als echtgenoote van dien of dezen, haar verplicht zich dienovereenkomstig ‘deftig’ te kleeden en ‘netjes’ voor den dag te komen, zien zij wel in, en dientengevolge gaan zij visites maken in een door een goeden tailleur of bekwame naaister vervaardigd

duur modetoilet, overtuigd dat zij daarmede meer dan genoeg hebben gedaan om aan het beoogde doel te beantwoorden. Dezulken bedenken niet, dat een mode-toilet, over een slecht-gemaakt of goedkoop koop-corset, alleen dan mooi zit, wanneer de draagster (wat maar heel zelden 't geval is natuurlijk) een buitengewoon goed en slank figuurtje bezit, en dat in èlk geval uitgezakte, afgetrapte, met scheeve hakken ontsierde schoenen, onfrissche, grove, slechtzittende handschoenen, een dik-opgerolde, niet-fijne parapluie, en andere ‘kleinigheden’ van dien aard voldoende zijn om elk modetoilet in het water te laten vallen op zulk een afdoende wijze, dat het zelfs beter ware geweest dat niet te dragen, dan er zich in zulk slecht gezelschap mede te vertoonen. -

‘Al die dingen zijn mij te duur,’ - verklaart mevrouw X nijdig als men haar op zoo iets wijst. - Maar zij wordt even nijdig, wanneer men haar zegt dat ze dientengevolge, ondanks haar modetoilet, toch een allesbehalven ‘def-

tigen' indruk maakt, niet eenmaal dien bereikt van *wezenlijk* 'netjes voor den dag te komen.'

En toch is dit het geval in de oogen van iedereen die begrijpt wat ware distinctie beteekent. Wie het eene wil moet ook het andere willen. Als mevrouw X vindt dat hare positie meebrengt een zich keurig kleeden, dan mag zij niet uitzuinigen op schoenen en corset en parapluie wat hare mode-japon in haar oogen te véél kost; want dit soort zuinigheid leidt tot een 'failure', tot een misslag. -

Dat er door slechten smaak ontzettend veel wordt gezondigd is zoo overbekend, dat ik er niet lang bij behoef stil te staan. - Slechts zeer enkele vrouwen geven er zich rekenschap van, dat niet de mode-alleen maar in de eerste plaats haar eigen figuur, gelaatsen haar-kleur, óók hare sociale positie, moet beslissen wat zij al of niet kan dragen. De overgroote meerderheid kijkt wat mode is (gewoonlijk in modeplaten van den derden rang, die allesbehalve betrouwbaar zijn). Dan wordt besteld wat dezen winter of dezen zomer 'mode' zal zijn zonder eenige rekenschap te houden met eigen-ik-persoonlijk. De breede schouders en cape-achtige mouwen zijn b.v. dezen winter een der leelijkste mode-uitvindingen. Hoevele kleine, lompe, dikke vrouwen en meisjes, die per-se nóódig hebben iets dat haar langer en slanker maakt, heb ik niet reeds gezien in die voor háár allerminst-passende nieuwste nieuwigheid, allen volkomen overtuigd in hare onnoozelheid dat zij héél mooi gekleed zijn, omdat ze het nieuwste model dragen; hoogstens, als ze een beetje zelfkennis bezitten, zouden ze liever een andere mode voor zichzelf prefereeren, maar ze denken dat ze nu eenmaal *moeten* mee-doen, omdat het nieuw is.

Niets is dwazer dan zich dit in te beelden. Zonder per-se een ouderwetsche mode te kiezen, kan men in onzen hedendaagschen tijd van variatie altijd ontwijken de in het oog vallende seizoen-nieuwigheden van vorm of kleur, nieuwigheden die daarenboven door hunne eigenaardigheden zich meestal niet leenen voor eenvoudig-gekleede en met bescheiden-beurzen voorziene middelklasse-menschen, die hare toevlucht moeten nemen tot namaken, veranderen, en al die voor gewone modellen héél geschikte, maar voor nieuwe modesnufjes heel beslist *on*geschikte uitkomst-middeltjes, van dames wier omstandigheden niet toelaten zich in elk seizoen van top tot teen in het nieuw te steken bij de allereerste huizen.

Op dezelfde manier wordt gezondigd waar het nieuwe kleuren geldt, zóó sprekend als soms hard-paarsch of purper-rood of het pauw-blauw, dat dezen zomer zoo veel is gedragen door Engelschen. - 't Is mode en... alle reeds door de natuur hoog-paarsch en hoog-rood-getinte dames zetten hoeden op met die schreeuwende kleuren gegarneerd, en trekken japonnen aan in dezelfde nuances. Alsof grijs-zwart-wit, zacht-grijs-blauw, wit en zwarte ruitjes, samenvloeiende streepen, allerlei dergelijke, heel-mooie, en altijd in de mode *blijvende* tinten niet *altijd* zijn te dragen, en in zulke gevallen oneindig veel meer flatteeren! (Dáárom is het toch der draagster te doen, nietwaar?)

Dat vele dames in zulke gevallen zondigen zonder eigen-schuld, omdat zij zooals men het noemt: 'geen oog op haar zelve hebben' en daardoor vallen in de handen van baatzuchtig-radende modistes, die, of haar het nieuwste aansmeren omdat het het duurste komt, of haar een of ander vóórjarig overblijfsel in de handen stoppen onder de verzekering: Het kleedt U zoo goed, - ook dat is iets dat veelvuldig voorkomt, en dat alleen kan worden uitgeroeid door het openen van derzulken oogen voor zichzelve, opdat zij-zelve leeren beoordeelen wat haar goed staat en wat niet.

En eindelijk zij, die zich opzettelijk verwaarloozen!

O, ik denk hier niet aan de man-wijven die, oude en jonge, *willen* lijken op vogelverschrikkers, in de idiote meening dat zij daardoor hare ‘superioriteit’ den volke kond doen. Niet alleen de mannen, ook de verstandigeren onder hare overigens gelijkgezinde zusteren protesteeren genoeg tegen deze bespotting van de vrouw. Maar, protesteeren of niet, te *genezen* zijn dezulken toch niet.

Zij, die ik op het oog heb, zijn in de eerste plaats zij die zichzelve voor zoo leelijk houden, dat ze meenen: Voor mij komt het er niet op aan; ik ben toch leelijk. - In de tweede plaats zij, die, juist omgekeerd, denken: Ik heb 'n aardig bakkesje, of een opvallend goed figuur, ik val toch wel in den smaak, al zie ik er ook slordig gekleed uit. - In de derde plaats zij, die zich door haar leeftijd of haar gebrek aan ijdelheid, gerechtigd achten te denken: Ik heb geen lust geld uit te geven voor een pruik, of voor kunst-tanden, of: Het komt mij te duur om dit of dat middel aan te wenden om een uitslag die mij ontsiert weg te maken; ik blijf maar liever zooals ik ben. -

Al diegenen zou ik willen toeroepen: Hoe ook gij-zelve in dezen denkt, het is Uw *plicht* tegenover Uw omgeving er zoo goed mogelijk en zoo smakelijk mogelijk uit te zien. Ja, Uw *plicht.*

Niets is onsmakelijker dan te moeten eten in het gezelschap van menschen met gebrokkelde tanden, en de gevolgen die daaraan verbonden zijn. En hoevele oudere menschen hebben in dit opzicht een zóó bevoorrecht gebit, dat het volkomen gaaf is gebleven? Zelfs waar één tand ontbreekt wordt een mooi gelaat reeds ontsierd. Zie maar eens rond onder de menschen uit het volk, waar dit bij knappe jonge vrouwen zoo dikwijls voorkomt. -

Maar hoeveel te méér nog wordt de tegenover zittende onaangenaam aangedaan, wanneer hij ziet in een mond, die bij elke opening vertoont vuile stompjes of gebrokkelde tanden en gaten, om niet te spreken van de onsmakelijke wijze van eten die daaruit voortvloeit. - Hetzelfde geldt voor hen, wier hoofdhaar dun is geworden, zoodat het hoofd aan de slapen dóórschijnt, soms een onfrissche, gele huidkleur vertoont daar, op die plekken. - Het dragen van valsch haar, niet van een *mode*-pruik, maar van doelmatig aangebracht valsch haar, is in zulke gevallen *plicht.* - Zij die, hetzij door lichamelijke ongesteldheid, hetzij door een toevallige oorzaak, het ongeluk heeft zich ontsierd te zien door puistjes of uitslag of dergelijke teint-onreinheden, heeft de *plicht* de kosten niet te schuwen om den arts te raadplegen wat daartegen valt te doen, en, als hij haar raadt zichzelf den een of anderen leefregel op te leggen, zich eenig tafel-genot te ontzeggen, om daardoor haar bloed te zuiveren, en de gevolgen van dat onzuiver bloed, die zich in den uitslag openbaarden, weg te nemen, dan *mag* zij zich niet ervan af maken met te zeggen: *Ik* heb er dat niet voor over om wat mooier te lijken; tegenover haar omgeving is het haar *plicht* niet 'mooier' maar wel *smakelijker* voorkomen te hebben.

Hetzelfde geldt voor haar die zichzelf te mooi of te leelijk vinden om netjes te zijn. Ik heb een zonder eenigen twijfel zeer knap jong meisje gekend, knap van uiterlijk, die uit gemakzucht steeds zonder ceintuur, en zonder das bij haar linnen boordjes, door huis liep. Zij zelve was te zeer overtuígd van hare vele uiterlijke voorrechten, om te willen luisteren naar de herhaalde vermaningen van ouders en familieleden, die zich ergerden aan haar onaantrekkelijk toilet; en, omgekeerd, heb ik een andere gekend die, onder het zure motto: ik ben immers toch leelijk, alle leelijke hoeden en leelijke rokken die ze vinden kon aantrok, zonder er ooit bij stil te staan, dat hare omgeving op die wijze noodeloos werd opgescheept met een vogelverschrikker, waar zij, bij een weinig goeden wil, er had kunnen uitzien als iedereen, zonder in het minst op te vallen, wat zij nu *voortdurend* deed. -

Zie, dit nu is het doel van deze nieuwe Holl: Lelierubriek, op dezen *plicht* zich zoo goed mogelijk voor te doen wil zij wijzen, zij die raad behoeven helpen, zij die adressen vragen van goede magazijnen die opgeven, enz. Niet tot modepoppen wil zij de vrouw maken, wel tot uiterlijk-sympathiek aandoende jonge meisjes, jonge vrouwen, oude vrouwen. - Zij wil U geen reformkleeding noch modetoiletten opdringen. Zij wil U leeren te rade te gaan met Uw eigen smaak en eigen figuur en eigen behoeften, en met die van Uw bebetrekking, Uw ongehuwd of gehuwd of moeder-zijn, Uw wonen in een kleine of groote stad, Uw al of niet meedoen met uitgaan, enz. enz.

En bovenal wil zij U trachten voor te lichten waar het geldt Uw beurs bij wat gij noodig hebt of kiest. - Niets zal daarbij aangenamer en wenschelijker zijn, dan dat

gij-zelf zoo veel mogelijk tot ons komt om inlichtingen, adressen enz. - Alle correspondentie dienaangaande wordt gij verzocht te zenden aan den uitgever van dit blad in afzonderlijke gesloten enveloppe (*niet* ingesloten aan de redactrice) met tot adres: *Rubriek-toilet.* - Elke week verschijnt een algemeen artikel, en daaronder de correspondentie-antwoorden van deze toilet-rubriek.'

REDACTRICE.

Kunsten en Wetenschappen.

Aziatische Keramiek.

We bedoelen die van Midden-Azië, met name Turkestan, waarvan hoofdzetels der tegenwoordige keramische kunst zijn Buchara, Rischtan, Samarkand, Taschkent, enz.

Het kunstpeil begint te dalen, en om nu het verval zooveel mogelijk tegen te houden, zoo niet weder den bloeitijd te doen herleven, heeft de Russische regeering den 'Orientforscher', N. Bourdoukoff, aan 't werk gezet om een plaatwerk - voornamelijk - samen te stellen, dat een beeld geeft van de kunst uit Midden-Azië, weinige jaren geleden, toen zij nog op hoogen trap van ontwikkeling stond.

Het onder 't volk brengen van de Midden-

Aziatische Keramiek; het democratiseeren van deze tak van kunstnijverheid; het daardoor voortbrengen van mass's voorwerpen voor luttel gelds, was een nekslag voor wat geproduceerd werd. Zoolang weelde er in heerschte; zoolang de kunst betaald werd kon zij kunst blijven.

Tweeentwintig chromoplaten, - met enkele bladzijden tekst, in 't Fransch en in 't Russisch, - geven eene groote sorteering, - in reproductie - schotels, borden, vasen, kannen, koppen en ander gerei, van 't beste wat de hedendaagsche Midden-Aziatische kunst heeft opgeleverd, uitmuntende in kleurenpracht, ornamentiek en Oosterschen gloed.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bernarda. - Van U heb ik twee brieven ter beantwoording, een van 23/3 die door mijn typhus is onbeantwoord gebleven, en een van 12/10 die begint met een ‘herinnering’ wie gij zijt, hetgeen onnoodig is, want ik herinner mij uwe vroegere correspondentie volkomen, en ben blijde dat gij nog steeds den lust gevoelt die voort te zetten, ook al moest gij lang wachten op antwoord door die ongesteldheid van mij. -

Ik vind in Uw brief van 23/3 '7, een beschouwing, die dunkt mij blijk geeft van verschillende dingen met elkaar verwarren. - Immers, dat gij als kind niet wildet

excuus vragen als gij *onverdiend* werd gestraft, is iets geheel anders, dan het iemand dien men lief heeft willen terug *winnen*, waar hij ontrouw werd door een tijdelijke oorzaak. - In het eerste geval voel ik precies als gij; in het tweede kan het mij niets schelen te vergeven en te vergeten, *omdat ik liefheb.* - Het door U aangehaalde voorbeeld van honden, die de hand likken welke hen slaat, is onjuist. Een hond zal **nooit** - (van mijn tiende jaar af ken ik honden in alle soorten) - een hand likken van iemand, die hem onsympathiek is, veel minder waar die iemand hem zou slaan; dan gromt en bijt ook de goedigste hond. Maar als iemand, dien hij liefheeft, en die het doet in drift of bij ongeluk, hem pijn doet, ja, dan vergeeft een hond onmiddelijk en bewijst door zijn terstond kwispelstaarten en aanhalig zijn, dat hij hooger staat dan de mensch, waar het die waarachtige liefde geldt, die niet alleen in de goede maar ook in de slechte oogenblikken kan *blijven* liefhebben. - Overigens geloof ik, lieve mevrouw, dat het hier geldt iets, waarin ik U nooit zal overtuigen, omdat het is eene questie van *voelen.* Ik heb lief op de bovenbeschreven wijze. Ik ben hartstochtelijk, driftig, niet-zachtmoedig; maar, waar het liefhebben geldt, ben ik bereid tot elk offer, zelfs van vrouwenwaarde, eer, al die schoone phrasen die m.i. verbleeken, zoodra men voelt wat liefde *is.* -

- Zeker, dat het leven aan een vrouw veel zwaardere eischen stelt dan het doet aan den man, geef ik U volkomen toe. Maar die onrechtvaardigheid heeft de Natuur op haar geweten, zij maakte ons zoo, lichamelijk en geestelijk, als wij nu eenmaal zijn. Voor den man is het daarom veel plezieriger in de wereld te leven dan voor ons; hoe dieper wij voelen, en hoe hartstochtelijker wij liefhebben, hoe moeilijker ons inwendig leven is, maar dat is een *feit* dat wij moeten accepteeren, dat wij niet kunnen veranderen.

Ik geloof niet dat een man die zijn vrouw eenmaal *werkelijk* liefhad, haar later voor goed zal ontrouw blijven, alleen omdat zij minder mooi werd, en allerminst zal dat het geval zijn, wanneer zij hun beider kinderen goed en verstandig leidde en opvoedde. Zeker zal hij dan, of na eenigen tijd tot haar terugkeeren (en m.i. moet zij dan vergeven, en zal zij dat ook doen als zij hem liefheeft) of hij is haar nimmer waard geweest, en heeft het nooit zijnerzijds geméénd. In dat laatste geval vervalt mijn betoog natuurlijk, want het uitgangspunt Uwer correspondentie is het door U gestelde geval, dat er van *wederzijdsche* liefde sprake is, en dat de man dus niet van huis uit staat beneden zijn vrouw, zoodat deze haar liefde verkwistte aan een onwaardige.

Zeker, dat de maatschappij, 't leven, het den man zoo veel gemakkelijker maakt in zulke dingen dan de vrouw, ook dat is wáár, maar ook dat zult gij niet veranderen kunnen, juist omdat de vrouw-zelve niet kan over het algemeen buiten den man. Let maar eens op s.v.p. hoe, vooral die vrouwen die 't hardste schreeuwen *o*ver zijn onzedelijkheid, bijna zonder uitzondering niet alleen toehappen wanneer hun een gelegenheid wordt geboden om bij gebrek aan beter met den oudsten, vuilsten, verloopendsten man te huwen, maar ook hoe zij na een echtscheiding om eeu dergelijke onzedelijkheidsreden van een man, dadelijk weer klaar zijn het te probeeren met nommer twee, die evenmin bekend stond als een braven Hendrik. Ik kan hier geen namen noemen, maar informeer s.v.p. in ons klein landje eens naar de particuliere levensgeschiedenis van allerlei voorvechtsters op dit gebied, die zoo *redeneeren* als gij, in het publiek, maar o zoo anders *handelen* in haar particulier leven. Dit nu zijn degenen, die in theorie willen veranderen; - en in de practijk weinig in staat zijn getrouw te blijven aan haar beginselen. De groote meerderheid echter van de vrouwen heeft zelfs voor theorie van dien aard tijd noch lust; zij voelt onbewust, al van af haar

klein-coquet-meisje-zijn, dat ze niet leven kan noch wil zonder ‘den’ mand Daarom accepteert zij hem zooals hij nu eenmaal is, vroeger misschien blinder en met meer illusies dan heden ten dage, maar ook nu als toen: *Graag.* -

Gij moogt dit nog zoo treurig en nog zoo vernederend voor ons geslacht vinden, ik kan dat niet helpen. - Ik schiep de vrouw niet, en ik heb het niet op mijn geweten dat de man zoo weinig hoog staat in zedelijke questies. Maar... ik zie en ik zeg de *wáárheid*, onverschillig of die prettig is of flatteus voor ons vrouwen, of niet. -

Ja, ik ook geloof dat een man zielsveel van zijn vrouw kan houden en toch haar ontrouw kan zijn, wanneer zijn temperament bijzonder zinnelijk is, en het hare daaraan niet beantwoordt. - Dat hij moet en ook *zal* strijden tegen die begeerten van zinnelijken aard spreekt van zelf, als hij zijn vrouw liefheeft. Maar een val is volstrekt niet ondenkbaar, ook al overwint zoo iemand zichzelf heel dikwijls. - Ik geloof niet dat gij U *hartstocht* kunt voorstellen, en daardoor ook waarschijnlijk kunt gij haar zoo weinig vergeven, omdat gij haar niet begrijpt. -

Nu Uw brief van 12 Oct. jl. - In de eerste plaats was ik blij daaruit te vernemen, dat gij U meer opgewekt voelt en minder reden hebt tot verdrietelijkheden. - Ook Uw

instemming met mijn corresp: aan den heer J.S., dat men geen typhus zal krijgen van verdriet, etc, deed mij veel genoegen, omdat ik het met U eens ben, dat integendeel leed ons juist *staalt* en leert zichzelve te *dwingen* tot zelfbeheersching, ook in lichamelijken zin. -

Ik neem den zin uit een mijner laatste correspondenties, die U zoo bijzonder trof dat hij aanleiding werd tot Uw brief, in zijn geheel over, opdat andere lezers mijn antwoord hier beter begrijpen:

'*Juist omdat in den man de begeerte der zinnen zóó sterk spreekt, dat hij bijna altijd vóór*, *maar dikwijls ook na zijn huwelijk nog andere liefdes er op nahoudt, dan die voor zijne eigene vrouw, juist daarom kan men in hém nog eenigzins verontschuldigen, wat in de vrouw alleen verdient te worden genoemd onnatuur en egoïsme.*'

Ik heb lieve mevrouw hiermede op het oog gehad de tegenstelling, die de Natuur schiep m.i. - Zij maakte den man zóó zinnelijk dat hij reeds op zestienjarigen leeftijd of jonger begeerten koestert, die in het meisje van dien leeftijd niet opkomen. Zuiver *zinnelijke* begeerten naar dienstmeisjes, naar oude vrouwen zelfs, naar lichtekooien van de straat etc. - Een jong meisje - als zij normaal is - wordt alleen sentimenteel-verliefd op iemand die haar 'bekoort', niet op een man van de straat, een stal-jongen, een loopknecht, iemand in een woord die *alleen* haar zinnenbegeerte prikkelt. - Ook de meisjes uit het volk, die zich geven voor het huwelijk uit vrije verkiezing aan een jongen van haar eigen stand, doen dat niet uit zinnenbegeerte *alleen*, maar omdat *die* jongen haar tijdelijk bevalt, en in de meeste gevallen is het ook dan nog *hij* die neemt, en zij die zich *laat* nemen, niet zij, die aanbiedt uit zinnenbegeerte -

Zoo heb ik mijn zin bedoeld. - En wat nu de ontgoocheling der vrouw aangaat, als zij na het huwelijk moet ondervinden, dat haar man aan die zinnelijke liefde *blijft* offeren, ik geef U volkomen toe, dat die ontgoocheling *groot* moet zijn, en dat het haar veel strijd zal kosten daarin te berusten; bovenal echter staat het bij mij vast, dat zij dit alleen zal doen, of uit volkomen onverschilligheid voor hem, of omgekeerd uit hoogstaande liefde tot hem. -

En gij hebt dus volkomen gelijk, dat er heel wat ongelukkige huwelijken komen door dezen toestand. - Want niet iedere vrouw is gehéél onverschillig, en nog veel kleiner aantal heeft zóó zelfopofferend lief. Het eenige remedie - *als* het er een is - is m.i. dat het jonge meisje, voor zij huwt, als zij zich verlooft, door haar moeder of andere bevoegden wordt wijs-gemaakt, wordt aan het verstand gebracht hoe 'de' man is en aan welke schaduw-zijden zij zich blootstelt in het huwelijksleven. - Dat *volwassen* meisjes, als zij zich verloven, in dien zin worden wijs-gemaakt, juich ik zonder voorbehoud toe. Gewoonlijk echter zijn mama en papa veel te blij dat ze een dochter 'aan den man hebben gebracht' (vooral in onze dagen waarin dat niet meer zoo gemakkelijk lukt dan vroeger, zelfs al is fortuin en schoonheid voorhanden), om de kans te willen loopen, dat zij zich zou terugtrekken van schrik over de haar gedane onthullingen. Tolstoï - de groote schrijver - heeft zijn vrouw *gedwongen,* toen zij zich met hem verloofde, zijn dagboek te lezen, waarin heel zijn onzedeiijk jonge-man-leven was neergeschreven zonder verhulling van de waarheid. Eerst wilde zij daarna het engagement afmaken; de afgod was van zijn voetstuk gevallen. - Maar zij had hem ten slotte te oprecht lief om hem te willen opgeven. - En het werd, gelijk hij zelf getuigt, een zeer gelukkig huwelijk!

Intusschen, niet zonder reden schreef ik: *Als* het een remedie is, want, in de meeste gevallen, is ook het jongemeisje veel te blij dat ze een man heeft opgedaan, om zich te *willen* verdiepen in de teleurstellingen die haar wachten kunnen en zullen. -

Ook U - zoo goed als ieder onzer - zullen toch wel véle gevallen bekend zijn van meisjes en vrouwen, die, *ondanks* alle waarschuwingen, opzettelijk liepen in haar ongeluk, trouwden een slechten, verloopen man, liever dan... ongetrouwd te blijven. -

Hebt gij *Vrouwenmacht* van *Gustaf af Geijerstam* gelezen? Ik geloof dat gij daardoor op hartstocht en op het vergeven van de vrouw, zoowel als op het 'eischen' van den man, een anderen kijk zoudt krijgen wellicht. Ik geloof niet, dat een man, die in een hartstochtelijke zinnenbegeerte ontrouw is en daarna zijn gedrag bitter berouwt, daarna 'eischt' van zijn vrouw vergiffenis en toegevendheid. - Die komt harerzijds in strijd en tranen maar uit hare *liefde*, en niet op zijn 'eisch'. En hij zijnerzijds weet dat ook wel, en zal haar om zulk een vergiffenis te hooger waardeeren.

Ik onderschrijf Uw woorden volkomen:

'*Ik heb in 't dagelijksch leven liever een man tot vriend*, *dan een vrouw tot vriendin*, *maar ik heb nog nooit tegen een man opgezien*, *ik voelde mij of zijns gelijke of ik voelde mij boven hem, misschien erg pedant gezegd*, *maar ik begrijp nooit waar dat tegen opzien in bestaan moet.* -'

Precies zoo voel *ik* ook het. - Ik ook heb meer vrienden dan vriendinnen, en ik heb ook liever vrienden dan vriendinnen. - En ik-ook ben niet in staat 'op te zien tegen een man.' - En daarom ben ik ook niet geschikt voor 't huwelijk, want ik zou in het huwelijksleven alleen gelukkig kunnen zijn, wanneer ik in dien man mijn meerdere had gevonden. - Dat ik daarentegen vele vrouwen ken tegen wie wèl ik opzie, niet om haar meerder verstand of haar meerdere geleerdheid, of haar grooteren kunstzin, maar omdat ik haar in karakter-deugden veel hooger stel dan mij-zelve, kan ik hier openlijk verklaren, ouderen en jongeren, onder de vrouwen ken ik ze zoo. -

Ja-zeker, het bewuste boek *is* hard, maar... juist daarom is het, in dien zin van Uw bekenden, prachtig, want het is wáár. - En wáárheid is, als zij in een mooien vorm is gegoten, veel grooter kunst dan verzonnen verhaaltjes van onwerkelijke menschen. - Juist omdat hetgeen dat boek schildert zoo *levenswaar* is, juist daarom deed het U pijn. Evenals het U pijn doet, dat de man is zooals hij is. Het leven-zelf is nu eenmaal zoo hard, en zoo teleurstellend. Ik geloof, wij leeren ons eerst verzoenen met ons lot en daardoor waardeeren het mooie dat óók is hier en daar, wanneer wij geleerd hebben te berusten in dat feit van 't leven nu eenmaal zoo zijn en niet anders.

Zooals U ziet heb ik getracht U recht uitvoerig te antwoorden, in de hoop dat ik, zoo ik U al niet overtuigde, U althans duidelijk maakte mijne meening. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

27 November 1907.
21ste Jaargang.
No. 22.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Vrouwenarbeid.

I.

Jaren, jaren geleden verscheen er een boek - ik weet niet meer van wie-(n) ‘Utopia’ geheeten, dat een parodie op de toekomst inhield, ten opzichte van vrouwelijke en mannelijke bezigheden.

De mannen zouden dan, met 'n keukenschort voor, huishoudelijk werk verrichten en omgekeerd werden de vrouwen in mannelijke betrekkingen geplaatst.

Ik was, toen ik het gelezen heb, nog te jong om over de letterkundige waarde van 'n werk te kunnen oordeelen, maar ik had gevoel voor humor en smulde van sarcasme; zoodat ik mij kostelijk vermaakte met de beschrijving van de zotste toestanden, welke de auteur voorspelde, ingeval 'Utopia' werkelijkheid zou geworden zijn.

De schrijver voorzag wat het gevolg moest worden, als de meisjes voor allerlei betrekkingen klaargestoofd werden en met of zonder aanleg voor 't een of ander vak opgeleid, wat vroeger alleen door mannen beoefend werd. Hierbij in aanmerking genomen dat een vrouw minder behoeften heeft dan een man en dus ook met minder loon zou tevreden zijn, begon zijne voorspelling, althans wat den werkkring der vrouwen betreft, vrijwel in vervulling te komen.

Hoewel ik het beslist voor noodzakelijk houd dat een meisje evenzeer ontwikkeld wordt als een jongen, geloof ik toch, dat we met al dien vroeger ongekenden vrouwenarbeid, op den verkeerden weg zijn.

De meisjes toch in deze baan geleid, moeten het aangeleerde productief maken en worden dus tegen elken - en wel den goedkoopsten - prijs op de markt der betrekkingen gebracht. Een natuurlijk gevolg is, dat hierdoor het arbeidsveld voor de mannen steeds kleiner wordt en minder verdienste oplevert - de werkgever kan immers plenty goedkoope krachten krijgen - en een nog natuurlijker gevolg is, dat de vrouwen, die zich zoozeer beklagen over den huwelijksnood, den geringen kans om een huwelijk te kunnen sluiten, zelf voor een groot deel oorzaak zijn van haar eigen klacht.

De mannen mogen in 't algemeen niet meer zoo trouwlustig zijn als een 50 jaar geleden, waardoor de huwelijkskansen voor de meisjes verminderd zijn, een waarheid is het dat velen, die nog wel zouden willen huwen, dit niet kunnen, omdat ze niet in staat zijn een vrouw te onderhouden.

Nu is het mijne bedoeling niet protest aan te teekenen tegen het in eigen onderhoud voorzien der vrouwen, dit zij verre, ik vind het vrij wat eervoller dat zij niet afhankelijk behoeven te zijn van den man, dan dat ze zich tegen dezen of dien prijs verkoopen om een weeldezuchtig gemakkelijk leventje te leiden als juffrouw of mevrouw die of die, doch hierover later eens; ik wil zeggen dat ze zich maar niet op alles moeten werpen wat ze meenen te kunnen doen, op grond dat ze dit of dat geleerd hebben, en als 't een niet gelukt dan 't ander maar aangrijpen, om anderhalve cent te verdienen met iets wat heelemaal buiten haar bevoegdheid ligt.

Een dier bezigheden, waaraan ze zich zonder den minsten aanleg - zooals Freule Lohman ook reeds menigmaal betoogd heeft - gaan wijden, op grond van wat ze geleerd hebben is vertaalwerk, meenende, dat als men talen kent, het vertalen als vanzelf gaat.

Dit nu is een grove dwaling, en op grond van ervaring ben ik zoo vrij te beweren, dat het heel wat moeilijker is te vertalen dan zelf iets te schrijven, - Na kritiek op mijn eigen vertaalwerk, in vergelijking met dat van een bevoegd letterkundige, wil ik mij niet meer aan de vertaling van belletrie wijden, omdat ik gezien heb, dat ik het niet kan, al staat er ook geen onzin en is de bedoeling van den schrijver niet verloren gegaan. De zinnen zijn overgezet in leelijk, stijf Hollandsch en ik voel dat ik mij schuldig gemaakt heb aan het verknoeien van datgene, wat in de oorspronkelijke taal mooi geschreven was.

Maar nu nog het doel, waarom het gaat n.l. de verdienste. Niets dat in ons land zóó slecht betaald wordt als vertaalwerk. Eenige jaren geleden vertaalde ik een wetenschappelijk werk uit 't Fransch; het was 400 bladzijden, groot octavo, waarvan nog 't meeste heel fijn nootschrift en als bijzondere gunst kreeg ik dat werk ter vertaling tegen *f* 4 't vel want... schrik niet lezeressen, de uitgever kon 't gedaan krijgen tegen *f* 1.80 per vel en niet door 'n prul, maar door 'n arm huisvader, wiens talenkennis niets minder was dan de mijne, doch wien het niet gegeven werd, omdat hij beneden de markt werkte, naar de uitgever mij verzekerde.

Het hoogste wat men per vel groot octavo kan maken is *f* 6, en in 'n bijzonder geval voor 'n klein stukje zal door 'n edelmoedig werkgever 50 cent per bl. gegeven worden, doch zoo iets behoort dan ook wel tot de grootste uitzonderingen. Indien men nu tegen *f* 6 per vel geregeld werk had, zou het nog zoo erg slecht niet zijn, doch

vertaalde werken komen niet dagelijks voor en daar de uitgaven meestal in 't voor of najaar verschijnen en ieder uitgever zooal z'n vaste vertalers-sters heeft, kan men licht begrijpen, dat er voor de massa geen droog brood mee te verdienen is.

En nu 't nut dat men met vertalen sticht?

Mijns inziens is dat, behalve de uitzonderingen, zeer gering niet alleen, doch in vele gevallen een moreele misdaad.

Alleen wanneer het een werk van importance betreft en literair mooi - zooals een artist dat zou doen - overgezet is, beantwoordt vertalen aan het doel, het lezenswaardige onder ieders bereik te brengen.

En daarop valt bij de vertalingen veel - zoo niet alles - af te dingen, behalve 'n enkele uitzondering.

Als men zoo de verschillende boekwerken, tijdschriften en couranten nagaat, haalt men minachtend de schouders op voor wat daar van prulwerk in te lezen valt.

Het meeste is zoo verbazend onbeduidend en onwaar, dat men zich afvraagt, hoe is het mogelijk, dat de massa zoo iets wil lezen.

En waren het de vertalingen nog maar alleen, doch het is juist zooals Freule Lohman eveneens vaak beweerd heeft, ook 't oorspronkelijke is meestal van nul en geener waarde, omdat men er geen rekening mee houdt of de inzender(sters) menschen van talent en aanleg zijn, maar wel of A een kennisje van B en C een vriendje van D is. Dit laatste geldt in hoofdzaak voor de tijdschriften. En wat verder de uitgevers aangaat, deze vragen niet naar de waarde - hebben er dikwijls zelf ook niet 't minste begrip van - der literatuur en houden alleen rekening met eigen inkomsten. En daar nu een vertaalde uitgave minder kost dan eene oorspronkelijke en 't publiek alles slikt, komen er een massa vertaalde boeken, die de kosten van 't drukken nog niet waard zijn.

Het heeft er den schijn van of ik Freule Lohman in sommige opzichten wat napraat, maar het zijn evenzeer mijn eigen gevolgtrekkingen.

Het publiek, dat wat beter onderwijs genoten heeft wil iets *lezen* en daarvoor neemt het boeken en tijdschriften, maar.... het leest rijp en groen helaas, en nu is het de zaak, neen de heilige plicht der redacties te zorgen dat *men lezen leert.*

Als men allerlei prullerommel opneemt, verhaaltjes over vrijerijtjes en jonge moedertjes enz., enz., blijven de lezers(essen) op 't zelfde pad voortsukkelen van onze grootouders en leeren nooit het groote werkelijke leven zooals Zola, Catulle de Mendes, Multatuli in z'n Woutertje Pieterse, Clara Viebig, Johan Schmidt, soms van Hulzen e.a. dat beschrijven, kennen. Al die beuzelachtige verhaaltjes, niets met het werkelijke leven gemeen hebbende, maken ziekelijke, overdreven menschen, die voor het groote leven staan als vreemdelingen en ook daardoor zoo onbeholpen zijn voor zich zelf en scheef in de voorstellingen omtrent anderen.

Er is heel wat anders in de wereld te koop dan liefdesgekweel, dat in de meeste gevallen niet eens liefde is, maar er voor doorgaat, bewijs hiervoor is, dat de désillusies op dat gebied, zoo ontzaglijk groot zijn. Wanneer nu de lezers en vooral de jonge menschen, als eigen ervaring hun het niet heeft geleerd, door de lectuur voorgelicht, begrijpen wat de ernst van het leven *in waarheid* is, zal men minder ontnuchterd zijn. De tijd voor ons modernen is voorbij om zich te vermeien in romannetjes en novelles vol leugen, die je later het werkelijke leven doen aangapen als iets ongehoords, ik zelf spreek uit ondervinding en verheug me van die illusies, door onware literatuur ontstaan, bevrijd te zijn. De ontgoocheling, als men ziet wat de werkelijkheid inderdaad is, werkt zoo verkillend dat het paradijs van je illusie plotseling verdwijnt en je mistroostig en leeg in de wereld staat.

Had men geleerd alles te zien, zooals het is, dan zou dit niet kunnen gebeuren. Helaas de meeste, of bijna alle literatuur is zoo, ja zelfs de kinderboeken worden volgepropt met leugen, wijl de z.g. pedagogen beweren, dat het kind van alles onkundig moet blijven. Daar toch wordt reeds de grond gelegd voor de latere teleurstellingen, waartegen men en vooral de vrouw niet is opgewassen.

Dit nu wordt in hooge mate ook bevorderd door de vertaalde werken en werkjes, als b.v. die van Marie Corelli. Alle romans die deze vrouw schrijft zijn, in plaats van de waarheid, er naast. Men neme eens ‘Delicia’, dat haar eigen leven moet voorstellen, en als men geleerd heeft de logische gevolgen te overzien, dan zal datgene, wat zij den man, met wien ze getrouwd was, verwijt, ons als beslist onvermijdelijk voorkomen; hoe kon ze verwachten geluk te vinden met iemand dien ze alleen trouwde, omdat ze op z'n forsch uiterlijk verliefd was, en die van haar geld profiteerde zonder 't minste eergevoel? Ook ‘Alsem’ is bombast, evenals ‘Smarten van Satan’ e.a.

En zulke boeken worden door 't lezende publiek verslonden, omdat ze in ons land uitgevers vinden, die goede zaken met zulken onzin maken.

Zoo de vrouwen dus uit werkelijke roeping en aangeboren gevoel voor mooie taal iets in 't Hollandsch willen overbrengen, is dat wat anders, maar als middel om in haar onderhoud te voorzien, is 't beslist ontoereikend. De velen, die er zich tot dusver aan bezondigen, zou ik raden zich liever te trainen als knappe handige dienstbode, en haar ‘jufferschap’ niet voor onaantastbaar te houden, maar er iets aan te verbinden dat achting afdwingt. Ze stichten dan veel meer nut, want aan goede dienstboden is groot gebrek, ook adelt arbeid vrij wat meer dan het bevorderen van leugen en onzin. In een volgend artikel hoop ik het eens over dat soort van arbeid te hebben.

RARDA LIEFTINK.

Boekbeschouwing.

De berg van Licht door Louis Couperus (2 dln.) Uitgever L.J. Veen, Amsterdam.

't Is het zoovéélste boek van Couperus!

Als je zoo eens doorziet de opgave van alles wat er al bij den uitgever Veen verscheen van zijn hand, - om niet te spreken van het bij van Kampen in 't licht gegeven *Eline Vere*, - wel dan moet je erkennen, dat véélschrijverij nu juist niet alléén een zonde is van de derde en vierde rang boekenfabrikanten, dat auteurs van betéékenis er óók niet wars van zijn, zich telken jare in de herinnering van het publiek aan te bevelen, met een roman of iets van dien aard, bij wijze van visite-kaartje.

- En het valt niet te ontkennen, bij alle achting voor het talent van Couperus, - ja misschien juist als je achting voor zijn gaven voelt, zie je zijn misstapjes nog met 'n te oprechter gevoel van pijn aan -, dat hij zoo van tijd tot tijd zich niet ontziet allernaarste alledaagsche waar te knoeien tusschen zijn producten des geestes.

Daar heb je *Hooge Troeven*, onder anderen.

En *Extaze* óók, al willen zijn per-se bewonderaars (vooral bewonderaarsters) dat ook zoo veel mogelijk ophemelen, is toch maar heel dunnetjes-gedacht en dito-uitgevoerd werk van een Couperus, die niet op één lijn staat met den auteur van *Majesteit*, *Noodlot, De Stille Kracht.* - Veel amusanter vind ik de loopjes met zijn van hem alles slikkend publiek, die Couperus nu en dan zich veroorlooft te nemen, als hij een wartaal van quasidiepzinnigheid opdischt in zijn zoogenaamd 'diepe' boeken: *God en Goden*, *Over Lichtende Drempels, Dionyzos.* Voor zoo'n brutaal de lezers in het ootje nemen, heb ik respect; het bewijst humor! En humor is een zoo zelden voorkomende eigenschap, vooral in een artist, - die maar al te dikwijls is een innig-saai mensch!

Want nietwaar, ik wil liever aannemen dat Couperus-zelf 't komieke van zijn, door enkele gansch van vleierigheid uitzinnig-geworden critici met Dante vergeleken kunst-scheppingen, zich heel goed bewust is geweest, dan dien woorden-bombast zonder inhoud houden voor een ernstig, éérlijk bedoeld pogen van hem, om iets waarachtig-schóóns te scheppen!

Neen, Couperus is te véél een waarachtig artist, om niet te weten, dat zijn lijn niet ligt in scheppingen van het genre: *God en Goden*, dat hij is de geboren roman-schrijver van Haagsche toestanden, van wereldsche menschen, van verfijnde-beschavings-situaties. Geen onder de Hollandsche auteurs, die hem evenaart waar het geldt een Haagsch salon, een Haagsche dame, een verweekelijkt jonkertje ten tooneele te voeren. Het burgerlijke, eigen aan de meeste in zoogenaamd goedekringen spelende romans van Nederlandsche schrijvers en schrijfsters, is bij *Couperus* veelal bijna gansch niet te vinden, minder zelfs bij Marcellus Emants of Henri Borel, nog zoo wat de besten na hem waar het dit speciale gebied van burgerlijkheid-vermijden geldt. Als Couperus je rondleidt in *Kleine-zielen*-werelden, of als hij zich beweegt met je in het écht Haagsche bestaantje van het *Eline Vere* kringetje, dan voel je voortdurend, hoe hier iemand dat alles uitbeeldt, die zijn taak, zijn onderwerp áán kan, er in thuis-hoort, er mee is vertrouwd.

Maar niet aldus met *De berg van Licht*, waarvan Couperus zelf zoo goed voelde zijn weinige geschiktheid tot het onderwerp van historischen aard, dat hij éérst

jaren-lang aarzelde vóór hij het aandurfde, toen bij de verschijning een ‘brief’ aan zijn uitgever liet publiceeren, waarin hij zich min of meer excuseert voor zijn het gewaagd-hebben. De begeerte de ziel te ontleden van den zonnepriester, van *Helegabalus* werd hem te machtig! Maar toch voelde hij-zelf hoe het bijwerk, gansch de historische achtergrond, eigenlijk is: niets voor hem. ‘Ik dacht telkens gedurende al die jaren: ik ben geen érudit, een “historische roman” te schrijven is niets voor mij.’

Is dit nu niet een bewijs van éérlijke zelfkennis, die het recht geeft tot mijn zooeven uitgesproken vermoeden, dat Couperus óók zijn ongeschiktheid tot diepzinnige en verheven romans, genre Dante, zich wel inwendig moet bewust zijn, en vermoedelijk alléén maar heeft willen zien, hoe vér hij kon gaan met het domme publiek, en de gedweeë critici! -

Want zelfkennis zit er in die hier boven afgedrukte zinsnede. Neen, inderdaad, een ‘historische roman,’ en dat behoorde *De berg van Licht* te zijn geworden, is niets voor Couperus. Als zoodanig is het een mislukt boek.

Als ziels-analyse echter is het een eerbiedafdwingende studie, getuigend van dat bijzonder verfijnde voelen, waardoor Couperus zich

onderscheidt, waar het geldt een gansch van het gewone afwijkende, innerlijke toestand te begrijpen, in zich op te nemen!

En nu wil ik al dadelijk zeggen, dat hij naar mijne meening hierin beter gewaardeerd en verstaan zal worden door zijn Indische lezers, dan door volbloed-Hollanders, omdat die laatsten gemeenlijk zoo heel conventioneel blijven stilstaan bij conventioneele begrippen en opvattingen, terwijl de eersten dikwijls een wat ruimeren en minder bevooroordeelden kijk hebben op sommige dingen.

Uit een conventioneel oogpunt nu zal de meerderheid van lezers *De berg van Licht* vermoedelijk noemen: 'een onzedelijk boek!' Omdat er dingen, feiten, gebeurtenissen in voorkomen, welke heden ten dage zouden worden veroordeeld als onzedelijk! Maar, wie in staat is zich volkomen objectief te verplaatsen in den door Couperus behandelden Romeinschen keizer-tijd, zal moeten erkennen, dat hij niet anders en niet meer heeft gedaan, dan eenvoudig het toen-geoorloofde, en in zijn karakter-ontleding van *Helegabalus* volstrekt noodzakelijke, beschrijven op een geenzins overdrevene, onkiesche, of stuitend in bijzonderheden tredende wijze!

De vraag rijst hier: Wat is onzedelijker, het door de jongeren meer en meer in de mode gebrachte systeem, van op zich zelf natuurlijke en geoorloofde intieme handelingen zóó lang uitpluizen, betasten, bekijken, tot in het oneindige er mee te koop loopen, tot de lezer ten slotte als het ware geprikkeld, en, erger dan dat, overprikkeld wordt door al dat speciale soort van 'realisme', of wel het in een roman uitbeelden van een op zich zelf niet goed te keuren toestand, maar zóó, dat die uitbeelding niet aanstootelijk wordt, of den indruk maakt van met bijbedoelingen te zijn geschreven van dubbelzinnigen aard; (waarbij in dit bijzonder geval nog komt, dat het *historisch* gegeven het onmogelijk maakte de eigenaardige man-vrouw-opvatting van *Helegabalus,* en zijn daaruit voortvloeiende gedragingen te ontwijken). - Zeker, er is een derde mogelijkheid, en ik geef gaarne toe, dat ik die hier geprefereerd zou hebben, namelijk die van zulke dubbelzinnige onderwerpen liever gansch en al te laten rusten. Want als Couperus schrijft, in dien 'brief', dat de ziel van het mooie dansende priestertje hem zoo 'interessant' voorkwam, om te ontleden, en dat hij daarom telkens weer geprikkeld werd tot het schrijven van een roman over hem, dan verklaar ik deze belangstelling evenzeer te betreuren om het er aan verkwiste talent, als er mij over te verwonderen! Hoe is het mogelijk in deze zóó weinig-beteekenende ziel van een verwend, door zijn omgeving slecht-gemaakt, en ook in het beste geval, (dat, 't welk Couperus aanneemt), onnatuurlijk ziekelijk-hysterisch wezen zulk een belang te gaan stellen, dat men lust gevoelt, van alle historische onderwepen ter wereld, juist hèm uit te kiezen, om op hem zijn schrijvers-gaven als historieschrijver te beproeven!

Waarschijnlijk echter komt deze sympathie bij Couperus daaruit voort, dat hij, ook in zijn moderne en verdichte romans, altijd veel meer zwak toonde voor overprikkelde, zenuwzieke, door het leven vréémd geworden mannen, dan voor de gewone alledaagsche, er maar kalm-bedaard op voortlevende producten van zijn eigen geslacht!

De eerste soort te ontleden, te verklaren, aannemelijk te maken, is altijd een liefhebberij geweest in Couperus.

En zoo vindt het waarschijnlijk zijn verklaring, dat hij onder de vele Romeinsche keizers juist dezen weekeling koos, als een voor zijn studie der ziel interessant gegeven.

In tegenstelling van die geschiedschrijvers, die in *Helegabalus* alleen zien een verliederlijkt product van een zichzelf ten ondergang doemenden tijd, beschouwt Couperus zijn zonne-priester als een à-part wezen, een door de Magiërs als de geïncarneerde man-vrouw, de man-maagd, opgevoeden, oorspronkelijk onbedorven jongen, met een vrouwelijke ziel, in een zeldzaam schoonen vorm; een soort wonderkind dus, dat men om die reden niet àl te hard moet vallen in zijn latere afdwalingen.

Hoe dit nu zij, en de quaestie daargelaten, of Couperus zich in zijn voorliefde voor deze opvatting van hem niet wat al te veel wijsmaakt, het feit-zelf is niet te ontkennen, dat hij zijn ontleding van zoo gecompliceerd een ziel er meesterlijk afbrengt. Hij laat ons den ontwikkelings-gang van den knaap bijwonen, eerst Bassianus, aan het hof te Emessa, onder den heiligen en wijzen invloed van den magiër Hydaspes, dan de ineens tot keizeruitgeroepene, daardoor verdwaasd, als bedwelmd; eenerzijds dronken-gemáákt door den lof en de bewondering van het leger, het volk; anderzijds door de aanbidding der in hem een godheid, de incarnatie van de man-maagd begroetende omgeving, zijn grootmoeder, zijn moeder, de magiërs!

Zoo volgt de ontaarding logisch uit de gebeurtenissen-zelf; wordt zij inderdaad begrijpelijk, bijna vergefelijk. Alles wat hierop betrekking heeft, op den eigenaardigen zielstoestand van dezen kind-keizer, zonnepriester, dansend zijn godsdienst-dansen naast zijn keizerlijke waardigheid, gansch deze zorgvuldige bestudeering en uitbeelding van een zonderling samengestelden, tot de hoogste waardigheid van dien tijd geroepen onnatuurlijk wezen, het draagt het kenmerk van den Meester, levert het bewijs van Couperus' onverzwakt kunnen!

Maar voor de rest, als historische roman, heeft het boek geen beduidenis van blijvende waarde niet alleen, maar kan het zelfs niet boeien of meesleepen door kleur-rijke voorstelling en levendige schildering! Integendeel, tot vervelens toe wordt hetzelfde herhaald, wordt ons vóórgekauwd het gejuich en sentimenteel doen van het volk en het leger, steeds in dezelfde verwijfde, ziekelijke woorden en zinnetjes! Van een goed-in-elkaargezet verhaal, met een achtergrond van het Romeinsche leven en het hof van den keizer, geen spoor! De verschillende handelende personen houden geen verband onderling, spelen geen eigenlijke rol, zijn er zoo wat aan-en in-gelapt, om te dienen voor en om de figuur van Helegabalus! Ook dit verklaart zich zoo ten volle door die erkentenis, dat hij zich zelf is bewust geweest geen ‘érudit’ te zijn! Daardoor is hij voor de veel-omvattendheid van zijn gegeven teruggeschrikt, heeft alleen maar lust en moed gehad om dat wat hem er in aantrok, de ziel van den zonnepriester, te ontvezelen, te bestudeeren. De rest, nu ja, die flanst hij er dan zoo maar gauw, gauw omheen, poseert wat met zijn drukken, vonkenspattenden stijl, overdondert den gewonen lezer daarmee, die, als hij zulke bladzijde leest, als b.v. die intocht in Rome, aan het einde van het eerste deel, heelemaal ‘overduveld’ is, en bij zich zelf denkt: ‘Wat 'n knappe vent toch, die Couperus!’

Nu, dat *is* hij dan toch ook, alles saamgenomen! Er zit artistieke beteekenis in zoo'n schepping als *De Berg van Licht;* er zit niet alleen in durf, en onhollandsche breedheid van gezichtskring, maar bovenal stijl, en karakterontleding, en fijn waarnemings-vermogen, van een kunstenaar bij de gratie Gods. - Alle nagemaakte en opgeplakte genialiteit van de dozijnen en nog eens dozijnen groote schrijvers en schrijfsters en dichters en dichteressen, waarop ons vaderland kan bogen, volgens de verschillende critieken, recensieën, literatuur-overzichten, bloemlezingen, en wat dies meer zij, zullen lang reeds vergeten zijn door een ondankbaar (*of* rechtvaardig-oordeelend?) nageslacht, wanneer de roem van Couperus nog onverzwakt zal voortleven; als zijn hem bevittende, becritiseerende, ook heel dikwijls uit jaloezie boosaardig naar beneden halende tijdgenooten er niet meer zullen zijn, om hem te oordeelen, en zijn beroemdheid te misgunnen, dan zal de toekomst onpartijdiger, en, ik durf het voorspellen, zeker niet slechter of minder waardeerend over hem vonnissen, dan nu geschiedt. O, zeker, men zal dan uitziften, zijn diepzinnigheden van bombast zal men meten met den juisten maatstaf, zijn vlug daarheen-geworpen romannetjes niet hooger stellen, dan ze verdienen. Maar óók, zijn blijvend werk zal worden geëerd, geprezen als een bewijs, dat wij in onzen verziekelijkten, verdwaasden tijd van jammerlijkleelijke literaire wangedrochten toch óók bezaten hier en daar schrijvers van wezenlijk talent, die scheppen konden boeken van wáárde! Tot zulke zijner scheppingen reken ik, zoo al niet in de eerste plaats, toch zeker mede: *De Berg van Licht.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.

Naar aanleiding van het artikel: Iets over den huwelijksnood van Rarda Lieftink (zie Lelie van 13 Maart No. 37 van den vorigen jaargang). Volgens deze dame moet de schuld daarvan hoofdzakelijk bij de vrouwen gezocht worden. Ik geef de geachte schrijfster dadelijk toe er heel veel onverstandige, verkwistende, humeurige vrouwen zijn.... maar volgens mijne opinie, veeljarige observatie en studie, komen evenveel mislukte huwelijken op rekening van den man zoo niet meer, en wel om volgende redenen. - Ten eerste vind ik het niet trouwen der mannen tegenwoordig, ik zou haast zeggen een soort modeziekte. We zullen eens beginnen met de heeren der hoogste schepping of standen. Dezen vinden het veel gemakkelijker op élegante kamers of in eigenhuis te wonen, bestuurd door een huishoudster of dame aan het hoofd. Zij redeneeren zoo: Je hebt veel minder onaangenaamheden, geen zorgen voor de toekomst van je kinderen, geen geschreeuw en ziekte in je huis. (Dit alles heb je te wachten al ben je nog zoo gunstig getrouwd). Je kunt zooveel genoegen najagen, zoolang in de soos blijven plakken, zoo laat thuis komen als je wilt of in 't geheel niet. Je kunt gaan reizen, soupeeren of dineeren met wie je wilt, kortom, je bent zoo vrij als een vogel in de lucht. En ben je blasé van dit

alles en wordt het noodig geacht, dan in vredesnaam maar een vrouw, die zijn er legio, opgezocht of aan familieleden opgedragen, één vrouw voor hen te kiezen daar zij zelve dikwijls veel te onverschillig zijn zich die moeite te getroosten.

Er zijn weer anderen die per sé ongetrouwd wenschen te blijven, het behoort tegenwoordig tot de bon ton en is veel chiquer, daar is Jh^{r}. *A.*, Baron *B.*, Graaf *C.* ten volle van overtuigd. Daarentegen is de ongehuwde heer overal een welkome gast, vooral moeders met huwbare dochters en deze zelve geven den moed niet zoo gauw op hen nog in het huwelijksbootje te doen stappen. Anderen weer zeggen als je niet jong verliefd wordt, dan komt het later meestal er niet toe, dan ga je te veel redeneeren, waarom een eigen huishouden vestigen, met al de verbonden bezwaren, als je toch zoo 'n vrij en heerlijk-leventje kunt leiden. Bij de fatsoenlijke vrouw is dit geheel anders, die moet juist door het huwelijk vinden, wat de man zich buiten echt veroorloven kan. - De heeren uit den burgerstand, die een zaak of bescheiden positie hebben, zij zijn meestal *gedwongen* eene vrouw te nemen, daar dit hunne zaak of huishouden ten goede komt, daar zij niet zoo als hun meer met aardsche goederen bedeelde en hooger geplaatste broeders er op los kunnen leven. Zij zijn dikwijls aan huis en stad gebonden. - Rarda Lieftink geeft dit voorbeeld (één uit velen):

'Een tamelijk welgesteld man huwde een *zeer* gefortuneerd meisje uit den middenstand' enz: enz. - En nu kom ik juist waar ik wezen wil en stel deze vraag: Waarom moest deze zakenman juist dat meisje kiezen?? wat meer aan weelde gewend was, hoegenaamd geen verstand van zaken had, en, zooals Rarda Lieftink verder schrijft, dom en verkwistend was (zoodat zijn zaak geheel achteruitging). Dit pleit niet erg voor het verstand van den man bovendien. Had deze man niet veel beter gedaan een vrouw te nemen uit meer bescheiden kring, bijv. een degelijke, nette, beschaafde winkeljuffr., zonder fortuin. Ik geloof - ik weet haast zeker, hij het met zoo'n vrouw veel verder gebracht zou hebben. - Er zijn tal van voorbeelden, dat twee menschen met gezonde werkkracht en verstand, met niets begonnen, het heel ver kunnen brengen. Was in bovengenoemd geval het zeer gefortuneerde meisje niet de grootste attractie? Gesteld dit meisje had meer verstand bezeten, om in haar mans zaak behulpzaam te willen zijn, dan hadden er nog wel eenige jaren overheen gegaan alvorens zij eenige routine of vakkennis zich eigen gemaakt had. Dit gaat niet zoo gemakkelijk als men wel denkt, wanneer men nooit eenige opleiding daarin gehad heeft. Dus de schuld berust daarin geheel bij den man. Hij deed eene verkeerde keuze. Bij dit *zeer gefortuneerde* kan ik niet aannemen (en een man van zaken is altijd meer practisch), dat zijn *groote liefde* hem voor de gebreken van het meisje blind maakte.

Hoe komt het dat juist de meeste onverstandige en onbeduidenste vrouwen gekozen worden?? Naar mijne ervaringen laten zich velen maar al te gaarne door deze onbeduidende schepseltjes misleiden of bedriegen. Voor al deze vrouwen is de eenige uitweg het huwelijk. Intrigue trucjes en alle mogelijke verleidingskunsten worden aangewend om de mannen in hare netten te vangen. Zij verbergen zoo handig mogelijk haar gebreken en gevoelens, wanneer die met den man verschillen, omdat zij er tegen opzien in haar eigen onderhoud te voorzien. De degelijke verstandige vrouw daarentegen zal zich eerder van hare ongunstige zijde laten zien en eerlijk voor hare opinie uitkomen om latere teleurstellingen in het huwelijk te voorkomen, daar zij bij mislukking daarvan of het niet harmonieeren der karakters, zelve de handen uit de mouw kan steken om haar brood te verdienen. Ook speelt het geld, connectie en

familie een groote rol. De mannen laten zich maar al te dikwijls door dit alles beinvloeden, vooral door familieleden, wanneer deze tegen een onbemiddeld meisje zijn en o wee wanneer zij dan nog een graadje lager in stand is. Of zij verstand, capaciteit en degelijkheid bezit, dit alles is niets in vergelijking bij het rijke, domme meisje, dat de familie in petto heeft en dat hemelhoog geprezen wordt en meest altijd met den huwelijksprijs gaat strijken. Ook zijn er mannen - die ter wille van het geld, zich verkoopen aan een vrouw, waarvan zij weten dat zij door ziekte erfelijk belast is, en wanneer zij dan later ellenlange doktersrekeningen te betalen hebben of vreemde hulp in het huishouden, dan roepen zij ach en wee en worden zij door de niet wetenden beklaagd. Ik wil nog niet eens spreken van de verantwoording die zij op zich laden, wanneer er kinderen uit zoo'n huwelijk geboren worden. Mij is meer dan één zoo'n geval bekend, zelfs waar krankzinnigheid erfelijk was. Na dan ook twee jaren gehuwd geweest te zijn, moest de vrouw naar een krankzinnigengesticht, waar zij al tal van jaren vertoefde, en waarschijnlijk de man nog overleeft. Vele van deze huwelijken heb ik in mijn onmiddelijke omgeving op een débacle zien uitloopen, doordat mannen door eigen wil om een voor boven genoemde redenen huwden. - Er zijn vele hoogstaande en edele mannen, zooals er vele hoogstaande en edele vrouwen zijn. De eerstgen: doen dikwijls bewust of onbewust eene verkeerde keuze doordat zij in de meeste gevallen zich te weinig moeite geven een edel vrouwenkarakter te leeren begrijpen en waardeeren, zoo als gezegd, zij zien te veel naar uiterlijken schijn en lieve maniertjes. Wanneer de mannen dit wilden inzien en begrijpen dan.... zouden er dunkt mij veel minder ongelukkige huwelijken zijn. In een correspondentierubriek ‘Lelie no. 37’ aan mevr. T. komt onderaan dit voor: Het verbaast u dat er zoovele goedgeloovige vrouwen zijn en zich dikwijls laten beetnemen. U ziet daarin de domheid der vrouw (volkomen juist). Ik zou ditzelfde willen beweren waar het de goedgelovigheid der heeren op het punt van vrouwen betreft. Een beetje handige coquette wint het van de verstandigste vrouw, daar heb ik mij dikwijls verbaasd over de verregaande domheid der mannen, zelfs van diegenen, die voor verstandig golden. Hoeveel beduidende mannen hebben niet onbeduidende vrouwen en ook omgekeerd, dit is iets wat ik mij nooit begrijpen

kan. Aan den huwelijksnood hebben naar mijn bescheiden meening de mannen evenveel, zoo niet meer schuld, dan de vrouwen. Nu wil ik niet beweren dat alle verstandige vrouwen juist een verstandige keuze doen. Maar de meesten toch zullen trachten het karakter van haar a.s. Echtgenoot te leeren kennen om zich daarnaar zooveel mogelijk te schikken. Ik wil noch de vrouw op een voetstuk plaatsen, noch de man in zijn waardigheid aantasten. Ik tracht zooveel mogelijk feiten te constateeren die ik van mijn standpunt heb waargenomen. En nu man en vrouw in 't huwelijk.

Er wordt zoo gauw door velen de conclusie getrokken en gezegd, de man heeft schuld, de vrouw heeft schuld, maar... wat oppervlakkig zoo lijkt, dat is bij grondig onderzoek lang niet zoo. Men moet de karakters van beiden wel degelijk goed kennen bestudeeren en er heel intiem meê zijn om een oordeel te vellen... en dan nog moet het onder alle voorbehoud geschieden. De vrouw word heel dikwijls in 't huwelijk de schuld gegeven wanneer alles niet naar wensch gaat. - Wij vrouwen zijn niet zoo solidair als de mannen. Daarin geven dezen ons een loffelijker voorbeeld. Zij zullen elkanders misdragingen zooveel mogelijk vergoelijken. De mannen zijn in veel gunstiger conditie dan wij vrouwen. Zij zetten zich ligter over de misère van het leven. Zij hebben hun soos of club en nog andere genoegens die hen ten alle tijde afleiding bezorgt. De vrouw daarentegen, vooral met ziekte van de kinderen, het behoeft niet altijd ernstig te zijn, is aan huis en haard gebonden. Wanneer zij slechts een beetje moeder is, verlangt zij dan hoegenaamd niet van huis te gaan. Door ons geslacht hebben wij veel meer te lijden dan de man, al zijn wij in de gunstigste positie geplaatst. Vele mannen maken het leven van hunne vrouwen tot een langen lijdensweg. Zij zijn de beminnelijkheid en vrolijkheid zelve buitenshuis en vele vrouwen leeren te lijden zonder te klagen, zelfs aan familieleden of intiemen en dat brengt dan velen op een dwaalspoor.

De moeders kunnen hare kinderen vooral hare zonen er niet genoeg op wijzen de karakters van de te kiezen levensgezellin of levensgezel grondig te leeren kennen.

DORNA.

De Ophaalbrug.
Een Schets uit het Kinderleven
door Stella Mare.

XVIII.

‘**E**n waarom woon jij nu in zoo'n mooi huis, en die arme bedelman, dien ik een centje gaf niet?... En waarom vroeg hij een stuk brood voor den honger, en kan jij net zooveel brood en vleesch eten, wel heèl den dag door, als je zelf maar wilt? En waarom...?’

‘Wim, luister nu eens goed... Er zijn nog wel duizende dingen die je me zoudt kunnen vragen en dan zou je nòg niet klaar zijn met al je, en waaroms? jongenlief, maar geloof me, als je veél grooter bent, zullen we saampjes wel eens over dat alles spreken wat je nu zoo graag zoudt willen weten. Nu zijn je hersens nog veel te zwak en te teer om over al die ernstige dingen te denken!’

‘Maar ik ben toch al een heel groote jongen, want ik ga toch al naar de groote school, en als ik over ga, kom ik toch al in de tweede klasse?’

‘Ja lievert, je bent heusch wel een groote jongen, maar geloof vader nu maar, als hij zegt dat er nog een heeleboel dingen in de wereld zijn, die zelfs groote menschen en oude deftige mijnheeren met hooge zwarte hoeden niet eens precies kunnen verklaren, en die door zoo'n zevenjarig baasje als jij, mijn kleine man bent, dus nog onmogelijk kunnen worden begrepen.

Wim zweeg.

Zijn vader trachtte zijnen gedachten eene andere richting te geven door Wim te wijzen op eene auto, die juist in een zware stofwolk gehuld, met angstige snelheid van af den dorpsweg kwam aantuffen, maar ditmaal vestigde Wim maar heel even zijne attentie op die vliegende en razende machine, als gunde hij zich geen tijd zijne gedachten lang bij dit eene voorwerp te laten stilstaan.

Dat gaat gauw hè Wim, jij toch zou zoo'n auto niet kunnen bijhouden al liep jij nog zoo hard, zeg?’ schertste zijn vader.

‘Neen,’ knikte Wim, en opeens barstte hij los:

‘En als ik zoo'n arme man was, en ik had heelemaal niets geen geld om voor mijn kindertjes brood te koopen, en ik zag een mooi huis, waarin rijke menschen woonden, die een heeleboel geld hadden en van alles net zooveel konden koopen als zij maar wilden, dan nam ik een groot mes, stak al die rijke menschen uit dat mooie huis dood, en al mijne zakken stopte ik dan boordevol met geld, en...’

‘Neèn Wim, dat zou je niet,’ zei de vader streng.

‘Of: als ik 't niet had, en een ander wél, dan nam ik het maar gewoon weg, ik zou er niet eerst iemand voor dood maken, want ik vind bloed zoo naar, ziet u,’ vervolgde Wim nadenkend, en zijne wangen gloeiden van opgewondenheid.

‘Wie iets van een ander wegneemt is een dief?’

‘Is een dief iets heel ergs, vader?’

‘'t Ergste wat er bestaat, Wim!’

‘Hoe ziet zoo'n dief er uit, vader?’

Och jongen, die ziet er uit als ieder ander, maar gewoonlijk loopen dieven niet zoo maar rond op straat, want als je iets wegneemt, wat een ander toebehoort, dan steel je, en dan ga je de gevangenis in!’

‘Wat is een gevangenis, vader. Is het daar erg naar?’

‘Een gevangenis is een heel groot huis waarin alle slechte menschen worden bewaard.

Ieder zit in een heel klein kamertje opgesloten, wat ze een cel noemen!’

‘Is het daar donker?’

‘Ja, erg donker, en ze kunnen ook niet uit het raam naar buiten kijken om te zien wat er op straat gebeurt, en ze wandelen ook niet, zoo prettig buiten als wij tweetjes, maar het zijn ook heele stoute menschen, die daar voor straf worden opgesloten.’

‘Dus als je iets wegneemt, ga je in de gevangenis in een donkere cel?’

‘Ja, Wim!’

‘Dan zal ik maar nooit in mijn leven iets wegnemen vader, en u moet het vooral oòk niet doen, en maatje niet, en tante Lina niet, en Piet van de overkant, en Jetje van den bakker oòk niet. Ik zal 't ze allen wel eens goed zeggen; tegen Jetje en Piet vooral, want die zijn nog zoo klein, ze gaan nog niet eens naar de groote school, dus die weten nog heelemaal niets van dat nare groote huis voor slechte menschen af.

Hoe heette dat huis ook alweer?’

‘Gevangenis, Wim!’

‘O ja, gevangenis - ik zal het nu wel altijd goed onthouden.’

‘En waàrom mag ik nu niet meê uit? Tante heeft toch gezegd, dat ze voor mij alleen is hier gekomen, en als je mij nu niet meê uitneemt maatje, dan heeft tante tòch geen plezier!’

Tante Lena lachte, maar mevrouw van Tholen zei streng: ‘Nu niet zeuren Wim - als groote menschen uitgaan kunnen ze geen kinderen meênemen.’

‘Kan dat heusch niet, tante Lena?’ vroeg Wim, toen zijn ma de kamer uit was gegaan.

‘Neen, jongelief, heusch niet, want dan verveelt zoo'n kleine jongen zich maar, en hij denkt: ‘Wat naar is dat toch om met die groote menschen samen te zijn als ze bij al die vreemde dames visites maken. Ze praten alleen maar over allemaal dingen met elkaar waarvan ik toch niets begrijp, en ik moet zoo doodstil blijven zitten, ik mag niet eens in de kamer rondloopen! Hé, was ik toch maar véel liever thuis met mijn speelgoed blijven spelen, dan had ik véel meer pret gehad dan bij die groote vreemdemenschen visites! Ze doen zoo ernstig, en lachen zoo weinig.’

‘Heusch tante, zou ik dàt denken?’

‘Ja, heusch, schat!’

‘Dan blijf ik ook maar liever boven spelen, en weet u wat ik dan doe tantie?’

‘Nu, wàt dan, Wim?’

‘Terwijl u en maatje uit zijn, maak ik groot feest voor u, ter eere van u, omdat u zoo'n snoezige tante van mij is!’

‘Nu, wàt graag Wim. Ik ben er erg benieuwd naar!’

‘Ben-je nieuwsgierig hoe het zal worden?’

‘Of ik!’

‘Wel - ik zet eerst heel mijn Zwitsersch dorp in elkaar, dat is een vreeselijk werk ziet u, maar als het klaar is, is het prachtig.

Om de boerderij van het dorp zet ik mijne roode soldaten op, om het dorp te beschermen, want de blauwe soldaten willen een inval doen! Er zijn ook wel eens bandieten, die het dorp willen plunderen, ziet u!’

‘Zoo, Wim?’

‘Ja, maar dat gaat zóó maar niet, want voor het dorp is een breed water, en als de brug op is kan de vijand er niet over.

En ik haal natuurlijk voor de veiligheid de brug op, dat begrijpt u?’

‘Natuurlijk!’

‘De brug is zòo mooi, zòo mooi - u zal er van staan te kijken. Zonder de ophaalbrug en de soldaten, die altijd voor de brug staan, kan ik geen vertooning voor u maken, want u begrijpt, dat de brug van alle kanten wordt bewaakt, om te zien of er geen vijanden komen, die het Zwitsersche dorp willen binnendringen.

En weet u wat ik dan nog verder doe?’

‘Neen dat weet ik niet, vertel jij het mij maar eens, jongenlief.’

‘Wel, ik wind mijn groote muziekdoos op, als u en de menschen die op het feest worden gevraagd, binnen komen. Vind u dat geen verrassing, tante?’

‘Zeker, en ik vind 't heel prettig ook Wim, want ik houd zooveel van muziek.’

‘Maar ik doe het niet alleen voor ò, ziet u, maar hoofdzakelijk voor de soldaten, om-

dat die eenmaal gewend zijn bij muziek te marcheeren!

Ik heb marschen op mijne speeldoos, en walsen, en een massa mooie liedjes, maar voor de soldaten laat ik natuurlijk de speeldoos een marsch spelen, want dat hoort zoo, dat begrijpt u zeker wel?'

'Natuurlijk, Wim!'

'Maar nu moet ik gauw naar boven om alles klaar te zetten, en als u dan weg is, maak ik heel den boel in elkander. - 't Zal wel prachtig worden!'

'Dat geloof ik bepaald, Wim! Ik zal mij erg met het visites-maken haasten, des te vroeger ben ik thuis, want je begrijpt wel schatlief, dat ik héél erg verlangend ben naar je feest.'

'Och, haast u zich maar niet tantie, want 't is zoo'n vreeselijk werk, dat ik niet eens weet of ik er wel vandaag meê klaar kom, in ieder geval zal het "feest" pas na het eten zijn. Toe tante, vraag u aan maatje of ik vanavond een halfuurtje later naar bed mag, dan geef ik het feest pas na het eten, want anders kan vader er heelemaal niets van zien. Zal u het vragen?'

'Bepaald hoor, jongenlief!'

Boven in de groote speelkinderkamer was Wim bezig zijn Zwitsersch dorp in elkander te zetten. Geduldig zocht hij de papieren huisjes samen, vouwde hij het karton op en nauwkeurig lettende op de kleine nummertjes, schoof en paste hij net zoo lang tot het eene huisje na het andere verrees.

Toen kwam het papieren kerkje en daarna de boerderij aan de beurt.

't Was een heèl werkje!

Met blijden trotsch liet Wim zijn blikken over het papieren dorp gaan.

Wat zou tante Lena het prachtig vinden - en het mooiste moest nog komen. - De boerderij moest nog opgesierd, de ophaalbrug opgeslagen en de soldaten opgesteld worden.

Wat zou tante Lena wel van zijn 'feest' zeggen, - en dan nog die mooie muziek erbij!

O, en dan had hij ook weer iets heel leuks ondertusschen bedacht. Hij zou de doos flikjes, die tante voor hem had meê gebracht, aan maatje die hem zoolang had bewaard terugvragen, en eruit presenteeren, want als je op een feest gaat, krijg je altijd lekkers, dat hoorde zoo.

Gelukkig maar, dat hij juist flikjes had gekregen!

Nu de boerderij opsieren! -

Bedrijvig liep Wim naar de kast, trok tusschen de verschillende doozen, die opgestapeld op de planken stonden, er een roodkartonnen doos uit, zette die op den grond neer en ging er naast zitten.

Voorzichtig haalde hij een voor een de groen houten boompjes uit de doos, en plaatste die in een rijtje om het huis, toen nam hij het kleurig geverfde prieel, de houten boeren en boerinnetjes, het kippenhok met toebehooren en de aardige kleine bloempotjes uit de doos, en met een ernst alsof zijn leven ervan afhing, zocht en schikte Wim net zoolang tot alles een aardig plaatsje had gekregen, en de miniatuur-boerderij er zoo natuurlijk mogelijk uitzag.

Toen werd de doos met soldaten te voorschijn gehaald en de roode soldaten nauwkeurig van de blauwe soldaten gescheiden, terwijl Wim zich ondertusschen om beurten dan met de roode dan met de blauwe bezig hield.

Ziezoo, het vorderde goed. Nu behoefde alleen nog maar de ophaalbrug in elkaar te worden gezet, en dan was het grootste werk gedaan.

Wim sleepte eenen stoel naar de speelgoedkast, klom er op en liet zijne blikken langs de opgestapelde kartonnen doozen gaan, maar hoe hij ook keek de doos van de ophaalbrug stond er niet bij.

Zeker in de haast in eene verkeerde doos gedaan, en kijkend naar de doozen, die groot genoeg waren om zoo'n ophaalbrug te bevatten, trok hij er zenuwachtig de eene doos na de andere uit.

Te vergeefs. Hoe Wim keek, de ophaalbrug was nergens te vinden.

Zenuwachtig rommelde hij tusschen zijn speelgoed.

Zijne wangen gloeiden, zijne oogen stonden vol tranen.

't Kon hem niet schelen, dat een groote fröbeldoos met daverend lawaai van de kastplank op den grond viel, en daarna het eene stuk speelgoed na het andere de fröbeldoos volgde, zoodat in een ommezien de vloer vol lag met speelgoed, en de toren van de Zwitsersche kerk een gevoelige deuk had gekregen.

In koortsachtige jacht bleef hij met zijne kleine vuistjes alle kastplanken doorvoelen om te zien waár toch de ophaalbrug kan zijn gebleven.

‘Zeg eens jongen, kàn je wel? Is me dat een leven maken! 't Lijkt wel of het heele huis wordt afgebroken,’ snauwde Daatje kwaad, terwijl ze buiten adem de trap kwam opgeloopen en de speelkamer binnenstormde om te zien wat ‘die jongen daarboven’ wel uitvoerde.

‘Mijn ophaalbrug, mijn ophaalbrug?’ snikte Wim.

‘Weet ik waar je speelgoed is. Je moet toch immers van je ma je eigen speelgoed opruimen, dus je zult de brug wel zelf hebben weggeborgen,’ was het minder lieve antwoord van Daatje.

‘Ik kan ze nergens vinden, en ik heb al overal gezocht, en ik moet mijn ophaalbrug hebben, anders kan ik geen feest voor tante Lena maken’ huilde Wim.

‘Zoek dan maar, dan zal ze wel terecht komen.’

‘Ik heb al overal gekeken, en ik zie ze nergens,’ hikte Wim.

‘Zeg jongen ben-je-mal, moet je daar nu zoo om huilen. Die ophaalbrug zal wel terecht komen. Ga maar zoolang met iets anders spelen totdat je ma straks thuis komt. Je hebt speelgoed genoeg. Nu - ik moet weer aan mijn werk hoor,’ en weg was Daatje de kamer uit, Wim alleen latend met zijne groote droefenis.

Eenige oogenblikken later kwam ze weer vroolijk Wims kamer binnen en met een blij lachje riep ze:

‘'t Is terecht hoor?’

‘Wat?’

‘Je ophaalbrug, natuurlijk!’

‘Waar dan?’

‘Wel Mina's broertje heeft ze?’

‘Wàt, Mina's broertje, mìjn ophaalbrug?’

‘Ja, je ma heeft ze haar gegeven!’

‘*Mijn* ophaalbrug?’ vroeg Wim ongeloovig.

‘Ja, dat zeg ik je toch! Mina heeft 't me nu pas verteld. Verleden week had ze 't nog zoo druk, omdat de keuken moest worden schoongemaakt, en toen vroeg ze je ma, of ze nog even eene boodschap mocht doen, een cadeautje koopen voor haar broertje, dat den volgenden dag jarig was, maar je ma had geen zin haar uit te laten gaan omdat ze nog niet heelemaal klaar was met de keuken en toen zei je ma, dat ze haar niet kon missen, en dat ze maar iets uit jouw speelgoedkast voor haar jarig broertje moest kiezen, omdat jij toch speelgoed genoeg hebt, en toen koos zij de ophaalbrug.

Ziezoo nu weetje 'r precies alles van Wim.’

In klimmende verbazing had Wim Daatjes woordenvloed aangehoord, en bij de laatste woorden barstte hij woedend los: ‘Mijn ophaalbrug, - *mijn* ophaalbrug. - Ze was van *mij*, en niemand mag aan mijn speelgoed komen - want pa zegt, wie iets van een ander wegneemt is een dief!’

‘Wel nu nog mooier, daar zou me zoo'n bengel van een jongen nog gaan vertellen, dat Mina oneerlijk is!’ riep Daatje, partij trekkend voor haar kameraad. ‘Je ma heeft er zelf bij gestaan, toen Mina de ophaalbrug in de kast zag staan. Ze mocht van je ma zelf uitkiezen wat ze wilde, en toen ze zei, dat ze zoo'n ophaalbrug zoo echt iets voor een jarigen vond, heeft je ma ze dadelijk met doos en al uit de kast genomen en haar voor haar broertje gegeven.

Ik voor mij vind het wel wat overdreven als zoo'n broertje van de meid zoo'n prachtig stuk speelgoed krijgt, dat eigenlijk alleen voor rijkeluis kinderen is gemaakt,

maar je ma wilde het zóo, dus verder zijn het mijne zaken niet. 't Is brei die me niet brandt.

Ziezóo en nu weet je er precies alles van, dus huil nu maar niet meer om die doos! Je krijgt ze toch niet meer weerom!'

Met hoed en mantel aan kwam tante Lena, die zich had gehaast zoo spoedig mogelijk met hare visites-maken klaar te zijn, de speelkamer binnen.

Voorzichtig draaide ze de deurknop open en riep vleiend: 'Wim, mag ik binnenkomen, of is het feest nog niet klaar?'

Geen antwoord.

Nog eens herhaalde tante Lena hare vraag.

Toen volgde een zacht snikken tot antwoord.

Tante Lena ging de kamer binnen.

Op den grond tusschen leeggehaalde doozen speelgoed, en het door elkaar gegooide Zwitsersche dorp in zat Wim te huilen.

'Wat is dàt nu Wim?'

Wim keek met een droevige blik naar tante Lena op, maar zei niets.

'Ik dacht, dat er "feest" zou zijn, en ik had mij er al zoo op verheugd, Wim.'

'Er kàn geen feest meer zijn - nooit meer', snikte het kind bedroefd.

'Waarom niet?'

'Omdat het niet kàn' zei Wim beslist.

Juist kwam zijne moeder de kamer binnen, nog voor tante Lena gelegenheid had hare vraag te herhalen.

Even, héél even flitste iets van haat in Wims oogen op, toen hij zijne moeder, die

de oorzaak was van al zijn leed, de kamer zag binnenkomen en haar streng hoorde zeggen: ‘Wat een rommel, Wim. Berg gauw je speelgoed op, en laat je gezicht en je handen dan gauw door Daatje wasschen, we gaan zòo aan tafel.’

Gedwee deed Wim zooals hem werd bevolen.

Bij tafel at Wim heel weinig, en in tegenstelling van gewoonlijk was hij zoo zwijgzaam, dat zijn vader hem herhaaldelijk vroeg, wat er met hem was gebeurd en of hij zich wèl voelde, waarop Wim heel kortaf antwoordde, tot bevreemding van tante Lena, die haar kleinen lieveling nog nooit zoo kort aangebonden en neerslachtig had gezien.

‘'t Is niets dan ondeugendheid van hem,’ zei zijn moeder tegen tante Lena.

‘Hij is kwaad omdat ik iets van zijn speelgoed heb weggegeven, vertelde Daatje toen ik thuis kwam, maar het kind heeft speelgoed genoeg en daarom vond ik het best, dat Mina, die een cadeautje voor haar broertje wilde koopen en die ik 's avonds niet kon missen, de doos met de ophaalbrug voor haar jarig broertje meênam.’

‘De ophaalbrug? En daarmede speelde Wim zoo graag’ zei tante Lena verwijtend.

‘Hindert niets, het kind houdt speelgoed genoeg over, en als hij nu al niets kan missen, zit er een slechte aard in, die er hoe eerder hoe liever uit moet, of hij bewijst dat hij gierig is, en dat moet ook worden tegen gegaan.’

‘In Wim zit geen slechte aard, en hij is evenmin gierig, Jeane, dat weet je best’ antwoordde Lena, verontwaardigd dat de eigen moeder zulke ondeugden in haar lievelingsneef veronderstelde.

Wim lag in zijn bed.

Slapen kan hij niet.

Aldoor klonken hem de woorden in de ooren, die zijn vader hem den vorigen Zondag op de wandeling had geantwoord, op zijne vraag wàarom zoo'n arme man, die geen geld had om voor zijne hongerige kindertjes brood te koopen, het geld niet van rijke menschen weg mocht nemen: ‘Wie iets van een ander wegneemt is een dief - en als je steelt, ga je de gevangenis in!’

Zijn moeder was nu een dief, want ze had de ophaalbrug van hem weggenomen. Zijn moeder moest dus de gevangenis in.

Was het niet vreeselijk dat zijn eigen maatje nu in dat groote huis zou worden gestopt bij al die slechte menschen?

Maar 't was haar eigen schuld. Ze was een groot mensch, en ze kon best weten, dat je niet stelen mòcht.

Eigenlijk was het, als hij er goed over nadacht, toch niet zoo héél erg, als maatje een poos in de gevangenis werd opgesloten.

Zij was niet eens altijd lief voor hem, zij plaagde hem ook wel eens, door hem 's avonds naar bed te sturen juist als het beneden zoo echt gezellig werd en hij nog zoo héel graag een half uurtje had willen opblijven, en dan ook was ze zoo dikwijls zonder reden kwaad op hem, en bleef onvriendelijk totdat de booze bui weer zakte.

Als ze nu eens een paar dagen in zoo'n cel werd opgesloten, was dat *juist* goed voor haar, en ze zou dan niet voor een tweeden keer probeeren zijn speelgoed weg te nemen om aan een ander te geven, want dat mocht nu eenmaal niet. Als zoo'n arme

man er voor naar de gevangenis moest, hoorde zijn maatje er nu ook in, dat was zeker!

't Zou wel saai in huis worden, zoo zonder maatje, maar misschien zou tante Lena dan wel zoolang blijven logeeren en in maatjes plaats de huishouding doen!

Hé, wat zou dàt heerlijk zijn!

Zoo denkend, en met zich zelfredeneerend, viel Wim eindelijk in slaap, en een glans van vreugde lag over zijn gezicht toen hij half sluimerend, aan de mogelijkheid dacht, dat tante Lena, die lieve tante Lena gedurende den tijd van maatjes 'straf' zou blijven logeeren.

Maar 's nachts toen Wim eindelijk in een vasten geregelden slaap viel, droomde hij, dat maatje, met zware ijzeren boeien om hare polsen door twee politie-agenten werd weggehaald om naar de gevangenis te worden gebracht.

Eerst wilde zij natuurlijk niet mee, en ze huilde zoo vreeselijk, dat de buren het konden hooren, en er vóor het huis een heele massa menschen stonden, maar de agenten sleepten haar aan haar haar de trappen af en sloegen haar net zoo lang tot zij gewillig meêging.

Toen ze eindelijk op de stoep stond, tusschen de beide agenten in, was het laatste wat ze zich tot Wim wendend, tegen hem zei: 'Dat is jouw schuld, slecht kind, joùw schuld, jij hebt mij bij de politie aangegeven.'

't Was een vreeselijke, benauwende droom

en met een gil, terwijl het klamme zweet op zijn lief nog van droom omvangen gezichtje stond, werd hij wakker.

Neèn neèn, nooit in zijn leven zou hij iemand, wièn ook vertellen, dat zijn maatje zijn eigen mooie ophaalbrug had weggenomen en weggegeven, want dan wisten ze immers dadelijk allemaal dat zij een dief was.

Door zijne schuld zou maatje tenminste nooit in de gevangenis komen, hoe heerlijk het ook zou geweest zijn als tante Lena de huishouding alleen voor vader en hem zou doen!

Over de ophaalbrug sprak Wim nooit meer.

Eens, veèl later daarna, brandend van verlangen eens te weten hoe zijn vader, tot wien hij als een godheid opzag, het wegnemen van zijn speelgoed beschouwde, zei Wim op eens:

'Vadertje, als een arme man iets wegneemt, gaat hij de gevangenis in, niet waar?'

'Ja, Wim, dat heb ik je toch al vroeger gezegd.'

'Maar vadertje, als nu tante Lena of maatje een heel mooi prentenboek van mij wegneemt, gaan zij dan ook de gevangenis in?'

'Wel neèn domme jongen, hoe kom je daar nu bij?' lachtte zijn vader.

Toen brak er iets in zijn klein kinderhartje, en voor het eerst kwam er bitterheid en twijfel in hem, want hij voelde instinctmatig de groote onrechtvaardigheid, die in de wereld heerschte, en heilig nam hij zich in zijne onnoozele kinderlijkheid voor, dat als hij eens groot zou zijn, hij bepaald zou zorgen, dat ieder, wie ook, rijk of arm precies even hard zou gestraft worden, of veel liever nog, dat er nooit meer iemand op de heele wereld straf zou krijgen, want dat hij net zoo lang zou denken en zoeken totdat hij iets gevonden zou hebben, dat tot verontschuldiging en vergeving van elke misdaad zou kunnen leiden.

Rijswijk Z.H.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

VII.
Vervolg van No. 19 (6 Nov. ll.).

Reeds Dinsdag schreef Susy aan Gérard, hoe oom met haar had gesproken en dat ze het aanzoek aannam. Hij moest maar overkomen dadelijk om met haar alles mondeling te bespreken. - Wat 'n gekheid van oom, deftig te willen wachten tot a.s. Zondag om het ernstig en plechtig bij hem aan huis te 'vieren'. - Van vieren was toch geen sprake bij die twee saaie oue-lui!

- Kon hij Donderdag? Als hij telegrafeerde, was ze 's middags na kantoortijd aan 't station om hem af te halen. -

Want ze was nu in één jacht, nu eenmaal haar besluit vast-stond. - Nu maar hoe eer hoe beter, nu ze 't dan toch deed. -

En *dat* ze het doen zou, dat had ze al gevoeld, dadelijk, nog vóór ze 's avonds wegging van oom en tante, die haar de hand hadden gedrukt met buitengewone

hartelijkheid, met een specialen nadruk op hun: Nu, we hopen tot *spoedig* ziens. - En alleen de vrees zichzelf al te veel weg te gooien in hun oogen, had haar weerhouden toen reeds te zeggen:

'U behoeft niet zoo toespelerig te doen; ik accepteer Gérard.'

Want dat was nu toch al te gek, dat ze na zich eerst zoo op 'n afstand te hebben willen houden van middag tegen oom, nu 's avonds al door de mand viel, en toonde hoe happig ze was in den grond. -

Wat moesten ze anders van haar denken dan dat ze happig was?

En dat *was* het toch niet. -

Het was - voor zichzelve voelde ze dat heel eerlijk - haar levensvermoeidheid, die haar de baas was geworden, heel haar verleden van rijkeluis-kind van geslachten her al, die nu in eens hard werken moest in een vulgaire stad, op commun-gemeubelde kamers, n een omgeving waarin ze niet thuis hoorde; - al die kleinigheden oogenschijnlijk, maar die te samen vormen 'het' gewone leven waren haar de baas. -

En ze voelde 't wel, ze had geen moed den reddingsplank weg te stooten, die haar werd voorgehouden; - over die plank - 'n huwelijk met Gérard - stapte ze weer binnen haar eigen kringetje, en werd weer dezelfde van vroeger. -

Liefde. - Wie trouwt ten slotte uit liefde? - Waren niet hare familie-leden, hare kennissen, de meisjes Heringa, en zoo vele, vele anderen getrouwd zonder dien ballast? - En waren ze niet ieder op haar eigen manier heel gelukkig? - De een omdat ze een titel had gehuwd, de ander omdat ze door trouwen rijk was geworden, nommer drie alleen reeds om 't feit-zelf van haar niet zijn blijvenzitten. Enz. enz. - En kende ze niet omgekeerd hier en daar 'n enkel geval van menschen, die begonnen waren hun man- en vrouw-leven met oprechte illusieën van innig veel van elkaar houden. - En die gedésillusioneerd waren, o zoo bitter. - Bij wien het zelfs gekomen was tot echtscheiding, zooals in dat tragische geval van mevrouw Heringa's eenige zuster, die, na jaren lang de gebreken van haar man dien ze tegen den zin der heele familie 'uit liefde' had getrouwd, te hebben vergoelijkt, en te hebben

verborgen, ten slotte door hem openlijk was ongelukkig gemaakt door een bedriegelijk faillissement, dat haar had gedwongen echtscheiding aan te vragen in het belang van haar kinderen. -

- Neen, liefde was niet noodig in 't harde dagelijksche leven. Zóó veel had de strijd om het bestaan haar al geleerd. -

En bovendien - ze had immers geen afkeer van Gérard - ze mocht hem toch wel. - Ze zou volstrekt niet ongelukkig met hem worden. - Waarom dan niet? - Waarom nog aarzelen?

Zoo had ze gedacht midden tusschen de wauwelende gesprekjes van oom en tante door. - En, toen ze in den trein zat, had ze stellig geweten dat ze mevrouw van de Wateringh wou worden, oneindig liever dan kantoor-juf blijven. -

En, alleen om zichzelf een houding te geven, had ze gewacht tot Dinsdag vóór ze Gerard 't schreef. Hij-ook moest niet denken dat ze àl te blij was. -

- - - Maar ze had aldoor dat gejaagde gevoel over zich van nu maar gauw, gauw alles tot een einde te willen brengen - opdat ze niet meer terug kon, niet meer terug. -

Ze vertelde het reeds Maandag-middag aan Willemien, in een soort behoefte het daardoor zichzelf onmogelijk te maken weer van plan te veranderen. -

En Willemien feliciteerde haar oprechthartelijk - maakte geen enkele toespeling op haar eigen nu-bewaarheid-geworden gezegde, dat Susy in den Haag maar gauw een man moest opdoen. -

Toch kwamen Susy die woorden pijnlijk in den zin; en haar eigen ergernis erover. - Had Willemien een voorgevoel, een vermoeden gehad toen? En was haar eigen drift over die onschuldige opmerking wellicht geweest een schuldbesef, dat haar daartoe dreef zichzelf te verdedigen op een denkbeeldigen uitval?

Neen, neen, niet denken. - - Ze *wilde* nu gelukkig zijn, héél, héél gelukkig. -

Ze *was* het ook, toen ze rond zich zag in de ongezellig-burgerlijke kamer met de nietszeggende meubelen, en de grove vitrages, en toen ze haar huisjuffrouw met haar plat-Amsterdamsch accent hoorde snauwen tegen haar meid-slachtoffer. -

Goddank, goddank dat ze hier uit zou zijn, heel gauw hier uit, voor goed. -

Ze slenterde langs de stille grachten met hun somber voorname huizen, waar de menschen van louter voornamigheid niet voor de ramen willen zitten, maar leven in de zaal achter. - Ze keek in de winkelstraten naar de veel te smalle ramen, waarachter de étalages niet tot hun recht kunnen komen. -

En het gaf haar een boosaardig genot in een van de groote winkels binnen te loopen, en te vragen naar een mode-artikel, een nieuw soort teagown, die ze in Scheveningen had gezien in de galerij onder 't Kurhaus. - De juffrouw gaf het antwoord, dat ze had verwacht, dat je in Amsterdam gedurig te hooren krijgt:

'Ja, ziet u, hier in Amsterdam wordt zóó iets niet gevraagd door de dames.' -

En ze viel snibbig uit: -

'In den Haag zijn ze altijd een mode vooruit bij hier, al zijn ze nog een mode ten achteren bij 't buitenland.' -

Daar de juffrouw zelve ook een Hagenaarster was, trok zij een preutsch-triomfantelijk mondje, en zei, met voorbijgaan van de hatelijkheid aan het adres van den Haag, alleen antwoordend op het eerste gedeelte van Susy's uitval:

‘Hier in Amsterdam zijn de menschen wezenlijk vreeselijk bang voor iets nieuws, vindt U niet, freule, - ik geloof dat ik U in den Haag dikwijls heb bediend - ik was toen bij Lyonnais.’ - -

Susy glimlachte. - Dat freule-woordje, dat haar niet toekwam, was als een vrijmetselaar-teeken waarin ze de Haagsche winkeljuffrouw herkende, die gewoon was met dat titeltje rond zich te gooien tegen alle juffrouwen, en wie voor juffrouw willen doorgaan zelfs. -

Ze voelde zich ineens zielsverwant met haar, zelve weer Hagenaarster-al, koopster van dure dingen, in haar qualiteit van toekomstige mevrouw van de Wateringh, inplaats van de armgeworden kantoor-juffrouw. Dat nu behoorde tot het verleden ineens; haar mevrouw-schap was al werkelijkheid. -

‘Ik ben hier maar tijdelijk’ - zeide zij - zich in eens schamend voor haar hier-zijn. -

En de juffrouw boog als sprak dit van zelf:

‘O, U bent hier zeker gelogeerd?’ - vroeg zij, om maar wrat te zeggen. -

Toen verachtte Susy zichzelve over haar lafheid. - En toch deed zij het. Zij loog: ‘ja.’ -

Maar buiten den winkel voelde ze zich klein en min. - Bah. - Hoe had ze het kunnen doen!

En met 'n bitter gevoel bedacht ze dat Gérard het zou hebben goedgekeurd, als hij 't 'm leveren kon zonder ontdekt te worden óók zou liegen, aan zijn kennissen zou wijsmaken dat zijn aanstaande vrouw ‘voor haar genoegen in betrekking was’ of zoo'n dito laffe uitvlucht om de waarheid te bemantelen. -

- Gérard's antwoord was een teleurstelling. - Niet zijn weigeren om over te komen, ze verlangde niets naar 't weerzien, maar zijn angst voor men, zoo weinig passend bij haar eigen karakter. -

Want, inplaats van te telegrafeeren: Kom,

bestel kamer voor me in Amstel-hotel, zooals ze stellig had verwacht, schreef hij een langen brief; o, vol enthousiaste blijdschap over haar ja-zeggen, vol plannetjes over hun maar gauw trouwen-moeten nu, maar met een betoog, dat hij niet naar Amsterdam kon komen voor 't Zondag bij oom en tante was in orde gekomen op de manier, zooals die 't nu eenmaal hadden voorgesteld. Want oom zou 't immers kwalijknemen, als ze dat nu ineens stiekem, zonder hem, klaar-speelden. Oom was zoo op de vormen. Daar had hij trouwens gelijk in. En oom was een deftig man, iemand dien ze moesten ontzien, die hem, Gèrard, in zijn carrière zeer veel kon helpen. - Je moet zulke relaties nooit ontstemmen. -

Niemand meer dan hij kon verlangen naar overkomen. - Dat wist ze wel. Maar om de menschen moet je zooveel laten, dat je prettig zoudt vinden te doen!

Knorrig wierp ze dien brief op tafel. - Daar hadt je nu op en top den heelen Gérard! Zijn verliefdheid - want verliefd was hij - ging hem nog nooit zóó hoog als zijn carrière, en de menschen, en de relaties met voorname lui - en al dien poespas meer, waarover haar overleden vader zoo minachtend de schouders placht op te halen, - self-made man door en door. -

In een koortsachtige haast schreef ze die week aan iedereen, die onder hare vroegere kennissen daartoe in aanmerking kwam, dat a.s. Zondag haar engagement publiek zou worden met mr. Gérard van de Wateringh, Commies aan 't Ministerie van Koloniën. - Die briefjes vulden haar tijd. - Ze snakte naar Zaterdagmiddag. - Nooit was haar de week zoo lang gevallen. -

Toen zo in den Haag aankwam, was oom aan den trein. - Ze had hem geschreven natuurlijk. En hij toonde zich zéér in zijn schik. -

‘We vinden het een zóó verstandig besluit van je - zóó verstandig’ - zei hij. - ‘Gérard komt morgen koffie-drinken; dan kunnen jullie daarna gaan wandelen.’

- Het viel haar op, dat hij in plaats van het vormelijke van de Wateringh al overging tot het intieme Gérard; dat accentueerde nu de aanstaande familieverhouding, en terwijl het haar trof hoe vreemd dat was alles, dat ze nu toch geëngageerd was met Gérard, toch gedaan had wat haar vader had gewenscht, en dat niet hij maar oom nu degeen was die zich daarover verheugde, herinnerde ze zich tegelijkertijd dat ze oom toch moest danken voor zijn beleefdheid Gérard te vragen, en terwijl ze dat deed, effen antwoordde: ‘Het is heel vriendelijk van U en tante’ - voelde ze hoe ze ineens opzag nu tegen die ontmoeting morgen met haar verloofde. Zoolang hij dat niet was geweest, alleen haar neef met wien ze wel graag omging, liet het haar onverschillig waar en hoe ze hem zou zien; nu, als haar aanstaande man, repugneerde hij haar ineens. -

Tante omhelsde haar met een ongeveinsde goedige hartelijkheid, die haar pijn deed en beschaamde. -

Als vele oudere dames die niets te doen hebben, had tante een onschuldig plezier in het aanmoedigen en tot stand brengen van engagementen. Ze ontroerden haar met een week zich herinneren haar eigen jongemeisjes tijd en jonge meisjes illusieën - zelve was ze op haar triviale manier heel gelukkig geworden door haar man, heel tevreden met zijn bezadigd soort van liefde-betuigen, niet meer dan waartoe zijn kalm temperament hem van tijd tot tijd bewoog. Haar sociale positie, haar klein leventje van Haagsche deftige dame, vulden heel haar leeg hoofd volkomen uit. Ze was dientengevolge vast overtuigd, dat trouwen, hoe dan ook; veel beter was voor een vrouw dan ongetrouwd-blijven. Met 'n schappelijken man kwam de liefde van

zelf wel, geloofde ze in haar onnoozel niet weten van liefde-hartstocht. - En ze was moederlijk-blij voor Susy, dat die nu het ware geluk had gevonden. - Ze vergat terwille daarvan haar antipathie tegen 't wereldsch-ijdele in haar nichtje, haar rancune-gevoelentjes ook over de lang-verleden hoogmoedige airtjes, toen Susy nog rijk meisje was, die neerzag op de ouderwetsche tante. Er was oprechte gemeende warmte in haar zoenen terwijl ze verzekerde:

'Ik gun het je zoo van harte - kind. - Het is zulk een gezegende uitkomst in jou omstandigheden. - Wie had dat kunnen denken.' -

Susy voelde dat ze het niet verdiende die hartelijkheid, omdat tante geloofde aan haar eigen blij-zijn, geloofde dat ze Gérard met dankbaarheid aannam. - En ze had een verlegen ontevreden gewaarwording van zelfverwijt en schaamte. - Ze was blij dat er van allerlei andere practische dingen vielen te bepraten van lieverlede, en dat ze daarna moeheid kon voorwenden om heel gauw naar bed te gaan. -

'Ja, slaap nu maar eens goed uit. Je hebt morgen een drukken dag natuurlijk' - zei tante met diezelfde irriteerende goedige moederlijkheid. - 'En je wilt er natuurlijk voor Gérard op je voordeeligst uitzien ook.' - -

- - Ze glimlachte zoolang ze in tante's tegenwoordigheid was. -

Maar boven - eindelijk alleen - schreide ze, schreide ze lang en bitter, zonder zelve te weten waarom. -

Ten minste - dat wilde ze zich wijsmaken, dat ze niet wist. -

(*Wordt vervolgd.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden *niet* meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

B. de la F. te Utrecht. - Uw stukje Uitgaan wordt geplaatst.

Dorna. - Uw schrijven door bemiddeling van den heer Veen ontving ik zooeven, en beantwoord ik dadelijk om U mee te deelen, dat zich onder mijn Correspondentie slechts één brief van U bevindt van Maart '07, de tweede, door U naar Schuls verzonden, is dus vermoedelijk weggeraakt. - Juist om dit wegraken door opzending naar het buitenland te voorkomen, heb ik den correspondenten den voor hen meer zekeren en daarenboven ook goedkooperen weg gewezen, alle brieven en manuscripten voor mij bestemd eenvoudig te zenden aan den uitgever te Amsterdam, die mij geregeld boeken en tijdschriften enz. opzendt en dus voor de doorzending van alles tegelijk beter zorg kan dragen, dan wanneer elke brief afzonderlijk reist. - Een frankeeren met buitenlandschen postzegel is daarom ook onnoodig als gij den brief naar Amsterdam zendt. -

Het spijt mij zeer dat gij zoo lang hebt moeten wachten; dat lot deelt gij, door mijn ongesteldheid, waarin de brieven zich ophoopten, met velen. - Het is geenzins gebrek aan belangstelling in U, daarvan kunt gij verzekerd zijn, en daarom kan ik U ook de verzekering geven, dat Uw naam en Uw artikel in de Lelie mij volkomen goed in het geheugen zijn gebleven; de eerste aanleiding tot Uw schrijven aan mij is geweest Uw sympathie met een correspondentie over beleefdheid in trams, enz., naar aanleiding van het opstaan voor oudere menschen, door jongeren.

Ik vertelde in die correspondentie, dat mijn vader steeds voor diaconessen en nonnen plaats ruimde, uit achting voor haar liefdeberoep, ook al was hij soms verreweg de oudere en naar aanleiding daarvan schreeft gij mij Uw brief en zondt Uw door mij aangenomen artikel over het gebrek aan beleefdheid jegens winkeljuffrouwen, en aanverwante dingen van dien aard. -

Ik heb gemeend Uw brief van Maart j.l: niet alleen hier in de correspondentie te moeten beantwoorden, maar hem liever, voor zoover het een algemeen onderwerp betrof als het hoofdartikel van Rarda Lieftinck, te moeten geven aan al de lezers ter beoordeeling (Zie Gedachtenwisseling) - Gaarne wil ik U echter mijnerzijds ook mijn opinie kortelijk zeggen, en die is, dat over het geheel genomen de vrouw meer schuld heeft dan de man - Als de vrouw, het jonge meisje, minder hooge eischen stelde, wat lui en gemakkelijk leven betreft, als zij minder dienstboden verlangde, zelve meer *kende;* (niet boekengeleerdheid maar huishoudelijke kennis), als zij minder tuk was op uitgaan én zich mooi aankleeden, en minder bevreesd voor kinderenkrijgen en dus thuis zitten-moeten, dan geloof ik dat menig man, die nu langs den gewonen ongetrouwden-man weg zinnenbevrediging, en op zijn manier 'gezell g h e i d ' zoek zeer zeker graag genoeg zou trouwen. Maar, niet zonder reden is hij bevreesd voor een wettig huwelijk dat hem levenslang bindt, waarvan hij, als hij misschien de kat in den zak koopt, alleen los kan worden gemaakt door de zeer dure en zeer omslachtige echtscheiding - terwijl hem langs den onwettigen weg bijna alle voordeelen worden geboden van het huwelijk, zonder de vele schaduwzijden daaraan heden ten dage verbonden. -

Zooals gij zelf ook aanraadt is het natuurlijk beter het allerlaatste deel van Uw brief niet te bespreken. Voor het mij betoonde vertrouwen daarin hartelijk dank. - Uw verontschuldiging over het slechte schrift was onnoodig. Ik begrijp de reden volkomen - Wat de fout in Uw artikel aangaat, ik was reeds ziek toen het is geplaatst; Uw wensch dat ik het bedoelde woord zou veranderen is daardoor niet aan den w. redacteur overgebracht. -

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Correspondentie aan **Jonkvrouw Elze** en **Mevr. A.C.F. - geb: G.** tot een volgend nummer blijven liggen.

Errata.

In De Hollandsche Lelie van 20 November staat in het stuk getiteld: **'Karen Borneman'**:

op bladz. 323 *Dr. Schon* moet zijn **Dr. Schou.**

op bladz. 324 herhaalde malen *de Courant* moet zijn **de Censuur.**

Sluiting red: ged:

4 December 1907.
21ste Jaargang.
No. 23.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen: de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Allerzielen.

Toen de hervorming ons vaderland calvinistisch tintte, heeft zij, in den van huis uit reeds zoo weinig poëtisch-aangelegden Hollander, zoowel den zin voor het versieren van kerkhoven als de viering van den Aller-zielen-dag dweepziek gedood, - als zijnde niet overeenkomstig het streng-gereformeerd beginsel. - Van lieverlede heeft het modernisme, althans wat de kerkhof-versiering aangaat, gezegepraald over deze verouderde leer, maar toch zal men noch wat bloemen-schat noch wat beeldhouw-werk

aangaat ten onzent aantreffen, de aandoenlijk-naïeve trouw waarmee de duitscher zijn graven mooi maakt, hetzij met bescheiden bloempotjes, hetzij met bevallig aangelegd klimop- en andere ranken, of de geen onkosten sparende weelde, die in Roomsch-Katholieke landen, op de kerkhoven van Parijs, van Genua, en van zoo vele andere Italiaansche steden, den afgestorvenen bewijst, dat de levenden hem eeren willen in zijn laatste rustplaats. -

Zeker - ik ben het eens met hen die zeggen, dat er iets te weinig poëtisch is in de gedachte aan hetgeen *werkelijk* daar in dat graf is overgebleven van hen, die wij liefhadden, om zich in de herinnering aan hen te kunnen verdiepen zóó als wij dat zouden wenschen, als waren ze nog dáár, om, en bij ons. -

De geloovige weet het - niet hier maar daarboven zweeft de ziel die het vergane aardsche omhulsel hier achterliet - de ongeloovige zegt het zich met droeve bitterheid - dat, die lang reeds door de wormen veroverde buit van vergaan stof, - dat is al wat overbleef van het schoone lichaam, van het beminnelijk karakter, van den rijken geest, dien hij eens liefhad, vereerde, bewonderde. -

En, uit beider oogpunt beschouwd, is er dus inderdaad op dat kerkhof-zelf niets meer te zoeken. -

Daarom ook moest het calvinistisch-dorre in dit opzicht er zoo gemakkelijk ingaan bij den koelen redeneer-mensch, die de hollander zich toont in zulke opzichten. -

De Duitschers, veel minder koud van natuur,

MENTON. - Vue prise du Mont-Carmel.
Kerkhof.

behielden óók als Lutheranen en Evangelisch-deutsche protestanten vele liefelijke gewoonten der R.K. Kerk, zoowel in de viering van het Avondmaal, als bij de herdenking hunner dooden. Men behoeft niet alleen in het Zuiden, in Italië en in Frankrijk te komen om er den Allerzielen-dag te zien afzonderlijk-gezet voor de dooden, ook in Noord-Duitschland ontmoet gij op den tweeden November menschen uit alle kringen van het volk, zoowel eigen rijtuigen met voor dien eenen dag den rouw hervat-hebbende fijngekleede dames en heeren, als doodarme bijna in lompen gehulde vrouwen en mannen, die prachtige grafkransen of o zoo bescheidene, voor enkele centen slechts verkregen bloemtuiltjes eigenhandig willen neerleggen op een gindsch graf, waar ouders of kinderen, echtgenooten of vrienden, een lang gestorven eerste liefde, een onvergetelijken leider of leidster van verdwenen kinderjaren, wachten, tot zij die hên daar nu komen bezoeken er hunne plaats zullen komen innemen op hunne beurt.

Heden ik - en morgen gij. -

Al ware het alleen reeds dáárom, om dat waarschuwend: Gedenk te sterven, dat ruischt over de graven, dat zingt in de kerkhoftwijgen, en U tegenwaait uit elk dorrend blad waarop Uw voet treedt in de kerkhofpaden, - ik zou die gewoonte, althans eenmaal 's jaars af te zonderen voor onze dooden, toejuichen als eene goede en verstandige, die ons leert stilstaan bij eigen-vergankelijk-ik, te midden van den dwazen jacht door het korte leven, van den koortsigen strijd om het zoo snel vliedende bestaan, in een meedoogenlooze wreedheid jegens den naaste, en een door niets te

vermurwen egoïsme, als gold het een eeuwigheid die wij te leven hebben in plaats van zoo korte, korte jaren. -

Zooals het in Tegner's schoone Frithof-saga, die in het hollandsch bijzonder goed is overgezet, zoo naar waarheid wordt gezegd:

Wij moeten allebeide
Toch eens Walhalla zien,
Of ik op heden scheide,
Gij morgen reeds misschien. -

Zie, dat roept ons elk graf, elke doode, telkens toe. En wij hebben zóó weinig tijd gewoonlijk daarbij stil te staan, bij die elken dag rondom ons klinkende waarschuwing,

dat het goed is althans éénmaal 's jaars ons de gelegenheid te gunnen over nog iets anders en ernstigers na te denken, dan over de vraag hoe wij een beetje voornamer kunnen schijnen dan wij eigenlijk zijn, of hoe wij onze naasten kunnen overbluffen door een mooi toilet of een rijk diner, of hoe wij ons wederrechtelijk kunnen bevoordeelen ten koste van dienzelfden naaste, zonder in de handen van de wet te vallen, of hoe wij een verhaal dat dien naaste niet tot eer strekt het snelste kunnen rondbazuinen bij zijn bekenden, enz. enz.; al die overwegingen en berekeningen en gedachten, in een woord, die de meeste leventjes vullen helaas tot aan het uur, ja zelfs dikwijls tot aan de minuut nog van hun dood. -

Neen, het is niet zoozeer om het stof onzer dooden, dat ik voor mij de herdenking van den Allerzielen-dag eer als een schoone maar ook een diep-weemoedige instelling. - Het is om wat die November-dag, dag van najaar, van sterven rondom ons, van dorre bladen, en droeve herfst-tinten, ons zegt tot ons zelven, ons leert van de vergankelijkheid van alles. - Want, en *dat* is misschien het aller-weemoedigste van den Allerzielen-dag, niet alleen de dooden die wij verloren, ook de levenden die ons ontvielen, waarvan wij hebben afscheid genomen voor goed, komen ons dan in den zin met den droeven laatsten groet: Beter ware het geweest, dat ik U hier aan Uw graf in liefde kon natreuren, dan dat ik U moet vergeten voor goed als een in wien ik mij bedroog. -

Of is U dat nooit nog gebeurd, dat gij het U met smart moest bekennen: Ik heb mij vergist; ik dacht dat deze of gene mijn achting, mijn vriendschap, mijn liefde waardig was. En hij of zij toonde zich door een plotselinge oorzaak in het ware licht van een ellendeling, een schurk, een bedrieger, wat het zij. - Werd nooit Uw vertrouwen misbruikt door een op wien gij huizen zoudt hebben gebouwd? - Is nooit Uw eerbied verkwist geworden aan een die zich schuldig maakte aan verborgen zonden? - En hebt gij als jonge vrouw of jonge man nimmer de knieën gebogen voor een afgod, dien gij U hadt gemaakt met Uw menschenhanden, en die ineen viel toen het leven er aan rukte met zijn meedoogenlooze waarheidsliefde, en U liet zien wat Uw afgod was: maaksel van Uw verbeelding - en niets anders?

En hoe menig vader of moeder betreurt niet een verloren zoon, een afgedwaalde dochter onder de levenden-ginds, véél bitterder dan zij het zouden doen als datzelfde kind mocht rusten in een kerkhof-bed, neergelegd daar nog vóór het besmettende leven het had beroofd van kinder-onschuld en kinder-aanvalligheid! - Hoe menig man of vrouw zou niet oneindig liever staan aan het graf van den eens geliefde, dan haar of hem te zien gaan aan den arm van een ander, een ander gekocht voor naam of geld of positie met verzaking van het eens gegeven liefdewoord! -

Neen, de tranen die wij op Allerzielen-dag onzen afgestorvenen na-weenen, *zij* zijn niet de bitterste die de Herinnering ons afdwingt. - Onze afgestorvenen hebben uitgeleden, uitgestreden - hetzij, wanneer de ongeloovigen gelijk hebben, voor goed; - hetzij, indien er een Herleving is, wat hun aardsche deel betreft althans. - En, ook al was dat aardsche deel gelukkig, geldt het niet zelfs voor die uitzonderingen wat de psalmist zegt: dat de meeste onzer levensjaren zijn - ‘moeite en verdriet’? -

Maar de levenden - wij-zelf daaronder mede begrepen - hen mogen onze tranen gelden, onze herinneringen gewijd zijn, althans één dag in het jaar - tranen en herinneringen om wat was - en nooit meer zal zijn - om onze eigen jeugd van nog gelooven in liefde en in deugd - om onze vrienden van wien het leven ons scheidde - om onze afgoden, die het stuk brak - om onze eigen afdwalingen en tekortkomingen

en zonden ook, die ons eenmaal schuldeloos blank kinderzieltje gemaakt hebben tot wat we thans zijn, midden in den levensstroom staande, besmet met vuil en met modder en met leelijke vlekken - - helaas, helaas, veelal besmet door eigen schuld -

Gedenk te leven, - elke dag van ons kortstondig bestaan roept het ons toe, in al de verlokkende genietingen waarmee het ons omringt, verlokkingen van al wat er te koop is voor geld, van mooie kleeren, en lekker eten, en interessante reizen, en uitgezochte genoegens van duizendvoudigen aard.

Het is goed dat één dag in het jaar, die van U Allerzielen, ons toeroept in grafkransen en rouw-bloemen: Gedenk te sterven. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Twee Herfstliederen
van E.H. du Quesne van Gogh.

I. Herfststemming.

Hoe ziet de laan zoo stil, zoo breed,
Of nimmer iemand die betreedt,
Hoe is het loof zoo stil omhoog,
Of nooit de wind daaraan bewoog,
Hoe is mijn eigen ziel zoo stil,
Alsof ze nooit meer klagen wil? -
't Is dat ik hoor uw stem, natuur,
Heel zacht, in 't nakend scheidingsuur. -

II. Geven en wedergeven.

De velden die de beekjes laven,
Zij geven mild hun vele gaven,
Onttrokken aan den moeder-grond,
In eindeloozen wisselbond
Van krijgen en van wedergeven,
Van geven, dat een ander leven
Ontspringt uit wat een einde vond:
Het graan der afgesneden aren,
Het laat volheerlijk zich vergaren.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

VIII.
Vervolg van No. 22 (27 Nov. ll.).

....‘Wil je mij een groot plezier doen....’ vleide Gérard.

Het was na den eten. - Tante was in de eetkamer achtergebleven om haar dutje dáár te doen. Oom had zich teruggetrokken in zijn eigen kamer, met de lachende vooronderstelling dat Gérard zeker niet begeerde te rooken; anders moest hij maar meegaan natuurlijk.

En ze waren alleen nu, samen in den salon. - Zij zat op den sofa, en hij was naast haar geschoven, speelde met een krulletje in haar hals, voorzichtig, nog maar half-durvend, want ze hield hem in toom met een afwijzend:

‘Niet zoo vrijpostig dadelijk.’

Maar ze gaf zich van lieverlede toch reeds wat meer dan in het begin. - De koffie en ook het wandelen met hem daarna was stijf toegegaan. - Hij-zelf, vormelijk salon-meneertje, doodsbang iets te doen dat ‘burgerlijk’ zou kunnen lijken in de oogen van zijn Haagsche relaties, aan zijn Haagschen angst voor vormen alles offerend, ook zijn verliefdheid, liep deftig-correct naast haar, zij met een gevoel alsof iedereen die ze ontmoetten het haar kon aanzien, dat ze zich had verkocht.

Want, het woord drong zich telkens aan haar op, of ze het wilde verbannen of niet,... verkocht, verkocht.

Ze waren even bij de Heringa's aangeloopen. Die, haar beste vrienden, mocht ze vandaag niet overslaan. En daar waren ze in zóó'n vroolijke pan gevallen, dat het hen beiden ontdooide. De getrouwde kinderen waren er, en een paar kleine rakkers van kleinkinderen, die midden in den salon op den grond zaten, en hun dure speelgoed stuk trokken met even weinig égards daarvoor als voor het lichte mooie vloerkleed.

'Soeda - laat maar -' zei grootma Heringa glimlachend, als de ouders voor de leus wilden verbieden. - Ze was zelve niet héélemaal pur-sang-Europeaan, en voelde een onbeschrijflijken trots op haar heel blonde en heel rose-blanke kleinkindertjes, echte jonkertjes en echte freuletjes óók nog. Ze zou hen desnoods alles hebben laten vernielen, met een typisch-Indische indolentie.

En ze begroette Susy met een stortvloed van vragen en van gelukwenschen, die werd overstemd telkens door het jolig geroep er tusschen in van de overigen.

Met een tact die Susy goed deed, lieten ze haar heele tegenwoordige leven rusten als bestond dat niet, als was ze nog steeds dáár in huis, verwend uitgaan-meisje.

'We hebben je 't wel gezegd Suus, dat jou beurt ook zou komen.'

'We hebben altijd wel voorspeld, meneer van de Wateringh, dat er uit U en Suus nog eens 'n paar zou groeien.'

'Meneer van de Wateringh!' - zei z'n ouwe vlam, thans de jonkheers-echtgenoote, coquet: '*Ik* zeg Gérard hoor; we zijn nu zoo goed als familie van elkaar.'

Ze keek hem met haar prachtige fluweelen Indische oogen zoo verlokkend-brutaal-innemend aan, dat het al Gérards ingewortelde voornamige vooroordeelen tegen die Indische kliek ontwapende. -

Hij-zelf werd er losser en opgewondener bij, dan Susy hem den heelen dag nog had gezien. - Toen ze naar huis gingen praatten ze voor het eerst met elkaar op een ongedwongen, natuurlijke manier, zooals vroeger, toen ze nog neef en nicht waren en niets meer. -

- En het verlovings-diner deed de rest. - Oom had zich uitgesloofd wat een fijne flesch betreft. Susy voelde dat de champagne die zij, zooals de meeste dames, prefereerde boven elke andere wijn, haar prettig naar 't hoofd steeg, haar juist genoeg bedwelmde om haar in een schijnbaar wezenlijk-gelukkige stemming te brengen van oogenbliks-genot. - Het woord ‘verkocht’ gonsde niet meer in haar hersenen. Haar zelfverwijt en schaamtegevoel waren weggevaagd- - Ze kwam zichzelve nu net voor als iedereen, en ze voelde voor het eerst sinds ze met Gérard had gewandeld iets dat zweemde naar trots, o niet op hem, niet op den man van haar *liefde*, maar op den man dien ze zich had weten te *veroveren*, zij, een kantoorjufje, man van naam en geld en carrière. -

Diezelfde vulgaire, minne trots van de meeste zoogenaamd ‘fatsoenlijke’ dames, die zichzelf verkoopen om zulke lage redenen, wettig op het stadhuis verkoopen.

- - Maar nu zag ze niet in het vulgaire, het minne daarvan. -

En ze coquetteerde met haar oogen, met de buiging van haar buste, terwijl ze haar hoofd quasi terug trok van zijn in haar hals zoekende vingeren, ondertusschen lief-doend antwoorddend:

‘Wat wou je van me gedaan hebben?’ -

- Ze dacht eigenlijk dat hij vleien ging om een kus. -

Ze gaf er zich nog geen rekenschap van, dat hij dáárvoor vleien niet meer noodig achtte, in zijn zich immers al bezitter voelen. - Wat hij van haar verlangde was van kiescher aard in zijn oogen, omdat het in betrekking stond tot haar armoede. -

‘Zie je’ - zei hij verlegen. - ‘Ik ben zoo vreeselijk trotsch op je, op *mijn* meisje.’ -

‘En?’ - - vroeg ze, coquetter nog, terwijl hij weer aarzelde. - -

‘Ik wou je zoo graag heel, heel mooi gekleed zien, zoo flatteerend en zoo modieus als het maar kan. - Toe’, - want hij zag dat haar gezicht betrok,- ‘mag ik je nu niet iets cadeau geven, 'n toilet en 'n hoed en’...

Ze ging rechtop zitten, stijfjes wordend van beleedigden trots. -

‘Natuurlijk, ik weet wel dat mijn kleeren niet meer modieus zijn zooals vroeger’ - zei ze en keek met onverholen bitterheid neer op haar eenvoudigen laken tailleur-rok - ‘maar zóó, dat je je erom voor me behoeft te schamen, zijn ze ook niet.’ -

Ze kreeg de tranen in de oogen van woede en spijt. -

Hij sloeg de armen om haar heen en zoende haar, heelemaal zonder permissie te vragen, als iets dat van zelf sprak. -

- - En ze was te nijdig om het zelfs op te merken. -

‘Toe, wees nu niet boos, Suus,’ - legde hij uit. - ‘Het is niet omdat je japon niet keurig is; dat weet je net zoo goed als ik. - Maar het is omdat ik trotsch op je ben. Ik wil dat je nu weer net zoo fijn gekleed gaat als toen je bij de Heringa's woondet. - Die Indische menschen besteden altijd zóó véél voor hun toilet. Van middag viel het me nog op, die prachtige qualiteit van laken van die beige japon. - En dan die garneering! - Heb je dáàrop gelet? - Die japon kwam zóó uit Parijs. - Dááraan behoef je niet te twijfelen.’ -

Zij moest lachen om zijn zoo goed van zulke dingen op de hoogte zijn, want de Heringa's kleedden zich inderdaad direct uit Parijs, gingen een paar maal in 't jaar daarheen alleen voor hun toilet. -

‘Wat ben jij een verwijfd ventje, dat je zulke kleinigheden ziet’, smaalde ze wèl goedig, maar inwendig toch met wat minachting voor hem. -

Maar hij was blij dat ze weer goed was nu, en dat het terrein wras geëffend dus. -

'Ja, zeker, ik merk op of een vrouw zich goed kleedt of niet', wijzigde hij haar woorden tot een wezenlijk compliment aan zijn eigen adres. - 'En zie je, wat kan het je nu schelen of je het nu al koopt, of een paar weken later, - als je mijn vrouw bent. - Vindt je dat nu zelf niet?' - -

'Als je mijn vrouw bent.' - Het was wáár. Over enkele weken, als ze mevrouw van de Wateringh zou zijn, zou ze bestellen rechts en links, bij modistes en bij tailleurs, en in meubelmagazijnen en in comestiblewinkels, overal waar ze iets noodig had, voor eigen-gebruik, of voor luxe-uitgaven van mooiwonen en diners, - alles voor *zijn* geld. -

Want, zij bracht niets mee ten huwelijk - niets dan haar lichaam. - En, in ruil voor 't gebruik daarvan, gaf hij haar 't geld om zichzelf op te sieren, en te huizen in een pracht-omgeving van lui-leventje, en lekker te eten en te drinken, met hem-samen-alleen, of omringd van kennissen. -

- - Zóó zou het zijn - over enkele weken - ontdaan van alle mooie doekjes die lieve dominee Strintman er overheen zou plooien in de kerk over 'de liefde die dit jonge paar vereende,' etc. etc. -

Waarom dan niet evengoed nu - als dan? 't Is waar, ze had den koop nog niet gesloten, hij had haar lichaam nog maar in belofte. - Maar hij kon immers - zoo goed als elke andere kooper - vooruit voorschieten iets op de goede-waar, die hij straks kreeg. -

De waar *was* goed. Ze bedroog niet. Ze wist dat haar lichaam mooi was en begeerlijk. -

Met een bittere, cynische onverschilligheid zei ze zich dat alles in stilte, als gehard reeds door dien éénen dag van beroering, met het leelijke in het leven. -

- - Ze beet de lippen op elkaar even, als om de betere opwelling terug te dringen. - En haar eigen stem klonk haar vreemd, toen ze antwoordde:

'Je hebt misschien gelijk. - Ik was daareven wat overgevoelig. - Mijnentwege.' -

Onbescheidener dan hij het nog gedaan had, drong hij haar opnieuw een omhelzing op. - Nu bemerkte zij dat heel goed - maar liet toch niet haar toestemming afbedelen, liet hem nemen zonder vragen, als een die zich reeds eigenaar weet. - Het was immers zijn recht. - Hij had gelijk. - Als ze 't eene wilde, moest ze ook het andere willen. Haar rechtvaardigheids-besef streed tegen een zich preutsch onttrekken-willen aan wat hij zijnerzijds immers eerlijk mocht eischen, in ruil voor zijn geld en zijn naam voor alles wat zij harerzijds ontving. -

Toen tante binnenkwam voor de thee, liet hij haar juist los; hij had haar voor de zesde maal omhelsd. - En tante glimlachte tevreden:

'Ik zie wel dat ik jullie nog veel te vroeg kom - nietwaar Suus!' - plaagde ze goedig. - 'Maar aan alle goeie dingen komt nu eenmaal een eind. - - Suus komt hier logeeren zoodra ze verlof kan krijgen, hé kind, dan kunnen jullie nog eens beginnen.' -

En Suus stamelde. 'Dank U tante' met de verlegen neergeslagen oogen en de hoogere kleur van het conventioneel-gelukkig-doende alledaagsche meisje, dat is verloofd, en daarom héét *lief te hebben.* -

Zij verbaasde zichzelve erover, dat ze zich zoo goed en zoo gemakkelijk in haar nieuwe leugenrol had geschikt. - En met een moeden glimlach bedacht ze in den trein, dat ze zichzelve dus eigenlijk véél te hoog had geschat, toen ze meende beter, sterker te zijn dan de rest, den strijd met het leven te durven en to kunnen strijden alleen. -

Ze was geen haar beter dan de overigen net even laf, net even min.

(Wordt vervolgd.)

Het corpus-délicti
door Johan Schmidt.

(*Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid*, *De vloek der Vruchtbaarheid*, *e.a.*)

Vervolg en slot op No. 21 (*20 Nov. ll.*)
III.

Helene Dons, in de kamer komend, bleef ongemakkelik bij de deur staan, niet kennend de reden van Bernarda's invitatie. Angstig schouwde ze uit de herhaald neerkleppende oogleden op den rechter; bedeesd de handen langs de zijden latend hangen. Al onderweg had ze nagespeurd het wáàrom van deze komst en voor haar heengaan

was dit uitputtend door haar moeder ondervragend behandeld, bang voor nieuwe verwikkelingen.

En daar stond ze nu in haar beste kleeren, trillend te wachten, blij meteen, omdat ze het nu dan eindelik weten zou... De Officier boog groetend het hoofd, evenals mevrouw, maar Bernarda was al naar haar toegekomen:

- O... zoo, is u daar... zei ze voldaan, gaat u hier zitten - 't meisje 'n stoel wijzend bij het venster - waarheen deze, niet-goed-te-loopen wetend, heen paste, zwak in het weerstandscentra van haar lichaam...

Mevrouw, bleef bij de tafel het meisje doordringen, taxeerde haar uiterlik, haar hoed, haar toillet, burgerlik van kleur en kwaliteit.

- Vond u 't niet vreemd, praatte Bernarda. vriendelik, dat ik u vroeg hier te komen...

- ... O... jawèl... dame...

- 't Is nog niet zoo dichtbij - vin u wel - converseerde Bernarda haar getuige tot meerdere kalmte.

- O, gaat wel dame... Ik wou juist uitgaan, 'n boodschap voor moe....

- Azoo, dat trof dàn... en wordt die nu vertraagd...

- O... néé... van zooveel belang was die niet...

Trippelend van nauw-te-stillen onstuimigheid, vroeg mevrouw: Is u goed met die... die... Mina Fischer bekend.

- U... u bedoelt, mevr....

- Hè, wàt mama, interompeerde Bernarda, bemoedigd door papa, die zijn vrouw bestraffend fixeerde.

- Ik.... ik.... pruttel-mompelde mevrouw... ik... wou maar zeggen, dat... ik... daar heel... nieuwsgierig naar was.

- Ahhh!... naderde hij, zijn baarden

bestrijkend, bedaard alsof hij haar doen begrijpende beaamde... op zoo'n manier... Ja... ja... ja...

Bernarda die de leiding van het gesprek wou behouden, trachtte vlug sprekend te verklaren: Waarom we U hier...

- Neen... Narda, doe dat nu niet, laat papa liever juffrouw Dons vragen... Hij is dat zoo gewoon... niet waar, besliste ma, schijnbaar haar dochter van dienst willend zijn.

- Ja,... 't Kan wezen dat mama gelijk heeft... m'n kind.

- Maar ik wou, pa -

- Goed... âanstonds kun je je toch nog met juffrouw Dons onderhouden, strengde mevrouw, toegeeflik knikkend.

- Best ma, bedwong Bernarda zich, - koppig-onderdanig naar een stoel gaand, aan het kamer-einde, waarop ze, één been knielend, tegen den rug ging, niet recht wetend, hoe zich te gedragen, leunen.

Papa, de mond inleidend bevéegd hebbend, hakkelde, zijn zakdoek in achterzak weg stekend:... ja, kijk 's juffrouw, de... zaak is zóó... we wenschten zoo... entre nous - nog wel wat bizonderheden te weten aangaande de zaak, waarvoor u als getuige is opgeroepen.

Geheel, al sprekend, werd hij weer de ambtenaar, die kort en kernachtig formuleerde zijn vragen, onderzoekend van toon: U zult ons ten goede houën dat mijn docht... wíj u verzochten hier te komen. -

- O... menheer... 't is... niets...

- Zijn u soms nog feiten van beteekenis bekend geworden, sinds gisteren?... 't Kon wezen dat u in dat tijdsverloop nog iets ter ooren is gekomen wat van belang kan zijn... verlichtend voor de straf van de veroordeelde.

- Hoe bedoelt u - menheer? verwonderde Helène Dons, de informatie over-denkend...

- Ach - dat is niet moeielijk te begrijpen voor U... die... die... in betrekking... bekend is, meen ik met de twee jonge menschen... In betrekking had ik haast gezegd onderbrak bij zijn zinnen... overleggend het logisch verhand er in houdend... meer man-bewust de quintessens zijner bedoeling vercauseerend achter zijn instructie... 'k Stel belang in een en ander... maar omdat ik U verdere moeite wil besparen en U niet opnieuw noodeloos naar het paleis van Justitie wil laten komen - achtte ik het beter en aangenamer voor ù, U hier te ontvangen.

- O... dank u wel... knikte het meisje eerbiedig.

Hersteld, niet meer machts-zwak onder de knellende verantwoordings-greep, die hem schier-verstikkend alle zelf-controle belette, niet meer gekweld, maar zéker de beslissing willend, eischend, afdwingend, verklankte hij de langzaam in gedachte rijzende woorden:... Het gebeurt zoo vaak dat er nog na de veroordeeling dingen aan het licht kwamen.

- Ja, dat kan wel mijnheer... maar ik heb niets meer gehoord... U begrijpt je praat 't liefst zoo min mogelik er over als je iemand zoo goed heb gekend... zei de ondervraagde goedwillig, aangedaan door de herinnering aan de verschrikkelijke zaak. - Ik kende haar zoo goed hè, sinds Frits van Gelder met 'r omging... 't Was zoo'n aardig meisje... Ik kan 't me nog niet begrijpen hoe zij er toe in staat was...

- Dat hebt u al meer gezegd, maar daar had u toch geen reden voor...? -

- Neen mijnheer, neemt u me niet kwalik asjeblieft, zóó bedoel ik het niet.... 'k wil alleen maar zeggen, dat 't zoo verschrikkelik is.... Gedáán heeft ze 't natuurlik, anders zou ze niet veroordeeld zijn.... Maar 't is waar mijnheer, starde ze overtuigend de oogen in het uitrekkend hoofd, dat ze ook naar de dames omwendde..,. 't is waar, geen mensch kon 'r haast bij.... Die twee waren toch zoo lief voor elkaar. De ondervrager liet, haar aanmoedigend, vertellen, trok conclusies, doorwoelde de beteekenis van haar verklaring, beluisterde de vibraties harer stem, daarnaar de objectiviteit harer beweringen bepalend.

Nog altijd afkeurings-norsch, bleef mevrouw, onveranderd van stand, Bernarda's twijfel heimelik matig verwerkend verwenschen door hatelike intensies. - Helène Dons onderdanig droef geresonneer - nu en dan haar dochter als voorbijziend gadeslaand, die aandachtig volgde....

- Waren ze zoo innig samen?

- Ja, menheer.... èrg....! Daarom kon zij zeker er niet best tegen dat hij bij ons wel 's kwam om 't geld te halen dat hij ons geleend had.... 's Maandags kwam hij altijd.... mijnheer u weet wel wat ik ook gezegd heb voor de rechtbank....

- Ja.... ja.... en 't is daarom dat wij geen andere verklaring der zaak konden geven dan dat de moord.... om.... ù moet gebeurd zijn....

- Dat.... kan niet, jammerde het meisje, heftig snikkend.... dat kan niet.... want ik had.... niets.... met.... hem uitstaande.

- Nu, nu, niet huilen, juffrouw.... u kunt er toch niets aan doen, àls 't zoo is.... Jalousie doet zoo veel.... Haar brieven zeiden het duidelijk genoeg....

- De gekromde handen telkens tegen de oogen duwend - zat Helene Dons schokkend te schreien, soms zoo geweldig dat de klachten uit haar saam-wringend lichaam gil-blaften....

- Nu, nu, troostte hij begaan.... Als u zich niets bewust is, waarom dan zoo te huilen. 't Is toch niets nieuws voor u... Ik neem aan dat 't u, toen u 't de eerste maal hoorde, heelemaal van streek bracht... Nù moet u sterker zijn en niet zoo tóegeven... 't Is vrijwel aan uzelf te wijten. Waarom legde de verslagene of ù het meisje niet uit het doel van zijn komst bij uw moeder en U... Ja, ik weet wel... u hebt gezegd dat u met hem afgesproken was dat hij of ù het niémand zou vertellen... bang als jelui waren dat het aan het verkeerde adres mocht komen... en zoodoende het weinige krediet, aan uw moeder verleend, nog verminderen zou... Zeker, als je zaken doet, groot of klein, en je hebt niet voldoende geld in kas, zwijg je over zulke dingen... maar onvoorzichtig was 't Mina Fischer zoo weinig te vertrouwen. Zij had er toch minstens in betrokken mogen zijn... In uwe plaats, zou u evengoed jaloersch geworden zijn als u wist dat uw aanstaanden man bij 'n ander meisje dikwijls aan huis kwam, zonder dat er 'n andere reden bestond dan dat zij vroeger buren waren...

- ... Zoo is 't misschien wel, hijgde zij kuchend - de handen in den schoot, biddend voorover, op haar stoel zittend... maar Mìna kende mij toch... kwam zelfs wel bij ons 'n enkele keer. We waren vriendinnen.

Mevrouw, zwijgens-beu, onmachtig de uitspinnende herhaling te dulden wijl ze de ontwikkeling forceeren móést, wenkte haar man. Versnelde klopping van haar hart, angst-woeling dreef haar tot haastige ondervraging: 't Lint dat gevonden is bij het lijk van Van Gelder... en waardoor kon vastgesteld worden wié de daad moet begaan hebben... dat die Mina Fischer bij zich had...

- Ik kan het niet gelooven haast, zei Helene...

- U hebt niets te gelooven, besloot *hij*, zijn ontstemming over mevrouw's ontijdige bemoeiing kwalik verbergend en nu in-eens bruter kort-af de hand naar 't meisje uitstrekkend... Ik vraag, ù hebt antwoord te geven... tenzij u... iets verzwegen hebt bij het verhoor...

- O, neen, menheer, ontkende Helene Dons opgejaagd staan gaand... ik wist nergens van... Alléén dat zij 't gekocht heeft om op 'n japon te zetten... en... wat ze dadelik gedaan zou hebben als 't niet te kort was geweest...

- En daarom had ze 't bij haar dien avond om het tekort bij te koopen... Dat stemt... komt overeen met de feiten uit het proces. Anderen... weet u niet... of zijn u ter oore gekomen na gister?... drong hij listig-bevelend aan...

- Neen menheer, heusch niet, verzekerde zij verontrust met schrille schrik-stem.

- Juffrouw, in hemelsnaam wat zachter, merkte mevrouw... U doet alsof... alsof... Nu ja... ik wil u niet iets aanwrijven... o... neen... want ik weet uit 't proces dat u dien avond thuis was... maar... 't zou door wijze van doen lijken... alsof u bang is dat u verdacht wordt... van grootere intimere vriendschap met dien jonge...

- Mevrouw... mevrouw... gerust niet, gerùst... ik weet nergers van... v. Gelder leende ons 't geld, omdat hij ons van vroeger kende... Gerust... voor dien tijd sprak ik hem nooit... Gerust! Moe kwam 'm tegen... op 'n keer... en zoo is 't gekomen...

omdat 't te pas kwam over wat we betalen moesten... en 'r geen geld voor hadden... en dat moe anders failliet verklaard zou worden... zoo kwam 't, gerùst mevrouw, legde Helene bibber-snerpend uit...

- Ja, jà, jà, toonde de rechter zijn ontzag door, mevrouw scherp-aanziend, haar explicatie te verhinderen... 't Is wel... Ik dank u, neigde hij koel, 't meisje tevens beduidend dat ze heen kon gaan, nu hij overwonnen had de vrees voor een dwaling, want de herkomst van het corpus delicti bleek weer overtuigend. Op geen andere wijze kon het daar gekomen zijn dan reeds was aangenomen en verlucht hief hij het hoofd op, waarin de hersenen sedert een uur geteisterd werden...

Haar voorgaand, wilde hij het versufte meisje beleefd de deur openen.

Bernarda, ontevreden, koppig op háár standpunt blijvend, verhinderde, volmaakt correct, het vertrek - hield de vriendelikvragend tegen:... Die Mina Fischer schijnt

mij fameus slordig toe, dat ze het lint zóó los bij haar gestoken had...

- Houdt de juffrouw nu niet op... waarschuwde geprikkeld mevrouw...

O neen mama... 'n oogenblikje maar.

- Ja je moest er nu 'n eind aan maken, bevestigde papa... De Juffrouw kan niet langer ons... mij terwille zijn... nietwaar juffrouw?

Het meisje bewoog zich besluiteloos.

- Ik wilde de juffrouw dit alleen maar vragen, papa... ging Bernarda voort:... Was ze niet slordig?...

- Nee... nee, schudde Helene stellig... o... nee... juffrouw... neê heelemaal niet... Ze zal 't wel in 'n papier gehad hebben... zóó, in 'r hand... want in 'r zak kan niet... Ze was veel te blij met 't mooie lint - U begrijpt ze was evenmin rijk als ik... O, ze was er zoo blij mee... We spraken er nog de vorige dag over dat ze bang was, dat het uitverkocht was eer zij 'r bij kon krijgen. - Zou u wel willen gelooven dat ik 't voor haar gedaan zou hebben voor van Gelder... die 'r haar mee verrassen wou... zóóveel had ik met 'r op.

Oplettend hoorde Bernarda, bevatte de leiddraad, die haar gedachte-warreling ontglipte, bleef volgen de intuitieve ontledingen der logica.

Geintresseerd, stonden hare ouders af te wachten, belemmerd in hun wil door het trage hunner gedachten-voortgang, daar ze ambitieus notitie namen...

- En er is niets van gekomen, door 't treurige voorval, meewarigde Bernarda en strikvragend: U hebt den vermoorde zeker niet meer gezien.... dien dag....

- Hij was in geen twee dagen bij ons geweest, 't laatst zag 'k 'm om af te spreken dat ik voor hem naar den winkel zou gaan....

- De dag van de moord. -

- Neen, dat niet bepaald juffrouw.... maar toch in die week.... bij Althoff.... in de Hoogstraat....

- Maar dan moest ù 't toch eerst hebben voor de kleur en de breedte, en de lengte, speurde Bernarda.

- Ja.... dat kon heel makkelik want v. Gelder zou 't mij wel aangereikt hebben... hij moest ons altijd voorbij...

- Ja, maar.... ik denk zoo maar 's over 't een en ander na, hóé 't meisje 't gedaan heeft.... begrijpt u.... maar als, v. Gelder zal ik zeggen, 't lint u gebracht had - zonder dat zijn meisje het weten mocht, hoe kwam hij er dan aan....

- O.... dat was niets.... als ze maar even de kamer uit was, kon ie 't zoo uit de bovenste la van haar kastje nemen.... die stond dáár, wees ze.... Dat kon je heel makkelik.... Tenminste zoo heb ik 't 'm tenminste gezegd - hìj wist niet hoe ie 'r aan moest komen....

- Hoe wist u 't dan? perste Benarda....

- Ik?.... Ik heb 't 'r zelf weer ingelegen toen ze 't me liet zien.... Ze haalde 't uit de la, voor 'r broertjes, die zaten overal an -....

- Wist 'r moeder dat óók. -

- Weet ik niet, juffrouw.... och, ik denk 't wel.... Ik zag 't toevallig.... omdat ze 'r de la voor open maakte....

- En dien treurigen avond.... kon ie 't toen niet bij zich gehad hebben, denkt u?

- 'k weet niet, juffrouw.... 't kàn wel, als ie 't in handen kon krijgen.... maar dat zou ik gauw genoeg geweten hebben, want als me toen gevraagd was, wat u nou doet - zou ik wel op de gedachte gekomen zijn om 't lint sikuur na te kijken....

- Dat kan nog, uitte zich de rechter wiens gevoelens, geleid door de openbarende helderheid van Bernarda's onderzoek - maar kordaat zich meester, als het negatieve besef van zijn eerlikheid hem verhinderde àlle positie-vooroordeel te negeeren; 't zou nòg kunnen als de noodzakelikheid van hooger beroep reden van bestaan krijgt.

- Ja ziet u, legde Helene uit, nu ook hèm doend opmerken - ik zou 't kunnen zien aan 't vouwen... want hij heeft 't dan natuurlik eerst in z'n zak gestopt, niet dadelik in 't vloeipapier... dat ie van mij nog meegenomen heeft om het in te rollen als ie 't had... an de kreukels kan ik 't misschien wel zien - want Mina, die 't nu in haar zak gehad moet hebben - vouwde het natuurlik wel zóó, dat er geen kreuken in kònden komen...

- Maar zij hield immers vol dat ze 't niet bij zich had... er niet eens aan gedacht heeft... heelemaal niet weet hoe 't daar gekomen is, herinnerde de rechter... Ze had 't zèlf immers opgeborgen...

- Nu u 't zoo bepraat, is 't onbegrijpelik dat ze 't bij zich stak... Waarvoor, zou je zoo zeggen, had ze 't noodig? Geld om nog 'n stuk te koopen had ze niet, wist ik zeker... en vanzelf... wàt moest ze zoo laat er meê doen, nu ze niet naar Althoff ging, want

daarvoor was ze te ver uit de buurt... en ze kon nooit vroeg weg omdat ze altijd eerst haar broertje naar bed maakte. Ik kan me volstrekt niet begrijpen, alles bij elkaar genomen, wáárom ze 't meegenomen zóú hebben. In 'r zak is óók háást onmogelik, dat zou ìk ook niet doen... 't zou echt zonde zijn... maar... wat jammer dat ik daar niet eer aan heb gedacht... dan zou ik 't lint van dichtbij gevraagd hebben... want kreukels gaan er niet zoo gauw uit! Als ik u zeg dat ik van Gelder nog beloofde 't weer glad te leggen, omdat hij als man zelfs begreep dat ze 'r op die manier in konden komen. Mina kan 't vàst nóóit in 'r zàk gehad hebben... zóó!...

- Maar waarom die jongen dan wèl, vroeg mevrouw ongeloovig-verwonderd?...

- Ja mevrouw... dat weet ik zoo precies niet te zeggen... maar als ù Mina Fischer gekend had... zou ù misschien net zoo denken als ik...

- Weet u wel, juffrouw, dat u dingen presumeert, in 't bijzijn van mijnheer, dreigde mevrouw zwaar-voornaam, die u eigenlik in ongelegenheid konden brengen...

- Mìj, schrikte het meisje... mìj mevrouw! Ik geef toch maar alleen antwoord op wat de juffrouw hier vraagt... ik dacht... omdat ìk háár, ìk bedoel Mina Fischer, goed gekend heb... Ik zeg toch niets kwaads van haar, pruilde ze na.

- Ach ma, u overdrijft, - vindt u wat de juffrouw zegt niet gezond.

- Gezònd... gezònd...

- Ja, Annette, verdedigde haar man, de humane rechts-plicht boven de hooge uiterlikheid van zijn beroep stellend - gezònd is 't... en ik wil, nu we dit meisje zooveel gevraagd hebben... haar ook zeggen de reden daarvan, 't wáárom... Besloten boog hij zich naar juffrouw Dons, amicaal de hand op haar schouder leggend: Mijn dochter ge looft... meent... ja niet meer en niet minder dan dat.., après tout... dat wij nog dwaalden met onze veroordeeling op grond van 't, volgens haar, onmogelike, van Mina Fischer's schuld, berustend op het vinden van 't lint, dat, volgens haar, niet in beklaagde's zak gezeten zou hebben... en... nu er sprake is van hooger beroep... enfin de judicatie *ìs* wellicht te vroeg gevallen...

- Herman - vin je 't dan zoo explicabel wat de juffrouw zei, dat je haar nu nog in je leven betrekt, spotte mevrouw, met minachtende deftigheid zitten gaand. Boosheid verbergend achter de distinctie van haar stand, bleef ze de égards hoogmoedig handhaven, doch koûd, distantief. Trotsch, leidde ze zich af... maar zóó dat haar niets ontging... Bernarda, in geesteliken arbeid, moeielik analyseerend het vreemde probleem, stoorde zich niet aan wat gesproken werd buiten de kwestie om, maar ontleedde de gevolgtrekkingen door Hélene Dons gemaakt, wijl die alle zoo weinig weerlegde de schuld der veroordeelde, hoogstens bezwaren tegen de wijze van proces-voering kon inbrengen, zooals de ontwikkeling daarvan, volgens zekere wets-formulen had plaats gehad gelijk het rechts-systeem uitsluitend toestond - doch de ziel-kundige kern der bijkomstige omstandigheden negeerde, waardoor het proces als gewoonlik, een verkeerde wending had genomen.

Bernarda's vader, combineerde dan 's meisjes vermoedens met de aanwijzingen der voorwerpen op 't slachtoffer gevonden, nu het corpus delicti van object veranderde:

- 't Lint was nergens meer in haar huis te vinden de dag erna, verklaarde hij de hem weer geheel insluitende associaties, die zijn verder gevoels-leven ìsoleerden.

- Nee menheer, bepeinsde het meisje... Maar meer weet ik er niets van - verwierp ze ineens verdere vragen, in haar onbestemden angst het verhoor niet langer te rekken.

- Nu... u hebt niet te vreezen, moedigde de rechter aan... als hier bewezen kan worden dat Mina Fischer onschuldig is, dan hebt u een goed werk meê helpen

verrichten... Bedenk dat wel... Luister eens.. we moeten de zaak bespreken zooals ze is... in het belang van uw veroordeelde vriendin, en voor u heeft mijn verhoor dus niets grievends... u weet dat om u, dat is ons motief, de twist moet ontstaan zijn...

- Ja - menheer...

- Gewoon blijven... of u dat droevig vondt òf niet, doet hier niets ter zake. Wij hebben aangenomen dat er een worsteling is ontstaan... na een woordenwisseling... zeer natuurlik... en toen in woede... de beklaagde 't mes...

- Och menheer 't is zoo vreeselik... 'k kan me Mina niet zóó voorstellen...

- Uw voorstelling van haar hangt heelemaal af van de sympathie die u voor haar heeft... Uwe meening weten we al vanaf 't eerste verhoor... Dat zij geen mes bij zich zou kunnen gehad hebben, is te niet

gedaan. - Geen mensch weet met welke plannen zij rondliep... en 't dien avond tot 't uiterste, door de een of andere beslissing, is gekomen. Verwerp jaloesie niet juffrouw...

- Maar... al is dat zoo, menheer... neemt u me niet kwalik...

- Nee, zeker niet, pardonneerde hij.

- Hoe zal 't lint dan uit haar of zijn zak gekomen zijn, want in 'r handen had ze 't niet, want geen-een heeft haar iets bij zich zien hebben menheer, of ze moest 't onderweg er uitgehaald hebben... Ik ik... u neemt me niet kwalik, maar kan van Gelder niet aangerand zijn? toen ie pàs van Mina was afgegaan...?

- Zooals u weet is dat ook al een oogenblik door ons aangenomen maar onhoudbaar gebleken, juffrouw, want al waren de aanvallers in hun werk gestoord... dan zou er nog wel iets anders, minstens iets méér uit zijn zakken zijn verdwenen en zelfs zijn ketting en horloge werden nog op hem bevonden...

- Ze kunnen hem toch wrel aangevallen hebben, menheer, toen ie, 't lint, als hij 't had, en pas uit zijn zak had gehaald, er in wilde wikkelen? -

Daar bedenk ik wat! Weet u ook nog - of het papier, perkament-papier in zijn zak zat, menheer?

- Neen, hij had niets in z'n zak dan een krant en 'n portefeuïlle. Wij hebben u toch alles getoond. - Bij het lijk nog 'n dergelik papier... Ik heb u toén alles laten zien... en wáárom viel u toen niets op...?... U herkende toen 't papier maar hàlf... althans... u deed alsof...

- Ja, ja, menheer... ja, nu weet ik 't nog... Ik heb 'r toen niks bij gedacht... heelemaal niet, maar ù dochter brengt me nou op 't ideé... en ik durfde niet vàst zeggen dat dat papier van mij afkomstig was... ik durfde niet goed... ik was al zoo bang dat ik verdacht zou worden...

- Dat was onverantwoordelik bestrafte de rechter verschrokken...

- U kon... menheer.

- Stil maar... stil maar... ik begrijp alles wel, maar verschrikkelik onverantwoordelik is 't... blijft 't... Enfin - we kunnen nù verder zien... Maar uw gewéten... hebt u geen oogenblik...

- Ach menheer, weende Helene kermend - geloof me toch... Ik heb 'r geen minuut aan gedacht, dat 't kwaad kon, omdat ik niet wist dat 't zóó uitgelegd kon worden...

- Maar u geloofde toch bijna niet dat uw vriendin schuldig was...

- Ja, maar half... menheer... Werkelik, nu lijkt me eerst zooals de juffrouw zegt... U heb me alleen gevraagd of ik dit en dat herkende... nou en meer niet... en nu... ik wil wel bekennen dat ik erg bang was... Als je verdacht wordt óók...

- Goed, goed.

Pijnlik ontroerd, getroffen, had hij stram 'n paar maal de kamer beloopen, vóór de verdrijving van den terughoudenden schrik hem vrijer liet in zijn bewegingen. Vreugdetinteling, door schaamte-onzekerheid, prestigenood verstrakt, verkoelde hem... maar dan, de mysterieuse belemmering door-schrijdend kwam hij tot kalmte, overzag hij het voorname interieur, waar de stemming de vier menschen variant beïnvloedde door het verschil in visie op één-zelfde zaak... want ofschoon de gerechtigheid hen tòch allen bezielde, hadden de rechter... zijn vrouw... zijn dochter, toch óók nog de zwakke hoop zìjn recht bevestigd te zien, terwijl de getuige alléén het ongeloof in 's veroordeeldes schuld met Bernarda deelde, door háár daartoe gesuggereerd...

- ... Als nu maar bewezen kan worden dat de vermóórde het in zijn hand had...

- Dùs papa... staarde Bernarda.

- Stil nu maar... ontweek deze. Ontdaan naderde mevrouw hem, en toen zij wilde spreken, repliceerde hij al: Ja... ja... vraag nu maar niets... Niets... Komt wèl... komt wel... straks... Als nu maar... bewezen kan worden dat hij 't had...

- Als dàt niet bewezen kan worden mijnheer, nou dan moet 't uit zijn zak gehááld zijn...

- En onmogelik door Mina Fischer concludeerde Bernarda, want dan zou...

- Zoo.... als ze dan een brief wou hebben.... van.... vàn.... Kan er uitgevallen zijn meteen, hield mevrouw vernuftig, vol.

- Helene Dons, iedere verdenking bestrijdend die geopperd werd, en haar van bedrog jegens haar vriendin kon beschuldigen, riep wanhopig: Ik had niets met hem te maken, nièts.

't Is toch wel zonderling dat juffrouw Dons nu eerst tot die mededeelingen kwam.... kampte mevrouw meedoogenloos.

- 'r Werd mij niet naar gevraagd.... en ik zou er zelf nooit opgekomen zijn, als uw dochter 'r niet op neer kwam.... mevrouw, duidde Helene, vijandig-weerleggend elk bezwaar door mevrouw tegen haar ingebracht.

De vader, moê, daar de reactie, sloopend, zijn veerkracht brak, zijne gedachten in bizarre afgrijzelikheid als verstolde, dankte 't meisje - dat bevrijd, de wenk begreep, en na een haastigen groet wegging, door Bernarda uitgelaten.

Mevrouw gedreven door den afmattenden stilstand harer gevoelens, die absorbeerend in hunne terug-werkende verkalming, de wrevelige emotie der onfeilbaarheidswaan - tot stomme versterving gebracht

door 't directe eindigen van den twijfel, bestreek talmend het damasten tafellinnen.

Er was geen vragens-durf, géén hoop, géén vertrouwen meer in haar. 't Lag alles vlak in haar tot rust. 't Levende in haar verwerd tot vreemdere gewoonheid, en kleiner leek haar alles van existentie; maar niet de ontsteltenis ontnam der materie den vasten vorm - 't ontstond van binnen uit, achter de leegte van haar verstand, waar snel gestuit was de ontwikkeling harer indrukken, volbrachten uitsluitend slechts de mechanische werkingen, de verrichtingen van het onbewust-levende. Haar man, niet lettend op zijn doen, niets wetende, dan wat hem krachtig deed besluiten, liep voort-gestuwd door de kamer, richtte zich om naar Bernarda, toen zij terug kwam, ontwijkend hem beglurend.

- Bernarda... Schokte de dalende klank uit zijn keel. Bernarda, je hebt 't gewonnen...

- En zij, schuld-verlegen-smeekte klagelik: papa.

- Stil kind... je hebt 't gewonnen... geloof 'k. Ik wil 't zeggen, strakte hij de armen - 'k wil spreken-omdat 't moet.

Maar mama, dat halstarrige vertrouwen in hem herwinnend, oversprak hem nog:... 'r is niets bewezen...

- Neen... daar heb je gelijk in, maar genoeg is er bewezen om voldoende te kunnen bewijzen dat onze stelling onhoudbaar is, om ònze veroordeeling te niet te doen... en dat moet, dat zal... Of denk je, dat de onzekerheid mij niet dwingt mijn plicht te doen... Er is genoeg, genòèg... maar als 't waar is, als 't waar is... dàn... Het hoofd op den nek in steeds-wisselende zwenking, in heffing en lage buiging, zoodat de haren hem sidder-slierden langs 't gezicht - soms door hem over gesmeten op den kruin - zijn baard stug-warrelig onder zijn kin oproesde... Stijgende hevigheid knakte in de verbeten zinnen, die hijgend uit de moeizame verklanking van zijn hoog roepings-besef los kwamen.

.... O.... als 't waar is, haastte de schrikkelike spiegeling zijner ziel... als 't waar is... wie weet hoeveel... hoeveel... Ik mag er niet aan denken... Hoeveel vervlôeken mij... hoeveel... heb ik daar achter die tralie's... ik mag er niet aan denken... patste hij zich de vlakke hand voor de oogen... ik mag er niet aan denken... En als 't waar is, besloot hij overtuigd - dàn wil ik niet meer, nooit meer een vonnis uitspreken, nooit méér...

- Dwaze màn, die je bent, dwaze man, zwiepte mevrouw... àls 't waar is... ja, ja, goed nemen we aan dat 't wáár is... dan is dat nog geen reden...

- Och, spreek zoo nièt... grauwde hij, beleedigd... spreek niet... Heb jij dan geen karakter?...

- Ik... heb... er is niet met je te praten nù... Moet ìk nu óók, drensde zij, huilberoerd door deze aanval op haar eigenwaarde...

- U is niet verantwoordelik papa, legde Bernarda bij...

- Ik niet... zoo wat dan, wie dan...

- U hebt volstrekt wèttelik geredeneerd, dàt is 't, en niet anders... Hij betuurde haar, zonder denkkracht, machteloos te vatten de beteekenis dier verzuchting. De jury heeft wettelik immers vastgesteld dat het lint er lag... zelfs de meest aannemelike verklaring gevonden hoe 't 'r kwam... Volgens dat, kon immers niemand anders 't gedaan hebben dàn Mina Fischer...

- Nu, nu! -

- Nu ù stil, vleide ze... nu ù... Alleen is vergeten psychologisch de zaak te onderzoeken... òf 't mogelik wàs dat 't lint er op die manier komen kòn, door die

vrouw, verzuimd is die mogelikheid te toetsen... De rechtsspraak deugt niet... déze om te beginnen niet - en misschien andere evenmin...

- Maar wat dan? wat dan, riep hij radeloos.

- Dìt papa-lief... dat íédereen door zijn's gelíjke beoordeeld moet worden.... Als dat gebeurt... dàt!!.... óók als iemand werkelik schuldig is... jà, jà... dàn vooral... dàn zou ook u nooit dupe kunnen worden van uw beroep. Want geen mensch is in staat om over àlles en iedereen te oordeelen en heeft 't recht 'r ook niet toe, omdat er zooveel is wat wij niet begrijpen, niet vermoeden, lief vadertje...

Momenten van adem-zachte stilte, dan in dolle opwelling van oplossingsvrijheid, greep hij zijn dochter bij de schouders, wierp haar omarmend naar zich toe, onstuimig Bernarda's gezichtje be-kussend, extatisch naar zijn vrouw jubelend... Annette... Annette... Hoor je ònze schat... onze lieveling.

Monnikendam, 1907.

Over Toilet
en Wat ermede in verband staat.

Meisjes zonder geld.

Niets is, althans in Holland, een méér verbreide dwaalmeening, dan die dat vrouwen zonder fortuin daaruit een zeker recht, een zekere plicht zelfs, ontleenen zich slecht, onvoordeelig te kleeden, en, wat de Engelschen noemen ‘shabbij’, d.w.z. kaal uit te zien. -

Goede stoffen, keurig-zittende japonnen, modehoeden, een dames-parapluie, en dito parasol, al deze, wanneer men ze aanschaft inderdaad niet altijd goedkoope dingen, worden door de ten onzent haar eigen brood verdienende meisjes heel dikwijls overbodig geacht. -

En dat zijn zij toch niet. -

Ik bedoel niet dat een meisje zonder geld zich moet kleeden als een rijke dame, met dure veeren of dito bloemen op haar hoed, en onnoodige modesnufjes; ik bedoel dat zij moet trachten er zoo voordeelig en zoo goed mogelijk uit te zien, juist omdat zij, welke ook hare brood verdienende betrekking zij, *lééft* van de menschen, dientengevolge hen nóódig heeft; en, waar nu de menschen, zoowel mannen als vrouwen, zich veel eerder laten winnen door een aangenaam, gracieus voorkomen dan door een dat terugstuit, daar spreekt het bij eenig nadenken van-zelven, dat elke vrouw wijs doet, juist wanneer zij géén geld heeft, dubbele zorg te besteden aan haar toilet, en, in het bijzonder zich niet te verwaarloozen in die kleinigheden, die haar doen verliezen in de oogen van 'men' haar *dame*-schap. -

- Lang geleden, zij is reeds zoo lang dood dat ik het gerust durf vertellen hier, heb ik eene barones gekend, baronesse zoowel door haar huwelijk als geboren baronesse, en behoorende door die geboorte tot een der oudste adelijke familieën van ons land. - Niemand die deze dame niet van naam kende, zou echter in haar persoon hebben vermoed haar rijkdom, haar stand, haar hooge positie die zij innam door haar man. - Armoedig gekleed in de hoogste mate, met slecht-verzorgde nagels, en lompe schoenen, met een zeer slechten gang, waardoor haar uiterlijke onbevalligheid nog werd verhoogd, maakte zij den indruk van wat de wereld pleegt te noemen: een aangekleede keukenmeid, (hetgeen overigens een zeer onrechtvaardige uitdrukking is, omdat er zeer vele uiterst beschaafd-uitziende, en met allerliefste gezichtjes bevoorrechte keukenmeiden bestaan, die de kunst zich goed te kleeden veel meer begrijpen dan soms hare meesteressen.)

Maar... juist tengevolge van hare hooge positie, en door haar grooten rijkdom en haar aristocratische afkomst, kon deze dame zich dit alles veroorlooven. Want, ten eerste had zij de menschen niet noodig, behoefde zich er niet om te bekommeren of deze haar sympathiek vonden of niet, en ten tweede was zij om bovengenoemde redenen immers overal bekend als baronesse Zoo en zoo. - Niemand in de stad harer inwoning die niet wist wie ze was, en haar niet diep groette daarom. - Zoo is de wereld nu eenmaal.

Hoe hooger we zijn in rang, en vooral hoe meer geld we hebben, hoe excentrieker we ons kunnen kleeden als ons dat zoo behaagt. - Maar, indien dat niet het geval is, indien we moeten door de wereld komen door het woekeren met onze gaven en talenten, omdat we geen kapitaal bezitten waarvan de rente ons onafhankelijk maakt van iedereen, juist dan is het in ons onmiddelijk belang ons-zelf niet zóó slecht en zóó kaal te kleeden, dat we dáárdoor, als we solliciteeren, of wat het ook zij dat op onzen weg ligt van dien aard, een ongunstigen, on-vrouwelijken indruk maken.

Niet zonder reden verlangen de modemagazijnen, en over het algemeen de winkels van den eersten rang, van hunne winkel-juffrouwen dat zij er keurig-gekleed uitzien, met heel-zorgvuldig gekapt haar, en uitstekend-zittende japonnen die - waar de juffrouwen die dikwijls zelf niet kunnen bekostigen - in vele groote modemagazijnen voor haar worden gemaakt, bij hare intreden, op kosten van het magazijn-zelf. - De eigenaars en directies weten het wèl, dat de koopers gemeenlijk de chic en de fijnheid

van den winkel afmeten naar het meer of minder gedistingueerde voorkomen van de bedienende dames. En daarenboven trekt een juffrouw die er goed gekleed uitziet uitteraard reeds eerder het publiek tot zich, dan eene met een verslonsd voorkomen. -

In den onderwijzeressen- apothekers-bedienden- postbeambten-bureau-juffrouwenstand, en al de klassen van dien aard, waartoe juist de beschàáfde middelklasse over het geheel behoort, ziet het er dikwijls treurig uit met het toilet. - In het bijzonder wordt de 'eenvoud' zoo dikwijls gezocht in een per-se niet flatteerend vilt-hoedje, of quasi-Panama met een dwaas verbogen rand, of een kinderachtig 'pels' mutsje van kattenbont, of een andere wansmakelijkheid van dien aard, als of een voor gelaat, haarkleur, vorm van hoofd geschikte hoed niet in elken vorm en elke soort netjes gegarneerd is te krijgen heden ten dage voor weinig geld.! - Hetzelfde geldt van de geheel vorm-looze lange morsjakken, die vele dergelijke jonge meisjes aantrekken bij wijze van jacquette. Dat oudere en dikkere figuren daarin dikwijls beter uitzien dan in meer gesloten paletots spreekt van-zelf. Maar juist daarom zij dezen gelaten wat haar het best kleedt, zonder daarvan een algemeenen regel te maken, als wapen dat als het ware afficheert: Ik ben een *werkend* meisje. - De geheel-onnoodig-overdreven korte rokken en lompe schoenen die daaruit kijken, de dikke slechtopgerolde parapluie, behoren tot dezelfde afkeurenswaardige rubriek van dingen die ook een meisje zonder geld kan afschaffen. -

In de eerste plaats is niet iedereen, al moet zij werken, hard werken zelfs, zóó arm, dat zij zich niet ordentelijke en practische dingen kan aanschaffen als zij die noodig heeft.

In de tweede is bovendien duurkoop heel dikwijls goedkoop. Speciaal van japonnen en wandel-costumes geldt dit. Als deze goed zitten, blijven zij ééns zoolang goed, dan de heel goedkoop-gemaakte, die ook dadelijk uit hun fatsoen zijn, rekken, scheuren, etc. Goede schoenen zijn eveneens duurder dan oogenschijnlijk goedkoope koopschoenen, maar zij houden zich veel langer en, wie gevoelige voeten heeft, loopt bovendien de kans zich door het aanschaffen van slecht-zittend en te hard schoenwerk te benadeelen in hare gezondheid, wat ten slotte duurder komt dan een uitgave voor goede gemaakte schoenen. -

Ik herhaal echter, het spreekt van zelf dat zij die zóó arm zijn dat ze *moeten* voor-lief nemen met het allergoedkoopste, hier buiten bespreking blijven. Dit artikel is bestemd voor haar die uit gebrek aan nadenken zich onnoodig te slecht en te armelijk kleeden, inplaats van te bedenken dat juist zij, veel meer dan de rijke dames, zich in haar eigen belang moeten toeleggen op een goed en innemend uiterlijk. -

Een eenvoudige hoed, die echter met zorg is gekozen wat kleur betreft en vorm, een dito goed zittend jacquet, of donker en practisch straat costuum (jacquet en rok) van serge b.v., in donkerblauw of een aanverwante kleur, daarbij een paar nette blouses, dit zijn artikelen binnen het bereik van de mééste haar brood-verdienende middelklasse meisjes. - Hoevelen harer loopen inplaats daarvan zonder eenige noodzaak rond op de bovenbeschreven wijze, met vilt-flambard en soepjas en een rok zóó kort dat niet alleen de voeten maar ook de beenen er ruimschoots uit komen. - Aan al dezulken staat, dòór die kleeding, haar tot de voor haar broodwerkende klasse behooren, als het ware op haar voorhoofd geschreven. - En zij maken zich daardoor belachelijk en onsympathiek. - Waartoe is dat noodig? - Waarom niet in dit opzicht de Amerikaansche vrouw, de elegante Parisienne ook, ten voorbeeld genomen. Zoowel de meer practisch gekleede eerstgenoemde, als de met grooteren chic zich uit een nietsje een ietsje terecht makende française, verstaan de kunst, ook ondanks hard werken, een sierlijken vrouwelijken eleganten indruk teweeg te brengen op kantoor en werkplaats. Weest ervan overtuigd, dat haar succes voor een groot deel juist daaraan, aan die vrouwelijke bekoorlijkheid van uiterlijk, - in den goeden zin bekoorlijkheid, is te danken.

Redactrice toilet.

> Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

> **A. G.** - Het was zeer verstandig van U een photo in te sluiten, omdat ik inderdaad nu beter over Uw figuur kan oordeelen, dan alleen door de beschrijving in Uw brief. - Ik zou U niet raden een ruitje te kiezen omdat ruitjes breed en kort maken, en meer accentueeren de fouten in een figuur dan effen stoffen. - Het is wáár dat ruitjes bijzonder in de mode zijn, maar ik verzeker U dat alle mogelijke effen kleuren, streepen, etc., even goed

worden gedragen, zoodat gij wat dat betreft U gerust op iets anders kunt decideeren. - Daar gij met het oog op Uw aanstaande reis wenscht niet 'al te donker' gekleed te gaan, zou ik U in Uw geval raden een grijs tailleur-costuum, en er tailleur of naaister op attent maken, dat gij een eenvoudig, niet in het oog vallend, gedistingueerd façon verlangt. Grijs is altijd een gedistingueerde kleur, die zich eigent voor allerlei soorten van hoeden en blouses, zoodat het óók practisch is deze kleur te kiezen, mits natuurlijk niet al te licht. Donkerblauw serge met tresband gegarneerd, - men boort tegenwoordig de jacquettes met band in dezelfde kleur - kan men altijd dragen; het wordt speciaal door Engelschen, die over het algemeen practisch gekleed zijn, zeer veel bevoorrecht en staat indien het goed is gemaakt altijd netjes. - Natuurlijk wil ik U ook verder steeds gáárne raden. Daarvoor is deze rubriek.

Bang voor spot. - Denkt gij werkelijk dat zij, die hetzij omdat hun beroep dat meebrengt als leveranciers van geestigheden van humoristische bladen, hetzij omdat zij het uit onnadenkendheid en meedoogenloosheid doen, den spot drijven met 'valsche tanden', liever zien een mond met *vuile afgebrokkelde* tanden? Immers neen - Men moet nu eenmaal van twee kwaden het beste kiezen. Dat het prettiger is mooie en gave eigen tanden te bezitten dan kunsttanden spreekt van zelf, maar als gij die nu eenmaal niet bezit, dan doet gij onverstandig U de geestigheden over valsche tanden zóó aan te trekken, dat gij die niet wilt laten inzetten om *die* reden. - Ga gerust naar een goeden dentist en bespreek met hem de zaak. Hij zal U raden wat gij moet doen, en welke wijze van Uw mond in een behoorlijken toestand brengen voor U de beste en meest aanbevelingswaardige is Inderdaad zijn er - zooals gij schrijft - verschillende manieren tegenwoordig, maar het hangt geheel af van ieders mond persoonlijk en van ieders tanden en de wortels daarvan persoonlijk wat kan en moet geschieden. Daarom zou ik U raden een vertrouwden, eersten-rang dentist te kiezen - althans zoo gij er geen hebt nog, dien gij kent - opdat hij U onderzoekt en raadt wat te doen. - Ja, goedkoop is een goede dentist natuurlijk niet. Doctoren zijn óók duur, en over het algemeen kost alles wat met de gezondheid in verband staat véél geld. - Vraag in elk geval vóóraf den prijs. -

Reform. - O neen, de bedoeling van deze rubriek is volstrekt niet propaganda te maken vóór deze of die kleedingswijze tegen reform, of wat ook. Persoonlijk vind ik reformkleeding heel leelijk, houd haar voor ongezond ook, en raad haar dus nooit aan. Maar als zij die deze kleedij dragen mij om raad willen vragen, heb ik er niets tegen haar naar mijn beste weten van dienst te zijn; men kan alles, óók reformkleeding, op de mooiste en ook op de leelijkste manier toepassen, en, als gij dus vertrouwen stelt in mijn smaak en raad, wil ik U gaarne daarmede ter zijde staan. -

Reform II. - Lees s.v.p. het bovenstaande, dat in hoofdzaak ook voor U geldt. Ik voeg erbij, daar gij er over denkende zijt Uw reformkleeding af te schaffen en daaromtrent mijne meening wilt weten, dat ik het in Uw geval zeker zou doen, omdat gij nog jong zijt, en de reform-kleeding zóó beslist haar tijd heeft gehad, dat men haar niet meer ziet om zoo te zeggen, zoodat het U misschien

over eenige jaren, als gij er te véél aan zijt gewend om haar af te leggen, ook door het niet-dragen van corset, dan zal spijten het niet eerder te hebben gedaan. - Zonder twijfel echter brengt zulk een verandering nog al onkosten mede, door het vermaken van Uw japonnen, ondergoed, en inkoopen van goed corset. Als gij-zelve zoo handig zijt, kunt gij echter misschien veel zelve in orde maken?

Louise. - Wat men eigenlijk verstaat onder 'tea-gown'.? Gelijk het Engelsche woord dat zich overal inburgerde reeds bewijst, is het een door de Engelsche dames in de mode gebracht kleedingstuk voor het intérieur bestemd. Het is een héél-elegante, wijde soort van ochtendjapon, dikwijls gedécolleteerd, en met korte mouwen, die wordt aangetrokken tusschen den tijd vóór men zich in Engeland, ook in Frankrijk in navolging daarvan, gaat kleeden voor het late diner, en nadat men is thuisgekomen van rijtoer, wandeling, wat het zij van dien aard. - De Engelschen gebruiken dan haar afternoon-tea, zonder een 'cup of tea' op dien tijd kunnen zij niet bestaan, en, als zij dan tegelijker tijd visite ontvangen of ergens gelogeerd zijn, trekken zij deze dikwijls zeer kostbare tea-gowns aan gedurende dit theeuurtje - In het Engelsche en Fransche high-life, waarin het buitenleven een afzonderlijke plaats inneemt, als de eigenaars der groote kasteelen in de provincie daar groote jachtpartijen organiseeren, waarvoor vele gasten worden genoodigd, behoort het dragen van deze tea-gowns tot een der vele aanleidingen van zoo en zoo vele malen per dag van toilet verwisselen. - Kant, Liberty-zij, alles wat licht, lucht, soepel, en... duur is, wordt door de groote modemagazijnen verwerkt tot allerliefste intérieur-toiletten bestemd voor dit doel. - Ook kortere akken van kant of fluweel worden dan wel eens gedragen over bijpassende rokken van zijde, maar over het geheel voldoen deze veel minder dan de wijd hangende ruime tea gown.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de **Holl**: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring,

of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid ben dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Jonkvrouw Elze. - De w redacteur plaatste, meen ik, Uw bijdragen. - Neen *Het Verloren Tooverland* vind ik niet mooi; omdat ik de heldin daaruit *niet* kiesch vind; niet het feit, dat zij haar man niet meer lief kou hebben vind ik slecht, maar *wel* dat zij zich zelve van alle schuld vrij pleit, en niet inziet hoe zij zelve alles behalve ideaal is als vrouw, zoo min als hij als man. Ik houd niet van die hedendaagsche mode-boeken waarin ongelukkige slachtoffer-vrouwen de hoofdrol spelen als diep-beklagenswaardigen. In het *werkelijke* leven hebben beiden schuld. Gij zijt nog jong en kunt daardoor misschien het heel-mooie van *Loutering* niet zoo volkomen navoelen, dan wanneer gij ouder zult zijn geworden. -

Weet gij wáárom gij het leven 'heerlijk' vindt; (en ik ben zóò blij voor U dat in Uw brief te lezen) - omdat gij *jong* zijt. Jeugd geeft veerkracht. Ik weet wel dat nagemaakte ziekelijkheid en quasi levensmoeheid óók een deel zijn van hedendaagsche jeugd; maar dat alles is namaak, niet echt. Een werkelijk gezond jong menschenkind voelt dat het leven met zijn beloften en zijn loekomst-illusieën nog vóór hem ligt, en dat voelen geeft een zalig-dronken gevoel van genieten. - Zeker, leegzitten is zonder twijfel niet goed, voor wien ook, en dat *alle* werk, van welken aard dan ook, geestelijk zoowel als lichamelijk, U opwekt geloof ik gaarne. Het is namelijk iets geheel anders uit vrije verkiezing te werken uit behoefte, dan het dag in dag uit te *moeten* doen in den dagelijkschen sleur van het harde-werken om het dagelijksch brood. Ik geloof niet dat alle zulke jonge meisjes, in winkels, in apotheken, in kantoren, en in nog véél slaaf-achtiger omstandigheden, U datzelfde zullen nazeggen, want dezulken moeten óók werken in ziekte, moeten er door in weer en wind, moeten werken bij 't heetste zomer weer, op benauwde kamers, in onaangename omgeving, etc. etc - Dat gij in tuinwerk plezier hebt houd ik voor buitengewoon gezond, en vind ik ook een in elk opzicht aanbevelenswaardige bezigheid. - Van bloemen en bouquetten maken heb ik, die buiten opgroeide, altijd dolveel gehouden, maar van eigenlijk tuinwerk niet; omdat ik van kind-af een onoverwinnelijken afkeer heb gekoesterd van wormen, spinnen, slakken, padden, kikvorschen, al dergelijke dieren waarmee de tuin ons in nadere aanraking brengt als wij er in gaan arbeiden. -

Ja, de vriendschap van dieren is onuitputtelijk groot. - 'Gyp', de groote fransche schrijfster van wie gij wel eens zult hebben gehoord, en die zeker niemand zal kunnen nazeggen dat zij 'sentimenteel' is, schrijft ergens zoo naar waarheid: Hòé meer men de menschen leert minachten om hun geringe innerlijke waarde, hoe meer men de groote innerlijke waarde van het dier leert hoogschatten en lief hebben. - En zoo is het inderdaad. - Ik vind het dan ook volkomen begrijpelijk, dat gij bij Uw poes meer troost vindt soms dan bij wien ook onder de menschen, en ik twijfel er niet aan dat zij inderdaad Uw tranen *begrijpt.* Dat doen mijn honden ook. De lekkerste chocolade, het lekkerste vleesch weigeren zij, zoo lang zij zien dat ons iets hindert, dat wij

verdriet hebben. En beginnen we dan weer opgewekt te praten of te lachen, dan jubelen ze als een paar kinderen om ons heen van plezier. Maar *niet* als wij dat doen voor de leus, om hen tevreden te stellen; dat doorzien zij volkomen. Zij slaan ons zoolang zwijgend en droefgeestig gade tot, zij zien dat wij *werkelijk* weer gelukkig zijn. -

En hoeveel liefde zij gaven toen ik ziek was, vertelde ik onlangs uitvoerig in de Lelie! Dus begrijp ik volkomen, dat gij diezelfde liefde ondervindt in zulk een geval. -

Mevr A.C.F. - geb: G. - Van U heb ik een brief vóór mijn ziekte geschreven, en een daarna gedateerd. - De latere artikelen van Excelsior zullen zeker Uw goedkeuring nog meer hebben weggedragen, dan die waarop Uw brief van 5 Maart jl: doelt. - Wat die preeken betreft, neen, ik voor mij kan niet begrijpen, dat preeken iemand zoo in beroering kunnen brengen; omdat ik het zoo vreeselijk gemakkelijk vind in een *preek* den weg naar den hemel te wijzen. Ik denk dan altijd aan het zoo ware leekedichtje van de Genestet:

Toen ik met dien Hooggeleerde
Op zijn kamer redeneerde
- - - - - - - -
Ach wat klonk dat waar en schoon
- - - - - - - -
Maar op straat teruggekomen
Ach daar ving mijn strijd weer aan -

Een troep beklagenswaardige kermismenschen, een wicht ‘lijdend voor haar vaders-zonden’ zijn voldoende om heel het fraaie geleerde samenstel van den Hooggeleerde over het Godsbestaan in elkaar te gooien. - De twijfel komt weer boven. - Zoo ook vind ik het met alle preeken. Overigens geef ik volkomen toe aan orthodoxe Christenen, beide Katholieken en Protestanten, dat geloof in Christus-God, en in Zijn offer als

Gods-Zoon, een veel aannemelijker oplossing is nog, dan alle andere systemen; - maar ook dat is een questie van *gelooven*, hetgeen m.i geen preek ons kan bijbrengen. -

Voor Uw gelukwenschen met mijn herstel in Uw tweeden brief veel dank - Gij zijt dus op reis in mijn buurt geweest Het Ober-Engadin is grootscher vind ik dan het Unter-Engadin, maar de natuur is overal mooi daar - Dat ik dezen winter nog niet naar Holland terug mag, hebt gij zeker reeds gelezen in de vroegere correspondenties. Die typhus heeft mij zoo heftig aangepakt, en toch is het nog een zegen dat ik het er zoo heb afgebracht en niet, zooals dikwijls het geval is, in mijn hoofd heb geleden er door. Ik zeide eens tot den dokter dat het mij zoo speet steeds helder bij kennis te zijn, omdat ik daardoor - dacht ik - meer leed dan wanneer ik bewusteloos of ten minste buiten kennis ware geweest nu en dan; maar ik zie nu wel in dat juist die helderheid van hoofd mijn geluk is geweest, omdat zij waarschijnlijk mij behoedde voorlatere nadeelige gevolgen in mijn hersenen. - Hetgeen gij schrijft over de Lelie-artikelen in questie neem ik hieronder over voor de betrokkenen:

In de voorlaatste Lelie las ik de Confessies van den heiligen Augustinus met groot genoegen. Eveneens het bovenschri t van J. de Bernières de Louvigny. Zeer zeker zal meer streven naar reinheid van ziel meer geloof met zich brengen, en omgekeerd dit meerdere geloof meer meebrengen meer reinheid van ziel en daarmede meer liefde, en zou de zelfzucht op den achtergrond treden. Zoolang echter het 'ieder voor zich', vrij algemeen gehuldigd wordt, kan ik het ook niet eens zijn met den schrijver van 'Over Vrouwenkiesrecht.' Was de toestand ideaal dan zou het zeker een overbodige zaak zijn. De toestand, zooals die in dit artikel voorgesteld wordt, is niet geheel juist. De schrijver doet het voorkomen, zoo lees ik het tenminste, alsof alle vrouwen, met een zekere geestelijke rijpheid, alsof alle vrouwen, die een ontwikkeling hebben eenigszins gelijk aan die van den man, en die dan ook met haar hoofd in eigen onderhoud kunnen voorzien, tenslotte toch haar bestemming bereiken en vrouw en moeder worden. Was dit het geval, dan ben ik het volkomen met den schrijver eens, dat de vrouw aan haar gezin behoort en daarin meer invloed ten goede uit kan oefenen en uit moet oefenen, dan ze met streven naar vrouwenkiesrecht zal kunnen bereiken. Ze heeft dan trouwens een natuurlijke vertegenwoordiger van haar belangen en denkbeelden en behoeft zich dus met het kiesvraagstuk niet bezig te houden. Maar anders is de toestand van de ongehuwde vrouw, die een zekere geestelijke rijpheid bezit en dan met haar hoofd in eigen onderhoud voorziet. Deze vrouw is wel *verplicht van haar verdiende geld belasting te betalen, en nu vind ik het heel begrijpelijk, dat deze vrouw ook vraagt voor haar eigen recht op te mogen komen. Wie zal dat uit pure naastenliefde voor haar doen, als ze zelf niet voor haar belangen opkomt, en de man dwingt rekening met haar te houden?*

Het is waar, een propaganda makende en schreeuwende vrouw is niet direct het ideaal 'vrouw', maar toch hebben die voorvechtsters op allerlei gebied veel goeds tot stand gebracht - het zelfbewustzijn in de vrouw in 't algemeen ontwikkeld, haar de wegen geopend om zich geestelijk te ontwikkelen en daardoor het peil verhoogd van haar ideaal, en van de daarnaar te volbrengen roeping. Ik ben het volstrekt niet eens met veel op 't gebied der vrouwenbeweging. Maar als tusschenstadium kan ik niet anders doen dan al dat streven toejuichen.

Zonder twijfel is er in Uw beweren wáárheid; ik-zelf heb dit dikwijls betoogd wat het kiesrecht voor de ongehuwde, haar brood verdienende vrouw aangaat.

Mej. van de W. te D. - Uw novelle *Lize* bevat, wat stijl en gedachtengang aangaat, veel goeds; ik wil haar met genoegen plaatsen; de uitwerking is op vele plaatsen belovend. - Een anderen titel er voor bedenken, wil ik liever niet op mij nemen. - Uit Uw briefje blijkt niet of gij de Lelie leest; ik verwijs U naar de inlichtingen boven aan het Blad, betreffende antwoorden op inzendingen als de Uwe.

Mevr. J.G. te Voorburg. - Ik vind Uw vriendelijkheid, Uw huis ons te hebben willen aanbieden, terwijl wij ons in den Haag zouden inrichten, zoo vriendelijk, dat ik er geheel en al door ben beschaamd, want waarmede heb ik zooveel goedheid verdiend? Door de verandering die in onze levensplannen kwam, tengevolge van mijn ziekte, zal ik voortaan alleen zomers in Holland zijn, en wij denken dan iets buiten te zoeken; hoe eenvoudiger, hoe aangenamer het ons is. Uwe bijdragen heb ik reeds ter drukkerij gezonden; U zult de proeven wel reeds hebben ontvangen? Ik hoop dat U het goed maakt tegenwoordig. - Nogmaals ons beider zeer grooten en zeer oprechten dank voor Uw allerliefste attentie.

Mevr. du Q: van B. - Uw versjes nam ik aan gelijk gij ziet.

Bericht.

Door plaatsgebrek moest het stuk getiteld: *Als het ras spreekt*, door C SCHLIMNER - ARNTZENIUS, alsmede de Correspondentie aan *Excelsior* tot een volgend nummer blijven liggen.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

11 December 1907.
21ste Jaargang.
No. 24.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Ruwe Wilden en Beschaafde Européanen
door S.K. Feitsma.

Of het komt door de romans van *Cooper*, die ik in mijn jeugd heb gelezen kan ik niet met zekerheid verklaren, maar in elk geval is het een voor mij zelven uitgemaakte waarheid, dat ik een groote mate van belangstelling gevoel voor die Volken, welke vroeger bij de beschaafde en Christelijke natiën onder den naam van Wilden begrepen

werden, - waaronder ik in de eerste plaats reken de I n d i a n e n van Amerika, vervolgens alle g e k l e u r d e m e n s c h e n s t a m m e n , die een *zoogenaamd* Christendom niet of slechts in schijn hebben aangenomen, en die ik al te zamen in zoo verre *bewonder*, ja zelfs een weinig *benijd*, omdat *bij hen het physische welbehagen in 't leven veel grooter,* en *de waardeering van dat leven* (zonder meer) *veel geringer* is *dan bij ons*, - zoodat zij niet alleen *liever van hun bestaan afstand doen*, - maar ook (en hier houdt mijn bewondering op) eerder den treurigen moed hebben, daaraan een einde te maken - *dan* zich de lasten der beschaving op den hals te halen. Echter zou men met reden kunnen twijfelen, of hun levensverachting wel zóo ver zou gaan, ware het niet, dat zij onvermijdelijk *aan gebrek ter*

prooi worden, zoodra die beschaving, al te snel voortdringend, hen van elders overvalt, en zij tegenover dien vijand van hun bestaan in de minderheid zijn, - waardoor zij worden genoodzaakt.... om op een of andere wijze van den aardbodem te verdwijnen.

De beschaafde en 'christelijke' Européaan, die vroeger getracht heeft hen uit te roeien, zou - zonder inconsequent te zijn - zich nog heden over die verdwijning mogen verheugen... door aan te nemen, dat die Wilden eindelijk in de beschaving en christelijkheid zijn opgegaan, indien men kon wegcijferen, dat bijv. van de Indianen der Vereenigde Staten nog slechts betrekkelijk weinigen als getemde curiositeiten bezig zijn hun leven te rekken, - of zich aan den anderen kant uit beschaafdheid en christelijkheid ergeren en 't veroordeelen, dat anderen, als bijv. de ongelukkige bewoners der Antillen zich zelven bij afspraak bij gemeenten te gelijk het leven hebben benomen, - en eenige horden van Chontalen e.a. overeenkwamen om zich van allen omgang met hun vrouwen te onthouden of (erger!) de ongeboren lichaamsvrucht te verstikken, - het is zeker dat iemand geen recht heeft, hun 't een of ander *als misdaad aan te rekenen*, *waar hij zelf* in vele gevallen slechts *uit lafheid of vreeze dit leven draagt, of* zich aan den anderen kant niet ontziet, om door eveneens schandelijke middelen *de daad der voortteling* in haar uitwerking *te ontkrachten.* Ik althans zal het den Wilde niet als (*zijn*) schuld, of in elk geval *niet als lafheid* aanrekenen, wanneer hij op evengenoemde wijze, als 't ware, onoverwonnen, schoon gedwongen bezwijkt voor zijn machtigsten vijand, de Levenszatheid (voortspruitende uit gebrek en 't gemis aan vrijheid), die als een Doodsengel zweeft over eenmaal blijde en gelukkige volksstammen, en... menschen.

Nogmaals, de *ondergang* dezer gekleurde menschenrassen deert mij: - ik had, nog een knaap zijnde, onder hen als een der hunnen willen wonen, als zullende ik daar, docht mij, veel gelukkiger zijn dan te midden van onze zoozeer geroemde beschaving met haar tallooze ondeugden, die door geen leer of prediking ooit kunnen weggenomen worden. Alleen - ik wist geen middel om er te komen; daarom zal ik gewenscht hebben door hen gevangen te zijn genomen, zonder dat mijn familie bij machte ware losgeld voor mij te betalen, - zelfs zou ik in dat geval, ook wanneer dat losgeld werkelijk gekomen ware niettemin onder hen gebleven zijn... zooals zekere Raymund en zijne zuster, kinderen eener adellijke Spaansche dame, in hetzelfde geval hebben gedaan.

Uit aanmerking mijner voorgaande verklaring, en in elk geval uit het daarbij vermelde feit, moge men met te meer zekerheid aannemen dat een echte Wilde - zelfs nadat hij tot eenzelfden trap van beschaving en ontwikkeling als wij gekomen is - steeds verlangt om tot zijn oorspronkelijken staat terug te keeren, als zijnde hij daarin veel gelukkiger.

Trouwens kunnen de volgende geschiedenissen daarvan ten bewijze strekken.

Een jonge knaap der Botokoeden werd door een Braziliaansche familie in Bahia opgevoed; hij bezocht het gymnasium, de universiteit, verkreeg den dokterstitel en praktiseerde een tijdlang als geneesheer. Een diepe zwaarmoedigheid was steeds de grondtrek van zijn karakter geweest. Op zekeren dag verdween hij en na verloop van jaren kregen zijn pleegouders de zekerheid, dat hij zich ontdaan had van kleederen en beschaving en dat hij naakt met zijn horde in de bosschen rondzwierf.

Admiraal Titzroy had een Vuurlander naar Engeland medegebracht, waar hij den naam kreeg van Jenny Button en waar hij opgevoed en een tijdlang in voorname kringen als een schoothondje vertroeteld werd. Om hem naar zijn vaderland

terug te brengen werd een expeditie uitgerust, waarmee Charles Darwin zijn tocht om de aarde volbracht. Jenny Button, die in Europa altijd handschoenen en keurig gepoetste laarzen gedragen had, werd, toen hij in zijn vaderland teruggekeerd was, terstond weder een naakte en (om de waarheid te zeggen) vuile, en ongekamde Vuurlander, zooals hij vroeger was geweest, en in 1855 was hij van zijn stamgenooten niet meer te onderscheiden.

Een Australiër, Bungari geheeten, die in Sydney opgevoed werd, op het gymnasium prijzen wist te behalen en goed Latijn sprak, zeide later nochtans aan zijn beschaving vaarwel om zich weder in zijn bosschen te begeven, terwijl hij daarbij verzekerde, dat zijn opvoeding hem nergens toe dienstig was geweest dan om hem zijn ellendigen toestand goed te doen inzien.

De hydograaf Neumayer, toen hij in 1861 ter voortzetting zijner reisroute aan den beneden-Murray genoodzaakt was inlichtingen in te winnen bij de inboorlingen, werd door

deze naar een naakten zwarte gebracht, die hem in onberispelijk Engelsch antwoordde en die in korte trekken de route in de hem overhandigde portefeuille aanteekende met bijvoeging der namen van de voornaamste plaatsen in duidelijk leesbaar schrift. Genoemde Australiër, toenmaals 24 jaren oud, was op een zendelingenschool te Adelaïde opgevoed.

Deze onoverwinnelijke *trek* van den getemden Wilde, *om tot zijn natuurstaat terug te keeren*, waarvan wij het bestaan door het verhaal van bovenstaande geschiedenissen genoegzaam vinden gestaafd, is een *gevolg* van zijn *rechtmatige zucht naar vrijheid*, die hem dermate eigen en tot een behoefte is, dat hij zonder die niet kan leven.

Ik wensch hem dit als een deugd aan te rekenen, want - *de Wilde heeft deugden*, en ik stel het mij tot taak er over te spreken, ofschoon ik ook voor hun ondeugden niet blind ben, en deze zeker niet zou hebben overgenomen, wanneer ik onder hen gewoond had, in welk geval ik veeleer getracht zou hebben, hen daarvan terug te brengen, hoewel een dergelijke poging misschien evenmin gelukt zou zijn als onder mijn mede-beschaafden in onze zoogenaamd christelijke maatschappij, *waar diezelfde ondeugden* gevonden worden, doch... *minder in 't oog springen.*

Gezegde *ondeugden* der Wilden, waarover ik, in spijt mijner voorliefde voor hen, niet wensch te zwijgen zijn niet minder dan *afschuwelijk*, ja sommige zelfs *misdadig*, en in ons christelijk oog nog te meer *omdat... zij ze niet weten te verbergen.* Ik acht het daarom een onvergeeflijke *domheid* van hen, *dat zij* steeds zoo halsstarrig *hebben geweigerd*, ons *zoogenaamd Christendom aan te nemen*, in welk geval zij toch het *middel* zouden hebben gehad *om* bedoelde *ondeugden* onder een schoonschijnend uiterlijk *te bedekken.* - Jammer, dat zij in bevattìngsvermogen dit aangaande bij de beschaafde Européanen ten achter staan,... tenzij ze het in *oprechtheid* van deze wenschten te winnen...

Hoe dit zij, *ik haat* en verafschuw hun *wraakzucht en* daaruit gevolgde verregaande *wreedheid*, waarvan ik geen voorbeelden behoef bij te brengen, - omdat ons reeds op school daarvan zooveel verteld werd, dat ons de haren te berge rezen, - maar wij tevens *op commando* '*ons* moesten *verheugen en een aangename gewaarwording ondervinden* (sic!) *dat wij beschaafder*, *verlichter* en *gelukkiger* waren dan zij... -'

Zooals gezegd, ik wensch hun *wreedheid in geenen deele te verontschuldigen*, maar alleen te vragen: Of zij ooit *uit gouddorst zich met* het *bloed* van volken hebben *bezoedeld*, - of wel *uit* enkele *laagheid* kunstmatig en *opzettelijk pestziekten* onder een volk *verspreid*, - of zij *bronnen met strychnine* en *meel met arsenicum* hebben *vergiftigd*, *om dit* laatste *in* tijden van *hongersnood uit te deelen?...* Ik vraag: - of zij ooit *jacht* maakten *op weerlooze menschen*, als op een stuk wild, *om het vleesch aan hunne honden te geven*, - of wel met duivelen-wellust, louter *voor hun vermaak ze* als kraaien *doodschoten?* - of, eindelijk, hen *voor de grap*, en uit onwetendheid van de zijde der slachtoffers, *tot zelfmoord verleidden?...* Dat hebben niet zij, *dat hebben* zoogenaamd *beschaafde en christelijke Européanen*, dat hebben Spanjaarden, Portugeezen, Amerikanen en Engelschen gedaan! - - -

En wat hun wreedheid jegens overwonnen volken betreft, het past zelfs ons *Hollanders* niet hen daarover hard te vallen. - Of weet gij niet, *hoe onze vrome voorouders*, in 1740, *de opgestane Chineezen* in Batavië ten getale van 10.000, waarvan sommige met de uitgezochtste pijnigingen, wreedaardig *hebben vermoord?* en dat tengevolge daarvan in 38 jaar hun getal van 100.000 tot ruim 23.000 was gedaald? om van later gepleegde wreedheden tegen de inlanders niet te gewagen.

't Is echter waar, dat de hier genoemden onder de beschaafde Europeanen hun *mom van christelijkheid bij die gelegenheden* als *overbodig* hebben terzijde gelegd; ik twijfel daarom, bij nader inzien, of dit mom den wilde wel tot iets nuttig zou zijn geweest, zoodat ik mijn aantijging van *domheid* jegens hen herroep, en tevens verklaar niet in te zien wat de aanneming van *ons* Christendom hen overigens zou gebaat hebben...

Neen, *de Wilde is niet dom*, - althans niet in die mate, dat hij zich steeds door beschaafde Europeanen heeft laten bedriegen. Ik zou van het tegendeel menig interessant staaltje hier kunnen bijbrengen, doch bepaal mij slechts tot het volgende, als misschien minder bekend:

Eens kwam een Franschman, nadat hij al zijn waren, op een kleinen voorraad buskruit na, verkocht had, in een Indiaansch dorp. De inboorlingen hadden goede pelterijen, doch zij wilden die den Franschman voor zijn buskruit niet geven, omdat zij daaraan nog geen gebrek hadden. Maar deze had grooten zin in de schoone vellen; en dewijl hij boven-

dien ook naar huis en zijn kruit gaarne kwijt zijn wilde, bedacht hij een listige streek. Hij zeide tegen de Indianen dat hij hun, onder het zegel der heiligste stilzwijgendheid, het geheim wilde leeren, hoe men kruit zaaien moest, om een overvloedigen oogst van dit nuttig product te bekomen. De Wilden, hoogst verblijd dat zij nu geen kruit meer behoefden te koopen, gaven den Franschman voor zijn voortreffelijk zaaikruit alle vellen, die zij in voorraad hadden, en wenschten hem goede reis. - Na verloop van twee jaren komt de Franschman weder door dit dorp. Hij dacht aan zijn hebzuchtige 'grap' niet meer, of geloofde dat de bedrogenen den trek vergeten hadden en hem niet meer zouden kennen; genoeg, hij stelt zijn waren openlijk te koop. Nauwelijks echter had hij zijn waren uitgekraamd, of de Indianen komen, pakken zonder omstandigheden en zonder zich aan zijn geschreeuw te storen, zijn gansche kraam op den rug en gaan daarmee weg. De koopman loopt naar den Oudste, en verhaalt hem het hoogst strafbaar voorval. Deze hoort hem gelaten aan, en zegt vervolgens tegen hem: 'Na den buskruitoogst, broeder! zult gij al uwe goederen prompt betaald krijgen.' - - - Na deze illustratie keer ik tot mijn punt van uitgang terug.

Ik heb gezegd, dat ik gruw van de onverzoenlijke wraakzucht en wreedheid der Wilden; ook heb ik mij dikwijls boos gemaakt, dat zij daarin niet onderdoen voor 'beschaafde' en 'christelijke' Europeanen, hoewel ik nooit gelezen heb, dat g e n e n uit *krankzinnig fanatisme* of *afschuwelijk bijgeloof* onschuldigen op de gruwelijkste wijze hebben gemarteld, en ten slotte aan den vuurdood prijsgegeven.

- De stugge wanhoop, waarmede niet alleen christen-martelaren onder de Romeinen, toen deze door krankzinnige of van den duivel bezetene keizers geregeerd werden, maar ook zoogenaamde ketters dergelijke folteringen hebben verduurd, getuigt van een moed, dien de zoogenaamde christenen onzer dagen zeker niet zouden hebben gehad, terwijl integendeel de ruwe en onchristelijke Wilde, als hij aan dergelijke helsche proefnemingen werd onderworpen, deze steeds met niet minder standvastigheid dan evengenoemde martelaren, schoon uit geheel andere beginselen heeft verdragen.

Geen *wreedheid* is ooit te verontschuldigen, doch er *kunnen redenen voor zijn.* Men leze, om zich hiervan te overtuigen, slechts het volgende:

Het hoofd van den grooten stam der Mingo-Indianen, Logan genaamd, kwam nadat zijn landslieden door den gouverneur van Quebek wegens een vijandelijken inval getuchtigd waren tot dezen om de volgende aanspraak te houden: 'Ik daag iederen blanke uit, om te zeggen of hij ooit hongerig in Logans hut trad, en hij gaf hem geen vleesch, of koud en naakt, en hij kleedde hem niet. Gedurende den laatsten en bloedigen oorlog bleef Logan zonder deelneming in zijn hut, en was een voorstander des vredes. Zoozeer was mijn liefde tot u, blanken, bekend, dat mijn landslieden, wanneer zij voorbijgingen, op mij wezen, en zeiden: "Logan is een vriend der blanken." Ik was juist willens tot u te trekken, en onder u te wonen; maar wegens de beleediging van een enkelen mensch heeft de kolonel C r e s a p in den vorigen zomer al mijn vrienden ongetergd en koelbloedig vermoord; niets een Logans vrouw en kinderen gespaard. Nu vloeit geen droppel van mijn bloed meer in de aderen van een levend schepsel. Dit heeft mij tot wraak aangespoord. Ik heb verscheidene van u gedood, en in hun bloed mijn wraak genoegzaam verzadigd. Voor mijn Vaderland verblijd ik mij over den vrede. Maar denk niet dat ik vrees.

Logan heeft nog nimmer gevreesd, hij zal zich nooit omkeeren om zijn leven te redden. Wie is er om Logan te betreuren? Niemand?' - - -

Het gebrek in eigen Land, de zucht tot zelfbehoud, of de handhaving zijner eer en rechten... is in 't algemeen en dus onder alle volken steeds een oorzaak geweest van onderlingen oorlog, en is deze naar gelang der reden als noodzakelijk en rechtvaardig beschouwd.

Wat behalve een der evengemelde redenen den Wilde bewoog, om *tegen eigen rasgenooten* oorlog te voeren, en daarin met de uiterste wreedheid te werk te gaan, wordt ons eenigszins duidelijk uit de volgende aanspraak van een Indiaanschen aanvoerder tot zijn krijgslieden: 'De beenderen van uwe in den oorlog gesneuvelde landslieden liggen onbedekt, sporen ons aan om hun smaad te wreken, en het is onze plicht hen te gehoorzamen. Hunne geesten roepen ons toe: wij moeten hen tevreden stellen. Hoogere geesten, de wachters van onze eer, boezemen ons het besluit in om de moordenaars van onze broeders op te zoeken. Laat ons optrekken om hen te verslaan. Zit daarom niet langer werkeloos;

volgt de aandrift van uw aangeboren dapperheid... troost de geesten der verslagenen en belooft hun wraak!' - - -

De ontzettende wreedheid waarmede na den strijd de overwonnenen, zoo zij in de handen hunner vijanden vielen, vervolgens gemarteld en ter dood gebracht werden, was dus een in hun oog *gerechtvaardigde bloedwraak*, - zijnde dus een instelling, die niet alleen bij hen en tal van andere zoogenaamde Wilden en Barbaren, maar ook bij Mahomedanen en zelfs tot in de zesde eeuw nog bij de Franken bestond, en waarin wij een eerste poging moeten zien tot bescherming van het leven door het recht, volgens het: *Oog om oog*, *tand om tand*, - *bloed om bloed.*

De *vergelding*, overeenkomstig deze uitspraak, was bovendien *een zaak van eer*... daarom keerde men, ook waar de bloedwraak reeds was afgeschaft, vooral in tijden van verwarring en strijd nog dikwijls in dit opzicht tot de oude ruwe zeden der vaderen terug. - Koningin F r e d e g u n d e , begrijpende dat de bestaande wetten moesten gehandhaafd, en men in een christenland niet mocht dulden dat men zich-zelven opnieuw door de bloedwraak recht verschafte, maakte er onder de Franken op alles behalve christelijke wijze voor goed een einde aan, door de laatst overgeblevenen, die nog iets met elkander op evengenoemde wijze af te rekenen hadden, tot een gastmaal uit te noodigen, en nadat zij wel gedronken hadden, ze door haar lieden naar de andere wereld te doen zenden.

Daarmede was ook *feitelijk* aan de bloedwraak een einde gemaakt, en kon deze in den vorm van een boete of weergeld worden afgekocht, of verzoend (!).

Welnu! een dergelijke *kans om de bloedschuld te delgen* was ook *bij* die woeste *Indianen niet* geheel *uitgesloten.* Wanneer onder hen een huisgezin zwak -, en jonge mannen benoodigd was, werd een krijgsgevangene hierin opgenomen, trad in de rechten des gesneuvelden, en bekwam diens weduwe tot vrouw. Alleen wanneer deze hem niet wilde aannemen, werd hij tot den smartelijksten dood verwezen...

Hierbij dient nog opgemerkt, dat de ten strijde trekkende Wilde, althans in een aanvallenden oorlog, zijn eigen lot gekozen had, daar niemand onder hen zonder zijn wil tot den krijgsdienst gedwongen kon worden; - verder, dat de overwinnaar vooruit wist welk lot hem te wachten stond, wanneer hij op zijn beurt overwonnene werd.

En nu, om een vergelijking te maken tusschen de wreedheid dezer Wilden tegen eigen rasgenooten, en, die van den beschaafden en christelijken Européaan tegenover hun mede-beschaafden en mede-christenen niet alleen, maar zelfs tegenover mede-burgers, - heb ik slechts te herinneren aan de bloedige dagen der omwenteling en van het schrikbewind in 't laatst der 18e eeuw. - 't Is waar echter, dat zij toen hebben ingezien tijdelijk van hun naam als Christenen afstand te moeten doen, om een zoogenaamden eeredienst der rede aan te nemen. -

Verder wenschte ik voor gelijk doel, en eveneens in verband met het voorgaande, nog te vragen: of de latere lijfstraffen, die in vele gevallen de oorspronkelijke boeten moesten vervangen, en inzonderheid de doodstraf, bij beschaafde en christelijke volken ingevoerd, in zekeren zin niet een wreede teruggang is geweest tot een rechtsoefening in zijn eersten barbaarschen vorm? - Weliswaar was het hier de maatschappij, die als benadeelde of beleedigde tegen den euveldader optrad en een verdere bloedwraak overbodig - of liever *onmogelijk* maakte... maar uit een *werkelijk* beschaafd en christelijk oogpunt beschouwd, blijft die straf toch een daad van eenvoudige wraak, omdat de terdoodbrenging van den moordenaar zijn misdaad niet

ongedaan maken, of zelfs maar op eenigerlei wijze verzoenen kan; maar: oog om oog, tand om tand, bloed om bloed... Wreede inconsequentie! Waar gij van dit beginsel uitgaat... zoudt gij denken, dat het bloed van den terechtgestelden en dikwijls vooraf gemartelden moordenaar niet evenzeer, zij het dan ook vergeefs, om wraak schreeuwt als van dat van zijn slachtoffer? Ik spreek van den moordenaar, maar hoevelen zijn vroeger op wettelijke wijze ter dood gebracht, wier misdaad door een eenvoudige schadeloosstelling in geld of gedwongen arbeid had kunnen worden vergoed... en tevens, omdat alle dwang hindert, gestraft?

Aan de bloedwraak is een einde gemaakt, de maatschappij, in plaats van de bijzondere personen, als benadeelde of beleedigde optredende, maakte ze in haar gevolgen onmogelijk, maar rechtdoende volgens het: oog om oog, tand om tand... laadde zij zelve eene om wraak schreeuwende bloedschuld op zich, telkens waar zij een voorafgaande

meende te delgen... en een veel grootere, waar zij een eenvoudige schade of beleediging door bloed meende te moeten uitwisschen; maar dat op haar zelve is blijven kleven...

Kortom, ik herroep niet mijn beschuldiging van wreedheid jegens den Wilde, maar ik acht - al het bovenvermelde in aanmerking genomen - niemand gerechtigd, er *enkel uit beschaafdheid of kwasi-christelijkheid* over uit te varen.

Bij de opsomming der ondeugden, die den Wilden eigen zijn, moet ik op het artikel wreedheid wel melding maken van een afschuwelijk, ja erger dan dierlijk gebruik, nl. dat... van zijns gelijke op te eten (ofschoon ik van mijn Indianen nooit gehoord heb, dat zij zich daaraan schuldig maakten). Maar dan mag ik evenmin verzwijgen, wat volgens Schaafhausen nog in de vorige eeuw, in een beschaafd en christelijk land, nl. bij de belegering van Messina, dienaangaande is geschied. Daar werd het vleesch van gevangen gemaakte soldaten verkocht, en naar gelang der verschillende nationaliteit van het individu, evenals van verschillende diersoorten, tot onderscheiden prijs van de hand gedaan, - zoodat het vleesch van een Zwitser duurder kwam dan van een Napolitaan. Zelfs heeft iemand (ofschoon ietwat ondeugend) beweerd, dat er onder de beschaafde en christelijke Europeanen nog heden ten dage menscheneters worden gevonden, die hun slachtoffers weliswaar niet geheel levend verslinden, maar ze toch langzamerhand uitzuigen.

Wreedheid... het schijnt, alsof ik op dit artikel het eind niet kan vinden, doch ik zal met het volgende besluiten:

Een ander Volk, dat weliswaar niet tot de zoogenaamde Wilden, maar evenwel tot voor kort nog tot de Barbaren gerekend werd, zijn de Chineezen, en het is bekend dat zij niet vrij te pleiten zijn van wreedheden jegens de Europeanen, die hun het christendom wilden opdringen. Na alles wat zij van die christenen voor onzedelijks gezien en als barbaarsch ondervonden hadden, hebben deze echter weinig reden hen daarom te veroordeelen. Ik zou tot motiveering van mijn oordeel in dezen heel wat voorbeelden kunnen bijbrengen, doch wensch mij slechts tot dit éene te bepalen: 'Een vernieuwde stoomboot moest van Shangai uit een proeftocht doen, en alle aanzienlijke familiën in de stad werden tot deze pleziervaart uitgenoodigd. De boot stoomde de Woesang-rivier op en doorkliefde met volle kracht het water, toen er in de verte een Chineesch vaartuig zichtbaar werd, dat tot aan de boorden met gebakken steenen beladen was, zoodat het maar weinig luisterde naar de roeispanen der vier Chineezen, die daar inzaten. Daar het vaarwater zeer smal was, trachtten de Chineezen ter zijde uit te wijken en roeiden zoo hard zij maar konden. Het mocht hun echter niet gelukken het ranke vaartuig geheel naar den kant te krijgen. De loods vroeg daarom: moet de boot stoppen? - Neen, riep de kapitein, volle kracht!

Met ingehouden adem wachtte Pumpelly (die dit verhaalt) den afloop af. De voorsteven van de boot kwam met het vaartuìg zoodanig in aanraking, dat het door den stoot een paar malen ronddraaide, en ten slotte tegen een der raderkasten geslingerd werd. Toen P. op den achtersteven over boord keek, zag hij van het vaartuig en de roeiers niets meer dan een enkelen Chinees, die naar het hem toescheen, onbeweeglijk in het water lag. De vroolijkheid der opvarenden leed overigens volstrekt niet door dit incident, vooral nadat de officieren met een goeden uitslag onderzocht hadden, of de raderkast ook van belang beschadigd was.' - - -

Ziedaar een staaltje van wat Barbaarsche Chineezen bij gelegenheid van 'Christelijke' Europeanen ondervonden hebben... Nu iets van wat zij er meer bepaald

van gezien en gehoord hebben: - Een Engelschman, die een paar jaar te Canton geweest was, vroeg den Mandarijnen, om hen eens te polsen, wat zij wel van de religie en den God der Christenen dachten. - ‘Wel’, zeiden de mandarijnen: ‘Jullie God is een jenevervat, dien ge dient met zwelgen, brassen en ontucht bedrijven, en wie in zijn dronkenschap het gruwelijkst vloekt, het moorddadigst vecht en alles kort en klein slaat, dat is de fijnste christen, die de beste plaats in jullie hemel krijgt.’ - ‘Maar waar vindt ge iets in ons Evangelie, dat naar zoo'n god en godsdienst zweemt?-’ vraagde de Engelschman. - ‘Wat gij-lieden leert of zegt gaat ons niet aan’, zeiden de mandarijnen, ‘wij schatten u niet naar uw woorden, maar naar uw werken, en dan zien wij, dat al het volk, hetwelk 's Zondags van uw schepen hier te Canton aan wal komt, niets doet dan zwelgen en ontucht bedrijven, en alles in gruizelementen zou slaan als de policie hen hier niet bond en als wilde beesten weer in hun hokken op de schepen achter slot wierp. En de Zondag is immers de dag van uw God. Jullie noemt dien althans ‘de dag des Heeren.’

Men moge na lezing van 't bovenstaande oordeelen, of de Chineezen redenen hadden den vreemden opdringers van een zoogenaamd Christendom vijandig gezind te zijn, en waarom zij die met wreedheid vervolgden.

Het is nog al begrijpelijk, dat de ‘beschaafde’ en ‘christelijke’ Europeaan, pour l'aquit de sa conscience, zulks echter toeschreef aan de verstokte barbaarschheid van dat volk, of het anderszins wilde laten voorkomen, alsof het Christendom in China al vrij wat vorderingen had gemaakt. - Ziehier echter, op welke wijze men deze meening, ook ten onzent, ingang heeft willen doen vinden, en wat men er in waarheid van hebbe te denken. Er is hier eens een uitlander geweest, die de predikstoelen afreisde, en de ortodokse Hollanders uitplunderde om de Chineezen te bekeeren. Naar zijn woorden te oordeelen, scheen het ook dat er onder hen al vele gemeenten waren gesticht. Het is een eigenschap onzer landgenooten, dat zij nog al onnoozel en goedgeefsch zijn... althans wanneer een vreemde windmaker hun iets op den mouw wil spelden, en ze liepen met dien koeterwalenden vreemdeling zoozeer weg, vooral dames die aan hysterie leden, dat ze iemand, die aan hem twijfelde, wel wilden steenigen!...

Er zijn toen een paar Engelsche zendelingen binnen China doorgedrongen, en hebben een paar Chineezen bekeerd en gedoopt, aan wie ze een zilveren doopbekken gaven; want die moesten op hun beurt weer van hun landslieden bekeeren en doopen, omdat het voor de Europeanen zoo'n moeilijke zaak is, vlug met het Chineesch om te gaan, althans om daarin zoo welbespraakt te worden, dat men de Chineezen zou kunnen overhalen om den ouden godsdienst van hun land af te zweren, en het Christendom aan te nemen. Nu dan, deze twee splinternieuwe Chineesche christenen zouden dan in hun eigen moedertaal aan hun landslieden het Evangelie prediken, en dat zou gaan als van een leiendakje. Het scheen, als zouden millioenen Chineezen weldra hun Budha den bons geven -, en christenen worden. Maar de Chineezen hadden geen zìn in een jenevergod of den jeneverdienst, zeiden ze. Zij vonden Budha en de opium beter. Die twee zendelingen verkochten als echte Chineezen het zilveren doopbekken voor gemunt zilver; staken het geld in een kleinen handel, waarmede ze als kramers langs de huizen gingen venten... et voilà la fin du Christianisme en Chine!

Dat intusschen die barbaarsche Chineezen, zelfs de ruwsten onder hen, voor billijke redeneering niet onvatbaar zijn, moge het verhaal eener ontmoeting van den reeds eerder genoemden Pumpelly bewijzen: - Toen deze met zijn reisgenoot Murray Ta-hwei-tschang verliet, werd hun door het straatgemeen uitgeleide gedaan. De Chineezen maakten allerlei spottende aanmerkingen omtrent de in hun oog vreemde gestalten, - op dezelfde wijze als Europeesch gepeupel zulks tegenover langstaartige Chineezen zou hebben gedaan. Gepeupel blijft nu eenmaal gepeupel, en doet overal eveneens. Het bleef dus niet enkel bij woorden, maar de bewoners van het Hemelsche rijk wierpen vervolgens allerlei afschuwelijke projectielen naar ‘de vreemde duivels’, ofschoon deze onder bescherming van drie mandarijnen reisden. Eensklaps wendde Murray, die een uitstekend kenner der Chineezen, en hun taal machtig was, zijn paard, en de hand opheffende, ten teeken dat men zwijgen zou, begon hij in onberispelijk Chineesch; ‘O volk van Ta-hweitschang, is dat nu uwe gastvrijheid? Volgt ge aldus de voorschriften op van uw wijsgeer, dat men den vreemdeling binnen de muren der stad welwillend moet behandelen? Hebt ge de spreuk van uw grooten meester Kong-foe-tse vergeten: ‘Wat gij niet wilt, dat u geschied, doet dat ook aan

een ander niet'? - Toen eensklaps veranderde het tooneel: de oudere Chineezen knikten goedkeurend met het hoofd, de jongere daarentegen deden hun uiterste best om door beleefdheden den indruk hunner vorige onbeschoftheid weder uit te wisschen... Men mag hier met reden vragen: wat Europeesch gepeupel zou gedaan hebben, als een Chinees, om van grove beleedigingen bevrijd te worden, hun een tekst uit de bergrede had voorgehouden?

Uit een en ander, als boven aangehaald of vermeld, is gemakkelijk af te leiden, dat de christen-zendelingen, van wie ik gaarne wil aannemen, dat *zij* den goddelijken Meester in daden trachtten na te volgen, maar die niettemin het slachtoffer werden bij hun pogen tot bekeering dier Wilden of Barbaren, feitelijk moesten boeten voor de ongerechtigheden der christenen in 't algemeen, - zoodat de schuld der aan hen gepleegde wreedheden eerder op die christenen dan op die barbaren drukt. - Ook kan niet ontkend worden, dat dien zendelingen in vele gevallen de noodige tact heeft ontbroken, om van hun bekeeringsijver met reden een goede uitkomst te mogen

verwachten. - Deze laatste opmerking en het noodzakelijke om de gegrondheid hiervan aan te toonen, noopt mij om tot mijn Indianen terug te keeren... -

Een Zweedsch geestelijke had de opperhoofden der Indianen aan de Susquehanna vergaderd en maakte hen in een aanspraak met de hoofdgronden van den Christelijken godsdienst bekend. Hij sprak dienvolgens van den val des menschen door het eten des appels in het Paradijs, van de menschwording van Christus, zijn lijden, dood en opstanding. - *De Indianen hoorden de* geheele *urenlange redeneering geduldig aan*, en toen de redenaar geeindigd had, stond een der hoofden op, en zeide: - 'Alles wat gij ons daar gezegd hebt is goed en wel. Wij zijn u zeer verplicht, dat gij zoo ver gekomen zijt om ons dingen te verhalen, die gij van uwe moeder gehoord hebt. Wij vinden het ook niet goed appelen te eten, daar het veel beter is cider daaruit te bereiden. Uit dankbaarheid willen wij u ook een geschiedenis verhalen, die onze moeders ons verteld hebben.' Daarop volgde een dier zinrijke en bekoorlijke verhalen, waardig in de letterkunde zelfs van een beschaafd volk een plaats te bekleeden. Doch de goede zendeling dacht er anders over. 'Wat ik u voordroeg,' zeide hij, 'waren heilige waarheden, maar wat gij mij daar verteld hebt, is alles leugen en bedrog,' - waarop de Indianen antwoordden: - 'Broeder, het schijnt dat uw ouders u geen goede opvoeding gegeven, en u niet eens in de eerste regelen der beleefdheid onderwezen hebben. Gij ziet, dat wij aan uw verhaal geloof sloegen: waarom weigert gij het onze te gelooven?' - - -

Na in 't voorgaande een staaltje te hebben gegeven van zijn geduld, naieveteit, beleefdheid en gave van ad rem te replicecren, moet ik ten slotte nog wijzen op de getrouwheid, mededeelzaamheid en gastvrijheid van mijn Indiaanschen Wilde. - Even onverdelgbaar als zijn haat is ook zijn liefde. Heeft hij iemand zijn vriendschap toegewezen, dan is hij hem ook tot zijn dood toe onverbreekbaar getrouw, en offert met blijdschap goed en bloed voor hem op. Wee hem, die zijn vriend beleedigt! - Onder een stam heerscht altijd een volkomen gemeenschap van goederen. Is er een niet gelukkig op de jacht geweest, heeft hij een slechten oogst gehad, is zijn hut in den winter afgebrand, dan wordt hem dit alles door zijn landslieden rijkelijk vergoed. Ieder deelt met zijn nabuur diens verdriet, zoekt zijn kommer naar vermogen te verzachten, en deelt met hem wat hij heeft. Komt een vreemdeling in hunne hut, dan ontvangen zij hem vriendelijk, geven hem de beste spijzen, en zorgen dat hem niet het geringste leed geschiede....

Ziedaar van den niet-christelijke Wilde eenige der voornaamste christelijke deugden die... den 'christelijken' en 'beschaafden' Européaan tot navolging mogen voorgehouden worden! - - -

HEES (*bij Nijmegen*).

Als het ras spreekt....
door C. Schlimmer-Arntzenius.

Misschien zeg ik nu iets wat u velen niet bevalt, misschien is mijne beschouwing niet de uwe, doch misschien zijn er ook wel enkelen onder u, die mijne opinie toejuichen en bij wie mijne woorden in goede aarde vallen.

Als het ras spreekt, vind ik dat grootelijk te *waardeeren;* als het ras onomwonden en bulderend spreekt, vind ik dat mooi, groot.

Als het ras spreekt, *in welken vorm ook*, heb ik daar respect voor, juich ik dat toe. Al is het leelijk, als is het mooi, als het *kenmerkend* vooruit treedt en zich door *niets* en *niemand* laat verslaan, dan dwingt mij dat eerbied af.

Dezer dagen kwam mij zulk een voorbeeld voor oogen van een Indisch jongmensch.

Hij is geboren uit het huwelijk van een Inlandsche vrouw met een pur-sang Hollander en is voor zijn opvoeding hier in Holland bij een zuster van zijn vader. Hij is in zijn uiterlijk geheel en al Inlandsch en bezit ook de hoedanigheden van een Inlander; lui, *uiterlijk* flegmatisch, stil, maar - in zijn binnenste - woest.

Nadat hij een poosje merkbaar stil in huis was, vroeg zijn tante hem, wat hem mankeerde en daar barst de bom los.

Hij wilde weg naar Indië, coûte que coûte, hij wilde naar de kampong terug, hij wilde *altijd bruin* blijven en *nooit blank* worden, hij haatte alle blanke menschen en hij wilde daar niet beleefd tegen zijn.

Op het gezegde van zijne tante, dat zijn vader toch óók blank was, antwoordde het jonge mensch, dat hij hem óók haatte, alleen omdat hij *blank* was!

Apothéose! Dat gezegde werd vreeselijk opgenomen en toen ik antwoordde, dat 't toch

wel te *waardeeren* was, dat het ras zóó spreekt, begreep men mij óók niet. Die jongen scheen dus alleen het bloed van de moeder te bezitten.

Veronderstel, dat door dit huwelijk de jongen half Indisch en half hollandsch was geworden, dan kwam er toch geen *heele* hoedanigheid naar voren? -

Zijn de Atjehers geen menschen, voor wie wij eerbied moeten koesteren? Is het geen kranig volk?

En dwingt het ons geen respect af, als we lezen, dat toen een opperhoofd gedood werd door de hollanders, zijne vrouwen zich vrijwillig van kant maakten, om niet in ònze handen te vallen? -

Als men leest van de luchtigheid en van ‘l'esprit volage’ van de Franschen, daar spreekt toch ook duidelijk het ras.

Of het nu goed is of niet goed, er is toch iets, dat vooruit dringt, dat naar voren komt, waaraan je 't volk kennen moet, niet waar? En dat waardeer ik nu ten hoogste.

Hebben de Hollanders dat zeker iets? Bezitten ze dat ietsje, waaraan men hen zou kunnen herkennen?

En nu *moet* me iets van het hart... Neen, ik geloof het niet. In den Hollander zit, geloof ik, van *alle* hoedanigheden, goede en niet goede, een gedeelte.

Misschien is het hun niet aan te rekenen, misschien ligt het aan het land, waarin ze leven, aan de weêrsgesteldheid van dat land...

Maar zeker is het, dat van een Hollander niet kan gezegd worden: ‘het *ras* spreekt.’ Er dringt niets naar voren, goed of niet goed; er schijnt een zeker evenwicht van de weegschaal te bestaan, een zeker ‘*schipperen*,’ hetgeen bij de Aziatische volkeren niet bestaat.

Als het ras spreekt, *goed of niet goed*, *dan waardeer ik zoo iets ten volle.... Dan bestaat er geen halfheid....*

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

(*Met toestemming der schrijfster gepubliceerd.*)

Hoogwelgeboren Vrouwe!

Tweemaal heeft Uw blad mij en heb ik aan eene Uwer lezeressen een dienst gedaan; het was door Uw toedoen, dat een jonge dame in ons gezin werd opgenomen. Beide keeren zijn we goed geslaagd.

Daarom waag ik het U nogmaals lastig te vallen:

Het gebeurt zoo vaak, dat een meisje van 17 à 18 jaar tot het besluit komt voor onderwijzeres te studeeren, zonder lust te gevoelen naar een Normaal les te gaan en voor wie privaat lessen misschien te kostbaar zijn. Voor zulk een jonge dame zou ik eene geschikte plaats hebben aan mijne school. Op geregelde tijden kan ze zich dan praktisch oefenen. Voor het aanbrengen van theoretische kennis voor het examen kan ik zorgen, terwijl voor kost en inwoning slechts eene kleinigheid vergoed zou behoeven te worden.

Ook een jonge onderwijzeres met geringe of geen praktische kennis wil ik gaarne de noodige leiding geven. Deze zou voor kost en inwoning niet behoeven te betalen,

wijl ze als geëxamineerde al eenigen steun verleenen zou. Op hulp bij verdere studie voor hoofdacte, wiskunde of moderne talen zou ze kunnen rekenen.

Ik hoop, dat ik m'n bedoeling duidelijk genoeg heb uitgedrukt en dat U geneigd is Uw gewaardeerde hulp te verleenen.

Mijn school heeft *zeer kleine* klasjes en ligt in een der gezondste zeedorpen

Noordwijk.

A.R. VAN HATTUM.

Dwars door de Amerikaansche Woestijn.
door Lizzie.

Wie zou niet graag een kijkje willen nemen in the 'wild and woolly West.' Salt Lake City is in de West maar, uitgenomen de vele lui die hier paardrijden, de gele khakipakken der mijnwerkers, de groote kaplaarzen en breedgerande hoeden die je zoo op straat ziet, kon je je best verbeelden in het Oosten van de Vereenigde Staten te zijn. Toen ik dan ook onverwacht een uitnoodiging kreeg een paar weken door te komen brengen in een schaapherdersfamilie in Nevada, honderd mijlen van de spoor af, aarzelde ik niet. Daar strekt zich de groote Amerikaansche woestijn uit, reusachtige eenzame valleien, geheel omringd door hooge bergketens. In die valleien ontmoet je zoo nu en dan een kudde van 2 á 3000 schapen, Vergezeld vaneen soort kermiswagen waar de herders in slapen, soms een troepje wilde paarden, dan weer galoppeerende cowboys en een enkele keer heel kleine bergdorpjes waar de mijnwerkers wonen in hun armoedige tenten of hutten.

Goud, zilver, koper en ijzer in overvloed en kansen genoeg om rijk te worden, een mijnclaim kost maar 3 dollars en de helft van de staat is nog onaangeroerd. Ik heb ze nu ook gezien, die prospectors, die zoekers naar goud; met verweerde gezichten en vereelte handen trekken ze door 't land; een paar paarden en een oude wagen met wat

stukken voor een kamp, wat lappen zeil, dekens, een kacheltje, een paar potten en pannen en een kist met eten, dat is alles. Neen, ze hebben nog iets, iets dat ze altijd bij zich hebben en dat ze in staat stelt koude en sneeuw en regen en wind en armoede en ongemak te trotseeren: een eeuwig hoopvol hart. Zie je, zeggen ze, nu hebben we het wel beroerd, maar als je eens eindelijk een goede 'strike' maakt dan ben je er, en dan kan je je echt schadeloosstellen voor alles wat je nu moet missen! *Als*, dat is het. Tegenover één Bonanza millionair staan duizenden die verongelukt zijn zonder hun Eldorado gevonden te hebben, hopende tot het laatst!

En zoo ging ik dan de wildernis in. Eerst een paar uur met de trein, gelukkig had ik reisgezelschap, een paar Amerikaansche kennissen die toevallig ook naar buiten moesten. Na eenige uren sporens, het was in Januari, werden we neergezet in het hartje van een doodsche, besneeuwde vlakte, niets dat op een station geleek, geen menschelijke woning zoo ver het oog reikte, alleen een witte huifkar, van voren open, twee flinke paarden en een koetsier met een houten been. De koffers en de postzak werden achterop vastgesjord en daar begon onze tocht. Schrik niet als ik u zeg dat we 24 uur noodig zouden hebben, dag en nacht doorrijdend, om de woestijn door te komen!

Zoolang de zon scheen konden we het best uithouden en ik keek mijn oogen uit naar die steile prachtige bergketens aan alle kanten en 's avonds, vlak voor ons, een roodvlammende zonsondergang, de toppen der bergen en de sneeuw om ons met wonderlijken gloed overgoten, je kreeg het er haast warm van, zulke innige kleuren en tinten! Ik stelde me voor dat we regelrecht Californië binnen reden, dat land van 'golden sunsets', dat we met een tooverslag verplaatst zouden worden in de nu bloeiende en rijpende sinaasappelboomgaarden in de buurt van Los Angelos. Maar helaas! Het rood en goud verbleekte en al gauw bracht de konde avondlucht me tot de werkelijkheid terug, we staken onze lantaarn aan, die nu als een kacheltje op den bodem van den wagen brandde, wikkelden ons dichter in onze dekens en trachtten een gemakkelijke houding aan te nemen.

Maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan, vooral als je in letterlijken zin des woords geen plaats hebt om je hoofd neer te leggen of zelfs te steunen en je licht van de leeren banken afglijdt als je te ver onder uit zit! Een van mijn reisgenooten, die meer ervaring van de voortreffelijke vervoermiddelen der Rockies had en bovendien kouwelijk was als alle Amerikanen, vertelde me wat hij voor deze gelegenheid aan had. Een wollen hemd, 2 paar sokken, 2 jaegerbroeken, 3 borstrokken, een overhemd, vest, jas, broek, overjas en reismuts. Toch vroeg hij mij tegen het vallen van den nacht of ik nog niet iets had voor de kou. Ik had zelf alle mogelijke mantels en doeken en lappen al om me heen gewikkeld en vond na veel zoeken alleen nog een oude lakensche rok in mijn handkoffer, die hing hij toen over zijn hoofd zoodat ie er uitzag als een levende Indiaansche tent en ik hem verder de heele reis 'wigwam' noemde.

De eerste uren van den nacht gingen rustig voorbij, sommige sliepen, ik soesde, de wigwan knikkebolde. In eens een schok en daar stonden we, de paarden, zeker moe van het waden door de dikke sneeuw bergop, weigerden een stap verder te gaan.

Noch ranselen, noch Amerikaansche vloeken hielpen, we moesten uitstappen en als om me eens even goed wakker te maken, zakte ik tot over mijn laarzen in de sneeuw. Ze zouden de paarden maar eens voederen en dan verder zien en zoo werd aan den kant van den weg, tegen een steilen rotswand aan een vuurtje gemaakt en daar stond ik, 's nachts half drie, me te warmen bij een paar rossig brandende struiken

in het hartje der Rocky Mountains! Ik herinnerde me toen de romantische verhalen van Aimard en Cooper, die ik in mijn jeugd verslonden had, maar ik moet bekennen dat het ideale kampvuur in werkelijkheid veel van zijn fantastische aantrekkelijkheid en warmte verloor. Ik was koud tot in mijn 'backbone', zooals ze dat hier zeggen. We versterkten ons met een paar slokken whiskey, (ik ook, lieve dames) en wandelden toen tegen den steilen bergrug op, terwijl de koetsiers hun best deden de wagens met de onwillige paarden naar boven te krijgen.

Bergaf ging het beter, soms door zulke diepe holen dat de koppen der paarden boven de wagen uitstaken en we ettelijke keeren, in mijn gevoel althans, op het punt waren om te kantelen. Het begon zoowat licht te worden toen ik tot de treurige ontdekking kwam dat onze lantaarn leeggebrand was en al gauw begon de lieflijk koele ochtendschemering zich aan onze onderste ledematen kenbaar te maken. Tot overmaat van ramp bleven de paarden weer eens in de modder steken. Wat te doen? Onze koetsier spande ze uit, ging er op een zitten en reed er mee weg om hulp te halen. Dat was het toppunt. Twee uur lang stond onze uitgespannen kar in de modder, wij bibberend, half slaperig, verlaten in de treurige eenzaamheid der woestijn. Dat moesten ze in Holland eens weten, dacht ik bij me zelf, daar staan we, uren in den omtrek geen levende ziel, het is hier met recht: vriezen we dood dan vriezen we dood.

Onder een hevigen sneeuwstorm, waarin we de bewuste rok van den wigwam met behulp van een omgebogen haarspeld en een veiligheidsspeld als sneeuwscherm vóór ons hadden opgehangen, kwamen we tenslotte aan een veilige schuilplaats, het eindpunt der officieele-stageline.

Het was een armzalig uitziend huis, gemaakt van doorgezaagde boomstammen en samengevoegd met modder, maar in onze oogen een paleis. Van binnen en van buiten waren dekens tegen de deur gespijkerd en de kachel was volgepropt met stukken cederhout, zoodat een weldadige warmte me weer spoedig tot het bewustzijn bracht dat ik nog leefde en... honger had. Daar kreeg ik mijn eerste Westersche maal en het smaakte! Heete broodjes, koffie met room en suiker, gepeperde aardappelen in spekvet, rauwe kool met uien en azijn, stukken gekookte knol, appeltaart en ingemaakte perziken, terwijl me voor mijn koude voeten een stuk heete rots werd aangeboden.

Het is opmerkelijk hoe alleraardigst hartelijk en gastvrij de lui hier zijn, in hun huis ben je heilig en veilig en de jongens zouden je met hun geweren en sixshooters als ridderlijke Amerikanen verdedigen. Maar hoewel Nevada 10 × zoo groot is als Nederland wonen er maar 42.000 menschen, dagreizen verspreid en de Indianen die er nog zijn, zijn heel tam. Ik zou u nu nog kunnen vertellen hoe de kachelpijp tot aller vermaak naar beneden stormde, juist op den rug van de huismoeder, hoe we ten slotte nog eens door 45 c.M. hooge sneeuw moesten rijden, hoe ik eindelijk in de stille vallei bij mijn schaapherders aankwam, als naaste buren de 4000 M. hooge bergen, waar je gebakken aardappelen en zwarte koffie voor je ontbijt kreeg, waar om half 7 vader en moeder al naar bed gingen, waar de varkens rond het huis wandelden en een me zelfs met een nachtelijk bezoek vereerde, waar de coyotes rond het erf huilen en de valken en haviken in de boomen zitten en de post 25 mijlen ver, eens per week, te paard gehaald moet worden, maar ik zou bang zijn dat ge niet langer zoudt willen gelooven dat ik hier in het vooruitstrevende Amerika was.

S.L.C.

Wat de Stervende dacht.

I

Zij lag voor het groote raam, waardoor zij heenzag over de wijde landen en wachtte op den dood.

Avond aan avond wachtte zij.

Heen te gaan - dat was haar eenig verlangen geweest - o jaren lang! - Sinds zij in haar borst haar hart had voelen sterven...

Dood en koud was alles om haar heen, ach lang, vóórdat de ijzige kou des doods haar zou omvangen.

Met kussens gesteund zat zij overeind en zag uit het venster.

De zon ging onder.

Iederen avond wachtte zij op dit plechtig oogenblik, het eigenlijk doel thans van haar leven.

Ondergaan als die heerlijke zon, die den ganschen hemel in gloed en kleur deed uitbarsten, als een stille wijduitslaande brand.

Maar gloed noch kleur zou haar herinnering laten; slechts loodgrijze nevel, zooals straks over de verlaten landen dalen zou.

Een laatste glorie brak over de schemerduistere wei; het watertje met den wilgenzoom vonkelde eensklaps roodgoud op; een bloedroode schemer glom over den weg - toen zonk het licht.

En zij liet het hoofd achterover vallen met iets als van een snik. Zij had zooveel geweend, totdat het stil in haar geworden was; zij had zooveel gestreden tot die doodsche rust over haar was gekomen. Een ijskoude onverschilligheid, een vaalgrauwe nevel waardoor toch nog, zooals daar straks aan de lucht, eensklaps een toornig rood kon vlammen.

Een vlam als van haastig gedoofde wanhoop, de uitblusschende gloed eener eens helle vertwijfeling.

Waarom? Waartoe? Dit was het einde.

En eensklaps voer haar door het hoofd een lied van Liszt dat zij eens had hooren zingen.

> Du wirst nicht hingehn wie das Abendroth
> Und wie der Tag mit seinen letzten Gluthen...
> Du stirbst nicht einer Blume leichten Tod.
> .....
> Wohl wirst du hingehn, hingehn ohne Spur
> doch wird das Elend deine Kraft erst schwächen
> Sanft stirbt es einzig sich in der Natur...
> Das arme Menschenhers muss stückweis brechen!
> .....

Ja, stuksgewijze had zij alles af zien breken totdat haar hart onder het puin verstikt werd.

En als zij nu het einde harer illusiën bij het begin vergeleek dan beving haar iets als wilde wanhoop.

Doch neen - zij wilde stil zijn! - wat deed het er toe? Tegenover het mysterie van den dood paste zwijgen...

De man, dien zij uit liefde had gehuwd, was niet aan haar sterfbed om haar laatste uren te verlichten.

Zij was reeds zoolang lijdende geweest; zoolang had zij het eind gewacht en het was niet gekomen.

Hij kon niet feller wachten dan zij zelf. Sinds zij wist dat hij op den uitkijk zat en wachtte,

had zij haar leven wel met koortsachtige handen 'r willen onttakelen.

O het einde van die liefde, het contrast van illusie en van werkelijkheid! Wat had zij al niet in hem gezien; hoe hoog had zij hem gesteld in haar romantisch wanen! Haar opgeschroefde verbeelding had van een held gedroomd...

O God - zij ware bijna uitgebarsten in een lach - als zij het lachen niet sinds lang verleerd had...

Een krampachtige snik deed haar borst schudden.

Hij had haar op het hart getrapt; alles wat liefelijk en poëtisch in haar was, had hij vertreden met zijn onbeholpen voeten.

Geen bloempje was daar blijven bloeien in haar rozengaarde, de bloesems had zij niet tot vrucht zien worden. Een ijskoude wind had ze in de knop gedood.

En daar lag zij nu - zelve een verwelkte bloem, een roos van zeldzame schoonheid eenmaal - nu verflenst, vertreden, en verworpen...

Ach, had zij toch slechts haar kinderlijk geloof van vroegere dagen behouden; dat innig gevoel als werd er over haar gewaakt, als behoefde zij de hand slechts op te heffen, om onmiddelijk uit die onzienlijke sferen raad, hulp en troost te ontvangen.

Met cynischen twijfel was hij haar tegengetreden, ook langzaam ontbladerende, gelijk een schendende hand een roos ontbladert, de bloem van haar geloof en haar vertrouwen.

Stom was het geworden in die sferen van glans en schoonheid. De stemmen die zij dikwijls in zich meende te vernemen, gaven nu geen antwoord meer.

Zij had ook niets te vragen.

Aan licht en glans, aan leven en eeuwigheid had zij geen vragen meer te richten; een stil en duister pact had zij gesloten met den dood.

Met dien eenigen vriend hield zij geheime samenspraken; zijn koele hand trachtte zij te grijpen, en hem te dwingen den laatsten liefdedienst haar te bewijzen...

Ja, in *zijn* armen was het veilig slapen. In *die* omhelzing alleen, zou het haar goed en vredig zijn - voor eeuwig! -

Des levens liefkozen had zij wreed verworpen - vindende daarin alleen den angel van de smart. De mond die eens haar lippen had gekust, tot zij van weelde dacht te sterven, wist nu nog maar van koude en minachtelijke woorden.

Zij zou ze niet meer hooren als zij zoo rustig sluimerde in den donkeren grond...

Ja, eenmaal had zij ook gewaand dat zij zou waken over zijn leven, aan gene zij des doods - doch nu wanneer zij wederkeerde en hem zag, zooals het hiernamaals alles doet zien, met clairvoyante blikken, zou zij slechts op den bodem van zijn hart gewaar worden, de verademing dat zij was heengegaan...

Een kind was zij geweest dat juichend uittreedt in rozentuin vol licht - als een ontgoochelde, slechts rust verlangende, zou zij treden door de duistere poort des doods...

Lang had zij somberbroedend voor zich heengestaard.

Toen was het alsof een zacht indringende stem dicht bij haar sprak:

'O, zie toch!'

Zij sloeg de oogen op en eensklaps voer door haar heen de zoete schrik eener onverwacht geopenbaarde schoonheid.

De zon was ondergegaan in de ruischende zee, over de stad in blauwdampig waas verzonken.

Boven het weiland hing een vreemd droomerig licht, waarin het schitterend vee zich als iets onwezenlijks bewoog.

Stilte lag over het blauwdonkere water, met hier en daar een felle inschijn van licht.

Doch aan den hemel welk een kleurengetoover!

In het rose-omvloeide Westen een lichtgrot, gloed uitstralend, glans omwolkt - een schitterende tempelboog staande op azuren grond.

Als veeren zweefden door de lucht, bleekblauwe en violette banen, onmerkbaar versmeltend tot het fijnste zeegroen. Gelijk een omsluierd gelaat, dat schroomend uitkijkt, rees in dat Oosten de nevelvlek der maan.

Doch de stervende zon zond uit haar golvengraf met haar laatste krachten, een onmetelijke stralenbundel, hoogop tegen de lucht.

Dat was als een apotheose, symbool van der schoonheid ondergang.

In de herinnering liet zij het schoonste achter - vóór haar scheiden nog alles liefdevol omhullend met haar toover.

De stervende vouwde de handen en haar ziel hief zich aanbiddend op tot die onbegrijpelijke Macht - die zich aan Zijn schepselen openbaart in Liefde en Heerlijkheid.

Niet meer als een duistere schaduw - in een lichtglans kwam de Vrede-Engel - en legde onbeschrijfelijk zacht zijn hand op haar gefolterd hart.

Een hemelsche gewaarwording van rust en ontspanning volgde - over haar gelaat gleed de zilverglans der erkenning. Zij zag dat zij niet alleen was.

Toen boog zij het hoofd en stierf.

Maar de verloste geest herleefde - en steeg naar de sfeer waar het Licht niet meer ondergaat.

JOSEPHINE GIESE.

Over Toilet
en Wat ermede in verband staat.

Harmonie in toilet.

Nietwaar ieder onzer - tot welken stand of kring wij ook behoren - is zij bekend het type, oudere en jongere vrouwen beide zijn er zoo, dat zich opschikt met goedkoope fraaiigheden, in de meening daarmede in de mode te zijn. - 't Komt er niet op aan hoe gemeen de tulle of de gitten of de kant ook zij, die dient als ‘garneering’, alles liever dan géène garneering. En, daar de beurs nu eenmaal niet toelaat iets *moois* voor de garneering te koopen, wordt het met de qualiteit van 't aangeschafte zoo nauw niet genomen. - 't Zelfde geldt voor ‘struisveeren’ op hoeden, laat ons liever zeggen voor wat dóórgaat daarvoor, voor dikke, gemeene qualiteiten van glacé-handschoenen, etc., etc.

Niemand behoeft zich duur en rijk te kleeden, die het niet kan, of niet wil ook.

Iedereen kan en moet er smaakvol uitzien.

Zie daar twee grondstellingen.

Een niet-gegarneerde japon, - Engelsche ruitjes, streepen, laken, zijn alle stoffen die zich daartoe leenen, evenals de meeste fantasie-patronen ook, wanneer men zich bepaalt tot een eenvoudig façon van maken, - staat oneindig gekleeder en gedistingueerder dan eene die is versierd? met goedkoope kanten, strikken, ingezette vestjes van mindersoortig fluweel en opzichtige knoopen. Al moet men bij een naaister allicht iets meer betalen voor een degelijk eenvoudig maar goed-zittend costuum, dan voor een dat in elkaar is geflanst, schijnbaar naar de laatste mode in quasi-opschik van garneering, daartegenover staat dat het eerste soort van toilet *altijd* kan worden gedragen en kan worden *af*gedragen ook, op kantoor of school of in huis, terwijl opzichtige en met goedkoope garneering ‘gekleed’ gemaakte japonnen gewoonlijk na een korten tijd verflenst en uit de mode zijn, en telkens moeten worden opgeknapt en veranderd. - 't Zelfde geldt voor hoeden die men wijs doet stemmig en in een eenvoudige vorm te kiezen wanneer men er lang mede moet loopen, liever dan zich te laten verleiden tot het meedoen aan modes die *belachelijk* worden wanneer zij niet meer op hare plaats zijn, zooals dat b.v. het geval was met de nagemaakte Panama-hoeden met een Liberty lint omstrikt die alle oude en jonge ‘meisjes’ na de zomervacantie, buiten doorgebracht, gemoedelijk bleven doordragen in herfst-tijd en regen en winter, in de tegen die luchtige zomerachtigheid vloekende omgeving van stads-straten en schoorsteen-rook van fabrieken. Wat er dóór kan in een landelijk plaatsje, ergens in een ‘Sommerfrische’, op lange wandelingen en tochtjes, dat staat ridicuul bij het donkere stads-wandelpak en de najaarsvlagen, en, daar nu niet alle vrouwen zich de luxe veroorloven elke paar maanden een ander hoofddeksel aan te schaffen, doen zij beter in zulke gevállen iets te kiezen dat minder onderhevig is aan plaats en omgeving dan een echt gelegenheidshoedje, en zichzelf met een eenvoudigen ‘daagschen’ hoed - naar leeftijd en gelaat te bepalen, - te voorzien, die óók kan worden gebruikt bij jacquette of regenmantel.

Een veelvuldig voorkomende misslag is ook die van één toilet-artikel aan te schaffen, dat héél mooi en héél duur is, omdat de beurs op dat oogenblik dat toevallig toelaat, zonder eenige rekening te houden met de rest van het toilet. - Een echte gróóte lichte modehoed is soms heel flattant, maar als hij wordt gedragen bij een

reeds vrij wel versleten, en niet meer naar de laatste mode costuum, dan maakt hij de draagster ervan komiek, omdat zij er uitziet als iemand bij wie die dure hoed niet past eigenlijk; 't zelfde geldt voor alles wat in het oog valt, voor b.v. een lichte veerenboa gedragen bij een oud hoedje, voor een opzichtige écharpe op een niet meer frisch zomerjaponnetje, voor een reusachtigen ‘grannij’ mof, zooals thans mode is, wanneer de rest van het bont niet met die up to date-mode overeenstemt, enz., enz. - Dat daarentegen aan wie het bekostigen kan *echt* bont altijd veel meer is aan te raden dan namaak - hoe oogenschijnlijk mooi die ook is - spreekt van zelf. Juist in de echtheid van zulke dingen als bont en sieraden, in de fijnheid van parapluie en van schoenen en handschoenen, onderscheidt zich de gedistingueerde dame van de opgedirkte namaak daarvan. - Hiermede wil ik natuurlijk geenzins geringschattende aanmerkingen maken op haar, wier beurs haar dwingt zich echte en daardoor dure dingen van dien aard te ontzeggen; ik wil haar alleen *waarschuwen* zich niet te laten verleiden tot het aanschaffen van *onnoodigen* opschik of tot het inkoopen van *nagebootste* fraaiigheden. De Engelschen geven in dit opzicht een verstandig voorbeeld. Liever dan een goedkoop bontje om den hals te dragen, zullen zij als het koud is een van die gebreide dassen, die men tegenwoordig in alle kleuren kan krijgen, over de jacquette omslaan; liever dan zichzelf grof te maken door een te goedkoop en daardoor bordpapierachtigen winterhoed met katoenig lint en andere versierselen in dien geest gegarneerd, dragen zij eenvoudig dóór den van den zomer overgebleven besten hoed (natuurlijk kiezen zulke meisjes zonder fortuin, ook in den zomer, géén lichte en alléén voor dat seizoen passende hoofd-deksels). Zij schaffen zich liever eenmaal 's jaars iets duurs en goeds

aan, dan elk seizoen iets goedkoops en leelijks.

Ik ken dames, rijke dames, die zichzelf ‘gouden’ horlogeketting en dito armbanden aanschaffen, welke echter komen niet van den goudsmid, maar uit den een of anderen bazar van nagemaakte sieraden. - Als men die dames vraagt waarom zij dit doen, geven zij het voor haar eigen karakter en voor onzen ondegelijken tijd typische antwoord:

‘Och van *mij* denkt toch iedereen dat wat *ik* draag echt is; niemand zou van *mij* vermoeden, dat ik met vergulde dingen zou willen loopen.’

Dergelijke dames toonen daarmede hoe weinig gedistingueerd zij *voelen*, al verbeelden zij zich héél gedistingueerd te zijn. Iemand die fijn voelt, of zij geld heeft of géén geld doet er niets toe, *wil* niet loopen met nagemaakten opschik, die goud voorstelt en het niet is. Liever geen mode-halsketting voor 't horloge, dan een nagemaakte gouden; liever een van zilver, een koordje desnoods, dan zulk een wansmaak aan zich *willen* hebben. Voor armbanden en broches van dien aard geldt hetzelfde. Liever elken dag van 't jaar dezelfde broche van wat ook, dan eene die schittert van onechte steenen en die iets moet voorstellen wat zij niet is. Een andere dame van mijn kennis pronkt graag met een reusachtigen vergulden gesp met allerlei bonte steenen erin op haar ceintuur. Zij hoopt dat ‘men’ dit monster zal houden voor een ‘erfstuk’, dus voor echt. Alweder, iemand die wezenlijk smaak heeft, en de door mij bedoelde beeldt zich héél wat in daarop zelfs, *wil* niet loopen met *quasi*-erfstukken; voor haar *wezenlijk*-ontwikkelden smaak doet het er niet toe wat zij ‘men’ kan wijsmaken, maar alleen wat zij zelve wéét omtrent haar ceintuurgesp.

Meisjes zonder geld uit de middelklasse hebben overigens niet eens deze toevlucht, dat de wereld gelooft aan de echtheid van haar opschik, want de wereld weet wel dat dezulken niet in staat zijn zich kostbaarheden aan te schaffen, daargelaten nog dat voor *beide* categorieën geldt: een derde die verstand heeft van goud, van juweelen, van steenen, van bont, kan, hoe mooi ook de namaak is, dadelijk echt onderscheiden van onecht. -

Men kan er daarom niet genoeg den nadruk opleggen, dat harmonie in kleeding moet worden verkregen door het zich rekenschap geven van wat bij elkaar behóórt en wat niet. Geen duur toilet zonder bijpassenden hoed; geen modesnufje zonder een fijnen achtergrond waartegen het uitkomt; maar óók, geen quasi-opschik van goedkoope kanten, linten, fluweel, bloemen, strikken, kettingen, als die géén doel of reden van bestaan hebben. -

Redactrice toilet.

> Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

> **Mimi.** - Groote hoeden zijn in de mode en flatteeren over het algemeen zeer; rekening houden met figuur en gelaat is ook hier aan te bevelen - De combinatie van veeren en bloemen is zeer gebruikelijk, maar ik raad U die af, omdat het m i. te véél is op één hoed. Neem of het een of het ander.

Bloemen op winterhoeden worden heden ten dage véél gedragen. Gij kunt dat genist doen. Mooie struisveeren komen U veel duurder, maar als gij enkel bloemen niet mooi vindt, dan kunt gij lint nemen, waarmede tegenwoordig zeer veel en zeer smaakvol wordt gegarneerd. - Alles komt natuurlijk aan op Uw modiste, tenzij gij een gereed-opgemaakten hoed koopt, die in Uw smaak valt zooals gij hem voor U ziet. -
L. te A. - Voor jonge meisjes zijn *dure* opvallende dingen nimmer aan te bevelen. Jeugd is een bevalligheid, een voorrecht, die men *ont*siert inplaats van *ver*siert door haar te omgeven met onnoodige fraaiigheden. - Een 'gekleede' japon en dito hoed is voor een oudere vrouw of een getrouwde dame noodzaak, maar op Uw leeftijd kunt gij niet alleen zeer goed volstaan met een 'Zondagsche blouse' bij Uw tailleur-rok, maar geef ik Uw mama zelfs groot gelijk, dat zij het onnoodig vindt nog een extra Zondagsche japon aan te schaffen voor U, die te donker zou zijn voor uitgaan-gebruik 's avonds en te licht voor ermee wandelen overdag, in den winter. Uw argument dat gij in voorjaar en zomer haar kunt opdragen overdag, is niet geldig, want dan is zij reeds weer wat ouderwetsch natuurlijk; hetgeen juist met zulk soort toiletjes als gij bedoelt veel gauwer 't geval is dan met meer eenvoudige japonnen. - Volg den raad Uwer mama, draag bij Uw rok een blouse die er bij past, en die kleurt bij Uw haar en gelaatstint, en neem voor concerten of dinertjes een paar eenvoudig-gemaakte, lichte jonge meisjes-toiletjes. Wit is altijd heel gekleed natuurlijk; als gij rose kunt hebben, is dit een echte *jeugd*-kleur. Vooral geen dure stoffen en geen overvloed van kant-garneering. - Dat alles is eerst noodig, wanneer gij ouder zijt. Bij *wezenlijk* jonge meisjes doet eenvoud altijd het aangenaamst en óók het flatteerendste. -
Rita. - Ik verwijs U, wat de keuze van een avondtoiletje betreft, gedeeltelijk naar het bovenstaande, omdat gij-ook, naar ik uit Uw brief zie, heel jong zijt en dus het verstandigst doet U te houden aan eenvoud. Daar gij te Amsterdam woont, zou ik U raden eens rond te zien in de *Liberty*-magazijnen. Inderdaad zijn daar zeer aparte dingen te verkrijgen, waaronder allerliefste stoffen en zijdjes. -
Corset. - Ik nam als pseudoniem het onderwerp van Uw brief, omdat gij geen pseudoniem aangeeft. - *Huijser* in *Amsterdam*, *Heilige-weg,* is uitstekend, in *alle* opzichten aan te bevelen. Ik zou U zeer zeker raden zelve naar hem toe te gaan, en géén zichtzending aan te vragen vóór hij Uw figuur heeft gezien. Uw woonplaats is immers zoo dicht bij Amsterdam, dat deze kleine extra-uitgave U niet zal berouwen. -
Maria. - Zoo mogelijk de volgende week, zal onderzoeken naar iets dat voor Uw doel is geschikt.
REDACTRICE toilet.

Varia.

(Voor dominee's en geestelijken van alle richtingen ter navolging aanbevolen.)

Op den vierden Zondag na Trinitatis wordt in Engeland jaarlijks gepredikt in ruim 2000

kerken en kapellen over de plicht, die rust op den mensch aan de dieren barmhartigheid en rechtvaardigheid te bewijzen. - Deze gewoonte dagteekent van het jaar 1862, dank zij de Londensche vereeniging tot Dierenbescherming, die dit wist te bewerkstelligen, door een verzoek van dien aard te richten tot de algemeene geestelijkheid; een verzoek waaraan 610 geestelijken terstond gevolg gaven. Sinds dien tijd is de gewoonte op den vierden Zondag na Trinitatis ook eens aan het dier te denken, - dat even goed een ‘schepsel Gods’ is als de mensch, - steeds meer van kracht geworden in Engeland; en het is zonder twijfel voor een groot deel mede daaraan te danken, dat juist in Engeland het goede recht van het dier op een goede en rechtvaardige behandeling steeds meer en in alle kringen van de maatschappij wordt geeerbiedigd en wordt nagevoeld.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Excelsior. - Natuurlijk heb ik steeds voor U al den tijd; inderdaad heb ik wel eens getwijfeld of gij het nog hadt voor mij; *niet* omdat ik van U geen bewijzen van belangstelling in de Lelie heb ontvangen, ook in den laatsten tijd, Uw artikelen zijn daar om het tegendeel te bewijzen, maar *wel* omdat ik geloof dat gij U met Uw heele hart en ziel nu zult geven aan Uw nieuw leven en nieuwe vooruitzichten. Dat gij te midden daarvan mij zoo *vertrouwelijk* schrijft, is mij dubbel lief. Juist voor U heb ik 't zoo gewenscht, dat dit zoo komen mocht in Uw leven, het wel eens gezegd aan

mijn vriendin, als ik haar, toen gij mij die photo's zondt van den Haag, uitlegde wie gij waart. - En ik ben overtuigd dat Uw nu gekozen weg, als gij Uw man blijft liefhebben en hij U, - daar ik U beiden niet persoonlijk ken moet ik dat *als* er bijvoegen, - voor Uw karakter veel beter past dan een van 'werken'. -

Ja, die bewuste nicht is mij bekend uit vele verhalen, gij zult dit begrijpen; sympathiek is zij mij niet uit die verhalen, ofschoon de meeste ervan juist gedaan zijn aan mij, door iemand, die véél achting had voor haar en vriendschap. Ik twijfel er ook niet aan, dat zij beide ten volle verdient, maar... het bewuste genre-nicht is nu eenmaal een genre, dat *te* zeer indruischt tegen dat waartoe ik behoor. -

Hetgeen gij mij schrijft over die redactie, die kalm-weg Uw stukken ter verdediging van mij weigert, en wel de aanvallen op mij opneemt, is een ondervinding die gij deelt met anderen; ik zou U meer dan een dergelijk geval kunnen opnoemen De bewuste persoon ken ik niet, ook niet van naam; misschien heeft hij 't een of ander onder pseudoniem uitgegeven, dat ik zoo vrij was af te keuren, en heb ik mij daardoor onwetend zijn toorn op den hals gehaald; misschien ook is die onderteekening-zelf in dat blad een pseudoniem, waaronder hij zijn waren naam verbergt, maar in elk geval heeft hij natuurlijk daar invloed als mederedactie-lid of aandeelhouder in de redactie van dat bewuste blad, dat zoo unfair handelt in die questie. - Dat namelijk is de ware reden van al de knoeierijen die zitten achter de gunstige en ongunstige critieken, de aanvallen on lofspraken van auteurs en journalisten onderling. Zij zijn aller, min of meer afhankelijk van elkaar en dientengevolge *genoodzaakt* elkaar in den zak te kruipen ten koste van de eerlijkheid, op de wijze welke gij nu hebt ondervonden. - Het doet mij overigens genoegen, dat gij nu eens uit eigen ondervinding kunt beoordeelen hoe ik niet overdrijf, wanneer ik zeg, dat in mijn absolute onafhankelijkheid van iedereen mijn kracht is, en dat ik, juist daarom, dubbel word uitgescholden en aangevallen. - Mocht gij het geval in de Holl: Lelie willen mededeelen, dan staat die tot Uwe beschikking. -

Het door U medegedeelde intieme feit heeft mij zeer geinteresseerd, is een bevestiging van wat ik-zelve, die ouder ben dan gij, reeds meermalen zag bij zulke meisjes. Wat Uw verloofde in dezen zeide, beäam ik ten volle. Lichamelijk gaan zulke hard-werkende vrouwen te gronde, juist *omdat* zij de aanvulling met den man van noode hadden. Niet zonder reden zijn zoovele ongehuwde vrouwen veel meer behept met allerlei kwaaltjes dan de getrouwden. De doktoren durven haar de waarheid: 'U hadt eigenlijk maar moeten trouwen' niet zeggen, maar ze weten het héél goed, dat ze hun beste praktijk recruteeren uit die categorie van overgeblevenen, die het zelf niet inzien wat haar mankeert, en daarom des te gemakkelijker prooi zijn voor de geneeskundigen. -

Ja, *heel graag* heb ik dat gij Uw ondervindingen vóór en na Uw engagement, toen gij nog studeerdet, en nu gij verloofd zijt, op de voorgestelde wijze aan de Lelie zendt. Juist van U. die vlug hebt gewerkt, en zeer jong een examen deedt waarvoor de moesten veel langer tijd van noode hebben, die dus niet uit teleurstelling of uit gebrek aan lust tot studie hebt geoordeeld zooals gij het doet, juist van U heeft Uw getuigenis *waarde.*

- *Mijn* oogen zijn óók vochtig geworden toen ik las de beschrijving van Uw geluk. - Hebben we niet allen gehad onze intieme levensgeschiedenis, die niet de wereld weet? En ik ben dan zoo dankbaar dal anderen dat ware, dat beste deel mocht ten deel vallen en dat zij het *begrijpen* het ware geluk. Want *dat* doen maar o zoo weinig verloofde menschen. Ik ben blij dat gij, al is het door toevallige omstandigheden, mij een klein deel toeschrijft van Uw 'het' gevonden-hebben. - Dit laatste jaar schijnt

in dat opzicht in de Lelie trouwens een vruchtbaar terrein te hebben gevonden voor engagementen, want bij mijn herstel vond ik, onder de aanwezige brieven, bijzonder véél verlovings-kaarten en dito aankondigingen. -

Uw tweede brief, naar aanleiding van *De Triomf van het moederschap*, althans van mijn artikelen hierover, heeft mij zeer geboeid. Laat mij U allereerst zeggen, dat Uw tweede vooronderstelling aangaande mij, over het *goed*keuren, dat gij zulke questies bespreekt met Uw verloofde, de juiste is. - De corr: in een vorige Lelie aan Bernarda heeft U misschien reeds opgehelderd hoe ik daarover denk; zie mijn mededeeling daarin over Tolstoï, die zijn a.s vrouw *dwong* zijn dagboek te lezen, waarin hij al zijn jonge-man-onzedelijkheden eerlijk had geboekt. Alléén door zulke openhartigheid, door zulk elkaar alles zeggen, kan men later gelukkig worden te samen in den hoogsten, besten zin. Het huwelijk is een te ernstige zaak om het geblinddoekt in te gaan, en, zoozeer ik er tegen ben een kind, of een backfisch in on-

rijpheid van denken en voelen, dingen te zeggen die het noch kan bevatten, noch behoeft te weten, zoo onvoorwaardelijk juich ik het toe, aan het verloofde meisje alles te vertellen wat zij *moet* weten, en zoo wenschelijk acht ik het ook, dat zij juist *die* dingen bepraat met den man-zelf, die immers de allerintiemste handelingen met haar zal begaan, zoodra de stadhuis-acte hem daartoe wettigt. Indien zij vóór het huwelijk door zulke besprekingen van hem afkeerig wordt, voelt dat zij en hij elkaar niet begrijpen, dan kan zij intijds zich terugtrekken; daarna is het te laat. Hoe beter zij haar verloofde leert kennen (en hij haar niet minder), juist in *deze* questies, hoe beter dat is voor beider toekomst-geluk. - Ik weet niet of gij reeds abonnée waart, toen ik in de Lelie besprak *De hulpprediker* (uit het duitsch) dat de zeer teere questie behandelt eener verloving, welke de man tijdelijk *moet* afmaken op raad van den dokter. Deze dokter, die verpersoonlijkt de ideeën van den auteur, zelf-dokter, zegt dan tot den patiënt, dien hij, daar er slechts van een tijdelijken toestand sprake is, alle kans geeft op genezing: 'Wij kunnen Uw meisje zoolang wel wat wijsmaken'. (Het trouwen staat voor de deur). - Ik protesteerde indertijd in mijn boekbespreking daarover nadrukkelijk tegen dezen raad een vrouw wat *wijs te maken,* waar het geldt een zoo ernstige zaak. - Zeker, voor een verloofd meisje is er geen kiescher onderwerp denkbaar dan zulk een treurig feit, toch is het plicht van arts en ouders haar de *waarheid* te zeggen, opdat zij zelve beoordeele of zij wil wachten op de genezing, wil vergeven, wil wagen de kans van een terugkeer der ziekte. - Stel U voor hare *gerechte* verontwaardiging, als zij, na een in onwetendheid gesloten huwelijk, later de *ware* reden van het uitstel ontdekt. - En dit boek, de Hulpprediker, is nog wel geschreven als een *waarschuwing.*

Wat nu Uw discussie aangaat, ik geloof dat Uw a.s, man de vrouw niet geheel *kan* navoelen in zulke dingen, en dat gij het haar zéér juist doet. - Hare verleugende opvoeding heeft er ook toe bijgedragen dat zij, zooals gij zeer terecht opmerkt, 'woedend' wordt wanneer men haar zou zeggen: Gij hebt geslachtsbehoeften. De man daarentegen leert zich reeds als kwajongen *te goede doen* op zijn zinnelijkheid en veroveringen, terwijl men het meisje bijbrengt te 'blozen' bij zekere gelegenheden, 'voor zich te kijken', 'te doen als of ze niet begrijpt', - enz., enz. -

Ik ken een eerzame jutter, die altijd noodig vindt te rillen als zij een toespeling maakt op de handelingen, waaruit kinderen geboren worden, en haar blijdschap daarbij uitspreekt 'nooit aan zoo iets behoede te hebben gehad.' - Blijkbaar houdt zij dit voor comme il faut, voor een bewijs harer bijzondere vergeestelijking, in plaats van in te zien dat zij zich belachelijk maakt, omdat zij eenvoudig-weg te beklagen zou zijn als een lichamelijk-abnormaal, misdeeld, onvolkomen wezen, indien zij enkel ziel ware zonder zinnelijkheid in zich. Gezonde zinnelijkheid is natuur, niets anders.

Het pleit voor Uwe scherpzinnigheid, dat ik alles wat gij - zoo jong nog van jaren - mij schrijft over den geslachtsdrang van elke normale vrouw, heb hooren uitleggen door een med: professor in bijna dezelfde woorden. Gij zijt dus in goed gezelschap.

Ik ben het slechts gedeeltelijk met U eens, dat mannen zooveel toegevender zijn voor vrouwen op zulke punten, dan deze 't voor hen zijn. In algemeenen zin genomen ja, maar niet in elk geval afzonderlijk. Welke man zal ten slotte worden afgewezen door moeder of dochter, omdat hij vóór zijn huwelijk 'wat op zijn kerfstok' had? Maar welke vrouw, die een 'verleden' heeft, gelijk men het noemt, kan hopen dat de mannen dat zullen vergeten om haar te huwen. Haar als maîtresse nemen, haar

geld of positie offeren, ja dat doen zij, maar haar als fatsoenlijke *echtgenoote* der maatschappij opdringen, dat doen ze nooit. - Ik voor mij geef hen daarin gelijk, omdat ik aan een vrouw in zulke dingen andere eischen stel dan aan den man, wat het maatschappelijk leven aangaat; dit is dus slechts een repliek op Uw betoog, geen aanval op het man-standpunt.

Zeer zeker heb ik niet bedoeld dat een dienstbode geen lief en aantrekkelijk meisje kan zijn voor een man. Er zijn zoovele snoezige meisjes onder dien stand, dat een mensch wel kan begrijpen dat ik zoo iets niet zou kunnen bedoelen. - Maar er kan toch, juist in *dat* geval, nooit van iets anders sprake zijn dan van zuiver *lichamelijke* verliefdheid, niet van een geestelijke liefde, zooals die b.v. nu bestaat tusschen U en Uw verloofde, al weet gij beiden zeer goed, dat óók Uwe lichamen naar elkaar verlangen. - Daarenboven, vraag eens aan Uw verloofde, daar hij toch met U deze questie zoo eerlijk bespreekt, hoevele héél-jonge jongens voor het eerst worden ingewijd in deze zaak, door oude leelijke vrouwen, die zich daartoe leenen, die hen lokken, bij hen hunne lusten bevredigen, omdat mannen niet meer willen; - en deze jongens zijn heel dikwijls nog héél dankbaar en blij, ook na de handeling, juist omdat het voor hen een zuiver zinnelijke openbaring is. De ex-chef van de Parijsche politie Goron vertelt in zijn Mémoires dienaangaande droevige gevallen te over, van ouders die hem in zijn qualiteit te hulp moesten roepen om hunne jongens te redden uit zulke klauwen. -

- Het treft mij, dat alles wat gij in Uw laatsten brief, het laatste gedeelte, dienaangaande schrijft U is geinspireerd door Uw a.s. man, die over deze questie aan mij particulier schreef, en ook in de Lelie haar aanroerde. Zeker hebt gij gelijk, dat de man door de ongezond-geworden, lichamelijk-onaantrekkelijke 'dame' wordt afgestooten, en wordt gedreven in de armen der mooie en normale vrouwen uit het volk. Datzelfde doet de meesten hunner, als zij jong in Indië komen, verrukt worden over de mooie, en voor alle oogen zichtbare vormen van Indische vrouwen en inboorlingen. -

Ik heb eens een hollandsch jong-mensch, die in Engelsch Indië woonde, daarover hooren uitwijden met een naïeve, bewondering, die mij deed glimlachen toen hij zich verbaasde over mijn niet gechoqueerd zijn daarover, en hem zelfs gelijk geven waar hij enthousiast uitriep:

'Hier in Europa weet je nooit, al *lijkt* een vrouw ook heel mooi, wat echt is, en wat niet, maar dáár kan je *zien* -'.

Is intusschen dit alles niet een bewijs te meer, hoe sterk bij den man spreekt de zuiver-lichamelijke begeerte naar een mooi lichaam? -

De conclusies waartoe gij komt neem ik hier over; ik beäam Uw meening:

1. *Mannen en vrouwen zijn zinnelijk.*

2. *De zinnelijkheid van den man concentreert zich echter vooral en grootendeels in het gesl. orgaan. Bij de vrouwen uit die zich slechts gedeeltelijk daardoor*, *maar uit zich voor de rest in alterlei dingen*, *die háár bevredigen en de man niet zou kunnen bevredigen door zijn aard.* (*maar* d i e *bevrediging wordt háár niet aangerekend al doet zij die buiten het huwelijk om; en de bevr. van den man wordt hem wèl aangerekend buiten het huwelijk om*).

Gij ziet dat er geen questie is van kwalijk nemen. Waarom ook? Uw brieven zijn mij zéér welkom; hoe openhartiger hoe liever. Indien ik ze soms lang laat liggen vóór ik antwoord, is dit juist om dan ook een lang en doordacht antwoord te kunnen geven. Waarom legt gij Uw beschouwingen, gerijpt door die gedachtenwisseling met Uw a.s. man, niet neder in een of meer artikelen? Die plaats ik gaarne.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

18 December 1907.
21ste Jaargang.
No. 25.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel

Deze circulaire, der redactrice toegezonden, wordt door haar in het belang der zaak afgedrukt in dit Blad.

Tienjarig bestaan van het Nederlandsch Sanatorium Davos-Platz.

1 September 1907 is het tien jaren geleden, sinds door opening te Davos-Platz van een Sanatorium voor Nederlandsche longlijders, die de geldmiddelen niet bezitten om de

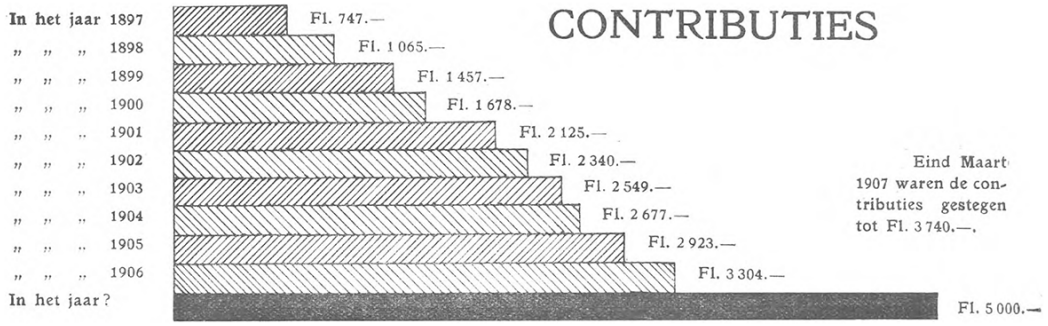

GELDMIDDELEN

(Gebouw etc., inbegrepen afschrijving op meubilair en huis, en verminderd met bedrag der schulden)

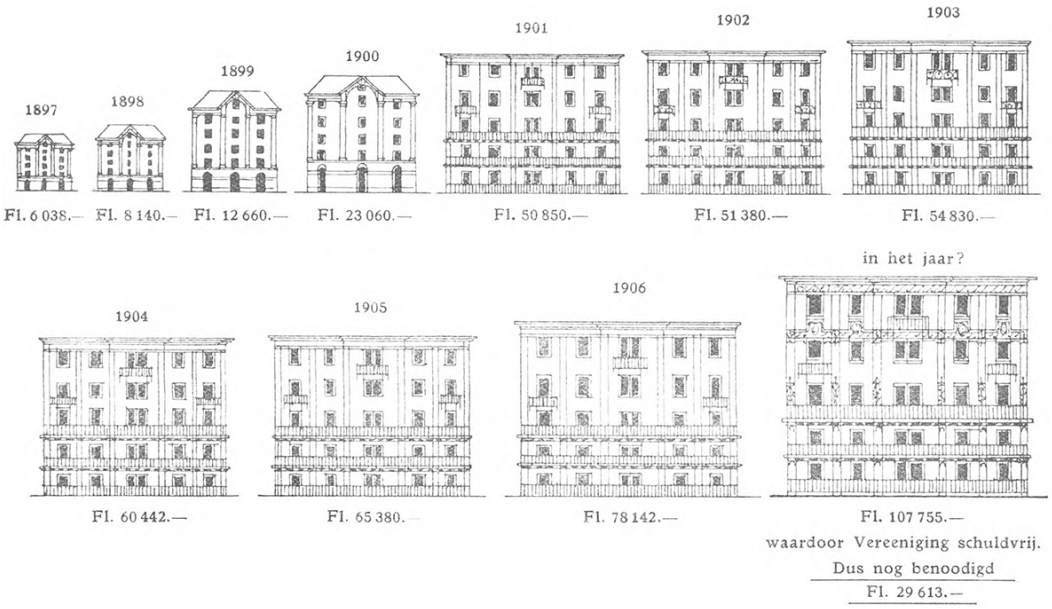

VERPLEEGPRIJS sinds de opening van het Nieuwe Gebouw.

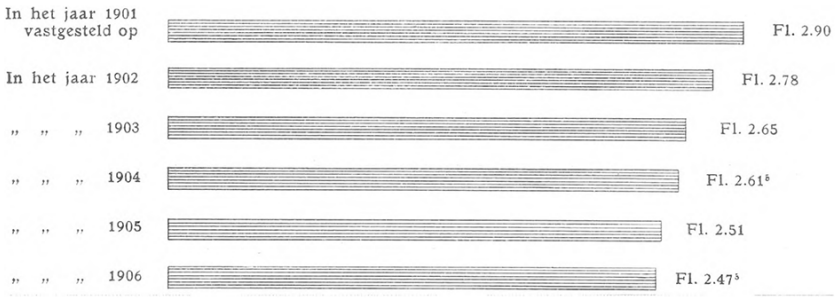

Thans reeds wordt een maximum van 10 patienten opgenomen à Fl. 1.80, terwijl begin Januari 1907 drie patienten tijdelijk geheel kosteloos verpleegd werden.

kuur in eene gewone geneesinrichting te maken, een begin werd gemaakt met de bestrijding der tuberculose in Nederland.

Wanneer wij op het achter ons liggende tijdperk terugzien, is het met een gevoel van groote erkentelijkheid, en wel in de allereerste plaats als wij bedenken, hoe thans overal in ons vaderland, dank zij ook het initatief van H.M. de Koningin-Moeder, door Sanatoria, door consultatie-bureaux, door steun van overheidswege en door hygiënische maatregelen de strijd tegen onze meest verspreide volksziekte wordt gevoerd, zoodat met vertrouwen verwacht mag worden, dat door deze samenwerking het doel na verloop van tijd bereikt zal worden.

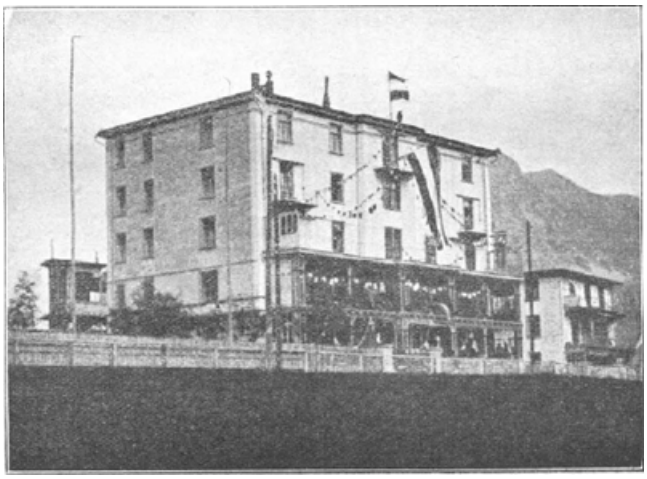

NEDERLANDSCH SANATORIUM - DAVOS-PLATZ.
Het versierde gebouw op Koninginnedag, 31 Augustus 1905.

Ook in ergeren zin, wanneer wij nagaan, wat deze 10 jaren onze Vereeniging gebracht hebben, is onze dankbaarheid zeer groot.

Het is waar, in niet geringe mate hebben wij moeilijkheden op onzen weg ontmoet en er zijn in de geschiedenis onzer inrichting menigmaal tijden geweest, waarop het scheen, dat de begonnen taak te zwaar was en niet tot een goed einde zou kunnen gebracht worden.

Vooral de eerste drie jaren na de opening der inrichting (toenmaals 30 patienten), waarvoor ons slechts fl. 6000.- aan giften ten dienste stonden, een bedrag hetwelk bijna geheel voor aanschaffing van meubilair moest besteed worden, brachten ons groote bezwaren. Doch moeilijkheden kunnen door volharding overwonnen worden en toen wij in 1901, dank zij den ondervonden steun, een eigen gebouw konden openen en een inwonend Nederlansch medicus aan de inrichting verbinden, begon een tijdperk van gestadige vooruitgang.

Van jaar tot jaar kon onze zware hypothecaire schuldenlast (meer dan de helft van de bouwsom) verminderd worden, bij voortduring stegen onze vaste jaarlijksche bijdragen in den vorm van contributies en kon de gemiddelde verpleegprijs verlaagd worden.

Met nevenstaande uitkomsten voor oogen kunnen wij zonder twijfel dankbaar zijn. Maar wij hebben nog slechts een deel van ons werk volbracht. Want nog is onze hypothecaire schuld groot, nog zijn onze vaste inkomsten uit contributies niet genoeg om eene belangrijke, zoozeer gewenschte verlaging van den gemiddelden verpleegprijs

mogelijk te maken, en nog is tengevolge van den stand onzer geldmiddelen onze Vereeniging niet op krachtige grondslagen gevestigd.

Als eerste voorwaarde hiervoor moet gesteld worden: geheele aflossing van onze obligatieschulden, welke thans nog fl. 29613. - bedragen, en vermeerdering van onze jaarlijksche contributies tot een bedrag van minstens fl. 5000.-.

De vooruitgang onzer geldmiddelen, de

toename onzer contributies, de vermindering van den gemiddelden verpleegprijs vertegenwoordigen meer dan bloote cijfers. Zij zijn de resultaten van volhardende arbeid gedurende tien jaren en van heel wat zorgen, waarbij niettemin gelukkig ook vaak groote voldoening ons deel was.

Wij zijn bereid ook in de toekomst ons geheel te wijden aan de taak, welke wij op ons genomen hebben, en komen thans tot

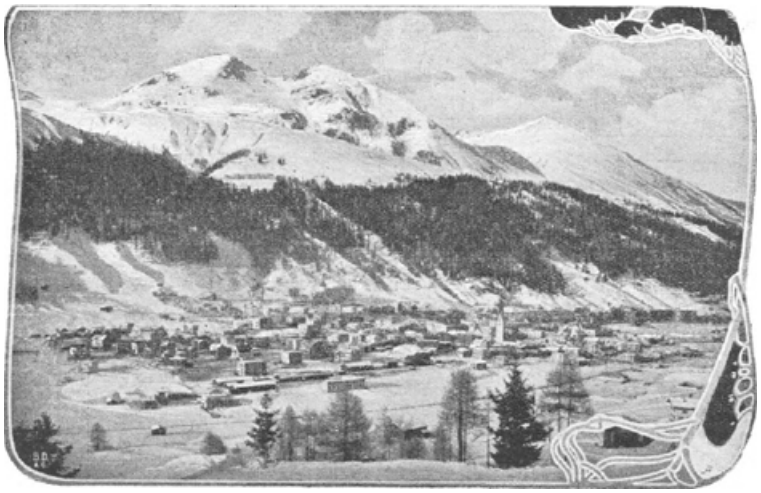

Davos-Platz in den Winter.

U met het vriendelijk verzoek, om, *op grond van wat wij in de jaren*, *die achter ons liggen*, *tot stand brachten*, *ons Uw steun te geven.*

Door samenwerking en eene betrekkelijk kleine opoffering van velen werd reeds dikwijls een groot doel bereikt.

Zoo dit ook voor onze Vereeniging bewaarheid wordt, zal ons jubileumjaar het begin zijn van een nieuw tijdperk, waarin ons Sanatorium in nog ruimere mate dan tot nu toe velen tot zegen zal zijn als een bij uitstek nuttig onderdeel van de met zooveel aanvankelijk succes begonnen bestrijding der tuberculose in Nederland.

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch
Sanatorium te Davos-Platz.

P.H.J. YSSEL DE SCHEPPER, Arnhem Voorzitter,
P. PLANTENGA, **Vice-Consul der Nederl.** te Davos, 1 Secr. Penningm.
J. KERKHOVEN, Amsterdam, 2 Secr. Penningm.
Dr. H. BURGERHOUT, arts, Amsterdam.
Mr. A.E. BLES, 's Gravenhage.
Mr. J.AE.A. LISMAN, 's Gravenhage.
W.M. SCHEURLEER, 's Gravenhage.
A. MENALDA Gzn. Hilversum.
G.J.A. VAN ITERSON, arts, Leiden.

Ter verkrijging van steun voor onze nuttige Nederlandsche instelling in het buitenland doet het Bestuur in het bizonder een beroep op landgenooten, eveneens in den vreemde gevestigd, en op allen, aan wie Nederland en Nederlandsche belangen ter harte gaan.

Korte kunst en levensbeschouwingen.

I.
Slechte Herders van Octave Mirbeau - opgevoerd door het gezelschap Stoel en Spree te Amsterdam.

In den boezem onzer samenleving heeft een ongewone, maar toch ook weer normale werking der gecompliceerde maatschappelike organen plaats, die het onstuimige harte-kloppen doet ontstaan. Zij is gelijk het sterk-bewogen gemoed van het geniaal-menschelik wezen, dat, beroerd door tal van be-invloedende verschijnselen, òf daardoor, optimistisch gestemd luid jubelen moet, uitend de heerlike vreugde,

tegelijk de alles-omvattende macht van het menschelike, extatisch - en dit door de ontroerbaarheid er van - meedeelend aan geheel het leven, dat gekluisterd wordt aan het genie - dat, nà diep-treffende tegenslag mistroostig een wijle zwijgt, weemoedig in denkens-stille peinzing den menschen niets verkondigt. Zóó voel ik de innerste associaties in het ondoorgrondelik-geweldige des bestaans, dat wel opspoorbaar is, maar nièt, dan na zware contrôle en gespannen-luistering naar het harte-leven. Vandaar uit bespeuren wij de vertakkingen, is 't ons sòms mogelik te berekenen de oorzaak der logisch-zonderlinge wendingen van het corpus ‘wereld’ dat te stuiptrekken rilt. En die rillingen, met haar onweerstaanbare bekoringen, ten gevolge harer hoopvolle verbuigingen en wentelingen ontstaan, hebben veel in de nieuw-gekreukte plooien van den wereldrug doen verzakken, maar ook zooveel tegen de òpgewrongen heuvelingen ten top gedreven, vanwaar het wijde alom een ander aanzien schafte, het aspect van het vroegere lagere plan juister bleek waar te nemen... Doch niet vanzelf is dat gegaan - niet zonder moeite, leed en plichts-wil was het mogelik die dorre bast, de menschen-korst tot beweging te krijgen - want er waren velen, die uit vrees voor andere mogelikheden, ten tande gewapend, de prikkelaars-tot-beweging weerstonden. Toch zijn er geslaagd. Vrouwen zoo goed als mannen. - Het logge levensdoode cadaver heeft zich geroerd, de wereld te blinken gezet onder 't glanzender deel der mysterieuse zon waarnaar ontelbare lijdenden langden. En de kwiek-lustiger rusteloozen wisten den gang te bespoedigen, de menschen te wekken, die eindelik herrezen uit den dommel, waarover 't licht tot dompige schaduwspreiding was afgedraaid en toch nog enkelingen bij te werken vermochten. Hùn werk héèft geleefd, leeft nòg en zal baren, kinderen die 't voedsel prepareeren ùit het licht - het wondere licht dat soms ook zoo *pijnlik* kan zijn.

Ik zou het hebben over Octave Mirbeau's *Slechte Herders*, maar vóór ik de *slechte* ging bespreken, wilde ik even herinneren aan de *goede* en tevens aan bewegingen die *Slechte Herders* naar de théaters dreef, waar eenmaal uitsluitend edelmoedige dochteren hun edelheid botvierden - valsche graven, heldhaftige ridders hun vóór-eeuwsche kunsten vertoonden en het volks-publiek zich aan vergaapte. Zie, de aanhef van dit artikel lijkt misschien wat diepzinnig - in werkelikheid is het dit echter niet - want, waar ik súmmair mijne gedachten tijdens de aanschouwing van het stuk wilde weergeven, móést ik wat zinnebeeldig redeneeren, en ik wilde 't, daar 't goed kan zijn tot dènken te dwìngen. En 't is zeker dat er vreemde gedachtencombinaties mijn brein doorzweefden, wèl soms van schoon koloriet - maar 't is ook even waar, dat 't memoireeren ervan, hoogstens kan zijn als het gewasschen aquarel, waarop de tinten schrillig nog maar bleek verschimmen - zóó ongeveer is 't, als we in vluchtigen opzet tevens willen exploreeren onze snelvoortwentelende conclusies.

Slechte Herders is een merkwaardig stuk, 'n belangwekkend feit, een welkom verschijnsel. Het behandelt de catastrofe der wijze van verzetsvoering onzer hedendaagsche arbeiders, tijdens de economische overgangsperiode waarin wij leven. Het wil aantoonen de macht, den invloed, 't fanatisme en de onmacht der volksleiders, en ten slotte de uitkomsten van partij-vorming, zoodra die vorming gepaard gaat met politiek streven of tot dit doel wordt benut. Octave Mirbeau heeft 'n nuttig werk hiermee gedaan, nu het meer dan tijd wordt op deze ontaarding te wijzen. Wij hier in Holland worden niet zoo aangetrokken tot de verrassende experimenten der

politieke marskramers, òns gaat (behoudens zeker volksdeel) zooveel voorbij, waarin menschen uit zuideliker landen belang stellen - vandaar dat het onderwerp bij ons niet zóó de aandacht heeft getrokken als in Frankrijk, waar men méér om de belangen geeft - die heeten, en beloofd werden, door afgevaardigden behartigd te zullen worden - méér op de uitkomsten der veelpraters let - want in de eerste plaats gelooft men dáár in de parlementairen, wijl men, door den aard van het regeeringslichaam, minder verwacht van een kostbaar ornament op welks smakeloos prachtsvertoon *wij* ons blindstaren. In Frankrijk neemt men meer algemeen deel aan de voort-wenteling van het staatsrad - misschien omdat men daar meer wéét van staats-systeem, of wel minder vereering heeft voor de verdwenen glans der voorvaderen, waarop *wij* nog altijd teren, krachtens den roem en vrijheids-róép, die mij meer toeschijnt 'n blufferige schrééuw te zijn. Het Fransche volk der laatste halve eeuw is een andere geschiedenis opgedrongen, en wellicht dat het daarom ànders de raderdraaiing der in-

een-grijpende staatsmachine bestudeert. Dit kan de reden zijn waarom het warm-bloedige volk, zich bedrogen ziend in de ‘politiekers’ - nu zich ervan afwendt. Niet alleen door de overtuiging dat het parlement machteloos is, behalve als de kamerleden hun 9000 fr. salaris op 15.000 wilden brengen, maar ook omdat het die machteloosheid bestendigt, nu velen er een bestaan door vinden. Hierover later.

't Is een niet te ontkennen waarheid, dat alweer Frankrijk 't éérst en 't heftigst front maakt tegen het parasitair parlementarisme. En 't is 'n verblijdend toeval dat òns het stuk bracht waarin zulks getràcht wordt aan te toonen. Of het gelukt is? Ik meen van niet - tenzij het Mirbeau er om te doen is geweest, tevens de onmacht der van-hooger-hand niets verwachtende leiders kenbaar te maken, wanneer het geweer en het kanon bevolen wordt ‘de rust’ te herstellen. Is dat bedoeld, ben ik het geheel met dien auteur eens. Maar waaruit dit op te maken? Hoe zelfs te beslissen dat hij het parlementarisme *niet* veroordeelt! Verduideliking was gewenscht, daar 't niet opgaat Jean Roule's woorden (d.i. de anarchistische werkstakersleider) tot maatstaf te nemen, vooral niet als het drama, door diens, laat ik zeggen taktiek, zulk 'n noodlottig einde neemt. ‘*Wij gelooven het wel*’ heeft dus hier geen bestaansrecht. Of wilde Mirbeau beduiden: Kijk, als de menschen niet in politiek gedoe ondergingen, zouden zij niet zóó vijandig tegenover elkaar staan en zonder zooveel ellende te berokkenen méér bereiken?

De Fransche schrijver geeft den strijd tusschen den fabriekseigenaar en zijne werkkrachten of wel tusschen kapitaal en arbeid en tegelijkertijd dien tusschen het oude en het nieuwe; het eerste verpersoonlijkt in den vader-fabrikant en het tweede in diens zoon, die met de werklieden meeleeft. De drie eerste bedrijven zijn de voorboden van het naderend conflict, de beide laatste echter geven niet, wat men recht had te verwachten. Het stuk verloopt in sensatiegeschetter van den volksleider Jean Roule, die het werkvolk in 't bosch toespreekt, hen waarschuwt voor de slechte Herders, wel te verstaan de leiders der Sociaal-Democraten, en hen aanspoort de staking door te zetten. Na een heftig tooneel tusschen den werkgever en diens zoon, waarbij de laatste den eerste waarschuwt onschuldìg bloed te vergieten, verjaagt de vader z'n zoon, weigert de eischen der arbeiders in te willigen en laat uit zelfverweer, daar men ruiten inwerpt, militairen aanrukken. Het laatste bedrijf doet ons de uitkomst der botsing zien. Het tooneel is vol draagbaren met lijken - zoo drakerig mogelijk. De fabrikant, op zichzelf een zeer nobele figuur, maar die gemeend had zich te moeten handhaven - op aandringen van zijn bureau-chef, zoekt en vindt het lijk van zijn zoon, die zich aan de zijde der arbeiders schaarde, waarmee hij, de vader alles verloren heeft. Diep smarttooneel, nog vermeerderd door het vinden van verschillende lijken der doodgeschotenen.

Hier en daar hadden deze bedrijven wel fijne trekjes, zooals het ‘Hosanna’ en ‘kruist hem’ der massa tegen een en denzelfden persoon.

Zoo wáár is in dit stuk, zoo zuiver-gezien dat de industrieel geen slecht mensch is, integendeel, en geheel ten onder wordt gebracht door 't verlies van zijn zoon. Dat door den strijd om het bezit, de dierbaarste verwanten elkaar dooden in verband met de hedendaagsche gang van zaken - de worsteling tusschen oudere en nieuwere begrippen, vervormingen, enz., ontzettende tooneelen uitlokt, de ontwikkeling van geest, heerschende begrippen omverwerpt, en naamloos verdriet en smart schept, doch ook het essentieel-humane doet ontwaken - zou machtig zijn bewezen als het

conflict treffender en klaarder was voorbereid. Dit stuk heeft de fouten van zijn kwaliteiten, het wil te veel geven, het ìs te omvattend om recht duidelik te *kunnen* wezen. Er zouden drie, vier tooneel werken van te maken zijn geweest, want het wil meer zeggen dan het zeggen kan om een *goed* drama te zijn. Alles wordt besproken of op gezinspeeld: zoo o.a. het socialistisch mode-gekweel waarvan de maatschappij zoo'n last heeft, omdat de menschen, vooral tijdverdrijf-zoekende dames, van de ware beteekenis dikwels blijken geen notie te hebben. - Zelfs het onnoozele der schilderkunst, zoo zij door ongeroepenen wordt beoefend, heeft Mirbeau getracht te belichamen. En daarom is het stuk als kunstwerk mislukt, is het geworden 'van-alles-wat', waaraan de logicus geen houvast heeft - doch wel het nobele van de bedoeling door wordt begrepen. Maar dat is niet voldoende - ònvoldoende - méér, roekeloos, onvoorzichtig. Mij tenminste is het onmogelik de juiste strekking van het stuk te begrijpen, ofschoon

ik me er steeds in verdiepte. In ieder geval heeft het bestaansrecht, nu het tot denken stemt, daargelaten de technische grofheden, dikke effecten en het vierde bedrijf - dat in zijn soort niet kwaad is, doch meer de illusie wekt 'n roovers-bijeenkomst te zijn dan wel een openlucht-vergadering der stakers. De laatste acte kan alleen vertoond worden op een heel ruim tooneel, wijl het in hoofdzaak een kijk-acte is. Summum sumarum toch 'n belangwekkend werk. En dat valt niet vaak te constateeren.

JOHAN SCHMIDT.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

IX.
Vervolg van No. 23 (4 Dec. ll.).

Suus logeerde bij oom en tante. -

Het verlof had ze gemakkelijk gekregen. Nu ze toch wegging van de Rijksverzekeringbank, door haar huwelijk, maakte haar chef het haar niet lastig wat dat betreft. -

Met een hoffelijke buiging, waarin zij voelde dat hij als het ware reeds accentueerde de toekomstige mevrouw van de Wateringh, had hij haar gezegd:

'Zeker - zeker - U kunt gerust Uw zomer-vacantie, waarop U immers recht hebt, nu al krijgen. - Wij zullen het schikken zooals U 't graag hebt.' -

'Maar, ik zal van den zomer niet meer hier zijn' - zei Susy kleurend. - 'Ik denk in het voorjaar al te trouwen.'

De chef glimlachte, met een blik van verstandhouding, die zeide, dat ze het hem nu niet moest moeilijk maken door àl te eerlijk te zijn in haar mededeelingen. -

En, toen ze haar koffer pakte, in haar vulgaire kamer op de Leidsche-Gracht, jubelde het in haar van blijdschap, dat ze hier nu gauw voor goed van daan zou zijn - voor goed weer 'dame'. -

Het sprak ook van-zelf, dat ze nu in den Haag hare inkoopen deed voor rekening van Gérard - 'n nieuwen hoed, en een tailleur-costuum van héél-licht-zilver-kleur-laken. -

Tante vond het nonsens. - Een toilet dat je alleen kon dragen als je per rijtuig uitging. -

Maar ze was stupéfait toen Gérard antwoordde:

'Natuurlijk - als Suus hiermee uitgaat moet ze altijd 'n coupétje nemen; dat spreekt van-zelf.' -

'In mijn tijd deden we het eenvoudiger', pruttelde zij nog tegen - maar enfin, het was háár beurs niet ten slotte, waaruit dat alles zoo roijaal ging, maar die van Gérard. -

Ze had, bij wijze van pleegmama, met hen de contra-visites gereden bij al de verschillende kennissen van weerszijden. - Susy had eigenlijk liever gehad dat aan mevrouw Heringa, die toch immers haar ware pleegmoeder was geweest, die taak ware opgedragen, maar daarvan wilde Gérard niets weten, omdat hij 't veel deftiger vond met tante rond te rijden zoo overal dan, met die Indische relatie van Susy voor

den dag te komen. - En Susy had toegegeven, als altijd sinds ze zich had verloofd, in dat moede besef, dat het haar plicht was hem in alle dingen waarin 't redelijkerwijze ging ter wille te zijn, omdat ze zich immers had verkocht. - -

Ze was met hem bij Philippona geweest om 't tafel-servies uit te zoeken, 'n beeldig patroontje van mat-blauw dat haar bijzonder beviel. En ze overlegde druk met hem, opgewonden bijna, omdat alle mooie dingen die ze te zien kreeg in deze dagen haar als voor de oogen dansten en als dronken maakten.

''k Zal dadelijk verder met je doorpraten' viel Gérard haar in de rede, op haar vraag of ze nog even zouden aanloopen bij Mutters, 'maar ik moet eerst nog even bij van Kempen wezen.' -

En hij ging den van licht en van zilver en goud stralenden winkel binnen, vroeg of het door hem bestelde al klaar was. -

Een van de aanwezige heeren gaf hem een ingepakt doosje over, met een verstolen kijken naar Susy, van wel-weten waarvoor het dienen moest. -

En, zoodra ze op straat waren, schoof hij het in haar mof. - 'Doe het thuis maar open' - glimlachte hij, gelukkig om haar verrast gezichtje. -

Maar ze wilde niet wachten, keek nieuwsgierig er even in, nog vóór 't groote winkelraam staande; de papieren waren in een oogenblik er af. - En ze was verbaasd over zijn gulheid, want het was een dikke, zware gouden armband, gedistingueerd door zijn solieden eenvoud, dien zij enkele dagen vroeger in de étalage had bewonderd.

'O Gé, dat hadt je niet moeten doen. - Dat hadt je moeten bewaren voor mijn verjaardag of zoo'n gelegenheid.' -

‘Ben je er blij mee’ - wilde hij weten. -

‘Ja’ - zei ze in volle oprechtheid, want ze genóót inderdaad van weelde en luxe. Ze voelde zich nu weer zoo recht in haar oude element, zich bewegend in geruisch van zijdegevoerde japonnen, zich koesterend in echt bont om haar hals, haar fijne laarsjes glijdend over dikke Smyrna en Deventer vloerkleeden en loopers, van rijke menschen, en haar gedachten, in plaats van gebonden aan het dorre oninteressante bureauwerk, dwalend tusschen plannen van kamer-inrichtingen en teekeningen van salon-ameublementen en zacht-tintige behang-patronen en lichte liberty-stoffen voor fijne dinertjes, waartusschen door, als een witte eindwolk, het bruidskleed wenkte in een nog niet uitgedroomde heerlijkheid van zijde of satijn met kant en oranjebloesem, droom waarover ze in vaagheid redeneerde met de meisjes Heringa en andere ingewijden, zonder nog tot een eindresultaat te zijn gekomen hoe het worden zou, en wat ze zou kiezen ten slotte. -

Al die futiliteiten hadden haar omstrikt, deden haar vrouwelijk-wuft genieten van het oogenblik, zonder vooruit of achterwaarts willen zien. -

En ze keuvelde druk met hem welk huis ze nu ten slotte huren zouden, dat aan de Koninginnegracht, dat hem zoo beviel, maar waartegen zij het bezwaar had van het Kanaal en het ruiken dientengevolge in den zomer, of dat andere in de Java-straat, dat wèl 'n dotje was wat verf en dat alles aangaat, maar, vond hij, geen kamers bezat groot genoeg om menschen te zien. -

‘We zullen ze morgen nog eens beiden grondig gaan bekijken’ - eindoordeelde zij. - ‘Vóór ik naar Amsterdam terugga, moeten we ons décideeren.’ -

‘Natuurlijk.’ -

Het schemerde al.- Ze staken 't Plein 3 over, en, aan den overkant, de Sophia-laan in, ging een lange jonge man hen schuin voorbij. - Susy keek hem even strak aan, als verwachtte ze een groet. -

‘Hé’ zei ze toen. - ‘Ik dacht dat het van Oudermohlen was. - Hoe maakt hij het toch.? - Jullie waart zoo bevriend vroeger.’ -

‘Ik zie hem bijna nooit meer’ - antwoordde Gérard, wat strak. -

Het viel haar op die strakheid, en deed haar doorvragen, ofschoon van Oudermohlen, dien ze vroeger nog al eens had ontmoet in 't gezelschap van Gérard, een clubgenoot van hem uit Leiden, haar eigenlijk in het minst niet interesseerde. -

‘Heb je met hem gekibbeld; wáárom zie je hem niet meer? - Hij was toch wel 'n aardige jongen,’ hield ze vol. -

Gérard haalde de schouders op. - ‘Hij heeft zich vergooid, stom vergooid,’ - viel hij uit. - ‘Ieder jong mensch doet wel 's 'n sottise. - Maar zie je, dat je zóó verstrikt bent, dat je er mee *trouwt* ten slotte. - Enfin, je begrijpt zelf, daarmee heeft hij zich in zijn eigen stand onmogelijk gemaakt.’ -

‘Als hij van haar hield, was het toch flink van hem’ - vond zij. - Maar dat antwoord, dat zoo heelemaal indruischte tegen zijn Haagsche laffe schijn-fatsoen-theorieën ergerde hem kolossaal. -

‘In elk geval, wat kan jou Oudermohlen schelen’ - knorde hij. - En zij verzekerde volmondig en naar waarheid ‘Niets’, en, om hem niet nog meer te ontstemmen, trachtte ze zich dadelijk opnieuw te verdiepen in de huizen-questie. - ‘Als ze zich décideerden op de Koninginnegracht, was ze zóó bang dat het zilver altijd zou aanslaan. Ieder die aan de Grachten woont klaagt daarover.’ -

Maar haar eerste opgewektheid was dood, dat voelde ze, onder haar praten door, héél goed. -

Dat gezegde over van Oudermohlen had haar 'n pijn gedaan, die ze niet wist te verklaren. -

'Onmogelijk' - omdat hij zich had geofferd aan eene die hij eerlijk wilde trouwen, nadat *hij* haar in opspraak had gebracht, nadat *zij* hem gegeven had het beste en het mooiste wat een vrouw bezit. -

Al was ze misschien vóór haar huwelijk met hem geweest wat de menschen, de mannen, noemen 'niet veel zaaks', in èlk geval had ze zich dan toch niet verkocht op zóó hooge, zóó woekerachtige voorwaarden als, als... zij zelve. -

Ja, zóó was het toch, ontdaan van alle blinddoekjes. -

Zij verkocht zich zonder iets te geven vóóruit, zeker dat ze juist dáárdoor zou krijgen wat ze verlangde: een levenslang onderdak, een levenslang contract van te zullen worden onderhouden, gevoed, gekleed, enz. enz.; tegen betaling daarvoor met het gebruik van haar lichaam.

Die andere had datzelfde gedaan, maar de betaling vóóruit gegeven, vóór 't contract was geteekend op het stadhuis. - Dáárom was ze nu 'onmogelijk' in van Oudermohlen's

kring. - Dáárom werd ze met den vinger nagewezen voortaan als 'n gemeen mensch, met wien men niet wilde omgaan. - Maar zij, zij, wat was *zij* anders dan net zoo'n 'gemeen mensch', eigenlijk nog véél gemeener, omdat er bij háár van geen enkel hartstocht-oogenblik, van geen enkel verlangen zich te geven sprake was, alleen maar van ruilhandel, van berekenend verkoopen van haar lichaam tegen zoo en zoo veel voordeelen van naam, stand, positie, fortuin. -

Toen ze thuis kwam, stond een groote doos op tafel. 'n Zichtzending van winter-mantels, die ze besteld had uit 'Maison de Paris.' - Ze keek er niet in, zooals ze't anders begeerig deed, wanneer er iets voor haar was thuisgezonden van dien aard. -

En, toen ze, haar goed afleggend, het doosje met den armband uit haar moftaschje haalde, wierp ze het onwillig op tafel. - Hoe *had* ze daareven blij kunnen zijn daarmee!! - Een herinnering aan Amsterdam vaagde in eens door haar hersenen, aan een van de vele kamers, die ze daar had gezien, toen ze zocht naar een geschikte woning, en aan den schamperen toon waarop de juffrouw, met een schuinen blik naar haar licht Haagsch jacquetje en beveerden hoed, had gezegd:

'O bent U aan 'n Bank. - Dat 's iets anders. - Want ziet U - U mot goed weten - aan mintenee's verhuur ik nooit.'

- Beleedigd, zelfs over de veronderstelling, had ze dáár in géén geval willen huren. - Maar, - wat was ze nu eigenlijk anders ten slotte dan zoo eene, die ze toen zoo diep verachtte... een maintenée?

Of je het nu was bekrachtigd door een 'wettig huwelijk' of per particulier contract, van je lichaam laten gebruiken tegen zoo en zooveel gulden per week of per maand, wat déèd dat er toe? 't Kwam toch maar aan op de zaak-zelf, op de daad, niet op de vorm, op de wijze van zich verkoopen. -

Als je niet uit liefde, uit eerlijk lijfs- en zìels-begeeren beide je gaf aan 'n man, je levenslang wettig aan hem bond, als je 't deed om andere reden, zooals zij 't nu deed om maar bevrijd te wezen van geldzorgen, dan was je 'n maintenée, net zoo goed als al die door de 'fatsoenlijke' dames zoo geminachten.

En terwijl ze aan tafel zat, midden tusschen 't deftig saai praten van oom en tante en van Gérard, die de oude luitjes in den zak kroop, door zijn conversatie in te richten naar hun ouderwetschheid, want hij rekende op Oom's invloed om carrière te maken, gonsde het al maar door in haar hersenen:

'Maintenée, Maintenée.'

Totdat tante het opviel haar stil-zijn en afgetrokkenheid telkens, en ze vroeg na den eten, toen de heeren samen een sigaar rookten:

'Is er wat Suus? Jullie hebt toch niet gekibbeld?'

'- Hoe komt U er bij! - In 't geheel niet.' -

'Je waart zoo stil aan tafel. - En je gingt zoo opgewekt uit.' -

'- Ik ben moe' verontschuldigde ze zich. -

'Het is misschien beter dat ik wat vroeg naar bed ga.' -

Want een reikhalzend verlangen om alléén te zijn, om tot een eind-resultaat te komen met haar gedachten kwam over haar, en als een oplossing greep ze deze uitvlucht aan. -

Tante beäamde. - 'Ja, je hebt ook zulke drukke dagen achter den rug. - Wat staat er voor morgen op het programma.' -

‘Passen’ - zei ze mat. - ‘Den heelen ochtend zoowat. - En 's middags zouden we de twee huizen nog eens gaan zien; U weet wel, we staan tusschen de Javastraat en de Koninginnegracht.’ -

Ze herhaalde het als een school-lesje, als iets dat niet langer haar-zelve aanging, dat ze vertelde van twee andere menschen. -

‘En dan ga jullie dineeren bij de Heringa's ook nog.! - Daar is het altijd zoo'n uithaalpartij, al héét het ook familiaar’ - vinnigde tante. - ‘'t Is te hopen dat je nieuwe witte japon nu morgen heelemaal goed-zit, dan kan je haar dadelijk 's middags aandoen.’-

‘Ja, 'k kan haar kláár passen morgenochtend; - ik heb 't gezegd dat ik erop rekende voor dat dinertje.’ - Susy sprak op denzelfden afwezigen toon, maar tegelijk heel zelfbeheerscht, heel voorzichtig, zich niet durvende verraden. -

Tante geloofde haar volkomen toen ze een oogenblik later zei: ‘Heusch ik *ben* moe. - U moest me maar excuseeren van avond. - Wilt U 't Gerard uitleggen?’ -

‘Natuurlijk kind. - Ga maar gerust. - Slaap lekker.’ - Tante gaf haar een moederlijken zoen, en maakte eenige huishoudelijke excuses, dat nu de sprei nog niet van haar bed zou zijn genomen, want dat Lina dat altijd later deed, en dat het vuile waschwater er misschien óók nog stond. Ze moest maar schellen. -

‘Ik ben wel gewoon geworden in Amsterdam om mijzelf te helpen,’ glimlachte Susy. -

Ze had zoo'n haast om weg te zijn uit de kamer, alleen met haar eigen strijd. -
‘Maintenée - Maintenée’ - riep de stem inwendig haar toe - op de trap, - terwijl zij haar kamerdeur afsloot: - ‘Maintenée- Maintenée.’
(Wordt vervolgd).

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Zie Lelie N°. 4 van 24 Juli alsook de vraag aan Mevr: P. in N°. 11 van 11 September, en het ingezonden stukje, door N°. 10, in de Lelie van 25 September.

Den Haag, Nov. 1907.

Geachte Redactrice!

Wat is een homoeopatisch fleschje water met een stukje soda?
Dit lezende heb ik hartelijk gelachen, en had medelijden met de persoon die vergeefs alle apotheken heeft afgeloopen.
Men kan toch maar niet te duidelijk zijn, en daarom het volgende:
Neem een fleschje waarin men homoeopatische middelen krijgt, doe er een stukje soda in, de grootte van een erwt, en giet er warm water op. Opgelost zijnde is het tot gebruik gereed.
Ik hoop dat de patiënt in kwestie er even zooveel baat bij mag vinden als ondergeteekende, want dat is het doel van mijn schrijven.

Hoogachtend,
Mevr. P.

Causerie uit Den Haag.

November.

Aan een beroemd Fransch beeldhouwer, die verschillende komponisten in marmer had vereeuwigd, werd gevraagd waarom hij nooit een beeld had gegeven van Beethoven:
‘Beethoven? je n'ose pas!’
Mij dunkt, als protest tegen het dansen van Beethoven's ‘Zevende’ had men in dagbladartikelen en gesprekken kunnen volstaan met het aanhalen van dit antwoord: zich zelf wegcijferen uit eerbied voor een machtig genie, zich te klein voelend om daaraan te raken; een echte kunstenaarsopvatting.
Isadora Duncan denkt er anders over; zij durft Beethoven wel aan, en zoo danste zij hier een zijner symphonieën. Ik zou niet te bewegen zijn geweest de combinatie Beethoven-Duncan te gaan zien; vooral niet als er quaestie is van de zevende die mij van alle ‘het naast aan 't hart ligt’ kan men bijna zeggen, wanneer men met zijn

geboorte in een muzieklievend milieu is aangeland, en bij Beethoven werd grootgebracht. Hoè Duncan dit werk danste moest ik dus uit de tweede hand hebben.

Vreemd genoeg verscheen zij pas bij het tweede deel: het Allegretto met zijn subliem eenvoudig, heerlijk doorwerkt thema van enkele noten, en.... danste dat vèr van mooi, volgens een van onze bekende musici; met weinig begrip van het rythmus, waardoor haar passen niet samen kwamen met de accenten der muziek; verder vond hij, en velen met hem, hare gestes niet in overeenstemming met den geest der muziek. Moraal: men kan een zeer ontwikkelden zin hebben voor mooie standen en bewegingen - zooals vooral uit Duncan's 'Iphigénie' zoo schitterend bleek - en toch beter doen met een in zich zelf kompleet kunstwerk.... niet te willen kompleteeren.

Een geheel ander soort dans kregen wij in 'Salomé', Strauss' beroemd en berucht werk. Door den *Tanz der sieben Schleier* moest Salomé stiefpapa bewegen om haar het hoofd aan te bieden van dengeen die hare liefde versmaad had: Johannes den Dooper, in Wilde's drama Jochànaän, de Hebreeuwsche naam. Dat deze opera een griezelige vertooning was wist iedereen uit tallooze couranten: een duidelijk door de muziek geschilderde onthoofding; een zwarte beulsarm die van uit een onderaardsch hol dit versch afgehakt hoofd op een schotel aanbiedt; een jonge dame die er naar snakt dit hoofd te zoenen; kàn het griezeliger?

En toch ging ieder er heen; misschien juist voor de griezeligheid, en bovenal voor.... dien zoen, eigenlijk een 'bijten in de doode lippen'.

Al werd dit tooneel zoo weinig mogelijk akelig gemaakt, het onderwerp was en bleef weerzinwekkend. Ik kan mij voorstellen dat Strauss als knap instrumentalist zich voelde aangetrokken door Oscar Wilde's dichterlijke taal; maar al bewondert men die in het drama, en al staat men verbaasd over Strauss' verbluffend groot talent in het vinden van kleuren om die toestanden te schilderen, de hoofdindruk blijft: mogen wij op muziekaal gebied bewaard worden voor een verder doorgaan op dien weg! Ware kunst wekt nobele aandoeningen, veredelt; het schilderen van dergelijke toestanden haalt omlaag; niet één nobele gedachte, niet één edel karakter, alles wellust, wraakzucht, booze hartstochten.

De beroemde zeven-sluiers-dans werd gedanst zooals die eigenlijk nièt moet gegeven

worden; zeer modest, een tikje vervelend zelfs; enfin, papa Herodes was er blijkens zijn muziek erg mee ingenomen; natuurlijk schrikte hij geweldig toen hij hoorde wàarop deze dans hem te staan kwam.

Een groot voordeel van ‘Salomé’ boven andere oude en moderne opera's is, dat deze zeer kort is; één acte maar, ineens door; een heerlijke schikking; alleen toèn een beetje jammer voor de massa mooie toiletten in balcon en zaal; 't was nog in den tijd der vredes-conferentie; veel vreemdelingen dus die, dames zoowel als heeren, over 't algemeen meer toilet maken dan in Holland gebruikelijk is.

Toch zijn wij op dat punt sterk ‘vooruitgaande’; 's avonds worden er èn in het publiek èn bij particulieren oneindig meer lichte, dunne toiletten gedragen dan een jaar of wat geleden. En de hoeden zijn nu geheel Parijsch: kolossale *champignon*- en *cloche* vormen, met garneering van reusachtige afmeting en veerwuiving. Alleen zien wij duidelijk dat daarbij een Parijsch kapsel hoort: crêpés enz. die de breedgerande hoofddeksels aanvullen. Zij, die, hoewel krampachtig vasthoudend aan het plat eenvoudìge coiffure, zich door haar modiste zoo'n modern reuzengevaarte laten aanpraten, doen op de wandeling denken, minder aan champignons of klokken, dan wel aan die op dunne pooten een breed schild torschende schaaldieren die men in sommige aquariums te zien krijgt.

Tot mijn spijt zijn mèt de gedelegeerden ook vele ‘hooge-zijden’ verdwenen. Hollandsche heeren dragen die zoo min mogelijk.

Binnen- en Buitenhof zijn nu akelig leeg en doodsch. Zagen wij van den zomer op het deftig-oude Binnenhof een massa auto's en rijtuigen staan, dan wisten wij: de heeren aan den arbeid; was het vroolijke Buitenhof voor de helft bedekt met allerlei deftig uitziende voertuigen, dan stelden wij ze voor: dineerend, recepieerend, zich ontspannend.

De Ridderzaal, waar de gedelegeerden bijeenkwamen, die

> ‘.... Zaal met haar eenvoudig schoon,
> het keurgesteent' van 's Gravenhage's kroon’

is nooit voor fiere ridders bestemd geweest of door die helden gebruikt geworden. Wel is daar lange jaren de staatsloterij getrokken, door een zeer weinig ridderlijk uitgedoscht weesjongetje. Toèn sprak men van de Loterijzaal; sedert de kostbare restauratie is zij weer Ridderzaal gedoopt.

Tijdens de vredesconferentie waren de muren behangen met Turksche tapijten, om er iets gezelligs aan te geven; maar men voelde dat die bouw kale wanden vroeg; dat die tapijten daar evenmin hoorden als het electrisch licht en de verwarmingstoestellen in de oud-Hollandsche schouwen. Maar niettegenstaande deze concessies aan den nieuwen tijd maakte het geheel toch een plechtigen indruk, zooiets als Napoleon's speech bij de Pyramiden, een wijzen op de niet veertig, maar 'k geloof zoowat zeven *siècles* die *vous contemplent.* In elk geval een vergaderzaal waar men mee voor den dag kan komen.

Zoo hebben wij nog eens pleizier beleefd aan onze voor die restauratie uitgegeven millioentjes!

Onze stadgenoot-natuurkundige, de overleden dr. Bleekerode, heeft aan ons stadsbestuur tot nog toe niet anders dan last gegeven met zijn cadeau-legaat, bestemd voor een standbeeld van Christiaan Huygens.

Het moest in 't Voorhout komen te staan; er zou een model van gemaakt worden. Er werd een model in hout geconstrueerd; men zètte dat in het Voorhout. Een kolossaal breed en hoog monument, met vele figuren en wiskundige instrumenten. Heel hoog in de boomen verscholen zag men een aardbol; dicht langs de huizen loopend, onderscheidde men met moeite Huygens-zelf.

Een allergekste plaats, die algemeen afgekeurd werd. De gemeenteraad, eerst vrijwel ingenomen met die keuze, moest toch weer er over delibereeren, en kwam toèn tot de ontdekking dat de legataris een ‘standbeeld’ heeft gewild; dat een standbeeld gewoonlijk door een beeldhouwer wordt gemaakt, niet door een architect, al is die nòg zoo knap.

En toch lijkt de residentie in niets op een provinciestadje, als... Kampen b.v.

X.

Theorie en praktijk.

‘De vrouw emancipeere zich! dat is haar plicht!
De vrije-vrouw, zij voert ons tot het licht!’
Zoo sprak met kracht en klem de jonge Mr. Blaak,
Als gold het hier een uitgemaakte zaak!
Doch.... toen hij later trouwen wou,
Toen zocht hij naar geen vrije-vrouw!
Met wie hij naar het raadhuis ging?
Och, met een heel gewoon, een lief en aardig huiselijk ding!

A.

P.K.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Iets over kleuren.

De mode schrijft voor - - en de dames gehoorzamen.

Er zit in alle menschen, in mannen evengoed als in vrouwen, een zucht tot nadoen, laat ons maar zeggen na-apen. - Die zucht openbaart zich op duizenderlei wijzen, en zij is ook de oplossing van het geheim der mode. -

Als elke vrouw een eigen onafhankelijk oordeel bezat, zou er noch mode in de wijze van kleeding noch in de keuze van de kleuren *kunnen* bestaan, want dan zou ieder voor zich zich eenvoudig afvragen, wat staat mij goed, wat past mijn beurs, en zich naar gelang van dergelijke overwegingen kleeden. - Van zulk een onafhankelijken zin echter is nu eenmaal geen sprake, *kan* ook geen sprake zijn, gegeven de menschelijke natuur, die nu eenmaal is, zooals zij is.

Toen de 'artistieke' reformkleeding door de Haagsche dames werd gelanceerd, werd er met die individualiteit in kleeding geschermd door de woordvoersters, als een hoofd-argument om zich bij haar aan te sluiten.

In theorie was dat zeer mooi, maar in de practijk stuitte het dadelijk op het gebrek aan originaliteit en durf elke vrouw, en elken man ook, in het algemeen genomen eigen - Met uitzondering van de paar woordvoersters, wier ruime beurs het haar bovendien gemakkelijk maakte zichzelf eenige caprices te veroorloven van eigenaardige garneering of bijzondere façon, wist de overgroote meerderheid der reformdraagsters niet beter te doen dan de heerschende mode onder de niet-reformdraagsters zoo nauwkeurig mogelijk te copieeren; (hetgeen natuurlijk, door het weglaten van het daarbij nu eenmaal nóódige corset, een jammerlijke misslag werd). Weldra werd in elke modebeschrijving die reformkleeding aanprees, als lofspraak aan het beschreven toilet toegevoegd, dat het heelemaal overeenkomstig de heerschende mode was, zoodat het onderscheid der reform niet in het oog viel; en bij de verschijning der empire-japonnen haastten de reform-mode-voorvechtsters zich het uit te juichen van vreugde, omdat deze nieuwe mode het onderscheid tusschen haar en de niet-reform-dragenden eenigsins uitwischte in hare meening. - (Ik zeg erbij in *hare* meening, want een empire-japon behóórt te worden gedragen over een zeer goed zittend corset en kan dan zeer slank maken, terwijl daarentegen een reform-japon in empire stijl een gehéél ochtendjapon-achtigen indruk maakt door de vormloosheid van het corsetlooze lichaam.)

Zoo gaat het met elke mode. - De vrouw wil meedoen, en is bang uitgelachen te worden als zij er niet uitziet als de anderen. Op zichzelve beschouwd, valt er tegen dezen wensch niets in te brengen. Men behoeft nu eenmaal niet op te vallen door een eigenaardig ouderwetsch of een door zijn apartheid de aandacht trekkend toïlet. Zij die zich zulke weelde kunnen veroorloven, moeten vóór alles gezegend zijn met een goed uiterlijk en goed figuur dat zich leent tot het dragen en lanceeren van *bijzondere* dingen, verder moet hare beurs zoo goed gevuld zijn dat zij de dure tailleurs kunnen bekostigen die in staat zijn voor zulke aparte smaken apart te arbeiden *en* goed, (wat twee verschillende dingen zijn), en eindelijk, last not least, moeten zij een uitstekenden, fijn-ontwikkelden, waarlijk-artistieken smaak bezitten die haar behoedt voor excentriciteiten, en in staat stelt iets nieuws, iets persoonlijks te

bedenken, dat zich onderscheidt van de heerschende mode niet door in het oogvallende leelijkheid, (zoo gaat het zoo dikwijls met dames die apart willen wezen) maar door in het oog vallende *mooiheid.*

De overgroote meerderheid kan zich niet zulke luxe veroorloven, heeft er tijd, lust, geld, smaak, noch zin voor, en doet dus heel verstandig als zij zich houdt aan wat de mode voorschrijft, - zonder daarbij in overdrijving te vervallen. -

Een fout echter, en een fout waarin velen vervallen, is het al te blindelings meegaan met alles wat mode bedenkt, zonder rekening te houden met eigen-persoon. Wat speciaal het gebied der kleuren aangaat, er is geen enkele reden hoegenaamd zich in *dat* opzicht de wet te laten voorschrijven, alleen omdat dit voorjaar of dat najaar, dezen zomer of dien winter, deze of gene tint mode heet. - Alle tinten kunnen worden gedragen zonder dat men er dwaas of ouderwetsch uitziet en, behalve het nadeel dat het kiezen van een modekleur meebrengt, als deze weer uit de mode is geraakt en men haar moet 'af'dragen, blijft het ook een feit, dat sommige nuances nooit flatteerend kunnen worden gedragen door deze of gene, die dus veel beter doet zich er niet aan te vergapen, - mode of geen mode.

Rood b.v. is een kleur, die zóó opvalt door zichzelf, dat vrouwen met een onfrisch leelijk teint, zichzelf noodeloos leelijker maken, door zulk een sprekende kleur te kiezen, welke als het ware de aandacht vestigt op haar gebrek aan frisch teint. Grijs daarentegen is een tint, die, vooral wanneer zij donker wordt genomen, nimmer pretensieus aandoet en dus ook door leelijke menschen gerust kan worden gekozen. Grijs effaceert om het zoo uit te drukken, terwijl rood, paarsch, hard-blauw, rose, door de sprekendheid van die kleuren een zekeren durf verraden, die niet voordeelig aandoet aan een weinig-bevoorrecht uiterlijk. - Rose overigens is een kleur, die oudere vrouwen en niet meer jonge meisjes niet moeten kiezen, tenzij zij bijzonder jeugdig en frisch zijn gebleven. Lichtblauw kan langer worden gedragen, ook wit, tenminste in den zomer, en aan de Riviera of in andere warme zuidelijke mode-streken. - Van dergelijke lichte kleuren geldt het echter, wanneer zij door reeds oudere dames worden gedragen, ze vooral in fijne en goede qualiteiten te kiezen, en zich niet te wagen aan goedkoopen chic, die dan vulgair aandoet. Een jong meisje kan met 'n eenvoudig wit hoedje en dito toiletje meedoen ook onder de elegantste verschijningen; maar zij, die niet meer jong zijn, zien er eenvoudig gek en daarbij zeer weinig gedistingueerd uit, wanneer zij zich trachten mooi te maken met lange witte mantels van een doorschijnend-goedkoope stof, met witte hoeden die zijn gegarneerd met een paar strikken of linten voor de goedkoopte, of met witte wandelcostumes, waaraan de goede coupe ontbreekt, en waaronder uit een paar lompe zwarte schoenen kijken. -

In den zomer behoeft men ook aan een oudere dame in dit opzicht minder hooge eischen te stellen, want dan vergoedt de warmte véél. Het is in de laatste jaren, door het zeer vele reizen, ook aan oudere dames hoe langer hoe meer veroorloofd geworden, zich heel dun, heel licht, heel eenvoudig te kleeden in de drie zomermaanden. En men kan dit slechts toejuichen als verstandig. In de tropen dragen zeer oude dames, in de West-Indieen vooral, heel dikwijls witte katoenen jakken en rokken of andere waschbare stoffen, en zonder twijfel is dat een veel gezonder en ook veel reiner mode, dan het een ganschen zomer lang rondwandelen in een zoogenaamd ‘deftige’ japon van stof, die ruikt van de gevolgen der hitte, en een onfrisschen halsboord vertoont, en de draagster hindert in hare bewegingen en wandelingen door zwaarte en garneering. - Daarom kan men in heete zomerdagen het aan oudere en dikkere dames niet euvel duiden, indien zij de nu heerschende mode gretig aannemen, en zich in jeugdige witte blouses en linnen halsboordjes behagelijk voelen. Dit echter is iets geheel anders dan de quasi-elegantie van winter-wit. In den zomer denkt men aan het practische gedeelte, en dit overweegt; in den winter is juist het dragen van donkere kleuren practischer, zoodat men van haar, die aan de mode offert en zich nogthans licht kleedt, natuurlijk vóór alles eischt een *wezenlijke* fijnheid van toilet en geen goedkoopen ‘bluf’. -

Over het algemeen zijn donkere stemmige kleuren altijd aan te raden aan haar die, hetzij over een bescheiden beurs beschikken, hetzij niet zeer voordeelig zijn begiftigd door moeder-natuur in haar uiterlijk, hetzij bang zijn op te vallen.

Hoe lichter de nuances zijn, hoe meer eventueele goedkoopheid en grofheid van stof opvallen; omgekeerd, hoe donkerder en bescheidener een costuum of mantel, hoe minder het in het oog valt dat de laatste smaak er niet bij voorzat, of dat de qualiteit van geringe waarde is. -

Over lila werd voor eenigen tijd in de Holl. Lelie een artikel geplaatst door de redactrice, waaruit ik enkele punten releveer, o.a. het domme van te meenen, dat lila een kleur is die oudere menschen flatteert. Lila integendeel is voor de meeste menschen een zeer gevaarlijk iets wat haar teint betreft. In de zachte tinten maakt het bleek en flets, in de harde nuances is het opzichzelf al per-se leelijk, en máákt hoogroode en vlekkerige gezichten afschuwelijk. - Dat er bovendien, ten onzent althans, iets komieks in is alle dames, op twijfelachtigen leeftijd komende, dat te zien afficheeren als het ware door het aanschaffen van iets lila's in haar toilet, hetzij een blouse, hetzij een costum, hetzij een veer of bloemen-arrangement op den hoed, ook dit werd in het bedoelde artikel onzer redactrice uiteengezet. Laat mij er nog bij voegen, dat in het buitenland deze regel niet zoo sterk schijnt te heerschen als in Holland, vermoedelijk omdat hollandsche dames zich stemmiger kleeden dan hare cosmopolitische zusters. Engelschen dragen - oude en jonge beide - mauve en aanverwante tinten héél veel, ook al staat het haar afschuwelijk meestal. Ook al weer een questie van nadoen, want de

Engelsche Koningin dweept met deze kleur, en in navolging van haar draagt haar blond nichtje, de tegenwoordige koningin van Spanje, vroeger prinses Ena van Battenberg, deze kleur eveneens veelvuldig. Reden te over om het natuurlijk in gansch Engeland tot een mode-kleur te maken. - Beige kan men niet genoeg afraden aan al wie een valen tint of een grijs ongezond uiterlijk heeft; beige flatteert zelden of nooit, alleen zeer frisch-rose gezichtjes kunnen die kleur met succes dragen. - Groen, vooral in combinaties, kan dikwijls en op allerlei wijzen worden te pas gebracht. Ook met blauw, marineblauw vooral, is dit het geval. Marine-blauw is een kleur die steeds 'voldoet,' en die een jong meisje zoowel als een oudere dame kunnen aanwenden in oneindige variatie. Bruin en blauw te samen wordt dezen winter veel gedragen, vooral ook op hoeden; in zachte tinten kan deze vereeniging door vele soorten van vrouwen mooi worden aangewend. Bruin op zichzelf is doodsch en weinig flattant; oudere dames kiezen soms bruine zijden japonnen, terwijl toch zwart veel meer flatteert, veel deftiger is, en veel mooier kan worden gegarneerd, met oude kant, of iets van dien aard b.v. Voor oudere dames, vooral als haar figuur niet meer jeugdig is, kan men zwart nooit genoeg aanbevelen. Zwart maakt slank, en kan zoowel in kostbare stoffen en op gekleede wijze, als doodeenvoudig, als huisjapon, worden gedragen door alle dames van leeftijd. -

Redactrice toilet.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Marij, - Géén beige. - Neem grijs, dit zal U stellig niet vervelen. Hoeden van wit vilt zijn nog in de mode in de door U bedoelde fashionable plaatsen. Zij worden met bloemen gegarneerd, veelal omboord met een smal fluweel in de kleur van de japon of van de bloemen-garneering van de hoed. - Men neemt ook witte struisveeren voor zulke garneeringen, ik voor mij vind dat altijd leelijk omdat het *te* wit maakt op een witten vilt-hoed. Die twee tinten van wit maken elkaar leelijk. Als de veeren goed zijn - en goedkoope struisveeren op zulk een gekleeden hoed staat afschuwelijk - dan is natuurlijk een veeren-arrangement veel kostbaarder. Vindt gij echter dat de goede smaak zit in de *kostbaarheid* der dingen.? Ik niet. -
Oorringen. - Gij geeft geen pseudoniem aan. Ik nam daarom het onderwerp van Uw brief. - Zij worden nog gedragen. Ik vind het zéér leelijk, als gij mijne meening vraagt. Men kan evengoed zijn neus doorboren om er iets aan te hangen dat geld kost, want ik kan onmogelijk iets anders zien in deze mode dan zulk een zucht te bluffen met kostbare edelgesteenten. - Hoe grooter zij zijn, hoe leelijker in mijn oog. De Duitsche Keizerin droeg zeer lange en zeer kostbare oorringen op hoffeesten. Dit droeg er veel toe bij in de laatste jaren die mode te lanceeren onder de duitsche dames.

- Als ik U was zou ik zéér zeker noch mijn dochtertje plagen met die dwaasheid, noch zelve overgaan tot het laten in orde brengen Uwer ouderwetsch-geworden oorringen. Het zetten zal U veel geld kosten, en, als gij na eenigen tijd ze niet meer draagt, is dat weggegooid. -
Corset - Gij-ook geeft geen pseudoniem aan. Ja Madame *Derwel*, den Haag, is de dame die indertijd, in de dagen van den reform kleeding-strijd, naar aanleiding van professor Treubs opzienbarende artikelen, in de Lelie door de redactrice werd aanbevolen uit eigen ondervinding, wegens haar uitstekend voor de redactrice gemaakt corset. De heer Huyser in Amsterdam, dien ik U de vorige week aanbeval, *maakt* evenzeer corsetten. Het is volstrekt niet enkel een firma in koop-corsetten; integendeel.
Huisvrouw. - Ik ben voornemens over de dienstboden-kleeding een speciaal artikel te maken, en zal daarin Uw wensch ter sprake brengen. Ik ben het in hoofdzaak met U eens, dat er op dit punt véél valt te verbeteren.

Mama's oudste dochter. - Vindt gij-zelve niet dat Uwe mama gelijk heeft, wanneer zij U gaarne netjes gekleed aan het ontbijt ziet, in blouse en rok, met een eenvoudig ceintuur, en een net en practisch huishoud-schort? Dat laatste draagt Uw goedkeuring niet weg. Waarom niet.? Er zijn tegenwoordig overal uitstekende en zeer flatteerende dames-schorten te krijgen, die niets, meide-achtigs' hebben, en de japon toch zóó bedekken dat de draagster ervan *werkelijk* iets kan uitvoeren in het huishouden. - Ik vind het even slordig als onpractisch dat gij U wilt 'verkleeden in een oude vuile blouse' als gij in de keuken gaat helpen, omdat gij anders Uw goed 'bederft.' - Dat laatste is geenzins noodig. - Een goed adres is Horstmann en Luckmann, Hoogstraat, den Haag. -
Voor de koude. - Natuurlijk, echt bont is niet goedkoop. Maar ik ben het met U eens, dat het zeer flatteert. Ik voor mij voel veel meer voor mooi bont dan voor b.v. prachtige kanten of edelgesteenten. Maison-Anglaise den Haag, Spuistraat, is uitstekend. Vraag de *eigenaresse* te spreken als gij om raad vraagt. Zij is volkomen te vertrouwen en heeft véél smaak.
REDACTRICE toilet.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs *particulieren* weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring,

of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.G. - Ik moet U, wat Uw vraag betreffende het ontvangen honorarium betreft, verwijzen naar den uitgever; want het hangt af van de maanden waarin Uw bijdragen verschenen of het door U ontvangen bedrag is bestemd voor een daarvan of voor beide. De uitgever betaalt namelijk telkens de bijdragen die verschenen in het afgeloopen kwartaal, en indien de uwe dus beide in hetzelfde kwartaal verschenen, dan is het ontvangen bedrag dus voor de twee bijdragen bestemd geweest; hetgeen ook uitkomt - indien ik althans het door U genoemde cijfer juist lees in Uw briefje - want *ik* regel de honoraria per kolom, en, naar het aantal kolommen Uwer bijdragen te oordeelen, zou het bedoelde cijfer te hóóg zijn voor slechts één der stukjes.

Wat de briefkaarten betreft, ik heb mijn boeken en papieren niet alle hier in Menton, daar ik hier slechts een klein gemeubileerd appartement bewoon, en dus niet alles kon medenemen; indien gij dus niet alle kaarten hebt terug ontvangen van den uitgever, dan moeten ze nog zijn bij mijn ingepakte papieren in mijn bureau, en dan zal ik ze U gaarne, zoodra ik die weer heb ontpakt, doen toekomen. - Uw stukje moet ik nog lezen.

Cornelia C.J. de R. - Uw stukjes, vooral het Leven, zijn te onbeduidend om anders te kunnen worden geplaatst dan als ‘ingezonden’. - Indien ik van U bericht ontvang daaromtrent, dan wil ik het geven in die rubriek.

Leo. - Uw vriendelijke woorden over mijn gezondheid deden mij zoo goed, omdat ik er de vriendelijke en hartelijke bedoeling in voelde. Wat het gevaar betreft, inderdaad is een hartaandoening natuurlijk niet gering te schatten, maar ik ben er, om U de waarheid te zeggen, nog al kalm onder, omdat ik steeds de bekende regels van de Genestet voor oogen heb tegenwoordig:

> Maar mijn lieven, jongen, schoonen,
> Woont gij er veel verder af...?

Gij weet, dat deze regels zien op zijn wonen bij 't kerkhof. - En is dit niet zoo héél waar? - Vroeger, toen ik véél jonger was, dacht ik steeds dat er iets griezeligs in moest zijn, te weten dat je hart elk oogenblik je kan begeven, midden op straat, wáár ook, terwijl je oogenschijnlijk gezond bent. Nu denk ik sinds lang, dat ditzelfde immers ons steeds boven 't hoofd hangt, en dat allerlei menschen dagelijks even plotseling sterven, al is het dan niet aan een hartkwaal, dan aan iets anders. Daarenboven vind ik het zulk een grooten troost, dat ik tot hiertoe niet veel last heb van de zaak, alleen niet mag klimmen of mij veel kan vermoeien, zoodat ik mij maar niet verdiep in de toekomst, in de mogelijkheid van zullen lijden er door; de wáárheid zegt toch geen enkele doctor ooit. En gewoonlijk weten zij er ook veel minder van af, dan ze ons trachten te doen gelooven.

Waarom vindt U een hoofdartikel als dat over de R. Katholieke Kerk ‘gevaarlijk’, terwijl U tegelijkertijd erkent, dat de inhoud ervan waar is, en dat de meeste protestanten er slechter aan toe zijn dan de Katholieken. Waarom dan de waarheid verbloemen, als die ten slotte de menschen gelukkiger maken kan.?

- In elk geval echter wil ik dat de Lelie, in tegenstelling van andere organen, die partijen en richtingen dienen, en bang zijn voor deze groep van abonné's of voor die overwegende, redactie-invloeden, *onafhankelijk* blijft in het zeggen harer meening. - Vandaar dat ik zulke artikelen in ieder geval opneem.

- Het beloofde portret van Uw dochter wil ik gaarne ontvangen. - Gij zult hoop ik U zelf in deze correspondentie herkennen. Ik koos niet Uw voorletters waarmede gij U-zelf hebt onderteekend in Uw bijdragen - ook de beide laatsten ontving ik in goede orde - omdat gij dan zoo kenbaar zijt, maar ik nam Uw vroeger opgegeven pseudoniem: Leo.

X.H. - X. - Ik had geen gelegenheid U particulier te antwoorden. Het bewuste boek las ik; mijn uitvoerige bespreking komt nog. Ik wil U reeds nu mededeelen dat ik het begin **zeer belovend** vind wat stijl en schildering dier jongenszieltjes aangaat, maar den inhoud overigens betreur, omdat het meer lijkt op een reclame (in dit geval m.i. een onverstandige en domme ook nog) dan op een roman. Indien dit vervolg de wensch ware der schrijfster, dan ware het beter geweest *dien* wensch niet te vervullen, maar in elk geval niet op déze manier, want hiermede wordt het verleden zoo duidelijk opgehaald, dat het den betrokkenen geen van allen tot eer dient, en het eerste boek daardoor bovendien bederft Als auteur-beschouwd geloof ik dat de schrijver belóóft, en ik hoop dat hij ons voortaan romans zal geven, die niets meer te maken hebben met die ongelukkige zaak.

- Wat de Querido's- en van Deyssel-ijdelheden en ridicuulheden aangaat, gij kent toch het bekende spreekwoord:

> Als niet komt tot iet,
> Kent het zich-zelven niet.

Hoe kan men het dan eigenlijk anders dan hoogstnatuurlijk vinden, dat dergelijke misgeboorten der literatuur zichzelf houden voor héél wat bijzonders! Gij waart niet in Amsterdam toen ik het genoegen had bij verschillende gelegenheden dit edele tweetal te hooren voordragen, - tengevolge van mijne toenmalige Telegraaf-betrekking. Ja heusch het *genoegen*, want, bij al de vervelende avonden en lezingen die een dergelijke betrekking als die van criticus aan een dagblad mij oplegde, was het heusch een **genoegen** zulke ridicule en komieke praatjes te hooren als die van den in de meest-burgerlijke geaffecteerdheid zijn kracht zoekenden van Deyssel en van het met socialistische werkmanselegantie opgedirkte Querido-tje, wiens zich overschreeuwend stemmetje uit dat kleine lichaampje voortdurend deed denken aan den zich tot kwaken opblazenden kikvorsch, terwijl van Deyssel mij meer bepaaldelijk amuseerde als het type van den burgerman die aristocraat wil lijken, en meent dat hij dit doel bereikt door zulke in-burgerlijke fraaiigheden als nieuwe glacé-handschoenen, vooral héél goed in het oog vallend, en een akelig gemaakt Haagsch achterbuurt-accentje -

Van der M. te G. - Uw beide bijdragen nam ik aan; de eene is reeds geplaatst; wat present-ex: der Lelie of bewijs-nommers aangaat, verwijs ik U naar de boven elk nommer thans afgedrukte opgave van regels dienaangaande.

F.K. te S. - Gij geeft geen pseud: op in Uw briefje van 29. 3. '7. Ik wil U, al is de zaak verder lang afgedaan, gaarne nogmaals verzekeren, dat ook-ik het platte in het Speenhoff versje afkeur. - Wat Uw sympathie met de Noorsche en Deensche literatuur aangaat, over het algemeen deel ik die volkomen. Zelfs de moderne-vrouw-typen in die boeken doen je zooveel gezonder en frisscher aan dan onze namaak-man-wijven. Daar, in die landen, behoort het erbij dat een meisje meer leeft als een jongen dan zij het doet bij ons, maar zij verliest nog haar vrouwelijk verlangen naar liefde, noch

haar besef van *vrouw* zijn; bij ons ontaardt dat alles tot een nare spelerij met zichzelve en het leven.

J.V. (Riviera brieven). - Gij hebt U, als gij op ingezonden stukken, vragen, alles in een woord wat het redactie-gedeelte aangaat, wenscht te antwoorden, steeds te wenden tot mij.

Juvenis. - Hetgeen gij schrijft over het geknoei achter de schermen van zoogenaamd onafhankelijke critici is zoo van woord tot woord wáár, dat ik het gaarne nog een plaatsje geef:

Trouwens zoo iets komt bij Querido nog al eens voor. Bijv. zijne handelwijze tegen Robbers. Eerst was z.i. deze schrijver een van de weinige echte kunstenaars van ons land; wat later brak hij in het Handelsblad Robbers' laatste boek af. Waarom? Waarschijnlijk omdat Robbers zijn Zegepraal eens flink onder handen had genomen in de 'Kroniek' Er zouden heel wat onthullingen te doen zijn over de manier, waarop men tegenwoordig de taak der critiek opvat. En door dergelijke critici laat publiek zich voorlichten of liever heel onnoozel bij den neus nemen. Maar als men een beetje scherper ziet en een tipje van

den sluier opheft, dan krijgt men meer dan genoeg van dergelijke critiek.
Vriendelijk dank voor Uw schrijven.

H.H. te S. - De bijdrage over *Thelma* is wat lang voor de Lelie. De andere plaatste ik reeds. Dergelijke *actueele* stukjes steeds gáárne. Zal ik U Thelma ongefrankeerd terugzenden? Als het boek niet reeds zoo lang geleden was uitgekomen, zou het nog gaan wellicht; nu is het reeds weer zoo verouderd. - Ik was blijde uit Uw brief te zien dat gij weder zijt hersteld. - Ja, ik-ook, als gij, denk als ik ziek ben dikwijls aan de ongelukkigen die verstoken zijn van een liefdevolle oppassing, want gij, door Uw echtgenoote, ik door mijn vriendin en onze Marie, hebben in dit opzicht niet te klagen, nietwaar? Maar ik vrees dat gij de artsen idealiseert als gij denkt dat *zij* heel veel oog hebben voor de ellende die zij in achterbuurten aanschouwen. - Gij die in de provincie woont, hebt allicht betere ondervindingen trouwens, want ik geloof wel dat ook in dit opzicht de groote steden een verderfelijken invloed hebben, en het karakter van den geneesheer bederven door van hem te maken: een op rijkdom en voorname practijk azenden rond-vlieg-doctor, meer dan een zijn plicht nagaand *geneesheer*. -

Bij de meerderheid, in de groote steden helaas zijn de armen niet alleen bijzaak, zijn zij hun zelfs tot last. - Nog dezer dagen sprak ik een bad-dokter, die mij met ergernis vertelde, hoe de inwoners-zelf der plaats, waar hij des zomers zijn geld bij hoopen uit de rijke Engelschen perst, de 'pretensie' maakten, hem óók te durven consulteeren. 'Alsof hij dáárvoor den tijd had'! - Te A., in ons eigen vaderland, logeerde een mijner bekenden bij een rijke familie, waar de kinderjuffrouw inééns ongesteld werd. De dokter, onmiddelijk geroepen, zonder te weten natuurlijk voor wien, verscheen ook onmiddelijk, met groot belangstellingvertoon Toen echter de vrouw des huizes hem verzocht haar naar de kamer der kinderjuffrouw te volgen, viel hij uit: - 'Is het de juffrouw die ziek is? Had ik *dat* geweten, dan had ik me ook niet zoo gehaast om gauw te komen'. - Nog fraaier is het volgende te H. ook in ons vaderland, voorgevallene. Een oudere, zeer beklagenswaardige dame, die, door verschillende oorzaken, buiten haar schuld, verviel tot armoede en 'bus' dokter kreeg iets in haar oog waardoor het hevig opzwol en er zeer angstwekkend uitzag, terwijl zij het natuurlijk niet kon gebruiken - Zij ging dus onmiddelijk (Woensdag) naar den dokter, die haar met groote innemendheid te woord stond:

'Wat *ziet* Uw oog er uit? - Wat *is* er met U gebeurd? - Komt U eens gauw hier, dicht bij het raam!' Etc., etc.

De dame, door vroegere betere dagen alles behalve gewoon aan de regels en de pijnlijkheden van 'bus'-praktijk, haalde eerst nu verlegen haar bewijs uit den zak, dat zij tot de 'bus-patienten behoorde, en liet het den 'geneesheer' zien vóór hij verder ging met zijn beleefdheden aan haar te verkwisten.

Zijn gelaat veranderde ineens, werd koud en afwijzend. - 'O, behóórt U tot de bus-patienten Ja, dan kan ik U niet helpen. Dan moet U Dinsdag terugkomen, want voor buspatienten zit ik alleen Dinsdags.' - (Daar nu het ongeluk Woensdag gebeurde, kon de ongelukkige daarop een week lang rondloopen zonder hulp.)

Zijn zulke staaltjes niet *walgelijk?*.

Het trof mij zóó, wat gij schrijft uit Uw eigen ondervinding omtrent het U oppassen door Uw echtgenoote:

Nu *was het de betrekking van twee menschen*, *die zich voor het leven verbonden*, *die het geheele doen en laten van mijne echtgenoote bepaalden, zoodat geen opoffering haar te zwaar viel.*

O, in de dagen van ziekte beseft men door ondervinding wat de vrouw voor den man is, als die twee in goede harmonie met elkaar leven.

- Want zóó is het. - Maar óók in omgekeerden zin leert de man dan de vrouw kennen. Misschien is het ook in *dit* opzicht minder erg gesteld in de provincie, dan bij ons in de steden, maar ik kan U verzekeren dat ik b.v. in den Haag méér dan een huishouden van nabij ken, waar nooit man of kind ook maar even ziek is, of de onvermijdelijke verpleegster wordt erbij gehaald, opdat mevrouw zich toch vooral niet het plezier behoeft te ontzeggen, al zou 't ook maar voor één dag zijn, haar ‘club’ of haar Pulchri-feesten, of haar afternoon- teatjes bij te wonen. - En diezelfde dames zouden nog heel verontwaardigd zijn, als gij haar slechte vrouwen en dito moeders durft vinden.

C.R.B. - Uw brief van 7 Maart jl: is natuurlijk onbeantwoord gebleven door mijn typhus. Ik kan U moeilijk reeds nu een oordeel zeggen over Uw letterkundig werk. Het is niet zóó bijzonder dat het mij treft als iets extrabelovends, en in zulke gevallen kan dan eerst de tijd leeren wat er eigenlijk in iemand zit. - Ik vind het volstrekt niet te veel van mijn tijd gevergd U te antwoorden, en waardeer het integendeel zeer, dat gij mij zoo vriendelijk schrijft over Uw leven en omstandigheden. Dat gij en Uw man, als gij gelukkig zijt, te samen idealen hebt, van het leven en de toekomst, spreekt, dunkt me, zoo van zelf, dat ik 't mij niet anders kan voorstellen - Al is het leven désillusioneerend, dan nog kan men voor zich-zelf een karakter bezitten, dat de zon-zijden zoekt en geniet van wat, altijd *blijft*, de natuur b.v. Hoeveel te meer is dat niet het geval voor hen, die zich, als gij en Uw man gelukkig voelen door Uw samenleven.! Daarom kan ik voor mij ook best begrijpen, dat hij U terughoudt van het in de wereld verkeeren. Want de ‘deftigheden’, waarvan gij-zelve ook niet houdt, zijn zoo onvermijdelijk verbonden aan uitgaan en menschen-zien, etc. Ik hoorde een jong-getrouwde Haagsche vrouw zeggen, dat ze blij was in een provincie-stadje te moeten wonen, omdat ze zich tegenover hare rijkere Haagsche kennissen zou, ‘geneeren daar te dineeren te worden gevraagd als ze het niet minstens even luxueus kon terug doen’ - wat hare beurs niet toeliet. Zoo bespottelijk is ‘vriendschap’, wat de wereld daaronder verstaat althans, nu eenmaal. - En dan het eindelooze visites maken, ‘jours’ afloopen, het gedwongen zijn met deze en dien te verkeeren die U niet sympathiek zijn: Neen, als gij werkelijk prefereert, zooals gij zoo aardig het beschrijft.

> ‘Knusjes samen te zitten in Uw huiskamer,
> thee drinkende en lezende’,

dan zou ik in Uw geval mij zeker daaraan houden, en aan de wezenlijke vriendschap of liefde diergenen onder Uw familie of bekenden, die met U omgaan zonder wereldsche eischen van dit en dat, maar met waarachtige, zich óók in tegenspoed bewarende toegenegenheid. -

- Ik geloof dat gij in mijne ziekte hebt gecorrespondeerd met den waarnemenden redacteur, nietwaar?

S.P.B. - U hebt mij een zóó vriendelijke kaart geschreven vóór mijn ziekte, en daardoor, door die ziekte, beantwoordde ik die nog niet. Uw kaart was een antwoord

van dank op een correspondentie aan U, die U hadt uitgeknipt. Misschien herinnert U zich nu wel wat ik bedoel? - Ik ben zoo blijde lieve mevrouw, dat mijn woorden U althans tot eenigen troost zijn, en ik dank U zéér voor Uwe groote hartelijkheid voor mij.

G.W.E. - Ik zal U het tijdschrift wel ongefrankeerd zenden zonder postzegels. Ja, dat voor U tijd geld is begrijp ik volkomen. Maar voor mij evenzeer, en om die reden weigerde ik U Uw verzoek, te meer omdat ik datzelfde ook reeds deed aan anderen. - Over het geheel meen ik trouwens, dat gij in Uw keuze voor de Lelie niet ongelukkig waart, daar ik geloof ik, zelden een Uwer vertalingen weigerde.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Mocht iemand lectuur willen afstaan voor een Volksbibliotheek (kinderlectuur en ook voor volwassenen) dan houdt zich beleefd voor opgave of toezending aanbevolen

A.P. ABRAMSZ, *Bloemgracht 88.*

Sluiting red: ged:

25 December 1907.
21ste Jaargang.
No. 26.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE

Hoofdartikel
De Mare van het Eden
door Josephine Giese.

> En créant l'Homme, Dieu a créé, un être entier et parfait, qui forme un seul tout en deux parts distinctes, Adam, l'homme terrestre et extérieur, et Ève l'homme spirituel et intérieur sou âme sa ‘mère vivante.’

> La Mère vivante Isha on Ève est enlevée de son lieu légitime par les séductions du serpent terrestre et astral. Alors arrive la ruine de l'Etat Edénique. L'âme est assujettie au corps, l'intuition aux sens, l'intérieur à l'extérieur, le plus élevé au plus bas. Désormais les avertissements de l'âme seront supprimées, ses aspirations étouffées, ses conceptions difficiles, son fruit mis au jour dans le travail et la souffrance. Entre la 'femme' Kabbalistique et le 'serpent' astral doit régner une inimitié perpétuelle car désormais, l'astral est en antagonisme avec le psychique, et un grand abîme est établi entre *l'inlellect* et *l'intuition.*'
> ANNA KINGFORD.
> (*Docteur en médecine de la Faculté de Paris*).

Een diepe slaap was op Adam gevallen. Veilig in zijn kinderlijke reinheid sliep hij te midden zijner dieren onder den wijdgetakten levensboom. Wonderbaar suisde het in het dichte gebladerte en in het naderend avondzwijgen spraken hoorbaar van verre de heilige stroomen. Achter den duisteren woudrand was purper de zon gezonken; daar straalde de hemel alsof een nieuwe dag ging verrijzen. Maar de schemering steeg als een dauw van de aarde. Door het lover begon een zacht gezicht te blinken, het was het lachen der maan, matzilver tusschen donkere takken. Een roepen klonk uit de hoornen. Nu daalde

de nacht. - Daar hief zich uit den diep slapenden Adam, een wazig blanke gestalte, fantoom van hemzelf en toch een ander. Uit zijn borst steeg het op, hooger, hooger, zich verdichtende tot een vorm, nu wandelend in het maanlicht, voorbijgaand de dieren, die ontwaakten en haar zagen. Verrukt wandelde zij door den tooverlichten tuin. Zoo wandelde Eva reeds vele avonden maar Adam wist het niet. Toen sprak de Heer: 'Adam weet wakende niet, wie hij slapend is. Zoo zullen wij dan Eva uit hem nemen en haar zichtbare gestalte geven. Opdat Adam wakende wete, wie hij *slapend* is.

En de Heer zeide:

Eva...

En Eva stond stil en hief haar gezicht in verrukking naar de stralende verschijning die kwam.

'Niet meer zult gij in Adam wederkeeren, niet meer terugzinken in zijn borst. Ziet. - Ik geef u een blijvenden vorm, maar vergeet nooit dat gij uit Adam zijt; - 'dat Adam, Eva is, en Eva, Adam...'

Toen nam God van het levensbeginsel van Adam en stortte het over in Eva. En zij werd een blijvende vorm, een gestalte, goddelijk schoon, gelaat als dat eens engels.

De Heer nam haar bij de hand en bracht haar bij den slapenden Adam.

Adam ontwaakte.

Hij dacht dat hij voortdroomde den droom die hem zoo menigmaal verrukte. Een gestalte, wonderbaar, stond voor zijn oogen, lelieblank in goud van haren.

Adam zeide: 'Wie zijt gij?'

'Het groote Licht noemde mij Eva.'

'Hoe zijt gij hier gekomen?'

'Ik ben niet gekomen, ik *was.* Het Licht nam kracht uit u, en omhulde mij, opdat ik zichtbaar zij. Het Licht zeide: Vergeet nooit Eva, dat gij Adam zijt, en Adam Eva.'

En Adam verstond dit niet, maar hij voelde dat het goed was.

Een wondersterke liefde was in zijn hart voor Eva, de Schoonheid. Haar omstrengelend met zijn armen, wandelden zij door den stralenden tuin, nu licht van den Dag, en hij noemde haar de namen der dieren.

Een groote liefde was in hen voor al het geschapene; een liefde vol bewondering en verrukking.

Want zij *zagen.*

Boven hen ruischten de boomen, rondom was kleur en bloemenpracht. Alles geurde: gras, kruiden en bloemen; de aarde geurde.

Zij gingen omstrengeld in wonderlichtschijn, in geurenwaas van bloemen. Zacht volgden hen, waar zij gingen, de dieren. Harmonisch ruischten om den Edenhof de groote stroomen, die leven brachten en vruchtbaarheid.

En Adam noemde Eva de namen der planten, der bloemen en groote boomen, maar van éénen boom kende hij de name niet. Dit was een boom, verrukkelijk voor het oog, ontzachelijk bladermeer, met goudblozende appels.

'Van allen boom dezes hofs zullen wij eten' zoo sprak de Heer - 'maar van dezen boom zullen wij de vrucht niet eten in eeuwigheid opdat wij niet sterven. Want deze is de boom der kennisse des goeds en des kwaads.'

Eva zeide: 'wat is goed, wat is kwaad?'

Maar Adam wist het niet.

Zij gingen verder.

Zoo was het morgen geweest en middag en zij wisten van geen tijd.

De avond viel.

Toen suisde het geheimzinnig door den hof en van het einde kwam een zoele wind gevaren. En zij hoorden een stem, die sprak in den wind, en zagen een groot Licht dat wijd over de schemering straalde.

De Heere God kwam aangewandeld in den hof.

Zij luisterden en wachtten.

Toen werden zij beschenen, opgenomen, omhuld in het goddelijk Licht dat kwam.

'Groote Geest' sprak Eva, 'laat mij U danken, danken voor dit Leven!'

De Heer sprak met hen, verkeerde met hen als met Zijn kinderen.

Adam bebouwde den hof; Eva verzorgde de dieren en planten. Iedere rijzende dag was een verrukking, ieder uur een nieuwe zaligheid.

Welk een weelde te leven in Schoonheid en Liefde.

Alles strekte hen tot vreugde, alles vervulde hen met bewondering. De dalende zon, het rijzend maanlicht, het geflikker der sterren, het gesuis van den wind, het zingen der vogels, het geuren der bloemen, de pracht en de schaduw der boomen. En de liefde wederzijds van dier en mensch was een band vol blijde geheimzinnigheid. De dieren waren hun kinderen, die zij verzorgden en lief hadden; het waren hun broeders en zusters, hoewel zij die namen nooit hadden gehoord, het waren hun vrienden die deelnamen in hun vreugde.

Maar boven alles werden zij gedragen door een groote aanbiddende liefde voor den Oorsprong van hun zijn, een heilige, sterke teederheid voor elkander, Leven van elkanders Leven, Ziel van elkanders Ziel, Geesten, in het aanzijn geroepen door den Geest van het Goddelijke.

En zij erkenden de éénheid aller dingen.

Zingend was Eva aan het verzorgen der bloemen, toen zij een stem boven zich vernam, die haar deed opzien...

Haar lied verstomde, zoo vreemd was het een andere stem te hooren dan die van Adam. Maar Adam was, in het woud gegaan, aan de overzijde van de beek, die murmelend en schuimend tusschen beiden vloeide. Nu en dan had ook zijn stem zingend van verre geklonken. Daarom bevreemde het Eva dat zij boven zich hoorde spreken.

'Eva, Eva', zeide de stem 'Vrouw!'

En Eva opziende zag dat het de slang was, die gesproken had, en dat die stem gekomen was uit den boom, waarvan Adam haar gezegd had dat het eten sterven deed. Maar de slang at voor haar oogen en stierf niet. Integendeel de slang verkreeg een gave boven andere slangen, dat zij kon spreken.

'Wat wilt ge?' vraagde Eva 'en waarom roept gij?'

'Zoo heeft de Heer u gezegd dat gij van dezen boom niet eten zult? Maar kent gij wel den naam van dezen boom?'

'Ik weet dat het de boom is der kennis des goeds en des kwaads en ik heb verlangd te weten wat goed was en wat kwaad, - maar Adam wist het niet.'

De slang lachte.

'Zoo zult gij het hem zeggen en wijzer zijn dan Adam en wilt gij wijs zijn als de Geest die u schiep, zoo zult gij eten van dezen boom want zijn vrucht is goed en begeerlijk en nuttig om verstandig te maken. Zoo zult ge dan gelijk zijn aan den Geest, die schept, - en zelve scheppen.'

'Maar de Heer heeft ons gezegd dat wij den Dood zullen sterven, indien wij eten.'

'En *ik* zeg u dat gij den dood niet sterven zult, maar leven en *weten.* Zoo neem dan deze vrucht en eet. En *gij* zult Adam antwoorden.'

Eva zag dat de boòm schoon was en de vrucht verleidelijk om te eten. En Eva wilde *weten.*

Toen nam zij en at en riep Adam dien zij komen zag en liet hem eten.

'De slang heeft gezegd dat wij den Heer gelijk zullen zijn en alles weten. Wist *gij* toch niet eens wat goed en kwaad was.'

Adam at en zij aten te samen en hun oogen werden geopend en zij zagen wat zij te voren niet hadden gezien. En Eva schrikte van het valsche gezicht van den slang, die haar eensklaps geen vriend meer leek maar een vijand: en zij schrikte ook van dien donkeren wonderboom met zijn vreemd glorende vruchten.

Toen zagen zij eensklaps dat zij naakt waren en zij maakten zich schorten van groote bladeren. En terwijl zij elkander met verbazing en schroom aanstaarden, als zagen zij elkander voor het eerst, hoorden zij eensklaps weer de stem, die hen den vorigen avond nog verrukt had, doch hen thans met ontzetting sloeg, en zij verscholen zich haastig achter de zwaarste struiken.

Zij schrikten voor het naderkomend licht dat alle duisternis voor zich uitdreef en dat hen zou ontdekken in hun donkere schuilplaats.

En als een donderslag klonk hen in de ooren de stem van hun God, die hen riep bij hun namen.

‘Adam, waar zijt gij? - Eva!’ -

‘Hier zijn wij, Heer, maar wij verschuilen ons omdat wij naakt zijn.’

Toen zeide de Geest: ‘Wie heeft u te kennen gegeven dat gij naakt zijt. Hebt gij van den boom gegeten van welken ik u gebood dat gij niet zoudt eten.’

‘De vrouw, die Gij mij gegeven hebt, die heeft mij gegeven van den boom, en ik at.’

Toen zei de Heer tot Eva:

‘Wat hebt gij gedaan?’

En sidderend antwoordde Eva te midden der donkere struiken:

‘De slang heeft mij bedrogen en ik heb gegeten.’

Toen vervloekte de Geest de slang en gaf het zaad der vrouwe macht den kop van de slang te vermorzelen, want eeuwige vijandschap zou er zijn tusschen beider zaad.

En tot de vrouw zeide Hij: ‘Ik zal zeer vermenigvuldigen uwe smart, namelijk uw dracht; met smart zult gij kinderen baren en tot uwen man zal uwe begeerte zijn en hij zal heerschappij over u hebben.’

En tot Adam zeide Hij: ‘Dewijl gij geluisterd hebt naar de stem eener vrouw en van dien boom gegeten, waarvan ik u gebood, zeggende: ‘Gij zult daarvan niet eten; zoo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt en met smart zult gij daarvan eten al de dagen uws levens.’

Zoo verzond hem de Heer uit den hof van Eden om den aardbodem te bouwen, waaruit hij genomen was.

En Hij dreef den mensch uit en stelde Cherubim tegen het Oosten des hofs van Eden met een vlammig lemmer eens zwaards dat zich omkeerde, om te bewaren den weg van den boom des levens.

Want aangaande dien boom had de Heer gesproken: Dat de mensch niet uitsteke zijne hand en neme ook van den boom des Levens en ete, en leve in eeuwigheid.

II.

O Eva, diep gezonkene, van uw onschuld vervallene! groot is uw val! Want gij sleeptet daarin mede Adam, uw man, uit wiens borst gij eenmaal opsteegt in wazige blankheid, reinste van hem zelf, ziel van zijn ziel, leven van zijn leven, uw beider leven keerde zich tegen zichzelf; *de ziel* moordde *eigen ziel.* Daar ligt gij nu in wanhoop tegen de aarde, en overdenkt het schoon verleden, en weder wandelt gij in den hof en in uw herinnering ziet ge alles met goddelijk licht overtogen, maar gij gaat door het rijk van het verleden, als eene die geen hoop meer heeft. Dat alles was het uwe! - dat alles hebt gij nu verloren, verspeeld uw eigen reinheid, Adam's vreugde, beider zaligheid. En de aanblik van het goddelijke werd u ontzegd. Dat is uw grootste derving dat gij God niet meer kunt *zien*, want alleen de reinen van harte zullen Hem aanschouwen. Zoo maakt gij dan uw god van Adam, maar alle aardsche aanbidding, zonder hemelschen drang, moet noode eindigen in wreed erkennen. In uw verdoolde liefde verblind, verward, werpt ge u in Adam's armen om in vergankelijke liefde te zoeken wat gij aan onvergankelijkheid verloren hebt.

Maar wel verre van u tot troost te zijn, vergetelheid te schenken, is deze liefde als giftigen wijn, een oogenblik van bedwelmenden waan, maar schrikkelijk het ontwaken!... Want aan uw zijde rust een andere Adam, een vreemde, aan het innigst van uzelve vreemd; een echtgenoot bij wien geen echtelijk geluk te vinden is, geen broeder meer en ook geen vriend... Een vijand lijkt u Adam, want hij bedroog u om het weinige geluk dat gij mocht houden; hij gaf niet wat gij hebt gevraagd, geëischt als tol van uw verloren Eden. Gewond, wilt ge u op Adam wreken, hem wijten dat uw ziel geen waar verrukken kent, geen opvleugelen, geen verlangen, geen waas waarin het Al zich hulde in schitterend aureool. Geen blijde, geen extatische zangen stijgen meer uit uw gewonde borst, maar klachten, maar verwenschingen om een geluk waarheen gij de armen strekt en dat ontvliedt. Toch knaagt daar aan uw ziel een eeuwige begeerte en zaagt gij ook den bodem van den afgrond, toch wil de waan u telkens vangen en tracht u voor te te spiegelen, dat in vervulling van begeerte geluk te vinden is.

Maar o wreed verkeeren, eeuwig bedriegelijke waan! Als met den boom der kennisse, waarvan gij hebt gegeten, tegen God's gebod, zoo is het met de vrucht van het aardsch begeeren, verleidelijk voor het oog, maar doodelijk voor de ziel. Want deze vrucht voedt in u haat, verachting voor Adam uit wien gij zijt genomen, en om die schuldige liefde door den val, is in zijn ziel ook stille haat voor u en ook verachting. Zoo moet gij dan elkaar ontwijken in zwijgend morren, totdat de vloek u weder in elkanders armen drijft, om weder uwen waan te derven. O arme Eva! dat is uw hel, dat gij Adam niet meer lief kunt hebben als in Eden, dat uw gezonken ziel

zich nimmermeer verheft tot dien verloren goddelijken Staat. Wreed heeft de Heer aan u gehandeld, spreekt uw morren, Hij nam het zichtbaar Eden, en *uit uw ziel* het onzichtbaar paradijs.

Toch heeft uw God gesproken dat Hij niet in eeuwigheid zou toornen; dat *in uzelve* de verlossing ligt, het zaad dat eens den kop der slang vermorselen zal.

Zoo moet gij leven om den vloek te dragen en in uzelf te breken het noodlot van den vloek.

III.

Ach, konden zij slechts vergeten, uit hun herinnering bannen hun lang verloren geluk, zij zouden zich hebben getroost met de kleurloosheid van het heden! Maar o, het eeuwige herdenken van hun Eden, te weten dat zijzelven hun geluk hadden verwoest, verspeeld hun zaligheid, schuldig aan God, aan zichzelf, aan elkander, deze gedachte was het, die hun lijden maakte tot een ondragelijke last! Het was alsof met hun val, hen het gezicht aller dingen werd benomen. Nòg zagen zij het glorievol opgaan van de zon, het dalen in een meer van kleuren; zij aanschouwden als te voren, den wijden, azuren hemel, het goudiggroen der boomen, de blauwende heuvelen, de bloemen aan hun voet, maar blindheid

had hen geslagen, zij zagen, maar bewonderden niet meer; koud liet hen de aanblik der lachende aarde, onverschillig tegenover het onverwelkelijk schoon dat zij hadden verloren. Want God was uit hun ziel geweken, het heilige verlichtte niet meer hun geestesoog.

Eens hadden zij gegeten van de vrucht van Eden's gaarde, zich aan het kristallijne nat der bron gelaafd, doch nu moest Adam zelf zich bronnen graven, een ware worsteling aangaan met de moederaarde, haar dwingen het zweet zijns aanschijns met haar schatting te betalen. De elementen waren niet hun vrienden meer, gedienstige geesten die op hun wenk zich bogen, maar in den krijg van het menschkind tegen God, deelden ook de onbewuste krachten van het geschapene; de storm viel op zijn velden aan, het vuur, het water sloeg zijn oogst en have. Het grillige van hun leven was ook in de natuur gevaren; zij hingen af van het toevallige, aan het onbezielde onderworpen. De strijd met aarde en elementen verwijderden hen dagen van elkander en keerde Adam moegeworsteld thuis, dan had hij zelfs geen blik voor Eva na zoo lange scheiding, maar somber, uitgeput, wierp hij zich neder, en zwijgend, vreezend, diende Eva Adam.

Dan viel op hem een zware, doodelijke slaap, waarbij hij log ter neergeworpen als een dier, zich ronkend borg in duisteren hoek, maar weenend moest dan Eva denken aan den stillen nacht van hun verloren Eden, het ineengestrengeld rusten in den hof, het vredig sluimeren op Adam's zachte borst in zilverlicht der maan, in bladgeruisen en stroomgemurmel.

Wanneer het daagde bleef Eva nu alleen. Met spade en houweel op schouder toog Adam uit om iederen voetbreed gronds met strijd en moeite te ontginnen. En Eva zorgde voor huis en hof, voor het viervoetige en gevleugelde, maar het kruipende beschouwde zij na den val, met stillen afkeer. Sints zij het paradijs verloren door hun schuld, waren de dieren niet meer hun zachte speelgenooten, maar voorwerpen die hen nut en voordeel brachten. Zij moesten slachten en eten, want het ruwere leven stelde ook ruweren eisch aan het onderhoud deslichaams.

De dieren hadden haar niet meer lief, zij vertrouwden haar niet meer; nu eens was Eva vol liefde en zorgen, dan vervulde haar toorn en verachting omdat zij was geschapen. Op zulke dagen kropen de dieren angstig weg, en in dien angst weder ziende den vloek, die over haar was uitgesproken, werd haar toorn tot machtelooze wanhoop opgezweept. Dan plotseling doorleefde zij oogenblikken waarin het herdenken van de dagen vóór haar val en van hun koningschap in Eden's hof, haar met iets als van vroegere glorie overkleedde.

Het koningskind kon niet vergeten dat het van God's geslacht was. Koninklijk deelde zij uit, trad dan voor Adam heen als een vorstin, liet zich door haar dieren volgen als slaven. Dan streelde, dan liefkoosde zij hen, dan gaf zij hen de lang vergeten namen, die eensklaps weer voor haar herinnering rezen. Dan vervulde medelijden haar ziel, want de vloek, dien zij had opgeroepen, had met haar al het geschapene getroffen. Zij was als een van den troon gestootene, die de dagen harer grootheid niet vergeten kan, zich weer omhangt met afgelegd ornaat, maar weet dat haar die dracht niet toekomt en niemand imponeert. Zij staarde lang den hemel aan, als wachtte zij een teeken, een hand, die haar zou wenken, haar absolutie geven voor dit groote kwaad. Maar de hemel bleef gesloten, en als zij haar knieën boog om te bidden, dan was het omdat zij, kennende Gods groote liefde en ontferming, toch hoopte dat Hij eenmaal hooren zou. In het gebed naderde zij weer den troon, waarvan

zij was verstooten; het gebed dat haar gebleven was als een die vraagt, bezat het wonderdadige vermogen haar een oogenblik te doen vergeten wie zij was, haar weer te doen verkeeren met de Godheid van Wien zij eens was uitgegaan. Dan vond zij troost en herademing, dan was zij dien dag voor Adam teeder, vol berouw om het leed hem aangedaan, den strijd, den zwaren arbeid die zij over hem had gebracht. Dan trachtte zij, uitgaande van de onzienlijke dingen, ook in Adam te wekken verlangen naar goddelijke hereeniging, het koningskind in hem, dat langzaam voor den slaaf moest onder doen, op te roepen uit dat stom en sprakeloos verzinken. ‘O Adam zie! hoe heerlijk gloort de hemel! Zoo God ons toornde zou Hij dan over ons Zijn zonlicht laten schijnen. De God, die in ons woont, hebben wij verdreven, de God, die boven ons troont, moeten wij teruglokken in onszelven, opdat wij weder zijn, gelijk voorheen.’ - Maar er waren dagen dat Adam niet naar Eva hoorde, dat de herinnering aan hun val en aan haar schuld, zoozeer zijn gansche wezen innam, dat wat zij sprak aan schoone woorden

voor hem zinledig was en dood. Stom staarde hij voor zich heen en zweeg om haar niet te beschamen. Als zij dan zag dat zij het geestelijk overwicht over Adam had verloren, dan trachtte zij hem terug te winnen door menschelijken drang, maar voor het een te hoog, niet laag genoeg voor het ander, miste zij in beide uitersten haar weg. Zij had geen macht op Adam's geest, en de macht die zij op zijn zinnen had, vervreemdde hun zielen van elkander. Zoo waren zij in eeuwigen maalstroom en het vaste anker van het geluk voor altijd hen ontglipt. Zij vond in zich zelf geen hoogdheid, nog liefde genoeg om Adam te vergeven. Zij murmureerde tegen hem. Moest hij nog noodeloos door zijn stroefheid haren strijd verzwaren, haar steeds herinneren aan hun val, haar zwijgend weer dien vloek verwijten? En zij verhardde tegen hem. - Zoo hij haar dan niet lief kon hebben meer, noch achten, zoo zou hij Eva vreezen! En waarlijk, er waren dagen dat Adam, Eva vreesde! - Maar ook wist hij, dat als het kwaad op het hoogst gestegen was, zij berouwvol in ander uiterste verviel, zich als een worm aan zijn voeten kromde, om vergeving smeekte en bad te worden aangenomen in oude liefde. Maar alles wat Adam haar kon schenken was medelijden. Dan voelde zij in zich het gevallen koningskind schreien en dat zij, onmachtig was Adam, zooals voorheen, te doen lezen in haar ziel. Want dàt was het gevolg van hunnen val, en dàt hun noodlot, dat zij elkander niet meer *kenden.* Elkander niet meer kennend, miskenden zij zich zelven, elkaar bedroevend, bedroefden zij zich zelven, maar zóó zeer waren zij afgeweken van wat eens was, dat Adam niet meer wist, dat Eva Adam was en Adam Eva.

Zoo wroetten zij in elkanders vleesch, in eigen zielen. Vreemd aan de eenheid aller dingen was daar verdeeldheid. Wat eens eenvoudig was en zoo begrijpelijk, scheen hen nu toe een onverklaarbaar raadsel. Alleen in het gebed was oplossing en herademing te vinden.

Daar Adam en Eva niet meer één waren, moest er een zichtbaar pand geboren worden uit hun tweeheid, hun eenheid weer in vorm voor oogen stellend.

En Eva baarde en zeide:

‘Ik heb een zoon verkregen van den Heer.’

IV.

Gods beloften waren vervuld.

‘Uw zaad zal den kop der slang vermorselen

Niet altijd zal ik toornen’, sprak de Heer.

Daarom was het kind een zichtbaar teeken dat God hen niet verliet, dat Hij nabij was. Dit was het zaad dat uit haar zou worden geboren, dat den vijand zou overwinnen, de vernedering wegnemen, den vloek vernietigen. In dat zaad zouden gezegend worden alle geslachten der aarde; de eerste onschuld door Eva van het geslacht genomen, zou Eva's zaad den geslachten wedergeven.

Van nu aan begon voor de verworpenen een nieuw leven. Iets van de liefde die hen in Eden had bezield, van de geheimzinnige eenheid, waarvan zij zich duidelijk waren bewust, begon hun gemoed weer in te nemen, te vervullen. Dat Eva, Adam zoo groote vreugde had bereid in het baren van een zoon, bezielde Adam met groote

dankbaarheid, ja, over Eva kwam een schijn der vroegere schoonheid, waarom hij haar eens bewonderd had.

Wanneer zij in den hof gezeten was, in de schaduw der boomen, de bloemen schitterend om haar heen, dragend in de armen dien kleinen menschenzoon, waarover zij het liefelijk blozend gelaat in den goudstroom der haren, gebogen hield, dan dacht Adam dien aanblik zoo schoon, zoo verheven, dan was er in Eva als moeder, de majesteit die hij gekend had in Eva, als vorstin van het Eden.

Niet meer was zij bekommerd hoe zij Adam zou dienen, niet meer zag zij hem vreezend naar de oogen, maar het rijke bezit had haar ziel rijk en groot gemaakt en Adam deelde alles met haar als met zijn gelijke.

Het was of met dat kleine leven hernieuwde zegen over hun bezit werd uitgegoten. De velden gaven overvloedig graan, de boomgaarden bloosden van goud en purper ooft, nooit hadden zij, sinds zij het Eden verlieten, zoo schitterende bloemenpracht om zich heen gezien.

Met den blik van vroegere reinheid aanzagen zij den hemel, het majestueus verrijzen van de zon, haar kleurvol dalen achter den woudrand, en het was hetzelfde gelaat van de maan, die hem tegenblonk door het lover van hun verloren paradijs.

Zij voelden zich in de liefde tot elkander en tot het kind, weer dichter tot de godheid, zij hadden weer oorzaak Hem te danken. Hem veel te vragen voor het welzijn van hun zoon. Zij leerden een andere liefde kennen, die van de ouders voor hun kroost

en in die liefde leerden zij doorgronden de liefde van den Vader tegen Wien zij zich hadden bezondigd. Zij waren God nader gekomen, daar zij in het aanzijn riepen, gelijk Hij in het aanzijn roept. Deze macht verkondigde dat zij van Gods geslacht waren. Zij schiepen niet alleen, maar overwonnen door dit geschapene den vijand. Niet langer beschouwde Adam den arbeid als een vloek. Het werd hem ten zegen, want hij leerde, het vroegere Eden vergetend, een nieuw Eden bouwen dat zijn eigen, onvergankelijk werk was. Hij nam geen Eden aan, maar schiep een Eden, voor zich, zijn vrouw en kind. Dit werk zijner handen werd hem een lust, de vrucht van zijn arbeid zijn dagelijksche blijdschap. De wetenschap die hij opdeed was hem tot kracht, de sterkte, die de arbeid schonk, zette hij om in meerder weten. Door zijn worstelingen met de natuur, verkreeg hij in zijn overwinningen de macht als van een koning; in waarheid was hij: *heer van zijn gebied.* In den arbeid had hij zijn hoogste menschelijke roeping vervuld, in eigen ontwikkeling, gesteld tot dienst van anderen. Wanneer de Middelaar kwam, geboren uit zijn zaad, zou deze werkend komen, gelijk zijn God ook werkte van de schepping aan.

In Eva zag hij niet langer de schuldige vrouw, doch betuigde dat beider schuld hen tot erkenning had gebracht, hen den weg gewezen om tot overwinning te geraken. Niet meer zouden zij God van aangezicht tot aangezicht aanschouwen, doch zij leerden Hem zien in al het omringende, in een dauwdrup, in een bloem, in den glans der zon, in elkanders liefde, in de oogen van hun kind. In alles leerden zij God aanschouwen en door dat gestadig zoeken naar Zijn Wezen, werd Zijn beeld in hen steeds klaarder, vonden zij, door God buiten het Eden gedreven, *in zichzelf* het Eden en hun godheid weer.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

X.
Vervolg van No. 25 (18 Dec. ll.).

Toen Gerard dien volgenden dag, al vóór de koffie, naar Suus kwam kijken, vond hij haar niet beneden. -

Tante zat in de huiskamer waarin hij, als zoowat al tot de familie behoorende, nu dadelijk werd gelaten, zonder vooraf aandienen. - ‘O ben je daar’ - zei ze - ‘Suus is niet van plan uit te gaan, geloof ik. Ze is nog boven op haar kamer. Ze wil je alleen spreken. - Ga maar vast in den salon.’ -

Tante zag ontevreden, terwijl ze dat zei, want ze was 'n beetje boos op Susy om wat ze ‘kuren’ noemde. Toen Susy van ochtend aan 't ontbijt was gekomen zag ze bleek, dat was wáár. En dat ze dus hoofdpijn had, wou tante ook wel gelooven. Maar was dat nu een reden om dadelijk daaraan toe te geven, te zeggen dat ze geen lust had tot uitgaan, 't japon-passen te laten afzeggen en stilletjes boven te blijven tot Gérard kwam. - Lieve hemel wat moest dat worden in 't huwelijk, als je je nu al zóó als 'n bedorven kindje ging aanstellen voor 't minste geringste pijntje! En tante had

deze meening op nog onomwondener wijze gezegd ook; ten slotte een nogal duidelijke toespeling gemaakt met haar eind-uitval: -

‘Als je eens getrouwd bent, zal je je nog wel 's heel wat naarder voelen misschien, dat hoort er nu eenmaal bij, en ik vind het héél ongelukkig, wanneer een vrouw dan dadelijk zich zóó toegeeft als jij 't nu al doet.’ -

Susy kleurde even, en begon toen zenuwachtig te lachen terwijl zij antwoordde:

‘O, U loopt zóó ver vooruit. - Dat gebeurt misschien wel nooit.’ - -

‘Ik begrijp niet wat daaraan te lachen valt’ - zei tante gepikeerd. - ‘In mijn tijd zou 'n jong meisje over zoo iets eerder blozen dan lachen.’ -

Susy was opgestaan. - ‘Nu, ik ga maar naar mijn kamer zoolang; als Gérard komt wilt U hem wel even in den salon met mij alleen laten, ik moet hem iets zeggen.’ -

‘Zij krijgt weer al haar oude pretensies terug van vroeger’ - pruttelde tante haar achterna tegen Oom, die schouderophaalde:

‘Och laat haar maar. - 't Is nu immers toch gauw uit. Dan moet Gérard haar nukjes voor lief nemen inplaats van jij...’

Gérard kwam Susy heel verliefd tegemoet toen ze binnentrad bij hem in den salon. Ze zag heel bleek, onvoordeelig, met kringen onder haar oogen van niet-slapen. En haar toilet was onverschillig; 'n blouse die hij haar had gevraagd niet meer te dragen, omdat zij wat ouderwetsch was, en 'n linnen boordje, omstrikt met wat hij minachtend noemde haar ‘kantoor-dasjes’. -

Die bijzonderheden zag hij eerst niet eens, bezorgd door haar slecht uiterlijk. - Met een flitsen door zijn hersenen, hoe slecht dat nu juist van avond trof, nu ze bij de Heringa's moesten dineeren, waar ze onvoordeelig zou afsteken bij die mooie dochters daar. -

'Kind, wat zie je er ellendig uit' - zei hij hartelijk, en wou haar zoenen. - 'Je bent toch niet erg onlekker? - Niets ernstigs.' -

'Wel neen' - schudde ze 't hoofd. - En dadelijk, z'n zoenen terugwijzend: -

'Gérard. - Ik doe het niet. - Nooit - Ik kan niet.' -

Hij begreep er niets van, in domme zelfverzekerdheid. - 'Wat niet?' -

- 'Ik doe het niet' - herhaalde ze heel zenuwachtig, snel sprekend, haar les opzeggend, die ze zich al door had herhaald van nacht en van ochtend: -

'Het was min van me, en vies. - Ik kan er geen ander woord voor vinden. - Ik houd niet van je - niet op die manier - dat heb ik je al ééns gezegd, toen ik nog rijk was. Nu heb ik me willen laten koopen door je, omdat ik arm ben, en er tegen opzie voor mij zelf te moeten werken. - Maar ik doe het niet, ik kan niet. - Zóóveel eergevoel heb ik nog in me.' -

- - Hij geloofde nog, dat het maar een geëxalteerde inval van haar was. -

'Komaan Suus,' zei hij, 'n beetje uit de hoogte. 'Begin je nu wéér met al al die boeken-phrasen. - 't Is er nu te laat voor. - Je hebt mij geaccepteerd, en je moogt mij niet belachelijk maken, en je zelve niet, door er op terug te komen. - Denk eens aan wat de menschen zouden zeggen.' -

Zij was gaan zitten, neergevallen eigenlijk, op de sofa waarop tante zoo statig troonde als er visite was. En ze had haar handen voor 't gezicht geslagen, in een angst hem te zullen moeten aanzien straks. -

Zij schaamde zich, niet alleen om haar eigen gedrag, maar ook om 't verdriet dat ze hem moest aandoen door 't terugnemen van haar woord. - Ze was bang voor zijn smart. -

En, als 'n openbaring van de grenzenlooze kleinheid van zijn klein zieltje, klonken haar nu die eerste woorden tegen, de éérste pijnontboezeming van zijn gemoed: 'Wat zullen de menschen ervan zeggen!' -

Dat gaf haar kracht. -

'Mijn God Gérard' - zei ze ineens veel bedaarder - 'wat de *menschen* ervan zullen zeggen, laat me zóo vreeselijk koud, dat ik er me nog geen oogenblik in heb verdiept. 'k Heb alleen gedacht aan jou - aan jou ongeluk. - - En', voegde ze er bitter bij - ''k ben blij te zien dat ik me onnoodige gewetenswroegingen heb gemaakt.' - - -

Hij werd driftig door háár kalmte. - - 'Het is heel geestig en heel fijngevoelig moet ik zeggen, op zóó'n oogenblik als dit grappen te verkoopen over mij, en met je superioriteit over de menschen te pronken; - maar je vergeet dat *ik* er anders over denk. *Ik* sla een gek figuur. - Ik heb overal m'n huwelijk aangekondigd, m'n buitenlandsch verlof is al aangevraagd voor onze huwelijks-reis. - Ons huis is zoo goed als gehuurd. - Heel den Haag zal er zich mee bemoeien.' -

Zij haalde de schouders op. - 'Je zult er je in moeten schikken.' - Toen, háár deel schuld ineens begrijpend, omdat ze hem niet éérst had moeten accepteeren:

'Vergeef me Gérard. Je hebt gelijk dat je mij verwijten doet. Het *was* een minne daad van me. - 'k Had het nooit moeten aannemen, en je wat wijsmaken van mijn veranderde gevoelens. Maar het is toch nog beter dat ik bijtijds mijn ongelijk inzie, dan te laat. Voor ons allebei beter.'

- Haar plotselinge zachtheid deed ook in hem een ander gevoel ontwaken, een plotseling besef van wat hij ging verliezen: de vrouw die hij hebben *wou* om haar lichaam, en om alles wat in haar hem nu eenmaal bekoorde en omstrikte. -

'Je meent het niet; - je kunt het niet meenen - Suus,' vleide hij, en wilde naast haar gaan zitten. 'Ben je dan alles vergeten? Al de heerlijke oogenblikken die je mij gegeven hebt, hier in deze zelfde kamer, als ik je zoende, als...'

Zij stootte hem weg met een rilling van afschuw. -

'Dat *was* juist het minne in me. - Begrijp je het dan niet? Mijn God begrijp je het dan niet, dat ik toen comedie speelde, aldoor mezelve geweld aandeed omdat...'

Hij het haar uitspreken. Maar het duurde even vóór ze den moed had haar zelfvernedering te volmaken, door er de eind-bekentenis aan toe te voegen: 'Omdat je mij immers betaald hebt daarvoor met mooie kleeren en met dure bloemen en rijtuigen en bonbons en al die luxe-dingen die ik graag heb.' - -

- - Zij zwegen beiden. - Hij te verschrikt door het vooruitzicht van al de belachelijkheid die over hem ging komen door 'men',

om nog in zich op te kunnen nemen alles wat er uit volgde voor zijn eigen-ik, zij, half verlicht, half uitgeput door de reactie, die begon te komen al. -

Toen, als 'n straal van hoop, dien hij zag lichten:

'Wacht dan tenminste tot na het diner van middag bij de Heringa's, vóór je een besluit neemt. Het is om jou aangelegd. Je kunt ze toch niet op het laatste oogenblik laten zitten, om zoo'n reden. - Iedereen zal er zich dan dadelijk mee bemoeien.' -

'Dan is het meteen ineens bekend. - Ik kan me toch om de Heringa's geen geweld aandoen, en met jou een heelen dag langer comedie spelen. - Wat verwacht je daarvan?'

Haar koppigheid irriteerde hem. 'Ik verwacht dat je morgen misschien weer 'n verstandig mensch zult zijn, die de dingen inziet als 'n ander, inplaats van zoo geëxalteerd.' -

'Dan vergis je je. - Morgen denk ik er net zoo over als vandaag. - Ik kan niet. - Ik wil niet.' -

Hij werd weer driftig. - 'Is dat je laatste woord?'

'Ja.'

- 'Bedenk, Suus. - Je ziet me nooit terug als ik nu heenga. - Ik heb al lang genoeg geduld gehad met je coquetteeren. - Als je mij nu dit aandoet, vergeef ik je nooit, nooit.' -

'Dat begrijp ik wel. - Ik kan er niets aan doen.' -

- Zij hoorde hem de trap afgaan, toen halverwege op zijn schreden terugkomen, aantikken bij tante in de huiskamer. Zij wilde niet luisteren, ging dadelijk zelve naar boven, naar haar eigen kamer, maar, terwijl ze wegging, drongen tante's woorden half-luid-uitgesproken tot haar door: -

'Onmogelijk. - Mijn man moet met haar spreken. - Ze zal wel wijzer zijn.' -

(*Slot volgt.*)

Gedachtenwisselingen.

I.
Onze Kleintjes.

Wij leven in een tijd, waarin er zooveel over het kind wordt gesproken, zooveel voor het kind wordt gedaan, dat onze eeuw bij uitnemendheid 'de eeuw van het kind' wordt genoemd.

In dezen tijd nu, van kinderbescherming, van kinderwetten, gevoel ik mij als moeder van schoolgaande kinderen alleszins gerechtigd te wijzen op een toestand, waarmede ik mij in 't geheel niet kan vereenigen. Een toestand, dien ik niet kan passen in de eeuw van het kind; een toestand, dien ik niet kan rijmen met het geestelijk- en daarmede ten innigste verbonden met het lichamelijk welzijn van het kind. Deze toestand prikkelt mij telkens tot een stil verzet, als ik zoo 's middags vier uur onze kleintjes uit school zie komen, onze kleine bleekneusjes van *6* jaar en ouder. Blijde, dat het leeren is gedaan, blijde met hunne vrijheid als jonge vogeltjes; blijde, omdat alles blijde is, wat jong is, en huppelt en dartelt in den zonnigen tijd van jong zijn! -

De toestand, waarop ik zoo gaarne zou willen wijzen en onder de aandacht brengen van belanghebbenden, belangstellenden en der zake kundige, is deze:

'Onze kleintjes van 6-10 jaar, (laat ik deze grens van leeftijd eens nemen) die schoolgaan van 9-12 uur (12½) en van 2-4 uur hebben naar mijne meening *te veel lesuren* en *te weinig tijd* om te *spelen.*'

Door dit 'te veel' wordt er naar mijne meening *te kort* gedaan aan de *rechten* van het kind. De rechten, die het kind mag laten gelden, krachtens zijne jeugd, krachtens zijn 'kind-zijn'.

Door dit 'te veel', wordt het lichamelijk welzijn van het kind benadeeld, doordat het 'te veel' neemt den tijd, noodig om te spelen, noodig om voldoende beweging te hebben, voorwaarde voor goede gezondheid. Ik zou er op willen wijzen, hoe het stadskind per se in ongunstiger levensvoorwaarden verkeert dan het buitenkind. Het buitenkind toch is onmiddelijk uit school in de vrije natuur en kan stoeien, ravotten, draven, hollen in de frissche, onbedorven buitenlucht.

Het stadskind uit gegoeden stand wordt tengevolge de maatschappelijke positie der ouders, onwillekeurig en onvermijdelijk (het feit is niet te ontkennen dunkt mij) gebonden door den dwang der conventie, die zelfs het kind in boeien slaat. Daardoor wordt het stadskind belemmerd zich geheel vrij te uiten, als het uit school komt, zóó, als zijne kindernatuur hem dat zou ingeven.

Het zenuwleven van het stadskind wordt, dagelijks weerkeerend, veel meer geprikkeld dan dat van het dorpskind.

Het leven in onze groote steden met zijn geroezemoes, zijn gewoel en gejoel door het dagelijksch verkeer van menschen met menschen; met het gevaar, dat onze moderne middelen van vervoer, als fietsen, auto's, electrische trams, met zich meebrengen en hem noodzaken voor eigen lijfsbehoud steeds op zijne hoede te zijn, dat alles prikkelt en vermoeit het zenuwleven, niet alleen van volwassenen, maar ook van onze kinderen.

Welk eene groote tegenstelling het dage-

lijksch leven van het kind uit de groote steden en dat van het buitenkind; van de spelletjes der stadskinderen en van het vrije spel van het dorpskind in de buitenlucht, in rustige, kalme omgeving!

Met deze gegevens moet naar mijn inzien rekening worden gehouden tegenover het kind uit de groote steden en *moet* er gewaakt worden het zenuwleven niet 'te veel' te belasten. Neem ik daarbij nog in aanmerking, dat ook aan kinderontwikkeling steeds hooger eischen worden gesteld; dat, hoe prachtig de methode ook zij, de hoeveelheid leerstof toch door de kinderhersens verwerkt moeten worden, dan kom ik steeds weer tot de conclusie, dat onze kleintjes *te veel lesuren* en *te weinig tijd* hebben om te *spelen.*

En dan vraag ik mij zelve onwillekeurig af of wij ouders wel *verantwoord* zijn *voldoende* het lichamelijk welzijn onzer kleintjes, waarvan aan zoovelen na de kinderjaren een lange tijd van leeren wacht, te hebben bevorderd, door hun zoo weinig tijd te laten om te spelen.

En dan vraag ik als van zelf:

'Wanneer de staat ons geeft de leerplichtwet, een zegen voor de algemeene ontwikkeling voor het kind uit het volk, wanneer de Staat ons daarmede voor het feit stelt het kind elken dag een bepaald aantal uren naar school te zenden, hebben wij ouders dan ook het *recht* om te vragen? te vragen, speciaal voor onze kleintjes, vermindering van lesuren. Elken dag b.v. eens één uur minder, midden op den dag van 11-12 uur.

Elken dag één uur *minder* om te *leeren* en één uur meer om te spelen! Welk een genot zou dat zijn voor onze kleintjes uit de steden! Vooral in de donkere dagen van November en December, als de zon na vier uur nooit meer daar is om de kinderen uit school te halen. Om vier uur in dien tijd is het zonnetje verdwenen; natuurwetten laten zich niet veranderen voor schoolkindertjes! Maar tusschen 11 en 12 uur in die donkere dagen gluren en glijden de zonnestralen nog wel de schoollokalen binnen en wenken en lokken de kleintjes naar buiten, want zonnestralen en kinderen, ze hooren geheel bij elkaar.

Dan zouden de kinderhersens één uur per dag minder ingespannen zijn! Waarom toch die *drie* lesuren *aaneen* voor onze kleintjes? Om *meer* te leeren? Ik geloof er niets van. Ik geloof, dat op den duur *twee* lesuren een *even gunstig resultaat* voor de wetenschap van het kind zullen hebben als *drie.* Want, ik stel mij voor, dat onderwijzeres en onderwijzer het *derde* uur veel meer tact en geduld zullen noodig hebben om de aandacht van het kind te bepalen dan het *eerste* uur. En 's middags zal het kind bij meer spelen, frisscher van geest op school komen. En op den duur zal het elken dag *meer spelen*, *meer beweging*, toch een gunstigen invloed *moeten* hebben op den gezondheidstoestand van het kind. En het *kind moet* gezond zijn, het lichaam gezond, de geest frisch, het zenuwleven niet overprikkeld. Want straks, als het kind den kinderschoenen ontwassen is, komt er voor zoovelen een lange tijd van leeren niet alleen, maar er komt nog zooveel kijken in de wereld, ook voor *onze* kleintjes! Dan kan er nog zooveel, zoo heel veel van het zenuwleven worden gevraagd, ook van onze kleintjes! Dan komt de levensstrijd; dan komen er in dat mooie leven moeilijke dagen, moeilijke tijden, ook voor onze kleintjes! Dan komen de uren, die men nooit vergeet! Dan komt de wereld.... en vleit en lokt en grijpt en drukt en trapt en.... dan moeten ze *sterk* zijn onze *kleintjes* en pal staan om ongedeerd, om rein en braaf te komen uit de worsteling met de wreede wereld!

Veel, zeer veel kan er gevraagd worden op later leeftijd van het weerstandsvermogen onzer kinderen. En *daarom* zou ik ze zoo gaarne geven, als ze nog geheel kind zijn, waarop ze volkomen recht hebben,

‘*meer tijd* om te *spelen*’.

Daardoor wordt het lichamelijk welzijn bevorderd, het geestesleven gesterkt en gestaald voor later leven!

En mocht het met dit geschrevene gaan, zooals de Genestet zegt: ‘straks komt er een wijzer, die 't wegredeneert!’, het spijt mij niet mijne overtuiging te hebben neergeschreven. Die overtuiging toch is voortgesproten uit waarachtige belangstelling in het leven onzer kinderen!

Moge er door dit schrijven iets ten goede komen aan onze kleintjes, dan heb ik mijn doel bereikt!

M.E.

II.

Geachte Mejuffrouw Helfrich.

Tot nu toe zag ik nog geen protest in de H.L. tegen uwe artikelen over ‘de Moederlijkheid’ en meen ik daaruit al te mogen leiden, dat allen het in den grond nog al eens met u zijn.

Gaarne zou ik echter op wat positiever wijze dan door zwijgen mijne instemming willen betuigen. Ik zou u gaarne willen danken, dat u uwe denkbeelden onder de oogen van zoovelen heeft gebracht.

Dat ik er zoo mee instem, zal u misschien begrijpen, als ik u zeg, dat ik met mijn studie den weg van den man volgde, maar nu die studie geheel op zij heb gezet en mijn levensgeluk en levensdoel heb gevonden in 't mij zooveel mogelijk wijden aan man en kinderen.

Achtend

A.C.F. - G.

Den Haag, 8 Nov. 1907.

III.
Aan Regina.
Iets over Protestantisme naar aanleiding van haar artikel de Katholieke kerk en eenige beschouwingen.

Het zal u zeker niet verwonderen, dat een protestant, ‘die als 't ware protesteerend ter wereld is gekomen’, eenige bedenkingen heeft tegen uw hoofdartikel, ‘de Katholieke kerk en eenige beschouwingen’.

Ik zou uw artikel hebben gelaten voor wat het is, als gij u bepaald hadt tot de Katholieke kerk en hare aanhangers; als uw schrijven alleen was geweest het uiting geven aan den drang in u het allen toe te willen roepen, hoe gelukkig gij u gevoelt en hoe licht uw weg is in uw gemeenschapsleven met God. Want, begrijp ik u goed, dan ligt aan uw schrijven alleen ten grondslag de vurige wensch ook in anderen dat vragen naar God wakker te roepen en gij kunt het niet laten aan allen te zeggen, dat het de Katholieke kerk is geweest met hare instellingen en in 't bizonder de Biecht, die voor u in Godshand het middel is geweest in u dit nieuwe leven te wekken.

Gij beperkt u nu echter niet tot uwe ervaringen, maar richt uw schrijven voornamelijk tot de protestanten.

Ik geloof, dat ge hieraan niet goed hebt gedaan, want ik meen uit het een en ander op te moeten maken, dat gij u geen juiste voorstelling maakt van den protestant en diens zieleleven. Het zou misschien wel op zijn plaats zijn geweest, als gij eens even gedacht hadt aan uw eigen woorden: ‘We mogen niet oordeelen naar eenige voorbeelden’.

Gij spreekt over den Katholiek en zijn Geloof. Wat bedoelt gij eigenlijk met dit ‘Geloof’? Gij zult daar toch zeker niet mee bedoelen dat kleine door menschen in elkaar gezette geloof, dat zich beperkt tot kerk of secte; dat geloof, dat eigenlijk dien naam niet verdient, als het alleen bestaat in het onderschrijven van wat de een of andere kerk leert en het zich onderwerpen aan de door die kerk ingestelde verplichtingen.

Wat gij in de menschen wilt wakker helpen roepen, is toch zeker dat grootsche Geloof dat de geheele menschheid kan omvatten zonder eenigen uiterlijken band, waar ieder voor zich geheel zich wil overgeven aan die hoogere Macht, die wij God noemen, om dan door de Kracht uitgaande van dat Absolute in zijn leven Liefde en Waarheid te laten heerschen.

Hierover zullen wij het misschien in principe wel eens zijn, maar dat de Katholieke kerk en de Biecht de eenige weg daartoe is, dat ben ik *niet* met u eens. Niet, dat ik betwijfel, dat dit voor u persoonlijk de weg is geweest, maar ik en vele andere protestanten met mij (ik zeg niet *alle*) hebben een andere ervaring, en het is mij zeker wel vergund u iets over den protestant te vertellen. De voorbereiding tot ‘het Geloof’ vindt ook zeker de protestant in zijn opvoeding. Het aankweeken van plichtsgevoel, van gehoorzaamheid uit vrijen wil, de eisch in alles ‘waar’ te zijn, liefde te leeren onder elkander, zijn zeker groote factoren in de opvoeding, en dan mogen we den Bijbel niet vergeten. In onze kinderjaren is aan de meesten van ons de Bijbelsche geschiedenis voorgelezen of verteld. We hebben daarin gezien hoe het kwaad zijn gevolgen met zich brengt - hoe het goede zegeviert. We hebben gezien in de verhalen over die geloofshelden uit oude tijden, hoe ook zij zondigden, langs moeilijke wegen

tot inzicht van hun zonde kwamen en dat na veel strijd hun Godsvertrouwen niet werd beschaamd en bovenal heeft op ons indruk gemaakt het leven van Jezus, dien wij hebben leeren vereeren en liefhebben, in wien wij het leven in Godsgemeenschap, het Geloof, hebben gezien, al begrepen wij toen ook eigenlijk niets van zijn strijd en zijn overwinning. De protestant is ook begonnen om op gezag te gelooven; wij hebben blindelings aangenomen, wat ons is geleerd en wij zijn later dit geloof blijven vasthouden; het waarom zouden we moeilijk kunnen zeggen. Misschien was het de onwillekeurige invloed van menschen, die we liefhadden, voor wie het geloof de kracht van hun leven was en die een onuitwischbaren indruk op ons achter hebben gelaten. Breken met ons geloof, voelden we als ontrouw jegens hen. We bleven wel naar de kerk gaan, we bleven wel bidden op onze manier, maar ons geloof dreigde een dood geloof, een schijngeloof te worden. We voelden niet meer zoo juist het verschil tusschen goed en kwaad. Allerlei invloeden van buiten, allerlei gedachten lieten wij rustig op ons inwerken, totdat ze groote macht over ons kregen. Dan kan er een oogenblik komen, waarop het ons wordt, alsof alles ons dreigt te ontzinken, waarin het ons onmogelijk schijnt, iets van dit kostbare leven terecht te brengen, en waarin wij niets anders kunnen zeggen dan: God helpt gij mij, alleen kan ik het niet. We voelen dan zoo duidelijk, dat er veel is geweest in ons leven, waarop God zijn zegen niet kon geven; dat we op een weg zijn, waarop God niet met ons kan zijn, en als we dan ernst maken met onzen strijd tegen het kwaad, met onzen wensch ons leven waar te maken, dan helpt God ons en onthoudt ons zijn vrede niet. Dan wijkt langzamerhand, wat ons gebonden hield, en dan zien wij onzen weg als een licht voor ons, omdat God op dien weg is; dan is in ons wakker geworden ons *persoonlijk* geloof, het Geloof. En denkt gij nu, geachte Regina, dat de protestant, die zoo de liefde en hulp van zijn God heeft ervaren, die weet, dat alleen door een leven van liefde en waarheid hij in Godsgemeenschap kan leven, niet telkens krijgt dat pijnlijke gevoel van zonde, als hij gehandeld heeft in strijd met de liefde en de waarheid, dat hij dan weer onmogelijk zijn weg met blijdschap kan gaan, omdat hij zich zoover van zijn God gevoelt. Gelooft gij dan niet, dat hij telkens weer zijn zonde zal belijden, niet aan menschen, niet met juistgekozen woorden, die hard klinken bij zulke teere zaken, maar aan zijn God, die alleen in staat is door zijne Kracht, door Christus, het verbroken evenwicht te herstellen en weer vrede te geven en kracht om opnieuw den strijd op te nemen.

Gij ziet dus, geachte Regina, dat God ook met den protestant wegen gaat, waarbij hij tot zonde-

bewustzijn komt, dat ook hij dan zijn zonden belijdt, ook hij vergeving ontvangt en ook God in zijn leven als een Licht wil schijnen. Laten we ons dan bepalen tot onze eigen ervaringen en willen we ons dan toch bemoeien met onze medemenschen, laat het dan zijn om te zoeken, waarin zij met hun streven met ons overeenstemmen. Van anderen is soms zooveel te leeren, wat wij ons ten nutte kunnen maken. Zoo is ook de richting van hen, die ons zeggen, leeft hygiënisch, leeft eenvoudig, vermijdt alles, wat uwe zenuwen prikkelt, zeker wel navolging waard, want wanneer zijn wij meer geneigd liefdeloos te handelen of te spreken dan wanneer wij moe zijn en onze zenuwen ons de baas worden. Het geeft niet, of we al veel goeds van God hebben ontvangen en er mooi over weten te spreken, als er in ons leven niets van is te zien. De meeste kracht zal van ons uitgaan, als werkelijk ons leven is in al zijn uitingen een leven met God. Alleen in een werkelijk rein leven kan God zich openbaren.

Laten we ons dan maar liever verheugen en ons één voelen. Overal waar wij iets van God zien bij den naaste, al is ook de vorm de onze niet. Met waardeeren zullen we ook hier wel verder komen dan met afbreken.

Achtend

Den Haag, 8-11-'07.
A.C.F. - G.

Een Sprookje.

Er was eens een ‘Hij’ die een ‘Zij’ lief had: dat mocht niet; en die ‘Zij’ hield ook veel van dien ‘Hij’: dat mocht nog veel minder.

Toen vroeg ‘Hij’ aan zijn ‘Verstand’, wat hij doen moest en het ‘Verstand’ zei: ‘Ruk die liefde uit je hart met beide handen en gooi ze ver van je.’

Dat probeerde hij toen, maar de liefde was zoo innig met zijn hart saâmgegroeid, dat hij ze niet daaruit wegrukken kon, zonder zijn hart te scheuren.

En ‘Zij’ vroeg aan haar ‘Geweten’, wat zij doen moest; maar het ‘Geweten’ gaf geen antwoord, want het sliep; haar groote liefde had het in slaap gezongen.

Toen ging ‘Hij’ naar het huis, waar ‘Zij’ woonde en bleef onder haar raam staan en keek naar boven. En zij voelde, dat hij er stond en schoof het raam open. Maar zij durfden niet bij elkaar komen, want dat mocht niet.

Toen kwam er een groote toovenaar voorbij, die de wanhoop, de hartstocht in hun oogen zag, en die, vol medelijden, tot hen sprak: ‘ik kan je helpen, maar dan moet je je heelemaal aan mij overgeven. Wil je dat?’

En toen ze ‘ja’ geknikt hadden, blies de toovenaar hun zijn ijskoude adem in het gezicht en die deed hun krimpen van pijn en dwong hun de oogen te sluiten.

Toen ze de oogen weêr konden openen, hadden ze vleugels gekregen en zweefden ze langzaam, hand in hand, naar den blauwen hemel. Zij voelden geen hartstocht meer, maar in een oneindige, gelukzalige liefde zweefden ze al hooger en hooger naar den aether, naar de zon... één voor eeuwig!

Want die toovenaar was ‘de Dood.’

P.D.

Strijd.

De menschen zullen strijden
Zoolang het menschen zijn:
De tweespalt zal steeds blijven
Om 't eeuwig ‘mijn en dijn’.

De tijden zijn veranderd,
‘Beschaving’ trad aan 't woord;
Maar gooide wel de *vormen*,
Niet 't *wezen* overboord:

Wanneer eertijds een veete
Herstel van eer gebood,
De trotsche, fiere ridder,
Greep naar het *zwaard* of *lood.*

De ridders zijn ter ziele;
De veeten blijven jong;
Verwoed wordt er gestreden,
Maar nu met... *pen* en *tong.*

D.T. te P.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Over Schoonheidsmiddelen.

> ‘Toe, zegt U me eens eerlijk wat U denkt van “schoonheidsmiddelen.” U bent er toch zeker ook tegen? - En toch, ik hoop zoo, dat U me niet kinderachtig of ijdel zult vinden, maar, eerlijk gezegd, lees ik nooit zulke aanprijzingen, of ik denk: Ik zou 't wel eens willen probeeren of ik daardoor wat mooier zou worden...’

Aan den wensch mijner correspondente, wier brief ik hierboven gedeeltelijk overneem, wil ik gaarne voldoen. - Neen, er is niets ‘kinderachtigs’ in, dat iemand graag zoo lang mogelijk jong en knap wil blijven. En - ook zonder tot de inderdaad dikwijls schadelijke en gevaarlijke (en daarenboven volstrekt niet het gewenschte doel bereikende) schoon-

heidsmiddelen de toevlucht te nemen, kan menigeen wel degelijk iets bijbrengen aan de verbetering van haar uiterlijk voorkomen.

De tijd is voorbij gelukkig, waarin het opleggen van blanketsel behóórde bij het toilet maken, zoo goed als tegenwoordig het gebruik van een tandborstel. Toch kan men, vooral in de Engelsche en Parijsche wereld, nog o zoo veel vrouwen ontmoeten, die zichzelve versieren(?) met wat ik, meer duidelijk dan wellevend, door vele heeren heb hooren noemen: meel op 't gezicht. Eigenlijk is die uitdrukking niet geheel juist; 'meel' is een verhollandschte toepassing van het woord poudre de riz, terwijl 'geverfde' dames (alweer een oneerbiedige heeren-uitdrukking) een geheel àparte en langdurige 'behandeling' moeten ondergaan, om haar gelaatstrekken in de vereischte jeugd-plooi en het daarbij behoorende frissche teint te doen brengen, door ware artisten in deze geheimzinnigheden van toilet. Daargelaten het absoluut-leelijke en volstrekt niet eenmaal een bedriegelijke illusie gevende van zulke dwaasheden, zijn zij nog zeer ongezond óók, en maken de draagsters van dergelijke beschilderingen vóór haar tijd oud, gerimpeld, tanig, onsmakelijk. Gij kunt *elke* oudere dame, die in vroegere jaren aan zulk een dommen schijn offerde, terstond onderkennen aan de gevolgen die daarvan op haar gelaat zijn achtergebleven: diepe voegen, een grijze, slappe huidkleur, dikwijls vieze uitslag.

Het is bekend dat de keizerin Josephine, de veelbesproken eerste vrouw van Napoleon I, zich te buiten ging aan het zich laten beschilderen, om daardoor althans op een afstand den indruk te maken van jeugd. En van de tegenwoordige koningin van Engeland Alexandra, prinses van Denemarken, in haar jeugd een zeer mooi meisje, en van wie het bekend is, dat zij zich, om die reden, noch aan het ouder en leelijker worden, noch aan het grootmoederschap kan gewennen, wordt hetzelfde getuigd door al wie met haar verkeert. Het geheim van haar oogenschijnlijk jong-blijven, dat door een slank figuur wordt vermeerderd, zit 'm in het als een porceleinen-pop opgemaakt zijn, met verfkwast en penseel. Wij moeten deze vorstinnen en hare gelijken in dezen eerder beklagen dan haar willen navolgen. Op een afstand, zoo als vorstinnen gezien worden in loges, bij publieke gelegenheden, bij groote feesten, in een rijtuig, verkrijgen zij wellicht het beoogde succes, en brengen de massa in een soort goedkoope bewondering voor haar eeuwige jeugd. Gewone stervelingen echter, die men van nabij ziet, worden veel meer uitgelachen dan mooi gevonden door zulk een voor elk oog kenbaren namaak. En, gelijk gezegd, in later jaren moeten zij het bekoopen met dubbele en vroegtijdige leelijkheid, dikwijls erger nog, met het verlies van geheel hare gezondheid. - Hetzelfde geldt voor het gebruik van Belladonna om de oogen grooter en daardoor interessanter te maken. Actrices, die zulke dingen *moeten* doen, (ongelukkig genoeg), zijn soms later blind daardoor geworden; anderen, menige demi-mondaine onder anderen, krijgen vieze oogziekten, of verliezen hare oogharen.

Wat eindelijk het verwen van haren betreft, er worden telkens opnieuw artikelen daarvoor in den handel gebracht, en aangeprezen als onschadelijk, ook door bekende dames-mode-bladen.

Dit neemt niet weg, dat ik het gebruik ervan beslist ontraad aan wie ook; wat de een *misschien* werkelijk niet schaadt, kan de ander blijvend kwaad doen op de huid, en misschien haar-uitval of iets ergers veroorzaken. Daarenboven moet men telkens opnieuw zulke ververijen herhalen. En waartoe eigenlijk? In de meeste gevallen uit modezucht; omdat blond of bruin of zwart voor 't oogenblik het meest wordt

bewonderd, willen de niet in het bezit van die tint zich verheugenden dadelijk óók meedoen aan de heerschende mode. In zoo'n geval, of als men zich inbeeldt een bepaald misdeeld-leelijke haar-nuance te hebben meegekregen van moeder-natuur, is een zoogenaamde modepruik altijd nog verkieslijker m.i. dan het eigen haar verwen. Maar ook modepruiken - hoezeer zij heden ten dage 'onmisbaar' worden genoemd, voor wie zich goed wil kappen, en een echten modehoed wil kunnen dragen - acht ik nimmer aan te raden aan haar die eigen haar bezitten. Deze mode van pruiken moge inderdaad thans in groote mate heerschen, zij is een *wansmakelijke* mode.

Wat grijs haar betreft - ook al komt het vroegtijdiger dan men zou wenschen - niets is dommer dan dit te verbergen door verwen. Wat zeer mooi kan staan - een hoofd met fraai grijs of wit haar - wordt dan voorbereid tot iets leelijks, omdat verwen *altijd* de kleur doet veranderen en verbleeken, zoodat menschen, die zich eenmaal daaraan te buiten gingen, nooit meer op hun ouden dag kunnen hopen op een mooie tint van grijs haar. Jongere menschen maakt grijs

of wit ‘interessant’, en, hebben zij daarbij nog een frissche teint, dan flatteert het zelfs zéér. Ouderen zien er met grijs haar, of een eerwaardig wit hoofd, oneindig sympathieker, beminnelijker en... jeugdiger uit dan met een pruik of een onnatuurlijk jonge haarkleur, die niet meer past bij trekken en figuur, en daardoor verraadt de onechtheid.

En toch zijn er, zonder van *zulke* schoonheidsmiddelen gebruik te maken, wel enkele dingen aan te raden, die zonder twijfel dikwijls worden verzuimd, en kunnen meehelpen tot verbetering van het uiterlijk. Daar is in de eerste plaats de zeep. Niet elke huid kan elke soort zeep verdragen; er zijn er zelfs die, wat het gezicht aangaat, volstrekt niet moeten worden behandeld met eenige zeep, van welken aard ook. Een droge en teere huid heeft een veel omzichtiger aanraking noodig dan een vette en dikkere. Zachte handdoeken om het gelaat af te drogen, lauw water, niet *te* heet, ziedaar een zeer eenvoudig en zeer beproefd middel om te vrijwaren voor een noodeloos leelijke teint.

Er zijn heel veel dames, die de reinheid zoeken in het zich hardhandig afsponsen met de een of andere sterke zeep, na wandeling of reis. Op zichzelf beschouwd is deze reinheid zeer verstandig. Alleen, men kan hetzelfde doel bereiken met andere middelen. Alleen een harde, stevige huid verdraagt zulk een krachtige wrijving, en neemt elke willekeurige zeep aan. Voor de meesten is het raadzamer zich eerst te vergewissen of haar gelaat zeep verdraagt, en zoo ja, welke soort. In plaats van een spons, een zachte handdoek. Voor haar, die geen zeep kunnen verdragen, is herhaaldelijk wasschen met zacht water (regenwater is aan te bevelen), dat niet koud is, een surrogaat.

Koud water is lang niet altijd voor iedereen gezond of aanbevelenswaardig. Voor teere gestellen is het soms zeer schadelijk. Voor de huid speciaal, kan het soms zeer slechte gevolgen hebben, springen, rood-worden, etc.

Iedereen heeft gaarne, in plaats van sluik haar, een zekere golving erin. Hangt het los, dan staat dat veel mooier, wordt het opgemaakt, dan maakt het méér uit daardoor. Deze natuurlijke golving wordt door véél wasschen verkregen, echter niet *te* veel, omdat men daardoor het haar zou schaden. Vet haar moet meer worden gewasschen dan droog en zacht haar. Het laatste leent zich ook gauwer tot zulk natuurlijk golven. Haarwasch-middelen hiervoor zijn in elke vertrouwde apotheek te verkrijgen, ook bij goede kappers. Zij zijn niet duur, en men kan zich even goed zelf helpen als het laten doen bij den coiffeur, wat natuurlijk gemakkelijker is, maar ook duurder komt.

Wat de voor oudere dames zoo onaangename rimpels-kwestie aangaat, er is nu eenmaal niets aan te doen, kraaienpootjes, en andere dergelijke bewijzen van onze veertig jaren en daarboven, laten zich niet wegmaken of maskeeren. Waarom eigenlijk ook? Is oud worden een schande? Kan men ook *met* oog- en mondrimpeltjes niet gelukkig zijn? Diegenen, die dan nog maar steeds ‘jong’ willen schijnen, bedriegen zichzelf alleen, niet de anderen. - Maar zeker, er is één ding, dat die rimpeltjes zooal niet gansch op de vlucht jaagt, toch zeker doet verminderen, en dat is een gelijkmatig humeur, een opgewekt, vroolijk gelaat, een innerlijke harmonie, (want dat laatste is een onvoorwaardelijk vereischte om de eerste twee dingen te kunnen bezitten). Als ge eens oplet in vergaderingen, op straat, wáár ge ook komt, waar vele vrouwen en meisjes bijeen zijn, hoe weinigen harer heden ten dage (als haar gelaat in *rust* is) een gelukkig, tevreden uitdrukking bezitten, dan zult gij begrijpen wat ik bedoel. Komt het van de vrouwenbeweging, waarmede zoovelen harer vervuld zijn, komt het voort

uit die jacht naar genot, die haar, welke vroeger het thuis versierden als moeder, dochter, zuster, nu doet draven van den vroegen morgen tot den laten avond naar tentoonstellingen, bijeenkomsten, clubs, vergaderingen, feesten, is het alleen een gevolg van onzen overhaasten, veel te koortsigen tijd, waarin zelfs het gewone bescheiden wandelen voor den voetganger een gevaar wordt, door de om hem heen fietsende en auto-ende menigte, om van trams, karren, wagens, niet te spreken,.... de schuld zal wel aan al die dingen tegelijk liggen, maar zeker is het, dat men o zoo weinig vrouwen ontmoet heden ten dage, die op haar gelaat die uitdrukking van kalmte, van vroolijkheid, van stil geluk dragen, welke zoo weldadig aandoet juist in háár geslacht. Hoevele zuur-benedenwaartsch getrokken lippen, hoe vele vinnig en stijf-saamgenepen monden, hoevele in knorrig denken gerimpelde voorhoofden, hoevele door laat-werken of harde studie rood-omrande en moe-uitziende oogen!

En dat alles niet bij haar die oud werden in den strijd om 't bestaan, of door de smart van grooten tegenspoed, neen in jonge ge-

zichten, van rijke, door het leven bevoorrechte vrouwen.!

Zie, er is niets wat zóózeer een gelaat ontsiert als de ontevreden *uitdrukking* ervan. Een mooi gelaat, dat onbeduidend, vervelend, valsch aandoet, laat weldra volkomen koud; een leelijk gezicht, maar waarvan de uitdrukking inneemt door frissche vroolijkheid en openhartige goedheid, wint hoe langer men het aanziet. - Daarom, wilt ge een schoonheidsmiddel dat U lang jong doet blijven zonder dat het U iets kost in Uw beurs: Ban dan alle kleinzielige zorgen uit Uw hart, zet alle dwaze eerzucht en kinderachtige jaloezie ter zijde, houdt Uw naaste plicht voor oogen, en zoek de goede zijden van Uw levenslot, zonder al te lang stil te staan bij de teleurstellingen ervan, hij wat gij zoudt wenschen en toch nooit zult krijgen. Niet alleen Uw ziel zal op zulk een wijze schooner worden, óók Uw gelaat; dat is de spiegel der ziel in dit geval.

Redactrice toilet.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Xenia. - Ik heb gemeend Uw brief te moeten beantwoorden in bovenstaand algemeen artikel. *Rioret-seife* kan ik U aanbevelen.

A.Z. - Blouses worden nog steeds gedragen, en op allerlei manieren. Persoonlijk vind ik de gladde strakke ruggen van blouses nooit mooi, en prefereer die, welke in den rug eveneens ruim zitten, geplooid tegen het gladde stuk van boven, of iets van dien aard. Zeker, deze manier maakt wat dikker en breeder, maar een blouse maakt altijd wat dikker dan een gesloten tailleur-lijf. Voor dikke menschen is een gladde japon om die reden meer aan te bevelen, dan een ruime blouse, die, ook reeds door de ceintuur om 't middel, steeds den indruk van dikte en breedte verhoogt. Het is echter een fout, juist van duitsche dames, (die gij nog wel aanhaalt als voorbeeld) zich met zulke taille-lijven bij wijze van blouses uit te dossen. Er is niets leelijker en oneleganter denkbaar, dan deze uitvinding. Of 't een of 't ander. Een blouse in den vorm van een blouse, of een japon-lijf met den rok die er bijbehoort in dezelfde kleur en stof. Bovendien zijt gij veel te jong voor zulk een lijf met een punt-ceintuur van 't zelfde, van achteren op den rok. Ik zou, als ik U was, een niet opvallende blouse nemen, een streepje b.v. En de rug van achteren met een béétje ruimte, géén plooi in 't midden; géén witte of lichte lederen ceintuur; licht om het middel máákt dik. Op een zwarten rok is een zwarte ceintuur het best in Uw geval.

Provinciaal I. - Knoopen, tresband, ingezette vestjes, behooren tot de modegarneeringen. - II. In Uw stad zou ik echter geen opvallend costuum dragen van wijnrood met een ingezet vest van wit. Gij zoudt daarmede in minder dan geen tijd overal bekend zijn natuurlijk, bij elk bezoek, op elk concert, etc. Als men in de stille straten U ziet aankomen uit de verte, zal men al zeggen: ‘O, dat moet mevrouw Zoo en Zoo zijn; ik herken haar

aan haar japon.' En op den duur verveelt U-zelve zoo iets evenzeer als gij Uw omgeving ermee verveelt. Dergelijke costumes zijn eigenlijk alleen aan te raden voor hen die veel verscheidenheid bezitten, gauw iets kunnen wegleggen, omdat het niet meer bevalt, of wonen in een groote stad, waar niemand haar kent, en zij verdwijnen onder de massa.

Haag che. - Het is volkomen wáár, dat men in Amsterdam veel donkerder en stijver en stemmiger gekleed gaat dan in den Haag. Maar ook in Amsterdam zijn goede magazijnen en goede tailleurs voor dames. En omgekeerd gaat ook den Haag niet zóó mede met de mode als gij denkt. In een van de allerfijnste Haagsche mode-winkels zeide men mij eens: 'De dames hier (in den Haag) wagen zich nooit terstond aan iets "nieuws". Eerst als zij gezien hebben, dat deze of gene vreemdelinge het draagt op Scheveningen, komen zij bij ons, en vragen er naar. Wij kunnen dus nooit bij den *aanvang* van het seizoen eenigen voorraad inslaan, moeten altijd eerst afwachten tot onze clientele, midden er in, den moed hebben gevat anderen na te doen.' Intusschen maakt de nabijheid van Scheveningen, de wandelweg daarheen, geheel het Haagsche Kurhaus-leven van duizenden familieën daar, dat de jonge meisjes en dames in den Haag veel lichter en eleganter gekleed gaan, dan in een groote stad als Amsterdam; óók in den winter valt het onderscheid zéér op.

Schoenen. - Gij gaaft geen pseudoniem aan. Bij een witte japon staan op straat zwarte schoenen leelijk. Gij kunt licht-bruine dragen. Reinigen met melk, en opwrijven met crême (flanel-lappen) of met witte boenwas.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.

M. - *Kinderleed* wil ik plaatsen; er zit belofte in Uw werk. Probeer eens iets grooters te maken, minder schetsachtig, meer uitgewerkt -

Fanny. - Ik vind zeer veel goeds in de mij toegezonden novellen; de stijl is levendig en de beschrijving van het binnenkomen van *Lien* bij *Wies* heel natuurlijk, evenals de toon van de gesprekken. Toch zend ik U het stukje terug, omdat de inhoud-zelf te onbeduidend is. Drukt reeds de titel *Eindelijk gevonden* uit wat er volgen zal, de geheele verloving komt zoo gewoon, zonder eenige intrigue, of bijzondere aanleiding, tot stand, dat er dientengevolge niets boeiends overblijft voor den lezer. - Ik kreeg den indruk bij het lezen alsof hier iets uit de werkelijkheid is *meegedeeld*; zoodanig ontbreekt alle wezenlijke aanleiding om hiervan een novelle te maken. Uit mijn lof U overigens toegezwaaid blijkt reeds, dat gij mij gerust iets anders ter beoordeeling moogt zenden. Ik sta gaarne tot Uw dienst.

Het gedichtje is onrijp van vorm; de eindregels van elk couplet zijn telkens te zwak en te banaal. - Proza schijnt mij voor U geschikter.

Jeanne Koen. - *Joris Goedbloed* is veel te lang voor ons blad. *Fantasie* is, in verband met Uw vroegeren brief gelezen, aardig; maar onbegrijpelijk voor het publiek. -

C. de V. - geb. B. te U. - Uw vertalingen *Van een Rozenblad* en *Een stem in duisteren nacht* kan ik wegens overvloed van copie niet aannemen.

Freddy Meuring. - Uw particulier schrijven hoop ik dezer dagen te beantwoorden in de Lelie-correspondentie. Uw bijdragen *Onsterfelijkheid*, *De Egel*, en *Kerktorengedachten*, moet ik tot mijn spijt alle weigeren. De twee eerste zijn te onbeduidend; dit soort fabels en parabels is zoo weinig naar den smaak van het lezend publiek. Als het superieur werk is, dan plaats ik zoo iets natuurlijk ook, maar middelmaat-genre van dién aard voldoet zoo héél weinig over het algemeen. Wat *Kerktorengedachten* aangaat, onbewust heeft denkelijk de lezing van *Die Waffen Nieder* U daarbij geïnspireerd, want Uw gedachte daarin, waarmede ik 't overigens volkomen eens ben, is óók de hare wat tinnen-soldaten en aanverwant speelgoed betreft. - Door dit gebrek aan oorspronkelijkheid, en ook omdat ik de vorm niet gelukkig gekozen acht, wil ik ook dit stuk liever niet aannemen. Gij zoudt zoo iets beter kunnen verwerken tot een gewoon hoofd-artikel. -

Mevr. du Q. - van G. - *De verlaten Grafheuvel* is een te weinig pakkende vertelling. Uw gedichtjes vind ik beter dan Uw proza. - Als gij weer iets zendt, schrijf dan s.v.p duidelijker. Met particuliere brieven aan mij wil ik gaarne geduld oefenen, maar wie zich geroepen voelt tot schrijven voor den druk, en daarmede der redactie de verplichting oplegt tot het ontcijferen van langere manuscripten, legt daarmede zichzelve de noodzakelijkheid op zijn werk leesbaar te maken, opdat er geen nuttelooze tijd verloren ga bij het ontcijferen: wie het per se niet zelf leesbaar kan doen, die moet haar of zijn arbeid dus maar laten copieeren per schrijfmachine; dat is tegenwoordig volstrekt niet zoo heel duur

Louis. - Uw vertaling *Mijn reisgenoote van De rocky Mountains* is *te* Amerikaansch om van de Lelie-lezers heel veel belangstelling te kunnen vergen. An und für sich vind ik haar om te lezen niet zoo onaardig, ofschoon nog al onbeduidend toch; maar het is niet interessant genoeg zoo iets te vertalen voor een hollandsch publiek, want het betreft Amerikaansche toestanden, alleen dáár mogelijk. - Gij hebt volkomen gelijk, dat zulke typen van vrouwen mij veel sympathieker zijn dan de moderne, maar hier zou iedereen met recht zeggen, dat zulke typen bij ons niet *kunnen* bestaan, tengevolge der zoo geheel andere omstandigheden. Goed succes met Uw werk, en dank voor Uw schrijven.

M.V. te A. - Uw vertellingen *St. Nicolaas* en *Schilderesje* kan ik niet aannemen door het schrift. Ik verzocht U reeds eens wat duidelijker te zijn, en moet U nu verwijzen naar mijn correspondentie aan mevr: *Du Q. van G.* hierboven. In Uw stad is zonder twijfel gelegenheid tot het laten copieeren van zulke stukjes.

Jan van M. - Is *Het bruiloftsfeest van een doode* oorspronkelijk werk of vertaald? - In elk geval is het een te lang stuk voor de Lelie. Ik verzoek ook U, als gij weer iets zendt, notitie te nemen van de correspondentie hierboven aan mevr: *Du Q. van G.* en *M.V. te A.* Uw sprookje *Naar den hemel* werd door den waarn: redacteur aangenomen.

A.B. te A. - Uw copie *De kijkzuster* is te lang voor dit Blad. - Uw gedichtjes zijn te onvolkomen van vorm voor plaatsing. -

Salomé. - Uw schets *Van twee gelukkige menschen* gaat mank aan hetzelfde euvel, waaraan die van *Fanny* (zie corr: hierboven) lijdt, van namelijk te zijn geïnspireerd door een werkelijkheid, welke misschien zeer belangrijk is voor de twee betreffenden, maar voor het lezend publiek niet beantwoordt aan den eisch: novelle met een *inhoud.*

Frada. - Het briefje van U aan den waarn: redacteur (bij Uw *Rinske*) vind ik onder het mij door hem gezondene. Ik weet niet of hij U reeds den daarin gevraagden raad gaf. Ik kan U mijnerzijds alleen dezen geven, U te wenden tot de redacties van de verschillende tijdschriften voor de jeugd, die ten onzent bestaan. *Rinske* is te onbeduidend voor de Lelie tot mijn spijt. Ik kan niet genoeg herhalen, dat ik dergelijke schetsjes liever niet ontvang, omdat zij zoo weinig echt, zoo recht bedacht zijn, en zoo conventioneel mogelijk in elkaar gezet. - Het spijt mij uit bovenbedoeld briefje te hebben gezien, dat gij zoo lang ziek waart. Dit verklaart dan meteen Uw lang zwijgen, dat mij reeds verwonderde. Ik hoop dat gij geheel hersteld zijt.

Felix II. - Ik zou U aanraden, als gij het goed vindt, Uw *Staatkunde en Religie III* te plaatsen als Gedachtenwisseling. Daarop wacht ik Uw antwoord.

Tessy T. - Ik neem *Stine* aan, en verheug mij over den hier en daar belovenden stil.

Hans von Stein. - *Vrijage* aangenomen

Johanna S. - *Verloving en Verloofd* zijn te onbeduidend voor ons blad. - *Een moeder* vind ik van vorm zoowel als uitwerking geheel en al mislukt. -

James van Oven. - Uw stukje *Zieledroom* is te onbeduidend voor plaatsing. -

Willem. - Uw stukje *Een jonggestorvene* is een vriendelijke herinnering aan een U dierbaren vriend, maar kan onmogelijk gedrukt worden in de Lelie. Uw versjes zijn nog te onvolkomen van vorm. - Ik dank U zeer voor Uw vriendelijk begeleidbriefje. Menschen, die zooveel van honden houden als gij, zijn mij altijd sympathiek. Allicht leert gij mij nog wel eens persoonlijk kennen. Dank in elk geval voor Uw vriendelijke wenschen dienaangaande. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Spoed-Correspondentie.

A.C.F. - G. - *Dit* stukje *moest* ik wel onder *Gedachtenwisselingen* opnemen, omdat de *vorm*: aan Regina het onmogelijk maakte er een hoofdartikel-plaats aan te geven. Hadt gij een anderen vorm gekozen dan gaarne.

REDACTRICE.

Bericht.

Zij, die hunne geweigerde bijdragen wenschen terug te ontvangen, worden verzocht zich te wenden tot de redactrice, met opgave van den naam van het manuscript, van hun eigen naam en adres, en onder bijvoeging van de benoodigde frankeering (in hollandsche postzegels). Adres op het omslag. -

REDACTRICE.

Drukfout.

In *Uit de sfeer gerukt* (laatste Lelie) staat Plein **3**. De zetter liet de **1** weg. Elk Hagenaar zal weten dat bedoeld *i*s Plein **13.**

Wintermantels voor **avond**mantels is een andere zetterfout in dit stukje, terwijl de Correspondentie véél te wenschen overlaat wat leesteekens betreft en in die aan **E.K.** te **S.** voorkomt no**g**, waar het behoort te zijn no**ch.**

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

1 Januari 1908.
21ste Jaargang.
No. 27.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Op 't Kerstfeest.

Och, werd' ons hart, ons leven
Door Jezus' geest gewijd;
En heel zijn heilig streven
Het onze 't allen tijd!

Roep u Hem voor den geest, den persoon van Jezus, in vredegestalte het land doorgaande, predikende en goeddoende.

Aanzie Hem, staande op Galilea's heuveltoppen, blijdschap uitroepend over de armen van geest, de barmhartigen, de vredelievenden, de reinen van hart.

Zie, hoe in teer-ontfermen Hij bedroefden en vermoeiden tot zich noodt, hun aanbiedende lafenis voor hun dorstende zielen, rust en vrede, hoop en vreugde.

Zie, hoe ze toestroomen de scharen met hun nooden en behoeften.

En hoor, hoe ze uiten hun erkentelijkheid en vereering: ‘nooit heeft iemand gesproken, zooals deze mensch; Hij heeft de woorden van het eeuwige, het waarachtige leven!’

Stel u in alle klaarheid voor den geest de hoofdzaken van Christus'leer; en doe voor uzelven de vraag, of zij niet rijk is ook voor het huidig geslacht aan troost en aan kracht.

God is uw vader.

Heerlijke, hartverheffende gedachte, wat een blijdschap en bemoediging stort gij uit in het hart! Zij roept ons toe: wees niet bevreesd,

wanneer ramp en rouw in uw woning overnachten en gij weenend uw pad moet bewandelen; wees niet beangst als het donker is om u heen en de toekomst dreigt; God laat niet varen het werk Zijner handen; Hij leidt u langs rozengaarden en rotsvelden, over woeste bergen en door lieflijke dalen, langs lief en leed, over dood en graf, naar de blinkende bergtoppen van het eeuwig geluk!

Gij zijt allen broeders!

Gevoelt ge de groote beteekenis van dat beginsel? overziet ge zijn zegenrijke gevolgen? Eenmaal door Christus als een kostbare zaadkorrel neergelegd in den akker der menschheid, zal die gedachte zich ontwikkelen en vruchten voortbrengen. Tal van schoone vruchten heeft zij reeds afgeworpen, maar de eigenlijke oogst moet en zal nog volgen.

Wie niet is hoorende doof en ziende blind, wie meeleeft met zijn tijd, zijn volk, hij weet dat meer dan ooit juist in onze dagen het streven van duizenden in het bijzonder is gericht op hare verwezenlijking.

En of men allengskens zal naderen die algemeene broederschap, en of zij meer en meer zal verdwijnen die schandelijke broederkrijg, en of er straks zal zijn minder haat en meer liefde, minder onrecht en meer gelijkheid?

Als men heengaat tot Jezus en Zijn geboden onderhoudt: zonder eenigen twijfel!

Zalig zijn de reinen van hart!

Verheugt u, alle gij menschen die misdeeld u voelt in aardsche goederen, in eer en aanzien, in uiterlijke grootheid! Verheugt u, gij eenvoudigen en nederigen! daar is een profeet, wijs boven allen, die heeft aangewezen den weg naar het hoogste geluk!

Dankt den allerhoogste, dat Christus ons oog heeft verhelderd, ons leerde, dat het waarachtig, het blijvend geluk niet afhankelijk behoeft te zijn van iets *buiten* den mensch, dat het tot ons wil komen langs een weg door een ieder te openen, d.i. door rein en heilig te zijn van hart!

Maar wellicht, dat de menschheid van heden niet vermoeid en belast is, geen behoefte heeft aan meerdere verheuging, doordat zij leeft in de volheid van heil!

Wie zou het durven beweren!

Vanwaar dat groot geluid van geklaag en geween, dat opstijgt uit schier alle kringen! Vanwaar die algemeene ontevredenheid met het bestaande, die levensmoeheid en zedelijke ellende!

Wie zou het niet weten: daar is een onvoldaanheid, een matheid bij oud en jong, ontzettend groot. Jonge menschen ziet men voortsukkelen op hun pas begonnen baan met knikkende knieën en flauw kloppend hart, zonder veerkracht en zonder verwachtingen. En oude menschen treft men aan, die, het eind van hun leven niet kunnende afwachten, in een oogenblik van somberheid de hand aan zichzelve slaan.

En daarom: tot Jezus! tot de volbrenging van Zijn geboden! Gevloden in Zijn liefdearmen om rust te vinden en kracht, om het leven aan te durven in al zijn verschijnselen, om sterk te zijn in allen nood, om blijde te zijn te midden van elke verdrietelijkheid!

Dat Christus' geloofsleven daartoe den mensch in staat stelt, bewijst ons Zijn eigen leven, van den aanvang tot het eind.

Aanzie Hem.

De vossen hebben holen, de vogelen nesten, maar Hij heeft geen plaats om het moede hoofd neder te leggen, en toch... welk een rust in dat hart!

Zijn vijanden spannen samen om hem ten gronde te richten, maar... Hij kent geen vrees!

Zijn vrienden, ja zelfs Zijn trouwste discipelen verlaten Hem, en nochtans klinkt het vertrouwend van zijn lippen: Ik ben niet alleen, mijn Vader is met mij!

Zijn lijden is groot, Zijn kruis drukt zwaar, Zijn einde is dáár, en toch Hij spreekt... niet mijn wil, O God, de Uwe geschiede!

In waarheid: Hij had de ‘wereld’ overwonnen!

Ja, tot Jezus! die daar nog altijd staat als een hoogstralend licht op de kust van het waarachtige Leven, der menschheid den weg wijzend naar veilige haven!

K.

Korte kunst en levensbeschouwingen.

II.
Een bescheiden acteur. (*Dertig-jarig jubileum van Daan van Ollefen.)*

Als er één acteur is dien wij een eigenaardig artist zouden willen noemen dan is het Daan van Ollefen - 'n man van zeer fijne gaven, die mij door de wijze zijner rol-opvatting sympathiek werd, wijl ik, die niets stuitender, en niets weerzinwekkender

vind dan het opdringerig-lawaaierige van den tooneelspeler, in hem den bescheiden acteur vond. Voor mij is de acteur als komediespelende enkeling, temidden van 'n minderwaardig of naar achter gedrongen milieu, een onaangename persoonlikheid, niet alleen omdat dit onartistiek is, maar ook omdat er van de bedoeling van den àùteur niets overblijft, tenzij deze - zooals vroeger - 'n stuk voor de een of andere beroemdheid schreef, zonder zich bizonder om zijn stuk te bekommeren, maar allereerst de(n) acteur (actrice) voor zich zag, die de hoofdrol moest vertolken. Nietwaar, wanneer wij naar den schouwburg gaan, doen wij dat in hoofdzaak om het stuk gewoonlijk, al letten we óók op de representeerenden. Attractie, is en blijft het stuk. Vandaar dat een op zich-zelf staand artiest hinderlijk is en te meer zoo hij uit het kader valt of zich 'r uitwringt enkel en alleen om op den voorgrond te treden. Als 'n tooneelspeler of speelster wist hoe leelik en hoogst beleedigend het voor den auteur wras, hoe vernederend voor hem zelf als hij talent heeft en hoe hinderlijk voor het publiek, 't zou zeker niet zooveel gedaan worden als menigeen het thans beproeft. Dat hier een vaak (on)maatschappelijke oorzaak achter gezocht moet worden, hoeft niet gezegd, zal iedereen wel begrijpen. Immers, veelal wordt de tooneelartiest gedwongen aldus te doen, wil hij tenminste de aandacht van het publiek trekken, bekend worden, waarmeê natuurlik zijn ijdelheid gestreeld en materieel belang gebaat wordt. 'n Komediant(e) is nu eenmaal weinig waard als het publiek niet om hem (haar) komt. In hoeverre in dit opzicht die waardij opgaat, wáárom het publiek eigenlik komt, òm het stuk of òm de(n) spelende, laten we hier geheel buiten bespreking, maar zeker is 't dat een tooneelmensch, wil hij er ‘zijn’, hoofdrollen moet spelen en wel zóó, dat het groote publiek om hem komt, - het groote publiek dat niet naar den schouwburg gaat om zich geestelik te voeden, doch om zich te amuseeren en ongelukkig heel gauw te amuseeren is, indien er maar grove effecten en hevige, meestal valsche, momenten het gemoed schokken.

Zoo is het publiek en daaraan gelijk natuurlik het drama en de dramatis personae.

Maar anders wordt het, als een gezelschap op 'n hooger plan staat dan het publiek - wordt er iets beters vertoond en is die vertooning meer in stijl, minder berekend op grove toeschouwers - die opgaan in de brallende tafereelen die rammelend onzinnigoverdreven vóór hen worden afgespeeld - dàn in de eerste plaats, stijl, samenspel en géén oempa's-dramatiek, dan wordt 't eerst mogelijk tevens het uìtmuntende in den auteur te waardeeren. Maar om dat te kunnen, dienen alle krachten bezield met het heilige besef kunst te geven - en mag geen der optredenden er op berekend zijn, 'n partner te kloppen door apart zóó te spelen dat hij in 't bizonder de aandacht trekt. En daarvoor behoeft men tooneelspelers die hun taak ernstig opvatten, zonder opdringerigheid volkomen in de lijst blijven der vertooning en die geen poging wagen om er al is 't maar even, buiten te komen. Tot dezulken reken 'k zeer zeker Daan van Ollefen die daardoor wel is waar minder bij de massa bekend is, doch voor zich-zelf de voldoening mag smaken soms prachtige dingen te hebben gedaan. En daar komt 't toch maar op aan, want hoe prettig 't ook is bij de massa in aanzien te staan, hoe winstgevend óók, ten slotte zal men toch voor zich zelf tevreden moeten zijn, ten naastenbij, om kracht te putten voor verderen arbeid.

Dertig jaren aan het tooneel te zijn is geen kleinigheid en ik kan 't zoo navoelen, dat hij, die werkelik met ernst werkte, min of meer ontevreden moet wezen als hij aan het einde van zulk 'n langen loopbaan op niet te schitterende resulaten kan wijzen,

in zoover het betreft de wetenschap méér te kùnnen dan men moest laten zien, maar de gedachte soms iets heel moois gedaan te hebben is troostend.

Als zoon van den acteur van Ollefen, die eertijds met Albrecht en Veltman, directeur was van het Ned. Tooneel (toen nog niet Koninklik) speelde hij 't eerst kinderrollen tegen een som van f 1 per avond, waarvoor hij o.a. Rafaël in *Vrienden van ons* moest opknappen - om na allerlei wederwaardigheden (want pa v. Ollefen beloofde hem armen en beenen stuk te zullen slaan, als hij 't waagde tooneelspeler te worden) de planken toch voorgoed te betreden. Van toen af ving zijn zwerfleven aan. Na aan verschillende tooneelgezelschappen geweest te zijn, o.a. jaren aan de Kon. Vereeniging ‘Het Lyrisch Tooneel, Bouwmeester, enz, stichtte hij met Mevr. Aleida Roeloffsen het *Utrechtsch Tooneel* dat vervormd werd in het bestaand *Amsterdamsch Tooneelgezelschap.*

We herinneren ons hem vooral als de

Apotheker in *Inkwartiering*, als v. Bloemhoven in *S. of Z.* van v. Maurik, Aslaksen in Ibsen's *Bond der Jongeren*, Poirier in *De Schoonzoon van Poirier*, de rol die hij voor Louis Bouwmeester opnam en in één nacht leerde, enz., maar vooral zag ik hem graag in Russisch werk. Wat heeft hij als de Tooneelspeler in *Nachtasyl* van Gorki geen schoone vertolking gegeven van den verloopen artiest, die in eeuwige herinnering brokstukken uit zijn rollen declameert. Dat was héél mooi, mooier dan van één tooneelspeler in ons land, en Tjetjereff in *Klein Burgers!*

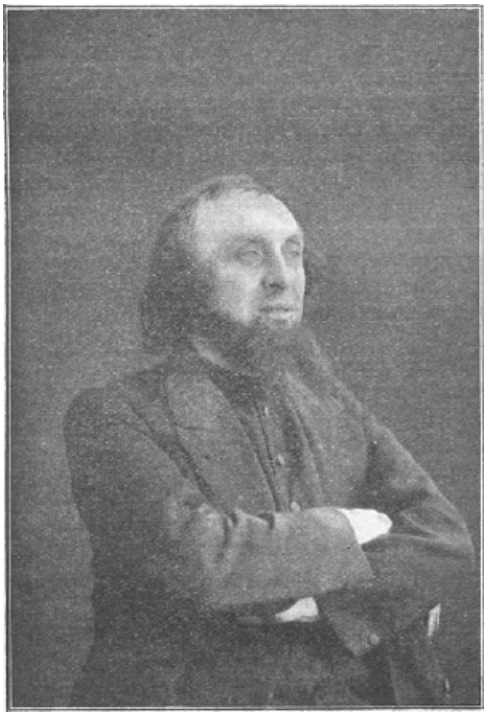

als TJETJEREFF in "*Klein Burgers*".

Deze rol was een heel bizondere. Nog lang heeft zijn wijsgeerige koster in mij voortgeleefd, zóó, dat de wijze waarop hij, eenvoudig op 'n stoel-rug geleund, het heerlike betoog hield over goed en kwaad' mij steeds is bijgebleven. Wat was dat 'n mooie avond. Helaas, het publiek bleef weg en de opvoeringen werden gestaakt. Nu ja, 't was zomer, maar waar zoo weinig *goeds* 's winters gegeven wordt, doet het er weinig toe in welk seizoen men een magnefiek werk ten tooneele brengt, als het publiek maar kwam om de schoonheid, om het geluk hevig ontroerd te worden.

Nog wil ik aanstippen, voor ik eindig, het tooneel naar de *West*, hoe groot het artistiek succes was dat het clubje met *Spoken* behaalde.

Moge zijn jubilaeum voor hem om te jubelen zijn.

JOHAN SCHMIDT.

Uit de sfeer gerukt
door Anna de Savornin Lohman.

XI.
Vervolg en slot van No. 26 (25 Dec. ll.).

Dat was het ergste van alles, het gesprek met oom en tante.

Toen ze Gérard hoorde weggaan, kwam Lina haar kort daarop waarschuwen, dat de koffie gereed was. Maar ze riep terug door de gesloten deur, dat ze niet kon beneden komen, omdat haar hoofdpijn zoo was verergerd. Lina zou er wel alles van begrijpen al, dacht ze. Maar wat kwam dat er op aan! Ze moest het toch weten vandaag of morgen. En nu Gérard het blijkbaar al aan tante had gezegd, was 't prettiger, dat die 't maar 't eerst aan oom vertelde. Dan kon ze het onweer in eens afwachten, van beiden tegelijk. Ze begon intusschen maar vast te pakken; hoe eer hoe beter wilde ze nu weg naar Amsterdam, naar haar oude leven terug. -

Oom was thuisgekomen. - Ze hoorde hem de trappen opgaan, de huiskamer intreden. - 't Duurde een heelen tijd daarna in haar gevoel, ofschoon 't op de klok maar weinige minuten waren, vóór Lina haar opnieuw kwam roepen:

‘Compliment van meneer en mevrouw, en als 't eenigzins mogelijk was of U dan niet even beneden zou kunnen komen?’ -

‘Ik kom’ riep ze terug, en ging dadelijk, zonder, wat haar maar zelden gebeurde, eerst even in den spiegel te kijken of ze er netjes uitzag. Alles was haar nu zoo onverschillig.

Oom leunde tegen den schoorsteenmantel, in een waardige houding van ambtenaar die 'n ondergeschikte den mantel gaat uitvegen. - Tante keek verlegen op haar boterham-bordje; voor 't eerst in lange jaren vergat ze den koffieboel bijtijds weg te ruimen, zoodat de kamer om klokslag twee in orde was.

‘Suzanne’ zei oom. - ‘Tante heeft tot haar groote verbazing van Gérard vernomen, dat

je van middag niet naar dat diner bij de familie Heringa wilt gaan. Wat beteekent die kinderachtige inval? Je kunt die menschen niet teleurstellen op het laatste oogenblik, door ineens te bedanken.' -

Het was altijd oom's tactiek op zulk een manier zijn aanval zijdelings te beginnen, met een bang vermijden van de hoofdzaak, de kern. - Susy kende hem te weinig, om dat te weten. - 'Heeft Gérard U *dat* alleen gezegd,' vroeg ze naïef - verwonderd. - 'Ik dacht dat U 't al wist. - Ik heb hem bedankt.' -

Oom fronsde de wenkbrauwen. - Tante greep zenuwachtig naar haar koffielepeltje, en roerde ijverig rond in het leege kopje. -

'Inderdaad' - zei oom. - 'Gérard sprak ook van die booze bui van je. - Want iets anders zal het toch wel niet zijn - denk ik. - Je zult er toch wel niet in ernst aan denken je zelve zóó onmogelijk te maken.'

- - Zijn meesterachtige toon van meerderheid bracht haar bloed aan 't koken. Omdat zij arm was en hij rijk, meende hij haar te mogen behandelen als een ondeugend kind, wier luimen men niet ernstig neemt, dat men op haar plaats zet met een hooghartige terechtwijzing, - en daarmee uit. - -

Ze had tot hiertoe verlegen, bedrukt, voor hem gestaan, zichzelve klein voelend in het besef van haar schuld aan Gérard, van hetgeen zij aan oom en tante was verplicht door hunne vriendelijkheid voor haar, en van de teleurstelling die zij tot dank daarvoor hun ging veroorzaken.

Maar nu was het méér dan genoeg. Zij ging zitten als iets dat van zelf sprak, als zijns gelijke, die ze zich voelde, al wilde hij haar nu ineens als kantoorjuffrouw gaan behandelen.

- 'Oom' - zei ze. - 'Het is een zaak tusschen Gérard en mij alleen. Maar ik wil er U en tante niet buiten houden, omdat ik Uw gastvrijheid heb aangenomen vóór en na mijn verloving. Dat geeft U 't recht op ophelderingen. - Ik hield niet van Gérard - ik heb nooit van hem gehouden. - Dat wist hij. - Maar, omdat ik er tegen opzag mijn eigen brood te moeten verdienen, heb ik hem ten slotte geaccepteerd. - Ik noem het *verkoopen.* Ik zie nu in, dat ik daardoor geen haar beter ben dan 'n gemeene vrouw, en....' -

'Susanne,' viel oom haar in de rede met ongenaakbare plechtigheid:

'Ik verzoek je in de tegenwoordigheid van je tante geen dergelijke platte uitdrukkingen te gebruiken.'

'Die ik gelukkig niet begrijp' - voelde tante zich geroepen er preutsch aan toe te voegen. -

Susy werd nijdig. 'O werkelijk, bent U zóó onschuldig, tante lief? Kijkt U dan mevrouw van de Graaff eens aan en mevrouw de la Ville en mevrouw Merth, al die dames die U, zoo verrukt over Uw relaties met haar, bij U ontvangt. - Dat zijn allemaal gemeene vrouwen, want ze hebben zich verkocht zonder een greintje liefde voor hunne mannen. - Iedereen weet dat, iedereen weet dat mevrouw Merth zich daarom troost met een liaison met den mooien attaché van het duitsche gezantschap. - Maar dat neemt niet weg, dat *U* haar ontvangt als 'n "lieve vrouw", en iedereen doet dat en....' -

Tante ruischte al naar de porte-brisée. - 'Ik ga naar den salon' - zei ze verontwaardigd. - 'Susanne schijnt niet meer te weten wat 'n fatsoenlijk meisje behoort te zeggen en wat niet - maar ik weet *wel* dat *ik* niet gewoon ben zulke taal aan te hooren.' - -

‘'t Zou beter zijn als U dat wèl gewoon waart’ - flitste Susy nog haar achterna. - Oom's woorden gonsden er tusschen door, in een lange onsamenhangende rede, waaruit zij slechts nu en dan enkele zinnen in zich opnam: Samenleving. - Geordende maatschappij. - Zooals het nu eenmaal behoort. - Men moet niet altijd alles zoo nauwkeurig bekijken en erin rondwroeten. - Etc. etc. - Dan ging hij over op haar eigen positie, op die van Gérard. Op haar toekomst van kantoorjuffrouw, op haar zich onmogelijk gemaakt hebben voortaan in haar eigen kring, als ze bleef bij haar besluit. Gérard zou gauw genoeg een andere vrouw vinden; maar zij vergooide hiermede haar eenige kans in haar stand terug te komen, door een goed huwelijk. - Eindelijk kwamen de Heringa's weer op het tapijt. Hun in het water vallend diner straks, als ze 't liet afzeggen - het lachen van iedereen erom, want de gasten moesten ze toch wel ontvangen, zoo op het laatste oogenblik konden ze die niet meer waarschuwen. - Wat voor 'n gek figuur sloegen ze niet, met zoo'n verlovings-diner, waarop bruid en bruidegom ontbraken, omdat ze 't net hadden afgemaakt! -

Susy was in een stemming, waarin lachen en huilen bij haar afwisselden van zenuwachtigheid. Nu lachte ze in eens, om 't komische denkbeeld: meneer Heringa, die zeker al zwoegde op zijn toast straks, en den hemel

zou danken dat die nu overbodig werd. - En de goeie mevrouw die zou zeggen: ‘Kassian. - Hoe jammer.’ - En de meisjes, die haar, onder elkaar zouden beschimpen om haar geexalteerdheid, en zouden verdedigen tegen de gasten, zóó waren de meisjes Heringa!

Maar oom was allesbehalve lacherig gestemd. ‘Je schijnt het hoog-ernstige van de zaak niet in te zien’, - zei hij geërgerd door haar doen. - ‘Ik kan er heusch niets grappigs in vinden, dat je iedereen voor den gek hebt gehouden, en ik moet je zeggen dat ik het wat mij betreft - en ook namens tante spreek ik - hóógst kwalijk nemen zou, als je werkelijk zoudt blijven bij je besluit. Wat *ons* betreft, behoef je dan niet meer *op ons* te rekenen. - Wij houden 't met Gérard.’ -

‘Natuurlijk’ - zei Susy bits. - ‘Want Gérard is voornamer dan ik. - *Ik* ben maar 'n arm nichtje, waarmee men niet voor den dag kan komen,.... tenzij ze zich verkoopt als gemeene-vrouw.’ -

- ... - Ze zag Amsterdam vóór zich liggen - wijd - ongezellig - zwartberookt, - vulgair - vuil - eindelooze straten onder een bedekten regenhemel, en bevolkt met dwarrelende menschenmassa, die haar vreemd was, en altijd vreemd zou blijven, haastige, elkaar duwende en dringende, met hun sjouwleven vervulde mannen en vrouwen, afzichtelijke bedelaars, bleekneuzige, vroeg-oude steegkinderen, gemeene, ruwe kerels-tronies van zoogenaamd werkeloozen, omdat ze niet werken wilden, liever rond zich spogen in de Grachten, of op den Dam rondom 't Monument. -

En ze rilde. -

Dáár was nu haar leven - haar toekomst. - Dáár zou ze oud worden, zwoegend dag in dag uit, van de ongemoedelijke Gracht-kamer naar het ongemoedelijk bureau van de Bank. - Hoe ouder ze werd, hoe meer de nieuwe jongere gezichtjes haar, de oudere en daardoor steeds minder aantrekkelijke, op den achtergrond zouden dringen bij het verreweg in de meerderheid blijvend mannen personeel van chefs en afdeelingschef. - Toch, als ze heel goed voldeed en heel rechtvaardige Hoofden trof, zou ze allicht wat opklimmen, wat grooter salaris krijgen dus, 'n paar honderd gulden meer, die haar zouden in staat stellen, als 't eten van de juffrouw al te onsmakelijk werd, in een goedkoop restaurant zich schadeloos te stellen, of 'n mooie blouse, 'n japon extra per jaar te koopen, of zich iets te verbeteren wat haar woning betreft.

Hooger zouden haar levens-illusies verder niet meer reiken! - Zoo als de anderen, als Willemien, als al die collega's die niet gelijk zijzelve uit haar eigen stand waren gevallen in een lageren, zóó zou *zij* nimmer trouwen, met den een of ander die haar 'n heel bescheiden middelklasse-bestaan kom bieden, van samen sloven en sjouwen, hij in zijn zaak of op 't kantoor, zij thuis met 'n hoop kinderen en géén meid. -

Nooit zou ze zich in zoo'n omgeving kunnen gelukkig voelen, nooit kunnen verlieven ook op zoo'n soort man! -

En ze dacht aan het einde, aan de groote, wijde, wreede stads-kerkhoven, waar ten slotte, wat vroeger of wat later, ook voor háár een plaatsje wel zou zijn. -

Plaats is dáár altijd. -

Even ging 't door haar heen, toen ze keek in de Leidsche Gracht, waarom niet dadelijk, waarom wachten zóó lang, tot ze haar dáárheen dragen moesten, naar zoo'n kerkhof, al de trappen af, zoodat haar juffrouw nog ‘haar hart zou vasthouden’ dat de dragers de trappen niet beschadigden met de zware kist. -

In de Grachten, in een van de vele troostelooze wateren van Amsterdam, ging 't gauwer, minder omslachtig. En je was er in eens uit, uit je levenstijden! -

Maar 't ging haar als de anderen onder ons - ze durfde niet. - -

EINDE.

Oudejaars-avond.

Goeden-avond, luid-antwoordde hij terug, waar de laatste klant de apotheekdeur achter zich toetrok en zijn stem klonk grauw, als van voortdurende verkoudheid. Ziezoo, nu kon de boel eindelijk gesloten. Dat was nog een druk half uur geweest, nadat Sluyters was vertrokken. Moe zuchtte hij en voorover gebogen op den toonbank bleef hij uithijgend staan: - Hè, hè, hè, wat kon hij er nog slecht tegen, veel te doen, alleen te staan voor het werk! Hij zou niet meer zoo vrijgevig zijn met die half-uurtjes vroeger weg. Het ging niet... Hij kon niet... De donkere, zwart-grijze, onder zware wenkbrauwen diepliggende oogen, de oog-appels rond-uitpuilend, de jukbeenderen van zijn forsch, mager

gezicht, sterk-uitstekend, daardoor de hoekige neus, scherp uitkomend, kleine, donkere knevel om smalle lippen boven korte kin, het zwart-bruine haar als een ruige borstel, recht-opstaand, de borst ingezonken, steunend op het andere, staarde hij, ver-uit, en uitkijkende betrokken zijn oogen onder de telkens, van moe-zijn even trillende wimpers tot een triestig verschiet, als bewogen door somber denken.

Toen impulsief draaide hij de gaspitten uit, vlug achtereen, de drie van de midden-kroon, de twee voor 't venster en de twee zijdelingsche en stond in 't duister. Maar in de stille stads-straat brandde nog licht; de lantarens, monotone rijen, aan weerszijden, wierpen er hun geel schijnsel uit, ontduisterend groote ronden, en de breede banketbakkers-winkel aan de over-zijde was ook nog niet uitgedoofd. Dat schijnsel lichtkaatste op hem terug. Toen richtte hij zich op, onttrok zich langzaam aan dien blik, waaraan zijn gedachten hem wel wilden vasthouden, deed machinaal de in-huisvoerende gangdeur open, verdrietig fluisterend: - Wat heb ik 't van avond weer erg.... 't Is niet van me af te schuiven.... O God, 't knelt me vast, als boeien.... 't Benauwt me,... 't Laat me nooit weer los.... 't verleden....

Door de flauw-verlichte, lange gang ging hij, opende toen flink, in eens, met een ruk, de kamerdeur, waar in vierkant vertrek in groote leuningstoel bij met-warm-kleurig-kleedbedekte tafel zijn moeder zat, onder heluitstralend, rood-omkapt gaslicht. Het deed pijn aan zijn oogen, die hij rood-gerand, blauw-gekringd voelde van moeheid. Op de tafel glom banket, geurde warme wijn met citroen uit blauw-porceleinen keteltje op blauwig spiritus-lichtje; voor hem stond zijn melk klaar.

Hij keek er flauw naar, voelde geen opwekking.

Vroolijk richtte zijn moeder de blik, uit licht grijze oogen in teer-bleek gezicht, uit haar boek tot hemop: - ‘Prettige oudejaarsavond, mijn jongen. Je werk klaar... niet erg vroeg hè, van avond?’ - haar oog zocht de pendule - ‘neen over half elf, maar 't is niet erg, nu maar eens lekker uitrusten.’ Opstaande, schoof zij een leuningstoel bij den hel-vonkenden, rood-uitgloeienden haard, trok zijn pantoffels in 't zicht, zette zijn glas melk voor hem.

Hij zag haar fijne handjes ijverig bewegen, vaag ging zijn blik over haar zacht-zijïg, kruin-grijzend haar, coquet opgemaakt, van voren met krulletjes, half over de kleine oortjes heen uitloopend in een grooten wrong van achter, laag in den hals, zonk toen moe in zijn stoel. Alles scheen hem vreemd en ver, als in een droom.

- ‘Kom, nu zullen we de Kerstkrans eens aansnijden en met ons beiden dit oudejaar zoo gezellig mogelijk vieren,’ vroolijkte Mama weer.

Maar diep keek hij voor zich uit op den grond en haar woorden stierven hem-niet-bereikend weg. Oudejaars-avond, dat was de avond waarop je terùgkeek, terug in het verleden en nog niet vooruit in de toekomst. Al had je je ook nog zoo dikwijls voorgenomen, al had je ook afgesproken nu op dézen Oudejaars-avond, eens niet terug te kijken; het ging niet, het ging niet.

Het zwarte verleden omsomberde je, hield je geboeid met geweld.

De zwaar-luidende Oudejaars-klokken riepen het voorbijgegane op. Aan die kracht was niet te ontkomen.

En duidelijk zag hij nu zijn vader, de rond-zwarte oogen, diep onder zware wenkbrauwen in 't hol-bleeke gezicht, ver voor zich uitstarend, in wanhoop, in vertwijfeling door deze gedachte, die zijn leven vergalde, bedreigde met ellendige visioenen:

- Vreeselijk, als een man de kost niet kan verdienen voor zijn gezin, vreeselijk, als, ondanks alle worstelingen, die poging mislukt. Een gedachte, soms gevoelloosdom door zijn moeder uitgesproken, in luchteren vorm: - Toch, dom als een man niets flink weet aan te pakken.... Maar iets doorvoelend van den vreeselijken strijd om het bestaan, die de arme in stilte had gevoerd, was over zijn lippen nooit een enkel verwijt gekund.

Daar was hij nu zoo blij om.... Hij zag dat leven voor zich, grauw, ellendig, tot de wanhoop hem had gedreven in een zelfopgeroepen dood van handelsman in eigen zaken, weer handelsreiziger, dan weer aan een fabriek, daarna koopman voor zich-zelf, maar nergens crediet na het groote faillissement van tien jaar geleden in de uitgebreide machinerieën-zaak, die zoovelen ongelukkig had gemaakt, berucht was geworden, als een onverdrijfbare schaduw over hunne levens was blijven hangen. Een ongeluk, te wijten aan zijn te-goed vertrouwen, naar men zei, maar ook aan zijn nonchalance, volgens zijn moeder. Hij wist het niet...

Op die zakon-mislukking was gegrondvest het plan, dat hij studeeren moest. Hij had gestudeerd, ten koste van vele opofferingen, van vaders-, van moeders kant, ook van de zijne, want hij zat nog op lasten, die eerst na jaren konden worden vereffend.

Hij was klaargekomen, twee maanden, nadat hij zijn vader had gevonden, dood, lijk-blauw, achterover in zijn stoel, met open mond, klaargekomen - hoe, begreep hij later zelf niet -, met dat vreeselijke, onverdrijfbare visioen voor oogen, zijn zenuwen, hoog-gespannen, toch geslaagd.

Dien zomer buiten voor genezing, was hij in October hier in Zutfen gekomen, waar enkele vrienden, door meelij bewogen, hem in een apotheek hadden geholpen.

Al vertaalde Ma zonder ophouden, al moest het grootste deel van zijn verdienste besteed, om oude schulden af te lossen, over dat verleden werd tusschen hen nooit gesproken.

Ma was het geweest, die hem daarom had verzocht: - het maakte haar zoò nerveus. Of het haar innerlijk met rust liet? Hij wist 't niet, vermoedde soms, dat ze nooit van hem had gehouden, ondanks zijn goedheid, zijn trouw en dat dàt haar medelijden zoo klein had gemaakt, en haar spot scherp en open.

O, de herinnering daaraan was zoo grievend! Haar opofferende liefde voor hem kon niet verhinderen, dat dàt de groei zijner kindergenegenheid altijd beperkte.

Wat had die goeiërd gesjouwd voor hen, gesjouwd door regen en storm! En hoe vreeselijk, dat in één menschenleven zooveel goedbedoelde pogingen waren mislukt, vernield.

Daardoor ook te vergeven, dat hij op 't laatst meer, dan goed was, naar drank-ver-vergetel had gegrepen.

Hij kon geen drank meer zien.

Altijd staarden die holle oogen hem aan in droef-zwart verwijt, verdrijvend dikwijls de slaap in lange, koude nachten.

O, die oudejaars-avond met dat sterk oplevende verleden.

Zij moest er ook wel voor teruggedeinsd hebben, al zat ze daar ook nog zoo uiterlijk kalm, meende hij.

En droef staarde hij op zijn moeder, tenger, lief-uitziend ondanks haar ouder-worden vrouwtje.

Andere sombere gestalten gingen in zijn herinnering voorbij; schimmen van oude, oude vriendschap, gebroken door dat buiten-hem-om, schade-en-schande-aanbrengende gebeuren over veel anderen, schimmen van menschen, eens bevriend en vertrouwd, die nog wel leefden en dachten in huizen, ver en dicht van het zijne, maar die voor zijn leven even dood waren, als zijn vader.

Begraven lagen ze, zonder mogelijk herrijzen onder een ongenaakbaren hemel, grauw-blauw, ster-loos en maan-loos, zonder troost, of hoop, zooals hij den laatsten hemel van het jaar daarbuiten wist, boven hunne hoofden, de huizen.

- ‘Zullen we’, stelde zijn moeder voor, en haar hoog-schelle stem deed hem opschrikken, ‘een spel trik-trak’?

Ze at gebak, een klein hapje, dronk toen met voorzichtige teugjes van de warme wijn.

En hij schoof bij, terwijl zij het spel open spreidde.

Toen at hij ook van het voor hem staand gebak, dronk daarna in een slok zijn melk uit.

En zij verdiepten zich in hun spel, terwijl voorttrilde de Oudejaars-avond met het wakende en dreigende verleden. Totdat de nachtklokken uitluiden het gestorven jaar...

Hij luisterde, het spel onaangeroerd, en dit begreep, doorvoelde hij: - De dagen van dit jaar waren afgeleefd, maar wat daarvan sterk in je ziel was gedrongen, kon niet sterven. Dát voorbije, nooit uitgeluid...

Ede.

JOHANNA STEKETEE.

Schetsje.

De Oudejaarsavond liep ten einde. Het begon al donker te worden en de lantaarnopstekers haastten zich van lantaarn tot lantaarn om het helderder te maken in de straten, waar straks zoovele menschen zouden doorgaan, blijden en bedroefden, om zich voor de laatste maal in het oude jaar in de bedehuizen te vereenigen. Het heldere schijnsel van zoo'n pas ontstoken lantaarn viel door het hooge, breede raam van een meisjesboudoirtje en verlichtte flauw eene meisjesfiguur, die zoo roerloos in een laag stoeltje bij het vuur zat, dat men haar slapende zou gedacht hebben. Maar dat was niet het geval, want May lag met wijdgeopende oogen strak voor zich uit te staren, met een pijnlijk vertrokken mondje - denkend aan wat ze zoojuist op een ‘tea’ gehoord had. Was hij ziek? - Was er geen hoop meer? Zou hij sterven op dezen laatsten dag van het jaar? God, maar dat kón immers niet - zou hij nu sterven, zonder ooit eenige

opheldering gegeven te hebben aan haar, uit wier Leventje hij zoo plotseling was weggegaan? O, dat weggaan zoo opeens had haar wakker geschud - toen wist ze dat ze hem liefhad! Dat weggaan, nu al drie jaren geleden, had haar de oogen geopend. Had hij het zelf gemerkt, dat, wat zij voor eenvoudige vriendschap gehouden hadden, veranderd was in een warmer gevoel - was hij daarom weggegaan....

Of had hij geluisterd naar praatjes, die zooals altijd op dansclubjes ook op de hunne rondgingen - o, dat lamme, doodende geklets ook altijd van menschen, die elkaar het licht hunner oogen niet gunden en elkaar lief moesten hebben als broeders.

May kneep haar handen stijf dicht bij het denken aan het laatste clubavondje, toen hij zoo vreemd koel was en haar den souper-dans niet kwam vragen, dien ze zooals gewoonlijk voor hem had opengehouden. Zoo pijnlijk was die avond geweest; ze had zich opeens zoo eenzaam gevoeld, zoo vreemd van al die vroolijke menschen, die zoo gelukkig schenen. Ze had zoo'n pijn gevoeld, die ze toch niet had kunnen definiëeren, iets wat haar moe maakte en haar vlugge voetjes zwaar. En het was zoo moeilijk geweest te praten en te lachen, terwijl ze zichzelf steeds afvroeg: ‘waarom komt hij niet? komt hij toch niet.’ Ze was zoo diep gekrenkt - had niet willen kijken naar hem, en tòch zag ze steeds zijne hooge gestalte, hoorde ze zijn prettigen lach - niet voor haar. -

Toen hij eindelijk kwam, om een toevallige extra, raapte ze al haar gekrenkte eigenliefde bijéén en danste en sprak alsof er niets gebeurd was. Maar ze waren als vreemden geweest.

Toen ze eindelijk in haar bedje lag, innig dankbaar, dat ze zich nu geen dwang meer behoefde op te leggen, had ze toch geen tranen gehad, die verlichting konden brengen. Met brandende oogen had ze den geheelen nacht wakker gelegen, doodstil en zichzelf kwellend met de vraag: ‘wat is er gebeurd, wat heb ik gedaan?’ En den ganschen nacht had ze gezocht naar het antwoord, dat ze toch niet vinden kon.

Drie jaren geleden was het - en al dien tijd had May aan hem gedacht als aan iemand dien ze zeer liefhad en die ver weg was - met het onwrikbaar geloof, dat hij terugkomen zou. Nu wist ze hem ziek - hij zou sterven voor ze hem nog eenmaal gesproken had - vóór ze wist wat hen gescheiden had.

Huiverend richtte ze zich op. Haar onbestemde blik bleef rusten op de spreuk, boven haar schrijftafeltje: ‘God is Liefde.’ En opschrikkend dacht ze eraan, dat ze Jo beloofd had mee naar de kerk te gaan en dat ze zich haasten moest. Haasten, ja maar ze had een gevoel of ze looden schoenen aanhad - ze kon hare gedachten slechts bepalen bij wat ze op die ‘tea’ gehoord had. Kòn ze dan eigenlijk wel naar de kerk gaan? Waar was haar gewijde stemming - ze kon die niet vinden zooals op andere oudejaarsdagen. Die was verstoord geworden en, ach het was zoo eenvoudig gegaan.

Toen ze binnen kwam in het tea-saloon zooals ze het Japansche boudoirtje van de gastvrouw noemden, waren Hannie en Nan en Lous en Do zoo druk aan 't praten, dat ze May ternauwernood gegroet hadden. ‘Kinderen’, had ze gezegd, ‘wat is er toch voor interessants? - jullie groet me haast niet en kakelt maar door. Lous geef me nu gauw thee, want ik vlieg weer weg. Je weet, ik ga straks met Jo naar de kerk en kom alleen, omdat je jarig bent - en vertel me gauw het nieuws.’ -

En Lous haar het kopje overreikend, had geantwoord: ‘Kind, we kunnen wel zien, dat jij niet meer uitgaat - jij weet nu letterlijk nooit iets. Wel, het is over Henk Erlach, je kent hem toch wel van vroeger? Verbeeldt je, hij is opeens zoo ziek geworden. Onze dokter, die hem ook behandelt, kwam vanochtend even aan, om naar Beppie's

knietje te kijken - nu, en hij zei, dat het vannacht wel af zou loopen. Zielig hè voor zijn ouders, die voor hem hier zijn komen wonen - o, wist je dat ook niet? Ze wonen nu al twee maanden in de Bazaarstraat - je weet wel, dat groote huis, dat zoo lang heeft leeggestaan - weet je 't? Maar kind ga toch zitten en drink je thee, je ziet er zoo in-verkleumd uit. En Hanny, vertel jij nu eens van je dinertje bij de Steins - was het leuk en naast wien zat je?'

Het gesprek was alweer in vollen gang, terwijl May het pas vertelde nog niet eens goed in zich opgenomen had. Ze wist alleen maar duidelijk, dat Lous gezegd had, dat hij sterven zou, vandaag - vannacht. En zijn moeder, was die bij hem - die lieve moeder, die ze zoo goed uit zijne verhalen kende.

Wat was toch alles vreemd vandaag - vreemd en zoo gauw ging alles. Had ze het pas gehoord of was het lang geleden?

Nu zat ze alweer in de bus om Jo te halen en zou ze rijden langs zijn huis - waar hij ziek lag, - stervende misschien? O, neen, neen, dat niet, en ze boog zich voorover om het huis goed te zien. Die verlichte bovenramen, daar lag hij zeker - en die schim die langs het venster heen en weer gleed, was dat zijn moeder? - o, hoe benijdde ze haar.

Als ze hem maar zien kon, éven maar - meer zou ze niet vragen, - en terwijl de omnibus voortreed, hoorde May in het geratel der wielen, het geklingel der bel, als een, refrein - even zien maar, éven maar! dat al wilder in haar opkwam en dat ze tevergeefs trachtte te bedwingen. Maar toen ze, naast Jo, op haar oude plaatsje gezeten, den dominee trachtte te volgen en het maar niet kòn, dacht ze opeens hartstochtelijk: 'En waarom zou ik het niet mogen - waarom zou ik hem, dien ik zoo lief heb, niet even mogen zien? is dat dan slecht, als je iemand toont, dat je hem liefhebt? is Liefde niet het hoogste gebod? Waarom zou ik wel mijne Liefde, mijn Vriendschap mogen bewijzen - als hij een vrouw was? iedereen is toch gerechtigd, die Liefde, die God hem gaf, aan zijne medemenschen te bewijzen? O, maar àls hij me vergeten was.... och, wat maakte het dan nog uit, dat hij het geheim van mijn Liefde met zich meenam naar betere oorden. En als hij beter wordt - God, géef het - dan zal ik mezelf niet minder achten - ik vroeg toch niets - ik gaf alleen. God, is het kwaad? - mag ik gaan? Ik heb toch even goed als een man het recht mijn Liefde te bewijzen -... conventie, die het tegendeel uitmaakte, conventie, die de harten doet sluiten voor alle menschelijke opwellingen! wat geef ik om conventie. Mijn stille sympathie zou die je hinderen Henk? - je bènt me immers niet vergeten?? Zal God me minder achten omdat ik Liefde openlijk betoon aan een van zijn schepselen, omdat ik Liefde in me voel?.... ook al wordt die niet beantwoord?' -

Zoo was ze in hare gedachten verdiept, dat ze den slotzang niet hoorde, dien aangeheven werd. Jo miste de heldere stem, die zich altijd zoo blijde mengde met de andere; wat kon haar Lieveling gebeurd zijn? - Buiten gekomen, nam ze May's handje: 'Kind' - zei ze week - 'zeg me wat is er?' Maar May haar trekkend uit het volle licht, kuste haar, afgebroken fluisterend. 'Niets Jo, ik - wensch je het beste! bid voor me' - en weg was ze, terwijl Jo haar nadenkend aankeek.

Haastig liep ze voort, tot ze de Bazaarstraat bereikt had - toen liep ze langzamer - eene aarzeling kwam over haar, die ze zelf niet begreep - als hij nu toch... en wat zou zijne Moeder denken, van haar denken, die in den avond kwam om haar zoon te zien. Zou ze haar houden voor.... of zou ze het begrijpen - o, het was wèl moeilijk.

Reeds was ze langzaam het huis voorbijgeloopen, toen dacht ze aan hem, dien ze misschien nooit meer zou zien. Ze zou immers nooit gekomen zijn, als hij gezond en sterk was, genietend van het leven. Maar nu.... Een brandend verlangen naar hem kwam in haar op, een verlangen zoo groot, dat het haar onverschillig maakte voor al het andere.

Het kleine, smalle handje trok zoo zacht aan de schel, dat May zelve, onrustig en zenuwachtig, het niet eens hoorde. Toch stond na eenige oogenblikken het dienstmeisje in de geopende deur.

'Mevrouw'? vroeg May zacht.

'Mevrouw is bij den jongen mijnheer. Mevrouw kan niet komen,' zei het meisje, nieuwsgierig het jonge persoontje vóór zich, opnemend - iemand in zoo'n mooien bonten mantel en fijnen zwarten hoed, die zoo verlegen naar mevrouw vroeg - wie zou dat wel zijn?

‘Och,’ zei May dringend - ‘even maar - ik moet mevrouw spreken!’

Het meisje weifelde - toch, om den bonten mantel, liet ze May binnen.

In de stille zitkamer wachtte ze - met angstig gevouwen handen. Ze keek niet op toen de deur openging. De groote, slanke vrouw, met haar lief, nu zoo moe gezicht, keek verbaasd naar het gebogen figuurtje - maar toen May opkeek, ontroerde ze van de donkere oogen, die eens zoo groot leken in het witte gezichtje. ‘Kind’ - zei ze - en May, met uitgestoken handen, naar haar toekomend, smeekend: ‘Mevrouw’, laat me - mag ik? Och, even maar?’ Mevrouw begreep haar: ‘Kindje, wou je Henk zien’ - en toen zachter: ‘hij is heel ziek.’ Toen trok ze May naar zich toe en zei ernstig: ‘maar je moet kalm zijn - kan je dat?’ May knikte, niet tot spreken in staat - haar bedroefde oogen één bede. Toen gingen ze naar boven. Voor de deur van de ziekekamer stonden ze stil. Mevrouw keek voorzichtig om het scherm dat voor de deur stond - ‘daar ligt hij’ - zei ze toonloos.

Maar May, haar zachtjes op zijde duwend gleed langs het schut heen, waarvoor de moeder staan bleef. Even maar, een radelooze gedachte kwam nog over May - àls hij haar toch vergeten was?

Maar er was geen terugkeer mogelijk nu - ze wilde ook niet. Geluidloos liep ze naar het bed. Met één oogopslag overzag ze de ziekekamer - zag ze hem.

Met een zachten kreet boog ze zich over hem heen. ‘Ik ben het Henk’ - fluisterde ze - en toen nog zachter - ‘ik verlang zoo naar je’. De ingehouden klank harer stem zei meer dan woorden.

‘Jij,’ fluisterde de zieke; er kwam meer glans in de matte oogen. Stil gleed ze neer voor het bed en nam de gloeiende hand van den zieke in de hare; hij keek aanhoudend haar aan, haar lief gezichtje was een en al troost en Liefde. ‘Slaap nu’, zei ze rustig, ‘je moet beter worden!’ Toen deed hij de moede oogen dicht - hij glimlachte....

Mevrouw, doodstil, nam May's andere handje. - ‘Kom nu.’

Buiten gekomen, kuste ze May's oogen: ‘God zegene je reine Hartje - wie je ook zijn moogt - mijn kind!’-

Toen May in haar bedje lag, luisterend naar de twaalf slagen der oude torenklok, die het jaar uitgalmden, kon ze niet bidden.

Hare lippen fluisterden: Het nieuwe jaar, o, het nieuwe Jaar.

Oome Jan's: St. Nicolaasavond.
Schets door A.M.d.J.

Oome Jan's meisje was gestorven, toen ze nog heel jong was, even twintig. Ze was aan dezelfde ziekte gestorven, waardoor ook haar Moeder zoo vroeg was heengegaan en haar tantes, haar ooms en Grootmoeder.

Toen Eleonore, zoo heette oome Jan's meisje, zeventien jaar telde, kreeg haar vader een ongeluk op de jacht en bezweek aan de gevolgen er van. Zoo was 't kleine zwakke meisje alleen gebleven op deze groote wereld, een schatrijke wees, uit een finantieel oogpunt beschouwd, maar anders arm, dood-arm.

Zoo moest ze zich ook wel gevoeld hebben, arm en verlaten, in het groote, oude huis met de sombere vertrekken, de breede, donkere gangen en den uitgestrekten tuin met de groote donkere reuzen-boomen.

Toen was een bejaarde nicht komen opdagen om voor Eleonore te zorgen. Het kind moest vooral veel afleiding hebben, had de dokter gezegd, veel reizen, veel zien, maar toch behandeld worden, als een kostbaar kasplantje.

Eleonore echter hield niets van dat reizen en trekken, van uitgaan en menschen-zien. Het liefst bleef ze in het groote stille huis met al z'n lieve herinneringen aan haar vroeg-gestorven Moeder en aan dien vroolijken, hartelijken Vader; het liefst zwierf ze in de bosschen rond om 't park, vergezeld van Diaan, den grooten New-foundlander.

Toen, op een garden-partij, had ze oome Jan ontmoet, den grooten, krachtigen jongeman met 't gelaat, stralende van levenslust, waarin een paar heldere, jolige kijkers.

Die twee, 't kleine, zwakke meisje en de groote, sterke reus, hadden zich al dadelijk onuitsprekelijk aangetrokken tot elkaar gevoeld.

Oome Jan had getracht z'n verstand te doen spreken en z'n hart tot stilzwijgen te commandeeren, maar moest ondervinden, dat er oogenblikken in een menschenleven zijn, dat dit zich niet laat commandeeren.

En zoo, niettegenstaande goede raadgevingen van familieleden, van gezegden als onverantwoordelijk handelen enz. enz., verloofde oome Jan zich met z'n kleine Elly.

In hun oogen, was er geen gelukkiger paartje op 't gansche heelal denkbaar. Het leven was enkel zonneschijn, zoo leek 't hun toe. Oome Jan verafgoodde, vertroetelde en liefkoosde zijn bruidje en verwende haar eigenlijk veel te veel, moest hij telkens weer erkennen. Maar ach! hij deed 't zoo graag en 't kon voor zijn Elly geen kwaad.

Toen was op een dag de zware slag gevallen, 't zwaarste oogenblik in 't leven van oome Jan. Elly werd ziek en stierf. En van den krachtigen, levenslustigen jongen reus met 't stralende, zonnige gelaat en de jolige kijkers, was een ietwat gebogen vroeg-oud geworden man in de plaats gekomen met een diep-melancholieken lijdenstrek om den mond en in de oogen een droef-geestigen glans.

Langzamerhand verloor de trek aan scherpte, kregen de oogen levendiger glans, doch de overmoedige jonge kerel met stem en gebaren van opbruisende levenslust was geheel en al van 't wereldtooneel verdwenen.

In den loop der jaren waren de zusters en een jongere broer getrouwd. Zij allen hadden om zich heen een kringetje gevormd van levendige kleine deugnieten.

In 't begin had oome Jan zich bescheiden teruggetrokken van die dartele benden, uit vrees door zijn verschijning een wanklank te brengen in dien altijd vroolijk-heerschenden toon. Maar een aangeboren liefde voor kinderen had de overhand gehad en niet lang duurde het, of oome Jan ravotte en stoeide met de kinderen mee, verzon voor ze allerlei spelletjes

en grapjes. Zijn knie werd de geliefkoosde plaats, waarop zijn kleine neefjes en nichtjes om beurten troonden, waarover ze in hevig gekibbel en gevecht ontvlamden om die plaats te bemachtigen, kortom oome Jan werd hun beste vriend, hun vertrouwde in hun lief en leed.

Zoo, in gezelschap van die kleine woelwaters, werd oome Jan haast weer de oude. Dan schaterde hij 't uit in uitbundig lachen, dan schitterden zijn oogen met ouderwetschen glans.

'Je moest trouwen, Jan,' had broer Willem wel eens gezegd; 'een gezonde, fiksche vrouw, een paar stevige kinderen. Diè heb je noodig! Dan wordt alles weer goed'.

Oome Jan, in een van zijn zeldzaam-vroolijke buien, was toen opeens stil geworden, had alleen 't hoofd geschud en gemompeld:

'Neen.... neen!'

Tevergeefs hadden toen de kinderen oome tot grapjes en spelen uitgelokt, tevergeefs hadden ze hem aan zijn beenen getrokken, aan zijn ooren en zijn haar, tevergeefs kiekeboe en heisa! geroepen. Den geheelen dag verder was hij stil gebleven en saai. -

'Je moest er maar nog niet met Jan over spreken,' had Wim's vrouw, Jeannette, gezegd.

''t Pakt hem nog veel te veel aan. Arme Jan!' -

'Wat drommel!' had Willem geantwoord. 'We moeten er juist over spreken. Is me dat nou een kerel! Een sentimenteele oude juffer lijkt hij wel met z'n overdreven gevoeligheid.'

'Laat de dooden rusten; het leven heeft nu eenmaal z'n eischen. Wat drommel! hij is in staat, om zijn geheele levensgeluk te verknoeien door dat overdreven hangen aan een droombeeld, een schim, een....'

'Maar Wim,' antwoordde z'n vrouw. 'Als Jan nou eenmaal niet is, zooals de meeste mannen.... als Jan nou trouw is en niet in staat om zoo spoedig te vergeten, als hij nou met geen mogelijkheid van een andere vrouw kan houden....'

'Ja, jawel! heel mooi, prachtig! Net zoo lang, tot 't te laat is, totdat Jan een vervelende egoïstische oude vrijer is geworden, net zoo lang, totdat hij niet meer geschikt is om te trouwen, dan, dan blijft hij alleen, dan, dan wordt hij hoe langer hoe egoïstischer hoe langer hoe brommeriger.... dat zeg ik je!....'

Jeannette antwoordde niet veel op Wim's uitval.

Ze kende Jan beter, ze wist maar al te goed, dat oome Jan geenszins aanleg had, noch voor brompot, noch voor egoïst. Ze was er ook bijna zeker van, dat oome Jan ook mettertijd in 't huwelijksbootje zou stappen, later echter, veel later. Ze wist, dat oome Jan veel te huislijk en te liefhebbend van natuur was, om z'n geheele verdere leven alleen te blijven.

'Je moet zulke dingen niet dwingen,' zei ze ''t komt allemaal wel van zelf in orde. Laat 't over aan den tijd, die veel wonden heelt, zelfs de pijnlijkste. Wacht maar, als er eens een aardig jong meisje....'

'Een aardig jong meisje,' bromde Wim. 'Wat maalt Jan er om. Aardige jonge meisjes genoeg, die hier in huis komen, maar de gek kijkt er nauwelijks naar. Als we niet oppassen sluipt hij weg en stelt zich tevreden met een plaatsje in de kinderkamer. Ja, waarachtig, daarvoor komt hij hier alleen, alleen voor de kinderen. Om jonge meisjes geeft hij niets. Daar heb je bijvoorbeeld Margot, die dol op hem is. Het lieve kind smacht naar een lief woordje van hem, naar een teeken van

toenadering, hij laat haar smachten. En Sophie dan, en Mien. Me dunkt, dat zijn toch meisjes, waarmee je wel voor den dag kunt komen. Mooi, jong, vroolijk, lief, gezellig en van goede familie. Ze zijn toch ook niet de eersten de besten. Maar daar voelt Jan nou niets voor. Wat zeg jij?' -

'Liefde kan je niet dwingen, man. Je zoudt 't nooit kunnen verklaren, met den besten wil van de wereld niet, waarom je voor den een genegenheid voelt, een ander je totaal koud laat. Me dunkt, we kunnen niets anders, dan geduld hebben.' -

Maar moeder Jeannette had mooi praten.

Het eene jaar verstreek na 't andere en nog kwam oome Jan niet met een meisje voor den dag.

Margot was uit wanhoop ten laatste met een vriend van Willem getrouwd, met wien ze, niettegenstaande beweringen uit 'dépit aangenomen' enz. toch zeer gelukkig was.

Oome Jan's neefjes en nichtjes begonnen al heele menschen te worden, vooral de kinderen van zijn oudste zuster begonnen zoo langzamerhand mee te tellen.

Jan, de oudste, was student, een groote fiksche jongen, met een vervaarlijke stem en luidruchtige manieren. Hij was verder in 't bezit van een opkomend snorretje, waarop mijnheer zeer trotsch was. Nu diende hij 't vaderland als milicien, schold op den dienst, elken Zaterdag, als hij thuis kwam, bracht soldatenmoppen en -liedjes mee thuis, tot groote pret van de jongere broers en zusters, neven en nichten.

Ook Truusje, volgende op Jan, werd al een heele dame, met half-opgestoken haar en rokken, die steeds in lengte toenamen, met een innige vereering voor Schiller en Goethe en een ontembare lust voor cadettenen adelborstenbals en tennisveld. Hij kon

't zich vaak niet begrijpen, oome Jan, dat hij die groote kinderen eens op schoot had gehad, en ‘hop-hop-paardje’ met ze had gespeeld.

Maar kleintjes waren er gelukkig ook nog, van Wim en Jeannette. Voor deze kleintjes fungeerde oome Jan nog steeds voor St.-Nicolaas op vijf-December-avond, zooals hij vroeger als zoodanig diende voor de grootere kinderen.

Steeds had hij z'n eerwaardige bisschopsrol naar behooren vervuld, geprezen, meest berispt, vóór dien tijd door de verschillende moeders in 't oor gefluisterd, de deugden en gebreken harer spruiten.

Steeds, elk jaar, hadden groote kinderoogen met angst en verlangen naar hem opgezien, wanneer hij in 't midden van de huiskamer had gestaan, een indrukwekkende verschijning, de lange gestalte gehuld in den bisschopsjas, de bisschopsmuts op 't hoofd, de lange, witte baard, golvende op de borst, de gouden staf in de hand - totdat de oudste kinderen grooter werden en ingewijd waren in 't geheimpje, 't heerlijke kindergeheimpje van 't wondermooie sprookje van St.-Nicolaas, totdat ze wisten wie eigenlijk St.-Nicolaas was. 't Was immers maar oome Jan, die goeie, beste oome Jan.

Toen keken ze niet meer angstig, de grooteren, maar knipten ondeugend met de oogen, wierpen oome blikken toe van verstandhouding, keken lachend naar de kleintjes, die och! nog zoo dom en groen waren en maar alles geloofden.

Maar nu van dit jaar, had oome Jan bedankt.

Een groot wonder!

Op een theeavondje bij Wim en Jeannette, had hij lachende verklaard, dat 't nu toch wel wat al te bar werd, om nog aan die flauwiteiten te doen: de kinderen werden al zoo groot; alleen Fransje en Minetje vielen nog maar in de termen om die flauwigheid aardig te vinden.

In 't eerst hadden de kinderen oome Jan aangekeken, als hoorden ze het in Keulen donderen, toen blikten ze hem lachend aan, als vertelde hij de grootste grap.

‘Maar oome!... Ja, ja, oome Jan, wij kennen je wel. Je wilt nu dit jaar zeker een heel bijzonder mooien Sint voorstellen en ons verrassen!’

‘Neen, kinderen, werkelijk niet. Ik meen 't ernstig. Kom nou! denkt 'ns even na. 't Is toch al te gek op jullie leeftijd nog aardigheid te hebben aan zulke flauwiteiten, vindt je nou zelf niet? Jullie wordt zoo langzamerhand al heele heeren en dames....’

‘Meent U 't dan werkelijk’, riep Truusje uit, wanhopend. ‘Dus U hebt 't niet meer voor ons over, om ons dat pretje te bezorgen.’

‘Maar, mijn lieve kind, bedenk toch, hoe oud je bent....’

‘Jawel, oome, maar, moet dat heerlijke familiefeest nou opeens afgeschaft.... O! dat is afschuwelijk!...’ en Truus barstte in een echt-kinderachtig geschrei uit, vergat haar bijna-lange-rokken en half-opgestoken haar, kortom haar geheel bijna-dame-zijn.

Ook de andere kinderen namen 't geval uiterst-tragisch op. Er heerschte een gedrukte stemming.

Oome Jan begon wel wat spijt te krijgen over zijne woorden, had niet gedacht, dat zijn voorstel zulk een treurige uitwerking op de verschillende gemoederen zou te weeg brengen.

Maar, komaan, er moest nu maar een eind komen aan die kindergrappen. Bovendien, hij had er niet veel zin in; hij had nu al jaar in, jaar uit dezelfde grap uitgehaald, nu moest een ander 't maar doen. Ja, ja, oome Jan kwam tot de conclusie, dat hij hard op weg was, een akelige ouwe brompot te worden, een echte egoïstische oude vrijer.

Hij zou zich langzamerhand terugtrekken: hij hoorde niet meer bij de jeugd. Trouwens in den laatsten tijd, hadden de kinderen zich niet veel om hem bekommerd, hadden hem zelfs verwaarloosd, ja allemaal van Jan, den milicien, af tot kleine Minetje toe. Dat moest oome Jan haast met wat afgunst erkennen.

En waarvoor hadden ze hun ouwen oom verwaarloosd?

Voor iemand, die ze ternauwernood kenden, voor iemand, die om zoo te zeggen opeens uit de lucht was komen vallen.

Die bevoorrechte nu, was Jeannette's aardige logéetje, Lineke v.d. Meer, een mooie, slanke brunette van drie en twintig jaar.

Die had met storm de kinderhartjes veroverd, zoodat oome Jan geheel ter zijde werd geschoven.

Den eersten keer, dat hij haar zag, zat ze aan de piano, alle kinderen om haar heen en Jan, de milicien, draaide zijn uitgebreide repertoir van soldatenliedjes af. Lineke moest er 't accompagnement bij vinden.

‘Neen! Lineke, dat is heelemaal verkeerd! Zoo is de wijs,’ commandeerde Jan en galmde toen met een vervaarlijk stemgeluid:

‘Wat zal 't een vreugde wezen,
‘Wat zal 't een vreugde zijn,
‘Als over eenige maanden,
‘Wij allen naar huis toe zijn

Toen met pathos:

‘Want wat is dat exerceeren.
Dat is.....’

‘Houd op, Jan’, zei Truusje verontwaardigd, hem de hand voor den mond houdend.

‘Nu ophouden. Lineke wil 't volstrekt niet meer hooren, al die gemeene soldatenliedjes, bah. Zing ze in de kazerne, jongen. Daar komen ze tot hun recht.’

‘Neen, Lineke, nu liever ‘Haidenröslein of “Kennst du das Land”. Dat is tenminste nog iets.’

‘Jawel! Lineke,’ zei Jan. ‘Vooruit! Zoo bijvoorbeeld -’ toen op jammertoon, de woorden accentueerend, de oogen sentimenteel naar 't plafond richtend, zong Jan:

‘Den lieben langen Taaaag
Hab'ich nur Schmerz und Plaag!

Lineke schaterde het uit.

‘Houd op, Jan, die rol flatteert je niet. Liever een studentenmop. Io-vivat of Crambambuli bijvoorbeeld. Vooruit!’

‘Neen, Lineke!’ veel te afgezaagd, zei Jan.

‘Nou dan, een soldatenlied!’

‘Vooruit!’ En Jan uit volle borst:

‘En dan zegt de fourier!’

‘In God's naam, Jan,’ zei Truus verschrikt. ‘Dat lied mag heelemaal niet. Dit is al te ordinair. Wat moet Lineke wel van ons denken!’ -

Op dit critische moment hadden de kinderen oome Jan in 't oog.

‘O! oome Jan! Daar is oome Jan! Hoerah! voor oome Jan!’

Een algemeen gejuich weerklonk, allerlei stemmen door elkaar roepend en daar tusschen in 't geschetter van Jan, die de reveille blies:

‘Wel, oome Jan, hoe gaat 't U!’

‘Waar bleef U toch zoo lang, oom Jan!’

‘En kijk, oome Jan, dit is nou Lineke, onze logée!’

‘Lineke, dit is nou oome Jan!’ -

‘Maar, kinderen, goede Hemel! Houdt toch in God's naam even op; ik word òf doof, òf gek, òf vermoord. Stelt mij dan toch even in staat om juffrouw Lineke tenminste een hand te geven! Wat moet ze wel van me denken, van dien ouwen oom!’ -

‘Dat is niet waar, hoor Lineke, oome is in 't geheel niet oud, hij is wel een beetje grijs maar pas acht en dertig,’ verdedigde Truusje hem.

Lineke had al veel over oome Jan gehoord.

Jeannette en de zusters, maar vooral het zestien jarige Truusje hadden niet nagelaten, oome Jan's levensgeschiedenis met een poëtisch tintje te overgieten.

Geen wonder, dat Lineke een groote sympathie voor oome Jan voelde, wat nog meer versterkt werd door zijn aardig, eenvoudig optreden.

Ze vond hem in 't geheel niet oud, maar knap, jong en levenslustig.

‘Dag oome Jan!’ zei Lineke, hem haar handje toestekend.

‘Welkom! nieuw nichtje’, antwoordde oome Jan, haar lachend aanziende.

Verder hadden ze haast niets tegen elkaar gezegd, wat ook een onmogelijkheid zou geweest zijn, door 't lawaai van de kinderstemmen om hen heen en 't gebulder van Jan's repertoir.

Maar toch, toen oome Jan naar huis stapte, dacht hij: ‘Ze heeft Elly's stem en Elly's oogen. Ja, die heeft ze, merkwaardig!’ -

Geen wonder, dat met deze twee voorname eigenschappen, Lineke ook aan oome Jan niet onverschillig was.

Zonder er zich zelf bewust van te zijn, kwam hij nu heel veel bij Jeannette en Wim op de thee en zag tot zijn verbazing hoe langer hoe meer overeenkomstige eigenschappen met zijn vroeg-gestorven meisje in Lineke. Een ander zou er zeker om gelachen hebben, wanneer oome Jan 't verteld had, want Lineke had in 't geheel niets van Elly. Gelukkig hield oome Jan die ontdekkingen wijselijk voor zich. Het was dan ook louter verbeelding van dien ouwen oom.

Toen nu de St. Nicolaasviering op 't tapijt gebracht was en oome Jan zoo hardnekkig weigerde, de bisschopsrol op zich te nemen, riep Lineke op eens uit:

'Nu weet ik wat? Maar dat blijft een geheim! Alleen Jeannette en Truus zijn in 't complot!'

Wat 't geheim was, werd geopenbaard op St. Nicolaasavond. Niettegenstaande oome Jan's bewering van de flauwiteit om die St. Nicolaas-grappen te herhalen, verscheen er toch een Sint in alle pracht en glorie. 'Lineke was uitgegaan', legde Jeannette uit. 'Ze gevoelde zich veel te groot om aan dergelijke kindergrappen mee te doen en daarom zou ze haar avond nuttiger besteden en bij een oude erftante thee drinken.' -

Merkwaardig was 't echter, dat nu en dan de stem van den ouden Sint ontzettend veel overeenkomst had met Lineke's geluid. Overigens werd de rol uitstekend vervuld, beter dan andere jaren, moest oome Jan lachend erkennen.

Er werd geprezen en berispt, nu meer geprezen. Zelfs Jan kreeg een pluimpje voor zijn muzikale kennis, betreffende soldatenliedjes en studenten mopjes.

'En nu, oome Jan,' vervolgde de goede Sint, zich tot den aangesprokene wendend. Waarlijk! oome Jan, die ouwe oom, bloosde als een jong meisje!-

'Voor U heb ik nog iets bijzonders, mijn waarde oome Jan. Gij hebt mij dit jaar en vele, vele jaren redenen gegeven tot algemeene tevredenheid. Ge zijt in alle opzichten goed, braaf, nobel, ge gedraagt U verstandig en ordentlijk, maar toch, oome Jan, is er iets, dat mij, ouden man, onuitsprekelijk in U hindert. U mankeert nl. iets, oome Jan, dat ik U liever schriftelijk zal mededeelen. Ik ben al oud, al stokoud. Het praten vermoeit me te veel. Daarom

zult ge van avond een brief van me ontvangen, Ik hoop van harte, oome Jan, dat ge aan mijn wensch gehoor zult geven - -'

Hier begon de stem van den ouden, stokouden Sint, merkbaar te beven. De arme Heilige kreeg een hoestbui en kon slechts met veel moeite stamelen:

'Ik dank U allen, lieve kleinen.... Ik dank U allen zeer voor dezen mij onvergetelijken avond... maar ge hoort... mijn stem begeeft mij haast... ik ben oud, stokoud... en daarom spoedig moe... Het spijt me, dat ik niet verder van uw lief gezelschap genieten kan... Ik zou gaarne nog andere bezoeken willen afleggen... andere lieve kleinen wachten me met ongeduld... Vader Willem, wil zoo goed zijn, mij uitgeleide te doen... Ik dank U allen zeer... Ik groet U...'

Toen opeens wachtend, vervolgde Zijn Heiligheid:

'Maar alvorens heen te gaan, zou ik nog gaarne een dier jeugdige stemmen willen hooren, zingende een lied ter mijner eere... Mijn keuze valt op...'

St. Nicolaas overzag de lachende schare:

'Op Jan!' -

'Zeer gevleid, o heilige Bisschop! gevoel ik mij door Uw gunstbetoon,' stamelde Jan als in vervoering en knielende voor Zijn Heiligheid met de handen biddend gevouwen, zong Jan:

'St. Nicolaas kapoentje
Gooi wat in mijn schoentje
Gooi wat in mijn laarsje
Dank je Sinter-Klaasje!'

'Goed, goed zoo, kleine baas!' prees Sint Nicolaas.

Opeens stond Jan op en onder 't gebulder van:

'En heb je niet gezien
Dat heele kleine mannetje!'

sleepte de oude Sint zich, aan Wim's arm de kamer uit.

Eenige oogenblikken later, kwam Lineke van haar theevisite bij de erftante terug, frisch en aardig-uitziende in haar wit japonnetje met een bosje viooltjes in de ceintuur.

'Wat jammer, Lineke, dat jij nou naar die tante moest', zei Truus ondeugend kijkend. 'St. Nicolaas is hier geweest en was aller aardigst, om zoo verliefd op te worden, veel aardiger nog, dan andere jaren!'

'Nu', zei Lineke, 'ik heb jullie iets te vertellen'.

'Wat dan? Toe, vertel dan', riepen de kinderen door elkaar.

'Ik heb den Heiligen Bisschop toch gezien. Zeg, ja, verbeeldt je. Onder weg zag ik hem opeens, op zijn groot, wit paard gezeten en zijn knecht reed achteraan en...'

'En toen, en toen!' riepen de kinderen.

'De knecht ontdekte me', vervolgde Lineke 'en gaf Zijn Heer een wenk.'

'En toen?' riepen de kinderen in spanning.

'Verbeeldt je! hij had een boodschap voor oome Jan.'

'Voor oome Jan?!'

'Ja, voor oome Jan. Hij zou oome Jan eerst een brief geschreven hebben, vertelde Hij, maar Hij vreesde, dat Hij daarvoor te moe zou zijn, van avond als Hij thuis kwam van zijn tochten door de stad. Zijn oude handen zouden veel te veel beven. Oome Jan zou misschien den brief toch niet begrijpen. Daarom gaf Hij mij de boodschap

mee. Oome Jan, ik moest u die onder vier oogen mededeelen. Gaat u even mee naar de andere kamer?'

Oome Jan ging mee.

''t Is een heele moeielijke zin, die Zijn Heiligheid mij onthouden liet', vervolgde Lineke, toen ze met Oome Jan alleen was.

'En heel raadselachtig. Zijn Heiligheid was zeker erg in de war. Hoor maar, Oome Jan!'

't Was wonderlijk, hoe nu Lineke's stem op die van Elly leek.

'Wat U mankeerde, zei St. Nicolaas, was wat u broer Willem, uwe zwagers John, Adri en Gerard allen hadden. Verder droeg Zijne Heiligheid mij op, U aan te sporen, 't u ontbrekende zoo spoedig mogelijk te verwerven. Dat zei St. Nicolaas!'

En Lineke snelde met hoog-roode wangen de kamer uit.

St. Nicolaas kan tevreden zijn.

Oome Jan stoomde met volle kracht de huwelijkshaven binnen.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Een Lelie-lezeres. - Ik vind het niet aanbevelenswaardig op die wijze stukken, die men in een Engelsch tijdschrift leest, te verwerken tot iets anders. Of een vertaling, of iets geheél oorspronkelijks, prefereer ik. Daarenboven is Engelsch een ook ten onzent veelgelezen taal, zoodat Uw novellen allicht ook reeds in het bedoelde tijdschrift zijn gelezen door Lelie-abonnés. Ik vernietigde ze dus. Dank voor Uw vriendelijk begeleidbriefje.

Leo. - Dank voor Uw vriendelijk briefje. - Ja, H... zou ik-zelf tot woonplaats kiezen, althans de omstreken ervan, zóó trekt mij die omgeving aan. - Het is dunkt mij al een heele schrede vooruit, wat gij nu schrijft; want het *wenschen* gezond te worden brengt reeds zoo veel meer bij tot genezing, dan de apathie waartoe een zoo groote en zoo rechtmatige droefheid als deze leidde. - Ik kan mij zoo begrijpen dat zoo'n verlies het ergste is wat iemand kan treffen, en ik heb daarom dikwijls gedacht dat ik uit dat oogpunt bang zou zijn voor kinderen-krijgen. Maar *gij* zijt er toch ook nog! En *dat* moet de levensmoed terug doen keeren. Daaraan twijfel ik niet. - Ja ik heb nog eenige stukjes van U. -

Brain. - Ja, dat heeft lang geduurd eer ik iets van U te hooren kreeg. Ik had U al lang afgesneden onder mijne correspondenten. De reden van Uw stilzwijgen is zeker gedeeltelijk Uw ongesteldheid. - Uw ervaringen met uw werk zijn zeker min aangename maar, om U de waarheid te zeggen, *verwonderen* doet Uw ondervinding mij geenzins. Uw stuk is door zóó vele handen gegaan ter beoordeeling, dat de gelegenheid U op die wijze van *Uw* gedachten te berooven, en die aan te wenden tot eigen voordeel, zéér voor de hand lag. - Het is natuurlijk een in-gemeene streek, maar eene die gij kunt verwachten in die wereld. - Er is er geene waarin meer wordt geknoeid dan die, en de zoogenaamde 'uitspraak' waarmede gij U moet tevreden stellen, deed mij schouder ophalend glimlachen. Wie weet of een van die heeren-zelf niet is de dief, althans de *heler*? - Enfin, ik wil U den *moed* niet ontnemen, alleen raden voortaan *voorzichtig* te zijn. Gij moet U voor het honorarium wenden tot den uitgever; hij heeft mijn opgave. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - Wij maken het goed. Hartelijke groeten; en een goed Nieuw-jaar wenschen wij U toe.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Is er ook iemand die een volledige jaargang 1905 - '06 van de Holl. Lelie van mij voor billijken prijs wil overnemen? Brieven aan den Uitgever.

Bericht.

Wegens de noodzakelijkheid der stukken met betrekking tot de verschillende feestdagen spoedig te plaatsen, is de rubriek ‘toilet’ geheel en al, en de rubriek corr: gedeeltelijk (**Ina, Cora, Johanna, mevr: J. de V - geb: B., Clara, Regina**) overgebleven tot het volgend nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

8 Januari 1908.
21ste Jaargang.
No. 28.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
‘Voor de menschen klaag Uw leed, niet te lange, niet te bange.’

Gelegenheidspreeken, toespraken, toasten, alles wat niet uit het hart, maar omdat het er nu eenmaal bij behoort bij deze of die gelegenheid, wordt gesproken of geschreven, heeft nooit mijn sympathie kunnen wegdragen, en vandaar dan ook dat

ik deze Oude-jaars-avondoverdenking niet plaats onder dezen titel, maar haar mijn lezers aanbied als een toevallige in de laatste dagen des jaars in mij opgekomen gedachte, - gevolg van het ouder worden, dat meebrengt het getuige zijn en het dikwijls zelve ondervinden ook van véél leed. -

Welnu, hebt ge wel eens opgemerkt hoe er een zekere categorie van menschen be-

staat, die daarin *zwelgen* zou ik bijna zeggen in leed!?

O, ik bedoel niet diegenen - zoo ook ken ik er helaas - die uit jaloezíe een boosaardig genot, een Schadenfreude noemen de duitschers het zoo terecht, aan den dag leggen wanneer hunne naasten, (die in *derzulken* oogen altijd benijdbaar zijn), het een of ander ongeluk treft. Dan zijn ze klaar met een gehuichelde belangstelling, met een quasi vriendelijk bedoeld bezoek van medelijden, waarachter de kwalijk verborgen zucht zich heimelijk aan Uw leed te wijden, maar al te duidelijk om den hoek kijkt. Dergelijke slachtoffers van eigen ontevredenheid en wangunst doet men het best geheel en al te mijden en, gaat dat onmogelijk, dan is het wijs zich noch hunne voorgewende hartelijkheid noch hunne daardoor heenschemerende Schadenfreude aan te trekken, maar beide langs zich te laten heenglijden als onnoodigen ballast. Doch niet hen heb ik op het oog als ik spreek van in leed zwelgen. Ik denk aan eene andere categorie, eene, voor wie ook juist een dag als Oudejaar een zalige aanleiding is tot hun lievelings-bezigheid: zich verdiepen in akeligheden.

- Zeker, het leven is één wandelen over en langs den afgrond, waarin ieder onzer op zijne of hare beurt verdwijnt. Rozen mogen dien afgrond tijdelijk bedekken voor onze schreden, zooals met de bevoorrechten onzer het geval is gedurende wat korter of wat langer tijd, of, wat het deel blijft van de overgroote meerderheid, wij zien hem vóór ons nu eens dreigend wenkend, dan weer tijdelijk verhelderd door zonnige tinten, het einde, het onvermijdelijk einde blijft steeds hetzelfde vroeg of laat... het verdwijnen in den gapenden kuil.

En, te midden van dien korten aardschen tocht, wat al plaatsen zien we ledig worden, wat al vrienden verdwijnen, hoeveel tranenkruikjes worden steeds voller van hen, die met zoo lichten tred aanvingen, de ledige kan zoo gemakkelijk op de schouders beurden, en haar nu nauwelijks meer kunnen torschen, loodzwaar van geweende droppelen!

Zelfs al is Uw eigen leven rijk aan zegeningen, arm aan smarten, het blijft zoo wáár toch wat de Genestet zegt:

> '*In 't midden voor wie denkt en liefheeft rijst een kruis.*'

Zoo is het; we kunnen niet ouder worden zonder te zien, van jaar tot jaar, méér leed, méér droefheid, méér ellende; hetzij in eigen kring, hetzij in dien onzer vrienden of bekenden.

Maar... is dit een reden om alléén dáárbij stil te staan, om, in plaats van te zien op wat nog bléef, enkel te zuchten en te steunen over wat heenging!? Zie, daarvan beschuldig ik hen, die *zwelgen* in leed. Het is alsof zij een genoegen zijn gaan vinden in het stilstaan bij akeligheden, dat hen onvatbaar maakt om te genieten van de goede dingen die er ook zijn, óók in hun eigen leven nog zijn, en zelfs in dat der beproefden, die zij zoo hartstochtelijk beklagen. Ik herinner me hoe ik eens, in een pension, zittend in de gezamenlijke salon, een dame van ruim vijftigjarigen leeftijd, dik en welgedaan, zag binnentreden met het doel daar kamers te zoeken. Ze moest even wachten op de komst van de vrouw des huizes, en maakte van de gelegenheid gebruik bij mij eenige inlichtingen in te winnen. In het bijzonder wenschte ze te weten, of ze rekenen kon op eenige aansluiting onderling, op het vinden van wat gezelligheid, want 'Ziet U' - zei ze - en trok haar gezicht plotseling in een zeer stemmige plooi:

'Ik voel me zoo eenzaam; ik ben een wees - -'.

Ik had moeite niet in lachen uit te barsten, ofschoon ik, die zelve mijne ouders verloren heb, toen ik betrekkelijk nog heel jong was, het op zichzelf beschouwd natuurlijk een zeer droevig iets vind, wanneer iemand alleen in de wereld overblijft. - Echter, al kan ik het mij dus heel goed voorstellen, dat het verlies van een moeder of een vader, met wien men het zeer goed kon vinden, voor de achterblijvende dochter op veertig-, vijftigjarigen leeftijd dubbel hard is, wanneer zij-zelve reeds te oud werd om nog een nieuwe richting aan haar bestaan te geven, dit neemt niet weg, dat het *te koop loopen* met een dergelijk, in den aard van den levensloop liggend verdriet belachelijk wordt, omdat het is een onvermijdelijk gevolg der omstandigheden. Iemand, die vijftig-jaar is geworden, wekt geen medelijden op maar spotlust, als zij zelve zich een ‘wees’ noemt, en op dezelfde wijze doet het niet aandoenlijk, maar stuitend aan, wanneer wij, met voorbijzien van al het goede en mooie in ons leven, enkel klagen, jammeren, zuchten, over het leed dat ons deel is, en over de ellende die wij zien bij anderen.

> ‘Voor de menschen klaag Uw leed, niet te lange. niet te bange.’

Ook dit versje van de Genestet, als de

meesten uit zijn pen, bevat een schat van wáárheid. Zeker, er zijn beproevingen, onverwachte sterfgevallen, jonge gezonde levens in ééns afgesneden, smartelijke kwalen plotseling uitgebroken, die recht geven aan de betrokkenen tot bitter zelfbeklag, aan de omstanders tot ongewoon medelijden. Maar er zijn menschen die elk sterfgeval onthouden, en U met een lang gezicht komen meedeelen, die naar elk ziekbed toesnellen, en de gezonden onderhouden met een beschrijving van al de narigheden die zij daar zagen, die geen verdrietelijkheid, geen ramp, geen slechte tijding laten voorbijgaan, zonder in hun geheugen de bijzonderheden ervan te bewaren, om ze U bij elke ontmoeting op te disschen. Vraag van dezulken geen stilstaan op den Oudejaarsavond bij het *goede*, dat ook hun overbleef, bij de gezonden die nog zitten aan hun disch, bij de vrienden die nog deelen hun leven! Met hangend hoofd zien zij U aan en, terwijl hunne oogen vol tranen schieten, vragen zij terstond of gij U nog wel herinnert hoe het toen was en toen en toen?! En ze *zwelgen* - ik houd mij aan het woord - in het ophalen van alle mogelijke narigheden aan dat Toen verbonden, nemen het U kwalijk, als gij hen heenwijst naar het *Nu*, dat toch nog veel moois heeft. Niet naar de vele plaatsen die nog zijn ingenomen, alleen naar de ledige waarop de afwezigen nooit meer zullen terugkeeren, dwalen hunne omsluierde blikken.

Ik wil het gevraagd hebben, is hierin niet een wezenlijke ondankbaarheid, waarvoor ik-voor-mij-persoonlijk zelfs een bijgeloovige vrees koester? Als we, aan den ingang van een nieuw jaar, zien op al de raadselen waarin het gesluierd voor ons ligt, toekomst waarvan we niet weten wat zij ons en die ons lief zijn brengen zal, is er dan niet iets wezenlijk overmoedig-het-lot-verzoekends-in, steeds te klagen, te zuchten, te weenen, te treuren, om wat onveranderlijk is geschied in het afgeloopen tijdvak, in plaats van te waardeeren het goede dat is gebleven nog, in plaats van het te liefkoozen, te bekijken met een soort verbazing, dat dit althans U nog bleef, waar zóóveel werd afgesneden, hetzij uit Uw eigen omgeving, in Uw eigen levensomstandigheden, hetzij onder hen die gij kent!

Het geluk is niet van deze aarde. Ieder van ons bezit er slechts scherven van. Hoe ouder we worden, hoe méér scherven ons ontvallen, ons, en die rondom ons zijn. Laat ons dan niet enkel en alleen jammeren over die gebroken stukken, maar des te teerder omspannen de scherfjes die we nog hebben, ons te inniger verheugen over die welke we nog zien in de handen onzer naasten, bovenal met onverdroten liefde en dankbaarheid die eigen scherfjes waardeeren en hoeden. Dat zal ons méér kracht geven om het leed dat ons deel is moedig en flink te dragen, dan een kinderachtig er mee te koop loopen, of er met een lusteloos gelaat over blijven voort-treuren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sonnet.

Ze zeggen 't is een vriend de dood, die treedt
Op bloote voeten, en met week gebaar
Geruischloos zacht als droom ons meevoert waar
Het koele niet-zijn en de rust hij weet.

Aan mij, die in dit leven eenzaam leed,
Lijkt effen doodgaan geen heel groot gevaar,
Want iets, dat 'k boven zijn en niet zijn weet,

Vloeit rustig voort - een zilver blanke baar -

Toch wou 'k nog wel het goed geluk genieten,
Van één te zijn met héél, héél reine vrouw,
En haar aanbidden met veel piëteit.

Maar 'k voel mijn bloed zoo wild onstuimig vlieten...
Ik zie een vrouw zóó droef, dofzwart van rouw...
En hoor een stem héél zacht... kom mee... 't is tijd...

Den Haag.
SAMUEL VAN LOEN.

Mathilda Wrede.

Er zullen niet velen zijn in ons land, die de vrouw kennen over wie ik hier vertellen ga. Ja zelfs degeen die mij haar naam voor 't eerst noemde, had, hoewel hij zelf studies maakt van de toestanden in de gevangenissen van verschillende landen, nooit over haar gehoord, vóór hij haar eenige jaren geleden in Åbo ontmoette.

Maar in Finland kunt ge den ergsten landlooper naar haar vragen en hij zal u met een gelukkigen glimlach antwoorden: Of ik haar ken, Mathilda, de trouwe vriendin van alle gevangenen! Want juist onder de diepst gevallenen, onder de misdadigers heeft Fróken Wrede haar beste vrienden, onder hen oefent ze haar liefdewerk uit - een werk van zoo

groote beteekenis, dat de toestanden van de Finsche gevangenen aan haar veel van hun verbetering te danken hebben.

Niet lang was mijn vriend in Finland geweest vóór hij haar leerde kennen. Door een toe val was zij de eerste ‘gevangenbewaarder’ die hij ontmoette.

Bij zijn bezoek aan de groote gevangenis te Åbo was de directeur afwezig, maar Fróken Wrede logeerde in zijn huis, daar ze een van haar langdurige bezoeken bracht aan deze gevangenis en vóór de directeur zelve thuis kwam, mocht hij kennis maken door een interessant gesprek, met één van de merkwaardigste vrouwen, waar Finland zich op kan beroemen.

Nu er in veel landen stemmen opgaan om de toestanden van de diepst gezonkenen der samenleving te verbeteren en hun lot te verzachten, heb ik gemeend 't een en ander van Mathilda Wrede's liefdewerk te moeten vertellen. Niet omdat ik onze Hollandsche jonge meisjes raden wil haar voorbeeld te volgen, - het zou vrees ik ‘Über die Kraft’ zijn - maar omdat wij, zelfs al kunnen we zulke uitzonderingen niet evenaren, toch naar hun voorbeeld kunnen streven en werken en nut trekken van hunne ervaringen. En zeker verdient Mathilda Wrede's geschiedenis gekend en overdacht te worden door allen die zich ‘interesseeren’ voor maatschappelijk werk, omdat het modern is, of wier aandeel daarin slechts bestaat in 't bezoeken van vergaderingen, of het, half uit nieuwsgierigheid, vergezeld van een lid van de middernachtszending!

Mathilda Wrede heeft Brand's leuze tot de hare gemaakt; alles of niets en alles heeft ze opgeofferd, om zich geheel aan het liefdewerk voor de misdadigers te kunnen geven.

Opmerkelijk is het, dat zij slechts onder de manlijke gevangenen haar werk uitoefent. De vrouwengevangenissen bezoekt ze nooit. ‘Dat is hopeloos’ pleegt ze te zeggen, wanneer men haar naar de reden ervan vraagt. En hoewel men met eenige kennis van vrouwelijke gevangenen het bijna begrijpen kan, is het toch vreemd, dat een vrouw als zij, met zulke ideale opvattingen, haar eigen sekse zoo afvalt.

Het was eigenlijk een onbeduidend toeval dat Mathilda Wrede in deze richting stuurde. Het slot van haar deur was verdraaid. Als Gouverneur van Wasa hield haar vader tevens het oppertoezicht in de gevangenis. Toen ter tijde was het heel gewoon gevangenen te gebruiken voor kleine reparaties in het gouverneurshuis en zoo werd ook nu een gevangene gehaald om het slot te repareeren.

Terwijl hij hiermee bezig was, begon Mathilda met hem te praten. Ze was toen reeds zeer godsdienstig; haar woorden droegen er den stempel van en maakten indruk op den gevangene.

Toen hij klaar was, vroeg hij haar of zij niet eens in de gevangenis wilde komen bij hem en de kameraden. En ze beloofde dat ze den eerstvolgenden Zondag bij hem zou komen.

Natuurlijk was haar vader zeer verschrikt, toen hij van haar onvoorzichtige belofte hoorde. Wat zou zij nu kunnen uitrichten onder hen en bovendien, hoe ongepast, een jong meisje dat naar een gevangenis ging, vol van de ergste misdadigers!

Toch gaf hij ten laatste toe ‘voor dezen eenen keer!’ -

Maar het bleef niet bij dezen eenen keer. Haar vaders vooroordeel en angst moesten langzamerhand wel wijken. Zij bezocht de gevangenen nu regelmatig en 't duurde niet lang, vóór ze tot de vaste overtuiging kwam, dat ze hier hare roeping gevonden had.

Later heeft het bestuur van de gevangenissen haar verlof gegeven ten allen tijde de gevangenen in alle rijksgevangenissen te bezoeken - een voorrecht dat zij stellig niet met velen deelt. In 't begin ontvingen de gevangenen haar met verbazing en soms met wantrouwen. Maar toen zij op hun vraag, hoe hoog haar loon was voor dit werk, antwoorden kon, dat ze er in 't geheel niets voor kreeg, maar dat het slechts hare belangstelling voor hun tijdelijk en eeuwig welzijn was, die haar hierheen dreef, verdwenen hun wantrouwen en terughoudendheid.

Nu is haar naam gevestigd in deze wereld van uitgestootenen, die dikwijls aandoenlijke bewijzen geven van hun liefde en dankbaarheid. ‘Wij gevangenen hebben twee vrienden, de een is God in den hemel en de ander is ‘Fröken’*) zeggen ze. -

Onwillekeurig kwam het bij me op, dat het gevaarlijk moest zijn voor haar, alleen in een cel te zijn met gevangenen, die dikwijls bijna ontoerekenbaar zijn.

Ja, natuurlijk is 't gevaarlijk, was 't antwoord, want, zooals een gevangene later zelf

*) De juffrouw.

bekende was zij slechts door een toeval gered, tijdens haar bezoek in een cel. Zelf heeft ze dit nooit geweten en ze zegt nooit bang te zijn geweest, als ze alleen in de cellen was of later haar gevangenen op vrije voeten ontmoette. Niemand kon zóó veilig door de ergste buurten loopen als zij. Maar om de liefde, die de gevangenen haar toedragen te kunnen verklaren, moet men de onbeschrijfelijke zelfopoffering kennen, waarmede zij te werk gaat. Om een boodschap of een groet van een gevangene aan zijn verwanten te brengen, doet ze dikwijls verre en moeilijke reizen, waarna de gevangene dan uit haar eigen mond kan hooren, hoe ze 't thuis maakten, hoe 't met de oogst stond, hoeveel koeien ze op stal hadden.

De groote macht, die ze zelfs over de meest verstokten uitoefent, ligt mijnsinziens in de individueele wijze, waarop ze ieder behandelt en toespreekt. Onder de vele voorbeelden, die ik hiervan zou kunnen aanhalen, is het volgende een van de meest sprekende.

Eén van de gevangenen, die zij in zijn cel bezocht, klaagde zijn nood aan haar. Hij vond het zoo ontzettend in de gevangenis te moeten zitten en steeds te denken, dat hij zijn heele leven nooit anders dan kwaad had gedaan. Indien hij maar eens iets goeds had gedaan, zou hem dat nu zoo'n troost kunnen geven. Maar het eenige wat hij ooit gedaan had om een ander te helpen, was tabak binnen te smokkelen voor zijn gevangeniscollega's en dat was nog verboden.

Terwijl ze hem duidelijk trachtte te maken, dat men zijn zieleheil niet koopt met enkele goede daden, kreeg ze een ingeving om den gevangene haar een kleinen dienst te laten bewijzen, opdat hij tenminste eén goede daad kon hebben om aan terug te denken. Op zijn tafel stond een gevulde kroes, zijn afgemeten portie voor den heelen dag. Ze vroeg hem nu of hij haar er een gedeelte van wilde afstaan om haar ergsten dorst te lesschen. Eerst antwoordde hij niet, maar toen ze haar vraag herhaalde, kwam er plotseling een vriendelijk licht over zijn boevengelaat en reikte hij haar gretig zijn kroes. En toen ze hem bedankte, zei hij: U moet me niet bedanken want dit was mijn gelukkigste oogenblik. -

Helaas moest ze langen tijd haar werk van zelfopoffering staken. Gedurende haar verblijf op het oude slot te Åbo, dat toen als gevangenis gebruikt werd, struikelde ze, een trap afgaande en voelde dadelijk een felle pijn in haar voet. Maar met haar ijzeren energie onderdrukte ze de pijnen en deed toch haar ronde bij de gevangenen, die ze dien dag bezoeken wilde. Toen ze 's avonds naar huis wilde gaan, kwam een gevangene naar haar toe en vroeg haar of zij hem een groot genoegen wilde doen, 'het laatste in dit leven' want kort daarop zou hij naar Siberië gezonden worden. Hij was schoenmaker en vroeg om voor haar een paar schoenen te mogen maken 'als 'n bewijs van dankbaarheid jegens zijn besten vriend op aarde'. Toen hij haar de maat wilde nemen, richtte hij zich doodelijk verschrikt op, staarde haar aan en vroeg angstig: Wat heeft u Fröken, uw voet is zoo gezwollen.

Toen vertelde ze hem hoe ze 's morgens gestruikeld was en haar voet verstuikt had. Met bevende handen nam hij haar de maat, 'niet van den goeden voet, maar van dezen, die gebroken was om hen, de uitgestootenen.'

De voet was werkelijk gebroken en 't was een onverklaarbaar wonder dat ze er dien ganschen dag nog op had kunnen loopen. Gedurende haar lange ziekbed kreeg ze ettelijke bewijzen van dankbaarheid en meegevoelen van hare gevangenen en toen ze weer hersteld was, hervatte zij haar liefdewerk met vernieuwde kracht. Ze breidde haar werkkring steeds meer uit, zoodat die nu niet alleen bestaat uit het bezoeken

van de gevangenissen, maar ook uit een ondersteunen en voorthelpen van de in vrijheid gestelden. Dit heeft haar, naar gezegd wordt, bijna alles gekost wat ze bezat, maar gelukkig heeft ze een waar vriend gevonden in een rijken Finschen Graaf, wiens beurs steeds voor haar open is, wanneer ze hulp vraagt voor één van haar 'vrienden'.

In haar huis in Helsingfors ontvangt ze op bepaalde tijden haar 'losgelatenen' - een heel bureau voor werkeloozen. Hoewel haar armzalige bezoekers nooit de orde met iets verstoren, wordt het haar toch altijd erg moeilijk gemaakt om een huis te vinden.

Een van haar liefste souvenirs is een teekening die een gevangene in Åbo voor haar maakte; de keurige, zorgvuldige uitvoering getuigt van de liefde waarmede de gevangene dit werk voor zijn beste vriendin volbracht heeft. De teekening stelt haar dasspeld voor, het wapen van Finland. En in prachtig schoonschrift staat er boven: God bescherme het Vaderland!

Tot zelfs in de gevangenissen van Finland gloeit de vaderlandsliefde - en de teeke-

naar was tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld.

Kopenhagen.

M. STOK.

Ter bespreking toegezonden.

De firma Scheltens en Giltay, Amsterdam, brengt een zeer aardigen kalender **(wereldkalender)** in den handel, bewerkt door **Dr. P.C. Frowein.**

Van het begin onzer jaartelling af tot in de verste toekomst, kan men daarin de bepaalde data nagaan, door het stellen van den wijzer, zoodat b.v. als gij wenscht te weten op welken dag der week den 16 Februari viel van het jaar 1865, Uw kalender U evenzeer kan inlichten, als wanneer het U interesseert te onderzoeken naar een toekomstigen datum, laat ons b.v. zeggen in 1911. - Hoe het toegaat dit te weten te komen, zal ik U niet verraden; een boekje dat den kalender vergezelt, wijst elken kooper den weg. Ziehier iets aanbevelenswaardigs en nuttigs voor cadeaux, geschikt voor elken kring.

De liefde sticht. Almanak voor het jaar 1908. (Van Holkema en Warendorf, Amsterdam). Van dergelijke boekjes weet ik heusch niets anders te zeggen, dan dat ik niet begrijp hoe zij nog gedrukt worden in onzen tijd, laat staan gekocht.!

Pepi's strijd (Een Kerstvertelling, door **Betsy Land),** Uitgever L.J. Veen, Amsterdam. Een aardige kleine Kerstvertelling voor kinderen.

Wij maken onze prentkaarten zelf. - Reeds de titel zou voor mij, toen ik nog een kind was, een aantrekkingskracht zijn geweest tot dit boek van **J. Rotgans**, uitgegeven bij H. Meulenhoff, Amsterdam. Ik heb het altijd zooveel prettiger gevonden, van klein kind af, 'zelf' te mogen meehelpen, dat ik me niet kan begrijpen, hoe er suffige kinderen zijn, die met een wijs gezichtje stilletjes toekijken naar alles wat de groote menschen pasklaar voor hen gereed maken. Intusschen, ook voor deze categorie is misschien een opwekking als in het prentenboek van Rotgans juist dubbel noodig. Vooraf gaat een korte inleiding hoe de kinderen met verf en penseel moeten omgaan; dan volgen de plaatjes; een portret van Michiel Adriaansz. de Ruyter lijkt mij nog al moeilijk, maar de heer Rotgans zegt, dat mislukte teekeningen kunnen worden afgewasschen. De poppetjes zullen zeker recht veel genoegen verschaffen aan kinderen, die daarenboven in het kiezen der kleuren hun smaak kunnen oefenen. - Ook hiervan geldt het: een aanbevelenswaardige uitgave.

De firma Thieme, Zutfen, geeft weder uit haar **Internationalen Scheurkalender**, eenvoudig en practisch.

Met véél genoegen ontving ik ook weder den **Scheurkalender De Elf Provinciën** van de firma **Riviere en Voorhoeve,** Zwolle. Elk blad is versierd met een afbeelding uit ons vaderland, uit de verschillende provincieën. - Dat doet bij het aftrekken aangenamer aan, dan de zoo afgezaagde versjes welke men op menigen kalender ontmoet; de uitvoering der plaatjes is zeer goed. Aan te bevelen aan iedereen die een goed-leesbaren, eenvoudigen, en toch smaakvollen kalender van noode heeft.

De firma Scheltens en Giltay, Amsterdam, geeft uit een letterkundig jaarboek, genaamd **Gulden Arbeid,** dat allerlei wetenswaardigs bevat over de in het afgeloopen jaar uitgekomen boeken, de auteurs ervan, etc.

De firma Meulenhoff, Amsterdam, geeft van den heer **Rotgans** nog een ander gekleurd prentenboek uit, met versjes van onze medewerkster **Stella Mare.** Er zijn

er aardige onder, maar ik ben het eens met de groote vrede-voorvechtster Bertha von Suttner, in haar ‘Die Waffen nieder’, dat het onnoodig is kinderen altijd op te hitsen met ‘goed en bloed’ veil hebbende soldaten etc. Soldaten, als er oorlog komt, vechten niet voor 't vaderland, maar om de ellendige politiek-knoeierij, die achter *elken* oorlog zit. Daarom zijn zulke phrasen af te keuren als:

> Als het land in nood is,
> Rusten zij zich vol moed
> Offerend aan het vaderland
> Hun laatsten droppel bloed.

Bij zulk een bombast de kinderen grootbrengen is beslist verkeerd. Als Stella Mare leest de vreeselijkheden van oorlogen en veldslagen; niet in officieele verslagen maar van eerlijke ooggetuigen, dan zal zij zien, dat dergelijke, hun laatsten bloed-droppel offerende soldaten ontaarden, door den invloed van al het bloed en al de ellende rondom hen, tot ware hyena's, tot roofzuchtige en de gruwelijkste wreedheden begaande laffe schurken. *Dat* zijn ‘overwinnaars’ in de werkelijkheid.

Bij de firma van Nooten, Schoonhoven, verschijnt een smaakvol verjaardag-album bijeengebracht door **Margaretha Plemp van Duiveland** en **Henriëtte Rehm** onder den titel **Vonken van het Groote Licht.** Het is

misschien moeilijk voor 365 dagen des jaars steeds geheel nieuwe en toch wezenlijk mooie spreuken te vinden, maar het wil mij toch voorkomen, dat déze verzamelaarsters niet heel gelukkig waren in hare keuze, - althans naar mijn smaak, want ik erken gaarne, dat hier voor een groot deel de persoonlijke opvattingen en smaken van den criticus vóórzitten bij zijn of haar oordeel. In *elk* geval echter vind ik onnoodig zulke afgezaagde, op alle kalenders prijkende gezegden als Long-fellow's

> In the world's broad field of battle,
> In the bivouac of life,
> Be not like dumb driven cattle,
> Be a hero in the strife.

Zoo komen er méér voor; maar tegelijkertijd erken ik, dat juist deze gezegden, zooals ook het overbekende van de Genestet: Levenslust is 't ware leven, mij veel sympathieker aandoen dan de nuttige phrasen uit Hilda van Suylenburg en Lucie Faure, die ik ook tegenkwam bij 't doorbladeren. Prijs *f* 1.25, niet hoog voor de smaakvolle uitgave, die het boekje tot cadeau geschikt maakt.

Een jongensboek, uitgegeven door de firma Meulenhoff te Amsterdam en geschreven door **Ch. Krienen,** ziet er aardig uit, en leest zich prettig.

Interessanter misschien voor jongens schijnt mij **Twee Hollandsche Jongens op Reis,** bij Meindert Boogaerdt Jun. te Rotterdam uitgegeven, en geschreven door **S.H. Junius.** (Ik verzoek mijn lezers te willen letten op de voorletters **S.H.**, want verbeeldt U dat ik het eens weer aan den stok kreeg met mejuffrouw Daisy, de naamgenoote van dezen meneer of mevrouw of mejuffrouw Junius, ik weet waarlijk niet *wie* onder deze schrijvende Junius-familie dit jongensboek op zijn of haar geweten heeft). Wel weet ik, dat het mij beter bevalt dan de pennevrucht, die indertijd aanleiding werd tot mejuffrouw Daisy's verontwaardiging. Dit boek is een reisverhaal dat allerlei wetenswaardigs vertelt op een onderhoudende manier, door illustraties veraangenaamd. Het wekt, dunkt mij, in ons opgroeiend geslacht reislust en daardoor energie en flinkheid. Dat heeft ons bleekneuzig, flipperdassig, in levensmoeheid coquetteerend jong-holland nóódig als brood!

Dr. Max Juda doet in een, bij den uitgever Meulenhoff, Amsterdam, verschijnend boekje, getiteld: **Hoe moeten wij zenuwziekten en zenuwachtigheid voorkomen? Wat is er tegen te doen?** een poging om deze tijds-kwaal te genezen met raadgevingen. Ik zou willen zeggen, dat het beste middel is er niet zooveel over te praten en te schrijven als heden ten dage door artsen en leeken geschiedt, maar, daar ik overtuigd ben, dat Dr. Juda dat óók wel weet, en zijn boekje dus wel meer zal hebben geschreven om zijn zak te vullen dan uit menschlievendheid, zal ik er maar over zwijgen.

De Kleine Prinses, uitgegeven bij Valkhoff, Amersfoort, is een vertaling uit het Engelsch van dezelfde schrijfster **(H. Burnett),** die het zoo algemeen-bekend geworden ‘De kleine Lord’ in de wereld zond, Als ik nu zeg, hoe ik tot de uitzonderingen behoor, die dezen kleinen Lord eenvoudig-weg *onverdragelijk* vinden, dan zullen mijne lezers allicht begrijpen, dat ik niet behoor tot de bewonderaarsters van Burnett. Integenstelling met het naief-*on*volmaakte van den kleinen held uit Misunderstood, dat andere even beroemd geworden Engelsche boekje over een kleinen lieven jongen, is de little Lord van Miss Burnett een wijs, over 't paard

gebeurd, zoet kereltje, geen *kind* maar een brave Hendrik. Ik houd niet van dit genre. *En* niet van dit genre boeken.

Hetzelfde geldt in zekeren zin voor mij van de nieuwe uitgave, door van Holkema en Warendorf, Amsterdam, van **De Wijde, Wijde Wereld,** uit het Engelsch van **Elisabeth Wetherell.** Ik herinner mij nog zoo levendig mijn vreugde, toen mijn vader mij dit veelbesproken boek schonk en... mijn teleurstelling na lezing! Ik vond Ellen en haar wijs gedoe precies even onmogelijk, als de kindertjes uit de verhalen van een mijner volwassen bloedverwanten, kindertjes, die allen, na een akelig deugdzaam leven, werden beloond met een akelig deugdzaam, vroegtijdig sterfbed, iets waarvan *ik* het prettige echter veel minder inzag dan mijne zeer godsdienstige bloedverwante. Als zij een verhaal *begon*, wist ik al dat het *eindigde* met zulk een vroeg ten hemel reizend deugdzaam engeltje van tien à twaalf jaar. 't Gevolg ervan was alleen, dat ik hun lot geenzins benijdbaar vond, en héél in een hoekje van mijn hart overwoog, hoe ze, om mee te spelen, *onuitstaanbaar* moesten zijn. 't Zelfde vond ik ook van Ellen uit De wijde, wijde wereld, en ook nu nog denk ik er zoo over; het boek is m.i. onnatuurlijk-gedacht, en onnatuurlijk-geschreven, in een eenzijdig-vrome richting, veel minder *echt* dan die van the Heir of Redclyffe, waarvan de orthodoxie ook volbloed-

modernen nimmer stoort, ofschoon nogtans de schrijfster van dezen roman, Miss Yonge, zeer beslist orthodox-protestantsch is, in geheel haar lijn dien zij volgt met den held van haar verhaal: Guy Morville. Hoe dat zij, smaken verschillen, bij al de prullaria, die komt en verdwijnt, zijn boeken als: De wijde, wijde wereld, standaardwerken, die hunne waarde behouden, en waarvan de vertaling is aan te bevelen om die reden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I.
III.
Staatkunde en Religie.*)

Dezer dagen werd door een spreker op eene publieke vergadering gezegd, dat ook de liberalen het Christendom beschouwden als een licht aan den hemel. Door een debater werd toen de opmerking gemaakt: hoe het dan in zoo'n geval mogelijk was zij juist de Staatkunde in het donker wilden houden. Met een beroep op de Bergrede en de liefde is men er niet af.

Ook hoort men telkens als bezwaar tegen religieuse Staatkunde aanvoeren de verschillende meening der Chr. Staatkundigen over onderwerpen van Staatsbeleid.

Maar wanneer in de practijk deze Staatkundigen als een vast aaneengesloten phalanx voortmarcheeren, wordt hun juist hun eensgezindheid als gebrek aan persoonlijke zelfstandigheid verweten.

Op die wijze is het natuurlijk nooit goed te maken.

Er zijn dan ook geen argumenten tegen Christelijke Staatkunde.

In ons land winnen steeds meer veld degenen, die deze Staatkunde voorstaan. En de tijd is niet verre meer, dat de eens zoo machtige liberale partij van het terrein onzer Staatkunde voor goed is verdwenen.

Voor God, Nederland en Oranje is zulk een bezielende leuze, dat de overwinning niet kan uitblijven.

Gelijk indertijd de stichters der Rijks-Universiteit te Utrecht in marmer op den voorgevel lieten beitelen: Sol Justìtiae illustra nos = Zonne der gerechtigheid (Christus) bestraal ons, zij dit een vernieuwde bede ook voor ons afgedaalde Vaderland.

Bij Hem, den Koning der Koningen, den Koning der eeuwen, zoeke men wijsheid ook in de nooden, die de grondvesten der huidige Staten doen schudden.

Werke die Geest van den Alwijze, van den zachtmoedigen Jezus, eerst door in onze nationale Kerk, opdat van daaruit doorbreke door de wolken aan den Staatkundigen hemel het eeuwige Licht, dat als een rijken stralenbundel wordt uitgegoten over de beginselen der Staatkunde, opdat de band tusschen Kerk en Staat, die in ons goede landje nog altijd bestaat, niet enkel een zilveren koorde blijkt te zijn, doch gefundeerd ligt in de conscientie des volks, dat afkeerig van wijsgeerige bespiegelingen in eene gezonde Christelijke Staatkunde het anker der hope ziet,

*) Vervolg van II, 12 Juni 1907

vastgesnoerd om de Rots der eeuwen, waarop ook Prins Willem de Zwijger zijn onbeweeglijk Christelijk geloof had gebouwd.

Saevis trauquillus in undis, Rustig te midden der bruisende golven, was zijn devies. Wanneer men in dien geest onze Staatkunde leidt, zal er onder Gods zegen voor ons Vaderland aanbreken een tijd van voorspoed op allerlei gebied, als vervulling van de belofte: Die Mij eeren, zal Ik eeren, zegt God, de Allerhoogste.

Het behoeft dan bij woorden niet te blijven, doch met noeste vlijt zal in de goudmijn der H.S. worden gedolven om ook in de Staatkunde te doen schitteren van het zuivere goud der Christelijk Religie, die maar al te veel somber wordt voorgesteld instede van naar waarheid te worden geschilderd als eene blijde, hoopvolle wereldbeschouwing, die in de tegenwoordige bedeeling slechts ziet eene voortbereiding voor de nimmer eindigende eeuwigheid, waar Gods Engelen eeuwig en stooreloos juichen en lofzingen met de gezaligden ter eere van het onbevlekte Lam, dat om der menschen zonden leed en stierf.

Veeleer verblijden we ons in dit heerlijk vooruitzicht, waarbij vergeleken dit aardsche bestaan met teleurstelling, moeite en verdriet een korte spanne tijds beslaat. Reeds hier in dit leven evenwel mag iets van die eeuwige heerlijkheid worden gezien.

Ook met de volken heeft God een bedoeling. De aarde is des Heeren, mitsgaders hare volheid en die daarin wonen.

Hare volheid kome dan ook steeds tot rijker ontplooiïng in de ontsluiering der nog verborgen krachten, opdat het alles getuige van de Majesteit van dien Koning, Die opvarende ten hemel gezegd heeft: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde.

Dan zal de menschelijke ziel, waarin God de eeuwigheid legde, in den geest opvaren, boven deze vergankelijke aardsche bedeeling, ja ze zien met verlichte oogen des verstands en ze beoordeelen naar juiste waarde.

Strijen, (bij Dordt.)

J.B. NAAKTGEBOREN.

II.
Aan Mevr. F.C.F.G.

Het spijt mij zéér dat U zich als protestant tekort gedaan voelt door mijn artikel ‘De Katholieke Kerk en eenige Beschouwingen’. Maar het verheugt me dat U toch *in hoofdzaak* me begrepen hebt n.l. hierin, dat het mijn doel is om aan anderen aan te geven den weg, waarop ik zelve het geluk gevonden heb. Zeker *weet* en voel ik *alles* mee van het zieleleven, van een geloovig Protestant (omdat ik dat zelve geweest ben). Maar juist òmdat ik uit eigen ervaring weet, mag ik vertellen wat mijn ervaring is nietwaar? Juist. Voor den geloovigen protestant vind ik het van de grootste waarde om verder en dieper nog na te denken, juist om hen dié al gelooven en er de zegen van kennen is het

noodig om te weten wat wij Katholieken bezitten. Wat wij bezitten is het Heilig Misoffer, zooals dat in onze R.K. Kerken dagelijks wordt opgedragen. Dát toch vormt het middenpunt van ons geloofsleven en vanuit dat middenpunt stroomen naar alle zijden de weldaden, de liefdedaden steeds zonder ophouden in oneindige vernieuwing. U vraagt me '*wat* ik bedoel met 'dit Geloof.' Maar lieve mevrouw, indien U dat weten wilt *inderdaad*, dan moet U naar een R.K. priester gaan en U laten onderrichten. Ik mag toch niet veronderstellen dat U iets afbreekt waarvan U niets afweet. Wat U verder schrijft over 'dat Grootsche Geloof' beaam ik ten volle en zéér zeker zijn we dat in principe ééns. Alleen is het een feit dat er b.v. alleen al in ons kleine Nederland een zestig protestante secten bestaan, die alleen leeren volgens 'dat Grootsche Geloof', U kunt nu zelf wel nagaan hoeveel gekibbel, hoeveel gehaspel en geharrewar het ontstaan van steeds weer nieuwe afscheidingen voorafgaat. Bovendien bestaat het Protestantisme slechts vanaf 1517 en is het toen zeer zeker niet als een *nieuw Geloof* gemanifesteerd, maar als een protesteerend geloof. Vandaar dat U (en mij vroeger óók) het *protesteeren* in merg en bloed zit. Ja dat willen we nu wel niet graag toegeven, we zijn daarvoor veel te veel vol van eigenwaarde is niet geachte mevr.? maar tóch *protesteerende* Christenen *zijn* zij, die *niet* meer hooren tot de van Christus regelrecht afstammende Moederkerk. Maar wèl wis en zeker geloof ik aan den ernst der geloovige protestanten, ik ken er zeer velen die *echt* in daad en leven Christen zijn en zeer zeker is alle geschrijf en alle gepraat *niets* waard, indien ons leven niet is in overeenstemming met ons geloof We kunnen *inderdaad* alleen iets *doen*, door een allesontwapenend voorbeeld.

Daarom ook lieve mevrouw, begroet ik met vreugde een zusterziel in U, maar met verlangen zie ik uit naar U en al die zielen, die zooveel méér liefde zouden kunnen ontvangen direct van Jezus Hart in de H. Misse. U weet toch, dat de protesteerende kerken meestal dicht zitten, alsof het hart alléén des Zondags troost vraagt; maar Jezus *woont* er niet meer, de protestanten hebben Hem *uit* de Kerk gezet en vinden het nu voldoende om Zondags alleen zelf te *preeken* voor de gemeente.

In de Roomsche Kerk is Het Offer, Het Goddelijk Offer de Hoofdzaak. Wij komen dáár om ons met Jezus te vereenigen, om bij te wonen Zijn Offer, dat ééns op bloedige wijze op Golgotha werd voltrokken. De Liefde van Jezus is eindeloos en om ons dat te bewijzen, heeft *Hij zelve* ingesteld het *Onbloedig Offer*, omdat het 'Zijn Vreugde is om met de kinderen des menschen te zijn.' Dát nu ervaren wij Roomschen dagelijks op zóó hartverwarmende wijze, in zóó overvolle mate en het is *daarom* lieve mevrouw (ach zoek er *niets* anders achter) dat ik opkom voor ons oude Geloof, opkom om de waarheden onzer Moederkerk, om de buitenstaanden te roepen, hen te noodigen, om óók aan te zitten aan het feestmaal van Liefde dat voor ons allen aangericht is, voor armen en rijken, voor zieken en gezonden, voor Jood en Heiden, voor Protestant en Roomsch-Katholiek. Probeer 't maar eens lieve mevrouw, ge zult *niet* worden weggezonden. Kniel maar eens neer in de week in een onzer kerken en stort uw hart maar eens uit en ik weet *zeker* dat het U warmer zal worden, warmer en inniger te moede.

Begrijp me nu niet verkeerd, dat zou me spijten. Ik waardeer ten volle de menschen die leven volgens hun protestant-christelijk Geloof. Ook geloof ik zeer zeker dat, terwijl een geloovig predikant preekt, Christus tegenwoordig is in den geest Maar.... als er nu veel, oneindig veel beter en inniger gemeenschap met God mogelijk is en als God dat zelf ons gegeven heeft, doen wij dan niet verkeerd om de verhevenste,

heerlijkste gave voorbij te zien en ons tevreden te stellen met iets wat minder aan liefde en innige gemeenschap is? Ach, nóg eens, begrijp me niet verkeerd, ik wil nòch meesteren, nòch preeken, ik wil alleen wijzen op den weg, waarop ik mijn rijkdom en geluk gevonden heb en waar die open ligt voor allen, schreit 't in me van verlangen om te wijzen náár dien weg.

God geve, lieve mevrouw, dat we elkander nú begrepen hebben. Ik wensch niets liever te doen dan U vergeving te vragen wanneer ik U, zonder het te willen, in mijn vorig artikel in iets mocht hebben gekrenkt. Ik neem mij vast voor om voortaan nauwkeuriger over mijzelve te waken en blijf met een vriendelijken groet de uwe in Christus

Rome.

REGINA.

III.
Huwelijksnood en gelukkige huwelijken: aan wie(n) de schuld?

Voor Dorna

In de Lelie van 27 Nov. '07 bespreekt U bovenstaande vraag, en protesteert U tegen de bewering dat de schuld hoofdzakelijk bij de vrouw ligt.

Het onderwerp is buitengewoon uitgebreid, en zoo gemakkelijk niet! Maar om de groote belangrijkheid er van, wil ik toch óok mijn best doen, U tenminste *iets* van mijn gevoelen mee te deelen. Ik ken U volstrekt niet, Dorna, en weet dus niet of U in de gelegenheid zijt geweest of nòg zijt, tot 't voeren van *vertrouwelijke*, *openhartige* gesprekken met een man, waardoor U werd of wordt ingewijd in 't gebied der mannendenkbeelden en idealen. (Naar Uw schrijven te oordeelen geloof ik, dat dit *niet* het geval is geweest!) Een omgang met mannen, die zulk een inwijding tengevolge heeft, brengt héél wat verandering ten goede in de zienswijze eener vrouw. Haar blik wordt oneindig ruimer en juister en eerlijker! (Ik bauw hier niet na, ziet U, wat ik zoo heb opgevangen; maar ik spreek ook mijn eigen ondervinding uit.) Als de vrouw zulke vertrouwelijke gesprekken mist, blijft zij maar steeds ronddraaien in haar eigen eng vrouwenkringetje, en is de mannendenkwereld voor haar een duister gebied. De groote fout van vele vrouwen is nu, dat zij hun eenzijdigheid in het minst niet beseffen; en dat zij on-

danks dat gemis aan kennis van de mannenwereld, tòch een oordeel over hem gaan uitspreken. Zij beoordeelen hem, zijn denkbeelden en daden met *vrouwenmaatstaf!* Hierdoor zien zij dat alles onjuist, en vellen zij een onbillijk oordeel over hem, en kunnen hem nooit goed, dikwijls zelfs in 't gehéél niet, navoelen en begrijpen. Hierbij komt nog, dat de meeste vrouwen niet eens *zichzelf* eerlijk beoordeelen kunnen en vaak zichzelf zóó anders zien, dan zij in werkelijkheid zijn! Dat dezen alle recht ontbreekt een oordeel over vrouwen en mannen uit te spreken, behoeft toch stellig geen betoog. (Begrépen zij dit toch zelf! dan zouden zij liever zwijgen in plaats van beslist een meening te zeggen, die zij, *ter goeder trouw* wel is waar, als de goede beschouwen, terwijl ze toch zóó bezijden de waarheid vaak is! Zij weten niet, die vrouwen, hoe belachelijk zij zich in haar beoordeelingen aanstellen.)

Ik herháál, dat ik niet *weet*, Dorna, hoe 't met *Uw* standpunt is gesteld. Alleen veronderstel ik, dat U nog erg met *'vrouwen*blik' de dingen beziet; ik maak dat op uit Uw schrijven zelf. Daarom geloof ik, dat de observatie en de ondervinding van U, waarop U meermalen Uw gevolgtrekkingen baseert, niet mogen aangenomen worden als de allerjuiste maatstaf.

Ik beweer niet, dat *ik* nu al *bevoegd* ben tot een uiterst nauwkeurig, volkómen juist oordeel; maar wèl mag ik zeggen, dat mijn blik heel wat ruimer is geworden, sedert mijn verloving; en ik dus heel wat eerlijker en rechtvaardiger mannen en vrouwen kan zien en begrijpen, dan toen ik hen óók alleen met vrouwenblik beschouwde en oordeelde.

Mijn meening is, dat wel degelijk de hoofdschuld bij '*de vrouw*' ligt in zake huwelijksnood en ongelukkige huwelijken ('de vrouw' is in het algemeen bedoeld).

En de voornáámste reden er van? Omdat de man een vrouw verlangt, die *natuurlijk* en *wáár* en *oprecht* en *onbevooroordeeld* is; die de eigenschappen heeft welke hem met recht een levensgezellin, een levensvriendin, in haar zullen doen vinden; een die hem *navoelt*, die hem juist begrijpt en in waarheid daardoor zijn *geluk* kan uitmaken. *En hij dit ideaal hoe langer hoe minder onder de vrouwen kan vinden;* het schijnt zeldzamer te worden naarmate de man het zoekt onder de standen, die men de 'beschaafde', de 'ontwikkelde', de 'gegoede' noemt, maar die dáárdoor de 'onnatuurlijkste, leugenachtigste, bevooroordeelste', schijnen te wezen in werkelijkheid.

En menig man, die héél graag zou willen trouwen, (als hij uit den gegoeden stand is, 't liefst met een vrouw uit dien kring) en die maar niet zijn ideaal kan vinden, wendt zich af van die onnatuurlijke vrouwen, en blijft liever ongetrouwd of zoekt elders een 'vriendin' die hem dan tenminste éénigszins wat geluk in 't leven geven kan. Diezelfde vrouwen die hij den rug heeft toegekeerd, beschimpen en beoordeelen hem dan; voelen zich achteruitgezet door hem, diep verongelijkt, en roepen dikwijls: 'de man *wil* geen beschaafde, ontwikkelde, verstandige vrouw' (want zóó vinden zij zichzelf.) Maar 't is geheel hun eigen schuld! De meeste vrouwen houden er een soort vrouwideaal op na waarnaar ze zich vormen, omdat *zij* dat mooi en begeerlijk vinden. Daarom denken zij, dat ook de mannen dat 'mooi en begeerlijk' vinden zullen!! Waren zij niet zoo eenzijdig, kenden zij beter de mannenverlangens en hun eigen natuur, dan zouden zij niet zichzelf zoo *verknoeien* als zij nu doen in hun onwetendheid! (en ondanks dat: hun groote ingenomenheid met zichzelf.) Maar door het verknoeien van hun eigen schoone, wáre vrouwnatuur, brengen zij zichzelf hoe

langer hoe verder af van het mannenideaal van een vrouw. En zoo jagen zij zelf, door eigen schuld, de mannen voor zich op de vlucht!

En gaat de man ondanks dat alles tóch over tot een huwelijk met een dergelijke vrouw, dan ondervindt hij vaak zóó ontzaglijk veel moeilijkheden en verdriet door haar, dat een gelukkig worden voor hem onmogelijk is! Door háár schuld. Alweer door haar hem en zijn natuur in 't minst niet begrijpen (en helaas vaak: niet *willen* begrijpen) en hierdoor een totaal verkéérd, zelfzuchtig gedrag jegens hem, jaagt ze hem uit 't huis, naar elders waar hij dan maar bevrediging moet vinden bij anderen. Zijn natuur stelt hem eischen; hij moet daaraan voldoen. En al kan hij zich ook langeren of korteren tijd bedwingen, daarom moet hij er toch éens aan voldoen, of hij moet er voor boeten. Aan zijn vrouw de schuld als dat laatste gebeurt, of als hij elders dan bij haar bevrediging zoekt. -

Menigmaal houdt een vrouw zichzelf voor een zeer verstandige, ideale levensgezellin voor een man, terwijl zij het volstrekt niet is. Menigmaal ook vindt zij een andere vrouw onbeduidend, heeft zij ontzettend veel op haar aan te merken, en vindt haar totaal ongeschikt om een man gelukkig te maken, terwijl deze andere vrouw juist het mannenideaal is.

Dat verstandige mannen vaak wézenlijk onbeduidende vrouwen nemen, is waar. Maar 't is de groote vraag nog, òf die vrouwen hun *ideaal* vertegenwoordigen! *Ik* denk dat zij dikwijls bij hun keus hebben gedacht: ‘mijn ideaal kan ik niet vinden; dan maar een gekozen die mij tenminste dat gemis éénigszins vergoeden kan.’ Dát lijkt hun dan wellicht beter, dan een anderen onwettigen weg. Ik geloof, dat de man wel degelijk gráág een wezenlijk gezond ontwikkelde vrouw heeft waar hij totaal open en natuurlijk mee over alles praten kan. Maar zóó is een zichzelf ‘ontwikkeld, verstandig’-vindende vrouw dikwijls in 't gehéél niet! En liever dan zóó'n soort ‘ontwikkelde’ vrouw, die gewoonlijk vol pretenties en hooge ingenomenheid met haar eigen verkeerde denkbeelden zit, neemt hij dan een vrouw, die heelemaal niets weet! Daarmee is tenminste véél gemakkelijker om te gaan.

't Onderwerp is ontzettend uitgebreid! Maar hierop vooral wil ik wijzen: door onwetendheid omtrent haar eigen natuur en die van den man, door haar volslàgen gemis aan juist inzicht van den weg die haar en hem tot waarachtig *geluk* voeren moet, door haar zelfzucht en eigenwijsheid vaak ook om per se de waarheid niet als waarheid te *willen* erkennen, zoodra zij daarin

wordt ingewijd, is '*de vrouw*' de hoofdoorzaak, dat vele vrouwen en mannen *het* geluk niet bereiken!

EXCELSIOR.

Brieven uit Rome.

Rome!

Sint Pieter! Wie die Hem kent ziet niet in den geest voor zich dat overweldigende geheel waarvan de eigenlijke kerk van Sint Pieter een deel uitmaakt. Dat harmonieuse geheel, zóó enorm van afmetingen, maar allen zóó harmonisch samengevoegd dat het nooit den indruk maakt van een opdringerige massa. Dat geheel zóó wijd en zoo innig toch, zoo majestueus en toch zoo eenvoudig, zoo aangrijpend als geen enkel geheel van bouwwerken naar mijn oordeel.

Het ruime plein zoo heerlijk frischgehouden door overvloedig-watergevende fonteinen in het midden een obelisk, een breede opgaande weg, even breed als de kerk en eenigszins traps-gewijze ingericht voert naar het ruime bordes vóór den ingang. Vandaar ziet men zoo heerlijk rond-om zich, eerst met het gezicht naar het plein en dan treft het ons hoe Sint Pieter in wijde omarming zijn beide reuzenkolonnadengallerijen uitstrekt om als het ware de heele wereld aan zijn hart te drukken.

Dan gaan we binnen in dit reuzengebouw en weer treft het ons dat bij zulke enorme afmetingen nooit het gevoel over ons komt van ongezellige leegte. 't Is niet te gelooven dat de afmetingen zòó zijn àls ze zijn; het geheel doet zóó weldadig, zoo rustgevend aan. Hoe meer we rondgaan, hoe meer komt over ons dat gevoel van innigheid, dat gevoel dat we hier thuis zijn. We weten het en we *voelen* het nog sterker en aangrijpender, hoe we hier nóg inniger en vaster verbonden worden met die millioenen zielen die hetzelfde gelooven en van dat geloof de zaligheid genieten, als wij.

Men ziet ze daar rondgaan die vele ongeloovige vreemdelingen met Baedeker gewapend, ach ja, ook zij genieten van Sint Pieter's grenzenlooze gastvrijheid, van zijn gulheid, van zijn eindelooze goedheid voor allen zonder onderscheid. Ziet ze daar gaan die vreemdelingen, onderzoekend de vele, vele kunstschatten die erzijn en nieuwsgierig kijkend naar de vele lichtjes die altijd branden om Petrus graf. Ach zij genieten, zeker er is zoo eindeloos veel moois te zien. Maar ze genieten zoo armoedig, ze leven niet mee met Sint Pieter, ze zien Zijn kleed, ze zien zijn Statie, maar Zijn Hart, Zijn Ziel die zien ze niet. Neen, ze kúnnen 't niet mét ons meedoen het aanbiddend neerknielen bij Petrus krijpt, ze kunnen niet met ons weenen tranen van heilige vreugde, omdat we ons voelen bij Moeder thuis, omdat we ons nooit zóó na, nooit zóó nauw en innig aan Haar verwant gevoeld hebben als hier, waar zooveel millioenen met al hun harte-aandoeningen hebben neergeknield. Ze voelen niets van de weelde, de namelooze vreugde die wij genieten, ze voelen niets in zich van die zekerheid, die veiligheid, die hier over ons komt! We zijn thuis, we weten het, we voelen het met heilige zekerheid, dit alles is van ons, dit alles hoort ook ons toe, omdat we haar kinderen zijn. En hòe ook dreigt allerlei onheil en onraad van buitenaf, wij zijn er ons dìep van bewust, dat geen macht der wereld ooit iets van innerlijke beteekenis zal vermogen tegen deze hoogste macht. Hier wordt 't ons bewust, hier

in Sint Pieter: de waarheid van Christus belofte: ‘Gij zijt Petrus en op u zal Ik mijn kerk bouwen en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen.’

Nooit zullen de vrijdenkers het genoegen smaken van Sint Pieter te overmeesteren, hòe zij er ook hun uiterste best voor doen, nooit zal het hen gelukken. Nooit. Onwrikbaar staat Hij daar, majestueus en stil, maar innerlijk zich Zijner waarde en kracht ten volle bewust. Vreest niet gij geloovigen, hòe ook in de Eeuwige Stad het ongeloof hoogtij viert, vreest niet, de belofte is er om ons gerust te stellen. Dat we lijden en strijden moeten, we weten dat het de onvermijdelijke conditie is.

Maar wàt nood als ons *in* dat lijden de zekerheid wordt gegeven dat ‘het zóó *goed* is.’ Wat nood! Dan is er vreugde in dit lijden, grooter vreugde dan is in het schijnbaar genot der tijdelijke overwinning der nú zóó machtige moderne liberale partij. Geen nood, biddend en werkend zijn de kinderen van Sint Pieter bereid om te wachten en te lijden, totdat het genoeg zal zijn.

Neen het hindert me niet dat oneerbiedig rondloopen der vreemdelingen, ik wil niet dàt 't me hindert, als onze lieve Heer het toelaat. Hij roept ze allen, Hij noodigt ze allen, zooals ze zijn, het staat hun vrij om Hem te naderen als liefhebbend of als onverschillig kind. Maar pijn, ach ja pijn *doet*'t me wel, want ze zouden zooveel gelukkiger zijn, als

ze niet onverschillig meer *wilden* zijn, als ze eens wilden luisteren en ingaan op de vriendelijke noodiging. Ach waarom geven ze gehoor aan zooveel minder aantrekkelijke noodigingen en gaan ze ijskoud voorbij aan het Hart, dat altijd vol liefde open staat voor allen, voor allen zonder onderscheid, rijk en arm, van welke aard en landstreek ook!

Ach indien ze 't *wisten*! Want ik geloof zeker dat een diepe onkunde de oorzaak is van zooveel onverschilligheid. Wie toch ter wereld zal met zijn volle verstand voorbij gaan wat ieder individu als eerste levensvoorwaarde behoeft. Onkunde en vooroordeel, het een is het gevolg van het andere en die knappe, ontwikkelde menschen, die reizen en onderzoeken, geven zich niet de moeite om de allergewichtigste levensvraag op te lossen! Met de grootste interesse wordt Rome's historie bestudeerd, het heidensche Rome en het Christen-Rome, en ze vergeten dat, hòe belangrijk dat alles ook *is*, al deze dingen zijn van veel minder gewicht toch dan het grootste van alle dingen, n.l. het *vullen* van geest en hart zóó, dat beide voldaan bevredigd zijn in alle omstandigheden des levens. Ach als ik ze zoo zie heen en weer trekken die toeristen zonder geloof, dan zou ik ze dat alles willen zeggen, o zóó van harte graag! Maar 't zou me niet baten, ze zouden niet van me gediend zijn. Bovendien als mensch kunnen we zoo weinig in die richting. We kunnen alleen voor hen bidden en dàt doen we.

Aan het hoofd van God's Rijk hier op aarde staat de Paus, onze heilige Vader. Me dunkt het moet de socialisten en alle vrijdenkers toch wel treffen, hoe de *hoogste* plaats die door een mensch kán ingenomen worden op aarde, nú wordt ingenomen door een man, zóó volkomen eenvoudig en zonder éénige pretentie. Bij deze regeering zullen ze moeten erkennen, zit geen vooroordeel van stand of geld vóór. Of hen dit feit dan niet treft! God alleen *weet* 't. Maar mij dunkt, ieder denkend mensch moet deze waarheid toch opvallen.

Dan wordt er tegengesproken dat er zooveel weelde is in de katholieke kerken en dat er naast die weelde zooveel armoede is.

In de eerste plaats is die weelde *nooit* aangekocht, het is alles vrijwillig gegeven weelde; en bovendien genieten van die weelde armen en rijken. Verder vergeet men, dat de weelde der kerken niet verslijt, maar *blijft*, eeuw - in, eeuw - uit en dus aan geslachten door vreugde geeft. Dan nóg is het vertegenwoordigen van *reëele* waarde in den zin van munt, veel geringer dan men denkt, iets wat ons in Frankrijk bewezen is. Bovendien is er een deel menschen dat bij preferentie bedelt, omdat het een makkelijk en niet oninteressant bestaan is, vooral in een stad vol vreemdelingen als Rome. Heel Italië levert dus aan Rome een groot stel bedelaars, die 't allen goed hebben hier en hun leven voor niets ter wereld zouden willen ruilen met het leven der illustere heeren van het Kapitool. Bovendien wordt er door ‘de Kerk’ zeer veel gedaan voor de armen, naar ziel en lichaam worden de armen geholpen. Dacht iemand soms dat b.v. nu in Frankrijk het volk en de armen beter af zijn? Wacht maar eens! Datzelfde Frankrijk, datzelfde volk, diezelfde armen zullen eenmaal smeeken om den terugkeer van alles wat ze nu zoo geweldadig verdreven en verjaagd hebben!

Ach die arme misleiden! Ziet naar Frankrijk en ziet naar Italië, wie gevolgd heeft den loop van het Dreyfus-geval en nú hier in Italië het geval Nasi wordt niet vervuld met diepen afkeer van zooveel huichelarij, zooveel Tartufferie en oplichterij op de grootst denkbare schaal. Kán dan de goedaangelegde bij dit alles kalm blijven? Denken ze er nooit aan, dat de vrijdenkers, die ons Roomschen zoo belasteren en

laaghouden, dat dòen òmdat ze zelve in hart en geest die dingen in zich voelen en ze daarom meenen te zien in hun vijanden. O, dat toch onze oogen eens eerlijk open wilden gaan en we eens *zelf* wilden kijken en *zelf* wilden denken en niet langer napraatten wat we *hooren*, maar zelf eens scherp opletten. Niet alleen lezen, couranten en tijdschriften van één richting, maar ook van de zuiver R.K. richting.

Ach, dat ze eens allen zoo eerlijk wilden zijn om met eigen oog en hart te onderzoeken wàt er vanaan is van den laster ons Roomschen zoo ruimschoots toebedeeld. Ach, dat ze eens mochten lezen *onze* couranten, onze tijdschriften!! Ik ben er zóó zeker van dat menig eerlijk hoofd en hart zouden getroffen worden door veel wat ze nú missen moeten. Dat ze ze eens kenden onze geestelijken die een zoo gestreng en werkzaam leven leiden voor zichzelf en zoo geduldig en zachtmoedig voor anderen zijn!

Maar *wie* wil uit eigen beweging dat doen? De meesten *durven* het niet te ondernemen. Goed, maar waarom durven ze dan wel zonder reden ons Roomschen minachten om veel,

wat indien ze beter wisten, hen ons zou doen achten zeker en zeer waarschijnlijk ons zou doen liefhebben.

O dat de lust tot eerlijkheid, oprechtheid en waarheid velen mocht aandrijven om eens zelve te onderzoeken wat ik hier beweerd heb. Dàt geve God!

Rome.

REGINA.

Scheiding.

Ze kon niet meer met hem meeleven... Lang had ze het telkens weer beproefd, zich ingespannen met schier-bovenmenschelijke kracht, maar nu scheen haar moed gebroken en haar hoop verslagen. Wat hij wenschte, wenschte zij niet, en wat hij wilde, wilde zij niet, zoodat 't haar nu langer een onmoglijkheid scheen samen één weg te gaan. Ze moesten nu scheiden, en wat zoo logisch scheen, zoo als van zelf voortvloeiend uit de onwegneembare oorzaken van het verleden, deed haar weenen en klagen van veel droef leed.

Ze herinnerde zich ‘Meihoeve’, het heerlijke landgoed, waar hij haar eens als gelukkige, hoopvolle bruid had ingebracht. Waar de rozen zich slingerden om de veranda's en hun lach weerklonk in den marmeren hal voor het huis. ‘Meihoeve,’ geboorteplaats van hun eerste kind, waar het leven in harmonie was met haar wenschen, mooi, blij, bloeiend, vol illusie, als de natuur van het land, waar het gelegen was, ‘Meihoeve’. Toen, omdat het leven daar in strijd was met de ideën, die hem bemeesterden, moesten zij het landgoed, juist, toen de lente er zijn intocht deed, verlaten, en bouwde hij haar een boerenwoning in een veel minder mooie streek, waar zij zich nooit thuis had gevoeld.

Ze had het niet begrepen, noch vergeven.

Welke ideeën waren het, waarmee een zoomooi- frisch- landelijk leven als dat, welk zij op ‘Meihoeve’ hadden geleid, in strijd kon zijn!

Eigen behoeften beperken ter wille van de verlichting der volksellende; ze had daarin met hem kunnen meegaan tot waar het heeleenvoudige niet den grens overschreed.

Maar het verlaten van ‘Meihoeve’, waar zij zich zoo gelukkig gevoelde, was een wreed onrecht tegenover haar en het kind.

Zij hield van litteratuur en kunst, muziek en zang, omgang met muzikale en in ontwikkeling en stand aan haar gelijke menschen en waar hij in 't begin van hun huwelijk haar smaak had beantwoord, daar eischte hij nu van haar een bijna-armoedige soberheid en omgang met haar antipathieke menschen uit geringen stand, menschen, die met hem ijverden voor onthouding en socialisme, door een innerlijke verandering, die zij niet begreep.

Als liefhebbende vrouw had ze getracht hem ook daar ten zegen te zijn, waar ze niet vanzelf met hem meeging, getracht te voelen het heil van drankbestrijding en socialisme, en op hare wijze veel te doen voor het geluk van het volk.

Maar te ver was hij van haar afgeweken, zoodat zij hem niet meer kon volgen, niet meer met hem kon meegaan.

De slecht gebouwde boerenwoning, die eens haar geliefd ‘Meihoeve’ had moeten vervangen, was hem nog te weelderig en in de plaats daarvan liet hij zich een hut

bouwen, waar weinig licht kon binnendringen, zoodat niets hem afleiden zou van de bestudeering der groote vraagstukken van den dag, die hem benevelden. Hij was van niets op de hoogte dan van de alcohol; hij wilde weten, weten, licht, licht in de groote duisternis, die zijn leven verdonkerde, verontschuldigde hij. Zijn vrienden zeiden, dat zij hem weerstond in zijn goede werken en beklaagden hem zeer, haar beschuldigend.

Haar vrienden waren van oordeel, dat hij niet heel helder in zijn hoofd meer was, en gaven haar den welgemeenden raad zich niets meer van hem aan te trekken.

Weemoedig hoorde zij 't aan.

Zij wist alleen, dat ze niet meer bij elkaar pasten, dat hunne levenswegen gescheiden meer nut konden doen dan vereenigd, dat het geen doel meer had twee levens, die elkaar geestelijk vreemd waren geworden, bij elkaar te houden door een uiterlijken band.

Maar deze onweerlegbare waarheid stemde haar tot groote droefenis. Scheiden te moeten van wat haar eens zoo lief was geweest, het mooie doel, dat zij zich van het huwelijk had voorgesteld, ganschelijk verloren, zelfs het bestaan der kinderen niet voldoende meer hen bij elkaar te houden.

En beiden schuldeloos, waar de menschen hen beschuldigden, voortgestuwd door den innerlijken drang, die leven heet, die hen nu bracht tot scheiding.

Ede.

JOH^{A}. POLAK-STEKETEE.

Varia.

Uitspraken van eenige Oude Wijsgeeren.

Hij is altijd vrij, die weet te lijden en te dulden (Keizer *Aurelius*).

Gelijkerwijs de gezondheid eens menschen lichaam bewaart, alzoo is de wijsheid een beschermster van zijne ziel (*Aristoteles*).

De voorzichtigheid wordt gemaakt uit de kennis van goede en kwade zaken (*Marcus Cicero*).

Aan drie dingen kent men een wijs man en een zot: aan het uiten van zijn toorn, aan 't besturen van zijn huishouding, en aan 't schrijven van zijn brieven (Koning *Ferdinand*).

Een regeerder behoort rechtvaardig te zijn in 't geen hij doet, wàar in 't geen hij zegt, volhardend in 't geen hij begint, zwijgende in 't geen hij weet, en mild in al wat hij geeft (*Plato*).

Niets staat voortreffelijker en schooner dan zich van een vijand te hooren schelden, en niet boos te worden (*Plutarchus*).

Leer den kinderen zulke zaken, die hun 't beste kunnen dienen, als zij groot zijn geworden (*Aristippus*).

Zwaar is het zich zelven te kennen, licht een ander te berispen (*Thales*).

Met honderd pond onnutte zorg kan men geen ons schuld betalen (Koning *Alphonsus*).

't Ellendigste op de wereld is een oud man zonder goed (*Diogenes*).

Het verstand wordt van de leelijkheid des lichaams niet ontsierd; maar de schoonheid van 't verstand maakt het lichaam mooi (*Seneca*).

Men moet zich lang beraden over hetgeen men niet vaker dan eenmaal doen kan (*Munis*).

Bemin uw vriend, doch bedenk steeds dat hij uw vijand kan worden (*Chilo*).

Hij komt allerblijdst tot morgen, die 't minst over morgen bekommerd is (*Epicurus*).

Ik ben niet bevreesd voor dezulken, die welgedaan zijn en een rijken haartooi hebben, maar voor dezulken, die bleek en mager zijn (*Julius Caesar*).

't Is een heel zeldzaam iets, dat de lieden gelukkig en wijs zijn meteen (*Asdrubal Hedus*).

Vele menschen zijn bevreesd voor het getuigenis en de denkwijze van anderen, maar niet voor hun geweten (*Plinius*).

Hij is gelukkig, die in zijn jeugd geleerd heeft, ongelukkig te zijn (*Dionysius*).

Wie zijn vijand al te veel bedwingt, die geeft hem wapenen om zich te verweren (*Alcibiades*).

Een edele mond behoort niet te liegen, want dat is slaaf-achtig (*Eneas Sylvius*).

B.....

S.K. FEITSMA.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Wat is chic?

De chic is niet wat een oppervlakkig publiek denkt. Het is geen zaak, geen iets, het is een vereeniging van allerlei kleinigheden, een samensmelting van bekoorlijkheid, distinctie, bevalligheid, natuurlijkheid, en eenvoud; oorspronkelijkheid zonder eenige overdrijving.

Een chique vrouw heeft tact, gezond verstand, en een helder oordeel. Zij is waardig zonder streng te wezen, en bezit energie, moed, en goedhartigheid. Hoogmoedig of ijdel is ze niet, wel munt ze uit door fierheid. Haar smaak is uitnemend, en ze voelt voor wat elegant is en schoonheidsgevoel kenmerkt.

Een vrouw is niet chic omdat ze goed gekleed is, ze is *alleen* goed gekleed indien ze niet al de heerlijke hoedanigheden bezit waaruit de chic bestaat. Een *air distingué* is ook niet genoeg, al behoort dat er bij. De ware chic moet bestaan in wezen en niet in zijn.

Het hart, het karakter, de manieren, de levenswijze alles werkt daartoe mede. De ware chic is bijna het volmaakt menschelijke.

* * *

Geen mensch die niet onder den invloed komt van bevalligheid en schoonheid. Geen boer, hoe achterlijk ook, die daar ongevoelig voor is; onzichtbare bekoring gaat van haar uit. Zij kan voornaam zijn of niet, als ze innerlijke beschaving bezit dan huist de ware chic dikwijls onder het eenvoudigste kleed. Haar tact is haar leidsvrouw en beleefdheid neemt ze in acht tegen het kind en den grijsaard, tegen den bedelaar en den vorst.

Haar beminnelijke goedheid stempelt al wat ze doet. Geloof geen naaister die praat van een ‘chic toilet en chique dracht’. De vrouw die als levende modeplaat ronddwaalt, mist een der eerste deugden, de ware zedigheid.

Zij behoeft niet rijk te zijn, om te wezen wat Madame Staffe echt ‘chic’ noemt. Zij is niet angstig om haar zoogenaamden ‘stand’ op te houden. Haar voornaamheid bestaat juist daarin dat ze geen geld behoeft omdat te zijn. Zij geeft zich niet voor rijker uit dan ze is, en toch sluit haar eenvoudig optreden alle gedachte aan armoede uit. Haar inrichting te huis, haar kleeding, de ontvangst van kennissen en vrienden, ze dragen allen het stempel der echte voornaamheid.

Haar bekoorlijke eenvoud verfijnt haar smaak en, hoe weinig ze ook bezit, schamen doet ze zich daar nimmer over. Waartoe de

weelde? Het geluk is te verkrijgen zonder die.

Wat zou de wereld er anders uitzien als zulke denkbeelden de vrouwen meer doordrongen!

Maar - is het type hier boven gemeld rijk, dan is er niemand die haar huis beter weet in te richten, haar geheele omgeving weet te adelen, en zoo mild is en weldadig als zij. Zij vergemakkelijkt het moeitevolle leven van anderen, zonder eenigen ophef daarvan te maken, en steunt ondernemingen, kunst en letteren, zonder dat de dagbladen haar lof uitkramen. De waarlijk voorname is niet ijdel.

Haar kleeding is echt elegant. Elk stuk is in volkomen harmonie: schrille kleuren en opschik zijn haar vreemd, hetzij ze kostbaar gekleed is of voor weinig geld.

Neem de vrouw van den rijken parvenu die zich behangt met alles wat kostbaar is en in het oog valt, maar de smaak mist om zich voornaam te kleeden; vergelijk die met de vrouw in haar wollen of linnen wandelcostuum, van onberispelijken snit, zie naar den daarbij passenden hoed, let op de laarzen en handschoenen, en vertel eens wie meer echt chic was in haar optreden. Hoe wordt het oog gestreeld door dien eenvoud, dat toilet waar niets aan hapert. Geen knoop ontbreekt aan mantel of handschoen, de rand onder aan de japon is frisch of ze nieuw was. Geen bloem op den heed die verschoot, geen veer uit den krul, nooit een glimmende valsche steen als sieraad. Nooit wordt de mode overdreven gevolgd, altoos op een kleinen afstand.

Let eens op het opnemen van de japon op straat; de bevallige wijze waarmede een rok juist zóóveel van den grond wordt gelicht als noodig is voor stof of modder.

De ‘femme chic’ is mooi of niet, het doet er niet toe, ze is bekoorlijk. Men ziet haar, men hoort haar, en een ‘je ne saìs quoi’, geeft u een aangenaam gevoel van haar bijzijn.

Vrij naar BAR: STAFFE, *door* Mevr: DE GRAAF-VAN CAPPELLE.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Schoenen. - Als gij gevoelige voeten hebt, laat U dan schoenen aanmeten. Koopschoenen *kunnen* natuurlijk ook zeer goed zijn. In den Haag de firma *Heel*, Noord-einde. In Amsterdam de firma *Meddens*, Kalverstraat.

Maria. - Ik stelde het beloofde onderzoek in. En, naar aanleiding daarvan, denk ik dat gij nog het best terecht zult kunnen in den Haag, waar er voor een meisje met Uw gegevens en relaties misschien iets van een associate zou zijn te vinden, in een of andere zaak, waarin gij dóór die relaties de rijke clientele zoudt aanbrengen misschien. Het beste ware wellicht U in aanraking te stellen met Arbeid Adelt, dat zich verheugt in nog al voorname protectie, en U, tengevolge van Uw eigen afkomst, misschien wil protegeeren, als het U gelukken kan op die wijze een associatie met een winkel te vinden. -

Mond. - Het strijdt tegen de gebruiken een dentist of een doctor hier met name aan te bevelen. - Gij kunt er gerust op zijn, dat, zoowel den Haag als Amsterdam, goede dentisten rijk zijn, zoodat het geenzins noodig is

daarvoor naar Parijs te reizen. Gij zult daar het dubbele misschien moeten betalen, en heel licht valt gij in minder goede en vertrouwde handen, dan in ons land zijn te vinden. -
Mary. De blouse die gij voornemens zijt te nemen, vind ik, eerlijk-gezegd, daar gij mijne meening wilt weten, niet mooi, omdat er 'des Guten zu viel' aan is te vinden. Kant, fluweel, zijden lint, satijn voor de blouse-zelf.! Vindt gij zelve niet dat al die dingen bij elkaar te véél zijn? Een blouse is nooit 'gekleed'. Uitteraard is zij een eenvoudig bedoeld kleedingstuk. Om haar gekleed te maken, kunt gij U bepalen tot een goede qualiteit zijde of satijn, als gij *die* stof bepaald prefereert, en een ingezet hals-stuk van wezenlijk mooien kant. - Naar 't doel waarvoor zij moet dienen te oordeelen, zou dat meer dan voldoende zijn. Denk er vooral aan den rug slechts een weinig gerimpeld of met een paar kleine plooitjes te laten maken opdat de jacquette van Uw wandelpak daarover glad valt. - Als gij op den rug eene garneering hebt die niet héél glad zit onder Uw gesloten tailleurs-jacquette, dan ziet gij er altijd uit alsof gij een bochel hadt. - Bij de kleur van Uw pak - donkerblauw - zou een lichtgrijze blouse heel goed staan, maar in *satijn*, als gij daarbij blijft, vind ik de kleur grijs nooit mooi. Ja, groen kan heel goed samen gaan met vele tinten van donkerblauw, maar het moet een zachte nuance zijn dan.
RED: TOILET.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Ina. - Uw stukje scheen mij juist geschikt voor de nieuwe rubriek over toilet, als hoofd-artikel. - Wij hebben het dus daarin opgenomen. - Gij spreekt van meerdere, die gij wenscht te zenden, wilt gij dat doen, dan wilde *ik* ze gaarne vooraf ter inzage ontvangen.

Ja, wij hadden stellig plan gehad in September in Holland terug te komen, maar de typhus sloeg plotseling den bodem in aan al onze plannen voor de toekomst. Wij moeten nu eerst afwachten. - Ja, gij zijt niet de eenige die zich stootte aan dat stukje, maar het is niet altijd doenlijk alle ergernissen te vermijden. Gij schrijft o.a. '*Als* er werkelijk zulke wreede menschen bestaan.' Lieve mevrouw, die

bestáán er zeker, en nog veel wreederen. - Eén van de Gouverneurs-vrouwen van Suriname, in den slaventijd, roeide op de rivier met haar lijf-negerin en een klein kindje dier vrouw. Het arme wurmpje begon te huilen. Reeds een paar maal had de Hooggeborene haar slavin bevolen daaraan een einde te maken. Te vergeefs; het kindje schreeuwde dóór. Toen greep de beminnelijke echtgenoote van den Regeerder der Kolonie het vast, en dompelde het onder water zoo lang, en met zoo vinnigen greep, tot het gestikt weer boven kwam.

Wat zegt gij daarvan? Hebben de 'onbeschaafde' volken geen reden tot extra-dankbaarheid voor de beschaving, die wij-blanken hen op zóó lieflijke en zachtzinnige wijze brachten.?

En hebben wij hen door dergelijke handelingen zijdens de hoogste ambtenaren niet recht daadwerkelijk getoond, hoe veel hoóger 't christendom staat dan hun heidendom?

Cora. - Ik meld U in elk geval in de Lelie, dat ik het versje ontving maar niet aanneem, omdat ik het voor opname te onbeduidend vind. - Met het oog op het zoek-raken bij de post, prefereer ik steeds de goede ontvangst van iets te melden. -

Johanna. - Ik vind Uw vertrouwelijk schrijven volstrekt niet vervelend, en wil U graag mijn oordeel zeggen, daar gij zoo vriendelijk zijt aan mijn meening te hechten. Het schijnt mij dan toe, dat in dit geval de hoofdschuld ligt bij de familie in questie, méér nog dan bij dien huisgenoot-zelf. Immers deze is ongetrouwd, en voelt zich waarschijnlijk om die reden vrij te handelen zooals hij verkiest. Fijngevoelig is dit zeker geenzins van hem, maar het komt mij voor dat hij dit is in geen enkel opzicht, te oordeelen naar wat gij schrijft omtrent hem. De familie bij wie hij woont moest echter in elk geval tegenover U zooveel beleefdheid hebben, van dergelijke dingen die U verdriet doen niet toe te laten, omdat de vriendschappelijke verhouding waarin gij met haar verkeert haar die verplichting oplegt. - Vermoedelijk hebben zij een 'vierden man' noodig bij hun kaartspel, en is dit de hoofdaanleiding. Hoe dit zij, als ik U was zou ik er met de vrouw des huizes geen woord meer over spreken, doen alsof gij het niet bemerkt, en alsof het U volkomen onverschillig is, en Uwerzijds trachten het *thuis* zóó gezellig te maken, dat hij bedankt voor dergelijke invitaties. Als het U financieel eenigzins mogelijk is, zou ik niet zien op onkosten. (Ik bedoel op dat punt, dat een speciale aantrekkingskracht is voor Uw man).

Indien dat alles echter niet helpt, en gij er niet in kunt slagen hem aldus terug te houden, dan zou ik met hem *ernstig*, niet driftig of boos, maar kalm en waardig, spreken, en hem wijzen op het onrecht, dat hij aan U begaat, en aan zichzelf ook, want niemand, die een comme-il-faut levensopvatting heeft, zal hem gelijk geven in zijn handelwijze. - Schrijf mij gerust nog eens als U dit aangenaam is of afleiding geeft, waar gij zoo in het geheel geen conversatie hebt. -

Mevr. J. de V -. **B.** - Ik kan onmogelijk in Uw verzoek treden en U particulier beantwoorden, enkel en alleen omdat het U niet convenieert in te teekenen op de Hollandsche Lelie. Het zou onbillijk zijn tegenover alle andere abonnés en lezers, indien ik in dergelijke uitzonderingen ging treden, en daarenboven, wáár zou dan voor mijzelve het einde zijn? Gij zijt niet de éénige die particulier antwoord vraagt. - Mijn tijd is zeer bezet, mijn leven zeer druk, mijn gezondheid zwak. Ziedaar ook

voor mij-zelve een reden om mij te houden aan deze bepaling. - Intusschen kan ik U slechts herhalen, wat ik reeds vroeger aan U mededeelde onder de rubriek: Aangenomen en Geweigerde Bijdragen, dat ik Uw vertaalde stukjes heb geweigerd als ongeschikt, door de zeer vele copie te mijner beschikking; wat vertalingen betreft, laat ik, tenzij het iets bijzonders is wat mij wordt aangeboden, uitteraard de abonnés voorgaan. - Ja, zeker geloof ik dat gij mij recht beoordeelt, wanneer gij uit mijn boeken de conclusie trekt, dat ik voor anderen kan meevoelen, maar gij moet niet vergeten, dat ik als Lelie-redactrice niet *mag* knoeien, (dat zou het rechte woord zijn er voor), door het accepteeren van werk uit *medelijden.* Tegenover den uitgever, wiens belangen ik immers vertegenwoordig, zou dat een bedriegerij worden, waartoe ik mij kan noch wil leenen. - Bovendien blijkt het uit Uw schrijven, dat gij finantieel onafhankelijk zijt; mij dunkt dan is er toch nog wel een betere soort afleiding voor verdriet te vinden, dan in vertaalwerk. Geeft U de natuur, lange wandelingen, reizen, lezen, niet minstens evenveel troost, om niet eens te spreken van Uw armen, voor wien gij immers zoo van allerlei kunt maken en uit oud goed vermaken!? Wie den *tijd* heeft daartoe, kan op dat punt, zonder veel onkosten, zoo véél aardigs en nuttigs tot stand brengen. Ik hoop dat U deze correspondentie bereikt. Gij ziet, langs dezen weg wil ik U gaarne naar mijn beste weten, en zonder dat het mij verveelt, steeds raden en helpen. -

Clara. - Ik verwijs U naar 't begin van bovenstaande correspondentie. Het zal U niets helpen mij met brieven te vervolgen, want voor *U* bestaat er absoluut geen reden tot het maken van een uitzondering. Als gij zóóveel behoefte gevoelt van mij iets te hooren, abonneer U dan. - Gij zijt reeds beantwoord, wat Uw vraag betreft, in een vroegere correspondentie.

Regina. - Brief, zooals gij ziet, in orde ontvangen. Ja, ik kan U Rome benijden. De heerlijke dagen doorgebracht daar, zal ik mijnerzijds nimmer vergeten, en het eenige wat ik betreurde was het te véél dat ik in betrekkelijk korten tijd in mij moest opnemen. Het is zoo overweldigend, al die historische herinneringen die op je aanstormen. - Nooit, behalve op de eindelooze zee, alleen met lucht en water, heb ik me zóó klein gevoeld als in Rome.! - Ik ben blij zooveel prettigs van U te hooren, wat Uw kinderen aangaat. Wat een wijs idee van U Uw dochter op die wijze een eind-opvoeding te geven, in plaats van haar naar een kostschool buitenslands te zenden, onder Uw oogen weg! Niet iedereen is in de gelegenheid het op zulk een wijze te doen als U, maar die het kan, doet m.i. daaraan zéér verstandig. Lieve mevrouw, gelooft U niet met mij, dat Geloof een *gave* is? Hoe wilt U dat ik dat opeens aanschaf, als iets dat in *mijn* macht staat?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - Wij hebben den brief van T. ontvangen, met heel veel dank. Hartelijke groeten. Het blijft ons goed gaan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Spoed-Correspondentie.

De redactrice betuigt haar hartelijken dank voor al de bewijzen van belangstelling ondervonden bij het Nieuwe Jaar. -

REDACTRICE.
Sluiting red: ged:

15 Januari 1908.
21ste Jaargang.
No. 29.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten hij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hygiënische Leekengedachten.
Een Systeem uit Systeemen.

> Wie dertig jaren bereikt heeft en zijn eigen dokter niet is - is een dwaas.
> HYPOCRATES.

> Slechts eene wetenschap der wetten, een wetenschap *van het leven*, kan werkelijk wetenschap genoemd worden.
> Dr. Med. HEINRICH LAHMANN.

Wie veel geleden heeft, gelezen en nagedacht, wie veel op zichzelve heeft beproefd, komt ten slotte tot de wetenschap wat voor hem persoonlijk goed is.

Alleen die ervaring op te schrijven is het doel waarmede dit stuk wordt saamgesteld. Ten zeerste houd ik mij aanbevolen voor verstandige wenken en raadgevingen.

Laat mij eerst mogen mededeelen wat mij tot zoeken en tot vinden voor mijzelve heeft gebracht. Mogelijk dat dit anderen, in gelijke omstandigheden, dienen kan.

Mijn beste Vader, die veel heeft opgeofferd, om zijn kinderen zooveel mogelijk te laten leeren, had aanvankelijk de illusie mij voor dokter te doen studeeren.

Mijne moeder, dochter van dr. Puijn (Haarlem) bezat ìntuïtief de takt van genezen en helen. Dit mag mijn vader mogelijk op het denkbeeld gebracht hebben.

Doch toen ik achtereenvolgens de vier akten talen verworven had, en voor Middelbaar Fransch gereed was, kwam daar een fatale typheuse ziekte met longen- en ingewandsontsteking die mijn beste krachten voor langen tijd vernietigde.

Hoe vervelend men ook alle systeemen moge vinden, ten slotte wordt men noodgedrongen er toch een vriend van.

Eerst begon ik het werk van dien onvolprezen Kneipp te bestudeeren, nog een vraagbaak betreffende het gebruik van kruiden enz. Deze nam den huiver voor koud-water-toepassingen weg.

Inwikkelingen, compressen, begietingen dit alles wordt nog door de beste dokters aanbevolen. Wie niet tegen het nat laten van het lichaam kan, droge het af. Ik vond het heerlijk de reactie te gevoelen en onafgedroogd een flinke wandeling te maken.

Doch ik bleef zoo wat met den tijd medegaan, die telkens iets anders en beters beloofde te brengen.

Achtereenvolgens bestudeerde ik het werk van Louis Kuhne: de nieuwe Geneeskunde zonder medicijnen en operatiën (Leerboek en Raadgever voor gezonden en zieken.)

Wie bekend is met dit werk zal het motto van den schrijver kennen.

'Nur Reinlichkeit heilt.'

Louis Kuhne door de wetenschappelijken voor onwetenschappelijk uitgemaakt, wordt thans in zijn eer hersteld door dr. Lahmann's woorden: 'Slechts eene wetenschap der wetten, een wetenschap van het leven kan werkelijk wetenschap genaamd worden.'

Wanneer men onbevooroordeeld en zijn gezond verstand gebruikend dit leerboek en raadgever raadpleegt, het vergelijkt met andere wetenschappelijke werken voor ontwikkelde leeken geschreven, dan komt men tot de conclusie, dat Louis Kuhne na *dertig jaren* van studie, onderzoek en ervaring, evenveel recht heeft zijn systeem kant en klaar te stellen als anderen.

Zijn winstgevende fabriek gaf hij op om geheel te leven voor datgene wat voor hem een heilige plicht geworden was.

Vast was hij overtuigd van de waarheid der woorden van Professor Dr. Clark 'alle geneesmiddelen zijn *vergiften*; bijgevolg vermindert iedere dosis de levenskracht der zieken.' En die overtuiging was door eigen ervaring bevestigd. Zijn zenuwlijdend en teringachtig gestel bracht hem tot die studie en het onderzoek waarvan hij de resultaten in zijn ongeëvenaard boek heeft neergelegd.

'Toen ontwaakte in mij het bewustzijn' zooals hij zelf schrijft, 'dat het niet voldoende was de theorie van het ontstaan en het verloop der ziekten en hare genezing gevonden en daarbij passende toestellen tot het behandelen der zieken vervaardigd te hebben, dat het niet voldoende was eene nieuwe onbedriegelijke diagnose en prognose ontdekt te hebben, die op het wezen van het organisme zelf berust, dat het ook niet voldoende was aan mijzelf, mijne verwanten, vrienden en bekenden de heilzame gevolgen van het nieuwe systeem te toonen, het werd mij duidelijk dat ik mij met mijne methode tot het groote publiek zelf moest wenden en door tastbare

bewijzen van hare doeltreffendheid in ontelbare gevallen, allopathie, homoeopathie en natuurgeneeskunde, zooals zij tot dusver was, moest overtreffen om bij ieder de overtuiging te vestigen van de ontwijfelbare juistheid, de natuurlijkheid van mijn systeem.'

Eenvoudig en natuurlijk is zijn systeem zeker, doch een ieder die iets meent gevonden te hebben of hij Kneipp, Lahmann, Just, Müller of Kuhne heet, zweert natuurlijk bij dit systeem en bij geen ander.

Dit is de zwakke zijde van alle zoogenaamde heilmethoden.

Een ieder beproeve dus voor zichzelf en neme uit ieder stelsel wat voor hem persoonlijk dienstig is.

De openluchtkuren zijn tegenwoordig te veel aan de orde van den dag om daarover lang uit te weiden. Ook Kneipp en Louis Kuhne verkondigden dezelfde inzichten van dr. Lahmann en van Just: dat de inwerking der lucht, de uittrekkende en magnetische kracht der zon wonderen verricht. Voeg hierbij de heilgymnastiek en het aardmagnetisme, en wij zijn als leeken ver genoeg gegaan, om voor onszelf uit al die systeemen één voor ons doeltreffend stelsel op te bouwen.

Ten slotte nog een woord over het gebruik van trional. 'Alle medicijnen zijn vergiften en verminderen de levenskracht van den zieke.'

Zelf heb ik gedurende eenige maanden dit zware vergif gebruikt toen ik na een hevige influenza niet meer slapen kon, en zich in den overgangstijd zenuwstoornissen openbaarden.

In het Duitsch medische tijdschrift geeft dr. Reichhardt eenige gevallen aan, waarbij de patient aan langzame vergiftiging kwijnt.

Door het herhaald gebruik van trional openbaren zich: spraakbelemmering, bloedbederf, tijdelijke verlamming, tijdelijke blindheid enz.

Ik ben intiem met iemand bekend, die zoo ellendig was na het gebruik van trional, dat zij er meermalen over dacht zich het leven te benemen ten einde anderen en zichzelven te verlossen.

Niet wetende dat al die ellende de resultaten waren van maandenlang gebruik van trional, waande zij dat deze verzwakking van lichaam en geestvermogens de uitvloeiselen waren van haar kwaal, van een ongeneeselijke zenuwziekte die haar tot vertwijfeling dreef.

Een gezond, natuurlijk diëet, koud water en lucht heeft deze patient van den rand van het graf teruggebracht tot het leven en de gezondheid. Zij zou zoo gaarne willen dat zij anderen kon behoeden voor zulk een toestand.

Wanneer men absoluut niet slapen kan, is het gebruik van veronal veel minder schadelijk. Doch alle zoogenaamde geneesmiddelen verliezen hun kracht door gestadig gebruik - zoodat men ook hiermede zeer voorzichtig moet omgaan.

Men zij behoedzaam in de jeugd, spanne den geest niet te veel in, overspanne ook niet het lichaam door te veel sport.

Water, lucht, magnetisme, de kleeding, gezond voedsel - ziedaar de prachtige heilmiddelen welke de Natuur in ieders bereik gelegd heeft.

Goede, poreuze kleeding, opdat de huid kan ademen, evengoed als de longen ademen; veel lucht, ook des nachts in de kamers en huizen - een verstandig gebruik van koud water = *de gulden Matigheid in alles;* wij zouden er gaarne bijvoegen ‘der sanfte Wille’ waarvan Schopenhauer spreekt... en er zal een gezonder, gematigder en krachtiger geslacht verrijzen dan waarvan wij in ons leven getuigen zijn geweest.

JOS. GIESE.

Modern.

Wie doet aan hedendaagsch fatsoen,
Moet ook aan li'tratuur veel doen,
En wil hij hoogst fatsoend'lijk wezen,
Dan dient het minst fatsoend'lijke
Het allermeest geprezen.

D.T. te P.

Het ware vrouw-geluk.

‘**M**ijn liefste Oom. - Deze brief zal U zeker genoegen doen - dat weet ik - want gij hebt steeds zoo véél belangstelling getoond in alles wat mij betreft. Mijn besluit is

nu geheel en al genomen, - en ik heb het Albert dezen morgen gezegd. Ik was recht gelukkig door de hartelijke liefde die hij daarbij jegens mij aan den dag legde. - Hij schijnt mij toe een beeld der volmaaktheid te zijn, en ik geloof dan ook, dat ik een leven van groot geluk heb te wachten aan zijn zijde. -

- Ik heb hem boven alle beschrijving lief, en ik zal alles doen wat in mijn macht staat, hem het offer dat hij mij brengt (want als zoodanig beschouw ik het) zoo gemakkelijk mogelijk te maken... Deze laatste dagen zijn als een droom voorbij gegaan, en ik ben in zulk een verwarde stemming daardoor, dat ik nauwelijks kan schrijven; maar dit is zeker dat ik héél, héél gelukkig ben.' - - - -

Een dood-gewone 'verliefde' brief nietwaar, zooals de meeste zoo-even verloofde meisjes die schrijven in den eersten roes van het engagement.! - Zeker, deze eerste brief beteekent nog niet veel, want op den ochtend van den verlovingsdag vindt ook het meest egoïste en nuchtere meisje haar 'Albert' gewoonlijk 'volmaakt', en verklaart hem 'boven alles lief te hebben'; - althans wanneer zij tegen derden spreekt of hun schrijft. -

- Maar, *niet* alle jong-gehuwde vrouwen schrijven, ook *na* het huwelijk, in dezen onderstaanden geest: -

- 'Liefste Oom. Ik schrijf U van hier een paar woorden om U te zeggen, dat ik het gelukkigste, gelukkigste wezen ben dat ooit bestond. - Werkelijk, ik kan mij niet voorstellen dat iemand ter wereld gelukkiger of ook maar even gelukkig zou kunnen zijn als ik het ben. Hij is een engel en zijn vriendelijkheid en liefde voor mij zijn wezenlijk roerend. Die dierbare oogen en dat dierbare stralende gelaat te aanschouwen, is vol-

doende om mij hem te doen aanbidden. Alles wat in mijn macht staat om hem gelukkig te maken wil ik doen, en zal mijn grootste vreugde zijn.' - - - - -

Nietwaar, rozengeur en maneschijn duren in de meeste wittebroodsweken zoo héél kort; de speelman is zoo gauw van het dak; desillusie van weerszijden vervangt zoo heel snel de teedere woordjes en verliefde omhelzingen van den engagementstijd; en de zoo dikwerf gehoorde verzuchting: Het eerste huwelijksjaar is het moeilijkste, is zoo heel dikwijls van toepassing op zelfs in later jaren zoogenaamd gelukkige huwelijken. -

'Onze kleine jongen is een verrukkelijk sterk en groot kind, met heele groote donkerblauwe oogen en een goedgevormden ofschoon wat grooten neus, en een aardig klein mondje. Ik hoop en bid God dat hij moge gelijken in alles op zijn liefsten vader'.

Deze kleine jongen blijft niet de eenige die het gezin komt vermeerderen, want zijne mama behoort niet tot het genre der hedendaagsche moeders a la Johanna Steketee-Mimosa, die vinden dat de man haar 'misbruikt' en 'uitput', indien hij kinderen bij haar verwekt, of die bang zijn haar jonge-meisjes-figuur te verliezen, of opzien tegen het verre moeten blijven in den bevallingstijd van wereldgenoegens en uitgaan-leventje. In weinige huwelijksjaren, met heel korte tusschenpoozen, vermeerdert het kinderen aantal zonder dat het geluk vermindert daardoor. Hoor maar den gelukkigen toon van dezen brief, die het engagement aankondigt van een der dochters onder de negen kinderen:

'Louis heeft gisteren van de gelegenheid gebruik gemaakt, terwijl hij na het diner alleen met Alice bij den haard stond, en al de anderen waren afgeleid door een algemeen gesprek. Zij fluisterden het mij toe, en nadat wij de kamer hadden verlaten verzochten wij Louis bij ons te komen, en nadat de beide kinderen elkaar bij ons hadden ontmoet, hebben zij in onze tegenwoordigheid nogmaals op een roerende wijze elkaar herhaald, Wat zij nog maar gelegenheid hadden gehad fluisterend te bespreken. Hij was zeer aangedaan. Hij is een beminnelijke, lieve, goede jongen, met degelijke beginselen, van wien ik stellig geloof dat hij onze lieve Alice recht gelukkig zal weten te maken, en ik ben er van overtuigd dat zij harerzijds een recht toewijdende en liefhebbende vrouw voor hem zal zijn. Zij is recht, recht gelukkig, en het is een genot hun beider jonge gelukkige gezichten te zien stralen van liefde voor elkander.'- - -

Is het niet zoo recht het blijde verleden der moeder, dat zich hier herleeft in de dochter, een verleden nog zoo versch in het geheugen, dat die moeder bijna dezelfde woorden kiest om het geluk van haar kind te schilderen die eens haar eigen zaligheid uitdrukten op haren eigenen verlovings-dag.!

Helaas! - Geen geluk dat blijft is van déze aarde.! Wel haar, wie eerst de dood, niet het leven haar huwelijks-geluk ontnam:

'Mijn leven is voorbij - wat het *geluk* aangaat. Voor mij bestaat de wereld niet meer. Wanneer ik veroordeeld word tot verder leven-moeten, (en ik zal niets beproeven om mijzelve ziek te maken), dan zal het slechts zijn voor onze arme, vaderlooze kinderen, en in slechts dat te doen wat ik weet en voel dat hij mij zou wenschen te doen, - want ik voel zijn nabijheid, zijn geest zal mij leiden. Maar oh - dat hij moest worden afgesneden in den bloei van het leven - dat ik ons rein, gelukkig, rustig, huiselijk leven, dat alleen mij hielp mij te schikken in mijn zoo gehate positie, moet zien eindigen op twee en veertig jarigen leeftijd reeds, terwijl ik had gehoopt

met zulk een instinctmatige verzekerdheid dat God ons nooit zou scheiden van elkander, dat Hij ons te zamen zou laten oud worden neven elkaar, het is *te* vreeselijk, *te* wreed.' - - - -

.... Misschien zullen kunstdoenerige, nuttige, om vrouwenkiesrecht bulkende, en andere hedendaagsche in haar eigen talenten en in haar voor de maatschappij-onontbeerlijkheid geloovende vrouwen, bij het lezen dezer huwelijksbrieven, schouderophalend denken dat zij uit de pen zijn gevloeid eener obscure provincie-dame, die opging in man en huisgezin, omdat zij niet was 'begaafd' met die rijke gaven, (welke ieder hedendaagsch backfischje al in zich voelt), welke men der maatschappij en der sociale questie nu eenmaal niet mag onthouden, volgens de feministen, en aan de ontwikkeling waarvan zulke banaliteiten als man, kinderen, huiselijk geluk ondergeschikt moeten worden gemaakt volgens hem! -

Nietwaar, zulke onnoozele 'brieven' aan een 'liefste oom' zijn goed voor huisbakken, onbeduidende huis-sloven, maar als ge 'schildert' d.w.z. jaar in jaar uit onder de protectie van het een of ander bestuur knoeiwerk exposeert op een tentoonstelling, als ge 'schrijft en dicht', d.w.z. als ge met moeite en nood

en vleierijen eenige onbeduidende novelletjes en dito rijmelarijtjes onder brengt in tijdschriften of bij een uitgever, als ge 'muzikaal' zijt, d.w.z. U laat hooren op weldadigheidsconcerten, tot dank waarvan men Uw ijdelheid streelt door bouquetten U 'dankbaar' aangeboden, als ge met kiesrecht-vaandels rondwandelt, en het heele land door speeches houdt over de onzedelijkheid der mannen, zoodat Uw eigen verlaten echtgenooten thuis ondertusschen alle aanleiding wordt geboden zich schadeloos te stellen met 'de lieve achttien-jarige dienstmeisjes' van Johanna Steketee's recenseerende Mimosa-mama, zoo ze niet, erger nog, prefereeren bordeelen en straat-sletten, zie, als ge door al dergelijke nuttige en tijdroovende en kunstdoenerige 'plichten' wordt in beslag genomen, dan is Uw leven veel te 'breed' en te zeer gewijd aan algemeene belangen, dan dat ge tijd of lust zoudt overhouden voor het bescheiden huiselijk geluk, dat immers goed is voor de 'onbeduidenden' onder de vrouwen.! -

Intusschen - laat ik U vertellen dat de bovenaangehaalde brieven zijn geschreven door Eene, die in onze eeuw het grootste en machtigste rijk heeft bestuurd dat bestaat in Europa, heeft bestuurd tot voorspoed en tot voldoening harer onderdanen! Wijlen *Koningin Victoria* van Engeland, want niemand minder dan zij is het wier brieven ik U citeer, heeft in haar lang leven steeds getoond, dat zij noch de eer van het Koninginne-schap, noch de pracht en praal daarvan hooger stelde dan haar echtgenoote- en moedergeluk. Toen men der achttien-jarige kwam zeggen, dat de dood van den Koning, haar oom, haar riep tot zijn opvolgster, schrok zij angstig terug voor de groote verantwoording, die daarmede op haar jonge schouders werd gelegd, en later schrijft zij naar aanleiding van die zelfde verantwoording en de daaruit voortvloeiende vereenzaming:

'Behalve Albert - dien ik soms gedurende den ganschen dag slechts weinig zie, heb ik geen menschelijk wezen, waaraan ik mij geheel kan uiten, met uitzondering der kinderen.' -

Want dit is het, wat deze brieven zoo bij uitstek vrouwelijk-sympathiek maakt, het *zichzelve*, haar hoogen-rang, haar meerderheid als zoodanig boven den prins-consort, niets achten, neven hem in wien zij ziet en *wil* zien als *echtgenoote* haar *vrouwman-meerdere.* Van daar dat zij reeds in die engagementsaankondiging spreekt van het offer dat hij háár brengt, in plaats van zich te goed te doen op de positie, den rijkdom, de schitterende voordeelen van een huwelijk met Engelands koningin, voor een eenvoudig duitsch prinsje, die haar Albert ten deel vallen door haar keuze. Als een ware gelukkig-liefhebbende vrouw effaceert zij zich voor en om hem. Hij is 'een' engel die háár hartelijkheid en liefde brengt. Als hun jongen wordt geboren, bidt zij God dagelijks, dat het kind op 'den vader' moge gelijken (- een wensch helaas zoo weinig vervuld, wanneer men bedenkt welk een misbaksel de prins van Wales zich jaren lang toonde voor de oogen van gansch Europa -). Verlooft zich hare dochter, dan weder spreekt dezelfde vrouwelijke toewijding aan den man uit de uiting der moeder, die overtuigd is dat Alice voor haar echtgenoot wezen zal een 'most devoted wife.' -

En bovenal, wanneer op twee en veertigjarigen leeftijd deze Koningin weduwe is geworden, dan is het weder haar eenige troost te regeeren in den geest waarin zij weet en voelt dat *hij*, haar man, het zou wenschen. De overtuiging dat *hij* om en nabij haar zweeft in den geest, steunt en leidt haar tot den einde, maar... haar leven van *geluk* is voorbij; de *wereld* is voor haar dood. -

In haar lang weduwschap toonde Koningin Victoria dat het haar droeve ernst was met die verklaring. Het was de eenige grief ongeveer die hare onderdanen jegens haar hadden, dat zij in haar smart te zeer opging, daardoor geen hoffeesten meer wilde geven, alleen bij officieele gelegenheden zich vertoonde, in somber weduwkleed, en dientengevolge zoowel de hof- en uitgaans-kringen ergerde en teleurstelde, als de handel- en mode-magazijnen van een gedeelte hunner inkomsten beroofde daardoor. -

Maar Koningin Victoria was in alles méér vrouw en moeder dan ambitieuse Koningin. Schrijft zij niet elders, dat alléén haar groot geluk aan de zijde van haar Albert haar hielp haar door haar ‘zeer gehate positie’ te dragen! Welk een verschil met de op allerlei kleine eerbetooningen en couranten-vleierijen en kinderachtige beroemdheid van een dag zoo tukke moderne vrouw van onzen tijd! - Geen wonder trouwens, hoe gróóter men is in den grond, hoe kleiner men acht de wereldsche ijdelheden! - De niets-beteekenende, alleen in eigen oogen ‘begaafde’, nuttige, en kunstdoenerige dames toonen dus wat dat betreft zoo recht haar volslagen onbeduidend-

heid als zij zich zoo zalig zonnen in haar presidente-schappen, en speeches-houderijen, en dankbetuigingen door comités, en recensieën in couranten en tijdschriften.

Men moet een *waarachtig*-ietsbeteekenende vrouw zijn - en dat zij dat was toonde Koningin Victoria - hoe men ook over haar Staatkunde moge oordeelen - in heel haar lange regeering, om zoo verstandig als zij het doet neer te zien op wereldschen roem en grootheid. - Voor haar, als voor elke waarachtige gelukkige echtgenoote en moeder, was dit alles bijzaak, niets, vergeleken bij haar liefde tot man en kinderen. Haar brieven in dit opzicht geven een zeldzaam treffend getuigenis van het *ware* vrouwengeluk, en van de *ware* opvatting van de verhouding tusschen echtgenooten onderling.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

De tijdgeest heeft de vrouw ten eereplaats verheven.
Thans rooft de geest des tijds al 't schoone haar gegeven.

't Is jammer dat de vrouw zichzelf zoo gaat verned'ren,
En dwaas het dwaalspoor volgt van Feministerij,
Haar heil'ge roeping derft, en zoekt een plaats in 't leven,
Getooid met valsch vernuft; en ware huich'larij.

't Is jammer dat zij zoo haar schepping gaat verlooch'nen,
Reeds op de moederschoot wijst eigen drift het aan,
De knaap grijpt stok en pijp, het meisje pop en strikjes,
Natuur wijst zelf den weg dien zij eens heeft te gaan.

Der Schepping heerlijkheid, zij gaat geheel verloren,

‘Verkracht niet de Natuur, zij wreekt zich eens gewis,
‘Blijf *vrouw* in huis en hof, daar zij uw hoogste roeping,
Te edel zij uw taak, die zoo verheven is.

Dat zachte lieflijke, dat sieraad van de vrouwen,
Wordt door een woekerplant in al haar schoon verdoofd,
Waar blijft de moederzorg? waar blijft de lieve voedster?
Wee! menschheid! Ach! U wordt het schoonst juweel ontroofd.

UW BESTENDIGE LEZER.

II.

Centraal-genootschap voor Kinder-Herstellings- en Vacantie-kolonies. Hoofdbestuur. Afdeeling Verpleging. Een beproefd Middel om zwakke Kinderen te sterken!

Roodvonk, mazelen, kinkhoest en andere verzwakkende kinderziekten, maken hun meeste offers in de korte, nevelachtige winterdagen. Zij doen een dubbel kwaad. Zij sleepen menig kind ten grave en ‘zij openen den weg langs welken scrofulose en tuberculose eerst den jongen mensch bereiken, om, hetzij hem direct te dooden, hetzij na een poos sluimerens den lateren volwassenen, en allicht zijn gezin en nakomelingschap aan te tasten.’[1)]

De kindersterfte is onruststavend groot. Ieder deugdelijk middel om deze tegen te gaan, moet direct en algemeen worden toegepast. Het is niet voldoende ziekten te genezen. Voorkomen is beter dan genezen. Men voorkomt ziekten en kwalen door het individu krachtiger en sterker te maken, door het weerstandsvermogen te geven.

Een beproefd middel om zwakke kinderen te sterken, zijn gezondheidskolonies.

Het is ruim 30 jaren geleden, dat een Zwitsersch

1) Gezondheidskolonies voor Kinderen, door U. Scheltema, Kinderarts te Groningen. Deze geillustreerde brochure, als ook: ‘het Centraal-Genootschap en zijn afdeelingen’ is voor belangstellenden gratis beschikbaar.

predikant voor het eerst een groep kinderen uit Zürich naar de frische bergstreken in kanton Appenzell zond. Hij had bij zijn eigen kinderen opgemerkt de blijvende resultaten van reine lucht en eenvoudige goede voeding en zijn leven heeft hij verder er aan gewijd om het middel voor behoeftige kinderen algemeen te maken. Dr. Bion kreeg weldra hulp en... tegenwerking.

De blijvende resultaten werden in twijfel getrokken. Dr. Leuch, stads-geneesheer te Zürich, geloofde er niet aan; hij onderzocht en werd bekeerd.

Tal van artsen en hygiënisten deden hetzelfde. Zij maakten een studie van Gezondheids-kolonies en werden warme voorstanders.

Op internationale Congressen zijn de Gezondheids-kolonies een krachtig middel genoemd tot verhooging der volksgezondheid, een geducht wapen in den strijd tegen tuberculose.

Het beproefd middel om zwakke kinderen te sterken, wordt in ons land echter nog maar sporadisch toegepast.

Een der vereenigingen, die zich met het uitzenden van kinderen naar Gezondheids-kolonies bezig houdt, is het ‘Centraal Genootschap voor Kinder-herstellings- en Vacantie-Kolonies.’ - In 1905 verpleegde het 33 kinderen gedurende 4 weken, in 1906 261 kinderen, in 1907 551 kinderen.

Er zijn in ons land 60 á 70 Comité's, die zich met de uitzending bezig houden, de afdeelingen van het Centraal-Genootschap meegerekend.

Dat lijkt heel aardig. - Maar nu de keerzijde. - In 1907 werden uit p.m. 60 gemeenten kinderen in Gezondheids-kolonies verpleegd. - Bijna *elf honderd* gemeenten bleven in gebreke.

Het daghet in het oosten!- De belangstelling wordt grooter.

Door particuliere giften kon het Centraal Genootschap in Egmond het schoone: ‘Koloniehuis Kerdijk’ bouwen, dat - bij voldoende medewerking - spoedig gevolgd zal worden door een kinder-herstellingsoord, tevens winterverblijf.[2)].

In regeeringskringen gevoelt men warme belangstelling voor deze heerlijke instellingen. Zijne excellentie de minister van Binnenlandsche Zaken uitte zijn sympathie tijdens de begrootingsdebatten. - Misschien gaan eenmaal ook in Nederland, particulier-initiatief en regeeringszorg hand aan hand om door versterking van het kind de volksgezondheid en volkswelvaart te verhoogen. - Maar dan moet de drang uitgaan van de belanghebbenden zelve. De ouders moeten het nut der Gezondheids-koloniën leeren inzien en waardeeren. Wanneer zij niet volslagen onmachtig zijn, moeten zij zelve bijdragen in de kosten van verpleging. Zij moeten er een genoegen in scheppen steeds meer te kunnen doen ter wille hunner kinderen.

Wie inlichtingen verlangt over het Centraal Genootschap, wende zich tot ondergeteekende.

A.C. BOS.

Gedelegeerde bij de verpleging.

2) Penningmeester van het ‘Centraal-Genootschap’ is de heer Th M. Ketelaar, Ceintuurbaan 286, Amsterdam.

Vorming.

Moedertje! moedertje... 'k heb zoo'n dorst, en de muggen plagen me zoo... 'k ben zoo warm, en m'n kussen ligt zoo naar. Moedertje! waarom kom je nu niet. Kon 'k maar slapen, maar m'n hoofd is zoo warm, en 't klopt zoo... klop klop, altijd maar door...

Lieve nachtegaal wat zing je weer mooi, zing je me in slaap, of geef je niets om me? Weet je dat ik zoo ziek ben? Nu ga 'k een beetje naar de sterretjes kijken. Wat 'n massa, altijd meer en meer, net kleine vonkjes. Neen toch niet. Net kleine kaarsjes. 'k Geloof heusch 't kaarsjes zijn. Kijk daar valt er een naar beneden. Een van de kaarsjes is uitgebrand. Nu ga 'k de sterretjes tellen, dan val ik in slaap. Een... twee... drie... vier... vijf... zes...

Roep je kindje? Ben U 't vadertje? Kom eens bij me, 'k heb zoo'n dorst. Waar is moeder? Waarom zucht U toch altijd als 'k naar moeder vraag? Heb 'k gezucht kindje? Ja. Vindt U 't naar dat moeder zooveel uit is? Ik ook hoor. Maar nu moet U even wachten, want zoo dadelijk komt moeder me goeden dag zeggen. Als U iets hoort ruischen en iets ziet schitteren, dan is 't moeder.

Vindt U haar niet mooi? Maar 'k vind ons vriendinnetje toch nog mooier. 'k Verklap nu eigentlijk 'n geheimpje. Als ze maar niet boos op me is. Toen ze verleden bij m'n bed zat, zei 'k opeens, vader en ik praten veel over U.

We houden allebei zooveel van U. Ik zal U 'n naampje geven. Ons vriendinnetje.

Zeg vader! waarom zou ze me toen zoo bedroefd hebben aangezien, 'k geloof heusch dat ze huilde.

Toe zeg nu eens wat. Kindje, nu mag je heelemaal niet meer praten, anders ga 'k dadelijk weg.

Vader! daar is moeder. Hoor je ze ruischen?

Maar wat doet U nu? weg gaan?

Wat bent U mooi moeder, mag 'k U eens heel even aanraken. Wat ruikt U lekker. Zeg moeder, 'k heb gelezen van 'n kindje dat ook ziek was, en toen haar moeder van 't bal tehuis kwam, toen was ze dood.

Zou U 't naar vinden?

Wat 'n naar dwaas boek. Niet meer lezen hoor. Dag kindlief, probeer nu te slapen. Morgen breng ik 'n mooie pop voor je mee...

Een... twee... drie... vier... vijf... zes... zeven... acht.

Hebt U van nacht al weer gewaakt bij de kleine zieke? Het zal U uwe gezondheid kosten. 't Kind heeft toch 'n moeder. Ja maar die.... U wilt zeggen die was in de balzaal, en gaat op in nietigheden en banaliteiten.

'k Doe 't zoo graag dokter, en wat je met hart en ziel doet, daar word je niet ziek van. 't Kind houdt zooveel van me, ze zou geen ander aan haar bedje willen hebben.

Gekheid. Dat zijn abnormale dingen. 't Is de plaats van de moeder. In plaats haar op haar plicht te wijzen, laat men haar uitgaan, en laat men haar kind aan 'n ander over. Dat leven, dat leven. Wie moeder zou moeten zijn zooals U, is 't niet, en die 't is, is er niet voor geschikt.

Haar man moet haar op haar plicht wijzen, niet ik. Hij zal 't alleen kunnen als je weg gaat Adèle, dat is je plicht. - Wat bedoelt U daar mee?

Je hebt me nooit willen aanhooren als ik je over m'n liefde sprak.

Waarom weder daarover gesproken, 't blijft immers neen.

Dus je blijft bij je besluit om 'n dwaze liefde, voor iemand die je nooit naar waarde heeft geschat. Die 'n ander lief kreeg. Eerst was je 'n amusement voor hem, nu de verpleegster van z'n kind. Nee! val me niet in de rede. Je hebt de man lief wiens kind je verpleegt. Wat zie je toch in hem? Je zult antwoorden, we begrijpen elkaâr. Vrouwenpraatjes. Waarom heeft hij dan 'n ander z'n liefde gegeven?

'k Moet eerlijk bekennen dat er vrouwen zijn, wier liefde voor niets terugdeinst.

U hebt het recht niet, om zoo tot me te spreken. Wat weet U van me?

Als je lief hebt zie je scherper. 'k Sla je ga dag op dag. 'k Heb je maar aan te zien als je bij 't kind bent, je oogen stralen, je stem klinkt anders dan gewoonlijk.

Telkens als ik je met hem samen zie, is er iets in je wezen dat duidelijker spreekt dan woorden.

Spreek 't nu tegen. - 'k Wil niet spreken.

Je moet weg Adèle. Waarom? Je voelt dus niet dat hij je vereert, dat hij je niet meer missen kan, nu z'n kindvrouwtje hoe langer hoe meer van hem vervreemt. Voel je dat niet? Of ben jij nu blind, zooals hij 't eens was.

Neen! je vind 't prettig om te blijven, je bent zwak. Je krachtige natuur wieg je in slaap.

'k Ben nu niet egoist, 'k denk alleen aan hem, want vergeet niet, dat hij m'n vriend is.

Z'n vriend? Ja? Z'n vrouw had de mijne kunnen zijn. 'k Leerde haar kennen voor hij haar ontmoet had.

Ze pakte me in met haar zachte innemende manieren, met haar kinderlijkheid. Op een van die stille vredige zomeravonden, 'n avond die je zalig en kalm stemt, die je in 'n stemming brengt van je te laten gaan, zonder bijgedachten. Als je heelemaal waar denkt te zijn, als je zoo intens voelt dat mooie dat in je is. Als je vergeet dat 't daglicht heel wreed en zonder medelijden er z'n volle licht op zal laten schijnen; en hetgeen in den avond zoo vlekkeloos scheen, vaagt langzaam weg, onmerkbaar eerst, maar zeker en voor altijd. Op zoo'n avond zei 'k haar dat 'k haar liefhad. 'k Zei haar dat 'k op reis moest, en tot zoo lang ons geheim wilde bewaren. 't Was kort daarop dat ze hem die nu haar man is, leerde kennen. Hare brieven werden koeler en koeler. De laatste was om me te schrijven dat ze zich vergist had, en 'n ander liefhad. 'k Heb er tegen gestreden, schreef ze me; maar 'k kan niet anders handelen. Hij heeft zulk

'n macht over me, en 'k vertrouw me zoo geheel aan hem toe. 'k Smeek je, zeg hem niet dat er iets tusschen ons bestaan heeft, want hij is zoo streng in z'n opvattingen. En 'k heb 't hem niet gezegd, ben op de bruiloft geweest en hun huisdokter geworden.

Dat is heel mooi dokter. Zoo heel mooi was 't niet. M'n liefde voor haar is niet heel diep geweest, en dan wilde ik m'n vriend dat verdriet niet aan doen.

'k Zou U zoo graag iets willen zeggen, maar 'k ben bang 't U verdriet zal doen.

Toe spreek 't uit.

'k Geloof dat hetgeen U voor mij gevoelt, nog niet is: de ware, de hoogste liefde, ze is dat alleen, als twee menschen volkomen één in gedachten, in streven, in handelen zijn, en de zielegemeenschap volkomen is, en met deze harmonie zal hun streven zijn, elkaar te vormen tot goede menschen. Op dat punt verschil je dan toch van meening met je vriend, die indertijd beweerde dat de vrouw lager moest staan dan de man, om tot 't doel te komen van z'n ideaal te verwezenlijken; namelijk: 't vormen van 't wezen dat hij lief had. Trouwens 't heeft bij hem

dan ook schipbreuk geleden. De resultaten zijn treurig.

Begrijp me goed dokter. Twee menschen die elkander liefhebben, behoeven niet even hoog te staan, maar 't ideaal dat ze voor oogen hebben, moet 't zelfde zijn, 't begrijpen van elkaar is noodig, 't verwerken van teere gevoelens moet bij beiden aanwezig zijn. De heiligheid die in de liefde schuilt moeten ze beiden gevoelen, en 'n groote liefde voor de menschheid moet in beiden leven.

Dus alle menschen die niet op deze wijze lief hebben, hebben volgens deze stelling nooit liefgehad?

Ze denken van wel dokter, niet alle menschen stellen hunne eischen zoo hoog, ze kunnen zich niet eens 'n denkbeeld maken dat zoo iets zou kunnen bestaan. Bij de meesten is de liefde 'n passie, 'n toegeven aan valsche gevoelens, 'n opwinding 'n groote verbeeldingskracht. Hoe weinig menschen geven zich moeite 'n karakter te begrijpen. Als 't niet dadelijk stemt, dan zijn ze te krachteloos om dieper door te dringen, datgene dat niet voor 'n ieder zichtbaar is. Er wordt zooveel weggeworpen, dat waarlijk nog veel de moeite waard was om nader te bezien.

De vrouwen worden nog te veel aangetrokken door uiterlijk schoon en aardige maniertjes. Ik zeg de vrouwen, maar bij de mannen is 't precies 't zelfde.

Hoe heb je de kracht gehad Adèle om die hooge ideën te behouden, want je kon ze niet geven aan den man die je liefhad. 'n Ander had ze verloren, of ze zouden zijn opgelost in 'n leed dat te zwaar voor je zou zijn geweest, of je liefdvol hart zou je hebben laten versteenen in je wanhoop.

Iets dat hoog en waar is, lost zich niet op dokter.

Weet je wat je staande hield Adèle.

Eenvoudig, dit: in je leeft onbewust de gedachte, dat er 'n gemeenschap bestaat tusschen hem en je zelf, en dat dit nooit vernietigd kan worden. Ik voor mij geloof niet aan die dingen, maar in jou leeft zooveel dat ik nog niet vatten kan. 'k Ben maar 'n gewoon mensch, maar toch weet 'k dat ge nu weg moet gaan. Ge hebt 'n groot en goed werk gedaan, want 't kind heb je 't leven gered. Als dokter kan 'k er over oordeelen. Als je die nacht, toen 't kind zoo'n hòoge koorts had, niet zonder ophouden ijs had gelegd op 't warme hoofdje, de gevolgen zouden nadeelig, zoo niet doodelijk geweest zijn. Gij hebt 't kind gered, laat hij nu de moeder redden. En dat kan hij. Of denk je dat 'k niet weet welk 'n kracht er schuilt in die man. Of denk je dat 'k niet weet dat hij hoog boven ons mannen staat; maar hij had zoo vast geloofd, dàt hij alles zou bereiken dat hij in zich gevoelde. Nu 't schipbreuk leed, is hij terneergedrukt. Maar hij moet weer worden wat hij eens was, en hij kan dit alleen dan als ge heen gaat.

Ge zult 't doen voor hem, en ook voor... mij.

Adèle kom je 'n beetje bij me zitten? 'k Heb 't een en ander met je te bespreken. 't Is heel lief van je, dat je m'n kind zoo opgepast hebt, 'k zal 't nooit vergeten. 'k Heb ook wel zoo'n beetje, gewetenswroeging dat 'k te veel ben uitgeweest, maar 'k ben ook ook nog zoo jong, Jij bent ouder, je heb er zoo geen behoefte aan. Zeg Adèle! klaagt m'n man wel eens over me? Jelui praten nog al veel samen. Weet je wel, dat je eigenlijk beter vrouw voor hem zou zijn geweest. Soms ben 'k vreeselijk jaloersch. Je denkt misschien dat 'k niet van hem hou, omdat 'k nu eenmaal anders liefheb dan jij zou liefhebben. Zeg Adéle wat kan hij toch prachtig spreken hè? vergeten doe je 't niet, maar om zoo te worden zooals hij, dat zal ik wel nooit. 'K heb besloten niet

meer zooveel uit te gaan. 'k Wil niet langer zooveel van je vergen En dan daarbij ben 'k eigenlijk zoo mal jaloersch, dat 'k nu liever wat meer bij m'n man blijf. De menschen maken me zoo Adèle, die vertellen me zulke leelijke dingen van hem.

En je gelooft, dat? nu beklaag 'k je Marie.

Jij gelooft hen dus niet?

Neen? Wat had jij geantwoord in m'n plaats?

Vraag je dat nog Marie? Kan jij, de vrouw van zoo'n man niet zelve daar 'n antwoord op vinden. Schaam je je niet om 't uit te durven spreken. Heb je die menschen niet eens goed op hun plaats gezet, door ze de rug toe te keeren. Heb je ze niet eens aangekeken met 'n blik die meer zegt dan woorden. Hoe kan je je man zelfs in gedachten beleedigen? Zal je dan nooit voelen hoe hoog de man staat die je toebehoort, zal je dan nooit leeren beseffen hoe noodig 't is, jezelve te vervormen om hem nabij te komen?

Adèle nu zal je zwijgen, want als je denkt me van m'n jaloerschheid te genezen, dan

maak je me nu onzinnig jarloersch. Want in jou woorden hoor 'k iets, waar ik 't mijne van denk. Nu weet ik 't zeker dat je m'n man lief hebt, want een vrouw die zoo spreekt, die heeft lief. Heb je daarom m'n kind opgepast? 't Staat je mooi... Je wil zeker zeggen dat er tusschen jelui 'n zielegemeenschap bestaat. Van die mooie dingen heb 'k geen verstand, maar dat weet 'k wel, dat 'k niet wil er iets tusschen jelui zal bestaan.

'k Heb je niets te antwoorden dan dit: Nu je me die onware dingen gezegd heb, nu zal 'k hoe zwaar 't me ook valt, aan jou zeggen alles wat 'k geleden heb, en 'k zal aan jou zeggen wat liefde vermag, aan jou, die hebt gespeeld met wat voor de vrouw 't hoogste, 't heiligste moest zijn. En 'k vertrouw op je Marie, op je stilzwijgendheid, 'k vertrouw dat je goede hart, je zachtere gevoelens omtrent me zal geven als 'k je alles verteld heb.

Waar je me 'n verwijt van maakte, heb je goed gezien. Je man heb 'k lief, en hij is de eenige man dien 'k heb lief gehad! 't Is voor hem dat 'k geleden heb, dat ik 'n strijd heb doorgemaakt, bitter en dikwijls onhoudbaar. En 'k heb dit alles alleen gedragen, want over liefde heeft hij me nooit gesproken. 'k Heb nooit, en zal ook nooit 'n man ontmoeten die zoo m'n eerbied en achting afdrong, die bijna niet in meeningen en opvattingen met me verschilde.

Aan die uren van zalig samenzijn kwam 'n einde, toen hij zich met je verloofde. 'k Had 't mij zoo dikwijls voorgehouden dat dit oogenblik zou komen, maar toch, toen 'k 't hoorde had 'k 'n gevoel of alles wat 't moeielijke leven zonnig en mooi had gemaakt van me werd weggenomen. 't Was me als 'n machtmerrie, waaruit 'k me niet kon losworstelen. En toch kwam nog grooter leed, want toen 'k je als bruid zag staan, toen 'k zag hoe liefdevol hij je aanzag, toen doorgrondde 'k hem zoo geheel, en dacht daarbij, zou ze hem wel kunnen volgen in z'n hooge ideën.

Ja Marie, 't is hellepijn geweest toen 'k je zag heengaan met den man dien 'k vergoodde. En toen ik m'n wilde smart had uitgegild, toen wist 'k ook dat er iets onwrikbaars is, in 't geen je word opgelegd, dat er gehoorzaamheid wordt geeischt, en dat je moet eindigen met te berusten. Maar die berusting is als 'n wond die voor 't oog geheeld je er telkens aan doet denken door schrijnende pijn.

En 't verwijt over je kind, hoe onwaar is dat.

Ik kwam hier op een avond dat je meiske zat te schreien bij omgevallen blokken. Jij was uit, je man zat te werken. En die traantjes om de omgevallen blokken, en niemand om haar te helpen, waren voor 't kind even erg, als 'n groot verdriet voor ons. Maar we gingen samen aan 't bouwen, en werden goede maatjes.

Toen de kindermeid kwam om haar naar bed te brengen, toen was ik 't, die haar moest helpen. En 't heeft me zoo getroost die liefde van je meiske. 'k Heb er niets bij gedacht, 't is van zelf zoo gegaan. En nu je m'n leed kent, nu zult ge me toch niet meer hard vallen wel?

Eigenlijk kwam 'k hier, om je te zeggen dat ik voor heel lang weg ga.

Ga je nu heen Adèle omdat 'k je beleedigd heb?

Neen Marie, daarom niet.

Er wordt behalve gehoorzaamheid, ook nog daden van je geeischt.

Vergeef me Adèle dat 'k alles afluisterde! 'k Was hiernaast, en de deur stond op 'n kier. 'k Hoorde dat Marie je hard viel, en dat kon ik niet verdragen. Je hebt zooveel voor haar gedaan.

'k Wilde tusschen beide komen, toen je begon te spreken. En 'k moest luisteren, blijven luisteren. 't Was weer als vroeger, toen kon je ook zoo spreken wat er in je ziel omging. En 'k gevoelde mee met dat onuitsprekelijke leed dat je doormaakte. Bij jou zal 't 'n marteling zijn geweest, dat je bleef torschen, dag op dag, en 't is geworden 'n deel van je leven.

En dat heb 'k gedaan, ik die je alle verdriet zou willen besparen. 'k Wil niet dat je weg gaat, want ik kan je niet missen.

Heb 'k *toen* aan jou gezegd, 'k kan je niet missen.

Heb 'k je niet moeten missen al die jaren.

Heb 'k dat leed niet heel alleen gedragen.

En jij zou dat nu niet kunnen.

Eduard! waar is de man die eens de menschen op hun plicht wees. Waar is de man die zich nooit overgaf aan gevoelens en stemmingen. Waar is de kracht gebleven van de man die zich 'n levensideaal wist te scheppen.

Voor mij, staat hij nog onveranderd voor me.

Maar aan je zelf zal je gaan twijfelen, als je je zoo laat gaan.

Van wie heb 'k kalmte en kracht gekregen? Van jou! Moet 'k nu kracht geven, die 't voor me zelf met zoo groote inspanning verworven heb. Je vriendin gaat weg, maar je behoud 'n vriend, met een trouw en nobel karakter.

Tracht nu je vrouw te vormen, zooals je eens dacht 'n mensch te vormen.

De oude kracht zal weer komen, en 'k zal niet tevergeefs geleden hebben voor 'n man die m'n voorbeeld was.

Adèle 't zal gaan, 'k weet 't nu, want nu bezielt ook mij de kracht die jou heeft staande gehouden; de ware groote heilige liefde,

En nu kan 'k gaan Eduard, 'k weet nu dat 'k iets in je leven ben dat eeuwig is.

BRÜNHILDE.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Schoonheidshygiëne van den mensch.
I.
Het Lichaam.

(Naar aanleiding van het boek van Dr. A.K.W. ARNTZENIUS,
'Physical Culture, De Verzorging van het Uiterlijk Voorkomen'
Uitg. v.d. Society for Physical Culture te Amsterdam)

Zoo dikwerf ik in tijdschriften en dagbladen advertenties lees van 'Depilatoir', van 'Oriëntalische pillen', en van 'echte kracht-Drageés,' *et tutti quanti*, erger ik mij en bejammer het, dat nog zooveel goedgeloovigen, door in die geheim- en kwakzalversmiddelen vertrouwen te stellen, medewerken om nog anderen er in te laten loopen.

Dat het debiet niet beperkt is bewijst de kostbare reclame welke al maar door gemaakt wordt, en waardoor het getal dergenen die gedupeerd worden steeds aangroeit.

En nu is het wel niemand kwalijk te nemen, dat hij er wat geld voor over heeft om zijn schoonheid te verhoogen, maar goed geld naar kwaad geld gooien is altijd een groote dwaasheid geweest en zeer zeker niet te rechtvaardigen. Neen, dan is in dit opzicht een betere geldbelegging de aankoop van het werk van Dr. Arntzenius[1)], waarvan reeds in korten tijd een derden druk verscheen, en dus reeds gemeen goed werd.

De nieuwe wereld heeft ons vooral op dit stuk veel goeds gebracht. Langen tijd heeft Frankrijk, en voornamelijk Parijs, den toon aangegeven, maar terecht wordt ingezien, dat kunstig wegpenseelen, verborgen aan- en opvullen, pers- en rijgmethoden, en intens parfumeeren, niet in staat zijn om de werkelijkheid terug tegeven. De schijn raakt nooit het *wezen.*

Men moet 's menschen lichamelijke schoonheid te hulp komen, maar 't *verbergen* van wat leelijk is doet dit zeker niet. Men moet 't leelijke wegnemen om in waarheid een goeden uitslag te verkrijgen.

1) De verzorging van het uiterlijk voorkomen.

Schoonheid van het menschelijk lichaam heeft eene verre strekking. Daarbij denken we niet alleen aan hoofd, gelaat, hals en handen, de zichtbare deelen, maar we denken ook aan stem, aan gebaren, aan de bedekte vormen, het been, de voeten, en aan de inwendige deelen, welke juist zoo zeer weerkaatst worden in het uitwendige.

We keeren nu nog even tot ons punt van uitgang terug, en wel om eens onderleiding van Dr. Arntzenius kennis te nemen van wat in zijn uitnemend boek geleerd wordt omtrent de verzorging der buste en het wegnemen van overtollig haar. Wat het verkrijgen van een vollen boezem aanbelangt nemen we ook weer in Amerika les.

Juist omdat geen ander lichaamsdeel zoo vatbaar is om verbeterd en verfraaid te worden door een rationeele behandeling dan de borst, spreken we daarover het eerst.

We weten wel, dat man-vrouwen en andere dames, behept met buitenissigheden er smaak in vinden om haar bustes zoo min mogelijk sprekend te maken en schijnbaar te verplaatsen, maar dat zijn toch slechts enkelen op de groote massa. Een rechtgeaarde vrouw weet zeer goed, dat een vaste volle boezem, zonder nu juist twee vetbollen te zijn haar grootste sieraad is.

Daar nu geheimmiddelen, zooals pectorine enz., niets helpen en niettemin door eene juiste behandeling de ergste gebreken verholpen kunnen worden, wijzen wij er op, dat daartoe noodig zijn twee zaken, welke onder ieders bereik liggen, en niets kosten. Men kan de borst, van twee kanten uit, een geheel anderen vorm geven: van binnnen door longengymnastiek, en van buiten door de oefening van de op de ribben liggende borstspieren.

Hoe de techniek der longengymnastiek is ingericht wordt door Dr. Arntzenius niet alleen door de uitvoerige beschrijving, maar ook door tal van zeer duidelijke afbeeldingen verklaard en aangetoond.

Zie de figuren 83 en 84 met onderschrift *Longengymnastiek* uit het werk, en hierin gelascht.

Illustratie bij de longengymnastiek.
(Uit: Physical Culture, De Verzorging van het Uiterlijk Voorkomen, door Dr A.K.W. ARNTZENIUS.)

Een der toelichtende illustraties bij de methode tot verbetering van de buste.
(Uit: Physical Culture, De Verzorging van het Uiterlijk Voorkomen door Dr. A.K.W. ARNTZENIUS.)

Voornamelijk ook moet tot de goede uitkomst medewerken het Sandow-systeem, zijnde een halter-methode, welke ook in al haar vormen volledig wordt toegelicht.

De borsten nemen door het Sandow-systeem in omvang toe, daar de bloedsomloop en de voeding der klieren er door bevorderd wordt. Het spreekt van zelf dat iedere vrouw moet weten hoe ver zij gaan moet. Te omvangrijke bustes zijn even leelijk, maar toch niet zoo erg leelijk dan onvolkomen vormen. Normale contouren zijn de natuurvormen van de normale vrouw. Het is ook gegeven aan de beide genoemde methoden om de lijnen strenger, ronder en symetrischer te maken.

Zie de 1e figuur 93 met onderschrift *Buig het hoofd zoo ver mogelijk naar voren* uit het werk, en hierin gelascht.

Het Depilatorium vindt bij Dr. Arntzenius minder ernstige bestrijding dan verwacht had kunnen worden, maar daar hij de beide remedies van Dr. Clasen ontleedt, en ten slotte de electrische behandeling, welke inderdaad de beste resultaten geeft en in

Illustratie bij de methoden tot het verfraaien van hals en schouders.

Engeland en Amerika wordt aangewend, op den voorgrond plaatst, neutraliseert hij van zelf zijne indirecte aanprijzing.

Het komt ons voor, dat de electrische behandeling alleszins aanbevelingswaardig is omdat die methode niet op eigen houtje is toe te passen. Er moet vooral rekening gehouden worden met *natuurlijke* haarbedekking, en die welke als abnormaal te beschouwen is. Dr. Arntzenius spreekt van haar op het lichaam; die uitdrukking is te algemeen genomen; hij had beter gedaan met te spreken van haar op plaatsen waar de natuur geen haar gewild heeft.

Dat echter de beide pasta van Dr. Clasen niet zoo geheel onschadelijk zijn mag bewezen worden door de ontleding er van.

Het Rusma, ook wel Rusma Turcorum, is samengesteld uit één deel operment (zwavel arsenika), zeven deelen gebluschte kalk, en één deel tarwemeel. Dit tot poeder gebrachte mengsel wordt in een porseleinen schaaltje zoolang gekookt totdat de daarin gedoopte penneschacht van een kip bij het zacht afdrogen afbreekt. Met dit mengsel wordt dan door middel van een houten spateltje de behaarde plaats bestreken, ongeveer 5-10 minuten lang: als dit nu opgedroogd is en er een licht gevoel van branden van de huid ontstaat, dan verwijdert men het met het houten spateltje of met een sponsje met warme melk, waarna de huid met coldcream of met zinkzalf wordt ingewreven. De haren worden diep in het haarbuisje volkomen opgelost en vernietigd. Na eenigen tijd komen deze echter wel eens weer te voorschijn, en moet het proces dan herhaald worden. De huid wordt er niet door aangetast, als men maar dadelijk het preparaat afwascht zoodra het gevoel van branding van de huid begint. Een geneesheer moet wel van wege het zwavelarsenik het recept geven om het in de apotheek te laten gereed maken, maar het procédé blijft niettemin gevaarlijk.

Het Duitsch depilatorium wordt bereid door zwavelwaterstofgas in een brij van versch gebluschte kalk te roeren, waardoor een grijs-groenachtige massa ontstaat van niet juist aangenamen geur. Een bijmenging van stijfsel, ongeveer de helft van het gewicht, geeft aan de massa de noodige consistentie. De behandeling blijft hetzelfde. Afwasschen, goed afwasschen is de boodschap; luchtvrij bewaren is voor beide pastas noodig; versche bereiding is ook aan te raden. Het laatste middel is iets ongevaarlijker dan het eerste.

* * *

Overigens heeft het boek van Dr. Arntzenius ook daarom beteekenis wijl het zich ten doel stelt goede uitkomsten te verkrijgen in het hygiënisch verzorgen van het lichaam door eene practische natuurgeneeswijze, en zoogenaamde huismiddeltjes. Op kosten jaagt hij u nooit; kamergymnastiek, zelfmassage en enkele zeer eenvoudige geneesmíddelen. Ziedaar het geheele geheim van het wonderboek. Geduld overwint alles; oefening, zelfbeheersching en wilskracht zijn de factoren welke bij de verzorging van het uiterlijk voorkomen de stuwkrachten zijn.

We doen een greep uit de onderdeelen der 8 hoofdstukken, en zonder nadere toelichting zal het duidelijk zijn wat het werk beoogt.

Zoo stippen we aan uit Hoofdstuk I, Bestrijding van lichamelijke en van met het zenuwleven in verband staande gebreken, die invloed hebben op het uiterlijk voorkomen, de onderwerpen: Gebreken van de stem, neusgeluid, stotteren, lispelen, blozen, knipoogen; uit het IIe Hoofdstuk, Bestrijding van zuiver lichamelijke gebreken van het uiterlijk voorkomen, halen we deze punten aan: kaalheid, naar buiten staande

ooren, kwalijk riekende adem, roode neus, scheelzien, zweetvoeten en -handen, oprispingen. Nagelbijten, open mond, gezichtstrekkingen, linksch zijn stippen we aan uit Hoofdstuk III, dat de verkeerde gewoonten, die kwaad doen aan het uiterlijk voorkomen behandelt. Hoofdstuk IV, behandelende De bestrijding van stoornissen in de eigenschappen die noodig zijn voor het beroep, wekt de aandacht door de onderdeelen: schrijfkramp, hardhoorigheid, duizelingen, terwijl in Hoofdstuk V, Bijzondere voorschriften tot verzorging van het uiterlijk voorkomen, zeer zeker interessant zijn te noemen goede lichaamsvormen, handen, nagels, tanden, oogen, haar. Er is ook bijgevoegd ‘een goede gang’, en ‘over het oefenen in het beschaafd spreken en uitdrukken’, maar onzes inziens behoorden deze onderdeelen tehuis in de Hoofdstukken VI, De manier van loopen, en VII Hoe men leert zich goed uit te drukken en zuiver te spreken. In Hoofdstuk VIII wordt de zorg van de moderne Amerikaansche voor het behoud van haar schoonheid [of de vermeerdering er van] aangetoond, en wel in verzorging der buste, zwakke borst, kraambed, hals en schouders, constipatie, huid- en gelaatstint, comedonen, zomersproeten, en plooien en rimpels. Bovendien worden voor de vrouw, entre deux âges, bijzondere raadgevingen verstrekt.

De bruikbaarheid van het boek had verhoogd kunnen worden door een uitvoeriger bladwijzer. Vooral ware dit noodig geweest, omdat men over één en hetzelfde onderwerp verschillende hoofdstukken moet raadplegen. Hoofdstuk VI en VII, - we zeiden het reeds, - houden toch verband met de twee laatste onderdeelen van Hoofdstuk V, en waar het de stem en het spreken betreft vinden we

ook reeds het een en ander in Hoofdstuk I. Nu is dit op zich zelf wel geen bezwaar, als men begint zoo'n werk geheel te lezen, maar om later 't een of ander over een bepaald onderwerp terug te vinden geeft een tijdroovend bladeren.

Het boek van Dr. Arntzenius heeft dan ook de ondeugd van de deugd zijner samenstelling. De schrijver is bij de besten onder zijn binnen- en buitenlandsche collega's ter markt gegaan, en die samenstelling heeft misschien medegewerkt om schijnbare herhalingen te veroorzaken.

We zijn overtuigd, dat de toekomst ons niet enkel Adonissen en Venussen zal brengen; er zullen altijd menschen blijven bestaan die om hun uiterlijk voorkomen niets geven en het verwaarloozen; te vergeven is dit, indien het uit onkunde geschiedt. Bij die overtuiging voegen we echter de hoop, dat het boek van Dr. Arntzenius vrucht zal dragen; er is tijd noodig om het meel geheel te doorzuren; er moet reclame gemaakt worden, en daarvan heeft de Haagsche Society for Physical Culture slag. Honderden, misschien duizenden zijn nog te ongeloovig bij hun goed geloovigheid. Geheimmiddelen kunnen in hun oog goed zijn; tegenover eigen doelmatige verzorging van het lichaam wordt ongeloovig geschokschouderd, en om nu met een krachtig woord deze aanbeveling van Dr. Arntzenius' boek te besluiten voeg ik mij aan de zijde van Dr. W.B. van Staveren waar hij zegt: ‘Het ideaal van lichamelijk schoon is de anotomisch-functioneele volmaaktheid; het onderhouden van dat natuurlijk schoon is *Christenplicht.*’

Wij achten 't boek een eerste en voornaamste toiletartikel.

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.
Den Haag, 27/11 1907.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Brabantia. - Ik ben het volkomen met U eens dat *soliede* dingen veel practischer zijn op den duur, juist waar het een bescheiden kleedgeld geldt, dan goedkoope schijn-artikelen. Zeer zeker geldt deze regel speciaal voor het artikel corsetten. Intusschen is het, indien gij een zeer slank figuur bezit, voor U minder noodzakelijk een maak-corset aan te schaffen, dan voor hen die zwaarder zijn gebouwd dan gij. - Ik ken vele elegante en goed-gekleede dames, die nooit anders dragen dan koop-corsetten, en die daarin een evengoed figuur hebben als in een corset dat speciaal voor haar zou zijn gemaakt. Het gaat daarmede als met koopschoenen, koop-mantels, etc.; wie een voet of een taille heeft overeenkomstig de gewone maten, kan dikwijls evengoed, en zeker veel goedkooper, slagen, dan wanneer zij alles afzonderlijk voor haar eigen persoon moet laten vervaardigen. Een voor U gemáákt, door U besteld corset, zal U daarom - als het goed wordt - zonder twijfel duurder komen dan een koop-corset. Of het zich daarom zooveel langer *houdt* dan een koop-corset staat te bezien, als dat koop-corset eveneens eerste qualiteit is, met *goede* baleinen en van een

goede stof. En zulke koop-corsetten zijn er natuurlijk genoeg te vinden, in eerste rang magazijnen. - De meerdere duurte, bij het maken, zit 'm niet zoozeer in het verwerken van zooveel betere qualiteiten, dan wel in het extra-werk; evenals dat het geval is met japonnen en wandelpakken enz., die gemaakt worden in tegenstelling met die welke men klaar kan koopen in groote huizen, - in het buitenland vooral. De laatsten, de koopjaponnen, hebben heel dikwijls veel meer chic, en zijn volstrekt niet minder van qualiteit dan de eersten, en altijd goedkooper. De vraag is alleen maar of zij *passen.* Indien dat niet het geval is, en de koopster ze voor haar eigen figuur moet nabestellen, komt die extra-moeite haar veel duurder, al neemt zij precies dezelfde stof en garneering. - Als gij dus tevreden zijt tot hiertoe over Uw tegenwoordige koop-corsetten, (gij schrijft daarover niets), dan zou ik U raden bij Uw tegenwoordig adres te blijven. Indien Amsterdam U niet te ver is, zou ik U den heer Huyser - Heiligen-weg raden; hij is volstrekt niet buitengewoon duur en heeft beide maak- en koop-corsetten. Den Haag is over het algemeen duur; indien het U te doen is om zuinigheid, zou ik U niet raden daarheen te gaan voor Uw inkoopen. Uit *persoonlijke* ondervinding kan ik U in Rotterdam geen adres voor maak-corsetten noemen. De *firma* Huijser bestaat dáár ook. Misschien wil een der Lelie-lezeressen U voorlichten.
Wij zijn bereid te vermelden de opgaven van haar, *die het een of ander adres in de stad harer inwoning of elders wenschen te recommandeeren*, *kosteloos*, *en natuurlijk zonder naam van de inzendster van het adres, mits de toilet-redactrice van dien naam en van de redenen die de inzendster aanleiding geven tot de recommandatie per brief op de hoogte wordt gebracht.*
Oorringen. - Zeker, als gij blijft bij Uw besluit zult gij zonder twijfel bij de firma *van Kempen*, den Haag, den best mogelijken raad ontvangen, wat het nieuwste model betreft, etc. Natuurlijk, een solide, vertrouwde juwelier is wat zulke dingen betreft niet ‘goedkoop.’ - In Amsterdam is een vertrouwd adres Osenbruggen, Kalverstraat. De zaak Jedeloo, Spuistraat den Haag, is een van ouds zeer solide bekende zaak; voor zoover ik weet bestaat zij nog.
REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve

geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Ina. Uw laatste briefje aan mij kruiste de vorige corr: aan U. Gij zult daaruit hebben gezien, dat Uw eigen meening geheel overeenkomt met die van de toilet-redactrice, zoodat gij de vervolgen gerust kunt zenden.

Vriendelijk dank voor Uw goede-opinie over mijn boekbeschouwingen. - Ja, ik ben gelukkig nu weer geheel en

al wel, zoodat ik met mijn werk weer evenals vroeger kan voortgaan. - En ik hoop stellig, als er nu niet wéér iets tusschen beide komt, in het voorjaar terug te komen. Het comediestukje waarover U schrijft, is reeds in proef, maar ik had nog geen gelegenheid het te plaatsen, door de lengte der bedrijven; het komt, hoop ik, eerstdaags.

Alexandra. Daar gij mij schrijft, dat de belangstelling in het onderwerp van Vrouwenkiesrecht juist in deze dagen zoo bijzonder groot is in Uw woonplaats, en dat gij gelooft, dat *mijne* meening daarover te vernemen aan velen Uwer bekenden bijzonder aangenaam zoude zijn, wil ik niet in gebreke blijven terstond te voldoen aan Uw wensch. Zonder twijfel, lieve mevrouw, is er véél waarheid in hetgeen die vrouwen beweren, omtrent de onrechtvaardigheden, die de wet aan ons begaat. Het zou mij te ver voeren, indien ik die alle ging opsommen, maar zeer zeker acht ook ik het onbillijk, dat men ongehuwde, onafhankelijke, en voor haar eigen brood werkende vrouwen *wèl* oplegt *alle* belastingen te betalen, maar haar weigert over het *gebruik* van dit staats-geld en gemeente-geld mede een stem uit te brengen. Om U een voorbeeld te geven van hetgeen ik bedoel, zou ik voor mij, als ik gemeenteraadslid ware, b.v. beslist stemmen tegen het *onnutte* geld-uitgeven bij gelegenheden van bezoeken van vreemde vorsten enz. De stad besteedt groote sommen om feesten ter eere van zoo iets te betalen, en die sommen gaan uit den zak der belasting-betalenden. Op zulk een wijze wordt er heel veel geld verknoeid, dat wij belasting-betalende vrouwen moeten helpen opbrengen, terwijl wij over het besteden ervan geen woord hebben mee te praten. Dit *is* een onrechtvaardigheid. Wil men ons als onmondigen behandelen, dan moet men ons ook geen belastingen opleggen, maar ons laten genieten van de *voordeelen* dier onmondigheid, inplaats van ons alleen de nadeelen ervan te laten voelen.

Ook de questie der onzedelijkheid, het onderzoek naar het vaderschap, alles wat met prostitutie in verband staat, raakt zoozeer *onze* sexe, dat het onbillijk is, wanneer alleen de mannen het recht hebben daarover wetten te maken, die heel dikwijls in hun eigen voordeel uitvallen - Uit een zuiver rechtvaardigheidsbeginsel vind ik voor mij daarom, dat de wet alle onafhankelijke, voor haar eigen brood werkende vrouwen, die een zeker inkomen verdienen, alle weduwen welke voor haar gezin optreden als vertegenwoordiger, om kort te gaan, alle meerderjarige, ongehuwde, niet door een ander onderhouden-wordende vrouwen, zeer zeker moest toestaan het kiesrecht, zoo goed als elke grootste domkop-man dit recht kan bezitten.

En toch, Alexandra, ben ik noch lid van de vereeniging voor vrouwenkiesrecht, noch vóórstandster van de propaganda die wordt gemaakt om de vrouw dat recht te bezorgen. Want ik acht het een volkomen onnuttige zaak, zich zooveel moeite te geven voor iets, dat, wordt het verkregen, veel meer kwaad dan goed zal stichten. Gij zult eens zien hoe dom en onnoozel de vrouwen zich dan zullen laten leiden door al de partij-leiders, die haar ten eigen bate bij den neus rondleiden, en op hare schouders naar boven klimmen. Nu reeds kunt gij zien, hoe de socialistische partij, die uit partijbelang het feminisme in den zak kruipt, bijna al deze aanstaande vrouwelijke kiezers onder hare leden telt. Het ligt zoo in den aard der vrouw, zich te laten influenceeren door *anderen*, dat de vrouw-kiezer, zonder eenigen twijfel, nog veel meer vatbaar zal zijn voor knoeierijen en omkooperijen, van zich wat laten wijsmaken door schoone beloften, dan de man-kiezer. Om al die redenen acht ik het

een dwaasheid, zich ook maar eenige moeite te geven, tot het verkrijgen van een recht, waarvan de uitoefening volstrekt geen nut of zegen, maar alleen *onheil* zal verspreiden. Daarbij komt nog, dat ik het voor moeders en gehuwde vrouwen bepaald afkeurenswaardig acht, als kiezer op te treden. Een *gehuwde* vrouw behoort aan het gezin, kan de *maatschappij* nimmer méér ten zegen zijn, dan wanneer zij op haren man en hare kinder*e*n een *opvoedenden* invloed heeft. Alle verdeeldheid teweeggebracht door verschil van meening op politiek gebied, alle invloeden van buiten, waardoor de gehuwde vrouw zich zou laten influenceeren ten behoeve van een of andere partij, tegen den zin in van haren op dit punt wellicht anders denkenden man, *moeten* verderfelijk werken op den onderlingen vrede in het gezinsleven, die m.i. boven alles *noodig* is tot het behoud van de maatschappij, waarvan weer het behoud wortelt in dat van het huisgezin. Het eene volgt hier logisch uit het ander. Vandaar dat juist de moeder en de echtgenoote, meer dan wie ook ter wereld, behéérscht in den grond de toekomst van de geheele natie. Indien elke vrouw een *goede, verstandige* echtgenoote en moeder ware, niets meer dan dat, dan zou zij dáárdoor een *onbegrensden* zegen-rijken invloed uitoefenen tot in de verste nageslachten.

Wat nu eindelijk het lid worden van die vereeniging aangaat, Alexandra gij kunt uw geld beter gebruiken dan tot het lid worden van een vereeniging, die niets anders tot stand brengt dan het drukken van maandblaadjes, het betalen van speechende dames, het organiseeren van vergaderingen waarvan dan weer verslagen worden gedrukt, en al die dwaasheden waaraan zoo véél contributies voor dit en voor dat verloren gaan. Van dergelijke vereenigingen zijn de oprichters en de woordvoersters niets anders dan eerzuchtigen, die per-se een rolletje willen spelen, en meenen dat ze dit doel niet beter kunnen bereiken dan door het schermen met vrouwenkiesrecht.

Laat mij U ten slotte vertellen wat de zeer beroemde en zeer verdienstelijke Suzanne Desprès, een van de eerste Parijsche actrices onzer dagen, heeft geantwoord onlangs aan een Blad, dat aan haar en aan eenige andere vrouwelijke beroemdheden de vraag stelde: Wat zullen de vrouwen doen als zij het zoover gebracht hebben dat zij mee-regeeren?

Suzanne Desprès gaf het geestige en rake antwoord: '*Dwaasheden.*' Ik geloof met haar dat de heele questie zich ten slotte daarin oplost. Zelve een onafhankelijke voor mij zelve zorgende vrouw, erken ik volmondig de onrechtvaardigheid die er in ligt al die duizenden, die met mij in dat zelfde geval verkeeren, het kiesrecht te onthouden waar zoovele domkoppige mannen het wel bezitten. Maar ik ben zóó overtuigd dat het verkrijgen van dat recht slechts te weeg brengt nog meer geknoei en gekuip op politiek gebied dan wij nu reeds hebben, dat *ik* er geen hand voor zal uitsteken om de vrouwen aan dat recht te helpen, veel minder nog zoo gek zal zijn mijn geld weg te gooien om lid te worden van een lawaaierige vereeniging, met een lawaaierige presidente, enz. Wat U persoonlijk, een echtgenoote, een moeder, betreft, ik kan U, en al de gehuwden onder Uw kennissen, slechts toeroepen: wees in Uw gezin een zegen, en gij zult daarmede meer nut stichten óók in de maatschappij, dan door het gaan stemmen op gemeenteraad- en 2de Kamer-candidaten, welke heeren - tot welke partij zij ook behooren - geen ander doel op het oog hebben dan eigen voordeel en eigen eer, door middel van de politiek. -

Regina. - Vriendelijk dank voor Uw briefje en briefkaart. Ik heb alles ter drukkerij gezonden. Het *hotel* Alexandra heeft niets te maken met de *villa* Alexandra, waarin wij een appartement bewonen; het ligt aan den anderen kant van Menton, zoodat ik

de familie door U bedoeld niet ken natuurlijk. - Met U geloof ik, dat de mééste protestanten volstrekt *niet* weten wat het Roomsche geloof is. Mijn leven bracht mij nog al eens in aanraking met vrome katholieken, met wien ik veel sprak over hun geloof. En hetgeen ik van hen leerde, en hetgeen ik gelezen heb in Roomsch-Katholieke boeken, heeft mij altijd overtuigd dat de protestanten dikwijls in de grofste dwalingen bevangen zijn, wanneer zij op zoo hoogen toon oordeelen over Roomsch 'bijgeloof' etc. Erger is het, dat de meesten onder hen zich niet *willen* laten overtuigen van hunne dwalingen, en boos worden als gij hen tracht te bewijzen, dat zij praten over iets waarvan zij *niets* afweten. Ik heb trouwens ditzelfde feit van boos worden geconstateerd bij vele modernen, die eenvoudig *niet* weten wat in den bijbel staat, omdat hun dominee hen verkoos te *vertellen* daaruit wat hem paste en weg liet wat niet voegt in de moderne bijbel-opvattingen. Zulke leden van de Ned: Herv: Kerk zijn geheel *verbaasd* als men hen zegt: Maar weet gij dan niet dat dit of dat stáát in den bijbel, en dus indruischt tegen wat gij ervan gelieft te maken? Van Luther en van de kerkhervorming, van alles in een woord wat *tegen* Rome is gekant, weten zij veel meer af, dank zij hun catechisatie, dan van hun bijbel. Wij orthodoxe

protestanten leerden de Kerkhervorming op de school, niet op de catechisatie, daar maakte men ons met den *bijbel*-inhoud bekend. En dat is zonder twijfel eerlijker, dan kinderen er maar hier en daar stukken en brokken uit mee te deelen, en ze daarmee te laten opgroeien in den waan dat ze nu *den bijbel* en *het christelijk geloof* kennen. -

Van de K. - Ik wil U gaarne het lijstje van mijn boeken opgeven:

Miserere - Vragensmoede - Het Eene Noodige - De Liefde in de Vrouwenquestie - Geloof - Naschrift op de Liefde in de Vrouwenquestie - Smarten - Vrouwenliefde in de Literatuur - Na het Ontwaken - Letterkundig Leven - Gelukswegen. - Van het Inwendige Leven. - Jonge Roeping - Liefde - Kleine Levensdingen. Daar gij spreekt van *herlezen* mijner boeken, zult gij weten dat De Liefde in de Vrouwenquestie en het Naschrift daarop beide zijn brochures - Vrouwenliefde in de Literatuur en Letterkundig Leven zijn critieken, en Jonge Roeping en Kleine Levensdingen zijn opstellen van verschillenden aard, welke in de Holl. Lelie verschenen zijn. - Het spreekt van *zelf* dat ik steeds bereid ben op alle vragen, die gij mij zoudt wenschen te stellen, te antwoorden. Mijn oudere correspondenten waren mij toch ook eenmaal nieuw, eerstelingen evenals gij nu. Daarenboven is Uw brief zoo vriendelijk en waardeerend voor mij, dat het recht aangenaam is *zulke* nieuwe kennissen te maken. - Indien ik U opzettelijk zoo spóédig reeds antwoord, ondanks de zeer velen die eigenlijk vóór U aan de beurt komen, is dat niet alleen om U daardoor terstond te doen weten dat ik Uw verzoek mij een en ander te vragen, graag inwillig, maar ook om U - in de hoop dat gij mij niet onbescheiden vindt - te waarschuwen U niet te gauw, zonder kennis van zaken, te decideeren op Uw nieuwe woonplaats. Gij spreekt namelijk van *zuidelijker* moeten wonen voor de gezondheid van mevrouw, en het is een dwaling waarin zoovele doctoren en leeken in noordelijke landen vervallen, dat zij meenen iemand naar het *zuiden* te zenden in Fransch Zwitserland. Dit is *geenzins* het geval. In Montreux is het 's winters zéér koud; de koude is er droog, de lucht is hoog; voor gestellen die, zooals het mijne ook, zeer vatbaar zijn voor vocht en nevel, is dat dus reeds een groote verbetering op het moerassige en vochtige Hollandsche klimaat. Maar van het Zuiden heeft Montreux *niets*. Iedereen loopt er in dikke winter-pakken, en men stookt er den geheelen winter hard.

Nu spreek ik nog van Montreux en van het beschut gelegen Territet, maar Lausanne en Genève zijn bepaald guur, geheel en al blootgesteld aan scherpe winden. Vooral *Genève* is bekend om de zeer onaangename koude wind, die het er een groot gedeelte van het jaar zeer nadeelig voor de gezondheid maakt. Het kan natuurlijk zijn dat gij om voor U-zelf afdoende redenen reeds lang Uw besluit hebt genomen, of ook dat gij Genève *kent*, en dus weet wat gij doet. Wil in dat geval mijn woorden als niet geschreven beschouwen, en ze niet toeschrijven aan bemoeizucht, maar alleen aan de behoefte U te waarschuwen voor het geval dat gij afgaat op hooren zeggen; want het is een feit waarover iedereen die reist het èèns is, dat de meeste doctoren de menschen maar raden hier of daar heen te gaan, zonder eenige kennis van zaken, alleen maar afgaande op de brochures die baatzuchtige directies en collega's en hotel-houders en voorzitters van vereenigingen voor vreemdelingenverkeer hun zenden, en waarin het klimaat natuurlijk altijd hemelhoog wordt opgevijzeld. Vooral waar gij uit Indië komt, stelt gij misschien aan het woord ‘zuidelijk’, geheel andere eischen, dan gij in Genève óf waar ook in geheel fransch Zwitserland bevredigd zult

vinden. Het zuiden, als men niet gaat *buiten* Europa, (en als mijn finantieën het veroorloofden, ging ik zeker elken winter naar Egypte, het heerlijkste klimaat dat ik ken voor mijn gestel), - vindt men nog het beste aan de Fransche en Italiaansche Riviera. Zelfs hier is het in December en Januari nog ver van 'warm', maar zoolang de zon schijnt 's ochtends, en 's middags tot ongeveer drie uur, kan men hier toch in deze beide maanden op een bank of een stoel *buiten* zitten, in den Jardin Public of aan de Promenade du Midi. Dat is een voorrecht dat voor zwakke gestellen niet genoeg is te waardeeren, een voorrecht waarvan ook wij dagelijks genieten met een dankbaar gevoel, ziende op de prachtige plantengroei rondom, den schat van bloemen, en de in licht badende kusten. - Van dat alles is in fransch Zwitserland *geen sprake*; het voorjaar begint er vroeger en het najaar eindigt er later, terwijl de lucht er droog en licht is; ziedaar het verschil met ons. Maar de winter is er *winter* en in Genève hebt gij er nog den wind bij, terwijl Montreux wind-stil is.

Mocht ik U, hetzij over fransch Zwitserland, hetzij over de Riviera, de fransche of de Italiaansche, met eenige verdere inlichtingen kunnen helpen, dan sta ik volkomen tot Uw dienst. - Nogmaals veel dank voor Uw zoo hartelijk en zoozeer door mij gewaardeerd schrijven, ook naar aanleiding mijner gezondheid. Laat mij er nog bijvoegen, dat Uw brief mij weder versterkte in mijn overtuiging, gegrond op vele ervaringen, dat de menschen welke lang in Indië woonden over het geheel een *zo*oveel ruimer, en eerlijker, en onpartijdiger kijk krijgen op de dingen, op de vooroordeelen en enghartigheden der samenleving, dan zij die maar steeds voortseulen in het leuter-bestaantje van ons héél klein Nederlandje. De volbloed-Hollander kan zoo iets wanhopig-bekrompens over zich hebben, waarvan het leven in de koloniën hem dikwijls ontbolstert. Natuurlijk de goeden die er óók zijn, niet te na gesproken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Spoed-Correspondentie.

L.S. Brief volgt deze week. Ook de postwissel. Hartelijk het beste toegewenscht.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Gewoon zijnde de jaargangen der Holl. Lelie aan 't eind van elk jaar te laten inbinden, merk ik, dat van de 19e jaargang bij mij zijn zoek geraakt de nommers 25, 45 en 48. Wie wil mij deze nommers voor een kleinigheid overdoen? - Mevrouw A. Beekhuis-Kranenburg, *Bolsward.*

22 Januari 1908.
21ste Jaargang.
No. 30.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over: De schaduwzijde van het menschelijk leven.

Bij de overweging van het wisselvallige, hetwelk onafscheidelijk met ons leven is vereenigd, en van het verdrietige, dat daaraan door verschillende oorzaken wordt

toegevoegd, kan het niet wel anders, of hetzelve vertoont zich als een zaak van weinig waardij, als een bron van tallooze ongeneugten.

Vele der beroemdste Wijsgeeren vooral uit de Oudheid hebben dat wisselvallige, die moeiten en verdrietelijkheden aldus overwogen en zijn tot dezelfde slotsom gekomen.

Ten bewijze van dit ons zeggen laten wij hier eenige hunner uitspraken dienaangaande volgen: -

Scipio Africanus zegt: Het menschelijk leven is met duizenderlei zorg en angst beladen, en is een krank en vergankelijk ding. (Deze beroemde man had zich evenzeer met reden over de o n z e k e r h e i d des menschelijken levens kunnen uitlaten, daar - zooals de

Geschiedenis meldt - zijn tien vermaarde veldheeren, die hij in *Afrika* bij zich had, en die nadat zij vele veldslagen gewonnen hadden, schertsende met elkander, van een brug gevallen en verdronken zijn).

De Wijsgeer *Aristotelus* zegt: De mensch is een voorbeeld van zwakheid; een plunderinge des tijds; een kluchtspel der Fortuin; een tafereel der ongestadigheid, een weegschaal van afgunst en ellendigheid; de rest is maar speeksel en bittere zeever.

De Wijsgeer *Hypocrates* zegt: De mensch is zwak van den beginne, en schreit om eens anders hulpe; in zijn wasdom is hij onverstandig, ongezeglijk, en heeft onderwijzing van doen; afgaande is hij ellendig, als hij zijn verleden en onvoorzichtigen handel overdenkt.

De wijze *Socrates* was van oordeel: dat wij in deze wereld, hetzij waar het is, niets anders te verwachten hebben dan moeite en verdrukking.

Als hem eens gevraagd werd: Hoe men zijn leven zonder bekommernissen en verdriet zou kunnen doorbrengen? zoo antwoordde hij: zulks kan op geenerlei wijze geschieden; want het is onmogelijk in eenige staat, conditie of plaats der wereld te wezen, - 't zij in steden, dorpen of kasteelen, waar men bij menschen moet omgaan, zonder er door iemand gekweld of lastig gevallen te worden.

De Wijsgeer *Calanus* zegt: Zoo iemand in eenigen hoek iets vindt, waar hij mede tevreden is, die zie wel toe, dat hij zich niet late verleiden, noch wijsmaken, dat hij het in een andere plaats beter zal vinden; want hoe en waar wij gaan, er is altijd gebrek van geneugten, en overvloed van hartzeer.

De Wijsgeer *Heraclitus* was van meening, dat het leven der menschen niets anders is dan mizèrie en ellende, slechts waardig om beweend te worden; want dat de geheele natuur der menschelijke zaken niet dan een bedriegelijke of ijdele schaduw is. - Als hij ging philosofeeren, of de menschelijke zaken overdacht, zoo deed hij niet anders dan weenen. Gevraagd zijnde: waarom hij altoos weende? zoo antwoordde hij: ik beween de onuitsprekelijke ijdelheid en dwaasheid der menschen.

De Wijsgeer *Democritus* vond het gansche leven der menschen zoo dwaze'n ding, dat hij al hun lusten en begeerlijkheden niet anders achtte dan zotheid en dwaasheid, welke waardig waren om belachen en bespot te worden, - waarom hij, uit zijn huis gaande, of bij menschen komende, altijd plag te lachen. (Vertoonende ons alzoo dat het weenen en lachen dikwerf een gelijke oorzaak heeft. En zoo hoort men ook heden menigmaal een lachen, dat ons akelig te moede maakt: een lachen - om ons van een afgezaagde roman-uitdrukking te bedienen: - ‘met tranen in de stem’, waardoor men inwendigen spijt of verdriet tracht te verbergen, en integendeel juist daardoor te kennen geeft).

Men meene niet, dat het alleen de armen of in 't algemeen de voor ongelukkig gehoudenen zijn, die de moeilijkheden dezes levens ondervinden. Zoolang de wereld bestaan heeft is er niet alleen niemand gevonden, wien het alles naar zijn wensch en begeeren gegaan is, of wien nooit verdriet of tegenspoed ontmoet is. Het schijnt

integendeel, dat een iegelijk mensch tot groote onrust (in plaats van tot geluk) geschapen is, zoodat er altoos zorg, vrees..., hoop..., en ten laatste de dood is, zoowel bij dien, welke op den troon der 'heerlijkheid' zit, als bij den allergeringste op aarde, zoowel bij dien, die een purper kleed en een kroon draagt, als bij dengene die met een stuk grof lijnwaad bedekt is: -

Koning *Antigonus*, als - hij van een oude vrouw voor zeer gelukkig geprezen werd, zoo antwoordde hij haar: Moeder! wist gij hoeveel ongevals en ellenden deze kroon onderworpen is, gij zoudt haar niet van den grond willen opnemen, al ware het schoon dat zij voor uwe voeten lag.

Keizer *Augustus*, als hij van elkeen niet alleen voor den machtigste, maar ook voor den gelukkigste van de geheele wereld geacht was, en door zijn grooten voorspoed 'Vermeerderaar des Rijks' genoemd werd, - was echter in waarheid (door de onkuischheid van zijn huisvrouw *Livia* en van zijn dochter *Julia*, zoowel als door andere verborgen tegenspoeden in zijn huiselijke zaken) zoozeer door verdriet en hartzeer gekweld, dat hij eens met vasten, gedurende vier achtereenvolgende dagen, getracht heeft zichzelven om te brengen...

Toen hij op het toppunt van grootheid was, maar tevens zijn einde voelde naderen, beval

hij aan elkeen, dat zij na zijn overlijden zouden lachen, en in de handen klappen, tot een teeken van vreugde en blijdschap, dat hij uit dit ellendige leven verlost was.

Behalve bovenstaande, bewijzen tallooze uitspraken en Geschiedenissen (zooals er hierna nog volgen) dat velen het leven hebben beschouwd als een geschenk, den menschen tegen wil en dank opgedrongen; dat anderen het verblijf in de woningen der wisselvalligheid afschetsten als een straf, of den dood rekenden onder de begeerlijkste weldaden, waardoor de Goden hun gunstelingen uit dit leven, als uit den akeligsten kerker, verlosten.

Keizer *Adrianus*, als hij den wijsgeer *Epictetus* vraagde: Waarom dat men bloemkransen stelde op de hoofden der gestorvenen? zoo antwoordde hij: dat het een teeken was van o v e r w i n n i n g , om te betoonen dat zij op hun sterfdag de droefheden en moeilijkheden des tegenwoordigen levens hadden overwonnen, en ontslagen waren van den verdrietelijken last der zwarigheden, die ons in dit leven zoo zeer benauwen en bestrijden.

De Wijsgeer *Plato* zegt: Het leven van een wijs man is een overdenking des doods.

De Secretaris *Panucius* zegt: Wat is ons graf anders dan een kasteel, waar wij, veilig tegen alle aanslagen des levens, en al de aanporringen der kwade-Fortuin, in bebolwerkt liggen!

Koning *Midas*, als hij den wijsgeer *Silenus* vraagde: Wat den mensch in dit leven het allerbest was? zoo antwoordde hij: Het allerbeste is nooit geboren te zijn, en daar aan: geboren zijnde, dadelijk te sterven.

En inderdaad - indien het mogelijk ware, dat de menschen bij hun geboorte wisten, in hoeveel ellenden zij gedurende hun leven zouden vallen, zij zouden zonder twijfel wenschen nooit geboren te zijn. (Het is daarom, dat de *Grieken*, en ook latere - onbeschaafde - volken weenden als hun kinderkens ter wereld kwamen, en dat zij als de ouden begraven werden, zongen en vroolijk waren, als zijnde deze bevrijd en verlost uit de bekommernissen en droefheden van dit leven).

Wij hebben alreede gezien - en dit zegt nog meer! - dat sommigen gedurende hun leven, nadat zij dit al een tijdlang g e d r a g e n hadden, bij de moeilijkheden, die zij verder ondervonden, en de gevaren, waarin zij daarna geraakten, naar het einde van hun bestaan als iets wenschelijks hebben uitgezien. Dat zulks met v e l e n het geval zal zijn geweest, daartoe zou men op grond der uitspraak, in het hier volgende vervat, kunnen besluiten:

Koning *Xerxes*, als hij met zijn machtig leger tegen de Grieken te velde trok, zoo klom hij op een zeer hoogen berg, en overziende zoo menige honderd duizend menschen, zoo begon hij te weenen; en als hem gevraagd werd: Waarom dat hij weende? zoo antwoordde hij: dat hij uit mededoogen en medelijden weende, omdat van zooveel duizenden menschen over honderd jaar niemand overig zoude zijn. - Toen sprak *Artabanus* tot den koning: dat in dien korten tijd des menschelijken levens den levenden vele zaken bejegenen, die elkeen den dood deden wenschen, en hun

leven verachten: alzoo dat die korte loop der wereld nog velen van hen al te lang was.

Dat zelfs de enkele voorstelling en overdenking van den rampspoed en de ellende, waarmede het leven aan alle kanten omringd is, bij velen niet alleen genoeg was om ditzelve te verachten, en naar het einde ervan te verlangen, maar zelfs leidde tot het voornemen om er zelf een einde aan te maken, moge het volgende bewijzen: - De Redenaar *Hegesias*, als hij een oratie voor 't gemeene volk hield, waarin hij met welsprekendheid de zwarigheden des levens en *de onsterflijkheid der zielen* afmaalde, bracht dat den toehoorders zulk een schrik aan, dat hij daardoor bij de menschen niet alleenlijk de vreeze des doods wegnam, maar ook lust deed krijgen tot het sterven, - zoodat velen geresolveerd waren, om zich zelven het leven te benemen. (Koning *Ptolomeus* zulks vernemende, liet den philosoof verbieden van de ellendigheden des menschelijken levens verder te spreken, vreezende dat er meer menschen door zijn oratie, dan door het zwaard zouden omkomen).

Een nog treffender voorbeeld van dezen aard vinden wij in de volgende geschiedenis: - De wijsgeer *Calanus*, als hij een tijdlang bij Alexander -, en eenigen tijd kwalijk te pas geweest was, - zoo verzocht hij dat men hem een hoop houts wilde gereed maken,

gelijk als men gewoon was om de dooden te verbranden. Zulks gedaan zijnde, zoo deed hij zijn gebeden tot God, en voorts alles volbracht hebbende aan zijn lichaam wat men gewoon was aan de dooden te doen, zoo nam hij zijn afscheid van al de *Macedoniërs*, die daar tegenwoordig waren, hun al te zamen de hand gevende, en verzocht, dat zij koning Alexander zijnentwege wilden vaarwel zeggen, en met elkander vroolijk wezen. Als hij ter dood ging, en op den houthoop geklommen was, zoo zeide hij: *O schoone afscheiding uit dit leven! naar dien*, *als dit sterfelijk lichaam zal verbrand zijn*, *de ziel alsdan in 't eeuwige licht zal gaan.* Dit gedaan hebbende, zoo bedekte hij zijn aangezicht, en legde zich neder op het hout, zonder dat men zag dat hij eenig lid of deel van zijn lichaam, als de vlam van 't vuur hem begon te genaken, verroerde. Volgende hij alzoo 't gebruik der Wijzen van zijn vaderland (!). (Als Alexander den dood van Calanus had vernomen, verwonderde hij zich, en zeide: Dat deze grooter vijanden had overwonnen dan hij-zelf gedaan had, nl. de vreeze des doods en de begeerte des levens - vijanden, - die de verwinnaars der wereld verwonnen hadden).

Het verdient opmerking, dat het geloof aan de onsterflijkheid der ziel en een, naar het schijnt, gelukkig voortbestaan na den dood dengenen, als boven bedoeld, niet staande of in staat hield om dit leven nog een korten tijd te d r a g e n . Wij zullen bij nadere gelegenheid misschien hierop terugkomen, om te trachten dit raadsel op te lossen.

De wijze *Solon* was van meening, dat men niemand vóor zijn dood gelukkig kon achten, uit hoofde van de wisselvalligheid, die met ons leven onafscheidelijk is.

Koning *Croesus*, als hij op zijn gouden troon zat, en dien wijsgeer vraagde: Of hij ook achtte, dat er iemand in de geheele wereld gelukkiger was dan hij, zoo antwoordde Solon hem in bovengemelden zin. Croesus, die over dit antwoord zeer verstoord werd, zou weldra hetzelve indachtig worden, en de waarheid daarvan aan zich-zelven bewezen zien; want toen hij kort daarna tegen koning *Cyrus* in oorlog raakte, werd hij overwonnen, gevangen genomen, en tot den brandstapel verwezen.

Als toen overdacht hij bovenbedoeld antwoord wat nader: als hij gebonden lag op het hout, waar men hem mede verbranden zoude zoo begon hij zeer jammerlijk te roepen: O Solon! Solon! Toen liet Cyrus hem vragen, wat hij daarmede meende, en verhaalde hij het antwoord, dat Solon hem gegeven had, zeggende: nu eerst te bevinden, dat deze hem wel en wijselijk geantwoord had. (Cyrus dit hoorende, en denkende, dat hem zelven dergelijk een geval ook overkomen konde, gebood dat men Croesus ontbinden zou, liet hem het leven, en schonk hem daarbenevens een groote heerschappij, als voor zijn bestaan noodig).

De volgende verhalen moeten dienen om de meening te staven, dat ook de Goden zelven den dood het beste voor den mensch achtten: -

De poëet *Pindarus*, als hij eenige gezanten, van wege de gemeenten van *Boétiè* tot *Apollo*, in 't eiland *Delphos*, gezonden had, om het Orakel te vragen: Welk ding het allerbeste was voor den mensch? zoo antwoordde hun de profetesse: Dat dengene, die hen daar gezonden had, zulks niet onbekend was. Maar zoo hij daarmede niet

tevreden was, en dat hij 't nog nader wilde beproeven, zoo zou het hem welhaast openbaarlijk te kennen gegeven worden. - En als Pindarus dit antwoord verstaan had, zoo begon hij aan den dood te gedenken, en stierf ook binnen weinige dagen daarna.

Wij lezen in de Geschiedenissen, dat het bedehuis van Apollo op het eiland Delphos de allerkostelijkste en vermaardste tempel was, die de Ouden ooit gehad hebben. Als deze, door groote lengte van tijd, geheel verviel, zoo deden twee Grieken, *Tritonius* en *Agamendus*, beide voor wijs en rijk gehouden, dezen tempel van Apollo opnieuw, door eigen inspanning en met groote kosten uit hun rijkdommen, weder opbouwen. De bouw des tempels volbracht zijnde zoo zeide de godheid Apollo: dat zij ter belooning van hun doen, hem iets zouden verzoeken, 't welk hun gaarne zou worden toegestaan, - want het was der Goden gewoonte om voor geringe diensten groote dankbaarheid te bewijzen. Tritonius en Agamendus antwoordden: te begeeren, dat hij hun wilde toevoegen hetgeen men den mensch als het beste konde toeschikken, - zeggende, dat de mensch, wegens zijn ellendigen staat, niet bij machte

is het kwaad te ontwijken, en nog minder om het beste te verkiezen. - Drie dagen na dezen, als zij beiden zeer heerlijk gegeten hadden, zoo vielen zij onverwacht aan den voet des tempels dood, - zijnde dit het loon van hun arbeid.

Hierdoor, zegt *Cicero*, wilde Apollo aanduiden, dat er geen grooter gunst kon bewezen worden, dan den sterveling te verlossen van de doorgestane rampen des levens, en hem te ontrukken aan toekomstige onheilen.

Nog een geschiedenis van dezen aard en van gelijke strekking vindt men in het volgende: -

Clobis en *Biton* waren twee broeders, die elkander, als ook hunne moeder (priesteresse van *Argos*) zeer liefhadden. Als deze op een feestdag naar den tempel van *Juno* met haar wagen, die door twee ossen getrokken werd, zoude rijden, zoo gebeurde het dat de ossen zeer onverwacht op den weg dood vielen. Doch om niettemin ter bestemder plaatse te komen, zoo vlijden zij beiden hunne schouderen onder de jukken, en trokken den wagen, waar hun moeder op gezeten was, alzoo voort, welke daardoor van al het volk zeer geprezen werd, omdat zij zulke kinderen voortgebracht had. Nadat zij hun godsdienst voleindigd hadden, gingen zij slapen, en werden des morgens allebei doodgevonden, zonder dat zij eenige kwelling of pijn verdragen, en nadat zij te voren zulk een lof en eere verkregen hadden.

Na al de bovengemaakte beschouwingen, - de vermelding der uitspraken, en het verhaal der geschiedenissen, welke die moesten verduidelijken en illustreeren, nemen wij voor heden afscheid van de Oude Wijsgeeren, naar wie men telkens zoo gaarne terugkeert, zij het ook dat zij ons ten slolte zoo weinig troost kunnen geven bij de overdenking en de ondervinding van al de moeiten en wisselvalligheid, die onafscheidelijk met ons aanwezen verbonden zijn. Wij laten hen voor 't oogenblik rusten, en besluiten ons opstel met de aanhaling van het résumé, waarin een geacht Redenaar uit het begin der vorige eeuw zijn beschouwing van de schaduwzijde des menschelijken levens aldus samenvat: - '... de dagen des menschen zijn meestal dagen van onrust. Onvolkomenheid en kwelling vergezellen hem van de wieg tot aan het graf. Weenen is de eerste taal zijner kindsheid. Veel zwakker dan het dier in dien staat, wordt hij terstond omringd door een heirleger van kwalen. Het kind groeit op, blootgesteld aan tallooze gevaren en toevallen. Door zinnelijke aandoeningen geheel beheerscht, vindt het elk oogenblik bronnen van ongeneugte in duizenderlei teleurstellingen en onbevredigde begeerten. Met verdriet onderwerpt zich de dartele knaap aan de tucht van ouders en meesters. Van dezen ontslagen, wordt de jongeling aan zich-zelven overgelaten; doch nu vermeesterd door het geweld van opbruisende driften, bezuurt hij op een verschrikkelijke wijze de jeugdige buitensporigheden. Hoop en vrees, blijdschap en droefheid, eerzucht, toorn en naijver martelen hem beurtelings. Niet zelden wordt hij het slachtoffer van den sterksten aller hartstochten. Met den mannelijken leeftijd groeien de zorgen. Nieuwe verbintenissen geven nieuwe bezwaren. Nù is hij onvermogend de nijpende armoede uit zijn huis te weren, dàn ontbreekt het hem aan kracht om verval in zijne zaken te voorkomen. Nù ontwaart hij het moeilijke van de opvoeding zijner kinderen, dàn het gewicht van een tamelijk bestuur der huishouding. Nù ondervindt hij het lastige van opkroppende bezigheden, dàn het verdrietige van den tegenstand aan geliefkoosde neigingen. Hier berooft men

hem van zijn tijd, dàar van zijn bezittingen. Hìer ziet hij zijn welmeenende pogingen verijdeld, dàar zijn werkzaamheid ten algemeenen beste tegengewerkt. Hier vindt hij zijn goeden naam gelasterd, dàar zijn ijver met ondank beloond. Gevoelt hij zich gezond en opgeruimd onder de vervulling van zijn beroep; onvoorziens stellen ziekten of kwalen hem buiten staat, hetzelve met lust en getrouwheid te vervullen. Smaakt hij voor korten tijd het zoet des huiselijken vredes; waant hij zich ten toppunt van geluk gestegen; treurige toevallen, die zijn rust verstoren, zijn zaligst genoegen verbitteren, werpen hem van die hoogte ter neder, terwijl het lijden van geliefde bloedverwanten zijn hart door pijnigenden angst foltert, of het verlies van hetgeen voor hem op aarde het dierbaarste was hem in den diepsten rouw dompelt. En zoo klimmen zijn jaren, onder een aaneenschakeling van kommer en rampspoed; zoo kruipen zij traaglijk voort, wanneer de uren der smarten hem dagen, de weken van onrust hem jaren schijnen, totdat de gebreken des ouderdoms zijn verdriet vermeerderen. Als het morgen is, reikhalst

hij reeds naar den avond. Zijn zintuigen weigeren hem de gewone diensten; zijn leden verstrammen; bevende waggelt hij voort op den rand des grafs, leeft zich-zelven en anderen tot last, en wenscht nu niets vuriger, dan af te treden van het tooneel, waarop hij zooveel onrust en lotwissel, zooveel verdriet en wederwaardigheden moest ondervinden.'

B.....
S.K. FEITSMA.

De Zee.

'k Liep eenzaam en moe over de wereld heen,
Mijn verdriet dat woog me zoo zwaar;
Het drukte me neer; - 'k was gansch alleen; -
- 't Was als droeg ik mijn doodebaar. - -

'k Ging tot de menschen en vertelde m'n weeën,
En wees hun mijn schrijnende wonden;
'k Liet het hun zien, van jaren geleden,
't Verdriet, 't geluk en mijn zonden.

Maar uit hun oogen zoo wreed, en hun aangezicht,
Kwam geen troost; - Ik snikte - en vlood
En zocht. - Maar nergens, nergens zag ik een licht, -
'Wie, O wie, red mij dan van m'n zieledood.' - - -

Mijn ziele werd er zoo zwaar - zoo bang, -
En tóch wilde ik troost gaan vragen;
Maar niemand die m' in z'n armen nam,
En m'n groot zwaar leed hielp dragen. -
- - - - - - - - - - -
Maar stil, hoor ik niet een stem die mij roept?
Die me aanspoort en helpt door de nacht? -
'k Ga bevend verder met angstig gemoed,
Naar haar, die zoo trouw op me wacht. -

Nu vlucht ik tot haar, zoo bang, zoo wild;
En werp me terneer voor haar voeten;
En het lauwe, schuimende zeeëzilt
Weet en verstaat er mijn boete. -

Zij kust m'n lippen - m'n bloedige wonden -
En ontneemt me mijn aardepijn, -
Ze doet me vergeten m'n groote zonden;
En maakt alles zoo vredig - zoo rein -

'M'n lief, m'n zee, m'n blond zonnekind, -
Druk m'n oogen nu zachtkens toe;
Daar is niets, dat me meer aan de menschen bindt;
Ik voel me zoo mat en zoo moe - - -

Ze nam m' in haar armen, zoo blank en week,
Ze vertelde me wondere sprooken;

Ze kuste m'n lippen, zoo marmerbleek,
Tot zachtkens m'n oogen loken - -

DABODA.

Zomerspelen.
Den Spijechel der Salicheijt van Elckerlyc.

Hoe dat elckerlyc mensche wert ghedaecht Gode rekeninghe te doen.

Niet een bepaalde mensch, maar de mensch-in-het-algemeen van de wel kunstrijke, maar ook weeldedronken vijftiende eeuw is de ‘held’ van dit symbolisch spel. *Elckerlyc* (wij zouden zeggen *Iedereen*) een hoovaardig pronker, die zwelgt in weelde en genot, en deugd en vroomheid vergeet, heeft Gods toorn gewekt door zijn zondig leven.

Vroolijk en op zijn fraaist uitgedost, loopt hij daar heen. Nu stelt zich plots de Dood op zijn weg, hem oproepend om voor God te verschijnen en rekenschap af te leggen van zijn werken. Zinnebeeldig wordt dan de gedachte ontwikkeld, dat vrienden, verwanten, rijkdommen, schoonheid, kracht, wijsheid en de vijf zintuigen den mensch voor zijn laatste reis in den steek laten en alleen zijn deugd hem bijstaat bij de vreeselijke verantwoording. In het stuk is *Duecht* zuiver middeleeuwsch en dus katholiek gedacht: verwaarloosd door *Elckerlyc* is ze te zwak om met hem meê te gaan, hoe zeer ze daartoe ook genegen is, tot Elckerlyc op raad van zijn leidsvrouw *kennisse* (geloof) bij vrouwe *Biechte* in het huis der zaligheden door berouw en zelfkastijding zijn zonden heeft geboet. Daardoor weêr krachtig geworden, kan Duecht hem nu vergezellen en Elckerlijc's ziel wordt door den Engel opgevoerd naar de hemelsche scharen.

Ziehier de inleiding van de moraliteit.

De oud-hollandsche taal klinkt ons heerlijk in de ooren, vooral door den heer Royaards en mevrouw uitgesproken. Wat zeldzaam hoog kunstgenot heeft dit ensemble ons gegeven! Wat hebben ze dit reuzenwerk aangedurfd en wat hebben ze onze stoutste verwachtingen overtroffen!

Wat breedheid van gebaar en wat distinctie in zeggen en spel! Wat hooge kunst, wat prachtige kleedij, getuigende van fijnen smaak en artistiek!

Wat magnifiek spel kreeg men te aanschouwen, wat ongemeen kunstgenot, Royaards, een beeld van foltering en wanhoop; men kon 't hem aanzien, dat hij hoe langer, hoe meer door smart werd overmand! Duecht (mevr. Royaards) werd op een soort draagbaar binnengebracht; zij is door Elckerlyc te veel

verwaarloosd, zoodat zij te zwak is om op haar beenen te staan, maar naarmate Elckerlyc zijne zonden biecht aan vrouw Biechte en berouw toont, wordt Duecht gezonder en eindelijk loopt ze.

Symbolisch is alles zoo prachtig gedacht.

Als Elckerlyc zijne reis naar den Oppermachtigen Heer moet aanvaarden, vraagt hij aan allen om meê te gaan, maar niemand wil in die donkere 'put' 'versmoren', zooals de schoonheid tegen hem zegt.

Niemand gaat meê, alleen Duecht zal hem begeleiden tot God, nadat Elckerlyc het kleed der Berouwenisse heeft ontvangen.

En als hij later, door Kennisse (Geloof) aangemoedigd, tot den 'priesterliken stoet' gaat, en van hem 't 'sacrament ende olijs' ontvangen hebbende, terugkomt op 't tooneel met het heilige kruis in zijne handen, wat geeft Royaards ons dan mooi spel te aanschouwen!

De dood (Verkade) was uitstekend in zeggen en gebaar en dat sombere kleed!

Wie mij naast Royaards bizonder aantrok waren mevrouw Royaards (Duecht) en Kennisse (onbekend).

Duecht in lichtblauw kleed en zij zegde alles zoo schoon en zoo lief! Kennisse in lichtgeel gewaad was statig, haar gebaar schoon en breed en legde veel uitdrukking in haar gelaat!

En toen het stuk uit was en onder Engelenzang het scherm neêrging, voelde ik me toch zóó klein, zóó nietig klein.....

Het had zoo'n grootschen indruk op me gemaakt en ik kon niet weg; ik voelde me als vastgenageld op mijn plaats.... Sommigen begonnen te applaudisseeren maar gelukkig eindigde het.... Hoe is 't mogelijk te applaudisseeren, op zulk een moment!

Niemand kwam ook voor het voetlicht, natuurlijk niet.

Het maakte me zoo ernstig, ik was mezelf niet meer - en tòch, ik moest weg, uit de schouwburgzaal, naar buiten in de tram, naar huis, weêr in de koude werkelijkheid....

Ik wist hoe *nietig* ik nu was.... Zulk een stuk *moet* je goed maken, *moet* je aan je plicht herinneren, *moet* het geweten bij je wakker schudden, *moet* den zondaar bekeeren. Zouden de anderen zich óók zoo klein gevoeld hebben?

En al die Katholieke geestelijken en dominés, die er waren, hoe zou de indruk geweest zijn, die dit spel der moraliteit op hen gemaakt heeft?

Het is zoo iets bizonders en tegelijk zoo aesthetisch voor oog en oor, dat het iemand moet bekoren.

En pakt dit spel ons niet veel meer dan een preek van een dominé?

En wekt het ons niet eerder tot het goede op, dan een stuk uit den Bijbel?

Het heeft me aangegrepen zóó ontzachelijk, dat het mij zal bijblijven altijd.

Royaards en Verkade, gij hebt eer van uw werk, een werk, zóó ernstig en zóó schoon, waarvan de invloed op menig gemoed kenbaar zal zijn.

C. SCHLIMMER-ARNTZENIUS.

Bericht.

Het hoofdartikel over Toilet, van den heer Servaas van Rooijen: *Schoonheidshygiène van den mensch: De Ziel*, vervolg van het vorig artikel, moest, wegens plaatsgebrek, blijven liggen tot het volgend nommer.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Mej. P. - Daar Uw ingez: stukje voor de rubriek toilet door U aan de *hoofd*-redactrice, freule de Savornin Lohman is gericht, maakte het een *omweg* vóór het in mijn handen geraakte.

Wanneer gij een ander stukje zendt, dan zal ik het gaarne een plaatsje geven, maar ik kan *dit* niet opnemen, omdat gij een beroep doet op den moed en de durf van freule Lohman, tot wie gij U in het gansche stukje richt, terwijl zij er geheel buiten staat. - Intusschen vergist gij U *geheel*, wanneer gij meent dat de 'wespen- of zand-loopertaille', waartegen gij zoo te velde trekt - en terecht - wordt aanbevolen door de tegenwoordige mode. Integendeel, elke tailleur voor dames, elk leidend mode-journaal in Parijs en in Londen, protesteert tegen het inrijgen van het middel op zulk een overdreven wijze, dat de juiste verhouding tusschen middel, heupen, en bovenlijf daardoor verloren gaat. Gij zult dan ook alléén demi-mondaines van *minder* soort, *niet* de wezenlijk-goed-gekleede, en andere, van ware distinctie en chic geen flauw idee hebbende dames, zien trachten naar 'wespen-tailles'. De mode-wereld, zij die den toon aangeeft, heeft ook bij het zéér-goed-zittend-corset een *normaal* middel, en gij kunt er van verzekerd zijn, dat al diegenen, die de mode aangeven, in *dit* opzicht van 'wespentaille' het met *U* eens zijn, en het trachten daarnaar 'vulgair en ordinair' vinden. Zie ook maar eens de photo's van prinsessen en vorstinnen uit den hedendaagschen tijd, gij zult geen harer zien, hoe elegant en goed-gekleed ook, met 'wespentaille', en ik behoef U niet te zeggen, dat deze hooggeplaatsten het zijn, die, elk in haar eigen land, gewoonlijk mede den toon aangeven. Hiermede vervalt eigenlijk het hoofd-argument van Uw betoog. Wat het schrijven van dien meneer in dat vrouwenblaadje aangaat, *kent* gij van uiterlijk zijn vrouw, de dichteres aan wie hij zijn beroemdheid méér dankt dan aan zijn eigen pennevruchten? Zoo ja, dan is daarmede alles gezegd. De vos voor wien de druiven zuur zijn, komt hierbij iemand in den zin. Er zijn vrouwen wier uiterlijk haar uitsluit van het meespreken over uiterlijk schoon, wat haar figuur en gestalte betreft. Ongelukkig genoeg voor haar, maar reden te meer dat dezulken zichzelf *belachelijk* maken, als zij de beterbedeelden willen vertellen, dat *deze* hare mooie vormen moeten wegstoppen in een slobberjas, omdat zij-zelve géén vormen hebben!

Intusschen, ik zeide reeds in mijn correspondentie aan Reform, dat ik in deze rubriek geen anti-reform-strijd wensch te beginnen, omdat zij tot niets anders dient, dan tot voorlichting van de lezeressen; hoe zij zich willen kleeden, met of zonder corset, reform of niet reform, moeten zij zelve weten, en ik herhaal dus nogmaals, dat ik een ander stukje van U gaarne wil plaatsen, en dit vernietigde *niet* om den inhoud, maar om den onjuisten vorm, door het zich richten tot de hoofd-redactrice - Naar aanleiding van Uw ingenomenheid met het hoofd-artikel: Over meisjes zonder geld in deze rubriek, vernam ik van freule Lohman dat gij speciaal op dit gebied werkzaam zijt, wat het verbreiden van een systeem voor goedkoope reformkleeding betreft. Om U mijn bereidwilligheid te bewijzen, bied ik U aan - indien gij Uw gedachten daarover in een geschikt artikel kunt uitwerken, - het te plaatsen ter voorlichting van belanghebbenden.

REDACTRICE toilet.

Berliniana.

De winteramusementen houden in de duitsche metropole alweer hun jaarlijksch enormen wedren naar succes en afwisseling. Wát zoo'n wedren eigenlijk beteekent, daarvan krijgt men eerst een begrip wanneer men - doorgelaten de verlokkingen der in bonte papierkleurenpracht prijkende Lijtfaszuilen - de annonces der Zondagsbladen (kleine boekdeeltjes op zichzelf) onder de oogen krijgt.

Wil men bijv. eens van de theatergeneugten weten, die in de Kerstweek hebben plaats gehad? Dan zou ik daarvan een klein proefje kunnen geven wanneer ik ze op de volgende wijze opdisch: ofschoon de lijst alles behalve op volledigheid aanspraak maakt. 'Das musz man sehen!' denkt de 'Jugend von heute,' wanneer zij in de vacantiedagen de verlokkende annonces der schouwburgen bestudeert en de ondervindingrijke theaterman om raad vrage wáárheen te gaan: 'Was ihr wollt!' is dan het anwoord, terwijl 'Gebildete Menschen,' die tot de 'Stützen der Gesellschaft' zich rekenen waarin de dames 'Salome,' 'Aida,' 'Carmen' en de heer 'College Crampton' verkeeren, 'die Rabensteinerin' of 'Nissenskoog' zullen prefereeren, om dan weer 'Zum andern Ufer' zich te laten overzetten waar op 'Rosmersholm' 'die gelbe Nachtigall' zingt. 'Biederleute' willen van 'Baccarat' absoluut niet weten, evenmin van een 'Fallissement', en versmaden de bekoringen van 'Catharina, Gräfin van Armagnac, mit ihren beiden Liebhabern' en 'Fräulein Josette - meine Frau', die hen voorkomt 'Die gelbe Gefahr' te zijn, waarvoor men het beste doet naar 'Tiefland' te vluchten om ginds 'Die verkaufte Braut' aantetreffen, of de 'Hermannschlacht' bij te wonen onder commando van Götz von Berlichingen. Met een lichte huivering zullen velen aan 'Frau Warrens Gewerbe' voorbijgaan, die wel is waar géén 'Lustige Wittwe' is, daarentegen 'Ein gastliches Haus' er op nahoudt, waarin menig 'Vater und Sohn' een onvergetelijken 'Waltzertraum' zal droomen waarop een 'Frühlingserwachen' dra volgt...

Vreemde bezoekers der stad zullen waarschijnlijk ter elfder ure nog door de opnieuw uitgebroken 'Husarenfieber' aangetast worden, dat de tijdige geboorte van het 'Protektionskind' vertraagd heeft. Andere bezoekers zullen 'mal was anderes' willen zien en wellicht de 'Czar Peter' - die niet als ridder 'Blaubart' méérdere, maar

slechts ééne vrouw om 't hoekje bracht - verkiezen boven ‘Marie Stuart’, waarover geen ‘Richter von Zalomea’ de terdoodveroordeeling uitsprak. Van ‘Papa und Genossen’ durf ik wel verwachten dat zij liever in andere, als juist theatergeneugten, willen zwelgen; verkieselijker is ontegenzeggelijk een rendezvoustje met zekere ‘Madame Wig-Wag’ ‘am grünen Weg’, waar een kleine ‘Liebelie’ lichtelijk gewaagd kon worden, terwijl rijkgeworden ‘Aktien-budiker’ in de Wolfsschlucht van de ‘Freischütz’ de ‘Zauberflöte’ aanhooren, òf zich ginds door den ‘Trompeter von Säkkingen’ een liedje laten blazen.

Als een paal boven water staat in èlk geval het feit, dat de Berlijner in de Kerstdagen een ‘Wilde Jagd’ - met het welbekende elan van een ‘Reiterattacke’ - openen op de verschillende theaterkassen, waarbij menigeen van ongeduld zal trappelen en zich de ‘Faust’ zal ballen wanneer het antwoord van den kassierer ‘Zwischen ja und nein’ zweeft... Maar in de katerstemming *nà* de feestdagen, zal menig ongeneeslijk-pessimistische ‘Revisor’, bij het dóórzien van dat contoboekje van zijn huisvrouw, waarschuwend uitroepen: ‘Louise!’... ‘Weh' dem der lügt’... Om eindelijk, weemoedig, te constateeren dat alles slechts - ‘Hokuspokus’ was!

Men ziet: het is een labyrinth van pleizier en *nog* eens pleizier, waarbij het dwalen en verdwalen bizondere genoegens oplevert aan oud en jong.

Van deze opsomming wil ik alleen iets uitvoeriger over Shakespeare's ‘Was ihr wollt’ en over Sophocles ‘Oedipus’ gewagen. Het eerste werd bij Reinhardt - Deutsches theater - en het tweede in het Knkl. Schauspielhaus opgevoerd.

Over Reinhardt's reeds beroemd geworden regie van ‘Was ihr wollt’ waren de ‘echte’ Shakespearianen eigenlijk zéér weinig gesticht. Waarom? Omdat hij het gewaagd heeft - het is allerdings een waagstuk - Shakespeare niet uitsluitend-alleen aan het woord te laten, maar er zelf het zijne bij te dichten: wel-is-waar niet in versregels maar in allerliefelijkste, nog nóóit vertoonde sceneries. Leve de Drehbühne! Zij geeft ons telkens verrassingen. Door middel van die Drehbühne kregen wij toch tooneeltjes te aanschouwen waarover Shakespeare-zelf zich zeker verheugd zou hebben, zóó fijn-getint bleven zij in den toon van zijn stuk, en zóózeer vulden zij, poëtisch of humoristisch, áán, wat Shakespeare aan de fantasie van zijn publiek moest overlaten.

Zoo kwam 't, dat op Reinhardt's tooneel alweer iets bizonders, iets origineels tegelijk was, dat origineele en bizondere in *dit* geval wèl verkregen door áánvulling of bijvulling, hoe men 't noemen wil, voor Shakespeare's bedoelingen. En scheen dit ook uiterst gewaagd, en werd Reinhardt hierom ook van verschillende bevoegde zijden aangevallen - zijn werk heeft hem tòch weer als geniaal regisseur, en wel als *de* geniaalste, van dèzen tijd doen kennen. Want hetgeen h è m is ingevallen om bij-te-werken aan het stuk, is n i e m a n d tevoren ingevallen, hoe menigmaal ‘Was ihr wollt’ ook reeds werd vertoond, op de verschillende tooneelen. Reinhardt laat namelijk de bedrijven - er komt slechts ééne pauze in voor - zóódanig in elkaar grijpen, dat, bij volkomene duisternis op het tooneel, de Drehbühne ons door allerliefelijkste, gracieuse scènes aanschouwelijk maakt wàt er in dien tusschentijd gebeurd, of beter gezegd, bezig is te gebeuren. Dit aanschouwelijk-voorgestelde, van datgeen wat anders op rekening van onze verbeelding moet komen, is in zooverre geniaal te noemen, en een gewin tevens, omdat het ons vóórtdurend met het stuk-zelf bezighoudt, wij niet uit onze stemming komen en vol onverflauwde belangstelling het werk volgen en mééleven. En is dit niet veel waard? Dan de vertolking van het werk! Meesterlijk was die, in een woord. Het waren tooneeltjes zóó vol charme van humor, werkelijkheid van leven en bewegen, zóó warm van kleur, zóó rijk aan wondermooie costumes, dat zij het penseel van een Jan Steen volkomen waardig waren. En daarbij dat bewonderenswaardige ‘entrain’, waarmede allen, zonder uitzondering, speelden, ofschoon ongeveer de vijftigste voorstelling aan de beurt was...

Het was, trots de aankantingen der ‘echte’ Shakespearianen, een instudeering en monteering die véél stof tot bewondering en genoegen geeft, en daarbij elken avond de zaal vult.

Minder bewonderd heb ik de nieuwe instudeering van Sophokles' ‘Oedipus’, in het Knkl. Schauspielhaus, hoé veel mooie oogenblikken Matkowski ook in den titelrol te zien gaf, en hoé best, ja prachtig, de Theresias van Pohl en de Kreon van Sommerstorf ook was.

Het geweldige noodlotsdrama ontroerde niet, er ging geen wijding van uit, het interesseerde, alsof men een Universiteitsvoordracht bijwoonde, inplaats dat men de uitbeelding te aanschouwen en te doorleven kreeg van een bovenal machtige, verpletterende antieke tragedie. Matkowski, de lieveling van het Duitsche Schauspielhauspubliek - de man, die Reinhardt aan zijn theater trachtte te lokken door verdubbelde, of verdriedubbelde gage, en het vooruitzicht van een villa, plus automobiel, in het Grunewald-Matkowski dan, verweekelijkte de held van het drama. Hij maakte er een mensch van van òns vleesch en bloed, het was modern tooneelspel - eigen geïndividualiseerde en gekarakteriseerde kunst -; het groote mystieke gebeuren

en het duistere familienoodlot voelden wij geen oogenblik uit zijn vertolking, die ons een mensch te zien gaf vol goedheid en mildheid, die met weeke stem den klagenden troost en weenend zijn kinderen aan de borst drukt.

Die weekheid en die mildheid is vreemd aan den koning Oedipus van Sophokles, en 't lijkt ons raadselachtig hoe - de intendant - Barnay, de groote acteur, tevreden kon zijn met deze uitbeelding van Matkowski. Ook de regie - die in de handen was van Adler - was alles behalve roemenswaardig, ten eerste voor een werk van Sophokles, ten tweede voor, het *in naam* eerste tooneel van de Duitsche hoofdstad. Reeds als het scherm omhoog gaat, zijn wij eenigszins verbaasd uit deze vriendelijk-feestelijke, takken-wuivende menigte het oproerig Thebaansche volk te herkennen, dat volk, dat klaagt en mort, over pest en dood, en zijn koning ter verantwoording roept. Ook Jocaste van Amanda Lindner verwekte teleurstelling; zij ook schonk weinig ontroering en gaf niet veel meer dan de mooie gestalte van een salonkoningin.

Alles te samen dus géén ‘Ereignisz’, deze

opgraving van het onsterfelijke werk! Dan wil ik liever roemen de drie concerten van het Russische Archangelsky-koor, die buitengewóón voldeden. Dit koor, dat uit 40 dames en heeren bestaat, en sedert 25 jaren in Petersburg gevestigd is, was nog nooit buiten de grenzen van het Russische Rijk opgetreden en maakte in dit jaar zijn eerste buitenlandsche reis. Het is dus geen jong geroemd ensemble, dat op goed geluk buiten zijn eigen vaderland lauweren gaat oogsten, maar integendeel, een ensemble dat door lange jaren van studie en samenwerking het tot een hoogte heeft gebracht die alle achting verdient. De gevierde leider en schepper van dit koor, Alexander Andréjewitsch Archangelsky, werd als een eenvoudig dorpspriester in 1846 geboren. In het priesterseminarium ontdekte men zijn muzikaliteit, waar die tot eerste ontwikkeling kwam, tot hij het bracht tot dirigent van het bisschoppelijk koor. Goed geluk voerde den componist Potoelof op *zijn weg* die zich dadelijk in hooge mate voor den jongen musicus interesseerde, en hem, onder zijn leiding, Oud-Russische kerkgezangen liet studeeren. Na de studie aan het seminarium wijdde zich Archangelsky volkomen aan de muziek en stichtte hij in 1873 zijn nu beroemd koor, dat in 1883 voor het eerst in Petersburg optrad met een program van bijna uitsluitend oude kerk- en volksliederen, een gebeurtenis, die sterk de aandacht op hem en zijn koor trok, daar de zin voor muziekliteratuur toen nog vrijwel in slaap was.

Archangelsky hield zich daarop met de hervorming der kerkkoren bezig die in erbarmelijken staat verkeerden, voornamelijk door de weinig uitgezochte stemmen waaruit het bestond. Hij voerde een nieuwen maatregel in: hij liet de koorknapen vervangen door muzikaal goed geschoolde vrouwen. Zoo wist hij voor zijn voorbeeldige uitvoeringen steeds méér de belangstelling optewekken, niet alleen voor zijn koor, maar voor het vroeger verwaarloosde, en bijna door niemand gekende Russische volkslied. Gelukkig werkte híj niet in eenzíjdige richting maar bestudeerde hij ook de West-Europeesche muziekliteratuur, zoodat, toen hij de groote historische concerten organiseerde in 't jaar 1888, de groote meesters uit de oude Nederlandsche, Italiaansche en Duitsche school, van de 15e eeuw af, aan het woord konden komen. Ook werkte hij nog in anderen zin: hij wist de verschillende kleinere koorvereenigingen in Petersburg, tot eenen grooten zangersbond te vereenigen, en ijverde sterk, en met vrucht, voor de verheffing en de materieele welvaart van koorzangersberoep.

Een merkwaardig man dus aan wie het gelukte, een koor van buitengewone schoonheid te scheppen.

Zooals Italie zijn tenoristen vergoodt, zoo vergoodt Rusland zijn basstemmen. Een mooie basstem die zich bij Godsdienstoefeningen laat hooren, is voor den Rus het voorwerp eener groote vereering. Misschien dáárom - oorzaak en gevolg staan hier in nauw verband - levert géén land zóó prachtige basstemmen als Rusland. Angelo Neuman spreekt er in zijn boek ‘Erinnerungen an Richard Wagner’ reeds over, hoe hij bij de Ringuitvoeringen in Petersburg en Moskou verbaasd was over het zeldzaam-fraaie materiaal der baszangers, die onder het koor medewerkten.

Deze merkwaardige omstandigheid trok ook in het Archangelsky koor sterk de aandacht; de vrouwenstemmen moesten het, wat klank betreft, bij de mannen afleggen. Vooral de sopranen klonken meesttijds te scherp. Maar de bassen! Zoo iets hoort men werkelijk zelden. Van ongehoorde diepte, maar vooral van ongekenden, prachtigen sonoren klank, als orgeltonen gelijk; het werkte als een donkere achtergrond waartegen de andere stemmen zich lichtend afteekenden. Onder de

geniale leiding van dezen leidsman, is het koor een gewillig instrument geworden, die het minste gebaar, de kleinste handbeweging van den meester volkomen begrijpt. Zoo werd een ideale éénheid bereikt, gepaard met kristalheldere zuiverheid, die buitengewoon te noemen is. Vooral in de piano's, de mezzo forte's klinkt het ensemble verrukkelijk, het forte was niet altijd kernachtig, men wilde schijnbaar op zijn hoede zijn om elke ruwklinkende toon tot elken prijs te vermijden. Door die voorkeur van halfdekte tonen, kwam er somtijds iets diep melancholieks in het gezang, iets monotoons tevens, maar dat toch geen oogenblik stoorde. Integendeel, het was diep ontroerend en aangrijpend die muziek te hooren, die muziek van dat volk, gezongen door menschen uit dat geteisterde Rijk. Het was soms als de klagende melancholie van een gansch ras, dat leed door onderdrukking. Geen blijde klank, geen juichtoon steeg òp uit hun lied, 't klonk alles gedempt, vol onzegbaren weemoed, alsof geen licht meer te ontdekken

was aan heel hun wijden hemel. Ook in de kerkliederen viel dit op... In een woord, wat dit merkwaardige Russische koor hier ten gehoore bracht, was bovenmate mooi en boven allen lof verheven.

Ofschoon Berlijn als 'Groszstadt' zich reeds een vaste plaats onder de hoofdsteden van Europa heeft verzekerd, en als zoodanig zich volkomen berechtigd voelt met Parijs, Londen en Weenen te concureeren, is het, wat zijn vreemdelingen verkeer betreft, toch ontevreden met zijn tegenwoordigen toestand. De reizende vreemdeling, héét hij te kiezen uit de hoofdsteden, verkiest Parijs en Londen boven Berlijn. Waarom?

Over dit verschijnsel werd hier in de bladen, weken geleden, ijverig gesproken en beraadslaagd. Want de Berlijner, trotsch op de jonge pracht van zijn stad, verlangt minstens zooveel waardeering van zijn stadsbezienswaardigheden als hij eerlijk meent en overtuigd is dat die stad daar werkelijk aanspraak op zou maken. En geheel ongelijk heeft hij ook niet met dit beweren, maar de reizigers denken er toch anders over. De statistieken hebben aangetoond dat hier vele Russen, Engelschen, Amerikanen en Nederlanders toeven, maar in voorbijtrekkenden vorm, een paar dagen op hun doorreis - is 't niet hatelijk? - naar Parijs of Londen of Weenen. Een paar dagen, om even de marmercollectie te bewonderen in de Thiergarten, de paleizen, de museums, de mausoleums te zien, een of ander stuk in Reinhardt's Deutsches theater bij te wonen, in de groote Opera een Wagner Cyclus af te wachten, de Friedrichstrasse bij nacht te inspecteeren, de cafés bij nacht en bij dag. - - - Maar met *dit* vreemdelingenbezoek is de Groszstadt niet tevreden. Dat brengt geen geld op, tenminste niet genoeg.

Rijke vreemdelingen wil men hier hebben, vreemdelingen die maanden blijven, van alles meemaken, aan alles meedoen - zoo'n paar Dollarkoningen en koninginnen, die met eigen automobiel reizen en winkelen, een schat van Berlijnsche avondtoiletten, juweelen en andere artikelen zich aanschaffen, bij Gerson een hermelijnen mantel van dertigduizend mark, bij Friedländer een brillanten collier van tweemaal zoo duur. Zùlke goudmijnen wil men hier exploiteeren. In Parijs en in Londen strijken dergelijke Paradijsvogels wél neer. Waarom niet in Berlijn?

't Werd gevraagd aan bevoegde menschen, aan menschen, die ideé hebben van vreemdelingenverkeer, aan hôteleigenaars, aan groote restaurateurs, aan Directeuren van schouwburgen, aan ondernemers van publieke vermakelijkheden. Wat hapert er aan? Is de stad niet mooi aangelegd met ruime parken en breede straten? Vindt men ergens ter wereld zulke zindelijke straten als hier? En zooveel licht boven die straten en pleinen als hier? En de omstreken? Is het Grunewald, de villenkolonie der rijke lui, niet idyllisch en smaakvol bebouwd? Is Potsdam en Wansee, de geheele Havelstreek, niet een bezoek òverwaard? Is de mark Brandenburg niet mooi? En hier in de stad-zelf, zijn onze Waarenhäuser niet museums gelijk? Wertheim, Kaufhaus des Westens, de magazijnen in de Friedrichstrasse, Unter den Linden, Leipzigerstrasse, verdienen hunne uitstallingen minder de aandacht dan die der Parijsche of Londensche firma's? En dan de hôtels? Hoeveel 'erstklassige' hôtels hebben wij hier niet! Het Fürstenhof, Hôtel Bristol, het pas geopende Adlon hôtel op de Pariser Platz, om maar enkele te noemen. Deze hôtels bezitten inrichtingen van de gróótste luxe, gepaard aan een nooit nog gekende comfort. Het Adlon hôtel bijv. heeft op elke kamer een eigen bad, een eigen brievenbus, een eigen telefoon. Wat is dan de oorzaak dat men Berlijn voorbijspoort of er zoo kort verblijf houdt?

Er werd veel omgevraagd en er werd veel geantwoord. Over het ziekteverschijnsel was men het ééns. Over de afdoende middelen heerschte verscheidenheid van meening.

De eene zei: Zomers is Berlijn uitgestorven; Zoolang wij geen Bayreuth- of Münchener Operavoorstellingen kunnen organiseeren, vindt de vreemdeling hier niets van zijn gading.

De ander zei: Neen. De vreemdelingen die hier komen, malen niet om operavoorstellingen, zij komen om zelf te spelen. Een groote club of casino met jeu de poule, rouge et noir, trente et quarante. Zulke spelen trekken, en brengen leven in de brouwerij, 't klopt geld uit de zakken. 't Gebouw moet mooi zijn, een schitterend Kurhaus, ergens buiten en toch dicht bij de stad. Wansee, bijv. Daar heeft men alles bij elkaar. Allerliefelijkste natuur, mooie villa's, baden, zeilen, visschen, restaurants met concerten, aan het water. Men organiseere er nog comedies, en voor afwisseling een ‘Rien ne va plus!’ bij.... Dàt trekt dan stellig.

Weer een ander meende: De politie maakt

het hier den vreemdelingen véél te lastig bij een verblijf van langer dan enkele dagen. Dagelijks wordt er gemaand om een pas, naam, voornaam, godsdienst, beroep, ouderdom - dat is te lastig! Men stelle zich eens het geval vóór dat een Cornelius van der Bildt zoo achterna wordt gereden, en gemáánd om alles nauwkeurig optegeven, wat hij is, en hoeveel híj te verteeren heeft.... Zulke menschen verveelt dat en zij blijven weg. - Tal van antwoorden kwamen er binnen, men zocht het euvel overal ergens anders. Een afdoend middel wist niemand. En dat is er, dunkt mij, ook *niet.* De voorloopige 'isolatie' van Berlijn - als ik 't schertsender wijze zoo noemen mag - zal wel met der tijd verdwijnen en veranderen. Met der tijd, zeg ik. Maar de Berlijner, haastig gebakerd als hij is, en gewoon geraakt en aan den ongeëvenaard spoedigen òpbloei van zijn stad, meent geen tijd te hebben tot wachten. Nù, niet of nooit.... zegt hij.

Hij zal zich toch tot wachten moeten installeeren.

Met Nieuwjaarsdag bracht de bekende Berlijnsche babbelaar, genaamd de Lokal Anzeiger, het resultaat van een soortgelijke omvraag - ditmaal internationaal - als boven besproken. Meer dan over het véélzeggende zwáár van inhoud zijnde onderwerp: 'Wenn wir Frauen herrschten'....

Uit alle landen hebben de vertegenwoordigsters der 'nieuwe' vrouw op deze vraag geantwoord, ernstig of spottend, naar gelang van haar individualiteit en haar ìnzicht in deze kwestie, maar allen eerlijk, zóó als zij het meenden.

En die bijeengegaarde gedachten interessant door hun groote verscheidenheid, zouden kunnen gelden als 'documenten der vrouwen'....

Ongeveer honderd stemmen lieten zich vernemen, stemmen van hoogst belangwekkende vrouwen en van beduidende individualiteiten uit de meest uiteenloopende standen en richtingen.

Sphinxachtig, zooals de vrouw heet te zijn, klinken soms de antwoorden, hier en daar weerspreken zij elkander, weerspreken zij zichzelf.... Over *het* inzicht der vrouw in deze kwestie te spreken is daarom niet gemakkelijk. Beber, de bekende Parijsche humorist, heeft eens over de moeielijkheid, om zich over de 'vrouw' een meening te vormen, op symbolische wijze uitgedrukt. Op een wereldcongres der Goden kon namelijk de arme Jupiter als President het nooit tot een juiste afstemming brengen. Bij elke telling was het resultaat weer verschillend. Eindelijk kwam hij achter de oorzaak: een Indische Godin die over negen armen te disponeeren had, had bij de eerste afstemming drie, bij de tweede zeven armen, enz. opgeheven. Zoo had zij, in onschuldigste naïviteit, steeds *tégen* zichzelf gestemd...

Ook in verschillende antwoorden, die op de groote vraag werden toegezonden, komen dergelijke tegenstrijdigheden voor. Zoo tenminste klinkt het uit Sultana Petrow's mond, de echtgenoote van generaal Petrow, vroeger Minister-president, de eerste Grande dame van het nieuw Bulgaarsche rijk. Een vrouw, beweert zij, die haar huishouden goed beheerscht, zou nu als minister onmogelijk zijn. Men kan niet regeeren zonder absoluut te regeeren. Begint men toegevend te zijn, dan gaat alles scheef. Ik zou slechts absoluut regeeren. In elk geval zou dat eerste vrouwenregiment wat dol zijn; de tweede of derde generatie zou wellicht iets beters kunnen tot stand brengen. Overigens zou men de vrouw slechts ondergeschikte regeeringszaken kunnen toevertrouwen; sterk geestelijke arbeid zou zij op den duur niet kunnen verrichten.

Hoe is die laatste veronderstelling op te vatten? Weerspreekt zij daarin zichzelf niet?

Gelooft de vrouw in allen ernst aan de mógelijkheid dat haar politische heerschappij komende is?

Vier vrouwen vatten die vraag ironisch op, daar zij, naar de tegenwoordige omstandigheden te rekenen, die aera in onafzienbare tijden niet zien aanbreken.

Irene Triesch, de hoogst begaafde actrice van het Lessingtheater, zegt kort en bondig: Wat ik doen zou wanneer ik de heerschappij in handen krijg? Den philisters de oorlog verklaren! -

Suzanne Desprès, de eerste Ibsen-vertolkster van Frankrijk, hier ook door haar gastvoorstellingen bekend, beweert dat de vrouwen uitsluitend domheden zouden uitvoeren....

Camille du Gast, de Parijsche onderzoekingsreizen ondernemende vrouw, zegt 't volgende: Wanneer de vrouwen gingen heerschen?... Misschien zouden zij vrede onder de volkeren stichten - maar *zeker* brachten zij de oorlog in 't eigen huis. -

Mij dunkt die stem sprak zéér, zéér waar!

De vierde die spot met 't vraagstuk, is Anna Zuccari Radiores, een Italiaansche

dichteres: Weinig verstandigs en een hoop misverstand, precies als de mannen, zouden wij teweegbrengen.

Mrs. Daisie Allen Story, Presidente van de vereenigde vrouwenclubs van New-York, die ongeveer dertigduizend leden telt, geeft onomwonden toe dat voor de vrouwen nooit een gunstiger gelegenheid zich zal voordoen in de Vereenigde Staten om de Regeeringszaken in handen te krijgen, als juist nù, nu er een nieuwe President moet gekozen worden. Zij belooft onvoorwaardelijk dezelfde politiek te zullen voortzetten...

Terwijl achter Daisy Story de geestige Spaansche Emilia Pardo Bazan lachend verklaart dat de vrouwen, precies zooals de mannen, wanneer zij aan de regeering kwamen, niets van al haar beloften zouden houden. Dezelfde politiek zou voortgezet worden....

Met majestueuse handbeweging, vol ernst, wijzen enkele vrouwen, onder haar de koningin van Rumenië Carmen Sylva, op de geschiedenis der verschillende Regentessen Semiramis, Kleopatra, Elisabeth, Katharina, Maria Theresia... 'Zoo zullen ook *wij* regeeren, wanneer wij ooit aan het bewind kwamen.' - Zou dat geen gevaarlijke navolging worden? Want, laat men de beroemde namen eens achterwege, dan zou het toenmalige regeeringssysteem misschien eenvoudig heeten: gunstelingsheerschappij. Gevaarlijk spel dus.

Dan zijn er twaalf van de vijf en negentig vrouwen die grootmoediglijk perspectieven laten doorschemeren van gerechtigheid, gelijkheid en broederschap. Toch zijn die talrijker, die, zonder het leelíjke woord 'alleenheerschappij' te noemen, ten volle overtuigen willen dat het regiment der vrouwen aan dat der mannen toch ongetwijfeld verkieselijker en beter zoude zijn. Veertien vrouwen beweren als een man dat, met de macht der vrouwen, ook ónmiddelijk *de* gerechtigheid zou heerschen.

Barmhartigheid, mildheid, goedheid, welvaartspolitiek op grooten schaal stellen weer andere in vooruitzicht, zooals Bertha von Suttner, Paola Lombroso, Anna Maria Roos.

Van uit de radicale richting, met namen als die van Andrea Brochmann, Lolla Vandervelde, Isabella Grinewsky, hooren wij dat de heerschappij der vrouwen niets anders zou beteekenen dan de opvoeding tot het Socialisme.

Lydia Wahlström zegt: Wij zullen uit de mannen menschen maken! En Gina Krag: Wij zullen de aarde bewoonbaar maken. Ik zie in mijn verbeelding Jaures al verbleeken van jalousie...

Maar ook waardige uitingen vinden wij onder de collectie van minbeteekende gezegden. Het kwaad, waarop die vrouwen in haar antwoorden wijzen, de verbeteringen die zij in voorslag brengen, zou elk tegenwoordig staatsman - ook reeds in ons ancien regime - kunnen behartigen, want niet zonder volkomen recht meent Mrs. Despard: De vrouwen staan de bronnen van het leven veel meer nader dan de mannen.

Negen vrouwen verlangen de afschaffing van den oorlog, vier willen de aandacht vestigen op den strijd tegen het alcoholisme tot elken prijs, zelfs door middel van lijfstuchtiging en onttrekking van burgerrechten.

Negen andere menschen, met de Regeering *van* de vrouwen, de Regeering *voor* de vrouwen te beginnen: Luise van den Plas, de hertogin d' Uzès, Charlotte Réjane en Dr Anna Schabanow, zij verlangen allen eenparig in de eerste plaats bescherming voor meisjes en vrouwen.

Maar genoeg stemmen laten zich verder hooren dat géén illusies te maken zijn wanneer vrouwen aan het bewind zouden komen. Lady Isabel Somerset, de hertogin van Rohan, Ada Negri, Sarah Bernhardt, en vier andere vrouwen met klankvolle namen, beweren dat de vrouw, als heerschende, al haar békende eigenschappen zouden bijbehouden, en op hare wijze evenzoo slecht regeeren als heden ten dage de mannen.

Met hartverkwikkende eerlijkheid zegt mevrouw Wijnaendts Francken Dyserinck ronduit, en héél verstandig, dat een vrouwenheerschappij iets ontzettends zou zijn. Behalve Suzanne Desprès, biechten Nusche Butze, Teresina Geszner-Sommerstorff en Luise Willig, bekende grootheden van het tooneel, in even eerlijke openhartigheid òp, dat de vrouw zéér lichtelijk domheden zou kunnen begaan in haar nieuwen toestand.... Geeft dat niet te denken? Weten tooneelspeelsters niet het best de psyche der vrouw te doorgronden? Die eerlijkheid smaakt sogár een beetje naar 'verraad' aan het ultra-moderne feminisme!

Alma Laura Tadema, de echtgenoote van den beroemden schilder, geeft echter een groot geheim prijs door te beweren: 'dat de vrouwen reeds *nù* al de macht bezitten, omdat zij die macht sedert de oudste tijden bezeten hebben'.

Toegerust dus niet alleen met uiterlijke, maar óók met innerlijke macht.... Aan welke gevaren staat de wereld dan niet bloot! En hoe zorgwekkend zou dat kunnen worden voor de mannen...

Toch weten we 't wel anders, al klinkt 't óók een beetje naar ‘verraad aan de goede zaak’, wanneer ik 't volgende vertel. De Hertogin van Bourgogne namelijk, de geestigste vrouw aan het hof van Lodewijk XIV, genoot het privilege alles te mogen zeggen. Eensdaags vroeg zij aan den Koning: ‘Sire, weet U waarom Frankrijk steeds *slecht* geregeerd wordt, ofschoon hier de mannen heerschen, terwijl Engeland steeds *goed* beheerscht wordt, ofschoon ginds vrouwen op den troon zitten?’

Waarop de Koning het antwoord op deze vraag niet schuldig bleef:

‘Omdat de mannen in Frankrijk door vrouwen beheerscht worden en de vrouwen in Engeland door mannen. Dientengevolge regeeren in Frankrijk de vrouwen en in Engeland de mannen!’

Januari.

L. VAN OOSTERZEE.

Berlijn, Rankestr. 19.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

No. 10. - Ik heb U nog niet gedankt voor Uw vriendelijk schrijven naar aanleiding van mijn herstel uit de typhus. Dat gij in die ziekte-dagen mijn adres niet hebt kunnen

vinden, begrijp ik niet, want het was hetzelfde van den geheelen vorigen winter, daar ik te Montreux heb ziek gelegen in onze eigen woning. Als abonnée hebt gij toch dat adres vòór mijn ziekte geweten; bovendien zouden de uitgever en de waarnemende redacteur het U gaarne terstond hebben verstrekt. Ik werd op reis ziek, te Florence, maar reisde gelukkig bijtijds naar huis, ofschoon ik, volgens de doktoren, toen reeds in de tweede week van de typhus moet zijn geweest; er was dus geen questie van een ander adres dan het oude, U bekende.*)

Frada. - Indien de waarnemende hoofdredacteur Uw stukje aannam, wil ik natuurlijk niet terugkomen op zijn beslissing. Ik begrijp dit trouwens zeer goed. Gij hebt hem in Uw begeleid-briefje aan hem, dat ik vond, verteld over vroeger reeds aangenomen werk van U; hij heeft zich dus misschien geen al te strenge rechter willen toonen. Met mij is dat een ander geval. In de eerste plaats stel ik juist aan hen, die reeds vroeger inzonden, op jeugdiger leeftijd dus, den eisch, dat zij *vooruitgaan*, niet maar steeds blijven rond-draaien in hetzelfde kringetje van kinderachtige backfisch-gedachten Gij zijt nu heel wat ouder dan toen gij mij de eerste maal hebt geschreven, bij den aanvang van mijn redactrice-schap. Het leven, de ondervinding, moet van lieverlede Uw gedachtenkring uitbreiden, Uw opmerkingsgave vermeerderen, Uw stijl rijpen. Indien dit alles niet het geval is in Uw werk, dan *hebt gij geen talent.* Wees daarvan overtuigd. Het is heel goed mogelijk, dat de inhoud van Uw schetsje is *beleefd* Maar niet alles wat wij beleven, laat zich verwerken tot een onbeduidend verhaaltje. De kunst zit 'm dan juist dáárin het *beleefde* zoo te verwerken, dat het voor anderen interessant wordt, door den mooien gevoeligen vorm, of door de aparte wijze van vertellen. In de tweede plaats - *en wat ik U hier zeg*, *hoop ik*, *dat ook anderen ter harte zullen nemen* - stel ik, door het vooruitgaan van de Holl. Lelie, van lieverlede steeds hoogere eischen aan ingezonden bijdragen van novellistischen aard. Toen ik de redactie overnam bestond de inhoud, behalve uit een tam hoofdartikeltje, eigenlijk alléén uit schetsjes en novellen van eerstbeginnenden, onder de leiding van mevrouw van Wermeskerken. Gij zult in den loop der jaren hebben opgemerkt, dat de vragen van den dag, de vrouwenquestie, de ingezonden stukken en gedachtenwisselingen, de boekbeschouwingen, de uitgebreide correspondentie, den tegenwoordigen lezerskring vrij wat meer boeit, dan de in een hoofdartikel onlangs door Rarda Lieftinck met recht belachelijk gemaakte eeuwige liefdes-nooden heel onrijp beschreven, van nog o zoo jonge menschjes. Om die reden is er voor zulk soort novelletjes en schetsjes minder plaats beschikbaar dan vroeger onder een vorige redactie.

Dat gij door die zakelijke weigering van mij in de aangenomen en geweigerde bijdragen zoo waart teleurgesteld, dat gij eenige dagen van noode hadt om in de ‘stemming’ te geraken er mij over te schrijven, is een bewijs lieve Frada van een treurige overgevoeligheid en kinderachtigen hoogmoed. Het leven zal U nog heel wat moeten leeren, vrees ik, indien gij reeds over zulk een kleinigheid U dadelijk zoo gegriefd en verongelijkt voelt. En, juist indien Gij den auteurs-loopbaan wilt volgen, omdat ‘schrijven Uw lust en Uw leven is’, zult gij U zelf moeten stalen tegen zulke ondervindingen, tegen op-en-aan-merkingen, inplaats van bij den eersten tegenspoed, de eerste weigering, dadelijk het hoofd te laten hangen. Ik zou na de lezing van dat sombere briefje van U zeggen: Een *echte* artisten-eigenschap bezit gij althans zonder twijfel, namelijk: ijdelheid! Maar.... *die* eigenschap alléén maakt U nog niet tot artist!

*) Zoo even brief ontvangen. Zie toilet.

Regina. - Toen ik dat verlovingskaartje ontving, moest ik eerst even bedenken *wie* die Pauline was, zoo weinig dacht ik dat Uw dochter reeds zóó spoedig de school-jurk gaat verwisselen voor de bruids-japon! Hartelijk geluk gewenscht! Gij weet, in algemeenen zin ben ik vóór jongtrouwen. Ik geloof dat het lichamelijk beter is, met het oog op de kinderen, en ik geloof ook dat een *jonge* vrouw zich gemakkelijker voegt naar haar nieuw leven, dan eene die reeds langeren tijd een zelfstandig innerlijk bestaan leidde. Alles hangt natuurlijk af van elk geval afzonderlijk; vaste regels kan men niet stellen voor zooiets. - Ik denk dat gij wel met gemengde gevoelens het jonge geluk van Uw kind zult aanzien, want háár vreugde brengt voor U een groot verlies meé, vrees ik.*)

H.W. - Ik druk Uw epistel hier, met weglating van Uw onderteekening, in zijn geheel af:

Weledelgeboren Jonkvrouwe,

Hoewel ik U alleen ken uit Uwe werken en als redactrice van '*de Hollandsche Lelie*', *neem ik de vrijheid U*

*) Zooeven brief ontvangen.

om een dienst te verzoeken. Ik wilde n.m.l. gaarne in 't buitenland een betrekking bekleeden als particulier secretaris van een dame of heer. Daar ik 't niet onwaarschijnlijk acht, dat U misschien iemand kent, die zulk een persoon noodig heeft, veroorloofde ik mij U dit verzoek te richten. Ik ben 20 jaar en heb een uitstekende opvoeding genoten onder de welgestelde kringen van Amsterdam, terwijl ik zoowel de 3-jar. H.B.S als de Handelschool bezocht heb, zoodat ik goed op de hoogte van de moderne talen ben. Zoo noodig wil ik U gaarne mijn portret toezenden Met verlangen Uw hooggeacht antwoord tegemoet ziend (in de H Lelie) verblijf ik hoogachtend

Uw Weledelgeb. Dw. Dr.
Amsterdam.

In antwoord daarop deel ik U mede, dat ik geen bureau houd voor het onderdak brengen van '20-jarige jongelieden' *zelfs* niet indien zij in 'welgestelde' kringen verkeerden, en wel zoo vriendelijk-genadig willen zijn ook nog 'zoo noodig hun portret toe te zenden' -

Indien ik iemand weet die een particulier secretaris noodig heeft, dan zal ik hem of haar zeker *niet* U aanbevelen, omdat Uw arrogant en onnoozel briefje meer een waarschuwing is tegen U dan een aanbeveling. -

Gij moogt mij nog dankbaar zijn, dat ik alleen Uw voorletters noem, inplaats van Uw naam in zijn geheel af te drukken.

J.M. - (Heilgymnastiek). Toen ik Uw briefje had gelezen, met diep medelijden, dacht ik voor de zooveelste maal aan het oneindig verschil tusschen theorie en practijk. In *theorie* is het zoo fraai wat de Hilda van Suylenburgs, de feministen, ons willen wijsmaken, dat de vrouw, die *wil* leeren en *wil* werken, ook haar brood werkelijk kan *verdienen* wanneer zij, na een dure studie, die haar haar weinige spaarpenningen kost, er in is geslaagd in een of ander vak examen te doen. In de practijk echter stuit juist de werkende vrouw zoo heel dikwijls op allerlei moeilijkheden, zooals gij ook weer schrijft, bovenal op die ergste van allen, die de aanleiding is van Uw schrijven aan mij, *dat zij eenvoudig niets te doen heeft.*

Uw verzoek, dat ik U zou recommandeeren bij eenige Amsterdamsche familieën, kan ik om verscheidene redenen niet inwilligen.

De eerste, en die is reeds afdoende, is, dat ik maar enkele Amsterdamsche familieën ken, en daaronder niet eene die voor zoover ik weet massage en heilgymnastiek van noode heeft; de tweede is, dat ik U toch niet kan noch mag recommandeeren zonder iets van U of Uw bekwaamheid af te weten; de derde is dat niemand U op mijn leeken-recommandatie zal nemen, want patiënten, die Uw hulp van noode hebben, laten zich natuurlijk in de keuze van de masseuse leiden door hun arts, die hun een adres opgeeft; maar niet door leeken-aanbevelingen.

Dit brengt mij van zelf tot den eenigen raad dien ik U kan geven, namelijk dien van U met alle doctoren in Amsterdam in aanraking te stellen, door bezoeken en introducties bij hen, met verzoek aan hen U eventueel aan te bevelen. Gij noemt mij den naam van den arts, die U heeft onderricht. In de eerste plaats, hij-zelf moet U aanbevelen, maar óók moet hij U introduceeren bij zijn collega's. Dit is dunkt mij zijn plicht, en zal U meer helpen denk ik, dan adverteeren.

In den Haag weet ik vele gevallen van bekenden van mij, die hunne masseuse op die wijze leerden kennen dóór hun arts; ook hoort men daar steeds bepaalde namen noemen van bepaalde masseurs en masseuses, van wien iedereen weet dat deze of die dokter hen altijd aanbeveelt. Op deze wijze moet gij *er in* komen.

Freddy W. - Ik veronderstel, hoewel gij geen pseudoniem opgeeft, dat gij U zelve zult herkennen hierin. Indien de waarnemende redacteur zoo vriendelijk was, van Uw inzendingen drie te plaatsen in den korten tijd van zijn redacteur-schap, dan hebt gij geen klagen, dunkt mij. Gij zult reeds, in het bericht van de aangenomen en geweigerde bijdragen, hebben gezien, dat ik Uw laatste pakket heb ontvangen, wat het *oorspronkelijk* werk betreft. Vertalingen: Hoe moet de vrouw zijn waarmee men trouwt, Hoe moet de man zijn waarmee men trouwt, en Mad^{lle} Belvina, novelle uit het Duitsch, zijn mij niet onder de oogen gekomen, voor zoover ik weet. In de enveloppe, waarin Uw drie andere oorspronkelijke bijdragen zijn aangekomen, waren zij niet; die enveloppe ligt nog precies zoo, met den geweigerden inhoud er in, tot Uw beschikking. Ik denk, dat gij U door Uw reizen en trekken vergist, want ook Uw beweren, dat er nog een vierde stuk van U onder mijn berusting zou zijn, is onjuist. - Ik zou met zekerheid durven verklaren, dat er nooit oen stukje van U met dien titel, Het Wingerdplantje, onder mijn oogen is gekomen, even zoo weinig als die vertalingen of die novelle. - Noch onder de vroeger geweigerde, nog niet opgevraagde stukken, noch onder de vroeger aangenomene, vond ik iets van U met den naam - Intusschen vriendelijk dank voor Uw inlichtingen omtrent U-zelf. Ik wensch U van harte geluk met Uw huwelijk, en denk dat gij te samen veel, véél zult 'schrijven', waar gij beiden doet aan hetzelfde vak. - Indien gij intusschen reeds weer zijt vertrokken uit Holland en U elders hebt gevestigd, zult gij misschien dáár de stof vinden tot artikelen van actueelen aard, hoofdartikelen, brieven, wat ook, dat méér in den smaak valt van het lezend publiek, dan zulke korte sprookjes en schetsjes.

Violette. Gij zult reeds gezien hebben in een vroeger bericht van aangenomen en geweigerde bijdragen, dat ik Uw gedicht, om den onvolkomen vorm, moest weigeren, ofschoon mij dit speet om den sympathieken inhoud. Ik wil niet in gebreke blijven U voor Uw zoo hartelijk briefje aan mij, bij dat gedicht, vriendelijk te danken. Misschien zal Indië, waar zoo veel wordt opgemerkt en beleefd, U nog wel eens opnieuw inspireeren. Ik ben altijd gaarne bereid Uw werk te beoordeelen.

Eugenie. Uw vriendelijk briefje, bij mijn herstel uit de typhus, wacht nog steeds op beantwoording. Ja-zeker, wij hebben, dóór dien ellendigen tijd, dien wij tesamen doormaakten, elkaar nog méér leeren waardeeren; daarin hebt gij wèl gelijk. Onze Marie had het toch reeds niet erg gezellig gehad, zoo alleen in den vreemde, terwijl wij op reis waren, en gij begrijpt dus, hoe dubbel groot voor haar de teleurstelling was, toen zij, in plaats van de zoo vurig verlangde gezellige thuiskomst te 'vieren', een doodzieke uit den trein zag komen. Ons telegram had haar wel voorbereid, maar zij vermoedde toch even weinig, als wij zelve eigenlijk, dat het zóó erg was; en die reis van 15 uur, had de toestand nog aanmerkelijk verergerd ook nog! Marie 'viert' altijd onze terugkomst na afwezigheden, met bloemen, versieringen, speciaal van onze hondenkinderen, etc. Ook nu had zij die bloemen nog besteld, maar zij keken ons maar droevig aan in het terstond tot ziekenkamer ingericht vertrek. -

Als men dan zulk een naren tijd doormaakt te samen, bindt de herinnering te nauwer aaneen. - De gedachte naar *huis* gaf mij de kracht, terwijl ik reeds zoo ziek

was, die reis te ondernemen; evenzeer als het vooruitzicht dáár een zoo trouwe hulp in Marie te zullen vinden bij mijn vriendin, de hoop deed herleven, zoodra wij eenmaal tot het vertrek hadden besloten. In mijn herinnering is die twijfel-tijd in dat hôtel dientengevolge ook veel erger nog dan de rest, al hoopte ik toen van uur tot uur nog dat het maar een voorbijgaande ongesteldheid zou zijn, terwijl ik thuis - zoodra wij den dokter erbij haalden - het vonnis van typhus onmiddelijk te hooren kreeg. - Bij mijn karakter is echter onzekerheid altijd nog erger dan welk vonnis ook - Van dag tot dag te denken: het gaat *misschien* over, te twijfelen, wat zullen we doen, een dokter halen of niet, al die dagelijksche vragen waarmede we ons die week in dat hôtel hebben gekweld, waren nog veel erger, dan toen we maar eenmaal wisten thuis, dat we ons in een *feit* hadden te schikken. Nadat de pogingen van den dokter ons met een ziekenverpleegster op te schepen door de vereende besliste weigering van mijn vriendin en van Marie waren afgewezen, (ik geloof tot zijn groote verbazing, want de meeste gezonden zijn heden ten dage zoo kláár om de verantwoording en den last van het verplegen op gehuurde schouders te schuiven) hebben we alle drie ons best gedaan ons maar te

geven in het onvermijdelijke. - Wat onze honden-kinderen aangaat, in een vroegere correspondentie aan een andere abonnée, heb ik reeds verteld hoe allerliefst zij waren, hoe er geen sprake was van lastig-zijn, van blaffen, wat ook. - Zij zijn in gezonde dagen héél jaloersch van Kaatje, de papegaai. Welnu, in dien tijd zaten zij heel wijs en stil bij haar in de eetkamer, zonder geluid te geven, Kaatje in haar kooi in 't midden, als een kindermeid, zij om haar heen. Ik heb nooit geweten dat honden zóóveel begrip kunnen hebben van ernstig-ziek-zijn als in die dagen. Benjamin, die altijd blaft bij 't minste geringste, bij elk geluid, bij elken vreemde die binnenkomt, die luid blaffend rondspringt als hij uitgaat, gaf in die weken in den letterlijksten zin geen geluid, noch als onze Marie hem meenam voor boodschappen, noch als hij de doktoren hoorde, noch wanneer mijn vriendin hen opzocht in zijn verbanning. Wij hebben hen namelijk zoo lang de besmetting duurde niet in de ziekenkamer toegelaten. -

Uw vriendelijke woorden dat ik 'nog niet gemist kan worden' zijn dan ook misschien alléén van toepassing op ons huiselijk kringetje, want ik geloof niet dat iemand, wie ook, verder ooit onmisbaar is. Dit neemt niet weg dat het aangenaam is te lezen, hoe mijn werk in de Lelie U is lief geworden. - Het is een aardig ideé van U voor Uw honorarium telkens iets aan te schaffen op Uw kamer; daardoor *zegt* elk ding U dan later iets, wordt het een herinnering! - Dat is zoo veel *persoonlijker*, dan allerlei zoo maar blindelings aangeschafte versieringen,

Maria. - Zoowel voor Uw Nieuwjaars-kaart, als voor Uw briefje bij mijn herstel, betuig ik U veel dank. - Ik kan heel goed begrijpen, vooral als gij-zelve óók nog ziek waart in dien tijd, dat gij niet terstond gelegenheid hadt mij geluk te wenschen.

- **De Vlught.** - Het stukje van U *Aan het Meertje* ligt bij de vóór mijn ongesteldheid niet-aangenomen bijdragen. De redenen daarvoor heb ik indertijd opgegeven. - Gij zult dat wel hebben gelezen. Wat Uw angst betreft voor het bekend worden van Uw naam op de drukkerij, als *ik* Uw naam maar weet, is dat voldoende. Manuscripten die onder *pseudoniem* worden afgedrukt, gaan onder dat *pseudoniem* ter drukkerij, de naam blijft redactie-geheim. Uw vriendelijk briefje, naar aanleiding van mijn herstel, deed mij veel genoegen. Ook trof mij Uw zin bijzonder:

En dan de strekking van Uw eerste stuk.

Freule, Uw: 'Waar zal ik beginnen? Waar eindigen?' spreekt voor al het overige.

U kent het geluk; wéét, waaruit de ziel van een intiemen kring bestaat; hoe vreeselijk verlaten moeten zij zich niet gevoelen, die daarnaar smachten en het niet deelachtig kunnen worden!

Er klinkt daaruit een klacht, die vertolkt het levensleed van zoovele *eenzamen.* Zelve ben ik zoo overtuigd dat liefdelooze eenzaamheid de meeste vrouwenlevens zoo verbitterd maakt, zoo arm aan geluk! En gij hebt gelijk, wat is daaraan te doen?

Moet Uw manuscript terug, zooals gij in dat eerste begeleidend-briefje vraagt, wil mij dan Uw *adres* opgeven? Ik heb alleen Uw naam.

Jan van Malden. - Uw ingezonden manuscripten heb ik ontvangen, en in de rubriek aangenomen, en geweigerde bijdragen heb ik onlangs mijn beslissing er over medegedeeld. Het is Uw eigen schuld wanneer gij de Lelie niet 'geregeld' leest, en haar wèl met copie lastig valt, dat het lot dier copie U onbekend blijft. Dat gij liever

‘persoonlijk’ antwoord ontvangt, geloof ik gaarne, maar ik zie geen reden voor U een uitzondering te maken.

M.P. - Uw aardig briefje bij mijn herstel, en een haastig kaartje van U, liggen nog ter beantwoording. - Dat gij ‘in den zonneschijn loopend’ aan mij moet denken, vind ik zeer complimenteus voor mij, en is óók een bewijs van zielsgemeenschap, want de zon is voor mij het heerlijkste wat er bestaat. De schemering, het dalen van den avond, hoe mooi en vredig ook in de lange zomerdagen, stemt mij altijd melancholiek. Maar als 's ochtends de zon zoo heerlijk schijnt in haar volle kracht, is het alsof er iets van een belofte van Gods Goedheid en Hulp daarmede ontwaakt over de aarde. Vandaar ook dat ik het hemelsche Licht hier over de rotsen aan de Riviera zoo lief heb. In onze lage, noordelijke streken is de lucht zoo grauw, zoo weemoedig; datzelfde kan ze óók hebben in de hoogere bergstreken van Zwitserland, in het Engadin, in Schotland ook. Hoe heerlijk ik daar overal de natuur ook vind, nooit zegt zij mij zóóveel daar als hier, aan de kusten van de Middellandsche Zee.

Het is heel prettig voor mij in Uw briefje te lezen, dat gij-ook mij zoudt hebben gemist, als ik niet beter ware geworden. Dat er in die jaren tusschen mij en de abonnés zulk een band ontstond, geeft ook mij zulk een lust en liefde tot het Blad. Daarvoor was deze typhus dan zeker een goed ding, om mij dat eens te laten zien, zal ik maar denken. - Mijn vriendin is heel gevoelig voor Uw goede gedachten over haar, en ik geloof zeker, dat niemand meer dan zij, Uw ‘hulde’ verdient. Maar zij is niet van het slag der op hulde azende vrouwen, goddank! - Ik ben blij, dat Uw Dagboek in den smaak viel. Dat het een zelf beleefden indruk maakte, heb ik U terstond gezegd. Uw versje, indertijd reeds geplaatst, op dien dichter over den herfst, beviel mij ook heel goed. Er ligt nu niets meer van U. Hartelijke groeten.

Georgiane de V. van S. - Ik heb Uw adres in Montreux niet kunnen vinden, ben ook heel kort daarna vertrokken. Nu wil ik U langs dezen weg nog eens danken voor Uw vriendelijke attentie die bloemen aan mijn deur af te geven voor mij. - Het kaartje erbij bewees mij, dat gij mij niet hadt vergeten, ofschoon ik lang geleden het laatst van U hoorde. - Nogmaals heel veel dank. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Norma. - Uw brief heb ik ontvangen, en komt nu spoedig aan de beurt.

Mevr. O. - Het boek heb ik reeds. Dank voor Uw briefje; de volgende week meer.

L.S. - Ik schreef deze week particulier.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

In N°. 28 der Hollandsche Lelie van 8 Januari 1908 zijn in den brief aan Mevr: **F.C.F.G.,** alsook in het artikel **Brief uit Rome**, door Regina, de volgende fouten afgedrukt.

Op blz. 440 in den brief aan Mevr: **F.C.F.G.,** moet zijn de 4de regel van onderen: Juist voor den geloovigen protestant, vind ik het van de grootste waarde om verder en dieper nog na te denken, juist **voor** hen.

Dan volgende kolom 18de regel van boven moet zijn: die **allen** en niet 'die alleen'.

In dezelfde kolom 6de regel van onderen: opkom **voor** de waarheden etc.

en in den 11den regel van onderen **der** menschen.

Brief uit Rome.

Op blz. 443, 1e kolom 6de regel: alles en niet alle**n**.

Op blz. 443, 1e kolom 15de regel: obelisk. **E**en breede etc.

REGINA.

Sluiting red: ged:

29 Januari 1908.
21ste Jaargang.
No. 31.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Vrouw en wetenschap.

> ‘Maar men moet niet vergeten, dat ten slotte een vrouw geen man is; beiden hebben hun eigene eigenschappen; en al kan men gemakkelijk in een vergadering bij meerderheid van stemmen uitmaken, dat zij gelijken zijn, ja zelfs (gehéél en al) gelijk, daar stoort de werkelijkheid zich niet aan.’
> Prof. Dr. JELGERSMA, (openingsrede Internat. geneeskundig Congres).
> ‘Een *geleerde* vrouw is een der grootste *tegennatuurlijk*heden.’

P.J. BOLLEMAN VAN DER VEEN, (natuurhistoricus.)

Het artikel van Professor Blok over universitaire en wetenschappelijke studie, in verband met de al of niet geschiktheid der vrouw in vergelijking van den man, heeft heel wat pennen en tongen in beweging gebracht. Geen wonder ook, waar het zulk een druk besproken, veel overdacht en belangrijk vraagstuk geldt, behandeld door een bekend hoogleeraar, die door zijn betrekking jarenlang de beste gelegenheid heeft gehad, vrouwelijke en mannelijke studenten gade te slaan!

Het is mijn bedoeling niet, hier over bedoeld artikel een beschouwing te geven. Niets anders beoog ik dan een eenvoudige bespreking, zoo onpartijdig mogelijk, van hetzelfde onderwerp, naar aanleiding van eenige door den prof. geuite meeningen.

Ik *moet* allereerst zeggen, hoezeer het mijn sympathie wegdraagt, dat er op zoo'n flinke manier de algemeene aandacht op dit vraagstuk is gevestigd! Hoe bedroevend is toch nog de oppervlakkigheid en het volslagen gemis aan bevoegdheid, waarmee velen er een oordeel over durven uitspreken! En toch is het zóó noodig, terwille van een goede oplossing der vrouwenquaestie, dat *allen* zonder onderscheid er een *juist* en waar inzicht in hebben. Gedachtenwisseling over die quaestie kan ons héél wat in de goede richting helpen, maar.... dan moet deze ook tusschen bevoegden en dieper zienden plaats hebben dan tegenwoordig maar al te dikwijls 't geval is. Maar àl te veel menschen verklaren met beslistheid: '*de* vrouw is voor wetenschappelijke studie geschikt', zonder zelfs te weten wat 'wetenschappelijk' beteekent!! Het lijkt mij zeer gewenscht, eerst even bij die oppervlakkigheid in het oordeelen stil te staan.

Vraagt men: 'wat is wetenschappelijke studie?' Dan wordt door die oppervlakkigen en onbevoegden geantwoord: 'hetzelfde als hoogere studie'. En vraagt men hun: 'wat is hoogere studie?' Dan is het antwoord: 'studie aan een universiteit of hoogeschool.' Uit deze opvatting kunnen al heel vreemde en verkeerde begrippen voortkomen omtrent 'wetenschappelijk' en 'hooger'. Want nu denken velen, dat èlke kennis per se zoo heet, áls ze maar is opgedaan aan een hoogeschoolgebouw. Terwijl er buiten dat gebouw géén 'wetenschappelijke of hoogere' studie mogelijk is! Heeft iemand een tijd lang college geloopen, van een professor les gehad, een universitaire inrichting als een laboratorium bezocht, een of ander als 'hooger' aangeduid examen afgelegd, en.... als toppunt van knapheid, een academischen graad behaald, (liefst een titel, die aanspraak doet maken op de benaming 'zeer geleerd') dan heet 't: 'die heeft wetenschappelijke studies gemaakt'. En 'die is er voor *geschikt.*'

Hoe is 't toch mogelijk, allerlei uiterlijke dingen als bovenstaande, vaak zelfs (o schandelijke oppervlakkigheid!) alléén een *inschrijven* aan de universiteit, als deugdelijke bewijzen te beschouwen voor hoogere of wetenschappelijke-studie-geschiktheid! Maar heeft men dan nooit gehoord van 'klaargestoomde' studenten; van 'inpompen' met behulp van een repetitor b.v.; dat eigenlijk niets anders is dan zoo gauw en zoo 'dunnetjes' mogelijk de noodzakelijke verzameling feiten op te doen, net zooveel als noodig is tot 't door een examen komen?

En bedenkt men niet, dat voor zúlk opzamelen een goed *geheugen* het voornaamste vereischte is, zonder veel meer? dat iederéén wel tot zoo iets in staat is als hij maar goed van buiten leeren kan en werklust heeft en taai geduld? Zelfs de eigenlijke beteekenis van 'Studie' en 'Studeeren' wordt maar al te vaak misbruikt in onze dagen, waar iedereen die maar een ietsje met 't hoofd werken moet, tot zelfs een tramconducteur toe, spreekt van 'ik moet zooveel studeeren voor mijn beroep.'

O neen, écht studeeren, en échte wetenschappelijke studie is héel want anders! Dit is geen van buiten leeren en inpompen van feiten die een ander heeft opgezameld, en die ingegoten worden, alsof men een zuigeling volstopt met pap. Geen lediging van de doos opgestapelde 'kennis' op 't examen, zonder iets meer dan te laten zien hoe groot de voorraad ingestampte feiten wel is. Dit soort kennis *is* geen ware wetenschappelijke kennis. Het is maar *school*kennis, (schoolwetenschappen) al is het dan geen *kinder*schoolkennis meer, doch schoolkennis voor *groote-menschen.*

Wie dieper kijkt dan de oppervlakkigen en onbevoegden, die wéet dat echt wetenschappelijke studie oneindig meer vereischen moet! Deze vereischt *zware*, *groote herseninspanning,* een *héel diep begrijpen,* een *eigen navorschen*, een *onverdeelde overgave van het gehééle verstand*, een *tot een deel maken van zijn*

eigen wezen. Géén ronddolen meer in de bovenste regionen, waar zooals voor ‘schoolkennis’ voldoende is, alléen de resultaten van door anderen gedane onderzoekingen maar zijn aan te nemen zonder veel nadenken. Maar een ontzaglijk dieper gaan, vér onder de oppervlakte der resultaten, vér buiten den cirkel der reeds gevonden dingen; zélf zien, zélf onderzoeken met groote scherpzinnigheid; zélf den weg gaan die tot 't vinden der resultaten heeft geleid, en zoo mogelijk nieuwe wegen ontdekken om de wetenschappelijke ontdekkingen met nieuwe vondsten te vermeerderen.

Onder de oppervlakte der feiten bevindt zich een *uitgestrekte*, *belangrijke wereld;* déze moet doorzocht worden en met overgave van het verstand worden bestudeerd. ‘Schoolkennis’-studenten zullen daar maar een vluchtig klein kijkje in nemen, en zich door anderen laten vertellen wat zij er van nóódig

hebben voor 't examen te weten; daar laten zij het bij. Doch de anderen gaan zelf in die wereld aan 't navorschen; en als zij van zoo'n zware onderzoekingstocht terugkomen, hebben zij wel een diepe inspanning ondervonden die hun gehéele wezen heeft aangepakt, maar zij voelen ook, dat de opgedane wezenlijke kennis tot een nieuw stukje is geworden van hun eigen ik, en hun persoonlijkheid rijker, grooter en voller heeft gemaakt. Deze navorschingen hebben ook tot doel de steeds grooter wordende weetdorst, uit innerlijke behoefte voortgekomen, te lesschen en te bevredigen; om het eigen inzicht in het gekozen studievak steeds exacter en dieper en uitgebreider te doen worden; en zelf dóór te dringen tot de onpeilbare diepten en onmeetbare hoogten en onzichtbare of vage horizonten, en te zien álles wat zich in die onmetelijke groote belangrijke wereld bevindt!

Werkelijke wetenschapsmenschen als deze laatsten zullen ook volstrekt niet meenen, wanneer zij het laatste universitair of daarmee gelijkstaand hooger examen hebben afgelegd, dat zij nu ‘klaar’ zijn, zooals zooveel ‘gestudeerde’ vrouwen schijnen te veronderstellen! Zij poseeren niet, zooals die vrouwen, laten niet zoo zien télkens als 't maar kan ‘hoeveel zij wel weten’, trachten nooit te overbluffen door allerlei ‘geleerde woorden’, (die natuurlijk totaal onbegrijpelijk zijn voor oningewijden, en onnoozelen beteuterd doen staan!) vinden niet ‘dat zij nu eens iets moeten praesteeren’ om de buitenwereld te doen zien, *hoe* knap ze wel door de studie zijn geworden, laten alles na wat speciaal voor de buitenwereld moet gedaan worden om opgang en reclame te maken. Zij vinden allen, dat zij na afloop van dat laatste examen pas aan ‘de eigenlijke studie kunnen *beginnen*’, dat al het voorgaande maar een *voorbereiding* is geweest. Als deze mannen eens van hún kennis hetzelfde gebruik voor de buitenwereld-reclame wilden maken, als menige vrouw van de hare, dan werden al die vrouwen in een oogwenk overschaduwd! Maar daar denkt een echt wetenschapsmensch niet aan, gelukkig voor de bedoeling dier feministen. (Is 't niet eigenaardig, dat vrouwen die het méest op den man aan te merken hebben, vaak het ‘fanatiekste’ zijn om hem na te volgen?! Wat volgt men na? Een leelijk, af keurenswaardig voorbeeld? O neen! Maar wel een mooi, edel, hoog ideaal. *Is* de man dit dus voor die vrouwen?! Tóónen zij niet, ondanks hun schetterende beweringen van zijn minderwaardigheid, dat zij hem integendeel zéér hoog stellen, en niets liever zouden willen dan precies te zijn als hij?)

Nogmaals, echt wetenschappelijke studie omvat ontzaglijk veel meer dan ‘schoolkennis’ ‘voor groote-menschen’ opdoen! 't Is de *diepe gedachtengang*, de *ervaring* en de *redeneering* die iets eerst wetenschappelijk maakt, (of de kennis nu wordt opgedaan aan een hoogeschool gebouw of daar buiten!) en die gedachtengang kan pas verkregen worden na jaren en jaren studie en diepe herseninspanning, na 't heele vak beheerscht te hebben. (Dat pas ingeschreven studenten daar meestal niet over meepraten kunnen, zal men toch wel inzien?) Ik haal hier ongeveer aan, wat een prof. op een zijner colleges tot zijn studenten zeide, toen hij eens niet tevreden scheen over de responsies: ‘Mag ik u allen opmerkzaam er op maken, dat wij hier *hoogere* studie moeten doen! 't Is niet voldoende precies op te teekenen wat ik hier vertel; en ook niet, nauwkeurig te “leeren” wat hier in dit door ons gebruikte boek staat. Búiten dit alles bestaat nog een uitgebreid studieveld; daarop geef *ik* u slechts een kijkje; maar aan u allen zélf is het, daarin eigen navorschingen te doen. Dát eigen onderzoeken, daar moet gij heen; wij moeten *wetenschappelijk* studeeren!’

Verder noemt men alleen datgene echt wetenschappelijk, dat *volgens de strengste* **verstands***inzichten* (ik vestig hier speciaal de aandacht op!) *logisch wáár* en *precies* is. Gemoeds- of gevoelsfactoren mogen hier niet in meespreken. Zoo die er wél bijkomen, is het niet zuiver wetenschappelijk meer, doch wordt het '*populair*wetenschappelijk'; en hoe méer gevoelsfactoren er zich in mengen, hoe verder het zich van het echt wetenschappelijke verwijdert, om ten slotte *on*wetenschappelijk te worden.

Tot de strengste, zuiverste, echtste wetenschap behooren de *natuurwetenschappen* (hiertoe worden gerekend: plant-, dier-, delfstofen aardkunde, sterrenkunde, scheikunde, wiskunde, en andere). Bij deze wetenschappen wordt alléen aangenomen wat *proefondervindelijk* bewézen en aangetoond is; wat wezenlijk een *waarheid* is uit nauwkeurige, juiste proefnemingen gebleken. Men mag hiertoe geen enkele veronderstelling rekenen; en geen enkele fantasie-voorstelling, daar die *niet* op werkelijkheids bewijsgronden berusten.

De rest der wetenschappen bestaat uit hypothesen of onderstellingen, die slechts zoolang bruikbaar zijn, als nog geen proefneming is geslaagd welke de waarheid en juistheid er van bewezen heeft, al ziet men dan ook in de toekomst wel de mogelijkheid, dát zij eens *zal* slagen.

De natuurwetenschappen zijn de 'exacte vakken'; en de andere, die dus niet behooren tot de strengste, zuiverste wetenschap, noemt men 'abstracte of sagenvakken.'

Als iemand, vooral een man, het waagt te zeggen: 'de vrouw is voor wetenschappelijke studie niet geschikt', wordt hij of zij dadelijk beschuldigd van eigenbelang of partijdigheid! Men vat zulk een bewering dan haast altijd op als een *persoonlijke* subjectieve meening, voortgekomen uit een of andere persoonlijke beweegreden. En dan wordt zoo iemand verontwaardigd en boos toegevoegd: 'wat zijt ge toch schandelijk "conservatief"! Ge wilt *met opzet* de vrouw voor "dom" uitmaken en haar alle toegangen tot ontwikkeling afsluiten! ge wilt de vroegere oude tijden weer terugbrengen, waarin de vrouw een arme, onwetende slavin was!' En tot den man wordt nog dit er bij gevoegd: 'dan kunt gij haar béter onderdrukken, nietwaar, en kan zij zich gedweeër onderwerpen aan uw lage, minderwaardige bedoelingen omtrent haar!' - Maar mijn hemel, wannéer zal men dan toch eindelijk eens inzien, dat een dergelijke meening omtrent de niet-geschiktheid-der-vrouw voor echte wetenschap, héél best volkomen *objectief* kan gevormd zijn, *uit werkelijkheidsbewijzen*, zonder éénige beschamende beweegreden als eigenbelang! Wanneer zal men toch ophouden, den man te beschuldigen van onwaardige bedoelingen, zoodra hij een dergelijke meening als hierboven, uitspreekt! Hij staat immers niet meer op het lage standpunt der oude tijden; en, óók uit eigen ervaring, kan ik zeggen, dat hij thans slechts dát wenscht wat de vrouw wezenlijk *ten goede* komen zal, terwijl hij haar van harte ter zijde wil staan om haar dat goede te doen vinden. Weg dan voortaan met die al te vaak geuite, onrechtvaardige beschuldiging!

Dat de vrouw volstrekt géén 'dom' schepsel is, weet iedereen wel. Zij is stellig geschikt om 'geestelijke kennis' in het algemeen op te doen; de een meer, de ander minder, al naarmate ieders geestvermogens. Hier wensch ik dus niet over te spreken. Alléén over de vraag: 'is de vrouw voor *wetenschappelijke studie* geschikt? even geschikt als de man?'

Legt men deze vraag velen feministen voor, dan antwoorden zij zonder aarzeling: 'ja, even geschikt.' En dan wordt er bijgevoegd op een toon van klem en vaste overtuiging, met een beslistheid die géén tegenspraak gedoogt: 'dat heeft zij bewezen'. Hierop durf ik dan te antwoorden, in navolging van het aan het begin staande citaat van Prof. Jelgersma: 'al wordt dit ook met meerderheid van stemmen op alle vrouwenvergaderingen beslist, *daar stoort de werkelijkheid zich niet aan!*'

Ik sta hier even bij stil. Die feministen beweren zoo zeker: 'dat is bewezen'. Ik beweer van niet! Wát is er bewezen? Dat wezens, die door hun uiterlijk vooral, tot de vrouwen worden gerekend, aan een hoogeschool kennis kunnen opdoen; dat zij examens kunnen afleggen, met min of meer goeden afloop, die als 'hooger' worden aangemerkt; dat verscheidene vrouwen een academische studie ten einde hebben gebracht en eenigen een acad. graad hebben behaald. Verder, dat enkele vrouwen werkelijke, goede wetenschappelijke geschiktheid hebben getoond, b.v. Madame

Curie, (maar de grootste hoop heeft nog niets dergelijks getoond!) Maar.... er is geen denken aan, dat dit alles het door den man getoonde evenaren kan.

Gretig ziet men dan ook uit, of er onder de jongere meisjes geen genieën op te sporen zijn; en is er een die de verwachting opwekt eenigszins op dat ideaal te zullen gelijken, dan worden álle zeilen bijgezet om haar te laten studeeren, om haar tot een reclame-pop te maken, die men triomfeerend in de toekomst kan ronddragen tot heil der vrouwenbeweging.

Haast altijd zijn de zoogenaamde 'bewijzen' voor de geschiktheid der vrouw voor wetenschappelijke kennis (óók wel geleerdheid geheeten) oppervlakkige *uiterlijkheden*, die bitter weinig zekerheid geven! En van zúlke dingen zegt men nu, dat ze deugdelijke bewijzen zijn!! Wat zeggen die ons; laten zij ons soms den weg en de pogingen en krachtsinspanning zien waardoor men tot de uiterlijke resultaten gekomen is? O, zij kunnen ons op zulk een dwaalspoor brengen! Ik denk hier o.a. aan de verklaring van een studente, dat haar professor zoo tevreden was over haar responsies en zulk een goeden dunk van haar kennis scheen te hebben. 'En hij moest toch eens weten,' voegde ze

er lachend bij, ‘dat ik dat maar door intuïtie weet! ik ráád er naar en 't is meestal goed. Maar als hij mij vroeg, hoe ik er aan gekomen was, dan zou ik heusch geen raad weten, want dàt weet ik zelf niet!’ Welnu, dan werd hier dus zelfs een hoogleeraar om den tuin geleid door een uiterlijk resultaat! (of dééd hij maar zoo?!...)

Er kan van géén ernstig, nauwkeurig onderzoek van het studievraagstuk sprake zijn, zoo lang er zoo oppervlakkig en partijdig, ja zelfs onnoozel, door velen over wordt geoordeeld. 't Moet eens uit zijn met beslissingen van ‘*de* vrouw is voor wetenschappelijke studie even geschikt als *de* man’, wanneer een of andere vrouw hetzelfde examenresultaat behaalt als een of andere man. Of van ‘*de* vrouw is voor studie beter geschikt dan *de* man’, als toevallig een vrouw van uitstekende geestvermogens een mooier resultaat behaalt dan een domme man. Of van ‘o, wat is de vrouw toch voor wetenschap geschikt!’, als een vrouw anderen heeft overbluft door een vloed van geleerd klinkende woorden, op gewichtigen toon geuit. Ook moet men een bewering als ‘de vrouw moet zware herseninspanning van jaren achtereen boeten met schade aan haar lichaam’, niet dadelijk verachtelijk verwerpen alsof 't de grootste lastering was. 't Schijnt wel, of zoo iets eerst zou geloofd worden, als *alle* studeerende vrouwen inéénzakten van zwakte en vermoeienis, en zich dóódsbleek met holle wangen en ingezonken oogen voortsléépten door het leven!! Eerst zúlke buitengewone, sterk in 't oog vallende, met geen mogelijkheid te loochenen teekenen kan men blijkbaar pas aannemen als ‘nadeel aan 't lichaam!’

En zij, die het lichamelijk nadeel zelf ondervinden? Och, meestal beseffen zij dat zelf niet; zóó weinig zijn meisjes gewoonlijk op de hoogte van wat hun eigen lichaam betreft; 't gaat soms zóó ver, dat zij de waarheid ontkennen der verschijnselen die een deskundige haar daaromtrent meedeelt. En weten zij het wèl, dan zwijgen zij er liefst over. Ze zijn véél te bang, dat de buitenwereld en kwaadwilligen zullen zeggen: ‘zij is voor studie ongeschikt’; want dat is voor háár synoniem met ‘dom; te stomp van hersenen om geestelijke kennis op te doen.’ En wat doet een vrouw al niet om de eer harer sexe hóóg te houden! Zóó angstig zijn zij, voor *dom* te worden uitgemaakt, dat zij zich háásten, zoodra maar het vermóeden bij haar opkomt dat iemand een opgedaan lichamelijk nadeel aan ‘ongeschiktheid voor studie’ zal toeschrijven, zelfs het begin van een kik daarover af te snijden met een snel: ‘maar dat komt niet door de studie!!!’

We mogen niet *de* vrouw oordeelen naar een of andere speciaal zwakke vrouw naar lichaam en geest. Maar evenmin mag dat gedaan worden naar een bijzonderheid als Madame Curie b.v.! Meet dan steeds met dezelfde maat, dát alleen is eerlijk! Niet naar uitzonderingen moet *de* vrouw worden geoordeeld, doch naar de meerderheid.

Onwetendheid, onnauwkeurigheid en partijdigheid brengen ons op een dwaalspoor, waarop o zooveel kwaad kan worden gesticht. Daarom, àf van dat verkeerde pad en den juisten, waren weg tot de oplossing van het vraagstuk der vrouwstudie gezocht!

Ik heb gedacht, eenzijdige onjuiste beschouwingen het best te kunnen vermijden, door éérst samen met een *man* het vraagstuk te bespreken. Vergelijkingen van mijn op studie-gebied opgedane ondervindingen en waarnemingen, met het zéér groote aantal door eigen ondervinding, waarneming en studie verkregen resultaten van den heer P.J. Bolleman v/d Veen (natuurhistoricus) hebben mij tot de conclusie doen komen, dat inderdaad *de* vrouw voor wetenschappelijke studie véél minder geschikt

is dan *de* man. Wat deze meening betreft, moeten wij dus beiden Professor Blok bijvallen; ons beider waarnemingen brengen ons daartoe; zij bevestigen zijn opinie.

Die mindere geschiktheid komt voort uit *natuurredenen*, waaraan de vrouw zelfvolstrekt geen schuld heeft, en waarvoor zij zich nooit behoeft te schamen. (de natuur toch heeft daar een doel mee, dat iedereen niet anders kan erkennen als *schoon;* ik zal het daar later in een ander stukje eens over hebben). Zooals Professor Jelgersma in het citaat zegt, is een man niet hetzelfde als een vrouw, wát men daarover ook gelieft te beslissen. De man heeft zijn *eigene*, speciaal hém behoorende eigenschappen, evenals de vrouw háar eigene speciaal háar behoorende eigenschappen bezit.

Ik vestig er aller aandacht op, dat niet voor *elke* vrouw in het bijzonder geldt, wat voor '*de* vrouw' in het algemeen wordt gezegd. Evenmin beteekent '*de* man', hetzelfde als *elke* man. Er zijn specifiek vrouwelijke en specifiek mannelijke eigenschappen; en de eene vrouw is sterker specifiek vrouwelijk

dan een andere, evenals de eene man sterker specifiek mannelijk is dan de andere. Er zijn vrouwen met vele mannelijke eigenschappen, en mannen met vele vrouwelijke. Dat kan van elk individu in het bijzonder eerst bepaald worden na nauwkeurig onderzoek. Al naarmate een vrouw meer of minder specifiek vrouwelijk is, staat ze in nauwer of minder nauw verband met '*de* vrouw'. Net als een man verder of dichterbij '*den* man' komt te staan naarmate hij minder of meer specifiek mannelijk is. Hiermee moet bij een beoordeeling wèl rekening worden gehouden!

Geschiktheid voor wetenschappelijke studie, of echte 'geleerdheid', vereischt mannelijke eigenschappen; daarom is de *man* er voor geschikt. Maar daarom is de *vrouw*, die een wezen is met *andere* dan mannelijke eigenschappen, daarvoor *niet* geschikt; haar eigen natuur wijst er op. Een geleerde vrouw is een tegennatuurlijkheid.

In zijn brochure 'De moderne vrouwenbeweging, van een psychologisch-philosophisch standpunt bezien', wijst Dr. Soesman den weg, dien we moeten gaan om tot een goede oplossing van het vraagstuk te geraken. Wij moeten geen gedéelten van een mannenlichaam vergelijken met stukjes van dat eener vrouw, maar wel *een mannelijke* en *één vrouwelijke éénheid.* Die *éénheid* strekt zich niet slechts uit tot het lichaam, tot de stof. Maar die gaat véél verder: zij omvat ook dat, wat 'leven', uitdrukking geeft aan de stof. Dit 'leven', dat wij ook 'ziel' noemen is juist de voornáámste factor in een eenheid waarmee men rekenen moet. Dit 'leven' maakt het grootste verschil uit tusschen twee eenheden (zelfs al zijn twee lichamen in hun bestanddeelen gelijk, dan nóg kan de ziel er verschil tusschen maken waarneer men de eenheden in hun *gehéél* beschouwt.)

Lichaam en ziel staan met elkaar in het nauwste verband; zij zijn volstrekt niet onafhankelijk van elkaar, zooals vaak wordt beweerd.

Daardoor komt het, dat een seksueel verschil van mannen- en vrouwenlichamen óok een seksueel verschil ten gevolge heeft in de *ziel* van den man en die der vrouw. En dit verschil in ziel wordt gevoeld in het verschil van beider geestes- of *verstands*leven.

Dit vond ik ook vermeld in het boekje 'Didactische ketterijen' van Prof. Dr. Gaudig, die mij bevoegd toeschijnt een oordeel over deze zaak uit te spreken, daar hij, zooals de voorrede zegt, 'als directeur van een middel bare meisjesschool en een seminarium voor onderwijzeressen een ruim veld voor experimenteelen opvoedkundigen arbeid tot zijn beschikking vond.' - 'Voor mij daarentegen staat het voorloopig nog vast,' zoo schrijft hij, 'dat de psychophysische erkenning van een seksueel verschil, deze scheiding (van het geestelijk leven van man en vrouw) tot een eisch der natuur maakt.' En verderop: 'Het kan niet wel zijn aan te nemen, dat *een physisch en daarmee samengaand psychisch verschil* zich niet zou openbaren door *een uiteenloopen in het geestelijk leven.*'

Welk verschil is er nu in de mannelijke en vrouwelijke ziel, welke ten gevolge heeft verschil in verstand en daardoor verschil in geschiktheid voor wetenschappelijke studie?

Het antwoord hierop geef ik ongeveer uit het mij daaromtrent meegedeelde door den heer Bolleman v.d. Veen: 'De man is een dualistisch wezen, d.w.z. dat hij bestaat uit 2 wezens op zijn minst, welke hij geheel van elkaar afgezonderd kan houden, omdat zij *onafhankelijk van elkander* zijn; een *gevoelsmensch*, en een geestelijk-*verstandelijk mensch.* Deze factoren staan *naast* elkaar, de eene kan de rol van de andere overnemen, ze kunnen in elkaars plaats treden. Bij de vrouw is dat

anders: de vrouw bestaat *niet* uit van elkaar onafhankelijke factoren. Wel is zij eveneens samengesteld uit een gevoels- en een verstandsgedeelte, maar die zijn *zóó innig met elkaar vergroeid* en in elkaar vermengd, dat zij *onmogelijk van elkaar gescheiden kunnen worden.* (Ze zijn tot een volkomen éénheid samengesteld.) De vrouw kan nooit één deeltje zuiver verstand zonder gevoel van haar eenheid afzonderen, zooals de man.'

Dit is de basis van de geheele zaak; de spil waar alles om draait.

Brengen we dit in verband met wat er in het begin van dit stuk over de beteekenis van 'wetenschappelijke studie' is gezegd. Hoe zuiverder en volkomener deze moet gedaan worden, hoe grooter en onvermengder *verstands*factoren er voor worden vereischt. De man kan, door de samenstelling zijner ziel, aan die eischen voldoen; de een beter dan de ander natuurlijk, al naarmate zijn verstandsgedeelte gróóter is. Hij kan zijn verstand dus *onverdeeld* aan de studie geven. De vrouw echter kan *niet* aan die eischen voldoen, daar zij onmogelijk in staat is, tengevolge der samenstelling harer ziel, haar verstand zuiver en onverdeeld te houden.

Overal en telkens komen zich gemoeds- of gevoels-deeltjes onder de geestelijk-verstandelijke mengen. Die kunnen er niet uit worden geweerd. Daar deze er voor echte, zuivere wetenschap niet bij *mogen* komen, is de vrouw van nature ongeschikt voor het streng-wetenschappelijke; (exacte vakken) min of meer geschikt voor het populairwetenschappelijke; en het meest geschikt voor het *on*wetenschappelijke. (waartoe haar geliefde fantasie- en feeën-voorstellingen behooren, welke het meest met de werkelijkheid en waarheid in strijd zijn.)

Wat een afmattende zware strijd heeft de vrouw te voeren om toch maar zoo zuiver wetenschappelijk als mogelijk is, te studeeren! 't Is een voortdurend gevecht tegen de gevoelsfactoren, die steeds door moeten worden verdreven en onderdrukt! Alleen dán wordt de studie haar vergemakkelijkt, wanneer het dingen betreft waarbij gevoel en verstand samen gaan. Maar ze wordt haar ontzettend moeilijk gemaakt daarentegen, wanneer het gevoel zich krachtig verzet tegen het als wáar aannemen van een of ander studiedeel.

Bij de vrouw kan een denkbeeld alleen dan postvatten in haar verstand, als haar *gevoel* dat toestaat. Dat gevoel is als een wacht, die ieder zich aanmeldend idee nauwkeurig onderzoekt: is het 't daarmee ééns, dan mag het 't verstand binnendringen, dan helpt het zelf mée om het er in te krijgen! Is 't er *niet* mee eens, dan volgt er óf een onmiddelijk ter zijde zetten er van, (zooals in de natuur van de vrouw ligt, en men ook ziet gebeuren bij onontwikkelden); óf wel (bij de ontwikkelde vrouw; en vooral bij de studeerende die wéet dat haar verstand de boventoon moet hebben,) een hevige strijd tusschen gevoel en verstandsgedeelte over de vraag wie den voorrang hebben zal! 't Gevolg van dien strijd is, dat de studeerende vrouw het denkbeeld slechts opnemen kan in een klein gedeelte van het verstand, en dat 't gevoel verder doordringen zóó belet, dat zij slechts *oppervlakkige* kennis verkregen heeft. Zij heeft dan hetzelfde resultaat bereikt als een man met middelmatig verstand: beiden konden niet het vereischte verstand geven, dat er voor echte wetenschappelijke kennis-verkrijgen noodig was.

Bij den man blijft het denkbeeld niet binnen de grenzen van zijn verstand: het overschrijdt die grenzen ten einde het geheele zieleleven te verrijken en mooier en grooter te maken. Zijn zieleleven is een gevolg van zijn verstandsleven. Dus elke nieuwe kennis, door het verstand verkregen, vergroot zijn persoonlijkheid, wordt een deel van hemzelf tot zijn geestelijk *eigendom.*

Als men dit nu vergelijkt met de oppervlakkige kennis welke de vrouw van dezelfde studie opdoet, dan ziet men dadelijk het groote verschil. Bij den man zijn de resultaten tot deel van hemzelf, tot zijn eigendom geworden. Bij de vrouw blijven ze ‘er bovenop liggen’, dringen niet tot haar eigen wezen door en verrijken hare persoonlijkheid in geenen deele.

Hieraan schrijf ik toe het voortdúrend, tot in den treure toe, repeteeren van al het geleerde, waarover Prof. Blok terecht in zijn artikel bericht heeft. Oppervlakkige kennis is gauw verloren, en is zij nóódig om een vak te kunnen beheerschen, om door een examen te komen, dan is er geen ander redmiddel tot onthouden, dan zoo vaak mogelijk repeteeren. Dat spoedig vergeten schrijven de meeste meisjes toe aan hun slecht geheugen; ik heb herhaaldelijk hooren klagen: ‘'t is zoo naar, dat ik zulk een slecht geheugen heb!’ (onbegrijpelijk, dat ze dàäraan altijd de schuld geven, terwijl datzelfde geheugen in andere gevallen, buiten de studie, zoo *goed* onthouden kan; àls 't gevoel er maar bijkomt, of hoofdzaak is!)

Uit het verschil van zielssamenstelling komt ook voort ‘het gebrek aan logica’, dat men de vrouw zoo vaak verwijt. Alle beweringen hieromtrent kan ik m.i. het best duidelijk maken in deze woorden, uit een brief aan mij van een wetenschapsman geciteerd: ‘een psychologisch raadsel, n.l. het merkwaardig verschijnsel, dat de vrouw in 't algemeen op een slechten voet staat met de logica. Luistert men b.v. naar het betoog van een vrouw over een en ander sociaal of sociaal-ethisch onderwerp, dan loopt door een groot deel er van een logische draad; maar plotseling, zonder dat men er op verdacht is, wordt die draad afgeknipt en staat de logica met 't hoofd naar beneden en de beenen in de lucht, zonder dat de spreekster er zelf iets van bemerkt.’

Dit verschijnsel leg ik op de volgende wijze uit: de spreekster moest, om de logische draad te blijven vasthouden van het begin tot het einde, haar zuiver *verstand* volgen, maar als vrouw kan ze dat niet. Wanneer nu bij zulk een betoog ‘de draad afgeknipt wordt’, is onverwachts, voordat men en zijzelf er op verdacht is, haar *natuurlijk* wezen,

haar *gevoel* te voorschijn gekomen; het is het niet ééns met het verstand, en heeft zijn heerschappij willen terugnemen, door de logische reeks van oorzaak en gevolg plotseling te verstoren en verder de leiding op zich te nemen! De spreekster redeneert dan verder met haar *gevoel* als leidende draad, en verkondigt allerlei denkbeelden, die totaal niet kloppen met wat zij éerst heeft gezegd toen haar *verstand* nog de leiding had! Eérst was een kunstmatig, 'aangepast' wezen aan het woord; nu is 't haar eigen natuur, waaraan zij onbewust de voorkeur heeft gegeven.

Weer een oorzaak van niet-geschikt-zijn voor echt wetenschappelijke of zuivere verstands-studie.

Een andere hinderpaal voor goed wetenschappelijk studeeren is de vrouwelijke eigenschap, waarover Prof. Jelgersma het heeft gehad op het Intern. geneesk. congres: de vrouw verdiept zich graag in alle mogelijke kleine bijzonderheden, en daardoor ziet zij vaak 'door de boomen het bosch niet.' Deze eigenschap merkt men herhaaldelijk op als zij studeeren moet, o.a. bij 't maken van teekeningen op laboratoria. Alle bijzonderheden uiterst nauwkeurig, maar de hoofdzaak niet zien. Daardoor wordt er héél wat nuttige tijd aan nuttelooze nietigheden verspild!

Meisjes en vrouwen werken harder dan mannen, wordt er vaak beweerd. Ja, ze zijn zéér vlijtig en geven zéér veel tijd en herseninspanning en moeite aan de studie, maar.... al is de quantiteit der studie-uren dikwijls bij de vrouw grooter dan bij den man, de qualiteit der opgedane kennis staat bij hem tóch het hoogst.

Als we nu alles weer eens nagaan, dan zien we zoo duidelijk, dat de vrouw niet bestemd is voor het wetenschappelijk studiegebied. Om dáarop goede resultaten te bereiken, moet zij haar eenheid, haar *eigen* persoonlijkheid geweld aandoen, want zij moet die zooveel mogelijk *aanpassen* aan die van den man. En dat geeft een strijd en een inspanning, waarvan vele mannen zich geen begrip kunnen vormen! De moeìlijkheden beginnen, *wanneer het vrouwen-ziele-leven ontwaakt*, dat pas mét zich meebrengt haar specifieke vrouw-eigenschappen. Dán openbaart zich eerst het verschil met den man, die in dezelfde jaren van de ontwaking van zijn zieleleven een geheel ándere richting inslaat dan de vrouw. De strijd in de studie is voor een vrouw dés te zwaarder en afmattender, naarmate zij een grooter, dieper gevoelsleven heeft. Dit wordt voor haar een *rem*, en eindelijk *de absolute rem*, waarvoor zij *moet* blijven stilstaan al is haar verstand op zichzelf nóg zoo goed, en haar wil nóg zoo krachtig, (alleen dán kan zij weer een eind verder komen, wanneer door een of andere levensoorzaak het gevoelsleven zich uitbreidt; dán kan ook het verstand zich uitbreiden, maar.... in de richting toch altijd van *die* levensoorzaak.) Voeg bij die moeilijkheden en zware inspanning, de groote mismoedigheid die velen door 't niet bereiken van vurig gewenschte resultaten ondervinden, de angst voor examens welke toch de noodzakelijke kennis vorderen, en 't veel zwakker en teerder aangelegd vrouwelijk lichaam; en men ziet, dat dit alles niet anders kan voortbrengen dan *nadeelige gevolgen* voor de vrouw: overspanning en zenuwziekte. Háár zenuwen zijn speciaal ingericht voor het gevoelsleven; en zij moet er voor boeten, als zij die gebruikt op een terrein waar zij niet thuis behooren.

De *natuur* tóónt duidelijk door vele, véle verschijnselen, dat de vrouw niet behoort op het mannengebied van zuiver verstand. Zij is bestemd voor *het gevoelsleven* in de allereerste, voornaamste, gróótste plaats; het wezen der vrouw is *liefde* in den uitgebreidsten zin. -

JEANNE C.L. HELFRICH.

Boekbeschouwing.

Het Sprookje.
(Naar aanleiding van Mevr. Metz-Koning's ‘Van de Zonnebloem, die de zon wou zijn.’)

Ach, die didactiek, die ellendige zucht van den tegenwoordigen tijd om te leeraren, om iets van, meestal vermeende, levenswijsheid aan den man te brengen. Het arme sprookje is er door vermoord.

Als een vreemde, mooie vogel kwam het sprookje van verre gevlogen naar onze lage landen. Zijn fijne vleugeltjes schitterden van goud, hel-blauw was zijn teer lijfje en zoò vlug en speelsch dartelde en vloog het en zoò snel was het nu hier, dan daar, dat 't onze oogen bij het kijken pijn deed. En als het zong, dan werd de lucht vervuld met een helder tjilpend gefluit, schooner dan het slaan der nachtegalen in zomeravond. Wij vonden het wel lief en mooi, maar dat aldoor dartelen vermoeide ons en dat fluiten,

nu ja men kan toch niet den geheelen dag zingen. Toen hebben wij het gevangen genomen en in een eng kooitje gekneld. Het sprookje kon in gevangenschap niet tieren en kwijnde weg en stierf.... Dit was nu wel jammer van het mooie vogeltje, maar ach, er bleef ons nog zooveel om naar te zien en te hooren en over te spreken. Wij, menschen, waren toch immers zooveel meer dan een mooi, exotisch vogeltje; wij hadden elkaar en onze gedachten, onze wijsheid, onze kennis. Wij praten daar weer druk over en aan het sprookje en zijn wonderen zang dachten wij al gauw niet meer.

Het arme sprookje! Hadden wij het maar nooit gevangen en het laten dartelen en spelen onder onzen valen hemel, misschien hadden wij dan zijn wondergeluid gehoord.

In het zonnige Zuiden, waar slanke minarets opranken tegen den blauwen, zonlichtovergoten hemel en de muezzin van af den ranken toren met plechtige stem de geloovigen tot bidden vermaant; waar de gepluimde palmen geheimzinnig ruischen in den maanlichten avond, daar voelt het sprookje zich thuis.

Ziet, daar zitten in breeden kring de geloovigen, blauwe, ijle wolkjes blazend uit hunne nargilehs, rondom den grijzen verteller, en luisterend met stille aandacht. Zij staren droom-verloren voor zich uit en zien de kleurige, fantastische beelden, die de sprokenzegger voor hen optoovert. Ademloos luisteren zij naar de vreemde, grillig-schoone avonturen van Sindbad, van Haroen-al-Rachid, van Pari-Bann en zoovele anderen.

Maar eens is sprookje (het was vóór den tijd dat het stierf) heel ver weg gevlogen naar het hooge Noorden en heeft zich daar vertoond aan een armen schoenlappers zoon. De jongen heeft niet getracht het te vangen, maar heeft het roerloos, met verrukte oogen aangestaard. Toen de schemering al het reëele vager doezelde, heeft sprookje gezongen en de arme jongen luisterde in aandachtvolle wijding, de wangen nat van uit ontroering geschreide tranen. Toen hij ouder was geworden, nam hij papier en pen en schreef alles op, wat op dien schoonen avond sprookje hem had voorgezongen. En de menschen eerden Hans Christiaan Andersen als een groot dichter.

Bij Andersen zien wij nog eens die wondervolle dooreenmenging van realiteit met fantazie, hooren wij nog eens dien eenvoudigen, klaren toon, die de fundamenten zijn van het echte sprookje. Bij hem niets opzettelijks en toch alles met bewust overleg neergeschreven, bij hem geen belachelijke wijsheid op langdradige wijze verkondigd, maar klare eenvoud, diep, natuurlijk gevoel en kinderlijke oprechtheid. Andersen was als een kind en zòò als hij zelf eenmaal met huiverende bangheid en geheimzinnige ontroering luisterde naar de heldere stem, die hem al die schoone verhalen voorzong, zoo gaf hij ze in alle oprechtheid weer.

Andersen geeft geen didaktiek, maar de diepe levenswijsheid, die hij in den loop der jaren vergaard heeft, is onopzettelijk en onmerkbaar de ondergrond van al zijne sprookjes.

Zijne sprookjes hebben ziel, gevoel, verbeelding; zij tooveren een sfeer van droomerijen voor uwe oogen, maar toch zijn ze echt, reëel; zij ontroeren diep, zijn nergens onmogelijk en van eene zuiverheid van uitbeelding, die verbazen doet.

Herinner u het leelijke jongen eendje, de kleine en de groote Klaus, de kleine zeemeermin; denk eens aan de klare schoonheid der natuurbeschrijvingen, de fijne fantazie en diepe filosofie van al deze buitengewone verhalen.

Andersen was wel de laatste groote sprookjesschrijver.

O, die verrukkelijke bange aandacht en vreemde verbijstering, waarmee een kind luistert naar die verhalen van kabouters en prinsessen en tooverheksen uit landen van héél ver. In de kamerschemer (want wanneer klinken sproken geheimvoller dan in een duisterend vertrek?) dicht om den verteller heengedrongen en zwaar ademend van stille verrukking, luisteren zij en volgen woord voor woord, zin voor zin. Niets ontgaat hun, soms verrassen zij door eene naieve vraag. Dan ook wordt de eerste kindersmart geleden en tranen druppelen langs hunne wangen om den dood van eene schoone prinses. Maar plots weer trilt de blijdschap in hunne zieltjes en lachen hunne oogjes, schitterend in het wordend duister; er is weer hoop, de booze toovenaar wordt gestraft, de goudlokkige prinses gered; er is vreugde, ontroering. Ieder tafereel leven zij mee en hunne kinderlijke verbeelding omdroomt de werkelijkheid met irreëelen schijn. Het sprookje weeft een gouden spinsel van droomerijen in de ziel

van het kind en in die droomen leeft al wat het in zijn diepste binnenste verlangt en hoopt. Sprookjes maken hen tot kleine dichtertjes.

Ach, waarom moet een sprookje voor ons, groote menschen, altijd een of andere les bevatten; waarom kunnen wij het niet genieten om de fantazie en poëzie, die het zoo rijkelijk bevat, terwijl wij dan toch tevens, onmerkbaar, die diepe levenswijsheid puren, die de basis van elk sprookje is. Maar laten wij dan ook niet analyseeren, speuren naar moraal. Waarom vraagt men van ieder sprookje tekst en uitleg; mag het dan niet zoo maar een eenvoudig verhaaltje zijn, de zuivere weergave van hetgeen de dichter in zijne rijke verbeelding zag? Waarom toch altijd die lust om commentaar te leveren?

Helaas, het sprookje van den tegenwoordigen tijd is eene wijsgeerige puzzle geworden.

De sprookjes van Mevr. Metz-Koning zijn fijn, lief, fraai gestyleerd, raak gezegd, snoezig, al wat ge wilt, maar meestal... geen sprookjes. Zij schrijft sprookjes voor groote menschen: waarom niet liever voor groote kinderen? Waarschijnlijk zouden zij er niet slechter om zijn, maar mevr. Metz heeft in den loop der jaren een dosis ervaring en filosofie opgedaan, die zij zoo drommels graag eens aan den man zou willen brengen. Waarin kon dit beter dan in sprookjes? Dus belastte zij die teere, broze lichaampjes met hare zware gedachten over leven, kunst en maatschappij. Zij vergat helaas dat een sprookje geen college in wijsbegeerte is, en zij leeraarde en preekte met groote gewichtigheid, oppervlakkig, soms ook met diepe overtuiging, maar ondertusschen bezweek het sprookje onder die zware vracht en werd een zwak, misvormd wezentje.

Om dit te zeggen bood de verschijning van haar jongste boek ‘Van de zonnebloem, die de zon wou zijn’ mij een gunstige gelegenheid. Neem b.v. direct het eerste sprookje, waarna het geheele boek genoemd is. Is dit die wondere, kinderlijke toon, die men bij de Grimms vindt, die Andersen zoo bij uitstek eigen is? Het is niets dan een tamelijk vervelend, langdradig-geschreven tendenz-verhaal, eene makke afstraffing van eigen dunk, hoogmoed en heerschzucht. Het derde sprookje ‘Van de Tevredenheid’ is hol en gewrongen, zwaar op de hand. Veel eenvoudiger en dadelijk ook veel beter is de ‘Roman van een eendje,’ een verhaal met aardige trekjes als b.v. de teekening van de moedereend en de pedanterie van het mannetje, maar toch lijdt ook dit verhaal aan gerektheid, worden ook hier weer kregelmakende lesjes gegeven. Het beste lijkt mij ‘Van de groote en de kleine Spar’, het verhaal van twee arme kinderen, die in de Kerstnacht, midden in de volle heerlijkheid hunner droomen en fantazieën sterven. Hier hoorde ik op sommige plaatsen het fijne geluid, hier is soms de teere door een strengeling van werkelijkheid en fantazie, die den grooten sprookjesschrijvers eigen is. Maar voor het meerendeel blijven het toch, soms vlotte, soms vervelende schetsen, met aardige verhaalmotieven (zooals b.v. Een klompenhistorie) met diepe, meestal echter suikerzoete, taaie gedachten, schijndiepzinnig en gewild.

Het is waar, en ik deed dit misschien niet duidelijk genoeg uitkomen, alle sprookjes hebben een dieperen, filosofischen ondergrond, maar de bedoelingen zijn dan zoo onnaspeurbaar en tevens zoo klaar, alles wat zweemt naar opzettelijkheid moet zóó

angstvallig vermeden worden, dat het alleen zéér groote dichters gelukt is een harmonisch geheel te scheppen.

Maar ondertusschen gaan kleine talenten met misdadige luchthartigheid voort het ragfijne sprookje te vermoorden.

LEO MULOCK.

Gedachtenwisseling.

Ik was het laatst met eene uwer correspondenten niet geheel eens, die zoo'n eigenaardige definitie van mannenliefde gaf.

Ik wil er hier even op ingaan, omdat u er ook ooren naar hadt.

't Is een weinig moeilijk 't geval te bespreken vanwege de kieschheid.

Maar een man, al is de begeerte bij hem een voornaam element, zonder dat zou hij geen man zijn, desniettegenstaande begrijpt hij toch zeer goed een hoogstaande en liefhebbende vrouw, stelt juist bizonder prijs op dat liefderijke in eene vrouw.

Kijk, een man is anders dan een vrouw, hiervan moet men uitgaan, overigens hebben ze beiden hun deugden en gebreken, zonder dat men nu tot eene eenzijdige beoordeeling moet komen.

En dan, de een is veel verschillend van den ander. Niet ieder geeft zich dadelijk en gemakkelijk.

FELIX II.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Schoonheidshygiène van den mensch.
II.
De Ziel.

De Spaansche prozaschrijver, Baltasar Gracian, overleden in 1658, werd door zijn tijdgenooten hooger geroemd dan dat hij misschien verdiende. Waar enkelen nu durven spreken van ‘een sterk gemanierden wansmakelijken stijl’, en van ‘wansmaak’ vonden zijne werken toen niet alleen in Spanje maar ook in Italië, Frankrijk en Duitschland veel navolging.

Als behoorende tot een Jezuiten-college, is het niet te verwonderen, dat hij, wijsgeerig aangelegd zijnde, ook hoofdzakelijk het wijsgeerig proza behandelde. Daarom schreef hij nu juist niet eigenlijke wijsbegeerte, maar zijne werken bestaan uit min of meer bespiegelende betoogen, waaronder een zelfs van zooveel beteekenis was, dat een Arthur Schopenhauer zich aangetrokken gevoelde om er eene vertaling van te geven.

Misschien wel, omdat Gracian voelde, dat de zuivere wijsbegeerte in haren abstracten vorm niet voor alle, maar slechts voor betrekkelijk weinig menschen haar volle waarde heeft, schiep hij werken, waarin practische wenken, oorsprong vindende in zijn wijsgeerig denken, waren weggelegd, waaronder we kunnen noemen zijn ‘Criticon’, een allegorisch-dichterlijk tafereel van het menschelijk leven, een boek, waarin behandeld wordt de kunst om geestig te denken en te schrijven, alsmede het niet minder opgehemelde ‘Oraculo manual’, of ‘Handorakel’, eigenlijk getiteld: ‘Manual y arte de prudencia’, door Schopenhauer in 1822 bewerkt.

Schopenhauer stond daarmede niet alleen. In 1685, twee en dertig jaar na het verschijnen van Gracian's ‘Oraculo’ te Madrid, zag eene Fransche vertaling het licht van de hand van Amelot de la Houssaie, en Schopenhauer in zijn ‘Literarische Notiz’ daarop wijzende, noodigt den deskundigen uit eens nauwkeurig na te gaan, of niet zijn vertaling veel nader bij het origineel staat dan eenige andere, ook de Fransche. Eene Nederlandsche vertaling verscheen echter niet, en in die behoefte voorzag Dr. A.A. Fokker te Amsterdam door zijn ‘Handorakel en kunst om wijs te leven’.

Evenzeer als door eene doelmatige verzorging van het lichaam de schoonheid er van kan toenemen en de gezondheid volkomener kan worden, zoo kunnen we, met goeden wille bezield, ook onze ziel en zijne uitingen frisscher, krachtiger, gezonder maken, en evenzeer als door allerlei physische hulpmiddelen het lichaam valt te verfraaien, kunnen we ook door wijsgeerig logisch denken, door onze hartstochten, klein en groot, te toetsen aan de rede en de moraal, hygiënisch onze ziel zuiveren en veredelen, en meer aan den eisch, den beelddrager Gods gesteld, doen beantwoorden.

De wijsgeerig-zedekundige geschriften hebben de verbetering van den mensch, het gezonder maken van zijn ziel, gemeen met een anderen vorm van het proza, den briefstijl, en dan valt ons daarbij in de herinnering den briefbundel van een Franklin, door Laboulaye in 1866 vertaald en uitgegeven, die, vol geest en gezond verstand, getuigt van veel en goed zien. Als een ware wijze had Franklin van het leven zelf *te* leven geleerd en de lessen zijner ervaring deelt hij op de onderhoudendste wijze

mede. Er is iets mannelijks en opwekkelijks in hem, dat den meest angstvallige moed instort en den traagste veerkracht schenkt, en daarom valt Franklin zoo hoog te stellen.

Moed en veerkracht; het zijn de twee onmisbare eigenschappen welke den mensch moeten bezielen.

Veerkracht welke allen tegenstand, alle tegenwerking, heel een levenslijden tracht te breken, tracht te ontgaan, tracht te dragen met geduld en daarbij met vertrouwen te zien op de lichtzijden welke altijd te vinden zijn.

Moed om enkel en alleen integaan in het waarlijk mooie, schoone, edele, goede; om met voorbijzien van lof en elk geldelijk voordeel datgene te doen wat de hand vindt om te doen; dit is geen banale uitdrukking, waar bedoeld wordt het werkzaam zijn in eene richting waarvan het welzijn van den mensch het doel is. *Moed,* om zoo noodig, te breken met traditie, met vormen, met vriend en maag, indien waarheid en gerechtigheid op het spel staan.

De laatste der 300 'Maximes' drukt het zoo kernachtig uit:

'In één woord heilig zijn. Hiermee is alles in eens gezegd. Deugd is de keten aller voortreffelijkheden, 't middelpunt van alle geluk. Zij maakt een mensch verstandig, bedachtzaam, scherpzinnig, wijs, geleerd,

moedig, bezadigd, onkreukbaar, gelukkig, gewild, waarachtig en alzijdig held. Drie dingen die (in het Spaansch) met een S beginnen, maken gelukkig: heilig, gezond en wijs.[1)]

'De deugd is de zon van "de wereld in 't klein" (de mensch), haar halfrond is het goede geweten. Zij is zoo schoon, dat ze gunst vindt bij God en menschen. Niets is beminnelijker dan deugd, niets afschuwelijker dan ondeugd. Deugd alleen is ernst, al het andere maar scherts. Bekwaamheid en grootheid moeten naar deugd, niet naar gelukkige omstandigheden worden afgemeten. Zij alleen is zichzelf genoeg. Zij maakt de mensch beminnelijk in zijn leven en doet hem voortleven na zijn dood.'

Niet minder kernachtig is N°. 21: 'De kunst om gelukkig te zijn'. Er zijn regelen voor het geluk: want voor de wijze is niet alles toeval. De wijze kan veel tot zijn geluk bijbrengen. Sommigen stellen er zich mee tevreden, rustig te gaan staan vóór de deur der geluksgodin en te wachten tot die deur geopend wordt. Anderen, en dit is beter, streven voorwaarts en spannen alle krachten in, om op de vleugelen hunner verdienste en dapperheid de godin te naderen en haar gunst te ontvleien. Maar juist opgevat is er geen andere weg dan die der deugd en bedachtzaamheid, want een ieder heeft juist zooveel geluk en ongeluk als hij wijsheid of dwaasheid bezit.

Gracian's boek, - onzes inziens een gulde boek van levenswijsheid, - moet (en we willen nu eens gemanierd schrijven), een plaats innemen onder de toiletartikelen ten behoeve onzer ziel. We zouden het willen doen gebruiken als een 'speldenboek.' Iederen morgen na het ontwaken neme men een speld, en steke die op goed geluk af tusschen de bladen, men sla het daar open, en leze een der voorschriften daarop voorkomende.

Of zou het niet zijn nut hebben, vooral als men aan den aanvang van zijn dagtaak staat, te lezen, No. 52: 'zijn kalmte nooit verliezen.' Het is een voornaam punt van wijsheid, zich nooit boos te maken. Dit is een teeken van een groot hart, want al wat groot is, is moeilijk te bewegen. De hartstochten zijn de kwade sappen der ziel, en door het te veel daarvan wordt het verstand ziek, en als dat kwaad door den mond uitbreekt, dan loopt de eer gevaar. Men beheersche daarom zich zelf zoo zeer, dat men noch in 't grootste geluk, noch in 't grootste ongeluk zich blootgeve, maar, als daarboven verheven, bewondering afdwinge.'

Om met oordeel het orakelboek te gebruiken diene men zelfkennis te bezitten (No. 89); zelfkennis in karakter, geest, oordeel en neigingen. Niemand kan zich zelf beheerschen, die niet eerst zich zelf heeft leeren kennen. Er zijn spiegels voor het gelaat, niet voor het gemoed. Dus moet daarvoor in de plaats komen een verstandig nadenken over zich zelf. Desnoods vergete men zijn uiterlijk beeld, maar men houde het innerlijke steeds vóór oogen, om het te verbeteren en te volmaken. Men leere zijn verstandelijke vermogens en zijn scherpzinnigheid kennen, eer men iets onderneemt; men onderzoeke zijn opvliegendheid om zich te binden of partij te stellen; men peile zijn heele diepte en wege zijn beleidzaamheid in alles.'

Zelfkennis voert tot lang leven. Dit leert ons 'de kunst om lang te leven, (n°. 90), welke bestaat in *goed leven.*' Twee dingen zijn gauw met het leven klaar: domheid en liederlijkheid. Sommigen verliezen het, doordat ze 't verstand missen om het lang te bewaren, anderen omdat ze de wil missen. Zooals de deugd haar eigen loon heeft, zoo heeft de zonde haar eigen straf. Wie geheel voor 't kwaad leeft, sterft

1) Santo, Sano, Sabio.

spoedig in dubbelen zin, maar wie ijverig leeft voor de deugd, sterft nooit. De reinheid der ziel deelt zich mede aan het lichaam, en een goed besteed leven zal niet slechts intensief maar zelfs extensief een lang leven zijn.'

Moed en geestkracht *in* ons, voorkomen ook klagelijk klagen *bij* ons. Men moet zich nooit beklagen (no. 129). 'Klagen doet altijd afbreuk aan ons aanzien. Het dient eer om den hartstocht van anderen een voorbeeld van vermetelheid aan de hand te doen, dan om ons zelven de troost van 't medelijden te verschaffen; want het wijst de toehoorder juist den weg naar datgene waarover wij klagen, en de kennis der eerste beleediging is de verontschuldiging voor een tweede. Sommigen geven door hun klacht over geleden onrecht aanleiding tot een nieuw, en terwijl ze hulp of troost zoeken, wekken ze leedvermaak en zelfs verachting. Veel politieker is 't, gunstbewijzen van den eenen bij een ander te roemen om hem tot dergelijk gunstbewijs te bewegen. Spreken we over verplichtingen jegens afwezigen, dan is dat dingen naar die jegens de aanwezigen,

en zoo verhoogen we het aanzien, waarin we bij den een staan, aan den ander. Een verstandig man zal dus nooit ondergane beleedigingen of eigen gebreken bekend maken, maar wel de hoogachting, die hij geniet. Zoo houdt hij zijn vrienden aan zich verbonden en zijn vijanden binnen de perken'.

Deze en dergelijke uitspraken, nadenken wekkende, kunnen onze ziel een voorsprong geven bij andere menschenzielen, mits we maar één goede les niet verzuimen, dat is die van v o o r u i t d e n k e n (no. 151). 'Vandaag aan morgen, en zelfs véél langer. 't Beste is, dat men bepaalde uren neme voor zulk voorzorgen en overleggen. Voor behoedzamen is er geen toeval, en opmerkzamen raken niet in de klem. Men stelle het denken niet uit, tot men tot aan den hals toe in het moeras steekt; dit moet vooraf geschieden. Door rijp nadenken en overleggen voorkome men het ergste wat er kan gebeuren. Het hoofdkussen is een zwijgende Sibylle, en eens te slapen op wat men in den zin heeft, is beter dan later er slapeloos onder te liggen. Velen doen eerst en denken daarna, wat beteekent minder op gevolgen dan op verontschuldigingen bedacht zijn. Anderen denken noch te voren, noch daarna. Het heele leven moet een doorgaand denken zijn, om den rechten weg te houden. Overleg en voorzichtigheid maken het mogelijk onzen levensloop vooruit te bepalen'.

We zullen eindigen met de nrs. 160 en 174. Voor de schoonheidshygiëne der ziel zijn zij uitstekende disciplinaire remedies.

L e t t e n o p w a t m e n z e g t (160). 'Dit is noodig in het spreken met mededingers uit voorzichtigheid, met anderen soms ter wille der betamelijkheid. Er is altijd nog tijd om er een woord bij te voegen, nooit om er een terug te nemen. Men moet spreken alsof men een testament maakte: hoe minder woorden hoe minder strijd. Bij het gewichtige oefene men zich voor het gewichtige. Het geheimzinnige heeft iets goddelijks. Wie lichtvaardig is in zijn spreken, zal spoedig overwonnen of overtuigd zijn'.

Bedarend, rust gevend kan No. 174 in deze vliegeeuw werken. N i e t s n e l l e v e n . 'De dingen kunnen verdeelen beteekent ze te kunnen genieten. Velen hebben te veel aan hun leven en hun geluk raakt op. Zij bederven zich het genot, zonder er vreugde over te hebben, en dan zouden ze later willen omkeeren, als ze zien hoever ze vooruit zijn; postillons van 't leven, die bij 't gewone snelle tijdsverloop nog hun eigen voortvliegen voegen. Ze zouden in één dag willen ophappen, wat ze nauwelijks in hun heele leven kunnen verteren. Ze zijn de levensvreugde steeds vooruit, verteren reeds de komende jaren en met al die haast zijn ze snel door alles heen. Zelfs in de dorst naar kennis houde men maat, om geen dingen te leeren die het kennen niet waard zijn. We hebben meer dagen dan blijdschap te doorleven. Wees dus langzaam in 't genieten, en vlug in 't werken, want het werken ziet men wel, het genot niet graag ten einde.'

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Den Haag, 27/11 1907.

> Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Costumes. Gij vraagt mij, onder dit pseudoniem, om raad betreffende de Costuum-school van Mevrouw *Pijnappels - Garthoff*, die in dit blad adverteert. Ik zou in Uw geval mij tot haar wenden, met verzoek eenige bewijzen harer bekwaamheid, diploma's, getuigenissen van oud-leerlingen, enz. te willen overleggen. Mondelinge besprekingen zijn stéeds gewenscht. Ik beveel èlk jong meisje aan te leeren knippen en naaien, óók costumes, mantels, enz. Uw plan naar deze Costuumschool te gaan, juich ik daarom zéér toe.
Nannie van W. Het zal er van afhangen in hoeverre het doenlijk is Uw wensch te vervullen, of deze rubriek zoodanig in den smaak valt, dat de kosten aan zulke foto's verbonden zich voldoende loonen. Wellicht van tijd tot tijd.
Raijmunde. *Sarah Bernardt* besteedt volgens *Worth* in Londen, het méést voor haar toilet van àlle zijne clienteele *Goed*-gekleed, in den zin van gedistingueerd, is zij geenzins; zij ziet er steeds ‘opvallend’ uit.
Eugenia. Ik veranderde Uw pseudoniem, omdat gij overeenkomt met een ander in het door U opgegevene.
Voor voorjaarsmodes is het nog te vroeg.
REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer

gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Aletta van de W. - Wij allemaal, hondenkinderen en Kaatje incluis, danken U zeer voor Uw gelukwenschen. Ik geloof, dat ik niet te veel beweer, als ik zeg, dat die inderdaad 'blij zijn mij weer in hun midden te hebben'.

C.L. - Ik ben recht blij, dat mijn recommandatie van het hôtel Sonne in Interlaken U zoo beviel; en dat gij mij van daar uit hebt geschreven, om het mij te vertellen, vind ik een recht vriendelijke attentie. In lang hoorde ik niet van U, zoodat die brief mij veel genoegen deed. Uw hondje is in Uw afwezigheid goed bezorgd bij Uw familie, evenals Uw jongens het zijn. - Met honden reizen is heel lastig, dat weet ik uit ondervinding, omdat men hen in hôtels niet alleen kan laten. Het is op reis geoorloofd hen in de coupé mee te nemen tegen betaling, althans in het buitenland, en de onze zijn zóó zoet, dat ze dan niet den minsten last veroorzaken en dadelijk op onzen schoot gaan slapen; maar in de hotels wordt de zaak veel gecompliceerder. Daar mogen ze niet aan de table d'hote komen, op de kamer alleen blijven, zijn zij niet gewoon, etc., etc.! In Frankfort, in het Frankforter-hof, waar een van de bedienden mij heel goed kent, liet ik hen, op een doorreis, eens bij hem eten, terwijl wij in het restaurant zaten. Toen we daaruit terug kwamen, zaten Frits en Benjamin, beide met sombere gezichtjes, naast een heerlijk bord met vleesch en beenen, dat ze niet wilden aanraken, in hun angst dat wij waren weggegaan! - Marie was toen niet bij ons Zij reist met hare honden wel eens vooruit dóór; die twee van haar reizen per hondenmandje, hetgeen echter óók vele bezwaren heeft. Op de stations, vooral in Italië, laten ze den mand weleens staan, soms tot een volgenden trein; en van het losbreken gedurende dereis van Montreux naar Schuls, van een hunner, vertelde ik onlangs in de Lelie. Het arme dier heeft drie dagen gezworven, is uit de Inn opgehaald, waarin hij was gesprongen in zijn angst, en kwam in een jammerlijken staat aan bij ons, - hetgeen nog een wonder was, want wij hadden alle hoop, hem ooit terug te zien reeds opgegeven.

Om nog even op Uw brief terug te komen, 6 francs, voor alles wat gij opnoemt, is, vooral voor Interlaken, niet duur Maar het is een feit dat men in Zwitserland goedkooper *kan* zijn in hotels en pensions dan bij ons, tengevolge van den enormen reizigerstoevloed. Kom eens bij ons in een Somnerfrische, en vergelijk de paar reizigers daar bij de massa uit alle streken der wereld, die in drie á vier maanden Interlaken en 't heele Berner Oberland *rijk* maakt. Dat is niet te veel gezegd. Geen enkele Zwitser is arm. Tengevolge van de verdiensten der laatste tientallen jaren behoeft niemand hunner, die niet wil, gebrek te leiden; zóóveel wordt den inwoners ingebracht door de vreemdelingen. - Wanneer men bedenkt hoe weinig speciaal het zéér druk bereisde fransch Zwitserland - dat véél meer achteruit is in comfort dan het Berner Oberland - *doet* voor de vreemdelingen, dan moet men zich wel eens ergeren dat den Zwitsers het geld zoo gemakkelijk in den zak vloeit. Slecht-onderhouden wegen, publieke tuinen zonder bloemen en met vervelooze

banken, volslagen gebrek aan politietoezicht, géén muziek gedurende het Seizoen, dat zijn alles dingen die voorkomen in sommige van de méestbezochte mode-plaatsen in Zwitserland, omdat het dagelijksch bestuur te gierig is ook maar iets *uit te geven*, alleen maar naar zich toehaalt. Zoolang de Engelschen, die overal den toon aangeven, Zwitserland door dik en dun blijven prote geeren als 'the playground of Europe' en het steunen wat berg-spoorwegen etc. betreft met Engelsch geld, zoo lang zal Zwitserland het, zonder zelf eenige moeite te doen, winnen van elk ander land in Europa wat reizigers-toestroom betreft. De centrale ligging en de prachtige natuur dragen daartoe véél bij, maar óók de mode. Het is wáár wat ik onlangs las in een fransch humoristisch blad, waar een jonge vrouw enthousiast aan den oever van een der Zwitsersche meren staat, en haar man haar spottend antwoordt: *Hier* zie je het mooie omdat je in Zwitserland bent, bij ons in Frankrijk, waar het óók mooi is, zie je niets. -

M.M. - De stukjes zond ik terug, en wil ik gaarne, als gij ze duidelijker hebt geschreven, nog eens opnieuw ter beoordeeling ontvangen. - Met alle genoegen.

Huisvrouw. - Uw brief, nog uit Baden-Baden gedateerd, moet ik nog steeds in dank beantwoorden. Mijn hart ging open bij de herinnering daaraan, want ik kon U op dat oogenblik benijden, omdat Baden-Baden voor mij heerlijke herinneringen heeft. - 'Beter-worden' is geloof ik in romans veel mooier dan in de werkelijkheid. Zijt U zelve wel eens heel ziek geweest? Ik heb altijd ondervonden dat juist het 'beter-worden' de ergste tijd is, omdat men zich dan zoo ellendig slap en moe voelt bij het dagelijksch opstaan voor enkele uren, iets wat natuurlijk *moet*, en wat zooveel inspanning kost, zonder dat het die loont; omdat men zich eigenlijk in bed veel behagelijker en sterker voelt. En dan komt er ook nog bij, dat alles weer zoo op je áánkomt, 't heele werkelijke leven met zijn dagelijksche bijzonderheden, dat je zoo rustig ver-af leek in de erge ziekte-dagen. - Het kan wel zijn, toen ik er eenmaal *lag*, dat ik door de inspanning van een druk werkend leven nog harder ben aangepakt geworden. Maar waarschijnlijk heeft het mij vooral een knauw gegeven, dat ik het zoo lang nog heb volgehouden op reis, omdat ik niet wist dat ik typhus onder de leden had, en geen dokter wilde raadplegen op reis zijnde. Ik dacht dat het oververmoeidheid was, dat de koorts door een paar dagen in bed blijven zou overgaan, enz., met het gevolg dat de dokter, die mij in Montreux onder de oogen kreeg, zich over niets zoozeer verwonderde, als over mijn nog levend zijn aangekomen. - Enfin, alles is nu weer geleden, en we hopen nu maar op een beter voorjaar en een aangenamer zomer dan die van 1907. - Nogmaals veel dank voor Uw hartelijk schrijven, en voor Uw goede wenschen namens Uw echtgenoot.

Felix II. - Ja, de Vrouwenquestie is natuurlijk steeds Up to date. *Verscheidenheid* van artikelen is echter steeds aan te bevelen. - Het versje theorie en practijk van onzen medewerker D.T. te P. drukt zoo bijzonder goed uit de wijze waarop heel veel hedendaagsche mannen, politieke leiders vooral dikwijls, de vrouw trachten te behagen door haar quasi gelijk te geven op feministisch gebied, dat ik het hier nog eens met volle instemming overneem;

> 'De Vrouw emancipeere zich! dat is haar plicht!
> De Vrije-vrouw, zij voert ons tot het licht?'
> Zoo sprak met kracht en klem de jonge Mr. Blaak,
> Als gold het hier een uitgemaakte zaak!

Doch... toen hij later trouwen wou,
Toen zocht hij naar geen '*vrije vrouw*' -
Met wie hij naar het raadhuis ging?
Och, met een heel gewoon, een lief en aardig huiselijk ding!
(*Lelie van 18 Dec. ll.*)

- Dat de man de *aanvulling* der vrouw noodig heeft, ook in zaken dikwijls, daarin hebt gij gelijk. Het is bekend dat vrouwen een groote scherpzinnigheid hebben dikwijls, waar het geldt den man te raden, voor te lichten, in zijn 'onhandigheid' waarvan gij spreekt, bij te staan. Wat gij over mannenliefde schrijft, nam ik over onder de rubriek Gedachtenwisselingen; voor den betrokkene scheen mij dat practischer.

J.B. te G. - Ik vind van U geen pseudoniem. Het stukje *Van den man die den Nacht inging* moet, dunkt mij, een eenigzins ander slot hebben, vindt gij zelf ook niet? - Want de menschen, in het algemeen genomen, vinden het licht *niet.* Wilt gij U niet eens bedenken op een ander einde; dan wil ik het gaarne plaatsen. Uw Gedachtenwisseling over Querido nam ik reeds op. Voor Uw vriendelijk begeleid-briefje daarbij veel dank. - Ja, ik ben weder geheel hersteld. - Het doet mij genoegen, dat de Lelie nog steeds in Uw smaak valt. - Vriendelijke groeten.

Pierre Artimon. - Vriendelijk dank voor Uw gelukwenschen met mijn herstel. Zooals gij ziet ben ik thans

te Menton; de Fransche en Italiaansche Riviera zijn lieflijker dan Zwitserland; Tyrol is vooral niet minder heerlijk, dan de Zwitsersche Alpenwereld. Nu, gij zijt nog jong genoeg om dat alles óók te zullen leeren kennen ter eeniger tijd. Het Indische natuurschoon is iets zoo geheel anders dan het Europeesche. Het is meer decoratief, minder innig; ten minste zoo voelde ik het. De bloemen ook zijn er schreeuwender, scheller, sprekender, maar minder aanvallig. En het 'eeuwige groen' irriteert in den beginne, vind ik. Ons oude Europa is intiemer, wat de schoonheid der natuur betreft, de tropen overweldigen als iets wonderbaars, meer treffend en aangrijpend, dan aantrekkelijk. Misschien zult gij het met Uw Indische oogen echter precies omgekeerd zien, dan ik het deed met mijn Europeesche.

In *elk* geval kan ik mij Uw angst, Uw afkeer, van onze koude, mistige luchten zoo recht voorstellen, die navoelen ook. - Ik heb van mevrouw Therese Hoven eens een lief schetsje gelezen, van een Indisch klein meisje, dat bij hare deftige stijve tantes in Holland werd in huis gedaan voor hare opvoeding. De ellende van dat kind, 's winters zonder vuur naar bed, omringd van al de ouderwetsigheden van gebrek aan comfort, waarin dergelijke in-ouderwetsche Hollanders een soort trots stellen, is uitstekend en zonder eenige overdrijving weergegeven. De weinig-opgewektheid, de alles zwaar-nemende aard van den Hollander schrijf ik voor mij dan ook toe aan onze neerdrukkende lange winteren regen-dagen De zon verwarmt met recht van binnen óok, en een winter in Holland is voor mij in de laatste jaren evenzeer een schrikbeeld als voor U.

Met Uw uitdrukking Kanonnenvleesch, naar aanleiding van die expeditie, ben ik 't eens. Elke koloniale oorlog is nog grooter schande voor de natie die haar op het geweten heeft, dan de Europeesche oorlogen onderling het zijn voor de staatslieden die haar veroorzaken - In antwoord op Uw laatste briefje deel ik U mede, dat ik ook van niet-abonnés werk plaats als het goed is; bij de veelheid van copie spreekt het van zelf, dat niet-abonnés, wanneer er althans geen bijzondere aanleiding toe bestaat hen te laten voorgaan, later aan de beurt komen dan abonnés. Indien Uw Indische vriendin *actueel* Indisch nieuws, brieven, beschrijvingen, ook met photo's als het haar mogelijk is, wil zenden, zou mij dat het liefst zijn. -

Ojeb. - Dat was een zóó warm schrijven naar aanleiding van mijn ziekte en herstel, dat ik U eigenlijk wel eerder had mogen bedanken; intusschen, het is geen gebrek aan dankbaarheid voor Uwe hartelijke gevoelens voor mij, alleen aan tijd en plaats, dat mij tot heden terug hield.

- Uw vergelijking was voor mij wèl vleiend Het is nu eenmaal zóó 'mode' (meer dan dat kan ik er niet in zien) om met die hooggeplaatste persoon te 'dwepen', haar 'snoezig' te vinden enz., enz, dat ik verbaasd was door uw nuchter-oprechte opmerking: 'Ik heb van haar natuurlijk alleen het uiterlijk gezien en het spijt mij dat ik het zeggen moet, niets kunnen waardeeren' - Dergelijke oprechtheid treft men juist op dit punt zoo zelden aan; de een durft niet voor den ander, en praat dus maar na en mee. Zelve denk *ik* er ook zoo over, heb dat tot verontwaardiging van velen uit mijn kring steeds ronduit gezegd. Zij lijkt op haar vader, en heeft een onbeduidend en stuursch voorkomen. - Ja, dat gij-ook zulke menschen kent die alles wat zij-zelven zeggen hoogst interessant vinden, en U daarmee bezig houden zonder ooit te vragen of het *U* interesseert, geloof ik gaarne, want zij zijn tamelijk veelvuldig in de samenleving te vinden. Zwijgen kunnen, met aandacht luisteren, behoort tot een der

bewijzen van een *wezenlijke* distinctie, waarop lang niet alle 'welopgevoede' menschen kunnen bogen. Integendeel. Neen, *ik* zal de laatste zijn om U de les te lezen omdat gij ongeduldig wordt over 'vervelende' menschen, want geduld is vrees ik van mij óók geen hoofddeugd. Voor mij komt het er vooral op aan of iemand mij overigens sympathiek is, achting afdwingt door zijn karakter, goedhartigheid, of iets van dien aard. In dat geval kan ik hem of haar véél vervelendheid vergeven in de conversatie, zonder ongeduldig te worden, maar niet als het een van die kwebbelende egoisten geldt, die over niets redeneeren dan over het eigen kleine-ik, de eigen kleine plannetjes en ergernisjes enz., zonder ook maar eenige belangstelling of gedachte zelfs voor iets anders ter wereld dan het hoogst onbeduidende *ik.* Zoo legde het lot mij, toen ik nog in Holland was, wel eens op een dagje te moeten nu en dan passeeren in het gezelschap eener gehuwde vrouw, met wie ik nimmer langer dan een half uur alleen bon geweest, zonder zóó volkomen te zijn uitgepraat, dat ik het eenige onderwerp waarover zij met belangstelling kon redeneeren namelijk hare *japonnen* altijd maar weer uit eigen beweging ter sprake bracht. Niets op Gods ganschen aardbodem gaat in die onbeduidende hersentjes, geen ziekte van haar eigen familie of vrienden, geen groote wereld-rampen, geen humor van werkelijkheid of van fantasie, voor alles hetzelfde koude vormelijke: 'Hoe akelig, hoe treurig, hoe grappig, hoe interessant.' - Alleen de questie wat in den Haag mode is, en hoe zij zelve zich het meest up to date kan kleeden uit een bescheiden beurs, en zoo dat ze elk defect verbergt en elke bekoorlijkheid doet uitkomen, alleen die questie *interesseert* haar. - Ik erken volkomen dat zulke menschen mij ergeren, en dat alleen de maatschappelijke verhoudingen mij weerhouden hun in hun gezicht, hun jammerlijke kleinzieligheid toe te roepen. Dan is er nog een andere categorie óók, eene die misschien meer in mijne wereld dan in de Uwe voorkomt, ik bedoel die der *oude* uitgaan-meisjes, die eeuwig 'jong' willen blijven, die dientengevolge gichelen bij elk woord dat elke man zegt, precies zoo kinderachtig als ze het deden toen ze backfischjes waren, aan wien men om haar jeugd zulk gegichel niet kwalijk neemt, thans echter *oude* 'meisjes' die flirten met oude glimlachjes en gerimpelde ooglonkjes tengevolge van haar leeftijd, zonder eenigen zin voor een ander discours dan dergelijk op hun jaren *belachelijk* geworden onsamenhangend en onnoozel gekheidmaken. -

De questie van concerten behandelde ik reeds in het door U geprezen artikel. In besloten gezelschap vind ik het praten gedurende de muziek een onhebbelijkheid tegenover de gastvrouw *en* tegenover degenen die zoo beleefd zijn de muziek te maken - Of Uw vriendelijke wensch aan het slot, dat ik althans een paar menschen mag hebben 'bekeerd' zal worden vervuld? - Het is niet gemakkelijk de menschen te doen inzien, dat *zij zelf* zich aan een of ander gebrek, hoe gering ook, schuldig maken. 'Buurman X ja, op dien zijn Uw woorden bepaald heel toepasselijk. En Buurvrouw Z. kan er óók veel uit leeren' - maar verder gaan de nabetrachtingen gemeenlijk nooit. -

Ora et Labora. - Uw tweede briefje is zoodanig een vervolg op het eerste, dat ik de beide brieven te samen behandel. Laat mij U vooraf twee dingen zeggen, ten eerste dat ik steeds bereid ben U met wat ook te raden en te helpen; gij behoeft daarover geen excuses te maken, want een zoo vriendelijk en daarenboven zoo openhartig en verstandig-gedacht schrijven als het Uwe geeft mij reeds vóóraf belangstelling in Uw lot. Gij geeft U zoo heelemaal eerlijk in Uw achttien jaar, zonder aanstellen, en zonder valsche schaamte, en daardoor geloof ik dat gij een ware natuur bezit. Het

tweede wat ik U vóór alles wil zeggen is, dat Uw vertrouwelijkheid met Uw moeder mij zóóveel plezier doet, omdat gij aan haar die intieme questie vóór en na alles hebt verteld. Niemand beter dan Uw moeder, eene die U *kent* en zelve is gehuwd, had U hier kunnen raden. Maar de meeste meisjes doen zoo iets zonder er met de moeder over te spreken, en, vragen zij raad bij derden, bij mij b. v, dan laten zij zich niet leiden door dien raad, maar door de lust die bij hen voorzit het eigen hoofd te volgen. Dan zeggen zij zich, dat hun geval een *uitzondering*-geval is, en, eerst als de teleurstelling is gekomen, herinneren zij zich de eerst in den wind geslagen waarschuwing. Nog onlangs is het mij zoo gegaan met iemand véél ouder dan gij, en die mij maanden later geheel vrijwillig schreef, hoe zij in gedachten een onrecht aan mij had begaan, omdat ze mijn raad had gevraagd, maar niet had willen volgen, toen die haar tegenviel; terwijl zij na door schande en door schade te zijn wijs geworden moest erkennen dat ik maar al te zeer gelijk had gehad. Nu weet ik wel helaas dat heel veel moeders het zelve

haren dochters onmogelijk maken haar op zulke intieme questies te vertrouwen, omdat zij of de zaak niet ernstig nemen of er op te strenge wijze tegen in willen gaan, ook wel omdat er in geen enkel opzicht vertrouwelijkheid bestaat tusschen moeder en dochter; maar hetgeen ik hier zeg geldt dan ook alleen voor *U*, omdat gij blijkbaar tot de Uwe in een goede en innige verhouding staat, en dus verstandig deedt en wijs haar met het geheele geval in kennis te stellen. - Dat zij U Uw gang liet gaan, was misschien het verstandigst. Ik zal niet ontkennen dat ik schrikte van Uw eerste briefje, omdat gij vrees ik, te onschuldig zijt en te weinig levenservaring hebt om te weten wááraan gij U blootstelt, indien die man een schurk ware geweest. - Maar alles is gelukkig beter afgeloopen dan ik toen veronderstelde. Het woord 'bohémien' klinkt heel romantisch, maar het is heel dikwijls een dekmantel voor een levenswijze, waarvan niet *hij* maar *gij* het slachtoffer zoudet worden later. Zoodra het den *man* belieft zijn 'bohémien'-standpunt te verwisselen voor dat van den bourgeois, wordt hij in de maatschappij met open armen ontvangen, maar de vrouw, het jonge meisje, dat in onervarenheid of in toewijdende liefde in zijn 'bohémien'-dagen hem wellicht alles offerde, wordt daarvoor gestraft met een meedoogenloos uitgestooten worden. - Ik was zoo blij uit Uw briefje te zien, dat Uw wensch een betrekking te vinden reeds zoo spoedig was vervuld, en dat gij dien weg hebt ingeslagen is m.i. zeer verstandig, indien gij na den dood der Uwen anders niet genoeg geld zoudt hebben om onafhankelijk te blijven. - Het is het ergste wat een vrouw kan overkomen, als zij zou zijn aangewezen op het genadebrood eten bij familie, schoonbroeder en schoonzuster. Juist als gij van Uw zuster véél houdt, zal Uw verhouding te inniger en vrijer blijven, wanneer haar man er U nooit op behoeft aan te zien dat gij hem iets 'kost'.

Nu beweer ik nog wel in mijn vorige correspondentie-aan *Ojeb*, dat de menschen gewoonlijk zoo weinig geneigd zijn een gebrek in zich *zelf* te erkennen, alleen maar toejuichen wat voor een ander toepasselijk is. En ziet - al dadelijk logenstraft gij mijn beweren, en schrijft mij dat de inhoud van *Joege Roeping* U genas van een fout waaraan gij U schuldig maaktet. Inderdaad ben ik blij te lezen, dat ik U daardoor de oogen opende voor dat onnoodig-onvriendelijke ten opzichte van onze naasten. Het stukje dat gij mij zondt is inderdaad, zooals gij reeds hebt vermoed, minder geschikt voor opname, omdat het niets anders behelst dan die episode uit Uw leven, dus noch als novelle, noch als schets, noch als artikel voor plaatsing kan in aanmerking komen. Dit is echter volstrekt geen reden om mij niet iets anders te zenden; wat gij maar wilt. Gij vraagt of elk onderwerp goed is? Ja natuurlijk. Gij moogt schrijven waarover gij wilt.

Salemba. - Gij kunt in de Lelie alle bepalingen lezen omtrent de wijze van verzending der honoraria door den uitgever, *niet* door mij. Indien gij zoo goed wilt zijn de Lelie in te zien, zult gij bemerken, dat de honoraria geregeld elke drie maanden worden uitgekeerd, en dat *ik* geheel en al daarbuiten sta, alleen regel wat elke auteur toekomt. Gij moogt zeer zeker weer iets inzenden Maar bij de plaatsing kan ik mij niet laten leiden door de overweging, dat het U te doen is 'to make moneij' Daarom is het de meesten te doen, in de kunstwereld, zoo goed als elders. Maar daarmee kan een redactie zich niet inlaten, waar het de beoordeeling geldt. Ik hoop, dat gij U-zelve zult herkennen, daar gij geen pseudoniem aangeeft.

Z. te Z. - Natuurlijk moogt gij zoo véél schrijven als gij maar wilt. Dank voor Uw vriendelijke kaart.

E.K. - Uw brief dateert nog van vóór mijn typhus. Ik wil hem alsnog beantwoorden om U te zeggen, dat gij inderdaad recht oordeeldet waar gij schrijft: Mij dunkt de blijken van sympathie moeten U toch aangenaam zijn, al klinkt het haast banaal, dat ik U mijn waardeering betuig. Zoo is het inderdaad. Het zou een flauwe, ongerechte voorstelling zijn te zeggen, dat zulke betuigingen mij niets kunnen schelen; want het spreekt van zelf dat het prettig is te zien hoe er velen zijn die begrijpen en willen begrijpen, nevens die andere velen, dat dit of niet kunnen of niet willen doen, en dikwijls geheel opzettelijk en ter kwade trouw mijn woorden of gedachten verdraaien. Neen, Uw oprecht schrijven neem ik inderdaad niets kwalijk; integendeel. Zelve kan-ik mij best begrijpen dat gij mij dikwijls scherp vindt in mijn schrijven. Ik geloof niet dat dit anders *kan* waar men zulk eene afwijkende en zelfstandige meening over vele questies heeft als ik. 'Lief' doen en 'lief' schrijven is heel gemakkelijk als men het eens is met de menschen over 'het ware schoone en goede' en over dergelijke phrasen waarover in den grond iedereen het ééns is, zelfs de grootste schurk in theorie óók. Maar als men heeft te verdedigen in het openbaar een eigen meening en heeft aan te vallen de leugens en schijndeugden en verrotte fatsoenopvattingen van onze samenleving, dan kan men dat niet doen met handschoentjes aan en een lief glimlachen. - Christus-zelf met wien 'lieve' menschen zoo graag om zich heen schermen op dit punt, heeft ons hetzelfde gezegd en vóórgedaan óók, als hij de farizeen de waarheid zeien sprak van 'addrengebroedsel' 'gepleisterde graven,' etc - Neen, ik vind het correspondeeren met onbekenden juist zéér interessant. De meeste brieven vertellen mij zooveel méér dan de meeste 'dagelijksche omgang' met onze gewone bekenden. Is er iets minder-bevredigends dan het visites-maken, kennissenmaken op reis, in hôtels, enz, al die oppervlakkige praatjes waaruit de omgang met het meerendeel van onze bekenden in de maatschappij blijft bestaan uit den aard der zaak.? Wij *geven* ons niet bij zulke gelegenheden, van daar dan ook dat ik niets doelloozer en nutteloozer ken dan het maken van beleefdheid-bezoeken, verplichte visites, enz. - Sinds vele jaren al, ga ik om die reden eigenlijk met bijna niemand om. Het is voor mij een ware corvee een middag visites te moeten maken, en te zeuren over de kou of de warmte, de natte zomers, de vele ziekten, en al die onderwerpen van gesprek waarmede zulke uurtjes worden gevuld. - Veel reizende, frappeert het mij ook altijd, hoe gretig de meeste menschen kennis maken, op banken in een publieken tuin, in treinen, in afternoon-tea gelegenheden, in hotels natuurlijk, overal waar het toeval hen samen brengt. Met elkaar leuteren over de meest onbeduidende onderwerpen, die elkaar niets interesseeren natuurlijk vult dan de tijd uit. Stel daartegenover de diepe blik, dien men werpt in zoo menig leven, zoo menig karakter, door brieven als die welke ik ontvang, de uitingen ook van meeningen, gedachten, de bevestiging van eigen ervaringen en overtuigingen omtrent vrouwenlot, waarvan zoo menig schrijven mij een getuigenis aflegt, bewust of onbewust.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - Het heerlijke geschenk in orde ontvangen. Hartelijk, hartelijk dank.

Van de K. - Zooeven brief ontvangen. Antwoord spoedig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Een ongehuwde dame van 37 jaar P.G. moet om gezondheidsreden, hoofdpijn, een tijd aan zee doorbrengen, liefst waar in de nabijheid bosschen zijn. Nu wil zij in de zomermaanden ter assistentie in een huishouden gaan, zonder salaris, desnoods tegen eenige vergoeding; 't zij in een beschaafd pension of in een particulier huishouden; zij is met alle huishoudelijke bezigheden geheel op de hoogte. Kan iemand haar hiermede helpen?

5 Februari 1908.
21ste Jaargang.
No. 32.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te wilen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De krach der Hilda's van Suylenburg.

Het feminisme - dat trouwens niet dateert van onzen tijd, maar in alle eeuwen nu en dan voor den dag komt als een tijdelijke verkrachting van de ware vrouwen-aard - heeft dezelfde eigenaardigheid als de reformkleeding en andere tijdelijke verschijnselen - het doodt zichzelf. Hoe meer het wordt toegepast, hoe gauwer het bewijst eigen onbruikbaarheid. - Niet zonder reden zijn het juist daarom ook de *mannen* die zich het meest toegefelijk toonen voor de verdwaasdheden der hen

na-apende man-wijven, want zij weten het wel dat een ernstige bestrijding zou zijn deze dames te veel eer aandoen, en dat juist als men deze vrouwen-studenten, vrouwen-koetsiers etc. etc. hun gang maar rustigjes laat gaan, zij zelven het eerst de oorzaak worden van hun eigen ondergang en die hunner partij, hetzij door onbruikbaarheid, hetzij door belachelijkheid, hetzij om een dergelijke aanverwante reden. -

Uit dat oogpunt beschouwdt zou het dan ook niet noodig zijn te protesteeren tegen de hedendaagsche neiging de jonge meisjes op te voeden in feministischen geest, want de practijk zelf bewijst hoe weinig zij er geschikt voor zijn, gelijk zich trouwens ook reeds bevoegde stemmen doen hooren uit de onderwijs-wereld zelf - zie het artikel van

dr. van Deventer dat ik hier in de Lelie besprak, of dat uit Onze Eeuw door Hoffenkamp in dit Blad aangehaald. - Beklagenswaardig echter zij, die aldus, na een mislukte jeugd, na een opvoeding, die haar lichamelijk veelal, dikwijls ook geestelijk, ongeschikt maakte tot het moederschap, op die wijze eerst dóór de harde ondervinding zijn wijs geworden, en als waarschuwing moeten dienen daardoor voor anderen. Voorkomen is beter dan genezen - mag men ook hier zeggen. - Hoe minder mislukte vrouwenlevens, hoe beter. Laat ons dus ter *ernstige waarschuwing* eens vernemen hoe het staat met de toekomst der vrouw-advocaat in de *werkelijkheid.*

O, ik verwijs U niet eens naar ons behoudend, voorzichtig Holland waar 'men' er nog minder gauw toe overgaat dan elders zich te wagen aan het ongewone van een vrouw- advocaat; en waar, gelijk in den Haag is geschied, de beeediging van de eerste dezer juristen in rokken niet afliep zonder betoon van weerzin zijdens den advocaat-generaal zelf in zijn speech.

Neen, ik noodig U uit de carrière na te gaan der vrouw-advocaten in Parijs, in de stad die, dank zij het zegevieren van het socialisme of wat er voor doorgaat in Frankrijk, op dit oogenblik een mode-aanbidding heeft voor het feminisme. Help je mij, dan help ik je weer. De socialisten - ook bij ons - beloven der feministen gouden bergen, als deze hen helpen, en de vrouwtjes - dom als de vrouwen gemeenlijk zijn - gelooven aan die voorspiegelingen, die onmiddelijk worden vergeten als de socialistische vrienden, kamerleden en ministers zijn geworden. Zij, de domme vrouwtjes, gaan rondwandelen door Rotterdam en elders, met vaandels, houden speechen, schrijven ingezonden stukken, in een woord buigen hare schouders op de idiootste wijze krom, om de socialistische arbeiders-partij er boven op, d.w.z. in de Kamer te helpen. - Zegeviert dan die partij, zooals nu in Frankrijk het geval is, dan is er natuurlijk geen sprake meer van een ernstig luisteren naar de grieven en eischen der woordvoerders-feministen, dan worden zij - zie ook Engeland dat in deze dagen een paar socialistisch-getinte liberalen telt onder het liberale ministerie - met allerlei phrases afgescheept, maar om haar tevreden te stellen worden ze verheerlijkt in couranten-artikelen etc., en verzekerd dat ze in *theorie* groot gelijk hebben. - Daar nu niets gemakkelijker is dan dergelijke verdwaasde vrouwkens om den tuin te leiden door haar wat goedkoopen lof toe te zwaaien en daarmede hare ijdelheids-zin te vleien, zweven de fransche feministen in den hoogsten zaligheids-hemel en 'voelen' zich énorm, omdat de regeerings-bladen hare rechten en haren invloed voortdurend opvijzelen - zonder in ernst iets voor haar te *doen*, natuurlijk.

De Parijsche advocate - zou men dus denken - moet onder zulke omstandigheden wèl een toekomst hebben; *als* er voor de advocate een toekomst is ergens, dan zeker dáár. - Aan reclame voor haar heeft het daarenboven niet ontbroken! Veel meer dan voor welken man-collega ook! Zijn zij niet bij hare beëediging gephotographeerd op de voordeeligste wijze in hare toga's, de baret coquet op een mode-pruik, en met begeleidartikeltjes die vertelden in den gracieusen franschen causeriestijl vol complimentjes, van hare gratie neven hare talenten, van hare schoonheid neven haren geest. Etc., etc.

- Waarlijk, men zou zoo denken dat onder zulke omstandigheden, waar het terrein zóó beminnelijk wordt geeffend door de mannen-zelf, de gelegenheid zich een schitterende carrière te banen open staat zelfs voor een maar middelmatig-begaafde vrouw, *minstens* zoo goed als voor haar dito middelmatig-begaafden mancollega.

In weinig tijd dan ook telt Parijs acht vrouwelijke advocaten.! Wilt gij weten wat er van deze dames is geworden in den strijd om het bestaan, zoodra de wierook is verbrand, het reclame-vuurtje uitgeteerd.?

Mlle Chauvin, de eerste dezer voorvechtsters, wier beëediging dateert van eenige jaren her, vier of vijf meen ik, heeft zich in de laatste *drie* jaren reeds niet meer vertoond om te pleiten; om de zeer eenvoudige reden dat zij haar carrière als zoodanig opgaf, en zich, heel zedig en heel prozaisch en heel onberoemd, is gaan bepalen tot het geven van onderwijs op een meisjes-instituut.

Hare collega Benezech, is even weinig te zien onder de pleitende advocaten; zij heeft namelijk het wijste deel gekozen, is getrouwd, en vertoont zich in Parijs niet in haar toga van advocaat, maar naast den kinderwagen van haar baby en zijn min.

Maar niet met iedereen loopt het zoo goed af als met haar. Neem b.v. Madame Pierre, die evenmin clienten bezit als de rest, en wier *naam* zelfs dientengevolge volkomen

onbekend is geworden aan de deurwaarders; zoodat zij woont in een achterhoek van Parijs waarvan een ooggetuige de volgende smakelijke beschrijving geeft:

'Een lucht van lompen en van vet hing in de kamer. Op de ruggen van drie armelijke leunstoelen hingen aanstellerig kleine vierkantjes van verschoten fluweel. En, daar het er alles behalve warm was, had zij-zelve over haar verscheurde japon een geelachtige peignoir aangetrokken, waarin zij mij opendeed. - En ik aanschouwde mad. Pierre, advocaat en doctor in de medicijnen beiden, wier somber gelaat is doorkruisd met duizend rimpels, in deze jammerlijke omgeving, een naakte grond, een schoorsteen zonder vuur, een paar oude stoelen, geen enkel boek.' -

Ziehier het intérieur der onvervalschte feministe pur-sang!

Mlle Mille en Madame Petit gaat het niet beter; om de zeer afdoende reden dat ook zij geen clienten, *niets* te doen hebben, zijn zelfs hare *namen* onbekend evenals die van hare bovengenoemde collega's op het 'Palais' te Parijs, - (de Rechtbank.) -

Zelfs hare bevalligheid en jeugd heeft aan Mlle Mille nog geen voordeel verschaft boven hare gerimpelde collega Pierre of hare zeer ver-weg-wonende mede-advocate Petit. -

Maar misschien is zij wat dat betreft minder brutaal, dan hare zoo-even eerst in den advocaten-stand ingetreden collega Mlle Miropolska. Het is de moeite waard te zien hoe cynisch deze vrouw (naar haar *ware* wezen van mannen-vangen) coquetteert met haar lichaam en haar vrouw-zijn om dáárdoor - niet door kracht van argumenten of handigheid van pleidooi - de rechters over te halen tot hare meening. -

Is het gebrek aan talent, is het de onverdedigbaarheid van het haar toegewezen eerste zaakje, een hoogst-onbeduidend diefstalletje in een modemagazijn overigens - waardoor Mlle Miropolska zich ziet afgewezen in haar aandringen op vrijspraak van de beklaagde.?

Ik kan dit niet beoordeelen, maar zeker is het dat in elk geval een *man* het zwijgen zou hebben moeten doen ertoe.

De zéér gracieuse en zeer van die uiterlijke voorrechten doordrongen *vrouw*-advocate echter heeft nog een anderen koord op haar boog, geen overtuigende bewijzen van onschuld, geen spitsvondige wetsartikelen, die ze slim te pas brengt. Welneen, ze maakt het zich véél gemakkelijker; ze lonkt den heeren rechters allerbeminnelijkst en allerverleidelijkst aan, en vleit met een coquet stemmetje en een soepele beweging van haar slank jong lichaam:

'De heeren zullen mij toch niet het verdriet willen aandoen mijn cliente te veroordeelen, waar ik voor 't eerst voor de rechtbank verschijn om te pleiten.'

Bij uitstek *vrouwelijk* argument nietwaar? Argument dat getuigt dat het instinct *hoe* den man het best te vangen - instinct van alle groote courtisanes en maîtressen waarmede ze vorsten en staatslieden, en daardoor de wereld regeerden, - niet is gedood in dit bevallige advocaatje, ondanks wetboeken en geleerdheden van dien aard. - Waarschijnlijk heeft ze zich al op de schoolbanken en onder de studenten geoefend in *die* wetenschap, meer nog dan in die van het recht, en wellicht ook in het welslagen in hare examens niet geheel vreemd aan haar handigheid in het woekeren met hare uiterlijke bekoorlijkheden. Niet alle mannen zijn voor *zulke* argumenten onvatbaar, integendeel; en misschien waren de professoren, die Mlle Miropolska hadden te examineeren minder onvatbaar voor corruptie van dezen aard, dan de rechters voor wien zij haar eerste pleidooi hield en die haar, zelfs na dit laatste

zeer eigenaardige argument, bleven weigeren de vrijspraak van haar cliente, en daarmede ongalant-genoeg het 'verdriet' aandeden zonder het zoo vurig verlangde en zoo handig afgesmeekte reclame-succes naar huis te moeten gaan.

Is deze onlangs voorgevallen scène uit de Parijsche gerechtszaal geen schitterende bevestiging van hetgeen *ik* altijd heb beweerd, dat nergens meer dan wanneermen haar loslaat in het openbare leven het gevaar bestaat dat de vrouw zelf misbruik zal maken van hare *macht als vrouw?* De hierboven door mij medegedeelde feiten putte ik uit zeer feministisch getinte fransche bladen, wien men allerminst kan nawijzen dat zij tegen de vrouwenzaak zijn gekant. Een dezer bladen maakt terecht de opmerking, dat géén man ooit zulk een argument zou hebben kunnen, noch durven, noch willen aanvoeren natuurlijk. En zoo is het inderdaad. Zoo ooit de vrouw sláágt in haar carrière in de concurrentie met den man, dan is het alléén op die manier, door het woekeren met, desnoods verkoopen van hare *lichamelijke* bekoorlijkheid van vrouw. Dat dit zoowel voor den man als voor de niet aldus bevoorrechte vrouw een even onrechtvaardige als onfatsoenlijke concurrentie wordt,

behoeft hier even weinig betoog, als het feit dat alle kans op een eerlijk en onafhankelijk oordeel zijdens rechters en jury hiermede verdwijnt. Advocaten in het genre van Mlle Miropolska staan op die manier volkomen gelijk aan bovengenoemde courtisanes en maîtressen, en gebruiken haar feminisme natuurlijk slechts als een dekmantel voor het meest on-feministische coquetteeren met zoo niet erger *verkoopen* van hare vrouwschoonheid.

In hoeverre op deze door geen enkele fatsoenlijke vrouw of wezenlijke feministe natuurlijk te verdedigen wijze een toekomst als advocate zich zal openen voor Mlle Miropolska moet de tijd leeren, daar ze pas begint even als hare twee collega's Mlle Dyvrande en Vérone die eveneens eerst zooeven hare intrede deden in den advocatenstand en van wien dus nog niets valt te zeggen, dan alleen de nietgewaagde voorspelling dat zij hoogstwaarschijnlijk het lot zullen deelen harer vijf voorgangsters van wat vroegeren datum.

Ziehier ouders - die lichtzinnig offert aan mode en tijdgeest of luistert naar de oppervlakkige jeugd-illusieën Uwer geëmancipeerddoende dochtertjes, die ‘studeeren’ willen - hoe het toegaat in de werkelijkheid na een duren studietijd, waarin jeugd en gezondheid is verkwist dikwijls, en vrouwelijke deugden zijn verwaarloosd, zoo niet te gronde gericht.

- Misschien zullen Uwe dochteren, wanneer zij na eenige jaren zich te laat Uwe en hare eigene dwaasheid beklagen, geworden zijn echtgenooten en moeders in wie zoowel de lichamelijke veerkracht als de mogelijkheid gezonde flinke kinderen ter wereld te brengen is verslapt en te niet gedaan door een onnatuurlijken en zenuwoverspannenden studie-tijd in hare jeugdjaren; misschien ook ontbreekt haar dan alle huishoudelijke kennis en alle vatbaarheid voor 't begrip *goede* huisvrouw en huis*moeder* zijn. Misschien ook zwalkt zij eenzaam door het leven, aangewezen op eigen brood verdienen en daartoe ‘grondig’ voorbereid, maar niet in staat toch zich te verschaffen datgene wat bescheidener verwachtingen koesterende winkel-juffrouwen en onderwijzeressen zich zelve kunnen toestaan, omdat *niemand* haar diensten vraagt of wenscht, omdat zij zich dom gaan bewegen op het reeds afgetreden veld van den man, inplaats van zich eenige specialiteit te kiezen op het gebied der vrouw zooals mode, ziekenverpleging, pension-wezen, wat ook. -

De Hilda van Suylenburgs, die, zich badend in rijkdom, met een baby op schoot en een kopje afternoon-tea en-passant, verkwikken aan 't gezelschap van een aanbiddenden echtgenoot-collega-advocaat, terwijl ondertusschen hare wachtkamer volstroomt van clienten, weduwen en weezen in de eerste plaats, *zulke* vrouw-advocaten bestaan alleen in de verhitte roman-verbeelding van een mevrouw Goekoop, die echter zelve in de werkelijkheid, heel practisch en prozaisch, twee mannen achtereenvolgens nam tot haar eigen levens-onderhoud.

Verbeelding en werkelijkheid zijn nu eenmaal twee zéér verschillende dingen.

Voor gij Hilda van Suylenburg uit den roman wilt worden, ga naar Parijs en leer haar kennen in de werkelijkheid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Een Vrouwenbond, ter zedelijke verbetering van den man. *Vrij bewerkt naar het Engelsch.* Vertaald door Mevr. De Graaff van Cappelle.

1e Tooneel.

Een net gemeubelde kamer met deuren op zijde en op den achtergrond.

MARIE

(bezig aan iets).

Slordiger boel heb ik nooit gezien. Alles mevrouw 'r schuld; 't is háár toedoen en ze doet met meneer net wat ze verkiest. Van al de mevrouwen die de baas spelen zag ik nooit haar gelijke. Meneer houdt de baby zoet, meneer neemt stof af, meneer helpt in de keuken en doet alles wat mevrouw behoorde te doen...

(Geheimzinnig).

Maar er zit meer achter, meneer heeft zeker wat op zijn kerfstok, in den laatsten tijd durft ie z'n mond haast niet meer open te doen. En mevrouw!? die denkt aan niets dan aan den Bond, de club die ze heeft opgericht met een paar dames ter bescherming van getrouwde vrouwen en ter zedelijke verbetering van den man. Nou ik kan er met m'n domme verstand niet bij, als de man niet deugt dan zal de vrouw hem toch eer in huis kunnen verbeteren dan er buiten...

Mevr. GRIMSON

(roept achter de deur)

'Marie! Marie!'

MARIE.

O daar hei je 'r.

2e Tooneel.

Mevrouw komt binnen met een bundel papieren die ze op tafel werpt.

Mevr. GRIMSON.

Is de kamer klaar, Marie? Er kan zoo iemand komen.

MARIE.
Ja, mevrouw, ik ben klaar, maar Betje vroeg of ik er u aan herinneren zou dat u nog geen eten besteld hebt.

Mevr. GRIMSON.
Ik ben van daag uit dineeren, ik eet met het bestuur van den Bond; er is een vergadering.

MARIE.
En eet meneer thuis, mevrouw?

Mevr. GRIMSON.
Natuurlijk! Waar anders? Er is nog een koude kalfscarbonade en aardappelen om fijn te maken. Zeg aan Betje, dat ze een sagopoddingje maakt voor toe.

(Ze gaat zitten aan tafel).

MARIE.
Ik geloof dat meneer niet houdt van een sagopodding.

Mevr. GRIMSON.
Laat ze dan maar wat droge rijst koken - 't komt er niets op aan. Is meneer al thuis?

MARIE.
Ik geloof van neen.

Mevr. GRIMSON.
Als ie thuis komt zeg hem dan dat ik een dame bij me heb en niet gestoord mag worden. Herinner hem dat ie de kinderwagen niet in den tuin laat staan zooals gisteren, en zeg dat hij wat zachtjes loopen moet als ie baby in slaap heeft gemaakt.

MARIE.
Best mevrouw, is er nog wat van uw dienst?

Mevr. GRIMSON.
Nee, je kunt aan je werk gaan. Zeg ook nog aan meneer dat ie niet voor me behoeft op te blijven, ik zal laat zijn en heb den sleutel bij me.

MARIE.
Ik zal 't zeggen, mevrouw

(ter zijde)

. Hoe lang is het al geleden dat meneer dien in den zak had!

Marie links af.

3e Tooneel.

(Mevr. Grimson sorteert papieren).

Mevr. GRIMSON.
Laat eens zien. Allereerst vragen van den dag.

(Ze leest):

Een voorstel om Mevrouw Monteban in klasse A. van den Bond te plaatsen als erkenning van de diensten die ze aan gehuwde vrouwen bewees door de behandeling van haar man.

(Ze spreidt het papier op tafel uit).

Daar moet natuurlijk over gestemd worden.

(Ze ziet het papier weer in).

O daar is een opsomming van wat ze gedaan heeft.

(Ze leest):

'De heer Monteban was een van de slechtste soort gehuwde mannen, totdat zijn vrouw op aansporing van den Bond zijn verbetering ondernam. In de laatste maanden heeft hij niet meer gewed, verkocht zijn race-paarden voor Klingelkaal, bedankte voor de societeit en bracht zijn avonden huiselijk door.' Ja, die vrouw krijgt m'n stem, en die van de presidente legt gewicht in de schaal.

(Ze ziet een nieuw papier in).

Wat is dat?

(Ze leest):

'Het bestuur zal verplicht zijn op te treden tegenover mevrouw Wilson wier man herhaaldelijk alleen is gezien te Monte-Carlo. Sedert zijn terugkomst in den Haag bezoekt hij publieke vermakelijkheden met een dame die zijn vrouw niet is. Haar invloed is dus van geen beteekenis en het voorstel luidt om mevrouw Wilson van klasse B. naar C. te doen verhuizen.'

Dat is een ernstig geval. Zeker heeft mevrouw Wilson niet oordeelkundig gehandeld, maar een dégradatie is geen kleinigheid. De zaak moet goed van alle kanten worden bekeken.

4e Tooneel.

Mevrouw Norman wordt binnengelaten door Marie.
(Mevr. Grimson staat op, de dames buigen).

Mevr. GRIMSON.
Neem plaats, mevrouw, u wenschte mij te spreken naar aanleiding van onzen bond, niet waar?

(Mevrouw Norman gaat zitten op de sofa links).

Ik heet u hartelijk welkom. Ik ontving uw briefje dat mij om een particulier onderhoud verzocht. Wenscht u toe te treden tot onze vereeniging?

Mevr. NORMAN.
Ja, ik zat in groote moeilijkheid.

Mevr. GRIMSON.
Ten opzichte van uw echtgenoot zeker.

Mevr. NORMAN.
Dat niet, mijn man is dood.

(Zij plaatst haar parasol tegen de sofa)

.

Mevr. GRIMSON.
Dus u bent weduwe?

Mevr. NORMAN.
Ja.

Mevr. GRIMSON.
Ik vrees dat u dan geen lid kunt worden van den Bond, die is alleen voor gehuwde dames.

Mevr. NORMAN.
Ik meende dat het een vereeniging was van onderlinge hulp van vrouwen.

Mevr. GRIMSOM.
Ja, maar die geldt de getrouwden. Onze Bond beoogt de zedelijke verbetering van den man, vooral die van den gehuwde; zooals u weet staat die in den tegenwoordigen tijd op een zéér laag peil. Ons streven is om de echtscheidingen te voorkomen. Wij trachten in de echtgenooten den zin voor huiselijkheid en huiselijke genoegens op te wekken. Wij laten ze licht huiswerk verrichten, wekken de belangstelling op voor de kinderverzorging en zoeken ze het rooken en borrelen af te loeren.

Mevr. NORMAN.
Prachtig! prachtig!

Mevr. GRIMSON.
Ons motto is ‘Geduld en Volharding.’

Mevr. NORMAN.
Mooi principe, heel mooi!

Mevr. GRIMSON.
Ja, 't is een grootsche onderneming en zooals ik reeds opmerkte, wij hopen mettertijd het gehalte van den echtgenoot te brengen op het punt waar het zijn moet. De man moet rein, beschaafd en huiselijk wezen; hij moet afzien van alles wat hem vroeger onteerde.

Mevr. NORMAN.
En lukt u dat? Hebt u succes?

Mevr. GRIMSON

(Zelfvoldaan).

Gewoonlijk, ja. Om onze huwelijken volkomen gelukkig te maken moet de man de vrouw meer evenaren, het verbroken evenwicht moet worden hersteld; de mannen moeten verzacht, de vrouwen gestaald worden.

Mevr. NORMAN.
Dat ben ik volkomen met u eens, maar als de man nu niet wil.

Mevr. GRIMSON.
Dan nemen we strenge maatregelen

(ze komt dicht naast mevr. Norman en zegt)

. Gelukkig hebben alle mannen in hun levensboek duistere pagina's, die ze liever niet bekend zien gemaakt. De Bond bezit een staf van vrouwelijke detectiven, wier plicht het is de antecedenten van elken getrouwden man te onderzoeken, wiens vrouw lid is van den Bond. Wordt het een of ander geheim ontdekt, hetzij uit vroeger of later tijd, ontvangt het bestuur daar uitvoerig bericht van, en rapporteert het aan de echtgenoote die het aangaat. Tevens verleent ze dan volmacht om met die wetenschap te handelen naar goedvinden.

Mevr. NORMAN.
En vindt u daar heusch altoos dames toe bereid.

Mevr. GRIMSON.
Natuurlijk, wij handelen immers in gemeenschappelijk overleg

(staat op en gaat naar een tafeltje dat voor het venster staat)

. Ik zal u eens iets laten zien.

(Mevr. Norman staat ook op en volgt haar.)

Mevr. GRIMSON

(toont een foudraal).

Kijk, dat is de medaille van verdienste, de hoogste belooning die ooit gegeven wordt. Onze zinnebeeldige bloem is de tijger-lelie. Wij kozen die ter wille van den naam, een combinatie van meedoogenlooze woestheid en smettelooze onschuld.

Mevr. NORMAN.
Een mooi emblema, aardig bedacht.

Mevr. GRIMSON

(wijst op de medaille).

Hier ziet u een tijgerlelie met de woorden: 'Recht voor de gehuwde vrouwen', rondom - aan de andere zijde is gegraveerd: 'Geduld en Volharding.'

Mevr. NORMAN.
't Is hoogst interessant.

Mevr. GRIMSON.
Het doet me genoegen dat u het zoo met ons eens zijt.

Mevr. NORMAN.
U hebt het zeker heel druk als presidente.

Mevr. GRIMSON.
O pakken brieven worden me steeds thuis bezorgd. Onlangs kwam een rapport in over mijn eigen man, over iets dat *hij* een onschuldige flirtation noemde. Van den zomer schijnt die te Scheveningen te hebben plaats gehad, terwijl ik op reis was om een afdeelíng te stichten van den Bond in een andere stad. Ik heb den naam van de betrokken persoon nog niet ontdekt; ze onderteekende zich 'Sneeuwklokje' en adresseerde haar brieven aan mijn man als 'Zonneglans'. Ik behoef u niet te zeggen hoe gedwee hij is na de ontdekking van die correspondentie.

(Ze neemt een pen op en schrijft iets.)

Mevr. NORMAN

(ter zijde).

Ik ben op het goeje spoor. Meneer Grimson is de man die zich een half jaar geleden uitgaf voor een schromelijk verliefden ongehuwden man.

(Hardop).

Uw echtgenoot is nog jong, niet waar?

Mevr. GRIMSON.
Twee en dertig.

(glimlachend.)

Oud genoeg om te weten hoe het hoort, vindt u ook niet?

Mevr. NORMAN.
En ‘Sneeuwklokje’? bent u niet achter haar eigenlijken naam gekomen?

Mevr. GRIMSON.
Neen, maar de detectiven zijn aan het werk, het zal niet lang duren of ik ben er achter.

Mevr. NORMAN

(ter zijde).

Hoe ellendig!

(hardop).

Ik moet u verschooning vragen dat ik zoo veel van uw kostelijken tijd verg.

Mevr. GRIMSON

(keert zich naar de bezoekster.)

Hebt u iets op het hart?

Mevr. NORMAN.
Ik had een klein gevalletje met een heer enkele maanden geleden, en toen ik nu uw prospectus ontving -

Mevr. GRIMSON.
Het was geen prospectus - het is een uitnoodiging.

Mevr. NORMAN.
Nu dan - uw uitnoodiging, toen dacht ik of de bond mij soms van dienst zou kunnen zijn, maar nu ik geen echtgenoot meer heb, betuig ik mijn spijt dat ik u ophield.

(Loopt naar links)

.

Mevr. GRIMSON

(ook opstaande).

Het spijt mij dat ik u niet van dienst kan zijn, maar in geval u den heer huwt op wien u straks doelde, zoo hoop ik dat u zult toetreden als lid.

Mevr. NORMAN.
Ik denk niet dat ik met hem hertrouwen zal,

(verlegen)

ik vrees dat die man al gehuwd is.

Mevr. GRIMSON.
Lieve mevrouw, dat is een ernstig geval. Als u wilt noem mij dan den naam, misschien ìs zijn vrouw lid van onze vereeniging.

Mevr. NORMAN.
Neen, zijn naam kan ik u niet noemen.

Vijfde tooneel.

Grimson komt binnen.

GRIMSON

(zenuwachtig).

De flesch en de speen! - de flesch voor baby, waar is die? ik kan ze nergens vinden en de jongen wil niet slapen voor hij die heeft.

Mevr. NORMAN

(verbaasd toen zij den man zag) (ter zijde)

Dat is Zonneglans, ik vermoedde het al!

Mevr. GRIMSON.
Mevrouw Norman mag ik u mijn echtgenoot voorstellen: de heer Grimson - mevrouw Norman.

GRIMSON

(aarzelend).

Ik geloof dat ik u...

Mevr. NORMAN

(vlug).

Nog nooit heb ontmoet.

Mevr. GRIMSON

(verwonderd).

Dacht je dat jullie mekaar kendet?

Mevr. NORMAN en GRIMSON

(te gelijker tijd).

Neen, neen, zeker niet.

Mevr. GRIMSON

(naar haar man toegaande):

Ik had Marie opgedragen je te zeggen dat ik belet had. Ik heb het van daag erg druk.

GRIMSON.

Ja, lieve, maar ik heb de flesch niet. Willempje schreeuwt het huis bij mekaar.

Mevr. GRIMSON

(streng):

Je behoort toch te weten waar je de boel laat! Waarom zoo slordig? Je gooit de dingen maar overal neer en zoudt wel willen dat ik ze voor je opzocht.

GRIMSON

(nederig).

Ja, lieve vrouw, ik beken schuld, maar weet geen raad als ik het kind niet te drinken kan geven.

Mevr. GRIMSON

(kijkt in een kastje diep in de kamer, staat met den rug naar de beide anderen).

GRIMSON

(overal rondkijkend, nadert mevrouw Norman) (ter zijde):

Waarom heb je mijn laatsten brief niet beantwoord.

Mevr. NORMAN.

Omdat je getrouwd bent, je moest je schamen.

GRIMSON

(wijzend):

Weet m'n vrouw het?

Mevrouw GRIMSON.

In het kastje is ze niet; heb je goed gekeken in de kinderkamer?

GRIMSON.

Natuurlijk

(hij bukt en kijkt onder de canape.)

Ook niet; ik heb nou letterlijk *overal* gezocht.

Mevr. NORMAN

(lachend).

Behalve in uw zak, misschien.

GRIMSON

(voelt in z'n zakken).

Wel, waarachtig, daar is ie... de speen ook! Ik wist toch wel dat ik ze op een veilige plaats geborgen had.

Mevr. GRIMSON.
Wat ben je toch een druktemaker voor niets.

6e Toonel.

(Marie komt binnen met een pakje nieuwe stofdoeken).

GRIMSON.
Hier Marie, daar is de flesch.

MARIE.
Die is niet meer noodig; het jong heeft zich in slaap geschreeuwd.

Mevr. GRIMSON

(sentimenteel).

Arm kind! kleine schat!

Mevr. NORMAN.
Nu ik zal u niet langer ophouden, mevrouw

(glimlachend)

. U hebt een model echtgenoot en het is me een waar genoegen dat ik de gelegenheid heb gehad mij zelve te overtuigen van de resultaten van uw Bond.

Mevr. GRIMSON

(haar man op den schouder kloppend).

Ja, ja, we gaan vooruit, hij zal 'r wel komen.

(Mevr. Norman vertrekt)

GRIMSON.
Mag ik het genoegen hebben u uit te laten.

Mevr. GRIMSON.
Tot ziens mevrouw.

(Grimson en mevr. N. af.)

7e Tooneel.

Mevr. GRIMSON.
Marie heb je iets noodig?

MARIE

(het pakje stofdoeken neerleggend).

Ik heb nog geen tijd gehad die te naaien, mevrouw.

Mevr. GRIMSON.
Dat kan meneer van middag wel doen. Hij heeft geen ander werk.

MARIE

(schokschoudert van de pret).

Wel ja, mevrouw, dat zal meneer er wel netjes afbrengen.

8e Tooneel.

(Grimson komt weer binnen).

Mevr. GRIMSON

(tot Marie).

Breng mijn hoed en mantel hier, 't is al laat.

(Marie af).

9e Tooneel.

GRIMSON.
Ga je vandaag uit, beste, zie ik je niet terug?

Mevr. GRIMSON.

Neen, er is een vergadering van het bestuur en het maandelijksche diner van den Bond.

GRIMSON

(terloops).

Is die mevrouw Norman ook lid?

Mevr. GRIMSON.

Neen, ze is weduwe, en daarom niet verkiesbaar. Ze komt me voor een uitnemende vrouw te zijn.

GRIMSON.

Dat stem ik je toe, dáárin ben ik het volkomen met je eens.

10e Tooneel.

(Marie met hoed en mantel van Mevrouw die ze helpt aantrekken).

Mevr. GRIMSON

(tegen haar man).

Ze heeft

een onaangename historie gehad met een man en kwam mij om raad vragen.

GRIMSON

(ter zijde).

Goeje hemel!

Mevr. GRIMSON.
Ongelukkig kan ik weinig of niets voor haar doen

(ze zet den hoed op)

maar ik zal den naam van den man toch te weten zien te komen.

GRIMSON

(niet op zijn gemak).

Waarom zou je daar moeite voor doen als ze toch geen lid van den Bond is?

Mevr. GRIMSON.
Dat is zoo, maar de man is getrouwd, we zullen den naam uitvinden; we zullen wel in staat zijn hem te ontmaskeren bij zijn eigen vrouw en die lid van de vereeniging maken. Ik zet m'n detectiven aan het werk, dat begrijp je.

GRIMSON

(met een wanhopend gebaar ter zijde gemaakt).

Goeje God!

Mevr. GRIMSON.
Zei je wat?

GRIMSON.
Ja, als die heer z'n vrouw nou al eens lid was van den Bond, wat dan?

Mevr. GRIMSON.
Dat zal niet. Maar ik zal mijn best doen om het uit te vinden.

(Marie geeft een pakje papieren aan mevrouw)

. En nu ben ik klaar, blijf niet op van avond, man, ik heb den sleutel bij me.

GRIMSON.
Zal het laat worden, lieve?

MARIE

(tegen mevrouw).

En de stofdoeken?

Mevr. GRIMSON.
O ja, die vergat ik nog.

(vleiend tegen haar man)

. Die doeken moeten gezoomd; wil jij dat van middag doen, je hebt geen ander werk.

GRIMSON

ontsteld).

Ik kan niet zoomen.

(Marie staat te gichelen).

Mevr. GRIMSON

(minachtend).

Ieder kan dat, 't is dood gemakkelijk. Ik verwacht ze klaar te vinden als ik thuis kom en netjes ook.

GRIMSON.
Ik heb nog nooit in mijn leven een naald in de handen gehad; ik zou niet weten hoe de draad in te steken.

Mevr. GRIMSON.
Als je te onhandig bent om dat zelf te doen, vraag het dan maar aan Marie, dan steekt die voor je in.

GRIMSON

(smeekend).

Och, beste Augusta, spaar me, ik zou de doeken bederven.

Mevr. GRIMSON.
Nonsens; stofdoeken bederf je zoo gauw niet.

GRIMSON.
Maar ik kan niet zoomen.

Mevr. GRIMSON.
Omdat je het nooit hebt geprobeerd. Eens is het eerste..... Als ‘Sneeuwklokje’ het je vroeg dan zou je het wel kunnen, hè!?

(Mevr. af, slaat de deur dicht voor den neus van haar man).

11e Tooneel.

GRIMSON.
't Is me wat te zeggen.

MARIE

(Geeft hem een naald met ellen langen draad).

Aan die draad hebt u een heelen tijd genoeg.

GRIMSON

(de naald ophoudend).

Wat moet ik nou doen?

MARIE.
Houd die vast terwijl ik de zoom leg. Hebt u een speld, meneer?

GRIMSON.
Ja, eentje van baby.
Marie gaat naast hem zitten. Ze wil de speld met den doek vaststeken aan zijn linkerbeen. Grimson geeft een gil, Marie springt op en gooit den doek neer.

MARIE.
Wat is u zenuwachtig van daag, u doet me schrikken.

GRIMSON.
Jij mij - je prikt me zoo geweldig.

MARIE

(geeft hem de speld).

Steek het zelf maar vast.

Grimson doet dat. Marie slaat een zoompje in.

GRIMSON.
En wat nou?

MARIE.
Nou begint u aan het hoekje. Als het rolzoompje er uit gaat dan maakt u den vinger even nat en draait die om

(ze doet het hem voor)

.

Grimson (doet hetzelfde en probeert te zoomen).

O hemel wat prik ik me.

MARIE.

Dat zal nog wel eens meer gebeuren voor u den slag van naaien hebt. Wilt u een vingerhoed?

GRIMSON.
Zou dat gemakkelijker zijn?

MARIE.
Zeker, maar de mijne is u te klein.

GRIMSON

(vriendelijk):

Toe Marie, kun jij die zoomen niet voor mij op het machine stikken. Mevrouw zal er niets van vernemen.

MARIE.
Dank u wel, bedriegen doe ik niet. Mevrouw gaf ze u als taak op

(er wordt gescheld)

. Ik moet open doen.

Marie af.

12e Tooneel.

Grimson alleen.

GRIMSON.
O God wat een steek maak ik daar.

(Hij haalt de lange draad door waarmee die uit de naald gaat)

. Wat nou te doen - de draad uit de naald.

(Hij likt op de draad)

. Zoo doen de vrouwen altoos. Ze maken een puntje. Wat een kleine oog heeft die naald..!

13e Tooneel.

Marie komt binnen.

MARIE.
Mevrouw Norman is er meneer, die vergat haar parasol.

(Grimson springt op, werpt den doek neer en buigt voor mevr. Norman die binnenkomt)

.

Marie af.

14e Tooneel.

Mevr. NORMAN

(tegen Grimson).

O daar staat het verloren schaap, dank u wel.

GRIMSON.

Neem plaats, mevrouw, ik heb veel met u af te praten, we zullen maar dadelijk beginnen bij het punt in kwestie.

Mevr. NORMAN.

Ik ben blij u nog even alleen te spreken, meneer Grimson, ik moet u nog de les lezen over uw gedrag in Scheveningen.

GRIMSON.

O, die heerlijke dagen als sneeuwklokje en zonneglans!

Mevr. NORMAN.

U hebt schandelijk gehandeld met u uit te geven als ongetrouwd. Waarom mij niet eerlijk gezegd dat u een echtgenoote bezit en nog wel een vrouw als de uwe.

GRIMSON.

Ik vergat het. Waarom is u hier gekomen om kennis met haar te maken? Voelt u dan niets meer voor uw minnaar?

Mevr. NORMAN

(staat op).

Neen, hoe zou dat mogelijk zijn.

(Ze loopt heen en weer)

. Ik kwam hier om mevrouw Grimson alles te vertellen, maar toen ik u zag als een ongelukkige huismusch, als de slaaf van uw vrouw, toen was ik reeds gewroken.

GRIMSON.

Hoe is u mijn adres te weten gekomen?

Mevr. NORMAN.

Ik zag u met den kinderwagen rijden in de Boschjes.

(Grimson bedekt het gelaat met de handen)

Ik kon mijn oogen niet gelooven en informeerde wie u was. Toen vernam ik dat uw vrouw presidente was van dien belachelijken bond, opgericht ter zedelijke verbetering van den man, en dat u als réclame met den kinderwagen werd uitgezonden.

GRIMSON

(staat op).

Als réclame!?

Mevr. NORMAN.

Zeker, nu kan ieder toch zien waar een gehoorzame man toe te brengen is. U bent heel wat veranderd sinds verleden zomer. Wat was u keurig gekleed in een lichtflanellen pak en wat danste u verrukkelijk in de Kurzaal! Ik ging zooveel van u houden, een weduwe is zoo alleen op de wereld, zoo onbeschermd.

(Ze ziet hem streng aan)

. In de acht dagen van onze kennismaking werd ik bekoord en aangetrokken door uwe vriendelijke attenties en de romaneske naam die u voor mij uitdacht. Ik heette 'Sneeuwvlokje' en gaf u verlof om mij zoo te noemen. De gloed in uw oogen was oorzaak dat ik u 'Zonneglans' heette. En nu bemerkte ik dat die oogen bedrogen, dat in uw hart verraad school, een niet te verdedigen verraad

(loopt heen)

.

GRIMSON

(haar volgend).

Ik was betooverd door uw charmes. Ik dacht aan geen kwaad.

Mevr. NORMAN.

En het was een groot kwaad dat wij correspondeerden.

GRIMSON.

Ik was zoo gelukkig met die brieven.

Mevr. NORMAN.

Ik ook en nu word ik ontgoocheld en zie dat zonneglans een tweede meid is, niets meer.

(Ze valt schaterlachend op de sofa)

.

GRIMSON.

Lach niet. Ik ben doodongelukkig

(hij neemt een stofdoek en veegt er het zweet mede van zijn voorhoofd)

.

Mevr. NORMAN.

Moeten die door meneer gezoomd worden? Waarom is u zoo dwaas?

GRIMSON.

Mijn vrouw ontdekte de brieven, ze dreigde mij met schandaal maken, met echtscheiding, ze wilde terug naar haar moeder.

Mevr. NORMAN.

Als ze dat gedaan hadt waart u in uw recht geweest om haar terug te halen.

GRIMSON.

Geen schandaal. Laat de wereld niets weten. Ik draag geduldig mijn straf.

Mevr. NORMAN.

En als het u nu nog interesseert, dan moogt u weten dat ik verloofd ben met den heer Alfred Staalman, een uitnemend goed mensch.

GRIMSON.

Dus u kwaamt alleen hier om mij aan te klagen?

Mevr. NORMAN.

Zoodra ik u zag had ik diep medelijden met u.

GRIMSON.

O, ik ben nog niet het meeste te beklagen. Meneer Smit die is er heel was erger aan toe. Hij is de man van de vice-presidente. Hij wedde en speelde, was een viveur, en nou is hij een sombere kinderjuf.

Mevr. NORMAN

(opstaande).

Ik moet zeggen de Bond heeft succes.

15e Tooneel.

(Marie komt op.)

MARIE.

Meneer Smit vraagt of u geen belet hebt, meneer.

GRIMSON.

Zeker niet.

Mevr. NORMAN

(haastig).

Ik ga heen...

GRIMSON

(tegen Marie die de stofdoeken bij elkaar pakt).

Laat meneer binnenkomen.

Marie af.

16e Tooneel.

Mevr. NORMAN.

Ik wil dat slachtoffer wel even zien, maar hij zal toch niet verklappen dat ik hier was.

GRIMSON

(lachend).

Geen nood, de man praat tegen niemand dan tegen mij.

17e Tooneel.

(De heer Smit komt binnen). (Hij ziet mevrouw Norman en wil terug. Grimson houdt hem tegen.)

GRIMSON.
Kom binnen, man. Wees maar niet verlegen. Mag ik je voorstellen aan mevr. Norman... meneer Smit.

SMIT.
Ik heb maar even tijd

(Schuw)

Is u ook lid van den Bond, mevrouw?

Mevr. NORMAN.
Neen, ik sta er als weduwe buiten.

SMIT

(ter zijde):

Goddank -

(luid)

Ik was bang.

GRIMSON.
Geen nood, ga gerust zitten.

(Smit doet dat zenuwachtig.)

GRIMSON.

Wat kwam je me zeggen?

SMIT.
Er is een groote maandelijksche vergadering van den Bond, ik ben op weg om getuige te halen van een meid. Mijn vrouw heeft de keukenprinses weggejaagd, ik kook al sedert een paar dagen.

GRIMSON.
Dat is nog niet het minste werk.

SMIT.
Ik doe tevens wat boodschappen. De Sun-lightzeep is op. Ik wasch van daag; ook baad ik straks nog de kinderen.

Mevr. NORMAN.
Ik moet zeggen u is een model echtgenoot, ik had me vroeger niet kunnen voorstellen dat een man zich tot zulke dingen zou leenen.

GRIMSON.
Maar u weet niet de oorzaak. De detectiven ontdekten dat meneer Smit het fortuin van z'n vrouw had verspild.

SMIT.
Gedeeltelijk.

GRIMSON.
Toch voor de grootste helft.

SMIT.
Ja, met book-making is veel te verliezen.

Mevr. NORMAN.
Ik vat het genoegen daar niet van. Intusschen amuseert uw beider positie mij, als ik die niet zoo droef vond.

GRIMSON.
Daar zijn we nu eenmaal toe gedoemd.

Mevr. NORMAN.
Onzin, de man moet niet de slaaf zijn van z'n vrouw. U maakt u beiden belachelijk.

SMIT.
Misschien, maar een echtscheiding wordt nu ook vermeden.

Mevr. NORMAN.
Liever zou ik zesmaal scheiden dan voor kìnder- of werkmeid spelen.

GRIMSON en SMIT

(beiden).

Wat er aan te doen?

Mevr. NORMAN.
Daar is best raad voor en als u wilt weten wat, dan zal ik u dat zeggen

(zij staat tusschen de beide heeren in.)

Luister!

GRIMSON.
Niets liever dan dat, maar zonder geweld hoop ik.

Mevr. NORMAN.
Natuurlijk. Ik ga uit van het standpunt:

leer om leer.

Wat u doen moet is een tegenovergestelden Bond oprichten: ‘Onderlinge hulp van gehuwde mannen en bescherming hunner positie.’ De zaak is dood eenvoudig.

(Dè heeren tegen elkander)

: Dat gaat niet - onmogelijk!

Mevr. NORMAN.
Volstrekt niet onmogelijk! Doe precies wat uw vrouwen doen. Richt een club op en noem die de Paardebloem. Zet detectiven aan het werk in uw eigen belang - gauw genoeg zullen er donkere bladzijden uit het leven der dames voor den dag komen, dan staan de partijen gelijk - is dat geen mooi idée?

GRIMSON.
In theorie, ja.

SMIT.
Maar niet in praktijk.

Mevr. NORMAN.
Het kan een comedie worden. Doe het, geloof me. U meneer Grimson moet president worden en meneer Smit vice-president - 't is een klucht - kom beiden bij me dineeren om de zaak te bepraten...

SMIT

(gaat naar Grimson).

Durf jij?

GRIMSON.
Neen, maar de lust is er wel.

SMIT.
Dat zeg ik je na.

GRIMSON.
Mevrouw, ik ben bang. -

Mevr. NORMAN.
U behoeft niet bang te zijn - een man moet vrij wezen en heer en meester zijn - mannen als u beiden zijn negerslaven.

GRIMSON.
U hebt volkomen gelijk, mevrouw. Kom Smit, laten we ons vrij maken.

SMIT.
Ik durf heusch niet.

GRIMSON.
Nou, ik bedank om weer voor kindermeid te fungeeren en doeken te zoomen. Mevrouw, ik neem uw voorstel aan.

SMIT.
Dan besluit ik tot hetzelfde. Ik wil geen vaten meer wasschen of koken.

Mevr. NORMAN,
In orde dus.

18e Tooneel.

Marie komt binnen.

GRIMSON

(uit de hoogte).

Marie, breng mijn hoed en handschoenen. Ik ga uit.

MARIE.
Zijn de doeken gezoomd?

GRIMSON.
Neen, die laat ik voor een ander over.

MARIE.
Baby dreigt wakker te worden, meneer.

GRIMSON.
Geef hem dan maar wat melk. Ik ga uit en het kan laat worden.

Mevr. NORMAN

(ter zijde):

Bravo -

(luid)

. Moet u geen boodschap achterlaten voor mevrouw.

GRIMSON.
O ja, en Smit schrijf jij een paar regels voor je huis, daar is pen en inkt.

SMIT

gaat zitten schrijven.

Mevr. NORMAN

(ter zijde).

Wat een verandering; een revolutie door mij aangezet.

MARIE.

Komt u zoo meteen niet eten, meneer?

GRIMSON

(plechtig).

Neen, Marie, ik heb de eerste vergadering van 'Onderlinge hulp van gehuwde mannen', de Bond heet de 'Paardebloem'. Zeg aan mijn vrouw dat het laat zal worden en daar zij den sleutel heeft, moet ze mij op wachten.

MARIE

(verbaasd).

Groote Goden, alweer wat anders.

Marie af.

19e Tooneel.

SMIT

(leest):

'Ik ben van daag uit. De "Paardebloem" vergadert, denk er om dat ik nog geen getuige van de meid haalde en de kinderen nog gebaad moeten.'

Mevr. NORMAN.

Prachtig, prachtig!

20e Tooneel.

Marie en de vorigen.

GRIMSON

(die ook wat geschreven heeft).

Marie geef dat aan mijn vrouw en zend een besteler naar villa Zorgvliet met den brief van mevrouw Smit.

MARIE

(smeekend).

Meneer zoudt u u niet bedenken, denk eens aan de baby boven.

(Ze houdt den hoed van Grimson zoo hoog op als ze kan)

.

GRIMSON.
Bemoei je met je eigen zaken, meisje.

(Hij grijpt den hoed)

. Mevr. Norman willen we gaan?

Mevr. NORMAN.
Graag! ik wacht al.

GRIMSON

(neemt Smit onder den arm).

Nou worden we weer mannen, de tijd van dwingelandij is voorbij! Goddank geen koud schapenvleesch meer en droge rijst.

Het drietal vertrekt, Marie kijkt ze na.
Gordijn valt.

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

Boterbloem en Beek.
Naar het Deensch door Emil Selmer.

Het beekje ruischte en bruischte en ritselde en lachte: ‘Het is niet goed om te weten wat men niet ziet,’ zei het beekje en spoedde zich voort. -

Vroeg in 't voorjaar kreeg het de eerste groene blaadjes die het zag, lief: ‘Wat willen jullie van mij hebben?’ zei het beekje. ‘Geef ons iets van het zonnegoud, dat glanst in je golfjes,’ zeiden de blaadjes.

‘Wat willen jullie daarmee?’ vroeg het beekje.

‘Ja, dat zal je wel zien,’ antwoordden ze. En het beekje gaf hun wat ze vroegen.

Het beekje ruischte en bruischte en ritselde en lachte: ‘Het is niet goed om te weten wat men niet ziet,’ zei het beekje en spoedde zich voort. -

Eenige dagen later hadden de blaadjes zich met gele bloempjes getooid.

‘O! wat zijn ze mooi!’ riep het beekje.

‘Ja, zijn ze niet beelderig?’ zeiden de blaadjes. Toen kreeg het beekje de bloempjes lief.

‘Wat willen jullie van me hebben?’ zei het beekje tot de bloempjes.

‘Wat wij hebben willen kun jij ons toch niet geven,’ antwoordden de bloempjes.

‘Kan ik dat niet?’ zei het beekje. ‘Dat is vreemd.’ En toen bruischte het verder, maar juist waar de gele bloempjes langs den oever stonden, gleed het zachtkens voorbij en luisterde; het wilde zoo gaarne weten wat het toch wel zijn kon dat de bloempjes wenschten en wat ze dachten dat het beekje hun niet geven kon.

Eens op een nacht, toen alles stil was, hoorde het beekje het eene bloempje tot het andere zeggen: ‘Waarom geloof je dat het beekje ons dat niet zou kunnen geven?’

‘Wel,’ antwoordde het andere, ‘omdat het geen ziel heeft.’

‘Zou het geen ziel hebben, terwijl het zoo vroolijk en blij is?’

Het beekje ruischte en bruischte en ritselde en lachte: ‘Het is niet goed om te weten wat men niet ziet,’ zei het beekje en spoedde zich voort. -

Maar eens op een dag zag het dat een van de bloempjes zich in hem spiegelde.

‘Is het dàt wat je wilde?’ vroeg het beekje.

‘Heb je geen ziel?’ vroeg het bloempje.

‘Neen,’ antwoordde het beekje, ‘wat zou ik daarmee doen?’

‘Heb je dan ook geen hart?’ vroeg het bloempje.

‘Neen,’ antwoordde het beekje, ‘wat zou ik daarmee doen? Waarom vraag je dat?’

‘Omdat ik dacht, dat wanneer je een ziel en een hart bezat, je mij misschien ook een ziel en een hart zoudt kunnen geven,’ zei het bloempje.

‘En jij hebt juist wat ik niet eens bezit,’ zei het beekje.

‘Wat is dat dan?’ vroeg het bloempje.

‘Leven,’ zei het beekje.

‘Wat is Leven?’ vroeg het bloempje.

‘Dat weet alleen diegene die zich verheugt het te bezitten,’ zei het beekje. ‘Voor hem die dat niet doet, helpen noch ziel, noch hart.’ -

En de bloempjes verheugden zich in den zonneschijn en spiegelden zich in het beekje. Ze waren zoo vroolijk en tevreden, zelfs zonder ziel noch hart.

Het beekje ruischte en bruischte en ritselde en lachte: ‘Het is niet goed om te weten wat men niet ziet,’ zei het beekje en spoedde zich voort. -

Een oogenblik later kwam een vogel gevlogen, die jubelde en zong.

‘Heb je een ziel?’ vroeg het bloempje aan den vogel.

‘Neen,’ antwoordde de vogel, ‘wat zou ik daarmee doen? Het is immers zoo heerlijk om te leven.’

‘Heb je dan een hart?’ vroeg het bloempje.

‘Ja, daarom zing ik zoo uit hartevreugd,’ zei de vogel.

‘Toe, geef me dan je hart,’ zei het bloempje.

‘Wanneer je niet zingen kunt heb je ook geen hart noodig,’ zei de vogel.

Daarna kwam een haasje aangesprongen.

‘Zeg me, heb jij een ziel en een hart, zeg?’ vroeg het bloempje.

‘Wat zou ik met een ziel doen?’ riep het haasje. ‘Maar een hart heb ik!’ Het maakte een paar grappige buitelingen, en wèg was 't.

Toen kwam er een paard.

‘Zeg me, heb jij een ziel, zeg?’ vroeg het bloempje.

‘Ik ben onderworpen aan een ander's wil. Wat zou ik met een ziel doen?’ antwoordde het paard. En toen vroeg het bloempje maar niet meer of het ook een hart had, want het zag er zoo treurig uit.

Toen kwam er een oude vrouw en ging zitten bij het beekje.

‘Wat een weelde van bloemen,’ zeide zij.

‘Vrouw,’ vroeg het bloempje, ‘heb jij een ziel?’

‘Ja, God trooste mij!’ zeide de vrouw, ‘ik heb een ziel,’ - toen ging zij verder. -

‘Wat zou de vrouw daarmee bedoelen, dat God haar troosten moest?’ vroeg het bloempje aan de beek.

Het beekje ruischte en bruischte en ritselde en lachte: ‘Het is niet goed om te weten wat men niet ziet,’ zei het beekje en spoedde zich voort. -

E.K

Tweeërlei roeping.

Het kindje, blank kopje blond met groote, blauw-starende, lief-vragende oogen, als overweldigd door al de indrukken, die het leven hem biedt, lachend de eerste zoete lachjes, het fijne mondje half open, stamelend lieve geluidjes van teere klanken, speelde met de handjes, trappelde met de voetjes, was geen oogenblik stil op het kussen, waarop ze hem had neer gelegd dicht bij haar.

Lief, mooi, teer, fijn kindje van bijna vijf maanden... Zij zat aan haar schrijftafel en schreef, de hand onder het hoofd, probeerde te werken, als in den tijd, voordat het kindje geboren was.

Maar het ging niet...

Ze probeerde het telkens weer, maar te vergeefs, vruchteloos...

Ieder oogenblik strekte hij zijn handjes naar haar uit, kraaide haar toe in zoo lieve geluidjes, dat zij, gehoor gevend aan zijn onweerstaanbare liefheid, bij hem op den grond knielde en met hem speelde.

Dan was hij in zijn schik, haar in zijn onbewust kinder-egoïsme geheel voor zich alleen eischend.

Maar wanneer ze dan zoo'n heelen morgen spelende had doorgebracht, dan werd ze gekweld door het verlangen, dat naast dat, om een goede moeder te zijn, in haar leefde, het verlangen om te schrijven, weer te geven in mooie taal de indrukken, die haar telkens bemeesterden, leven van haar ziel, dat haar als 't ware even sterk riep als het kindje met zijn lach.

Nu sliep het kindje, maar nu was ze te moe... - Neen daarvoor moest ze haar geest dadelijk 's morgens na het ontwaken helder houden, onbeinvloed door allerlei geluiden van het leven.

En den morgen daarop besloot ze te werken. Zoodra hij gekleed was, legde ze hem in zijn wiegje, gaf hem de pop in zijn armpjes, kuste hem, zeggend: Dag zoete schat, tot twaalf uur hoor, dan komt je moeder je weer halen.

Maar alsof hij haar begreep, keek hij haar na met droeve blikjes, pruilend mondje en nauwingehouden traantjes, die te vloeien begonnen, zoodra zij de deur achter zich had gesloten.

- Zul je eens naar hem gaan kijken, wanneer hij te hard schreit? vroeg ze het dienstmeisje, dat haar aankeek, alsof ze haar geen goede moeder vond.

Haastig ging ze dan aan het werk. O wat was ze ten achter! Wat had ze veel te doen!

Een tijd lang ging het goed, leefde ze weer in haar werk, maar wanneer zijn geschrei klagend en aanklagend tot haar doordrong, ging ze niet kijken, uit vrees verteederd te worden. Voor twaalf uur had hij immers niets noodig.

Nog voor de twaalf-uur-klok luidde, vloog ze naar hem toe.

Schreierig, onpleizierig lag hij in zijn wiegje, de dekentjes van zich afgeschopt, de handjes koud, het gezichtje verdrietig.

Neen ze had niet goed gedaan, niemand had naar hem omgekeken, niemand kon haar vervangen; ze had hem slecht behandeld.

Ze zou niet meer schrijven 's morgens, zooveel beteekende dat niet. Ze was er zelfs niet zeker van, of ze wel talent had.

Maar spelende werd ze gekweld door schrijven-te-moeten, en schrijvende werd ze gekweld door spelen-te-moeten door een innerlijke, niet-te-weerstane stem van twee verschillende roepingen in haar.

Ze dacht aan het einde van een boek, dat ze eens had gelezen, en dat haar nu onmogelijk scheen; - jonge vrouw, uitstekende advocate, nauwgezet haar praktijk uitoefenend, volmaakte moeder.

In haar het verlangen te zijn goede moeder en te schrijven goede dingen, of te kunnen dooden dat laatste verlangen.

Maar beiden eischten zij haar krachten.

Toen voelde zij, dat het kindje toch het zwaarste woog, dat ze hem altijd niet-moedewordend haar tijd zou wijden, wanneer er niemand was die haar heel goed kon vervangen.

Zoet kraaide het kindje dan, alsof hij onbewust haar dankte voor hetgeen zij voor hem opofferde.

Lief kindje blank, dat het leven heel blij moest beginnen.

Ede.

JOH^{A}. POLAK - STEKETEE.

Openhartigheid.

Openhartigheid is de onschuld, de onbedorven jeugd, die niets te verbergen heeft of meent te hebben, en het hart op de tong draagt, omdat ze - en dit is trouwens een algemeene menschelijke behoefte - zich *moet* uiten, al haar innerlijke gewaarwordingen *moet* openbaren. Deze kinderlijke openhartigheid is onbewust en daarom zoo aandoenlijk, frisch, verrukkelijk, vooral voor ouderen en meer ervaren menschen, die voorzichtig en angstvallig wikken en wegen òf zij spreken zullen en zoo ja, wat en hoeveel en hoe, òf zij hun zwijgen zullen verbreken om zich te uiten dan wel om hun ware gevoelens te verbergen. Want: openhartigheid is gevaarlijk voor vele lieden; bekennen heeft menigeen aan de galg gebracht.

Daarom worden de gesloten karakters vaak geprezen. Willem van Oranje's eerenaam is de Zwijger, d.i. der Verschwiegene, de man die een geheim wist te bewaren. Maar de Zwijger was niet een man met een gesloten karakter, zijn bijnaam geeft niet aan wat men er mee wilde uitdrukken, want hij was een gezellig, opgewekt prater, iemand, die zijn gezelschap waard was. Niet in zwijgen en verzwijgen ligt

verdienste, doch in 't zwijgen en verzwijgen van 't geen men voor zichzelf behoort te houden.

Hoevele lijden door hun zwijgen, doordat zij in zich opsluiten 't geen zich met kracht naar buiten wil dringen. Maar ook zijn er die als de kinderen overal, altijd en tegen ieder hunne intiemste gedachten uitspreken, die met hun meeningen en sentimenten te koop loopen en daardoor den spot of 't medelijden opwekken van elk weldenkend mensch. Deze soort is gelukkig niet talrijk, daarentegen is 't aantal Hollanders, die hun gevóelens begraven in 't diepst van hun innerlijk, velen zouden van hun hart een moordkuil maken, voor hun naaste betrekkingen ook maar 't geringste vermoeden hadden van hun beklagenswaardigen toestand; over 't algemeen treedt hét innerlijk-zijn van onzen landaard niet naar buiten: voorzichtige angstvalligheid kenschetst ons volk waar 't betreft het openleggen van zijn innerlijk.

Hoe vaak brandt niet een woord op de tong dat toch niet wordt uitgesproken; gedeelde smart is halve smart, en toch, hoevelen verkroppen hun leed, hullen zich in een ongenaakbaar zwijgen, wanneer woorden van medegevoel hun worden toegesproken; gedeelde vreugd is dubbele vreugd, maar zijn er niet die meenen dat hun geluk bestaat in stille vreugd, in heimelijke pret, alsof het stille, geheime, d.i. meestal verboden, liefde ware, von der kein andrer etwas wissen darf?

Immers, openhartigheid is een deugd, want zij vloeit voort uit het verlangen waar te zijn tegenover zich zelf en anderen. Voor waar-zijn is moed noodig. De openhartige is

de waarheidlievende. Tegenover de wereld heeft hij meestal een moeilijk leven, doch met zich zelf verkeert hij op voet van vrede. Maar slechts de deugdzame kan *geheel* openhartig zijn, hij alleen kan zonder schaamte *al* zijn gedachten en gevoelens voor zich en anderen uitspreken. Dit is een der noodlottige gevolgen van de zonde, dat de zondaar zijn innerlijk niet durft openbaren aan anderen en het daarom ook zelden aan zichzelven doet. Daarom is het zoo waar opgemerkt: soort zoekt soort; want meestal alleen bij soortgenooten vindt de bezwaarde een gewillig en welwillend oor.

Openhartigheid, het blootleggen van eigen innerlijk voor anderen, met wie men vertrouwd is, leidt tot zelfcontrole, tot zelfonderzoek en verbetering. Wat men niet durft mededeelen, wat anderen dus niet mogen weten, is verkeerd en tracht men in zich te vernietigen. Maar wie zich opsluit voor anderen, is spoedig een raadsel voor zichzelf en de eerste stap tot volmaking is de poging zichzelf te leeren kennen.

Daarom de harten geopend voor anderen en voor ons-zelf.

C.G.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Hedda. - Vriendelijk dank voor Uw briefkaart. Neen, ik wist natuurlijk niet dat gij-ook zoo lang zijt ziek geweest. - Waar woont gij nu? Te A. of weer buitenslands?

Annie N. - Weet gij dat er een versje van U is bij de gezette copie, waarop de waarn: redacteur aanteekende dat er blijkbaar een gedeelte aan ontbreekt? Ik weet dat gij met hem hebt kennisgemaakt in dien tijd. Wat de bewijsnommers aangaat, er staat

toch duidelijk genoeg in elke Lelie, dat gij die slechts extra hebt aan te vragen aan den uitgever wanneer er bijdragen in staan van U. - Nogmaals heel veel dank voor Uw briefje bij mijn herstel.

J.T. - Al hebt gij mij dan eerst durven schrijven naar aanleiding van mijn ziekte, gij ziet dat die eerste brief mij bijzonder trof, daar ik hem terstond aanhaalde in mijn eerste artikel na mijn herstel. Ik voelde zoozéér dat elk woord uit het hart was geweld, en dit deed mij buitengewoon veel goed. Hartelijk, hartelijk dank. En ik hoop dat gij niet weder zult wachten tot zulk een voor mij nare aanleiding U den moed geeft met mij te correspondeeren. Uw brieven zullen mij steeds welkom zijn.

Puck. - Ik zal U de volgende week uitvoerig mijn meening meedeelen over dat boek, dat U zoo heeft getroffen van Nannie van Wehl. - Reeds nu wil ik U zeggen, dat gij U nooit moet laten terughouden door de overweging dat ik veel te doen heb, wanneer gij lust gevoelen zoudt mij over iets te vragen of te schrijven. Gij zegt zelve dat die lust in U dikwijls opkomt, omdat gij de correspondentie zoo graag leest. Welnu, waarom zoudt gij U dan het genoegen ontzeggen van briefschrijven? Integendeel, als iedereen zoo discreet ware als gij, dan zou er dientengevolge niets komen van die correspondentie, die nu aan U zelve lief is. Dus is er geen questie van onbescheidenheid. - Mij trof Uw verstandige opvatting over Uw eigen jeugd, waar gij zegt van U-zelve, dat gij aan den aanvang van het leven staat: (22 jaar). Immers helaas, de meeste jonge meisjes, nog véél jonger dan gij, 18 en 19 en nog jonger, beelden zich in dat zij al heel wat af weten van het leven, en worden heel boos als men haar jong noemt en onervaren. - Ik kende in den Haag een geëngageerd rijk mooi meisje van negentien jaar, die haar twintigsten verjaardag, een paar maanden vóór haar huwelijk, niet verkoos feestelijk te vieren omdat zij dit 'flauw' vond. Dit meisje, omringd door liefhebbende ouders en haar bewonderende zusters, om van verloofde etc. niet eens te spreken, meende dat zulke akelige nare aanstellerij een bewijs was van buitengewonen levens-ernst. En op die wijze doet de eene jonge zottin de andere na. Daarom doet een uiting als de Uwe mij altijd goed, als een bewijs dat, Gode zij dank, nog niet alle veerkracht en jeugd en energie weg is uit jonge menschen. En gij hebt zoo gelijk, dat wij helaas moeten grijpen naar *ouderwetsche* boeken en romans om te lezen van nog iets anders dan zwakkelingen.

Dickens geeft in dat opzicht ook een frisch bad. Kent gij, wat jonge meisjes boeken aangaat, die aardige Amerikaansche van Alcott? - Ja, *Kinderen* van Ina Boudier Bakker was mij een openbaring van het talent dier schrijfster. Gelijk gij terecht schrijft, vroolijk zijn die stukjes ook niet alle. Maar wat is die kindervisite, met die suikeren pendule en die ruzie, kostelijk van waarheid! En dan het gevoelige en toch zoo leuke St. Nicolaas-schetsje!

Op Uw vragen aangaande Het moeilijke begin van Nannie van Wehl kom ik dus de volgende week speciaal terug.

Cath: te E. - Ik vind het héél aardig van U mij zoo uitvoerig te schrijven over U-zelve. Als gij nu eens wéér iets inzendt weet ik dadelijk wie gij zijt, want een eerste weigering behoeft U immers niet af te schrikken. Menschen die van dieren houden zijn mij per-se sympathiek. Ik hecht daaraan, ook in omgekeerden zin. Iemand, tegen wien mijne honden een bepaalde antipathie aan den dag leggen, vertrouw ik niet. Ik kan niet nalaten, *in de hoop dat anderen Uw voorbeeld zullen volgen*, Uw handelwijze hier over te nemen uit Uw brief:

‘*Want ook wij houden zooveel van honden, echter van meest alle dieren, daarom doet het ons menigmaal zulk een leed, dat de dieren dikwijls zoo slecht door de menschen behandeld worden, zoo machteloos staan wij daar dan tegenover. Wij hebben ook een hondje, afkomstig uit het asyl te Amsterdam. Ik zelf heb het daar weggehaald; de keus werd mij gegeven uit een veertig exemplaren. Ik koos het onaanzienlijkste beestje dat er bij was, geen glans lag er over de huid, maar het bezat een allerliefst kopje en bijzonder groote bruine oogen. Het was een arme zwerver voor slechts weinige dagen in het asyl gebracht. Ik vond het heerlijk juist zulk een beestje goed te doen. Veel voedsel kon zijn maag de eerste dagen niet verdragen, bij kleine hoeveelheden moest ik haar tusschenbeide wat eten toedienen. Ook was het beestje zeer schuw in den*

beginne voor vreemde menschen, *zelfs was het de eerste maal*, *dat ik er mee wandelde*, *bang voor het geruisch der bladeren. Met Maart is zij nu drie jaar bij ons.*

Juist wat gij schrijft over de machteloosheid van dieren ten onzen opzichte beäam ik zoo volkomen. Ik heb honderdduizendmaal méér medelijden met een mishandeld dier, paard, hond, ezel, dan met welk arm mensch ook, al redeneeren de socialisten nog zoo aandoenlijk daarover, en al schelden zij mij nog zoo uit wegens mijn in dit opzicht van de heerschende mode afwijkende onafhankelijkheid. Want, dank zij al de staats- en particuliere zorgen kan een arm mensch zich verdedigen tegen willekeur en mishandelen. Maar een dier is in de *macht* van zijn bezitter, eveneens als in vroeger tijd de slaaf in de macht van zijn meester was. - Nog dezer dagen ben ik een ruweling, die zijn paard sloeg omdat het arme dier niet vooruit *kon*, gaan bedreigen met de politie. Maar in de meeste gevallen doet de politie evenmin iets aan zulke tooneelen. - Ik voor mij zou, als ik rijk was, alle verlaten en verarmde dieren willen tot mij nemen, speciaal honden. Uw ondervinding met Uw hondje is de mijne met onzen Benjamin. O wat zijn we voor drie jaar dikwijls bespot in het hôtel om 'dien leelijken hond.'! En wat hebben wij een ellende met hem doorgemaakt, alle nachten schreeuwde hij van pijn door de geleden mishandelingen; evenals Uw hondje at hij ook bijna niet. Wij hebben hem soms den geheelen nacht in onze armen gewiegd om hem maar in slaap te krijgen. En nog wel een jaar daarna moesten we hem *voeren* met zoete woordjes, omdat hij anders in het geheel niet at. Maar thans de belooning! Dat hij ten slotte mooi en lief is opgegroeid is bijzaak. Maar zooveel trouw en aanhankelijkheid! En zulk een flinke uitstekende gezondheid.! - Dat hij de mishandelingen van zijn vroegste jeugd echter nimmer vergeet, kan men bemerken uit zijn woede tegen vuile havelooze kinderen als die uit wier klauwen wij hem hebben gered. Hij is de goedheid en zachtheid zelf, gromt nooit, vecht nooit met andere honden, wordt dientengevolge door ons genaamd: de goedzak. Maar ziet hij zoo'n arme straatjongen dan vliegt hij al blaffend en brullend op hem af, blijkbaar zich herinnerend zijn eerste jeugd. Ook de schuwheid van Uw hondje had hij evenzeer toen wij hem kochten. Bij elke beweging schrikte hij, kroop angstig weg, verwachtte zichtbaar slagen. Wat hem niet beviel, zooals wasschen, trachtte hij af te wenden door ongeduldig keffen. Eerst toen hij van lieverlede ons ging *vertrouwen*, gingen deze eigenaardigheden over. En nu kunnen wij in den letterlijksten zin met hem doen wat wij willen, zonder ooit iets anders te krijgen dan zoentjes en liefkozingen, terwijl zijn oogen ons vol teederheid aanzien. Wij zeggen dan ook steeds tot elkander, dat wij nimmer van een weldaad aan *menschen* zóóveel satisfactie hadden dan van die aan onzen Benjamin. Wat nu ten slotte Uw vraag betreft, ik wil gaarne nog opnieuw eens iets van U ter inzage ontvangen, Zendt gerust nog wat!

Anna te Hilversum. - Ik dank U zeer voor degenomen moeite, mij te schrijven over de vocht in die door mij genoemde plaatsen in ons land. Ook zal ik gaarne Uw raad in gedachten houden. Ook voor Uw goede wenschen met Nieuwjaar en mijn verjaardag heel veel dank! Ja, zulke dagen zeggen natuurlijk dubbel véél na alles wat er juist nu weer achter ons ligt.

Lotos. - Uw laatste briefje, dat ik gedeeltelijk particulier beantwoordde, wil ik hier nog eens ter sprake brengen naar aanleiding van *Uit de sfeer gerukt.* Gij vraagt namelijk of ik mij niet kan voorstellen, dat iemand, teneinde raad, een dergelijk

verstands-huwelijk doet, en gij schrijft over een meisje dat graag genoeg zulk een uitkomst zou aangrijpen, en wilt mijne meening daarover weten. Lieve Mevrouw, neen *ik* kan mij niet voorstellen, dat ik ooit het samenleven met een man dien ik niet liefheb zou willen bij wijze van 'onderhoud'. Ik heb het voornemen, in overleg met den uitgever, in den nieuwen jaargang een soort mémoires te schrijven van mijn eigen leven, en ik hoop dat teere punt dan nog wel eens wat nader uit te werken, omdat ik zelve ben geworden op éénmaal een meisje zonder fortuin, na te zijn geweest eene die rijk en voornaam was grootgebracht. Maar... let wel. Ik spreek van mijzelve en van onafhankelijke en denkende en gevoelige naturen die altijd uitzonderingen zijn. Er is een overgroote meerderheid van vrouwen die het huwelijk, alleen om finantieel bezorgd te wezen, wèl aandurft. Zeker ken ik er zoo. Ik ken er ook die dan hare plicht doen aan den echtgenoot dien zij zonder liefde namen. Vooral *daar*op komt het m.i. aan.

Het is niet aan mij op dezulken den eersten steen te werpen. M.i. ligt de behoefte aan trouwen, aan lichamelijke gemeenschap en óók aan geestelijke leiding zóózeer in de vrouw, dat zij, behoudens de enkele uitzonderingen, waartoe ook mijn *Susy* in *Uit de sfeer gerukt* behoort, liever elk huwelijk aangrijpt, ook dat zonder liefde, dan zich alleen dóór de wereld te slaan. Indien zij dan den moed heeft haar plicht aan haar man, ook haar intieme huwelijksplicht, eerlijk te vervullen en tracht voor hem een goede huisvrouw en voor hare kinderen een goede moeder te zijn, dan zal *ik* haar niet hard vallen, al zou *ik* voor mij persoonlijk dat *nooit* kunnen, tenzij in *liefde*-gemeenschap.

Er komen ook zooveel redenen bij van anderen aard die dikwijls leiden tot een beslissing voor het leven. Jaren geleden las ik een schetsje - ik weet noch waar noch van wien - van een onderwijzeresje dat geen orde kon houden. - De domme, niet eenmaal slecht bedoelde plagerijen der kinderen, de gestrenge aanmerkingen van het 'Hoofd', de wanhopige verlegenheid van het arme, jonge, niet tegen die moeilijkheden opgewassen ding van achttien of negentien jaar waren afgezien van het echte leven. En ik herinner mij zeer goed het treffend slot: haar neervallen op een bank in het Vondelpark, wetend dat ze haar ontslag zal thuis krijgen als ze het niet neemt, dat moeder en zuster, die mede moeten leven van haar verdiensten, wanhopig zullen zijn, tenzij... ze 'hem' accepteert die haar uitredt uit die finantieele ellende en dat wreede bestaan van geplaagd en gesard worden. Op die wijze *moet* menigeen zich zelve 'verkoopen'. *Uit de Sfeer gerukt* behelst dus geen tendenz; het is een novelle, wil niets anders zijn. - Hoe aardig voor U, die St. Nicolaas-verrassing tengevolge van Uw honorarium! Het is wèl een satisfactie. U hebt zeker al gezien het 'tweede' proces Harden, en hoe de getuigen en experten nu precies andersom verklaard hebben dan den eersten keer. Wat kan men toch aan op zulke knoeiers! *Harden* vertrouw ik in elk geval geen zier. En mad. von Moltke, die *zulke* dingen met haar eigen lippen voor het gerecht komt vertellen, is m.i., al zou elk woord wáár zijn wat zij van haar man beweert, altijd nog vuiler dan hij door deze openbaringen. Zooals U terecht zegt, bij hem kan men spreken van ziektetoestand in zoo'n geval. Maar die vrouw, die had kunnen zwijgen, die eerst alles met Harden bekletst, en het nu als een relletje door Berlijn brengt, is schaamteloos en min. Waar echter is de wáárheid? - Ik ben blij, dat U het zoo ééns zijt met de toilet-artikelen. - Ja, Laimbock is uitstekend voor handschoenen. Er is echter op de Plaats (tegenover hem) nog een andere winkel van handschoenen, kraagjes etc., waar ik steeds zeer tevreden ben geweest over het artikel handschoenen, speciaal grijze suède kocht ik daar steeds, liet ze óók dikwijls mij nazenden in het buitenland. - Ik schreef U reeds particulier

wáárom ik U zoo lang liet wachten. De correspondentie is zoo opgehoopt, dat ik er mij met inspanning doorheen werk dezen laatsten tijd. Nu had ik voor U te onderzoeken naar Uw opdracht van zakdoekjes, en wilde U bij de doorzending daarvan dan meteen particulier antwoorden. Zooals ik wèl dacht zijn die hier niet te krijgen. Er is hier wel een winkel met artikelen in Zwitsersch borduursel, en ik kocht daar ook die welke ik U zond, maar de door U beschrevene waren er niet te vinden. Wáár ergens in Zwitserland kocht Uw vriendin die? - De schoentjes-questie is U nu ook reeds opgehelderd! - Ik vond het zóó indiscreet U daarop eerlijk te antwoorden.

Wed. C.L.T. - Het insluiten van *hollandsche* postzegels is voldoende. Ik kan geen buitenlandsche verlangen natuurlijk, en wissel dus deze in. Uw andere stukjes krijgen nu ook gauw een beurt.

P.R. - Wáárom de heer S. van R. dat versje van

Speenhoff indertijd inzondt, weet *ik* evenmin als gij. Dat het van Speenhoff was, wist *ik* niet Van een gewaardeerd en geregeld medewerker als de heer S. van R. spreekt het m i. van zelf, dat hij de verantwoording draagt van wat hij inzendt, en dat ik hem niet ringeloor. M i. sta *ik* er dus buiten. Vandaar dan ook dat ik niet uit onvriendelijkheid, maar eenvoudig omdat ik dit beter acht, nu inderdaad deze correspondentie aan U beschouw als mijn 'laatste woord' in dezen. - Dank voor Uw vriendelijk schrijven erover.

Leo Mulock. - Uw boekbeschouwing nam ik gaarne aan. Ja, dat Hollanders weinig poëtisch zijn heeft mij steeds getroffen. Mijn overleden vader had zeer veel zin voor poëzie, en ik ben hem dankbaar voor de wijze waarop hij mij in dat opzicht heeft grootgebracht. - Ik moest lachen om Uw zoo ware opmerking, dat veel Hollanders zich te goede doen op hunne nuchterheid. Dat beschouwen zij inderdaad als een zeer lofwaardige eigenschap! - Ik vind Uw terechtwijzing over deze inbeelding zoo welverdiend, dat ik dit gedeelte uit Uw brief overneem:

En nu mogen er nog zoovelen zijn, *die dit juist eene der beste eigenschappen van de Hollanders noemen en die beweren*, *dat alle poëzie maar larie is*, *ik*, *voor mij hoop den dag niet te beleven, waarop ik hun gelijk moet geven. En dan nog*, *welke zijn de vruchten van onze nuchterheid en ons koel verstand; zijn wij dan zooveel grootere handelslui*, *zooveel bekwamere practici dan b.v. de toch beslist poëtische Duitschers? Neen*, *onze ingenomenheid met degelijk redeneeren en diepzinnig praten speelt ons dikwijls leelijke parten*, *zoo m.i. ook nog onlangs aan Mevr. de Jong van Beek en Donk bij het schrijven van* '*Lilia*', *waarin de sympathieke en goedgevoelde verhaalkern verdwijnt achter en onder een berg van redeneeringen en meeningen.*

Tot zoover Uw brief. Naar aanleiding van het slot, waarin gij verlangend zijt naar *mijne* meening over *Lilia*, wil ik U alvast mededeelen, dat die in hoofdzaak overeenkomt met de Uwe. Ik besprak het boek uitvoerig elders en zal het hier ook doen. Ik elk geval is het m.i. minder grof tendenz-werk dan Hilda van Suylenburg; in dat boek vertegenwoordigde elke vrouw een idee; hier is de vrije liefdequestie eene van meer menschelijker aard, dan die van het advocate- en dokterschap. Met het slot ben ik het absoluut oneens. Wat moet er worden van het *kind?* Het lijdt onrechtvaardig voor de idee der moeder. - Overigens geloof ik, dat het toepassen der vrije-liefde zal vernietigen *alle* zedelijkheid, en het ongeluk zou worden van de vrouwen-zelve in de eerste plaats.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - Hartelijk dank voor de briefkaart van T. - Wij hopen zoo, dat het goed blijft gaan. Het is hier tegenwoordig héérlijk; wij treffen een mooi Riviera-seizoen, en kunnen iederen dag buiten zitten.

Moeder. Unicum. Bep. - Ik ontving alle brieven. Gij krijgt antwoord in de volgende Lelie.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Bij de firma Blom & Olivierse te Culemborg, zal in het voorjaar verschijnen de vierde, aanzienlijk vermeerderde en bijgewerkte druk van het door haar uitgegeven '*Nieuw Beknopt en Volledig Muzikaal Woordenboek*', benevens een overzicht van de Grondbeginselen der Toonkunst, bewerkt door K.v.M, aanbevolen door verschillende Musici van naam. De bewerking van deze nieuwe uitgave heeft de Heer Jacq. Hartog, privaat-docent in de Muziekgeschiedenis aan de Amsterdamsche Universiteit en Leeraar aan het Conservatorium aldaar op zich genomen.

Door de lengte van het **1**ste bedrijf van **Een Vrouwenbond,** moest de geheele rubriek-toilet deze week blijven liggen.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

12 Februari 1908.
21ste Jaargang.
No. 33.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Nogmaals: ‘Vrouw en Wetenschap’.

> ‘.... Het eigenaardig karakter, dat Elisabeth B. Browning, de grootste dichteres van onze eeuw, zoo pittig schetst, als zij zegt, dat de vrouwen “melt like white pearls in another's wine.” Niet alléén staande, maar zich als het ware indenkend in de schepping en gedachten van een ander’.... (ELLEN KEY).

Het verschil tusschen het ‘leven’ of de ‘ziel’ van de mannelijke en van de vrouwelijke éénheid, n.l. het onderscheid, dat er bestaat tusschen de verhouding van verstandelijk- en gevoels-gedeelte bij den een en bij de ander (d.i. bij den man 2 van elkander onafhankelijke factoren; bij de vrouw tot een onsplitsbare eenheid samengevloeide deelen) is een *natuurlijk* man-vrouw-verschil, waar nooit sterk genoeg op gewezen kan worden bij de oplossing van man-vrouw-vraagstukken. Dit mág niet uit het oog verloren worden, omdat de natuur zelf die onderscheiding heeft gemaakt, en wat zij heeft vastgesteld juist en goed is. Dat zoo velen dit laatste niet inzien, komt door hun gebrekkige natuurkennis die zoo menigmaal ten onrechte de natuurinstellingen beschuldigt en afkeurt, en dezen, dingen ten laste leggen, welke toch

feitelijk vooral aan de menschen zelf te wijten zijn.

't Is opmerkelijk, hoe bijzonder velen dit gewichtige natuurlijk onderscheid tusschen man- en vrouweenheid zoo achteloos voorbijgaan, alsof het in 't geheel niet bestond! Voortdurend wordt de schuld van de 'minderheid' op geestelijk gebied der vrouw in vergelijking van den man, aan de *omstandigheden* gegeven.

Bovenal aan den man. En dát terwijl hier maar zoo'n *klein* deel van de schuld te vinden is! De hoofdoorzaak zit immers in de vrouw zelf, in haar eigen innerlijk wezen. En niemand is hieraan schuldig, daar de natuur haar zoo heeft gemaakt. Dr. Soesman heeft dit in zijn brochure nadrukkelijk verklaard: 'Wel degelijk meen ik het recht te hebben, met de feiten vóór mij, tot de conclusie te mogen komen, dat ook andere factoren, factoren *spruitende uit het individu, uit de vrouw zelf*, het hunne hiertoe hebben bijgedragen.' Een ander wetenschappelijk man schreef mij naar aanleiding van deze bewering, dat hij die volkomen onderschreef. En hij drukte zijn verwondering uit, dat zooveel op degelijke ontwikkeling aanspraak makende menschen dit uit 't oog verloren.

Hij verbaasde zich o.a. over Dr. Aletta Jacobs, zei hij, van wie men toch zou mogen vermoeden, dat *zij* die natuurlijke oorzaken zou kennen, maar die hij op een lezing voortdúrend dóor, den *man* had hooren beschuldigen. Den gehéelen avond hamerde zij op dat zelfde aanbeeldje! Men behoeft trouwens maar nauwkeurig na te gaan wat vele vrouwen, waaronder voorvechtsters der vrouwenbeweging, over het vrouwenvraagstuk schrijven of zeggen, om dadelijk te zien dat zij zich aan hetzelfde kwaad schuldig maken: steeds wordt alles aan omstandigheden alléen geweten. De een heeft het over de hoogescholen: 'de mindere geestelijke ontwikkeling der vrouw komt, doordat de universiteiten zoo lang voor haar gesloten bleven.' (terwijl er *lang* vóór de openstelling daarvan voor de vrouw geleerde vrouwen werden gevonden!) De andere, dat 't komt doordat vrouwelijke studeerenden minder geld krijgen dan de mannelijke (wat een onzinnige reden! terwijl er mannen zijn die maar weinig geld kregen en toch *uitstekende* studies maakten; en vrouwen wie het in 't geheel aan niets ontbrak, en toch *slechte* studies deden!)

Weer een andere, dat 't daaraan ligt dat de vrouw geen kiesrecht heeft. Mij komt 't zoo verwonderlijk voor, dat zoovelen voor vrouwenkiesrecht ijveren met een geestdrift die soms aan waanzin schijnt te grenzen, alsof ons áller leven en welzijn dáár alléen van afhing, en er zonder dat geen stuk van de wereld terecht zou komen! Nog een andere vrouw, die toch óok wel op degelijke kennis zal aanspraak maken dunkt mij, schrijft in een stuk in de Gids over 'De plaats der vrouw in maatschappij en staat' al dadelijk over 'de geweldige macht der traditie'. En zoo gaat 't haast overal. Aan de meeste dergelijke betoogen ontbreekt het voornaamste, de hoofdoorzaak, die niet mág over 't hoofd gezien worden!

Kunnen we wel ooit tot de *goede* oplossing van ons vraagstuk komen, waar zelfs voorvechtsters zich aan oppervlakkigheid schuldig maken?

Ja, stellig, verbetering moet er in heel veel dingen komen! Maar dan moet het er een zijn, die wezenlijk, in den echten zin, een *verbetering* is. Wij moeten in de allereerste plaats de hoofdzaak kunnen zien, de *innerlijke* oorzaken leeren begrijpen, die zoo diep liggen, zoo véél dieper dan menigeen denkt!

Grondige, juiste kennis der natuur is noodig in de eerste plaats. En op den door de natuur vastgestelden grondslag moet er worden voortgebouwd. Geen oogenblik mag die uit 't oog worden verloren!

Ik behoud en volg dus dien grondslag als leiddraad: Het natuurgebied der vrouw is het gevoels- en liefdeleven; hierop is haar wezen en zijn hare zenuwen ingericht. Het natuurgebied van den man strekt zich verder uit dan dat der vrouw: het breidt zich uit én over het gevoels- en liefdeleven, én over het verstandelijk leven; zijn wezen en zenuwen zijn op deze beide ingericht. Daarom kan de man zich op beide bewegen zonder zich en zijn oorspronkelijken aard te benadeelen. Maar de vrouw behoort waarlijk 'thuis' op het gevoels- en liefdeleven; begeeft zij zich buiten die grens, op verstandsgebied, dan moet zij zich *aanpassen* aan een *kunstmatigen toestand.* Bij den man is verstand *natuur*; bij de vrouw *dressuur*; bij hem iets natuurlijks, bij haar iets aangeleerds.

Daarom kan de vrouw uit zichzelf niets onderzoeken, niets zelf logisch beredeneeren, niets nieuws vinden op zuiver wetenschappelijk gebied. Zij kan alleen aannemen, *aanleeren*, wat anderen hebben gevonden.

Wie zijn die anderen? De eenige ándere menschelijke wezens: de mannen. Eerst de man, dan de vrouw. Dit is de natuurlijke toestand. (Geen ontwikkeld man zal dáárom alleen de vrouw minachten; maar wèl minacht hij haar als zij de waarheid ontkent en deze uit valsche schaamte verbergt.) Géen omstandigheid, door menschen gemaakt, heeft dit zoo vastgesteld. De toestand bestáat in de natuur; uit redenen die oppervlakkigen of verblinden niet kunnen of willen begrijpen.

Gaan we eens een en ander na, in verband met den man en de vrouw, op zuiver *verstandsgebied.*

Geeft men den man den eersten factor van een logische reeks, dan kan hij met eigen nadenken, zelf ook de andere factoren vinden. Hij vindt het eenvoudig, den geheelen gedachtengang *zelf* mée te maken, daar immers het een geleidelijk uit het andere voortvloeit. Hij voelt zelf de reeks dan ook als *goed.* En ze is een nieuwe aanwinst voor zijn echt geestelijk eigendom; zijn innerlijk wezen is er grooter door geworden.

Bevindt de vrouw zich in hetzelfde geval, dan staat zij bedremmeld te kijken bij dien eersten factor: wat zegt die haar? Die wijst haar toch niet den weg. Zij kan den gedachtengang zelf niet maken. Wat zij kan, is luisteren hoe een ander dien maakt, zich daar trachten in te denken, en de verschillende factoren noteeren en onthouden. Daarna kan zij op haar beurt de reeks herhalen. Voor oningewijde lijkt het dan, alsof zijzelf ze had gemaakt door eigen nadenken en afleiden en voortbouwen.

Er zijn gevallen, waarin zij wél een logische reeks kan vormen zonder *precies dátzelfde* eerst van een ander te hebben gehoord. Maar dit komt doordat zij dan een voorbeeld voor oogen heeft dat zij maar net zoo te volgen heeft. Zij beschouwt de door haar gemaakte reeks als ‘goed’; *niet* omdat zij haar gedachtengang daarbij *voelt* als goed zooals de man in een dergelijk geval gevoelt, maar omdat zij weet dat haar voorbeeld juist is. ‘Voorbeeld goed, nauwkeurige navolging goed’, zoo redeneert ze, al is 't vaak onbewust. Maar haar geestelijk eigendom is daarom niet vermeerderd; alleen maar haar *voorraad feiten*, die zij als in een doos bij zich draagt. Hier is een verschil te constateeren: de vrouw kan die doos wegwerpen wanneer Zij wil en dan is 't juist alsof zij nóoit ‘logische gedachtengangen’ had gemaakt; doch de man kan zijn opgedane geestelijke eigendom niet wegwerpen (omdat 't een deel van zijn wezen is geworden) zonder een verandering te brengen in zijn persoonlijkheid.

Hetzelfde uiterlijke feit veranderd háar innerlijk niet, maar 't zijne wél. Want bij haar bleef de kern onaangetast, bij hem werd die wél geraakt. (Met 't oog hierop zeide ik in een vorig stuk, dat de studie de vrouw als een mantel is, die zij omhangt, en die gemakkelijk afgeworpen kan worden.)

Iemand, die niets weet van den weg, waarlangs een resultaat is bereikt, bemerkt niets van dit verschil tusschen man en vrouw. Zelfs als hij én den man én de vrouw vraagt: ‘zeg mij den gedachtengang, die tot dit resultaat heeft geleid’, kan hij niet tot die ontdekking komen. De vrouw en de man beiden zeggen hem *dezelfde* feitenreeksen; daar deze uiterlijk totaal op elkaar gelijken, kan men er immers niet achter komen, dat *zij* slechts een aantal feiten opnoemt, terwijl *hij* met zijn gehéele wezen ook den gedachtengang zelf ondervindt en voelt en meêmaakt?

Dit is bij háar *geheugenwerk*, bij hem werkelijke *ervaring.*

Hierdoor komt het, dat een feit door de zuivere wetenschap aangenomen, door den man zonder aarzeling als waarheid wordt aangenomen; terwijl de vrouw er een groot wantrouwen tegenover stelt, en vaak zegt: ‘nu ja, dat zegt de wetenschap wel,

maar ik geloof er toch niets van!' *Hij* vólgt n.l. zelf de geheele logische gedachtengang die tot het vinden van dat feit heeft geleid, en hij begrijpt en *voelt* dien als goed en juist; dus is dat feit ook waarheid voor hem. Maar de *vrouw* voelt niets van dat wàre. Zij kan immers zélf niet de juistheid er van onderzoeken en begrijpen; zij moet aannemen op gezag. Wantrouwt ze 'dat gezag', dan verwerpt zij de waarheid van 't feit. Vertrouwt ze daarentegen 'het gezag'; wéet zij dat degeen die 't haar meedeelt, volkomen betrouwbaar is, dan neemt ze de nieuwe waarheid bereidwillig tot zich. De man alleen kan *objectief* oordeelen en begrijpen; de vrouw is slechts geschikt voor het *subjectieve. Hij* begrijpt en kan leven in 'de wetenschap', d.i. de algemeene waarheid, de *waarheid voor alle menschen. Zij* begrijpt en kan maar leven in 'het persoonlijke', d.i. de waarheid voor haarzelf en voor degenen waarvoor haar *gevoel* in meer of mindere mate spreekt.

Dit alles belet niet, dat de vrouw door een oorspronkelijk voor den man bestemd

examen komen kan. Als zij er maar in slaagt zóóveel aan te leeren als zij voor het er door komen noodig heeft, dan is zij gered. Maar men begrijpt, dat een kennis, door geheugenwerk en nazeggen verkregen, ongetwijfeld achterstaat bij die door ervaring is verzameld. Het eerste doet iemand bij 't examen slagen door den 'voorraad uit de doos', het tweede door het nieuw verworven deel van de eigen persoonlijkheid.

Dat zulk een opgedane feitenvoorraad geen invloed heeft op iemands innerlijke natuur, begrijpt men wel. Uit dit alles kan men nagaan, hoe 't komt dat de vrouw een studie van jaren achter den rug kan hebben, vele diepgaande boeken in handen kan hebben gehad, zonder dat haar persoonlijkheid er ruimer, dieper, grooter door geworden is. Die opgedane kennis heeft niet haar geheele wezen *doordrongen*; deze staat er náást, als iets geheel aparts.

Wil de vrouw een betrekking bekleeden oorspronkelijk voor een gestudeerd *man* bestemd, dan doet zij goed er een te kiezen, waarvoor aangeleerde, aan anderen ontleende kennis voldoende is; zoodat zij slechts toe te passen heeft zooals zij heeft aangenomen, zonder genoodzaakt te zijn met eigen verstand en doorzicht zélf te onderzoeken, af te leiden en te combineeren. Maar géen betrekking, die aanhoudend *nieuw* eigen nadenken en navorschingen vereischt; en waarvoor de studie aan de universiteit slechts bedoeld is als voorbereiding, een middel om den weg te wijzen tot eigen voortgezette studies. Ik bedoel met dit laatste een betrekking als advocaat of geneesheer. (Er bestaat hieromtrent vooral bij heel veel vrouwen een verkeerd begrip: zij meenen dat 'mr. in de rechten geworden zijn' hetzelfde beteekent als: 'bevoegdheid hebben als goed advocaat om met juistheid alle gerechtszaken te kunnen behandelen.' En 'dr. in de medicijnen' hetzelfde als: 'een knap dokter of geneesheer zijn, die alle ziektegevallen juist beoordeelen en totaal genezen kan.') Men begrijpt, dat een vrouwenstudie van de rechten en de medicijnen, opgevat als feitenvoorraad, geen geschikte voorbereiding is tot het worden van goed advocaat of knap dokter; en dat de vrouw daarom slechts een middelmatig rechtsgeleerde of geneesheer worden kan. Zij is slechts geschikt voor eenvoudige, gewone, dikwijls ongeveer op dezelfde wijze voorkomende gevallen, zoodat zij de behandeling steeds doen kan naar een bestaand voorbeeld, dat zij kent als juist. Staat zij voor een ingewikkelder geval, waarbij zij niet kan volstaan met een voorbeeld na te volgen, maar waarbij ze op eigen gezag een nieuw onderzoek moet instellen, zelf afleiden en combineeren, dan blijkt hare ongeschiktheid, (is zij niet verblind, dan voelt ze dit zelf wel; vandaar dat de twijfel over de juistheid van haar oordeel haar overmeestert; en zij, gegeven haar groot verantwoordelijkheidsgevoel, gaat 'tobben' over het geval waarvoor zij aansprakelijk is.) -

Gaan we thans een en ander na op *gevoelsgebied.* Bij den man is het gevoel geheel afgescheiden van het verstand. Het ontstàat door het verstand, het is er een logisch *uitvloeisel* van; nooit is het er dus mee in strijd. Het verstand nu is het eenige juiste middel om juiste waarnemingen te doen. Als het dus zuiver is, zijn ook de opgedane denkbeelden juist; deze gaan over in het gevoel, zoodat de gevoelens van den man wáár zijn, geheel overeenkomstig met al het bestáande en de werkelijkheid om hem heen.

Bij de vrouw zijn gevoel en verstand samengevloeid tot een geheel. Het gevoel voelt zij als het voornaamste deel van de twee; zij vindt het even gewichtig als de man zijn verstand; en daarom onderwerpt zij gaarne haar verstand aan haar gevoel. Nu kan zij door het gevoel óok aan denkbeelden komen, maar.... deze zijn meestal

onwaar! Dat komt doordat zij er niet de werkelijkheid om zich heen mee onderzoeken kan, zooals de man dat kan met zijn verstand. Wáaruit leidt zij dan die gevoelsdenkbeelden af? Schijnt wel *uit niets*! Laat de vrouw zich gáan zooals haar gevoel haar aangeeft, dan komt ze tot ideeën die buiten het bestaande liggen. Dit laten gaan voert haar niet tot waarheid, maar tot *fantasie.* (zoogenaamde 'hersenschimmen.) Haar gevoel is dus een onbetrouwbare denkbeeldenverzamelaar; er kunnen alleen onware gevoelens door ontstaan. En toch moet zij de werkelijkheid kennen, daar zij daarin toch leven moet, en niet in een denkbeeldige wereld die zij zelf gefantaseerd heeft. Daarom moet zij haar gevoel onder contrôle stellen van het eenige juiste middel tot 't leeren kennen van het ware, n.l. van het zuiver verstand.

Haar eígen verstand echter is niet zuiver te houden door het zoo vermengd zijn met

haar gevoel. En zoo moet zij het middel buiten haar zelf zoeken, in het wezen dat van nature dat middel bezit: *in den man.*

Zij heeft ook wel wáre gevoelens, maar deze zijn aangeleerde; zij heeft ze òf direct van den man overgenomen, of indirect door middel van een vrouw die ze op haar beurt weer van mannen heeft. Hare ware, juiste gevoelens of denkbeelden heeft zij nooit gehéel uit zichzelf. Maar ze kunnen zóó bij haar ingeprent zijn, dat ze bijna natuurlijk lijken, en zijzelf ze niet beschouwt als overgenomen.

De vrouw is in verstandszaken afhankelijk van den man. Daarom is hij verplicht, daar hij verantwoordelijk is èn voor zijn eigen èn voor de denkbeelden der vrouw, zijn verstand *zuiver* te houden; nooit door vreemde invloeden te laten bederven.

Gaat men na, hoezéer het gevoel der vrouw vaak in strijd is met haar verstand, hoe het haar ontzettend veel moeite kost een denkbeeld toe te laten dat het verstand als waarheid gevonden heeft doch waar het gevoel 't niet mee ééns is, dan begrijpt men hoe buitengewoon zij te kampen heeft eer zij de objectieve waarheid tot zich genomen heeft en daarnaar gevoelen en handelen kan. In vele gevallen is 't haar haast ondoenlijk.

Maar het is *noodig*, dat zij zich de waarheid eigen maakt terwille van haar eigen welzijn, en terwille van allen, die van haar afhankelijk zijn of in meer of mindere mate haar ìnvloed ondervinden.

Men moet dus trachten haar den strijd, om de verstandsdenkbeelden der algemeene waarheid of onpersoonlijke wetenschap tot zich te nemen, zoo licht mogelijk te maken. Hoe dan? Door het middel te vinden waardoor de tegenstand en de moeilijkheden 't gemakkelijkst overwonnen worden; het middel waardoor haar gevoel en zin voor het subjectieve zóó gunstig gestemd worden voor de vondsten der wetenschap of waarheid voor allen, dat 't aannemen hiervan zelfs bevorderd wordt.

Het geschiktste middel is, haar te doen inlichten door een persoon, die zij als mensch vertrouwt en genegen is; want dan is zij ook tegenover zijn denkbeelden vriendschappelijk gezind. Die persoon kan wezen een *vrouw* die door mannen van zuiver verstand van wáre gevoelens op de hoogte gebracht, deze op haar beurt aan anderen mededeelt. 't Kan ook zijn een *man* van goed verstand; wat beter is, daar de bron dan licht zuiverder is. Maar 't best van alles is: dat zij ingelicht wordt door een verstandig man, in wiens denkbeelden en gedachtengang zij zich *totaal* indenken kan met gehéél haar geest en hart, omdat *àl* haar gevoel naar hém uitgaat in groote, mooie en machtige *liefde.*

J.C.L. HELFRICH.

Mijn kind.

Mijn kind!
Een simpel woord - en toch -
't Sluit 'n hemel in vol zaligheid -
Al wat de aard
Aan schoons en reins en lieflijkheid
U openbaart,
Omvat voor mij dat enk'le woord:
‘Mijn kind.’

O, kind,
Hoe dierbaar je me bent,
Hoe lief 'k je heb, mijn kleine vent,
Ik fluister 't zacht,
Als 'k teeder j' in mijn armen sluit -
En 't mondje lacht,
Alsof je weet, wat het beduidt -
O, kind!

Mijn kind,
God schonk je mij en 'k buig
Het hoofd, waar 'k knielend danken kan -
Eens zal het zijn,
Je moeder oud en jij een man -
Zal dan nog rein
Mijn liev'ling wezen, zondenvrij?
Mijn kind?

NORMA.

Boekbeschouwing.

Dames-lectuur.

Op mijn schrijftafel liggen eenige boeken waarover ik gevraagd ben door Lelie-correspondenten mijn meening te willen zeggen: twee van Nannie van Wehl, een van mevrouw Ovink-Soer, een van mevrouw Overduyn-Heyligers. Laat ik al dadelijk beginnen met getuigen, dat alle vier zich kenmerken door dezelfde eigenschap, namelijk die, dat men er terstond de sexe van de auteur in herkent. Geschreven door vrouwen, is dit soort lectuur (en van hoe weinig boeken kan men dit helaas heden ten dage getuigen) geschikt *voor* vrouwen. Niet alleen is in den inhoud geen sprake van platheid, van vuilheid,

van goorheid, maar ook zijn de erin verkondigde denkbeelden van een gezonde en aanbevelenswaardige strekking.

Ziehier wat 'Puck' mij schrijft naar aanleiding van *Het moeilijke Begin* door *Nannie van Wehl* (*uitgever L.J. Veen*, *Amsterdam*): 'Wat zou ik graag een werkkracht hebben als die uit dit boek of het verstand en hart van Leo. En wat zou ik graag zulke menschen tot vrienden hebben. Alle jonge menschen moesten dit boek kennen; 't zou naar mijne meening menigeen opwekken bij het dagelijksch werk, zooals het mij opgewekt heeft en nog opwekt. - Van 't midden waarin deze menschen leven, valt wat te leeren, en vooral van de karakters zelf.'

Woord voor woord kan ik deze enthousiaste critiek door een der lezeressen van Nannie van Wehl maken tot de mijne, en daarmede voldoen aan haar wensch haar *mijne* meening te doen weten. Inderdaad, *Het moeilijke Begin* is een frisch, een gezond, een aanbevelenswaardig boek. De schrijfster - ik zeide dit reeds vroeger - beschikt over een zeer gemakkelijken stijl, heeft een levendige, opgewekte, boeiende wijze van vertellen en van voorstellen. Zij heeft den takt zich niet te wagen aan dingen en kringen die zij niet kent; daardoor voelen hare lezeressen dat zij alles, wat zij met levendige, belangwekkende kleuren schildert, zelve ondervond of gezien heeft. En dat drukt op haar boek een stempel van echtheid. Of het daarom allen karakters zijn, die werkelijk leven of geleefd hebben, zooals Puck elders in haar brief zoo gaarne zou willen weten, betwijfel ik ten sterkste. Het ware te wenschen dat het zoo ware. Maar het is waarschijnlijker, dat Nannie van Wehl waarheid en fantasie dooreenmengde, en om hare personen heen weefde een net van verdichtsel, waardoor ze geworden zijn min of meer idealen, zooals de jonge schrijfster hen zou *wenschen* te zijn. Immers, indien het opkomende geslacht meer overeenkomst had met de Let's en Leo's en Menke's en al de andere jongelui uit *Het moeilijke Begin*, wij zouden heel wat minder zenuwzieken en levensmoeden tellen, juist onder de pas het leven beginnenden; wij zouden méèr vroolijkheid zien, meer lachen hooren, minder getuige zijn van energieloosheid en pedanterie. Het is juist daarom echter een dubbel te waardeeren iets, dat Nannie van Wehl haar pen gebruikt om daartegen te protesteeren, om te teekenen beminnelijke, het leven genietende, *gewone* jonge mannen en meisjes, wier lasten en lusten die zijn van de werkende middelstanden, wier dagelijksch bestaan niet behoort tot dat der bevoorrechte rijkaards, maar die, onder zorgen en moeilijkheden door, het hoofd boven water houden.

Van *Wij zijn jong*, door deze zelfde schrijfster, uitgegeven eveneens bij den zelfden uitgever L.J. Veen, Amsterdam, kan men getuigen, dat het zich kenmerkt door dezelfde niet gering te schatten deugden. Ook hier trof mij de levendige verhaaltrant, de uitstekendgeziene tooneeltjes, zoo goed-afgewerkt weergegeven, dat ze mij herinneren aan de beste bladzijden uit Jeanne Reyneke van Stuwe's romans van Haagsch mondain leven, wanneer deze auteur haar eentonige en langdradige 'zielsanalysen' af breekt voor de beschrijving van een dinertje of een feestje of een afternoon-teatje, voor welk soort werk zij verreweg het meeste talent heeft.

Van *Ciska van Dannenburgh* door *Mevrouw Ovink-Soer* (uitgever Valkhoff en Co., Amersfoort) kan ik eveneens verklaren, dat mij de zeer gezonde en verstandige levensopvatting, doorstralend in het boek, heeft getroffen als een frisch bad, waarin men blasé jonge meisjes zou willen onderdompelen. In al de boeken, die ik van deze schrijfster onder de oogen kreeg, straalt steeds diezelfde eenvoudig-practische

levensbeschouwing door, die men zoo graag zou willen zien aannemen door de hedendaagsche zichzelve veelal zoozeer overschattende, opgroeiende vrouwenschare.

Hare Ciska van Dannenburgh is een jong meisje, dat, in Holland liefdevol en beschaafd opgevoed, zich ineens in de Indische binnenlanden ziet overgeplaatst bij ouders en broertjes en zusjes, die haar vervreemd zijn en onsympathiek, en te midden van de grootst mogelijke finantieele moeilijkheden ook nog. Reden te over dus om het hoofd te laten hangen, en zichzelve ontevreden en 'onbegrepen' te gedragen. In plaats daarvan ziet het meisje haar naaste plicht vóór zich, daarin bestaande dat zij, in plaats van zich steeds te ergeren over wat nu eenmaal niet valt te veranderen, liever tracht de dingen te nemen zooals zij zijn en, zooals de Enschen zeggen, to make the best of it.

Wat dit boek wezenlijk amusant maakt, is de wijze waarop de in Indie jarenlang vertoefd hebbende schrijfster de echt-Indische tooneeltjes inlaschte, tusschen de verhollandschte oudste zuster en de verindischte jongere, tusschen de in hare zorgen ten onder-

gegane moeder en de van energie tintelende dochter. - Hier en daar heb ik hartelijk gelachen bij sommige dezer van het Indische leven afgeziene en in de Indisch-Hollandsche taal weergegeven gesprekken en kibbelpartijen.

En een Indische roman óók, maar eene op grooter schaal, en méér bestemd voor ouderen, is de tweedeelige roman van de evenzeer met Indië uit lange ervaring bekende mevrouw Overduyn - Heyligers. (*Om zijn Eer* door *Mevrouw Overduyn - Heyligers, uitgever L.J. Veen, Amsterdam*). Indische romans, zich kenmerkend door levendige kleurrijke schilderingen, door een mondain toontje, door een zelf-beleefdheid, die ze stempelen tot aangename lectuur, ziedaar wel het speciale genre der auteur van den roman, indertijd met belangstelling door mij gelezen en met waardeering aangekondigd: *Vrouw*, welke roman evenzeer in Indië zich afspeelt.

Beweegt mevrouw Ovink - Soer zich meer speciaal in de binnenlanden van Java, op koffielanden, en in afgelegen streken, mevrouw Overduyn-Heyligers voert hare lezers bij voorkeur te midden van het uitgaan-leven in militaire en burger-kringen, een uitgaan-leven, zoo anders, zooveel vrijer, zooveel eentoniger en zooveel gecompliceerder toch soms, dan het duffe, suffe côterie-bestaan van de Haagsche, Amsterdamsche, Utrechtsche ‘eerste familieën’.

In Om Zijn Eer laat de schrijfster ons een blik slaan in weinig verkwikkelijke toestanden; haar zij daarbij den lof gegeven, dat zij dit weet te doen op een niet-vulgaire of platte wijze, tegendeel dus van wat heden ten dage mode is. Met den sinds lang overleden auteur *Maurits* is een genre van ‘Indische romans’ uit de wereld geraakt, dat mevrouw Overduyn - Heyligers in zekeren zin doet herleven, *zonder* daarbij haar toevlucht te nemen tot die soort van onthullingen en dubbelzinnigheden, waarmede Maurits zijn werk ontsierde en onleesbaar maakte soms voor fatsoenlijke menschen, al droegen diezelfde bijzonderheden misschien bij tot ruimen verkoop van zijn indertijd zoo veelgelezen boeken.

Het wil mij voorkomen, dat er voor dit genre van verhalen, die het Indische bestaan ons vertellen, altijd nog plaats is in onze literatuur, overzadigd sinds lang met geleuter over achterbuurt-menschen. Mij dunkt, waar zoo véle onzer meisjes zijn voorbestemd te eeniger tijd ‘het land der kleuren en der zon’ te leeren kennen, aan de hand van een echtgenoot, die dáár, in onze rijke en uitgebreide kolonieën, een betrekking deelachtig wordt, welke hem het trouwen mogelijk maakt, daar kan het geen kwaad, dat zulke jonge vrouwen, die gemeenlijk grijpen naar alle romanlectuur welke haar geboden wordt, zich óók eens verdiepen in hetgeen haar, tien tegen een, wacht straks, indien zij zich verlooft. - Zoowel Ciska van Dannenburgh als Om zijn Eer geven in dat opzicht eerlijke waarheid te lezen, zonder overdrijving, noch ten goede, noch ten kwade.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I.

Zie s.v.p. Correspondentie in dit blad aan **Noord, Van de K., J.H.D.** en anderen.
REDACTRICE.

Aan Regina.

In de Lelie van 8 Januari j.l. las ik Uw antwoord aan Mevr. F.C.F.G. en zag hieruit opnieuw, hoe U het geluk gevonden hebt in Uw Geloof, een geluk, dat velen, die geen echt, diep geloof bezitten, U zullen benijden. Waar U dus zoo innig overtuigd zijt, dat dit Geloof heil aanbrengen moet, daar kan ik mij voorstellen, dat U anderen, waarvan U meent, dat zij niet gelukkig zijn, den weg tot het geluk wilt wijzen. Naar mijn meening ziet U echter bij deze Uw pogingen eenige dingen over het hoofd. Ten eerste vergeet U, dat er meer dan één weg is, die naar het geluk leidt, dat men toch niet juist Katholiek behoeft te zijn, om gelukkig te kunnen wezen: ieder echt, waar Geloof maakt immers den bezitter gelukkig.

Ten tweede is het nog niet tot U doorgedrongen, dat ook Uw Kerk, waarin toch Uw Geloof wortelt, niet onfeilbaar is. Ze is niet onfeilbaar, mevrouw! Ik ben nog jong, maar twee instellingen Uwer Kerk hebben mij altijd diep getroffen als in strijd met de eenvoudigste wetten der natuur en der menschelijkheid: het verplichte celibaat Uwer geestelijken en de instelling der kloosters.

Het kan m.i. niet goed zijn, dat zoovele duizenden menschen in dienst van Uw Kerk hun mensch-zijn verloochenen, dat zij hun mooiste en natuurlijkste gevoelens moeten onderdrukken of dooden en dat zij zich niet mogen uitleven als ieder ander door een huwelijk. Godsdienst moet in het leven zelf staan, niet er naast. In Uw Kerk staat hij er naast, want de pastorie noch het klooster is het Leven. En het is toch waar, dat de mensch andere menschen dàn het meest kan geven, wanneer hij volkomen mensch mag zijn. Dit geldt ook voor bedienaren van den godsdienst. Wanneer zij slechts leven mochten, Uw priesters! Zij zouden betere menschen kunnen zijn en daardoor meer waardig den godsdienst te prediken.

Zij worden echter op een leeftijd, dat zij het

leven nog niet kennen en zijzelf nog niet weten, wat zij willen, door ouders of verwanten bestemd om geestelijke te worden, zij worden er voor bestemd, het leven den rug toe te keeren, zonder dat zijzelf het rechte besef hebben, van wat er met hen gebeurt. Of zij aanleg hebben voor een of ander vak, of zij talent hebben voor den een of anderen tak van kunst, er wordt niet naar gevraagd. Alsof het God niet even welgevallig zou zijn, wanneer zij als goed mensch een betrekking zouden vervullen in de maatschappij, wanneer zij een goed kunstenaar zouden zijn of - wanneer zij als goed echtgenoot en vader in dienst van de Kerk zouden staan! Het leven zelf is immers van God! Waarom dan gedaan, alsof het leven onheilig maakt, waarom dan slechts een glans van heiligheid gelegd om diegenen, welke het leven vaarwel hebben gezegd? Deze heiligheid moet wel dikwijls ontaarden in *schijn*heiligheid: de natuur wreekt zich, wanneer haar geweld wordt aangedaan.

Daarom, mevrouw, Uw Kerk is niet onfeilbaar, zij heeft schuld tegenover al deze mannen, wier levens zij usurpeert, zij heeft schuld tegenover zoovele familiën, aan wie zij deze levens onttrekt. Zij heeft ook schuld tegenover al die mannen en vrouwen, welke zij in een klooster drijft. Zij immers leert, dat het eigenlijke leven uit den booze is. Zij zegt jonge vrouwen, dat zij, wanneer zij rein willen blijven, zich moeten begraven in een klooster, zij leert andere vrouwen, die door het leven bedrogen zijn, dat zij niet verder behoeven te lijden en te strijden, want dat zij in het klooster welkom zijn. Zij zegt jongen mannen, dat de verleiding in het leven hun wel te machtig zal zijn, en zij wijst hun een veilige wijkplaats: het klooster, terwijl zij niet begrijpt, dat zij hierdoor bij vele van deze menschen schoone levenskiemen doodt en van zeer vele schimmen maakt in plaats van menschen, terwijl zij niet inziet, dat de strijd tegen het leven oneindig veel meer vruchten draagt dan de vlucht voor het leven. Zij heeft schuld tegenover al deze menschen, wier levens zij neemt en wien zij er voor teruggeeft - wat elk waar, oprecht Geloof hun zou kunnen geven. Zij heeft ook schuld tegenover de maatschappij, tegenover de menschheid, aan wie zij vele harer schoonste en beste krachten ontneemt.

En zóó groot is deze schuld mevrouw, dat zelfs de majesteit en schoonheid van den Sint Pieter haar niet kan delgen!

VITA.

II.

Zie s.v.p. Corr: in dit blad aan **Noord, van de K., J.H.D.** en anderen.
REDACTRICE.

Aan Regina.

Reeds herhaalde malen bekroop mij, bij het lezen uwer artikels de lust, met een enkel woord ook mijne bevindingen omtrent het katholieke geloof te uiten. Nu U echter, in de Holl. Lelie van 8 Jan. zoo volmondig er voor uitkomt, dat het U te doen is om ‘zieltjes te winnen’, nu wil en mag ik er niet langer het zwijgen toe doen, nu voel ik

me verplicht een waarschuwend woord te richten tot alle andersdenkenden, die uwe stukken lezen.

U zegt, dat U van protestant, katholiek geworden bent, ik vermoed Regina, dat juist uw overgang tot de R.K. kerk, U eenzijdig doet oordeelen, omdat ik veronderstel, dat men U niet geleerd heeft wat men den geboren katholiek van af de allerjongste jaren inprent. Hierin toch is zooveel ongerijmds, dat men het volwassenen niet zal durven voorpraten.

Ik zelf ben katholiek opgevoed, heb tot mijn 16e jaar bizondere kath. scholen bezocht, daarna rijksscholen, en ik heb toen ondervonden, hoe eenzijdig het kath. onderwijs is op 't gebied van letterkunde, natuurkunde en niet 't minst op 't gebied van geschiedenis. Leest U hierover s.v.p. eens na, wat de Holl. Revue van 25 Dec. l.l. ontleent aan een verslag, dat eene kommissie van de 'Evangelische Maatschappij' uitbracht, over de wijze, waarop Geschiedenis behandeld wordt op de biz. R.K. scholen.

Dat er veel moois is in het kath. geloof, ik zal de laatste zijn dit te ontkennen, maar dat er ontzettend veel meer klatergoud dan waarachtig goud is, zult U me moeten toegeven.

In een uwer vorige artikelen schreef u over de biecht, als zijnde zoo'n prachtinstelling; zeker, in haar oorspronkelijken vorm was zij het zonder twijfel, en voor u en enkelen zeer zeker nog, maar voor het gros der katholieken...?

U hebt niet leeren biechten, zooals kinderen dat leeren op hun 7e jaar op zusterschool of leering, waar hun voorgepraat wordt: 'ik heb gejokt, iets weggenomen, van de suiker gesnoept' enz (mijne onderwijzeres was bepaald eene groote liefhebster van suiker, want herhaaldelijk kwam dit laatste zeggen terug). Ik herinner me nog levendig mijne eerste biecht, ik was juist 7 jaar, ik had niets bedreven van de vreeselijke dingen, die de zuster ons voorpraatte, maar ik biechtte toch trouw alles op; later toen ik mijne moeder vertelde, wat ik gebiecht had, keek zij mij zóó verwonderd aan, en zei op zoo'n vreemden toon 'kind, heb jij dat heusch gedaan,' dat ik blik en toon nooit vergeten zal. (Mijn moeder was helaas ziekelijk, dus hield zij zich niet veel met ons bezig).

Het biechten wordt den kleinen zoo systematisch geleerd, en zij moeten het op zoo'n jeugdigen leeftijd doen, dat er nog geen kwestie kan zijn van gewetens-onderzoek of iets dergelijks, zoo is het, als zij volwassen zijn een sleur geworden, waar bij werkelijke inkeer tot zichzelve wel een zeldzaamheid is.

Veel zou ik nog kunnen zeggen over de biecht, maar ik wil het bij een geval laten. Een schoolvriendinnetje en ik waren op een kindervisite door een paar jongens gezoend, we waren zoowat 12 jaar; een der meisjes vertelde dit vreeselijke feit aan de juffrouw op school, deze strafte ons met zooveel regels strafwerk en drukte ons op 't hart, vooral die slechte daad te biechten.

Bij de eerstvolgende biecht moest het gezegd, want ik wist, zei ik 't niet, dan was de biecht een heiligschennis, dan ging ik onherroepelijk naar de hel. Maar toch, ik durfde niet! Na lang talmen zei ik eindelijk 'een jongen heeft zoo iets ergs met me gedaan, dat ik het niet

durf zeggen'. Daarop begon de kapelaan te vragen.... gelukkig begreep ik toen niets van die vragen, maar onthouden deed ik er veel van, en toen ik later den zin begreep, en ik dien kapelaan weer ontmoette, schaamde ik mij nog en durfde ik den man niet aankijken en hij zal het toch hoogst waarschijnlijk een zeer gewoon iets gevonden hebben.

U spreekt in uw gedachtenwisseling met Mevr. F.C.F.G. ('t is toch zeker niet voor die dame alleen geschreven) over de H. Mis als zijnde 't middenpunt van 't geloofsleven,' maar ei, lieve Regina, als de H. Mis werkelijk is ''t middenpunt van 't geloofsleven,' hoe komt 't dan, dat zoovele priesters zoo'n vreeselijken haast maken 'met 't lezen dier mis, dat in ± 20 minuten een stille mis gelezen is? (hier heb ik vooral Limburg en België op 't oog, uit andere streken heb ik minder ondervinding) en hoe komt 't dan, dat het meerendeel der katholieken, juist de kortste mis kiest, om aan hun verplichting te voldoen? hoe komt 't dan, dat ⅞ der katholieken niet meermalen de mis hooren dan de verplichting hun oplegt?

Hoe komt 't dan, dat nergens meer ontheiliging van den Dag des Heeren te vinden is, dan juist in katholieke streken, waar toch allen of bijna allen juist dien dag 'zooveel liefde ontvangen hebben direct van Jesus Hart in de H. Misse'?!

In uw brieven uit Rome, worden uwe uitingen wel wat dweepziek, wat toch dunkt U van 'Neen ze (de ongeloovigen) kunnen 't niet met ons meedoen, het aanbiddend neerknielen bij Petrus krijpt.' Ik vraag U in gemoede hoeveel procent der geloovigen zouden 't wel kunnen?

U zegt 'Ach waarom geven ze gehoor aan zooveel minder aantrekkelijke noodigingen en gaan ze ijskoud voorbij aan het Hart, dat altijd vol liefde openstaat voor allen, zonder onderscheid.' Meent U dat heusch Regina? Maar geen enkele anders denkende voelt ook maar ièts voor dat Hart! Het moge dan onkunde zijn of vooroordeel, om 't even, zij wenschen en zeer vele katholieken met hen 'het vullen van geest en hart' op eene andere wijze, dan U 't hun toedenkt.

Wat betreft de weelde in de Kath. Kerk, U zegt, die weelde is nooit aangekocht, het is alles vrijwillig gegeven weelde; dit vrijwillig kan dunkt mij veilig achterwege blijven, of bedoelt U direct vrijwillig, want dat er indirect dwang op 't geven wordt uitgeoefend moet U me toch toegeven.

Mijne werkster, eene weduwe zonder eenige andere inkomsten, dan wat zij verdient met werken, gemiddeld *f* 3. - per week, betaalt hiervan zeker *f* 20. - per jaar aan de kerk, of zij het zou doen, als er geen indirecten dwang bestond, ik betwijfel het zeer.

'Bovendien genieten van die weelde armen en rijken.' Hebt U wel eens een dienst bijgewoond in een kerk in Holland, noemt U het een genieten voor de armen, dat zij daar zitten achter in de kerk op smalle houten bankjes zonder leuning, en op den grond moeten knielen terwijl de rijken vooraan zitten in makkelijke ruime banken, met kussens op de knielbanken.

Denkt U Regina, dat het genieten is voor den arme, als hij ziet hoe eenvoudig de begravenis is, die zijne vrouw is toebedacht, terwijl hij misschien den volgenden dag getuige is van de praal en pracht tentoongespreid bij de begravenis van de vrouw van zijn rijken buurman?

'Bovendien wordt er door de kerk zeer veel gedaan voor de armen'. U bedoelt toch zeker voor die armen, die in alles den wil der geestelijken doen, of weet U niet, dat hier in Holland een arme die b.v. zijne kinderen op de openbare school doet niets krijgt.

Eindelijk zegt U nog ‘O, dat we eens *zelf* wilden kijken en *zelf* wilden denken en niet langer napraatten wat we *hooren*, maar zelf eens scherp opletten. Niet alleen lezen couranten en tijdschriften van één richting maar ook de zuivere R.K. richting.’

Maar lieve Regina, hoe heb ik 't nu met U! hoe is het gesteld met de katholieken, kijken die dan *zelf*, denken die *zelf*, praten zij niet *alles* na wat ze hooren, ze mogen immers niet eens onderzoeken! Lezen zij ooit iets anders, dan wat juist in hun richting is?

De andersdenkenden *durven* tenminste, als ze willen, de katholieken *durven* niet, want ze *mogen* niet. Denkt U niet, dat er heel wat meer katholieken afvallig zouden worden, als ze *zelf* mochten *denken*, *zien* en *onderzoeken*! En U eischt dit van anderen!

Werkelijk Regina, tot de toeristen in St. Pieter wilt ge niet spreken, omdat 't U niet zou baten, omdat ze niet van U gediend zouden zijn. Wat denkt ge dan van zoovele thuiszittenden, die niet eens onder den indruk zijn van de overweldigende schoonheid van den St. Pieter. Zouden zij er van gediend zijn?

Mij dunkt Katholicisme, Protestantisme enz. het zijn louter woorden, de *ware Godsdienst* draagt ieder in zijn hart.

VERITAS.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Alles op zijn tijd!

‘Minnie’, zei mevrouw van Wedden. ‘Je weet de meisjes Terlaat kleeden zich altijd zoo keurig. Toe maak je nu eens héél netjes voor straks.’ -

‘Ja ma’ - zei Minnie - ‘Zeker mijn beste?’

‘Natuurlijk.’ -

Het was een snikheete zomer-middag. Mevrouw van Wedden moest met haar dochter gaan afternoon-drinken bij de Terlaats, intieme kennissen. Een van de zoons had candidaat gedaan in de rechten. Ze wilde gaan feliciteeren. -

Minnie was niet mooi, maar ze was recht van lijf en leden, goed van figuur, en had geen bepaalde lichaamsgebreken, die haar beletten dit of dat te dragen. -

En toch behoorde zij tot die misdeelden,

die overal waar zij komen ‘afschuwelijk’ worden gevonden door hare lieftallige vriendinnen, en voor wie geen enkel heer ooit een blik over heeft in gezelschap of op straat - hetzij dan met geringschattend op haar neerzien.

Minnies mama begreep maar niet hoe dat kwam, en besteedde schatten aan kostbare toiletten voor haar; dure hoeden, allerlei opschik. -

‘Ik geef je toch altijd ruimschoots alles wat je noodig kunt hebben; ik beknibbel nooit op de naaister’ zuchtte zij nu en dan in vertwijfeling. ‘En toch zie je er altijd zoo raar uit.’ -

Toen Minnie beneden kwam, had ze haar ‘beste’ aan, een wit serge pak met een blouse er onder. - Het had héél lief kunnen zijn voor een jong-meisje als Minnie, indien het jacquetje niet overladen ware geweest met een zware tres-garneering, die in den heeten Augustus-middag dik en warm aandeed, indien er geen opvallende groote fantasieknoopen op waren aangebracht, en indien de blouse van witte Liberty-zij hoogstens, liever nog van luchtige witte kantstof of iets anders eenvoudiger en minder duur ware geweest. Maar in plaats daarvan had Minnie haar ‘beste’ dik-satijnen blouse aan, wit van kleur, maar opzichtig gegarneerd met een ingezet stuk erin van aan den hals gekleurd borduursel en met een benauwend hoogen kraag van dezelfde overdadige garneering. -

Met een soort welgevallen gleed de moederblik over de dochter, wier visite-toilet nog werd vervolkomend door een héél gekleeden hoed met witten struisveer. - Niemand zou toch zeggen dat haar Minie niet ‘fijn’ was gekleed. - Maar haar oog speurde langs de kraag. Zoo kaal, dat jacquetje zoo! -

‘Doe nu je veeren boa nog om’ gebood ze. ‘Dat hoort zoo!’

Minnie pruttelde even tegen om de warmte.

Maar mama vond de dure grijze veeren boa veel te mooi, om haar niet te vertoonen.

En zoo geschiedde het dus.

Alleen Marie Terlaat was thuis om thee te schenken. Ze had een donkerblauw serge rok aan, en een witte katoen-blouse, met een wit linnen boordje en een klein blauw dasje. -

‘Toos *moest* een visite maken,’ verontschuldigde zij haar zuster, ‘een verjaardag-visite nog wel, ze komt straks.’

En inderdaad kwam Toos na een tijdje opdagen.

‘Hè, ik beklaag me zelf’ - zuchtte ze na de begroeting - ‘je móéten “mooi” maken bij zoo'n hitte.’ -

Onwillekeurig keek mevrouw van Wedden een beetje verbaasd naar wat Toos Terlaat ‘mooi’ noemde, vergeleken bij hetgeen *zij* daaronder verstond voor Minnie.

De beide meisjes, Minnie en Toos, waren van een leeftijd, en de Terlaats waren zeker niet minder gefortuneerd dan de van Weddens; eerder het tegendeel.

- En toch droeg Toos niets anders dan een wit neteldoek japonnetje, gegarneerd met wat entredeux in den rok en op het blouselijfje. Om haar middel sloot een witzijden ceintuur-lint met een Hollandsch-zilveren gesp. En haar groote zomerhoed was héél lucht en licht: wit stroo met een rozengarnituur. -

- - Minnie leek wel tien jaar ouder neven haar. En mevrouw van Wedden, die dit opmerkte, begreep even weinig hoe dat kwam, als zij begreep waarmee ze den uitval van haar man verdiend had 's middags na tafel, terwijl Minnie naar haar kamer was gegaan:

‘Hoe is het toch mogelijk, dat onze Minnie er altijd zoo anders uitziet dan andere jonge meisjes van haar leeftijd. - Ik zag van middag jullie beiden thuis komen! Ze leek wel dertig.’ -

- ‘Ze heeft toch een pak naar de allerlaatste mode. - En wat is er nu jeugdiger dan *wit*,’ verdedigde ze zich. -

Haar man haalde de schouders op. Hij begreep het óók niet, waar het in zat; daarvoor was hij een *man.* Mannen zien gewoonlijk niet de détails van ons vrouwentoilet; alleen het ensemble treft hen als geslaagd of niet-geslaagd.

Maar een vrouw van smaak behoort te weten dat het aankomt op die détails juist. Die kennis miste mevrouw van Wedden - en velen verkeeren met haar in hetzelfde geval. - Alles op zijn tijd. Als het zomer is staat een warme boa om den hals *leelijk.* Als een jong meisje een wit serge wandelpak draagt, moet zij de eenvoudige distinctie daarvan niet bederven door een overlading van garneering, die niet past bij dit soort van pak. Een ‘gekleede’ satijnen blouse staat nimmer mooi of chic uit een wandelcostuum; evenmin als serge, zelfs al is het *wit*, ooit wezenlijk gedistingueerd staat op een snikheeten zomerdag, ten minste waar het *jonge* meisjes geldt. - Hoeden die opzichtig

zijn van vorm en overdreven van versiering door veeren en bloemen maken een elegant zomertoilet leelijk en smakeloos. Een *gekleede* hoed en een *gekleede* japon staan niet op zulke dagen, waarin iedereen behoefte heeft aan koelheid en frischheid. De meerdere kostbaarheid kan men altijd vinden in de *qualiteit* van alles, in de echtheid van de kant, in de fijnheid van het neteldoek, in de teedere nuances van bloemen of lint, bovenal in de eerste rang uitvoering van alles, van coupe en vorm. -

Er zijn menschen - Minnies mama is niet de eenige - die nooit weten *wanneer* zij iets moeten dragen, die met een mof loopen als een ander hem opbergt, en een opengesneden blouse zonder hals op straat dragen met een dikke boa er over heen; menschen wier hoed per se vloekt tegen de kleur harer japon, die grijs, bruin, zwart, en nog eenige andere doodsche tinten bij elkaar kiezen, en die zich voortdurend verbazen, dat hare naasten er, met veel minder geld, altijd veel eleganter uitzien dan zij. Zulke menschen fietsen met een gekleeden hoed op, doen boodschappen in een sleepjapon, dragen een eenvoudige wijde sac-jacquette over een 'gekleede' rok van drie verdiepingen over elkaar. Etc. etc.

En slecht gekleed zijn zulke menschen altijd! -

Redactrice-toilet.

Ingezonden voor Corset.

Geachte Redactrice.

In de Holl. Lelie van 15 Jan. j.l. (N°. 29) komt een stukje voor 'Brabantia' Corr. toilet, handelend over corsetten. Gaarne beveel ik mijne corsettenmaakster aan. Hare corsetten zitten uitstekend en gemakkelijk. Ik zelf heb haar op eene aanbeveling genomen. Zij is niet goedkoop. Een goed corset kost ± *f* 20. De corsetten zijn sterk en duurzaam, dat weet ik bij ondervinding. De Juffrouw komt aan huis passen; ik ben daardoor alleen bekend met haar persoon. Haar adres is: Mej. Cuypers, Corsettenmaakster, Den Haag, Van Swietenstraat 61. Ze is ook telefonisch aangesloten. Het nummer weet ik niet.

Hoogachtend

Mevrouw R.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Corr: Corset.

Mevr. R. - Speciaal vestig ik Uw aandacht op mijn bereidwillige opname van Uw ingezonden stukje. Dat U-*zelve* tevreden zijt is natuurlijk een voldoende reden het te publiceeren. Vriendelijk dank.

F.G. - Ik weet zeker dat de firma Laimbock óók te Amsterdam is; Kalverstraat. - Indien gij haar adres niet hebt kunnen vinden zou de zaak zijn overgeplaatst. Misschien wil *Lotos* U terecht helpen, ofschoon zij hare handschoenen, geloof ik, volgens de correspondentie met de redactrice onlangs, koopt bij de firma *Laimbock* in den Haag. Die zaak is op de *Plaats.* En op Scheveningen is zij zomers ook.

Anna. - Philippona, Amsterdam, Kalverstraat is zeer goed voor kindergoed, etc.

Mevrouw S. - Blouses kunnen óók getrouwde vrouwen zeer goed dragen, òôk lichte blouses. Natuurlijk zijn zij, als men ouder wordt, nooit recht 'gekleed.' Maar voor een concert of een lezing in een kleine provincie-stad wordt in Holland geen 'groot-toilet' vereischt; en, als gij dus met een bescheiden beurs moet rekenen, zou ik zeer zeker in Uw geval op Uw laken tailleur-rok, die goed zit, schrijft gij, een lichte zijden blouse nemen voor zulke gelegenheden, en niet overgaan tot de grootere onkosten van een geheele japon, die gij allicht niet kunt afdragen, als gij haar werkelijk 'gekleed' neemt wat stof en kleur en garneering aangaat. Ik voor mij vind wit altijd mooi, óók op een zwarten rok. Wat kan het U schelen dat het lijkt alsof gij uit den rouw gaande zijt! Dat is toch géén schande. Aan Uw handschoenen en andere kleinigheden ziet men overigens wel dat dit niet zoo is. En in een zoo kleine stad kent ieder U immers, en weet dat gij niet hebt gerouwd. Op een zwarten rok vind ik donker-blauw en donker-groen niet bijzonder mooi, en diezelfde kleuren in lichtere nuancen zouden mij spoedig gaan vervelen om er veel mee uit te gaan. Als gij zelve weet dat wit U zoo goed staat, daar gij een frisschen teint hebt, dan nam ik het zeker. Want 'vuìl' wordt elke lichte kleur toch gauw; en uitstoomen is niet heel duur en kan zeer goed uitvallen.

Fanny. - Het is niet verstandig U nu reeds te vergapen aan een zomerhoed, ook al gaat gij in den Haag logeeren. Want men zal U dan iets van het vorig jaar in de handen stoppen, om de eenvoudige reden dat de nieuwe modes er zoo vroeg nog niet zijn bij ons. - Wacht nog maar een paar maanden minstens. En schrijf dan nog eens.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de

correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Noord. - Twee brieven van U liggen nog ter beantwoording en ik moet beginnen met U zéér nadrukkelijk mijne excuses te maken, dat ik die zoo lang liet liggen.

De eerste, die mij zóó uit het hart is geschreven, dat ik er hieronder geheele gedeelten uit overneem, kwam betrekkelijk vlak na mijn herstel; de tweede dateert van November 11. Gij zult misschien wel kunnen begrijpen, dat ik mij had heen te werken door zulk een toevloed van correspondentie, plus een achterstallige van vóór mijn ziekte, plus allerlei ander werk, dat zich had opgehoopt in dien tijd, dat ik dientengevolge niet eerder den tijd *kon* maken tot het beantwoorden van U en eenige anderen, wier brieven tijd vorderden. - Ik ben nu goddank weer hersteld en weer met mijn dagelijksche bezigheden op streek; de onzekerheid waarin we dit najaar waren betreffende mijn terugkeer naar Holland, en het daaruit voortvloeiende reizen naar het Zuiden, toen de doktoren, mij dit zoo beslist rieden, dat alles heeft er óók toe bijgedragen dat mijn opgehoopte correspondentie eenige vertraging moest ondervinden. Indien ik U zoovele excuses maak zonder dat gij U zelf beklaagd hebt over mijn schijnbare verwaarloozing, integendeel op Nieuwjaar zondt gij mij nog een vriendelijke kaart, dan is dit omdat de inhoud van Uw brieven mij zóó sympathiek is, dat ik in U een geestverwant voel en begroet. - Ik wil om te beginnen de woorden overnemen die gij schrijft naar aanleiding mijner ziekte:

De maatschappij stoort zich niet aan het verlies van een mensch al is hij ook nog zoo uitstekend - Toen ik mijn vader verloor dien ik zoo hoogachtte, zeide men: het is een verlies voor de maatschappij, *doch ik heb dat nooit zóó gevoeld. Het was voor ons*, *kinderen*, *een verlies*, *en toen mijn moeder ons door den dood werd ontrukt*, *toen*, *want zij was een weldadige vrouw*, *die weinig had geleerd*, *en wier hoogste genot was vrouw te zijn voor haar man en moeder voor hare kinderen*, *wier doel was te dienen in liefde*, *toen zeide men weer:* '*een verlies voor de omgeving*'. *Ik vond in die gezegden altijd iets*, *alsof zij voor hen hadden moeten blijven bestaan. Nu weet ik wel dat men anderen daarover niet hard mag vallen; het was beter zóó*, *dan omgekeerd.*

Juist zóó voel ook ik het. - Zooals gij zeer terecht elders voortgaat in Uw brief, het is voor mij prettig te hooren van zoovele zijden, dat men mij als Lelie-redactrice zou hebben gemist, en het zou een flauwe aanstellerij zijn indien ik beweren wilde die betuigingen van waardeering niet gaarne te ontvangen, maar iets anders is het zich zelve te gaan wijsmaken daarom dat men wezenlijk onmisbaar zou zijn op deze of gene plaats. Niemand is onmisbaar; de grootste genieën, de braafste menschen, worden gelijkelijk gauw vergeten voor een ander. Daarom stemt mij ook niets zoo cynisch als het hoogdravend en verplicht gebeuzel bij de begrafenis van 'beroemde' mannen en vrouwen. De couranten-artikelen worden kláár gemaakt zoodra de journalisten weten dat hij of zij op sterven ligt; met de kransen hij de begrafenissen gaat het evenzoo

Ik herinner mij hoe ik eens, wandelend met een familielid-student hem zag ingaan bij een bloemenwinkel om een krans te bestellen voor een op sterven-liggend professor; in zijn qualiteit van secretaris van de een of andere studentenvereeniging was hem die taak opgedragen, en, om vooral de eer te hebben van nommer-een te zijn die bloemen zond als het straks was afgeloopen, werden de orders plus het kwanselen over de kosten alvast gegeven terwijl de man nog niet eens dood was. - Dat is de 'onmisbaarheid' van de meesten onzer. Bij het graf en in de couranten wat opvijzelingen en deugdopsommingen.... en dan 'le roi est mort, vive le roi.'

Er is nog een andere reden waarom ik deze Uw woorden letterlijk overneem; het is om de schoone hulde die zij inhouden aan uwe moeder. Klinkt het niet héérlijk

wanneer een zoon, zelf een man van gerijpte jaren nu reeds, aldus getuigt van zijn moeder? Ik dacht daarbij aan een andere moeder, indertijd te G. woonachtig, en van wie integendeel getuigd werd, door ieder die haar kende, dat zij zéér geleerd was, dat zij dientengevolge er een eer in stelde te correspondeeren met allerlei mannen van wetenschap in binnen- en buiten-land. Weet gij wat van het interieur van die vrouw terecht kwam? Haar man, een algemeen bemind en hooggeacht hoogontwikkeld mensch raakte aan den drank tengevolge van de verwaarloozing waarin hij leefde. Als hij van zijn werk thuiskwam, was mevrouw zoo ijverig aan het correspondeeren, dat ze voor geen gezelligheid had gezorgd. Zoo werd des avonds de societeit zijn thuis. En de droeve gevolgen bleven niet uit. Wie staat *waarachtig* hooger in vrouwenwaarde, Uw onberoemde en ongeleerde moeder, of deze zeer vermaarde en zonder twijfel zeer *ontwikkelde* 'Hilda van Suylenburg' uit de werkelijkheid?

Ook alles wat gij omtrent de raadselen van het geloof schrijft beaam ik zoo volkomen. Als ik zijt gij orthodox opgevoed. Als gij ben ik tot dezelfde eind-overtuiging geraakt die gij aldus uitspreekt:

'*Het leven blijft toch altijd zoo'n raadsel, dunkt me.*

Als men alles gaat ontleden wat is het dan anders dan een voortdurende worsteling en toch men houdt er zich zoo krampachtig aan vast. Misschien zullen we eens kunnen weten wat dat alles te beduiden heeft, dat onbegrensde wereldleed, waarvan ieder een deel krijgt, misschien zullen wij eens weten, waarvoor dat gezwoeg en lijden, met oogenblikken van genot en verpoozing, misschien wordt het ons duidelijk waarom dat alles gebeuren moet.

En soms voeren mij deze gedachten terug naar de gedachten eens kinds. Het kind ziet in alles waarin het zijn zin niet kan krijgen, niet naar hartelust kan doen zooals het hem gewenscht voorkomt, de hand eens wederstrevers die hem in zijn rechten verkort, om hem te doen lijden. Maar naarmate hij ouder wordt, naar die mate begint hij in te zien dat het meestal voor zijn bestwil is gedaan.

Zoo ook blijft bij mij de hoop, dat ook wij eenmaal zullen leeren begrijpen.'

Alleen het 'krampachtig' vasthouden aan het leven beaam ik niet onvoorwaardelijk. Gij hebt Uw huisgezin, Uw kinderen waarin gij voortleeft. Op dit oogenblik heb ik-óók veel dat mij bindt aan het leven. Maar ik kan mij niet voorstellen, dat ik zonder hen alléén zou wenschen voort te leven; een eenzame ouderdom schijnt mij *vreeselijk.* En bij elke ziekte, ook bij deze laatste toen de dokter alle hoop had opgegeven, heb ik steeds hetzelfde overwegende gevoel gehad: Goddank dat *ik* het ben en niet mijn vriendin. Veel liever ga ik zelve dood dan dat ik zonder haar zou moeten leven.

- Nu neem ik het slot over van Uw brief, een slot dat mij alweder woord voor woord uit het hart is geschreven:

Wat steekt de behandeling van Katholieken toch gunstig af bij Protestantsche zusters, tenminste zij die er ondervinding van hebben zeggen zóó. Het is ook geen wonder: de katholieke zusters zijn der wereld afgestorven, terwijl daarentegen de protestantsche zusters het zijn om de betrekking en om dikwijls fatsoenlijk aan een man te geraken. Wat kan dat geloof toch bergen verzetten en gelukzalig hij die zoo vast overtuigd is.

Wat moet men toch niet een eerbied, bewondering en respect hebben voor zooveel opoffering voortkomende uit zoo groot een geloof.

In de eerste plaats moest ik lachen omdat gij-man-zijnde-daar zoo eerlijk-wáár den spijker op den kop slaat met Uw onbarmhartig-oprecht zinnetje: '*Om dikwijls fatsoenlijk aan een man te komen.*' - Zoo is het precies. Ik zou U heel wat meisjes uit mijn stand en omgeving kunnen noemen, voor wie na jarenlang vergeefs in de

werefd uitgaan de ‘zuster’-roeping een plotse aantrekkingskracht kreeg, vooral als zij weer net van een engagement tusschen een arts en verpleegster of een patient en een zuster hadden vernomen. Ik heb er eene gekend, die een onweerstaanbare ‘roeping’ van dien aard voelde op dertig-jarigen leeftijd ongeveer, om in een kliniek voor armen te helpen, waar een ongetrouwde dokter een paar maal in de week kwam consult geven. Ongelukkigerwijze verkoos de eveneens ongehuwde weldadige dame, die deze kliniek had bedacht, hare met ‘roeping’ vervulde hulpe geen ander werk op te dragen dan het baden van de zieken. Het helpen van den arts, het aangeven van verbanden enz., in één woord alles wat geschieden moest in *tegenwoordigheid* van den dokter, verrichtte de liefdadige oprichtster der kliniek liever zelve. Resultaat... na enkele weken was de ‘roeping’ bij mijn bekende dood als een pier, en trok zij zich terug van haar menschlievende kliniek-bezigheden, en

daarmede haar heure leelijkheid bepaald flatteerende coquette verpleegster-japonnetjes uit.

Daarenboven het 'fatsoenlijk' aan een man komen is ook zoo wáár voor de categorie van dames door mij bedoeld. Zij zijn, na eenige seizoenen te vergeefs te hebben 'uitgegaan', na te hebben gereisd op badplaatsen en in dure hôtels, waar men het uitgaan-leventje voortzet, ten slotte te oud om nog van die zijde te kunnen hopen op succes. En zij zijn te voornaam om zich in eens in een andere wereld, een andere omgeving te werpen, waar zij andere mannen leeren kennen dan die uit haar eigen klein kringetje. Alleen de verpleegster-wereld biedt die gelegenheid onder het zeer voorname en gedistingeerde mom der zelf-opofferende liefdadigheid, zich in eens te 'encanailleeren' met, doktoren en medische studenten. - Maar genoeg hierover, laat mij den aanhef releveeren van Uw betoog. Juist zóó is het m.i. Juist *omdat* de nonnen van de wereld zijn afgestorven door een onverbreekbare belofte, juist *daarom* zijn zij zoo onwaardeerbaar in ziekte-gevallen. Bij haar *moet* de vrouw zich zelve dooden om het kleed der liefdezuster te mogen dragen. Daargelaten of de R.K. kerk die dat van haar eischt daaraan goed doet of niet - dat is een geheel aparte questie - is het resultaat in elk geval dat zij daardoor *los* is van de wereld. - Zelve heb ik in Bonn niet alleen uit eigen ondervinding, maar vooral uit aanschouwen, staaltjes bijgewoond van toewijding en **blijmoedige** zelfverzaking- (iets wat men in diaconessen m.i. te véél mist blijmoedigheid) die mijne oorspronkelijk zeer weinig met een R.K. hospitaal verzoende omgeving van eerbied en bewondering vervulden. - In dit zelfde nommer komen eenige gedachtenwisselingen voor aan het adres van Regina waarin de R.K. worden aangevallen. Het is niet aan mij, die niet Roomsch ben, hen in bescherming te nemen, alware het alleen omdat ik daarvoor te onvoldoende op de hoogte ben van den R.K. godsdienst. Maar waar een dezer correspondenten het bekende verwijt maakt aan de R.K. kerk, dat zij zoovele vrouwen in kloosters 'aan de maatschappij onttrekt' daar zou ik haar willen vragen of zij zich ooit heeft verdiept in hetgeen nonnen **doen** in die kloosters vóór de maatschappij - óók de protestantsche.? - Als ziekenverpleegsters en onderwijzeressen zijn zij overal ter wereld werkzaam met een toewijding en liefde, die geen moderne nuttigheidsdame haar zal verbeteren. In Suriname is een nonnenschool waar allerlei meisjes een uitstekende opvoeding ontvangen, en negerkinderen, kleurlingen, Europeanen, zonder uitzondering worden onderwezen in alle takken van onderwijs. De diploma's moeten daarvoor dezelfde zijn als voor elk ander onderwijzer, volgens onze wetten. - In Fransch Guyana, in de afzichtelijke inrichtingen voor fransche gevangenen, heb ik een jonge zuster een walgelijken melaatschen misdadiger zien verplegen te midden eener ruwe omgeving van soldaten en veroordeelden - In Bonn was ik getuige van eene andere toewijding, die eener aanvallige zuster aan een door zijn eigen smerig leven door een afschuwelijken kanker aangetasten ouden vuilpoets. In datzelfde hospitaal was een afdeeling voor oude arme mannen en vrouwen, die er tot hun dood toe werden verpleegd. Men moest zien hoe aandoenlijk-zachtaardig die zusters deze afgeleefde, gebrekkige, onappetytelijke wezens hun voedsel aan den mond brachten, in bed hielpen etc. Men versta mij wel, ik zeg niet dat er ook onder protestanten geen toewijding zou zijn of liefdevolle verpleging, ik protesteer alleen tegen het onzinnig beweren dat nonnen nuttelooze wezens zijn 'aan de maatschappij onttrokken.' En ik ben vast overtuigd dat alle moderne nuttige dames niet één honderdste zooveel nut brengen aan de maatschappij als de R.K. zusters die zich bewegen op allerlei

verschillend gebied van *nuttigheid.* Máár zonder aanstellerig lawaai. - *Dit* verbiedt inderdaad en, Gode zij dank, de R K. Kerk. - Die gedachtenwisselingen in dit nommer brengen mij metéén op uw vraag, of ik artikelen zou willen plaatsen over godsdienst; - welke vraag gij herhaalt in uw tweeden brief. Zeker wil ik dat. Gij ziet dat ik zoowel der R.K. Regina als hare bestrijders gaarne plaats inruim, en gij ziet uit die bestrijding zelve, dat deze questies van geloof steeds den lezers boeien! Ik zie dus uw artikelen met belangstelling tegemoet. - Wat dat tweede briefje aangaat, moet ik U alweer zeggen met uw eigen woorden hoe bijzonder goed gij mijn karakter hebt begrepen als gij schrijft:

'*De eene mensch leert de andere soms al heel gauw kennen*, *hetzij uit zijn spreken*, *hetzij uit zijn schrijven*, *en als ik uw karakter goed beoordeel*, *dan meen ik dal U in de eerste plaats een hekel heeft aan lafheid en halfheid.*'

Inderdaad is dit zulk een uitgesproken karaktertrek in mij, dat ik ronduit erken daardoor heel dikwijls onaangenaamheden te hebben gehad met menschen, die mij overigens niet onsympathiek waren. Halfheid en lafheid zijn namelijk zulke ingeboren menschelijke en speciaal vrouwelijke eigenschappen, dat bijna iedereen dáármee is behept, zoodat ik, vooral toen ik jonger was, mij héél dikwijls stootte en ergerde aan hetgeen ik van lieverlede heb leeren begrijpen te behooren tot het gewone soort van met elkaar omgaan 'om vrede te houden' etc. - Mijne ouders bezaten diezelfde eigenschap óók, zoodat ik in dit opzicht anders en oprechter en onafhankelijker leerde denken dan de meeste menschen. Ook zij werden daardoor dikwijls verkeerd begrepen, en trokken zich dikwijls van anderen teleurgesteld terug. Mij is alle lafheid zulk een gruwel en zulk een weerzinwekkend iets, dat ik er evenmin aan kan gewennen als zij. Een van mijn naaste bekenden, wier verloofde niet in de kerk wilde trouwen, alleen op het stadhuis, maakte veertien dagen vóór het huwelijk, toen alles onvermijdelijk was vastgesteld, toen haar verloofde alle pogingen van den op het voorname huwelijk azenden predikant hem van meening te doen veranderen had teruggewezen, zoodat het feit volkomen *vaststond*, een visite bij een vriendin, in wier Haagsch-mondain-orthodoxe-oogen het onomstootelijk was, dat zij wèl zou trouwen in de kerk, aangezien het in den Haag zeer 'burgerlijk' is dit niet te doen. - Zij vroeg dus: Bij wien trouw je? Waarop de bruid - zij zelve vertelde het mij - antwoordde: 'Dat weet ik nog niet,' en er over heen praatte. Op mijn vraag *waarom* zij dit had gedaan inplaats van de zaak uit te leggen, kreeg ik ten antwoord: 'Ik *durfde* niet goed; ik dacht dat hoort ze later wel van zelve.' -

Dit soort *lafheid* teekent m.i. zoo goed die waaruit den gewonen dagelijkschen omgang bestaat. Niets durven en niets zeggen. Dan is men 'lief". Ditzelfde persoontje heb ik met hetzelfde 'lieve' glimlachje op het eene diner hooren verzekeren, dat ze nóóit wijn dronk, en op het andere (in een andere omgeving natuurlijk) dat ze dolveel hield van een lekker glas fijne wijn, precies naar gelang van den meneer die naast haar zat, de een onthouder in principe, de ander er op gesteld zijn aanstaand nichtje eens te tracteeren. - Zulke karakters vind *ik* degoutant. Maar ik weet sinds lang dat 'men' ze 'lief' vindt, omdat onoprechtheid en leugen veel verder reikt in den oppervlakkigen dagelijkschen omgang van 'bekenden' dan een oprecht moedig van de algemeene opinie afwijkend oordeel, of een eerlijke bekentenis.

- Ik wil, omdat ik U niet nog méér plaats mag geven in deze correspondentie, op het mij gezonden boekje nog nader terugkomen. Veel dank er voor. Ik trachtte U door dit uitvoerig antwoord te toonen hoe welkom Uw brieven mij zijn, al leek ik door dat lange zwijgen onverschillig misschien in Uw oogen. -

Unicum II, **Moeder II**, **Beb.** - Ik neem Uw drie pseudoniemen tegelijk, opdat er geen verwarring ontsta. Ja zeker lieve mevrouw, Uw drie vorige brieven ontving ik, en ik kan me best begrijpen, dat U mij dien vierden nazondt omdat U maar steeds niets van mij hoorde. Lees s.v.p. het begin van mijn correspondentie aan Noord, en U hebt de oplossing van mijn lang stilzwijgen. Het is zulk een veelbewogen tijd geweest voor mij die eerste maanden na mijn herstel, waarin ik van alles tegelijk had te doen, en bovendien nog heel weinig sterk was, terwijl de doktoren er natuurlijk op aandrongen dat ik zooveel mogelijk van de buitenlucht profiteerde. Vandaar dat ik wel genoodzaakt was sommigen langer te laten wachten op antwoord dan mij lief was.

Enfin, dat is nu alles geleden en afgeloopen. Ik begin met Uw laatste schrijven, om U gerust te stellen in de eerste plaats, dat de uitgever *alles* zoo geregeld mogelijk

doorzendt; vandaar dat ik, in het belang der geregelde opzending, aan de correspondenten dezen voor hen gemakkelijkeren *en* goedkooperen weg heb voorgeslagen. Uw schrijven aan mij direct ontving ik eveneens, dus in het geheel vier brieven. Waar nu in de gedachten wisselingen een paar inzenders tegen de R.K. Kerk schrijven, en een derde nog een artikel heeft toegezegd over *zijn* indrukken van den H. Pieter te Rome, welke tegenovergesteld zijn aan die van *Regina*, daar wil ik ook *uwe* meening eveneens plaats verleenen in uw eigen woorden.

'*Ik zou toch zoo graag Regina eens kennen leeren*, *ik zou haar zoo graag eens schrijven*, *en haar zeggen dat ik het zoo volkomen met haar eens ben over het R.K. geloof*, *de menschen schelden en veroordeelen en ze weten er niets van; ik durf het niet aan, wel wat mijn durven aangaat om voor mijn gevoelen uit te komen dat* niet *lieve Freule*, dat *is het niet dat durf ik ten allen tijde tegen ieder*, *maar ik bedoel, ik ben niet zoo geleerd en geletterd*, *om een stukje in de Lelie of liever aan haar in de Lelie een open brief te schrijven wat ik dolgraag deed. Ziet U geen kans Regina eens te laten weten ik het zoo eens ben met haar.*'

Waarom zoudt U niet evengoed als elk ander uw meening doen weten aan Regina in de gedachtenwisseling in een open brief? U ziet dat anderen evengoed het doen, en van U, een protestante, zal het haar zeker genoegen doen waardeering te ondervinden. Mij gaat het juist zooals U, ik ben overtuigd dat het schelden en schimpen op de Roomschen voortkomt uit onwetendheid maar óók uit *jaloezie* op de eenheid en de macht van hun Kerk tegenover het door eigen onderling gekibbel ondergaande protestantisme. En wat *durven* aangaat, denk ik ook zoo als U. Toen ik in Amsterdam kwam wonen voor de Telegraaf, vernam ik daar tot mijn groote verbazing van een mijner zeer intieme bekenden, dat ik volgens 'men' in stilte Roomsch zou zijn. Alsof *ik* dan niet vóòr alles mij zou haasten het *openlijk* te worden, in plaats van zoo laf achterbaks in stilte!! Wat een lafheid om in 't geheim zooiets ernstigs als een geloofsverandering te beknoeien, als ware het iets om zich voor te schamen! Uw waardeering van mijn stukje over Allerzielen was mij uit dit zelfde oogpunt van waardeering voor de Roomschen zóó aangenaam, dat ik Uw woorden (uit Uw derden brief) letterlijk citeer:

Allerzielen in de Lelie, *o Freule dàar hebt U mijn hart mêe gestolen*, *ik vind het met U zoo jammer dat er hier in Holland niets geen werk gemaakt wordt*, *of liever gezegd* herdacht *wordt*, *ik ben protestant*, *maar toen ik voor 't eerst een Kruisweg bijwoonde in de Kapel van St Jean de Deo hier*, *was ik bepaald zéer aangedaan; en ik*, *die heelemaal niet gauw de tranen bij de hand heb*, *was geheel van streek n.l. ik kon zoo lang als 't duurde mijn tranen niet weerhouden, en gaf ze maar den vrijen loop; 't was de eerste keer*, *en sedert ben ik altijd gegaan naar den Kruisweg bij de Br. de Deo*, *en ben altijd nog even aangedaan; nu hebben wij Protestanten geen Kruisweg maar er kon toch ook zoowat gedaan worden om onze geliefde dooden te herdenken.*

Het is ergerlijk - ik kan er geen ander woord voor vinden - zoo bang als de hollandsche protestanten zijn voor een of ander mooi gebruik, *alleen* omdat het stamt uit de R.K. Kerk. - Ik heb eens met een der steunpilaren van het Calvinisme en van Kuijper een gesprek gehad over het vervelende en slaapwekkende van onze dorre doode soort van 'preeken.' Dat de meeste dominees maar een héél middelmatig talent hebben, kunnen zij niet helpen; het spreekt van zelf, dat er slechts hier en daar op

aarde een of ander redenaars-talent te vinden is zoo groot, dat het den hoorder zondag aan zondag een anderhalf uur achtereen boeit en pakt.

Maar is het *God-eeren* (en dáárvoor gaan we toch óók naar de Kerk) dan niet evenzeer gelegen in het zingen der gemeente, in koor-gezang, in den lieflijken en stemmenden aanblik van de Kerk, het Gebouw waar God heet te wonen toch.? - Ik kreeg de wind van voren toen ik zulke wenschen durfde uitspreken, op mijn toenmaligen jeugdigen leeftijd. - Dat was alles 'uit den duivel', omdat het 'Roomsch' was. Kan het enghartiger? Ander voorbeeld. Ik ben aangenomen in de deutsch-evangelische gemeente in den Haag, omdat ik innerlijk werd afgestooten reeds toen, door het in die dagen in vollen gang zijnde getwist tusschen doleerenden en Ned.-Hervormden. Deze, uit duitschers bestaande gemeente, belijdt het orthodox-christelijk geloof, maar, waar de hollanders Calvinisten werden, daar bleven de duitschers Lutheranen; het verschil bestaat in het behoud van vele R.K. gebruiken, een altaar, een rouw-versiersel in de lijdensweken, een veel grootere plechtigheid bij het gebruik van het Avondmaal, in één woord allerlei *vormen*, die met het *geloof* niets te maken hebben, maar, evenals dit in de Engelsche high-church het geval is, den zoekende veel meer stemmen en treffen dan ons koud, eindeloos 'preeken' zonder eind. Welnu, een onzer intiemste vrienden, iemand die zich in die dagen bijzonder voor mij interesseerde, en alleen om mijnentwille naar de duitsche kerk ging, heeft mij, van wege de 'Roomschheid' van die gebruiken, gesmeekt, mijn plan op te geven mij te laten aannemen daar. En hij was daarbij een even waarachtig-geloovig, als hoog-ontwikkeld man; maar een *echte* Calvinist. - Mijne overleden moeder had in hare kamer een van die door hunnen eenvoud juist zoo sprekende marmeren kruisen hangen, die men, althans vroeger, en misschien thans nog wel, kon koopen bij de Hernhutter-Broeder-gemeente in Zeist. Als zij dominees op bezoek kreeg, protesteerden zij steeds met een soort verontwaardiging tegen die 'Roomsche' versiering, ofschoon zij altijd het antwoord moesten schuldig blijven op de vraag mijner moeder: Is dan het *kruis* van Christus niet ook voor *ons* orthodoxe protestanten het *middelpunt* van alles? Een hunner ging zelfs zoover, dat hij zich in fanatieken ijver aanbood die Roomsche 'afgoderij' stuk te gooien, waarop mijne moeder hem beleefdelijk maar beslist raadde zich voortaan met zijn eigen zaken te bemoeien. - Van een dergelijke *kinderachtige* vijandschap tegen Rome lééft het hedendaagsche protestantisme eigenlijk nog alléén; het modernisme is op dat punt nog erger dan de orthodoxie. - Natuurlijk ook, want het vage modernisme heeft geen houvast in zijn eigen, en is dus nog jaloerscher op de eenheid der R.K. Kerk dan de orthodoxie, die zich althans bouwt op de Goddelijkheid en het Zoenoffer van Christus als geloofsgrond.

In Uw tweeden brief constateerde ik met véél genoegen dat de toilet-rubriek U zoo bevalt, en ik hoop, dat U van de aangeboden gelegenheid tot vragen ruimschoots gebruik zult maken. Het is een *feit*, dat heel veel menschen raad wel eens noodig hebben in dat opzicht en moeten lééren zien. - Wat zijt U flink op dat punt operaties! Ik zou het vreeselijk vinden als het met mij zou moeten gebeuren, van wege de chloroform En ik vind het bepaald een rust door de doktoren te weten, dat het bij mij onmogelijk is voortaan ooit zoo iets te probeeren om mijn hart. De doktoren zijn altijd zoo gauw met het aanraden van operaties; tot hiertoe heb ik er nog nimmer aan behoeven te gelooven, maar ik ben bepaald blij nu voortaan te weten, dat zij het mij nooit kunnen aanraden te eeniger tijd. - Zoo is alles ergens goed voor, ook zelfs een hart-kwaal! - Ja, *ik* ben óók geen heldin in het kiezentrekken, als U dat kan troosten. En een tandarts vertelde mij eens, hoe hij een generaal bij zich had gehad den vorigen

dag, die in Indië meermalen voor het vuur heeft gestaan maar bijna huilde van angst bij het vernemen van het vonnis: Uw kies moet er uit. Het is gek, want het duurt toch eigenlijk maar één kort oogenblik, maar het is een feit, dat kiezen- en tandentrekken voor bijna elk mensch het grootste schrikbeeld blijft van alle ongesteldheden.

- Uw eerste brief uit Scheveningen kreeg ik óók in goede orde, en al Uw vriendelijke woorden daarin, naar aanleiding van mijn herstel, waardeer ik ten hoogste. Zooals ik niet genoeg kan herhalen, het is zulk een heerlijke verrassing voor mij zooveel liefde en belangstelling te hebben mogen ondervinden bij deze gelegenheid, van de abonnè's en lezers der Lelie. - Ik kan niet genoeg herhalen, dat dit mij een nieuw gevoel van lust en liefde tot mijn werk heeft gegeven. - In Scheveningen zou ik-persoonlijk nooit graag lang zijn, óók al omdat ik de zeelucht niet goed kan verdragen, maar bovendien van wege het eentonige aan het strand-verblijf verbonden. De zee zelve is mooi, ofschoon zij mij altijd valsch aandoet, maar

ik vind het zitten aan zee vermoeiend, omdat men telkens voor den vloed wegmoet, en het wandelen door het mulle zand is m.i. een ware pláág. - Noordwijk is inderdaad wat natuurschoon betreft intiemer dan Scheveningen.

Lieve mevrouw, indien ik het intieme gedeelte uit Uw brieven niet aanroeren durfde, was dat om U-zelve, omdat ik vreesde, dat U het niet prettig zoudt vinden als iemand U herkende. Ik kan U niet genoeg verzekeren, dat *ik* U gelijk geef, óók in alles wat U mij schrijft uit Scheveningen dienaangaande. Het is véél verstandiger toe te geven en daardoor te *winnen*, dan boos te blijven over wat onveranderlijk is geschied. Bovendien - U zelve spreekt van een verandering ten goede. Ik twijfel er niet aan, dat Uw liefdevol *moederlijk* gedrag dat heeft te weeg gebracht, terwijl gij door haar niet te willen zien slechts verbittering hadt gezaaid Een goed voorbeeld, een lieve leiding, hoe véél kan dat niet bijdragen tot een blijvenden ommekeer, zooals gij die nu reeds constateert! Welk een heerlijke satisfactie voor U. En dan is het onschuldige kind er immers! Waarom zou het moeten lijden onder twisten en kibbelen, inplaats van te worden omringd met liefde en zon en warmte, al datgene wat een *kind* zoo noodig heeft! - Ik kan U niet zeggen hoe véél genoegen mij uw opgewekte brief deed om die reden. Voor uw sympathie met mijn: Kleine Zonden en de correspondentie aan *Juvenis* over Vrouwenkiesrecht veel dank. Die laatste trok de aandacht van een Indische courant waarin ik haar zag overgenomen; tot mijn genoegen, hoe méér vrouwen zooiets lezen, hoe beter, De meesten gaan mee op den verkeerden weg uit gebrek aan voorlichting. Nu moet ik, vóór ik van U afscheid neem, U nog in twee dingen gerust stellen, namelijk in de eerste plaats behoeft U zich nimmer te excuseeren over vele of lange brieven. Ik verzeker U dat ze mij *hartelijk* welkom zijn. In de tweede plaats behoef ik nimmer strafport te betalen op Uw brieven. Als U ze met een 12½ cts postzegel frankeert direct, of met een hollandschen, door bemiddeling van den heer Veen, komen ze in beide gevallen terecht. De heer Veen zendt mij alles tegelijk dóór, en dan gaan de brieven op die manier mee.

Norma. - Uw brief ontving ik in orde. Door bemiddeling van den heer Veen. - Ik moet Uw bijdrage nog lezen. Met heel veel leedwezen zag ik, dat het nakomertje zoo vrij is geweest zijn mama te berooven van iets dat zij graag had willen houden. Gij raadt reeds wat ik bedoel? Maar met dat al zijt U toch te benijden! Ten minste zoolang de kinderen *klein* zijn! Ik zou zulk een verdriet hebben van hun grooter worden, dat ik om die reden wel eens dankbaar ben er maar gene te bezitten. - Gij zoudt zooveel lust hebben in de Lelie te schrijven aan Regina! Wel doe het gerust. Gij ziet in dit nommer hoe ook aan anderen die lust bekruipt. Er is plaats voor ieders meening, mits gezegd zonder scheldwoorden of beleedigingen.

Ja, ook in *mijn* oog maakt deze gedachtenwisseling en deze onpartijdigheid de Lelie interessant. De meeste, ik zou wel durven beweren alle bladen, zijn gewoonlijk partijdig, nemen alleen op van deze of die richting, en wat de redactie bevalt en hare meening weergeeft. Ik wil gaarne in de *gedachtenwisseling elks* meening plaats geven; afgescheiden van mijne eigene.

Lieve mevrouw, in antwoord op Uw vraag of ik het goed vind dat U mij Uw meening over die intieme questie hebt gezegd, wil ik U antwoorden, ik vind dat zóó uitstekend, dat ik niets liever zou doen dan Uw zinnen woord voor woord herhalen, indien niet Uw schrijven elders, dat U over zoo iets U niet in de Lelie zoudt willen

uiten om het al te intieme ervan, mij weerhield uit vrees dus Uw vertrouwen te schenden. Want zeker, van *Uw* standpunt hebt U gelijk. Maar *Uw* standpunt is niet normaal. U zelve geeft dit toe. Laat mij U nog iets anders antwoorden: U hebt datgene gedaan wat *ik*, en de uitzonderingen met mij, niet hebben willen doen, omdat wij vooruit voelden, wat U nu te laat ondervindt. De groote meerderheid voelt dit niet, kan dat bedoelde zonder tegenzin ondergaan; de uitzonderingen niet. Ik hoop dat U mij begrijpt. Om bovengenoemde reden durf ik niet duidelijker zijn.

Uw instemming met de toilet-rubriek mag ik zeker *wel* in Uw eigen woorden overnemen. Zij deed mìj véél plezier:

Door omstandigheden bleef mijn brief liggen gelukkig eigenlijk, *want nu kan ik U nog even mijn instemming betuigen met uw nieuw plan - moderubriek. -*

Dit toch lijkt me bijzonder nuttig, *want 't is verbazend hoe vrouwen uit den beschaafden stand*, *die toch m.i. over een zekere mate van kunstzin kunnen beschikken*, (*de hedendaagsche literatuur doet ook het zijne er toe*) *zoo echt onsmakelijk gekleed en gekapt kunnen zijn. Omdat het mode is*, *dragen ze het*, *en al staan de tegenwoordige winterhoeden met het afhangend regenafdak nòg zoo leelijk*, (*ik heb er nog geen gezien*, *wie het flatteert*) *ieder heeft zoo'n mooi dingetje op*, *en dan de kleuren*, *die soms haar vrouwelijk schoon moeten verhoogen. - Ook wat betreft uwe opmerking*, *om zich zoo lang mogelijk een smakelijk aanzien te geven*, *beaam ik ten volle.*

Voor mevrouw Ovink-Soer neem ik Uw mededeeling over, dat hare novelle onlangs in dit blad verschenen (Mijn Zoon) U zoo sympathiek was. - Het is altijd aanmoedigend zooiets te lezen. Nogmaals vele excuses voor mijn wat lang zwijgen, en veel dank voor Uw brief.

Van de K. - Ik kan Uw brief nog niet in zijn geheel beantwoorden door plaatsgebrek, maar meld U alvast nu, dat gij zeer zeker *Uw* indrukken over den *St. Pieter* kunt samenvatten in een artikel voor de Lelie. ‘Want de onpartijdigheid van het blad gaat inderdaad zoo ver’, dat ik *Uw* indrukken met evenveel bereidwilligheid opneem als die van Regina; ook de mijne van den St. Pieter zijn zeer zeker anders dan de hare. Ik wacht dus Uw stuk met belangstelling. Denk er echter aan, dat ik iets, dat tot *Regina* is gericht, alleen kan opnemen onder gedachtenwisselingen; terwijl ik een afzonderlijk artikel, als de inhoud het meebrengt, plaats, evenals het hare, in het redactiegedeelte. Dit ter voorkoming van misverstand.

Een ander lezer schreef indertijd een *artikel*, dat ik door dien vorm ‘aan Regina’, alleen in de gedachtenwisselingen kon plaatsen.

J.H.D. - Inderdaad verstaat Regina hollandsch, want zij is een volbloed-hollandsche vrouw. Maar ik kan niet voldoen aan Uw wensch, haar dat couranten-uitknipsel te zenden, omdat ik principieel - wegens de tijdroovendheid voor mij - nooit zulke particuliere doorzendingen op mij neem. Wat men den een toestaat, mag men den ander niet weigeren. Ik ontvang heel dikwijls zulke verzoeken als het Uwe, en zou dus voor U nu geen uitzondering kunnen maken. Waarom echter richt gij U niet *in* de Lelie tot Regina.? De gedachtenwisseling staat voor U open en gij kunt in ditzelfde nommer zien *en* in die gedachtenwisselingen *en* in mijn correspondentie aan *van de K.*, dat ik volkomen onpartijdig elke meening wil plaats verleenen. Echter moet ik U doen opmerken, dat gij in dat geval een minder *beleedigenden* toon (zonder eenige *bewijsgronden* aan te voeren) moet aanslaan tegen de R K Kerk, want ik wil geen stukken opnemen, die met recht R.K. geloovigen zouden *grieven.* Gij weet, dat ik er

zoo over denk, wat elken godsdienst betreft, niet alleen de R.K. - Een billijk gesteld stuk echter (zie deze gedachtenwisselingen) wil ik met genoegen opnemen

Gij wilt *mijne* meening weten. Mijn waarde kapitein, die is, eerlijk gezegd, dat gij, als vele protestanten, redeneert *over* de R.K. Kerk zònder iets van haar af te weten. - B. v. waar gij er den brandstapel en inquisitie-tijd bijhaalt. En de calvinisten dan in diezelfde dagen!? En de contra-remonstranten en remonstranten? - Hebt gij wel eens gelezen hoe meedoogenloos de grondvester van het protestantisme in Holland, de groote Calvijn, te werk is gegaan tegen *Servet*, dien hij liet *verbranden.*? In de verzameling van rechts-zaken en processen, bijeengebracht onder den naam Der neue Pitaval, kunt gij het in Genève behandelde proces dienaangaande lezen Gij kunt dan zien hoe de protestantsche Calvijn den ongelukkigen *Servet*, die anders durfde gelooven dan hij, heeft gemarteld in de gevangenis, door hem niet eenmaal schoone kleeren te willen toestaan; en hoe hij, tengevolge van zijn overmacht in Genève, de rechters heeft gedwongen dezen zachtzinnigen onschadelijken

tegenstander te brengen op **den brandstapel.** - En dan, waar gij 'ons geliefd vorstenhuis' er bij haalt om de R.K. een smet aan te wrijven. Gij zult uit de vaderlandsche geschiedenis toch zeker wel weten, dat prins Maurits gedurende het twaalfjarig bestand geen schooner toepassing kende van den christelijken godsdienst, dan door het laten onthoofden van den grijzen onschuldigen staatsman *Oldenbarneveldt* - onder het motto godsdienst. Want prins Maurits was het hoofd der contra-remonstranten en Oldenbarneveldt van de remonstranten. - Zeker, in *onze* dagen kunnen de K.K. ons niet meer op den brandstapel brengen, maar even weinig kunnen de protestanten dat elkaar doen. Als gij echter slechts U herinnert de twisten der doleerenden en Ned. hervormden in Amsterdam, het *schelden* en *schimpen* van de Ned. hervormde dominees en de Kuijperianen onderling, geleid door 'broeder' Vos en 'broeder' Kuijper, wáár is dan het onderscheid met de roomschen?

Ik zou U nog kunnen zeggen waar gij boutweg zegt, dat elke Roomsche den Protestanten een kwaad hart toedraagt, dat gij U *vergist*, dat ik van menige R.K. heel veel liefde en goedheid heb ondervonden en heb *zien* bewijzen aan andere protestanten. Maar deze mijne bewering zal U niet overtuigen, daar gij blijkens Uw brief fanatiek anti-Roomsch zijt. Fanatieke geloovigen zijn overal in de wereld haatdragend tegen andere soorten van geloovigen, R.K. zijn dat óók, maar fanatieke *on*geloovigen zijn evenzeer haatdragend en evenzeer eenzijdig. - Uit een zuiver eerlijk onpartijdigheids beginsel protesteer ik daarom tegen zulke ondoordachte beschuldigingen als de Uwe. Gij zegt dat de R.K. de vaderlandsche geschiedenis 'partijdig' leeren aan de kinderen. En is dan die van protestantsche zijde van minder partijdigen vorm? Leeren wij niet schimpen van kind af op 'papen', en de beeld-stormerij, en andere ruwe rooverijen heel braaf en goed vinden? Wordt ons Balthazar Gerards, die van *zijn* standpunt zich offerde voor *zijn* geloof niet afgeschilderd als een lage moordenaar wat hij *niet* was, alleen een fanatieke geloovige? En weet gij dat prins Willem-zelf zijn oudsten zoon liet in het R.K. Spanje in de handen der R.K., alleen uit *staatkundige* redenen, zoodat deze jonge man steeds R.K. is gebleven? Elke geschiedenis, die men op school leert is uitteraard partijdig; protestantsche en roomsche beide.

C.J.S. - Zooals gij ziet heb ik Uw gedachtenwisseling bereidwillig geplaatst. Niets zal mij liever zijn dan het *vertrouwelijk* schrijven, dat gij mij toezegt, te ontvangen. Ik veronderstel, dat het U niet aangenaam zou zijn indien ik op *dezen* brief nader inging, omdat hij eigenlijk is een toelichting op Uw stuk aan *Regina;* maar ik herhaal dat een nieuw schrijven van U, hoe uitvoerig ook, mij ten allen tijde zal welkom zijn.

Clio. - Zie s.v.p. Boekbeschouwing. Hartelijk gefeliciteerd met den gelukkigen afloop van dat ziekte-geval. Ik denk dikwijls dat het een wonder is, dat kinderen niet nog veel méér dergelijke ongelukken houden. Als ik ten minste bedenk, hoeveel kattekwaad *wij* uitvoerden, een broer en ik, in onzen grooten tuin, met klimmen, klauteren etc! In dat opzicht is het óók maar goed dat *ik* geen kinderen heb, want ik zou *te* angstig zijn misschien, en dat is voor kinderen, niet prettig. Vooral jongens moet men hunne vrijheid gunnen. - Ik wacht gaarne de beloofde bijdrage. - Vriendelijk dank voor Uw beide briefjes, en goede wenschen bij mijn herstel en later met het Nieuwe jaar.

Mevr. O. - Ik dank U zeer voor Uw lief schrijven. Alles in orde. Neen, heimwee heb ik nooit. Daarvoor ben ik te cosmopolitisch aangelegd. Maar ik kan mij heel goed begrijpen, dat men in Indië, in de binnenlanden vooral, dat verlangen voelt naar Europa en vaderlandsche gewoonten. In de tropen heb ik dat gevoel ook dikwijls sterk gehad. Maar zou dat niet komen omdat dáár ieder Europeaan zich een beetje balling voelt, hard werkend om terug te gaan, te repatrieeren.? Dat geeft aan het Indische bestaan zoo iets ongezelligs ook, zoo iets van voortdurend wisselen en komen en gaan.

Hier daarentegen is men omringd van een uit allerlei oorden der wereld saamgekomen menigte, die volstrekt geen haast heeft om weg te gaan, integendeel! De meesten amuseeren zich, de minderheid komt werkelijk om het *klimaat* alléén. - Met Kerstmis en Nieuwjaar trof mij juist zoo het verschil met Indië. Wij hadden hier namelijk prachtig zomerweer toen, en in Indië heb ik dat altijd iets tegenstrijdigs gevonden met zulke feestdagen, waaraan voor ons kou en liefst sneeuw is verbonden. Hier echter deed die zonneschijn juist zoo lieflijk, zoo vriendelijk. Zou dat niet komen omdat in Indië iedereen zoo'n dag eigenlijk een 'lamme' herinnering aan het vaderland vindt, terwijl hier daarvan geen sprake is. Dergelijke stemmingen werken terug van den een op den ander. Wij hebben zelve ons Kerstboompje, ofschoon wij-ook St: Nicolaas vieren. Het hoort er zoo bij, en stemt je zoo feestelijk. Dank voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres en voor Uw brief.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. Hartelijke groeten. Wij schrijven deze week aan T.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek verschijnt het 2de bedrijf van **Een Vrouwenbond,** in het a.s. nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Errata.

In de advertentie van den Heer CARL L. DIRKSEN, *N. Spiegelstraat 20, Amsterdam* is tweemaal Chocolatine opgenomen, terwijl dit moest zijn **Chocolaterie.**

19 Februari 1908.
21ste Jaargang.
No. 34.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Een gevaarlijke sport.

Het Don Juan-type is met dezen ‘grand Seigneur impie, libertin et séducteur’, den hoofd- en titelpersoon uit Molières Comédie en van Mozart's Opéra niet uitgestorven.

Het leeft nog voort in onze dagen en de belager van vrouweneer en vrouwenonschuld, wordt nog steeds door den bijnaam Don Juan gekenmerkt.

Ik bedoel nu niet 't soort mannen als een Blauwbaard en een Jack de Ripper; dat zijn vrouwenvreters en vrouwenbeulen, welke hoedanigheden juist bij den waren Don Juan, den hofmaker, den *charmeur* geheel ontbreken.

Eveneens kunnen wij buiten beschouwing laten den ‘sjouwer’, wien het slechts te doen is om vleeschelijke lusten te bevredigen, alsook de mannen die door het noodlot getroffen, troost zoeken in eene nieuwe liefde, somwijlen tot viermaal toe, en de oorsprong zijn van de veelzeggende uitdrukking weduwnaarspijn. Allerminst komen in aanmerking de flirters van jongen leeftijd die meenen dat de mode zoo'n spelletje noodzakelijk maakt.

Als ik spreek van *gevaarlijke sport* bij den waren Don Juan, dan heb ik den man op 't oog, meerendeels gehuwd, die in *de* vrouw hoofdzakelijk meer een voorwerp tot experimenteeren ziet, dan zijn tweede, zijn betere, zijn schoonere, zijn volmaaktere helft, waarin de

natuur instinctmatig heeft gelegd een zucht tot het naderen van den man, zooals het diervrouwtje, de *femelle* tot den *mâle* als van zelf gedreven wordt, - den eenen tijd meer dan den anderen, - en hem haar paringsbehoefte doet kennen.

De *charmeur* is het verfijnde type van den 'Don Juan'. Zijn streven is te betooveren, te suggereeren, te overwinnen. Tegenstand, onverschilligheid vuren zijn vuur des te meer aan, maar daar hij een kenners blik heeft, en de gave heeft van het nieren proeven, weet hij vrijwel het gemakkelijkst te bemachtigen wild op te sporen. Dat beeld gaat hier volstrekt niet mank, want niet het wild zelf is bij hem doel, dan wel alleen het onder schot te krijgen en zich den meester te voelen.

Toch is sexueele aandrang de grondslag van zijn rusteloos streven om Caesar te zijn. Niet de Caesar die kwam, zag en overwon, maar de Imperator die politiek-diplomatisch langs kleine gangetjes en wegjes sluipt om zijn doel te bereiken.

Het is 't coquetteeren van het jonge meisje, dat de man heeft overgenomen, en in zijn jongelingsjaren leerling geweest zijnde, overtreft hij thans zijne meesteres.

Hij riposteert wat hij zelf heeft ondervonden, met dit onderscheid echter, dat hij eene andere delinquente tot dupe maakt. Ik zeg *ééne* maar hij ontziet zich niet om het liefdes experiment op twee, drie vrouwen toe te passen, een bewijs te meer, dat het hem niet uitsluitend te doen is om de prooi, dan wel om het genot die prooi de zijne te noemen.

Even als de vrouw voorbeschikking moet hebben om zich te laten gaan, indien een charmeur haar nadert met zijn fluweelen voel-armen, moet ook die charmeur natuurlijke gaven tot uitoefening van zijn sport hebben ontvangen.

Hartstocht moet hij hebben en die moet reflecteeren uit zijn oog, spreken uit zijn stem, blijken uit zijn schijnbaar onbewust drukken van hand, arm of schouder, uit het onwillekeurig-willekeurig froisseeren van het kleedingstuk, waarin de vrouwen schuil gaan.

Elke uitdrukking, waarin voor oningewijden in het nieuwe spel veelal niets is uit te halen, moet hij op 't juiste moment weten te onderlijnen door een langdurigen blik, welke al naarmate dit gewenscht is, begeerende passie, liefdevolle toenadering, of fiere zelfbewustheid spreekt. Zoo is het met alle andere gevoelens. Het juiste moment moet worden waargenomen. Een seconde vertraging heeft nadeel; eene nonchalant gegeven vingerdruk beslist soms op eenmaal, als het goede oogenblik gekomen is. Dit te kennen en te weten en te observeeren is een onderdeel van dezen tak van sport; het is het *loeren*, in heel de omvattende beteekenis van dit werkwoord, van de kat op de muis; van den jager om het schot te lossen; van den vijand om de bres te beklimmen.

Uitgaande van de stelling hoe grooter strijd hoe grooter overwinning experimenteert onze charmeur 't liefst op vrouwen entre deux âges en 't liefst als zij gehuwd zijn. De leeftijd van dertig tot vijftig geeft den man aanleiding om zekerheid te hebben, dat de vrouw, - inzonderheid de gehuwde, - genoeg ondervinding en levenswijsheid zal hebben opgedaan. Dit te weten is hem juist de grootste prikkel; geroutineerd als hij zelf is, wil hij nagaan of die geroutineerdheid aan de vrouw weerstandsvermogen heeft gegeven, en kenner als hij is, weet hij er onmiddellijk het peil van vasttestellen met eene mathematische zekerheid welke hem tot de victorie voert.

Moed en beleid zijn de hoedanigheden, welke hij in aanval en verdediging ten toon spreidt, maar trouw zoekt men bij den charmeur te vergeefs. Dikwijls is het hem enkel en alleen genoeg om te weten, dat hij wederkeerig hartstocht heeft

opgewekt, dat hij zijn begeeren, - wind en weer dienende, dat wil zeggen als de gelegenheid den dief maakt, - zou kunnen bevredigen, dat hij passievolle liefde zou vinden, waar hij slechts door een soort van vivisectie gedreven werd, en dat een zich geven van de vrouw, in haar alsdan geheele over-gegevenheid, hem **te** *veel* zou zijn, daar hij slechts een tijdelijk spelletje beoogde.

Gevaarlijke sport; nog meer voor de vrouw dan voor den man. Juist daarom meende ik er de aandacht op te moeten vestigen, nu het volgende bericht, uit Engeland, mij er aanleiding toe gaf. In een courant*) van 7 November l.l. lees ik:

In Engeland worden steeds een groot aantal processen gevoerd over '*breach of promise*'*, het verbreken van de belofte te zullen huwen.*

Een weduwe, *Annie Appleton*, *45 jaar oud*, *eischt nu schadevergoeding van een zeer rijk kruidenier, William Wood*, *die haar de trouwbelofte moet hebben gedaan*, *maar... tijdens*

*) 'Vaderland'.

het leven van haar vorigen echtgenoot. De 'gelukkige' echtgenoot overleed in Februari. Het weeuwtje herinnerde nu Wood aan zijn belofte, maar deze, wiens liefde blijkbaar bekoeld was, weigerde en ontkende zelfs ooit die belofte gedaan te hebben.

Annie Appleton eischt nu een schadevergoeding van 5000 pd. st.

Als voorbeeld, zoo men wil afschrikkend voorbeeld, wil ik het niet stellen. Huwelijksliefde, platonisch of zinnelijk, - noem haar beide tot één woord samengekoppeld, - is geen koopwaar, al wordt zij er toe verlaagd; zij is niet *materieel* te schatten, daar het meerendeels eene gevoelsuiting is, opgewekt, gedreven of aangeblazen door sensueele en sexueele factoren. Moreel kan het Don Juan-streven den ondergang der twee helften ten gevolge hebben, kan zij het ongeluk van derden berokkenen, kan zij een der partijen en dan is de vrouw er het slimste aan toe, dood-ongelukkig maken.

En aan wien dan de schuld, aan niemand anders dan aan den *charmeur.* Hij slaat wonden die hij niet kan heelen; hij wekt gevoelens op die hij slechts gebrekkig kan bevredigen; hij schept in de vrouw verwachtingen, welke blijken zullen illusoir te zijn; hij predikt liefde en ontvangt liefde, maar de prediking is onwaarachtig, en het geschenk is aan een onwaardigen verspild, en hoewel we zeer goed weten, dat de vrouw in deze materie ook zeer dikwerf in valsch licht staat en in 't minnenspel slechts streelend zinnenspel zoekt, zoo beklaag ik van ganscher harte de vrouw die zich in de netten van den charmeur heeft doen vangen uit *waarachtige* liefde. Zijn liefdessport is even gevaarlijk als de automobielsport. *Moreel* worden honderden vrouwen *vermoord.*

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Bij de dood van den koning van Portugal.

Medelijden?

Men kan het in hoofdzaak alleen hebben met den jongen kroonprins die, onschuldig aan de regeering, en aan hetgeen daarin niet beviel aan de revolutionairen, moest sterven nogtans, in den aanvang van zijn leven, onverwachts, verraderlijk.

Wat den koning aangaat, 'bon pour l'abattoir' staat, wat hem betreft, op een van de spot-prentbriefkaarten op koninklijke hoofden, die te koop worden geboden in Frankrijk en Zwitserland. Maar dat, zijn wanstaltige dikte op zich zelf beschouwd, is het ergste niet wat men tegen hem kan aanvoeren. Dom Carlos was echter niet voor niets een intieme vriend van den tegenwoordigen koning van Engeland. Niet voor niets beschrijft hem een der Parijsche bladen, als een koning, die voor de vele regeerings-onaangenaamheden zijns lands verstrooiing zocht in Parijs 'bij zijn vrienden en aardige gezichtjes'

Verachting?

Natuurlijk voelt men ze voor de daders bij het vernemen van een lafhartigen sluipmoord op weerloozen.! Want niets anders dan dit is een dergelijk verraderlijk opwachten van het koninklijk rijtuig, op het oogenblik waarop het terugkeert van een feest.

Deze mannen, die hunne geweren verbergen onder mantels om niet te worden gezien, en dan schieten op een in zijn dikte al bijzonder goed te raken blok vleesch, dat zit opgesloten in een rijtuig, en op twee onschuldige half-volwassen jongens, die geen andere bescherming hebben op dat oogenblik dan het lichaam der moeder, die zich voor hen werpt, - waarlijk zulke ellendelingen verdienen niets anders dan te worden doodgeslagen op staanden voet zonder vorm van proces, want zij hebben gehandeld op een onverdedigbaar minne wijze.

Toch is er aan hun daad nog een lichtzijde die ontbreekt aan de meeste sluipmoorden heden ten dage op vorstelijke personen. Zij hebben ten minste geen anderen doen mede-boeten voor wat in hunne oogen de door hen ter dood-veroordeelden misdeden. Zij hebben zich niet bediend van dat bij uitstek valsche en wreede anarchistische systeem bommen-gooien, waardoor het *onvermijdelijk* zeker is, dat een geheele menigte onschuldigen, toevallige voorbijgangers, koetsiers, paarden enz. worden gedood niet alleén, maar, wat nog veel erger is, verminkt op de meest afzichtelijke wijze.

Uit dat oogpunt is ook het doodschietenzelf in elk geval minder gemeen nog, dan zulk veroordeelen van de slachtoffers tot jammerlijk lijden, dikwijls uren achtereen, tengevolge van afgerukte ledematen, uitelkaar-gebarsten inwendige organen, al de vreeselijkheden in een woord, die van verwondingen door dynamietbommen het gevolg zijn. -

Intusschen, hoe men over deze wijze van zich-zelf ontdoen van een of ander koninklijk

hoofd moge oordeelen, het feit zelf, dat er uit blijkt, is niet te ontkennen, dat de volkeren overal en telkens duidelijker en heftiger blijk geven van tegenzin in de monarchie.

En de vraag rijst daarom, - hoe men ook persoonlijk denken moge over het koninkschap - zou het niet oneindig *waardiger* en *onafhankelijker* zijn indien zij, die thans aldus regeeren, bewaakt en beschermd door drommen van politie, in uniform zoowel als geheime agenten, en die zelfs diens ondanks toch telkens blootstaan aan nog bijtijds ontdekte aanslagen, welke te eeniger tijd gelukken ten slotte - indien zij vrijwillig, met opgerichten hoofde, heengingen en dankten voor de eer op dergelijke wijze te regeeren, als het ware zich-zelf opdringend. - Men spreekt zooveel van het volk zelf dat het niet ééns is met dergelijke anarchistische begeerten, en zijn koningschap liefheeft en eert. Goed laat dan in zoo'n geval dat volk-zelf protesteeren tegen het fier heengaan van zijn vorst. Laat het hem smeeken te blijven, zich-zelf opwerpen tot zijn vrijwillige bewakers. - In plaats daarvan echter zien we overal ter wereld, bij elke publieke gelegenheid waar zich een vorst *moet* vertoonen, (voor hun plezier doen de stakkerds het allang niet meer), bij elk officieel bezoek hier of daar, in een woord bij elke aanraking tusschen vorst en volk, dat de politie, ook in die landen evengoed waar het heet dat men het koningschap hoog vereert nog, is genoodzaakt tot het nemen van de meest uitgebreide voorzorgsmaatregelen; - voorzorgsmaatregelen zóó veelomvattend en ernstig, en gepaard met zoo groote angsten of alles wel goed zal afloopen zonder ongelukken, dat het groote, niet achter de schermen kijkende publiek zelfs geen flauw vermoeden heeft van de zorgen en vreezen waarmede zulke schijnbare 'genoegens' gepaard gaan voor de betrokkenen, den vorst en de voor zijn veiligheid verantwoordelijke hoofden der politie.

Ik voor mij vind er iets onwaardigs in dat koningen en vorsten, die, indien zij waarachtig zelf *geloofden* aan 'de gratie Gods' waarbij zij heeten regeeren, m.i. een hoogere en meer zedelijke opvattingzouden hebben van die hun door God toevertrouwde taak, dan waarvan zij gemeenlijk blijk geven in hun particuliere leven, op zulk een gewelddadige wijze *willen* regeeren, *willen* blijven aan het hoofd van het Bestuur, wanneer zij zich moeten handhaven door zulke dwang-maatregelen en voorzorgen van allerlei aard. - En ik zou b.v. de Koningin-weduwe van Portugal, die volgens den roep die van haar uitgaat, een beminnelijke en goede vorstin is geweest voor haar onderdanen, groot gelijk geven als zij dit land, waar men haar man en haar zoon voor haar oogen neerschoot, en den tweeden eveneens had willen dooden indien het toeval hem niet had behoed, voor altijd den rug toekeerde, en haar hooggeroemde liefdadigheid liever overal elders besteedde, dan aan de Portugeezen die haar, tot dank voor wat ze voor hen deed, hebben beroofd van haar kind, niet omdat dit kind niet deugde, maar alleen omdat hij bij toeval kroonprins was, aanstaand koning. -

Zou deze ex-hertogin van Orleans door hare geboorte, die als zoodanig wéét van dezen onwil van volken om zich een koning te laten opdringen, niet oneindig hooghartiger handelen indien zij, inplaats van getuige te blijven van de tot koning uitroeping van haar door het toeval alleen gespaarden overgebleven zoon, met hem Portugal den rug toekeerde, en de Portugeezen toeriep: Ga uw gang. Regeer U-zelf. - Graag of niet.?

Wat er van komt als de heeren zich zelf regeeren, wij zien het immers overal rondom ons. Wij zien het in Frankrijk, waar, na het bloedbad van de Revolutie en de schurkerij van de Terreur, noodig was een tyran als Napoleon om het volk den

voet op den nek te zetten, wij zien het opnieuw in onze dagen, nu de presidenten, gekozen uit het volk-zelf, in de republieken evengoed vallen door sluipmoord en anarchisme, als de koningen in de monarchieën. Oud lood om ijzer. Een volk *kan* zich zelf niet regeeren, heeft te veel behoefte aan kruiperij en deemoed, en is te jaloersch juist van diegenen die voortkwamen uit hun eigen boezem, om niet ten slotte zich zelf te vernietigen als het de hooggeroemde gelijkheid heeft verkregen. Waarom hun die dan niet fier en minachtend in het aangezicht werpen als een aalmoes, dien ze kunnen oprapen, inplaats van met hen er om te vechten en te kibbelen in een even ongelijken als onwaardigen strijd, eenerzijds sluipmoord en list, anderzijds overmacht, geweld, desnoods gebruik van het leger om zich te beschermen tegen de eigen onderdanen.?!

O, indien ze de handen ineen sloegen, en zich afwendden van die volken die genoeg hebben van hen, om te gaan leven en grand seigneur, te trotsch om zich op te dringen

verder, hoeveel achting, hoeveel sympathie zouden ze afdwingen, de vorsten van Europa. En hoe zouden de heeren anarchisten en socialisten en republikeinen gauw genoeg met de handen in 't haar zitten, zelf vallen dan door den storm dien ze hadden verwekt, en dien ze dan niet meer zouden kunnen bemeesteren! Een revolutie maken met koningsmoord en bommen-gooien is zooveel gemakkelijker en dankbaarder werk, om populair en volksleider te worden, dan haar beheerschen daarna en leiden de ontketende massa in een nieuw spoor. De dagen van '70, na het wegjagen van Napoleon III, hebben ons iets geleerd daarvan.! Zij zullen zich herhalen in elk land en onder elk volk, dat aldus opeens in ongebreideldheid staat vóór de consequentie van hetgeen het zelf wilde, in het vermeesteren van de teugels van het bewind. -

De vorsten van Europa echter, in hun hebberìge kleinzielige verblinde eerzucht, laten onnoozel zich-zelf en hun kinderen vermoorden, inplaats van zich een plezierig en vrijwillig leven te kiezen, waarbij zij dan zonder twijfel getuigen zouden zijn op hunne beurt van het elkaar vermoorden der ‘volksleiders’ onderling.

Dan konden ze *toeschouwer* zijn; nu zijn ze *slachtoffer.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

‘**Regina**’ verzoekt mij mede te deelen dat haar naam luidt: Mevrouw H.C. VAN ROGGEN - BLOMHERT, te Nijmegen, inwonend in hôtel Mulder aldaar.

REDACTRICE.

Gedachtenwisseling.

Huwelijksnood en gelukkige huwelijken aan wie(n) de schuld. Aan Excelsior.

Daarin ben ik het volkomen met u eens, dat het onderwerp buitengewoon uitgebreid en lang niet gemakkelijk te beoordeelen is. Zooveel hoofden, zooveel zinnen is op dat gebied wel zeer toepasselijk. Het best is het te vergelijken met een veel geslepen prisma; al naar gelang het licht er opvalt, ziet men de meest verschillende grillige kleuren. Laat ik u alvorens ik verder ga de verzekering geven, dat ook ik niet nabauw of van anderen opvang, maar mijn ondervindingen en waarneming uitspreek, en zooveel mogelijk tracht het van alle kanten te zien. Dat door gesprekken met mannen de vrouwen een geheel anderen kijk krijgen is volkomen juist, als ook dat vele vrouwen in haar eng kringetje blijven ronddraaien, daardoor eenzijdig worden en de man, zoo terecht door u genoemd, niet navoelen, U vindt dat ik de dingen te veel met ‘vrouwenblik’ bezie, en mijn beweeringen niet als de juiste maatstaf beschouwd mogen worden. Welnu, op dat laatste wil ik volstrekt geen aanspraak maken, (wie kan dit met juistheid) gegeven het moeielijke onderwerp het verschil in beider seksen karakters, omstandigheden en nog tal van andere dingen, geloof ik niet dat iemand voor als nog een definitief oordeel kan uitspreken. Ik heb alleen eenige kleuren die uit de prisma schieten willen laten zien, zooals ik ze dikwijls heel nabij heb waargenomen, er zijn er zoovele, die alle te omschrijven zou het een boekdeel worden en herhaal volgens mijne opinie, dat zouden niet meer de mannen evenveel schuld

aan het *niet* huwen of het mislukken van het huwelijksgeluk hebben dan de vrouwen. Er zijn vrouwen, zelfs al te veel zooals door U bedoeld, maar er zijn gelukkig ook vele goede vrouwen en meisjes waarvan talrijke moeders opgaan in het huishouden en somtijds met veel zelfopoffering haar kinderen groot brengen. In mijn vorig schrijven heb ik al gezegd dat wij vrouwen lang niet zoo solidair zijn dan de mannen omtrent elkaars fouten en tekortkomingen. De eene man zal meestijds den ander trachten te vergoelijken.

De vrouw is meestal onbarmhartig omtrent haar sekse. Zij loopt veelal zoowel in het eene als in het andere te hard van stapel, en of men het beziet met vrouwenblik of mannenblik of dat men meet met vrouwenmaatstaf of mannenmaatstaf, de rechtvaardigheid eischt naar mijn opinie tenminste, dat beide partijen schuld dragen. U verlangt voor den man een vrouw, die 'natuurlijk' oprecht en onbevooroordeeld is.... maar zou de vrouw deze waarlijk mooie eigenschappen ook niet van den man kunnen verlangen?? Hoeveel mannen en vrouwen die een huwelijk met elkander willen aangaan, voldoen aan die eigenschappen? Daar de man veel zinnelijker is dan de vrouw, laat hij zich veel gauwer door een mooi gezichtje en lichaamsvormen inpalmen. Hij wil soms per sé de fouten en gebreken, al wordt hij er ook op attent gemaakt, niet zien. Terwijl eene andere die veel beter bij zijn karakter zou passen en met de door u genoemde goede hoedanigheden toegerust (misschien door haar bescheidenheid) volstrekt niet in aanmerking komt. Wat ik uit uw schrijven merk is, dat gij gelukkig nog jong zijt en nog maar aan 't begin van uwe loopbaan, ook doordat ge pas verloofd zijt, kunt gij ook nog niet veel ervaring op dat punt hebben en heeft de prisma nog niet in vele kleuren voor u geschitterd. Ik hoop voor u dat gij nooit die ervaringen opdoet, al maken zij aan menschenkennis veel rijker. Ik veronderstel met u alle mogelijke deugden in uw verloofde, maar naar één of eenige mannen kan men den man niet beoordeelen, zoomin als naar enkele vrouwen de vrouw 'homo sum'. Dit geldt voor beider sekse. Niets is volmaakt, het minst de mensch. Beide seksen moeten voor de onvolmaaktheid van hun geslacht nu en dan boeten, en het is gemakkelijker met mooie woorden gezegd dan gedaan. Wij kunnen zooveel mogelijk trachten naar volmaking te streven maar bereiken kunnen wij het nooit zoolang wij op aarde moeten leven

(en daar is allerminst plaats voor engelen). Het is heel moeilijk dat de eene mensch een juiste opinie velt over den ander, want wat oppervlakkig zoo lijkt is bij nadere beschouwing geheel anders en bij grondige studie ziet men het weer in een geheel ander licht of kleur. Dit geldt vooral van het 'huwelijk' en in de meeste gevallen is het zeer moeilijk te zeggen: de man of de vrouw heeft de schuld. Terwijl ik dit schrijf zie ik de veel geslepen prisma 'het huwelijk' weer in de zon schitteren, en ontdek ik steeds meer nieuwe kleurschakeeringen. Ze zijn zoovele dat ik bang ben teveel van het geduld van de geachte lezers en lezeressen te vergen, maar eenige kleuren die er uit schieten, die nog versch in mijn geheugen liggen en in mijn onmiddelijke omgeving voorvallen of gebeuren, wil ik hier even meedeelen en alleen feiten constateeren. - Een niet meer jonge man van hooge positie en beschaving, is vele jaren getrouwd, heeft volwassen kinderen, zoon en dochter. In al die jaren was het een gelukkig huwelijk, zooveel men althans van nabij en naar den schijn kon oordeelen. Op zekeren dag komt een heel jong meisje, vriendinnetje van het dochtertje er logeeren. De man (niet de zoon), maar de echtgenoot en vader wordt smoorlijkdoodelijk verliefd op dit meisje, zoo zelfs dat het echtscheiding tengevolge heeft en de vrouw en moeder zich daar eerst hardnekkig tegen verzet - ofschoon de vrouw en moeder wel vond dat haar echtgenoot in den laatsten tijd veel was afgetrokken en zonderling deed, had zij niet het minste vermoeden wat daarvan de oorzaak kon zijn.

Zij was natuurlijk uiterst verbaasd toen manlief haar zeide, dat zij niet meer bij elkaar pasten enz. enz. en of zij hem er al op wees dat zij hem in al die jaren een trouwe liefhebbende gade was, en voor haar kinderen smeekte van dien onberaden stap af te zien, (zij wilde zich desnoods geheel en al wegcijferen) het hielp alles niets. Zou een normale vrouw, moeder van een volwassen zoon en dochter zoo handelen?

Nu is het gemakkelijk de schuld geheel en al op het jonge meisje te werpen, aangenomen dat zij de *verleidster* is en hoe verachtelijk ook haar daad moge zijn, om het geluk van een familieleven ten eigenbate te vernietigen. - Is de veel oudere, in de school des levens ervaren Echtgenoot en Vader niet veel schuldiger, die na lange jaren banden des bloeds verbreekt, om een jong meisje te trouwen, wat voor waarborg geeft het karakter van zoo'n jong ding hem in de toekomst? Nu wil ik niet beweren, dat er ook niet vele vrouwen hun mannen en kinderen, in den steek laten... maar meestal gebeurt dit in de eerste jaren van het huwelijk. Dit doet wel niets af aan haar mindere of meerdere schuld. Wanneer wij de statistiek eens konden nagaan van de talrijke echtscheidingen der laatste jaren, ik geloof wat de mannen betreft, zij bijna allen weer met een veel jongere in 't huwelijk traden. Hoeveel meisjes treden niet in 't huwelijk met alle goede voornemens bezield, en al zijn zij heden ten dage niet zoo naiëf meer als vroeger, het loopt maar al te dikwijls op 'desillussie' uit en daaronder ken ik er velen die den man zijn tekortkomingen voor 't huwelijk zeker, zelfs in 't huwelijk telkens vergeven, en als hij het niet al te bont maakt, ter wille hunner kinderen, een waren lijdensweg bewandelen. Die vrouwen behooren waarlijk niet tot de zeldzaamheden en van dezen kan ook niet beweerd worden dat zij den man niet navoelen. Gelukkig voor deze mannen dat zij met vrouwenmaatstaf meten. Ziehier weer een andere kleur der prisma. - Ik ontvang daar juist een verlovingskaart van een meisje van 22 met een man van 54 à 55. Hij is heel rijk, goede positie en ofschoon het zijne genoten, ziet hij er voor zijn leeftijd bijzonder knap, opgewekt en veel jonger uit. Het meisje is natuurlijk niet rijk, moet in haar eigen onderhoud voorzien. In de eerste jaren zal het groote onderscheid in leeftijd niet zeer merkbaar

zijn... maar later, al blijft hij gezond en opgewekt, dan zal hij toch niet meer de lust gevoelen zijn jonge vrouw overal te vergezellen. Het is onmogelijk dat de veel oudere man in al haar genoegens kan deelen, dat hij zijn jonge vrouw kan navoelen en doet hij het al en laat hij haar noode met anderen gaan, dan komt dikwijls jaloezie in 't spel ook al is daarvoor geen reden voor alsnog. Het komt tot woorden, leidt tot conflicten en het beetje liefde dat de vrouw nog mee ten huwelijk bracht, gaat door tal van dergelijke dingen verloren en het kan niet anders, of het moet na verloop van tijd op een algeheelen dèbacle van hun huwelijksgeluk uitloopen. Ook hier dragen *beiden* de schuld. Het jonge meisje dat alleen de lusten en niet de lasten ziet, eveneens de man... maar hij heeft genoten 'das Irdische Glück' heeft veel gezien en gereisd, hij is blasé. De jonge vrouw meent, dat nu voor haar al de geneugten gekomen zijn. Het wordt voor hem een corvée, verveelt hem als 't ware. Dit weet de ervaren en veel veel ouderen man beter nog dan het jonge, niets genoten hebbende meisje bij het aangaan van een huwelijk. Als zij pas even dertig is, is hij een goede zestiger en als er dan nog kinderen komen is hij meer grootvader dan vader. Hij weet dat dat alles onvermijdelijk komen moet.

Ik kan den man navoelen dat hij veel liever een knappe jonge vrouw heeft dan een oude, maar een knappe vrouw van bijv. in de dertig zou hem toch beter kunnen begrijpen en harmonieeren dan zoo'n jong ding. U gelooft dat mannen van beteekenis die met onbeduidende vrouwen gehuwd zijn dit deden, omdat zij hun ideaal niet konden vinden. Ik geloof eerder, dat hier de meerdere zinnelijkheid of egoisme van den man in 't spel is voor welke fout hij maar al te dikwijls, soms kort na de wittebroodsweken, moet boeten. Hij heeft dan wel eene vrouw naar den vleesche maar niet des geestes. Het is niet goed aan te nemen dat, wanneer zij ernstig gezocht hadden, zij een meer ontwikkelde gevonden hadden. - Maar kunnen deze rubriek mannen zich de luxe van een hen niet passende vrouw permitteeren, geheel anders is dit met den ambtenaars en koopmansstand. Wanneer deze weer dikwijls een vrouw zoeken uit een hooger milieu waarvan dikwijls de huwelijksgift de grootste attractie is, en zij zelfs hun positie of zaak in de oogen van het meisje of ouders hooger opvoeren dan zij inderdaad is en waarvan zij vooruit weten het meisje ten eenemale

voor hen ongeschikt is. Gesteld zoo'n meisje met zoo'n man nu eenmaal getrouwd, bemerkt dat de positie of zaak niet zoo is als zij aanvankelijk had gedacht, heeft de goede voornemens zooveel mogelijk in 't huishouden te besparen en te bezuinigen, ook voor haar zelf, ofschoon zij dit nooit thuis geleerd heeft omdat het daar niet noodig was. Maar... al wil zij nog zoo graag in de zaak of winkel van haar man behulpzaam zijn, dit spoedig te leeren gaat moeilijker, en komen er dan in de eerste jaren al kinderen dan is die kans geheel verkeken. Dit geval heb ik in mijn vorig schrijven reeds behandeld. Ik kom er nog eens op terug om de aandacht er op te vestigen, dat ook de mannen zich zeer dikwijls door geheel andere factoren laten leiden dan voor een gelukkig huwelijk dienstig is. - Wanneer zij hun hartstocht zouden trachten te beheerschen, zich soms niet door het eerste, beste, lieve gezichtje of mooi lichaam lieten inpalmen en zij met helderen blik zich wilden afvragen of in de toekomst kijken, dan zouden de onnatuurlijke vrouwen (zooals u ze noemt) niet zoo makkelijk kans van slagen hebben en het huwlijksgeluk niet zoo dikwijls stranden. En nu wat de vele ongehuwde mannen betreft, (daar heb ik ook al op gewezen) zij vinden het veel gemakkelijker geen huishouden te stichten, al wisten zij een volmaakte vrouw, het zou hen op 't oogenblik niet verleiden in 't huwelijksbootje te stappen. Zoo zij er al toe overgaan, bewaren zij dit voor hun ouden dag. Zij zijn sterk in 't bewustzijn (en dat is helaas zoo) er op iederen leeftijd voor hen vrouwen genoeg te vinden zijn, waaronder vele jonge, die hun caducque lichaam willen trouwen, het doet er niet toe als de huwelijksacte en lijfrente maar naar evenredigheid is. Ook zijn er nog vele mannen waarvan de idée van eeuwen her te veet ingeroest zit, dat de vrouw voor het genot van den man geschapen is, en zich zooal niet verzetten het noode aanzien de gelijkheid van den man en de vrouw. (Gelukkig neemt dit getal heden ten dage met reuzenschreden af). Idealen en illusies zij vervliegen zoo gauw, een goed begrijpen van elkanders karakter, toegevendheid voor elkaars gebreken, ziedaar dit vormt een goede kameraadschap. Wordt dit alles bezegeld door liefde, dan eerst krijgt men een ideaal huwelijk, deze zijn zeldzaam.

De prisma straalt nog verscheidene kleuren uit, een ziet de kleur weer anders al naar gelang zij geplaatst is en naar het licht gekeerd is. Ik wilde alleen het licht doen vallen op de vele goede vrouwen en moeders zooals er ontegenzeggelijk vele goede mannen en vaders zijn. Ik wil hier nog zeggen dat ik in mijn loopbaan veel liever met mannen dan met vrouwen te doen heb. Ik erken in vele dingen ten volle de superieuriteit van den man (gelukkig voor de vrouw) boven de vrouw, maar het is weer een echte vrouwelijke eigenschap te meten met vrouwenmaatstaf en hoofdzakelijk aan het mislukken of niet huwen, de vrouw alléén de schuld te wijten. Zoo er in deze van schuld sprake is, is te zeggen **beide.** - Gaarne zou ik eens de opinie van een man over dergelijk vraagstuk vernemen.

Paul Blouet pseudonyme Max O'Rell heeft zijn indrukken en studies van vele landen over de vrouwen heel geestig in een boek, getiteld Hare Koninklijke Hoogheid de vrouw, saamgebracht. Deze studies en waarnemingen luiden over 't algemeen gunstiger voor de vrouw dan den man.

DORNA.

Een Vrouwenbond,
ter zedelijke verbetering van den man.
Vrij bewerkt naar het Engelsch.
Vertaald door Mevr. De Graaff van Cappelle.

Tweede bedrijf.

1e Tooneel.

Het tooneel is in tweeën verdeeld. Rechts de vergaderkamer van den Vrouwenbond. Links die der heeren. Op de wanden in het damesvertrek hangen opschriften als 'Recht voor vrouwen,' 'Geduld en Volharding,' enz. aan den muur in de heerenkamer juist tegenovergestelde opschriften. Mevrouw Smit zit aan een tafel, Mevr. Wilson voor het raam.

Mevr. Smit.

Ik hoop dat onze presidente niet te laat zal komen. Het is toch gebruikelijk dat die de leden ontvangt.

Mevr. Wilson.

Ik kwam vroeg omdat ik het thuis niet langer uit kan houden. Ik wist niet wat te doen, zoo occupeert me de zaak.

Mevr. Smit

(verwijtend).

Wees toch flink, mevr. Wilson. Goddank hebben we een uitnemende raadgeefster in mevrouw Grimson.

Mevr. Wilson.

Och, mevrouw Smit, ik ben zoo gehecht aan mijn man, nooit heb ik iets meer betreurd dan dat ik lid van den Bond ben geworden. Nu hij zich bij de oppositie heeft gevoegd en we slechts door een dunnen muur gescheiden zijn, is de aanvechting zoo groot om naar hem toe te gaan, een kus te geven en als vroeger samen naar huis te wandelen.

Mevr. Smit

(verontwaardigd).

Denk toch niet aan zoo iets. U zoudt al de andere dames van den Bond compromitteeren. Verbeeld u een vrouw die haar echtgenoot gaat kussen, 't is ongehoord.

Mevr. Wilson.

Toch beter dan dat men den man van een ander omhelst!

Mevr. Smit.

Hier in elk geval is daar geen gelegenheid voor. Deze avondvergadering is belegd door de onvoorziene moeilijkheden die zich voordeden. Elk soldaat moet op post staan. Elke bajonet moet gericht op den vijand.

Mevr. Wilson

(lachend).

U praat of we bij het heilsleger zijn.

Mevr. SMIT.

De vijand is op ons terrein

gekomen en moet teruggedreven. De leiders der mannenbeweging, nota bene de heeren Grimson en Smit, hebben zich verzekerd van de kamer naast ons om te kunnen vergaderen. Het was vroeger erg genoeg om een speelclub boven ons hoofd te hebben, maar om onze echtgenooten op dezelfde verdieping te weten, dat is te erg.

Mevr. WILSON.
Zou het niet beter zijn als de dames eenvoudig omzagen naar een ander lokaal?

Mevr. SMIT.
Geen kwestie van - ons te laten verjagen - dat nooit!

2e Tooneel.

Vorigen, mevr. Grimson (geaffecteerde begroetingen).

Mevr. GRIMSON.
Ik was al bang laat te zijn, gelukkig zie ik dat er nog velen moeten komen, als ze maar komen!

(Mevr. Wilson ontdoet mevr. Grimson van hoed en mantel).

Mevr. SMIT.
Ik hoop althans dat ze zullen verschijnen. Een dringende oproeping is rondgezonden. Ik verwacht een groote opkomst.

Mevr. GRIMSON.
De zaken zijn er ernstig genoeg voor. U weet dat ze van avond vergaderen

(Ze wijst naar de muur).

Mevr. SMIT.
Ja, ze hebben van morgen de kamer gehuurd. Den ganschen dag zijn er meubels in gedragen en allerlei revolutionnaire opschriften aan den muur gespijkerd.

Mevr. GRIMSON.
Heusch? Hoe weet u dat?

Mevr. SMIT.
De deur stond open toen ik de trap opkwam. Ik gluurde eens eventjes naar binnen, er waren vulgaire motto's, maar enkelen zou ik niet graag overzeggen.

Mevr. WILSON

(staat op en loopt naar mevr. Smit).

Geneer u niet, mevrouw we zijn alleen.

Mevr. GRIMSON.
Wel ja, vertel het gerust.

Mevr. Smit doet fluisterend een verhaal. De dames kijken verontwaardigd.

Mevr. WILSON.
Mijn hemel, mevrouw!

Mevr. GRIMSON.
Ze weten niet die mannen, wat ze zeggen of zwijgen moeten. En te denken dat ik de oorzaak van die gansche beweging ben, doordat ik mevr. Norman toeliet. Wat heb ik me in haar bedrogen. Ze leek zoo kalm en ladylike; ze gaf voor belang te stellen in den bond en zoodra ik mijn rug gekeerd had, bepraatte ze mijn man om mee te gaan.

Mevr. SMIT.
En den mijnen.

Mevr. GRIMSON.
Van dat oogenblik af is er geen rust meer in huis geweest. Adolf weigert beslist zich met baby te bemoeien.

Mevr. SMIT.
Mijn man heeft weer een paard gekocht en wil de wedrennen weer bijwonen.

Mevr. GRIMSON.
't Is vreeselijk!

Mevr. WILSON.
Mijn man lacht maar, die vindt het dol amusant.

Mevr. GRIMSON

(opstaande).

U moedigt hem toch niet aan, mevrouw?

Mevr. WILSON.
Zeker niet, maar ik zal blij zijn als de oorlog uit is.

(De drie dames nemen plaats aan tafel).

Mevr. Grimson.
Mevr. Wilson. tafel. Mevr. Smit.
(In de andere kamer komen binnen Grimson, Delamare en Wilson. Ze komen en gaan op een rij staan met de ruggen naar het publiek en bekijken de kamer).

GRIMSON.
Welkom in de kamer van vrijheid. Waar is Smit?

(Smit komt binnen, de heeren keeren zich om).

SMIT.
Jullie bent ook mooi. Je loopt heen en laat mij het rijtuig betalen.

(Allen lachen.)

GRIMSON

(rondziende).

En hoe vindt je het nu hier. Ziet het er niet alleraardigst uit in aanmerking genomen den korten tijd?

WILSON.
Zeker, en de motto's zijn best. Ik wilde wel dat de dames die lezen konden.

GRIMSON.
Dat zullen ze wel, geen nood, daarvoor zijn de vrouwen nieuwsgierig. Het geheim van Blauwbaard kwam daardoor zelfs uit. Ze zullen de kamer wel eens inkijken.

DELAMARE.
En wat moeten we nu doen?

SMIT.
Allereerst een president benoemen. Grimson natuurlijk, zijn vrouw is presidente van háár Bond.

DELAMARE.
Uitnemend.

GRIMSON.
Heeren u overvalt me. Maar ik zal de post aannemen en voel de groote verantwoordelijkheid. Het is geen tijd voor speeches, we moeten dadelijk aan de zaken.

(Ze trekken hun overjassen uit, hangen die op en gaan aan tafel zitten schrijven.)

Mevr. GRIMSON

(luisterend).

't Is alsof ik stemmen hoorde, wìllen we eens luisteren?

Mevr. SMIT.
Is dat wel fair?

Mevr. GRIMSON.
U hebt gelijk en bovendien wat kunnen ze ons eigenlijk schelen?

Mevr. WILSON.
Philip kan mij héél veel schelen. Het zal me benieuwen of hij er bij is.

(Ze staat op en loopt naar rechts.)

Mevr. GRIMSON

(houdt haar tegen).

Bedaard, lieve mevrouw, bedenk dat u op het punt waart gedegradeerd te worden naar klas C. Vrouwen als u hebben een verkeerden invloed, ik kan als voorzitster niet verdragen...

Mevr. SMIT.
Drink eens, mevrouw, blijf kalm, spaar uw krachten voor later.

(Ze reikt haar een glas water toe.)

Allen gaan zitten.

Meneer WILSON.
Willen we wat bestellen?

GRIMSON.
Natuurlijk! Laten we beginnen om de blauwe knoop ten vure te doemen, dat ridderorde behoort nu niet meer op onze jas.

WILSON en DELAMARE.
Daar gaan ze!

(Ze werpen de blauwe knoopen weg.)

GRIMSON.
En nu heeren wacht u een verrassing. Mevrouw Norman aan wie wij dit mooie plan te danken hebben heeft mij beloofd de vergadering met haar tegenwoordigheid te vereeren.

ALLEN.
Is het waar?

GRIMSON.
Ja, zij zal als het ware den eersten steen leggen voor ons gebouw. Na afloop van de opera komt ze hier met ons soupeeren.

WILSON.
Bravo, bravo!

(klappen in de handen).

Mevr. GRIMSON

(staat op).

Ik hoor in de handen klappen. Wat beduidt dat?

Mevr. SMIT.
Zeker niet veel goeds. Er wordt misschien een onzedelijk verhaal gedaan.

Mevr. GRIMSON.
't Is vreeselijk!

DELAMARE

tot Grimson.

Hoe laat wacht je haar?

GRIMSON.
Ze zal niet lang meer uitblijven. Ik heb lekkere oesters besteld bij Gunter, het zal een heerlijke avond zijn.

SMIT.
Laten we toch voet bij stuk houden ook. De Bond moet totaal verbonden worden, eerder hebben we geen rust.

DELAMARE.
Dat doen de dames niet! Vrouwen moeten iets hebben waar zij zich voor kunnen warm maken, dat vinden ze in die vereeniging.

GRIMSON.
'Le combat finira faute de combattants'. Mijn vrouw is al veranderd nadat ze mijn besluit vernam.

DELAMARE.
Laat ons een flesch drinken op het aanvankelijk succes.

GRIMSON.
Uitnemend.

DELAMARE

(zet glazen klaar.)

SMIT.
Zouden we niet eerst een reglement opmaken.

GRIMSON.
Wel neen, dat doen we niet zonder mevrouw Norman; laten we gerust de flesch openen.

(De kurk geeft een knal).

Mevr. SMIT

(Staat op en luistert).

Dat klinkt als een champagne kurk! Dat mankeert er nog aan.

Mevr. WILSON.
't Zal sodawater wezen.

Mevr. SMIT

(gaat weer zitten).

Mijn man was altoos dol op champagne totdat hij die eenvoudig niet meer kreeg.

(Mevrouw Delamare komt binnen keurig gekleed. Begroetingen volgen.)

Mevr. Delamare.
Goeden avond, ik ben wat laat, maar buiten mijn schuld. Wat een consternatie dames!

Mevr. Grimson.
Een vreeselijk geval, mevrouw, is uw echtgenoot ook daar?

(Ze wijst naar de tusschendeur).

Mevr. Delamare.
Ik geloof het wel. Hij vertelde me dat hij moest dineeren met den heer Wilson in de club en daarna een vergadering moest bijwonen van een Bond van oppositie; 't is een onaangenaam geval.

(Zij ontdoet zich van haar goed).
Mevr. Smit en mevr. Grimson kijken door het sleutelgat.

Mevr. Grimson.
Ba, wat een rook, en mijn man weet dat ik geen sigaar verdragen kan. Ik zie wel degelijk ook een flesch champagne.

Mevr. Delamare.
Ik kwam tegelijk met den kok van Gunter die heel wat op z'n wagen had; zeker voor een souper van de ‘Paardebloem’, hoorde ik zeggen.

Mevr. Grimson.
Maar mevrouw!

Mevr. Delamare.
Ik zag een prachtig opgemaakte schotel met oesters.

Mevr. Grimson.
Die zullen voor de speelclub zijn hier boven.

Mevr. Delamare.
Neen, mevrouw, het ging niet naar boven.

Mevr. Smit.
Die grap zal geld kosten.

Mevr. Grimson.
Dat op onze toiletten zal verhaald worden.

Mevr. Wilson.
Mij dunkt het beste was om een accoord te treffen en samen te soupeeren.

Mevr. Grimson.

Van u verbaast me zulk een dwaas plan niet, maar denk niet dat wij voor zoo iets zouden te vinden zijn. Wij blijven op onzen post.

(De dames gaan weer zitten. Intusschen worden door een bediende schotels met gebak enz. bij de heeren gebracht en op een kastje, gezet).

GRIMSON

(tegen den bediende).

Dek de tafel maar vast.

(tegen Wilson)

We moeten zorgen dat alles gereed is als het bezoek komt. Champagne, oesters en gebak - dat is een goede ontvangst.

(De bediende legt een servet neer en zet bordjes rond, vorken, messen, enz.).
Bediende af.

WILSON.
Het zal me benieuwen of ze hier naast weten dat we soupeeren gaan. Wat zijn ze stil.

SMIT.
Als mijn vrouw er de lucht van krijgt dat we den inwendigen mensch goed voorzien, dan is er geen houden aan. Een pretje gunt ze me niet.

WILSON.
Ik vermoed dat ze zich allen bij ons zullen voegen en haar dwaasheid opgeven.

GRIMSON.
't Is mogelijk en in dat geval moeten we onze voorwaarden stellen: Nooit meer rijden met een kinderwagen, geen huiswerk meer verrichten.

ALLEN.
Dat laten we ze zweren.

SMIT.
En we laten ons niet bepraten, we staan pal.

(Bediende komt binnen).

BEDIENDE.
Heeren, daar is een dame die naar u vraagt.

SMIT.
O hemel, als het m'n vrouw maar niet is.

GRIMSON.
Wel neen, ze is natuurlijk mevrouw Norman. Ik zal naar beneden gaan en haar hier halen.

WILSON

(tuurt door het sleutelgat).

Ik ben benieuwd wat ze daar uitvoeren, ik wou dat ik ze zien kon.

SMIT

(ter zijde).

Ik niet, dan kon ze mij ook zien.

Mevr. WILSON

(staat op, loopt naar de deur en kijkt door het sleutelgat aan die zijde).

Mevr. WILSON.

Het kan me niet schelen, ik *wil* weten wat ze daar doen.... ik kan niets zien - het sleutelgat zit vol stof.

(Ze blaast er in).

WILSON.

Mijn hemel, wat tocht dat sleutelgat, 't is om een zinking te krijgen.

(Grimson komt binnen met mevrouw Norman aan den arm).

GRIMSON.

Vrienden mag ik je mevrouw Norman voorstellen - Smit jullie kent mekaar al - Meneer Wilson - meneer Delamare mevrouw Norman.

(Allen buigen en gaan met den rug naar het publiek staan terwijl de kellner een paar schotels brengt).

Mevr. NORMAN.

Wat een voortreffelijke gelegenheid, daar maak ik de heeren mijn compliment over. Die mottoos zijn ook uitnemend.

(Ze loopt rond en leest ze).

DELAMARE.

Het denkbeeld hoor ik, zijn we aan ù verplicht.

ALLEN.

Ja, ja, aan ù alleen.

(Een der heeren neemt den operamantel van mevrouw Norman af, zij zelve zet den hoed af en maakt voor den spiegel het haar wat in orde).

Mevr. WILSON

(deinst terug voor het sleutelgat, slaat de handen voor de oogen en roept - 'O hemel!! De dames staan verschrikt op).

ALLEN.

Wat is er?

Mevr. WILSON

(met den rug naar de deur).

Het is erg, àl te erg!

Mevr. GRIMSON.

Spreek dan toch. Staat er een souper klaar?

Mevr. WILSON.
Veel erger.

Mevr. SMIT.
Champagne misschien, oesters?

Mevr. WILSON.
Nòg erger - een vrouw is binnengebracht.

(Zenuwachtig en verschrikt loopen de dames heen en weer).

Mevr. DELAMARE.
Kan u zien wie?

Mevr. WILSON.
Zeker - het is mevr. Norman. Als ze Philip maar niet in haar net vangt. Ik haal Philip weg.

Mevr. GRIMSON

(houdt haar tegen).

Niet te vlug, doe niets onbedacht, mevrouw, maar het wordt een ernstig geval.

Mevr. SMIT.
Laten we het reglement eens nazien.

Mevr. DELAMARE

(neemt een boek van tafel, bladert er in - mevrouw Smit neemt het haar af, bladert er in - mevrouw Grimson neemt het mevrouw Smit af, allen met de hoofden bij elkaar kijken in het boek).

Mevr. GRIMSON.
Ik zal het artikel wel vinden.

(Een bediende brengt het laatste binnen en zegt: 'heeren alles is gereed.')

(De heeren nemen plaats, mevr. Norman naast Grimson).

Mevr. NORMAN.
Maar heeren, het is te erg om mij zoo te tracteeren.

(Ze doen zich te goed aan oesters).

- - - - - - -

Mevr. *Grimson*.
Ik heb het, ga zitten dames, ik zal u het artikel voorlezen, hier is het.

(Ze leest):

Soupers en de gevolgen.

‘Geen lid van den Bond der “tijgerlelies” zal ooit haar man permitteeren om zonder zijn echtgenoote een souper bij te wonen. Stoort de man zich niet aan haar wensch dan heeft ze het recht om drie maanden lang haar moeder te logeeren te vragen. Zie verder het hoofdstuk: “huissleutels” en bizondere gevallen.’

Mevr. WILSON.

Dit zeldzame geval zal niet genoemd zijn.

Mevr. GRIMSON.

Maar is voor behandeling wel degelijk vatbaar. Intusschen ben ik bang dat de heeren zullen luisteren aan het sleutelgat, daar zijn ze niets te goed voor; laten we even bij deze bespreking in de kamer

hiernaast gaan.

(Alle dames volgen mevr. Grimson)

.

Mevr. NORMAN.
En is u al mooi gevorderd met het reglement?

GRIMSON.
Neen, mevrouw, wij wilden niets doen zonder u. U hebt zulke uitstekende invallen.

Mevr. NORMAN.
Ik hoop intusschen dat u niet verder dan van avond op mij rekenen zult, want over een week trouw ik.

GRIMSON.
Zoo gauw reeds?

SMIT.
Meent u dat?

Mevr. NORMAN.
Ja mijn aanstaande, de heer Staalman, wil niet langer wachten.

SMIT.
En zou hij lid van de 'Paardebloem' willen worden.

Mevr. NORMAN.
Natuurlijk niet. U moet geen andere leden nemen dan mannen wier vrouwen lid van de 'Tijgerlelies' zijn en ik zal daar heusch nooit toe behooren. Ik hoop m'n man nooit achter een kinderwagen te zien of doekjes te laten zoomen.

GRIMSON.
O, mevrouw, haal die vreeselijke dingen toch niet meer op.

Mevr. NORMAN.
Ja, die zijn nu voorbij. Geen van u zal toch weer slaaf worden?

(De heeren staan op)

. Nooit! dat zweren we.

Mevr. NORMAN.
Gelooft u dat de dames eenig vermoeden hebben van mijn bijzijn hier?

SMIT.
Ik hoop van neen, want anders zal er een storm losbreken.

Mevr. NORMAN.
Eigenlijk deed ik heel verkeerd met te komen, daar kunnen allerlei verkeerde gevolgtrekkingen van worden gemaakt.

DELAMARE.
Geen nood! heusch niet.

Mevr. NORMAN.
Het is jammer dat Staalman zoo wanhopend jaloersch is, hij wilde absoluut weten waarom ik na de opera hierheen wilde. Ik heb hem toen verteld dat ik naar een vergadering moest van den Bond ter bescherming van gehuwde mannen.

(De heeren lachen)

. Natuurlijk begreep hij er niets van en zal ik het morgen wel uitleggen.

GRIMSON

(zwemmerig).

Wat is die Staalman toch een gelukkig man!

Mevr. NORMAN.
Althans over een week!

DELAMARE.
Wat zullen we beginnen zonder uw hulp.

Mevr. NORMAN.
De vrede zal tegen dat ik trouw al wel geteekend zijn.

GRIMSON.
Nog een glas champagne, mevrouw?

SMIT.
Nu eens uit mijn flesch.

Mevr. NORMAN.
Maar nu ga ik naar huis. Het reglement moet geheel kloppen op dat der dames, zorg daarvoor, dan vergaderen we over een paar dagen weer als we daar een exemplaar van in handen hebben.

GRIMSON.
O mevr. Norman zing dan vóórdat u gaat eens een lied.

Mevr. NORMAN.
Hoe komt u op dat denkbeeld? Maar als ik er u genoegen mede doen kan, waarom niet. Wat moet het wezen?

(De heeren eenparig)

Wat u zelve kiest.

GRIMSON.
Herinnert u u het verrukkelijke lied dat u me wel eens voorzong te Scheveningen.

Mevr. NORMAN.

‘Het bal van het Garnizoen?’[1)]

GRIMSON.

Juist, dat kan ik u wel accompagneeren uit m'n hoofd.

(Mevr. zingt):

‘Ik ging naar het bal van den generaal,
Een feest vol van pracht en van statie,
Ik vond daar een keurig en vriendlijk onthaal,
En kreeg daar een nieuwe sensatie’ enz.

(De dames komen ontdaan weer in haar kamer, werpen papieren op tafel en luisteren verbaasd. De heeren applaudisseeren. Verontwaardigd zien de vrouwen elkaar aan.)

Mevr. GRIMSON.

Dames, wie heeft zóó iets beleefd. Arme vrouwen!

Mevr. SMIT.

Wil ik eens op den muur kloppen, dan schamen ze zich misschien.

Mevr. GRIMSON.

Neen, mevrouw, verneder u niet, die menschen kennen geen schaamte.

WILSON.

Wat zoudt u er van denken als we den avond eens besloten met een spelletje?

Mevr. NORMAN.

Pas op; de nieuwe Bond is niet opgericht om u te stijven in speelzucht.

DELAMARE.

Ik ondersteun het voorstel van Wilson. Laten we toch onze vrijheid genieten. Een half uurtje rouge et noir.

Mevr. NORMAN.

President wat is uw opinie?

GRIMSON.

Nou, een half uurtje, maar ik heb niet veel geld bij me.

WILSON.

Dat is minder, ik leen je wel en we behoeven niet te hoog te vliegen.

(De bediende heeft onder het zingen alles opgeruimd. Nu gaan allen zitten en schudden kaarten.)

WILSON.

Ik zal de bank houden.

Mevr. GRIMSON

(kijkt door het sleutelgat).

1) Elk ander guitig lied kan daar ook voor dienen.

Ze gaan spelen. Zouden we nu niet tusschenbeide moeten komen?

Mevr. DELAMARE.

Afschuwelijk - als mijn man een kaart ziet dan is hij al dol.

Mevr. SMIT.

Kans dat we geruïneerd wor-

den. Wat moeten we doen?

(een vreemde heer komt bij de dames binnen)

.

STAALMAN

(de verloofde van mevr. Norman).

Waar is ze?

(Alle dames zijn verbaasd en geschrikt).

Mevr. SMIT

(naar voren komend).

Pardon meneer, mag ik u de reden vragen van dit onverwacht bezoek?

STAALMAN.
Ik ben haar tot hier gevolgd,

(Hij ziet rond)

waar ben ik? Waar is de vereeniging tot bescherming van gehuwde mannen?

Mevr. GRIMSON.
Meneer, verklaar u wat nader als u wilt. U is hier in de vergadekamer van den Dames-bond. Wij zijn de 'Tijgerlelies'. Mag ik uw naam weten?

STAALMAN.
Alfred Staalman, van de firma Staalman en Bergh, advokaten.

Mevr. SMIT

(geeft hem een stoel waarop hij plaats neemt).

Wij heeten u welkom, meneer Staalman, mogelijk kunt u ons van veel hulp wezen, we zullen u inzicht van zaken geven.

STAALMAN.
Een ander keer als u wilt, mevrouw ik heb nu geen tijd

(hij staat op)

.

Mevr. GRIMSON.
Neen, meneer, blijf nog even

(zij dwingt hem te zitten)

.

STAALMAN.

Mevrouw, ik ben hier helaas verdwaald en moet heen, ik heb haast. Wat wilt u van me, zeg het dan gauw.

Mevr. GRIMSON

(deftig).

Hoe komen we op de beste en

minst kostbare

manier van onze mannen af?

STAALMAN.

Maar, mevrouw wat een vraag; is dat een kwestie om maar even in vijf minuten af te doen? Zijn er ernstige grieven dan is een scheiding immers gerechtvaardigd. Kom daarvoor als u wilt bij mij spreken op het kantoor. En nu moet ik weg.

Mevr. GRIMSON.

Mag ik u thuis brengen in mijn rijtuig

(ze neemt haar mantel op.)

STAALMAN.

Dank u zeer, mevrouw, ik zal daar geen gebruik van maken.

Mevr. NORMAN

(tegen de heeren).

Het is of ik hier naast de stem hoor van Alfred, mijn hemel, ik moet weg

(ze grijpt haar mantel)

.

(Er wordt op de deur geklopt.)

GRIMSON.

Wie zal dat zijn?

(Twee politieagenten en een inspecteur komen binnen. Groote ontsteltenis, de kaarten en geld worden dooreen geworpen.)

INSPECTEUR.

Heeren, juffrouw, het spijt mij u te storen, maar ik ben gerechtigd door de justitie om een speel-club te zoeken in dit huis en acht me gelukkig de vondst te hebben gedaan. Mag ik u allen verzoeken mede te gaan naar het politiebureau in de Wijnstraat. Op kaarten en geld leg ik beslag, zoo goed als op de champagneflesch, spelen en drinken is hier niet vreemd.

GRIMSON

(tegen den inspecteur).

Meneer, u is verkeerd, misschien is er in een ander vertrek een speelclub, wij zijn voor het eerst hier....

INSPECTEUR.

Voor de eerste of voor de honderste maal, dat doet er niet toe. Ik arresteer u allen in naam van de wet.

Mevr. NORMAN

(opgewonden, half huilend).

O Alfred, Alfred!

STAALMAN

(die de dames die mantels helpt aandoen).

Ik hoor mijn naam noemen!

(hij loopt heen)

.

Mevr. WILSON

(door het sleutelgat ziende):

O hemel de politie! Philip! Philip!

(loopt heen)

.

Alle dames volgen. Ze stormen met Staalman voorop de kamer binnen der heeren.

INSPECTEUR.

Och kom, houdt de speelclub er ook dames op na, dat is een dubbele vangst.

Mevr. GRIMSON

(omhelst haar man).

Beste man! wat een misverstand!

INSPECTEUR.

Mag ik de dames verzoeken ook mede te gaan naar het politiebureau, althans als getuigen. Van een misverstand is geen sprake. De bewijzen zijn voor het grijpen. Komt heeren, goed of kwaadschiks u moet mede!

(Alle heeren trekken de jassen aan).

De dames zijn zenuwachtig, elke vrouw neemt den arm van haar eigen man en legt vleiend het hoofd op zijn schouder.

Mevr. WILSON.

Nooit verlaten we elkaar weer, beste Philip!

Mevr. DELAMARE.

Ik ga met je en deel lief en leed als je trouwe vrouw.

Mevr. SMIT.

Weg met de Tijgerlelies, weg met den Bond!

SMIT.

Weg met de Paardebloem!

STAALMAN

(tegen mevr. Grimson).

Komt u morgen op mijn kantoor?

Mevr. GRIMSON.

Neen, dit vreeselijk oogenblik doet me begrijpen hoe innig ik aan mijn man gehecht ben.

INSPECTEUR

(tegen de agenten).

Ieder aan een kant blijven, begrepen? Bij het minste verzet fluit ik, dames, en komt er assistentie.

Alle dames gaan schreiend mede, twee aan twee weg, de inspecteur het laatste.
Gordijn valt.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Over Corsetten.

Er zijn enkele vrouwen - laat mij al dadelijk zeggen dat ze ten onzent zeldzaam zijn - die géén corset dragen, zonder dat dit nogtans schaadt aan het goedzitten van haar japon. De heupelooze magere Engelsche oude-juffer, de in haar sarong en kabaai zich elegant heup-wiegende Indische baboe behooren beide tot deze uitzonderingen, de eerste in leelijken, de laatste in mooien zin. - Maar

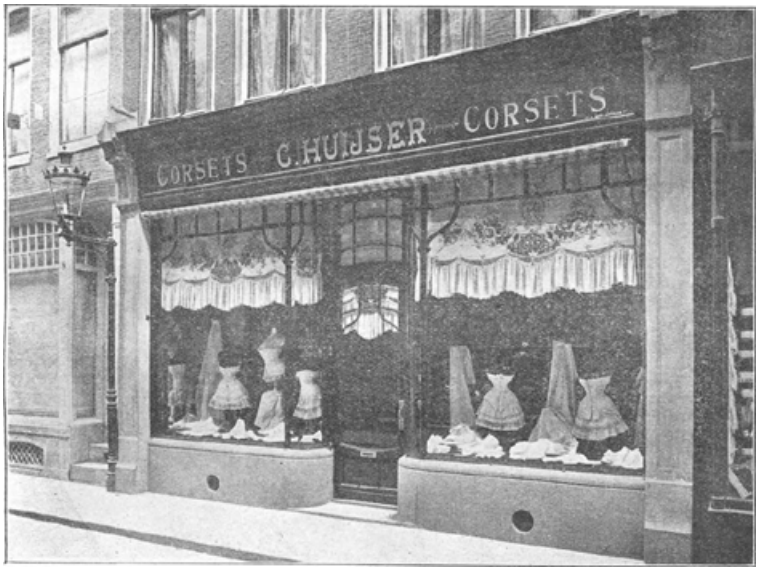

de groote meerderheid der vrouwen, zoowel de zwaarder-gebouwde Duitsche en Hollandsche en Amerikaansche typen, als de elegante françaises (die op lateren leeftijd gewoonlijk héél zwaar worden) en de wèl-gevormden onder de Engelschen, de slanke en ranke Italiaansche en Spaansche schoonen zelfs niet uitgezonderd, *behoeven*, om de voorrechten van haar figuur te doen accentueeren door een onberispelijk zittend tailleur-costuum, of welke andere gesloten kleeding dan ook: *een corset.*

Daar dit artikel niet is geschreven om de reform-draagsters aan te vallen - wat ook niet noodig is daar zij reeds lang zich zelven oordeelden en *ver*oordeelden door haar onelegant uiterlijk - zal ik maar heenglijden ovér de wanstaltelijkheden die wij te zien kregen in de bloeidagen der reform-woede, toen allerlei dikke, met breede heupen en allesbehalve rechte ruggen bedeelde dames goed vonden zich zelve tot caricaturen te maken, omdat de reform haar dit beval, in het aanprijzen van het uitlaten van het corset, waardoor haar japon als een koker om haar vormen sloot. De voor de hand liggende conclusie dat dus alléén vrouwen met *volmaakte* vormen zich zulk een *durf* kunnen veroorloven zonder schreeuwend-leelijk te worden, behoef ik hier niet nader uit te werken. Gelijk gezegd, de draagsters hebben zichzelf een oordeel geveld. En de corsetten zegevierden! -

Maar.... het komt er op aan *welk* corset gij draagt, wilt gij goed gekleed zijn.! Is het te laag of te hoog, te kort van heupen, of te lang, is de vorm niet onberispelijk, is de stof slecht, of zijn de baleinen nágemaakt, dan kan zulk een fout de oorzaak

worden van een volkomen mislukken van óók het elegantste toilet, dat er over heen wordt gedragen. Dan is er nog de gezondheids-questie, die ik eigenlijk in de eerste plaats wel had mogen

noemen! Want het spreekt van-zelf dat een wezenlijk goed-zittend, voor de gezondheid onschadelijk corset nergens mag drukken of mag knellen. Om al die redenen is het niet voldoende goede corsetten te verkoopen, neen de verkooper of verkoopster moet zelt *verstand* hebben van het vak, moet weten bij het passen der dames wat elk figuur vereischt, op welke bijzonderheden moet worden gelet, welke veranderingen moeten worden aangebracht; in een woord, hij of zij, die het allesbehalve gemakkelijke vak van corsetten maken uitoefent, moet in dat vak méér zijn dan een blind

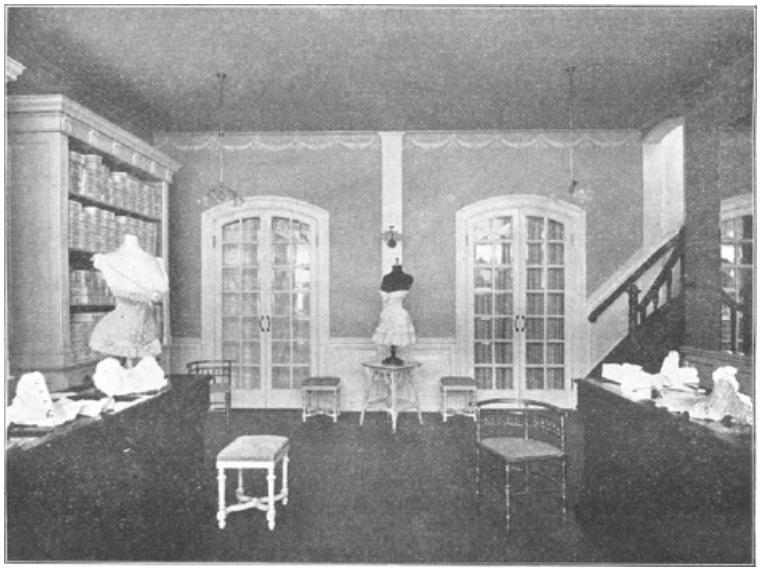

Intérieur de magasin.

uitvoerder van bestellingen, want nergens is méér voorlichting bij noodig, dan bij het kiezen van een toilet-artikel, dat bepaalt den geheelen vorm en wijze van zitten van de rest van ons toilet, dat het kan maken tot een welgeslaagd, elegant gehéél, maar aan den anderen kant óók dubbel accentueert elke leelijke lijn en elke onschoonheid van den een of anderen aard, waarmede moeder natuur ons begiftigde. Met andere woorden, het corset kan effaceeren, het kan markeeren, het kan ook accentueeren. - Alles komt er maar op aan *hoe* het is gemaakt, slecht of goed. - Indien wij ter begeleiding van dit hoofdartikel de uitlokkende photo's van de magazijnen Huijser, Amsterdam, Heiligenweg reproduceeren, dan willen we daarmede natuurlijk geenzins beweren, dat alléén die firma aan al de bovenvermelde vereischten voldoet. Zonder twijfel, gelijk ik in de dagen der reformwoede over professor Treubs artikelen in dit blad, uit eigen ervaring getuigde, er zijn er meerderen in ons land, die de kunst van corsetten-maken verstaan. De heer Huijser - wiens foto's mij de aangename kennismaking met hem en zijn echtgenoote in herinnering brachten - gaf mij intusschen daardoor dit artikel over corsetten in de pen, en ik mijnerzijds getuig gaarne dat *ik* hem wat mij betreft zonder voorbehoud aanbeveel. Zijn zaak, in Rotterdam aangevangen en nog bestaande, (Huijser-Senior), is reeds door zijn grootvader gevestigd en heeft zich steeds uitgebreid. De heer Huijser in Amsterdam, de kleinzoon, was voor zijn opleiding te Parijs en bestudeerde in die modestad bij uitnemendheid speciaal de luxe-zijde van het vak. Echter heeft hij geenzins de gezondheidsquestie uit het oog verloren, en

wordt dan ook gesteund en aanbevolen door vele doctoren en deskundigen. - Alle arbeid geschiedt onder het *persoonlijk* toezicht van

Intérieur Salon d'essayage.

hemzelf. Mevrouw Huijser belast zich met het passen en maatnemen, ook aan huis.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

W.Z. - Tailleur-costumes worden tegenwoordig zoo druk gegarneerd gemaakt als men ze maar verkiest; intusschen beantwoorden ze dan *niet* meer aan den eigenlijken eisch tailleur-costuum, hetgeen beteekent een gesloten, streng-eenvoudig toilet van rok en jacquette. Zeker zou ik U zulk een wandel-costuum altijd raden boven een zoogenaamde gekleede japon, ook om visites mede te maken.
L.C. - Gij zult intusschen het ingez. stukje van mevr. **R.** in het vorig nommer over een corsetière in den Haag hebben gelezen? Zie ook in dit nommer het hoofdartikel van freule Lohman over de firma Huyser.
Maria. - Ja, mevrouw de Graaff van Cappelle zal die stukjes vervolgen, waarvan het eerste onlangs verscheen, vrij vertaald naar baronesse Staffe.

Mina. - Indien gij in Groningen woont, zult gij zonder twijfel daar zeer goed terecht kunnen, en behoeft niet naar den Haag te schrijven. Mondelinge besprekingen zijn te prefereeren boven schrijven in zoo'n geval. De firma Bahlmann b.v. In den Haag Schröder & Co.
Mevrouw F. - Voor kleine jongens staan matrozenpakjes véél vlugger en gedistingueerder dan fantaisie-costumes. Voor een afwisseling is een lange broek - als uw jongen een aardig slank figuur heeft tenminste - heel

aanbevelenswaardig. Donker-marine-blauw, met een lichter soort van blauwen kraag, is voor elken dag het meest practisch.

R. - Ik las eens in een Engelsch mode-tijdschrift in de correspondentie aan een Eng. dame, die naar Holland ging en vroeg hoe zij zich moest kleeden, den volgenden raad gegeven:

'Neem vooral een rooden hoed. Men draagt in Holland zeer veel hoeden met rood gegarneerd.' Dit is inderdaad het geval, misschien komt het door onze grijze mistige luchten, die de dames doet grijpen naar een schelle kleur. In elk geval is het een feit, dat men bij ons véél rood ziet dragen op de hoeden, en in de modewinkels die kleur veel ontmoet. Waarom zoudt gij haar dan niet nemen als 'zij U goed staat' gelijk gij schrijft? Beter tweemaal dezelfde kleur die U flatteert, dan eene verandering die U leelijk maakt misschien

Mevrouw J.J.G. - De rokken zijn nauw om de heupen, en wijd van onderen, veel garneering, tablier, strooken, etc, komt helaas weer algemeen in de mode. Maar men kan ze evengoed nog glad dragen! Ik raad U dit aan.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Excelsior. - Op hetgeen gij mij schrijft, wat uw omstandigheden aangaat, antwoord ik opzettelijk niet; ik denk dat gij dit prettiger zult vinden. Dat ik er in deel, en dat het mij voor U spijt zult gij zeker graag gelooven. Het is zoo dikwijls in het leven dat, juist in oogenblikken van zoo groot geluk, licht en schaduw als bij elkaar behooren. - D.; Uw woonplaats weldra, ken ik en is mij zeer sympathiek, ook de omgeving. Zooals gij ziet plaats ik uw artikelen in hun geheel. Deze maal ben ik er nog in geslaagd zelve die veranderingen er in aan te brengen. Voor het geval echter dat weer zoo iets gebeurt, is het beter dat ik U een drukproef door den drukker laat zenden, dan kunt gij-zelve alle veranderingen en toevoegingen maken die gij wenscht aan te brengen. Ik kon dat nu niet doen, omdat ik uw juist adres niet had. Als gij dit dus voortaan boven uw manuscripten zet, dan kan ik aan U direct een drukproef doen zenden. - Ik ben het volkomen met U eens dat zinnelijkheid geen ondeugd is in een vrouw. Een vrouw zonder zinnen zou abnormaal zijn. Maar bij haar werkt de zinnelijkheid anders dan bij den man. Om die jaloezie, waarover gij schrijft, moest ik even lachen, en toch verwondert zij mij niets. Heb ik U niet steeds voorspeld, dat gij zoudt moeten opgaan in een of andere groote liefde die U *beheerschte?* Ik heb U dat toegewenscht, en ik geloof dat gij natuurlijkerwijze U zoo geheel en al geeft, dat gij juist daardoor dat gevoel opwekt bij dien ander. Weet gij dat die bewuste nicht reeds lang zenuwziek is, en om die reden de eene kuur deed na de andere, bevestiging nommers zooveel van mijn gewone beweren, dat dit dikwijls het einde is óók bij de

zoogenaamd slagende vrouwen omdat de natuur zich wreekt aan haar ten slotte. Ja ‘schoolmeesteren’ is precies het woord voor die conversatie.

Ik vind het beter om niet verder in te gaan op uw brieven deze keer, omdat zij gedeeltelijk daarvoor te intiem zijn, gedeeltelijk een herhaling bevatten van het vroeger reeds besprokene in deze correspondentie.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Dorna. - Ik vond het beter Uw stuk op te nemen in de gedachtenwisseling. Uw brief beantwoord ik nog.

L.S.T. zal onzen brief hebben ontvangen? Wij hopen dat ons verzoek haar niet te lastig is. Hoe schiet de tijd al op! Wij verheugen ons zoo op het weerzien! Wij komen dan *dadelijk.*

Mevrouw A.C.F. - geb: G. - Uw gedachtenwisseling is reeds afgedrukt, moet echter door plaatsruimte blijven liggen tot het a.s. nommer.

Regina. - Ik ontving van U één brief *met* manuscript behalve dezen uit Nijmegen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Correspondentie aan **Mevr. M.F. te S.** (**Ned. Indie**); **G.A.V.**; **Gonda** en **P.L.**, blijven liggen tot een volgend nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

*) Dit alles was afgedrukt, toen Uw briefkaart kwam; de vorige Lelie dus óók.

26 Februari 1908.
21ste Jaargang.
No. 35.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Ons Volksonderwijs.

Een van de voornaamste middelen om 't verstandelijk en zedelijk peil van een volk te verheffen is onderwijs. Daarom hebben de Regeeringen van alle beschaafde landen de School gemaakt tot een voorwerp van staatszorg. Dit is een inmenging in de zaak

der ouders of voogden, welke vooral in ons land aanleiding gegeven heeft tot eindelooze twisten, die de openbare school hebben gemaakt tot den speelbal der politieke partijen. Op welk standpunt men zich moge plaatsen, niemand kan ontkennen dat het onderwijs als onmisbare en belangrijke factor van de opvoeding behoort aan de ouders, en de Staat dus alleen mag optreden aanvullend en verbeterend, zonder de vrijheid der ouders te beperken, indien deze zelve voor onderwijs aan hun kroost zorgen. 't Onderwijs moet vrij zijn, mits de volksontwikkeling door deze vrijheid niet wordt geschaad. Volgens de

Leerplichtwet moet ieder ouder of voogd zorgen dat zijn kinderen of pupillen op twaalfjarigen leeftijd een zekere dosis kennis en vaardigheden hebben verworven, onmisbaar geacht om in de hedendaagsche wereld niet totaal onbruikbaar te zijn. Of deze vaardigheden en kennis in huis of op school, bij 't bijzonder of 't openbaar onderwijs zijn verkregen, is de overheid onverschillig.

Te midden van den strijd der politieke partijen, waarin veel geschermd werd met groote en mooie woorden en vele kandidaten gouden bergen beloofden, is 't onderwijs weinig vooruitgegaan. Hoewel het voor ieder denkend mensch een axioma is dat alle onderwijs, evenals elke zaak van groot belang, goed moet zijn ingericht, en ieder particulier, naar zijn geldelijke omstandigheden veroorloven, geen kosten spaart om toch vooral zijn kinderen zooveel mogelijk door onderwijs te doen ontwikkelen, lijdt het volksonderwijs aan groote gebreken, en schijnt niemand in ernst er aan te denken hierin radicale verbetering aan te brengen.

Vooreerst is 't personeel gebrekkig, totaal onvoldoende opgeleid. De minst slechte opleiding is die aan een Kweekschool, waar vier jaar lang jongelingen en meisjes van hun veertiende (vijftiende) tot hun achttiende (negentiende) jaar worden onderwezen en ook nu en dan de kinderen leeren onderwijzen. Maar op hun achttiende of negentiende jaar leggen deze jongelui examen af als onderwijzer(es) en treden de school binnen, zelf nog kinderen worden zij op de jeugd losgelaten om al doende de kunst van onderwijzen door vivisectie zich eigen te maken. De opleiding - en juist hierin schuilt de groote fout - is kosteloos. De Staat koopt den onderwijzer met het handgeld derkostelooze opleiding om hem later af te kunnen schepen met een onvoldoend salaris. Hoewel 't onderwijs ieders zaak is, een groot volksbelang, laat de maatschappij toe dat de onderwijzers, door dezen goospenning verlokt, worden gerecruteerd uit de onderste lagen der maatschappij, 't volksonderwijs dat door kinderen uit alle rangen en standen wordt genoten, is bijna uitsluitend in handen van zonen uit de lagere volksklasse, waarnaast onderwijzeressen ten deele uit wat hoogeren stand. En aangezien in ons lieve vaderland de achting voor personen recht evenredig is aan vermogen of stand, worden de onderwijzers en daardoor de school niet zoo gewaardeerd als voor 't prestige van 't ambt en den invloed op de kinderen bepaald noodig is. Intusschen ware dit van niet veel beteekenis, indien de onderwijzers zelve over 't algemeen meer ontwikkeld en beschaafd waren, of liever indien hun opvoeding en opleiding hun meer ontwikkeling en beschaving verleenden; men zou dan in hen niet zien de kinderen hunner ouders. Maar deze opleiding is zoo half, zoo gebrekkig, de maatregel om jongelieden van achttien of negentien jaar een brevet te geven om kinderen te onderwijzen en op te voeden, getuigt van zoo groote lichtvaardigheid, dat ook bij meer achting voor den onderwijzersstand 't onderwijs aan kinderen tot twaalf jaar altijd onvolkomen zal blijven, tenzij de Regeering inziet dat men, om menschen te vormen, menschen, volslagen menschen, beschaafde, ontwikkelde lieden noodig heeft, die dus een behoorlijke opleiding tot 21 à 22-jarigen leeftijd hebben genoten, dat er meer ontwikkeling en beschaving noodig is om kinderen tot menschen op te voeden dan om recruten te leeren exerceeren, postzegels te verkoopen of telegrammen over te seinen.

Eigenaardig is 't oordeel van 't publiek: aan kleine kinderen is 't onderwijs gemakkelijk en hoe grooter de kinderen worden, hoe moeilijker 't onderwijs. Dit berust waarschijnlijk niet op goede gronden, de tweede klas eener lagere school is b.v. de gemakkelijkste, de eerste in veel opzichten de moeilijkste, maar 't is juist in

overeenstemming met hetgeen men ziet: de leeraren bij 't M.O. genieten hooger salaris dan de onderwijzers der L.S., en de best gesalariëerde onder deze laatsten staan in de hoogere klassen, inderdaad een dwaze regeling, die duidelijk illustreert dat in de onderwijzerskringen zelf nog geen klaar inzìcht bestaat in 't wezen van de kunst van onderwijs.

Dat de volksschool niet is wat ze moest en kon zijn, als 't onderwijzend personeel alleszins goed was, is een natuurlijk gevolg van deze beklagenswaardige regeling. Maar het toezicht! Er is immers een hoofd der school, er is een schoolcommissie, er is rijksschooltoezicht. Laat mij met het laatste beginnen. Als er iets goeds moest zijn in 't heele volksonderwijs, dan voorzeker het toezicht dat het Rijk doet uitoefenen, nietwaar? Welnu, dit toezicht is geheel onvoldoende, 't aantal scholen aan de inspectie van een arrondissements-schoolopziener toevertrouwd, is zoo groot, dat het hem niet mogelijk is meer dan tweemaal per jaar elke inrichting

te bezoeken, het district waarover zich het toezicht uitstrekt van den districts-school-opziener, omvat eenige, vier, vijf of zes, malen 't eerste aantal. Maar men zou toch verwachten dat deze toezieners althans deskundigen waren. Doch ook dit is slechts nu en dan bij toeval zoo. Tot schoolopziener kan iedereen worden benoemd en wordt dan ook iedereen benoemd, zou ik haast zeggen: advocaten, burgemeesters, gepensionneerde officieren evengoed als onderwijzers en leeraren. In welke betrekkingen ziet men zulk een stelsel of liever zoo'n stelselloosheid? Wordt ooit een onderwijzer aangesteld tot inspecteur van posterijen en telegrafie of zelfs maar van militair onderwijs. Natuurlijk niet! zegt ge misschien. Maar is het dan niet den spot drijven met het volksonderwijs, dat men het toezicht opdraagt aan menschen die er buiten staan en die dus het best doen in onthouding hun kracht te zoeken? Indien het een Regeering ernst ware met dezen belangrijken tak der volksopvoeding, dan moest zij alleen aan bekwame vakmannen 't ambt van schoolopziener opdragen, dan moest de Wet op 't L.O. voorschrijven, dat aan niemand buiten het onderwijs het deskundig toezicht werd toevertrouwd. In Neerlands-Indië, waar 't onderwijzersambt een staatsbetrekking is, worden de toezieners uitsluitend uit de gouvernementsonderwijzers benoemd. Dit is verstandig en.... billijk. Toch zijn deze onderwijzers precies gelijk, wat opleiding en ontwikkeling betreft, aan hun collega's in Nederland.

Wat de Schoolcommissiën aangaat, of zooals de eigenlijke term luidt - want there is much in a name - de commissiën van toezicht, niemand zal verwachten dat van hen vooral in dorpen en kleine steden veel kracht uitgaat. Indien zij zich beperken tot hetgeen ik zonder geringschatting politietoezicht wil noemen, b.v. zich overtuigen dat de plaatselijke verordeningen worden nageleefd en de onderwijzer niets onderwijst wat strijdig is met de Wet, dan voldoen zij ruimschoots aan 't geen van haar verlangd wordt. Vaak treden zij op in 't belang van de school of scholen, dit is prijzenswaardig, doch zou bij een goede inrichting van 't onderwijs niet noodig zijn. Daar evenwel een groot deel van de regeling der scholen is overgelaten aan de Gemeentebesturen, die met spaarzaam overleg volgens Oudhollandsche wijsheid de spreuk toepassen: overdaad schaadt, konden deze commissiën bij den bestaanden eenigen heilzamen invloed uitoefenen, *als zij eenige macht bezaten.* Zoodra evenwel een commissielid wethouder wordt, bedankt hij als lid der commissie van toezicht, omdat hij als zoodanig in 't belang der school voorstellen zou moeten doen aan den Raad of 't Dagelijksch Bestuur, tegen welke hij zich qua wethouder uit financiëel, d.i. geldelijk = 't alleen geldend oogpunt moet verzetten. Men meent misschien dat ik deze schrandere vinding uit mijn duim zuig, maar ik wou dat dit waar was.

En nu 't hoofd der school. Mijns inziens is hij de meest bevoegde en ook de eenige, die het kan omdat hij in de school is, omdat de school zijn werk, zijn taak, zijn eer is, omdat hij verantwoordelijk is voor 't onderwijs aan zijn school gegeven. Doch hij is aan zijn klas gebonden - in enkele voorname steden niet - en kan dus zijn personeel, dat nog voor een deel onderwijzen moet leeren, niet bij 't lesgeven ter zijde staan. Of dit noodig is? Ja, Of het noodig moest zijn? Neen. Alle onderwijzers(eressen) moesten volledig opgeleid zijn. Maar in den bestaanden toestand moest de jonge onderwijzer(es) onder voortdurende leiding staan tot hij (zij) na een paar jaar zelfstandig in de school kan werken.

Vergeleken met het onderwijs in andere landen is 't hier vrij goed, doch dit komt omdat het in andere landen meestal slecht is. Doch: Buurmansleed troost wel, maar heelt niet.

Tengevolge van de halve ontwikkeling der onderwijzers is 't hun onmogelijk een inzicht te verkrijgen in 't grootsche, 't moeilijke, 't veeleischende van hun taak. Aan de hand van handleidingen die zij voetje voor voetje volgen, maken zij hun schoonen arbeid tot een handwerk - de besten staan boven de handleidingen en bewijzen in en door hun werk dat de onderwijzer zelf de beste, levende methode is en de werkelijke onderwijzer geen methodeschrijver tusschen zich en zijn klas kan dulden.

De volksschool is daarbij nog al te veel een inrichting voor 't aanbrengen van positieve kennis; (a.h.w. een nabootsing in 't klein der middelbare school). Terwijl haar hoofddoel moest zijn 't kind te leeren denken, te ontwikkelen en belangstelling te wekken in zaken van kennis door den leeslust op te wekken, niet alleen voor amusante, maar ook voor andere ontwikkelende lectuur. Nu is hiervoor natuurlijk kennis onmisbaar, want deze is de stof voor 't denken, maar de kennis op zich zelve moest minder doel dan middel,

't leeren denken 't einddoel zijn. Misschien ligt de schuld aan 't leerprogram, gemeld in art. 2 der Wet op 't Lager Onderwijs. Daar worden met zoovele namen genoemd: lezen, rekenen, schrijven, teekenen, zingen, taal, vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek en de beginselen van de vaderlandsche geschiedenis, van de aardrijkskunde (en van de kennis der natuur), alle zeer nuttige en noodige, men zou haast zeggen onmisbare zaken, en toch heeft de ervaring en hebben proefnemingen herhaaldelijk bewezen, dat van de drie laatste vakken geen of een bespottelijk klein residu beklijft, ongetwijfeld doordat de geschiedenis en de aardrijkskunde te stelselmatig, d.i. te moeilijk, te weinig in overeenstemming met den kinderlijken geest worden onderwezen. 't Ware te wenschen, dat de volksschool enkel over de onderwerpen uit deze twee vakken liet lezen en stellen en bovendien voor de aardrijkskunde 't kind alleen maar den atlas leerde gebruiken, doch 't verloop der historie, 't begrip van een regeering en de eigenlijk gezegde aardrijkskunde - hoe ontwikkelend een vak dit moge zijn voor ouderen - liggen buiten de bevatting van een kind van hoogstens twaalf jaar. Toch betwijfel ik of deze vereenvoudiging van onderwijs, welke de intensiteit stellig zou verhoogen, ooit tot stand zal komen. Daarvoor hecht het toezicht te veel aan de letter der wet, het eischt afzonderlijke lesuren in deze vakken, maar ook de tijdgeest verzet zich krachtig tegen elke vereenvoudiging, men wil integendeel steeds *meer* onderwezen zien, al ervaart men duidelijk dat de vruchten kleiner worden in dezelfde mate als de omvang der leerstof toeneemt, terwijl inkrimping der leerstof 't mogelijk maakt het mindere werkelijk tot eigendom, vruchtbaar bezit van den leerling te maken, in overeenstemming met den gulden regel: niet het vele is goed, maar 't goede, al is 't weinig in omvang, is veel.

Alleen liefde voor de zaak van 't volksonderwijs gaf mij 't bovenstaande in de pen.

C.G.

Een kus...
door M. H. du Croo.

Un baiser, mais à tout prendre, qu'est-ce...

Ze was zoo jong nog - en haar haren
Stoeiden nog vroolijk om haar hoofd,
Toen heeft ze op een stillen avond,
Haar zoete hartestem geloofd.

Hij was zoo slank - en in z'n oogen
Scheen er een kleine, held're ster,
Die glansde toen in al haar droomen - -
Nu zijn die droomen wonderver.

Ze was zoo jong - en onbegrepen
Hing heel haar jonge hart aan hem
En stille zonken toe haar oogen
Bij 't fluist'ren van z'n zachte stem.

Hij was haar God - en op een avond,
Toen heel de lucht in glorie stond,
Nam hij haar bevend in z'n armen

En kuste hij haar kleinen mond.

Zij was zoo jong - en in haar hartje
Joelde haar jonge liefde rond...
Dan... 's avonds voor haar kleinen spiegel
Bekeek ze lang haar rooden mond.

Hij was haar lief - hij was haar alles -
Hij heeft haar hart zoo droef gewond...
Nu is ze oud... maar altijd gloeit nog
Het plekje op haar kleinen mond.

Korte kunst en levensbeschouwingen.

III.
Quia Absurdum (Omdat 't ongerijmd is).
door Nico van Suchtelen.

Quia Absurdum heb ik langzaam, bij stukken en brokken gelezen, want 't is een hoogstzonderling boek, waaruit veel te leeren valt en met overleg moet genoten worden. Het is 'n werk van bizondere kwaliteiten met als fond subtiele aesthetica en groote zuiverheid van strekking. Dit boek bespreek ik met voorliefde, óók, wijl ik de gelegenheid benutten kan iets over *tendenz* te zeggen, nu dit machtige breede boek mij er toe aanzet als 't ware - temeer, daar 't niet dikwels gebeurt dat 'n werk als dit verschijnt - wijl er zoo weinig schrijvers schrijven die te spréken *hebben*, tenzij ze iets nàvertellen, zonder zelfs dàt nog te kunnen, al *schijnt* het kunnen menig lezer volmaakt. We hebben napraat-genres op elk gebied en niet 't minst waar het betreft proeven te geven van menschelikheids-begeeren. Werkelik! Er was een tijd dat men verstomd stond, plots zoovele ontwaakten te mogen begroeten - ontwaakten, die moesten creeëren hun innerst leed, hun groot verdriet over 't ruwwreede, 't onrechtvaardige, immer kwetsend hun zoo teêr, licht-aandoenbaar wezen - die in súprême nervositeit, aangedaan door 't satanisch-martelende der werkelikheid, uit-

snikten hun onzeggelik-diepe pijn, zijnde de schrikbarendste van alle smarten, maar ook tevens de goddelikste. Helaas, bij nader inzien, bij ontleden, na de eerste overrompelende blijheid over zóóveel eenheid in verlangens en begeerten, toonden zich die éérst zoo dankbaar begroete gemeenzamen in hunne onloochenbare echtheid, omdat 't niet mogelik is blijvend de waarheid te maskeeren achter imitatie van levensdrang. De waarheid, in dit geval het onèchte, het gefabriekte, bleek duidelijk uit de literatuur-tragedies. Als de brood-magere leden van het kunstmatig opgevulde kreatuur, dat moeite doet te schijnen wat het niet is, 'n forsch-geschapen, vleeschrijk individu, kwam het dunne van den geest te voorschijn. De kenner van het menschelik lichaam doorschouwde 't onware heup-vleesch, kreeg 'n verbeeldings-visie van tanige knoken.

Zoo ongeveer voel ik 't *gemaakte* in de literatuur, ofschoon ik kòrt in blijde verwachting leefde, dat nu 't *wonderbare* gebeuren zou, 't wonderbare, dat de jeugd bezielt, de baldadige overmoed tot uiting drijft - de onverdorven hoop, de strijdlust, zonder bijgedachten, níét voortkomend uit kleine haat, droeve jaloezie, maar uit liefde tot het ideaal. En, zou 'k m'n dwaling verzwijgen, ik, die voor me zelf de overvloedige literatuur productie verklaarde uit het feit dat wij jongeren, allen, opgingen tot het verhevenst doel: de verlossing van het *oûde onbevredigende*, *gevoed door onrechtvaardigheid?* O, die droom was schitterend; die kinderlike naïviteit een der heerlikste momenten, want dan redeneert men niet, dan transigeert men niet, dan bestaat er maar een ding, de '*toekomst*' met al de gehoopte verwachtingen - dan staart men begeesterd op het verre paradijs.

De droom is behoorlik uitgedroomd. Ik ben ontwaakt, wat ook eigenlik maar beter is, want wat baat 't met zelf-geschapen idealen te dwepen, te coquetteeren, te scheppen 'n nieuwe wereld van geluk, als elk oogenblik 'n reeks hevig-treffende martelingen bevat, die met ontzetting ons tot 't besef dwingen dat alles fixie is, bedriegelik en alleen maar in onze verbeelding bestaand. 't Is goed zeg 'k, dat ontwaken. 't Is goed, nuttig en noodzakelik tegelijk. De tijd is dan daar om te leeren onderscheiden, ons contrôle-vermogen te ontwikkelen, te hàrden, om schrap te kunnen staan als wij den strijd beginnen. Met hallucinatie-producenten is niets aan te vangen, al is 't willen góéd, krachtig, vast beraden en vol overtuiging - 'n dusdanige metamorfose is verkwikkend en in 't belang van iederen waarheidszoeker die lang troebel van ziening bleef door eindelooze imménse leed-smart. O, 't is zóó gelukkig, betrekkelijk gelukkig, met beide voeten ten bodem te staan, want 't wordt je klaarder, helderder. Niet meer zie je dan in iedereen 'n vriend als hij je schijnt wat hij lijkt, niet meer ook in allen persoonlike vijanden, of vijanden van 't algemeen geluk. We lééren zien, omdat onze ondervinding méér voor ons wordt dan louter ziele-pijn, dan enkel botsings-oorzaak waardoor diepe gevoels-wonden rijten. We leeren de motieven kennen die velen leiden tot verzet tegen het goede, motieven die verklaren veel halstarrigheid, vele onmogelikheden, onoverwinnelike bezwaren. We leeren te *weten.* We schouwen wijd, geheel door het levende heen, in-zooverre wij dit vermogen, wijl de ervaringen daar zijn om steeds en altijd meer te ontsluieren den zoeker die wèten wil en leven, desnoods verminkt, maar leven!!

En in àlle opzichten volgt dan allengs het onderscheiden. Wie aangelegd is om te propageeren zal niet meer bekrompen, uitsluitend door 't leed der *zijnen* bereikt worden, doch ook door het der hem onbekenden; daar het gansche rondomme hem

treft, nu hij door zijn ijverzin weet dat slechts 't schoonste effect volkomen schijnt door 't ensemble ervan, maar in ieder onderdeel an- und für sich veel leeliks en afschuwelijks heeft - zoodat niets geheel glansrijk *is* doch slechts *schijnt.* Kortom; wie 't ware, 't goede wil, ontwaart eenmaal dat 't de schijn was die hem bedroog.

Echter, niet velen zijn er die hun idealen willen, kùnnen verspelen in het gok-spel met het omringende leven. Niet allen bezitten meer dan dien inzet, beschikken over voldoende courage, om uitgeplunderd van-voren-af-aan te beginnen.

En dezen zijn 't, die zich geweldig kanten tegen de waarheid, liever de leugen verkiezen, 't kwasie-werkelike, dan als ontredderd wrak te moeten zwalken op de bruisende golf-koppen van den soms schrikkeliken bestaansstroom. Vlak, effen, overmatig voldaan met intieme-verlangentjes, in de levenswoeling opgedaan, kruipen zij als slakken verder, dezelfde kwijlerige sporen nalatend als dat dier en óók steeds de voel-sprieten werktuigelik op den tast uitgestoken om toch maar dadelik te kunnen wijken als iets onverwachts-stuitends op hun weg komt.

Zóó is de massa - zich wederkeerig verslingerend in nietigheden, verwarrend tot een misschien wat getinte, maar in hoofdzaak éénkleurige kluwen, - waaraan geen òntwarren mogelijk schijnt, wijl 't begin is geïsoleerd, 't einde tusschen 't draden-rag zoek raakte.

En uit dien kompakten, in-één gebroddelden kring zijn er aan het filosofeeren, aan het *dichten* geslagen.

En nu stel ik een vraag - schijnbaar onsamenhangend met wat ik zooeven zeide: Mag 't ons, in verband met het voorgaande, verwonderen die opzettelike en gesuggereerde *éénheid* onzer literatuur? - in aanmerking nemend dat die kluwen schrijvers recruteert, één van denken en voelen. Humane eenheid in gedachten, één in uitvoering, doch toch altijd van een schijnbare eenheid, in wáárheid verschillen de producten van zulke werkers met die der *individueele*, *op zich-zelfstaande* kunstenaars in ieder opzicht, maar niet voldoende om door den oppervlakkigen lezer onderscheiden te kùnnen worden.

't Verschil is merkbaar voor den doordrongen lezer, voor den controleerenden, met verantwoordiging vragenden lezende, niet voor hen, die als toeschouwers op een tribune het levenstournooi verveeld, verhard, verstompd volgen. Voor de controleerenden verdwijnt 't verschil, wordt 't 'n dringen in het hoogste bewustzijn van den fijn-besnaarden, protesteerenden werker, dien men verwijt tendenz te leveren zoo hij het doorleefde uit-treurt, het schrikkelik-overweldigende uitzegt, zijn smart, door emoties verwekt, eerlik biecht.

Juist, nu zijn we er, tendenz waarover ik iets wilde zeggen, maar niet over wat men onder tendenz verstaat. *Waarachtige kunst is geen met 'n vooropgezet doel in-eengezette beschouwing in roman-vorm*, *doch 'n waarachtige uiting van den kunstenaar*, *waartoe hij gedwongen wordt door de inwerking op hem van 't onrechtvaardige*, *'t wreede*, '*t onedele*, *dat hem kastijdt en hem noodzaakt tot overdenking door zijn liefde voor het goede.*

Wel kàn hij ontaarden in een tendenz-producent, maar in geen geval zal hij, bij loutering, bij zelf-kritiek, zuiveraar als hij is, de vooropgezette tendenz blijven handhaven indien hij, volmaakter kunnend, zich rekenschap geeft. Dàn zal hij niets verzuimen om de waarde van den aard zijns arbeids te verhoogen, door onophoudelik betrapte fouten te verbeteren, teneinde zich (zijn werk is hij-zelf) in de perfectie dienstbaar (geen slaaf) te maken aan de menschheid, die is: de vereering en betrachting van het edele en schoone. Zij toch kan den mensch tot heil strekken, en in die hoop streeft hij, moet hij streven, om zich-zelf te bevredigen. Nu we evenwel zien wat onder kunst en tendenz verstaan wordt, is 't ons verklaarbaar hoe 't komt dat de groote uitzegger zijner smart niet geduld wordt omdat, bij èchtheid, de imitatie der dingen bijzaak-noodzaak is en de treffende waarheid hoofddoel, zonder dat dáárom geschreven mag worden, doch slechts om de verwekte ontroering te belijden. En juist voor de *valsch-humane* schrijvers, niet uit heilige drang naar oplossing werkend, is imitatie 't eenige dat zij vermogen, al beproeven zij ook ‘ziel’ in hunne geschriften te leggen.

Dit is 't verschil in overeenkomst tusschen tendenz en kunst.

Tendenz bestaat niet, tenzij men er den naam aan geeft, die voor elk waarachtig kunstwerk een leugen is. Elke kunstproducent, 't zij dat hij in beeldhouwen, in

schilderen, in schrijven zich tracht te verklaren, verloochent zijn kunstenaar-zijn, zoodra hij 'n **bedoeling** *samenstelt* en deze niet uit superieurste asspiraties tot *schepping* wordt. Makelei is hem een gruwel en nimmer werd een gaaf kunstenaar daardoor bekoord, integendeel. Kan niet zijn, wijl hij met zijn eeuwig passiefbevrucht gemoed, door *àlles* en iedereen beroerd wordt en dus niet *maken* hóéft. Z'n talent is immers een obsessie die hem *dwingt* 't *alom* te omvatten en daardoor doodt alle eenzijdigheid en partijdigheid; de *kern* trekt hem aan met onweerstaanbare kracht. Hoort hoe Nico van Suchtelen zich daaromtrent uit in zijn opstel '*Het alleenig* Leven'.

> Geen waarlijk levende geest kan eenzijdig zijn, de dichter allerminst. Ter zelfder tijd, en ongescheiden, is hij redeneerend woord-waar verstandsmensch en intuïtief, levens-wijs mysticus Als een kind schouwt hij zichzelf en de wereld, een eenvoudig wel-bekend en blij-doorleefd mysterie; en als een wijsgeer doordenkt hij smartelijk-zoekend hun onontwarde onkenbaarheid.
> Maar dit kind en deze wijsgeer zijn één.
> Alles kan de dichter zeggen, maar dieper dan iemand anders beseft hij dat al het gezegde... nog ongezegd is en onzegbaar. Daarom schuwt hij zoomin de verwarde wijsheid der onbewezen bewering als hij de fijngesponnen weefsels der verstands-redenatie veracht. Hij mijdt noch den schijn van holle diepzinnigheid, noch dien van platte van-zelf-sprekendheid of arrogante betweterij. Alle leven leeft in hem, machtig of onmachtig, hij uit het oprecht, zooals hij het doorleeft, hij kan niet anders. Hij spreke helder en rustig als een merelslag in stillen avond, of verward en woelig

als rietgeruisch bij naderend onweer; statig en sterk mogen zijn woorden voortschrijden als de plechtige tempelgang eens overwinnaars, of wild en bang ronddwalen als opgejaagde buffelhorden; hoe ook zijn uiting zij, hij gelooft aan haar noodwendigheid, hij kon niet anders. Hij schept het Beeld en aanschouwt het, vol trots en vreugde om zijn heerlijke macht, en vol bescheiden weemoed om de toch onbereikte, onverbeelde werkelijkheid in hem. En toch is het Woord de tooverstaf die ons alle poorten dier werkelijkheid ontgrendelt, toch is het Woord de formule die elk mysterie bezweert.
'In het begin was de Rede, en de Rede was bij God, en God was de Rede.'

Thans is de Rede bij ons, bij den denkenden, dichtenden mensch; als Woord is zij hem verschenen... De Geest denkt en dicht wat hij i s en naarmate hij zijn oneindige macht ontvouwt leidt zijn Woord ons tot hooger Begrip. Geen Schoonheid blijft ons verborgen, geen Wijsheid onontdekt. Hem volgend stijgen wij, stijgen door sferen van àl zuiverder glans totdat eindelijk, in den hoogsten kreits van bewustheid, onze wegbereider en beduider ons verlaat en wij in mystieke vereeniging met het Al-eenige de Schoone Redelijkheid doorleven.
Het Woord werd Werkelijkheid, wij schouwen en... zwijgen.

Dit is de zuivere observatie van het wezen van den dichter met al zijn verschijnselen, zijn verschillende, in wijze van uiting zóó veelzijdige kameleontische wisselingen, die toch ondanks dàt dichter *blijft*, alleen met de obsessie der aandoeningen tot rustsnoer, product van gesteldheid, en naar-mate hij teêr of verbitterd van stemming is, milder, wijsgeeriger aangelegd of subtieler van kern, geeft hij zich, schrijft hij neer wat hij *is*, produceert hij uit zijn gevoelsleven zijn medelijden, zijn liefde, z'n verontwaardiging. De ware dichter creëert zijn bestaan, geeft wat hij doorleeft in alle nuanseeringen, krachtens z'n *zijn*, z'n bizar, voor atmosfeeren en milieus zoo sterk-gevoelig gemoed, afhankelik als hij inderdaad is van het hem omringende leven; de oorzaak van zijn tot kunstenaar rijping. Want 'n wezenlik kunstenaar groeit gestaâg, indien hij intuïtief logisch-gevoelsmensch is, ontwikkelt dàárdoor zijn gave, kan dus nooit, door de schokkende opeenvolging der levensfeiten die zijne ontwikkeling voltooien, eenzijdig zijn, - geen tendenz-samensteller, omdat hij *kunstenaar* is, al speelt de zucht iets van belang te zeggen hem soms zoodanige parten dat zijn psychisch-complex, hem tot wedergave noodzakend verdoofd wordt door de kracht der verontwaardiging die hem vaak te heftig beheerscht. Alweer; dat is geen tendenz.

Tendenz is maakwerk met de pretensie kunst te willen zijn. Tendenz is: als 't geval zóó werd bedacht, zóó de handelende personen gegroepeerd zijn, dat de vooropgezette bedoeling dáárdoor als 'n levensbrok dienst moet doen, *buiten het leven om*, teneinde 'n grief kenbaar te maken, òf moedwillige propaganda-literatuur te fabriceeren. In deze kwaliteit is tendenz afschuwelik en ondoelmatig óók, want tendenz-werken geven niet het leven gelijk het zich aan ons voordoet, maar zooals de *schrijver het noodig* had voor zijn doel, of gelijk hij 't wenschte, dus van niet den minsten invloed op het werkelike leven, omdat 't bovendien, in overdrachteliken zin, 'n leugen is. Nog eens: '*n kunstenaar maakt geen tendenz*, *beeldt wàt en wie hij is*. En nu hangt het verdere geheel van zijn beteekenis als mensch af. - Hij kan niet anders; 't is zijn

léven! Zijn arbeid is opperste extase of diepe deernis met zich zelf over onbereikbare idealen of geleden zieleleed. Dat is de drang, daardoor beeldt hij als dichter het *bestaan der menschen*, naar gelang hij somber, filosofisch, of cynisch-sarkastisch is aangelegd, maar steeds temperamentvol in zijn hartstocht vòor het groote begrip: leven! Hij is gelijk het kind dat iets moois, heerliks hoopte, begeerde en zijn vurigste wensch nimmer zag vervuld.

Tendenz is kunstloos propoganda-geschrijf en voor den zuiver-controleerenden mensch duídelik te onderscheiden van de creëering der heiligste verlangens van den kunstenaar, al wordt dit handig ommanteld met pralerig woordgedoe, dat maar al te zeer tot 'n kunstje verwerd, maar ook al weer door 't valsche, traditioneele, van èchte woordkunst, conceptie: kombinatie van vernuft, visie en gevoel, te separeeren....

En dit-alles wilde ik nu zeggen, alvorens ik tot '*Quia Absurdum*' kwam, wijl dit boek het klaarste bewijs is mijner stelling.

Quia Absurdum is voor den oningewijden tendenz, voor den kènner dichterliken arbeid. De schrijver is 'n geweldig-lievend mensch, 'n wondere man, 'n zachtmoedig, zwaarkrachtig vorscher en zuiver literair-artist. 'n Man, waarachtig wijs, 'n man op wien alles wat ik als kenmerk noemde van kunst en kunstenaar, van toepassing is. Zijn werk is 'n heusche verrassing, 'n apart zeer hoogstaand *standaard werk.* De schrijver 'n magnefiek mensch èn als dichter - èn als denker, niet-tegenstaande hij mij als samensteller en beschrijver niet bevredigen kon. Maar wat baat 't of 'n boek 'n roman is, zoo en zoo, en naar dit of dat procédé vervaardigd - wat doet-'t-er-toe, of wij, door conventie vergiftigd, 't werk anders willen, als waarlik 't enorm van

gedachten, rijk aan inhoud is. 't Is 'n kostbaar stuk werk dat binnen-in fonkelt en schittert. 't Is 'n heerlik weldadig boek, maar een boek voor *menschen* - een boek om dan alleen te savoureeren, als we met 'n gelijke van beschouwing wenschen saam te zijn. Niet om per-se te lezen, maar omdat we 't noodig hebben 'lijk 'n zeldzame vriend. Is dit niet 't beste wat 'n boek zijn kan; 'n vriend. Er heeft in den dichter Nico van Suchtelen 'n woeste storm uitgewoed. De gedachten hebben elkaar als strijdende reuzen bestreden, als dolle, van gramschap en ontgoocheling zieke giganten elkaar doorboord. De warrelende nevelen des verstands zijn in-één versmolten - tot één dichten, zwaar-zwangeren gedachten-chaos boven den dichter saamgedrongen, tot eindelik het licht, de gulden *levensglans*, niet meer verduisterd den dichter bescheen.

JOHAN SCHMIDT.

De Méva.
(Een interview.)

Weten mijn lezers wie hij is de Méva?

En weten zij dat hij is een hollander?

Zij, die aan de Riviera bekend zijn, hebben hem reeds sinds eenige jaren gezien daar, te Nice, te Menton, profeet naar het uiterlijk op de meest onverbeterlijke wijze, bloote voeten in sandalen, een wit hemd, een staf in de hand, lang, golvend, prachtig zijig blond haar, 'n fijnbesneden Christus-type van alle mogelijke conventioneele schilderijen, in één woord 'n ‘snoes van 'n man’, zouen de meeste dames zeggen. Maar geen ‘snoes’ in salon-pak, met gele of bruine glimmende schoenen, en een dop of een stroohoed op een gemillimeterd hoofd, en een es-ist-erreicht-knevel. O neen, de Méva - daarvoor *is* hij dan immers ook profeet - wil van al die moderne kleeren niets weten. Bij mooi weer ziet hij er uit als bovenbeschreven. Op koudere guurdere dagen is het hemd van zwart fluweel, met een cape over de schouders geslagen en de lange haren, die al te veel fladderen dan in den zeewind, teruggehouden door een oranje-kleurig bandje om den schedel. Ziedaar de Méva - in vroeger jaren Jozef Salomonson, ex-consul van België in onze Indiën - in regentenue. Voeg er nog bij, dat hij leeft van de vruchten des velds, geen vegetariër in den gewonen zin, die eieren, boter, zout mag gebruiken, neen een vijand van *alle* dierlijk voedsel hoe dan ook.

In den zomer slaapt hij buiten op den grond, hetgeen, volgens zijn eigen zeggen aan mij, even aangenaam bedwelmt als een morphine-inspuiting na een hevigen pijnaanval sommige soorten van daarvoor vatbare menschen in extase kan brengen.

Ik voeg erbij, volgens zijn eigen zeggen aan mij, omdat er over den Méva in zóóveel tijdschriften, couranten-artikelen enz., voortdurend wordt gelogen, dat het wèl der moeite waard is er de aandacht op te vestigen, dat

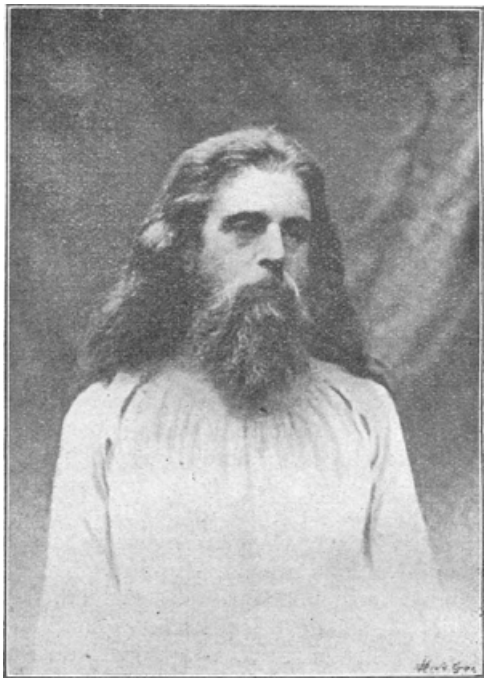

durch mitleid wissend
(*parsifal*)
genèse 1:27

hetgeen ik hier zeg kwam uit zijn eigen mond. Zoo vertelde hij mij onder anderen ook, dat het bekende, in alle couranten de ronde doende verhaal volkomen is gelogen, als zou de echtscheiding van Leopold Wölfling, den vroegeren aartshertog van Oostenrijk, broeder van de ex-kroonprinses van Saxen, zijn teweeg gebracht door den overgang van mevrouw Wölfling, vroeger gelijk men weet een actrice van den zooveelsten rang in Weenen, tot de leer van den Méva.

Leopold Wölfling, allerlei interviewers hadden het van hem zelf vernomen, zou van

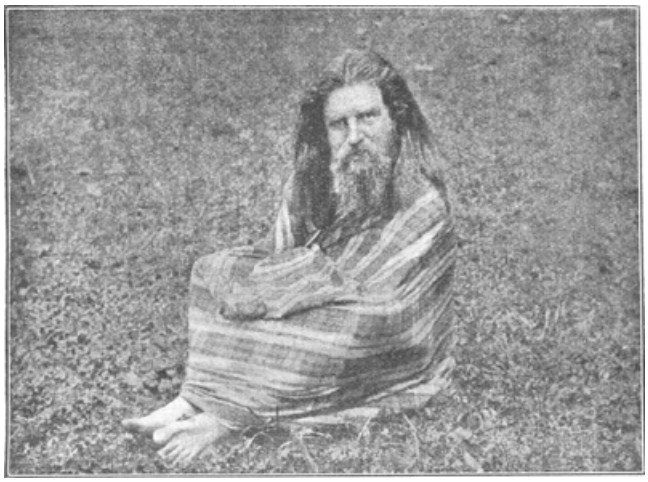

le bain de rosée

lieverlede van zijn vrouw genoeg hebben gekregen - men weet dat hij met haar wegliep in dezelfde dagen waarin zijn zuster van het Saxische hof er van doorging met den onderwijzer harer kinderen - omdat de eens zoo elegante en bekoorlijke actrice, na een verblijf te Locarno, waar zij met

le sel est le diable!

den Méva kennismaakte, diens eenvoudige leefwijze en dito toiletten ging invoeren in haar huiselijken kring; - iets wat den aartshertog maar matig beviel.

'Gelogen' - zei mij de Méva. 'Gelogen als het meeste wat men over en van mij schrijft. Ik heb noch mevrouw Wölfling ooit zelfs gezien, noch iets uit te staan met de inrichting te Locarno, waar men doet aan geneeskuren ongekleed in de open lucht.'

Maar het wordt tijd, dat ik U vertel hoe ik den Méva kennen leerde.

Want ik heb hem vóór drie jaren, en dit voorjaar ook herhaaldelijk gezien, in Nice het meest, zonder dat ik op den inval kwam gebruik te maken van zijn invitatie de brochures te koopen over de kunst om gezond te leven, waarmede

home

sein lohn erwartet er aus haende der natur (die jahreszeite)

rondventend hij in zijn eigenaardig toilet rondwandelt over de Promenade, - een zoo welbekende figuur onder die elegante, uit alle wereldstreken saamgekomen massa, dat hij niet eenmaal opvalt meer; - iets wat in Parijs b.v. wèl het geval is, zoodat hij daar, door de straatjeugd uitgescholden en lastiggevallen, werd opgepakt, wegens zijn 'aanstoot gevende kleeding', en, na de gegeven opheldering, natuurlijk weer is vrijgelaten!

Deze keer echter was het mijn vriendin, die hare lust eens met hem te praten over zijn theorieen niet langer kon weerstand bieden, en mij overhaalde een gesprek te beginnen. - Zoo juist was hij langs ons gewandeld, had na een onderzoekenden blik op ons onzen vermoedelijken landaard vastgesteld, en bood ons daarom zijn wijsheid aan in het Engelsch:

'Never too late to learn.'

Maar toen wij hem hadden aangesproken, en hij ons had verteld dat hij een hollander was, een Amsterdammer, toen begon mijn vriendin te lachen, en zei:

'Wij ook, wij zijn geen Engelschen, maar Hollanders; en, om U de waarheid te zeggen, ik wilde wel eens kennis met U maken omdat ik journaliste ben.' -

Ziehier nu, lieve lezers en lezeressen, in stichtelijke preek-taal: De straf van het liegen, of te wel: Al is de leugen nog zoo snel, de waarheid achterhaalt ze wel. Van een gewoon wereldsch standpunt bekeken: wat is incognito moeilijk te bewaren, zelfs voor een eenvoudige Hollander in den vreemde! Immers, ter opheldering moet ik U nog vooraf laten gaan, waarom mijn vriendin zich voor journaliste uitgaf. Zij wist niet goed hoe een gesprek te beginnen, *ik* had er geen lust aan. Toen vroeg zij mij of ik er tegen had, dat zij onder bovengenoemd voorwendsel min of meer mijn beroep tot het hare maakte, bij wijze van inleiding. Ik had er niets tegen; wat kwam het er op aan. Wie kende mij? De Meva zeker allerminst.

Maar ziet. Nauwelijks had mijn vriendin zich aldus voorgesteld of onze landgenoot - dien wij alsnu in hem hadden gevonden - zag haar aan, en zei: ‘O dan bent U zeker freule de Savornin Lohman?’

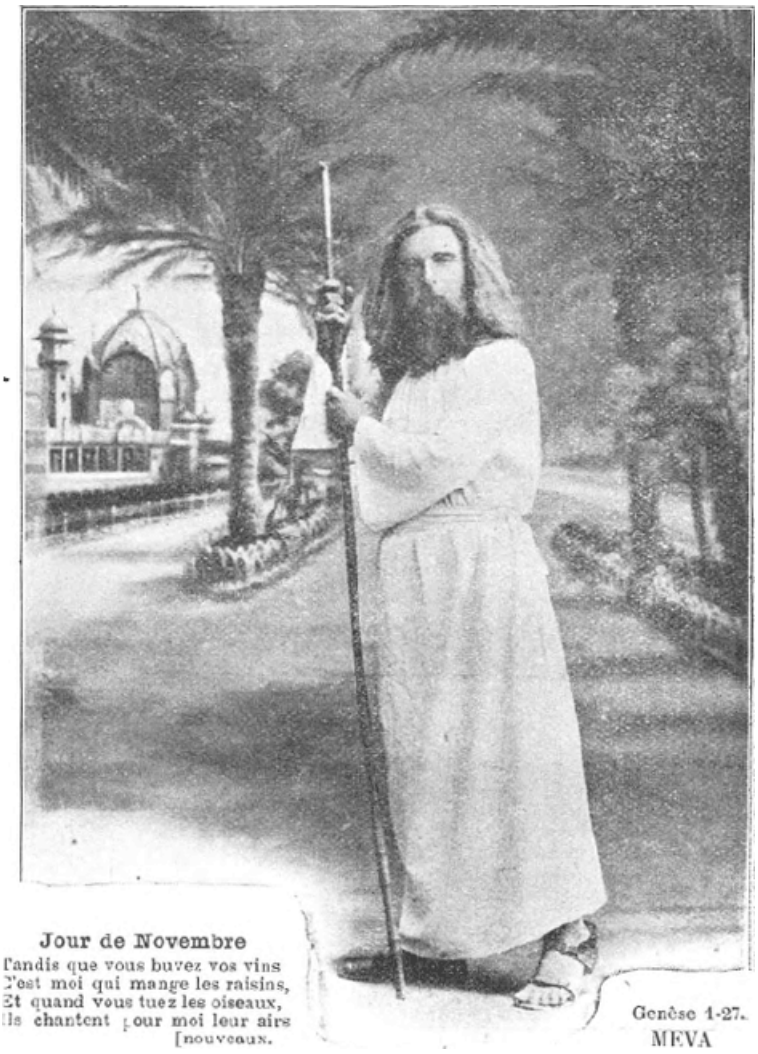

- Mijn vriendin trachtte zich een houding te geven door de vraag te ontwijken met een wedervraag:

'Ik zou zeggen, hoe komt U zoo ineens op freule Lohman?' zei ze, terwijl ik er met een effen gezicht naast stond.

Maar het antwoord dwong mij mijzelve bekend te maken.

'Graaf van R.... heeft me gezegd, dat freule Lohman hier is; dus dan zal U het wel zijn, als U schrijft....'

Nu werd de zaak toch al te gek. Graaf van R. van L. en ik zien elkaar dagelijks in den Jardin Public rondwandelen. Hoe kon ik echter vermoeden dat hij aan den Méva - in wien ik niet eenmaal een landgenoot vermoedde - mijn naam had genoemd.

Er schoot nu niets anders meer over dan de waarheid te bekennen, en mij-zelve voor te stellen.

En zoo zien mijn lezers de bevestiging van hetgeen ik hierboven beweerde betreffende de gerechte straf die volgt op het jokken, en de moeilijkheid van het incognito bewaren.

Wat de Méva wil? Zijn brochure is getiteld: *Méva l'apotre de la vie naturelle*, en bevat verschillende voorschriften hoe de mensch volgens hem moet leven om gezond te worden. Ik heb geen plaatsruimte die af te schrijven. In hoofdzaak komt het neer op de levenswijze die hij-zelf volgt: rauwe vruchten en volstrekt plantaardig voedsel, een primitieve kleeding van hemd en sandalen, geen hoofddeksel, slapen in de open lucht, 'the simple life' in zijn uiterste consequentie.

Terwijl Jozef Salomonson ex-consul d'Amsterdam - aldus luidt zijn naam op de bovenaangehaalde brochure - mij met geestdrift sprak van dezen nieuwen godsdienst, gebaseerd door hem op Mozes - Buddha - Jezus - Mahomet - Wagner - zag ik rond mij over de elegante, bontgekleede menigte, die zich op dat oogenblik verlustigde in het goud-glanzend zonlicht, waarin ginds de kusten van Vintimiglia en Bordighera ter eene zijde, ter andere Cap Martin met zijn coquet theesalon zich baadden. De blauwe even slechts bewogen Middellandsche Zee zong haar zacht wiegelied, en daarboven blauwden de wolken in rozigen weerschijn, natuur en beschaving in grille tegenover-elkaarstelling, zonder dat misschien één uit die veelhoofdige menschenmassa daarbij stil stond, bij die tegenstelling.

'En gelooft U dat U ooit deze wereld zult overtuigen, zult veranderen?' vroeg ik, en zag naar al die van bloemen en veeren zware cloche-hoeden en reusachtige moffen en pelzen en boa's, om niet te spreken van gepinceerde meneertjes met getailleerde overjassen en 'n monocle in het oog en het al te vroeg kale hoofd bedekt met een zwierigen duitschen jagerhoed of een winderìgen franschen flambard. -

'Oh, het is de toekomst waarin ik geloof, de toekomst, indien het mij gelukt de kinderen zoo op te voeden als ik zou willen. -' De Méva sprak nog lang in dien geest. -

Maar ik erken - ik luisterde niet meer. -

Bij den aanblik van die eeuwig-schoone natuur rondom, leek mij alle menschelijk willen en menschenpogen zoo klein, zoo onmachtig.

Wereld-verbeteraars, gezondheid-verbeteraars, profeten, en stichters van nieuwe godsdiensten, zij komen en verdwijnen, maar de Schepping stoort zich niet aan hen, en aan hun theorieën, en gaat haar eeuwigen wonderbaren gang.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.

Aan Regina.

Uit uw schrijven blijkt mij, dat u mij niet geheel begrepen hebt, waar ik vraag: ‘wat bedoelt u met dit Geloof’. Ik hoop, dat onze geachte Redactrice mij de gelegenheid zal willen geven nog eenige woorden tot u te richten.

Indien u mijn vraag goed hadt begrepen, zoudt u geen aanleiding gevonden hebben te schrijven: ‘ik mag niet veronderstellen, dat u iets afbreekt, waarvan u niets weet.’ Voor zoover ik weet, heb ik de leer van uwe kerk geheel met rust gelaten en kan er dus van afbreken geen sprake geweest zijn. Alleen heb ik tegenover uwe ervaring, als katholieke, die van mij, als protestante willen stellen. Gaarne bied ik u mijne verontschuldiging aan, waar ik, door onduid'lijkheid mijnerzijds, u woorden deed schrijven, die u in uw pen zoudt hebben gehouden, indien er tusschen ons geen begripsverschil had bestaan over het *woord* geloof. Ik heb u willen vragen: gebruikt u hier dit woord geloof in den zin van geloofsleer of in den zin van zieletoestand? Ik meende te mogen veronderstellen, dat u mij zoudt begrijpen zonder eenige nadere toèlichting, omdat ik uit uw eerste artikel meende op te mogen maken, dat bij u het streven in anderen de behoefte aan Geloof wakker te roepen voortkwam uit uw eigen zieletoestand. Ook geeft uwe R.K. kathechismus een tweeledig antwoord op de vraag: ‘wat is geloof’. In de eerste plaats in den zin van ‘Geloof is een gave Gods, dus in den hoogeren zin en in de tweede plaats ‘en vast aannemen alles’ enz.

Gaarne wil ik toegeven, dat de uitdrukking ‘grootsch geloof,’ wat ongelukkig gekozen is.

Ik heb er mee willen aangeven het eigenlijk levend element (in uw kathechismus ‘deugd’ genoemd), dat terug te vinden is in ieder, in wien door Gods kracht, door Christus, het leven is gewekt; die zich met God verzoend voelt; die weet, dat God Liefde is; die zich mag verheugen in een leven in gemeenschap met God, en die zich, zooals hij is, aan God geheel en al toevertrouwt. Deze verhouding tot God is onafhankelijk van den vorm, waarin wij uiting geven aan ons geloof. Het doet er niet toe of wij katholiek, protestant of wat dan ook heeten, als 't met onze verhouding tot God maar in orde is. Juist omdat deze verhouding onafhankelijk is van naam of vorm, dus van menschenwerk, heb ik dit geloof grootsch genoemd. Na deze toelichting zal het u duidelijk zijn, dat ik niet heb willen zeggen, dat nu juist al de protestanten dit grootsch geloof bezitten met uitsluiting der katholieken. Wanneer het voor vastaannemen van een geloofsbelijdenis niet met zich brengt het zich zelf terugvinden in en het navoelen van de woorden, die geloovigen vóór ons ééns gebruikten om hun verhouding tot God uit te drukken, maar zich bepaalt tot het slaafs naspreken daarvan, dan is daar geen sprake van dit grootsch geloof, al heet men door het onderschrijven van die geloofsbelijdenis wel lid van deze of gene kerk of kerkgenootschap.

U zult mij nu, hoop ik, beter hebben begrepen en mij vrijpleiten van bevooroordeeld of bekrompen te zijn. God ziet het hart van den mensch aan en is het dus ons menschen ook wel het allerminst geoorloofd ons een oordeel aan te matigen over onze medemenschen. Zeker ben ik het met u eens, dat het protestantisme geen nieuw ‘geloof’ is (mijns inziens is dit geen juiste uitdrukking), alleen een nieuwe uiting van het geloofsleven van den mensch. Andere tijden geven andere behoeften, vragen andere vormen, waarin God tot de menschen kan spreken. Met het protestantisme kwam Jezus zelf weer meer naar voren, zooals Hij ons in de evangeliën is voorgesteld, want wij protestanten, alle zonder onderscheid en zonder eenige beperking, mogen zelf de evangeliën lezen en kan dus ook de persoon van Jezus daaruit meer tot ieder van ons persoonlijk spreken. Ik respecteer ten volle de heilige en heiligende ervaringen door u van de H. Mis ondervonden, maar u zult het mij ten goede houden, dat mij de H. Mis niet hetzelfde zegt, als u. Dat brood en wijn *werklijk veranderen* in het lichaam en het bloed van Jezus, zooals dat uwe katechismus leert, werd toch eerst, na op eenige synodes te zijn aangenomen, in 1215 tot leer der kerk verheven. Dit H. Misoffer voert ons dus in den vorm, waarin het nu in de R.K. Kerk voorkomt, niet direct terug tot het H. Avondmaal, in den vorm waarin het door Jezus zelf werd ingesteld. De H. Mis in den tegenwoordigen vorm is langzamerhand daaruit ontstaan naar de behoeften der tijden. Bovendien is het mijne ervaring, die ik zeker met evenveel recht tegenover de uwe mag stellen, dat de kerk niet de eenige plaats is om neer te knielen en ons hart uit te storten om door Gods Kracht, door Christus, weg te laten nemen, wat ons verhindert met God gemeenschap te oefenen en door hem van Godswege te ontvangen de hulp om in den dienst van God het leven in te gaan. Uw katechismus leert toch ook de alomtegenwoordigheid van God, wat de alomtegenwoordigheid van Christus insluit en kan God dus overal en ten allen tijde, waar wij met Hem gemeenschap oefenen, door Christus ons Zijn liefde geven. Ik vind het dan ook voor ons protestanten niet zoo'n groot bezwaar, dat onze kerken meestal alleen des Zondags toegankelijk zijn en wij ‘het voldoende vinden alleen zelf te preeken voor de gemeente’.

Geheel juist is deze bewering niet, daar ook in de protestantsche kerken van tijd tot tijd het H. Avondmaal wordt gevierd en Jezus dan in de teekenen van brood en

wijn als 't ware zelf tot de gemeente spreekt. Ook van het H. Avondmaal, gevierd in onze protestantsche kerken, gaat heiligende kracht uit. U heeft gelijk, dat er verreweg het meerendeel van de Zondagen gepreekt wordt. Het is echter mijn ervaring, dat, van het door u min of meer geringgeschatte preeken, zeer veel steun en voorlichting en heiligende invloed uit kan gaan, waar de voorganger door Gods Geest wordt geleid. U zelf stemt immers toe, dat *Christus tegenwoordig is in den geest*, wanneer een geloovig predikant preekt. Mag ik naar aanleiding hiervan u even verwijzen naar Joh. 6:63, waar wij Jezus' woorden lezen: ‘De geest is het die levend maakt, het vleesch is niets nut’. Indien dan de protestant zijn God en daarmee zijn vrede gevonden heeft door ‘den Geest, die levend maakt,’ waartoe dan elders gezocht?

Ik hoop, dat wij hiermee in vrede onze gedachtenwisseling kunnen eindigen. We zijn nu al van de Biecht op het H. Misoffer gekomen en hebben over deze quaestie's van gedachten gewisseld voor zoover het gebied van onze eigen ervaring dat toeliet. Wat het leerstellige op deze punten betreft, zullen we verder maar aan bevoegden pennen overlaten; ik althans voel mij noch daartoe bevoegd, noch sterk aangetrokken tot alles wat leerstellig is.

Hoogachtend

Den Haag, 31 Jan. 1908.
A.C.F. - G.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Voor de tuberculeuse kinderen.

Het bestuur van de Rotterdamsche Vereeniging tot bestrijding van de tuberculose meldt ons:

Eenigen tijd geleden heeft het publiek met ingenomenheid de tijding ontvangen, dat onze Vereeniging in staat gesteld was een zee-hospitium te stichten voor zwakke kinderen uit alle klassen van ons volk, die een zorgwekkenden aanleg vertoonen om door tuberculose te worden aangetast.

Thans kunnen wij daar de mededeeling aan toevoegen, dat het gebouw in de duinen van Katwijk aan Zee zijn voltooiing nadert. Dat het huis er dus weldra zal staan, om 'n honderd bleekneuzige jongens en meisjes op te nemen, en hun in de zuivere, versterkende zeelucht nieuwe krachten te geven, tot steviger weerstand

in hun nu reeds door de tuberculose bedreigde jonge levens.

Maar, naarmate de muren van het hospitium hooger oprijzen, nam onze bezorgdheid toe. Want - tobden we - wat zullen we hebben aan een gebouw, al is het ook nog zoo gunstig gelegen, nog zoo zorgvuldig opgetrokken en ingedeeld op een maximum van hygiene en gerief.... als er niet voldoende geld is om een zoo groot mogelijk aantal patienten gratis op te nemen en aan den stroom van aanvragen te voldoen door spoedige uitbreiding.

En zoo staan wij er toch vóór! We hebben een huis, en zoodra de lente er is, zullen we U uitnoodigen om het in zijn practische, vriendelijke soberheid te komen bewonderen. Want wij zijn er recht blij mee, zooals het zal worden, daar in die mooie, innig Hollandsche duinen. Maar dan zult gij tevens deelen in onze overtuiging, dat daar nu ook zooveel mogelijk zwakke kinderen van moeten profiteeren. Doch het streven hiernaar stuit voorloopig nog af op gebrek aan geld, tenzij: Ja natuurlijk: tenzij het publiek ons uit den nood wil helpen. Als de menschen ons in staat willen stellen, om in ons hospitium aan het Nederlandsche strand nu ook, nog eer het gunstige jaargetijde komt, de exploitatie te beginnen voor zooveel mogelijk tuberculeuse kinderen, die immers niet kunnen wachten, geen enkelen zomer, of de gevreesde ziekte is voor hen reeds onherstelbaar geworden.

Op de medewerking van ons volk in den strijd tegen de tuberculose hebben wij dus onze hoop weer gevestigd. En om het publiek de gelegenheid te geven ieder het zijne bij te dragen aan de inrichting van het huis, dat immers niet alleen voor Rotterdamsche stumpertjes, maar ook voor zwakke kinderen uit heel het land gastvrij open zal staan, zoolang de ruimte het toelaat - en die ruimte is voor vergrooting vatbaar, want op uitbreiding is bij het bouwen gerekend - daarom hebben wij in onze laatste vergaderingen besloten tot het uitgeven van een boek, een Gulden Boek voor de tuberculeuse kinderen. Wij zullen de uitnemendste vrouwen en mannen uit het openbare leven in ons land uitnoodigen, om ons bij de samenstelling daarvan te helpen, omdat de bestrijding van de tering immers een doel is, waaraan ook de voornaamsten, zonder onderscheid van levensbeschouwing of richting, zullen willen medewerken. Aan onze vaderlandsche kunstenaars zullen wij verzoeken om een kleine bijdrage uit hun werk. Aan onze beeldhouwers, onze bouwmeesters, dichters, prozaschrijvers, onze schilders en teekenaars, onze toondichters. Aan onze mannen en vrouwen van gezag op wetenschappelijk en maatschappelijk gebied, willen wij vragen het boek op te luisteren met een enkele beschouwing, een enkele gedachte, al is het alleen maar hun handteekening, ter getuiging van hun deelneming in dezen grooten, nationalen strijd voor de volksgezondheid.

En nu reeds hebben wij stappen gedaan om in alle deelen van het land comités gevormd te krijgen, die zich zullen belasten met het ten verkoop aanbieden van dit Gulden Boek voor de tuberculeuse kinderen, waarvan de opbrengst zal strekken ter exploitatie en als het zijn kan, tot een spoedige uitbreiding, van het kinderhospitium in de duinen te Katwijk aan Zee.

Kunsten en Wetenschappen.

Ter wille van zijn ‘meisje’.

Mommsen's beroemde Romeinsche Geschiedenis heeft een eigenaardigen oorsprong. Aan Gustav Freytag schreef hij daarover in dezen geest.

'Weet gij, hoe ik er toe gekomen ben, mijn boek te schrijven? Toen ik nog jong was, stelde ik mij voor, het Romeinsche strafrecht te behandelen; in elk geval eene historisch-kritische uitgave der Pandecten te bezorgen, maar zeker niet, dacht ik er aan, de geschiedenis der Romeinen te beschrijven. Echter volgde ik de sleur der jonge hoogleeraren te Leipzig, met een voordracht voor het ontwikkelde publiek te willen houden, en om mijne verloofde, die ik wist dat ik onder mijn gehoor zou vinden, niet te vervelen, koos ik tot onderwerp: de Grachen. Blijkbaar met welgevallen hadden hiernaar de uitgevers, firma Weidmann'sche boekhandel geluisterd, want twee dagen later kwamen zij tot me, met de vraag of ik voor hunne reeks historische uitgaven de geschiedenis der Romeinen zou willen schrijven. Daar die beide mannen, de Heeren Reimer en Hirzel, mij vertrouwen inboezemden, kreeg ik door hen ook vertrouwen in mij zelven, en mijn antwoord was *ja.* Ik heb geen spijt gevoeld het antwoord gegeven te hebben. De uitgevers hadden goed gezien, en onbewust was mijne verloofde de oorzaak van mijn 'Römische Geschichte'.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. M.F. te S. (**Ned. Indie**). - U zult zelve wel begrijpen, dat uw brief niet door mij kan worden be-

handeld in de correspondentie, terwijl het mij onmogelijk is U particulier te antwoorden, door tijdgebrek. Trouwens waartoe ook? Tegenover uw beweringen staan minstens evenveel andere van deskundigen, doctoren, vrouwenartsen enz, die het met U in het geheel niet eens zijn. Mij dunkt de door U behandelde questie is in Zola's U zeker niet onbekend boek Fécondité op een zeer veelzijdige wijze onder het oog gezien. U zult mij ten goede houden, dat ik voor vrouwen, die van de gelegenheid gebruik maken zichzelve als slachtoffer van de huwelijksplicht voor te stellen, wanneer zij onder vier oogen bij den arts of de verloskundige ten consult gaan, nooit veel voel, en zij mij nooit heel geloofwaardig voorkomen. Ten eerste is de man er niet bij, en kunnen zij dus vertellen wat zij willen; ten tweede echter komt die lichamelijke afkeer altijd na het huwelijk, als zij de maatschappelijke voordeelen daarvan beet hebben; waarom dan niet intijds bedankt daarvoor? U zult toch zeker niet willen beweren dat al die dames onschuldige en onnoozele halsjes waren, als jonge meisjes niet wetend waartoe ze zich verplichtten? - En dat *uw* oplossing dan zoo aanbevelenswaardig zou zijn heeft Fécondité, dunkt mij, wederlegd op een wijze waartegen weinig valt in te brengen. - Ik dank U zeer voor de toezending van uw sympathiek portret, en hoop dat U mijn kort antwoord niet zult toeschrijven aan gebrek aan belangstelling, maar alleen aan de onmogelijkheid op een zoo teere quaestie nader in te gaan in deze correspondentierubriek

G.A.V. - (ooievaars-questie). Ik weet niet of gij Lelie-abonné zijt, daar dit niet blijkt uit uw schrijven. Ingevolge uw verzoek zond ik Uw bijdrage voor de Holl. Lelie terug, ongefrankeerd, daar gij geen postzegels er bij hebt gevoegd. - Ik wil U, in de hoop dat deze correspondentie onder uw oogen komt, nog even met een paar woorden ophelderen, waarom ik het vertaalde stukje weigerde. Ik vind het namelijk het tegendeel van ‘kiesch’ aan een kind, dat veel te jong is om den samenhang van lichamelijke en geestelijke liefde ook maar in de verste verte te begrijpen, de geboorte van een broertje of zusje aan te kondigen met zulke woorden als: Het leeft nu al in mij, etc. - Ik herinner U aan hetgeen ik, op gezag van ‘De Vrije Socialist’ mededeelde in de Holl. Lelie, omtrent het toenmaals zesjarig dochtertje van Nellie van Kol, dat, in tegenwoordigheid van den schrijver in De Vrije Socialist en van meerdere bezoekers, ruw-weg-onnoozel zeide:

‘Nietwaar mama, ik ben immers uit uw buik gekropen!’

Een betere illustratie uit de werkelijkheid van de gevolgen der ‘kieschheid’ welke het door U vertaalde stukje predikt kon ik U niet geven.

Gonda. - Uw lange brief deed mij recht veel genoegen, in het bijzonder ook uw sympathie met mijne artikelen over ‘De triomf van het moederschap’. Ja dat geloof ik wel met U, dat de meeste vrouwen den durf niet hebben over zoo iets hare meening eerlijk te zeggen, en dat zij dientengevolge maar al te dikwijls schijnheilig en onoprecht zijn, juist in deze het intieme leven zoo ernstig rakende questie, is maar al te waar - Dat ik mij zoo goed kan verplaatsen in de verschillende toestanden van vrouwenlot en vrouwenleven, komt misschien mede door mijn eigen veelzijdige ondervinding en veelbewogen leven, dat mij, voor een oorspronkelijk in een eng voornamen kring geboren en grootgebracht freuletje, op zeer bijzondere wijze veel heeft leeren kennen, waarvan ik nooit had gedroomd toen. Zooals ik onlangs aan een anderen abonné schreef, in den nieuwen jaargang stel ik mij voor daarvan, van mijn

levensloop, meer te vertellen aan mijn lezers. Dus, dan kom ik daarop wel nader terug Toch geloof ik dat men behalve ervaring ook de gave moet bezitten van kunnen meevoelen voor anderen. Er zijn velen die zoodanig opgaan in eigen lot, dat zij dit absoluut niet kunnen, en nimmer stilstaan bij iets anders dan bij het eigen-ik.

Het is zoo goed dat er stemmen als de uwe opgaan uit den kring der werkenden-zelf. Eerlijke getuigenissen. Indien ik niet had gevreesd onbescheiden te zullen zijn, dan zou ik Uw brief hebben overgenomen, want elk uwer woorden is zoo volkomen wáár.

Ja met U, geloof ik-óók dat de vrouwen, die *moeten* werken, niet degenen zijn die onvrouwelijk worden in den zin van de kunstdoensters en nuttigheids-aanbidsters en kiesrecht schreeuwsters, welke dames voor haar plezier, om de aandacht te trekken, en daardoor een rolletje te spelen, te keer gaan in het publiek. - Echter is er voor de voor haar brood werkende vrouw een ander gevaar, namelijk dat zij geen tijd heeft zich te bekwamen in huiselijke deugden, door haar uithuizig leven verliest den zin voor die gezelligheid, welke gij zoo terecht roemt. Hieraan heeft dus niet zij maar de maatschappelijke wanverhouding schuld. - Ja, den Haag heeft ontegenzeggelijk een cachet dat andere steden missen; ook de menschen daar hebben dat; ik ben dat volkomen met U eens. Mij doet het altijd denken aan een groot net welonderhouden dorp, want niemand heeft er iets te doen, en geheele hoofdstraten zijn zóó leeg dat men er doorheen kan schieten zonder gevaar iemand te raken. Ik begrijp dat Scheveningen amusant is voor iemand die zoo korten tijd logeert in den Haag; op den duur vind ik het er eentonig vervelend. - Ik houd echter ook niet van zee en strandgenoegens op zichzelf beschouwd. De Oud-Scheveningsche Weg en de Boschjes zijn altijd heerlijk; de laatsten echter worden vergeven door zenuwinrichtingen en vrij-rondwandelende gekken, waarvan de gevolgen 'beklagenswaardige' weerlooze vrouwen vermoordende Mariussen zijn.

P.L. - Om te beginnen met uw twee laatste briefkaarten (ik heb ook nog een langen brief van U) wil ik U zeggen, dat ik het artikel ontving, en zeer verbaasd was door uw eenzaamheid. Uit *uw* briefkaart leidde ik af dat zij maar tijdelijk is, uit een van den afwezigen dat hij voor-goed vertrok! Hoe zit dat? En ik dacht daarenboven dat gij om hem dáár woondet, om die zaak? Ik houd mij aanbevolen voor opheldering te zijner tijd, kan in elk geval best begrijpen dat gij het vreeselijk stil hebt.

Ik begrijp niet hoe gij ook maar één oogenblik (nu behandel ik uw brief) hebt kunnen denken dat het artikel Kleine Zonden op U sloeg! Het is mij zelfs niet ingevallen daarbij ook maar een oogenblik te veronderstellen dat gij zoo iets zoudt kunnen denken. Vraag ik dan niet stéédsmij vrijuit en eerlijk over eenig onderwerp te schrijven, wat ook. Dat is toch geheel iets anders. Enfin, mijn correspondentie aan U schijnt U reeds te hebben gerust gesteld. - Wat die lange wederlegging betreft op mijn critiek over dat bewuste boek, gij zult mij ten goede houden dat ik *U* hierin geen heel onpartijdige beoordeelaarster kan vinden, en er dus daarom maar het zwijgen toe doe. - Ik ben het volkomen met U eens dat óók de vrouw zinnelijke behoeften heeft, maar op een *andere* wijze dan de man. Dientengevolge heeft zij *niet* de neiging zich zonder voorbehoud reeds *onmiddelijk* te geven, welke neiging den man dikwijls te machtig wordt. Reeds zoo dikwijls zette ik mijne meening op dat punt uiteen, dat het mij eentonig voorkomt die alweder te herhalen. In een corr. onlangs aan Excelsior, waarin ik hare eigene woorden tot de mijne maakte door ze over te nemen, heb ik betreffende die onbetwistbare zinnelijkheid van de vrouw zeer beslist mijne meening gezegd. Lees dat nog eens over. - Het bewuste geval zal dan wel waar zijn, als gij het zoo stellig weet; dat doet er trouwens weinig toe, vindt gij

niet? - Hartelijke beterschap toegewenscht verder; met genoegen zag ik uit uw laatste kaart dat gij eigenlijk reeds zijt hersteld.*)

X.H.X. - De bewuste recensie komt nu spoedig. Ik hoop dat deze nog onder Uw oogen komt, daar gij weder naar het buitenland vertrekt, en ik niet weet of gij de Lelie daarheen krijgt toegezonden. Gaat gij niet meer terug naar A., Uw woonplaats immers?

A.N. - Ik had U juist in de corr: geantwoord, toen ik Uw briefkaart ontving, waaruit ik met leedwezen zag de ongesteldheid Uwer zuster. Zeker, zendt het artikel over Maeterlinck gerust ter inzage. Ik-ook houd veel van hem als auteur. -

J.W. - Uw bijdrage heb ik aangenomen. ‘Brieven’ met actueel nieuws zijn mij óók welkom in Uw geval. - Het honorarium ontvangt gij door den uitgever per drie maanden.

*) Intusschen latere zendingen ontvangen.

Mevrouw A.C.F. - G. - Ik heb Uw stuk aan Regina natuurlijk gaarne weer een plaatsje gegeven. Gij ziet dat zij nog méér bestrijding heeft uitgelokt. Ik voor mij vind de enorme bestrijding, die het Katholicisme uitlokt, steeds zulk een bewijs van de kracht dier Kerk. Juist *omdat* de protestanten zich eigen verdeeldheid en ondergang zoo droevig wel bewust zijn, tengevolge van de heerschende onverschilligheid het meest, worden zij zulke fanatieke vijanden van die Kerk die in hare *eenheid* hare eeuwenlange kracht vond en vindt, zelfs ondanks de aanvallen waaraan zij juist in onze dagen blootstaat. Ik heb voor zulk een organisatie achting, te meer omdat ik vast overtuigd ben, dat een volk godsdienst noodig heeft. Men behoeft maar te zien naar *elk* land waarin het ongeloof toeneemt, om te zien wat er terecht komt dan van eer en geweten. Moord, doodslag, onzedelijkheid, wreedheid, alle gemeene ondeugden zijn aan de orde van den dag in een land waarin ongeloof heeft verdrongen het orthodoxe bijbelgeloof of het katholicisme. Alleen *superieure* menschen kunnen nobel leven zonder tuchtmiddelen der kerk en dreigementen voor straf in een andere wereld. En superieure menschen bestaan er maar een op de tienduizend misschien. En meer zullen er nooit komen ook; aan de ideale toestanden die wereldverbeteraars ons beloven geloof ik niet. De historie getuigt te veel en te afdoend daartegen.

Ja - Menton, en de gansche Riviera, is heerlijk Ik ken in Europa geen streek die mij lieflijker en sympathieker aandoet dan deze. Altijd op nieuw brengen mij de lichteffecten over de kusten in extase om hunne wonderbare tinten; nergens ter wereld herinneren zij zoo aan de mogelijkheid van een hemel ginds. Ik weet niet of gij een lief kinderverhaaltje kent, dat ik mij herinner uit lang vervlogen dagen in mijn ouderlijk huis: Van twee kinderen die den hemel zoeken. Het was een aandoenlijk-beschreven geschiedenisje van een armen jongen en zijn zusje die, na moeders dood, hand aan hand de armelijke woning uitstappen om moeder te gaan zoeken in den hemel. Daar ginds, waar de wolken aan de aarde reiken, zeggen zij tot elkaar, zal zeker de grens zijn waar men binnen gaat; daar is moeder nu immers, en, getroost, gaan ze steeds voort, altijd verder, op het doel af dat zoo dichtbij schijnt, en zich toch steeds verwijdert. - Aan dat verhaaltje moet ik steeds hier denken; zoo dichtbij lijkt hier de hemel in rozigen avondglans over de blauwe zee. -

Overigens hebt gij gelijk, als men het zonnetje van binnen maar heeft, dat is het voornaamste!

Zonder twijfel geeft een betrekking als de mijne veel voldoening; en óók, gelijk gij terecht schrijft, is de verantwoordelijkheid groot. Ik beschouw in dat opzicht elke zaak steeds uit het oogpunt van geweten-alleen. Als ik mijn raad of mijn oordeel onafhankelijk, zonder bijredenen van welken aard ook, heb gegeven, dan is mijn verantwoordelijkheid voor mijn eigen gevoel gedekt, wat er ook gebeuren zou.

En, gelijk gij terecht schrijft, zoo dikwijls ook is het een heerlijke gewaarwording, te hebben kunnen helpen of steunen, die meer dan opweegt tegen wel eens verkeerd begrepen worden. -

H.H. te S. - Ik neem Uw woorden naar aanleiding van mijn Allerzielen hier over, omdat gij reeds de tweede protestant zijt, die het met mij beaamt, dat men ten onzent in dit opzicht zoo enghartig is. Wie weet dus of wij door openlijk protesteeren niet eenige verandering ten goede brengen:

Ik ook vind het jammer, dat we niet als onze Oostelijke naburen wat meer piëteitsgevoel voor onze dooden hebben, en streng Calvinistische dominées zoo steil

*staan tegenover alle vriendelijke bloementuintjes op de graven onzer afgestorvenen: Wat geven de Katholieken ons in de gedachtenisviering van die treurdagen in 't versieren der kerkhoven een beschamend voorbeeld. Het was zoo mooi gezegd in 't bewuste Allerzielen van U: '**Gedenk te leven!**' elke dag van ons kortstondig bestaan, roept het ons toe, in de genietingen, waarmee het ons omringt. Het is goed, dat er een dag in het jaar komt, die van Allerzielen, die ons toeroept in grafkransen en rouwbloemen: '**Gedenk te sterven.**'*

Ik vind het schetsje van Nannie van Wehl, dat gij mij in Uw brief hebt geschreven, zeer gevoelig. Had ik meer plaatsruimte, ik zou het in zijn geheel hebben opgenomen hier. Deze schrijfster - gelijk gij inmiddels zult hebben gezien in een vorige boekbeschouwing van mij - heeft naar mijn oordeel wezenlijk aanleg.

Ik geloof dat gij mijn weigering, naar aanleiding van Thelma, wat het woord '*verouderd*' betreft, anders hebt opgevat dan ik haar bedoelde. Inderdaad 'verouderd' in dien zin, dien gij er nu aan geeft, kan men niet zeggen van blijvend-mooie boeken. Maar, in de eerste plaats, behoort Thelma daar zóó beslist toe.? Ik vind dat eerlijk gezegd niet Als alle roman-figuren van Marie Corelli is ook zij overdreven en onecht, veel meer een ideeën-draagster dan een vrouw met de deugden en gebreken van het werkelijke leven De ideeën van Marie Corelli, vooral ten opzichte der rol van de vrouw, zijn voor mij van veel méér waarde dan hare letterkundige beteekenis, - Van dit standpunt beschouwd - dat het mijne is - is dus Thelma geen blijvend literair werk, maar een dier tallooze romans, die komen en verdwijnen. Gij moet ook niet vergeten bovendien, dat ik rekening heb gehouden met de eischen van een weekblad, waarvan de lezers zich gewoonlijk het eerst en het meest interesseeren voor de onderwerpen van den dag, en de boeken van den dag.

Wat de terugzending aangaat, zal ik het bij gelegenheid volgens Uw wensch insluiten aan den heer Veen. -

Nu heb ik U meteen nog te danken voor Uw brief naar aanleiding van Nieuwjaar. Inderdaad was het voor ons een zeer bijzondere Oudejaarsavond, na al het voorgevallene. Ik dank U zeer voor Uw belangstelling in mijn gezondheid, maar ik geloof dat het mij net zoo gaat als de overledene over wie gij mij schrijft. Ik heb geen natuur die zich kan schikken in 'voorzichtig' leven en zich 'rustig houden' en al die soort dingen. Ik ook leef te veel mee met alles om voortdurend stil te staan bij het gevaar, dat dit zou kunnen opleveren voor mijn gezondheid. Aan den anderen kant echter heb, ik in mijn vriendin een zoo trouwe en angstvallige verzorgster en waarschuwster voor te-veel, dat ik in veilige handen ben. En het zich de dingen aantrekken, die mijn werk en mijn betrekking meebrengen, och dat is het minst van alles! Als ik dàár niet tegen kon, was ik allang te gronde gegaan, denk ik, en ik had mijn werk moeten opgeven. Gij zult het hoop ik mij niet euvel duiden, dat ik in verband daarmede Uw vriendelijken Nieuwjaarswensch overneem in Uw eigen woorden:

*De Vrije vrouwen mogen de giftigste pijlen op Uw werken en streven afzenden, de predikanten geen abonnê wenschen te blijven, omdat gij de moderne dominées eens een paar keer onder handen naamt, de armendokters protesteeren tegen een correspondentie, als onlangs aan mij werd gericht, de '**Lelie**' moet doorgaan de wondeplekken in onze samenleving aan te wijzen, volhouden de vrouwen terug te houden van wegen, die haar ten verderve leiden.*

Wil s.v.p. ook aan Uw vrouw mijn hartelijken dank overbrengen voor Uw beider goede wenschen. Omgekeerd wensch *ik* U toe, dat gij het huwelijksgeluk, dat zoo zichtbaar Uw beider deel is, nog lang moogt behouden.

Moeder I. - Op Uw bijdragen hebt U lang geleden reeds antwoord gehad in de dáárvoor bestemde rubriek; de eene was te lang, de andere minder geschikt voor de Lelie. - Uw hartelijke eerste brieven gaven mij weer zulk een gezellig overzicht van Uw familie-leven. Wat dat vertrek naar Indië aangaat, voor *U* is het een groot gemis, maar voor háar zal het zeker énorm interessant zijn, en ontwikkelend ook. De zeereis is m.i. steeds een zeer aangenaam en onderhoudend iets, vooral het aandoen der havens is zoo prettig. En dan het leeren kennen van Indische samenleving.! U zijt flink dat U het hebt toegestaan, en een jaar is ook niet zoo héél lang, nietwaar?

Ik heb Uw brieven en het pakket waarover U schrijft in Uw vorige brieven in orde ontvangen, maar het is steeds twijfelachtig of brieven, gezonden naar een vorig adres, als Montreux, nu nog terecht komen daar de post zeer nalatig is in het dóórzenden, althans in Zwitserland. - Of de heer Veen het bewuste manuscript zal willen uitgeven, kan alleen

hij zelf beoordeelen. Ik durf daarover geen opinie hebben.
Nogmaals, heel veel dank voor Uw brieven..

Sanny E. - Voor Uw zoo hartelijk schrijven, naar aanleiding van mijn herstel, veel, veel dank. Inderdaad heb ik Uw stilzwijgen geen oogenblik toegeschreven aan onhartelijkheid. De gevolgen van typhus duren lang, daarin hebt gij gelijk, zoodat Uw discretie zeer door mij wordt op prijs gesteld. De reis van Florence naar Montreux was volgens de doktoren eenvoudig onverantwoordelijk, juist door den toestand van het hart. Maar hoe konden wij dat weten, die dáár géén doktor hadden geraadpleegd, en niet vermoedden wat mij scheelde. Wij hadden maar een gedachte: Naar huis. En toen wij dáár hoorden dat ik typhus had, en in zoo hevige mate, zegenden wij het dubbel dat wij zonder eerst een doktor te raadplegen de reis gewaagd hadden. Immers, hadden wij dat wèl gedaan, dan had hij het reizen verboden natuurlijk. De onze in Montreux zei dat dadelijk: Ik zou U nooit hebben laten gaan. Dan had ik dus in Florence moeten blijven, in een barak voor besmettelijke ziekten waarschijnlijk, zonder mijn vriendin, zonder de honden, die ik zoo graag wilde weerzien, om niet eens te spreken van onze trouwe Marie. Zoo heb ik dikwijls in mijn leven opgemerkt, dat ik geleid ben en geholpen op een wezenlijk merkwaardige wijze, die mij treft, en met eerbied vervult voor het Onbekende om mij heen.
Waarom zendt gij nooit meer iets in?

A.C.K. - Ik hoop dat U het niet aan onwil toeschrijft, indien ik Uw zoo hartelijken en vertrouwelijken brief van 29 Sept: met de photo's eerst nu beantwoord. De reden zult U gezien hebben in mijne vorige correspondenties: overvloed van brieven die ter beantwoording lagen te wachten, ten gevolge van de typhus. - Nu wil ik in de eerste plaats U danken voor al de moeite die U zich gaaft mij omtrent ‘Kaatje’ in te lichten Wij hebben haar hier niet meer in een kooi, maar op een stok. Zij klimt echter nooit, en schijnt over het algemeen de verandering, die wij om haar plezier te doen bedachten, niet bijzonder te waardeeren. Praten doet zij alleen wat zij zelve verkiest. Wij trachten dikwijls haar bepaalde woorden te leeren, maar die zegt zij nooit na. Daarentegen zegt zij precies na wat zij afluistert; speciaal tegen de honden, tegen wien wij véél redeneeren, kan zij op hare beurt geheele verhalen houden, waarbij wij precies kunnen onderscheiden welke stem zij nabootst In het nabootsen van geluiden, lachen en huilen van kleine kinderen, is zij een specialiteit; ook blaft zij precies als de honden het doen. Mijne vriendin heet ook Anna. Die naam wordt dus dikwijls geroepen; en zij zegt dat zóó luide en duidelijk, dat wij dikwijls meenen geroepen te worden door elkander, wanneer *zij* het blijkt te hebben gdaan. Marie daarentegen kan zij blijkbaar niet zeggen. Ik wil U nog ophelderen lieve mevrouw, dat de plaats die U herkende in die correspondentie aan Drenthina inderdaad is de door U vermoede. Ik weet natuurlijk zeer goed waar U dus hebt gewoond; daar heb ik zoo menigen voetstap staan, met mijn lieven vader. - Dat zulk een wreed lot als het Uwe bitter stemt tegen de menschen, begrijp ik. In het algemeen genomen geef ik U gelijk. Persoonlijk heb ik het zóó goed, dat ik ondankbaar zou zijn, indien ik niet waardeerde wat mij zoo onverwacht en toevallig ten deel viel. Maar ik kan mij zoo begrijpen, dat U in Uw honden een troost en een trouw vindt, die geen menschen U geven zouden op die wijze. Zoo dikwijls heb ik reeds in de Lelie gezegd, hoe ik denk over de vriendschap van dieren boven die van de menschen. En dat *ik* niet de

eenige ben die er zoo over denk, maar deze overtuiging gemeen heb met vele beroemde mannen, die de wereld kennen en verachten leerden, hoop ik spoedig in een artikel nader uit te werken. U en ik zijn daarom in goed gezelschap wat onze preferentie van de dieren boven de menschen aangaat. - Ten slotte nog iets. Indien ik mij niet vergis, weet ik nu zeer goed, dat ik U heb ontmoet bij die dame, maar hebt U dan niet meerdere achternamen nog, dan den eenen waarmede U onderteekende?

Ik hoop dat U mij zéér zeker opnieuw zult schrijven, al ware het alleen om mij te zeggen, dat U deze correspondentie hebt herkend als bestemd voor U.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - U krijgt de volgende week een langer bericht. Hartelijke groeten. Dank voor T's brief. Alles in orde ontvangen.

Mevr. van der M. - Ik zond U uit onzen tuin een mandje mandarijnen. Brief wordt spoedig beantwoord.

Lotos. - Hartelijk, hartelijk dank! Beeldig!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

De geheele **Toilet-rubriek** moest wegens de lengte der **Correspondentie** achterwege blijven.

In de vorige Lelie staat tweemalen: Bij *de* dood van den koning van Portugal in plaats van: Bij *den* dood.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Errata.

In de advertentie van de **Thee Plantage Ardja Sarí** werd tweemaal abusief opgenomen Java Thee 18 cent per ons, terwijl dit moest zijn **16 ct.**

4 Maart 1908.
21ste Jaargang.
No. 36.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over: Geneesheeren en Geneesmiddelen.

Van *Th. Halbetsma*, die in 't laatst der 18e eeuw leefde, voor zoover men weet Burgemeester van Dokkum maar in elk geval ook medecine-doctor aldaar was, heeft zijn naneef, de geleerde en geestige dr. J.H. Halbertsma, de volgende anecdote, hem door zijn Broeder medegedeeld, in zijne landstaal - het *Friesch* opgeteekend: - De Kleermakers brachten destijds zelf hun werk bij de klanten thuis; was het een rok, kamisool of jas, die sloegen ze over den arm, en zoo gingen ze over straat naar den

klant toe. - Eveneens was het gebruik, dat de Dokters hij de begrafenis het lijk volgden van den patient, die onder hunne handen [dood] gebleven was. Zoo kwam het toevallig te gebeuren, dat terwijl dr. Halbetsma met den rouwmantel over den arm naar de begrafenis van een patient ging, hij zijn kleermaker ontmoette, met een nieuwe jas over den arm voor een zijner klanten. In 't voorbijgaan zei Dokter: Goeden morgen, Baas! waarop zijn kleermaker antwoordde: Goeden morgen, Dokter! *Brengt Dokter zijn werk* [ook] *thuis?*

Onze Dokter hield niet veel van consulten. Dokters, zei hij veeltijds, zijn eergierige en jaloersche wezens, die in de praktijk niet licht bekennen, dat zij misgezien hebben. Als er nu twee over een patient gaan, en de eene ziet de kwaal anders in dan de andere,

dan krijgt dikwijls geen van beiden zijn zin.*) Zij werpen het op een akkoord, en zoo wordt er een drankje bij elkaar geklutst, dat twee wegen uitgaat, dat wil zeggen, in 't geheel geen weg, en den patient laat blijven zooals hij is.

Of dat waar is of niet, laat ik aan 't geweten en de ondervinding der heeren van de kunst over; maar dokter * * * zei altijd, als hij van een consult thuis kwam: *Vele honden zijn der hazen dood!*

Tot zoover dr. J.H. Halbertsma.

Bij de hoogte, waarop de tegenwoordige wetenschap staat, zal het wel tot de zeldzaamheden behooren, dat een dokter zich in den aard der ziekte vergist, en zal dus in de meest voorkomende gevallen een consult veelal overbodig geacht kunnen worden, - temeer daar er in de keuze en toepassing der geneesmiddelen tusschen verschillende dokters meestal weinig verschil bestaat. De een zal misschien de dosis een weinig grooter of kleiner nemen dan de ander, - maar dat komt voor den patient tamelijk op hetzelfde neer: - het zijn n.l. niet de voorgeschreven geneesmiddelen, waarvan hij in de eerste plaats zijn heil moet verwachten, maar wel van de opvolging der gegeven hygiénische voorschriften van den dokter. De patient, al is hij een leek, maar die het potjes-latijn en de daarbij gebruikelijke verkortingen kent, vraagt zich vaak met verwondering af: moet *dat* mij genezen?... Men zal zeggen, dat hij èn als leek èn als patient daar niet over kan oordeelen... Maar, wat dunkt U van het volgende:

- Een mijner vrienden, onder behandeling van een dokter, klaagde over hevige pijn, die als gevolg van zijn kwaal of toestand periodiek terugkeerde. De dokter gaf hem een recept, zeggende: Gebruik dit volgens aanwijzing, dan zal het *met een dag of vier* wel over zijn. De patient deed dat en het *ging* over. Doch als iemand pijn lijdt, en deze vier dagen aan één stuk moet verdragen, dan zal hij 't allicht nòg wel een poosje daarbij kunnen uithouden: aan alles komt toch eens een einde.

Zoo althans dacht mijn vriend, en nam, toen hij weer zijn aanval van pijn kreeg, het geneesmiddel... niet. En ook *toen* 'was het met een dag of vier over.' - Misschien had de dokter geoordeeld, dat hij de pijn (die bij de poging der Natuur tot herstel scheen te behooren,) niet mocht wegnemen, maar dat hij den patient, door het geven van een recept, moest gerust of tevreden stellen. Hoe dit zij, het middel bleek in elk geval krachteloos en onschadelijk... behalve, dat het weer een gat had gemaakt - in de beurs van den patient. Doch - de Apotheker moet ook leven, en dokter en apotheker zijn in den regel goede maatjes...

In zoodanige gevallen, waarbij de dokter te voren overtuigd is, dat hij aan den 'toestand' van een patient eigenlijk niets doen kan dan van tijd tot tijd zich informeeren, hoever de Natuur met haar herstellingswerk reeds gevorderd is, is het ook niet volstrekt (of liever volstrekt niet) noodig, dat hij soms - als in 't geval van mijn vriend - een jaar lang nog aanhoudt met die bezoeken, waardoor de patient in den waan blijft, dat het niet met hem vooruitgaat, en hij aan zijn herstel soms gaat wanhopen. Maar het is voor een dokter zoo aangenaam na elke visite in zijn boek te kunnen schrijven: idem zooveel.

Het is niet, dat ik in 't algemeen de bezoeken van den dokter geheel als onnoodig beschouw, of de waarde der geneesmiddelen wegreken, - ofschoon men de kracht van deze niet moet afmeten naar den prijs, dien men er voor betaalt. - Ik ontken mede niet, maar stemde reeds toe, dat de medische wetenschap thans tot zoodanige hoogte

*) '*Hippocrate* dit oui, mais *Gallien* dit non'.

gestegen is, dat een dokter zich in de kenteekenen eener ziekte, en in de keuze der meest gebruikelijke middelen tot mogelijk herstel moeilijk meer kan vergissen. Of men echter in kennis omtrent de inderdaad meest dienstige geneesmiddelen wel zooveel vooruitgegaan is, als het verloop van eeuwen en de vordering der chemische wetenschap zou doen vermoeden, kan men op grond van het volgende met eenige reden betwijfelen, - ofschoon men moet erkennen, dat het *aantal* middelen belangrijk vermeerderd is.

De wijsgeer *Hypocrates* (460 j.v. C.), als hij vijf en twintig jaren in de school van *Athene* gestudeerd had, zoo reisde hij door verscheidene provinciën en koninkrijken, ondervragende mannen en vrouwen en vernemende van hen hetgeen zij wisten en verstonden van de eigenschappen en krachten der kruiden, wat voor uitwerking zij bij zich zel ven daarvan ondervonden, of wat zij daaromtrent bij anderen gezien of van hen gehoord hadden, - 't welk hij alles aanteekende en in

zijn geheugen prentte. Nadat hij twaalf jaren lang zijn moeilijke reis voortgezet had, trok hij naar den tempel van *Diana* in *Ephezen*, waar de beschreven tafelen der medicijnen waren opgehangen. Want in die tijden, toen er nog geen medicijn-meesters in *Azië* waren, zoo hadden de *Grieken* voor een gewoonte, dat, als iemand met medicijnen iets onderzocht en daardoor genas, zoo moest hij 't zelve in een tafel schrijven, en die in den Tempel van Diana ophangen. Hier schreef Hypocrates uit al de tafelen alles wat hem dienstig was: al wat duister of gebrekkig was, verbeterde hij met vele dingen, dìe hij zelf gevonden en onderzocht had... door welk een en ander hij geacht werd als een Prins der Medicijnmeesters.

Men had dus toen, nu bijna 24 eeuwen geleden, door de ondervinding beproefde geneesmiddelen, - en men moge daaraan veranderd, of ze door andere vervangen hebben, - zulks kan geenszins als een verbetering, of in 't algemeen als vooruitgang, maar zelfs wel als het tegendeel daarvan beschouwd worden; want - *le mieux est l'ennemi du bien.*

Het aantal der geneesmiddelen is, zooals wij reeds opmerkten, weliswaar, sedert belangrijk vergroot, maar ook dat der ziekten en kwalen is inmiddels toegenomen, - en de stelling is zeker niet te gewaagd, dat door de vordering der chemische wetenschap, die tot de bereiding van zoo vele nieuwe geneesmiddelen, of onder nieuwen vorm, aanleiding gaf, - er daarentegen door haar zelve ongesteldheden te voorschijn werden geroepen, die te voren niet bestonden. Of is het niet de scheikunde, die zooveel surrogaten van levensmiddelen het bestaan gaf, - zooveel der gezondheid schadende vervalschingen mogelijk maakte?... Wat blijft er ten slotte van bedoelden vooruitgang, behalve dat de dokters van thans zooveel *geleerder* zijn?

Wat verder de geneesmiddelen aangaat, er zijn te allen tijde geweest, die zich van het gebruik derzelve hebben onthouden, en er zich wèl bij bevonden, - zoodat zij het ook aan anderen ontraadden. - De Geneesheer *Celsus* (in de eeuw van Augustus), als hij krank geworden was, en hem gevraagd werd: Waarom hij geen medicijnen gebruikte? zoo antwoordde hij: Ik raad wel anderen medicijnen te gebruiken; maar voor mij acht ik de beste medicijn te wezen, geen medicijnen te gebruiken. - Een oud schrijver, voegt bij deze stelling, welke hij generaliseert, dat men zich nimmer behoort te binden aan eenige wet of regel der medicijnen, maar dat een mensch behoort te eten, drinken en te doen al 't gene wat hem lust en wel behaagt.

De Bisschop van *Florence*, als hij eens tegen Kardinaal *Alexander* zeide, dat de menschen in deze wereld niets anders hadden dan de Rijkdommen, het Lichaam en de Ziel, - en dat de Advokaten hem van zijn goederen beroofden, de Medici het lichaam kwelden en de Theologanten de ziel plaagden - zoo antwoordde de kardinaal: Daarom ziet gij ook zoo weinig advokaten, die voor zich zelf pleiten, *weinig Medici*, *die medicijnen gebruiken*, en weinig theologen, die ‘ketters’ worden, of die zich bekommeren om kwestieuze en twistige zaken. Gevende alzoo te kennen: Dat de menschen gemeenlijk in hun eigen beroep zelven het minst doen van 't geen dat zij anderen raden of gebieden.

Trouwens maken heeren medici er thans geen geheim meer van, dat zij zelven bijna nooit medicijnen gebruiken; maar ontraden zij ook het meer dan noodige gebruik aan hun patienten. Het is omdat het lichaam spoedig aan iets gewent, en het middel alsdan zijn uitwerking mist. Bovendien wordt de maag door een te veelvuldig gebruik van medicijnen bedorven, zoodat, wat men aan den eenen kant daardoor wint aan

den anderen weer verliest, - of zooals zeker oud Schrijver zegt: Er sterven meer lieden van de hand der medicijnen (medecins? medici?) dan bij gebrek van medicijnen te vinden: zulks dat het gebruik van deze behulpselen om ons leven te verlengen, dikmaals een middel is om onzen dood te verhaasten.

De oorspronkelijke bewoners der eilanden in de *Zuidzee* (voor zoo ver zij nog niet door onze valsche beschaving en Christendom van het aardrijk verdwenen, ontaard, of versuft zijn) kennen geen geneesmiddelen, doch zij weten ook niets van ziekten. Geringe wonden of onpasselijkheden genezen bij hen van zelf, en aan de doodelijke sterven zij... *tout comme chez nous.*

Wanneer een inwoner van *Nieuw-Holland*, die eveneens het beroemde *Quam multis non ego*[*)] van *Cicero*, ook in bovenbedoeld opzicht onbewust in toepassing pleegt te brengen, - honderd jaren oud is geworden (iets wat bij hen niet zeldzaam is), zoo heeft hij ook

*) Hoe veel is er dat ik niet behoef.

honderd jaren *geleefd*, en staat van het gastmaal der Natuur voldaan op - ofschoon in eigenlijken zin deze hem zoo slecht te eten gaf, dat de strengste kandidaat der Canonisatie gerust zijn maal met hem had durven doen.

De Natuur heeft aan deze volken die gelukkige onwetendheid gelaten, en die weldadige traagheid geschonken om te voorkomen, dat zij in een altoosdurende onrust en woeling zouden verkeeren, om hun staat te verbeteren.

Zoodoende kon het hun niet gaan als dengene, die om gezonder te wezen, zich door het dagelijksch gebruik van medicijnen den dood veroorzaakte en tot Grafschrift kreeg: *Per star meglio, sio qui*, dat is overgezet zijnde: omdat ik beter wilde zijn dan ik was, ben ik hier.

Hier staat tegenover, dat *wij:* kinderen der beschaving en van de Natuur afgewekenen, de hulp der Geneeskunst niet altijd kunnen ontberen, - als kunnende zij of *purgando*, *saignando et clysterisando* eenige verzachting bieden, - of door aangename *opiaten* althans, zij het ook een bedriegelijke rust verschaffen. Doch zij kan zelfs in 't gunstigste geval niets meer dan de verzwakte of in de war geraakte Natuur te hulp komen, en deze terecht brengen of haar een stootje geven, om de genezing te bevorderen of te verhaasten. Blijkt de Natuur ontoereikend om te doen leven, dan *moet* dus de Kunst leiden en ondersteunen zoo goed zij kan, en is zij weldadig, en schoon dikwijls onzeker, niet altijd onvermogend.

Vele middelen staan haar hiervoor ten dienste; doch hoe eenvoudiger deze zijn, hoe minder zij daaraan kunstelt, hoe beter. De goede uitslag moet toch altijd van de Natuur alleen verwacht worden. Heeft zij nog krachten genoeg om aan de hand der Kunst tot zich zelve te komen, zich op te beuren, zoo is het wèl, - indien niet, zoo blijft ook de laatste niets over dan den kranke te laten sterven, en daarna - des gewenscht den doode te balsemen: doch levenskracht kan zij niet geven, als die er niet is.

Ofschoon het overbodig schijnt, ten slotte nog op te merken, dat de gezonden met de Geneeskunst niets te doen hebben, moet ik echter hiertegen inbrengen, dat zij, gelijk alle kunsten, zich gaarne gewichtiger voordoende dan zij is, het middel gevonden heeft om zich aan de geheele wereld als onontbeerlijk op te dringen. Zij staat namelijk geen mensch toe, dat hij gezond is. Volgens haar leerstelsel en ideaal van gezondheid is de gansche aarde een ziekenhuis, en niet één is gezond genoeg om hare voorschriften te kunnen ontberen. Gelukkig is dit een pretentie, die men haar niet inwilligt. De Natuur weet niets van idealen. Zoolang een mensch gezond *is*, heeft hij ook het recht om zich voor gezond te *houden*, en, zonder zich te bekommeren, of er iemand iets tegen in te brengen heeft, leeft hij recht door als een gezonde, en leest geen letter van al die geleerde dissertatiën, waarin de Heeren van de kunst hem bewijzen, dat hij onmogelijk gezond zijn kan. Er zijn zekerlijk gevallen, waarin een zieke juist daarom te gevaarlijker is, omdat hij zijn kwaal niet voelt; doch deze gevallen zijn buitengemeen zeldzaam, en kunnen den grooten hoop van degenen, die zich wèl bevinden, aan hun wel verkregen recht om gezond te zijn, geen afbreuk doen.

B....

S.K. FEITSMA.

Gedachtenwisseling.

Lieve freule Lohman,

Allereerst mijn dank voor uw tact en wijs beleid, waarmeê U ordent en regelt de dingen die zooveel gemoederen in beweging brengen. In een correspondentie aan U zal ik de aangevallen Kerk verdedigen, omdat iedereen afzonderlijk antwoorden te omslachtig zou worden. Vita schrijft: 'Wanneer zij slechts leven mochten, in Priesters! Zij zouden betere menschen kunnen zijn en daardoor meer waardig den godsdienst prediken.' Maar ze *leven* de R.C. priesters, dàt verzeker ik U, Vita, want het coelibaat heeft nog nooit iemand van het leven beroofd. Ze leven niet alleen heel krachtig, maar zelfs dés te krachtiger, omdat ze voor zich zelve van 'het leven' zooals gij dat hier bedoelt, niets vragen, ze hebben daarvan *vrijwillig* afstand gedaan om zich dés te beter te kunnen wijden aan de belangen van anderen. Indien een geestelijke kon huwen, zouden voor hem dezelfde levenswetten gelden als voor ieder ander man, n.l. deze, hij zou zich in de eerste en voornaamste plaats moeten wijden aan *zijn gezin* en bij alles en alles zou die hoofd-overweging niet alleen voorzitten, maar ook *moeten* voorzitten als duurste plicht. Wat U dan volgen laat is het *te* vroegtijdig kiezen van een levensstaat. Dát punt houdt heel nauw verband met een zeer belangrijke hoofdzaak, n.l. 'De opvoeding'. Ik zond daarover een artikel in aan het Katholiek Sociaal Weekblad, dat te Leiden verschijnt, daarin kunt U op vollediger wijze dan ik U hier kan antwoorden, inzicht krijgen in die belangrijke hoofdzaken, die U (en zéér terecht), levendig interesseeren Verder lieve Vita *is* onze H. Kerk zeer positief onfeilbaar in

haar Geloofs- en Zedenleer. Verder gaat Hare onfeilbaarheid niet en verder matigt ze zich geen onfeilbaarheid aan. Maar de Kerk kan toch niet helpen dat ze soms (zelfs door haar eigen kinderen), niet begrepen wordt! Wanneer iemand zich in ernst en waarheid op de hoogte wil stellen vàn de leer der R.C. Kerk, dan heeft hij of zij daarvoor gelegenheid in overvloed. Ten allen tijde zijn onze priesters bereid, om wiè ook te woord te staan en vóór te lichten. De Kerk is voor iedereen te begrijpen, voor iedereen, maar de wil moet er zijn om te *willen* begrijpen. De onwil nu is de hoofd-oorzaak van zooveel misverstand. De onwil en de hoogmoed.

Dan Vita-lief zegt ge, dat 't God éven welgevallig zou zijn indien iemand die nù priester is, kunstenaar zou zijn geworden of als goedechtgenoot en vader in dienst van de Kerk zou hebben gestaan!

Maar wáár staat nu geschreven dat God uitsluitend de priesters in hun staat lief heeft? En waar staat geschreven dat een huwelijksleven onheilig is? En wáár staat geschreven dat ‘een glans van heiligheid’ gelegd wordt door de Kerk òm de priesters?... Hoe kómt ge daar toch allemaal aan Vita-lief! De Kerk zegt: ‘Het Coelibaat is *verplichtend* voor den priester.’

Wie dat dus niet aanstaat, moet geen priester worden en dan kan hij heel goed tóch een heilig man worden, zelfs getrouwd, hoor Vita-lief!

Wat een levensstaat-kiezen betreft!... Iedereen heeft de *vrije keuze*, is dat niet genoeg, ik zou niet weten wàt er méér kón zijn? Iets anders is 't, dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn mét het kiezen van een levensstaat. Als ge dat meent, zijn we 't samen ééns en misschien hebt ge gelijk als ge zegt dat er meestal *te vroeg* wordt beslist voor die keuze.

Dát zijn echter dingen van zeer diepgaande en wijde strekking. 't Is in ieder geval zéér nuttig als ieder van ons zich daar ernstig rekenschap van geeft en een zware verplichting vooral ligt op de ouders om daarin voor hun kinderen nauwkeurig toe te zien. Dat blijft altijd een zeer moeilijk punt, want het is maar zelden dat bij een kind zich heel geprononceerd openbaart voor welke levensstaat hij 't meest geschikt zal zijn. Bovendien veranderen de omstandigheden soms geheel onverwacht en moeten ook de ouders weer met nieuwe gegevens rekening houden. In ieder geval is bij een godsdienstige, ernstige opvoeding meer kans van slagen, slagen in den hoogeren zin, n.l. om een goed en nuttig mensch te worden.

Neen Vita de Kerk heeft geen schuld! Zelfs dan niet als ze ook onder haar vele kinderen er verscheidene telt die Harer onwaardig leven en Sint Pieter heeft geen schuld te delgen! Sint Pieter is het symbool onzer machtige eenheid. Eén, innerlijk één zijn wij, wij Roomsch-Katholieken. Maar dát weet en voelt men ook wel!

En nu Veritas!... ach dàt is een pijnlijke schrijverij aan iemand die beter weten kón.

Wat vindt ge er toch tegen Veritas om een kind ei op te wijzen dat snoepen verkeerd is, wat kúnt ge er toch tegen hebben, als kinderen vertellen (dat is opbiechten) moeten als ze wat van een ander hebben weggenomen? In hun kinder-leven is dat een even groote zonde als voor den volwassenen die inderdaad iets steelt. Er zijn zooveel ondeugden-in-'t-klein in een kindergemoed! O zóó vele! Maar ge kunt lezen in 't Kath. Soc. Weekbl. wát *ik* denk van opvoeden.

En dan die jongens-kus! Zooals U 't geval voorstelt, lijkt 't me een erg on-lieve omgeving, waarin U waart en ik kan me voorstellen hoe of U ongelukkig en bang moet zijn geweest en 't is wel treurig dat die onderwijzeres (een non?) zoo weinig

wereldwijs en tactvol was. Die strafregels nu vind ik niet erg, dat is wel eens frisch om de geest van de jongenskus af te leiden. En de biecht keur ik óók goed, want 10 tegen 1 dat U toch wél ontroerd waart door die jongens-kusserij! of niet? Maar waarom biechtte U zoo in raadseltjes? en waarom zeidet U maar niet gewoon-weg: 'op een visite, hebben de jongens me gezoend!' dan had die kapelaan niets *hoeven* te vragen. Maar als U zegt: 'een jongen heeft zóó iets ergs met me gedaan dat ik 't niet durf zeggen....' Ja, dan forceert U-zelf de kapelaan òm te vragen en dan moogt U heel dankbaar zijn, dat de goeie man U niet bij Uw eigen woord genomen heeft, want dan zou de straf niet minnetjes geweest zijn en met rede. Nu, het vragen schaadt aan een onschuldig gemoed niet, want wat boven de horizon van het verstand gaat, dringt niet door en dat U dat nú op rijper leeftijd hebt leeren begrijpen, welnu daar is *niets* tegen, U zoudt dan nú waarschijnlijk ook niet meer zoo bloode, zoo preutsch, zoo kinderachtig meer zijn, is wel?

Hoor eens Veritas, waarom U *mij* vraagt wáárom R.C. priesters zoo gauw de H. Mis lezen in de kerken waar *U* komt, dàt begrijp ik niet. Dat moet U-zelf aan hèn vragen als 't U hindert. Dat doe ik ook als ik eens iets niet begrijp, ik *vraag* dan en meermalen, meestal zelfs zit de fout dan èn in eigen onkunde èn in eigen verkeerd-inzicht. Het zal U hierin wel gaan als mij, ik ben er zeker van. En ik weet 't niet òf het meerendeel de *kortste* mis kiest, de Hoog Missen hier zijn altijd stampvol.

En waarom of de katholieken dan niet meer gáán naar de mis?

Ja waarom? Ik denk omdat ze lauw zijn! Maar velen gaan dagelijks! Maar als *U* dat hindert, dan prijs ik U en U geeft dan zeker zelf het voorbeeld en gaat dagelijks! En verder: 'is er nergens meer ontheiliging van den dag des Heeren dan juist in katholieke streken'!!? Hoe weet U dat, want eerst zegt U dat U alleen oordeelen kunt over Limburg en België; ik ken beide óók, maar mijn ondervinding is geheel ànders. Ik zou U willen vragen: 'met wie gaat U om, en welk milieu heeft U!' Kies dan een ander dat meer strookt met Uw ernst, en geef een voorbeeld aan de lichtzinnigen, draai ze den rug toe als onwaardige!

Dat U mij wel wat dweepziek vindt, dat neem ik U niets kwalijk, maar dat U meent dat de geloovigen niet met me zouden neerknielen bij Petrus krypt, dat neem ik U zéér kwalijk. En als ik eerlijk zeg wat in me omgaat, dan vraagt *U* aan mij: 'méént ge dat Regina?' Hoe heb

ik 't nù met U Veritas! Waarom zou ik 't dan zeggen, *persoonlijk* heb ik niets dan moeite en hoon en spot en miskenning geoogst van verreweg de meesten die ik ken. Niet alleen *meen* ik het, maar ik meen het zóó, dat ik het zeggen *moet.* En ik zeg U Veritas, dat ik geen geluk duurzaam acht als men zijn hart en geest niet kinderlijk gegeven heeft aan God. Vita praatte van schijn-heilig, maar ik acht alle menschengeluk schijn-geluk, als het niet wortelt in God, ontkiemt uit en door God en heenwijst overal en altijd naar God. Nu is er allerlei Geloof, maar één kán toch maar het Ware zijn. Sommige menschen nu zijn tevreden met een *deel* der Waarheid, maar ik ben niet zoo makkelijk content, omdat ik vind waar God het hééle geeft, wij ons niet behoeven te troosten met een deel ervan. En nu beweer ik dat de katholieke kerk, de volle Waarheid rijk is.

Of indirecten dwang op het geven wordt uitgeoefend? Wat meent ge?

Als er b.v. een groot ziekenhuis gebouwd moet worden of een nieuwe Kerk dan zal U zeker 'gevraagd' worden, evengoed wordt er gevraagd voor de armen. Maar is daar iets tegen en bovendien wordt datzelfde niet overal gedaan in iederen kring. De Roomschen hebben toch evengoed geld noodig als ze wel-doen of bouwen willen als de Protestanten of de ongeloovigen! Maar *nergens* gebiedt de Kerk te geven of op dat geven in te werken, nergens! Wat U van Uw werkster zegt, vind ik zéér hard en zóó hard dat ik U voorstel om U te helpen, laten we samen die zaak aanpakken (als de vrouw tenminste nog niet van honger is omgekomen), want ze verdient *f* 156 in 't jaar, er moet *f* 20 voor de kerk af, ze leeft dus van *f* 136. Ik bied U mijn diensten aan om die wreede kerk aan te klagen en om die vrouw te beschermen. Maar *noem* de pastoor die het bestuur daarover heeft, schrijf er mij over in de Lelie of particulier, zooals U verkiest. Hetzelfde stel ik U voor met Uw school. Mèt U hebben veel meisjes *diezelfde* leiding daar gehad, welnu roep al Uw lijderes-genooten op en stel samen op een acte van gegronde aanklacht; ook dáármee wil ik U gaarne bijstaan zoodra U voldoende gegevens bij-eengegaard hebt. Ziet Veritas zóó zullen we dan der Waarheid gezamentlijk dienen en haar terzijde staan overal, want ik ben het met U eens, de *Ware Godsdienst* draagt ieder in zijn hart... en... in zijn geest. Welnu Uw hart eischt dat er rechtvaardigheid geschiede! Is niet?

Verder herinner ik me niet ooit geschreven te hebben over het genieten van een praal-begrafenis![1)] Ik ben er zeker van dat *niemand* geniet van een praal-begrafenis, dus ik begrijp niet het verongelijkt gevoel van een arme, die de haar lieven zónder praal ziet begraven. Wat ge zegt van het op makkelijke stoelen zitten der rijken en het achteraan zitten op smalle bankjes voor de armen, ja Veritas, dát vind ook *ik* vaak hinderlijk, (ge kunt zelf Veritas beginnen met uw stoel aan te bieden aan b.v. een oud moedertje, die 't meer noodig heeft dan gij). Vergeet echter niet dat we hier wat vast zitten in gebruiken en ook dat b.v. een arme thuis gewend is aan een harde stoel en wij aan een zachte en dat ten slotte die kleinigheden zóó weinig uitmaken in aanmerking genomen het feit waarvoor men in de Kerk komt. Toch ben ik er voor om die dingen zooveel en zoo spoedig mogelijk te regelen, zóó dat er weinig of geen verschil is. In Rome zoudt ge dan genieten, daar zijn nergens vaste stoelen of banken

1) 'Maar in ieder geval schrijft *de Kerk* nergens en aan niemand een 'praal begrafenis' voor. Wij R. C blijven *vrij* in het mee doen of nalaten van *die* dingen, die de mode misschien voor een zekere categorie van menschen eischt. Bij ons worden evengoed aanzienlijke en rijke personen stil en hoogst-eenvoudig begraven. Datzelfde geldt voor *alle* plechtigheden die in een familie voorkomen. 't Zij dan in vreugde of rouw.

in de kerken, (door banken en stoelen verliest de kerk zeer aan schoonheid) en knielt iedereen op de steenen vloer of neemt ergens uit een verborgen plaatsje een klein licht stoeltje, die zijn voor niets, voor arm en rijk hetzelfde, te nemen; het is waar dat die regeling minder precies maar eenvoudiger en beter is; ge krijgt daardoor meestal een bont allerlei, dat misschien weer op veel hollandsche gemoederen een ongeregelden indruk zou maken. Ieder volk heeft nu eenmaal zijn geprononceerde eigenaardigheden. Ach maar wat doet dat alles er toe. Als men maar bidt en zijn hart uitstort!

Laten we toch om de bijzaken, de hoofdzaak niet voorbij gaan!

En geeft de Kerk alleen aan de armen die haar gehoorzaam zijn?

Ik weet 't niet, maar àls ze het doet dan geef ik Haar groot gelijk, want ze zal daar al méér dan genoeg meê te doen hebben, vrees ik. Of wat dunkt U Veritas, van een Moeder, die haar huis vol heeft met kinderen die om brood vragen en de Moeder geeft, geeft, al wat ze heeft en dan zijn nèt de hongerige magen tot rust gebracht!

Stel U nu voor dat er kinderen komen die óók een onderkomen hebben (want ge zult toch niet beweren dat er buiten de Katholieke Kerk geen goed-georganiseerde armenzorg is!) maar die tóch ook bij de Roomsche Moeder aankloppen! Doet die R. Moeder dan niet *wijs* als ze zegt: ‘Kinderen gaat naar je eigen huis, want heusch ik heb hier stakkerds genoeg die 't bitter noodig hebben!’

En nu het zich-zelf-ontwikkelen! Veritas! zich zelf ontwikkelen is een zeer gevaarlijk iets en *alles* zien en *alles* lezen en ervaren is nóg gevaarlijker.

Onze Moeder, de Heilige Kerk, nu *kent* dat gevaar en als eene eindeloos bezorgde en liefdevolle moeder wil ze zoo zielsgraag haar geliefde kinderen voor gevaar en leed en voor bederf bewaren. Daarom neemt Zij onder Hare hoede de gevaarlijkste factor in het menschenleven n.l. de lectuur. Wat er in de gemoederen al bedorven en vernield is door verkeerde lectuur, Veritas, dat is niet ná te gaan; maar wees er *zeker* van dat het onheil ontzettend is! En als ik dan ook de niet-Roomsche aanraad om eens te lezen van Roomsch Katholieke zijde, dan doe ik dat omdat ik weet, dat daar niets gevonden zal worden wat hart en geest bederven, verwarren en vernietigen kan. De meeste menschen hebben slechts tijd om te lezen voor hun ont-

spanning en indien ze dan nog zelf onder het vele goede en ongure moesten gaan *zoeken*, ze zouden daar geen tijd voor hebben.

Bovendien is 't waar dat de duivel zich veelal voordoet in een mooi gewaad en dus zeer aantrekkelijk is en er vele onschuldige zielen zijn, die zonder 't zelf te willen of te weten, gaandeweg zouden geraken op een weg die op den duur zou blijken onveilig te zijn. Dat onze Moeder dus over ons waakt in deze strekt Haar tot Eer. Meen echter niet dat aan 'bevoegden' iets te lezen wordt verboden, om iets te verbieden moet 't eerst 'gekeurd' zijn,

Alles nu wat den toetssteen niet kan doorstaan, wordt als onwaardig gekenmerkt. Is dat niet mooi? Maar als men vuile en zedelooze dingen elimineert, schrapt men dan ook alles wat aan de ontwikkeling van kunst en wetenschappen in den weg staan? Me dunkt van neen en dàt onware verwijt treft den Roomschen steeds.

In Uw correspondentie aan Noord hebt U meer dan duidelijk gezegd wàt de 'nonnen' *doen.* Wat de monniken doen voor de kunsten en wetenschappen is bekend door ieder ontwikkeld mensch.

Nergens is de gelegenheid tot diepe en ernstige studie zóó volmaakt gunstig als in een klooster en de maatschappij dankt dan ook zeer veel aan de studie tusschen kloostermuren.

Maar gerust mogen Unicum II, Moeder II, Beb. en Norma me schrijven, gerust en gaarne wil ik antwoorden ook!

En heerlijk vind ik 't dat andere óók hun indrukken geven van Sint Pieter, ik heb er niet ééne, maar *vele!* Als Symbool der Eenheid van ons Heilig Geloof is Sint Pieter me lief en zou Hij me lief zijn, óok al was 't een monster van leelijkheid! Hoe ik Sint Pieter vind uit een oogpunt van kunst, schrijf ik óók eens. Wat ik vind van de oude baziliek onder den nieuwen Sint Pieter, vertel ik U óók eens! Hóe ik een dienst vind in Sint Pieter komt óók nog en of men al of niet bidden kan in Sint Pieter dat hangt èn van den mensch èn van de omstandigheden èn van het oogenblik af!

En nu ten slotte de kapitein, die me niet voor vol en niet voor vol-bloed hollandsch aanziet. Jawel kaptein, tot Uw orders! Ik ben èn hollandsch èn ik heb evenals U geschiedenis geleerd, nèt als U op een protestantsche school! Maar freule Lohman heeft U al ingelicht en misschien gaat U nú wel eens lezen uit de roomsche boeken de geschiedenis om onpartijdig, net als ik, van 2 kanten te kunnen oordeelen. Dat zal heerlijk zijn kapitein, want het is heusch wel eens noodig, dat een eerlijk krijgsman zich vóór deze zaak spant. U zult Uw protestantsche medebroeders een dienst doen als U eens flink gaat onderzoeken. Misschien zijn er behalve uit de vaderlandsche geschiedenis, ook nog veel méér dingen die U hinderen in de Roomschen en we kunnen dan van de gelegenheid gebruik maken om ook in andere dingen tot beter en zuiverder inzicht te komen. Ik wed dat U ook een verkeerd idée hebt over de onfeilbaarheid van den Paus. Maar misschien vergis ik me ook en denk ik wat voorbarig. In ieder geval verheugt 't me waarde kapitein, dat een strijder voor het vaderland, waar hij meent onrecht te zien, naar de wapens grijpt. Dat zie ik veel liever dan lauwheid en onverschilligheid.

Ziezoo freulelief, dat is een lange brief aan U, 't is alles naar aanleiding der laatste Holl. Lelie.

HELENA VAN ROGGEN - BLOMHERT.

Nijmegen, 14 Februari.

Hôtel *Boggia.*

Het sterkst
naar het Deensch van Herman Bang.

Wij zaten in den Zoölogischen Tuin vóor het restaurant. De witte bloemen langs de balustrade schitterden in de vallende schemering met een eigenaardigen, schellen glans, witte vlammen gelijk. - Bloemen krijgen die fosforachtige schittering als het onweert. - Vóór ons in den grooten vijver sloegen de flamingo's onrustig de trillende, licht-roode vleugels uit. Zij geleken orchideeën, die uit het water verrezen waren en door den wind heen en weer bewogen werden. En het gekrijsch der gieren sneed als het scherp knersen van een boor door het lawaai van het hoorn-orkest. Als we over ons tafeltje heen bogen, konden we de vogels zien in de kooien, die langzamerhand in 't duister gehuld werden. De dieren schenen niet meer dan schaduwen, die zich bewogen en kale, spookachtige halzen uitstrekten. François Carville was zoo bang voor het onweer als een vrouw en streek voortdurend werktuigelijk en zenuwachtig met zijn hand over zijn voorhoofd. Plotseling zeide hij:

‘Wat spelen ze?’

‘Salome.’

Het was Raolo Bratianu, die antwoordde.

‘Wat zijn de bliksemstralen bleek,’ zeide Francis Ewelyn en verzette zijn groene glas.

Een nieuwe bliksemstraal - één enkele streep van wit over het krimpend loof der berken, terwijl de tijgers, met wijd open muilen, bij dien nieuwen bliksemstraal en bij weer een nieuwen een gorgelend klagen uitstieten en de otter met zijn loopende oogen en over heel zijn slijmerig lichaam trillend, een jammerend geluid voortbracht als dat van een adder, die plotseling heeft leeren praten.

‘Wat spelen ze?’ vroeg François Carville weer, terwijl hij voortdurend dezelfde handbeweging maakte.

‘Salome,’ herhaalde Raolo, die steeds den

rook van zijn Egyptische cigaret tusschen zijn gesloten lippen uitblies alsof hij de geheele van onweer zwangere lucht vervullen wilde met de licht-blauwe, dooreen gestrengelde slangen.

'Wat glinsteren de berken,' zeide Ewelyn, die zacht sprak.

'Ja,' zeide Raolo, terwijl de leeuwen achter hun tralies een dof reutelend klagen uitstieten, dat klonk als de ademtocht van een reus, die door booze droomen geplaagd wordt:

'De berken zijn de geesten onder de boomen.'

'Hemel!'

Het was François, die een lichten kreet uitstiet en weer zweeg - terwijl een hevige slag van den dreunenden hemel nederdaalde, alsof al de tralies der ijzeren kooien tegelijk schudden, barstten en braken. En opeens brak er uit alle kooien en uit alle vijvers, uit alle omheinde plaatsen en plassen en uit duizenden stallen een kreet los.... Een kreet uit duizenden kelen, van viervoetige dieren, vogels en reptilen, die zich weer in duizend verschillende geluiden oploste, terwijl de olifanten trillend en dof brullend hun sidderende snuiten omhoog hieven en het ivoor der slagtanden in het licht van den flitsenden bliksemstraal schitterde.

De vluchtende flamingo's boven het water van de vijvers sloegen met de verlamde vleugels en de verschrikte gieren bogen de kale koppen en sleepten hun lichaam door het zand van de kooi.

'Ga zitten,' zeide Raolo hard en door de onafgebroken oorverdoovende hoorn-muziek heen zeide hij:

'Luister toch naar Salome.'

Onder een nieuwen bliksemstraal sloegen plotseling al de honderden uilen hun onhoorbare vleugels uit en piepten zooals gevangen rotten piepen onder een pest-epidemie en de koningsarend viel, hoog boven uit de kooi, als een levenlooze massa naar beneden -, zijn vleugels konden hem niet dragen.

Heel in de verte jammerde een struisvogel als een hond, die huilt, terwijl Menelik's leeuw in zijn hok was opgestaan en zich als verlamd van schrik aan de ijzeren stangen vastklampte - scharlaken-rood als druipend van bloed.

Wij hadden allen gezwegen.

En wij hoorden nog het zwak geweeklaag der herten - toen de muziek ophield.

'Kom, nu gaan we naar binnen,' zeide Ewelyn, 'nu begint 't te regenen.'

Zwaar vielen de eerste droppels op het blad van de tafel neer, en wij stonden op.

'Kom, Carville,' zeide ik, die aan de deur stond.

'Kom, Carville,' herhaalde ik, en hij kwam.

Raolo Bratianu alleen bleef voor het witte hek staan en liet den regen op zijn opgeheven gelaat vallen, terwijl het gesteun der leeuwen in de plotselinge stilte wegstierf als een lang gerekt, ver weg zuchten.

Wij gingen in een hoek zitten en bestelden iets te eten. Het eten kwam en wij aten niet, maar vergaten de spijzen op onze borden - terwijl François Carville, die het meest in den hoek verborgen zat, zoo in elkaar gedoken dat zijn anders zoo bizonder slank lichaam niet meer dan een bundeltje kleeren geleek, over Ceylon begon te praten, wonderlijk opgewonden. Maar we waren allen wonderlijk opgewonden, alsof al het gejammer en al de schaduwen van die van angst trillende dieren allerlei droefgeestige geheimen te voorschijn hadden geroepen en herinneringen, die men ontvlieden wil en of alle onaangename souvenirs uit de poelen waarin ze sliepen

ontwaakt waren.... Alsof al die herinneringen hun giftige tongen uitstaken als slangen, uitgestrekt op een oever dien ze met moeite bereikt hadden... François Carville begon dus over Ceylon te praten en over Indië en over de gezichten der Boeddha's en over de Fakirs, de bezweerders, die zich levend lieten begraven.

- 'Hun wil,' zeide hij (en de witte handen die zijn knie omklemden schenen nog witter): 'Hun wil doodt hun eigen lichaam, doodt het zóo, dat het stijf en koud wordt. En zij hebben evenmin behoefte aan lucht, als aan voedsel en zonlicht. Zeker, ik heb 't gezien,' en heftig keerde hij zich naar Raolo toe.

'Ik geloof je immers,' antwoordde Bratianu en glimlachte, terwijl de Scandinaaf zijn bruin gelaat had omgewend en François Carville voortdurend aankeek.

Maar François Carville ging met zijn verhaal door:

'Ik heb ze zien begraven terwijl ze dood schenen - dood schenen en toch leefden.'

De Scandinaaf bewoog zijn lippen:

'De wil is sterk. Die kan ook dooden - alleen, zonder werktuig.'

'De wil van een stervende bijvoorbeeld kan wonderen uitrichten,' zeide Ewelyn (en ook hij sprak zonderling gehaast, alsof de woorden hem ontglipten zonder dat hij ze uiten wilde en tegen beter weten in).

'Alle verhalen van geestverschijningen verklaren dit.'

'Verhalen van geestverschijningen - wat bedoel je?' vroeg Raolo.

'Wel,' antwoordde Raolo, die nu bijna in dezelfde houding zat als Carville te voren, 'bijvoorbeeld zoogenaamde waarschuwingen en voorteekens kunnen ontstaan door den wil van een stervende - door diens gedachten. De kracht der gedachte neemt toe, waanneer het denkvermogen dreigt voor altijd te verdwijnen.'

Hij zweeg even vóór hij op dezelfde wijze doorging: 'Mijn stervende moeder oefende een groote suggestie uit door haar gedachten - afstand deed er niet toe, vrienden die drie mijlen ver woonden drong zij haar gedachten op...'

'Zagen ze haar?' zeide Carville en zijn stem klonk alsof het in het lichte restaurant geheel donker en nacht was.

'Neen,' antwoordde Ewelyn: 'dat is het wonderlijke. Maar ik denk dikwijls dat de geheimzinnige golvingen die de gedachten vormen - de geheimzinnige draden, die onze gedachten zijn, onderweeg zich vereenigen met andere golvingen en met andere draden en zoo komen ze dan, wel is waar veranderd, tot het doel - tot hen aan wie gedacht wordt - - maar komen doen ze er toch...

Maar eigenlijk,' vervolgde Ewelyn (en zijn oogen keken verstrooid naar de electrische kroon van de zaal) 'heeft dit met de zaak niets te maken, er schoot me alleen maar iets te binnen. Mijn moeders gedachte uitte zich namelijk heel duidelijk in een melodie...'

'Kom, vertel nou,' zeide Raolo, die met zijn glas tegen de tafel stiet.

Ewelyn antwoordde:

'Er is niet veel te vertellen. Niet meer dan dit: In de kamer waar mijn moeder ziek lag, stond een klein harmonium dicht bij haar bed, en even vóor zij stierf, maar een paar minuten vóor zij stierf, vroeg zij mijn zuster een psalm te spelen, een psalm waarvan zij altijd zooveel gehouden had. Ik zat aan haar bed met haar hand in de mijne. Het was of de kou langs haar arm naar haar verstijvende hand gleed. Toen bewoog zij heel zachtjes haar vingers en wilde haar oogen opslaan - die al gebroken waren...

"Wat is er?"

"Wat is er?" fluisterde ik vlak bij haar mond.

"Groet ook de vrienden op Rock Hill," fluisterde zij en wilde haar armen opheffen, maar kon niet meer.

Op Rock Hill woonden onze beste vrienden. Het was drie mijl van ons af... Zij zaten aan het ontbijt. Zij hadden over alles en nog wat gepraat - over koetjes en kalfjes. Toen hoorden ze plotseling *allen* drie, vier tonen, hooge, volle orgeltonen, door de kamer glijden - de tonen van den psalm - en wegsterven...

Toen zeide de vrouw des huizes:

"Nu stierf Mrs. Ewelyn."

En zij wisten dat zij dood was.'

Ewelyn zweeg weer en niemand van ons zeide een woord, vóor hij vervolgde:

'Zij had hun haar groeten laten overbrengen, zij had hun haar laatste gedachte opgedrongen - maar door de orgeltonen.'

François Carville knikte, terwijl Ewelyn een oogenblik de oogen gesloten had:

'Wat is er toch veel dat we niet weten,' zeide hij.

De Scandinaaf keek met denzelfden strakken blik voor zich uit.

'Ja, de wil van den mensch is sterk,' zeide hij.

En Raolo Bratianu zeide:

‘Men behoeft juist niet op sterven te liggen om anderen te suggereeren, of te waarschuwen zooals jij het noemt.’

‘Wat bedoel je?’ vroeg François Carville met een wonderlijk schuwe beweging alsof hij bang was voor een nieuw geheim.

Raolo Bratianu antwoordde:

‘Ik bedoel, dat ik een vriend had - nu is hij dood, hij stierf twee jaar geleden, hij werd niet ouder dan zeven en twintig jaar - die, als hij wilde, voor zijn vrienden verschijnen kon...’

Ik begon te lachen:

‘We weten allen, Raolo, dat de Roemeniërs een bizonder levendige fantasie hebben...’

Maar Raolo herhaalde, terwijl hij zich naar mij toewendde:

‘Hij kon voor hen verschijnen als hij er zich toe dwong en in elkaar gedoken zat, met 't bovenlijf voorover - zoo moest hij zitten - en strak voor zich uit staarde, alsof hij dengeen aan wien hij dacht reeds in 't gezicht keek - - Ik verzeker je dat hij als hij zoo zat kon verschijnen voor dengeen aan wien hij dan dacht. Ik zelf ben ontwaakt, midden in den nacht ontwaakt en zag hem bij 't openen van mijn oogen aan mijn bed staan, aan 't voeteneinde - in levende lijve...

En als we elkaar dan den volgenden dag in 't café ontmoetten, zeide hij hartelijk lachend:

‘Je hebt me zeker gisteren avond wel gezien? Ik heb aan je gedacht.’

Raolo Bratianu zweeg een oogenblik en zeide toen met eenigszins veranderde stem:

‘Maar alleen voor zijn vrienden kon hij verschijnen. Bij vreemden lukte het niet.’

Wij zwegen allen, tot François Carville op eens zeide met zijn toonlooze stem (de hemel weet door welke gedachten-associatie):

‘Waaraan is hij gestorven?’

‘Gestorven?’ zeide Paolo verbaasd. ‘Aan een ongeluk met zijn automobiel.’

‘Kijk,’ zeide Carville en richtte zich plotseling half op, ‘daar licht 't weer.’

‘Ja.’

Wij keken allen door de vensters en zagen een paar bliksemstralen tusschen de berken flitsen, terwijl de flamingo's met ploffende vleugels den vijver doorkliefden - glinsterend, met uitgestrekte halzen, als bleeke vogel-spoken...

‘Hoor de uilen eens zingen,’ zeide Bratianu en glimlachte weer.

De gieren krijschten, met de oogen strak gericht op de bliksemschichten, draaiden de geribde halsen om en om en openden wijd den bek. De uilen piepten zacht, onbewegelijk en met de gele oogen wijd open gesperd.

‘Kom, laten we naar huis gaan,’ zeide Carville: ‘Waarom gingen we hier ook heen.’

Raolo Bratianu lachte:

‘Om te kijken,’ zeide hij.

Maar de Scandinaaf had, in zijn eigen gedachten verdiept, blijkbaar nìets gehoord.

Hij zeide, terwijl hij voortdurend voor zich uit staarde:

‘Ja, de wil is sterk. Die alleen kan dooden ook.’

Raolo Bratianu antwoordde:

‘Dat zeg je nou voor de tweede maal.’

Hij lachte:

‘Je zegt 't als een soort refrein - als een refrein van een ballade.’

Er kwam een lichte glinstering in de oogen van den Scandinaaf:

‘Ik heb er reden toe,’ zeide hij, ‘want door mijn wil alleen ben ik eens een moordenaar geworden - ik gebruikte geen geweld, geen werktuig, mijn wil alleen was genoeg.’

‘Wat zeg je daar?’ vroeg Carville.

De Scandinaaf antwoordde zonder zich te verroeren:

‘Dat mijn *wil* om iemand te vermoorden, werkelijk eens de dood van iemand ten gevolge had. En de herinnering daaraan is de vreeselijkste herinnering uit mijn heele leven.’

Hij zweeg even en vervolgde toen:

‘Want de moord was te voren beraamd.’

‘Kom,’ zeide Ewelyn en deed alsof hij den Scandinaaf bij den arm wilde grijpen, terwijl Carville in zijn hoek gedoken, den Scandinaaf in het gezicht staarde en Raolo met half toegeknepen oogen glimlachend de kronkelende slangetjes van zijn cigaret nakeek.

De Scandinaaf ging voort:

‘Zeker, ik wilde iemand vermoorden en ik deed het...’

Raolo Bratianu glimlachte voortdurend tegen de blauwe slangetjes:

‘Kom vriend, dat zijn van die dingen, die men zich later verbeeldt en in slapelooze nachten verzint.’

De Scandinaaf was van houding veranderd. Hij leunde met de ellebogen op de tafel en hield het hoofd tusschen de beide handen.

‘Je kunt zelf oordeelen,’ zeide hij. ‘Maar mijn verhaal is lang.’

Ik had mijn gezicht naar de vensters gekeerd. De bliksemstralen schoten nog voortdurend langs de boomen, terwijl het zoo stortregende dat alles achter een muur verscholen scheen.

De Scandinaaf, die in dezelfde houding zat met de kin op zijn gevouwen handen (ik had nooit te voren opgemerkt dat er zooveel kracht uit die handen sprak) zeide:

‘Het was in Parijs. In het jaar dat we zooveel Scandinavische stukken opvoerden. Ik was tot zekere hoogte de leidsman. Het was heel moeilijk om de noodige krachten bijeen te krijgen. Ik had de verantwoording voor allen en niemand achter de hand dan lui die me zouden aanvallen als ik me vergist had. Ik zeg dit niet om wat ik deed te vergrooten, maar om mijn gemoedsstemming te verklaren en de omstandigheden bloot te leggen, de omstandigheden’ (hij zweeg een oogenblik) ‘waaronder ik dus - handelde.

Ik zelf had allen te verdedigen en om mij zelf te verdedigen als ik struikelde, had ik niemand. Zoo was dus de situatie.

Daarbij waren de verdedigingsmiddelen gering. Waar de stukken het hoogst stonden, waren de acteurs onervaren en jong. Het theater was arm. Het publiek was onrustig en wantrouwend.

Zoo stonden de zaken.’

Hij zweeg even en ik zeide:

‘Ik heb er iets van gehoord.’

De Scandinaaf veranderde van houding en vouwde de handen om de knieën:

‘We zouden dus “Boven de Kracht” opvoeren.

Het was het moeilijkst van al onze stukken en zou ons de grootste overwinning kunnen bezorgen. De droogste gemoederen hongeren 't meest naar regen en het ongeloof dorst het hevigst naar het mirakel. Maar hoe zouden we de acteurs vinden? Ik was er al aan gewend hen vertrouwd te maken met het voorstellingsvermogen van een ander volk - maar hier zou ik ze een heel andere wereld moeten binnen leiden. Enfin, ten slotte hadden we ze dan toch bijna bij elkaar. Alleen een Elias hadden we niet. Herinneren jullie je hem? Elias, de zoon van Sang. Elias "wiens kleeren hem branden," die 't meest verlangde, de meest geloovige van alle ongeloovigen. Ja - jullie weet wel wien ik bedoel - - hij, die in 't tweede deel "de, zaal van het kapitaal" in de lucht laat vliegen, zóo wanhopend geloovig is hij geworden. Misschien is hij wel de belangrijkste figuur uit het geheele drama. In ieder geval is hij de gevaarlijkste. Dat wist ik en hem hadden we juist niet. Wij hadden al verscheidene leerlingen van het conservatoire beproefd. Zij waren allen even onmogelijk. We hadden ik weet niet hoeveel "minnaars" beproefd uit Parijs, uit de voorsteden en uit Versailles. Die waren al even onmogelijk als de andere en begrepen er geen jota van. En we moesten 't opgeven, 't geheel opgeven indien we geen Elias vonden.'

Hij zweeg even alsof hij op adem moest komen: 'Toen zeide de directeur op zekeren dag, terwijl hij met zijn tanden op zijn dunne lip beet:

'We moeten Crangier eens probeeren.'

'Wie is Crangier?' vroeg ik.

'Een van de leerlingen', antwoordde de directeur. 'Hij moet die rol eens spelen.'

'Maar waarom probeeren we hem nu pas?'

'Omdat hij onmogelijk is,' - en de directeur schopte met zijn lange beenen, zooals hij gewoon was als de geheele boel op 't punt stond in duigen te vallen -:

'Hij is onmogelijk. Maar u moet hem dan maar dresseeren. Hij heeft de gegevens er voor.'

'Hoe oud is hij?' vroeg ik.

'Hij is zeker wel een en twintig, of twee en twintig - weet ik 't!'

'En hij heeft zeker wel nooit te voren comedie gespeeld?' viel ik hem in de rede.

De directeur lachte:

'Neen, maar wacht maar, nu krijgt u hem morgen te zien.'

Toen ik den volgenden morgen in de directiekamer kwam, stond er een jongmensch bij de deur. Vlak bij de deur. Ik dacht dat het de een of andere boodschaplooper was en zag niet anders dan dat hij allerwanhopendst mager was. Ik ging mijn brieven zitten lezen toen de directeur binnen kwam. De boodschaplooper stond nog steeds bij de deur...

'Gloeien morgen,' zeide de directeur. En (ik herinner 't me heel goed) hij zeide nog veel meer, dat soort dingen die iemand zegt, die zich gegeneerd voelt en verlegen is, voordat hij met zijn hand naar de deur wees, naar den boodschaplooper:

'Ja,' zeide hij 'daar hebben we dus Meneer Crangier.' Ik had me omgedraaid:

Dat - *dat* was Meneer Crangier, *dat* was Elias.

De boodschaplooper was Elias.

Ik had iets willen zeggen - maar ik hield me in: Stakkerd, wat zag hij er verschrikt uit. Hij had bizonder groote oogen (hij lijdt honger, zei ik in mezelf) en zijn hals was zoo mager als die van een vogel, of van een grijsaard. Neen, ik heb nog nooit een paar oogen en een paar handen zoo verschrikt gezien...

'Is dat Meneer Crangier?' zeide ik alleen.

Ondertusschen hield de boodschaplooper krampachtig zijn hoed tusschen zijn beide handen, zijn vilten hoed, waardoor men heen kon kijken - daar was ik zeker van.

'U wilt dus wel eens met Crangier spreken, nietwaar? De rol kent hij,' zeide de directeur.

De directeur ging heen en wij bleven alleen. Ik verzocht den man plaats te nemen. (Ja, ik vertel 't met opzet zoo nauwkeurig van 't begin af opdat jullie 't geval begrijpen zullen - en weten zullen wie 't was dien ik vermoordde.) Hij ging recht over me zitten op 't uiterste puntje van een stoel. (Ja, die oogen lijden honger, zeide ik weer in mezelf.) En ik vroeg hem:

'U hebt dus nooit te voren gespeeld?'

'Jawel, Meneer.'

'Waar?'

'In de provincie.'

'Waar in de provincie?'

'Overal, met tooneelgezelschappen.'

(*Wordt vervolgd*).

Varia.

De eerste ‘bataille de fleurs’ te Menton.

Wie heeft wel eens niet hooren spreken van de ‘Blumen-schlachten’, zooals de duitschers - aan de Riviera zoo talrijk vertegenwoordigd - zeggen, in het Zuiden, in Nice en Menton!

Van jaar tot jaar worden ze intusschen minder interessant, wat het aantal versierde

Bataille de fleurs. Menton, 11 Februari '08.

Versierd ponney-rijtuigje na de vaandel-uitreiking.

Twee jonge meisjes.

rijtuigen zoowel als wat het smaakvolle der aangebrachte bloemenversieringen betreft. Toch is het nog altijd een aardig gezicht,

Versierd rijtuig.

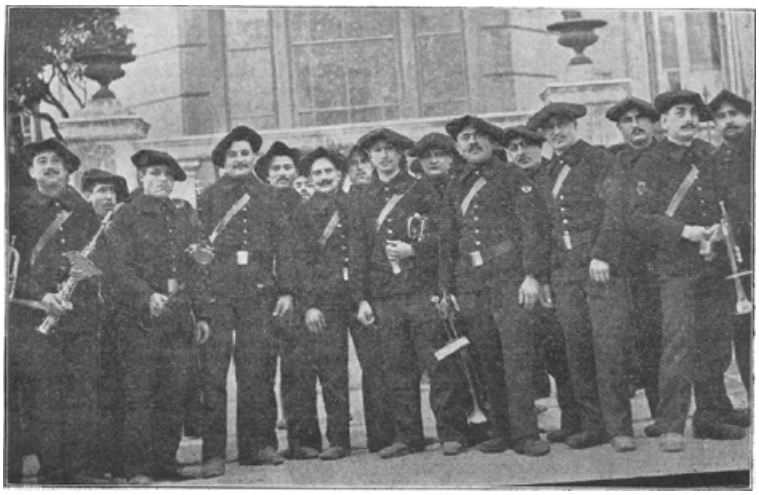

Soldaten van het 27ste te Menton ingekwartierd, die de orde helpen bewaren en met muziek voorafgaan bij de opening van het feest.

die feestelijk-versierde tribunes met toeschouwers, waartusschen de rijtuigen langzaam op en neer rijden in afwachting van de vaandeluitreiking straks, terwijl van alle zijden, uit de reien toeschouwers, van de tribunes, uit de wagens, bouquetten en bloemen lachend en groetend heen en weer vliegen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Een woord bij de nieuwe Modes straks.

Bij de nieuwe modes, die het naderend voorjaar brengt, is het niet overbodig voor de zooveelste maal te wijzen op het gevaar van slaafschheid, waaraan de meeste dames zich schuldig maken helaas. Elke mode-causerie, van éénige beteekenis, houdt het zoo terecht hare lezeressen voor oogen, dat zij bij het kiezen van hoeden, japonnen, kleuren, wat het ook zij, vóór alles te rade moeten gaan met haar eigen persoonlijkheid en smaak, en *niet* met wat nu eenmaal 'mode' is. Helaas, hoe weinig wordt die gegeven raad in practijk gebracht.!

Kleine hoeden op zware dikke vrouwen, robes-princesse op lompe gedrongen figuren; tailleur-japonnen die alle leelijke vormen doen uitkomen op magere platte bustes waarvoor een blouse-lijf noodzaak is, etc., etc.! Al dergelijke en nog véél ergere *fouten* worden voortdurend gemaakt.! - Zeker, niemand kan zich geheel en al onttrekken aan de heerschende mode-voorschriften, maar iedereen kan ze met oordeel toepassen op eigen-ik. Als b.v. groen U niet staat, neem het dan *nooit*, al is het duizendmaal mode-kleur. Als gij een gelaat hebt dat door een grooten hoed wordt geflatteerd, laat U dan niet verleiden door de modiste, die U vertelt dat toques en kleine hoeden met hooge bollen in het a.s. seizoen weer het allernieuwste zullen zijn. Indien gij plat van buste zijt, kies dan nimmer een model van japon die deze fout accentueert, al ziet zij op de modeplaat nog zoo gracieus uit op de teekening.

In Punch las ik vóór eenige jaren een aardige illustratie van wat ik bedoel. In den vorm van 'brieven' aan den uitgever, beklaagden zich eenige dames, dat de dingen die zij op advertenties hadden aangeschaft op haar-zelven zoo anders stonden dan op de reclame-plaatjes. Teekeningen met de vaardige pen der wereldbekende teekenaars van Punch, maakten de zaak duidelijk en belachelijk tevens. Hier het reclame-plaatje, een mooi jong gezichtje met veel haar en lachenden mond, daar de koopster, een oude-juffrouw, met zichtbaar dun hoofdhaar en rimpels.! Effect van denzelfden hoed natuurlijk totaal verschillend.!

- Het ware goed indien die Punch-teekeningen voortdurend in gedachte werden gehouden door de meeste dames, voor wie het voldoende is iets mooi te zien op een ander, om het zelve na te volgen, zonder rekening te houden met figuur, leeftijd, beurs, persoonlijkheid.

Men herkent een *goed*-gekleede dame altijd aan het persoonlijke in haar smaak, in de zorg waarmede zij kiest voor zich-zelve, zonder over te laten aan naaisters en modistes. De mode is op dit oogenblik *leelijk*, door overlading. De wegrondende jacquetten maken ook de slankste figuren breed en lomp; de overdadig gegarneerde rokken zijn noch practisch noch elegant. De cape-mouwen die dezen winter te vergeefs trachtten burgerrecht te verkrijgen, gelukkig, waren het toppunt van wansmaak. Dus kan men juist nu niet genoeg op zijn hoede zijn, waar het geldt zich te vergapen aan 'nieuwe modes'. Distinctie en goede-smaak kenmerken zich steeds door *eenvoud* en goede-coupe.! Overlading en grove-dingen, die mooi willen lijken maar het niet zijn, doen altijd vulgair aan. Een vrouw, in wier toilet haar persoonlijkheid spreekt, weet voor zich-zelve, wat zij wil en laat zich niet leiden door tijdelijke mode-afdwalingen.

Redactrice toilet.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Mevrouw P. - - Het is zeer vriendelijk van U mij zoo waardeerend te schrijven. Ik vind met U de cape-mouwen héél leelijk. -
Suze. - Het artikel Corsetten is, schijnt het, voor vele dames een, dat haar veel moeite en hoofdbreken kost. Bedenk dat *zuinigheid* in zulk een geval de wijsheid bedriegt. Een goed corset is méér waard dan een mooie japon, want gij hebt niets aan de laatste zonder het eerste artikel.
Willy. - Ik ben blij dat het artikeltje Alles op zijn tijd U een amusante afwisseling was. Ik zal trachten in dien geest nog eens iets te maken.
S.S. - Veeren boa's - als ze echt zijn - zijn duur. Een goedkoopere soort is niet fijn en zou ik U dus afraden.
Femina. - Spoedig.
REDACTRICE toilet.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs *particulieren* weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden *niet* meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Lieve **L.S.** - Het is wel

wat onbeleefd, dat ik U zoo maar bij Uw vóórletters aanspreek, maar als ik U Uw titel geef, dan bemerkt men misschien wie U bent; dus ik hoop nu maar, dat U deze familariteit niet kwalijk neemt. Ik wil U allereerst heel hartelijk danken, namens mijn ouders, voor het heerlijke geschenk, U weet wel, en dan wil ik T. meteen eens vertellen, hoe dankbaar wij haar allemaal zijn, voor al de moeite, die zij zich voor ons geeft. Wij, Benjamin en ik, zenden U een mandje met mandarijnen, uit onzen eigen tuin. Benjamin wil er óók aan meedoen, omdat ze uit *zijn* land zijn, zegt hij. Maar ik had ze liever alleen willen geven, omdat *ik* U ken en hij niet. Ik denk altijd terug aan mijn heerlijken verjaardag bij U, drie jaar geleden, en hoe prettig dat was. We hebben nu mijn verjaardag wel heel gezellig gevierd, allemaal samen, maar voor drie jaar bij U, was toch veel deftiger, zoo alléén hoofdpersoon te zijn!

Marie zegt, dat ze gauw weer eens zal schrijven. Hierbij hebt U alvast ons portret met haar. Zij heeft dat laten maken, terwijl onze ouders verleden jaar op die reis waren naar Italie en hun toen als een souvenir nagezonden.

Dag lieve, lieve L.S. Heel veel zoentjes van mij en hartelijke groeten van ons allemaal, ook aan T.

Uw U he*e*l liefhebbende
FRITS.

Lieve L.S. - Ik ken U wel niet en T. ook niet, maar Frits zegt, dat U zoo lief zijt, dus zend ik U maar vast heel veel zoentjes, en als ik in Holland kom (maar *ik* vind de zon hier in mijn eigen land veel prettiger dan de kou daar,) mag ik dan, als 't U blieft, met Frits mee op visite komen bij U? Ik zal heel lief en zoet zijn.

Dag T. - Ik houd ook veel van U, omdat Frits het ook doet.
Uw U heel liefhebbende
BENJAMIN.

E.L.S. - Ik heb Uw stuk opgenomen in Gedachtenwisselingen, gelijk gij zult hebben gezien. Gij wilt mijne opinie weten over het onderwerp. Ik heb die reeds meermalen uitgesproken, ook in hoofdartikelen. Om dus niet al te veel in herhalingen te vallen, moet ik kort zijn. Ja, 'hoofdzakelijk' geef ik inderdaad de schuld van het minder dan vroeger trouwen aan de vrouwen-zelve. Ik heb daarbij op het oog noch de upper-ten, noch de laagste volksklassen, maar de middelstanden. In de Upper-ten trouwen afgeleefde jongelui, om geld of standsredenen, ten slotte gewoonlijk nog wel, en in de allerlaagste klassen leven mannen en vrouwen dikwijls te samen zonder wettelijke verbintenis. Daarmee vallen deze categoriën buiten beschouwing. Dat echter heden ten dage een jongmensch, met een beperkt inkomen, er tegen opziet zich te binden levenslang aan een vrouw, die alleen de voordeelen van het huwelijk genieten wil, zonder er de plichten van op zich te nemen, kan ik mij zeer goed begrijpen. Ik spreek nu niet van de intieme huwelijksplicht, - waartegen heel veel hedendaagsche vrouwen, als zij maar eerst den man hebben, - óôk bezwaar maken, maar ik denk aan de zorgen voor huishouden, kinderen, kleederen, koken, enz., enz. De man verdient; wat doet de vrouw in dien tusschentijd? Zij geniet van dat geld, maar zij kent niets, noch naaien, noch huishouden, noch wasschen, noch strijken, noch koken; om van het *zelve* de kinderen verzorgen niet eens te spreken. - In het hoofdartikel waarvan ik hierboven spreek, haalde ik meer dan een voorbeeld aan uit de werkelijkheid, uit eigen aanschouwen, van zulke huishoudens waar een of meer dienstboden allen arbeid moeten verrichten omdat 'mevrouw' niet wil en niet kan werken, zich voor alles van dien aard te veel 'dame' gelooft. Ik zeg met opzet *gelooft* want hoe fijner beschaafd wij zijn, hoe meer wij voelen dat geen arbeid van welken

aard ook beneden ons is, en zeker allerminst die welke ligt op het terrein van het huiselijkleven, daar waar de vrouw behóórt te zijn en te arbeiden. - Is het dan wonder dat onder zulke omstandigheden de meeste mannen liever ‘vrij’ blijven dan zich te verplichten tot het levenlang onderhouden van een gezin, waarin de moeder hem allicht na korten tijd lichamelijk verveelt, terwijl zij overigens niets doet of bezit om hem te boeien of zijn leven te veraangenamen? De maatschappij is zoo ingericht dat elke man ongestraft zich kan schadeloos stellen wat zijn behoefte aan lichamelijken omgang betreft bij welke vrouw ook, desnoods een gezin bij haar kan onderhouden, zonder zich daardoor in de oogen van de wereld onmogelijk te maken; wanneer hij te eeniger tijd wil trouwen wordt hij toch nog met open armen ontvangen. Zoolang echter zijn vrijheid duurt, heeft hij op die wijze de genietingen van het huwelijk zonder de finantieele zorgen

en schaduwzijden ervan. Indien onze hedendaagsche meisjes werden opgevoed zooals onze moeders en grootmoeders, practisch en degelijk, dan zouden zij in het huwelijk meebrengen werk*kracht* en werk*lust.* Het gebrek aan een grooten bruidschat werd dan vergoed door eenvoud in levenswijze en in genoegens, en door een eigenhandig verrichten van al datgene wat nu wordt opgedragen aan meiden, huisnaaisters, werkvrouwen, waschvrouwen, oppassers, kindermeiden, verpleegsters, al de rondslomp van bediening van dit en van dat, waarop een hedendaagsch middelstand huishouden zonder geld drijft; alles uitgaven welke de man, de kostverdiener, moet betalen terwijl mevrouw op straat wandelt, nuttig is, liefdadigheidsfeesten organiseert, spreekt over kiesrecht of tegen onzedelijkheid, ook wel kletst op afternoontea of in onze club of waar dan ook Haar *wijze* van zich amuseeren hangt af van haar persoonlijken smaak, maar amuseeren, zich den ganschen dag amuseeren, ziedaar haar eenige bezigheid. - Op het punt kiesrecht heb ik in die correspondentie waarover gij schrijft reeds zoo uitvoerig mijne meening gezegd onlangs, dat ik daarop niet kan terugkomen. - Wat de schreeuwende onrechtvaardigheid aangaat, al zie en erken ik haar, zij laat mij - om de in die correspondentie uiteengezette redenen - zoo koud dat ik er volgaarne genoegen meeneem. Andere onrechtvaardigheden, die b.v. welke dagelijks aan de weerlooze dieren worden begaan, en waartegen niemand bijna opkomt, brengen mijn bloed aan het koken. Ik heb tijd noch lust een hand uit te steken voor 't verkrijgen van kiesrecht dat alleen beteekent het recht te mogen meeknoeien op politiek gebied. Want knoeien doet elke regeering en elke partij. Ik moet lachen om Uw echt *vrouwelijk* argument waar gij in Uw betoog mij aan boord komt met hetgeen een *man* al of niet zou doen. Bij al Uw onafhankelijkheid zit het nadoen van den man U dus nog zoo ingeboren dat gij instinctmatig in hem een voorbeeld ziet. Wel, ik zeg U heel eerlijk dat het mij volkomen koud laat wat een man al of niet zou doen in dezen. Ik oordeel daarin voor mij zelve, en ik voor mij voel niet de minste roeping mee te doen aan het geschreeuw. Aan ‘hervormingen’ en ‘verbeteringen’ in zake politiek geloof ik niet. Regeeren sluit dat uit. Elke staatsman, van welke partij ook, begint met de zelfde erkentenis zoodra hij aan het bewind komt, namelijk dat regeeren heel iets anders en moeilijker is dan in de oppositiepartij aanmerkingen maken en schimpen op de niet te ontkennen fouten en onrechtvaardigheden. Van daar dat telkens de eene partij, de eene regeering wordt op zij geduwd door een andere. Het *blijft* oud lood om oud ijzer. De wereld *is* nu eenmaal zoo. Ik weet wel dat dit noch een opwekkende noch een ideale levensbeschouwing is, maar ik behoor nu eenmaal niet tot de menschensoort (waartoe *vrouwen* vooral véél behooren) die leven van phrasen en mooie praatjes, en gelooven in fraaie ditten en datten die men haar wijs maakt. - Ik zie de wáárheid, de naakte, leelijke wáárheid. Daar Uw brief handelde over twee meermalen uitvoerig door mij behandelde onderwerpen, kon ik niet meer doen dan kortelijk aanstippen enkele punten, anders zou ik te veel in herhalingen vervallen. Maar ik ben steeds bereid U ook verder te antwoorden op nadere vragen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

11 Maart 1908.
21ste Jaargang.
No. 37.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Wèldoen.
door C. Schlimmer-Arntzenius.

In deze drukkende dagen, dagen van zorg en nood, in dezen tijd van ellende, wordt veel gevraagd.

In normale tijden wordt er slechts voor armen, voor kinderen gevraagd, vooral tegen Kerstmis, maar nu zijn er duizenden werkloozen, die steun behoeven, menschen

met heele gezinnen, die geen *sou* verdienen en die toch eten moeten, om in 't leven te blijven.

Het wéldoen komt hier dus goed tot zijn recht; er wordt veel gegeven, ieder naar zijn vermogen. De rijken geven veel, diegenen die niet zóó met aardsche goederen bedeeld zijn, wat minder, maar alles geeft.

De meest verstokte gierigaard lezende van al de ellende, die er geleden wordt, *geeft*, want de voorbeelden zijn afschrikwekkend!

Een werklooze, die uit honger een brood wegneemt uit een bakkerswinkel, brengt 't vlug naar vrouw en vier kinderen, die zich als krankzinnigen op 't brood werpen.

Hij wordt wegens diefstal aangeklaagd door den bakkersknecht en moet naar 't politie-

bureau alwaar hij dadelijk op vrije voeten wordt gesteld en toen hij thuis kwam, had zijn vrouw zich van het leven beroofd!

Hartverscheurend!

Een andere arbeidersfamilie is zóó ten einde raad, dat ze den Dood aanroepen, om ze allen mede te nemen naar het onbekende land, waar 't zeker beter zal zijn dan hier in den nood.....

Zeker, wèldoen verdient waardeering, weldoen is edel, is goed, maar er zijn menschen, die 't *weten* willen dat ze wèldoen, die er op gesteld zijn te laten weten, dat alles van hen afkomstig is, die willen hebben, dat je hun er dankbaar voor bent, je heele leven lang!

Je *moet* er hun dankbaar voor zijn en helaas! als dàt je zóó vóórgepraat wordt, dan komt er een gevoel van tegenstand bij je op, dan is 't alsof de keel toegeschroefd wordt, wanneer men 'dank je' wil zeggen. Dàn zou men zulk een weldaad liever niet aannemen, 't is zoo gedwongen en alles wat *moet* - gaat niet van harte.

Er zijn menschen, die door omstandigheden *niet* door hun eigen schuld, moéten afhangen van familie en ofschoon zij 't afschuwelijk vinden, tòch hun geld *moeten* aannemen en er hun dankbaar voor moeten zijn. En als 't hun dan gegeven wordt op een aardige manier en vriendelijk en er verder niet meer over gepraat wordt, kijk, dan wordt het dien menschen licht gemaakt, dan voelen ze zich nog eèns zoo dankbaar, dan dat men 't hun heeft laten *voelen*, dat ze afhankelijk waren.

't Is niet de gave, maar de *wijze waarop* zij gegeven is geworden, en iemand die kiesch is en fijn gevoel heeft, kent die *wijze* wel.

Zoo langzamerhand kom ik tot het *doel* van dit schrijven; ik wil 't nu hebben over 't *ware*, het *echte wèldoen.*

Het wèldoen, zooals sommigen dat verstaan: het wèldoen in stilte; het geven, zonder het te willen weten, als verrassing, op eens voor je neus staande, zonder te weten van wie.

Het lenigen van finantieele zorgen, het verrassen met allerlei versterkende middelen in tijden van ziekte, het geven van geld, als de nood ten hoogste is gestegen, en als *dàn* de gever of geefster onbekend wil blijven, kijk, dat dwingt ons eerbied af, dàt is *generositeit*, dàt is *echt* wèldoen! En al hoort hij of zij dan geen dankbaar gezegde, wel, die persoon is er natuurlijk van overtuigd, dat *zulk* een handelwijze menige traan te voorschijn roept en dankbaarheid inwendig hem toejubelt.

Het in stilte wèldoen lijkt ons een sprookje, een goede fee, wier hand zich beschermend uitstrekt.

Wat zouden we gaarne die fee dan om den hals vliegen en zeggen, hoè blij wij zijn met al die milde gaven, maar neen - er is toch zóó iets liefs, zóó iets gelukzaligs in dat *nietweten*, och neen, laat zij maar onbekend blijven, die goede genius - laàt ons de illusie!

't Is zooveel mooier en liefelijker op zulk een manier verrast te worden, er is iets sprookjesachtigs in gelegen en op de wereld is zooveel ruwe werkelijkheid, laàt ons die illusie toch behouden - - - - - - -

Dienaren van het gerecht of van... de mode?

.... 'Bleek, met vermagerd gelaat, met roodgerande oogen, treedt Ullmo, die zich rechtop houdt met de uiterste krachtinspanning om niet ineen te zakken, met automaatachtige schreden binnen.

Bij den aanblik van Lison laat de luitenant een steunend geluid hooren; zijn tranen beginnen te vloeien; hij snikt heftig.

Vergeving Lison - roept hij uit, de handenwringend, Vergeving Lison.

Zijn stem blijft in zijn keel steken.

Lison, wier krachten ten einde zijn, valt half flauw.

Wanneer zij zich herstelt en ziet hoe Ullmo is overstelpt van aandoening, dan is het hare beurt om in tranen uit te barsten.'

Gij denkt dat ik U een pagina heb vertaald (want het oorspronkelijke is fransch) uit een of ander aandoenlijk feuilleton, bestemd om weeke gemoederen aangenaam bezig te houden met de liefdes-ongelukken van een interessanten held en heldin?

O neen, het bovenstaande is de beschrijving van een *rechterlijk verhoor* te Parijs, geldend de lafhartigste en onvergefelijkste soort van misdaad die er bestaat, die van diefstal en landsverraad, om met het aldus verkregen geld te voldoen de laagste passies van onzedelijkheid, luxe en aanverwante hartstochten.

Want de Ullmo - van wien hier sprake is op zoo theatrale wijze als gold het een liefdes-scène - is niemand anders dan de verachtelijke zeeofficier uit Toulon, die dezer dagen is in den kijker geloopen, terwijl hij

trachtte aan Duitschland geheime papieren te verkoopen, betrekking hebbende op de verdediging van Toulon, en waarvan hij zich als waarnemend commandant inzage en photo's had weten te verschaffen.

Het doel van dit landverraad?

Met het millioen dat hij verlangde, en welken prijs de Duitsche regeering te hoog vond, reden waarom hij het elders probeerde en toen zichzelf verried, moest hij zijn gemaakte schulden betalen en het luxe leventje voortzetten, dat hij leidde te Toulon in gezelschap der aldaar algemeen-bekende demi-mondaine: la belle Lison. -

Want de heldin uit de boven vertaalde pagina is even weinig wáárd aldus te figureeren op de eerste bladzijde van een der meest gelezen fransche couranten als haar armzalig slachtoffer Ullmo.

La belle Lison is niet alleen van beroep publieke-vrouw, en dergelijke rijke en aanzienlijke publieke vrouwen, die men in Frankrijk demi-mondaines noemt zijn vrij wat verachtelijker dan hare arme, van de verdienste van telkens één nacht levende zusteren, die echter door 'men' zooveel harder worden veroordeeld, omdat zij minder rijk zijn; geld is in *alle* opzichten tegenwoordig de maatstaf die het fatsoen bepaalt, (óók wat onzedelijkheid betreft); behalve de inkomsten die haar dit beroep verschaft, en waarvan zij woont op een luxueuse villa, weet ze óók nog een neven-middel van bestaan te vinden in het houden van een opium-salon, waar de jongelui, die haar bezoeken, zich en-passant bedwelmen met dit gevaarlijk genotmiddel.

Het zijn de 'tranen' van dezen alledaagschen, minnen, karakterloozen luitenant, die zijn officier-rang misbruikt om op de gemeenste manier de marine-geheimen te dieven en aan een naburig land te verkoopen, het is de 'aandoening' van deze berekenende, haar lichaam op de voordeeligste wijze aan den meest biedende overleverende straat-slet (want dit is zij in haar mooie en dure japonnen, evengoed als hare dood-arme zuster, de pierreuse), die *Le Matin* ons schildert op bovenaangehaalde walgelijke manier, bij gelegenheid van beider confrontatie in het bureau van den rechter van instructie te Parijs. -

Het zou belachelijk zijn, als het niet zoo walgelijk en bovenal... niet zoo treurig ware, zulke teekenen des tijds.

Want het is niet alleen de in elk opzicht onvergefelijke en vulgaire misdaad van den luitenant Ullmo en diens maîtresse Lison Welsch, die *Le Matin* in zulke gemoedelijke en dramatische kleuren vertelt, als gold het een paar zeer interessante menschen; het zijn niet alleen hunne portretten, die levensgroot worden afgebeeld in het blad, heel gezellig naast die van beroemdheden op het gebied van kunst en van wetenschap. Neen, dagelijks wijdt *Le Matin*, en met hem bijna elke fransche courant, zulke zoetige artikelen, met photo's begeleid, aan de afschuwlijkste en weerzinwekkendste misdadigers, aan moordenaars, dieven, onzedelijkheid-bedrijvers, etc.

Voor al diegenen, voor de onverdedigbaarste soorten van misdadigers, wordt op die wijze een reclame gemaakt, die niet anders kan (gelijk ook geschiedt) dan de grootst mogelijke zucht opwekken tot **nadoen.** Het is een aan elk jurist bekend feit, dat niets zoo geschikt is om de *eerste* gedachte aan de misdaad te wekken in daartoe neigende naturen, dan de beschrijvingen ervan in het publiek, dan het zien van de belangstelling die de bedrijvers ervan weten te erlangen. Geen wonder dan ook, dat juist in Frankrijk de misdrijven van *allerleì* aard zóó ontzettend toenemen, dat Parijs, Marseille, hoofdsteden van het land, zelfs op klaarlichten dag niet meer veilig zijn,

voor vreedzame voorbijgangers, om van de aanvallen in expresse-treinen, het verkrachten van vrouwen en kinderen op eenzame wegen, enz. niet eens te reppen. Dezelfde *Matin*, die dit alles - om abonné's te winnen en te houden - zoo grif aanmoedigt met zijn reclame-détails, klaagt tegelijkertijd steenen been over de onveiligheid in Parijs, en de noodzakelijkheid tegen dat alles, tegen het toenemen der misdaden, iets te doen. Met hem klagen de andere Parijsche en Fransche bladen dagelijks mede. Maar... dat de schuld ligt bij eigen-ik, zien slechts zeer enkele uitzonderingen in, zooals o.a. de fransche causeur en journalist *Nohain*, die onlangs hetzelfde betoogde wat ik hier beweer, naar aanleiding van de gewoonte om de hoogdravende namen, waarmede de Parijsche dieven- en moordenaars-benden zichzelf opsieren, bij hun arrestaties in de couranten mede te deelen, natuurlijk ook al weer tot groote voldoening van den tot hiertoe zeer obscuren gearresteerde, en tot aanmoediging van andere misdadigers in den dop. Immers, gelijk *Nohain* zoo waar opmerkt - als de couranten eenvoudig meedeelden, dat Zoo en Zoo is gevangen genomen om deze of die reden, dan zou dat feit onopgemerkt voorbij gaan, maar als gij er bij mededeelt - wat

Le Matin en met hem bijna alle bladen doen - dat Zoo en Zoo, genaamd Peau-Rouge, of genaamd La Terreur de Montmartre etc., etc. (alle deze misdadigers van de laagste soort geven zichzelf zulke hoogdravende namen) is in hechtenis genomen, dan vleit het de ijdelheid van den betrokkene en zijns gelijken zichzelf aldus in de courant te zien vermeld, als iets *bijzonders*. Geef hem dan nog - en ook dit geschiedt steeds, als de misdaad in questie maar eenigzins opzienbarend is door gemeenheid of laagheid - zijn portret erbij, mitsgaders dat van de meid waarmede hij leeft, en gij kunt er op rekenen, dat hij morgen een geheele bende navolgers vindt, die dit soort gemakkelijke 'beroemdheid' prefereeren boven in het geheel geene.

Bovendien, stond vroeger achter dit alles de guillotine, de Fransche regeering heeft de doodstraf reeds lang afgeschaft, zoo al niet door het vernietigen der wet dan toch in de practijk, omdat in alle gevallen gratie wordt verleend, zelfs bij de meest weerzinwekkende misdaden, zooals onlangs bij de verkrachting en moord der arme Marthe Ebeling door Soleillant, een verachtelijk misdrijf, waarvoor niet één enkele verontschuldiging bestond, zoodat, nadat de doodstraf over den ellendeling was uitgesproken, vele ouders verzoekschriften aan den President indienden, althans dezen keer de aangevraagde gratie te weigeren, verzoekschriften ondersteund door de openbare meening in het geheele land, ook die van juristen en van jury's. Nadat dan ook desniettemin de gratie toch door den President werd toegewezen, is iedereen het er over eens dat hiermede het toepassen van de doodstraf *voor goed* feitelijk is afgeschaft, omdat men na dezen laaghartigen misdadiger - voor wien niet één excuus was aan te voeren - te hebben gespaard in het leven onmogelijk de onrechtvaardigheid kan begaan, een ander, wien ook, diezelfde kwijtschelding van doodstraf te weigeren.

Dit is zóó logisch, dat de heeren fransche misdadigers er dan ook volkomen op rekenen, en hun gang gaan met diezelfde zekerheid, die ook ten onzent meer en meer in zwang komt, dat de heeren rechters zich wel zullen uitputten in het bedenken van redenen hunner 'ontoerekenbaarheid', liever dan de arme slachtoffers ook maar een ietsje te hard te straffen. Immers, ook ten onzent komt deze verderfelijke methode hoe langer hoe meer in de mode. Pas Uw gansche leven goed op, en steel dan uit honger een brood! Kip ik heb je, komt een politie-agent, pakt je op; de wet straft je - - en naar zoo iets kraait verder geen haan. Dat is te 'onbeduidend'. Maar bega een schandelijken minnen moord op een weerlooze vrouw, die in de Boschjes wandelt, nadat gij Uw gansche leven niet hebt willen oppassen, en heen en weer hebt gereisd van Holland naar Amerika en vice versa, zonder een blijvende positie te hebben veroverd, omdat gij prefereert op den zak van Uw werkenden vader te teren, fluks steekt de Rechtbank de hoofden bij elkaar om met behulp van de noodige 'deskundigen' (of zijn het *on*kundigen, geldt niet in zulke gevallen groote geleerdheid leidt tot razernij?), uit te maken wat voor mogelijkheden er zouden kunnen bestaan om U de lichst mogelijke straf te geven, wegens Uw geheel beklagenswaardige 'ontoerekenbaarheid', die U eigenlijk in de oogen van iedereen maakt tot een beklagenswaardig slachtoffer, veel meer dan de arme vermoorde en haar verweesd kind.*)

- Wacht, ge hebt een ziekte gehad in Uw kinderjaren - die hebben wel is waar de meesten onzer gehad, en zijn er normaal bij gebleven, of ook wel beroemd, geleerd, wat ook bij geworden - schaadt niet, als gij een minnen, valschen moord begaat, dan

*) Ook de 'ontoerekenbaarheid' van Ullmo - omdat hij opium schoof - wordt in het veld gebracht. Natuurlijk!!

is die kinderjarenziekte een heerlijk voorwendsel voor de ‘deskundigen’, om U plotseling eenige graden van ontoerekenbaarheid toe te dichten.

De *mode* wil het zoo.

Ja, de *mode.* Hier is geen sprake van wezenlijke barmhartigheid, van wezenlijk verdedigen. Voor wezenlijk beklagenswaardigen, bochels, misdeelden van allerlei aard, hebben de menschen over het algemeen zeer weinig mededoogen, veel meer *spot* over. Maar de *mode* is heden ten dage in den hoek van schermen met ‘ontoerekenbaarheid’. En natuurlijk zijn de *on*afhankelijke menschen overal en in alle landen ter wereld zóó in de minderheid, dat men óók onder de rechters, advocaten, juryleden, ‘deskundigen’-doctors, etc., veel meer mode-aanbidders vindt dan wezenlijk verstandig en wezenlijk-*eerlijk* oordeelende karakters.

Maar het eindje van het lied - een eindje dat men in Frankrijk, dat in alles ons vooruit is, ook op dien weg dus, reeds vrij duidelijk kan onderscheiden... de ondergang van alle veiligheid, van alle zedelijkheid, van allen eerbied voor wet en recht. -

O zeker, wij sukkelen ons hollandsch sukkelgangetje als Frankrijk *vliegt* - - maar, al sukkelende, *komen* we er evengoed. - Weest gerust heeren en dames Mariussen en gelijken - ook *Uw* paradijs nadert, al is het niet nog zóó nabij als dat van de tranenweenende en door aandoening overstelpte Ullmo's en Lison's.

Voor de eerlijke, niet-moordende en nietdievende en niet-onzedelijke helft van 't menschdom is datzelfde paradijs wel is waar de hel, maar enfin wat komt dat er op aan! Is niet die helft inderdaad verreweg de minderheid, óók in Nederland! En is het dus niet eigenlijk héél logisch uit dat oogpunt beschouwd, dat HH. misdadigers het paradijs behouden?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Javaansche Praeludiën.

> De heer Otto Knaap die zich hier bedient van een Javaansch pseudoniem, stelt zich voor in onderstaande stukken de gevoelens weer te geven van een ontwikkelden echten Javaan met diens gedachten, diens beeldspraak. Daarom koos hij dezen Javaanschen schuilnaam.
> REDACTIE.

I.

Ik ben een Javaan. Mijn naam is Sastro Prawiro.

Hiernaast vindt ge mijn afbeelding. Ge ziet er mij de *kendang* bespelen, het voornaamste slaginstrument van het Javaansche orkest, dat *gamelan* wordt genoemd. Ik bespeel de kendang met de vingertoppen en de handpalmen. Bespeel de geiten- of schapenhuiden in rhythmen van verschillend karakter. Het ruischen der langarmige palmkronen, het wuiven der teere rijsthalmen, het onstuimig geklater van een bergstroom, het gestamp op rijstblokken, het getrappel van dartele paarden - dat alles en nog veel meer leidt mijn geoefende armen en handen in het uitvoeren van rhythmische bewegingen, zonder tal en met groote afwisseling.

Ik ben een speelman. In mijn land ‘ein Spielmann wohlbekannt’

* * *

Nu, sinds eenige jaren, ben ik in een Westersch land. In Nederland, waarvan de bewoners heerschers zijn over mijn broeders, de Javanen.

Ik heet Sastro Prawiro. Allah geve, dat gij dien naam zult onthouden. Allah is ook *uw* God, al noemt en dient gij hem anders.

Ik heb me de Westersche beschaving eigen gemaakt, zóó zelfs, dat ik niet geheel leek ben op het geweldige gebied van pantserschepen, Krupp-kanonnen en stelsels van kolonisatie.

Misschien vindt gij mijn beschaving maar ‘een vernisje’. Ik verzeker u echter met de handen op mijn trouwe kendang, dat ik mijn uiterste best heb gedaan om me vertrouwd te maken met uw wetenschap en uw zeden en gebruiken.

Ook met uw kunst, ja, vooràl met uw kunst. En daar ik een speelman ben, is het geen wonder, dat ik mij vooral heb beziggehouden met de kunst der klanken en de daaraan verwante, in den ruimsten zin des woords.

* * *

Mag ik u eerst vertellen van de toonkunst van het verre Oosten?

Ik zal het doen, zonder een bepaald stelsel te volgen. Zoo maar losjesweg. Noch didaktisch, noch paedagogisch wensch ik te zijn. Ik zal slechts meêdeelen, en de mededeelingen zullen op verschillende manieren plaats vinden.

Nu eens zal ik, het woord bezigende, gaan beschrijven; dan weêr zal ik u afbeeldingen doen zien. En soms zal notenschrift de klanken vastleggen.

Het *karakter* der toonkunst in Nederlandsch-Indië zal ik u trachten duidelijk te maken. Daar komt het immers op aan.

Er is in Nederlandsch-Indië Javaansche toonkunst, en er is Maleische toonkunst. Daartusschen zijn overgangsvormen. In den loop der eeuwen heeft in sommige streken vermenging plaats gehad, zoodat niet altijd de grenzen te bepalen zijn tusschen specifiek Javaansche en specifiek Maleische muziek.

In het algemeen kan gezegd worden, dat de Maleische muziek, waarschijnlijk tengevolge van vroegeren Portugeeschen invloed, nader is aan de Westersche dan de Javaansche.

In mijn weêrgeven van de Oostersche melodieën en harmonieën zal ik mij, ten opzichte van het lied, grootendeels bedienen van de Maleische taal. Het Maleisch is in Nederlandsch-Indië de meest gesproken taal. Mijn idioom, het Javaansch, wordt slechts door zeer weinig Hollanders daar te lande verstaan. Wat ik zeer vreemd vind. Even vreemd als dat in het land der Vlamingen niet Vlaamsch, maar Fransch de officieele taal is.

Misschien breng ik, door Javaansche en Maleische muziek in Europeesch notenschrift vast te leggen, de drie voornaamste rassen

in Insulinde, met name de Hollanders, de Javanen en de Maleiers, nader tot elkander. Het zij zoo!

* * *

Mijn lief is een *ronggeng,* een Javaansche danseres. Zij is een hartstochtelijke danseres, en haar oogen hebben vaak den hemel der kunst gezien.

Er zijn Westerlingen, die beweren, dat de Javaansche danseressen niet slechts dienaressen van Terpsichore, doch ook priesteressen van Venus zijn. Dat is niet waar, in algemeenen zin niet waar. Er zijn er zoo. Maar mag men zeggen, dat de Europeesche actrices, als *genus* beschouwd, loszinnige vrouwen zijn? *Mijn* lief is in elk geval rein, en ik ben er van overtuigd, dat zelfs haar gedachten nooit hebben gezondigd.

Hoe zij danst? Ik zal trachten, het u te beschrijven:

> Het bronzig-bruine lijf, met luidloos voetverschuiven,
> Voortschrijdend op droom-loomen rhythmus en cadans.
> De lichte *slendang* over schouders, in zacht wuiven
> Gegolfd door teergevoel'gen vingerlijnendans.
> De wijdope' oogen in een mijmerend vèrstaren,
> Niet blikkend op 't beweeg van eigen lenig lijf,
> Als innig welbewust der gracie van gebaren,
> Plastieke weêrgaaf van heur ragfijn zielsbedrijf.
> Hoe vlot die omtrekken van al heur wendezwenken!
> De strak omspannen *sarong* vloeit de beenen na.
> Een stoflijk lichaamsspel, dat aan ònstof doet denken,
> Ons zienlijk g'openbaard: Terpsichore's genâ.

Mijn lieve, trouwe kendang, hoe dikwijls hebben mijn handen u niet de rhythmen aangegeven, waarop mijn Sarinten heur soepel lijf in sierlijke bewegingen leidde! Voeldet ge wel, hoe koortsig mijn handen waren van liefde?

Mijn lief is bronzig-bruin, en heur haar is als de pracht der nachten.

Ik zal haar nooit vergeten.

* * *

Als wij tezamen waren, alleen met ons beiden, zong ik haar dikwijls het volgende liefdeslied toe. Ik zong dan met gedempte stem, die me somtijds stokte in de keel, als mijn zielsverlangen brandend steeg, wen heur zachte oogen mij teeder toenegen.

Andantino.
dolce.
1. Ba - njak bin - tang di la - ngit, Tjoe-ma sa -
2. Ba - njak ti - tik di la - - oet, Tjoe-ma sa -
p
legato.
toe po - hon wa - ri - ngin. Ba - njak o - rang di doe - ni -
toe po - hon wa - ri - ngin. Ba - njak ma - ta di doe - ni -

Banjak bintang di langit.

1. Ba - njak bin - tang di la - ngit,
Tjoe-ma sa - toe po - hon wa - ri - ngin.
Ba - njak o - rang di doe - ni - a,
2. Ba - njak ti - tik di la - - oet,
Tjoe-ma sa - toe po - hon wa - ri - ngin.
Ba - njak ma - ta di doe - ni - a,

a, Tjoe-ma sa - toe sa - ia ka - pi - ngin. Ba - njak o -
a, Tjoe-ma doe - wa sa - ia ka - pi - ngin. Ba - njak ma -
rang di doe- ni - a, Tjoe-ma sa - toe sa - ia ka - pi - ngin.
ta di doe- ni - a, Tjoe-ma doe - wa sa - ia ka - pi - ngin.
rit.
rit.

Het auteursrecht dezer muziek is verzekerd door de wet op het auteursrecht van den 23sten Juni 1881 (Staatsblad No. 145).

Tjoe-ma sa - toe sa - ia ka - pi - ngin.
Ba - njak o - rang di doe - ni - a,
Tjoe-ma sa - toe sa - ia ka - pi - ngin.
Tjoe-ma doe - wa sa - ia ka - pi - ngin.
Ba - njak ma - ta di doe- ni - a,
Tjoe-ma doe - wa sa - ia ka - pi - ngin.

Banjak bintang di langit,
Tjoema satoe pohon waringin.
Banjak orang di doenia,
Tjoema satoe saia kapingin.

Banjak titik di laoet,
Tjoema satoe pohon waringin.
Banjak mata di doenia,
Tjoema doewa saia kapingin.

Vertaald luidt dat liefdeslied, hetwelk, dunkt mij, onmiskenbaar week van karakter is, als volgt:

Er zijn veel sterren in de lucht, doch er is slechts één waringin-boom (op het erf).
Er zijn veel menschen op aarde, doch slechts naar één (hunner) verlang ik.
Er zijn veel druppels in den oceaan, doch er is slechts één waringin-boom (op het erf).
Er zijn veel oogen op aarde, doch slechts naar twee (daarvan) verlang ik.

Hierboven vindt gij het liedeke in notenschrift afgedrukt.

Speel de pianobegeleiding zacht, met tinten van weemoed, ietwat berustend. Zing en speel met niet veel geluid. Doch laat de toonvorming in vollen bloei zijn. Luister ook met uw hart, en gij zult in het lied de stille gelatenheid van den Oosterling weêrspiegeld zien.

SASTRO PRAWIRO.

(Wordt vervolgd)

Gedachtenwisselingen.

I.
Aan Regina, Veritas en Vita.

> **Religion future.**
> L'Idéal progressif pour dogme, les arts pour culte, la nature pour église.
> EUGÈNE NUS.
> *De l'autre Monde.*
> Er zal een tijd komen, dat gij niet zult aanbidden in een tempel met handen gemaakt.
> JEZUS.

Wat bevat ieder argument toch slechts een deel der waarheid, voor dengene, die buiten een partij staat.

Wij staan er niet boven, dat is het heele geval. Aan idées fixes is de mensch onderworpen - aan suggesties door de opvoeding en de omgeving teweeggebracht.

Dikwijls is het heele verdere leven noodig om zich aan die eerste suggesties te ontworstelen.

Zuivere Reden, gaven Gods, kom, en verlicht ons, met datgene wat Gij den mensch gesteld hebt te weten. Wijsheid, hoezeer hebben wij noodig U aan te roepen!

Laat mij vooraf mogen zeggen dat ik zelve behoor tot de Christelijke gereformeerde kerk - maar dat ik mij voel aangetrokken tot elk geloof 't welk belijdt: ‘het Bestaan van een God - de Zending Zijner Heiligen - de Gemeenschap der Gelukzaligen.’

De kern van iederen waren godsdienst; - wat daarbuiten staat is menschenwerk.

Doch menschenwerk, door het goddelijke verlicht, is bewonderenwaardig - het andere - hoe zullen wij het noemen? Weten wij toch allen dat de mensch maar al te ras geneigd is - alles te bederven voor zichzelf en anderen.

Het Idee moge nog zoo hoog en zuiver zijn - onze aanblazingen ontnemen het den glans.

Ik heb de inzending van Regina niet zonder ontroering gelezen - doch ook niet zonder ontkenning - hier en daar. - Zij is de mensch ‘épris de l'Idéal’ - en daardoor niet ziende de tegenzijde van 't geen zij verheerlijkt. Laat haar toch! - het is een schoone ziel. Ter haren tijd zal de heerlijkste verlichting haar deel zijn.

Veritas is de practische, de waarheid zoekende - de kalm denkende - de nuchtere. - Zij doet ook goed. Regina en Veritas, konden zij één mensch vormen. - Nu komt daar een derde die zich Vita noemt. Ook alweer een kant der waarheid - een groote kant - doch ik kan niet laten te denken dat ik daar partijgeest hoorde.

Het verplichte celibaat? -

Maar het priesterworden is toch niet verplicht? Wordt men niet eerst op proef aangenomen - en is dan nog vrij om heen te gaan? En is het niet wijs gezien van de kerk alle kracht van den geestelijke te bewaren voor zijn geestelijk werk? Weten wij niet hoe de sleur des levens, het verplichte geldverdienen voor vrouw en kinderen, dikwijls de edelste geesten krenkt in hun aspiraties?

‘Of zij aanleg hebben, talent voor de een of andere kunst, er wordt niet naar gevraagd’ (Vita.)

Doch uit de kloosters zijn de grootste proeven, de hoogste uitingen gekomen van muziekale en picturale kunst.

Zonder het klooster hadden wij niet de Imitazione van Thomas à Kempis - niet de ‘Noces spirituelles’ van den goddelijk geïnspireerden Ruysbroeck. Om van zooveel ander heerlijk werk niet te spreken. -

Het klooster? Maar het kan het uitgangspunt wezen van alles wat daar goddelijks leeft in den mensch. Het komt niet in het contact met het ruwere leven - het kan zich door nadenken, door contemplatie immer meer verdiepen. - En tot lediggang veroordeeld!? - Wel neen. - Uit de kloosters komen tal van liefdezusters, die door hun zelfverzaking en erbarmende liefde de protestantsche verpleegsters dikwijls in een somber licht stellen: Om van de broeders niet te gewagen die door hun sterkte en vroolijkheid, hun opofferenden geest menig ziek- en sterfbed hebben verlicht.

In alles kan afkeurenswaardigs liggen - door den mensch er in gebracht - zoo - ook in de Biecht. ‘Belijdt elkander uwe misdaden’ zegt Paulus. Was dat dan geen goddelijk verlicht mensch? -

Niet dat ik vast overtuigd ben dat het de mensch zelf verbetert, maar hij kan daardoor verhinderd worden kwaad te doen, waarop een lang leven van berouw zou kunnen volgen.

Is dit op zichzelf niet reeds iets prijzenswaardig?

‘Zij zegt jonge mannen, dat de verleiding in het leven hun te machtig zal zijn - en wijst hun een veilige wijkplaats in het klooster’ (Vita)

Zouden wij die gezonde afzondering niet menigen jongen man gunnen, die zijn levenskrachten verwoest, vóórdat hij op de hoogte van zijn kracht gekomen is? -

Is het geen heerlijk gezicht soms: die flinke, blijde en blozende broeders - te vergelijken bij die pieterige mode-heertjes die wij door de straten zien slenteren.

Ik weet wel: er zijn ook veel bleeke nonnengezichten - maar vraag niet, hoe deze zusters haar krachten moeten uitputten door verplegen en nachtwaken.

Nog lang zou ik kunnen schrijven en het voor en tegen opwerpen; dit zijn maar eenige vluchtige gedachten die bij het lezen opkwamen.

Ten slotte komt alles neer op het woord van Veritas:

‘De ware Godsdienst draagt ieder in het hart.’

JOSEPHINE GIESE.

II.
Aan Regina.

Reeds meermalen heb ik naar aanleiding van de artikelen van deze dame mijn gedachten weergegeven en 't komt mij belangrijk genoeg voor 't behandelde onderwerp wat dieper te beschouwen, te meer waar zoovelen het interessant vinden deze machtige beweging van het Katholieke geloof gade te slaan

en ze in verband te brengen met het Protestantsch geloof der Hervorming.

Kortelijk wil ik beginnen met aan te geven wat m.i. fout is bij de beoordeelingen van weerszijden.

Voorbijgezien wordt te veel, dat, evenals de Redactrice 't in de correspondentie vermeldde, door eenzijdigheid de kern, het Kruis, wordt verwaarloosd.

Dit is de spil, waarom de Christelijke godsdienst kortweg draait.

Het persoonlijk geloof in de verzoenende gerechtigheid van Christus voor eene zondige wereld is de rotsvaste bodem, die nimmer vergaat, ook niet, wanneer reeds niets meer gezien zal worden van de aardsche heerlijkheid en St. Pieter met de stad der zeven heuvelen te gruizel zullen zijn, dan wanneer de gedaante *dezer* wereld zal zijn voorbijgegaan, ook al gelooven wij in de wederoprichting aller dingen, doch dan in hemelschen trant.

Dit is het algemeen (katholiek) en ongetwijfeld Christelijk geloof van *alle* Christenen, in welk kerkverband ook opgenomen.

Nu ligt *het* kenmerkend verschil hierin, dat de *Roomsch* katholieken de hiërarchie van Paus en priesters huldigen, bewerende, dat deze de wettige opvolgers zijn van Petrus, tot wien Jezus eenmaal zeide: ‘Op deze Petra (rots) zal ik mijne kerken bouwen.’

Dit nu vat de Hervorming op als doelende op het zuiver *geloof* in Christus, wat ook correspondeert met Jezus' verwijzen van zijn huis te bouwen op den rotsgrond.

De ware Kerk is dus die der geloovigen aller eeuwen, waarin oprechte geloovigen uit de kath. kerk dus ook zijn opgesloten.

Hechten de Roomsch-katholieken niet te hooge waarde aan het instituut?

Bovendien bezit Rome 7 sacramenten, terwijl wij er maar 2 rijk zijn, het Avondmaal en den Doop.

Natuurlijk worden Roomsch-Katholieken vaak verkeerd beoordeeld evenals omgekeerd de Protestanten.

't Is in den grond der zaak eene zeer moeilijke questie. Maar het komt mij toch voor, dat waar zoovelen van ons volk zich moedig ten doode offerden voor hun geloof, dit eene overtuiging doet veronderstellen, die niet gehuicheld mag heeten. Ik weet wel, ook onder Roomschkatholieken komen geloofsgetuigen voor, doch is het waarschijnlijk, dat velen zich offerden voor het uitwendige van het *Roomsche* geloof?

Rome biedt in veel opzichten bekoring.

De eenheid, zoo ze niet gedwongen ware, zou nog mooier zijn.

Overigens maak ik geen captie op het geweldig veel goede, door Roomsche geloovigen verricht.

Ook wordt bij de Protestanten de vorm soms wat veel verwaarloosd.

Doch, en hier komt het op aan, is Rome's leer in alle deelen te rijmen met het overgeleverde Apostolisch Christelijk geloof, waarvan de Bijbel de voornaamste tolk is?

Nergens zien wij daar het celibaat dwingend voorgeschreven. Petrus zelf was getrouwd. De Mariavereering nam proporties aan, die met het: 'Vrouwe, wat heb Ik met U te doen' van Jezus niet harmonieeren.

Wij blijven haar evenwel als de gezegendste boven alle vrouwen aanzien, wat de Protestanten misschien wel eens te veel verwaarloosden.

Dat men een eenvoudig Kruis als zinnebeeld van Jezus' offer aan den wand hangt, acht ik een onschuldig iets.

Alleen zie Regina de gebreken harer kerk niet over het hoofd. Ten slotte zal de Waarheid toch wel zegevieren.

En als vrouw zie zij het slot van 1 Cor.: 13 niet over 't hoofd, dat geloof zonder liefde een luidende schel is.

FELIX II.

III.

> Ofschoon dit briefje voor mij persoonlijk is bestemd, druk ik het af omdat ik het er zóó mede eens ben, dat ik de aandacht der lezers er op wil vestigen.
> REDACTRICE.

Geachte fr. Lohman.

Ik wil niet te lang uitweiden, daar ik vreesde dat de correspondentie anders gesloten zou worden. Toch is dit wel iets heel bizonders in de Lelie, dat contact tusschen de lezers onderling. Er moest veel meer geschreven worden - ook goed en afkeuring over de verschillende bijdragen. Dat zou interessant en leerzaam zijn.

Ik hoop dat U dit ingezondene nog wilt opnemen.

Inmiddels vriendelijk gegroet door

Mevr. JOS. v. MEURS-GIESE.

Brieven uit Amerika.
Vrouwen met millioenen
door Lizzie.

Onlangs las ik een paar interessante artikelen over de leefwijze der upperten in New-York en Newport, en al lezend dacht ik bij me zelf, dat het de Hollandsche dames misschien interesseeren zou eens te hooren hoe de vrouwen der Amerikaansche millionnaires en haar titelhuwelijk najagende dochters hun dollars bij handenvol om zich heen strooien. Het spreekt van zelf dat het toilet in de eerste plaats een groote rol speelt.

Haar kleerkast is als een alles opzwelgend drijfzand waarin je het geld bij wagens vol kan doen opslokken. Verleden zomer kwam

de vrouw van een der spoorwegkoningen met honderd nieuwe japonnen uit Parijs terug en Newport bereidde zich reeds voor verblind te worden. Maar neen. In eens kreeg ze een rage om te autoën, ze zocht uit dien grooten hoop een eenvoudig motorpak en een paar costumes die haar donkere schoonheid bijzonder flatteerden en gaf in den loop van dienzelfden zomer over 4000 dollars aan japonnen weg, sommige van $500, alleen omdat haar liefde voor toilet plaats had gemaakt voor een bevlieging voor de auto.

Een dergenen die het roekeloost met haar millioenen omspringt is Miss Guila Morosini. Ze bekent zelf dat ze $200000 per jaar voor kleeren uitgeeft. Iedere japon die ze aan of hoed die ze opheeft moet passen bij de kleur van haar rijtuig of paardentuig. Bij een bruinkleurig tuig draagt ze een princessrobe van geelkleurig satijn. Bij een ander tuig met blauwe rosetten en goud beslag een matblauwe zijden japon gegarneerd met gele Iersche kant. Onlangs wilde ze eens marineblauw dragen en zoo stuurde ze naar Londen om een van de fijnste blauw leeren tuigen voor haar beroemd driespan. Elk van haar paarden kost $5000, ze heeft zeven speciaal gemaakte rijtuigen en ze vindt dat $10000 een matige prijs is voor een equipage.

De toonaangevende dames, de Queens of Society, gebruiken hun geld nog anders dan alleen voor luxe. Mrs Cornelius Vanderbilt huurde onlangs de White Rose Company, toentertijd spelend in een der theaters in New-York om een uitvoering te komen geven op haar buiten in Newport. Dit kostte reeds $1700. Ze had daarvoor een tijdelijk tooneel laten opslaan, waaraan een legertje timmerlieden een heele week gewerkt had. De ruwe planken waren geheel met wit en goud vlaggedoek behangen, gedecoreerd met vergulde manden vol levende rozen. Geen wonder dat de rekening van den bloemist $8000 was en naar men zegt bedroeg die van den kok nog meer. De oprijlaan was in een kermisstraat herschapen, waar men alle mogelijke vermakelijkheden maar voor het kiezen had. De eerste gasten kwamen om 11 uur, de opvoering begon om middernacht en bij het eerste morgengloren stonden 100 gasten en 1000 tooneelspelers enz. van hun souper op. 45000 dollars in 5 uur tijds! maar Newport ontzette zich daar in 't geheel niet over.

‘Society’ is eenvoudig gek, gek op 't maken van sensatie. De jonge vrouw van een der Amerikaansche diplomaten wilde de smart set in Parijs eens overdonderen. Voor een afternoon tea had ze de muren van haar salon geheel met struisveeren laten behangen, volkomen in dezelfde tint als haar japon en meubilair. Een andere jonge dame had voor een fabelachtige prijs een hondje gekocht. ‘'t Hondje’ werd een onderwerp van gesprek in haar kringen. Als zijn meesteres een nieuwe japon aan had, kreeg ‘'t Hondje’ een daarbij kleurend dekentje voor op straat of een dito kussentje voor in huis. ‘'t Hondje’ had een eigen meid en zijn toiletartikelen waren in goud gevat. Hij had een halsband, versierd met diamanten en amethisten en speciaal gemaakte kanten zakdoekjes die in de zakjes van zijn dekentje pasten. Verder overschoentjes voor leelijk weer en natuurlijk had hij zoo nu en dan een van die nu wereldbekende ‘hondenpartijtjes’.

- In het uitoefenen van weldadigheid zijn velen even onpraktisch en dwaas als in hun liefhebberijen en amusementen. Een rijke dame, die in een prachtige villa aan de Hudson woont, hoorde toevallig hoe een hevige epidemie in haar buurt heel veel ellende en armoede had veroorzaakt.

Kon ze er niets aan doen? Niets aan doen! Ja, natuurlijk. In eigen persoon ging ze naar de winkels en liet een 100 mandjes vullen - appelen à een dollar het dozijn,

bananas, druiven, pijnappelen, zorgvuldig in boomwol van Cuba verscheept, artichokken met de snelste booten uit Europa gekomen, flesschen fonkelende champagne, dat alles werd bezorgd in huizen waar de geur van een eenvoudig stuk gebraden vleesch opzichzelf reeds zingenot ware geweest.

Maar niet alle millonnairesvrouwen zijn zoo dwaas op dit punt. Helpen tot het opbeuren, opvoeden en onafhankelijk maken van de vrouw is in sommige kringen een ware modegril geworden. Mrs. William K. Vanderbilt geeft rijkelijk voor ziekenverpleging en Mrs. Russell Sage en Miss Helen Gould zijn een krachtige steun voor de Young men and Young Women's Christian associations en tal van andere philantropische inrichtingen.

Maar tegenover deze enkele staan zoo velen die hun millioenen op roekeloos, dolle wijze verknoeien en verboemelen, dat men er wel eens aan gaat twijfelen of er niets hoogers is dan het zoo vaak geroemde, koel practisch Amerikaansche egoïsme.

Salt Lake Sity.

Causerie uit Den Haag.

Januari.

De Haagsche dames hebben.... gestemd; ze zijn opgetreden als kiezers; echt, kiesgerechtigd, hebben zij hunne stem uitgebracht op den kandidaat hunner keuze!

Ja, als men zoo vóór een tafel vol ernstig uitziende comité-heeren zijn naam opgeeft (geboortejaar behoefde men niet te weten!) en dan plechtig het potlood opneemt ter zwart-making van één der open vierkantjes, dan gevoelt men ten volle zijn waarde als mensch, ook als vrouwmensch; dan heeft men een voorsmaak van wat het zijn zal als wij eenmaal geroepen worden onze volksvertegenwoordigers naar het parlement te zenden of ze daar van daan te houden.

Al lang vóór die stemming was, zoo goed als op de mannen, op òns ingewerkt; het gold n.l. een zaak waarbij de vrouwen een belangrijk contingent aan stemmen konden leveren: de verkiezing van een bestuurslid van Eigen Hulp, een genootschap dat in onze stad van vele vrijwillig of uit-nooddwangzuinige dames, een massa vrouwelijke leden telt. Men had ons dus noodig, en wij voelden ons zeer gewichtig als wij goedgunstig onzen steun beloofden voor dezen of genen kandidaat. 'k Geloof dat in dit geval de meesten onzer stemden uit het uiterst liberaal beginsel: ‘'t is mij hetzelfde of mijnheer A. of B. bestuurslid wordt van Eigen Hulp’.

Dat zal echter geheel anders worden wanneer eindelijk de tijd aanbreekt dat ook wìj kamerleden enz. kiezen; wel ziet het er nù naar uit of men op een Methusalem-leeftijd moet rekenen om dat te beleven; maar àls het eenmaal zoo ver komt, dan, ja dan zal een iegelijk onzer vóór het oogenblik der stemming gewetensvol overdenken wiè van de gestelde kandidaten volgens haar meening 't best tot heil van het land zal werkzaam zijn. Nooit ofte nimmer zal een kiezer*es* op een kandidaat stemmen, omdat die haar het hof maakt, of wel omdat hij tot haar vriendenkring hoort, zooals dat, naar de booze wereld zegt, nù, in dezen vrouwenloozen kiestijd wel eens gebeurt.

Voor'shands hebben wij, nog niet gedrukt door staatkundige kies zorgen, een tijdlang onbekommerd kunnen genieten, althans dat deel der vrouwen- zoowel als mannenwereld, dat nog in de termen valt van schaatsenrijden. De schooljeugd heeft een zalige Kerstvacantie beleefd door de zeer gewaardeerde medewerking van de vorst die zoo vriendelijk was van juist in dien tijd haar regeering te beginnen; zoodat de nieuwe Haagsche IJsclub plezier beleefde aan haar splinternieuwe banen.

Door... kibbelarij is zoo'n ordinair woord - verschil van gevoelen dus - tusschen deze jeugdige club en de Zuid Hollandsche IJsvereeniging waren de vijvers in het Bosch later dan anders berijdbaar gemaakt; het ijs was daardoor zoo dik, dat niet één rijder daar, als gewoonlijk is ingezakt: zelfs de tradìtioneele drie huzaren hebben daar hun als koene vaderlandsverdedigers te verontschuldigen waaghalzerij niet met een nat pak moeten bekoopen.

De baan langs het Huis ten Bosch, waar wij in hare kinder- en meisjesjaren de koningin schaatsen-pogingen zagen doen, was nu berijdbaar gemaakt voor de leden der hofhouding. De koningin zelve ging 's middags met velen van het gevolg per rijtuig naar een der buitengoederen op den Wassenaarschen weg om daar mee te doen aan het nationaal vermaak; nù liefst ten aanzien van slechts enkele onderdanen uit de naaste omgeving.

Als een merkwaardig feit kan in de analen der winterpretjes geboekt worden dat ditmaal de vorst-regeering zelfs stand hield tegenover de aankondiging van een ijsfeest. In Vlaardingen en in Rotterdam heeft men zulk een avondfestijn op de bevroren wateren schitterend gevierd, met het electrisch licht. De Haagsche IJsclub heeft in deze den aan haar jeugd passenden eenvoud betracht: een beetje gekleurde lampions, een ververschingstent, een orkestje dat de lompste rijders uitnoodigde tot een walsje op het ‘gevleugeld staal; *Quand l'amour fleurit*, *Quand l'amour meurt*, modewalsen, naar den sentimenteelen kant; is het te verwonderen dat zulk zwieren over het ijs leidt tot een tezamen door het leven zwieren, glijden, zweven!

Velen dier avond-feestvierders gaan dan, *chacun avec sa chacune*, in clubjes soupeeren in de *Princess room*, het nieuwe, aardige gebouw op den deftigen, ofschoon nu door vele winkels ontheiligden Kneuterdijk, waar de automobiel-club haar lokalen heeft. Die jeugdige paren brengen dan wat levendigheid in dit établissement met zijn exotischen naam die een buitenman belangstellend deed vragen wat voor nieuw soort van room dáár te

krijgen was; van ‘prinsesse-room’ had hij nog nooit gehoord. Op het *tea*-uurtje is het in deze mooi modern ingerichte lokalen onbereikbaar vol, maar op den soupertijd is het er akelig doodsch en leeg. En toch wordt er steen en been geklaagd dat er ‘in een stad als den Haag’ zegt men dan met de noodige fierheid, behalve in de Witte op enkele avonden geen gelegenheid is om met dames wat te gaan gebruiken na concert of théater. Men zou dus denken dat die *Princessroom* in een lang gevoelde behoefte voorziet; het luttel bezoek toont echter dat dit gemis niet zoo hevig gevoeld wordt als de klaagliederen zouden doen veronderstellen.

Voor buiten's huis gegeven en genoten diners is het restaurant van ‘de Twee Steden’ het meest gezocht; dáár wordt bij die gelegenheden ook vrij wat toilet gemaakt; met een beetje verbeelding kan men zich in Parijs denken, bij *Paillard* of in *Café de Paris;* wat de dames betreft althans; de Hollandsche heeren zijn tot nog toe niet vlug met hun *smokings.* Geduld maar! als de dames volhouden met zich mooi te maken, zullen spoedig de heeren niet bij haar willen afsteken. En dat is dikwijls het geval, zooals vele Engelschen bij een tijdelijk verblijf in ons land, ons deden opmerken.

Het ijsvermaak heeft duidelijk aan het licht gebracht het groote nut van de autovoiles, sierlijk om hoeden of baretten gebonden. ‘Zoo echt praktisch’ zeggen de jonge meisjes die tot nog toe met bonten mutsjes òok schaatsen - practisch waren uitgedost; maar... die met een strik onder den kin gebonden sluiers flatteeren een jong, aardig gezichtje enorm.

Bij het Nieuwejaars-bijgenaamd ‘klompenbal’ ten hove heeft men het goede idèe gehad de wachtende koetsiers te verwarmen door mild geschonken koffie en chocolaad; trouwens, een onzer bevriende families was kort geleden op denzelfden inval gekomen bij het geven van een diner met bal; natuurlijk op veel kleinere schaal. Wanneer vorsten en onderdanen met elkaar wedijveren in het komen op menschlievende invallen, dan kan het hier goed worden.

De koningin was op het laatste Diligentiaconcert in den rouw - hofrouw over den koning van Zweden.

's Middags zien wij dikwijls koningin of koningin-moeder, te voet, in Scheveningsche Boschjes of op den strandboulevard; in die barre koude natuurlijk *emmitoufflée dans ses fourrures,* zóó zeer dat men bijna niets van het gezichtje ziet. Nu, dat het koud was aan het strand bewees een dubbele dam van ijsschotsen die daar was opgeworpen; een Noordpoolachtig landschap, dat ons zoo iets deed verwachten als in den winter van 1891; daàraan terugdenkend, is het of men nòg de koude voelt.

Met het mildere weer kwam dadelijk de trek naar théater- en concertzaal weer bij de Hagenaars boven.

Op muziekaal terrein hebben wij in den laatsten tijd allerlei priesters ‘aan het werk’ gezien. Verleden jaar Perosi als komponistdirigent; in dit seizoen een anderen abt in dezelfde kwaliteit, dirigeerend een Italiaansche opera waarbij Christus ten tooneele verscheen. Bepaald stichtelijk (om een ouwerwetsch woord te gebruiken) is het hooren van de Christuspartij in Bach's Passion-musiek, en ik geloof dat de meest orthodox denkende daarbij niet anders dan ‘gesticht’ kan worden zelfs door die heerlijke avondmaals-instelling. Maar naar mijn gevoelen kan het niet anders dan stuitend zijn de Christus-figuur te zien optreden in een Italiaansche-opera-omgeving.

Naar men zegt is aan onze Fransche opera van hoogerhand verboden opera's te geven, waarvan de tekst uit den bijbel ontleend is. En dát zou de rede zijn, waarom

men Massenet's, Hérodiade' daar niet meer te zien krijgt. 'k Geloof dat vele met mij dat gemis niet bijzonder zullen betreuren, zoolang men zijn Manon daar geeft, een sujet dat veel meer voor Massenet's lyrisch-pathetischen aanleg past dan de meer heroïek behandelde Herodes-geschiedenis.

Verder kregen wij onlangs hier een jong priester als zanger, een uitstekend tenor die liederen van Schumann, Schubert, Strauss, Hugo enz. (natuurlijk met *l'amour* en *die Liebe* als schering en inslag) heerlijk, met passie voordroeg, in priestergewaad. Een wereldlijk geestelijke dus, evenals vroeger Liszt, toen hij op zijn kunstreizen de geheele wereld in verbazing bracht door zijn terecht verbazingwekkende techniek en alle vrouwenharten in vuur en vlam zette door zijn ‘interessante leelijkheid.’

De abt Perosi bereikte hetzelfde door een knap uiterlijk. Althans de dames van het door hem gedirigeerde koor waren één en al dweeperij met hun tijdelijken leider. Gelukkig bleef die vereering platonisch, want... die concerteerende of dirigeerende heeren reizen meestal zoo akelig gauw weer weg;

en ach, dan blijft er niets over dan ze aan het station met bloemen en afscheidsliederen uitgeleide te doen; soms al den volgenden morgen vroeg!

Zoo ging het althans bij Perosie; zoo ging het ook bij Weingartner; die had nog het buitenkansje van niet door paarden, maar door menschen in zijn rijtuig naar zijn logies getrokken te worden. Het vigelantepaard liep er goedig naast, alsof het wilde zeggen: ‘dat moog jelui wel eens mèer voor mij doen.’ En... die zich vrijwillig tot trekdieren makende menschen waren toch heusch mannelijke wezens. Laat dàarna dus niemand zeggen, dat alleen de Haagsche *dames* ontvlambaar zijn. Het geslacht der rijtuigvoortsjouwers bewijst immers duidelijk dat het alleen door ‘het heilig vuur der kunst’ is, als wij hier branden van liefde voor kunstenaars.

X.

Kunsten en Wetenschappen.

De satire in de kunst.

Men is ons weêr voor geweest. Tegen een Vlaming, Breughel, den ouden, hebben we zeker tien genre-schilders als Jan Steen, Brouwers, van Ostade, Heemskerck, e.a., die het vol kunnen houden tegen den genoemden Vlaming in het burlesque en in de satire, en toch hebben onze kunstschrijvers zich eene monographie laten afsnoepen door den Directeur van het Gentsche Kunstmuseum, den Heer L. Maeterlinck, welke voor ons land geknipt is.

Reeds in 1893, onder den titel Le genre satirique dans la peinture Flamande, verscheen dit boek, dat een goudmijn is voor folkloristen, historici en voornamelijk voor hen die studie maken van zeden, gewoonten, kostuum, en 't bijzondere leven der voorouders tot in de intiemste hoekjes naspeuren.

Dat die arbeid op prijs werd gesteld, bewijst wel, dat nu reeds een tweede druk is verschenen, waarin de schrijver gelegenheid had om dieper in te gaan in zijn studie, en zich een breeder horizon te trekken.

In 300 bladzijden, versierd met ongeveer 250 illustraties, waarvan ongeveer 60 buiten den tekst, wordt een volledig overzicht gegeven van wat de Vlaamsche schilderkunst in hare schilderijen, miniaturen en manuscripten heeft achtergelaten.

Terecht werd het werk, dan ook in eersten druk, bekroond en het is te hopen, dat binnen niet al te lang tijdsverloop, een dergelijk werk over onze Nederlandsche kunst verschijnen zal.

Wij hebben de stof voor het grijpen. Wel moet veel van het buitenland gehaald worden, maar dat is tegenwoordig geen bezwaar. Reproducties zijn door bemiddeling der Museumdirecteuren gemakkelijk te verkrijgen, en bekwame mannen als een Bredius, een Hofstede de Groot, een Martin zijn er in ons land genoeg; zij zullen voorzeker bij de geschiedenis ook de esthetiek haar rechten geven.

Het Nassausche Steengoed.

De kunstgeschiedenis heeft tot heden gezwegen over de pottebakkersscheppingen uit het Nassausche gebied.

Wel zijn de bewaardgebleven baardmannen, kruiken en kannen in bruin en in grijs met blauw, tegenwoordig in de mode, en wordt er daarom goed geld voor betaald, maar omtrent den oorsprong, de vervaardigers en het wezen dezer kunstindustrie bleven we nog in 't duister. Grenzhausen, Höhr, Raeren, zijn bekende namen in deze industrie, welke in 1550 in het eerste stadje bekend was, maar verder ging de wetenschap niet, dan alleen dat we ook technisch wisten te vertellen, dat het steengoed harder is dan het hardste, en in die eigenschap het porselein meer nabij komt, dan het gewone pottebakkersgoed en het aardewerk. Het steengoed werd reeds op het einde der 15^{e} eeuw in Frechen bij Keulen vervaardigd. De versiering, waardoor de waarde steeg, dagteekent van later. Daartoe worden door sommigen de Jacobakannetjes gehouden, welke door de Beiersche Gravin van Holland, in ruste, in haar eenzaamheid op het slot Teilingen heeten vervaardigd te zijn. Doch het fijne van de zaak leeren we eerst kennen door eene monographie in de Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung 1905. De heer L. Beck levert daarin een opstel over de familie Remy[1)] in hare verhouding tot de ‘Tonwarenindustrie im Kannenbäckerland’. Deze studie geeft alles wat we weten willen, en is vooral daarom zoo hoogst gewichtig, wijl nergens gegist wordt, maar door documenten de waarheid wordt gegeven. Wat vooral aan Remy's steengoed zoo'n vermaardheid heeft gegeven, is het aanbrengen van

1) Dezen naam kennen we ook in ons land.

de blauwe versiering met kobalt. Daartoe leent zich het lichtgrijze steengoed van Grenzhausen veel beter dan het gele goed van Siegburg, of het bruine van Raeren en Frechen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Over dienstboden-kleeding.

Het is reeds eenigen tijd geleden, dat een der lezeressen dezer rubriek mij schreef:

'*Vindt U het niet hoog-noodig te protesteeren tegen het schunnige en opgeschikte der hedendaagsche dienstbode*, *in tegenstelling met de vroegere*, *voor wie het van zelve sprak, dat zij muts en katoenen japon droeg?*'

Inderdaad, het is een treurige domheid waaraan de hedendaagsche dienstboden zich schuldig maken, indien zij meenen er met vuile en slecht-zittende blouses, korte en ongelijk-hangende rokken, en gekapte haardossen, als dames uit te zien. Het tegendeel is het geval. Men ziet aan een degelijkgekleede meid in muts en werkjapon veeleer haar netten gegoeden stand aan, dan aan eene, die onder haar ouden verschoten mantel wil verbergen haar dienstbode-schap, en meent dat zij daarmede, en met een slonsigen hoed op, ook maar iets gemeen heeft met wat men verstaat onder een 'dame'. -

Intusschen wil ik het ditmaal hebben over een speciaal soort dienstboden, namelijk de kindermeiden. Hebben in dit geval de mevrouwen-zelve niet óók schuld? Kent gij grooter tegenstelling dan tusschen het in fijn wit gebakerde kindje in den sierlijken wagen, en het armelijke met een verschoten hoed en dito japon kouwelijk rondwandelende kindermeisje, dat belast is met het schuiven van zulk een baby? Om een liverei-knecht voor hun rekenìng in tenue te steken, maken de menschen, die zich de luxe van zulk een mannelijken bediende veroorloven, geen bezwaar. Maar zeg eens aan mevrouw X of mevrouw Y, dat zij haar kinderjuffrouw op de Engelsche wijze moet voorzien van wit piqué costumes, of voor haar kinder-meisje behoort aan te schaffen een nette katoenen japon met een wit schort met borduursel! - Verontwaardigd zal zij de handen ineenslaan over zulk een buitensporigen eisch!

En toch. Als men bedenkt uit welke huishoudingen, welke armoede dikwijls, zulke meisjes komen, dan kan men niet verwachten dat hare kleeding en sierlijkheid en netheid geëvenredigd is aan die van het kindje waarmede zij zich vertoont. Waarom haar dan niet wat bijstaan? De schorten - ik ken zulke huishoudingen - kunnen desnoods het eigendom blijven van de mevrouw. - De meeste jonge meisjes vinden een cadeau van een smaakvol katoenen japonnetje, rose, blauw, wit, aardig en prettig, en zullen niet onbereid worden gevonden zulk een kindermeid-costuum te dragen, ook niet al blijft dat desnoods het eigendom van mevrouw. - Zeker, de hedendaagsche dienstbode, ook het kindermeisje, is voor niets zoo bang als voor wat in hare oogen lijkt op een vernederend costuum van dienstbaarheid. Maar, als men 't haar wat

smakelijk maakt, zou zij dan niet willen luisteren naar goeden raad? Komt hare bedroevende ondegelijkheid in dezen óók niet voort uit het gebrek aan belangstelling zijdens de meesteressen, die wèl bevelen geven van een muts *moeten* dragen, maar al heel weinig deelen in den gedachtengang, de verlangens, harer ondergeschikten, zoodat deze dikwijls, uit een soort protest eenerzijds, anderzijds omdat ze, aan zich zelf overgelaten allen steun en alle leiding missen, van lieverlede vervallen in het andere uiterste, en opzettelijk niets meer verkiezen te dragen van hetgeen mevrouw haar 'beveelt'.

Met *bevelen* komt men er niet heden ten dage, wèl dikwijls met raden en met verzoeken, en met zelve meehelpen door een geschenkje. De Engelsche dienstbode, in alle overige opzichten veel meer dame dan bij ons, en veel hoogere eischen stellend nog dan onze gedienstigen, kleedt zich met dat al meestal, juist in de voornamere diensten, in zwarte japon en coquet mutsje. Niet uit onderdanigheid, maar omdat zij weet dat deze kleeding haar *flatteert.* De Engelsche 'nurse', kindermeid, draagt veelal blauw-katoenen japonnetjes, is zij recht chic, wit-piqué. En zij ziet er daarin, gelijk zij zelve best weet, alleraardigst uit, en voordeeliger dan menig rijk meisje. -

Met goeden smaak en een juiste voorlichting zou men onze dienstboden evengoed kunnen leiden in die richting. Het komt er echter op aan dat mevrouw zelve dien goeden smaak bezit, en zich dan de moeite wil geven tot die voorlichting. -

REDACTRICE-toilet.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Mevrouw van Wz. - Ik verwijs U naar bovenstaand artikel, in verband met Uw vroegeren brief.
Mevrouw van der G. - Wasch-inrichtingen vindt U in de Holl. Lelie geadverteerd. Die welke U noemt adverteert óók daarin. Ziet U de advertenties maar dóór. -
Jenny. - Heel-korte rokken zijn leelijk voor een volwassen-meisje. Laat Uw wandel-costuum zóó maken, dat Uw rok niet op den grond komt. Zóó behoort het. In dergelijke gevallen schaadt alle overdrijving, en heeft zij ook geen den minsten zin.
Kapsel. - Zeker, daarin hebt gij gelijk, dat een goed kapsel iemand zeer kan flatteeren. Maar ook in dit geval is het dom zich te laten leiden door mode-alléén. De mode van het haar in een punt over het voorhoofd te brengen, is vulgair, en staat nóóit gedistingueerd. Het eene soort gelaat kan zoo iets beter hebben dan het andere, maar het is in elk geval veel meer iets voor Françaises en Italiennes, dan voor Hollandsche en Duitsche en Engelsche gezichten. Overdreven friseeren is leelijk en slecht voor het haar. Gij kunt haarspelden krijgen, die des nachts in de plaats van friseertang dienst doen. Elke kapper kan U die bezorgen.
N.N. - Over het haar hoop ik nog wel eens te schrijven in een langer artikel.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

L.S. - Hartelijke groeten van ons allen. De volgende week wat meer.

No. 10. - Uw briefje aan de toilet-redactrice heb ik volgens Uw verzoek gelezen. Hoofdartikelen in de rubriek toilet worden evenzeer betaald als alle andere redactie-artikelen. - Inderdaad heb ik-persoonlijk een afkeer van de reformkleeding, omdat ik haar zoo in-leelijk en smakeloos vind, op welk figuur ook. Het beste wat men ervan kan zeggen bij héél magere, vormlooze vrouwen, plat van voren en van achteren, is dat het bij haar niet heel veel 'opvalt'. Bij verreweg de meerderheid echter loopen de niet volkomen lijnen en vormen in het oog op een meer dan afschuwelijke wijze, plooien in den rug, vooruitstekende lijven, uitspringende schouderbladen, dikke wiegheupen, etc., etc. En dan de ongelukkige modellen die de reform-draagsters hebben uitgevonden om hare japonnen zoogenaamd 'gekleed' te maken, omdat zij wel begrijpen, dat een negligé-toilet, wijd van boven neervallend, niet kan gedragen worden op straat!! Het is overbodig trouwens om nog veel met U te redetwisten hierover, want, geloof mij, het is een feit, dat de reformkleeding allang heeft uitgediend. In Frankrijk en Engeland waar de toon wordt aangegeven op mode-gebied, heeft men altijd schouderophalend geglimlacht erom en nooit ook maar eenigzins notitie genomen van de geheele beweging anders dan om er mee te spotten. In Duitschland daarentegen bloeide de reform-stijl een tijd lang evenzeer als bij ons. Daargelaten echter, dat het groote maar smakelooze Duitschland nooit op *mode*-gebied een reform zal teweegbrengen, is ook dáár de meening reeds lang omgeslagen. De twee groote duitsche vrouwenbladen, die ik geregeld lees, en die in den tijd waarvan ik spreek alléén reformmodes aanprezen en aanmoedigden, hebben zich dan ook moeten schikken naar het verlangen der lezeressen, en geven reeds sinds lang weer de gewone Parijsche en Weener modeplaten en mode-voorbeelden. Zelfs al ware het dus wáár, dat Holland ook nu nog vele voorvechtsters telt van de reformkleeding, dan zult gij toch zelve wel inzien, dat *zij* er nooit in zullen slagen der overige wereld hare mode op te dringen als de ware. De mode gaat niet uit van Holland maar van Frankrijk. Echter heb ik óók in Holland nergens eenig bewijs gezien van toename in zake reform-kleeding-draagsters. Wel het tegendeel! De gezondheidsquestie is door Professor Treub behandeld, en het is een feit, dat méér dan eene voormalige reform-draagster het moest opgeven vanwege de *drukking op hare schouders* en de daaruit ontstane ernstige schade aan hare gezondheid, borst en longen. Zonder dus het corset daarom per se voor gezond te verklaren, acht ik de reform-kleeding in elk geval minstens een even ongezonde uitvinding.

Dit is *mijne* persoonlijke meening.

Excelsior. - Uw brief laat ik voorloopig *expresselijk* onbeantwoord.

H.H. te S. - Ik zend U Uw manuscript direct terug, als papier d'affaire. Door mij gefrankeerd. Zendt mij bij gelegenheid een postzegel van 12½ cent terug, dan is Uw schuld vereffend.

Moeder I. - Ik heb Uw manuscript nog hier, omdat ik Uw juist adres niet bezit ter terugzending.

P.K. te A. - Ik heb Uw versjes reeds ter drukkerij gezonden en maak U mijn compliment in het bijzonder over *Vooruitgang* en *Goede Raad aan schrijvers.* Tevens maak ik U ten zeerste mijne excuses over mijn dwaling, die mij het aardige versje van 18 Dec. jl: in de Holl. Lelie, getiteld Theorie en Practijk, deed toeschrijven in mijn latere correspondentie aan Felix II, aan D.T. te P., inplaats van aan U. Zooals gij zult zien, heb ik mijn misslag trachten te herstellen.

Leo. - Ik heb U door de drukkerij proef doen toezenden van Uw artikel en de circulaire. Gij kunt dan zelf opgeven wáár die moet worden ingevoegd, en Uw bijschrift veranderen, als U dat te lang voorkomt. (Zie ook corr: aan C.G.)

F. de M. - Ik heb Uw schets inderdaad in goede orde ontvangen. Zij ligt bij de ter beoordeeling wachtende copie. Om U mijn goeden wil te toonen, heb ik haar daaruit gezocht en gelezen, alvorens ik U nu antwoord. Ik wil haar wel plaatsen, maar, eerlijk gezegd, gij kunt het beter, gij hebt op stijl en vorm al heel weinig moeite gedaan, zoodat de belangrijkheid voor de lezers eigenlijk alleen zit in den inhoud, omdat het geldt een stukje Indisch leven, aan de meesten dus onbekend. - Wat die recensie betreft, wel ik behoef ‘mijn geheugen geenzins op te scherpen,’ om U dienaangaande de meest volledige inlichtingen te geven. Ik

beoordeelde het boek verleden jaar, nog vóór ik de typhus kreeg, in een artikel in het Soerabayasch Handelsblad, en ik besprak het, in het algemeen genomen, in gunstigen zin, en als een vooruitgang bij vroeger werk. Ik denk dat aan den uitgever van Kampen een exemplaar is toegezonden van de bewuste bespreking, want dit is usance. Wendt U dus tot hem. In elk geval neem ik haar op in de Holl: Lelie, ten Uwen gerieve.

Ik dank U vriendelijk voor Uw waardeerende woorden, in zake mijn werk in de Lelie, ook wat Uw vorigen brief, die Uw schetsje begeleidde, aangaat.

C.G. - Ik kan mij best begrijpen, dat gij het portret (waarvoor ik U zéér hartelijk dank), niet kunt aanzien nog zonder de tranen in de oogen te krijgen. Want welk een allerliefst *en* innemend gezichtje! Mijn vriendin en ik waren er beide zeer van onder den indruk. Mooie en aardige gezichtjes zijn lang niet altijd tegelijkertijd *lief* en *aantrekkelijk.* Maar ik zou zeggen, dat *dit* gelaat bij uitstek juist die beide eigenschappen uitdrukt. Als ik van zoo iets hoor, denk ik altijd: Goddank, dat ik geen kinderen heb! Zou het werkelijk ‘zelfzuchtig’ zijn, indien wij onze dooden op die wijze betreuren? Dan is *alle* liefde zelfzucht. Ik erken volmondig, dat ik-óók op zoo'n zelfzuchtige wijze liefheb. Gij ziet dat Regina's ‘proselieten-makerij’ heel wat bestrijding uitlokte. Ik moet altijd een beetje lachen, om dien angst van de Protestanten voor Rome. Waarom dan toch? Als het iemand gelukkiger maken kan Roomsch te worden, waarom zou men hem of haar dan niet dat gunnen? Ik ken menschen, die door eene plotselinge ‘bekeering’ tot theosofie, tot spiritisme, tot het een of ander beslist geloof, zich ineens gewapend voelden tegen alle aardsche leed. Dat is juist de vrucht en de zegen van een beslist *geloof*, in tegenstelling van het zoo vage modernisme. Waarom zouden wij onze naasten dat niet gunnen? Ik verheug mij altijd als ik van zoo iets hoor. Nogmaals innig veel dank voor dat zoo sympathieke portret.

A.R. - Als echtgenoote van een dokter komt gij op voor het beroep van Uw man, wat ik in elk geval zeer sympathiek van U vind. Laat mij U echter zeggen, dat gij, in Uw ijver te verdedigen, een aanval zoekt in iets, wat allerminst een aanval is. Gij-zelve zult mij toch wel toegeven, dat er óók slechte geneesheeren zijn nevens de goede. De gevallen door mij meegedeeld gelden immers bepaalde personen. Ik twijfel er niet aan dat er óók patiënten zijn, die hoogst tevreden zijn over de ondervonden behandeling van den een of anderen arts, en ik zal met alle genoegen ook zulke gevallen meedeelen als er reden of aanleiding toe is. U zegt, dat ik zoo ‘absoluut ongunstig oordeel’ over geneesheeren. Wel, ik heb juist altijd het tegendeel hooren beweren; er is mij in mijn leven wel eens een verwijt van gemaakt, dat ik het beroep van den arts *te* hoogachtte. Mij dunkt dat Uwe overigens zeer begrijpelijke partijdigheid, omdat Uw man geneesheer is, U hier deed zien door een zwarten bril. Het doet U ‘pijn’ van zulke staaltjes te lezen. Mij niet minder dat ze voorkomen helaas. Niets is dus beter en practischer dan ze openbaar te maken, ter behartiging voor hen, die staan aan het begin van hun loopbaan als arts. Om het bekende argument van alle doktoren, dat gij-ook wel van Uw man zult hebben overgenomen, ‘dat er geen wetenschap is waarover méér wordt geoordeeld door leeken, dan de medische’, moet ik glimlachen, evenals alle ‘leeken’ dat doen om de - vergeef mij het woord - pedanterie der heeren doctoren in dezen. Als men bedenkt dat het bij de ‘leeken’ gaat om hun eigen lichaam of dat hunner familieleden, om hun geld en hun leven en

hun gezondheid, met welke *drie* dingen heel veel doktoren en professoren ach zoo lichtzinnig omspringen, dan is het toch heusch niet heel kwalijk te nemen aan de 'leeken', indien zij over deze wetenschap, die zich herhaaldelijk vergist, die heden afkeurt wat zij morgen hemelhoog verheft en omgekeerd, en die opereert en chloroformeert en werkt met Röntgen-stralen, en allerlei andere *gevaarlijke* probeersels, alles *zonder* dat de patiënten het kunnen controleeren, graag eenigzins een woordje meespreken, en zich een oordeel veroorloven over de onverantwoordelijk lichtzinnige wijze, waarop vele doktoren omspringen met de hun toevertrouwde levens *en* de beurzen hunner patiënten. De opmerking is niet van mij, maar ontleend aan een *medische* brochure van een onzer meest-beroemde *medische* hoogleeraren, dat hij in vroeger jaren veel sneller besloot tot opereeren dan op lateren leeftijd, omdat hij meer en meer inzag, dat hij met het wegnemen of verminken van zijn eigen organen minder snel klaar zou zijn, dan waar het gold die van zijn patienten. Aan die opmerking knoopt de bedoelde professor een waarschuwing vast voor aanstaande artsen, die zij wel ter harte mogen nemen, namelijk die, van zich altijd vooraf rekenschap te geven van de absolute *noodwendigheid* eener operatie of behandeling van ingrijpenden aard, alvorens die te probeeren Helaas hoe weinig artsen echter staan stil bij de verantwoording die zij hebben aan de patienten! Hoe dagelijks hooren wij niet van vergissingen, van domheden, maar óók van onverschilligheden en onwilligheden, als de patient geen rijke beurs ter beschikking heeft, of als het geval niet interessant is. En dan nemen de doktoren het onder zulke omstandigheden het den 'leeken', hun slachtoffers eigenlijk, kwalijk, dat zij durven meespreken en zich niet zwijgend en onderdanig laten kaal-scheren wat hun beurs betreft, en zich niet laten verminken of doodgaan zonder althans protest aan te teekenen!

Overigens, gij staat op één lijn met de dominees, die mij naar de keel vliegen, omdat ik van enkelen hunner het verkeerde zeg, met de pleegzusters die hetzelfde doen, etc., etc. Ik val noch 'de' doktoren, noch 'de' dominees, noch 'de' pleegzusters aan. Ik heb achting voor het goede in elk beroep, en ik twijfel er niet aan, dat er brave doktoren, brave dominees, en brave verpleegsters zijn. Ik *ken* dezulken. En niet *zij* zijn dan ook boos op mij. Maar ik zeg het verkeerde waar ik het zie, in *elken* stand, in *elk* beroep.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

In mijn correspondentie aan Felix II (zie Lelie van 29 Januari ll.), haalde ik een zeer geestig versje aan, getiteld: Theorie en Practijk, voorkomende in de Lelie van 18 December ll. Ik noemde toen als auteur D.T. te P.**P.K.** te A., die het versje in het nommer van 18 Dec. ll. onderteekende, maakt mij attent op mijn vergissing. Ik wijs dus uitdrukkelijk er op, dat hij de auteur is.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van het stuk getiteld: **Het sterkst,** (naar het Deensch van Herman Bang) vertaling van Mevr: LOGEMAN - VAN DER WILLIGEN, tot een volgend nummer wachten.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

18 Maart 1908.
21ste Jaargang.
No. 38.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over Pensioenen.

Waar de redactrice der Holl: Lelie goedkeurt dat door mij mededeelingen kunnen worden verstrekt in dit blad over de verzekeringsquestie - wil ik het dit keer gaarne hebben over de *Pensioenen.* - Toen ik ruim 23 jaren geleden, aangezocht werd om de Amerikaansche Brochure over de Verzekeringsquestie, in het Hollandsch over te brengen, dacht ik niet dat daaruit zou kunnen voortspruiten een grootsche werkkring, zoo als ik die thans nog bekleed, n.l.: om vooral de vrouwen (dames) te overtuigen

dat het verzekeren van Pensioenen, nuttig maar ook noodig is, zoowel voor beter bedeelden, zonder werkkring, als ook voor de minder bedeelden in welken werkkring ook arbeidend. - Maar niet àllen hebben voldoende geld, of verdienen voldoende, om voorzorg te nemen om jaarlijks een zeker bedrag af te zonderen om de premie te kunnen blijven betalen. - Echter zoo het idee meer algemeen bekend was, op welke wijze men zich zelf eenig pensioen kan verzekeren, of ook anderen er aan te helpen, zouden ongetwijfeld veel meer vrouwen (dames) zich aanmelden om zoolang zij voor zich zelf zorgen, een jaarlijks bedrag af te zonderen om de premie daarvoor te betalen, maar ook zouden vele dames, haar ondergeschikten willen steunen, door het schenken van Pensioenbewijzen. - Nu zullen

er velen zijn die vragen, ja maar wat verstaat men onder *Pensioenbewijzen*, en dit wil ik direct beantwoorden door een voorbeeld: Een *dienstbode, huishoudster* of *verpleegster* ontvangt van haren meester of meesteres een *pensioenbewijs* als geschenk bij gelegenheid van verjaardag, kerstgeschenk enz., met de bedoeling dit *jaarlijks* op den zelfden datum te herhalen, zoolang zij daar in betrekking blijft. - In dit geval is de *minste* storting *f* 10, de rente over die storting is groot overeenkomstig ouderdom van de verzekerde en ook op welken leeftijd de *rente* der stortingen moeten ingaan, hoe lànger men de uitkeering vaststelt bij het aangaan der verzekering, des te hooger zal ook de rente zijn! B.v. voor eene 20-jarige wordt *f 100* in eens gestort, van af *55* jaar ontvangt deze jaarlijks *f* 47.54 rente hiervoor, èn zoo er vastgesteld wordt om van af *60* jaar de *rente* te gaan ontvangen, dan wordt *f 78.92* jaarlijks uitgekeerd, levenslang! De rente wordt berekend volgens leeftijd van de te verzekeren persoon, en naar gelang men ouder dan 20 jaar wordt de rente lager. Jong beginnen is dus aan te raden, al is storting slechts *f* 10.- jaarlijks of meer. 't Spreekt, dat althans voor dienstboden jaarlijks geen *f 100* wordt gestort, ofschoon voor verpleegsters het vaak óók voor grooter bedrag voorkomt om een som in eens te doen storten door patienten of door het bestuur eener ziekeninrichting, of wijkverpleging, maar ook wel door de verpleegsters zelf. In de verpleegsterswereld is een pensioenverzekering sluiten door de verpleegster zelf veel meer doorgedrongen dan bij de in anderen werkkring zijnde vrouwen, niettegenstaande ik gedurende de Nat. tent. voor Vrouwenarbeid, in 1898 te Scheveningen gehouden, gedurende *drie* maanden daar *dagelijks* was om het nùt er van te verkondigen, en er veel van te vertellen aan belangstellenden, en ook enkele voordrachten daarover hield, daartoe uitgenoodigd door het bestuur dier Nat. tent. voor Vrouwenarbeid, als zijnde de eerste vrouw die (nu circa 23 jaren geleden) zich in dit vak ging bekwamen. Waar ik reeds zeide, dat *minste* storting *f 10.*- in eens moet zijn, laat het zich begrijpen, dat deze wijze van verzekeren ook geldt voor iedere geldverdienende vrouw. Zoo'n klein bedrag zal zeer weinigen bezwaren, en haar veel eerder tot spaarzaamheid brengen, want hoe vaak gebeurt het niet, dat velen véél geld verspillen aan - in vele gevallen - onnoodige zaken! De rente over àl hetgeen gestort is, blijft het *eigendom* der Verzekerden om op den vastgestelden leeftijd b.v. van af *50* of *55* jaar te ontvangen jaarlijks, al trouwen zij! Men behoeft niet ieder jaar te storten en ook niet het zelfde bedrag; de verzekerde is daarin vrij. Het wordt meer algemeen dat meester of meesteres - om nu bij de dienstboden even stil te staan - jaarlijks *f* 10.- of meer storten voor de dan in dienst zijnde een pensioenbewijs te koopen en haar aanmoedigt om uit haar loon ook minstens *f* 10.- voor dit doel zelf er bij te storten, waardoor natuurlijk hoogere rente wordt verkregen op vastgestelden leeftijd - als zij ook zelf zooveel mogelijk stort! Waar zij echter geen kans hebben dat een bedrag hiervoor wordt gestort voor haar, is het aan te bevelen, om zich zelf op deze wijze eenig Pensioenbedrag te verzekeren. Behalve dienstboden zijn er verscheidene meisjes in verschillende betrekkingen werkzaam waarvoor het koopen van Pensioen door vrijwillige stortingen van minstens *f* 10.- aanbeveling verdient!

Weinig ouders, die geld kunnen missen, wéten dat deze pensioenbewijzen ook gegeven kunnen worden als geschenk bij een of andere herinneringsdag aan dochters of aan anderen personen, - eene storting van b.v. *f 1000* in eens voor een *20*-jarige, geeft van af 55 jaar een levenslang jaarlijks *pensioen* groot *f 352.69*, en zoo de 20-jarige vóór dien tijd sterft, dan wordt de *f 1000* aan hare erven terugbetaald. Wenscht men echter die terugbetaling niet te doen plaats hebben dan is het *pensioen*

inplaats van *f*352.69. - *f 475.37.* - Men kan de rente ook, daarvoor vooraf berekend, eerder ontvangen. Bovenstaand als voorbeeld zoo men een flink bedrag in *eens* wil storten - doch waaruit men kan zien dat *f* 10.- storting in bovengenoemd geval *f 3.53.* of *f 4.75* jaarl. rente zou geven van af *55* jaar! Velen begrijpen dit niet en zeggen, nu ja, wat heb ik aan *f 3.53* of *f 4.75* jaarlijks, en denken niet na, of begrijpen niet dat de bedoeling is om verder jààrlijks voort te gaan om door *f 10.*- of méér een pensioenbewijs te koopen, en dat op den vàstgestelden tijd de rente der gekochte pensioenbewijzen bijeen geteld het totale pensioenbedrag vormen! Al zou men slechts éénmaal *f 10.*- gestort hebben, dan krijgt men die rente toch op den vàstgestelden tijd, (zooals ik zeide - al is men getrouwd!)

Deze wijze is daarom ook geschikt om jònge personen door een legaat- en pensioen-

bewijs te schenken, om op ouden leeftijd de rente te ontvangen, even zoo goed als er voor ouderen vaak een som in eens gestort wordt om de rente *direct* te gaan ontvangen en dan *lijfrente* wordt genoemd.

In vele gevallen heeft men ook mij het bezwaar onder het oog gebracht, dat het zoo lang duurt eer men het pensioen kan aanvragen op dien vastgestelden tijd, waar het toch voor kan komen, dat men de rente *eerder* zou kunnen gebruiken door levenslang invalide te worden of andere niet vooraf te denken bijomstandigheden, en hier is zeer veel voor te zeggen! 't Is daarom dan ook dat ik voorstelde een verzekeringswijze in het leven te roepen, waarbij het gegund is om de rente over hetgeen gestort is, aan te vragen wanneer het gewenscht wordt door den verzekerden zelf, en juist daarom wil ik nog voortgaan dit nader te verklaren, en zij het mij vergund daarover een enkel woord in het midden nog te brengen.

Bij de keuze van deze verzekering dienen twee belangrijke zaken in het oog te worden gehouden:

1º het feit, dat vele arbeidenden, met het oog op de wisselende omstandigheden en inkomsten, zich moeielijk kunnen *binden* aan de verplichting van telken jare een vast bedrag als pensioen premie te storten, en

2º het feit, dat de behoefte aan pensioenneering zich wel eens *eerder* kan doen gevoelen, dan op den leeftijd, dien men te voren als leeftijd van pensioen-ingang heeft voorgesteld!

Welnu, met die beide belangrijke zaken is rekening gehouden, en is aan veler verlangen voldaan door het ontwerpen dier Tarieven! Echter is voor ieder die daartoe persoonlijk wil overgaan of een ander er aan wil helpen, vastgesteld, dat de *eerste* storting minstens *f 100* in *eens* moet zijn, als inschrijving in het daarvoor te ontvangen *pensioenboekje*, vèrder kunnen zij telkens een willekeurig bedrag storten, èn zoodra de behoefte aan pensioenneering zich doet gevoelen, hebben zij het recht de *rente* dier stortingen onmiddelijk te doen ingaan als pensioenbedrag.

Het spreekt van zelf, dat het bedrag van dit levenslang pensioen *stijgt* naarmate men méér stort, *vroeger* stort en *later* het pensioen neemt.

Maar het is juist een der verdiensten van dit pensioenboekje, dat men op èlk gegeven oogenblik zelf berekenen kan hoe groot het bedrag is van het jaarlijksch *levenslang* pensioen waarop men op zulk oogenblik *recht* heeft.

De beoordeeling der omstandigheid, of men 't pensioenbedrag reeds zal doen ingaan en *wáárom* men zulks doet, is geheel en al overgelaten aan de houdster (houder) van 't pensioenboekje zelf, de Bank heeft daarin geen stem, men schrijft eenvoudig: *ik wensch mijn rente volgens boekje No. zooveel, dadelijk te doen ingaan* en de Bank heeft de plicht om te betalen, men heeft ook volgens deze tarieven keus om al de gelden die gestort werden aan erven te laten terugbetalen indien men overlijdt vóór den ingang van 't pensioen, of *niets* terug te laten betalen. Het spreekt van zelf dat het voor de verzekerde zelf méér rente geeft als *niets* aan erven behoeft terugbetaald te worden.

Ik hoop dat ik door het bovenstaande aan velen het idee heb bekend gemaakt, wat de *pensioenquestie* belangt, die zonder een en ander onder het oog te worden gebracht, niet zouden weten op welke wijze anderen aan pensioen te helpen, of voor zich zelf pensioen op den ouden dag of eerder te kunnen verzekeren.

Zooals ik aangaf, moet bij deze verzekering de *éérste* storting *f 100* zijn, en dit is niet voor iedereen mogelijk, mochten echter groepen van personen worden verzekerd, waar het bestuur zich met het innen en opzenden der stortingen belast, dan kunnen zij die zich willen verzekeren, dan *telkens als haar financieele toestand zulks gedoogd*, een willekeurig bedrag storten, en hebben zij dan ook het recht het pensioen onmiddelijk te doen ingaan als zij dit noodig achten.

Mochten onder hen die dit gelezen hebben, personen zijn die meer hierover wenschen ingelicht te worden, dan zal ik op aanvraag er gaarne aan voldoen.

Met vriendelijken dank aan freule A. de Savornin Lohman voor plaatsing, teeken ik

Hoogachtend
Mevr. MARY I. FLEISCHMANN,
Inspectrice Nationale Levensverz.-Bank
HAARLEM.

Berliniana.

In het Lessingtheater werd weer een nieuwe Hauptmann ten doop gehouden.

Alléén het Lessingtheater, met Dr. Brahm als Directeur, vriend en be-

wonderaar van den dichter, bezit dit voorrecht en gaf tot dusverre ook al de primeurs van diens werken.

Premières, van wèlken auteur - óók, beteekenen altijd min of meer theaterevenementen. Groote of kleine evenementen, al naar gelang van des schrijvers bekendheid en geliefdheid. Premières van Gerhardt Hauptmann rangschikken zich zonder uitzondering onder de meest interessante. Ten eerste om het werk zelf - Hauptmann is een der gróótste dichters van het tegenwoordige Duitschland - ten tweede om de stemmingen van vóór- en tégenpartij, die op zulk een avond vechten om het laatste woord te hebben en daardoor menigmaal het lot van het werk beslissen.

Zoo ook nù weer.

Sissers en kloppers hebben zich in den loop van den avond duchtig aan het werk gezet, maar... de sissers hebben den vlag moeten strijken voor enthousiaste bravoroepers, en voor enkele zakdoek-wuivers.

Reeds na het éérste bedrijf, toen hiervoor eigenlijk nog géén absolute noodzakelijkheid bestond, toen de artistieke innerlijke stemming nog maar nauwelijks opgewekt was, werd reeds hard geapplaudiseerd. Vrienden van Hauptmann die zich hierdoor bemerkbaar wilden maken - dat echter de ergernis der tegenpartij uitlokte. Zoodat bij de volgende bedrijven de verwachte tweestrijd kwam. En mèt dezen tweestrijd ook de dichter, die toen voor het voetlicht trad om zijn vrienden dank te zeggen voor hun bemoeiingen hèm en zijn werk te huldigen.

Van ‘huldigen’ kon ook alléén sprake zijn, voor ‘redden’ was alle kans verkeken.

Want, al waren de sissers niet weinige, en al deden die contra-manifestanten niet zóó bar grof door op sleutels, of ander huisraad, muziek te maken zooals verleden jaar - dergelijke geluiden geven den dichter genoeg te verstaan dat hij lang niet het spel gewonnen heeft, en onbevredigden naar huis heeft laten gaan.

Voor het uiterlijk was het dus een victorie voor Hauptmann's vrienden, en voor het Lessingtheater, *niet* voor Hauptmann zelf...

‘Kaiser Karl's Geisel,’ noemt de dichter zijn werk en betitelt het verder als ‘Legendenspiel.’

Een sprookje dus, een fatasiebeeld, met, als middelpunt, een groot Duitsch Keizer, Karel, geheeten.

In het oude testament staat het volgende: - En toen Koning David oud werd, en hoog in jaren stond, kon hij niet meer warm worden, hoe men hem ook met kleederen bedekte.

- Toen spraken zijne knechten tot hem; laten wij onzen heer Koning eene maagd zoeken, een jonkvrouw, die voor den Koning staan zal, en hem verzorgen, en in zijne armen slapen zal, en verwarmen onzen heer den Koning.

- En zij zochten een schoone maagd tot in alle landen waarin Israël heerschte en vonden Abisag van Sunem en brachten haar den Koning....

Dezen Koning David heeft Hauptmann als hoofdpersoon van zijn werk gemaakt, maar hem Keizer Karel genoemd.

Uit de keizerwereld van den ouden Germanentijd neemt hij de grootste en sterkste heldenfiguur in en hier maakt men hem tot een zwakken grijsaard die zijn plichten als heerscher verzuimt, de belangen van zijn land verwaarloost en vergeet, omdat hij vergaat in zinnelijke liefde voor een kind in jaren, een vrouw in hartstocht....

Deze grijsaard ziet namelijk plotseling een meisje voor zich staan, dat door de overwonnen vijanden, de Saksers, als gijzelaar achtergelaten werd en door hem in

een klooster zal worden opgesloten. Dadelijk ontbrandt hij voor het jonge kind, met het onschuldige aangezicht van een engel, maar met het duivelsche karakter van een deerne, in felle liefde. De zinnen van den ouden Keizer, met het eerwaardige, lange, wit-baardige gelaat, worden zóó door het mooie duivelskind - Gersuind heet zij bij Hauptmann - bekoord, dat hij haar van uit het klooster in zijn paleìs laat brengen. Toch, al vlamt ook de jonge hartstocht hóóg op in het oude gemoed, toch zegeviert de wijsheid, het verlangen tot beteren. Hij wil van den duivel een engel maken, van de zedenlooze een deugdzame. Naast zijn mannelijke liefde voor het kind-meisje, ontwaakt de vaderlijke. Maar Gersuind is hiermede niet gediend. 's Nachts verlaat zij heimelijk het paleis om orgiën te vieren met de laagste onderdanen des Keizers, met arbeiders, en met wie zij maar krijgen kan. Dit vertoornt den ouden Keizer dermate dat hij haar verstoot en wegjaagt uit zijn hart en uit zijn paleis.

Maar toen gebeurde het wonderbaarlijke, het mooie echte ‘wonder’ uit elk heerlijk sprookje. De zonde, en de duivel wijken uit Gersuind's ziel. Zij weent en klaagt om

den grijzen Keizer, dien zij lief krijgt, al kon hij ook haar grootvader zijn. Teruggekeerd in het klooster, vol berouw over haar lichtzinnig leven, vol verlangen, sterft zij echter plotseling - door een giftdronk van een valschen kanselier - in de armen van een Non.

En ook de Keizer wordt verteerd door berouw en verlangen - maar Gersuind treft hij niet meer levend aan. En in zijn weemoed om het doode kind, ontwaakt, ná den gemoeds-opstand, weer nieuwe gemoedsrust, en met deze lust ook levenskracht.

Met getrokken zwaard vertoont hij zich voor zijn morrend volk.

In den strijd die hem wacht zal hij zijn liefde vergeten...

Het thema Weldadigheid inspireert, en geeft aanleiding tot allerlei uitingen en tot velerlei combinaties.

Zoo kwam men op den niet alledaagschen inval, om, voor een liefdadige inrichting, waarvan de Keizerin Beschermvrouwe is, een tentoonstelling te organiseeren van feestelijke gedekte tafels.

Het sprookje van ‘tafeltje dek je!’, is sedert eenige dagen in drie en twintig exemplaren te bewonderen. Liefdadige dames hebben, al naar gelang van haar persoonlijken smaak en opvatting, dat sprookje geïllustreerd in de elegante zalen van het Hohenzollern-Kunst-gewerbehaus, in de profane Leipzigerstrasse. Een aardige afwisseling dus op de gewoonlijke bazars en fancy-fairs.

Het spreekt vanzelf, dat de Keizerlijke Beschermvrouwe met eenige prinsessen en hofdames, de tentoonstelling als éérste gast bezichtigde. H.M. moet opgetogen zijn geweest over het eigenaardige idée, zij heeft de kunstsmaak der dames zeer geprezen en sprak den wensch uit, dat deze tentoonstelling er toe moge bijdragen om de behagelijkheid en den goeden smaak in het Duitsche huis verder te ontwikkelen. En al die elegante vrouwen en jonge dames, die kort daarop in de modernste promenadetoiletten de verschillende zalen vulden, die zalen vulden, die scherp kritiseerden en levendig disputeerden, al die elegante salonpopjes, die ongetwijfeld reeds méérmalen aan luxueus gedekte tafels dineerden en soupeerden, hebben uit deze tentoonstelling, waarvan Vorstin von Bülow de voorzittende was, en nog drie andere ministervrouwen in het Eerecomité zaten, kunnen leeren hoe het *wel* en hoe het *niet* moet gedaan worden.

Drieëntwintig tafels waren gedekt, en bijna zonder uitzondering was het werk van dames uit den hoogsten kring, die hier het bewijs hadden wilden leveren, dat zij niet alleen de routine zich hadden eigen gemaakt van in gezelschappen zich uiterst correct en smaakvol te kunnen bewegen, maar dat zij tevens over goeden smaak en kunstzin en fantasie te beschikken hadden. Wat die fantasie betreft: sommige dames schoten voorbij het doel van een feestelijk gedekten tafel, waar het, bij allen stijl en mooie arrangementen, toch voornamelijk op comfort van den gast dient áán te komen.

De eerste tafel waaraan wij voorbijgaan, heeft de kunstschilder Otto Haas - Heye gearrangeerd. Wit schijnt zijn lievelingskleur te zijn, want op het glanzend witte damast prijken wit porseleinen servies en witte rozen. De witte kleur is zóó consequent vastgehouden, dat de indruk er van monotoon is. Ministervrouwe von Studwitz heeft haar tafel in goud- en lila-kleur gehouden.

Rijkelijk zijn overal viooltjes uitgestrooid, en het gouden Louis XVI servies stamt uit het voormalig bezit van Prinses von Biron-Kurland.

In Biedermeierstijl is de gedekte tafel van een jonge dame gehouden.

Een bekende schilderes had den karakteristieken inval een jachttafel te arrangeeren, met milieu, messen en vorken versierd met gewei-stukken: overal dennentakken over de tafel gespreid plus rare que beau, maar *toch* wel eigenaardig.

Een zeer smaakvol arrangement zagen wij op een tafel, die uitsluitend met langstelige rozen versierd was. In het midden prijkte een kristallen lustre, waaruit witte linten neerdaalden en zich vereenigden in een groote mand met anemonen gevuld: een èchte dinertafel, waar degene, die in het midden zijn plaats heeft gekregen, voor den aanblik van zijn overbuurman gespaard blijft!

Verder versierde dejeuner-tafels, theetafels, een pic-nic-tafel onder een tent, met daartoe passende tuinmeubels, vruchten, veldbloemen, alles los gegroepeerd, en heel weldadig vroolijk.

Een tafel met - ik geloofde mijn oogen nauwelijks - een ‘stemmingsvolle’ parkdecoratie, paadjes van grint, eene witte zuilen-tempeltje, bloemperkjes, witte beeldjes versierd.... hoe komt men op 't idee! Eenige dames hadden haar tafels in een zeker genre gehouden, Louis XV stijl bijv., die voornamelijk door kostbare porceleinen milieus de aan-

dacht trokken. Een empire-tafel is gedeeltelijk met mos bedekt waarin kleine bloemenkransen zijn ingelegd... hier en daar ziet men van louter bloemen de tafel niet....

Wij merken ook een historischen tafel op. Architekt Ernst Lessing heeft een tafel uit den tijd van Friedrich Willem II gearrangeerd, met rood damast meubelen, de wanden met empírestof bekleed, de schìlderijen, het servies, alles in stijl met den toenmaligen tijd.

Wij gaan aan tafels voorbij, die reusachtige milieu-versieringen dragen, geflankeerd door brandende candelabres, zoodat zij den indruk maken van katafalken.

Heel lief, duitsch-poeziëvol, is een met klaverblad-garnituur gerankschikte bruidstafel - waarop zelfs het menu niet ontbreekt.

Een japansche tafel met de héérlijkste, grilligste orchideën getooid, en echt bronzen vazen, en schotels en bakjes.

Een tafel met geele tulpen bedekt; een tafel met paarsche sierkoolbladen, hoogst smaakvol en eigenaardig bedacht, met, voor elken plaats, een brandende oud-tinnen kandelaber. Dan een tafel met guirlandes van laurier...

Véél verscheidenheid zag men, maar tenslotte ontdekte ons oog toch véél gewilds, véél quas - schilderachtigs in de meeste arrangementen. Men scheen zoo héél erg gezocht te hebben naar iets aparts, om toch vooràl niet *dat* terugtegeven, dat men reeds eenmaal-zoo-ongeveer bij zijn gastvrouw gezien hàd...

En daardoor was er méér opschik, geestelooze tafel-opschik, ontstaan, dan men wel verwacht had *hier* te zullen vinden, daar alle dames toch beóógd hadden alléén smaaken kunst-volle schikkingen te geven.

Intusschen is het aantal der Berlijnsche schouwburgen alweer met één gebouw vermeerderd.

Men - kunstjeugd - heeft het noodzakelijk gevonden een Friedrich Hebbeltheater in het leven te roepen. Een theater dus, waarin men uitsluitend Hebbelsche werken uitvoert? Men zou stellig hierop een bevestigend antwoord kunnen verwachten.

Maar het tegendeel is het geval. Want in het Hebbeltheater zullen alle moderne tooneelwerken, van vermeende of werkelijke waarde, worden opgevoerd.

Toch was de openingsavond van het gebouw in de Königgrätzerstrasse aan den diepzinnigen, grooten dramaturg Friedrich Hebbel gewijd en koos men daartoe zijn Maria Magdalena.

Dit stuk met zijn allertreurigsten inhoud, met zijn opéénhooping van ellende en jammer, met zijn uitbeelding van het tragische lot van het huisgezin des timmermans Anton is reeds meermalen en in verschillende schouwburgen, opgevoerd. Steeds trachtte men en hoopte men het werk voor de Bühne te winnen, maar stéédsmet negatief succes.

Ook nu weer bleef de belangstelling - ofschoon het programma zeer veel nieuwe namen gaf en jonge talenten zich voor het eerst aan de Berlijnsche kritiek blootstelden - ook nu weer bleef de belangstelling slechts voor een deel bij het reeds bekende werk. De bezichtiging van den nieuwen schouw burg, die 800 personen bevatten kon in een amphiteatersgewijze opgebouwde toeschouwerszaal, de wanden met hooge houtbetimmeringen bekleed, terwijl ook de Bühne-zelf, langs-den-voorhang, ingesloten is door een ebbenhouten lijst, deze bezíchtiging boeide aan velen méér

dan de eigenlijke vertooning van het Hebbelsche drama, dat, bij de nieuwe regie, met teveel wéék sentiment, sentimentaliteit, werd gegeven.

Aan dezen openbaren openingsavond van het Theater, heeft zijn Directeur Dr. Robert, een 'nieuwigheid' doen voorafgaan: een generale repetitie voor geïnviteerd publiek. Niet-zoo-eene repetitie voor de vrienden van den auteur, voor zijn aanhang en voor den Directeur, neen, - een 'generalprobe' in gala, wil het Hebbeltheater instellen, een generale repetitie die als voor-première in aanmerking komt. Met dit ééne verschil: dat het betalende publiek tot deze voor-première géén toegang verkrijgt. Alleen de pers.

Deze nieuwigheid: aan de publieke première te laten vóóraf-gaan een voorstelling voor geïnviteerde toeschouwers en voor kritiek, wil de Directeur van het theater ook in den vervolge handhaven, en hij geeft het ter navolging over aan de andere Berlijnsche theaters. Maar dit idée, dat hier géén bijval heeft gevonden, bij geen enkelen theaterdirecteur, en dat ook buitendien geheel onbekend is, is in Parijs een oude instelling. De generale repetities in de Parijsche schouwburgen zijn groote evenementen, voornamelijk voor de hooge gezelschapskringen die hieraan deelnemen.

Alles wat tot de kunst behoort en daartoe behooren wil, woont deze voor-première bij. De dames verschijnen in groot toilet, de

heeren in frack of smoking, in het théater heerscht de echte stemming van een Première. Het publiek denkt er daar niet aan, partij te nemen *tegen* of *vóór* den auteur, het laat zich in zijn beoordeeling over werk en vertooning in het minst niet beïnvloeden door het idée dat men zich als gast van den Directeur in het theater bevindt. Geenszins. In Parijs beslist de generale repetitie het lot van het stuk, want het publiek van die vóórpremière *is* juist *het* première-publiek dat over het werk beslissen wil.

Terwijl *deze* omstandigheid in Berlijn niet bestaat- of bestaan kàn. Hier hangt het wèl of wee van het tooneelstuk uitsluitend àf van het betalende publiek, van vóór en tegenpartij, van vriend en vijand, van elkeen, die voor zijn plaats de noodige som betalen wil, en op zulk een premièren-avond aan zijn indrukken verlangt uiting te geven. Als gast zou men zich hier bedrukt gevoelen, half gedwongen in den geest van den Directeur zich te gedragen.

Een ommevraag aan de verschillende theaterdirecteuren toont genoegzaam aan, dat Dr. Robert's nieuwigheid hier vooralsnog géén burgerrecht zal verkrijgen, want wat bij de opening van een nieuwen schouwburg gepermitteerd is, dat kan voor andere voorstellingen niet in aanmerking komen. Een groot verschil meenen die heeren, vormt een geïnviteerd publiek, dat bestaat uit schrijvers en literaten, en een betalend publiek, dat uit verschillende elementen is samengesteld. Een première zònder dit betalende publiek achten zij dan ook voor een ding der onmogelijkheid.

Dr. Brahm van het Duitsches théater, en Dr. Barnowski van het kleines théater maken hierop eene uitzondering.

Dr. Brahm gaat zelfs zóó ver door het nieuwe idée - waaraan de Parijsche idée ten grondslag moet liggen - tamelijk toetejuichen. Een parterre van kunstvrienden en literaten als gasten te nooden, en die gasten als rechters aantestellen over het levenslot van het tooneelwerk, vindt hij gansch geen onaannemelijk ding. Terwijl Dr. Barnowski juist het tegendeel zou willen verlangen en aanbevelen. Namelijk dit: om bij de Première *géén* pers en *géén* literair publiek toetelaten. Deze eerst bij de *twééde* voorstelling toegang te geven. Dit voorstel, hoe paradox het ook moge klinken, heeft véél voor-zich. Want bij een twééde voorstelling zijn, zoowel de artiesten als het publiek, véél rustiger, is de koortsachtige spanning voor een première voorbij, verzwakt. De opwinding, de agitatie, die bij de allereerste vertooning *steeds* aanwezig is, wordt dan *niet* meer aangetroffen, en komt ten goede aan de vertolking van het stuk.... Ja, wanneer de vóór-premières in *dien* geest het goede beöogen en het goede tot stand helpen brengen, dàn wordt het een geheel andere zaak... Maar dàn is het ook niet meer de nìeuwigheid van het Hebbeltheater.... En Dr. Barnowski's raad is dan véélmeer als nieuwigheid te beschouwen en in aanmerking te nemen! -

Berlijn, Februari.
L. VAN OOSTERZEE.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Haarlemmer Staalwater.

Door de Directie van de Haarlemmer Staalwaterbronnen wordt op ruime schaal een circulaire verspreid, waarin nog eens de aandacht wordt gevestigd op de uitstekende geneeskrachtige werking van dit nationaal product.

Zij deelt daarin o.a. mede de uitkomsten van een aantal proeven, door Dr. van Linden van den Heuvell in het St. Elizabeth's gasthuis te Haarlem genomen en waaruit zonneklaar blijkt hoe in deze gevallen de kwaliteit van het bloed verbeterd is na het doen van een kuur van eenige weken.

De circulaire bevat voorts een warme aanbeveling, destijds door Professor Stokvis gegeven, verder de mededeeling dat meer dan 300 Nederlandsche Doctoren, door het geven van een attest, van hun ingenomenheid met het Haarlemmer Staalwater hebben doen blijken, en ten slotte een gebruiksaanwijzing.

Wij meenen van de verschijning van deze circulaire eenigszins meerdere publiciteit te moeten geven, omdat het hier geldt steun te verleenen aan een nationale zaak, die verdient nog eens meer onder de aandacht van het Nederlandsche publiek te worden gebracht. Het rapport van de Staalwatercommissie, dat met belangstelling wordt tegemoet gezien, is nog niet bij den gemeenteraad van Haarlem ingekomen.

Gedachtenwisseling.

Eenige beschouwingen over Katholieke paedagogie.

Juist vóór den herinneringsdag aan Luther verscheen de Hollandsche Lelie (30 Octbr. No. 18), waarin als hoofdartikel voorkomt: eenige beschouwingen over de Katholieke Kerk.

Daarbij worden allen, die de waarheid lief hebben, opgewekt, eens meer van het Katholicisme te lezen. Daardoor zou heel wat minder

strijd en laster en heel wat meer vrede, liefde en geluk zijn onder de menschen. Zoude deze raad ook niet eens toepasselijk zijn voor vele Katholieken, om ook meer kennis te maken met de leer en de geschiedenis van het Protestantisme?

Wanneer een Protestant, een Israëliet leeft naar zijn geloof, is hij dan niet evenzoo een goed mensch? doet hij iets tegen de liefde, het hoogste en eerste gebod? En de ongeloovige, die niet vraagt hoe of wat men gelooft, maar door daden bewijst, dat ook hij verstaat de liefde tot den naaste, handelt hij slecht omdat hij niet handelt uit geloof maar uit gevoel en uit plicht?

Wat betreft paedagogie: 't is plicht, dat aan een kind den weg gewezen worde waardoor het reeds vroeg in zich leere opnemen de indrukken van het goede, het schoone, het ware; dat het leere oprechtheid en verdraagzaamheid; opdat het door onjuiste gegevens op rijperen leeftijd niet worde gesteld voor vraagstukken, waardoor zijn goed vertrouwen aan het wankelen wordt gebracht. Zeker is 't, er is maar ééne waarheid! Uit bizondere of persoonlijke belangen mag hieraan niet worden te kort gedaan. Maar een moreel karakter leidt iemand niet op omwegen, daarvoor moet men de waarheid te lief hebben. Verschil van opinie kan bestaan, maar waar aan daadzaken een verschillende uitlegging wordt gegeven daar moet aan eene zijde misleiding zijn. Tot de paedagogie behoort ook het vak geschiedenis. In werken van bekende geschiedschrijvers vindt men met ontzag melding gemaakt van den stamvader van ons vorstenhuis. In een boekje: Schets der vaderlandsche geschiedenis, uitgegeven te Tilburg, komt voor:

> ‘Bij het ontvangen van zijn banvonnis had Oranje de onbeschaamdheid een verdedigingsgeschrift op te stellen, waarvan hij een afschrift zond aan de meeste vorsten van Europa. Het was een stuk, waarin hij zijn koninklijken meester op de grievendste wijze hoonde, en zijn eigen opstand wilde wettigen.’

Verder:

> ‘Zoo stierf Willem van Oranje in den ouderdom van 51 jaren. Wel een ongelukkigen dood, want schrikkelijk is het te vallen in de handen der goddelijke gerechtigheid na zulk een leven.’

In ‘de korte Geschiedenis des Vaderlands ten dienste van katholieke scholen’ (kerkelijk goedgekeurd Jan. 1891) vinden wij o.a.:

> ‘Prins Willem was bovenmate trotsch en heerschzuchtig. Zoo lang hij onderdaan moest blijven, scheen hij niet voldaan: hij moest gebieder wezen, dit kon alleen zijn eerzucht bevredigen.’

Iets verder:

> ‘Zijn eigen voordeel stelde hij immer vóór de belangen van zijn vorst of het land.’

Een ander boekje: ‘Schetsen uit de Geschiedenis van ons Vaderland’, door L.J. Tielemans, hoofd van de R.K. Parochiale school te Veendam, deelt mede over Lodewijk van Nassau:

> ‘Nadat Prins Willem voor Alva was gevlucht, verzamelde hij in Duitschland een leger om 's Konings landvoogd te bestrijden. Dit leger bestond uit huurtroepen, was bereid om te vechten voor wie 't meest betaalde en werd aangevoerd door fortuinzoekers. Een van deze was Lodewijk, broeder van Oranje. Hij bezat in Nederland geen voetbreed gronds en had er geen belangen te verdedigen, doch aasde op de rijkdommen van kerken en kloosters. Om deze te verwerven aarzelde hij niet 't land in een zee van bloed en tranen te dompelen en de schoone Nederlanden te vuur en te zwaard te verwoesten.
> Doch al was 's Prinsen broeder beslissend geslagen, zich rustig houden deed hij niet. Herhaalde malen viel hij met zijn woeste benden, in den vreemde geworven voor Fransch of Duitsch of Engelsch geld en betaald met de geroofde kostbaarheden uit katholieke heiligdommen, in de Nederlanden. Hij was de booze geest, die deze gewesten jarenlang verontrustte, en te vergelijken met de hand, die de plannen uitvoerde welke door 't hoofd, Oranje, werden beraamd’.

Over Willem van Oranje:

> ‘Twintig jaren lang had Willem van Oranje 't vuur des opstands van een deel van de Nederlanders tegen hun wettigen koning en heer gestookt, en langzamerhand was onder zijn leiding 't verzet tegen den vorst verkeerd in een godsdienstoorlog van de Calvinisten tegen de Katholieken. Oranje zag wel, dat hij op den duur met de zijnen, 't onderspit zou moeten delven, daarom deed hij aan den Franschen koning den voorslag, hem alle Nederlanden in handen te zullen spelen, wanneer hij zelf in 't onafhankelijk bezit van Holland, Zeeland en Utrecht zou komen. Toen Filips dit ter oore kwam, verklaarde hij Oranje voor een landverrader en vogelvrij, en loofde een groote som gelds en brieven van adeldom uit aan dengene, wien 't gelukken mocht den prins te dooden of in 's Konings handen te leveren.’

Over Lumey:

> ‘Willem van Oranje had de Watergeuzen een opperhoofd gegeven in Lumey, een edelman uit 't Luikerwaalsche, bijgenaamd 't Zwijn van de Ardennen.’

Over Willem III:

> ‘Willem stak naar Ierland over. Zijn paarden vertrapten er de velden, zijn soldaten roofden naar welgevallen en met een enkele pennestreek wees de nieuwe koning gansche landstreken aan zijn handlangers toe. Over 't koningsgezinde Ierland brak't wraakgericht los: in bloed werd 't verzet van de Ieren gesmoord, de edelste en kloekste zonen van 't “Eiland der Heiligen” sneuvelden op 't veld van eer of stierven een smadelijken dood door beulshanden. Wel stond 't in de macht van hem en zijne opvolgers

Ierland te vertrappen, de bewoners aan den hongersnood prijs te geven en hen te verstrooien over de gansche aarde, - maar 't Katholieke geloof aan de Ieren te ontrukken, daartoe was noch hij noch een van de volgende koningen in staat.'

Over Vondel:

> ‘Op gevorderden leeftijd zag Vondel de dwalingen van het Protestantisme in, en opende hij zijn hart voor de genade Gods: hij keerde in den schoot der Katholieke Kerk weder.’

Over Canisius:

> ‘Duizenden in Duitschland waren van het Geloof afgevallen en hadden de dwaalleer van Luther en Calvijn omhelsd. Als een apostel trok de gelukzalige Petrus Canisius, daartoe door zijn overheden aangewezen, door de Duitsche landen, overal de dwaalleeraars weerleggend, de afgevallenen vermanend en de geloovigen versterkend. Oostenrijk, Bohemen, Tyrol, Beieren, Hongarije, de Rijnprovinciën, Zwitserland en Polen waren het tooneel van zijn zegenrijke werkzaamheden. Honger noch dorst, koude noch hitte konden hem afschrikken; hij trok langs ongebaande wegen, over bergpaden en afgronden, overal de ware leer van den gekruisten Heiland predikend.’

Over de kloosterlingen:

> ‘Zoowel in het land harer geboorte als in andere werelddeelen verspreiden deze Godgewijde maagden de zegeningen van het Katholiek geloof, en zijn zij een levend getuigenis der opofferende liefde, welke alleen in de Katholieke Kerk gevonden wordt.’

Al mogen we niet oordeelen naar eenige voorbeelden en alleen de menschen veroordeelen, dan zou men er toch toe komen leeraars te beschuldigen dat zij allerminst leven naar hun geloof. Kan het geloof er niets aan doen, wanneer kinderen in hunne jeugd ingeprent worden, dat andersdenkenden geheel dwalen en liefdeloos zijn?

Maar hebben zelfs de hoogste waardigheidbekleeders niet geheel hun geloof verzaakt? Er zijn voorbeelden van diep moreel verval. We lezen hoe in 900 twee beruchte vrouwen, Theodora en Marosia, moeder en dochter, een groote rol speelden. Omstreeks 906 trouwde Marosia met Alberik, graaf van Tusculum en markies van Camerino. Zij werd spoedig weduwe. Door haar schoonheid en kuiperijen verkreeg zij veel invloed bij de aanzienlijkste mannen in Rome, zij beschikte over het hoogste gezag en naar haar goedvinden werden pausen aangesteld en afgezet. Zoo werd tot paus gekozen Sergius III in 904 met wien zij in ontucht leefde en een zoon ter wereld bracht, later bekend als paus Johannes XI. In 911 bracht zij Anastasius op den pauselijken stoel, in 913 Landon. In 928 liet zij paus Johannes X afzetten, die door den invloed van Theodora tot paus was gekozen. Met medehulp van haar tweeden man Guido, hertog van Toscane, liet zij den afgezetten paus wurgen. Daarop kwam op den troon Leo VI 928-929, toen Stephanus 929-931, evenzoo een werktuig van Marosia en daarop haar zoon Johannes XI die door zijn eigen broeder Alberik in den kerker werd geworpen waar hij in 936 stierf.

Een jeugdige paus was Johannes XII 956-964, hij was 18 jaar oud tot die waardigheid gekozen. Hij kreeg strijd met Berengarius, koning van Italie en met

diens zoon Adalbert en riep de hulp in van keizer Otto I aan wien hij de titel gaf van koning van Italie. Hij maakte zich echter schuldig aan verraad door een verbond te sluiten met Adalbert tegen den keizer! Deze riep een concilie bijeen en liet hem wegens heiligschennis vervallen verklaren. Leo VIII kwam in zijn plaats.

In 964 maakte Johannes zich weder meester van het gezag en nam in Rome bitter wraak op zijn tegenstanders. Kort daarop werd hij in ontucht met een gehuwde vrouw betrapt en van het leven beroofd.

In 1033 maken wij kennis met Benedictus I. Deze had twee tegenpausen Sylvester en Johannes XX. Toen hij gekozen werd, was hij 12 jaar oud. Hij gaf zich aan allerlei schandelijkheden over en werd in 1045 weggejaagd. Later wist hij nog eens de macht in handen te krijgen maar moest afstand doen in 1048.

Bekend maakte zich Bonifacius IX 1389, die te gelijker tijd regeerde met Clemens VII te Avignon, door den schandelijken handel dien hij dreef met geestelijke ambten en prebenden, met dispensatiën en aflaten. Hij versterkte den Engelenburg en het Kapitool waarop hij in 1391 door de Romeinen werd weggejaagd.

Op het Concilie te Pisa werd Johannes XXIII door 16 kardinalen gekozen. De anderen brachten hun stem uit op Benedictus XIII (Pierre de Lune) die te Avignon zetelde. Om eenheid in de kerk te krijgen werd het Concilie te Constance bijeengeroepen waar 3 pausen op 2 Maart 1415 hunne waardigheden nederlegden en een nieuwe verkiezing zou plaats vinden. Johannes bemerkte dat hij niet veel kans had en vluchtte naar Schafhausen om zich later weer als paus te doen gelden. Op 29 Mei volgde de uitspraak waarbij hij wegens 70 groote schandalen werd afgezet, te Freiburg werd hij in hechtenis genomen en bleef gevangen tot 1419. Hij kocht zich vrij, kreeg vergiffenis van paus Martinus V en stierf te Florence.

Innocentius VIII, 1484-1492 had de waardige bijnaam van Vader des Vaderlands, wegens het aantal kinderen dat hij bezat. Door den invloed van Roderick Borgia werd

hij tot paus gekozen. De koning van Napels werd door hem van den troon vervallen verklaard en diens rijk aan koning Karel VIII, koning van Frankrijk gegeven. Zijn opvolger was Alexander VI, voorheen Roderik Borgia. Hij was bekend door zijn boosheden en ondeugden. Hij leefde met Rosa Vannozza, waarbij hij vijf kinderen had, waarvan berucht zijn zijn dochter Lucretia en zijn zoon Cesare. Hij brak de macht der italiaansche vorsten door trouwbreuk, moord en vergiftiging.

Met zijn medeweten werden een zoon en talrijke kardinalen door Cesare vermoord. Volgens opgave van den epitomator der pausgeschiedenis, Onafrio Panoinio, liet de paus drie kardinalen vergiftigen, namelijk Orsini, Ferrerio en Michiel. Bij de poging tot vergiftiging van den rijken kardinaal Hadrian kwam hij zelf om het leven. Het plan was ontdekt; Hadrian kocht den wijnschenker om voor 10000 ducaten, de bekers werden verwisseld en Johannes dronk het vergift ter gelegenheid van een groot feestmaal, waarvan de orgiën die daarbij heerschten, niet zijn weer te geven. Een juiste beschrijving van dien tijd geeft F. Gregorovius, ‘Lucretia Borgia. Naar oorkonden en correspondentiën uit haar eigen tijd.’

Geen tijd van dieper zedelijk verval als toen wijst de geschiedenis aan en dat met medeweten en toedoen van hen aan wien de leer der kerk goddelijke eigenschappen toekende.

Van dien tijd schreef Nietzsche: ‘Cesare Borgia als paus... Begrijpt men mij?... Welnu, dat zou de overwinning geweest zijn, waarnaar ik heden verlang -: daardoor ware het christendom afgeschaft! - Wat gebeurde? Een duitsche monnik kwam naar Rome, hij zag het verderf van het pausdom, het peccatum mobile, het christendom zat niet meer op den pauselijken stoel! Maar het leven! Maar de triomf van het leven!... En Luther herstelde de kerk: hij greep haar aan... De renaissance - een gebeurtenis zonder zin, een groot tevergeefs...’

Waar het geloof nu niets te maken heeft met die onzedelijke toestanden, dan toch doet zich het geval voor dat de moraal zich afscheidt van het geloof.

Men zal waarnemen hoe onjuist bij katholieken de denkbeelden over Luther dikwijls zijn. Nu geve men zich eens de moeite te lezen ‘Martin Luther, een godsdienstig karakterbeeld’ van zijn uitstekenden biograaf Heinrich Lang, of ‘Geschiedenis der duitsche reformatie’ van Professor Dr. von Petzold, dan zal men tot een juistere beoordeeling komen.

Gregorovius, die lang te Rome verblijf hield en daar schreef zijn werk over de middeleeuwen, noemde Luther, een moreel genie, een zedelijk intellectueele kracht, zooals de wereldgeschiedenis geen tweede heeft aan te wijzen. De zegen die de reformatie aangebracht heeft, moet uit een zedelijk oogpunt door haar grootste tegenstanders erkend worden. Gebrek aan vrijheid van oordeel is 't te loochenen, dat de ideeën van Luther een wereldbeheerschende, zedelijke macht zijn geworden, waarvoor Rome en de geheele roomsche geestelijkheid zich willens en wetens heeft moeten buigen. Wanneer nu in den tegenwoordigen tijd toestanden als voorheen niet meer plaats zullen vinden, dan is dat niet een verdienste van de roomsche kerk maar van het protestantisme, want daadzaak is het, dat nog de zelfde dogmatische bepalingen als voor vierhonderd jaar bestaan, dat al zoude een priester zich schuldig maken aan de grootste misdaad, het deert niet aan zijn priesterschap.

Stemt het nu overeen met de waardigheid van eene geestelijkheid om nog voort te gaan met aan de waarheid te kort te doen, door een man als Luther te smaden. Men leze de officieele kerklijst voor het dekenaat Amsterdam van 29 December 1907 No.

52. Bij eene tegenstelling van Elisabeth van Thüringen en Luther wordt daarin gezegd: ‘hij was de eens bevoorrechte maar diep gevallen zoon der kerk, prekend door woord en werk de zelfzucht, tot aan de verachting Gods; hij ontvluchtte het eenzame en offerzware kloosterleven, om in de woelige wereld zijn zucht te bevredigen naar eer en genot, met heftig gebaar en spitsvondigheden van woorden de valsche leer verkondigend van de zaligmakende kracht des geloofs zonder de goede werken. Luther is een geest der duisternis.’

Het oordeel van Mgr. de Ségur is ook wel niet bevorderlijk voor de liefde en vrede onder de menschen. Het zegt: Het protestantismus heeft nog eenige weinige overblijfsels der waarheid bewaard, maar die deugden dragen het stempel van een allegaartje. Zij zijn bijna altijd zooals die der Fariseërs.

Het protestantismus verwerpt al wat troostvol, teeder, liefelijk is in den godsdienst. Het heeft geen eeredienst; in die groote, naakte ruimte, die men tempel noemt, zou

men op 't eerste gezicht meenen, dat die vergaderingen vol godsdienstgeest zijn.

Sla ze eens van nabij gade; de goede God schijnt daar niet werkelijk tegenwoordig te zijn; vooral zijn liefde gevoelt men daar niet...

De hoofdondeugd van het protestantismus is opstand, is hoovaardij.

Zijn zendelingen zijn bijbelverkoopers.

Zijn dienaars prediken zonder zending.

In-het-zwart-gekleede heeren zijn het, die een flauwe zedeleer prediken, die hierop neerkomt: ‘Leest den bijbel en doet, wat u aanstaat, als gij u er maar voor wacht, katholiek te worden.’

Met welk recht komen zij hun broeders Gods woord uitleggen? Of zijn ze misschien onfeilbaar?

De gehuwde mannen zijn geen mannen Gods meer, geen mannen van toewijding en opoffering, van liefde, kuischheid en volmaaktheid...

Derhalve: christen en katholiek zijn is één en hetzelfde.

Buiten de katholieke kerk is er geen waar christendom.

Een protestant. die de ware kerk kent, de katholieke apostolieke, door den Paus bestuurd en onderwezen, is verplicht daarin terug te keeren, op straf, van zijn zaligheid te verliezen. Luther was een revolutionnaire monnik, die den hoogmoed en den opstand tot godsdienst verhief.

Zulke uitingen toch maken geen gunstigen indruk, vooral op de minder ontwikkelde massa, op hen die meenen dat praalvertoon en uiterlijke vormen aan den godsdienst zijn verbonden, op hen die zich hechten aan ritualen en ceremoniën, waarbij de geldmiddelen vaak een rol spelen. Godsdienst is een zaak van 't hart, en het ware, zuivere Christendom dat Christus leerde, heeft geen dogma, geen stelsel, geen geloofsbelijdenis, kenmerkt zich door Vrijheid der Gedachte en der Rede.

Tot een juister begrip van de leer van Jezus en zijner apostelen zal nu ook veel bijdragen dat het lezen van het Nieuwe Testament n.l. de vier Evangeliën en de Handelingen der Apostelen aan alle Roomsch-Katholieken vrijstaat. Het betreft wel een door de kerk geleverde en goedgekeurde vertaling, maar de strooming kan niet teruggehouden worden en openbaring der waarheid zal een einde maken aan strijd en laster.

LYNCEUS.

Het sterkst
naar het Deensch van Herman Bang.

II. *(Vervolg van No. 36.)*

Het was of hij bij ieder woord beefde, zóó beefde dat de woorden geen woorden werden, maar niet meer dan een gegorgel dat uit zijn mageren hals opsteeg. En plotseling zeide ik, bezield met medelijden met dat armzalige schepsel, met dien boodschaplooper die daar voortdurend zijn hoofddeksel, zijn poveren hoed omklemde, (ja - medelijden was het. Van 't begin af werd ik gedreven door medelijden - stap voor stap, hoewel ik wist.... heel goed wist hoe 't eindigen zou - -) zeide ik op eens heel vriendelijk:

‘Maar nu moet u kalm zijn en niet bang, Meneer Crangier. En dan zullen we eens naar de repetitiezaal gaan om te zien hoe 't gaat.’

‘Dank u, graag,’ zeide hij en stond op als een trekpop.

‘U komt dus?’ vroeg ik, die reeds bij de deur was.

Een ja, ontviel hem, terwijl hij staan bleef. En op eens zeide hij - en ik keerde mij onwillekeurig om:

‘U begrijpt wel, dat 't voor mij een bizonder groot geluk zou zijn.’

‘Zeker, zeker,’ zeide ik (en dacht weer: lieve God wat heeft die man een honger geleden) ‘nu gaan we naar binnen.’

Wij repeteerden. Hij was onmogelijk. Maar Elias begreep hij. Hij had bepaald even hard gehongerd naar brood en naar het bereiken van zijn doel, als Elias naar het mirakel. Bij ieder woord dat hij zeide, keek hij me zoo angstig aan alsof hij onthoofd zou worden en iedere zin stootte in zijn mond als een boot, die reddeloos verloren in het zand vast zit, op de steenen stoot.

Ik zeide tegen me zelf: Die man heeft talent en wordt toch nooit acteur. Hij is Elias en toch absoluut belachelijk. Maar hij ging door, de eerste acte, de tweede, de heele rol - als een wanhopend en hijgend zwemmer die door de branding heen den oever bereiken wil. Zijn oogen hield hij niet van mij af, tot hij zweeg en - wachtte met zijn magere vingers diep in zijn eigen handvlakken gedrukt.

‘Ja, ja’ zeide ik. ‘U kunt de rol houden. We zullen het probeeren!’ En mijn hersens zeiden: Hij is Elias en zal den heelen boel bederven - toen ik op eens zijn hand om

de mijne voelde - 't was alsof een paar knokkels mij plotseling vastgrepen:

'O, dank u - God zal er u voor loonen,' zeide hij, terwijl hij mijn hand bleef omklemmen.

En ik zeide tegen me zelf, ik zeide 't heusch - hoe en waarom begrijp ik zelf niet - maar ik zeide als uit de grap, tegen mezelf...

'Als je neen zeide, zou je hem ook vermoorden. Hem *ook* vermoorden...'

De Scandinaaf hief een oogenblik de hand van zijn knie op en zijn oogen gleden over ons heen:

'Hem *ook* vermoorden. Ik wist 't dus toen reeds. Wist toen reeds bij onze eerste ontmoeting, alles wat er komen en gebeuren zou. Of ik was tenminste gewaarschuwd - als door het signaal van een vlag die diep in mijn eigen innerlijk omhoog werd gehouden - - een teeken van gevaar op de spoorlijn - - en ik sloeg er geen acht op.'

Hij zweeg even.

Als iemand, die na een oogenblik rusten weer begint te wandelen, langzaam, omdat het einddoel nog ver weg is, ging hij voort:

'Maar het verhaal is lang.

Hij was heen gegaan, de man en de directeur kwam binnen en die zeide alleen: 'Nou hoe was hij? Zeker wel onmogelijk - hé?'

De directeur bleef staan en veranderde de positie van zijn voeten. (Ja, het was zonderling, maar ook hij was dien dag buitengewoon onrustig, alsof ook hij zijn handen in een wespennest voelde.)

'En - wat bent u van plan?' zeide hij.

'We probeeren hem,' zeide ik.

En plotseling lachte de directeur.

'Enfin - u moet 't per slot weten, u heeft de verantwoording.'

Ik lachte of wilde lachen en antwoordde:

'Maar onder de repetities moogt u hem wel wat te eten geven. Die man heeft al veel te lang honger geleden.'

We gingen repeteeren. Ik weet zelf niet waarom ik dien geheelen dag zoo verstrooid was, of er zoo verstrooid uitzag. Maar Bratt zeide tweemaal tegen mij:

'Is dit wel goed?' - Alsof hij bemerkt had, dat ik maar half luisterde. En ik herinner mij nu ook goed dat ik de repetitie vroeger liet eindigen dan gewoonlijk.

Toen die gedaan was, zeide Bratt terwijl al de acteurs nog aanwezig waren:

'Hebben we dus een Elias?'

'Ja,' zeide de directeur.

'Het werd ook hoog tijd - en wie zal 't zijn?'

De directeur aarzelde even:

'Een zekere Meneer Crangier', antwoordde hij.

'Wat zegt u?' riep Rakel - 'Crangier - dat is niet mogelijk. - Crangier dien ze van het conservatoire weggelachen hebben....'

En ze begonnen te lachen, allen in koor - terwijl er een riep:

'Crangier - dat is die vent die spijkers in den muur slaat.' -

Dat was juist gezien, heel juist: onder de repetitie had Crangier voortdurend zijn vuisten gebald alsof hij met twee handen spijkers in een muur wilde slaan.

De acteurs bleven lachen toen de directeur zeide: 'Onze leidsman heeft hem gekozen.'

Maar ik had hem niet gekozen, ik had beloofd dat ik hem eens wilde probeeren en zelf gezegd dat hij onmogelijk was. Maar nu ze allemaal bleven lachen, zeide ik plotseling als iemand die het commando heeft:

'Ja - dat heb ik en ik hoop dat 't blijken zal dat ik goed gekozen heb.'

En ik vertrok.

Toen ik op straat kwam was ik aan andere dingen gaan denken. Op eens - jullie weten allemaal hoe zoo iets gebeuren kan - vielen mijn oogen op iemand op het trottoir aan den overkant. Hemel, wat liep die man gek - 't was bijna ongelooflijk - hij hief zijn beenen veel te hoog op - belachelijk hoog. Hij liep, zooals een lichaam zonder ziel zou loopen - ja, zooals een lichaam loopen zou als de ziel er uit ontvloden was en 't lichaam kon blijven voort loopen. Neen - zoo iets belachelijks had ik nog nooit gezien... Het was... toen zag ik op eens dat, de man die zoo dwaas liep Crangier was....

Ik zag, dat hij naar me toe kwam - terwijl ik naar zijn beenen bleef kijken. Maar plotseling liep hij anders: Goddank, dacht ik: hij kan dus loopen als een gewoon mensch.

'Ik wilde u alleen maar vragen,' - begon hij, 'vragen of het nog zeker is dat ik de rol zal spelen?'

Ik keek naar hem en weer naar zijn oogen: 'Ja,' antwoordde ik, 'natuurlijk is het zeker.'

En plotseling bukte de man weer - evenals te voren in het kantoor, greep mijn hand, drukte mijn vingers tegen elkaar en liep zonder een woord te zeggen weer voort.

Ik bleef hem nakijken - bleef kijken naar zijn wonderlijke manier van loopen met hoog opgetrokken knieën.

Een zenuw-dokter heeft me eens verteld, dat een dergelijke wijze van loopen duidt op krankzinnigheid of een voorlooper er van.

Ja, zeide ik tegen me zelf, de man is half wijs en hem heb je dus bestemd voor de rol van Elias...

Toen ik thuis kwam lag er een brief voor me. Het was een brief van den uitgever van den Noorschen dichter.

De uitgever had gehoord van de moeilijkheden die de opvoering van het stuk dreigden te verhinderen. ‘Maar’, schreef hij, ‘thans iets opgeven staat gelijk met alles opgeven. Ik voor mij zou tenminste zulk een verantwoording niet op me willen nemen.’

Ik las dien brief tweemaal en ik zie iedere letter nog even duidelijk voor me alsof de brief hier voor me op 't tafellaken ligt. Toen ging ik aan mijn schrijftafel zitten en antwoordde:

‘De moeilijkheden, waarvan u gehoord hebt, zijn gelukkig alle overwonnen. De opvoering zal plaats hebben met de acteurs die ik zelf voor hun rol gekozen heb en op den van het begin af vastgestelden datum.’

En onder 't schrijven was ik mij bewust, dat ik dus aan Crangier vast was...

Het is dus beslist, zeide ik tegen mezelf, beslist - wat er ook gebeurt.

De repetities begonnen, de repetities tusschen hem en mij. Ik durfde hem niet met de andere samen te laten repeteeren. De rol opzeggen kon hij. Als ik hem strak aankeek, zonder de oogen van hem af te houden, sprak hij juist en kalm. ‘Nu langzaam aan,’ zeide ik hem recht in de pupillen starend - en hij stotterde niet en schraapte zijn keel niet, maar sprak zooals Elias sprak, zooals iemand spreekt die zijn leven zou willen geven om te gelooven en het niet kan....

En ik zeide tegen me zelf: Het gaat. Hij zal Elias zijn. Tot hij op eens midden onder het spreken een aanval van den Vitusdans kreeg - een vreemde wil, die de zijne niet was en ook de mijne niet, was hem de baas, zoodat zijn heele lichaam trilde, en hij op zijn waanzinnige beenen stond te dansen. ‘Stil - beheersch je toch, man,’ riep ik, terwijl hij, als iemand wiens oogen weldra breken zullen, me bleef aanstaren en het oproerige trekpop-lichaam waarvan de armen en beenen trilden niet in bedwang kon houden.

‘Houd toch op,’ riep ik, ‘houd op!’

En doodsbleek, tegen den muur geleund, bleef hij zijn opgeheven handen uitstrekken en terugtrekken - de man die spijkers in den muur slaat...

‘Neer met die armen,’ gilde ik buiten me zelf. (Neen, neen, het ging niet, het zou nooit gaan) en zijn armen vielen omlaag, alsof ze door een beroerte plotseling verlamd waren.

‘Ga zitten,’ zeide ik, terwijl ik me dwong tot kalmte. ‘Ga zitten en zeg je rol op terwijl je zit.’

Hij ging, nog bevend, in een leuningstoel zitten. ‘Wacht een paar minuten,’ zeide ik, en hij wachtte met zijn oogen strak op mij gevestigd, alsof hij naar een glazen bol keek.

‘Begin, kom - begin nu.’

Ik boog over hem heen en steunde met mijn beide armen op de leuning van zijn stoel.

‘Begin.’

En stotterend begon hij.

‘Kruis je armen.’
Hij deed het.
‘Begin nu - begin.’
‘Ja.’
En hij sprak zonder te stotteren, zonder te beven - zooals hij spreken moest...’
Plotseling barstte Carville met zijn blauwgrijs gezicht uit:
‘Je moest hem wel vermoorden.’
De Scandinaaf wendde langzaam het hoofd om:
‘Ja,’ zeide hij, ‘ik vermoordde hem.’
Wij zwegen allen. Zelfs Raolo Bratianu drukte zijn achterhoofd tegen den muur en er gleed een trilling over zijn opgeheven gelaat, waarvan de oogleden gesloten waren.
De Scandinaaf liet zijn kin weer op zijn handen vallen:
‘Crangier zat een uur lang op dien stoel en ik bleef bij hem en liet hem niet los.
Ten slotte werd hij geheel kalm.
‘Sta nu op,’ zeide ik toen hij midden in een zin was en hij stond op en sprak door en gesticuleerde en acteerde zooals de rol van Elias voorschreef en was geheel gekalmeerd.
Goddank, zeide ik in me zelf, terwijl ik hem voortdurend bleef volgen.
Het gaat, het gaat, zeide ik in me zelf:
‘Je bent zijn dood - maar het gaat.’

(*Wordt vervolgd*).

Ingezonden-Toilet.

Geachte Redactrice!

Met aandacht en genoegen las ik uw artikelen over toilet, ze zijn me uit 't hart geschreven, en geloof ik dat u met deze artikelen de vrouw

een grooter en beter dienst bewijst, dan met alle voorvechterij van kiesrecht enz. enz. *De vrouw*, de smaakvol, goedgekleede, welverzorgde, zindelijke, ontwikkelde vrouw, zal altijd blijven heerschen en een eerste plaats innemen in de maatschappij. Ook hier in Indië zullen hoop ik uw artikelen veel nut stichten, want wat hier gedragen wordt, en betiteld met Europeesch toilet, is om te rillen soms. De enkele goed gekleede vrouwen uitgezonderd, is 't een ware woesternij van toiletongerechtigheden. Slecht gemaakt, en opgedrild, met allerlei voddige kant en lint. De Indische vrouwen, die schatten uitgeven voor juweelen, die geen onechte steenen dragen zal, wier armbanden en ringen van massief zwaar goud zijn, heeft geen *f* 25 voor een japon over. Om van ondergoed en corsetten niet te spreken. De meeste *echte Indische* bedoel ik, hebben hemden aan, waar een Holl. dienstmeid de neus voor zou optrekken. Met schoenen is 't al even erg. Ik vertelde aan een dame, mijn kennis, dat ik gewoonlijk *f* 8 of *f* 12 voor mijne schoenen betaalde. Indië is duur, en ze sprong van verbazing bijna op. Zij gaf gewoonlijk *f* 1.50 à *f* 2; kocht ze bij een javaan, hoe of zoo iets er uitziet, behoef ik niet te zeggen, 't gemeenste Holl. koopwerk is er elegant bij. Daargelaten nog de onaangename, ja ondragelijke lucht van 't slecht gelooide zoolleer.

Ook waar u tegen valsche sieraden te velde trekt, zijt u zoo juist. Ik vind 't vreeselijk die nagemaakte dingen. Liever dan maar niets. Zelfs de zoo mooi en lang niet goedkoop geimmiteerde juweelen en paarlen in 9 of 8 karaat goud gevat, dus met een schijntje van echtheid kunnen mij niet bekooren. En vooral zou ik zoo graag willen wijzen op frischheid van 't lichaam, op goed verzorgde nagels, en frisch gewasschen haar. Veel verwisselen van linnengoed enz. Dit alles maakt de vrouw mooier. Geen coiffure die in den zomer een vies zweetluchtje afgeeft, en hoeveel haar ruikt er niet vies? en geen doorgezweet linnengoed aan 't lijf laten opdrogen. Al onze kleeren worden er mee doortrokken, en we ruiken muf en vies, een lucht die door parfum niet wordt weggenomen. Ik zelf ben dol op parfum, maar niet ter verdrijving van luchtjes. En juist vrouwen die zich omgeven met allerlei vieze luchtjes, schreeuwen 't eerst dat ze geen parfum kunnen verdragen.

Bij mij heeft een tijdje een Engelsche vrouw gelogeerd, een niet meer jonge, maar toch nog mooie en vooral lieve innemende vrouw.

Al haar kleeren en toiletbenoodigdheden hadden een eigen fijne parfum, zoo even waarneembaar, maar dat maakte dat er iets eigens en aangenaams van haar uitging. De hoofdgeur was die lucht van onovertrefbare reinheid, fijne zeep en schoon linnen, een, zou ik 't willen noemen, oneindig bekorende, bijna onnaspeurlijke vrouwenlucht. Geen ideal of cyclamen, of muskusgeurtjes, maar een fijn sachetlucht, waarvan de vrouwen der groote wereld 't geheim schijnen te bezitten. Ik wensch u succes bij uw streven.

M.F. - *Soerabaja.*

Varia.

Uit Simplicissimus.

Hatelijk maar... niet bezijden de waarheid in vele gevallen.

Einem Mann sich hinzugeben,

Teils für kürzer, teils fürs Leben,
Wünscht mit Seele und mit Leib
Jedes wohlgeratne Weib.

Die nur wollen wir besingen,
Die das schöne Werk vollbringen,
Geistig umzudestillier'n,
Was die andern fleischlich führ'n.

Sieh ein Haus voll Diakonissen!
Niemals wirst du den vermissen,
Der als geist'ger Ziegenbock
Wohlregiert den Unterrock.

Sei's ein schöner Mann voll Milde
Nach dem lieben Christusbilde
Oder einer andern Art,
Die die Weiblein um sich schart.

O wie sind sie diensterbötig!
O wie haben sie ihn nötig!
Zank und Streit, sonst stets im Schwung,
Schweigt bei seiner Näherung.

Sei er Pastor oder Dokter:
Auf dem Herzensthrone hockt er,
Und den allergrössten Raum
Nimmt er ein im nächt'gen Traum.

Diesen holden Himmelsbräuten
Bringt er ungetrübte Freuden,
Und es ist für sie nicht wahr,
Dass die Liebe voll Gefahr.

Losgelöst vom Bettgetriebe
Ist's die sublimierte Liebe.
Alles Erdenrestes bloss
Zieht sie alte Jungfern gross.

REDACTRICE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg

te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, én voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

P.K. - Uw bijdragen nam ik alle drie aan. Het artikel komt in de door U bedoelde rubriek. Dank voor uw vriendelijk begeleidend schrijven.

Mevr: D. te H. (Over Zwitserland) - Ik wil U met alle mogelijke genoegen helpen, raden, inlichten; alleen moet ik mij bepalen tot dezen weg, omdat particulier antwoord voor mij te tijdroovend is. - Ik zal beginnen met de vragen in Uw brief te beantwoorden:

Indien U iets huurt gemeubeld, wat ik U zeer zeker zou raden, dan zult U het noodige voor een huishouden in hoofdzaak vinden inbegrepen. Ik zeg in hoofdzaak, omdat in het eene geval de eischen hooger zijn dan in het andere, terwijl veel ook afhangt van den huurprijs. Electrisch licht is bijna overal in Zwitserland. Indien Uw dienstbode zelve de wasch bezorgt - zooals de onze - dan zult U speciaal moeten acht geven op de aanwezigheid eener gelegenheid daartoe. Die is lang niet overal inbegrepen, omdat men gewoonlijk de wasch buitenshuis geeft. Dientengevolge ontbreken de benoodigdheden van kuipen, tobben, etc. evenzeer wel eens. Keukeninrichting, servies, linnengoed vindt men overal gewoonlijk voldoende. Indien U *tafelzilver* meeneemt moet U niet vergeten in *Holland zelf* de noodige douanen-formaliteiten te laten vervullen, die bewijzen dat Uw zilver gebruikt, niet nieuw is, anders zoudt U enorme hooge invoerrechten moeten betalen. In gansch Zwitserland wemelt het van mannen en vrouwen, Zwitsers, maar ook franschen en duitschers, die les geven in alle mogelijke vakken. Ik twijfel er daarom niet aan, dat Uw jongen in de door U opgenoemde vakken zeer goed onderricht kan krijgen van geëxamineerde onderwijzers, maar daar gij niet eenmaal een bepaalde plaats noemt waar gij U wilt vestigen, kan *ik* U onmogelijk adressen opgeven. Als gij eenmaal zijt ingericht, wendt U dan tot verkeers- en vreemdelingen-bureau, die gratis alle mogelijke inlichtingen van dien aard verstrekken.

Wat nu de plaats aangaat ‘boven het meer van Genève’, die gij zoekende zijt, indien Glion nog te laag is, dan zou Les Avants 972 M., Chateau-d-Oex 960 of Chatel St.-Denis 810 M. in aanmerking kunnen komen. Glion is 692 M. Echter weet ik volstrekt niet in hoeverre deze plaatsjes ook maar eenigzins beantwoorden aan de eischen die gij hebt te stellen voor de gezondheid van Uw zoon, omdat gij mij daarvan niets meedeelt. De twee eersten zijn modeplaatsjes, vooral voor winter-sport. Zij worden veel bezocht van uit Montreux en Caux, in welke laatste plaats alleen een paar palace-hotels zijn, en van uit Glion. In hoeverre gij daar dus een *ruime* keuze zoudt hebben wat het huren van villa's en chalets aangaat, kan ik niet beoordeelen, evenmin wat het onderwijs betreft. Chatel-St -Denis is meer een Zwitsersch stadje. Gij noemt geen prijzen, en geeft niet aan hoeveel ruimte etc. gij zoudt verlangen, ik

geloof echter dat gij zelfs in niet-mode-plaatsjes nooit minder dan 1000 à 1500 francs zoudt moeten betalen per seizoen. Denk er aan dat gij U per contract laat opmaken hoeveel maanden het seizoen duurt. (Ik weet niet *wanneer* gij wenscht te gaan; de 'seizoen'-tijd is overal varieerend, en de prijzen gaan daarmede op en neer.) Zwitsers zijn zeer hebberig tegen vreemdelingen en zeer afzetterig met zulke dingen. De levensmiddelen zijn er duurder over het algemeen dan bij ons - althans voor de vreemdelingen - boter en eieren zijn er goed, melk is er duur en schaarsch, tengevolge van den enormen afzet aan de chocolade-fabrieken, juist in die streken, sinds de chocolat au lait zooveel wordt gefabriceerd. Ik heb beide in duitsch en fransch Zwitserland gewoond, en ook in het Romaansche gedeelte (Graubunden) altijd op dezelfde manier van eigen huishouden, en ik heb het in fransch Zwitserland verreweg het vuilste gevonden, en niet goedkooper dan in andere gedeelten zooals wordt beweerd. Integendeel. In elk geval zou ik eerst in een hotel gaan, en van daar uit *zelve* zoeken en zien wat gij krijgt voor Uw geld Gij schrijft mij niet waarom en waarvoor Uw zoon gaat naar Zwitserland. 'Zijn gezondheid' is vaag. Weet gij dat óók het zoogenaamde zuidelijk Zwitserland zeer koud en guur is in de wintermaanden? Is het wezenlijke Zuiden soms aanbevelenswaardiger? In dat geval wil ik U met mijn meerjarige ondervinding van hier (fransche Riviera) gaarne van dienst zijn Schrijf het mij dan gerust. Uw brief overlezende, zie ik nog, dat gij vraagt *hoe* gij moet komen aan zulk een gemeubileerd kwartier. Gij moet, na in een hotel te zijn afgestapt, aan een agentschap of, als het er is, aan het officieele vreemdelingen-bureau (kosteloos in het laatste geval) een opgave vragen van de te huur zijnde gemeubelde woningen, kamers etc., en zoo veel doenlijk precies opgeven wat gij zoekt, verlangt, wilt besteden. Dan *zelve* gaan kijken, en vooral zorgen voor een door een *rechtskundige* nagezien behoorlijk contract; anders heeft men U beet.

Eene moeder (III). - Ik heb dit getal gevoegd achter het door U gekozen pseudoniem, omdat er nog twee andere dames zijn die hetzelfde ps: kozen en die ik betitel met moeder I en II. - Ik wil de artikelen, ook de volgende gaarne als hoofdartikelen plaatsen omdat ik het juist zoo goed vind, indien zij die zelve ondervinding hebben van zoo iets getuigen en voorlichten in zulke gevallen. - Zeer zeker ontvangt U honorarium; ik geef U op aan den uitgever en hij maakt het U te zijner tijd over (elke drie maanden in de Lelie), na te hebben verzocht opgave te zenden van de geleverde bijdragen. Denk dus s.v.p. daaraan. - Ik was blijde na zulk een lang stilzwijgen van U te hooren. Onze correspondentie van het begin herinner ik mij heel goed. Het is heel moeilijk in zulk een geval aan de wenschen van *alle* lezers tegelijk te voldoen. Verreweg de meerderheid wil gaarne dat er geschreven wordt over zulk een onderwerp, gelijk de belangstelling die het uitlokt, en in het openbaar en in de brieven die ik-zelve ontvang, voortdurend bewijst. Weet U wat *ik* vreeselijk zou vinden - ik praat hierin ook mijne moeder na - als ik bij een kind, volgens de fransche gewoonte die ook bij ons in zwang komt helaas, - een min moest nemen! Mijne moeder placht steeds te zeggen: Ik zou het gevoel hebben dat het kind niet meer het mijne was, en gebreken en ziekten inzoog van een onbekende. Zola ook heeft in *Fécondité* op dat gevaar gewezen. Hoe is het mogelijk dat fransche dames dat doen zonder noodzaak! Gelijk-gezegd, in den Haag wordt het ook reeds meer en meer gedaan. Kunstmatige voeding is heel iets anders, daar niet elke moeder genoeg melk heeft. Ik ook vind het mooiste en natuurlijkste als de moeder het zelve kan doen en ik vind een vrouw die het niet wil omdat ze bang is voor de last, gebondenheid, en het verlies van figuur,

eenvoudig verachtelijk. Maar er zijn gevallen te over van moeders die waarlijk niet *genoeg* melk hebben. Dan *mag* het kindje niet lijden daaronder, dat spreekt van zelf.

Ja, de Riviera is heerlijk. Mijn eerste kennismaking er mede is lang geleden al, met mijn vader met wien ik in Nice was. Van daar uit zag ik toen voor het eerst Monte-Carlo en nooit vergeet ik het gevoel van een 'wondersprookje' dat ik had, bij het overgeplaatst zijn in die natuur, op die rots en met die zee aan onzen voet en dien hemel boven ons. Dan tegelijkertijd de tegenstelling van dat ultra-mondaine en het Casino en de tuinen ervan, die toiletten, die demi-mondaines! Ik was toen nog zooveel jonger en daardoor nog zooveel vatbaarder voor sterke indrukken van dien aard! Cannes is voor mij minder aantrekkelijk dan Menton, omdat ik het wereldscher vind. Hetzelfde dus wat U tegen Nice hebt - en ik ook trouwens. Cannes doet overigens veel aristocratischer aan dan Nice, dat echt cosmopolitisch-vulgair is eigenlijk, vindt u niet? Menton is zoo recht een vredig gemoedelijk plaatsje voor menschen die het gunstige klimaat bovenal zoeken,

want zonder twijfel is het hier het meest-windstil en het zonnigste. De tram-gelegenheid naar Monte-Carlo (10 minuten per trein) neemt hoe langer hoe meer weg van die rust, en doet het vroegere publiek van den ouden tijd hoe langer hoe meer plaats maken voor een nieuwe categorie van plezier-zoekers. Zoo zal er hier nu ook een groot Casino komen. Jammer in mijn oogen, want is het niet onzinnig, elken middag te verslijten in een zaal, inplaats van te gaan genieten van de heerlijke lucht? Enfin, ieder zijn smaak.

Dank zeer voor Uw vriendelijke woorden aan mij over mijn gezondheid etc.

Ik verwacht dus de volgende artikelen.

Ep. - Het versje, waarvan ik sprak, eindigt inderdaad met den door U aangehaalden regel. Ik zal aan de drukkerij opgeven U een afdruk te zenden ervan, dan kunt gij-zelve oordeelen en er een nieuw begin bij maken. De bijdragen waarover gij spreekt ontving ik en heb ik *allang* geleden beantwoord in de rubriek van geweigerde en aangenomen bijdragen. Het is U zeker ontgaan door die ziekte Uwer zuster. Ik ontving drie tegelijk, waaronder de twee die gij noemt met name, en nam één aan. Het is in den aanvang van mijn verblijf hier geweest. Zie de nommers maar eens door van October en November.

Ik ken meer dan een theosoof, en ik vind het geloof dat zij hebben, wat mij-persoonlijk betreft, hoogstonbevredigend, maar de hoofdzaak is dat zij zelven er gelukkig bij zijn, zooals ik dat de hoofdzaak vind ìn elk geloof. Het is in elk geval iets positiefs.

Hetgeen gij schrijft over het eigenaardige mystieke gevoel dat over U komt in een kerk, voel ik precies zoo, en met U kan ik voor preeken van protestantsche noch Roomsch-Katholieke zijde voelen. Bijeenkomsten van dien aard laten mij altijd volkomen koud; een kerk, waarin je alléén bent met eigen-ik, zegt je oneindig méér, en daarom vind ik het zoo dom dat de protestanten de kerken in de week toesluiten, en zoo juist gezien dat de Roomsch-Katholieken de hunne laten openstaan om te knielen, te bidden, wáártoe je ook behoefte hebben moogt op dat oogenblik, naar eigen goedvinden. Ja, absolutie en lijkmissen voor dergelijke onwaardige groote-lui vind ik óók een minne comedie, maar is die niet overal in de heele wereld, in het protestantsche Engeland met hun in den zak kruiperij van hun misselijken koning en verliederlijkte high-life en in het quasi-democratische Frankrijk en in ons eigen land ook? Sterft er een ‘groote oome’ (om met het volk te spreken) wordt er dan ooit gevraagd door de lijkredenaars, de dominees of de daartoe officieel aangewezen leuterkousen, of de man ook maar één woord verdient van al het moois dat van hem wordt gezegd bij zijn graf over zijn deugden, talenten, etc.? De wreedste generalen uit Atjeh, de meest gewetenlooze minister, de zedelooste onder de hof-meneeren, allemaal krijgen ze dezelfde honigkwast bij hun dood.

Verander dat eens! Het beste is er om te lachen. Zoo is de wereld nu eenmaal.- Weet gij, *dat* egoïsme dat gij den nonnen verwijt, dat zij haar loon Hiernamaals ontvangen zullen, kunt gij haar dat heusch als een fout aanmerken? Mij dunkt, het Hiernamaals gaat ons niet aan in dit bijzondere geval. *Wij* hebben dan toch alleen maar te rekenen met de vruchten die dit ‘egoisme’ afwerpt voor de aarde, en gij-ook kunt niet ontkennen dat die vruchten enkel *zegeningen* zijn van allerlei aard, óók voor niet-katholieken. Als zij dat doen om er Hiernamaals voor beloond te worden, wat doet *dat* er toe? In *dien* zin kan ‘egoisme’ dan toch zeker geen kwaad, is elke

liefde óók egoist, daar wij voor onze liefde en toewijding aan man of vrouw of kind toch ook graag wederliefde ontvangen, niet waar?

Zeker, schrijf zooveel opbouwende artikelen als gij in U voelt; ik plaats ze gaarne. Mijn genre is méér afbreken. Dat ligt aan levensopvatting en levensbeschouwing, aan de wijze van de dingen zien. Maar er zijn er meerderen die zoo als gij denken, en behoefte hebben aan idealen. Waarom dus niet? Gij hebt 'de permissie'. En gij kunt U een slechteren leermeester kiezen dan Maeterlinck, dat is zeker. Vriendelijke groeten.

F. de Vlught. - Dank voor Uw vriendelijk briefje van 22 Jan. l.l. Gij moogt gerust het schetsje opnieuw bewerkt toezenden. Ik sta volkomen tot Uw dienst.

H.B. de F. - Met verbazing ontving ik Uw vraag omtrent het lot van Uw stukje. Gij zijt reeds maanden geleden beantwoord, bijna onmiddelijk geloof ik, dat het is aangenomen.

Louise te Z. - Ik beantwoord U niet in de Lelie, daar gij dit niet prettig vindt en particulier kan ik U niet schrijven door tijdgebrek. Uw a.s. zwager heb ik reeds, maanden geleden geantwoord in de Lelie betreffende de toegezonden copie. Ik nam haar niet aan, omdat sprookjes zoo weinig in den smaak vallen gewoonlijk. Kan hij niet iets meer actueels zenden? Dank voor Uw uitvoerig en vriendelijk schrijven. Ik begrijp best, dat de afstand te ver was voor bloemen toen ik de typhus had.

L.S. - Wij hebben een zeer drukke week gehad door de carnavals-feestelijkheden waarnaar wij allen zijn gaan zien. Frits en Benjamin ook, want die kunnen niet alleen thuis blijven, als Marie ook meegaat. Uit dit bericht ziet U reeds, dat wij het allen wel maken. Wij treffen dan ook een zeldzaam mooi seizoen, daarover is iedereen het eens. Veel zon en geen regen. Deze week schrijven we aan T. Hartelijke, hartelijke groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

B.W. van de K. - Uw bijdrage (St. Pieter) ontvangen. In het a.s. nommer mijn uitvoerig antwoord op Uw beide brieven. Vriendelijke groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het *Hoofd-artikel Toilet* tot een volgend nummer blijven liggen.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

25 Maart 1908.
21ste Jaargang.
No. 39.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten. voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een circulaire.
Medisch-Paedagogisch Consultatie-Burean.
Arnhem, Steenstr. 98.

L.S.

In medisch-paedagogische gevallen gaat het in den regel over Opvoeding, Onderwijs of Vakkeus.

Het behoeft geen betoog, dat het voor het uitspreken van een gegrond oordeel streng noodzakelijk is om te kunnen beschikken over een zoo groot mogelijk aantal gegevens, met wier hulp het toch alleen mogelijk is een juist beeld te ontwerpen van de geestelijke en lichamelijke eigenschappen van den te onderzoeken persoon.

Reeds lang was het mijne meening, dat het in vele gevallen niet voldoende is, dat uitsluitend de medicus-psycholoog zijn oordeel uitspreekt, daar alleen een *veelzijdig* onderzoek den besten waarborg biedt, dat de eindbeslissing de waarheid het dichtst nabij komt.

Daarom zal het voor sommige onderdeelen van een volledig onderzoek vaak noodig blijken, vooral waar vragen van zuiver praktischen aard in het spel komen, dat andere deskundigen den medicus-psycholoog ter zijde staan.

Lichamelijke gebreken als gezichtsstoornissen, doofheid, orthopaedische afwijkingen, enz., kunnen voorlichting van andere specialisten op medisch gebied noodzakelijk maken. Eveneens is de vaststelling van den juisten graad van reeds verworven schoolkennis, het oordeel over geschiktheid tot opleiding voor handel en nijverheid, de bepaling of er aanleg bestaat voor muziek of voor eenig ander gebied van kunst beter toevertrouwd aan personen, die zich hoofdzakelijk in die richtingen bewegen.

Om in deze *veelzijdigheid*, die als een eisch van elke goede medisch-paedagogische consultatie mag gelden, te voorzien, heb ik mij de medewerking verzekerd van verschillende deskundigen, wier studie, ervaring of werkkring de verwachting rechtvaardigt, dat zij kunnen aanvullen wat aan het medischpsychologisch onderzoek ontbreekt.

De behoefte aan een algemeen medischpaedagogisch onderzoek bestaat wanneer de opvoeding bijzondere eischen stelt, het onderwijs niet de gewenschte resultaten levert, of de vakkeus moeilijkheden biedt, ook wanneer ouders met moeilijke karaktereigenaardigheden bij hunne kinderen te kampen hebben of zelfs bij een geheel normalen toestand meer ernstige studie van een kind maken.

Hoe de gang van het onderzoek zal zijn, moge blijken uit het volgende schema.

In een dergelijk geval worden aan de ouders, de onderwijzers, de huisartsen en anderen, die in aanmerking komen voor het geven van inlichtingen, doelmatige vragenlijsten gezonden. Door deze lijsten wordt een voorloopig overzicht verkregen over de psychische herediteit, over het genoten onderwijs, over den tegenwoordigen en vroegeren gezondheidstoestand enz.

Hierop volgt het persoonlijk onderzoek.

Aan de hand der gegevens, verkregen door genoemde vragenlijsten en dit persoonlijk onderzoek, wordt dan bepaald in welke richting het psychologisch en lichamelijk onderzoek door een of meer der deskundige medewerkers moet worden aangevuld.

De aldus verkregen gegevens en beoordeelingen worden ten slotte met de resultaten van het psychologisch onderzoek in een eindrapport verzameld en verwerkt.

Wanneer men zich nu van een dergelijk eindrapport voorstelt, dat het zal zijn, een afdoend recept voor de juiste opvoeding, dat het een volkomen succes van het voorgestelde onderwijs waarborgt of, dat het met beslistheid een bepaalde loopbaan kan aanwijzen, zal men voorzeker zijn verwachting te hoog spannen.

Een dergelijk rapport moge slechts dienen als leiddraad bij de vele eischen die een goede opvoeding stelt, bij de keuze van doelmatig onderwijs of ter voorkoming van grove misgrepen bij het kiezen van een loopbaan.

Buiten kijf is het van het grootste gewicht te achten, indien men kan beschikken over de meest ruime gegevens wanneer het geldt beslissingen te nemen, die voor het geheele volgende leven van zoo overwegenden invloed kunnen zijn.

Tevens kan het zijn een belangrijk hulpmiddel voor hen, die verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor de naaste en meer verwijderde toekomst der aan hunne zorg toevertrouwde jonge levens.

En ten slotte kan veel teleurstelling worden voorkomen en twijfel weggenomen, wanneer jonge menschen zich zelf aan een physisch-psychologisch onderzoek onderwerpen met het oog op de vaak hoogst moeilijke levensvragen, die zich voordoen

bij het kiezen van een werkkring hier te lande of in overzeesche gewesten, vóór het sluiten van een verloving of huwelijk en meer dergelijke gewichtige omstandigheden.

Deze overwegingen zijn het, die mij geleid hebben tot de oprichting van een Medisch-Paedagogisch Consultatiebureau.

Als vaste medewerkers hebben zich aan het bureau verbonden:

Dr. J.H. GUNNING Wzn., Districtsschoolopziener en Privaatdocent in de Paedagogiek te Amsterdam.

A.J. SCHREUDER, Directeur van het Medisch-Paedagogisch Instituut Klein-Warnsborn te Arnhem.

L. C TH. BIGOT, Directeur van de Kweekschool voor Onderwijzeressen te Arnhem.

J.G. ZIJLSTRA, Hoofd der School, Redacteur van het Tijdschrift voor Kinderverzorging.

Mej. N. CRAMER, Hoofd der School 'Arnhemsche Schoolvereeniging.'

L.A. DEN HOLLANDER, Oud-Redacteur van het Tijdschrift voor Onderwijs en Handenarbeid.

Dames E.S. VAN REESEMA en E. NIERSTRASZ, Inrichting voor Nijverheidskunst ''t Spinnewiel' te Arnhem.

B.P. DE WAAL, Industriëel.

Dr. W. RENSSEN, Arts, Chirurgie-Orthopaedie.

Dr. C.C. VAN DER HEIDE, Arts, Kinderziekten.

M.S. LINGBEEK, Arts, Circulatiestoornissen.
Dr. C.H. SISSINGH, Arts, Zenuw- en Zielsziekten.

Waar dit noodig blijkt, kunnen, al naar de eischen, die uit een bepaald geval voortvloeien, ook nog andere personen, die zich daartoe bereid verklaard hebben, geraadpleegd worden.

Aanvraag voor een medisch-paedagogisch onderzoek te richten aan ondergeteekende, die gaarne nadere inlichtingen verstrekt.

Hoogachtend,

Dr. SISSINGH.

T a r i e f: Voor algemeen medisch-paedagogisch onderzoek met schriftelijk rapport 1e klas *f* 45.-, 2e klas *f* 30.-, 3e klas *f* 15.-.

De taak der geneesheeren is in de allereerste plaats ziekten te voorkomen. Ziekten voorkomen is beter dan genezen. Gewoonlijk wordt de dokter geraadpleegd als men ziek, d.i. als 't te laat is, en hoewel de geneeskunst - die in dit geval ook een verkeerden naam zou hebben en gezondheidskunst moest heeten - 't wel nooit zoover zal brengen dat ze de ziekten voorkomt, moet het toch 't streven zijn zooveel mogelijk maatregelen te nemen om gezond te blijven, vandaar ook de groote belangstelling waarin de hygiène (= gezondheidskunst) zich hoe langer zoo meer mag verheugen.

Een van de voornaamste oorzaken van physische en psychische ongeschiktheid en minderwaardigheid is het thans heerschend onderwijssysteem, vooral aan de middelbare scholen, met name de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus voor jongens, meer en meer ook voor meisjes opengesteld. Aan dit onderwijsstelsel kleven groote gebreken. De physieke opvoeding ontbreekt er zoo goed als geheel, en indien nu de intellectueele opvoeding niet dermate overladen was, dat zij niet in de uren buiten het schoolonderwijs beslag legde op den zoo lichamelijk als geestelijk nog onvolwassen mensch, dan kon in den vrijen tijd de leerling zich aan sport en andere lichaamsoefeningen wijden, om zoodoende een gezond lichaam te behouden of te verkrijgen, maar nu kan hij dit niet in genoegzame mate of zijn intellectueele ontwikkeling lijdt er onder; gaat hij in sport en gymnastiek, lichamelijk, vooruit, op school maakt hij te geringe vorderingen om het onderwijs geregeld te volgen. Inderdaad een treurige toestand, die den wezenlijken vooruitgang op allerlei gebied in ons land ten zeerste belemmert.

In plaats dat de H.B.S. een inrichting is die de leerlingen het leeren gemakkelijk maakt, hen leidt en steunt bij hun studie, is er zulk een overlading van leerstof, dat het eindexamen slechts door een vijfde deel van de bezoekers der eerste klasse wordt afgelegd; de vracht raakt voor 4/5 onderweg verloren, sommige pakjes moeten onderweg worden afgegeven, maar de meeste zijn voor 't eindstation bestemd en bereiken dit doel evenmin. En gaf nu dit eindexamen nog eenigen waarborg van degelijke kennis en ontwikkeling, men zou er in kunnen berusten; doch met de eischen, die veel te zwaar zijn, wordt zoozeer de hand gelicht, dat zeer velen slagen met veel oppervlakkige, halve kennis en zonder eenige degelijke grondige ontwikkeling. Bij 't eindexamen zelf blijkt steeds dat men onmogelijk van

middelmatige jongelieden al de kennis van 't programma *kan* eischen, de ondervinding van alle jaren op dit eindexamen toont met verrassende duidelijkheid dat een middelmatig begaafd leerling niet weet wat hem op de H.B.S. onderwezen is en wat hij dus zou moeten kennen, toch blijft maar onveranderd voor de vijf jaren onderwijs dezelfde overstelpende massa op 't leerprogram uitgetrokken. (Een zeer geringe wijziging is aangebracht, die nauwelijks een verlichting kan heeten). Wie zegt: welnu, de leerlingen weten dan toch veel, al beantwoorden ze niet aan de hooge eischen, wie dus billijkt dat op deze wijze met de intellectueele opvoeding der spes patriae wordt omgesprongen, heeft m.i. niet het minste idee van 't geen goed onderwijs moet kenmerken. In den regel geldt: Wat men weet, moet men goed weten; wat onderwezen wordt, moet door den scholier geleerd, gekend worden. Liever de helft goed, dan 't geheel half. Niet het vele is goed, maar het goede, al is 't weinig, is veel. Nicht vieles, sondern viel. En bij de H.B.S. is het juist andersom: vieles und nicht viel; van alles iets, maar van geen vak iets grondigs, 't laatste een noodzakelijk gevolg van 't eerste en 't bederf voor 't gros onzer jongelieden.

Er was in 't najaar van 1906 examen voor een betrekking van Klerk bij 't Departement van Buitenlandsche Zaken in ons land. Er hadden zich meer dan honderd, ik meen

honderd en twintig, sollicitanten aangemeld, waaronder zeer velen, zooals men licht begrijpen zal, daar deze betrekkingen, hoewel niet hoog bezoldigd, zoogenaamd echt chique zijn, met het einddiploma eener H.B.S. vijfjarigen cursus. Bezitters van dit diploma hadden - bij overigens gelijke ontwikkeling met anderen - de voorkeur. (Waarom?) Tevens strekte tot aanbeveling, als men kon omgaan met type-writing. No. 1 werd een jongeling, die nooit aan type-writing had gedaan, nooit een H.B.S. had bezocht, hij was leerling geweest aan een school voor m.u.l.o., maar die een opstel kan maken zonder taal-, spel- en stijlfouten, dat zich aangenaam laat lezen, omdat het den indruk geeft van verstand en oordeel en ordelijke indeeling, die een stuk uit het Fransch, 't Engelsch en het Duitsch zonder een enkele fout te maken kan *overschrijven* (dit werd o.a. op 't examen gevraagd) en die van de vreemde talen niet veel, maar wat hij weet precies weet, een jongmensch kortom, dat een beperkte maar degelijke verstandelijke opvoeding had genoten. Men zal misschien zeggen: zeker een *bijzonder* begaafd manneke; maar dit is niet het geval: bij 't examen voor Klerk bij de Posterijen en Telegrafie, waar, misschien naar 't voorbeeld der H.B.S., ook vieles en viel halbes gevraagd wordt, had hij 't niet zoover kunnen brengen, dat hij tot de aangestelden behoorde, ofschoon hij juist voor dit examen had gestudeerd, zonder evenwel op een klaarmaakinrichting te zijn geweest. De reden, waarom deze kandidaat beter voldeed dan de andere, is dat men eenvoudige, matige eischen stelde, maar dan ook goed werk, werk zonder fouten verlangde; men zocht iemand, die zelfstandig, op eigen verantwoording kan schrijven, wien men zijn eenvoudig werk, hoofdzakelijk kopieeren, niet meer behoefde te leeren. Zonder fout over schrijven, d.i. goed toekijken, geheel bij zijn taak zijn, dat leert men de jongelui thans niet meer; daar heeft men bij al 't geen er geleerd moet worden, den tijd niet voor.

Indien de lezeres of lezer mocht denken dat ik overdrijf, dan geef ik daarop ten antwoord: ik wou dat u gelijk hadt.

Ondertusschen zit al jaren lang de Ineenschakelings-Commissie, die van ons geheele onder wijs een goed aaneensluitend en ineenpassend geheel moet maken, in alle geheimzinnigheid aan 't werk. Daar 't geen sensatieproces geldt, lekt er niets uit van plannen of besluiten. Wie meent dat er iets goeds, iets oorspronkelijks uit de samenspreking zal voortvloeien, kent de bezwaren niet, die een totale hervorming in den weg staan. Men draait in een vicieusen cirkel, zooals de term luidt; de school zegt: de maatschappij, het leven stelt de hooge eischen; de maatschappij daarentegen oordeelt: dit en dat kunnen we van de jongelui vragen; want volgens 't leerprogram wordt het onderwezen.

Intusschen zitten we met ons bespottelijk onderwijsstelsel.

De voorbereiding voor de middelbare school bederft ook het onderricht op de zoogenaamde voor de H.B.S. voorbereidende lagere scholen. Want in ons lieve vaderland richt zich niet de middelbare, d.i. de voortzettende school, naar de beginnende, maar moet juist andersom 't program van de laatste zich schikken naar de eischen der eerste; niet wordt gevraagd: wat weten de jongens van twaalf jaar? maar er wordt gedecreteerd: dit en dat moeten ze weten om te worden toegelaten, eene averechtsche handelwijze, die noodig maakt dat de kinderen op deze lagere scholen van hun negende jaar af niet leeren wat voor hun leeftijd gepast en hen ontwikkelt, maar uitsluitend 't geen vereischt wordt voor de toelating tot de middelbare school.

De H.B.S. is a.h.w. de officiëele school; aan het diploma van 't eindexamen zijn enkele voorrechten verbonden, 't bezit er van wordt in elk geval op prijs gesteld. Als iemand zijn kinderen wat wil laten eeren, dan is de H.B.S. *de* gelegenheid; andere inrichtingen leiden gewoonlijk niet tot een eindexamen en zijn bovendien gewoonlijk duur, daar ze meestal particulier zijn. Of een jongen al of niet geschikt is om het onderwijs aan de H.B.S. te volgen, hij gaat er toch heen; de H.B.S. voor den jongen geschikt te maken, daaraan wordt niet gedacht. En daar de H.B.S. maar voor weinigen geschikt is, n.l. voor die intelligenten die wel willen leeren zonder veel dwang, zien vele ouders de jongens met slechte cijfers thuis komen, alsof de jeugd van den tegenwoordigen tijd niet kan leeren, te dom is om onderwijs te volgen. Als 't onderwijs in overeenstemming was met de krachten der leerlingen, zou men betere resultaten zien.

Maar vele jongens moeten klaar voor 't eindexamen. En nu ziet men 't zeer karakteristiek verschijnsel dat andere inrichtingen dan de H.B.S., zoogenaamde drilscholen, waarop deze naam evenwel bij lange na niet

altijd past, die jongelui klaar maken voor 't eindexamen der H.B.S., die op de H.B.S. zelf niet voort konden.

Dr. Sissingh, de stichter van het Medisch-Paedagogisch Consultatie-Bureau, is sedert de oprichting een tiental jaren geleden, een ijverig lid van V.E.O. (Vereeniging tot Vereenvouding van Examens en Onderwijs). V.E.O. heeft op allerlei wijzen getracht naar haar doel, doch weinig bereikt. De leden van 't Hoofdbestuur, waartoe dr. S. behoort of heeft behoord, zijn overtuigd van de gebreken van het geheele onderwijs-systeem, 't is daarom niet vreemd, dat deze dokter op 't idee komt zijn consultatie-bureau te openen. Moge het naast anderen vele ouders tot steun en voorlichting strekken voor de opleiding van hun kinderen. Ik vrees echter dat men ook hier weer in den regel bij den dokter zal komen, als men een patiënt heeft, dus eigenlijk te laat. Maar ook dan kan een medisch-pedagogisch consult in vele gevallen nog veel, soms maar weinig terechtbrengen.

't Eenige wat mij niet bevalt in deze circulaire, is de prix fixes en 't drie-klassenstelsel. Die indeeling gaat trouwens ook boven mijn begrip. Zonder nadere uitlegging is zij raadselachtig.

LEO.

Ter bespreking ontvangen boeken.

De Meriah. (Oorspronkelijk jongensboek door **Hub. J. Bouten**), uitgegeven bij P. Dz. Veen, Amersfoort. - Dit boek, geïllustreerd door A. Rünckel, is een verhaal uit het leven der inboorlingen van Engelsch-Indië, dat voor mijn smaak te veel is doorspekt met jachtavonturen. De menschen, kinderen niet het minst, zijn uitteraard zoo vijandelijk-wreed helaas tegen dieren, dat het niet noodig is hen daarbij in die vijandelijke stemming te versterken door hun tijgerjachten en olifanten-vangerijen op te dringen als iets moois. Eveneens als ik het veroveren van kolonieën, onder het motto van ‘beschaving’ te brengen, een gemeene usurpatie acht der Europeanen, evenzeer vind ik het laf en min tijgers, panters, olifanten, al die wilde dieren die in de wouden dier streken thuishooren, te gaan dooden uit plezier aan gevaarlijken sport of om hen op te vangen voor dierentuinen; het laatste is nog het ergste van alles. -

De Wereldgeschiedenis door **H.F. Helmolt,** onder leiding van prof. dr. H. Kern, in het Nederlandsch bewerkt door Gr. Fuldauer met medewerking van vakgeleerden; uitgeversmaatschappij Vivat, Amsterdam. Voor mij ligt de eerste afl., bevattende o.a. portretten van Benjamin Franklin, van Columbus, hoofdstukken over de Ontwikkeling der Cultuur, etc. In acht deelen, waarvan de inhoud kortelijk wordt opgegeven, zal het werk compleet zijn.

O dat nare Geld door **Jessie Manseigh** (uit het Engelsch). (Uitgever Hollandia drukkerij, Baarn). Is de vertaalster: Cora dezelfde die onder dit pseudoniem meewerkt nu en dan aan de Holl. Lelie.? De overeenkomst harer woonplaats met die van den uitgever brengt mij op dat vermoeden. Met 6 illustraties versierd, en in smakelijk bandje, zal dit meisjesboek, dat, evenals de meeste uit het Engelsch tot ons komende van dien aard, eindigt in Eind-goed Al goed, een slot hier door een hoofdstuk met dien naam nog extra aangekondigd, zeker wel er toe bijdragen den levenslust en de energie te helpen opwekken van meisjes die zich zelve door de wereld moeten slaan, al is het helaas in *de werkelijkheid* niet altijd voor haar zooals in den roman: Eind

goed al goed. Het is een onderhoudend geschreven vertelling, die geen andere aanspraak maakt dan ontspanning te geven.

Geëngageerd door **Jeanne Reyneke van Stuwe.** (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam). Dat ik Jeanne Reyneke van Stuwe talent toeken, meer dan de meeste onzer dames-auteurs zelfs, heb ik vroeger herhaaldelijk gezegd. Maar in den laatsten tijd is de véélschrijverij, waarin zij altijd doende is geweest, haar zoodanig de baas geworden, dat men eigenlijk niets meer kan zeggen ervan, en met glimlachend schouderophalen zwijgend zulke prullen, als nu b.v. Geëngageerd, ter zijde legt, zich enkel verbazend, dat ze zich niet schaamt haar naam op den omslag te laten drukken. - De even afgezaagde als in-vervelende dagboek-manier, waartoe ze gemakshalve meer en meer haar toevlucht neemt, moet ook nu dienst doen. Het zou zonde zijn van *mijn* tijd en van de plaats in dit blad, die beter kan worden gebruikt, als ik véél aanhalingen deed. Om echter te laten zien tot welk peil deze schrijfster daalde, haal ik 'geestigheden' aan als de volgende:

'*We hebben een huis. (Dat wil zeggen een* "*boven*" *natuurlijk - geen bovennatuurlijk - he hoe geestig) in de. Zeestr.*'

't Minste humoristische blaadje zal zich nog te goed achten voor zulke laffigheden! Op een andere plaats vervalt ze in den ouder-

wetschen draak-roman-stijl, als ze haar ultra moderne dagboek-schrijfstertje van zich zelve laat uitroepen, in schoolmeester-deftigheid van een eeuw geleden: '*Ach wie peilt een meisjeshart!*' (In een dagboek liefst. Wie praat daarin op *die* wijze).

Enfin, Geëngageerd, waarvan de benuillige inhoud niets anders is dan 'n uitmaken ervan en weer aanraken, zonder andere redenen daartoe dan die der schrijfster, die boek nommer zooveel, van zoo en zoo veel bladzijden aan den man wou brengen, kenmerkt zich door een grenzenlooze nare onbeduidendheid. En dat is absoluut 't eenige wat er van te vertellen valt.

Het Jonkertje door Sara Bouterse. (Uitgevers Scheltens en Giltaij, Amsterdam). Alweer, als ik mij niet vergis, een naam dien ik ken als die eener Lelie-mede-arbeidster. Zij die meenen in Het Jonkertje de geschiedenis van een jonkheer te zullen ontmoeten, komen bedrogen uit. Dit ter waarschuwing voor hen die graag lezen van de Upper-ten. Sara Bouterse, bij den aanleg die in haar stijl veelbelovend om den hoek kijkt, vooral in den luchten, lossen toon der gesprekken, mist nog de gave van zich los te maken van mode-conventies als 'onbegrepen' kindertjes, 'eenzame' vrouwen in hun huwelijksleven, 'teer bleek' tegenover de gezonde mannen rondom haar, al die onrijpe nonsens in een woord van zulke eerstbeginnende jongeluispeciaal jonge meisjes romans, als ware het een soort bewijs van ruwheid en minderwaardigheid gezond en levenslustig te zijn, in tegenstelling van met een klagelijk 'teerbleek' gezicht door het leven te gaan tot verveling van zichzelven en anderen. Het Jonkertje is het eerste verhaal van den bundel, dat onder dezen titel meerdere schetsen vereenigt, alle beter van uitwerking en stijl en vorm, dan van gedachte en inhoud. -

Marie Corelli. De schat des Hemels (tweede druk). (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam). Plaatsgebrek belet mij van zulke bekende vertaalde boeken als dit veel te zeggen; ik mag aannemen, dat iedereen deze schrijfster en hare romans kent, hetzij in het oorspronkelijke, hetzij vertaald. Daarom zij het hier voldoende alleen nog de aandacht te vestigen op den goedkoopen prijs van dit lijvige boek *f* 1.50. Daarvoor krijgt men een groote 500 bladzijden te lezen in goeden maar volstrekt niet hinderlijk fijnen druk. -

In den Voorhof door **een Leerling.** (Lotusserie 1ste serie no. 1). (Uitgever Hollandia-drukkerij, Baarn). Deze 'Leerling' is er een op theosofisch gebied. Dit boekje valt dus buiten bespreking, en kan ik alleen aankondigen als bestemd voor theosofen, of die het worden willen.

Zwervers door **G. van Hulzen** (tweede bundel). (Uitgevers Maas en van Suchtelen, Amsterdam). - Van Hulzen is in dezen bundel op zijn eerste terrein terug; dat van de kermismenschen en viezerikken. Wie het prettig vindt van weerzinwekkende ruwìgheid te lezen, die wordt hier bediend naar zijn zin, in den stijl en op de manier die wij van Van Hulzen kennen in dezen. - Van Hulzen is iemand die kan, als hij wil*) dat heeft hij getoond. Van tijd tot tijd vergast hij ons bij wijze van afwisseling òf op een prul-roman, waarin hij maar zoo'n beetje bazelt, zonder zich eenige moeite te geven, òf op schetsen uit een wereld, die het niet de moeite waard is ons op *die* manier te schilderen, omdat wat hij ons er van laat zien even verachtelijk-min en weerzinwekkend-vuil is als volslagen onbeduidend. -

*) Zie o.a. zijn In hooge Regionen, en mijn opinie daarover.

Het Geloof van den nieuwen mensch door Dr. **M.H.J. Schoenmakers**. (Uitgever Hollandia-drukkerij, Baarn). Ik heb eerlijk gezegd in dit heele geloof van den nieuwen mensch nergens iets van een 'geloof', een althans waaraan men wat hèéft, kunnen ontdekken, en ik dacht, toen ik deze frasenmakerij ter zijde legde: Als dat alles is wat de 'nieuwe' mensch heeft om op te leven en te sterven, volgens dr. Schoenmakers, wèl dan was de óúde er een boel beter aan toe. -

Waarheid. Proefondervindelijke onderzoekingen omtrent de afstamming van den mensch door **H.M. Bernelot Moens.** (Uitgevers van der Heide en Lijdenroth, Utrecht). Deze brochure is een ergernis en een dwaasheid; een dwaasheid omdat de afstamming van den mensch niet *is* vast te stellen, en een ergernis omdat de schrijver zich steunt in zijn betoog op het hoogst-nuttige van de apen te mishandelen, door hun syphilis etc. in te enten, ten behoeve van studie op hen, in het belang van den mensch. Dit toppunt van wreed egoïsme, in Parijs toegepast, is reeds door meerderen veroordeeld, goddank. Het is een schande, dat er menschen worden gevonden die zooiets durven aanbevelen, en met *groot* leedwezen vind ik vermeld onderaan de brochure dat de Koningin door een

'bijdrage' aanmoedigt de onderzoekingen, door den auteur gewenscht en aanbevolen op zóó afkeurenswaardige wijze. Vermoedelijk wist zij niet *waarvoor* zij iets gaf, zooals het zoo veelvuldig het geval is met dergelijke bijdragen zijdens vorsten en vorstinnen. Dat is ten minste te hopen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Javaansche Praeludiën.

II.

Weet gij nog wel, hoe ik u gevonden heb, Sarinten?

Gevonden?

Gaat zoeken aan vinden vooraf?

Ik zocht niet naar u, evenmin als gij naar mij zocht. Wij waren zoo jong en onze zielsverlangens waarden dolend rond, zonder dat wij er ons bewust van waren.

Eerst kwamen onze stoffelijke lichamen elkander tegen. Op dien vroegen ochtend, weet ge nog wel? Ruim vier jaar geleden is het nu. Ik geloof niet, dat ik dadelijk meer voor u voelde dan voor elk ander lief meisje.

Herinnert ge het u nog? Vóór dag en dauw toog ik op mijn *pedati,* mijn vrachtkar, naar de verre rijstvelden van mijn broêr, die een verstandig man was, omdat hij, als bemiddelde burger, den speelman de zorg het. Onderweg zag ik u voor het eerst van mijn leven.

Ik zag u een mand met groenten torsen.

Toen zong ik u een vroolijk wijsje toe, een liedeke van lust, van spel en jok, met aan het slot een zweem van spot.

Sarinten, vergeeft gij me nu dien spot? Ik was jong en overmoedig. Door de rivier stroomt niet steeds hetzèlfde water, al lijkt het zoo. En zooals de zachtste traan door een verhard gemoed alras wordt vergeten, wordt zelfs de bijtendste spot door een teeder hart in een enkelen dagloop vergeven. Allah, die groot is als niemand, heeft voor evenwicht gezorgd.

Allah zegene u, Sarinten, en schenke mij het voorrecht, dat uw ademhaling te allen tijde licht zij!

Op het oogenblik dat ik deze herinnering uit het verleden schrijf, vliegt uit het verre land mijn ziel naar u toe en zweeft om uw liefelijke gestalte heen in hoedende genegenheid.

* * *

Blanke lezeres, hier zijn de woorden van mijn lied, dat gij hieronder in notenschrift afgedrukt zult zien:

Ajo, naik-naik di pedati,
Takoet oemboen-oemboen basah kain;
Ajo, sama nonna soeka hati,
Aja, ajo, nonna ja soeka main.

Djangan basah-basah pada mata,

Nanti saia rabah-rabah djalan.
Djangan kasi salah sama saia,
Kalo, kalo tida ja pègang tangan.

Andante.
1. A - jo, na - ik na - ik di pe - da - ti, Ta-koet oem-boen oem-boen ba- sah ka -
2. Dja-ngan ba - sah ba- sah pa - da ma - ta, Nan - ti sa - ia ra - bah ra - bah dja -
ben sostenuto.

Ajo, naik-naik di pedati.

1. A - jo, na - ik na - ik di pe - da - ti,
Ta-koet oem-boen oem-boen ba- sah ka - in.
2. Dja-ngan ba - sah ba - sah pa - da ma - ta,
Nan - ti sa - ia ra - bah ra - bah dja - lan.

in. A - jo sa - ma non - na soe - ka ha - ti, A - jo a -
lan. Dja-ngan ka - si sa - lah sa - ma sa - ia, Ka - lo ka -
jo, non - na ja soe - ka ma - in. A - jo sa - ma non - na soe - ka ha -
lo ti - da ja pè - gang ta - ngan. Dja-ngan ka - si sa - lah sa - ma sa -
ten.
ti——, A - jo a - - jo non - na ja soe - ka ma - - in.
ia——, Ka - lo ka - - lo ti - da ja pè - gang ta - - ngan.

Het auteursrecht dezer muziek is verzekerd door de wet op het auteursrecht van den 23sten Juni 1881 (Staatsblad No. 145).

A - jo sa - ma non - na soe - ka ha - ti,
A - jo a - jo, non - na ja soe - ka ma - in.
A - jo sa - ma non - na soe - ka ha - ti - - -,
A - jo a - - jo non - na ja soe - ka ma - - in.
Dja-ngan ka - si sa - lah sa - ma sa - ia,
Ka - lo ka - lo ti - da ja pè - gang ta - ngan.
Dja-ngan ka - si sa - lah sa - ma sa - ia - - -,
Ka - lo ka - - lo ti - da ja pè - gang ta - - ngan.

Wilt gij de vertaling in uw taal, die ook *mij* gemeenzaam is geworden? Zie dan hier mijn overmoedig liedeke in Hollandsch proza:

Kom, bestijg de vrachtkar, want ik ben bang, dat uw
kleed nat wordt van den dauw.
Kom, meisje, laten wij het samen welgemoed doen. Kom
want je houdt van spel en jok.

> Maar laat je oogen dan niet vochtig worden. Want dan
> tast ik naar den weg. En geef mij niet de schuld, als ik
> je dan niet de hand kan reiken.

* * *

Beminnelijke Hollandsche lezeres, was dat niet als een vrijpostige uitnoodiging tot ‘flirtation’?

Sarinten's oogen zijn die reize droog gebleven, evenals heur kleed.

Toen, bij een later samenzijn, heur oogen vochtig werden, kon ik eene wijle niet goed meer zien: de mijne waren volgeschoten. Ik geloof, dat op hetzelfde oogenblik in den hemel twee beekjes zijn samengevloeid.

Onze monden spraken toen niet veel.

Dat behoefde ook niet. Bij hevige zielebewegingen is het spraakvermogen van den mond minder vaardig en minder zuiver dan dat der oogen.

De oogen van mijn lief zijn groot, en donker van kleur. Er straalt een licht uit, dat brandt zonder te verzengen. Koesterende warmte gaat er niet uit.

Soms kunnen ze zoo weemoedig lachen.

Ook ik ben weemoedig van aard, al kan ik op mijn kendang rhythmen slaan, die schijnen te schateren van uitbundige vroolijkheid, van dolle uitgelatenheid.

De meeste Oosterlingen zijn weemoedig van karakter. Allah heeft het zoo in zijn alwijsheid beschikt.

De Javanen zijn daarbij meerendeels deemoedig. Wij zijn geen hard ras, omdat wij nooit met de natuur hebben te worstelen. Onze natuur biedt ons hulp op krachtdadige wijze, of.... vernietigt ons. Dat geeft deemoed.

Gij, Hollanders, weet maar al te goed, dat wij deemoedig zijn. Reeds drie eeuwen lang.

Maar ik bid u: maakt er geen misbruik van. In de evolutie der menschheid brengt de deemoed het soms verder dan de hoogmoed.

Maar laat mij nu niet bitter worden... Bitterheid is òn-Javaansch.

* * *

Als de tijd het verbroken evenwicht min of meer heeft hersteld, herdenkt de Javaan zijn bittere ervaringen wederom in weemoed.

Ik was, naar men beweerde althans, de beste kendang-bespeler van het land. Ik had dus veel vijanden. Ik kon echter niet vermoeden, dat ik in mijn naasten arbeidskring ten val zoû worden gebracht. De Javaan is nièt wantrouwend, o, Hollanders, heerschers over mijn landgenooten. Integendeel, hij is goedgeloovig en vertrouwensvol.

Mijn leed heb ik in het volgende sonnet herdacht. Een sonnet? Maar dat is immers geen Oostersche dichtvorm?

Neen. Doch ik heb u immers reeds gezegd, dat ik mij de Westersche beschaving heb eigen gemaakt, althans getracht heb, die deelachtig te worden.

Welaan dan, ziehier het sonnet, waarin ge niets dan weemoed en geen bitterheid zult speuren:

> Heeft straks uw naam nog door het land weêrklonken?

Waart gij zooeven nog dè man in 't vak?
Eén noodlotsval - gij zijt in 't niet verzonken,
Zoo meent de menigte - voorspoed is wrak.

De vrienden werpen u nog vriendschapslonken;
Niet daad'lijk mijden zij uw gastvrij dak.
Doch allengs flauwen t'uwaarts ook hùn vonken:
De ‘leeuw’ voorheen is immers nù al mak!

Zoo mind'ren staâg de vroegere getrouwen,
En leêgte spreidt zich om uw kreunend hart.
't Verraad komt zelfs zich om u'n woning bouwen.

Ge wordt mismoedig - wilt toch niet mistrouwen.
Ge worstelt met uzelf - de grootste smart....
Na dagen van geluk, o, mensch, komt rouwen.

In dien tijd stond Sarinten mij met bemoedigende woorden en forsche daden duchtig ter zijde, al konden haar oogen soms zoo weemoedig lachen. Als een getergde leeuwin stond zij toen tegenover mijn belagers. Diepe verontwaardiging klaterde uit heur wezen en het lenige, soepele lichaam verstrakte zich dikwerf in felle spierbewegingen.

Mijn lief is een koningskind.

Voor dat sonnet kan ik op mijn kendang geen rhythmen slaan. De Javaansche ziel is soms zéér trotsch, schoon altijd in diepe bezonkenheid.

SASTRO PRAWIRO.

(*Wordt vervolgd*)

Gedachtenwisselingen.

I.

Lieve Freule.

Mag *ik,* van ouder tot voorouder spruitende uit een onderwijzersgeslacht even een paar woorden zeggen, naar aanleiding van het hoofdartikel van C.G?

Waar vader, twee broers, twee ooms allen hoofd eener school zijn en tevens een dertigtal neven, nichten, broers en zusters het onderwijs dienen, ik zelf vóór mijn huwelijk in de gelederen stond, mijn oudste zoon sinds Mei kweekeling op de Rijkskweekschool in Haarlem is, meen ik wel bevoegd te zijn ook mijn meening er over te kunnen uitspreken.

Ik geef toe, dat er thans menigeen uit de

volksklasse onderwijzer(es) wordt, als hij of zij een helder hoofd heeft, maar waar C.G. spreekt van ‘bijna uitsluitend in handen van zonen uit de lagere volksklasse’, vind ik dat gezegde tamelijk overdreven... C.G. is stellig geen zoon van een onderwijsman, anders zou hij weten, hoe nog heden ten dage de meeste onderwijzers liefde voor hun vak hebben en niets liever zien, dan hun nageslacht tredend in hunne voetstappen. Het salaris van een' onderwijzer is nu eenmaal over 't algemeen niet schitterend en als meester en zijn vrouw dan geen fortuin van zich zelf hebben, zijn ze al heel blij, als hun kroost kan opgeleid worden in hun vak. 't Is waar, op de Normaalscholen is 't onderwijs niet dat, wat het op een kweekschool is en het gehalte der leerlingen over 't algemeen niet dat van een kweekschool. Immers wie flink kan leeren, geen lichaamsgebreken heeft, en wiens ouders in staat zijn hem een degelijken uitzet mee te geven en in verdere onkosten kunnen voorzien, doet graag examen voor een kweekschool. Want daar is de opleiding niet het ‘minst slechte,’ maar mijns inziens ‘zeer goed’.

Zoo b.v. in Haarlem. De directeur, een zeer beschaafd en hoogst ontwikkeld mensch, doet wat hij kan om de jongens een zorgvuldige opvoeding te geven.

Behalve al de gewone vakken, die voor 't examen vereischt worden, krijgen de kweekelingen les in: Fransch, Duitsch, Engelsch, Sloyd, piano, viool - gaat de directeur met hun inrichtingen bezoeken, als zuivelbereiding, zoutkeet, - neemt hun mee naar tentoonstellingen, deed van den zomer een reis met de geheele school voor eenige dagen naar 't zuiden van Limburg, had o.a. laatst een proef met hun met vloeibare lucht en radium, alles wel een bewijs, dat ZEd. met zijn tijd meegaat en niets onbeproefd laat om de jongelui algemeen te ontwikkelen. Of nu volgens C.G. een onderwijzer beschaafder en ontwikkelder moet worden, dan deze jongens het kunnen zijn op negentienjarigen leeftijd, zou ik graag willen weten.

Dan zegt C.G. dat ze nog onbeslagen op 't ijs komen op dien leeftijd. Ik geloof, dat het met ieder wel zoo zal zijn, die pas na afgelegd examen de wereld intreedt.

En dan een dienstmeisje b.v. Krijgen we die kant en klaar en in alles onderlegd? Is een meisje dat trouwt ineens een perfecte huisvrouw? In de meeste gevallen valt er in de praktijk zeer veel te leeren, en zal ieder die ernstig wil, wel hoe langer hoe meer routine in zijn vak krijgen.

Nu nog even over 't hoofd der school. C.G. zegt, dat in enkele *voorname* steden het hoofd slechts niet aan een klasse verbonden is. Ik geloof dat die ‘enkele voorname steden’ nog al legio zijn in ons landje.

B.v. in deze plaats, dat maar een gewoon Hollandsch stadje is, eer achterlijk, dan vooruitstrevend, heeft mijn vader en mét hem een zevental andere hoofden géén klas - maar wel een directeurskamer, waar ze hun boeken bijhouden, correspondentie afdoen en verder kunnen ze zich geheel aan hun school wijden, hun personeel terzijde staan en met hun samenwerken.

Liefde voor de zaak van 't volksonderwijs gaf C.G. zijn artikel in de pen, - liefde voor 't onderwijzersvak deed mij naar de pen grijpen, waar naar mijn idee C.G. de plank ten deele missloeg.

G.

II.
Den Haag, Parkweg 27/2, '08.

Geachte Freule,

Als abonné van de Holl. Lelie, welke ik geregeld met belangstelling lees, volgde ik ook de gedachtenwisseling met Regina.

Zelf Katholiek geboren, opgevoed en mij niet met de opvatting der Katholieke Kerk kunnende vereenigen, daar ik, gaarne erkennende, dat de groote *tucht* een wonderbaarlijke invloed vooral op niet ontwikkelde menschen uitoefent, zeer vele minder prijzenswaardige opvattingen der kerk veroordeel, trof mij Uw antwoord aan Mevr. A.C.F.G.

Daaruit zoude men nl. kunnen besluiten, dat ondeugden in 't algemeen het minst voorkomen in katholieke landen en veroorloof ik mij daarom Uwe aandacht te vestigen op het werk van Dr. Alph. Ariëns, pastoor, nader behandeld in de Holl. Revue van Febr. 1906.

O.m. zegt Dr. Ariëns: Het is een bekend feit dat de katholieke bevolking in Nederland en niet alleen daar, de hoogste cijfers haalt in de statistiek der kriminaliteit (= gerechtelijke veroordeelingen). Hij zegt dan:

Nemen wij als voorbeeld 1900.

Het aantal veroordeelde personen bedroeg toen:

Op 10.000 Katholieken (en leden der oudBissch. Cleresie):	32.7
Nederduitsch Hervormde	27.7
Israeliten	17.2
Lutheranen	16,7
Leden van geen of onbekend genootschap	10
Leden van overige kerkgenootschappen	8,5
Op 10.000 Gereformeerden	6,6

enz.

De beschouwingen zijn te uitvoerig om hier verder op te nemen, doch het komt mij voor, dat belangstellenden in de correspondentie *Regina* wel eens mogen lezen het boek van genoemden pastoor, blijkbaar een braaf man, die de fouten durft aanwijzen en de middelen ter bestrijding aangeeft in zijn boek:

'Criminaliteit en Drankmisbruik.'

Uitgave der uitg. venn. 'Futura' te Leiden.

Met gevoelens van Hoogachting heb ik de Eer te zijn

Uw Dw. Dn.

J.C.B.v.E.

III.
Aan Mevrouw A.C.F. - G., den Haag.

Mevrouw,

Gaarne voldoe ik aan uw verlangen om in vrede onze gedachtenwisseling te eindigen. Het zou van mijn kant na uw uitgesproken wensch onbeleefd en onkiesch zijn, om u nù nog verder

persoonlijk te antwoorden. Meen echter niet dat U iets hebt geschreven ‘ter weerlegging’. Die illusie moet ik U benemen. Wanneer U de Lelie blijft lezen, zult U gaandeweg al uw argumenten behandeld vinden.

Hoogachtend,

HELENA VAN ROGGEN - BLOMHERT.

Hôtel Boggia. *Nijmegen*

28 Febr. '08.

Noot Redactrice.

Deze laatste mededeeling laat ik voor rekening der schrijfster staan, daar het geenzins *mijn* bedoeling is aan zulk een plan gevolg te geven; omdat de Lelie daartoe niet de plaats is natuurlijk.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

II
Het Home van ware chic.

Uit het *home sweet home* spreekt het karakter der vrouw, haar geaardheid; van daar dat het te huis van de ware chique vrouw altoos vriendelijk en rustig is. Het zit alweer niet in weelde of overvloed, neen, hoe nederig de woning zij, ze is aantrekkelijk door netheid, en elegant in haar eenvoud. Het ware schoonheidsgevoel heeft als van zelf belet de vertrekken te vullen met smakelooze bibelots, onnutte, goedkoope dingen misschien, maar die toch altoos te duur zijn omdat ze tot niets dienen, en in plaats van het huis te versieren schade aanbrengen. Meestal zijn het stofnesten die tijd en moeite kosten om ze te onderhouden.

De tijdbesparing in het gezin waar wij ze niet aantreffen, komt ten goede aan andere zaken. Het meubilair kan beter worden verzorgd en blijft daardoor mooier.

De waarlijk chique vrouw kan niet wonen in een huis met verschoten behangsels, vuile verf en slordige meubels, waar armoede verborgen wordt door allerlei aangebrachte voorwerpen die van slechten smaak getuigen bovendien. Ook zal zij nooit haar salon verfraaien door zich hoog noodige zaken in andere deelen der woning te ontzeggen. Haar linnenkast, haar keuken worden eerder voorzien van wat nieuws dan het salon dat gezellig is zonder eenigen opschik of pronk. Des zomers als men haar huis binnenkomt geuren de bloemen ons tegen, die zijn het sieraad dat tint en gloed geeft aan salon en woonvertrek. Dat geldt van het eenvoudige vergeet-mij-nietje, zoo goed als van de orchidee die in de kamer der rijke het oog streelt. Des winters doen enkele bloemen tegen beukenbladeren daarvoor dienst.

De wijze van ontvangen kenmerkt eveneens de echte ‘chic’. Geen overdaad van spijzen wordt den gasten voorgezet, maar de keuze der schotels getuigt van zorg en

goeden smaak. Het menu bij de gefortuneerde gastvrouw is niet overladen, maar uitmuntend gekozen, terwijl de tafel het stempel draagt van voornaamheid zonder weelde. Zij vraagt zich niet af of bij mevrouw A. of mevrouw B. kostbaarder schotels en meer gerechten waren, zij gaat haar eigen weg en presideert met de benijdenswaardige gemakkelijkheid haar eigen. Zij weet het gesprek levendig te houden en toont belangstelling in de persoonlijke aangelegenheden der gasten.

Een ware chique vrouw is nooit mannelijk; juist dáárin ook bestaat hare groote aantrekkelijkheid. Zij zal u geen spieren kunnen vertoonen, opgezet door overdreven physieke krachtsinspanning; haar schoonheid is echt vrouwelijk, en als zij niet mooi is, dan nog gaat er bekoring van haar uit. Rooken zooals zoovelen, zal zij nooit doen, ook al zijn er vorstinnen die daartoe het voorbeeld geven. Een vrouw die naar tabak ruikt is dégoutant. Zij moet, wil zij haar hooge standplaats behouden, echt vrouwelijk blijven, en trachten den scepter die aan de vrouwenhand ontgleed weer terug te bekomen. Hoe beschaafder, hoe kalmer de vrouw is, hoe eer zij wetten zal helpen verkrijgen die haar geslacht ten goede komen. De suffragettes zijn het niet die misstanden in de maatschappij zullen verdrijven, integendeel zij zijn het levende toonbeeld van misstanden die verrezen zijn. Als de vrouw ophoudt vrouwelijk te zijn, zal de man ruwer worden in dezelfde mate.

De waarlijk chique vrouw is natuurlijk, maar nooit gemaakt eenvoudig. Zij is waar, juist omdat zij zoo natuurlijk is. Nooit wendt zij gevoelens voor die zij niet bezit. Haar gebaren zijn vol uitdrukking, maar nooit druk; haar oog weerkaatst een schoone ziel vol eenvoud en liefde.

Is zij ongehuwd zij is nooit belachelijk, om reden dat zij op zekeren leeftijd gekomen geen airs meer aanneemt van een piepjong meisje. Wie dertig jaar is heeft een zekere mate van menschenkennis. Zij weet wat in de wereld voorvalt en houdt zich niet onschuldig als een bakvischje. Zij is niet overmatig prude in een gesprek, en veinst

niet dat vele zaken haar vreemd zijn, maar nooit zal zij onderwerpen uitlokken die onzedelijk zijn.

Een meisje dat dertig jaar is, en quasi naïf als een achtienjarige, maakt zich zelve daardoor eer ouder dan jonger. Een ongehuwde die de eerste jeugd achter den rug heeft, is een jonge vrouw; waarlijk zij behoeft daardoor niet minder rein en kuisch te zijn. Let op de 'religieuses' en pleegzusters die overal helpen en doctoren bijstaan bij operaties van mannen zoowel als vrouwen. Hoevelen zijn innig rein, al missen zij uit den aard der zaak alle pruderie. Toch helpen zij op kiesche wijze en wekken eerbied op voor haar degelijk optreden.

Een meisje dat dertig jaar is moet haar kennis verrijken ten einde haar plaats in de maatschappij goed te kunnen innemen. Nooit zal ik haar aanraden onzedelijke boeken te lezen, zoomin als aan de gehuwde vrouw, al ware die nog veel ouder. Onzedelijke boeken schaden altoos. Maar laat zij de werken bestudeeren van groote romanschrijvers of auteurs op sociaal gebied, dan leert zij de wereld kennen en dringt door in de geheimen der maatschappij.

Laat de ongehuwde toch waken voor een goed humeur. Laat zij aangenaam wezen voor haar omgeving, nuttig zijn op het terrein waar zij thuis behoort. Ik zou haar willen toeroepen: draag zorg voor uw hond, uw poes, uw vogel en bedenk dat liefde voor dieren den mensch veredelt, maar offer uw tijd en toewijding niet *ten koste* van de personen die op uw zorg aanspraak maken en recht hebben.

Weer behaagziek, streel het oog van anderen door uw voorkomen, maar wees nimmer coquet in den verkeerden zin van het woord, en kleed u smaakvol, doch altoos naar uw leeftijd.

Vrij vertaald naar BAR: DE STAFFE *door* Mevr. DE GRAAF-VAN CAPPELLE.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Backvisch. - Zeker; ter gelegenertijd zal ik ook gaarne voor *Uw* leeftijd iets aangeven. Juist nu zijn de nieuwe modes voor meisjes van 15-17 jaar heel flattant, en niet ouwelijk; mits met smaak toegepast.
Chevelure. - Al te droog haar niet *te* dikwijls wasschen. Inwrijven daarna met pommade zou ik U stellig afraden. Camillenthee-aftreksel behoudt de blonde kleur.
Louise. - Dank voor Uw instemming met het artikel over dienstboden-kleeding.
REDACTRICE toilet.

Varia.

Auto-moord en democratische kruiperij.

Vlak bij Cannes komt prins Leon Radziwill, die daar op dit oogenblik verblijf houdt, aanrennen met zijn door hem-zelf bestuurden auto, in gezelschap van den hertog de Guiche.

Een jong-meisje van 17 jaar, naaister van beroep, steekt de straat over, om naar haar werk te gaan.

De beide heeren hebben haast; zij zijn op weg naar iets zoo gewichtigs als een..... polo-wedstrijd.! Hebben ze geen groot gelijk, dat ze in plaats van langzaam te rijden, het arme zeventienjarige meisje dus eenvoudig vermorzelen onder hun auto? - Het geld regeert immers de wereld. Ga er voor uit den weg, als het U tegenkomt in een auto, want gij kunt er zeker van zijn, dat de auto het niet zal doen voor U. Integendeel, het is nog een bijzondere fijngevoelige beleefdheid, wanneer de bestuurder, zooals in dit geval, wel zoo goed is even op te houden, om 'het lijk naar den naastbijgelegen politie-post te laten brengen', en daarvoor misschien wel een half uur opoffert van zijn polo-genoegen.

Het democratische Frankrijk en zijn democratische pers is dan ook vol van dankbaarheid en respect voor zulke welopgevoede, beminnelijke moordenaars als deze twee zich getoond hebben.

Men moet dan ook erkennen, verreweg de meerderheid dezer auto-ellendelingen vliegt eenvoudig na zoo'n moord voorbij, gebruik makende van die razende, niet te achterhalen snelheid, om ongestraft uit de buurt te geraken, terwijl het slachtoffer, dood of verminkt, aan den weg kan blijven liggen wachten, tot iemand voorbijkomt en hem opraapt. -

Aan den anderen kant staat daartegenover, dat de klasse waartoe deze twee bovengenoemde heeren behooren, koningen, prinsen, alle menschen, die een voornaam rolletje in de wereld spelen in een woord, gerust kunnen afwachten de gevolgen van hun moedwilligen en onverdedigbaren auto-doodslag van weerloozen. Als ze zoo welwillend zijn in het hospitaal te laten vragen, hoe het gaat met den verminkte, door een gelivreiden bediende, als ze het lijk beleefd laten thuis bezorgen bij de familie, wel, dan is er niet alleen geen sprake van *straf*, maar integendeel dan staan den volgenden dag alle couranten vol van lofspraken over de beminnelijkheid van keizer, koning, vorst of

vorstin welke, na zulk een laffen moord te hebben begaan, door zulk een goedgunstig bewijs van belangstelling daarna, het eigenlijk tot een plezier maken voor den betrokkene te zijn ongelukkig gemaakt uit zuiver brooddronkenheid. -

En dan spreekt men nog van misbruiken van vorsten en adel, die de Fransche revolutie zou hebben uitgeroeid.! Het eenige verschil is, dat nu de geldpoen dezelfde almacht bezit, die vroeger geboorte-alleen verschafte, almacht van zich stellen onder en boven de wet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunsten en Wetenschappen.

Alex Fersen.

Eene anecdote verhaalt, dat jongelieden uit het buitenland of uit de provincies, indien zij onder de Lodewijken te Parijs zich in de hofkringen wenschten opgenomen te zien drie proeven af moesten leggen om hoffähig te worden: ten eerste, zich door een gezant of ander grootwaardigheidsbekleeder laten voorstellen aan de maîtresse van den Koning; ten tweede, een bezoek afleggen bij Voltaire; en ten derde een bal de l'Opéra bijwonen.

De jonge mooie graaf Axel de Fersen voldeed schitterend aan deze eischen. De Zweedsche Ambassadeur presenteerde zijn landgenoot aan Madame du Barry, die hem allerliefst ontving; bij Voltaire moest hij diens klachten, en het verhaal der laatste *purge* aanhooren; en ongeveer een half uur lang werd hij op het Operabal geïntrigeerd door niet minder dan de Dauphine die tevreden over zijne replieken zich demaskeerde, hem daardoor een groot bewijs harer plotselinge genegenheid gevende.

De genegenheid was blijvend, en schijnt bij Axel de Fersen liefde geworden te zijn.

Hij zag Marie Antoinette dikwijls. Zij ontving hem ‘extrêmement bien’, maar hij was steeds ‘discret, prudent, presque timide.’ Deze ingetogen houdìng van beiden nam echter niet weg, dat toen de Dauphine op 10 Mei 1774 Koningin was geworden, Fersen den 12en daarnavolgende Parijs verliet.

In 1778 zag hij de Koningin terug, en sedert dien tijd herleefde de liefdevolle vriendschap, welke aan Axel Fersen den dood kostte, nadat hij haar tot Varennes vergezeld had.

Aan deze geschiedenis hebben we een heerlijk boek te danken van G. Lenotre onder den titel Le drame de Varennes, Juin 1791.

Vooral daarom noem ik dit boek een heerlijk boek omdat de aureool van Marie Antoinette er niet door wordt weggenomen. ‘Ce dévouement (van Fersen voor de Koningin) nous apparaîtra chevaleresque et sincère; nous pourrons bien y distinguer la trace de premières et jeunes impressions ayant sans doute preparé, pour le temps du malheur, un sentiment de piété émue, mais nous ne trouverons nulle part, ni dans plusieurs sources encore inédites, ni dans les documents imprimés la preuve certaine que ce sentiment ait jamais cessé d'être respectueux.’

Fersen werd te Varennes vermoord door het gepeupel, even gruwelijk als in 1672 onze De Witten: ‘Il est mort déjà que ses bourreaux s'acharnent sur son corps, le dépouillent, le traînent sur le pavé, nu, déchiqueté, méconnaissable...’

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M. von F. te Arnhem. - De post bracht mij een allerliefste honden-photo, waarop Uw naam staat als afzender. Hartelijk dank. Ik weet mij zeer goed uit onze correspondenties alles van U te herinneren, ofschoon er dezen keer geen brief van U bijgaat. Kan die zijn weggeraakt? - Wat zit het kleine hondje snoezig tegen den grooteren aan; precies op diezelfde manier kan onze Benjamin, ofschoon de grootste van de twee, zich aanleunen tegen Frits, dien hij heelemaal behandelt als oudste broer, vooral als hij verdriet heeft, b.v. wanneer hij ziet dat wij zonder hen uitgaan of iets van dien aard. - De photo is bijzonder aardig van uitvoering ook. Vriendelijk dank voor Uw welkom geschenk.

Regina. - Uw antwoord aan mevrouw A.C.F. - G. kwam juist één post te laat aan; anders had het nog meegekund in de inmiddels verschenen Lelie. Voor Uw be-

geleidend briefje veel dank; ik verwijs U bij wijze van antwoord naar het hoofdartikel in het eerstvolgend nommer, van mijn hand. -

Thymian. - Mij verheugende in een bijzonder goed herinneringsvermogen, weet ik niet alleen nog heel goed alles af van U door Uw inderdaad langgestaakte vroegere correspondentie, maar verwonderde mij zelfs juist eenigen tijd geleden waarom ik eigenlijk nooit meer van U hoorde, toen kort daarna Uw brief kwam. Dat is iets wat ik heel dikwijls ondervind, dat ik aan iemand denk, en dan kort daarna, zonder eenige aanleiding of reden, van hem iets hoor of hem ontmoet. Verklaren kan men zulke dingen niet, maar zij komen voor niet alleen met mij, maar met anderen ook; het heeft een flauwe verwantschap misschien met 'het tweede gezicht' waarvan gij natuurlijk wel hebt gehoord, dat vooral in Schotland zóó veelvuldig voorkomt, dat zelfs de grootste vijanden van al wat bovenzinnelijk is het bestaan ervan niet durven loochenen. Lieve mevrouw, ik heb Uw brief met aandacht en belangstelling gelezen, en het geval dat U meedeelt illustreert zoo precies mijn gevoel in dezen, dat ik het 't liefst hier in Uw eigen woorden had weergegeven ter overdenking aan de overige lezers; ik durf dit echter niet doen omdat het te persoonlijk is, en dus zoowel U als de betrokkene zou verraden. *Mijn* antwoord kan dus alleen hier plaats vinden, en dat is onvoorwaardelijk in dit geval: U hadt m.i. niet anders *mogen* handelen dan U deedt, toen U die bewuste lofspraak gaf zonder het te méénen. Stel U voor de teleurstelling, de bedorven pret indien U Uw eerlijke meening hadt gezegd. En *waartoe* die zeggen? Gold het een ernstige, een ingrijpende zaak, dan is het iets anders. Maar in dit geval kwam het er niets op aan voor later. Wat *U* leelijk vindt kan een ander mooi vinden misschien. Smaak is toch iets persoonlijks. En zoovele horreurs *blijven* mode en worden gedragen door mode-dames, dat de questie van mooi of leelijk altijd individueel blijft. Dientengevolge bestaat de kans dat de persoon wezenlijk bewonderd is door sommige menschen; maar in elk geval is zij gegaan in de overtuiging, dat zij 'mooi' was aangekleed omdat zij hechtte aan *Uw* smaak.

Die overtuiging gaf haar een groote vóórpret en daarenboven een gevoel van zekerheid. Die laatste hadt U haar ontnomen door Uw meening eerlijk te zeggen, *terwijl het toch reeds te laat was zich anders te kleeden.* Men moge zichzelve nog zoo vaak zeggen: Wat kan het *mij* schelen dat ze het leelijk vindt, *ik* vind het mooi. Als men eenmaal zóó onomwonden wéét de zelve-*gevraagde* opinie van iemand aan wier meening men dus hecht, dan kan men die opinie toch niet meer vergeten of wegredeneeren, en zij bederft alle verdere genoegen aan het eerst zoo hooggeschatte artikel.

Nu zeg *ik* U van woord tot woord na wat *mijn* eigen karakter aangaat, dat ik-ook evenals gij:

''*t niet prettig zou vinden*, *wanneer men mij op dergelijke manier spaarde.*'

Maar vindt U niet, lieve mevrouw, dat wij in dezen geen algemeene regels kunnen stellen, omdat alles *afhangt* van het karakter, de persoonlijkheid, waarmede wij te doen hebben, in elk geval afzonderlijk? De overgroote meerderheid van het menschdom, daarvan ben ik overtuigd, wil wèl 'gespaard' worden, in elk opzicht, waar het ernstige ziekte geldt, waarschijnlijk sterven moeten (niet alleen van eigen-ik maar ook van geliefde familie-leden) evenzeer als in kleinigheden van toilet, meubels, kinder-uiterlijk, wat ook. -

De *waarheid* moeten hooren is voor de meeste menschen zoo on-aangenaam, dat zij die kwalijk nemen, zelfs in onschuldige gevallen Daarvan zijn mij voorbeelden t' over bekend. En daarom ben ik overtuigd dat U en ik *uitzonderingen* zijn wanneer wij prefereeren, dat men ons *niet* spaart, en dat wij den door U aangehaalden stelregel:

'*Behandel anderen zooals gij zelf zoudt willen behandeld worden*',

in dit geval niet mogen of kunnen toepassen zonder grondige kennis van het karakter van dien ander. Uw ondervinding met die vriendin, wier meening U na dat gezegde niet meer zóóveel waard is, omdat gij U niet meer geheel zeker voelt van hare oprechtheid (hoe vergefelijk ook in dezen) voel *ik* volkomen na. Mijn vriendin en ik *weten* dat we elkaar in alles de waarheid zeggen, óók al hoort de ander die niet graag, óók in kleinigheden van smaak, figuur, etc. Maar om tot zulk een verhouding te zijn gekomen, behoort m.i. een graad van wederzijdsche *innige* vertrouwelijkheid, die in het dagelijksche leven niet bestaat tusschen zoogenaamde goede-kennissen, familie-leden, zusters, etc. Misschien zelfs maar heel zelden tusschen man en vrouw en nog zeldzamer tusschen moeder en dochters.

Ik herhaal dus, naar mijne meening moet men in elk geval afzonderlijk te rade gaan met den persoon met wien men te doen heeft, diens karakter, de omstandigheden, de meerdere of mindere belangrijkheid der questie waarover 't oordeel gewenscht wordt, etc. En, twijfelt men, dan is een leugen om bestwil, in zulke toilet-vragen althans, of waar het ouders geldt die op hunne kinderen trotsch zijn, nog beter dan een noodeloos kwetsen en grieven door een teleurstellend antwoord. - Ik zelve heb iemand van nabij gekend, die zeer zeker smaak had zich te kleeden, en die daarvan ook zéér was overtuigd. Verschilde ik met haar van meening over haar toilet, dan nam zij dat zichtbaar kwalijk, *niettegenstaande* zij, geloof ik, haar eigen smaak veel hooger stelde dan den mijnen. Zij kon het diens-ondanks toch niet velen de waarheid *mijner* opinie te hooren, al zag zij inwendig uit de hoogte neer op mij, en toen ik eenmaal bemerkte dat dit het geval was, beáámde ik voortaan goedwillig haar inzichten, omdat ik 'de sop de kool niet waard vond'. Liever een onschuldig leugentje dan een eerlijke meening, die een vinnig de lippen samenbijten, een pruilend stilzwijgen tengevolge had, waarvan de overige omgeving mede de gevolgen moest dragen. *Dit* vrouwen-karakter is m.i. dat der meerderheid van 't menschdom; wèl vragen, maar boos zijn als het antwoord niet uitvalt naar den eigen zin. 't Komt er dus maar op aan: Van welke belangrijkheid is de vraag en welke gevolgen heeft een leugen om bestwil? Daarvoor zijn geen algemeene regels te stellen.

Lieve mevrouw, ik was zeer aangenaam verrast uit Uw brief te lezen, dat ik U in de Lelie wel eens wat goeds heb kunnen doen, want ik wil niet ontkennen dat ik dit, na Uw lang stilzwijgen, niet had durven verwachten, op zoo hartelijke wijze te zullen hooren. Zeker, schrijft U mij alles wat U op het hart hebt, alle vragen, gedachten, wat ook. Maar, als U nu niet dadelijk tijd of lust hebt daartoe, laat U de gedachte dien brief reeds te hebben aangekondigd dan niet drukken. Ik weet nu, dat het geen gebrek is aan belangstelling, en men moet voor zoo iets stemming en tijd hebben.

Ja, Menton is ook-voor-mij het liefelijkste plaatsje aan de Riviera; eigenlijk Cap-Martin, maar dit is zoo saamgegroeid met Menton dat beide een zijn. En wij treffen zulk een gezegend mooi seizoen, dat wij niet dankbaar genoeg kunnen zijn. Dank ten slotte voor Uw vriendelijke gelukwenschen bij mijn herstel. Ja inderdaad, zooveel liefde als ik heb thuis, van mijn vriendin en onze Marie, vergoedden alle onaangenaamheid van zoo'n ziekte-toestand. Bij zulke gelegenheden denk ik altijd aan het rijmelversje van Beets, waarvan ik, tusschen haakjes gezegd, niet begrijp hoe hij het heeft willen laten drukken:

Op 't ziekbed looft U Heer mijn lied
Wijl het een bed mag zijn,
Zoovele kranken hebben 't niet, en warm en zacht is 't mijn. -

De rijmelarij daargelaten, is de inhoud behartenswaardig, en zeker heb *ik* het in dat opzicht al zeldzaam goed. -

B.W. van de K. - Ik betreur het dat ik door plaatsen tijdgebrek Uw brief, intusschen door een tweeden gevolgd, niet eerder kon beantwoorden; indien ik beiden reeds nu een beurt geef vóór ouderen van datum is dat, omdat ik begrijp, dat er bij de behandeling van sommige punten haast is, met het oog op Uw a.s. vertrek. Ik neem die punten dus een voor een door: Ik geloof dat ik U niet behoef te zeggen, daar gij mij blijkbaar kent dóór mijn werk, hoeveel *ik* voel voor menschen die blij zijn met hun kinderen, en evenzeer hoe sympathiek het mij aandoet, indien zij

hun kinderen opvoeden met een huisdier, hond of kat, als speelgenoot. Ik ben overtuigd dat dit een uitstekend opvoedingsmiddel is om in een zoo klein kinderzieltje allerlei deugden aan te kweeken van vriendschap, zorg, mededeelzaamheid, medelijden met den zwakkere en afhankelijke. Ik ben dan ook heelemaal op de hand van Uw kind, dat een nieuw poesje geen vergoeding is voor een ouden vriend als de tegenwoordige en... ik ben overtuigd dat gij de poes zeer goed kunt meenemen naar Genève. Laat mij U nu vooraf inlichten dat Uw vrouw gedeeltelijk gelijk heeft; inderdaad reizen wij met vier honden, maar twee daarvan gaan in den coupé mede, en twee per bagagewagen in een, mandje; (daar zij tweelingen zijn, en niet buiten elkaar kunnen, reizen zij in één mandje te samen). Dit vervoermiddel is m.i. alleen aan te raden als het niet anders kan, zooals in onze omstandigheden, omdat wij onmogelijk met *vier* honden tegelijk in den coupé kunnen reizen. Wij hebben in het buitenland - Italie - Frankrijk -Zwitserland, - Noorden Zuid-Duitschland, - Oostenrijk, steeds gereisd met de honden in den coupé, omdat dit (tegen betaling per hond van een derde van den passagier-prijs der klasse waarmede men reist) is *geoorloofd*, ook zonder toestemming der medepassagiers. (Zoo heb ik o.a. eens gereisd tusschen Verona en Milaan - gij kent Italië en weet hoe overvuld de treinen zijn en hoe slecht de directie is - met een dronken meneer en een demi-mondaine, 1ste klasse, die den geheelen weg over vloekten over de aanwezigheid van ons heel rustig en zoet Benjaminnetje - blijkbaar omdat zij dronken waren en dus ruzie *wilden* zoeken. De conducteur stelde hen echter onmiddelijk in het ongelijk, nadat ik mijn honden-kaartje aan hem had vertoond, en het vloeken verder liet mij nog al koud).

In *ons* land daarentegen is het reizen met een hond in den coupé niet geoorloofd, ook niet tegen betaling, tenzij men, van het hoofd der Staats-spoorwegen te Utrecht, een extrapermissie daartoe krijgt. Wij hebben die gekregen, en ik ben er mijn gansche leven dankbaar voor aan deze directie. - 'Men' heeft mij gezegd dat een *poes* echter in elk geval, ook in ons land, mag reizen in den coupé, mits in een mandje (evenals dit het geval is met een papegaai in een daartoe voorgeschreven grootte van kooi; wij reizen op die wijze steeds met den onzen). Het is echter, ook dat weet ik uit ondervinding, niet raadzaam in te gaan op 'men' in dezen, want, vóór ik zelf in het buitenland ben gaan reizen *met* honden, heelt elke chef en elke conducteur mij wat anders verteld, omtrent het al- of niet-geoorloofde van met hen reizen op deze of die lijn; en dat men eenvoudig honden-kaartjes voor hen neemt evenals voor zich zelf, dat weet géén hunner ten onzent. Ik zou U dus raden U te vervoegen, zoo mogelijk mondeling, bij de hoofd-directiezelf te Utrecht, en bij den heer hoofd-inspecteur (niet den station-chef, maar den hoofd- of den adjunct-hoofdinspecteur) te informeeren of het wáár is, dat gij de poes op de bovenbeschreven wijze moogt meenemen. Is dat niet hot geval, dan zou ik het er op wagen per bagage-wagen (passagiersgoed) evenals wij dat doen met de twee andere honden. Voor een poes is het verblijf in zulk een klein donker hokje, waarin haar mand staat, veel minder erg dan voor verwende teere hondjes. Eten en drinken moet gij haar natuurlijk in de mand erbij geven. De onze gebruiken echter niets onderweg. Op de stations, wanneer zij worden overgebracht naar een anderen trein, zoeken wij hen op, en eerst als zij ons zien, eten zij gauw wat. Het is vooral in Frankrijk en Italië gewenscht zelf mede toe te zien dat zij *meekomen*, want, evenals de overige bagage dikwijls achterblijft, laten de beambten ook zulke manden met honden enz. dikwijls staan, gemakshalve, wegens de overvulde bagagewagens, tot een volgenden trein, en voor zoo'n arm dier is elk uur verlenging

van opsluiting toch een noodelooze kwelling. Mij dunkt het is *zeker* dat gij in elk hôtel met een poes terecht kunt. Ik heb met onze honden ook nimmer moeite, maar in de meeste hôtels rekenen zij per hond extra 1 à 2 francs per dag met inbegrip van wat eten. Echter geloof ik niet dat men U voor een poes iets zal rekenen. Daarentegen zult gij-zelf moeten oppassen dat zij niet wegraakt of wordt gestolen, b.v. terwijl gij aan tafel zijt; het beste is in zoo'n geval het dier *in* zijn mand op te sluiten en het kamermeisje gunstig te stemmen door een fooitje. Wij volgen die methode steeds, en steeds met goed gevolg; als gij nu bedenkt dat een hond veel meer drukte geeft dan een poes, dan staat het bij mij vast dat de laatste zeker geen onvriendelijk gezicht zal ontmoeten zijdens de hotel-bediening. Hetzelfde geldt voor een langdurig verblijf in een pension. Als gij vooraf accordeert betreffende het meebrengen van de poes, zal niemand U om *die* reden weigeren. Met een, zelfs twee honden, wordt men ook wel opgenomen, ook voor langeren tijd, en deze brengen nog bezwaren mee van blaffen etc. voor de overige huisgenooten, waarvan bij een poes geen sprake is, Ik heb dan ook nog nimmer gehoord van gasten, die tegen de aanwezigheid van een poes protesteerden, altijd natuurlijk als zij bij U op de kamer blijft, en niet overal rondwandelt; dit hangt veel af van de gezindheid van pension-eigenaars en aanwezige gasten. Ik zou echter in geen geval het dier veel vrijheid laten van dien aard, met het oog op wegraken, stelen, en, last not least - vergif. Van die boosaardigheid hoort men helaas zoo veel.

Ten slotte beveel ik U nogmaals aan in Utrecht-zelf, bij de Hoofd-directie, te informeeren, omdat ik van de bereidwilligheid en vriendelijke ontvangst dezer heeren een dankbare herinnering heb behouden, na al de tegen elkaar indruischende mededeelingen van verschillende chefs en onder-chefs op verschillende bureaux en stations. Ik zou het zóó heerlijk vinden indien Uw dochtertje, mij zoo sympathiek door haar liefde tot de poes, het diertje kon meenemen, dat ik hoop te zijner tijd van U den goeden afloop van een en ander te zullen vernemen. -

Ik ga nu over tot het tweede gedeelte van Uw brief. Uw ondervinding betreffende het finantieele gedeelte van het leven in Zwitserland doelen wij (mijn vriendin behandelt dat terrein speciaal bij ons) over het algemeen geheel en al. Levensmiddelen zijn somtijds veel duurder dan bij ons; kleederen vinden wij goedkooper, zoowel in het aanschaffen als wat het vervaardigen betreft, en dan meer up to date ook nog. Dit laatste geldt speciaal voor snufjes, kleinigheden, die vooral ook bij een klein meisje als het Uwe zoo dikwijls voorkomen In Holland kan men duizenden dingen van dien aard niet, of heel duur, in een enkelen winkel en dan alléén in den Haag hoogstens, krijgen wanneer zij in het buitenland reeds *overal* te koop geboden worden in alle qualiteiten en prijzen! -

Ik ben in Nice niet zóó goed bekend als hier in Menton, maar ik geloof dat gij er niet duurder zoudt leven dan in Genève, want onze ondervinding is, alles saamgenomen, dat het leven aan de Riviera vooral *niet* duurder is dan dat in Fransch-Zwitserland. Integendeel. Wel te verstaan indien men er, gelijk gij en wij, leeft en woont voor langeren tijd. Ik spreek natuurlijk niet van het luxe-hôtel-leven, ofschoon de prijzen in de luxe-hòtels van Lausanne, Montreux en Territet ook niet gering zijn, zoomin als die hier, en ik in Genève in een first-rate hòtel meer heb moeten betalen, dan hetgeen ik er voor kreeg in de verste verte waard was, want de first-rate hôtels in Genève vind ik *heel* middelmatig, en de prijzen zijn dat niet. - Daarbij komt nog dat de kleeding hier zeker minder kost dan in Genève, omdat men hier geen *strenge* koude heeft, hoogstens in December en Januari een weinig. Dientengevolge is ook de uitgave voor brandstoffen aanmerkelijk minder dan in

Zwitserland (Genève). Levensmiddelen, brood, melk, boter, vleesch zijn niet duurder dan daar, en de keuze is veel grooter.

Ook kan U heel goed zomers hier blijven wonen. Ik weet hier onder anderen een landgenoot van ons - zeer welgesteld - die dat óók doet met heel zijn familie. De rijke Mentonnais blijven zomers allen hier in de buurt op villa's. Zelfs echter, indien U absoluut weg wilt, dan zijn er toch nog genoeg koeler gelegen plaatsjes wat noordelijker te vinden, waarheen de reis maar weinig kost, en waar het verblijf amusant is, - ik bedoel fransche bad- en zeeplaatsjes, - terwijl Genève midden in den zomer ook niet extra-veel-aantrekkelijks behoudt.

Wat zegt U dat wáár van ons land: '*Hier is geen licht; hier is alles maanden lang het beeld van den dood*'. - Zoo ook voel ik het, en ik schrijf daaraan toe de sombere, gedrukte, zwaarnemende atmospheer die op je neervalt, drukkend als lood, in zoovele hollandsche kringen en con-

versaties! Stemming en klimaat en karakters hangen zoo nauw samen!

Ja, dat slot van Uw brief.! Het is mij zoo uit het hart geschreven, zoo van woord tot woord wáár alles wat U zegt. *Ik* voel het net zoo als U. En daarom begroet ik in U zulk een geestverwant. Misschien komt het omdat ik, zooals mijn naam reeds verraadt, niet vrij ben van 'vreemde smetten' door mijn hollandsch bloed heen; - de de Savornins komen uit Frankrijk door de Hugenoten-vervolgingen en de Lohmans behooren in Noord-Duitschland thuis oorspronkelijk; misschien ook dank ik het aan mijn zoo jong nog door de wereld zijn heen en weer geschud in allerlei landen en levenskringen; - hoe dat zij - al datgene wat gij zoo amusant in Uw brief zegt, is woord voor woord *mijn* ervaring. Dat Uw 'geschrijf mij dus niet verveelt', behoeft verder geen betoog. Daarvoor is het mij te zielsverwant in dezen.

Wat Uw tweeden brief aangaat, het briefje aan mij persoonlijk gericht van mevrouw Josephine van Meurs-Giese, dat ik opnam in het vorige Lelie-nommer, omdat ik het er zoo mee eens ben, zal U reeds gedeeltelijk het bewijs hebben geleverd hoe ik - met haar - het toejuich indien tegenovergestelde meeningen worden uitgesproken in de Lelie over dergelijke onderwerpen. Eenzijdig alleen de eigen richting of partij aan het woord laten is een kenmerk van onze hollandsche bladen en blaadjes, en eene waarvan ik altijd heb gegruwd. Dat U verbaasd was over de groote verandering van de Lelie, nadat ik de redactie had overgenomen, en dat U daarover zoo waardeerend schrijft, doet mij veel genoegen. Laat mij hier vóór alles mijn hulde en dank uitspreken aan den uitgever, den heer Veen, voor *zijn* onafhankelijk standpunt in dezen. Toen hij *mij* de redactie aanbood, van *dit* blad, na *die* vorige redactrice was ik verbaasd, en vroeg hem of hij zich rekenschap had gegeven, ten eerste van de richting die ik vertegenwoordig onder de schrijvende vrouwen, zoo anders dan die mijner collega-schrijfsters, ten tweede van de absolute onafhankelijkheid van eigen meening, die ik als eisch stelde. De heer Veen antwoordde mij, dat hij mij volkomen vrij zou laten in elk opzicht, en ik kan niet anders dan getuigen, dat hij meteen niet genoeg te roemen eerlijkheid en bereidwilligheid zich aan die afspraak heeft gehouden. In artikelen, boekbesprekingen, correspondenties, in wijzigingen die ik aanbracht, bij het weigeren of aannemen van bijdragen door abonnés en nietabonnés, zelfs waar het de voor een uitgever zoo voordeelige advertentie-questie geldt, nooit of te nimmer legde mij de heer Veen ook maar één stroobreed in den weg, steeds heeft hij mij als redactrice mijn gang laten gaan naar mijn eigen opvattingen, en ik erken volmondig dat ik in dat opzicht zeer andere ondervindingen heb opgedaan wel eens, zoowel persoonlijk als door wat ik zag achter de schermen in onze journalisten-wereld, zoodat ik om die reden den heer Veen beschouw als een zeer te waardeeren steun op wien Uw compliment over het 'absoluut onafhankelijke van mijn standpunt', in verband met Uw geringschatting van de vroegere Lelie, dus zeer zeker voor een deel terugvalt. -

Ik geloof dat U mijn persoonlijk standpunt zeer juist beoordeelt waar U schrijft:

Wij voelden, dat dit standpunt (absolute onafhankelijkheid) voor Uwen geest slechts bereikbaar was geweest, door het afleggen van een langen weg van strijd en lijden; U hadt dat hoogtepunt door denken en levenservaring bereikt, dàt was duidelijk.

Maar dáárom ook, kunt U staan, bóven alle partij-gedoe op religieus gebied. Van af het hooge standpunt, waarop U staat, móét U daar wel op neerzien; microscopisch klein moet het U voorkomen, nietwaar?

En van daar dan ook dat ik altijd glimlachen moet, wanneer de menschen mijn opkomen tegen het veroordeelen van de Roomsch-Katholieke Kerk en haar leer *zonder* die te kennen, alleen uit eenzijdig bekrompen *bang* zijn voor haar invloed, toeschrijven aan allerlei geheime Roomsche 'invloeden', inplaats van aan mijn volkomen onpartijdige behoefte aan *rechtvaardigheid* in dezen*) Nu is het een feit dat een niet-Roomsch blad per-se geen stukken wil opnemen die propaganda zouden kunnen maken voor 'Rome' *Ik* vind dat eenzijdig. Mijn vader placht, toen ik een jong meisje was en mij interesseerde voor, die dingen, mij met gerustheid, de meest-moderne-getinte artikelen van professoren en dominees in handen te geven, niettegenstaande hij-zelf zeer streng-calvinistisch dacht toen. 'Als haar geloof daar niet tegen kan, is het niets waard' - zei hij tegen zich bezorgd makende familie. Zeer terecht m.i. Zoo denk ik ook waar het artikelen geldt als dat over den Sint Pieter door Regina's Elck wat wils. Laat Regina zeggen wat zij denkt en voelt. Vele R.K. abonné's zullen haar gaarne lezen en haar navoelen. En den protestantsche abonné's roep ik toe: Als Uw geloof of Uw levensbeschouwing zich stoot aan wat een ander denkt, dan is het er nog maar zwakjes mee gesteld. Waar ik-persoonlijk U dus gelijk geef en op Uw standpunt sta, moet ik als redactrice rekening houden met de wenschen der lezers, en dan heb ik geconstateerd dat er geen onderwerp is zoo aantrekkelijk, schijnt het, voor hollanders, dan discussies over zulke het godsdienstige leven rakende questies, iets wat in zekeren zin een bewijs is vóór de degelijkheid van den hollander, omdat het verraadt een verlangen van den innerlijken mensch naar het Onverklaarbare, het Onzienlijke, het Eeuwige, een trek dus die - als zijnde het tegendeel van vluchtigheid - hem tot eer strekt Begrijpt gij mij nu?

Ik heb Uw stuk intusschen ontvangen, en reeds ter drukkerij gezonden. Kan ik U nog met iets van dienst zijn door hier of elders voor U iets te informeeren, schrijf het dan gerust. - Wat de firma de Gruyter te Amsterdam betreft, ja ik beveel U die met *allen* nadruk aan voor Uw verhuizing en inboedel. Ik ben over die firma bijzonder, tevreden, vooral ook over hare solide, beleefde, nette behandeling, in een particulier, hier niet nader uit te leggen geval. Zij is reeds door mijn ouders aan mij bekend, en mijne persoonlijke ervaringen zijn even aangenaam als de hunne.

Mevr. van der M. - Zoo graag had ik U in dit nommer nog beantwoord. Maar U ziet dat de voorgaande correspondentie zooveel plaats inneemt dat ik het tot het a.s nommer moet uitstellen nog. Hebt U dus nog wat geduld. Ik geef U nu de eerste beurt.

L.S. - Wij schreven deze week om aan T. een vriendelijk verzoek te doen, en maakten haar meteen het verschuldigde over. - Wat schiet de tijd op! Het is hier nu nog heel vol, maar over een páár weken is het hoog-seizoen al weer voorbij! Marie geniet recht veel, maar zij verlangt natuurlijk zeer naar het terugzien harer ouders en familie. Wij komen dadelijk naar den Haag, en dan 't allereerst bij U! Houdt U zich nu maar recht goed. Veel liefs aan W. en T, van ons allen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

*) Let s.v.p. op het a.s. hoofdartikel (volgend nommer) van mijn hand.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van het stuk getiteld: **Het sterkst,** (naar het Deensch van Herman Bang) vertaling van Mevr: LOGEMAN-VAN DER WILLIGEN, tot een volgend nummer wachten.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Vragenbus
Helpt elkander

Is er ook iemand, die van mij wil overnemen de jaargangen 15, 16, 17 en 18 der Holl. Lelie gebonden en de jaargangen 19 en 20 in losse nummers. Alle jaargangen geheel compleet. Mijn adres is bij den Heer Veen bekend.

1 April 1908.
21ste Jaargang.
Nº. 40.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Mijn getuigenis naar aanleiding van Dr. F.W. Förster's brochure over den modernen Student en Geleerde.

Dit boekje trof mij in verband met de gedachtenwisselingen tusschen de katholieke mevrouw van Roggen - Blomhert en vele niet-katholieke bestrijders van haar, welke

gedachtenwisseling in de laatste weken de lezers van dit blad zoo dikwijls bezighoudt. Ik haal den aanvang *woordelijk* aan, opdat de volkomen onpartijdigheid van den auteur boven alle verdenking zij:

Een kort persoonlijk woord moge de volgende beschouwingen voorafgaan: ik behoor niet tot de Katholieke Kerk - ben zelfs vele jaren achtereen haar verbitterde tegenstander geweest, wijl ik gedurende een langjarig verblijf in

katholieke streken overvloedig gelegenheid had een reeks van zeer onaangename misbruiken, mismaaktheden en zwakheden op het gebied der katholieke zielzorg en propaganda te leeren kennen. Uit gebrek aan levens- en menschenkennis legde ik toen de instelling, de Kerk als zoodanig, ten laste, hetgeen voortkomt uit de algemeene onvolmaaktheid van het menschelijk materiaal, waarvan nu eenmaal in deze wereld elke idee, hoe verheven ook, en elke instelling hoe hoog ook gedacht, zich bedienen moet.

In het bijzonder leg ik den nadruk op dien laatsten zin, in verband met den aanvang. Mij dunkt dat prof. Förster hier zoo recht goed onder woorden brengt de fout, die vele niet-katholieke menschen maken, wanneer zij voorbijzien de kracht welke uitgaat en uitging van die immers sinds eeuwen zich handhavende Roomsch-katholieke Kerk, haar een verwijt maken van de 'misbruiken, mismaaktheden en zwakheden', welke dáár ook voorkomen, *als in elke instelling ter wereld*, maar waarover men der R.K. Kerk *eenzijdig* hard valt uit wangunst op haar macht. Zoo voel ik - die even weinig Roomsch Katholiek ben als wie ook der bestrijders van mevrouw van Roggen - Blomhert (Regina) - het uit een zuiver rechtvaardigheidsbeginsel, en om diezelfde reden deed het mij genoegen in het hier-genoemde boekje zooveel te vinden, waarmede ik het eens ben, en dat ik breng onder de aandacht der lezers, omdat het komt uit een andere evenmin Roomsch-Katholieke pen als de mijne:

Er heerscht onder onze ontwikkelden levendige belangstelling voor de godsdienstige gebruiken van de bewoners der Fidschi-eilanden of van Tibet; ten opzichte van de Katholieke Kerk evenwel is de onwetendheid zelfs bij ernstige lieden ronduit hemeltergend - en dat tegenover een stichting, die niet zoo maar van vandaag of gisteren is en door een sekte of een paar zotten of waanwijzen in stand wordt gehouden, maar die de moeder geldt van geheel onze beschaving, en die niet alleen gedurende vele eeuwen de grootste en manlijkste zielen in geestdrift bracht, maar nog heden onder alle volkeren ongeveer talrijke mannen en vrouwen, rijk aan levenservaring, tot hare oprechte belijders telt, en nog in onze dagen door hare geestelijke Orden in het vaderland en in den vreemde wonderen van opoffering schept, waarom zij openlijk of heimelijk door allen, die daarbuiten staan, benijdt wordt.

Zie, waarde lezers en lezeressen, hier slaat professor Förster (die deze brochure schreef voor duitschers, maar bij ons is het evenzoo) zoo recht den spijker op den kop. - Mij ook ergert het altijd bovenmate wanneer zoogenaamde 'ontwikkelden' op een hoogen toon redeneeren over een Kerk en een Geloof, die 'de moeder is van heel onze beschaving' terwijl zij tegelijkertijd, (ik bedien mij al weder van de woorden van prof. Förster) voor een 'sekte van een paar zotten of waanwijzen' vol vuur en ijver de meest mogelijke belangstelling aan den dag leggen. -

Men versta mij wel, ik wil, om maar een paar voorbeelden te noemen, noch de theosofie, noch de Vrije Gemeente, noch het in Haagsche high-life-kringen met zooveel enthousiasme omhelsde Christian-scíence-gedoe te na komen, veel minder beweren, dat het zotten of waanwijzen zijn, die zich daarmede bezig houden. Indien ik deze richtingen hier aanhaal, doe ik slechts een greep uit vele dergelijke 'gelooven', die heden ten dage ontstaan en aanhang vinden. Iedereen zal mij toegeven, hoe men er ook over denken moge, dat alle deze gemeenschappen van godsdienstigen aard hoogstens tientallen van jaren van bestaan bezitten om zich op te verheffen, (want de theosofie moge zich tot in het Buddhisme terugvinden, en zich als zoodanig te

goede doen op een eeuwenlang geweest-zijn, zij, de theosofie, zooals zij *nu* onder dezen naam optreedt, is een door Annie Besant en mevrouw Blavatsky eerst in *onze* dagen in zwang gebracht *nieuw* geloof).

De *tijd* moet dus nog leeren in hoeverre al deze richtingen zullen *blijven* bestaan, laat staan de wereld kunnen veranderen of beheerschen, zooals de R.K. kerk het gedaan heeft. Neemt niet weg, dat iedereen die erover meepraat, begrijpt, tenzij hij tot de spotters behoort, (en ik redeneer nu alleen over *ernstige* menschen in zulke questies) dat hij of zij in elk geval moet *op de hoogte* zijn van de door hem of haar be-of ver-oordeelde leer. ‘'t Is mij veel te diepzinnig al die theosofie,’ - ‘'t Is mij te omslachtig dat boek van mrs Eddie (over Christian Science) te lezen.’ - Met zulke antwoorden maken oppervlakkige menschen zich ervan af maar... zwijgen dan tevens, omdat ze inzien zichzelven belachelijk te zullen maken, als ze dóór-redeneeren overzoo iets zonder voldoende kennis van zaken. Stel daartegenover de brutale, de ‘hemeltergende’ onwetendheid van de protestanten im durchschnitt genomen, wat betreft het Roomsch-Katholieke geloof, de biecht, de beteekenis van de Mis, de opvoeding der priesters, de bezigheden der nonnen, allerleidingen van dien aard, waarover

zij op smalenden, minachtenden, meesterachtigen toon durven redeneeren nogtans, vergetende hoe die Kerk, die alle deze instellingen in het leven riep, sinds eeuwen en eeuwen de moeder is van de christelijke beschaving, en wetenschap, en kunst, omdat vóór haar het heidendom regeerde. Ondanks al hare fouten, al hare tekortkomingen, maar óók ondanks al de aanvallen op en tegen haar, handhaafde zij zich jaar in jaar uit en eeuw in eeuw uit, tot zegen van duizenden en tienduizenden harer eigene leden, maar ook van niet-Roomsch-Katholieken, die zij in hare monnìken en nonnen op tallooze wijzen hulp, voorlichting, verpleging, zegen bracht. - Heeft zulk een instelling dan niet recht op dezelfde achting minstens, op dezelfde belangstelling minstens, die ernstige lieden bereidwillig toonen voor spiritisme, theosofie, Christian Science, wat dan ook van dien aard, waarover zij zich schamen zouden te willen meespreken zonder kennis van zaken; iets wat zij echter dagelijks doen over de R.K. Kerk. Is zulk een onwil en partijdigheid geen bewijs van onmacht *en* van vrees tevens?

Wat blijft er van Christus, *indien ik het diepe geheim van het Zoonschap Gods niet aanneem? Christus wordt weldra met Kant, Goethe en Schiller op ééne lijn gesteld*, *en ten slotte door moderne geesten als* '*overtroffen*' *en zelfs* '*verouderd*' *erkend. En het einde der* '*persoonlijke*' *uitlegging is dan*, *dat Hij zelfs niet geleefd heeft. Laat men Christus over aan de individueele verklaring van elken geestelijke*, *dan zal wat er grootsch en dieps in Hem is maar al te spoedig vervluchtigd en geëffend en uit de beschaving verdwenen zijn, en er blijft enkel over*: *een Oostersche sociaal-democraat of een zedenmeester van beteekenis of een aandoenlijke menschenvriend.*

Terwijl professor Förster met deze korte, rake woorden m.i. de wonde peilt waaraan het protestantisme *doodbloedt* in het modernisme, omdat, gelijk hij terecht zegt, elke dominee individueel uitlegt en verklaart wat hem bevalt in den Bijbel en wat niet van het oogenblik af waarop de Goddelijkheid van den Christus, en, daarmede gepaard, de eenige *houvast* is losgelaten, tegelijkertijd illustreert deze protestantsche *verdeeldheid* inzake de Christus-opvatting de *eenige éénheid*, die alleen haar nog samenhoudt, het *eenige geloofspunt*, dat alle protestanten onderling gemeen hebben: de vijandschap tegen de Roomsch-Katholieke Kerk.! Immers deze heeft in hare leerstellingen die Goddelijkheid van Christus, dat Zoenoffer dóór Hem, weten te bewaren eeuw in eeuw uit, als de leer waarom alles draait. Wat straks de ondergang zou worden van het protestantisme, zag zij met wijs beleid vooruit, door ongerept *haar* geloofsbelijdenis, *haar* dogma, te behouden. - Ziedaar m.i. de kern der woede van de modernen, méér nog dan van de orthodoxen, tegen Rome. Zij oogsten wat zij zelf zaaiden, toen zij het modernisme invoerden, in hun tornen aan de Goddelijkheid van den Christus. Hunne kerken hebben zij leeg-gepreekt, toen ze hunne moderne individueele beschouwingen over ditten en datten gingen geven aan de toehoorders, inplaats van geloofsbelijdenis en avondmaal en doop- en huwelijksformulier. Al die dogmatiek moest weg, vonden zij in hun waanwijsheid, om vervangen te worden door.... phrasen. Voor die phrasen dankt sinds lang de meerderheid van het menschdom onder de protestanten, want van een *phrasen*-godsdienst heeft elk mensch gauw genoeg. En zóó komt het dat de R.K. Kerk de vruchten plukt van hetgeen de protestanten in hun modernisme zelf *veroorzaakt*, maar niet *vooruitgezien* hebben! Vandaar hun verbittering.

Ik herhaal, indien ik zoowel in de correspondenties van de Holl. Lelie, als op andere wijze, steeds partij trek vóór de R.K. Kerk, dan is dit uit een gevoel van rechtvaardigheid, en van verontwaardiging tegelijkertijd, over de onwetendheid en partijdigheid en bekrompenheid waarmede de meeste protestanten oordeelen en veroordeelen, zonder te weten of te willen weten, uit *naijver.* - Geen enkele andere drijfveer dan die gevoelens beweegt mij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Emancipatie.

Voor de emancipatie wordt de trom geroerd;
Doch, als zij eenmaal zal zijn doorgevoerd,
Dan gaat men zich - de toekomst zal het leeren -
Weer van de emancipatie emancipeeren!

A.

P.K.

Goede raad aan schrijvers.

Mijn vriend, wilt gij verzekerd wezen,
Dat ge door dames wordt gelezen,
Wil dan vooral dit van mij leeren:
Plaats op het titelblad: *alleen voor heeren!*

A.

P.K.

Wij mannen.

Wij mannen zien de toekomst aan met somber oog!
En 't is voorwaar niet zonder reden!
Het *eeuwig-vrouwlijke* trok ons eens omhoog,
Het *man-wijfachtige* niet weinig naar beneden!

A.
P.K.

Vooruitgang.

Waarover nog niet lang geleden,
Heusch, bloosde iedere huzaar,
Daarover praat een *bakvisch* heden,
Alsof 't een wisje-wasje waar'!

A.
P.K.

Boekbeschouwing.

Echte menschen en poppetjes.
Wilde Vogel, door Fenna de Meyier. (2 dln. Van Kampen en Zn., Amsterdam).
Zondigen, door mevrouw E. Overduijn - Heijligers. (L.J. Veen, Amsterdam).

De titel, dien ik gekozen heb voor mijn artikel, zegt reeds in zekeren zin waarover ik het wensch te hebben, naar aanleiding dezer twee romans; namelijk over het verschil tusschen èchte, aan de werkelijkheid beantwoordende menschen, en poppetjes, zooals de verbeelding van de schrijfster of den schrijver die gelieft te scheppen, hetzij om er een bepaald idee door te verkondigen, hetzij uit onmacht van de naakte waarheid zien en weergeven. - Ik heb in mijn onlangs uitgesproken meening over *De Berkelmans* van Willem Schürmann uiteengezet, hoe het zuiver teekenen van een stukje èchte menschen-maatschappij met haar goed en haar kwaad dezen veelbelovend en auteur buitengewoon is gelukt, waardoor zijn roman geworden is tot een kunstwerk zooals er in de laatste tientallen jaren maar zeer zelden een is verschenen; geen realisme in den slechten zin, dat zich te goede doet aan goorheden en onsmakelijkheden, maar de eenvoudige onopgesmukte wáárheid, zonder verdichtsels en zonder partijdigheden ten opzichte van dezen stand of gene richting of dit of dat soort van karakters. Van daar dat bij den auteur van *De Berkelmans* alle personen zonder onderscheid *leven*, en zonder onderscheid hunne goede en hunne kwade zijden hebben, hunne oogenblikken van on beminnelijkheid, naast die van zielskracht of goedheid. Er komen in *De Berkelmans* geen helden noch heldinnen voor; ze zijn allemaal zwakke menschen uit het daaglijksch leven, niets anders dan *menschen.* En, zulk een stuk menschen-wereld, zoo eerlijk en zoo levensgetrouw weten te teekenen als Schürmann het doet, dat verraadt het talent van den artist, van den realist in den goeden zin.

Het ware te wenschen, dat onze damesauteurs in dit opzicht leerden van zulke voorbeelden. Behoudens een enkele uitzondering, zooals b.v. Augusta de Wit, vóór zij haar *De Godin die wacht* schreef,*) of Jeanne Reyneke van Stuwe, in haar latere romans vooral, gaan zij allen mank aan het zelfde euvel; zij leveren subjectief werk, waarin zij hare eigene levensbeschouwing en eigene gedachten neerleggen, bij monde harer verdichte personen, die dientengevolge redeneeren en handelen zooals zij, de schrijfsters, dat goed of noodig of mooi of wenschelijk vinden, maar geenszins zooals zij het in de werkelijkheid zouden doen, of zelfs *kunnen* doen. - In dit opzìcht nu zondigen de beide auteurs, wier nieuwe boeken ik hierboven noem, in bedenkelijke mate. De eerste: mejuffrouw Fenna de Meyier, kan het niet laten, voor de zooveelste maal heden ten dage, de moderne vrouw ter sprake te brengen, op een manier waarin steeds, achter Andrée om, mejuffrouw Fenna de Meyier zelve om den hoek kijkt; de tweede: mevrouw Overduijn-Heijligers is het misschien minder te doen geweest om tendenz, meer om het leveren van een gewonen roman, maar het is een feit, dat hare krachten daarvoor niet toereikende waren, en dat geen harer hoofdpersonen ook maar iets lijkt op werkelijkheid, maar wel op poppetjes, waaraan mevrouw Overduijn-Heijligers achter de schermen trekt, om ze zoo te laten spreken en doen, als noodig is om ten slotte te geraken tot een eind van het lijvige boek.

Zeker, vergeleken bij haar vroeger werk is er in dit laatste van de jonge schrijfster Fenna de Meyier gestadigen vooruitgang merkbaar. - Haar stijl heeft gewonnen aan kracht, aan natuurlijkheid in de gesprekken, heeft verloren het kinderachtige en boekachtige, waaraan in haar eersteling nog zoo recht viel te herkennen het met de werkelijkheden des levens gansch onbekende jongemeisje.

*) En nog erger haar: Het dure moederschap.

In de samenstelling van *Wilde Vogel* is een eenheid en routine, die bewijst dat de auteur genoeg aanleg bezit om zich te handhaven naast de groote meerderheid harer schrijvende zusteren en broederen. Maar, de groote fout in haar werk zit 'm in de karakter-teekening van Andrée, omdat die karakter-teekening niet is *ècht.* Andrée is het poppetje, waarmee Fenna de Meyier werkt om ons te laten zien, dat een hedendaagsche jonge vrouw een strijd voert tusschen haar vrouw-instinct en haar artiste-zijn. - Om deze theorie aannemelijk te maken draait de geheele intrigue; (ofschoon dit wroord misschien te weidsch is voor het eenvoudig verhaal). En het gevolg van deze doorzichtige bedoeling is natuurlijk, dat Frans en Bernini en alle de andere personen uit het boek óók poppetjes zijn geworden, die de schrijfster laat doen en laten, laat leven en sterven, net zooals dat in haar kraam te pas komt, niet om hen te teekenen *om hen zelfs wille*, maar om te dienen als achtergrond voor de artistevrouw Andrée. - Natuurlijk, - bij dergelijke schilderingen behóórt dat er nu eenmaal bij, - is *Andrée* van kind-af 'onbegrepen' door de omstandigheden; een Hollandsch huishouden, stijf en koel, waarin het verweesde Indische kind zich eenzaam, niet tehuis voelt. - Dan de gewone jonge-meisjes désillusies, het leven bij den dokter, waarvan het al op 't éérste oogenblik merkbaar is, dat hij haar later moet trouwen, (zijn eigen jonge vrouw gaat daartoe te rechter tijd dood), vervolgens het stukje Parijsch leven met de naar het schijnt in dames-romans onvermijdelijke verliefdheid op een 'artist', en eindelijk de ontknooping, waarop, gelijk ik zeide, het geheele boek heenstuurt, de verloving met Frans dien zij méént lief te hebben, en toch ten slotte weer bedankt, omdat de keuze tusschen een huwelijk en haar kunst haar te zwaar valt:

'*En zij overdacht in dit oogenblik nog eens de wreede waarheid: er waren twee menschen in haar, de vrouw en- de artieste*, *en altijd*, *altijd door, zouden die worstelen in haar ziel*, *en, als zij toegaf aan de eene, zou de andere zich wreken. Er was geen uitweg.'*

Ziedaar, op een der laatste bladzijden van deel II *de* zin, waarom dit gansche boek eigenlijk geschreven schijnt. Indien de auteur ons dit conflict had weten te doen *meebeleven*, dóór den dwang der omstandighedenzelf, door ons enkel te laten zien de koude werkelijkheid, dan zou zij hebben geleverd een kunstwerk van den eersten rang. Want, op zichzelf beschouwd, is haar gegeven volstrekt niet ondenkbaar, niet strijdig met hedendaagsche werkelijke toestanden in het vrouwen-leven en zijn inwendigen strijd - maar, om zoo iets wáár en aannemelijk te maken, uit een oogpunt van kunst, moet men grooter realiste zijn, beschikken over grooter talent, dan waarvan *Wilde Vogel* getuigt. - Een prettig, leesbaar boek, een boek waarin heel aardig-geschreven tooneeltjes voorkomen, zooals de aankomst van Andrée bij haar oom en tante, een roman die, om zijn goede eigenschappen van vluggen, boeienden stijl en verhaaltrant, er wel zal ingaan bij het leesgrage groote publiek, maar, een stukje levenswaarheid, een stukje *kunst* nog niet.

Tegen den roman van mevrouw Overduijn-Heijligers heb ik hetzelfde bezwaar, - van daar dat ik hem in één artikel met *Wilde Vogel* aankondig, - maar in veel sterkere mate.

Want, waar in Fenna de Meyiers werk althans een ernstig pogen merkbaar is haar Andrée te téèkenen, daar vraagt men zich bij de schrijfster van *Zondigen* voortdurend af, of zij soms op de ééne bladzijde weer vergat, wat zij op de vorige zeide, zoo van den hak op den tak springerig handelen haar personen, zoo weinig beantwoorden zij

op de latere bladzijden aan de karakter-schildering, die de eersten van hen gaven. Constance en Ernestine, de beide zusters die de heldinnen zijn van de handeling, zijn zich zelve zóó ongelijk, na hetgeen er in het eerste hoofdstuk van haar werd meededeeld, dat men der schrijfster zou willen aanraden voortaan, vóór ze haar werk uitgeeft, nog ééns na te lezen wat ze er in 't *begin* van maakte, vergeleken bij het *einde.* - Is Constance in het begin een fier, gedistingueerd, koud karakter, later, wijl dat noodig is voor de ontknooping, wordt ze, zonder eenige aanleiding, in eens coquet, belust op genoegens, zóó hartstochtelijk, dat ze de in háár kring bijna ongehoorde buitensporigheid begaat van er als getrouwde-vrouw en jonge moeder van door te gaan, met een artist; (natuurlijk! Zie *Wilde Vogel*). Hetzelfde geldt van Ernestine. Op de eerste bladzijden, in het gesprek met hare zuster, treedt deze op als een soort backfisch met tamelijk perverse ideeën, een enfant-terrible, waarvan het te verwachten is, dat zij haar weduwnaar-vader, in een stijve provincie-stad, en bij zijn deftige positie,

heel wat ergernis en zorg zal geven. - Ook met de 'Juf' kan zij het al heel slecht vinden. Doch, alweder ter wille van het verhaal, verandert ditzelfde meisje in een volgend hoofdstuk zoo maar plots in een zachtmoedige engel, die dadelijk genoegen neemt met een dwaas tweede huwelijk van papa, en zich stilletjes terugtrekt, met de Juf liefst, in een villátje in Bussum, als een afgeleefde oudejuffrouw! Dat hare hopelooze liefde voor Constances man dit moet verklaren, kan men, gegeven een hartstochtelijk, jong, levendig, mooi meisje, te minder aannemelijk vinden, omdat zij die liefde heel kalm bepraat heeft vóór het huwelijk met Constancezelve, ervan heeft afstand gedaan met een wereldwijze zelfopoffering, strijdig met alle èchtheid, en waartoe daarenboven niet ééne reden bestond, omdat de oudere zuster, *Constance*, zelve volstrekt *niet* verliefd is, haar den aangebedene met alle plezier wil overdoen. - Misschien is déze verhouding, en déze wijze van zulk een zaak door de twee zusters laten bepraten, nog de grootste fout tegen de werkelijkheid. Want, welk verliefd zeventienjarig meisje zal die hopelooze liefde zoo gemoedelijk toevertrouwen aan de bevoorrechte zuster-zelve? Welke verloofde zal zoo cynisch hare eigene wàre beweegredenen tot het huwelijk en gebrek aan wederliefde bekennen aan de van min ontbrande jongere zuster? En dat alles héél gezellig, zonder eenige bitterheid of haat of verwijten.

Blijkbaar wist de schrijfster geen raad, hoe den lezer met die liefde van de twee zusters voor één man bekend te maken, en koos zij toen dit onhandig hulpmiddel, van een hoogst onnatuurlijk gesprek erover tusschen haar beiden.

Men krijgt zoo recht het gevoel, wanneer men dit dikke boek onvoldaan neerlegt, om, na vele bladzijden doorworstelen, te vernemen, dat Ernestine, na Constances wegloopen, met haar zwager leeft, totdat deze haar, de eerste vrouw terugvindt, en toch eigenlijk blijkt alléén haar, die eerste, lief te hebben, hoe het mevrouw Overduijn-Heijligers vóór en boven alles heeft ontbroken aan de fantazie, noodig een leesbaar en waarschijnlijk verhaal te maken van zulk een gegeven. Had zij zich bepaald tot een schets, een novelle, waarschijnlijk had zij het er even goed afgebracht als een ander. Maar zij heeft een roman gefabriceerd van 388 bladzijden, in kleinen druk. En om die goed in elkaar te zetten, dáárvoor had zij geen verbeelding genoeg. - Ik herinner me hoe zij in een vorigen roman, dien ik indertijd hier besprak: *Warm Bloed*, zich grondde op een indertijd werkelijk in Indië voorgevallen gebeurtenis. Aan de hand van die werkelijkheid leverde zij een over het geheel heel leesbaren, goed-in elkaargezetten roman. Maar, nu zij blijkbaar miste een leiddraad, is haar onderwerp haar boven het hoofd gegroeid en, zooals ik hierboven zeide, is zij zelve achter de schermen gaan staan, om aan de poppetjes te trekken, en ze te laten buigen en draaien, geheel en al strijdig met alle werkelijkheid, alleen maar om te geraken, hoe dan ook, tot het einddoel, dat ze zich had voorgesteld. Mevrouw Overduijn-Heijligers kan beter, dan ze zich deze maal toonde als auteur. Ook in haar stijl! Ze schrijft er in *Zondigen* zoo maar op los, slordig, zooals sommige menschen praten, maar zooals het geenszins verdedigbaar kan worden genoemd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I.

Aan Vita en Veritas.

Alhoewel ik er geen oogenblik aan twijfel, of Regina is mans genoeg U zelf te antwoorden, hoop ik dat zij mij niet onbescheiden zal vinden, wanneer ik mij niet weerhoud mijne meening te zeggen naar aanleiding van Uw schrijven aan haar. En ik meen dit te meer te mogen doen, daar ik, alhoewel mij gelukkig voelend in mijn Katholieke overtuiging, een eenigszins ander standpunt inneem dan zij. Schijnt Regina meer gevoelsmensch, ik geloof mij te mogen rekenen tot degenen, die koel redeneeren, eer zij kunnen aannemen.

Vita die zelf bekent nog jong te zijn, oordeelt met een waarlijk benijdenswaardig aplomb over de R.K. Kerk. Toch ben ik zoo vrij op te merken, dat zij oordeelt - zonder kennis van zaken. Misschien put zij haar gegevens uit den een of anderen sensatieroman, doch heusch, Vita, de Katholieke geestelijken worden niet *gedwongen* tot hun staat, evenmin als de Nonnen. Heden ten dage zal dit tenminste *nergens* meer gebeuren en moge het al in een volmaakt verleden tijd ergens ter wereld geschied zijn, dan is dit een bewijs van kortzichtige dweperij van enkelen, die niet vormen *de* Kath. Kerk. Bovendien is een R.K. geestelijke minstens 24 jaar, voor hij tot het Priesterschap wordt toegelaten en uit den aard zijner diepgaande studiën, benoodigd voor het biecht-hooren, volstrekt geen onnoozele bloed, die zich van den ernst van zijn stap niet bewust is. Wanneer jongens op circa dertienjarigen leeftijd naar een seminarie gaan, is dit op *eigen* aandrang. De studiën van de eerste 6 jaren minstens loopen parallel met die aan andere inrichtingen van middelbaar onderwijs.

Eerst daarna begint de eigenlijke voorbereiding voor het geestelijk ambt in studie van theologie etc., zonder echter nog eenig verband. Van de jongelieden, die op jeugdigen leeftijd meenen roeping te hebben, valt er in den loop der studiejaren meestal ruim de helft af, wat natuurlijk niemand zal verwonderen.

Uit Vita's woorden zou men verder kunnen opmaken, dat bij haar 'leven' synoniem is met of gelijk aan 'geslachtelijk leven'. Dit zal wel niet zoo bedoeld zijn, anders zou ik 'Vita' moeten beklagen.

Zij zegt: 'Mochten zij *leven* uw priesters! Zij zouden betere menschen kunnen zijn,' etc. Moet ik daaruit lezen, dat onze priesters geen goede menschen zijn, Vita? Gij kunt dit niet meenen, als gij onze priesters kent, de wereld in 't algemeen kent en.... dan vergelijkt.

Wat de 'onfeilbaarheid' van onze Kerk aangaat, weet, Vita, dat wij Katholieken dit woord in geheel andere beteekenis nemen dan gij.

Voor U en Veritas moge gezegd zijn, wat elk verstandig Katholiek, U zeggen zal, nl. De Kath. Kerk is een Goddelijke instelling, waarvan de lidmaten echter menschen zijn, door hun aard zwak en onvolmaakt. Die menschen nu kunnen dwalen in hun persoonlijke of groepsgewijze opvattingen of handelingen, zij kunnen kleingeestig, bekrompen, dweepziek zijn; daarom echter is dit nog niet de Kath. Kerk als geheel.

Wat Veritas betreft, ik geloof, dat zij het ongeluk gehad heeft, groot te worden in een kring van bekrompen, kleingeestige opvattingen; dat zij zoodoende niet heeft leeren doordringen in het diepste diepe, innig-schoone van onzen godsdienst.

Wat haar opmerking over geschiedenis onderwijs aangaat, hierop behoef ik niet verder in te gaan, daar onze geachte Redactrice in een correspondentie daarop feitelijk reeds zoo afdoende heeft geantwoord: 'Elke geschiedenis, die men op school leert, is uitteraard partijdig.'

Wat voorts de vele ongerijmdheden betreft, waarvan V. spreekt, hiermee kan ik niet accoord gaan. Als iemand eenzijdig oordeelt, dan doet zij het hier. Is veel van wat men kinderen leert op ander dan godsdienstig gebied, om het tot hun nog zoo onvolkomen begrip door te laten dringen, dan niet eigenlijk ongerijmd? Geef het kind, wat des kinds is!

Veritas had niets gedaan van de vreeselijke dingen, die de Zuster haar voorpraatte. En toch biechtte ze: 'Ik heb gejokt, iets weggenomen enz.' V. was zeker een heel volmaakt wezentje, dat nooit iets misdeed. Toch was zij op den leeftijd van 7 jaar (neem me niet kwalijk) niet bepaald snugger, daar ze maar klakkeloos nazei, wat ze nooit misdreven had. Zóó zal de Zuster het toch bepaald niet bedacht hebben. Ze zal haar alleen hebben willen helpen in de voor een kleinen kleuter zoo moeilijke taak van gewetensonderzoek.

Wat die zoen-geschiedenis betreft; mijne meening is dat die juffrouw bepaald heel dom deed door te zeggen: Je moet dat biechten. En dat de kapelaan moest gaan vragen, waar hem de zaak op die wijze werd meegedeeld, is toch wel tamelijk natuurlijk. Wat Veritas hier de hel bij doet te halen, begrijp ik niet. Alleen bewijst het mij, dat de Kath. leer er bij haar nooit dik opgezeten heeft. Wat zij verder vertelt van haar arme werkvrouw, die van een jaarloon van ± fl. 150 minstens fl. 20 afzondert voor de kerk, is bepaald ergerlijk te hooren voor een weldenkend Katholiek. Doet die werkvrouw dat vrijwillig uit een zeker mee-willen-doen, een zekeren trotsch, terwijl ze haar armoede verbergt? Of maakt ze U wat wijs, om Uw medelijden op te wekken? In Holland (het Noorden; denk aan de Hervorming) kunnen de Kath. kerken

meestal niet buiten den steun der geloofsgenooten, maar in 't Zuiden wordt over 't algemeen al heel weinig gegeven.

In wat U verder zegt over de minder goede plaatsen (ook hierin is veel verschil voor verschillende streken en kerken) voor de armen en over den eenvoud hunner begrafenissen kan ik U navoelen. Maar toch, is dat niet zoo bij alle dingen in 't leven, waarbij geld een rol speelt? En dit geldt hier dan toch alleen maar voor den Zondagschen dienst. Bovendien is de eenvoudige lijkdienst voor den armen drommel voor zijn ziel van dezelfde waarde als de pompeuse rouwmis van den rijken. En dit is toch de hoofdzaak!

Ook uit de opmerking omtrent het lezen van Couranten en tijdschriften moet ik opmaken, dat Veritas, alhoewel dan z.g. Roomsch opgevoed, althans na haar 16e jaar door een sterk gekleurde bril heeft leeren bezien, alles wat Roomsch is. Als ze op de hoogte was, zou ze anders oordeelen en b.v. weten, dat juist Katholieken erg veel andersgezinde tijdschriften, maar vooral dagbladen lezen, en door hun abonnementen etc. steunen, wat m.i. een groote karakterloosheid is, als het bladen zijn, die dag aan dag of tenminste bij elke gelegenheid schimpen op al wat Roomsch is.

Over hetgeen V. verder zegt van de H. Mis, wil ik nog opmerken: Ten 1ste, dat niet ieder die zich Kath. *noemt*, dit waarlijk *is.* Ten 2de, dat gauw niet gelijk staat met slecht of nietinnig, en omgekeerd treuzelen niet hetzelfde is als vroom en ingetogen. Gauw en goed gaat best samen; ten 3de dat het bij priesters en leeken een heel menschelijk verschijnsel is, dat ze niet altijd even gedisponeerd zijn, om de invloeden van den godsdienst op zich te laten inwerken en daaruit wel eens tijdelijk een zekere lauwheid, ook in 't uitwendige merkbaar, kan optreden.

In één woord Veritas, als ik Uw argumenten goed beschouw, moet ik uitroepen: Bravo! dat iemand door een (zij 't oppervlakkige) Kath. opvoeding, in de bijzonderheden van ons geloof ingewijd, geen sterkere grieven weet aan te voeren als het dom of ontactvol of onvroom handelen van enkelingen, spreekt meer dan bladzijden vol geredeneer van den vurigsten aanhanger voor datzelfde geloof.

Mij dunkt, waarde Veritas, dat wij het, op hoofdpunten althans, wel eens moeten worden.

S.v.G.

II.
Aan Regina.

Dit zet ik er alléén maar boven om er mee te zeggen, dat dit stukje behoort bij al wat Regina met haar art. over het R.C. heeft uitgelokt. 't Is geen aanval; ook geen bespotting, daar dit in zulke quaesties allerminst te pas komt. Slechts mijn denkbeelden in hoofdtrekken wilde ik zeggen, zonder in bijzonderheden te treden. Is godsdienst niet eigenlijk een zaak van 't hart, die in ons innerlijk besloten moet liggen; en praat men over zoo iets intiems in het openbaar? 't Is mijn gewoonte niet, zoo openlijk mij in een godsdienstgedachtenwisseling te mengen; en ook nu zou ik er mij gehéél buiten gehouden hebben, als ik niet dacht te *moeten* spreken. Daar ik Katholiek ben geweest, van het R.C. daardoor op de hoogte ben, en eenige dingen te zeggen heb die ik tot nu toe hier nog niet las, meen ik ditmaal niet te mogen zwijgen.

Even wensch ik te zeggen, dat ik onderschrijf wat er in de correspondentie van Noord met Freule Lohman over de R.C. pleegzusters en hun onwaardeerbare diensten bij ziektegevallen staat. Ook stem ik grootendeels in met de stukken van Veritas in No. 33 en van Mevr. A.C.F.-G. in No. 35. En nu ga ik mijn eigen verdere meeningen in 't kort zeggen.

Mijn grondregel voor iedereen zonder uitzondering is: ‘wees *wáár* en eerlijk; laat uw godsdienst geen uiterlijkheid of oplegsel zijn, maar iets *échts*, d.i. voortspruitend uit uw eigen innerlijk, zoodat 't wezenlijk een deel uitmaakt van uw persoonlijkheid; laat 't “geloof” de beteekenis voor u hebben van 't *ware* “godsdienstgeloof”, n.l. *niet* een aannemen op gezag wat ge zelf niet eens als wáár kunt erkennen, maar een *werkelijke*, *innerlijke overeenstemming* met wat een leer vermeldt.’ Vindt iemand, dat de R.C. godsdienst voor zijn speciaal, persoonlijk geestelijk leven noodig is tot bevrediging van zijn godsdienstige wenschen en denkbeelden, dan moet hij R.C. zijn. Want dan is dáár zijn geluk. Komt een richting van het Protestantisme echter met dat geestelijk leven overeen, dan moet hij die richting nemen. Zóó alleen is iedereen wáár en is zijn godsdienst geen holle vorm, geen namaaksel, geen gehuichel. Dit is immers ook handelen in Jezus' geest; hij had een afkeer van schijnvromen; *waarheid* wilde hij en *echtheid*. Kwam een uiterlijke vorm overeen met iets innerlijks, was ze de uiting van een innerlijke bedoeling, dán keurde hij ze goed. Maar zonder die bedoeling, als *holle* vormen dus, keurde hij ze af. Hieruit volgt, dat iemand nooit leven moet in een godsdienst, waar hij *innerlijk* niet mee overeenstemt, omdat hij zich dan schuldig maakt aan de verachte *holle* vormen.

Nu is het Katholicisme buitengewoon rijk aan uiterlijke vormen. En zoozeer lijkt 't, dat die de overhand hebben, dat vele Protestanten de R.C. godsdienst alléén daarnaar beoordeelen, zonder zich de moeite te doen naar de innerlijke denkbeelden óok te kijken. Maar dit is de schuld der R.C. zelf! 't Schijnt heusch wel, of de meesten zich alléén bezig houden met al het *uiterlijke*! Zóó erg is dat, dat de R.C. geestelijken zelf 't herhaaldelijk nóódig vinden hun volgelingen in herinnering te brengen, dat er ook nog iets innerlijks bestaat en die vormen, zónder innerlijke bedoeling van geen waarde zijn! Kan 't wel erger? Velen gelóóven bovendien niet eens aan de waarheid der innerlijke bedoelingen van vele vormen! - Nu is dit de fout: dat menige vorm *voorgeschreven is als verplichtend*; dat ze *moet* worden nagekomen, (al wordt er nóg zoo geweldig over gemopperd.) En dit nu werkt juist die afschuwelijke huichelarij in de hand en die holheid, die Jezus zoo veroordeelde! Ikzelf ben er een voorbeeld

van, dat die toestand onhoudbaar is voor iemand die in *waarheid* wil leven. En dat ze soms in vertwijfeling kan brengen, dat getuig ik ook! Of is 't niet verschrikkelijk, niet te kunnen gelooven dat Jezus echte lichaam in het Sacrement des Altaars aanwezig is, en, wetend dat 't een groote zonde van heiligschennis is, wanneer men communiceert ondanks dat geloot, toch volgens de voorschriften der kerk tot de communie *verplicht* te zijn?

Ieder R.C. weet welk strèng *gebod* dit is, voor minstens eenmaal per jaar! Neen, die toestand is onhoudbaar en slecht, voor een die 't niet kan gelooven.

Ik noem hier nu maar één ding op, een der voornaamste. - Is iemand zóó Katholiek als Regina, dat hij of zij alles aan kan nemen en de plichten vervullen met werkelijke, innerlijke overtuiging, welnu, dan kan iemand ook in 't R.C. in waarheid leven en daarin het geluk vinden. Maar 't geluk voor *hem* is daarom nog volstrekt niet 't geluk ook voor anderen! Integendeel kan dat juist 't *ongeluk* voor een ander zijn; ik herhaal: ik ben er een voorbeeld van. ‘Geloof’ of 't innerlijk in overeenstemming zijn met een godsdienst is een subjectieve, een persoonlijke zaak. En daar er nu eenmaal een groote verscheidenheid van persoonlijkheden bestaat, kan dat geloof onmogelijk voor àlle menschen precies hetzelfde zijn; en ze kunnen ook onmogelijk hun geluk in hetzelfde vinden. Daarom vind ik één ding verkeerd van vele propagandisten: dat ze met alle geweld vaak trachten *iedereen* over te halen tot hun partij toe te treden: ‘o kom toch bij ons, hier is 't zoo goed en zoo gelukkig’, enz. enz. Want laten ook menschen er zich in lokken die er feitelijk met hun persoonlijkheid niet in thuis behooren, dan loopt dat in 't geheel niet uit op 't *geluk* van die menschen. Ik vind, dat propaganda-makers een groote verantwoordelijkheid op zich laden als ze zoo handelen!

En in hóóge mate is die verantwoordelijkheid groot, als iemand tracht, anderen tot een partij als een godsdienst als 't Katholicisme over te halen. Waarom? Omdat er in dit geloof *geen volkomen vrijheid van verandering van denken* is; er *moet* onvoorwaardelijk aangenomen worden als waarheid wat de kerk voorhoudt te gelooven. - Valt dit samen met innerlijke eigen overtuiging en denkt men die overtuiging *altijd* te kunnen houden, dàn is er ook in 't geheel geen bezwaar toe te treden. Maar er is een zéér groot bezwaar als dit niet het geval is! Dán wordt ‘geloof’ iets, wat bij de R.C. zéér dikwijls

voorkomt: géén innerlijke overtuiging, maar.... een gehoorzaam aannemen op gezag, terwijl men niet *durft* na te denken òf men de waarheid er van ook wel werkelijk in zijn hart erkent, uit vrees om te gaan twijfelen. En iedere twijfel moet weggedrongen worden als uit den booze; want iedere afwijking van wat geleerd is, wordt gerekend als een zonde. Zùlk een R.C. zegt op de vraag: 'gelóóf je werkelijk wat je kerk zegt?' dit antwoord: 'men *moet* 't nu eenmaal gelooven, hè? dus doe ik daartoe mijn best.' Er zijn gelukkig voor hen, vele R.C. die daar vrede mee hebben, omdat ze nu eenmaal geen behoefte gevoelen tot vrij denken, tot *eigen* innerlijke overtuiging, tot zelfstandigheid. Maar er zijn er anderen, die na veel aanpassen, twijfelen, strijden, onmogelijk binnen zulk een door kerkelijke dogma's beperkte ruimte kúnnen leven, en er eindelijk toe moeten komen het hinderlijk gezag af te werpen dat hun belet te leven naar eigen persoonlijken geest, in eigen zelfstandigheid! De R.C. zelf en sommige Protestanten bewonderen zoo de 'eenheid en onverdeeldheid der Kath. kerk', terwijl de Protestantsche zoo 'verdeeld' is. Ik wensch hieromtrent dit op te merken: als de Katholieken vrij mochten navorschen en doordenken en zèlf hun overtuiging vormen; als alle Katholieken *nu al zelfs* mochten uitspreken openlijk en vrij wat zij in werkelijkheid in stilte denken ondanks 't aangenomen gezag, dan zou men eens zien, dat er net zooveel verdeeldheid was als bij de Protestanten. Kunnen zij er zich op beroemen 'dat zij allen hetzelfde denken' als zij allen zijn verplicht één enkel, door de kerk vastgesteld geloof te erkennen als het hunne? Is 't een verdienste, als men een groot aantal menschen binnen een groote zaal heeft gebracht met 't gebod altijd daarin te blijven en alle neiging of verlangen om er uit te komen, te onderdrukken, zoodat ieder zeggen kan: 'kijk, die zijn allen altijd in dezèlfde zaal?'

Er is in de Kath. kerk géén vrijheid van denken, géén vrijheid van handelen naar eigen overtuiging van persoonlijk zedelijk geweten, dan voor hen die dat kunnen doen binnen de door de dogma's vastgestelde grenzen. Degenen die zoo aangelegd zijn, dat vrij denken hen buiten die grenzen voert, zijn verplicht tot huichelen als ze tot de R.C. kerk willen blijven behooren, d.i. doen alsof zij denken en leven volgens de dogma's, terwijl ze in stilte ándere overtuigingen er op na houden. Of wel, kunnen ze zoo onmogelijk vrede met zichzelf hebben, dan worden ze genoodzaakt uit 't R.C. te gaan! Want trachten ze dan toch te leven en te spreken volgens eigen zelfstandige meeningen, dan worden ze bedreigd met excommunicatie. Luther is daar een groot voorbeeld van, en menigeen na hem. Ook in de Kath. kerk is er strijd, maar die komt niet zoo aan 't licht, omdat hij te gauw wordt gesmoord en onderdrukt; terwijl hij bij de Protestanten tot openlijke uiting mag komen. (Veritas zei, aan 't eind ongeveer van haar stukje, iets dergelijks als ik hier; zie haar stuk over 't niet *durven* zich zelfstandig uitspreken der R.C. omdat ze niet *mogen.*

De Kath. godsdienst wordt door vele Protestanten *te* donker aangezien, want er is toch menig mooi iets in, zeiden mij twee moderne predikanten. En onder de Protest, is ook lang niet alles nog mooi en goed. Maar, één goed ding heeft het protestantisme vóór op 't katholicisme, wat voor véle zelfstandig en verder denkenden onwaardeerbaar is, n.l. *vrijheid* van denken en zoeken naar waarheid, vrijheid van ontwikkeling van *eigen* persoonlijk geestelijk leven, vrijheid van leven naar *eigen* zedelijk geweten. En dát maakt 't voor ieder mensch mogelijk op de wáárste, echtste manier te leven in Jezus' geest.

EXCELSIOR.

III.
Aan Felix II.

Dat Petrus getrouwd was vóór zijn roeping tot Apostel is duidelijk, want er wordt gesproken bij Mattheus en Marcus, dat Jezus zijn *schoonmoeder*, die aan een hevige koorts leed bij Diens bezoek, haar genas. Dat hij nog een vrouw had of met haar leefde nà zijn roeping, volgt niet. Eer zou men zeggen ‘niet meer’ want nadat de Zaligmaker tot den jongeling had gesproken: ‘verkoop alles wat gij hebt’ etc. zeide Petrus: ‘Zie, wij hebben alles verlaten, welk loon zullen wij ontvangen’. Dat zou toch een leugen geweest zijn en de Zaligmaker zou daarop niet geantwoord hebben en hun het loon hebben toegezegd. Algemeen houdt men dan ook dat Petrus na zijn roeping tot apostel, alles en allen verlaten heeft met de daad. Ge ziet hieruit alweer hoe moeilijk het is en hoe gevaarlijk de schriftuurverklaring aan een ieder over te laten en hoe noodig hier is het ‘gezag’ (onfeilbaar en daarom vertrouwbaar) der Kerk. Men vergeet dat de ‘Kerk’ door Christus is gesticht, dat daarin een leergezag aan menschen gegeven is, die door Zijn Geest bezield, de waarheid zouden en konden verkondigen niet door geschriften, maar door Prediking.

Met betrekking tot het coelibaat voor geestelijke, deel ik U mede dat de dominees der W. Indische eilanden verleden jaar een soort concilie gehouden hebben, waarop de president aanraadde om 't coelibaat te onderhouden. De heeren zagen dus de noodzakelijkheid daarvan in.

REGINA.

IV.
Aan Josephine Giese.

Geachte Mevrouw,

In veel dingen begrijpen we elkaar en dàt is al een verschijnsel.

‘L'Idéal progessif pour dogme.’

Welnu L'Idéal wàs er en *is* er in onzen Goddelijken Verlosser. ‘Les arts pour culte’. Zeer zeker, wanneer althans de artisten, als hoofdculte van hun innerlijk en uiterlijk leven zich tot *eerste* taak stellen: ‘God dienen zooals Hij gediend moet wezen.’

‘La nature pour église.’ Van een protestant is dat heel normaal om dàt te zeggen; in de prot. Kerk woont Christus zelve niet. En dat we God zoeken en *vinden* in Zijn Heerlijke

Schepping, in de Goddelijke Natuur, dat is een Waarheid voor ons *allen*, wàt we ook gelooven. Mais ‘l'un n'empêche pas l'autre.’

Neen Mevrouw, het Katholicisme is *geen* menschenwerk; het is God's eigen Werk. Maar aan menschenhanden ter uitvoering, ter uitoefening gegeven.

Verder ik *ben* ‘épris de l'Idéal’ en geen wonder! Voor wie een schijn (want méér begrijp ik er nog niet van Mevrouw) van *dit Idéal* begrijpt, voor wie voelt uitgaan van dat ‘Idéal’ alles wat wij menschenkinderen noodig hebben om ons hart te verkwikken, levend en warm te houden, om onzen geest te doen leven met kracht en steeds meer diepte en steeds meer expansie, wat wonder dat die ‘épris de l'Idéal’ is.

Verder zult U gezien hebben uit mijn antwoord aan Veritas, dat ik kalm en rustig genoeg ben en 't me niet aan inzicht ontbreekt om eene persoonlijkheid als Veritas te weerleggen. Hetzelfde geldt voor Vita. Toch ben ik deze allen *dankbaar*, omdat ze vrijmoedig en eerlijk schrijven wàt hun persoonlijk gevoelen is, want ook hier geldt 't veelgesproken woord, ‘du choc des opinions jaillit la vérité.’ En om *La Vérité* is het ons allen te doen. Streven naar de Waarheid, dan zullen we haar vinden.

Verder verheugt 't me zeer dat U een eerlijken, gezonden kijk hebt op ons kloosterleven en dat U begrijpt het nuttige van het coelibaat voor onze geestelijken. Uit de correspondentie aan freule Lohman zult U al gezien hebben hoezeer we in die appreciatie overeenstemmen.

REGINA.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
Tentoonstelling Opvoeding van het kind.

Te 's Gravenhage zal in Augustus van dit jaar een tentoonstelling ‘Opvoeding van het kind’ gehouden worden door de volgende vereenigingen of haar Haagsche afdeelingen: Ver. van Hoofden van openb. lagere scholen; Ned. Onderw. Genootschap; Bond v. Ned. Onderwijzers; Volksonderwijs I; Volksonderwijs II; Ver. t.b.v.h. Onderwijs in Handenarbeid in Nederland; Museum ten b.v.h. Onderwijs; Ver. v. Onderwijzeressen in handwerken, te 's Gravenhage; 's Grav. Ver. v. Gymnastiekonderwijzers; Afd. t.b. v h. Vreemdelingenverkeer der Ver. v. Handel, Nijverheid en Gemeentebelangen; Bond v. Onderwijzeressen bij het Fröbelonderwijs; Vereen. voor Meer Uitgebreid Lager Onderwijs; Afd. 's Gravenhage v.d. Ned. Ver. t.b.v.h. Schoonheidsbeginsel in het Onderwijs.

Het doel van de tentoonstelling is:

a. een beeld te geven van de opvoeding van het kind van 3-14 jaar; -

b. een overzicht te geven van oude en nieuwe leermiddelen, en inrichting en versiering van schoolgebouwen; -

c. een volledige, gezonde, harmonische opvoeding te bevorderen; -

d. aan te moedigen, onze leermiddelen en schoolgebouwen te doen beantwoorden aan de eischen van practijk en schoonheid.

Voor deze tentoonstelling heeft zich het volgend E e r e -c o m i t é gevormd: mr. J.H. Abendanon, oud-directeur v.h. dep. v. Onderwijs in N-Indië; J.P. Adelink, oud-dir. Ned. Mettray; mr. J. Addink, advocaat-procureur en kantonrechter-plaatsvervanger; C.L. v. Balen, hoofdred. van 'Het Vaderland' mr. J.H. de Bas, chef afd. Onderwijs, Gem.-secretarie; K.H.H. v. Bennekom. hon. consul v. België; mevr. S.E.N. v.d. Bergh-Van Limburg Brouwer, pres Dames-comité v.h. toez. op het onderw. in handwerken, v. mejsjes op de L.S. en H.S.; mr. J.H. Bergsma. voorz. Plaatselijke Comm. voor het L.O.; mr. J.G.S. Bevers, min. v. Waterstaat; mr. S.J. Blaupot ten Cate, referendaris Afd. Onderw. B.Z.; mr. W. Dolk, lid Tweede Kamer en Prov. St.; J. Doorman, hoofdred. 'Haagsche Courant'; B. v.d. Esch, secr. Plaatsel. Comm. v.h. L.O.; Henri Evers, hoogleeraar a.d. Technische Hoogeschool; jhr. mr. C. Feith, hoofdcomm. dep. B.Z.; J.A. Frederiks, dir. Haagsch Museum v. Kunstnijverheid; A.F. Gips, hoogleeraar a.d. Technische Hoogeschool; mr. R. v. Goens, schoolopziener, distr. 's Gravenhage; H.J. de Groot inspecteur M.O.; dr. J.H. Gunning Wz., privaat-docent in de paedagogie te Amsterdam; J.C. v. Hattum v. Ellewoutsdijk, lid Prov. Staten; A. Hoogenraad, lid van den Gemeenteraad, van 's Gravenhage; Th.M. Ketelaar, lid der Tweede Kamer; D.E.C. Knuttel, rjjksbouwmeester; J. Kraus, oud-min. van Waterstaat; A. v. Loen, opperrabijn; S. Lulofs, predikant; W. Martens, voorz. 'Pulchri Studio'; jhr. mr. L.F.H. Michiels v. Kessenich, insp. van het L.O.; W.B.G. Molkenboer, directeur Rijks-normaalschool voor Teekenonderw. te Amsterdam; jhr. J.W.J.C. M. v. Nispen tot Sevenaer, dir.-hoofdred. v. 'De Residentiebode'; dr. G.A. Ootmar; mr. J.G. Patijn, commissaris der Koningin in Z. - H.; mr. L.J. Plemp v, Duiveland, hoofdred. 'Nieuwe Courant'; jkvr. A. de Ranitz; mr. P. Rink, oudmin. v. Binnenl. Zaken; R.A. v. Sandick, weth. v. Onderwijs; D.F. Scheurleer; J.E. Scholten, lid der Eerste Kamer; J. Simons, weth.; K. Sluyterman, hoogleeraar a.d. Technische Hoogeschool; mr. W.J. Snouck Hurgronje, lid van den Gemeenteraad van 's Gravenhage; J.L. Springer, dir. der Acad. v. B. K te 's Gravenhage; jhr. mr. V.E.L. de Steurs, lid van de Tweede Kamer; E.C. baron Sweerts de Landas Wyborgh, burgemeester van 's-Gravenhage; mevr. C. baronesse Sweerts de Landas Wyborgh-Smith; mr. M. Tydeman Jr., lid Tweede Kamer; J.L. v.d. Toorn, lid v.d. Gemeenteraad van 's-Gravenhage; mevr. B.W. Verbrugge v. 's-Gravendeel en Leerambacht-Quarles v. Ufford; A.J.A. Vermeer, pred. te 's-Gravenhage; H. de Wilde, weth. te 's-Gravenhage; J.A.W. Vrijman, Rijksbouwmeester; dr. C.J. Wynaendts Francken, letterkundige, te 's-Gravenhage; mevr. E.W. Wynaendts Francken- Dyserinck.

De samenwerkende Vereenigingen hebben voor den R a a d v a n T o e z i c h t de volgende afgevaardigden aangewezen: K.H.H. v. Bennekom, H. Boekholt, mr. J.D. ten Bosch, A. Brummel, dr. H. Cannegieter Tzn., mej. F.A. Eggink, W.

Havers, W.H. Hengevelt, J. Laban, H Peypers, P.J. Treffers en mevr A.v. de Willigen.

De Commissie van Uitvoering door de Vereenigingen benoemd bestaat uit:

J.D. Ros, voorzitter; C.W, Lunsingh Scheurleer, penningmeester; F.E. Elsen, Jan Ligthart, F.J. v. Paasschen en mej. A.G. Dyserinck, secretaresse, Bilderdijkstraat 78, te 's-Gravenhage.

Voor verdere inlichtingen vervoege men zich bij de secretaresse.

II.

Hooggeachte Redactie.

Tot mijn zeer groote verwondering las ik zooeven in de Holl. Lelie van 28 Aug. '07 (no. 9) het stukje over Jeanne d'Arc! Ik kan haast niet gelooven dat dit geestlooze onwaardige geschrijf met uw weten gezet is! Een meisje, door de legende (om 't zoo te noemen, desnoods) zóó hoog verheven, door de Katholieken als Zalig vereerd, door nog een heel land elk jaar plechtig en vol innigen eerbied herdacht - te noemen jongejuffrouw Jeanne en over haar te praten zooals daarin gebeurt - het is werkelijk *te laf* en *smakeloos* om aan te halen. Indien U het stukje overleest zult U dit, dunkt me, met me eens zijn. En dat onder het motto: Honneur aux dames! Dit doet me vermoeden dat P. Bel van 't sterke geslacht is - dan is zijn optreden al zóó onmiddeleeuwsch - kortweg zoo vlegelachtig, dat ik zoo vrijmoedig ben U in overweging te geven hem het woord in Damesgezelschap verder te willen ontnemen.

Met Hoogachting
G.W.

Antwoord Redactrice.

Ik ontving bovenstaand schrijven, aan mij persoonlijk gericht, geef het hier echter een plaatsje, met weglating van den naam des inzenders omdat de zaak van algemeen belang is. Inderdaad ben ik het met den auteur van dit episteltje eens, dat ‘jongejuffrouw’ al een heel ongelukkige uitdrukking is, en zonder zijn overige sterke uitdrukkingen tot de mijne te willen maken, kan ik hem toch de verzekering geven, dat ik persoonlijk het geenzins eens ben met het door hem aangevallen stukje; echter, gelijk ik herhaaldelijk zeg, ik zou van de Lelie een eenzijdig blad maken, indien ik alleen stukken opnam waarmede ik het ééns ben. Deze door andere bladen steeds ingeslagen weg wensch ik integendeel te vermijden, mij alleen voorbehoudende mijn eigen opinie in mijn eigen artikelen en correspondenties zoo beslist mogelijk te zeggen.

REDACTRICE.

Het sterkst
naar het Deensch van Herman Bang.

III. *(Vervolg van No. 38.)*

Met een plotselinge beweging wendde de Scandinaaf het hoofd om en zeide tegen Carville:

‘Ja, ik zeide tegen me zelf: Je bent zijn dood - maar het gaat, zeide ik kalm weg. Of *deed* ik alleen alsof ik 't kalm weg zeide, omdat ik *wilde* dat het *gaan zou?*

Want eerst en vooral moesten we een triomf behalen. Dat wist ik en dat wilde ik.’

Raolo Bratianu zeide voor zich uit zonder zich te verroeren:

‘Vertel verder.’

Maar alsof hij zich niet aan zijn eigen gedachte onttrekken kon, ging de Scandinaaf door:

‘En toch, ieder maal dat ik al deze jaren kalm en *zakelijk* dit alles doordacht heb, ben ik tot de conclusie gekomen, dat ik tegelijkertijd uit medelijden handelde. Ik handelde ook (ik lieg niet) uit *meegevoel.* Maar wat is eigenlijk de reden van ons handelen en weten wij, zoogenaamde menschen, eigenlijk ooit wel wat ons drijft? En indien we de eigenlijke reden van ons handelen kenden, zouden we dan misschien niet zoo afgeschrikt worden door de ‘drijfveeren’, dat we per slot den moed en de macht om te handelen misten? En toch was 't ook uit medelijden, dat ik deed wat ik deed. Ik kan 't bewijzen. Op zekeren dag dat ik een eind aan de repetitie gemaakt had en plotseling mijn eigen stok op den grond geworpen had en gezegd:

‘Het geeft niets. Ga maar heen....’ en me omkeerde.... stond Crangier daar in den hoek, verschrikt, tegen de deur aangedrukt als iemand die een stomp in zijn zij gekregen had....

‘Wat is er toch, man?’ zeide ik.

‘Niets,’ antwoordde hij en richtte zich op, terwijl zijn oogen er uit zagen als die van een hond die dood geranseld is door een zweep.

En kort er op zeide hij met een fijn, zwak stemmetje - o! 't was nauwelijks een menschelijke stem:

‘Dat... is de rol me nu ontnomen?’

En ik antwoordde, overwonnen door dat gezicht, die onmacht en dien honger:

‘Neen, neen, Crangier...

Maar je kunt immers niet.’

‘Jawel,’ antwoordde hij en knikte als een kind van tien jaar (zulk een manier van knikken had hij.)

‘Als u er maar niet genoeg van krijgt.’

En ik zeide heel vriendelijk, overwonnen door zijn vertrouwen, zijn ellende, zijn weet ik wat:

‘Neen, neen, je weet immers wel dat ik er niet genoeg van krijg.’

En vroolijk voegde ik er bij:

‘Maar eet je nu wel, Crangier?’

‘Zeker, dank, u,’ antwoordde hij, terwijl hij gelukkig knikte. ‘Zeker, dank u.’

‘Goed,’ zeide ik, ‘ga dan nou naar huis en eet wat - en kom morgen weer.’

De Scandinaaf zweeg weer. Maar kort er op ging bij voort, terwijl hij zich naar mij toewendde:

‘En na iedere repetitie kwamen de andere acteurs naar me toe, ze stonden op de loer met hun spottende glimlachjes en vroegen me even deelnemend alsof ze vroegen naar iemand die hun zeer na ter harte ging, iemand die op sterven lag en van wien ze erven moesten: ‘Hoe gaat 't met den man met de spijkers?’

‘Het gaat uitstekend, wel bedankt,’ zeide ik.

En ik beloofde mezelf, dat ze geen gelijk zouden krijgen en niet zouden overwinnen.

En het ging zoo goed, dat ik op zekeren dag vertoonen durfde hoe 't ging. Ik verzocht Bratt den volgenden dag eens te komen kijken. De morgen brak aan en Crangier wist niet, dat iemand hem zou zien spelen. Toen Bratt binnen kwam, zeide ik alleen tegen Crangier:

‘Nu beginnen we dus te repeteeren en vandaag heb je publiek, Crangier. Doe nu je best.’

Er voer Crangier een schok door de leden, alsof zijn heele lichaam ineenkromp, neen - alsof zijn hart ineenkromp tot eene kleine massa niet grooter dan een gebalde vuist. Al zijn bloed vloog hem naar zijn gezicht - het was voor 't eerst, dat ik zag dat hij bloed had...

‘Begin,’ zeide ik. Ik wist zelf niet dat op dezelfde wijze waarop ik sprak, waarop ik mijn besliste woorden uitstiet recht in zijn gezicht, ook een hypnotiseur spreekt tot zijn medium als de séance gered moet worden. Bratt was bij den muur gaan zitten, met 't bovenlichaam voorover, zooals een sportliefhebber op de tribune bij de wedrennen.’

De Scandinaaf bracht zijn beide handen naar zijn gezicht en wreef tweemaal met de saamgeknepen vingerspitsen over zijn slapen:

‘Het ging. Hij speelde heel goed. Het tooneel met den vader verliep. De eerste acte verliep. Hij was, deed en acteerde zooals hij doen moest - in zoover het hem mogelijk was, hem de slaapwandelaar. Want de man slaapwandelde.

Hij slaapwandelt, zeide ik tegen mezelf.

En door een vreeselijken angst overvallen, een angst voor het onmogelijke, of het onnatuurlijke, een angst die mijn tong in mijn mond deed verstijven, zoodat ik nauwelijks spreken kon (en ik gaf toch de replieken al deed ik 't zonder geluid, wat hij niet bemerkte) zeide ik tegen mezelf: Je moet hem wekken, je moet zorgen, dat hij wakker wordt... je moet hem wekken al gold 't zijn leven....

Onderwijl bleef hij spreken, antwoorden en acteeren zooals een slaapwandelaar doet.

En ik stelde mijzelf gerust: Ja, de man slaapwandelt, maar misschien zal niemand 't merken. Hij speelt verder uitstekend. Maak hem niet wakker. 't Zou jammer zijn hem wakker te maken.

Maar zijn oogen maakten me steeds bang. Zijn oogen wisten niet wat hij zeide. Het was of ze nog dieper in hun kassen gezonken waren en gloeiden als een paar ovens - of zij in hun kassen verteerden, terwijl ik tegen mezelf zeide: Als Bratt zijn oogen maar niet ziet. - Maar hij had ze zeker wel gezien.

Want toen 't gedaan was (ik keek Crangier niet na toen 't afgeloopen was. Ik wilde hem niet nakijken) en we in 't kantoor gekomen waren en we even gewacht hadden, zeide Bratt plotseling:

'Ja, het zal wel gaan. Als je tenminste voor dien tijd den man niet vermoord hebt.'

Ik begon te lachen:

'Vóor dien tijd - niet,' zeide ik.

'Maar natuurlijk,' zeide Bratt, 'is 't uitstekend. En een ander te vinden is wel onmogelijk.'

'Ja, niet waar, dat zou onmogelijk zijn?' zeide ik, terwijl ik Bratt in 't gezicht keek, als iemand die gelijk wil en moet hebben en sympathie verwacht. 'En 't zou jammer zijn hem de rol te ontnemen...'

Ik herhaalde de woorden, juist de woorden, die ik te voren tegen mijzelf gezegd had: dat 't 'jammer zou zijn.' En Bratt antwoordde (maar hij keek mij niet aan, hij staarde het raam uit naar den grijzen muur daar buiten, terwijl hij zeide):

'Ja, dat zou ook jammer zijn.'

'Ja,' zeide ik, 'ik durf in ieder geval die verantwoording niet op me nemen,' en ik klapte in mijn handen:

'De repetitie begint,' riep ik.

En wij repeteerden allen te zamen met Crangier. Een koorddanser moet 't zelfde gevoel hebben of dezelfde afwezigheid van gevoel als ik had onder die repetitie.'

Hij strekte zijn hand uit naar zijn glas:

'Is er geen wijn meer?' vroeg hij.

‘Hier,’ antwoordde Raolo en schonk hem in.

De Scandinaaf dronk:

‘Wij repeteerden de heele eerste acte, maar ik hield op waar de berg-schuiving begint.

Want Crangier had nog niet leeren ‘schreeuwen.’ Onder de repetitie was 't doodstil geweest achter de coulissen (plotseling had ik tegen me zelf gezegd, midden op mijn koord: Wat sluipen ze rond - als wilde dieren in een circus achter ijzeren tralies) en ook toen de repetitie afgeloopen was, was 't absoluut stil. ‘Ja, de repetitie is uit,’ herhaalde ik en ook onder 't heengaan zeide niemand een woord. Crangier had overwonnen...

Toen ik in het kantoor kwam, zeide ik tegen den directeur, die stond te wachten:

‘Neen, waarom zou men hem eigenlijk zijn rol ontnemen?’

‘Zijn rol? Wiens rol?’ vroeg de directeur.

‘Crangier,’ bedoel ik.

‘Maar waarde vriend, ben je gek? Wie praat er van hem zijn rol ontnemen? We zijn gewoon verbluft.

Het is ongelooflijk wat je met dien man hebt uitgevoerd.’

En plotseling zichzelf in de rede vallend, liet hij er op volgen:

‘Maar ik wist 't wel toen ik hem de rol gaf. Ik zeide tegen me zelf: Dat is juist een rol voor Crangier. Crangier is de geschikte man er voor.’

En plotseling deed hij vroolijk en stralend de deur open en riep in de gang: ‘Crangier, Crangier - ben je daar? Kom eens binnen.’

Maar toen Crangier binnen kwam, deinsde de directeur terug:

‘Wat mankeert er aan?’ zeide hij (zoo vreeselijk zag de man er uit).

‘Niets’, antwoordde Crangier.

‘Het was uitstekend - maar wat mankeert er aan? Bent u ziek? Nu moet u eten - flink eten...’

‘Ja,’ antwoordde de man.

‘In het vervolg,’ zeide de directeur (en ik bemerkte heel goed, dat hij op eens weer onrustig werd, zijn beenen verzette en naar buiten keek, naar den muur) ‘in de toekomst zult u waarachtig wel genoeg te eten kunnen krijgen.’

‘Ja, dat is zeker, Crangier,’ zeide ik en plotseling voegde ik er bij: ‘En dat heb je aan den directeur te danken...’

De directeur had zich omgewend en maakte een beweging met zijn handen:

‘O! neen, o! neen’, zeide hij, ‘Meneer Crangier is uw werk. En dat weet Meneer Crangier ook heel goed.’

Crangier had me in 't gezicht gezien:

‘Ja,’ was al wat hij zeide, terwijl hij 't hoofd boog.

En toen zeide ik (vergeet niet dat ik het zeide) haastig:

‘Maar, Crangier, als je gelooft, als je zelf gelooft dat je niet kunt...’

‘Maar, vriend,’ zeide de directeur: ‘Dat hij niet kan - niet kan. Wij hebben immers gezien, dat hij kan.’

‘En nu, tot ziens, Crangier,’ zeide hij en maakte een afscheidsbeweging met zijn hand: ‘U kunt vijftig frank voorschot aan de kas vragen.’

Ik had tegen mezelf gezegd, terwijl ik Crangier in de oogen zag: Hij zal dus spelen. Je kunt hem dat verdriet niet aandoen... je laat hem spelen.

Maar toen de deur achter hem gesloten was, zeide de directeur, (volgens welke gedachten-associatie? Had hij dan werkelijk al mijn gedachten geraden?)

‘Bij alles is er risico - waarde vriend...’ en hij begon over een eerste opvoering in 't Ambigu te praten.’ -

De Scandinaaf zweeg.

De kellners hadden al de deuren van de zaal geopend.

Maar hoewel 't bleef regenen, was de lucht toch zwaar. Francis Ewelijn had het hoofd omgewend en zeide:

‘Dit weer zal den heelen nacht duren.’

‘Ja, dat denk ik ook,’ zeide ik maar, nu geen van de anderen iets zeide.

De Scandinaaf had voor zich uit zitten staren, en toen hij op nieuw sprak klonk het droog en traag, alsof hij een verslag uitbracht of een stuk opmaakte:

‘Wij repeteerden door. Iederen morgen repeteerde ik, steeds alleen met Crangier... Ik had eindelijk geleerd, hoe we sneller tot een resultaat konden komen. Ik liet hem dicht bij me staan, met zijn schouder tegen den mijne. Zoo stonden we terwijl ik met mijn hand zijn arm flink vasthield:

‘Begin nu,’ zeide ik.

En hij zeide de rol op, terwijl hij over zijn heele lichaam beefde en we voortdurend schouder aan schouder stonden.

Langzamerhand ging 't uitstekend.

Alleen moest hij nog leeren ‘schreeuwen.’

De man kon 't niet leeren. Hij schreeuwde zóo dat zelfs de kelderrotten er om gelachen

zouden hebben. En hij moest een angstkreet uitstooten. Ten slotte bedacht ik er iets op. Er stond een groote kast in de repetitiezaal. De hemel weet hoe die daar gekomen was.

Een groote, zwart geverfde kast, die er uitzag als een oude doodkist, die men tegen den muur gezet had.

Op zekeren dag deed ik de deur van de kast open:

'Ga in de kast staan,' zeide ik.

Crangier bleef waar hij was.

'Ga in de kast staan,' herhaalde ik, maar plotseling voegde ik er bij - hemel, wat had ik al leeren huichelen:

'Dat wil zeggen als je tenminste durft.'

'Alleen als je durft,' zeide ik nog eens, terwijl ik de deur van de kast openhield en overtuigd was dat hij doodsbang was in het donker.

'Zeker, durf ik,' antwoordde hij en lichtte zijn voeten op... lichtte ze op juist als dien dag op straat, veel te hoog - en hij ging in de kast staan en ik deed de deur toe.

'Schreeuw nou,' riep ik.

Hij schreeuwde.

'Nog eens,' riep ik.

'Harder...'

'Ja.'

'Nog eens...'

Zoo leerde hij ten slotte schreeuwen uit angst voor het donker.'

De Scandinaaf knikte en terwijl hij zijn mondhoeken omlaag trok, zeide hij:

'Men kan een mensch alles leeren.'

En terwijl hij plotseling van den een naar den ander keek, zeide hij:

'Willen jullie nog meer hooren?'

Niemand antwoordde. Carville had zijn gelaat met zijn handen bedekt.

De Scandinaaf ging weer in zijn vroegere houding zitten met zijn kin op zijn handen en vervolgde:

'De eerste opvoering brak dan eindelijk aan. Op zoo'n avond kom ik altijd vroeg, als er nog niemand is en het donker is, zoodat niemand mijn gezicht kan zien. Alleen de verschillende werklieden sluipen onhoorbaar rond als schaduwen. Ook zij fluisteren, tot er plotseling een woordenstorm uit hun mond kan losbarsten gelijk aan vuil fonteinwater - en ze weer zwijgen en voortsluipen.

Ook dien avond was ik vroeg gekomen en de acteurs, die mij in 't duister niet herkenden, waren me zonder groeten voorbij gegleden om zich op te sluiten, ieder met zijn eigen angst - terwijl ik 't tooneel op en neer liep.

Ik bleef op en neer loopen tot ik in den hoek, waar 't achterscherm neergelaten zou worden, in het donker in den hoek tegen iemand aanliep en een arm vastgreep.

(Wordt vervolgd).

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Redactrice.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. van der M. - Nu komen Uw twee brieven aan de beurt. Ten eerste dank ik U recht hartelijk voor de inlichtingen omtrent Uw woonplaats. Ik geloof niet dat de eenvoud van de woningen die U beschrijft een bezwaar zou zijn, omdat wij tengevolge onzer honden wezenlijk heel eenvoudig leven, en geen de minste luxe-eischen stellen. Maar de afstand zou wèl een bezwaar zijn. Door mijn gezondheid zijn we een beetje gebonden, omdat ik misschien elken winter eenige maanden weg moet en dan is het beter den overigen tijd in den Haag of in de onmiddelijke nabijheid daarvan te zijn. In elk geval hoop ik nog wel eens te komen kijken.

Wat Regina betreft, ik ben verbaasd over den storm die haar artikelen hebben doen losbreken. Onlangs schreef ik toevallig elders in een ander blad, dat niets den hollander zoo uit zijn slof doet schieten dan geloofsquesties, noch groote wereldrampen of gebeurtenissen van algemeen belang, noch belangrijke uitvindingen van wetenschap, wat ook, in een woord, waarover andere volken zich warm maken. Slechts als het theologische strijdvragen geldt, schijnt bij ons volk de geest levendig te worden. Deze gedachtenwisseling door Regina uitgelokt is wèl een nieuw bewijs van dit mijn beweren. Ik geloof niet dat ik nog één brief ontving waarin de zaak niet wordt aangeroerd, zelfs al handelt die brief overigens over iets geheel anders.

Ziet U eens, als ik niet gedeeltelijk zoo dacht als U, dan zou ik immers Roomsch-Katholiek worden; dat ik dit niet werd is een bewijs, dat ik-ook zie de fouten dezer Kerk. Dat echter een beslist-overtuigd-geloovige, van welke kerk of richting ook, altijd eenigzins eenzijdig oordeelt en dweepziek redeneert, ligt niet aan het geloof maar aan het feit zijner *overtuigdheid* Hoe waarachtiger overtuigd men is ‘de’ waarheid te hebben gevonden - waar dan ook - hoe beslister men opkomt voor die waarheid. Dat is natuurlijk. Ik-voor-mij denk bij dat alles steeds aan de Genestets:

> *Gij* hebt ‘de’ waarheid edle vrouw?
> Vergeef, dat ik meteen

Het nog maar half gelooven wou;
Ik dacht - - God had ze alleen - -

Ja, het is altijd een ongelukkig ding, dat het dagelijksch *leven* der christenen zóó indruischt dikwijls tegen de leer die zij belijden, dat zij daardoor anderen afstooten en ergeren. Al de ondervindingen die U opdeedt in een R.K. omgeving, deed *ik* op in orthodox-protestantsche kringen, precies dezelfde wereldschheid, hetzelfde gebrek aan ernst, dezelfde oppervlakkigheid, tevreden als men Zondags naar de kerk gaat, en in de week precies zoo levend als elk ongeloovige.

Maar... verwart men niet Kerk en Leer met hetgeen de *menschen* ervan maken, indien men dan oordeelt zooals gij nu doet in Uw brief. Is de R.K. Kerk verantwoordelijk voor de slechte leden die zij heeft? Mij dunkt even weinig als de orthodoxe Bijbelleer dat is voor de quasi-orthodoxen waarvan ik hierboven spreek. Wat Uw tweeden brief aangaat, ja zeker het leven in Indië héét heel veel aantrekkelijks, en, zooals U die logeerpartij van Uw zuster beschrijft, ziet zij alles op zijn mooist. Maar om er te wonen vind ik het er op den duur eentonig voor een Europeaan door de al te groote warmte. Men léét slechts enkele uren, s'ochtends en s'avonds. De rest van den dag is voor uitgaan en zich vermaken te warm. Bij de groote kortheid van ons leven is dat toch wèl jammer, nietwaar.? Ook vind ik het gebrek aan schemering, het zoo spoedig donker worden om zes uur, en het eeuwige groen, alles wanhopig-melancholiek Ik herinner mij, dat ik aan dien laatsten toestand in het begin zóó weinig kon wennen, dat ik een soort woede voelde tegen die nooitveranderende groene boomen en bosschen, en mij niets heerlijkers kon voorstellen dan een sneeuwstorm of een herfst-jacht, die de boomen ontbladert. Ook het houden van veel dieren heeft een schaduwzijde waarvan U zich geen rekenschap geeft, en dat is de aanwezigheid van dieren waarop *ik* niets gesteld ben, namelijk reusachtige spinnen, dito padden, kikvorschen, kakkerlakken, en al zulk gebroed. Door de steeds geopende deuren komt al dat goedje in huis bij elke regenbui, en ik heb mijn vader menigmaal een schrik op het lijf gejaagd door mijn gegil, als ik plotseling zoo'n reusachtigen kikker de waranda zag ophippelen. Natuurlijk, hertjes, aapjes, papegaaien, allerlei aardige dieren heb ik eveneens gehad. En die kan men heter en gemakkelijker houden in Indië dan in onze Europeesche omgeving. Een jong tijgertje is het toppunt geweest van mijn plezier; het werd grootgebracht met een zuigflesch, en toen het daarvoor te groot werd en vleesch moest krijgen, werd het gevaarlijk en is naar Europa gezonden. - De Meva vertelde mij, dat hij in zijn tegenwoordig costuum niet meer in Holland is terug geweest, maar er zeer graag zou heen gaan om propaganda te maken door het houden van lezingen enz. Misschien zult gij hem dus wel eens ontmoeten. Ik denk niet dat ons klimaat voor hem een hindernis behoeft te zijn; dan maakt hij fluweelen hemd en cape maar wat dikker dan nu. Ik begrijp dat het voor U een groot bezwaar zou zijn steeds een anderen maaltijd te gebruiken dan Uw man, want wij-ook verkeeren dikwijls in die onaangename noodzakelijkheid, omdat mijn rheumatisch gestel mij verbiedt rundvleesch etc. te eten, zoodat ik heel dikwijls wat anders gebruik dan mijn vriendin, hetgeen in een klein huishouden heel lastig is. Moeten is echter ook wat, en dan gaat het zooals het gaat.

Waar U op Regina nog eens terugkomt, in Uw laatsten brief, moet ik U doen opmerken, dat U mij verkeerd hebt begrepen indien U las in mijn correspondenties,

dat ik *orthodoxe* protestanten beschuldig zoo dikwijls hatelijk over Roomsch-Katholieken te spreken. Het tegendeel is het geval. Ik vind dat de modernen veel hatelijker en vijandelijker oordeelen over de Roomsch-Katholieken dan de orthodoxen, en ik schrijf dat daaraan toe, dat de laatsten in hun geloof (de goddelijkheid van Christus als middelpunt, door zijn zoen-offer) veel meer overeenkomst hebben met de R.K. leer dan de modernen, die ieder individueel wat anders gelooven of niet gelooven, zonder eenige houvast. Hiermede vervalt dus Uw betoog, omdat U mij verkeerd begreep.

Gaarne breng ik hierbij aan *Veritas* Uw instemming over met haar gedachtenwisseling; tenzij U het nog zelve wenscht te doen.

Ja lieve mevrouw, wij zien hier vooral niet minder ergerlijks over verwaarloosde en verlaten dieren dan in Holland. Mijn hart breekt als ik die arme honden zie, die de Engelschen voor een seizoen aanschaffen en bij hun vertrek meedoogenloos achterlaten, omdat zij hen in Engeland niet kunnen meenemen wegens de daar bestaande bespottelijke quarantaine-wet van zes maanden voor elken hond komende van het vasteland Dan de mishandelde, uitgemergelde huurpaarden! Zoo is er zooveel. O ik wou, dat iemand mij een millioen, of minder desnoods, vermaakte om een asyl te stichten voor verwaarloosde en mishandelde dieren. Wat zou ik daaraan een plezier hebben. En mijn vriendin niet minder. Ik heb het reeds zoo dikwijls gezegd, menschen kunnen zich beschermen en verdedigen, voor hen worden wetten bij de vleet gemaakt, en heel dikwijls ook is hun armoede en ellende eigen schuld. Maar de dieren zijn van ons afhankelijk, onze slaven, volkomen in onze macht. Daarvan wordt schandelijk misbruik gemaakt, en daartegen komt al mijn medelijden en al mijn rechtvaardigheidsgevoel in opstand.

Hartelijk dank voor al Uw vriendelijke woorden en hartelijke groeten aan Uw man.

W. van O. (Breimachine.) - Ik kan Uw ingez. stukje niet plaatsen alvorens den uitgever te hebben geraadpleegd, omdat het een directe aanval is tegen dien leverancier, en nog wel een ongeteekende. Indien de uitgever Uw stukje wil opnemen, wat ik niet denk, dan heb *ik* er geen bezwaar tegen, maar vermoedelijk zal hij geen lust hebben de verantwoording te dragen van zulk een ongeteekend stuk, want die komt neer op *hem* daardoor. Ik heb dikwijls gehoord dat het geldverdienen op die manier niet zoo gemakkelijk gaat als de reclame-ervoor beweert. Gij zijt er dus vermoedelijk ingeloopen, en ik vrees, dat gij U in Uw lot zult moeten schikken.

Excelsior. - De Gedachtenwisseling aan Regina geef ik gaarne een plaatsje, Wat het artikel betreft, wil ik het wel plaatsen, maar ik moet U waarschuwen, dat het onder pseudoniem minder hoog wordt gehonoreerd dan onder Uw naam. Ten eerste is dit een regel, ten tweede is in Uw geval Uw naam een bewijs, dat gij oordeelt met kennis van zaken, hetgeen door een pseudoniem vervalt. Ofschoon ik Uw redenen volkomen billijk, moet ik rechtvaardigheidshalve U evenzoo behandelen als iederen anderen medewerker. Dat zult gij zelf inzien natuurlijk Hartelijke groeten Ik ben blij dat de hoofdzaak voor U in orde is.

Bertha. - De auteur van Een kus is M.H. du Croo, cadet-korporaal te Breda, zoodat de overeenkomst van naam geheel toevallig is.

Ik hen zoo blij dat mijn dierenliefde U sympathiek is, omdat, zooals gij terecht schrijft, de meeste menschen helaas op dat punt zoo weinig voelen, dat het heerlijk

is een geestverwant te ontmoeten Gij hebt zoo volkomen gelijk, dat de meeste zoogenaamde dierenliefhebbers veel meer trotsch zijn op het *ras* van hun hond, kat of paard, dan het dier *liefhebben.* Wij die steeds worden gevraagd: van welk *ras* is Uw hondje, ergeren ons ook zoo gedurig daaraan. Het kan ons niets schelen of hij mooi is of leelijk, en van echt ras of niet, wij hebben hen hartstochtelijk lief en zij ons. En dat verstaat bijna niemand! - Jagen is mij ook een gruwel, en ik maak mij altijd woedend op de Engelsche couranten, die al den lof zingend der koningin en hare dochters 'die zoo aandoenlijk veel van dieren houden', in één adem vertellen, dat zij zulke hartstochtelijke liefhebsters zijn van jagen, visschen, en andere wreedheden van dat soort. Vrouwen die jagen en visschen zijn *wreed.* Mannen die het voor hun plezier doen trouwens ook. Broodjagers en dito visschers staan gelijk met slagers, en beroepen van dien aard. Maar voor *plezier* jagen is een wreed vermaak. En ik vind het een bewijs der **barbaarsche** opvoeding welke nog steeds aan vorsten wordt gegeven, dat men hun altijd dit 'genoegen' voorzet als zij bij elkaar bezoeken afleggen.

Volkomen onderschrijf ik Uw woorden:

'Ik voor mij houd oneindig veel meer van de dieren in 't algemeen dan van de menschen.'

X.H.X. - In hoeverre gij voor vermeerdering van honorarium in aanmerking kunt komen, hangt af van hetgeen gij mij zult zenden. Indien het actueel en belangrijk genoeg is, dan kan het geschieden. Ansichten dáárbij voegen zou aanbeveling verdienen. Blijft gij nu daar? En met of zonder Uw vrouw?

Regina. - Ik heb Uw gedachtenwisseling aan Felix H en J. Giese geplaatst, maar ik vind het andere stuk voor de Lelie ongeschikt, want het is geheel en al een geloofs-beschouwing, en de bedoeling van de Lelie is niet om propaganda te maken voor *welk* geloof of welke godsdienstige meening ook, maar eenvoudig om ieder het recht te geven hare of zijne meening te zeggen, meer niet. Gij hebt in Uw brief over Rome van Uw R.K. standpunt over de St. Pieter geschreven, en heel wat pennen in beweging gebracht daardoor. Ik vind dat gij dezelfde vrijheid hebt Rome te bekijken van *Uw* standpunt, die ik b.v. aan Liane van Oosterzee laat om Berlijn te bekijken in hare brieven van een feministisch-getint artist-standpunt. Maar de zaak moet niet ontaarden in iets geheel anders, namelijk geloofs-uiteenzettingen. Het is dus, geloof ik, beter, dat gij dit soort stukken staakt. Moet ik het terugzenden of vernietigen? Vriendelijke groeten.

Lynceus. - Uw beschouwingen heb ik onpartijdig opgenomen. Persoonlijk vind ik Uw aanval zwak. Na zooveel eeuwen kunnen wij even weinig Prins Willem de Zwijger, en zijn al of niet heerschzucht beoordeelen, als wij kunnen weten of de hertog van Alva wezenlijk zulk een onmensch was, als protestantsche leerboeken hem schilderen. En, zijn er slechte, onzedelijke pausen geweest, beteekent dat iets tegen de *leer* der Kerk.? Hebben wij niet evenzeer slechte onzedelijke dominees, modernen, en orthodoxen.? Kan men de leer, die deze heeren belijden, verantwoordelijk stellen voor hun huichelarij.? Mij antwoordde een onzer grootste christelijke staatslieden, toen ik hem wees op het onzedelijke leven van prins Maurits, zoo in strijd met de zaak der hervorming die hij bevocht: ‘Ja, maar de tijden waren toen ook zóó heel anders dan nu; dat is een verontschuldiging.’

- Welnu, diezelfde verontschuldiging geldt dan óók voor de door U opgenoemde pausen uit die tijden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - Het pakket en den brief in orde en dank ontvangen. Hartelijke groeten. Marie schrijft deze week aan T.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VRACENBUS
HELPT ELKANDER

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Medelezers en Lezeressen der Holl. Lelie.

Ik heb in 1906 een Breimachine gekocht van de Firma THOMAS H. WHITTICK & Co., te Amsterdam, naar aanleiding van hunne opzienbarende reclame in alle Couranten. Er werd verzekert dat men met die machine 'Miramar', genaamd, gemakkelijk *f* 15 en meer per week verdienen kon, de firma zou het werk met de Miramar vervaardigd koopen, zoodat men ten alle tijde werken kon. Ik, verlokt door die mooie voorstelling en gaarne iets te doen hebbende, om wat te kunnen verdienen, besloot, hoewel er veel geld voor noodig was een machine te koopen. *f* 100 was de koopprijs, maar die dacht ik in eenige weken terug te verdienen, want *f* 15 per week, was een groote som voor mij. In mijne verbeelding zag ik mij al eigenaresse eener kleine kousenfabriek, want ik beloofde mij zelve, mijn best te zullen doen om wat over te kunnen leggen en dan later nog een machine er bij te koopen.

Maar hoe bitter en bitter ben ik in mijn verwachtingen bedrogen. De Miramar kwam en het leeren ging met behulp van een leerboekje vrijwel, ik begreep het werken er mee spoedig, maar hoe hard ik mij ook weerde, hoe ik mij ook inspande van den morgen tot den avond, ik kon met den besten wil ter wereld geen vier gulden in de week verdienen in plaats van vijftien. Ik werd zenuwachtig en prikkelbaar en tot overmaat van ramp kreeg ik, na de Miramar een half jaar in bezit gehad te hebben, van de firma bericht dat hun zaak opgeheven was, en dus geen kousen meer ontvangen kon! Daar zit ik nu: De machine is geheel waardeloos voor mij, en het geld dat ik er voor gegeven heb zou ik goed kunnen gebruiken. Geen twintig gulden heb ik van de honderd terug verdiend; dat is nu het einde van mijn schoone droomen.

De Miramar breit mooi werk voor iemand die geld genoeg heeft en voor uitdeelingen met Kerstfeest enz. breien wil. Het is een goede machine en nu dacht ik, misschien zijn er wel bemiddelde Lelielezeressen die hem koopen willen? Ik heb nu het fotografievak ter hand genomen om wat te verdienen, maar het is zoo moeilijk om een begin te krijgen, Geen uitgever kan ik vinden om Ansichten uit te geven, ieder heeft zijn eigen fotograaf en om de Ansichten zelf uit te geven ontbreekt mij het duimkruid en de afnemers. Nu zou ik gaarne de machine verkoopen om van de opbrengst 't een en ander voor de fotografie te koopen, ook had ik gaarne een medehelpster, om ieder in zijn eigen dorp of stad opnamen te kunnen maken, twee kunnen altijd beter iets tot stand brengen dan één; is er een Lelielezeres daartoe genegen? Wie der Lelielezeressen wil mij met raad en daad bijstaan, ik weet waarlijk niet wat ik doen moet; het is in den tegenwoordigen tijd zoo moeilijk een goed bestaan te vinden. Alle gewenschte inlichtingen worden aan degenen die helpen willen omtrent mij verstrekt. Geeft s.v.p Uw adres in de Lelie op, en ik zal mijn adres aan U per brief opgeven. Nogmaals, lieve medemenschen, help mij, ik zal U steeds dankbaar zijn.

Willy.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moet de rubriek **toilet** achterwege blijven.
REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Ter overname gevraagd:

Jaargangen van **'Lelie en Rozenknoppen'**; oude **'Kinder-Couranten'** en **'Voor 't jonge Volkje'. - 'De Familie v. Herpen', 'Het Leven op den Erckensteijn',** (Suze Andriessen), **'Bruintje',** M.C. Frank, en **'Jong-Holland',** Redactie Hendrik van Balen. **'Egoïsme',** Fr. Netscher? Br. m. prijsopgaaf aan Mevr. DE KRUYFF, Baarn.
(424)

8 April 1908.
21ste Jaargang.
Nº. 41.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een onbeduidende vrouw
door C. Arntzenius

In dezen tijd van feminisme, van vrouwen gedoe, van vergaderingen, van vrouwenkiesrecht, van mannen-na-äaperij door vrouwen enz., doet het ons goed in

de rubriek ‘van Dag tot Dag’ in het Handelsblad, weêr eens iets te lezen over huisvrouwen en huismoeders, die door hunne werkende en studeerende zusters met ‘onbeduidende’ vrouwen worden bestempeld.

Met medelijdend schouderophalen worden ze aangezien en men hoort ze uitroepen: ‘Wat is daar nu aan om een huishouden te doen, kopjes omwasschen en kamers schoonmaken, dat kan een iedereen wel! En dan altijd thuis zitten, voor den luiermand zor-

gen! Neen, dat kunnen we niet meer! Graden halen, doceeren, pleiten - dàt is wat anders!'

Helaas, men vindt ook weinig goede huisvrouwen en moeders meer.

Een huishouden bestieren, is daar niets aan? Ik praat niet van een gezin, dat 't breed heeft, maar als men moet rondkomen van een klein tractement, behoort daar dan geen beleid en tact toe, om er te komen en geen schulden te maken? Hoe dikwijls moet er evenwicht gemaakt worden in de beurs, door het op dit of dàt uit te zuinigen? En als er ziekte tusschen beide komt, wat kost 't dan geen hoofdbrekens om toe te komen met onvervuld zien van je liefste wenschen?

Kopjes wasschen, kamers doen, daar bestaat 't geheele huishouden niet uit, maar om je huis er altijd frisch en prettig uit te laten zien, om je man een gezellig intérieur aan te bieden, waar hij 's avonds rustig zit, kijk, dat stemt aangenaam. Er komt zooveel kijken en werkelijk de taak van een goede huisvrouw gelijkt op een ondankbare rol van een tooneelspeler. Het behoort nu eenmaal zoo, dat alles goed marcheert, het is iets als-van-zelf-sprekends, het wordt niet altijd gewaardeerd.

En dan de huismoeder!

Zeg, gij manvrouwen van tegenwoordig, gij gehuwde en tòch werkende vrouwen (dank zij het besluit van minister Veegens), gij vrouwen, die laag neêrziet op de *huishoud*-vrouwen, weet gij wel, dat de moeder de op*voedster* van haar kinderen het *moeilijkste* en *hoogste* werk doet, waar u aller arbeid, uw graden, uw studie in haar schaduw staat?

Weet gij, dat al uw actes, uwe studie in filosofie, in natuur-en wiskunde, in de rechten *niets* zijn, in vergelijking van het werk van de goede moeder, die haar kinderen opvoedt, tot goede leden van de maatschappij?

Een kind voorzichtig te leiden, de hersenvezeltjes te ontspinnen, met zachtheid aan den wil der ouders te doen gehoorzamen, zijn karakter te vormen en zoo steeds zijn vertrouwen te bezitten, dat het de moeder meer als vriendin dan als boven-je-staand, beschouwt, dat alles en nog veel meer, vereischt paedagogische kennis, geduld en - liefde. Dan komt er nog bij dat elk kind anders geleid moet worden, wat men bij het eene met zachtheid verkrijgt, moet bij het andere met strengheid gebeuren. Hierover zou men boekdeelen kunnen vullen, maar werkelijk, indien gij, manvrouwen, de taak van de huisvrouw en moeder beseftet, gij zoudt niet van *onbeduidend* spreken.

'Hoe is 't moglijk', wordt er dikwijls gezegd, 'dat zulk een ontwikkelde man, zoo'n onbeduidende vrouw neemt!'

En tòch, het is natuurlijk en van zelfsprekend. De zóó ontwikkelde man heeft met zijn scherpen blik direct ontwaard, dat de 'onbeduidendheid' van die vrouw, zóó beduidend is, dat hij tegen haar opziet en zijn toekomstig nageslacht gaarne aan haar zorgen overlaat. Zulk een vrouw is tegenwoordig met een lantaarntje te zoeken, een vrouw die in haar huis aan den wand dit motto heeft hangen: 'Zooals het klokje thuis tikt, zoo tikt het nergens.' -

Gij derdegeslacht-producten, gij verkracht uwe roeping als vrouw, gij loopt uwe bestemming mis!

Kijkt niet met minachting op huisvrouw en moeder, die steeds slooft voor hare kinderen, zij staat oneindig veel hooger dan gij en haar werk is zwaarder dan dat van u allen.

En meent ge soms, dat het de voorkeur verdient, dat ge staat, midden in het leven en alles meêmaakt door zelf te werken en te strijden, ten einde de maatschappij te vervormen, me dunkt, het is toch de allereerste vereischte, om te zorgen, voor degelijke menschen van die maatschappij. Hulde aan goede huisvrouwen en huismoeders! Zij brengen rust, vrede en harmonie!

Amsterdam 22 Februari 1908.

Een ongeloovige in de Sint-Pieter.

Op het grandiose plein vóór de Sint-Pieter stond op dien prachtigen Meidag, een man met stralende blikken de omgeving in zich op te nemen.

Hij scheen de veertig gepasseerd en het gebruinde gelaat wees op langdurig verblijf in het land der zon; ook het ongeveer negenjarig blonde meisje, dat innig aan zijnen arm hing, verried door haar min of meer groezelige gelaatstint, dat het onder de palmen had gespeeld.

En inderdaad, die kleine voetjes, die gisteren nog getrippeld hadden in de arena van het Colosseum, hadden nog kort geleden de steile trappen- beklommen van den weergaloozen Boro-Boedoer, dat wonderschoone, te midden van Java's altijd groene bergen gelegen monument.

Het was alsof het kind begreep, wat er in

haren vader omging, want het anders snapachtige mondje zweeg; zij had hem zóó dikwijls enthousiast hooren spreken over dat voorgenomen bezoek aan Sint-Pieter, dat zij misschien besefte, dat het voor hem een bizonderen morgen was. En dát was het inderdaad voor Willem Verkouteren. Toen hij, jaren geleden, van zijn begaafden leermeester zijn opleiding tot architect genoot, en deze zijn vóórliefde voor de klassieke bouwkunst als het ware vergoot in Willem's ziel, was het betreden van Rome's grond voor hem een ideaal geworden, dat hem O! zoo onbereikbaar scheen.

Maar boven verwachting; het wás bereikt: met gretigheid had hij de kunstwerken van Rome bewonderd, woekerende met den tijd, 's avonds doodmoede van de vele en velerlei ontvangen indrukken.

Heiligen grond, dien ook historisch zoo belangwekkenden grond van Rome; vooral voor de geloovigen! Maar ook voor den ongeloovige, die in de Eeuwige stad geen onbekende was, al was hij er te voren nooit geweest, zooals Willem Verkouteren.

Wèl hadden zijn ouders hem opgevoed tot lid van de Ned. Hervormde Kerk; wèl had hij, pas de kinderschoenen ontwassen, in de kerk te Rijswijk, de gelofte afgelegd te willen behooren tot die Kerk; maar man geworden, kón hij die gelofte niet gestand doen.

En nu stond hij daar, na jaren, lange jaren van strijd, ongeloovig!

Ongeloovig in den zin van: geen enkele geloofsleer te kunnen omhelzen; van niet te gelooven aan een leven na dit aardsche; niet aan het bestaan van een persoonlijken God, zooals de Christenen zich dien denken, b.v.b. straffend met de verschrikkingen der hel.

En het meisje naast hem, zijn eenig kind, zijn vriendinnetje, ongedoopt!

Want de vader kende tegenover zijn kind vele plichten, doch weinig rechten; voorál niet dat van zelfs maar eenigermate te mogen beschikken over of vooruitloopen op haar latere, véél latere overtuiging: En dát zag hij in den doop.

Wanneer hij niet- Katholieken smalend hoorde beweren, dat de Kerk van Rome met haar doop van het pasgeboren kind bedoelde: ‘gauw een zieltje winnen,’ dan dacht hij:

‘En gij dan? Doet gij niet hetzelfde, alleen enkele maanden later?’

Was het met de aanneming tot lidmaat, later, niet weer hetzelfde? De kinderen, die de Heilige Communie deden, konden immers geen overtuiging hebben, zeiden de gereformeerden; maar hadden de gereformeerde jonge meisjes en vooral de jongelingen die dan wél, als zij aangenomen werden? néén immers! Daarvoor waren zij véél te jong.

Zóó dacht Willem; hij noemde die vormendienst in beide gevallen: zondigen tegen de rede, die was geworden het eenige licht op zijn pad; had hij niet gelezen, dat zelfs in den bijbel der Christenen, Johannes 1 vers 1, eigenlijk, juist vertaald gelezen moest worden: ‘In het begin was de Rede, en de Rede was bij God, en God wás de Rede.’

De heerlijke kolonnaden van Bernini, boogvormig het schoone plein omsluitend, met in het midden de slanke obelisk, geflankeerd door de majestueuze fonteinen, schenen hem reusachtige armen toe, die Sint-Pieter uitstrekte om de menschheid te omhelzen.

Zijn oog bleef rusten op die 25 Meter hooge obelisk, die vroeger prijkte in het door den wreeden keizer Caligula gebouwde circus, dat lag dáár waar nu de Sint-Pieter

stond. Zegevierend heft hij nu Rome's symbool ten hemel: het kruis, als teeken der overwinning door de Katholieke Kerk behaald op het Heidendom.

En in den geest zag hij diezelfde obelisk zich éven fier verheffen, maar dan zónder kruis, in de arena van het circus; helaas toen getuige van de ontzettende folteringen, die Nero met verfijnde wreedheid den Christenen deed ondergaan, wanneer hij hen in dierenhuiden genaaid, door de honden liet verscheuren, ten aanschouwe en ten vermake van zich en van duizenden toeschouwers; hij zag hem omgeven door in den grond geplante kruizen, waaraan de eerste Christenen een mischien nóg smartelijker dood tegemoet gingen, gewijde liederen aanheffend, en dat alles weer omringd door palen, waaraan andere gebonden waren, om langzaam verteerd te worden door het vuur, dat diende om het geheel te verlichten. En dat ten hemel schreiende drama was afgespeeld op diezelfde plek, waarop hij nu stond!

Voorwaar, voorwaar! de gedachte om na de zege door het Christendom behaald, die obelisk, nu bekroond door het kruis, te plaatsen dáár, vóór het groote zegeteeken van Rome's Kerk- de Sint-Pieter - was toch wel een grootsche, schoone gedachte!

Alleen werd haar schoonheid zoo jammerlijk afbreuk gedaan door die andere, die

dadelijk bij hem opkwam; nog vóór hij haar in 1586 voor goed een plaats vond, en nog veel later, deed de overwinnaar hetzelfde als vroeger de overwonnene, en hij dacht aan de Christenen, die vervolgd, gemarteld en óók verbrand waren door andere Christenen, in naam der Kerk, omdat gene niet precies konden gelooven, wat deze als wáár predikten.

O! Ergerlijke menschelijke eigengerechtigheid; kleinheid van hart, toen voerende tot de meest wreede onmenschelijkheid. En dat alles in naam en tot meerdere glorie van den edelen Nazarener, die liefde, hooge, ideale liefde was!

In het rond blikkend, viel Willem's oog op dien enorm en gevel met den daarachter oprijzenden koepel van Sint Pieter.

Van af zijn standplaats naast de obelisk - en die was toch ongeveer 240 Meter van den gevel af - was het geheel hem een teleurstelling. Hij vond die façade banaal - op de middenpartij na - niets zeggend; de koepel, door het te ver naar achter staan, kwam niet tot zijn recht. Hij stelde zich voor, hoeveel schooner die machtige koepel zich vertoond zou hebben, indien het oorspronkelijke grondplan van Bramante, of het latere, eenigszins gewijzigde van Michel-Angelo gevolgd ware geworden. Want hij wist, dat beiden als grondplan gewild hadden het Grieksche kruis en dat na hun overlijden de Latijnsche kruisvorm was gevolgd, waardoor de koepel, de bekroning van het geheel, te veel uit het front kwam te staan.

- 'Zie eens, vader' riep het meisje, 'dáár, soldaten!' en zij trok Willem mede naar rechts, waar hij de zoogenaamde Portone di Bronzo enkele in zwart-geel-roode uniform gekleede Zwitsers geposteerd stonden; naderbij gekomen, bij de vestibule, die toegang geeft tot de prachtig gedecoreerde Scala Regia, vonden zij er nog verscheidenen.

- 'Heeft de Paus dan soldaten noodig? voert hij dan wel eens oorlog?' was de naïve vraag van het kind.

Willem legde zijn meisje uit, dat deze militaire bewaking een oud gebruik was; maar in zijn ziel riep het: waarom moet hij, die de stedehouder heet te zijn van Jezus, van hem die enkel liefde predikte, die enkel liefde wás, waarom moet hij zich doen bewaken, omringen als het ware, door mannen in het kleed van het geweld? Vraagt hij, die geacht wordt onfeílbaar te zijn, zich dan nooit af, wat Jezus dáárvan zou gezegd hebben, en zoo ja, ducht hij dan niet Dien's beschamend oordeel?

Er stond toch in den bijbel der christenen geschreven: 'wie met het zwaard omgaat, zal door het zwaard vergaan?'

Toen deed hij moeite zich in te denken, dat er misschien tóch harmonie te scheppen was, tusschen die vertooning, symboliseerend het geweld en den stedehouder van Christus, die dan toch geleerd had de rechterwang toe te keeren, als op de linker geslagen was - maar tevergeefs; het mocht hem niet gelukken; die militaire wacht bleef hem een pralerige vertooning, belachelijk, de plaats onwaardig, vloekende met de omgeving.

Maar eensklaps rees voor hem op de kleine gestalte van dien anderen Paus, dien niet-Katholieken Paus in Nederland; en hij zag dezen, die meende den Christus te kunnen dienen ook in de politiek, als minister. En hij herinnerde zich hoe hij dezen dominée, dezen godgeleerde - hoe *durft* iemand ter wereld zich zóó noemen! - eens het Binnenhof had zien oprijden in een door huzaren geëscorteerde koets en hoe hij hem daar had zien uitstijgen, den statiedegen op zijde, hij, de volger van Jezus; en

hoe hij, de ongeloovige, het toen geweest was, die in zich zelven zei: ‘Groote, edele Christus, als Gij dit kondet zien, zoudt Gij dan niet met stomheid geslagen zijn te vernemen, dat die man beweert te zijn *de* kenner van Uw leer!’ Zóó stuìtend maakte de Paus van Rome het dan toch niet met zijn wacht!

Willem wendde zich met weerzin af van dat militair gedoe; de royale trappen op, bestegen zij het ruime bordes en weldra betraden zij de ruim zeventig Meter lange portiek of voorhal; maar hij lette ditmaal niet op haar heerlijke decoratie; want hij was verlangend om den indruk te ondergaan, die den aanblik van het intérieur van de basiliek hem zou geven.

Zoo stond hij dan een oogenblik later in den prachttempel.

Nooit zou hij den machtigen indruk vergeten, dien hij toen onderging van het groote geheel. Die ontzaglijke ruimte van het middenschip met zijn reuzenspijlers, zijn rondbogen, zijn tongewelf met overrijke caissons, alles mat verlicht, en ver, ver daarachter onder den koepel, juist boven het graf van Petrus, het huizenhooge hoofdaltaar, als jubelend het kruis omhoog heffend, overgoten door het schitterend, van boven invallend

zonlicht, - en ter zijde, links en rechts de vele kapellen en praalgraven.

Maar, tegen zijn verwachting, gevoelde hij: die indruk sprak meer tot den architect als tot den mensch; want nauw was de eerste verbazing voorbij, of het klonk in hem: te veel kleur in marmer; veel te veel verguld; wat een overlading!; wat een opzichtigheid; niet stemmig; schittering, praal! en dat op déze plaats!

'Waarom moet ik nu dadelijk oog hebben voor déze zijde?' vroeg hij zich af.

'Zou het zijn omdat ik alle geloof verloren heb, en daardoor onvatbaar ben geworden voor hoogere indrukken?'

Maar het antwoord was ontkennend, want hij herinnerde zich, hoe hij bij zijn eerste bezoek aan de kathedraal te Keulen geraakt was in die hoog ernstige stemming, die voerde tot enkel hooge, reine, edele gedachten; eene, díe de geloovigen een 'stichtelijke' zonden noemen en die nog heel lang nawerkte. Neen, de ongeloovige wist het wel: hij was niet onvatbaar voor hoogere indrukken, wanneer de omgeving daartoe medewerkte, zooals op dien onvergetelijken dag, hoog in het gebergte van West-Java, toen hij een uren lange tocht had gemaakt door een bijna nog maagdelijk oerwoud, waar hij vele menschenhanden noodig had gehad om hem een voetpad te banen door het groen, zóó dicht, dat de felle zonnestralen er slechts een schemerachtig licht vermochten te geven.

Daar rezen óók reuzenpijlers ten hemel; woudreuzen van zeventig en meer Meters hoogte; de dikke stammen geheel verscholen onder een decoratie van de weelderigste klimplanten en orchideeën; met van de takken als gordijnen afhangende luchtwortels, die op hunne beurt wortel schietend, opnieuw dienden tot steun van klimplanten. En de boomvarens in ongekende pracht, heel de machtige, weelderige natuur; de plechtige stilte van het woud, had zóó overweldigend op zijn gemoed ingewerkt, had zijn hart zóó Week gemaakt, dat hij in dien door geen menschenhanden gemaakten tempel, zijns ondanks tranen in de oogen gekregen had; tranen van diepgevoelde bewondering voor de grootste omgeving; van aanbidding harer majesteit; van nooit te voren, ook op zee niet, zóó diep gevoeld besef van eigen nietigheid en onvolmaaktheid. In dat uur was het hem zoo erg begrijpelijk voorgekomen, dat er volkeren geweest waren, die hun oerwouden 'heilig' noemden en dáár hun goden vereerden.

Maar hier, in den tempel van marmer, hoe langer hij staarde, hoe luider het in hem telkens weer riep: Praal! IJdelheidsvertoon! Opzichtige overlading! en hij gevoelde het nu: zijn hooggespannen verwachting was uitgeloopen op wreede teleurstelling.

Heerlijk als paleis, opgericht tot glorie van de kunst, - maar géén tempel opgericht tot glorie van God, dàt was de droevige eindindruk.

Het schoot hem te binnen, dat hij bij zijn bezoek aan het groote kerkhof te Genua een analogen indruk had gekregen: een propvol, overladen museum van beeldhouwkunst, maar geen gewijden doodenhof, was daar de totaal indruk geweest. Nadat hij toen dáár, op dat Campo Sancto uren lang de vele schoone monumenten had bezichtigd, was hij geëindigd met het geheel te vinden een pronkerige uitstalling, een dwaas ijdelheidsvertoon, en was het hem een verkwikking geweest te vertoeven tusschen de met bloemen getooide graven der nederigen.

Ongepaste pronkzucht! hinderlijk ijdelheids vertoon! had hij te Parijs Napoleon's praalgraf gevonden; daarentegen roerend eenvoudig, heerlijk schoon, tot hooge ernst stemmend het kleine mausoleum van dien anderen grooten keizer, in den tuin van het slot te Charlottenburg; - dáár had de bouwmeester er van, begrepen: hier past alléén, edele, strenge, hooge, sobere kunst.

Dit alles was Willem snel door de ziel gegaan; maar het had het beweeglijke meisje toch te lang geduurd, ten minste het was doorgeloopen tot den pijler, waartegen het donker bronzen beeld van Petrus zich bevindt; zij wenkte haren vader om nader te komen.

- 'Wie stelt die zwarte man voor?' vroeg zij.
- 'Petrus, een apostel van Jezus.'
- 'Wat is een apostel, en was die Petrus dan een neger?' was de wedervraag. Willem glimlachte en helderde het geval zooveel mogelijk op. De vraag was ver van dwaas; want immers de donker bronze kleur van het beeld, verhoogd nog door den wit marmeren zetel, waarop het geplaatst is, stak hard af tegen den grooten, lichten achtergrond van den pijler, en deed daardoor werkelijk aan een neger denken. Was dit al storend, de ronde, à jour bewerkte ronde

schijf, die even boven het hoofd dienst deed als aureool deed denken aan een kachelroostertje, en was alles behalve een bijdrage tot ernstige stemming.

Voor het beeld een voortdurend va et vient van geloovige Katholieken van allerlei leeftijd en rang; zij maakten het teeken des kruizes en kusten knielend den grooten teen van den eenen, over den rand van de piedestal uitstekenden voet van het beeld; de meesten echter niet zóó in vervoering of zij reinigden dien, door het kussen duidelijk merkbaar afgesleten teen, alvorens er de lippen op te drukken. Het kind was een en al verbazing.

- 'Waarom knielen die menschen voor het beeld en kussen zij dien teen?' vroeg het.

- 'Wel, ik denk, omdat zij het eer willen bewijzen.'

- 'O, dus zijn dát nu afgodendienaars?' was de vraag; en met het antwoord was de vader niet weinig verlegen.

- 'Dat juist niet' zei hij en hij was blij dat het kind niet vroeg, wat zij dan wèl waren. Het kleintje was echter niet aan dergelijke onvolledige antwoorden van hem gewend en dus hield zij vol: 'jawél, want papa heeft Alida - indische kinderen hebben de lieve gewoonte in den derden persoon te spreken, vooral met de ouders - vroeger gezegd, dat afgodendienaren menschen zijn, die beelden aanbidden.'

O! dat kindermondje! De vader had meer geleerd van het kind, dan omgekeerd; hij probeerde haar aandacht af te leiden, maar 't hielp niet.

- 'Als je groot geworden bent, dan zal je die dingen beter begrijpen, 't is nu nog te moeilijk voor je' zei Willem. Maar hij twijfelde er sterk aan! Had hij het mis, stond er in den bijbel der Christenen, en dat was toch hun richtsnoer: 'gij zult geen gesneden beelden voor mijn aangezicht hebben.'

Hij blikte naar boven in den ontzaglijken koepel, die heerlijke conceptie van den grooten Michel-Angelo, de beeldhouwer, schilder, architect, kunstenaar 'bij de genade Gods.'

Droevige gedachte, dat de hoogbejaarde, die eerst op zijn 72e jaar architect van den Sint-Pieter werd en die den bouw op zich nam 'tot heil zijner ziel', dus geen betaling vroeg, zijn arbeid nooit geheel voltooid heeft gezien, daar hij te voren stierf.

Op het fries van de kroonlijst stond het daar in letters van mansgrootte: '*Tu es Petrus et super hanc petram oedificabo ecclesiam meam et tibi dabo claves regni coelorum.*'*)

En daarboven in het gewelf van den koepel de Heiland, de Heilige Maagd en de apostelen in kleurrijke mozaïken; nóg hooger, in den lantaarn, een afbeelding van den Ongeziene - van God! Dát vond hij stuitend; ergerlijk; hij vond dat *iedereen*, zelfs, of liever vooral de prinsen der kunst zich altijd moesten onthouden dàt af te beelden, uit piéteit; en hij begreep niet hoe het kwam, dat de geloovigen die afbeelding, vooral dáár, in dien tempel, *niet* stuitend schenen te vinden. - Hoe dúrven zij?

Gelukkig namen zijn gedachten spoedig eenen anderen loop; hij bewonderde den stouten bouw van den koepel; vooral wanneer hij bedacht dat die met vrij primitieve werktuigen en andere hulpmiddelen was tot stand gebracht, al twee en een halve eeuw geleden; wat zouden de tegenwoordige architecten en ingenieurs, die zoo prat

*) Gij zijt Petrus en op dezen steen zal ik mijn gemeente bouwen en U zal ik de sleutels geven van het bestuur der hemelen.

gingen op hun ‘wetenschap’ met de handen in het haar zitten, als zij dat eens moesten nadoen, zonder de moderne hulpmiddelen!

Lang vertoefde hij daar onder dien heerlijken dom, die in zijn sober gehouden decoratie O! zoo schoon was; een verkwikking te midden van het andere pronkerige; maar eindelijk ging hij verder langs de vele biechtstoelen, in onderscheidene talen gelegenheid gevende tot de biecht; langs de vele, op zichzelf verrukkelijk schoone en vooral rijke praalgraven der pausen; de heerlijke schilderijen, die bij nadere beschouwing bijna allen geen schilderijen bleken te zijn, maar mozaïken; de tallooze kleinere en grootere kapellen, sommigen zóó groot, dat zij op kleine kerken geleken; het was véél te véél voor één morgen, begreep hij alras en hij nam zich voor, heden zich verder slechts te bepalen tot een vluchtige aanschouwing.

Totdat hij in de absis, dicht bij het praalgraf van paus Paulus III, de namen der prelaten vond gegraveerd, die in 1854 het dogma hadden erkend van de Onbevlekte Ontvangenis van Maria. Toen kwam het weer op hem losstormen; hij haatte dat woord ‘Onbevlekt’. Tegenover ‘onbevlekt’ stond ‘bevlekt’. Dus: alle andere moeders, behalve Maria bevlekt!

Hoe konden die prelaten dat dogma erken-

nen, zonder dáárdoor hun eigen moeders te honen? Want die waren dus, door de conceptie - die *niet* bovennatuurlijk was geweest - bevlekt? Stellig geloofden toch die prelaten dat God den mensch had geschapen; *dus* óók de natuurlijke conceptie had ingesteld; hoe wilden, neen *durfden* zij die dan zelfs zijdelings achten 'bevlekt' 'onrein'?

Hij gevoelde zich beleedigd; dat was ónwaar en zondigde *dus* tegen de rede; wát onbevlekt! wát rein! Zou dit meisje naast hem, later als bruid reiner zijn dan den volgenden dag als getrouwde vrouw! Onzin; wat de natuur heeft ingesteld als wet, kan nooit onrein zijn!

Had hij niet nog kort geleden gelezen in een werk van een jonge, edele, veel beproefde ongehuwde schrijfster de woorden: 'In hetgeen de natuur zoo heeft gewild in het geslachtsverschil, is op zichzelf nooit iets onreins!' en had hij dat toen niet ten volle erkend als wáár!

Stond er maar: 'miraculeuse ontvangenis'; dát zou hij ook wel niet hebben kunnen gelooven; maar daar zou ten minste niets beleedigends in geweest zijn voor de vrouwen, voor de menschheid! 'Zeker, zeker, er was bedoeld, uitdrukkelijk bedoeld: 'onbevlekt'; en was het grondidée niet terug te vinden in het gedwongen celibaat van Rome's geestelijken; dat verbod ademde immers denzelfden geest.

Toen viel het hem in, dat zoovele goede katholieke vrienden hem hem verzekerd hadden dat zij niet mochten denken over deze dingen; zij moeten alleen gelóóven!.

Juist, juist, dát is de kracht van Rome; niet mogen denken, alléén maar gelooven! En daar ligt ook de macht van de Katholieke-Kerk; en daarom zal zij alle anderen overleven; want dàárdoor is zij één en sterk.

Totdat na eeuwen en eeuwen ook zij in één zal storten onder de mokerslagen van de rede, die was van af het begin in het wezen der dingen.

Voor het godsdienstloos - maar daarom nog niet zedeloos - opgevoede kind was de omgeving wonderlijk; sprookjesachtig; zij was moede van het staren en het loopen naast dien nu zoo weinig spraakzamen vader; zij vroeg om heengaan en daarom wandelden zij langzaam naar den ingang terug.

Zij passeerden de groote Cappella del Coro, een rijke dorpskerk gelijk, afgesloten door een kunstig gesmeed ijzeren hek. In die kapel was des Zondags meestal dienst met wonderschoone muziek, werd hem verteld; maar voor de armen, de nederigen der aarde was daar geen plaats, want alléén werden toegelaten dames en heeren in het zwart gekleed, de eersten gehuld in zwarten sluier. O, wereldschheid; O, tergende ijdelheid!

En dát in dezen tempel, opgericht tot glorie van den Nazarener, die immers gezegd had: Eer zal een kemel (kabel) gaan door het oog eener naald, eer een rijke zal ingaan in het koninkrijk der hemelen!

En dát in dezen tempel, opgericht tot Glorie van den God der Christenen!

Toen werd het hem eensklaps duidelijk: neen, *niet* opgericht tot glorie van dien God; maar opgericht tot verheerlijking van de macht van de Katholieke Kerk; van het de wereld willende beheerschen Pausdom!

En daarmede was dan ook voor Willem verklaard die pronkerige, opzichtige overlading van grenzenlooze weelde; de overbluffende afmetingen; de dertig altaren en de talrijke praalgraven van pausen!

Duidelijk was het hem nu, waarom hij hier niet in de hooge stemming had kunnen geraken, die in de kathedraal te Keulen over hem was gekomen.

En diep teleurgesteld verliet de ongeloovige met zijn meisje de Sint-Pieter.

VIOLA.

Amsterdam, 28 Februari 1908.

Gedachtenwisselingen.

I.
Aan Mevrouw H. van Roggen-Blomhert.
Nijmegen.

Geachte Mevrouw.

Naar aanleiding van Uw 'Gedachtenwisseling' in de Lelie van 4 Maart j.l. ben ik zoo vrij, nogmaals het woord tot U te richten. Ik doe dit zoowel om U op een en ander te antwoorden, als om U nader uit te leggen, wat ik met mijn stukje bedoeld heb.

U schrijft: 'De R.C. priesters leven niet alleen heel krachtig, maar zelfs dès te krachtiger, omdat ze voor zich zelve van "het leven" niets vragen, ze hebben daarvan *vrijwillig* afstand gedaan om zich des te beter te kunnen wijden aan de belangen van anderen.' Dit alles is een phrase, mevrouw, waarvan U de beteekenis accepteert als een erfenis der eeuwen, en waarvan U zich nooit hebt afgevraagd, of haar grondgedachte op waarheid berust.

Leeft de mensch des te krachtiger, wanneer hij voor zichzelve van het leven niets vraagt?

Juist wanneer hij van het leven veel vraagt, en naar evenredigheid veel geeft, leeft hij immers des te krachtiger, des te volkomener.

Hoe sterker het innerlijke leven is bij den mensch, hoe meer hij ook van het leven eischt, en hoe beter hij ook in staat is, anderen veel te geven.

U zegt, dat de R.C. priesters zich thans beter aan de belangen van anderen kunnen wijden, want indien zij konden huwen, zouden zij zich in de eerste en voornaamste plaats aan hun gezin moeten wijden. Uw meening is dus, dat het slechts goed kan zijn, wanneer de mensch heeft òf een gezinsleven, òf een werkkring; dat deze beide levensfactoren zoo mooi met elkaar in harmonie kunnen zijn, schijnt U niet te gelooven. De wereldgeschiedenis zelf lacht om deze levensopvatting. Een werkkring, hoe veelomvattend, hoe beteekenisvol ook, zou niet kunnen samengaan met een gezinsleven, zonder dat dit laatste afbreuk zou doen aan de resultaten van het werk? Alles immer, wat de menschheid heeft gekregen aan schoons, aan heilzaams, aan wetenschappelijk licht, alles, wat haar gelukkiger heeft gemaakt en beter, is haar gegeven door kunstenaars en geleerden, die een vrouw hebben gehad en een gezin. Er is bijna niets groots tot stand gebracht, geen krachtig, beteekenisvol werk is er geleverd, of het is voortgekomen uit het gezin.

Ik meen dat het gezinsleven voor den man niet iets is, wat op zichzelf staat, maar dat het een aanvulling is van zijn verdere leven, en een noodzakelijke aanvulling, die zóódanig tot zijn vorming bijdraagt, dat hij beter geschikt wordt zijn werk te doen, zoodat dit werk ook betere resultaten zal afwerpen. De natuur heeft dit nu eenmaal zoo gewild, en het is goed zoo.

Waarvoor is het noodig of nuttig geweest, dat de menschelijke wijsheid heeft getornd, aan wat de natuur zoo meesterlijk mooi heeft uitgedacht?

De geschiedenis kent maar heel enkele uitzonderingen, ze kent maar enkele mannen, voor wie deze natuurwet niet gold. Er zijn er geweest, wier geest zoo geheel gevuld werd door een groote gedachte, dat hun leven niet alleen geen aanvulling behoefde, doch dat er in dit leven geen plaats was voor iets anders. Deze mannen hebben ook veel bereikt, maar zg zijn uitzonderingen. *Zij* zijn geen maatstaf voor een levensinrichting, die in strijd is met alle natuur.

En nu kan ik niet gelooven, dat al deze honderden priesters uitzonderingen zouden zijn. Er wordt immers niet naar gevraagd, bij het doen van den eersten stap, er wordt immers dikwijls nauwelijks onderzocht, of er roeping bestaat voor het ambt. Wel, de ouders bestemmen een hunner zoons, meestal de oudste, voor het priesterambt; zij bewijzen er de Kerk een dienst mee, dat is hun genoeg. Gij noemt dit ‘vrije keuze’. Ik vind deze vrijheid maar heel betrekkelijk!

U zegt, dat U een en ander geschreven hebt over het te vroegtijdig kiezen van een levensstaat in verband met de opvoeding en dat U het met mij eens zijt, dat er meestal te vroeg gekozen wordt.

Nu zult U het toch ook met mij eeus zijn, mevrouw, dat het een groot verschil is, of een jongmensch besluit b.v. timmerman te worden of Katholiek priester, Het eerste vraagt van den jongen man geen enkel noemenswaardig offer, het laatste brengt de diep in het leven ingrijpende verplichting van het coelibaat mee. De timmerman kan iederen dag, wanneer hij dit wil er het bijltje bij neerleggen, en een ander vak kiezen, de priester daarentegen kan bijna niet terug, want al kan hij dit misschien na een of twee jaar volgens den letter der voorschriften wel, de publieke opinie is dan zóò sterk tegen hem, dat bijna niemand den zedelijken moed heeft, deze te trotseeren.

Waarom wordt het den priester zoo moeilijk gemaakt? Waarom rust er zoo'n zware verplichting op hem, waarom wordt hem het teruggaan niet wat meer vergemakkelijkt.

Ik zie van dit alles het nut, de noodzakelijkheid niet in.

Dit, mevrouw, heb ik in mijn stukje willen zeggen met 'Uw Kerk is niet onfeilbaar!' Ik heb er niet aan gedacht, de Geloofs- en Zedenleer van den Katholieken godsdienst ook maar in het minst aan te tasten. Ik geloof zeker, dat deze schoon is, zooals de geloofs- en zedenleer van bijna alle godsdiensten schoon is. Ik heb slechts willen wijzen op eenige vlekken van het uiterlijk kleed van deze geloofsleer in de R.K. Kerk. Volgens mijn meening kleven den instellingen Uwer Kerk eenige fouten aan, wier wegneming slechts zou kunnen bijdragen tot het geluk Uwer geloofsgenooten. En ik heb slechts dàtgene dezer instellingen willen aantasten, wat zou kunnen worden te niet gedaan, zonder Uw geloofsleer te schenden, even dat op zekeren dag door een zekeren paus in het leven is geroepen, lang nadat de Christelijke godsdienst gesticht was.

Aan het slot van Uw antwoord aan mij zegt U: Eén, innerlijk één zijn wij, wij Roomsch-Katholieken. Maar dàt weet en voelt men ook wel!' Zeker mevrouw, ik weet en ik voel het!

Maar ik kan u niet beter zeggen, hoe ik over deze Eenheid denk, dan door hier even aan te halen, wat ik in een brief aan freule Lohman, naar aanleiding van eenige correspondenties in de Lelie van 12 Februari j.l., schreef: 'Jaloersch zijn op de eenheid van de R.K. Kerk, zooals dat, volgens Uw correspondentie aan Unicum II zoovele Protestanten zijn, kan ik niet. Ik zou niet kunnen leven onder het stelsel van dwang, waarop deze eenheid gebouwd is. Men kan in bewondering staan voor een model-organisatie als de R.K. Kerk, maar dat het goed, dat het heilzaam is, dat de aangeslotene onder een druk leven als de Katholieken, dat deze alle individueele vrijheid in godsdienstzaken missen, geloof ik niet, Ik meen met Veritas, dat er heel wat meer Katholieken afvallig zouden worden, wanneer zij zelf mochten denken, wanneer zij alles mochten lezen en hooren, wanneer priesters niet direct of indirect dwang op hen uitoefenden.

En wat is mij dan deze Eenheid waard? Zij kweekt op zijn hoogst huichelaars, en in plaats dat zij de geestelijke krachten der menschen tot ontwikkeling helpt brengen en hun karakter staalt door hun vrijheid te laten in gewetenszaken en hun het recht te geven tot zelfonderzoek, stuit zg iedere geestelijke ontwikkeling in

haar groei, fnuikt zij veel geestelijke kracht, doordat *zij* doet, wat zij den menschen moest overlaten. De Katholieke Kerk moest haar kracht niet zoozeer zoeken in het *aantal* zielen, dat zij de hare kan noemen; zij moest haar aanhangers alleen waarheid en echtheid willen geven, en ieder, die dat wenschte, in vrijheid van zich laten gaan.

Indien werkelijk deze eenheid der Katholieke Kerk, die reeds eeuwen bestaat, zoo heilzaam ware, dan moesten haar resultaten zooveel schitterender zijn dan die van de verschillende Protestantsche secten, waarvan geen enkele op een dergelijk eenheid kan bogen. Er is mij echter niets bekend van een grootere moraliteit van de bevolking der Katholieke landen, noch van een hooger peil van ontwikkeling.

Integendeel, de Spanjaarden en zelfs de Franschen staan moreel minder hoog dan de Duitschers en Engelschen, en ook in ons land komen in Noord-Brabant en Limburg naar verhouding veel meer gevallen van moord en dronkenschap voor dan in de Noordelijke provinciën. Ik vraag U dus, waar is het nut dezer eenheid?

Tot zoover mijn brief aan freule Lohman. Ik geloof, U nu wel voldoende duidelijk te hebben gemaakt, wat ik met een en ander bedoeld heb.

Met alle achting noem ik mij

VITA.

II.
Aan Lynceus,

Hoe weinig lijkt deze Lynceus op den fijn-poëtischen ziener uit Goethe's Faust!

Ofschoon ik zeer weinig hoop heb, dat naturen als Lynceus, ooit iets zullen begrijpen van wat ik meende en meen als ik schrijf: ‘laat ons toch de waarheid vrijmoediglijk en eerlijk onder de oogen zien,’ mag ik toch zijn stukje niet onbesproken laten dóórgaan.

En ofschoon ik dan overtuigd ben, dat 't hier is ‘de Moriaan wasschen’, mag ik toch niet nalaten mijn raad nog eens te herhalen, zelfs wat aan te dikken.

Lynceus nu heeft zijn ‘wijsheid’ geput (overgeschreven) uit een Lexicon (en nog een van de minste soort), schoolboekjes en *hoogstens* Motley nog eens opgeslagen.

Het aanhalen uit geschiedkundige schoolboekjes, zonder aanwijzing, noch weerlegging van het *onware* daarin gelegen; een opsomming van onsamenhangende citaten uit Mgr. de Ségur, zonder een enkele poging om ze te ontzenuwen... 't is méér dan onbeduidend en niets-bewijzend om van belachelijk niet eens te spreken. Neen Lynceus ‘Zum Sehen geboren, zum Schauen bestellt’!! daar heeft U *niets* van. Een zóó verheven plaats komt U allerminst toe. Maar dat ge *verlangt* naar die plaats, dát is uw recht, als ge dan maar onthoudt, dat U voorloopig nog héél onderaan het torentje staat, hoor! héél, *héél* onderaan en dat de afmospheer om U nog veel moet opklaren, vóórdat ge een klein eindje van U zult kunnen afzien.

Als Lynceus zich eens de moeite wil geven om te lezen ‘Nuyens Nederl. Beroerten’ Coffens ‘Algem. overzicht der kerkgeschiedenis in Noord Nederland,’ ‘Geschiedvervalsching’, Fruin, Groen van Prinsteren, Bakhuizen v.d. Brink ‘naar aanleiding van Lodewijk's gedenkteeken te Molden’, dan zal hij het oordeel over Willem van Oranje en Lodewijk uit de aangehaalde schoolboekjes, niet te hard, maar overeenkomstig met de waarheid vinden.

Zelfs Lumey zal hem niet zoo sympathiek voorkomen, ofschoon de naam van ‘Zwijn der Ardennen’ wel van zijn vader afkomstig, maar op hem ten volle toepasselijk is (Nuyens Nederl. Ber. II. 1 pag. 219. In den loop van 1571 kwam er iemand bij de geuzenvloot, die een groote, droevige beruchtheid heeft verkregen. Deze persoon was Willem, graaf v.d. Harst, baron van Lumey, een edelman uit Luik, derhalve geen Nederlander, ofschoon verwantschapt aan de geslachten van Wassenaer en Brederode. Als woesteling, die zich baadde in bloed, heeft hij een naam verworven, die geschandvlekt is, zelfs onder hen, die de zaak, waarvoor hij streed ‘eene heilige zaak’ noemen. Hij liet baard, haren en nagels groeien tot zoolang zeide hij, dat de dood van Egmond en Hoorne op de papen en monniken was gewroken.

En hij *heeft* zich gewroken, getuigen de Martelaren van Gorcum. Of zij voor het Katholiek Geloof gestorven zijn? Hoort Nicolaas Poppel, de jongste pastoor der stad Brielle. Een geladen pistool werd hem op den mond gezet en toen gevraagd of hij voor het katholiek geloof wilde sterven. ‘*Gaarne*’ antwoordde Nicolaas onverschrokken, ‘en bizonder voor dit mijn Geloof, dat het Lichaam in Bloed zelf van onzen Heer Jezus Christus in het Allerheiligste Sacrament onder de gedaanten van brood en wijn, waarachtig tegenwoordig is.’

Dat is toch zeker niet Calvinistisch, maar stellig de leer van Rome en der eerste Christenen.

De vraag of de Roomsche Martelaren wel allen de leer van Rome beleden en daarvoor hun leven hebben geofferd, wordt gemakkelijk beantwoord door de ‘Martelaar - boeken.’ Vanaf de eerste Christentijden zijn er vele zeer vele martelaars geweest als men alleen al bedenkt, dat de 23 eerste Pausen leefden in de moeilijkste omstandigheden *allen* gemarteld en ter dood gebracht zijn om hun Geloof.

Maar dat *weet* ook ieder mensch die een klein beetje op de hoogte van geschiedenis is en dat feit wordt door geen enkel ontwikkeld protestant geloochend. 't Is meer dan opvallend hoe expresonwetend velen staan tegenover *allen* wat het stempel ‘Rome’ draagt.

Hoort Professor Chantepie de la Saussaye in 't maandschrift ‘Onze Eeuw.’ ‘Er is wel nauwelijks sterker voorbeeld bij te brengen van de taaiheid der veroordeelen, dan veler gezindheid tegenover de katholieke kerk.

De haat tegen Rome zit in het bloed van de nazaten der Geuzen en Hugenoten, zelfs bij hen, die overigens van het protestantsche geloof nauwelijks iets hebben overgehouden. Vóór allen ‘anti-Roomsch’ zijn velen; en als Voltaire's ‘Ecrasez l'infame’ hun wat ruw klinkt, zij schromen zich niet Gambetta's spreuk tot de hunne te maken: ‘Le Clericalisme - voilà l'ennemi!’

Professor S.S. Naber schreef in zijn geschrift ‘Allard Pierson herdacht’: ‘Omtrent wezen en aard van het Katholicisme vormt men zich soms de vreemdste veronderstellingen; men weet er niet veel van en *verlangt* er ook niet veel van te weten.’ (maar *tóch* veroordeelen ze Rome!)

Professor Harnack in de vergadering van Duitsche taalgeleerden, het vorig jaar te Bazel gehouden, zag zich gedwongen te bekennen: ‘Wat ik soms uit den mond van jonge studenten over het Katholicisme krijg te hooren, gaat alle grenzen te boven. De meest dwaze, ergerlijkste, beleedigende dingen worden als het natuurlijke karakter der Katholieke kerk voorgesteld!’

Paulsen, professor aan de hoogeschool te Berlijn:

‘De kerk... staat daar in de Middeleeuwen als de draagster van alle beschaving; van de kloosters gaat elke verrijking en verfraaiing des levens uit..... Mijn Protestantisme kan niet nalaten het goede en degelijke in de katholieke wereld in de Middeleeuwen, zoowel als in den nieuweren tijd te zien en als zoodanig te erkennen en evenmin kan het nalaten het gebrekkige aan de andere zijde (d.i. van het protestantisme) te zien en het zoo te noemen, zelfs op gevaar af van in de katholieke polemiek als protestantsche getuige tegen het protestantisme aangehaald te worden.’.

Verder raad ik ieder aan te koopen voor 30 cents ‘Dr. Foerster’ en de Moderne Student en Geleerde’. Het ‘Noblesse Oblige’ van dezen protestant doet hem alle eer aan. Ik zou er gaarne citaten uit releveeren, maar ik meen dat 't vruchtbaarder is om 't kleine, goedkoope boekske aan te schaffen.

> ‘Das ganze Wissen führt zu Gott!
> Das halbe Wissen führt zum Teufel!’

En nu Luther:

Met véél vrucht kunt ge daarover lezen ‘Jansen’ ‘Geschichte des Deutschen Volkes’ of ‘Audin’ of ‘Demiffle’, den geduchten geschied-vorscher-monnik, wiens Luther und Luthertum is geprezen als een meesterstuk van bronnenstudie der geschiedenis. Of ook Evers, een bekeerling uit het Lutheranismus ‘Ein Lebensbild’.

En nu over de *Pausen.* Daarover zal ik u eens à tête reposé heel uitvoerig antwoorden, want om dat ietwat duidelijk te doen moet er veel nagezien worden in verschillende werken.

Voorloopig *dit.* Uw beweren, steunend op het gezag van Grogorovius, wiens aangehaalde beschrijving van Luther alleen reeds genoeg is om zijn *naam* van ‘*onvertrouwbaar geschiedschrijver*’ te *rechtvaardigen*, is mijns erachtens een gemakkelijke manier om zich te onttrekken aan het opvolgen van een raad n.l. deze: ‘*onderzoek alles* en zie dàn, waar ‘De Waarheid’ ligt.

De Katholieke geleerden lezen *alles*, en de protestantsche geleerden doen dat niet. Om zich daarvan te overtuigen is het voldoende om eens eenige catalogi na te slaan van boekverkoopingen uit nalatenschappen van dominés, doktoren zelfs professoren, waarin men nauwelijks een enkel klein boekje vinden zal over Katholieke leer etc., terwijl zij toch geschreven hebben daarover met een stoutheid, alsof zij in de geheele leer der Kerk waren doorkneed.

Wat er *waars* is in de leer van anderen, dàt erkent de Kerk als *wáár.* Ik kan dan ook niet begrijpen, hoè de liefde en de onderlinge verdraagzaamheid in het dagelijksch leven, zelfs bij kinderen, eenige schade zouden kunnen ondervinden door de ‘*geschiedkundige waarheid*’ mede te deelen; of worden die liefde en

verdraagzaamheid wellicht méér bevorderd door allerlei geschiedkundige verdraaiingen, pour le besoin de la cause? Of door hatelijke uitvallen tègen en verdachtmakingen enz. van de kerk. Haar Leer, Haar Pausen en Haar geheele Hierarchie, zooals die te vinden zijn in *tal* van protestantsche schoolboekjes en zelfs in zoogenaamde wetenschappelijke werken? Lynceus begrijpt toch óók wel, dat neutraliteit hier onbestaanbaar is, dat de *historische waarheid* niet mág verzwegen worden ten believe van eene Calvinistische geschiedvervalsching, die sinds bijna drie eeuwen gearbeid heeft om vooroordeelen op te hoopen en te versterken tegen de katholieke kerk.

Hiermede meen ik te kunnen volstaan met betrekking tot Lynceus aanhalingen.

Nu volgt nog het antwoord over de Pausen.

H. VAN ROGGEN - BLOMHERT.

Noot. *Begin* nu eens met te bestudeeren: 'De Apologie van het Christendom' door W. Devivier S.J. 2de druk, vrij bewerkt voor de 19de en 20ste Fransche uitgave, bij S.C.G. Malmberg te Nijmegen. Laat het S.J. U niet afschrikken (ge wilt immers in de lucht wonen? welnu dáár hoort moed toe, want iedereen kan U daar zien en op al uw bewegingen letten) het is heusch zoo kwaad niet als men het van protestantsche zijde gemaakt heeft, daarvan kan Hoensbroeck getuigen, naar aanleiding van zijn: 'Het doel heiligt de middelen!'

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Hooggeachte redactrice,

Vergun mij, nu u uw 'laatste woord', in de correspondentie aan P.R.[1)] hebt gezegd, mijn *eerste* en *tevens* l a a t s t e woord te spreken over de 'Speenhoffzaak'. Er zijn al heel wat broekslot-stormen over mijn hoofd gevaren, maar onwrikbaar sta ik pal in 't woeden der baren. Ik gevoel mij in deze zaak geheel en al onschuldig.

Juist toen u uw prijsvraag had uitgeschreven voor een vrije-vrouwen-parodie, in dichtmaat, was ik *en villégiature.* In een tuin zittende te lezen vernam ik een vrij aardige vrouwenstem een lied zingen, en 't telkens, en telkens, herhalen. Haar fabrieksarbeid bracht mede, dat zij zich telkens van mij verwijderde en dan hoorde ik weer niets.

Dat 't een lied op de vrije vrouw was verstond ik duidelijk, en op 't laatst schreef ik op, wat mij in de ooren dreunde. Het slot echter kon ik niet te pakken krijgen.

Toen ik terug was van mijn buitenverblijf (voor enkele dagen) liet ik 't gedicht(?) aan een vriend lezen; hij vond 't grappig en maakte er

1) Eerst heden 11 Maart las ik No. 32 van 5/2 1908, waarin die correspondentie voorkomt.

een slot aan, en, - nu komt mijn booze stuk, - ik zond een afschrift aan u ter *kennisneming*, doch v o l s t r e k t *niet* als eene *mededingende inzending*, want, zoo schreef ik, 'dit toevallig samentreffen van uw prijsvraag en dat liedje noopte mij u er mede in kennis te stellen.' De brief zal wel verloren zijn geraakt; anders zou hij voor mij getuigen. Heel de zaak was dus iets persoonlijks tusschen u en mij, buiten de 'Lelie' om.

Hoe *verbaasd* ik was een proef te krijgen, kan ik u niet zeggen, en ik haastte mij in de proef eene aanteekening aan den voet toe te voegen, welke de *herkomst* vermeldde.

Ik dacht aan Speenhoff, maar daar ik diens uitbundig succes slechts eenmaal bijwoonde op een Kurhaus-avond, toen *men* bulderde van plezier, en *ik* niets verstond, en ik mij allerminst vergaapt had aan zijn bundels liederen, welke *reeksen* drukken beleven, liet ik de zaak stilletjes rusten, eveneens als al het gecorrespondeer in uw 'Lelie', daar dat mijn koude kleeren niet raakte.

Misverstand heeft 't versje in uw 'Lelie' gebracht. Ziedaar de geheele zaak, en dan is 't misverstand *mijnerzijds* nog zoo *weinig sprekend*, dat mijn aanvechters tegen windmolens hebben gevochten. De onschuld wordt steeds bewaakt, en mijn onschuld is bij u in goede handen.

Het deed mij een innig genoegen tevens uit de correspondentie te mogen vernemen, dat ik mij gerust mag rekenen onder uw *gewaardeerde* medewerkers.

Dit te blijven stel ik op hoogen prijs.

Met alle vriendschappelijke hoogachting heb ik de eer te zijn.

Uw. Dw. Dr.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

'*s Gravenhage*, 11/3 1908.

> Noot redactrice.
> Inderdaad nam ik het versje op 'buiten mededinging' wat de prijsvraag aangaat, maar, zooals ook blijkt uit het ingez: schrijven hierboven van den heer Servaas van Rooyen, liet ik hem, evenals van al zijn redactie-bijdragen, een drukproef zenden ter correctie, zoodat hem de opname in de Lelie bekend was.
> Het misverstand heeft zich nu overigens voldoende opgehelderd, zoodat geen verdere pennen in beweging behoeven te worden gebracht, dunkt mij.

Uit Transvaal.

De predikant is op huisbezoek geweest. Hij was zeer ernstig en Oom Jan en Tante Lettie zijn onder den indruk. Dominé onderhield zijn gemeentelieden over het onderwerp 'liefde tot de medemenschen.'

Vooral Oom Jan, hij denkt nog lang na het vertrek van dominé eraan, hoe hij, Oom Jan Tourie, toch dikwijls driftig en haatdragend is. Tegen zononder steekt hij het pijpje nog eens op en hij en Tante Lettie stappen samen naar buiten, wandelen wat door de vruchtentuin, zien naar druiven en perziken, tellen de hoenders nog eens na.

Kool en boontjes staan mooi, maar wat is dat? Welke hoenders staan daar de tomato's uit te pikken? Oom Jan wordt weer driftig.

't Zijn de hoenders van de Engelschman wat langs hom blij. ‘Die verflakste Engelschman,’ zegt Oom Jan, ‘ik zal die hoenders hulle nek omdraai, ik zal’ - maar neen, Oom Jan denkt aan de woorden van den predikant. ‘Nee, ou vrouw, onthou jij nog wat hè die predikant gezè. Ik denk, ik gaat eers die Engelschman zien en over die hoenders praat.’

't Is avond. Het avondeten is genuttigd, tante Lettie loopt nog zoo'n beetje rond en ziet of alles in huis in orde en op z'n plaats is; de kinderen zijn naar bed en Oom Jan denkt er nog altijd over na, wat liefde toch meer vermag dan drift en woede.

Als zijn vrouw naast hem plaats neemt, zegt hij ‘Lettie Zondag kom hier banje mensche en ik denk, ik gaat kerk hou. Kind wat denk jij, waarover zal ik praat.’

Jan weet al, wat Lettie zal antwoorden en zij weet, waarvan zijn hart nu vol is.

Haar raad is ‘over die liefde en lankmoedigheid tot die medemenschen’ te preken.

‘Ja, kind, ik het ook zoo gedenk, dit was ook maar mij plan.’

't Is Zondagmorgen. Oom Jan is zenuwachtig. Er zullen meer menschen komen, dan hij gedacht heeft, maar alles is toch mooi in orde; de bijbel ligt open op de plaats, waar hij lezen moet, de psalmen en gezangen staan netjes op een papiertje opgeschreven. De vrouw heeft de Zondagsche kleeren te voorschijn gehaald en Oom Jan zal zich gaan kleeden. Oom Jan is tevreden, de schoenen blinken (die kaffer, wat hulle tegenwoordig het, is een ram jong), zijn overhemd is netjes gestreken (ou Lettie verstaan die ding, om een overhemd te laat blink, zij is een eerste klas vrouwtje) ‘Maar wat mankeer dan, dit lijk of ik nog niet is angetrek nie. Lettie - kijk nou, hoe lijk ik nou, mankeer daar niet nog iets.’

‘Ja, Jan, hoe is jij dan zoo dom, jij het nog niet jou boordje angetrek.’

‘Mijn op die aardbodem, dat is dit, ik vergeet ook altijd wat. Maar kind, waar is mij boordje, ik zien hom glad nie’

Ja, waar is het boordje? Oom Jan en Tante Lettie zoeken, de meid wordt geroepen, de kinderen.

‘Japie, het jij die schoon ou boordje van

jou Pa niet gezien nie? Sannie, en jij? ook nie! Maar ik worder waar is die ding, vanmorgen het ik hom dan klaar gelè. En jij Cornelis?'

'Wat, ma?'

'Ik zoek die boordje van jou Pa. Het jij hom niet gezien?'

'Die boordje van Pa? Ach ma, maar hoe kan ma nou die boordje zoek? Broer Piet het hom dan an getrek om dorp toe te gaan.'

Het eenige boordje in huis!

Oom Jan preekt over de tekst: 'Die zijn kinderen lief heeft, kastijdt ze.'

Tijdens de preek zijn de kinderen onrustig, tant Lettie ziet bleek. Och, die drift van Jan, daar is ze zoo bang voor. Ze hoopt, dat de familieleden en vrienden toch niet zullen merken, dat vader zoo boos is op haar oudste zoon. Piet heeft wel wat verdiend, dat is waar. Met een wit boordje van zijn vader in de kerk zitten, niet naar de predikant luisteren en net naar de meisjes kijken, dat is zondig. Als de preek klaar is, drinkt Vader met een grimmig, norsch gelaat zijn koffie en ook onder het middagmaal bewaart hij het stilzwijgen. Later als de echtgenooten alleen zijn, vraagt zij, toch vooral Piet vanmiddag bij zijn thuiskomst niet te straffen en de Zondag rustig en vreedzaam te laten voorbijgaan. Ja, Oom Jan zal de Zondagsrust bewaren, dat belooft hij, maar hij kan niet instaan voor morgen.

't Is ongeveer half vier en in de zitkamer in het huis van Jan Tourie zijn alle plaatsjes bezet. Drie vrouwen zitten op de sofa met elkaar te praten over die meiden, wat tegenwoordig zoo mooi antrek en wat zoo parmantig wordt. Als dat onderwerp afgeloopen is, wordt het onderwerp kwaaltjes aangeroerd. Mrs. Bezuidenhout opent deze richting met te vertellen, hoe zij nu al 'voor die laatste twee jaar al maar geplaagd was geweest met tandpijn'.

Na een lang verhaal, van wat Mrs Bezuidenhout gedacht heeft, wat haar man en de dentist gezegd hebben, komt ze tot het verblijdend bericht, dat ze al haar tanden en kiezen heeft laten trekken en ze nu in het bezit is van twee compleete stellen valsche tanden. voor het geval, dat een stel mocht breken en zij zoo ver weg zonder tanden zou zijn.

'Maar Lettie, daar die Jood stuur mij een rekening van £ 90.'

'Ja Sarie' zucht nu Mrs Tourrie 'jij mag nou klaag over tandpijn, maar dit is te verhelp, maar ik, arme ding, wat moet ik dan maak met mij kopzeer. Dit is toch te erg en hou soms an voor twee drie dagen. Nou het ik een medicijn, wat goed help, dit is een poeier wat een mensch kan krij bij die apotheek. Jij moet daar een mespunt vol van vat. Maar nou het Mr. Tourie gehoor, dit is zware gif, en hij wil niet toelaat, dat ik dit vat.'

'Ja, ik weet Sarie, wat er medicijn dit is' zegt nu Mrs Boshof. 'Dit is zware gif, dit is waar. Een dag was ik half mal met die kopzeer. Ik vat toe ook die medicijn, één mespunt vol, maar dit help nie. Naderhand vat ik drie mespunten vol. Maar Lettie ik was amper dood, mij gezich was blauw.'

De andere zitplaatsen in de kleine zitkamer zijn alle ingenomen door mannen, meest broers en neven van Jan Tourie.

Jan, anders zoo spraakzaam, zwijgt stil, hetgeen aanleiding geeft, dat de andere mannen nu ook niets weten te beweren. De een na de ander verdwijnt als de koffie gedronken is, alleen Jan blijft zitten, pijpje in den mond.

Luid lachen en praten kondigt meer bezoekers aan. Jan kijkt op en verbleekt, want wie komt daar binnen - met een wit boordje om den nek - niemand anders dan zoon Piet, gevolgd door eenige jongens en meisjes van zijn leeftijd.

Nadat groeten gewisseld zijn, zetten zij zich neer, een weinig terzijde van de ouderen.

De vrouwen gaan door op hunne onderwerpen, Oom Jan rookt en Piet, zich van geen kwaad bewust, doet zijn best zich zoo vrij en onbevangen mogelijk tegenover de jonge dames te gedragen.

De meid komt binnen met koffie en beschuit voor de nieuwaangekomenen, waardoor het drinken en eten kalmte heerscht.

De overige jongelui in Piet's gezelschap verheugen zich niet alleen in het bezit van witte boordjes, maar zij bezitten nog andere waardigheids teekenen. Manchetten, dasspelden, ja, een van hen kan een zijden zakdoek met rood randje vertoonen. Zij zijn winkelbedienden of klerken op een procureurskantoor, en zien eigelijk neer op Piet Tourie, die, wel is waar, nu al bezitter is van een flinke plaats, maar toch - 't ware is Piet niet. Piet voelt dat hem iets ontbreekt in de oogen van de jongelui, maar door gezellig praten zal hij zorgen, dat ze inzien, dat Piet nog zoo dom niet is.

Vooral de meisjes, die moeten een goeden indruk van hem krijgen. Als het onderwerp

boeken, voornamelijk Marie Corelli en Hall Cane afgehandeld is, kan het zwaardere terzijde geschoven worden en komen grappige geschiedenisjes aan de beurt, tot Piet eindelijk uitroept: Nee maar, anderdag hoor ik een mooie raadsel, hoor nou:

> Mij naam is Jantje Donderbos,
> Waar ik loop, daar spring die grond los.

nou, wat is dit.'

Nee, dit weet nie een, hulle denk en denk, maar nee die raadsel is te wonderlijk. Lang wachten en lang denken. Eindelijk moet Piet dit dan maar zè.

'Nou' zegt Piet 'weet jullie, wat dit is. Dit is een ploeg!'

'Ach ja, een ploeg' roepen de meisjes.

Daar staat Oom Jan van zijn plaats op, loopt de kamer uit, kijkt Piet terwijl minachtend aan en zegt:

'Ach nee Piet, jij is toch te onnoozel, waar het jij al gehoor, laat die mense een ploeg Jantje Donderbos roep (noemen).

Oom Jan is gewroken en Piet gevoelt zich nietig.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Ook een schoonheidsmiddel.

Eigenlijk had ik hier boven moeten schrijven *het* schoonheidsmiddel, in den zin van het voornaamste, het eenig ware. En was ik niet bevreesd geweest, dat dit artikeltje als een grap zou worden opgenomen, dan had ik, gedachtig aan de bekende wereldreclame van Van Houten, er aan toegevoegd: het beste en goedkoopste in gebruik.

Ja, het *beste*, omdat het zekere en blijvende resultaten geeft en, last not least, wijl de secondaire gevolgen de primaire nog verre in waarde overtreffen. Als men dit middel trouw en nauwkeurig toepast, bezorgt men zich een voortdurende verheuging, een blijdschap, die men naar waarheid zou kunnen noemen, de beste, die er bestaat.

En ook de *goedkoopste.* Het vraagt geen offers van uw portemonnaie; het kost niets, tenminste geen geld, alleen wat moeite en volharding.

Doch, laat ik klaren wijn schenken, en het geduld mijner lezeressen en lezers, zoo die er mochten zijn - niet langer noodeloos op den proef stellen.

Zekere Zwitser, Lavater (1741-1801), heeft een reeks physionomische beschouwingen geschreven, die ten allen tijde zeer de aandacht hebben getrokken. Een der schoonste gedeelten is ongetwijfeld dat, waarin hij tracht te betoogen, dat er een innig en zichtbaar verband bestaat tusschen zedelijke en lichamelijke schoonheid en evenzeer tusschen zedelijke verdorvenheid en lichamelijke leelijkheid.

Men moet er zich slechts voor wachten om onder schoonheid datgene te verstaan wat slechts een voorbijgaanden aangenamen indruk maakt. Schoonheid is de uitdrukking, die de geest aan het gansche lichaam verleent.

Zoowel de gezondheid als de schoonheid van het lichaam wordt door des menschen zieletoestand bepaald. Door de telkens wederkeerende gevoelens en wilsuitingen, die tezamen het karakter vormen, wordt de werking geregeld der spieren, die

willekeurig bewogen kunnen worden, en dus ook die der gelaatstrekken, waarvan het voornamelijk afhangt of de mensch schoon is of niet. Iedere trek, die dikwijls terugkeert op het gelaat, zooals die van het lachen, het weenen, van den toorn, den angst, den wrevel en dergelijke laat een spoor in de weeke deelen achter. Er ontstaat langzamerhand een neiging in het gelaat om denzelfden trek meer te vertoonen en dit oefent natuurlijk invloed uit op de blijvende gedaante der spieren en van het cellenweefsel. Nu behoeft een zekere werking der spieren slechts betrekkelijk korten tijd plaats gehad te hebben om ook in de vastere gedeelten van het gelaat, die er zich onder bevinden, sporen na te laten. Wellicht ondergaat zelfs het gebeente van het hoofd op den duur eenige verandering, tengevolge van een bepaalde, telkens wederkeerende working der spieren, die er mede verbonden zijn.

Hartstochtelijke menschen hebben op hun ouden dag veel meer rimpels in het gezicht dan kalme menschen. Door de uitdrukking van hun gewaarwordingen in hun gelaatstrekken hebben zij de huid van hun aangezicht veel vaker samengetrokken en uitgerekt en ten laatste veroorzaakt dit plooien en rimpels.

Datgene nu wat plaats heeft met de zachte deelen van ons gelaat, die de uitdrukking welke het vertoont, bepalen, doet zich ook voor in de overige organen en deelen van ons lichaam. Wanneer iemand, die bevrijd is van drukkende zorgen, gedurende eenigen tijd gemakkelijk en prettig uit volle borst ademhaalt, dan zal zijn borstkas zich uitzetten, hetgeen natuurlijk de lichaamsdeelen, die zich daarin bevinden, ten goede komen moet. Daarentegen kan niemand de gevolgen ontgaan van een ongeregelden en tragen bloedsomloop, die veroorzaakt wordt door een geestestoestand als haat, nijd enz. Zijn verterings- en afscheidingsorganen zullen er door in de war geraken, ten nadeele van zijn gezondheid en schoonheid. En de gevolgen van dergelijke invloeden zullen des te meer in het oog vallend en blijvend zijn,

naarmate zij zich vroeger, heftiger en aanhoudender doen gevoelen. Alle deelen van het menschelijke organisme zijn met elkaar ten nauwste verbonden en oefenen invloed op elkander uit. Het bleeke, gerimpelde gelaat, de zwakke stem, de wankelende gang, de besluitelooze stemming, de gevoeligheid voor de wisseling der temperatuur enz., het zijn alle de gevolgen van eenzelfde oorzaak. Het lichaam zal door de vruchten, die de geest gezaaid heeft òf vergiftigd, óf er door bewaard en versterkt worden.

En nu het schoonheidsmiddel, waarvan ik boven gewaagde? Mij dunkt het is nu gemakkelijk aan te wijzen.

Veredel u van binnen, uwen geest, en de waarachtige schoonheid zal van zelve naar buiten uittreden. Wees vriendelijk gestemd, liefderijk van gemoed, vredig van aard, en een schoone uitdrukking zal op uw gelaat als gestereotypeerd worden. Neem eens de proef. Zelfs de leelijkste gelaatstrekken zullen er een veel betere uitdrukking door verkrijgen.

Och, ge kent ze wel in uw eigen omgeving, menschen, die in de verste verte niet doen denken aan een Venus of Adonis, maar op wier gelaat voortdurend een zonnetje schijnt, en waarnaar ge steeds met zooveel genoegen kijkt; en daarentegen ook wel met zeer schoone vormen en uiterst regelmatige trekken, wier gelaat als 't ware *geen* uitdrukking vertoont en u daarom niet aantrekt. De laatsten beelden zonder leven.

Het verschil in het uiterlijk zit in het verschil van den in het lichaam wonenden geest. Het gelaat is de spiegel der ziel.

En dan sprak ik van de secondaire gevolgen. Daarover zal het wel niet noodig zijn veel te zeggen. Het is een oude, beproefde waarheid: zalig de zachtmoedigen, de vredelievenden, de reinen van harte!

Ten slotte nog een woord van den grooten physionoom, hier boven genoemd: ‘meent niet, dat gij den mensch schooner kunt maken, zonder hem te veredelen!’

K.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

G.G. - Uit een oude japon een blouse vermaken zal misschien wel gaan, maar veel hangt af van de stof der japon, of zij is verkleurd of versleten, en of het model, dat gij kiest, zich leent tot een vermaking?
Over dat alles schrijft gij niets.
Hebt gij een goede naaister, die U kan raden, en die niet te veel vraagt voor ‘veranderen’.? Zoo niet, dan loont het zich niet, vrees ik.
X. - Waarom zoudt gij U niet evengoed als elk ander ‘wagen’ aan een klaar-gekochte japon als zij U past? Kijk goed uit Uw oogen of zij werkelijk goed zit, en of de garneering etc. niet ‘voddig’ is. Zoo gij er lust in hebt, deed ik het zeker, want de prijs dien gij noemt is niet duur, maar ook niet zóó goedkoop, dat het onsolide *moet* zijn. - De bewuste firma is solide, en vertrouwbaar.
REDACTRICE toilet.

Kunsten en Wetenschappen.

Op den naam af.

De Engelsche *rijks-(hof)*-dichter ofte wel *Poet-laureate*, Rudyard Kìpling, heeft een aardigen streek uitgehaald. Hoewel we weten, dat hij in den Boerenstrijd-tijd, met zijn dichtroem kwam, zag en overwon, heeft hij misschien vroeger enkele droevige ervaringen opgedaan, dat er op redactie-bureaux ook papiermanden staan, en is bij hem misschien daardoor het denkbeeld gekweekt, om te een of anderen tijd schitterend revanche te nemen.

Hij heeft namelijk, om den literairen smaak en het kritisch oordeel van de redacteuren der beste Amerikaansche tijdschriften op de proef te stellen, hun eene door hem geschreven novelle, in vijftien afschriften met verschillende onderteekeningen toegezonden. *Alle* vijftien copieën ontving hij aan de opgegeven gefingeerde auteurs-adressen terug, met opmerkingen als deze: ‘niet rijp voor publicatie, niet geschikt voor den lezerskring van het tijdschrift’, enz.

Dit alles bewijst nu wel niets omtrent de meerdere of mindere waarde van het geschrevene, maar het bewijst wat een bekende naam uitwerken kan. Met Kipling's naam, - mooi of niet mooi, - zou de novelle *gretig* zijn aangenomen.

We zullen hierop niet verder ingaan. Het feit zegt alles. Alleen willen we opmerken dat een colporteur ons eens heeft gezegd, dat hij kans zag een boek gemakkelijk te kunnen verkoopen, indien het geschreven was door een bekende persoonlijkheid, al stonden de regels om en om, en zij tevens op haar kop gedrukt waren.

Mystificaties zooals eenmaal door de jonge schrijversbent is uitgehaald, en zooals de geleerde lui zijn beetgenomen met het ‘Oera Lindebôk’ zijn er genoeg bekend. Zelfs is ons ter oore gekomen, dat eenmaal eene redactie een novelle weigerde, welke twee jaar later, onder anderen titel, met liefde werd aangenomen. Zoo zijn er; zijn er zoo?

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, én voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Joh. S. - Ja, dat gebeurt méér, dat de auteur zijn eigen werk ‘juist zoo mooi vindt’ als gij ook het Uwe, en dus heel verbaasd is het terug te ontvangen Echter kan *ik* mij geenzins belasten met de *doorzending* naar Boon's Magazijn. Het zou te lastig zijn als ik, na zelve de bijdragen te hebben gelezen en te hebben beoordeeld, ook nog moest trachten ze bij een ander onder dak te brengen. Dat laat ik dus aan U-zelve over Gij schrijft ‘gehoord’ te hebben, dat Uw schets is geweigerd. Ik hoop dan maar, dat gij van dit antwoord ook ‘hoort’ op de een of andere wijze, want ik verwijs U naar de regels, boven aan dit blad vermeld, wat antwoorden langs particulieren weg aangaat.

Vita. - Daar gij zoo gaarne mijn meening wilt weten op Uw brief van 19 Febr. jl, naar aanleiding Uwer gedachtenwisseling met Regina, wil ik niet in gebreke blijven aan dien wensch te voldoen, ofschoon ik reeds in verschillende correspondenties, alsook in het hoofdartikel van het vorige nommer, mijn standpunt heb uiteengezet. Ik zal dan punt voor punt Uw brief beschouwen. Gij stelt vast ‘dat geen mensch zich verloochent voor een ander, tenzij uit liefde voor dien ander’. - Zeker, lieve Vita, dit is waar, maar gij begrijpt m.i. niet, dat *echte* geloovigen in den bijbel als het Woord Gods (en hier spreek ik van orthodoxe protestanten en van Roomsch-Katholieken) in staat zijn tot een opoffering aan hun nevenmenschen, uit liefde tot *God*, waarvan de moderne christenen geen het geringste begrip hebben, omdat zij die drijfveer *liefde tot God* niet kennen. Ik kan hier niet treden in lange theologische uitleggingen, maar de zaak is zóó eenvoudig, dat ik ze U met enkele woorden wil duidelijk maken. Zij, die aldus den Bijbel aannemen als het Woord Gods, lezen daarin, dat God zijn

Eeniggeboren Zoon Jezus Christus op de wereld zond als Zoenoffer voor ons aller zonden. Door zijn kruisdood kocht Hij onze zaligheid. Hiernamaals. Uit *dankbaarheid* daarvoor hebben zij, die dit waarachtig gelooven, een liefde tot God, welke hen noopt Gods wenschen en geboden te vervullen. En, daar nu God wil, dat wij onze naasten liefhebben zullen als ons zelven, daar Hij zegt, dat hetgeen wij doen aan den minsten onzer broederen aan Hem-zelf wordt gedaan, bestaat er voor den bijbelgeloovigen christen, protestant en katholiek beiden, geen grooter vreugde dan zich zelf te offeren aan de menschheid uit liefde tot God. 'Het goede doen om der wille van het goede-zelf' is een **phrase**, uitgevonden door de moderne dominees, die heel mooi zou zijn, als zij bestaanbaar ware met het menschelijk karakter zooals dat nu eenmaal *is*. Maar dat is veel te min daartoe. Geen mensch doet het goede, om der wille alleen van het goede, maar wel degelijk om een of andere bijreden, (waarvan de zuiverste en mooiste is die welke gij-zelve aangeeft, behoefte aan dank, wederliefde, een belooning dus van edelen aard). - Indien dus de nonnen zoo zelfopofferend handelen als zij het doen (iets wat zelfs de boosaardigste vijanden der kloosterorden niet kunnen ontkennen,) omdat hare liefde tot God haar daartoe beweegt zich zijn hemel waardig te maken, dan acht ik voor mij *zulk* een 'egoïste' drijfveer oneindig hooger dan die welke de vrije verpleegsters bezielt, die, gelijk ook gij toestemt, gewoonlijk een man trachten te zoeken *of* wel hare toevlucht nemen tot het verpleegster-vak, omdat zij haar eigen brood moeten verdienen, en dan in die richting méér kans zien vooruit te komen dan in een andere. Let wel, dat ik deze laatsten niet aanval of veroordeel daarom, alleen haar op een lijn stel met andere een 'vak' gekozen hebbende vrouwen, waar ik de nonnen en de diaconessen *liefde*-zusters noem.

Gij weet blijkbaar weinig af van R.K. liefdewerk waar gij schrijft: 'Daarom meen ik, dat ook Katholieke zusters hun liefdewerk zouden kunnen doen buiten het klooster.' Want dat *doen* zij overal ter wereld.

Voor enkele jaren b.v. was ik in een palace-hotel in Italië getuige van een non, die zich daar, als verpleegster eener dame, dagelijks rustig, kalm en eerbiedafdwingend bewoog tusschen de meest-wereldsche toiletten en haar onbeschaamd lorgneerende heeren. En in Frankrijk lieten dezelfde ministers en kamerleden, die de vervolgingswetten tegen de Roomsch-Katholieken hebben doorgezet, zich terzelfder tijd door nonnen verplegen (in hun eigen huis) of hadden nonnen als oppasseres bij hunne zieke familieleden. Met die inconsequentie, schitterend bewijs hoe alleen *partijhaat* hun aanzette tot die laffe wet, is genoeg den draak gestoken door iedereen. Ten onzent had een onzer meest-bekende protestantsche Kamerleden (nu gestorven), fanatiek op het punt van zijn eigen geloof, steeds een non in huis bij zijn lijdende dochter. Welnu, bewegen al deze nonnen zich dus niet buiten het klooster *in* de wereld? Dat zij een *gelofte* afleggen, dat is m.i. de *kracht* der geheele instelling, want door die gelofte breken zij geheel en al met de wereld, terwijl een diacones, juist omdat zij terug *kan*, altijd half in de wereld leeft, ook al *wil* zij wel anders. De mensch, immers, ook de geloovige, heeft altijd te strijden met aardsche wenschen en begeerten. Het is dus natuurlijk dat een diacones, hoe oprecht-geloovig ook, als haar werk haar tegenvalt, als een patient of een arts haar vervult met verlangens naar liefde en moederschap en huiselijk leven, als haar omgeving, haar directrice, het haar lastig maken, in één woord als haar geloof, dat haar dreef tot een *liefde*werk om God te dienen, in botsing geraakt met haar vleeschelijke lusten en begeerten, tot zichzelve zegt: Welnu, ik geef het op, ik ga terug in de wereld. Die onophoudelijke tweestrijd: Zal ik dat doen, of niet doen, werkt op haar verlammend, waar de non, die *innerlijk* al dien strijd ook moet doormaken, een machtigen steun heeft in de

onverbreekbaarheid van haar gelofte. Het is de *wijsheid* der R.K. Kerk, die haar dien steun bezorgde; en daardoor terugblikken naar het verleden voor haar overbodig maakt. Ieder onzer weet het immers wel, dat het veel gemakkelijker is te berusten in iets *onvermijdelijks*, iets waaraan geen veranderen meer *is*, dan wanneer dagelijks de twijfel blijft voortduren: Zal ik terugkeeren, of vooruitgaan zonder om te zien. De keuze is aan mij-zelve.

Zeker, niets is volmaakt, ook niet de R.K. Kerk, en dus kan het zeer goed voorkomen, dat er ook onder de nonnen vrouwen en meisjes zijn, die dat werden tegen wil en dank, overreed, vóór zij wisten wat ze deden, en in wie dus echtgenooten en moeders zijn verloren gaan. Maar wat wilt gij *daaraan* doen? Zulke mislukte levens zijn *overal* te vinden, mislukt buiten eigen toedoen. En zelfs dan vind ik ze in een klooster vrij wat gelukkiger opgeborgen voor haar-zelve, en beter gebruikt ten nutte der maatschappij, dan wanneer ze in de maatschappij rondwandelen als verzuurde, jaloersche oude-vrijster, van familie-afhankelijk eenzamen, etc., etc.

Wat ik versta onder ‘los zijn van de wereld’ wil ik U gaarne nader uitleggen. M.i. is de wereld en al haar gedoe kleinzielig en kleingeestig in de hoogste mate. En hoe meer men dat ziet en inziet, hoe hooger men staat. Welnu, men kan dat inzien er *in* levende toch, dat doe ik-zelve ook, maar als men het zóó heeft ingezien, dat

men niets meer vraagt voor zichzelve van die wereld, en in plaats daarvan de menschheid *dient* in de grootste zelfverloochening en zelfopoffering, alleen uit liefde tot God en zonder eenige andere belooning te vragen daarvoor, dan die Hiernamaals, wel, mij dunkt, dan staat men zeer zeker oneindig hooger dan zij, die opgaan in mooie meubels, wel-onderhouden salons, eeretitels en eerebaantjes, omgang met de hofkringen *of* met wat daarop volgt in rang, al datgene in een woord waarom de gedachtenkring van de gewone soort menschen, mannen en vrouwen beiden, draait tot aan het uur van hun dood. De eersten, de nonnen, noem ik dan los van de wereld, de laatsten niet. Uit 'den booze' noem ik daarom nog niet de wereld, maar wêl jammerlijk klein en nietig en vergankelijk.

Het klinkt heel aandoenlijk, van monniken sprekend, uit te roepen: 'Al die mannen, die nu hun moeders en zusters niet meer mogen zien, zouden misschien zoo véél voor hen zijn geweest als ze in de wereld waren gebleven!' Misschien! Ja, maar misschien óók - en dat is veel waarschijnlijker - waren ze dan voor hunne moeders en zusters slechte zonen en broeders, doorbrengers en hardvochtigen geweest. Zie toch om U. Hoevele mannen heden ten dage leven niet, althans een gedeelte van hun leven, tot groot *verdriet* van ouders en bloedverwanten, in onzedelijkheid en doorbrengerij, en lachen met de misdeeldheden hunner zusters, en schamen zich de in hun oogen lageren stand der moeder, als zijzelf vooruit zijn gekomen. Etc. Etc.

Ik weet van twee mannen, die na zeer veel genoten te hebben van alle levensvreugden, in het klooster gingen, tot verbazing van iedereen, op rijperen leeftijd, (de een was protestant voor dien tijd), en daar hun rijke gaven leerden gebruiken op veel betere wijze dan ooit vroeger. - Zeker, bier-brouwen vind ik-ook niet de schoonste mannen-roeping. Maar de orden die dit doen winnen daarmede geld, niet voor *eigen-ik,* maar voor hun Kerk, die dat geld aanwendt óók voor allerlei goede en liefdadige doeleinden. Stel daartegenover de *jenever-stokerijen!* Die heeren doen dat voor eigen-ik, om fortuin te maken. En worden zij niet overal hooggeacht!? Of wilt gij een ander voorbeeld? Hebben we niet in Amsterdam een bierbrouwer van zeer beslist orthodox-protestantsche richting, die (en aan de oprechtheid en edele bedoelingen van dezen Christen zal niemand twijfelen) er volstrekt geen kwaad in ziet bier te brouwen en zelf van dat geld te leven, terwijl hij voor het overige, evenals de Roomsche Kerk, ontzettend veel goed doet ermee. Alleen bij hem werken arbeiders, in de R.K. Kerk zijn die arbeiders monniken. Waarom valt men die monniken dan zooveel harder dan de arbeiders der protestantsche bierbrouwerijen?

Gij schrijft over Uw eigen volk zoo oprecht en verstandig, en ik ben blij dat gij dat doet. Ik-ook voel het U precies na alles wat gij daaromtrent schrijft, maar juist omdat de Christenen zich zooveel hebben te verwijten in hunne joden-vervolgingen en martelingen den joden aangedaan, geloof ik ook omgekeerd, dat een Jood moeilijk kan begrijpen den gedachtengang en het geloof van den waarachtigen overtuigden bijbel-geloovige, orthodox-protestant zoowel als Roomsch-Katholiek, zooals ik U dat, zooeven, heel kort natuurlijk, uiteenzette. En ik schrijf daaraan toe, dat gij veel meer hecht aan de phrasen van modernisme dan ik. - Nu wil ik niet eindigen zonder U te danken voor het slot van Uw brief, waarvan het eerlijke getuigenis erin mij zoo veel waard is, dat ik het letterlijk overneem in de hoop, dat vele anderen het evenzoo zal gaan, of is gegaan reeds als U, waar gij schrijft:

Hoewel ik niet geloof dat ik ooit aanleg zou gehad hebben om een 'moderne nuttige dame' te worden, ben ik er bijna zeker van, dat Uw werk in de Lelie mij anders voor

een dergelijke abnormaliteit zou behoed hebben. Ik ben er dan ook van overtuigd, dat dit werk voor zeer veel jonge vrouwen van onberekenbaar nut is.

Uw gedachtenwisseling voor Regina vindt gij in ditzelfde nommer opgenomen.

L.S. - Wij zijn dubbel blijde niet in Holland te zijn, nu wij hooren uit T.'sbrief dat het onlangs nog heeft gesneeuwd bij U. Hier is het zulk mooi zacht weer. Alleen plaagde Maart ons nu en dan met wind, iets waar ik niet goed tegen kan. Maar dat is iets persoonlijks. Wij kunnen niet genoeg roemen over dit seizoen. En ondertusschen schiet de tijd al zoo op, dat we reeds praten van tijd tot tijd over de terugreis, en hoe we die zullen doen, direct door, of met oponthoud onderweg. Beide manieren hebben hun vóór en tegen, vanwege de vermoeienis voor mij, en den last met de honden, als we onderweg moeten overnachten. Enfin, U hoort daarover nog wel. Houdt U zich maar recht goed. We waren zoo blij nogal goede tijding van U te hooren daaromtrent.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van het stuk getiteld: **Het Sterkst,** (naar het Deensch van Herman Bang) vertaling van Mevr: LOGEMAN - VAN DER WILLIGEN, tot een volgend nummer wachten, alsook de **Correspondentie** aan **Suze,** aan **Moeder I,** aan **Lotos** en aan **Mevr: J. de V - B.**

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Ter overname aangeboden 7-Anker-Steenbouwdoozen van Richter N°s. 2 tot en met 12 A. Weinig gebruikt; gekost hebbende *f* 21,50; voor *f* **12.50.** Adres bekend bij den heer L.J. VEEN te *Amsterdam.* (430)

Zou een der Lelielezeressen genegen zijn in eene der voorsteden van **Londen** tegen **1 Mei** bij eene Holl. dame, gehuwd met een Engelschman, z. kinderen, zelfstandig met behulp van een dagmeisje, de huishouding te besturen, zonder salaris, maar overtocht 1ste klasse vergoed. Vereischten zijn: goed kunnende koken, opgewekt humeur, gezond gestel, van goeden huize, ± 30 jaar oud en van den P.G.

Genoemde dame of weduwe zal geheel als huisgenoote in den familiekring worden opgenomen. Br. met voll. inlichtingen aan het Bur. dezes onder letter L.

(94)

15 April 1908.
21ste Jaargang.
No. 42.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extraonkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Paaschklanken.

Gegroet, gij schoone lentemorgen,
Die 't nieuwe leven brengt;
En aan de ziel vol zorgen
Weer moed en hope schenkt;

Paschen is een vreugdefeest.

Dàn geen droef gelaat en jammerlijk geklaag; dàn blijde gezichten en jubelende harten.

Want Paschen komt tot ons als brenger van een blijde boodschap. Langs velden en stroomen, over duin en hemel ruischt het: verheugt u, gij treurenden, richt u op, alle gij lijdenden! daar is heil, daar is vreugde! uit den dood kiemt het leven, op den strijd volgt de zege, op lijden verblijden!

Zie, zie naar buiten in Gods wondere schepping.

Koud en verstorven lag lang het aardrijk.

Geen licht, geen leven; geen bloem, geen blad! Nevelen, dicht en grauw, hingen neer als lijkwaden over beemd en gaarde!

Maar daar kwam verandering. De levenwekkende adem Gods streek over de velden. En daar kwam aanzweven als een wèldoende fee de liefelijke lente, brengend nieuw, heerlijk leven.

En daar botten ze uit de boomen en dan rijzen omhoog de lachende bloemkens!

En wacht maar, wacht maar, straks is de aarde weer herschapen in schoonen lustwarand, waarin te toeven het hart verheft!

Dood en begraven scheen voor negentien eeuwen in Israel de ware godsdienst des harten, verborgen als hij was onder een doodskleed van vormen- en letterdienst.

Maar toch, hij staat weer op.

Daar treedt uit het vergeten Nazereth een Man te voorschijn, die het land doorgaat, predikende en goeddoende. En men komt toestroomen bij groote scharen van Galilea en Dekapolis, van Jeruzalem en de overzijde van den Jordaan, om te luisteren naar zijn liefdewoord.

En door hem bereikte de godsdienst een luister, als nooit te voren gekend. Een nieuw frisch *godsdienstig leven* ontspringt aan zijn binnenste, dat in ruimer kring zich meedeelt aan anderen.

Helaas, het profetendoodend Jeruzalem kan niet verdragen dat reine Christuslicht. In woede ontstoken slaat men den Zoon des Menschen aan het schandhout.

Maar hoort! daar ruischt na korten tijd die Christusstem opnieuw, eerst zacht nog en nauwelijks hoorbaar, maar straks luider en luider, niet alleen in Galilea en Judea, maar tot ver in de landen der heidenen.

Zie daar staat de menschenzoon midden in het gewoel van onzen tijd, tot heil roepende de gehaaste kinderen onzer dagen.

Hier wordt zijn liefdewoord overstemd door het geratel en gewiel van stoom en electriciteit, dáár overschreeuwd door het geschetter van politiek gedoe, ginds luide gehoond en bespot. Groote scharen gaan in rusteloos gejaag den Christus voorbij, voor niets minder tijd hebbende dan voor 't luisteren naar zijn prediking, naar alles strevende, behalve naar betrachting zijner geboden.

Dat stemt tot weemoed en doet denken, dat Christus straks alleen zal staan en verlaten...!

Maar... als de Paaschzon rijst, wordt het oog verhelderd en we zien aanstaande de dagen van nieuw, opgewekt godsdienstig leven, rustende op gansch andere grondslagen dan weleer, zich uitende in geheel andere vormen dan voorheen, maar ook: inniger en geestelijker dan ooit tevoren, een weer-heenstroomen naar den Heiland der wereld om troost, om sterkte, om blijheid te vinden in zijn beginselen.

Want we doorzien alsnu de teekenen der tijden; zij wijzen met niet te ontkennen gewisheid op een kentering der ideeën, een overslaan der weegschaal naar de zijde der geestelijke dingen. Daar is een uitzien naar allen kant, een oververzadiging van het platte en alledaagsche, een honger en dorst naar iets hoogers en beters.

We letten op den toestand onzer maatschappij en zien zeer donkere plekken, die onze samenleving ontsieren: de werkeloosheid, de daarmee gepaard gaande ellende, de wrevel, de morrende ontevredenheid ter eener, de hooghartige bejegening ter andere zijde. En waarlijk, we meenen ons niet aan overdrijving schuldig te maken, als we

beweren, dat het hart wel van steen moet zijn, wanneer men zich niet smartelijk voelt aangedaan bij het aanschouwen van zooveel ellende!

Maar als Paschen aanbreekt, trekken op de nevelen onzer moedeloosheid. We zien alles helderder in. We aanschouwen blijde voorteekenen eener betere toekomst. We vragen: is het dan niet waar, dat er in onze dagen veel, zeer veel wordt gedaan om het maatschappelijk lijden te verminderen? Is men niet allerwege in de weer om de armoede niet alleen te lenigen maar wat beter is te voorkomen. Worden er niet talrijke pogingen aangewend om de billijke eischen van den minderen man in te willigen? Verrijzen daar niet hier en daar en overal volkshuizen etc. om den werkman in de gelegenheid te stellen zijn vrijen tijd tot eigen ontwikkeling te besteden?

Ja, hoe schoon wordt Gods wereld in het licht van Paschen bezien! Hoe verward en onsamenhangend een geheel lijkt het ons toe, als we over haar vluchtig de blik laten gaan! Doch als de Paaschzon ons oog verheldert, zien we harmonie in dien chaos. We merken op een langzamen maar zekeren gang naar een hooger doel. En we gevoelen

diep en innig, dat de zang der schepping in zijn geheel een lied is met het wonderschoon slotaccoord: God alles in allen!

Ja, Paschen is een vreugdefeest!

Verheugt u, gij treurenden! richt u op alle gij lijdenden! Daar is heil, daar is vreugde! Want uit den dood kiemt het leven, op den strijd volgt de zege, op lijden verblijden!

Ontwaakt, mijn ziel! de psalmen rijzen,
De Paaschzon straalt in reine pracht;
Het licht, dat u den weg blijft wijzen,
Zie, 't overwint den somb'ren nacht!
Zoo schept nu God het nieuwe leven,
Waar 't al ten doode scheen gedoemd;
U wil Hij d'eeuwige vreugde geven;
Ontwaakt, mijn ziel, Gods trouw geroemd!

K.

Boekbeschouwing.

Tolstoi's Leven. (Zijn persoonlijke herinneringen, brieven en aanteekeningen. 1828-1863) bewerkt door P. Biroekoff, geautoriseerde vertaling naar het Russische handschrift, door **Emma B. van der Wijk** (uitgevers P.N. van Kampen en Zoon, Amsterdam.)

Dat graaf Leo Tolstoi een van de merkwaardigste figuren is van zijn tijd, dat zijn ideeën en zijn werken een reusachtigen invloed hebben uitgeoefend in gehéél Europa - het is zulk een 'waarheid als een koe,' dat ik haar ook alleen daarom releveer, omdat zij dus méér dan rechtvaardigt een Nederlandsche bewerking van de levensbeschrijving van hem uitgegeven door zijn buurman en vriend Biroekoff; wiens gegevens reeds daarom dubbel interessant en betrouwbaar zijn, omdat hij ze verzamelde met medeweten, onder voorkennis, met behulp van Tolstoi zelf, en van diens echtgenoote.

Nietwaar, voor elkeen die belang stelt èn in den persoon van Tolstoi èn in het innerlijk leven, in den ontwikkelings-gang van een hoogstaand, buitengewoon karakter, is er een groote aantrekkelijkheid in een werk als dit, samengesteld blijkbaar met gróóte liefde en nauwkeurigheid, en tegelijkertijd met een lofwaardige bescheidenheid van alle eigen beschouwingen achterwege laten, om zooveel mogelijk alleen de feiten te laten spreken, opgehelderd en toegelicht dikwijls door Tolstoi-zelf.

Toch, bij een eerste lezing, stelt het lijvige boek te leur; vraagt de lezer zich af, wat hij eigenlijk doen moet met zoo veel nuttelooze, oppervlakkige, gansch en al het uitwendige leven rakende nietigheden, die in den breede zijn uitgerafeld en opgesteld, en geen het minste verband houden met de ontwikkeling van de ziel van het kind of den knaap.

Wàt heeft de bewerker P. Biroekoff zich vóórgesteld tot stand te brengen? En wat bracht hij tot stand? Ziedaar de twee vragen, die rijzen bij het doorlezen van al die hoofdstukken. En, wat het antwoord op die eerste vraag betreft, ik geloof dat hem-zelf de stof, die hij vóór zich had, heeft overweldigd, dat zij hem te machtig is geworden, zoodat hij zichzelf geen vaste lijn heeft gesteld om te volgen, maar telkens, ongemerkt

van hemzelf, is verward in zijpaadjes, die hij om hunne onbeduidendheid liever niet had moeten inslaan. Daarenboven, blijkbaar geen schrijver van beroep zooals hijzelf nederig erkent, zich bewust dat hij voor zijn zwakke auteurskrachten een misschien te zware taak op zich nam, laat de bewerker van *Tolstoi's* leven zich àl te veel overheerschen door zijn eigen gróóte bewondering voor zijn vriend, waardoor in zijn oogen álles wat dezen aangaat, van zijn vroegste jeugd af, interessant wordt, en der moeite waard van het der wereld te verkondigen!

Maar juist dáárin maakt hij een groote fout, omdat hij er dientengevolge in slaagt zijn 'held' veeleer te verkleinen nu en dan, dan zijn doel te bereiken. B. v., ik wil gevraagd hebben, wáárom het der moeite waard is, ons de sensaties van het kind mee te deelen bij zijn éérste bad; te méér, waar die sensaties niets merkwaardigs hebben; of, nog sterker, wat het ons kan schelen, dat Leo een lavement werd toegediend, bij vergissing, eigenlijk bestemd voor een van zijn broers!? Dat de grijsaard-zelf, door Biroekoff gevraagd naar zijn herinneringen, zich daarin verlustigt, en er op zijn ouden dag lang bij stilstaat, is begrijpelijk en vergefelijk; maar de levensbeschrijver had den juisten blik moeten hebben op zijn materiaal, om het te schiften, en ter zijde te laten onbeduidendheden van dezen aard, waarmede hij het publiek noodeloos afmat, en de aandacht verzwakt voor de rest. Hetzelfde geldt, dunkt mij, ook voor de hoofdstukken gewijd aan de voorouders, waaraan twee afzonderlijke hoofdstukken zijn gegeven! Het deed mij even terugdenken aan mijn schooljaren, toen men 't niet genoeg wijsheid achtte ons Columbus en het jaartal van de ontdekking van Amerika in te prenten, maar bovendien óók nog van ons, tienjarige

dreumesen, verlangde dat wij 's man's grootvader en oom van moederszijde, Portugeezen met barbaarsche namen, zouden onthouden, om den invloed dien zij op hem hadden uitgeoefend! Nog eens, door zóó lang stil te staan bij àlles wat niet het minst betrekking heeft op den innerlijken mensch Tolstoi, loopt de schrijver gevaar de aandacht van zijn lezers uit te putten vóór zij gevonden hebben wat zij zochten: den wordingsgang van den Russischen aristocraat tot dat, wat hij nu is: de innerlijk-vrijgemaakte van al datgene, waartoe hij behoort en waarin hij is opgevoed!

Uit dat oogpunt geeft schrijver ons te weinig dikwijls; moet men te véél zoeken naar de trekken die ons verklaren dat alles! En wàt hij geeft is dikwijls onsamenhangend! Toch echter ontbreekt het geenzins aan feiten, die, omdat zij het innerlijke leven raken, interessant worden voor den lezer, die nàdenkt. Zoo geeft b.v. blz. 107 een optelling van enkele kleinigheden, die, volgens Tolstoi-zelf, 'het eerst in hem wekten twijfel aan de oprechtheid der menschen, der "grooteren", die hij vroeger onvoorwaardelijk geloofde':

'*De kinderen Tolstoi waren, als verre bloedverwanten, gevraagd bij den kerstboom, van de familie Pipoff. Zij hadden toen hun vader en grootmoeder reeds verloren, en leefden, onder de hoede van hunne tante, in betrekkelijk armoedige omstandigheden*, *zoodat zij weinig aantrekkelijks voor de buitenwereld hadden. Hunne nichtjes, de kinderen van vorst Gortschakoff, den toenmaligen minister van oorlog, waren ook uitgenoodigd; en de Tolstoi's moesten mei bitterheid het onderscheid opmerken, dat er gemaakt werd tusschen hen en die meer welkome gasten. Zij werden afgescheept met goedkoope prullen, terwijl de andere kinderen het mooiste en kostbaarste speelgoed ontvingen*'

Inderdaad weet ik uit eigen ondervinding, dat een eenzaam opgevoed, van de wereld geheel en al onkundig kind, door zulke kleine ervaringen voor 't eerst een kijk krijgt op het onrechtvaardig verschil in behandeling, dat overal bestaat door zulke uiterlijke omstandigheden! Want ik herinner mij o.a. nog zoo levendig, hoe de kruiperige beleefdheid in een winkel mij, als klein-meisje, voor 't éérst tot het besef bracht van mijn 'freule'-waardigheid! Mijn ouders namelijk hebben ons kinderen goddank grootgebracht zonder poenige bluffigheid van dien aard, de meiden noemden ons gewoonweg bij den naam, en, daar ik eerst laat naar school werd gezonden, naar de groote meisjes-alléén-school, en tot op dien tijd zeer afgezonderd met de broers opgroeide, had ik noch van titels, noch van de wijze waarop daarmede wordt geschermd, éénig begrip! Totdat ik eens, een groote bijzonderheid voor mij, die nooit alleen op straat mocht, een boodschap deed in de buurt, in een boekwinkel! Toen de eigenaar mij 't pakje overreikte, zei hij 't in mijn woonplaats tegen kinderen gebruikelijke: 'Als 't u blieft, jonge juffrouw.' Maar tegelijkertijd hervatte hij zich, maakte een buiging, als ware ik een volwassen jonge dame geweest, en excuseerde zich haastig: 'Neemt u me als je blieft niet kwalijk; ik bedoelde freule'! - Ik was een erg verlegen kind, en de buiging en de excuses brachten mij gansch en al van streek!

Zonder te begrijpen, stormde ik naar huis, verlangde van mijn ouders opheldering: 'Wáárom die man zoo gek had gedaan; wáárom hij zich had geëxcuseerd'? En, toen ik de opheldering had gekregen, ontspon zich voor 't éérst in mijn kinderhersenen een voorstelling van 'standverschil', een vaag besef van het dwaze, dat ik, klein-meisje, om dat 'freule'-woordje werd ontzien door leveranciers, die bang waren de klandisie te verliezen, als zij mijn ouders niet gaven wat hun toekwam in hun kinderen! Men ziet het, mijn ervaring was er eene, omgekeerd aan die van Tolstoi,

maar het was, evenals bij hem, een ondervinding, die voor 't eerst ‘twijfel wekte aan de oprechtheid der grooten’, want, terwijl ik eenerzijds mijzelve ‘voelde’, met een nieuw air van gewichtigheid boven de ‘jongejuffrouwen’, had ik toch gelijktijdig een heimelijke minachting voor die laffe leveranciers, die tegen een kind excuses maken en bogen, alléén om de ouders in den zak te kruipen! Het was een van die éérste schokken aan het geloof in de menschen, die juist dáárom zoo bijblijven, omdat zij ongemerkt vóórbereiden de weldra komende inéénstorting van gansch het mooie gebouw van kinder-illusieën!

En een ander voorval, waarvan Tolstoi verhaalt, is niet minder geschikt om kinderen de oogen te openen voor de onveranderlijke onrechtvaardigheden van het leven!

Het is een herinnering aan zijn samenzijn als kind met een héél mooi klein-meisje, dat, de aandacht trekkend door die schoonheid, werd uitgenoodigd door den eigenaar van een prachtig paleis om daar in den tuin te spelen! De kleine Tolstoi's, die nu eenmaal

in haar gezelschap waren, liet hij om die reden mede naar binnen gaan. Maar toen deze den volgenden dag alléén terugkwamen, en zich aanmeldden, begeerig naar den prachtigen tuin, werd hun bruusk de toegang geweigerd. En:

'*In hun jonge zieltjes rees de vraag, waarom toch het mooie gezichtje van hun vriendinnetje zoo'n grooten invloed kon hebben op hunne verhouding tot hunne medemenschen*'.

Ook in dit opzicht herinner ik mij levendig mijn eigen kinderlijke verontwaardiging, wanneer mijn oudere broers kennisjes, die het ongeluk hadden hen niet te bevallen naar het uiterlijk, doopten met bespottende bijnamen, terwijl zij omgekeerd diegenen, die de natuur had begiftigd met een lief gezichtje, verontschuldigden, wanneer ik iets leelijks van hen vertelde, met de in mijn onschuldige oogen niets ter zake doende opmerking: 'Nu ja, maar 't is toch een mooi kind', of iets van dien aard. De ontzettend groote invloed van een bekoorlijk uiterlijk is zóó voelbaar en tastbaar in àlle levensomstandigheden, dat èlke gevoelig-aangelegde natuur al héél jong daardoor wordt getroffen. Maar het meest van alles frappeerde mij in dit gedeelte van het werk van Biroekoff, datgene wat, alweder Tolstoi-zelf, getuigt van zijn bekrompen-aristocratische opvattingen uit dat eerste gedeelte van zijn leven:

'*Tolstoi's levensomstandigheden oefenden een grooten invloed op hem uit, en wel voornamelijk het begrip van comme-il-faut.*

Ik voel mij verplicht, zegt Tolstoi, een geheel hoofdstuk te wijden aan dit meest leugenachtige en schadelijke van alle begrippen, mij bijgebracht door opvoeding en omgeving. In dien tijd verdeelde ik de menschen bij voorkeur in lieden, die ik comme il faut, of niet comme il faut noemde. Deze tweede soort onderscheidde ik nog eens in menschen comme il faut op hunne wijze en in plebs! De lieden comme il faut achtte ik en keurde ik waardig om mee om te gaan; de tweede soort haatte ik, maar ik deed, alsof ik op hen néérzag; de derde soort bestond niet voor mij, die verachtte ik volkomen'!

Alles wat deze in een Russisch-aristocratische omgeving grootgebrachte graaf bekent in deze bladzijden, is de méést waarachtige teekening van standvooroordeel en bekrompenheid, óók in ons vaderland, die ik ooit ontmoette, uit den mond van een tot dien kring zelf behoorende! Want, dat de lagergeplaatsten, schimpen op die côterie, en op haar geest die op hen neerziet, hen niet begrijpt, en niet dóór hen wordt begrepen, dat alles ligt voor de hand, en zegt dìentengevolge zoo weinig! Maar, hier wordt een biecht afgelegd door iemand, die zelf heeft méé-gezondigd, en die zich nu achterna afvraagt: 'Hoe is het ter wereld mogelijk, dat wij, upper-ten, zóó belachelijk dom-onnoozel kunnen hechten aan zinledige vormen, alsof daaruit de waarde van den mensch bestaat'! - Ik, die zelve, zooals ik hierboven zeide, waarlijk niet dom-hoogmoedig ben grootgebracht, ik kan er toch, naar eerlijke waarheid, van medespreken, hoe deze onzinnige *comme-il-faut*-opvattingen, van hen die zich rekenen tot de éérste klasse, omdat zij van adel zijn, onbewust dóórdringen tot ook in oorspronkelijk in een verstandige richting geleide karakters, zoolang deze nog te onzelfstandig zijn, om een eigen standpunt te kiezen, gevormd door het leven-zelf. De verdeeling zijner medemenschen door den jongen man Tolstoi in *comme-il-faut* en *niet-comme-il-faut*, kan ik overbrengen in wat ikzelve in Den Haag, als heel-jong-meisje, benaamde, onder den invloed van eene bekrompen côterie-omgeving, met 'heele en halve menschen', onder welke laatste categorie ik

hoofdzakelijk diegenen verstond, die op Zondag wandelen, of zich een uitspanning veroorloven, omdat de week-dagen voor hen beteekenen: arbeid.

Wel te verstaan bedoelden wij daarmede geenzins het volk, den arbeidersstand; evenals Tolstoi dachten wij niet eens aan het eigenlijke volk, dat bestond niet in onze oogen; maar diegenen, die wij aldus rangschikten tot de 'halve menschen', waren de ambtenaren, de doktoren, de onderwijzeressen, de postbeambten, al diegenen in één woord, niet vallend onder de rubriek highlife! Thans moet ik, waar het leven mij opvoedde in een bréédere richting, geheel anders dan die van mijn kring, lachen om zulke nonsensigheden, maar de meesten, onder wien ik aldus ben groot geworden, zijn met de jaren er niet beter, maar erger op geworden; en met leedwezen moet ik bekennen, hoe ik dientengevolge menig oorspronkelijk goed-aangelegd karakter heb zien ondergaan in het zich *inpantseren* in zulke onnoozele vooroordeelen.

Alles wat Tolstoi daaromtrent vertelt van zijn jongelingsjaren, en waarover hij met zulke krachtige betuigingen van leedwezen zich uitlaat, is geenzins alleen van toepassing op zijn Russische autocratische denkwijze en omgeving, maar evenzeer op die van Den

Haag en Nederland. Voor deze categorie van côterie-menschen bestáát niets anders dan het eigen kringetje; om de ziel van al diegenen, die daar buiten staan, bekommeren ze zich niet, *willen* ze zich niet bekommeren; alleen de *comme-il-faut* menschen zijn in hunne oogen wáárd te leven en wáárd gezocht te worden tot gezelschap. Dáárvoor begaan zij laagheden, transigeeren met èlke redelijke waarheid! Want aan dèze *comme-il-faut*-menschen wordt alles toegestaan, onzedelijkheid, bedrog, gierigheid, mésaillances om geld, *alles*, zoolang zij maar *comme-il-faut* zijn. Ik zou bladzijden kunnen vullen, indien ik de zelfbeleefde staaltjes hiervan wilde wereldkundig maken. Maar dit zou hier niet op zijn plaats zijn, want, wat ik in dit opstel over Tolstoi in dit opzicht hoofdzakelijk wilde aantoonen, is de wáárde van zijn eerlijk getuigenis, omdat het komt uit *zijn* mond! Misschien zullen er zijn die, zijn minachting lezend voor zijn eigen dwaas verleden van hoogmoedig, bekrompen, dom graafje, bijtijds inzien, hoe dwaas zij zelf handelen, door zich alleen te laten voorstaan op ‘stand’, in plaats van zich te toonen *menschen met een ziel.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Slot volgt).

Gedachtenwisselingen.

I.
Aan Regina.

Gelooft gij met geheel Uw hart en ziel in den godsdienst, dien gij thans beweert te belijden, of belijdt gij dien alleen maar als een zaak van gewoonte en vorm?

Het is een eerlijke vraag, die een eerlijk antwoord vereischt.

De christelijke leer doet ons en dus ook U gelooven, dat Christus was eene menschelijke incarnatie of openbaring van een eeuwigen God, wonderdadiglijk geboren uit de maagd Maria, dat Hij werd gekruisigd in het vleesch als een misdadiger, stierf, begraven werd, uit den dood opstond en ten hemel voer als God-en-mensch inéén, en daar optreedt als Middelaar tusschen het menschdom en de goddelijke gerechtigheid.

Als gij dit gelooft, gelooft gij alzoo in het zuiver-bovennatuurlijke. Maar laat de een of ander eens spreken over het zuiver-bovennatuurlijke als bestaande in een of anderen vorm buiten dien van het christelijk geloof, waarschijnlijk zult gij dan het denkbeeld van het bovennatuurlijke verwerpen.

Als dit bij U werkelijk het geval mocht zijn, waar blijft dan Uwe consequentie?

Gij beweerdet, in Uw nieuw geloof het geluk gevonden te hebben, welke gij in het geloof [waarin gij geboren en groot gebracht zijt] te vergeefs gezocht hebt.

Welk geluk bedoelt gij? het geluk van Uw gezin, of van de toepassing van 't geloof, of wat anders?

Laten wij daartoe eens de christelijke geloofsleer nagaan, zooals die oorspronkelijk gegrondvest werd.

Het Evangelie van Christus werd het eerst verkondigd in het oosten, en de oostersche volken waren gewoon de godsdienstige waarheden te leeren middels symbolisch of zinnebeeldig onderwijs.

Christus zelf leerde hun vele dingen door gelijkenissen. In dezen geest van oostersch symbolisme beschouwt men alzoo de wonderdadige geboorte van Christus. Let op de armoede, de nederigheid, bijna schande, die er meê gepaard gaat.

Zooals het geschreven staat, twijfelde Jozef aan Maria, en ‘was van wil haar heimelijk te verlaten.’ Maria zelf twijfelde aan de Boodschap van den Engel en zei ‘hoe zal dat wezen.’

Dus, zelfs voor de naastbetrokkene personen was de gedachte zelf aan den Godsmensch en alles wat op zijn komst wees, gehuld in een waas van ongeloof en wantrouwen.

De Evangelisten Marcus en Johannes geven in 't geheel geen verhaal van eene ‘wonderdadige’ geboorte. Johannes, de discipel, ‘dien Jezus liefhad’, schreef symbolisch ‘Het woord is vleesch geworden en woonde onder ons.’

In dit menschworden van het Woord, worden twee voorname dingen op deze wereld, n.l. geboorte en stand, als van geen beteekenis, geheel op zijde gezet, terwijl het hulpelooze Kind, liggende in een kribbe op dien 1en Kerstmorgen, bestemd was, om, ondanks armoede en nederigheid, meer macht te bezitten als alle vorsten te zamen.

Geloof en Nederigheid zijn dus de eerste lessen, die uitgaan van de geboorte van Christus; deze bevatten inderdaad de geest van zijn goddelijken leer.

En zie nu eens rond in onze hedendaagsche maatschappij, na 2 duizend jaren van preeken en onderwijzen; hoeveel hoofden van tallooze christelijke gezindten zijn er niet, die door wereldsche grootheden zijn aangesteld om het Evangelie te prediken. Bewijzen van geloof en nederigheid zullen wel verre te zoeken zijn. Ik denk wel niet, dat zij kunnen aantoonen, dat zij in hun ziel, in leven en waarheid de volgelingen zijn van dien Meester, die nooit weelde kende, die eenvoudig een zoon was van een timmerman, en zelf het handwerk van timmerman uitoefende.

Stel nu eens de protestantsche kerk tegenover de roomsch- of grieksch-katholieke; in de eene alles eenvoud en nederigheid, in de andere alles pracht en praal; in de eene hoort men van den preekstoel woorden, die tot het hart spreken, in de andere hoort men op een zangerige toon het een en ander doorgaans in het Latijn, waar het gros van het publiek niets van verstaat, terwijl men voor het altaar allerlei vertooningen ziet verrichten, die veel op eene comedie gelijken. Op mijn reis naar en van Indië heb ik bij de bezichtiging van de cathedraal te Milaan [een wereldwonder] een dienst bijgewoond, die op mij den indruk maakte van een comedie met pracht-

volle décors en sierlijk uitgedoschte figuranten; het gezang, dat ten gehoore werd gegeven en ontegenzeggelijk schoon was, kwam van een aantal zangers, op een balcon gezeten, en die volgens mijn gids daartoe worden ingehuurd; het publiek zong niet mêe. In een onderaardsch gewelf van deze kerk werd mij, na betaling van 5 frcs. entrée, een gebalsemd lijk van een heilige in bisschoppelijk gewaad vertoont, in een kist van rotskristal, en bezaaid met juweelen. -

Vertooningen van godsdienstigheid worden streng veroordeeld door Hem, wiens geboden wij voorwenden te willen gehoorzamen, terwijl een ijdel verhaal van woorden als gebed, uitdrukkelijk wordt verboden [opdreunen van de rozenkrans].

Lees de 4 Evangeliën, Regina, ze worden dikwijls verkeerd gelezen, en zie of Uw openbaar en innerlijk leven in overeenstemming is met de daarin voorkomende geboden. Zoo dit niet het geval mocht zijn, ga dan niet voort met Uw comedie spel. Het ware christelijke geloof heeft geen dogma, geen vorm, geen sekte; er komen; in dit geloof geen ‘ismen’ voor, geen onverdraagzaamheid; het laat geen plaats aan discussie. Het ontspruit uit Christus als den Godmensch, en omvat liefde voor God en zijne geheele schepping, zoo uitdrukkelijk gesymboliseerd in de Kruisiging en de Opstanding.

Laat ons thans een blik slaan in de hedendaagsche samenleving, is ons Evangelie daar een van liefde of van haat? Spreken wij liever met lof over onze medemenschen, of liever kwaad? Vindt een kwaad gerucht niet gereedelijker ingang dan een goed? Zien wij niet in dit leven, hoe de menschen het elkaar lastig en onaangenaam maken, zelfs op de meest kleingeestige manier? Gewoonlijk zijn dit de menschen, die zoo geregeld ter kerke gaan. En inderdaad is het toch veel gemakkelijker om lief te hebben, dan te haten.

Christus zei: ‘Hebt elkander lief, zooals ik U heb liefgehad.’

Dit gebod te betrachten, doet ons als 't ware groeien in ons denken en handelen. Haat, afgunst, ontevredenheid daarentegen verstompen den geest en veroorzaken zelfs lichamelijke ongemakken. Zeker, zulk een liefdegebod is niet geheel door te voeren, daar men dan niet meer zou hooren van rassenhaat en oorlogvoeren, doch als ieder voor zich het zijne daartoe bijdraagt, kan men het toch heel ver brengen. M. Corelli schrijft o.m. over geloofskwestie, dat twist en tweedracht evenver van den goddelijken Meester verwijderd zijn, als een aardsche mesthoop van het middenpunt der zon. De vraag of men al dan niet kaarsen moet plaatsen op het altaar, of er wierook moet gebrand worden of niet, kan geacht worden te behooren tot die van de uit wendige reiniging van het vaatwerk, en maakt geen levend deel uit van zijne bedoeling, want alle ‘vormen’ en ‘plechtigheden’ worden door Hem veroordeeld.

Door toepassing van het liefdegebod zou men alzoo komen tot een Algemeene Kerk, waar alle gezindten vereenigd zouden worden tot één groot liefhebbend gezin in den naam van Christus, waar in eenvoudige ‘Liefde’ en ‘Dankbaarheid’ getracht zou worden de geboden van Christus na te komen.

Indien in Spanje liefde en verdraagzaamheid hadden voorgezeten bij het huwelijk van den jongen koning met eene protestantsche prinses, dan was het ook niet noodig geweest, dat de aanstaande koningin overging tot het roomsche geloof. Maar het was de huwelijksvoorwaarde. Het was van het standpunt der geestelijkheid zeer juist gezien, om haren invloed ook over het te verwachten nageslacht te behouden. Ieder vrijdenkend mensch zal wel medelijdend 't hoofd geschud hebben.

De onschuldige Dreijfus zou niet zijn veroordeeld en met zijn geheele gezin zijn gemarteld, indien de katholieke geestelijkheid niet zulk een haat tegen Joden had gekoesterd. [‘Vérité’ van E. Zola].

Hetzelfde vindt men bij de grieksch-katholieken in Rusland, waar joden op eene onmenschelijke manier worden vervolgd; waar in de kerken milliarden worden opgestapeld, terwijl het onderdrukte volk gebukt gaat onder slavernij en armoede. In den oorlog tegen Japan, ging de vroomheid zoo ver, dat men dacht de veldslagen wel te zullen winnen door aan de vertrekkende troepen heiligenbeeldjes uit te reiken.

Liefde tot God en liefde tot de menschen is wel het voornaamste gebod van den grondlegger van het christelijk geloof, waaruit dus volgt, dat zoo wij iemand haten of belasteren, wij geen goede christenen zijn, evenmin indien wij de uiterlijke vorm van den godsdienst verkiezen boven een leven, waarin wij dagelijks zoo nauwgezet mogelijk trachten de geboden na te komen, in het Evangelie voorgeschreven, en evenmin als wij onszelven meer liefhebben dan onze naasten, en evenmin indien wij meer waarde hechten aan geld en al het vertoon, dat daaraan verbonden is, dan aan waarheid, eenvoud en eerlijken wandel.

Dit is alzoo de maatstaf, Regina, of men al dan niet tot het geloof behoort. Zoo niet, laat men dan zich zelven niet langer wijsmaken, dat wèl te doen. -

Priesters der Jezuïeten, die rondgaan om gelden in te zamelen voor het bouwen van meer roomsche kerken dan noodig of gewenscht is, zouden beter werk tot stand brengen, indien zij wat van dat overvloedige geld gebruiken tot redding van die ellendige en ten gronde gerichte levens in de uithoeken van de groote steden, waar Christus voorzeker het allereerst zou gaan, indien Hij ooit weer terugkwam met de Boodschap van Menschen-liefde.

Ware christenen, zegt M. Corelli in haar zéér aanbevelend werk ‘de Ware Christen’, herkent men aan hunne vruchten, zullen overal goed doen zonder vertoon, verlorenen redden, armen bijstaan, zieken vertroosten en de wereld helpen gelukkiger en beter maken. Het kunnen evengoed Boeddhisten, Mohamedanen, Joden zijn, als Protestanten of Katholieken; men kan ze allen als christenen beschouwen, indien zij het leven leiden, door Christus geboden. Zoovele ter kerk gaande huichelaars, die christenen heeten, en wier maatschappelijk leven een schande is voor de menschheid, beschouwen wij liever

als nog lager dan heidenen, die althans geloofden aan ‘Iets’ hooger.

Medegevoel, teederheid, geduld, liefde voor alle schepselen, verwerpen van alles wat laag, wreed en valsch is, een ruime ziel, open voor al het mooie en liefelijke in de natuur, een geest die zich dankbaar verheft tot den liefhebbenden God van alle werelden, die ons genaderd is in de Persoonlijkheid van Christus, dit alles is het Christendom.

Wij herhalen het, het is een geloof, dat nergens een hoekje open laat voor haat, verdeeldheid, twist en tweedracht. In Joh: XII leert de Meester ons: ‘Want ik heb uit mij zelven niet gesproken, maar de Vader, die mij gezonden heeft, die heeft mij een gebod gegeven, wat ik zeggen zal, en wat ik spreken zal. En ik weet, dat zijn gebod het eeuwige leven is. Hetgeen ik dan spreek, dat spreek ik alzoo, gelijk mij de Vader gezegd heeft’.

Maar luisteren de menschen hier wel naar? En als zij luisteren en gelooven, waarom gehoorzamen zij dan niet? Doch we vergen reeds te veel van de plaatsruimte, door onze geachte Redactrice zoo welwillend toegestaan; laten we als christenen niet meer over geloof redetwisten, en mocht ik in mijn betoog hier of daar wat kras geschreven hebben, dan reken ik op vergevensgezindheid. Gaarne ben ik bereid, op elk ander gebied van gedachten te wisselen, zoo het althans in mijn vermogen ligt.

J.H. DIBBETZ.

II.
Aan Regina.

‘En nu Veritas... iemand, die 't beter weten kon.’

Wel Regina wàt kon ik beter weten? Ik heb meer gelezen over den R.K. Godsdienst dan de meeste leeken, ik heb er veel over gedacht en gesproken, ook met priesters, juist omdat ik geen bevrediging vond. Wat ik neerschreef, 't zijn feiten, niets dan feiten, van iederen opsmuk ontdaan. Regina U zelf waart de aanleiding dat ik een tipje oplichtte van den gouden sluier, waarin de R.K. kerk zich hult, en 't minder mooie toonde.

Laat ieder toch zijn eigen geloof, tracht niet proselieten te maken. We lazen onlangs immers nog in de Holl. Lelie, dat vele heidenen niet slechter zijn dan de Christenen.

Waar schreef ik, dat ik er iets tegen had een kind er op te wijzen, dat snoepen verkeerd is, wel beweerde ik, dat den kleinen verschillende kinderzonden worden ‘*voorgepraat*’ en dan 't gevolg is: *napraten* niet *opbiechten.* 't Verschil tusschen beide woorden is U zeker wel bekend.

En dan die jongenskus! Denkt U, dat ieder 12-j. meisje, die op een visite door een jongen gezoend wordt en die onder hare medescholieren verkliksters heeft bepaald in een ‘erg on-lieve omgeving’ moet leven. Maar wat doet het terzake, al was die omgeving nog zoo onlief, een kind van 12 j. dat een jongenszoen tot een erge zonde rekent, is dunkt me heel gewoon. Het feit, dat ik constateerde was eenvoudig het vragen van den priester. U zegt wel ‘zulk vragen schaadt een onschuldig gemoed niet, wat boven het verstand gaat dringt niet door.’ Ik meen dat 't wel schaadt, of zou 't bij U opkomen, Uw 12 j. dochtertje dingen te gaan vragen of vertellen, die hoewel zij ze niet begrijpt haar toch aan 't denken brengen. En als die vragen totaal boven haar begrip gaan, waartoe dienen ze dan?

Een beetje verder lees ik: ‘Hoor eens Veritas waarom U *mij* vraagt, waarom enz. Lees s.v.p. mijn stuk nog eens na bldz. 521 kol. 1.

Zeker, ik zei daar verscheiden keeren, als dat zóó is, hoe komt dit dan zùs, dacht U dat 't mijn bedoeling was U deze vragen te doen beantwoorden, of draait U er maar zoo'n beetje omheen, omdat 't eenvoudig niet te weerleggen feiten zijn, die ik aanhaalde. Dat 't allen feiten zijn ik herhaal het, dat ik sommige neerschreef in vragenden vorm, 't is zoo, en dat ze dienen als tegenwicht op uw vroegere stukken, hebt U zeker begrepen. Of deze feiten me hinderen, neen niet meer, wel *was* er een tijd dat ik er bitter door werd teleurgesteld!

Wat betreft de ontheiliging van den Zondag, hoewel ik schreef, dat ik Limburg en België in 't bizonder ken, houd ik mijn zeggen toch vol, want reeds jaren woon ik in 't hartje van Holland, en meermalen bracht ik langeren tijd door in Brabant en Zeeland, in Duitschland en Engeland, prachtige contrasten op dat gebied, vindt U niet, bovendien lees ik ook nog wel eens couranten.

U wil weten met wie ik omga, en in welk milieu ik leef. Ik ga om met heel weinig, meest zeer serieuse menschen. Ik leef in een omgeving zoo streng orthodox, dat zelfs straatmuziek beschouwd wordt als uit den boozen en dat b.v. de societeit Zaterdagavonds om 12 u. gesloten moet worden, omdat anders de Zondag ontheiligd zou zijn.

Dit stelt U zeker wel tevree! U zegt: Er is allerlei geloof, maar één kan toch maar 't ware zijn. U is 't dus blijkbaar eens met dat gedeelte der R.K. die ieder verloren achten, die 't ware (d.i. 't R.K. geloof) niet heeft.

Zie, dat lijkt mij een vreeselijk geloof. Te moeten denken, dat onze liefste betrekkingen, als ze niet Kath. zijn, hiernamaals eeuwig verdoemd zullen zijn, zie, ik zou geen rustig oogenblik meer hebben, niet kunnen genieten en gelukkig zijn.

Of indirekten dwang op 't geven wordt uitgeoefend!

Als een ziekenhuis of kerk gebouwd wordt, dan wordt gevraagd, zeker, maar is er niet eenig verschil tusschen ‘vragen’ en ‘indirekten dwang uitoefenen’? Ik sprak niet over vragen, ook niet over geven, wel over den indirekten dwang. En die bestaat, zelfs in hooge mate. Wil U nog een voorbeeld?

Hoewel U nooit sprak over een begrafenis, haal ik die ten 2de male aan.

De heer Z., die in zeker stadje een hooge betrekking bekleedde, maar niet gefortuneerd was, verloor eene volwassen dochter. Hij berichtte den pastoor, dat hij zijne dochter 2e klasse wil doen begraven. Volgt een bezoek van den pastoor, die tracht den vader over te halen zijne dochter

1ste kl. te doen begraven, omdat zijn stand dit eischt, èn omdat als zulk hooggeplaatst ambtenaar zulk voorbeeld geeft, anderen allicht volgen. De heer Z. gaf zijn spijt te kennen, niet anders te kunnen handelen om reden hij de middelen niet bezit.

Hierop zei de pastoor dat mijnheer Z. dan maar 2e kl. zou betalen en 't meisje 1e kl. begraven worden.

Er was onder de familie slechts één roep over die liefheid en hartelijkheid. Ik dacht: ‘wat een handelsman!’

Nu vraag ik, werd hier indirekten dwang uitgeoefend op de standgenooten van den heer Z. ja of neen. Dit ook in antwoord op uw noot bl. 566.

Uw rekensommetje is heel juist. Toch leeft die vrouw, ze is zelfs 62 jaar en heel gezond en sterk, maar hebt U nooit gehoord, dat een werkvrouw behalve haar 60 cts daags ook nog de kost krijgt en dikwijls kliekjes en oud goed. Maar schandelijk vind ik het met U, dat zoo iemand (vrijwillig!) zooveel aan de kerk geeft, laat ik liever zeggen betaalt. De pastoor echter heeft geen schuld, dat weet U heel goed, 't is de R.K. Kerk, hare leerstellingen en haar ‘indirekten dwang’ die de schuldige is.

Wat bedoelt U met een aanklacht tegen mijn school, ik zei woordelijk: ik heb tot mijn 16e j. biz. kath. scho*len* bezocht, daarna rijksscholen, en ik heb toen ondervonden hoe eenzijdig 't biz. kath. onderwijs is. Ik heb nog steeds gelegenheid dit zelfde verschijnsel waar te nemen.

Als de Kerk alleen geeft aan die armen, die gehoorzaam zijn, dan geeft U haar gelijk, want zegt U ‘een Moeder geeft al wat ze heeft aan haar kinderen en dan zijn net de hongerige magen tot rust gebracht.’ Maar, waar is de Moeder die alleen hare gehoorzame kinderen geeft, de ongehoorzame laat hongeren? (wel wordt een enkel kind gestraft in zijn maagje, dat vindt geloof ik algemeene afkeuring). Een moeder, die hare ongehoorzame kinderen laat verhongeren, is toch wel een ontaarde moeder. Een goede Moeder heeft juist haar afgedwaald kind dikwijls het liefst.

Nergens sprak ik van geven aan andersdenkenden, hoewel ik er niets tegen zou hebben als armenzorg b.v. staatszorg was en zóó ingericht, dat ieder geholpen werd, die 't werkelijk noodig had, zonder aanzien van persoon of gezindte.

En nu het zich zelf ontwikkelen! Onzedelijke en slechte boeken ontwikkelen niet, integendeel! hier draait U weer om de kwestie heen, want U verweet andersdenkenden dat ze lezen alleen in hun richting, dat ze niet *zelf* zien, denken en hooren, en nog eens, zoo iemand dan zijn 't de katholieken, die niet *zelf* mogen zien, denken en hooren, adres de tegenwoordige beweging der modernisten en de gevolgen voor de betrokken personen.

U schrijft steeds in de Holl. Lelie ter verheerlijking van den R. K, Godsdienst, maar bevatte de Lelie evenveel stukken die een anderen kijk gaven op dien godsdienst, zij stond allang op den index!

VERITAS.

III.
Aan Regina.

De Redactrice vergunne mij nog eene korte bemerking aan Regina. Vooreerst gaat deze volstrekt niet op alle door mij genoemde bezwaren in, dat n.l. de Kath. kerk in vele harer instellingen in conflict is met den Bijbel.

Wat 't geval van Petrus betreft, ook zij kan niet met zekerheid vaststellen, dat Petrus voor goed zijn vrouw in den steek liet, of zijn volgen van Jezus zich niet heeft bepaald tot de 3 jaren van Diens omwandeling. Bovendien gaat het geenszins aan hieruit, n.l. uit het geval met de Apostelen, een dwingenden of verplichtenden coelibaats-toestand voor alle latere Leeraars vast te stellen. Dit leert de H.S. nergens als nood zakelijk.

Zeer zeker is de Kerk door Christus gesticht en door niemand anders. Dat wordt nog al eens vergeten. Zijn uitspraken zijn dus alleen bindend.

Dat men in West-Indië onder dominees het coelibaat wil invoeren, verzuimt Regina daarbij aan te teekenen, waarom men speciaal daar tot dien maatregel wil overgaan. - Het alles verlaten, waarop Jezus duidt, moet geestelijk verstaan, omdat men wel priester kan worden en in een klooster zijn gegaan, zonder dat de wereldsche begeerten hiermee per se afgestorven zijn. En ook Jezus zeide reeds, dat wie een vrouw aanzag om haar te begeeren, in zijn hart overspel had gedaan. Wijst u daar uw priesters eens op.

De Heilige schrift moet zeer zeker door de Kerk, door de van God geleerde Leeraars worden verklaard, maar als deze de gave des Heiligen Geestes niet hebben ontvangen, zijn ze gelijk aan den blinde, die over de kleuren oordeelen wil.

Ik ben zeer zeker met de Redactrice eens, dat men tegenwoordig (en reeds vroeger ook al) dikwijls lichtvaardig over de Kath. kerk oordeelt zonder voldoende kennis van zaken, maar daar staat dan toch evenzeer tegenover, dat men er van Kath. zijde maar op los redeneert dikwijls en zich gansch niet aan ernstige bedenkingen stoort. Dan krijgt het geheele optreden wel een weinig weg van de methode, die Jan de Vargas er op nahield, die zonder te letten op de verdediging der zoogenaamde ketters stereotiep oftewel gansch onveranderlijk, als men hem als Rechter vroeg hoe zijn oordeel was, half sluimerend antwoordde: Naar de galg er mee.

Zoo nu heb ik my nooit laten afschepen. En ik volsta dan ook met de ernstig-gemeende verklaring, dat Regina met nog krachtiger geschut van degelijk gehalte moet komen om bres te schieten in mijn overtuiging.

FELIX II.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Het gulden boek voor de tuberculeuse kinderen.

Het bestuur van de Vereeniging ter bestrijding der Tuberculose, te Rotterdam, deelt ons mede,

dat zijn plan om een Gulden Boek uit te geven ten bate van het zee-hospitium voor tuberculeuse kinderen in Katwijk aan Zee, alom in den lande met verrassende sympathie is ontvangen. De bijdragen uit alle kringen van het maatschappelijk leven, van de kunstenaars en de dragers der wetenschap, stroomden reeds na de eerste aanvraag aan de redactie-commissie uit zijn midden toe. De oproep tot steun in den vreedzamen strijd tegen den wreeden vijand: Tuberculose, waar het nu in de eerste plaats geldt de *kinderen* te beschermen, heeft blijkbaar weerklank gevonden in het hart van de natie. En het Gulden Boek, dat thans ter perse ligt, zal in de meest verscheiden en gansch individueele vormen uiting geven aan de geestdrift, waarmee de voornaamsten van het land in de krachtige actie tegen de tering deelen.

'Voorop' - schrijft het bestuur - 'mogen wij de betuigingen van deelneming in de bestrijding der tuberculose opnemen, die ons mochten geworden in het eigen handschrift van Hare Majesteiten de Koningin en de Koningin-Moeder, en zijne Koninklijke Hoogheid den Prins der Nederlanden. Dan volgen de uitspraken van de leden der hooge regeering, van ministers, staatsraden, en leden der Staten-Generaal, behoorende tot alle politieke partijen, wier vaak zeer kernachtige motto's mede in facsimile zijn gereproduceerd. In een aanzienlijke rij sluiten zich bij hen aan de mannen der wetenschap, met hun deviezen voor den strijd, en de glorieuse stoet onzer kunstenaars De schilders, de etsers, medailleurs, heraldici, beeldhouwers, bouwmeesters, die ons teekeningen, etsen, ontwerpen, schetsen, ja zelfs schilderijen ter reproduceering toezonden uit hun oeuvre, om het Gulden Boek daarmee genegen op te luisteren. De voornaamste schrijvers - zoowel dichters als prozaïsten - stonden ons daarvoor fragmenten uit hun handschriften af. Componisten en musici verblijdden ons met hun bewijzen van sympathie in zelfgeschreven muziek. En van de allergrootsten zal men er de bijdragen vinden naast het beste uit het werk der jongeren, in iedere richting

Zoo is ons Gulden Boek dan mogen worden de zeer belangrijke en boeiend afwisselende verzameling in beeld en in handschrift van wat het Vorstelijk Huis en de eminentste mannen en vrouwen op ieder gebied spontaan aan gedachten in woord, in muziek en in lijnen hebben willen geven ter verwezenlijking van ons plan, om kinderen, die verontrustende geschiktheid voor tuberculose vertoonen, in de duinen aan zee met een zoo groot mogelijken weerstand aan lichaamskracht uit te rusten voor hun verdere leven.

'Daarom zien wij thans een hartelijk ontvangst van het "Gulden Boek voor de Tuberculeuse kinderen" bij het publiek hoopvol tegemoet. Moge daaruit blijken dat achter de voorgangers de rijen van duizenden staan in geestdrift voor dezen vreedzamen strijd tegen den geesel van de tering.

In verschillende deelen des lands zijn comités uit de burgerij in voorbereiding, die zich wel met de verspreiding van het boek willen belasten.'

Vereeniging tot bestrijding der Tuberculose.

Berliniana.

Het winterseizoen brengt hier, behalve de ontzachelijk vele theatergenietingen, ook een aantal interessante voordrachten.

Men heeft cyclussen van zes, acht en tien voordrachten op allerlei gebied, gehouden door privaat-docenten.

Er wordt gedoceerd in de geschiedenis van àlle kunsten en van alle wetenschappen; vele dier voordrachten worden door lichtbeelden geïllustreerd - waar het bijv. over plastiek en schilderkunst handelt - òf de voordragende geeft brokstukken van muziek ten beste, waar hij uit de muziekgeschiedenis den een of anderen componist behandelt en diens werken na volgorde bespreekt en voordraagt, gedeeltelijk er bij zingt. Dat deze cyclussen, die eenmaal 's weeks plaats hebben en weinig geld kosten, druk bezocht worden door dames en heeren, behoeft verder geen betoog. Die avonden zijn leerzaam, nuttig, en bizonder genotvol, want zij houden ons op de hoogte van de stroomingen der tijden, zij verklaren ons menig minder toegankelijk boek of tooneelwerk, zij doen oude schoolwijsheid weer òpleven - in een woord, die voordrachtavonden zijn allerprettigst om bij te wonen.

Maar behalve deze, zeer ‘volksthümlich’ gehouden rei van academische lezingen, kunnen wij nog van voordrachtavonden genieten, die ons naderbrengen bijv. bij Graaf Zeppelin's stokpaardje: ‘Eroberung der Luft’, òf bij Prof. Koch's topic: ‘Uber die Entstehung der Schlafkrankheit’, òf bij den dichter Dethleff von Liliencron, die uit zijn gedichtenbundel voordraagt, òf bij Richard Dehmel die evenzoo doet, òf bij Otto Ernst, de schrijver van de geestige schoolkomedie ‘Flachsmann als Erzieher’, die een bloemlezing houdt uit zijn humoristische werken, met episoden uit het kostelijke, allerliefste ‘Appelschnut’.

De indruk, die op de laatste reis in Engeland het Keizerpaar heeft achtergelaten, is in gindsche streken nog altijd niet verflauwd, want vele bladen wijdden heele artikelen aan de beide persoonlijkheden, aan hun gewoonten, eigenschappen en eigenaardigheden, en vooral de Keizer is het onderwerp geworden van een speciale studie. Zoo trachtte men hem van alle zijden te bekijken. ‘De Keizer in zijn familie’; ‘de Keizer als jager

en sportman'; 'de Keizer en de beeldende kunst' - dat waren zooal de opschriften der vele opstellen die men onophoudelijk in Engelsche couranten kon waarnemen.

Iets nieuws op dat gebied brachten de mededeelingen in een Engelsch blad, waar de Keizer van de gastronomische zijde wordt bekeken, tenminste gedurende zijn tweeweeks verblijf te Highcliffe.

Wij, in Duitschland, hebben altijd gehoord dat de Keizer in zijn dagelijksche middagmalen een groot vriend is van goed klaargemaakte eenvoudige gerechten, van huismanskost. Alleen wanneer er gasten zijn geïnviteerd, dàn bevat natuurlijk het menu een geheel andere volgorde - ofschoon er nergens zoo haastig en snel wordt geserveerd als juist bij 'Keizers'. Dit bevestigt het Engelsche blad ook ten volle, het beweert echter dat de Duitsche monarch, als géén ander, kunstig-saamgestelde gerechten der moderne kookkunst weet te waardeeren. Zoo, toen bij de indienst-stelling der 'Amerika', de éérste Hopag-stoomboot, een à la Carte Restaurant werd geopend, waarbij de toonaangevende opper-keukenmeester uit London, zekere Escoffier, een bizonder fijne lunch had op te disschen, dat de eer had den Keizer zóó buitengewoon goed te smaken, dat hij Escoffier voor het front liet komen en hem met de woorden huldigde: 'Vous êtes vraiement l'empereur des cuisiniers'.

Dit compliment geeft het Engelsche blad den Keizer terug, want het schrijft: wanneer Wilhelm II niet Koning van Pruisen en Keizer van Duitschland ware, zou hij een uitmuntenden keukenchef zijn, want hij bezit temperament, kunstgevoel, en een fijnproevende tong, hij weet de finesses van de moderne kookkunst zéér op prijs te stellen.

Daarnaar te oordeelen is het niet verwonderlijk dat de Keizer, gedurende zijn verblijf te Highcliffe, meermalen gelegenheid vond zijn hoogste waardeering uit te spreken over de volvoering van kunstig uitgedachte en gecombineerde gerechten, daar de toebereiding der maaltijden onder leiding stond van André Terail, de keukenchef van Baron Alfred Rotschild, en van Rosa Lewis, de beroemde poddingen en zoete spijzen keukenfee van het Cavendisch-hotel te London.

In Highcliffe leefde de Duitsche Keizer als een voornaam buitenman. Hij stond om 7 uur 's morgens op, nam om 9 uur een hartig ontbijt, at om 11 uur eenige sandwiches, lunchte om 1 uur en dronk om 5 uur zijn thee. Om 9 uur had het groote middagmaal plaats en tegen 11 uur werden nog eens kleine delicatessen gepresenteerd.

Het eerste ontbijt bestond uit gebraden visch, ham en eieren, geroosterde cotelettes, koud vleesch, geroosterd brood, allerlei pikante kleinigheden, vruchtenmarmelade en thee. Zoetigheid mocht bij géén maaltijd ontbreken. De Keizer schijnt een zwak te hebben voor 'zoetjes', of, zooals de Engelschman het grappig uitdrukt: hij heeft 'a sweet tooth' (in het hoogduitsch heet het 'süsmäulchen', in het platduitsch 'Leckerzahn', in 't Hollandsch: 'zoetekouw'.)

Bij het tweede ontbijt houdt men reeds méér rekening met 's Keizers verfijnden smaak voor delicate gerechten; daar werden de broodjes met allerhand kostelijk-smakende dingen besmeerd, maar waarvan de Keizer hoofdzakelijk die uitzocht, die met caviar, leeuwrikkenborstjes, snippenpastei, of pêté de foie gras belegd waren. Zijn voornaamste drank is Münchener bier, maar een soort limonade, die monsieur Terail extra voor hem brouwen laat, geniet ook zéér de goedkeuring van den Keizer. Het recept bestaat namelijk uit 12 oranges, 6 citroenen en 4 perziken. Deze vruchten worden met suiker in kokend water fijngemaakt, door een zeef gedaan en op ijs gekoeld.

Men probeere den Keizerlijken drank maar eens zelf te brouwen. 't Zal ongetwijfeld lekker van smaak zijn!

Precies om 1 uur, wordt de tweede lunch opgedischt. Dit bestond gewoonlijk uit eieren, gevogelte, een kleine entrée, groenten, podding en vruchten. Om 5 uur wordt thee gebruikt, maar dit is spoedig afgedaan daar de Keizer thee zonder suiker of melk drinkt en er slechts wat confect of een koekje bij gebruikt.

Het diner menu is alweer tamelijk uit gebreid; er wordt gegeven: soep, visch, rundvleesch, gevogelte en wild, groenten, een meelkostje, koek, vruchten en kaas. Voor ‘mutton’, de lievelingsspijs der Engelschen, voelt de Keizer geen inclinatie, des te meer voor rundvleesch, op verschillende manieren klaargemaakt. Zooals gezegd, is de Keizer zeer gesteld op zoete spijzen en heeft hij een zwak voor familierecepten.

Natuurlijk dat hem de Engelsche nationaal-poddingen (plum en Rolly-polly) in optima forma vóórgedischt worden, terwijl een soort pannekoek, ‘pannequets à la Jeannette’ genaamd, hem bizonder goed smaakte en deze

in de Berlijnsche hofkeuken reeds nàgemaakt werd. Wie weet hoe voortreffelijk den Keizer onze inheemsche ‘flensjes’ zouden smaken, die hier totaal onbekend zijn.

LIANA VAN OOSTERZEE.

Het sterkst
naar het Deensch van Herman Bang.

IV. *(Vervolg van No. 40.)*

‘Wie is dat?’ zeide ik en kromp in elkaar: de arm was zoo koud, 't was of ik door dunne kleeren een ijzeren stang vastgreep.

‘Ik ben het, Crangier,’ klonk het van een paar lippen die zich nauwelijks konden openen.

Ik antwoordde alleen:

‘Het wordt tijd, dat je je aankleedt.’

‘Ja,’ antwoordde de stem, ‘maar ik wilde u alleen even zien.’

‘Nu is het tijd,’ zeide ik en duwde gewoon zijn handen van me af. Was het een behoefte om hem op 't laatste oogenblik te ontloopen, hem van me af te werpen als iets dat me niet aanging en dat me niet *zou* aangaan?

‘Nu is het tijd dat je op jezelf vertrouwt.’

Crangier was in 't donker blijven staan:

‘Ja,’ zeide hij heel zacht.

En hij was weg.

Die man maakt me krankzinnig, zeide ik tegen me zelf. En ik bedwong mijn gelaat weer en groette den man die met het licht bezig was en den machinist en den regisseur. Bij een première heeft niemand ooit een blik in de oogen. Aller oogen zijn niet anders dan ronde, levenlooze glazen bollen.

‘Ja,’ zeide de regisseur, en de hand die hij mij toestak voelde aan als een visch: ‘alles hangt af van Meneer Crangier.’

‘Gelooft u?’ antwoordde ik. Ik kon Crangier dus niet ontloopen en op 't zelfde oogenblik zeide ik tegen me zelf: En nu heb je bovendien den man nog wanhopig gemaakt.

Ik sprak met den decoratieschilder dìe over zijn bergen op het achterscherm praatte. Zij geleken veel op drie suikerbrooden uit Spitsbergen. En met den regisseur, die voortdurend in en uit liep met slingerende armen en eenige onmogelijke meubelen prees, die er uit zagen of ze uit Pategonië afkomstig waren.

‘Niet waar, Meneer - dit intérieur is Noorwegen, werkelijk Noorwegen?’

Ik zeide tegen me zelf:

Je moet eerst en vooral Crangier troosten en vlak voor den directeur (die er op gekleed was om te verschijnen als het publiek hem riep) keerde ik me om en ging naar de gang, waar de kamers van de acteurs op uit kwamen.

‘Ben je daar, Crangier?’ riep ik voor zijn deur.

‘Ja,’ antwoordde hij.

Ik ging naar binnen. Hij zat voor zijn spiegel. Zijn bovenlichaam was naakt. Zijn schouders geleken twee dunne takken.

Ik ging naar hem toe:

‘Wel,’ zeide ik, terwijl ik mijn stem buitengewoon vriendelijk maakte: ‘Hoe gaat 't?’

‘Goed, dank u.’

‘Ben je heel erg bang?’

‘Ja.’

‘Marcel,’ zeide ik. Hoe wist ik dat hij Marcel heette - enfin, ik moet 't wel ergens gehoord hebben.

‘Beste Marcel!’ zeide ik en deed me geweld aan om mijn hand op zijn hoofd te leggen. Zijn haar was heel dun en 't was of 't niet op zijn hoofd groeide, maar alleen vast zat. ‘Nu moet je niet bang meer zijn, vooral niet bang zijn, hoor.’

‘Neen’, fluisterde hij en ik voelde onder mijn hand hoe zijn lichaam schokte juist als een kind, dat op 't punt staat van te huilen.

‘Het ging gisteren immers zoo goed op de algemeene repetitie,’ zeide ik.

‘Ja, dank u,’ fluisterde hij weer.

‘Nu is 't alleen maar een kwestie van moed hebben,’ zeide ik, terwijl ik hem over 't haar bleef strijken en voelde dat hij kalmer werd onder mijn hand.

‘Heb nu maar moed, Marcel,’ zeide ik, terwijl ik in me zelf dacht: Dat is verstandig van je. Je behandelt hem geheel en al als een magnetiseur.

‘Dank u,’ fluisterde hij en hief zijn oogen naar mij op, terwijl ik zijn hoofd los liet.

‘Maar nu moet ik gaan,’ zeide ik en liep naar de deur, toen Crangier zijn hoofd omdraaide.

‘Waar staat u’, vroeg hij met plotseling opengesperde oogen.

‘Achter de eerste coulisse,’ antwoordde ik. ‘Wees nu vooral niet bang.’

Ik sloot de deur en onder 't heengaan dacht ik, nu volkomen gekalmeerd: Ja, ik heb hem als een magnetiseur in mijn macht: Als ik dus maar achter de coulisse blijf staan, zal het zeker gaan. En wat daarna komt, moet dan maar komen zooals 't valt. Wat moet moet. Ik heb de verantwoording voor allen

en moet de verantwoording op mij nemen - ter wille van allen.

En van dat oogenblik *wist* ik, dat ik Crangier vermoorden zou. Door den nood gedwongen hem vermoorden.'

François Carville maakte met zijn handen een beweging over de tafel, die de Scandinaaf opmerkte.

Maar hij vervolgde:

'Zoo was het. Van 't oogenblik, dat ik zijn hoofd onder mijn hand voelde, wist ik dat ik dien man vermoorden zou en ik was mij volkomen bewust, *waarom* ik 't doen *moest.* Zoolang had ik in mijn binnenste, waar alles in de duisternis ontstaat, alles reeds overwogen en er mij vertrouwd mee gemaakt.

Maar gekalmeerd was ik. Ik was nog nooit zoolang mijn twee oogen een ander in het gelaat gezien hebben, zoo kalm geweest.

Toen ik op 't tooneel kwam, was alles in orde. De directeur kwam naar mij toe, terwijl ik rond ging en de laatste orders gaf:

'Het is erg warm van avond,' zeide hij.

'Ja,' antwoordde ik.

Hij liep naar het scherm. Wij hoorden er het gesuis uit de zaal. Een gesuis als dat van den wind tusschen de rotsen...

De directeur keek door het kijkgaatje.

'Dumas is er,' zeide hij.

'En Henri Becque.'

'En Sarah...'

Zijn oogen gleden over de loges.

'En Réjane.'

'Met Portoriche.'

Het klonk alsof hij bij iederen naam ademloos een spijker in een vlag sloeg:

'Dat kan geen kwaad,' antwoordde ik en plotseling trilden mijn beenen, terwijl mijn gelaat kalm bleef.

De directeur keerde zich om.

'Waar staat u van avond?'

'Daar,' antwoordde ik naar de coulissen wijzend.

De directeur lachte:

'Daar kunt u juist Crangier in 't oog houden', zeide hij en vroeg:

'Kan er gebeld worden?'

'Ja...'

De electrische bellen weerklonken. Hannah en Mevrouw Sang kwamen binnen. Mevrouw Sang verzocht mij haar bed in orde te helpen maken.

'Zeker, Mevrouw,' antwoordde ik en schikte de dekens.

Zij ging liggen en vroeg met een stem alsof haar tanden los in haar tandvleesch zaten:

'Lig ik zoo goed?'

'U ligt uitstekend, Mevrouw.'

Zij wierp haar hoofd op 't kussen en zeide:

'Ik ben nog nooit zoo bang geweest.'

'Dat is niet noodig', zeide ik, en op eens liet ik er op volgen - plotseling:

'U moet hier toch niet sterven?'

De Scandinaaf draaide aan de drie ringen van zijn pink en knikte:

‘U moet hier toch niet sterven - die woorden zeide ik en ik had ze volstrekt niet willen zeggen. Ik had dus beslist dat ik, tot welken prijs ook de misdaad begaan zou en ik was al zoover gekomen dat ik mezelf verraden moest en er over praten. Maar 't was of Madame midden uit haar angst ontwaakte in haar bed en zij staarde mij aan, staarde - tot haar gelaat weer van uitdrukking veranderde en zij zeker in zich zelf gedacht had: Zoo, hij is dus eigenlijk nog gekker dan een van ons allen...

‘Praat maar hard,’ zeide ik en de electrische bel klonk voor de tweede maal.

‘Is alles op zijn plaats?’

‘Ja, Meneer.’

Mijn oogen gleden langs de coulissen. Ja, daar stond Crangier, achter de eerste coulisse aan den anderen kant met het hoofd vooruit en de strakke oogen op mij gevestigd. O, kon ik toch maar leven in die oogen *spuiten.*

‘Op.’

Het scherm trilde even en was op, toen iemand mij bij den arm greep. ‘Stil,’ zeide ik en dacht dat het Crangier was. Maar het was de directeur: ‘Ik weet niet waar ik staan zal,’ zeide hij, en ik zag de zweetpareltjes in een krans om zijn wenkbrauwen liggen: ‘Stil,’ herhaalde ik en hij verdween. Op het tooneel was men begonnen te spreken. Ik hoorde en hoorde toch niet - ja, het hoesten in de zaal hoorde ik.

‘Zij hoesten’, zeide de regisseur, zonder dat ik mij bewust was dat ik heen en weer liep.

‘Ze zullen wel gauw ophouden,’ antwoordde ik zonder te weten dat ik weer van plaats veranderd was, naar Crangier toe, terwijl op 't tooneel Mevrouw Sang aan 't woord was.

‘Ze hoesten,’ zeide ik.

‘Hoesten ze?’ antwoordde Crangier en terwijl hij in elkaar kromp en me in 't gezicht staarde, zeide hij: ‘Ja.’ En op 't oogenblik dat hij 't gezegd had, zeide ik tegen me zelf - terwijl ik niets hoorde van 't geen

er op 't tooneel gebeurde: Crangier ziet uit zijn oogen als een krankzinnige.

De gedachten ontglijden hem. Hij ziet uit zijn oogen als een krankzinnige.

Op eens hoorde ik de stem van den regisseur achter mij - ademloos:

'Luister - 't is stil geworden in de zaal.'

En op eens hoorde ik de stilte van de zaal, hoorde ook dat Sang op 't tooneel was en sprak, zooals hij spreken moest en dat de zaal stil was - terwijl ik met mijn vlakke hand en uitgespreide vingers over Crangier's rug bleef strijken (nu werd ik mij bewust, dat ik dit reeds lang gedaan had) over zijn ruggegraat. Een duim breed van zijn ruggegraat af.

'Luister - 't is stil.'

Het was de directeur, die sprak.

'Ja, ze zijn stil,' herhaalde de regisseur en vlak bij elkaar staande zagen de twee heeren er uit of hun gelaat het luisteren van het publiek opzoog.

Hannah kwam naar buiten om de kinderen te halen.

'Nu is 't uw beurt, Crangier,' zeide de directeur.

'Ja,' antwoordde Crangier, terwijl mijn hand haastig over zijn hoofd gleed.

Op 't tooneel bleef men spreken, in de zaal bleef men ingespannen luisteren. Sang ging weg en Hannah kwam terug.

'Gauw, gauw', riep ik haar na, terwijl 't applaus weerklonk.

'Nu, nu.'

Ik had Crangier bij zijn pols gegrepen, zoo vast als men iemand die men wurgen wil bij de keel grijpt.

'Nu, nu.'

'Ja, ja,' antwoordde hij en zijn oogen leefden.

'Fluister 't me in.'

'Ja,' antwoordde ik, terwijl ik hem losliet en hem in 't oor fluisterde: 'Moeder, moeder,' wat zijn eerste woorden waren.

'Dank u, dank u.'

'Nu.'

'Storm naar binnen - en let op den drempel.'

Hij was op het tooneel en had zijn 'Moeder, moeder,' geroepen.

'Goed', antwoordde ik en viel achterover tegen den paal waartegen ik leunde.

'Het was goed,' zeiden de directeur en de regisseur beiden tegelijk - de twee machinisten waren plotseling geheel naar voren gekomen, vlak bij de coulissen, zoodat men ze in de zaal moest kunnen zien.

Maar plotseling drong ik me tusschen hen in - naar voren.

'Hoe, sprak hij - hoe klonk zijn stem?'

'Hoe klonk 't toch?'

'Goed - goed - als een grammofoon...'

Allen waren blijven staan, de machinisten ook, allen luisterden.

'Hoe spreekt Crangier,' fluisterde de directeur. Toen keerde ik mij om en zeide luid, terwijl ik een gevoel had alsof mijn eigen wervelkolom in mijn nek trilde:

'Hij spreekt volkomen zooals 't hoort,' zeide ik.

'Ja, bijna,' antwoordde de directeur, die zoo vaal-wit geworden was als een stuk aardewerk.

Ik verroerde mij niet.

'Ga weg, zoodat hij mij zien kan,' zeide ik.

Crangier was van het bed van zijn moeder opgestaan.... terwijl een geruisch, of liever iets minder dan een geruisch, meer een geluid alsof men ging verzitten uit de zaal weerklonk.

'Ga weg,' herhaalde ik.

Nu had Crangier zich omgekeerd - nu keek hij naar me - naar de plaats waar ik stond - en sprak goed. Maar de oogen, de oogen... die kon ik dus niet in bedwang houden.

En ik zeide tegen me zelf dat ik moest trachten macht over zijn oogen te krijgen.

En terwijl ik mijn geheelen wil en al mijn zenuwkracht in mijn uitgespreide handen legde, strekte ik mijn armen en bewoog mijn handen op en neer, terwijl ik Crangier in het gelaat staarde en ik over mijn geheele lichaam beefde.

De regisseur was niet heengegaan. Hij stond achter me, alsof hij me begluren wilde. En dat wilde hij ook - ik ben overtuigd dat hij en Bratt wisten wat er gebeurde en wat ik met Crangier van plan was.

Op eens zeide de regisseur:

'U vermoordt dien man. Maar het gaat.'

'Ik moet - ik moet,' zeide ik tegen mezelf, met mijn oogen in die van Crangier, die sprak, zooals hij moest terwijl 't weer stil in de zaal geworden was - stil, heel stil - tot 't applaus weerklonk.... Het tooneel was uit en Sang was naar de kerk. De berg moest instorten. De berg was namelijk een kolossale persienne, die tusschen de coulissen met een hevig geweld in elkaar zou vallen. De geheele acte hing van de

persienne af - waar ik heen liep. Ik moest Crangier ook een wenk geven als hij schreeuwen moest - hij zou op de brug waar hij stond zijn 'Vader - vader!' schreeuwen... eerst angstig, dan wanhopend en ten slotte jubelend. Ik verliet mijn plaats. De persienne zakte in elkaar. Toen wenkte ik en Crangier gilde....

Het lukte. Als een stormwind vloog Crangier me voorbij, het tooneel op en gilde weer zijn:

'Vader, vader!'

Ik luisterde, luisterde weer: een grammofoon-geluid - een grammofoon. En in minder dan geen tijd, stond ik weer achter de coulissen en zag Crangier met opgeheven armen... spijkers slaan in den muur achter het bed van zijn moeder.'

De Scandinaaf lachte, kort en gehaast:

'Maar de persienne had ons gered en het publiek applaudisseerde en riep bravo - het klonk als een woeste orkaan...

(*Wordt vervolgd).*

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. J. de V.-B. - 'Eenigen tijd geleden' zondt U mij drie vertaalde stukjes ter inzage. Aldus luidt Uw onduidelijke mededeeling aan mij, op een briefkaart waarop U mijn naam nog niet eens zonder fout weet te spellen. -

In antwoord op Uw verzoek, deel ik U mede, dat U omtrent het lot dier stukjes reeds lang geleden zijt beantwoord in de Lelie. Wees zoo goed *of* die te lezen, of, als U dat niet de moeite waard is, mij niet lastig te vallen, éérst met Uw pennevruchten, en daarna met Uw briefkaarten. Indien men geweigerde bijdragen

bijtijds terugvraagt na de weigering, kan men ze terug ontvangen, mits men de postzegels insluit tot dat doel. Zooveel beleefdheid schijnt U niet te zijn ingevallen. In Uw geval is het voor terugzending echter reeds veel te laat.

Lotos. - Ik zal er aan denken de geweigerde bijdragen niet te verscheuren, maar ik geloof niet, dat ik op dit oogenblik iets van U in mijn bezit heb, dat ik weigerde. Wat terugzending aangaat, ik zal ze U eventueel zenden, en U zendt mij dan later maar eens het bedrag aan port in hollandsche postzegels. - Met alle genoegen wil ik die vlinder-zakdoekjes voor U in Nice koopen, als Uw kennis U het juiste adres wil opgeven. Maar ‘een winkel die zomers is in Interlaken en 's winters in Nice’ zegt te weinig, zooals U wel zult begrijpen, wanneer U bedenkt, dat Interlaken wemelt van juist *zulke* winkels met Zwitsersch borduursel als specialiteit, en Nice een groote stad is, waar de straten met magnifique winkels zich aan elkaar reien. Dus, daar op goed geluk gaan zoeken naar die zakdoekjes is ondoenlijk. Het is zoo dicht bij, dat ik de bootschap met alle genoegen wil doen, als ik het adres heb. - Het zal mevrouw de Graaff van Capelle genoegen doen, dat die Vrouwenbond, door haar vertaald, zoo in Uw smaak viel. *Mij* verwondert het niets, dat zoovelen Uwer collega's zenuwziek zijn; de vrouw, in het algemeen gesproken, *is* niet geschikt voor hoofdwerk op den duur. Het wreekt zich bijna altijd ten slotte aan haar, wanneer zij haar natuur moet forceeren.

Eene Moeder I. - Lieve mevrouw, ik antwoord U omgaand, om U te zeggen, dat die teleurstelling U niet moet hinderen. U moet bedenken, dat alles waar wel iets *in* zit, daarom toch nog niet dadelijk geschikt is tot den druk. In der tijd gaf ik U de redenen op van de weigering, en die hebben immers niets te maken met den *inhoud.* Ik zal U een en ander terugzenden. Het lange stuk is zóó lang, dat U een beetje geduld moet hebben voor ik U mijn oordeel erover kan zeggen, want ik heb al zoo veel manuscripten te lezen. Er iets bij schrijven, als ik U een en ander terugzend, kan ik niet, omdat dit niet is geoorloofd. Indien ik dat deed, zou het pakket als brief moeten gaan, en dat komt zeer duur. Nu zend ik het als papiers d'affaire. - De bewuste dame ken ik niet, wel weet ik, dat die andere, bij wie zij is, hier woont. - Ja, dat is dikwijls het geval, dat zulke menschen zoo vreeselijk hard oordeelen over anderen. Als zij den bijbel lezen, zullen zij toch moeten erkennen, dat dit niet bepaald is overeenkomstig de leer van Jezus Christus en diens waarschuwing: Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt. - Hartelijke groeten, en zendt U gerust eens iets anders; laat deze keer U niet afschrikken. Mijn oordeel volgt dan nog over dat eene lange stuk in een latere correspondentie.

Suze. - Uw standpunt is tegenovergesteld aan dat van Vita. Het doet mij genoegen dat gij-ook Uwe meening hebt gezegd. Wrijving van gedachten is het beste en het eerlijkste. Ik vind het heel aardig van U mij zoo over U-zelve te schrijven en.. - ik vind dat schrijven meteen een bewijs, dat gij U-zelve *niet* kent, wanneer gij U rangschikt onder de ‘potdichten.’ Zeker, dat is niet mijn genre. Maar een *wezenlijk* ‘potdichte’ had mij niet geschreven zoo vertrouwelijk en hartelijk als gij het deedt - al is het dan ook na vier jaren wachten. Ja zeker, dat geloof ik-óók dat het gemis van een zonnige jeugd inwerkt op heel ons later leven. De moeders die zooveel schrijven en redeneeren over ‘opvoeding’, terwijl ze ondertusschen aldoor buitenshuis zijn, daarover vergaderende en speechende, maken mij dan ook altijd woedend inwendig, om het ongelijk dat zij daarin hun kinderen aandoen, die ondertusschen bij bonnes

en kindermeiden zitten opgesloten. In den Haag loopt ook zoo'n nuttigheids-exemplaar rond, met een heelen troep kleine kinderen, en een man wiens drukke betrekking hem - hoe hij zelf ook denken moge over zijn gezin - in elk geval dwingt een groot gedeelte van zijn tijd aan anderen te geven. Het wezen, in plaats van dus dubbel véél voor hare kinderen te zijn, is presidente van allerlei 'nuttigs', en kavelt over onzedelijkheid, en reformkleeding, en alles wat ze maar tegenkomt van dien aard, om de aandacht te trekken.

De omstandigheden buiten onze macht maken reeds zoo menigmaal de jeugd zorgenvol en drukkend; daarom kan het mij zoo ergeren, dat de hedendaagsche ouders zoo dikwijls hun eigen gang gaan en zoo weinig *doen* om hunne kinderen in dieperen zin een gelukkige herinnering mede te geven aan het ouderlijk huis. - Zie, wat gij schrijft over de *kracht,* die het geloof U gegeven heeft, bevestigt

weer zoo volkomen wat ik altijd beweer dienaangaande. Maar dat neemt niet weg, dat ik U diep beklaag over Uw gezondheid, die U dwingt tot zulk een afzondering. Neen, gij behoeft U noch te verontschuldigen dat gij mij dat alles vertelt, noch te vragen of gij mij nog eens moogt schrijven. Zulke brieven als de Uwe zijn mij immers zoo welkom, want zij bevestigen den band tusschen mij en de lezers van mijn werk. Ik wil met alle genoegen het artikeltje opnemen over Om de Oude Wereldzee van Dr. Kuijper, ook al is die leider mij als zoodanig niet sympathiek. Overigens hebt gij groot gelijk waar gij schrijft: *Vindt U hem niet een man van beteekenis*? Zonder eenigen twijfel is hij dat. Ook geloof ik met U, dat er zeer zeker afgevaardigden en menschen zijn die het niet *alleen* te doen is om eigen eer. Maar als zij eenmaal zijn in de politiek, als leider ten minste, dan moeten ze méé met hunne partij, met de belangen en de voorschriften daarvan, en dan komen zij, met of tegen hun zin, steeds meer en meer in het politieke *geknoei.* Overigens heb ik-zelf onder mijn eigen familie een leider voor wien ik groote hoogachting heb, al ben ik het niet met hem eens in alles, zoodat gij mij eenigzins eenzijdig hebt begrepen in dat opzicht.

Met de beide mij toegezonden artikelen handelde ik volgens Uw wensch. Dat wij in zake dierenliefde het zoo eens zijn, doet mij ook zooveel genoegen, want in menschen die de dieren liefhebben voel ik altijd geestverwanten.

B.W. van de K. - Zoo gij over Menton mocht denken - wilde ik U zeggen dat ik hier bij toeval (door onze honden) een dame leerde kennen, die haar geld heeft verloren, en nu sinds een jaar een pension houdt; omdat zij nog zeer mooi is ingericht door haar vroegeren rijkdom, verzocht zij ons haar woning te willen bezichtigen en haar te recommandeeren. Zij liet ons een allerliefste kamer zien à 10 francs per dag, alles inbegrepen. De gemeenschappelijke eetkamer, en salon, en de duurdere slaapkamers ook, waren alle allerliefst en frisch. Zij is een Engelsche, spreekt verschillende talen, en maakt een aangenamen indruk; van terzijde hoor ik, dat zij inderdaad is te recommandeeren. Ik zou denken, dat zij, na het einde van het seizoen en voor een familie als de Uwe, zeer zeker nog verminderde prijzen zou vaststellen, en mocht gij er over denken, wil ik met genoegen dat voor U informeeren, en ook haar adres U opgeven. Zeker zou de poes dáár met groote liefde worden ontvangen, want zij is een groote dierenvriendin en heeft zelve een heel klein lief hondje, terwijl er vermoedelijk in Mei geen mede-bewoners met U zouden zijn.*)

L.S. - Als T. acht heeft gezonden, hebben ze er op de grenzen eentje gesnoept, want slechts zeven kwamen aan!!! Dat schijnt op de grenzen met zulke lekkernijen meer te gebeuren! Zij zijn overheerlijk. - Het wordt hier nu al stiller; heel wat wintergasten verdwijnen. En toch begint nu juist de mooiste tijd! - Het is zoo jammer dat ik niet mag klimmen, daardoor ben ik van zooveel wandelingen uitgesloten. We hadden hier indertijd ook zulke lieve villa's kunnen huren. indien het hooge aantal steenen trappen niet telkens een bezwaar ware geweest. In het bijzonder was er eene, die precies even duur was als onze tegenwoordige woning, een allerliefst gelegen villa'tje met verscheiden keurig gemeubelde kamers, en grooten tuin, en in het centrum gelegen. Maar zij lag in de hoogte, zoodat er een heel hooge steenen trap heenvoerde, dien ik altijd had moeten beklimmen natuurlijk. Dientengevolge was huren uitgesloten. Onze woning hier heet wel villa, maar is niet meer dan een appartement. We hadden

*) Zie s.v.p. Nagekomen correspondentie.

door die hart-questie een zeer beperkte keuze, daar bijna alles hier in de hoogte ligt. Maar we zijn toch wèl tevreden, want alles is netjes en frisch, en in het Zuiden zegt dat al véél; hartelijke groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

B. W. van de K. - Een hollandsche correspondent van mij uit Nice heeft mijn correspondentie aan U gevolgd, en vraagt mij U zijn bemiddeling aan te bieden als tusschenpersoon, te meer daar hij met een andere hollandsche dame, (hij-zelf is ook getrouwd), in onderhandeling is om U een appartement geheel of gedeeltelijk aan te bieden. In elk geval zal ik Uw adres in Geneve hem opgeven, en hem vragen U een boekje, in den geest van het door U bedoelde, (ik ontving zoo juist uw brief), toe te zenden. Ik heb gisteren middag dadelijk geinformeerd naar zoo iets bij *Cook*, maar hij beweert dat, wat Menton betreft, zulk een boekje niet bestaat. Intusschen zal ik heden nog elders informeeren, en zien wat de boekwinkels opleveren. Een bureau voor vreemdelingen-verkeer is hier niet. In die dingen is Zwitserland ver vooruit op andere landen.

De 'vragen' in Uw brief beantwoord ik in het volgend nommer, omdat ik dit ongecorrigeerd in de proef inlasch, op het laatste oogenblik.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

'*Ongecorrigeerd geplaatst.*'

Errata.

In de **Gedachtenwisseling** aan **Lynceus,** door Mevr: H. VAN ROGGEN-BLOMHERT staat op pag. 649, 1ste kolom onderaan: Coffens moet zijn: **Coppens.**

2de kolom: Tusschen B. v.d. Br. moest staan Bartels 'naar aanleiding van etc. te Malden in plaats van Molden.

2de kolom 15de regel van onderaan: tegenover **alles** wat het stempel 'Rome' draagt.

Op pag. 650, 1ste kolom staat: Demiffle inplaats van **Denifle.**

Bericht.

De **rubriek-toilet** en de antwoorden aan mevrouw **Marij** en mevrouw **S** komen een week later wegens **uitstedigheid der redactrice-toilet,** dus in het hieraan volgende nommer.

RED.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Ter overname aangeboden 7-Anker-Steenbouw-doozen van Richter N°s. 2 tot en met 12 A. Weinig gebruikt; gekost hebbende *f* 21,50; voor *f* **12.50.** Adres bekend bij den heer L.J. VEEN te *Amsterdam.* (430)

22 April 1908.
21ste Jaargang.
No. 43.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Richard Wagner.
1813-1883.

I.
Zijn leven.

‘Ich empörte mich aus Liebe, nicht aus Neid und Aerger, und so ward ich Künstler.’
‘Ich bin in allem, was ich thue und sinne nur Künstler, einzig und allein Künstler.’

Vijf en twintig jaren zijn heengegaan sedert de groote meester kalm ontsliep, maar krachtig heeft zijn geest voortgeleefd en zal hij blijven voortleven al die honderden van jaren onder ons vóór zal zijn bereikt het ideaal dat in zijn leven steeds hem voor oogen heeft gezweefd, dat hem kracht heeft gegeven, en gaf aan hem de inspiratie tot het scheppen van zijn onvergankelijke meesterwerken. In zijn leven slecht - of niet begrepen, heeft men eerst na zijn dood den machtigen omvang van zijn talent volkomen gevoeld. Het is het lot van elken waren kunstenaar, of beter: het kán niet anders dan dat een kunstenaar, die waarlijk kunstenaar is, begrepen wordt en gewaardeerd door latere geslachten. Immers, zijn kunstenaarsweg ziet vóóruit, ziet de dingen die komen zullen na tientallen van jaren, en die dingen zullen mooie en grootscher zijn dan die van den tijd waarin hij leeft, en die de gewone mensch enkel

waarneemt. De kunstenaar is bewust gevoelend mensch, en wat hij ziet en vóórgevoelt, dat wil hij geven aan de menschen om hem heen, maar die menschen, kortzichtig als zij zijn, zullen hem niet begrijpen.

Richard Wagner heeft gezien geen tiental jaren vóór zich, geen vijftigtal van jaren, maar eeuwen die nog komen zullen, heeft zijn geest reeds doorloopen en hij heeft gezien en gevoeld hoe in die eeuwen het leven der menschen zou verloopen, hij is zich bewust geworden van het ware doel van het leven en had in zijn geest reeds afgeloopen den weg die voerde naar de volmaking er van. En het was de liefde voor de menschen, waarvan hij wist dat zij leden, dat hij hen ook wilde brengen op dien weg en aangeven de richting die voerde naar dat heilige doel. En van lieverlede is in onzen geest dat heilig, heerlijk streven zich bewust geworden, en hebben wij leeren begrijpen zijn wil die hij in zijn werken ons openbaarde. En aan ons is het om ons hartebloed te geven aan die heerlijke zaak, om die honderden van jaren te verkorten, om sneller voort te gaan op dien weg, waar hij onze eerste stappen leidde. Het is niet voldoende te hooren en trachten te begrijpen zijn werken, die ons voorgezet worden in een rijk ingerichte operazaal; zijn geest zweeft niet enkel in die enge ruimte, maar zweeft door heel ons leven, rust op de geheele menschheid die hij wil oprichten en wil volmaken door zijn kunst. Ook de politici stellen zich de taak het de menschen in hun bestaan beter te maken en het bestaan gemakkelijker en mooier, maar zij bekommeren zich enkel om de werkelijkheid, die zij verbeteren willen, dat doet de kunstenaar ook, maar zijn werkelijkheid is van een hoogere orde. Men moet niet enkel lezen en bestudeeren de denkbeelden van een Ferd, Lasalle, of van een A. Comte of van een Karl Marx, maar zeer zeker komt even goed - zoo niet meer - daarvoor in aanmerking, de ‘politieke denkbeelden’ van een Richard Wagner. Zijn denkbeelden zijn machtig en al-omvattend en om zijn geest te kunnen volgen en zijn ideeën te kunnen doorgronden, is het eene noodzakelijkheid het leven te kennen van den grooten Meester. In korte trekken wil ik dan ook even zijn leven hier weergeven, dat nauw ook samenhangt met zijn werken.

Richard Wagner werd den 22sten Mei 1813 te Leipzig geboren. Zijn leven kan verdeeld worden in twee groote perioden, een eerste levensperiode van 1813 tot 1849, en de tweede van 1849 tot zijn dood in 1883.

Wanneer men door en door het leven van den grooten kunstenaar kent, dan doet het pijnlijk aan te zien hoe bijna héél zijn leven was een lange strijd, één moeilijk pogen om de kunst op te richten en haar weer te brengen op den hoogen troon, een strijd ook tegen vooroordeel en miskenning, en enkel zijn laatste levensjaren waren een rust en kalmte, die hij heel zijn veel bewogen leven had moeten ontberen. Maar ondanks allen strijd heeft zijn genie voortgewoekerd en gegeven de heerlijkste scheppingen die blijvend zijn. En dat maakt hem nog grooter in onze oogen, maakt zijn genie nog machtiger. Ik denk aan de woorden die Multatuli eens zoo treffend neerschreef:

> ‘En hooge gloed van geestdrift wordt gedoofd,
> Waar 't leven slechts één strijd is met het lage,
> En uitstel van bezwijking-hoogste prijs.’

En hoe Richard Wagner in zijn leven zeker een zwaren strijd streed tegen zooveel laags, maar hoe ondanks dat alles de plant van zijn genie steeds hooger en mooier is opgegroeid. Zijn eerste twingtig levensjaren bracht hij door, afwisselend in zijn

geboortestad Leipzig, en in Dresden. Het is het tijdperk zijner jeugd, waarin kunstenaarstalent zich reeds doet kennen en bij zijn eerste voortbrengselen geeft op dichterlijk- en muzikaal gebied. Zijn vader, Friedrich Wagner, was kort na de geboorte van den jongen Richard, (22. Nov. 1813.), gestorven en zijn moeder hertrouwde met Ludwig Geyer, een uitstekend tooneelspeler. Reeds zijn vader had een zekeren hartstocht voor het theater, en die 'Wagnersche drang' was op hem en op zijn broer en zusters overgegaan. Zijn broeder Albert, (geboren in 1799.), had zijn medische studies vaarwel gezegd en was zanger en tooneelspeler geworden. Zijn drie zusters, Rosalie, Louise en Klara (geb. resp. in: 1803 '05 en '07.), waren ook aan het tooneel verbonden. En het sterkst misschien van allen, deed die hartstocht voor het tooneel zich in den jongen Richard gevoelen. Als knaap van acht jaren reeds ging hij met zijn tweeden vader mede naar den schouwburg. Men kan haast wel zeggen dat hij van af zijn geboorte, kunstenaar was, dat hij als kind de kunst reeds lief had; en gevoelde als het ware dat daarin lag de ware kracht voor het leven. Van den aanvang af was hij dichter in woorden en tonen. Toen hij twintig jaar geworden was, begon in Januari '33, zijn eerste zwerfperiode.

Het was de intrede in de wereld, in het openbare leven. Hij was kapelmeester aan verschillende kleinere provincietheaters, achtereenvolgens te Würzberg, Magdeburg, Königsberg en Riga. Aan den stedelijken schouwburg te Würzberg was zijn broeder Albert verbonden, en daar kwam tot stand zijn eerste werk: 'Die Feeën.' In deze periode was het dat hij zag en ondervond de fouten en gebreken van het Duitsche theater, was het ook dat hij leerde de practische theatertechniek. In 1839 ging hij naar het buitenland, en vestigde zich tot '42 in Parijs, welk verblijf een vergeefsch pogen was om in de wereldstad door te dringen.

In deze jaren leerde de jonge kunstenaar zijn eerste lijden dragen, hier aanschouwde hij het zwarte spook van geldnood en miskenning. Het waren jaren vol tegenspoed en minachtig. Toen heeft hij gevoeld de hulp van zijn jonge vrouw, Wilhelmine, die zich krachtig toonde in die dagen, hoewel later bleek dat zij weinig sympathie gevoelde voor de kunst en voor de persoon van Wagner. Hij geraakte in de vroolijke gezelschappen van jonge artiesten, van den schilder Ernst Kietz, van Anders, waarvan de omgang toch ook van goeden invloed op hem was. Zijn verblijf in Parijs is in zijn leven geweest een crisis. Hij was zich bewust geworden van het eigenlijke wezen der kunst, hij had verwerkt zijn indrukken die hij in zoo'n groote getale had ontvangen, en in zijn jonge kunstenaarsziel had hij gevoeld een heftigen drang tot uiten, om te geven aan de menschheid zijn ideeën, zijn heilige kunst, om door de kunst het leven lichter en schooner te geven aan de menschen, die nu leden, omdat de kunst was ontaard en verbasterd. En bovenal de Duitsche kunst, want vóór alles was hij Duitscher, en zijn volk wilde hij geven zijn kunst en hen oprichten en dat *wilde* hij bereiken, vertrouwende op den duitschen geest. Hoe heerlijk, goddelijk dat doel was, maar hoe zwaar en moeielijk de strijd! In zijn hoedanigheid van kapelmeester had hij in Duitschland gezien hoe erbarmelijk de duitsche theaters waren en was hij naar Parijs gegaan - toen *het* middelpunt der Kunst - ook daar niets, God dat was de moderne kunst! Een wanhoopskreet ging van hem uit, die snerpend moest gillen door de wereld. Revolutie wilde hij en moest er komen - revolutie op kunstgebied. En hij zou het vuur der revolutie ontsteken, hij zou aangeven het nieuwe bestaan, zou afbakenen den nieuwen weg, dien men gaan moest. Zooals hij zeide: 'Ich betrat ein neuer Bahn; die der Revolution gegen die künstlerische Oeffentlichkeit der Gegenwart'.

In 1848 brak de revolutie in de verschillende landen uit, ongeveer dus acht jaar nadat Richard Wagner 'revolutionair' geworden was. Hij ondervond toen hoe de sociale 'Oeffentlichkeiten', die der kunst bedwingen. De revolutie van '48 sleepte hem mee: 'Ich empörte mich aus Liebe, nicht aus Neid und Aerger.' Gedurende zijn verblijf in Parijs was hij ook bewust zich geworden van de waarheid - en dit idée ligt ten grondslag van geheel zijn streven, en van al zijne werken - dat de muziek en de dichtkunst één kunst zijn, ze zijn niet van elkander te scheiden: tonen en woorden, en voor hem bestond voor het laatste ook enkel de *Duitsche* taal. In April '42 verliet hij Parijs en vestigde zich te Dresden, waar hij kapelmeester werd.

Daar had - dus in zijn dertigste levensjaar - zijn eerste opera-opvoering plaats, die een reusachtig succes voor hem was. Hier gelden ook de woorden van Byron: 'I awoke one morning and found myself famous.' In één slag was R. Wagner bekend geworden. Maar toen ook brak de tijd van nood en zorgen en miskenning eerst goed aan. Men beschuldigde hem van egoïsme, wijl hij alles opofferde voor *zijn* zaak. Men vergat echter, dat het niet *zijn* zaak was, maar die der heilige kunst en der gansche

menschheid. Alle roem verwierp hij: ‘Wij leven niet in een tijd dat roem, vreugde en eer geven kan’ schreef hij aan Liszt. In dien tijd komt in hem een innig verlangen naar ware liefde, waarnaar hij snakt - ‘wie der Hirsch nach frischem Wasser.’ In Mei 1849 brak te Dresden de Mei-opstand uit, en werd hij - natuurlijk ten onrechte - beschuldigd, het oude operagebouw in brand gestoken te hebben. Maar toen ook onder alle nood en zorgen en miskenning en levensstrijd ontstonden als uit eene andere wereld, onsterfelijke meesterwerken als: Tannhäuser, en Lohengrin, de eerste schets der Meistersinger: dat is het ware genie, zoo is *zijn* leven.

In 1849 werd de groote kunstenaar uit zijn vaderland verbannen en ging hij in den zomer van '49 naar Zürich toe. Tot den herfst van 1859, bleef Zwitserland zijn woonplaats, waar hij leefde in stille teruggetrokkenheid, om zich geheel te geven aan zijn scheppenden arbeid. Hij was nu ten

volle bewust, *man* geworden en in dien tijd ontstonden ook zijn eerste geschriften over kunst (Oper und Drama, enz). Zijn verblijf in Zwitserland werd afgebroken door een verblijf van drie maanden te Londen, waar hij - door geldnood gedwongen - de leiding van het philharmonisch orkest op zich nam. In '59 begint zijn tweede zwerf-periode, en leidt hij de opvoering zijner werken in Parijs, Weenen en München, want door nood gedwongen, had hij zich verplicht gezien zich weer te verbinden aan het moderne tooneel. Maar overal werden zijn stukken onvolmaakt opgevoerd en in '59 roept hij ook vertwijfeld uit: 'Kunst, Kunst, bis zum Ertrinken und Weltvergessen könnte mir nur einzig helfen.' Maar juist die wereld, die hij zou willen vergeten, moest zijn het middel om zijn Goddelijke kunst te scheppen. Juist zijn heerlijke werken moesten worden gemaakt tot 'koopwaar', daartoe door geldnood gedwongen, en het publiek kreeg daardoor een volkomen valsche voorstelling van zijn kunst en kunstideaal. In Parijs hadden in '62 Tannhäuseropvoeringen plaats. Een verwoede kritiek was tegen hem. In Weenen werd hij het slachtoffer van de intrigues van verschillende opera-directeuren, engagementen werden verbroken: het was één jammertijd!: In München werd het laatste bedrijf gespeeld van de tragedie: Parijs - Weenen - München. Door alles werd het genie miskend: door de adel, het hof, de pers, het plebs. Het bouwen van een: 'Festspielhaus' en een muziekschool, in den geest van Wagner, werd niet doorgezet. Toen schreef hij eens neer, de woorden, waarin een zelfde gedachte ligt als in de bovenaangehaalde woorden van Multatuli:

> 'dasz
> Mir die triste Leuchte, die ich hasse
> Mir die Lampe der Vernunft erblasse'.

Koning Ludwig II gaf toen aan Richard Wagner de materieele kracht om zijn kunstideaal, zij het dan niet te verwezenlijken, dan toch om de bedoeling er van te kunnen openbaren. Dezen koning danken wij ook dat Wagner zijn 'Nibelungenring', zijn 'Meistersinger', zijn 'Parsifal', kon voleindigen en dat zij konden worden opgevoerd. Ludwig II had reeds, bij de eerste uitingen van het machtige talent, zich sterk tot den jongen kunstenaar aangetrokken gevoeld, had zijn werken grondig ingestudeerd en had getracht zijn ideeën zich eigen te maken. De jonge koning, één der weinigen, had daarin niet gevonden het demokratische, vooruitstrevende element, dat zoovele anderen er in hadden gezocht, maar had gevoeld het hooge ideaal dat den kunstenaar voor oogen zweefde.

Nu breken gelukkige jaren - de gelukkigste van zijn leven - aan. Hij scheidde zich volkomen van de wereld af en ging wonen in Triebchen, bij Luzern. In '66 was zijn eerste vrouw gestorven, die hem weinig liefde gegeven had. Aan Liszt schreef hij eens: 'Ach, liebster, liebster, einzigster Franz! Gieb mir ein Herz, einen Geist, ein weibliches Gemüt in dasz ich mich ganz untertauchen könnte, dasz mich ganz fasste, wie wenig würde ich dann nötig haben von dieser Welt!' Cosima Liszt werd zijn tweede vrouw, die hem een zoon schonk, Siegfried. ('er giebt mir ein neues, langes Leben, das endlich einen Sinn gefunden hat'.) Met haar genoot hij de gelukkigste jaren, tot aan het voorjaar van '72, toen de oorlog een einde maakte aan deze gelukkige levensperiode.

Den 22sten Mei 1872 werd de eerste steen gelegd voor het 'Festspielhaus', te Bayreuth, dat, het middelpunt van het groote duitsche rijk, ook het middelpunt werd voor Wagner's kunst. Zijn eigen woning stond naast het eenvoudige gebouw, en

droeg den naam: ‘Wahnfried,’ (‘wo sein Wähnen Friede fand’). Daar ook is de groote kunstenaar begraven. Zijn laatste levensjaren gaven hem eindelijk de rust na zijn veel bewogen leven.

Den 13^{den} Februari 1883 sloot de groote meester voor goed de oogen. Het is moeielijk in woorden weer te geven den indruk die zijn geheele wezen op ons maakt; een ieder zal gevoelen den machtigen omvang van het genie. Zijn geest zal niet sterven, zal nooit sterven, maar zal leven onder ons en blijven leven onder ons zoolang er een kunst en een leven bestaat.

Een volgend artikel wil ik wijden aan: Richard Wagner: Kunst en Politiek.

JOHAN KONING.

Boekbeschouwing.

II.

Tolstoi's Leven. (Zijn persoonlijke herinneringen, brieven en aanteekeningen. 1828-1863) bewerkt door P. Biroekoff, geautoriseerde vertaling naar het Russische handschrift, door **Emma B. van der Wijk** (uitgevers P.N. van Kampen en Zoon, Amsterdam.)

Wat bracht P. Biroekoff tot stand -, was

de tweede vraag, die ik in mijn vorig artikel stelde. En daarop kan men, alles saamgenomen, met nadruk antwoorden: Een hóógst lezenswaardig, boeiend geheel, dat menigen kijk geeft op den persoon en het leven van Tolstoi, juist omdat hijzelf de hand heeft gehad in deze levensbeschrijving. Want, wat daarin vóór alles treft, dat is zijn gróóte oprechtheid, zijn éérlijk-trachten-te-zijn voor zich zelf, zonder zich ook maar eenigzins in een mooi daglicht te willen stellen. Neem b.v. de zeker alles behalve vleiende ontleding van eigen- ik, dien wij van zijn eigen hand ontmoeten op bladzijde 219.

'*Bescheidenheid bezit ik niet! Ziedaar mijn groot gebrek. Wat ben ik eigenlijk? Een van de vier zoons van een gepensionneerd luitenant-kolonel, die, op zeventienjarigen leeftijd ouderloos geworden, onder voogdijschap van vrouwen en vreemden kwam, die geen wereldsche en geen wetenschappelijke opleiding ontving, en, ten speelbal van zijn zeventien jaren, de wereld inging. Iemand zonder groot fortuin, zonder eenige maatschappelijke positie, en voornamelijk, zonder beginselen; die al zijn zaken in de war stuurde en de beste jaren zijns levens doelloos en zonder genot doorbracht - - - Iemand zonder protectie, zonder practischen aanleg, zonder wereldkennis, zonder kennis van den dienst... maar met een kolossale eigenliefde.. Ja, zoo is mijn maatschappelijke toestand. Laat ons nu eens zien, hoe mijn persoon is.*

Ik ben leelijk, onhandig, onzindelijk, en zonder maatschappelijke vormen. Ik ben prikkelbaar, lastig voor anderen, onbescheiden, onverdraagzaam, en schuchter als een kind.

Bijna ben ik een droomer. Wat ik weet, heb ik slordig geleerd, op eigen houtje, in mijn vrijen tijd, zonder verband, zonder zin, en dan nog zoo weinig! Ik ben niet ingetogen, besluiteloos, onbestendig, dom, ijdel, opvliegend evenals alle karakterlooze lieden. Ook heb ik geen moed, leid geen ordelijk leven, en ben zóó traag dat niets doen een bijna onoverwinnelijke gewoonte voor mij geworden is.

- Ik heb verstand, maar nog nooit is mijn verstand grondig in iets beproefd geworden.

Practisch verstand, en verstand van wereldsche dingen of van zaken heb ik niet.

Ik ben oprecht, dat wil zeggen: ik bemin het goede, en heb mij die zucht tot een gewoonte gemaakt. En wijk ik daar somtijds van af, dan ben ik ontevreden over mij-zelf, en keer er met blijdschap toe terug. Maar er is iets waarvan ik meer houd dan het goede - - namelijk de roem. Ik ben zoo eerzuchtig, en aan dien hartstocht is zoo weinig voldaan, dat ik dikwijls meen in staat te zullen zijn om tusschen eerzucht en deugd de éérste te kiezen, indien ik eens voor de keus gesteld werd. Ja ik ben niet bescheiden; vandaar dat ik trotsch op mij-zelf, maar schuchter en verlegen in de wereld ben.' -

Nietwaar, van zelfverblinding en eigenwaan kan men iemand, die zoo over-zichzelf oordeelt in zijn dagboek, zeker niet beschuldigen!? En wèl is deze afwezigheid van ijdelheid, in een man van de beteekenis van Tolstoi, een schitterend bewijs voor mijn reeds dikwijls uitgesproken beweren, dat juist de hoogstaande, wezenlijk begaafde menschen zich het meest bewust blijven van eigen kleinheid en onbeteekenendheid, zich het minst laten blinddoeken door de groote waarde van hunne gaven van geest of gemoed of uiterlijk! Leg neven zulk een karakter-teekening het kinderachtig gewauwel van den volgens eigen getuigenis 'prachtmensch' van Deijssel en diens verwaten-onnoozele mede 'prachtmenschen': Querido, Heyermans, en zoovele

anderen! Ware het nog noodig hun belachelijke zelfingenomenheid aan de kaak te stellen, eene vergelijking van hunne zelf-ophemeling met een bekentenis als deze, door *Tolstoi*-zelf, zou er voldoende toe zijn! Natuurlijk, ik weet wel, dat deze dagboek-bladzijden zijn geschreven in een vroeger tijdperk van zijn leven, maar, dat de thans wereldberoemde grijsaard ze ook nu nog bereidwillig wereldkundig laat maken, bewijst voldoende zijn nederige stemming!

Ditzelfde dagboek, waarin hij zich zelf zoo weinig gespaard heeft, moest óok dienen om het meisje, dat hij tot zijn vrouw wenscht, een éérlijk en onvervalscht beeld te geven van den man, dien zij tot hiertoe zag in het ideale jonge-meisjes-licht van onwetende. - Wij lezen daaromtrent blz. 449:

Nadat hij reeds het ja-woord had ontvangen, gaf hij zijn bruid zijn dagboek, *waarin hij zijn leven bloot legt*, *en waarin geheel naar waarheid al de misstappen*, *in zijn jeugd begaan, zijn vallen en zijn zielestrijd zijn beschreven.*

Het lezen van het dagboek was een zware slag voor het jonge meisje, *dat in haren held het ideaal van deugd had gezien. Haar lijden was groot*, *en haar strijd zóó zwaar, dat er oogenblikken van twijfel kwamen*, *en zij er toe overhelde om alle banden met hem te verbreken. Maar de liefde overwon den twijfel*, *en toen zij na lange*, *slapelooze nachten haar lijden had uitgeweend*, *gaf zij hem het boek terug*, *met een blik*, *waaruit hare vergiffenis en hare sterke*, *reeds gestaalde liefde spraken.*'

Interessant is ook het oordeel van den zelf naar de waarheid, naar een levens-oplossing zoekenden schrijver over zijn mede-auteurs! Hetgeen hij daaromtrent getuigt is treffend van wáárheid, en van juiste opmerkingsgave, en zeer toepasselijk op bijna alle hedendaagsche *vaderlandsche* letterkundigen:

'*De levensbeschouwingen van die personen*, - *mijne collega's letterkundigen*, - *bestonden hierin*, *dat het leven zich in 't algemeen ontwikkelt, dat wij*, *de mannen der gedachte*, *het*

hoofdaandeel in die ontwikkeling hebben, *en dat onder die mannen der gedachte wij*, *belletristen en dichters*, *den meesten invloed hebben. - - Dat geloof in de beteekenis der poëzie en in de ontwikkeling van het leven was een werkelijk geloof*, *en ik was een der priesters ervan! En vrij lang heb ik in dat geloof geleefd, zonder aan de waarheid ervan te twijfelen. De eerste aanleiding tot twijfel was*, *dat ik begon op te merken*, *dat de priesters het niet allen samen ééns waren. Enkelen zeiden: Wij zijn de beste en nuttigste leermeesters; wij leeren wat noodig is*, *en wat anderen leeren is onjuist. Anderen zeiden: Neen, Wij zijn de ware, en gij onderwijst niet juist. - En zij disputeerden*, *twistten*, *scholden*, *bedrogen elkander*, *en misdroegen zich!*'

Indien het hier mijn bedoeling ware over *mij-zelf* te schrijven, ik zou uitroepen: Tolstoi geeft hier, met de meest-vlijmende scherpte en rake kortheid van woorden, de oorzaken aan, waarom ik-voor-mij altijd mij er op heb toegelegd een *eenling* te zijn, eene die zich stelselmatig verre houdt van deze hier zoo juist geschilderde 'priesters op letterkundig gebied,' de meest uitgesproken *humbug*, die er bestààt in deze wereld van *humbug*.

Die lieden walgden mij - schrijft Tolstoi aan het slot van deze beschouwing, - en *ik* ben zoo vrij deze zijne woorden van ganscher harte tot *de mijne* te maken.

Daar het deel van Tolstoi's leven dat tot nog toe maar in druk verscheen, niet verder loopt dan tot 1863, krijgen wij van zijn eigen letterkundigen loopbaan slechts het begin te hooren. Hier en daar treffen zijn uitingen over de literatuur, door hare afwijking van het algemeen-gevelde oordeel. Onlangs gaf het *Soer. Handelsblad* een artikel, uit het Fransch overgenomen, waarin wij zijn zelfstandige en onafhankelijke opinie leeren kennen over Shakespeare.

Van de gevierde George Sand moest hij zóó weinig hooren, dat hij, op een diner te midden harer grootste bijzondere bewonderaars, uitriep, dat de heldinnen harer romans, zoo die in werkelijkheid bestonden, op den schandwagen gebonden en te pronk door de straten van Petersburg geleid moesten worden! - Zijn levensbeschrijver Biroekoff voegt hieraan toe, dat zich in dien tijd zijn meening vormde over de vrouwenquaestie, welke hij later nederlegde in *Anna Karlnine* (naar mijne meening, uit zuiver letterkundig oogpunt, zijn meesterwerk.) Paul de Kock wordt verklaard door Tolstoi voor een Franschen Dickens. Van Dumas, van Victor Hugo, maar bovenal van Rousseau, was hij in zijn jonge jaren een groot vereerder! Komt het misschien dáárdoor, door die vereering voor Rousseau, dat hij zich zoo partijdig verrukt toont door Clarens bij Montreux, waarvan hij schrijft: 'Het is letterlijk onmogelijk om van dit meer en deze oevers te scheiden'. - Zeker, de wonderbare natuur-schoonheid, waarmede gansch Zwitserland is begiftigd, spreekt zich ook uit in de omgeving van het Lac-Leman, en, vooral van de zijde van Montreux en Territet gezien, ligt het dorpje Clarens verrukkelijk in sommige licht-effecten; terwijl de berg-wereld van Les Avants, Caux, daarentegen weer het meest treffend tot haar recht komt, gezien beneden, van Clarens uit! Maar toch, Italië, de Riviera, zelfs het Berner-Oberland, en vooral het Engadin, willen mij persoonlijk moeilijker om van te scheiden voorkomen, dan Fransch-Zwitserland, en de buurt van Genève! Maar, gelijk gezegd, Tolstoi begint deze enthousiaste beschrijving dadelijk met een blijden uitval over zijn nu eindelijk dáár wonen. 'Waar de Julie van Rousseau gewoond heeft', en ik moet eerlijk bekennen, dat het mij eenigzins verbaast deze voortdurende sympathie voor Rousseau, van wien het zeker in de eerste plaats wáár is, dat hij in zijn leven en zijn daden zoo weinig heeft beantwoord aan zijne mooie theorieën;

juist datgene dus, wat Tolstoi zoo zéér veroordeelt in zijn priester-collega's van dienzelfden aard:

'*Toen ik eenmaal aan de waarheid van het geloof eens schrijvers twijfelde*, *begon ik eens de priesters van dat geloof met meer aandacht gade te slaan*, *en overtuigde mij toen*, *dat bijna allen*, - *de schrijvers - onzedelijke lieden waren*, *voor het méerendeel slecht*, *en met een nietswaardig karakter. Die lieden walgden mij*.'

Aan het slot van zijn lijvig, en met zooveel zorg bewerkt boek, belooft P. Biroekoff ons een vervolg, waarin hij een beschrijving zal geven van de gebeurtenissen 'die Tolstoi onvermijdelijk moesten brengen tot de eenigmogelijke oplossing, tot het eenige rechtsnoer in 't leven en bij zijn arbeid, tot de religie.'

Met belangstelling ziet de lezer de verschijning van dat tweede deel tegemoet, want het is nóódig om aan het eerste zijn beteekenis, zijn verklaring te geven! De indruk, dien wij uit dit eerste tijdperk van Tolstoi's streven meenemen, is die van een zoekend, met zich zelf nog niet in het reine gekomen karakter, gevormd, zooals hijzelf het schildert in zijn dagboek, niet door opvoeding, of door schoolgeleerdheid, maar door het-leven-zelf. Heeft die opvoeding éénerzijds tengevolge gehad een zeer gelukkige onafhankelijkheid in eigen oordeel, aan den anderen kant is het merkbaar, dat hij daardoor voortdurend is heen en weer gezwiept, van de eene richting en het eene idee naar wat anders, geïmponeerd door de wetenschap van anderen, waar hij zichzelf bewust is géén grondige opleiding te hebben ontvangen, en daarenboven, kind van een jonge beschaving, van het nog zoo achterlijke Rusland, veel te veel hechtend aan de

beteekenis van onderwijs, van voor hem fonkelnieuwe, in het overig Europa reeds afgesleten theorieën!

Hoe zich uit dien zielestrijd ten slotte heeft ontwikkeld de overgang tot de religie, waarvan Biroekoff spreekt, zal zonder twijfel het interessantste gedeelte worden van de levensbeschrijving. Maar, ik herhaal, ook dit, wat reeds voor ons ligt, is dubbel en dwars waard er notitie van te nemen, voor hen die belangstellen in deze merkwaardige figuur! Dat een zeer groot aantal afbeeldingen van Tolstoi en zijn broers, die in zijn persoonlijke herinneringen een grooten rol spelen, zoowel als van huizen enz enz, de uitgave versieren, maakt de lezing te boeiender. Ten slotte wil ik der vertaalster, die het werk uit het zoo moeilijke Russich overzette, een woord van lof niet onthouden, voor haar vloeiend Hollandsch, waardoor men niet telkens wordt herinnerd, op een àl te hinderlijke wijze, aan het vertaald zijn van het boek.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Een Paaschverhaal.
naar Coppée.

Het was een nederige stoet, toch geen armenbegrafenis, die den weg nam naar het Kerkhof van Ivry. De lijkkist onder het zwarte laken, werd ruw heen en weer geschud onder het rijden op het slechte plaveisel. Het was een burgerbegrafenis. Een lijkbezorger met een steek op het hoofd en een roode en blauwe sjerp om, liep voorop. Op de kist, zonder eenig sieraad, lagen vier of vijf ruikertjes van voorjaarsbloemen en een krans van ijzergroene blaren waarop met zwarte kralen de woorden geschreven stonden: ‘Aan onzen zoon!’

De vader, een groote man met rossigen knevel, een hard gelaat, versteend door droefheid, liep aan het hoofd van een twintigtal kameraden, allen werklieden op zijn Zondagsch, allen met een vuurroode immortelle in het knoopsgat. Daarachter kwam een klein troepje vrouwen, donker gekleed, te midden van wie men dadelijk de treurende moeder herkende, die zich aan den arm van een buurvrouw meesleepte, en wanhopend schreiend haar zakdoek stuk beet.

Onder een lage, donkere lucht trok de stoet na de poort Ivry te zijn doorgegaan, de met mos begroeide terreinen over, die zich uitstrekken achter de vestingwerken. Aan die zijde van de stad is Parijs afschuwelijk. Vreemd, dor gras tusschen de waterplassen in, onnoemelijk veel hoopen vuil, overblijfselen van allerlei aard, en hier en daar de kleine woningen der Bohemiens, geven een gevoel van een wildernis, al is men ook nog zoo dicht bij de hoofdstad van de beschaafde wereld. Wagens van rondreizende troepen zijn afgespannen, om de magere paarden te kunnen laten wroeten naar gras tusschen de steenen. Ook vindt men tenten van rotte planken met een geteerd zeil overspannen. Voor de opening zit menigmaal een oude vrouw voor den kookketel, als een heks die haar potje brouwt.

Ze zit voor de tent uit vrees voor brand; achter of om haar staan kinderen in lompen; de verwarde haren waaien om het voorhoofd; meestal krabben de beide handen in de verwaarloosde pruik; holle hongerige oogen kijken den voorbijganger aan.

Van alle zijden gezien is het landschap leelijk. Achter die verblijfplaatsen van ongelukkigen een vochtige vlakte, ziet men hooge fabrieken van muren omringd; enkele velden van beetwortels zijn verdord en geven den grond een vuilgroene kleur.

Overal, van verre en van nabij armoede; een grijze hemel, een ongezonde damp uit de schoorsteenen. Alles herrinnert hier aan de laagste klasse van het volk, dat veroordeeld is om te leven in onherstelbare armoede, te midden van ziekten en zonden, die daar het noodlottig gevolg van zijn.

Het hart wordt hier toegeknepen, en men kan ter nauwernood een gevoel van bitterheid onderdrukken tegen Parijs, tegen de stad van weelde en genot, die buiten haar poorten alle ellende en afschuwelijkheden neerwerpt, die als met de onverschilligheid eener schoonsmaakster het vuil bezemt buiten de woning.

De nederige lijkwagen met vier doodshoofden aan de vier hoeken, gevolgd door de vrijdenkers met de roode immortelles, trekt de droeve streek door en nadert reeds haar doel. In de straat, die nu naar het kerkhof brengt, zijn slechts twee soorten van winkels, die van handelaars in graftomben met aanverwante henoodigdheden en van kooplui in wijn. Beurtelings ruikt men de geur der palmtakken en de lucht van de alcohol.

Onverwachts, na een muur te zijn langs gekomen waaraan geen einde scheen, slaat de bidder die met den steek op vooraan loopt rechtsom. Men is op het kerkhof.

* * *

Het lichaam, dat men aan de aarde ging toevertrouwen, was dat van een jongen van tien jaar, die jaren lang te bed had gelegen met een heupontsteking. Later liep hij op krukjes, en ieder die hem voorbij zag klossen in de Rue de la Glacière waar hij woonde, beklaagde den armen knaap, die geboren scheen om te lijden.

Hij was de zoon van een machinist, Peter Tavernier, een werkzaam man, geen dronk-

aard, maar een die zich veel te veel met de politiek bemoeide; zijn vrouw Noémi, blond en teer, verdiende een gulden daags met naaiwerk te huis. Het was een gelukkig gezin; voor beiden was de geboorte van een zoon eerst een groote vreugde, toen een groot verdriet.

Nadat de geneesheer den gerimpelden wijsvinger op de kin drukte en op zeer ernstigen toon verklaard had, dat de kleine levenslang gebrekkig zijn zou, had de moeder hevig geschreid, en was aan den vader, die even als alle mannen van het volk zeer hechtte aan lichaamskracht, een wanhopenden uitroep ontsnapt. Maar wat te doen? Het was hun kind en ze moesten zich onderwerpen.

Hij was zulk een aardig ventje, hun Jozef, met zijn wollig figuurtje en groote oogen, zacht als die van een meisje; en hij was zoo gevoelig voor liefkozingen. Bovendien was hij zoo schrander, telkens verbaasde hij zijn ouders door slimheid. Vier jaar oud kon hij reeds lezen en daar hij geen deel kon nemen aan de luidruchtige spelen van de jongens uit de buurt, zat hij uren lang op zijn klein matten stoeltje met de krukken naast zich, prenteboeken te bekijken en illustraties die zijn vader voor hem kocht.

Tavernier, die in de eerste jaren slechts een blik vol medelijden voor hem over had, vond er al spoedig een genoegen in om met het ventje te praten. Man en vrouw maakten reeds allerlei plannen voor de toekomst.

De moeder zei: ‘Jozef is zoo handig, we zullen een beroep voor hem kiezen dat niet vermoeiend is. Horlogemaker bij voorbeeld. Dat is een mooi vak voor hem. Maar de ambitie van den vader gìng verder.

‘Wel, de jongen is zoo begaafd, waarom zou hij niet studeeren gaan? Het onderwijs is tegenwoordig zoo goedkoop; trouwens, al moest ik ook honger voor hem lijden, ik zou het er voor over hebben. Wie weet, moeder, wat een geleerde uit hem groeien zal!’

Maar de mooie droom der ouders was van korten duur. De jongen bereikte zijn zevende jaar en begon toen te verminderen. Zijn gezondheid ging achteruit. Nog drie jaren lang sleepte hij zijn bestaan voort, maar steeds zwakker, steeds meer lijdend. En nu op een morgen, einde October, terwijl de vader zich scheerde bij een kaars, om vroeg aan den arbeid te kunnen, en Noémi koffie zette voor haar man, riep de zieke plotseling: ‘Moeder, moeder!’... de stem was een kreet gelijk. Beiden haastten zich naar den zieke, ieder vatte een blanke uitgeteerde hand; een dankbare blik zag hen aan - één diepe zucht, de arme Jozef was overleden.

‘Nou zorg je toch voor geen kerkelijke plechtigheden en al dat gedoe, niet waar?’ zeiden de kameraden tegen den vader, alle mannen die een onverzettelijken haat hadden tegen geestelijken; allen dupes van wat werd voorgepraat.

Het kind was gedoopt. De moeder van Noémi was sedert gestorven, die was er op gesteld, de goede dorpsvrouw; zij bad nog haar rozenkrans en was heel uit Normandië gekomen om als peet haar kleinzoon ten doop te houden. Maar de machinist had in den laatsten tijd allerlei vergaderingen bijgewoond, vergaderingen die alle eindigden met den uitroep: ‘weg met de geestelijken.’ Hij was anticlericaal, even als zijn vrienden, en de arme Noémi, verplet van smart, had haar man alleen voor de begrafenis laten zorgen.

Van daar dat de lijkkist van den kleinen Jozef terecht kwam in een kuil op het kerkhof van Ivry, zonder een enkele bede voor hem opgezonden, zonder een droppel wijwater. ‘Die gebeurtenis was immers een slag in het aangezicht van de priesters

en een groot succes voor de vooruitstrevenden?' Zoo werd die althans genoemd door een der genoodigden, een kleermaker van beroep, die een goed redenaar was.

* * *

De sombere plechtigheid was afgeloopen. Bij het heengaan van het kerkhof had Tavernier zooals gebruikelijk was, aan de kameraden en de vrouwen gevraagd om zich wat te versterken. Hoewel het weer vochtig was en de schemering reeds inviel, de klok wees vijf uur, namen toch allen op het terras plaats van een herberg waar brood werd gediend en witte wijn werd geschonken. Toen de tram aankwam van Choysy-le-Roi werd die door het geheele gezelschap bestormd, maar Noémi nam haar man ter zijde en fluisterde hem toe, dat die kameraden haar zoo vermoeiden en dat ze veel liever met hem te voet naar huis ging.

Zoo kwamen ze dan te zamen de Rue de la Glacière in, door de droefgeestige wijk waar geen gas nog brandde en het reeds duister was om hen heen. Moede, zeer moede wandelden ze naast elkander en zonder dat ze het bekenden, hadden beiden dezelfde treurige gedachte toen ze de deur hunner woning naderden, ze zouden de krukken niet meer hooren klossen, het zwakke kind zou hen niet meer tegemoet komen strompelen.

Zwijgend liepen ze voort tot Noémi zonder op te kijken aan haar man vroeg:

'Dus je hebt betaald voor een recht van vijf jaren?'

'Dat hernieuwd kan' antwoordde hij, en tot we genoeg gespaard hebben voor een graftombe.

'Nu komt er een steen, niet waar?'

'Over acht dagen reeds. De steenhouwer beloofde dat.'

'En wat zal er opstaan?'

'Z'n naam, voornaam, leeftijd, datum van overlijden en daarachter: 'Betreurd door vader en moeder'.

'Niet meer?'

'Wat wil je meer?'

'Luister eens, man, wordt nu niet boos, zeg nu niet "dat is vrouwenpraat", maar luister goed naar me; ik heb nooit een geheim voor je gehad en je zult me mijn openhartigheid wel vergeven. Je hebt het lijkje niet in de kerk willen hebben. Ik deed naar je wensch; na ons trouwen heb ik me nooit tegen je opinie verzet, dat weet je, maar toen nu straks al die vrienden van je hun roode immortelles in het graf wierpen, toen voelde ik dat er iets aan de begrafenis van onzen lieveling ontbrak... Wat vreemd ook dat menschen die heelemaal aan geen onsterfelijkheid gelooven, een immortelle kiezen als symbool. Maar zou het je hinderen, Tavernier, als er op het graf van onzen Jozef een kruis stond met de woorden "Bid voor hem?" Zeg, man, je vrienden zullen het niet te weten komen... Jozef is gedoopt en mijn goede moeder was daar zoo blij om, dat herinner je je nog wel... Een kruis, - het is bijkans op alle graven en je weet toch niet stellig of er geen goede God is...'

Verlegen hield ze op. Ongeduldig antwoordde Tavernier:

'Genoeg, hoor Noémi. Die vrouwenpraat en dat werken op gevoel!... Ik geef niet om wat de kameraden zeggen, maar een kruis komt niet op het graf van m'n jongen... Als er een goede God was, zooals je daar zei, dan zou die allereerst rechtvaardig zijn, en ons niet een kind schenken, een éénig kind, om het tien jaar lang te zien lijden en het dan weg te nemen. Juist het bewijs dat Hij niet bestaat is daarin te vinden!'

Zwijgend gingen ze verder tot de vrouw zacht hernam:

'Misschien heb je gelijk... Maar toen ik op school was bij de Zusters, leerde ik heel anders. De Aalmoezenier was zulk een best mensch; als je dien gekend had zou je de geestelijken heel anders beoordeelen. De Aalmoezenier zei, dat het leven op aarde maar een leerschool was, dat hiernamaals geen leed of onrecht meer zijn zou, dat we moesten trachten de eeuwigheid waard te worden en dat het beste middel was om het lijden op aarde moedig te dragen en een voorbeeld te nemen aan Jezus den Gekruisigde... Je trekt de schouders op...

Ik heb toch vast daaraan geloofd als kind, en je zult me toch moeten toegeven dat zij die daar niet aan twijfelen, een geduchte kracht bezitten om het leed te weerstaan... Zou het geen geluk voor ons zijn als we Jozef, onzen kleinen martelaar, gelukkig wisten in een volgend leven... Ja vrienden hebben mooi praten, maar een betere troost voor arme ouders zal niemand brengen kunnen... Toen die mannen de roode bloemen op de kist wierpen, toen kwam dat alles weer bij me boven... die kameraden zijn zoo koppig... Wil je heusch geen kruis op het graf, Tavernier, wil je dat heusch niet?'

Aangedaan boog de man het hoofd, maar de hoogmoed was in zijn hart geplant. Nog eenmaal herhaalde hij somber!

'Neen!'

* * *

Nu waren ze thuis. Langzaam en moede kropen ze de vier trappen op en stonden ze voor de deur der kamer waar niemand hen zou verwelkomen.

Gevolgd door zijn vrouw kwam Tavernier binnen, stak een lucifer aan, en al spoedig verlichtte de petroleumlamp de kleine woonkamer. In een hoek daarvan stond het bed van Jozef, ledig. Vóór haar gaan naar het kerkhof had Noémi het netjes opgemaakt, en toen een buurvrouw kwam had Tavernier een stoel ledig gemaakt om haar dien aan te bieden. De krukken van Jozef lagen daarop en de vader had die op het bed geworpen.

Als bij instinct zochten de ouders beiden dat bed. Op het reinwitte laken lagen de twee zwarte krukken en vormden een *kruis*.

'O, zie,... hij zelf vraagt er om,' riep de moeder schreiend.

Ze viel op de knieën en met het gelaat in de handen trachtte ze zich haar gebeden te herinneren.

Tavernier bleef staan, muurvast, maar twee groote tranen rolden op den rossigen knevel. Hij kon goed zeggen: 'vrouwenpraat'... het was louter toeval, maar die krukken maakten hem verlegen; hij, de vrijdenker, de antiklerikaal, de ongeloovige, huiverde bij het teeken dat hem als het ware door zijn overleden kind werd aangewezen.

Hij naderde zijn geknielde vrouw; raakte zacht haar schouder aan en met een ontroerde stem zei hij zacht:

'Noémi... laat... op het graf van Jozef... plaatsen wat je wilt.'

Ingezonden-Toilet.

Aan Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman en Professor Treub.

Een oplossing van het kleedingvraagstuk? - Ik hóóp 't vooral wat 't corset betreft. - 't Hindert me gedurig, dat een hoogst begaafde vrouw als freule Lohman nog zóó voor 't corset kan pleiten (zie Hollandsche Lelie No. 34) n.l. voor 't *aangemeten* corset. Dit doet me leed, werkelijk

leed voornamelijk voor de *aankomende* meisjes, die over 't algemeen maar al te gretig naar een dame uit de hoogere kringen zien en luisteren, en die op hare beurt óók weer een schare navolgsters hebben. Juist voor deze laatsten vind ik de kwestie 't meest bedenkelijk, vooral als ze niet over een ruime beurs kunnen beschikken, want gesteld dat een *aangemeten* corset 'je ware' is - slechts een kleine categorie vrouwen kan zich de weelde daarvan veroorloven, niet waar? **Wat** moet dan de massa daarvoor in plaats dragen? 'Of komt 't er voor "die lui" nu zoo precies niet op aan?' zou men geneigd zijn te vragen, als men de Redactrice van de Hollandsche Lelie niet beter kende? -

't Is mijn *vaste* overtuiging, dat iedere werkelijk logisch denkende vrouw, *die zich eenmaal aan den dwang van 't corset heeft ontworsteld, 't nooit weer aantrekt*, 't kost, wat 't kost, zelfs een *aangemeten* niet en 't wel van de daken zou willen prediken, om 't opkomend geslacht ervoor te bewaren. Ze zou natuurlijk éérst de toonaangeefsters moeten bewerken, zoo zij bij de massa eenig succes ermede wil hebben. Moge *mij* dit gelukken, al is 't voorloopig ook maar ten deele! Ik wenschte wel, dat er onder de reform- of geen-corset-dragende dames uit de eerste kringen iemand was met een moet en een durf en een pen als Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman! Dàn zouden we nog eens wat zien! Zóó laf *is* de groote hoop nu eenmaal, de vrouwelijke helft wel verreweg 't ergst. -

Daar ik indertijd van 't kleedingvraagstuk **in verband met 't elementair handwerkonderwijs** een speciale studie heb gemaakt en me sterk voel door de vele attesten o.a. van de Professoren Nijhoff, Eijkman en Kouwer **(wier oordeel toch zeker wel evenveel gewicht in de schaal zal leggen als dat van Prof. Treub)** kan ik niet nalaten, ook *mijn* meening in dezen eens ten beste te geven. Men meene echter niet, dat deze dezelfde is, als die van de eigenlijke reformdraagsters in Holland, zoodat ik hier dus gehéél mijn *eigen* opvatting geef.

Bij ervaring weet 'k dat een corset een *dure* dracht is, zoodat men met 't afschaffen ervan, vrij wat aan kleeding kan uitsparen. De baleinen breken meestal spoedig door, bij de een vlugger dan bij de ander. Dat hangt dikwijls af van de werkzaamheden der draagster. Niet alleen wordt daardoor 't corset beschadigd, maar de kleeren er boven en er onder, voornamelijk ter plaatse der baleinen, slijten ook en verstelde kleeren.... nu ja, daar weet men alles van.

Als ik een wespen- of zandloopertaille zie met hoog-op gedreven buste, dan gruw ik er van en zoo zijn er méér; ik vind 't in één woord **misselijk** en zeg dan onwillekeurig bij me zelf: 'arm idiootje' of 'wat 'n idiote ijdeltuit!' ''t Lijkt wel een uitstalling met in 't oog-springende etiketten: beneden fabrieksprijs, òf veilingsvormen: wie-biedt-er-geld voor? 't meeste - 't liefst!' - Zeker, zoo'n taille, zoo'n spectakel-of reclametaille, keurt freule Lohman óók glad af, maar - 't corset máákt ze immers zóó, niet in eens, maar op den duur, bij de een wat gauwer dan bij de ander. Men moet toch met de *mode* mee gaan nietwaar? Zie nu alle modebladen maar eens na, of anders eens (m.i. 't beste onder de besten) 'De Gracieuse'.

't Zijn immers allemaal wespentailles wat men daarin te zien krijgt en 't zijn immers modellen en patronen voor de corsetdraagsters! Wacht even! - Er staan telkens ook een paar reformmodelen in. En nu maken op mij *die* paar modellen meestal een oneindig-veel aangenamer, netter, gedistingueerder indruk, dan *al* die andere, waarvan ik zelfs de mooíste nog *ordinair* vind. Enfin, over de smáák valt niet te twisten, niet waar? *Verschillende oorzaken kunnen mettertijd iemands smaak ook wijzigen!* -

Wat '**plooien in den rug, vooruitstekende schouders**' enz. betreft, dat zal men, naar ik hoop, na lezing van dit schrijven wel **wijten**, **niet aan deze of gene kleeding,** maar aan de slordigheid van de draagster òf aan hare onhandigheid, òf aan hare zuinigheid, òf aan de onbekwaamheid van haar naaister òf misschien wel aan dit alles te gelijk. -

Buitendien, zal voor sommige aankomende meisjes 't corset de buste dragen of steunen, **dàn zijn zij wel genoodzaakt, zich min of meer te rijgen**, **wat direkt schadelijk op haar eetlust en dus op den duur ook op haar gezondheid werkt. Zij willen dit natuurlijk niet weten**, ze willen beslist met de mode meegaan en wat slanker, netter (?) mooier (?) worden, nietwaar? En als ze dan zien, dat anderen er géén, of niet meer last van hebben (sommigen worden door moeder al zéér jong met een stevig nauwsluitend lijfje gekleed, als een voorbereiding tot 't dragen van een corset. 't Staat immers zoo aardig, (?) als alles er zoo *kant* om zit!) zie, dan meenen ze ook nog, dat de mindere eetlust van ongewoonte komt, òf dat 't aan haar gestel ligt, inplaats van aan dat nauwsluitend harnas. **Dit nu ontgaat de medici**, naar 'k meen, de mannelijke althans, die immers niets dragen, wat hun eetlust ook maar eenigszins kan verminderen; of 't moest zijn een enkel riempje, dat desnoods *ongemerkt* wat losser kan worden gemaakt. Onbewust ondergaan zulke meisjes derhalve een vermageringskuur, niet ten bate, maar ten koste harer gezondheid en óók - van haar lichaamsbouw. 't Gaat ermee als met een leiboom, behalve dat zij op ruim 20 jarigen leeftijd buiten haar slaapkamer niet meer toonbaar zijn zonder corset. Is 't niet diep-treurig, dat een vrouw, vooral een jong meisje, zich moet schamen voor haar figuur? **Dat ze doodsbenauwd is, te worden gezien zonder corset!!**

Vandaar dan ook, dat de éérste reformdraagsters in den beginne haar wanstaltigheid wel *moesten* verbergen onder een ruim kleed (hobbezak?). Daartoe had niet iedereen den moed en de lust en die dit wel hadden, werden door sommige anderen bespot in plaats van gewaardeerd of gerespecteerd dáárom. Dat er van die dwazen onder liepen, die door haar aanstellerig gedoe 't reformkleed in miscrediet brachten, dat is jammer, maar er is immers overal kaf onder 't koren en dat doet toch aan 't **beginsel ervan** niets af, niet waar? Wie dat beginsel: **verbetering** der kleeding trouw gebleven zijn, hebben ondervonden, dat na 1 à 2 jaar 't figuur zich vrij wel heeft hersteld. Dan kan men een min of meer aangesloten kleed dragen, ja, desnoods wel een corset-costuum met verwijding van de taille. Dit wordt naar 'k meen, tegenwoordig wel meer gedaan, waardoor men dan de verbeterde of

corsetlooze *onder* kleeding niet opmerkt. Ook laat men wel 't corset uit, **zonder de onderkleeding** te **verbeteren** en **hiertegen meen 'k nòg meer te moeten waarschuwen,** omdat men de verschillende banden ervan veel vaster moet aanhalen, om 't afzakken te voorkomen. Ieder begrijpt nu bij eenig nadenken wel, dat die striemende of snoerenden banden een niet minder nadeeliger invloed op de gezonde eetlust uitoefenen en dus óók de algeheele ontwikkeling of groei van het lichaam tegen-houden. Wat een massa meisjes en vrouwen lijden aan bloedarmoede, of aan te weinig weerstandsvermogen! Wordt er door de doktoren ook bij jongens en mannen zóó aangedrongen op '**beter eten**' '**meer eten!**'?

Dat sommigen 'de reformkleeding niet konden verdragen van wege de drukking op hare schouders', ja, zeker, dat was een **sterk** bewijs, dat **die** kleeding niet deugde, maar **m.i. lag dat aan de verkeerde Hollandsche en Fransche** (of buitenlandsche) **gewoonte, om de schouders in de**

onderkleeding zoo smal mogelijk en zonder of uiterstkorte mouwtjes te maken!

Ik twij el niet, of Prof. Treub zal bij eenig nadenken direkt erkennen, dat 'k gelijk heb, als 'k zeg: **de schouders moeten breed** en **vlak**, zonder dikke oneffen naden zijn en **de mouwtjes minstens zóó lang**, **dat de oksels goed bedekt zijn!**

Dàn heeft men géén last van 'drukking op de schouders', en te meer niet, als de geheele kleeding behoorlijk **aangesloten** zit. -

En nu, hooggeachte Redactrice, U trekt altijd zóó te velde tegen alle leugen en schijnheiligheid, halfheid. Daarom moet U, dunkt mij, 't ook verfoeien, dat men zich schaamt voor 't figuur dat de Schepper ons gegeven heeft, dat men 't tracht te vervormen en te schijnen, wat men niet is, b.v. *goed* gebouwd. Is er wel *immoreeler* bedrog denkbaar? *N.l.* als men bedenkt met wèlk *doel* sommigen zich 'zoo mooi' maken, niet waar?

En wáárom moeten wij op modegebied een ander volk volgen? Zou 't niet flinker zijn, zou 't niet kunnen, dat de Nederlandsche vrouw in dezen haar *eigen* weg ging, zóó, dat ten langen leste de buitenlandsche haáár volgde? - 't Is maar een vraag, die 'k hier gaarne eens ter overweging geef. -

En nu zou 'k wel gráág de medici, Professor Treub in de eerste plaats, een voorstel willen doen, of liever beleefd willen verzoeken, om een vivisectische proef op 't eigen lichaam. Laat mij 't opschrijven in den vorm van een recept:

Doe een paar nagemaakte bustes aan, zoodra U zich kleede. -

Laat U daarbij een corset aanmeten bij de firma Huyser. -

('t Moet goed sluiten, anders verzakt een en ander). -

U trekt 't niet uit, wat trouwens geen enkel net meisje doet, vóór U naar bed gaat. Ziezoo, teekent U dáárna Uwe bevinding eens op.

Doe dit s.v.p. achtereenvolgens, met tusschenpoozen van een drietal dagen, ook met een corset van ± *f* 3 -, een van ± 60 cents, dan met de banden om-te-binden en de nauwsluitende roksbanden, die bij de gewone kleeding behooren, en dáárna met een borstdrager, die de firma Huyser vermoedelijk ook wel zal kunnen vervaardigen. Anders zullen de 5 V's U zeker gaarne met een hunner beste goedgekeurde modellen willen gerieven; maar 't moet in *geen geval een zijn met smalle schouders*. -

Ook ben *ik* zéér gaarne genegen, U voor deze proef een te maken, maar dan wordt 't een van de allereenvoudigste constructie en van de allergoedkoopst-soliede stof (van ± 20 cents: voor de volksvrouw, die in dezen wel de meeste hulp en voorlichting noodig heeft, niet waar?).

Ik wed, dat U ten opzichte der corsetten en banden noteert:

Spoedig verzadigd; een poosje later be-

nauwdheid; 't corset heimelijk wat los gemaakt; bij 't naar bed gaan: oef! wat 'n **opluchting!**

En als gevolg hiervan hóóp ik, dat U aanbeveelt: **een borstdrager met niet te smalle schouders en verder een verbeterde onderkleeding.**

De bovenkleeding wijzigt zich van zelf naar de onderkleeding. Mij dunkt, die kan men gerust aan ieders keuze of persoonlijke smaak overlaten.

SNEEK 24/3 '08.

W. PELSMA.

Antwoord van freule Lohman.

Lieve mejuffrouw Pelsma. Mijn antwoord aan U zal kort zijn, om verschillende redenen, waarvan de voornaamste is, dat ik niet de minste behoefte gevoel met U in het strijdperk te treden over deze questie. Ieder zijn smaak nietwaar? In dezen is dat van toepassing.

Ik ben blij, dat U mij genoeg kent, om te begrijpen, dat ik inderdaad de questie van een *goed* corset even nóódig acht voor een vrouw uit de gewone klasse, als voor wie ook uit de zoogenaamd 'hoogere kringen.' Maar U-zelve zult mij toegeven, dat de meeste dezer onbemiddelde vrouwen zóóveel uitgeven voor dure, beveerde hoeden, 'gegarneerde' japonnen, nagemaakte sieraden, valsch haar, allerlei dwaze vulgaire opschik, in één woord, dat zij beter zouden doen zich in de plaats daarvan de weelde te veroorloven van een enkele guldens duurder aangemeten corset aan te schaffen inplaats van de zuinigheid op een verkéérde plaats, ten nadeele harer gezondheid, aan te wenden. Verder, geloof ik, dat ook goedkoopere kóóp-corsetten lang niet altijd ongezond behoeven te zijn; het hangt af van het figuur der koopster. En ten slotte geef ik *U* toe, dat iemand zóó onbemiddeld, dat ze alléén een al *te* goedkoop, bepaald voor haar gezondheid nadeelig, slecht-zittend corset kan betalen, dan verstandiger zou doen er géén aan te trekken.

Ik betuig U mijn nederigen dank voor uw hoogen dunk van den hervormenden invloed, die er, naar uwe meening, zou uitgaan in dezen van: '*den moed*, *durf en pen van Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman.*' - Ik vrees dat uw profetie dienaangaande: '*Dan zouden we nog eens wat zien*', de woede zal gaande maken 'van het rijke Haagsche reform-dames-clubje dat, onder leiding eerst van mevrouw *Bouman-De Lange*, en daarna in het geruzie, gebruikelijk onder dames van dit slag, gescheiden in twéé groepen, verklaarde 'de' schoonheid en 'de' lijnen en wat dies meer zij aan hare eigene corset-looze lichamen den volke te zullen verkondigen. Ik ben er zeker van, dat de bedoelde dames - de gehuwde, speechende dochter een onzer grootste kunstenaren is er óók onder - zichzelve *inbeelden* tot de 'eerste kringen te behooren', en haar 'talenten' en 'invloed' en de 'macht van haar pen' oneindig hooger schatten dan de mijne!!

En nu komt gij vertellen, dat *ik* noodig ben om ook hier een handje te helpen, dat wij eerst eens wat zouden zien, als *ik* er bij te pas kom!! Ik herhaal, het vleiend compliment neem ik in dank aan, maar.... ik voel geen roeping. Heusch niet!

Ten slotte wil ik U nog even vertellen, wat de redactrice-toilet U ook reeds vroeger meedeelde, dat 'wespentailles' overal, in élke moderubriek, die den toon aangeeft, worden veroordeeld als vulgair en leelijk *en* ongezond. Ik ben hier in een der

meest-bekende mode-milieu's der wereld, Monte-Carlo, Nice, Menton, en ik kan U verzekeren, dat àlle goed-gekleede, gedistingueerde dames, hoe chic ook van toilet, géén wespentailles hebben, maar een middel geëvenredigd aan haar figuur, lengte en breedte. Zóó hoort het thans.

Ja-zeker, er is geen reden '*zich te schamen voor het figuur dat de Schepper ons gaf*. Maar als U dat *consequent* dóórvoert, lieve mejuffrouw, dan moet U óók geen reform-japon en geen ondergoed aantrekken, en *ongekleed* rondwandelen 'zooals Uw schepper U máákte'. Zoo doen o.a. de bosch-negers en de Indianen het, en ik geloof dat de meeste mannen dat nog veel mooier zouden vinden dan welke reform-kleeding, of welk corset óók; ja, dat zelfs professor Treub Uw medestander wordt, indien gij déze radicale verandering dóórvoert.!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Wegens de noodzakelijkheid onmiddelijk het antwoord te zenden, ongecorrigeerd geplaatst.)

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Marij. - Uw briefje deed mij zooveel genoegen, dat ik het gedeeltelijk hier overneem, in de *eerste* plaats, omdat de aanbeveling der firma Huijser voor haar zeer vleiend en aangenaam is, in de *tweede*, omdat ik daarmede volgens Uw eigen wensch Uw vraag onder de algemeene aandacht breng:

Amsterdam, *18/2.*
Hooggeachte Redactrice,
Wat een uitstekend idée is 't geweest, *om uw rubriek in de Holl. Lelie te brengen*, *want al trekken nog zooveel vrouwen hun neus op voor alles wat toilet betreft, 't is toch maar iets wat iedere vrouw noodig heeft, en typeert tevens. En, Redactrice*, *als U maar één van die allen*, *die ik zoo hevig onaesthetisch vind* (*van louter kunstgevoel*, *voor hun eigen*) *zou kunnen bekeeren tot de gewone kleederdracht*, *dan*, *ziet U, vind ik dat U de maatschappij een weldaad zou hebben bewezen. Ik vond 't zoo allerprettigst te hooren*, *dat U de firma Huijser aanbeval*, *daar ik zelf al jaren corsetten van hun heb*, *en ze mij best bevallen.*
Ik kom met een groot verzoek tot U. Ik tob n.l erg met naaisters 't Tobben is echter zoo. Ik heb een goede naaister, *maar vind die zoo duur. Ze rekent f 20 à f 25 voor 't maken van een japon Andere goedkoopere, die ik probeerde*, *bevielen me niet*, *en kom ik met de vraag*, *of U soms hier in Amsterdam niet iemand weet*, *die voor f 10 of f 12 naait*, *en dan ook wat idée heeft. Ik moet iemand hebben*, *die er een goed snit op nahoudt. Misschien wilt U mijn vraag wel in de vragenrubriek plaatsen*, *daar Amsterdam allicht wel meer abonneés zal tellen*, *die zich goed willen kleeden. Gaarne geef ik U als pseudoniem* '*Marij*'.
Zeer hoop ik, dat meerdere abonnees - wij hebben er verscheidene in Amsterdam - zoo goed zullen willen zijn in deze zaak haar licht te

verspreiden. Want, mevrouw Mary, ik vrees dat het mijne U den toestand niet helderder, maar donkerder zal doen inzien. Immers, gij schrijft een goede naaister te willen, met wat smaak, en met een goede coupe, omdat Uw figuur dat vereischt. Maar wáár vindt gij dat phenomeen, dat deze vereischten vereenigt met... goedkoopte? Naaisters, het is treurig maar waar, zijn gemeenlijk alles behalve bekwaam, zoodat heel veel dames

in de grootere steden noodgedrongen naar tailleurs en magazijnen gaan waar zij - wat dikwijls heel vervelend is - de stoffen dáár moeten koopen, terwijl een naaister natuurlijk de vrijheid laat die elders te bestellen. Ik weet een of twee naaisters, die ik U echter *niet* durf recommandeeren. De eene Madame Beguin, omdat zij evenmin goedkoop is, de andere omdat zij voor heel slanke persoontjes wel aardig wat in elkaar kan flansen, maar mist volslagen dat wat gij vraagt: goede coupe. M.i. vergeet gij dan ook te veel, dat juist dit laatste zeer duur betaald wordt gewoonlijk, en met reden. Want, op de bovenbedoelde manier zoowat in elkaar flansen (waaronder ik versta over een platte buste eenige wijde plooien maken aan een halsboordje, en op dezelfde wijze over te smalle heupen een rok plooien aan een ceintuurband), dat is voor een naaister niet heel moeilijk, en in dien geest heb ik menig heel-wat lijkend japonnetje zien tot stand komen voor weinig geld. Indien echter iemand een goed figuur heeft met mooie buste en sprekende vormen, dan is het van-zelf-sprekend, dat men, om daarvoor een goede, mooi-zittende japon te maken, moet kunnen beschikken over een wezenlijk goede coupe, over het geheim, aan zoovele naaisters totaal onbekend, dat tailleurs voor dames schijnen wèl te bezitten: van kunnen *knippen.* Niet zonder reden hebben de *robes*-tailleur in de mode gebracht de kleedermakers voor dames, en de naaisters op den achtergrond gedrongen. In Amsterdam is als zoodanig aan te bevelen: *Maasland* Keizersgracht, maar van goedkoop geen questie natuurlijk, en de stoffen door hem-zelf te leveren. Daarom, mijn raad is, als Uw naaister wezenlijk heel goed is, dan behield ik liever haar, en nam een japon minder, dan haar te verwisselen voor middelmatiger kracht. Immers, op het naaisterspunt doet zich het eigenaardige geval ook véél voor, dat de eene dame heel tevreden is over haar japonnen, en de andere, die op de recommandatie ingaat bitter wordt teleurgesteld, omdat het blijkt, dat diezelfde naaister voor háár figuur geen den minsten slag heeft. Dit komt vermoedelijk ook alweer door de middelmatigheid der meesten. Heel goede (maar dan ook steeds dure tailleurs en tailleuses) verstaan wel de kunst voor iedereen te maken - maar, gelijk gezegd, laten zich dan ook goed betalen Intusschen breng ik nog eens met nadruk Uw vraag onder de algemeene aandacht, *en doe een beroep op de welwillendheid der Amsterdamsche lezeressen als ik haar dringend vraag haar naaisters, indien zij die kunnen recommandeeren*, *te willen opgeven met juist adres*, *ter vermelding in dit blad.*

Moeder II. - (U geeft geen pseudoniem aan), daarom herhaal ik Uw vraag zooveel mogelijk, opdat U zichzelve zult herkennen:

Bij een bruine japon en een zwarten mantel kunt U zoowel een bruinen hoed als een zwarten nemen, maar ik geloof, dat ik U raden zou in Uw geval een zwarten te kiezen, vooral ook omdat U nog een anderen gekleurden hebt voor dagelijksch gebruik, en een zwarte hoed altijd kleedzaam is, vooral voor dames, die, zooals U, klagen, dat alle hoeden haar slecht staan. - In zulk een geval is zwart niet 'herausfordernd', altijd gekleed, en steeds gedistingueerd. Als garneering een mooie zwarte struisveer is zeer modieus, vooral nu struisveeren zoo in de mode zijn, en

staat altijd goed en chic. Maar dit is nog al kostbaar natuurlijk en gij hebt mij niets geschreven omtrent den prijs, zoodat ik U nog andere ideeën wil aangeven ook. Wat de cloche-hoeden aangaat, kan ik U geheel en al gerust stellen, dat gij die niet behoeft te nemen, want die zijn volkomen uit de mode reeds; absoluut veroordeeld dezen zomer in Parijs en Londen als verouderd. Het nieuwste is een kleine hoed, een toque. Op het punt kleine hoeden worden dit voorjaar de wansmakelijkste en meest fantastische wangedrochtjes gelanceerd, maar een toque blijft 'het' gedistingueerde model. Ik zou denken, naar hetgeen gij mij mededeelt, dat dit misschien voor U een geschikt model zou zijn. (Uw leeftijd noemt gij niet, maar voor jonge en oudere dames beide is het mode). Men garneert ze met bloemen, dikwijls ook *van* bloemen, ook wel met een struisveer er omheen-gelegd, van achteren wat afhangend. Als gij een zwarten hoed neemt, is het gedistingueerdste dien geheel zwart te houden, ook wat de garneering betreft; tulle-garneeringen worden tegenwoordig heel veel aangebracht, rondom in dichte touffes, en ook wel door den bolzelven eveneens ervan te maken. Neemt gij een bruinen hoed, dan kunt gij een bloemen-garneering nemen in dezelfde of aanverwante kleuren. (Men heeft op dit oogenblik beeldige rozen in die nuances). Herfstbladen doen ook goed tusschen bruine tulle; verder zou groen en bruin heel goed kunnen samengaan. B.v. een krans van groene bladeren, iets wat op dit oogenblik heel nieuw is. Charlotte-Corday's zijn ook nieuw wat hoeden aangaat, en worden gemaakt in allerlei kleuren en grootten, zwart, blauw, bruin, wit, met volants en noeuds. Zij flatteeren heel dikwijls, maar, als de cloches U niet staan, en gij Uw haar zoo glad draagt, zou ik U dit model stellig afraden. Een eenvoudige ronde hoed, hooge bollen zijn daarbij mode, met rechte randen, zou misschien voor Uw glad haar het allerbeste zijn. De garneering van tulle kunt U daaromheen nemen, ook lint met een paar vleugels erin, maar dit is niet 'gekleed,' en jonge-meisjes-achtiger dan tulle of veeren.
Vrouwen, die in haar nachtjapon op haar mooist zijn, zijn de leelijksten niet! Die bewijzen daarmee, dat ze geen opschik, geen opmaak van frisuur, of van flatteerenden hoed, of van de fouten van het figuur verbergende japon van noode hebben. Troost U dus, lieve mevrouw.
Zwemmen zonder geneeskundig onderzoek zou ik U nooit aanraden. Voor corpulentie kan het wel eens helpen, maar het kan voor het hart en voor allerlei andere dingen wel eens heel schadelijk zijn. Dieet tegen corpulentie is óók een goed middel.
Ik hoop zeer eens van U te hooren, of mijn raad U wat heeft geholpen, en sta altijd tot Uw dienst.
REDACTRICE toilet.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.

P.L. - Het mij gezonden schetsje zou ik kunnen aannemen voor het feuilleton; de berekening is dan echter weer anders dan voor hoofd-artikelen. - Ingevolge den inhoud Uwer brieven, die ik met veel belangstelling las, beantwoord ik ze niet hier. Veel dank ervoor. Drukproeven kunt gij eventueel krijgen. Ik geloof, dat ik wat de

uitgevers-questie aangaat, sta op een eenigzins ander standpunt dan gij. Voor een uitgever geldt de vraag: wat is *mij* het bewuste boek of novelletje wáárd; wat kan ik ermee *winnen?* Natuurlijk wil hij evenals elke koopman graag zooveel mogelijk verdienen, en houdt dus zich niet op met de pretenties, die auteurs maken van hun standpunt, over de kunst in hun werk. Rijkaards onder de auteurs kunnen zich pretenties van dien aard veroorloven, en hebben daardoor de uitgevers in hun macht, als hun werk wezenlijk *goed* is tenminste. Couperus b.v. is zulk een gelukkige; maar de niet-gefortuneerden onder hen worden natuurlijk, hoe meer geld zij nóódig hebben, des te afhankelijker van de uitgevers, die hun werkkracht en talent exploiteeren. Dat is handel. Ofschoon ik zelve behoor tot de auteurs, bezit ik rechtvaardigheidsgevoel genoeg om de uitgevers daarom niet hard te vallen, want van hun standpunt hebben *zij* gelijk. Van daar dat ik geen de minste begeerte gevoel de bewuste briefkaarten te publiceeren; ik kan er niets onredelijks in zien, al geef ik U toe dat het aangebodene bitter weinig is.

M.P. - Van Uw drie liedjes nam ik er een aan, omdat de vorm der beide anderen te onvolkomen is; sommige woorden zijn niet gelukkig gekozen; sommige regels te lang, etc Gij schrijft in Uw brief, dien ik afzonderlijk beantwoord, dat gij het neerschrijven van een versje zoo heel gemakkelijk vindt. Dat kan ik wel bemerken door het vloeiende en gemakkelijke aan Uw taal eigen, maar gij moet juist daarom oppassen, dat gij het U-zelve niet *te* gemakkelijk maakt, en niet vervalt daardoor in rijmelarij of in haastige, slordige uitdrukkingswijze.

Mej. E. te H. - De vertalingen over Christina van Zweden, en die over opvoeding en ontwikkeling in Rusland, kan ik wel plaatsen, die over onze Koningin vind ik, bij de vele copie die ik heb, te onbeduidend. Nieuwe vertalingen, als die waarover gij schrijft in Uw anderen brief, kunt gij

mij eventueel wel toezenden, als het onderwerp belangrijk is. De bewuste boeken heb ik niet hier maar, als ik ze van U ter inzage ontving, dan zijn ze opgeborgen bij mijn andere boeken, en ik zal ze U dan in Holland teruggeven.

Een Lelielezeres. - De vertaling over beroemde schrijvers en dichters wil ik gaarne aannemen, ook de volgende waarover gij schrijft, maar ik moet U waarschuwen, dat gij met de plaatsing wat geduld moet oefenen, want ik kan niet alles achtereen plaatsen; de lezers hebben graag afwisseling. Dank voor Uw vriendelijk begeleidbriefje, en vriendelijke woorden over den inhoud der Lelie.

S. te Arnhem. - Uit Uw het aangeboden schetsje begeleidend schrijven blijkt mij, dat gij tot diegenen behoort, die blijkbaar niet de Lelie lezen, ook niet nu en dan, want gij zoudt anders op al de vragen in Uw briefje gedaan het antwoord hebben geweten door de in elk nommer aangegeven regels bovenaan. Ik verwijs U daarheen. Het schetsje kan ik bij de hoeveelheid copie reeds te mijner beschikking niet plaatsen. Ligt ter Uwer beschikking, mits tegen toezending van verschuldigde frankeering voor retourzending, en van Uw nauwkeurig adres; alles binnen niet al te langen tijd.
-

H.B. - Ik wil Uw artikel *Liefde* plaatsen, maar zal de gedachten boven aan moeten uitschiften Het vroegere honorarium vind ik hoog genoeg voor dat soort werk. Ik neem het U volstrekt niet kwalijk, dat gij geen abonnee zijt, en alleen lezeres. Dit moet iedereen zelf weten. Maar ik kan U niet particulier antwoorden over Uw artikelen; daarom moet gij zorgen de Lelie voor antwoorden te lezen; hoe is Uwe zaak. Wat Uw twee laatst gezonden bijdragen aangaat, kan ik *Nijd* nog aannemen; *Trouw* vind ik te onbeduidend. Zendt in elk geval vooreerst niet meer.

Z.A.M. - Gij schrijft, dat U de humoristische schets *De Terrier* zoo bijzonder geschikt voorkomt voor de Holl.: Lelie, dat gij haar dáárom hebt vertaald. Het spijt mij dat gij de dierenliefde, die mij, als redactrice, en vele onder mijne lezeressen en lezers met mij bezielt, niet schijnt te begrijpen, en het dus uitermate grappige lectuur vindt, wanneer een vrouw te zelfzuchtig is om een hond te willen houden en haar man schimpt op een papegaai, zoodat de vrede van hun huwelijk, door wederzijdsche dreigementen daarop betrekking hebbende, wordt verstoord. De ‘geest’ van het heele stukje vind ik bovendien van een zéér middelmatig allooi, zoodat ik voor de ‘bladvulling’ beleefdelijk bedank. Zij ligt tegen de hierboven aan een anderen inzender opgegeven voorwaarden ter Uwer beschikking.

J.B. - Uw drie aangeboden stukjes zijn te onbeduidend van inhoud en vorm voor plaatsing in dit blad. Liggen tegen de bekende voorwaarden ter Uwer beschikking. Daar ik zie uit Uw begeleid-briefje, dat gij voor het eerst inzendt, wil ik U hierbij zeggen, dat gij U volstrekt niet afgeschrikt of ontmoedigd behoeft te gevoelen door een weigering als deze. Schrijf gerust nog eens, maar leg U toe dan op een goeden vorm, en kies een onderwerp van *beteekenis* voor Uwe beschouwingen.

Joha S. te E. - Ik krijg van U zoovele van die kleine schetsjes, als nu weer Heidekruid en De Broeders. Wees zoo goed zulke onbeduidende kleine dingen niet te zenden; ik kan ze niet plaatsen. Ook hebt gij de eigenaardige gewoonte

Oudejaars-avond-schetsjes geregeld te zenden als Oude-jaar voorbij is. Zoudt gij ze maar niet liever gansch en al in de pen houden dan?*)

Een abonnee. - Bij de zeer vele vertalingen die ik heb, vind ik de drie Uit het leven van een opvoeder, Het Leven in Rumenie en Tom minder geschikt. Ze zijn niet actueel genoeg, en nog al lang.

L.M. - Uw beide bijdragen nam ik aan. Uw brief beantwoord ik op een andere plaats.

Lotos. - De twee sprookjes liever niet, omdat er reeds zooveel copie is van dien aard.

Wenny (wordt verzocht het juiste adres op te geven). *Haar Spaarpenningske* kan ik aannemen, als ik Uw naam weet.

Het Eerste Woord. - Indien ik het juiste adres ontvang van den inzender van dit stukje, kan het worden geplaatst.

L. van W. - *Uit een oud boek*, neem ik gaarne aan.

Loula. - Ik wil gaarne voldoen aan Uw verzoek, en U mijne meening zeggen over het U intusschen teruggezonden stukje, maar ik kan dit, ingevolge de regels bovenaan dit blad vermeld, alleen doen op deze plaats. Aan Uw stijl kon ik dadelijk bemerken, dat gij kinderverhaaltjes schrijft, want die is *te* eenvoudig vertellend; vooral waar het een op zich zelf toch reeds zeer eenvoudig gegeven geldt. Dergelijke schetsjes als dit, die geen eigenlijken inhoud hebben, wil ik ook liever niet plaatsen. Hetgeen 'waar' is geschied, moet gegoten worden in een voor den lezer boeienden vorm. Dit alles neemt niet weg, dat ik volkomen bereid ben nog eens opnieuw iets van U te beoordeelen.

Louis - Uw vertalingen van *Ewald*, zal ik, naar gelang de plaatsruimte het toelaat, kunnen plaatsen. Het andere stukje vind ik wat onbeduidend. Brief wordt op een andere plaats beantwoord.

Sereno. - Wij hebben nog al veel gedichtjes in copie, zoodat ik ditmaal voor het aangebodene geen plaats heb.

H. - Een Oudejaars-avond-vertelling *na* Nieuwjaar gezonden (Aan het Strand) kan ik niet plaatsen. Ook hebt gij mij intertijd geheel ander soort werk aangeboden dan gij nu zendt. Ik zie geen reden U onder deze omstandigheden verder particulier te antwoorden, en hoop dat U dit antwoord onder de oogen komt. - Van zulke belletrie heb ik overvloedig genoeg. Geef U daarvoor geen moeite.

A.H. te O.B. - Uw gedichtjes zijn heusch geheel ongeschikt voor den druk; het is heel aardig gerijmel, maar meer niet. Gij moet U liever toeleggen op iets anders. Dit zeg ik niet om U af te schrikken; ik wil U alleen maar goeden raad geven.

A. van M. (**Indië**), - Geluk is zoo onbeduidend. Van die artikelen heb ik reeds zooveel. Liever niet.

Rie. - Uw laatste bijdragen vind ik, bij de vele copie ter mijner beschikking, niet heel geschikt tot opname. Ook al omdat, zooals gij terecht vermoedt, er nog geen gelegenheid was *Rie en Vlindertje* aan de beurt te laten komen. Brief wordt op een andere plaats beantwoord.

Nooit Gedacht. - Het spijt mij zeer voor U, dat ik dit stukje niet kan plaatsen, omdat ik zooveel heb van dien aard. Gij moet bedenken dat er heel velen zijn, die als gij, 'ijverig het schrijven ter hand nemen om wat te verdienen'. Maar zoo gemakkelijk gaat het niet. - Intusschen wil ik U niet afschrikken. Gij moogt het gerust nog eens probeeren, maar ik kan U niets beloven. Het ingezondene is geplaatst.

*) Op verzoek vestig ik er de aandacht op, dat met *Joh*, *S.* en deze *Joha S.* te *E.* dezelfde *dame* is bedoeld, en nimmer Johan Schmidt.

H.H. te **S.** - *Tucht*, zal ik plaatsen als hoofdartikel. Ik ontving de zegels in dank en orde. De vergissing is daaromtrent geloof ik aan Uw kant. - Vriendelijk dank voor het begeleidend briefje.

Norma. - Deze keer moet ik U teleurstellen, wat Uw schetsje *Eenzamen* betreft. Het is lief-gedacht en gevoelig van inhoud, maar ik heb zooveel copie van dien aard, dat ik dit soort kleine schetsjes liever niet meer aanneem. - Ligt ter Uwer beschikking.

Moedertranen (gedichtje.) - Ik vind den inhoud beter dan de vorm. Ligt ter Uwer beschikking.

Zelamire. - Zoowel Uw novelle als Uw gedichtjes aangenomen. - Ik zal trachten te zorgen, dat gij drukproeven en present-Ex: meer geregeld ontvangt dan tot hiertoe. Ik zie uit Uw briefje, dat gij zijt verhuisd. Kan er niet iets zijn zoekgeraakt daardoor, van zulke drukwerken? In elk geval dank ik U zeer voor Uw vriendelijk en opheldernd schrijven dienaangaande. Het is ondoenlijk anders, dan om geheel bijzondere redenen, van de hier boven aangegeven regels af te wijken, wat particulier beantwoorden betreft. De ‘vroegere’ Lelie had niets van deze, wat den

aard der correspondenten en lezers betreft, zoodat ik een geheel ander standpunt inneem ten hunnen opzichte, dan mevrouw van Wermeskerken deed met hare 'Lelietjes'. -

M.H. du C. - Ik heb al Uw gedichtjes aangenomen en ook het proza. Het proza ook vind ik zeer gevoelig, maar ik heb reeds zooveel copie, dat ik voor dergelijke kortere schetsjes niet zoo gauw plaats heb. Uw brief wordt op een andere plaats beantwoord onder dezelfde letters, daar ik geen pseudoniem van U heb.

Freddy M. - Uw artikelen: Hoe moet de vrouw zijn waarmee men trouwt. - Hoe moet de man zijn waarmede men trouwt - nam ik aan. Een Wals wil ik, wegens de lengte, liever niet opnemen, omdat ik het daartoe te onbeduidend vind. De Novelle van Uw man kan ik tezijnertijd als feuilleton opnemen.

M.M. - Ja-zeker; nu kon ik Uw schrift heel goed lezen. Ik neem Uw stukje aan. Als gij wat meer *afwisseling* in Uw stijl kondet brengen, zou dat Uw werk ten goede komen. Er zit wel wat in, maar gij zijt *te* eentonig met die lange karakter-ontledingen en gedachten-opsommingen, zonder er een achtergrond van kleur en leven aan te geven. Gij moet b.v. eens vergelijken het eenvoudige schetsje Het Einde van M.H. du Croo (als dat te zijner tijd komt in dit blad) met Uw werk. Deze auteur heeft de omgeving van zijn persoon met zulke juiste kleuren geschilderd, dat ze lééft; je ziet haar; voor dat stukje *moest* de toon, de kleur zóó zijn. Dit nu is het waaraan gij niet genoeg denkt, en wat juist voor korte, kleine schetsjes absoluut nóódig is, als ze wezenlijk zich zullen verheffen boven het geheel-onbeduidende. -

Mevr. J. van M. geb. G. - Ik zal U *Verliezen en Vinden* als Papiers d'affaire terugzenden, dan krijg ik later wel eens van U de postzegels daarvoor. Want het is *te* lang voor de Lelie, zelfs voor het feuilleton. De drie kleinere stukken zal ik plaatsen. Uw brief beantwoord ik op een andere plaats

Wilhelmina van L. - Kindergesprekken is veel te kinderachtig voor dit blad. Geweigerd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Anna te Hilversum. Uw stukje heb ik aangenomen; ik heb er nu twee van U in het geheel *St Nicolaas* en *Ruil.* Zendt nu maar voorloopig niets meer.

A. DE S.L.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De

correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, en voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Louis. - Het spijt mij, dat gij natuurlijk min of meer op goed geluk moet vertalen. Maar daaraan is niet veel te doen, nietwaar? Ik zou onmogelijk den tijd hebben vooraf het aangebodene in het oorspronkelijk na te zien, en moet het dus onderwerpen aan dezelfde regels die gelden voor manuscripten met oorspronkelijken inhoud.

Ja, de correspondentie schijnt voor velen met U diezelfde aantrekkelijkheid te bezitten, en natuurlijk doet mij dat veel genoegen. Dat ik mij zoo heel goed kan verplaatsen in verschillende toestanden, komt omdat ik veel heb ondervonden, veel zag, in veel verschillende levenskringen en omstandigheden verkeerde. En bovendien, van kind-af ben ik iemand geweest, die levendig belang stelde in alles, terwijl de omgang met mijn vader, van wien ik dat heb geërfd, die neiging sterk ontwikkelde en leidde. Ja, ziek-zijn is ellendig en herstellen óók. Dat ben ik met U ééns. Hartelijk dank voor Uw briefje.

M.H. du C. - Gij vindt mijn antwoord op Uw bijdragen op een andere plaats. - Ik moet U over dat eene versje mijn compliment maken, omdat het zoo héél-gevoelig is, en, evenals het vorige wat ik van U reeds plaatste, zoo bijzonder voor iemand van Uw geslacht en leeftijd. - Het moet mij van het hart U dat te zeggen, omdat ik er zoo blij om ben. Juist in zulke dingen zijn zoo heel veel jongelui cynisch en ruw en plat, en denken dat het flink en manlijk staat als ze zich wreed en harteloos aanstellen op die punten. - Gij zult mij wel begrijpen denk ik, wat ik bedoel. En daarom ook vind ik het zoo nobel en moedig in U, dat gij die dingen met Uw eigen naam onderteekent, en U daarmede toont van een ander en beter slag te zijn dan heel velen onder Uw vrienden, die U sentimenteel etc. zullen noemen. Dat eerste versje van U voelde zoo heel fijn na het lot van zulk een vereenzaamde vrouw, die gewoonlijk alleen wordt uitgelachen door jonge mannen. En, hetgeen ik nu bedoel, getuigt van een fijngevoelig nadenken over het beklagenswaardig lot eener andere categorie vrouwen, waarover ik mij te meer verheug, omdat ik-zelve precies zoo denk over die ongelukkigen als gij. - Opdat gij mij overigens niet misverstaat, wil ik er nog den nadruk op leggen, dat ik volstrekt niet alléén om den inhoud met Uw gedichtjes ben ingenomen, maar óók de vorm ervan en den stijl van Uw proza zeer veelbelovend acht. Ik zou zeggen: Er zit als auteur wat in U, en gij kunt U niet voorstellen met hoeveel genoegen ik dat zeg, omdat het mij zooveel plezier doet, wanneer ik zooiets ontmoet, dat frisch aandoet en doet denken: daar zit 'n iemand in, die wat kan. - Evenals voor iedereen sta ik ook voor U gaarne tot Uw dienst.

Mevr. J. van M. - geb. G. - Ik heb U nog hartelijk te danken voor Uw schrijven (bij Uw schetsen gevoegd). Ja, lieve mevrouw, met U geloof ik, dat wij 'machtige' schepselen zouden zijn, als wij het verband kenden tusschen het Onbekende rondom, maar juist op dat *als* komt alles aan. - Dat ik een goed medium ben, is mij meer dan eens gezegd, en geloof ik-zelve ook wel. Ondanks de angstige waarschuwingen van menschen, die beweren, dat het zoo schadelijk is voor de gezondheid (wat ik niet eens geloof, tenzij bij *bijzonder* nerveuse naturen) zou ik graag genoeg wat dieper indringen in de vraag, in hoeverre ik werkelijk als medium zou zijn te gebruiken. Maar de tijd daartoe ontbreekt mij zoo absoluut, dat ik er niet aan kan denken. Had ik den tijd, dan zou ik mijn gezondheid in *elk* geval ondergeschikt maken aan een diepere studie van het spiritisme, want ik vind, dat men voor iets zoo gewichtigs zijn lichaam moet ondergeschikt maken aan hoogere belangen. Maar ik heb een huishouden dat op *mij* rust, en ik mag mijn tijd dus niet geven aan andere dingen, dan aan de zorg daarvoor.

Wat Uw tweeden brief betreft, (bij de tot mijn grooten spijt te lange novelle) voor de vriendelijke woorden waarmede U daarmede tot mij spreekt kan ik U niet genoeg danken, want zij deden mij werkelijk oprecht goed. En inderdaad, lieve mevrouw, hetgeen U daarin schrijft van Uw vaste overtuiging, dat Gods leiding in alles merkbaar is, kan ik soms zoo heel duidelijk navoelen. Ik denk dan aan de Genestets bede: Leer mij niet steeds vragen: Wat zal deze, maar steeds in eigen lot Uw liefdestem verstaan. - Inderdaad, in mijn eigen lot kan ik die liefdestem, bij alle

leed en raadselen die er óók zijn in dat lot, toch wel dikwijls onderscheiden. Maar al het raadsel, al het leed om ons heen? Ik vind het egoïst, wat mij een beslist bijbelgeloovige eens antwoordde: Wat gaat het ons aan wat God met een ander doet? We hebben alleen te zien op zijn wil en weg met ons-zelven. - Misschien hebben zij, die aldus redeneeren, gelijk in den grond, maar leidt het niet tot jammerlijk egoïsme, tot oppervlakkigheid en gedachtenloos voortleven? U zult het misschien een slecht-gekozen voorbeeld vinden, maar ik kan U zeggen, toen ik dezer dagen onze arme kleine papegaai ineens zoo vreeselijk zag lijden (zonder eenige verklaarbare oorzaak, zonder dat de veearts iets vermocht er tegen,) toen geraakte voor de zooveelste maal mijn gemoed weer in opstand tegen het Waarom van dit alles? Dat de dood er is, en komt dus te zijner tijd, dat kan ik begrijpen, maar waartoe dit wreede, jammerlijke, onverdiende *lijden*? 'Dat komt allemaal door de zonde' placht een mijner meest steile bloedverwanten te zeggen bij elk Waarom van mij. Goed, maar die arme onschuldige *dierenwereld* dan? Moet die dan ook gefolterd en geplaagd worden omdat wij menschen zondaars zijn? Hoe kan een God van liefde zoo'n arm klein hulpeloos wezentje, dat toch ook een van zijn schepselen is, zoo laten *lijden*, dagen achtereen? Waarom dan niet dadelijk, ineens, de dood? - Ik kies juist dit voorbeeld, omdat zulke raadselen, zulke *nietigheden* zeggen egoïste menschen, dagelijks, uur aan uur, ons omringen, om van grooter en ingewikkelder vraagstukken niet eens te spreken. Toch wil ik U hierbij zeggen, dat ik-ook, evenals gij, in menig opzicht ben veranderd in mijn denkwijze. 'Het blind geloof verzwond; de twijfel drukt mij neer' zegt de Genestet ergens. Zoo gaat het ook mij nu. Twijfel echter is geen ongeloof. Hartelijk dank voor Uw woorden nogmaals.

L.M. - Uw bijdragen werden begeleid door een vriendelijk briefje, waarvoor veel dank. In het bijzonder Uw instemming met het artikel van mij over: De Krach der Hilda's van Suylenburg, deed mij veel genoegen. - Ik vind het heel natuurlijk, dat er onder de bestaande tijdsomstandigheden op dit oogenblik veel vrouwelijke studenten zijn; voor een groot deel is dat de nawerking van Hilda van Suylenburg, dat een zeer gevaarlijk gift is geweest. De een sleept de andere mede; men praat elkaar na, men wil niet onderdoen voor elkaar, men wil toonen goede hersenen te hebben, de ouders laten zich meeslepen door dezelfde beweegredenen, en zoo gaan heel veel jonge levens verloren, die het zich nu reeds beklagen; (daarvan weet ik meer af dan hier valt te vertellen). Dientengevolge komt goddank reeds de reactie. Reeds gaan er waarschuwende stemmen op van allerlei zijden, reeds worden heel veel ouders bijtijds wijzer. Wat er van die hedendaagsche vrouwelijke studenten zal terecht komen? Let op mijn woorden: Niet veel. De meerderheid zal ondergaan, in het huwelijk, wat de beste oplossing is, of door zenuwziekte en moedeloosheid. Een enkele zal klaarkomen, en wat drukte maken - en dan heel gauw verdwijnen in den stroom van mèt haar mee-schreeuwenden. En de beklagenswaardigste en talrijkste categorie zal wel die zijn der verzuurden, eenzamen, en gedesillusioneerden, die te laat inzien hoe haar jeugd en haar vrouw-bestaan is *mislukt* door een niet meer te herstellen dwaasheid. Uw woorden onderschrijf ik dan ook volkomen, en neem ze daarom hier over:

'*Daarom lijkt het mij zoo verkeerd dat jonge meisjes, die nog geen eigen meening bezitten, een boek als Hilda van Suylenburg lezen. Daardoor krijgen zij eene valsche voorstelling van het leven, en denken zij zich alles mooier dan het werkelijk is.*'

Rie. - Wat een sprookje is, heeft Leo Mulock onlangs in zijn beschouwing over een boek van Marie Metz-Koning zoo duidelijk uiteen gezet, dat ik U daarheen verwijs. - Ik geloof dat zijn uiteenzetting zeer terechtertijd komt voor heel veel sprookjes-schrijvende menschen. - Zeker, alle lof moet van *menschen* komen ten slotte. Maar het komt er op aan van *welke* menschen. Ik ken er in mijn leven heel velen, wier lof mij geen steek kan schelen, omdat ze prijzen uit bijredenen van egoisten aard, of omdat ze maar zoo wat heenzeggen zonder nadenken, of omdat ze oordeelen zonder kennis van zaken, etc., etc. - Iedereen, die een beetje menschenkennis heeft, weet daarom te onderscheiden van *wien* de lof komt. En helaas, eerstbeginnende auteurs als gij, worden zoo heel dikwijls honig om den mond gesmeerd door 'welwillende' critici, die er geen woord van meenen, en achter hun rug de schouders ophalen; of ook door al te snel tot bewonderen gereede familie-leden en vrienden.

Dit gevaar was de aanleiding tot mijn waarschuwing. - Zeker, gij moet U toeleggen in Uw stijl op duidelijkheid en niet langdradig zijn. Blijf echter voor alles oorspronkelijk, wees U-zelf, schrijf zooals gij voelt dat gij het zeggen moet en wilt, en beschrijf zooals gij het ziet. Laat U niet influenceeren door al te veel raadgevingen en voorbeelden van anderen.

Een abonnee. - Wegens plaatsgebrek moet ik Uw brief (bij de bijdragen behoorend) laten wachten tot de volgende week.

J.H.D. den Haag. -In aansluiting aan mijn briefkaart, betuig ik U nogmaals mijn achting voor Uw flinkheid in de questie, en tevens dank ik U zeer voor Uw begeleid-briefje. Ik kan geen uitzondering maken op de regels van dit blad, en kan dus niet den geheelen brief, dien ik beantwoord, afdrukken. Dat zouden immers de correspondenten ook niet willen. Ik moest lachen om Uw uitdrukking over *De Meva.*

Datzelfde zei de *Matin* onlangs ook van hem. Eerlijk gezegd, zie ik *dat* niet in zijn toilet. Vriendelijk dank voor Uw bereidwilligheid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. Zooals U ziet op een andere plaats is onze kleine Kaatje gestorven. Zij heeft heel erg geleden, daar zij vermoedelijk is vergiftigd door een slecht zaadje dat onder haar zaad zal zijn geweest; althans dit vermoedt de veearts. Het is zulk een gemis haar gebabbel niet meer te hooren, en thuiskomend niet meer begroet te worden met haar lief: Dag Vrouw. Ze was zulk een gezelligheidje in huis; alleen de jongens zullen haar niet natreuren, want die zijn steeds schichtig gebleven voor haar, en waren jaloersch als we met haar praatten. - Marie heeft haar begraven in den tuin, in haar reis-koortje. Het is zoo weemoedig dat zij nu hier blijft, als wij teruggaan, inplaats van met ons mede in de coupé te zijn, waar ze altijd zoo zoet was en geduldig, in haar klein reis-hokje. Ik weet dat U voor alles meevoelt, en T. zal het zeker óók doen; daarom vertel ik het U zoo uitvoerig. Heel veel liefs van ons allen.

A DE S.L.

(*Ongecorrigeerd geplaatst.*)

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten wij de **Gedachtenwisselingen** van **C.G.** voor **G.** en van **Plato** achterwege laten, door de lengte van het Paaschverhaal. Het **hoofdartikel-toilet** moest achterwege blijven, omdat die rubriek deze keer zoo is uitgebreid door het ingezonden stuk. Het slot van **Het Sterkst** verschijnt in het a.s. nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Ter overname aangeboden, **7-Anker-Steenbouwdoozen van Richter** N°s. 2 tot en met 12 A. Weinig gebruikt; gekost hebbende *f* 21,50; voor *f* **12.50.** Adres bekend bij den heer L.J. VEEN te *Amsterdam.* (430)

29 April 1908.
21ste Jaargang.
No. 44.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Richard Wagner.
1813-1883.

II.
Kunst en Politiek.

.. Die Bildnerin des Volkes aber ist *nur* die Kunst; sie lehrt dem Menschen die Natur verstehen: sie lehrt ihm sich selbst verstehen.
Nur ein Künstler kann den Sinn des Lebens erraten.
... Die Kunst, nicht eher in ihrer Wahrheit für möglich, als bis es gar keine Politik mehr giebt.
Der Dichter ist der Wissende des Unbewuszten; der Staatsmann bewegt sich nur 'unbewuszt' ihrem Ziele zu.

Het is een vaststaand feit, dat men in het denken van het waarachtige genie, steeds zal vinden een tegenspraak in de éénheid, dat men zal vinden twee principiëele denkbeelden, waarvan men oogenschijnlijk zou zeggen, dat zij recht tegenover elkander staan. En dit zal men niet alleen vinden bij den kunstenaar, maar deze tegenspraak in de éénheid vindt men ook bij Goethe, bij Martin Luther, e.a. 'De Wet der tegenstellingen,' zoo wil ik het noemen, beheerscht ons geheele leven. Immers, geen vreugde zal zijn, zonder smart, geen recht zal zijn, zonder onrecht. En deze Wet in al haar omvang zal het al-omvattend genie

ènkel kunnen gemalen. Deze antithese is niet het gevolg van een verward denken, maar is iets natuurlijks, is niet een zinnelooze inconsequentie, maar juist verkregen door de organische eenheid van de wereldbeschouwing. In het denken van Richard Wagner zal telkens die tegenspraak in de éénheid zich voordoen.

In het politieke denken van Richard Wagner zijn twee principieele tegenspraken, die het van het begin tot het einde beheerschen en waaruit het overige als van zelf volgt. De eerste tegenspraak is: Een absoluut Koninkrijk - een vrij volk; de tweede luidt: Een aanhangen van een Godsdienst - niet van een Kerk. Over deze laatste antithese wil ik meer bepaald spreken, wanneer ik in een volgend artikeltje over Kunst en Godsdienst spreken zal.

Vóór alles moet men in het oog houden dat Wagner, *Duitscher* is. Neergeknield aan den oever van den Rijn had in 1842 de terugkeerende kunstenaar zijn vaderland eeuwige trouw gezworen, en dien eed bleef hij tot aan het einde van zijn leven getrouw. In '48 en '49, door den invoer van machines, door de theoriën van een Louis Blanc, en van een August Comte, was in Frankrijk de opstand uitgebroken, die in bijna alle landen zich deed nagevoelen. En bij den opstand in Mei '49, geraakte Wagner zoo in vuur, dat hij zich zelfs tot daden mee liet slepen, waarvan hij zelf later bekende, dat het 'dumme Streiche' ten deele waren en in overijling gedaan. En het is den kunstenaar te vergeven, want het kwam alles toch voort uit de gloeiende liefde voor zijn vaderland. Hij wilde één machtig sterk Duitschland, en niet die verbrokkeling, die machtelooze verbintenis van staten. En in al zijn streven tot eenheid, is het zijn krachtig, eeuwig vertrouwen op den duitschen geest, dat hem aanspoort tot al zijn daden. Bij alles *wil* hij hij het goede, en of dat tot stand zal komen daarover moest men zich niet bekommeren.

Reeds vroeg was in Wagner duidelijk geworden dat het volk niet kon worden opgericht en geleid door wetenschap en politiek. Het volk - al degenen die een gemeenschappelijk lijden hadden - was afgedwaald van de Natuur, en de kunst enkel kon het volk weer dichter tot de natuur voeren, dat was; dichter tot God. Dat idée was steeds machtiger van omvang in hem geworden, hij gevoelde voor de geheele menschheid a.h.w. hij was Duitscher, maar ook tegelijk 'almensch', naar het voorbeeld van Jezus Christus.

In R. Wagners denken, leidende politieke ideëen aan te wijzen, is onmogelijk. Hij zelf zeide 'wanneer hij zich met politiek bezighield: 'befand ich mich in groszem Irrtum über die Welt.' Schopenhauer vindt het ook belachelijk om bij een diplomaat van genie te spreken, omgekeerd - kan men van een genie niet verwachten dat hij een bekwaam diplomaat zal wezen. De staatsman is 'beschränkL,' hij is kortzichtig en houdt steeds één ding in het oog: het dichtnabijgelegene. Het genie van den dichter gaat echter veel en veel verder, hij gevoelt voor de geheele menschheid en hij drukt uit wat het volk verzwijgt.

Het duitsche karakter zijner 'politiek' ziet men het best in zijn pogen tot het oprichten van een Nationaltheater, waarvan het ontwerp van '48 dateert, en ook in zijn eerste en laatste beroemde politieke redevoering van den 14de Juni 1848 voor de: 'demokratische Vaterlandsverein', spreekt hij met gloeiende liefde van zijn vaderland. Richard Wagner, de 'onpractische droomer', wil dat Duitschland zijn koloniën *Duitsch* zal maken: 'wir wollen sie deutsch und herrlich machen!' Ook Lohengrin dateert uit dien tijd ('47) en heeft in zich de gedachte: 'Für deutsches Land das deutsche Schwert'.

Van zeer groot belang, en van buitengewoon grooten invloed op heel zijn denken, is zijn Godsdienst, en zijn idée daaromtrent. Ten allen tijde heeft hij beschouwd de Godsdienst als de onontbeerlijke grondlaag voor het Sociale leven. Zijn ideaal was: Één godsdienst en in het geheel geen Staat. De adel noemde hem: 'rood', omdat hij de toekomst niet bouwde op een parlement, maar op de rechten van den mensch, op *God* alleen. Dat zijn ideaal van één algemeenen Godsdienst - die dan ook in waarheid Godsdienst - kon wezen, onbereikbaar was, dat heeft de groote kunstenaar zelf ook wel gevoeld.

Vraagt men, was Wagner conservatief, of liberaal, of demokraat, of socialist, of revolutionair of anarchist, dan weet men niet wat te antwoorden. Het beste nog zou men hem 'revolutionair' kunnen noemen. De kunst was ten tijde van haar bloei conservatief, toch zal niemand Wagner conservatief noemen. De constitutie vindt hij een beleediging voor den Koning, een verkrachting van zijn goddelijk recht. Het volk is enkel dan een *vrij* volk,

wanneer er één heerscher is. De Koning moet niet staan tegenover een adel, die jaloersch is op zijn rechten, en moet niet trachten de meerderheid van een parlement te winnen; maar hij moet staan tegenover een 'absoluut' volk. Niet het Koningschap is het heilige middelpunt van den Staat, maar de *persoon van den Koning.* De persoon van den Koning heeft hij ook verheerlijkt in Lohengrin. Treffend heeft hij zijn haat en verachting voor de constitutie uitgedrukt in de woorden: 'Was Lüge ist kann nicht bestehen, und die Monarchie ist eine Lüge; sie ist es durch den Konstitutionalismus geworden.'

Den adel was hij gaan verachten, wijl deze nu niet meer had te vervullen een historische opdracht, maar enkel nog maar daar was, om - bezorgd voor zijn egoïstische klassebelangen - de rechten van den vorst èn die van het volk te smalen. Door zijn verhouding tegenover den adel zou men geneigd zijn hem *liberaal* te noemen, ook dezen naam verdient hij niet, hij zegt met Goethe's woorden: 'Eine Idee *darf* nicht liberal sein?' Dat hij, - voor eenigen tijd ook maar - *demokraat* zou zijn geweest, is ook maar schijn: de demokratie noemt bij onduitsch, en bestaat ook naar zijn meening enkel maar in de pers. Ook de *Socialisten*, hebben als *politieke partij*, nooit de sympathie van Richard Wagner bezeten. In zijn: Oper und Drama, zegt hij: 'Der Socialist plagt sich mit fruchtlosen Systemen,' en terecht. Den oorsprong vindt hij mooi, en zelf beweert hij ook dat er geene andere beweging meer is, dan de Sociale beweging, waarvan hij ook alles verwacht; maar het Socialisme is in den Kern heel iets anders, dan wat onze Socialisten er van droomen. De Socialisten zijn een politieke partij geworden, en dat zegt hem genoeg.

Genoeg - men zal inzien dat Wagner geen staatsman *kon* wezen. Hij was geen slaaf van de Logica maar een priester der waarheid. Hij wilde bereiken het éénig ware, hij wilde het menschbestaan schooner maken, en was er zich bewust van, dat enkel de *kunst*, de heilige, waarachtige kunst, zooals hij zich die droomde, dit bereiken kon. Hij was 'revolutionair,' en wilde op het gebied der kunst een revolutie, waarna men weer dichter genaderd zou zijn tot zijn ideaal en men reeds zou kunnen gevoelen de schittering, die uitging van zijn lichtvól rijk der *gelukkige* menschheid. Het ontstaan van dit rijk zal zijn, het einde der 'Menschheitsrevolution,' die, volgens hem, komen *moet.* Schiller - in zijn theorieën hieromtrent, - meent, dat de Staten in een doorgangsstadium zijn en spreekt van: 'Notstaaten.' Schiller is in dit opzicht meer philosoof en beroept zich op Kant; Wagner gevoelt het doel van het leven, de bereiking van *het* levensideaal der geheele menschheid meer met zijn kunstenaarsziel en beroept zich op de Grieksche kunst. De voorstelling van Schiller is daardoor zonder gloed, die van Wagner vol warme hartstocht, Schiller is ook meer abstract in zijn theorie, onbegrijpelijk, Richard Wagner's ideé zal daarentegen ieder *gevoelen.* De tegenwoordige wereld is georganiseerd door leugen, bedrog en huichelarij, en moord en roof zijn a.h.w. door de Wet gerechtvaardigd. De menschen zijn nog slaven, 'die Menschheitsrevolution,' zal eerst daarin verandering geven in één slag: 'Sobald alle Menschen nicht gleich frei und glücklich sein können, müssen alle Menschen gleich Sklave und elend sein.' Hier zou men den grooten Meester dus weer revolutionair willen noemen, terwijl, van het standpunt van Chateaubriand: 'Le Salariat est la dernière forme de l'esclavage,' men hem weer den naam van anti-rev. zou moeten geven. Men voelt hier weer de tegenspraak, die het genie zóó kenmerkt.

Het gebied der politiek beschouwt Richard Wagner dus als beslist onvruchtbaar. De politici zijn menschen, die hem tegenstaan, zij zijn bekrompen, alledaagsch en

vaak ‘slecht’. Wat zij voortbrengen komt hem soms geweldig voor, maar blijft niet te min onvruchtbaar. Hij acht die menschen gegevaarlijk, die niets ‘anschauen’, maar enkel algebraisch berekenen, hoe de wereld wezen moet, opdat zij met het vernuft zal overeenstemmen. Niets vindt hij ook verderfelijker dan dat men het geluk van de menschen wil regelen en aangeven door wetten van het ‘Heden’. De sfeer waarin de politiek ‘schept’, is uiterst klein. De beslist sociale beweging zullen de politici ook nooit meester worden, zij vergeten, dat zij niet zijn de heerschers, maar wel degenen die de menschen moeten veredelen. De sociale beweging zal worden het einde van de groote ‘Menschheitsrevolution’, en dan tegelijk ook het einde van het bestaan der politiek. Want waarlijke, waarachtige kunst kan niet bestaan, vóór alle politiek de wereld uit is.

Wat Richard Wagner van de kunst verwacht, hoe hij die stelt boven alles, zal men

het best gevoelen in de volgende aanhaling, waarmede ik dit artikeltje besluiten wil: ‘Wo nur der Staatsmann verzweifelt, der Politiker die Hände sinken läszt, der Sozialist mit fruchtlosen Systemen sich plagt, ja selbst der Philosoph nur nach deuten, nicht aber vorausverkünden kann, weil alles, was uns bevorsteht, nur in unwillkürlichen Erscheinungen sich zeigen kann, deren sinnliche Kundgebung niemand sich vorzuführen vermag, da ist es der Künstler, der mit klarem Auge Gestalte ersehen kann, wie sich der Sehnzucht sich zeigen, die nach dem einzig Wahren - dem Menschen - verlangt.’ (1852. Oper und Drama.)

In een volgend artikeltje wil ik dan bespreken: ‘Zijn kunst in verband met Godsdienst en in het kort zijn regeneratieleer.

JOHAN KONING.

De ‘Eeuw van het Kind’.

Van tijd tot tijd ontmoet ik op de wandeling een van mijn kleine vriendjes. Hij is zes jaar. Hij promeneert, de neus in de wind, heel ernstig. Hij spreekt bijna niet en kent noch de houten schoppen en emmertjes, noch de zand-poffertjes, die de vreugde uitmaakten onzer jeugd. - Beweging maakt hij niet veel, men heeft hem zooveel waarschuwingen ingescherpt! In de eerste plaats mag hij niet aan den grond raken, waar het immers krioelt van allerlei soort tering, typhus, etc. aanbrengende bacillen; verder mag hij zich niet inlaten met andere jongens, die hem met de een of andere nog verborgen besmetting, van uitslag of wat ook, zouden kunnen aansteken, en natuurlijk is het hem ten strengste verboden zich te laten zoenen. - Door al die voorschriften is mijn kleine vriend er toe gekomen zich omringd van vijanden te wanen. Hij weet niet wat een microbe is, maar hij begrijpt dat het iets héél gevaarlijks moet zijn. - - - Hij is reeds nu bang voor het leven. -

Zijn moeder heeft die angst in nog veel sterkere mate. De lucht, het water, de levensmiddelen, alles wat men hoort, ziet, of inademt, boezemt haar de grootste vrees in. De woorden bacterieën, bacillen, microben, ziet zij overal vóór zich als met letters van vuur.

Ik heb het bovenstaande ontleend aan een zeer verstandig artikel van een franschen arts, die den moed heeft te velde te trekken tegen de heerschende mode van bacillen-vrees, waardoor zoovelen zichzelf het leven vergallen, door het nemen van voortdurende voorzorgsmaatregelen, die ten slotte nog weinig baten, omdat het gevaar overal en in alles schuilt, en dientengevolge ook bij de grootste voorzichtigheid niet *is* te vermijden, terwijl aan den anderen kant, gelijk ook deze dokter betoogt, de natuur-zelf heel dikwijls ons te hulp komt, en zelf onschadelijk maakt voor ons, dat wat in theorie zoo onoverkomelijk-gevaarlijk schijnt, reden waarom het verstandigst is zich in dit, op alle manieren toch reeds zoo onzekere en zoo korte aardsche bestaan, niet onnoodig te kwellen met allerlei gezochte, op bedriegelijke wetenschap gegronde angsten voor ditten en datten. -

Mij trof echter om nog een andere reden deze zoo waarachtige en zoo juist van de werkelijkheid afgeziene teekening van een hedendaagsch kind en een hedendaagsche moeder. Zij trof mij, omdat het, waar wij nu immers zooveel hooren over ‘de eeuw van het kind’ en over de opvoeding van het kind, over de kunst in het kinderleven, etc., etc., zoo droevig waar is, dat wij ondertusschen allang geen kinderen meer

hebben, alleen oude, heel-oude mannetjes en vrouwtjes, wijs in de ooievaarsquestie, zoodat zij U, gelijk Nellie van Kol's dochtertje op zesjarigen leeftijd, gemoedelijk komen vertellen, dat zij ‘uit hun moeders buik zijn gekropen’ (en welke wijsheid van dien aard vertellen zulke zesjarigen niet als zij onder elkaar zijn), wijs op het punt van ‘waarheid’, waardoor ze met souvereine minachting alle sprookjes terugwijzen als leugens, wijs ook op medisch gebied, met een volmaakte kennis van alle ziekten en gevaren, waaraan ze zich blootstellen als ze dit doen en dat nalaten.
-

Neen, ik overdrijf niet, als ik zeg dat het er treurig uitziet met een jeugd, waaraan de ouders op die wijze alle schoonheid, alle illusiën, alle poëzie hebben ontnomen, om er voor in de plaats te geven... niets.

- Ik-ook heb zoo'n zesjarig vriendje gehad, sprekend evenbeeld van het hierboven geschilderde ventje. Het *leek* uiterlijk een lief, aanvallig jongetje, maar helaas - - het *was* een stokoude gedèsillusioneerde man. Hij was op het punt microben zelfs nog veel ontwikkelder dan het vriendje van den franschen dokter, want hij zei mij eens, dat hij niet met een kennisje kon gaan spelen, omdat dit naar de meening zijner moeder diphteritis onder de leden had. Verbaasd over de wijsheid, waarmee hij dit lange woord uitsprak, vroeg ik hem of hij wist wat het beduidde. Nog zie ik de akelige pedanterie vóór mij,

waarmee hij zich oprichtte, mij aanzag, en zijnerzijds de vraag stelde (hij was vijf jaar toen): Weet je wat microben zijn? -

Neen, zei ik, met een dom gezicht. -

Ik zal mijn papier niet noodeloos vullen met zijn volkomen juiste, bijna wetenschappelijke uitlegging over de gevaren dezer 'heel, heel kleine diertjes'. Zijn mama en papa hadden hem als een kleine aap zijn les ingeprent, en aan het opzeggen ervan ontbrak niets. Onnoodig te zeggen, dat deze zelfde vijfjarige wijsheid met de grootst mogelijke minachting sprak over St. Nicolaasverrassingen, en U een droog en zakelijk verslag wist te doen van de wijze, waarop dit feest in de wereld is gekomen: 'Ziet U, St. Nicolaas was een heel goede bisschop, die heel lang geleden heeft geleefd' - etc., etc.' -

Onnoodig ook te zeggen, dat men aan dit kind, op straffe van de ouders te vertoornen, geen enkel grapje mocht wijsmaken, omdat het strijdig was met de 'waarheid'. -

Onnoodig eindelijk hier bij te voegen, dat het arme ventje, voortdurend gewaarschuwd voor dit en voor dat, voortdurend met ophelderingen wáárom men hem dit of dat verbood, wijs-gemaakt vóór zijn jaren, weldra geleek op een naar, pedant oud-mannetje, dat U op zijn klein lichaampje aanschouwelijk uitlegde hoe de aarde draaide, en diergelijke pedante 'uitspanningen' meer, terwijl er van werkelijk spelen nooit sprake was. Hoe kon hij ook, waar hij, evenals het hierboven beschreven fransche jongetje, zich nooit mocht bevuilen uit vrees voor dit, nooit mocht inlaten met dat, van wege de gevaren eraan verbonden, enz. enz. -

En de natuurlijke reactie van zulk een over-wijs opvoedings-systeem?

Dit kereltje, van huis uit met een lief karakter, wreekte den dwang dien men zijn kindernatuur aandeed, door valschheid tegen dieren. Als men hem niet gadesloeg, kroop hij onder het tafelkleed, om den hond te knijpen. Dat was, bij gebrek aan beter, zijn uitspanning geworden. De schuld lag bij de ouders.

'Hij gelooft zich van vijanden omringd - hij is nu reeds bang voor het leven.' - Aldus mijn fransche dokter over zijn vriendje. En zijn woorden bevatten wáárheid. - Vroeger verbood men eenvoudig een kind het een of ander, thans wordt hem, noodig of onnoodig, de waarheid gezegd ter toelichting. - 'Dat mes doet mij kwaad, ik zal er niet aanraken', - zei een hedendaagsch driejarig jongetje, en zat met een akelig wijs en zoet gezichtje alleen aan tafel te wachten op de andere volwassenen, zonder eenige neiging te voelen zich aan het blanke geschitter van dat staal te wagen, zooals een kind van een vroegeren tijd zou hebben gehad. Zeker, voor de ouders is zoo'n opvoeding gemakkelijk genoeg. Gij zijt veel gauwer klaar, als ge Uw kind zoodanig *bang* maakt voor allerlei levens-gevaren, dat ge hem op driejarigen leeftijd gerust alleen kunt laten, te midden van gevaarlijke verleidings-dingen, dan wanneer gij op hem moet 'passen' zooals onze moeders in onzen tijd het deden. Maar ik vraag U, wat is de gelukkigste, de meest-onbezorgde jeugd, eene waarin men het kind althans nog wat illusies, wat niet-weten gunt, of eene waarin men hem vroegtijdig *bang*, vroegtijdig voor alle levens-gevaren op zijn hoede, vroegtijdig wijs, en dientengevolge vroegtijdig overspannen en zenuwachtig maakt?

Het sterkste en misschien het droevigste voorbeeld van zulk een vroegtijdig ontbladeren van een pas-gekomen levensbloesem, is mij ter oore gekomen naar aanleiding van een droevig sterfgeval eener heel-gelukkige, heel-jonge moeder, wier

man na haar dood tot het nog geen vijfjarige zoontje zeide, als eenige toelichting van het gebeurde: ‘Moeder is weggegaan en komt nooit terug.’ -

Kan men op wreeder en gruwelijker wijze een kindergemoedje pijn doen, alleen uit dwaze vrees voor ‘onwaarheid’? - Moet dit jongetje niet meenen, dat zijn moeder hem dus verliet voor haar plezier, omdat ze niet wilde blijven bij vader en kindertjes? Hij heeft gezwegen op die woorden, bewijs te meer, dat hij er in zijn arme kinderhersentjes over heeft dóórgepiekerd, en God weet welke bittere conclusies heeft gemaakt reeds op zijn manier. Zeker - ik-ook vind het droeve, het wreede van den dood geen kinder-onderwerp, maar mij dunkt, hoe ongeloovig wij-volwassenen ook zijn mogen, in *zulke* gevallen is een vertelling van den hemel, waar moeder gelukkig is bij God immers beter op zijn plaats, dan wat-ook, dat noodeloos het kinderhartje bedroeft, waar het immers juist dan dubbel troost van noode heeft. Gij kunt het inkleeden zoo mooi, zoo vriendelijk als een sprookje, die hemel waar God, om redenen die wij niet begrijpen kunnen, de lieve moeder bij zich nam, om het haar oneindig prettiger te geven dan ze het ooit op aarde kan hebben.

Verlangt zij dan niet terug naar ons, naar

vader en naar mij? - zal het kind misschien vragen. -

O ja, maar zij weet dat de lieve God het zoo beter vindt, en zij gehoorzaamt Hem, net als gij uw moeder en mij hebt leeren gehoorzamen. - Maar zij ziet ons, hoe wij leven, hoe wij het maken zonder haar. Wij doen haar verdriet als wij bedroefd zijn, en zij is blij als vader van zijn jongetje dubbel veel vreugde beleeft, nu vader alleen is. - -

Zoo kan de gestorvene met ons blijven voortleven in onze kindergedachten totdat - ach helaas de tijd komt gàuw genoeg - wij van-zelf ontwaken tot de rauwe werkelijkheid. - Ik herinner mij nog altijd hoe een heel klein nichtje van mij, terwijl ik iets in mijn koffer legde, mij vroeg: Van wien hebt U dat gekregen? en, op mijn antwoord: Van mijn vader, na een oogenblik van ernstig stilzwijgen, zeide:

'Ik heb óók wel een vader, maar die woont in den hemel.'

Het arme kleine ding was veel te jong, om ook de herinnering zelfs maar aan den afgestorvene te hebben behouden, maar zij begreep met hare kleine kinderhersentjes het mooie, lieflijke van de gedachte, een vader, dien zij door andere kinderen zag bezitten en liefhebben op aarde, ook te hebben zoo goed als zij, ginds in een oord, waar hij haar zag, en zij eens bij hem zou komen.

Al ware ik de meest-overtuigde atheïst, ik zou mijn kleine kinderen liever zulk een poëtische overtuiging, mooi als een sprookje, bijbrengen, dan hun ruw en wreed zeggen: Moeder of vader dien gij liefhadt, is weggegaan, en komt nooit terug.

Zeker, dat is de waarheid, maar eene zoo koud en verstijvend, dat een kinderhartje haar niet kan verdragen zonder zelf te verkillen door den ijzigen levensadem, die door zulk een onthulling ijzig er over heen vaart. -

'De eeuw van het kind!' Gij, die zooveel praat *over* het kind, gij hebt het gedood, gij hebt het afgenomen al wat het maakte tot iets lieflijks, iets onschuldigs, iets gelukkigs, iets aanvalligs, raadsel van belovende knop, waaruit straks de bloem komt kijken. Al uw eigen waanwijsheid, al uw eigen levensvrees, al uw eigen ongeloof, al uw eigen desillusies, bovenal al uw eigen egoïsme, hebt ge het kind aangeleerd door uw woorden, uw lessen, uw voorbeeld. - En, wat ge hebt gekweekt, is een akelige, nare minatuur-afbeelding van uw eigen afgeleefdheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Op 'n Kerkhof.

Wij gaan langs graven, zonder tal,
De grond is week, een dikke vacht
Gestorven loof rust onder 't hout;
Ik huiver voor de vreemde macht
Van Dood, die me aanstaart ernstig, koud,
Ik voel me op eens zoo zwak, zoo oud.

Wee mij.... En 'k hunker nog naar licht,
Naar leven, liefde... Dwaze vrouw,
Wat draalt ge voor gesloten poort,
Zie, om U waren dood en rouw,
Wier heilge stilte gij verstoort;
Ga, buig het hoofd, verlaat dit oord.

O sombre hof, wier doodenheir,

In eeuwge rust, ons niet behoeft,
Waar 't leven aarzlend binnentreedt,
Waar liefde zelfs maar vluchtig toeft,
Waar, wie in tranen zich vergeet,
Zoo bitter weent om eigen leed.

Want zij, die sluimren onder d'aard,
Waar stof tot stof is weergekeerd,
Zij kennen niet meer aardsche smart
Noch 't scheidingswee, dat ons verteert.
Voor hen is 't groot geheim ontward.
O droeve troost, voor 't eenzaam hart.

ELISE SOER.

Gedachtenwisselingen.

I.
Aan G.

Mijn' vriendelijken dank voor Uw blijk van belangstelling in mijn artikel: Ons Volksonderwijs.

't Is mij bekend dat de meeste onderwijzers (gelukkig! in weerwil van de vaak onvoldoende bezoldiging) ‘liefde voor hun vak hebben’, dat zij echter om die reden gaarne zouden zien, dat hun nageslacht ‘in hunne voetstappen’ treedt, meen ik te mogen betwijfelen. Doordat ‘het salaris van een onderwijzer nu eenmaal over 't algemeen niet schitterend is en meester en zijn vrouw’ dikwijls ‘geen fortuin van zich zelf hebben,’ zijn ze vaak genoodzaakt voor hun kroost gebruik te maken van een der vele gelegenheden tot kostelooze opleiding: de normaal- en kweekscholen, en worden de kinderen onderwijzer(es) bij gebrek aan beter.

Ik had stellig niet gedacht dat iemand in de Lelie zou beweren, dat de opleiding aan een kweekschool ‘zeer goed’ is. Wanneer ik de kweekschoolopleiding de minst slechte noem, dan is dit, omdat ik haar onvoldoende acht. Met dit te zeggen geef ik allerminst afkeuring te kennen van het daar gegeven *onderwijs*. Integendeel: hoe onvoldoender inrichting, hoe meer

inspanning en toewijding er vaak betoond wordt door de onderwijzers; met een minimum van tijd moet b.v. het personeel aan de normaallessen woekeren om de kweekelingen met succes tot het examen voor te bereiden. Niet aan het *onderwijs* op die inrichtingen is de schuld, maar aan 't stelsel. Hierover bestaat trouwens volkomen eenstemmigheid bij alle onderwijzers-vereenigingen: N.O.G., Bond, Hoofden van Scholen, alle willen een *volledige* opleiding tot b.v. 21- of 22-jarigen leeftijd, (de Bond) met vervanging van de tweeërlei bevoegdheid door ééne volledige.

U hebt gelijk dat ook de onderwijzer(es), als ieder ander in zijn vak, 't meest moet leeren in de practijk, iedereen zal U dit volkomen toestemmen; maar daarmede is toch niet verdedigd het m.i. onverantwoordelijk stelsel jongelieden van achttien en negentien jaar toe te laten als zelfstandige leerkrachten in de school. Meer practische voorbereiding en hooger leeftijd is noodig.

Ik heb mij naar Uw oordeel vergist met te spreken van enkele *voorname* steden. Er heerscht in dit opzicht weinig gelijkvormigheid. De Regeering laat deze regeling maar aan de Gemeenten over. Doch zelfs in de Hoofdstad moeten de hoofden 12 uren per week in hun school les geven en zijn dus niet geheel vrij in hun toezicht en leiding. Ik hoop dat U gelijk hebt en er meer ambulante hoofden zijn dan ik wist of vermoedde.

Hoogachtend,
Uw Dw. Dnr.
C.G.

II.
Geachte Freule Lohman!

Als jeugdig lezer van uw blad ‘de Hollandsche Lelie’ verzoek ik U mij te vergunnen hier eenige regelen neer te schrijven om te oordeelen over veel en veelzijdig besproken thema's.

't Is over godsdienst, liefde en vrouwenkiesrecht. Zelf staande buiten alle openbare en geopenbaarde godsdiensten en hare tallooze verschillende richtingen en hare veeten, wil ik hier mijne meening laten beoordeelen. Ik stel daarom de vragen wat is godsdienst, is ze in onzen tijd van vergevorderde beschaving (ten minste dit wordt veel beweerd) noodig voor het heil van den mensch? Het antwoord op de eerste vraag zij: ‘Godsdienst is de vereering van het schoone en goede, maar bovenal van het ware,’ het tweede antwoord is meer dan ooit.

De mensch als hoogste uiting van God en natuur heeft zich zelven miskent, zich door zijne hartstochten laten medeslepen, waardoor hij ten slotte het minste, liederlijkste en kwaadaardigste schepsel in het rijk der dieren is geworden. En het doel was volmaakt te zijn, als souverein der schepping in het aangezicht van God tot hoogere volmaking te komen.

De uitslag is treurig, 't resultaat van eeuwen levert een product, zoo laag, zoo afgrijselijk slecht, dat de man, die het zich er tot in het diepst zijner ziel door geschokt wordt en meent in zijn strijd tegen het kwade om het diep gezonken menschenras.

En nu het hiernamaals, is het waar, dat het leven zoo kort is, is met den lichamelijken dood alles voorbij, is al het menschelijke streven, al zijn werken voor hem zelf zonder doel en dus in den grond der zaak onzin? Het strijdt toch te hevig

met het daarzijn zelve, het duidelijkst bewijs voor dengene, die het begrijpt. Dan is het zoeken naar het volgende en de sluier van 't verborgene te willen oplichten, zooals spiritisten en theosophen dit ieder op zijne wijze verklaren, streng te laken, omdat ze blijk geven van eigen ondeugd, nieuwsgierigheid.

En nu liefde, bij oppervlakkige menschen en dieren vaak grove zinnelijkheid, waardoor ze hun verder leven in de hand van het toeval stellen, bij vele anderen berekening van financieele bijkomende omstandigheden, ook laag en verachtelijk, dan liefde van betere menschen, die elkander geestelijk en lichamelijk beminnen. Ten slotte het huwelijk van geheele mannen, die lezen in God. De godheid verkondigt, beheerscht uwe hartstochten, vooral ook de grootste van allen, heb Eva niet lief met zinnelijke liefde. De man, ook ontwaakt uit den slaap der zinnen, zal dus alleen geestelijk beminnen, dus niet trouwen, omdat hij zinnelijkheid in zich zelven veracht. Verder is de man verplicht zijn evenmensch lief te hebben, voor hem te werken, de reden waarom groote mannen met de menschheid getrouwd zijn -

Vrouwenkiesrecht, rechten der vrouw!

Uitgaande van hetzelfde beginsel, het goede en schoone in ons te kweeken en het kwade te overwinnen, ben ik tegen vrouwenkiesrecht. De politieke strijd is zeer geschikt om den mensch moreel te verlagen. Tot nog toe staat de vrouw daarbuiten, zal zij zich eens met hare evanatuur werpen in den strijd van het politieke gedoe, zeer zeker zullen hare ondeugden in kracht toenemen, ten koste van het schoone en goede.

De Waarheid, 't is de bijbel van Christus, Mohammed's Koran, Goethe's wonderbaarlijke bron uit Faust II, alles te samen, de eenvoudige waarheid van de goddelijke ziel van het menschdom, dat den mensch beoordeelt als mensch, niet naar hun geldzak of maatschappelijke positie, dat hem wil hebben volmaakt en predikt vrijheid, gelijkheid en broederschap.

Op 't gezag dezer eeuwige waarheid, het hoogste van alles, de eenigste oorsprong van alles, zeg ik, vrouwen blijft af van het kiesrecht, buiten den politieken strijd van partijen, houdt U bij het schoone en goede en vergroot niet het verderf van de wereld.

PLATO.

III.
Aan Vita.

Na *alles* wat freule Lohman al heeft uiteengezet, is het haast niet meer de moeite om iemand als Vita te antwoorden. Vita *weet niets* van het R.C. Geloof en ze verstaat er van buitenaf gezien geen sikkepit van, daarvan zijn de bewijzen in haar stukske voor 't grijpen. Ze redeneert maar

over ‘menschelijke wisheid’ en de ‘natuur’ zóó op haar gemak, dat ze niet eens aan het bestaan van ‘Goddelijke Wijsheid’ denkt of meent te *hoeven* denken. Dat zijn zoo van die zelfgenoegzame, de wijsheid-inpacht-hebbende naturen, die nogal in de mode zijn omdat die mode zoo *makkelijk* is, zóó dat de menschen er niet eens over hoeven dóór te denken. 't Ligt voor de hand. Vita *weet* niet door onderzoek, ze redeneert maar voor 't vaderland weg. Wat *weet zij* b.v. ervan of er al of niet *roeping* bestaat bij een jonkman om geestelijke te worden? Tien tegen één dat ze geen een R.C. geestelijke persoonlijk goed kent en toch veroordeelt ze met een bravour hun heele stand en mèt hen hun ouders. 't Is me geen kleinigheid, maar de onwetendheid *is* brutaal, dat is een bekend feit.

Verder haspelt ze dooreen roeping en beroep, ook al weer *niets* onmogelijk voor iemand als Vita. Zeker, die timmerman, die een opleiding voor zijn vak heeft gehad *kán* veranderen als 't hem niet bevalt. Maar wat moet die ex-timmerman dan beginnen? Schoenmaker worden? En als hem dát niet bevalt, schoorsteenveger? Zeker zoo'n twaalf ambachten en dertien ongelukken-geschiedenis! Fuut wat *is* die Vita vermoeiend van oppervlakkigheid. Over de verheven tirade van de schoonheid der leer etc. etc. en over de vlekken die Vita ziet (wát een zorg! *Begin* zelf eerst te *leven* volgens de Katholieke leer en schrijf niet over dingen die ge niet verstaat) zwijg ik liever, 't is inderdaad *te te* mal, te flauw en te kinderachtig.

En wát een menschenkennis heeft Vita! dat ze meent dat er vele Katholieken zouden afvallen als ze mochten denken etc. etc.! De waarheid is dat wij Katholieken véél strijden moeten - de moderne menschen houden meer van een slappe moraal, wij hebben een zéér positieve en zéér strenge - evenals ieder ander mensch tegen onze verkeerde neigingen en dat we daarom de gehoorzaamheid vaak heel moeilijk vinden. Wie volgt er niet liever zijn eigen zin? Maar wij Katholieken vertrouwen méér op onze Moeder de Heilige Kerk dan op ons zelve; een mensch die graag iets wil voor zichzelf, fopt zich-zelf zóó licht. Wanneer wij Katholieken nu geschud worden door allerlei ingrijpende dingen *in* ons en in ons leven, dan zoeken wij raad en hulp en steun en opheldering in ons Geloof en hoe meer we ons Geloof kennen en begrijpen, hoe meer we er de waarde van inzien.

Wáár vindt men grootere karakters dan bij de Heiligen der R.C. Kerk? Doe eens eenige moeite Vita (zonder wat inspanning en moeite komt ge in niets tot iets) en lees hun werken en hun levensbeschrijvingen eens, b.v. van Catharina van Sienna, Elizabeth van Hongarije, Theresia, Dominicus en een onafzienbare rij andere.

Wat ge verder schrijft over het fnuiken van geestelijken groei? 't Is zoo in - en in - onwaar en de bewijzen zijn ervan *te, te* over.

Vita *los* van Rome, *weet* het! Dát kunt ge toch wel aan haar eigen wijsheid hooren!

Wij Roomschen spreken *in naam* van onze moeder de H. Kerk; als wij getuigen, getuigen we vàn Haar, spreken we geleid door Haar Geest en *niet* in *eigen* wijsheid, maar onderwezen in Christus wijsheid. Alles is dus *onderworpen* aan *Hem* en wij kennen en erkennen maar *Een Hoek - Eén Toetssteen*, die niet verandert, *nooit* verandert, nooit veranderd is en nooit veranderen *zal.*

En hiermede neem ik definitief afscheid van alle Vita's en haar aanhang.

H.v.R.B.

IV.
Aan Exelsior.

O! die afgevallen katholieken! die zich nú zóó heerlijk-vrij en zoo opgelucht voelen!..... Ach, ik hecht er zoo weinig waarde aan! Die *afvallen* en 't *niet* betreuren, hebben *nooit* het Geloof gehad of gekend; want hadden ze het gekend *inderdaad*, dan zouden ze *ten minste* getuigen: 'ik heb mijn geloof *helaas* verloren'.

Welnu dit laatste is geen wonder, want als men niet vast van karakter is, staat men al heel licht aan groote invloeden van buiten bloot. En vergeet niet, dat wat er geleerd wordt *buiten* de Kerk, zoovéél, zoo oneindig véél *makkelijker* is en zoo veel minder *hooge* eischen stelt aan den mensch en dat de meeste zóó gaarne met de minste moeite geholpen zijn, *vooral* als er dan nog bijkomt dat ze hun persoonlijke ijdelheid kunnen streelen door te denken, dat ze iets *doen* wat véél grooter is dan kinderlijk te *gehoorzamen* en te bidden om kracht in de beproeving en geduld te hebben tot de vijanden van buiten en in eigen boezem bestreden zijn.

Ach, en dan die 'vrijheid van veranderen van denken', die hooggeroemde door Exelsior en gelaakt in ons R.C. Geloof dat onze moraal zóó onwrikbaar en gestreng vast-staat voor ons allemaal!

Vrijheid om te veranderen, vrijheid, volkomen vrijheid, vrijheid in alles, vrijheid tot dolwordens toe.

'Volkomen vrijheid van verandering van denken'. Neen Exelsior, dat kán in niets. Uw uitspraak doet me denken aan een ware geschiedenis. Een man zei tegen zijn meisje, zijn verloofde: 'Liefste, ik heb je zóó, zóó lief, ik zou je wel willen opeten.' En een jaar later, gehuwd zei hij: 'ik wou dat ik 't tóen maar *gedaan* hadt.' Dat zijn zoo van die veranderingen die voortkomen uit de illusie, uit teleurstelling: het menschelijk vèr-zien is en blijft nu eenmaal beperkt. Maar dat is niets Exelsior en zijn aanhang weten er wel raad op, die zetten dan maar in alle oprechtheid en vrijheid van denken zoo'n vrouw aan den kant en beginnen desnoods weer aan een andere om er misschien na eenigen tijd met evenveel oprechtheid en vrijheid van gedachten andermaal genoeg van te hebben, en wie weet nóg wel weer eens ooit een andere te nemen, Versta me wel Exelsior, ik zeg niet dát U of een der uwen zóó iets *doet* of *doen* of doén zal, maar de mogelijkheid bestaat. Uw oprechtheid's opvatting en uw vrijheid van denken staan U niet in den weg. O ja, en nu komt U aandragen met een heel magazijn deugden, Christelijke deugden van U en de uwen, jawel we kénnen dat vrijheid's gedoe. Maar 't *is* en *blijft* '*gedoe*' er is niets *positiefs* in Jullie

beschuldigen, keffen tegen ons, maar iets *positiefs* wordt er *niet* voor in de plaats gegeven.

De Heidensche Goethe, die een hart had dat wel Christelijk voelde, gaf zijn grootste vrouwenfiguur zijn ‘Iphigenie’ deze Christelijke wijsheid in den mond.

> ‘Von Jugend auf hab’ ich gelernt gehorchen,
> Erst meinen Eltern und dann einer Gottheit,
> Und *folgsam*, fühl ich immer meine Seele
> *Am Schònsten frei.*

De ware vrijheid, die in de onafgebroken, liefdevolle vervulling van God's wetten bestaat, kón niet mooier worden uitgesproken.

Deze Wijsheid is voor beide geslachten *dezelfde* en in dezen zin, zegt Iphigenie héél juist: ‘Ich bin so frei geboren als ein Mann’.

In het Christendom en door Zijne Genade is dit ideaal der vrijheid vervuld.

Deze **Christelijke Vrijheid hindert** den man *in* het huwelijk en *buiten* het huwelijk om de vrijheid der vrouw te beperken.

En hiermede neem ik afscheid van Exelsior en *allen* die 't mèt hem eens zijn.

H.v.R.B.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Solidariteit?

Als 'k eens wat zie, of hoor, of lees van al den rijkdom, die er in de wereld is, o.m. van dames, die 's jaars honderden, ja, duizenden aan hun toilet besteden, of b.v. enkel voor 't ontwerp van een spiegellijst ± *f* 1500. - betalen (zegge vijftien honderd gulden ongeveer, alleen voor 't ontwerp van een lijst!) dan denk ik dikwijls: zouden die lui nooit eens om zich heen zien, nooit ellende, nooit armoede zien, of er van hooren?.....

Wat zou *ik* graag rijk willen zijn, dan zou 'k wonderen kunnen verrichten! - Zeker, ik zou me altijd keurig kleeden, doch niet kostbaar, maar wel geheel volgens de eischen der hygiëne èn zooveel mogelijk naar mijn smaak. - Ook mijn omgeving, mijn intérieur, zou 'k smaakvol en knusjes inrichten, zóó, dat ieder 't er behagelijk zou vinden, en ook dàt behoeft nu juist niet kostbaar te zijn. Dit is m.i. nog lang niet 't hoogste genot dat een rijke van haar rijkdom kan smaken.

(Mijn eventueele wonderen wil 'k voorloopig maar voor de raadsel liefhebsters bewaren.) 't Hoogste genot ervan bestaat, dunkt mij, in een dankbaren blik of in een spontaan-dankbaar woordje van een ongelukkige. Dan voelt men, dan krijgt men 't besef, dat men er wezen *moet*, dat men tot iets nut is èn... *de moeite lóónt zich zelf!*

Als ‘de wereld, die zich verveelt’ en daarom allerlei kostbare en onmogelijk buitensporige verstrooiïngen zoekt, **dàt genot kende**, dan zou er stellig méér *echt* geluk en wat minder ellende in de wereld zijn. Dàn zou men zulke overtollige uitgaven **niet kunnen doen!** Dan zou men zich gaan afvragen: ‘wáárvoor ben ik zoo rijk gezegend, terwijl die andere gebrek lijdt? Wáárdoor, wáárom kan ik zoovéél en die andere weinig of niets?’ - (Jammer, dat dit niet wat meer wordt ingezien of gevoeld.)

Zou daarin niet een vingerwijzing van den Schepper liggen? Zou 't niet de bedoeling kunnen zijn, dat, wàt we ook bezitten, we slechts **rentmeesters ervan zijn,** en **verplicht** zijn, anderen te steunen of te helpen, voor zoover dat nóódig is èn in onze macht ligt? Mij dunkt, als 'Heintje' ons dan komt halen, dan kunnen we ook maar elk oogenblik, ons hoofd gerust neerleggen; afgezien, of men al of niet aan een 'Hiernamaals', gelooft of twijfelt niet waar?

Geheel ongezocht heb ik voor eenige jaren een ongelukkige familie leeren kennen en sedert ben ik tegen wil en dank met die familie bekend gebleven. Tegen wil en dank zeg ik, want o! 't is zoo vreeslijk, daar een **geheel huisgezin te zien lijden** en haast niet bij machte te zijn, er iets voor te doen. Enfin, 'k heb me vermand, en ben er nu al lang aangewend, om toch maar 't weinigje, waarover ik kan beschikken, te kunnen geven. We moeten immers met onze 'talenten woekeren'! Ik wil trachten, U de familie voor te stellen, opdat U zult begrijpen, dat 'k werkelijk *niet te véél* heb gezegd, veeleer te weinig: Stelt U dan voor een o, zoo mager, oud moedertje van ruim 75 jaar, nog altijd trouw op haar post, zelfs.... (freule Lohman zou een standbeeld voor haar oprichten!) en druk in de weer voor haar man en thans nog 3, zegge drie, blinde, sukkelende dochters, waarvan de oudste, nu ruim 45 jaar oud, al sedert baar 3e jaar bedlegerig is geweest, deels door haar geheel verlamde beenen, deels door haar gedurige toevallen. De andere is een beschaafd en nobel meisje, dat eenige jaren op het Blindeninstituut te Amsterdam is geweest, wat de ouders nog zelf hebben bekostigd. Zij lijdt nu sedert enkele jaren ook aan algeheele lichaams- en zenuwzwakte, vermoedelijk tengevolge van den achteruitgang en den ellendigen toestand harer familie. De jongste is nagenoeg idioot en bovendien zeer slecht ter been, zoodat zij in geen enkele inrichting van onderwijs is kunnen blijven. Een ruwe kerel, die door zijn ambt al vrij wat ellende had gezien, kwam eens onverwachts in dit gezin binnenvallen. Later hoorde 'k, dat hij op 't gezicht van die ongelukkigen in geen drie nachten had kunnen slapen.

Tot overmaat van ramp is nu voor eenige weken de nijvere, bijna 80 jarige vader door een val ook invalide en hulpbehoevend geworden, zoodat hij tegen wil en dank moet rusten en - met verlies van zijn inkomen!! Kan 't erger? De overigens welverdiende rust, moet voor *dezen* man een gróóte marteling zijn. En is 't ook niet voor 't oude trouwe moedertje, om radeloos te worden? Is 't eigenlijk niet een wonder, dat ze niet reeds voor jaren er onder bezweken is? Och - ook haar krachten verminderen hard, ook zij is al bijna blind, zoodat ze hoe langer hoe meer moet **laten** doen, wat ze vroeger, zoo 't maar eenigszins mogelijk was, zelf deed èn - die hulp moet worden betaald!!! En wèlk een hulp dan nog! Wèlke naaister, wèlke dienstbode wil, bij de tegenwoordige schaarschte van derge-

lijke gedienstigen, in zulk een gezin werkzaam zijn? ‘Hoe redt die moeder 't nog?’ mag men wel vragen, maar och! - 't is er ook ‘redden’ naar! -

Men begrijpt nu bij eenig nadenken wel, dat daar véél, zéér veel noodig is, en wel in de éérste plaats **geld!** - Er *is* en er *wordt* hier al veel voor hen gedaan, maar Sneek is geen geldstad, bezit, (naar ik meen) (?) geen enkele inwoonster (inwoner) behoorende tot de categorie in den aanhef van dit schrijven genoemd. Dáárom wend ik mij tot de lezeressen(lezers) van dit blad. Och, als **allen** nu eens solidair wilden zijn, zóó solidair, dat ieder naar haar (zijn) vermogen ging bijdragen, dan zouden de stakkers vermoedelijk voor eenige jaren geholpen zijn. Men bedenke intusschen, dat we ook de kleintjes niet versmaden: véle kleintjes..... èn óók - wie b.v. eens één japonnetje minder of één minder-kostbaar nam, voor zich zèlve er bij zou winnen! Niet alleen, dat velen zich door een beetje eenvoud oneindig-veel eleganter, meer flatteerend zouden kleeden, maar óók - elke herinnering aan een bezuiniging voor een *goede* daad, brengt zelfvoldoening mee: de voldoening van een Gode welgevallig liefde-werk, òf - 't gevoel zijn plicht te hebben gedaan.

W. PELSMA.

Ondergeteekenden, geheel op de hoogte met de boven beschreven familie, zijn gaarne bereid alle gewenschte inlichtingen te geven.

P.J. DE HOOP, Burgemeester.
H. POLLEMA, Lid van Ged. Staten.
DR. G. BOUMA, Med. dr.
DR. J. HANNEMA, id.
C. HEIJMANS, Isr. Godsd. Leeraar.
A.J. DE GREVE, Kassier.
GEERT JONGBLOED, Grossier.
A. MINDERHOUD, Leeraar H.B.S.
TH.H.PH. VAN PAPENRECHT, Pred.
ZUSTER D.J. PEN.
ZUSTER G.V.D. VEEN.
MEJ. F. SOUTENDAM.
MEJ. E. STAM.
B.P. VELTHUYSEN, Deken - Pastoor.
R.H.S. VISSER, Koopman.
DR. G.A. WUMKES, Pred.

Terwijl de navolgende personen ook gaarne giften in ontvangst nemen:

C. HEIJMANS, Isr. Godsd. Leeraar.
A.J. DE GREVE, Kassier.
A. MINDERHOUD, Leeraar H.B.S.
TH.H.PH. VAN PAPENRECHT, Pred.
MEJ. W. PELSMA.
ZUSTER G.V.D. VEEN.

Het sterkst
naar het Deensch van Herman Bang.

V. *(Vervolg en slot van No. 42.)*

‘Op, op!’ gilde de directeur, en het scherm rolde op en neer.

‘Op! Op!’ riep hij en kuste mij op eens op beide wangen - en nog eens, tot hij plotseling van de coulissen waar wij stonden naar het tooneel gilde:

‘Weg - allée weg -’ gilde hij tegen Crangier. En ik zag den man, die voortdurend onder de andere acteurs stond naast Rakel, naast het bed van de moeder, zijn rug buigen, in elkaar kruipen als onder een zweepslag en als een blinde met de handen voor zich uit - weggaan.

‘Crangier, Crangier,’ riep ik - - maar hij hoorde het niet.

‘Op, op!’ gilde de directeur.

Het scherm ging op en 't applaus nam toe.

‘Kom, kom’, zeide de directeur en terwijl hij van vreugde zoo hard liep als hij maar kon, zeide hij lachend:

‘Ja, beste als we het eerste tooneel maar konden weglaten.’

In het eerste tooneel van de tweede acte was Crangier voornamelijk aan 't woord. Hij begint de acte - - en hij is alleen, als hij begint.

Ik drukte den nagel van mijn wijsvinger in mijn duim, maar zeide kalm:

‘Waarom?’ terwijl hij door bleef lachen.

‘Enfin’, zeide hij, ‘de Augaren mogen wel glimlachen.’ Onderwijl deed hij de ijzeren deur naar de trap open, waar een paar dikke armen zich om zijn hals slingerden en er daarna twee tooneelkussen op zijn wangen klonken. ‘Vriend, vrìend, - wat een triomf...’

Het was Blanche Pierson, die rood van al de poeder en hevig geregen in haar roze japon (het had er veel van of ze in maskerade costuum was) iedereen omhelsde, terwijl een klein heertje, niet grooter dan zóo, als een vroolijk hondje achter haar aanliep en zich in haar rokken verstopte.

‘Oh, c'est beau - mon cher - c'est étrange.’

Wij kwamen niet vooruit. De heele trap gonsde, terwijl dames, met den sleep over de armen, geduwd en gedrongen werden en de heeren boven en beneden over hun schouders elkaar toeriepen en met hun klak waaiden - en Björnson's vreemde namen, Sang en Bratt, als pistoolschoten door het zingend lawaai heenklonken en één woord over aller lippen klonk:

‘Etrange, étrange.’

Toen zag ik plotseling Réjane, Gabrielle Réjane midden op de trap - gedécolteerd, met trillende neusvleugels, opgewonden als een racer, die de bel van de jury hoort... Zij liet voortdurend haar glinsterende vingers

door het roode haar glijden. En ik zag twee Japanners, met hun ronde monden open van verbazing, - die in hun zwart gekleede jassen twee uitroepingsteekens geleken te midden van al het gewemel door damesrokken omringd - toen Robert Rumières mij met zijn linker, bevende hand bij den pols greep:

‘Etrange, étrange.’

Hij boog zich naar mijn oor en fluisterde haastig:

‘'t Is een triomf - maar moet *hij* nog meer zeggen?’

‘Wie? (ik wist heel goed wien hij meende.)

‘Hij - Elias - hij is gek.’

‘Crangier.’

En hij - de schilder, ik ben zijn naam vergeten, hij die de nieuwe kerkruiten in Reims geschilderd heeft, hij had 't gehoord, keerde zich naar mij toe en zeide:

‘Ja, beste - de krankzinnigheid straalt hem de oogen uit.’

‘Ja,’ fluisterde Rumières, die mijn pols niet losgelaten had: ‘Die Crangier is gek. Ik zou hem kunnen vermoorden.’

Toen zeide ik - hoe durfde ik? Ik weet 't zelf niet, maar ik durfde dus, ik speelde mijn kaart uit en zeide:

‘Ik vind Crangier de beste.’

‘De beste -?’ Robert beet het woord door en terwijl ik mijn klak tegen mijn been drukte, zoodat de veeren bogen als een riet, zeide ik luider, zoo luid dat iedereen 't hooren kon en boven alle andere stemmen uit:

‘Ja, Crangier is ontegenzeggelijk de beste.’

Allen hadden 't gehoord en 't was of 't een seconde stil werd, terwijl twintig of dertig gezichten zich naar mij toewendden - en ik voortdurend mijn hoed tegen mijn been drukte en van den een naar den ander keek... die gezichten rondom me, zal ik nooit vergeten. En ik zeide tegen me zelf: Zou 't je lukken? Kan je ook het gezond verstand verstikken?

Tot ik weer luid zeide:

‘Ja, Crangier staat zeker het dichtst bij de Scandinavische opvatting.’

‘Waar moet je heen?’ zeide Rumières.

‘Naar 't tooneel.’

En ik baande me een weg over zeven slepen en voorbij vijf kritici en ik hoorde twee heeren lachen: Ah, Crangier - en werkte me verder door de menschen heen, de trap op als een slaapwandelaar die op een dakgoot loopt, tot ik op eens Mevrouw Morgenstjerne vlak voor mij zag in haar gouden mantel en haar mij hoorde toefluisteren:

‘Het loopt mis - vermoord dien ezel.’

Ik knikte alleen en opende de ijzeren deur, die ik eindelijk bereikt had. Ik ging naar de gang en klopte op Crangier's deur:

‘Crangier, Crangier.’ -

Niemand antwoordde.

‘Crangier, Crangier,’ klopte ik weer zonder dat de man antwoordde. Toen ging ik binnen.

De Scandinaaf zweeg even en toen hij weer begon, sprak hij alsof hij in ieder woord beet:

‘Hij lag op den grond uitgestrekt, dwars op den grond.

Ik wilde hem roepen, maar kon niet. Ik ging op mijn knieën voor hem liggen, op mijn knieën: “Crangier, Crangier.”

Neen - hij was bewusteloos.

Het schuim stond op zijn lippen en ik greep hem bij zijn hoekige schouders: “Crangier, Crangier.”

Neen, hij was bewusteloos.

Ik lichtte zijn bovenlichaam op en liet 't weer op den grond vallen:

“Crangier, Crangier.”

Neen, hij was bewusteloos. Geheel bewusteloos.

Toen stond ik op.

Al was hij dood - op moet hij. Hij *moet* bijgebracht worden, die jongen zal den boel niet bederven. Hij moet naar 't tooneel. Hij moet spelen.

Ik *wil* triomfeeren.

Ja, dat zeide ik. Nu loog ik niet. Ik wist waarom ik handelde en waarom ik gehandeld had. Nu wist ik 't.’

Hij drukte zijn handen tegen den kant van de tafel en vervolgde haastiger:

‘Het was een kwestie van een paar minuten. Over acht minuten moest 't scherm op. Gedurende die minuten handelde ik even klaar als een moordenaar, die nooit ondekt kan worden.

Ik draaide den sleutel om en ging aan zijn voeten staan.

‘Crangier,’ riep ik weer, ‘Crangier’ - en ik riep zoo duidelijk als men een lijk zou roepen, terwijl ik mijn oogen niet van zijn gezicht afhield.

‘Crangier.’

Hij verroerde zich niet.

Ik boog voorover en hief zijn handen op en hield die tusschen de mijne:

‘Crangier.’

‘Luister, luister.’

‘Crangier.’

Ja, zijn gezicht begon te trillen - o, hij ontwaakt.

Hij sterft - maar ontwaken *zal* hij.

‘Crangier.’

Ik zag, dat hij hoorde en zijn lippen bewegen wilde - en terwijl ik me geheel over hem heen boog met een uiterste wilsinspanning, zoodat ik zijn levenloos lichaam bijna geheel met 't mijne bedekte, herhaalde ik:

‘Crangier.’

‘Ik ben 't.’

‘Hoor je Crangier, ik ben 't.’

En terwijl ik mijn gezicht een centimeter van 't zijne afhield, sloeg hij zijne oogen op. (Het gelukt, 't gelukt, zeide ik).

‘Crangier - ken je me? Ik ben 't.’

Er gingen een paar trekkingen, laatste stuiptrekkingen van een stervende gelijk, door zijn uitgemergeld lichaam.

‘Ja,’ fluisterde hij.

‘Sta dan op,’ zeide ik, terwijl ik zelf opstond.

‘Sta op,’ (mijn oogen namen zijn heele gezicht in zich op). ‘Het is tijd.’

Hij stond op.

‘Ga zitten,’ zei ik.

En hij ging zitten.

‘Hoor je wat ik zeg?’ zeide ik, terwijl ik voor hem staan bleef.

Zijn blik doorboorde den mijne.

‘Ja, ik hoor 't.’

‘En versta je me?’

Hij strekte zijn hand uit naar den rand van de tafel alsof hij zich er aan steunen wilde.

‘Ja, ik versta u.’

‘Beheersch je dan, doe je geweld aan,’ zeide ik steeds op dezelfde wijze:

‘Je moet de tweede acte spelen.’

‘Ja, nu.’

En nog harder zeide ik:

‘En je was onmogelijk in de eerste.’

Zijn lichaam trilde:

‘Ja,’ zeide hij.

Hij sprak als een bedelaar, ja, als een bedelaar dien ik dikwijls in de rue Lacepède gezien had bij de poort van 't huis van een van mijn vrienden.

‘Want ik zag u niet.’

‘Dat is waar,’ zeide ik. ‘Ik was heengegaan - 't was mijn schuld.’

En terwijl ìk plotseling mijn stem veranderde en mijn hand over zijn haar liet gaan, zeide ik:

‘Het was mijn schuld, beste Marcel, 't was mijn schuld.’

‘Ach neen, ach neen, 't was de mijne. Ik had er de kracht niet toe,’ fluisterde hij en hij hield zijn hoofd naar achteren als om dichter bij me te komen: ‘u bent zoo goed voor me.’

Ik zag mijn eigen glimlach in den spiegel, terwijl ik over zijn haar bleef strijken.

‘Kom, kom,’ zeide ik en ik bleef hem liefkoozen, terwijl Crangier zijn oogen gesloten had:

‘Uw hand verzacht,’ zeide hij, ‘'t is of die me weer levend maakt.’

‘Vindt je?’ zeide ik streelend, met dezelfde stem, terwijl ik mijn oogen niet van den spiegel afhield - ik wilde en moest mezelf zien, wilde zien hoe ik er uitzag terwijl ik iemand vermoordde.

‘Zeg nu je rol op,’ zeide ik.

Crangier opende zijn oogen:

‘Ja,’ en terwijl de aderen op zijn bevende slapen opzwollen, zeide hij zijn rol op onder een laatste krachtsinspanning, letter voor letter, woord voor woord - terwijl ik mijn oogen strak op de zijne gericht hield.

‘Goed, goed.’

‘Nu was er ook leven in je oogen.’

‘Werkelijk? Dank u.’

‘Maak je nu klaar.’

‘U gaat toch niet weg,’ zeide hij, terwijl hij zich angstig omwendde.

‘Neen,’ antwoordde ik, terwijl ik dacht: Wees maar gerust, ik zal je waarachtig niet meer los laten.

‘Dank u - wat bent u toch goed.’

Hij wilde opstaan om iets te krijgen, maar kon niet, zijn voeten konden hem niet dragen.

‘Ik heb geen kracht meer,’ zeide hij, door een nieuwen angst overweldigd.

‘Wacht even,’ zeide ik, opende de deur en riep een knecht.

‘Breng me mijn champagne,’ zeide ik en terwijl we wachtten hield ik Crangier's hand vast, die trilde als 't lichaam van een verschrikt vogeltje.

‘Je moet een glas champagne drinken, dat zal je versterken.’ De knecht kwam terug en achter de deur, die ik hem versperde, zeide hij, terwijl hij mij de flesch en een glas aangaf:

‘De regisseur vraagt of er begonnen kan worden.’

Ik haalde mijn horloge te voorschijn en op een toon alsof 't er alleen op aan kwam de lengte van de voorstelling uit te rekenen, antwoordde ik:

‘Over twee minuten.’

‘Drink nu,’ zeide ik, terwijl ik 't glas vol schonk.

Hij zette even zijn lippen aan 't glas, terwijl de electrische bellen weerklonken.

‘Nog wat,’ zeide ik. Hij dronk weer en met een blik op den gelen wijn zeide hij glimlachend:

‘Moeder heeft altijd gezegd dat wijn vergift was om me van den drank te houden.

Dank u.’

‘Nog wat.’

‘Misschien is 't ook wel vergift,’ zeide ik, terwijl ik mezelf in den spiegel bekeek.

Hij dronk weer.

‘Zoo - haast je nu.’

Hij maakte zich gereed. Er was voortdurend dezelfde glans in zijn oogen als te voren - de ware.

‘Kom nu,’ zeide ik.

Hij stond op en ik volgde. Hij liep kaarsrecht. Hij ging 't tooneel op en onderzocht de leuning waartegen hij leunen moet.

‘Daar sta ìk,’ zeide ik en wees naar mijn plaats - vijf el van hem af.

‘Dank u,’ zeide hij, met een blik alsof hij de schreden die ons scheidden meten wilde.

‘Ziezoo, Crangier,’ zeide ik en liet een laatste maal mijn hand over zijn haar glijden. Hij greep die met de zijne, die koud was als staal en met een glimlach - vaag als die van een klein kind - zeide hij:

‘O, meester ik heb een gevoel alsof ik sterven moet. Maar - en hij deed zich weer geweld aan - nu kan ik.’ De regisseur kwam naar ons toe met zijn horloge in zijn hand.

‘Het scherm kan op,’ zeide ik.

Crangier leunde tegen de leuning en knikte me toe - kort en beslist... O - zóo had ik nog eens iemand zien knikken, Emile Henry toen hij naar de guillotine ging.

Het scherm was op en op 't zelfde oogenblik steeg er een verwarde onrust uit de zaal op - en klonk een geschraap, een versmoord lachen: Zij hadden Crangier gezien - en de onrust werd door een sst! sst! gedempt.

Dat zijn degenen die gehoord hebben van de Scandinavische opvatting, dacht ik in me zelf.

En Crangier sprak en acteerde en *was* - hij was Elias de zoon van Sang.’

De Scandinaaf zweeg. De zweetdroppels parelden op zijn voorhoofd alsof hij op datzelfde oogenblik een ander en onmachtig lichaam met zijn wil en zijn ziel moest beheerschen.

François Carville leunde met zijn hoofd tegen den schouder van den Roumeniër.

De Scandinaaf richtte zich op:

‘Er brak een oorverdoovend lawaai los, toen hij heen ging. Crangier was 't tooneel afgekomen en leunde verward en als een dronken man tegen de coulissen. ‘Luister, luister’, zeide ik, terwijl men in de zaal bleef roepen. Maar Ik geloof niet dat hij 't hoorde.

En ik wendde me om en ging heen. Dat was dus een gedane zaak en gedurende den heelen verderen avond dacht ik niet meer aan Crangier. Wilde ik niet aan hem denken, of had ik hem werkelijk als iets vluchtigs vergeten? Dat weet ik niet - ik weet alleen dat ik niet meer aan hem dacht.

Alleen toen alles gedaan was en 't tooneel reeds donker en Rumières me beneden aan de trap wachtte - viel 't mij plotseling in dat ik Crangier toch goeden dag moest zeggen...

Ik ging de gang in en klopte op zijn deur. Hij was op 't punt van weg te gaan. Hij had zijn hoed, dien armzaligen hoed, in zijn hand: ‘Ik wilde juist,’ zeide hij, ‘wij wilden juist... (en ik keek hem niet aan, durfde hem niet aankijken. Ik had 't laatste uur, neen, sinds ik hem verliet - niet meer aan hem gedacht - en nu ik in dat vierkante gat van een kamer gekomen was, durfde ik niet naar hem kijken, durfde ik hem niet in 't gezicht zien).

‘Wij wilden u juist,’ zeide hij en wees: ‘Dat is mijn moeder - gaan bedanken.’

En ik zag een klein vrouwtje - of, liever gezegd niet klein, maar zij was klein *geworden*... zij zag er uit of haar knieën dubbel gevouwen waren. Zij had een wonderlijk manteltje aan met een vreemd garneersel, en een paar oogen diep onder haar voorhoofd, oogen die te veel genaaid hadden of te droog geworden waren...

‘Ja, we kunnen u wel is waar niet bedanken,’ zeide zij, terwijl zij met een paar ruwe knokkels mijn hand greep: ‘ik kan u wel is waar niet bedanken... maar hij is al wat ik heb. Wij zijn maar alleen en hij is zoo goed...’ En de tranen vielen van haar wangen op mijn handen - bloed is zoo warm niet als die tranen waren....

Ik weet niet wat ik antwoordde. Ik dacht alleen maar: Je moet hier vandaan - je moet weg.... En op eens zag ik Crangier - hij leunde tegen een stoel en had twee veel te groote roode plekken op zijn wangen.

‘Maar nu is hij moe,’ hoorde ik zijn moeder zeggen, terwijl zij zijn hoofd tusschen haar handen nam.

‘Ja,’ antwoordde ik, ‘nu moet je gaan rusten, Crangier.’

‘Dag Madame,’ en ik lachte.

‘Dag Crangier.’

‘Goeden, dag...’

‘Waar ben je geweest?’ vroeg Rumières, die naar buiten gegaan was en voor zijn rijtuig wachtte.

‘Ik heb afscheid genomen,’ zeide ik en stapte het rijtuig in.

‘Rijd me naar huis.’

‘Ik wou in de buurt van de opera wat gaan eten.’

‘Ik ben te moe,’ antwoordde ik.

Hij reed me naar huis en ik sliep den geheelen nacht als een kolendrager. Den volgenden dag ging ik naar St. Germain. Mijn dokter had dit gewenscht. Ik heb bovendien altijd zooveel gehouden van het terras in St. Germain, waar de groene wijnranken tegen de hellingen staan. Het is of men van die terrassen geheel het lichte Frankrijk overziet.

Ik bleef er een dag en toen ik den volgenden dag tegen den avond terugkwam, zeide de portier: ‘Er is een heer die op u wacht in de conversatie zaal.’

Een heer - ik verwachtte niemand.

‘Ja, een heer uit Parijs.’

Ik ging naar binnen. Het was de directeur. Hij stond door 't venster te kijken.

‘Bent u 't?’ zeide ik. ‘Wat is er?’

‘Hebt u 't gehoord?’ vroeg hij.

‘Wat zou ik gehoord hebben?’

‘Crangier is dood.’

Ik vertrok geen spier, toen ik zeide:

‘Och, kom.

Waaraan?’

Hemel ik was zoo kalm, zoo verbazend kalm als de moordenaar, die niet ontdekt wil worden, op de plaats waar de moord geschiedde en waar de overheid hem heen bracht.

Maar de directeur streek met zijn hand over zijn voorhoofd en herhaalde alleen:

‘Hij is dood -’

En terwijl hij me aankeek - en bij dien blik alleen zeide ik tegen me zelf: Zoo, zoo - nu wil je de verantwoording van je afschuiven - op mij overdoen. - ‘Men zegt aan een hersenschudding. Tot 't laatst toe heeft hij om u geroepen.’

De Scandinaaf was uitgesproken. Geen van ons zeide een woord. Alleen Raolo rookte en keek naar de dooreen gestrengelde slangetjes.

‘Laten we gaan,’ zeide toen François Carville.

‘Ja,’ zeide ik, ‘we moeten gaan. Het is laat.’

We stonden op en liepen den tuin door. Het onweer was geheel weggetrokken. Om ons heen steeg er een zonderlinge geur uit bloemen, hokken en boomen - wrang, of bitter.

De groote lantaarns waren reeds uitgedaan. Alleen de kleine, geelachtige lampen brandden nog tusschen de boomen - als de gebroken, nog in den dood opengesperde oogen van de wijsheidsvogels.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Haar-arrangement. - Het is volkomen-wáár dat de tegenwoordige mode-hoeden berekend zijn op het daaronderdragen van een mode-pruik. Maar toch zijt gij daarom volstrekt niet 'veroordeeld' zulk een pruik aan te schaffen, want gij kunt door het aanbrengen van een eenvoudigen rouleau, zooals iedereen die heeft onder het vóórhaar, Uw haar zóó opmaken, dat elke hoed er op vast-zit tenzij gij zoudt vervallen in een dier wanstaltige en vulgaire mode-dwaasheden, die de Parijsche actrices en demi-mondaines lanceeren, maar welke geen enkele gedistingueerde vrouw zou willen opzetten; - zeker allerminst een hollandsche! Het is thans méér mode het haar breed bij de ooren uit te laten staan, dan het héél hoog op te kuiven. Maar, niet genoeg kan het gezegd worden, zie niet op de *mode*, maar op wat U goed staat. Als Uw tegenwoordig kapsel U flatteert, hoog en eenvoudig, behoudt het dan, en richt U daarnaar bij het koopen van Uw hoed, en niet omgekeerd.
Kapper. - Gij vergist U. *Rimmel*, een zonder voorbehoud aan te bevelen firma, is meer een fijne parfumeriezaak met aanverwante artikelen. Amsterdam en Den Haag. Op Uw tweede vraag kan ik U mededeelen, dat de hoofdredactrice mij juist dezer dagen een artikel van haar eigen hand aankondigde over Liberty-artikelen.
'**Goedgekleed**'. - Zich met weinig geld goed kleeden 'that's the question!' En eene die niet zoo moeilijk is op te lossen, als het schijnt. De hoofdzaak is datgene wat gij noodig hebt zóó te kiezen, dat het practisch is en toch elegant. Om aan die voorwaarden te voldoen moet b.v. Uw wandelpak, dat gij dezen zomer nieuw aanschaft, niet van een al te teere of al te sprekende kleur zijn, b.v. donkerblauw, donkergrijs, bruin, een gedekt Engelsch ruitje; bij een rok kunt gij elke blouse dragen, donker en licht, en ook past elke hoed daarbij.
Neem geen laken, dat is te zwaar voor den zomer, maar een degelijke fantasie-stof. De rokken zijn tegenwoordig ongevoerd, zoodat Uw droefheid over de te groote duurte van een met zijde gevoerden rok kan vervallen.
- Daar gij nog jong zijt, zou ik stellig tegen den zomer een hoed met bloemen nemen, en geen lint met vleugels. De tegenwoordige bloemen-arrangementen op hoeden zijn dikwijls zoo eenvoudig, dat men ze zelve heel goed kan vernieuwen als ze leelijk zijn geworden, ook met een beetje overleg terstond een nieuwen hoed kan garneeren op die manier, b.v.

door de groene bladeren er kransgewijze om heen te leggen, en van voren de bloemen - laat ons zeggen b.v. eenige rozen - nog al hoog, tegen den bol te arrangeeren. Met wat handigheid kan men uit een groote tulle voile ook heel goed de tegenwoordig zoo moderne tulle touffes zelve vervaardigen; denk er echter aan, óók bij de keuze van Uw hoed eenvoudige distinctie in het oog te houden, want bij een bescheiden beurs, die niet toelaat groote *verscheidenheid* in toilet, is het nimmer aan te raden zich aan opvallende, aan de veranderingen der mode zeer onderhevige kleuren of façons te wagen. Ik wil U gaarne tegen de vacantie nog eens opnieuw raden aangaande Uw reisplannen, in verband met het daarvoor benoodigde wat Uw toilet aangaat. Schrijf mij dan echter bijtijds.
Loulou. - Linnen boordjes zijn op dit oogenblik niet zoo nieuw als de omgeslagene, op de japon-boord gehecht, van batist, van fijne kant, etc., maar toch worden zij op linnen en katoenen blouses stéeds gedragen. Jabots zijn zeer practisch en zeer in de mode; zij fleuren een blouse soms volkomen op, daaraan hebt gij gelijk. Als Uw woonplaats geen groote modewinkel van dien aard rijk is, dan zou ik maar eens gaan naar den Haag, dat in Uw buurt ligt, dan zult gij, de winkelstraten doorwandelende, die kleinigheden te kust en te keur vinden uitgestald in allerlei magazijnen, en dikwijls óók geprijsd vóór het raam!
X. - Ja, ik beveel die firma gerust aan. -

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Een abonnee. - Hier ontvangt gij het in het voorgaande nommer U beloofde antwoord op Uw brief. Inderdaad is *mijn* hondenliefde onuitputtelijk, maar ik kan zulke lange verbalen, nog wel vertaald, niet opnemen op dien grond alleen, dat zij *mij* bevallen. Ik moet ook rekening houden met de vele aanwezige oorspronkelijke copie, de verschillende smaken, de beperkte plaatsruimte van een weekblad, enz. Het meest aan te raden is in Uw geval geen belletrie te vertalen uit het Fransch, Engelsch of Duitsch, maar liever historie, levensbeschrijvingen, etc. Waarom het 'onaantrekkelijk' in iemand zou zijn niet van vruchten te houden, kan ik niet begrijpen; ook kan ik daarin niets 'prozaisch' vinden, eerder het tegendeel, want m.i. is het prozaischer een rijpe perzik of tros druiven op te eten, dan die vruchten in volle schoonheid te laten hangen. Daarentegen ben ik het volkomen met U eens, dat ik iemand, die niet houdt van bloemen, per-se onaantrekkelijk zou vinden. Maar zou er zoo iemand bestaan? Althans iemand die dat durft uitspreken? Iedereen doet alsof hij of zij op bloemen is gesteld; dat hoort er zoo bij. Ik was nog een aankomend meisje, toen een wat ouder kennisje, werelddametje van top tot teen, mij eens vroeg: 'Houdt je van bloemen?'

'Ja,' zei ik volmondig. Zij deelde mij toen de volgende les uit, die ik altijd heb onthouden als een fraai staaltje van de 'opvoeding', liever gezegd de gewilde lievigheid, waarmede meisjes worden afgericht op het zich schijnheilig-zachtzinnig voordoen:

> 'Dat hoort ook zoo, zie je. Want een jong-meisje, zoo als wij zijn, moet houden van vogeltjes en van bloemen en van kindertjes!'

Ik hield niet van 'kindertjes' in dien tijd; ik vond ze 'vies', en ik geneerde mij niet het te zeggen ook!

Ik heb al meer in de Lelie gezegd, dat ik iemand, die niet houdt van dieren, niet vertrouw, en houd voor slecht, valsch, egoïst. Gij moet mij wèl begrijpen. Er zijn heel veel menschen, die bang zijn voor honden, katten, vogels, etc., omdat zij nooit gewoon waren om te gaan met dieren. Zulke menschen zullen gewoonlijk, zoodra zij hen leeren kennen, die angst verliezen, en vertrouwelijk worden met hen, maar zelfs, al is dit niet het geval, dan nog behoeven zij dáárom niet slecht of valsch te zijn, zoolang zij maar *goed* zijn voor het dier, en inzien dat het *recht* heeft op een goede behandeling. Ik denk echter aan hen, die altijd praten van: 't Is 'maar' 'n dier, die een dier verwaarloozen, plagen, aan zijn lot overlaten als het lijdt, etc., al dezulken vertrouw ik niet, en houd ik voor beslist slecht van karakter. Ook gaat het bij mij onvoorwaardelijk door, dat iemand, tegen wien een hond een uitgesproken, niet te overwinnen antipathie toont, absoluut onbetrouwbaar is. De bewijzen daarvan heb ik meermalen ondervonden. - Nu kom ik tot de 'vragen' die gij mij doet, en waarop ik U hier maar heel kortelijk antwoord, omdat ik in den a.s. jaargang een soort herinnering van mijn leven zal geven, in overleg met den uitgever, waarin ik die dingen meer uitvoerig aanroer. - Bij welke romans ik werkelijk genoten heb? Ja, dan kom ik reeds in een vroegeren tijd, want in de laatste jaren *moet* ik zooveel van dien aard lezen voor recensies en critieken, dat ik voor uitspanning nooit iets lees, dan geschiedenis en geschiedkundige mémoires, en - spotbladen in den geest van Simplicissimus, etc. Want, zoodra men iets leest, omdat het *werk* is, *arbeid*, geniet men niet eigenlijk meer, want dan spant men zich niet uit, maar in. Ook heeft al die

belletrie het vermogen verloren mij te *boeien*, zelfs waar het zeer goede auteurs geldt, en dientengevolge heb ik alleen belangstelling voor wat *werkelijk* is gebeurd, en wat zooveel interessanter, en dikwijls zooveel treffender-óók is, dan de ingewikkeldste romans. Speciaal de mémoires uit den tijd vóór en na de fransche revolutie, alles ook wat betrekking heeft op het leven van Napoleon I, lees en herlees ik met de meest mogelijke voorliefde.

Toen ik veel jonger was, heb ik genoten, op een ietwat sentimenteele manier, van *the Heir of Redclyffe* en het later als volwassene met groot genoegen herlezen. - Mijn vader liet mij, misschien was ik er wat jong voor, want het désillusioneerde mij voor altijd *te* vroeg, *Vanity fair* van Thackeray lezen, en ik geloof dat ik van alle boeken ter wereld van dien roman het meest heb *genoten*, omdat ik volkomen in staat was, ondanks mijn jeugd, het genie van dezen auteur te waardeeren, mij te amuseeren ook met zijn prachtige en rake wereld-ontleding. Helaas echter, misschien heb ik ook nooit zóó geleden door een boek, dan door dit zelfde Vanity-fair, dat als een gordijn afrukte voor mijn oogen, mij ineens de naakte ruwe *waarheid* liet zien.

Anna Karenine, La guerre et la paix, zijn de boeken van Tolstoi die een machtigen indruk op mij maakten. Die Waffen Nieder heeft, evenals Vanity-fair, een gordijn voor mijn oogen verscheurd; sinds ik dat boek las, kan ik noch voor leger, noch voor vaderlandsliefde, noch voor zegepraal en dankgebeden ook maar iets voelen. Ik heb dien roman ‘verslonden’ dat is het rechte woord. Dat deed ik trouwens van kind af met elk boek dal mij interesseerde, omdat ik heel gauw las. Ik zou U nu nog kunnen zeggen, dat Ibsen en Kielland beide een onberekenbaren invloed hadden op mij, maar ik zou op deze plaats te uitgebreid worden als ik daarop verder inging. Alleen wil ik U vertellen, dat ik bij het der wereld zoo scherp geeselende, dat opklinkt

uit Ibsens *Der Volksfeind* en *Gespenster* heb *genoten.* Maar op een bittere, wereldwijs-geworden manier! En, van genieten gesproken, tie poëzie van Schiller, van Göthe, van de Frithof-sage, e.a. is mij altijd een der lieflijkste en intenste genietingen geweest, die ik ken. De laatste roman, waarvan ik 'genoot' is geloof ik Eline Vere geweest, een van de beste Haagsche romans die er bestaan. - Meen nu niet dat dit overzicht volledig is; ik: doe maar een greep uit herinneringen, om aan Uw wensch tegemoet te komen. Ik heb zoovéél gelezen, zulk een *troost* gevonden in vroeger jaren in *lezen*, dat ik U onmogelijk alles kan opnoemen wat mij lief is, of is geweest. Zooals ik U reeds zeide, in de laatste jaren lees ik voor mijn genoegen nooit anders dan geschiedenis, mémoires, en - - spot-bladen. Ook als ik ziek ben is dat mijn lectuur, daar mijn hoofd gelukkig altijd lezen toelaat. - Van *genieten* kan men, bij de meestal alles behalve van de menschheid een hoogen dunk gevende eerste twee categorieën van lectuur, moeilijk spreken, want ach, als men achter de schermen ziet op die manier, zijn de edele beweegredenen van patriotten, leiders, staatslieden, etc., zoo bitter, bitter klein en laag en min. - *Genieten* doe ik dus eigenlijk alleen van humor, van bitteren spot zoowel als van een leuk grapje, zooals de fransche bladen die wel geven kunnen, of ook van de gemoedelijke, niemand beleedigende geestigheden der Duitschers. Zoo heb ik in vroeger jaren de eerste 'Buchholzen', in Berlijn en in Italië, met het meest mogelijke genoegen gelezen, en zoo kunnen mij in Punch de *Things one would rather have left unsaid* prettig doen glimlachen. Het is waar dat bij de meeste dezer aardigheden de *teekeningen* vooral de hoofdzaak zijn.

In antwoord op Uw eigen 'voorliefden' deel ik U nog mede, dat ik de *Esmonds* nimmer anders dan nog al langdradig heb kunnen vinden, in tegenstelling met mijn vader die er mee dweepte, dat ik Dickens zeer, zeer lief heb, om Dombey and Son, en David Copperfield, terwijl ik de Pickwick-club niet kan waardeeren, en dat Flaubert mij koud laat -

Ja, mijn leven *is* inspannend, maar mijn hoofd en hersenen kunnen beter mee dan mijn lichaam. Ik moest lachen om Uw 'dagverdeeling', want die houd ik er niet op na. Ik schrijf wanneer de geest over mij komt; soms s' ochtends, soms 's middags, soms laat. Als ik iets *af* moet hebben voor de post, zorg ik wel dat het klaar komt, maar als het zonnetje mij naar buiten lokt, of als ik niet in een stemming ben om te schrijven, dan wacht ik af tot dat het leelijk weer wordt, of tot dat mijn stemming anders is. Regel bestaat niet voor mij in zulke dingen. Ik háát alle eentonigheid en sleurigheid, en ik geloof dat dit ook per-se *slecht* is voor het werk dat iemand levert. Ik heb eens een would-be schrijfster gekend, die altijd precies even netjes schreef, van de eerste bladzijde tot de laatste, in dezelfde nette, rechtop houding, op dezelfde uren van den dag, en met dezelfde, nimmer veranderende methodische bedaardheid. - Aan dat goede mensch moest ik lachend denken, toon ik Uw vraag las. - Neen, ik kan U geen 'dagverdeeling' noemen, want die heb ik niet.

Zeker, ik weet van die Telegraaf-geschiedenis met Otto Knaap alles af, door een vinnig artikel aan het adres van den hoofdredacteur, den heer Schröder, dat ik, terwijl ik de typhus had, in een Indische courant vond. In datzelfde artikeltje werden die stukken, welke gij in de Telegraaf zoo 'onmogelijk' vindt, zeer opgehemeld. *Ik* ben het met U eens.

Waarom Johanna Steketee toch blijft schrijven in de Lelie, terwijl ik met haar Mimosa zoo den draak steek, moet gij haar-zelve vragen. De bedoelde stukjes zijn echter meest van vrij ouden datum, en in den laatsten tijd heb ik alles van haar

geweigerd, omdat het mij niet beviel. - De zaak is juist omgekeerd, zij is getrouwd *geweest*, en van haar man, schijnt het, gescheiden, want zij heeft mij onlangs een briefkaart geschreven, met verzoek haar stukjes voortaan te onderteekenen alleen Johanna Steketee, en Polak weg te laten. - Die, welke in mijn bezit waren, droegen namelijk die onderteekening: Johanna Polak-Steketee. Zoo ziet gij dat 'Mimosa' in de werkelijkheid anders is dan in fantasie. Ik geloof dat Tweeërlei Roeping een van die reeds heel lang onder mijn berusting zijnde veel-vroeger-geschreven schetsjes was - Vriendelijke groeten en dank voor Uw schrijven.

No. **10**. - Van zulke ingez: stukjes drukproeven laten toezenden is *te* lastig; ik liet het dus maar plaatsen, zooals gij het zondt.

G.G.H. te H. - Ik heb Uw bijdrage aangenomen als Varia (over de ongehuwde vrouw in de oudheid).

Plato. - Uw stuk was reeds ter drukkerij, voor de gedachtenwisseling, toen gij mij Uw tweeden brief schreeft, waarin gij mij verzocht onder de correspondentie U te beantwoorden. Dus kon ik er niet meer op terugkomen. Schrijf mij een anderen nieuwen brief, als gij mijne meening wilt weten over iets, dan zal ik U gaarne in de correspondentie beantwoorden. Het is nu te laat om op dozen in te gaan.

Moeder II. - Ik moet U mijne excuses maken omdat door mijne vergissing Uw toilet pseudoniem (Hoed) niet is opgegeven aan de toilet-redactrice. Het spijt mij heel erg. Eerst zijt U in het bericht over hare uitstedigheid genoemd: Mevrouw S., en later in het antwoord: Moeder II U moet, als U haar weer schrijft, een gesloten enveloppe zenden met Uw briefje er in aan den uitgever, en op het adres zetten: *Redactrice Holl: Lelie* (toilet), dan komt het eerder terecht, dan zooals U nu deedt aan mij ìngesloten; vandaar dat U zoo laat zijt beantwoord. Ik hoop nog in tijds? - Ik ben zoo blij dat U Regina hebt leeren kennen door mij, en dat de Lelie U lief is, en ik wil U steeds recht gáárne altijd antwoorden en van dienst zijn, daarop kunt U steeds rekenen. Heel veel dank voor Uw vriendelijk briefje. U behoeft voor de toilet-redactrice géén postzegels in te sluiten.

L.S. - Wij zijn hier bijna alleen, zoo ineens verdwijnen de seizoen-menschen! En toch is het weer nog niets *te* warm. Uit Holland hoor ik niets dan waarschuwingen, niet te vroeg te komen om de heerschende koude! Men kan zich dat hier niet voorstellen! - Marie heeft aan T. geschreven, zij zal U in den Haag ook gaan opzoeken, zij blijft natuurlijk wat in A. bij hare ouders. Hartelijk gegroet van ons allen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het Hoofdartikel-toilet: **La 'Femme chic'** III, moest wegens plaatsgebrek wachten tot het a.s. nommer.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

6 Mei 1908.
21ste Jaargang.
No. 45.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Richard Wagner.
1813-1883.

III.
Zijn kunst en zijn Godsdienst. Zijn Regeneratie-leer.

Das Kunstwerk ist die lebendig dargestellte Religion.

> Einzig auf der Grundlage einer wahrhaftigen Moralität kann eine wahrhaftige, ästhetische Kunstblüte gedeihen.

In het vorige artikeltje zag men dat Richard Wagner niet kon gerekend worden te behooren tot een of andere bepaalde politieke partij; evenmin kan men vaststellen welke godsdienstige richting hij was toegedaan. In elk geval stelt hij zich vijandig tegenover het historisch Christendom, wat niet wegneemt dat hij het geloof van anderen niet zal eerbiedigen. Maar zich vereenigen met een godsdienst, zooals hij is onder de menschen, zoo vol van huichelarij en egoisme, dat kon de groote kunstenaar niet. ‘Zu Gunste der Reichen ist Gott Industrie geworden... Unser Gott ist das Geld; unsere Religion der Gelderwerb’, heeft hij gezegd, en noemde dezen godsdient van het geld,

'die herrschende Religion des Egoismus'. Kerken, dogma's, enz. verwerpt hij, hoewel hij ze toch met de grootste achting behandelt. Men komt hier weer op den tegenspraak in de eenheid in het machtige genie: de tegenstelling van Godsdienst en kerk, een anthithese die hij later heeft gevoeld. Den grooten meester zweefde een ideaal voor oogen, een Godsdienst die werkelijk Godsdienst wezen zou, die *alle*-menschen zouden en moesten toebehooren, een geloof, dat algemeen zou zijn, en daardoor ook eerst juist in waarheid Godsdienst wezen kon. En wat dit ideaal was, dat zeggen zijn Kunstwerken ons, van af de Feeën, tot aan Parsifal. Ten allen tijde heeft hij gevoeld, den Godsdienst als het onontbeerlijke in het sociale leven, en de verhouding van den Godsdienst tot de Kerk is een wederkeerige: Waarachtige kunst kan zonder Godsdienst diet bestaan, omgekeerd kan de Godsdienst zonder hulp van de kunst, zich niet openbaren. Richard Wagner gaat ook weer terug naar de oude Grieken; in zijn ideeën vindt men wat Hölderlin zegt, wat hij heeft gevoeld en waargenomen in het leven van de oude Atheners: Het eerste kind van de menschelijke, van de goddelijke schoonheid is de kunst. De tweede dochter van de schoonheid is religie. Religie is liefde tot schoonheid; de schoonheid redt zich uit het leven van de menschen omhoog in den geest: Ideaal wordt wat Natuur was. - Dit kan men aannemen als weer te geven het Geloof van Richard Wagner, zijn Godsdienst en zijn Kunst zijn broer en zuster, zij zijn één in de schoonheid, in de eeuwige, stille schoonheid der Natuur. De menschen zijn afgedwaald van de Natuur, en aan de Kunst is het om hen weer terug te voeren naar dat leven, daarom moet de Kunst *algemeen* zijn, want enkel gemeenschappelijke Kunst is hoogste Kunst, evenals *gemeenschappelijke* Godsdienst enkel in waarheid Godsdienst wezen kan. De menschheid heeft haar waarde verloren en de Kunst èn de Godsdienst beide, hebben tot taak haar te redden. De menschen moeten zich stellen een ideaal, want door het ideaal keert de mensch weer terug naar de éénheid. En zijn vertrouwen, zijn gelooven in de waarde, in die ontzaggelijke waarde van de Kunst en den Godsdienst voor het leven der menschen, is zoo onwrikbaar vast, gevoelt hij zoo diep, dat zijn Kunstenaarsoog ook daarin enkel ziet, en hij ook daarvan enkel verwacht een schooner levensbestaan, een volmaakter geluk, de vorming eener menschenmaatschappij, die schoon en edel zal zijn ontwikkeld, en het leven dragelijk zal maken. Van zelf ben ik dan nu gekomen op wat men noemt: de regeneratieleer van Richard Wagner. In 1880 zegt de groote Meester: 'Wir erkennen den Grund des *Verfalles der historischen Menschheit*, sowie die Notwendigkeit einer Regeneration derselben; wir glauben an die Möglichkeit dieser Regeneration und widmen uns ihrer Durchführung in jedem Sinne.' De tegenwoordige ingewikkelde maatschappij, (de moderne staat en zijne kerken,) zijn de gevolgen van een voortdurend verval en worden als zoodanig ook erkend en verworpen. Daarentegen geeft de kennis van de oorzaken hiervan het bewustzijn van de mogelijkheid eener wederopheffing uit dezen vervallen toestand. Materieële oorzaken hebben ons verval te weeg gebracht en het zullen ook weer materieële geneesmiddelen moeten zijn, die ons weer zullen voeren op den weg naar het verloren paradijs. Het begrip - Regeneratie - sluit reeds in zich de aanname van twee feiten: ten eerste: het geloof aan een - althans betrekkelijke - 'oorspronkelijke goedheid' van de menschen, ten tweede: de overtuiging, dat de menschheid in den loop der tijden op dwaalwegen is geraakt die haar steeds verder heeft afgebracht van een ontwikkeling aan de hand der Natuur.

Onder de *oorzaken* van het verval der menschheid, noemt Richard Wagner in de eerste plaats: het geld en het egoïsme; physiek: een bederf in het bloed, en hiervan is weer de oorzaak, de invloed van het voedsel. Gebrek aan gezond voedsel, aan den eenen kant, een overvloed van liederlijke vermaken, aan den anderen kant, maar bovenal een tenslotte, volkomene *tegennatuurlijke levenswijze*, hebben ons in een toestand van ontaarding gebracht, en enkel door een algeheele vernieuwing van ons geschokt organisme kunnen wij weer uit dien toestand worden opgeheven.

Overvloed en ontbeering: dat zijn de twee vijanden die vernietigen onze hedendaagsche menschheid. Een tweede physieke oorzaak van het verval is, volgens Richard Wagner de ongelijkheid der rassen, dat de edele rassen de onedele rassen beheerschen, en door vermenging geen gelijkheid geven, maar zich zelf minder edel maken. En enkel de waarachtige *kunst* kan ons weer brengen op den weg der Natuur, zooals Richard Wagner

schreef: ‘Die *Natur*, und nur die Natur, kann auch die Entwirring des groszen Welt-geschickes allein volbringen.’

En nu blijkt zoo in allen omvang, het eindeloos vertrouwen in *zijn* geloof, hoe heilig de Kunst voor hem is, en hoe hij alles, alles van haar verwacht. Het bewustzijn, dat het leven een moreele beteekenis heeft, dat er is een goddelijk doel van leven, dat de verdeelde eenheid weer zal geraken tot de aleenheid, en dit enkel kan door de evolutie van den geest, dit diep bewustzijn, geeft den grooten Meester de hoop, en daarmede het vaste geloof in een wedderopheffing uit den staat van verval. De kracht tot uitvoering kan echter enkel groeien op den diepen bodem van een waarachtigen Godsdienst.

De invloed van de Kunst is hierin beslist. Maar niet *alleen* de Kunst zal den menschen aangeven den te bewandelen weg, niet zij alleen zal geven de edele beteekenis van den *socialen* drang der menschen om te worden vrij en een dragelijk leven te kunnen genieten; niet alleen de Kunst zal het leven lichter en schooner maken; de toekomst behoort niet enkel een altaar op te richten voor Appollo, voor den God der Kunst, maar ook voor Jezus, die voor de menschheid heeft geleden. Nu ziet men wel, welke heilige, al-omvattende beteekenis de Kunst had voor den grooten Meester, hoe ongemeen hoog hij de kunst stelde, en ook Schopenhauer, van zijn philosophisch standpunt, zeide: ‘- die Erleichterung der Erkenntnis der Ideën der Welt als ihren wahren Endzweck’ Nu kan men begrijpen en mede gevoelen de verontwaardiging van den grooten Kunstenaar, hij, die zoo machtig gevoelde het heerlijke, het goddelijke in de Kunst, en dan te zien de verbastering er van; hoe hij door geldnood was gedwongen mede te doen aan die gekunstelde Kunst, hoe hij heeft moeten lijden, omdat men niet begreep - niet begrijpen kòn - *zijn* Kunst, die waarlijk waarachtige Kunst was. Men kan nu begrijpen en gevoelen met hem, die edele verontwaardiging en die gloed die hem *moest* bezielen bij het scheppen zijner werken, die gloed die wij zien gloeien, als het ware, in heel zijn machtige wezen, de gloed, die zich onverminderd zal doen gevoelen door geheel de komende menschheid vele en vele jaren lang nog. Zijn Kunstenaarsoog zag helder in den verren toekomst, en zijn Kunstenaarsziel was zich bewust van wat komen *moest* in de ontwikkeling van het menschelijk leven. Een wederopheffing, een regeneratie, *moest* er komen, en de kracht hiervan ligt in de Kunst en in een waarachtigen Godsdienst. De vereeniging van een ware Kunst en van een waarachtig gelooven zal geven de regeneratie, die zijn Kunstenaarsziel vóórgevoelt. En ‘aus dieser Regeneration soll dann die neugeborene glückselige, künstlerische Menschheit der Zukunft hervorgehen!’

Een volgend en laatste artikeltje zal behandelen: Kunstideeën - Bayreuth - Het drama.

JOHAN KONING.

Iets over mijn verblijf te Putten.

Alles ligt nog zoo kersversch in mijn geheugen, als was 't den dag van gisteren, dat het gebeurde. Het was de 17de October van het jaar 1906, dat de trein van tien uur mij naar de Veluwe voerde. Aan het station wachtte mij een rijtuig en na een twintig

minuten rijdens kreeg ik 't Paviljoen, de plaats mijner bestemming, in het zicht. Weldra stapten we uit, werd de koetsier door Pa betaald en gingen we een smal kronkelend laantje in, dat naar het gebouw leidde. Een zuster kwam ons tegemoet, die ons de eetzaal van het Paviljoen binnenleidde, waar ook spoedig Dr. M. verscheen en een wederzijdsche voorstelling volgde. Ondertusschen had ik mij eens georienteerd, de eetzaal was eenvoudig, doch er lag een gezellig waas over, ze beviel mij. Door de vitrage gordijnen ziende, zag ik drie waranda's, waarin de patienten in ligstoelen lagen te rusten.

Iets wat, wanneer je 't voor het eerst ziet, een eigenaardige indruk op je maakt en je je moeilijk voor kan stellen, daar spoedig deel van uit te zullen maken, wrat toch het geval zou zijn. Na een kort onderhoud verliet ik met zuster de eetzaal, Pa zou gaan dîneeren en mij daarna nog even goedendag komen zeggen. Zij bracht mij naar de achterste serre, waar nog vier dames, aan wie ik werd voorgesteld, lagen. In de andere waranda's lagen heeren. Spoedig had ik ook met hen kennis gemaakt en 't leeken mij joviale, prettige lui. Bij hen lag ook nog een meisje, dat later bij ons overgeplaatst werd. De omgang onder elkaar was prettig en ongedwongen. Als ik de familie zoo aan de theetafel vereenigd zag, maakte het altijd de indruk op mij van een groot huishouden, waar onze zuster de hoofdpersoon van was en de takt bezat een gezel-

lige, vroolijke geest te bewaren. Altijd heb ik verlangd naar broers en zusters en 't was net of ik ze hier gekregen had. Wij allen, we waren overgeplaatst uit het woelige leven, in een rustiger en kalm oord, waar slechts door brieven en couranten, veel verzwakt de klanken van het gindsche leven tot ons doordrongen. En juist, die flauwe echo van 's levensstrijd en moeilijkheden deed ons gevoelen, hoe goed het was, dat we ver waren van hen die ons lief zijn, daar we er lichamelijk niet tegen waren opgewassen. Na een verblijf van ongeveer een week, verscheen ook Dr. H., die een zes weken buitenslands had vertoefd, teneinde een tuberculose congres bij te wonen, ten tooneele.

Had ik Dr. M. in dien tijd als een humaan, prettig mensch leeren kennen, weldra bemerkte ik, dat achter het ietwat streng en ernstig gelaat van Dr. H. een groote zorg en medegevoel voor z'n patiënten was geborgen. Daarbij voegend een liefdevolle zuster, die dieper zag dan de oppervlakte van haar patiënten, vormde het een harmonisch geheel. Niettegenstaande dat alles, bekroop ons doch vaak dat verlangen naar huis, hetgeen zich vooral op bijzondere dagen, sterker deed gevoelen.

Maar hoe waren zuster en de patiënten onder elkaar er altijd op uit om elkaar afleiding te bezorgen en zoodoende gemakkelijk over de klippen heen te komen. Het was tegen de Sint-Nicolaas en ieder vrij oogenblikje, dat zuster had, werd besteed om kleine verrassingen en grapjes voor haar patiënten uit te denken. Mocht menigeen wat triest gestemd zijn, denkend aan 't gezellig feest in huiselijken kring, den avondzelf was er geen gelegenheid voor droef gemijmer. Het was een welgeslaagde avond, waarvoor zuster en enkele der patiënten alle eer toekwam. Dokter verhoogde de feestvreugde door op warme wijn en letterbanket te tracteeren. Zulk een feestavond was een gebeurtenis in ons tamelijk eentonig bestaan en vormde nog weken een punt van discours. De maand December was een koude en donkere, zoodat we terecht konden spreken van de donkere dagen voor Kerstmis. De Kerstdagen zelf was alles echter overtogen met een wit kleed. Wat mocht ik dan gaarne in onze achterste waranda, wanneer de donker viel, het licht uitlaten, terwijl de andere serres hun licht wierpen op een fantastisch tooneeltje voor mij. Daar voor mij stonden de eikeboomen, hun kale takken naar omlaag gebogen, zwaar van sneeuw en op den voorgrond tusschen hen in, een groepje lage jeugdige dennetjes, die met hun natuurlijke wattenversiering, een echte kerstboom, indruk maakten. Hoe gaarne had ik ze voorzien van brandende kaarsjes, dat zou het sprookjesachtige nog verhoogd hebben. En daar op den achtergrond stond massief, de hut met z'n wit besneeuwde dak, te zamen een artistiek geheel vormend, waar ik niet moede van werd om naar te zien. December spoedde ten einde en oudejaarsdag bracht ons een sneeuwjacht, die het onmogelijk maakte in de waranda's te kuren. Alle stoelen werden geplaatst in de lange gang, die zich aan de andere zijde van het gebouw bevond.

Deze gang bestaat enkel uit deuren en openslaande ramen, zoodat ruimschoots licht en lucht aanwezig waren. Dat was een evenement voor ons, in de gang kuren! We fantaseerden er lustig op los en verbeelden ons in een kajuit van een plezierjacht te liggen, hetwelk wij ‘Liglust’ doopten. De sneeuwvlokken, die naar binnen dwarrelden en op de vloer terecht kwamen, veroorzaakten een gladheid, die het dienstmeisje, dat met een blad met melkbekers aankwam, deed loopen alsof ze nog niet zeevast was en mij een: ‘Hou je roer recht’ ontlokte. Als je je oogen dicht deed, voelde je het deinen van de golven. De oudejaarsavond bracht wederom warme wijn en appelbollen. Dien avond mocht ik ook tot half tien opblijven, toch vierde ik 't niet

in den grooten kring, maar bij een bed-patiënte op de kamer, van wie ik overtuigd was, dat het haar laatste oudejaarsavond was, en waardoor dien avond voor mij een bijzondere wijding verkreeg. De volgende morgen brak het Nieuwe jaar aan en begon voor mij slecht, want zuster ging voor 8 dagen met verlof en ofschoon ze haar van harte gegund werden, we konden haar slechts noode missen. Gelukkig zijn acht dagen gauw verstreken en gingen vier der heeren haar van de trein halen en voerde haar in triomf in ons midden terug. Alles ging weer z'n gewone dagelijksche gang en zoo raakte ook de winter een heel eind op streek en begon plaats te maken voor het voorjaar. Zou er iets heerlijkers zijn, dan een ontluikend voorjaar in de vrije natuur te observeeren. Iedere dag als ik naar 't Hoofdgebouw ging om te eten, wandelde ik door 't laantje, dat er heen leidde en frappeerde mij die fijne groene waas die er over de boomen hing, al waren zij licht gesluierd en de zachte kleurschakeerin-

gen van de lagere heesters en struiken, die allen hun groen en roodachtig satijnen blaadjes ontplooiden. Verheugd zongen de vogels de lente hun welkom toe en het was de mensch zelf als doorstroomde hem een nieuw leven. De Meimaand kwam in 't land en weldra ving voor velen de zomerkuur in het gindsche dennenbosch aan. Lui strekten ze door de ongewone warmte de loome leden in de schaduw van de koele dennen uit en snoven met welbehagen de heerlijke dennengeuren op. Maar wat was 't ook genot voor hen die op 't Paviljoen bleven om hun stoelen buiten de waranda's rond het perkje te scharen en daar gezellig in intiem kringetje te liggen keuvelen, terwijl zuster met chocolade of theetafel bij ons zat en zorgde voor de versterking van den inwendigen mensch. En wanneer dan de avond viel en een weldadige stilte alom heerschte, dan was er iets plechtigs in de natuur, wat onwillekeurig ernstig stemde. Een andermaal werd de avondstilte verbroken door de tonen van een gramophoon, die ons bij enkele nummers aandachtig deed luisteren door z'n bekoorlijke lief'lijke klanken, om ons een volgende keer geneigd te doen zijn, de vingers in de ooren te stoppen, daar de schoonheid veel te wrenschen overliet. Als dan het klokje van gehoorzaamheid geslagen had en we den stoel tegen het bed moesten verwisselen, konden we slechts noode scheiden. Op onze kamers dienden we licht te ontsteken, waarmede we tevens ong enoode gasten als meikevers en dergelijken binnenlokten, die dan luid zoemend, rond het gas vliegend een wissen dood zochten. Zoo gauw mogelijk doofden we 't licht om op ons bed liggend door de openslaande deur en ramen te zien, naar de als met sterren bezaaide hemel, tot de slaap onze oogleden sloot, om de volgende morgen door een koesterend zonnetje wakker gekust te worden. En bleef het zonnetje schuil, dan nog behield de natuur hare bekoring, zacht viel een mild regentje op het malsche groen, of wel, zware onweerswolken pakten samen, angstig zwegen de gevederde zangers en zochten een schuilplaats in het dicht gebladerte en ook wij zochten onze waranda's op en weldra brak dan een kletterende regenbui los en lagen we te luìsteren naar de dreunende slagen, die de aarde onder ons trillen deden. Waar anders de grootheid van de natuur voor ons verloren gaat te midden van stadsgewoel en 's werelds beslommeringen, laat ze niet na, daar in die rustige omgeving, een diepen indruk op ons te maken.

Dat alles heeft voor mij het verblijf te Putten in aangename herinnering doen voortleven en zal ik ook nimmer hen, die deze episode uit m'n leven meemaakten, vergeten. Tusschen ons bestaat een onzichtbare band, die door gezamenlijk lief en leed gevlochten is.

'*Vrede - Rust*' *Soerensche Bosch.*
22/12 '07 APELDOORN
NELLY DIETZ.

Gedachtenwisselingen.

I.
Aan Viola.

Het spijt me, het te moeten zeggen, maar ik kan het toch niet langer zwijgen: met stijgenden tegenzin leg ik iedere week na lezing de 'Hollandsche Lelie' weer uit handen.

Telkens lees ik daarin den raad aan niet - Katholieken om eerst studie te maken van katholieke instellingen en gebruiken alvorens erover te spreken. Zoo nu weer ‘Regina’ aan Lynceus.

En telkens lees ik in 't zelfde nummer van de eene of andere ‘groote’ onbekende eene beschouwing, die m'n medelijden, m'n lachlust, maar ook m'n ergernis opwekt.

Zoo in 't nummer van 8 April 't stukje van Viola

Haar beschouwing over de ‘militaire bewaking van den stedehouder van Jezus’ doet me glimlachen - haar uitboezeming:

‘Groote, edele Christus, als Gij kondet zien den niet-Katholieken Paus in Nederland met 'n statiedegen op zijde in een door huzaren geescorteerde koets....’ doet me schateren.

(Dr. Kuyper had op 'n ezelin moeten gaan zitten en scharen Viola's - odorata en tricolor - hadden kleederen op den weg gespreid en met palmtakken gewuifd).

Maar wanneer zij de ‘Onbevlekte Ontvangenis’ in haar onbenulligheid bespot en dan nog ‘zoovele goede katholieken vrienden’ aanhaalt, die ‘niet mogen denken over deze dingen’.... dan liegt ze!

't Woord is hard, maar het is waar! Want Viola noemt haar naam niet en wil naar buiten den indruk wekken, dat ze weet, wat en waarover ze schrijft.

Eén enkele goed katholieke vriend had haar bij navraag zoodanig ingelicht, dat haar heele kolom over onbevlekt en rein - bevlekt en onrein - in de pen was gebleven.

Wil ze alsnog het oor leenen aan ‘eene goed katholieke vriendin’ - enkele seconden zijn voldoende.

De H. Kerk leert dat Jezus' Moeder *nooit* - niet één enkel oogenblik - onder de macht des Duivels heeft gestaan. En waar nu, volgens hare leer alle schepselen na Adam en Eva bij hunne geboorte het merk in de ziel dragen der *eerste zonde*, dus *belast zijn met de erfzonde*, daar heeft zij in 1854 uitgesproken wat eeuwen lang door kerkleeraars en geloovigen was aangenomen: dat Maria vanaf haar geboorte in haar moeders schoot zonder vlek - dus zonder erfzondevlek is geweest.

E t m a c u l a o r i g i n a l i s n o n e s t i n t e .

Simple comme...., neen toch niet eenvoudig genoeg voor wie willen oordeelen zonder te weten.

'k Ben maar 'n simpele huismoeder en ik haal het latijn uit het kerkboek mijner meisjesjaren.

Maar ik meende ditmaal niet te mogen zwijgen. Ik hoop eenig goed te hebben gedaan.

Zevenaar, 8 April 1908.

ALIDA.

II.
Voor Regina

Ik zal U eens iets van mijn geloof, of liever van mijn ongeloof mededeelen, dan zult U daaruit tevens vernemen waarom ik geen voorstander van de R.K. Kerk ben.

Laat ik beginnen te zeggen dat ik mij hiertoe zet om reden U schrijft:

'Niet alleen lezen couranten en tijdschriften van één richting, maar ook de zuivere R.K. richting.'

Ik ben zeer orthodox opgevoed; misschien wel tengevolge daarvan geloof ik nu aan niets meer en ben ik volslagen atheïst. Hetgeen ik als kind leerde begon ik later aan de feiten te toetsen en de uitslag was niet altijd bevredigend. Ik zag zooveel goeds van z.g. ongeloovigen en zooveel kwaad van z.g. geloovige menschen; bovendien was het mij nooit recht duidelijk waarom mijn geloof juist het ware moest zijn. Toen kwamen de jaren van twijfel, verreweg de ongelukkigste. Ik had zooiets als wist ik geen weg te vinden en na lang denken en veel lezen, maar vooral door veel opmerken, kwam ik tot het resultaat als boven vermeld, waarmede ik allerminst wil zeggen ik het bij het rechte eind heb, doch ik voel me gelukkig.

Het spreekt vanzelf dat bij dat onderzoek ook de R.K. godsdienst ter sprake kwam. Veel goeds, veel opoffering zag ik daar, maar ook veel kwaad o.a. het door de geestelijkheid zich mengen in intieme aangelegenheden, waardoor voor altijd een familiebreuk, dikwijls tusschen man en vrouw, ontstond. Dergelijke gevallen zag ik zelfs zeer vele malen. Edoch dat was voor mij, bij al het goede dat ik zag, geen reden om het R.K. geloof te veroordeelen. De geestelijken die zulks deden konden immers onhandig te werk zijn gegaan, al deed dit ook niets aan de feiten zelf af. In mijn protestantsche omgeving echter hoorde ik menigmaal tegen het katholicisme waarschuwen, doch op mijn vraag waarom? bleef men immer een voor mij afdoend antwoord schuldig.

Tot op een goeden dag een mijner kennissen bij mij kwam, zeggende: 'Jij vraagt me altijd waarom ik zoo tegen het R.K. geloof ben, welnu lees dit werkje en zeg me dan je opinie.' Hij gaf mij een brochure waarvan ik den titel hieronder vermeld en na haar gelezen te hebben moest ik mij geslagen verklaren. Sedert vindt het katholicisme in mij geen voorstander.

Uit die brochure toch leerde ik de richting van dat geloof onvervalscht kennen en vond er zeer veel in dat mij, om het zacht uit te drukken, tegenstond.

Ik moet hieraan toevoegen dat waar ik op het punt van lektuur tegenover meisjes zeer liberaal ben, ik deze brochure beslist zou weren, al zijn dan ook al de daarin aangehaalde stellingen *authentiek.*

Niets zal mij aangenamer zijn dan dat u den slechten indruk, door het lezen der brochure teweeggebracht, bij mij tracht weg te nemen door een zuivere weerlegging van hetgeen in dat werkje zoo tegen de borst stuit.

De titel luidt:

Uittreksels uit de door de pausen Gregorius XVI, Pius IX en Leo XIII ex cathedra als richtsnoer voor de R.K. Kerk gesanctionneerde

MORAAL-THEOLOGIE

van den h. Dr. A.M. de Liguori en het ontzettend gevaar daarvan voor de zedelijkheid der volken, door Robert Grassmann.

329000e uitgaaf

A.H. ADRIANI, Leiden, *f*0.75.

SALUTANT.

III.

Hooggeachte freule Lohman,

Vergun me dat ik in een schrijven aan U, den kapitein Dibbetz, Veritas en Felix II in 't kort antwoord.

Ik heb in 4 artikelen, in 1905 in de Lelie verschenen mijn levensbeschouwing uiteengezet. U oordeelt 't beter om geen theologische artikelen op te nemen, maar ik vraag U in gemoede, *is* het anders voor me *mogelijk* om te weerleggen wat die Haagsche mevrouw? Felix II en den kapitein aanbrengen?

't Gaat toch niet aan om zóó maar met allerlei dingen te komen aandragen uit de evangeliën etc. etc. zonder meer?

Ik weerlegde *alles* in de U toegezonden artikelen en uit den aard der zaak *moest* dat soms uitgesponnen en uiteengezet worden omdat de menschen, die ik weerleggen moet, geen notie hebben van wat onze leer inhoudt.

Ik sta natuurlijk verder machteloos ertegenover, nu U (om redenen die ik eerbiedig, omdat ik niet kán beoordeelen welke moeiten en hoofdbreken het redigeeren van een tijdschrift als de Lelie meebrengt) mijn artikelen niet kunt plaatsen. En nu freulelief, ik heb U in mijn ‘nabetrachting’ al getoond, hoezeer ik merk dat ik verkeerd verstaan word en daarom is 't maar het beste om verder te zwijgen.

Maar de kapitein valt me niet meê!

Eerst heeft hij op *hoogen toon* gesproken en nadat ZEdelgestr. door U freule *afdoend* op zijn plaats werd gezet, neemt hij nú inplaats van eerlijk ongelijk te erkennen, een ándere manhaftige houding aan, die hem in mijn oogen maakt tot een ridder van de droevigste figuur. Mijn ervaring van H. Militairen is, dat ze *altijd* beleefd en in den goeden toon blijven, vooral tegenover dames, óók wanneer die dames het wagen een andere levensovertuiging erop na te houden dan zij. Verder past het den kapitein allerminst om zoo te zedenmeesteren en door te slaan over dingen waarvan hij geen verstand heeft. Dat ZEdelgestr. zijn vijf francs betreurt voor 't zien van een heiligen kan ik me voorstellen; maar wat doèt hij eigenlijk in een roomsche kerk als hij ‘die comedie’ verafschuwt? Laat hij liever gaan kegelen voor vijf francs, dat is een gezond spel en dat kun je zonder inspanning der hersens genieten. En dan gun ik ZEdelgestr. van harte zijn literairen smaak

als Marie Corelli (maar met uw welnemen kapitein, uw ideaal woont heusch niet in een hut, *ik* neem haar dat echter volstrekt niet kwalijk, maar 't zou *U* toch aangenamer moeten zijn als ze in armoede leefde, dit is tenminste de conclusie die men trekken moèt uit uw stukje). Ach en dan vind ik U zóó naïf over Dreyfus en Zola; U leest de Lelie zeker nog niet lang, want indertijd heb ik over die beide mannen in een artikeltje mijn meening gezegd. Maar ik gun U gaarne uw overtuiging. En verder die liefde-praktijk van U is héél mooi, ze is ideaal, maar wat ként *U* de wereld en de menschen weinig; 't is ongeloofelijk voor een man van uw stand en uw positie! Neen kap'tein *wij* zijn geen menschen voor elkaar en al schreven we tot morgen den heelen dag, we werden 't tóch niet eens. Daarom is een definitief afscheid het éénige.

Verder moet ik Veritas ronduit verklaren dat 't me een raadsel is, hoe iemand zoo pertinent kan liegen. Het is *niet* waar dat er een liefdeloozen indirecten dwang bestaat in onze Kerk. Ik tart U om dat te bewijzen of beter aan te toonen; het gaat niet aan om onze Moeder de Heilige Kerk te hoonen, te beliegen en te belasteren door uw vage aantijgingen. U hebt uw oud geloof *nooit* gekend en dát is uw excuus. Uit uw heele geschrijf voelt men den minachtenden toon voor alles wat Roomsch is. U rukt alles uit zijn verband en meent daarmede voldoende te hebben aangetoond wat *Uw* overtuiging is en waarom. Ik tracht geen proselieten te maken; men heeft me van alle kanten aangevallen over mijn artikel uit Rome van den Sint Pieter. Geen haar op mijn hoofd dat er aan gedacht heeft, hoe een artikel als dát, zooveel gemoederen aan 't gisten zou kunnen brengen. Ik heb deze dingen niet kúnnen voorzien, denk toch eens na! Maar *nadenken*, wezenlijk echt *zelf* denken, dat staat niet in het boekje der meeste menschen.

Wat een ‘gezwam in de ruimte’ zouden de jongens zeggen en wát een geklets en geleuter, getuigend van absolute afwezigheid van kennis van zaken. Maar toch schetteren en tóch als nijdige keffers aanblaffen of met een geleerd gezicht *doen* alsof ze er *alles* van weten!

Ziezoo freulelief, hiermede heb ik mijn laatste woord gezegd in deze questie, wie nog komt aandragen met dergelijke onlogische verhandelingen en verhaspelingen, 't is mij om 't even; ik antwoord ze niet meer, omdat het niet te doen is. Ik roep hen met Goethe toe: ‘du gleichst den Geist den du begreifst, nicht mir.’

Hartelijk gegroet en met de meeste hoogachting

Uw. dn.

H. VAN ROGGEN - BLOMHERT.

De redactrice verzoekt mevr. van R. - geb. B. en allen die met haar in deze zaak belangstellen, te lezen de tweede correspondentie aan Regina (mevr. van R. - geb. B) in ditzelfde nommer, alsmede de Varia I en II.

Brief uit Transvaal.

Door Correspondenties uit Zuid-Afrika verneemt men zoo nu en dan wel eens, dat er in geheel Z.-A. en v.h. in de Transvaal, een algemeene depressie heerscht. Och, overal heerscht wel eens zoo'n algemeene depressie, zwaarmoedige lieden zuchten

er dan over; misschien krijgen de vrouwen een beetje minder huishoudgeld, een paar maal meer gebeurt het. Hoort men nu in Europa, dat alles in Z.A. zoo achteruit gaat, dan besluit men niet zoo spoedig er heen te gaan en zijn geluk te beproeven, maar verder gaat men er waarschijnlijk niet dieper op in. Men geeft zich geen rekenschap in welken vorm een depressie in een land als dit zich voordoet. Zij raakt evenwel niet alleen den handel, maar dringt door tot in alle standen; de Ambtenaar is niet uitgesloten.

Toen de vrede geteekend was, voelde alles wat pro. Boer was zich teleurgesteld, maar zooals men, vooral hier, spoedig aan alles gewend, schudde men dat gevoel van teleurstelling van zich, en waren allen het in dit opzicht eens, dat men moest probeeren zich na alle geleden verliezen er weer bovenop te werken. Werkelijk was er weer mogelijkheid tot geld verdienen, niet zooals vroeger, maar toch, men was tevreden en hoopte op betere tijden. De winkeliers voorzagen een ‘boom’ en namen te veel voorraad in. Een groote teleurstelling was het, dat de regeering de oud-ambtenaren niet wilde in hun vroegere betrekkingen zetten, zoodat mannen, die soms een diensttijd van 10 of meer jaren achter den rug hadden, nu weer als jongelui van 18 of 20 jaar moesten beginnen. Velen hadden hierin geen lust en begonnen zaken voor zichzelf te doen.

Daarentegen werd aan bijna elk Engelsch officier een goed baantje bezorgd, zelfs kwamen zwermen jongelui uit Engeland hierheen, die allen zonder slag of stoot bebetrekkingen kregen van de vroegere ambtenaren. Niet alleen werden er veel te veel ambtenaren aangesteld, maar tot in de hoogste rangen heerschte er zulk een onkunde omtrent de landstoestanden, dat er enorme sommen gelds verkwist werden. De salarissen waren overdreven en aan de ondoelmatigste instellingen werd geld weggesmeten. Door al deze omstandigheden moest het vertrouwen in het land verloren gaan en bleef de verwachte ‘boom’ uit. Als natuurlijk gevolg leed de handelstand hierdoor zware verliezen en vele van de pas opgerichte zaken zagen geen kans het hoofd boven water te houden.

Nu kwam de tijd van onze zelfregeering

en er werd algemeen verwacht, dat de vette jaren zouden aanbreken, maar tot heden werden wij teleurgesteld.

Bij de algemeene verkiezing behaalde, zooals men weet, de 'het volk partij' (Transvaalsche) de meerderheid, terwijl de progressieve (jingo) een zeer klein aantal vertegenwoordigers in het parlement ziet. Nu is de laatste de partij, die het kapitaal vertegenwoordigt en deze tracht op alle mogelijke manieren de tegenwoordige regeering te dwarsboomen en de kiezers door ontevredenheid op haar hand te krijgen.

Onze regeering zag zich, toen zij aan het bewind kwam, genoodzaakt de overtollige ambtenaren te ontslaan; ten nadeele van het land vertrokken velen en loopen anderen werkeloos rond. Bovendien heeft de geldcrisis in Amerika ook hier zijn invloed doen gevoelen, daar zij als een van de oorzaken wordt opgegeven van de groote waardevermindering van diamanten, hetgeen door de regeering, als een der voornaamste belanghebbenden wordt gevoeld en waardoor zij haar inkomsten belangrijk verminderd ziet. Ook naar aanleiding hiervan tracht nu de regeering in alle richtingen naar bezuiniging en bestaan er plannen, de salarissen van de ambtenaren met een aanzienlijk percentage te verminderen. Wanneer men hierbij nu nog in aanmerking neemt, dat de eigenlijke bevolking (Boeren) door den oorlog zware verliezen heeft geleden en weer bij A moest beginnen, kan men zich misschien voorstellen, wat de tegenwoordige depressie hier beteekent.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

III.
La 'Femme chic' is 'affable.'

Geen Hollandsch woord drukt zoo goed uit wat de echt gedistingueerde vrouw is, als het hierboven geschreven woord.

Zij is niet koud, niet onverschillig, maar evenmin druk of kunstmatig opgewonden. Zij vreest niet om te vriendelijk te zijn tegen hen die misschien lager zijn in stand, zij blijft natuurlijk tegen ieder. Haar beleefdheid, haar hartelijkheid is oprecht; het respect anderen betoond is ook niet slechts voor den vorm. Haar lach is welgemeend, ongedwongen. Zij is '*affable.*'

Zij is niet bevreesd zich aan koud water te branden, of haar waardigheid te kort te doen door vriendelijk tot een onbekende te spreken, wanneer de omstandigheden dat meebrengen. Zij bedankt op bevallige wijze den heer die zijn plaats haar afstaat in een tram of waar ook, zoo goed als den bediende in een magazijn die de stukken goed voor haar heeft uitgerold om een keuze uit te lokken. Alle menschen die haar een kleinen dienst bewijzen, bedankt zij en neemt niets aan dan een recht.

Op straat draagt zij zorg geen voorbijgangers te hinderen met parasol of parapluie. Zulk een welopgevoede vrouw dringt niet om het eerst een plaats in den tram te bemachtigen. Op een trottoir loopt zij niet als een pauwin zonder anderen de noodige ruimte over te laten. Beleefdheid gedoogt niet de rechten van anderen te verkorten.

Heeft zij op straat een hond bij zich, dan zorgt zij dat die geen kinderen of vreesachtige vrouwen doet verschrikken. Staat zij stil om iemand aan te spreken, dan zorgt zij er voor niet den ganschen trottoir in beslag te nemen. Haar hoffelijkheid is

haar natuur, geen kunstmatig aangeleerde beleefdheid. Ook draagt zij zorg haar geheugen te scherpen en niet door een onbezonnen woord iemand te grieven. Zij vraagt den weduwnaar niet hoe zijn vrouw het maakt. Er zijn beminnelijke maar verstrooide vrouwen die de menschen niet herkennen, een anderen naam geven als die hen toekomt en zich niet herinneren of de personen die zij slechts nu en dan ontmoeten, kinderen hebben, gehuwd zijn of niet.

Hoffelijk is het om zich op de hoogte te toonen der omstandigheden van anderen.

De echt chicque vrouw is volkomen vrouw van de Wereld, hoe haar positie ook zij.

Staat zij op de hoogste trede van de ladder, is zij rijk dan neemt ze daarom geen airs aan of beoordeelt personen naar hun fortuin of kleeding, maar wel vraagt zij naar innerlijke beschaving. Zij tracht niet anders te zijn dan een welopgevoede vrouw, eene die ontzag heeft voor anderen en het gulden woord gedenkt: ‘wat gij niet wilt dat u geschiedt, ei, doe dat ook anderen niet.’

Nooit loopt zij met gevoel te koop. Zij doet geen scherpe verwijten aan hen over wie zij zich te beklagen heeft; zij weet dat verdiende verwijten het minst worden aangenomen; hoogmoed of koppigheid maakt de menschen verblind voor hun gebreken. Toch weet zij dezulken hun fouten onder het oog te brengen en is soms zwijgend welsprekend maar op haar hoede. Zelve vermijdt zij anderen lastig te vallen. Doen anderen het haar, zij pakt den stier bij de horens, maar verliest geen oogenblik haar waardigheid. Haar kracht ligt in haar zachtheid.

Is zulk een vrouw genoodzaakt om met iemand te breken, dan doet zij dat met tact, niet op een wreede wijze die krenkt. Zelve voelt zij zich niet dadelijk beleedigd als velen, zij vergeeft graag een verzuim, is niet gesteld op vereering, vraagt niet meer dan haar toekomt. In hooge mate bezit zij het *savoir*

vivre en geeft daardoor veel meer dan zij ontvangt; vrede, kalmte en liefde verspreidt zij onbewust in haar omgeving.

De echte '*femme chic*' is stipt. Stiptheid behoorde niet alleen een vorstelijke deugd te zijn, maar moest algemeen beoefend worden. Zij vreest niet te worden bespot omdat zij precies is. Door stiptheid bespaart zij zich zelve en anderen tijd. Ook in het houden van haar beloften is zij accuraat, even als in het beantwoorden van bezoeken die zij ontvangen heeft. Brieven verzuimt zij niet te beantwoorden onder pretext van geen tijd te hebben; zij regelt ordelijk al haar doen en laten zonder opgeschroefde drukte of vertoon. Het is natuur - anders niet.

Ontvangt zij iemand, dan is ze gereed op het vastgestelde uur, en is zij zelve gast dan laat zij zich niet wachten; zij bederft het genoegen niet van hen die haar genoodigd hebben door niet op tijd te zijn. En diezelfde orde en stiptheid heeft zij ook op financieel gebied.

Nooit zal zij zich schuldig maken aan iets dat erge gevolgen zou kunnen hebben, want ontvangt een winkelier niet op bepaalden tijd zijn geld dan kan zulks zijn ondergang worden.

Er zijn vrouwen die wel tienmaal zich een rekening laten zenden zonder de minste gemoedsbezwaren. Zij beseffen niet wat zij stelen van den koopman. In de kas van weldenkende vrouwen zal nooit geld liggen dat haar niet toekomt; zoodra zij een kleedingstuk gekocht heeft, behoort dat betaald te worden.

De ware beschaafde, eerlijke, gedistingueerde plichtmatige vrouw bloost over schulden - zij zorgt wel dat die bloos niet noodig is; zij koopt niet wat zij niet betalen kan, daarin ligt juist mede haar voornaamheid.

Vrij naar BAR[sse] STAFFE,
door B. DE GRAAFF - VAN CAPPELLE.

Het is in liet belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Nannie. - Een rok, bestemd om op straat te worden gedragen, moet géén sleep hebben, nooit of te nimmer tegenwoordig; zij moet precies den grond raken, niet meer. De rokken zijn van boven eng om de figuur sluitend, van onderen heel wijd. Ja, gegarneerde rokken komen helaas in de mode, maar vooral voor 'gekleede' japonnen, dinertoiletten, enz.

Elisabeth. - Gij kunt in den zomer nog steeds een blouse en rok dragen zonder in het minst 'ouderwetsch' te zijn. Blouses worden tegenwoordig weer veel van voren gesloten, met een rechte rei knoopjes, een jabot, of iets van dien aard. - Op een eenvoudige blouse staat een wit linnen halsboordje met strik netter dan de blouse-boord zonder eenige versiering of steun. Als gij geen linnen boordje wilt dragen, dan moet gij in de blouse-boord baleintjes zetten - wat echter bij het wasschen lastig is door het telkens moeten uitnemen - of ook kunt gij dezen steun aanbrengen door de linnen-boord onder de blouse-boord te dragen; in dat geval natuurlijk geen omgeslagen model, maar een hooge stijve halsboord.

Rotterdam. - In Uw stad heb ik juist gehoord van een uitstekenden schoenmaker voor ‘gevoelige voeten’. Ik zal zijn adres voor U informeeren.

Wat Uw tweede vraag aanbelangt, als Uw figuur zich niet leent tot het koopen van gemaakte blouses, dan moet gij zeer zeker iets méér geld uitgeven om ze te laten aanmeten, maar hebt daarvoor dan ook de zekerheid, dat ze U goed zitten. Koopt gij iets dat U maar ‘even’ past, en dan later krimpt in de wasch, dan is Uw geld weggegooid. Laat Uw naaister vooral rekenen op dat mogelijk krimpen, bij het knippen van het model.
Mevr. K. - Ik zou U raden die flanel-blouse te laten *uitstoomen.* Met wasschen zijn de ondervindingen niet altijd aangenaam, ook al verkoopt de winkel zulk een blouse als *waschecht.* Flanel-wasschen is daarenboven lang niet ieders werk.
REDACTRICE toilet.

Varia.

I.
Voor Viola.

In de Holl: Lelie van 8 April jl: schrijft gij in het artikel: Een Ongeloovige in de St. Pieter, o.a. aldus:

Maar eensklaps rees voor hem op de kleine gestalte van dien anderen Paus, *dien niet-Katholieken Paus in Nederland; en hij zag dezen, die meende den Christus te kunnen dienen*, *ook in de politiek*, *als minister. En hij herinnerde zich hoe hij dezen dominée*, *dezen godgeleerde - hoe durft iemand ter wereld zich zóó noemen! - eens het Binnenhof had zien oprijden in een door huzaren geëscorteerde koets*, *en hoe hij hem daar had zien uitstijgen*, *den statiedegen op zijde*, *hij*, *de volger van Jezus; en hoe hij*, *de ongeloovige*, *het toen geweest was*, *die in zich-zelven zei: ‘Groote, edele Christus*, *als Gij dit kondet zien*, *zoudt Gij dan niet met stomheid geslagen zijn te vernemen*, *dat die man beweert te zijn de kenner van Uw leer!*’

Een treffende tegenstelling met dit *doen* van den ex-minister, die Europa bereisde in die minister-qualiteit met méér praal en druktegedoe dan een zijner collega's voor hem ooit inviel, en die, in het bijzonder aan het Belgisch hof, een intimiteit met een zich allerminst ‘christelijk’ gedragenden hooggeplaatst zekeriemand volstrekt niet strijdig achtte met de van den christen vóór alles een zedelijken levenswandel eischende christelijke leer, vormt het geschrijf van 's man's dochter en geestverwante, wier reis naar Amerika hier voor mij ligt:*)

‘Of wij met God gaan of zonder God? Dat ten slotte is de groote vraag in 't leven. Niet Uw “omstandigheden” - niet Uw geluk, niet Uw verdriet. Dat is alles nog maar bijzaak. Hoofdzaak is of *ge een kind zijt van*

*) Een half jaar in Amerika, door H.H.J. Kuyper.

Uw Vader die in de hemelen is. Dan is Uw reis door het leven altijd goed, altijd veilig...'

Nietwaar, men zou zoo denken dat een 'godgeleerde' - die zijn kinderen zóó opvoedt, geen behoefte gevoelt noch aan escortes van huzaren, noch aan pralerij met zijn minister-schap, en allerminst aan intieme maaltijden met schenders van Christus' bevel: Gij zult niet echtbreken. (al zijn die schenders dan ook zóó voornaam als in het onderhavige geval).

Intusschen, de dochter toont zich een waardige volgelinge van haren vader en zijn opvoeding: Handel naar mijn woorden in de tale Kanaan's, en dien in de praktijk de wereld, als het u te pas komt. Want elders deelt zij mede in dit uit een oogpunt van hoogmoedig-bekrompen calvinisme wezenlijk vermakelijke boek (maar alleen vermakelijk daarom, want overigens is het vervelend als droog zand) dat de leden van een kerkgenootschap, bij den voorganger waarvan zij logeert, 'allen besliste christenen zijn', niet om hun *levenswandel*, o neen, maar omdat... ze behooren tot de kerk van haren gastheer!

'De luxe is buitengemeen, de huizen zijn paleizen, - de dames kleeden zich als prinsessen, maar het zijn bijna alle leden van Mr. M.S. Kerk, en dus besliste Christenen.'

Lieve Viola, is dit 'dus' niet kostelijk. - Men is een beslist 'Christen' omdat.... men hoort tot een rechtzinnig kerkgenootschap! - -

O Jezus Christus, als ge nog eens op de wereld terugkomt, hoe zult ge dan geeselen de Farizaëers en de 'god' geleerden *onzer* dagen, die den mond vol hebben van 'Calvinisme' en van 'wij-gereformeerden', en van *Uw* leer een caricatuur maken, terwijl ze zich durven noemen naar U toch: 'Christenen'!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Ik vestig de aandacht van al degenen die belangstellen in het twistgeschrijf tusschen Regina en hare bestrijders, op het onderstaande, dat dunkt mij zoo recht den spijker op den kop slaat.

(Uit Simplicissimus).

Hofprediker Krause zat in zijn kamer op de canapé, en was in een vergenoegde stemming. Hij was niet alleen vergenoegd omdat hij een heerlijk en rijkelijk Zondags-twaalf-uurtje had genoten, zulk een echt christelijk, gode-welgevallig Zondag-middag-twaalf-uurtje, waarop blijkbaar 's Heeren zegen had gerust, - neen, hij verkeerde ook in een vergenoegde stemming, omdat hij terugdacht aan de indrukwekkende preek, die hij heden had gehouden in den Dom. Hoe hadden de gedistingueerde lammeren zijner kudde aan zijn lippen gehangen, die leden van de regeering, die generalen, die geparfumeerde dames! Hoe hadden ze toegeluisterd, terwijl hij sprak met indrukwekkend pathos over: 'Christus, den vasten grondslag van de maatschappij.'

Aan deze wonderbaar-schoone preek dacht thans in den namiddag hofprediker Krause terug, en glimlachte welbehagelijk voor zich heen in de welbehagelijke rust van zijn vroom thuis.

Daar plotseling ging geruischloos de deur open, en een onbekende collega naderde zijn schrijftafel, en begroette hem op een vreemde spookachtige wijze.

'Wie zijt gij?' vroeg hofprediker Krause een beetje verbaasd over dit onaangediende bezoek.

'Kent gij mij niet?' vroeg de bezoeker glimlachend.

'Neen, maar mij dunkt dat gij tot den geestelijken stand behoort?'

'Ja, dat is zoo,' zei de ander: 'Ik ben een der engelen Gods, en ik heb een boodschap voor U....

Ik kom naar aanleiding van Uw preek van van ochtend.'

Hofprediker Krause was zeer vereerd.

'Zoo, heeft men bij U ook reeds daarvan gehoord?' vroeg hij.

'Zeker, zeker,' zei de engel. 'Ik kan U zelfs verzekeren, dat Uw preek onzen lieven Heer zeer goed beviel, en ik heb U nu de blijde tijding te brengen, dat Hij U tot belooning wil in staat stellen zijn Zoon Jezus Christus, dien gij heden zoo voortreffelijk hebt geschilderd en dien gij zoo goed toont te kennen, van aangezicht tot aangezicht te ontmoeten.'

Hofprediker Krause werd rood van aandoening.

'Hem zien?' vroeg hij ontdaan. 'Maar hoe dan? Ik hoop toch, dat mijn Godzalig uiteinde...'

'Neen, neen,' stelde de engel gerust. 'Niet op die manier. Gij zult hem nu terstond zien. Gij zult, als gij lust hebt, U zien terugverplaatst in het Palestina van onzen Heer Jezus Christus, in datzelfde gestorven, langvervlogen verleden, dat echter voor de Almacht van God nog steeds bestaat in een hoekje, en nog altijd tot zijn dienst is gereed. Gij zult nu terstond daarheen terug worden verplaatst, als gij het wenscht.

Gij behoeft mij slechts de hand te geven en Uw oogen te sluiten, en dan zult gij ineens U bevinden in Galilea en Christus zien, zooals hij was toen hij op aarde rondwandelde onder de menschen.'

Hofprediker Krause had eigenlijk niet veel zin. - 'Gij staat mij er toch voor in, dat mij geen kwaad overkomt, en dat ik vanavond weer veilig en wel thuis ben?' - vroeg hij.

De engel glimlachte op die eigenaardige manier waarop engelen glimlachen:

'Wees gerust Weleerwaarde, vóór het diner zijt gij weer thuis.'

Nog aarzelde de vrome man een beetje. Eerlijk gezegd lachten zulke dingen hem nu eigenlijk niets aan. Hij had hier een prettig hoekje in zijn canapé, die zoo gemakkelijk zat, op zijn tafel prijkten de mooie bloemen dezer aarde, lachend in sierlijke vazen, door de breede vensterglazen viel vriendelijk het glanzend licht van den schoonen Zondag, voor hem stonden, mooi-ingebonden, zijn boeken, waaruit het zoo gemakkelijk is precies datgene te lezen wat men er uit lezen *wil*; dit alles was hem veel meer waard in den grond dan het meer van Genezareth.

Maar er was niets aan te doen. Onze lieve Heer in eigen persoon bood het hem aan, en op zijn manier meende die het zeker goed.

In Gods naam dan maar.

En aarzelend en angstig legde hofprediker Krause zijn hand in die van den engel, en sloot zijn oogen voor de groote reis...

Daar zag hij zich plotseling zitten aan den kant van een stoffigen, troosteloozen weg, die zich lusteloos uitstrekte door kaal, brandendheet land, en verdween tusschen schaduwlooze heuvelen.

'Galilea,' zei hij zacht tot zich zelf. 'Het Galilea van onzen Heiland.'

Een poosje zat hij nog in gedachten verzonken, dan wreef hij zijn oogen uit, sprong met veerkracht op, brak van een der hazelstruiken in de nabijheid een flinken wandelstok af, en toog op weg.

'Nu zal ik alleen Hem zoeken; alleen Hem. Het eenvoudigste zal wel zijn, dat ik rondzie waar groote volksoploopen bijeen zijn, de jongeren, en dan het vele volk dat hem volgde. Al te ver van Hem af, zal die angstwekkende engel mij toch wel niet hebben heengezet.'

Zoo zocht hij dan rond, maar nergens zag hij een opgewonden massa bijeen van toeluisterende jongeren. En, als hij opmerkzaam luisterde of hij wellicht ergens Hoziannah hoorde roepen, hoorde hij niets en nergens ook maar het geringste; alleen zongen de onvermoeide leeuwerikken, en hoorde men in de verte een hond blaffen. Moede en dorstig trok hij aldus voort, en geraakte uit zijn humeur.

Eindelijk ontmoette hij een bedelaar

Een in lompen gehulde vuile bedelaar.

Hofprediker Krause haastte zich naar dezen redder in den nood heen, en riep hem reeds uit de verte toe: 'Zeg vriend, waar is Jezus.'

'Wie?' vroeg de bedelaar.

'Jezus Christus. Waar is hij toch? Hij kan onmogelijk ver hier vandaan zijn.'

'Nooit van gehoord,' zei de bedelaar. 'Maar als meneer zoo goed zou willen zijn een kleinigheid... Ik heb in drie dagen niets gegeten en een zieke vrouw thuis'.

'Bedelvolk,' mompelde de hofprediker, en haastte zich voort.

Maar hoe ver hij ook ging, moe en halfziek van dorst en honger, hij vond geen jongeren en geen apostelen; slechts bedelaars ontmoette hij, altijd opnieuw bedelaars, die nimmer gehoord hadden van een Jezus, en hem met hun gebedel lastig vielen, zoodat de vrome man bijna razend werd van ergernis over zooveel last.

Geheel en al uitgeput en ontmoedigd kwam de hofprediker, na urenlang zoeken, ten slotte bij een kruisweg, waar verscheiden mannen bij elkaar waren geschoold, en met elkaar spraken. 'Vrienden,' vroeg hij nogmaals. 'Kent dan niemand hier Jezus Christus?'

Niemand had zelfs den naam ook maar gehoord.

‘Ik bedoel Jezus, die in Bethlehem is geboren, zoon van een timmerman’.

‘Uit Bethlehem,’ vroeg een hunner. ‘Ja, dan zijt gij op den verkeerden weg. Bethlehem ligt ver weg in Juda. Hier is Galilea en hier zijn geen Bethlehemieten.’

‘Ach wat,’ riep de hofprediker knorrig. ‘Ik weet het vrij wat beter dan gij; hij moet hier onder U zijn: Jezus, de Zoon van God’.

Bij deze woorden zagen de mannen elkaar eens zwijgend aan, wendden zich van hem af, en haalden de schouders op. Slechts een hunner bleef als uit medelijden staan, en vroeg:

‘Luister eens, vriendlief, gij zijt zeker niet uit deze streek?’

‘Neen,’ zei de hofprediker woedend. ‘Goddank niet’.

‘Nu,’ zei de andere ernstig. ‘Pas dan op. Wij hier zijn rechtgeloovige Joden, wij kennen slechts één God, en die heeft geen zonen. Misschien zou men één mensch in zekeren zin den zoon Gods kunnen noemen, en dat is natuurlijk onze allergenadigste opperheer en keizer Tiberius Caesar. Maar die woont ver weg in Rome in zijn koel paleis, en laat zich aan dit arme land niets gelegen liggen’.

Hofprediker Krause zag in vertwijfeling naar boven, naar den hardblauwen hemel.

‘Nu goed,’ zei hij, ‘bij alle duivels, wijs mij dan maar een fatsoenlijke herberg’.

Nu daarvan waren ze allemaal op de hoogte, en na weinige oogenblikken stond Krause voor een statig gebouw, en in de geopende deur daarvan trad hem een vette, ronde, grijnzende herbergier tegemoet.

- ‘'t Eerste fatsoenlijke gezicht, dat ik nog in deze streek heb gezien,’ zei de hofprediker tot zichzelf, ‘tenminste 't eerste gezicht dat zoo'n beetje herinnert aan mijn eigen omgeving.’

Op zijn vraag naar eten en drinken kreeg hij ten antwoord:

‘Zeker Meneer, gaat U maar in de eetzaal; de table d'hôte zal zoo dadelijk beginnen.’ - Zie, dat waren eindelijk woorden die weldadig aandeden, en met een gevoel van verademing trad hofprediker Krause in de groote voornaam-uitziende eetzaal, waarin men reeds druk aan het tafeldekken was.

Hij liep op en neer, hoorde het welbekende geluid van het bordengerammel, en dankte den hemel dat hij zich weer in geordende verhoudingen bevond. Maar toen hij bij toeval door het venster naar de binnenplaats zag, moest hij zich weer ergeren. Want daar zaten, in een ellendig schuurtje, weer verscheidene bedelaars, die de overblijfselen van een armzalig middagmaal gebruikten, en daarbij levendig gesticuleerden en lawaaiden.

‘Overal dat bedelvolk,’ mompelde de hofprediker. ‘'t Is mij een raadsel dat men het duldt.’

Ondertusschen werd de zaal vol van gasten, en weldra ging men aan tafel. Het waren allen deftige, voornaam-uitziende mannen, met geruischlooze gedistingueerde bewegingen en manieren. En met verbazing hoorde de hofprediker, dat zij over theologische questies spraken; en dat wel op een zeer verstandige wijze, en met zeer aanbevelenswaardige gezonde ideeën.

In het bijzonder een jonge man onder hen, iemand met edele, diepe, dweepende oogen, en een fraai-verzorgden baard, sprak op een wezenlijk meesleepende wijze. Terwijl hij, met zijn mooie handen, handig een kippetje voorsneed, sprak hij over God en de Liefde Gods, over het Koningrijk Gods dat komen zal voor alle rechtvaardigen, over de groote vrede die allen met elkaar zal verzoenen en, over de allesomvattende barmhartigheid van den Allerhoogste.

Hofprediker Krause verloor dezen redenaar geen oogenblik uit het oog, en werd geheel en al betooverd door deze edele verfijnde trekken, door deze alles beheerschende redenaarsgave en redenaarstalenten. - Plotseling ging het als een bliksemstraal door zijn hersenen:

‘Dat is Hij,’ zei hij tot zich zelf. ‘Dat is Hij.’

Hij wenkte den kellner en vroeg hem, van opwinding sidderend:

‘Zeg vriend, wie zijn die heeren daarginds?’

De kellner boog zich naar hem heen, en fluisterde op eerbiedigen toon:

‘Dat zijn Farizaeërs mijnheer, zeer voorname geestelijken uit de stad.’

Hofprediker Krause geraakte opnieuw recht uit zijn humeur. ‘Zoo, zoo; zijn dat dus Farizaeërs.’ Nu, die had hij zich eigenlijk heel anders voorgesteld. Met roode baarden had hij zich zoo ongeveer zich hen afgebeeld in zijn gedachten, met van boosaardigheid loenschen blikken en met listige leugenachtige redeneeringen. En zie, nu waren zoo waar de eenige werkelijk respectable menschen die hij nog had ontmoet, de eenigen, die werkelijk spraken zooals het behoort voor theologen, juist... Farizaeërs.

Geërgerd greep hij zijn stok, betaalde, en vertrok.

In de deur stond de waard, en zag met welgevallen toe, hoe de huisknecht de bedelaars, die op de binnenplaats hadden gegeten, op de straat joeg.

‘Wat zijn dat toch voor bedelaars?’, vroeg de hofprediker.

- De waard haalde de schouders op. ‘Dakloozen, die zoo wat met bedelen aan de kost komen.’ Zei hij. ‘Ze wonen ergens in holen en verlaten spelonken, en vinden hun kost door het bezweren van vee, en het genezen van zieken.’

‘De politie moest daar iets aan doen’, zei hofprediker Krause. ‘Bij ons worden dakloozen en bedelaars in de gevangenis gezet.’

‘Ja zóó ver zijn wij hier nog niet,’ zei de waard glimlachend, terwijl hij in huis terugging.

De hofprediker ging intusschen knorrig door, op zijn groote onderzoekingsreis, waarin hij allang volstrekt geen plezier meer had. Spoedig had hij de bedelaars ingehaald. Hij was vol opgekropte ergernis, en zei tot zich zelf:

‘Zie-zoo, als die mij nu ook nog durven lastig vallen met hun gebedel, dan raakt mijn geduld op, en dan komt er nog een ongeluk!’ En werkelijk trad een der bedelaars, de jongste van allen, op hem toe, en strekte met een bleek gelaat de hand naar hem uit:

‘Geef mij iets’ - verzocht hij - ‘ter liefde van God.’

‘Waarom arbeidt gij niet’, riep hofprediker Krause woedend.

Zacht gaf de ander ten antwoord:

‘De vogelen des hemels arbeiden immers óók niet, en toch geeft de Hemelsche Vader hen allen te eten!’

‘Hebt gij ten minste een onderdak?’, ondervroeg de hofprediker verder.

‘Ik heb geen plekje waar ik mijn hoofd kan neerleggen’.

‘Dat schreit ten hemel! Dus dakloos en onwillig te werken! Maar gij moet toch *ergens* slapen!’

‘Bij de dieren des velds’, zei de arme, en daarbij glimlachte hij eigenaardig. Daarop strekte hij opnieuw de hand uit, en verzocht zachtkens:

‘Geef mij dus iets, mijnheer - God zal het u vergelden.’

Nu maakte zich een vrome verontwaardiging over zulk een onordelijken levenswandel meester van onzen hofprediker, en toornig sloeg hij met zijn stok op de magere vingers, die zoo smeekend, maar toch ook zoo

dreigend naar hem waren uitgestoken. -

In hetzelfde oogenblik reeds zat hij weer op zijn sofa in zijn vroom thuis en sloeg de oogen op. En het scheen hem toe, dat daarbuiten een heftige dreigende donderslag langzaam verstierf.

De engel stond voor hem, en vroeg met schitterende oogen:

'Nu?'

Hofprediker Krause wreef zich de oogen uit:

'Wat hebt gij hier nog te maken', vroeg hij zeer geërgerd.

'Hoe hebt gij Hem gevonden? Wat hebt gij tot Hem gezegd?'

'Ik heb Hem immers in 't geheel niet gevonden', schreeuwde hofprediker Krause. 'Wat is dat eigenlijk voor een bedriegerij van u geweest!? Ik kwam in een ellendige landstreek, die niets geleek op het beloofde land waar melk en honing zullen overvloeien. Allerlei akeligheid heb ik daar aanschouwd, maar Hij, dien ik zou zien, die was er niet'.

'En toch zaagt gij Hem', sprak zacht de engel.

Hofprediker Krause keek verwonderd. Hij dacht opnieuw terug aan dien jongen man, die zoo heerlijk had gesproken over God, en ondertusschen zoo fraai het kippetje had voorgesneden.

'Waar heb ik Hem dan gezien?', vroeg hij.

'Daar even. Die bedelaar, dien gij op de hand hebt geslagen, dat was Hij.'

Nu werd het den hofprediker te machtig.

'Scheer je weg', schreeuwde hij, 'of ik laat je met de politie er uit gooien. Wou je mij wijsmaken, dat Hij er zóó heeft uitgezien. - Hij de schitterendste lichtgestalte uit de wereldgeschiedenis, de Koning des Hemels, - zóó zou hij er hebben uitgezien!'

Toen verlengde zich plotseling de engel tot een indrukwekkende hemelsche gestalte, en hij sprak in heiligen toorn Gods:

'Gij verachtelijk wezen, hoe dacht *gij* dan dat Hij er zou uitzien? Wellicht zooals *gij* vetgemeste verrader aan het Evangelie, dat Zijn dood is geworden? Hebt gij dan niet gelezen hoe Hij leefde bij de armen en ellendigen, dat Hij slechts één kleed bezat, en blootsvoets schreed over de ruwe keien? Hebt gij niet gelezen dat Hij de rijken uit zijn hemel uitbande, en aan straatdeernen en bedelaars het Koningrijk Gods beloofde?.

Wat hebt gij dan eigenlijk U-zelf terecht getimmerd uit zijn Evangelie? Denkt gij dat Hij er uitzag als gij? Denkt gij, dat Hij zijn geld op de Bank deponeerde, en iederen dag zijn gebraden vleesch op tafel heeft gehad? Denkt gij, dat Hij het hield met de rijken en aan de tafels der koningen en vorsten aanzat, en kanonnen en vaandels inzegende - al datgene dat *gij* doet?'

Nogmaals rolde daarboven de donder van den heiligen God, en hofprediker Krause bleef alleen in de schemering van zijn studeervertrek.

(*Vertaald naar Victor Auburtin uit Simplicissimus*).

Wat dunkt U, lezers en lezeressen, is het niet alsof dit Simplicissimus-verhaal geschreven is voor 'de besliste Christenen' van mejuffrouw Kuyper, die, al etende en drinkende in 'de grootste luxe', 'wonend in paleizen', en 'zich kleedend als prinsessen', wel zoo goed willen zijn en-passant 'de belangen van het Koninkrijk Gods te bespreken.' Denkt men niet bij de schildering van hofprediker Krause aan

dien door Viola met den naam Nederlandschen paus-bestempelden ex-minister, die als ‘godgeleerde’ enpassant Christus dient in de politiek, en aanzit aan de tafel van Koningen en vorsten, en in zijn Heraut en zijn theologische werken evenzoo precies op de hoogte is van God en van diens bedoelingen met ons, als die Farizaeër, die zoo schoon over Hem sprak, en tegelijk zoo fraai het kippetje voorsneed?

Helaas. Hij is de eenige niet. Hij loopt in het oog, omdat hij oneindig meer talent beeft dan de andere ‘godgeleerden’ en Farizaeërs. Maar het is met allen hetzelfde: Hofpredikers Krause en Schriftgeleerden! Ziedaar de ‘voorgangers’ onzer verschillende kerkgenootschappen. Volgelingen van Jezus Christus' *onvervalschte* leer zijn noch onder de hedendaagsche Roomsch-Katholieke priesters, noch onder de protestantsche dominees, noch onder de leden hunner gemeenten!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Likkerij.

Likkerij, voorkomend op den Internationalen Scheurkalender van W.J. Thieme, Zutfen.

Verj. van Z.K.H. Prins Hendrik.

Bleibe, Prinz Heinrich, hier,
Lang deines Volkes Zier,
Der Menschheit Stolz!
Fühl in des Thrones Glanz,
Die hohe Wonne ganz,
Liebling des Volks zu sein,
Heil, Heinrich, dir!

Men wordt verzocht in het bijzonder bij de beteekenis van den derden regel van boven stil te staan!!!

Bah!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.P. - Uw brief, behoorende bij Uw bijdrage, bleef wegens plaatsgebrek over de vorige week, en komt dus nu het eerst aan de beurt. - Ja, een winter in Holland zal voor U, die buiten woont, veel minder onaangenaam zijn dan voor mij, met mijn gezondheid, en die ons klimaat nooit meer goed heb kunnen verdragen sinds ik als heel jong meisje eenigen tijd in de tropen heb geleefd - Overigens, Uw beschrijving over de genoegens van het hollandsche klimaat bewijst mij, dat gij meer een hollander zijt in Uw hart dan ik, die voor onze grauwe luchten en winters nooit anders heb kunnen voelen dan een soort huivering om de triestigheid ervan, om het wanhopig-neerdrukkende in die zware grijze tinten. - Gisteren lag het zonnetje zoo wonderbaar-mooi over Bordighera, zoo helder en licht als het bij ons nooit schijnt. Dat geeft moed en lust en geloof in eene betere wereld. Bij ons krijg ik, bij al dien regen en dien vochtig neerhangenden nevel, het gevoel alsof we reeds vóór onzen dood in een niet al te heldere lijkwade worden ingehuld; en het lijkt wel alsof de menschen dat onwillekeurig ook zoo voelen, zoo droefgeestig naar den grond kijkend, met saamgeknepen lippen waarop geen lachje verschijnt, seulen de meeste hollanders voort. Ja, de eerste sneeuwklokjes heb ik indertijd óók gezocht, toen ik een kind was, en buiten woonde; *die* heb ik even lief als gij. - Vindt gij dat het alleen der moeite waard is de wijsgeerige beschouwingen van *hollanders* ten papiere te brengen? Anders begrijp ik Uw grief niet goed tegen dat artikel. In zoo'n geval moet gij bedenken, dat de een dit gaarne leest, en de ander dat. Het doet mij pleizier dat gij ingenomen zijt met de toilet-rubriek, en zeker zal dat der betreffende redactrice óók genoegen doen. Vraag gerust als gij iets weten wilt. - Ik geloof met U, dat het gevoel

bij een vrouw sterker spreekt dan bij een man, maar ik geloof niet dat dit altijd daarnaar is af te meten, of een meisje minder goed meetkunde leert dan talen enz.; want ik ken een heel-gevoelige, zelfs overgevoelige vrouw, die juist in rekenen en meetkunde uitmuntte op school, in talen niet. Zelve is het mij in rekenen zoo gegaan als U. Ik *kon* heel goed rekenen en wiskunde etc. leeren, als ik mij moeite gaf, maar ik vond die vakken zoo afschuwelijk en droog en vervelend, dat ik gewoonlijk mijn gedachten hun gang liet gaan, en daardoor niet oplette. Ik herinner mij nog altijd, hoe ik eens op school een heel-moeilijk algebraisch vraagstuk, waar de heele klasse geen weg mee wist, schitterend oploste, omdat ik uit eerzucht mijn uiterste best er op had gedaan thuis, juist omdat het zoo moeilijk was, en omdat ik wèl kon, als ik mijn hersens er bij geliefde te houden. Wel, de andere meisjes en de juffrouw, van mij allerminst zoo iets gewoon, keken eenigzins verbaasd, en eindelijk zei er een: Haar vader heeft haar zeker geholpen. Ik betoogde bij hoog en laag dat ik 't alleen had gedaan, en ik geloof ook wel, dat de juffrouw mij genoeg kende om niet aan mijn waarheidsliefde te twijfelen, maar gelukkig kon ik mijn onschuld *bewijzen* door het feit dat mijn vader uit de stad was toevallig, en mij dus niet had kunnen helpen. Maar, juist zooals gij-ook schrijft, ik vind het afmattend je te moeten interesseeren voor iets dat je verveelt, en om die reden deed ik meestal *niet* mijn best. Talen, geschiedenis, letterkunde, opstellen, waren mijn lievelings-vakken, aardrijkskunde ook wel, maar daarbij dacht ik zoo voortdurend: Wat zou ik òòk graag dat alles zelve *zien*, en daarop was in die dagen zoo weinig kans, dat het leeren van de lessen mij dààrdoor bijzonder kwellend werd. Ik denk daaraan zoo dikwijls, hoe anders toch alles komt, dan wij denken, wanneer ik mij dat wanhopig smachten naar wat van de wereld zien, dat mij toen zoo onbereikbaar leek, herinner, en bedenk hoe wonderbaar het verlangen is vervuld. - Ik schreef U reeds over Uw versjes. Gij hebt wèl aanleg, en zeer zeker blik op de dingen. Maar gij zijt nog jong, Uw ondervinding reikt nog niet ver, vandaar dat een ‘groot’ verhaal U zeker nog niet recht wil gelukken. Schrijf alleen als gij voelt iets te zeggen te hebben, en tracht U-zelve rekenschap te geven van wat er dan in U omgaat, en het zoo goed mogelijk uit te drukken. Ik geloof wel dat gij, naar Uw stijl te oordeelen, aanleg hebt. Maar hoever die gaat, kan ik niet uitmaken, evenmin of gij het tot iets brengen zult. Om U de waarheid te zeggen, geloof *ik*, naar Uw brieven te oordeelen, dat gij het te eeniger tijd zult brengen tot een gelukkig huwelijk, want daarvoor schijnt gij mij toe alle uiterlijke en innerlijke gegevens te bezitten, en dan zal er voor letterkundige voortbrengselen niet veel tijd overblijven. - Ik heb U nimmer die prentbriefkaart, die gij mij verzocht U te zenden, kunnen versturen, omdat ik kort daarna de typhus kreeg, en bovendien betwijfel ik of een kaart, alleen met den naam van Uw woonplaats, terecht komt, daar de posten zoo slordig zijn. Schrijf mij eens waar Uw woonplaats dicht bij ligt, bij welke groote stad, dan zal ik U een mooie groote kaart zenden.

Regina. - Ik zal U van dat eene stuk de drukproeven doen toekomen. Hartelijk gefeliciteerd met dat telegram. U hebt in dat opzicht wèl veel geluk, wat Uw kinderen aangaat. - Ik heb U dat artikel, dat ongeschikt is, teruggezonden, en anders niets van U geweigerd. Hartelijke groeten.*)

M.F. Soerabaya. - Het toilet-gedeelte heb ik der toilet-redactrice gezonden; het voor mij bestemde gedeelte beantwoord ik hier. Lieve mevrouw, de questie wat iemand wil of kan laten lezen aan zijn kinderen is een zòò persoonlijke, dat géén blad, voor volwassenen bestemd, dáármede kan rekening houden. Immers, gelijk U

*) Zie s.v.p. de andere corr: aan U in dit nommer.

mij zult toestemmen, bevat elke courant, die elk kind in handen neemt, heden ten dage advertenties, gemengd-nieuws, rechtszaken, schandaaltjes, waarvan de lectuur hoogst-ongeschikt is voor jongelui, kwetsend zelfs dikwijls voor de zedelijkheid Ik kan mij heel goed begrijpen dat U dus voor Uw dochter die bewuste correspondentie geen geschikte lectuur acht, maar dat is Uw zaak, evenals die van elken vader of moeder, daarvoor te waken dat Uw kind alleen leest wat gij geschikt acht voor haar; een blad voor volwassenen kan daarmede geen rekening houden waar het de bespreking van ernstige vraagstukken geldt. - In het algemeen deel ik *Uw* opvatting, en ik geloof, dat *ik* zeker met mijn kinderen zoo handelen zou, wat de bespreking dier dingen aangaat, als U doet; over zoo iets, als het je eigen leven geldt, spreken zooals b.v. Nelly van Kol deed in *de Vrouw* indertijd, kan ik dan ook niet anders dan 'vies' vinden om Uw uitdrukking over te nemen. - Mijn beste mevrouw, waarom zou ik nu 'boos' zijn, omdat U die dingen zóó bekijkt? Niet alleen ben ik het in den grond met U eens, maar zelfs al ware dat niet zoo, dan nog zoudt U toch groot gelijk hebben *Uw* meening te zeggen. Ik voor mij geloof dat U in Indië zich geen voorstelling maakt van de hier in

zwang geraakte gewoonte alles en alles in het openbaar te bepraten van dien aard; dat is de vrucht van het Nelly van Kol-systeem, een vrucht waarvan ook zij moeten meeeten tegen wil en dank, die deze richting op-zich-zelf even sterk veroordeelen als U het doet.

J.F.L.K. - Die vier artikelen nam ik aan, gelijk gij hebt gezien. Op de eerste inzending ontvangt gij nog antwoord.

Veritas. - Uw uitvoerig schrijven zal ik gaarne ontvangen. Ik ben geheel tot Uw dienst.

B.W. van de K. - Het zakelijke gedeelte in Uw laatsten brief heb ik reeds in de spoed-corr: beantwoord. Ik wil thans op Uw vragen ingaan. Neen, zóóveel moed als gij mij toedicht, wat het schrijven mijner boeken en het zeggen mijner meening aangaat, heb ik niet noodig gehad, om de zeer eenvoudige reden, dat ik niet vermoedde zulk een storm te zullen opwekken. Uit waarachtige ziels-overtuiging heb ik steeds gezegd wat ik denk, voel, geloof en dikwijls heb ik mij achterna glimlachend verbaasd over het niet-willen of niet-kunnen begrijpen van zoovele menschen, en over hun onnoodige ergernissen en boosheden. Nu ben ik sinds lang zoover, dat ik er schouderophalend aan ben gewend. Ik kan mij niet voorstellen hoe men iets anders kan of wil schrijven dan de eerlijke *waarheid*, die men voelt en ziet. Daarom valt het mij zoo gemakkelijk oprecht te zijn, en is de durf, dien men mij toedicht, mij te zeer aangeboren om lof te verdienen. Ik kom op dit alles uitvoeriger terug in mijn herinneringen in den aanstaanden jaargang (zie corr: in het vorig nommer aan een Abonneé). Waarschijnlijk zal méér van hetgeen U interesseert allicht daarin voor U worden opgehelderd. In elk geval echter ben ik volkomen bereid U op vragen te antwoorden, maar natuurlijk komt het er op aan welke die zijn zullen, en daarvan hangt óók af waar en hoe ik U zal beantwoorden, in de Lelie of particulier. Dat laatste zou slechts bij uitzondering zijn; als gij meent dat ik U er door zou kunnen helpen bij de opvoeding van Uw dochtertje, en als Uw vragen dan van dien aard mochten zijn, dat ik U niet in de correspondentie kan of wil beantwoorden, dan zou ik misschien voor U een uitzondering maken. Alles komt er maar op aan wat U vraagt, en met welk doel. In dezen brief stelt U er slechts een, en die wil ik liever niet beantwoorden, alvorens van U een langer uittreksel te hebben ontvangen van de bladzijde, waarin die uitdrukking van mij voorkomt. Ik heb namelijk mijn eigen boeken niet hier bij mij en, ofschoon ik mij wel herinner wat ik gezegd heb op die plaats, en wat ik er mee bedoelde, is het toch beter, alvorens U te antwoorden, de bladzijde in haar geheel over te lezen. Wilt U haar daarom overschrijven voor mij? - Ik zou U gaarne een *juiste* uitlegging geven van hetgeen ik bedoel, en verg daarom van U die moeite. - Multatuli is dus Uw leermeester. - Ik waardeer veel in hem, maar lang niet alles. - Neen, ik was niet lang in Oost-Indië. Ik was er een klein jaar, met mijn vader, op Batavia, en een korten tijd te Soekaboemi, (voor mijn herstel, na een zware rhumatische-ziekte.) Ja, mijn vader was degene dien gij bedoelt.*)

Regina. - Indien ik Uw bedoelingen uit Uw achtereenvolgende briefjes goed heb begrepen, dan wift gij U bepalen tot de opname van het briefje aan mij in dit nommer.

*) Zie s.v.p. de andere corr: aan U in dit nommer.

Ik heb daarom het andere van U, mij toegezonden, niet geplaatst nog. Mij dunkt dat het inderdaad beter is deze gedachtenwisseling te staken; zij leidt niet tot elkaar overtuigen, maar tot elkaar beleedigen, en pijn doen en onaangenaamheden zeggen. En, is dat overeenkomstig de leer van Hem, Die van beiden het R.K. en het orthodoxe protestantsche geloof het middelpunt is, en door de moderne protestanten wordt geloofd als hun 'Voorbeeld' in levenswandel? - Ik vertaalde het in Varia in dit nommer voorkomende stukje uit Simplicissimus, omdat het zoo goed aantoont hoe weinig de Christus uit den Bijbel gemeen heeft met datgene wat alle hedendaagsche 'kerkgenootschappen' van Hem hebben gemaakt, - of zij Hem God of mensch noemen doet er niet toe - zij volgen geen van allen Zijn wil, Zijn voorschriften, Zijn bevelen, noch Zijn voorbeeld.

Ik wil U eerlijk bekennen, dat ik Uw brief uit Rome niet zou hebben opgenomen, had ik kunnen vermoeden dat *Uw* kijk op de St. Pieter zulk een ergernis zou hebben gegeven als blijkt het geval te zijn. Ik betreur dat, en ik heb op dien grond - ingevolge het beginsel van mijn redactie - aan alle protesteerenden de vrijheid gegeven U hunne bezwaren te zeggen. Eveneens heb ik, waar ik Uw brief opnam onder het redactie-gedeelte, aan Viola (een *hij* geen *zij*) hetzelfde recht gegeven dat ik U toestond *zijn* kijk op de St. Pieter uit te spreken op de zelfde plaats. Veel van zijn indrukken onderschrijf ik. Daarentegen trof ook mij de onjuistheid van zijn aanval op de Onbevlekte Ontvangenis (zie het stuk ouder de gedachtenwisselingen dien aangaande) als gezocht en onverdiend. Maar zoo gaat het wanneer godsdienst-questies ontaarden in aanvallen over en weer. Ik geloof dat gij, zoowel als Uw bestrijders goed zouden doen de zaak nu verder te laten rusten, tenzij gij over de brochure door Salutant aangehaald (zie onder gedachtenwisselingen dienaangaande) nog iets hebt op te helderen. Daartoe hebt gij als R.K. m.i. het volste recht.

Voor Uw vriendelijke woorden lieve Mevrouw, en voor Uw schrijven heel veel dank. - Ik hoop met U dat U uit Amerika ons veel interessante brieven zult zenden, en ook hoop ik dat ik dezen zomer nog van U hoor, vóór Uw vertrek. Houdt mij op de hoogte.

B.W. Van de K. - Ik heb uit Nice bericht ontvangen, dat een boekje als gij bedoelde niet bestaat daar. De bewuste correspondent beloofde mij U iets anders (naar Genève) te zullen zenden. Hij zal zich dus met U in correspondentie begeven.

Oldambt. - Ik geloof met U dat het beter is Uw lange beschouwing per correspondentie te beantwoorden, niet op te nemen in de Gedachtenwisselingen. - Gij vraagt wat is 'geloof'? Ik ken geen hetere en meer afdoende definitie dan die van Paulus: Het geloof is een vaste grond der dingen die men hoopt en een bewijs der dingen die men niet ziet.

Gij zijt zeker niet bijbelsch opgevoed, anders zoudt gij weten, dat bidden door God en door Jezus Christus met nadruk wordt bevolen o.a. Het Onze Vader. Waarom echter moderne protestanten, die onder God verstaan de natuur en het heelal en andere vage voorstellingen, bidden, begrijp ik evenmin als gij. Ik vind dat phrasenmakerij.

Alles wat gij schrijft over het noodelooze, verbitterende en hatelijke van twistgeschrijf over godsdienst, geef ik U volkomen toe, daarom beantwoord ik U ook maar kortelijk op al die in den laatsten tijd reeds zoo dikwijls besproken questies. Van processies en den dienst in de R.K. kerk krijgt de een een geheel anderen indruk dan de ander; de een vindt het mooi, indrukwekkend, omgekeerd de ander vreemd en zelfs kinderachtig. Maar mij dunkt dat blijft ten slotte maar een oppervlakkig oordeel, afhangend van ieders temperament. Om te *begrijpen* moet men de *beteekenis* van dat alles kennen. Ik geloof niet dat de protestanten van die beteekenis veel afweten

over het geheel. Als gij spreekt bij de R.K. van ‘comediespel’, vindt gij dan een dominee in zijn toga, die plechtig zich schraapt vóór hij de lieve broeders en zusters toespreekt, zooveel natuurlijker? - Bij alle vormen van dien aard komt zooveel comedianten-vertoon kijken!

Ik heb méér hooren aanvoeren, dat de arme R.K. gemeenteleden veel moeten geven voor hun Kerk, maar ook is het een feit (en een waarover de jaloersche protestanten zich véél ergeren) dat de R.K. Kerk veel beter *zorgt* voor hare leden en armen, dan de protestanten het doen onder elkaar. Het smalende ‘alle Roomschen helpen elkaar’ zult gij toch zeker ook wel hebben gehoord van protestanten-kant?

Gij schrijft: Ik zie in mijn omgeving zoo velen, die geen predikbeurt laten voorbijgaan, tweemaal daags een hoofdstuk uit den bijbel lezen, en in de samenleving onverdragelijk zijn. - Ja, lieve Oldambt, die menschen ken ik ook. Dat zijn diegenen die, als mejuffr: Kuyper wier boek ik onder Varia aanhaal, steeds in den mond hebben: ‘Wij-gereformeerden, wij-calvinisten.’ Ik geloof dat het deze onverdraaglijk-hoogmoedige eigengerechtigen zijn, die het ortho-

doxe eenvoudige bijbel-geloof hebben gemaakt tot een spotnaam (en met recht) voor de het wezenlijk Christendom niet-begrijpende buitenwereld. Maar zulk kaf onder het koren is overal.

Neen, dat ben ik niet met U eens dat een mensch die zijn best doet 'goed' te leven daardoor even gelukkig zou zijn als een oprecht overtuigd-geloovige in een eeuwig voortbestaan van hemelschen vrede. Hebt gij U wel eens ingedacht hoe *heerlijk* dat zeker weten is? Te *weten* dat alle aardsche leed en droefheid voorbijgaat en wordt veranderd in een *eeuwige* nimmer gestoorde zaligheid aan de overzijde van het graf! Ik voor mij kan mij geen grooter geluk denken dan dat te *weten.* En het bestaat: duizenden en duizenden hebben in die overtuiging hun oogen gesloten, en sluiten ze nog dagelijks in die onomstootelijke *zekerheid.* van opstanding, wederzien, eeuwig leven. *Dat* is geloof.

Alles wat ge over het 'aannemen' schrijft is helaas wáár. Ergerlijk is hetgeen in dezen geschiedt. Maar ik herhaal, wat heeft een *kerkgenootschap* ten slotte gemeen met *geloof*? Gij noemt als gronden op om zich te laten aannemen: Omdat de vriendin het ook doet, omdat het gek staat niet te zijn aangenomen, etc. Zeker, ik kan U nog vele andere van even ernstigen aard noemen b.v., zooals ik van meer dan een geval weet, omdat men een Joodschen naam heeft, en door zich te laten 'aannemen' op zich een stempel drukt van niet-Israeliet te zijn. Ik moet echter met nadruk verklaren, dat de moderne dominees op dit aannemings-punt véél meer laksheid in acht nemen dan de orthodoxe, speciaal de afgescheiden predikanten In den Haag weet ik een dezer afgescheidenen, die een jong meisje, dochter van een zeer invloedrijk en zeer voornaam man, *weigerde* tot de aanneming toe te laten wegens haar gebrek aan ernst. Hoe het bij de R.K. is weet ik niet, maar eerlijkheidshalve wil ik dit niet verzwijgen.

Ik herhaal, om niet al te veel in herhalingen te vervallen was ik wat kort hier en daar; echter wil ik steeds gaarne altijd alles wat gij schrijft beantwoorden, zooveel en lang als gij maar wilt.

Maria II. - Ik ben recht blij dat de Lelie U zoo dikwijls stemt tot nadenken, of iets geeft dat U interesseert. Dat is ook juist wat ik wil: 'Opwekken tot *denken*'. En 'een goede vriend zijn' elke week.

Ik moest lachen om Uw bekentenis over Uw ongemotiveerde antipathie tegen het R.K. geloof. Zooals gij het beschrijft is, dat wel m.i. zoo recht het hollandsche 'geuzen'-bloed dat zeker in U nawerkte, door U zoo onberedeneerd zulke leelijke gedachten te laten hebben over een gehéèl kerkgenootschap. Heel veel van Uw gedachten en bezwaren zijn reeds behandeld en uiteengezet door mij en anderen, zoodat ik er niet al te uitvoerig op terug kom. Alleen wil ik U zeggen dat gij - onder verwijzing naar mijn hoofdartikel onlangs over dit zelfde onderwerp - niet moet oordeelen over 'vormen' dienst zonder te *weten;* al die dingen hebben een diepere beteekenis. Een protestant die over die dingen wil oordeelen, moet *weten* wat ze beteekenen; dat geldt hier zoo goed als voor elke andere ernstige zaak. Gij vraagt hoe het komt, dat de protestanten hier te lande met *alle* vormen breken, terwijl de protestanten in Duitschland en de Engelsche Kerk zooveel behielden van dien aard. Lieve Maria II, dat komt omdat *toen* reeds, gelijk steeds waar het godsdienst-questies geldt, het gekibbel in vollen gang was. Omdat *Luther* het zóó vond, vond Calvijn het *zus.* Calvijn wou *heerschen* tot elken prijs. Bij ons heeft Calvijn den meesten aanhang gekregen, in Duitschland Luther. Gij behoeft om dienaangaande 'Uw oogen

uit te kijken' niet zoover te gaan als Duitschland-zelf. In den Haag kunt gij in de Deutsch-ev: Kirche óók een altaar vinden. En waarom niet?

Op het punt van 'geven' door arme R. K, heb ik hier boven U reeds beantwoord in de corr: aan *Oldambt.*

Ja, ik kan evengoed begrijpen dat een R.K. man van beschaving *gelooft* alles wat hij belijdt, als ik dat kan begrijpen van een dito orthodoxen protestant. Want *geloof* heeft *niets* te maken met begrijpen-willen. Geloof is aannemen het onbegrijpelijke. En waarom niet? Kunnen de modernen dan soms wèl 'alles' verklaren en uitleggen.? Raadsel is en blijft immers alles.

Wat gij over het vagevuur schrijft, berust op een dwaling. Zooveel weet *ik*, die niet-Roomsch ben, in elk geval ervan, dat Uw opvatting geheel foutief is. Maar het is hier onmogelijk U theologische uitleggingen te geven. Lees een R.K. boek daarover, of vraag een R.K. geloovig mensch om uitlegging. Beide heb ik dikwijls, en met groot nut, gedaan. Hetzelfde geldt voor de absolutie. In de deutsch ev: Kirche in den Haag (waar ik ben aangenomen) bestaat bij het Avondmaal òòk absolutie. Wie dat niet begrijpt, noemt het 'Roomsch.' Maar het is zeer natuurlijk, en het is bij de Roomschen, meen-ik, evenzoo bedoeld namelijk: *Als* gij waarachtig Uwe zonden belijdt, dan geef ik (de predikant, de priester,) U in naam van God de verzekering dat Hij Uw zonden U vergeeft. -

Ik ben blij dat gij de Roomsche liefdezusters de eer geeft die zij verdienen. Gij vergist u eenigzins, als gij denkt dat droefheid en leed iemand ongeloovig maken. Ik kan dat niet beämen. Gij hebt het van mij gelezene, dat gij U ook maar vaag herinnert, zegt gij, zeker niet juist in Uw geheugen.

Zoo als gij het leven wilt beschouwen, in zijn gehéél, in zijn verband met alles van vroeger en van straks, evenzoo leggen de orthodoxe protestanten zich de onverklaarde raadselen òòk terecht. Uw slotsom: Misschien zullen we alles eenmaal weten, dat geloof ik bijna stellig, is nog niet *mijn* stellig geloof, wel mijn hòòp.

Ik weet niet of Willem Maris dat gezegd beeft wat gij aanhaalt, wel weet ik dat ik, indien het waar is, hem ongelijk geef en Uw opvatting deel, dat een *leugen* nimmer 'mooi' kan zijn. Gij moet overigens bedenken dat de artisten, als zij met de 'kunst' gaan schermen, gewoonlijk allerlei phrasen om zich heen gooien, waarvan zij mets méénen dikwijls.

Zooals gij ziet, heb ik alle lust gehad U te beantwoorden. Ik zou het nog uitvoeriger hebben gedaan indien ik niet bevreesd ware geweest te veel in herhalingen te vervallen voor de overige lezers, omdat het onderwerp zooveel is besproken al. Schrijf maar steeds zooveel gij wilt, en vriendelijk dank voor Uw goede wenschen.

L.S. - Deze week gaat er een brief van A.R. naar T. Een geheim voor mij, zegt zij. Ik weet dus niet wat er in staat, maar in elk geval zal zij U wel uitvoerig vertellen hoe wij het maken, enz.

Hartelijke groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

13 Mei 1908.
21ste Jaargang.
No. 46.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Men wordt verzocht **alle** stukken, brieven, en manuscripten, voor de redactie bestemd, te willen adresseeren **gesloten** aan den uitgever, die zich met de dóórzending belast aan hare tijdelijke adressen; opdat zoowel extra-onkosten, als mogelijk wegraken, en daaruit voortvloeiende teleurstellingen voor correspondenten, worden vermeden; zij, die prefereeren direct te schrijven, vinden het juiste adres op den omslag.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Richard Wagner.
1813-1883.

IV.
Kunstideeën - Bayreuth - Het drama.

‘Einzig gemeinsame Kunst, ist hôchste Kunst.
Hôchstes Sein: Gemeinschaftliches Sein.’
‘Das Drama ist hôchste Kunst und das vollkommenste Drama ist das reinmenschliche Drama.’
‘Woran geht unsere ganze Zivilisation zu Grunde als an dem Mangel der Liebe?’
‘Der Mensch wird nicht eher Das sein, was er sein kann und sein soil, als bis sein Leben der treue Spiegel der Natur ist.’

De Kunst was ontaard, verbasterd, was door den machtigen invloed van de mode, van de weelde en van de liederlijkste zinnelijkheid, afgesleurd van haar hoogen, schitterenden

troon. De Kunst werd beschouwd als er te zijn voor verstrooiing, voor tijdverdrijf, door een groote massa ook als het werktuig van zinnelijke hartstochten, maar *niet* als: einen weihevoll, reinigenden religiösen Akt.' En het heilige streven van den grooten Meester was nu, om die Kunst op te helpen, haar te ontdoen van het aanklevende slijk, en haar weer te voeren en te vestigen op den hoogen, schitterenden troon.

Een bepaalde *richting* in de kunst heeft Richard Wagner nooit gevolgd. Hij zelf schreef eens aan Aug. Holmès, een fransche componist: 'Vor allem, gehören Sie keiner *Schule* an, auch nicht den Wagner'schen!' In de wetenschap wordt het individu, het individualiteitsbegrip steeds opgeofferd voor het begrip: gemeenschap; de Kunst echter zal het daarentegen opheffen, als ware het iets heiligs. Men heeft nu in de eerste plaats een eenige, eeuwige macht van de Kunst, en in de tweede plaats het feit dat van deze Kunst een algemeene kracht moet uitgaan. Zonder meer zal men nu inzien dat uit die hoogste gemeenschappelijke Kunst, die Richard Wagner voor oogen gestadig zweefde, en die door hem ook menigmaal werd genoemd het 'Kunstwerk der Zukunft', een verlangen moest spreken, dat klagend en geweldig door de geheele menschheid moest dringen. Het is het verlangen om verlost te worden uit die eindelooze verbrokkeling, waarin de menschelijke maatschappij steeds meer vervalt, en waarin het individu - en met recht - zich niet meer gevoelt als mensch, maar als het geringe onbeduidende onderdeel van een ontzaggelijk raderwerk. Hoe verder de ontwikkeling voorgaat, des te meer hoopt de wetenschap zich op, des te samengestelder wordt deze machine van het leven en des te geringer wordt de waarde van den enkelen mensch. Deze evolutie is eene noodzakelijke, een onderbreken ervan of ook een teruggaan ervan kan men zich niet denken, en toch, wie zou niet de gevaren kunnen overzien van dien toestand, wanneer het individu een steeds kleiner aandeel heeft in het geestelijk bezit der gemeenschap, zoodat deze gemeenschap ten slotte niets meer is dan een abstract begrip? Schiller maakte zich angstig toen hij zich hiervan bewust werd. De mensch is een brokstuk en eeuwig als zoodanig verbonden aan het groote geheel. Hij wordt éénzijdig, want in zijn oor verneemt hij niets anders dan het eentonige geluid van het groote rad dat hij in beweging brengt, en in plaats dat zijn wezen als het ware de geheele menschheid uitdrukt, wordt het enkel de afdruk van zijn bezigheid of van zijn wetenschap. En Schiller noemt dan ook als eenige uitkomst: de Kunst. De twee groote genieën, Richard Wagner en Schiller gevoelen dit dus beiden; zijn er zich beiden bewust van.

En de heilige roeping der kunst kan zij enkel vervullen als gemeenschappelijke kunst, immers: 'Einzig *gemeinsame Kunst* ist höchste Kunst.' En de Kunst zal dan verbinden weer wat was verbrokkeld en het weer samenvoegen tot één groot geheel, de kunst zal openbaren de éénheid in de veelheid, de rust in de beweging, het eeuwige in het vergankelijke. En deze hoogste kunst zal worden bereikt in het *Drama.* En om het innerlijk gevoeld scheppingsbeeld van den kunstenaar zoo volkomen mogelijk te maken staat het hem vrij voor de volmaking aan te voeren, alles wat de Natuur hem biedt, b.v. de architectuur, de beeldhouwkunst, de schilderkunst, enz. Want om gedaanten te scheppen, dat is de eerste plicht van het drama. En dat drama, zal worden wat de groote Meester noemde: 'das Kunstwerk der Zukunft.' De muziek is de heerschende - of beter gezegd - de wetaangevende kunst. In haar kan zich de wil van den dramatischen schepper het meest volkomen uiten. Want de muziek verbergt het diepst-innerlijke van den kunstenaar, waar woorden zijn gevoel niet meer weergeven

konden. De motieven verbergen een schat van het diepste gevoelen. Het, op het oog zoo onbeduidende en eenvoudige motief van Beethoven, (g.g.g. es.) verbergt een diepe gedachte toch ook. Met deze tonen toch hoorde hij hoe het noodlot klopte aan de poort, en een handeling zonder motieven heeft dan ook veel weg van een geraamte. Het volmaakte drama is het: 'reinmenschliche drama.' 'Reinmenschliche' is datgene wat vrij is van alle mogelijke conventie, vrij van alle regels en historische formaliteiten. Waaruit is weggelaten het bijzonder toevallige, het staatkundige, het dogmatieke Godsdienstige. Een historisch Drama is derhalve niet een 'reinmenschliches Drama', evenmin verdient een tooneelstuk dezen naam, waarin alles draait om het een of andere conventioneele begrip. Het verlangen naar zoo'n Kunstwerk had zich ook reeds vroeger doen gevoelen, de musici van naam waren zich bewust dat hun kunst niet het hoogste scheppen kon, maar dat een

poëtische gedachte (niet noodzakelijk woorden!) eerst in hun enthousiasme had moeten opwekken. Muziek en poëzie zijn door de natuur voorbeschikt om éénzelfde kunst te worden, niet om naast elkander te bestaan.

Goethe reeds droomt van een samenwerken van poëzie, schilderen, zingen, muziek en tooneelspelen en ziet uit die vereeniging een volmaakt kunstwerk voortkomen. Herder ook zag een dergelijk kunstwerk tegemoet, waarin dichtkunst, muziek, handeling en décor één zijn. En ook Schiller schreef in 1797 reeds: 'Ich hatte immer ein gewisses Vertrauen zur Oper, dasz aus ihr das Trauerspiel in einer edleren Gestalt zich loswickeln sollte.' En Richard Wagner loste het raadsel op: 'aus dem Zusammenwirken gerade unserer Musik mit der dramatischen Dichtkunst kann und musz dem Drama eine noch nie zuvor geahnte Bedeutung zu Theil werden; die Musik in ihrer höchsten Veredelung musz Gestalt werden.' Want in de groote meester was het vaste idée: de muziek *heeft* geen vorm, maar zij moet vorm *krijgen.* En enkel in het Drama kan de Muziek dien vorm aannemen. En alles: woorden, gebaren, muziek, plastiek, moet bijdragen om vorm te geven, echter, het diepe, onuitsprekelijke, verborgene gevoelen komt tot ons door de al-machtige taak der muziek. De muziek, als kunst op zichzelf, kan niet schilderen, zij kan niet beschrijven, zij kan geen gedaante geven aan iets, en de musicus dwaalt rond op de onafzienbare, grijze nevelvelden van zuiver, absoluut gevoelen. Woorden en gedachten zullen aan de muziek geene bestemming geven, dit kan enkel geschieden door de *handeling* en het aldus voor onze oogen opgevoerde Drama, wordt dan: 'das sichtbar gewordene Gegenbild der Musik.' De muziek is dan geworden een taal, de taal der ziel.

Wanneer de dichter niet meer kan uiten zijn diep gevoelen, dan is het de musicus die hem de hand geven moet, dan is hij het die de muziek doet zeggen wat de dichter verzwijgt en niet bij machte is uit te drukken, en dichter en musicus, hand aan hand, zullen zoo bereiken den ideaalvorm van het drama, dat is het: 'muziekdrama'. Maar de groote Meester was er zich ook bewust van dat zijn kunstwerk nog niet bereikt, enkel nog maar voorbereid kon worden. Wanneer het echter eenmaal daar is, dan zal de Kunst meer bloeien in volle schittering, dan zal zij zijn bevrijd van alle vlekken die nu liggen op het reine, goddelijke, van haar innerlijkste ziel, dan zal er zijn ware kunst, waarachtige kunst, die eeuwig leven zal. Dan zal eerst de Kunstenaar zich terugvinden in zijn Kunstwerk, de mensch zich in de natuur, en dan zal zijn bereikt: hoogste kunst. -

Waar alles eens zal vertwijfelen en wanhopen, daar zal de Kunst de leiding op zich nemen en aangeven de goede richting van gaan, ook dan eerst wanneer er wezen zal: ware Kunst, waarachtige Kunst, die Richard Wagner enkel hebben wil, en zich stelt als hoogste levensideaal. En Richard Wagner is niet enkel kunstenaar, niet enkel een diepe denker, maar in den volsten zin van het woord een: *hervormer.* Hij wil niet enkel door zijn Kunst doen genieten, maar wil edeler maken de menschen en hen aangeven den weg der verlossing, te na ligt hem het welzijn van zijn volk en van de geheele menschheid. En dit heerlijke heilige doel vindt zijn symbool in '*Bayreuth*'.

Bayreuth, in het midden van het groote, duitsche rijk gelegen, werd het middelpunt van zijn kunst. Vanaf zijn vijftigste jaar reeds, droeg Richard Wagner in zich om het innige verlangen om een bijzonder gebouw op te richten, waar opgevoerd kon worden zijn: Ring der Nibelungen. En eindelijk kon hij aan zijn innigste wensch uitvoering geven. Hier zou een volmaakte opvoering zijner werken moeten tot stand komen, want noch de operagebouwen, noch de gewone theaters, waren daar geschikt voor.

En toen Bayreuth was bereikt, toen was vrijwel het einde gekomen, was gekomen de volmaking van zijn werk dat hij had kunnen geven in zijn korte menschenleven. Navolgers moeten en zullen er komen, om zijn ideaal van het wezen der kunst in hare vorming voort te zetten en te voleinden: een heerlijke roeping en een goddelijk levensdoel. -

Altijd was het de wensch van den grooten Meester dat het *aantal* der opvoeringen kleiner zou worden. Bij zoo talrijke opvoeringen werd het stuk misvormd en mismaakt, en de opvoering was een vergrijp tegen de kunst, men deed beter dan ééne opvoering te geven, maar dan ook in alle opzichten een voortreffelijke. In zijn: 'Entwurf zur Organisation eines Deutschen Nationaltheaters,' zegt hij dan ook: 'Lieber kein Theater als ein schlechtes!'

In een tiental bladzijden heeft Richard Wagner zijn beschouwingen neergeschreven omtrent de zgn.: 'Festspiele.' In dit voor-

woord eischt hij ook dat het orchest onzichtbaar zijn zal, en wel dit rustende op aesthetische en dramatische gronden. Reeds ook in de zeventiende eeuw wilde men dat het orchest zou wezen achter het tooneel. Grétry wilde dat het orchest overdekt zou zijn en men niet de musici, noch de lichtjes op de lessenaars zou zien. Toen Richard Wagner zijn ontwerp had neergeschreven, was hij van meening dat zijn plan nooit tot uitvoering zou komen en hoopte er ook niet op. Wel was steeds al zijn hoop en vertrouwen gevestigd op den geest van het Duitsche volk, van *zijn* volk, maar hij kon er nog niets van verwachten. Neen, enkel wanneer er een duitsche vorst zou te vinden zijn die hem helpen wilde, dan zou zijn ideaal misschien waarheid worden. En deze vorst *was* er, de vorst waarvan Verlaine zegt:

> '- - - Un poète, un soldat, le seul Roi
> De ce siècle oú les rois se font si peu de chose.'

En toen eenmaal deze vorst zijn hulp verleende, toen deed men al het mogelijke om het plan ten uitvoer te brengen. Om het benoodigde geld bijeen te krijgen klopte men aan bij de directie van 81 theaters, met het verzoek voorstellingen te geven, ten bate van de Bayreuther onderneming, hetgeen billijk was, want hoeveel schatten waren niet verdiend met de opvoering van Wagner's werken! Echter van de 81, gaven 78 in het geheel geen antwoord en de overige drie weigerden. In Januari '74 scheen het nog dat toch het plan in duigen zou vallen. Toen was het weer Koning: Ludwig II, die *credieten* gaf, want tenslotte heeft Richard Wagner zelf, alles tot stand gebracht.

De pers had al het mogelijke gedaan om het onzinnige van de onderneming aan het publiek voor te spiegelen, en ten slotte geloofde niemand meer, vanaf den Keizer tot den werkman, aan de uitvoering van het plan. En toen eenmaal Bayreuth daar was, was de pers één loftuiging over dat zelfde machtige genie, dat zooiets scheppen kon.

Wat de artistieke waarde - naar de meening van Richard Wagner - van het 'Festspiel', uitmaakte, was de moreele grondslag waarop het rustte. Het doel om winst te behalen was totaal uitgesloten: In Bayreuth zou nooit voor geld worden gespeeld.

De generale repetitie van den Cyclus had plaats van 6-9 Augustus. Daarbij was ook tegenwoordig Ludwig II, 'der Mitschöpfer von Bayreuth' zooals Richard Wagner hem zelf noemde. Van dezen tijd zegt Glasenapp: 'Wohin man trat begegnete man nur Verzauberten, die in der gleichen wunderbaren Welt des Ideals lebten'.

De beteekenis van Bayreuth voor de toekomst der Kunst kan men niet te hoog achten. Richard Wagner wil ideale kunst, ideale opvoeringen, om daardoor te zorgen dat de kunst weer worden zal wat zij wezen moet, zooals hij haar droomt, zooals zij dan weer de menschen terug zal voeren tot de natuur. En deze gedachte is een machtige, een alomvattende, een gedachte die beheerschen zal de geheele verdere beschaving.

Men heeft ook wel gesproken van een Bayreuther Godsdienst, en heeft dien bespot. En toch hoeveel schooner en hooger is dit gelooven niet dan die Godsdienst van de wereld, die Godsdienst van het geld en van het egoïsme! Immers ook is 'die Kunst die lebendig dargestellte Religion!' Het denken èn het spreken van den grooten Meester waren Kunst; zijn denken was werkelijk aanschouwen, zijn spreken gaf scherp begrensde plastische beelden, zooals die op het tooneel. Al zijn machtige ideeën: over Kunst in verband met Godsdienst, politiek, philosophie, zijn

regeneratieleer, alles is in Bayreuth neergelegd. En daarom heeft Bayreuth zoo'n machtige beteekenis. En daarom zegt Nietsche ook terecht: ‘Für uns bedeutet Bayreuth die Morgenweihe am Tage des Kampfes!’ Allen moeten medewerken om zijn machtige gedachte steeds levendig in ons te houden, het publiek moet worden aangespoord tot het volbrengen van een *daad,* die het artistieke nabij komt, want het gaat er om dat groote, werkelijke, ééne kunstwerk te scheppen, onverschillig wie het tot stand brengt. Aan het slot van de eerste opvoering van den Nibelungenring in Bayreuth riep de groote Meester vanaf het tooneel tot zijn vrienden: ‘Sie haben jetzt gesehen, was wir können; *wollen* sie jetzt. Und, wenn sie *wollen*, so haben wir eine Kunst!’

Bayreuth is *het* groote *werk* van den grooten Meester dat hij ons heeft gegeven; het is niet-persoonlijk, het is bovennatuurlijk en verbindt het verleden, het heden en de toekomst der Kunst.

JOHAN KONING.

In Maart.

Heel de aarde ligt te wachten,
Zoo stille, vol verlangen.
Een goudbruin waas over boomen
En zacht 't windeke streelt ze,
In zonnelach en hemelblauw
Ligt de aarde in lentewonne.
Klein, wit geklingel over 't veld
Waar 't sneeuwklokje blijde zijn intocht meldt,
Van vreugde een wolkje bloost er,
Heel de aarde van liefde droomt er.

De dag verglom,
In gouden zonneglory.
Zacht deinend,
Zuchte blauwe scheemring aan
En 't lieve nagedroom,
Van 'n mooie voorjaarsdag
Omspande mijn gedachten.

Als stil gebed
Van vrome vrouwen,
Klinkt ver 't klokje van herinnering,
't Zingt:
'Van droeve uren en van blij ontwaken,
Van trouwe liefde en van stil verdriet,
Mijn klokje zingt een lied van groot verlangen.

MARIA.

Jong moedertje.

Stil nu mijn harte, stille
En vraag niet meer zoo luid,
Zoo dringend, om wat liefde
Stil nu mijn harte, stille

Stil nu mijn kindeke stille,
Gij moet nog sluim'ren blijven
Al roept u 't leven toe,
Al is uw aanstaand moedertje
Alleen. Verlangend droomt zij zich:
Uw lief gezichtje;
Met roze lipjes om te kussen heel den dag,
Met zachte oogjes, vol van diep toekomstig leven.
De kleine knuistjes die straks streelen zullen.
Met lief gedoe, jong moedertjes gezicht.
O kleine, teêre liefling, wat doe je mij verlangen.
Bij ochtendscheem'ring zal je komen eens
Wanneer de aard' haar lentedroomen weeft
Over 't leven, dat nog sluimert in haar schoot.

MARIA.

Brieven uit het hooge Noorden.
door Maria Petrovna.

I.

Onder den indruk van ontwakend lenteleven, al zijn voorloopig daarvan in Holland de symptomen als: schrale voorjaarswind en schoonmaakwoede niet altijd verkwikkend, is het vooruitzicht weer naar het Noorden terug te gaan weinig aanlokkelijk: het is toch eenmaal zoo, dat, hoe gezellig de winter ook moge zijn, wij allen hunkerend de lente tegemoet zien en met jubel de eerste schuchtere lenteboden begroeten, die fijn en teer hun kopjes uit het nog dorre gras opsteken.

Is het dan te verwonderen, dat het mij niet toelachte om dit alles, zoo kort pas genoten, weer prijs te geven en als het ware een half seizoen terug te gaan?

Maar - het gold nu ook niet bepaald een plezierreisje naar Archangel, dus daarom kwamen overwegingen als hierboven niet ter sprake.

Terwijl in Holland het weer nog zoo echt ‘gevoelig’ was, warm in de zon en koud in de schaduw, was de temperatuur in Berlijn al veel zachter en verbaasde het mij nauwelijks 's avonds open auto's te zien rijden, waarin elegante dames in avondtoilet het hoofd alleen met een sluier beschermd hadden.

Eenzaam opgesloten in mijn rollende kemenade, had ik ruimschoots tijd de geleidelijke verandering in de natuur om mij heen gade te slaan.

Eerst had het landschap al de bekoring van jong, ontwakend leven: teere tinten van fijn groen en warm paars, daarboven trillend de ijle, transparante lentelucht, een sprookje vol blijde belofte.

Reeds voorbij Posen vertoonden zich de eerste sneeuwplekken, groezelig, vuil, met niets meer van die plechtige reinheid, zoo indrukwekkend in den winter; met onwil rustte het oog op deze anachronismen, ontsierde overblijfselen van een koningsgewaad!

Maar grooter en grooter werden de witte vlekken: hier en daar reeds een riviertje, in zijn bedding verstart en in Petersburg weer het volle winterleven terug! Neen, toch niet ten volle: ook daar al teekenen van overgang. Hoewel het ijs in de Newa nog niet losgebroken was, werd toch het tramverkeer er over gestaakt en had uitsluitend over de bruggen plaats en de tallooze sleden in de

straten waren weer vervangen door vierwielige voertuigen.

Toen de zoo typische zeswiekige houten molens aankondigden, dat wij Wologda naderden, werd het winterbeeld steeds volkomener en al scheen het zonnetje lekker, de pels werd toch flink dichtgeknoopt bij het op en neer wandelen op het perron.

Langzaam kroop de trein verder, in doezeligen dommelgang, als een afgeloopen uurwerk; als er *iets* ten voordeele van deze wijze van vervoer te zeggen is, dan is het alleen dit, dat zij minder vermoeit en men 's nachts rustiger slaapt; maar daar het landschap weinig afwisseling biedt, ware er overigens niets verloren, wanneer de afstand

tusschen Wologda - Archangel in de helft van den tijd werd afgelegd.

Eindelijk Archangel bereikt! Aan het station vlug twee sleden genomen, één voor mijzelve en een voor de bagage en daar ging het voort om over het ijs de stad te bereiken, die aan de overzijde van de rivier ligt.

Hoe anders was die tocht eenige weken geleden! Toen zag men op de onafzienbare sneeuwvlakte, over het ijsdek der rivier uitgespreid, de door sparren afgebakende wegen, waarop zich een lange lijn van voertuigen als een lint afteekende: nu was die sneeuwlaag al grootendeels gesmolten en zag men in *alle* richtingen de sleden verdwijnen, die rondom het water hoog deden opspatten, alsof zij beken doorwaadden. Ware men niet overtuigd, dat de ijsvloer daaronder nog hecht en minstens nog een meter dik en dat dit water dus alleen gesmolten sneeuw op de oppervlakte was, men zou werkelijk een zeker angstgevoel niet kunnen onderdrukken. Na een tocht van ongeveer een half uur over het ijs werd tegen de glooiing opgereden en was de stad bereikt.

Weg was mijn witte winterdroom! De daken, van hun dikke sneeuwlaag ontdaan, waren veelkleurig nu, rood en groen en grijs; de straten, nog vóór korten tijd een gladde sledebaan vormend, waren nu bedekt met een modderig ijs, hier en daar in de schaduw nog plekken vuile sneeuw; de trottoirs, aan beiden zijden van de straat, waren netjes gereinigd en hun blanke planken (zij bestaan overal in de stad uit vier naast elkaar eenigszins verhoogd liggende planken) staken wonderlijk af bij den onoogelijken rijweg.

Wat was de wintervorst een toovenaar geweest, wat had hij het beeld van deze stad geïdealiseerd! Op die wondermooie winterdagen, toen de rijp de hoornen als heerlijk kantwerk tegen de lucht deed afsteken; de sneeuw overal in ongerepte reinheid lag uitgespreid over huis en hof en weg; de witte kerken, zich binnen hun witte hekken

statig verhieven, niet alleen aan de koepeldaken wat kleur van blauw of groen met gouden sterren en vergulde punten, maar alles zoo fijn van tint door de lichte rijplaag, als een teer waas ook daarover uitgespreid; toen was

de stad een sprookjesstad! En als dan 's avonds maan en sterren in hun hellen glans van den noordelijken avondhemel daarover lichtten, dan kwam men geheel onder de bekoring van dit zeldzaam heerlijke winterbeeld, dat een wondere verheven kalmte in de ziel kon uitgieten.

Zooals in elken evolutietijd is de harmonie van dit beeld nu verbroken en kan pas hersteld worden, wanneer eenmaal als met tooverslag de lente hier haar blijden intocht houdt.

* * *

Om een aardig overzicht van de bevolking van stad en omstreken te hebben, kan men niet beter doen dan de markt eens te bezoeken,

die driemaal per week gehouden wordt en die, niettegenstaande de winkels steeds in aantal en belangrijkheid toenemen, toch nog altijd een levendig centrum van handel en negotie blijft.

Zij beslaat een groote oppervlakte tusschen de kade langs de rivier en de hoofdstraat en is als het ware verdeeld in vakken, waar gelijksoortige koopwaren verhandeld worden. Vooral 's winters komt het eigenaardige van dit handelscentrum scherper uit.

Daar is bijv. de afdeeling, waar uitsluitend visch verkocht wordt; in de verschillende tenten ziet men uitstallingen visch in allerlei soorten afmetingen, sommigen bij ons geheel onbekend, bijna allen in bevroren toestand. Enkele verkoopers versieren hun etalages met sterren en andere ornamenten gevormd door deze bevroren waterbewoners, die in hun starre strakheid als staken uitstekend een zonderlingen indruk maken. Bij sommige handelaars staat een bak lauw water, waarin zich *levende* visch bevindt: heeft een kooper zijn keuze bepaald, dan wordt de visch met een schepnet opgehaald en dadelijk met een slag op den kop gedood, voordat zij in den knapzak verdwijnt; navolgingswaardig voorbeeld voor de vischkoopers bij ons, die zoo noodeloos wreed deze arme dieren mishandelen, zij het ook ten believe van de lekkerbekken, die nu eenmaal een vooroordeel tegen doode visch hebben.

Sommige vischkoopers zijn tegelijkertijd handelaren in wild: eenden en kippen, sneeuw- en korhoenders, hazen in hun witte wintervacht zijn meest altijd in goede hoeveelheid voorhanden en worden uit de omliggende dorpen aangevoerd.

Omsloten door een kwadraat van vaste gebouwen met winkeltjes, die ook alleen op marktdag geopend zijn, is het middenterrein, waar hoofdzakelijk groente en fruit

verkocht worden: hiervan moet men zich nu niet een voorstelling maken van een handel in primeurs of delicatessen.... zuurkool, koolraap, biet, ingemaakte lijsterbessen, augurken in zout en zuur vormen 's winters het hoofdcontingent. De koopwaar is met kleeden bedekt,

geen overbodige maatregel bij een temperatuur, die soms tot - 30 R. daalt! De koopvrouwen, warmpjes ingepakt in mantels en doeken, maken haast den indruk van vormelooze massa's, waaruit alleen het breede, platte gezicht nog ten deele te voorschijn komt en haar herhaald: 'Pokoupa't, barina?' (Koopen, dame?) u tegenklinkt.

Wat hangen daar voor vreemde bundels aan die broodkraampjes? Dat zijn ringen van brood, allen aangeregen aan een touw, zooals men bij ons wel uien ziet uitgestald: zoo'n brood-ketting om den hals kan den heelen dag als voedsel dienen, waarbij dan een rauw genuttigd ui of wat gedroogde visch als delicatesse gelden. Verder ziet men in die kramen ernorm groote, ronde bruinbrooden en nog andere soorten o.a. die, welke van binnen een laagje gehakt of confituren hebben en die dan per snede verkocht worden.

Verder weer zijn uitstallingen van houtwaren, kleine treksleden, vaatwerk en van spaanders gevlochten mandenwerk: ook bossen beukentakken, die in de russische badkamer als frotteerspons dienst doen en sparrebundels, die weer boender en bezem grootendeels vervangen. Ook grof aardewerk is hier te vinden: schotels en potten om de spijzen in te koken, van allerlei vorm, soms in hun eenvoud herinnerend aan primitieve urnen, hier en daar als relieken uit vervlogen tijd opgegraven: hun kleur is soms werkelijk zoo aardig, dat menigeen ze als ornement in zijn kamer zou willen zien.

Een afzonderlijke afdeeling vormt de vleeschmarkt; gedeeltelijk zijn hier weer winkels in vaste gebouwen, gedeeltelijk is het vleesch uitgespreid op de ruime sleden van de eigenaars, die ze voor dat doel met grof linnen bekleed hebben. Heel smakelijk zien deze etalages er niet uit: eigenlijk ligt in elke slede het aan willekeurige brokken gesneden lichaam van koe of kalf, met al zijn onderdeden, alles natuurlijk hard bevroren: van het 'opmaken' van stukken vleesch schijnt men weinig begrip te hebben. In de winkeltjes zag ik in lange rijen speenvarkens hangen, naar mij toescheen nauwelijks ter wereld gekomen, of elders weer een groot varken op de pooten *staan* met afgehouwen kop, wat een zonderlingen índruk maakte. Ik weet niet, of men het overdreven zal vinden, maar een wee gevoel bekroop mij in deze omgeving en ik had een gewaarwording zooals de beschrijving van een slachtveld mij wel eens gaf.... terwijl de gedachte in mij opwelde: 'kon men toch maar overtuigd bewijzen, dat wij dit alles niet noodig hebben om te leven, waarvan het gezicht reeds zooveel afkeer inboezemt.'....

Dicht bij de vleeschmarkt is de plaats van in- en verkoop van allerlei gebruikte goederen, gedragen kleeren, oud huisraad, pelswerk, koperwerk, enz. die in bont mengelmoes door elkaar geworpen, toch nog altijd koopers schijnen te vinden. Elders nog kraampjes met manufacturen, bont kleurige hoofddoeken, eigen geweven stoffen en koetsiersgordels, wollen wanten, vilten overlaarzen met hooge beenstukken, en zoo al meer, terwijl uitstallingen van de gewone, banale kramerijen uit West Europa niet ontbreken.

Gedachtenwisselingen.

I.

Hooggeachte Redactrice.

Vergun mij een enkel woord te zeggen naar aanleiding van Uw hoofdartikel in de Holl. Lelie van 1 April: ‘Mijn getuigenis naar aanleiding van Dr. F.W. Förster's brochure over den modernen student en geleerde’.

U schrijft daarin: ‘Neemt niet weg dat iedereen die erover meepraat, begrijpt dat hij of zij, in elk geval, moet op de hoogte zijn van de door hem of haar be- of veroordeelde leer. Juist, geachte Redactrice, dàt moet iedereen ook zijn, daarin hebt U volkomen gelijk, doch ik geloof dat U U in de allereerste plaats schuldig maakt aan *ver*oordeelen zonder genoegzame kennis. 't Ligt niet in mijne bedoeling om te debatteeren over het voor en tegen van de verschillende godsdiensten, waar maar alleen kom ik op tegen de wijze waarop U de moderne protestanten beoordeelt.

Waarom zouden wij, modernen afgunstig zijn op Rome's macht? Immers *willen* wij geen macht, geen dwang. Ik geloof dat Rome tegenwoordig ernstiger te strijden heeft tegen de modernen uit eigen gelederen, dan tegen die uit Protestantsche kringen. Wat Vita schrijft in haren brief aan Regina in de Holl. Lelie van 8 April is volkomen waar. Wat is ons die eenheid waard? Wij zouden ze niet *willen!* Van dwang of iets dergelijks is het modernisme geheel vrij. Individueele vrijheid hebben we tot zelfonderzoek, tot geestelijke ontwikkeling. Wat wij hebben, hebben wij uit ons zelf, hebben wij ons zelf veroverd en daarom heeft het véél meer waarde voor ieder onzer en dientengevolge ook voor het geheel, dan alle dogmatiek en geloofsformulieren. Onder ons tellen wij geen huichelaars, geen gedwongen kerkgangers, onze kerken worden niet rijk door in-direkt gedwongen giften of door vrees voor een niet zalig worden. Neen, Redactrice, van dat alles is ons modernisme vrij.

Uit het einde van Uw artikel blijkt hoe U het behoud van een dogma prijst om het doodbloeden van eeue godsdienstige richting te voorkomen

en *niet* omdat dit dogma strookt met Uwe overtuiging. Eene opvatting die ik bezwaarlijk met U kan deelen.

En hoe *kunt* U spreken van een doodbloeden van het moderne Protestantisme in een tijd dat het juist tot voller bloei komt en zijn invloed door bijbelcritiek en godsdienstwetenschap zóó groot wordt, dat men overal haar invloed voelt. U toont duidelijk niets te begrijpen van den rijkdom en diepte van het moderne geloof.

Ja zeker, al die dogmatiek moest weg, dat *moest* zij ook (en dat zal zij hoe langer hoe meer) die kwam in strijd met ons verstand, met ons logisch denken. *Waar* willen wij zijn in de eerste plaats en juist doordat wij geheel vrij zijn kunnen wij *waar* zijn. Maar de dogmatiek werd niet vervangen door een 'phrasen' godsdienst zooals U dat noemt. De diepte in ons geloof is alleen moeilijker te vinden, omdat ze ons niet op een blaadje kant en klaar aangeboden wordt en wij maar dom-weg te aanvaarden hebben, doch omdat wij die *zelf* moeten zoeken in het diepst van ons zieleleven. Wat heeft het niet aanvaarden van het zoonschap Gods van Jezus te maken met onzen omgang met God, met ons innigst geloofsleven? Onze eerbied, onze liefde voor God is er niets minder om, wij hebben geen tusschenpersonen noodig, wij komen zelf voor God en voelen ons in direkt contact met Hem. Met niets en niemand hoeven we rekening te houden dan met ons geweten, de stem van God, in ons. Vrijheid in denken, in doen en laten, in kerkgaan, in lezen, in geld geven in alles hebben en willen wij een oprechtheid van overtuiging.

Nog eens, wat we dan ook hebben is ons eigendom, ons onbetwistbaar eigendom, eene bevrediging voor verstand en hart tevens. En mochten dan onze kerken eens wat leeger zijn dan die van andere richtingen, welnu ik geloof dat het gehalte der bezoekers er des te beter om is.

Met de meeste hoogachting
Uwe d w.
M.v.K.M.

Hooggeachte Mevrouw.

Van de *belijdenis-schriften* van een kerkgenootschap kan ieder die wil op de hoogte geraken, door ervan kennis te nemen. Vandaar dat elk mensch die wil, kan weten wat de afgescheidenen, de doleerenden, de Ned.-herv. kerk óók, (op papier), leeraren. En hetzelfde geldt voor de R.K. leer, waarvan elk priester U *dezelfde* dogmatische uitlegging zal geven. Maar wie kan weten wat 'de modernen' leeraren, juist *omdat* zij geen belijdenisschriften erkennen, van geen dogma's willen weten; zoodat dientengevolge professor A. onder God heel wat anders verstaat dan professor B., in dominee C. aanneemt dat Christus een braaf mensch was, terwijl dominee D. betwijfelt of hij eigenlijk wel ooit bestond, en dominee E. reeds zeker weet, dat dit niet het geval was, maar er genoegen mee neemt, dat wij immers zijn mooie denkbeelden ter navolging hebben, zonder dat het er iets toe afdoet, wie ze predikten. Etc. etc. Op dezelfde wijze doet professor A. den halven Bijbel weg als verzonnen, wil professor B. hem nog een béétje goddelijke inspiratie laten, en acht professor C. zoowat alles wat er in staat 'legende'. - Al die menschen waarvan de een onder God verstaat het Heelal de ander De Bron van het goede, de derde de Natuur, heeten allen te samen 'moderne protestanten'. Hoe wilt U dat men dus kennis nemen *kan* van hetgeen 'de' moderne protestanten leeraren, als zij ieder individueel iets anders

verkiezen te gelooven.? - Wat U in Uw brief aan mij schrijft, is mij niet onbekend, en is voor *mijn* gevoel juist dat, wat ik versta onder een phrasen-godsdienst, namelijk een van woorden zonder houvast, dus waaraan men om op te leven en te sterven weinig heeft. Maar dit is een persoonlijke opvatting; als U er U wel gelukkig bij gevoelt aldus te denken, tant mieux. Ik wensch niemand te kwetsen, alleen mijn *eigen* meening te zeggen. Van een opbloeiend modern protestantisme zie *ik* niets, wel van steeds toenemend ongeloof en atheïsme, vrucht m.i. van die door U hooggeloofde 'bijbelcritiek' en 'godsdienst-wetenschap'.

- Maar ik wensch daarover niet te redetwisten; integendeel, als ik ongelijk heb en U gelijk in dezen, dan zou de wereld er beter uitzien, dan ik geloof dat zij is juist dóór het ongeloof; dus, ik hóóp van harte dat U gelijk hebt, en dat ik mij vergis.

Ten slotte maak ik U er op attent, dat U, in geval U weer eens iets zenden mocht voor opname in de Lelie bestemd, Uw bladen aan ééne zijde moet beschrijven, niet, zooals met een brief aan mij, voorde correspondentie bestemd, het geval is, op de beide kanten van het papier. Eigenlijk gooi ik zulke aan twee zijden beschreven gedachtenwisselingen etc. in de prullenmand, maar om niet op mij een schijn van partijdigheid te laden, waar gij mij persoonlijk aanvalt, maakte ik voor U een uitzondering. Denk er dus s.v.p. in het vervolg aan, als gij iets zendt voor den druk bestemd.

A. DE S.L.

II.

Geachte Redactrice.

Telkens erger ik mij als ik de uitdrukking 'Christelijke beschaving' onder de oogen krijg, maar meestal is dat het geval in verband met de zending; onze bruine of roode of zwarte broeders de christelijke beschaving brengen enz.. Die zending wensch ik niet te bestrijden, ik heb ze vele jaren van nabij waargenomen, maar ze laat mij tamelijk koud. Thans echter (in de Lelie van 1 April blz. 627) noemt u zelve de katholieke kerk: 'Sinds eeuwen en eeuwen de moeder van de Christelijke beschaving en wetenschap en kunst.'

Mag ik mij daarom een paar opmerkingen veroorloven? U scheidt (m.i. ten rechte) kunst en wetenschap van beschaving af en kunnen we ons dus bepalen tot de beschaving die een uitvloeisel is der leerstellingen van Jezus, zooals die in de vier evangeliën tot onze kennis zijn gekomen.

De voornaamste zoo niet de eenige zal dan wel zijn 'zachtmoedigheid, vergevensgezindheid';

liefde tot den naaste werd al duizend jaar vóór Confucius in China gepredikt. Hoe is die leer door de Christenen in toepassing gebracht? Eenige jaren geleden was ik in Guatemala, waar ik op een school een boek over (hun) vaderlandsche geschiedenis in handen kreeg, met toestemming der regeering uitgegeven: de wreedheden in de 16e eeuw daar bedreven door de Spaansche bevelhebbers met volkomen sanctie, soms met medewerking der priesters zijn te walgelijk om ze neer te schrijven. Maar we behoeven niet zoo ver te gaan. De wreede vervolgingen tegen de Mooren (Mahomedanen) in Spanje hebben we allen kunnen lezen in de geschiedboeken. De gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan, die leeren moest ook bij andersdenkenden medegevoel te veronderstellen, wordt vreemd geïllustreerd door de verbanningen en vervolgingen waaraan in nagenoeg alle landen de Joden van de zijde der Christenen bloot stonden, en dat terwijl Christus zelf Jood was, als Jood gestorven is en zoo weinig dacht om een afwijkenden godsdienst in te stellen, dat hij zelf verklaarde geen tittel of jota aan de wet of de profeten te willen veranderen.

In beleefdheidsvormen, den kinderen van jongs af ingeprent, staan wij (in doorsnede) ver ten achteren bij Oostersche volken; zij overdrijven die zelfs zoodanig, dat zij iemand van hoogen rang of stand nimmer een antwoord zullen geven, dat zij vermoeden den vrager minder welgevallig zal zijn.

Gastvrijheid kan buiten beschouwing blijven, die is in schaarsch bevolkte streken een eisch der noodzakelijkheid.

Een Oosterling weet altijd waar hij staan moet, hij vertoont nooit een zweem van onbeholpenheid, wanneer hij in tegenwoordigheid van hooger geplaatsten verschijnen moet.

Wel bestaan nog wreede straffen op misdrijven, o.a. ook de doodstraf, maar die is in Nederland toch zeker ook niet afgeschaft door den machtigen steun der Christenen bij uitnemendheid, eerder het tegendeel. Maar bij de zuiver Mahomedaansche volken wordt iemand niet gestraft die uit nooddruft iets steelt bij iemand die overvloed heeft.

Het eenige wat men zou kunnen rekenen behoorende tot de christelijke beschaving is de afschaffing der veelwijverij, maar Jezus zelve heeft zich zoover bekend over dat onderwerp nooit uitgelaten, bij de Joden was het geoorloofd, en in tropische landen is dat waarschijnlijk wenschelijk, althans Mozes heeft het niet verboden en Mohamed aanvankelijk wel, doch later het bezit van meerdere vrouwen toegestaan.

Waaruit bestaat dan eigenlijk die zoo hoog geroemde christelijke beschaving? Zoudt u zoo vriendelijk willen zijn het antwoord op die vraag in korte trekken in de Lelie te willen plaatsen.

M.

Hooggeachte Heer. In antwoord op het bovenstaande moet ik U doen opmerken, dat U mij eenigzins verkeerd hebt begrepen, waar U - (ik begrijp ook niet wáár U dit leest -) zegt, dat ik ‘zeer terecht wetenschap en kunst van beschaving afscheidt’. Geenzins heb ik in het door U bedoelde artikel in Uw zin bedoeld ‘christelijke beschaving’, integendeel bij elke gelegenheid protesteer ik steeds even hard en even ernstig tegen de *aanmatiging* van de Christenen in dezen, als U het thans doet. Ik bedoelde eenvoudig in verband met de door mij besproken brochure van professor Förster, de christelijke beschaving in tegenstelling van den toestand van heidendom,

die heerschte vóór dien tijd, dus wel degelijk alles inbegrepen, kunst, wetenschap, alles; het heidendom met zijn verval, zijn orgieën, zijn afschuwelijke wreedheden onder Nero etc., vervangen door een *nieuwe wereld*, die door het Christendom is gekomen.

Alles wat U opnoemt is wáár, beaam ik volkomen. Alleen moet U onpartijdigheidshalve niet alleen van de R.K. Christenen, maar óók van de brave Nederlandsche protestanten vertellen, hoe *die* huishielden in Oost-Indië, toen ze daar de christelijke beschaving brachten, en dito in West-Indië. En de tegenwoordige Duitschers in O.-Afrika! Die óók protestanten zijn. Wij zijn het dus eigenlijk geheel eens, dunkt mij.

A. DE S.L.

III.
Aan Viola!

Hierbij veroorloof ik mij op uw schrijven in No. 41 van dit blad (d.d. 8 April l.l.) eenige kantteekeningen te maken. Gaarne had ik het aan bevoegder hand toevertrouwd, maar in No. 42 bemerkte ik niets van dien aard.

Uwe kunstbeschouwing van het klassieke Rome schijnt alléén geschreven, om het christelijk geloof in het algemeen en dat der R.K. Kerk in het bijzonder een trap te geven. Dat verwondert mij niet weinig, voor wat het laatste aangaat, waar juist in den laatsten tijd in dit blad ter rechtvaardiging van het roomsche dogma zooveel wordt ter tafel gebracht. Edoch, R.K. ben ik geenszins, daarover dus niets meer. Daarentegen gevoel ik mij meer gedrongen, protest aan te teekenen tegen de wijze, waarop U over Dr. A. Kuyper schrijft, hem voor erger dan een paus en bijgevolg in de oogen der antipapistische Lelie-lezers voor wellicht satan zelven uitmonsterende. ‘Een hond bast zelfs voor zijn meester,’ zou ik dan niet eene zwakke poging wagen voor wie *ik* waardeer en hoogacht?

De ‘hooge plaatsen’ komen blijkbaar niet toe aan de ‘geloovigen’; daarop schijnen alleen andersoortige menschen te mogen zetelen. Het is juist deze valsche gedachte, verwant aan de Hobbesiaansche theorie, waartegen zijn leven lang Dr. K. 's oppositie ging. Daarom durf ik besluiten, dat U behoort tot diegenen, die zonder voldoende kennis van de ‘christelijke’ levensbeschouwing, over de ‘christenen’ terstond hun oordeel gereed hebben.

De redactrice van dit blad heeft in hare familie een leider, voor wien zij groote hoogachting heeft (zie ‘Correspondentie’ in No. 42 onder ‘Suze’); welnu, deze óók door mij hooggeschatte leider schreef in een opstel over de ‘Beteekenis van Gezag’ in ‘Onze Eeuw’ (II, blz. 403): ‘Het schijnt mij daarom een bewijs toe van groote oppervlakkigheid, schouderophalend de kerk

voorbij te gaan, of te spotten met belijdenisschriften wier waarde en diepe zin door de spotters gewoonlijk niet wordt begrepen'. Hieraan behoef ik niets meer toe te voegen.

EROS.

Bericht.

Op dit oogenblik geen stukken over deze questie meer onder mijne berusting hebbende, sluit ik hiermede de gedachten wisseling over dit onderwerp.

REDACTRICE.

Een vallende Ster.
Novelle van Rust Roest (Sophie Elkan.)

Het was een heerlijke avond met een donkerblauwen, met fonkelende sterren, bezaaiden hemel, waaraan geen wolkje zichtbaar was.

Het gezelschap ging voor hen uit op den smallen weg die naar het strand leidde en praatte druk. Mevrouw Strahl, wier stem boven die van alle anderen uitklonk, sprak over de mooie dagen, die eindelijk den regenachtigen zomer hadden afgelost. Daarna vroeg zij: 'Hoe was het eigenlijk in het Zuiden, Dokter?'

'Heerlijk, vooral met maneschijn op het Canale Grande! Wat is de zee in het Noorden toch koud en streng. Ik was op een middag op het Lido - -'

De klank stierf weg, toen het gezelschap om eene, door een stuk rots gevormde, kromming in den weg verdween.

Leonard Hoffmann bleef staan.

'Wilt u niet een oogenblikje gaan zitten, Juffrouw Signe?'

'Ja, heel graag, maar waar? Ik zie nergens eene bank.'

'Hier, bij deze klip, geeft U mij Uwe hand, zoo!'

Zij ging zitten en maakte naast zich plaats voor hem.

Beiden zwegen en wendden hunne blikken naar de zee.

'Waar denkt U aan, Juffrouw Signe?'

'Ik wacht totdat ik een ster zie vallen. Ik zou zoo graag een wensch doen.'

'Hebt U niet alles, wat U maar wenschen kan? - Tenminste dat meende ik.'

'Ach, lieve hemel, wie is zoo gelukkig? U wenscht toch ook wel iets, wanneer U even goed nadenkt.'

Wilde zij hem eene gelegenheid bieden? Hij geloofde het een oogenblik, maar dadelijk daarna bemerkte hij, hoe ver weg haar blik was.

'Zullen wij elkaar eens vertellen, wat wij ons wenschen, Juffrouw Signe, zoodat wij onze wenschen in woorden hebben ingekleed, voordat er een ster valt, want wanneer men zoo lang wacht, is het te laat.'

'Neen, dat behoef ik niet te doen; ik denk dag en nacht aan niets anders, en misschien gebeurt het juist niet, wanneer men er over spreekt, en het *moet* gebeuren, al lijkt het ook nog zoo onwaarschijnlijk.'

Zij strekte beide armen uit, alsof zij iemand wilde omhelzen.

‘Ik weet niet hoe ik mij uitdrukken zal; ik heb nooit iets zóó intens, zóó vurig gewenscht, als dat wat ik mij nu wensch,’ zei hij met een zwakke stem. ‘Tot nu toe heeft mijn goede wil mij altijd geholpen bij het bereiken van datgene wat ik heb verworven, maar in dit geval moet ik op een goed gesternte hopen.’

‘Ja, zoo gaat het mij precies, ofschoon ik aan de kracht van den wil geloof - O, U weet niet, *hoe* ik *willen kan!*’

Hare oogen schitterden, om haren mond vertoonde zich een energiek trekje, terwijl hare hand, klein als die van een kind, zich tot een bal samentrok. Met zijne scherpe blikken zag hij dat alles duidelijk in het zwakke licht; hij zelf zat in de schaduw, geleund tegen de klip, zijne beide handen gevouwen achter tegen zijn nek.

‘Wel?’

‘Ja, U vermoedt wel, wat het is; ik heb dat gemerkt, toen wij hier vroeger eens over spraken. Het is - het is wonderlijk om daarover te spreken - het klinkt zoo dom -’

‘O neen - wij -’

Hij boog zich gretig voorover.

‘Nu ja - U weet immers, dat ik zing.’

Het kwam zoo onverwacht, zoo plotseling, het was zoo geheel anders dan dat hij verwachtte, dat hij onwillekeurig naderbij kwam. Zij vatte zijne beweging verkeerd op.

‘Neen, blijft U stil zitten, ik wil geen vleierijen hooren; en bovendien, ik weet wel, dat mijn stem U bevalt. Zoo iets voelt men. Neen het is iets veel gewichtigers. Weet U, waarom ik U zoo dikwijls gevraagd heb, mee naar binnen te gaan, om mij te hooren zingen? Wel, omdat ik aan Uw oordeel hecht. U bent een echt muziekmensch, niet een musicus van beroep, Goddank, want dat zou mij angstig maken, maar U voelt voor muziek ongeveer hetzelfde wat vrome menschen voor hun godsdienst voelen, en dan, dan hebt U zoo veel gehoord, de besten en voornaamsten

op muziekgebied. Denkt U aan iets anders, Mijnheer Hoffman, of luistert U naar wat ik zeg?'

'Neen, ik luister.'

'Nu, daarom heb ik voor U gezongen, zooals voor niemand anders; nooit heb ik gedacht: daar zit iemand, die kritiseert, die beoordeelt hoe ik dien of dien toon aanzet, ik had alleen maar het gevoel: hij begrijpt mij en daarom kan ik geven wat ik te geven heb. Is het niet alsof er een onzichtbare band tusschen ons geweest is, die door niemand, behalve door ons zelf werd opgemerkt?'

'Signe!'

Zij hoorde zijn uitroep niet, lette niet op den klank van zijne stem, zij dacht slechts aan datgene, wat zij zeggen wilde.

'Ja, soms vergat ik geheel en al dat U in de kamer was! Het was precies alsof ik alleen was, alsof ik slechts voor mezelf zong, en daarom kunt U beter dan iemand anders over mij oordeelen, beter zelfs dan mijn leeraar - Zegt U mij eens oprecht: Gelooft U, dat ik het ver zal kunnen brengen?'

Zij wendde zich plotseling met een diepen zucht om, alsof een zware steen van haar hart was gevallen en keek hem aan.

Hij moest zich beheerschen, om hare kleine hand te grijpen, ze aan zijne lippen te drukken en haar ronden arm om zijn hals te leggen.

'Wat bedoelt U?'

'Denkt U, dat ik eene kunstenares kan worden, eene echte, eene groote kunstenares niet eene dilettante, een salontalent, maar eene werkelijke artiste. Ik wil werken, ik heb energie, ik geloof, dat ik wel in staat zou zijn, deze klip te vermorzelen, wanneer die mij in den weg stond. Wat denkt U?'

'U hebt vele schoone beloften in U, U hebt een zeldzaam mooie stem, U bent jong, begaafd.'

'Ja, niet waar! En ik heb geen andere gedachte in de wereld, geen enkelen anderen wensch. Wanneer er een ster mocht vallen, terwijl wij hier zitten en wachten, zou mijn wensch bliksemsnel aanwezig zijn: weg te kunnen gaan dezen winter, vier of vijf jaren weg te blijven, dag en nacht te werken en dan - als Julia te debuteeren en succes te hebben.'

'Geapplaudisseerd, teruggeroepen, met bloemen overladen te worden, meent U dat?'

'Ja, dat ook, maar vóór alles zelf tevreden te zijn, tenminste niet ontevreden. En door iemand geprezen te worden, dien ik hoogacht door mijn leeraar b.v. en door U. U zult bij mijn debuut in het parket zitten, bleek en met gesloten oogen, zooals U gewoon bent te doen, wanneer U sterk getroffen bent en den dag daarop zult U bij mij komen en zeggen: "Zoo'n Julia heb ik nog nooit gehoord!", of U behoeft ook niets te zeggen, maar U moet mij aankijken, zooals U soms doet, wanneer iets, dat ik gezongen heb, U bevalt - dan begrijp ik U geheel.'

Er trok iets pijnlijks om zijne lippen samen, terwijl zij sprak. Hij moest iets zeggen om zekerheid te krijgen. Het was immers denkbaar, dat hij haar verkeerd begreep, evenals zij hem verkeerd begrepen had. Het kwam langzaam, met een stem, die hij tevergeefs trachtte een rustigen toon te geven: 'En denkt U er niet aan, iets anders te wenschen, b.v. iemand die U boven alles in de wereld liefheeft - voor wien U alles zijn zou - dien U ook liefhad - een tehuis waar U Uwe schoonste liederen zou kunnen zingen, en dat U bevrediging zou schenken?'

‘Neen, zeker niet, dat is niets voor mij, dat is iets waaraan ik nooit gedacht heb, wat mij nog nooit is ingevallen; nog nooit in míjn leven heb ik de minste neiging voor iemand gehad, en ik ben toch achttien jaar.’

‘Maar wanneer U nu merkte, dat iemand U liefhad?’

‘Ik geloof niet, dat ik dat zou merken, wanneer hij 't niet bepaald rechtstreeks zei, zoo ijdel en dwaas zal toch wel niemand zijn, om niet direct te begrijpen, dat ik niet aan hem denk, maar alleen aan het andere. Het is toch niet moeilijk om dat te zien, dat verraadt zich immers duidelijk. Men kan geen twee heeren dienen. De kapelmeester zei onlangs nog, dat een zangeres nooit moest huwen, en U gaf hem gelijk; en verder heb ik niemand lief, zoodat ik daaraan ook niet hoef te denken en wel zal oppassen dàt te wenschen.

Daar!... o... o... daar. Zag U 't wel?’

‘Er viel een ster!’

‘Ja en ik dacht er juist aan, in hetzelfde oogenblik toen hij in 't niet verdween. Hebt U ook een wensch gedaan?’

‘Neen.’

‘O, waarom niet, hij was zeker uitgekomen

U had beter moeten oppassen.’

‘Neen, Juffrouw Signe, hij was toch niet uitgekomen.’

‘Was 't dan zoo iets onmogelijks? Vertelt U eens!’

‘Het was niet iets, wat U interesseert. Maar bestaat er nog niet een ander dom bijgeloof

over de sterren - ik meen daar wel eens van gehoord te hebben.'

'Ja, maar dat is zoo treurig, dat we daaraan maar niet willen denken. Men beweert, wanneer er een ster valt, dat er dan iemand sterft.'

'Ja, nu herinner ik het mij ook. Voor den een valt er een ster, om hem succes en eer te voorspellen, voor een ander - sterft er iets. Dat is zeer logisch, zooals het leven zelf. Maar vindt U niet dat het begint koud te worden, de wind komt op, wij krijgen vannacht storm. U moet voor Uwe mooie stem oppassen, juffrouw Signe. Zij is een belangrijke factor, wanneer bewaarheid zal worden, hetgeen Uw ster U geprofeteerd heeft. Kom, gaat U mee?'

'Ja, U hebt gelijk, het is hier koud, ik zou kou kunnen vatten. U bent altijd zoo verstandig, Mijnheer Hoffman!'

'Neen, dat is helaas niet zoo, maar dat is iets, wat ik mij wenschen zal, wanneer de volgende keer een ster valt.

Vert. door LOUIS

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Goede lessen.

'Jagen, baden, spelen, lachen, dat heet eerst leven.'

Deze Romeinsche les der oudheid geldt ook voor onzen tijd.

Door 't buitenleven moet men het lichaam stalen en sterken; baden en wasschingen houden rein, en verfrisschen; openlucht-spelen geven lenigheid en spierkracht; een opgeruimde en vroolijke geest, met één woord een gezonde ziel, huist in een gezond lichaam.

Alles komt dus neer op de *verzorging* van het uiterlijk voorkomen, waarbij ik mij haast te voegen, dat de verzorging geen *verfraaiing* behoeft mede te brengen. Immers verfraaiing door *kunst*-middelen sluit veelal alle verzorging uit.

Het verleden geeft lessen voor het heden, en ter wille onzer beschaving en cultuur in een retrospectieven spiegel zien kan zeer zeker nuttig werken.

De eerste periode der wereldgeschiedenis vertoont ons den mensch *naakt.* Zijn ingeschapen behoefte om te streven naar uiterlijk schoon moest zich bepalen tot verzorging van het lichaam. Reinheid was dus het eerste en eenigste middel van schoonheidszin. Hiertoe behoorden afwasschingen en baden, voortspruitende uit natuurlijke behoeften en uit een zekere zucht tot navolgen.

Mensch en dier leefden, om zoo te zeggen samen, en wat het dier deed bootste de mensch na, en waar de koude hem drong om zich te bedekken lag het op den weg om zich den pels van doode dieren om te hangen.

Dus ook aan het dier ontleende de mensch de behoefte om zich op te pronken. Naast de dierenvellen werden bij andere stammen die minder behoefte aan verwarming hadden der vogelen veeren gebruikt.

De verzorging van toilet en versiering namen meer en meer toe, naarmate de menschen zich van lieverlede in gezellige groepen vereenigden.

Naarmate de hartstochten ontwaakten en er standen ontstonden wilde men door uiterlijk verschil imponeeren en zich verheffen, en.... de bedekking werd omgezet

in een tooi, waarmede de oorspronkelijke bestemming van lieverlede verloren ging om haar langzamerhand onder de mode te begraven.

Zinnelijkheid en mode, welke laatste aan den eersten factor niet vreemd is, brachten den mensch er toe om de oorspronkelijke en natuurlijke schoonheidsmiddelen: 'reinheid door baden en eenvoudige levenswijze' zoo niet geheel te verwaarloozen dan toch vrijwel te neutraliseeren door onnatuurlijke opschik. Daaromtrent geeft ons het Oude Testament inlichtingen. Bezaleëls bekwaamheid in het maken van 'heilige zalfolie en het reukwerk der zuiverste welriekende specerijen, naar reukwerk-bereiderskunst.' (Exodus 37:29), is bekend, en in 2 Koningen 9:30 lezen we, dat Izebel zich haar aangezicht blankette en haar hoofd versierde.

Toch moeten we erkennen, dat ook het wasschen den Joden zeer goed bekend was, want Job sprak (Hoofdst. 9:30): 'Indien ik mij wasch met sneeuwwater, en mijne handen zuiver met zeep.'

Slechts het *oude* Grieksche volk ging niet mede met reëele of gefingeerde verhooging der schoonheid door kunstmiddelen. Den schijn van wat niet bestond vermijdende, letten dus de Grieken slechts op het wezen, en dat was het beoogen van een gezonde en normale ontwikkeling van het lichaam om de natuur natuur te doen blijven. Het naakt lichaam was hun eenige kultuur. Daarom was alles wat op baden betrekking heeft reeds zeer vroeg in Griekenland tot ontwikkeling gekomen.

De voorname Grieken hadden eigen baden in hun woningen. De openbare baden waren meer voor den middenstand bestemd. Hoewel de leerscholen (gymnasiums van gymnos = *naakt*) voor jongens en meisjes geen afscheiding maakten tusschen de naakte jongens en meisjes, waren er, naast misschien gemengde baden, ook afzonderlijke vrouwenen mannenbaden. Uit verschillende afbeeldingen blijkt, dat men in die badplaatsen zich ook geheel naakt vertoonde zonder eenige bedekking, wat zeer zeker de kunst ten goede kwam, waar men gelegenheid had om voortdurend het schoon van den naaktmensch, - zoo man als vrouw - te bestudeeren.

In den eersten tijd werd in Griekenland slechts in koud water gebaad en moest dit van zelf de versterking en harding van het lichaam ten goede komen, vooral daar ook straal-douches konden gegeven worden.

Slechts langzaam kwam men tot warm water. Deze wijze van baden vond zelfs in den eersten tijd geduchten tegenstand omdat zulks als verwijfd beschouwd werd. Van het een kwam men op het anderen. Reuk wateren en zalven deden het hunne. De zindelijkheid verloor naarmate de zinnelijkheid moest worden verhoogd. Het verfrisschende, kalmeerende bad, dat den mensch sexueel in rust bracht werd vervangen door de prikkels van koesterende warmte en opwekkend aroom.

Juist, omdat in den beginne het baden, het reinigen en verfrisschen, het stalen en sterken bij de Grieken doel was, was de aanleg en de inrichting der badplaatsen eenvoudig, veel eenvoudiger dan die der latere Grieken, en die der Romeinen.

Dat de staat overtuigd was van het nut der baden vindt wel bewijs door het recht van het bezit, dat de staat zich toeeigende. Eerst in lateren tijd werden zij privé eigendom.

Voor alles werd in het Grieksch Gymnasium het lichaam met zorg ontwikkeld.

De gymnastische oefeningen waren evenredig aan den leeftijd.

Er werd geen krachtsontwikkeling gevorderd welke boven het vermogen ging van het kind, van den jongeling en van het meisje.

Niet in de volle beteekenis van sport moet men de gymnastiek der Grieken opvatten. Zij werd ‘ook in al haar vormen van het kinderlijke balspel tot den worstelstrijd der Epheben en der mannen’, als middel tot opvoeding, en daardoor als eene belangrijke aangelegenheid van het volk, beschouwd. Op dezen grond hadden de Olympische spelen zulk een hooge beteekenis voor de Hellenen. Dit volk leefde voor de schoonheid en was bij alles bedacht deze te verhoogen.

‘Olympische spelen en danslessen op afbeeldingen toonen hoe beide geslachten de ontwikkeling van hun persoonlijkheid in eene goede richting beoogden en dit met een ijver, welke zelfs voor ons die vermeenen de dragers der beschaving te zijn en trotsch zijn op hetgeen de 20e eeuw voortbracht nog als voorbeeld kunnen gelden. Het is nog de vraag of wij ons wel wezenlijk beroemen mogen in vergelijking met de Grieken van de zoo ver achter ons liggende eeuwen ten opzichte van de esthetische gymnastiek zoo ver vooruit te zijn.’[1)]

Jammer genoeg heeft juist de kleeding in vele opzichten de zorg voor het lichaam verdrongen.

Naarmate men meer lette op den bolster ging de aandacht voor de kern verloren. Het werd zoo iets van de gepleisterde graven. De schoonheid der lichaamsvormen

1) De verzorging van het uiterlijk voorkomen door A.K.W. Arntzenius; Amsterdam, (1907), waaraan ook enkele andere gedeelten zijn ontleend.

ging schuil onder wat de mode in de kleederbedekking bedacht, of, begon er onder te verwelken.

De Italiaan verkeert daaromtrent onder de gelukkigste omstandigheden. Reeds bedeeld door de natuur met een symetrische lichaamgestalte en een edelen gelaatsvorm begunstigen 'het gunstige klimaat, een matige leefwijze, minder gebruik van dierlijke voedingsmiddelen, de voorliefde voor baden en het niet dragen van insnoerende kleedingstukken bij het vrouwelijke geslacht, zooals het korset, de ontwikkeling van fraaie lichaamsvormen'.

Zeer zeker neem ik niet de handschoen op voor de hobbezak, maar de wespentaille vindt evenmin genade in mijn oogen. Een *rond* middel, waarin dikwerf de vrouw haar ingewanden *perst* is steeds het bewijs, dat het corset meer kwaad dan goed doet. Het corset moet steun geven meer niet, en het inbuigende verlengstuk, aan de voorzijde tegenwoordig aangebracht, vervormt ten eenenmale het lichaam, dat van achteren uitbult om van voren intevallen, en aanwijzingen te doen, welke naar de zeden onzer dagen on-

kiesch kunnen genoemd worden. De taille moet ovaal zijn, van natuurlijke afmetingen en hoezeer goed gevuld toch fijn en teer; in Turkije en in het heele Oosten behoort een en ander tot de eerste voorwaarde van een fraai vrouwentype.

Een enkel oogenblik is er kans geweest, dat de goede Grieksche oude tijd zou herleven. De vrijheid werd in het laatst der vorige eeuw in alle richtingen gepredikt en er kwam ook revolutie in de mode, maar van het eene uiterste verviel men in het andere.

'Terwijl de mannen zich tot aan den mond inpakten en daarentegen met de bloote heupen en de beenen op leelijke manier te kijk liepen, - men denke slechts aan de Sausculottes, - brachten de vrouwen de Grieksche mode weder in eer, zonder echter den edelen Griekschen zin voor schoonheid van hare zusters overgeërfd te hebben.

'Zij liepen gedecolleteerd tot aan de borsttepels, en hielden bij het loopen de rok koket naar voren op, de dikwijls nu juist niet sierlijke kuiten tot aan de knie aan de spotlust blootgevend.

'De Rococotijd moge dan overdreven en bespottelijk zijn geweest, - er was toch drang in om tot het natuurlijke terug te keeren.'

Helaas, het werd hoe langer hoe erger, en.... verkeerder.

Thans wordt door Duncan en hare aanhangers opnieuw de Grieksche schoonheid van het lichaam en zijne bewegingen gepredikt en gepropageerd, maar we staan *te* ver af van den natuurmensch, om weder *natuurmensch* te worden, er buiten gelaten het geheel onbedekt laten van het lichaam.

Getracht moet worden om de kleeding van dien aard te maken, dat het lichaam er zich natuurlijk onder kan ontwikkelen; in elk geval moet de ontwikkeling krachtig in de hand gewerkt worden.

Hoofdzaak moet het lichaam blijven; *bijzaak* de kleeding.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Grav., 14/3 1908.

> Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

> **Mevrouw van N.** - Wij zullen over deze uitstekende firma uitvoerig schrijven. Zij verdient het inderdaad. De andere questie is niet geschikt voor publiciteit.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

J.F.L.K. - Ik heb van U een paar brieven, kort na elkander ontvangen, te beantwoorden. Wat de bijdragen, gezonden bij nommer één, aangaat, ik wil aan Uw verzoek voldoen en zien wat ik er van kan plaatsen, maar gij zult eenig geduld moeten oefenen, omdat er voor gedichtjes niet heel veel plaatsruimte beschikbaar is. Ook zijn de meesten niet heel gelukkig van vorm, met leelijke, te korte regels, die storen. Het lange (Het Levenslicht) vind ik, naar den inhoud, het belangrijkste, en ook naar den vorm het beste, maar ik vrees dat het wat lang is voor de Holl: Lelie. Ik zal zien wat ik er op den duur mee kan doen. De ‘aanmoediging’, waaraan gij behoefte hebt, is U intusschen reeds geworden; ik vond dat alles zeer geschikt tot plaatsing.

Nu Uw brieven. De eerste is met het bovenstaande beantwoord; in antwoord op den tweeden van 24/3'08, geef ik U de verzekering, dat ik steeds volkomen tot Uw dienst sta, zoowel om U te raden en te helpen, als om U in de correspondentie te beantwoorden, en met U daarin van gedachten te wisselen. Daar gij zoo vriendelijk zijt, mij een en ander van U-zelf te vertellen, wil ik U een waarschuwing niet onthouden, die gij mij hoop ik niet euvel zult duiden, en die is: Laat Uw studie niet lijden onder Uw literaire neigingen, maar zorg eerst en voor alles, dat gij klaar komt in het door U gekozen studievak. Ik grond dezen raad op Uw eigen mededeeling, dat Uw literaire neigingen U wel eens verleiden meer tijd af te nemen van Uw werk, dan goed is daarvoor. Dat vind ik altijd jammer in jonge menschen als gij, die hun weg door de wereld nog moeten maken. Of het een of het ander. Als gij aan zulk een tweeslachtig bestaan U gewendt, blijft gij in alles *half*. Zorgt gij daarentegen eerst een kundig man te worden in Uw eigen vak, hetgeen immers met een pàár jaar flink studeeren kan geschieden, dan kunt gij daarna trachten Uw literaire neigingen en smaken te ontwikkelen zooveel gij wilt. Onze hedendaagsche tijd is zoo vol van brekebeenen onder de jongelui, would-be-artistjes, die in de kunst niets beteekenen en ook niet in iets anders, dat ik altijd waarschuw tegen zulk geliefhebber *ten koste* van ernstige studie. Houdt mij dezen raad ten goede, ik stel belang in mijn correspondenten, en dus beantwoord ik hen naar mijn eerlijke overtuiging. - In antwoord op Uw derde schrijven van 2 April '08, zij nog herhaald, dat ik U met recht veel genoegen onder mijn correspondenten opneem. Ik geloof dat ik mij Uw klacht, over het gebrek aan geestverwantschap met Uwe omgeving, best kan indenken, want het is treurig maar waar, dat er onder jongelui heel wat meer zucht is tot vuilheid,

gemeenheid, dierlijkheid, naast grenzelooze onbeduidendheid, dan wezenlijk hoogere ernstige inspiratie. Als men ziet, hoevele toekomstige ‘steunpilaren der

maatschappij', om met Ibsen te spreken, in hun studententijd een walgelijk en jammerlijk laag bij den grond leven leiden, regeeringsleden, juristen, doktoren, en dominees, dan krijgt men geen hoogen dunk van het mannendom, dat belast is met de handhaving van orde en wet, en zedelijkheid, en godsdienst, enz. enz.

Gij moogt mij dan ook gerust zooveel en zoo dikwijls schrijven als gij wilt, over de onderwerpen die U interesseeren. Dat is volstrekt niet te veel gevergd van mij. Integendeel. - Gij hebt wat langer op mijn antwoord moeten wachten dan gij U hadt voorgesteld, blijkens Uw brieven; dat komt omdat er zooveel correspondentie is. -

Tooneel. - Gij geeft mij geen pseudoniem aan, en gij hebt zoo dikwijls verwisseld van pseudoniem in vroegeren tijd, dat ik waarlijk niet weet hoe ik U moet aanspreken. Ik koos daarom maar als pseudoniem het onderwerp waarover Uw brief handelt, in de hoop, dat gij U-zelve zult herkennen. Als gij mij dat eens bij gelegenheid wilt laten weten, zult gij mij veel genoegen doen.

- Ik moet beginnen met U hartelijk te feliciteeren met het voor U zoo aangename bericht, dat gij mij mededeelt. Ik zou denken dat de aanname van Uw stuk, door *dat* tooneelgezelschap, dat over zoo goede krachten beschikt, voor U een groote aanmoediging zal zijn, en ik zou het zeer aardig vinden, indien ik de eerste opvoering ervan kon bijwonen. Daar ik inderdaad over eenige weken in Holland zal zijn, is daarop alle kans, indien gij het mij bijtijds laat weten. - Ook de voltooiing van Uw roman zal U zeker satisfactie hebben gegeven. Ik ben benieuwd te zijner tijd van U te hooren of de uitgever, dien gij het ter lezing aanbiedt, het zal accepteeren. Zoo ja dan zijt gij in goede handen. - Neen, *ik* had U niet 'afgesneden', ik dacht integendeel, dat gij het mij hadt gedaan vanwege dien teruggezonden brief. Dus, ik ben blij, dat de zaak zich heeft opgehelderd; lichtgeraakte menschen vind ik altijd moeilijk te bevredigen, zoodat het prettig is te zien, dat ik mij vergiste, en dat gij uit een geheel andere aanleiding dan lichtgeraaktheid hebt gezwegen zoo langen tijd. - Met U geloof ik, dat men bij het aanbieden van tooneelstukken steeds is blootgesteld aan zulke onaangename ervaringen als gij opdeedt, omdat het inderdaad onvermijdelijk is, dat zulk een stuk ouder véél-oogen komt en door véél-handen gaat. - Mijn raad is dan ook alleen bedoeld in dezen zin: Geef hetgeen gij schrijft niet *zonder* noodzaak, in goed vertrouwen op de eerlijkheid van den lezer, uit Uw handen, met het oog op de mogelijke gevolgen, dat hij Uw denkbeelden steelt, en verwerkt. Maar enfin, die vervelende geschiedenis is nu goedgemaakt door Uw succes bij dat tooneelgezelschap. Nogmaals zeer gefeliciteerd.

Felix II. - Van U heb ik twee brieven te beantwoorden. - Gij zijt het eens met mij over vrouwenkiesrecht, behoudens iets in mijn redeneering, dat gij 'onlogisch' vindt, zonder nader te omschrijven *wat* gij bedoelt. Dientengevolge kan ik dat niet nagaan. Wat visites-maken betreft, ja, dat vind ik een van de onbeduidendste en onmogelijkste manieren om den tijd zoek te brengen, die ik ken. Dat de menschen er om die reden toe gekomen, zijn bij wijze van afdoening een 'jour' in te stellen, kan ik dan ook wel begrijpen, maar als men veel kennissen heeft moet men op die wijze elken dag eenige jours afloopen, en heeft nog niet eens de hoop de persoon in questie niet thuis te zullen treffen. - Ik heb iemand gekend in den Haag, die het op die manier in haar eigen oogen heel druk had, en met aandoenlijk 'plichtbesef' sprak van de verschillende 'jours' die ze week aan week bijhield, harer eigene bekenden, en die harer moeder.

Alleen reeds het haar hooren *spreken* erover maakte me al wee bij de voorstelling van zulk een bestaan. - O zeker, een gezellige drukte, op reis, zie ik-óók heel graag. Er valt dan heel wat op te merken, en zich mee te amuseeren. - Wat heb ik moeten schaterlachen om die beschrijving Uwer lotgevallen, in Uw eersten brief.! Weet U wel, dat iemand daarvan een leuk tooneelstukje of zoo iets zou kunnen maken, zoo typisch kleinsteedsch! Intusschen ben ik blij, dat het U zoo goed gaat in Uw werkkring, aanvankelijk. Wat Uw tweeden brief aangaat, ja, ik heb, geloof ik, wat meer kennis van het R.K. geloof dan de meeste protestanten die er over oordeelen, vooral de moderne protestanten. Maar toch maak ik niet de minste aanspraak er over te kunnen meespreken in dieperen zin. Ik vind dat de Kerk, de instelling, prachtig is uit een oogpunt van *macht, invloed*, van *kerkgenootschap.* Maar ik persoonlijk geloof dat God niet behoeft te worden gediend in welk *kerkgenootschap* ook. Dat alles is menschengedoe m.i. -

Gij hebt groot gelijk, dat gij in Uw brieven aan mij ook nu en dan gewoon en gezellig schrijft, en niet alleen over 'gewichtige' dingen. Ik denk daarin juist zooals gij: het leven geeft ons in dat opzicht al meer dan genoeg 'gewichtigs' soms. Het verhaal van Uw 'Frits' vind ik echt iets voor een hond. Als ik U op dat punt van de onzen ging vertellen, zou ik Lelies achtereen kunnen vullen. Hondentrouw is waaldijk geen phrase, maar een van de meestwaarachtige waarheden die ik ken.

Mevr. P. - Ik weet niet of U op Uw briefje antwoord verwacht, wil U om zeker te gaan in elk geval zeer daarvoor danken, en voor Uw ophelderingen aangaande onze vroegere kennismaking als kinderen. De familie bij wie het is gebeurd, herinner ik mij heel goed; maar niet, dat *ik* er ook op visite kwam, omdat ik ouder was dan die meisjes die op school dan ook in een lagere klasse zaten. De jongste was zoo'n heel mooi kindje; is later naar ik heb gehoord getrouwd. - Territit is nog een heel eindje van onze vroegere woning in Clarens; dus begrijp ik best, dat U in die paar dagen geen tijd hadt tot komen hooren naar mij. Bovendien, bij een besmettelijke ziekte als typhus, zou dat misschien niet eens voorzichtig zijn geweest, ten opzichte van Uw reisgezelschap. Ik dank U zeer voor Uw vriendelijk briefje, en voor Uw goede wenschen, en woorden over de Lelie, en ik hoop dat ik U dan nog eens mag ontmoeten te eeniger tijd, en dat wij dan onze jeugd-herinneringen zullen ophalen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Zandvoort.

In een klein beschaafd gezin beslaat gelegenheid tot opname en verzorging van eenige **jonge dames** of **kinderen.** Informatie geven:

Dr: C. WESTERMAN, Kenaupark, *Haarlem.*

(450)

en Dr: J. DAELMANS, *Bussum.*

Ter overname aangeboden een **Muller acoord cither 'Erato'** gekost hebbende *f* 24.
- nu met 4 muziekboekjes voor *f* **15.**

(450a)
Mevrouw W. HEYDANUS,
Villa *Prinses Wilhelmina*, Stationsweg, *Zandvoort.*

20 Mei 1908.
21ste Jaargang.
No. 47.

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of blieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

De Redactrice, die dezer dagen **Menton** verlaat, verzoekt van af den **20sten dezer maand** alles te zenden aan haar nieuw adres

DEN HAAG Van Stolkweg 26.
Villa Mignon.

Hoofdartikel
Huwelijks- en vakopleiding, en doel van 't feminisme.

Naar aanleiding van Joh. Naber's nieuw werkje ‘Na tien jaar’)

> Het feminisme heeft ten doel, den drang der vrouw te verwezenlijken, om te komen tot zelfstandig-*mensch* worden: tot vrije, volledige, ontwikkeling van hare geestelijke en lichamelijke eigenschappen.

> Dit doel verwezenlijkt zich het best en volst in het *liefde-huwelijk*: laat zij dus zoeken naar hem dien zij daarvoor noodig heeft, d.i. de man die bij haar past, doordat hij in de *kern* van haar aard, aanleg, levensrichting en denkbeelden met haar overeenstemt.

Mej. Joh. Naber, die zich door eenige pennevruchten en lezingen in ons land heeft doen kennen als een groote voorstandster van 't feminisme, heeft pas een boekje geschreven, getiteld ‘Na tien jaar’. Daarin beschrijft zij de vorderingen van vrouwenkwesties sedert het jaar 1898 der Nationale tentoonstelling van Vrouwenarbeid, tot op heden tien jaar daarna. Met geestdrift bespreekt zij verscheidene nog steeds actueele vraagstukken; o.a. met bijzondere warmte een rede van een vrouw-gynaecoloog, op het 1ste Congres over Vakopleiding gehouden, en handelend over de oorzaak van en het geneesmiddel voor ‘*het tekort aan levensenergie bij onze jonge vrouwen en meisjes.*’

Deze vraagstukken worden door ons vrouwen zóóveel steeds overdacht en besproken, vooral door moeders met dochters, dat 't mij de moeite waard lijkt, een en ander eens hier ter sprake te brengen. Ik heb voornamelijk het oog op de rede van de gynaecoloog, en zal het overige slechts aanstippen als ik dat hiermede in verband acht te zijn.

De spreekster, zegt Mej. Naber, schetste een type, dat de toehoorsters erkenden als wààr en veelvuldig voorkomende. Het was dat van het frissche, jonge schoolmeisje, wie alles goed ging zoolang ze op school was; maar die later in het vrije leven thuis, zich ontwikkelde tot eene jonge vrouw, slap van wil, lusteloos van stemming, prikkelbaar, geheel zonder levensenergie of tenminste met weinig levenslust. Haar bestaan gaf haar geen voldaanheid. Er kwam dan stoornis in het psychisch evenwicht. En 't mèèst leden de jonge meisjes, die het hoogst bedeeld waren naar gemoed en intellect. Waaraan was die toestand te wijten? Volgens de vrouwelijke gynaecoloog (iemand dus die een studie had gemaakt van vrouwenziekten,) lag de schuld bij '*de verkeerde opleiding*', die de meisjes ontvingen, n.l. de opleiding *tot het huwelijk.* En als éenig geneesmiddel noemde zij: *vakopleiding,* Laat mij, ter verduidelijking van haar meening, eenige zinsneden aanhalen uit die rede, welke Mej. Naber de moeite waard vindt na tien jaar met ingenomenheid te citeeren: 'De opleiding der vrouwelijke jeugd in onze maatschappij is tot dus verre geweest eene opleiding voor het huwelijk en die opleiding is mislukt... Zij moest wel mislukken, want zij is principiëel fout, omdat zij noodzakelijkerwijs tot onwaarheid voert...

De opleiding voor ieder vak sluit het recht in om na de voltooide studie met alle kracht te streven naar de uitoefening van dat vak... Geheel anders de vrouw met haar conventioneele opleiding voor huwelijk en moederschap. Trachten te bereiken wat men haar heeft aangewezen als doel van haar bestaan, komt niet te pas. Haar taak is wachten, wachten, wachten tot *het* komt en soms ook *niet* komt,.... terwijl de opleiding voor 't huwelijk bij vrouwen zonder eigen middelen voert tot economische afhankelijkheid hetzij van den toekomstigen echtgenoot, hetzij, wanneer de huwelijksloterij een niet geeft, van mannelijke verwanten.

Het tekort aan levensenergie bij onze jonge vrouwen en meisjes, heeft zijnen diepsten grond in ontevredenheid met een bestaan, waarin strenge plicht ontbreekt en een door eerlijke inspanning te bereiken einddoel wordt gemist; het neemt toe, door het besef van nuttelоosheid, van machteloosheid en economische afhankelijkheid; het voert ten slotte tot lichamelijke invaliditeit, waarvan de oorzaak is gelegen in eene verkeerde opleiding, bepaaldelijk in den tot leugen en economische afhankelijk voerende opleiding tot het huwelijk, terwijl het geneesmiddel slechts in ééne richting kan worden gezocht: namelijk in vakopleiding, die de vrouw in staat stelt te leven van zelf verdiend brood'.... -

Tot hier mijn aanhaling. De rede schijnt een *buitengewonen* indruk te hebben gemaakt, zooals men zou opmaken uit Mej. Naber's bewering: 'De indruk daarvan was toen bijkans overweldigend, omdat de soberheid der taal iedere gedachte aan overdrijving buitensloot, omdat de achtergrond van nauwgezette studie, van rekening houden met feiten alleen, alle tegenspraak onmogelijk maakte, omdat de hoog zedelijke strekking, die genezing zocht niet in medicamenten en régime, maar enkel in streng plichtbesef, in karaktervorming, in ontwikkeling van hart en gemoed van het jonge meisje, ieders individueele geweten machtig aangreep.'

En ze eindigt haar loftuiting met de vraag, of de woorden die toen deze uitwerking hadden, thans reeds hunne beteekenis hebben verloren?....

Of ze thans, na tien jaar, hunne beteekenis hebben verloren?....

Mag ik, een der jongere generatie, die tien jaar geleden tamelijk onverschillig nog was voor veel aangaande de vrouwenbeweging en gehéél zich hield buiten het op die nationale tentoonstelling behandelde, mag ik thans een uiteenzetting geven van wat ik van die rede denk?

Een ‘overweldigenden indruk’, neen, zulk een heeft ze niet op mij gemaakt! Waren de toehoorsters toen wellicht te zeer meegesleept door hun gevoel, opgewekt door de omstandigheden; waren ze wat opgewonden door den toon der spreekster; en heb *ik* de rede thans met te kalm, critisch verstand gelezen? Hoe het ook zij, mij schijnt het toe, dat er een zonderlinge *verwarring* in heerscht! En de ‘achtergrond van nauwgezette studie’ heeft bij mij zúlk een gevoel van twijfel opgewekt, dat ik die bewering

liefst geheel laat voor rekening van Mej. Naber.

'Na tien jaar', zoo kon ik dit artikel ook wel noemen in navolging van het werkje van dien naam. Mej. Naber neemt tot uitgangspunt van haar werkje het behandelde op de Nationale tentoonstelling van Vrouwenarbeid, die tien jaar geleden plaats had. En *ik* neem tot uitgangspunt een ongeveer een jaar of tien geleden geschreven protest (deze krachtige tegenspraak schijnt Mej. Naber niet te kennen? waarom ziet zij die anders zoo volkómen over 't hoofd?) naar aanleiding van het gesprokene op diezelfde tentoonstelling, n.l. de zoo bekende brochure van Anna de Savornin Lohman: De liefde in de Vrouwenquestie.'

In die brochure stelde de schrijfster hare meening op ervaring en werkelijkheidsfeiten gegrond, tegenover die van het hoofdbestuur en de congresspreeksters der tentoonstelling, welke in schrift en woord de overtuiging voorstonden als zou een zelfstandige werkkring en arbeidzaam leven de vrouw bevrediging en geluk kunnen verschaffen. En zij schreef dat zulk een werkkring en leven wèl *troost* gaven, terwijl ze de vrouw een middel aan de hand deden *verdooving* te vinden voor haar zielsverlangens die vaak zoo heftig konden zijn; maar dat de vrouw wáre bevrediging, échte voldoenheid en vol *geluk* slechts vinden kon in het wederzijdsche liefde-huwelijk. Dát was het ééne nóódige voor haar, al 't andere was slechts *surrogaat.*

Deze meening verdient ten volle onze instemming, daar ze *waarheid* bevat; ze berust op een juiste, in den échten zin nauwkeurige, waarneming der werkelijkheid. Het naschrift der brochure vermeldt tal van instemmingen, der schrijfster van alle kanten toegezonden; en steeds dóór bewijzen de vrouwen de waarheid er van, én in woord én in daad (vaak onbewust). Menige vrouw tóónt het, door een mooie, zelfstandige werkkring, waarin zij groote voldoening vindt, prijs te geven voor een liefde-huwelijk; hiermee een prachtig bewijs gevend waaraan zij de voorkeur geeft!

Werkelijkheid, waarheid, dat is 't éénige, waarmee we ons hebben bezig te houden om onze levensrichting vast te stellen. Want daarmee alleen hebben we wézenlijk te maken om te weten wat we *noodig* hebben voor lichaam en geest, om die in de goede richting te kunnen ontwikkelen volgens de wetten voor hen door de natuur zelf ingesteld. Al fantaseeren wij nu nóg zoo veel en zeggen wij nóg zoo vaak: 'zóó en zoo vind ik het veel mooier en prettiger; dus zóó wil ik leven en niet zooals de natuur dat voor mij bepaald heeft,' we bereiken er toch niets mee, of 't moest iets kwaads en nadeeligs voor ons zijn! Vrouwen in de eerste plaats zijn geneigd, voor zich en anderen levensprincipes te fantaseeren, zonder in 't minst met de werkelijkheid en de natuurwetten rekening te houden. En ze schijnen dan te verwachten, dat de natuur zich even hoffelijk en gewillig voor hun wil buigt, als sommige leden van 't mannelijk geslacht lijken te doen. Een groote *onwetendheid* is, bij andere beweegredenen voor die handelwijze, meestal de gróotste oorzaak: zij kennen de natuurwetten niet, begrijpen ze niet of totaal verkeerd; hebben er vaak zóó weinig besef van, dat ze een juiste inlichting daaromtrent ontvangen met een ongeloovig: 'och kom! ik geloof er niets van, *ik* voel 't heel anders!' 't Is hier weer de oude vijandschap der vrouwen tegenover echte wetenschap. Wat zij zelf denken, is voor hen waarheid en dáaraan klampen zij zich meestal hardnekkig vast; terwijl ze de wézenlijke werkelijkheid, zooals die in échte waarheid bestáát, wegwerpen als iets dat hun aandacht niet eens waard is! Iets dat door een natuurvorscher bekend gemaakt wordt, ontvangen zij ook vaak met wantrouwen, alsof hij dat uit eigen brein zélf had gefantaseerd; en zij

schijnen niet te begrijpen dat hij, door het meegedeelde, voor hen slechts een sluier oplicht die een *bestáánde* werkelijkheidswereld voor hun oogen verborg. Nergens is, geloof ik, de vijandschap zóó groot als op 't gebied der liefde, vooral bij ongehuwde vrouwen. Een vrouw vertoont soms duidelijke kenteekenen van liefdebehoefte, terwijl zij zelf met de meeste overtuiging zegt, dat dit *niet* 't geval is. Haar woorden vormen een ware tegenstelling met de waarheid. Te denken, dat óok vrouwen, bekend om haar *eerlijkheid*, zoo spreken, is dat niet een héel vreemd verschijnsel, dat aan 't peinzen brengt? Zulke teekenen als hier bedoelde, bij zich te kunnen waarnemen; en toch ze *niet* in verband brengend met liefde, doch altijd ándere oorzaken dan de ware er voor opgevend? 't Klinkt haast te naïf, en tóch...

Maar hoe 't dan ook zij, wij hebben hier niet te zoeken naar de oorzaken van die zóó veelvuldig voorkomende handelwijzen; we hebben slechts te rekenen met wat de werkelijkheid tóónt. Dat is het éénige wat waarde

heeft; bij elke poging tot oplossing van een levensprobleem moeten we ons stellen op 't standpunt van natuur en werkelijkheid, omdat we dán alleen kans hebben dat 't gebouw hetwelk we op die grondslagen op gaan trekken, goed zal zijn. Anders doet de natuur zelf het op een gegeven oogenblik ineenstorten, tot schade en schande der oprichters!

Ik kom thans terug op de reeds aangehaalde meening uit de bedoelde brochure 'De liefde in de vrouwenquestie'; en die zal het standpunt aangeven waarop ik mijn betoog grondvesten wil.

Liefde beheerscht het heelal. Zij is de verhouding tusschen een mannelijk en vrouwelijk wezen, en is des te uitgebreider en grootscher naarmate de man en de vrouw grooter, ontwikkelder persoonlijkheden zijn. Man en vrouw zijn zóo geschapen, dat de een de aanvulling van de ander *nóódig* heeft om een volkomen wezen te kunnen zijn; dat de een onaf blijft zonder de ander. Wegens zijn samenstelling kan de man, zonder de aanvulling, wel eenigermate ware levensvoldaanheid vinden, doordat hij volop bevrediging kan vinden tenminste voor zijn verstándsgedeelte. Maar de vrouw kan dat minder door haar ándere inrichting; (zie mijn vroegere stuk over vrouw en wetenschap) zij is bij uitstek gehéél *het* liefdewezen. Die aanvulling van den man heeft zij daarom zóó noodig voor haar bestaan, zóó noodig, dat die feitelijk 'haar *alles*' mag worden genoemd, en het 'ééne *noodige*' voor haar volle levensbevrediging en waarachtig geluk.

Dit geldt in de allereerste plaats voor de *echte*-vrouw. Dit woord beteekent niet: de vrouw die altijd door maar naait en kookt en stoft, zooals nog al te veel wordt gedacht; maar wel die, welke het *uitgebreidst liefdewezen* is en dus het méést de aanvulling van den man noodig heeft, terwijl zij op haar beurt het best de aanvulling van den man kan zijn. Hoe 'hooger' de vrouw staat naar intellect en gevoel, hoe 'hooger' eischen zij ook ter volkómen aanvulling van haar wezen moet stellen aan den man dien zij noodig heeft. Beter gezegd, want het woord 'hooger' zal wellicht geheel verkeerd worden begrepen, hoe *uitgebreider* de verzameling eigenschappen naar gemoed en verstand de vrouw bezit, hoe uitgebreider die ook moet zijn van den man, waarmee zij een volmaakte eenheid vormen zal. Hoe grooter (of veelzijdiger) persoonlijkheid, hoe grooter of uitgebreider aanvulling zij noodig heeft. Zoodat naar evenredigheid ook de *leegte* des te grooter is die de vrouw gevoelt, zoolang zij den bij haar passenden man niet gevonden heeft. Met recht mag men in dit geval zeggen: het gemis der naar gemoed en intellect het hoogst bedeelde is het grootst, en déze vrouw lijdt dus het méest.

Men begrijpe mij wel; deze zaak is te ernstig, dan dat ik niet zou trachten elk mogelijk misverstand te vermijden. 'De vrouw heeft voor haar volkomen bevrediging en waar levensgeluk de aanvulling van den man noodig', (omgekeerd geldt ditzelfde voor den man) beteekent *niet:* 'als men een vrouw maar een of anderen man laat huwen, wordt zij gelukkig en voldaan' (er zijn voorbeelden genoeg aan te wijzen, dat zulk een verkeerd begrepen meening, in daden omgezet, de pijnlijke verrassing oplevert van ongelukkige huwelijken in plaats van gelukkige!) Maar wèl beteekent 't, dat de vrouw daarvoor noodig heeft, de aanvulling van den man, *die bij haar behóórt.* Op die laatste voorwaarde, dáárop komt het aan! Zulk een man alleen kan haar gelukkig maken, juist door dat bij haar passen. Een ander, die niet bij haar behoort, maakt haar òf totaal ongelukkig, al is hij op zichzelf nu nog zoo goed; òf geeft haar slechts klein surrogaat-geluk. Ik geloof dat een niet begrepen hebben van

dit alles en een zich geuit hebben hiervan in een verkéérde keuze van man, de oorzaak is van menigen vrouwenklaagzang: ‘ach, ook in 't huwelijk vindt de vrouw geen geluk!’ (terwijl soms ook omstandigheden de schuld zijn, welke niets met liefde hebben te maken; maar met 't onderscheidingsvermogen hieromtrent is 't meestal droevig gesteld).

Neen, *niet* ‘het huwelijk’ in den zin van ‘onverschillig met welken man’ geeft geluk! Zóó màg men dit niet begrijpen, want er is dan meer kans op véél ongeluk dan op geluk. Maar alleen: het echte *liefde*-huwelijk. Dat is dat, waarin man en vrouw in waarachtigen zin elkaar kunnen aanvullen tot een volkomen eenheid. En dàt kan alleen in den uitgebreidsten zin, wanneer zij ‘zielsverwanten’ zijn: *gelijkheid van kern hebben;* zoodat zij, wanneer ze bij elkander komen, elkaar volkòmen, geheel en al, zouden bedekken om zoo te zeggen, (dat n.l. de een totaal de plaats van den ander zou kunnen innemen) wanneer ze èn beiden van dezelfde sekse èn zich steeds onder precies dezelfde omstandigheden hadden ontwikkeld. Dàn slechts is er een geheel elkaar begrijpen en

navoelen, hetwelk langzamerhand zulk een innig samenvloeien bewerken kan door nauwe verhouding en samenleving, dat op een gegeven tijdstip zij is *als vrouw* wat hij is *als man.* (Het sekseverschil blijft steeds een... 'kloof', als men dit woord tenminste hiervoor gebruiken mag. Doch dit is juist door de natuur zoo ingesteld; en daar waar tusschen een man en vrouw dat verschil het meest met de natuurbedoeling overeenkomt, ontstaat een huwelijksverbintenis, die het meest bevredigend is voor beiden. Daarom geeft het huwelijk tusschen een *echte*-man en een *échte*-vrouw die bij elkaar behóóren, ook het hoogste geluk).

Deze verhouding is het, die voor de vrouw noodig is, om te komen tot volle bevrediging en echtste levensgeluk.

Thans mijn antwoord op de rede van de congresspreekster, hetwelk ik steun op mijn tot hiertoe uiteengezette overtuigingen.

Het type van het jongemeisje, dat in haar werkeloos leven thuis, na afloop van den schooltijd, opgroeit tot een onvoldane jonge vrouw, vaak met stoornis in haar psychisch evenwicht en ten slotte lichamelijke invaliditeit, erken ook ik als juist geschetst. Maar wáár zit de oorzaak? In het gemis van de vervulling van *het* levensdoel voor de vrouw, in het niet-bereiken van de bestemming door de natuur voor haar ingesteld. Neen, dit levensdoel is *niet* door de maatschappij en de conventie ingesteld, zooals menigeen nog wil beweren. *De natuur*, die heeft dat gedaan! En dáárom ondervindt de vrouw er ook de nadeelen van, als zij de natuurlijke bestemming mist: alles wat tegen de natuur wordt gedaan, wreekt zich vroeg of laat. Wat het jongemeisje, dat tot zulk een type wordt, ontbreekt, is eenvoudig *het liefde-huwelijk!*

En haar éénig geneesmiddel? Dat is dus: het liefde-huwelijk! en niets anders.

Zeker, vakopleiding heeft zéér veel goeds, en er is niemand meer, geloof ik, die hier voor de jongemeisjes nog tegen is. Integendeel, iedereen is er sterk voor. Zulk een opleiding en na afloop, het bekleeden van een betrekking, geeft, behalve 't uitzicht van geldelijke onafhankelijkheid, óók nog bezigheid, afleiding voor nare en mismoedige gedachten, eenige levensvulling en ook vaak voldoening. En als zoodanig wordt dergelijk werken ook menigmaal aanbevolen. Maar in geen geval vergoedt dat wat het liefde-huwelijk geeft; en stellig en zeker is het *niet* het éénig geneesmiddel. Menige ongehuwde vrouw ondervindt, ondanks haar drukken werkkring, tòch vroeg of laat, al naarmate ze méér echte-vrouw is met warmer temperament, 'stoornis in het psychisch evenwicht', aandoening van 't zenuwstelsel en 'lichamelijke invaliditeit'; zij lijdt onder haar gemis èn geestelijk èn lichamelijk. Och ja, er worden wel eens andere oorzaken opgegeven dan de ware; maar dat wordt bij dergelijke dingen maar al te dikwijls gedaan; de bestaande waarheid verandert er daarom toch niet door. Een liefde-huwelijk, dát is *het* geneesmiddel.

Daarom moeten alle vrouwen er naar streven dit doel te bereiken! (ook terwille van de mannen, die het huwelijk evenzeer noodig hebben als zij). Ja, zeker weet ik zéèr goed, dat de maatschappij 't niet gepast vindt voor jonge meisjes, naar dat doel te streven! 'Zoeken naar een man' heet dat, en een groot *misbruik* in deze zaak heeft bewerkt, dat deze uitdrukking bij velen een *minne* beteekenis heeft gekregen. Een meisje lacht verachtelijk of stuift verontwaardigd op, als men haar zegt, welk doel zij moet trachten te bereiken. Dat komt doordat zij er steeds een minderwaardige beteekenis aan hecht, die haar vizioen van een liefde-verbintenis als een zon met gouden stralenglans, op de leelijkste manier bezoedelt! Schuld hieraan dragen degenen die op *minne* manier 'een man in haar netten hebben verstrikt', die hem hebben

‘gelokt’, enz. op minderwaardige wijze. Maar dit belet toch niet, dat men de uitdrukking ook op de *goede* manier opvatten kan, zóó dat geen vrouw die deze in toepassing brengt, zich er ooit voor behoeft te schamen! Kom, gij ernstigen onder de meisjes, laten we trachten, de uitdrukking in haar eer te herstellen, en haar de beteekenis geven, welke ze altijd en overal moest hebben!

De rol van het jongemeisje wordt geacht te zijn een geheel passieve en werkelooze van wachten, wachten, wachten, tot *het* komt en soms ook *niet* komt. Het bereiken van het huwelijksdoel moet dus totaal van het *toeval* afhangen! Krijgt ze een goeden man, dan heet 't: ‘gelukkig, dat ze 't zoo goed getroffen heeft! 't had best anders kunnen uitkomen.’ En steeds wordt er maar gesproken over ‘de huwelijks*loterij*. Getuigt zulk een 't laten aankomen op 't toeval feitelijk niet van uiterst weinig ernst?

Neen, dat màg zoo niet! Deze handelwijze

bewerkt een zeer verkeerden toestand, waarin het jongemeisje bij haar volwassen zijn tegenover den man staat als een naïf onwetend *kind* zonder oordeel en onderscheidingsvermogen tegenover een alleswetend *mensch.* Dan gaat ze als een ‘pop’ het toch zoo héél ernstige, gewichtige huwelijk in, terwijl 't verder aan 't toeval is overgelaten of ze voortaan goed of slecht is terechtgekomen. Neen, het meisje moet zóó worden voorbereid, dat ze voortdurend den staat van *mensch* al nader en nader komt, opdat zij bij haar volwassen-zijn, tenminste zooveel mogelijk, tegenover den man kan staan als *mensch* tegenover *mensch.* Om die verstandhouding te bereiken is echter buitengewóon veel meer ontwikkeling noodig dan een werkeloos-blijven ooit maar éénigszins kan geven! (àls dat nog iets geeft!) En èchte ontwikkeling: n.l. een juisten kijk, een nauwkeurig oordeel, een ruimen blik op menschenkarakters en allerlei levenskwesties. Dàn alleen is ze niet op het toeval alleen aangewezen, dàn alleen kan ze op de goede, ernstige manier ‘zoeken naar een man’, zonder dat zij zich maar in 't minst hiervoor behoeft te schamen. Zij bestudeert dan n.l. eerst zichzelf, maakt uit, wie en wat zij is, bepaalt daaruit haar levensrichting in verband met levensvraagstukken en bepaalt daarna welke man bij haar behóórt. Zij heeft zich dus omtrent hem een denkbeeld gemaakt dat totaal bij háar past, eer zij in de wereld rond gaat zien of zij hem vinden kan. Zóó wordt er *bewust gekozen*, en heeft het huwelijk kans wáár geluk en volle bevrediging te geven. Zoo wordt de kans, dat zij haar doel bereikt, ook oneindig grooter. ‘*Het*’ komt veel eer wèl dan *niet*!

Terwijl ik dus vakopleiding toejuich om de vele voordeelen er van, keur ik het af, dat men het jongemeisje dáárop alleen wijst als *het* éénige levensdoel en *het* geneesmiddel voor geestelijke en lichamelijke onvoldaanheid. Zij moet van 't begin af dat zij vrouw gaat worden de *waarheid* weten: het liefde-huwelijk is voor haar het eenige wezenlijke noodige, en al 't andere is surrogaat.

En ze moet niet werkeloos en passief zijn en alles van 't toeval laten afhangen, maar *werken* voor haar doel! Zooveel mogelijk moet de hééle vakopleiding en de werkkring later geheel en al in die voorbereidingslijn liggen. Ze moet n.l. zóó zijn, dat ze de vrouw voert tot zelfstandig, vol *mensch*-worden, tot volledige individueele ontwikkeling; dat zij haar zooveel mogelijk leert wat haar daarvoor, en later in het huwelijk zelf noodig is. Zúlk een voorbereiding is eerst een ware *opleiding*; wachten in passieve werkeloosheid kan niet met dien naam worden aangeduid! 't Wás geen ‘opleiding’ zooals het jongemeisje in de rede van de Congresspreekster kreeg; en dáárom moest zulk een voorbereidende toestand wel mislukken. Werd er wèrkelijk opgeleid in actief werkzaam leven van ernstig bestudeering van levensvragen vooral, dan zou er van mislukken weinig sprake zijn, (waar het doel *niet* werd bereikt, zou men dit slechts aan ongelukkige omstandigheden hebben te wijten, die niets hadden uit te staan met de opleidingskwestie). Dan zou er niet zooveel meer geklaagd worden over ‘tekort aan levensenergie’ en al wat de Congresspreekster schrijft in verband daarmee; dan zou er veel minder kans zijn op ongehuwd blijven en op ongelukkige huwelijken. Laat mij hier even aanhalen wat een ernstig man met levenservaring mij eens schreef: ‘Een vrouw moet niet op het huwelijk *wàchten*, maar *naar een bij haar passenden man zoéken,* even ijverig als de man een bij hem passende vrouw zoekt. En om dien man te *vinden*, moet ze niet werkeloos blijven; maar ze moet *wèrken* om ontwikkeling te krijgen, véél ontwikkeling, uiterst veel ontwikkeling, want ze moet geschikt worden om een juiste keuze te kunnen doen in verband met wat op haar huwelijk met hem betrekking heeft. Daarvoor is noodig *zéér veel menschenkennis*

en *lichaamskennis* (van beide seksen) en *zelfkennis* en *huwelijkskennis* en *gezondheidskennis*. Laat dit haar ontwikkeling zijn, laat dit het vak zijn waarnaar zij in de éérste plaats voor werkt. En als ze dàt vak *goed* kent zoodra ze volwassen is, dan *vindt* zij ook haar doel, of de omstandigheden moesten al bijzonder ongunstig zijn, wat meestal niet het geval is. Maar als ze werkeloos “wacht”, dan vindt geen enkele man haar; en dan heeft ze zich ook niet “opgeleid” voor 't leven en niet ontwikkeld voor 't huwelijk, waardoor zij geen *mensch* is maar een parodie op een mensch, en waardoor zij ook bij geen enkelen man past. Voor ieder soort vrouw is als zij zich wezenlijk ontwikkeld en voor 't huwelijk voorbereid heeft, wel een passenden man te vinden. Maar man en vrouw die bij elkaar behooren moeten elkaar zoeken; ze moeten elkander het elkaar vinden gemakkelijk maken. De vrouw moet er óók

een actief aandeel in nemen, èn terwille van haarzelf en *háár* geluk, èn terwille van hém en *zijn* geluk. Carlyle schreef: “zoek eerst den man dien ge hebben moet, dan is alles gewonnen”, en dit moet de leus van het jongemeisje zijn.’ -

In vorige besprekingen over vrouw en wetenschap heb ik uiteengezet, hoe de vrouw door haar aard en samenstelling, zich het best waarachtige geestelijke ontwikkeling in den wérkelijken zin *eigen* kan maken, als zij daarin wordt ingewijd door een man *dien zij liefheeft* (een waarvoor zij géén liefde gevoelt, bereikt dit resultaat nóóit). Gaat men dit na, en bedenkt men, hoevéél 't huwelijk en zijn gevolgen in echtgenoote en moeder-zijn de vrouw verschaft, zoodat zij er in vindt de volledige ontwikkeling van àl haar geestelijke en lichamelijke eigenschappen, dan *moet* men Carlyle bijvallen en in zijn geest zeggen: bereik eerst het liefde-huwelijk, dan hebt ge *alles* gewonnen wat ge noodig hebt.

Mej. Naber*) schijnt niet te hebben overdacht, wàt wel het liefde-huwelijk is; en weet blijkbaar niet goed, hoe *nóódig* dit is voor een gezond bestaan, waarachtig geluk en volle ontplooiing van de vrouwelijke persoonlijkheid, naar lichaam en geest. Zij tóónt dit m.i. door haar groote ingenomenheid en instemming met de besproken rede van de vrouw-gynaecoloog, die in het huwelijk slechts schijnt te zien een door toevallige omstandigheden en werkeloos wachten bereikte ‘economische afhankelijkheid’; en in vakopleiding *het* geneesmiddel ziet der door haar genoemde vrouwenkwalen. Volgde iedereen dit voorschrift na, dan zou er hoe langer hoe meer ongeluk uit voortkomen; en het zou tengevolge hebben een *degeneratie* van het vrouwelijk geslacht; een *halfheid*, veroorzaakt door 't laten wegkwijnen, door 't ongebruikt laten en geheel onderdrukken van tal van echt-vrouwelijke eigenschappen, terwijl dit vergezeld zou gaan van een langzame ‘verkümmerung’ ook van 't mannelijk geslacht! Want, hoe vreemd het klinken moge, de man krijgt juist groote kracht die echtevrouwelijkheid; welke hij daarom *nóódig* heeft tot steun en ontwikkeling van zijn manwezen.

Moet hij dien steun missen door degeneratie der vrouwelijkheid, dan gaat hij zijn *ondergang* tegemoet, tegelijker tijd als de vrouw. En de gevolgen zouden juist het tegendeel zijn van het verwachte resultaat van 't feminisme, dat, zooals Mej. Naber het zelve juist uitdrukt in haar boekje, beteekent: de drang der vrouw om te komen tot volle, individueele ontwikkeling. Want dit, feministen, kan de vrouw alleen in waarheìd en volledigheid verkrijgen in het *echte liefde-huwelijk;* al 't andere is slechts surrogaat!

J.C.L. HELFRICH.

Boekbeschouwing.

*) Ze maakt zich in haar boekje wel aan meer onnauwkeurigheden schuldig. Zoo o.a. deze niet kloppende beweringen: aan den eenen kant vindt ze, dat jongens en meisjes *niet* als *gelijksoortige* elementen moeten worden opgevoed, wegens het groote verschil tusschen de twee seksen. En aan den anderen kant betuigt ze naar 't schijnt haar instemming, dat er *éénerlei* moraal past voor man en vrouw. Dus ditmaal wèl iets gelijksoortigs? Een *gelijksoortige moraal* voor *ongelijksoortige* wezens? Hoe klopt dat? Als er erkend wordt, dat man en vrouw *ongelijksoortige* elementen zijn, dan moet men ook consequent blijven, en erkennen, dat hun ook *ongelijksoortige*, dus *tweeërlei moraal* toekomt!

Lilia, door **Cécile de Jong van Beek en Donk**. (Uitgevers Scheltema en Holkema's Boekhandel, Amsterdam.)

Laat mij het al dadelijk zeggen, al zal *Lilia* waarschijnlijk nooit aanleiding geven tot het schrijven en redeneeren, waartoe *Hilda van Suylenburgh* een ganschen zomer lang de stof leverde, uit een kunst-oogpunt zoowel als uit een van gezond nadenken beschouwd, is *Lilia* een besliste verbetering op haar voorgangster: *Hilda van Suylenburgh.* Beide romans zijn producten van het feminisme, waarvan mevrouw Goekoop, zooals zij in die dagen heette, zich een zoo warme voorstandster toonde bij het organiseeren harer 'Tentoonstelling van Vrouwenarbeid.' Maar - *Hilda van Suylenburgh*, gelezen van een onpartijdig critisch standpunt, bleef een onwezenlijk tendenz-product, vrouw zonder ziel, vrouw zonder zinnen, *Lilia* is ten minste een mensch van vleesch en bloed, eene die lijdt dóór haar vrouw-zijn, lijdt door haar liefde-hartstocht, wordt betaald met de verovering van het hoogste, het vrouwgeluk in het moederschap - ten koste harer reputatie van fatsoen!

Want, ziedaar *het dure moederschap*, bezien van mevrouw Goekoop's standpunt; wat bij Augusta de Wit*) zich bepaalt tot een tam, socialistisch-getint leuter-vertelseltje, om den goedgeloovigen lezer op te dringen al de vreeselijkheden verbonden aan het lot der moeder uit het volk, dat wordt in het betoog

*) Zie haar novelle: *Het dure moederschap.*

van de schrijfster van *Hilda van Suylenburgh* een triomfkreet voor de heiligheid, de zaligheid van het een kind in de armen te mogen drukken, tot welken prijs dan ook! Eenzijdig, zooals uitteraard dergelijk subjectief werk altijd eenigzins is, zijn beiden, èn Augusta de Wit èn Cècile de Jong van Beek en Donk. Maar wáár, en gezond in haar denken van vrouw, is de laatste veel méér dan de eerste!

Lilia is in zekeren zin een vrije-liefde-pleidooi; een consequentie waartoe de volbloed-feministe *moet* komen trouwens, wanneer zij den moed heeft harer overtuiging.

Géén feministe, ben ik persoonlijk, wat 'men' ook heeft *willen* zien in vele mijner werken of uitingen, evenmin een vrije-liefde-aanhangster, omdat ik uit een maatschappelijk oogpunt daarin zie den ondergang van àlle zedelijkheid. Van het oogenblik af waarop de wettelijke band, door staat of kerk geknoopt, wordt overbodig geacht, zet men de deur open voor een toestand van orde- en zedeloosheid, waaronder in de éérste plaats de vrouwen zelve misschien nog méér zullen lijden, dan onder haren tegenwoordigen toestand, en waarin in elk geval al hare deugden zullen ten ondergaan! Er zijn inderdaad zoovele ongelijkheden en onrechtvaardigheden in het bestaan, wat ons vrouwenlot betreft, vergeleken met dat der mannen, en zeker reken ik daaronder in de allereerste plaats de liefde- en kinderen-quaestie, al die ongestilde zinnen-begeerten, waarvan de 'fatsoenlijke' ongehuwde slachtoffers talloos zijn, in àlle kringen van vrouwenleven! Waar de man, zoowel lichamelijk als anderszins, zichzelf kan behoeden voor de op elk gebied nadeelige gevolgen van het ongehuwd blijven, daar heeft de vrouw geen andere keuze, wanneer zij om de een of andere reden niet 'wettig' trouwt, dan *of* voor altijd verstoken te blijven van de hóógste zinnen-bevredigingen waarvan de komst van het kind de kroning is, *of* zichzelve los te maken van de heerschende fatsoen- en zede-begrippen, en daarmede zich *en* haar kind te veroordeelen tot het lot der paria. Uit een zuiver rechtvaardigheidsbeginsel is deze ongelijkheid schreeuwend hard, maar uit een van nuchter gezond verstand komt het mij voor, dat er niets aan is te doen, dat een wijziging van de zedebegrippen hier geen verbetering maar verergering zou te weegbrengen voor de geheele maatschappij, in de éérste plaats echter voor diegenen, die meenen ervan te zullen profiteeren: de vrouwen!

Hoe dit zij, zoolang de toestand bestaat zooals hij nu eenmaal is, geloof ik dat de geestelijke moeder van *Lilia*, uit een tendenz-oogpunt, zich het even gemakkelijk maakte als haar collega Augusta de Wit, toen deze laatste trachtte 'het dure moederschap' voor de vrouw uit het volk aan te toonen, door een samenraapsel van ziekten en sterfgevallen bij elkaar te flansen. Want, ook Cécile de Jong van Beek en Donk doet der wáárheid geweld aan, om daardoor háár theorie aannemelijk te maken, als zij aan het einde van haar boek er zich van afmaakt, door Lilia voor te stellen als eene in haar onwettig geboren, vaderloos kindje volkomen bevrediging vindende moeder, die zelfs met waardeerende, vergevende woorden kan spreken over den man, die laf haar offerde aan een voordeel-huwelijk; alleen omdat zij immers aan hem zoovele zalige oogenblikken van hartstochtgeluk heeft te danken, geëindigd in de ontvangst van het kind. Uit een kortstondig, egoïst moedervreugde-oogpunt beschouwd, moge er véél zijn te zeggen vóór deze opvatting, in dieperen zin - en *Lilia* is vóór alles hier de draagster van een toekomstbeginsel - *mag* men niet anders dan droefheid en medelijden voelen, juist als *moeder,* als *oorzaak* van de geboorte,

bij den aanblik van dit onschuldig voorwerp van vooroordeelen en verachting van allerlei aard, die het ten deel zullen vallen bij elke schrede straks op zijn levensweg.

Ik herinner mij hoe de hoofdredacteur van het *Soerabajasch Handelsblad*, naar aanleiding van mijn *Gelukswegen*, dat een bespreking van hem ten deel viel in dat blad, de opmerking maakte, bijna klinkend als een dreigement, hoe Indië vrije-liefde-toestanden volstrekt niet met open armen van vergevensgezindheid zal ontvangen, waar deze, op hoop daarvan, zich in de koloniën zouden willen nestelen! Ik legde in dat boek een jonge vrouw, die niet *kan* trouwen, omdat de eerste echtgenoote nog leeft, de woorden in den mond: 'Misschien zal Indië, waarheen wij gaan, ruimer oordeelen dan de menschen hier.' Het antwoord, dat Indië gaf, bij monde van den heer Van Geuns, is hetzelfde wat héél de wereld geeft, wat ook *Lilia* en haar vaderloos zoontje staat te wachten straks. En dáárom juist blijft het een open vraag, of men het recht heeft, zelfs al wil men zelve breken met alle maatschappelijke opvattingen, breken, als Lilia doet, met de eigen familie en de eigen kringen, om zich te

stellen op een geheel afzonderlijk standpunt, aan die persoonlijke begeerte op te offeren de toekomst van het kind, de toekomst van het wezentje, dat voortkwam uit genietingen zonder er zelf in te hebben gedeeld, dat lijden moet voor moeders vreugde-leven, zonder, als zij, er de vóórrechten van te hebben genoten!

Het is in een roman heel aandoenlijkhooghartig, een onafhankelijk geworden, door hartstocht bevredigde jonge vrouw tot haar onwettig kindje te laten zeggen: '*Mijn doddie, mijn geluk*, *jij bent de zon.*' Als de roman daarmee eindigt, zooals in het geval *Lilia*, heeft de auteur alle egoïst naar zinnenbevrediging snakkende vrouwen misschien op haar zijde! In het werkelijke leven echter begint de strijd, dáár waar *Lilia* eindigt in de verbeelding van Cécile de Jong van Beek en Donk, namelijk bij de geboorte van het kind, op wien àlle onverdiende smaad ten slotte neerkomt, in zijn omgang met de menschen, in zijn loopbaan later, in èlke omstandigheid van zijn leven! Daarom zullen zij, bij wie niet enkel begeerte van 't oogenblik, maar het *waarachtig* moeder-instinct spreekt, zich waarschijnlijk nog wel eens tweemaal bedenken, eer zij zich begeven op den in *Lilia* gepredikten egoïstenweg.

Hoe dit intusschen zij, met blijdschap constateer ik de schrede vooruit, die mevrouw Goekoop deed als auteur, sinds zij haar *Hilda van Suylenburgh* schiep.

Immers welk een oneindige verbetering, deze menschelijke Lilia-figuur op de boekenpersonen Hilda en Corona, en hoe ze allen heeten mogen, in dien eersten tendenz-roman! Hoe onecht en tam, dat onmogelijke slot, die twee advocaten, Hilda en haar man, die elkaar een uurtje ontmoeten in den gezamenlijken salon, na gedane 'beroeps-bezigheden, en in die onzinnige verhouding worden voorgesteld als ideaal-toekomst-huwelijk; of die vrouwelijke dokter, die het kind van den man dien zij liefhad na diens dood present krijgt van diens eigen vrouw, van de eigen moeder ervan, alleen omdat mevrouw Goekoop het in het belang harer tendenzen achtte, door zulke onwaarschijnlijkheden, 'elck wat wils' te geven, óók die vrouwen, door zulk een hóóp, te verzoenen met het ongehuwd-blijven, die nu eenmaal snakken naar een kinderlichaampje om te zoenen, een kinderzieltje om op te voeden! Stel daartegenover deze door het leed tot haar geluk gekomen, in den strijd gestaalde Lilia, wier zoontje haar maar niet gemakshalve present is gedaan, die het heeft moeten betalen met nog méér dan haar moeder-smarten, met hare vrouweneer, zooals de wereld die opvat! 'Men' heeft wel eens gezegd, dat mevrouw Goekoop, ofschoon háár naam alléén prijkte op het titelblad van *Hilda van Suylenburgh*, bij de schepping van dat boek, in de tentoonstelling-voorbereidingsdagen, is bijgestaan en geïnfluenceerd door een harer toenmalige adjudanten, feministe pursang, met ijsbaarlijk korte rokken, kortgeknipte haren, al die onvrouwelijke excentriciteiten in één woord, waarvoor Cécile de Jong van Beek en Donk, óók als feministische mevrouw Goekoop, steeds te véél wereld-dame is geweest! Indien dit 'on-dit' berust op waarheid, dan heeft de bovengenoemde invloed in elk opzicht geschaad aan het talent der auteur van *Hilda van Suylenburgh!* Het dorre, droge, onrijpe van haar eersteling-werk heeft zich ontwikkeld in *Lilia* tot een vloeiend geschreven, vlot-in-elkaar gezet verhaal, met véle feministische tendenzen er in, maar, afgescheiden daarvan, verhaal met talent, met vluggen stijl geschreven; verhaal dat zich, door de deugden ervan, uit velerlei oogpunt heel gunstig onderscheidt van de pennevruchten der mééste schrijvende dames, zoowel in het vaderland van Cécile de Jong van Beek en Donk, als daarbuiten. In véél opzichten staat deze roman, die in zijn *inhoud* veel overeenkomst heeft ook ermee, op één lijn met Ossip Schubin's

Heimkehr! Alleen, de eindconclusie is bij deze laatste een geheel andere, een veel eerlijker, dan die van Cécile de Jong van Beek en Donk. Ossip Schubin ziet de gevolgen onder de oogen, waarover Cécile de Jong van Beek en Donk maar liever gemakshalve den sluier houdt gespreid. Als Ossip Schubin's heldin, na haren 'val', het geluk in een huwelijk met iemand uit haar eigen stand hoopt te vinden, moet zij plotseling het wreede van het maatschappelijk vonnis, geveld over vrouwen als zij, ondervinden ondanks de gróóte jarenlange liefde, die haar verloofde haar toedraagt. *Zelve* ziet zij het onoverkomelijke dat hen scheidt; van het oogenblik af dat hij *wéét.* En gaat heen.

Hierin is méér oprechtheid en levenskennis, dan in het goedkoop-theatrale slot van de in haar onwettig kind egoïst jubelende Lilia! Natuurlijk ook! Want Ossip Schubin, - dat is de gróóte verdienste van haar werken, eene die haar verheft boven de meerderheid harer hedendaagsche zusteren-auteurs, -

heeft zich nimmer laten verleiden haar talent te wijden aan de vrouwenzaak.

Zij is romancière, wil niets anders zijn! Mevrouw Goekoop echter, óók Mevrouw Cécile de Jong van Beek en Donk die zij nu is geworden onder haar meisjesnaam, blijft in *Lilia*, die zij zich toonde in *Hilda van Suylenburgh*, eene *feministe*, voor wie de roman vóór alles is het voertuig harer vooruitstrevende beginselen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Tout péché, miséricorde.

Motief: 'Ze was maar een kind van de zonde...'

Wanneer ze sterft in haar zonde,
Drukt niemand haar de oogen dicht,
Dan komt de zwarte koets haar halen
En plooit geen mensch een droef gezicht.

Er zijn geen bloemen en geen kransen:
De kist zinkt eenzaam in het graf,
En niemand plukt er als gedacht'nis
Een takje van den treurwilg af.

Ze heeft haar leven doorgezongen:
Een korten, jongen levensdag,
En als ze las van God's geboden
Dan schaterde haar dolle lach.

Nu wordt haar leventje geoordeeld...
Nu slaat ze stil haar oogen neer,
Want boven, in den blanken hemel,
Daar is geen volle zonde meer.

Daar komen al de bleeke dooden
Rond het bedroefde Zondekind,
En fluisteren haar zacht van meêlij,
Waar elke zonde troost in vindt...

En niemand zal haar graf bezoeken
Of legt er witte bloemen neer...
Maar boven wordt z' een goede engel,
Daar is geen dwaze zonde meer.

H. DU CROO.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Nog eens: solidariteit of juister gezegd: 'offervaardighed.'

Met **hartelijken dank** voor de ontvangen gelden, die binnenkort verantwoord zullen worden, meen ik aan de Lezeressen van dit blad en verdere belangstellenden te moeten meedeelen, dat er nog maar ± *f* 80 is ingekomen voor 't ongelukkige gezin. Daarom ben ik wel genoodzaakt nogmaals een beroep op Uwe welwillendheid te

doen. Ik doe dit met te meer vrijmoedigheid, omdat de oudjes 22 Mei a.s. 50 jaar getrouwd zijn en de jongste blinde op denzelfden dag 36 jaar wordt. Waren ze niet **afgewerkt, afgeleefd, sukkelend** en **blind**, dan zou 't 'n ware feestdag voor hen zijn, want de onderlinge liefde is in één woord - *voorbeeldig.* -

Zou d'een of ander niet 't voorbeeld willen volgen van de dames K. en R. te Y, die eene inzameling in hare omgeving hielden? Of zou iemand Uwer mijn vorig schrijven en ook dit niet eens onder de aandacht willen brengen van een liefdadige rijke?

Zou 't dan met vereende krachten niet mogelijk zijn, hen op *dien* dag de verzekering te geven, dat zij op hun verderen moeilijken levensweg voor eenigen tijd althans, van de **ergste**, dat is van de **broodzorg ontheven** worden?

Sneek, 11 Mei '08.

W. PELSMA.

Ondergeteekenden blijven gaarne bereid giften in ontvangst te nemen.

A.J. DE GREVE, Kassier.
C. HEIJMANS, Isr. Godsd. Leeraar.
A. MINDERHOUD, Leeraar H.B.S.
TH.H.PH. V. PAPENRECHT, Pred.
Mej. W. PELSMA.
Zuster G. V.D. VEEN.

(Wegens spoed, ongecorrigeerd geplaatst.)

Deze brieven zijn afzonderlijk voor de Holl. Lelie geschreven en komen niet voor in andere bladen.

Uit de Seine-stad.

I.

Zoû het tijdperk van een algemeenen daadwerkelijken of werkdadigen strijd voor het vrouwenkiesrecht nabij zijn? Een strijd, waarbij dan, mijns bedunkens, tevens noodzakelijkerwijze de benoembaarheid van vrouwen tot regeeringsambtenaren, benoembaarheid in de magistratuur zal worden bevochten?

Er zijn teekenen des tijds, die daarop wijzen.

Het is wel merkwaardig, dat de drang in die richting van het feminisme zich thans het sterkst uit in Frankrijk, in hetzelfde land, waar nog de Salische wet heerscht, krachtens welke een vrouw van de regeering is uitgesloten.

Dezer dagen heeft, bij de gemeenteraadsverkiezingen, een vrouw, met name mademoiselle Jeanne Laloë, zich kandidaat gesteld voor een plaats in den vroeden raad. En zulks met een voorloopig succes waarover zijzelve zeer tevreden is.

In het kiesdistrikt Saint-Georges (van het 9de arrondissement van Parijs) was Paul Escudier als gemeenteraadslid afgetreden. Bij de stemming werd de afgetredene herkozen,

met 3501 stemmen. *Bijna duizend* vielen er op Jeanne Laloë. Als men nu nagaat, dat vrouwen geen kiesrecht hebben en derhalve de op Jeanne Laloë uitgebrachte stemmen van mànnen afkomstig zijn, kan men gevoegelijk van een voorloopige overwinning van het feminisme spreken. Al moge men pessimistisch beweren, dat, ook al hadde genoemde dame de vereischte meerderheid van stemmen verkregen, zij tòch niet gekozen zoû zijn, omdat een vrouw niet kiesbaar is en de stemmen dus ook ongeldig zouden zijn verklaard - kenschetsend is het in elk geval, dat een kleine duizendtal Parijzenaars een vrouw, die nog wel tot de numeriek zwakke socialistische partij behoort, waardig hebben gekeurd om zitting te nemen in een raad, die over het wel en wee der stad beschikt. Men verlieze daarbij niet uit het oog, dat vele kiezers zich van stemming onthielden, omdat zij, hoezeer ze ook de keuze van Jeanne Laloë wenschten, wel voorzagen, dat de op haar uitgebrachte stemmen ongeldig zouden worden verklaard.

De houding der kandidate, die er volstrekt niet uitziet als een manwijf en die, in weêrwil van haar mannelijke energie, haar bekoorlijke vrouwelijkheid heeft weten te behouden, die houding was alleszins sympathiek. Zij sprak, op de verschillende meetings, met gloed en overtuiging, betoogde op logische wijze en - o, mannen! - takelde haar concurrent nièt af. Zij deed geen buitensporige uiterlijke dingen om de aandacht te trekken. Zij maande heur aanhangsters en vrouwelijke propagandisten - leden van de 'Solidarité des femmes', 'Suffrage des femmes' en 'Groupe français des études féminines' - tot kalmte en regelmaat. Haar schuld was het niet, dat een paar der vurigste feministen (gelukkig, dat Schopenhauer er niet bij tegenwoordig was) stembussen omvergooiden en aldus met de politie kennismaakten. En toen zij, in een harer redevoeringen, na het betoog, dat een moeder van het gezin ook een plaats in het raadhuis mag hebben, met groote geestdrift sprak: 'ik wil, ik wil kinderen hebben' - toen was zij om te stelen, om de oprechte naïveteit van dien in-vrouwelijken hartekreet.

Deze beweging, in alle stilte op touw gezet - er schijnen dan toch nog wel zwijgzame vrouwen te zijn - en goed voorbereid, beoogt zoowel het vrouwenkiesrecht als de benoembaarheid der vrouw in de magistratuur. En ik, die, zonder eenig voorbehoud, vóór het een en het ander ben, houd er mij van overtuigd, dat deze beweging zich in Frankrijk zal uitbreiden en, metterdààd, navolging zal vinden in andere landen.

Bij Juno! waarom zoû de vrouw eigenlijk niet mogen kiezen en gekozen worden? Ik ken er geen aannemelijke reden voor. De man, die in zijn huiselijken kring geen medezeggingschap aan zijn vrouw toestaat, wordt, en terecht, een tiran geheeten. En zoû nu die uitsluiting behoorlijk zijn, als ze in het groot, in het volle maatschappelijke leven plaats heeft? Pas si bête! Dan nog dit, waarde mannebroeders: weet gij wel zéker, dat gij in de maatschappij alleenheerschers zijt en buiten den invloed der vrouw staat? Ik denk daarbij aan de volgende uiting van madame Emile de Girardin, de geestige vrouw, die, onder den schuilnaam 'le vicomte Charles de Launay', kronieken - van 1836 tot 1848 - schreef in 'La Presse', het orgaan van haar man: 'Wij hebben zes maanden lang gewoond in een kleine stad van Touraine: daar werden alle mannen geleid door hun vrouwen, behalve één, een enkele, die geleid werd door de vrouw van een ander.' Weest dus niet langer kleingeestig en belachelijk, heeren der schepping, en stemt gereedelijk toe, dat de vrouwen evenzeer als wij gerechtigd zijn om te kiezen en gekozen te worden.

* * *

Laten wij nog iets aanhalen van bovengenoemde schrijfster, uit een kroniek, die zij schreef naar aanleiding van de mislukte kandidatuur van George Sand als lid van de Académie Française:

'O! galante wetgevers, raakt de Salische wet niet aan; het is een wijze wet, waarvan men geen enkel artikel moet willen afschaffen. Verre van haar te verwenschen, moeten de vrouwen haar liefhebben om wat er vleiends in haar naïeve nederigheid steekt. Hebt gij u nooit afgevraagd, hoe het kwam, dat het Fransche volk, volk van minnezangers en dolende ridders, slaaf van de liefde, verdedigers van de schoonheid, juist het eenige was, dat er aan gedacht heeft, voorgoed de vrouwen uit te sluiten van de troonopvolging en haar al de waardigheden van den adel en de litteratuur te ontnemen? Hoe heeft dit volk, dat de *dames* zoo vereert, zulk een wreed besluit tegen de vrouwen kunnen uitdenken? Kan men zooveel hoffelijkheid in de zeden overeenbrengen met zooveel kwaadgezindheid in de wetten? Wat is toch de

oorzaak van deze onverklaarbare tegenstrijdigheid?

De naijver!

Zijn de mannen naijverig op de vrouwen?

Neen.... de Franschen zijn naijverig op de Françaises, en zij hebben gelijk....

Een Italiaan heeft meer geest dan een Italiaansche.

Een Spanjaard heeft meer geest dan een Spaansche.

Een Duitscher heeft meer geest dan een Duitsche.

Een Engelschman heeft meer geest dan een Engelsche.

Een Rus heeft meer geest dan een Russische.

Een Griek heeft meer geest dan een Grieksche.

Maar een Française heeft meer geest dan een Franschman.'

Laten we de bevoorrechting der Fransche vrouw buiten beschouwing - de goedige schrijfster mat alle Françaises naar zichzelve, en de wèrkelijke uitkomst ter zake is anders -, dan blijft als hoogtepunt van dat citaat over: de onvereenigbaarheid van de 'hoffelijkheid in de zeden' met de 'kwaadgezindheid in de wetten.' Een toestand, die in àlle landen bestaat en over de verschillende volkeren slechts verschillen in graad vertoont. Er toe bijdragen om aan dien toestand, die een *misstand* is, een einde te maken, door woord, geschrift en daad - mij dunkt, dat het de plicht is van elk weldenkend wezen, man zoowel als vrouw. En daarom is het streven van Jeanne Laloë en haar aanhangsters mij zéér sympathiek.

* * *

O, koppige en kortzichtige manwezens, hebt geen vrees voor ontvrouwelijking. Elke omwenteling gaat in den beginne met buitensporigheden gepaard. Het is echter eveneens een kultuurhistorische wet, dat die buitensporigheden geleidelijkerwijze verdwijnen. Aangezien het feminisme nu nog als-het-ware in de luiers ligt, behoeft het geen verwondering te baren, dat het zich soms nog aan kinderachtigheden schuldig maakt. Doch allengs, als de ontwikkelde en energieke vrouw niet meer tot de uitzonderingen behoort en dus geen aanleiding tot zelfverheffing en zelfoverschatting meer vindt, zullen wij uitteraard bevrijd worden van betweterige blauwkousen en manwijverige feministen. De natuur zal dan, door een grootere natuurlijkheid der toestanden, haar rechten hernemen. Thans reeds ken ik persoonlijk enkele buitengewoon ontwikkelde vrouwen, die 'le latin discret' hebben, dat wil zeggen: die heur kennis niet op een ergerlijke, verwaten wijze uitstallen en heur vrouwelijkheid niet over de schutting der onechte emancipatie hebben geworpen.

Gij, mannen, hebt den vrouwen *rechten* onthouden en geeft hun daarvoor in de plaats een zekere - meestentijds geringe - mate van *hoffelijkheid.* Geeft toe, dat de ruil van uw schrielheid en uw egoïsme getuigt. O, we loopen over van hoffelijkheid....

OTTO KNAAP.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXV.

Wettelijke zuivering vóór het huwelijk.

Onze voorvaderen waren ‘secure’ menschen; zij gingen niet over een nacht ijs, en al waren hunne afdwalingen vele, toch trachtten zij door het vaststellen van wettelijke bepalingen 's menschen moreel in eene goede bedding te houden.

Voornamelijk deed dit ‘de Kerk,’ en zoo komt het, dat, als het gold de liefde tusschen man en vrouw te strengelen en te waarborgen, zij vooraan in de gelederen stond om die heerlijkste onzer gevoelens sacramenteel te leiden, te breidelen en te temmen.

Daarvan wordt een aardig staaltje gegeven door de vragen, bij den ondertrouw in de Hervormde Gemeente te Sluis oudtijds in gebruik*), en voorkomende in het ‘Register van deghene, die voor de kerckenraet zijn ondertrouwt, beghinnende den XXIII^{en} Septembres 1606.’ We haasten ons er bij te voegen, dat het schijnt dat men er met een jaar of zeven genoeg van had. In 1613 houdt dan ook het onderteekenen op.

Het is een deftige titel, waarmede de vragen ingeleid worden. Hoor maar: ‘Artyckelen, die men altijt in de ondertrouwen sal observeren om de personen, die daertoe in de consistorie verschijnen, op haer conscientie af te vraghen, doen beloven ende onderteeckenen.’

Het eerste artikel moest bewijzen, - tenminste als 't onderteekend was, - dat de be-

*) Archief van Zeeland, 1907, bl. 170, e.v.

langhebbenden gekomen waren *uit eigen vrije wille*, zonder daartoe verleid of gedwongen te zijn. We gelooven, dat nu menig meisje huiverig zou zijn om die plechtige verzekering te geven, waar de *mariages de raison* aan de orde van den dag zijn, en menigmaal zachten drang van de zijde der ouders de vergulde liefdes (?)-pil doet slikken.

De gewone toestemming der ouders, tot op zekeren leeftijd bij beide partijen noodig, werd als volgt geformuleerd: Is het de wil van uwe ouders, momboors of mombers (weesmeesters = voogden), voogden of vrienden, dat gij u met dezen persoon (deze persone) in den huwelijken staat vereenigd?

Door artikel 3 moest uitgemaakt worden, dat de belanghebbenden niets uitstaande hadden met eenig ander persoon ter wereld dan met dezen alleen, en dat zij vrij waren van eenige huwelijksbelofte aan andere personen gegeven.

Ten vierde werd een onderzoek ingesteld omtrent het mogelijk bestaan tot elkaar in den graad van bloedverwantschap, 'die dese beloften soude moghen volghens de Goddelijke ende politycke rechten verhinderen.'

Het vijfde artikel betrof de materieele verhouding van weduwnaar of weduwe ten opzichte van een vroeger huwelijk. Zij moesten verklaren 'behoorlycken afscheyt ghenomen te hebben van de erfghenamen ofte vrienden uwes voorgaenden mans ofte wijfs, hebbende daervan blycken uut handen van de magistraet.'

In het zesde artikel lag het zwaartepunt. 'Ghy man ofte vrouwe, jongman ofte jonge dochter, hier in dit boeck onderteeckent, - zoo luidt de vraag, - bekent hier voor God ende voor ons, dat ghy hebt ghenomen ende neemt tot uwen wettelycken man ofte huysvrouwe dese persoon, hier teghenwoordich, neffens u in dit boeck onderteeckent, ende belooft, dat, als u God tesamen sal ghevoecht hebben nae de order der Christelycke Ghereformeerde Kercke, ghy met deselve sult leven eerlyck, vromelyck ende trouwelyck, so langhe als u God het leven sal sparen, nae uutwysen des Heylichen Evangely.'

We zullen dit artikel maar niet commentarieeren. We geven het, zooals we het vonden, maar vragen toch: Wie zal de stelling nog vol willen houden, dat de huwelijken onzer dagen in den Hemel worden gesloten. Een breed veld ter 'overpeinzing en meditatie,' (zooals onze voorvaderen het gaarne met dubbele woorden uitdrukken, eenmaal in een Nederlandsch, en eenmaal in een basterdwoord), wordt door deze vraag geopend. De 'Lelieanen' kunnen er eens over nadenken en onderling van gedachten wisselen.

Het zevende artikel lijdt eenigszins aan onduidelijkheid voor oningewijden in het oude Nederlandsch.

Het zegt ongeveer dat partijen op mannen- (en vrouwen) waarheid beloven na vier weken, na datum van de onderteekening, in de kerk te zullen verschijnen om ten overstaan van de gemeente in den huwelijksstaat bevestigd te worden, 'ende dat op arbitrale correctie van de politycksche ofte crychsche overheyt.'

In het achtste artikel werd een teer punt behandeld. Bruid en Bruidegom, (op de onderteekening na), moesten daardoor verklaren niet 'by malcanderen te sullen wonen noch huyshouden tot alderstont (het oogenblik), dat ghy wettelyck in de openbare ghemeente in den houwelycken staet sult bevesticht zijn.' Bij overtreding werden de 'gheboden voor gheen ghehouden, ende men sal de ghemeente van den predickstoel de redenen aendienen, waerom dat de gheboden achterghehouden ofte gheannuleert worden.' Waar op die vier weken zoo streng gelet wordt, bevreemdt het ons dat niet

eveneens onderzocht werd of soms niet een ‘motje’, of een *vermoedelijk* ‘motje’ tot de echtverbintenis leidde. Wonder boven wonder, dat men dergelijke *kleinigheden* over het hoofd heeft gezien.

Volledigheidshalve moeten we nog mededeelen, dat een later ingelaschte vraag dienen moest om te onderzoeken of beiden, man of jongman en vrouwe of jonge dochter wel *gedoopt* waren.

Om het gewicht der plechtige vragenstelling en beantwoording te verhoogen, volgden de handteekeningen eerst nadat de volgende verklaring was voorgelezen: ‘Deze voorschreven artyckelen hebben wy onderschreven met onse eyghen handen onderteeckent, een yeder van zynent weghen voor God ende de werelt met goede conscientie protesterende de waerheyt gheseyt te hebben, ende oock belovende, *so vele ons moghelyck is*, nae te comen tgheel ons daerin bevolen wert.’

Die slinger om den arm - wij cursiveerden, - is wel aardig; het vleesch is zwak; de liefde is blind, en men kon nooit weten.

Gedichten in Proza
naar Turgenjeff.

De Bedelaar.

Ik liep op straat.... Een armoedige, gebrekkige grijsaard hield mij staande.

Ontstoken, tranende oogen, vaalblauwe lippen, verscheurde lompen, booze zweren.... O, hoe verschrikkelijk had ontbering dit ongelukkige schepsel misvormd! Hij strekte zijne roode, opgezwollene, vuile hand naar mij uit.... Hij steunde, hij kermde om hulp.

Ik begon al mijne zakken te doorzoeken... maar vond niets, noch geldbundel, noch horloge, niet eens mijn zakdoek.... Ik had niets meegenomen. De bedelaar wachtte echter nog steeds.... en zijne uitgestrekte hand beefde en trilde van zwakte. Verward en verlegen greep ik met een krachtigen druk deze vuile, bevende hand....

'Wees niet boos op me, broeder; ik heb niets bij me, mijn broeder.'

De bedelaar keek me met zijne ontstoken oogen aan, een glimlach gleed over zijne vale lippen, en toen drukte ook hij mijne verkilde vingers.

'Dat is niets, broeder,' zei hij zachtjes; 'ook daarvoor ben ik U dankbaar. - Ook dat is een gift, mijn broeder.'

Toen voelde ik, dat ook ik van mijn broeder eene gift ontvangen had.

Vertaling door LOUIS.

(Wordt vervolgd).

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

M.M. - Het afdragen van avondschoenen op straat is nooit aan te bevelen, ook niet bij zomerjaponnetjes Gij zoudt het bewuste paar kunnen aantrekken, als gij U verkleedt voor de table d'hote op die badplaats. Daarna, buiten rondwandelende, kan men zulke gekleede schoentjes gerust aan hebben, omdat ook de japon dan daarmede in overeenstemming is. Men maakt op reis - vooral op een badplaats als die welke gij denkt te bezoeken - 's avonds voor de table d'hôte altijd nog al veel werk van toilet.

-

Nesta. - Ik heb onlangs een beeldig toiletje gezien op een heel jong meisje. Roze neteldoek met wit entredeux. Zij droeg daarbij een zeer grooten zwarten hoed. - Dit stond zeer 'apart'. Indien gij dus eens iets anders wenscht dan 'afgezaagd wit', en Uw uiterlijk en Uw beurs U veroorloven een aparten smaak te hebben, wat dunkt U dan van dit idee? - Gij gaaft zoo weinig bijzonderheden aan, dat ik moet gissen.

Een onbemiddelde. - De stoffen zijn tegenwoordig inderdaad niet duur; ik geef U volkomen toe, dat de duurte zit in het laten maken onzer japonnen. Maar kunt U de kinderkleertjes niet zelve leeren maken, door

op een goeden knipcursus les te nemen? Voor kleine kinderen komt de coupe er niet zoozeer op aan, en bestaan zoovele allerliefste en doodeenvoudige modellen! - Ik geloof volstrekt niet dat de door U genoemde firma zoo duur is, als gij denkt. Ik vind het altijd leelijk - al is men nog zoo rijk - kinderen in dure stoffen, speciaal zijde en fluweel, te kleeden. Zeg toch aan Uw oudste dochtertje, dat zij op de dansles gerust kan komen in die jurk, die U daarvoor hadt bestemd. De meisjes, die haar 'uitlachen', toonen daarmede alleen dat ze slecht zijn opgevoed, door vulgaire ouders.
REDACTRICE toilet.

Varia.

Men verzoekt om de aandacht te willen vestigen op de tentoonstelling die 3, 4 en 5 Juli zal worden gehouden in den Haag in de groote zaal van het Genootschap: Vereeniging Koninklijk Zoölogisch Botanisch Genootschap.

Deze 'Nationale Kinderwedstrijd voor Gezondheid en Schoonheid' is een dergelijk iets als de reeds in het buitenland meermalen met succes-bekroonde Concours de bébé's. De deelnemende kinderen worden verdeeld in twee klassen: Voor gezondheid. Voor Schoonheid. Verschillende prijzen worden uitgeloofd. Leeftijd der deelnemende kinderen tusschen 2-8 jaar. Voor kinderen afkomstig uit andere provincieën dan Zuid-Holland kan desverlangd vergoeding worden aangevraagd van reis- en verblijf-kosten (bij den Directeur van het Genootschap het hiervoor benoodigde billet aanvragen). Aanvragen tot deelname zijn vóór 1 Juni te richten tot den directeur van het Konink. Zoöl. Botanisch-Genootschap, Bezuidenhout 2, den Haag.

De jury bestaat uit onze bekendste medici en kunstenaars.

(Wegens spoed ongecorrigeerd geplaatst).

REDACTRICE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Martinia en **Pax**. - Ik heb U het stukje, dat gij vroeger inzondt, onder pseudoniem Fanny, weder teruggezonden; het zal U, hoop ik, genoegen doen te hooren, dat ik de nu gezonden bijdragen, onder de bovengenoemde pseudo-

niemen, beide aanneem. De gedichtjes vind ik heel goed; het proza-stukje is, wat stijl betreft, ook belovend, maar de inhoud - al is die op-zich-zelf beschouwd gevoelig - is wat onbeduidend. Denk er daarom s.v.p. aan, dat ik over het geheel dergelijke korte schetsjes liever niet aanneem. Zooals gij terecht schrijft, de eischen der tegenwoordige Lelie zijn andere dan die der vroegere, en over het algemeen blijft er voor zulke kleine korte verhaaltjes hoe langer hoe minder plaats beschikbaar. Zooals ik U echter reeds den vorigen keer schreef, ik vind aanleg in Uw werk en daarom neem ik het ditmaal in elk geval aan. - Het doet mij recht veel genoegen te hooren, dat U in de Lelie-correspondentie zooveel belang stelt, en ik wil steeds gaarne ook U van dienst zijn. Want mijn werkkracht is gelukkig nog al groot, zooals gij terecht veronderstelt. Mijn slechte gezondheid werkt nooit op mijn hoofd terug, zoodat ik altijd in staat ben tot lezen en schrijven en denken, hetgeen natuurlijk een zeldzaam voorrecht is. Overigens heeft mijn gezondheid zich, nadat ik onze vocht en koude ontvluchtte, zeer veel verbeterd; dat was ook een der hoofdredenen waarom ik mijn betrekking aan de Telegraaf, waaraan ik mij voor drie jaren had verbonden, liever opgaf dan nog zulk een tweeden winter er op te wagen in Amsterdam. - U ziet dus, dat U zich in het minst niet ‘onbescheiden’ behoeft te gevoelen, wanneer U mijn tijd in beslag neemt, want, als ik thuis zit te werken, ben ik onvermoeid, durf ik wel zeggen, En zooals U terecht schrijft, al zijt U mij persoonlijk onbekend, de meesten mijner correspondenten zijn dat immers; dus hebt U evenveel recht als zij. Maar bovendien - - vindt U zelve niet, dat men elkaar dikwijls veel meer en veel beter leert kennen, waardeeren, verstaan, liefhebben zelfs, door een correspondentie, dan door een oppervlakkigen persoonlijken omgang, van elkaar nu en dan op een visitetje zien, en spreken over onnoozele, onbeduidende nietigheden, waarbij van weerszijden de ziel, het innerlijke-ik zorgvuldig toegesloten blijft, (altijd als er zoo iets *is* als een ziel, want de meeste menschen wandelen gemakshalve zonder dat lastig bezit, volmaakt gedachtenloos, door het leven.) Ik heb verscheidene mijner correspondenten heel intiem loeren kennen, en leeren waardeeren, zonder hen te kennen persoonlijk, en om die reden zijn zij mij lief geworden als werkelijke vrienden. Ik hoop dat U-ook er toe zult gaan behooren. - Uw uitdrukking: zonder mijn kindje had ik misschien nooit de kracht gehad over den dood van mijn man heen te komen, drukt volkomen uit de zaligheid, die ik mij voorstel, dat het bezit van een kind moet geven in zulk een geval. Zoo weinig als ik mij kan voorstellen, dat het mij gelukkig zou maken een kind te hebben van een onbeminden echtgenoot, zoo heerlijk schijnt het mij toe de herinnering aan een *geliefden* afgestorvene te zien voortleven in het bezit van een wezentje van hem ontvangen. - Voor mijn gevoel spreekt het van zelf, dat een moeder, die zonder waarachtige liefde huwde, veel minder houdt van haar kind, dan eene die er een ontvangt als de bezegeling van een *liefdes*-handeling. Waar de vader een onbemind iemand is, naast wien men voortleeft zonder innige teederheid, daar moet men immers elk gebrek, elke hebbelijkheid, elke eigenaardigheid, elke karakterfout die het kind wellicht van hem overneemt of overerfde, in een geheel ander licht beschouwen, dan waar die zelfde dingen - ook al keurt men ze af - toch slechts eigenschappen zijn, welke werden voortgeplant door een diens-ondanks innig bemind man. - En, n'en déplaise alle mooie *praatjes* van beuzelende vrouwen op kinder-bescherming-congressen etc., bewijst de *werkelijkheid*, dat ik gelijk heb. Want is de onverschilligheid waarmede zoovele moeders hun kinderen groot brengen, zelve steeds egoist, bedacht, op eigen gemak en genot en genoegen, en de zorg voor

hen overlatende aan gehuurde hulp, geen bewijs voor mijn stelling, dat zulke kinderen door die moeders *onbemind* zijn? Zouden er niet veel meer waarachtig-teeder-verzorgde en teeder-geliefde kinderen zijn, indien er meer waarachtig-oprecht-gelukkige huwelijken waren van elkaar liefhebbende ouders? - Het een is een direct gevolg van het ander. - Inderdaad ben ik-zelve nooit te V... geweest. Als kind had ik reeds in mijn schooljaren een zeer-gebonden leven, door de ziekelijkheid mijner moeder, die mij gaarne thuis hield bij haar voor gezelschap, en het niet prettig vond, wanneer ik lang afwezig was. In *die* dagen ben ik ook, terwijl zij sliep, zulk een hartstochtelijk lezeres geworden van alles wat ik, onder de leiding van mijn vader, in handen kreeg te lezen. - Vergist U zich niet in den naam 'Sterrebosch'? Dat is in Groningen, meen ik. - Ja, de hei is voor mij ook bijzonder aantrekkelijk. Juist dóór het vele reizen leert men het schoone van de natuur overal en onder alle omstandigheden veel beter nog begrijpen. - Ik ben het volkomen met U eens, dat het oneindig gelukkiger is een groot geluk te moeten betalen met diepe smart, dan géén geluk te hebben gekend.

> 't Is better to have loved and lost
> Than never to have loved at all.

Uw tegenwoordige woonplaats ken ik ook een beetje, en schijnt mij wel een aardig stadje toe.

Ik zie eerst nu het p s. van Uw brief, waarin U mededeelt, dat de gedichtjes niet van U-zelf zijn, maar van Uw overleden man. Eerlijk-gezegd, lieve mevrouw, ik vind die beter dan het proza. Zij troffen mij bijzonder door den mooien rijpen vorm en de gedachten; het zal U geen verdriet doen dit te lezen, omdat U mij zoo vráágt in hot p.s. naar mijn meening dienaangaande. Bij het beoordeelen dacht ik terstond, in die gedichtjes vooral zit wat in dat belóóft. En nu, aan het einde van Uw brief, lees ik eerst Uw toelichting, dat ze niet van U-zelve zijn. Dus is mijn opinie geheel onpartijdig. Wat het honorarium aangaat, zeker *U* ontvangt dat, óók voor die gedichtjes; dat spreekt van-zelf. - U ziet uit mijn uitvoerig antwoord, dat Uw brief mij in het geheel niet verveelde. Integendeel.

Daar U geen ps. aangaf, heb ik U beantwoord onder de beide pseudoniemen van proza- en gedichtjes-inzendingen.

Cum Deo. - De drukproeven van Uw hoofdartikel zijn hoop ik U reeds lang toegezonden? Dat het nog niet is geplaatst is, indien ik U goed begreep, op *Uw* wensch, daar ik uit Uw brieven heb afgeleid, dat gij-zelf het eerst in den nieuwen Jaargang wenscht te zien opgenomen? Heb ik mij daarin vergist, wil het mij dan nog melden. - In de drukproef, moet U de zinnen die U nog wilt aanbrengen, inlasschen op de door U-zelve reeds voorgestelde wijze; desnoods kunt U ook nog wel een revisie krijgen. Meldt mij maar even wat gij wenscht?

Ja lieve mevrouw, mij gaat het als U. Mij ook heeft het leven geleerd mij over niets van al die dingen die U opnoemt te verbazen. Ergeren echter doe ik mij wel eens, want ik vind het zoo jammerlijk-*ergerlijk* dat zoovele minne, slechte, laag-bij-den-grond karakters als geëerde, hooggeplaatste, hooggeloofde christenen en staatsburgers door de wereld gaan, en op dezelfde wijze worden ten grave gedragen met pracht en praal en mooie woorden. Menigeen die voor een kleinigheid, ja zelfs voor een moord of een diefstal, in de gevangenis zat, is veel minder slecht en min dan het meereneeel dergenen, die allen te samen vormen Ibsens: 'Stützen der Gesellschaft:' - En dat we dan nog ons durven verhoovaardigen op ons mensch-zijn

boven het ‘redelooze’ dier. - En godsdienst-aanstellerij om bijredenen is nog de walgelijkste en de meest verbreide leugen die er bestaat. In den Haag was indertijd, een catecheseermeester die, al naar gelang de familie waar hij onderwijs gaf, hun kinderen ‘modern’ of ‘orthodox’ onderrichtte. - Ik heb twee jonge meisjes gekend, de eene bestemd voor de in den Haag zeer streng-orthodoxe fransche kerk, de andere voor de zèèr moderne vrije-gemeente van dominee Heering. Wel, *dezelfde* catecheseer-meester gaf aan deze meisjes les, werd gebruikt door dezelfde predikanten, de een heel-orthodox, de andere heel vrij-zinnig. Aan het eene meisje leerde hij dat Jezus Christus Gods Zoon is, etc., etc., aan het andere dat wij in Hem een gewoon mensch moeten zien, ter navolging alleen, etc. etc. - Een ander aannemeling - huisknecht bij een zeer rijke familie - overlegde gemoedelijk met zijn bekenden of hij zich, alvorens te trouwen en zijn dienst te verlaten, zou laten aannemen bij de fransche gemeente in den Haag of maar liever Roomsch Katholiek zou worden. Hij had namelijk gehoord, zei hij, naief, zelf dat de R.K. Kerk zoo goed voor je zorgt als je arm bent, (en met het oog op zijn huwelijk voorzag hij de gebeurtenissen van dien aard

zeer wereldwijs), maar aan den anderen kant is de fransche gemeente in den Haag zeer rijk, omdat zij bijna alleen bestaat uit de aristocratie. Dus had hij dáàr ook veel kans op een ruime 'bedeeling', als het zoover mocht komen. Ten slotte heeft hij zich dan ook, geloof ik, daarop gedecideerd, en is, na het nemen van eenige fransche lessen, om het vereischte aantal zinnetjes in die taal te kunnen antwoorden, in die kerk aangenomen. Enfin, ik neem het zoo'n man nog veel minder kwalijk dan de zoogenaamde hoogere standen, die knoeien met hun overtuiging uit bijredenen. Wat heb ik veel menschen, die schimpten op al wat Kuyper en Vrije-Universiteit en Doleantie was, akelig nederig voor hem zien buigen, en al hun vroegere opinies opeten en negeeren, zoodra de man minister werd en vette baantjes had te vergeven! - En zoo gaat het in allerlei richtingen! Bah.

Ja, U hebt gelijk, lachen er om is het beste. *Zulk* lachen heeft Ibsen mij geleerd met zijn onvergelijkelijk-wáár: Der Volksfeind. Vriendelijk gegroet. Ik wacht dus in elk geval ook Uw volgende bijdragen.

Lotos. - Als er iets is dat ik begrijpen kan, dan is het dat *U* het druk hebt. Daarover behoeft U zich nooit te verontschuldigen, want het is mij heusch een raadsel hoe U, behalve Uw werk en Uw literairen arbeid en Uw zorgen en correspondenties daaraan verbonden, nog den tijd vindt mij te verrassen met zulke keurige handwerken, en dikwijls zoo lang en zoo vertrouwelijk te schrijven. Dat is geen vleierij, maar de waarheid. Ik ben nog steeds verlegen van dat mooie reiskussen, dat U mij in die typhus zondt en waarvan ik nu op onze thuisreis weer veel dienst hoop te hebben. - Wat zit U er nu weer vervelend aan toe met die ongesteldheid! - Ja, die B....-geestigheid is nogal toepasselijk in dit geval. Wat U schrijft over het interessante van die gedachtenwisseling tusschen Regina en hare bestrijding, en de conclusies waartoe U-zelve geraakt, kan ik wel meevoelen. 't Geen U schrijft over den afloop dier bewuste zaak is natuurlijk te intiem om hier uitvoerig te behandelen. Maar wat zijn die wetten in zulke opzichten toch ellendig! Dat is nu *wel* iets waarin ik de vrouwen, die daartegen protesteeren, gelijk geef. Het is vreeselijk dat op zoo'n manier de eene alléén het slachtoffer wordt van alles, en ook nog alle finantieele zorgen moet dragen. Wat U me schrijft over die verschillende karaktertrekken, vind ik altijd zoo'n doorslaand bewijs voor mijn stelling in dit opzicht; (zie hierboven correspondentie aan Martinia en Pax); ik heb altijd het gevoel dat U precies zoo voelt als ik daarin. En dat doet me plezier, omdat U daarmede het bewijs levert van mijn theorien. De meeste vrouwen zijn juist daarin zoo akelig-onwaar; zoo lievigschijnheilig. Men moet ze hooren keuvelen en leuteren over het 'moeder-instinct' en de 'echte' moeder-gevoelens etc., en dan zien hoe ze *doen* in huis, en achter de schermen. Weet U dat op het vorige Kinderbescherming-congres een van de woordvoersters, die een speech hield klinkend als een klok over moederplichten etc., haar eigen kind ondertusschen in een andere stad doodziek had liggen aan typhus? Zoo'n wijf zou ik met plezier zien verdrinken! 't Doet mij denken aan die vrouw, van wie ik indertijd vertelde, die lid was van het hoofdbestuur van de Vrouwententoonstelling, en bij ons in het pension zat te keuvelen met een geleerd gezicht over al de belangrijkheden van die 'taak', terwijl ze ondertusschen haar *ware* taak thuis aan de meid overliet, (bij een zoo zwaar zieken echtgenoot dat ze met telegrammen op de hoogte werd gehouden of ze kon blijven, dan wel terug moest

voor haar fatsoen). Maar je *kind* in ziekte alleenlaten, om te gaan kletsen in het publiek over je 'plichten', is nog honderdduizend maal verachtelijker.

Als ik in Holland ben, zal ik U, hoop ik, eens bij ons zien? In de vacantie gaat U zeker naar den Haag? En in elk geval is in ons kleine land een dagje overkomen niet moeilijk. - Ik hoop dus tot spoedig ziens. Uwe briefkaart over die zakdoekjes in goede orde ontvangen. Ik hoop dat Uw ongesteldheid nu weer voorbij is.

Pierre Artimon. - Ik dank U zeer voor Uw gezellig briefje, en het kiekje. Daar ik niets weet van die club, die gij beschrijft, wil ik gaarne bij gelegenheid eens van U de bijzonderheden ervan hooren. Misschien is het een onderwerp geschikt voor U tot een stukje erover in de Lelie? - Wat benijd ik U het voorrecht, zelve kiekjes te kunnen nemen! Ik zou het zoo gaarne kunnen doen, om de vele reizen, die ik in de laatste jaren deed, maar ik heb mij altijd laten terughouden door de vele waarschuwingen van alle zijden, dat het zoo duur komt, en zoo ontzettend veel tijd in beslag neemt. Daarbij geloof ik, dat ik, het eenmaal kennende, dagelijks kiekjes zou nemen van onze honden, die natuurlijk juist thuis zulke juweelige poses aannemen; daarom zou het alleen op dien grond reeds voor mij een te gevaarlijke bezigheid worden, als het zoo kostbaar komt en zooveel tijd rooft. Van Uwe vriendin heb ik tot hiertoe de schets nog niet ontvangen. Misschien met een volgende mail. Vriendelijke groeten.

Elsa. - Deze beide gedichtjes van U nam ik aan. Dank voor Uw toelichting, wat de vraag in de boekbeschouwing aangaat.

F. de M. - Ik zal het bewuste Indische schetsje nu maar zóó plaatsen als het is; ik geloof niet dat gij er nu nog heel veel aan kunt veranderen. Mijn bedoeling was niet zoo zeer, dat Uw stijl 'slordig' is, dan wel dat gij U weinig moeite geeft op een boeienden, levendigen, afwisselenden verhaal-trant, met een achtergrond van Indische kleuren en geuren. - De bewuste recensie verscheen intusschen. - Drukproef zal ik U doen toezenden van het stukje

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

L.S. - Ik schreef U deze week. Hartelijke groeten.

Mej: **Pelsma**. - Uw ingezonden stukje kon nog worden opgenomen in dit nommer, dat juist voor den druk werd gereedgemaakt toen Uw briefje aankwam. Er was echter geen tijd tot opzending ervan aan den corrector. Vriendelijke groeten.

Moeder-II. - Uw brief beantwoord ik uitvoerig. Omdat er haast is bij de andere vraag meld ik U even dat het abonnement besteld kan worden direct bij den uitgever, den heer L.J. Veen 687 Keizersgracht, Amsterdam.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

27 Mei 1908.
21ste Jaargang.
No. 48.

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

De Redactrice, verzoekt van af heden alles te zenden aan haar nieuw adres
DEN HAAG Van Stolkweg 26.
Villa Mignon.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hoe moet de vrouw zijn, waarmee men trouwen wil?
Uit het Duitsch door: Freddy Wiegand-Meuring.

Op deze gewichtige vraag geeft de te vroeg gestorven fransche humorist Max O'Rell in een na zijn dood uitgegeven boekje, dat eenigen tijd geleden bij Calmann-Levy in Parijs verschenen is, een geestig antwoord.

'Trouw,' zoo schrijft hij, 'met eene vrouw die kleiner is dan gij. Trouw niet met eene vrouw, die niet van harte kan lachen. Men leert iemands karakter kennen, door de manier waarop hij lacht. Trouw nooit met eene vrouw, die een gedwongen lachje heeft. Neem eene vrouw, die scherts begrijpt, die van grappen houdt en die alle dingen

van hun beste zijde ziet. Trouw niet met eene vrouw, die alles afkeurt; die den spot drijft met haar vriendinnen, zoodra deze haar niet meer kunnen hooren - trouw liever met eene vrouw, die altijd een woordje vindt om de afwezige te verdedigen, als men in haar tegenwoordigheid kwaad van hen spreekt.

Trouw met eene verstandige vrouw. Als je met je meisje naar de komedie gaat, en

je hebt geen plaatsen vooruit genomen, trouw dan met haar, als ze bij 't hooren, dat alle loge-en parketplaatsen uitverkocht zijn, vroolijk en ongedwongen uitroept: ‘Wat hindert dat, dan gaan we op 't schellinkje; de hoofdzaak is, dat we pret hebben!’ Dat is een gezellige meid, en men heeft het goed getroffen met eene vrouw, die tevreden is, met haar man heelemaal achteraan te zitten, wanneer in 't leven de eerste rangen bezet zijn.

Als je een bedelaar ziet en je wilt hem wat geven, trouw dan nooit met een vrouw, die op zoo'n oogenblik tegen je zegt: ‘Het is misschien een bedrieger, die 't geld maar naar de kroeg brengt’. Wanneer je zelf die opmerking maakt en je meisje antwoordt: ‘Goed, laat hij gaan, die arme drommel! Het is zoo koud vandaag, een glas bier zal hem goed doen!’ trouw dan met haar.

Trouw met eene vrouw, die gezond is, en goeden eetlust heeft. Trouw niet met eene vrouw, die aan ieder gerecht, dat men haar voorzet, met een vies gezicht een beetje zit te peuteren. Trouw niet met eene vrouw, die, welken rang ze ook in de maatschappij bekleedt, het beneden hare waardigheid acht, in de tram te gaan zittten of derde klas te reizen.

Als je meisje haar zakgeld opspaart en zelfs een paar pleziertjes ervoor opoffert, om je op je verjaardag met een kleinigheid te kunnen verrassen, trouw dan met haar, o ja! Als ze je niets geeft, omdat ze niet in staat is, een heel duur geschenk voor je te koopen, trouw dan niet met haar, o neen!

Tracht te weten te komen, in wat voor stemming ze is, als men haar 's morgens vroeg plotseling uit haar zoetste droomen wekt. Ontwaakt ze met een glimlach op de lippen, trouw dan met haar. Zet ze echter een kwaad gezicht en roept ze woedend: ‘Nou, wat moet dat!’ trouw dan niet met haar; dan is ze nòch vriendelijk nòch vroolijk van aard. Deze proefneming zal u nooit bedriegen.

Trouw nooit met eene vrouw, die de rekeningen van haar leveranciers achteloos ter zijde schuift en lang wacht met betalen.

Trouw niet met eene vrouw, die de gemaakte maniertjes van zoogenaamde ‘deftige kringen’ heeft. Een jong meisje, dat haar liefste glimlachjes voor vreemden bewaart en in den huiselijken kring haar slechte luimen botviert, is niet geschikt voor het huwelijksleven. Zoolang je nog maar de ‘aanstaande’ van deze dame bent, zal ze waarschijnlijk erg lief tegen je zijn.

Ben je dan niet nog een vreemde! Maar je kunt er zeker van zijn, dat ze je, zoodra je met haar getrouwd bent, net zoo zal behandelen als haar familieleden.

Trouw met een vrouw, die een zachte stem heeft, en die je flink in 't gezicht ziet als je met haar spreekt.

Als je haar een bezoek brengt en ze je een half uur laat wachten, om je in alle vormen te kunnen ontvangen, trouw dan niet met haar. Als ze echter dadelijk in haar huisjapon op je toe komt, net zoo als ze is, het haar eenvoudig opgemaakt - dan is het een meisje ‘sans façons’, een praktisch meisje; trouw met haar, vooral wanneer ze niet eerst lange verontschuldigingen maakt, omdat ze ‘en négligé’ is.

Als de broers van een jong meisje haar allerlei leuke naampjes geven, meestal afkortingen van jongensnamen: ‘Tom, Wim, Mick of Dick’... trouw dan met dat meisje, want het is een goeie kameraad.

Trouw met een meisje, dat voor haar vader een sigaar opsteekt of zijn pijp stopt; dat zijn werkkamer in orde houdt; dat op zijn schoot gaat zitten, aan zijn snor draait of hem aan zijn ooren trekt en hem met allerlei grappige kindernaampjes bombardeert.

Een jong meisje, dat met haar vader flirt; dat hem nooit laat uitgaan, zonder zorgvuldig zijn jas af te schuieren; dat zijn das voor hem strikt; dat goed oplet, of de mouwen van zijn jas niet langer zijn dan die van zijn overjas; dat ieder stofje van zijn kraag wegblaast, en dat, als ze eindelijk met het uiterlijk van haar lieve 'Pappi' tevreden is, hem om zijn hals vliegt, om hem goedendag te zeggen; dàt meisje verzeker ik u, zal eene uitstekende vrouw zijn. Gelukkige vader, die zoo'n dochter heeft... gelukkige man, die haar tot vrouw krijgt!

Vrienden.

'Als einst die Treue sich aus der Welt verloren,
Hat sie zu ihrem Sitz des Hundes Herz erkoren'.

Het is geen oude-juffrouw, die, omdat aan haar de liefde van man en kinderen ontzegd bleven, deze welverdiende lofspraak op den hond heeft gedicht. Het is een man - de broeder van den beroemden generaal Kellermann - aan wien wij deze, wat de menschen betreft even bittere, als wat de honden aangaat ware woorden hebben te danken. -

O het is niet dat het *mij*-persoonlijk

deert, wanneer ‘men’ schouderophalend verklaart, dat freule Lohman's dierenliefde een logisch gevolg is van haar oude-vrijster-zijn.! Ik heb altijd en onder alle omstandigheden, van jongs af, veel van dieren gehouden. Maar zelfs al ware het zoo, dat ik eerst van lieverlede mijn affecties had gezet op den hond - bij gebrek aan kinderen, - waar dan nog wáre daarin voor mij het belachelijke? Waarlijk, er zijn inderdaad vele niet-gehuwde vrouwen, die eerst dóór dat feit harer vereenzaming leerden zoeken naar, en dientengevolge leerden waardeeren: de toewijdende liefde van hond of kat; en indien al deze vrouwen geen ander blijk van ‘belachelijkheid’ door haren manloozen staat zouden geven, dan bovengenoemde dierenliefde, men zou haar slechts hebben te *prijzen* en *toe te juichen.* Ik voor mij reken het mij dan ook geenzins tot een soort iets om mij voor te schamen, wel om er een eer in te stellen, dat ik mijn liefde heb gezet op dieren, oude-juffer of niet, doet er niet toe.

Maar weet gij waarom het mij altijd genoegen doet, wanneer ik de liefde-gevoelens voor dieren zijdens anderen dan oude-juffers, zijdens mannen speciaal kan ter sprake brengen in het publiek - - om de *dieren*zelven. Want, zoo is de wereld nu eenmaal, dat zij altijd min of meer den spot zal drijven met het in alle spotprenten ter wereld dienst doende mopsje en zijn dikke, vette, waggelende juffrouw-meesteresse, alsof alleen deze oude-vrijster-menschensoort het is, die, uit teleurgesteldheid in den man, zich schadeloos stelt bij het dier, bij hond of kat, en zich inbeeldt bij hen te vinden wat haar het leven ontzeide: liefde.

Ik herhaal, niet om de oude-juffrouwensoort, die daarmede niet wordt beleedigd, in géén geval, maar om haar *liefde-voorwerp* doet mij deze eenzijdige voorstelling pijn. Want de hond - om zijn grenzenlooze trouw en voorbeeldelooze toewijding - wordt geenzins alleen door sentimenteele, en zich dientengevolge zelf wat wijsmakende, ongetrouwde vrouwen op prijs gesteld. Hij wordt begrepen en hooggeschat door elk mensch, door elken man óók, die hoog genoeg staat om te hebben leeren kennen en verachten het onbetrouwbare en valsche en onstandvastige in zijn medemenschen, in tegenstelling van de nooit genoeg te waardeeren toewijding van het door zijn meester goed-behandelde huìsdìer.

In een vorige Lelie-correspondentie haalde ik de opinìe aan van ‘Gyp’, - al is zij een vrouw, zeker niet eene die valt onder de rubriek sentimenteele oude-juffers, -, en die zoo terecht van een harer personen schrijft: ‘Hoe meer zij de menschen leerde verachten om hunne zielloosheid, hoe meer zij de dieren leerde waardeeren en liefhebben om hunne intelligentie.’ Maar weet gij wat een man, wat Lord Byron, zeker niet iemand die, als de eenzame oude-juffer, zijn troost moest vinden bij den hond, omdat het hem aan ‘liefden’ ontbrak op zijn levensweg, schrijft aan een van zijn bekenden bij den dood van zijn hond:

‘Ik heb nu Alles verloren.’

En lees het grafschrift, dat hij dienzelfden hond wijdt, en waarvan de bittere wereldverachting woord voor woord wáár is:

> ‘Deze steen bedekt de overblijfselen
> van een vriend.
> Ik heb slechts één vriend bezeten;
> hij ligt nu hieronder.’

In den steen had hij het onderstaande niet minder ware inschrift gebeiteld:

‘Hier liggen de overblijfselen van iemand,
die Schoonheid bezat zonder IJdelheid,
Kracht zonder Onbeschaamdheid,
Moed zonder Wreedheid.
In een woord al de deugden van den
mensch, zonder diens gebreken.
Deze lofspraak, die onzinnige vleierij
zou zijn, indien zij ware uitgesproken
bij den dood van een mensch, is slechts
de welverdiende hulde aan de herinnering
van een *hond.* - - -’

Niet waar - had iemand, die bij toeval ongehuwd en vrouw was, zulk een inschrift achtergelaten, - ‘men’ zou schouderophalend voorbijgaan. Van een *Byron*, gelukkig, komt zulk een rechtvaardig en mooi-gezegd getuigenis het gansche hondendom wèlverdiend ten goede.

En Byron is niet de eenige ‘groote man’, die zulk een preferentie aan den dag legde voor den hond boven den mensch.

Pruissens beroemde koning, de groote Frits, placht van zijn windhonden te zeggen, dat zij hem veel meer trouw bewezen dan de menschen het deden, en, nadat hij hen had laten begraven op zijn lust-slot Sans-Souci, drukte hij zelf den wensch uit neven hen, ‘die zijn beste vrienden waren,’ te worden ter ruste gelegd.

De getrouwe medgezel van den grooten Rijkskanselier Bismarck, die, zoo iemand, zeker óók heeft leeren ondervinden wat de men-

schen, in tegenspoed, of waar het dankbaarheid geldt, waard zijn, was... een hond, - en de Engelsche Koning Jakob stelde zijne honden zóó ver boven zijn gunstelingen, dat hij uitriep:

'Redt mijne honden' en eerst daarna er bijvoegde: 'en Malborough.'

Waldeck-Rousseau eindelijk, om een voorbeeld aan te halen uit onze eigen dagen, de eerst onlangs gestorven even beroemde als weinig sentimenteel-aangelegde fransche staatsman, had zulk een liefde voor de dieren, dat zijn kamers met viervoeters bevolkt waren, en hij er een eer in stelde hen te noemen zijn 'intiemste vrienden'.

Wat de katten aangaat, Pierre Loti, de fransche romancier, zeeofficier, en behoorende tot de Onsterfelijken van de Academie, gaf eens, toen hij in Constantinopel was met zijn schip, een prachtig feest aan boord, om de bevalling te vieren van een zijner lievelingskatten. Men kan dit rangschikken - met recht misschien - onder de rubriek zelf-reclame, waarvan ook de grootste artisten niet warsch zijn. Maar er zijn er meerderen dan hij. Zoo behooren tot zijn beroemde voorgangers in katten-vereering, Petrarca en Dante. En men kan, zonder zoover terug te gaan in de moderne literatuur, onder anderen bij Materlinck voorbeelden te over vinden van mannen van naam, die de dierenwereld weten te waardeeren en lief te hebben, haar stellen *boven* de menschen, in menig geval. Ik voor mij ga zoo ver, dat ik geen mensch vertrouw - en nooit nog heeft mij die stelregel bedrogen, - die door mijn honden zonder naspeurlijke reden wordt behandeld met tegenzin, of die zijnerzijds een dier, door een willekeurige en onredelijke behandeling toont, zich den meester, de baas te voelen. Een bijzonder sympathiek staaltje van ditzelfde voelen trof ik aan in den onlangs verschenen roman Mary, van den naast Ibsen meest-beroemden hedendaagschen Noor: Björnson, die zijne heldin, nadat zij alles heeft verdragen en door de vingers gezien van den eens geliefden man, de oogen plotseling laat opengaan voor het beslist-minne in zijn karakter, door zijn valsch slaan van zijn onschuldigen jongen hond. Uitstekend gezien is het van den genialen schrijver, dat hij deze scène volstrekt niet ruw of in het oog loopend onredelijk maakte. Immers dan ware er in het den innerlijken man zoo plotseling doorzien van Mary niets bijzonders geweest. In een frappant geval toch keurt iedereen mishandeling af. Maar Björnson koos den toestand zeer juist, toen hij den jongen officier schilderde, op de wijze waarop de meeste menschen *schijnbaar* van hun hond houden, trotsch op zijn ras en aardige manieren, en gesteld op zijn volgzaamheid en gehoorzaamheid, maar doodsbang om er *last* van te hebben, of uitgelachen te worden, zonder mededoogen dan of pardon. Als Mary en hij in druk gesprek zijn op straat, ergert hem het telkens wegloopen van den jongen hond, die met een kameraadje speelt, en vooral het lachen van de straatjongens, wanneer het nog niet opgevoede hondje niet terugkomt op zijn bevelen en roepen. Ten einde raad lokt hij hem dan met lieve woordjes, om aan den spot van het straat-publiek te ontkomen. Maar, als het hondje, daardoor in zijn aan straf-ontkomen vertrouwend geloovend dan gedwee tot hem komt, slaat hij er vinnig op los, meenend dat hij daarmee toont zijn baas-meerderheid.

Dat opent Mary de oogen. Alles waarin hij haar teleurstelde heeft ze hem kwijtgescholden; op dit oogenblik zelfs is ze bezig met hem den datum vast te stellen voor haar huwelijk, omdat ze liever dan 'geschandvlekt' te zijn als ongehuwde moeder, wil voor-goed ingaan het leven met een niet meer door haar beminden man. Maar dit, op zichzelf zoo niets beteekenende feit, doet haar plotseling zien in den

afgrond waarin ze zich gaat werpen om een denkbeeldige ‘schande’ te bemantelen; - afgrond van het zich ketenen aan een min, valsch, laag karakter.

Ze neemt het hondje mee, en loopt weg, voor goed; alles liever, dan nog ongelukkiger worden dan ze het nu is; nu, om een denkbeeldige schande van een in eerlijke liefde beganen misslag, dan echter voor goed, om de dwaasheid van een ‘wettig’ huwelijk met een nietswaardige.

Ik ben er Björnson dankbaar voor, dat hij van alle redenen die hij had kunnen vinden, om Mary de oogen te openen, juist déze koos, want zij getuigt van gróóte fijngevoeligheid, wat betreft de verhouding van den mensch tot het dier. Geen *hoogstaand* mensch zal ooit tot zulk een lafheid in stàat zijn; volkomen juist heeft hij dit nagevoeld in het dáárdoor eindelijk dien man leeren kennen van Mary.

Ik herhaal, het kan mij persoonlijk niet schelen, of men mij gelieft na te geven, dat ik de dieren zoozeer liefheb, als logisch gevolg van mijn oude-juffrouw-schap. Integendeel,

ik verklaar gaarne, dat ik meer prijs stel op de trouw waarmede mijne honden mij zullen missen, wanneer ik mijne oogen voor goed sluit, vóór zij het de hunne doen, dan op de fraaìe lofspraken en bloemen en kransen, waarmede de wereld hare voorname dooden pleegt te begeleiden naar het kerkhof, láátste huichelarij en láátste phrasenmakerij, waarvan elk der aanwezigen weet de humbug en de corvée. De zuchten over het vele geld dat bloemen en kransen kosten, de klachten over het tijdverlies, en de verveling van de begrafenis, om niet te spreken van de angst voor kou-vatten als men met ontbloot hoofd moet staan bij de opvijzelende lijkredenen, waarvan sprekers en hoorders ieder voor zich weten, dat er gewoonlijk geen woord van wáár of gemeend is - heel die, juist bij den ernst van den dood zoo dubbel walgelijke en tegelijk belachelijke comedie, mijn honden zullen ze niet opvoeren. Daarvoor zijn ze 'maar' honden.

En juist dáárom zijn ze mij zoo lief, prefereer ik hun gezelschap boven dat van de meeste menschen, van artisten en van 'ontwikkelden' incluis.

En, indien ik door het hierboven aangehaalde wil laten zien, dat ik in mijn hondenliefde en honden-achting verkeer in nog ander gezelschap, dan in dat van mede-oude-juffrouwen - het is waarlijk niet om *mij*-zelve, dat ik dit deed, het is om hen, om de *dieren* - opdat diegenen, die uit valsche schaamte, uit vrees te zullen worden aangezien voor aspirant-oude-vrijsters, of voor verwijfde mannen, hierin een aanmoediging mogen vinden, zich te steunen niet op mijn voorbeeld, maar op dat van een Byron of een Frederik de Groote.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Een openbaar optreden.

Het is waarlijk te betreuren, dat Sheridan, de bekende Engelsche acteur, zijn 'Scool for scandal' reeds zoovele tientallen jaren geleden moest schrijven; het is jammer, dat niet een leven van ongeveer anderhalve eeuw later hem in de gelegenheid stelde thans de wereld een spiegel voor oogen te houden!

Schandaal, laster, sensatie naar emotie zijn er ten allen tijde door geweest, al hebben ze tot de vorming der geschiedenis gelukkig weinig kunnen bijbrengen; doch zelden hebben ze een zoo prikkelend werkend deel der samenleving in zich bevat, als in onzen tijd van spoedig beleven en spoedig vergeten het geval is. En zelden ook heeft de menschheid haar zucht naar sensatie, mèt juist een harer beste eigenschappen, zoo openlijk durven toonen.

Inderdaad, wel zou onze tijd voor Sheridan's pen in eenigszins andere richting een boven alles dankbaar arbeidsveld hebben opgeleverd. Zoo men er aan mocht twijfelen, zal het laatste nieuwtje dien twijfel wel ontnemen. Want het blijkt nu waar, wat men eerst - naïeve menschheid toch! - niet durfde gelooven; het blijkt waar, dat de Italiaansche pianovirtuoos Toselli er in heeft toegestemd, met zijne echtgenoote, de vroegere gravin Montignoso en de nog vroegere kroonprinses van Saksen, eene tournée van zeer dubbelzinnig gehalte te gaan ondernemen! De manier van gemakkelijk geld verdienen is op dit gebied ook te verlokkend. Holland zal de primeur van deze tournée niet hebben, gelijk indertijd werd gemeld, want na het eerste, 'succesvolle' optreden in Milaan zal het echtpaar in de concertzalen van Warschau en Petersburg verschijnen. Het is de ijverige impresario, de Cavaliere d'Hondt, wiens ridderlijke titel hier al weer heel ridderlijk naar voren komt, die het voor Holland

heeft willen verkrijgen. Hem is daarvan geen verwijt te maken; hij is man van het vak, weet wel, dat de concurrentie der concert-agenturen niet toestaat middelen te ontzien, en zou zelfs met zoo een, naar het heette reeds geteekend contract, een daad van meesterschap hebben verricht! Bovendien, de zaak voor land ons is zelfs zeer zachtzinnig behandeld, want de vorstelijke verschijning van Louise van Toscane behoefde zich hier niet gelijk voor andere landen is overeengekomen, ten tooneele naast haar echtgenoot te vertoonen als deze zijn middelmatig, vroeger ternauwernood opgemerkt recital afdraait. Neen, hier te lande is het waarschijnlijk nog voldoende als ze in de zaal plaats neemt en zich van deze minder verheven zitplaats blootstelt aan de blikken, de min of meer luid uitgesproken crìtische opmerkingen, die ieder zich voor zijn geld kan verschaffen!

Het zal eene treurige, maar financieel ongetwijfeld loonende ‘kunstreis’ zijn van het jonggehuwde paar. Treurig niet, omdat het hìer geldt eene gewezen vorstin, eene prinses, die thans, ware alles regelmatig gegaan in

haar leven, koningin zou zijn in dat mooie Dresden en heel Saksen. Maar treurig, omdat hier eene vrouw van opvoeding en beschaving, die weten kan wat ze doet en wat de wereld is, hare waardigheid zoo besmet; zich met het hoogste, wat de vrouw bezit, de kroon rukt van het eens fier opgeheven hoofd. We nemen gaarne aan, dat Louise van Toxane veel meer was en is ongelukkig dan slecht; dat hare avonturen meer aan omstandigheden dan aan slechte gedachten te wijten zijn - wat evenwel drijft haar dan om te doen dat eene, wat ze juist voor alles moest nalaten, als gravin Montignoso ook naliet; drijft haar dan haar ongeluk, dat velen hare schande noemen, tentoon te gaan stellen voor geld, te gaan exploiteeren op de laagste wijze? En men zal niet naar de concertzaal gaan om Toselli te hooren spelen, men zal zelfs niet gaan om althans hare schoonheid te bewonderen, gelijk men ter kermis van de reuzin den lichaamsomvang beziet; neen men zal komen om zijne sensatie te bevredigen, om aan te staren die vrouw en onderwijl te fluisteren van hare nimmer tot klaarheid gebrachte avonturen aan het Dresdensche hof, van haar reis met Giron, van zooveel, zoo ellendig veel meer!

Arme, vooral arme vrouw! Reeds toen ze aan de zijde van haren vorstelijken echtgenoot haar intocht deed in Dresden en er tegen haar wil opgenomen werd in den kring van dat stijve, vooral door den invloed van den vorigen koning ultra godsdienstige hof, voorzag menigeen conflict voor de levenslustige natuur der bloeiende Louise. Wanneer men hoort van haar lot in de eerste jaren van haar kroonprinses-zijn, dan voorziet men van dag tot dag dat ongelukkig in opstand komen, hetwelk haar zou brengen tot de vlucht met een onderwijzer van hare kinderen, met een Giron, voor wien ze niet eens liefde bleek te gevoelen! Maar was deze eerlijk, wil deze, hoewel het hem niet moeilijk ware gevallen 't te doen, geen munt slaan uit de beproeving eener vorstelijke vrouw, Toselli is minder kieskeurig. Indien er een is die de mauvais rôle speelt in het drama dezer tournée, dan is het deze pianist, die blijkbaar een huwelijk met de arme gravin Montignoso een uitnemend reclamemiddel oordeelde voor zijn ‘kunstenaars’-naam, een prachtig idée om geld van te maken. Hij is het, die de ongelukkige misschien dwingt, in elk geval voor haar optreden verantwoordelijk gesteld moet worden, zoodat het geen wonder is, dat nu ook Leopold Wölfling, de vertrouwde broeder der prinses, zich van hem afkeert en hem openlijk indringer heet. En toch is deze ex-aartshertog van Oostenrijk geen man, behebt met vorstelijk veroordeel, getuige wel zijn huwelijk met de danseres, dat den ouden keizer Frans Joseph zooveel nieuw familieleed kostte. Zal de grijsaard, wiens regeering voorbestemd schijnt ééne lange tragedie te zijn, vanuit den trotschen Hofburg misschien de aankondiging moeten lezen van het optreden in Weenen van een der vorstinnen van zijn huis op eene wijze, waarbij een tingel-tangel nog verheffend heeten mag?

Men denke zich even wat deze afschuwelijke tournée brengen kan, brengen moet. Publiek is harteloos, is wreed; publiek, dat de rechtzaal met hare drama's van levende en trillende smart beschouwt als het tooneel, kan niet geacht worden kiesch te zullen zijn tegenover deze vorstin. Het zal zijne eischen stellen, het zal haar toeroepen het aan te zien, opdat men haar de aandoeningen van haar gelaat kan lezen. De Romeinen vroegen hunne gladiatorenspelen, de Spanjaarden leven voor het stierengevecht; zijn wij, die ‘gruwen’ van zooveel onbeschaafdheid en ruwheid, beter dan zij, omdat we geen slaven, geen dieren vernederen, maar menschen van ons eigen ras? En als de vrouw ontwaakt in Louise van Toscane en ze niet kan nalaten in snikken uit te barsten

over de vernedering, die ze moet ondergaan; als dat geschiedt gelijk een knap Berlijnsch feuilletonist het dezer dagen schetste, zal men dan mogen gelooven, dat dit echt is? En is die verdenking van een moment alleen, niet grooter vernedering dan wat ook?

Misschien zouden sommigen het effect eerst dan volmaakt achten als de kleine Pia Monica, het bestreden kind der gravin, dat door het Saksische hof thans niet ten onrechte is opgevraagd, medegekomen was. En gelukkig zeker de impresa, die dat doel had bereikt; haar is het goud der wereld, want de menschen mogen het schandelijk vinden van anderen; gij en ik moogt het veroordeelen wanneer het spektakel ook hier te zien is en binnen het bereik valt van onze beurzen, dan zullen slechts weinigen van ons thuis blijven.

'La bête humaine' is doof voor principes.

HENRI VAN DER MANDERE.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Centraal Genootschap voor Kinderherstellings- en Vacantiekolonies.
Secretariaat: 's-gravenhage, Banstraat 9.
Februari 1908.

L.S.

Het Centraal Genootschap voor Kinderherstellings- en Vacantiekolonies, thans allicht geen onbekende

Eetzaal in het koloniehuis ‘Kerdijk’ van het Centraal Genootschap voor kinderherstellings- en vacantiekolonies te Egmond a/Zee.

meer in den lande, toont door zijn **snellen groei**, welk een groote behoefte er in vele plaatsen bestaat aan eene vereeniging, die tegen den kostenden prijs bereid is zwakke kinderen uit alle deelen des lands het

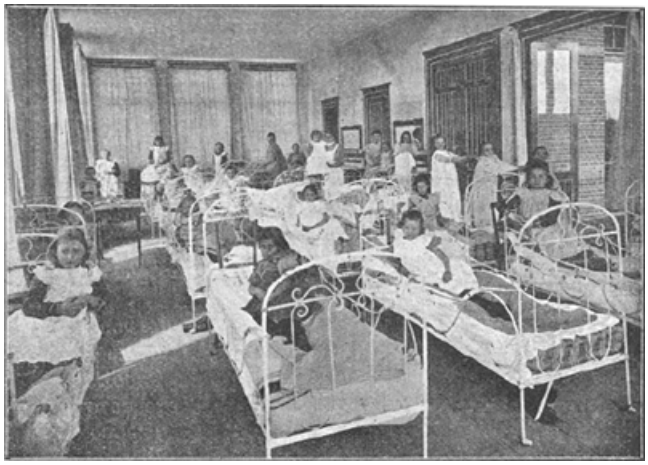

Slaapzaal voor meisjes in het koloniehuis ‘Kerdijk’ van het Centraal Genootschap voor kinderherstellings- en vacantiekolonies te Egmond a/Zee.

voorrecht te doen deelachtig worden van een vierweeksch verblijf in een gezonde streek, ten einde, mede door goede voeding en verzorging, hen een zoo volledig mogelijk herstel te doen vinden.

Zoo tracht het Genootschap mede te werken tot het behoud van zoo menig kinderleven, dat in den strijd tegen ziekten dreigde verloren te gaan

Het zijn de **afdeelingen** van het Genootschap, die de kosten der verpleging dragen, en van die afdeelingen telt het er thans **52**, terwijl **in 1907** in de verschillende koloniehuizen een totaal aantal van **551 kinderen verpleegd** werd.

Vindt nu het Genootschap zelf voldoenden financieelen steun bij de burgerij van gansch Nederland, dan zou het in staat zijn een stevige **'onderstandskas'** te vormen, wat dadelijk ten gevolge zou hebben, dat meer kinderen dan voorheen de zeelucht of den geur der dennenbosschen met volle teugen zouden kunnen genieten, ten bate hunner meer of minder ernstig bedreigde gezondheid.

Zoo zouden bijdragen aan het Genootschap van zelf hun weg kunnen vinden tot kinderen over het geheele land, die thans nog vaak van het voor hen zoo noodige vierweeksche verblijf aan zee of op het land moeten verstoken blijven.

Elke onzer 52 afdeelingen hunkert er naar om het aantal uit te zenden kinderen te kunnen uitbreiden! En het is haar niet altijd mogelijk haar eigen geldmiddelen belangrijk te vermeerderen. Hier zou de 'Onderstandskas' moeten bijspringen.

Ook kan versterking der 'Onderstandskas' ten goede komen aan kinderen in plaatsen, waar geen afdeeling van het Genootschap bestaat.

Laat dan door ruimen en algemeenen steun aan het Genootschap verpleging van vele thans nog niet bereikte kinderen in het zicht komen. Zulk een steun zou reeds bij de tegenwoordige uitbreiding van het Genootschap zijn werking doen gevoelen van Noord tot Zuid.

Voor ieder, die zorg voor het kind van groot gewicht acht bij alle pogingen tot bevordering der volksgezondheid, is hier een middel om naar de mate zijner financieele krachten mede te werken in de richting van het behoud der gezondheid en

daarmede van het later arbeidsvermogen en het later levensgeluk van honderden kinderen.

Namens het Hoofdbestuur van het Centraal Genootschap voornoemd
Het dagelijksch bestuur:
TH.M. KETELAAR.
L.N. ROODENBURG.
A.C. BOS.

N.B. Stichters van het Genootschap zijn zij, die eene gift in eens schenken van op zijn minst *f* 100.-.

De jaarlijksche bijdrage der leden bedraagt *f* 5. - of meer te hunner keuze.

De jaarlijksche bijdrage der begunstigers bedraagt minder dan *f* 5.-.

Brieven uit het hooge Noorden.
door Maria Petrovna.

II.

Toen het Russische Kerstfeest in aantocht was, ontbraken op de markt ook de sparren in iedere grootte niet, want de kerstboom is hier evenals in Duitschland

algemeen in gebruik; ook heel eigenaardig is een op dien tijd verschijnend gebak, dat veel overeenkomst heeft met ons Friesch taai-taai. Het wordt gemaakt in allerlei typisch Russische figuren, boeren en boerinnen, rendiersleden met Eskimo's, het keizerlijk wapen, een jachttafreel en zoo al meer en is bont versierd met suíkerwerk en goud papier, zooals vroeger bij ons de kermiskoeken, die ons kinderoog zoo

verrukken konden. Elk kind krijgt hier zijn Kerstmiskoek, het zij groot of klein en het zijn de minder met aardsche goederen bedeelde moeders, die op de markt dit geschenk voor hun lievelingen koopen.

Een wriemelende menschenmassa beweegt zich tusschen de uitstallingen heen en weer, terwijl de landelijke voertuigen der verkoopers zooveel mogelijk in groepen bij elkaar staan, de paarden aangespannen onder de boogvormige hamen, wier bonte beschildering levendig ons Hindelooper werk herinnert.

De Archangelsche huismoeders doen meestal zelve haar inkoopen van vleesch, visch en wild en nemen deze dan in haar keurige sleden mede naar huis; ook de heeren versmaden het soms niet persoonlijk eenige eetwaren uit te zoeken.

De mannen uit het volk zien er in hun winterplunje naar onze begrippen bizonder barbaarsch uit: hun ruige pelsjassen van rendiervel, met de daaraan bevestigde kap over het hoofd, de hooge kaplaarzen, eveneens met het bont naar buiten gekeerd, geven hun werkelijk het aanzien van een beer op zijn achterpooten loopend, te meer daar hun gang en bewegingen lomp en stijf zijn in deze zware kleeding.

De Vrouwen dragen met bont gevoerde of dik gewatteerde mantels, korte rokken, hooge viltschoenen of kaplaarzen en om het hoofd een grooten wollen doek, die meteen weer het bovenlijf omhult. Maar ook in den zomer wordt een hoofddoek gedragen, hoewel dan natuurlijk van katoen en ik vond ergens een verklaring omtrent dit kleedingstuk, die ik niet nalaten kan hier even weer te geven.

In oude tijden droegen alle gehuwde vrouwen een muts, kokoschnik genaamd,

(Gouvernement Archangel)

waarvan oorspronkelijk het doel was haar oogen, ooren en haar te bedekken, als symbool van eerbaarheid, deemoed. Deze soms rijk bewerkte en prachtig versierde hoofdbedekkingen

(Gouvernement Archangel)

waren tot dit doel meestal voorzien van een afhangende kant of franje. Later verviel deze gedeeltelijke omhulling van het gelaat en nam de kokoschnik meer

den mijtervorm aan, die hoog genoeg was om de vrouw te dwingen in gebogen houding het vertrek van haar gemaal binnen te treden (ten teeken van onderdanigheid) want de deuren in een oud-Russische woning, zelfs in die van een vorst, waren bizonder laag. Deze mijter werd soms ook vervangen door een open kroontje.

Nog heden ten dage dragen de boerin en de kleinburgeres een soort tulband van katoen of zijde: in de landen naar de grenzen toe bedekken zij deze met een hoofddoek. Dit is dus als het ware een overgang tot de kleederdracht der vrouwen in de noordelijke provincies, die alleen nog den hoofddoek dragen, zelfs daar waar haar overige kleeding gemoderniseerd is, want ook door haar wordt de hoed als niet eerbaar beschouwd. Zoo ziet men soms vrouwen gaan in een sierlijken wintermantel, dikwijls van kleurig pluche, daaronder een modernen kostuum rok in afstekende kleur en om het hoofd een hoofddoek van zijde, meestal aan den rand versierd met een bont bloemenpatroon: dit zijn dan gegoede dorpsschoonen, zooals zij zich op Zon- en feestdagen naar de stad begeven.

Het uitsluitend praktisch gebruik van den hoofddoek hebben overigens 's winters bijna alle dames overgenomen; zij dragen over hoed of muts meestal een fijn wollen doek, zooals die in Rusland juist zoo ragfijn gemaakt wordt en die, licht als hij is, toch heerlijk verwarmt en voldoende hoofd en ooren tegen de barre winterkoude beschermt. Bizonder voor dit doel gezocht zijn de Oremburger shawls, die van zulke fijne wol vervaardigd zijn, dat men een shawl van 1½ M.^{2} gemakkelijk door een vingerring kan halen!

Wat klinkt mij daar voor een zeurig deuntje in de ooren? Het is de orgeldraaier, die hier geen slechte zaken schijnt te doen met zijn ouderwetsch orgeltje, dat hij aan een riem om den hals draagt; in de linkerhand heeft hij een klein houten kooitje met ‘waarzegvogeltjes’, alias gewone vinken; geeft ge hem een kleinigheid, dan speelt hij een deuntje, en neemt dan uit een laadje onder in de kooi een opgerold papiertje, waarin ge de beschrijving van uw karakter en uw toekomstvoorspelling lezen kunt. Op muziek is het Russische volk in het algemeen erg verzot, al komt de kwaliteit er minder op aan. In de meeste restaurants zal men een groot orchestrion vinden, dikwijls zeer kostbare voorwerpen, of er is een orkest van mandoline- en balalaïkaspelers, terwijl het gebruik van véél koperinstrumenten, zelfs in een kleine zaal, volstrekt niet versmaad wordt! In de kleinste bierhuizen doet nog een invalide gramofoon dìenst om het publiek in vroolijke stemming te houden.

Onnoodig te zeggen, dat het muzikale gevoel in de hoogere kringen zeer goed ontwikkeld is en men in de groote steden de beste binnen- en buitenlandsche artisten bewonderen kan. Ook van het kerkgezang, waarop ik bij later gelegenheid hoop terug te komen, wordt veel werk gemaakt en men vindt onder de koristen soms heerlijke stemmen.

Gedichten in Proza naar Turgenjeff.

Twee Rijken.

Wanneer men in mijn bijzijn den lof van den rijken Rothschild bezingt, omdat hij duizenden van zijn onmetelijk fortuin voor de opvoeding van kinderen, voor genezing

van zieken en onderhoud van oude menschen schenkt - dan verwekt dit mijn bijval en roert mij dit.

Intusschen kan ik toch niet, hoezeer ik er mee instem en hoe geroerd ik ook ben, de herinnering onderdrukken aan eene arme boerenfamilie, die een klein, ouderloos nichtje onder haar armoedig dak tot zich nam.

'Wanneer wij Katja in huis nemen,' zei de oude vrouw, 'dan gaat onze laatste penning er aan - dan is er niet genoeg meer voor 't zout in onze soep....'

'Nu... dan eten wij die ongezouten,' gaf haar de boer, haar man, ten antwoord.

Welk een afstand van Rothschild tot dien boer!

De Musch.

Terugkeerende van de jacht nam ik mijn weg door eene laan in den tuin. Mijn hond liep voor mij aan.

Plotseling staakte hij zijne schreden en begon te sluipen, alsof hij wild meende te bespeuren.

Ik keek de laan af en ontdekte eene jonge musch met een geel omranden snavel en een met dons bedekt kopje. Zij was uit het nest gevallen - een heftige wind schudde de berken in den tuin - en bleef onbewegelijk liggen, hulpeloos hare neg bijna niet zichtbare vleugeltjes uitstrekkend.

Langzaam ging mijn hond op haar af, toen plotseling de oude musch, zich van den boom afstortend, als een steen recht voor zijn snuit ter aarde viel - en geheel verbijsterd, verward, met wanhopig, klagend gepiep verscheidene malen tegen den scherpgetanden, geopenden muil opvloog. Zij wierp zich over haar jong, om het te redden, met haar eigen lichaam wilde zij het beschermen - maar haar heele kleine lijfje beefde van schrik, haar stemmetje klonk wild en heesch, een soort van verdooving greep haar aan, zij offerde zich zelf op!

Als welk een reuzengroot ondier moest de hond haar voorkomen! En toch had zij niet op den hoogen, veiligen tak kunnen blijven. - Een macht, sterker dan haar wil, sleurde haar er af.

Mijn Tresor bleef stil staan, week daarna achteruit.... Blijkbaar begreep ook hij deze macht.

Snel riep ik mijn verbluften hond terug - en verwijderde mij, met eerbied in het hart.

Ja; glimlacht daar niet om. Eerbied voelde ik voor den kleinen, heldhaftigen vogel, voor de overstroomende kracht van zijne liefde. De liefde, dacht ik, is sterker dan de dood en de vrees voor den dood. Zij alleen, alleen de liefde houdt het leven in stand en is de drijfveer van alles.

Vertaling door LOUIS.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

De geschiedenis van een hoed.

Dezer dagen ontmoette ik een hoed, met een kennis van me. -

Neen, heusch, ik schrijf geen slecht hollandsch; ik weet heel goed wat ik zeg. Want werkelijk, het was niet mijn bekende, die wandelde met een hoed op haar hoofd; het was integendeel een groote, reusachtige, met afhangende struisveeren breed gegarneerde hoed, die vóór en boven alles voor zich zelf de aandacht eischte, en waaronder men eerst dáárna ontdekte een nietig klein persoontje, met een heel smal gezichtje. - -

Heb ik nu geen groot gelijk wanneer ik zeg: Ik ontmoette onlangs een hoed, met een kennis van me...

Ik wil niet verkeerd begrepen worden. Ik houd van groote hoeden. Zij flatteeren. In theaters, of bij dergelijke openbare vermakelijkheden, waar men zich verdringt om te zien, moge zoo'n hoofddeksel *lastig* zijn voor 'n ander, dat is een questie waarmee wij hier niet te maken hebben. Maar *voordeelig*, over het geheel genomen, is een kleine hoed veel minder voor de meeste gezichten, dan een grootere. Dat is immers ook heel natuurlijk. Een kleine hoed laat het geheele gezicht onbarmhartig blootgesteld, terwijl een groote het beschaduwt; wie dus geen héél mooi gelaat heeft, die is door zoo'n kleinen hoed overgeleverd aan eene in het meedoogenloos zonlicht dubbel in het oogvallende uitstalling van alle hare kleinere of grootere fouten van trekken, teint, gebrek aan haar, of aan mooien tint van haar, etc.; een grootere hoed daarentegen maskeert die onvolkomenheden eenigzins. Wil men tot dat laatste doel

een voile aanwenden, iets wat velen onzer óók steeds van noode hebben om de scherpe winden of om een teere huid te behoeden, dan zit zulk een sluier, om een kleinen hoed aangebracht, veel te strak geplakt tegen het gelaat, terwijl grootere breedere randen hem daarvan afhouden. Eindelijk, om een kleinen hoed met smaak te dragen, moet men uitstekend gekapt zijn, anders ziet men er slordig, bij vele hedendaagsche façons, belachelijk uit.

Redenen te over om een grooten hoed in het algemeen genomen flattant te vinden. Maar - al het verschil zit 'm in een grooten hoed, en een die *te* groot is. Kijk in Uw spiegel, en geef U zelve rekenschap van Uw lengte en dikte, Uw gelaatsvorm, Uw wijze van kapsel, Uw overig toilet, alvorens gij naar de modiste stapt, en U een hoed koopt ‘naar den laatsten smaak’. - Verleidelijk liggen zij voor de ramen, allerlei modelhoeden, die, als ge binnentreedt, verlokt door een kleur of een garneering of een model dat U bevalt, voor U de revue passeeren op het uiterst-zorgvuldig-gefriseerde hoofd van een elegante, slanke, opzettelijk om die uiterlijke verdiensten geëngageerde winkeljuffrouw, op wier knap gezichtje, zooals haar chef zeer goed zag toen hij haar huurde, *alles* goed staat.

Als ge dan Uw keuze hebt gedaan, zekerheidshalve U-zelve wilt overtuigen, dat de bewuste hoed U-zelve óók flatteert, en hem daarom zelve verlangt te probeeren, dan weet dezelfde handige verkoopster U het hoofddeksel met den noodigen chic op te zetten, hier wat aan Uw haar te verschikken, daar een duwtje te geven.

‘U moet ook bedenken, als U gekleed bent er bij met een andere jacquette, een andere japon’ - overreedt zij U, als zij Uw twijfelende blikken verstolen ziet glijden naar den spiegel. -

Gij laat U overhalen; gij durft niet goed tegenspreken. Gij geneert U ook eenigzins te erkennen, dat gij U-zelve zooveel leelijker vindt, dan daareven die juffrouw met dienzelfden hoed er uitzag. Gij maakt U wijs, dat gij straks thuis, in een ander toilet, inderdaad een veel beter effect zult maken. - Etc. etc.

En hoevelen koopen nog véél ondoordachter! Geven zich in het geheel geen rekenschap van haar-eigen-ik, bestellen maar er op los, omdat het mode is, of omdat ze er zin in hebben dezen of dien hoed te koopen, zonder stil te staan bij alles wat daarbij te pas komt van overig toilet, en figuur en gelaatstint, en zooveel meer van dien aard.

Die hoed, dien ik met mijn kennis ben tegengekomen, was naar mijn smaak op zich zelf beschouwd een mooie gedistingueerde hoed. En mijn kennis is een in háár soort aardig persoontje, 'n klein, vlug hippetippetje, metiets elegants, en een bleekneuzig snoetje, dat haar, met ietwat smachtende oogen, iets interessants geeft. Wel, gezien onder dat reusachtig afdak, leek ze leelijk en lomp, kwam haar kleinheid uit als iets komieks, en haar gezichtje als 'n verschrompeld pippelingetje; en de gedistingueerde hoed-zelf werd daardoor vulgair en tingeltangachtig.

Alles omdat de een niet paste bij den ander; de een was te klein van afmetingen, de ander te groot.

Een groote hoed zou mijn kennis geflatteerd hebben; een *te* groote maakte haar tot 'n onding, waarvan men zich afvroeg: Wat komt daar aan, 'n wandelend gevaarte van fluweel en veeren en tulle, dat beenen heeft? En dan bij nadere beschouwing kwam men tot de ontdekking: O ja, er zit óók 'n menschenlichaampje onder, en zelfs een hoofd! -

Maar, ik heb U de geschiedenis van mijn hoed nog niet ten einde verteld. -

‘Hoe vindt je 'm?’ - vroeg Mimi - zal ik haar maar noemen. Want ze zag wel, dat mijn blikken onwillekeurig naar haar nieuw bezit vlogen, zoodat het woord *hoed* onnoodig was om aan te duiden wat ze bedoelde. -

‘Hij is je niet bepaald te klein’ - zei ik ontwijkend. -

Iets in haar gezicht zei me, dat ze reeds zelve haar twijfel had inwendig over haar mode-artikel. Het werd strak, en ze vroeg op den man af:

‘In ernst, hoe vindt je 'm? - Vindt je, dat ie me stáát? -’

‘Ik vind den hoed mooi’, zei ik, ‘chic. Maar jij bent er te klein voor. - Hij is niet jou genre, geloof ik.’ -

Niets is ondankbaarder werk dan eerlijk antwoorden op vragen die de vrouwelijke ijdelheid treffen.

- - Mimi's woordenvloed, om me te betuigen dat *ik* de eerste was die het zei, dat iedereen haar hoed magnifique vond, dat ze zich niet kon begrijpen hoe ik 't vinden kon, etc., etc., zal ik hier maar niet herhalen. 't Kwam er op neer, dat ze tusschen de regels liet doorschemeren, hoe ik waarschijnlijk jaloersch was van haar regelrecht uit Parijs meegebrachten modelhoed, (inderdaad erken ik volmondig, dat mijn beurs niet toelaat extra tot zoo'n doel naar Parijs over te wippen), dat ik overigens een erkend slechten smaak had, en al dergelijke vriendin-vijandelijkheden méér, waarin wij vrouwen zoo uitmunten bij zulke gelegenheden.

- - Enfin, 'n derde kennis, die juist uit een zijstraat boog en ons aansprak, bracht 't discours gelukkig ineens op wat anders. Ik was blij, dat ik er af was, en kon heengaan. Bij 'n volgende ontmoeting werd het onderwerp natuurlijk niet meer rechtstreeks aangeroerd. Alleen liet Mimi geen gelegenheid voorbij gaan zijdelings te laten uitkomen, door toespelingen van allerlei aard, hoe algemeen ‘iedereen’ haar hoed bewonderde, en hoe goed hij volgens ‘iedereen’ juist háár stond.

Maar ziet - de geschiedenis die ik U mededeelde, speelde zich enkele maanden geleden af, in den bloeitijd der reuzenhoeen, - tegen het einde van den winter zag ik haar niet meer met haar pronkstuk. Eerst hield ik het voor toeval; van lieverlede interesseerde het mij; ten slotte, toen ik haar met een fonkelnieuw aardig model zag rondwandelen, en dat haar enorm flatteerde, werd mijn vrouwelijke nieuwsgierigheid mij te machtig.

Op 'n dag, dat we samen bij mij aan huis nog al gezellig babbelden, zei ik, terwijl ze haar opinie ten beste gaf over het al of niet laten verwen van een japon van mij tegen den zomer:

‘Apropos - Waarom draag je dien Parijschen hoed van je nooit meer.’ -

Zij kleurde even, keek me eens ter sluiks

aan, wreef aarzelend met haar handen over de te verwen japon, en décideerde zich toen ineens op de onthulling van haar geheim...

'Ik zal je 't dan maar zeggen. - Over een paar weken hoor je het toch. - - We houden het voor de aardigheid nog maar wat geheim.' -

'Wat?' - -

'Wel - ik ben geëngageerd in stilte - met Fré. - 't Verwondert je zeker niet eens?' -

'Natuurlijk niet. - - Dat heeft iedereen al zóó lang zien aankomen. - Maar ik zie het verband niet met je hoed.' - -

'Hij had er zoo'n hekel aan. - - Voor geëngageerde menschen zijn zulke groote hoeden eigenlijk niets practisch' - zei ze, en kleurde nog ééns. -

Ik begréép.

Waar zoenen niet al goed voor zijn soms!!

Redactrice toilet.

Varia.

Het rijtuigongeluk van het Koninklijk Paar.

Op den 26sten Februari werd Den Haag in hevige emotie gebracht door de mare, dat het een haar gescheeld had, of onze Koningin en Haar gemaal waren door de electrische tram gedood of althans verwond! Het mag een buitengewoon geluk genoemd worden, dat deze ramp voorkomen is.

De Koningin en Prins Hendrik reden in hun Weenschen phaeton door de straten van Den Haag, terwijl de Prins de prachtige paarden zelf mende. Bij een bocht die werd ingeslagen zag het vorstelijk paar geheel onverwacht de electrische tram aansnellen. Een botsing scheen onvermijdelijk, en, had de wagenvoerder Reder niet krachtig geremd en zelfs tegenstroom gegeven, dan zou zij niet uitgebleven zijn, en een ongeluk zijn gebeurd met hoogst bedroevende gevolgen. Dank zij de niet genoeg te prijzen tegenwoordigheid van geest van den heer Reder, werden slechts de achterwielen van het Koninklijk rijtuig geraakt en vernield. De Prins hield de paarden vast, waarop de Koningin kon uitstappen, zonder in 't minst letsel te hebben bekomen. Dat deze buitengewoon gelukkige afloop alom blijdschap verwekte en aanleiding gaf tot geestdriftige betuigingen van sympathie, vooral 's avonds tijdens een tooneeluitvoering ten behoeve van de vereeniging Pro Juventute, weten wij reeds uit de couranten.

De Prins zal in 't vervolg wel wat meer voorzichtigheid betrachten.

*Reder ontving van de Koningin het ridderkruis van de orde van Oranje-Nassau. De directie der welvarende Tramm*ij*. maakte hem gelukkig met.... 25 heele guldens. Als zij hem niets had gegeven, zouden wij ons niet zoo geërgerd hebben als over die aalmoes.*

(Weekblad van N.-Indië.)

Ik neem het bovenstaande berichtje over om twee redenen. De eerste is - omdat hier, in tegenstelling met alle lik-berichten van Holl. bladen omtrent hetzelfde geval, die de eer van de redding toeschreven aan den Prins (!) en de waarheid verzwegen, eerlijk hulde wordt gebracht aan hem dien zij toekomt, namelijk den wagenvoerder, terwijl anderzijds aan den Prins een welverdiende wenk over voortaan voorzichtiger rijden wordt toegediend; (ook iets waaraan onze Holl. bladen zich niet waagden, en waarin de Indische hun een waardig voorbeeld van onafhankelijkheid geven.

Mijn tweede reden van opname van dit berichtje is - om er nog eens de aandacht op te vestigen, hoe ontzettend hóóg ‘de welvarende Tram-maatschappij’ blijkbaar stelt onze Koningin en den Prins, namelijk op een waarde van.... vijf en twintig heele guldens!

Zoo zie je weer, als 't aankomt op échte Oranje-gezindheid, dan weten de menschen wel in hun zak te tasten; dan doen ze nog heel andere dingen, dan phrasen zeggen en mooie woorden pennen, en met de hoeden zwaaien als het koninklijk paar uitrijdt. Dan **toonen** ze zoo echt royaal hun groote diepgevoelde erkentelijkheid voor 't behoud van ‘het geliefde Vorstenhuis’, toonen het door 'n wezenlijk **royale** gift. - Zoo leert de Koningin haar volkje **kennen**!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particu-**

lieren weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mej. S. - Hetgeen gij mij meedeelt, wist ik in hoofdzaak reeds, door dien correspondent-zelf. Natuurlijk zit 'm het verschil in de *wijze* van meedeelen, zooals het gewoonlijk gaat in dergelijke questies. - Echter spreekt het van zelf, dat *mij* dit niet aangaat als redactrice. De gedachtenwisseling staat open voor iedereen, zonder dat het mij aangaat in hoeverre zijn of haar particulier leven in overeenstemming is met de door hem of haar uitgesproken godsdienstige overtuiging. Gesteld dus, dat iemand zijn godsdienst zou willen gebruiken als dekmantel tot ongerechtigheden, en om bijredenen van lagen aard, dan zij hem-zelf daarvan de verantwoording gelaten, en beoordeele hij voor zijn eigen geweten, van welken aard de drijfveeren zijn die hem bewegen. - Ik neem U dus Uwe bemoeiing niets kwalijk, maar het ligt niet op mijn weg er op in te gaan, en bovendien, gij vergist U geheel, indien gij denkt dat die levensomstandigheden voor mij werden geheim gehouden door dien correspondent. Integendeel.

Ernst. - Ik meen U omgaand te moeten antwoorden, om U gerust te stellen aangaande Uw verzoek. Ik zal met alle genoegen daaraan voldoen en U het gewenschte - ik hoop Uw smaak te zullen treffen - overmaken, zoodra ik in den Haag terug ben. Om namelijk onnoodige onkosten te vermijden, is het beter, nu ik op het punt sta van hier te gaan, het mede in mijn koffer te nemen, en U van uit Holland te zenden. De kosten geef ik U dan meteen op. Daar gij niet wenscht dat ik op het intieme gedeelte van Uw brief veel inga, zal ik mij ertoe bepalen U mijn grooten dank te betuigen voor Uw mij betoond vertrouwen, en U de verzekering te geven mijner zeer hartelijke deelneming. Wat is levenslot verschillend! Gij hebt groot gelijk in Uw vooronderstelling, dat ik voor U kan mee-voelen, omdat inderdaad levensleed van anderen mij nooit koud laat. Maar U blééf toch een groote troost! Iets heerlijks om voor te leven! - Wat die geloofs-questies aangaat, zooals gij aan het eind van Uw brief schrijft, veel van hetgeen gij daaromtrent vraagt of opmerkt, is reeds behandeld, en door mij-zelve in de correspondenties, en door anderen in de gedachtenwisselingen, en behoeft dus geen nader antwoord meer. - Het trof mij hoe gij juist datzelfde vurige verlangen uitspreekt, waarop ik doelde in mijn corr: aan *Oldambt* in de Lelie van 8 Mei j.l., waar ik vroeg: ‘Hebt gij U wel eens ingedacht hoe *heerlijk* dat zeker weten is? Te *weten* dat alle aardsche leed en droefheid voorbijgaat, en wordt veranderd in een *eeuwige*, nimmer gestoorde zaligheid aan de overzijde van het graf. Ik voor mij,

kan mij geen grooter geluk denken dan dat *weten!*' - Is Uw klacht: 'O wat zou het mij veel wáárd zijn er zoo'n vaste overtuiging op na te houden als Regina', daarom geen sprekend bewijs van hetgeen ik *Oldambt* antwoordde, toen ik zeide dat een trachten om het goede te doen en braaf te leven - hoe oprecht gemeend ook - nimmer *hetzelfde geluk* kan geven, dat de geloovige in een persoonlijk voortbestaan in den Hemel, bezit, dóór dat geloof. - Daarom ook, omdat Uw woorden zoozeer bevestigen mijn beweringen, wil ik ze hier nog eens onder de algemeene aandacht brengen:

Ik ben in een modern gezin grootgebracht en gevoel soms diep de waarheid van enkele Uwer beweringen als zou een modern geloof niet erg opbouwend zijn. Ik zelf tenminste heb nog niet dien steun en troost bij mijn God gevonden die - naar men wel moet aannemen - gevonden wordt door hen die zoo beslist weten te zeggen wat ze gelooven. Soms heb ik me wel eens verbeeld dat U en ik in dat opzicht geestverwanten waren; ook in Uw schrijven trof me soms die toon van twijfel, me zelf zoo eigen. Vooral bij gevallen van lijden en sterven ontzinkt mij mijn geloof eerder dan dat het er door versterkt. O, me dunkt in die bange tijden bespeurt men zoo weinig van een liefdevol en rechtvaardig God en van verhoorde gebeden.

Misschien dat ik niet erg godsdienstig ben aangelegd en dat ik te veel met mijn verstand wil begrijpen wat alleen maar te voelen is; ik kan er me soms zoo geheel buitengesloten voelen. En toch voel ik innig diep voor natuurschoon, als de sterrenhemel, bloemen, kleuren en tinten en bewonder daarin wel iets Groots en Almachtigs. In het harde menschenleven evenwel mis je dat zoo vaak en zoovele idealen uit onze jeugd blijken zoovele teleurstellingen.

Of zou het zóó zijn dat de schuld alleen bij ons zelf ligt, dat wij, en onze voorouders vóór ons, zoo zijn afgedwaald van onzen God, dat we Hem niet terugvinden in onzen levensweg? Dat het gevoel Gods kind te zijn is ondergegaan in eigen gewichtig gedoe en naastenliefde in koud egoïsme, enz. enz.?

O, wat heb ik daar al veel over nagedacht en nog nooit ben ik tot een bevredigend einde gekomen. 't Gaat mij als de Genestet:

> '*Als ik mijn oogen sluit dan wil ik 't wel gelooven,*
> *Doch als ik ze open doe, komt weer de twijfel boven.*'

En dat doet mij tevens vermoeden dat ik niet alleen sta met mijn twijfel.

- Inderdaad, met U geloof ik, hoewel gij in een moderne, ik in een orthodoxe omgeving groot werd, dat wij in dezen geestverwanten zijn, en ik begrijp ook wel hoe dit komt, namelijk hierdoor dat wij beiden *nadachten;* iets wat de meeste menschen, van welke richting ook, niet doen over hun godsdienst, omdat die niet ingrijpt in hun leven, omdat die een toevallige opvoeding-questie is voor hen, niet een levensbehoefte, een innerlijke drang naar het onzienlijke. - Nu wil ik U iets van mijn eigen ervaringen vertellen, beide met moderne en met orthodoxe menschen, en in beide gevallen spreek ik nu van wezenlijk-overtuigde oprechte mannen en vrouwen, die eerlijk meenen wat ze gelooven. Wel dan, aan de eersten heb ik zoo dikwijls gevraagd: Wat *hebt* gij aan Uw geloof, aan Uw overtuiging, in het aangezicht van den dood, hetzij Uw eigene, hetzij die van hen dien gij liefhebt.? Als er geen *persoonlijke* opstanding is, geen wederzien, als de onsterfelijkheid zich bepaalt tot de phrase, dat onze geest voortleeft in onze werken, enz, wat *hebt* gij dan eigenlijk om U aan vast te houden, waarin bestáát dan Uw geloof, Uw troost? Antwoord: *Niets* positiefs.

En ik herinner mij diezelfde vraag eens gericht te hebben tot de dochter van een onzer meest-geachte en meest-beminde moderne predikanten, een man die te vinden

was aan het armste ziekbed, bij pokken en pestlijders, en dien het bij dat alles om *niets* anders te doen was dan om zijn plicht als zielzorger zoo mooi en zoo nauwgezet mogelijk te volbrengen. - Alles saamgenomen - zeide ik in ons gesprek - zijn *zulke* ziekenbezoeken, hoe nobel ook, toch slechts gelijk te stellen met die van elk ander goed en beminnelijk mensch, die zijn naaste liefheeft; het zijn bezoeken uit menschenmin, maar die géén boodschap brengen van *hoop*, van *hemelsche zaligheid,* van *troost* dus, om kalm op te sterven, of om zijn dierbaren op af te staan, in de *zekerheid* van wederzien. Antwoord: Dat is zoo. Alle vage, niet op een vasten grondslag steunende 'gelooven' hebben m.i. diezelfde fout, dat zij geen kracht, geen hulp geven als het *leed* komt. Het is niet moeilijk des Zondags in de Kerk te gaan zitten, en met den predikant, die U vertelt dat gij braaf en goed moet leven, van harte in te stemmen. Wie onzer zal hem dit tegenspreken? Misschien zelfs zullen er menschen zijn, die uit zulke preeken een steun putten in de weekdagen, om inderdaad beter te leven dan zij anders zouden doen. Maar als de smart, als de levensraadselen op ons aankomen, dan heeft men iets anders, iets *positiefs*

noodig, als er sprake zal zijn van waarachtigen *godsdiensttroost*; zoo voel ik persoonlijk het.

Mijn correspondentie aan U is - hierop vestig ik terloops de aandacht - geen aanval op andersdenkenden, zij is een antwoord aan U op Uw brief, Uw twijfel, omdat ik mij inderdaad daarin voel Uw geestverwante.

Nog een ander voorbeeld wil ik U geven. Nu geldt het niet het modernisme maar de theosophie; m.i. ook al een vaag en onbevredigend geloof. Wel, ik weet dat een der meest-overtuigde en hoog-ernstigste mannen, dien ik onder deze richting ken, *maanden-lang* aarzelde een zwaar-zieke theosofische vriendin van hem in haar lijden op te zoeken, omdat, gelijk hij naief zeide, *hij bang* was, dat ze misschien bitter zou klagen, en dan vreesde voor het pijnlijke van zulk een ontmoeting.

Is dit geen droevig bewijs van onmacht, en van niets te zeggen hebben van *wezenlijken* troost, *wezenlijke* stervensblijheid, gegrond op waarachtig geloof? - Zal niet elke bijbel-geloovige orthodoxe predikant en leek beide, zal niet elk R.K. priester, zal ook niet elke spiritualist in staat zijn U met zijn eigen *geloofs-zekerheid* van opstanding en wederzien troost te brengen aan Uw ziekbed, Uw eigen zwak geloof trachten te verlevendigen door U te wijzen op de beloften dienaangaande in den Bijbel? Laat het alles illusie zijn, goed, die het gelooven kunnen, die *hebben* dan toch wat aan dat illusie-geloof. Hoevelen zijn niet blijdebekeerd gestorven in zulk een zekerheid op het laatste ogenblik! Vraag er in onze kolonien eens de militairen naar! Menig matroos of soldaat, die in gezonde dagen niet ging naar kerk noch lokaal, ontvangt in het hospitaal met open armen den R. K priester, den Herrnhutter zendeling, die beide onvermoeid klaar staan aan de verlatendste en walgelijkste zieken hun troost te brengen. - Maar het zijn niet alleen zulke *sterfbed*-bekeeringen waarvan ik spreek. Er zijn ook duizenden en duizenden, die *leven en sterven* in dat blijde geloof van opstanding en weerzien, die gedurende gansch hun bestaan daaruit de kracht putten tot het dragen van elk kruis, van elke moeilijkheid, van elk afscheid van dierbaren. - Ik *ken* zulke waarachtig geloovigen, zoo goed als ik er ook velen, velen ken, die hun orthodoxie maar als een aangeleerd lesje op de lippen hebben, en omdat het er bij behoort en aristocratisch is, en tegenwoordig ook uit een politiek oogpunt zeer aanbevelenswaardig staat, wanneer men behoort tot de 'behoudende' richting. - Maar dezulken laat ik hier buiten beschouwing. Ik spreek van hen die *waarachtig*, niet om bijredenen, *gelooven* dat de Bijbel en zijn beloften is het Woord Gods. - Ik heb in vroegeren tijd reeds eens in de Lelie verteld, wat ik nu voor U herhaal, omdat ik niet weet of gij haar toen reeds lezende waart. Nooit heb ik de *beteekenis*, de *kracht* van het orthodoxe Bijbelgeloof in een weerzien zoo eenvoudig-mooi en aangrijpend-ernstig hooren toelichten uit eigen ervaring, dan in een voor mij onvergetelijke preek van een duitschen predikant, in de deutsch-evangelische Kirche in den Haag. Hij was predikant bij de duitsche gemeente in Madrid en, toevallig in den Haag zijnde, nam hij voor zijn collega een kerkbeurt waar. Het was een heel-gewone preek; zij muntte uit noch door redenaars-talent, noch door die 'diepzinnigheid', welke volgens mej. Kuyper, in haar reis naar Amerika, een preek op gereformeerden grondslag zoo hemelhoog verheft boven die van andere dominees (voor wien misschien *Christendom* hooger staat dan *gereformeerdheid*). Maar in elk van zijn woorden klonk een heilige vaste *overtuiging*, een rotsvaste *zekerheid.* En in zijn oogen, zwaarmoedige, diep-ernstige oogen, lichtte geloofs-vuur, geloof-blijdschap, toen hij ons vertelde van het sterfbed van zijn vader en hoe zijn

eenige diepbedroefde zuster zich aan zijn hals had geworpen, en had gevraagd: *Geloof* je het waarachtig, dat wij hem zullen *wederzien*; *geloof* je het.? -

Zie - zei hij - in dat oogenblik heb ik-zelf, die al sinds eenige jaren predikant was toen, mij voor het eerst misschien ernstig rekenschap gegeven van de beteekenis van die vraag: *Gelooft gij het?* - In dat oogenblik wist ik, dat ik niet kon en niet mocht liegen. En in dat oogenblik wist ik óók, *dat* ik het geloofde, dat ik haar met volle, blijde, volkomen geloofs*zekerheid* mocht antwoorden: - Ik geloof het, er *is* een opstanding, een persoonlijke opstanding, straks bij God. -

Als ik ooit iemand benijd heb, dan is het die man geweest. Niet misschien zoozeer op het oogenblik-zelf, toen ik-ook dacht dat ik geloofde, dan wel veel later, in de stormen van het leven, toen de twijfel mij aangreep, en ik-ook mijn dooden betreurde. Hij is reeds kort daarna gestorven; heel toevallig zag ik enkele jaren later in een courant een berichtje van zijn overlijden in Madrid. Hij wéét dus nu. *Wij* wandelen nog in raadselen, maar dit-alleen kan ik getuigen, omdat ik het zie om mij heen, hij is niet de eenige voor wien het geloof is een zekerheid, een blijde levens- en stervens-*zekerheid.* - Paulus, wiens onvergetelijke 'Brieven' veel te weinig gelezen worden, schildert zulk een krachtig geloofsleven in zoo mooie woorden. En het bestaat, het bestáát ook nog nu. - Om op mijpersoonlijk terug te komen, ik herhaal, ik val niemand aan, die anders denkt dan ik. Hoe zou ik ook, waar ik noch orthodox, noch modern, noch Roomsch-Katholiek ben, noch wat óók dat zich een náám geelt. Die ik aanval en die ik veroordeel, dat zijn de *huichelaars* onder *al* die verschillende richtingen, niet hen, die het *oprecht* meenen, en gelooven wat zij zeggen; hoe gelukkiger zij daarin zijn, hoe beter voor henzelven, en óók voor hunne omgeving. - Persoonlijk-echter, zegt *mij* alleen *dat* geloof iets voor mijn eigen leven, dat mij de hoop geeft op voortbestaan en weerzien. Daarom ook trekt mij het spiritisme zoo ontzettend aan, omdat het zelfs een wederzien met de dieren niet wegredeneert. Onlangs schreef mij een overtuigd spiritist, naar aanleiding daarvan, hoe haar gestorven vader haar onlangs had medegedeeld, dat hij zijn hartstochtelijk betreurden hond had teruggevonden in de geesten-wereld. Spotters mogen dit heel naief en heel onnoozel vinden (waarom ook niet, daar de mensch, volgens zijn eigen domme inbeelding, immers zoo hemelhoog boven het dier staat), maar voor spotters, die niet *willen* overtuigd worden, is deze correspondentie niet geschreven. Laat ik de anderen, de niet-spotters, voor het geval dat zij het niet weten, meedeelen, hoe deze spiritist volstrekt niet alleen staat in dit beweren, omdat ook Swedenborg, de merkwaardige Ziener, wiens gezichten niemand als bedriegerij heeft kunnen of durven voorstellen, herhaaldelijk constateerde de aanwezigheid van allerlei dieren in de geestenwereld waarmede hij omging. Waarom dan zouden die dieren niet heel goed kunnen zijn onze *zelfde* trouwe aardsche vrienden van ons vroeger leven? Als ik eenerzijds bedenk, hoe oneindig veel *liefde* en *troost* ik in mijn leven ontving van dieren, anderzijds mij voorstel een God van *Liefde*, (Die dan toch ook de dierenwereld schiep), dan wil het er bij mij niet in dat Hij, juist als Hij Liefde is, mij mijn beste vrienden voor goed, voor eeuwig zou afnemen, waar hij-mij-zelf een voortbestaan zou laten. - Is het niet reeds hard genoeg, dat zij zooveel korter leven dan wij-zelf, als alles normaal toegaat!? Waarom zou onze kleine minne menschenziel zooveel meer recht hebben op onsterfelijkheid dan de hunne, die God-zelf ook even goed schiep als Hij het de onze deed?

- - Zoo ben ik ongemerkt van-zelf gekomen tot het slot van Uw brief, betreffende onze andere gemeenschap, die van dierenliefde. Ik ben altijd zoo blij, als ik zie dat die arme, van ons afhankelijke schepselen, liefde en waardeering ondervinden. Katten

heb ik óók leeren waardeeren. Mijn ondervinding is, dat *elk* dier *veel* liefde geeft, reeds voor een beetje hulp en goedheid zelfs; en óók dat elk dier méér verstand heeft dan de meerderheid van het menschdom. Let eens op hun overleg, hun slimheid, hun geduld, hun opmerkzaamheid. Wat honden, - van mijn tiende jaar af mijn vrienden, - betreft, ik kan slechts herhalen wat ik hierboven schreef, en ook in het artikel getiteld 'Vrienden'.

Nog eens, U ziet dat Uw brief me heel welkom is geweest, zoodat ik alleen dáárom de andere punten er uit onbesproken liet, omdat ik meen daarmede in Uw geest te handelen. Dus hoop ik, dat U niet weer zoo lang zult 'aarzelen', alvorens mij te schrijven, en dat de uitvoering van mijn boodschap naar Uwen wensch moge slagen. Vriendelijk dank voor Uw woorden over de Lelie.

Excelsior. - Uw schrijven kwam aan, *nadat* ik de

Gedachtenwisseling juist had gesloten. Ik-ook vond het amusant dat Excelsior is gehouden voor een *hij*, en Viola voor een *zij*. Ik verscheurde dus Uw stukje.

J.H.D. - Onder dankbetuiging voor Uw vriendelijk begeleid-briefje deel ik U mede, dat ik de ingesloten historische bijdrage gaarne wil opnemen. Als gij mij eens weer schrijft, zoudt gij dan den meisjesnaam van Mevr. D. mij willen meedeelen, omdat mijne vriendin meent haar te kennen, en zich dus zeer interesseert daarvoor. Ik hoop dat gij mij niet indiscreet vindt dooi- dit verzoek?

Haar Spaarpenningske. - U is reeds bericht dat het is aangenomen.

J.B. - Ik had het door U aan den heer Veen gevraagde stukje, dat gij wenscht te veranderen, inmiddels vernietigd wegens het lange tijdsverloop Het was niet onder zijn berusting, maar onder de mijne. -

J.B. (II) - Ik voegde dit cijfer achter Uw pseudoniem om U van bovenstaanden correspondent te onderscheiden. - Ik voldeed aan Uw verzoek, en vernietigde de stukjes. Dat het een teleurstelling was begrijp ik best, maar laat het U niet afschrikken. Waarom zoudt gij niet aan een liefhebberij als deze gevolg geven, en mij het opgeschrevene ter beoordeeling zenden? Gij kunt dat gerust doen zonder te veel van mijn tijd te vergen, want gelijk gij terecht schrijft: Alle correspondenten zijn immers den éérsten keer nieuw geweest voor mij. Doe het dus maar zooveel gij wilt.

Mevr. B. geb. van C. - Gij geeft geen pseudoniem aan. Gij hebt groot gelijk dat ‘alle Anfang schwer ist’, óók groot gelijk dat gij U daardoor niet laat afschrikken, en flink aan het werk gaat. Waarom zoudt gij dat ook *niet* doen in Uw geval? Met de moderne vrouwenbent die ‘naar de pen grijpen uit ongelukkige liefde of ongeluk in 't huwelijk of uit verveling’, heeft Uw zeer redelijk verlangen U in de afwezigheid van Uw man aldus onledig te houden niets te maken Na deze inleiding zal ik U mededeelen, dat ik-zelve eveneens ben geabonneerd op dat tijdschrift, waaruit gij mij die vertaling zondt, en het stukje dus ken. (Voor mij trof dat bijzonder gelukkig, want ik heb groote moeite Uw handschrift te ontcijferen). In het oorspronkelijk gelezen, begeleid vooral door die foto's, die er eigenlijk alleen het cachet aan gaven, was het wel een aardige bladvulling. Maar, zonder die versiering van den tekst, is het voor niet-Engelsche lezers eigenlijk toch niet heel belangrijk den levensloop te vernemen van de achternicht van een beroemd man, op geen anderen grond dan die verwantschap! - Ik vond in dat denkbeeld al iets komieks toen ik het stukje in dat fransche tijdschrift-zelf las, en ik vind om die reden geen aanleiding, bij de vele tot mijn beschikking zijnde copie, de lezers der Lelie er ook nog eens op te vergasten. Intusschen is deze weigering geenzins bedoeld als een ontmoediging. Gij moogt mij gerust nog eens opnieuw kone vertalingen zenden uit de door U genoemde tijdschriften. Ik zie echter niet uit Uw brief of gij abonnée zijt? Wat *vertalingen* aangaat, laat ik *vertalende* abonne's - er zijn enkele die mij geregeld vertalingen zenden - beslist voorgaan boven niet-abonne's, van wien ik *vertaalwerk* slechts bij uitzondering aanneem, ook al omdat de plaatsruimte daarvoor beperkt is. Uw ‘eersteling’ is mij ter recensie toegezonden; ik las het boek nog niet, en zal het nu

doen met dubbele belangstelling. - Meldt mij s.v.p. of gij de vertaling terug verlangt, en zendt in dat geval s.v.p. postzegel daartoe.

Mevr. J. van F. (geb. W.) - Ik ontving en plaatste met genoegen Uw brieven. Wilt gij die niet onderteekenen, met Uw naam, of met een pseudoniem? Ik vind het niets erg, dat er ook eens wat politiek onder loopt. Voor heel veel lezers is dat juist interessant. - Ik moest lachen om hetgeen U schrijft - U is toch óók een hollandsche - over die gedachtenwisselingen die U zoo interesseeren. Want uit Uw uitdrukkingswijze en opvatting blijkt zoo recht, dat U er uit zijt, uit het kleine van ons land, en nu dienzelfden veel vrijeren en veel meer onbevangen blik hebt op de dingen, die de Indische menschen ook krijgen over het algemeen:

'*Dat zoo'n paar humeurige kleinzielige Hollanders nu hun godsdienst zoo eigenaardig opvatten, bewijst nog niets tegen het geheele Protestantsche geloof. Waarom niet gelet op Schotsche*, *Engelsche en Duitsche kerk? Daar wordt toch heel veel gedaan aan zang*, *oogstvieringen*, *enz.*'

Juist mevrouw-lief, dat zeg ik-óók. Waarom, omdat bij ons Calvijn zegevierde, en Kuyper en zijn Heraut doen alsof zij een aparte openbaring van God hebben hoe alles wezen moet, waarom dientengevolge zich ingebeeld dat elke andere instelling 'Roomsch' en 'dientengevolge' uit den duivel is? -

Dragen niet de Engelsche en Schotsche protestantsche geestelijken even goed als R.K. geestelijken gekleurde ambtsgewaden? Bestaan daar niet evenzeer aartsbisschoppen, bisschoppen, etc., in de protestantsche kerkgenootschappen? Hebben niet de Engelsche, de duitsche kerk, altaar en rouwversiering in de lijdensweken enz.? En dan het koorgezang, en de gedenkdagen, als b v. de door U genoemde oogstvieringen! Ik had eens een Engelsch meisje te logeeren, die met ons medeging naar de gereformeerde kerk, en ik zie nog haar ontstelden vragenden blik op mij gevestigd, bij het uitbarsten van het gezang, anders gezegd geschreeuw, dat deze ongelikte en onmuzikale menschen aanhieven 'ter eere Gods'. Hoe vinniger en strijdlustiger de psalm werd, hoe harder ze gilden:

> Hij zal zijn haters wijd en zijd
> Verschrikt, verstrooid doen vluchten. -

Ik was nog jong, en ik had moeite bij het verbaasdonnoozel gezicht van mijn aan het Engelsch koorgezang gewend logeetje niet te schateren. Zij begreep er niets van! -

Wel neen, ik vind een persoonlijk schrijven bij Uw 'brieven' niets lastig; integendeel. Het is juist gezellig eens te hooren van iemand die zoover weg is, en daardoor zulk een frisschen kijk heeft op de dingen! - Ik zou zoo graag eens van U willen weten hoe men bij U dat huwelijk van Botha's zuster vindt.? Ik las het in een Engelsche courant uitvoerig beschreven, begeleid van portretten van bruid en bruidegom; die trouwens zoowat in elk tijdschrift de rondte hebben gedaan. In de huwelijks-inzegening in de Engelsche kerk, zeide de dominee, dat hiermee nu de verzoening tusschen twee volken werd bezegeld!! - Ik kan mij nooit goed begrijpen hoe Botha daar onlangs in Londen op *die* wijze heeft willen meedoen, en die hem genadig toebedeelde gunstbewijzen heeft willen accepteeren! De heele zaak, met dit huwelijk nu als slot, stuit mij tegen de borst, en juist daarom zou ik *Uwe* meening wel eens willen weten, daar U er beter over kunt oordeelen dan ik, en ik mij dus, als ik mij vergis, gaarne wil laten onderrichten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

3 Juni 1908.
21ste Jaargang.
No. 49.

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

De Redactrice, verzoekt van af heden alles te zenden aan haar nieuw adres

DEN HAAG Van Stolkweg 26.

Villa Mignon.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hoe moet de man zijn, waarmee men trouwt?
Uit het Duitsch door: Freddy Wiegand-Meuring.

Kort geleden deelden wij 't een en ander mede omtrent de eischen, die een geestig fransch humorist stelde aan de vrouw, waarmee men trouwen wil. Er werden daar al heel wat wenschen uitgesproken, en menig trouwlustig jongeling zal ingezien hebben, dat het nog niet zoo makkelijk is, eene passende vrouw te vinden. Heeft hij haar echter gevonden, dan doet zich een nieuwe moeilijkheid voor.

Hoe moet hij zelf wezen, opdat zij hem hebben wil?

Hierin komt hem nu eene dame te hulp, die zich erover uitlaat, hoe de man zijn moet, waarmee zij trouwen wil.

Zij schrijft:

Trouw met een man, die je als een mensch beschouwt, en niet als een praktisch meubel of als een luxeartikeltje.

Een man, die je een eigen persoonlijkheid toekent, die je een eigen vrije meening laat en die jouw oordeel even hoog stelt als het zijne.

Trouw met een man, die zijn moeder liefheeft en vereert en die voor zijne zuster een trouw vriend en een liefhebbend broeder is. Hij zal dan ook voor jou een goede kameraad en een trouwe vriend zijn.

Trouw met een man, die van kinderen houdt, en waar ook alle kinderen spoedig mede bevriend zijn, want dit is het bewijs van een goed hart en van een braaf karakter.

Ook moet hij goed zijn voor dieren en ze nooit mishandelen.

Pas op, dat hij je geen groote en kostbare geschenken geeft, maar let op de manier, waarop hij altijd iets zóó weet te geven, dat men in het kleinste cadeautje een aardige gedachte, een lieve opmerkzaamheid bespeurt.

Trouw met een man, die je deel laat nemen in zijn beroep en in de gesprekken met zijne vrienden. Meestal zijn mannen onder elkaar zoo heel anders, dan wanneer er dames bij zijn. Onder elkaar zijn ze meestal eerlijker, openhartiger en vrijer. Probeer zóó te wezen, dat je man ook zoo tegen jou is.

Als je met een man trouwen wilt, let dan op, of hij iedereen flink en recht in de oogen kijkt en nooit voor een ander zijn blik neerslaat. Ook moet hij een stevigen handdruk geven. Let op, hoe hij in den famieliekring is; of hij graag thuis is en van een gezellig, vredig huiselijk leven houdt. Zijn geldzaken moeten goed in orde zijn.

Trouw met een man, dien zijn ondergeschikten vereeren en liefhebben - zonder te vertrouwelijk te worden -, waaraan zijn kameraden een trouwe vriend hebben, en die door zijn meerderen geacht wordt. Het is beter, dat hij maar een of twee echte vrienden heeft, dan dat hij zoo ieders vriend is en ieder van hem houdt - dat zijn meestal onpersoonlijke karakters.

Neem geen man, die alleen vakmensch is, maar een, die in veel dingen belang stelt en zich in jouw aangelegenheden verdiept. Trouw met een man, die een breeden horizon heeft en die in zijn voelen en denken jong en frisch is.

Als hij fooien geeft, kijk dan goed, of hij niet krentterig is. Is dit het geval, trouw dan niet met hem; in 't huwelijk zal hij gierig wezen.

Zijn uiterlijk, zijn kleeding, de snit van haar en baard moeten eenvoudig maar deftig zijn. Hij zal dan van zijne vrouw hetzelfde verlangen. Thuis moet hij zich niet al te zeer laten gaan. Een beetje losheid hoort bij de gezelligheid, maar te groote gemakzucht ontaardt licht in egoisme.

Trouw met een man, die veel persoonlijken moed en flinkheid heeft. Hij zal hoogere eischen aan zijne vrouw stellen, maar tevens gewend zijn, ook aan zichzelf hooge eischen te stellen.

Het huishouden moet hij aan zijne vrouw overlaten. Een ‘Jan Hen’ is onuitstaanbaar in het huwelijk!

Let op, dat hij grooter is dan jij.

Hij moet goed verzorgde handen hebben, maar zijn hand moet hard en stevig zijn - zulke handen kunnen het zachtst liefkoozen. Om kletspraatjes moet hij niets geven, nog veel minder er zelf aan meedoen.

In zijn huis moet een zekere netheid heerschen, die echter niet overdreven mag zijn. Het laatste getuigt van weinig artistiek gevoel. Het is dikwijls goed, het woord van een Franschman in toepassing te brengen: ‘Un désordre peut parfois produire un effet d'art.’

Trouw met een man, die een denkend mensch is en die je niet als een onderzoekingskonijntje of als slachtoffer van zijn opvoedingstheorien beschouwt, maar als een persoonlijk, zelfstandig karakter (aangenomen natuurlijk, dat je er een bent); die je liefheeft zooals je bent, zonder al te veel aan je te willen verbeteren - wat men echter ook weer niet met onverschilligheid moet verwarren.

Boekbeschouwing.

Het huwelijksvraagstuk door **Gabriele Reuter.** (Vertaald).

(Serie Levensvragen, brochuren-reeks voor allen, die in den geestesstrijd onzer dagen belangstellen), Baarn, Hollandia-drukkerij.

Op deze zeer lezenswaardige brochure hoop ik later nog uitvoerig terug te komen. Zij is vooral daarom lezenswaardig, omdat de schrijfster, de bekende duitsche romanciere, die met haar Aus guter Familie (ook door mij gunstig beoordeeld) zich een blijvende reputatie schiep, behoort tot het kamp der vooruitstrevenden, metterdaad haar emancipatie toonde door haar ongehuwde-moeder-zijn, niettegenstaande zij behoort tot een zeer deftige, zeer streng-orthodoxe familie. -

Gelijk ik elders in een meer uitvoerige beschouwing over deze brochure schreef: dat *Gabriele Reuter* tot zulke onpartijdige en behartenswaardige eind-conclusieën komt getuigt voor haar *eerlijk* nadenken over de moeilijkheden van vrouwenlot en vrouwenleven, waarvan zij, inplaats van er *theoretisch* over te kavelen, in de practijk weet mee te spreken. Bij de lezing van haar brochure, gegrond op *ervaring*, op *weten* van den ernst van het leven, dacht ik aan eene onzer bekendste

en oppervlakkigste schetteraarsters over de vrouwenquestie, welke zeer jonge dame, na een veel ouderen man om zijn geld te hebben getrouwd, en zich zelve daarmede een aangenaam leventje te hebben verschaft, géén kinderen wil, en zich in een fraai ingericht met kunst-doenerigheid volgepropt boudoir wijdt aan de maatschappelijke questie, het lot der vrouw, etc., terwijl zij ondertusschen haar man goed bezorgd vindt in zieken- of zenuwinrichting, en in den tijd dien hij thuis doorbrengt het huishouden laat bestieren door bekwame, van *zijn* geld gehuurde meiden. Wanneer men aanhoort of leest het onecht en verachtelijk *geschetter* van zulk een vrouw, die, na zich voor geld verkocht te hebben als heel jong meisje, en daarmede zichzelve te hebben gevrijwaard voor den *strijd* van de werkende vrouw om het dagelijksch brood, vrijwillig-onvruchtbaar, in dorre zelf-aanbidding en egoïsme door het leven gaat, en daarmede dan vergelijkt de eerlijke oprechte bekentenis waartoe een andere óók vooruitstrevende vrouw komt, die zich niet gemakshalve verkocht, die integendeel haar kind in vrije liefde ontving, werkte om eerst hare moeder dan dit kind te onderhouden, die dus *weet* op welke moeilijkheden stuit de vrouw, welke niet redeneert in haar boudoir maar doet in de werkelijkheid, dan ziet men zoo recht het verschil tusschen de waarachtige hervormsters der maatschappij welke zelf betalen die hervormingen met eigen lijden en strijden, en de nagemaakte apostelen van het nieuwe vrouwen-evangelie, die welke zichzelf buiten schot stellen door een bijtijds zich verkoopen aan een goede partij, om dan, mooi-ingericht en mooi-opgesierd, een rolletje te spelen van speechende en vergaderende en schrijvende ‘nieuwe vrouw’.
-

Gabriele Reuter zegt vele wáárheden die ik wilde dat elke vrouw, elk jong meisje ter harte nam.

Om met de laatsten te beginnen:

Elk zestienjarig bakvischje wil in onzen tijd vóór alles een ‘persoonlijkheid’ worden, en doet haar best, ter bereiking van dit doel, alle moderne machtspreuken zoo juist mogelijk na te praten en haar leven precies zoo in te richten zooals deze dooddoeners zulks voorschrijven.

Zooals 'n twintig jaar geleden de ongelukkige liefde tot den man, zoo maakt in onzen tijd de ongelukkige liefde tot de kunst onze meisjes bloedarm en zenuwachtig. Hebben zij dan in haar huwelijk geen tijd meer om haar talentjes de gewenschte eer te bewijzen, dan is iets bizonderkostelijks te loor gaan, en tweemaal daags is 't des echtgenoots plicht om zijn excuses te maken. De wereld is een ‘persoonlijkheid’ minder rijk.

... De jonge meisjes en vrouwen trachten met alle geteeld zich den schijn te geven van te zijn levensmoe, excentriek, demonisch, en dat alleen omdat zij deze absurditeiten verwarren met Individualiteit en geestelijk kunnen. En ook - omdat zij den prikkelbehoeftigen mannen zóó zich toonend interessanter voorkomen.

Is deze tuchtiging der hedendaagsche jongemeisjeswereld niet dezelfde, die mij-ook zoo dikwijls van het hart moet, wanneer ik om me heen zie al die aanstellerig-weemoedig gebogen hoofden van Haagsche rijke-luimeisjes, die het o zoo goed hebben in de wereld, en méénen, dat ze heel bijzonder, heel gewichtig lijken, wanneer ze op haar twintigste jaar te levensmoe zijn om haar verjaardag opgewekt te vieren, en wanneer ze elk boek dat een poging doet tot schertsen ‘flauw’ vinden, en wanneer ze dwepen met alles wat moderne kunst wil schijnen, hoe bizarrer en onmogelijker hoe ‘dieper’. Als zulke mallooten zichzelve eens konden leeren zien

in het licht waarin andere verstandige menschen haar herkennen! Och arme, blozend van schaamte zouden ze wegkrimpen!

Ja, van schâámte! Want daarín vooral legt Gabriele Reuter zoo juist den vinger op de rotte plek, in dat laatste zinnetje: dat ze, bij alle hare zoogenaamde 'vergeestelijking' en liefde tot de kunst, zich intusschen maar zoo *aanstellen* omdat ze, bewust of onbewust, door dat 'interessante' den mannen hopen te prikkelen. - Ik ben blij dat een zoo erkend onverdacht getuige als Gabriele Reuter hier moedig de wáárheid zegt, oplicht den sluier waarachter deze gedeeltelijk zich zelf niet begrijpende, gedeeltelijk echter inwendigverdorven, *quasi*-onschuldige juffers hare behoefte aan sexueelen omgang verbergen.

Naar mijn vaste overtuiging is er wat die verdorvenheid betreft geen lectuur, die meer kwaad heeft gedaan aan zulke 'bizondere' 'interessante' jonge dames dan de reinheidsboekjes, waartegen ik om de *onreinheid* die zij kweeken herhaaldelijk reeds protesteerde.

Iedere vrouw - zegt Gabriele Reuter terecht - die men kan behoeden voor dezen onvruchtbaren zelfverminkenden waan (van zich een 'persoonlijkheid' te gelooven), *iedere vrouw*, *die daaruit bevrijd wordt, is een aanwinst voor de echtvrouwelijke ontwikkeling.*

Bravo! Zoo is het. Evenals het wáár is wat zij erbij voegt: ‘En waarom zou 't stofafnemen, 't koken, 't verzorgen van kinderen, de vorming van een persoonlijkheid in den weg staan? Schier bij alle huiselijke bezigheden hebben de gedachten den tijd zich met ernstige vragen bezig te houden, wanneer slechts 't denken der vrouw niet van haar kindsheid af in een eng keurslijf is geregen, wanneer zij inderdaad heeft leeren denken.’

Precies! Maar *denken*, zelf-denken, wie dezer elkaar napratende kunstdoenerige juffertjes doet dit? Ze hebben Hilda van Suijlenburg gelezen. En nu willen ze óók Corona's en Hilda's worden! En ze gelooven muurvast in de onmisbaarheid voor de maatschappij harer ‘talenten’ van muziek of teekenen of wat ook. Die moeten ‘ontwikkeld’, tot elken prijs ‘ontwikkeld’ worden! Ouders mogen thuis dochterlijke hulp van noode hebben, finantieele zorgen mogen de dure studie tot een zwaren last maken, doet er niet toe, dochter is nu eenmaal (in eigen oogen) een ‘ik-heid’, een persoonlijkheid, die niet verloren mag gaan. En, gelijk Gabriele Reuter zoo scherp maar waar zegt, komt dan het huwelijk, waarop al deze overgeestelijke juffers en-passant even tuk zijn als de vroegere van een minder ‘persoonlijken’ tijd, dan moet de man dagelijks hooren, dat hij zijn vrouw niet genoeg begrijpt, hare gaven niet waardeert, dat hij eigenlijk een materialist pur-sang is, omdat hij wil eten en drinken op zijn tijd, etc. etc. En wat de kinderen aangaat, *als* ze komen bij ongeluk, dan geldt hunne ‘lastigheid’ eerst recht de klaagtonen der in haar talent-ontwikkeling belemmerde slachtoffer-moeder. In een woord, wil men een illustratie, die geschreven schijnt voor Gabriele Reuters door mij hierboven aangehaalde woorden, dan leze men het naieve nonsens boekje van Johanna Steketee: *Mimosa;* daar ziet men de met ‘talenten’ begaafde moeder aan het werk, in een koepel, zich het hoofd brekend over de verlaten kindertjes der maatschappij, maar zich ondertusschen ergerend dat haar eigen kindje op zijn tijd schreeuwt om voedsel, reden waarom ze er een achttienjarig dienstmeisje ‘ter algeheele verzorging’ voor huurt, opdat zijzelve ongestoord kan voortarbeiden aan romans en novellen, waarvan de hoofd verdienste is volgens haar eigen onnoozel-domme bekentenis, dat zij haar ‘al zooveel vermaardheid bezorgden van haar portrét te zien opgenomen in deze of gene boekbespreking!’

Enfin, al deze beklagenswaardige produkten van hedendaagschen tijd en opvoeding hebben ten minste eene verontschuldiging in hare jeugd en onervarenheid, welke maakt, dat men eenerzijds medelijden krijgt met haar, en anderzijds schouderophalend glimlacht om zulke kinderachtige aanstellerij. Anders echter is het gesteld met de vrouw of moeder van rijpere jaren, welke, zonder zich rekenschap te geven van hare plichten, maar vóòrtholt op den weg van egoïst geschetter om een rolletje te spelen in de maatschappij, inplaats van stil te staan bij de groote verantwoordelijkheid welke rust op haar, juist als vrouw, als moeder bovenal, áán die maatschappij, niet om er in te worden de naäapster van den man, maar om te zijn diens rechterhand, diens steun, diens raadsman, bovenal de opvoedster van het toekomstig geslacht. Gabriele Reuter, die zichzelve ‘vrij’ maakte, die, omdat ze zelve was een slachtoffer van de Aus-guter-familie-opvoeding, werd genoodzaakt voor haar moeder en zichzelve door romansschrijven het dagelijksch brood te verdienen, die, tengevolge dier plotselinge levensomstandigheden, den moed had haar onwettig kind op te voeden en lief te hebben, ondanks de ergernis daarover harer ‘fatsoenlijke’ familie, Gabriele Reuter heeft het recht tot meespreken in vrouwenquesties en huwelijksvraagstukken, zonder dat men haar kan beschuldigen van behoudendheid of gebrek aan ondervinding, of

wat ook van dien aard. Welnu hare conclusieën zijn als de mijne, dat de *toekomst* van het kind, - zooals de omstandigheden nu eenmaal zijn en zullen blijven vooreerst ook - gebiedt zoo mogelijk het sluiten van een huwelijk voor de wet. - Gelijk ik onlangs in de Lelie betoogde, maakt mevrouw Goekoop in haar *Lilia* zich m.i. schuldig aan een groote en niet te verdedigen *oppervlakkigheid*, wanneer zij den roman heel opgewekt laat eindigen met de lievige phrase van Lilia, ongehuwde moeder, tot haar kindje: Mijn doddie, mijn zon, etc. -

Want, indien Lilia haar kind *liefhad*, zou zij dagelijks zijn komst betreurd hebben als een ongeluk voor hem-zelf. In een uit het Zweedsch vertaald boek, dat ik weldra in de Lelie hoop te bespreken: De heilige Erfenis door *Harold Grote* (uitgever gebr. Mooy, Ermeloo) wordt op overtuigende wijze aangetoond, hoe ook de volbloed-feministe, zoodra zij hare theorieën in praktijk wil brengen, stuit op de onoverkomelijke moeilijkheid: *Het belang van het kind.* Heeft zij dat kind lief, dan moet zij

dat kind een *vader* geven. In tweeërlei zeer overtuigende toestanden wist de auteur (die zeer feministisch denkt) dit aanschouwelijk uit te beelden. Rei daaraan wat Gabriele Reuter, zelve moeder van een 'onwettig' kind, zegt in hare brochure:

De mannen verlangen vrijheid en de vrouwen verlangen vrijheid. En voor beiden stelt zich plotseling het kind en zegt: Weet gijlieden dan niet dat dit is mijn eeuw? En hoe zal ik tot mijn recht komen als ieder van U heiden slechts aan zich zelven denkt... Ik zie slechts dat hij al die pogingen tot zulke groote veranderingen, den man het genot zal ten deel vallen, de vrouw echter de kosten voor haar rekening zal krijgen[*)] *en tot heden heeft niemand nog voorstellen gedaan, die voor 't welzijn, voor de bescherming der kinderen, slechts hij benadering zooveel waarborg bieden als de nu bestaande huwelijksvorm met al zijn misgewassen, karikaturen en leelijkheden vermag te geven.*

Daarbij zouden buitendien toch geen omwentelingen op 't gebied van 't huwelijk kunnen plaats vinden zonder algemeene omverwerping op staatkundig en economisch gebied. Binnen afzienbare tijden schijnt intusschen niet te denken te zijn aan de oprichting van den socialistischen staat of wel van de anarchistische gemeenschap.

... En daarom zal de uitwendige vorm van het huwelijk, zijn grove omhulsel, en schaal, waarschijnlijk nog juist zoolang bestaan blijven als 't tegenwoordige staats-economische en sociale leven zich staande weet te houden. -

Men ziet het, Gabriele Reuter geeft toe, - hoe wij ook de dingen zouden *wenschen* te zijn, - dat zij nu eenmaal nog tot in verre toekomst niet anders zullen worden, reden waarom, zoolang die toestand bestaat, het onwettige kind en de ongehuwde moeder zijn te *beklagen* in plaats van aan te kweeken als nuttige wereldhervormers.

Nog op een ander punt zij de waarschuwende stem van Gabriele Reuter geciteerd:

'*Een zedelijke en een geldelijke weelde is het in zekeren zin zoo de man, niet tot den werkmansstand behoorend, trouwt... De vrouw is zich deze hare ongunstige positie volstrekt niet bewust. Integendeel, hoe minder men haar noodig heeft, hoe omvangrijker en hooger worden de eischen, die zij den man stelt*[†)]. *- Zij verlangt, dat hij vlekkeloos-rein, toch geraffineerd-erotisch-aesthetisch op de hoogte zij. Parsifal en Don Juan moet hij in zijn persoon vereenigen.*

..... En nu komt het voor, dat de jonge vrouw die iets afweet van die duisternis (van mannen-jongelui-leven), anderzijds daarop toch absoluut geen kijk heeft, en dat deze dan een oordeel gaat vormen dat vaak verkeerd is en vaak veel te ver gaat.....

De meeste vrouwen valt het zoo ontzettend hard in te zien dat de man trots echtbreuk haar zijn liefde kan bewaren[*)].

- .... Het is deze soort nooit moe wordende koppigheid, die tot elken prijs den man aan zich wil binden, die de vrouw tot de van een ideefixe bestuurde detective misvormt, een onding, wat door iedere vrouw die zichzelve respecteert van meet-af met gestrengheid daarbinnen bevochten dient te worden.

Bravo! Alweder bravo! - Twee huwelijken heb ik-zelve van nabij zien te gronde gaan door deze dom-koppige detective-vervolging door vrouwen, die niet wilden

*) Juist datzelfde heb ik reeds herhaaldelijk gezegd.
REDACTRICE.

†) Zeer, zéér juist
REDACTRICE.

*) Inderdaad óók iets waarin ik der schrijfster gelijk geef.
REDACTRICE.

noch konden begrijpen; niet zagen háár deel schuld, in verwaarloozing, in buitenshuis-zijn bij de eene; bij de andere in haar *angst* voor meer kinderenkrijgen zullen na de komst van nommer een. Alleen een hard, eigengerechtig: Hij bedriegt mij, hij heeft een liaison, was wat zij zagen of wilden zien in haar 'slachtoffer'-lot, waarvan in beide gevallen echtscheiding het einde werd. En hoevele dergelijke vrouwen ken ik niet, die, zonder ooit stil te staan bij de diepere zijde der dingen, en in mannenaard en mannenverleiding en in die van haar eigen huwelijksleven met hem, hardnekkig herhalen: 'Als ik ooit ontdek, dat hij me ook maar eens zou ontrouw zijn, dan wil ik scheiden.'

- Ik herhaal, deze brochure van Gabriele Reuter is er eene, die, door een feministe vertaald, door een schreeuwster-feministe aanbevolen, zeer zeker niet kan heeten te zijn eene geschreven door een geestverwante van mij. Des te blij der ben ik met hare verschijning, want des te meer zullen hare woorden worden overwogen en, hoop ik, onthouden worden door hen, die het met mij niet eens zijn, en behooren tot mijn tegenstanders. Immers ook dezulken kunnen overtuigd worden, door verstandige weerlegging. Alles komt er maar op aan of zij eerlijk zijn voor zich zelve, willen nadenken, of het haar te doen is om de *zaak* dan wel om eigen ik. Tot de laatste categorie behoort de schreeuwster van wie ik in het begin sprak, behooren geheele benden met haar van kunstdoensters en zelf-aanbidsters. - Tot de eerste

echter tellen de Gabriele's Reuter, en van haar mag men - tot welke conclusies zij ook geraken - inderdaad veel goeds verwachten voor de toekomst der vrouw, voor de verbetering van haar lot en haar bestaan. - *Want zij leeren ons denken.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Den Haag 8 Mei 1908.

Mevrouw,

Zou er door UEds. bemiddeling ook gelegenheid bestaan, om in kennis te komen met eene dame (liefst Engelsche) die genegen zoude zijn, tegen niet al te hooge eischen Engelsche conversatie te geven?

U zoudt mij in dat geval zeer verplichten, met het opgeven van een adres.

UEd. bij voorbaat mijnen dank zeggend.

Met de meeste Hoogachting.

UEd. dw. dienares,

L. POELHEKKE, Stationsweg 55.

Causerie uit Den Haag.*)

Maifestspiele! De naam geeft visioenen van groene weiden vol madeliefjes, waar onder een helder blauwe lucht de jeugd vroolijk huppelt. Het Maifest dat ons wacht, zal ons ‘im wunderschönen Monat Mai’ brengen in een benauwd lokaal, waar wij vier avonden stokstijf op ons nummer zullen zitten.

Wij gaan hier n.l. Bayreuthje spelen; wij krijgen een Nibelungen-cyclus, een echte, heusche, Ring-uitvoering, waarbij wij het echter zullen moeten stellen zonder proloog: vermoedelijk heeft men begrepen, dat Rheingold wat mise en scène betreft, onmogelijk is te geven in ons Gebouw, waar het podium tijdelijk voor tooneel wordt ingericht. Ik vrees dus dat, zelfs bij de opvoering der minder décoraties-eischende opera's, de groote Richard zich in zijn graf zou omkeeren als hij ònze ‘Ring’ zag.

Zullen wij dan veel goeds te hoòren krijgen? Men zegt het; in elk geval is het een veel goedkooper uitgang dan een naar Bayreuth en - belangrijke factor - wij kunnen voortaan meepraten over Nibelungen-lied, Sage enz.

Verder durf ik gerust voorspellen dat de Maifestspiele Wagner hier een kolossalen aanhang zullen bezorgen; ik verwacht een hartstochtelijk dweepen met zijn kunst door ieder die, al is 't maar één van zijne muziekdrama's is gaan zien. En het aantal derzulken zal groot zijn; want al moet men zich verbinden voor de heele serie opvoeringen, dit abonnement is niet persoonlijk; er worden dus, vooral door dames onder elkaar, tal van combinaties gemaakt, waaronder dikwijls zeer ingewikkelde. Laat ons hopen dat de Wagnervereersters *in spe* het over de verdeeling eens zullen worden en... blijven.

In den tijd toen in Bayreuth nog de geheele ‘Ring’ achter elkaar werd gegeven, noemde hier een snood spotter met het heilige die opvoering ‘een amusement waar men als zuigeling heengaat en als grijsaard terugkomt’. De Japanners maken het met

*) Door omstandigheden is deze brief te laat geplaatst.

den duur hunner tooneelvoorstellingen nog erger: daar geeft men stukken die verscheiden dagen duren.

't Schijnt echter dat jong-Japan een revolutie wil brengen in die orthodoxe opvatting.

Het Japansche gezelschap dat hier onlangs optrad, muntte althans uit in het geven van kòrte stukken, met - òok iets ongehoords in Japan - mannen en vrouwen op het tooneel. En, nòg meer up to date Westersch! die Sada Yacco-troep is zoo genoemd naar de eerste actrice wier man optreedt als régisseur; deze dreiger met ‘het gele gevaar’ is dus, zoo goed als de blankste der met een kunstenares gehuwden, *le mari de sa femme.*

Dat dit gezelschap in Parijs opgang heeft gemaakt, verwondert ons niet: wat artistieke kleeding; wat heerlijke kleuren in die mooie dessins; wat 'n fijne, gratieuse bewegingen van die kleine, lenige figuurtjes in teere passages, wat een goed gevoelde mimiek, wat mooie lijnen zelfs in de heftigste tooneelen, waardoor moord en doodslag den indruk geven van het moderne ‘sterven in schoonheid’, in plaats van daarbij te doen denken aan het ‘zes dooden voor een dubbeltje.’ 't Geheel een ware smulpartij voor de oogen.

De zeer karakteristieke dansen waren ‘echt’ naar wij hoorden van Japan-bezoekers, die niet zoo schaarsch meer zijn dan vroeger, sedert zelfs Lissonne tochten naar Japan organiseert. In die dansen hebben alle bewegingen een beteekenis; ‘'t is alles symboliek’, zei de critiek heel deftig; wij gelooven het graag, maar zoolang wij niets weten van dat zinnebeeldige, genieten wij alleen van het *zien.* En die kleine Japansche vrouwtjes die zoo aestetisch weten dood te gaan of te stèken, kunnen ook snoezig flirten met die zachte stemmetjes, die aangeboren coquette maniertjes.

Groot succes dus, ook hier. Van wie de op het tooneel verschijnende reuzen-bloemenmand kwam was niet twijfelachtig als men

in de zaal de lachende gezichten zag van een groepje heeren: de leden der Japansche legatie; die kleine Japs genoten natuurlijk extra.

Wij hebben hier een tentoonstelling gehad die ons in verbazing bracht over 's menschen geduld, zijn peuter-vermogen, en tegelijk ons geloof in het aan tramkaartjes enz., toegekend wonderdadig vermogen van slaven vrij te koopen sterk aan het wankelen heeft gebracht. Een liefdadig stadgenoot had n.l. millioenen gebruikte tramkaartjes gezonden aan allerlei directies van ziekenhuizen; de pakjes kwamen in dank terug, men had liever geld. Dan maar van die papiertjes 'schilderijen' gemaakt; kunstproducten, zeer merkwaardig uit het oogpunt van 'hoe krijgt een mensch het gedaan!' en die dan verloot ten bate van een goed doel. Reusachtig succes! 't Schijnt dat liefdadigheids-uitvoeringen, met kennis van der menschen smaak op touw gezet, hoe talrijk ze mogen zijn, toch altijd veel opbrengen.

En zoo wisten de bestuursdames van de crèches - op zen Hollansch kinderbewaarplaatsen - wel wat zij deden toen zij de leiding van een naar men hoopte rentegevende *tea* opdroegen aan enkele dames uit de grand monde; een muziekale etc. *tea*, in de mooie feestzaal van het Twee-Steden-restaurant, met veel mooie toiletten, veel aardige meisjes, en - als great attraction - twee straatmuziekanten; nagemaakt dito's: de jonge journalisten die den vorigen zomer voor hun blad (het Handelsblad) door het land trokken als liedjeszangers, een tocht waarvan zij een amusante beschrijving gaven; wij kregen op onze tea enkele vermakelijke staaltjes van hun straat-kunst. Maar 't was een *drawingroom performance,* ook wat hun uiterlijk betrof: ofschoon op zen Italiaansche-bedelaars uitgedoscht, waren zij in hun kostuum niet zoo natuurgetrouw als op hun zomerreisje, toen buizen. kousen enz. enz. zonder gaten verboden waren, en zij de duidelijke sporen droegen van echt Italiaansche schaarschte in zeep en water. Salon-vagebonden dus, om wie de meest bekende onzer high life dames zich gerust konden verdringen, gelijk dat bij hen gebruikelijk is met personen of zaken die voor 't oogenblik in de mode zijn.

Op dit oogenblik is het, ook in de eerste kringen, mode naar de schuit van Nieuwenkamp te gaan zien. Tal van equipaadjes en auto's houden stil bij de Laakhaven, een stadsdeel waar anders nimmer een deftig Hagenaar den voet zet; een haven - 't klinkt echt koopstadachtig, maar 't is er een in miniatuur - die den Rijswijkschen weg verbindt met de Trekvliet.

In dit plebejisch oord nu ligt een ouwerwetsche trekschuit, woonplaats en vervoermiddel van Nieuwenkamp, den artist bekend om zijn schets-reizen over Bali, die hier een tentoonstelling, met verkoop, houdt van zijne etsen en houtsneden.

't Was mij, die zoo vele merkwaardige witen-zwart exposities zie, in deze speciaal te doen om de inrichting van die artisten *house boat.*

Van den stuurstoel afdalend in wat weleer 'de roef' heette, ziet men het eerste deel der schuit in tweeën gesplitst; zoo ongeveer als men dat op het tooneel ziet wanneer in twee vertrekken naast elkaar in elk iets verschillends voorvalt; hier krijgt men rechts de keuken, links een entreekamertje, van waar men enkele treden afdaalt naar de huiskamer van mevrouw Nieuwenkamp. Weer enkele trappen af brengen ons in het atelier, een vrij ruim vertrek met goed licht. Aan het einde ziet men aan beide kanten een steil trapje, leidend naar een kleine slaapkamer.

Al deze vertrekken zijn gezellig en met smaak ingericht en gemeubeld, geheel in oud-Hollandschen stijl, zooals men dat trouwens in den modernen villa-bouw veel ziet, met mooie houten betimmering, mooi houtsnijwerk, enz. enz. Merkwaardig is

het te zien hoe de voorwerpen, beelden en dergelijke die Nieuwenkamp van zijne Indische reis heeft meegebracht, in deze antiek-Hollandsche omgeving mooi ‘doen’.

Het geheele interieur van ‘de Zwerver’ maakt, vooral op een mooien, zonnigen dag, een prettigen indruk. Toch zag het er uit of men in die schuit niet zoo zeer huisde als wel een tentoonstelling hield; en op expositiedagen zal dat ook wel het geval zijn. Mevrouw N. is dan goed op de hoogte van den verkoop, en de drie jeugdige telgen zijn niet aanwezig; een verstandige schikking in een schuit-huishouding. Trouwens, het geheel valt kolossaal mee wat grootte betreft, en de Zwerver van buiten bekijkend, ziet men ook dat die een vrij groote diepte heeft. 't Is dan ook een trekschuit die niet, als zijn veroude voorgangers, door een paard maar door een sleepboot wordt getrokken, wanneer de familie zich van de eene naar de andere plaats wil begeven.

Een tijd geleden hoorde men druk spreken over het plan van een onzer bekende artisten, Zilcken, die een dergelijke permanente tentoonstelling wilde arrangeeren; om zoodoende ook den bewoners van kleine plaatsen gelegenheid te geven tot kunst zien en koopen. Misschien geen kwaad idée in ons waterrijk landje.

Alleen vrees ik dat de lust voor kunstontwikkeling zich tot het eerste zou bepalen; m.a.w. dat er meer kwartjes (van kijkenden) dan lapjes van duizend zouden binnenkomen. De geest van den tijd is nu eenmaal zóó dat alle door fortuin onafhankelijke menschen den kleinen plaatsjes waar hunne voorvaderen zetelden, den rug toekeeren, en in een groote stad gaan wonen. Centralisatie, niet bevorderlijk voor de volkswelvaart, zeggen de staathuishoudkundigen en... wonen allen in de groote plaatsen.

X.

Brief uit Transvaal.

Er is een tijd geweest, toen elkjong meisje, dat uit Holland hierheen kwam, er verzekerd van kon zijn hier heel spoedig een geschikte man te vinden. Er waren hier, ik spreek van Pretoria, heel veel jongelui die een goed salaris genoten, een ongezellig leven leiden en dus uitzagen naar een vrouw, om dan gezellig een eigen huis te hebben. De jongelui behoorden veelal tot de beschaafde klasse, zagen uit naar een dito vrouw, maar daar die erg dun vertegenwoordigd waren, kwamen al spoedig mindere meisjes in aanmerking. Het was de tijd, toen Hollandsche dienst- en winkelmeisjes uitstekende partijen deden. Nu kwam het leger onderwijzeressen en verpleegsters aan. De kalme, flinke meisjes hiervan deden rustig hun werk en kwamen hier om een betere werkkring dan zij in Holland hadden, terwijl de anderen, die niet ten onrechte van trouwlustigheid verdacht werden, hun werk onverschillig afflodderden en avond op avond uitgingen. Zang- en tooneelvereenigingen, dansclub en wat niet al waren geschikt om jongelui te ontmoeten. Dames, die dergelijke pretjes in Holland al een jaar of tien achter den rug hadden, begonnen hier opnieuw.

Er werd in Pretoria druk uitgegaan, de verschillende vereenigingen gaven hunne uitvoeringen, die alle een bal tot besluit hadden. Koninginnedag werd geestdriftig gevierd, zelfs zoo, dat de kalmer aangelegd Afrikaner er verbaasd over was.

Tusschen de vereenigingen bestond altijd eenige naijver, dus deed de eene haar best de andere te overschaduwen, geld voor pretjes was er altijd wel te vinden, zoodat er dikwijls aardig wat genoten kon worden. Ontbrak het toch wel eens aan kunstgenot, dan was de stemming er nog en die was heel goed.

Bij naijver tusschen de vereenigingen bleef het evenwel niet, er bestond ook standverschil en zoo gebeurde het, dat bij een uitvoering van een werkmansvereeniging de familieleden en kennissen van de deelnemers de loges en beste plaatsen kregen, terwijl anderen achter in het zaaltje zetelden en als een deftige vereeniging aan de beurt was, was het anders om. De werklieden beleefden een tijd van glorie, hunne vrouwen en dochters waren gewoonlijk uitgedoscht in zijde (‘niet van die gewone, maar echte gewaterde’, zooals een hunner mij verzekerde, op haar japon wijzend) en décolté was bij hen erg in de mode. Dat er boven een modejapon dan wel een hoofd uitstak, dat zich verheugde in het bezit van een vettig ongewasschen kloddertje haar, was iets, dat nog niet tot het opmerkingsvermogen was doorgedrongen.

Het is voorgekomen, dat op eenzelfde uitvoering mevrouw en haar dienstmeisje tegenwoordig waren, het dienstmeisje in lichtblauwe zijde, terwijl mevrouw even kwam kijken in haar sportblouse. Dat dit onaardig van mevrouw was, tegenover menschen die nu eens uithaalden, kan ook niet ontkend worden.

Voor den oorlog werd er door den Hollandschen werkman grof geld verdiend, maar dat geld werd ruw en grof weggesmeten. De Afrikaansche en Engelsche werkman zullen, als zij een ruime beurs hebben, er zich op toe leggen, netter en beschaafder te zijn in de oogen van anderen, maar den Hollandschen werkman maakt geld brutaal en uitdagend.

Toen de oorlog uitbrak en een ieder zag, wat een oorlog beteekent, toen kwamen velen tot bezinning en nu de oorlog wel achter den rug, maar de malaise ervan nog steeds heerscht, nu krijgen velen een les, die wel hard maar misschien heel goed is. Hoe moeilijk de tijden zijn, die de Hollander in Pretoria meemaakt, bemerkt men eerst, als men de avondjes, die nu onder Hollanders gegeven worden, vergelijkt met die van vroe-

ger, want nog zijn er vereenigingen, die uitvoeringen geven. Even als vroeger heeft nu deze, dan die afdeeling der Pretorianen de beste plaatsen, maar, o, alles gaat zoo kalm.

Nog niet zoo heel lang geleden voerde de tooneelclub 'Onze Taal' La Mascotte op. Toen was het theater weer eens flink gevuld, en eenieder moest erkennen, dat Onze Taal met deze uitvoering een knap stuk werk geleverd had. Costumes, décoratie, muziek, alles was uitstekend, maar het kostte geld. Hoewel de entréeprijs tamelijk hoog was, werden de onkosten niet bestreden en toen Onze Taal nu laast weer een van zijn gewone uitvoeringen gaf, was alles heel zuinigjes ingericht. Voor muziek kreeg men een pianola te hooren en de meubelen waren gehuurd bij een uitdrager, maar toch zag alles er wel netjes uit. Jammer is het evenwel, dat er altijd uit het Duitsch vertaalde stukken gegeven worden, altijd van die dingen met een vergissing tot begin en een massa gelukkige paartjes tot slot.

Nu had ik evenwel hooren fluisteren, van plannen om nu eens iets echt Hollandsch ten tooneele te brengen. Of dat gebeurt en hoe het uitvalt, daarvan kan ik dan later wel eens wat schrijven.

Een Gebeurtenis.
Vrij naar het Russisch van Anton Tchechov
door Annie De Graaff.

Het is morgen. Door de ijsbloemen die het venster bedekken dringt het zonlicht. Vanja, een zesjarige jongen en Nina, zijn dik zusje van vier jaar worden wakker; met groote oogen zien ze elkaar door de spijlen van hun bedjes aan.

- Schaam jullie je wat! bromt de kindermeid. - Het is al lang tijd om te ontbijten en jullie doet nu pas je oogen open...

De zonnestralen spelen vroolijk op vloer en muren. De kinderen letten hier evenwel niet op. Nina heeft dorst en roept:

- Njanka,[1)] ik wil thee hebben.

Vanja fronst het voorhoofd; hij opent al den mond om Nina's vraag kracht bij te zetten, doch op datzelfde oogenblik roept hun moeder door de open deur;

- Vergeet niet om poes melk te geven! Ze heeft kleintjes gekregen vannacht!

Een oogenblik zien Vanja en Nina elkaar verbijsterd aan, dan springen ze tegelijk uit bed en rennen in hun hemdjes naar de keuken.

'Poes heeft jongen, poes heeft jongen,' herhalen ze telkens.

Onder den schoorsteen in de keuken staat een bak waarin Stefan de cokes draagt als hij kachels aanmaakt. De kat ziet over den rand heen. Poes lijkt moe en uitgeput; de groene oogen met zwarte pupillen staren somber en droef voor zich uit.... Ze wil miauwen; wijd opent ze den bek, maar ze hoort de katjes piepen.

De kinderen knielen bij den bak neer, een en al aandacht. Het verwondert hun dat de njanka ze nog niet komt terughalen. Hun oogen schitteren van genot.

- Wat zijn ze klein! Het lijken wel muizen! zegt Nina met haar vroolijk stemmetje.
- Een, twee, drie katjes... telt Vanja.
- Dus ik krijg er eentje, jij een, en iemand anders een.
- Mrrrr, mrrrr, spint de poes, hiermee hun aandacht opnieuw trekkend.

1) Kindermeid.

De kinderen nemen de katjes onder de moeder vandaan en, vergetend dat ze nog in hun hemdjes rondloopen, rennen ze er mee naar de kamer.

- Mama, kijk eens wat een dotje! roepen ze om 't hardst.

Moeder zit in het salon met een onbekenden heer. Ze wordt verlegen en boos toen ze de half naakte kinderen ziet.

- Schande om in jullie hemd zoo weg te loopen! - Ga dadelijk heen!

De kinderen waren zoo vervuld van de katjes dat ze niet eens dien vreemden heer hadden opgemerkt. Ze brengen de katjes weer naar de keuken; moeder poes loopt er naast te miauwen. Vanja en Nina rennen naar de kinderkamer terug om zich aan te kleeden; ze knielen voor hun bedjes om te bidden; haastig drinken ze hun thee, vervuld van den vurigen wensch om zoo gauw mogelijk naar de keuken terug te keeren.

Niettegenstaande de tegenwerpingen van njanka en de keukenmeid, gaan ze bij de poesjes op den grond zitten. Met grooten ernst bespreken ze het lot van de kleine katjes. Een van hen zal moeder poes gezelschap houden, de tweede zal naar de villa gebracht worden, de derde zal in den kelder wonen waar zooveel muizen zijn.

- Maar ze zijn blind, roept Nina plotseling uit.

Vanja wordt ongerust. Hij neemt een katje op schoot, probeert de oogen te openen, doch te-

vergeefs. Ook begrijpt hij niet dat ze de melk en het brood niet aanraken. Alles wat er staat wordt alleen door de oude poes opgegeten.

- Later zullen ze ieder in een ander huis wonen en dan komt de moeder bij ze op visite - zegt Nina.

- Wie is hun vader? vraagt Vanja plotseling.

- Ja, ze moeten een vader hebben, herhaalt Nina.

Eindelijk zijn ze het er over eens dat de vader het groote houten donkerbruine paard zal geweest zijn. De kinderen kunnen aan niets anders denken dan aan de poesjes.

's Middags zit Vanja in de kamer van z'n vader. Op de tafel naast de lamp kruipt een katje tusschen de papieren. Aandachtig volgt Vanja elke beweging van het kleine diertje.

- Wat is dat? hoort hij plotseling zijn vader op boozen toon vragen.

- Dat... dat is een katje, papa...

- Je hebt op te passen met je katje! Kijk je me die papieren toegemaakt hebben!

Tot groote verbazing van Vanja toonde zijn vader hoegenaamd geen sympathie voor het poesje. Hij riep den knecht Stefan en beval hem den rommel op te ruimen.

Helaas werd aan tafel voor de tweede maal de toorn van den vader opgewekt... Plotseling werd een piepend geluid gehoord. Toen men ging onderzoeken waar het vandaan kwam, verscheen een katje van onder Nina's boezelaar.

- Nina, ga heen! sprak de vader boos. - Ik bedank voor al die katten in mijn huis! Ze moeten verdronken...

In doodsangst zagen Vanja en Nina elkaar aan. Zouden de poesjes heusch verjaagd worden, verdronken! De kinderen begonnen te huilen. Hun vader verbood hun niet meer in de keuken te komen.

Treurig zaten ze bij elkaar, niet wetend wat te beginnen.

's Avonds kwam oom Petroesj; Nina en Vanja namen hem ter zijde. - O vraag u aan mama of we de katjes in de kinderkamer mogen houden, vroegen ze hem smeekend.

- Goed, goed, we zullen eens kijken! antwoordde hij lachend.

Oom Petroesj kwam zelden alleen. Hij bracht meestal Nero mee, een zwarte, groote hond met hangende ooren en langen staart. Het was een stil, somber dier, onder den indruk van zijn eigen waardigheid. Aan de kinderen schonk hij hoegenaamd geen aandacht; hij ging ze langs, tegen ze aanstrijkend of hij langs stoelen liep. De kinderen haatten hem in hun ziel doch ze lieten dit nooit blijken.

- Nina, zei Vanja, groote oogen opzettend. Ik geloof dat Nero de vader van de poesjes is en niet het houten paard. Nero is ook een levend dier.

Den heelen avond wachtten de kinderen in angstige spanning totdat papa zal gaan kaartspelen met oom; misschien kunnen ze Nero dan ongemerkt uit de keuken halen... Eindelijk komen de kaarten; mama gaat voor de samovar*) zitten om thee te schenken... niemand let op de kinderen - het oogenblik is eindelijk gekomen.

- Laten we nu gaan! fluistert Vanja.

Maar Stefan komt juist binnen en zegt lachend:

- Meneer, Nero heeft de katjes opgegeten.

Nina en Vanja verbleeken. Ontsteld zien ze Stefan aan.

*) Soort ketel.

Ze zijn overtuigd dat de menschen in huis den slechten Nero als straf zullen doodranselen. Maar ieder blijft rustig zitten; ze verwonderen zich even over de verbazende eetlust van den reusachtigen hond. Papa en mama lachen... Nero nadert de tafel, zelf genoegzaam met zijn staart kwispelend... Alleen de oude poes loopt onrustig door de kamer - de staart sleept langs den grond - schuw ziet ze de menschen aan, klagelijk miauwend.

- Kinderen, het is al negen uur! Naar bed! roept mama.

Vanja en Nina liggen weldra in hun bedjes te schreien; hun hart vloeit over van medelijden met die arme oude poes. Ze haten nu nog meer den wreeden, ongestraften Nero.

Javaansche Praeludiën.

III.

Ik had besloten. Niet zonder weifeling. Wie verlaat er louter uit een gril de tooverachtig mooie hooglanden om naar het verre laagland te gaan, een onbekende, onzekere toekomst tegemoet? Wiens luim gaat zoover, dat hij naar de verwijderde vlakte tijgt, als hij in zijn geboortelijk bergland dichter bij den hemel is?

Niettemin was ik vastbesloten. De teerling was geworpen. Het leven is zoo veelvoudig, dat het u voort kan drijven van wat u lief is en wie u dierbaar zijn. Er zijn immers idealen. En er zijn immers schrijnende teleurstellingen. En welke sterveling weet er, hoe en waarheen zijn levenspad zich zal kronkelen? Wie weet, of op den dag van morgen de zon al of niet zal schijnen?

- Waarheen wilt gij gaan?
- Naar Nederland, het land van onze heerschers.
- Waarvoor?
- Voor Java en voor u en voor mijzelf.

- Hebt ge eenig inzicht in uw toekomst?

- Neen, Sarinten.

- Is dan uw adem vrij en groot genoeg? En, Sastro, heeft uw gemoed de noodige spierkracht?

- Ja, Sarinten.

- Zoo ga dan, Sastro, en Allah leide uw schreden. Vang het zonlicht op, dat overal is.

Zij vroeg niet, of ik haar nimmer zoû vergeten. Dat *wist* zij.

Ik wist het ook.

Twee dagen later.

- Wanneer zal ik gaan?

- Natuurlijk zoo spoedig mogelijk. Een kloek besluit moet snel volvoerd worden.

Een koningskind naar-de-ziel is vastberaden, zelfs wanneer het hart breekt.

Heur oogen warmden de diepste diepten van mijn binnenborst.

* * *

De avond van ons afscheid was er een van droef geluk.

O, die Indische avonden!

Een plotse donkerte, behoedloos neêrgezegen; de maan nog mat van schijn, in waaz'gen cirkelvorm; wat sterren ver uiteen, nog vaag op 's hemels wegen, als toevend op een algemeener sterrenstorm.

De lucht wordt koeler steeds, van zonnebrand ontslagen, en stilte sluipt alomme, schrijdend zacht van tred. Elk boomblad ligt in rust, moê van het licht der dagen; de takken hoog in lucht, der voog'len veilig bed.

Allengs, met telkenmaal een flikkering van glansen, een sterrenleger, achteloos verspreid aan 't zwerk. De maan, zich rondend nu, goudtintend alle transen, verricht met wond're pracht haar mild ontduist'ringswerk.

De menschen, stakend allen arbeid, uitgeput van krachten, herademen in wellust, ruimen zich de borst.

Straks komt de doodsche nacht, in duisterdere vachten.... Een enk'le wandelaar begroet dien somb'ren vorst...

Er heerst een plechtige roerlooze stilte. De Indische natuur, telken ochtend heftig en met veel geluid ontwakend, rust 's avonds gewoonlijk in diepen, als magnetischen slaap.

De avond van ons afscheid was er een van droef geluk.

Zoo mild als de maan was met haar licht, zoo mild was Sarinten met heur teederheid.

Ik zie haar nòg, in het schijnsel van de maan. Geen traan is in heur oog; zij weent diep binnenin. Alleen beeft de stem, en de lippen beven. Het zachte lichaam siddert somwijlen hevig. De handen zijn ijskoud; het gezicht gloeit.

Daar verbreken geluiden, heel uit de verte, de stilte der rustende natuur.

Luister... luister stil. Het is de gamelan, die onze stemming harmonisch begeleidt. De wonderstatige nacht, ons droef geluk en de gamelan... Klinke, o, klinke, gamelan!

Zie, mijn handen slaan de rhythmen in de de ijle lucht; ik speel meê, hoewel geluidloos. Klinke, o, klinke, gamelan! Sarinten en ik luisteren vroom.

Een droeve melodie, als stillezacht geprevel, een klagelijke wijs, toch helder en sonoor, gelijk het maanlicht, schijnend in een land van nevel, of als een klare stem, zich uitend wanden door. Hoe droomerige klank, zoo wondervol van beving, komt, schuchter en vol schroom, den luist'raar tegemoet. 't Is teere droefenis, melancolie's herleving, aanruischend in een kalmen, reinen tonenvloed...

Daar breekt een zwaar slaginstrument de weeke stemming; de maat wordt dra versneld en de rhythmiek verkort. Een woeste tonenhorde klinkt òp zonder stremming, als had zij zich tot strijd de lendenen omgord. Zij deint nu hevig op; ze dondert door de luchten, en raast en woedt en stormt, verzadigd van de smart. Slechts hier en daar wat weif'lend nagegalm van zuchten, al spoedig door den wilden, luiden drom verstard.

Eén teere, broze toon maar blijft gestadig klinken, trots overmacht en praal van al het krachtgeluid... Hoor; hij wint veld! Hoor hoe de lucht bestormers zinken! Een wijle nog, en het geweld is plots gestuit.

Thans ranken om dien teeren toon zich klankfiguren, héél fijn en ijl, geheimnisvol subtiel. En vrederijk blijft deze stemming lange duren, de stemming van gelatenheid der moede ziel.

- Zal je steeds aan mij blijven denken, Sarinten?

- Lees in mijn hart, Sastro. Eens hoop ik je met een blijde ziel het ‘Welkom thuis!’ te mogen toeroepen. De wijdte van den oceaan en den duur van je verblijf in het verre, vreemde land zal ik je dan doen vergeten.

Toen ontvlood, in een mengeling van zachte droefenis en zoete hoop, het volgende bekende lied mijn lippen:

Tabé, nonna, tabé.
Saia misti pigi.
Hati saia tjapé,
Berasa sendiri.

Kalo saia mati,
Soedah masoek koeboer,
Ingat, djantoeng hati,
Sapandjangnja oemoer.

Hidoep lama lagi,
Njaman ja badannja.
Soreh, malam, pagi,
Enteng ja napasnja.

De vertaling luidt aldus:

Wees gegroet, meisjelief. Ik moet vertrekken. Mijn
hart voelt zich moede en eenzaam.
Als ik dood ben en in het graf lig, denk dan, lieveling,
je leven lang aan mij.
Blijf nog lang leven, gezond van lichaam.
En dat 's middags, 's avonds en 's morgens je ademhaling
licht zij.

Andante.
doloroso.
Ta-
Ka-
Hi-
armonioso.
mf
molto legato.
p
bé, non - - na, ta - - - bé - - -

ia tja - - pé - - -

Zing dit afscheidslied, waarde lezer - de muziek vindt ge hiernevens - met ingehouden gevoel. Sentimentaliteit is hier uit den booze. Als ik Sarinten op aarde niet meer zie, zie ik haar, toch zeker in betere gewesten. Zielen vergaan niet. Nooit.

SASTRO PRAWIRO.

(*Wordt vervolgd*)

Varia.

Een onverdachte bevestiging mijner woorden.

In de Lelie van 13 Mei jl. schreef M. van K.M. onder de Gedachten wisselingen in een aan mij gericht stuk:

'*Hoe kunt U spreken van een doodbloeden van het moderne Protestantisme in een tijd dat het juist in vollen bloei komt en zijn invloed door bijbelcritiek en godsdienstwetenschap zoo groot wordt*, *dat men overal haar invloed voelt.*'

Ik antwoordde daarop in datzelfde nommer van 13 Mei ll.:

'*Van een opbloeiend modern Protestantisme zie ik niets*, *wel van een steeds toenemend ongeloof en atheïsme... Maar ik wensch daarover niet te redetwisten; integendeel*, *als ik ongelijk heb en U gelijk in dezen*, *dan zou de wereld er beter uitzien*, *dan ik geloof dat zij is. - - Dus*, *ik hóóp van harte*, *dat U gelijk hebt en dat ik mij vergis.*'

Maar helaas, ik vergis mij niet; gelijk door niemand minder dan de moderne theologen in hoogst-eigen persoon werd uitgesproken, dezer dagen, op 'De jaarvergadering van Moderne Theologen', 28 en 29 April jl. te Amsterdam gehouden, waar volgens het verslag (door mij ontleend aan Het toekomstig Leven) prof. dr. *P.H. Ritter* in zijn openingswoord onder anderen deze verklaring aflegde:

'*Waarheid is, dat wij*, *vergelijkenderwijze gesproken*, *de schare niet hebben veroverd... Waarheid is*, *dat de aandacht onzer niet-rechtzinnige landgenooten meest op andere onderwerpen is gevestigd dan die van den openbaren godsdienst. Uit de kringen der geleerden*, *der kunstenaars*, *der onderwijzers bij alle deelen van het onderwijs*, *wordt slechts bij uitzondering begeerte gevonden naar ons woord.*'

Wanneer niemand minder dan professor Ritter op de jaarvergadering-zelf der moderne theologen zulk een ontmoedigende bekentenis over de onmacht van het modernisme, ten opzichte van alle kringen en standen, moet afleggen, waar blijft dan die 'overal voelbare invloed' waarvan M. van K.M. spreekt? Heb *ik* niet veel meer gelijk, wanneer ik zeg in mijn hoofdartikel in de Lelie van 1 April jl.: Mijn getuigenis (dat de bestrijding uitlokte van M. van K.M.): 'Van een phrasen-godsdienst heeft elk mensch gauw genoeg.' - Blijkt niet uit de hierboven door mij geciteerde woorden van professor Ritter, hoe deze-zelf dit gebrek aan belangstelling constateert zijdens 'de schare', zoowel als zijdens 'de geleerden', 'de kunstenaars', 'de onderwijzers bij alle deelen van het onderwijs'!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

Nieuwsgierige. - Zeker, lieve mevrouw, ik vind het pseudoniem uitstekend. U zijt in het kiezen daarvan gehéél vrij. Ik ben blij, dat mijn vorige raad U van dienst is geweest. Modelhoeden zijn altijd duurder, dan wanneer men ze laat namaken, en dat laatste is dikwijls zelfs veel verstandiger, omdat men dan de gewenschte veranderingen kan doen aanbrengen in die details, die dikwijls voor een Parijsch model beter passen, dan voor onzen hollandschen smaak. - Ik vind het juist bijzonder prettig, wanneer U mij alles vraagt, waarin ik U kan raden, en indien U mij zooveel mogelijk vertelt van U-zelve. U zegt, dat het nog practischer zou zijn als ik de vraagster zag, en inderdaad zou *dat* moeilijk gaan. Er zijn echter reeds eenigen geweest, die mij haar portret ter toelichting zonden. Dat helpt véél, als het ten minste ten voeten uit is. Dan kan men al véél beoordeelen dikwijls - Aangaande Uw mantel, zou ik *U* zéér zeker raden, als U altijd met mantel uitgaat, een tweeden er bij te nemen, omdat hij anders te gauw verslijt; vooral zwart is in den zomer een door stof en zon spoedig lijdende kleur. Ook vind ik Uw idee te wachten, totdat het seizoen van den uitverkoop begint, zeer practisch. Zelve heb ik mij juist een wandel-costuum verschaft langs dien weg, dat eenige weken vroeger eens zooveel zou hebben gekost. Zoo ook kocht ik, verleden zomer in Wiesbaden zijnde, waar het dan in Augustus geen seizoen is, daar een beeldige gekleede zomerjapon, van wit neteldoek en kant, voor héél weinig geld (kant en klaar). - Als Uw vorig model van die three-quarter-jacquette, die nu is versleten, U zoo goed stond, dan geef ik U gróot gelijk, dat U *hetzelfde* model kiest. Ik zou dat zeker doen, en niet iets nieuws nemen, dat U misschien minder goed zou bevallen. Daarenboven zijn die soort jacquettes nog stéeds mode, en bijzonder practisch. Als het warm is, kunt U haar gerust open laten hangen. Als U op Uw blouse een witte jabot hecht, is dat zelfs héél chic. - Zwart of grijs of bruin zijn alle aan te bevelen kleuren. Als U twee bruine japonnen hebt om er onder te dragen, zou dan bruin niet zijn aan te bevelen boven zwart? Maar past U vooral op, dat de nuance van de jacquette dan niet vloekt met die der japonnen. Op de groene japon kan U elke kleur dragen, op de bruine rokken vind ik grijs niet mooi; wel op een zwarten rok. En een zwarte jacquette gaat natuurlijk overal bij. - Wat Uw blouses aangaat, die U zoo slecht staan, ik begrijp wel hoe dat ‘nachtjapon-achtige’ komt, want de kleuren zijn, zooals U die beschrijft, voor U héél geschikt. Maar zij zijn zeker ongevoerd? En, iemand van Uw figuur, zal denkelijk beter doen *gevoerde* blouses te dragen, omdat zij anders te slap en daardoor ongekleed hangen. U kunt dat verhelpen door een bustehouder aan te schaffen. Vraagt U Uw corsetière maar eens daarnaar? Dat is minder warm dan gevoerde blouses, en kan worden gedragen onder elke afzonderlijk. En als de eene bruine japon U wel staat, en de andere niet, dan kan het niet liggen aan de kleur, ook niet, volgens Uw mededeeling, aan de wijze van maken enz. Maar het zit 'm, denk ik, in die eringewerkte zijden bloemen; die zullen voor Uw figuur te groot of te opzichtig zijn. Het is altijd raadzaam, als men een nieuwe japon koopt, de stof op zich te houden, dan op *eenigen afstand* te gaan staan, en dan een ander te laten beoordeelen het effect dat zij, aldus gezien, maakt op het oog van een derde. Een stof, in den winkel op een toon-

bank liggend, lijkt zoo anders soms, dan eene die wij *dragen* op ons eigen figuur, als zij is gemaakt. - Een rol *op* het voorhoofd vind ik voor alle vrouwen vulgair, maar speciaal op hollandsche en duitsche en engelsche typen. De françaises, die het in de mode brachten, kunnen het nog het best hebben, maar gedistingueerd is het nooit. En het is geheel uit de mode alweer. Het nieuwste is nu het haar breed en plat te dragen, met een scheiding dikwijls. Ook iets dat maar weinigen kunnen hebben. Het wijste is zich zoo te kappen, als ons eigen gezicht en hoeveelheid haar het toelaat. -

U behoeft geen oogenblik bang te zijn, dat U te véél vraagt. Hoe meer, hoe liever. - Ik ben altijd bereid tot antwoorden. -
Flora. - Ik vind bloemen in den zomer mooier op Uw hoed dan veeren; vooral voor een jong meisje.
Mevrouw Z.Z. - Zeker, Liberty is **uitstekend**; heeft óók kindergoed. De firma is verhuisd naar de Leidsche-straat.
REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Vita. - De gedachtenwisseling was, zooals gij zult, hebben gezien, reeds gesloten, toen ik Uw daarvoor bestemd stuk ontving. - Het wordt ten slotte ook maar een onvruchtbare discussie, vindt gij-zelve niet? Wat ik daaromtrent schreef in een correspondentie aan Regina, zal U mijn meening dienaangaande reeds hebben kenbaar gemaakt. Ik dank U zeer voor Uw vriendelijk begeleid-briefje aan mij-persoonlijk

gericht. Inderdaad, waarom zouden wij elkaars meening niet respecteeren? Mijn eigen inmengingen in deze questie - voor zoover dit noodzakelijk was soms, - zullen, hoop ik, U en anderen overtuigd hebben dat ik-voor-mij ieders godsdienstige opvatting - zoolang die uit een *oprechte* overtuiging voortkomt - eerbiedig, en mij alleen kant tegen huichelarij en bijbedoelingen.

H.H. te S. - Uw artikel wil ik heel gaarne opnemen, daar ik met U het onderwerp van hoog belang acht. Ik zal, als het in drukproef is, beoordeelen of het ineens kan worden geplaatst dan wel moet worden verdeeld over twee Lelies. In elk geval neem ik het aan als hoofdartikel. Dank voor Uw begeleidend schrijven. Gij zult intusschen mijn adres-verandering hebben geconstateerd in de Lelie. Op het oogenblik waarop deze correspondentie onder Uw oogen komt, zal ik reeds in Holland zijn.*) Van alle kanten heb ik inderdaad gehoord, dat het ten onzent nog verre van voorjaar mocht heeten, zoodat ons de thuis-reis werd ontraden. De bekende regels van de Genestet:

> Doch onze Noorsche Mei helaas
> Zij kan zoo koud, zoo droef, zoo guur
> Zij kan November zijn,

waren dus dit jaar ook weder ten volle van toepassing. Ik wil dan ook niet ontkennen dat ik, wat het klimaat betreft, niet zonder angst de vocht en den nevel en den zwaren dampkring, behoorend bij het stukje grond door onze voorouders ‘ontwoekerd aan de baren’, tegemoet zie. Maar... aan alle goede dingen komt een eind. Nu het seizoen hier voorbij is, wordt het van lieverlede hier véél te warm. Alleen de avonden zijn heerlijk; men geniet dan ook zoo recht van de goddelijke bloemen-weelde dezer maand. Cap-Martin met zijn villa's, waarvan elke tuin één kleurenvreugde vertegenwoordigt, doet bepaald paradijs-achtig aan. - Ja, die questie van het ongeschikte van den Bijbel voor kinderen, is er eene die zich dunkt mij ook al weer niet zoo ineens laat uitmaken. Ik kan hier alleen spreken van een *persoonlijke* ervaring, omdat ik niet ben geweest op een school met den Bijbel, maar op een openbare, mijn catechesatielessen ontving van mijn eigen vader zonder andere kinderen (eerst een half jaar vóór mijn aanneming in den Haag, bij de deutsch-evangelisch-Kirche in den Haag, kreeg ik door den duitschen predikant het onvermijdelijk-noodige laatste onderricht, eveneens afzonderlijk, alleen met mijn broer te samen), en dientengevolge als kind nooit over den bijbel-inhoud sprak met andere kinderen van mijn leeftijd - Nu is mijn persoonlijke ervaring dat ik, volmondig toegevende het ongeschikte en onbegrijpelijke van heel veel bijbelverhalen, óók uit het Nieuwe Testament, toch, niettegenstaande ik een nadenkend en vlugbegrijpend kind ben geweest, *nimmer* ook maar eenige onreine gedachte heb gekoesterd ten opzichte van de voor mij volkomen raadselachtige en onverklaarbare uitdrukkingen, genezingen enz.; om te beginnen reeds wat het geboorte-verhaal van Jezus aangaat. - Volwassen geworden en kennis nemende toen van de bezwaren der modernen om die reden, tegen het in handen geven van den echten bijbel aan kinderen, heb ik mij-zelve dikwijls afgevraagd hoe het mogelijk was, dat ik bij al die wonderlijkheden geen oogenblik vragend stilstond, of om uitlegging vroeg, in een woord waarom al die gevaren welke moderne protestanten zien in het lezen van die dingen door nietbegrijpende kinderen, (gevaren waarvan de mogelijkheid niet is te ontkennen), zóó geheel en al aan mij zijn voorbijgegaan, dat ik nog op mijn zestiende on zeventiende jaar volkomen onwetend was van al datgene wat de Nellie's van Kol leeraren heden ten dage aan zuigelingen

*) Inderdaad vind ik hier in den Haag Uw tweeden brief zoo even.

bijna. - En ik ben tot de overtuiging gekomen dat de **heiligheid,** die 'het woord Gods' omstraalt voor een orthodox-protestant-opgevoed kind waarschijnlijk het beste behoedmiddel is voor onreine gedachten er over. De bijbel was heilig, mocht niet anders dan met eerbied genoemd, en zelfsaangevat worden; wat ik van zijn inhoud niet verstond was, dóór die heiligheid, in zijn onverstaanbaarheid toch voor mij 'natuurlijk' omdat het den bijbel gold. Zoo heb ik mij de zaak later uitgelegd wat mijn eigen persoonlijke herinnering aangaat. Hoe het met andere kinderen, op de school met den Bijbel, enz., waar zij met elkaar in aanraking komen, toegaat, weet ik niet. Het is mogelijk dat instinctief-onreine kindernaturen plezier zullen hebben in de lang niet altijd voor kinderen geschikte bijbellectuur te wroeten, en er allesbehalve stichtelijke beschouwingen onder elkaar over te geven. Dat deze kans bestààt geef ik volmondig toe. Daartegenover staat weer de groote schaduwzijde, dat kinderen, die men alleen bij moderne kinderbijbels groot brengt, als zij volwassen zijn geworden méénen den 'bijbel' te kennen, terwijl zij in waarheid er niets anders van af weten dan de dikwijls zéér verminkte brokstukken welke dominee A. of kinderbijbelschrijver B. goed vond hun op de catechisatie te leeren er uit. Hoe dikwijls heeft het mij niet verbaasd en geergerd van den een of anderen modernen protestant ten antwoord te krijgen: 'Hé staat dat zóó in den Bijbel.? Dominee X. leerde mij alleen maar dat ervan.' Of wel: 'Neen, dat heb ik nooit geweten; dat heeft dominee Y mij niet verteld -' etc Speciaal met het geboorte-verhaal van Christus wordt op die manier een goochelspelletje gespeeld, waardoor de catechesanten van moderne dominees daaromtrent *niet* weten wat in den Bijbel stáát, (en die verbeeldt dan toch de grondslag van het onderwijs), maar alleen wat hun toevallige predikant of catecheseermeester er hun van geliefde te vertellen naar *zijn* opvatting, hoe het naar zijn mééning zal zijn toe-

gegaan; (welke meening dan dikwijls niets meer gemeen heeft met het bijbel-verhaal-daaromtrent).

Ik herhaal, ik-persoonlijk heb, behalve een zekeren eerbiedigen schroom om over zoo iets *heilig-onbegrijpelijks eerbiedwaardwaardigs* als Het Woord Gods te spreken en er mij in te verdiepen wat het vreemde en onbegrijpelijke ervan aanging, bovendien ook dat ingeboren instinctmatig besef gehad daaromtrent, dat, naar mijn geloof dienaangaande, normaal-reine kinderen eigen is ook waar zij *niet* weten. Dat ingeboren instinctmatig besef heeft mij waarschijnlijk weerhouden ooit te vragen, noch aan mijn ouders, noch aan mijn broer, die, ofschoon ruim twee jaren ouder dan ik, mijn catechesatie-onderwijs bij mijn vader deelde. - Uit het Oude Testament werd bij ons aan huis niet alles voorgelezen bij de morgengodsdienst-oefening; uit het Nieuwe Testament daarentegen wèl, en hetgeen daarin staat, van af het geboorte-verhaal van Jezus tot op de benamingen toe van sommige toestanden en kwalen enz. is zeker, op-zich-beschouwd, *ongeschikt* voor kinderen. In theorie geef ik dat den modernen volkomen toe. Daarom vertel ik U, zonder in zulk een questie partij te kiezen, alleen onpartijdig mijn eigen eerste herinneringen in dezen. En ik zou zeggen, er nu op terug ziende, alles komt ook hier aan op *elk* kind afzonderlijk, en op een zéér zorgvuldige, zéér waakzame, en zéér verstandige leiding, en onophoudelijk toezicht van ouders en opvoeders. Dat de *school* daarom niet de geschikte plaats is voor den bijbel als zoodanig, zou ik voor mij stellig denken. Aan den anderen kant is de 'neutrale' school volstrekt niet altijd 'neutraal'. Dat heb ik-zelve ondervonden. Hoe *kan* dat ook, waar immers de onderwijzers-zelf óók menschen blijven, met een overtuiging die zij niet altijd *kunnen* verbergen, waar b.v. het geschiedenis en aanverwante onderwerpen geldt! Zij zouden dan *slecht*, machinaal onderwijs geven, dat hun zelf niet tot eer zou strekken, hoe 'neutraler' hoe slechter m.i! - Alles wat gij mij daaromtrent schrijft beäam ik ten volle.

Is het geen *jammer*, wat gij mij meedeelt omtrent de *kleinzieligheid* betracht bij zulke versjes als die van Gouverneur.! Maar daartoe komt men, als men van alles dóórdrijverij en godsdienst-vijandschap gaat maken, inplaats van te denken aan het belang van het kind, dat wat poëzie, wat moois in zijn jong leven, zoo hóóg noodig heeft. Het is een illustratie te meer van mijn artikel onlangs: De eeuw van het kind, waarin ik vertelde van dien vader, die zijn klein zoontje niets anders weet te geven tot troost bij moeders dood dan dat ijskoude: Moeder is weg en komt nooit weer terug; uit vrees hem iets 'onwaars' van een hemel of wat ook te zullen 'wijsmaken'.

Mej. Poelhekke. - Uw briefje plaatste ik als ingezonden, daar ik niet begrijp wat ik er anders mede zoude moeten doen. Ik houd geen bemiddelings-bureau.

M.P. - Uw Sprookjes-bijdrage kwam na mijn correspondentie aan U; ik moet haar nog lezen. De briefkaart verzend ik U heden, op het punt van te vertrekken van hier. Dank voor Uw briefje. Het doet mij altijd zoo'n genoegen Uw frisschen, vroolijken toon te hervinden, en gij hebt groot gelijk, dat gij liever buiten woont dan in de stad. Zooals gij het blijkbaar hebt daar, zoo is het leven veel normaler en natuurlijker en minder moeilijk, en minder ingewikkeld door vormen en dwaasheden. Wat een geluk dat gij van Uw begeerte 'bleek' te zien zijt teruggekomen.! Denk maar eens aan de Genestet:

Hoe min ik dat frisch en dat vroolijk gelaat
En dien frisschen blos op de wangen.
.....
Maar ik gun U dat dwepend, dat ziekelijk schoon.

Enfin, herlees dat zeer ware versje maar eens. Alle normale menschen denken er zóó over, en vinden 'geknaktebiezen' zooals mijn vader zulke bleekneuzige, met kwijnenden blik rondwandelende juffers placht te noemen, vrij wat minder mooi dan een frissche, krachtige, gevulde meisjes-gestalte, wier gezichtje straalt van levenslust en levensmooi. Als gij eerst eens werkelijk liefhebt iemand, dan zult gij mij over dat 'trotsche hart' van U nog wel eens anders schrijven, heb ik zoo'n idee, juist bij *Uw* karakter. Maar het is nog maar beter voorloopig, dat het zwijgt in dat opzicht, zoo als gij mij meedeelt. Gij hebt nog den tijd. En wat de toekomst betreft, waarom zoudt gij niet gelukkig *blijven?* Ik twijfel er niet aan dat gij het blijft. Want wij hebben het geluk niet buiten, maar in ons. Ten deele ten minste. Ik wil daarmede niet zeggen, dat er niet heel veel levensleed is, waardoor sommigen onder ons gebroken worden, terwijl aan den anderen kant hier en daar zeldzaam-bevoorrechte levens kalm daarheen vlieden, maar de groote kunst (die zoo weinigen beoefenen) is te kunnen *waardeeren,* en te kunnen *begrijpen* de wáárde van wat men héέft. Wie dat kan, en tot hiertoe toont gij het te kunnen, die heeft *in zich* de éérste voorwaarde tot gelukkig-blijven.

Blauwe Hyacinth. - Ja, zeker, Uw langen, mij zoo welkomen brief en de stukjes ontving ik in goed orde, maar, omdat ik hem zoo graag uitvoerig wil beantwoorden, moet ik U vragen geduld te oefenen tot de volgende week. Dan komt gij het éérst aan de beurt.

Mevr. J. van M.G. - Uw aanbod betreffende het in Uw huis onzen intrek te mogen nemen voorloopig, was wezenlijk *te* vriendelijk om het te durven accepteeren, van wege onze honden. Ik kan U niet zeggen hoe zéér ik het op prijs stel, van iemand, die mij niet eens persoonlijk kent, maar ik mocht het niet aannemen omdat honden van-zelf last geven, etc.

Veel, heel veel dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

In het voorgaande nommer zijn in de artikelen van mijn hand: *Vrienden* en *Correspondentie* storende drukfouten ingeslopen, waarvoor ik den lezer, hoezeer het buiten mijn schuld geschiedde, mijne verontschuldigingen bied.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

10 Juni 1908.
21ste Jaargang.
No. 50.

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Pinksteren.

Kom, o kom, gij Geest des Heeren,
Heil'ge levensadem Gods!
Doe ons heerschen, triomfeeren
Over d'ongenâ des lots!
Schenk' uw goddelijke gloed
Ons bezieling, kracht en moed!

De leerlingen waren weliswaar tot het geloof in hun meester teruggekeerd en schroomden geenszins dit elkaar te belijden, maar om in te gaan tot de menschen en openlijk van den Nazarener te getuigen, daarvan waren ze nog verre verwijderd. Wel zal allengs de lust en de behoefte daartoe in hun binnenste zijn ontwaakt, doch de daad van uitvoering liet op zich wachten.

Daar breekt het Pinksterfeest aan. En als zij bijeen zijn in een der zalen van den tempel te Jeruzalem, sprekende over hun geloof en verwachtingen, komt over hen een machtige bezieling, een heilige kracht, die alle schroom doet wijken en elk gevaar vergeten; die hen doet opstaan en prediken voor allen die in den tempel zijn!

We weten: die eerste prediking der apostelen was de geboortekreet dier grootsche instelling, dier machtige organisatie, bekend onder den naam van Christelijke Kerk.

Het ligt niet in onze bedoeling de stroom der zegeningen in het licht te stellen uit die Kerk van Christus voortgevloeid - ofschoon zulks voor velen onzer dagen ganschelijk niet overbodig zou zijn - ook niet de veelvuldige gebreken en fouten aan te wijzen die haar aankweeken, maar de aandacht vestigen op dien heiligen geest, die openbaring gaf in 't geen sluimerde in de harten der discipelen.

Als de leerlingen van Jezus gaat het ook ons. Ook wij erkennen Christus weergalooze heerlijkheid. We buigen ons voor Hem neer als voor het geestelijk Wonder, het godsdienstig Genie bij uitnemendheid. We noemen Hem met de schoonste namen als Zaligmaker, Verlosser, Heiland. En ook, we zijn ervan overtuigd, dat door zijn Evangelie van Gods Vaderliefde en der menschen broederschap der wereld verlossing gewordt van tallooze kwalen en gebreken, heil wordt uitgestort over allen en alles. En ook onzer is weleens de begeerte anderen iets van dat hoogste en beste deelachtig te doen worden.

Doch daar blijft het meestal bij. Van een ernstig en ijverig pogen om het licht van den Christus op een kandelaar te plaatsen, van een werkelijk uitgaan in de wereld om door woord, maar bovenal door voorbeeld den onschatbaren zegen van Christus' liefdeleer anderen deelachtig te doen worden, ach.... niet immer geven we daarvan blijk! Van onwil en onverschilligheid is geen sprake; maar de innerlijke aandrang is niet sterk genoeg de beletselen van schroom en traagheid te verbreken en de weg te openen die leidt tot de *daad.*

En verder: we hebben een open oog voor de schreiende nooden onzer samenleving, voor de heerschende armoe, de dronkenschap, de onwetendheid, de vermelding, en keuren af in het diepst onzer ziel der volkeren bloedigen strijd. In particuliere gesprekken en op vergaderingen en meetings kunnen we heel aardig onze ideeën daarover ten beste geven. Ja, zelfs met tamelijke zekerheid de wegen aanwijzen die tot verbetering moeten leiden. Maar flink de hand aan den ploeg te slaan, moedig en onverschrokken de koe bij de horens te pakken, d.w.z. beginnen met onze gevoelens in daden om te zetten, helaas, daartoe kunnen we nog maar zoo zelden geraken.

En ook: we weten bij ervaring, dat het huiselijk leven niet altijd is, 't geen het moest en kon zijn; we erkennen, dat in eigen binnenste nog maar al te dikwijls de zelfzucht op den troon is gezeten en de liefde ter nauwernood een plaatsje wordt gegund; we wenschen vurig, dat daarin verbetering worde gebracht, we nemen ons stellig voor zonder dralen daarmede een begin te maken, doch de dagen komen en de dagen gaan en de treurige toestand van huis en hart blijft dezelfde.

Waaraan dit toe te schrijven? Naar onze meening aan het gemis van heiligen geest. Zie nog eens op de apostelen te Jeruzalem. Aanvankelijk ontbreekt hun moed en kracht om uiting te geven van hetgeen in hun ziel woelt en werkt. Maar als ze bijeen zijn en samen spreken over hun verwachtingen, ja, dan geraken ze tot bezieling; ze worden vervuld van den heiligen geest. En nu is geweken de oude schroom, en nu openbaart zich hun geloof in kloeke daden, der menschheid tot onschatbaren zegen.

Waarom dan vuriger gebeden, waarnaar dan ijveriger gestreefd, dan om en naar die goddelijke aandrift, dien heiligen geest, die ons tot groote daden in staat stelt.

O, wij weten; ‘de geest blaast, werwaarts hij wil; en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, vanwaar hij komt’, d.w.z., dat de mensch niet immer bij machte is naar eigen willekeur dien geest vaardig over zich te doen worden. Maar aan den anderen kant is het toch ook waar, dat, indien we willen, ernstig willen, er wel middelen te

vinden zijn om dien Pinkstergloed, die in elke menschenziel in beginsel aanwezig is, aan te blazen en te versterken.

Wij wijzen in de eerste plaats op het godsdienstig geloof, dat ons instort het machtig vertrouwen in een zedelijke wereldorde, en ons de verzekering schenkt, dat alles in het heelal op de eindelijke overwinning van het goede is aangelegd.

We wijzen op het voorbeeld der helden en heldinnen uit het godsdienstig en zedelijk kampperk. Het kan niet anders, of het gedurig zien op hen die kloek waren en sterk, moet tengevolge hebben dat een deel van hun geest neerdaalt in onze ziel.

En zouden we kunnen zwijgen van de groote kracht die uitgaat van het *gemeenschappelijk* streven? De geestdrift werkt aanstekelijk, slaat licht over van de een op den ander. En daarbij: de gedachte niet alleen te staan, maar gesteund te worden door velen, maakt sterk en veelvermogend.

Haar dan opgewekt die goddelijke bezieling, hem dan versterkt dien heiligen geest! Opdat

de hand worde uitgestoken, om te doen wat deze vindt te doen!

O, Geest, zet Gij ons hart in gloed;
Dat w' aan den kamp voor 't hoogste goed
Met vreugd' ons leven wijden!
Verban de vrees uit onze ziel,
Dat, wie er ook voor 't booze kniel',
Wij 't onversaagd bestrijden!

K.

Boekbeschouwing.

Nabetrachting op: Korte kunst en levensbeschouwingen. door Johan Schmidt.

IJsbrand, door FR. VAN EEDEN Opgevoerd door de *Kon. Ver. Het Ned. Tooneel.*
(Tragi-Comedie)
Het Beloofde Land (idem). Opgevoerd door de *Ned. Tooneel Vereeniging*

(Tragi-Comedie.)

Van Eeden is weer aan het woord geweest, maar ditmaal op 'n zoo vreemd-ernstige wijze, dat ik bijna niet gelooven kon den arbeid van een verstandig man te aanschouwen. Werkelik, 't is al te dwaas, al te, in-kern, kinderachtig. Wat is toch het tragi komische van dit werk? Het tragische van het onmannelike des schrijvers, of het komische van het kunstlooze van zijn product. Of geven beide adjectieven, tot één woord saamgekoppeld, het enfant-terrible van zijn ganschen arbeid weer? Ik weet 't niet. Maar wat ik wèl weet, is dat ik telkens en telkens versteld sta over het betrekkelik-geringe dat v. Eeden vermocht te bereiken in zijn werk. En kan het anders? Kan iemand die altijd meent verongelijkt te worden het grootsche presteeren? Neen! Zoodra men voorop zet de ijdele hoop begrepen dus geprezen te worden, moet elke productie een mislukking zijn. En tot heden, vooral die van lateren tijd, zijn v. Eedens werken misgeboorten. Ik durf zelfs te zeggen dat er weinig in ons land, qua literatuur, wordt saamgesteld dat zóó weinig kunstwaarde heeft als 't zijne - zoo armoedig, sjovel van taal, zóó bleek van grondtoon, zóó kwasi-diep van sentiment is. Nu is v. Eeden nooit literair-kunstenaar geweest, wèl dichterlik denker, die met eigen leed aardig spotten kon? En 't is daarom dat ik v. Eeden als kunstenaar voorbij ga; misschien bezit hij niet-eens de volle pretensie - ofschoon ik dit betwijfel - het te zijn. Ik betwijfel het, wijl ik anders onmogelik voor mij de verklaring kan vinden voor 't vele dat hij ter markt bracht zonder eigenlike waarde. Maar verwonderen doet dàt mij zeer! Van een man toch als hij, die door het menschelike in hem, een vrijbelangwekkende persoonlikheid is, al was 't alleen door zijn kritischen blik op onze huidige samenleving - verwacht men tegelijk een beredeneerd werker en dat is hij niet. In een man als hij eischt men een sterker ontleder, een scherper waarnemer der feiten en niet eene die de feiten met elkaar verwart.

De oorzaak is niet ver te zoeken. v. Eeden is te onreëel, 'n te weinig betrouwbare gids, 'n te gecompliceerde natuur óïk, wellicht te week-gevoelig tevens om een man uit één stuk te kunnen zijn. Misschien ware het anders, indien hij niet van bóven af *in theorie* de onderste grondlagen der maatschappij had leeren kennen, doch in werkelikheid van onder-af-aan was moeten beginnen, stuk voor stuk uit elkaar had gehaald, en voortbouwend op de ervaring, getoetst aan het *wezen* der maatschappij, zich een plan had eigen gemaakt, onomstootelik, door de logische wording van het geheel hem de onderdeelen had doen kennen, die hij zelf had moeten voegen en vergelijken om een sluitend geheel te kunnen krijgen.

Nu is van Eeden een zoeker, een strever gebleven, die wel wilde, maar niet kon, te onbekend als hij was met het fundamenteele der ruïne die hij trachtte te sloopen. *Dat* is ook de oorzaak van zijne teleurstellingen, waaraan geen einde komen zullen, zoolang hij niet begrijpt dat hij geen meester is, doch slechts een goedwillend leerling. Maar zal hij dat? Ik meen van niet, op grond van zijn bijna kinderachtige gewroet en onnoozelheid, in oneerlikheid ontaardend als hij niet inziet dat hij in lange niet is opgewasschen tegen de taak, door hem begonnen. Oneerlik, omdat hij, geen weg meer wetend in het doolhof zijner desillusies, toch zich niet overwonnen willend geven - saam wil brengen de brokken en splinters, door hem, de onhandige, terecht gebracht van het werk, dat een bekwamer en sterker architect eischte dan hij. Hij heeft geen energie genoeg om te kunnen volbrengen, geen energie en geen overtuiging. Hij wil, wil tot op het oogenblik dat blijken zal, hoe onoordeelkundig zijn werk is, hoe onecht en zwak geconstrueerd. Helaas, in stede van te willen begrijpen dat hìj niet goed gezien heeft, te veel wilde verhaasten, forceeren zijn sublieme bedoeling, ziet hij zijn doel geheel voorbij om als een

slecht bouwmeester zijn helpers de steenen in het gelaat te werpen, de steenen van zijn eigen maaksel dat bleek foutief te zijn. Hij scheldt, raast, tiert, spot - en dat alles om níèt oprecht eigen dwaling te erkennen, maar om de wereld te kunnen zeggen: zie, als ik goede helpers ter mijner beschikking had, zou *ìk geleverd* hebben het wondere toekomstwerk waarvan zoovelen *droomden.* Hij vergeet intusschen dat zijn werk van opzet al niet deugde. Hij jammert, speelt de profeet, dringt zich aan het vulgus op, dat in hem beklagen moet den 'onbegrepene', lijdend voor de menschheid, daar niets hem steunde, wijl hij alleen stond. O, dat eeuwige koketteeren met smart, wat walgelik wordt zoo iets. Wat stumperig staat de man daar, wat onbeholpen en kleintjes. Wat is alles ijdel aan hem en hoe duidelik bewijst hij dat er weinigen 'uitverkoren' zijn om diergelijken arbeid te kunnen volbrengen. Neen, zijn doel kon niet behelzen het grootsche werk van den krachtigen strijder, die, al-wetend, gelooft en dus wachten kon. Hij arbeidde, wèl bezield voor het breede doel, doch niet overtuigd, niet met het eeuwige geduld van den waarlik-begrijpenden mensch. 't Is me of alles in hem hongerde naar den dag, waarop de glorie van zijn arbeid op hem zou afschijnen en zóó, dat elk, verblind door zijn heerlikheid, neêrknielend hem loven zou en beminnen. Daarom offerde hij alles op - zelfs de fierheid van zijn geest, ook alweer verklaarbaar, als men bedenkt, dat hem ontbrak de energie die màcht wordt, in dengene, kloek en vast beraden, bewust en op alles voorbereid, omdat hij *wéét.* Een waarachtig sterke, wijze, beklaagt zich-zelve niet steeds; hij is het kind ontgroeit. Hem past standvastigheid en wilskracht. Hem past móéd - maar geen laffe zwakheid, want een zwakkeling is hij, die lijk het naïeve wicht te weenen staat bij teleurstellingen zóó te pronken met eigen domheid, zoo te geuren met het 'onbegrepene' in hem, had ik van v. Eeden niet verwacht. Hij begrijpt zichzelf niet.

Hij begrijpt het omringende niet, het leven niet, de geheele menschenwereld niet, die wereld waarin niets waars meer is, niets natuurlik en niets echt. Och, als v. Eeden dat maar begreep! Dan zou hij nog intenzer, personen en toestanden doorvoelen en niet altijd zich-zelf beklagen omdat hij niet de lof kan oogsten, waaraan hij behoefte heeft voor zijn daden, die hij zeker uit zaligen drang naar het goede bedreef - maar, perfide wéér door hem werden bedorven, niêt omdat hij inzag dat hij mistastte, maar wijl hij toonde geen kijk te hebben op wat hij ondernam, nu hij eenmaal ongecontroleerd datgene aanpakte, waartoe hij niet bevoegd was. Goed te doen was steeds zijn ideaal, maar toch noch te bekrompen wilde hij de toepassing zijner liefde, vandaar dat hij zoo dikwels door zijn zelf-gekozen vazallen uit zijne stellingen werd verjaagd, waarin hij onhandig zich nestelde om zijne vijanden te bestoken. Zoo onhandig, dat den door wereld-leed overmanden mensch, besmet en verslagen werd door zijne rot-gezellen in wie hij zijn trawanten dacht, doch die het nooit wezen konden, omdat hij hen gebruiken wilde ten eigen bate. O, geenszins om financieel voordeel omsloot hij zich met getrouwen, neen, maar om het voorrecht te kunnen hebben als overwinnaar den volken te kunnen toonen de verwezenliking zijner ideeën. Alsof dit mogelik zijn kon. Alsof, zelfs bij een eventueele zegepraal, iets van de oude maatschappij, waartegen hij vocht ten onder was gebracht. Alsof niet dát, wat langs economischen weg slechts groeien kan, toch geen maakwerk bleef zonder deugdeliken grond tot voortbestaan, en bij gebrek aan logische levensvatbaarheid niet verdwijnen moest in het immer voort-raderende bestaan-mechaniek der handeldrijvende wereld! Alsof een kunstmatig, uit het volle leven wegsputterende geluks-bevechter niet het

zwaard des onmachts hanteert wanneer hij aanvallenderwijs zichzelf verslaat, doordat hij, *niet toegerust,* zijn tegenpartij te lijf gaat.

En onder den noodlottigen invloed van zijn dusdanig geleden nederlagen schreef hij zijne producten, die dáárom beneden de meesten zijner prestaties bleven.

Dat is jammer, want v. Eeden is ongetwijfeld een niet te onderschatten persoonlikheid, waarvan véél goeds te verwachten viel, zoo hij begreep het onvermijdelike der mislukking zijner pogingen.

De vreemdelinge.

Met roode, kort geknipte haren.
Met mannenhoed en cigaret,
Liep, in reformcostuum gestoken,
Een vreemdelinge in 't stadje Z...

De jongens en de mannen beiden,
De meisjes, vrouwen, alle liën,
Ze lachten en ze riepen luide:
'Wie heeft zoo'n schepsel ooit gezien!'

Dan komt er bij een oude diender,
Die - achterlijk in de cultuur -
Fluks uitroept: 'wel, dat mensch is man'lijk,
En naar kleedij *en* naar postuur!'

'Wat doet hij dan in vrouwenkleeren?
Ik breng de vent maar naar 't bureau!'
Doch... daar ontdekte men al spoedig,
Dat 't wèl een vrouw was, sapperlo!

Terstond liet men haar toen weer loopen;
Men is er steeds nog van ontsteld,
Daar men tot heden d' *echte* vrouwen
Gansch *anders* zich had voorgesteld!
(Vrij naar het Duitsch) *A.* P.K.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
's Gravenhage, 1 Juni 1908.

Aan de Redactie van '*De Hollandsche Lelie*'.

In 'De Hollandsche Lelie' van 27 Mei j.l. lees ik onder 'Varia' een berichtje, overgenomen uit het Weekblad van Nederlandsch-Indië en door U toegelicht, dat niet geheel juist is.

De bestuurder Reder ontving n.l. van de Haagsche Tramweg-Maatschappij, behalve 25 gulden gratificatie, een kostbaar gouden horloge met inscriptie.

Met de opname van het vorenstaande zult U mij verplichten.

Hoogachtend

G.J. VAN STIPRIAAN LUÏSCIUS.

Directeur van de Haagsche Tramweg-Maatschappij.

II.
Solidariteit, of juister gezegd: offervaardigheid.

Worstling kenschetst onzen tijd,
Hebt er oog voor allerwege,
Slechts wie deel nam aan den strijd,
Smaakt de vruchten van de zege.

POTGIETER.

Met blijdschap doe 'k thans verantwoording van de ingekomen giften. Wel hebben we nog ons doel niet bereikt: de 5 ongelukkigen *geheel* van de broodzorg te ontheffen, b.v. door een bescheiden lijfrente, (de tijd van voorbereiding was ook te kort) maar... de oudjes hebben hunne **50-jarige echtvereeniging gevierd** en de jongste der blinde dochters haar 36ste verjaring. 22 Mei j.l. is een *onvergetelijke* dag voor hen geworden. Den volgenden dag verklaarden ze mij, 'nooit geweten te hebben, zóó veel vrienden te bezitten'. Uit *alle kringen hier*, te Sneek en ook van elders, hebben ze zooveel mondelinge en schriftelijke gelukwenschen ontvangen en zoovéél allerhande geschenken, meest in levenswaren en geld, hierin o.m. voorgegaan door *al de geestelijken* hier ter stede, dat ze, incluis hetgeen de lezeressen (lezers) van dit blad ons hebben toegezonden, ongeveer een jaar lang geholpen zijn. -

Ik breng hierbij hun **hartelijken dank** over aan al de milde geefsters en gevers, alsmede aan de Redactrice van dit blad voor hare onmiddellijkverleende gastvrijheid. -

Sneek, 31/5 '08.

W. PELSMA.

Mevr. R. te X. *f* 10. -, Dam. K. en R. (inzameling) *f* 11.55, Mej. J.G.C.v.K. te L. *f* 1. -, Mej. J.C.C.v.K. (inzameling) *f* 18. -, U.D. te Middelburg *f* 10. -, de heer A.V. Jz. te Heeg *f* 10. -, N.N. te Ruinerwold *f* 5. -, Mevr. S.S. te 's Hage *f* 2.50, Mevr. E.v.P. te Hilversum *f* 1.50,? Geldermalsum *f* 2.50,? W J.S. te Arnhem *f* 3. -,? H.W.T. te Zetten *f* 1. -, Dam. St. te Nijm. *f* 1. -, Mej. S.J. te Rotterdam *f* 2.50,? E.Z. Rijswijk (Z.-H.) *f* 2.50,?? Arnhem *f* 4. -, N.N. Deventer *f* 1. -, Mej. R.S. te Sn. *f* 1. -, Mej. A.S. te S. *f* 0.50,? J.S. te 's-Hage *f* 0.50,? M. te Overveen *f* 3. -, Mej. B. Sch. te Sn. *f* 0.50, Mej. F.A. ond. te N.B. *f* 1.50, Lezeres H.L. a/d Heer M. *f* 2.50, Mevr. St. Z. en Mej. H. te Gouda *f* 12.50, Mej. W. te Oosterbeek *f* 1. -, Q. te Harmelen *f* 2.50, Post Sch. Parkw. *f* 5. -, A.M. te Amst. *f* 2.50, T.A.E. te Fran. *f* 1.50, Mevr. F. te Elst b. Arnhem *f* 1. -, Dam. B. te Hilv. *f* 5. -, Mevr. B. de V. Harmelen *f* 2.50, Jac. J.K.

Delft *f* 2. -, tezamen	*f* 133.05
W.P. Sneek, een kleine inzameling	*f* 36.10
	———
	f 169.15

Kleine inzameling gehouden door W.P. te Sneek:

P.F. te Sn. *f* 2.50, Ds. D. te Sn. *f* 1. -, Dr. G.A.W. te Sn. *f* 1. -, P. - D V. te Sn. *f* 2. -, Dr. G. te Sn. *f* 5. -, R.S.R.V. te Sn. *f* 1. -, P. de J. Sr. te S. *f* 1.50, S. Sr. te S. *f* 2.50, J.H. te S. *f* 1 -, Dam. B. te Sn. *f* 1. -, F.K. te Sn. *f* 1. -, G.J. te Sn. *f* 2. -, G.E. c.n. te Sn. *f* 1. -, Wed. V. te Sn. *f* 1. -, J. Sch. te Sn. *f* 1. -, H. Br. te Sn. *f* 1. -, Ap. de J. te Sn. *f* 1. -, Gebr. L. te Sn. *f* 1. -, Abr. A. te Sn. *f* 2.50, Wed. Sch. -K. te Sn. *f* 1. -, N.N. te Sn. *f* 1. -, V. - F. te Sn. *f* 0.50, C.J. te Sn. *f* 0.50, D. Sr. te Sn. *f* 0.50, V. b.b. *f* 0.50, T. b. *f* 0.25, t. C. *f* 0.25, Mej. E.B. *f* 0.50, Mej. v.d. W. *f* 0.20, F. de V. *f* 0.50, Mej. Par *f* 0.50, tezamen *f* 36.10.

III.
Aan Salutant.

Antwoord op zijn vraag in de Lelie van 6 Mei (No. 45).

Tot mijn spijt staat me de Hollandsche vertaling*) - want het is een vertaling die U heeft

*) *Maasbode* 21 Mei. 'Geestelijke Anarchie'. Noot pag. 3.
Maasb. 'Robert Grassmann!' Het boekje van den bekenden schandaal-colporteur en anarchist Kloosterman, maar die er zich tenminste nog voor schaamt den naam van den auteur te noemen, al aanvaardt hij gaarne diens schandaaltjes.
Grassmann, die den 23sten Maart 1901 voor het Neurenberger Landgericht - waarlijk toch geen paapsche rechtbank! - om *ditzelfde* boekje als *smaadschrift tegen de Katholieke Kerk* werd *veroordeeld* en wien revisie van dit vonnis werd geweigerd omdat het *openbaar bewezen* was, dat deze Grassmann *willens* en *wetens vervalsching* pleegde.

gelezen - niet ten dienste. Wel ligt hier voor me de oorspronkelijke duitsche tekst: ‘Auszüge aus den von den Päpsten Pius IX und Leo XIII ex cathedra als Norm für die römisch-katholische Kirche sanktionirten Moraltheologie des Heiligen Dr. Alphonsus Maria de Liguori und die furchtbare Gefahr dieser Moraltheologie für die Sittlichkeit der Völker.

Neun und fünfzigste Auflage
von
ROBERT GRASSMANN.
Stettin 1900.

Welnu die brochure welke in 't Duitsch, waarin ze het eerst verscheen, slechts 36 bladzijden telt, was voor *U voldoende* om de geheele Katholieke Kerk met Haar verleden van 1900 jaar met haar breede leer, met haar Sacramenten, waaronder óók het in dit pamflet zoo fel aangeschonden h. Sacrament der Biecht, verwerpelijk te achten.

Och mr. Salutant, had ik in 't begin een hoogen dunk van den ernst bij 't onderzoek, 't is heusch mijn schuld niet dat ik dien ernst niet langer kan veronderstellen.

Die brochure van 36 pagina's zou de richting van ons Geloof onvervalscht doen kennen, terwijl de enormiteiten die daarin op onze rekening worden geschoven, zoozeer in 't oog springen, dat men geen bladzijde kan lezen zonder de tendenz te bespeuren.

Zeker mr. Salutant, als ook maar een tiende gedeelte van alles wat daarin staat over het coelibaat der priesters, over't h. Sacrament der Biecht etc. etc. waar was, dan zou de Kerk een onding zijn, maar óók, dan ware ze reeds voor eeuwen ten gronde gegaan. Et pourtant elle se porte assez bien. Wijl mr. Salutant me even een zuivere weerlegging vraagt, mag ik veronderstellen dat Z. Ed. nooit een degelijk verweer gelezen heeft tegen dat quasi-wetenschappelijk pamflet, dat het merk der domheid en onkunde reeds op 't voorhoofd, dat is hier in den titel draagt. Want nooit is de theologia moralis van Alph. de Liguori door een Paus ex cathedra als norm, als richtsnoer aan de Kerk gegeven. Grassmann, de schrijver beweert het wel met heel veel woorden, wil zelfs met een stalen voorhoofd zijn meening ons Katholieken opdringen, doch de man heeft vergeten om even na te slaan wat er zooal vereischt wordt tot een verklaring ex cathedra en waartoe ze zich uitstrekt. En nu zijn we nog maar aan den buitenkant. Wat binnen wordt gevonden is nog veel exorbitanter. 't Is ondanks zijn vracht van latijnsche citaten (pour épater les bourgeois) een wetenschappelijk prulwerk. Ik ga dan ook niet in op uw verzoek om ze te weerleggen, hoe vriendelijk me dit verzoek ook wordt gedaan. Ziehier eenige mijner gronden.

I. Omdat ik de stof daarin behandeld mèt U m. Salutant niet geschikt acht voor meisjes, dus ook niet voor de Holl. Lelie.

II. Omdat ik het een onbegonnen werk acht. 't Gaat immers maar niet aan om *even* een weerlegging te schrijven van een brochure die berst niet van eruditie maar van domheden onder allerlei vormen en zijn groote en snelle verspreiding slechts dankt aan dezelfde oorzaak waaraan de kwalijkriekende romans etc. ze danken ‘aan 't pikante’.

III. Omdat ik meen U voldoende van dienst te zijn geweest wanneer ik U verwijs naar een *degelijk verweer* van een *zaakkundigen* schrijver. Ik bedoel de brochure getiteld:

> ‘Sr ALPHONS VON LIGUORI
> oder
> ROBERT GRASSMANN?
> Eine Beleuchtung der Brochüre Grassmanns über die Moraltheologie des hl. Alphonsus.
> von
> Dr. KELLER.
> Preis 30 Pfg.
> Wiesbaden. Gustav Quiel. Verlag.

Mij dunkt dat het bezit der waarheid U wel dertig penningskes waard zal zijn.
H.v.R.B.
(Regina)

> Noot Red:
> Zooals ik indertijd meedeelde bij het sluiten der gedachtenwisseling, wilde ik Regina het recht niet ontzeggen op de *vraag* van Salutant te *antwoorden.* Hiermede is dit onderwerp afgehandeld.

IV.

> Daar dit stukje geen gedachtenwisseling, slechts een opheldering bevat, heb ik het opgenomen als *ingezonden*, dus zonder gelegenheid tot debat erover.
> REDACTRICE.

Geachte Redactrice.

In de Lelie van 8 April (No. 41) komt in het stuk: ‘Een ongeloovige in de Sint Pieter’ een passage voor, die blijk geeft van een totaal verkeerd inzicht in, wat men zou kunnen noemen: beeldenvereering bij de Katholieken.

Wij *aanbidden* geen beelden, doch *vereeren* ze alleen, zooals men het portret van een geliefden doode kust en siert met palmtak of bloem. De Heiligen zijn in onze oogen Gods bijzondere vrienden en wij roepen hen als zoodanig soms aan als onze bemiddelaars bij God. En een afbeelding van God (Vader of H. Geest) is natuurlijk steeds een symbolische, die men dan ook bijna alleen in geschilderde kerkramen aantreft en die, zijnde puur symbool, nooit of te nimmer vereerd wordt.

Met beleefden dank voor de verleende plaatsruimte en oprechte hoogachting
Uw dienstwillige dienares
B. 19 Mei, 1908.
S.

V.

Geachte Freule.

Mijn besten dank voor al de inlichtingen die U mij door de Holl. Lelie hebt gezonden, zij zijn mij van veel nut geweest.

Wij zijn sinds begin Maart in..... een verrukkelijk oord nu het seizoen nog niet begonnen is; hoe het later zal zijn als de menschenstroom komt? zeker niet beter.

Wij hebben hier een klein huisje kunnen huren wat nog al goed was ingericht, en niet al te duur is, n.l. tot 15 Aug. 900 frcs. Het staat alleen, heeft goede badkamer, en ook voor wasschen is alles goed ingericht.

't Is heel duur hier, behalve melk, boter en eieren, die wij uitstekend van een boerin koopen, hier vlak bij ons. Groenten zijn echter een kruis. 't Vleesch is goed. Ik schrijf U dit alles, omdat U er misschien uw nut van kunt hebben, ik vond het zoo aardig van U mij zooveel te laten hooren.

Met vriendelijke groeten

Hoogachtend Uw dienstw.

M.....

> Dit briefje, voor mij persoonlijk bestemd, neem ik op in deze rubriek, met weglating van namen en intieme bijzonderheden, ten algemeene nutte; daar mij zoo dikwijls in deze dingen wordt om raad gevraagd, en juist nu het reis-seizoen weer aanvangt.
> REDACTRICE.

VI.
's Gravenhage, 21 Mei.

Ten vervolge op vroegere mededeeling, kan thans worden bericht, dat zich in een gisteren avond gehouden bijeenkomst het Paedagogisch medisch Consultatiebureau heeft geconstitueerd. Op uitnoodiging van de oorspronkelijke ontwerpers hebben daarin zitting genomen de heeren: Dr. Ninck Blok, Directeur der H.B.S. aan het Bleijenburg alhier; H.P. van Nieuwenburg, Directeur der Nutsschool, Secretaris-penningmeester; Van Hoek, Inspecteur van het Landbouw-onderwijs; Jan Ligthart, Hoofd eener Openb. Lagere school; en Dr. Fr. J. Soesman, Zenuwarts, alhier, die tot voorzitter is gekozen.

Zooals men weet is 't doel van het consultatiebureau ouders en verzorgers voor te lichten omtrent alle moeilijkheden, die zich ter zake van de opvoeding van kinderen kunnen voordoen, zoowel in de eigenlijke leerjaren als - en vooral - in verband met de beroepskeuze, waarbij raadpleging van deskundigen op opvoedkundig en medisch gebied vaak van zoo onberekenbaren invloed kan zijn op de toekomst der jongelieden.

Het comitè heeft zich bovendien de medewerking verzekerd van uitstekende mannen op het gebied van onderwijs, kunst, techniek en handel.

Voor de adviezen zal een vergoeding van minstens *f* 10 worden gevraagd, welke vergoeding na aftrek van de administratiekosten zal worden aangewend, ten bate van vereenigingen, die de bevordering van het welzijn van het kind ten doel hebben; zooals bijv. de J.P. Heye-Stichting, vacantie-kolonie en dergelijken. Het bureau stelt zich voor, later de gelegenheid voor kosteloozen adviezen te openen.

Men kan zich, van nu af met aanvragen om advies, wenden: voor kinderen beneden den leeftijd van 13 jaren tot den heer Nieuwenburg, de Ruiterstr. 34, en voor jongelieden boven dien leeftijd tot Dr. Ninck Blok, Mauritsplein 4.

Brieven uit het hooge Noorden.
door Maria Petrovna.

III.

Trouwe bezoekers van Archangel zijn des winters de Samojeden, die over het ijs van de rivier om de Murmankust komen aangereden, soms in een lange lijn van vele sleden, elk bespannen met drie of vier rendieren. Wat ziet zulk een optocht er gracelijk uit! De vlug trippelende pooten en de vertakte geweiën van de rendieren schijnen zoo fijn als men ze op een afstand over het sneeuwveld ziet aankomen!. De licht gebouwde sleden, eigenlijk slechts geraamten van open houtwerk, zijn met een rendiervel bedekt en daarop zitten de Samojeden, gehuld in hun 'maliza' of rendierpels, kunstig bewerkt met keurige lapjes en figuren van verschillend gekleurd bont; zij hebben een langen stok in de hand om de dieren te drijven, die overigens geheel vrij aan lange riemen zijn aangespannen.

De rendieren volgen niet de gebaande paden, maar kiezen zelf hun weg daar, waar de sneeuw het dikst ligt; door hun gespleten hoeven zinken zij daar niet heel diep in weg en, eenmaal aan de kade aangekomen, vleien de trouwe dieren er zich behagelijk in neer om uit te rusten van hun tocht.

De Samojeden klimmen dan tegen de helling op aan land en worden verwelkomd door het nijdig gebas van de vele honden, die op de markt ronddwalen en op wier gemoed de verschijning van deze bezoekers altijd hoogst irriteerend schijnt te werken! Maar deze laatsten zijn zeker al aan zulk een begroeting gewend, ten minste zij gaan rustig hun inkoopen doen of drijven zelf hun handel in bont, huiden en rendiergeweiën. De kleinste lapjes bont, aan bundeltjes gebonden, worden gaarne gekocht door een ander soort Samojeden, die hier specialiteit zijn in het vervaardigen van bont-pantoffels; deze blijkbaar welgestelde menschen hebben een bijna Japansch type en dragen een hemdvormige, donkerkleurige pels (het bont naar binnen gekeerd) met een kap over het hoofd, welke het meest doet denken aan de domino op onze gemaskerde bals.

Gaarne zijn de Samojeden bereid hun sleden voor pleziertochtjes op de rivier te verhuren, want in de straten mogen zij niet komen, omdat de paarden bang voor de rendieren zijn; maar zulke tochtjes onderneemt men

alleen, wanneer de koude niet al te streng is, want dan biedt onze gewone winterkleeding op die open sleden niet genoeg bescherming

op de groote ijsvlakte: de Samojeed zelf is daar beter tegen bestand in zijn maliza, die van binnen en van buiten van bont is, terwijl de bonte laarzen hem tot aan de dijen

reiken. Soms laten zij zich voor zulk een tocht gaarne betalen met een fleschje vodka of een paar uien waarvan zij dolle liefhebbers zijn!

Er waren onder hen ook lieden, die in de stad gingen bedelen en U op denzelfden zeurigen zangtoon als de vele groote en kleine bedelaars hier hun: ‘geef mij een kopeke voor brood!’ toeriepen. Zeker behoorden zij niet tot de gegoeden van hun stam, waaronder zeer vermogende lieden zijn, bezitters van kudden runderen van 300 tot 52000 stuks! Deze ‘kapitalisten’ komen echter niet hierheen, maar leiden hun nomadenleven in de

Fundra, deze eenzame mossteppe, die zich over een lengte van 7000 Kilometer van de Witte-Zee tot de Behring-Zee uitstrekt.

Een ander ras, dat hier in het Noorden tegenwoordig een rol van beteekenis speelt, zijn de Tartaren, niet omdat zij bizonder hooge ambten bekleeden of op andere wijze zeer op den voorgrond treden, maar door hun ondernemingsgeest hebben zij hier langzamerhand

een levendigen handel in fruit gebracht, waarvoor steeds flink aftrek gevonden wordt. In deze plaats, waar vooral 's winters het gebruik van groente zoo schaarsch is, beschouwt men het als een ware weldaad vruchten te kunnen krijgen, appelen, peren, sinaasappelen, druiven en ananassen, meest alles producten van Zuid-Rusland, doch ook uit het buitenland betrokken en gaarne koopt men van deze ordelijke, vlijtige kooplieden, die nietovervragen en voorkomend bedienen.

Het trof mij, toen ik in April hier terugkwam, in hun winkels ook uitstallingen van bloeiende Hollandsche bloembollen te zien, die hier zeer in trek zijn. Geen wonder de dames hier hebben een groote voorliefde voor kamerplanten en kunnen die ook uitstekend houden, dank zij de gelijkmatige verwarming der vertrekken en de dubbele ramen, die maar zelden 's winters geopend worden, waardoor de planten niet zooals bij ons 's morgens vroeg door de dienstboden op een frisch tochtje worden gezet!

Overigens kan men hier 's winters geen bloemen koopen; het schijnt, dat de Florakinderen het transport naar dezen uithoek niet kunnen doorstaan, tenminste niet zonder belangrijke schade voor den handelaar. Daarom prijkt de eenige bloemwinkel hier 's winters alleen met kunstbloemen quand on n'a pas ce qu'on aime, il faut aimer ce qu'on a... maar ik stel mij dan maar liever tevreden alleen met groene planten, dan deze parodiën den natuur als kamersieraad te gebruiken!

Het is wel eigenaardig dat daar, waar enkele liefhebbers met succes planten in bloei trekken in hun warme kassen, nog door niemand het initiatief genomen werd dit op grooter schaal voor den handel te ondernemen, om zoodoende in de plaats zelve de noodige bloemen voorhanden te hebben; misschien vreest men, dat het debiet te klein zal zijn om de groote kosten te dekken, misschien wordt de behoefte er aan minder dringend gevoeld. Zij zouden toch alleen voor feestelijke gelegenheden binnenhuis kunnen dienen; zooals bij ons bijv. bij begrafenissen zulke massa's bloemen gebruikt worden en de graven onzer lieve dooden ook des winters telkens daarmede getooid worden, zou hier absoluut ondoelmatig zijn, want nauwelijks in de buitenlucht gebracht, zouden de bloemen al dadelijk bevriezen en verwelken. Zoo wordt dan ook op de kerkhoven bijna uitsluitend gebruik gemaakt van immortellen en kunstbloemen: ik zag hier echter nergens zooals in St. Petersburg, over vele graven linnen tenten opgesteld, om de versiering tegen het winterweer te beschermen, hetgeen op mij echter, hoe prak-

tisch ook, een minder plechtige, bijna kermisachtigen indruk maakte.

Deze brieven zijn afzonderlijk voor de Holl. Lelie geschreven en komen niet voor in andere bladen.

Uit de Seine-stad.

II.

Den 30sten Mei a.s. staat ons een merkwaardig concours te wachten, het eerste van dien aard, voor zoover mij althans bekend is. Met name zal er dan in de zaal van het 'Théâtre Fémina', onder de auspiciën van het dagblad 'Comoedia' en het maandschrift 'Musica', een wedstrijd plaats vinden van... muzikale wonderkinderen.

Niets minder dan dat!

Voor de piano hebben zich 40, voor de viool 15 kinderen ingeschreven, of liever: door hun ouders doen inschrijven. Volgens de reeds gepubliceerde lijst wisselen de leeftijden dier kinderen tusschen 6 en 9½ jaar.

Opmerkelijk is het feit, dat zich onder de 40 pianistjes en 15 violistjes achtereenvolgens 31 en 10 meisjes bevinden, tegen 9 en 5 jongens. Een halsstarrige statisticus, die daaruit de gevolgtrekking zoû maken, dat de aanleg der vrouwelijke kunne voor de muziek zooveel grooter is dan die der mannelijke, zoekt, dunkt mij, Athene in Azië.

Ik beklaag die arme kinderen van ganscher harte. En den ouders dier stumpers wensch ik eenige maanden verblijf in een verbeterhuis toe.

Het is, bij een dergelijke uitbreiding van de ziekelijke jacht naar vroegen en snellen roem, waarlijk geen wonder, dat er in onze tegenwoordige zoogenaamd-beschaafde maatschappij zoo ontzaglijk veel decadenten en cynici zijn.

Zij die gelooven, haasten niet.

Wonderkinderen!... Als men eens een statistiek opmaakte, uit hoeveel wonderkinderen *geen* wondermenschen gegroeid zijn...!

Er bestaat in Holland een boekje, dat in 1898 bij Nijgh en Van Ditmar te Rotterdam is uitgekomen en tot titel heeft: 'Onze Musici. Portretten en Biografieën.'

Sla eens bladzijde 165 op; dan vindt ge, bij de levensbeschrijving van den heer Willem Mengelberg, onder meer wonderlijks den volgenden zin: 'Zoo kwam het ook, dat hij in zijn 3de en 4de levensjaar reeds liederen maakte: kleine fantasietjes voor piano, gewoonlijk bij huiselijke feestjes, en dat - toen de heer Umland zijn eerste piano-onderwijzer werd - hij dezen reeds, voordat hij eenig onderricht had genoten, iets kon voorspelen.' Is het nu niet zonderling, dat, in weêrwil van zijn compositair wonderkindschap, de heer Mengelberg, die thans 37 jaar is, nog altijd zijn éérste compositie van eenige beteekenis moet maken, een compositie, die, buiten de intimiteit van 'huiselijke feestjes', een gewettigde waardeering vindt? Als men daarbij nagaat, dat dergelijke levensbeschrijvingen uitteraard verstrekt zijn door de betrokkenen zèlven, komt men tot de treurige slotsom, dat van de eigenschappen van zoogenaamde wonderkinderen, gewoonlijk de ijdelheid - en doorgaans in schrikbarende mate - het langst standhoudt.

Een wedstrijd van wonderkinderen...

De menschheid, waarvan een der uitingen is: het doen ontwaken en het aankweeken van een vroegrijpe roemzucht in kinderen - die menschheid is ongetwijfeld oud.

Het zoû me daarom een lief ding waard zijn, als die wedstrijd een geweldig fiasco maakte. Laten de kindertjes op het concours gerust knoeien - des te beter voor hen, des te erger voor de ouders!

Wonderkinderen - wonderlijke ouders.

'Ah! les impatients, cas ingrats!'

* * *

Het is nu trouwens het seizoen der wedstrijden.

Wedstrijden van paarden.

Wedstrijden van wielrenners.

Wedstrijden van andere sportmenschen.

En, *last not least*, wedstrijden van beeldende kunstenaars. Want, welbeschouwd, zijn de tentoonstellingen van schilderijen en beeldhouwwerken niets anders dan verkapte wedstrijden.

Stel u gerust, lezeres of lezer. Ik zal ditmaal niet de tentoongestelde werken van zoo'n 'salon' bespreken. Immers: wat zoudt ge er aan hebben, zonder goede reproducties, waaraan ge mijn oordeel zoudt kunnen toetsen? En een overwipje naar Parijs is zoo maar geen kleinigheid.

Dezen keer zal ik trachten, u een paar types van tentoonstellingbezoekers te beschrijven. Er zijn amusante wezens onder.

Zie dat jongemensch daar eens. Gekleed om door een ringetje te halen. De hooge zijden hoed glimt als een gepoetste kachel. In de linkerhand houdt hij achteloos een fijn stokje. Hij loopt met kwanswijs elastische

stapjes, als op kolibri-eieren. Het bovenlijf heeft een kleine helling naar voren. En, sapperdekriek, wat zijn z'n knevelpunten zorgvuldig opgedraaid! Ze wijzen rechtstreeks naar het plafond.

Dat is de ‘gommeux’, de ‘copurchic’, of, naar de hier reeds ingeburgerde Engelsche benaming, de ‘snob’.

Alle drommels, wat neemt hij dikwijls zijn hoed af! Tien, vijftig, honderd maal, en nog veel meer. Kent hij dan zoowat gansch Parijs? Neen, geen denken aan. Let eens goed op: meestal ontbloot hij zich het hoofd, terwijl hij recht voor zich uit kijkt; hij verwacht geen wedergroet. Maar, weet je, het geeft zoo'n zelfvoldoening, als de voorbijgaande en meêloopende menschen denken, dat je zoo ongeveer de heele stad kent. De bemiddelden en welgekleeden alleen, cela va sans dire.

Hij loopt met een bijkans mathematische zekerheid op de beste schilderijen toe en geeft dan op luiden toon zijn meening te kennen. Hij schijnt dan toch wel verstand van de schilderkunst te hebben. Och neen, laat u niet beetnemen. De jonkman heeft tevoren ettelijke krantenverslagen verslonden en staat nu het gelezene te herkauwen. Zijn uitspraken berusten slechts op wrat geheugenwerk. Ze zijn een vernisje. Alles aan hem is gevernist, tot aan zijn rose nagels toe.

Kijk, daar spreekt hij waarachtig Jean-Paul Laurens aan! Nou maar, in elk geval heeft hij dan toch kennissen onder de beroemde schilders.... Heusch niet, heusch niet. Hij vroeg den meester alleen maar, in welke zaal een van diens tentoongestelde schilderijen hangt. Straks, als hij in de afdeeling der beeldhouwwerken is - waar men rooken mag, - vraagt hij den eenen of anderen beroemden kunstenaar om een lucifertje. Prachtige relaties!

Ik spreek den futloozen vent aan en vraag hem met gedwongen deemoed om zijn oordeel, in het algemeen, over de tentoonstelling. Hij is kennelijk aangenaam verrast en zegt dan, op een toon van gewicht en met een lichte fronsing der geverfde wenkbrauwen: ‘Pas mal, pas mal. Maar, vergeleken met die van het vorige jaar...’ Waarop eenige banaliteiten volgen. Als ik den man - ‘man’, bij wijze van spreken - het volgend jaar aanspreek, wed ik, dat ik hetzelfde antwoord te hooren krijg. Bij dat mormel gaat de kunst telken jare achteruit.

In Holland heb ik, mede onder de journalisten, ook zulke deskundigen, in alle kunstrubrieken, gekend. Alleen gaan ze daar niet zoo chic gekleed als hier en worden ze daar meer ‘au sérieux’ genomen.

Voordat ik het vergeet: staat de ‘gommeux’ voor een schilderij, die hij in de kranten om het zeerst heeft zien roemen, dan zegt hij zonder missen: ‘C'est épatant!’ Dat woordje ‘épatant’ behoort tot zijn (kleinen) woordenschat en is hem als-het-ware op de lippen bestorven. Hij bezigt het tientallen keeren. Hij is zèlf ‘épatant’. Denkt het tenminste.

Hoor daar dien man met zijn lange, wanordelijke haren, zijn slappen vilten hoed en zijn nerveuze gebaren eens uitvaren!

Er schijnen weinig schilderijen te zijn, die zijn hooge goedkeuring wregdragen. ‘Ça?... une croüte!’ - die uitspraak is schering en inslag. Waarop de heele opsomming van de gebreken van het werk komt. Zijn kritiek getuigt van kennis, maar is fel en onrechtvaardig. Hij zoèkt fouten. En ziet met opzet de deugden over het hoofd.

Wel, hij is gebeten op de gelukkigen, wier schilderijen aangenomen zijn. Zijn inzending werd hem teruggezonden met de letter R erop. R = ‘refusé’. Arme kerel!

Natuurlijk is hij nog meer gebeten op de jury, althans op de meeste leden daarvan.

De motieven der weigering? Naar *zijn* zeggen althans:

'De oude paaien begrijpen geen steek van de moderne schilderkunst.'

Of: 'Het jury-lid A. heeft een paar jaar geleden hetzelfde onderwerp behandeld. Zijn vod haalt niet bij mijn schilderij. En dus...'

Of: 'Het jury-lid B. wilde me koppelen aan zijn dochter. Ik heb er feestelijk voor bedankt. Je begrijpt dus, dat...'

Of: 'Omdat ik mijn meening niet onder stoelen en banken steek, geen persoonsvereering heb, geen visites maak, mijn eigen gang ga...'

En *tutti quanti.*

Soms, sòms spreekt de geweigerde waarheid. Ik geloof, dat het met de onrechtvaardigheden te dezen opzichte als met de andere gaat: ze hebben minder plaats dan men zegt en meer dan men denkt.

Voor een schilderij staat héél lang een jonge man te kijken, aan wiens uiterlijk duidelijk te zien is, dat hij zelf tot het gilde der beeldende kunstenaars behoort. Tien-

maal gaat hij heen, tienmaal komt hij weêr terug.

Zijn gelaat glanst van genoegen, als het werk veel publiek trekt. Elke gunstige uiting slurpen zijn gretige ooren in; elke ongunstige doet hem pijn. Hij vermag in beide gevallen nauwelijks zijn ontroering te verbergen.

Geraden: het is *zijn* schilderij. Voor het eerst van zijn leven is zijn werk voor een tentoonstelling aangenomen. Zijn ziel juicht. Zijn toekomst schijnt hem rooskleurig toe.

Nu, in het publiek, durft hij nog niet 'op te snijden.' Een zekere schuchterheid houdt hem nog bevangen. Doch straks, in intiemen kring, onder verwanten en goede kennissen... Te drommel, 'il faut que jeunesse passe.'

Jonge vriend, honderdmaal wensch ik u sterkte toe. De eerste triomf sluit geen teleurstellingen voor den vervolge uit...

OTTO KNAAP.

Gedichten in Proza naar Turgenjeff.

Ter Herinnering aan Mejuffrouw I.P. Wrewskaja.

Op vuil, kwalijkriekend, verrot stroo, onder het dak van eene bouwvallige loods, die in haast en door den nood gedrongen, midden in een verwoest Bulgaarsch dorpje tot een veldlazareth was ingericht - stierf zij na twee lange weken aan de typhus. Zij was geheel bewusteloos - en geen enkele dokter keek naar haar om; de zieke soldaten, die zij verpleegd had, zoo lang zij zich op de been had kunnen houden, stonden een voor een van hunne onfrissche legersteden op, om in een scherf van een gebroken kruik eenige druppels water aan hare brandend heete lippen te brengen.

Ze was jong en mooi; heel de voorname wereld stond voor haar open; zelfs de hoogstgeplaatste personen schonken haar hunne opmerkzaamheid.

De vrouwen benijdden haar, de mannen maakten haar het hof... twee of drie van hen waren in geheime, diepe liefde voor haar ontstoken.

Het leven lachte haar toe; maar er is een lachen, dat treuriger is dan tranen.

Zij had een hart vol zachtheid en goedheid... daarbij een kracht en een blijmoedige offervaardigheid... De bedroefden hulp te verleenen... een ander geluk kende zij niet... kende zij niet - en leerde zij niet kennen. Alle andere geluk ging aan haar voorbij. Doch daarin had ze al lang berust... en doordrongen van 't heilige vuur van een onverwoestbaar geloof, wijdde zij zich aan den dienst harer medemenschen. Welke onvergankelijke schatten zij op den verborgen, diepen bodem harer ziel bewaarde, dat heeft niemand ooit geweten - en kan nu niemand ooit meer weten.

Waartoe ook? Het offer is gebracht.... het werk is voleindigd. Alleen is het smartelijk te moeten denken, dat niemand tenminste haar stoffelijk omhulsel dank zei, ofschoon ze zelf, vol edel schaamtegevoel, zich aan elke dankbetuiging onttrok.

Moge haar dierbare schaduw mij niet ten kwade duiden, wanneer ik dit kleine, late bloempje op haar graf waag te leggen.

Vertaling door LOUIS.

(Wordt vervolgd.)

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Een prachtig geneesmiddel.
(Zelfbehandeling.)

Eenigen tijd geleden werd in de gedachtenwisselingen de vraag ter sprake gebracht, hoe zich te genezen van rhumatische aandoeningen, een kwaal waaraan ten onzent zoovelen lijden, tengevolge van ons ongunstig klimaat.

Ik herinner mij, hoe sommige correspondenten heftig te velde trokken tegen het gebruik van inwendige geneesmiddelen, anderen spraken met de grootste waardeering van een diëet op vegetarischen grondslag, weer anderen roemden het nut van koud water - enz. enz.

Wel, wat ik hier uit eigen ervaring mijn lezers wil vertellen, behoeft niemand te beletten de overige behandeling, waarbij hij zich wel bevond, voort te zetten; mijn geneesmiddel verdraagt zich met elke medicijn, met elke leefwijze, elk diëet. Daarenboven kost het niets, en kan door elken leek worden aangewend op den patient. Verpleegsters en andere ‘deskundige’ hulp gehéél overbodig. -

Laat ik vooraf zeggen, dat ik-zelve sinds jaren een lijder ben aan rhumatiek-ongesteldheden, een der hoofd-redenen waarom ik onze winters ontvluchtte. De twee laatste kortere aanvallen, een in Interlaken, een in Montreux, kwam ik, na enkele dagen van veel pijn, zonder geneeskundige hulp te boven, door het innemen van het zeer bekende, maar vol-

strekt niet ongevaarlijke salycil, (vooral voor hart-lijders gevaarlijk), en door het wrijven met een uitwendig smeersel van een apotheker gekregen. Ik herhaal echter, vóór ik ervan af was, kon ik mij uren lang niet bewegen zonder het uit te schreeuwen van onlijdelijke pijnen, zoodat ik ook beide malen acht en veertig uren achtereen te bed lag, nacht en dag slapeloos. -

Dezen winter, in het zachte zuidelijke klimaat der Riviera, bleef ik gevrijwaard, behoudens enkele kleinere waarschuwingen van pijnen van voorbijgaanden aard, die geen bedlegerigheid meebrachten. Echter, onlangs, ontwaakte ik, (zulke aanvallen komen steeds zeer plotseling), met een heftigen pijn in den schouder, die mij reeds in den nacht had gekweld, en zich tegen den ochtend weldra uitbreidde over den geheelen rug, gepaard met volkomen onmacht den rechter-arm ook maar op te heffen zonder onlijdelijke pijnen te verduren.

Er was niets aan te doen dus dan te grijpen naar het gewone redmiddel salycil, en zich in een paar vervelende pijnlijke dagen te bed te schikken. Reeds had mijn vriendin haar hoed op, om zich naar den apotheker te begeven, toen ik mij herinnerde hoe ik, onlangs herlezende de acht deelen *mémoires* of liever gezegd *Brieven*, der bekende Marquise de Sevigné, daarin het volgend verhaal had aangetroffen, door haar neef en getrouwen correspondent, den Marquis de Coulanges aan haar gedaan (omstreeks 1695).

'Ik moet U een prachtig middel meedeelen tegen mijn jicht-aanvallen (in het oorspronkelijk 'la goutte')[*]. - Gisteren ben ik van Parijs vertrokken naar Versailles. Ik had 's avonds gezellig gesoupeerd, toen ik 's ochtends ontwaakte met vreeselijke pijnen in den schouder; ik kon mij niet bewegen. Ik jammerde het maar steeds uit: mijn schouder, mijn schouder... Madame (volgt een naam, dien ik mij niet meer herinner, uit het hoofd citeerende) gaf mij toen den raad mij te laten *strijken*, zoo heet als ik het maar kon verdragen. Zij heeft mij haar kamenier gezonden, en deze heeft eenige servetten op den schouder gelegd, en daarop met een strijkijzer, zoo heet als het maar eenigzins was uit te houden, over de pijnlijke deelen heen en weer gestreken. Na een half uur was de pijn over. Ik kan mij niet voorstellen dat ik jammerend riep: O mijn schouder, want hij bestaat nu niet meer voor mij. Ik voel hem niet meer. Ik ben volkomen gezond, en neem deel aan alle hoffeestelijkheden.'

Te bemerken is nog, dat de markies de Coulanges, wiens brief ik citeer uit het hoofd zooals ik mij hem herinner, in zijn volgende epistels aan zijn nicht de Sevigné niet alleen nimmer meer rept van een terugkeer van zijn kwaal, maar integendeel herhaaldelijk spot met het totaal verdwenen-zijn van zijn jicht, niettegenstaande zijn leeftijd, zijn géén dieet houden, zijn veel drinken, in een woord zijn een leventje lijden geheel indruischend tegen dat wat men jichtlijders vóórschrijft. Men mag dus aannemen, dat hij het strijk-ijzer-middel voortaan steeds zal hebben toegepast, met zulk dadelijk en volledig succes, dat er geen sprake meer was van een eigenlijke ongesteldheid om over te klagen. Immers, in de periode tusschen zijn éérste jichtziekte in Rome en den brief dien ik hierboven aanhaalde, beklaagt hij zich herhaaldelijk, en spreekt herhaaldelijk van zijn vrees voor de toekomst, etc. *Na* het strijk-ijzer-recept nooit meer!

*) Gedurende zijn verblijf te Rome eenige jaren vroeger had dezelfde marquis, een 'lebemann' van het hof te Versailles, een zwaren jichtaanval gehad, behandeld door vele doktoren gedurende vele weken.

- Hoe dit zij, ik vertelde mijn vriendin een en ander, en stelde haar voor, alvorens zij om salycil naar den apotheker ging, dit zoo eenvoudige, nimmer-kwaad-kunnende, en nietskostende middel in elk geval te probeeren.- Wel, om kort te gaan, het hielp prachtig, zóó prachtig, dat ik, na door onze Marie een half uur lang als een neteldoeksche japon te zijn glad gestreken, in staat was mijn arm zonder eenige pijn te bewegen, op te staan, en mij aan te kleeden, terwijl ik vóór dien tijd volstrekt machteloos neerlag, en bij elke poging mij op te heffen het moest uitschreeuwen. - Daar er nog midden in den rug een zekere gevoeligheid bleef bestaan, hebben wij de strijk-behandeling des avonds opnieuw herhaald. Den volgenden dag was ook déze gevoeligheid verdwenen.

Niettegenstaande mijn nachtkleeding heb ik op de te strijken deelen nog een vierdubbele servet gelegd, die, onder het zeer heete ijzer, natuurlijk weldra heel gloeiend werd. Deze heete doeken, die de warmte egaal doen blijven, zijn onmisbaar bij de behandeling. Nadat het strijken was afgeloopen, bleef ik, om geen kou te vatten, nog een uur liggen vóór ik opstond, totdat ik was afgekoeld.

In den winter, in koude kamer, zal het, dunkt mij, geraden zijn vuur aan te leggen, als men na zulk een strijk-partij het bed verlaat. -

Ik herinner mij hoe dankbaar ik mij voelde bij mijn eerste kennismaking met salycil, toen ik dat kreeg, als jong-meisje, in een op dien leeftijd buitengewoon hevige en pijnlijke rhumatische ziekte, waaraan ik daarna maanden lang lijdende ben gebleven. De ontzettendste pijnen traden zoo plotseling in, dat niemand begreep wat ik eigenlijk had, en in allerijl werd gezonden om een dokter, die dadelijk den rhumatischen *of* jichtaanval, (daarover zijn de geleerde heeren het nooit eens geworden), constateerde, en mij van de sterke dosis salycil, waarvan ik elk uur een lepel moest nemen, verlichting voorspelde, die inderdaad niet uitbleef. Tot mijn groote dankbaarheid kon ik na enkele lepels (dus na een halven dag bijna, plus den tijd dien ik vooraf moest liggen wachten op de komst van het drankje) mijn been tenminste iets gemakkelijker bewegen, en over het geheel het beter uithouden, wat de pijnen betreft, dan ik des morgens had kunnen hopen. Welnu, deze *zelfde* verlichting, maar véél sneller, véél afdoender, veel goedkooper, en veel ongevaarlijker, heb ik thans ondervonden door het aanwenden der geneeskundige behandeling van den marquis de Coulanges, dateerend van het laatst der zeventiende eeuw, dus vóór ruim twee honderd jaar! Bedenkt men nu daarbij hoe salycil, op den duur gebruikt, veel minder goed helpt dan den eersten keer, hoe het volstrekt niet onschadelijk is, (de dokter-zelf durfde, toen mijn ziekte lang duurde, de dosis niet meer zoo krachtig geven uit vrees voor het hart), hoe daarenboven alle doktorenbezoeken en daaruit voortvloeiende receptjes zeer veel geld kosten, en dikwijls zeer veel tijd ook door in bed moeten blijven etc., dan is, dunkt mij, zelfs den ongeloovigsten Thomas aan te raden het strijk-ijzer middel, dat geen enkele dezer inconvenienten heeft, althans te probeeren. Met volle recht kan men hiervan zeggen: Baat het niet, het schâádt *zeker* niet. En wat mij-betreft, ik kan niet genoeg verklaren, dat het mij even prachtig baatte als den markies de Coulanges, en dat ik hem en mijn memoires-liefhebberij ten zeerste dankbaar blijf. - Zeker, ik-ook ben een aanhangster van dieet, dat ik, - ofschoon verschillende doktoren mij verzekerden, dat het 'volgens de nieuwste theorieën' er niets toe af of toe doet, - vooral op het punt vleeschgebruik streng toepas. Voorkomen is beter dan genezen. Een gunstig klimaat en een verstandige leefwijze kunnen veel tot stand brengen wat de verbetering van onze gezondheid betreft. Maar het is altijd aangenaam een hulpmiddel bij de hand te hebben, dat een plotselingen pijn-aanval kan doen bedaren. Vandaar dat ik mijn eigen persoonlijke ondervinding breng onder de algemeene aandacht, mij herinnerende hoe er juist over *dit* onderwerp indertijd veel is van gedachten gewisseld door Lelielezers. Misschien ben ik nu wel 'strafbaar' wegens 'ongeoorloofd uitoefenen der genééskunde' -, sommige voor hun praktijk beduchte doktoren zijn zoo héél gauw met het schimpen op kwakzalvers-middelen en het vervolgen van personen, die zich schuldig maken aan het verspreiden daarvan, (en hoeveel kwakzalverij schuilt er niet onder hunne geleerde 'recepten'!!) - Wel, zelfs op gevaar af van mij den toorn van deze wel-edel-zeer-geleerden en hooggeleerden op den hals te halen, wil ik hier het gezond-verstand-huismiddel van onze voorouders van de zeventiende eeuw niet onvermeld laten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

X.X. Het bedoelde artikel over Liberty komt in het volgende nommer.
Suzanna. Het bedoelde modejournaal zou ik U gerust durven aanbevelen.

REDACTRICE toilet.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Blauwe Hyacinthe. - Ik beloofde U reeds in het vorig nommer mijn antwoord op Uw brief van 5 April. Laat mij U vóór alles zeggen, dat het niet noodig was mijn geheugen op te scherpen, omdat ieder moment van ons toenmalig onderhoud zoo sterk in mijn herinnering is gegrift,

door de belangrijkheid ervan, als had het gisteren plaats gehad. Gelijk ik wel meer heb gezegd in de Lelie, ik vergeet een correspondent nooit heel gauw, ook niet al ken ik hem slechts schriftelijk, maar het onderwerp dat wij toen bespraken was zoo hoogernstig, ik nam een betrekkelijk zoo groote verantwoording op mij door U mijn raad te durven geven, dat ik niet alleen nimmer U uit mijn herinnering verloor, maar mij zelfs wel eens met zekeren angst heb afgevraagd, of Uw stilzwijgen misschien was toe te schrijven aan een of ander voor U ongelukkig gevolg van mijn gegeven raad. Mijn onveranderlijke stelregel in zulke gevallen is dien te geven naar mijn eigen beste en eerlijke overtuiging en, hoe de gevolgen dan ook zijn mogen, ik weet voor mij zelve, dat ik naar mijn oprechte opvatting heb geoordeeld, en dus als zoodanig mij innerlijk vrij voel wat de uitkomst aangaat. 't Geen niet wegneemt, dat er voor iemand met een warm-meevoelend hart toch altijd iets zeer-pijnlijks is in de ontdekking, dat wat hij goed had bedoeld verkeerd uitkwam. Van daar dan ook dat ik nooit kan begrijpen, hoe sommige menschen zoo *on*gevraagd klaar zijn zich in zulke intieme questies te mengen, en er op de meest-besliste wijze in te handelen, zonder dat die inmenging hun werd verzocht of op hun weg lag. Ik weet niet of gij Ibsens: *Wildente* kent? Zoo ja, dan zult gij U herinneren hoe de goedbedoelde bemoeiziekerigheid van een soort 'nieuw mensch', een van die allesbedervende nieuwerwetsche ongelukken, zooals wij er ook ten onzent vele tellen, het geluk verstoort van een geheel gezin, door het misplaatst en onnoodig meedeelen van bijzonderheden en ophelderingen, waarom niemand hem vroeg, uit 'waarheidsdrang'. Met U was het een ander geval, gij *wildet* weten hoe *ik* zou handelen in Uw geval. Ik heb U eerlijk opgebiecht mijn eigen heilig gevoel daarin. Toch ben ik blij, dat de gevolgen niet voor mijn rekening zijn, maar integendeel voor die van hen, die U in de omgekeerde richting drongen. Gelijk gij terecht zegt, vergeven aan dien eenen, die óók handelde naar zijn eerlijke, oprechte overtuiging, is U niet zwaar gevallen! Juist zoo voel ik óók het. Maar groot is de schuld der andere partij En toch! Ook in dat laatste geval is wellicht meer kortzichtigheid en bekrompenheid in het spel geweest dan iets leelijks. Het is verbazend hoe sterk het vooroordeel heerscht op *dat* punt juist. Ik-zelve weet óók mee te spreken daarvan. En daarom weet ik óók, dat men iemand zeer lief kan hebben, en toch op dat ééne punt onvatbaar blijven voor alle redeneering. Droevig vind ik het bewijs van tactloosheid, dat gij mij aan het eind van Uw brief meedeelt en waarvan ik ten hoogste verbaasd ben, omdat ik mij zulk een egoïst, koud gebrek aan nadenken niet kan voorstellen. Voor U moet dat immers een dagelijks weerkeerende noodelooze kwelling zijn; en die zoo gemakkelijk was te vermijden! - Arm kind, welk een troostelooze kreet klonk uit Uw brief! Ik kreeg er de tranen bij in de oogen, omdat ik-zelve U zoo kan navoelen. Laat het U tot een troost zijn dat ik U *begrijp*, omdat ik-ook zulk een tijd heb gekend. Gij zult er wel van lezen te zijner tijd in mijn herinneringen in den a.s. jaargang. - Niet zonder reden ijver ik zoo hartstochtelijk voor zou en vreugde en blijheid in jonge levens! Kon ik U maar doen deelen in de vriendschap mijner trouwe honden, naar wier speelsche gezelligheid Uw hart uitgaat! Inderdaad geven zij zooveel! Echter wat niet is, kan komen. Op Uw leeftijd was ook mijn leven zoo anders als het nu is, dat gij wellicht, op de mijne gekomen, U in veel gelukkiger omstandigheden zult bevinden dan thans. - Ik hoop, dat gij mij zult blijven schrijven van tijd tot tijd. Wat Uw bijdragen aangaat, ik geloof dat ik ze in de vroegere Lelies wel een plaatsje zou hebben gegeven, maar wij willen in den nieuwen jaargang, met het oog op de vele goede copie die er is,

liever niet meer zooveel van die onderwerpen van zoo weinig *direct* belang behandelen. Ik geef U daarom in overweging, daar Uw stijl goed en helder is, een ander artikel te maken, b.v. over vrouwenlot en opvoeding; in verband met Uw eigen ondervindingen geloof ik, dat gij heel goed iets zeer wáárs en actueels kunt maken zonder U in het minst bloot te geven of Uw omstandigheden te verraden. Er is op dat punt door ons-vrouwen-zelve zoo heel veel te zeggen, omdat wij helaas spreken uit ondervinding. Probeer het eens. En nogmaals, blijf mij schrijven, als gij er ten minste lust toe gevoelt; gij zult er mij genoegen mee doen.

Weet gij wat mij trof in dat eene artikel van U? Dit, dat gij m.i. een zeer foutieve opvatting hebt van het motief dat Enoch Arden leidde, toen hij besloot stil te zwijgen, na zijn terugkomst van het eiland, en eenzaam te leven en te sterven, liever dan zijn inmiddels hertrouwde vrouw en haar nieuwen man ongelukkig maken, door zijn eerste rechten te laten gelden. Gij zegt dat het 'trots' is (in de mooie beteekenis van fierheid genomen), die hem aldus doet handelen. Ik echter geloof niet dat trots, van hoe nobelen aard dan ook, hiermede iets heeft te maken, maar alleen heilige, bijna bovenaardsche *liefde*, liefde tot de vrouw, die hij nog bemint, en voor wie zijn verschijning nu, na haar eindelijk in het tweede huwelijk hebben toegestemd, een ramp zal zijn die, van het Engelsch-godsdienstig standpunt, haar daad dan maakt tot een zonde, liefde tot zijn kinderen, gelukkig nu met den zeer braven, zeer liefhebbenden tweeden vader, door zijn onthulling plotseling gebracht in de grootste moeielijkheden, liefde tot het kindje uit dien tweeden echt geboren, onschuldig slachtoffer dan van een 'onwettig' huwelijk, ja zelfs liefde tot Philip, den tweeden man-zelf, zijn ouden speelmakker, den trouwen steun van zijn vrouw en kinderen in hun armoede, die haar trouwde in het eerlijk-gelooven aan Enochs dood ginds, en nu een beter lot verdient, dan door die ongedachte terugkomst te worden gedompeld in de grootste en onverdiendste ellende. - Al die omstandigheden bij elkaar leggen Enoch het stilzwijgen op uit een zuiveren *liefde*-drijfveer. Vindt gij-zelve ook niet?

X.H.X. - Aan Uw verzoek, betreffende de recensie, voldoe ik in deze weken. Ik kan eerst oordeelen over Uw aangeboden bijdragen, als gij ze mij zendt ter inzage. Ik schreef U reeds in een vorig antwoord, dat gij méér per kolom kunt ontvangen, als de inhoud *goed* is. U echter iets dienaangaande beloven, alvorens ik eerst Uw werk las, doe ik niet. - In beginsel ben ik het met U eens, dat hetgeen gij vraagt als U 'voldoende' te zijn, niet te veel is verlangd. - Ja, gij zijt ook al iemand, die genoeg levensleed achter U hebt, om te kunnen waardeeren de *onveranderlijkheid* van honden-trouw tegenover de onstandvastigheid van den mensch. - Maar ik hoopte zoo dat het gelukszonnetje voor U was gaan schijnen, en ik vréés nu meer en meer, naar Uw hardnekkig stilzwijgen te oordeelen op mijn vraag daaromtrent, dat dit geluk reeds weer tot het verleden behoort? Wilt gij mij daarover niet eens inlichten? Het is geen nieuwsgierigheid die mij doet vragen, maar oprechte belangstelling, waar gij-zelf mij zoo vertrouwelijk blijft schrijven, dat het antwoorden daardoor mij altijd een soort van onsamenhangend iets toeschijnt, omdat ik niet begrijp ook wat gij dáár doet, en waarom gij steeds reizend en trekkend zijt, en nu weer naar Zwitserland wilt. Uw vraag dienaangaande is zeer vaag *en* onduidelijk, want gij zegt in denzelfden zin: 'Is de plaats waar U den *winter* doorbracht duur; ik wilde namelijk graag drie maanden van den *zomer* in pension in Zwitserland. Zoudt U mij dus eenige inlichtingen willen geven?' Dat wil ik met alle genoegen, maar daar ik den winter doorbracht in *Menton*, in *Frankrijk* dus, weet ik niet al te best welk deel van *Zwitserland* gij op het oog hebt, en dan voor den *zomer?* - Zoo gij met Montreux in

de war zijt, dat ook is een plaats voor najaar- en winter en wintersport, in den zomer is het er zéér heet, en geen de minste schaduw, omdat het aan het meer ligt en geen boschrijke wandelingen heeft. Het is er ook duur. Heel Zwitserland is duur: Berner-Oberland, Engadin, Fransch Zwitserland. Ik vind Duitschland beslist goedkooper. Overigens schrijft gij niet wat gij verstaat onder ‘duur’. De een stelt zijn eischen in dat opzicht zoo anders dan de ander. Ik ontving juist dezer dagen een brief van een anderen correspondent, dien ik raad gaf betreffende Zwitserland. Deze is zoo vriendelijk mij hare ervaringen mee te deelen, ten nutte van anderen. Haar brief is uit een véél bezochte zomerplaats, ik verwijs U ter lezing van een en ander naar de rubriek: Ingezonden.

Bertha. - Gij hebt mij zoo alleraardigst geschreven over Uw dierenliefde, en tegelijkertijd mijn aandacht gevestigd op de vogeltjes, dat het U stellig groot genoegen zal doen te hooren, hoe de muschjes hier reeds zoo mak zijn, dat zij tot binnen in de kamer komen, en, zonder éénige vrees voor onze honden, midden tusschen hen in de kruimels wegpikken. Frits en Benjamin zijn zoo gewoon aan buiten zijn en vogels zien daardoor, dat ze daarin niets vreemd vinden, en, ondanks een behoorlijke mate jaloezie, die hun anders niet vreemd is, in dit geval het gezelschap volstrekt niet aanblaffen maar rustig laten 'dieven', zooals wij brave menschen dat plegen te noemen wáar het die 'brutale' (*ik* noem ze goed-van-vertrouwen) musschen geldt. Uw brief heeft overigens mijn antwoord-correspondentie aan U gekruist, vermoed ik. 'Last' hebt gij mij volstrekt niet gegeven door Uw vraag dienaangaande. Ik wilde U met alle genoegen inlichten. En, zooals gij-zelve reeds schrijft, nu was het meteen een aanleiding om mij te vertellen van de groote gemeenschap die bestaat tusschen ons in de zaak dierenbescherming. Immers, inderdaad bestaat die; dat voel ik uit Uw zoo ware woorden aangaande de eigenaardige soort 'liefde', die veel menschen er op nahouden, als het geldt hun zoogenaamd-teer-beminde honden en katten etc. Met hen *pronken*, hun *ras* tentoonstellen, grootdoen met de verkregen prijzen, dat is alles waarin de liefde in den grond bestaat. Kom echter eens aan met last, met ziekte, met onkosten, met aldatgene in een woord waarin de *waarachtige* liefde zich openbaart! Ik durf gerust zeggen, dat wij drieën, want onze Marie is net zooals wij, meer doen voor onze honden, meer voor hen over hebben waar het zelfopofferingen, thuisblijven moeten, enz., enz. geldt, dan de meeste hedendaagsche moeders voor hun eigen kinderen. En ik durf gerust erbij zeggen, dat de smadelijke glimlachjes, de neus-ophalende uitroepen: 'Ik zou er voor bedanken'. - 'Dat zou me een dier niet wáárd zijn', enz. enz., - welke wij aanhoudend te hooren krijgen, heel dikwijls komen van menschen die zelf ook 't een of ander van dien aard, vogel, kat, hond, bezitten, en *beweren* dat ze 'heel goed zijn' voor beesten! Een fraai staaltje van dat walgelijk gecoquetteer met *ras* is me nog onlangs bij een bezoek ergens voorgekomen. Het gesprek kwam op onzen Benjamin, die, zooals ik meermalen in de Lelie vertelde, een uit het zuiverste medelijden door ons gekocht mishandeld straathondje was, zonder eenige pretensie op honden-adel of wat-ook. Daar hij echter ongemeen aanvallig doet en nog al aardig is van kop en kleur, wordt hij dikwijls aangezien voor méér dan hij is, wat het óók voor honden zoo gewichtig-bespottelijke punt 'afkomst' aangaat. -

'En van welk ras is Uw Benjamin?' vroeg dan ook een aanwezige dame, met een hóógst ordinair gezicht en een hóógst alledaagschen naam waarmede zij mij zooeven was vóórgesteld. -

'Van géén ras, voor zoover ik weet' - zei ik. - 'En hij is er mij even lief om'. -

'O neen! *Ik* neem principieel nóóit anders dan echte-rashonden' - zei het ordinaire gezicht met een onverdragelijk air 'U moet weten, dat ik *hecht* daaraan; rashonden hebben veel meer deugden dan gekruiste; o neen, ik zou bepaald geen andere dan van *echt ras* om me heen willen hebben.' -

Ik beken eerlijk, dat ik altijd het gevoel heb bij zulke gelegenheden *te* ingeboren-beleefd te zijn. Want ik vraag U, had dat ordinaire gezicht toch niet eigenlijk verdiend, dat ik haar 't ronduit vroeg: Waar haalt *U* eigenlijk de inbeelding van daan, als U-zelf zoo'n allesbehalve 'ras'-gezicht er op nahoudt en, blijkens Uw naam, zoo weinig kunt aanspraak maken op 'ras', aan een *hond* zooveel hoogere

eischen te stellen dan aan Uw eigen leelijke-ik? - Niet alsof ik het in menschen, die wel zelf van adel zijn of zich wel zelf verheugen in een mooi uiterlijk, zoo veel verdedigbaarder vind als ze op rashonden aanspraak maken, als waren de niet-ras-honden minderwaardigen. In geenen deele. Ik vertel U alleen maar déze geschiedenis, omdat zij weer zoo sprekend illustreert de zelfverheffing en domme eigenwaan van den mensch, die zich per-se 'het pronkstuk der schepping' gelooft, en daarom, ook met de vulgairste tronie en de minst 'ras'-achtige handen en voeten, durft eischen van den hond, dat hij, om in zulk een gezelschap te kunnen verkeeren, minstens zij van de zuiverste en meest onvervalsche afkomst, en er een 'stamboom' op nahoudt zonder fout of balk.

Ik kan niet nalaten hetgeen gij mij schrijft betreffende Uw zorg voor de vogeltjes hier in Uw eigen woorden over te nemen. Het kan anderen opwekken ter navolging:

'*s Winters helpen wij ze door de koude heen*, *want dan hebben ze het o zoo hard te verantwoorden. We strooien dan hennepzaad, olienootjes*, *en hangen stukjes vet en vleesch in de boomen op. Wat of ze dan smullen, en ze kijken je dan met die kleine ronde oogjes zoo leuk aan!*

Van dezen winter, *toen de vorst zoo lang aan hield en de rivier dicht zat*, *kwamen hier 40 meeuwen eten. Ze hadden zoo'n honger die arme stakkerds*, *en dan is het geven zoo'n heerlijk iets*, *veel heerlijker als het geven aan menschen*, *waarvan men niet weet, of ze ons bedriegen.* -

Weet gij, dat laatste zinnetje van U zal h.h. socialisten etc. wel weer eenige verontwaardigde uitroepen ontlokken. Ik wil het echter opzettelijk niet doorschrappen, omdat ik het er mede eens ben van a-z. Ik-ook vind het geven aan dieren veel loonender dan aan menschen, want niet alleen bedriegen de eersten ons niet, maar ook bestaan voor hen geen armen-uitdeelingen en spijskokerijen, geen kostelooze zieken-huizen en kostelooze doktoren-spreekuren enz. enz

De dieren zijn van ons *afhankelijk*; ellende, honger, ziekte, zijn niet alleen dingen buiten hun eigen schuld, maar komen zelfs dóór onze menschenschuld dikwijls (overrijden door auto's en trams, mishandeling, verwaarloozing). Bij menschen daarentegen is de armoede in 9 van 10 gevallen te wijten aan eigen onwil, en dan rekenen op den bijstand van rijkeren. - Daarom dan ook onderschrijf ik voor mij Uw woorden:

Ja dierenliefde, '*t is voor mij het hoogste!*
'*Opent uwen mond voor den stomme*, *voor het recht van alle verlatenen.*'
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Regina. - Ik heb in Uw antwoord aan Salutant alleen het gedeelte geplaatst handelend over de *brochure*, want voor de rest is de gedachtenwisseling gesloten. Om dezelfde reden kan ik *nu* niet meer de nabetrachting plaatsen. Wel zal ik het stuk over de Pausen opnemen. Dat is niet meer dan billijk. Ik zend U proef. Ik zal U zenden wat ik nog van U onder mijn berusting heb. - Ja, voorloopig blijf ik hier in Holland - We treffen het nog al tot hiertoe met het weer. - Welk een heerlijk leventje, dat van de verloofden! - Het stukje over Leven en Kunst nam ik aan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

17 Juni 1908.
21ste Jaargang.
No. 51.

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Emotie.
door A.J. Servaas van Rooyen.

Wat wordt dat woord, *emotie* een bastaard van *émotion*, en de slechte vertaling van *gemoedsaandoening*, ontelbare malen gezegd, veelal misbruikt, en onnadenkend op alles toegepast.

Er zijn, of er waren zoo meer van die modewoorden. *Leuk* is voorbijgegaan, *intens* is aan 't wegdoezelen, *nerveus* begint als een spotternij te klinken, maar *emotie*, dat 't moederschap heeft te dragen van *nerveus*, is nog in vollen gang.

Emotie; alles geeft emotie; emoties beheerschen 's menschen ziel, en verwoesten dikwerf 't lichaam, omdat alles wat men hooren, zien en voelen wil emotie moet verwekken, wil de overprikkelde natuur voldaan zijn.

Het is wel de moeite waard eens een oogenblik stil te staan bij dezen factor van ons gemoedsleven. Immers ‘de aandoening (emotie is een der meest belangrijke verschijnselen, zoowel in ons physisch als moreel leven. Zij speelt een groote rol in onze geheele ontwikkeling, is de bron van een aantal ziekelijke (pathologische) toestanden en oefent op de maatschappelijke verhoudingen een invloed uit, die tot nog toe niet voldoende op den voorgrond is gesteld,’

Toch evenwel heeft men reeds vroeger de aandacht op de *aandoening* gevestigd, maar het is eerst aan onzen tijd gelukt den weg te vinden in het complex, door psychologische en physiologische gewaarwordingen te weeg gebracht, waarvan hoofdzaak is 'de eigenschap der hersenen' om op meer of minder uitgebreid gebied te reageeren op prikkels, welke die ook mogen zijn.

Voor hen die hieromtrent een merkwaardig boek willen lezen en bestudeeren, wijzen we op het belangrijke werk van Dr. Paul Sollier, dat in de Nederlandsche bewerking, onder toezicht van den Inspecteur voor het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten te Amsterdam, den titel draagt van *Het Mechanisme der gemoedsaandoeningen.*

De Hoogleeraar Dr. G. Jelgersma te Leiden schreef een aanbevelend *voorwoord* [waarom toch altijd dat germanisme, en niet 't zuivere Nederlandsche woord *voorrede*[1)]?], en we willen dat inlasschen om daardoor in eens te kunnen doen zien, wat het boek geeft.

Professor Jelgersma schrijft:

'De bekende Fransche neuroloog en psycholoog Sollier behandelt in dit boek het mechanisme der emoties, eene mechanisme, dat evenzeer de aandacht verdient als het meer besprokene mechanisme van het denken. Op het eerste gezicht zou men geneigd zijn aan de emotie een mechanisme te ontzeggen. Deze is toch als ondeelbaar geheel voor ons bewustzijn gegeven en van subjectief standpunt staan wij niet voor een complex, maar voor een totaliteit, dat aan elke ontleding in eenvoudiger bestanddeelen weerstand schijnt te bieden, tenminste voor zoover eene dergelijke ontleding door den persoon over zijne eigene emoties zou beproefd worden. Het is zonder twijfel de verdienste van Sollier op dit mechanisme van de emotie een helder licht te doen vallen, en al moge men met zijne conclusies niet in allen deele zich kunnen vereenigen, het pogen zelf om in dergelijke duistere vraagstukken licht te verschaffen verdient zonder twijfel toejuiching, vooral wanneer daarbij komt een heldere en in den goeden zin van het woord populaire behandelingswijze.'

We haasten ons te zeggen dat het begrip *populair* zeer veelzijdig is. Wat aan een hoog geleerden denker als Professor Jelgersma populair voorkomt kan voor een gewoon ontwikkeld mensch nog veel te geleerd zijn, maar trekken we van dien geleerdheidssom den aard van het onderwerp af, dan mogen we het getuigenis afleggen, dat het geheele boek aan duidelijkheid en goed begrijpen niets te wenschen overlaat.

Het verband van ziel en lichaam bij het ontvangen van indrukken, aandoeningen, welke wij emoties noemen, komt het duidelijkste aan het licht bij *verbazing.* Die *plotselinge* indruk geeft niet alleen een remming in den gewonen gedachtengang, maar hij werkt ook terstond in op alle lichaamsverrichtingen. 'De hartsbeweging wijzigt zich, de ademhaling stokt, de spieren verstijven in hun houding, de blik blijft op één punt gericht, de keel is toegeschroefd.'

Als tegenvoetster van de *verbazing* is de *teleurstelling.* Op die aandoening wordt nimmer gelet, misschien wel, omdat zij meer in- dan uitwendig werkt, en ook omdat de mensch diplomatisch aangelegd minder uitwendig blijk geeft van wat hem teleurstelt.

1) Men gebruikt dit *voorwoord* misschien gaarne uit bescheidenheid. *Voorrede* geeft iets zoo geheel deftigs!
V.R.

Teleurstelling is niet direct verdriet of smart of toorn, hoewel zij het later kan berokkenen; is ook geen spijtigheid; is zelfs geen vergissing. Het is een vernieuwde remming der gedachte. De zaak, waarin men teleurgesteld wordt krijgt een gansch anderen loop. ‘Een geheele verzameling van zéér bepaald gegroepeerde wenschen en voorstellingen moet omgewerkt worden, m.a.w. de hersen-energie, welke met deze voorstellingen overeenkomt, en die op het punt stond vrij te komen, moet nu op een geheel andere wijze dan het voornemen was, haar aangrijpingspunt zoeken.’

Het lang verbeide oogenblik van verwezenlijking, de verwachting wordt plotseling verstoord, dat is de emotie der teleurstelling.

Wat daarop volgt, het onbehagen, zich uitend bij de verschillende personen al naar gelang hunner vatbaarheid voor aandoening, heeft met den eigenlijke schok der teleurstelling slechts een indirect verband. De gevolgen zijn de uitvloeisels overeenkomstig met ons karakter.

Genot en smart zijn lichamelijke, vreugde en verdriet geestelijke aandoeningen, doch over en weer werken deze paren van aandoeningen in op ziel en lichaam, naarmate ze lichamelijk of geestelijk zijn.

Doch men behoeft juist zelf niet die aandoeningen te doorleven om eenzelfde aandoening te verkrijgen, als anderen haar ondergaan.

Er is eene uitdrukking welke zegt, gedeeld leed is half leed, en daaruit spreekt zeer duidelijk, dat de aandoening van den een op een ander kan overgaan. Schijnbaar is dus de aandoening welke de een ondergaat, overdraagbaar op een ander, zonder dat beide personen 't behoeven te willen.

Een eigenaardig staaltje van een door emotie opgewekt ziektegeval door het waarnemen van het zelfde ziektegeval bij anderen wordt ons medegedeeld door de bekroonde Lofrede op Hermanus Boerhaave van J.L. Kesteloot (1819).

'Een weesmeisje, te Haarlem, door zware zenuwziekte aangedaan, had, door hevige stuiptrekkingen op de zoo zeer aandoenelijke gestellen harer jonge schoolgenooten eenen vlugtigen maar tevens zoo diepen indruk gemaakt, dat alle de tegenwoordige door aanvallen dezer kwaal gefolterd werden.'

Boerhaave wist er raad op; hij genas hen door een contraemotie op te wekken, namelijk door 'te midden der jonge lijdenden met het hem eigen deftig en ontzagwekkend gelaat te bevelen dadelijk eenige metalen staven in een te dien einde aangelegd vuur te doen gloeijend maken, om aan de naakte armen aan te leggen bij de eerste die den prooi der stuipen worden zoude.'

Kesteloot voegt er aan toe: 'Men bevroedt den uitslag dezer geduchte raadgeving, men verbeeldt zich het geweld dat ieder op zich zelven maakte om de minste beweging in het zenuwgestel te onderdrukken, men berekent den krachtdadigen invloed eener over alle aandoeningen heerschende schrik en siddering! deze zielkundige behandeling had het gewenschte gevolg; de zenuwziekte vertoonde zich niet weder.'

Nu we toch Boerhaave uit de kast gehaald hebben, mogen we hem nog wel even citeeren, waar hij betoogt in zijn 'Geneeskundige onderwijzingen', (1745) dat de mensch bestaat uit ziel en lichaam, welks natuur van ieder verschilt, en hoewel eveneens 'een verscheiden leven, werkingen en aandoeningen' hebbende, toch zoo nauw verwant zijn, 'dat de bezondere gedagten van de ziel aan de bepaalde hoedanigheden van 't lichaam vereenigd worden, en over en weder,' en als we nu willen aannemen, dat de ziel onze hersenfunctie is, dan is 't begrijpelijk hoe belangrijk voor den mensch is 't vraagstuk der emotie.

Een Fransche 'Marius'-geschiedenis.
(Ter overdenking aangeboden aan H H. hedendaagsche rechters).

In mijn artikel onlangs: Dienaren van het Gerecht of... van de Mode (zie Lelie van 11 Maart j.l.) wees ik nog eens voor de zooveelste maal op het ontzettend toenemen van moord en misdaad, tengevolge óók al van de laksheid en lauwheid en lafheid, waarmede zij die heeten 'recht' te spreken zich laten influenceeren door het gesol met ontoerekenbaarheid, en erfelijk-belast-zijn, en zenuwziek, etc. etc., al die mode-sentimentaliteiten, die in de laatste jaren moeten dienen om gebreken, fouten, en daaruit voortvloeiende misdrijven te verontschuldigen en te bemantelen en voor te stellen als iets om 'meelijden' mee te hebben, veel meer dan als iets strafwaardigs.

Een sprekend bewijs voor mijn beweren dat medici, zoogenaamde 'deskundigen', en rechters zich laten beïnvloeden bij het maken hunner rapporten en vellen hunner vonnissen door hetgeen de tijdgeest van hun wil, door de zucht dus zich populair te

maken, en dat zij dientengevolge schromelijk onbetrouwbaar zijn, levert onderstaande zooeven in Frankrijk voorgevallen geschiedenis.

Ruim een jaar geleden werd in een kleine fransche gemeente een vrouw gevangen genomen, beschuldigd van moord op een klein jongetje. Zij was in huis als huishoudster bij den weduwnaar-vader. Zij had het kind, dat zich 's avonds gezond te bed legde, en dat des ochtends leed aan koorts en wat hoesten, maar zonder eenig gevaar, in den loop van den dag alléén verpleegd, daar de vader op het veld werkte, en de oudere zuster door haar opzettelijk van huis was gezonden met een verzonnen boodschap.

Toen deze thuis kwam vond zij haar broertje dood. Het had roode sporen aan den hals, alsof het was vermoord door verstikking. En, wat dat vermoeden zeer waarschijnlijk maakte, de bewuste huishoudster, Jeanne Weber, was reeds vroeger in Parijs beschuldigd geweest van moord, op dezelfde wijze, en onder dezelfde omstandigheden, achtereenvolgens eerst op haar twee eigene kinderen, dan op hare neefjes en nichtjes, te samen vijf in getal, alle volkomen gezond, alle gestorven ineens, onder haar zoogenaamde ‘verpleging’, terwijl zij alleen bij hun bedje zat. Het zou te ver voeren al de bijzonder-

heden van dit eerste proces hier op te halen. Genoeg zij het te zeggen, dat een der bekendste fransche advocaten, reclame-achtig in hooge mate, hierin een heerlijk zaakje zag om met het heerschende mode-systeem van ‘medelijden’ etc. te pronken, en voor zichzelf munt te slaan uit de ‘onschuld’ der arme Jeanne, door haar, wegens gebrek aan bewijs, vrij te pleiten. Zoo geschiedde het. Niettegenstaande niemand die haar kende, noch haar man, noch haar familie, aan die onschuld verkozen geloof te slaan, omdat de omstandigheden al te duidelijk tegen haar getuigden, werd ‘het slachtoffer van noodlottige omstandigheden’ vrijgesproken, en beklaagd door couranten-reporters, en bewierookt door sentimenteel-domme menschen. Er waren onder die laatste categorie verscheidene, die haar uit medelijden een thuis aanboden. Maar Jeanne prefereerde de uitnoodiging van den weduwnaar in het afgelegen dorp, dien het waarschijnlijk te doen was om een goedkoope huishoudster te krijgen langs dien weg, terwijl zij, van haar kant, zich daar vrijer voelde haar misdadig leven voort te zetten, dan bij werkelijk het welmeenende, op haar passende menschlievenden. Reeds na enkele maanden had de hierbovenmeegedeelde ‘toevalligheid’ plaats. Groote verontwaardiging in het dorp. Niemand die Jeanne verontschuldigt. De oudste zuster *be*schuldigt haar pertinent. Jaloezie op mij, zegt Jeanne. Zij kan zich intusschen niet verdedigen op al de ‘toevalligheden’ van het geval, en wordt dus in voorloopige hechtenis genomen. Het rapport van den geneesheer, die het lijkje het eerst schouwde, is beslist ongunstig voor haar. Hij is overtuigd dat het kind niet aan een natuurlijken dood stierf, maar is gesmoord door menschenvingeren; van daar de roode striemen. De rechter van instructie twijfelt, tengevolge van dit rapport, en van alles wat het voorloopig onderzoek, getuigenverhoor, etc., aan het licht brengt, geen oogenblik aan de schuld der gevangene. Wij weten echter, *gauw* gaat het gerecht nooit te werk, in geen enkel land ter wereld. Dus, met al die onderzoekingen gaan maanden voorbij. En in die maanden zoeken reporters naar stof voor hunne couranten-berichtjes, die couranten-zelf naar reclame, advocaten en ‘deskundigen’ naar onderwerpen om van zich te laten spreken. - Zoo viel de aandacht van *Le Matin*, een der meestgelezen Parijsche bladen, op ‘de beklagenswaardige, onschuldig-gevangen-gehouden, door noodlottige omstandigheden achtervolgde Jeanne Weber.’

Fluks een veldtocht begonnen om van haar zaak een mode-aanstellerij te maken met ‘humaniteit’ etc. Niemand minder dan dezelfde beroemde Parijsche advocaat, groot vriend van *Le Matin*, laat zich vinden om mee te doen aan het fraaie comedie-vertoon. Hij telegrafeert aan Jeanne, dat hij *blijft* gelooven in haar onschuld, en haar ten tweedenmale zal vrijpleiten. Den volgenden dag grootcompliment in *Le Matin* aan zijn adres over zijn heerlijk-mooie opvatting van de rol van advocaat, die hem, te midden zijner groote drukte, beschermend de hand doet uitstrekken naar een vergeten ongelukkige, ‘slachtoffer van vooroordeel en bekrompenheid’. - Vervolgens vertrekt een redacteur van *Le Matin* naar het dorpje, weet Jeanne in de voorloopige hechtenis te zien te krijgen, schildert in zijn blad op sentimenteele manier haar uiterlijk, haar verlatenheid, geeft een relaas harer van onschuld-overstroomende woorden. Enfin, 't zaakje is héérlijk aan het rollen! ‘Deskundigen’ worden opnieuw benoemd, durven niet op tegen de mode-opinie, en komen dus tot geheel andere conclusies dan hun collega (die den *gewelddadigen* dood constateerde, vóór hij wist wie Jeanne Weber was, dus geheel onbevooroordeeld, daar alleen de huisheer-zelf haar verleden en waren naam kende). Evenzeer als deze rapporten der beroemde professoren en doctoren plotseling te niet doen het getuigenis van den eenvoudigen

dorpsgeneesheer, even gemakkelijk wordt de rechter van instructie en zijn overtuigend getuigen-verhoor aan den kant gezet met de bewering, dat hij het eerste onderzoek opzettelijk eenzijdig leidde, dat hij bevooroordeeld *wil* gelooven aan Jeanne's schuld, en niet wil hooren de verdedigingsgronden enz. enz. Hoe zou een vergeten ambtenaar, hoe zou een even vergeten dorpsdokter op kunnen tegen den invloed van een machtig partijblad, van een invloedrijk beroemd Parijsch advocaat, gerugsteund door een heirleger van te hulp geroepen 'deskundigen' en rechtsgeleerden van naam! Jeanne Weber wordt ten tweeden male vrijgesproken! *Le Matin* haalt haar door een zijner redacteuren, als een verongelijkte koningin, uit de gevangenis. Artikelen worden op nieuw gewijd aan haar 'beklagenswaardigheid' etc. - Een menschlievend man biedt aan haar in een soort weldadigheidskolonie een blijvend thuis te verschaffen. Jeanne accepteert dankbaar. Einde.

Helaas. - Neen.

Nog slechts twee à drie maanden zijn verloopen, sinds al dat hartverheffend aanstellerig mode-lawaai. En zie! In een andere kleine gemeente, in een armoedige kroeg, komt een verwaarloosde vuile vrouw, in gezelschap van een man, een kamer voor enkele nachten huren. De kroeghouder heeft twee kleine jongens; als den tweeden avond de man der vreemde vrouw niet thuiskomt, vraagt deze als gunst, of een dezer kinderen bij haar mag slapen. Haar man blijft weg - zegt zij - uit jaloezie. Als hij straks thuis komt om haar te overvallen, zal hij door de aanwezigheid van het onschuldig kind zijn ongelijk moeten erkennen. Bovendien, zij is ook een weinig bang, zoo heel alleen. De ouders stemmen toe. Het arme kind - voorgevoel waarschijnlijk - verzet zich, zoodat de moeder hem met geweld moet overreden in het bed der vreemde en bij haar alleen te blijven. Des nachts hoort een andere aanwezige slaap-gast vreemde geluiden, steunen; zij gaat naar beneden de eigenaars waarschuwen! Zij gaan te samen naar de kamer van waar de geluiden komen, vinden het kind dood, gesmoord door de vreemde vrouw, die er kalm neven zit, en op alle ondervragingen het door de feiten volkomen tegengesproken antwoord geeft: Hij is ineens doodgegaan.

Want de feiten spreken hier *al* te duidelijk. Hier, op heeterdaad betrapt, is de verstikkingdood niet meer te loochenen. Alle doktoren, die het lijkje schouwden, zijn het er over eens.

De vrouw, in hechtenis genomen natuurlijk, heet Jeanne Weber.!

Hoe zij daar kwam, uit die weldadigheidskolonie, die haar voor goed een thuis bood?

Omdat zij er uit wegliep wegens verregaande dronkenschap en onzedelijkheid. De ‘menschlievende’ meneer, inplaats van dadelijk publiek te maken de vergissing dus begaan door hen, die haar hielden voor een arme beklagenswaardigen hulpverdienende vrouw, zweeg uit valsche schaamte, - omdat hij ook had meegedaan aan het mode-gedoe, en hij draagt daardoor nu mede de schuld aan den dood van dit laatste arme slachtoffer. Want eerst nu, - door het gerechtelijk onderzoek - heeft hij moeten bekennen, dat er uit zijn mooie plannen met Jeanne niets werd, omdat zij eenvoudig niet *wilde.*

Het is gebleken dat zij - na te zijn weggeloopen van hem - zichzelve, misschien in een oogenblik van berouw, is gaan aangeven bij de Parijsche politie als de moordenares der vroeger gestorven kinderen. Maar - dat paste niet in de kraam der heeren, die haar nu eenmaal uit reclamebejag en mode-aanstellerij hadden vrijgepleit als ‘onschuldig slachtoffer’. De rechter, met haar zelfbeschuldiging in kennis gesteld, vond het daarom beter die te verklaren voor een bewijs van ‘tijdelijke overspanning’ en er geen notitie van te nemen. Jeanne Weber bleef, ondanks haarzelve dus, op vrije voeten. Het is thans gebleken, dat zij in die paar weken, die haar van dat oogenblik af scheidden van haar laatste misdrijf, leefde met elken man dien zij ontmoette, steeds dronken, steeds zwervend, voor de zooveelste maal een wezenlijk-thuis, dat een eenzaam landbouwer haar aanbood, verlatende uit zucht tot straat-leven en gemeenheid met mannen. Totdat zij dien laatsten man ontmoette, met wien zij in die kroeg onderdak vroeg, en na wiens heengaan van haar zij deze nieuwe misdaad beging, waaraan nu niet te twijfelen valt, door de op heeterdaad betraptheid ervan.

- De verongelijkte rechter van instructie in haar vroeger proces, de dokter die het eerst het lijkje schouwde en weigerde het bewijs tot begraven te geven, omdat voor

hem een gewelddadigen dood vaststond, de gevangenbewaarder die haar gadesloeg in haar preventieve hechtenis, heel haar vroegere omgeving, al die menschen wier gezond verstand en wier *kennis* van het gebeurde nimmer twijfelden aan haar onomstootelijke schuld en volledige toerekenbaarheid triomfeeren! En *Le Matin*, en de beroemde advocaat, en de 'deskundige' medici etc. slaan een gek figuur. Maar zij hebben een fraaien uitweg! En zij zullen niet in gebreke blijven zich daarheen te draaien. Reeds nu nemen ze de eerste wendingen en bochten naar die heerlijke toevlucht van alle hedendaagsche misdaad als ze niet meer is te ontkennen: ontoerekenbaarheid, erfelijkheid, tijdelijke krankzinnigheid, al dat moois meer, dat h.h. misdadigers het toegeven aan hunne gemeene en lage instincten en behoeften heden ten dage maakt tot een plezier-leven, *onder openlijke bescherming van de Wet.* - Wel durven de nieuwe 'deskundigen', door den eersten flater wat voorzichtiger geworden in hun oordeel, nog niet heel beslist optreden, maar reeds heeft *Le Matin*, die het meest van allen zich blameerde, een fraai getuigenis afgedrukt van Lombroso, den grooten Lombroso, die, zonder de zaak te kennen, zonder

Jeanne Weber te hebben gezien, laat staan onderzocht, du haut de sa grandeur vonnist, dat ze, met eenige geleerde termen erbij, (die maken altijd indruk op het groote publiek) ontoerekenbaar, krankzinnig, epileptisch, volkomen onverantwoordelijk dus is voor haar daden! - Straks zal de Rechtbank en de medische wereld, om zich een eervollen aftocht vrij te houden na het gebeurde, natuurlijk een dergelijk vonnis uitspreken. Welmeenende menschen kunnen dan weer die ‘arme’ Jeanne diep beklagen, om hare erfelijk-belastheid, en, als de een of andere onverlaat, geprikkeld door de lezing van al die afschuwelijke bijzonderheden, lust heeft ook zoo iets te doen, op zulk een wreede manier zijn overspannen zenuwen te koelen aan arme kinderen, wel dan weet hij vooruit zeker: een ‘menschlievende’ jury en een ‘menschlievenden’ verdediger en ‘menschlievende’ deskundigen te over te zullen vinden, die zijn misdaad voorstellen als iets heel naars en droevigs, om diep meelijden mee te hebben, niet met de slachtoffers wel te verstaan, maar met den ‘ontoerekenbaren’ misdadiger.

Want wie, onder al dit wauwelend ‘medelijden’ maandenlang, met die zoo lang reeds ‘onschuldig’ opgesloten Jeanne, had ook maar één woord over voor het angstwekkend lijden dier wreed-gestikte, uren in doodsangst aan een monster overgeleverde, kleine kinderen? Wie heeft medelijden met de beroofde ouders, met den vader van Jeannes eigen kinderen, aan wien zij het eerst haar misdaad-leven begon?

Het is er mee, precies als met den ‘beklagenswaardigen’ Marius bij ons. Over hem en zijn ‘beklagenswaardigheid’ hadden sentimenteele mode-menschen zóóveel te zeggen, dat ze geen tijd hadden ook eens, en in de eerste plaats, te denken aan die door hem uit haar vreedzaam leven ineens moorddadig uitgerukte gezonde jonge vrouw, noch aan haar daardoor verweesd, alleen-overgebleven kind.

Zulke phrasen-makerij *is* geen waarachtig medelijden, is mode-gedoe en aanstellerij - *niets* anders.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit Rusland.

't Was Zondag - oogenschijnlijk vol van vrêe
En rust, lag 't stadje daar. - De morgen-zon
Schoot stralen-bundels uit... heel zacht begon
Op 't land geloei, van 't pas ontwakend vee.
Een man, een Christen, uit het Russisch land,
Verliet zijn woon, en zàg die zonne-pracht...,
Wel heeft zich God de aarde schoon gedacht
Zoo peinsde hij ‘hoe grootsch schiep haar Zijn Hand.’

Hij was een goed, oppassend man, die nooit
Bedroog uit eer of winst-bejag - men zag
Hem niet, waar 't ging om Joden-haat, bij dag
Noch nacht, wanneer de teerling werd gegooid

Naar 't sterk verarmde Joodsche Volk, waarboven
Hing de zwarte, Christus-schendend Kisjnef daad,
Door Christnen overmacht en fellen haat,
Die zelf, o spot, den zachten Jezus loven!
De Jezus, die in *elk* zijn broeder zag,

En bad voor hen, die zochten zijnen dood,
De Jezus, die de Liefde als Plicht gebood,
En steeds beschermde, wat verdrukt Hij zag...
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -
Bij kleine troepjes komt hij Christnen tegen,
Zij fluistren druk en zien behoedzaam rond,
En leggen zware staven op den grond,...
Hij weet *niet*, welk verraad zij zullen plegen.

't Bevreemt hem wèl, die troepjes bij elkaar,
Maar niets vermoedend, gaat hij rustig door
Tot bij eeu nauwe straat... een kreet... o hoor
Een hulpgeroep weerklinkt, als bij gevaar.

Hij snelt de straat in, - ziet een ouden man
Een Jood - die door de Christnen wordt geslagen,
En gehoond... de oude ligt verslagen
Op den grond en roept zoo hard hij roepen kan.

Nu treedt hij als een rechter op, en zegt:
‘Laat af van dezen man, die hulp'loos is
En oud... ik vraag waartoe dit noodig is,
Wie geeft tot zulk schandaal op Zondag recht?

Een oogenblik is 't stil... dán vliegt men aan
Op hèm... en duwten bijt hem toe ‘welk recht?
Een Jood is hij; gíj óók, die voor hem vecht,
Een Jood zijt gij, wij zien 't U duidelijk aan.’

‘Ik bén geen jood, 'k ben Christen evé als gij’
‘Hij liegt... hij zegt uit bangheid, dat hij 't is,
Bewijzen, zal hij, dat hij Christen is,
Bewijs uw Christen-zijn... dán zijt ge vrij.’

‘Bewijzen dat ik Christen ben? hoe kán
Ik dat’... en vragend zien zijn oogen rond,
‘Doe gij dien Jood weer vallen op den grond,
Dán nemen w' u, als Christen-burger an...’

In *overmoed*, wijl hij *voor Waarheid* strijdt,
Neemt hij een ijzeren staaf, en treft den jood,
Met éénen slag ligt hij ter aard'... hij 's dood.
Dán juicht men: ‘gij zijt Christen... en bevrijd’.

Maar als hij gaat... onzegbaar droef te moe,
En in de blauwe lucht een vogel zingt,
Dán weent hij schuldbeseffend zacht en dringt
Zijn schanddaad als een spooksel, op hem toe.

Hij ziet nu Jezus,... bleek - in zwart gewaad,
Geen stralen-krans om 't rein gelaat, geen licht,
In vloed van tranen baadt zijn zacht gezicht
Om 't vreeselijke, der pas begane daad...

En droef-vermanend, klinkt zijn stem vol smart,
‘Mijn naam diend' als bewijs voor broedermoord,
Mijn een'ge Kroon - de Liefde... ziet!... doorboord,’
Dan toont Hij 't diep-verwonde, bloedend hart.

Den Haag.
ANNIE NAUTA.

Kaartjes met naam als bewijs van instemming te zenden aan het adres van Mevrouw S. V.D. WIELEN - V. RAALTE, Adriaan Pauwstraat, Duinoord Den Haag.

Gedachtenwisseling.

L. Fr. L.

Even moet ik U zeggen, met hoeveel belangstelling ik Uw art. ‘De eeuw van het Kind’ gelezen heb! En ook wil ik U zeggen, hoezeer ik '**t** met U eens ben in wat U zegt over 't verkeerde jonge kinderen zoo bang te maken voor 't leven en zoo vol wijsheid te stoppen over microben en al die ‘gevaarlijke dingen.’ Mij dunkt, die vrees leidt tot een *onnatuurlijke* teruggetrokkenheid! En die vrees voor allerlei vijanden leidt ook tot een *wantrouwen* tot allen en alles. Hoe **vreeselijk!** wat een onnatuurlijk oud wezen, zonder onbezorgdheid en vroolijke ongedwongenheid. Ik ben 't zóó met U eens hierin! En ook vind ik 't met U veel te wrééd en hard om bij 't sterven der moeder b.v. te zeggen: ‘Moeder is weggegaan en komt nooit terug.’ Dat vind ik *afschuwelijk*, en ik begrijp niet hoe men op die manier met een jong gevoelig kind om kan gaan! De absolute waarheid zeggen is stellig goed, in 't algemeen genomen; maar o.a. *niet* waar 't jonge kinderen betreft, en waar men kan nagaan dat ze ‘cru’ klinkt en pijnlijk werken zal op een gevoelig gemoed van een kind. Met recht, men hoort 't ware toch vroeg genoeg. Bovendien vind ik dat ‘Moeder is weggegaan en

komt nooit terug' niet eens voor 't kind een wáár idee weergeeft! ze **is** immers niet vrijwillig weggegaan, dus krijgt 't kind door dat gezegde een *leugenachtig* idee er van. O Freule Lohman, wat een macht van ontzettend moeilijke vraagstukken zijn er, nietwaar? Wat een diepe ontwikkeling en groote tact en fijngevoeligheid hebben ouders noodig voor hun kinderen!

EXCELSIOR!

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
Jodenvervolging.

Onder het opschrift: 'de Joden in Rumenië', schreef Mevr. M.E. van de Velde - Pijnappel te Oosterbeek, in de avondeditie van de Telegraaf van 19 Mei j.l. o.a. het volgende naar aanleiding van de wederom plaats gehad hebbende Jodenvervolgingen in Rumenië:

> Ik wil mij niet begeven in uitingen van verontwaardiging over het barbaarsche onrecht, dat deze ongelukkigen alleen, omdat zij Joden zijn, in een beschaafd Christenland te verduren hebben! Ik wil liever beproeven iets voor hen te doen. Laten wij, Hollandsche vrouwen, een adres zenden naar de koningin van Roemenië, de ons allen bekende Carmen Sylva, met het verzoek, haar invloed te willen aanwenden, om in het lot van haar landgenooten eenige verbetering te brengen. Wie weet, of een dergelijke poging niet iets ten goede uit kan richten. Laten wij het althans beproeven! Als iedere vrouw, die hiervoor voelt, mij haar kaartje zendt, als bewijs van instemming, kan later een comité gevormd worden, dat het adres opstelt, ter teekening legt en de verdere voorbereidingen maakt.

En de inzendster eindigt haar stuk als volgt:

'Mogen vele vrouwen mij door het zenden van hun kaartje haar instemming toonen.' -

Bij dezen wensch sluit ik mij van ganscher harte aan! En ik voeg er bij: moge niemand zich er van laten weerhouden door de jansalieachtige overweging: ''t helpt toch niets' of 'als zulks mogelijk was, dan zou zeker een vrouw als Carmen Sylva, het al bewerkt hebben in eigen land.' - Immers, het is boven góéd gezegd: 'Laten wij het althans beproeven.' -

En mocht het niet baten, dan zal het voorgestelde adres toch zoo nuttig zijn binnen de Nederlandsche grenzen! -

Zeker, Jodenvervólging bestaat in ons land gelukkig niet; maar wèl dat andere: Jodenkleinachting; op hen neer zien; hen mijden. - En als protest, dáartegen, tegen die kleinzieligheid, zal het adres niet nalaten goed te doen! -

Men meene niet dat het daarmede zoo erg niet gesteld is. - Ik heb het te Amsterdam dikwijls op ergerlijke wijze gezien. - Mij eenige jaren geleden aldaar vestigende, na langdurig verblijf in de Koloniën, waar, den hemel zij dank,

geen of bijna geen hatelijke geloofsafscheidingen bestaan, wilde het toeval, dat ik daar op meer intieme wijze in aanraking kwam met een familie, die, alhoewel het Joodsche geloof niet meer aanhangend, van Israëlitische afkomst was. Zeer beschaafde en goed ontwikkelde menschen, muntten zij uit door een hartelijkheid en gulheid van toon, die scherp afstak bij onze meeste andere, niet van Joodsche afkomst zijnde kennissen en trokken zij ons hoe langer zoo meer aan, al wisten wij dat anderen ons huis daarom meden.

Na gedurende een paar jaren uit kieschheid nooit over de Jodenquestie aldaar gesproken te hebben, sprak een der leden van die familie, een weduwe, mij er over. Ik wilde wel dat velen de confidenties eens hadden kunnen hooren, die mij toen gedaan werden; hadden kunnen hooren hoe moeilijk, hoe ellendig het leven der Joden zelfs in Nederland nog wordt gemaakt; hadden kunnen zien de tranen, bij de opsomming der duizenden venijnige steken, die zij van jongsaf van de Christenen had moeten ondervinden en van de onduldbare pijn van de wonden, die zij haar sloegen.

Treffend was het volgende: haar vader, een hoogst respectabel burger van de stad zijner inwoning, had eens een gesprek met enkele goede vrienden - Christenen dan - over de schandelijke Jodenvervolgingen in Rusland. Onder die vrienden was ook een dominé, en deze gaf er zijn groote voldoening over te kennen, dat zulke toestanden in Nederland niet bestonden.

'Ja, goddank,' zei de grijsaard, 'maar reden om daar trotsch op te zijn hebben de Christenen toch niet. Ginds slaat men de Joden dood: hier foltert men hen, hun geheele leven lang, met speldeprikken, en die worden te scherper gevoeld, naarmate hun geest meer beschaafd en ontwikkeld is; - ook hier wordt geleden'.

Ik was diep getroffen toen ik alles had aangehoord; vroeger had ik wel eens tegen Christenen de opmerking gemaakt: 'ik geloof dat menig braaf, ontwikkeld Israëliet in Amsterdam een zwaar kruis heeft te dragen, hem door de Christenen opgelegd'. Nu zag ik hóé zwaar dat kruis eigenlijk wel was!

Men verdenke mij niet van overdrijving! Ziehier nóg een staaltje:

Eenige weken later vond ik in het Alg. Handelsblad het volgende ingezonden stuk:

Rassenhaat?

> Geachte Redactie, wil zoo beleefd zijn, onderstaande regelen in uw veelgelezen blad op te nemen.
> Toen ik dezer dagen er op uittrok om een woning te huren, kwam ik tot de ontdekking, dat er verscheiden huiseigenaren hier ter stede zijn, die weigeren hun huis aan Joden te verhuren. Ze onderzoeken niet of men een goed betalend huurder is of niet, neen, dit alles gaat hun volstrekt niets aan, het eenige wat zij verlangen te weten is, of men Israëliet is. Zoo ja, dan is dat voor hen reeds voldoende om u het kwetsende antwoord te geven: 'O, nee..., nee... aan Joden verhuren we niet!'
> Neen, waar ter wereld ik zoo iets verwacht had, in de allerlaatste plaats zou ik dit gezocht hebben in het vrijheidlievende Holland, in het land, dat zooveel bloed vergoten heeft om vrijheid van godsdienst te erlangen. In

het land, dat zoo prat gaat op verdraagzaamheid op allerlei gebied, maar in de eerste plaats op verdraagzaamheid van Geloof.
Ik ben overtuigd, dat er met mij zeer velen zijn, die zoo iets niet in het liberale Amsterdam gezocht zouden hebben, en daarom voelde ik mij genoopt, aan dezen treurigen toestand eenige publiciteit te geven.
U, geachte redactie, dank zeggend voor de verleende ruimte,
Hoogachtend,
J. TOLMAN,
(Naar wij tot ons leedwezen vernemen, is er inderdaad een - zeer beperkt - aantal huiseigenaars, dat dezen maatregel toepast. Ons werd echter uitdrukkelijk verzekerd dat deze niets met 'rassenhaat' te maken had, doch uitsluitend het gevolg was van het verschil in gewoonten tusschen beide rassen. Zoo heette het bijv. dat de Israëlieten meer bezoeken ontvangen. De bedoelde huiseigenaren geven alleen als exploitant van huizen, de voorkeur aan niet-Israëlieten. Zoo zijn er ook huiseigenaren, die geen gezinnen met kinderen tot huurders willen hebben.
Red. H.)

Ik zou wel eens willen weten hoe het Handelsblad aan zijn beweringen, als daar zijn 'zeer beperkt', 'niets met rassenhaat te maken' komt. In ieder geval, gesteld dat het waar is, dat Israelieten meer bezoeken ontvangen dan Christenen, wáár is óók, dat geen huiseigenaar *daarom* een huurder zal afslaan. - De slotzin doet in den gedachtengang geheel niets ter zake. - De geheele toelichting van het blad is in zijn lijn van 'laveeren' en 'sauver la chèvre et le chou.' -

En teekenend is het ontbreken van zelfs maar een schaduw van instemming met des inzenders klacht! - die ten volle gerechtvaardigd was. Want immers, evenzeer als het een vaststaand recht is van den verhuurder om te weigeren te verhuren aan wien hij wil, evenzeer staat het vast, dat het schandelijk is om als reden op te geven: het Israëliet zijn van den aspirant huurder. -

Zeker, die huiseigenaar gaf blijk van weinig beschaving door dat zèggen; maar tevens van geloofshaat of 'rassenhaat' zooals de inzender het noemt. -

Moge het plan van mevrouw van de Velde - Pijnappel veel bijval vinden; moge het adres in Rumenië iets goeds uitwerken; moge het vele Nederlanders een blik in eigen boezem doen slaan en zóo velen genezen van de nog altijd bestaande Jodenkleinachting en plagerij. -

Genève, 29 Mei 1908.
VIOLA.

II.
De Joden in Rumenië.

Geachte Redactrice.

Velen zullen zeker het artikel over de Joden in Roemenië gelezen hebben in het Eerste Blad A van de Nieuwe Rotterdamsche Courant van Zondag 3 Mei. Ik wil mij niet begeven in uitingen van verontwaardiging over het barbaarsche

onrecht dat deze ongelukkigen alleen omdat zij Joden zijn, in een beschaafd christenland te verduren hebben! Ik wil liever beproeven iets voor hen te doen. Laten wij, Hollandsche vrouwen, een adres zenden naar de Koningin van Roemenië, de ons allen bekende Carmen Sylva, met het verzoek haar invloed te willen aanwenden om in het lot van haar landgenooten, eenige verbetering te brengen. Wie weet of een der gelijke poging niet iets ten goede uit kan richten. Laten wij het althans beproeven! Als iedere vrouw die hiervoor voelt, mij haar kaartje zendt, als bewijs van instemming, kan later een comité gevormd worden dat het adres opstelt, ter teekening legt en de verdere voorbereidingen maakt.

Wie het mooie boekje kent ‘Mijn kleine jongen’ door Carl Ewald, herinnert zich misschien het hoofdstuk waarin de vader zijn jongen zooveel over de joden vertelt omdat hij met andere jongens een jodenjongentje geplaagt heeft. Bizonder mooi is dat hoofdstuk, en het eindigt zoo:

‘En als 't avond is en moeder aan de piano gaat zitten en het lied zingt waar vader het meest van houdt, blijkt het dat de woorden van een Jood zijn, en dat een andere Jood de melodie gecomponeerd heeft. Mijn kleine jongen is rood en gloeierig als hij dien avond in slaap valt. Onrustig woelt hij in zijn bedje en praat in zijn slaap.

‘Hij heeft wat koorts’, zegt zijn moeder.

En ik buig mij over hem heen, en kus zijn voorhoofd. En ik antwoord kalm:

‘Dat is zoo vreemd niet. Vandaag heb ik hem gevaccineerd tegen de ellendigste van alle besmettelijke ziekten.’

Met recht een besmettelijke ziekte is de domme, kleinzielige jodenhaat!

Moge vele vrouwen mij door het zenden van hun kaartje, hun instemming toonen.

M.E. VAN DE VELDE-

Oosterbeek.

PIJNAPPEL.

> Dit, in de N. Rotterdammer Courant ingez: stuk, is overgenomen in dit Blad op verzoek van eene er mede instemmende Lelie-abonnée.
> REDACTRICE HOLL. LELIE.

Berliniana.

Wij beleven een vreemdsoortigen tijd in onze ‘Groszstadt’!

Behalve de serie van dagelijksche moorden, ongelukken en ongevallen, die zonder de minste pauze in èlke groote stad plaatsgrijpen, worden wij sedert een drietal weken, of een-en-twintig dagen, op een dagelijkschen brand getracteerd. *Elken* dag brandt ergens in 't noorden - tot dusverre bepaalden de brandstichters zich uitsluitend tot het noorden - een of ander dakzoldering àf, natuurlijk met nasleep van verliezen aan schade van allerlei, behalve van menschenlevens gelukkig. 't Is een dagelijksche gebeurtenis geworden, waar niemand zich meer over verwonderd.

En uitgemaakt is 't, dat de branden moedwillig werden aangelegd, dat dus brandstichters, op de een of andere wijze, zich toegang in de zolderverdiepingen der huizen hebben weten te verschaffen.

Maar hòe? Dat weet niemand. En door wèlke, of wat soort van brandstichters? Dat weet nog minder iemand. De politie evenmin. Zij doet haar best met snuffelen en zoeken maar - 't réusseert niet. *Quasi* verwondert men zich niet meer over 't geval, en leest elken middag met onverschilligheid over ‘unser täglicher Dachstuhlbrand’ maar *au fond* is men vòl van woede op die booswillige bende, en op de - hierin - machtelooze politie, die de kwajongens telkens laat ontsnappen. Eergisteren steeg die woede werkelijk ten top, toen de prachtige, oude Garnisonkirche tegen 8 uur 's avonds op twee plaatsen tegelijk begon te branden... Dat historische, militaire pantheon van Berlijn een buit der vlammen! Het moet een hartverscheurenden aanblik geweest zijn, dat massieve, groote gebouw in lichterlaaie te zien, zonder mogelijkheid op redding!

De Garnisonkirche, Soldatenkerk, bewaarde toch in zijn binnenste niet alleen 68 vlaggen, afkomstig uit roemrijke oorlogen, maar het diende ook tot laatste rustplaats van 50 bekende generalen en veertien veldmaarschalken; met recht bevatte en herbergde de kerk het ‘heiligdom van de pruissische armee’. Van de vele kostbaarheden der oude kerk, gekleurde vensterramen, antieke schilderijen, zilverwerken, kon slechts weinig gered worden: een enkele vlag, een tendeele verbrandde schilderij, een kerkbank, wat zilverstukken dat is alles. De kroonprins en zijn gemalin bezochten het verwoestte, en hier en daar nog smeulende Godshuis, dadelijk den volgenden morgen, en waren vol levendige belangstelling over het allertreurigste geval. Evenzoo de Keizer. Z.M. zond van uit Korfu een telegram aan den brandmeester en loofde zéér het moedige gedrag der brandweermannen, die rook, vlammen en instortende balken getrotseerd hadden bij het gevaarlijke bluschwerk.

Aanvankelijk bewéérde men, dat ‘Kurzschlusz’ de oorzaak der brand was geweest, maar héél spoedig sprak niemand meer van Kurzschlusz, maar uitsluitend van *brandstichting.* Dat positief *bewezen* moet zijn. Het is betreurenswaardig dat dergelijke gevaarlijke individuën, die voor niets en niemendal respect hebben en voor niets terugschrikken hun verfoeilijk handwerk zoo maar onge-

stoord kunnen voortzetten. Het héét, dat de politie àlles doet wat zij kan, maar - - - Enfin, misschien gelukt het haar nog zich eervol uit de zaak te redden, en te toonen dat zij slimmer is dan de bende boosdoeners. Een zéér groot succes heeft tenminste de crimineele politie dezer dagen behaald.

Toen het heugelijke bericht bekend werd dat zij, na enkele dagen van ontzettende spanning, de moordenaar gevat had van een, op bestiale wijze, uitgevoerden moord op een veertienjarigen jongen, die eerst was geworgd, en toen in ettelijke stukken gesneden.... Voor de politie waren de omstandigheden in dit geval uitermate bezwarend, daar het lichaam in méér dan honderd stukken gesneden was: armen en beenen àf, (handen en voeten ontbraken) hoofd àf, gescalpeerd, (om de kleur van 't haar niet prijstegeven) oogen ingedrukt, neus weggesneden - - in een woord, zóódanig moeilijk was het, uit de verspreide stukken een menschelijk wezen te herkennen en weer samentestellen, zooals toch gedaan werd door de doctoren, dat het werkelijk een wonder mag genoemd worden dat herkenning van het lijk plaats vond en dat de moordenaar zóó spoedig bij den kraag kon gevat worden.

Goddank! men haalde ruimer adem, want het getal der onontdekte moorden begon, trots de uitstaande belooningen van 3000 en 5000 mark, aanmerkelijk te stijgen, terwijl het vertrouwen in de macht en spitsvondigheid der politie zéér ging dalen. Nu vat men weer frisschen moed, temeer daar wij sedert kort een nieuwen President van politie hebben, die, door deze gelukkige moordenaars-vangst, veel van zich laat verwachten. -

In de laatste weken wordt er veel gesproken en geschreven over de Berlijnsche Lyceum Club.

Deze Duitsche vrouwenclub, die in 't jaar 1905 op aanraden, beter gezegd: door suggestie van zekere Miss Smedly opgericht werd, heeft reeds gedurende haar kort bestaan een veelbewogen verleden achter zich. In London was in 1904 de eerste vrouwenclub door deze sympathieke vrouw in 't leven geroepen geworden; een vrouwenclub, die een internationale vereeniging wilde zijn, een samenwerking ten doel stellende van geestelijk arbeidende en scheppende vrouwen.

Zeer zeker een ideaal doel. In London floreert het huis prachtig; de vader van Miss Smedly had de zaak in handen genomen en het aantal leden nam met elk jaar een grootere uitbreiding aan.

Ook in Berlijn vond het ideale doel de warmste appreciatie. Wèl zijn wij reeds in het bezit van een vrouwenclub, sedert eenige jaren zelfs, maar deze club geeft slechts gezelligheid en huiselijkheid aan alleenstaande en werkende vrouwen, zij heeft geen buitenlandsche relaties en zorgt niet voor samenwerking met de buitenlandsche vrouwen van geest en gave.

Zoo werd dan binnen niet al te langen tijd het bestuur gevonden en gevormd voor deze nieuwe club. Het bestond uit vrouwen met adelijke namen en vrouwen met adelijke beurzen. Deze combinatie was goed overwogen en welgekozen. Maar men had buiten den waard gerekend. De waard was in dit geval het Engelsche element, liever gezegd, de heer Smedly in eigen persoon, die zich het recht had toegeëigend - natuurlijk met toestemming van het Duitsche bestuur - van op de parterreverdieping in het prachtige Lyceum Clubhuis, Potsdamerstrasse, een restauratie te openen, hoofdzakelijk ten gerieve der Clubleden. Zoo was het te London en zoo moest de eerste Zusterclub te Berlijn het eveneens hebben. Dat restauratie-wezen was in

Engelsche handen, zooals ook de heer Smedly het huurcontract van het groote heerenhuis, waarin de Club haar intrek nam, had onderteekend. Hoe men de inrichting van zulk een restauratie in hetzelfde huis ook toejuichde, en hoe men het ook op prijs stelde in hetzelfde huis te kunnen logeeren - er waren een twintig-tal keurig ingerichte kamers tegen verschillende prijzen ter beschikking der internationale clubleden gesteld - al heel spoedig kwam oneenigheid in die huiselijke samenwerking van het Engelsche en Duitsche element. De Engelsche administratie kwam stéédsgeld en àltijd geld tekort, de rekeningen bleven onbetaald, men riep naar Smedly, maar dat heerschap wijlde in London en had voor alles uitvluchten. Het noodige geld zond hij niet. De gefortuneerde vrouwen van het duitsche bestuur hielpen wèl den brand blusschen, maar de Smedly-administratie bleek een bodemloos vat. En men snakte naar een ‘los van Engeland!’ Dit zich-losmaken van Engeland is dan ook gelukkig dóórgezet en de ‘Lyceum-Club international limited’, is nu veranderd in het ‘Deutscher Lyceumclub’, ten onderscheid van het Deutscher Frauenclub. Maar

deze scheiding van Engeland had tengevolge dat een aantal van de 1200 leden dreigde zijn ontslag te nemen. Nu de internationale verbindingen opgehouden hadden te bestaan, verloor de club voor velen zijn aanvankelijke bekoring en alles wat Engelsch gezind was geraakte aan 't mopperen. Toch bleef de Vrouwenvereeniging nog in leven. Zij betaalde aan Smedly als aftermiether voor twee étages, bevattende 23 kamers, in het Clubhuis, de groote som van 20.000 Mark en alles ging er zijn gewonen gang. De muziekale avonden hadden plaats, evenzoo de wetenschappelijke voordrachten, de recepties, de gezellige bijeenkomsten, de tentoonstellingen van schilderijen en Kunstgewerbe - het scheen alles vrede en vreugde. Toch daagden er met de Engelsche administratie wederom nieuwe oneenigheden, die zulk een onaangenamen vorm aannamen, dat men kort en goed besloot de huur der twee étages optezeggen en met pak en zak het huis te verlaten. Tot groote ontzetting der Engelsche administratie is dit nu gebeurd. De Duitsche Lyceumclub bewoont tijdelijk een hem aangeboden verdieping van 20 vertrekken in de Victoriastrasse en heeft alles wat Engelsch was van zich afgeschud. Smedly keek heel gek op zijn neus: hij moest niet alleen de 20.000 mark huur derven, maar de inkomsten van zijn restauratie, die, terwille van het billijke, ook slecht eten klaarmaakte, gingen eveneens verloren, nu de clubleden dáár niet meer hun tehuis hadden. Dat de man danig in de knoei zit behoeft geen verder betoog. Hij is dan ook wat men zegt: op de flesch, en heeft het huis moeten verlaten.

Het is nu de gróóte kwestie, of de ‘Deutscher Lyceumclub’ verder alleen op eigen wieken zal kunnen voortdrijven.

De meeningen hierover zijn zéér verdeeld, en de vele vergaderingen die reeds gehouden werden, om over dit gewichtig punt onderlinge eenheid en klaarheid te verkrijgen, hebben nog tot geen afdoend besluit gevoerd. Hartelijk zou het te hoopen zijn dat de Lyceumclub, die eerst sedert twee jaren bestond, nu uitsluitend Duitsch is geworden, en tròts deze korte levensduur, reeds menige zéér kostbare ondervindingen heeft moeten opdoen, *niet* zijn oplossing tegemoet gaat. Al geven wij in-naam de betrekkingen tot het buitenland òp, een moreele bond verbindt tòch de onderling geestelijk scheppende en werkende menschen, of zij mannen of vrouwen heeten. - *Berlijn,* Mei.

LIANE VAN OOSTERZEE.

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

Liberty Fabrics.

‘Solchen erziehlichen Einfluss hat z. B. in England Liberty gehabt. In diesen Räumen künstlerischen Geschmackes findet der Wissende Befriedigung und der Unwissende sichere Leitung und zwar nicht nur in bezug auf Stoffe, wie Seiden und Sammete, sondern auch in Besätzen, Spitzen und Schmucksachen. Was in London Peter Robinson für die Welt der Mode und des Chics bedeutet, das bedeutet Liberty für die, die in ihrer

Wandeljapon van muslin, met kanten stuk en lubben.

Kleidung nach künstlerischen Zielen streben. Das Verlangen nach Aussergewöhnlichem, was dieser mit ironischem Kopfschütteln beantwortet, ist dem letzteren eine Selbstverständlichkeit. Von Farben, die man im Reiche von Robinson nirgends entdecken kann, schimmert und leuchtet es im Wunderlande von

Liberty verführerisch. Man erlebt hier, dass sich alles mit einander verträgt, grün, blau, violett, blaugrün, rehbraun, oranjegelb, Gegensätze, die zu Harmonien abgestimmt scheinen.'

Deze aanhaling uit Anna Muthesius' boekje: 'Das Eigenkleid der Frau' geeft al zeer juist den indruk weer, die men van de Liberty Fabrics krijgt. Gevoel voor kleurharmonie, voor stoffencombinatie, beheerscht hier alles. Dit is de attractie van Liberty's zaak te Londen, van zijn agentschappen in Parijs, in Amsterdam en elders. Hun etalages en vensteruitstallingen

Avond-japon van Tyrian-silk met handborduursels, mouwen van Dalghali-silk-crape.

zijn, om met Whistler te spreken, symphonieën in bruin, in rose, in blauw of paars; hun stoffen van eene voortreffelijke soepelheid, die ze bij uitstek geschikt doet zijn voor costuums, voor gordijnen, trouwens voor alles, waar de plooienval in niet geringe mate den algemeenen indruk bepaalt.

Vóór alles heeft echter Liberty, de man van smaak en kleurgevoel, gezocht naar goede grondstoffen en degelijke bewerking. Hij, vriend en tijdgenoot van Morris, van Ruskin, van Crane, huldigde ook in zooverre hunne denkbeelden, dat hij het beste trachtte te krijgen of te doen maken, wat maar mogelijk was.

De beginselen, waar tegenwoordig helaas een groot deel van handel en industrie op gebaseerd zijn, goedkoop leveren ten koste van het product, strooken dan ook in geen enkel opzicht met *zijne* denkbeelden, en de meening, dat het publiek slechts goedkoope

Avond-Japon van orion satijn, met mouwen en ceintuur van Dalghali-crape, garneering van paarlen en borduursel.

waar wenscht, huldigt hij evenmin. Integendeel is in dit opzicht juist zijn standpunt, dat een deel van het publiek wèl geld wil uitgeven voor hare kleeding en voor hare huisinrichting, maar, - dat zij dan ook eischt, dat het goed en mooi is, wat ten slotte niet duurder blijkt dan goedkoop en slecht. Goed en mooi waren de eerste voorwaarden, die

hem er toe brachten zijn zijde bijv. uit China of Japan te betrekken, uit centra, waar concurrentie nog niet geleid heeft tot minderwaardige kwaliteiten, waar nog geverfd wordt op deugdelijke wijze. En mocht reeds de nijverheid zich ook hier van hulpmiddelen trachten te bedienen, die de kans op goede resultaten deed verminderen, dan liet hij niet ná in deze zijn invloed ten goede uit te oefenen, daar z.i. de deugdelijkheid der bewerking vóór alles moet gaan. Dat hierna in niet mindere mate de kleur zijn aandacht vraagt, wordt duidelijk als wij weten, dat enkele stoffen als *Tyrian silk* bijv. in niet minder dan 64 verschillende, en meerendeels zeer beschaafde en voorname kleuren, verkrijgbaar zijn, zoo ook *Dalghali crape* of *Tracian crape,*

Liberty-hoed, gegarneerd met zijden strik en linten.

waarvan circa 30 verschillende nuances bestaan. En het is opvallend dat bij deze tinten nagenoeg geen rekening gehouden wordt met wat ‘mode’ of ‘modekleur’ is, evenmin trouwens als bij Liberty's costuums, die zich slechts in zooverre richten naar de wisselingen (van mouwvormen bijv.) als dit met aesthetische beginselen van de leiders van het costume-department overeenkomt. Een ‘manche de jambon’ bijv., die een tijd lang damesarmen omhulde, en weinig fraai was, werd dan ook niet door Liberty geaccepteerd. Want naast de schoonheid van stof en kleur is ‘de lijn’ vooral in zijn costume-department alles. Is het dan ook wonder, dat nagenoeg al zijn costuums, reformcostuums zijn, waarbij èn stof, èn kleur eerst volmaakt tot hun recht komen. Immers de reformkleeding, uitsluitend uit aesthetisch oogpunt beschouwd, stelt reeds door de langere roklijn, door meerdere ruimte hare eigen voorwaarden aan de stof, waaruit zij gemaakt is, voorwaarden van kleurenharmonie en souplesse, die juist eigenschappen der Liberty Fabrics zijn.

Aan de kleeding, die vanzelf een hoedenafdeeling noodzakelijk maakte, want meerdere en zuiverder smaak in dameshoofdbedekking was geen overdaad, paarde zich een department voor sieraden, gespen, colliers, voor zilverwerk enz. enz. Terwijl de geaardheid der verschillende stoffen van zelf leidde tot een afdeeling voor woninginrichting, waar kussens, gordijnen, cretonnes, behangsels, later meubelen en ten slotte geheele interieurs werden uitgevoerd. En hieruit volgde weder het aardewerk, zoowel voor huiselijk gebruik, als de zoogenaamde garden-pottery, die in aangenaam kleurig, en stevig materiaal, bloembakken, zonnewijzers, tuinbanken enz. geeft.

Opvallend is, (de motieven van dit laatste aardewerk zijn voor een groot deel van Keltischen oorsprong), dat aan alles wat Liberty in den handel brengt niets ‘moderns’

is te bespeuren, wat Duitsch fabricaat allicht zou vertoonen, en, dat tòch het meerendeel der artikelen zich zeer goed in onze hedendaagsche

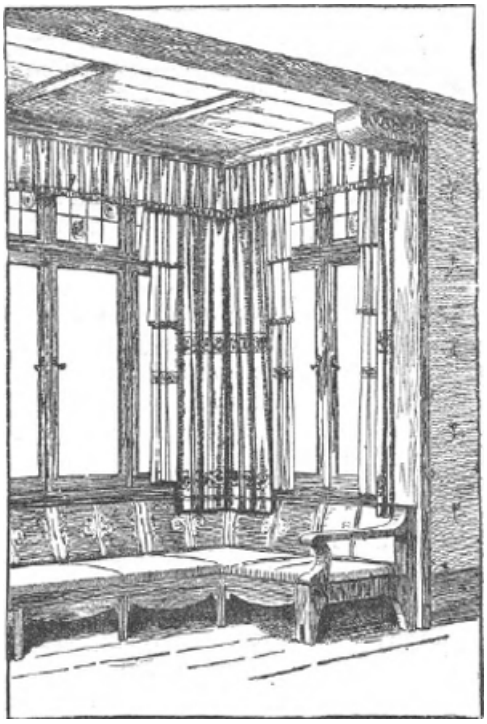

Liberty cosy-corner.

omgeving verdraagt. Wij zouden hier een conclusie uit kunnen trekken, die ook voor onze tegenwoordige kunstnijverheid geldt dat juist datgene wat door uiterlijk een in-

druk van ‘modern’

Liberty interieur.

maakt, in werkelijkheid het verste staat van de goede beginselen der hedendaagsche beweging.

Dat Liberty een man van smaak is, bewijst, dat hij gaandeweg aan zijn zaak een orient-department wist te verbinden. Zijn talrijke groote reizen, naar Engelsch-Indië, naar Perzië hadden hem de voortreffelijkheden van Oostersche tapijten en weefsels doen kennen, hadden hem de ongeëvenaarde harmonie der Engelsch-Indische borduursels en voornamelijk der oude, geopenbaard. Persische wapens, Japansch vlechtwerk deden eveneens al ras hunne intrede in de magazijnen, waar langzamerhand alles wat een cachet van schoonheid en degelijkheid vertoonde, een plaats vond. Zóo is er ook een boekafdeeling, waar alleen datgene te vinden is, wat er typografisch of illustratief aangenaam uitziet. De boekjes van Walter Crane, van Nicholson, van Kate Greenaway, zij staan er naast mooie uitgaven van Engelsche klassieken, naast, wat er in alle opzichten ‘verzorgd’ uitziet.

Want wij mogen er bij het doorwandelen der magazijnen wel eens dingen aantreffen, die ons minder juist van opvatting lijken, ‘verzorgd’ is het in alle gevallen steeds.

Een klein voorbeeld hiervan is bijv., dat in Liberty's zaak te Amsterdam, thans van de Kalverstraat verplaatst naar het ruimere huis aan de Leidschestraat hoek Keizersgracht, de winkeldames allen gekleed zijn in een zelfde kleur, die stemmig

is en in harmonie met de omgeving. Men moge dit misschien als een kleinigheid opvatten, maar zij getuigt, dat naast de 'geschäftliche' zijde der zaak, de aesthetische kant zich eveneens doet gelden.

Het is een van de weinige zaken, waar het schoonheidselement niet ten koste van het bedrijf is te gronde gegaan. Waar menig zakenman getuigt: als ik alleen in mijn magazijn nam, wat ik mooi vond, ik had er geen bestaan in, en zich door deze droeve ervaring gaat richten naar de verlangens en de smaak van het publiek, die over het algemeen niet zeer hoog gestemd zijn, daar bewijst een zaak als die van Liberty, dat dit niet eene absolute noodzakelijkheid is. Niet *zij* richt zich naar het publiek, maar *het publiek* richt zich naar haar, en men moge dit nu in zeker opzicht als mode gaan beschouwen, in ieder geval is het dan een mode, die op een gezonde basis berust, die haar oorsprong vindt in schoonheid van stof en schoonheid van kleur.

'Der Wissende findet da Befriedigung und der Unwissende sichere Leitung.'

R.W.P. DE VRIES JR.

Varia.

Haarlemsche Huishoud- en Industrieschool. Opleiding voor het diploma als kinderjuffrouw van wege de Vereeniging Tesselschade.

Naar aanleiding van het besprokene op het onlangs gehouden tweede Nationaal Congres voor Kinderbescherming, wordt herinnerd aan de uitnemende gelegenheid, die er aan deze school bestaat voor de opleiding voor bovengenoemd diploma en de vorming der vrouw tot opvoedster en moeder. - Door doctor Boshouwers wordt de cursus in hygiène en theoretische kinderverzorging gegeven;

Mej. van Kampen leidt de cursus in de theorie en praktijk van de Fröbel methode en behandelt de grondbeginselen van opvoedkunde. In de kinderbewaarplaats, verbonden aan de school, vinden de leerlingen ruimschoots gelegenheid om het geleerde in praktijk te brengen. Deze onderscheidt zich van de gewone kinderbewaarplaatsen dat kinderen van den leeftijd van 6 weken, tot 12 jaar daarin vertoeven en het aantal niet grooter mag zijn dan 40. Zij draagt niet het karakter van eene school, maar behoudt dat van een groote kinder-huiskamer. De in- en uitwonende leerlingen van het 2de studiejaar huishoudonderwijs nemen deel aan de verschillende cursussen en moeten van de gelegenheid voor de practische vorming gebruik maken. Aan de cursussen van dr. Boshouwers en Mej. van Kampen, kan op gelijke wijze als aan alle cursussen van de school, afzonderlijk deelgenomen worden.

Verdere inlichtingen worden gegeven door de Directrice der school Mej. C. van Hünteln, bij wie ook prospectussen verkrijgbaar zijn.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. H. - Het briefje dat U mij zondt, en waarop ik U reeds particulier antwoordde, zag op het zelfde stuk, waarvan de inzender spreekt van het in dit nommer ingez: stuk Jodenvervolging, door Viola. U ziet dus dat een ander correspondent met U dezelfde gevoelens is toegedaan, en zeker is hij niet de eenige onder onze lezeressen en lezers, die er zoo over denkt*). Gaarne geef ik U dan ook mijnerzijds de verzekering, dat Uw vooronderstelling aangaande mijn gevoelens in dezen volkomen juist is geweest. Het deed mij genoegen, weder eens van U te hooren.

*) Zie ook het vers van Annie Nauta in dit nommer.

Viola. - Gij schrijft mij: ‘U, die “Christenen en Israëlieten” schreef, U moet van zelf veel gevoelen voor het onderwerp dat ik in bijgaand opstel behandelde’. Inderdaad is dit zoo volkomen waar mij nagevoeld, dat ik zelfs niet kan begrijpen, hoe U de mogelijkheid kon invallen van niet-willen-plaatsen. Inderdaad heb ik het dan ook *terstond* een plaatsje gegeven, maar, daar het eerst aankwam, nadat het toen verschijnende nommer was gezet moest het wachten tot deze week.

B.W. van de K. - Uw lange mij recht welkome brieven beantwoord ik zoodra de plaatsruimte het toelaat; ik hoop reeds spoedig.

M.F. - Voor de photo van Moortje en zijn kameraad bedankte ik U reeds; Uw brief en mijn correspondentie daarover kruisten elkaar. - Ja, zijn kopje is allerliefst. - Het verwondert mij eigenlijk dat gij geen succes hebt gehad met Uw pogen, omdat vorige vragen van denzelfden aard steeds zulk een gelukkig gevolg hebben gehad voor de betrokkenen. - Ik wenschte dat ik er wat op wist te verzinnen alle verlaten dieren te helpen. Als ik maar een onderdak voor hen had, een schuur of iets van dien aard, zou ik-zelve de verzorging wel op mij willen nemen. Maar de moeilijkheid zit 'm dáárin in de eerste plaats.

Uw woorden over Uw gestorven hondvriendje: ‘Nooit heb ik van een mensch zooveel gehouden als van haar,’ zijn weer een bevestiging van mijn artikel, onlangs in de Lelie, over *Vrienden.* Het grafschrift van Byron op zijn hond is geschreven uit het hart van velen onzer. Want niet alleen *Uw* hond ‘betoonde U meer liefde dan ooit eenig mensch deedt.’ Datzelfde ondervinden wij bijna allen dagelijks. Ik-zelve, die op het punt liefde, die ik ondervind van mijne beide huisgenooten, zoo beschamend bevoorrecht ben, mag dit niet zeggen. *Meer* liefde geven ook Benjamin en Frits mij niet, dan ik van hen, mijn vriendin en onze Marie, ondervind. Maar *evenveel* wel. Niets is b.v. aandoenlijker, dan de trouwe aanhankelijkheid van Benjamin. Het is alsof het dier in elk oogenblik van zijn leven wil uitdrukken zijn dank voor de weldaad die wij hem bewezen, door hem tot ons te nemen. Van een op zijn manier dadelijk boos, vinnig blaffend, volslagen zijn eigen gang gaand lastpostje, is hij, toen hij *liefde* ondervond, veranderd in het zachtzinnigste, geduldigste, liefste, en teederste wezen, dat ik, onder al de honden die ik ken, nog ooit heb aanschouwd. Waar is de mensch van wien wij zooveel dank ondervinden? Is niet integendeel het spreekwoord overbekend: Ondank is 's werelds loon. En een o zoo wáár spreekwoord helaas! - Toen ik Uw brief overlas en daarin Uw zinnetje ontmoette: ‘Heerlijk dat U een mensch gevonden heeft waarvan U zooveel houdt als U blijkbaar doet, en dan Uwe schatten van hondenkinderen, en Marie en Kaatje niet te vergeten’, toen trof me weer hoe vergankelijk en broos toch alle geluk is, zoo vergankelijk en broos, dat we eigenlijk elk uur, elke minuut van ons leven moesten gebruiken om te *waardeeren* wat we hebben. En helaas, hoe weinig doen we dat. Wat staan we dikwijls stil bij allerlei tobberijen en kleinigheden, inplaats van bij het vele goede, dat zoo gauw ons wordt afgenomen. Want hoe kort is dat nog maar geleden dat ik Uw brief ontving in Menton, en nu weinige maanden later ontbreekt er reeds één uit dat kringetje van mijn thuis, dat gij opsomt. Toen ik Uw brief kreeg zat Kaatje nog zoo lustig en vroolijk te babbelen en Benjamin en Frits te bedreigen met haar gewoon: ‘Jij bent stout hoor! Ik zal je op je kop slaan.’ - Zij kon dat ‘hoor’ zoo aardig brauwend uitspreken. - Het was een dagelijksche gezelligheid. En nu ligt ze daar ginds in dat verre tuintje, een onder ons die achterbleef, waar wij gingen, - en die wij heete tranen

hebben nageweend. O ja, ik weet het wel: ‘'t Is toch maar een papegaai’ zullen ‘verstandige’ menschen zeggen. Maar *ik* heb altijd geconstateerd, dat zij die zoo denken, en zoo wijs spreken over zulke verliezen van dieren, gewoonlijk net even koud en ongevoelig zijn als het geldt die van menschen, hun eigen verliezen in dat opzicht niet uitgesloten. En, in ieder geval, of een ander het zus of zoo gelieft te vinden doet er niet toe, voor mij en voor mijn vriendin en Marie is Kaatjes dood, en niet minder het *lijden* van het arme dier, een droeve herinnering aan ons verblijf te Menton; waardoor we slechts noode

van dat plekje waar ze is begraven, in hetzelfde kooitje dat haar tot reisgelegenheid diende, konden scheiden.

- - Ik kan mij zoo best begrijpen dat iemand, die werkelijk 'met hart en ziel verpleegster is', in dien zoo bij uitstek loonenden en echt-vrouwelijken werkkring de grootst mogelijke bevrediging vindt. - Mij dunkt altijd, dat er voor een ongetrouwde vrouw geen mooier en edeler taak bestaat dan die der waarachtige liefdezuster, en ik heb altijd de grootst mogelijke achting en sympathie voor hen, die deze taak zonder bijbedoelingen kozen en uit wezenlijke roeping vervullen. - Als gij de correspondentie zoo gaarne leest, dan hoop ik ook in den nieuwen jaargang U weer te hervinden onder mijn correspondenten; gij zijt voor mij door Uw hondenliefde reeds een goede bekende geworden. Dank voor Uw groeten aan mijn huisgenooten en viervoetige familie. -

Max. - Ik ontving Uw briefkaart en Uw manuscript beide. Er zijn meerderen geweest, schijnt het, die niet wisten dat ik reeds hier ben. Ik woon hier, tot ik overga in onze eigen woning, in pension. Maar gij behoeft nooit ongerust te zijn, dat iets wat gij aan den heer Veen adresseert, met verzoek het mij te zenden, niet zou terecht komen. Of ik hier ben, of elders, de heer Veen zendt gaarne alles dóór, en gij behoeft U nimmer bezorgd te maken over wegraken bij hem van het een of ander. Het manuscript moet ik nog beoordeelen.

Excelsior. - Voor Uw vriendelijke verwelkoming veel dank. - Het was ook volstrekt geen toeval dat Lilia (boekbeschouwing van mij) verscheen in dat nommer, bij dat stuk. Ik heb, zooals gij ziet, Uw briefkaart aan mij opgenomen, met weglating van wat niet op de zaak betrekking had, onder de gedachtenwisselingen in dit nommer, omdat de inhoud een onderwerp raakt van zoo algemeen belang. Het deed mij namelijk zooveel genoegen, dat niet gij alleen, maar meerderen met U, mij hunne instemming betuigden met dat artikel. Immers, dat bewijst ten minste hoe er meerderen zijn, die beginnen in te zien, welke ongelukkige misbaksels men gaat maken van het toekomstig geslacht. Ook Uw slot-opmerking beäam ik ten volle, aangaande juist het *on*ware van die wreede woorden, gesproken tot het weesje in questie: Moeder is weggegaan en komt nooit terug. Mij-ook deed juist de *verkeerde* voorstelling, die het kind daarvan moet krijgen, zoo pijnlijk aan. Immers, hij weet dat zijn moedertje hem liefhad, met hem speelde, gráág bij hem was. Zal hij nu niet met zijn kinderhersentjes uitmaken, dat dus een of ander iets, wat haar *liever* nog was dan haar kind, haar vrijwillig deed besluiten tot heengaan.? En, eer hij tot de ontdekking van de waarheid, de dood, is gekomen, zal de wreede twijfel van die eerste dagen hem wellicht reeds min of meer het mooie van dat moederbeeld bezoedeld hebben. Daarenboven, die gansche familie, de vader, is in den zwaren rouw gegaan, hetgeen in een vierjarig kinderhartje allicht vragen en verwonderingen zal wekken, in verband met tranen, droeve gezichten, enz., welke een onvoorzichtig of ondoordacht woord van een derde toelicht natuurlijk, met de opheldering van *dood.* (B. v. de dienstboden). Dan bemerkt het kind dus terstond, dat vader iets anders zegt dan de overige omgeving. Wellicht zal de onvoorzichtige, die hem inlichtte, hem erbij op het hart drukken: Niet aan vader vertellen wat ik je zei, etc. Wordt op die wijze vertrouwen gekweekt tusschen vader en zoontje, of wantrouwen, en een zich stil in het eigen-kleine-ik terugtrekken van het kinderzieltje.? - Een van de familie-leden zei me later: 'Het is opmerkelijk dat hij, het kind, nooit vraagt naar zijn moeder, nooit

spreekt over haar gemis.' - Natuurlijk niet! Deze volwassenen hebben immers zelf een scheidsmuur opgetrokken tusschen zich en dat kind. Zijn stilzwijgen is voor mij het grootste bewijs, dat hij nu reeds zich alléén voelt, verlaten, omdat zijn ziel dat raadsel niet kan ontwarren: Een moeder die hem liefhad, en die nogtans zoo ineens heenging om nooit terug te komen. Of wel, indien hij de waarheid al wéét, wat ik voor waarschijnlijker acht, dan weet hij dus óók daardoor, dat zijn vader maar wat heeft gezegd om zich ervan af te maken, dus, dat *praten* over die zaak tusschen hen tweeën niet wordt gewenscht door zijn vader. En zoo sluit zijn zieltje zich toe voor hem, die behoorde te zijn zijn éérste vertrouwde, nu de moeder dood is. - Met Uw vroegeren brief over 'waarheid' zeggen ben ik het volkomen eens; vooral ook met uw résumé aan het slot, waarin gij zoo terecht zegt, dat men moet handelen naar het begripsvermogen van elk kind afzonderlijk. Dat is ook mijn opvatting, en juist daarom acht ik een systemenen boekjes-opvoeding zoo verkeerd, gericht naar algemeene regels, waar het de plicht is der ouders elk karakter, elk bevattingsvermogen *afzonderlijk te bestudeeren.* Maar die plicht vordert hun tijd, hun leven. Daarvoor zijn helaas de meeste ouders veel te egoïst. Zij willen zich zelf amuseeren en laten de kinderen aan hun lot over. *De hoofdschuld der latere vervreemding ligt dikwijls bij de ouders! Dat is mijn vaste overtuiging.*

Hetgeen gij schrijft, naar aanleiding van *Gonda*, neem ik over. Het zal háár plezier doen, en ik ben het er mee eens:

'*Ik denk vaak in den laatste tijd aan de levensloop die Gonda vroeger in de Lelie vertelde. Wat heeft zij de ware richting voor de vrouw te pakken gehad! En wat was dat ingez. stukje van Mevr. A.C.G.F. toen ook goed. Ik ben tot de overtuiging gekomen dat dàt de eenige goede weg is!*'

Ik had geen gelegenheid meer U met die noot te helpen, door den verren afstand. De zetter brengt zoo iets wel in orde. In zulke gevallen schrijft gij het maar aan de drukkerij *direct.*[*)]

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

*) Zooeven uw carte ontvangen. Vind uw plan **uitstekend.**

24 Juni 1908.
21ste Jaargang.
No. 52.

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel

Op verzoek overgedrukt.

Wie helpt mee onze geneesheeren beschermen tegen de gevaren der Vivisectie?

'**O**rator vir bonus, sermone peritus'. Deze oude, fijne definitie gelde ook den geneesheer: 'medicus vir bonus, medicinia peritus': de geneesheer is (behoort te zijn) 'een goed mensch, bekwaam in de geneeskunde'.

Op dit éérste valle de nadruk. Hoe hoog de kennis ook te waardeelen zij (en wie zal de medische wetenschap gering achten, al stellen hare praktische resultaten,

helaas, vaak te leur), toch kan wetenschappelijke ontwikkeling het gemis van een hoog karakter niet vergoeden. Integendeel. Kennis in 't bezit van een slecht mensch maakt hem dubbel gevaarlijk.

Hooge belangen zijn aan den geneesheer toevertrouwd: het leven van een mensch, het geluk van een huisgezin kan in zijne hand gelegd zijn. Telkens zal zijne kennis te kort schieten; als dan zijn edel willen maar niet in twijfel kan worden getrokken! Hoe zal voortdurend zijn medegevoel voor zijn patienten hem moeten aanvuren om het schijnbaar onmogelijke te beproeven, om hem eigen genot, eigen gemak, eigen eer achter te doen stellen bij het zoeken van de beste geneeswijze, wellicht (harde proef!) bij het aanraden van een bekwamer collega.

Hoe velen schieten hierin te kort en zijn oorzaak, dat (tot schade der kranken) zelfs denkers als Tolstoï zich laten verleiden om, onjuist generaliseerend, de geheele geneeskundige stand te minachten.

Genoeg om aan te wijzen hoezeer voor den medicus, niet alleen als mensch maar ook als geneesheer, veredeling van het hart nog noodzakelijker is dan verfijning van zijn kennis, dan vermeerdering van zijn vaardigheid.

Vaste beginselen moeten hem worden ingeprent, als ruggesteun, wanneer de sleur van het dagelijksch bedrijf, wanneer eigenbelang, baatzucht, eergierigheid hem zouden doen afglijden.

Een dier beginselen, die m.i. hem heilig moeten zijn, is: *Geen medisch ingrijpen dan op medische indicatie.*

Hij beoordeele niet of de geboorte van *dit* kind gewenscht, levensverlenging voor *dezen* kranke of oude begeerlijk is. Hij weersta de verzoeking om proeven te nemen met *dit* interessante ziektegeval enz.

Huiveren wij niet, wanneer zóó teere belangen bedreigd worden, waar in 't gebied der *Vivisectie* een breed terein ligt, waarop in het bewuste leven medisch wordt ingegrepen zónder medische indicatie? Zal de medicus hierbij zijn gemoed voor afdwaling kunnen vrijwaren, wanneer zijn verstand vrede zoekt bij *Huxley's* vernuftig 'The animals are pure automates'?; wanneer hij met den man in de straat beweert, dat er immers een specifiek onderscheid is tuschen dier en mensch, welk onderscheid hem zelven allerminst duidelijk is?

Daarom vragen wij met overtuiging:

'*Wie helpt mee onze geneesheeren*, *en daardoor mede onze kranken, te beschutten tegen de gevaren der vivisectie*'.

R.J. VAN DER MEULEN,
Predikant.

Een buitenlandsch oordeel.

De Bisschop van Durham sprak op eene vergadering van den kerklijken bond tot bestrijding der vivisectie [een bond, die wij in Nederland niet kennen, daar predikanten noch geestelijken, enkelen niet te na gesproken, een open oog schijnen te bezitten voor de gruwelen der vivisectie C. t.b.d. V.] over het vivisectie-vraagstuk.

Hij begon met te zeggen dat hij allerminst eenige blaam wilde werpen op die groote corporatie, welke zulk een edel beroep uitoefende als de medische. Daarvoor was men, zeide spreker, niet bijeengekomen en dat zou van hem persoonlijk een groote ondankbaarheid zijn. Een goede twee jaar geleden toch was hij zeer ziek geweest en hij zou nimmer de hartelijkheid en de vriendelijke zorg, die hij van zijn doctoren had ondervonden, vergeten.

Velen van degenen, die hier tegenwoordig waren, bezaten vrienden gelijk hij, die doctoren waren en zij konden uit hun midden ongetwijfeld sprekende voorbeelden aanwijzen van vriendelijkheid, teederheid en menschelijk mededoogen. *(Instemming).*

Zeer zeker waren zij dan ook niet bijeen om eenige onvertogen en snerpende laster over doctoren uit te spreken. Maar aan den anderen kant was er geen groot beroep, dat niet groote verscheidenheid van karakter onder zijn beoefenaren kon aan wijzen en er was geen enkel groot beroep, en daarbij sloot hij het geestelijke allerminst uit, dat niet zijn bijzondere gevaren heeft bij de uitoefening. Het gevaar van den geestelijke is ongetwijfeld het gewoon raken aan heilige dingen, waardoor het karakter van die heiligheid zou kunnen te loor gaan.

En hij veronderstelde, dat het gevaar van het medische beroep en speciaal van het chirurgische deel ervan bestond in het voortdurend omgaan met de weefselen en de samenstelling van het menschelijk lichaam - het meest bewonderenswaardige en wonderbaarlijke van alle stoffelijke organismen - omdat daardoor, wanneer daartegen niet streng wordt gewaakt, zekere gevoeligheden kunnen afstompen en een zekere hardvochtigheid ontstaat voor vormen van lijden, zoo in den mensch dan toch in de lagere der schepselen.

Een andere zaak, die hierbij in het oog moet worden gehouden, is dat het vuur van het onderzoeken een invloed heeft, welke in staat is macht over den menschelijken wil en het menschelijk denken te verkrijgen. Deze onderzoekingsijver komt niet voort uit eenige onedele oorzaak maar de hevige aantrekking van louter kennis, afgescheiden van eenig verondersteld nuttig en weldadig gevolg, kan een verschrikkelijke macht over den menschelijken wil verkrijgen.

Om een eenvoudig voorbeeld te geven, hoe enthousiasme voor het een of ander zelfs vriendelijk aangelegde menschen kan ver-

blinden, vertelde de Bisschop van het geval van een zijner vrienden, die eenvoudig een slachtoffer was geworden van de aantrekkingskracht van zijn auto. (*Gelach*). Hij was een braaf en uitnemend mensch, maar werd geheel in beslag genomen door zijn auto. Dicht bij hem woonde iemand, die op zeer positieven toon sprak van de schade aan zijn tuin aangericht door die machine, maar zoo groot was de invloed van zijn enthousiasme, dat de vriend van den Bisschop die klachten slechts beschouwde als een kapitale grap.

Om nu meer precies en in het algemeen te spreken, zeide de Bisschop dat het naar zijn meening, zelfs al kon bewezen worden dat het tot het welzijn van den mensch strekte, tegen den wil van God was, dat eenig hulpeloos wezen der dierlijke schepping voor eenig onderzoek tot bewuste foltering werd gebracht, in welken graad, gedurende welken tijd, hoe kort ook. (*Toejuichingen*).

Het was zijne meening, dat het tegen den wil van God was, dat zelfs voor een te bewijzen voordeel voor het menschelijk ras een hond, een kat, een aap, eenig dier zou worden gefolterd.

Het menschelijk leven is van dien aard, dat ongetwijfeld een zekere dienstbaarheid van het dierenleven aan de doeleinden van het menschelijk leven bestond; en er is een zekere bekrachtiging, doch geen gebod, gegeven aangaande het gebruik van dieren als voedsel. Maar bij het dooden van dieren voor voedsel was het de meest heilige plicht den dieren iedere jota van lijden te besparen. *(Toejuichingen*).

Hij achtte het beter thans niet in te gaan op het uitgebreide en delicate onderwerp van sport. Niettemin heeft hij daarover zijn eigen meening en kan zich niet aansluiten bij de vreugde en het genoegen om eenig dier om sportswille den dood aan te doen. (*Instemming*). Hij beval de quaestie van het dooden van dieren in de ernstige overweging van zijn gehoor aan.

En wanneer dit aldus overwogen moet worden in een geval, waarbij wij de Goddelijke bekrachtiging bezaten aangaande de dienstbaarheid van het dierenleven aan het menschenleven, was de Bisschop van meening dat het nog veel dringender noodig was het moreele aanzicht der quaestie voor oogen te houden wanneer men komt te staan voor het vraagstuk van de verlichting, de beweerde verlichting van menschelijk leven, het voorkomen van menschelijke ziekte, door eenig dier aan foltering te onderwerpen. Veronderstel dat terwijl een leven, voor hem zeer kostbaar, ja kostbaarder dan zijn eigen, in de waagschaal lag en hem werd medegedeeld, dat mogelijkerwijs dat leven gered zou kunnen worden door een hond of eenig ander dier bloot te stellen aan pijnlijke ellende. Hij meende, zoover hij zichzelf kende, dat zijn gevoel zoude zeggen, dat dat middel om zich een groot en verschrikkelijk verlies en smart te besparen er een was, dat hem niet geoorloofd zoude zijn om te gebruiken. *(Toejuichingen)*.

Nog niet perdu!

‘O, geloof me, onze Greta
Is een knop, die veel belooft!
Wat een kennis! wat een wijsheid!
Bergt zij in haar jeugdig hoofd!’

Schopenhauer, en natuurlijk
‘Nietzsche, kent ze door en door!
Uit de boeken der Boedhisten
Leest zij mij schier dagelijks voor!’

En vol trots voert Greta's moeder
Mij dan s' meisjes kamer in;
Maar... wat is dat? ‘Greta! Greta!
Kind, wat hebt gij in den zin!’

Och, in plaats dat hare moeder
Haar in hooge studie vindt,
Speelt de jonge, blonde Greta
Met een bal gelijk een kind!

‘Wel, mevrouwtje,’ zei ik lachend,
‘Wees verheugd en blijde nu,
Uwe lieve beste Greta
Is, goddank, niet gansch perdu!’
(Vrij naar het Duitsch) *A.* P.K.

Boekbeschouwing.

Dagboek eener rampzalige door Victoria de Brennes.*)

‘**D**agboek eener rampzalige door Victoria de Brennes is *wèl* rampzalig, van het begin tot het einde.

Indertijd gaf ik een beschouwing van ‘*Tagebuch einer Verlorenen*’ en ik moet zeggen, die twee boeken hebben wel iets van elkaar, doch het eerste schijnt mij meer

*) Uitgegeven bij Slothouwer te Amersfoort.

toe een waarschuwing voor meisjes, die voor betrekkingen op advertenties schrijven, waarachter men niets onzedelijks vermoedt.

De rampzalige dan begint met haar dagboek te schrijven op nieuwjaar en vertelt dan hoe ze, zestien jaar zijnde, nu voor 't eerst mocht opblijven, om oudejaarsavond te vieren met haar andere zusters en moeder (weduwe). Op dien avond is er een groot gezelschap aanwezig en moet zij de ondervinding opdoen, dat haar moeder zedelijk laag staat, dat ze coquetteert met heeren en dat ze zich dronken drinkt aan champagne. Een jonge schilder, daar aanwezig, laat Victoria naar bed gaan op een oogenblik, dat hij de tooneelen niet geschikt vindt voor de oogen van een zestienjarig meìsje.

De oogen gaan haar open nà dien avond en Victoria besluit de ouderlijke woning te verlaten en zich in den Haag te vestigen om zich te bekwamen voor de muziek. Daar ontmoet zij weder den schilder van der Meer die haar met oudejaarsavond om haar bestwil naar bed stuurde en aan wien zij onbewust bleef denken. Zooals men vanzelf begrijpt, wordt deze verhouding een innige en Victoria is doodelijk van den jongen man, wien 't eigenlijk slechts te doen is om haar lichaam.

Haar moeder en zusters vestigen zich later ook in den Haag; de eerste tracht haar te laten huwen met een ouden rijken baron, maar Victoria weigert beslist en later verneemt ze, dat diezelfde baron al de schulden harer moeder betaalt en deze in ruil daarvoor Victoria's lichaam beloofde.

Het ongelukkige meisje, tot de conclusie gekomen, dat v.d. Meer haar bedriegt, wil weg uit haar moeders huis en schrijft op een advertentie voor gezelschapsdame. Alles komt in orde, deze dame zou haar afhalen aan 't station, als herkenningsteeken een zakdoek; ze ontmoeten elkaar, maar vóórdat zij wegrijden moet ze eerst een contract teekenen voor zes maanden, hetgeen zij willig deed.

En nu die vreeselijke ontgoocheling van Victoria toen ze dienzelfden nacht bemerkte, dat ze in een verdacht huis was aangeland!

Den volgenden dag wil ze weg, maar mevrouw wijst haar op het contract en zij zou dan de politie er bij halen.

Zij wilde niet terug naar hare moeder, voor wie zij haat en afschuw voelde, zij wist geen raad en bleef.

Victoria zinkt hoe langer hoe dieper; nadat het huis opgedoekt was, komt ze in een café waar ze de heeren moet bedienen en moet aanzetten om te spelen; ze doet 't zóó goed, dat ze telkens een pluimpje krijgt van den chef. In dat café maakt ze kennis met een student, die dadelijk ‘follement épris’ van haar is.

Hij ziet dadelijk, dat Victora, niet zóó-eene is en behandelt haar daar naar. Zij, altijd eerlijk zijnde, vertelt hem haar lijdensgeschiedenis en tòch wil hij haar trouwen.

Een vrouw, zóó-eene is blij, als zoo iets haar geboden wordt, zou direct toehappen, liever dan dat moeilijke bestaan voort te leven, maar neen, Victoria is edel, zij bezit grootheid van ziel. Niettegenstaande zij verbazend veel van hem houdt, *mag* zij zijn vrouw niet worden, zij is al te diep gezonken.

Even als haar moeder, is zij óók aan champagne verslaafd en op het laatst, als zij voor goed afscheid neemt van den student en geen geld meer heeft, dan verkoopt ze haar dagboek, haar trouwe boek, dat *alles* heeft meêgemaakt, schrijvende aan den uitgever, dat zij met dit dagboek hem ook haar *ziel* verkocht!

In een café drinkt ze nog goed wat champagne en verdrinkt zich dan - -

In één der vijvers van het Vondelpark werd haar lijk gevonden - -

Dit dagboek is uiterst coulant en boeiend en natuurlijk geschreven en lijdt in 't geheel niet, zooals zoo veel dagboeken, aan *gerektheid.* Wat heeft Victoria de Brennes het dagboek alles minutieus verteld en wat is zij het ten allen tijde *trouw* gebleven!

Hoe mooi is die veelomvattende liefde voor v.d. Meer beschreven en hoe *natuurlijk* is, die liefde ontkiemd.

Eén ding echter kan ik mij nog niet voorstellen en wel dit. Waàrom vluchtte Victoria niet uit dat huis, toen zij merkte, waár zij was aangeland? Of was zij bevreesd voor de politie, en wist zij dan vermoedelijk niet, dat er in Amsterdam een '*tehuis voor vrouwen*' bestaat, waarin zij zeker dadelijk zou opgenomen worden??

C. ARNTZENIUS.

Brieven uit het hooge Noorden.
door Maria Petrovna.

IV.

Het lijkt mij wel interessant een en ander over een begrafenis te vertellen, zooals ik die dezen winter zag en wel als type van de hier gebruikelijke wijze onder de Russen mag aannemen.

Reeds 's morgens vroeg werd de geheele weg, dien de lijkstoet zou afleggen, bestrooid met sparretakjes, die zich frisch op de witte sneeuw afteekenden. Is dit een zinnebeeld, vroeg ik mij af, dat deze laatste tocht een zegetocht is na volbrachten strijd op aarde of geschiedt deze hulde alleen uit eerbied voor den dood?....

> Von dem Dome, schwer und bang
> Tönt der Glocke Grabgesang!

Dit was het teeken, dat de stoet het sterfhuis verliet, om zich allereerst naar de kerk te begeven, waar een plechtige lijkdienst gehouden werd. Onder klokgelui stelde de stoet zich weer in beweging en schreed langzaam door de hoofdstraat naar het kerkhof. De Russische doodenakker ligt binnen de muren van het klooster, even buiten de stad, terwijl de Duitsche begraafplaats aan de tegenovergestelde zijde ligt (Het Duitsche element is in Archangel tamelijk sterk vertegenwoordigd en heeft ook een eigen kerkgebouw, waar geregeld door een Luthersch predikant godsdienstoefening gehouden wordt).

Voorop ging langzaam een jonge man, blootshoofds met in de opgeheven handen de ikom, de omlijste beeltenis van een Heilige, waarvan de gouden dekplaat in het zonlicht glinsterde. Dan volgden de priesters in geel damast statiegewaad met den mijter op het hoofd; hun aantal wisselt af naarmate de maatschappelijke positie van den doode en - de financieele vergoeding voor de plechtigheid aan de kerk! Aan de kerk, die toch overal leeraart, dat alle menschen broeders zijn! Maar de dood, die toch alles nivelleert, kan blijkbaar nergens dergelijke inconsequenties overwinnen; men vindt ze over den heelen aardbol terug, niet waar?

Nu volgden de zangers, die onder het langzaam voortschuifelen hun religieuse liederen verhieven, wier klagende klanken al van verre het oor getroffen hadden als een plechtig rhythmus, waarop de stoet kwam aangolven.

Achter hen droegen acht mannen het prismavormig deksel van de lijkkist, bedekt met een geel damast kleed, waarop eenige kransen rustten, dadelijk gevolgd door de dragers van vele andere takken en kransen van kunstbloemen en immortellen.

En toen, ook op de schouders gedragen, volgde de lijkkist, waarin de doode alleen aan het gezicht onttrokken was door een zijden kleed, dat echter gedeeltelijk de vormen verried, wat wel een vreemden indruk maakte, als men dit voor 't eerst ziet.

Statig stapten daarachter de vier zwartgeschabrakte paarden, die de eigenlijke lijkkoets trokken, welke op een hoog onderstel op een slede rustte en alleen voor de staatsie meereed; naast elk paard een ‘aanspreker’, die evenals de koetsier in hun wijde mantels, met de ouderwetsche, breedgerande hooge hoeden, mij veel deden denken aan sinjeurs uit den tijd onzer vaderen.

Achter de koets kwamen te voet vele familieleden en belangstellenden, zoowel dames als heeren, de laatsten allen blootshoofds, wat mij in die strenge koude een bedenkelijk eerbetoon aan den overledene toescheen; en de stoet werd gesloten door een lange rij eigenen huursleden, die straks de belangstellenden van het kerkhof zouden terugbrengen.

Op de begraafplaats werd weer een lijkdienst gehouden; bij de groeve nam men het kleed van de kist en, met een laatsten groet van de nabestaanden, werd deze met het deksel gesloten en aan den schoot der aarde toevertrouwd.

Het kleed, dat den doode bedekte, wordt soms bij vermogende lieden van kostbare stof als zijde of goudbrokaat vervaardigd en na de plechtigheid als een geschenk aan de kerk afgestaan.

Dat de kerk een gewichtigen rol in het leven van den Rus speelt, is voortdurend in het dagelijksch leven merkbaar: hoe mechanisch sommige plichten en ceremoniën soms vervuld worden, komt daarbij vaak aan den dag.

Bij het voorbijgaan van een kerkgebouw ontbloot de Rus het hoofd en maakt het teeken van het kruis: ditzelfde doet hij ook voor den maaltijd: maar wat te denken, wanneer men een mensch zich ziet bedrinken en hij bij elk glas dit heilig teeken maakt?!

De drankduivel viert hier maar al te dikwijls zijn bacchanaliën en het middel om dit tegen te gaan, schijnt nog niet gevonden

te zijn. Wel heeft de Staat bedoeld het gebruik te beperken door den verkoop van alcohol te monopoliseeren en deze bij den verkoop in 't klein niet meer per glas, maar alleen per flesch verkrijgbaar te stellen, terwijl de winkel slechts een paar uur per dag voor den verkoop geopend wordt. Maar wat gebeurt nu? Lang vóór de opening staat al een dichte drom mannen en vrouwen gereed den winkel binnen te stormen, wat soms niet zonder gevecht en geschreeuw afloopt; dan komen zij er even uit, de vodkaflesch in de hand, soms al met een glans van vóórgenot op het gelaat; een slag tegen de ziel van de flesch, de kurk springt er af en het drinkgelag begint op de straat! Heel veel

notitie wordt er hier overigens niet van genomen en het geval moet al heel ernstig zijn eer de gorodovoi (garde-orie, politieagent) het noodig oordeelt zulk een mensch-dier te verwijderen. Het aantal heel- en halfbeschonkenen is dan soms ook groot en vooral Zaterdags of op den vooravond van een feestdag bieden de smalle trottoirs aan vele zwaaiende voetgangers geen voldoende breedte! Niet zelden roepen zij een isvostchik (huurkoetsier) aan, die soms ook al niet heel statig meer op den bok zit, en zoo slingert dan deze heele groep, waarvan het arme soms droevig misbruikte paard ons medelijden wekt, van links naar rechts de straat af, wat niet altijd zonder ongeval afloopt.

Als een bewijs, hoe weinig gevoel de Rus voor het onteerende van de dronkenschap heeft, mag wel gelden, dat hij het zich als een onderscheiding toerekent, wanneer de geestelijke, die altijd tegenwoordig moet zijn bij de inwijding van een nieuwe fabriek of andere dergelijke plechtigheid, zich niet ontziet bij het daarop volgend feestmaal in ‘kennelijken staat’ te geraken! Honi soit qui mal y pense!

Eigenlijk zijn hier de priesters, vooral die van lagere orde, beklagenswaardige menschen; door hun ambt verplicht te huwen, worden zij zoo slechtgesalarieerd, dat zij er met hun gezin onmogelijk van kunnen leven en er dus op uit moeten zijn op allerlei manieren bijverdienste te maken. Zij laten zich dan ook voor alles extra betalen: voor doop, ziekenbezoek, bediening sacrament aan stervenden, zegening der woningen met het Paaschfeest, in het kort voor alles en zij weten wel hun kudde te overreden, dat zulke plechtigheden en vele anderen noodzakelijk zijn, zoodat ook de armste daarvoor nog zijn penningske offert. Dat het in hun belang is het bijgeloof te versterken is duidelijk en ik geloof niet, dat daarin gemakkelijk verlichting zal doorbreken voor het Russische volk.

Natuurlijk mag men niet generaliseeren, alsof er onder deze popen volstrekt geen achtenswaardige mannen zijn: maar over het algemeen staat het peil niet heel hoog. Het is dan ook alleen wanneer zij in functie zijn, als dienaren van de Kerk, dat hun eerbied

betoond wordt: daarbuiten worden zij met niet de minste onderscheiding behandeld. De Kerk zelve, dat is het middenpunt van vereering, daaraan wordt alles geofferd, aan haar worden schatten besteed, waarvan zeker haar dienaren der lagere orden wel wat ruimer hun deel mochten hebben: zij kunnen toch niet alleen van geestelijke gaven leven, maar hebben evenzeer hun stoffelijk lichaam te onderhouden!

De priesters der hoogere orden zijn in veel beter conditie: zij hebben niet alleen een voldoende inkomen, maar onder de bisschoppen zijn vele, die men gerust tot ‘les grands de la terre’ (ik bedoel in stoffelijken zin) kan rekenen. Die, welke hier in Archangel aan

het hoofd staat, is een waar despoot: hij regeert als een echt autocraat en allen beven al voor zijn blik alleen.

Onverbiddelijk verbant hij elken pope, die hem niet stipt gehoorzaamt of op andere wijze lastig is en in hem stroomt zeker meer van het oude czarenbloed van een Iwan den Verschrikkelijken, dan dat van een dienaar van het Evangelie der liefde van Christus.

Behalve die van andere kerkgenootschappen, zijn hier minstens acht Grieksch-Orthodoxe kerken, niet medegerekend de kapellen van bizondere inrichtingen.

De voornaamste daaronder is de Kathedraal, waarvoor Peter de Groote zelf de plaats heeft aangewezen. Deze waarlijk groote keizer, die zóóveel voor Rusland gedaan heeft, woonde driemaal, in de jaren 1693, 1694 en 1702, geruimen tijd in Archangel in een onaanzienlijk, klein huisje aan den hoogen oever van de Dwina. Dit huisje bevat een vijftal vertrekken, waarvan de zoldering zóó laag is, dat men er met de hand gemakkelijk aan reiken kan, terwijl de tusschendeuren zeker niet hooger dan 1.50 Meter zijn. Het is nu geheel omgeven door een ander houten gebouwtje om het voor verval te behoeden en voor het nageslacht te bewaren, zeer zeker ook als een bewijs van de bescheiden eischen, die deze ondernemende vorst aan zijn materieele behoeften stelde.

Zelfs het feit op zich zelf, dat hij de reis hierheen ondernam, pleit daar reeds voor; in die dagen, toen er nog bijna geen wegen bestonden, was een reis naar Archangel een tocht zoo vol ongemak en gevaar, dat een verwijfd vorst dien zeker nooit zou ondernomen hebben.

Hij liet op de scheepswerf te Solombal, nu Archangel's voorstad, vele schepen bouwen en was stellig van plan Archangel tot de eerste havenstad van zijn rijk te

maken, welk plan later na zijn stichting van St. Petersburg wel wat verflauwde. Persoonlijk begeleidde hij met zijn oorlogschepen buitenlandsche koopvaardijvaarders in de Witte Zee om ze tegen de Zweden te beschermen en zoodoende de scheepvaart hierheen aan te moedigen.

En hij deed nog meer voor het Noorden:

in Holmagor importeerde hij Hollandsch vee, waarmede zeer gelukkig gefokt werd en men ziet daar nu nog mooie, groote koeien in tegenstelling met het vee van Midden-Rusland, dat klein en schraal is.

Ook de windmolens, zij het dan ook in eenigszins gewijzigden vorm, die hier overal in de buurt tot Wologda toe oprijzen, zijn door den grooten Peter, na zijn verblijf in Holland, ingevoerd.

De Kathedraal, zooals ik reeds zeide op zijn aanwijzing gesticht, is een massief gebouw, met afzonderlijken klokkentoren, zooals trouwens alle Russische kerken hier hebben; zij is van buiten bepleisterd, de vijf koepeldaken zijn blauw met gouden sterren

bezaaid, terwijl de geheel vergulde toppen elk een dubbelkruis dragen; twee groote frescoschilderingen, voorstellingen van een der wonderdaden van den Aartsengel Michaël (Archangel's beschermheilige) en van de verschijning van drie Engelen aan Abraham, sieren den oostelijken gevel van het gebouw. Het bestaat uit twee verdiepingen: de benedenverdieping, wier zoldering slechts tot boven de onderste rij vensters reikt en met haar gewelven den indruk van een crijpt maakt, wordt als winterkerk gebruikt, daar zij zelfs in de strengste koude voldoende verwarmd kan worden; de bovenverdieping, die veel hooger en ook rijker versierd is, dient tot zomerkerk. Op de breede trap, die naar boven leidt, staan drie kanonnen, door Peter I bij Archangel veroverd van Zweedsche fregatten en in 1701 door hem aan bisschop Athanatius geschonken. De kerk binnentredend, trekt aan de rechterwand een verguld baldakijn de aandacht, waaronder zich een 4 Meter hoog, ruw bewerkt houten kruis verheft, door Peter den Grooten zelf tijdens zijn verblijf in Archangel vervaardigd als herinnering aan zijn redding in een storm bij Unski-Horn; hij had het geschonken aan het Pertomniskische Klooster, doch met toestemming van Keizer Alexander I, die Archangel in 1819 bezocht, werd het naar de Kathedraal overgebracht. Boven het kruis heeft Peter zelf het volgende Hollandsche opschrift geplaatst: '*Dat Kruus maken kaptein Piter van a. Chr. 1694.*'

Eigenaardig is het in de ruimte achter het altaar, waar de priestergewaden bewaard worden, twee oud-Hollandsche kasten te zien staan, prachtstukken van beeldhouwwerk met bijbelsche voorstellingen, terwijl een zoogenaamd staand-horloge de herinnering aan Oud-Holland nog versterkt.

In het midden der kerk bevindt zich een met rood bekleede vorstelijke zetel, waarvan keizer Alexander II bij zijn bezoek aan Archangel in 1858 gebruik gemaakt heeft, van welk bezoek een gedenkplaat melding maakt.

Sedert heeft geen czarenvoet deze stad meer betreden, eenmaal de uitverkorene van den grooten Peter I. Toch gaat zij zeker nog een groote toekomst tegemoet en zal voor

het rijk steeds meer een haven van groote beteekenis worden, vooral nu er ernstig plannen beraamd worden, haar weer te verbeteren en door uitbaggering tot een haven eerste klasse te maken, d.w.z. toegankelijk voor schepen van den grootsten diepgang, terwijl ook allerlei plannen voor nieuwe spoorverbindingen hoe langer hoe meer vasten vorm gaan aannemen.

Javaansche Praeludiën.

IV.

De lezer duide het mij niet euvel, dat ik van stemming verander. Dat ik af en toe een anderen toon aansla dan dien, welke overheerschend is in mijn drie vorige paragrafen. Men kan immers op verscheiden en verschillende wijzen praeludeeren.

Schopenhauer schreef eens de volgende parabel: 'Twee Chineezen in Europa waren voor de eerste maal in den schouwburg. De eene beijverde zich, de mechaniek der machinerieën te begrijpen, hetgeen hem ook gelukte. De andere trachtte, in weêrwil van zijn onkunde omtrent de taal, de beteekenis van het stuk te ontraadselen. - Gene gelijkt den sterrekundige, deze den wijsgeer.'

Er zijn meer sterrekundigen dan wijsgeeren. Ik geloof toch, dat er meer behoefte is aan wijsgeeren dan aan sterrekundigen.

Mag ik ook een parabel vertellen?

Een ethnoloog bezocht een vreemd land, een eiland ergens op aarde. Hij wilde er een studie maken van de bevolking, haar gewoonten, gebruiken, zeden, eigenaardigheden, haar ontwikkelingshoogte, haar karakter. Twee maanden tijd zoû hij daaraan besteden. Dat docht hem voldoende. Een man van groote kennis, veelzijdige ontwikkeling en Westersche beschaving, kortom, een geleerde Europeaan of Europeesche geleerde doorgrondt immers alles heel gauw, in een *tempo prestissimo.*

Hij was er nauwelijk eenige uren, of hij zag een paar wilden - allen, die de Westersche beschaving niet deelachtig zijn, zijn uitteraard wilden - elkander heftig de hand drukken. Tevens nam hij met scherpen blik waar, dat de handdrukkers elkander met fonkelende oogen aanzagen en hun wenkbrauwen zich sterk samentrokken. Nadien zag hij gedurende zijn tweemaandelijksch verblijf nog enkele keeren dezelfde handdrukking tusschen mannen onderling, en telkenmale troffen hem daarbij de oogengloed en het wenkbrauwengefrons. Hij maakte daar aanteekeningen van.

Toen onze geleerde na afloop van zijn hoogst nuttige reis weder hoog en droog op zijn studeerkamer ergens in Europa zat, rangschikte hij zijn aanteekeningen. En die over het handjesgeven gaven hem gereede aanleiding om een uitgebreid afzonderlijk hoofdstuk te wijden aan de gelaatsuitdrukkingen van bedoelden wilden volkstam, welk heel geleerd hoofdstuk - Darwin, Haeckel en ettelijke andere beroemdheden werden er in aangehaald - de grondstelling uitwerkte, dat bij gemeld ras de gevoelens van vriendschap en genegenheid zich in het gelaat weêrspiegelen

door trekken, die bij den Westerling aan geheel tegenovergestelde gevoelens zouden doen denken.

Die belangrijke mededeeling sloeg in de geleerde wereld in, en onze ethnoloog maakte daarmede naam. En daarop werden nieuwe theorieën gebouwd betreffende het uitdrukken van gemoedsaandoeningen. Andere geleerden betraden dat nieuwe veld van navorsching, en verwierven ook roem. Het regende boeken, dagbladartikelen en ordeteekenen.

Langen tijd daarna kwam echter een eenvoudig man, die lange jaren achtereen onder bedoelde wilden had geleefd, met de verrassende mededeeling, dat de handdruk bij hen geen *vriendschapsblijk* was, maar een *uitdaging* beteekende!

De ethnoloog heette Superficies; de wilden behoorden tot het ras der Peregrinen.

O, Hollanders, laat mij u met meer teleurstelling nog dan verontwaardiging zeggen, dat gij tegenover ons zieleleven en ook onze kunst - twee verwante dingen - vaak gestaan hebt en nog staat als Superficies tegenover de Peregrinen

Weet ge wel, dat de Superficische beschouwing een der redenen is, waarom wij somwijlen om u lachen? Lachen, met den nasmaak van droefenis, wel-te-verstaan. Want dergelijke beschouwingen strekken geenszins te onzen bate. Gedurende drie lange eeuwen al.

* * *

Een der Maleische dichtvormen heet: *pantoen.*

Professor Brandstetter zegt van dien dichtvorm onder meer:

‘Die Pantuns sind kleine, meist einstrophige eigenartige Gedichte, aus zwei Hälften bestehend, die keinen Bezug zu einander haben. Der eigentliche Sinn liegt in der zweiten Hälfte. Sie kommen der italienischen Stornelli am nächsten.’

Zonderling, dat zoo'n geleerde man, zoo'n hóóggeleerde geen verband ziet tusschen de twee helften van een pantoen! Er moet toch verschil zijn tusschen geleerdheid en wijsheid. Het laatste schijnt minder gangbaar te zijn.

Kan de Westerling dan den zin niet verstaan van de volgende pantoen, die ik zong - zie hiernevens de muziek - nadat ik, in één groote verrukking gedroomd had, dat Sarintin met mij meê zou gaan naar het land onzer heerschers?

Dari mana datang ja lintah?
Dari sawah toeroen ka kali.
Dari mana datang ja tjinta?
Dari mata toeroen ka hati.

Dari mana datang ja batoe?
Dari goenoeng toeroen kabawa.
Dari mana datang ja ratoe?
Dari sorga toeroen ka doenia

Dari mana datang ketawa?
Dari hati naik ka moeloet.
Dari mana ja saia boengah?
Sebab nonna koe maoe ikoet.

Komaan, zoudt gij inderdaad meenen, dat er geen verband was tusschen de deelen onderling?

Tranquillamente.
1. Da - ri ma - - na ja da - tang lin -
2. Da - ri ma - - na ja da - tang ba -
3. Da - ri ma - - na da - tang ke - ta -
aequo animo.
tah?
toe?
wa?
Da - ri sa - wah toe-roen ka ka -
Da - ri goe - noeng toe-roen ka - ba -
Da - ri ha - ti na - ik ka moe -

Dari mana ja datang lintah?

Tranquillamente.

1. Da - ri ma - - na ja da - tang lin - tah?
Da - ri sa - wah toe-roen ka ka - li.
2. Da - ri - ma - - na ja - da - tang ba - toe?
Da ri goe - noeng toe-roen ka - ba - wa.
3. Da - ri ma - - na da - tang ke - ta - wa?
Da - ri ha - ti na - ik ka moe - loet.

li. Da - ri ma - na ja da - tang tjin -
wa. Da - ri ma - na ja da - tang ra - -
koet. Da - ri ma - na ja sa - la boe -
ta? Da - ri ma - - ta toe - roen ka ha - - - - - - -
toe? Da - ri sor - - ga toe - roen ka doe - - - ni - - -
ngah? Se - bab non - - na koe ma - oe i - - - - - - -
ti. Da - ri ma - na ja da - tang tjin - ta?
a. Da - ri ma - na ja da - tang ra - toe?
koet. Da - ri ma - na ja sa - ia boe - ngah?
ritardando.

Da - ri ma - na ja da - tang tjin - ta?
Da - ri ma - - ta toe - roen ka ha - - - - - - - ti.
Da - ri ma - na ja da - tang tjin - ta?
Da - ri ma - na ja da - tang ra - - toe?
Da - ri sor - - ga toe - roen ka doe - - - ni - - - a.
Da - ri ma - na ja da - tang ra - toe?
Da - ri ma - na ja sa - ia boe - ngah?
Se - bab non - - na koe ma - oe i - - - - - - - koet.
Da - ri ma - na ja sa - ia boe - ngah?

Het auteursrecht dezer muziek is verzekerd door de wet op het auteursrecht van den 23sten Juni 1881 (Staatsblad No. 145).

Da - ri ma - ta toe- roen ka ha - - - - ti.
Da - ri sor - ga toe- roen ka doe-ni - - - - a.
Se - bab non - na koe ma - oe i - - - - koet.

- Van waar komt de bloedzuiger? Hij daalt van de sawah naar de rivier.
Van waar komt de liefde? Ze daalt van het oog naar het hart.

Van waar komt de steen? Hij daalt van den berg naar lagere streken.
Van waar komt de koningin? Zij daalt van den hemel naar de aarde.

Van waar komt de lach? Hij stijgt van het hart naar den mond.
Waarom ben ik zoo blij? Omdat mijn meisje met mij meê wil gaan. -

Zoû werkelijk de redelijkheid van die poëzie u ontgaan?

* * *

Mag ik er even op wijzen, dat het volgende vers van den Franschen dichter Camille Mauclair zeer veel overeenkomst heeft met een pantoen? Het heet ‘Question’:

Y a-t-il des saisons pour l'âme
Comme pour les feuilles et les femmes?
- Sans doute, mon enfant, mon enfant.

Y a-t-il des oublis pour le coeur
Après la pire des rancoeurs?
- Dieu le permet, mon enfant, mon enfant.

Y a-t-il des pardons pour les amours
Qui imploreraient un retour?
- Le caprice y consent parfois, mon enfant.

Mais y a-t-il des heures où l'on se voie
Soi-même en état de joie?
- Jamais, jamais, mon enfant, mon enfant.

Ik vermoed, dat de knappe professor Brandstetter dit Fransche gedichtje óók onsamenhangend vindt. Allah schenke hem in deze het licht des oordeels.

SASTRO PRAWIRO.
(*Wordt vervolgd*).

Over Toilet
en wat ermede in verband staat.

(Over Petten.)

Toen ik een jaar of tien geleden in den Haag in een hotel afstapte, na een langere afwezigheid buitenslands, had ik mijn koffers nog niet ontpakt, op het oogenblik waarop een broer mij kwam vragen met hem een boodschap te doen.

Op mijn bezwaar, dat ik mijn hoedenkoffer nog niet had ontvangen, zei hij: Je kunt je reis-pet immers wel even opzetten.

Ik volgde dien raad, want inderdaad waren dezelfde petten, die men tegenwoordig ziet gedragen door iedereen hier in den Haag, tien jaar geleden reeds overal in het buitenland in gebruik, zoodat ik, die toen uit Engeland kwam, dan ook een zeer eenvoudig, donker-grijs-geruit hoofddeksel van dien aard rijk was. -

Lieve hemel, wat gaf me dat echter een bekijk! ‘Een juffer met een pet op’. - Ontelbare malen hoorden we straatjongens elkaar dat merkwaardig feit toevertrouwen. Het Haagsche volk is over het algemeen heel beleefd en welopgevoed, het bepaalt zich tot zulke opmerkingen hoogstens, maar meestal gaat het niet eens verder dan een stom je aanstaren, zwijgend blijven stilstaan, om dan, stil-verbaasd, achter zich te kijken. Nu dááraan ontbrak het dan ook niet. Ik begreep

daardoor weldra, dat een even practische als gemakkelijke en goedkoope hoofdbedekking, welke in het buitenland, op reis, aan boord, in treinen, bij allerlei gelegenheden in een woord van dien aard, werd gedragen door jonge, méér bedaagde, en zelfs oude vrouwen, uit alle klassen der maatschappij, in den Haag nog gansch en al behoorde tot het genre: *Nie dagewesen*! Het is nu eenmaal een feit, waarin de Hollander, schijnt het, een eer stelt achter aan te komen in zulke dingen van toilet! - Niet voor niets zeide mij eens de chef van een onzer grootste Haagsche modemagazijnen: 'Als de dames hier eerst **gezien** hebben wat de vreemdelingen op Scheveningen durven dragen, dan eerst durven ze óók. - De nouveautés, die ik in het voorjaar laat komen, worden niet gekocht alvorens de dames ín den zomer - als die kleinigheden alweer verouderd zijn in het buitenland, want het zijn meestal snufjes van één dag - ontdekt hebben dat en hoe de Amerikanen en Engelschen een en ander dragen op Scheveningen. *Nadoen*, tot meer dan dat brengen ze het meestal niet.' -

Inderdaad, de reis-voiles b.v., gestrikt om hoed of pet tegen den wind, hebben lang sinds bij elk die gedistingueerd gekleed gaat afgedaan in het buitenland, om bij ons terzelfder tijd pas ingang te vinden als haute nouveauté! Met verbazing las ik dienaangaande dezen winter de verrukte mode-causerieën in méér dan een hollandsch blad, op hetzelfde oogenblik waarop in Parijs, of aan de Riviera, of in Londen, niemand er aan zou denken zulk een omgestrikte voile anders te dragen dan uit noodzaak, in storm of regen-weer, maar volstrekt niet, - zooals het, jaren geleden al, in de mode kwam in het begin dezer voiles - op reis en in den zomer, bij wijze van chic, van toilet-*versiering*. En hetzelfde geldt thans óók voor de petten, welke hier in den Haag voor haute nouveauté schijnen te gelden, terzelfder tijd waarop ze elders ter wereld alleen maar in aanmerking komen voor *practisch* gebruik van reis of trein of regenweer. Toen ik eenige weken geleden uit het buitenland terugkeerde, trof mij reeds onmiddelijk bij mijn aankomst die uniform-pet-mode voor jan en alleman, jong en oud, backfisch, en moeder van kinderen! Ik heb sedert bij uitzondering veel mooi en warm weer hier gehad, dagen lang, en daardoor lichte zomer-blouses en neteldoeksche japonnetjes en witte rokken aanschouwd bij de vleet, maar... de draagsters van die dikwijls heel elegante, bij allen eenvoud toch heel smaakvolle en luchte zomertoiletjes waren meestal onafscheidelijk van de pet, de dikke, wollen, en ongekleede, en onzomerachtige pet, die, practisch en aanbevelenswaardig, en flattant zelfs, als zij gedragen wordt op het juiste oogenblik, bij het er voor passende toilet, en onder er voor geschikte omstandigheden, de draagster ervan maakt tot een onvrouwelijke, leelijke caricatuur wanneer zij haar opzet zonder oordeel des onderscheids, bij alle toiletten, bij alle gelegenheden, bij het mooiste weder!

Er moet een zin, een gedachte zijn in onze kleeding wanneer wij ons wezenlijk *goed* willen kleeden. Zich goed-kleeden is niet zich duur-kleeden; het is zich met *smaak* kleeden. Een goede smaak gebiedt vóór alles dat we ons rekenschap geven van dat verband, dat bestaat tusschen ons toilet en de uiterlijke omstandigheden waarin we ons bevinden. - Al kunt ge nog zoo goed tegen de warmte, toch staat het altijd leelijk en opgedirkt, wanneer ge om 'mooi' te wezen rondwandelt met een dikke ruche om uw hals, of versierd met allerlei onnoodigen opschik van halskettingen, medaillons, ringen, al datgene in een woord, dat te véél is wanneer alles snakt naar koelte, en daardoor wegneemt het idee van frischheid. Om dezelfde reden doet wit of een ander luchtig iets zooveel smaakvoller aan dan 'gekleede', zwaar-gegarneerde zomerjaponnetjes, van voile-stof of iets anders, dat misschien

heel duur, maar in de *hitte* niet elegant is. - Op een ander gebied, er moet *zin* zijn in onze kleedij óók wanneer we een bezoek ergens afleggen van rouw en droefheid, al laat die rouw of die droefheid ons zelf misschien koud. Niets schreeuwt meer tegen gesloten blinden in een sterfhuis, dan een gekleede lichte zomerjapon met een fleurigen hoed! Ik herinner me hoe ik-zelve eens zulk een bezoek heb gehad, van iemand die, daarvan ben ik overtuigd, het o zoo goed méénde met me, maar die voor die gelegenheid haar 'Paaschbeste' had aangetrokken, waarin ze, met kanten en strikken en linten overdadig uitgedoscht, een wanklank was met de oprecht-gemeende woorden van ernstige deelneming die zij tot mij sprak. -

Zoo ook met de petten! Er is geen zin in een toilet dat, gekleed wat de rest betreft, wordt gekroond door een altijd uitteraard *on*gekleede pet, laat die misschien op het gezichtje dat er onder zit heel flatteerend staan! Er is geen zin in het zware en voor slecht-weer bestemde van de pet, wanneer zij wordt gedragen op den snikheeten-zomerdag, bij een luchte witte blouse en dunne rok. Oòk op de fiets staat zij dan niet, en is een matelot, als de leeftijd der fietseres het toelaat, anders een eenvoudig gegarneerde stroohoed, oneindig gedistingueerder. En wat te zeggen van de voiles, gestrikt *om* die petten, op dagen waarop iedereen hapt naar lucht, en de meest volkomen windstilte het onnoodig maakt tot zulk een hulpmiddel

tegen het lastige haar-fladderen de toevlucht te nemen. - Ik heb in de maand, die ik in de Boschjes in pension doorbracht, gelegenheid gehad tot veel studie in de petten-questie! Zooals het heette in het liedje: Alleman op de fiets, zoo mag het nu heeten: Alleman, of liever gezegd, alle vrouwen, met de pet op. - In witte en lichte gekleede-japonnen, met luchte blouse en dito rok uitgedoscht, of wel in het zware wollen wandel-toilet, aankomende meisjes met het haar nog los op den rug hangend, dikke, lompe, waggelende juffrouwen of mevrouwen, tanige, vellige, oude gerimpelde gezichten, fabrieksmeidachtige, vulgaire slungel-meiden, alles en alles heeft zich versierd met hetgeen hier in den Haag blijkbaar de nieuwste mode is: 'n pet; en, of nu de rest van het toilet en het weer en het doel van wandeling of fietstocht of rijtoer in overeenstemming is met dat hoofddeksel of niet, doet er niet toe: de pet *moet* op. - Ik ben blij *dát* zij zich eindelijk óók hier burgerrecht heeft veroverd, zij is een juist in ons klimaat van wind en regen en gure stormdagen bij uitstek practische toilet-aanvulling, daarenboven eene die heel dikwijls flatteert, natuurlijk jonge meisjes en backfischjes in de éérste plaats, maar, onder passende omstandigheden gedragen, zelfs ouderen van leeftijd óók. In èlk geval kunnen ook dezen, de vrouwen van middelbaren leeftijd, haar gerust opzetten zonder dat zij daarmede den schijn op zich laden van te jeugdig willen lijken! Helaas echter, als het zóó voortgaat, als er zoo weinig oordeel des onderscheids is waar het de vraag geldt: waar en wanneer kan ik een pet dragen, dan komt men er toe te wenschen dat deze mode ten onzent nimmer ware doorgedrongen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

> Het is in het belang der Lelielezeressen zich, bij het gebruik maken van adressen, te beroepen op deze correspondentie in dit blad.

Correspondentie toilet.

> **W.W.** - Liberty is tegenwoordig óók in Scheveningen (Oranje-galerij). Zie ook het vorig hoofd-artikel over de firma Metz (Liberty) in Amsterdam, Leidschestraat.
> **Nannie.** - Ik raad U met beslistheid de firma Huijser Amsterdam, Heiligenweg. Juist voor *Uw* figuur zal hij U goed raden. Daaraan twijfel ik niet. Hebt gij niet gelezen het briefje van mevrouw Marij, dat ik onlangs in deze rubriek overnam?
> **Haagsche.** - Compagnie Lijonnaise houdt thans uitverkoop. Zaagt U de hoeden der firma van Doren? Hoogstraat den Haag en Scheveningen? Zij zijn zeer naar de mode.
> REDACTRICE toilet.

Ingezonden-Toilet.

Een prachtig geneesmiddel.

Naar aanleiding van 't hoofdartikel van de Redactrice der Hollandsche Lelie onder *Toilet* in No. 50 van 10 Juni j.l. herinnerde ik mij ook dat het *strijken met een strijkijzer* als geneesmiddel voor rheumatiek, jicht, 't spit, reeds vroeger werd toegepast. Ik sloeg op *die Türken vor Wien*, Geschichtliche Erzählung von Otfrid Mylius, en vond daarin 't geen ik mij herinnerde, als volgt:

'Es war schon hoch am Tage, als Fridolin' (die den vorigen avond met rheumatische pijnen tengevolge van gevatte kou vroeg naar bed was gegaan) 'erwachte. Er fühlte sich leichter und beweglicher als gestern. Als er herunter kam in die gewölbte Schenkstube, wo schon schier alle Tische besetzt waren, nahm er schüchtern Platz auf einer Bank neben Kleinbürgern, die ihn mit zutraulicher Neugier sogleich fragten: woher, wohin, was für ein Landsmann u. dgl. m. Nachdem er seine Morgensuppe gelöffelt hatte, wollte er nach einer Weile wieder aufstehen um seinerseits die Wiener Bürger, die mit ihm angestossen hatten, leben zu lassen; aber wie er sich aufrichtete, fuhr ihm wieder ein Stich durch das Kreuz, dass er aufschreiend wie gelähmt zurücksank.

'Jesus Maria, Bürschl, was hast Du denn?' rief ein Gemüsehöker (warmoezenier), der neben ihm sass.

'Au weh, mein Rücken, mein Gliederreissen!' stöhnte Friedel, seinen Schmerz verbeissend.

'Er hat den Hexenschuss', rief der Höker; 'dem Burschen muss geholfen werden, damit er wider den Türken ziehen kann. Heda, Meister Zinsl, hol' mal ein heisses Bügeleisen aus deiner Boutiken herüber, und bügle ihm den Buckel! das hat mir schon mehr als einmal geholfen!'

'Ja wol, Zinsl, Du musst ihn bügelen!' riefen die Tischgenossen, die sich einen köstlichen Spass davon versprachen; 'hol' schnell ein heisses Eisen!' - Der Schneider lächelte schalkhaft und liess sich nicht vergeblich bitten; in wenigen Minuten war er zurück und als er das grosse Bügeleisen hoch in den Lüften schwang, schaarte sich die ganze Menge der Gäste mit wildem Jubel und Schadenfreude (leedvermaak) um den Tisch, woran Fridolin sass, dem all sein Sträuben und Protestiren nichts half, und den jetzt ein Dutzend kräftiger Fäuste auf die Bank niederdrückte mit dem Ruf: 'Der Schwab' muss gebügelt werden! wir wollen einen Schwaben bügeln!' (Fridolin was een Zwaab). Und von dem stämmigen Fratschler an den Schultern niedergedrückt und von Anderen an Armen und Beinen gehalten, musste es Fridolin über sich ergehen lassen, dass der Schneider ihm seine Hinterseite mit dem heissen Bügeleisen langsam bestrich, bis der Dampf aus den feuchten Kleidern stieg und er unter dieser Procedur, die ihm die Haut fast versengte, stöhnen musste. Sein Aechzen und Schreien ging freilich unter dem schallenden, wiehernden Gelächter der Zuschauer unter.

Während Fridolin noch unter den Fäusten seiner Peiniger sich krümmte und wand und

ärgerlich und im Bewusstsein seiner Ohnmacht den Schmerz verbiss, schmetterten plötzlich draussen auf den Strassen Trompeten und Zinken (pauken) einen lustigen Reitermarsch, und im Nu (in een oogwerk) stürmten die Gäste aus der Schenke hinaus in die Himmelpfortgasse. Auch Fridolin hatte, seiner Quälgeister ledig, sich von der Bank aufgerafft, und - o Wunder! - mit Freuden bemerkt, dass die Spannung und der Schmerz aus seinem Rücken gewichen war wesshalb er sein kleines Bündel und seinen Hut rasch aufraffte und ebenfalls nach der Strassenecke lief und in den freudigen Jubel einstimmte, womit die Wiener den Zug der Soldaten empfingen.'

Dit geschiedde in 1683 te Weenen. Daar was dus deze geneeswijze eveneens onder 't volk bekend. Fridolin werd een dapper en beroemd verdediger van Weenen, die later niet meer over rheumatiek of 'Gliederreissen' klaagde.

C.G.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-**weg** te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Maria Petrovna. - Ik moet beginnen met U mijn welgemeende excuses te maken over mijn stilzwijgen op Uw achtereenvolgens ontvangen vriendelijke briefjes. U moet wel gedacht hebben, dat ik voor 't minst genomen onbeleefd was, of wel U niet *wilde* antwoorden. En toch was geen van beide het geval. In Uw eerste briefje echter van 9.5.08 vraagt U mij mijn oordeel over Uw werk. Ik had toen nog slechts één bijdrage van U ontvangen, wilde wachten, alvorens U te schrijven, totdat ik meer van U had gelezen. - Daar het mijn voornemen was U dan *particulier* te schrijven, liet ik in de Lelie niets van mij hooren. Uw daarna volgende episteltjes vielen juist samen met mijn vertrek uit Menton en de daaraan verbonden drukten. En zoo is van

uitstel afstel gekomen, wat mijn particulier schrijven aangaat, en wil ik U nu voorloopig in elk geval langs den gewonen correspondentie-weg melden, hoe ik alles in orde ontving, en mij zeer goed kan vereenigen met het toezenden der cliches, en ook met den inhoud Uwer brieven. Mij dunkt, juist uit Uw tegenwoordige verblijfplaats kunt U ons recht veel interessante en actueele brieven schrijven, ook op het gebied van Staatkunde, van Jodenvervolging, van zooveel dat de gemoederen in Rusland in beroering brengt. - In gevolge Uw mij zeer begrijpelijken wensch laat ik de rest van Uw brieven geheel en al onbeantwoord. Juist om die reden wilde ik U reeds bij ontvangst van den eersten particulier antwoorden; en ik hoop dat te eeniger tijd nog te zullen doen. Weest U echter overtuigd, dat ik ondanks mijn schijnbare onverschilligheid juist bijzonder gevoelig was aan den toon van Uw schrijven, en Uw woorden aan mij zéér op prijs stel. Ik hoop dan ook, nu U ver weg zijt, dat de Lelie U een band moge knoopen met Uw vaderland, en door Uw eigen werk erin, en door de andere artikelen en de correspondentie.

Mevr. v.d. B. - Ik beantwoord Uw brief omgaand, omdat er haast bij is. U behoeft zich heelemaal niet te excuseeren over Uw verzoek, of over de moeite die U mij veroorzaakt, want het is mij heel aangenaam U van dienst te kunnen zijn met raad of inlichting. Daartoe ben ik ten allen tijde bereid. Alleen, ik mag geen uitzondering maken wat het antwoorden langs particulieren weg betreft. Zou ik bij den een daarin treden, dan zou er geen reden zijn een ander hetzelfde te weigeren, nietwaar? Dit zeg ik niet zoozeer omdat U mij dit zou hebben gevraagd, als wel om U en anderen die dit antwoord lezen zullen er op attent te maken, dat bij vragen, waarbij haast is, zooals bij reizen, altijd is aan te bevelen een paar weken vóóruit mij te schrijven, omdat er natuurlijk, zelfs al antwoord ik omgaand, een week of veertien dagen (dit hangt af van den dag waarop ik den brief ontving) verloopt alvorens het antwoord in het e.k. nommer komt onder de oogen van den betrokkenene. -

Het is jammer dat gij niet wat uitvoeriger en nauwkeuriger zijt geweest op sommige punten in Uw brief. Zoo schrijft gij b.v. ‘In B... betaalden wij 40 mark en wilden dat bedrag liefst niet te boven gaan.’ - Maar, lieve mevrouw, wàárvoor gij die 40 mark betaaldet licht gij in het minst niet toe. Is het in een pension geweest of in een hôtel? Was het voor volledig pension, of alleen voor de kamers? - En is die berekening van 40 mark per dag of per week? - Ik neem aan, te oordeelen naar het aantal personen dat gij mij opgeeft, dat de prijs is geweest 40 mark per dag; volwassenen en kinderen en bediening door elkaar gerekend zou dat en-pension ongeveer 5 mark zijn per persoon. Dus niet veel, vooral niet voor Augustus, want dat is het hoog-seizoen. Toch denk ik dat gij, juist omdat gij zulk een groot gezelschap zijt, bestaande gedeeltelijk uit kleine kinderen - die geen pension-prijs voor volwassenen betalen - heel goed ergens zult slagen ‘in een boschrijke streek’, vooral wanneer gij Uw verlangens niet al te zeer richt op dure mode-plaatsen. - Laat ons nu eens nagaan de verschillende vereischten die gij opsomt in Uw brief. Ten eerste: Een boschrijke streek, niet laag en niet vochtig, liefst dicht bij de grenzen, met het oog op de reis voor de kleine kinderen, een rustig plekje, waar niet te veel menschen zijn, om eens flink te kunnen genieten van buiten-zijn; waar echter de ouderen ook eenige amusementen hebben. - Zwitserland, waar de lucht hoog en droog is in de bergstreken, is dus reeds uitgesloten door de lange reis. Dicht bij onze grenzen is boschrijk, liefelijk om te wandelen, volstrekt niet overmatig wereldsch, het U allicht bekende Cleve, of Kleef zooals de hollanders zeggen. In hoeverre echter de lucht daar beantwoorden zal aan Uw verlangen, durf ik niet uitmaken. Amusementen heeft het stadje Cleve niet. Gij

schrijft mij echter niet *welk* soort van amusementen voor ouderen gij bedoelt. Tennis b.v. zal er zeker in de omgeving der hôtels gespeeld worden. En gezellige reunies in gezelschap-zaal, of door concerten, biedt elk hôtel, in elke Sommerfrische; in de meeste dier badplaatsjes zijn ook bals van tijd tot tijd. - Wat den prijs aangaat, zult gij, denk ik, in Cleve stellig heel goed slagen. - Een ander m.i. *heerlijk* plekje, wat verder weg echter, is Schlangenbad, in de buurt van Wiesbaden. Dit ligt verrukkelijk; men kan er heel-aardige uitstapjes maken naar allerlei plaatsen in de buurt, en voor de jongelui heeft het de hierboven genoemde amusementen, behalve bovendien uitstapjes per Rijnboot, (niet heel duur), en magnifique wandelingen. Schwalbach (een dito plaatsje in die buurt) is evenzeer aan te bevelen, maar ligt ietwat zonniger. Met den prijs zult U wel slagen, ofschoon deze plaatsjes niet bepaald goedkoop zijn te noemen. U moet echter dadelijk schrijven, dat U een zoo groot gezelschap zijt, en welke kamers U verlangt. In het finantieel arrangement maken die bijzonderheden

dikwijls een groot verschil. Wat de reis aanbelangt, gij kunt tot Wiesbaden, met directen wagen, zonder over te stappen, in ééns door, en zoudt dan des nachts daar kunnen slapen, en den volgenden ochtend door naar Schlangenbad (een paar uur). Dan kan ik U als boschrijk aanbevelen de Harz, en komt óók in aanmerking het prachtig mooie Schwarzwald. Baden-baden zal vrees ik in Augustus te duur zijn, en is zeker ook te wereldsch, wat Uw verlangen aangaat naar buiten-zijn en niet te veel menschen. De wandelingen er omheen zijn verrukkelijk. - Ik doe slechts een greep uit vele plaatsen en streken, omdat gij mij niet eenmaal aangeeft welk land gij prefereert. (België heeft ook goedkoope plaatsjes te over). Zoodra gij Uw keuze hebt gevestigd, zal ik U, als gij mij opnieuw wilt schrijven, gaarne verder raden en inlichten; ik wil dit met alle genoegen doen. De geheele Rijnstreek is zonnig; Godesberg nog het minst. Voor het overige echter beantwoordt zij wel aan Uw eischen. Goede melk, het tweede punt van Uw brief, zult gij denkelijk wel overal kunnen krijgen, want ik heb er nooit eenige moeite mee gehad. Soms echter is zij duur. Dat hangt af van de streek. In St: Moritz b v. (Zwitserland) vraagt men daarvoor af-zetters-prijzen. In de door mij aangegeven plaatsen, waar véél dames en veel kinderen komen, zult gij echter stellig tegen billijken prijs aan goede melk kunnen komen. Het beste is U tot den hòtelhouder of de pension-dame te wenden voor een betrouwbaar adres.

Het door U bedoelde stukje in de Lelie herinner ik mij niet. Kan het in den tijd waarin ik typhus had zijn opgenomen, onder den w. redacteur? Ook dat plaatsje is mijpersoonlijk onbekend.

De kamers, het derde punt in Uw brief, zult gij zelve moeten opgeven aan den hôtelhouder na bepaling van Uw keuze. Gij zult die in elk grooter pension en in elk hôtel óók kunnen krijgen, als gij maar *intijds* schrijft; want in den drukken tijd moet men, als men onverwachts komt, voor lief nemen met wat nog open is, hier wat en daar wat, soms op zolder. Dus, als gij ineenloopende kamers en niet te hoog etc verlangt, dan is het noodwendig dit bijtijds af te spreken. De prijzen van zulke kamers zijn naar evenredigheid hooger dan die van de hoogste étages, en waaraan geen eischen van ineenloopen worden gesteld.

Hiermede heb ik punt voor punt Uw brief beantwoord, en herhaal, dat ik U gaarne ook verder geheel en al van dienst wil zijn. Schrijf gerust.

Regina. - De vorige corr. aan U was juist afgedrukt toen ik de allerliefste honden-photo's ontving Wat prachtige dieren! Dit soort heeft zulke trouwe koppen. Als ik zulke magnifique rashonden-photó's krijg, houd ik gewoonlijk tegen Frits en Benjamin deze toespraak: Zoo mooi zijn jullie in de verste niet jongens, maar ik zou je met dat al voor niets willen ruilen! -

Ik zond U die dingen nog niet terug, omdat ik door ons heen en weer reizen zóóveel drukten van allerlei aard had in de laatste weken, dat ik er nog niet aan toe ben gekomen. Het stuk over de pausen is nu op de drukkerij, met verzoek U de proeven te zenden. Als U Uw adres verandert, is het altijd wenschelijk dat niet alleen aan mij, maar in de eerste plaats aan den uitgever op te geven. - U zult het nu daar buiten wel heerlijk hebben. Komt er nu iets van Uw verdere Amerikaansche plannen? Hartelijk dank voor de photo en vriendelijk gegroet.*)

*) Zooeven Uw brief ontvangen.

Cum Deo. Wat gij schrijft over kinderbescherming deed mij denken aan hetgeen ik dezer dagen tegenkwam in een boek van Cornelie Noordwal, waar zij, naar aanleiding eener allerleukst geschilderde moderne mama, die, al vergaderend en speechend haar eigen kinderen laat verhongeren uit louter 'voedings'-systeem-woede, den omstanders de zoo rake verzuchting in den mond legt:

'Wie zal sommige kinderen beschermen tegen hunne eigene moeders?'

Omdat ik het dan ook van a - z. eens ben met uw schrijven wil ik U alvast reeds nu dit met een enkel woordje aankondigen. Plaatsgebrek noopt mij de verdere beantwoording uit te stellen tot later. Maar U zult reeds begrijpen, dat ik het laatste artikel waarover U schrijft recht gáárne zal aannemen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de correspondentie aan **Ernst**, **Frada, Djiwa** en **Rie** tot een volgend nummer blijven liggen.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged: